Bundel - Natuur Landbouw & Gezondheid van 5 september 2022

Agenda bijlagen

- Spreektijd 5 uur NLG 5 september 2022.docx
- Agenda_Natuur_Landbouw_&_Gezondheid_5_september_2022 def.docx
- Beantwoording Technische vragen NLG 5-09-2022.docx
- Bijlage beantwoording technische vragen Nbwet vergunning hele inrichting 22 augustus 2016.pdf
- Inspraak Dorpsraad Wijk aan Zee cs..pdf
- Inspraak schr natuurorganisaties over zienswijze Tata Steel -met bijlage-.pdf
- TV bijlage op verzoek - Nbwet vergunning hele inrichting 22 augustus 2016.pdf
- Inspraak achtergelaten bijdrage inzake longkanker gemeente Beverwijk.pdf
- Verslag ter voorvisie NLG 05-09-2022.docx

0 Technische Briefing: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (09:15 - 10:15 uur)

1 10:30 - Opening en mededelingen

2 10:35 - Inspreekhalfuur

3 11:05 - Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda

- Agenda_Natuur_Landbouw_&_Gezondheid_5_september_2022 def.docx
- Voorvisie verslag NLG_13062022_CONCEPT.docx
- Strategische agenda NLG juni 2022.docx
- lijst toezeggingen Leefbaarheid Gezondheid en Milieu cie. NLG 5-9-2022.docx
- Lijst toezeggingen Natuur Landbouw Recreatie Water.docx
- Verslag ter voorvisie uitloopvergadering NLG 27 juni.docx

4 11:10 - B-agenda Gezondheid, leefbaarheid (en Milieu)

4.a Voortgang Tata Steel

Behandelvoorstel:
Met de commissieleden en de gedeputeerde de voortgang van het programma Tata Steel en de daar gerelateerde actuele onderwerpen bespreken.
Toelichting:
Naast de jaarlijkse rapportage over de voortgang van het programma Tata Steel2020-2050 heeft de commissie een drietal stukken ontvangen van GS:
uitkomsten van de expertmeetings, ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu - Tata Steel en tot slot een herziene Expression of Principles Tata Steel.

- Inspraak Dorpsraad Wijk aan Zee cs..pdf
- Inspraak schr natuurorganisaties over zienswijze Tata Steel -met bijlage-.pdf

4.a.1 Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020 - 2050 (B-agenda NLG 05-09-2022)

Toelichting:
Op 17 november 2020 hebben GS samen met de IJmond gemeenten het Programma Tata Steel 2020-2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond vastgesteld. Het programma bestaat uit een samenhangend pakket van bestaande en nieuwe maatregelen voor de korte en de langere termijn. De voortgangsrapportage gaat over de periode juli 2021 tot en met juni 2022.

- Dossier 10283 voorblad
- Voortgangsrapportage Programma Tata Steel Q3 Q4 2021-Q1 Q2 2022.pdf
- voortgangsrapportage uitvoeringsprogramma VTH tata steel jun 2021-2022.pdf
- brief aan PS over Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020-2050.pdf

4.a.2 Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel (NLG 05-09-2022)

Toelichting:
Naar aanleiding van het RIVM rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio' hebben er een aantal expertmeetings plaatsgevonden tussen RIVM en Tata Steel om het verschil tussen wat enerzijds in het luchtmeetnet aan PAK en een aantal metalen wordt gemeten en anderzijds wat er op basis van berekeningen met onder meer de elektronische milieujaarverslagen van Tata Steel wordt verwacht. Belangrijkste conclusie is dat partijen een beter inzicht hebben in de factoren die het verschil verklaren tussen wat er enerzijds in het luchtmeetnet aan PAK en aantal metalen wordt gemeten en anderzijds wat er op basis van berekeningen met onder meer de elektronische milieujaarverslagen van Tata Steel wordt verwacht. Op basis van deze conclusie zal er een actualisatie plaatsvinden van het e-MJV 2021 en zal het gesprek met het Rijk over het wettelijk stelsel registratie emissies worden voortgezet.

Dossier 10419 voorblad

Bijlage 2 Weergaveexpertmeeting2.pdf

Bijlage 3 Presentatie + Memo Expertmeetings Tata Steel.pdf

Bijlage 4 Presentatie Expertmeeting RIVM.pdf

brief aan PS over Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel naar aanleiding.pdf

4.a.3 Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu - Tata Steel (NLG 05-09-2022)

Begin 2022 zijn er bij de provincie Noord-Holland drie verzoeken ingediend over vergunningen die zijn verleend aan Tata Steel. Eén verzoek houdt relatie met de natuurvergunning van Tata Steel en gehele of gedeeltelijke intrekking hiervan. Twee verzoeken relateren aan de omgevingsvergunning milieu. Het gaat om aanscherping met betrekking tot NOx (Stikstofoxiden) en SO2 (Zwaveldioxide). Daarnaast wordt gevraagd om aanscherping van de omgevingsvergunning milieu met betrekking tot ZZS (zeer zorgwekkende stoffen) en stof. De ontwerpbesluiten zijn gereed en liggen vanaf donderdag 14 juli 2022 voor zes weken ter inzage bij de omgevingsdiensten en via www.officielebekendmakingen.nl

Dossier 10399 voorblad

brief aan PS over Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en.pdf

4.a.4 Tata/klimaat: Brief aan PS herziene Expression of Principles Tata Steel (c-agenda NLG & RWK 5-9-2022)

Op 30 maart 2021 hebben het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en Tata Steel samen een "Expression of Principles" (EoP) ondertekend over de reductie van CO2, milieu en innovatie projecten. Door het besluit van Tata Steel om af te zien van grootschalige Carbon Capture and Storage en direct te kiezen voor een nieuwe manier van staal maken is de EoP herzien. De provincie heeft op 15 juli 2022 de EoP mee ondertekent omdat de herziene versie meer inhoud bevat die op het taakveld ligt van de provincie. Provinciale Staten worden hier over geïnformeerd.

Dossier 10517 voorblad

Expression of Principles Tata Steel 15 juli 2022 ondertekend.pdf

Brief aan PS over herziene Expression of Principles Tata Steel.pdf

4.b Informatievoorziening VTH bij provinciale bedrijven - 2 maandelijks

Voorstel tot behandeling:
Met de commissieleden NLG en Gedeputeerde de VTH brief bespreken
Toelichting:
Het college van Gedeputeerde Staten informeert tweemaandelijks voorafgaand aan de vergadering van de commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid over de ontwikkelingen op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) bij bedrijven die onder provinciaal bevoegd gezag vallen. Hieronder vallen ook Tata Steel en Harsco MetalsHet college van Gedeputeerde Staten informeert tweemaandelijks voorafgaand aan de vergadering van de commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid over de ontwikkelingen op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) bij bedrijven die onder provinciaal bevoegd gezag vallen. Hieronder vallen ook Tata Steel en Harsco Metals

Dossier 10637 voorblad

Brief aan PS over informatievoorziening VTH provinciale bedrijven.pdf

5 Rondvraag gedeputeerde Olthof

6 Rondvraag gedeputeerde Stigter

7 Rondvraag gedeputeerde Loggen

Rondvraag GL geborgde zetels voor gedeputeerde Loggen.docx

8 Rondvraag gedeputeerde Zaal

Rondvraag PvdD Hulp voor wildopvang in Kop van Noord.docx

Rondvraag VVD ged Zaal Geitenhouderij.docx

9 B-agenda Natuur

9.a 13:40 - Discussienota "Terugkeer van de Wolf in Noord-Holland" (CDA)

Behandelvoorstel:
Met de commissieleden en de gedeputeerde de discussienota "Terugkeer van de wolf in Noord-Hollnd" bespreken.
De volgende 3 vragen worden aan de commissie voorgelegd:
Kernpunt: Hoe gaan we onze landbouw- en gezelschapshuisdieren effectief tegen wolven beschermen?
Is de commissie het ermee eens dat PS een opdracht geeft aan GS om een beheerplan wolf op te stellen in overleg met de Fauna Beheer Eenheid?
Kunnen de commissieleden instemmen met de voorgestelde uitwerkingspunten in deze discussienota?

Discussienota wolf CDA.docx

9.b 14:35 - Agenderingsverzoek brief van de C-agenda RDA Zienswijze Doden van dieren naar de B-agenda (PvdD & SP)

Behandelvoorstel:
Met de commissieleden en de gedeputeerde de brief van RDA inzake de zienswijze Doden van dieren bespreken.
De volgende vragen worden voorgelegd:
1. Stel dat we geen dieren hoéven te doden voor onze eigen gezondheid, veiligheid, vermaak, etc., zijn de commissieleden het dan met ons eens dat we dan in principe dieren niet moeten doden? Zou dat niet het vertrekpunt moeten zijn van provinciaal beleid?
2. Zo ja, zijn de commissieleden bereid de provincie op te roepen om actiever te zoeken naar mogelijkheden om het doden van dieren te voorkómen, door bijvoorbeeld vaker te reflecteren op eigen beleid, door het onnodig doden van dieren als provincie niet te stimuleren, door actiever overleg met dierenwelzijnsorganisaties en door meer inzet op onderzoek en innovatie op het gebied van niet-dodelijke oplossingen?
3. Zien de collega's nog andere mogelijkheden voor verbetering in beleid van de provincie op het punt van voorkomen van doden van dieren en het respecteren van hun intrinsieke waarde?

Agenderingsverzoek PvdD en SP C naar B RDA Zienswijze Doden van dieren.docx

Brief Raad voor Dierenaangelegenheden Doden van Dieren.pdf

Zienswijze Doden van dieren.pdf

Doden van dieren aan het licht.pdf

10 Rondvraag gedeputeerde Rommel

rondvraag SP Schoorlse duinen .docx

Rondvraag DENK formule 1 voor gedeputeerde Rommel.docx

11 C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comié van de Regio's)

11.a Water: Wijziging openstellingsbesluit POP3 onderdeel LEADER-projecten en niet-productieve investeringen water (C-agenda NLG 05-09-2022)

GS hebben besloten om voor het onderdeel LEADER-projecten en voor het onderdeel niet-productieve investeringen water van de uitvoeringsregeling POP3 subsidies Noord-Holland de openstellingsbesluiten te wijzigen.

Dossier 10199 voorblad

Brief aan PS over wijziging openstellingsbesluit POP3 onderdeel LEADERprojecten.pdf

11.b Water: Geborgde zetels waterschappen (C-agenda NLG 05-09-2022)

PS worden geïnformeerd over de wetswijzigingen rondom de geborgde zetels in de waterschapsbesturen, enkele toezeggingen gedaan in de commissie NLG van 13 juni 2022 en de uitkomsten van de gesprekken met de dijkgraven over het vraagstuk van geborgde zetels en in hoeverre dit nog aansluit bij de huidige maatschappelijke opgaven in het kader van het coalitieakkoord.

Dossier 10371 voorblad

Brief aan PS over geborgde zetels waterschappen.pdf

11.c Water: Uitvoering toezegging KRW-Omgevingswet Regionaal Waterprogramma (C-agenda NLG 05-09-2022)

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over mogelijke aanvullende maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), onder andere op basis van de Omgevingswet. Dit ter uitvoering van een toezegging tijdens de behandeling door Provinciale Staten van het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 op 31 januari jl.

Dossier 10363 voorblad

Tabel 1 Overzicht aanvullende maatregelen KRW Omgevingswet versie 1.0.docx

Brief PS uitvoering toezegging RWP KRW Omgevingswet 31 januari 2022.pdf

11.d Water: brief Vechtplassencommissie aan waterschap AGV 15 juli 2022 over onderhoud beschoeiing Vecht (C-agenda NLG 05-09-2022)

12 C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

12.a Gezondheid en leefbaarheid: Auditrapport Provinciaal Opdrachtgeverschap OD's (C-agenda NLG 05-09-2022)

GS hebben onderzoek laten doen naar de manier waarop andere provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten vormgeven met het doel om hier lessen uit te trekken. Deze omgevingsdiensten voeren in opdracht van provincies taken uit op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving bij risicovolle bedrijven (Brzo-bedrijven).
Het onderzoek wijst uit dat dat provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten op een vergelijkbare wijze hebben georganiseerd. Omdat de verwachting is dat het vervolgen van dit onderzoek niet zal resulteren tot nieuwe inzichten voor de provincie Noord-Holland, is er besloten om met bijgevoegd rapport het onderzoek af te ronden.

Dossier 10050 voorblad

Rapport Omgevingsdiensten.docx

Brief aan PS over auditrapport provinciaal opdrachtgeverschap naar Brzo-omgevingsdiensten.pdf

12.b Gezondheid en milieu: Park Nauerna besluitvorming addendum en start onderzoek RIVM (C-agenda NLG 05-09-2022)

Tussen Uitvoeringspartners, zijnde de Provincie Noord-Holland, de gemeente Zaanstad, NV Afvalzorg Holding en Vereniging Belangengroep Nauerna (BGN) is overeenstemming bereikt over het 'addendum Park Nauerna'. Dit addendum is een aanvulling op de mediationvaststellingsovereenkomst uit 2013 (20130604 en 20140817), waarin o.a. deze partijen afspraken hebben gemaakt over o.a. de aanleg van een recreatiepark op een gedeelte van de stortplaats Nauerna. Overeengekomen wordt dat door het RIVM – in opdracht van de provincie - een onderzoek zal worden uitgevoerd naar veilige recreatie op (voormalige) stortplaatsen en dat door Uitvoeringspartners uitvoering wordt gegeven aan de uitkomsten van dit onderzoek.

Dossier 10222 voorblad

Brief aan PS over addendum Park Nauerna en start onderzoek RIVM.pdf

1857327-1859056 Bijlage bij Brief GS aan PS Addendum Nauerna geredigeerd.pdf

12.c Gezondheid en milieu: Ontgassen scheepvaart CC van brief aan minister I&W (C-agenda NLG 5-09-2022)

brief varend ontgassen gericht aan minister Infrastructuur en Waterstaat publ.docx

12.d Gezondheid en Leefbaarheid: Datarapportages luchtmeetnet over het jaar 2021 (C-agenda 05-09-2022)

In de IJmond, het havengebied van Amsterdam (Westpoort) en de Haarlemmermeer is ook in 2021 op alle meetlocaties voldaan aan de Europese wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit. De trendanalyse laat bovendien zien dat vanaf 2009 de concentraties fijnstof (PM10, PM2,5) en NO2 in alle drie de regio's dalen. Aan de aangescherpte WHO-adviesnormen wordt in de drie gebieden, net als op veel andere plaatsen in Nederland, nog niet voldaan. Dit staat in de jaarlijkse datarapporten voor de luchtkwaliteit in de drie regio's, die mede zijn opgesteld in opdracht van de provincie Noord-Holland.

Dossier 10240 voorblad

Samenvatting Luchtmeetnetten 2021.doc

Brief aan PS over datarapporten luchtkwaliteit 2021 Umond, Havengebied van Amsterdam en Haarlemmermeer.pdf

12.e Gezondheid en leefbaarheid: Tweede Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos) (C-agenda NLG 05-09-2022)

Het Inwonersonderzoek dat naar de leefomgeving in regio IJmond is uitgevoerd, is onderdeel van het Programma Tata Steel 2020 – 2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond. Het tweede onderzoek is uitgevoerd in het voorjaar van 2022. Met het onderzoek wordt gemonitord hoe inwoners de leefomgeving in de IJmond ervaren.

Dossier 10447 voorblad

1861266-1861297 Ipsos_PNH_Leefomgeving.pdf

Brief aan PS over tweede Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos).pdf

13 C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)

13.a Natuur/Recreatie: brief vergunning Lentekabinet (C-agenda NLG 05-09-2022)

brief vergunning Lentekabinet.pdf

13.b Natuur/stikstof: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (C-agenda NLG 05-09-2022)

Het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland informeert PS over de startnotitie voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied voor de stikstofaanpak van Noord-Holland. Deze startnotitie is 10 juni 2022 gepubliceerd door het Rijk.

Brief GS aan PS Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied.pdf

perspectieven-voor-agrarische-ondernemers - aanbiedingsbrief TK.pdf

startnotitie-nationaal-programma-landelijk-gebied - aanbiedingsbrief TK.pdf

startnotitie-nplg-10-juni-2022 - minister Van der Wal.pdf

13.c Natuur: Brief schade aan NNN festival (C-agenda NLG 05-09-2022)

Brief schade aan NNN festival.docx

13.d Natuur: Verzoek overprogrammeren Programma Natuur (C-agenda NLG 05-09-2022)

Het Rijk heeft via het 'Programma Natuur' € 42,1 miljoen aan de provincie beschikbaar gesteld om (dertig) grootschalige natuurherstelmaatregelen uit te voeren. We voorzien een onderbesteding op deze maatregelen, daarom willen we overgaan tot een overprogrammering van maximaal 10% op de projecten waarvan de provincie trekker is. Dat komt neer op een maximale overbesteding van € 2 miljoen.

Dossier 9554 voorblad

Brief aan PS over besluit overprogrammeren Programma Natuur.pdf

13.e Stikstof: Brief er is maar één oplossing voor stikstofdebacle (C-agenda NLG 05-09-2022)

Brief er is maar één oplossing voor stikstofdebacle.pdf

13.f Bodem: Verlenging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering (C-agenda NLG 05-09-2022)

De Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering Noord-Holland wordt verlengd, tot 1 januari 2023, de voorziene inwerkingtredingsdatum Omgevingswet. De provincie zet zich in voor een schone bodem waar mensen veilig op kunnen wonen, werken en recreëren. De provincie geeft daarom financiële steun voor de uitvoering van saneringen waar de verontreiniging de maatschappelijke ontwikkeling belemmert. De subsidie kan aangevraagd worden via de website van de provincie (www.noord-holland.nl).

Dossier 10176 voorblad

1854159 - 1854181 Wijzigingsbesluit Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering NH 2017.pdf

Brief aan PS over verlenging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering.pdf

13.g Stikstof: brief De boeren moeten 50% uitstoot verminderen maar wat deed de consument? (C-agenda NLG 09-05-2022)

Brief De boeren moeten 50% uitstoot verminderen maar wat deed de consument.docx

13.h Natuur: Brief landschapstalk (C-agenda NLG 05-09-2022)

Brief landschapstalk.docx

13.i Stikstof: Gemeente Midden-Groningen aangenomen motie Zorgvuldig stikstofbeleid (C-agenda NLG 05-09-2022)

Provincie Groningen aangenomen motie Zorgvuldig stikstofbeleid.pdf

13.j Natuur: Openstelling, subsidieplafond en wijziging Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg (C-agenda NLG 05-09-2022)

De uitvoeringsregeling beoogt projecten te financieren die een bijdrage leveren aan het doel van versterking van het landschap en verbetering van de toegankelijkheid voor bewoners en recreanten van de Westeinderscheg. De uitvoeringsregeling is vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 6 juli 2021. De genomen besluiten betreffen de openstelling van de regeling en een wijziging van het subsidieplafond en maximale hoogte van het aan te vragen bedrag

Dossier 10406 voorblad

4_Bijlage 1 PS brief UVR westeinderscheg_def_2406.pdf

4_Bijlage 2 PS brief Convenant Westeinderscheg ondertekend door alle partijen.pdf

4_Bijlage 3 PS brief_Handelingsperspectief Westeinderscheg def.pdf

Brief aan PS over besluit Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg Noord-Holland 2021.pdf

13.k Financien/Natuur: Begrotingsneutrale wijzigingen beleidsdoelenraming (06) juni 2022 (C-agenda EFB 12-09-2022 NLG 05-09-2022)

Gedeputeerde Staten kunnen binnen de door Provinciale Staten vastgestelde begrotingsprogramma's middelen toewijzen aan de verschillende beleidsdoelen. Met dit besluit worden interne wijzigingen hierop administratief binnen de programmabegroting verwerkt.

Dossier 10506 voorblad

Maandelijks BNW (06) Exceloverzicht.pdf

Brief aan PS over begrotingsneutrale wijzigingen beleidsdoelenraming 2022 (06) juni.pdf

13.l Bodemdaling: Notitie Bodemdaling in Veenweidegebieden Randstedelijke Rekenkamer (C-agenda NLG 05-09-2022)

Brief Notitie Bodemdaling in Veenweidegebieden randstedelijke rekenkamer.pdf

Notitie Bodemdaling in veenweidegebieden Randstedelijke Rekenkamer.pdf

13.m Stikstof: Brief Stikstof tunnelvisie (C-agenda NLG 05-09-2022)

Brief stikstof tunnelvisie bijlage 3.pdf

Brief stikstof tunnelvisie bijlage 2.pdf

Brief stikstof tunnelvisie.pdf

13.n Stikstof: Brief aangenomen motie gemeente Etten-Leur Zorgvuldig Stikstofbeleid (C-agenda NLG 05-09-2022)

Brief motie Etten-Leur Zorgvuldig Stikstofbeleid.pdf

14 C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn

14.a Recreatie: Bestuursmededeling Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)

Bestuursmededeling Groengebied Amstelland.pdf

14.b Landbouw: Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022 (C-agenda NLG 05-09-2022)

Per 1 juli tot 1 oktober 2022 kan subsidie worden verstrekt voor projecten die bijdragen aan de doelen Regeneratieve Landbouw en/of Kringlooplandbouw en eventueel Korte Keten, zoals omschreven in de Voedselvisie 2020-2030.

Dossier 10166 voorblad

Brief aan PS over Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland.pdf

14.c Landbouw: Studie Eiwittransitie Noord-Holland (C-agenda NLG 05-09-2022)

In opdracht van de Provincie Noord-Holland, het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, Amsterdam Trade en Innovatie, gemeente Zaanstad en The Protein Cluster is er een studie uitgebracht over de Eiwittransitie in Noord-Holland. Het doel van deze studie is om in kaart te brengen welke Noord-Hollandse organisaties zich bezighouden met de eiwittransitie, wat de grootste uitdagingen zijn voor deze bedrijven en wat mogelijke kansen zijn voor de eiwittransitie in Noord-Holland.

Dossier 10112 voorblad

studie Eiwittransitie Noord Holland.pdf

Brief aan PS over Studie Eiwittransitie Noord-Holland.pdf

14.d Landbouw: Ondertekenen Tuinbouw Pact tijdens Politieke conferentie ERIAFF (C-agenda NLG 05-09-2022)

ERIAFF is het Europees netwerk voor innovatie in de landbouw en voedsel waar Noord-Holland al enkele jaren lid van is. Gedeputeerde Zaal geeft tijdens de jaarlijkse conferentie in Thessaloniki een aantal presentaties over de Nederlandse tuinbouw, de eiwittransitie en ondertekent het tuinbouw PACT namens GS.

Dossier 10052 voorblad

Brief aan PS over reisvoornemen gedeputeerde Zaal jaarlijkse conferentie ERIAFF netwerk Thessaloniki.pdf

14.e Landbouw: Nationaal Strategische Plan (NSP) 2023-2027 voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) (C-agenda NLG 5-9-2022)

GS hebben besloten om in het kader van de interbestuurlijke samenwerking, de indiening van het Nationaal Strategisch Plan (NSP) 2023-2027 voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) bij de Europese Commissie door de minister van LNV te ondersteunen.

Dossier 10198 voorblad

beslisnotitie GLB-NSP juni 2022.docx

Brief aan PS over Nationaal Strategische Plan voor het Gemeenschappelijk.pdf

14.f Handhaving: Brief IVN in CC aan PNH over reactie ODNHN op verzoek handhaving WnbG Twiske (C-agenda NLG 5-9-2022)

Brief IVN in CC aan PNH nav reactie ODNHN op verzoek om handhaving WnbG Twiske.pdf

14.g Landbouw: Green Deal Eiwitrijke Gewassen (C-agenda NLG 05-09-2022)

De provincie Noord-Holland ondertekent samen met tientallen andere partijen de Green Deal 'Eiwitrijke Gewassen'. Doel van deze Green Deal is het realiseren van een rendabele en duurzame Nederlandse teelt van stikstofbindende vlinderbloemigen, in te zetten voor humane consumptie. Met betrokkenheid van de hele keten, van veredeling tot en met consumptie.

Dossier 10362 voorblad

Brief aan PS over Green Deal Eiwitrijke Gewassen.pdf

14.h Landbouw: Brief Landschap van de toekomst (C-agenda NLG 05-09-2022)

Brief Landschap van de toekomst.docx

14.i Landbouw: Brief Nieuws uit de Greenport Aalsmeer (C-agenda NLG 05-09-2022)

Brief Nieuws uit de Greenport Aalsmeer.docx

14.j Landbouw: Verslag ERIAFF conferentie 14 en 15 juni 2022 (C-agenda NLG 05-09-2022)

Gedeputeerde Ilse Zaal heeft op 14 en 15 juni jl. deelgenomen aan de jaarlijkse ERIAFF conferentie in Thessaloniki. Het verslag geeft een weergave van het doel en de opbrengst van deze deelname.

Dossier 10395 voorblad

Verslag jaarlijkse conferentie ERIAFF Thessaloniki 2022.docx

Brief aan PS over verslag jaarlijkse conferentie ERIAFF Thessaloniki.pdf

14.k Recreatie: bestuursmededeling juli recreatieschap Spaarnwoude (C-agenda NLG 05-09-2022)

bestuursmededeling juli recreatieschap Spaarnwoude.pdf

14.l Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Spaarnwoude (C-agenda NLG 05-09-2022)

Programmabegroting 2023 recreatieschap Spaarnwoude.pdf

Begrotingswijziging 2022 recreatieschap Spaarnwoude.pdf

vastgestelde Jaarrekening 2021 recreatieschap Spaarnwoude.pdf

14.m Recreatie: vastgestelde jaarstukken recreatieschap Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)

Begrotingswijziging 2022 recreatieschap Groengebied Amstelland.pdf

Jaarstukken 2021 recreatieschap Groengebied Amstelland.pdf

3. Programmabegroting 2023 GGA.pdf

14.n Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Twiske-Waterland (C-agenda NLG 05-09-2022)

2. Begrotingswijziging 2022 TW.pdf

3. Programmabegroting 2023 TW.pdf

1. Jaarstukken 2021 TW.pdf

14.o Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Uitgeester- en Alkmaardermeer (C-agenda NLG 05-09-2022)

3. Programmabegroting 2023-RAUM.pdf

2. Begrotingswijziging 2022-RAUM.pdf

1. Jaarrekening 2021-RAUM.pdf

14.p Recreatie: Bestuursmededeling recreatieschap Uitgeester- en Alkmaardermeer (C-agenda NLG 05-09-2022)

Bestuursmededeling raum na AB 6 juli 2022.pdf

11b Bijlage Infographic recreatieschappen.pdf

09a Voorstel AB reactie RNH Zienswijzen jaarstukken voorstel AB 06-07-2022.pdf

9a bijlage 1 u20220495_raum_raden_staten_reactie_zienswijzen_financiele_jaarstukken_2022.pdf

14.q Recreatie: Bestuursmededeling Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)

11a Bijlage 1 Infographic recreatieschappen.pdf

11a Bestuursmededeling GGA AB 30 juni.pdf

14.r Recreatie: Jaarverslag 2021 Recreatie Noord-Holland N.V. (C-agenda NLG 05-09-2022)

14.s Recreatie: Informatienota Plassenschap Loosdrecht (C-agenda NLG 05-09-2022)

14.t Dierenwelzijn: Publicatie RDA zienswijze "Dilemma's in de wildopvang" (C-agenda NLG 05-09-2022)

RDA.2022.073 RDA zienswijze Dilemma's in de wildopvang (002).pdf

RDA.2022.073 Dilemma's in de wildopvang (Publiekssamenvatting).pdf

Brief RDA.docx

14.u Arbeidsmarkt/landbouw/bereikbaarheid/klimaat etc.: Samenwerkingsagenda Kop van Noord-Holland 2022-2025 (C-agenda EFB en M&B 12-09 en NLG en RWK 05-09-2022)

Om de gewenste ontwikkelingen in de regio Kop van Noord-Holland mogelijk te maken, blijven provincie Noord-Holland, gemeente Texel, gemeente Den Helder, gemeente Hollands Kroon en gemeente Schagen intensief samenwerken. De gezamenlijke ambities staan in de Regionale Samenwerkingsagenda Kop van Noord-Holland 2022-2025.

Dossier 10318 voorblad

Regionale samenwerkingsagende De Kop 2022-2025.pdf

Brief aan PS over regionale samenwerkingsagenda provincie Noord-Holland en regio Kop van Noord-Holland 2022-2025.pdf

14.v Visserij: Brief stikstofproblematiek en garnalenvisserij in relatie tot de WNB-vergunning (C-agenda NLG 05-09-2022)

voortoets stikstofemissie en depositie garnalenvisserij.pdf

notitie stikstofdossier kustvisserij werkingsgebied AERIUS 25km maakt een niet bestaand probleem.pdf

Brief VISSERIJNIEUWS artikel over stikstof_Passende Beoordeling WNb.pdf

Brief stikstofproblematiek en garnalenvisserij in relatie tot de WNB-vergunning.docx

14.w Landbouw: brief gemeente Schagen over stikstofreductiedoelen (C-agenda NLG 5-9-2022)

2022-07-21 Brief aanpak stikstof - gemeentebestuur Schagen.pdf

14.x Landbouw: Brief zorg om boer en tuinder (C-agenda NLG 05-09-2022)

brief bijlage Infographic 2021.pdf

brief bijlage zob_jaarverslag_2021.pdf

brief zorgen om boer en tuinder.docx

14.y Recreatie: Bestuursmededeling recreatieschap Twiske-Waterland (C-agenda NLG 05-09-2022)

Brief Twiske bestuursmededeling juli 2022.pdf

15 C-agenda Algemeen

15.a EFB/RWK/NLG IBT: Brief GS aan PS inz. Jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021 (C-agenda EFB 20-6-2022 en c-agenda NLG en RWK 5-9-2022)

De provincie Noord-Holland maakt jaarlijks de beoordelingsresultaten van het Interbestuurlijk Toezicht openbaar. Het jaarverslag 2021 en de resultaten van de beoordelingen van alle gemeenten over 2021 worden op www.noord-holland.nl/ibt vermeld. Om de beoordelingen van alle gemeenten inzichtelijk te maken zijn de gegevens ook verwerkt in de interactieve kaart.

Dossier 9598 voorblad

Jaarverslag IBT 2021

Brief aan PS over Jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021.pdf

15.b Leefbaarheid /Natuur/Mobiliteit (coördinerend portefeuillehouder Loggen): Voortgang voorbereidingen evenement Formule 1 Zandvoort editie 2022 (C-agenda NLG -leidend- 5-9-2022 en C-agenda M&B 12-09-2022)

Op 2, 3 en 4 september 2022 vindt naar verwachting weer het evenement Formule 1 in Zandvoort plaats. De voorbereidingen zijn reeds in volle gang. De provincie Noord-Holland is vanuit diverse rollen betrokken bij de voorbereidingen van dit evenement, waaronder als wegbeheerder en als bevoegd gezag voor diverse vergunningen en ontheffingen in het kader van de wetgeving voor natuurbescherming, milieu en ruimtelijke ordening.

Dossier 10187 voorblad

Raadsinformatiebrief Voortgang voorbereidingen Formule 1 - editie 2022.pdf

Nieuwsbrief Formule 1 gemeente Zandvoort juni 2022.pdf

Brief aan PS over Voortgang voorbereidingen evenement Formule 1 Zandvoort.pdf

15.c Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht (editie 61 - 28 juni 2022) (C-agenda's alle commissies september 2022)

Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 61.pdf

15.d NZKG/Economie/Gezondheid en Leefbaarheid/Ruimte en Energietransitie: Rapport Noordzeekanaalgebied in ontwikkeling 2022 (C-agenda M&B - trekker - en EFB 12-09-2022 en NLG en RWK 05-09-2022)

brief NZKG bij rapport Noordzeekanaalgebied in ontwikkeling 2022.docx

DEF rapport Noordzeekanaalgebied in ontwikkeling 2022 spread.pdf

15.e Europa: Werkbezoek Murcia 14 tot 16 juli 2022 (C-agenda RWK en NLG 5-9-2022 en EFB 12-09-2022)

Bilaterale samenwerking met Europese regio's is een van de voornemens in de Europastrategie 2022 - 2030. Van 14 tot 16 juli 2022 brengen de Commissaris van de Koning en de gedeputeerden Loggen en Zaal een werkbezoek aan de regio Murcia met als doel het bevorderen van zulke interregionale samenwerking, in het bijzonder op het gebied van de arbeidsmarkt binnen de thema's energietransitie en tuinbouw en op het gebied van innovatie in de tuinbouw.

Dossier 10421 voorblad

Brief aan PS over werkbezoek Murcia.pdf

16 Sluiting

Nieuwe spreektijd na overstap van VVD naar JA21 Q2 2022

Fractie	Zetels	Cie 5 uur
GroenLinks	**9**	22
VVD	**7**	18
D66	**6**	17
PvdA	**6**	17
JA21	**6**	15
CDA	**4**	14
FvD	**3**	9
PvdD	**3**	13
PVV	**3**	13
SP	**3**	13
ChristenUnie	**1**	11
50+ / PvdO	**1**	11
Denk	**1**	11
Fractie Baljeu	**1**	5,5
Liberaal NH	**1**	5,5
GS (25%)		*60*

Provincie Noord-Holland

Agenda Natuur Landbouw & Gezondheid

Datum	05-09-2022
Tijd	10:30 - 15:30
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	Nicole van der Waart
Toelichting	De vergadering vindt in hybride vorm plaats. De vergadering is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek of digitaal. Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid. Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 2 september 2022) bij commissieadviseurs Susanne Neeskens: neeskenss@noord-holland.nl en Jesca Faber jesca.faber@noord-holland.nl Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 4 eerder beginnen.

0	**Technische Briefing: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (09:15 - 10:15 uur)**
1 10:30	**Opening en mededelingen**
2 10:35	**Inspreekhalfuur**
3 11:05	**Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda**
4 11:10	**B-agenda Gezondheid, leefbaarheid (en Milieu)**
4.a	**Voortgang Tata Steel** Behandelvoorstel: Met de commissieleden en de gedeputeerde de voortgang van het programma Tata Steel en de daar gerelateerde actuele onderwerpen bespreken.

Toelichting:
Naast de jaarlijkse rapportage over de voortgang van het programma Tata Steel2020-2050 heeft de commissie een drietal stukken ontvangen van GS: uitkomsten van de expertmeetings, ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu - Tata Steel en tot slot een herziene Expression of Principles Tata Steel.

4.a.1 Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020 - 2050 (B-agenda NLG 05-09-2022)

Toelichting:
Op 17 november 2020 hebben GS samen met de IJmond gemeenten het Programma Tata Steel 2020-2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond vastgesteld. Het programma bestaat uit een samenhangend pakket van bestaande en nieuwe maatregelen voor de korte en de langere termijn. De voortgangsrapportage gaat over de periode juli 2021 tot en met juni 2022.

4.a.2 Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel (NLG 05-09-2022)

Toelichting:
Naar aanleiding van het RIVM rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio' hebben er een aantal expertmeetings plaatsgevonden tussen RIVM en Tata Steel om het verschil tussen wat enerzijds in het luchtmeetnet aan PAK en een aantal metalen wordt gemeten en anderzijds wat er op basis van berekeningen met onder meer de elektronische milieujaarverslagen van Tata Steel wordt verwacht. Belangrijkste conclusie is dat partijen een beter inzicht hebben in de factoren die het verschil verklaren tussen wat er enerzijds in het luchtmeetnet aan PAK en aantal metalen wordt gemeten en anderzijds wat er op basis van berekeningen met onder meer de elektronische milieujaarverslagen van Tata Steel wordt verwacht. Op basis van deze conclusie zal er een actualisatie plaatsvinden van het e-MJV 2021 en zal het gesprek met het Rijk over het wettelijk stelsel registratie emissies worden voortgezet.

4.a.3 Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu - Tata Steel (NLG 05-09-2022)

Begin 2022 zijn er bij de provincie Noord-Holland drie verzoeken ingediend over vergunningen die zijn verleend aan Tata Steel. Eén verzoek houdt relatie met de natuurvergunning van Tata Steel en gehele of gedeeltelijke intrekking hiervan. Twee verzoeken relateren aan de omgevingsvergunning milieu. Het gaat om aanscherping met betrekking tot NOx (Stikstofoxiden) en SO2

(Zwaveldioxide). Daarnaast wordt gevraagd om aanscherping van de omgevingsvergunning milieu met betrekking tot ZZS (zeer zorgwekkende stoffen) en stof. De ontwerpbesluiten zijn gereed en liggen vanaf donderdag 14 juli 2022 voor zes weken ter inzage bij de omgevingsdiensten en via www.officielebekendmakingen.nl

4.a.4 Tata/klimaat: Brief aan PS herziene Expression of Principles Tata Steel (c-agenda NLG & RWK 5-9-2022)

Op 30 maart 2021 hebben het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en Tata Steel samen een “Expression of Principles” (EoP) ondertekend over de reductie van CO2, milieu en innovatie projecten. Door het besluit van Tata Steel om af te zien van grootschalige Carbon Capture and Storage en direct te kiezen voor een nieuwe manier van staal maken is de EoP herzien. De provincie heeft op 15 juli 2022 de EoP mee ondertekent omdat de herziene versie meer inhoud bevat die op het taakveld ligt van de provincie. Provinciale Staten worden hier over geïnformeerd.

4.b Informatievoorziening VTH bij provinciale bedrijven - 2 maandelijks

Voorstel tot behandeling:
Met de commissieleden NLG en Gedeputeerde de VTH brief bespreken

Toelichting:
Het college van Gedeputeerde Staten informeert tweemaandelijks voorafgaand aan de vergadering van de commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid over de ontwikkelingen op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) bij bedrijven die onder provinciaal bevoegd gezag vallen. Hieronder vallen ook Tata Steel en Harsco MetalsHet college van Gedeputeerde Staten informeert tweemaandelijks voorafgaand aan de vergadering van de commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid over de ontwikkelingen op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) bij bedrijven die onder provinciaal bevoegd gezag vallen. Hieronder vallen ook Tata Steel en Harsco Metals

5 Rondvraag gedeputeerde Olthof

6 Rondvraag gedeputeerde Stigter

7 Rondvraag gedeputeerde Loggen

8 Rondvraag gedeputeerde Zaal

9 B-agenda Natuur

9.a Discussienota "Terugkeer van de Wolf in Noord-Holland" (CDA)

13:40

Behandelvoorstel:
Met de commissieleden en de gedeputeerde de discussienota "Terugkeer van de wolf in Noord-Hollnd" bespreken.

De volgende 3 vragen worden aan de commissie voorgelegd:
Kernpunt: Hoe gaan we onze landbouw- en gezelschapshuisdieren effectief tegen wolven beschermen?
Is de commissie het ermee eens dat PS een opdracht geeft aan GS om een beheerplan wolf op te stellen in overleg met de Fauna Beheer Eenheid?
Kunnen de commissieleden instemmen met de voorgestelde uitwerkingspunten in deze discussienota?

9.b Agenderingsverzoek brief van de C-agenda RDA Zienswijze Doden van dieren naar de B-agenda (PvdD & SP)

14:35

Behandelvoorstel:
Met de commissieleden en de gedeputeerde de brief van RDA inzake de zienswijze Doden van dieren bespreken.

De volgende vragen worden voorgelegd:
1. Stel dat we geen dieren hoéven te doden voor onze eigen gezondheid, veiligheid, vermaak, etc., zijn de commissieleden het dan met ons eens dat we dan in principe dieren niet moeten doden? Zou dat niet het vertrekpunt moeten zijn van provinciaal beleid?
2. Zo ja, zijn de commissieleden bereid de provincie op te roepen om actiever te zoeken naar mogelijkheden om het doden van dieren te voorkómen, door bijvoorbeeld vaker te reflecteren op eigen beleid, door het onnodig doden van dieren als provincie niet te stimuleren, door actiever overleg met dierenwelzijnsorganisaties en door meer inzet op onderzoek en innovatie op het gebied van niet-dodelijke oplossingen?
3. Zien de collega's nog andere mogelijkheden voor verbetering in beleid van de provincie op het punt van voorkomen van doden van dieren en het respecteren van hun intrinsieke waarde?

10 Rondvraag gedeputeerde Rommel

11 **C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comié van de Regio's)**

11.a **Water: Wijziging openstellingsbesluit POP3 onderdeel LEADER-projecten en niet-productieve investeringen water (C-agenda NLG 05-09-2022)**

GS hebben besloten om voor het onderdeel LEADER-projecten en voor het onderdeel niet-productieve investeringen water van de uitvoeringsregeling POP3 subsidies Noord-Holland de openstellingsbesluiten te wijzigen.

11.b **Water: Geborgde zetels waterschappen (C-agenda NLG 05-09-2022)**

PS worden geïnformeerd over de wetswijzigingen rondom de geborgde zetels in de waterschapsbesturen, enkele toezeggingen gedaan in de commissie NLG van 13 juni 2022 en de uitkomsten van de gesprekken met de dijkgraven over het vraagstuk van geborgde zetels en in hoeverre dit nog aansluit bij de huidige maatschappelijke opgaven in het kader van het coalitieakkoord.

11.c **Water: Uitvoering toezegging KRW-Omgevingswet Regionaal Waterprogramma (C-agenda NLG 05-09-2022)**

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over mogelijke aanvullende maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), onder andere op basis van de Omgevingswet. Dit ter uitvoering van een toezegging tijdens de behandeling door Provinciale Staten van het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 op 31 januari jl.

11.d **Water: brief Vechtplassencommissie aan waterschap AGV 15 juli 2022 over onderhoud beschoeiing Vecht (C-agenda NLG 05-09-2022)**

12 **C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)**

12.a **Gezondheid en leefbaarheid: Auditrapport Provinciaal Opdrachtgeverschap OD's (C-agenda NLG 05-09-2022)**

GS hebben onderzoek laten doen naar de manier waarop andere provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten vormgeven met het doel om hier lessen uit te trekken. Deze omgevingsdiensten voeren in opdracht van provincies taken uit op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving bij risicovolle bedrijven (Brzo-bedrijven).
Het onderzoek wijst uit dat dat provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten op een vergelijkbare wijze hebben georganiseerd. Omdat de verwachting is dat het vervolgen van dit onderzoek niet zal resulteren tot

nieuwe inzichten voor de provincie Noord-Holland, is er besloten om met bijgevoegd rapport het onderzoek af te ronden.

12.b Gezondheid en milieu: Park Nauerna besluitvorming addendum en start onderzoek RIVM (C-agenda NLG 05-09-2022)

Tussen Uitvoeringspartners, zijnde de Provincie Noord-Holland, de gemeente Zaanstad, NV Afvalzorg Holding en Vereniging Belangengroep Nauerna (BGN) is overeenstemming bereikt over het 'addendum Park Nauerna'. Dit addendum is een aanvulling op de mediationvaststellingsovereenkomst uit 2013 (20130604 en 20140817), waarin o.a. deze partijen afspraken hebben gemaakt over o.a. de aanleg van een recreatiepark op een gedeelte van de stortplaats Nauerna. Overeengekomen wordt dat door het RIVM – in opdracht van de provincie – een onderzoek zal worden uitgevoerd naar veilige recreatie op (voormalige) stortplaatsen en dat door Uitvoeringspartners uitvoering wordt gegeven aan de uitkomsten van dit onderzoek.

12.c Gezondheid en milieu: Ontgassen scheepvaart CC van brief aan minister I&W (C-agenda NLG 5-09-2022)

12.d Gezondheid en Leefbaarheid: Datarapportages luchtmeetnet over het jaar 2021 (C-agenda 05-09-2022)

In de IJmond, het havengebied van Amsterdam (Westpoort) en de Haarlemmermeer is ook in 2021 op alle meetlocaties voldaan aan de Europese wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit. De trendanalyse laat bovendien zien dat vanaf 2009 de concentraties fijnstof (PM10, PM2,5) en NO2 in alle drie de regio's dalen. Aan de aangescherpte WHO-adviesnormen wordt in de drie gebieden, net als op veel andere plaatsen in Nederland, nog niet voldaan. Dit staat in de jaarlijkse datarapporten voor de luchtkwaliteit in de drie regio's, die mede zijn opgesteld in opdracht van de provincie Noord-Holland.

12.e Gezondheid en leefbaarheid: Tweede Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos) (C-agenda NLG 05-09-2022)

Het Inwonersonderzoek dat naar de leefomgeving in regio IJmond is uitgevoerd, is onderdeel van het Programma Tata Steel 2020 – 2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond. Het tweede onderzoek is uitgevoerd in het voorjaar van 2022. Met het onderzoek wordt gemonitord hoe inwoners de leefomgeving in de IJmond ervaren.

13 **C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)**

13.a **Natuur/Recreatie: brief vergunning Lentekabinet (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.b **Natuur/stikstof: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (C-agenda NLG 05-09-2022)**

Het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland informeert PS over de startnotitie voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied voor de stikstofaanpak van Noord-Holland. Deze startnotitie is 10 juni 2022 gepubliceerd door het Rijk.

13.c **Natuur: Brief schade aan NNN festival (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.d **Natuur: Verzoek overprogrammeren Programma Natuur (C-agenda NLG 05-09-2022)**

Het Rijk heeft via het 'Programma Natuur' € 42,1 miljoen aan de provincie beschikbaar gesteld om (dertig) grootschalige natuurherstelmaatregelen uit te voeren. We voorzien een onderbesteding op deze maatregelen, daarom willen we overgaan tot een overprogrammering van maximaal 10% op de projecten waarvan de provincie trekker is. Dat komt neer op een maximale overbesteding van € 2 miljoen.

13.e **Stikstof: Brief er is maar één oplossing voor stikstofdebacle (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.f **Bodem: Verlenging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering (C-agenda NLG 05-09-2022)**

De Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering Noord-Holland wordt verlengd, tot 1 januari 2023, de voorziene inwerkingtredingsdatum Omgevingswet. De provincie zet zich in voor een schone bodem waar mensen veilig op kunnen wonen, werken en recreëren. De provincie geeft daarom financiële steun voor de uitvoering van saneringen waar de verontreiniging de maatschappelijke ontwikkeling belemmert. De subsidie kan aangevraagd worden via de website van de provincie (www.noord-holland.nl).

13.g **Stikstof: brief De boeren moeten 50% uitstoot verminderen maar wat deed de consument? (C-agenda NLG 09-05-2022)**

13.h **Natuur: Brief landschapstalk (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.i **Stikstof: Gemeente Midden-Groningen aangenomen motie Zorgvuldig stikstofbeleid (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.j **Natuur: Openstelling, subsidieplafond en wijziging Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg (C-agenda NLG 05-09-2022)**

De uitvoeringsregeling beoogt projecten te financieren die een bijdrage leveren aan het doel van versterking van het landschap en verbetering van de toegankelijkheid voor bewoners en recreanten van de Westeinderscheg. De uitvoeringsregeling is vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 6 juli 2021. De genomen besluiten betreffen de openstelling van de regeling en een wijziging van het subsidieplafond en maximale hoogte van het aan te vragen bedrag

13.k **Financien/Natuur: Begrotingsneutrale wijzigingen beleidsdoelenraming (06) juni 2022 (C-agenda EFB 12-09-2022 NLG 05-09-2022)**

Gedeputeerde Staten kunnen binnen de door Provinciale Staten vastgestelde begrotingsprogramma's middelen toewijzen aan de verschillende beleidsdoelen. Met dit besluit worden interne wijzigingen hierop administratief binnen de programmabegroting verwerkt.

13.l **Bodemdaling: Notitie Bodemdaling in Veenweidegebieden Randstedelijke Rekenkamer (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.m **Stikstof: Brief Stikstof tunnelvisie (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.n **Stikstof: Brief aangenomen motie gemeente Etten-Leur Zorgvuldig Stikstofbeleid (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14 **C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn**

14.a **Recreatie: Bestuursmededeling Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.b **Landbouw: Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022 (C-agenda NLG 05-09-2022)**

Per 1 juli tot 1 oktober 2022 kan subsidie worden verstrekt voor projecten die bijdragen aan de doelen Regeneratieve Landbouw en/of Kringlooplandbouw en eventueel Korte Keten, zoals omschreven in de Voedselvisie 2020-2030.

14.c **Landbouw: Studie Eiwittransitie Noord-Holland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

In opdracht van de Provincie Noord-Holland, het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, Amsterdam Trade en Innovatie, gemeente Zaanstad en The Protein Cluster is er een studie uitgebracht over de Eiwittransitie in Noord-Holland. Het doel van deze studie is om in kaart te brengen welke Noord-Hollandse organisaties zich bezighouden met de eiwittransitie, wat de grootste uitdagingen zijn voor deze bedrijven en wat mogelijke kansen zijn voor de eiwittransitie in Noord-Holland.

14.d **Landbouw: Ondertekenen Tuinbouw Pact tijdens Politieke conferentie ERIAFF (C-agenda NLG 05-09-2022)**

ERIAFF is het Europees netwerk voor innovatie in de landbouw en voedsel waar Noord-Holland al enkele jaren lid van is. Gedeputeerde Zaal geeft tijdens de jaarlijkse conferentie in Thessaloniki een aantal presentaties over de Nederlandse tuinbouw, de eiwittransitie en ondertekent het tuinbouw PACT namens GS.

14.e **Landbouw: Nationaal Strategische Plan (NSP) 2023-2027 voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) (C-agenda NLG 5-9-2022)**

GS hebben besloten om in het kader van de interbestuurlijke samenwerking, de indiening van het Nationaal Strategisch Plan (NSP) 2023-2027 voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) bij de Europese Commissie door de minister van LNV te ondersteunen.

14.f **Handhaving: Brief IVN in CC aan PNH over reactie ODNHN op verzoek handhaving WnbG Twiske (C-agenda NLG 5-9-2022)**

14.g **Landbouw: Green Deal Eiwitrijke Gewassen (C-agenda NLG 05-09-2022)**

De provincie Noord-Holland ondertekent samen met tientallen andere partijen de Green Deal ‘Eiwitrijke Gewassen’. Doel van deze Green Deal is het realiseren van een rendabele en duurzame Nederlandse teelt van stikstofbindende vlinderbloemigen, in te zetten voor humane consumptie. Met betrokkenheid van de hele keten, van veredeling tot en met consumptie.

14.h **Landbouw: Brief Landschap van de toekomst (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.i **Landbouw: Brief Nieuws uit de Greenport Aalsmeer (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.j **Landbouw: Verslag ERIAFF conferentie 14 en 15 juni 2022 (C-agenda NLG 05-09-2022)**

Gedeputeerde Ilse Zaal heeft op 14 en 15 juni jl. deelgenomen aan de jaarlijkse ERIAFF conferentie in Thessaloniki. Het verslag geeft een weergave van het doel en de opbrengst van deze deelname.

14.k **Recreatie: bestuursmededeling juli recreatieschap Spaarnwoude (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.l **Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Spaarnwoude (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.m **Recreatie: vastgestelde jaarstukken recreatieschap Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.n **Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Twiske-Waterland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.o **Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Uitgeester- en Alkmaardermeer (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.p **Recreatie: Bestuursmededeling recreatieschap Uitgeester- en Alkmaardermeer (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.q **Recreatie: Bestuursmededeling Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.r **Recreatie: Jaarverslag 2021 Recreatie Noord-Holland N.V. (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.s **Recreatie: Informatienota Plassenschap Loosdrecht (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.t **Dierenwelzijn: Publicatie RDA zienswijze "Dilemma's in de wildopvang" (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.u **Arbeidsmarkt/landbouw/bereikbaarheid/klimaat etc.: Samenwerkingsagenda Kop van Noord-Holland 2022-2025 (C-agenda EFB en M&B 12-09 en NLG en RWK 05-09-2022)**

Om de gewenste ontwikkelingen in de regio Kop van Noord-Holland mogelijk te maken, blijven provincie Noord-Holland, gemeente Texel, gemeente Den Helder, gemeente Hollands Kroon en gemeente Schagen intensief samenwerken. De gezamenlijke ambities staan in de Regionale Samenwerkingsagenda Kop van Noord-Holland 2022-2025.

14.v **Visserij: Brief stikstofproblematiek en garnalenvisserij in relatie tot de WNB-vergunning (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.w **Landbouw: brief gemeente Schagen over stikstofreductiedoelen (C-agenda NLG 5-9-2022)**

14.x **Landbouw: Brief zorg om boer en tuinder (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.y **Recreatie: Bestuursmededeling recreatieschap Twiske-Waterland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

15 **C-agenda Algemeen**

15.a **EFB/RWK/NLG IBT: Brief GS aan PS inz. Jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021 (C-agenda EFB 20-6-2022 en c-agenda NLG en RWK 5-9-2022)**

De provincie Noord-Holland maakt jaarlijks de beoordelingsresultaten van het Interbestuurlijk Toezicht openbaar. Het jaarverslag 2021 en de resultaten van de beoordelingen van alle gemeenten over 2021 worden op www.noord-holland.nl/ibt vermeld. Om de beoordelingen van alle gemeenten inzichtelijk te maken zijn de gegevens ook verwerkt in de interactieve kaart.

15.b **Leefbaarheid /Natuur/Mobiliteit (coördinerend portefeuillehouder Loggen): Voortgang voorbereidingen evenement Formule 1 Zandvoort editie 2022 (C-agenda NLG -leidend- 5-9-2022 en C-agenda M&B 12-09-2022)**

Op 2, 3 en 4 september 2022 vindt naar verwachting weer het evenement Formule 1 in Zandvoort plaats. De voorbereidingen zijn reeds in volle gang. De provincie Noord-Holland is vanuit diverse rollen betrokken bij de voorbereidingen van dit evenement, waaronder als wegbeheerder en als bevoegd gezag voor diverse vergunningen en ontheffingen in het kader van de wetgeving voor natuurbescherming, milieu en ruimtelijke ordening.

15.c **Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht (editie 61 - 28 juni 2022) (C-agenda's alle commissies september 2022)**

15.d **NZKG/Economie/Gezondheid en Leefbaarheid/Ruimte en Energietransitie: Rapport Noordzeekanaalgebied in ontwikkeling 2022 (C-agenda M&B - trekker - en EFB 12-09-2022 en NLG en RWK 05-09-2022)**

15.e **Europa: Werkbezoek Murcia 14 tot 16 juli 2022 (C-agenda RWK en NLG 5-9-2022 en EFB 12-09-2022)**

Bilaterale samenwerking met Europese regio's is een van de voornemens in de Europastrategie 2022 - 2030. Van 14 tot 16 juli 2022 brengen de Commissaris van de Koning en de gedeputeerden Loggen en Zaal een werkbezoek aan de regio Murcia met als doel het bevorderen van zulke interregionale samenwerking, in het bijzonder op het gebied van de arbeidsmarkt binnen de thema's energietransitie en tuinbouw en op het gebied van innovatie in de tuinbouw.

16 **Sluiting**

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
1	PvdD	4a1	Olthof	Voortgangsrapportage Tata Steel 2020-2050	Spoor 2: Versterken VTH: BBT-conclusies 1. Klopt het dat in de BBT-conclusies IJzer- en staalproductie 2012 door de industrie een uitzonderingspositie (derogatie) is bedongen voor verouderde kooksfabrieken om niet aan de BBT-conclusies te hoeven voldoen? 2. Geldt deze (zogenaamde) uitzonderingspositie ook voor andere IPPC-installaties binnen de staalindustrie? Zo ja, welke? 3. Waar staat in de BBT-conclusies, Richtlijn Industriële Emissies (RIE) of andere (Europese) regelgeving dat Tata Steel Nederland of de staalsector een uitzonderingspositie heeft op BBT-maatregelen? Welk artikel en welke tekst betreft het en welke voorwaarden zijn aan die derogatie verbonden?	1. De kooksfabrieken moeten ook aan de BBT-conclusies voldoen behorende bij de BREF[1] (Best Available Techniques (BAT) Reference documents) IJzer en Staalproductie 2012. In de BBT conclusies wordt onderscheid gemaakt tussen bestaande, vernieuwde en nieuwe installaties. 2. Nee. 3. Zie antwoord onder 1. Voor Tata Steel of de staalindustrie gelden de BBT-conclusies.

[1] BREF: Informatie document van de Europese Commissie met beschrijving van de Beste Beschikbare Technieken (BAT, Best Available Techniques) ter vermindering van emissies voor een bepaald proces of een bepaalde bedrijfstak in dit specifieke geval de IJzer en Staal productie.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					4. Artikel 15, lid 4 RIE noemt de afweging 'buitensporig hogere kosten in verhouding tot de milieuvoordelen'. Is deze uitzonderingsclausule (kosten) bij Tata toegepast? Zo ja, om welke kosten gaat het voor Tata? 5. Is het technisch juridisch mogelijk om strenger dan BBT toe te passen op basis van milieu en gezondheid? 6. In de BBT-conclusies 2012 staat onder 49. een emissiegrenswaarde van 500-650 mg/Nm3 voor verouderde installaties.	4. De uitzonderingsclausule is niet toegepast bij Tata Steel. 5. Ja. De mogelijkheid is aanwezig om BBT+ toe te passen in het geval milieukwaliteitsnormen worden overschreden. Rond Tata Steel is dit niet het geval uitgaande van de vigerende wet- en regelgeving waarbij getoetst moet worden aan artikel 5.2 en bijlage 2 van de Wet milieubeheer en het maximaal toelaatbaar risiconiveau (MTR) per stof. Ook is het mogelijk om voor Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) overeenkomstig de minimalisatieverplichting strengere eisen te stellen door het stellen van maatwerk. De OD NZKG is hiermee bezig in het kader van maatwerkvoorschriften bij het implementeren van de maatregelen uit het vermijdings- en reductieprogramma (VRP) van Tata Steel.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					a) Klopt het dat de provincie volgens artikel 21 RIE de vergunning uiterlijk in 2016 had moeten updaten naar deze BBT-range (BAT-AEL), óf derogatie bij de Europese Commissie had moeten aanvragen volgens artikel 15, lid 4 (RIE), in verband met artikel 72, lid a (RIE)? b) Is voor Tata deze derogatie aangevraagd? Deze is namelijk niet terug te vinden in de lijst van de Europese Commissie van derogaties op basis van de RIE. 7. Volgend jaar gaat Tata een ontstoffingsinstallatie bij de Pelletfabriek realiseren. Was dat niet al een maatregel uit de BBT-conclusies 2012? 8. Is er al zicht op wanneer de BBT-conclusies 2012 gaan worden geactualiseerd? Zo ja, wanneer is dat?	6a. Nee. In de BBT-conclusie 49 staat dat er alleen maatregelen moeten worden genomen bij nieuwe installaties. Voor oudere installaties gelden minder strenge normen. De OD NZKG heeft wel een onderzoeksverplichting opgenomen naar een lagere emissiegrenswaarde. 6b. Nee. 7. Nee. De huidige natte gaswasser (zgn. fluorwasser) bij de Pelletfabriek voldoet aan BBT conform BBT-conclusie 33. De ontstoffingsinstallatie is een onderdeel van een BBT+ maatregel uit de Roadmap+ van Tata Steel en het vermijdings-en reductieprogramma ZZS. De OD NZKG zal deze maatregel verankeren in de vergunning en maatwerk stellen. 8. Nee. Voor de door ons gewenste actualisatie van (in het bijzonder) de BREF IJzer & Staal 2012 is vooralsnog geen duidelijk tijdspad in beeld.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
2	PvdD	4a1	Olthof	Voortgangsrapportage Tata Steel 2020-2050	Spoor 2: Versterken VTH: Ongewone voorvallen 9. Waarom geeft de Dashboard overlastmeldingen en ongewone voorvallen Tata Steel - Loket Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (odnzkg.nl) geen informatie over ongewone voorvallen, anders dan summier over de laatste 5? 10. Vaak is het ongewone voorval 'lekkage/emissie (gevaarlijke) stof naar de lucht' van kooksgasfabriek 1 en 2 en Hoogovens. a) Wat is veelal de aard van deze lekkages/emissies? Lekkende ovens, wanden, deuren? b) Wat wordt daar structureel tegen gedaan en wanneer zijn de lekkages beëindigd?	9. Het dashboard betreft een pilot. Het doel van het dashboard is primair bedoeld om omwonenden te informeren. Daarmee verwacht de OD NZKG te kunnen volstaan met de laatste 5. Op basis van behoefte van omwonenden kan het dashboard nog worden doorontwikkeld, rekening houdend met randvoorwaarden zoals het anonimiseren. 10a. Beide Kooksfabrieken en Hoogovens zorgen voor een grote bijdrage aan het totaal aantal 17.2 Wet milieubeheer meldingen (ongewone voorvallen). Bij de kooksfabrieken betreft dit met name verstoringen in het vulproces of verstoringen elders in de installatie. Bij de Hoogovens is dit veelal stofemissies bij de bunkers of verstoringen tijdens het aftappen van ruw ijzer aan de onderzijde. 10b. De 17.2 Wm meldingen kunnen voor de OD NZKG aanleiding zijn om toezicht in te zetten. De OD NZKG wil dat Tata Steel het aantal ongewone voorvallen drastisch

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						terugbrengt. De OD NZKG verankert de maatregelen zoals genoemd in de Roadmap + van Tata Steel en in het VRP in de vergunning dan wel in maatwerkbesluiten. Een van de maatregelen die hieraan bijdragen is de installatie van zogeheten 'smidse kappen'. Bij de Hoogovens zullen in 2022 de 'smidse kappen' worden geplaatst om stofemissies bij de hoogovens tegen te gaan. Deze moeten zorgen voor minimaal 75% minder zichtbare rookemissies uit het dak. Hiervoor heeft de OD NZKG een vergunning verleend.
3	PvdD	4a1	Olthof	Voortgangsrapportage Tata Steel 2020-2050	Spoor 2 Versterken VTH: 50%reductie PAK's 11. Tata Steel zegt 50 procent in uitstoot van PAK's te hebben gerealiseerd. Tata Steel realiseert reductie van 50 procent in uitstoot van PAK's | Tatasteel Omgeving. Klopt dit? Welke maatregelen heeft Tata genomen om deze emissiereductie te halen?	11. Tata Steel heeft verschillende maatregelen genomen. Bij de rookgasreiniging van de sinterfabriek is een proevenprogramma gaande. Tot eind augustus worden proeven gedaan met actief kool om meer PAK af te vangen in de rookgassen. Bij de gloeiovens van de koudbandwalserij is een nieuwe milieu-installatie in gebruik genomen die de uitstoot van PAK vrijwel naar nul moet brengen. Bij de hulpstoffenfabriek voor de hoogovens is een actief koolfilter geplaatst. De reductie die deze laatste maatregel oplevert is nog niet goed in te schatten, omdat

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						hier momenteel geen stopmassa wordt geproduceerd. Nog niet alle definitieve meetrapporten zijn door de OD NZKG ontvangen dan wel goedgekeurd, waardoor niet met zekerheid kan worden gesteld dat de reductie 50% bedraagt.
					12. Zijn deze maatregelen al in de vergunning opgenomen?	12. Nee. Het proevenprogramma bij de Sinterfabriek is nog gaande dus nog niet alle maatregelen kunnen in de vergunning worden opgenomen.
					13. Wat betreft maatregelen aan de Sinterfabriek heeft de OD NZKG deze metingen van Tata technisch beoordeeld. Beoordeling OD NZKG rapport reductie PAK Tata Steel - Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied De OD kan de meting niet akkoord bevinden vanwege tekortkomingen. De verwachting van de OD is wel dat 51% reductie zou kunnen zijn bereikt. a) Gaat de OD NZKG ook de andere genomen maatregelen en metingen van Tata controleren?	13a. Ja. Het beoordelen van emissiemetingen is een onderdeel van de VTH-taken van de OD NZKG. 13b. De reductie wordt berekend op basis van de vracht, en niet op basis van de emissiegrenswaarde. Een reductie van 51% is dus mogelijk, want de behaalde reductie staat

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					b) De OD NZKG constateert een overschrijding van PAK's: 0,12 mg/Nm3 terwijl de emissiegrenswaarde 0,05 mg/Nm3 is. Dit wordt toegeschreven aan de PAK Naftaleen. Deze stof wordt min of meer weggeschreven in de constateringen. Is er dan wel sprake van 51% reductie? En waarom wordt er niet opgetreden tegen de overschrijding van de grenswaarde? 14. Gaat de 50% reductie van PAK's nu over alle relevante installaties op het terrein (zoals Tata vorig jaar in brief aan het Rijk impliceerde) van Tata of alleen over de Sinterfabriek?	dus los van een eventuele overschrijding van de emissiegrenswaarde. Er wordt op dit moment niet opgetreden, omdat er aanvullende informatie is gevraagd aangezien het meetrapport niet volledig is en de meting onderdeel is van een proevenprogramma. 14. Tata Steel heeft toegezegd de totale PAK-emissies vanaf het terrein met 50% te reduceren. Daarvoor worden maatregelen getroffen bij verschillende werkeenheden. Zie antwoord op vraag 11.
4	PvdD	4a1	Olthof	Voortgangsrapportage Tata Steel 2020-2050	Spoor 2 Versterken VTH: Grondwaterverontreiniging chroom 6 15. OD NZKG trof in de enige controle die het uitvoerde bij de 13 peilgaten van Harsco Metals, chroom 6 aan in het grondwater terwijl in de elf jaar daaraan voorafgaand bij onderzoek in opdracht van het bedrijf zelf nooit chroom 6 werd aangetroffen en de vondst in 2020 bleek	15. De jaarlijkse monitoring is gericht op monitoring van zware metalen, pH en temperatuur. Chroom-6 wordt niet meegenomen in de monitoring van het Noord West-terrein, omdat er eerder geen aanleiding toe was en omdat dit niet binnen het standaard analysepakket zit voor zware metalen. Dat de OD NZKG recent (14 juni 2022) onderzoek heeft gedaan naar de mogelijke aanwezigheid van Chroom-6 is

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					vanwege een ZZS-onderzoek en niet bij reguliere controle. Hoe is dit te verklaren, wat gaat er mis? 16. Tata Steel heeft nog toestemming een kunstduin aan te leggen waarvan de kern zal bestaan uit staalslak. Wordt de verplaatste grond die gebruikt wordt voor de kunstduin, vooraf door provincie bemonsterd en zo nodig gesaneerd? 17. Onder welke voorwaarden, o.a. concentratie chroom 3 en chroom 6, mogen staalslakken worden toegepast als bouwstof, en voldoen staalslakken van Harsco daaraan?	n.a.v. een optelsom van verschillende signalen. 16. De grond van het terrein wordt niet gebruikt; Er wordt gecertificeerd zand aangevoerd. 17. De staalslakken zijn gecertificeerd conform Kiwa. Chroom-6 valt niet onder de eisen van de certificering.
5	PvdD	4a1	Olthof	Voortgangsrapportage Tata Steel 2020-2050	Spoor 2 Versterken VTH: Productieverhoging 18. In het artikel ‘Productieverhoging Tata Steel doorn in het oog van omwonenden’ is te lezen dat met behulp van een nieuwe, al gebouwde ‘wandeloven’ in Warmbandwalserij 2 een productieverhoging plaatsvindt.	18a. Nee. Tata Steel mag conform de revisievergunning 8 miljoen ton staal produceren. Dit blijft ongewijzigd. Wel is sprake van een interne productieverhoging bij de warmbandwalserij. Deze vindt voornamelijk plaats door een hogere beschikbaarheid van de installaties (korter onderhoud, minder verstoringen). De

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					a) Is er sprake van productieverhoging van Tata met deze vergunning? Zo ja, met hoeveel? In het artikel is dit niet duidelijk. Genoemd wordt een verhoging van 5 naar 5,5 miljoen ton staal, maar ook van 5 naar 7,5 miljoen ton staal. b) hoe kan met een wandeloven, die dikke plakken staal walst tot dunne plakken, de productie uitbreiden? 19. Waarom geldt er geen mer-plicht voor deze aanzienlijke uitbreiding? Zie wetten.nl - Regeling - Besluit milieueffectrapportage - BWBR0006788 (overheid.nl). 22. Wanneer gaan de eerste kooksfabrieken volgens de provincie sluiten (welk jaar)?	verhoging van 5 naar 5,5 miljoen gaat alleen over de warmgewalste plakken. 18b. Voornamelijk door een hogere beschikbaarheid van de installaties waardoor alle -vanuit de staalfabriek afkomstige plakken- binnen de warmbandwalserij kunnen worden gewalst. 19. Op grond van het Besluit milieueffectrapportages (mer) is er geen verplichting tot het opstellen van een mer. 22. De sluiting van de eerste kooksfabriek is onderdeel van het plan Groen Staal van Tata Steel. Volgens de planning van Tata Steel volgt de sluiting van de eerste Kooksfabriek voor 2030. Uw Staten zijn geïnformeerd over de procedure voor de vergunningverlening van Groen Staal (30 maart 2022, kenmerk 1 796357/1796358). De vergunningverlening is een taak van de provincie. In de brief is een globale planning opgenomen en er is aangegeven dat wij met onze planning voor

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						onze taak (vergunningverlening) aansluiten bij de planning van Tata Steel voor Groen Staal. Daarmee doen wij vanuit onze rol wat wij kunnen om de planning van Tata Steel mogelijk te maken. Wel is deze planning ambitieus en kent deze veel risico's en onzekerheden (zie verder de brief van 30 maart 2022).
6	PvdD	4a1	Olthof	Voortgangsrapportage Tata Steel 2020-2050	Voortgang algemeen: Hisarna 20. Gaat de geluidmaatregel in de vergunning opgenomen worden? 21. uit SDDS-onderzoek: "De verwachting was dat met de ontwikkeling van nieuwe technieken zoals bij de Hisarna fabriek de kooksfabrieken op termijn uit bedrijf hadden kunnen worden genomen. Door het uitstel van de bouw van de Hisarna fabriek is dit voorlopig op de lange baan geschoven."	20. De wijziging (nieuwe oven in de warmbandwalserij) vindt plaats binnen de vergunde geluidruimte, waardoor de ODNZKG geen geluidsmaatregel opneemt in de vergunning. Tata Steel heeft richting de omgeving laten weten een geluiddemper te gaan plaatsen. 21. De afgelopen twee jaar (2020 en 2021) heeft de proefinstallatie HIsarna vanwege economische redenen en de aanvraag Wet natuurbescherming bij de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord stilgelegen. Begin juli is de proeffabriek weer opgestart.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					Wat is de stand van zaken en plannen met Hisarna?	
7	PvdD	4a1	Olthof	Voortgangsrapportage Tata Steel 2020-2050	Voortgang algemeen: Scenario-onderzoek 23. Landelijk is vorig jaar een motie aangenomen waarin de regering wordt verzocht om parallel aan het haalbaarheidsonderzoek van Roland Berger de effecten op milieu en gezondheid van de verschillende toekomstscenario's van Tata Steel in beeld te brengen. Daarin wordt nogmaals verwezen naar de CE Delft startnotitie die omwonenden hebben laten maken, waarin verschillende toekomstscenario's (inclusief sluiting en krimp) worden beschreven. In september 2021 schreef de staatssecretaris zei dat hij nog op zoek was naar de juiste partij om het onderzoek te doen. Zie hier onderaan: https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2021A04458 a) Hoe staat het hiermee?	23. Het betreffende onderzoek is nog niet gestart. Daarvoor is eerst meer informatie nodig over de (verwachte) emissies van de nieuwe fabrieken van Tata Steel. Die informatie is nog niet voorhanden omdat er nog wordt gewerkt aan het ontwerp en de ontwikkeling van die fabrieken. Tata Steel heeft het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat onlangs laten weten de benodigde informatie naar verwachting Q1 2023 aan te kunnen leveren. Zie daarvoor ook: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brieven/2022/08/16/brief-tata-steel-inzake-planning-reductie-luchtzijdige-componenten-cr-project

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
8	PvdD	4a2	Olthof	Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel	1. Hoe verhoudt de 2x hogere jaarvracht van de PAK IND en de 3x hogere jaarvracht van de PAK BgP zich tot de grenswaarde opgenomen in de vergunning? Graag deze cijfers tegenover elkaar afzetten. 2. In juni '22 zou de provincie zelf metingen aan de schoorstenen van kooksgasfabriek 2 uitvoeren. Zijn deze metingen al gedaan en zijn de resultaten ervan al beschikbaar? 3. Tata heeft dus jarenlang een 2 tot 3 keer lagere jaarvracht doorgegeven van de PAK's IND en BgP die in de lucht werd uitgestoten dan feitelijk het geval was. a) Waarom is dit nooit ontdekt?	1. De vrachten waar het om gaat zijn met name diffuse emissies. Hiervoor zijn geen emissiegrenswaarden gesteld in de vergunning en/of Activiteitenbesluit milieubeheer. 2. Deze metingen zijn in de tweede helft van juni 2022 gedaan. De resultaten worden in september/oktober van dit jaar verwacht. 3a. De emissies waar het hier omgaat zijn met name diffuse emissies. Aan deze bronnen kan niet op reguliere wijze worden gemeten. De emissies worden daarom geschat met behulp van kengetallen, gebaseerd op literatuurgegevens en onderzoek aan andere (Europese) kooksfabrieken. Hierbij gaat de aandacht vooral uit naar de PAK-stof benzo[a]pyreen (BaP). De luchtkwaliteit in de leefomgeving wordt getoetst aan de concentratie van deze stof als markerstof voor PAK-totaal, zoals het RIVM recent nog heeft bevestigd[2]. Vanuit de BaP-emissies worden de totale PAK-emissies afgeleid. Er wordt vooral

[2]Memo- Luchtnormen voor PAK's 20 januari 2022

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						naar deze totale PAK-som gekeken. De overige individuele stoffen, zoals indeno(1,2,3-cd)pyreen (IND) en benzo(ghi)peryleen (BgP), zijn daarom van minder belang. Indien er aanleiding is vanwege bijvoorbeeld veranderende omstandigheden in proces wordt een kengetal herzien. De kengetallen gebruikt voor IND- en BgP-emissies zijn nu gewijzigd omdat het RIVM-onderzoek daar aanleiding toe gaf. Het kengetal voor BaP-emissies is niet gewijzigd.
					b) Is met een feitelijk hogere jaarvracht meer PAK's uitgestoten dan waar eerst van uit werd gegaan?	3b. Ja. De herziene kengetallen leiden tot hogere gerapporteerde jaarvrachten voor IND en BgP, maar dit is slechts een beperkt deel van PAK-totaal.
9		4a3		Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu – Tata Steel	1. Volgens GS is de natuurvergunning in 2016 op juiste gronden verleend, volgens MOB niet. Uit de brief van MOB aan de Tweede Kamer t.b.v debat op 26 januari 2022: "Tata Steel past nergens op haar terrein rookgasontzwaveling of stikstofverwijdering toe. Dit is niet alleen in strijd met de	

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					Europese eisen tot toepassing van Best Beschikbare Technieken, maar laat ook zien dat er geen sprake is van grootschalig onderhoud, noch van renovatie, noch van een tijdige aanpassing aan de stand der techniek voor wat betreft de stikstof- en zwavelemissies van het bedrijf." a) Klopt het dat Tata nergens op haar terrein rookgasontzwaveling of stikstofverwijdering toepast? b) Kunt u de natuurvergunning uit 2016 naar ons sturen?	1a. Tata Steel past maatregelen toe om stikstof en zwavel uit de rookgassen te verwijderen zoals kalkinjectie bij het doekfilterinstallatie van de Sinterfabriek voor de verwijdering van zwavel. Ook zijn er low-NOX branders aanwezig bij sommige installaties. In zoverre klopt het niet. 1b. De natuurvergunning is aan de griffie gestuurd.
10	PvdD	4a4	Olthof	Brief aan PS herziene Expression of Principles Tata Steel	1. Wat is/zijn de beperkende factor(en) om de 1e HO eerder om te zetten naar een DRI? 2. Welke factoren staan Tata in de weg om in de tussentijd kooks in te kopen?	1. Het vervangen van een Hoogoven voor een DRI is onderdeel van het plan Groen Staal. Dit kan alleen in samenhang met de gehele realisatie van Groen Staal. Naast een DRI is bijvoorbeeld ook een andere fabriek nodig om de DRI producten tot staal te verwerken en zijn er aansluitingen nodig voor waterstof (eerst aardgas) en extra elektriciteit. En voordat met de bouw kan worden begonnen zijn vergunningen nodig en moeten ontwerp en planning gereed zijn. De planning van Tata Steel is realisatie vóór 2030.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						2. Kooks inkopen is voor Tata Steel duurder dan deze zelf produceren. Daarnaast wordt de Kooks nu warm (vanuit de Kooksfabrieken) in de Hoogovens gebracht. Bij de inkoop van Kooks is er voorverwarming nodig of kost het opstoken in de Hoogovens meer energie. Tenslotte worden de restgassen die vrijkomen bij het productieproces van cokes ingezet voor het stoken van andere installaties op het terrein (de volledige naam van de fabrieken is daarom Kooks- *en gas* fabriek). Indien de cokesproductie stopt, moet hiervoor een alternatief worden gevonden.
11	GL – Cardol	11b	Loggen	Waterschappen	In de brief stellen GS inzake het wetsvoorstel van De Groot en Bromet: “Het doel is deze wet vóór de waterschapsverkiezingen van maart 2023 in werking te laten treden. Maar er is nog niet met zekerheid te zeggen of dit lukt omdat het voorstel nog door de Eerste Kamer moet en ook nog het wetstraject zelf doorlopen moet worden.” **Vraag 1**: Op 13-09 is er een deskundigenbijeenkomst in de EK en op 27-	**Antwoord 1**: Op dit moment is ons alleen bekend dat de commissie voor Infrastructuur, Waterstaat en Omgeving (in de EK) op 13 september 2022 een deskundigenbijeenkomst houdt over dit wetsvoorstel. De andere hierboven genoemde data zijn door ons niet te

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					09 een commissiebespreking e/o schriftelijke vragenronde. Op 11 oktober komt de Memorie van Antwoord bij het wetsvoorstel uit met mogelijkheid van behandeling en besluitvorming in de EK op 01-11. Klopt deze informatie? **Vraag 2**: Klopt het dat bij deze planning de nieuwe wet met wijzigingen t.a.v. geborgde zetels nog voor de Waterschapsverkiezingen zou kunnen ingaan, eventueel d.m.v. een novelle? De voorgestelde wijziging van het reglement van Rijnland is niet afhankelijk van de wetswijziging in Den Haag. Uit brief van GS: "Uit ambtelijk overleg met Zuid-Holland blijkt dat men aldaar wil wachten tot er ook wat andere zaken zijn die dan gezamenlijk kunnen worden gewijzigd in één wijzigingsprocedure." **Vraag 3**: Wordt deze ambtelijke informatie uit ZH ook bestuurlijk gedragen (GS en PS)? **Vraag 4**: Is er nog nieuwe informatie over de voortgang van het proces in ZH en bij Rijnland?	verifiëren. De Eerste Kamer is overigens tot 12 september 2022 met reces. **Antwoord 2:** Een novelle is een nieuw wetsvoorstel/-wijziging vanuit de Eerste Kamer; dat lijkt hier niet van toepassing. Voor wat betreft de planning; de Minister heeft bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer een planning aangegeven. In het kort gaf hij aan dat de besluitvorming half september afgerond moest zijn in de Eerste Kamer om daarna de tijd te hebben voor ondertekening door de Koning en publicatie van de wet. Als we voor de planning uitgaan van een eventuele vaststelling van deze wet door de Eerste Kamer (EK) op 1 november 2022 dan is dat – voor zover wij kunnen overzien – te laat om deze wet nog inwerking te laten treden vóór de waterschapsverkiezingen in maart 2023. Dit niet alleen omdat nadat de

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					Vraag 5: Blijft het streven wel deze wijziging nog voor de Waterschapsverkiezingen te realiseren? **Vraag 6**: Heeft de gedeputeerde na het verschijnen van de brief van GS nog aanvullende stappen gezet ter voorbereiding van deze reglementswijziging bij Rijnland? In de brief geven GS twee mogelijke versies van het tijdpad voor de reglementswijzigingen. Hierin is o.a. sprake van een besluit in GS in de tweede week van januari; bij deze planning zou wijziging voor de verkiezingen zeer krap/onhaalbaar zijn. **Vraag 7**: Waarom kan GS hierover niet eerder besluiten aangezien de reglementswijziging bij Rijnland niet afhankelijk is van de wetswijziging in Den Haag? In de brief van GS wordt ook gesproken over de toezegging van de gedeputeerde om met de Waterschappen te spreken over de eenzijdige rol van LTO bij de benoeming van geborgde zetels. Uit de brief: “De	EK de wet heeft vastgesteld deze nog moet worden ondertekend en worden gepubliceerd in het Staatsblad. Maar ook omdat de voorbereidingen van de verkiezingen zelf al vroegtijdig beginnen. Zowel voor het aantal geborgde zetels (dat wordt gewijzigd in dit wetsvoorstel) als voor het aantal verkiesbare zetels (dat dan dus ook wijzigt) moeten reeds begin december de kandidaatstellingen bekend zijn. Dit zodat alle kieslijsten en kiesbiljetten juist gemaakt kunnen worden. Aan die kandidaatstellingen en –benoemingen gaat natuurlijk ook weer een proces vooraf. Op zo een laat tijdstip is een wetswijziging niet meer in te passen in deze procedures. Mocht het wetsvoorstel van De Groot en Bromet dus worden aangenomen op 1 november, dan verwachten we dat dit in werking zal treden bij de volgende verkiezingen in 2027.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					verwachting is wel dat een verandering op dit onderwerp gevoelig ligt, gezien de historisch grote belangen van agrariërs bij waterschappen." **Vraag 8**: Kunt u een toelichting geven op deze passage? Het gaat in deze immers niet om vermindering van de invloed van de agrarische sector, maar om een minder eenzijdige vertegenwoordiging vanuit de sector.	Mogelijk komt er op 13 september hier meer duidelijkheid over. **Antwoord 3:** De zin in de brief van GS: "Uit ambtelijk overleg met Zuid-Holland blijkt dat men aldaar wil wachten tot er ook wat andere zaken zijn die dan gezamenlijk kunnen worden gewijzigd in één wijzigingsprocedure" doelt op het mogelijk wijzigen van het reglement van Rijnland in het kader van het wetsvoorstel van De Groot en Bromet. Het is echter nog steeds onzeker is of dit wetsvoorstel wel inwerking kan treden voor de verkiezingen van 2023. Daarnaast is er een overgangsregeling in het wetsvoorstel zelf geregeld die geldt tot de hierop volgende waterschapsverkiezingen in 2027. Deze overgangsregeling stelt zeker dat de omvang van het Algemeen Bestuur van een waterschap gelijk blijft, met daarin de 4 geborgde zetels (dus in overeenstemming met het wetsvoorstel De Groot en Bromet). Met deze achtergrond is

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						ambtelijk vanuit Zuid-Holland gecommuniceerd dat men niet direct na de lopende reglementswijziging van Rijnland (waarvoor op dit moment nog op de goedkeuring van de Minister wordt gewacht) opnieuw het reglement zal gaan wijzigen. De voorkeur gaat uit naar het samenpakken van meerdere zaken die gewijzigd moeten worden en dit dan in één pakket te wijzigen. Dit omdat er de overgangsregeling geldt tot aan de verkiezingen van 2027 en die eigenlijk exact hetzelfde zal regelen als wat uiteindelijk in het reglement moet worden gewijzigd. In Zuid-Holland is hierover geen bestuurlijk standpunt ingenomen, maar als dat aan de orde is zal ambtelijk conform bovenstaande worden geadviseerd. **Antwoord 4:** Nee, de 13e september is het vervolg. In de

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						aantekeningen van de EK is het volgende opgenomen: https://www.eerstekamer.nl/korteaantekening/20220712_iwo?dossier=vld4mwgi26z5 *De commissie besluit in te stemmen met de voorgestelde opzet voor de deskundigenbijeenkomst over het initiatiefvoorstel op 13 september 2022, alsmede met de voorgestelde deskundigen. In het geval de betreffende deskundigen niet in de gelegenheid zijn om aan de bijeenkomst deel te nemen, zal hen om een position paper worden verzocht en zal een andere spreker worden geselecteerd door de leden Kluit (GroenLinks) en Atsma (CDA) in overleg met de commissievoorzitter.* Voor de lopende reglementswijziging van Rijnland geldt dat daar nog wordt gewacht op de goedkeuring van de Minister I&W. Nadat de goedkeuring van de minister er is, kan het reglement worden gepubliceerd in

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						de Provinciale bladen, waarna het in werking zal treden. **Antwoord 5:** De planning die is gegeven in de brief van GS gaat uit van de verplichte procedure zoals is voorgeschreven in de Waterschapswet. Normaliter kost de gehele procedure voor wijziging van een waterschapsreglement 9 maanden (waarbij alle stappen die de wet voorschrijft worden doorlopen). De uiteindelijke vaststelling door GS en PS van een reglementswijziging is het sluitstuk van deze hele procedure. Zie ook uitleg over de Waterschapswet bij beantwoording van vraag 7 hieronder. In de brief van GS wordt er nog van uitgegaan dat de EK begin september zal besluiten over het wetsvoorstel De Groot en Bromet. Nu dat niet het geval is, loopt de planning zoals in de brief gegeven dus zeker uit. Gezien de verplichte procedurestappen in de Waterschapswet én het feit dat de verkiezingen vroegtijdig moeten worden voorbereid (zie antwoord onder 2) is het dan

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						niet meer mogelijk om nog voor de verkiezingen van 2023 dit te wijzigen in de reglementen. Zoals hiervoor beschreven kent het wetsvoorstel echter een overgangsregeling die (tijdelijk) hetzelfde regelt als uiteindelijk een reglementswijziging zal regelen. Bestuurlijk speelt dit onderwerp in Zuid-Holland niet. Er wordt in overgangsrecht voorzien waardoor er niet direct noodzaak is om de reglementen aan te passen. Ook omdat men niet van zins is om aan de omvang van het waterschapsbestuur te sleutelen, is er voor Zuid-Holland geen noodzaak om direct in actie te komen. **Antwoord 6:** Zie ook beantwoording van vraag 5 en 7; de planning uit de brief is onhaalbaar geworden. Deze brief is 12 juli in GS geweest; daarna is de brief aan PS verzonden. Het reces liep van 18 juli t/m 26 augustus. In tussentijd zijn er geen verdere

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						acties (mogelijk) geweest. Antwoord 7: Voor het wijzigen van het reglement gelden voorschriften voor de procedure op grond van de Waterschapswet. Om die reden is er de nodige tijd gemoeid met een procedure tot reglementswijziging; ongeveer 9 maanden. Hieronder een uitleg van de procedure stappen. De Waterschapswet (hierna: Wschw) schrijft in de artikelen 3 en 4 voor dat met het dagelijks bestuur van het waterschap wordt overlegd indien er gronden zijn voor een wijziging van het reglement (art. 3). En alvorens een ontwerpbesluit te nemen, dient in overleg te worden getreden over het standpunt ten aanzien van de reglementswijziging (art. 4). Deze voorbereidende handelingen voor een reglementswijziging liggen normaliter bij Gedeputeerde Staten. Echter, voor een

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						waterschap, waarvan het gebied in twee of meer provincies is gelegen, kan op grond van artikel 6 Wschw aan de artikelen 3 en 4 Wschw toepassing worden gegeven door een commissie uit het midden van de desbetreffende colleges van GS, tenzij deze colleges besluiten deze toepassing aan één van hen op te dragen. Zo'n commissie bestaat in de regel uit de gedeputeerden Water van beide provincies. Zij voeren gezamenlijk de voorbereiding van het reglement uit. Wij laten meestal een 'artikel 6 Wschw – commissie' instellen bij de wijzigingen van reglementen van de waterschappen die in meerdere provincies liggen. Zowel het opdragen aan één van de GS'en als ook de instelling van een art. 6 – commissie vergt een GS-besluit. Na de instelling van deze commissie of het opdragen van de voorbereiding aan één van de GS'en worden dan de verplichte vooroverleggen van art. 3 en 4 Wschw gevoerd door de commissie ofwel het aangewezen college. Deze vooroverleggen

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						vergen enige tijd, afhankelijk ook van het onderwerp. Hierna volgt de terinzagelegging (6 weken) en daarna het verwerken van de zienswijzen die mogelijk binnenkomen. Na ter inzage legging wordt het uiteindelijke ontwerp-besluit ter vaststelling voorgelegd aan GS en vervolgens PS. Voor die waterschappen die in meerdere provincies liggen, zijn dit GS en PS van al die provincies. Het reglement wordt bij gezamenlijk besluit vastgesteld of gewijzigd, op grond van artikel 6 Waterschapswet. Het is dus een gezamenlijke bevoegdheid in die gevallen. Ter informatie; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht ligt in zowel Noord-Holland, Zuid-Holland als Utrecht. Hoogheemraadschap van Rijnland ligt in Noord-Holland en Zuid-Holland. Na de vaststelling van PS, behoeft het PS-besluit nog de goedkeuring van Onze Minister van Infrastructuur en Waterstaat

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						(art. 5 Wschw), wanneer het een wijziging van de taak of het gebied van een waterschap betreft (of voor het opheffen of instellen van een waterschap). Pas daarna kan het besluit in werking treden. Antwoord 8: Onder de huidige en toekomstige wetgeving kan een geborgde zetel als een voordeel worden ervaren. Dus wanneer de vraag komt over (een) andere organisatie(s) voor de toebedeling van die geborgde zetels zullen daar allerlei belangen van meerdere partijen spelen. De agrarische sector omvat een brede groep van verschillende soorten van land- en tuinbouw. Dit is de achtergrond van deze passage. Overigens heeft LTO Noord, die voor de Noord-Hollandse waterschappen de benoeming van de geborgde zetels voor de categorie 'ongebouwd' (= agrarisch) doet, een regeling opgesteld voor de selectie en de benoeming van de bestuursleden

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						ongebouwd. De regeling voorziet in een open kandidaatstelling waaraan ook personen die geen lid zijn van LTO Noord kunnen deelnemen. De definitieve groslijst van kandidaten komt voor een ieder ter inzage te liggen. De benoeming door het provinciaal bestuur van LTO Noord vindt plaats in een openbare vergadering. De kandidaatstelling is dus open en de LTO mag en kan ook buiten de eigen organisatie benoemen. Met de dijkgraven van de drie Noord-Hollandse waterschappen is op 29 augustus jl. een eerste gesprek gevoerd over de verdeling van geborgde zetels voor 'ongebouwd'. Een terugkoppeling hiervan volgt op korte termijn. Ook met LTO zal door de betrokken gedeputeerde nog het gesprek worden aangegaan.
12	VVD- De Wit		Rommel	Brief GS aan PS Startnotitie:	o Wat is de planning van de provincie voor het opstellen van het door de minister gevraagde gebiedsplan (deadline 1-7-2023),	1. Op 5 september zal een technische briefing worden verzorgd voor de Statencommissie NLG, over het Nationaal Programma Landelijk

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					welke informatie is de basis voor het gebiedsplan en wanneer en hoe kunnen belanghebbenden hun inbreng hiervoor leveren? o Wat is/zijn de onderzoeksopzet, -vragen en -planning van het onderzoek naar ammoniak uit zee? Hoe worden de uitkomsten meegenomen in het op te stellen gebiedsplan? o Heeft u enig inzicht in de tijdslijnen van het openstellen van innovatieregelingen ter vermindering van de stikstofdepositie door bedrijven door het ministerie en, zo ja, welke zijn dat? o Wat kunt u zeggen over het opzetten van de Ecologische Autoriteit door het ministerie en hoe zij moet gaan samenwerken met de provincies en, zo ja, wat kunt u daarover zeggen?	Gebied en het gebiedsprogramma dat de provincies nu zullen opstellen. Omdat in deze technische briefing wordt ingegaan op deze zaken, verwijzen we daar graag naar. 2. Wij hebben op dit moment nog geen zicht op de planning van het RIVM. De minister voor N&S bezoekt op korte termijn opnieuw de provincie. Tijdens dit bezoek wordt de onontkoombaarheid van duidelijkheid nogmaals geagendeerd juist omdat dit van invloed is op de opgaven, die in het gebiedsplan moeten worden behartigd. 3. Dit moet worden nagegaan bij het ministerie. 4. De Ecologische Autoriteit wordt een onafhankelijk orgaan van het ministerie van LNV, dat – volgens de planning van het ministerie – per 1 oktober operationeel zal zijn. De Ecologische Autoriteit zal onder

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						andere een rol gaan spelen in de toetsing van het provinciale Gebiedsprogramma.
	VVD- De Wit		Rommel	Programma Natuur	o Op basis van welke criteria dienen wij de besteding van de middelen in het Programma Natuur te verantwoorden aan het ministerie? Zijn er bestedingsvoorwaarden of andere voorwaarden gesteld, en welke? o Kunt u voorbeelden geven van projecten die langer dan medio 2025 zullen duren, en aangeven waar de complexiteit in dergelijke projecten zit?	1. Vanuit Programma Natuur wordt de volgende verantwoording gevraagd: De provincie rapporteert jaarlijks op 1 mei over het voorafgaande jaar aan de minister. De rapportage bevat: A. een overzicht van de overbelaste stikstofgevoelige natuurgebieden en van de overige natuurgebieden, ten behoeve waarvan uitvoeringsactiviteiten plaatsvinden; B. een kwalitatieve beschrijving van de voortgang van de opgaven, waarin aandacht wordt besteed aan: 1. 1°.het type maatregelen per natuurgebied in relatie tot het doelbereik tot en met 31 december 2023;

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						2. 2°.de strategie om natuurherstel te realiseren in relatie tot het beoogde doelbereik tot en met 2030; en 3. 3°.de wijze waarop de maatregelen en doelen in gebieden, die gedeeltelijk ook in een andere provincie liggen, aansluiten op de maatregelen en gebieden van die andere provincie; C. de gerealiseerde oppervlakte en de oppervlakte onderhanden in ha van alle categorieën maatregelen uit het Provinciaal Uitvoeringsprogramma per (cluster van) natuurgebieden; D. de gerealiseerde oppervlakte boscompensatie en de oppervlakte boscompensatie onderhanden in ha. 2. Het merendeel van de projecten bevindt zich nu nog in de voorbereidingsfase. In deze fase worden vooronderzoeken uitgevoerd, worden de maatregelen concreter

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						vormgegeven en worden vergunningen aangevraagd. Ook wordt in deze fase gecommuniceerd in de omgeving over de maatregelen. Als voorbeeld kunnen we aangeven dat in sommige gevallen in deze fase ook grondverwerving plaats vindt. Daarbij kan het kan in deze fase gebeuren dat zich onvoorziene omstandigheden voordoen, bijvoorbeeld weerstand in de omgeving, het hinderen van een lopend gebiedsproces, het aantreffen van een vervuiling, het niet willen verkopen van gronden door een eigenaar, de aanwezigheid van een bepaalde beschermde soort of het niet toegewezen krijgen van een vergunning. In andere gevallen kan het nodig zijn dat er extra onderzoek nodig is. Dit zijn allemaal factoren die mogelijkerwijs tot uitloop kunnen leiden. Concrete projecten uit Programma die mogelijk langer dan medio 2025 duren zijn: - Grondverwerving binnenduinrand,

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						- Boerderijverplaatsing, - Grondverwerving Zanderij fase 2, Wij houden een vinger aan de pols voor alle maatregelen door halfjaarlijks een gesprek te voeren met de projectleider van de maatregel. Zo houden we actief sturing op de voortgang van de maatregelen en kunnen we tijdig een ander (reserve)project hiervoor in de plaats opstarten. Zo streven we ernaar zoveel mogelijk van de beschikbaar gestelde middelen te kunnen besteden in onze natuurgebieden.
	VVD- De Wit		Zaal	Voedselvisie	1. Op basis waarvan beoordeelt u het succes (lees: effectiviteit en efficiëntie van bestede subsidies) van de uitvoeringsregeling Voedselvisie? 2. Hoe genereert u bekendheid voor de beschikbare subsidies (lees: bereik onder agrarisch ondernemers)? 3. Op welke manier heeft u de problematiek rondom starters en	1. De Toelichting doeltreffendheid is een vaste bijlage van GS nota's m.b.t. nieuwe uitvoeringsregelingen. Met deze toelichting wordt inzage gegeven in de verwachte doeltreffendheid van de voorgestelde uitvoeringsregeling. De Toelichting doeltreffendheid subsidies m.b.t. de subsidieregeling Voedselvisie is te vinden onder registratienummer 1805558/1805559.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					bedrijfsopvolgers meegenomen in de uitvoeringsregeling Voedselvisie? 4. Hoe zorgt u ervoor dat positieve resultaten vanuit diverse onderzoeken, pilots en projecten breder in de sector bekend worden (zodat meer ondernemers hiervan de vruchten kunnen plukken)? Hoe toetst u of u deze ondernemers weet te bereiken?	In de Toelichting worden de doelstellingen van het beleid, de uitvoeringsregeling en de beleidstheorie (de aannames en veronderstellingen die ten grondslag liggen aan het beleid) nader toegelicht. Dit is ook onderdeel van de monitoring. 2. Voor deze subsidieregeling zijn verschillende Voedselvisiecafés georganiseerd die kenbaar zijn gemaakt via verschillende communicatiekanalen zoals: via publicatie in het Provinciaal Blad, ons subsidieloket, www.boerenbusinessinbalans, social media, mailingen aan netwerkpartijen en koepelorganisaties. 3. In de uitvoeringsagenda van de Voedselvisie 2021-2022 staan 19 acties opgenomen die toespitsen op onze ambities voor regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw en korte ketens. Daar waar deze acties samenkomen met ondernemersvraagstukken rondom een starters of bedrijfsopvolging

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						worden die opgepakt. Het is niet een doel an sich binnen de Voedselvisie en daarmee dus ook niet in de uitvoeringsregeling. 4. Zie hiervoor actiepunt 16 en 17 van de uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022. Naast webinars worden er ook voorlichtingsbijeenkomsten en gesprekken georganiseerd. Voorbeelden hiervan zijn de brede bijeenkomsten over Agroforestry, Eiwittransitie en Strokenteelt. Bij projecten die we vanuit de provincie opdracht geven of subsidiëren wordt altijd gevraagd om een plan van aanpak op disseminatie en communicatie. Vanuit de living labs die vanuit de EIP/POP subsidie zijn gestart wordt ingestoken om ondernemers van ondernemers te laten leren. Uw tweede vraag gaat over of wij ondernemers breder in de sector daarmee bereiken. Vanuit monitoring steken wij in op de uitwerking van drie niveaus, hierover

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						hebben wij u in de brief met kenmerk 1805558/1805560 geïnformeerd.
	VVD- De Wit		Zaal	NSP	o Hoe goed werden de 3 informatiebijeenkomst over het NSP bezocht en welke conclusies heeft u na afloop van de 3 bijeenkomsten getrokken?	Het aantal deelnemers varieerde van 25 tot circa 70. De conclusie is dat de boeren grote belangstelling hebben voor de mogelijkheden voor de ecoregeling in het NSP. Boeren hebben begrip voor de hervormingen en het is duidelijk welke keuzes zij hebben en hoe zij een afweging kunnen maken. Vooral voor akkerbouwers is er veel maatwerk mogelijk. Hiervoor is inmiddels een simulatietool door RVO.nl beschikbaar gesteld waarmee boeren de situatie voor hun eigen bedrijf kunnen doorrekenen.
	VVD- De Wit		Zaal/Rommel	Brief Visserij Stikstof	1 Heeft het college een reactie gestuurd op deze brief en mogen wij deze ontvangen? 2 Welke verantwoordelijkheid heeft de provincie in relatie tot de noodzaak voor garnalenvissers om een natuurvergunning te hebben? 3 Welk beleid voert de provincie op dit moment inzake de (garnalen)visserij?	1. Wij hebben geen reactie gestuurd maar natuurlijk hebben wij aandacht voor onze vissers. Wij begrijpen dat vissers het Rijk vragen om duidelijkheid. Wij nemen als Noord-Holland deel aan het Bestuurlijk Platform Visserij (BPV), een overleg van gemeenten en provincies over

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					4 Hoe is de visserij onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak Stikstof van het college? Hoe wordt de deadline van 1 januari 2023 daarin meegenomen (de datum waarop vissers een nieuwe vergunning moeten hebben)?	visserijaangelegenheden. Via die lijn worden wij geïnformeerd door de sectororganisaties over de visserijsector. Hier staat dit onderwerp op nadrukkelijk de agenda en heeft de sectorvertegenwoordiger dit onderwerp ook persoonlijk toegelicht. Ook staat de visserij op de agenda in het overleg met de minister. 2. Geen, vergunningverlening Natura 2000 wateren is de bevoegdheid van het Rijk. 3. De provincie heeft geen provinciaal beleid inzake de garnalenvisserij, het visserijbeleid is de verantwoordelijkheid van het Rijk. Wel is de garnalenvisserij op de Waddenzee een van de onderwerpen van het Waddenfonds/programma Naar een Rijke Waddenzee waar wij samen met Rijk en andere waddenprovincies mede opdrachtgever voor zijn. 4. Het is geen onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak Stikstof; en de

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						deadline is een landelijke kwestie. Wel hebben onze projectleiders contact met de vissers in de verschillende gebieden.
	VVD- De Wit		Rommel	Brief Schagen Stikstof	o Heeft het college een reactie gestuurd op deze brief en mogen wij deze ontvangen? o Hoe worden in algemene zin gemeenten betrokken in de diverse gebiedsprocessen in Noord-Holland?	1. Vanwege het zomerreces is deze brief nog in behandeling. 2. Provinciebreed zijn de gemeenten vertegenwoordigd in de provinciale regietafel stikstof. Op gebiedsniveau worden de betreffende gemeenten vroegtijdig betrokken bij het gebiedsproces. Afhankelijk van de omvang/aard van de opgave en een eventuele samenhang met gemeentelijke opgaven, wordt met de gemeente afgesproken op welke wijze de gemeente aanhaakt bij de gebiedsprocessen. Dit kan per gebied verschillen. Soms kan het een nauwe samenwerking zijn (zoals in Oostelijke Vechtplassen) en soms kan de betrokkenheid beperkt zijn tot het periodiek op de hoogte houden van de voortgang van het gebiedsproces.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
	VVD – De Wit		Rommel	Reserve Groen	• Mag ik een uitsplitsing ontvangen van onderstaande wijziging inclusief toelichting op posten van meer dan EUR 1 mln? Ik begrijp niet welke mutatie hierin plaatsvindt. 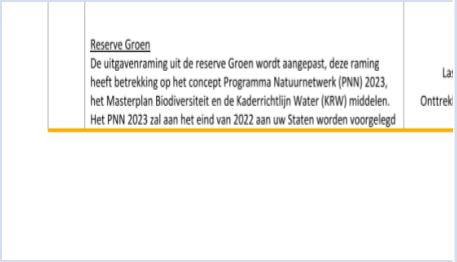 Reserve Groen De uitgavenraming uit de reserve Groen wordt aangepast, deze raming heeft betrekking op het concept Programma Natuurnetwerk (PNN) 2023, het Masterplan Biodiversiteit en de Kaderrichtlijn Water (KRW) middelen. Het PNN 2023 zal aan het eind van 2022 aan uw Staten worden voorgelegd	Het antwoord op deze vraag zal worden nagezonden.
	PvdD - Hollebeek		Zaal	11a. Brief aan PS over wijziging openstellingsbesluit POP3 onderdeel LEADERprojecten	1. Provincie investeert eigen geld in deze LEADER-projecten. Op de website van de LEADER-projecten valt te lezen dat de projecten worden getoetst aan de Ontwikkelingsstrategie 'Kopkracht'. In die Ontwikkelingsstrategie worden o.a. doelen beschreven die gericht zijn op het verder versterken, ontsluiten en vastleggen van de agro-toeristische infrastructuur gericht op aanbod van “agro-toeristische	1a. LEADER 2014-2022 (POP3) is vrijwel afgerond. Er is een evenredige verdeling van het aantal projecten over de verschillende thema’s over de periode 2016-2022 gerealiseerd. De drie thema’s in de Lokale Ontwikkelingsstrategie (LOS) zijn: tijdig anticiperen op demografische ontwikkelingen, stimuleren van circulaire economie, biobased economy en duurzame energie, uitbreiden en verbeteren van de (agro)toeristische

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					arrangementen" gericht op inwoners van steden, toeristen en recreanten. In het algemeen is er veel focus op stimuleren van economie en toerisme. Op hoofdlijnen wordt wel verwezen naar Voedselvisie, maar het is onduidelijk hoe dat in het gehanteerde toetsingskader wordt verwerkt. Binnen de provincie hebben we afgesproken dat we willen naar een verandering van economisch systeem en naar economisch beleid dat geen schade aanricht aan ecologie en dierenwelzijn. Zie bijvoorbeeld Uitvoeringsagenda Economie: "Een economie die de brede welvaart versterkt, brengt ook geen schade toe aan de ecologie, biodiversiteit en dierenwelzijn." Dat is ook een uitgangspunt van de Voedselvisie. a) Hoe borgt de provincie dat de projecten die mede met provinciaal geld mogelijk worden gemaakt bijdragen aan de economische systeemverandering waar de provincie voor staat, en niet doorslaan naar vooral het stimuleren van toerisme en commerciële activiteiten, terwijl ecologie,	infrastructuur. Samenwerking, kennisdeling en netwerken 'van onderop' staan bij LEADER-projecten centraal (criterium 3 van de LOS). Het gaat dus niet om louter (economische) investeringen. 1b: Bij de uitleg van kringlooplandbouw staat in de LOS expliciet genoemd dat rekening dient te worden gehouden met dierenwelzijn. De Lokale Actiegroep (LAG) is de adviescommissie die projecten beoordeelt en rangschikt om te bepalen welke projecten in aanmerking komen voor LEADER subsidie. Zij zijn verantwoordelijk voor het toetsingskader. Indien uit een projectaanvraag blijkt dat (indien relevant) er geen rekening is gehouden met dierenwelzijn dan zal een project niet voldoende scoren op het eerste criterium (bijdrage aan het thema). In de praktijk van LEADER bespreekt de LAG projectideeën, alvorens een aanvraag wordt ingediend. De

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					biodiversiteit en dierenwelzijn onder druk worden gezet? b) Hoe blijkt dat uit het huidige toetsingskader van de LEADER-groep? Hoe wordt het rekening houden met belangen van dieren (dierenwelzijn) bijvoorbeeld concreet geborgd in dat toetsingskader? 2. Een belangrijk onderdeel van de Voedselvisie en oplossing voor verschillende crises waar we in zitten is het stimuleren van de plantaardige eiwittransitie. Dat wordt ook door de provincie erkend. In de genoemde Ontwikkelingsstrategie wordt daar geen aandacht aan besteed. Is de provincie in gesprek hierover met de LEADER-groep, gezien de stappen die de provincie gaat nemen in de eiwittransitie? 3. Het project “Den Oever: Toerisme bij de Vis” is uit 2018 en loopt als het goed is niet meer. https://www.leaderkvnh.nl/projecten/2014 2020/den-oever-toerisme-bij-de-vis# Daarbij werd o.a. een experimenteel visrestaurant opgezet, waar de bezoekers	aanvrager heeft dan de mogelijkheid om het projectplan aan te passen. 2. Het principe van de LEADER-werkwijze is dat gebiedspartijen zelf bepalen op welke GLB-doelen willen inzetten. Projecten gericht op de eiwittransitie zijn mogelijk onder het thema kringlooplandbouw landbouw. De LAG heeft niet expliciet gekozen om eiwittransitie als zelfstandig doel op te nemen. Het onderscheidende van LEADER ten opzichte van andere POP3 onderdelen, is dat het zich integraal richt op uiteenlopende thema’s. 3. Het toetsingskader is de verantwoordelijkheid van de LAG. Het project is bedoeld om consumenten zelf verse vis te laten bereiden in plaats van bijv. de aanschaf van ‘kant-en-klaar’ visproducten. Op de Zeeverse vismarkt op Den Oever, waar dit project is, kunnen bezoekers kennisnemen van en uitleg krijgen over onder meer de visserijtechnieken en

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					uitleg kregen over hoe ze vis moesten bereiden en consumeren. Er was vooral aandacht voor verbinding met vissers, terwijl de consument geen informatie kon krijgen over de schaduwzijde van het vangen en consumeren van vissen. Sinds de Voedselvisie hebben we afgesproken dat de provincie eerlijkheid, volledigheid en transparantie in informatievoorziening over voedsel stimuleert. Dat helpt immers bij de landbouw- en voedseltransities dei we moeten maken. Hoe borgt het toetsingskader eerlijke en volledige informatievoorziening bij relevante nieuwe LEADER-projecten? 4. Het subsidieplafond voor niet-productieve investeringen water is opgehoogd. De ingediende projecten zijn beoordeeld. Waar kunnen we een beschrijving vinden van de positief beoordeelde projecten, inclusief die van het waterschap Amstel Gooi en Vecht?	duurzaamheidscertificering (Msc). Daarnaast kan de consument via de VISwijzer bepalen of een vis duurzaam is. Diverse bedrijven uit de visbranche werken samen met dit initiatief. 4. Het betreft vijf projecten met een korte beschrijving van de context van de doelen. - NH-00042: Boezemberging Vliegveld Bergen Het project sluit aan bij de provinciale doelstellingen op het gebied van het vergroten van het waterbergend vermogen en het klimaat-robuust inrichten van het landelijk gebied. Door het project kunnen neerslagpieken beter worden opgevangen, waarmee ook het risico op schade in o.a. de landbouw wordt verkleind. - NH-00043: Scheiden waterstromen in polder De Ronde Hoep Het project zorgt ervoor dat het stedelijke water van mindere kwaliteit niet langer door het landbouwgebied stroomt. Door het

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						omleiden van dit stedelijke water zal de waterkwaliteit in het agrarische deel van de Ronde Hoep verbeteren. Kanttekening is dat de mindere waterkwaliteit niet bij de bron wordt aangepakt, maar de omstandigheden en de waterkwaliteit in dit bewuste deel van de Ronde Hoep zullen wel verbeteren door de voorgestelde maatregelen (wat ook gunstig is voor de landbouw in het gebied). - NH-00044: Natuurvriendelijke oevers in het boerenland Het project zorgt voor verminderde baggervorming, waardoor er minder zwevend materiaal in het water aanwezig zal zijn. De verminderde baggervorming in combinatie met de natuurvriendelijke oevers zal positief bijdragen aan de ecologische omstandigheden in het water. Meer waterplanten en organismen zullen resulteren in betere zuurstofcondities. Hierdoor zal de waterkwaliteit ook verbeteren.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
						- NH-00045: Verbeteren waterkwaliteit en waterberging in het KRW-waterlichaam Bovenlanden Aalsmeer Het project draagt bij aan een verbeterde (ecologische) waterkwaliteit en sluit daarmee aan op de provinciale doelstellingen. Bovendien draagt het vergroten van het waterbergend vermogen bij aan het beter op kunnen vangen van neerslagpieken, waardoor de landbouw minder hinder zal ondervinden. Dit sluit aan bij de doelstellingen om beter voorbereid te zijn op toekomstige weersextremen. - NH-00046: Terugdringen wateroverlast bij de rietzudden in de Westeinderplassen ten behoeve van de rietteelt Het project voorkomt een verminderde waterkwaliteit en kan uiteindelijk bijdragen aan een verbeterde (ecologische) waterkwaliteit. Dit sluit aan bij de provinciale

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
						doelstellingen. Door het voorkomen van afkalving van de rietzudden zal de rietteelt minder hinder ondervinden van wateroverlast en wordt het aantal hectare voor de rietteelt beter in stand gehouden.
	PvdD - Hollebeek		Olthof	12.b Park Nauerna Besluitvorming	1. Is het experiment Duurzaam stortbeheer, lees stortplaats zonder bovenafdichting, geëvalueerd? Zo ja, wat zijn de resultaten?	1. Het experiment Duurzaam stortbeheer is gestart in 2016 en heeft een looptijd van 10 jaar met mogelijk 2 jaar uitlooptijd. In 2021, halverwege de pilot, heeft een onafhankelijk bureau een tussenevaluatie opgesteld, waarvan de resultaten in mei 2022 bekend zijn geworden. Hieruit blijkt dat het experiment kans van slagen heeft, zonder negatief effect op het milieu. De gewenste processen, zoals de uitspoeling van verontreinigingen en natuurlijke afbraak/stabilisatie van organisch materiaal, zijn in gang gezet. Hierover is ook een nieuwsbericht geplaatst op de website (19 mei 2022). Het experiment zal worden vervolgd.

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					2. De staatssecretaris I&M heeft in 2016 een tijdelijk uitstel gegeven voor het aanbrengen van een bovenafdichting. Wanneer liep die periode af? 3. Hoe is de isolatie van de stortplaats geregeld zonder bovenafdichting? Wat gebeurt er met het verontreinigde ingespoelde regenwater, jaar in, jaar uit?	2. Zie ook het antwoord op vraag 1. Het uitstel loopt tot aan het einde van het experiment. De looptijd van het experiment is 10 jaar met 2 jaar uitlooptijd, waarmee het einde van het experiment is voorzien in 2028. 3a. Onder de stortplaats is een folieafdichting aanwezig, die het vervuilde percolaat en het grondwater van elkaar scheidt. Tevens is van nature sprake van toestroom richting (kwel) de Nauernasche Polder. De stortplaats beslaat de gehele Nauernasche Polder. Daarnaast is de stortplaats geohydrologisch geïsoleerd van de omgeving door het percolaat in de stortcompartimenten te onttrekken. Mocht een lek in de onderafdichting optreden dan zal het grondwater de stortplaats instromen en zal het vervuilde percolaat niet naar buiten stromen. Ook wordt het peil van de ringsloot rondom de stortplaats gereguleerd op een zodanig niveau dat er sprake is van een alzijdige toestroming van grondwater (mede door kwel) alsmede het afvangen van het afstromend regenwater van de stortplaats. Om zeker te stellen dat de barrières hun werk doen is een monitoringssysteem functioneel.

					Technische vragen	
nr	**Partij en indiener**	**Punt**	**Gedeputeerde**	**Onderwerp**	**Vraag**	**Antwoord**
					4. Kunt u het generieke toetsingskader risicobeoordeling van RIVM aan PS sturen, evenals het specifieke toetsingskader voor stortplaats Nauerna, wanneer deze gereed zijn?	3b. Het verontreinigde percolaat wordt onttrokken en na zuivering geloosd op het Noordzeekanaal. 4. Als het onderzoek door het RIVM is afgerond zullen GS vanzelfsprekend PS informeren over de uitkomsten. Het generiek toetsingskader en de locatie-specifieke beoordeling kunnen daarbij desgewenst worden gedeeld met PS.
	PvdD - Hollebeek		Zaal	**14.f Brief IVN over reactie OD NHN op handhavingsverzoek Twiske Lentekabinet**	1. Heeft het ecologisch onderzoek over verstoring van beschermde soorten na afloop van het festival al plaatsgevonden? Zo ja, kunt u de onderzoeksresultaten aan de commissie sturen? 2. Volgens het IVN bevonden zich hekwerken in bosschages en rietkragen, terwijl in de vergunning is bepaald dat er geen activiteiten of werkzaamheden in bosschages en in de met planten begroeide	1. Ja, het onderzoek heeft na het festival plaatsgevonden. De rapportage hierover verwachten wij eind deze/begin volgende week te ontvangen. Volgens de initiatiefnemer heeft de rapportage vanwege o.a. vakanties vertraging opgelopen. 2. In de vergunning is bepaald dat binnen het festivalterrein geen activiteiten en/of werkzaamheden mogen plaatsvinden in de struwelen, bosschages en de met planten begroeide oevers van natuurlijke

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					oevers van natuurlijke waterpartijen mochten plaatsvinden. Heeft de OD NHN vooraf en tijdens het festival ter plekke op dit voorschrift gecontroleerd, en zo ja wat waren de bevindingen? 3. Volgens het IVN lagen er rijplaten langs de bestaande wegen en paden, terwijl in de vergunning is bepaald dat de aan- en afvoerroutes voor de opbouw van het festival en het festival zelf moesten lopen over bestaande en intensief gebruikte wegen en (fiets-)paden. Heeft de OD NHN op dit punt ter plekke op dit voorschrift gecontroleerd, en zo ja wat waren de bevindingen? 4. Klopt het dat er op 27 mei al verkeersbewegingen met grote vrachtwagens met opbouwmateriaal op het terrein waren, terwijl de	waterpartijen, welke geschikt broedbiotoop vormen van de rietzanger. Het festivalterrein is vooraf meerdere keren gecontroleerd door toezichthouders. Hierbij zijn geen overtredingen in het kader van de Wet natuurbescherming geconstateerd. Het festivalterrein was omheind met een stevig hekwerk, vaak voorzien van zwartzeil aan de ene zijde en aan de andere zijde bamboeschermen. Enkele van deze schermen liepen door de rietkraag tot aan het water om omlopen te voorkomen. Ook liepen enkele van deze hekwerken daarom door bosschages. De ecoloog gaf aan dat op die plekken, vooraf, geen broedende vogels waren waargenomen. 3. Het klopt dat op meerdere plekken binnen het festivalterrein rijplaten waren gelegd, welke dienden als verbindingsweg tussen reeds bestaande verharde wegen. Deze rijplaten waren gelegd in het open veld op kort gemaaid gras. Tijdens de controles is geen overtreding in het kader van de Wet

					Technische vragen	
nr	Partij en indiener	Punt	Gedeputeerde	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					vergunning pas vanaf 28 mei ’22 geldig was?	natuurbescherming geconstateerd. In de vergunning is bepaald dat buiten het festivalterrein in N2000 gebied enkel gebruik wordt gemaakt van aanwezige wegen en paden. Of er ook rijplaten buiten het festivalterrein hebben gelegen is door ons niet geconstateerd. Wel merken wij op dat er vanwege de extreme regenval op zondag ter bescherming van het terrein meer met rijplaten is gewerkt. 4. Wij zijn op 27 mei niet op locatie geweest, dus dat is door ons niet geconstateerd. Volgens de beheerder zijn de werkzaamheden 28 mei gestart. Die dag hebben wij wel toezicht gehouden.

rud
Regionale Uitvoeringsdienst
Noord-Holland Noord

VERZONDEN 22 AUG. 2016

DEFINITIEF BESLUIT NATUURBESCHERMINGSWET 1998 VAN GEDEPUTEERDE STATEN VAN NOORD-HOLLAND

Betreft:	vergunningaanvraag Nb-wet Tata Steel
Locatie:	vestiging IJmuiden
Postadres:	Postbus 10.000, 1970 CA IJmuiden
Bezoekadres:	Wenckebachstraat 1 te Velsen-Noord.
Zaaknummer:	194307 (oud kenmerk 142074)

Inhoudsopgave

A. Besluit van Gedeputeerde Staten
1. Onderwerp aanvraag
2. Besluit
3. Beschrijving inrichting
4. Procedureel
5. Ingekomen reacties
6. Wijzigingen ten opzichte van het ontwerpbesluit.

B. Voorschriften

C. Overwegingen en toetsingen.
1. Natuurbeschermingswet 1998
2. Conclusie

A. DEFINITIEF BESLUIT NATUURBESCHERMINGSWET 1998 VAN GEDEPUTEERDE STATEN VAN NOORD-HOLLAND

1. Onderwerp aanvraag

Op 12 juni 2015 heeft Tata Steel een ontvankelijke vergunning aanvraag bij ons ingediend op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (Nb-wet) ingevolge de artikelen 19d lid 1 en 16 lid 1 voor de gehele bedrijfsvoering van de vestiging van Tata Steel in IJmuiden, bezoekadres Wenckebachstraat 1 te Velsen-Noord.
Bij de productie van staal in de vestiging van Tata Steel te IJmuiden komen luchtemissies vrij. Het neerslaan van deze emissies leidt tot o.a. depositie van stikstof op nabijgelegen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Tata Steel heeft in het verleden middels revisievergunningen diverse wijzigingen in de bedrijfsvoering doorgevoerd. Er is niet eerder een vergunning in het kader van de Nb-wet voor de hele inrichting afgegeven. De vergunningaanvraag heeft betrekking op de Natura 2000-gebieden: 'Noordhollands Duinreservaat', 'Kennemerland-Zuid', 'Eilandspolder', 'Ilperveld, Oostzanerveld, Varkensland en Twiske', 'Polder Westzaan', 'Polder Zeevang', 'Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder' en het beschermd natuurmonument 'Ham en Crommenije'.

Het Tata Steel terrein grenst aan het Natura 2000-gebied 'Noordhollands Duinreservaat' en ligt op een afstand van slechts enkele kilometers van het Natura 2000-gebied 'Kennemerland Zuid'. De inrichting is beschreven in de Natuurtoets. Op het hoogoventerrein bevinden zich grofweg fabrieken voor onder andere de bewerking van grondstoffen en stookinstallaties zoals beschreven in o.a. hoofdstuk 4 van de Natuurtoets. De aan Tata Steel in het kader van milieuwetgeving vergunde emissieruimte is afgestemd op de praktijk van staalproductie waarbij emissies kunnen fluctueren door variatie in samenstelling van grondstoffen. De aanvraag betreft de productie van maximaal 8 miljoen ton staal per jaar met de bijbehorende emissiebronnen plus emissies en tevens het onttrekken van grondwater. De belangrijkste emissiebronnen en emissies zijn verkort weergegeven in tabel 1 en 2.

Tabel 1 *Samenvatting milieu vergunde en aangevraagde emissieplafonds stikstofoxiden bij een staalproductie van 8 miljoen ton staal per jaar*

Omschrijving bron	**Stikstofoxiden (NOx) kg/jaar**
Mobiele bronnen	743.882
CV-ketels	13.756
Stationaire bronnen	7.400.000
Totaal	8.157.638

Tabel 2 *Belangrijkste stationaire bronnen met een emissie van meer dan 100.000 kg NOx per jaar, bij een jaarlijkse staalproductie van 8 miljoen ton staal*

Omschrijving bron	**X/Y-coördinaat**	**hoogte en opening (m^2)**
Pelletfabriek	100854-499049	62 en 32
Sinterfabriek	101211-499016	75 en 15
Kooksfabriek	102525-498705	80 en 9
Hoogovens	100989-499234	72 en 17

Warmband	102725-500730	90 en 10
Sinterfabriek	101262-499003	150 en 25
Kooksfabriek	102211-498776	68 en 6
Warmband	102698-500736	90 en 10
Kooksfabriek	102330-498749	81 en 5
Hoogovens	100998-499232	72 en 17
Kooksfabriek	102469-498718	80 en 9
Energiebedrijf	101886-498949	47 en 5
Kooksfabriek	100543-499098	129 en 12
Kooksfabriek	100413-499127	129 en 12

2. Besluit

Wij besluiten om Tata Steel een vergunning onder voorschriften te verlenen op grond van artikel 19d lid 1 en artikel 16 lid 1 van de Nb-wet conform de aanvraag voor de gehele bedrijfsvoering van de vestiging IJmuiden met een maximale productiecapaciteit van 8 miljoen ton staal per jaar zoals omschreven in de Natuurtoets van 12 juni 2015 en de bijlagen bij de Natuurtoets. Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking door verzending aan de aanvrager.

3. Procedure en samenhangende besluiten

Wij behandelen uw aanvraag conform de bepalingen van de artikelen 3:10-3:18 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Dit betekent onder meer dat het ontwerp van ons te nemen besluit gedurende een termijn van 6 weken na dagtekening van het ontwerpbesluit ter inzage is gelegd en dat belanghebbenden in de gelegenheid zijn gesteld om zienswijzen kenbaar te maken. De ontvangst van de ontvankelijke aanvraag is op 26 juni 2015 schriftelijk bevestigd (ons kenmerk 638024). Wij wijzen u erop dat uw aanvraag betrekking heeft op een handeling waarvoor mogelijk ook op grond van andere wet- en regelgeving een besluit nodig is.

4. Ingekomen reacties

Gedurende de periode van terinzagelegging hebben belanghebbenden schriftelijk of mondeling zienswijzen over het ontwerpbesluit naar voren kunnen brengen. Naar aanleiding van de aanvraag en het ontwerpbesluit hebben stichting Natuur en Milieufederatie Noord-Holland en de heer A.J.P. van Eck een zienswijze ingediend op het ontwerpbesluit. Daarnaast hebben we van de OD IJmond en PWN een advies gekregen op het ontwerpbesluit (resp. kenmerk nummers 809886, 810100, 814246 en 810340).

5. Wijzigingen ten opzichte van het ontwerpbesluit.

Sommige zienswijzen/adviezen hebben aanleiding gegeven tot een wijziging in de beschikkingen. De belangrijkste aanpassing is:

- De verduidelijking van de rol van PWN in de omschrijving terreinbeheer en bijbehorende voorschrift 5.
- Verduidelijking van de effectbeschrijving van de grondwateronttrekking en aanpassing voorschrift 2.
- In tabel 2 is de maatvoering van de schoorsteenopening gewijzigd van m naar m^2.

- De nota van behandeling van de zienswijze/adviezen maakt een integraal onderdeel uit van dit besluit.

B. VOORSCHRIFTEN

Wij verbinden aan deze vergunning de volgende voorschriften en beperkingen;

Capaciteit en emissieplafonds

1. De maximale productiecapaciteit betreft 8 miljoen ton staal per jaar zoals omschreven in de Natuurtoets van 12 juni 2015 en de bijlagen waarbij de belangrijkste emissies verkort zijn weergegeven in onderstaande tabel 3.

Tabel 3 *Emissieplafonds NOx en NH3*

Emissieplafond (kg/jaar) van:		
Omschrijving bron	**Stikstofoxiden (NOx)**	**Ammoniak (NH_3)**
Mobiele bronnen	743.882	243
CV-ketels	13.756	0
Stationaire bronnen	7.400.000	28.270
Totaal	**8.157.638**	**28.513**

2. Indien er een fysieke aanpassing is van bronneringen, schoorstenen/ puntbronnen en nieuwe puntbronnen ten opzichte van wat is opgenomen in de vergunningaanvraag (zie tabel 2) dan dient dit gemeld te worden bij ons servicepunt (zie voorschrift 6) met een toelichting waaruit helder blijkt dat daardoor de berekende waarden en daaruit getrokken conclusies inzake de effecten op habitattypen waarop de aanvraag en voorliggend besluit zien niet veranderen.

Maatregelen

3. Tata Steel dient te voldoen aan BREF[1] IJzer en Staal voor de (stationaire) bronnen. Binnen 10 jaar na inwerkingtreden van dit besluit of zoveel eerder als dat er voldaan moet worden aan BREF IJzer en Staal of BBT maatregelen worden geïmplementeerd. De genomen maatregelen, welke relevant zijn in het kader van de Nb-wet, dienen eens per jaar gemeld te worden bij GS en te worden ingediend (zie voorschrift 6) met de wijzigingen ten opzichte van deze vergunning zodat GS kan oordelen of de vergunning geheel of gedeeltelijk gewijzigd dient te worden.
4. Uiterlijk een jaar na inwerkingtreden van dit besluit dient een plan van aanpak bij Gedeputeerde Staten van Noord-Holland te worden ingediend dat ziet op de eenmalige vermindering met 5% van de berekende NOx vracht die afkomstig is van mobiele bronnen die samenhangen met de activiteiten van Tata Steel IJmuiden bij een productie van 8 miljoen ton staal. De potentiële emissie reducerende maatregelen uit het plan van aanpak dienen binnen 1 jaar na inwerkingtreden voorgelegd te worden aan het bevoegd gezag. Na

[1] **BREF** of **BREF-documents** staat voor **BAT Reference documents** en is een uitwerking van de IPPC-richtlijn van de Europese Unie. 'BAT' of 'BBT' staat voor Best Beschikbare Techniek. In een BREF-document staat beschreven wat de meest milieuvriendelijke technieken zijn die een bedrijf kan toepassen.

evaluatie met het bevoegd gezag wordt besloten welke maatregelen op welke termijn uitgevoerd dienen te worden.

Terreinbeheer

5. Er dient binnen een jaar na inwerkingtreden van dit besluit een plan voor het natuurbeheer te liggen in overeenstemming met het door Tata en PWN gesloten convenant welke de instemming van GS heeft. In dit plan dient het huidige en toekomstige natuurbeheer te zijn vastgelegd welke gericht dient te zijn op een verbeterde corridor voor de kenmerkende flora- en faunasoorten van het nabij gelegen Natura 2000-gebieden. Dit plan dient binnen 2 jaar na afgifte van het definitieve besluit te zijn geïmplementeerd en binnen 6 jaar in overleg met PWN te zijn geëvalueerd op basis van een (voortgangs-) rapportage.

Aanwijzingen en wijzigingen

6. Van opgetreden incidenten, waaronder verstaan worden alle gebeurtenissen waarbij onbedoeld schadelijke stoffen vrijkomen in de Natura 2000-gebieden, dan wel waardoor anderszins schade aan nabij gelegen Natura 2000-gebieden kan worden toegebracht dient onverwijld melding te worden gedaan aan Gedeputeerde Staten van Noord-Holland onder overlegging van alle relevante gegevens. Onze contactgegevens zijn:
RUD NHN, Postbus 2095, 1620 EB Hoorn, 088-10 21 300, e-mail: info@rudnhn.nl.

C. OVERWEGINGEN EN TOETSINGEN

1. Natuurbeschermingswet 1998

Wettelijk kader Nb-wet

Bevoegdheid tot vergunningverlening

Op grond van artikel 2, respectievelijk artikel 2a, lid 2, in samenhang met artikelen 19d, lid 1 en 16 lid 1, van de Nb-wet zijn gedeputeerde staten van de provincie waarin het Natura-2000 gebied geheel of grotendeels is gelegen waar de hoofdzakelijke gevolgen zich voordoen, het bevoegd gezag om op de aanvraag te beslissen.
In uitzondering hierop is de Minister van EZ bevoegd om te besluiten op een vergunningaanvraag die betrekking heeft op handelingen die zijn opgenomen in het Besluit vergunningen Nb-wet. Omdat de door u aangevraagde vergunning geen betrekking heeft op een zodanige activiteit, is ons College het bevoegd gezag voor de beslissing op uw aanvraag.

Beoordeling aanvraag

Op grond van artikel 19d, lid 1, van de Nb-wet is een vergunning vereist voor het uitvoeren van projecten of andere handelingen die de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten.
Bij het verlenen van een vergunning houden wij conform artikel 19e van de Nb-wet rekening met onderstaande aspecten in relatie tot het vastleggen van eventuele mitigerende maatregelen in voorschriften:

a. de gevolgen die de activiteit kan hebben voor een Natura 2000-gebied, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen voor het desbetreffende gebied;
b. met een op grond van artikel 19a of artikel 19b van de Nb-wet vastgesteld beheerplan; en
c. vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Op grond van artikel 16, lid 1, van de Nb-wet is een vergunning vereist voor handelingen die schadelijk kunnen zijn voor het natuurschoon, voor de natuurwetenschappelijke betekenis van het beschermd natuurmonument of voor dieren of planten in het beschermd natuurmonument of die het beschermd natuurmonument ontsieren. Met de definitieve aanwijzing van een gebied als Natura 2000-gebied is de aanwijzing als beschermd natuurmonument op grond van artikel 15a, lid 2, van de Nb-wet vervallen, voor zover het beschermd natuurmonument samenvalt met het Natura 2000-gebied. De doelstellingen met betrekking tot het behoud en herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het beschermd natuurmonument maken tevens onderdeel uit van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied.

Beheerplan
Voor elk Natura 2000-gebied moet op termijn een beheerplan worden opgesteld. Het beheerplan zal gedetailleerde informatie bevatten over de aanwezigheid van natuurwaarden, de realisatie van de Instandhoudingsdoelstellingen en de instandhoudingmaatregelen die daartoe getroffen dienen te worden. Het beheerplan kan daarnaast beschrijven welke handelingen en ontwikkelingen het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengen. Voor de Natura 2000-gebieden 'Noordhollands Duinreservaat', 'Kennemerland-Zuid', 'Eilandspolder', 'Ilperveld, Oostzanerveld, Varkensland en Twiske', 'Polder Westzaan', 'Polder Zeevang', 'Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder' is geen beheerplan als bedoeld in artikel 19a van de Nb-wet vastgesteld, zodat de beheerplannen niet bij de beoordeling van de aanvraag kunnen worden betrokken.

Natuurlijke kenmerken van de gebieden
Voor een volledige omschrijving van de Natura 2000-doelen en hun staat van instandhouding wordt verwezen naar de gebiedendatabase[2]. Hetzelfde geldt voor de natuurwetenschappelijke waarden van de voormalige beschermde natuurmonumenten voor zover van toepassing op dit besluit.

Beschermde natuurmonumenten
Beschermde natuurmonumenten vallen onder de bescherming van artikel 16 e.v. van de Nb-wet. In tegenstelling tot Natura 2000-gebieden zijn er voor beschermde natuurmonumenten geen instandhoudingsdoelen vastgesteld en /of specifieke habitattypen genoemd. De zogenaamde "kritische depositiewaarden (KDW)" zoals toegepast bij het toetsen van stikstofeffecten op instandhoudingsdoelen van N2000-gebieden zijn daarmee niet 1-op-1

[2] http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=8

toepasbaar als toetsingskader voor beschermde natuurmonumenten. Verder is het zo, dat het bevoegd gezag bij een aanvraag in het kader van artikel 16 Nb-wet conform artikel 3:4, tweede lid, van de Algemene wet bestuursrecht rekening kan houden met andere belangen dan het natuurbelang bij de belangenafweging.

TATA Steel is regionaal met ruim 9000 directe medewerkers van groot belang voor de werkgelegenheid. Tevens is het staalbedrijf o.a. van belang voor de technische scholing van toekomstig personeel en die van derden, de ontwikkeling van lichte en sterke metalen en het organiseren en/of ondersteunen van regionale evenementen en activiteiten. Deze belangen zijn meegenomen in het besluit tot het verlenen van deze vergunning.

Overwegingen ten aanzien van bestaand gebruik

Op grond van artikel 1 sub 13 Nb-wet wordt onder bestaand gebruik verstaan het gebruik dat op 31 maart 2010 bekend is of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag. Het bestaand gebruik is op grond van artikel 19d lid 3 Nb-wet in beginsel uitgezonderd van de vergunningplicht, tenzij het bestaand gebruik een project met significante effecten betreft.

Uit diverse uitspraken[3] van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) blijkt wanneer de vrijstelling van de vergunningplicht mogelijk is in het kader van de Habitatrichtlijn. Gebruik kan op grond van art. 19d lid 3 Nb-wet vergunningvrij plaatsvinden, indien voor dat gebruik op de Europese referentiedatum een 'toestemming' gold, het gebruik op 31 maart 2010 feitelijk plaatsvond èn het gebruik sindsdien niet gewijzigd is.

Indien er sprake is van een uitbreiding of wijziging van het gebruik of indien het gebruik op 31 maart 2010 feitelijk niet of op andere wijze plaatsvond, is er sprake van een vergunningplicht. In dat geval geldt het volgende.

- De vergunningaanvraag dient betrekking te hebben op het hele gebruik (bv de hele inrichting) inclusief de wijziging en/of uitbreiding daarvan.
- Het gebruik waarvoor ten tijde van de referentiedatum 'toestemming' was verleend is een 'andere handeling'. Artikel 19f Nb-wet is daarop niet van toepassing en dat gebruik hoeft derhalve niet passend te worden beoordeeld.
- De wijziging en/of uitbreiding van een bestaande inrichting is een project waarvan op grond van objectieve gegevens moet worden uitgesloten dat de wijziging en/of uitbreiding afzonderlijk of in combinatie met andere projecten significante gevolgen heeft. Significante gevolgen kunnen worden uitgesloten indien de wijziging en/of uitbreiding ten opzichte van het vergunde gebruik op de referentiedatum niet leidt tot een verhoging (verslechtering) van effecten. Met andere woorden het bestaand gebruik waarvoor op de referentiedatum een toestemming gold is in beginsel zonder meer vergunbaar.
- Indien na de referentiedatum een vergunning is verleend voor een activiteit die meer stikstof emissie tot gevolg heeft en voor de exploitatie niet eerder een vergunning op grond van de Nb-wet 1998 of de Natuurbeschermingswet (oud) is verleend, is de vergunde situatie op de referentiedatum het uitgangspunt bij de beoordeling van de

[3] ABRvS 1 april 2009, 200802600/1, ABRvS 31 maart 2010, 200903784/1, ABRvS 1 december 2010, 200905542/1 en 200906747/1, ABRvS 7 september 2011, 201003301/1, ABRvS, 19 februari 2014, 201305070/1/R2

vraag of de aangevraagde situatie leidt tot een toename van stikstofdepositie. De vergunde situatie op de referentiedatum maakt immers nog steeds deel uit van de aangevraagde situatie.

- Indien na de referentiedatum een vergunning is verleend voor een activiteit die minder stikstof tot gevolg heeft dan de op de referentiedatum vergunde situatie en voor de exploitatie niet eerder een vergunning op grond van de Nb-wet 1998 of de Natuurbeschermingswet (oud) is verleend, dan maakt de op de referentiedatum vergunde situatie slechts voor een deel onderdeel uit van de aangevraagde situatie. De laagst vergunde emissie is het uitgangspunt voor de huidige aanvraag en de situatie waaraan dient te worden getoetst.[4]

Relevante referentiedata

Op basis van artikel 1 onder 13 Nb-wet geldt 31 maart 2010 als referentiedatum voor bestaand gebruik. De Natura 2000-gebieden 'Noordhollands Duinreservaat', 'Polder Westzaan' en 'Kennemerland-Zuid' zijn op 7 december 2004 op de lijst van communautair belang in het kader van de Europese Habitatrichtlijn (92/43/EEG) geplaatst. Op 24 maart 2000 zijn de Natura 2000-gebieden 'Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske', 'Eilandspolder' en 'Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder' aangewezen als speciale beschermingszone op grond van de EG-Richtlijn inzake het behoud van de vogelstand (79/409/EEG). Het moment van de aanwijzing van gebieden of plaatsing van de gebieden op de communautaire lijst geldt als referentiedatum omdat vanaf dat moment het beschermingsregime van de Vogelrichtlijn en/of Habitatrichtlijn geldt.

Kritische Depositie Waarde

Wij hanteren de kritische depositiewaarde (KDW) in beginsel als richtwaarde bij het beoordelen van effecten van atmosferische stikstof in relatie tot Natura 2000-gebieden. De KDW wordt gedefinieerd als (Van Dobben et al. 2012): *"de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast door de verzurende en/of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie"*. Daarnaast wordt rekening gehouden met de huidige achtergrondconcentratie, de status van de habitattypen en de ecologische factoren die bijdragen aan het behoud en/of de ontwikkeling van deze typen.

Inhoudelijke beoordeling aanvraag

De beoordeling van de aanvraag en de bijbehorende belangenafweging vindt plaats in 3 stappen:

1. identificeren mogelijke negatieve effecten en toets aan de instandhoudingsdoelstellingen;
2. bepalen van cumulatieve effecten vanwege de uitvoering van andere activiteiten;
3. noodzaak tot het nemen van mitigerende of andere maatregelen om eventuele negatieve effecten te beperken;

Voor de beoordeling van de aanvraag hebben wij gebruik gemaakt van de bij de vergunningaanvraag ingediende Natuurtoets Tata Steel: 'Toetsing van de effecten van de milieuvergunde activiteiten van Tata Steel aan de Nb-wet. Tauw bv, 12 juni 2015 (ons kenmerk 635119)'. Tevens hebben wij gebruik gemaakt van de volgende documenten:

---

[4] O.a. ABRvS 27 november 2013, 20121041/1, ABRvS 27 november 2013, 201303834/1 en ABRvS 27 november 2013, 201303938/1

- Alterra rapport 2397, "Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000"; Van Dobben, Bobbink en Van Hinsberg, Alterra Wageningen (2012).
- PAS Herstelstrategieën bijlage II Stikstofgevoeligheid Leefgebieden (Min. EZ. 2014)

Ad 1 Identificeren mogelijke negatieve effecten en toets aan de instandhoudingsdoelstellingen

In de Natuurtoets (pag. 19) zijn alle voorkomende mogelijke effecten onderzocht. De relevante effecten zijn:

a. grondwateronttrekkingen;
b. luchtemissies.

Overige effecten van licht, koelwater, verstoring en areaalverlies zijn niet aan de orde doordat deze o.a. beperkt zijn tot de inrichting en de doelsoorten daar niet voor gevoelig zijn.

a. Grondwateronttrekkingen;

Conform de Natuurtoets zijn eventuele effecten beperkt tot het Noordhollands Duinreservaat en Kennemerland-Zuid waarbij de referentiedatum 7 december 2004 van toepassing is. In de theoretische situatie dat Tata Steel volledig met de grondwateronttrekkingen zou stoppen stijgt de grondwaterstand in genoemde gebieden met maximaal 0,25 meter. Dat betekent dat alleen in de genoemde Natura 2000-gebieden met een grondwaterstand van 0,4 - 0,8 m onder maaiveld een door Tata Steel veroorzaakt effect mogelijk is. Binnen de invloedsfeer van de grondwateronttrekking in het Noordhollands Duinreservaat en Kennemerland Zuid zijn enkele gebieden aanwezig met een grondwaterstand van 0,4 - 0,8 m. Dit zijn de infiltratie gebieden en het kennemerstrand. Deze waterpeilen worden kunstmatig bepaald door de terreinbeheerder. Negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen door de grondwater onttrekkingen zijn daarom uitgesloten.

b. Luchtemissies

De emissies die vrijkomen bij activiteiten binnen de inrichting kunnen mogelijk negatieve effecten hebben op beschermde stikstofgevoelige Habitattypen en leefgebieden van soorten als gevolg van verontreiniging, vermesting en/of verzuring door depositie in de Natura 2000-gebieden. Het gaat hierbij om: stikstofoxiden en ammoniak (potentiële vermesting en verzuring), zwaveldioxide (potentiële verzuring) en zware metalen.

Vermesting

Omdat staalproductie afhankelijk is van vraag en aanbod is in het kader van de Wabo een maximale productie vergund die redelijkerwijs te verwachten is. Op de referentiedata van bovenvermelde gebieden was de Wet milieubeheer(Wm)-beschikking van 24 oktober 1995 van toepassing. Deze beschikking is als uitgangspunt genomen voor bestaand gebruik. Binnen de vigerende Wm-revisievergunning van 2007 kan 8 miljoen ton staal worden geproduceerd. Binnen de inrichting van Tata Steel in IJmuiden wordt staal geproduceerd via de zogenaamde 'geïntegreerde productieroute' door het bewerken van primaire grondstoffen. Stikstofemissies zijn onlosmakelijk verbonden met het staalproductieproces doordat bij de bewerking van grondstoffen verbranding plaatsvindt. Stikstofoxiden (NOx) ontstaan tijdens het verbrandingsproces door de oxidatie van stikstof in de verbrandingslucht (verbrandings NOx) maar ook door verbranding van stikstofverbindingen in de brandstof zelf (procesgerelateerde

NOx). Bij deze verbrandingsprocessen ontstaat zowel stikstofmonoxide (NO) als stikstofdioxide (NOx). Omdat alle NO uiteindelijk wordt omgezet in NOx wordt de totale NOx emissie gemeten als NOx emissie (mg/Nm3). Verder is sprake van allerlei vervoers- en verkeersbewegingen op het terrein waarbij ook NOx vrijkomen via uitlaatgassen.
Natura 2000-gebieden in de nabijheid van het Tata Steelterrein die theoretisch kunnen worden geschaad door stikstofdepositie zijn: 'Noordhollands Duinreservaat', 'Kennemerland-Zuid', 'Polder Westzaan 'Ilperveld, Varkensland, Oosterveld en Twiske', 'Polder Zeevang', 'Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder' en 'Eilandspolder'.

Met berekeningen met het OPS model (bijlage 6 Natuurtoets) is de stikstofdepositiebijdrage (totaal N) van de gehele inrichting van Tata Steel te IJmuiden weergegeven ten tijde van de referentiesituatie en de aangevraagde situatie. De hoogste bijdrage op de stikstofgevoelige habitattypen vindt plaats in het deel van het Natura 2000-gebied 'Noordhollands Duinreservaat' welke direct grenst aan het terrein van Tata Steel. Uit de Natuurtoets is gebleken dat een groot aandeel afkomstig is van de verkeer- en vervoersbewegingen van Tata Steel. Er wordt momenteel onderzoek gedaan naar maatregelen om tot een vermindering te komen van de berekende NOx vracht met minimaal 5% (zie voorschrift 4 en Ad 3).

De aangevraagde emissieplafonds voor stikstofoxiden en ammoniak (zie tabel 1) wijken niet af van die in de referentiesituatie in de zin van de Nb-wet en evenmin van de emissieplafonds voor de stationaire bronnen in de vigerende Omgevingsvergunning. Dat geldt zowel voor de stationaire bronnen (installaties) en de mobiele bronnen. De emissie en bijbehorende depositie nemen bovendien door energie efficiency verder af. De emissie en bijbehorende depositie van stikstof hangt namelijk voor een belangrijk deel samen met het energiegebruik van de productieprocessen bij Tata Steel. Tata Steel heeft een lange geschiedenis als het gaat om het realiseren van energie efficiency. Er wordt steeds minder stikstof geëmitteerd per geproduceerde ton staal. In het jaar 2000 is er nog sprake van 1,3 kg/NOx per ton staal terwijl dit in 2013 afnam naar 0,8 kg/NOx per ton staal (afname van 40%, blz. 57 Natuurtoets). Geconcludeerd kan worden dat er geen sprake is van een toename van stikstofdepositie ten opzichte van het milieuvergunde gebruik waarbij er tevens een afnemende trend is van stikstofemissie per geproduceerde ton staal. Een afname van stikstofemissies leidt rechtstreeks tot een vermindering van de stikstofdeposities. Significant negatieve effecten op de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen en de beschermde waarden van het natuurmonument 'Ham en Crommenije' zijn daarom uit te sluiten.

Verzuring
Bij de verbrandingsprocessen die plaatsvinden tijdens de staalproductie komt o.a. zwaveldioxide vrij wanneer zwavelhoudende grondstoffen worden gebruikt zoals steenkool. Bij Tata Steel is dat het geval. Op de Nb-wet referentiedata (1995) was een emissie van 4.400 ton zwaveldioxide per kalenderjaar vergund. In de beschikking van 24 oktober 1995 is hierover het volgende te lezen (voorschrift 4.1, lid a,
blz. 51, van de vergunningaanvraag Wet milieubeheer):
"*De totale SO2-emissie van de inrichting mag niet meer bedragen dan:*
Van 1-1-1996 tot 1-1-1997: 8.100 ton
Van 1-1-1997 tot 1-1-1998: 7.200 ton
En per 1-1-1998: 4.400 ton/kalenderjaar"

Via het Wm-herstelbesluit van 28 oktober 2008 is voor Tata Steel een bijgesteld plafond van 3.941 ton SO_2 vastgelegd. Op blz. 60 van dat besluit is hiertoe een nieuw voorschrift 0.4.1.H opgenomen:
"a. De totale emissie van zwaveldioxide van de inrichting mag niet meer bedragen dan 3.941ton/kalenderjaar". Op basis van het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat het thans vergunde SO_2 plafond van in totaal 3.941 ton SO_2 het laagste vergunde plafond is sinds de referentiedatum. Aan deze situatie (de referentiesituatie dus voor wat betreft zure depositie) moet worden getoetst.
De op 28 oktober 2008 vergunde emissies zijn gelijk aan die in de aangevraagde situatie. Emissiebeperkende maatregelen en aangescherpte emissienormen hebben bovendien in de afgelopen twintig jaar tot een forse daling van de concentratie van zwaveldioxide in de atmosfeer geleid en daarmee ook tot een forse daling van de zure depositie, die voornamelijk (maar niet uitsluitend) door de reactie van zwaveloxiden tot zwavelzuur wordt veroorzaakt. In de afgelopen twintig jaar zijn de regionale concentraties daardoor met factor tien verminderd. Sinds 1976 zijn de concentraties op de regionale stations zelfs met factor tien tot twintig gedaald. Een toename van de effecten van zure depositie in de duingebieden is daarom uitgesloten. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen door zwaveldioxide zijn dan ook uit te sluiten.

Zware metalen
De sinterfabriek van Tata Steel is verantwoordelijk voor meer dan 70 % van de emissies van zware metalen. Onder de vigerende Omgevingsvergunning (2007) wordt de sinterfabriek uitgerust met doekfilters. Daardoor neemt de stofemissie af met een factor 8 - 10 ten opzichte van de situatie op de referentiedatum (2004). Dit leidt tot een vergelijkbare reductie van de emissies van zware metalen. Het eerste doekfilter (ruimte ontstoffing) is op 1 september 2011 in gebruik genomen. De overige filters (rookgasreiniging) zijn gefaseerd in 2013 en in 2014 volledig in gebruik genomen. In de in 2004 vigerende vergunning zijn voor zware metalen verder geen emissieconcentratie-eisen opgenomen. In de omgevingsvergunning van 15 januari 2007 zijn zowel concentraties als maximale jaarvrachten vermeld. De Sinterfabriek en, in mindere mate, de staalfabriek en de pelletfabriek zijn verantwoordelijk voor meer dan 95 % van de totale emissies van zware metalen. De op 15 januari 2007 vergunde emissies zijn gelijk aan die in de aangevraagde situatie (zie tabel 4).

Tabel 4. Verkorte weergave vergunde emissieplafonds van zware metalen

Metaal	Hoeveelheid kg/jr
Cadmium	950
Kwik	225
Lood	28.000
Chroom	800
Nikkel	1.000
Koper	1.000
Zink	16.500
Arseen	450

De depositie van zware metalen leidt zeer waarschijnlijk tot accumulatie in de toplaag van de bodem. Dit is voornamelijk het geval in bodems met een hoog organisch stofgehalte daar de

metalen dan gebonden worden in het organische complex. Transport naar diepere bodemlagen heeft wél plaats, maar is afhankelijk van de oplosbaarheid van de stoffen. De depositie van zware metalen vindt plaats op relatief korte afstand van de bron. Er zijn daarom slechts enkele Natura 2000-gebieden die theoretisch kunnen worden geschaad door depositie van zware metalen afkomstig van Tata Steel: 'Noordhollands Duinreservaat' en 'Kennemerland-Zuid'. Ten opzichte van de referentiesituatie (2004) is er geen sprake van een toename van de vergunde emissies van zware metalen als gevolg van de bedrijfsactiviteiten van Tata Steel. Door toepassing van doekfilters in de sinterfabriek is de emissie van zware metalen bovendien sterk gedaald ten opzichte van het verleden. Door de ingebruikname van de filters worden de kritische depositiewaarden van zware metalen, waaronder lood, niet meer overschreden. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen door de emissie en bijbehorende depositie van zware metalen zijn dan ook met zekerheid uit te sluiten.

Fluoriden

Fluoriden komen (in Nederland) vooral in de lucht terecht door de uitstoot van bedrijven die met name erts als grondstof gebruiken, zoals bij ertssmelterijen (hoogovens, aluminiumsmelterijen), glasfabrieken, steenfabrieken en dergelijke.
De maximale jaargemiddelde concentratie van fluoride in de directe omgeving van het terrein van Tata Steel bedraagt ongeveer 0,01 HF in µg/m3. In de aangevraagde situatie is de emissie van fluoriden niet groter dan die in de referentiesituatie (2004). Gelet hierop en de relatief hoge NOEC-waarden (zie hierna) nemen de effecten van de emissie
van fluoriden niet toe ten opzichte van de milieuvergunde situatie. Natura 2000-gebieden die theoretisch kunnen worden geschaad door fluoridedepositie door Tata Steel: 'Noordhollands Duinreservaat' en 'Kennemerland-Zuid'.

Van de effecten van fluoriden op natuurlijke vegetaties zijn spaarzaam gegevens bekend. Hieruit blijkt dat er beneden de zogeheten NOEC-waarden (No Observed Effect Concentration) geen effecten van HF optreden. Er zijn verschillende NOEC-waarden. Die voor daggemiddelden zijn beduidend hoger dan die voor jaargemiddelden. Effecten van HF treden pas op na langdurige blootstelling en accumulatie in bijvoorbeeld de bladtoppen. De onderstaande NOEC-waarde zijn hiervoor relevant.

- 0,3 µg/m3 daggemiddeld (0,05 µg/m3 jaargemiddeld) als maximum gedurende het hele jaar ter bescherming van wilde fauna (herten en reeën)
- 0,8 µg/m3 daggemiddeld (0,13 µg/m3 jaargemiddeld) als maximum voor de (meeste) cultuurgewassen en wilde flora
- 0,8 µg/m3 daggemiddeld (0,13 µg/m3 seizoensgemiddeld, 0,18 µg/m3 jaargemiddeld) als maximum in het beweidingsseizoen ter bescherming van vee en wilde fauna (herten en reeën)

De maximale jaargemiddelde concentratie van HF in de directe omgeving van het terrein van Tata Steel bedraagt ongeveer 0,01 µg/m3. Dit is lager dan de jaargemiddelde NOEC-waarde van wilde flora en fauna. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van de aangrenzende Natura 2000-gebieden door de emissie en bijbehorende depositie van fluoriden zijn daarom met zekerheid uit te sluiten.

Samengevat
De bedrijfsactiviteiten van Tata Steel hebben alleen effect op Natura 2000-gebieden door de invloed van emissies (gevolgd door depositie) van stoffen naar de lucht, waaronder stikstofoxiden. Ten opzichte van de referentiesituatie (2004) is geen sprake van een toename van de milieu vergunde luchtemissies. De inrichting is daarmee vergunbaar op grond van de Nb-wet.

Ad 2 Cumulatieve effecten
Aangezien de stikstofdepositie van Tata Steel te IJmuiden niet toeneemt t.o.v. de laagst vergunde waarden Wet milieubeheer (bestaand gebruik) is cumulatie niet aan de orde. Bij een vergunningaanvraag die ziet op ongewijzigd bestaand gebruik hoeft niet naar cumulatie van de gevolgen van die handeling met de gevolgen van andere projecten en plannen te worden gekeken[5].

Ad 3 Maatregelen
In het kader van artikel 19e Nb-wet zijn er nadere maatregelen (voorschriften 3-4) voorgeschreven welke ten goede komen aan de natuurwaarden.
Het gaat hierbij om de volgende bron- en beheermaatregelen;

- *Stationaire bronnen*

Tata Steel is op grond van haar Omgevingsvergunning (en daar aan ten grondslag liggende Europeesrechtelijke verplichtingen) gehouden om de best beschikbare technieken (BBT) toe te passen. De inrichting van Tata Steel dient te voldoen aan de eisen van de BREF IJzer en Staal voor wat betreft de stationaire bronnen. De emissies van de stationaire bronnen en bijbehorende depositie op de stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden zullen dan ook naar verwachting verder afnemen. In voorschrift 3 is vastgelegd dat Tata ook in het kader van de Nb-wet dient te voldoen aan de BREF IJzer en Staal.

- *Mobiele bronnen*

Uit de Natuurtoets is gebleken dat de bronnen van de mobiele werktuigen en verkeer- en vervoersbewegingen een aanzienlijk aandeel hebben in de totale NOx emissie (zie tabel 1). Uit de Natuurtoets is gebleken dat een groot aandeel afkomstig is van de verkeer- en vervoersbewegingen van Tata Steel. In het kader van artikel 19e Nb-wet zijn er nadere maatregelen (voorschrift 4) voorgeschreven om de emissie en bijbehorende depositie van deze mobiele bronnen te verminderen (eenmalige vermindering van de berekende NOx vracht met 5%, zie voorschrift 4 en Ad 3 Maatregelen).
In deze Nb-wet vergunning is tevens voorzien in een herziening van de vergunde emissieplafonds (voorschrift 3) zodat de hoogte van de plafonds kan worden aangepast aan de lagere plafonds die conform BREF Staal en de reductie van de emissie van mobiele bronnen gerealiseerd zullen worden. De emissiereductie zal dan ten goede komen van de natuurwaarden.

Natuurbeheer eigen terrein
Op basis van een vooroverleg van Tata Steel en PWN is gebleken dat de op het terrein van Tata Steel met een aangepast natuurbeheer een verbeterde ecologische corridor kan worden

[5] Zie ABRvS, nr. 201113007/1/A4, 6 maart 2013.

gerealiseerd voor met name de kenmerkende flora- en fauna van het nabij gelegen Natura 2000-gebied 'Noordhollands Duinreservaat'. Aangezien dit een meerwaarde heeft voor de Natura 2000 doelstellingen, borgen wij de uitvoering hiervan in deze vergunning (voorschrift 5).
Conform voorschrift 5 dient er in het beheerplan het huidige en het toekomstige natuurbeheer te zijn vastgelegd welke gericht dient te zijn op een verbeterde corridor voor met name de kenmerkende duinsoorten van de nabij gelegen Natura 2000-gebieden door een op kenmerkende duinsoorten gericht (maai-) beheer. Binnen een jaar na inwerkingtreden van dit besluit dient er een plan voor het natuurbeheer te liggen in overeenstemming met het door Tata en PWN gesloten convenant welke de instemming van GS heeft. In dit plan dient het huidige en toekomstige natuurbeheer te zijn vastgelegd welke gericht dient te zijn op een verbeterde corridor voor de kenmerkende duinsoorten van de nabij gelegen Natura 2000-gebieden. Dit plan dient binnen 2 jaar na afgifte van het definitieve besluit te zijn geïmplementeerd en binnen 6 jaar in overleg met PWN te zijn geëvalueerd op basis van een (voortgangs-) rapportage.

2. Conclusie

De aangevraagde emissieplafonds wijken niet af van de plafonds welke vergund zijn inzake de milieuwetgeving op de referentiesituatie. Dat geldt zowel voor de stationaire bronnen (installaties) en de mobiele bronnen. De emissie en bijbehorende depositie nemen bovendien verder af door energie efficiency en striktere milieuwetgeving conform BBT. Conform voorschrift 4 dient de natuurtoets en zo nodig ook deze vergunning binnen 10 jaar geactualiseerd te worden. Significant negatieve effecten op de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen en de beschermde waarden van het natuurmonument 'Ham en Crommenije' zijn daarom uit te sluiten. Tevens achten wij het bedrijfsbelang zwaarwegend. Wij besluiten dan ook om de aangevraagde vergunning aan Tata Steel te verlenen. Deze conclusie geldt nadrukkelijk onder de door ons gestelde voorschriften en beperkingen.

Kennisgeving
Van dit besluit zal conform artikel 42, lid 3 van de Nb-wet door ons kennis worden gegeven middels publicatie in huis-aan-huis bladen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,
namens dezen,

mw. drs. I.A.M.J. Sweep
Afdelingsmanager Regulering Groen
Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord (RUD NHN)

Beroep

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na dagtekening van het besluit hiertegen beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (Postbus 20019, 2500 EA 's-Gravenhage), indien u:

- zienswijzen heeft ingebracht tegen het ontwerpbesluit, of
- kunt aantonen dat u redelijkerwijs niet kan worden verweten dat u geen zienswijzen heeft ingediend tegen het ontwerpbesluit.

Bovenstaand besluit treedt in werking, ook al wordt een beroepschrift ingediend. Gelijktijdig met het indienen van een beroepschrift kunt u - bij een spoedeisend belang - om een voorlopige voorziening vragen bij de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Voor het behandelen van het beroepschrift en voor het behandelen van een verzoek om een voorlopige voorziening wordt griffierecht geheven. Over de hoogte en de wijze van betaling van het griffierecht kunt u informatie verkrijgen bij de Raad van State, telefoonnummer (070) 426 44 26 of op de website van de Raad van State: www.raadvanstate.nl.

Afschriften

Een afschrift van deze beschikking is verzonden aan:
- Burgemeester en wethouders Velsen en Beverwijk;
- Ministerie van EZ Directie Regio en Ruimtelijke Economie;
- RUD NZKG;
- RUD IJmond;
- Milieudefensie
- Dorpsraad Wijk aan Zee
- Natuur en Milieufederatie Noord-Holland
- PWN
- Dhr. Van Eck
- Provincie N-H, afdeling Beleid
- Afdeling Handhaving RUD NHN

Bijlagen

- Natuurtoets met bijlagen
- Nota behandeling zienswijzen

Dorpsraad Wijk aan Zee

Wijk aan Zee, 2 september 2022

Geachte Commissieleden,

Wij schrijven u een brief in plaats van 5 september tijdens uw commissievergadering in te spreken. Het nadeel: u moet lezen. Het voordeel: u heeft onze overwegingen en suggesties altijd bij de hand.

U zult van diverse bewoners en (ervarings)deskundigen horen dat de situatie in de IJmond zorgwekkend is en dat de leefomgeving aantoonbaar zeer lijdt onder de uitstoot van het staalbedrijf. De toezichthouder (Omgevingsdienst Noordzeekanaal Gebied – ODNZKG) benadrukte vorige week de urgentie. Het is inmiddels 'vijf over twaalf'.

De urgentie hoeven we u niet meer uit te leggen. Wij willen vooruitkijken. Wat kan en moet er gebeuren om het tij te keren? Zo snel mogelijk positieve en meetbare resultaten is wat wij allen wensen. En u vast ook. Immers de overheid schept daarvoor de randvoorwaarden.

Allereerst: de problemen rond Tata Steel zijn te complex en te groot.
De rode draad: de kwaliteit boet in door de kwantiteit. Uw Tata-agenda vandaag illustreert dit al. Teveel grote, belangrijke onderwerpen, teveel documenten; verschillende vraagstukken grijpen in elkaar. Het vraagt veel kennis van u om verstandig te kunnen meebeslissen. Kennis van staal maken, de snel veranderende internationale staalmarkt, metingen, chemie en milieuonderzoek om maar eens wat te noemen.

We tasten in het duister als het gaat om de werkelijke uitstoot
Neem 'het gat' in de cijfers van Tata (laag) en het RIVM (hoog). Na een uitvoerige studie blijkt de opgave van uitstoot door Tata de afgelopen jaren een rommeltje. Afhankelijk van welk rapport je openslaat kunnen de uitkomsten twee tot drie keer zo hoog zijn omdat voor dezelfde stof er op andere plaatsen en anders is gemeten. Het RIVM stelt vast dat de invoer van gegevens niet transparant (en controleerbaar) is en dat totalen niets zeggen als je maatregelen wilt nemen. Bijvoorbeeld bij de cokesfabrieken blijkt dat de schadelijke uitstoot niet via de schoorsteen maar via gaten elders (diffuse uitstoot) te komen. Dan heeft afgasreiniging dus weinig zin, aldus het RIVM. Niet alleen diffuse uitstoot maar ook de uitstoot door incidenten is een grote onbekende.

Onze oplossing: er moet meer gemeten worden door de GGD en ook op andere plaatsen gezien wat er nu allemaal gemist wordt. Tata heeft zich in gesprek met de Dorpsraad bereid verklaard mee te betalen aan een uit te breiden meetpunt vlakbij de cokesfabrieken. Er moet in overleg met Tata ook vaak dichtbij de bron gemeten worden, zoals deze dagen voor het eerst bij de cokesfabrieken gebeurt. Maak hier een vaste afspraak van. En voer alle aanbevelingen van het RIVM uit.
Onze oplossing: op heel korte termijn een MER-achtig onderzoek (max. half jaar) voor het hele Tata-terrein en effecten op omgeving en gezondheid. Er is nooit een milieu-effect onderzoek gedaan voor het hele industriecomplex, terwijl het toch het grootste bedrijfsterrein van Europa is en we te maken hebben met chemische industrie. Tata heeft de Dorpsraad gezegd hier ook voor te voelen. Het RIVM merkt ook op dat de totale schadelijke uitstoot nog steeds niet bekend is.

ODNZKG kan het niet aan
Een dossier als Tata vraagt om een regisseur. Een organisatie die het overzicht heeft, geëquipeerd is om haar werk te doen en het dossier onder controle heeft. De feiten laten u zien dat hiervan geen sprake is. Termijnen worden niet gehaald. Informatie ontbreekt. Tata is vaak de bron van informatie waar onafhankelijke informatievergaring op zijn plaats zou zijn. Kennis van en ervaring met dit soort complexe chemische bedrijven schiet tekort. De dienst moet daarnaast een cultuuromslag maken; waaks worden na jaren van goed van vertrouwen. Er is tijd nodig om de neuzen dezelfde kant op te krijgen; tijd die er niet is.
We zien verbeteringen maar niet genoeg voor een situatie waarbij het ‘vijf over twaalf’ is. Het is zorgelijk. Als het er werkelijk op aankomt, faciliteert de ODNZKG het bedrijf ten koste van de omgeving (uitstel ZZS rapportage, waarschuwing mbt rauwe ovens van de kankerverwekkende cokesfabrieken terwijl de ODNZKG hier al sinds 2017 van weet en dwangsommen niet tot het gewenste resultaat komen). De vraag is: hoe kan de ODNZKG versnellen en knelpunten oplossen?

Onze oplossing: het vier ogen principe. Een overheidsorgaan dat veel ervaring heeft met complexe chemische bedrijven, bijvoorbeeld de DCMR, moet zsm permanent meekijken in dit dossier.
Onze oplossing: huur op projectbasis zsm een milieujurist in die zijn/haar sporen verdiend heeft om knelpunten aan te pakken. Actualisering van vergunningen bijvoorbeeld. Wildgroei van toegestane incidenten terugsnoeien.
Onze oplossing: geef de ODNZKG de ruimte om zsm met hulp van camera’s en AI meer te weten en sneller en adequater te kunnen optreden. Als daar juridische obstakels voor geslecht moeten worden, werk daar dan aan. (NB Tata rapporteert aanzienlijk meer incidenten sinds de camera’s van Frisse Wind het bedrijf 24/7 filmen).
Onze oplossing: wees duidelijk en transparant over de escalatieladder bij overtredingen. En houd je daar ook aan. (Tijdelijke) sluiting van een bedrijfsonderdeel mag geen taboe zijn.

Groen staal is (op afzienbare termijn) geen oplossing voor de omgeving
Rond het Tata-dossier hangt de stemming: bewoners, even kiezen op elkaar en in 2030 wordt alles beter. Dat is een wensdroom. Groen staal is gericht op het verminderen van de uitstoot van CO2 omdat het bedrijf daarvoor heffingen zal moeten betalen. De 'vuile voorkant' blijft ook in de nieuwe opzet in 2030 grotendeels intact. Tata blijft cokes maken, wil ook een sinterfabriek houden en heeft een pelletfabriek nodig.

Onze oplossing: laat het Groen Staal plan, het bedrijfsplan van Tata, over aan Tata. De overheid moet piketpalen slaan. Neem als overheid het standpunt in dat de norm nul uitstoot buiten het Tata-terrein moet zijn. Tata krijgt een overgangsperiode van een aantal jaar om dit te bereiken. Het is een prikkel tot innovaties met o.a. filters, terugwinnen van uitstoot en overkappingen. Produceren met milieuschade op kosten van de samenleving is niet meer van deze tijd. En helemaal niet als je - zoals Tata - beschikt over een eigen terrein van 7,5 km2.-.

Hoogachtend,

Dorpsraad Wijk aan Zee
Vera van Waardenburg

Stichting FrisseWind.nu
Sanne Walvisch

Gezondheid op 1
Antoinette Verbrugge

Milieuplatform IJmuiden Noord
Dirk Weidema

Vereniging IJmuiderstraatweg
Luuk Kiers

Stichting IJmondig
Ellen Windemuth

Van: Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland en Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland

Geachte leden van Provinciale Staten,

Komende maandag bespreekt u onder agendapunt 4.a.3. de ontwerpbesluiten over het intrekkingsverzoek natuurvergunning van Tata Steel.

De Stichting Mobilisation for the Environment (MOB) heeft een verzoek tot handhaving ingediend bij Gedeputeerde Staten. GS heeft besloten om de natuurvergunning niet in te trekken, maar om de vergunning op een aantal punten aan te scherpen.

De Vereniging Natuurmonumenten en Stichting Landschap Noord-Holland hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen over dit besluit. De zienswijze is ter kennisname als bijlage meegezonden. De Natuur en Milieufederatie Noord-Holland steunt deze zienswijze.

In het ontwerpbesluit is er voor gekozen om vooral de stikstofuitstoot van zogenaamde mobiele bronnen te beperken. Tata Steel dient bijvoorbeeld een aantal diesellocomotieven te vernieuwen. Verreweg de grootste mobiele bron van uitstoot zijn de grote zeeschepen. In het besluit is wel een verplichting opgenomen om te onderzoeken hoe de vervuiling kan worden verminderd door gebruik van walstroom. Er is geen verplichting om de uitstoot daadwerkelijk te verminderen. Wij hopen dat GS alsnog besluit tot een verplichte uitstootvermindering, bijvoorbeeld door het gebruik van walstroom te verplichten.

Wat betreft de stationaire bronnen, die de meeste uitstoot veroorzaken, gaat het daarbij voor het overgrote deel om maatregelen die Tata Steel al van plan was om te nemen, en om het harmoniseren met de milieuvergunning. Om te voldoen aan de eis die de rechter stelt om alle geschikte maatregelen te nemen, wordt slechts verwezen naar landelijk beleid (het ontwerp programma Stikstofreductie en Natuurverbetering). Dit beleid is echter nog niet concreet ingevuld, waardoor de lokale effecten nog niet duidelijk zijn. Wij hebben daarom grote twijfels over de juridische houdbaarheid van het besluit.

Tata Steel is van plan om de stikstofuitstoot van de zogenaamde (ijzer)pelletfabriek sterk te verminderen door het plaatsen van een denox-installatie. Dit is uiteraard een goede ontwikkeling. De grootste bron van stikstof is echter de Kooksfabriek. Het bedrijf is van plan om deze fabriek nog geruime tijd open te houden. Onze organisaties pleiten er voor om ook in de tussentijd de uitstoot te verminderen.

Het college heeft er voor gekozen om een deel van de uitstoot te mitigeren door het laten uitvoeren van natuuurherstelmaatregelen in natuurgebieden. Mitigatie is een noodmaatregel, welke alleen moet worden uitgevoerd als het echt niet anders kan. Er zijn momenteel nog voldoende (technische) maatregelen te nemen, waardoor de uitstoot verder kan worden teruggebracht. Volgens onze organisaties is mitigatie in dezen dus niet aan de orde. Zolang de uitstoot niet fors vermindert, zijn mitigerende maatregelen als plaggen en extra maaien dweilen met de kraan open.

met vriendelijke groet,

Ninouk Vermeer
Provinciaal ambassadeur Noord-Holland, Vereniging Natuurmonumenten

Sijas Akkerman
Directeur, Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland

Ernest Briët,
Directeur, Landschap Noord-Holland

Natuurmonumenten

Stationsplein 1
Postbus 2166
3800 CD Amersfoort

T (033) 479 70 00
www.natuurmonumenten.nl

IBAN NL 58 INGB 0666 0285 24
BIC INGBNL2A

KvK nr. 40516730

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland
Omgevingsdienst Noord-Holland Noord
Postbus 2095
1620 EB Hoorn

Datum	22-08-2022
Behandeld door	Aan Pander
Telefoonnummer	06 10 50 31 57
Ons kenmerk	2022
Uw kenmerk	OD.36330
Natuurgebied	Natura-2000 gebieden
Onderwerp	Zienswijze Wnb Tata Steel

Geacht College van Gedeputeerde Staten,

Hierbij dient de Vereniging Natuurmonumenten samen met St. Landschap Noord-Holland een zienswijze in met betrekking tot het ontwerpbesluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, met als zaaknummer OD.36330.

Het ontwerpbesluit bestaat uit een wijziging van de natuurvergunning voor Tata Steel van 22 augustus 2016 met als kenmerk PNH.194307. Het besluit is een reactie op het intrekkingsverzoek van Mobilisation for the environment (MOB) voor de bovengenoemde natuurvergunning.

In het ontwerpbesluit worden een aantal voorwaarden aan de huidige natuurvergunning toegevoegd. Als gevolg hiervan neemt de totale hoeveelheid vergunde uitstoot van stikstofoxide (Nox) af van 8,2 miljoen kilo naar 7,5 miljoen kilo. In 2020 bedroeg de totale uitstoot van Nox in geheel Nederland 177 miljoen kilo. Ook in de "nieuwe" situatie is Tata Steel verantwoordelijk voor meer dan 4% van alle emissies van Nox in Nederland. Het bedrijf is dan ook de grootste piekbelaster van ons land.

Uitgangspunt van het stikstofbeleid is een gelijkwaardige verdeling van het maatregelenpakket: alle sectoren dienen een gelijkwaardige bijdrage te leveren. Zoals u zelf terecht aangeeft, is het huidige doel om de stikstofneerslag zodanig te verminderen dat in 2035 minimaal 74% van de natuurgebieden onder de kritische depositiewaarden blijft.

Natura-2000 gebieden en mitigerende maatregelen

Natuurmonumenten is beheerder van de Natura-2000 gebieden "Kennemerland-Zuid" en het Wormer en Jisperveld. Ook St. Landschap Noord-Holland heeft belangrijke Natura-2000 gebieden in de nabijheid liggen. Zoals ook uit de Aerius-berekening blijkt, is in beide gebieden sprake van een te hoge depositie van stikstof. In Kennemerland-Zuid is zelfs sprake van een depositie van maximaal 5.434,45 mol/hectare per jaar.

Natuurmonumenten en St. Landschap Noord-Holland hebben in de afgelopen jaren actief natuurherstelmaatregelen getroffen en zullen dit ook komende jaren blijven doen. Deze herstelmaatregelen zijn weliswaar lokaal succesvol en zorgen voor natuurherstel van de invloed van verzuring en vermesting van de bodem door de hoge stikstofdepositie. Uit de diverse evaluaties blijkt echter dat de natuurwaarden nog steeds afnemen. De genoemde maatregelen zorgen alleen voor een vertraging van de afname van de natuurwaarden. De verslechtering van de natuur gaat door zolang de milieucondities voor de natuur niet op orde zijn. Mitigerende maatregelen kunnen de achteruitgang niet voorkomen, omdat door bodemverzuring de condities onomkeerbaar worden geschaad. Er is sprake van een verslechteringsverbod van de Natura-2000 gebieden. Verder geldt dat beheermaatregelen bij te hoge intensiteit averechts werken, bijv. doordat fauna te hoogfrequente cycli van beheermaatregelen niet kan verdragen.

Voor herstel van natuurwaarden is het terugbrengen van de stikstofdepositie van essentieel belang. Het treffen van nieuwe aanvullende natuurherstelmaatregelen is alleen zinvol als de condities voor de natuur sterk worden verbeterd. U erkent dit ook:

Duidelijk is dat deze maatregelen en de stand van de natuur in de gebieden op zichzelf nog niet voldoende zijn om aan de instandhoudingsdoelstellingen te voldoen. Daarom is het noodzakelijk dat stikstofdepositiereductie op de betrokken duingebieden plaatsvindt en emissies vanuit Tata Steel om die reden worden beperkt.

In uw ontwerpbesluit heeft u een opsomming opgenomen van de beheermaatregelen welke natuurbeheerders moeten nemen om de gevolgen van te veel stikstofneerslag tegen te gaan. Het gaat om een indrukwekkende lijst, welke bovendien nog niet compleet is. Vervolgens trekt u de volgende conclusie: "*Alle genoemde maatregelen zijn bewezen methoden om de natuur te herstellen en zijn grotendeels uitgevoerd. Evaluaties van beheerplannen geven over het algemeen aan dat de beheermaatregelen een positief effect hebben*".

Voor ons is het niet duidelijk hoe wordt vastgesteld welke natuurherstelmaatregelen aanvullend zijn en welke doelen hiermee behaald

worden. Natuurmonumenten en St. Landschap Noord-Holland zijn vanuit hun rol als terreinbeherende organisaties van mening dat de provincie hier hen nauwkeurig over dient te informeren en over in gesprek dient te treden met ons.
Wij verzoeken u dan ook Tata Steel een helder kader te geven voor het uitwerken van mitigerende maatregelen, want dit ontbreekt momenteel, naar ons inzien.

Stikstofreductie

Wij vinden zoals hierboven aangegeven het noodzakelijk dat er verdergaande stikstofreductie door Tata Steel plaatsvindt. Alleen op deze manier kunnen de milieucondities van de natuur blijvend verbeteren en zijn herstelmaatregelen zinvol.
In uw besluit heeft u aanvullende maatregelen toegevoegd aan de natuurvergunning. De uitstoot van de mobiele bronnen als diesellocomotieven neemt hierdoor af. Dat is op zich positief, alleen is de grootste uitstoot echter afkomstig van de stationaire bronnen. De emissie als gevolg van de productie van staal neemt vrijwel niet af. U heeft ervoor gekozen om alleen de vermindering door de ingebruikname van de nieuwe wandeloven in de warmbandwalserij alvast in de vergunning op te nemen.
Natuurmonumenten vindt dat hierdoor de stikstofuitstoot te weinig gereduceerd wordt.
De bouw van de denox-installatie voor de pelletfabriek is gunstig voor het reduceren van een deel van de NOx-uitstoot. Het bevreemdt ons dat er geen initiatieven zijn de uitstoot van de cokesfabrieken te verminderen. Wij verzoeken u alsnog een verplichting op te nemen voor de bouw van een denox-installatie voor de Cokesfabriek dan wel deze fabriek te sluiten. Elders in Europa zijn 'schoon' geproduceerde cokes voorhanden. Concreet stellen wij voor om een einddatum in de vergunning op te nemen, gericht op de afbouw van de uitstoot door stikstof vanuit de cokesfabrieken. Tata Steel heeft dan enkele jaren de tijd om de import van schonere cokes vanuit moderne fabrieken elders te organiseren. Door de koekfabrieken te sluiten, kan meer dan 1% van de totale uitstoot van stikstofoxide in Nederland worden voorkomen.

Ter afsluiting: Natuurmonumenten steunt de opmerking van Stichting Duinbehoud om binnen drie jaar de verouderde Cv-ketels te vervangen.

Met vriendelijke groet,

Aan Pander
Gebiedsmanager Noord-Hollands Midden,
mede namens St. Landschap Noord-Holland

rud
Regionale Uitvoeringsdienst
Noord-Holland Noord

VERZONDEN 22 AUG. 2016

DEFINITIEF BESLUIT NATUURBESCHERMINGSWET 1998 VAN GEDEPUTEERDE STATEN VAN NOORD-HOLLAND

Betreft:	vergunningaanvraag Nb-wet Tata Steel
Locatie:	vestiging IJmuiden
Postadres:	Postbus 10.000, 1970 CA IJmuiden
Bezoekadres:	Wenckebachstraat 1 te Velsen-Noord.
Zaaknummer:	194307 (oud kenmerk 142074)

Inhoudsopgave

A. Besluit van Gedeputeerde Staten
1. Onderwerp aanvraag
2. Besluit
3. Beschrijving inrichting
4. Procedureel
5. Ingekomen reacties
6. Wijzigingen ten opzichte van het ontwerpbesluit.

B. Voorschriften

C. Overwegingen en toetsingen.
1. Natuurbeschermingswet 1998
2. Conclusie

A. DEFINITIEF BESLUIT NATUURBESCHERMINGSWET 1998 VAN GEDEPUTEERDE STATEN VAN NOORD-HOLLAND

1. Onderwerp aanvraag

Op 12 juni 2015 heeft Tata Steel een ontvankelijke vergunning aanvraag bij ons ingediend op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (Nb-wet) ingevolge de artikelen 19d lid 1 en 16 lid 1 voor de gehele bedrijfsvoering van de vestiging van Tata Steel in IJmuiden, bezoekadres Wenckebachstraat 1 te Velsen-Noord.
Bij de productie van staal in de vestiging van Tata Steel te IJmuiden komen luchtemissies vrij. Het neerslaan van deze emissies leidt tot o.a. depositie van stikstof op nabijgelegen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Tata Steel heeft in het verleden middels revisievergunningen diverse wijzigingen in de bedrijfsvoering doorgevoerd. Er is niet eerder een vergunning in het kader van de Nb-wet voor de hele inrichting afgegeven. De vergunningaanvraag heeft betrekking op de Natura 2000-gebieden: 'Noordhollands Duinreservaat', 'Kennemerland-Zuid', 'Eilandspolder', 'Ilperveld, Oostzanerveld, Varkensland en Twiske', 'Polder Westzaan', 'Polder Zeevang', 'Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder' en het beschermd natuurmonument 'Ham en Crommenije'.

Het Tata Steel terrein grenst aan het Natura 2000-gebied 'Noordhollands Duinreservaat' en ligt op een afstand van slechts enkele kilometers van het Natura 2000-gebied 'Kennemerland Zuid'. De inrichting is beschreven in de Natuurtoets. Op het hoogoventerrein bevinden zich grofweg fabrieken voor onder andere de bewerking van grondstoffen en stookinstallaties zoals beschreven in o.a. hoofdstuk 4 van de Natuurtoets. De aan Tata Steel in het kader van milieuwetgeving vergunde emissieruimte is afgestemd op de praktijk van staalproductie waarbij emissies kunnen fluctueren door variatie in samenstelling van grondstoffen. De aanvraag betreft de productie van maximaal 8 miljoen ton staal per jaar met de bijbehorende emissiebronnen plus emissies en tevens het onttrekken van grondwater. De belangrijkste emissiebronnen en emissies zijn verkort weergegeven in tabel 1 en 2.

Tabel 1 *Samenvatting milieu vergunde en aangevraagde emissieplafonds stikstofoxiden bij een staalproductie van 8 miljoen ton staal per jaar*

Omschrijving bron	**Stikstofoxiden (NOx) kg/jaar**
Mobiele bronnen	743.882
CV-ketels	13.756
Stationaire bronnen	7.400.000
Totaal	8.157.638

Tabel 2 *Belangrijkste stationaire bronnen met een emissie van meer dan 100.000 kg NOx per jaar, bij een jaarlijkse staalproductie van 8 miljoen ton staal*

Omschrijving bron	**X/Y-coördinaat**	**hoogte en opening (m^2)**
Pelletfabriek	100854-499049	62 en 32
Sinterfabriek	101211-499016	75 en 15
Kooksfabriek	102525-498705	80 en 9
Hoogovens	100989-499234	72 en 17

Warmband	102725-500730	90 en 10
Sinterfabriek	101262-499003	150 en 25
Kooksfabriek	102211-498776	68 en 6
Warmband	102698-500736	90 en 10
Kooksfabriek	102330-498749	81 en 5
Hoogovens	100998-499232	72 en 17
Kooksfabriek	102469-498718	80 en 9
Energiebedrijf	101886-498949	47 en 5
Kooksfabriek	100543-499098	129 en 12
Kooksfabriek	100413-499127	129 en 12

2. Besluit

Wij besluiten om Tata Steel een vergunning onder voorschriften te verlenen op grond van artikel 19d lid 1 en artikel 16 lid 1 van de Nb-wet conform de aanvraag voor de gehele bedrijfsvoering van de vestiging IJmuiden met een maximale productiecapaciteit van 8 miljoen ton staal per jaar zoals omschreven in de Natuurtoets van 12 juni 2015 en de bijlagen bij de Natuurtoets. Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking door verzending aan de aanvrager.

3. Procedure en samenhangende besluiten

Wij behandelen uw aanvraag conform de bepalingen van de artikelen 3:10-3:18 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Dit betekent onder meer dat het ontwerp van ons te nemen besluit gedurende een termijn van 6 weken na dagtekening van het ontwerpbesluit ter inzage is gelegd en dat belanghebbenden in de gelegenheid zijn gesteld om zienswijzen kenbaar te maken. De ontvangst van de ontvankelijke aanvraag is op 26 juni 2015 schriftelijk bevestigd (ons kenmerk 638024). Wij wijzen u erop dat uw aanvraag betrekking heeft op een handeling waarvoor mogelijk ook op grond van andere wet- en regelgeving een besluit nodig is.

4. Ingekomen reacties

Gedurende de periode van terinzagelegging hebben belanghebbenden schriftelijk of mondeling zienswijzen over het ontwerpbesluit naar voren kunnen brengen. Naar aanleiding van de aanvraag en het ontwerpbesluit hebben stichting Natuur en Milieufederatie Noord-Holland en de heer A.J.P. van Eck een zienswijze ingediend op het ontwerpbesluit. Daarnaast hebben we van de OD IJmond en PWN een advies gekregen op het ontwerpbesluit (resp. kenmerk nummers 809886, 810100, 814246 en 810340).

5. Wijzigingen ten opzichte van het ontwerpbesluit.

Sommige zienswijzen/adviezen hebben aanleiding gegeven tot een wijziging in de beschikkingen. De belangrijkste aanpassing is:

- De verduidelijking van de rol van PWN in de omschrijving terreinbeheer en bijbehorende voorschrift 5.
- Verduidelijking van de effectbeschrijving van de grondwateronttrekking en aanpassing voorschrift 2.
- In tabel 2 is de maatvoering van de schoorsteenopening gewijzigd van m naar m^2.

- De nota van behandeling van de zienswijze/adviezen maakt een integraal onderdeel uit van dit besluit.

B. VOORSCHRIFTEN

Wij verbinden aan deze vergunning de volgende voorschriften en beperkingen;

Capaciteit en emissieplafonds

1. De maximale productiecapaciteit betreft 8 miljoen ton staal per jaar zoals omschreven in de Natuurtoets van 12 juni 2015 en de bijlagen waarbij de belangrijkste emissies verkort zijn weergegeven in onderstaande tabel 3.

Tabel 3 *Emissieplafonds NOx en NH3*

Emissieplafond (kg/jaar) van:		
Omschrijving bron	**Stikstofoxiden (NOx)**	**Ammoniak (NH_3)**
Mobiele bronnen	743.882	243
CV-ketels	13.756	0
Stationaire bronnen	7.400.000	28.270
Totaal	**8.157.638**	**28.513**

2. Indien er een fysieke aanpassing is van bronneringen, schoorstenen/ puntbronnen en nieuwe puntbronnen ten opzichte van wat is opgenomen in de vergunningaanvraag (zie tabel 2) dan dient dit gemeld te worden bij ons servicepunt (zie voorschrift 6) met een toelichting waaruit helder blijkt dat daardoor de berekende waarden en daaruit getrokken conclusies inzake de effecten op habitattypen waarop de aanvraag en voorliggend besluit zien niet veranderen.

Maatregelen

3. Tata Steel dient te voldoen aan BREF[1] IJzer en Staal voor de (stationaire) bronnen. Binnen 10 jaar na inwerkingtreden van dit besluit of zoveel eerder als dat er voldaan moet worden aan BREF IJzer en Staal of BBT maatregelen worden geïmplementeerd. De genomen maatregelen, welke relevant zijn in het kader van de Nb-wet, dienen eens per jaar gemeld te worden bij GS en te worden ingediend (zie voorschrift 6) met de wijzigingen ten opzichte van deze vergunning zodat GS kan oordelen of de vergunning geheel of gedeeltelijk gewijzigd dient te worden.
4. Uiterlijk een jaar na inwerkingtreden van dit besluit dient een plan van aanpak bij Gedeputeerde Staten van Noord-Holland te worden ingediend dat ziet op de eenmalige vermindering met 5% van de berekende NOx vracht die afkomstig is van mobiele bronnen die samenhangen met de activiteiten van Tata Steel IJmuiden bij een productie van 8 miljoen ton staal. De potentiële emissie reducerende maatregelen uit het plan van aanpak dienen binnen 1 jaar na inwerkingtreden voorgelegd te worden aan het bevoegd gezag. Na

[1] **BREF** of **BREF-documents** staat voor **BAT Reference documents** en is een uitwerking van de IPPC-richtlijn van de Europese Unie. 'BAT' of 'BBT' staat voor Best Beschikbare Techniek. In een BREF-document staat beschreven wat de meest milieuvriendelijke technieken zijn die een bedrijf kan toepassen.

evaluatie met het bevoegd gezag wordt besloten welke maatregelen op welke termijn uitgevoerd dienen te worden.

Terreinbeheer

5. Er dient binnen een jaar na inwerkingtreden van dit besluit een plan voor het natuurbeheer te liggen in overeenstemming met het door Tata en PWN gesloten convenant welke de instemming van GS heeft. In dit plan dient het huidige en toekomstige natuurbeheer te zijn vastgelegd welke gericht dient te zijn op een verbeterde corridor voor de kenmerkende flora- en faunasoorten van het nabij gelegen Natura 2000-gebieden. Dit plan dient binnen 2 jaar na afgifte van het definitieve besluit te zijn geïmplementeerd en binnen 6 jaar in overleg met PWN te zijn geëvalueerd op basis van een (voortgangs-) rapportage.

Aanwijzingen en wijzigingen

6. Van opgetreden incidenten, waaronder verstaan worden alle gebeurtenissen waarbij onbedoeld schadelijke stoffen vrijkomen in de Natura 2000-gebieden, dan wel waardoor anderszins schade aan nabij gelegen Natura 2000-gebieden kan worden toegebracht dient onverwijld melding te worden gedaan aan Gedeputeerde Staten van Noord-Holland onder overlegging van alle relevante gegevens. Onze contactgegevens zijn:
RUD NHN, Postbus 2095, 1620 EB Hoorn, 088-10 21 300, e-mail: info@rudnhn.nl.

C. OVERWEGINGEN EN TOETSINGEN

1. Natuurbeschermingswet 1998

Wettelijk kader Nb-wet

Bevoegdheid tot vergunningverlening

Op grond van artikel 2, respectievelijk artikel 2a, lid 2, in samenhang met artikelen 19d, lid 1 en 16 lid 1, van de Nb-wet zijn gedeputeerde staten van de provincie waarin het Natura-2000 gebied geheel of grotendeels is gelegen waar de hoofdzakelijke gevolgen zich voordoen, het bevoegd gezag om op de aanvraag te beslissen.
In uitzondering hierop is de Minister van EZ bevoegd om te besluiten op een vergunningaanvraag die betrekking heeft op handelingen die zijn opgenomen in het Besluit vergunningen Nb-wet. Omdat de door u aangevraagde vergunning geen betrekking heeft op een zodanige activiteit, is ons College het bevoegd gezag voor de beslissing op uw aanvraag.

Beoordeling aanvraag

Op grond van artikel 19d, lid 1, van de Nb-wet is een vergunning vereist voor het uitvoeren van projecten of andere handelingen die de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen. Zodanige projecten of andere handelingen zijn in ieder geval projecten of handelingen die de natuurlijke kenmerken van het desbetreffende gebied kunnen aantasten.
Bij het verlenen van een vergunning houden wij conform artikel 19e van de Nb-wet rekening met onderstaande aspecten in relatie tot het vastleggen van eventuele mitigerende maatregelen in voorschriften:

a. de gevolgen die de activiteit kan hebben voor een Natura 2000-gebied, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen voor het desbetreffende gebied;
b. met een op grond van artikel 19a of artikel 19b van de Nb-wet vastgesteld beheerplan; en
c. vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, alsmede regionale en lokale bijzonderheden.

Op grond van artikel 16, lid 1, van de Nb-wet is een vergunning vereist voor handelingen die schadelijk kunnen zijn voor het natuurschoon, voor de natuurwetenschappelijke betekenis van het beschermd natuurmonument of voor dieren of planten in het beschermd natuurmonument of die het beschermd natuurmonument ontsieren. Met de definitieve aanwijzing van een gebied als Natura 2000-gebied is de aanwijzing als beschermd natuurmonument op grond van artikel 15a, lid 2, van de Nb-wet vervallen, voor zover het beschermd natuurmonument samenvalt met het Natura 2000-gebied. De doelstellingen met betrekking tot het behoud en herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het beschermd natuurmonument maken tevens onderdeel uit van de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied.

Beheerplan
Voor elk Natura 2000-gebied moet op termijn een beheerplan worden opgesteld. Het beheerplan zal gedetailleerde informatie bevatten over de aanwezigheid van natuurwaarden, de realisatie van de Instandhoudingsdoelstellingen en de instandhoudingmaatregelen die daartoe getroffen dienen te worden. Het beheerplan kan daarnaast beschrijven welke handelingen en ontwikkelingen het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar brengen. Voor de Natura 2000-gebieden 'Noordhollands Duinreservaat', 'Kennemerland-Zuid', 'Eilandspolder', 'Ilperveld, Oostzanerveld, Varkensland en Twiske', 'Polder Westzaan', 'Polder Zeevang', 'Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder' is geen beheerplan als bedoeld in artikel 19a van de Nb-wet vastgesteld, zodat de beheerplannen niet bij de beoordeling van de aanvraag kunnen worden betrokken.

Natuurlijke kenmerken van de gebieden
Voor een volledige omschrijving van de Natura 2000-doelen en hun staat van instandhouding wordt verwezen naar de gebiedendatabase[2]. Hetzelfde geldt voor de natuurwetenschappelijke waarden van de voormalige beschermde natuurmonumenten voor zover van toepassing op dit besluit.

Beschermde natuurmonumenten
Beschermde natuurmonumenten vallen onder de bescherming van artikel 16 e.v. van de Nb-wet. In tegenstelling tot Natura 2000-gebieden zijn er voor beschermde natuurmonumenten geen instandhoudingsdoelen vastgesteld en /of specifieke habitattypen genoemd. De zogenaamde "kritische depositiewaarden (KDW)" zoals toegepast bij het toetsen van stikstofeffecten op instandhoudingsdoelen van N2000-gebieden zijn daarmee niet 1-op-1

[2] http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=n2k&groep=8

toepasbaar als toetsingskader voor beschermde natuurmonumenten. Verder is het zo, dat het bevoegd gezag bij een aanvraag in het kader van artikel 16 Nb-wet conform artikel 3:4, tweede lid, van de Algemene wet bestuursrecht rekening kan houden met andere belangen dan het natuurbelang bij de belangenafweging.

TATA Steel is regionaal met ruim 9000 directe medewerkers van groot belang voor de werkgelegenheid. Tevens is het staalbedrijf o.a. van belang voor de technische scholing van toekomstig personeel en die van derden, de ontwikkeling van lichte en sterke metalen en het organiseren en/of ondersteunen van regionale evenementen en activiteiten. Deze belangen zijn meegenomen in het besluit tot het verlenen van deze vergunning.

Overwegingen ten aanzien van bestaand gebruik

Op grond van artikel 1 sub 13 Nb-wet wordt onder bestaand gebruik verstaan het gebruik dat op 31 maart 2010 bekend is of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag. Het bestaand gebruik is op grond van artikel 19d lid 3 Nb-wet in beginsel uitgezonderd van de vergunningplicht, tenzij het bestaand gebruik een project met significante effecten betreft.

Uit diverse uitspraken[3] van de Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS) blijkt wanneer de vrijstelling van de vergunningplicht mogelijk is in het kader van de Habitatrichtlijn. Gebruik kan op grond van art. 19d lid 3 Nb-wet vergunningvrij plaatsvinden, indien voor dat gebruik op de Europese referentiedatum een 'toestemming' gold, het gebruik op 31 maart 2010 feitelijk plaatsvond èn het gebruik sindsdien niet gewijzigd is.

Indien er sprake is van een uitbreiding of wijziging van het gebruik of indien het gebruik op 31 maart 2010 feitelijk niet of op andere wijze plaatsvond, is er sprake van een vergunningplicht. In dat geval geldt het volgende.

- De vergunningaanvraag dient betrekking te hebben op het hele gebruik (bv de hele inrichting) inclusief de wijziging en/of uitbreiding daarvan.
- Het gebruik waarvoor ten tijde van de referentiedatum 'toestemming' was verleend is een 'andere handeling'. Artikel 19f Nb-wet is daarop niet van toepassing en dat gebruik hoeft derhalve niet passend te worden beoordeeld.
- De wijziging en/of uitbreiding van een bestaande inrichting is een project waarvan op grond van objectieve gegevens moet worden uitgesloten dat de wijziging en/of uitbreiding afzonderlijk of in combinatie met andere projecten significante gevolgen heeft. Significante gevolgen kunnen worden uitgesloten indien de wijziging en/of uitbreiding ten opzichte van het vergunde gebruik op de referentiedatum niet leidt tot een verhoging (verslechtering) van effecten. Met andere woorden het bestaand gebruik waarvoor op de referentiedatum een toestemming gold is in beginsel zonder meer vergunbaar.
- Indien na de referentiedatum een vergunning is verleend voor een activiteit die meer stikstof emissie tot gevolg heeft en voor de exploitatie niet eerder een vergunning op grond van de Nb-wet 1998 of de Natuurbeschermingswet (oud) is verleend, is de vergunde situatie op de referentiedatum het uitgangspunt bij de beoordeling van de

[3] ABRvS 1 april 2009, 200802600/1, ABRvS 31 maart 2010, 200903784/1, ABRvS 1 december 2010, 200905542/1 en 200906747/1, ABRvS 7 september 2011, 201003301/1, ABRvS, 19 februari 2014, 201305070/1/R2

vraag of de aangevraagde situatie leidt tot een toename van stikstofdepositie. De vergunde situatie op de referentiedatum maakt immers nog steeds deel uit van de aangevraagde situatie.

- Indien na de referentiedatum een vergunning is verleend voor een activiteit die minder stikstof tot gevolg heeft dan de op de referentiedatum vergunde situatie en voor de exploitatie niet eerder een vergunning op grond van de Nb-wet 1998 of de Natuurbeschermingswet (oud) is verleend, dan maakt de op de referentiedatum vergunde situatie slechts voor een deel onderdeel uit van de aangevraagde situatie. De laagst vergunde emissie is het uitgangspunt voor de huidige aanvraag en de situatie waaraan dient te worden getoetst.[4]

Relevante referentiedata

Op basis van artikel 1 onder 13 Nb-wet geldt 31 maart 2010 als referentiedatum voor bestaand gebruik. De Natura 2000-gebieden 'Noordhollands Duinreservaat', 'Polder Westzaan' en 'Kennemerland-Zuid' zijn op 7 december 2004 op de lijst van communautair belang in het kader van de Europese Habitatrichtlijn (92/43/EEG) geplaatst. Op 24 maart 2000 zijn de Natura 2000-gebieden 'Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske', 'Eilandspolder' en 'Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder' aangewezen als speciale beschermingszone op grond van de EG-Richtlijn inzake het behoud van de vogelstand (79/409/EEG). Het moment van de aanwijzing van gebieden of plaatsing van de gebieden op de communautaire lijst geldt als referentiedatum omdat vanaf dat moment het beschermingsregime van de Vogelrichtlijn en/of Habitatrichtlijn geldt.

Kritische Depositie Waarde

Wij hanteren de kritische depositiewaarde (KDW) in beginsel als richtwaarde bij het beoordelen van effecten van atmosferische stikstof in relatie tot Natura 2000-gebieden. De KDW wordt gedefinieerd als (Van Dobben et al. 2012): *"de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast door de verzurende en/of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie"*. Daarnaast wordt rekening gehouden met de huidige achtergrondconcentratie, de status van de habitattypen en de ecologische factoren die bijdragen aan het behoud en/of de ontwikkeling van deze typen.

Inhoudelijke beoordeling aanvraag

De beoordeling van de aanvraag en de bijbehorende belangenafweging vindt plaats in 3 stappen:

1. identificeren mogelijke negatieve effecten en toets aan de instandhoudingsdoelstellingen;
2. bepalen van cumulatieve effecten vanwege de uitvoering van andere activiteiten;
3. noodzaak tot het nemen van mitigerende of andere maatregelen om eventuele negatieve effecten te beperken;

Voor de beoordeling van de aanvraag hebben wij gebruik gemaakt van de bij de vergunningaanvraag ingediende Natuurtoets Tata Steel: 'Toetsing van de effecten van de milieuvergunde activiteiten van Tata Steel aan de Nb-wet. Tauw bv, 12 juni 2015 (ons kenmerk 635119)'. Tevens hebben wij gebruik gemaakt van de volgende documenten:

---

[4] O.a. ABRvS 27 november 2013, 20121041/1, ABRvS 27 november 2013, 201303834/1 en ABRvS 27 november 2013, 201303938/1

- Alterra rapport 2397, "Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000"; Van Dobben, Bobbink en Van Hinsberg, Alterra Wageningen (2012).
- PAS Herstelstrategieën bijlage II Stikstofgevoeligheid Leefgebieden (Min. EZ. 2014)

Ad 1 Identificeren mogelijke negatieve effecten en toets aan de instandhoudingsdoelstellingen

In de Natuurtoets (pag. 19) zijn alle voorkomende mogelijke effecten onderzocht. De relevante effecten zijn:

a. grondwateronttrekkingen;
b. luchtemissies.

Overige effecten van licht, koelwater, verstoring en areaalverlies zijn niet aan de orde doordat deze o.a. beperkt zijn tot de inrichting en de doelsoorten daar niet voor gevoelig zijn.

a. Grondwateronttrekkingen;

Conform de Natuurtoets zijn eventuele effecten beperkt tot het Noordhollands Duinreservaat en Kennemerland-Zuid waarbij de referentiedatum 7 december 2004 van toepassing is. In de theoretische situatie dat Tata Steel volledig met de grondwateronttrekkingen zou stoppen stijgt de grondwaterstand in genoemde gebieden met maximaal 0,25 meter. Dat betekent dat alleen in de genoemde Natura 2000-gebieden met een grondwaterstand van 0,4 - 0,8 m onder maaiveld een door Tata Steel veroorzaakt effect mogelijk is. Binnen de invloedsfeer van de grondwateronttrekking in het Noordhollands Duinreservaat en Kennemerland Zuid zijn enkele gebieden aanwezig met een grondwaterstand van 0,4 - 0,8 m. Dit zijn de infiltratie gebieden en het kennemerstrand. Deze waterpeilen worden kunstmatig bepaald door de terreinbeheerder. Negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen door de grondwater onttrekkingen zijn daarom uitgesloten.

b. Luchtemissies

De emissies die vrijkomen bij activiteiten binnen de inrichting kunnen mogelijk negatieve effecten hebben op beschermde stikstofgevoelige Habitattypen en leefgebieden van soorten als gevolg van verontreiniging, vermesting en/of verzuring door depositie in de Natura 2000-gebieden. Het gaat hierbij om: stikstofoxiden en ammoniak (potentiële vermesting en verzuring), zwaveldioxide (potentiële verzuring) en zware metalen.

Vermesting

Omdat staalproductie afhankelijk is van vraag en aanbod is in het kader van de Wabo een maximale productie vergund die redelijkerwijs te verwachten is. Op de referentiedata van bovenvermelde gebieden was de Wet milieubeheer(Wm)-beschikking van 24 oktober 1995 van toepassing. Deze beschikking is als uitgangspunt genomen voor bestaand gebruik. Binnen de vigerende Wm-revisievergunning van 2007 kan 8 miljoen ton staal worden geproduceerd. Binnen de inrichting van Tata Steel in IJmuiden wordt staal geproduceerd via de zogenaamde 'geïntegreerde productieroute' door het bewerken van primaire grondstoffen. Stikstofemissies zijn onlosmakelijk verbonden met het staalproductieproces doordat bij de bewerking van grondstoffen verbranding plaatsvindt. Stikstofoxiden (NOx) ontstaan tijdens het verbrandingsproces door de oxidatie van stikstof in de verbrandingslucht (verbrandings NOx) maar ook door verbranding van stikstofverbindingen in de brandstof zelf (procesgerelateerde

NOx). Bij deze verbrandingsprocessen ontstaat zowel stikstofmonoxide (NO) als stikstofdioxide (NOx). Omdat alle NO uiteindelijk wordt omgezet in NOx wordt de totale NOx emissie gemeten als NOx emissie (mg/Nm3). Verder is sprake van allerlei vervoers- en verkeersbewegingen op het terrein waarbij ook NOx vrijkomen via uitlaatgassen.
Natura 2000-gebieden in de nabijheid van het Tata Steelterrein die theoretisch kunnen worden geschaad door stikstofdepositie zijn: 'Noordhollands Duinreservaat', 'Kennemerland-Zuid', 'Polder Westzaan 'Ilperveld, Varkensland, Oosterveld en Twiske', 'Polder Zeevang', 'Wormer- en Jisperveld en Kalverpolder' en 'Eilandspolder'.

Met berekeningen met het OPS model (bijlage 6 Natuurtoets) is de stikstofdepositiebijdrage (totaal N) van de gehele inrichting van Tata Steel te IJmuiden weergegeven ten tijde van de referentiesituatie en de aangevraagde situatie. De hoogste bijdrage op de stikstofgevoelige habitattypen vindt plaats in het deel van het Natura 2000-gebied 'Noordhollands Duinreservaat' welke direct grenst aan het terrein van Tata Steel. Uit de Natuurtoets is gebleken dat een groot aandeel afkomstig is van de verkeer- en vervoersbewegingen van Tata Steel. Er wordt momenteel onderzoek gedaan naar maatregelen om tot een vermindering te komen van de berekende NOx vracht met minimaal 5% (zie voorschrift 4 en Ad 3).

De aangevraagde emissieplafonds voor stikstofoxiden en ammoniak (zie tabel 1) wijken niet af van die in de referentiesituatie in de zin van de Nb-wet en evenmin van de emissieplafonds voor de stationaire bronnen in de vigerende Omgevingsvergunning. Dat geldt zowel voor de stationaire bronnen (installaties) en de mobiele bronnen. De emissie en bijbehorende depositie nemen bovendien door energie efficiency verder af. De emissie en bijbehorende depositie van stikstof hangt namelijk voor een belangrijk deel samen met het energiegebruik van de productieprocessen bij Tata Steel. Tata Steel heeft een lange geschiedenis als het gaat om het realiseren van energie efficiency. Er wordt steeds minder stikstof geëmitteerd per geproduceerde ton staal. In het jaar 2000 is er nog sprake van 1,3 kg/NOx per ton staal terwijl dit in 2013 afnam naar 0,8 kg/NOx per ton staal (afname van 40%, blz. 57 Natuurtoets). Geconcludeerd kan worden dat er geen sprake is van een toename van stikstofdepositie ten opzichte van het milieuvergunde gebruik waarbij er tevens een afnemende trend is van stikstofemissie per geproduceerde ton staal. Een afname van stikstofemissies leidt rechtstreeks tot een vermindering van de stikstofdeposities. Significant negatieve effecten op de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen en de beschermde waarden van het natuurmonument 'Ham en Crommenije' zijn daarom uit te sluiten.

Verzuring
Bij de verbrandingsprocessen die plaatsvinden tijdens de staalproductie komt o.a. zwaveldioxide vrij wanneer zwavelhoudende grondstoffen worden gebruikt zoals steenkool. Bij Tata Steel is dat het geval. Op de Nb-wet referentiedata (1995) was een emissie van 4.400 ton zwaveldioxide per kalenderjaar vergund. In de beschikking van 24 oktober 1995 is hierover het volgende te lezen (voorschrift 4.1, lid a,
blz. 51, van de vergunningaanvraag Wet milieubeheer):
"*De totale SO2-emissie van de inrichting mag niet meer bedragen dan:*
Van 1-1-1996 tot 1-1-1997: 8.100 ton
Van 1-1-1997 tot 1-1-1998: 7.200 ton
En per 1-1-1998: 4.400 ton/kalenderjaar"

Via het Wm-herstelbesluit van 28 oktober 2008 is voor Tata Steel een bijgesteld plafond van 3.941 ton SO_2 vastgelegd. Op blz. 60 van dat besluit is hiertoe een nieuw voorschrift 0.4.1.H opgenomen:
"a. De totale emissie van zwaveldioxide van de inrichting mag niet meer bedragen dan 3.941ton/kalenderjaar". Op basis van het bovenstaande kan worden geconcludeerd dat het thans vergunde SO_2 plafond van in totaal 3.941 ton SO_2 het laagste vergunde plafond is sinds de referentiedatum. Aan deze situatie (de referentiesituatie dus voor wat betreft zure depositie) moet worden getoetst.
De op 28 oktober 2008 vergunde emissies zijn gelijk aan die in de aangevraagde situatie. Emissiebeperkende maatregelen en aangescherpte emissienormen hebben bovendien in de afgelopen twintig jaar tot een forse daling van de concentratie van zwaveldioxide in de atmosfeer geleid en daarmee ook tot een forse daling van de zure depositie, die voornamelijk (maar niet uitsluitend) door de reactie van zwaveloxiden tot zwavelzuur wordt veroorzaakt. In de afgelopen twintig jaar zijn de regionale concentraties daardoor met factor tien verminderd. Sinds 1976 zijn de concentraties op de regionale stations zelfs met factor tien tot twintig gedaald. Een toename van de effecten van zure depositie in de duingebieden is daarom uitgesloten. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen door zwaveldioxide zijn dan ook uit te sluiten.

Zware metalen
De sinterfabriek van Tata Steel is verantwoordelijk voor meer dan 70 % van de emissies van zware metalen. Onder de vigerende Omgevingsvergunning (2007) wordt de sinterfabriek uitgerust met doekfilters. Daardoor neemt de stofemissie af met een factor 8 - 10 ten opzichte van de situatie op de referentiedatum (2004). Dit leidt tot een vergelijkbare reductie van de emissies van zware metalen. Het eerste doekfilter (ruimte ontstoffing) is op 1 september 2011 in gebruik genomen. De overige filters (rookgasreiniging) zijn gefaseerd in 2013 en in 2014 volledig in gebruik genomen. In de in 2004 vigerende vergunning zijn voor zware metalen verder geen emissieconcentratie-eisen opgenomen. In de omgevingsvergunning van 15 januari 2007 zijn zowel concentraties als maximale jaarvrachten vermeld. De Sinterfabriek en, in mindere mate, de staalfabriek en de pelletfabriek zijn verantwoordelijk voor meer dan 95 % van de totale emissies van zware metalen. De op 15 januari 2007 vergunde emissies zijn gelijk aan die in de aangevraagde situatie (zie tabel 4).

Tabel 4. Verkorte weergave vergunde emissieplafonds van zware metalen

Metaal	Hoeveelheid kg/jr
Cadmium	950
Kwik	225
Lood	28.000
Chroom	800
Nikkel	1.000
Koper	1.000
Zink	16.500
Arseen	450

De depositie van zware metalen leidt zeer waarschijnlijk tot accumulatie in de toplaag van de bodem. Dit is voornamelijk het geval in bodems met een hoog organisch stofgehalte daar de

metalen dan gebonden worden in het organische complex. Transport naar diepere bodemlagen heeft wél plaats, maar is afhankelijk van de oplosbaarheid van de stoffen. De depositie van zware metalen vindt plaats op relatief korte afstand van de bron. Er zijn daarom slechts enkele Natura 2000-gebieden die theoretisch kunnen worden geschaad door depositie van zware metalen afkomstig van Tata Steel: 'Noordhollands Duinreservaat' en 'Kennemerland-Zuid'. Ten opzichte van de referentiesituatie (2004) is er geen sprake van een toename van de vergunde emissies van zware metalen als gevolg van de bedrijfsactiviteiten van Tata Steel. Door toepassing van doekfilters in de sinterfabriek is de emissie van zware metalen bovendien sterk gedaald ten opzichte van het verleden. Door de ingebruikname van de filters worden de kritische depositiewaarden van zware metalen, waaronder lood, niet meer overschreden. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen door de emissie en bijbehorende depositie van zware metalen zijn dan ook met zekerheid uit te sluiten.

Fluoriden

Fluoriden komen (in Nederland) vooral in de lucht terecht door de uitstoot van bedrijven die met name erts als grondstof gebruiken, zoals bij ertssmelterijen (hoogovens, aluminiumsmelterijen), glasfabrieken, steenfabrieken en dergelijke.
De maximale jaargemiddelde concentratie van fluoride in de directe omgeving van het terrein van Tata Steel bedraagt ongeveer 0,01 HF in µg/m3. In de aangevraagde situatie is de emissie van fluoriden niet groter dan die in de referentiesituatie (2004). Gelet hierop en de relatief hoge NOEC-waarden (zie hierna) nemen de effecten van de emissie
van fluoriden niet toe ten opzichte van de milieuvergunde situatie. Natura 2000-gebieden die theoretisch kunnen worden geschaad door fluoridedepositie door Tata Steel: 'Noordhollands Duinreservaat' en 'Kennemerland-Zuid'.

Van de effecten van fluoriden op natuurlijke vegetaties zijn spaarzaam gegevens bekend. Hieruit blijkt dat er beneden de zogeheten NOEC-waarden (No Observed Effect Concentration) geen effecten van HF optreden. Er zijn verschillende NOEC-waarden. Die voor daggemiddelden zijn beduidend hoger dan die voor jaargemiddelden. Effecten van HF treden pas op na langdurige blootstelling en accumulatie in bijvoorbeeld de bladtoppen. De onderstaande NOEC-waarde zijn hiervoor relevant.

- 0,3 µg/m3 daggemiddeld (0,05 µg/m3 jaargemiddeld) als maximum gedurende het hele jaar ter bescherming van wilde fauna (herten en reeën)
- 0,8 µg/m3 daggemiddeld (0,13 µg/m3 jaargemiddeld) als maximum voor de (meeste) cultuurgewassen en wilde flora
- 0,8 µg/m3 daggemiddeld (0,13 µg/m3 seizoensgemiddeld, 0,18 µg/m3 jaargemiddeld) als maximum in het beweidingsseizoen ter bescherming van vee en wilde fauna (herten en reeën)

De maximale jaargemiddelde concentratie van HF in de directe omgeving van het terrein van Tata Steel bedraagt ongeveer 0,01 µg/m3. Dit is lager dan de jaargemiddelde NOEC-waarde van wilde flora en fauna. Significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van de aangrenzende Natura 2000-gebieden door de emissie en bijbehorende depositie van fluoriden zijn daarom met zekerheid uit te sluiten.

Samengevat
De bedrijfsactiviteiten van Tata Steel hebben alleen effect op Natura 2000-gebieden door de invloed van emissies (gevolgd door depositie) van stoffen naar de lucht, waaronder stikstofoxiden. Ten opzichte van de referentiesituatie (2004) is geen sprake van een toename van de milieu vergunde luchtemissies. De inrichting is daarmee vergunbaar op grond van de Nb-wet.

Ad 2 Cumulatieve effecten
Aangezien de stikstofdepositie van Tata Steel te IJmuiden niet toeneemt t.o.v. de laagst vergunde waarden Wet milieubeheer (bestaand gebruik) is cumulatie niet aan de orde. Bij een vergunningaanvraag die ziet op ongewijzigd bestaand gebruik hoeft niet naar cumulatie van de gevolgen van die handeling met de gevolgen van andere projecten en plannen te worden gekeken[5].

Ad 3 Maatregelen
In het kader van artikel 19e Nb-wet zijn er nadere maatregelen (voorschriften 3-4) voorgeschreven welke ten goede komen aan de natuurwaarden.
Het gaat hierbij om de volgende bron- en beheermaatregelen;

- *Stationaire bronnen*

Tata Steel is op grond van haar Omgevingsvergunning (en daar aan ten grondslag liggende Europeesrechtelijke verplichtingen) gehouden om de best beschikbare technieken (BBT) toe te passen. De inrichting van Tata Steel dient te voldoen aan de eisen van de BREF IJzer en Staal voor wat betreft de stationaire bronnen. De emissies van de stationaire bronnen en bijbehorende depositie op de stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden zullen dan ook naar verwachting verder afnemen. In voorschrift 3 is vastgelegd dat Tata ook in het kader van de Nb-wet dient te voldoen aan de BREF IJzer en Staal.

- *Mobiele bronnen*

Uit de Natuurtoets is gebleken dat de bronnen van de mobiele werktuigen en verkeer- en vervoersbewegingen een aanzienlijk aandeel hebben in de totale NOx emissie (zie tabel 1). Uit de Natuurtoets is gebleken dat een groot aandeel afkomstig is van de verkeer- en vervoersbewegingen van Tata Steel. In het kader van artikel 19e Nb-wet zijn er nadere maatregelen (voorschrift 4) voorgeschreven om de emissie en bijbehorende depositie van deze mobiele bronnen te verminderen (eenmalige vermindering van de berekende NOx vracht met 5%, zie voorschrift 4 en Ad 3 Maatregelen).
In deze Nb-wet vergunning is tevens voorzien in een herziening van de vergunde emissieplafonds (voorschrift 3) zodat de hoogte van de plafonds kan worden aangepast aan de lagere plafonds die conform BREF Staal en de reductie van de emissie van mobiele bronnen gerealiseerd zullen worden. De emissiereductie zal dan ten goede komen van de natuurwaarden.

Natuurbeheer eigen terrein
Op basis van een vooroverleg van Tata Steel en PWN is gebleken dat de op het terrein van Tata Steel met een aangepast natuurbeheer een verbeterde ecologische corridor kan worden

[5] Zie ABRvS, nr. 201113007/1/A4, 6 maart 2013.

gerealiseerd voor met name de kenmerkende flora- en fauna van het nabij gelegen Natura 2000-gebied 'Noordhollands Duinreservaat'. Aangezien dit een meerwaarde heeft voor de Natura 2000 doelstellingen, borgen wij de uitvoering hiervan in deze vergunning (voorschrift 5).
Conform voorschrift 5 dient er in het beheerplan het huidige en het toekomstige natuurbeheer te zijn vastgelegd welke gericht dient te zijn op een verbeterde corridor voor met name de kenmerkende duinsoorten van de nabij gelegen Natura 2000-gebieden door een op kenmerkende duinsoorten gericht (maai-) beheer. Binnen een jaar na inwerkingtreden van dit besluit dient er een plan voor het natuurbeheer te liggen in overeenstemming met het door Tata en PWN gesloten convenant welke de instemming van GS heeft. In dit plan dient het huidige en toekomstige natuurbeheer te zijn vastgelegd welke gericht dient te zijn op een verbeterde corridor voor de kenmerkende duinsoorten van de nabij gelegen Natura 2000-gebieden. Dit plan dient binnen 2 jaar na afgifte van het definitieve besluit te zijn geïmplementeerd en binnen 6 jaar in overleg met PWN te zijn geëvalueerd op basis van een (voortgangs-) rapportage.

2. Conclusie

De aangevraagde emissieplafonds wijken niet af van de plafonds welke vergund zijn inzake de milieuwetgeving op de referentiesituatie. Dat geldt zowel voor de stationaire bronnen (installaties) en de mobiele bronnen. De emissie en bijbehorende depositie nemen bovendien verder af door energie efficiency en striktere milieuwetgeving conform BBT. Conform voorschrift 4 dient de natuurtoets en zo nodig ook deze vergunning binnen 10 jaar geactualiseerd te worden. Significant negatieve effecten op de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen en de beschermde waarden van het natuurmonument 'Ham en Crommenije' zijn daarom uit te sluiten. Tevens achten wij het bedrijfsbelang zwaarwegend. Wij besluiten dan ook om de aangevraagde vergunning aan Tata Steel te verlenen. Deze conclusie geldt nadrukkelijk onder de door ons gestelde voorschriften en beperkingen.

Kennisgeving
Van dit besluit zal conform artikel 42, lid 3 van de Nb-wet door ons kennis worden gegeven middels publicatie in huis-aan-huis bladen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,
namens dezen,

mw. drs. I.A.M.J. Sweep
Afdelingsmanager Regulering Groen
Regionale Uitvoeringsdienst Noord-Holland Noord (RUD NHN)

Beroep

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na dagtekening van het besluit hiertegen beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (Postbus 20019, 2500 EA 's-Gravenhage), indien u:

- zienswijzen heeft ingebracht tegen het ontwerpbesluit, of
- kunt aantonen dat u redelijkerwijs niet kan worden verweten dat u geen zienswijzen heeft ingediend tegen het ontwerpbesluit.

Bovenstaand besluit treedt in werking, ook al wordt een beroepschrift ingediend. Gelijktijdig met het indienen van een beroepschrift kunt u - bij een spoedeisend belang - om een voorlopige voorziening vragen bij de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Voor het behandelen van het beroepschrift en voor het behandelen van een verzoek om een voorlopige voorziening wordt griffierecht geheven. Over de hoogte en de wijze van betaling van het griffierecht kunt u informatie verkrijgen bij de Raad van State, telefoonnummer (070) 426 44 26 of op de website van de Raad van State: www.raadvanstate.nl.

Afschriften

Een afschrift van deze beschikking is verzonden aan:
- Burgemeester en wethouders Velsen en Beverwijk;
- Ministerie van EZ Directie Regio en Ruimtelijke Economie;
- RUD NZKG;
- RUD IJmond;
- Milieudefensie
- Dorpsraad Wijk aan Zee
- Natuur en Milieufederatie Noord-Holland
- PWN
- Dhr. Van Eck
- Provincie N-H, afdeling Beleid
- Afdeling Handhaving RUD NHN

Bijlagen

- Natuurtoets met bijlagen
- Nota behandeling zienswijzen

ontvangen van dhr. Ory

Datum 9 november 2020
Auteur IKNL, Nederlandse Kankerregistratie
Onderwerp Longkankerincidentie in de gemeente Beverwijk

integraal kankercentrum Nederland

Longkanker in de gemeente Beverwijk

Uit het rapport van GGD Kennemerland van juni 2020 blijkt dat longkanker in Beverwijk vaker voorkomt dan gemiddeld in Nederland. In de periode 2004 t/m 2018 was het aantal patiënten met longkanker 25% hoger dan in Nederland gemiddeld. EenVandaag vroeg bij IKNL voor dezelfde periode aanvullende gegevens uit de Nederlandse Kankerregistratie over het voorkomen van longkanker per 4-cijferig postcodegebied voor Beverwijk. De data op postcodeniveau komen grotendeels overeen met eerder onderzoek uit 2007 en 2009 van resp. de GGD en het RIVM. Gemiddeld over de postcodegebieden in de gemeente Beverwijk gaat het om een 25% hogere incidentie, dat wil zeggen dat 25% meer nieuwe diagnoses longkanker worden gesteld dan het Nederlands gemiddelde. Hierbij zijn verschillen tussen postcodegebieden.

Op basis van de gegevens uit de Nederlandse Kankerregistratie is het niet mogelijk om een oorzaak aan te wijzen voor deze verhoging. De kankerregistratie telt namelijk het aantal patiënten zonder dat er daarbij een oorzaak van de longkanker duidelijk is. Bovendien worden hierin geen gegevens verzameld over de risicofactoren die hier mogelijk een rol spelen. GGD Kennemerland heeft in hun rapport een duiding ingevoegd van regionale risicofactoren. Daarbij is aangegeven dat het aannemelijk is dat zowel rookgedrag als de blootstelling aan luchtverontreiniging in de omgeving van Tata Steel in het verleden een rol hebben gespeeld in de verhoging van longkanker. Een verhoging van longkanker was eerder ook gevonden in het GGD rapport over de periode 1989-2003. Daarom heeft GGD Kennemerland overheden onder meer geadviseerd om de luchtkwaliteit te blijven verbeteren en om aandacht te blijven geven aan initiatieven om roken te stoppen of te voorkomen.

Met het 25% vaker voorkomen van longkanker is Beverwijk één van de gebieden in Nederland waar longkanker relatief het meeste voorkomt. Gezien de gemiddeld slechte prognose bij longkanker is dit zorgelijk.

Mannen en vrouwen

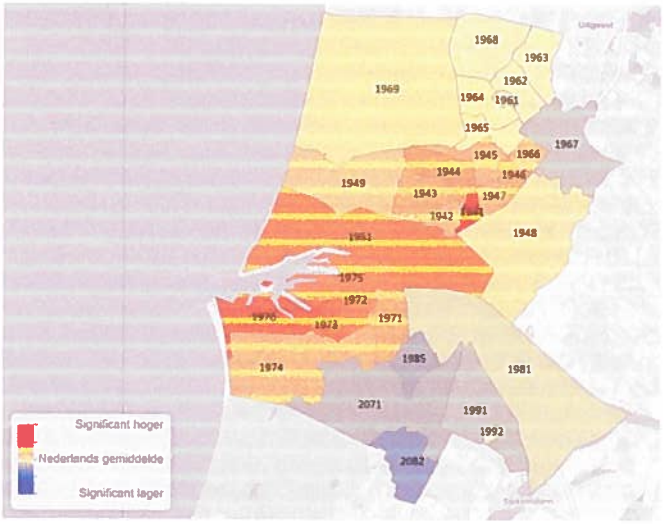

Postcode	Aantal longkankergevallen t.o.v. Nederlands gemiddelde
1941	51% hoger**
1942	22% hoger**
1943	25% hoger**
1944	28% hoger**
1945	21% hoger**
1946	26% hoger**
1947	24% hoger**
1948	9% hoger*
1949	18% hoger**
1951	37% hoger**
1961	1% hoger*
1962	2% hoger*
1963	2% lager*
1964	3% hoger*
1965	4% hoger*
1966	19% hoger**
1967	15% lager**
1968	4% lager*
1969	8% hoger*
1971	24% hoger**
1972	36% hoger**
1973	40% hoger**
1974	21% hoger**
1975	34% hoger**
1976	46% hoger**
1981	8% lager**
1985	20% lager**
1991	14% lager**
1992	16% lager*
2071	16% lager**
2082	25% lager**

*Niet significant afwijkend
**Significant afwijkend

integraal kankercentrum Nederland

Mannen

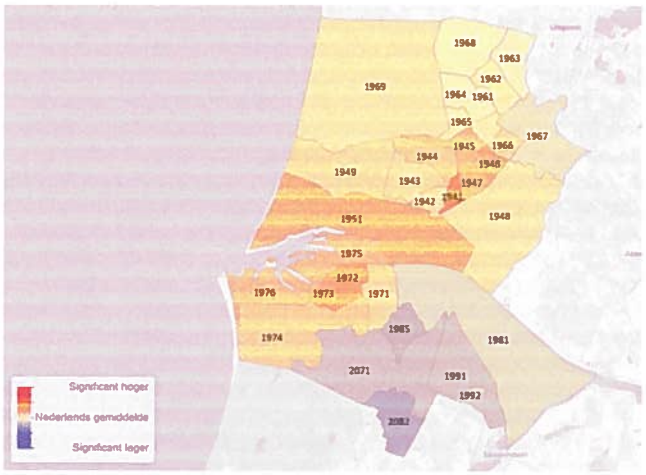

Postcode	Aantal longkankergevallen t.o.v. Nederlands gemiddelde
1941	37% hoger**
1942	16% hoger**
1943	13% hoger**
1944	17% hoger**
1945	22% hoger**
1946	29% hoger**
1947	27% hoger**
1948	11% hoger**
1949	15% hoger**
1951	28% hoger**
1961	4% lager*
1962	5% hoger*
1963	3% lager*
1964	3% hoger*
1965	6% hoger*
1966	14% hoger*
1967	8% lager*
1968	2% lager*
1969	1% hoger*
1971	14% hoger**
1972	32% hoger**
1973	31%hoger**
1974	18% hoger**
1975	23% hoger**
1976	27% hoger**
1981	10% lager**
1985	19% lager**
1991	15% lager**
1992	11% lager*
2071	15% lager**
2082	22% lager**

*Niet significant afwijkend
**Significant afwijkend

Vrouwen

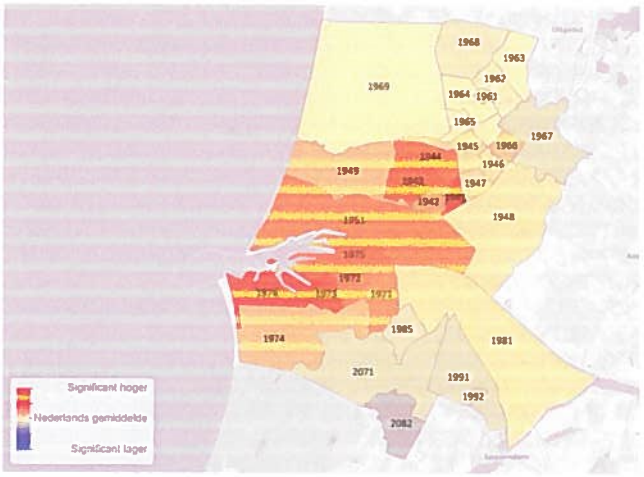

Postcode	Aantal longkankergevallen t.o.v. Nederlands gemiddelde
1941	52% hoger**
1942	32% hoger**
1943	45% hoger**
1944	42% hoger**
1945	14% hoger**
1946	12% hoger*
1947	16% hoger*
1948	11% hoger*
1949	25% hoger**
1951	38% hoger**
1961	12% hoger*
1962	4% lager*
1963	1% lager*
1964	4% hoger*
1965	3% hoger*
1966	22% hoger**
1967	10% lager*
1968	7% lager*
1969	2% hoger*
1971	32% hoger**
1972	35% hoger**
1973	47% hoger**
1974	21% hoger**
1975	42% hoger**
1976	60% hoger**
1981	8% hoger*
1985	8% lager*
1991	9% lager*
1992	5% hoger*
2071	8% lager*
2082	18% lager**

*Niet significant afwijkend
**Significant afwijkend

Bovenstaande kaartjes en tabellen geven voor de 4-cijferige postcodegebieden het aantal longkankergevallen in de periode 2004 t/m 2018 als percentage ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde weer (spatially smoothed standardized incidence ratios (SIR)).

Verslag concept

Commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid

Datum commissievergadering	:	5 september 2022
Commissievoorzitter	:	Mw. N.M. van der Waart
Commissie-adviseur	:	Mw. S. Neeskens
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 52 82 / neeskenss@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter		: mw. N.M. van der Waart
Commissiegriffier		: mw. S. Neeskens
Commissiegriffier		: mw. J. Faber
Leden van de commissie:	50PLUS/PvdO	: mw. W. Van Soest
	CDA	: mw. W. Koning-Hoeve, mw. Kuiper-Kuijpers
	ChristenUnie	: mw. J.K. Hoogendoorn-van der Maarl en M.C.A. Klein
	DENK	: E.S.J. Mangal
	D66	: mw. L. Gonggrijp, mw. A.C. Kapitein en mw. A.J.C.E. Strens
	Fractie Baljeu	: -
	FvD	: -
	Liberaal Noord-Holland	: -
	GL	: M.T. Cardol, mw. A. Er, mw. Bwefar
	JA21	: -
	PvdA	: mw. A.A.J. Jellema en G.J. Leerink
	PvdD	: J.P. Hollebeek en mw. I. Kostic
	PVV	: R. Van Tiggelen (duo-commissielid)
	SP	: mw. H. Bouhlel-Lascaris (duo-commissielid) en mw. R. Alberts
	VVD	: N.A.L. Roosendaal en B.G.P. de Wit
Gedeputeerden:	C. Loggen (VVD), J. Olthof (PvdA), mw. E. Rommel (VVD) en mw. I. Zaal (D66), E. Stigter	
Afwezig: *(met bericht van verhindering)*	I. Mantel (JA21), G. Kohler (JA21),	
Notulist:	mw. I.N.M. de Senerpont Domis (Notuleerservice Nederland)	

Agenda

0. Technische Briefing: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied
1. Opening en mededelingen
2. Inspreekhalfuur
3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, langetermijnagenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda
4. B-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

4.a Voortgang Tata Steel

4.a.1 Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020-2050 (B-agenda NLG 05-09-2022)

4.a.2 Uitkomsten expertmeetings RIVM – Tata Steel (NLG 05-09-2022)

4.a.3 Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunningen en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu – Tata Steel (NLG 05-09-2022)

4.a.4 Tata/ klimaat: Brief aan PS herziene Expression of Principles Tata Steel (C-agenda NLG en RWK 05-09-2022)

4.b Informatievoorziening VTH bij provinciale bedrijven- tweemaandelijks

5. Rondvraag gedeputeerde Olthof
6. Rondvraag gedeputeerde Stigter
7. Rondvraag gedeputeerde Loggen
8. Rondvraag gedeputeerde Zaal
9. B-agenda Natuur

9.a Discussienota Terugkeer van de wolf in Noord-Holland (CDA)

9.b Agenderingsverzoek brief van de C-agenda RDA Zienswijze Doden van dieren naar de B-agenda (PvdD & SP)

10. Rondvraag gedeputeerde Rommel
11. C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/ Comité van de Regio's)

11.a Water: Wijziging openstellingbesluit POP3 onderdeel LEADER-projecten en niet productieve investeringen water (C-agenda NLG 05—09-2022)

11.b Water: Geborgde zetels waterschappen (C-agenda NLG 05-09-2022)

11.c Water: Uitvoering toezegging KRW-Omgevingswet Regionaal Waterprogramma (C-agenda NLG 05-09-2022)

11.d Water: brief Vechtplassencommissie aan waterschap AGV 15 juli 2022 over onderhoud beschoeiing Vecht (C-agenda NLG 05-09-2022)

12 C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

12.a Gezondheid en leefbaarheid: Auditrapport Provinciaal Opdrachtgeverschap OD's (C-agenda NLG 05-09-2022)

12.b Gezondheid en milieu: Park Nauerna besluitvorming addendum en start onderzoek RIVM (C-agenda NLG 05-09-2022)

12.c Gezondheid en milieu: Ontgassen scheepvaart CC van brief aan minister I&W (C-agenda NLG 5- 09-2022)

12.d Gezondheid en Leefbaarheid: Datarapportages luchtmeetnet over het jaar 2021 (C-agenda 05-09-2022)

12.e Gezondheid en leefbaarheid: Tweede Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos) (C-agenda NLG 05-09-2022)

13 C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)

13.a Natuur/Recreatie: brief vergunning Lentekabinet (C-agenda NLG 05-09-2022)

13.b Natuur/stikstof: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (C-agenda NLG 05-09-2022)
13.c Natuur: Brief schade aan NNN festival (C-agenda NLG 05-09-2022)
13.d Natuur: Verzoek overprogrammeren Programma Natuur (C-agenda NLG 05-09-2022)
13.e Stikstof: Brief er is maar één oplossing voor stikstofdebacle (C-agenda NLG 05-09-2022)
13.f Bodem: Verlenging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering (C-agenda NLG 05-09-2022)
13.g Stikstof: brief De boeren moeten 50% uitstoot verminderen maar wat deed de consument? (C-agenda NLG 09-05-2022)
13.h Natuur: Brief landschapstalk (C-agenda NLG 05-09-2022)
13.i Stikstof: Gemeente Midden-Groningen aangenomen motie Zorgvuldig stikstofbeleid (C-agenda NLG 05-09-2022)
13.j Natuur: Openstelling, subsidieplafond en wijziging Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg (C-agenda NLG 05-09-2022)
13.k Financiën/Natuur: Begrotingsneutrale wijzigingen beleidsdoelenraming (06) juni 2022 (C-agenda EFB 12-09-2022 NLG 05-09-2022)
13.l Bodemdaling: Notitie Bodemdaling in Veenweidegebieden Randstedelijke Rekenkamer (C-agenda NLG 05-09-2022)
13.m Stikstof: Brief Stikstof tunnelvisie (C-agenda NLG 05-09-2022)
13.n Stikstof: Brief aangenomen motie gemeente Etten-Leur Zorgvuldig Stikstofbeleid (C-agenda NLG 05-09-2022)
14 C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn
14.a Recreatie: Bestuursmededeling Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.b Landbouw: Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022 (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.c Landbouw: Studie Eiwittransitie Noord-Holland (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.d Landbouw: Ondertekenen Tuinbouw Pact tijdens Politieke conferentie ERIAFF (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.e Landbouw: Nationaal Strategische Plan (NSP) 2023-2027 voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) (C-agenda NLG 5-9-2022)
14.f Handhaving: Brief IVN in CC aan PNH over reactie ODNHN op verzoek handhaving WnbG Twiske (C-agenda NLG 5-9-2022)
14.g Landbouw: Green Deal Eiwitrijke Gewassen (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.h Landbouw: Brief Landschap van de toekomst (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.i Landbouw: Brief Nieuws uit de Greenport Aalsmeer (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.j Landbouw: Verslag ERIAFF conferentie 14 en 15 juni 2022 (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.k Recreatie: Bestuursmededeling juli recreatieschap Spaarnwoude (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.l Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Spaarnwoude (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.m Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.n Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Twiske-Waterland (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.o Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Uitgeester- en Alkmaardermeer (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.p Recreatie: Bestuursmededeling recreatieschap Uitgeester- en Alkmaardermeer (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.q Recreatie: Bestuursmededeling Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)

14.r Recreatie: Jaarverslag 2021 Recreatie Noord-Holland N.V. (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.s Recreatie: Informatienota Plassenschap Loosdrecht (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.t Dierenwelzijn: Publicatie RDA zienswijze "Dilemma's in de wildopvang" (C-agenda NLG 05-09-2022
14.u Arbeidsmarkt/landbouw/bereikbaarheid/klimaat etc.: Samenwerkingsagenda Kop van Noord-Holland 2022-2025 (C-agenda EFB en M&B 12-09 en NLG en RWK 05-09-2022)
14.v Visserij: Brief stikstofproblematiek en garnalenvisserij in relatie tot de WNB-vergunning (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.w Landbouw: brief gemeente Schagen over stikstofreductiedoelen (C-agenda NLG 5-9-2022)
14.x Landbouw: Brief zorg om boer en tuinder (C-agenda NLG 05-09-2022)
14.y Recreatie: Bestuursmededeling recreatieschap Twiske-Waterland (C-agenda NLG 05-09-2022)
15 C-agenda Algemeen
15.a EFB/RWK/NLG IBT: Brief GS aan PS inz. Jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021 (C-agenda EFB 20-6-2022 en c-agenda NLG en RWK 5-9-2022)
15.b Leefbaarheid /Natuur/Mobiliteit (coördinerend portefeuillehouder Loggen): Voortgang voorbereidingen evenement Formule 1 Zandvoort editie 2022 (C-agenda NLG -leidend- 5-9-2022 en C-agenda M&B 12-09-2022)
15.c Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht (editie 61 - 28 juni 2022) (C-agenda's alle commissies september 2022)
15.d NZKG/Economie/Gezondheid en Leefbaarheid/Ruimte en Energietransitie: Rapport Noordzeekanaalgebied in ontwikkeling 2022 (C-agenda M&B - trekker - en EFB 12-09-2022 en NLG en RWK 05-09-2022)
15.e Europa: Werkbezoek Murcia 14 tot 16 juli 2022 (C-agenda RWK en NLG 5-9-2022 en EFB 12-09-2022)
16. Sluiting

0. Technische Briefing: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied

1. Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de vergadering om 10.30 uur en heet de commissieleden, de publiek tribune, de luisteraars thuis en de insprekers welkom bij de vergadering van de commissie Natuur Landbouw en Gezondheid op maandag 5 september 2022.

Mededelingen voorzitter:

- Mevrouw Kuiper-Kuijpers van CDA is vanaf agendapunt 9.a aanwezig en de fractie JA21 is afwezig.
- Er is quorum.
- De vergadering vindt in hybride vorm plaats.
- De totale spreektijd is vastgesteld op vijf uur. De spreektijdverdeling is volgens Amsterdams model.
- De samenstelling van de commissie NLG verandert als volgt:
  - Ruchama Bwefar (GL) was plv. lid en is nu vast lid;
  - Tessa van Wijnen (GL) is geen lid meer;
  - Remine Alberts (SP) was plv. lid en wordt nu vast lid;
  - Heidi Bouhlel-Lascaris (SP) was vast lid en wordt nu plv. lid.
- Er zijn vier rondvragen aangemeld.
  - Vanuit PvdD voor de portefeuille van gedeputeerde Zaal inzake de Wildopvang in de Kop van Noord-Holland
  - Vanuit GroenLinks een voor gedeputeerde Loggen over de geborgde zetels;
  - Vanuit SP voor gedeputeerde Rommel is een rondvraag inzake de Schoorlse Duinen;
  - Vanuit DENK voor gedeputeerde Rommel over de F1 en stikstof.
  - De heer Roosendaal (VVD) verzoekt een rondvraag toe te voegen voor gedeputeerde Zaal. De voorzitter voegt deze vraag toe.
- Er zijn twee aanmeldingen ontvangen voor het inspreekuur:
  - Namens de Helderse Vallei wordt er ingesproken over de huisvesting van de wildopvang De Paddenstoel.
  - Er wordt ook over de opvang van dieren ingesproken namens Wildopvang De Bonte Piet.
  - Er zijn negen inspraakreacties bij agendapunt 4 Voortgang Tata Steel.
    Er zijn twee schriftelijke inspraakreacties ontvangen van de dorpsraad Wijk aan zee en natuurorganisaties. Daarnaast zijn er 7 insprekers tijdens deze vergadering zijnde:
    - Mevr. S. Dumoulin op persoonlijke titel
    - Mevr. J. van der Veer namens Extinction Rebellion
    - Dhr. F. Ory, gepensioneerd kinderarts, op persoonlijke titel
    - Mevr. L. Warnars namens iEarth
    - Mevr. A. Verbrugge op persoonlijke titel respectievelijk Gezondheid op 1
    - Mevr. S. Brandse op persoonlijke titel
    - Mevr. S. Demmers op persoonlijke titel
- Op maandag 29 augustus vond een interessant werkbezoek plaats naar het Nationaal Park Zuid-Kennemerland in het teken van het park, natuurherstel en stikstof.
- Het volgende werkbezoek staat gepland op maandag 3 oktober. Op initiatief van VVD, GroenLinks en CDA is er een bezoek wat in het teken staat van veenweideproblematiek en gebiedsprocessen. Nadere informatie volgt binnenkort.

Mededelingen Gedeputeerde Staten:

Gedeputeerde Rommel meldt dat de provincies op 22 augustus 2022 in gesprek zijn geweest met de heer Remkes. zijn eerste bevindingen worden na Prinsjesdag 2022 verwacht, evenals een reactie van het Rijk. De provincie Noord-Holland heeft benadrukt dat er een plan dient te komen en de timing van het opleveren van dit plan enige zorgen baart vanwege de verkiezingen voor PS die er aan komen. Gedeputeerde heeft aandacht gevraagd voor de PAS melders en de interimmers. Er is het Rijk gevraagd.

2. Inspreekhalfuur

De **voorzitter** geeft het woord aan mevrouw Van Spronsen namens de Helderse Vallei. Zij wordt geflankeerd door de heer Reich, bestuurslid van vogelasiel de Paddestoel in Den Helder.

*Mevrouw **Van Spronsen** vraagt aandacht voor de inheemse wilde dieren in Noord-Holland. Het vogelasiel is op dit moment gesloten. Opvang van dieren vraagt een retourrit van de dierenambulance van anderhalf uur. De noodopvang is nog niet gerealiseerd. Er heerst verontwaardiging vanwege het dierenleed dat nu dagelijks zichtbaar is. De huidige problemen treffen gemeente Den Helder, Hollands Kroon, Schagen en Texel. Wij vragen daarom uw onmiddellijke actie om financiële steun aan Bonte Piet en de dierenambulance te geven. De werkelijke oplossing voor deze situatie is een nieuwe plek voor wildopvang in Den Helder. Het plan hiervoor is compleet uitgewerkt. PS zijn uitgenodigd voor een werkbezoek aan deze locatie. Hier kunnen straks jaarlijks zo'n 150.000 bezoekers kennismaken met inheemse wilde dieren. Het proces van realisatie ligt al een jaar stil omdat het terrein in het grensgebied van het Natuurnetwerk Nederland ligt. De provincie Noord-Holland is verantwoordelijk voor dat gebied. Wij vragen u om met de gemeente Den Helder mee te denken in hoe we deze nieuwbouw zo snel mogelijk en binnen de regels kunnen realiseren.*

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of er opties zijn voor het realiseren van een opvang op een andere plek?

Mevrouw **Van Spronsen** legt uit dat dit niet het geval is vanwege de unieke kenmerken van deze plek, zijnde de rust voor de dieren en de mogelijkheden voor educatie.

De **voorzitte**r geeft het woord aan de heer Cox namens de Wildopvang de Bonte Piet.

*De heer **Cox** is voorzitter van Wildopvang de Bonte Piet uit Midwoud. In 2021 ving de opvang 5000 hulpbehoevende dieren op. De sluiting van de egelopvang in Warmenhuizen leidde tot een toename van het aantal hulpbehoevende egels. Tezamen met de sluiting van het vogelasiel de Paddestoel in Den Helder leidt dit tot op jaarbasis een toename van ongeveer 350 à 400 dieren. Dit heeft gevolgen voor de exploitatie en de Bonte Piet zou hiervoor graag enige compensatie ontvangen. Gedeputeerde Zaal heeft de opvang bezocht en was enthousiast over de activiteiten. De heer Cox sluit zich aan bij de vragen van de Partij voor de Dieren. In 2019 heeft de Provincie budget beschikbaar gesteld voor de wildopvang. De vraag is of een deel van dit geld beschikbaar kan worden gesteld aan onze opvang en daarmee aan de zorg voor de wilde dieren in de kop van Noord-Holland. Daarnaast kan De Gelderse Vallei het resterende geld uitstekend gebruiken voor hun geplande noodopvang.*

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt of de toegenomen betrokkenheid van de inwoners bij wildopvang zich vertaalt in een toename van het aantal donaties. Donaties kunnen een deel van het probleem opvangen.

De heer **Cox** ziet een toename van het aantal donaties. Deze dekken echter maar een klein deel de extra kosten af van de toename van het aantal dieren.

Mevrouw **Hoogendoorn-van der Maarl** (ChristenUnie) vraagt welk percentage van het aantal dieren verkeersslachtoffer is, omdat de provincie daar misschien een verantwoordelijkheid in kan nemen.

De heer **Cox** kan niet zeggen wat het aandeel verkeersslachtoffers is.

Statenlid **Er** (GL) vraagt wat de gevolgen zouden zijn van een eventuele sluiting vanwege financiële problemen van de Bonte Piet.

De heer **Cox** laat weten dat ongeveer 5000 dieren per jaar dan hulpbehoevend zullen blijven omdat ze niet worden opgevangen. Er is geen alternatief.

Mevrouw **Van Soest** (50PLUS /PVDO) vraagt of bekend is hoeveel dieren in een windmolen zijn gevlogen.

De heer **Cox** kan dat nu niet zeggen. De reden waarom de dieren hulpbehoevend zijn, zijn zeer uiteenlopend. Mevrouw **Van Soest** kan op een ander moment contact opnemen, zodat de heer Cox dit kan uitzoeken.

Statenlid **Hollebeek** (PvdD) vraagt of er door de Westfrisiaweg meer verkeersslachtoffers zijn onder de dieren.

De heer **Cox** beaamt dit. Het leefgebied van de haas is bijvoorbeeld gehalveerd na het gereedkomen van deze weg.

3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda

Naar aanleiding van de agenda zijn er twee verzoeken ingekomen om onderwerpen van C- naar de B-agenda te halen. Deze komen op de agenda van de vergadering van 26 september 2022. Het gaat om bodemdaling in het Veenweide gebied (verzoek van PvdA) en de Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (verzoek van PvdD).

De commissie gaat akkoord met de voorliggende agenda en de beantwoording van de technische vragen. Er zijn vooraf geen opmerkingen over het verslagen van de NLG commissievergadering van 13 juni en 27 juni aangemeld. Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld. Evenals de Strategische Agenda en de lijsten met moties en de (ge-update) lijst van toezeggingen.

De **voorzitter** concludeert dat alle stukken bij dit agendapunt (ongewijzigd) zijn vastgesteld.

4. B-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

4.a Voortgang Tata Steel
4.a.1 Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020-2050
4.a.2 Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel
4.a.3 Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunningen en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu-Tata Steel

De **voorzitter** stelt vast dat de commissieleden en de gedeputeerde de voortgang van het programma Tata Steel en de daar gerelateerde actuele onderwerpen zullen bespreken. De commissie heeft de jaarlijkse rapportage over de voortgang van het programma Tata Steel 2020-2050, de uitkomsten van de expertmeetings, de ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu (Tata Steel) en een herziene Expression of Principles Tata Steel ontvangen.

De **voorzitter** geeft het woord aan mevrouw Dumoulin.

*Mevrouw **Dumoulin** vertelt haar bevindingen als bewoner van Wijk aan Zee. Zij is voor een periode van acht maanden weggeweest uit Wijk aan Zee om zich te bezinnen op de toekomst. Zij zag vier andere gezinnen Wijk aan Zee voorgoed verlaten. Als bewoner ervaart ze dagelijks de gevolgen van de fabriek. De herrie, de stank, de neerslag van zorgwekkende stoffen in de directe leefomgeving. De camera, opgehangen door de Stichting de Frisse Wind zorgt ervoor dat het aantal meldingen van stank en incidenten bij de Cokes 2 fabriek flink toegenomen. Het is stuitend dat de burgers zelf hiervoor het initiatief moeten nemen. Wat moet er nog gebeuren voordat er werkelijk daadkrachtig wordt opgetreden? Hoeveel rapporten moeten er nog uitkomen en hoe lang mag die zwaar vervuilde Cokes 2 fabriek gewoon nog kankerverwekkende stoffen over onze gemeenschap uitspugen? De inspreker nodigt de Statenleden uit om eens in haar tuin te komen slapen of te komen eten aan haar tuintafel. Neemt u wel een dweil en een magneet mee?*

Statenlid **Er** (GL) vraagt of mevrouw Dumoulin merkt of er sprake van verbetering is in het dagelijks leven.

Mevrouw **Dumoulin** had gehoopt op verbetering, maar dit is niet het geval.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) vraagt of er verbetering merkbaar is in de mogelijkheden voor overleg vanuit de overheid en Tata Steel met de omgeving.

Mevrouw **Dumoulin** ziet geen grote verbetering. Het overleg met het OD is ter ziele gegaan.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt wat mevrouw Dumoulin denkt van het sluiten van de eerste cokes fabriek in 2030.

Mevrouw **Dumoulin** denkt dat dit veel te laat is. Er zullen meer mensen ziek worden.

Mevrouw **De Groot (SP)** heeft begrip voor mevrouw Dumoulin en wenst haar sterkte.

Mevrouw **Dumoulin** vertrouwt er niet meer op dat het beter zal worden, omdat zij tot op heden niet heeft gezien dat het vele geld dat nodig is er is.

De **voorzitter** geeft het woord aan mevrouw Van der Veer namens Extinction Rebellion.

Mevrouw Van der Veer laat weten huisvredebreuk te hebben gepleegd tijdens een barbecue bij het provinciehuis Noord-Holland. Zij meent dat de gezondheid van natuur, dier en mens in groot gevaar is en een belangrijke veroorzaker van deze ongezonde situatie, Tata Steel, gaat gewoon door met het vergiftigen van de aarde. Dit ziet zij ook als huisvredebreuk, evenals de overlast van Schiphol. De leden van Extinction Rebellion maken zich zorgen over de leefbaarheid van de aarde voor de toekomstige generaties. De burgers maken onderdeel uit van de overheid, maar hebben er geen vertrouwen in dat de politiek hier iets aan gaat doen. Burgers betalen immers belasting. Alleen lijkt dit ten dienste te staan aan de economie. Burgers dienen het werkelijke verhaal te krijgen. Extinction Rebellion vraagt de Statenleden in gesprek te gaan met de burger over de zorgen en dilemma's, omdat de oplossing niet ligt in de bedenkelijke vergaderruimtes van multinationals.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) vraagt of mevrouw Van der Veer het gevoel heeft dat er te weinig met de omgeving wordt gesproken.

Mevrouw **Van der Veer** beaamt dit. Zij zou willen dat burgers worden uitgenodigd om hun zorgen te kunnen delen en zich serieus genomen te voelen.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt hoe het komt dat mevrouw Van der Veer de indruk heeft dat Statenleden niet benaderbaar zijn.

Mevrouw **Van der Veer** spreekt mensen op straat die hun vertrouwen in de politiek hebben verloren en niet weten hoe ze Statenleden kunnen bereiken.

Mevrouw **De Groot** (D66) meldt dat er op 24 en 25 september door Tata Steel een burendag wordt georganiseerd.

De heer **Roosendaal** (VVD) vult aan op mevrouw **De Groot** dat de Statenleden altijd bereid zijn in gesprek te gaan. Hij vindt het goed dat Extinction Rebellion zich inzet voor waar het in gelooft, echter, de wet geldt voor iedereen. Het is voor hem teleurstellend een verwijt te horen over benaderbaarheid, daar waar de actievoerders welkom zijn geheten op de barbecue.

Mevrouw **Van der Veer** laat weten dat het best een grote stap is om naar de overheid te stappen.

De heer **Roosendaal** (VVD) neemt dit ter harte. De inspreker is op deze manier altijd welkom.

De **voorzitter** geeft het woord aan de heer Ory, kinderarts, sprekende op persoonlijke titel.

*De heer **Ory** heeft onderzoek gedaan bij industrie naar het effect van toxische stoffen op de mens. Hij laat een kaart zien uit de Kankeratlas die volgend jaar wordt uitgegeven door het Integraal Kankercentrum Nederland. Er komt 25 à 50% meer longkanker voor in de omgeving van Tata Steel. Uit de rapporten blijkt dat bij kinderen de risico's op hart- en vaatziekten en longkanker sterk verhoogd is. Uit onderzoek van het MIT komt naar voren dat het angst, depressie, zelfbeschadiging en soms zelfs suïcide veroorzaakt. Tata Steel is schuldig aan het verhogen van de risico's. De provincie is verantwoordelijk voor de vergunningen. Daarmee is, volgens artikel 21 van de Grondwet, de provincie verantwoordelijk voor het beschermen van de bevolking. Dat betekent dat de kooksfabriek 2 dient gesloten te worden, mede met het oog op de nieuwe resolutie Schone lucht van de Verenigde Naties. Hij roept de Statenleden op hun verantwoordelijkheid te nemen.*

De **voorzitter** laat weten dat de kaart verspreid zal worden.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of de inspreker mogelijkheden ziet voor Tata Steel om wel schone fabrieken te bouwen, zodat er een toekomst is voor Tata Steel?
De heer Ory denkt dat dit mogelijk is. Echter, er is snelheid geboden. Het sluiten van kooksfabriek 2 is een belangrijke stap.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of het volgens de inspreker medisch en ethisch verantwoord is om te wachten met het sluiten van de kooksfabriek tot 2030.

De heer **Ory** vindt dat niet. Het gaat hier om kinderen en de ouders van kinderen. Het besluit is genomen op grond van geld en niet gezondheid. Tata Steel is de grootste vervuiler in Nederland.

Statenlid **Er** (GL) vraagt welke specifieke gezondheidsschade voorkomt bij kinderen en welke schade zij oplopen bij het openhouden van de kooksfabriek.

De heer **Ory** legt uit dat het lang kan duren om daadwerkelijk bewijs te vergaren. Uit onderzoek is echter reeds gebleken dat het leukemie, astma en longkanker veroorzaakt.

De **voorzitter** geeft het woord aan mevrouw Warners namens iEarth en van Ego naar eco.

*Mevrouw **Warners** is van mening dat de mensheid op een kruispunt van haar bestaan staat. Het is nodig nu te handelen, voor het te laat is. De reden hiervoor is de opwarming van het klimaat en alle gevolgen die dat met zich meebrengt. Zij benoemt de oorzaken en gevolgen, zoals de broeikasgasuitstoot, het waterverbruik, het dierenleed, ontbossing, het smelten van het ijs van de gletsjers en het verdwijnen van biodiversiteit. Door ego's gaat de wereld kapot. Zij pleit voor een mentaliteitsverandering van ego naar eco en daaruit volgend eco-leiderschap, waarin eco gelijkheid betekent. Zij noemt negen concrete stappen die PS kunnen nemen, zijnde 1.*
Stimuleer de lokale economie naar groei, niet op economisch gebied, maar op sociaal en ecologisch gebied, waarbij economie weer slechts een regeneratief middel is, 2. stimuleer vraag en aanbod van wegen, lokale en biologische producten en voedsel, 3. ga voor een plasticvrije en circulaire Provincie, 4. stimuleer fietsen en wandelen en het openbaar vervoer, 5. stimuleer het isoleren van panden en huizen en lokale en groene energie, 6. wees noodhulp, 7. doe aan challenges en acties, 8. elke partij neemt dit serieus, op haar manier ingevuld en passend en 9. inspireer andere provincies en gemeenten om hetzelfde te doen. Van ego naar eco kan alleen maar samen.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) vraagt hoe de inspreker komt bij het idee dat het klimaat zou opwarmen.

Mevrouw **Warners** verwijst naar de wetenschappelijke bevindingen van het IPCC.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) voegt toe dat bij het IPCC niet veel wetenschappers met kennis van zaken werkzaam zijn. De satellietmetingen van de University van Alabama en Huntsville geven een ander beeld.

Statenlid **Kostic** (PvdD) dankt voor het delen van de visie van de inspreker met PS. Wat is de concrete aanleiding op GS hierop aan te spreken? Zij kan zich vinden de voorgestelde mentaliteitsverandering van Ego naar eco. Zij is hier zelf ook actief mee en zou graag mensen hierin mee krijgen.

De **voorzitter** geeft het woord aan mevrouw Verbrugge. Zij spreekt namens Gezondheid 1 en op persoonlijke titel.

*Mevrouw **Verbrugge** komt reeds jaren bij de provincie en er verandert niets. Een dag voor het reces werd er een Expression of Principles getekend. Dit document biedt geen enkele deadline of houvast en is een klap in het gezicht van de burgers. Mevrouw Verbrugge leest een brief voor van een bezorgde moeder uit IJmuiden, mevrouw Van Wetering. Zij laat weten dat de overlast van Tata Steel de laatste tijd erger is dan dat zij ooit heeft meegemaakt als levenslang inwoner van IJmuiden. Op 18 augustus 2022 hing er een giftige oranje lucht boven IJmuiden en voelde zij zich de dag erna ziek. Als de overheid Tata Steel gaat compenseren voor het moeten betalen van meer uitstootrechten, betalen de getroffenen Tata Steel voor hun ellende. De huidige situatie zal een verschrikkelijk schandaal worden als duidelijk wordt dat de overheid niet heeft ingegrepen voor haar burgers. Het vraagt moed op de kooksfabriek 2 te sluiten. Zij vraagt om een daadkrachtig optreden van GS en PS.*

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) heeft begrip voor de ernstige zorgen. Zij heeft het idee dat er wel zaken worden ondernomen als aanscherping van regels etc. Wat is het gevoel van de inspreker hierover?

Mevrouw **Verbrugge** legt uit dat het gevoel niet is gestaafd op deadlines, argumenten en feiten. Er is niet veel veranderd. Zij vlucht als de lucht niet te harden is. Er zijn mensen met een tweede huis of een geliefde elders, die daarheen gaan. Zij stelt daarmee PS teleur, maar het wordt niet beter. De

roadmap+ is niet goed doorgerekend. Het is nodig om te zorgen dat de aarde beter wordt, ook rondom Tata Steel.

Mevrouw **Van Soest** (50PLUS/PVDO) vraagt naar het aantal processen dat wordt gevoerd tegen de Staat.

Mevrouw **Verbrugge** legt uit dat dit er meer dan tien zijn. Nederland komt in de praktijk haar verplichtingen niet na waar het gaat om mensenrechten en het respecteren van de rechten van het kind. Nederland moet zich in Genève daarvoor verantwoorden.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of mevrouw Verbrugge vindt dat zij door de overheid wordt misleid. Heeft de inspreker het idee dat PS er wat aan kan doen om haar situatie te verbeteren?

Mevrouw **Verbrugge** laat weten dat PS geen geloof moet hechten aan de overlegtafels van Tata Steel. Dit overleg wordt gebruikt door Tata Steel om te kunnen aangeven dat er goed contact is met de overheid en omwonenden. Dat is niet zo. Zij heeft het idee dat ze misleid wordt. Er is reeds lang bekend hoe het echt zit. Mevrouw **Hoogendoorn-van der Maarl** (ChristenUnie) vraagt of mevrouw Verbrugge aanwezig was op de bijeenkomst met de OD op 22 mei 2022. Hoe heeft zij deze ervaren? De OD heeft deze als positief ervaren.

De heer **Roosendaal** (VVD) laat weten een voorstander te zijn van groen staal. Hij wil op korte termijn inzicht krijgen over het realisme van de plannen, de kosten en de dekking van de kosten. Zijn de plannen haalbaar? Is dit wat de inspreker bedoelde?

Mevrouw **Verbrugge** geeft aan dat er meer is dan dat, zijnde gezondheidsrisico's, doden en schade aan mens, dier en natuur. Daar waar geld verschijnt, verdwijnt het fatsoen.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66): Uit de inspraak blijkt enigszins dat de inspreker vindt dat PS hun werk niet goed doen. Wat wil mevrouw Verbrugge dat PS wel doen?

Mevrouw **Verbrugge:** de provincie kan een arbeidsmarktanalyse doen.

Mevrouw Gonggrijp (D66) vraagt naar het nut van een dergelijke analyse.

Mevrouw **Verbrugge** laat weten dat Tata Steel de werkgelegenheid gebruikt als argument voor behoud.

Statenlid **Kostic** (PvdD) meldt dat de fractie vragen heeft gesteld over de toegezegde startnotitie voor toekomstscenario's. GS geeft aan te wachten tot januari 2023, als Tata Steel de potentiële emissies van de nieuwe fabrieken heeft doorgerekend. De PvdD is voorstander van een expertmeeting.

De **voorzitter** geeft het woord aan mevrouw Brandse.

Mevrouw Brandse spreekt op persoonlijke titel. Zij zal een beeld schetsen van hoe het is om te leven in Wijk aan Zee en leest stukken uit haar blog voor. Zij dient klachten in bij de OD. Zij schrijft in de nacht omdat de geur van de kooksfabriek haar wakker maakt. Het is regelmatig niet leuk om in Wijk aan Zee te leven. Zij is moe. Zij heeft geen vertrouwen meer in Tata Steel. Naar haar idee zijn PS niet bereikbaar. Het is doodeng om voor PS te spreken. Ze wil haar kinderen gezond zien opgroeien. Zij vraagt PS te acteren, zodat zij rustig kan slapen.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) laat weten dat PS doordrongen is van de ernst van de situatie en de noodzaak hier wat aan te doen. Kan mevrouw Brandse rustig slapen als de fabriek gesloten wordt of als er een groene staal fabriek komt?

Mevrouw **Brandse** wil dat de giftige stoffen verdwijnen. Het sluiten van de cokes 2 fabriek kan een hele grote bijdrage leveren aan haar nachtrust. Tata Steel moet wat doen met de subsidie die zij heeft ontvangen.

De **voorzitter** geeft het woord aan mevrouw Demmers.

Mevrouw Demmers spreekt op persoonlijke titel. Zij woont sinds 2008 weer in Wijk aan Zee, komende uit een familie die werkte voor de hoogovens. De provincie verzaakt haar zorgplicht richting jongeren en kinderen. Zij haalt het VN Kinderrechtenverdrag artikel 3 aan. Het RIVM meldt dat er in Wijk aan Zee teveel arseen in de lucht zit. Haar kat heeft een luchtvervuiling gerelateerde kanker. Zij maakt zich zorgen om haar zoon die door corona veel thuis is geweest. Zij wijst PS op haar zorgplicht.

De **voorzitter** schorst de vergadering voor de lunch. De voorzitter heropent de vergadering en vervolgt de behandeling van agendapunt 4.

De **voorzitter** gaat uit van een gevoegde behandeling van de vier onderdelen en vraagt de Statenleden in hun bijdrage duidelijk aangeven op welk onderdeel/ document wordt ingegaan.

Mededeling gedeputeerde Olthof

De **voorzitter** geeft het woord aan gedeputeerde **Olthof** voor een mededeling.

Gedeputeerde **Olthof** bedankt de insprekers. In het artikel in de krant van vrijdag 2 september 2022 wordt gesproken over de derde last- en dwangsom voor Tata Steel. Er wordt onderzocht indien deze derde dwangsom niet wordt voldaan, wat de mogelijkheden zijn om de vergunning voor de kooksfabriek kan worden ingetrokken.

De heer **Klein (**ChristenUnie) vraagt of het om kooksfabriek 1 of 2 gaat.

Gedeputeerde **Olthof** weet dat over de kooksfabriek 2 het meest gesproken wordt. Het gaat om diegenen waarvoor de dwangsom is opgelegd.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de dwangsom wel uitgevoerd kan worden, nu Tata Steel aankondigt daartegen te gaan procederen?

Gedeputeerde **Olthof** laat weten op basis van zijn rol als bevoegd gezag de dwangsom op te leggen. In een eventuele procedure is het aan de rechter te beslissen en aan GS om zo goed mogelijk te onderbouwen waarom dit de juiste maatregel is die wordt opgelegd.

Eerste termijn

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt hoe lang het gaat duren om kooksfabriek 2 aan banden te leggen. De PvdD heeft weinig tot geen vertrouwen in Tata Steel omdat Tata Steel een slecht track record heeft. Zij moedigt GS en PS aan om scherp te blijven en niet zomaar mee te gaan in de plannen van Tata Steel. De afgelopen jaren bleek er meer mogelijk dan aanvankelijk gedacht. De spreker vraagt of de commissie interesse heeft in het houden van een expertmeeting, om te kijken naar de mogelijkheden om die vervuiling sneller aan banden te leggen. Zij dankt GS voor de beantwoording van de technische vragen. Het blijkt op twee manieren mogelijk om scherper dan de BBT te vergunnen. Is het overschrijden van de stikstof en omgevingswaarde een kwaliteitsnorm die wordt overschreden? Wil GS

nogmaals goed de mogelijkheden onderzoeken om scherper te gunnen dan de BBT, met name voor de cokesgasfabrieken? Ten tweede, is het mogelijk meer maatregelen op te leggen vanuit het feit dat er sprake is van achteruitgang van de natuur? Hoe kunnen de omgevingswet en het Groen staal-plan met elkaar worden verenigd? Wanneer gaat GS aan de slag met de mogelijkheden die omgevingswet biedt om data vervuiling snel aan banden te leggen en gezondheid te beschermen? Het vertrouwen in de data van Tata Steel wordt bij herhaling geschaad. Is de reductie van 50% van de PAX gelukt? Heeft de provincie dit reeds gemeten en zo ja, wanneer komen de resultaten van de metingen naar PS?

De heer **Van Tiggelen** (PVV) was het meest onder de indruk van de inspraak van de heer Ory, over de verplichting vanuit de Grondwet om verantwoordelijkheid te nemen. De PVV meent dat de snelheid waarmee de problemen opgelost zouden moeten worden, niet voor handen is. Het is niet realistisch, bijvoorbeeld voor de werknemers, om de fabrieken te sluiten. Tijdens een werkbezoek heeft het gezien dat de grafietuitstoot uit de lucht is gehaald. De gevolgen voor de gezondheid die uit de cijfers blijken, zijn ernstig. De spreker meent dat het geld dat wordt uitgegeven aan het verminderen van de CO2 uitstoot, weggegooid geld is, omdat het CO2 gehalte in de atmosfeer maar marginaal veranderd onder invloed van de mensheid. De spreker acht de inzet van waterstof als manier om aan energie te komen kostbaar, en heeft daar twijfels bij. De PVV heeft geen interesse in een expertmeeting over Tata Steel.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) meent dat PS zich gecommitteerd hebben aan een meetbare, gezonde leefomgeving en een duurzame staalproductie. Met het programma Tata Steel hebben de provincie en de gemeente IJmond positieve stappen gezet. GS zetten zich in. Echter, de milieuwetgeving loopt achter op de ambities. Processen om uitstoot in beeld te brengen werken niet optimaal omdat deze niet op elkaar aansluiten. Wat doen GS eraan richting het Rijk, om hier verbeteringen in aan te brengen en te zorgen dat systemen goed werken. D66 sluit zich aan bij de oproep van de Dorpsraad meer te meetstations te installeren. Is GS willens deze oproep in te willigen? D66 deelt niet de mening dat de OD niet opgewassen zou zijn tegen haar taak. Kunnen GS ons garanderen dat de Omgevingsdienst over voldoende kennis, kunde en middelen blijft beschikken om deze taak op zich te nemen? Leiden de expertmeetings en metingen tot een reductie van uitstoot. Is de 50% reductie van de PAX gerealiseerd? Wat is het idee van GS hierover? Uit de VTH brief blijkt dat de dwangsommen niet leiden tot verbetering. Dat kan toch niet de bedoeling zijn? Wat gaat Tata Steel concreet doen aan het Groene staal-plan? Hoeveel geld heeft Tata Steel beschikbaar voor deze complexe transitie? Hierover willen PS op korte termijn worden geïnformeerd. Bij een expertmeeting zou Tata Steel aanwezig kunnen zijn om meer duidelijkheid te geven over de op handen zijnde stappen. D66 deelt de zienswijze van de natuurorganisaties met betrekking tot het Ontwerpbesluit natuurvergunning. Er moet gewerkt worden aan het optimaal verminderen van uitstoot in plaats van de mythe te creëren dat de uitstoot wordt gecompenseerd door de mitigatiemaatregelen.

Mevrouw **De Groot** (SP) dankt dat PS goed op de hoogte worden gehouden over de inspanningen Tata Steel schoner te krijgen. De SP en de bewoners uit Wijk aan Zee hebben nog veel opmerkingen. Het is positief dat de OD Tata Steel heeft opgedragen om maatregelen te nemen tegen het grote aantal overlast, meldingen en ongewone voorvallen bij kooksfabriek 2. Het is de SP niet ontgaan dat er een derde dwangsom is opgelegd. Positief is, is dat het geconstateerde Chroom 6 in het grondwater van Tata Steel wordt onderzocht. De SP heeft al eerder aangedrongen op het onderzoeken wat slakken kunnen aanrichten en het storten van slakken te verbieden. Tata Steel is een ernstige bedreiging voor duinen, mensen en dieren. Eigenlijk moeten de vergunningen ingetrokken dienen te worden en moet er een totaal andere koers worden ingeslagen. Tata Steel zal nog meer moeten doen om de stikstofuitstoot te verminderen. PS zal nog harder moeten ingrijpen. Er wordt een rechtszaak

voorbereid voor de VN-raad voor de mensenrechten in Geneve om de overheid tot handelen te dwingen. Tata Steel maakt grote winst. Moet deze winst niet geïnvesteerd worden in een goede toekomst? De SP wil dat er ingegrepen wordt.

> De heer **Klein** (CU) vraagt twee maal welke maatregelen de SP in gedachten heeft, gezien de urgentie die de bewoners ook uitspreken.

Mevrouw **De Groot (**SP) wil dat alles op alles wordt gezet om snel in te grijpen. Zij heeft geen nieuwe ideeën over de aanpak.

Statenlid **Er** (GL) vraagt GS te reageren op de door de Dorpsraad aangedragen oplossingen. Uit de stukken bleek dat de OD informatie controleert op geloofwaardigheid. Wat vinden GS ervan dat het blijkbaar nodig is om informatie van Tata Steel te controleren? Is Tata Steel betrouwbaar? Gedeputeerde Olthof sprak over een onderzoek naar mogelijke escalatiemogelijkheden bij het niet betalen van de dwangsom. Een aantal jaren geleden bleken hier niet veel mogelijkheden voor te zijn. Wat zijn de mogelijkheden voor escalatie? Hoe ziet de escalatieladder eruit? Gebruikt het OD de camerabeelden die zijn geplaatst door de Stichting Frisse Wind? Tot slot vraagt Statenlid Er waarom het OD pas tot handhaving overgaat na tien meldingen in plaats van al na een enkele melding? GroenLinks steunt het voorstel voor het houden van een expertmeeting.

De heer **Klein** (ChristenUnie) meldt dat de ChristenUnie tevreden is dat uit de voortgangsrapportage blijkt dat er veel vlakken stappen worden gezet. Er is echter nog veel nodig om de gezondheid te verbeteren. Is het mogelijk een concreet tijdspad te maken voor de aanscherping BREF ijzer en staal? Kunnen GS een toelichting geven op de planning voor het organiseren van de omgevingstafels? Het elektronisch milieu jaarverslag was deels achterhaald en bevatte deels verkeerde informatie. Is het niet een brevet van onvermogen dat GS moeten vragen om een aanpassing? Heeft de provincie voldoende expertise in huis om de jaarverslagen te beoordelen? Kunnen GS een toelichting geven op de reductiepercentages uit het ontwerpbesluit? Er lijkt sprake dat de juridische kaders de benodigde inhoudelijke verbeteringen in de weg zitten. In reactie op de Expression of Principles vraagt de ChristenUnie of het aangekondigde onderzoek kan leiden tot het eerder sluiten van de kooksfabriek 2. Is het een vaststaande eigenschap dat de fabriek ongare cokes produceert, waarmee de fabriek nooit aan de eisen kan voldoen? In het Groen staal plan wordt nog niet duidelijk wat de uitstoot zal worden en wat de consequenties zijn, terwijl deze kennis essentieel is voor besluitvorming. De CU ondersteunt het organiseren van een expertmeeting.

De heer **Leerink** (PvdA) denkt dat het nodig blijft om druk te blijven zetten, en daarom de verhalen van de bewoners keer op keer te horen. Blijkens de rapportage is er de afgelopen twee à drie jaar veel in gang gezet. Dit zou moed moeten geven om ook de volgende twee jaar veel in beweging te zetten. Dat is hard nodig. Omdat naar het idee van de PvdA de externe onderzoeken de grootste versnellers zijn geweest, zou de PvdA bij twijfel wel inzetten op een onderzoek in het kader van het Schone lucht akkoord. De PvdA is tevreden over de principe overeenkomst voor het groene staal. De PvdA vraagt naar een routekaart van dit plan om te zorgen dat het verder wordt gebracht en niet blijft steken in intenties. De PvdA dringt aan op het gebied van groen staal ook op korte termijn tot acties te komen. Mede door toedoen van de provincie is actie ondernomen op de pelletsfabriek. Dit is een positieve ontwikkeling. De PvdA vraagt zich af hoe geloofwaardig de provincie is op het moment dat er reeds drie dwangsommen nodig blijken. Hij roept Tata Steel op te houden te procederen en te werken aan het herstel van het vertrouwen van bewoners en omgeving. Deze procedures zijn een klap in het

gezicht van de bewoners. De spreker weet niet of een expertmeeting nog nieuwe inzichten oplevert, maar de PvdA is bereid alles toe doen dat kan bijdragen aan een betere aanpak van het probleem.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of de PvdA het ook een klap in het gezicht vond dat er zonder overleg foto's zijn geplaatst bij de data, zodat dit een ander beeld schetste? Kunt u aan GS meegeven dat dit niet handig is?

De heer **Leerink** (PvdA) pleit voor het terugwinnen vaan het vertrouwen door het betrekken van de omgeving en niet door op deze wijze te communiceren.

De heer **Roosendaal** (VVD) haalt de voortgaande juridisering aan. Het is aan degenen die procederen om hun recht te zoeken en niet aan PS om zich daarin in te mengen. Het is wel van belang om het vertrouwen weer terug te vinden en als overheid de taak van de volksgezondheid serieus te nemen. Deze kerntaak van de overheid wordt door de provincie goed opgepakt. Echter, de resultaten zijn nog niet merkbaar. Wanneer denken GS dat het juridisch advies met betrekking tot de kooksfabriek 2 gereed is? De spreker dankt de PvdD voor de technische vragen en GS en de betrokken ambtenaren voor de beantwoording. De heer Roosendaal wil graag meedenken over hoe een expertmeeting zinvol vormgegeven kan worden. De brief van de Dorpsraad roept de vraag op of het OD de zaak aan kan. Is het een idee om samen te werken met de OD Rijnmond? De VVD denkt dat er meer van elkaar geleerd kan worden door intensiever samen te werken en hard door te pakken. De VVD is tevreden over de start van de bouw van de installatie bij de pelletsfabriek. Hierbij draait het wel om meetbaar resultaat. Is er een betrouwbare nulmeting gedaan? Komt het complete complex van Tata Steel met de 80% reductie van lood, zware metalen en fijnstof in de buurt van de FAO normen? Welke resultaten voor de volksgezondheid verwachten GS van deze investering? Hoe gaat dat worden getoetst? Hebben GS vertrouwen in de haalbaarheid van de nieuwe tijdslijn waarbij in 2030 de elektrische productie van staal van start gaat? Het lijkt de VVD niet haalbaar om de fabriek werkend te krijgen en de vervuilende onderdelen te sluiten zonder een duidelijk overkoepelend plan met tijdspaden en mitigerende maatregelen. De tijdelijke overgang naar aardgasproductie lijkt in het huidige tijdsgewricht niet passend. De VVD stelt voor direct over te stappen naar groene waterstofproductie. Er dient duidelijkheid te komen over wie wat gaat doen. Is de overheid, de provincie, bereid om risicodragend te investeren in waterstof? De VVD herhaalt de vraagt om een roadmap met concrete planning tot 2030 en investeringsplan. Wanneer kunnen GS hierin voorzien? De VVD overweegt hierover een motie in te dienen. In reactie op de beantwoording van vraag 10b van de technische vragen, vraagt de spreker wat concreet wordt bedoeld met het drastisch terugdringen van het aantal ongewone voorvallen.

De heer **Mangal** (DENK) sluit zich aan bij de vraag voor een roadmap van de VVD. De natuur en volksgezondheid dienen voorop te staan voor de toekomstige generaties. Het niet stoppen is marchanderen met de volksgezondheid. Hoe staan GS tegen over omgekeerde bewijslast van Tata Steel omdat er voldoende verslagen bestaan waarin wordt gesteld dat Tata Steel de aanstichter is? Is het überhaupt mogelijk het vertrouwen van de burger terug te krijgen als de omgeving niet wordt verbeterd? DENK wil niet dat de overheid meebetaalt voor het verduurzamen van miljardenbedrijven. DENK juicht een expertmeeting toe. Wordt er tijdens deze bijeenkomst onderzocht hoe er zo snel mogelijk tot verduurzaming gekomen kan worden?

Statenlid **Kostic** (PvdD) wil tijdens de expertmeeting onderzoeken hoe de gezondheid en natuur sneller en beter beschermd kan worden.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) benoemt dat er al veel stappen zijn gezet om de negatieve effecten van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid in de IJmond zoveel mogelijk te verminderen. Kan GS

bevestigen dat de kooksfabriek en hoogovens gaan sluiten? Kan GS bevestigen dat de start van de bouw van de NOx installatie in september 2022 van start gaat? Het CDA onderkent dat GS zeer actief zijn op het dossier Tata Steel. Er is door zestien organisaties ingesproken bij de mensenrechtenraad van de VN in Genève. Dit zal mogelijk gevolgen hebben voor Nederland. Hoe zien GS dit? Is er sprake van schendingen van mensenrechten en kinderrechten? Wat zijn mogelijke oplossingen om hier zo snel mogelijk een einde aan te maken? Het CDA is van mening dat het voorkomen van uitstoot van giftige stoffen het belangrijkste onderdeel is waar de aandacht nu naar uit moet gaan. Is dit daadwerkelijk de eerste prioriteit van GS? Het CDA vraagt zich af of er bij een expertmeeting nog onbekende informatie boven zal komen en zou graag zien dat Tata Steel bij de bijeenkomst aanwezig is. Het CDA vraagt reactie van GS op de twee voorstellen van de Dorpsraad. Hoe ziet de rol er uit van Tata Steel in de gebiedsprocessen?

De **voorzitter** stelt vast dat het voorstel van de PvdD voor een expertmeeting steun heeft binnen de commissie. In tweede termijn kan worden besproken hoe deze ingericht kan worden.

Beantwoording gedeputeerde Olthof

Gedeputeerde **Olthof** in antwoord op onder andere de PvdD: Voordat de volgende stap gezet kan worden richting Tata Steel zal de derde last onder dwangsom volgelopen dienen te zijn. Vervolgens dient een gedegen onderzoek plaats te vinden. De meetresultaten van de cokesgasfabrieken dienen te worden meegenomen en er zal internationaal onderzoek plaats moeten vinden. De gedeputeerde kan dus geen antwoord geven op de vraag hoe lang het gaat duren. GS zetten wel de nodige druk, zonder de zorgvuldigheid uit het oog te verliezen die nodig is om een gedegen onderbouwd verhaal op te stellen. Gedeputeerde Olthof benadrukt dat Tata Steel geen invloed heeft op de genomen besluiten in de afgelopen twee en een half jaar. De OD leert nog bij elke stap die wordt gezet. Elke week wordt er gesproken hoe de grens verlegd kan worden en er nog scherper gegund kan worden. De gedeputeerde ondersteunt het organiseren van een expertmeeting, om zoveel mogelijk informatie op te doen. Aanvullende onderzoeken zouden GS in overleg met het RIVM doen, om zeker te zijn dat deze nog wat toevoegen. De suggestie nogmaals de stikstofproblematiek te bezien, neemt de gedeputeerde mee.

Via een zijsprong laat de gedeputeerde weten dat Tata Steel wordt gevraagd te investeren in correctie, echter het doel is het verminderen van uitstoot. De uitnodiging voor het slaan van de eerste paal in september/oktober voor de NOx installatie is ontvangen. GS gaan ervan uit dat deze installatie vervolgens wordt gerealiseerd.

Door verschillende partijen is gevraagd naar een tijdspad voor groen staal met duidelijke deadlines en consequenties. GS hebben een eerste brief gezonden aan PS met een voorlopig tijdspad van de provincie voor het afgeven van de vergunning. Er is voortgang, ook in relatie tot de Omgevingswet die op 1 januari 2023 ingaat. Met de griffie stemt de gedeputeerde af hoe PS worden meegenomen in het tijdspad richting een vergunningverlening in 2026. Het tijdspad dient duidelijkheid te bieden, zodat de keuze kan worden gemaakt en duidelijk kan worden of groen staal haalbaar is of niet. GS doen hun uiterste best om dit tijdspad met consequenties op te stellen. Gedeputeerde Olthof is blij dat Tata Steel zelf het percentage van 50% reductie van PAX heeft genoemd.

De heer **Mangal** (DENK) vraagt hoe GS tegen het tijdspad aankijken in relatie tot het stikstofdebat en het energiedebat. Gedeputeerde Olthof wil hier op integrale wijze naar kijken. Een investering in groen staal kan ook tot winst leiden in de stikstofreductie die nodig is voor de natuur. De aanleiding voor groen staal is het klimaat, echter als er een subsidie vanuit het Rijk zou komen, dan dient gezondheid een absolute voorwaarde zijn.

De heer **Mangal** (DENK) brengt naar voren dat gevolgen voor de gezondheid pas na jaren bekend worden.

Gedeputeerde **Olthof** gaat vervolgens in op de inspraken en inbreng van GS over gezondheid. In de Tweede Kamer is door de staatssecretaris de toezegging gedaan dat er een onafhankelijk bureau aanvullend onderzoek gaat doen naar de gevolgen voor de gezondheid zodra de specificaties van de nieuwe fabriek bekend zijn. Vervolgens is er sprake van de uitvraag van een breed MER onderzoek. Bij een subsidieaanvraag zullen deze aanvullende onderzoeken geëist worden.

Gedeputeerde **Olthof** legt uit dat hij de 50% PAX reductie niet kan afdwingen, maar de beschikbare technieken wel. Daar wordt aan gewerkt en er blijkt meer mogelijk dan op basis van de roadmap+ werd gedacht. Er wordt gewerkt aan het daadwerkelijk realiseren van de tien afgesproken maatregelen. Er komt hier later aanvullende informatie over beschikbaar.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt wanneer de OD of het RIVM de PAX reductie gaat meten op het terrein?

Gedeputeerde **Olthof** laat weten dat de provincie niet heeft toegezegd te gaan controleren. De OD zal wel hetgeen is opgenomen in het rapport van het onderzoeksbureau gaan controleren. Daar is nog meer informatie voor nodig. Binnen nu en twee maanden komt de uitslag van het depositieonderzoek, uitgevoerd door het RIVM.

Gedeputeerde **Olthof** dank de PVV voor haar inbreng en ziet daarin geen vragen.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) herhaalt dat er wordt gedacht dat CO2 invloed heeft op het klimaat, maar dat niet zo is. Hij heeft geen vragen.

Gedeputeerde **Olthof** gaat in op de vragen van D66. De gedeputeerde staat achter het ondertekenen van de Expression of Principles. Met het Rijk wordt het contact steeds beter. Ambtelijk en bestuurlijk is het contact goed, ook op het niveau van provincies, gemeenten, IenW, etc. De gedeputeerde verwacht snel duidelijkheid te geven over een tijdspad. Bij de eerste Expression of Principles was de provincie niet betrokken, bij deze wel. Dit is een belangrijk gegeven. Er is nu gezondheid en leefbaarheid in opgenomen. Deze intentieverklaring zal de komende tijd gevuld worden met een concreet tijdspad met concrete afspraken.

Statenlid **Kostic** (PvdD) meent dat de provincie het bevoegd gezag is dat aan tafel dient te zitten, en wil graag dat de gedeputeerde ingaat op de beleving van de bewoners.

Gedeputeerde **Olthof** beaamt dat de provincie het bevoegde gezag is, en dat een foto van de minister met Tata Steel geen noodzaak kende. Het is van belang dat de provincie meepraat over de afspraken, in de weg naar groen staal. Het is van belang dat de overheid met één mond praat. Vanzelfsprekend had gedeputeerde Olthof nu liever een concreter plan kunnen voorleggen; dit is echter een goede eerste stap.

De OD staat voor een enorme opgaaf en ondervindt daarbij veel druk vanuit de omgeving. De OD heeft het afgelopen jaar een enorme slag gemaakt om het maximale te doen om de vergunningsverlening aan te scherpen, om te komen tot wat er met elkaar is afgesproken. Het is complex, mede omdat het gaat over de huidige vergunningen voor het oude complex. De OD werkt samen met DCMR, de INT en de OD Noord-Brabant. Expertise is schaars en de capaciteit beperkt.

Statenlid **Er** (GL) vraagt naar meer inzicht in de samenwerking met de OD Noord-Brabant.

Gedeputeerde **Olthof** wil de OD liever niet belasten met het geven van uitleg over deze samenwerking. Er vindt casusoverleg plaats, er wordt aanvullende informatie gevraagd en uitgewisseld, etc.

Statenlid **Er** (GL) vraagt hoe het kan dat idee bestaat dat de OD Noord-Brabant het beter doet dan de OD Noord-Holland. Hoe komt dit?

Gedeputeerde **Olthof** de verhoudingen zijn verbeterd. De samenwerking wordt meer gezocht. De OD doet het maximale, en externe expertise wordt gezocht daar waar nodig.

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt naar de meerwaarde van samenwerken.

Gedeputeerde **Olthof** geeft aan dat er zeer specifieke expertise nodig is. Dit maakt dat de OD's met elkaar meekijken en expertise delen, omdat niet alle OD's deze in huis hebben. In reactie op de SP laat de gedeputeerde weten dat de provincie Tata Steel niet gedoogd. Tata Steel dient zich aan de vergunningen te houden die zijn afgegeven.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de provincie Tata Steel houdt aan de eigen road map. Is versnelling nodig?

Gedeputeerde **Olthof** legt uit dat Tata Steel zich moet houden aan de vergunningen en dat de ambities uit de roadmap uiteindelijk zo veel mogelijk worden vastgelegd in de vergunningen. Het is een traject waar iedere dag in geleerd wordt. Uit de expertmeetings kwam naar voren dat de bronvermeldingen van groot belang zijn. Deze dienen concreet te zijn. De OD controleert uiteindelijk de gegevens. Daar komt ook de geloofwaardigheid van de gegevens om de hoek kijken. De provincie wil met Tata Steel afspraken maken die verder gaan dan de verplichtingen uit de EJV regeling, gebaseerd op wat er uit de expertmeetings is gekomen. De EJV voldoet aan de Europese regelgeving, maar is niet voldoende om tot een rekenmodel te komen. De specifieke informatie die daarvoor nodig is, wil de provincie met Tata Steel samen vastleggen.

Statenlid **Er** (GL) vraagt waarom het nodig is om de data te controleren op geloofwaardigheid en juistheid.

Gedeputeerde **Olthof** denkt dat geloofwaardigheid en juistheid dicht bij elkaar liggen. De vergunninghouder dient veel informatie aan te leveren. Dat wordt gedaan op basis van methodieken, die controleerbaar moeten zijn.

Statenlid **Er** (GL) vraagt of er steekproefgewijs wordt gecontroleerd.

Gedeputeerde **Olthof** laat weten dat de OD niet alle meetgegevens kan controleren. Er wordt wel op geloofwaardigheid gecontroleerd, en bij twijfel vindt er verdieping plaats.

De heer **Mangal** (DENK) kan zich vinden in de samenwerking om tot strengere regelgeving te komen. Echter, als die doelen niet worden gehaald, wat zijn dan de gevolgen?

Gedeputeerde **Olthof** herhaalt zijn mededeling over het onderzoek als niet wordt voldaan aan de derde last en dwangsom. Dit ook in antwoord op de vraag van GroenLinks over de escalatieladder.

De heer **Mangal** (DENK) vraagt hoe zal worden omgegaan met het niet voldoen aan de buitenwettelijke afspraken?

Gedeputeerde **Olthof** herhaalt dat de vergunningen worden aangescherpt en wordt gewerkt aan afspraken met Tata Steel waarin zij verder gaan dan de wettelijke verplichting. Het handhavingskader daarvoor is beperkt.

De heer **Roosendaal** (VVD) het is onwaarschijnlijk dat er geen rauwe cokes vrij zullen komen. Er dient te worden onderzocht wat haalbaar is, en daar afspraken over maken. Daar dient de volksgezondheid te worden meegenomen. De VVD wil dat hier juridisch advies over wordt ingewonnen.

Gedeputeerde **Olthof** geeft aan dat bij het intrekken van een vergunning altijd de factor proportionaliteit een rol speelt. Uiteindelijk zal een rechter een uitspraak moeten doen over het grijze gebied van incidentele voorvallen en de proportionaliteit van de maatregel. GS wil daarom andere partijen betrekken bij het onderzoek.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt wat GS doen ten aanzien van de aanpassing van het elektronisch jaarverslag (EJV) . Hoe heeft het kunnen gebeuren dat deze aanpassingen nodig waren en hoe kan geborgd worden dat dit in de toekomst hier een extra validatie op plaatsvindt.

Gedeputeerde **Olthof** legt uit dat het EJV een rekenmodel moet bieden dat aansluit bij de meetgegevens. Hij herhaalt dat Tata Steel wordt gevraagd met de uitkomsten van de expertmeetings worden gebruikt om tot goede rekenmodellen te kunnen komen.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vat samen dat het OD nu dus vooraf onderzoekt of met de meetgegevens de rekenmodellen gevoed.

Gedeputeerde **Olthof** herhaalt dat de informatie uit het EJV betrouwbare informatie moet opleveren voor de rekenmodellen. De referentie zijn de meetgegevens.

Statenlid **Er** (GL) laat weten dat voorheen in de escalatieladder meer cameratoezicht of meer fysieke controle was opgenomen. Kan er een herziening plaatsvinden van dit document. Waarom plaatst een andere organisatie camera's en gaat het OD dit alsnog zelf doen?

Gedeputeerde **Olthof** kent de beelden van deze camera's. Er vindt overleg plaats met de Stichting Frisse Wind om deze beelden te gebruiken in handhavingstrajecten. Zodra er meer duidelijkheid is in de (juridische) mogelijkheden voor cameraplaatsing, zal het PS inlichten.

Gedeputeerde **Olthof** legt uit dat er pas bij meerdere klachten wordt gehandhaafd omdat geuroverlast verschillend kan worden beleefd. In reactie op ChristenUnie meldt de gedeputeerde dat er wordt gewerkt aan het herzien van het tijdspad BREF voor ijzer en staal. Hierop wordt vanuit het Rijk wel druk uitgeoefend, maar ligt niet direct in het bereik van de provincie. In reactie op de opmerkingen over het betrekken van de omgeving meldt de gedeputeerde dat de OD een keer per drie weken met de Dorpsraad aan tafel zit en dat er op dinsdag en donderdag inloop is bij de OD vestiging in Wijk aan Zee. De bewoners uiten daar hun zorgen over de bestaande fabriek, maar hebben ook zorgen over de nieuwe ontwikkelingen. In het najaar zal een integraal participatietraject worden opgestart. Hiervoor is advies gevraagd aan het bureau dat dit voor de ontwikkeling van de Tweede Maasvlakte ook heeft vormgegeven.

Gedeputeerde **Olthof** vermeldt nogmaals dat er volgens Tata Steel altijd sprake zal blijven van ongare cokes en de vraag is hoeveel daarvan wordt toegestaan. Indien daar geen overeenstemming over wordt bereikt zal een rechter daar een uitspraak over moeten doen.

Ingaande op het genoemde vertrouwen laat gedeputeerde **Olthof** weten dat hij begrijpt dat dit bij de bewoners alleen terug zal komen als er significante verbeteringen en zichtbaar resultaat merkbaar zijn. Dit heeft tijd nodig. Het is daarvoor nodig om te doen wat er wordt gezegd en beloofd. Hij beaamt dat het nodig is om met een concreet tijdspad met deadlines te komen. Ingaande op de vraag van de VVD wat er wordt gedaan aan de waterstoftransitie tot en met 2030. Voor die transitie is Tata Steel nodig. Uiterlijk 2030 moet het eerste deel van de nieuwe fabriek er staan. Vastgelegd moet worden dat dit vervanging is van de cokesgasfabriek en hoogoven 6 en dat dit in 2028 gereed is. De provincie rekent erop begin 2026 de vergunning te kunnen verlenen.

Gedeputeerde **Olthof** heeft geen termijn om de drastische hoeveelheid klachten te verlagen. Hij heeft geen aantal genoemd. De wenselijke verandering is bespreekbaar.

In reactie op het CDA meldt gedeputeerde **Olthof** dat op alle vlakken inzet wordt gepleegd op dit dossier. Tata Steel is verantwoordelijk voor groen staal. Er is een uitnodiging aan de Statenleden uitgezonden voor het slaan van de eerste paal voor de NOx fabriek. Het meest ingewikkelde van dit traject is voor de gedeputeerde dat hij de boodschap moet afgeven dat Tata Steel aan de voorwaarden van de vergunningen voldoet, maar het niet gezond is voor kinderen. Hij zoekt naar middelen om de vergunningen scherper te krijgen, bijvoorbeeld in gesprek met de Kinderombudsman. Uiteindelijk dient in het beleid de gezondheid van het kind centraal te staan.

In reactie op de schriftelijke inspraak van de Dorpsraad heeft de gedeputeerde reeds gesproken over de camera en de DCMR. Het luchtmeetnet zal worden uitgebreid, zoals eerder is toegezegd. Dit net wordt geëvalueerd en het RIVM is gevraagd naar meer informatie hoe een beter en betrouwbaarder beeld te krijgen. Er wordt een concreet voorstel opgesteld.

De **voorzitter** dankt gedeputeerde Olthof voor zijn reactie. In de tweede termijn kan worden ingegaan op de scope van de expertmeeting. Wie van de statenleden wil deze bijeenkomst helpen organiseren, naast de initiatiefnemer, zijnde de PvdD. Tijdens de bijeenkomst zal worden verkend hoe de gezondheidswinst sneller bereikt kan worden.

De **voorzitter** schorst de vergadering kort om het spreektijdoverzicht te kunnen bieden. Zij heropent de vergadering. De voorzitter geeft het woord aan de statenleden in de tweede termijn.

Tweede termijn

De heer **Van Tiggelen** (PVV) stelt de fundamentele vraag hoe lang er nog wordt toegestaan dat er lood wordt verspreid, en hoeveel gezondheidsschade zal dat nog met zich meebrengen?

Mevrouw G**onggrijp** (D66) vraagt of er meetpunten komen op de Reindersweg. D66 denkt graag mee over de expertmeeting.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt of het herzieningsverzoek natuurvergunning MOB is afgewezen op inhoudelijke gronden. Is het mogelijk om het gebruik van walstroom te verplichten? Is er sinds 2020, sinds de eerste last onder dwangsom is uitgeschreven, iets veranderd in de uitstoot van ongare cokes?

De heer **Roosendaal** (VVD) wil graag meedenken over de expertmeeting, zodat deze zo effectief mogelijk kan worden gemaakt ten bate van besluitvorming. Er dient duidelijk te zijn welke normen zullen worden gehanteerd voor bijvoorbeeld lood. De motie van de VVD zal gericht zijn op resultaatsverplichtingen, zodat dit samen met de normen en tijdsplanning tot gemotiveerde besluiten in dit gremium kan leiden. Onderdeel van de uitwerking van de roadmap zijn de benodigde

investeringen. De vraag is of dit in achtergesteld vermogen of in kapitaal dient te worden gedaan, en dient de provinciale overheid te investeren of niet. Dit dient onderdeel uit te maken van de discussie. Hoe verhouden de provinciale overheden zich tot grote bedrijven die een gevaar vormen voor de volksgezondheid? Hoe brengen werkgelegenheid, vestigingsklimaat en volksgezondheid samen? De lessen die uit dit dossier geleerd worden dienen gebruikt te worden ten bate van overige industrieën die het land hard nodig heeft.

De heer **Mangal** (DENK) brengt naar voren dat het vertrouwen in Tata Steel nihil is, en er wordt gezocht naar mogelijkheden om strenger te kunnen handhaven. Het is lovenswaardig dat GS haar best hiervoor doet. De schoen wringt echter bij het feit dat nu tegen de grenzen van de mogelijkheden van afdwingbare maatregelen wordt aangelopen qua mogelijkheden voor handhaving bij non compliance.

De voorzitter stelt vast dat de PvdD, D66 en VVD een voorstel zullen doen voor de expertmeeting. Er zal een datum voor worden gezocht.

Gedeputeerde Olthof in tweede termijn

Gedeputeerde **Olthof** corrigeert zichzelf. Er is een uitnodiging ontvangen voor het slaan van de eerste paal voor de ontstoffingsinstallatie, en niet de NOx installatie. Die wordt vanaf 2025 gebouwd. In reactie op de PVV meldt gedeputeerde Olthof dat lood in de omgeving onaanvaardbaar is. Daarom worden de vergunningen nu ingericht op het terugbrengen van de emissies naar verwaarloosbaar risico. De RIVM gaat een evaluatie uitvoeren van het luchtmeetnet, aangaande locaties en samenstelling van te meten stoffen. In reactie op de CU meldt de gedeputeerde dat er om inhoudelijke redenen het herzieningsverzoek natuurvergunning MOB is afgewezen. Walstroom kan niet worden verplicht. Dit is een ingewikkeld traject. Deze serieuze optie dient wel met Tata Steel worden besproken. Ten aanzien van de rauwe cokes is het zo dat een bewoner een handhavingsverzoek heeft gedaan. Dit heeft tot een andere mindset geleid die zaken in beweging heeft gezet. Het is niet aan de provincie om te investeren in Tata Steel. Dit is aan het Rijk. De provincie wil gaan meepraten over de voorwaarden voor financiering, te noemen; gezondheid. Het is van belang dat Tata Steel zelf aangeeft wanneer en hoeveel zij zal investeren. Gedeputeerde Olthof denkt dat een motie om extra inzet te plegen op het samenstellen van een concreet plan, met tijdspad, deadlines en consequenties niet nodig is, omdat de gedeputeerde bij herhaling aangeeft dat hierop ingezet wordt. Er wordt bijvoorbeeld gewerkt aan het implementeren van de aangescherpte WHO normen. De lessen die uit dit traject worden geleerd kunnen worden gebruikt in andere dossiers. De OD wisselt hierover uit met andere OD's.

De heer **Roosendaal** (VVD) vraagt of er betrouwbare meetgegevens bekend zijn van de ontstoffingsinstallatie uit het referentiejaar 2019, zodat in 2023 kan worden vaststellen dat deze belofte gestand is gedaan, mede om het vertrouwen van burgers te herstellen.

Gedeputeerde **Olthof** legt uit dat het luchtmeetnet beschikbare informatie levert.

De **voorzitter** dankt de insprekers, PS en gedeputeerde Olthof voor de behandeling. Er wordt hard gewerkt aan dit onderwerp. Er wordt een expertmeeting georganiseerd. Zij stelt vast dat het onderwerp afdoende behandeld is.

4.b Informatievoorziening VTH bij provinciale bedrijven- tweemaandelijks

De voorzitter legt de brief over de informatievoorziening VTH ter bespreking voor.

Eerste termijn

Statenlid **Er** (GL) vraagt wat de juridische status is van de waarschuwing voor PPG over de brandveiligheid. Als niet, dan is de vraag waarom de OD niet direct een handhavingstraject start.

Gedeputeerde **Olthof** meldt dat het OD heeft vermeld wat aangepast dient te worden. Hieraan is deels reeds gevolg gegeven. Indien er niet voldoende voortgang wordt geboekt, dan wordt het handhavingstraject gestart. Eerst wordt het bedrijf de gelegenheid geboden aanpassingen te doen.

Statenlid **Er** (GL) vraagt of er een deadline is afgesproken.

Gedeputeerde **Olthof** meldt dat er geen sprake is van een juridische status, maar dat de afspraken wel worden vastgelegd.

De **voorzitter** stelt vast dat het agendapunt afdoende is besproken.

5. Rondvraag gedeputeerde Olthof

De **voorzitter** stelt vast dat er geen vragen zijn voor gedeputeerde Olthof.

6. Rondvraag gedeputeerde Stigter

De **voorzitter** stelt vast dat er geen vragen zijn voor gedeputeerde Stigter.

7. Rondvraag gedeputeerde Loggen

Statenlid **Cardol** (GL) vraagt of gedeputeerde Loggen willens is contact op de te nemen met de gedeputeerde van Zuid-Holland over de geborgde zetels van het Hoogheemraadschap van Rijnland. Gedeputeerde Loggen heeft per app gereageerd dat hij zo snel mogelijk contact opneemt met de gedeputeerde van Zuid-Holland, met de boodschap dat de provincie Noord-Holland van mening is dat deze reglementswijziging zo snel mogelijk in gang moet worden gezet.

De voorzitter stelt vast dat het genoemde punt als voorlopige toezegging wordt genoteerd en zal worden nagevraagd bij gedeputeerde Loggen.

8. Rondvraag gedeputeerde Zaal

De **voorzitter** geeft het woord aan de PvdD voor de eerste rondvraag.

Statenlid **Kostic** (PvdD) benoemt dat de opvangcentra voor wilde dieren een belangrijke maatschappelijk functie vervullen. Omdat De Paddestoel in de Kop van Noord-Holland is gesloten, is er nog maar één opvang in die regio. Er is nog enig budget voor wildopvang in kas. De oproep wordt gedaan om De Bonte Wever te steunen. Is de gedeputeerde bereid een deel van dat budget voor wildopvang vrij te maken voor noodhulp aan wildopvang in de Kop van Noord-Holland, met name De Bonte Piet? Is de gedeputeerde bereid om in gesprek te gaan met de gemeente om te onderzoeken wat mogelijk is om de verhuisplannen van De Paddestoel snel te realiseren?

Gedeputeerde **Zaal** meldt dat GS de mening delen dat de wildopvang een belangrijke rol speelt in de Kop van Noord-Holland. Van het budget van 200.000 Euro is 100.000 Euro besteed aan communicatie en coronasteun. Voor de overige 100.000 Euro zijn afspraken gemaakt na een zorgvuldig proces met de sector waar uitvoering uit wordt gegeven. Het vergt een nadere afweging om budget te besteden aan één opvangcentrum. De gedeputeerde ziet liever alle centra van

Noord-Holland hiervan profiteren. Op dit moment voldoet de gemeente Den Helder nog niet aan de voorwaarden uit de NNN voor de herhuisvesting. Hier vinden ambtelijke gesprekken over. Gedeputeerde Zaal heeft een bestuurlijk overleg aangeboden.

Statenlid **Kostic** (PvdD) benoemt dat de Paddestoel vraagt of de provincie proactief meedenkt. Kan de gedeputeerde dat toezeggen? Zij heeft zorgen over de 100.000 Euro. De opvangcentra geven duidelijk aan dat zij nu financiële nood kennen. Zij vragen dit op een andere manier te bestemmen dan in het proces overeen is gekomen. Kan de gedeputeerde zo snel mogelijk in overleg gaan met de centra?

Gedeputeerde **Zaal** meldt dat de ambtelijke organisatie van Den Helder op de hoogte is van hetgeen nog aangeleverd dient te worden voor de herhuisvesting. Het bestuurlijk gesprek zal plaatsvinden. Een mogelijke herbestemming vraagt nadere afstemming. Zij herhaalt haar standpunt het geld te verdelen over alle centra.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt of de gedeputeerde voor Natuur bereid de nieuwe locatie te bezoeken middels een werkbezoek?

Gedeputeerde Zaal meldt dat de gedeputeerde voor Natuur De Bonte Piet en de Paddenstoel reeds hebben bezocht. Het wijzigen van beleid gebeurt niet op basis van een rondvraag. Op basis van afspraken worden reeds uitgaven gedaan. Dit dient beter te worden onderzocht.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) raadpleegt haar fractie of er mogelijk een noodkreet zal worden uitgebracht.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of GS de natuurtoets hebben ontvangen?

Gedeputeerde **Zaal** meldt dat zij niet weet of deze is ontvangen. Zij weet dat de compensatie niet voldoende was onderbouwd. De vergunning kan niet worden verleend als niet aan alle drie de aspecten is voldaan.

De **voorzitter** stelt vast dat schriftelijk wordt teruggekomen voor de volgende vergadering op de vraag over de compensatie. Zij geeft het woord aan de VVD voor de tweede rondvraag.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt hoe de stand van zaken is van de geitenhouderij van de heer Pronk uit Weesp, en wat valt er nog te doen?

Gedeputeerde **Zaal** meldt dat de kavelruil rond is. De bruikleenovereenkomst geldt tot het einde van 2022. De gemeente Amsterdam dient zich nog uit te spreken of de activiteit van de geitenhouderij onder het bestemmingsplan valt of niet. Er is goed contact met de heer Pronk over de voortgang.

9. B-agenda Natuur
9.a Discussienota Terugkeer van de Wolf in Noord-Holland (CDA)

De **voorzitter** legt de discussienota Terugkeer van de Wolf in Noord-Holland ter bespreking voor. De

volgende drie vragen worden aan de commissie voorgelegd:

1. Hoe gaan we onze landbouw- en gezelschapshuisdieren effectief tegen wolven beschermen?
2. Is de commissie het ermee eens dat PS een opdracht geeft aan GS om een beheerplan wolf op te stellen in overleg met de Fauna Beheer Eenheid?
3. Kunnen de commissieleden instemmen met de voorgestelde uitwerkingspunten in deze discussienota?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt PS niet te spreken over de terugkeer van de wolf, maar over veiligheid en schadevergoedingen. De schade voor schapenhouders van de wolf is reeds aanzienlijk. Deze schade blijft toenemen. De Nederlandse schapen- en veehouders zijn bezorgd. De provincie dient goed voorbereid te zijn, een dossier aan te leggen en preventieve maatregelen te nemen. Hoe moet het wolvenbeheerplan eruit zien en willen PS via een motie vreemd opdracht geven aan PS een wolvenbeheerplan uit te werken samen met de Fauna Beheer Eenheid? Het CDA stelt voor een goed schadevergoedingssysteem op te stellen, regulering via wolfvrije gebieden in te stellen en meer beheer mogelijk te maken (zoals verjagen). De Fauna Beheer Eenheid ziet de noodzaak van de opbouw van een dossier. Er dient gekeken te worden naar de Europese regelgeving die verjagen verbiedt. Het CDA hoort graag de reactie van de andere partijen en de gedeputeerde op de door het CDA aangedragen suggesties. Het CDA overweegt een motie in te dienen om GS de opdracht tegen een dossier op te gaan bouwen en beleid te maken voor de wolf in Noord-Holland.

Eerste termijn

De heer **Van Tiggelen** (PVV) benoemt dat de wolf zich zo makkelijk verspreidt door het gevoerde beleid om zogenaamde natuurgebieden met elkaar te verbinden. De situatie waarin de wolf de makke schapen kan aanvallen, is niet gewenst. Een schadevergoeding is een mogelijkheid zodra het zich voordoet, echter, voorkomen is beter.

Statenlid **Cardol** (GL) meldt dat GroenLinks de wolf verwelkomt. Er liggen echter grotere problemen voor dan gevolgen van de komst van de wolf. De eerste vraag die voorligt voor GroenLinks is: hoe gaan we ons land zo inrichten dat er ruimte komt voor de dieren die zijn verdreven? Het is nodig fundamenteel anders te gaan denken over de inrichting van ons land. Een beheerplan dient het uitgangspunt te hebben dat de wolf welkom is. GroenLinks stemt voor een motie waarin GS worden opgeroepen aan dossieropbouw te doen. GroenLinks kan instemmen met de voorgestelde uitwerkingspunten, maar ziet dit graag in breder perspectief. GroenLinks voert liever een discussie voorafgaand aan een beheersplan. Wolfvrije gebieden zijn slechts een sluitstuk van het beleid en als met beheer afschot wordt bedoeld, dan is GroenLinks daar mordicus tegen.

Statenlid **Hollebeek** (PvdD) is tevreden dat de provincie de wolf verwelkomt. De vraag die voorligt of PS een beheersplan willen laten opstellen of niet. De wolf levert een bijdrage aan de biodiversiteit. Het is een hoopvol teken dat de wolf weer een natuurlijke plek in het ecosysteem gaat innemen. De woorden beheerplan en regulering klinken neutraal, maar betekenen afschot. Boeren dienen hun schapen goed te beschermen. Het kan niet meer dat overlast direct aan afschot wordt gekoppeld. Aan deze nota lijken meer bedrijfseconomische dan dierenwelzijn aspecten ten grondslag te liggen. De PvdD kan zich niet vinden in vraag 2. Eer zijn voldoende preventieve maatregelen te nemen. De PvdD stemt niet in met de voorgestelde uitwerkingspunten. De PvdD is voorstander van de beschermde status van de wolf.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of de PvdD geen enkele actie wil ondernemen. Is de PvdD voor het op nare manier laten verscheuren van schapen door de wolf?

Statenlid **Hollebeek** (PvdD) is niet voor het verscheuren, maar voor goede bescherming van de schapen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt hoe Statenlid **Hollebeek** vorm wil geven aan het beschermen van schapen.

Statenlid **Hollebeek** (PvdD) denkt aan het houden van de schapen dicht bij het perceel en het bouwen van schuilmogelijkheden in het landelijk gebied.

Mevrouw **Hoogendoorn-van de Maarl** (ChristenUnie) is voorstander van het opstellen van een beheerplan, samen met de FBE. De ChristenUnie denkt aan preventieve maatregelen en het beschikbaar stellen van vergoedingen, ook voor verloren en gevonden dieren. De ChristenUnie roept op met innovatieve technieken de wolven te volgen, zodat eenvoudig aangetoond kan worden hoe de schade aan de schapen is ontstaan.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt om een verduidelijking over het volgen van wolven.

Mevrouw **Hoogendoorn-van de Maarl** (ChristenUnie) denkt dat een GPS tracker meer duidelijkheid biedt over waar de wolf is geweest.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) meldt dat de wolf 150 jaar geleden is uitgeroeid door afschot. De natuur is zo hersteld dat de wolf weer domicilie vindt in Nederland. De PvdA is ook voorstander van het eerst en beter beschermen van de eigen eigendommen. De connotatie die een beheerplan heeft, is dat het gaat om afschot. De PvdA is hier tegen. Er liggen grotere problemen voor waar PS zich eerder op dienen te richten. Europese regelgeving verbiedt afschot of verjagen. Een aanpassing van deze regelgeving is niet waarschijnlijk. Zij doet de suggestie ezels de schapen te laten beschermen. De PvdA is niet voor het opstellen van een beheerplan. De PvdA stelt vraagtekens bij het belasten van de FBE met het aanleggen van een dossier, daar waar de informatie ook elders wordt verzameld.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) voegt toe dat afschot niet de wens is van het CDA. Zij stelt voor dossieropbouw te starten en regelingen op te stellen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt hoe een beheerplan eruit gaat zien. Zij kent geen andere maatregelen. Dossieropbouw zou de gevolgen voor de boer of schapenhouder vast kunnen leggen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) wil meer mogelijk maken, zodat op het moment dat er een probleem ontstaat er richting de Europese Unie actie kan worden ondernomen. Zij opteert niet voor afschieten, maar voor maatregelen als wolfvrije gebieden. Zij vraagt te onderzoeken welke maatregelen wel mogelijk zijn.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) neemt het voorstel mee terug naar haar fractie. De wolf is echter een beschermd dier. Het is naar haar idee een nog niet urgent punt, in vergelijk met de andere zware dossiers die voorliggen in de provincie.

De heer **Mangal** (DENK) vraagt of de natuur zich überhaupt laat beheren, of dat de natuur wordt verdrongen. Hij vraagt om te denken en vraagt of het een beter idee is een schapenbeschermbeheerplan op te stellen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) meent dat verantwoordelijkheid voor de bescherming van schapen bij de ondernemer zelf ligt.

De heer **Mangal** (DENK) vraagt zich af of het verslinden van schapen onder het ondernemingsrisico valt.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) denkt van wel.

Mevrouw **Strens** (D66) dankt voor het agenderen van de discussienota. D66 is blij met de terugkeer van de wolf. Het plan voor het opstellen van een beheerplan kan binnen de fractie van D66 niet op steun rekenen. Hoe groot is het probleem nu eigenlijk, en beheer heeft de connotatie van afschot. Er kan worden bezien wat er bruikbaar is voor Noord-Holland uit het wolvenbeheerplan uit 2019

Mevrouw **Alberts** (SP) bedankt het CDA voor het agenderen van dit punt. Zij is blij dat de wolf zijn weg terugvindt in Nederland, omdat dit een natuurlijke predator is. Dat is wat anders dan een jager met een geweer of een sadist. Een wolf doodt om in zijn voedselbehoefte te voorzien en in die van andere dieren. Het CDA denkt al na over een financiële compensatie, zoals ook bij schade die veroorzaakt werd door ganzen. Haar fractie is nog niet toe aan een faunabeheerplan, omdat het weinig verandert aan het doel van dieren en de bedoelingen. Zij is van mening dat het doden van dieren al in het systeem zit en vindt dat betreurenswaardig. Zij wijst erop dat wolven overigens ook ganzen lusten; dat is wellicht een oplossing om van de overlast van andere dieren af te komen. Wat het opbouwen van een dossier betreft vraagt zij zich af of de gedode dieren ook inderdaad door een wolf zijn gedood of wellicht door honden.

De heer **De Wit** (VVD) vindt het belangrijk dat de overheid mensen de gelegenheid geeft om zich te beschermen tegen de risico's in de richting van dieren en mensen. Als er signalen zijn dat het risico te groot wordt, dan moet de provincie als overheid bespreken wat er gedaan moet worden om schade en overlast te voorkomen. Hij vindt het overigens een goed initiatief om dit onderwerp te bespreken.

Mevrouw **Strens** (D66) vraagt of zijn fractie van mening is dat ondernemers die schapen houden, zelf verantwoordelijk zijn voor de veiligheid in de nacht van deze dieren.

De heer **De Wit** (VVD) is het daarmee eens en denkt dat er twee scenario's zijn. Men kan kijken naar het aantal wolven. Als dat meevalt dan hoeven ze niet een met een bazooka te worden afgeschoten en is het aan de ondernemer om zijn veestapel te beschermen. De andere optie is dat, als blijkt dat de overlast toeneemt door een stijging van de populatie, ondernemers naar de overheid mogen kijken. Er dient dan, samen met andere partijen,

bekeken te worden of er een stapje meer gezet kan worden.

Mevrouw -**Strens** (D66) hoopt niet dat de VVD blij is als de overheid met een bazooka op wolven gaat schieten en dat de beschermde status van de wolf gerespecteerd wordt.

De heer **De Wit** (VVD) heeft het woord bazooka figuurlijk bedoeld. Hij pleit er bij zijn collega's in het Europees Parlement voor dat de beschermde status van de wolf wordt afgeschaft, maar als het aantal wolven toeneemt, dan moeten er wel middelen zijn om mensen te kunnen beschermen.

De heer **Mangal** (DENK) vraagt hoeveel wolven dan een verblijfsvergunning krijgen.

De heer **De Wit** (VVD) hoopt niet dat er te veel wolven zullen komen. Hij hoopt dat Noord-Holland zal profiteren van de natuurlijke barrières zoals het Noordzeekanaal. Mocht het aantal wolven toenemen, dan moet er wel iets aan worden gedaan en moet de overheid in gesprek gaan met mensen die hiervan de negatieve effecten ervaren. Als de overheid in een dergelijk geval niet thuis geeft, verzaakt deze zijn taak.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vindt de vraag van de heer De Wit over hoeveel wolven er nog bijkomen legitiem, maar wijst erop dat een wolf een roedeldier is en dat wolven een eigen territorium zoeken. Wolven kunnen wel 50-100 km per dag overbruggen en daarom is dit een probleem van heel Nederland en wellicht van heel Europa. Ze vraagt of de heer De Wit het met haar eens is dat het wellicht nu beter is om alles op zijn beloop te laten, omdat de stap die nodig is vanzelf komt.

De heer **De Wit** (VVD) is het daarmee eens en denkt dat de situatie in de gaten moet worden gehouden. Indien nodig moet de overheid ingrijpen. Die verantwoordelijkheid heeft de overheid naar de inwoners toe.

Statenlid **Hollebeek** (PvdD) vraagt de heer De Wit of hij het wellicht ook beter vindt dat ganzen verjaagd worden door een natuurlijke vijand.

De heer **De Wit** (VVD) zegt dat zijn fractie het ongenoegen over het ganzenbeleid al vaker in deze ruimte heeft uitgesproken. Als de plussen hoger zijn dan de minnen vindt hij dat erover te praten valt, maar hij vraagt of dit een reële oplossing is. Hij wijst op de regeling met BIJ12 en dat per 1 januari 2023 de overheid daardoor meer verantwoordelijkheid krijgt. Het is de vraag wat de provincie dan gaat doen met het mandaat van de FBE. Uiteindelijk kan men in Noord-Holland leven dankzij de ingrepen die mensen daar hebben gedaan, want anders zou alles onder water hebben gestaan. Daarom denkt hij dat men ook moet optreden tegen wolven als de overlast toeneemt. In een dergelijke situatie dient het provinciale bestuur de verantwoordelijkheid te pakken.

Gedeputeerde **Rommel** bedankt het CDA voor het agenderen van dit punt. Zij wijst erop dat sinds 2019 er interprovinciaal een wolvenplan is opgesteld wat aan het eind van dit jaar zal worden herzien. Daarbij zal het IPO-plan worden gevolgd. Beheer per provincie regelen is op dit vlak te klein en eigenlijk zou dit zelfs internationaal opgepakt moeten worden. Een wolf kan grote

afstanden afleggen. Daarnaast rukt op dit moment ook de jakhals op. Spreekster is ook portefeuillehouder fauna in IPO verband en heeft daar dus veel mee te maken. De dossieropbouw gebeurt samen met het IPO en er is een wolvenmeldpunt. Wat de schadevergoeding betreft zegt zij dat, omdat er geen sprake van een roedel is, de bescherming van de eigen dieren bij de grondeigenaar zelf ligt, maar omdat de wolf nog geen territorium in Noord-Holland heeft, is de schadevergoeding 100%. Zij meldt dat een wolf 1200 km kan afleggen en zelfs 17 km kan zwemmen, dus het is lastig om het gebied af te bakenen. Ook de Europese Commissie heeft aangegeven dat een en ander juridisch heel lastig ligt. Daarnaast is de wolf een beschermde diersoort en daarom moet er ook internationaal een wolfbeheerplan worden gemaakt. De heer De Wit gaf al aan dat het plan eind dit jaar wordt herzien en dan komen er meer mogelijkheden voor provincies om hun eigen regelingen te treffen. Zij zal, als het wolvenplan is vastgesteld door het IPO, dit ook op de agenda van PS zetten. Als de provincie zelf nog een calamiteitenplan zou willen opstellen, bijvoorbeeld in verband met schadevergoeding en informatie en eventueel een noodset, dan is dat altijd mogelijk. Op een vraag van Statenlid **Hollebeek** (PvdA) of de gedeputeerde wil dat Noord-Holland zelf het wiel uitvindt, zegt zij dat niet de bedoeling, maar als de provincie, naast het landelijke plan, nog meer wil doen, dan is dat mogelijk. Zij geeft dit daarom mee als overweging.

Mevrouw **Koning- Hoeve**(CDA) vraagt wat er wordt bedoeld met een noodset.

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat dit zou kunnen bestaan uit hekken of iets dat snel op een plek kan worden neergezet mocht er een wolf zijn gesignaleerd. Op die manier kan de omgeving tegen de wolf worden beschermd.

De **voorzitter** vraagt mevrouw Koning-Hoeve of alle vragen beantwoord zijn.

Mevrouw **Koning - Hoeve** (CDA) is blij met de reacties gaat deze bekijken. Wellicht zal haar fractie een motie hierover indienen.

De **voorzitter** constateert dat het CDA zich bezint op een motie over dit onderwerp.

9b. Agenderingsverzoek brief van de C-agenda RDA Zienswijze Doden van dieren naar de B-agenda (PvdD & SP)

Mevrouw **Koning** (CDA) heeft een punt van orde en meldt dat zij de vergadering gaat verlaten en dat haar collega, mevrouw Kuiper, haar digitaal zal vervangen.

De **voorzitter** meldt dat dit punt is geagendeerd door de Partij van de Dieren en de SP. Onderwerp van bespreking is de brief van RDA inzake de zienswijze Doden van dieren.

De volgende vragen zijn voorgelegd:

1. Stel dat we geen dieren hoéven te doden voor onze eigen gezondheid, veiligheid, vermaak, etc., zijn de commissieleden het dan met ons eens dat we dan in principe dieren niet moeten doden? Zou dat niet het vertrekpunt moeten zijn van provinciaal beleid?
2. Zo ja, zijn de commissieleden bereid de provincie op te roepen om actiever te zoeken naar mogelijkheden om het doden van dieren te voorkómen, door bijvoorbeeld vaker te

reflecteren op eigen beleid, door het onnodig doden van dieren als provincie niet te stimuleren, door actiever overleg met dierenwelzijnsorganisaties en door meer inzet op onderzoek en innovatie op het gebied van niet-dodelijke oplossingen?

3. 3. Zien de collega's nog andere mogelijkheden voor verbetering in beleid van de provincie op het punt van voorkomen van doden van dieren en het respecteren van hun intrinsieke waarde?

Statenlid **Kostic** (PvdD) geeft een toelichting op het rapport dat tot doel heeft dat overheden voorzichtiger omgaan met dieren en het doden van dieren voorkomen. Dit vergt een prikkelende houding, regelmatige reflectie en overleg en inzet op onderzoek en innovatie. Jaarlijks worden circa 100.000 dieren gedood en haar fractie verzoekt de provincie om samen met de RDA creatief en innovatief aan de slag te gaan om het doden van dieren te voorkomen. De RDA zet in op preventie en het minder doden van dieren en ze vraagt of de commissieleden bereid zijn om minder doden van dieren zo veel mogelijk op te nemen in het beleid.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) wijst op punt 1, waarin staat dat dieren gedood worden voor vermaak. Zijn fractie kan daar niet achter staan en is geen fan van het doden van dieren. Hij wijst op de waterleidingduinen waar inmiddels al tweemaal zoveel herten zijn afgeschoten als er rondlopen en vraagt zich af wat men dan aan het doen is. Hij steunt daarom de visie van de Partij van de Dieren.

Statenlid **Bwefar** (GL) vindt dat dieren onderdeel zijn van hetgeen de mens heeft gekregen om te beheren en te gebruiken. Het lijkt erop dat mensen vergeten zijn dat dieren levende wezens zijn. Daarnaast hebben dieren een grotere gevoelswereld dan men aanvankelijk dacht, maar ook meer fantasie en inlevingsvermogen. Het onderzoek daarnaar staat weliswaar nog in de kinderschoenen, omdat men nog niet zo lang geld steekt in de gevoels- en belevingswereld van dieren. De RDA stelt dat de houding van mensen naar dieren toe is veranderd. Haar fractie wil ook een stap verder gaan in het belang van de dieren. Zij graag zou graag zien dat, voordat er dieren worden gedood, nog eens wordt onderzocht welke alternatieven er zijn. De voorgestelde twee punten zijn volgens haar de beste middelen en ze vraagt wat de gedeputeerde daarvan vindt.

De heer **Klein** (ChristenUnie) bedankt de indieners voor het agenderen van dit punt. Zijn fractie herkent dat er steeds minder draagvlak is voor het doden van dieren en vindt dat een goede zaak. Wel is het jammer dat een groot deel van de bevolking zich niet afvraagt of het stukje vlees op het bord wel goed leven heeft gehad. Deze visie kijkt erg naar de laatste levensdagen van de dieren, maar hij zou het beter vinden als gekeken wordt of er andere preventieve maatregelen zijn om te voorkomen dat de populatie uit de hand loopt. Dan hoeft men ook geen dieren te doden. Anderzijds moet men niet naïef zijn, omdat er nu eenmaal dieren zijn die overlast geven en een gevaar vormen voor de volksgezondheid. Wellicht kan naar innovatieve maatregelen worden gekeken, zoals de RDA voorstelt.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vindt dat er wel veel verschillende uitgangspunten waarin je dieren zou kunnen of willen doden in een zin staan. Met betrekking tot de gezondheid denkt zij dat dierproeven voor nieuwe medicijnen of behandelmethodes of iets dergelijks dit rechtvaardigen. Op het gebied van veiligheid is zij het eens met het standpunt van de fractie van ChristenUnie. Op het gebied van vermaak sluit zij zich aan bij het standpunt van de PVV. Zij denkt dat de provincie steeds weer moet reflecteren waar deze staat als het gaat om het noodzakelijk doden van dieren. Zij worstelt ermee dat er dieren gedood worden om te consumeren en in de voedselvisie zijn

daarover afspraken gemaakt. Daar zou de provincie alsnog op kunnen hameren. Zij is van mening dat de dieren intrinsieke waarde hebben, maar of men zich dat ook moet bedenken bij mieren en muggen vraagt zij zich af, omdat dit dan wel erg ver wordt doorgevoerd. In ieder geval vindt zij dat dieren nooit voor vermaak mogen worden gedood, soms voor veiligheid en steeds minder voor consumptie. Hoewel er tegenwoordig steeds meer vleesvervangers worden gebruikt, las zij in De Volkskrant dat het opvallend is dat er tegelijkertijd niet minder vlees wordt gegeten. Wellicht moet de provincie het goede voorbeeld geven en al het vlees van de tafels halen. Zij zou daar een groot voorstander van zijn.

De heer **De Wit** (VVD) zegt dat over dit punt al eerder discussies zijn gevoerd. Zijn fractie stelt zich op het standpunt dat het dierenbelang in het provinciale beleid is verankerd en geen aanvulling behoeft.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of de VVD weet dat het provinciaal beleid is dat het doden van dieren zoveel mogelijk voorkomen moet worden. Toch blijkt bij de uitvoering dat het aantal dieren dat gedood wordt niet daalt. Ze vraagt of de VVD ondernemers en anderen niet wil stimuleren om over te gaan naar iets beters, of dat de VVD lekker vasthoudt aan het doden van alles wat leeft.

De heer **De Wit** (VVD) neemt afstand van deze uitspraak en zegt dat zijn fractie zeker niet alles wil doden wat leeft. De vraag was of dit niet breder moest worden gezien en hij is ervan overtuigd dat er is ingezet op alternatieven, zoals bij de ganzen. Het doel van het beleid is namelijk om schade te voorkomen en hij denkt dat dit prima geborgd is. Zo moeten er, in verband met de veiligheid van de luchtvaart, regelmatig dieren worden afgeschoten. Dat is namelijk de verantwoording van de provincie naar de samenleving toe.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft de indruk dat jagers plezier beleven aan het doden van dieren en zij betreurt dat. Zij vraagt wat hierin de stelling van de VVD is.

De heer **De Wit** (VVD) zegt dat hij ook niet houdt van suppen, maar als andere mensen dat wel willen doen, dan zal hij dat niet veroordelen. Dit geldt wat hem betreft ook voor het jagen.

Mevrouw **Strens** (D66) vindt de eerste vraag retorisch en hoopt dat iedereen het daarmee eens is. Zij denkt dat er in de aanbevelingen goede en menselijke punten staan, maar ze vraagt zich af hoe dat naar provinciaal beleid kan worden vertaald. Tevens roept ze de gedeputeerde op om te bekijken welke keuzes er gemaakt kunnen worden met betrekking tot het eetpatroon. Daarnaast kan wellicht meer ingezet worden op onderzoek en innovatie voor niet dodelijke toepassingen en wellicht kan dit ook in breder verband, omdat ook andere provincies dergelijke problemen hebben. Zij vraagt zich af of de provincie al de juiste zaken op dit gebied doet.

Statenlid **Kostic** (PvdD) zou graag zien dat het voorkomen van het doden van dieren meer SMART wordt gemaakt en dat er een bijeenkomst wordt georganiseerd waarbij de RDA en externen worden uitgenodigd om een casus te bespreken volgens het afwegingskader uit het RDA-akkoord. Wellicht kan op die manier tot een betere oplossing worden gekomen.

Mevrouw **Kuiper-Kuijpers** (CDA) constateert dat de RDA vijf redenen voor het doden van dieren erkent en zij denkt dat dit in Nederland veelal al zo gebeurt. Zo is het houden van dieren aan

strenge regels gebonden en dat geldt ook voor het jagen. Het doden van dieren gebeurt niet zonder reden in Noord-Holland. Veel dieren zijn overigens beschermd en mogen niet eens gedood worden. Doden tijdens de jacht gebeurt snel en effectief als dat nodig is en daarnaast is het ook niet goed dat een aantal dieren op een hoop wordt gegooid. Zo zijn er veel lieve dieren die geen problemen veroorzaken. Daarnaast zijn er wilde dieren, zoals ganzen, wolven en ratten, die wel veel schade aanbrengen. Bij die laatste is het nodig om ze te doden, omdat ze gevaarlijk zijn of ernstige schade kunnen veroorzaken.

Gedeputeerde **Rommel** vraagt zich af of dit een vertrekpunt moet zijn van het provinciaal beleid, omdat in de Wet natuurbescherming staat dat dieren niet gedood mogen worden bij faunabeheer, tenzij er sprake van schade is, er geen alternatieven zijn en het geen beschermde diersoorten zijn. Zij wijst verwijst naar de onderzoek agenda van BIJ12 en zegt dat binnen IPO verband gekeken wordt of de commissie van onderzoek een grotere rol kan krijgen. Op de vraag of er ook andere mogelijkheden voor verbetering zijn, refereert zij aan de opmerking over het houden van een bijeenkomst en daarnaast kunnen PS ook beslissen om extra middelen beschikbaar te stellen voor onderzoek.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of GS ook bereid zijn om de aantallen gedode dieren SMART te maken, zodat gecontroleerd kan worden of het verminderen ook lukt.

Gedeputeerde **Rommel** denkt dat de aantallen al SMART zijn geformuleerd, omdat een en ander in de jaarplanning staat en daarnaast worden er onderzoeken gedaan. Overigens is gebleken dat bij damherten en ganzen dit helaas nog niet echt werkt.

Statenlid **Kostic** (PvdD) zegt dat wel veel cijfers zijn over hoeveel dieren er gedood worden, maar niet hoeveel dat cijfer naar beneden is gegaan. Daarom wil zij dat graag expliciteren en ze stelt voor om dat te doen door middel van een indicator.

Gedeputeerde **Rommel** zou liefst in een klap van de aantallen af zijn, zodat er geen maatschappelijke schade meer is, want hoe langer de populatie groeit, des te meer dieren er gedood moeten worden.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt een toelichting van de gedeputeerde op haar opmerking over meer geld.

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat PS ervoor zouden kunnen kiezen om meer geld te alloceren voor onderzoek.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) refereert aan een eerdere discussie over het vogelasiel.

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat dat een heel ander onderwerp was wat over dierenwelzijn ging. Als PS bij meerderheid beslissen dat daar meer geld naartoe moet, dan is dat aan PS.

Statenlid **Kostic** (PvdD) is blij dat de fracties van de PVV en PvdA ook tegen het vissen als hobby zijn. De noodzaak van het doden van dieren wordt niet ontkend door de RDA, maar er wordt wel een kader voor aangeboden. Zij zou daarom graag, in dat kader, een concrete

casus willen bespreken met dierenbelangenorganisaties en de RDA. Het zou mooi zijn als er extra geld komt, zodat het aantal dieren dat gedood wordt SMART kan worden gemaakt waardoor de ontwikkelingen makkelijk gevolgd kunnen worden. Wat dierenwelzijn betreft mist zij nog een gedeputeerde dierenwelzijn, maar zij hoopt dat een en ander wel in overleg gaat.

Mevrouw **Bouhlel-Lascaris** (SP) constateert dat meerdere partijen zeggen dat er het nodige gedaan wordt en dat bedreigde diersoorten niet afgeschoten moeten worden. Zij noemt in dat kader echter de knobbelzwanen die weliswaar bedreigd zijn, maar toch afgeschoten worden. Zij vindt dat een vergunning daarvoor wel erg makkelijk wordt afgegeven en zou daarom graag zien dat hierover, samen met de RDA wordt nagedacht.

De **voorzitter** constateert dat men graag samen met de RDA een casus wil behandelen en de aantallen afgeschoten dieren SMART wil maken. Ze vraagt wat de commissieleden hiervan vinden.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) denkt dat er meer moet worden ingezet om mensen in de provincie te bombarderen met afschuwelijke gevallen van dieren die met plezier worden gedood.

Mevrouw **Strens** (D66) wil, als dit opnieuw besproken wordt, graag dat er een bespreekstuk ligt en vraagt de gedeputeerde of de gevolgen voor het ganzenbeleid binnenkort nog terugkomen.

Statenlid **Kostic** (GL) zegt dat hiernaar gekeken kan worden, maar dat het vooral gaat om een gedachtenoefening waarbij concreet naar een casus kan worden gekeken en de uitwerking kan worden gemaakt met behulp van het kader van de RDA.

De **voorzitter** constateert dat zes partijen het met het voorstel een zijn. Ze stelt voor dat het voorstel nog duidelijk geformuleerd wordt en dan via de mail wordt uitgezet met daarbij een bepaald moment waarop men hierop terugkomt. Tevens kan worden aangegeven of de fracties dit een goed voorstel vinden.

10. Rondvraag gedeputeerde Rommel

Mevrouw **Alberts** (SP) heeft geconstateerd dat op de tekeningen in het natuurjaarplan de te kappen bomen in de Schoorlse duinen niet meer staan ingevuld en ze vraagt de gedeputeerde of deze de commissieleden kan bijpraten over de plannen. Zij vraagt tevens naar de uitdunning van de Schoorlse duinen.

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat er een natuurjaarplan 2023 ligt dat jaarlijks wordt vastgesteld, zodat mensen subsidie kunnen aanvragen. Het natuurjaarplan is gebaseerd op de Natura 2000-gebieden die al vastgesteld zijn. Daarin staat het genoemde kaartje, maar dat wil niet zeggen dat dat uitgevoerd wordt in de Schoorlse duinen. Er is een aantal jaar geleden een overeenkomst gesloten en er zal ook een evaluatie worden gehouden. Daarnaast heeft er al een aantal gesprekken plaatsgevonden. De tweede ronde gesprekken zal gehouden worden in oktober 2022 en daarna komt er een nieuw beheerplan. Met betrekking tot de vogelrichtlijnen zegt zij dat de doelen die daarin staan behaald moeten worden vervolgens komt er een zienswijze en dan zal volgend jaar het jaarplan worden vastgesteld, waarna er een ander kaartje zal worden gemaakt. Met betrekking tot de uitdunning zegt zij dat dat gewoon een onderdeel is van het beheer en dat

dit valt onder het regulier onderhoud. Het gaat om slecht enkele bomen die gekapt worden, maar hoeveel dat er zijn, kan zij zo niet zeggen. Zij zal daarop terugkomen.

Statenlid **Cardol** (GL) merkt op dat de Stichting Duinenbehoud over zaken in heel Nederland gaat, maar oppert dat men wellicht de Duinstichting bedoelt.

De heer **Mangal** (DENK) verwijst naar de Formule I races die afgelopen weekend in Zandvoort zijn gehouden. Hij vraagt de gedeputeerde hoe zij dat wil uitleggen aan de diverse bedrijven en ondernemers in het kader van het stikstofbeleid. Tevens vraagt hij hoe de Formule I bijdraagt aan het vlot trekken van de woningbouw en de biodiversiteit van de omgeving.

Gedeputeerde **Rommel** constateert dat de heer Mangal grote betrokkenheid heeft bij grote maatschappelijke vraagstukken. De Formule I is een privaat initiatief en dat wordt door de overheid getoetst aan wet- en regelgeving. Er zouden 38 toetsingen bij de rechter hebben plaatsgevonden en deze zijn alle positief bevonden. Deze races kunnen onder meer gedaan worden doordat de Jumbodagen zijn ingeleverd. Overigens vond ze de mobiliteit in de afgelopen weken erg spannend.

De heer **Mangal** (DENK) vraagt hoe de gedeputeerde straks met de boeren gaat spreken over het stikstofbeleid en de Formule I.

Gedeputeerde **Rommel** zegt dat de Formule I binnen de regelgeving valt en dat het daarom uit te leggen is.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) vraagt of de gedeputeerde weet dat rondom dit evenement de normale exploitatie gedurende twee maanden stilligt waardoor er minder stikstofuitstoot is.

Gedeputeerde **Rommel** is ervan op de hoogte dat gedurende de opbouw en afbouw het circuit niet gebruikt wordt en dat zit inderdaad in de stikstofberekeningen.

16. Sluiting

De **voorzitter** meldt dat de volgende vergadering gehouden zal worden op 26 september 2022. Zij sluit de vergadering.

Provincie Noord-Holland

Agenda Natuur Landbouw & Gezondheid

Datum	05-09-2022
Tijd	10:30 - 15:30
Locatie	Statenzaal
Voorzitter	Nicole van der Waart
Toelichting	De vergadering vindt in hybride vorm plaats. De vergadering is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek of digitaal. Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Natuur, Landbouw & Gezondheid. Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 2 september 2022) bij commissieadviseurs Susanne Neeskens: neeskenss@noord-holland.nl en Jesca Faber jesca.faber@noord-holland.nl Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 4 eerder beginnen.

0	**Technische Briefing: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (09:15 - 10:15 uur)**
1 10:30	**Opening en mededelingen**
2 10:35	**Inspreekhalfuur**
3 11:05	**Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda**
4 11:10	**B-agenda Gezondheid, leefbaarheid (en Milieu)**
4.a	**Voortgang Tata Steel** Behandelvoorstel: Met de commissieleden en de gedeputeerde de voortgang van het programma Tata Steel en de daar gerelateerde actuele onderwerpen bespreken.

Toelichting:
Naast de jaarlijkse rapportage over de voortgang van het programma Tata Steel2020-2050 heeft de commissie een drietal stukken ontvangen van GS: uitkomsten van de expertmeetings, ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu - Tata Steel en tot slot een herziene Expression of Principles Tata Steel.

4.a.1 Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020 - 2050 (B-agenda NLG 05-09-2022)

Toelichting:
Op 17 november 2020 hebben GS samen met de IJmond gemeenten het Programma Tata Steel 2020-2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond vastgesteld. Het programma bestaat uit een samenhangend pakket van bestaande en nieuwe maatregelen voor de korte en de langere termijn. De voortgangsrapportage gaat over de periode juli 2021 tot en met juni 2022.

4.a.2 Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel (NLG 05-09-2022)

Toelichting:
Naar aanleiding van het RIVM rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio' hebben er een aantal expertmeetings plaatsgevonden tussen RIVM en Tata Steel om het verschil tussen wat enerzijds in het luchtmeetnet aan PAK en een aantal metalen wordt gemeten en anderzijds wat er op basis van berekeningen met onder meer de elektronische milieujaarverslagen van Tata Steel wordt verwacht. Belangrijkste conclusie is dat partijen een beter inzicht hebben in de factoren die het verschil verklaren tussen wat er enerzijds in het luchtmeetnet aan PAK en aantal metalen wordt gemeten en anderzijds wat er op basis van berekeningen met onder meer de elektronische milieujaarverslagen van Tata Steel wordt verwacht. Op basis van deze conclusie zal er een actualisatie plaatsvinden van het e-MJV 2021 en zal het gesprek met het Rijk over het wettelijk stelsel registratie emissies worden voortgezet.

4.a.3 Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu - Tata Steel (NLG 05-09-2022)

Begin 2022 zijn er bij de provincie Noord-Holland drie verzoeken ingediend over vergunningen die zijn verleend aan Tata Steel. Eén verzoek houdt relatie met de natuurvergunning van Tata Steel en gehele of gedeeltelijke intrekking hiervan. Twee verzoeken relateren aan de omgevingsvergunning milieu. Het gaat om aanscherping met betrekking tot NOx (Stikstofoxiden) en SO2

(Zwaveldioxide). Daarnaast wordt gevraagd om aanscherping van de omgevingsvergunning milieu met betrekking tot ZZS (zeer zorgwekkende stoffen) en stof. De ontwerpbesluiten zijn gereed en liggen vanaf donderdag 14 juli 2022 voor zes weken ter inzage bij de omgevingsdiensten en via www.officielebekendmakingen.nl

4.a.4 Tata/klimaat: Brief aan PS herziene Expression of Principles Tata Steel (c-agenda NLG & RWK 5-9-2022)

Op 30 maart 2021 hebben het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en Tata Steel samen een “Expression of Principles” (EoP) ondertekend over de reductie van CO2, milieu en innovatie projecten. Door het besluit van Tata Steel om af te zien van grootschalige Carbon Capture and Storage en direct te kiezen voor een nieuwe manier van staal maken is de EoP herzien. De provincie heeft op 15 juli 2022 de EoP mee ondertekent omdat de herziene versie meer inhoud bevat die op het taakveld ligt van de provincie. Provinciale Staten worden hier over geïnformeerd.

4.b Informatievoorziening VTH bij provinciale bedrijven - 2 maandelijks

Voorstel tot behandeling:
Met de commissieleden NLG en Gedeputeerde de VTH brief bespreken

Toelichting:
Het college van Gedeputeerde Staten informeert tweemaandelijks voorafgaand aan de vergadering van de commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid over de ontwikkelingen op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) bij bedrijven die onder provinciaal bevoegd gezag vallen. Hieronder vallen ook Tata Steel en Harsco MetalsHet college van Gedeputeerde Staten informeert tweemaandelijks voorafgaand aan de vergadering van de commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid over de ontwikkelingen op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) bij bedrijven die onder provinciaal bevoegd gezag vallen. Hieronder vallen ook Tata Steel en Harsco Metals

5 Rondvraag gedeputeerde Olthof

6 Rondvraag gedeputeerde Stigter

7 Rondvraag gedeputeerde Loggen

8 Rondvraag gedeputeerde Zaal

9 B-agenda Natuur

9.a Discussienota "Terugkeer van de Wolf in Noord-Holland" (CDA)

13:40

Behandelvoorstel:
Met de commissieleden en de gedeputeerde de discussienota "Terugkeer van de wolf in Noord-Hollnd" bespreken.

De volgende 3 vragen worden aan de commissie voorgelegd:
Kernpunt: Hoe gaan we onze landbouw- en gezelschapshuisdieren effectief tegen wolven beschermen?
Is de commissie het ermee eens dat PS een opdracht geeft aan GS om een beheerplan wolf op te stellen in overleg met de Fauna Beheer Eenheid?
Kunnen de commissieleden instemmen met de voorgestelde uitwerkingspunten in deze discussienota?

9.b Agenderingsverzoek brief van de C-agenda RDA Zienswijze Doden van dieren naar de B-agenda (PvdD & SP)

14:35

Behandelvoorstel:
Met de commissieleden en de gedeputeerde de brief van RDA inzake de zienswijze Doden van dieren bespreken.

De volgende vragen worden voorgelegd:
1. Stel dat we geen dieren hoéven te doden voor onze eigen gezondheid, veiligheid, vermaak, etc., zijn de commissieleden het dan met ons eens dat we dan in principe dieren niet moeten doden? Zou dat niet het vertrekpunt moeten zijn van provinciaal beleid?
2. Zo ja, zijn de commissieleden bereid de provincie op te roepen om actiever te zoeken naar mogelijkheden om het doden van dieren te voorkómen, door bijvoorbeeld vaker te reflecteren op eigen beleid, door het onnodig doden van dieren als provincie niet te stimuleren, door actiever overleg met dierenwelzijnsorganisaties en door meer inzet op onderzoek en innovatie op het gebied van niet-dodelijke oplossingen?
3. Zien de collega's nog andere mogelijkheden voor verbetering in beleid van de provincie op het punt van voorkomen van doden van dieren en het respecteren van hun intrinsieke waarde?

10 Rondvraag gedeputeerde Rommel

11 **C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comié van de Regio's)**

11.a **Water: Wijziging openstellingsbesluit POP3 onderdeel LEADER-projecten en niet-productieve investeringen water (C-agenda NLG 05-09-2022)**

GS hebben besloten om voor het onderdeel LEADER-projecten en voor het onderdeel niet-productieve investeringen water van de uitvoeringsregeling POP3 subsidies Noord-Holland de openstellingsbesluiten te wijzigen.

11.b **Water: Geborgde zetels waterschappen (C-agenda NLG 05-09-2022)**

PS worden geïnformeerd over de wetswijzigingen rondom de geborgde zetels in de waterschapsbesturen, enkele toezeggingen gedaan in de commissie NLG van 13 juni 2022 en de uitkomsten van de gesprekken met de dijkgraven over het vraagstuk van geborgde zetels en in hoeverre dit nog aansluit bij de huidige maatschappelijke opgaven in het kader van het coalitieakkoord.

11.c **Water: Uitvoering toezegging KRW-Omgevingswet Regionaal Waterprogramma (C-agenda NLG 05-09-2022)**

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over mogelijke aanvullende maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), onder andere op basis van de Omgevingswet. Dit ter uitvoering van een toezegging tijdens de behandeling door Provinciale Staten van het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 op 31 januari jl.

11.d **Water: brief Vechtplassencommissie aan waterschap AGV 15 juli 2022 over onderhoud beschoeiing Vecht (C-agenda NLG 05-09-2022)**

12 **C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)**

12.a **Gezondheid en leefbaarheid: Auditrapport Provinciaal Opdrachtgeverschap OD's (C-agenda NLG 05-09-2022)**

GS hebben onderzoek laten doen naar de manier waarop andere provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten vormgeven met het doel om hier lessen uit te trekken. Deze omgevingsdiensten voeren in opdracht van provincies taken uit op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving bij risicovolle bedrijven (Brzo-bedrijven).
Het onderzoek wijst uit dat dat provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten op een vergelijkbare wijze hebben georganiseerd. Omdat de verwachting is dat het vervolgen van dit onderzoek niet zal resulteren tot

nieuwe inzichten voor de provincie Noord-Holland, is er besloten om met bijgevoegd rapport het onderzoek af te ronden.

12.b Gezondheid en milieu: Park Nauerna besluitvorming addendum en start onderzoek RIVM (C-agenda NLG 05-09-2022)

Tussen Uitvoeringspartners, zijnde de Provincie Noord-Holland, de gemeente Zaanstad, NV Afvalzorg Holding en Vereniging Belangengroep Nauerna (BGN) is overeenstemming bereikt over het 'addendum Park Nauerna'. Dit addendum is een aanvulling op de mediationvaststellingsovereenkomst uit 2013 (20130604 en 20140817), waarin o.a. deze partijen afspraken hebben gemaakt over o.a. de aanleg van een recreatiepark op een gedeelte van de stortplaats Nauerna. Overeengekomen wordt dat door het RIVM – in opdracht van de provincie – een onderzoek zal worden uitgevoerd naar veilige recreatie op (voormalige) stortplaatsen en dat door Uitvoeringspartners uitvoering wordt gegeven aan de uitkomsten van dit onderzoek.

12.c Gezondheid en milieu: Ontgassen scheepvaart CC van brief aan minister I&W (C-agenda NLG 5-09-2022)

12.d Gezondheid en Leefbaarheid: Datarapportages luchtmeetnet over het jaar 2021 (C-agenda 05-09-2022)

In de IJmond, het havengebied van Amsterdam (Westpoort) en de Haarlemmermeer is ook in 2021 op alle meetlocaties voldaan aan de Europese wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit. De trendanalyse laat bovendien zien dat vanaf 2009 de concentraties fijnstof (PM10, PM2,5) en NO2 in alle drie de regio's dalen. Aan de aangescherpte WHO-adviesnormen wordt in de drie gebieden, net als op veel andere plaatsen in Nederland, nog niet voldaan. Dit staat in de jaarlijkse datarapporten voor de luchtkwaliteit in de drie regio's, die mede zijn opgesteld in opdracht van de provincie Noord-Holland.

12.e Gezondheid en leefbaarheid: Tweede Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos) (C-agenda NLG 05-09-2022)

Het Inwonersonderzoek dat naar de leefomgeving in regio IJmond is uitgevoerd, is onderdeel van het Programma Tata Steel 2020 – 2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond. Het tweede onderzoek is uitgevoerd in het voorjaar van 2022. Met het onderzoek wordt gemonitord hoe inwoners de leefomgeving in de IJmond ervaren.

13 **C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)**

13.a **Natuur/Recreatie: brief vergunning Lentekabinet (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.b **Natuur/stikstof: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (C-agenda NLG 05-09-2022)**

Het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland informeert PS over de startnotitie voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied voor de stikstofaanpak van Noord-Holland. Deze startnotitie is 10 juni 2022 gepubliceerd door het Rijk.

13.c **Natuur: Brief schade aan NNN festival (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.d **Natuur: Verzoek overprogrammeren Programma Natuur (C-agenda NLG 05-09-2022)**

Het Rijk heeft via het 'Programma Natuur' € 42,1 miljoen aan de provincie beschikbaar gesteld om (dertig) grootschalige natuurherstelmaatregelen uit te voeren. We voorzien een onderbesteding op deze maatregelen, daarom willen we overgaan tot een overprogrammering van maximaal 10% op de projecten waarvan de provincie trekker is. Dat komt neer op een maximale overbesteding van € 2 miljoen.

13.e **Stikstof: Brief er is maar één oplossing voor stikstofdebacle (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.f **Bodem: Verlenging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering (C-agenda NLG 05-09-2022)**

De Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering Noord-Holland wordt verlengd, tot 1 januari 2023, de voorziene inwerkingtredingsdatum Omgevingswet. De provincie zet zich in voor een schone bodem waar mensen veilig op kunnen wonen, werken en recreëren. De provincie geeft daarom financiële steun voor de uitvoering van saneringen waar de verontreiniging de maatschappelijke ontwikkeling belemmert. De subsidie kan aangevraagd worden via de website van de provincie (www.noord-holland.nl).

13.g **Stikstof: brief De boeren moeten 50% uitstoot verminderen maar wat deed de consument? (C-agenda NLG 09-05-2022)**

13.h **Natuur: Brief landschapstalk (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.i **Stikstof: Gemeente Midden-Groningen aangenomen motie Zorgvuldig stikstofbeleid (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.j **Natuur: Openstelling, subsidieplafond en wijziging Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg (C-agenda NLG 05-09-2022)**

De uitvoeringsregeling beoogt projecten te financieren die een bijdrage leveren aan het doel van versterking van het landschap en verbetering van de toegankelijkheid voor bewoners en recreanten van de Westeinderscheg. De uitvoeringsregeling is vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 6 juli 2021. De genomen besluiten betreffen de openstelling van de regeling en een wijziging van het subsidieplafond en maximale hoogte van het aan te vragen bedrag

13.k **Financien/Natuur: Begrotingsneutrale wijzigingen beleidsdoelenraming (06) juni 2022 (C-agenda EFB 12-09-2022 NLG 05-09-2022)**

Gedeputeerde Staten kunnen binnen de door Provinciale Staten vastgestelde begrotingsprogramma's middelen toewijzen aan de verschillende beleidsdoelen. Met dit besluit worden interne wijzigingen hierop administratief binnen de programmabegroting verwerkt.

13.l **Bodemdaling: Notitie Bodemdaling in Veenweidegebieden Randstedelijke Rekenkamer (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.m **Stikstof: Brief Stikstof tunnelvisie (C-agenda NLG 05-09-2022)**

13.n **Stikstof: Brief aangenomen motie gemeente Etten-Leur Zorgvuldig Stikstofbeleid (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14 **C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn**

14.a **Recreatie: Bestuursmededeling Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.b **Landbouw: Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022 (C-agenda NLG 05-09-2022)**

Per 1 juli tot 1 oktober 2022 kan subsidie worden verstrekt voor projecten die bijdragen aan de doelen Regeneratieve Landbouw en/of Kringlooplandbouw en eventueel Korte Keten, zoals omschreven in de Voedselvisie 2020-2030.

14.c **Landbouw: Studie Eiwittransitie Noord-Holland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

In opdracht van de Provincie Noord-Holland, het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, Amsterdam Trade en Innovatie, gemeente Zaanstad en The Protein Cluster is er een studie uitgebracht over de Eiwittransitie in Noord-Holland. Het doel van deze studie is om in kaart te brengen welke Noord-Hollandse organisaties zich bezighouden met de eiwittransitie, wat de grootste uitdagingen zijn voor deze bedrijven en wat mogelijke kansen zijn voor de eiwittransitie in Noord-Holland.

14.d **Landbouw: Ondertekenen Tuinbouw Pact tijdens Politieke conferentie ERIAFF (C-agenda NLG 05-09-2022)**

ERIAFF is het Europees netwerk voor innovatie in de landbouw en voedsel waar Noord-Holland al enkele jaren lid van is. Gedeputeerde Zaal geeft tijdens de jaarlijkse conferentie in Thessaloniki een aantal presentaties over de Nederlandse tuinbouw, de eiwittransitie en ondertekent het tuinbouw PACT namens GS.

14.e **Landbouw: Nationaal Strategische Plan (NSP) 2023-2027 voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) (C-agenda NLG 5-9-2022)**

GS hebben besloten om in het kader van de interbestuurlijke samenwerking, de indiening van het Nationaal Strategisch Plan (NSP) 2023-2027 voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) bij de Europese Commissie door de minister van LNV te ondersteunen.

14.f **Handhaving: Brief IVN in CC aan PNH over reactie ODNHN op verzoek handhaving WnbG Twiske (C-agenda NLG 5-9-2022)**

14.g **Landbouw: Green Deal Eiwitrijke Gewassen (C-agenda NLG 05-09-2022)**

De provincie Noord-Holland ondertekent samen met tientallen andere partijen de Green Deal ‘Eiwitrijke Gewassen’. Doel van deze Green Deal is het realiseren van een rendabele en duurzame Nederlandse teelt van stikstofbindende vlinderbloemigen, in te zetten voor humane consumptie. Met betrokkenheid van de hele keten, van veredeling tot en met consumptie.

14.h **Landbouw: Brief Landschap van de toekomst (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.i **Landbouw: Brief Nieuws uit de Greenport Aalsmeer (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.j **Landbouw: Verslag ERIAFF conferentie 14 en 15 juni 2022 (C-agenda NLG 05-09-2022)**

Gedeputeerde Ilse Zaal heeft op 14 en 15 juni jl. deelgenomen aan de jaarlijkse ERIAFF conferentie in Thessaloniki. Het verslag geeft een weergave van het doel en de opbrengst van deze deelname.

14.k **Recreatie: bestuursmededeling juli recreatieschap Spaarnwoude (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.l **Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Spaarnwoude (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.m **Recreatie: vastgestelde jaarstukken recreatieschap Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.n **Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Twiske-Waterland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.o **Recreatie: Vastgestelde jaarstukken recreatieschap Uitgeester- en Alkmaardermeer (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.p **Recreatie: Bestuursmededeling recreatieschap Uitgeester- en Alkmaardermeer (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.q **Recreatie: Bestuursmededeling Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.r **Recreatie: Jaarverslag 2021 Recreatie Noord-Holland N.V. (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.s **Recreatie: Informatienota Plassenschap Loosdrecht (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.t **Dierenwelzijn: Publicatie RDA zienswijze "Dilemma's in de wildopvang" (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.u **Arbeidsmarkt/landbouw/bereikbaarheid/klimaat etc.: Samenwerkingsagenda Kop van Noord-Holland 2022-2025 (C-agenda EFB en M&B 12-09 en NLG en RWK 05-09-2022)**

Om de gewenste ontwikkelingen in de regio Kop van Noord-Holland mogelijk te maken, blijven provincie Noord-Holland, gemeente Texel, gemeente Den Helder, gemeente Hollands Kroon en gemeente Schagen intensief samenwerken. De gezamenlijke ambities staan in de Regionale Samenwerkingsagenda Kop van Noord-Holland 2022-2025.

14.v **Visserij: Brief stikstofproblematiek en garnalenvisserij in relatie tot de WNB-vergunning (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.w **Landbouw: brief gemeente Schagen over stikstofreductiedoelen (C-agenda NLG 5-9-2022)**

14.x **Landbouw: Brief zorg om boer en tuinder (C-agenda NLG 05-09-2022)**

14.y **Recreatie: Bestuursmededeling recreatieschap Twiske-Waterland (C-agenda NLG 05-09-2022)**

15 **C-agenda Algemeen**

15.a **EFB/RWK/NLG IBT: Brief GS aan PS inz. Jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021 (C-agenda EFB 20-6-2022 en c-agenda NLG en RWK 5-9-2022)**

De provincie Noord-Holland maakt jaarlijks de beoordelingsresultaten van het Interbestuurlijk Toezicht openbaar. Het jaarverslag 2021 en de resultaten van de beoordelingen van alle gemeenten over 2021 worden op www.noord-holland.nl/ibt vermeld. Om de beoordelingen van alle gemeenten inzichtelijk te maken zijn de gegevens ook verwerkt in de interactieve kaart.

15.b **Leefbaarheid /Natuur/Mobiliteit (coördinerend portefeuillehouder Loggen): Voortgang voorbereidingen evenement Formule 1 Zandvoort editie 2022 (C-agenda NLG -leidend- 5-9-2022 en C-agenda M&B 12-09-2022)**

Op 2, 3 en 4 september 2022 vindt naar verwachting weer het evenement Formule 1 in Zandvoort plaats. De voorbereidingen zijn reeds in volle gang. De provincie Noord-Holland is vanuit diverse rollen betrokken bij de voorbereidingen van dit evenement, waaronder als wegbeheerder en als bevoegd gezag voor diverse vergunningen en ontheffingen in het kader van de wetgeving voor natuurbescherming, milieu en ruimtelijke ordening.

15.c **Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht (editie 61 - 28 juni 2022) (C-agenda's alle commissies september 2022)**

15.d **NZKG/Economie/Gezondheid en Leefbaarheid/Ruimte en Energietransitie: Rapport Noordzeekanaalgebied in ontwikkeling 2022 (C-agenda M&B - trekker - en EFB 12-09-2022 en NLG en RWK 05-09-2022)**

15.e **Europa: Werkbezoek Murcia 14 tot 16 juli 2022 (C-agenda RWK en NLG 5-9-2022 en EFB 12-09-2022)**

Bilaterale samenwerking met Europese regio's is een van de voornemens in de Europastrategie 2022 - 2030. Van 14 tot 16 juli 2022 brengen de Commissaris van de Koning en de gedeputeerden Loggen en Zaal een werkbezoek aan de regio Murcia met als doel het bevorderen van zulke interregionale samenwerking, in het bijzonder op het gebied van de arbeidsmarkt binnen de thema's energietransitie en tuinbouw en op het gebied van innovatie in de tuinbouw.

16 **Sluiting**

Verslag concept

Commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid

Datum commissievergadering	:	13 juni 2022
Commissievoorzitter	:	Mw. N.M. van der Waart
Commissie-adviseur	:	Mw. S. Neeskens
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 52 82 / neeskenss@noord-holland.nl

Aanwezig:

Plv. commissievoorzitter		: mw. W. Koning-Hoeve (*tot 14.00 uur*)
Commissievoorzitter		: mw. N.M. van der Waart (*vanaf 14.00 uur*)
Commissiegriffier		: mw. S. Neeskens
Plv. commissiegriffier		: mw. J. Faber
Leden van de commissie:	50PLUS/PVDO	: --
	CDA	: mw. W. Koning-Hoeve en mw. C.D.M. Kuiper-Kuijpers
	CU	: mw. J.K. Hoogendoorn-van der Maarl en M.C.A. Klein
	DENK	: E.S.J. Mangal (*via MS Teams*)
	D66	: mw. L. Gonggrijp, mw. A.C. Kapitein en mw. A.J.C.E. Strens (D66)
	Fractie Baljeu	: --
	FvD	: J. Dessing
	GroenLinks	: M.T. Cardol en mw. A. Er (*via MS Teams*)
	JA21	: G.H.J. Kohler
	PvdA	: mw. A.A.J. Jellema en G.J. Leerink
	PvdD	: J.P. Hollebeek en I. Kostic
	PVV	: R. van Tiggelen (duo-commissielid) (*via MS Teams*)
	SP	: mw. H. Bouhlel-Lascaris (duo-commissielid) en mw. J.M.E. de Groot
	VVD	: N.A.L. Roosendaal en B.G.P. de Wit
Gedeputeerden:	C. Loggen (VVD), J. Olthof (PvdA), mw. E. Rommel (VVD), E. Stigter (GL) en mw. I. Zaal (D66)	
Afwezig: *(met bericht van verhindering)*	--	
Notulist:	mw. F.E. Bijvoet (Moneypenny BV)	*(tot 15.15 uur)*
	mw. S. Duijn (Moneypenny BV)	*(vanaf 15.15 uur)*

Agenda

0. Technische Briefing Tata Steel: Algemeen ZZS en Vermijdings- en Reductieprogramma Tata Steel
1. Opening en mededelingen
2. Inspreekhalfuur
3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda
4. A-agenda Algemeen
4.a Voordracht Jaarstukken 2021 (A-agenda NLG en RWK 13-6-2022 en EFB en M&B 20-6-2022 en Rekeningencommissie 30-5-2022)
4.a.1 Verslag van bevindingen Publiek Belang Accountants en bestuurlijke reactie (A-agenda NLG en RWK 13-6-2022 en EFB en M&B 20-6-2022 en Rekeningencommissie 30-5-2022).
4.a.2 Verslag mondelinge vragenronde jaarrekening 30 mei 2022
4.b.1 Voordracht Kaderbrief 2023 (A-agenda NLG en RWK 13-6-2022 en EFB en M&B 20-6-2022)
4.b.2 Begrotingsvoorstellen Kaderbrief
5. A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu
5.a Gezondheid en Leefbaarheid: zienswijzen financiële stukken omgevingsdiensten
5.a.1 Voordracht Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied begroting 2023
5.a.2 Voordracht Omgevingsdienst IJmond begroting 2023
5.a.3 Voordracht Zienswijze op de 2de Begrotingswijziging 2022, Begroting 2023 en de voorlopige Jaarrekening 2021 van de Omgevingsdienst Flevoland en Gooi en Vechtstreek (OFGV)
5.a.4 Voordracht Zienswijze op de Begroting 2023 en de Jaarstukken 2021 van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord
6. Rondvraag gedeputeerde Stigter (OD NHN en OFGV)
7. Lunchpauze
8. B-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)
8.a Gezondheid en leefbaarheid: Uitkomsten beoordeling Vermijdings- en reductieprogramma (VRP) Tata Steel 2020-2025 (N.a.v. toezegging Cie NLG 7-2-2022)
8.b. Informatievoorziening VTH bij provinciale bedrijven d.d. 7 juni 2022
9. Rondvraag gedeputeerde Olthof (Leefbaarheid, gezondheid en milieu en OD NZKG en ODIJ)
10. A-agenda Water
10.a Water: Wijziging reglement van bestuur voor het Hoogheemraadschap van Rijnland inzake geborgde zetels (A-agenda NLG 13-06-2022
11. Rondvraag gedeputeerde Loggen
12. A-agenda Recreatie
12.a Recreatie: Financiële stukken recreatieschappen voor zienswijzen (A-agenda NLG 13-06-2022)
12.b Recreatie: Wijziging Gemeenschappelijke Regeling Plassenschap Loosdrecht (A-agenda NLG 13-06-2022)
13. B-agenda Natuur
13.a Natuur: Vaststellen concept-Regionale Veenweide Strategie 1.0 en vrijgeven voor consultatie (B-agenda 13-06-2022)
14. Rondvraag Gedeputeerde Rommel (Leefbaarheid, gezondheid en milieu en OD NZKG en

ODIJ)

15. B-agenda Recreatie

15.a Recreatie: Ladder van Leisure (B-agenda NLG 13-06-2022)

16. B-agenda Landbouw

16.a Agenderingsverzoek CDA Brief LTO Informatievoorziening situatie Oekraïne

17. Rondvraag gedeputeerde Zaal

18. C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)

18.a Natuur: zienswijze NNN aanwijzing Zanderij-Noord

18.b Natuur / Mobiliteit: brief Door stuifduin versmald fietspad Blijdensteinsweg Bergen (C-agenda NLG 13 juni & MB 9 mei 2022)

18.c Natuur: Bestuurlijke Informatiebrief Goois Natuurreservaat (NLG C-agenda 13-06-2022)

18.d Stikstof: Brandbrieven gebiedsgerichte aanpak stikstof (C-agenda NLG 13-06-2022)

18.e Natuur: Brief zienswijze NNN bewoners Castricum De Zanderij (C-agenda NLG 13-06-2022)

18.f Natuur: zienswijze NNN Vogelwerkgroep (C-agenda NLG 13-06-2022)

18.g Natuur: Zienswijzen NNN Overleggroep Zanderij en volkstuinen (C-agenda NLG 13-06-2022)

18.h Natuur: Uitvoeringsregeling kavelruil Noordelijke Vechtstreek (C-agenda NLG 13-06-2022)

18.i Stikstof: beantwoording juridische vragen technische briefing stikstof (C-agenda NLG 13-06-2022)

18.j Natuur: Ontwerp-Natuurbeheerplan 2023 (C-agenda NLG 13-06-2022)

18.k Stikstof: Brief Stikstofclaim verzoek om informatie (C-agenda 13-06-2022)

18.l Natuur: Gebiedsvisie polder Westzaan (C-agenda NLG 13-06-2022)

18.m Ruimte/Natuur: Brief Op weg naar Unesco Geopark Heuvelrug Gooi Vecht (C-agenda NLG & RWK 13-06-2022)

18.n Natuur: Literatuuronderzoek naar aanrijdingen met damherten (C-agenda NLG 13-06-2022)

18.o Natuur: Onderzoek bedrijven zonder natuurvergunning of PAS-melding in Noord-Holland (C-agenda NLG 13-06-2022)

19 C-agenda Water, Water als Economische Drager, Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR/Comité van de Regio's)

19.a Water: Goedkeuringsbesluit projectplan Waterwet Bedijkte Waal (C-agenda NLG 13-06-2022)

19.b Water: Wijziging bestuursakkoord decentralisatie Waddenfonds (C-agenda NLG 13-06-2022)

19.c Water: Brief aan PS toezeggingen Regionaal Waterprogramma (C-agenda NLG 13-06-2022)

19.d Water: Aanwijzen zwemwater 2022 (C-agenda NLG 13-06-2022)

19.e Water: Wijziging openstellingsbesluit POP3 onderdeel niet-productieve investeringen water (C-agenda NLG 13-06-2022)

19.f Water: Bestuursovereenkomst Zoetwaterregio Noord-Nederland (C-agenda NLG 13-06-2022)

19.g Water: Verhoging vijfde openstelling Uitvoeringsregeling subsidie Kennisontwikkeling Bodem en Water Noord-Holland 2017 (C-agenda NLG 13-06-2022)

19.h Waddengebied: IKW magazine van het Investeringskader Waddengebied (C-agenda NLG 13-06-2022)

19.i Water: Aanpassingen Gebiedsakkoord Oostelijke Vechtplassen en Voortgangsrapportage 2021 (C-agenda NLG 13-06-2022)

20. C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)
20.a Gezondheid: Wob-besluit Tata Steel en gezondheidsonderzoeken naar grafietregens (C-agenda NLG 13-06-2022)
20.b Gezondheid: Brief aan PS inzake gezondheidseffectscreening (C-agenda NLG 13-06-2022)
20.c Gezondheid: Nieuwsbrief omgevingsdienst IJmond (C-agenda NLG 13-06-2022)
20.d Gezondheid, Energie/havens /milieu: Brief GS aan PS inz. herziening convenant Energiehaven (C-agenda RWK en NLG 13-6-2022 en M&B 20-6-2022)
20.e Gezondheid: Stand van zaken actualisatie vergunningenbestand provinciale bedrijven
20.f Gezondheid: Uitvoeringsplan 2022 en resultaten landelijke voortgangsmeting Schone Lucht Akkoord (C-agenda NLG 13-06)
20.g Gezondheid: Brief Randstedelijke Rekenkamer aan PS Flevoland - uitkomsten verkenning varend ontgassen (C-agenda NLG 13-06)
20.h Gezondheid: Agenda BAC Commissie Milieu Toezicht en Handhaving 9 juni 2022
20.i Nieuwsbrief mei 2022- Omgevingsdienst NHN (C-agenda NLG 13-6-2022)
21. C-agenda Landbouw en visserij, recreatie en toerisme, dierenwelzijn
21.a Recreatie: Beantwoording GS stand van zaken Expertmeeting Recreatieschappen (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.b Recreatie: Getoonde belangstelling verwerven aandelen Recreatie Noord-Holland N.V. (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.c Recreatie: openbare vergadering van het Algemeen Bestuur van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.d Recreatie: Brief Openbare vergadering van het Algemeen Bestuur van recreatieschap Twiske Waterland (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.e Recreatie: openbare vergadering van het Algemeen Bestuur van recreatieschap Groengebied Amstelland (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.f Recreatie: openbare vergadering van het Algemeen Bestuur van recreatieschap Spaarnwoude (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.g Landbouw: Nieuwsbrief mei Greenport Aalsmeer (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.h Dierenwelzijn: Brief Raad voor Dierenaangelegenheden Doden van Dieren (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.i Recreatie: Bestuursmededeling Spaarnwoude Park mei 2022 (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.j Recreatie: Brief aanvullend handhavingsverzoek Twiske (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.k Recreatie: Brief bestuursmededeling alkmaarder- en uitgeestermeer en reactie zienswijzen kadernota (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.l Recreatie: brief bestuursmededeling Twiske-Waterland en Reactie op de ontvangen zienswijzen op de Kadernota (C-agenda NLG 13-06-2022)
21.m Landbouw/Economie: Brief LTO Informatievoorziening situatie in Oekraïne (C-agenda NLG 13-06-2022 & EFB 20-06-2022)
22. C-agenda Algemeen
22.a MRA: Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht - editie 59 (C-agenda EFB en M&B 9-5-2022 en NLG en RWK 13-6-2022)
22.b Brief GS aan PS inz. Auditopvolging peildatum maart 2022 (c-agenda NLG 13-6-2022 en EFB en M&B 20-6-2022)
23. Sluiting

0. Technische Briefing Tata Steel: Algemeen ZZS en Vermijdings- en Reductieprogramma Tata Steel

1. Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de vergadering om 10.33 uur en heet alle aanwezigen van harte welkom.

Mededelingen voorzitter:

- Tot ca. 14.00 uur zal de vergadering worden voorgezeten door plaatsvervangend voorzitter, mevrouw Koning-Hoeve (CDA). Aansluitend neemt de vaste commissievoorzitter, mevrouw Van der Waart, de voorzittershamer over.
- De vergadering kent een volle agenda. Indien nodig zal een aantal B-stukken worden doorgeschoven naar de uitloopmogelijkheid op maandagmiddag 27 juni a.s.
- De voorzitter richt een speciaal woord van welkom tot mevrouw Er van GroenLinks, die na haar zwangerschapsverlof in de commissie NLG is teruggekeerd.
- Voorts heet de voorzitter de heer Hollebeek van de Partij voor de Dieren van harte welkom. Hij volgt de heer Zoon op in de commissie NLG.
- Er is een quorum vastgesteld.
- De commissievergadering wordt live uitgezonden.
- De vergadering vindt in hybride vorm plaats. Voor commissieleden en insprekers die niet fysiek aanwezig kunnen of willen zijn, is er de mogelijkheid om online via MS Teams aan de vergadering deel te nemen respectievelijk in te spreken.
- De sprekersklok wordt in beeld gebracht.
- De spreektijd voor onderhavige commissievergadering is vastgesteld op 7 vergaderuren.
- De spreektijdverdeling is bij de agendastukken gevoegd en geschiedt volgens Amsterdams model, waarbij afsplitsingen de helft van de spreektijd van de kleinste fractie krijgen, alsmede twee minuten extra voor het plegen van interrupties. Ordevoorstellen, vragen aan insprekers, antwoorden op interrupties en rondvragen gaan niet af van de spreektijd.
- Aangezien nieuwe medewerkers de sprekersklok bedienen, is het belangrijk dat voorafgaand aan de woordvoering de partijnaam wordt genoemd.
- Bij agendapunt 13.a. (Natuur: Vaststellen concept-Regionale Veenweide Strategie 1.0 en vrijgeven voor consultatie) zijn drie aanmeldingen van insprekers ontvangen.
- Er zijn geen aanmeldingen ontvangen voor het Inspreekhalfuur.
- De aangemelde rondvragen staan vermeld in iBabs en zullen bij de betreffende agendapunten aan de orde komen.
- Maandag 20 juni a.s. organiseert de commissie NLG een werkbezoek aan de Westeinderscheg. Hiertoe zijn vooralsnog slechts vier aanmeldingen ontvangen. De voorzitter roept de commissieleden derhalve op om zich bij interesse uiterlijk woensdag 15 juni a.s. alsnog aan te melden, opdat het werkbezoek hopelijk doorgang kan vinden.
- Maandag 29 augustus a.s. vindt een werkbezoek plaats aan het Nationaal Park Zuid-Kennemerland inzake stikstof en natuurherstel. Hierover ontvangt de commissie te zijner tijd nadere informatie.
- Maandag 3 oktober a.s. zal een werkbezoek plaatsvinden over het tegengaan van bodemdaling. Dit is geïnitieerd door de VVD, het CDA en GroenLinks. Nadere informatie hierover volgt zo spoedig mogelijk.
- Gedeputeerde Zaal na 15.00 uur aanwezig zijn. Voordien wordt zij waargenomen door gedeputeerde Rommel.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft een punt van orde ten aanzien van de grote omvang van de agenda met zestien agendapunten, die de donderdag voor het Pinksterweekend zijn verschenen. Zij maakt zich dientengevolge ernstige zorgen over het democratische gehalte van de vergadering, waarin kleine fracties maar heel weinig spreektijd hebben. Mevrouw Jellema verzoekt de voorzitter om dit nog eens onder de aandacht van de agendacommissie te brengen.
Voorts vraagt zij of de uitloopmogelijkheid daadwerkelijk benut zal gaan worden.

De **voorzitter** merkt op dat voor het aankomende zomerreces diverse punten nog geagendeerd dienden te worden. Zij deelt echter de zorg van mevrouw Jellema en zegt toe dit bij de agendacommissie onder de aandacht te zullen brengen.
De uitloopmogelijkheid vindt plaats op maandag 27 juni a.s. Het hangt van de eigen vergaderdiscipline af of deze benut zal (moeten) worden.

Mevrouw **Bouhlel** (SP) vindt het erg ongelukkig dat tijdens onderhavige commissievergadering ook een webinar door de Raad voor Dierenaangelegenheden over het doden van dieren staat gepland. Wellicht kan daar in de toekomst rekening mee worden gehouden.

De **voorzitter** neemt het signaal mee.

Mededelingen Gedeputeerde Staten:

- Gedeputeerde **Rommel** roept de commissieleden (en ook andere fractiegenoten) nogmaals op om deel te nemen aan het werkbezoek aan de Westeinderscheg.

- Gedeputeerde Rommel verwijst naar de brief van de minister inzake het stikstofbeleid. In IPO-verband is deze niet voor 10 juni jl. ontvangen. Het betreft een richtinggevende brief. Gedeputeerde heeft bij de minister aangegeven dat de Staten van Noord-Holland haar doelen en kaders reeds gesteld heeft. Zij vindt kaartjes altijd erg onhandig, aangezien eenieder geneigd is in te zoomen op de eigen woonomgeving met bijbehorende kleur, terwijl het nog niet volledig uitgekristalliseerd is. Gedeputeerde neemt de brief mee in de gebiedsprocessen. Vanuit de provincie klinken geluiden dat de gebiedsprocessen erg goed werken. Men is er tevreden over. Er moet uiteraard nog heel veel gebeuren en er zijn veel zorgen, maar er zal bekeken worden hoe de brief van de minister in de gebiedsgerichte aanpakken passen. De minister heeft aangegeven dat de komende tijd met elkaar in overleg wordt getreden om te kijken hoe de richtinggevende maatregelen zich verhouden tot wat er in de provincies daadwerkelijk gebeurt. Dit betreft overigens enkel en alleen nog de NH_3, oftewel de ammoniak (derhalve niet de NO_x). In het najaar volgen nog de klimaatdoelen en de waterdoelen. Deze dienen allemaal te worden uitgewerkt.

  Gedeputeerde is voorts in goed overleg met de industrie. Bij de woningen die van het gas afgaan, worden goede stappen gezet. Ook is er goed overleg met de boeren. De provincie heeft deze tezamen met andere maatschappelijke partners goed in de loep gehouden en na het persbericht direct contact met hen gezocht. Het betreft een heel lastige kwestie, maar men denkt heel goed mee. Gedeputeerde wijst erop dat zij voornamelijk de bestuurders aan tafel spreekt. De boeren thuis en op de boerderij zullen de brief wellicht nog niet zo goed kunnen duiden, waardoor er veel zorg zal zijn. De provincie moet hen ook zien te bereiken.

Onderhavige brief zal derhalve vertaald moeten worden naar de provinciale aanpak. Dit zal enige tijd in beslag nemen. Een en ander zal gedeeld worden met de Staten. De brief betreft een richting van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). In IPO-verband zal besproken worden hoe de resterende provincies erin staan. De minister heeft aangegeven dat het totaal de optelsom van alles is.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt wanneer ongeveer een terugkoppeling vanuit GS verwacht kan worden?

Gedeputeerde **Rommel** (VVD) verwacht dat dit zo rond september zal zijn.

Mevrouw **De Groot** (SP) hoorde gedeputeerde zeggen dat "*men*" tevreden is over de gebiedsgerichte aanpak. Zij meent echter dat het de bedoeling is dat "*de natuur*" er heel tevreden over wordt.

Gedeputeerde **Rommel** (VVD) heeft gezegd dat de mensen en de maatschappelijke organisaties in de gebiedsgerichte aanpak betrokken worden, aangezien deze het uiteindelijk moeten realiseren. Eenieder onderschrijft dat de natuur onder druk staat. Het is ook niet de natuur die een probleem ís, maar de natuur die een probleem héét.

Mevrouw **Er** (GL) hoorde gedeputeerde zeggen dat zij de Staten in september nader zal informeren. Voorts wordt bekeken hoe een en ander zich verhoudt tot de gebiedsgerichte aanpak. Hoe gaat gedeputeerde PS daarvan op de hoogte houden?

Gedeputeerde **Rommel** (VVD) antwoordt dat GS en de ambtenaren de brief pas recentelijk (vrijdag 10 juni jl.) hebben ontvangen. Zodra zij meer weten en het bekeken hebben, zal gedeputeerde uiteraard zo spoedig mogelijk bij de commissie erop terugkomen. Er zit echter een zomerreces tussen.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) merkt op dat haar fractie hierover een rondvraag heeft ingediend. Hetgeen gedeputeerde nu opmerkt, ligt weliswaar in lijn met de beantwoording, maar het CDA zou bij het desbetreffende agendapunt graag nog wat specifieker ingaan op de beantwoording van gedeputeerde.

Mededelingen commissieleden:

--

2. Inspreekhalfuur

Er zijn geen aanmeldingen voor het Inspreekhalfuur.

3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda

- Voorliggende agenda van de vergadering wordt ongewijzigd vastgesteld.

- Het verslag van de commissievergadering NLG d.d. 11 april jl. wordt ongewijzigd vastgesteld.
- De strategische agenda, moties- en toezeggingenlijsten leiden niet tot opmerkingen.
- De beantwoording van de technische vragen wordt akkoord bevonden.

4. A-agenda Algemeen

4.a Voordracht Jaarstukken 2021 (A-agenda NLG en RWK 13-6-2022 en EFB en M&B 20-6-2022 en Rekeningencommissie 30-5-2022)

4.a.1 Verslag van bevindingen Publiek Belang Accountants en bestuurlijke reactie (A-agenda NLG en RWK 13-6-2022 en EFB en M&B 20-6-2022 en Rekeningencommissie 30-5-2022).

4.a.2 Verslag mondelinge vragenronde jaarrekening 30 mei 2022

De **voorzitter** geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

Statenlid **Kostic** (PvdD) merkt op dat dit een uitgebreid reflectiemoment zou moeten zijn. De provincie heeft verschillende positieve stappen gezet, waarvoor complimenten. De Partij voor de Dieren mist echter een overzicht, waarmee in één oogopslag de vorderingen op de verschillende mooie doelen zichtbaar zijn. Wat zijn de precieze ambities en hoever is de provincie met de bescherming van de natuur tegen bijvoorbeeld de stikstof en verdroging? Hoe staat het met het verbeteren van de bodemkwaliteit, de transitie van de landbouw naar natuurinclusief en in relatie tot de klimaat- en biodiversiteitscrisis? Hoe vordert eigenlijk de eiwittransitie waar al jarenlang over gesproken wordt en waarmee meerdere crises kunnen worden opgelost? Kan de volgende keer wellicht één webpagina worden opgesteld met daarop de ambities duidelijk in beeld, alsmede de vorderingen die jaarlijks worden gemaakt?

Een kerntaak van de provincie betreft soortenbescherming. Waarom wordt er in het jaarverslag enkel gesproken over het doden van dieren, en niet over wat de provincie heeft gedaan om de dieren nog beter te beschermen tegen onder meer allerlei economische activiteiten en stropers? Kan daar verandering in worden aangebracht?

De Partij voor de Dieren mist ook grondige verantwoording over vooruitgang op de grote thema's, bijvoorbeeld wat betreft het onlangs door Natuurmonumenten gedane onderzoek naar de waterkwaliteit en -kwantiteit. In het jaarverslag staat geen woord over de "*watercrisis*" waarop de provincie zou afstevenen. Wat gaan GS daarmee doen?

Ten slotte zou het fijn zijn als er een indicator wordt ontworpen voor het bijhouden van de provinciale ambities op het gebied van natuurinclusiviteit in bredere zin (natuurinclusief bouwen, natuurinclusieve energietransitie e.d.), zoals vastgesteld in de Omgevingsvisie.

Mevrouw **Kapitein** (D66) heeft een aantal vragen en opmerkingen over de Jaarrekening van de commissie NLG. Allereerst reageert zij kort op de opmerking van de Partij voor de Dieren over de beleidsindicatoren. D66 vindt het ook een heel belangrijke discussie, die bij de begroting wederom aan de orde zal komen. Voor de volgende keer zijn al betere beleidsindicatoren ontwikkeld en de Rekeningencommissie zal er in september ook uitgebreid aandacht aan besteden. Wellicht kan de

Partij voor de Dieren daarin meedenken met D66.

Het is mooi dat er voortvarend gewerkt wordt aan de uitvoering van de Voedselvisie. Diverse initiatieven zijn gestart en het onderwerp komt veelvuldig langs op sociale media. De provincie staat nog wel redelijk aan het begin van de grote transformatie die nodig is in de sector. Dit in tegenstelling tot de Greenport-ontwikkelingen. Daarop zijn de afgelopen jaren heel veel resultaten behaald. Wat D66 betreft zou de focus van de Greenport wel wat meer mogen verschuiven naar natuurinclusieve landbouw, gezien de doelstellingen die de provincie probeert te bereiken.

Landbouw staat onder het programma Economie en is daarmee relatief wat onzichtbaar en lastig terug te vinden voor een haastige lezer. D66 vraagt zich af of het op de juiste plaats staat. Het is zo afgesproken, dus het is correct. Maar misschien kan dit veranderen. Immers, de economische impact van de landbouw in Noord-Holland is beperkt. Dit in tegenstelling tot de impact van de ontwikkelingen van de landbouw op de ruimtelijke invulling van Noord-Holland en op de grote uitdagingen op het gebied van natuur, stikstof, klimaat, bodem en waterkwaliteit. Zou het niet beter zijn om Landbouw onder een ander programma in de cyclus te plaatsen? Past het niet beter bij het programma Natuur? Bij de Kaderbrief zal D66 deze vraag ook stellen.

Programma 3 wordt aangesloten op de Kaderrichtlijn Water. Wat wordt hiervan de financiële impact? Is hiermee al bijgedragen aan de gestelde doelen? Wat zou er financieel nog meer moeten gebeuren om het voor elkaar te krijgen?

In 2021 is helaas het nieuwe Faunabeheer nog niet van de grond gekomen. Dit heeft zich geuit in een forse financiële schade van 6 miljoen euro naar 10 miljoen euro en tot veel schade in het veld binnen de provincie. D66 hoopt en verwacht dat het afgeven van nieuwe ontheffingen en vergunningen voor faunabeheer, met name voor het beheer van het aantal ganzen, gaat leiden tot een betere beheersing van de kosten en de bijbehorende problematiek voor boeren en natuur.

D66 heeft begrepen dat dit jaar het afgeven van een vergunning door de Omgevingsdienst veel tijd heeft gekost, waardoor zelfs ook dit jaar nog geen tot minimaal gebruik kan worden gemaakt van nieuwe beleid met betrekking tot gecoördineerd beheer. Dat is jammer, aangezien dit de provincie substantieel veel geld kost in de vorm van toenemende faunabeheerschade en leidt tot veel irritatie in het veld. Tijdens de Rondvraag zal mevrouw Gonggrijp (D66) hier nadere vragen over stellen.

Het is heel terecht dat op pagina 86 bij de verbetering van de waterkwaliteit en de biodiversiteit niet alleen gesproken wordt over stikstofuitstoot, maar ook over fosfaatuitstoot. Dit is een net zo groot probleem als stikstof, maar krijgt veel minder aandacht. D66 blijft aandacht vragen voor de uitbreiding van NNN. In 2021 is er maar een beperkte uitbreiding gerealiseerd. De partij begrijpt dat het tijd nodig heeft, maar de provincie is nog lang niet waar zij wil zijn. Met betrekking tot het ontgrenzen zou de provincie ook zo terughoudend mogelijk moeten zijn, zolang zij haar doelen nog niet behaald heeft.

> Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of zij goed begrepen heeft dat D66 het jammer vindt dat er niet nog meer ganzen worden afgeschoten en vergast?

Mevrouw **Kapitein** (D66) antwoordt dat bij het ganzenbeheer het doden van de dieren een

noodzakelijk kwaad is, aangezien de andere maatregelen onvoldoende werken. Gelet op de grote schade die de ganzen veroorzaken, zal er toch wat moeten gebeuren. Ook ten aanzien van andere vormen van beheer geldt voor D66: "*Zo terughoudend mogelijk als het kan -- alle andere alternatieven zijn wenselijk -- maar als het niet anders kan, ontkomen we er niet aan*".

Wat betreft het laatste punt, ontgrenzen, geldt voor D66: "*Alleen doen als het absoluut niet anders kan en hele goede redenen heeft, en pas als we onze doelen bereikt hebben.*"

Het is goed om te lezen dat het investeringsbudget voor landschapsversterking voor meerdere projecten wordt gebruikt, bijvoorbeeld ook in Schagen en omgeving. Kan gedeputeerde indicatief aangeven hoe de uitputting van dit budget verloopt? Verlopen de liniedijkenprojecten hierbij volgens plan?

D66 is blij met de oprichting van het Bestuursbureau Recreatieschappen. Hiermee is de gewenste rollenscheiding gerealiseerd. D66 vindt het mooi om de resultaten van Groen Kapitaal te lezen, alsmede het gegeven dat er met nieuwe partijen wordt samengewerkt. Het zou heel mooi zijn om dit in de toekomst nog verder uit te bouwen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) geeft aan dat de stukken helder zijn voor haar partij. Zij leest deze weliswaar al de afgelopen zeven jaar en heeft de schade aan het Faunafonds zien oplopen van €4 miljoen naar inmiddels al €11,6 miljoen. Mevrouw Jellema hoort hier graag een reactie op van de gedeputeerde. De faunaschadeuitkering is een middel om te compenseren, maar deze wordt bijna erger dan de kwaal. Statenlid Kostic (PvdD) heeft zojuist de vraag gesteld of er nog meer ganzen moeten worden afgeschoten of vergast. Dat zou niet zozeer het eerste idee van mevrouw Jellema zijn, maar zij vraagt zich wel hardop af hoe de balans dient te worden teruggebracht. Deze tendens kan immers niet zo door blijven gaan. Waar gaat het stoppen?

De heer **Roosendaal** (VVD) merkt op dat bij het horen van de hoeveelheid schade-uitkeringen je bijna zou kunnen denken dat het met de fauna wel goed gaat. Het is echter ook denkbaar dat de voedselprijzen zijn gestegen.

De VVD kan zich vinden in de beantwoording van het college op basis van de bijgeleverde stukken en de accountantsverklaring in het verslag van bevindingen. Eerder benoemde de VVD al de goede leesbaarheid van de stukken en de onbegrijpelijkheid van de tabel "*BBV-indicator oppervlaktewater*" op pagina 50. De heer Roosendaal bedankt de ambtelijke organisatie en het college voor de mondelinge en schriftelijke beantwoording. Duidelijk was ook het verslag van bevindingen en de reactie hierop. De aanscherping van de beheersingsmaatregelen van de aanbestedingsregels en de volledigheid van de baten moet meer aandacht krijgen. Rechtmatigheid is een groot belang. De VVD onderstreept gelet op incidenten rondom ransomsoftware dat het voor het goed functioneren van een moderne overheidsinstelling, het waarborgen van continuïteit van de ICT van het grootste belang is, net als de beveiliging van de data. Dit gaat hand in hand met de beperking van frauderisico's. Graag worden we periodiek, ten minste twee keer per jaar, mondeling op de hoogte gehouden door de portefeuillehouder. Hetzelfde geldt voor de ontwikkelingen rondom het revolverende fonds en de daarbij behorende risico's. Kan de gedeputeerde daarmee instemmen?

Mevrouw **De Groot** (SP) wijst erop dat het rekeningresultaat maar liefst €17,9 miljoen positief bedraagt. Voor het positieve rekeningresultaat ad €4,3 miljoen is nog geen bestemming. De SP stelt voor om dit bedrag te storten in een fonds dat Recreatieschap Twiske-Waterland ontlast van het houden van festivals. De SP komt hiertoe met een amendement.

Volgens de SP staat er in de voordracht Jaarstukken een fout. Onder punt 4. *Financiële ontwikkeling* wordt gesproken over een afname van de bestemmingsreserves van €65 miljoen naar €860 miljoen. Dat was de SP niet helemaal duidelijk.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) merkt op dat in de Jaarstukken 2021 m.b.t. Tata veel focus is op toezicht en handhaving om de gezondheid van de omwonenden te beschermen. Er ligt een uitgebreid programma om emissies te reduceren; de welbekende Roadmap. Later in deze vergadering wordt nog gesproken over het Vermijdings- en Reductieprogramma Tata Steel van de ZZS'en. Volgens het CDA is de provincie op de goede weg en houdt de fractie graag een vinger aan de pols aangaande dit onderwerp.

In de Jaarstukken staat dat om een gezonde leefomgeving te bevorderen er behoefte is aan een afwegingsmodel, oftewel een integratiekader om de aspecten voor de gezonde leefomgeving gelijkwaardig af te kunnen wegen in bijvoorbeeld gebiedsprocessen. Er staat vermeld dat in 2021 is samengewerkt aan dit kader en dat het nog wordt voortgezet. Het CDA zou van de gedeputeerde graag een extra toelichting willen over wat het nu precies inhoudt.

In de jaarstukken wordt voorts aangegeven dat de provincie zich inzet voor voldoende bescherming tegen overstromingen, voldoende schoon water en voldoende zoetwater. Gedupeerden van de extreme wateroverlast in 2021 in Egmond en Zijpe worden nog steeds niet geholpen, terwijl er in Limburg wél hulp is vanuit het Rijk. Kan de gedeputeerde zich inzetten voor hulp aan deze ernstig gedupeerden Noord-Hollanders, eventueel samen met het Rijk en het waterschap? En zou een ketensamenwerking op dit gebied ook niet goed zijn? Welke inzet hierop kan er van de gedeputeerde worden verwacht?

In de Omgevingswet neemt het thema "*Gezonde leefomgeving*" een prominente plaats in. Emissies blijven onderwerp van discussie. In het stikstofdossier is de afspraak gemaakt dat alle sectoren aan de emissiereductie moeten voldoen. Wat is de laatste stand van zaken rond Schiphol en stikstofuitstoot?

In de stukken staat dat in 2021 249 ha NNN is gerealiseerd, terwijl het streefgetal veel hoger lag. De feitelijke realisatie sluit aan bij wat het CDA altijd al gezegd heeft: een ambitie van 250 ha per jaar is redelijk. De partij ziet graag dat dit realisme in het gehele dossier wordt aangebracht en dat de realisatie NNN in goed overleg met grondeigenaren gaat, en op vrijwillige basis. Daar heeft het CDA altijd voor gepleit. De stem van grondeigenaren is ook van groot belang bij de uitvoering van de gebiedsprocessen. Er wordt over diverse projecten geschreven dat ze al vergevorderd zijn. Mevrouw Kuiper roept op om de stem van de grondeigenaren in het gebied niet verloren te laten gaan en hen zorgvuldig bij de besluitvorming te betrekken.

De kosten voor het ganzenbeheerplan zijn toegenomen. Het CDA had dit wel verwacht. De partij vindt het nog steeds onacceptabel dat GS het meest effectieve Ganzenbeheerplan van de

Faunabeheereenheid (FBE) hebben afgewezen en een minder effectief plan hebben vastgesteld. Tot overmaat van ramp worden mensen die met faunaschade worden geconfronteerd nu gekort op hun tegemoetkoming. Het CDA was en blijft hier tegen.

Het voert te ver om nu in te gaan op alle onderdelen uit de jaarstukken waarop het CDA kritiek heeft dan wel die het CDA toejuicht. Over de bestemming van het resterende bedrag ad €4,3 miljoen komt het CDA graag terug bij het volgende agendapunt inzake de Kaderbrief.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) hoort mevrouw Kuiper zeggen dat Noord-Holland het meest effectieve Ganzenbeheerplan kent. Hoe definieert het CDA het woord "*effectief*"?

Mevrouw **Kuiper** (CDA) antwoordt dat "*effectief*" in z'n algemeenheid betekent dat als je kijkt naar de inzet en naar de gewenste doelstelling, je een methode kiest die met een bepaalde hoeveelheid middelen het meest bereikt. De meest effectieve manier van ganzenbeheer betrof een voorgesteld plan van de FBE, maar uiteindelijk heeft de provincie de keuze gemaakt voor een ander beheerplan. Het CDA betreurt dit.

Statenlid **Cardol** (GL) komt terug op een opmerking van mevrouw Kuiper (CDA) over NNN-realisatie. Begrijpt hij het goed dat het CDA, dat altijd gezegd heeft vast te zullen houden aan de verplichting om de NNN in 2027 te realiseren, er nu voor pleit om die ambitie los te laten?

Mevrouw **Kuiper** (CDA) heeft gesteld de doelstelling te willen bereiken. Men moet echter wel van een reëel ambitieniveau per jaar uitgaan. Het CDA meent dat de ambitieniveaus die per jaar zijn vastgesteld eigenlijk veel te hoog zijn. Reëel is er in 2021 250 ha gerealiseerd, terwijl de vastgestelde ambitie voor het jaar veel hoger lag. Het CDA schat in dat de realisatie van 250 ha per jaar ook voor de komende jaren een veel juister beeld geeft dan wanneer er hoge ambities worden gesteld die niet gerealiseerd kunnen worden.

Statenlid **Cardol** (GL) hoort mevrouw Kuiper (CDA) zeggen dat de ambitie teruggeschroefd moet worden naar 250 ha per jaar. Daarmee zegt zij eigenlijk dat de ambitie voor de NNN-realisatie in 2027 moet worden losgelaten.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) stelt Statenlid Cardol (GL) een wedervraag. Wat gaat GroenLinks straks in 2027 zeggen als het vastgestelde ambitieniveau niet gehaald is?

Statenlid **Cardol** (GL) zal dan zeggen dat de provincie haar doelstellingen klaarblijkelijk niet gehaald heeft en dat dat zeer ernstig is. Hij gaat ervan uit dat de komende jaren in de gebiedsgerichte aanpakken grote stappen kunnen worden gezet om de NNN alsnog te realiseren en dat het college vasthoudt aan de doelstelling.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) merkt op dat de tijd het zal leren.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en geeft achtereenvolgens het woord aan de gedeputeerden voor hun beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Loggen** (VVD):

Gedeputeerde Loggen bedankt de Statenleden voor hun wijze van vraagstelling. Dankzij de goede voorbereiding met een mondelinge en schriftelijke vragenronde kan de focus worden gelegd op een resterend aantal kernpunten. Helaas moet gedeputeerde Loggen wel zeggen dat bepaalde vragen, bijvoorbeeld van de Partij voor de Dieren, meer zouden thuishoren in de commissie EFB. De Partij voor de Dieren vraagt eigenlijk een aanpassing van de presentatie en de indicatoren. Dat is nou net niet wat er in de commissie NLG wordt besproken. Thans wordt teruggekeken op wat in de begroting vorig jaar is vastgesteld en waarvoor PS toestemming hebben gegeven aan het college om binnen de kaders aan het werk te gaan en vervolgens te kijken of het college de gestelde (water)doelen heeft behaald. De Partij voor de Dieren sprak reeds over een "crisis". Gedeputeerde vindt dat te voorbarig. In het kader van het Regionaal Waterprogramma is een en ander met PS gedeeld en uitvoerig bediscussieerd. De thema's die de Partij voor de Dieren noemde, zijn in het betreffende programma neergedaald. Het is derhalve goed om de lijn over het voornemen en uiteindelijk de verantwoording zuiver te houden. Anders wordt het een heel dik jaarverslag, terwijl er ook nog allemaal afzonderlijk wordt gerapporteerd.

De Partij voor de Dieren en de VVD refereerden voorts aan de BBV-indicator, die de ecologische kwaliteit van het water per waterschap weergeeft. Gedeputeerde Loggen zou niet weten wat hij op dat punt zou moeten doen. Mocht men een suggestie hebben, dan is hij altijd bereid om goed te kijken en luisteren hoe dat eventueel beter kan worden aangepakt.

In reactie op de opmerking van D66, die in het verlengde lag van de vraag van de Partij voor de Dieren, geeft gedeputeerde aan dat de financiële impact van de KRW-doelen pas definitief beoordeeld kan worden bij de midterm review in 2024 van het Regionaal Waterprogramma. GS denken op basis van de uitdagingen en verantwoordelijkheden van de provincie dat het beschikbare financiële kader vooralsnog toereikend is. Maar "*the proof of the pudding is in the eating*". Het college meent dat het eerste moment om een en ander goed met elkaar vast te stellen in het midterm review van 2024 zal zijn. En mochten er gelet op voortschrijdend inzicht eerder zaken opkomen, dan zullen GS deze in de Kaderbrief en via de P&C-cyclus bij de Staten laten neerdalen, opdat zij tijdig weten waar zij aan toe zijn.

Statenlid **Kostic** (PvdD) wijst erop dat dit een reflectiemoment is en dat het de uitdaging voor gedeputeerde is om daarover iets meer mee te nemen in het jaarverslag.
Een en ander is versplinterd over diverse stukken en websites. Statenlid Kostic ziet derhalve niet in hoe de inzet het afgelopen jaar heeft bijgedragen aan de doelen die de provincie zich heeft gesteld en welke vooruitgang daarin is geboekt. De Partij voor de Dieren vraagt enkel een korte en overzichtelijke reflectie daarop. Is gedeputeerde hiertoe bereid?

Gedeputeerde **Loggen** wijst erop dat Statenlid Kostic (PvdD) deze vraag echt via de commissie EFB dient te stellen. Daar hoort de discussie thuis. Het betreft immers het format van de P&C-cyclus. Gedeputeerde Loggen wil daar derhalve niet afzonderlijke op ingaan. Overigens gaan de Staten zelf over hun eigen format, oftewel de wijze waarop zij willen dat er gerapporteerd wordt. GS staan er altijd voor open, maar dat geschiedt dan wel op basis van een meerderheid in de Staten.

De jaarrekening betreft terugkijken en niét vooruitkijken. Voor dat laatste bestaan de begroting en Kaderbrief. Gedeputeerde Loggen wil ervoor waken dat die lijnen door elkaar gaan lopen. Hij heeft

een dergelijke cyclus als eens gehad, waarin er tussentijds toch weer werd aangepast. In the end wil men toch weer een revisie van het format, omdat het te onduidelijk, te groot of te breed is geworden. Gedeputeerde Loggen meent dat er na al die jaren een mooi uitgebalanceerde P&C-cyclus ligt die natuurlijk altijd voor verbetering vatbaar is. Die discussie hoort echter wel te worden gevoerd op de aangewezen plekken, te weten in de commissie EFB.

Het CDA wees op de wateroverlast in Noord-Holland en maakte het vergelijk met Limburg. Gedeputeerde meent dat dat niet helemaal opgaat, omdat het water in Noord-Holland van boven kwam en het water in Limburg van boven én van onderen. De impact van de schade is ook een totaal andere geweest, omdat er heel veel particulier bezit is beschadigd. In Noord-Holland ging het met name over agrarisch bezit. Gedeputeerde gaat er niets mee doen, aangezien het een verantwoordelijkheid van het waterschap betreft. Hij wil deze vooral daar laten teneinde niet in elkaars bevoegdheden en verantwoordelijkheden te treden.

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal** (D66):
Gedeputeerde Zaal heeft een korte reactie op de inbreng van de SP over Twiske-Waterland. Zij wacht het amendement af, waarop er vanuit GS een reactie zal komen. Gedeputeerde geeft alvast mee dat festivals in het Twiske niet dienen om de financiën van het Recreatieschap Twiske-Waterland op orde te houden, maar om een zo breed mogelijk aanbod aan te bieden aan de inwoners, van rustig wandelen en vogels kijken tot ook af een toe een dansje op een festival, uiteraard op een moment waarop het binnen de vastgestelde natuurwaarden past.

Beantwoording door gedeputeerde **Rommel** (VVD):
Gedeputeerde Rommel heeft een onderverdeling gemaakt in een aantal onderwerpen.
Allereerst het NNN. D66 gaf aan dat er niet zo veel gebeurt. Er werden ook vragen gesteld als "*Hoe belangrijk is het nog voor de provincie?*". Gedeputeerde neemt derhalve aan dat het thema op de agenda blijft staan. Zij meent dat de provincie heel voortvarend te werk is gegaan, zeker ook met de NNN-realisatiestrategie. Er is op dit moment 1.200 ha gerealiseerd van de gestelde 1.750 ha. Gelet op de start die gemaakt moest worden, meent gedeputeerde dat de mensen heel goed werk hebben verricht.

Voorts is opgeroepen om zorgvuldig om te gaan met het ontgrenzen en begrenzen. Het staat vanavond in de commissie RWK ook op de agenda. Er wordt zorgvuldig mee omgegaan. In 1990 toen er nog gewerkt werd met papieren kaarten, zijn er lijntjes en cirkels getrokken die thans opnieuw goed bekeken moeten worden om te bepalen in hoeverre die nog reëel zijn. Er wordt altijd naar de beste kwaliteit gekeken en ervoor gewaakt dat het NNN-gebied niet afneemt. Gedeputeerde hoopt de eventuele zorgen van de commissie op dit punt weg te hebben genomen. Het Rijk zal overigens ook in IPO-verband uitvragen hoever de provincies zijn wat betreft het NNN.

Gedeputeerde Rommel herkent de zorgen over het faunabeheer. In Noord-Holland zo veel mogelijk ruimte geboden om aan het beheer te doen. De FBE is daar de uitvoerder van. Gedeputeerde neemt de zorg van D66 mee dat het gecoördineerd beheer niet goed van de grond lijkt te komen. Zij zal deze ook delen in haar overleg met de FBE. Gedeputeerde ziet ook wel dat er nog wat versterking kan worden gegeven aan de samenwerking tussen de jagers en de boeren.

Gedeputeerde Rommel beaamt dat de schade enorm is toegenomen, maar zoals de VVD al aangaf,

zijn de prijzen enorm gestegen. Dat geldt ook voor de grasprijs.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) hoort gedeputeerde zeggen dat ze het signaal meeneemt naar de FBE's, hetgeen haar siert. De PvdA ziet hun reactie met spanning tegemoet. Zij meent echter dat het signaal ook richting het IPO moet worden genomen. De overige provincies zullen het probleem ook herkennen. Hoe gaat de gedeputeerde de zaak daar bepleiten?

Gedeputeerde **Rommel** (VVD) antwoordt dat zij als coördinator faunabeheer het binnen het IPO heeft geagendeerd. Niet alle provincies zien het als een gedeelde taak, zorg of probleem. Met de provincies die het wel als zodanig ervaren, wordt een overleg ingepland. Er is derhalve aandacht voor en gedeputeerde hoopt dat er met elkaar een aantal stappen kunnen worden gezet.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) hoorde gedeputeerde een aantal externe oorzaken noemen waardoor de schade vergroot (grasprijzen etc.). Er is ooit voor gekozen om de vergoeding die boeren kunnen krijgen, substantieel te verlagen. Is dat voor gedeputeerde aanleiding om te zeggen: we gaan toch nog eens kijken, gezien de externe factoren die nu ook een rol spelen, of de percentuele vergoeding die aan boeren wordt toegekend nog een aanpassing behoeven? Nogmaals, de boeren kunnen niets aan de externe factoren doen, terwijl deze wel heel zwaar bij hen doorwegen.

Gedeputeerde **Rommel** (VVD) merkt op dat er rechtszaken over lopen, zodat zij er inhoudelijk niet al te veel op in zal gaan. De provincie heeft wel gezegd het ruimer te willen maken en meer prikkels te willen aanbrengen. Ingeval de provincie belemmert, betaalt zij de volledige vergoeding. Ingeval zij in iets mindere mate belemmert en veel ruimte biedt, betaalt de provincie 20% schadevergoeding niet, aangezien iedereen zich in dat geval zo veel mogelijk kan inzetten voor de eigen verantwoordelijkheid die er is om die ganzen te bestrijden.
De provincie heeft zo ruim mogelijk aangegeven wat mogelijk is om te beheren, maar het moet wel juridisch haalbaar zijn. Als je immers een juridische zaak krijgt en het niet voor elkaar krijgt, ben je veel verder van huis.

De heer **Roosendaal** (VVD) interpreteert hetgeen gedeputeerde Rommel zegt als volgt. Als de provincie niet in staat is om te leveren, namelijk op een goed faunabeheer, dan is de vergoeding hoger. Op het moment dat de verantwoordelijkheid ligt bij de boeren, dan is die navenant lager. Is dat correct?

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat als de provincie een boer volledig zou belemmeren om ook maar iets tegen de ganzen te doen, zij de boer volledig schadeloos moet stellen. Het is dus in verhouding. De provincie betaalt ook mee aan gecoördineerd beheer. Gedeputeerde heeft dienaangaande reeds toegezegd dat zij de zorgen hieromtrent zal meenemen. Voor zover zij het nu kan overzien, is een en ander nu opgestart. Dit is ook het eerste jaar dat het hogere eigen risico wordt meegenomen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) zit niet aan de GS-tafel. Zij vraagt of gedeputeerde Rommel nooit eens een dispuutje heeft met haar collega-gedeputeerde van Financiën die zegt dat het de pan uitrijst. Mevrouw Jellema kan zich maar moeilijk voorstellen dat het maar doorgaat en doorgaat.

Gedeputeerde **Rommel** merkt op dat in de rechtszaak in Friesland is gezegd dat de prijs niet een oorzaak kan zijn voor de verhoging van het eigen risico. Het gaat om de mate waarin wordt belemmerd. Of er discussies over zullen ontstaan, zal de toekomst moeten uitwijzen.

Gedeputeerde Rommel geeft aan dat de provincie veel doet aan soortenbescherming, juist door de NNN te realiseren en aan natuurherstel te doen.

Tot slot komt gedeputeerde op Schiphol en stikstof. Het Rijk is verantwoordelijk voor de Wnb-vergunning voor Schiphol. Er is natuurlijk wel overleg, maar dat ligt bij het Rijk.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of gedeputeerde kan benoemen hoe de provincie soorten beschermt. Dat kan op allerlei manieren, zoals via handhaving van de Wet natuurbescherming. Het zou fijn zijn als er niet alleen op het doden wordt gefocust en er ook iets aardigs voor de dieren wordt gezegd.

Gedeputeerde **Rommel** benadrukt dat zij enkel maar aardig is voor de dieren. Zij constateert dat Statenlid Kostic (PvdD) een ander graag in de jaarstukken verwoord zou willen zien en zal het derhalve bij de FBE aankaarten.

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gedeputeerde Olthof zal de opmerkingen van de VVD over de beveiliging van de data breder meenemen bij de FBE.
De vraag van het CDA over het toetsingskader Gezonde leefomgeving. Vanuit het IPO wordt eraan gewerkt. Er is inderdaad wel gekeken of er met harde toetsingscriteria aan de slag kan worden gegaan. Dat blijkt voor een gezonde leefomgeving echter heel ingewikkeld. Gedeputeerde Olthof wil wel een onderscheid maken tussen uiteindelijk de harde toetsing wat betreft lucht, geluid en geur. Daarvoor gelden regels waarop getoetst wordt. In dezen gelden toetsingscriteria wat betreft natuur in de stad, gezond leven, bewegen en dat soort zaken. Er wordt thans gewerkt aan een inspiratiemodel, zodat die gezonde leefomgeving uiteindelijk wordt meegenomen bij alle gebiedsontwikkelingen. Daarmee ga je van afwegend toetsen veel meer naar het betrekken en afwegen, zodat je de onderwerpen een onderdeel laat zijn van de verdere ontwikkeling van de verstedelijking. Er is thans nog geen inspiratiemodel. Op het moment dat dit er wél is en GS er wat verder mee zijn, zullen zij de Staten er uiteraard bij betrekken.

Statenlid **Kostic** (PvdD) moet iets van het hart. De Staten hebben zich juist per commissie heel goed voorbereid.

De **voorzitter** meent dat dit een inhoudelijke vraag lijkt te zijn en niet zozeer een punt van orde. Het betreft dus meer iets voor de tweede termijn.

Statenlid **Kostic** (PvdD) roept de voorzitter op om GS wellicht aan te sporen om inhoudelijk te reageren en niet steeds te verwijzen naar de FBE.

De **voorzitter** constateert dat er geen behoefte is aan een tweede termijn en rondt het agendapunt af. Hetgeen gezegd is, wordt meegenomen in het advies voor de PS-vergadering van 4 juli a.s.

4.b.1 Voordracht Kaderbrief 2023 (A-agenda NLG en RWK 13-6-2022 en EFB en M&B 20-6-2022)

4.b.2 Begrotingsvoorstellen Kaderbrief

De **voorzitter** geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

De heer **Kohler** (JA21) staat thans voor de klas voor een les over burgerschap. Zijn leerlingen luisteren derhalve mee met de inbreng. Aanvankelijk wilde de heer Kohler ingaan om een ander agendaonderdeel, te weten de brandbrieven van de verschillende overleggen die er plaatsvinden met de provinciale bestuurders omtrent de stikstofkwestie. De griffie heeft hem dat afgeraden, aangezien de agenda al zo lang is, en heeft hem aangeraden een en ander in te brengen bij de Kaderbrief. De heer Kohler gaat het dan ook hebben over de updating van de verschillende beheerplannen die begroot worden in de Kaderbrief.

JA21 heeft de Kaderbrief met belangstelling gelezen. De partij vindt over het algemeen de stijgende kosten zorgwekkend. De indexatie die voor 2023 wordt gehanteerd, ook al is die in sommige gevallen 12%, zal naar inschatting van JA21 enorm tekortschieten. In de commissie EFB zullen de Staten dan ook aandringen op het maken van een prioriteitenladder voor de komende periode, die vooral ook met het oog op projecten die blijkens de jaarrekening worden doorgeschoven en waarvan er ook een aantal zijn afgeblazen, zoals met sommige projecten is gebeurd, waaronder die van de Omgevingsdienst omdat ze een projectteam niet konden samenstellen. Daardoor zagen ze af van €1 miljoen subsidie. Wat is dan het belang van zo'n project?

In NLG is het voor JA21 de kwestie stikstof en Natura2000. Het is verleidelijk om dan hier het gebruikelijke betoog te gaan houden over stikstof, wensen, couveusenatuur en het gegeven dat het in de provincie Noord-Holland wel meevalt. Waar de provincie dat alsnog zou willen doen, gaat dat niet omdat het grootste deel van de stikstofneerslag uit zee en uit het buitenland komt. De drie grote lokale stikstofbronnen -- Tata, Schiphol en de stad Amsterdam -- hebben een status aparte. Dan blijven dus een paar veehouders over om te belagen.

De provincie is niet meer dan een uitvoeringsvehicle voor in Den Haag en in Brussel verzonnen problemen. Daarom werkt JA21 aan een reparatiewet op de Wet natuurbescherming (Wnb). De partij verwacht dat het met deze reparatiewet wel goed gaat komen. Nederland ligt in 2023 volledig stil als het aan de VVD-bestuurders ligt. De leden denken daar gelukkig anders over, zoals afgelopen zaterdag tijdens het congres kon worden vastgesteld.

Dan de actualisatie van de Natura2000-beheerplannen. Door de gestegen kosten is ook hiervoor extra budget nodig. Het gaat dan slechts over €300.000.

Mevrouw **De Groot** (SP) wil even ingrijpen. De heer Kohler (JA21) zegt net dat als het aan de VVD-bestuurders ligt het land straks volledig stilligt. Mevrouw De Groot meent echter dat het land straks stilligt vanwege de immense stikstoofuitstoot. Dadelijk gaat ook de Kaderrichtlijn Water de provincie parten spelen.

De heer **Kohler** (JA21) merkt op dat er door de gestegen kosten extra budget nodig is voor het updaten van de Natura2000-beheerplannen. Dat betreft niet veel, te weten €300.000. De gevolgschade is echter veel groter. Er zijn nogal wat betrokkenen en belanghebbenden van afhankelijk.

De heer Kohler noemt een aantal voorbeelden van gevolgschade. Afgelopen weekend fietste hij over de Veluwe. Zijn reisgenoten waren vooral onder de indruk van een paar berkenbossen aldaar. De heer Kohler zei nog: wedden dat dit niet de bedoeling is? Dit werd later bevestigd door een informatiebordje. De bossen kwamen na een habitatingreep volkomen onverwacht en zouden worden omgehakt. Er moest moeras komen of iets dergelijks. Iets vergelijkbaars is er aan de hand in de Natura2000-duingebieden. Vorig jaar was er een werkbezoek van de commissie NLG in Schoorl, alwaar er afgeplagde heidevelden werden bekeken. De boswachter vertelde dat men het in de toekomst minder grootschalig zou gaan aanpakken. De heer Kohler weet waarom. Op veel van dergelijke afgeplagde terreinen komen naast heide vooral lijsterbes, berk en Amerikaanse vogelkers terug. Deze moeten allemaal met de hand worden uitgetrokken, maar daar is geen subsidie voor. Een en ander gebeurt kosteloos door vrijwilligers. Men kan er ook voor kiezen om het niet te doen. PWN werkt in tegenstelling tot Staatsbosbeheer nauwelijks met vrijwilligers. Op de voormalige heideveldjes verrijst nu bos. Dat vinden mensen ook mooi, maar dat is dus niet de bedoeling. De heer Kohler wijst nogmaals op de invasieve exoot Amerikaanse vogelkers. Hij heeft er al diverse malen over gesproken in de commissie. In zijn laatste betoog hierover nam hij een tegendraads standpunt in door een lofzang op deze "*bospest*" af te steken. Het blad trekt luizen en deze trekken insecten, die op hun beurt worden opgegeten door zangvogels. De vruchten zijn precies beschikbaar in de tijd dat trekvogels zich opmaken om naar het zuiden te vliegen. Lang leve deze invasieve exoot! Ook de Veluwe staat er inmiddels helemaal vol mee. Eind vorige eeuw voerde Staatsbosbeheer een interne studie uit naar de mogelijkheid om de vogelkers helemaal uit te roeien. Het eindrapport kwam tot de conclusie dat dit niet haalbaar was. Het was te duur en er zou geen subsidie meer overblijven. Dat was nog vóór Natura2000. Inmiddels wordt er niet gekeken op een paar miljoen meer of minder.

Er zijn nogal wat organisaties afhankelijk van het Natura2000-subsidie-infuus. In Noord-Holland zijn er veertien Natura2000-gebieden waarvoor de provincie eerste verantwoordelijke is. Door een aantal deskundigen is op basis van bepaalde criteria ooit aangewezen waarom dat Natura2000-gebieden zouden moeten worden. Wie die deskundigen waren en wat hun uitgangspunten waren, is niet in elk geval te achterhalen. Wél is te achterhalen op basis van welk habitattypen er soorten gebieden zijn aangewezen. Daarvoor werden Standaard Data Forms (SDF's) gebruikt, met daarin instandhoudingsdoelen. Houd je die oorspronkelijke SDF's tegen de huidige situatie aan -- dat kan, want daarvoor is een weliswaar moeizaam toegankelijke Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) met miljoenen waarnemingen beschikbaar -- dan valt je meteen de discrepantie tussen nogal wat oorspronkelijke doelen en de huidige situatie op. Soms nauwelijks zoals in de Eilandspolder, maar soms komt de huidige situatie totaal niet overeen met het oorspronkelijke SDF. Het meest in het oog springen Polder Zeevang, Putten en Abtskolk. Laatstgenoemde locatie is een tot natuurgebied omgevormde kleiput achter de voormalige Hondsbossche Zeewering. Het betreft een zeldzaam mooi plekje dat recent nog volledig omrasterd is om de vossen buiten te houden. Maar niet om de SDF-types te beschermen, want deze wonen er allang niet meer. Dat waren indertijd namelijk zeldzame smienten en koolganzen. Die zitten nu in Zeevang, waar ze op hun

beurt de SDF-types voor Zeevang -- kievit, wulp, plevier en grutto -- nagenoeg verdreven hebben.

Kortom, JA21 vindt het prima dat de Natura2000-plannen geüpdatet worden en dat mag ook best wat kosten. De heer Kohler meent dan echter wel dat alle oorspronkelijke instandhoudingsdoelen meegenomen dienen te worden. Erken dat sommige zaken gewoonweg niét haalbaar zijn, dat Natura2000 niet in beton gegoten is, dat de natuur zijn eigen gang gaat en dat we hooguit een beetje kunnen sturen. De subsidieverslaafden zullen het niet fijn vinden. De vogelaars bij Abtskolk daarentegen beslist wel; zij willen die ganzen helemaal niet terug. Dat men in Zeevang de ganzen eigenlijk ook niet wil, en graag de door ganzen verdreven kieviten, grutto's, wulpen en plezieren terug wil, verdient ook aandacht. Dat betreft echter weer een ander dossier, te weten Faunaschade waarop juist bezuinigd wordt. Wat dat laatste betreft, wenst JA21 de gedeputeerde veel wijsheid en succes. Eerlijk is eerlijk, want op de ganzenproblematiek heeft de heer Kohler ook geen antwoord. Kan men er echter wel op rekenen dat gedeputeerde de oorspronkelijke SDF's in de updating laat meenemen? De heer Kohler ontvangt hierop graag een antwoord van de gedeputeerde.

De **voorzitter** bedankt de heer Kohler (JA21) en hoopt dat de leerlingen van de les Burgerschap nog even aangehaakt blijven en ook naar de andere partijen luisteren.

> Statenlid **Cardol** (GL) vindt het mooi dat de klas van de heer Kohler (JA21) meeluistert. Het is natuurlijk ook de vrijheid van de heer Kohler om een betoog te houden dat volgens Statenlid Cardol helemaal niet thuishoort bij de Kaderbrief. Laatstgenoemde probeert de heer Kohler derhalve te verleiden om het nog even toe te spitsen op de Kaderbrief. Want wat was zijn voorstel nu eigenlijk uit dat lange verhaal dat hij houdt over het afschuwelijke natuurbeheer dat hier blijkbaar in Nederland wordt gevoerd? Zit er een voorstel bij dat hij ten aanzien van de Kaderbrief, dus de begroting voor volgend jaar, zou willen doen? Statenlid Cardol meent namelijk dat het daarom gaat vandaag.

De **voorzitter** constateert dat de heer Kohler (JA21) technisch niet meer aanwezig is. Wellicht kan hij later in de PS-vergadering nog antwoord geven op de gestelde vragen.

Statenlid **Cardol** (GL) kan zich vinden in het voorstel van de voorzitter en gaat over tot zijn eigen bijdrage. Over de Kaderbrief als zodanig heeft hij vanuit de commissie NLG niet zo heel veel opmerkingen, behalve dat GroenLinks erg hecht aan de afspraken die zijn gemaakt om ook ruimte te scheppen voor voorstellen vanuit PS. Dat sluit dus aan op de tweede brief van GS d.d. 8 juni jl., waarin ook voorstellen vanuit die kant zijn gedaan. Statenlid Cardol zal een paar opmerkingen maken over de voorstellen die door andere partijen zijn gemaakt. Uiteraard gaat hij ook even in op zijn eigen voorstel.

Statenlid **Cardol** gaat als eerste in op het voorstel van het CDA over erfcoaches. GroenLinks vindt dit een zeer waardevol voorstel, mits de erfcoaches nadrukkelijk gebruikt worden om boeren te helpen bij de grote transities in het landelijk gebied. De afgelopen drie jaar heeft Statenlid Cardol steeds gepleit om bij de gebiedsprocessen vooraf heldere doelen -- ongeacht of het nu om NNN, stikstof of bodemdaling gaat -- en randvoorwaarden vast te stellen. Vervolgens kan er dan met boeren en grondeigenaren in gesprek worden gegaan. Het heeft niet de voorkeur om meteen te dreigen met onteigening, ook al zal het een middel blijven dat nodig is. De inzet is om tegen boeren te zeggen: "*Als je hier wilt blijven boeren onder de gestelde voorwaarden, dan zijn we*

hartstikke blij met je. Wij gaan je dan helpen met advies, met geld, bij gesprekken met de bank, met vergunningen et cetera." In zo'n aanpak kunnen erfcoaches erg waardevol zijn en zijn er wellicht wel meer nodig dan nu door het CDA wordt voorgesteld. Misschien moeten deze coaches wel onderdeel worden van alle gebiedsprocessen, zoals die de komende jaren worden gevoerd. Statenlid Cardol is uiteraard benieuwd naar de reactie van het college.

De vier voorstellen van de Partij voor de Dieren vindt GroenLinks eigenlijk heel sympathiek. Het gaat in enkele voorstellen ook om redelijk overzichtelijke bedragen. Vanuit zijn natuurhart is de kickstart-motie favoriet bij Statenlid Cardol. Een structurele financiering voor de Natuur- en Milieufederatie zou GroenLinks op zich zeer terecht vinden. De partij is niet zo enthousiast over alle afschaffingen van boekjaarsubsidies en de overgang naar projectsubsidies. De afgelopen jaren is er wel voor die systematiek gekozen. Uiteraard moet een dergelijk voorstel voor structurele subsidie wel gerelateerd worden aan het budget voor projectsubsidies. Ook hiervoor verneemt GroenLinks eerst graag het commentaar van het college. Uiteindelijk laat GroenLinks de financiële afweging van alle voorstellen graag over aan haar financieel woordvoerder.

Dan het voorstel van GroenLinks over de grondwaterheffing. Op dit moment gaat het nog helemaal niet om geld, maar om het verschaffen van middelen die de provincie in staat stellen om iets meer te doen aan de crisis -- de gedeputeerde van Water ziet deze nog niet zo erg voor zich, maar GroenLinks gaat die wel degelijk een heel groot probleem vinden voor de komende jaren -- dan dat er op dit moment wordt gedaan. Wat dat betreft verwijst Statenlid Cardol naar de startnotitie voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied, die de commissie deze week ontvangen heeft. Daarin gaat het ook over waterkwaliteit en waterkwantiteit. Hij citeert: "*Waterkwantiteit (droogte en wateroverlast) is onderdeel van het Nationaal Programma Landelijk Gebied, voor zover noodzakelijk voor natuur en landbouw, immers zonder water geen natuur en geen landbouw*." In het voorstel van GroenLinks wordt GS verzocht om even te onderzoeken wat mogelijk is rond de grondwaterheffing. Wat Statenlid Cardol betreft zou de opbrengst van de grondwaterheffing groter gemaakt kunnen worden. Die zou dan vervolgens kunnen worden ingezet voor met name maatregelen op het gebied van droogtebestrijding en klimaatadaptatie.

Statenlid Cardol heeft het voorstel van GroenLinks ambtelijk laten toetsen. In het ambtelijk advies staat het eerste punt, namelijk onderzoek naar mogelijkheden om de heffing te verhogen, te indexeren en uit te breiden. Dat is al gebeurd en dus overbodig. Dat is prima wat Statenlid Cardol betreft. Hij wijzigt dit punt in de motie graag in een formulering in de trant van: "*het college verzoeken de onderzoeksresultaten, die er dus blijkbaar al zijn, inclusief alle argumenten voor en tegen, te presenteren aan PS*." Dat zou een prima invulling van dat punt kunnen zijn. Daarnaast vraagt Statenlid Cardol GS om op alle drie de punten ook de mogelijke uitbreidingen te presenteren. Dat betreft dan alle gebruikers van grondwater, dus ook grondwateronttrekkingen die nu vallen onder het gezag van de Waterschappen.

Het tweede punt, de meeropbrengst bestemmen voor droogtebestrijding en klimaatadaptatie, zou volgens het ambtelijk advies wettelijk niet uitvoerbaar zijn. Dat is echt onzin. De Waterwet stelt dat de heffing mag worden ingezet voor maatregelen die: "*… direct verband houdende met het voorkomen en tegengaan van nadelige gevolgen van het onttrekken van grondwater."*
Gedeputeerde Staten in Noord-Brabant, waar onderhavig voorstel op dit moment ook voorligt en al bijna is aangenomen, komen ook tot de conclusie dat onttrekkingen aan het grondwater nadelige

gevolgen kunnen hebben, zoals verdroging. De opbrengst van de heffing kun je daar dus voor aanwenden. Dat is binnen de kaders die de Waterwet stelt. Dat geldt ook voor maatregelen die leiden tot verhoging van het grondwaterpeil, bijvoorbeeld door het opvangen en laten infiltreren van regenwater. Dat zijn dus maatregelen in het kader van klimaatadaptatie, zoals die onder andere in het voorstel van de ChristenUnie stonden.
Concluderend merkt Statenlid Cardol op dat hij het voorstel gaat aanpassen wat betreft het eerste punt, maar de rest van het voorstel blijft wat hem betreft recht overheid. Hij hoort heel graag hoe andere fracties hierover denken.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) merkt het volgende op over de Kaderbrief. In de inleiding staat dat de voedselzekerheid niet direct in gevaar lijkt te komen. Echter, in de overzichten staan gestegen prijzen van bouwmaterialen, elektriciteit en brandstof. Deze zijn weliswaar meegenomen, maar dat geldt niet voor de gestegen prijzen van voedsel. De laatste weken is echt een flinke stijging van de prijzen voor voedsel, energie en andere zaken. Dat baart het CDA zorgen, zeker voor mensen die wat minder te besteden hebben en voor mensen met een modaal inkomen die te maken hebben met prijsstijgingen over de hele linie. Het CDA wil graag de toezegging dat gedeputeerde er rekening mee houdt bij het opstellen van de begroting voor 2023, indien de situatie tegen die tijd nog steeds hetzelfde is. Over de voedselzekerheid en het landbouwbeleid zal gesproken worden met gedeputeerde Zaal bij een ander agendapunt.

Voor het besteden van de financiële ruimte die aanwezig is ten gevolge van het positieve resultaat over 2021, heeft het CDA het voorstel om gedurende een periode van drie jaar een pilot te doen met erfcoaches. Voor een duurzame, toekomstbestendige landbouw en vitaal landelijk gebied is het belangrijk om boeren te helpen bij de invulling van de beleidsambities. Eenieder heeft kunnen zien en lezen wat voor effecten de afgelopen vrijdag gepresenteerde plannen voor stikstofreductie teweeg hebben gebracht. Overigens heeft het CDA onderhavig voorstel opgesteld nog voordat de plannen van het kabinet voor stikstofreductie bekend waren. Mevrouw Kapitein benadrukt dat CDA Noord-Holland het niet eens is met deze gepresenteerde stikstofplannen. De doelen zoals ze er nu liggen, hebben een te grote sociaal-economische impact op de boeren, het platteland en daarmee op heel Nederland. Het CDA wil ook graag bijsturing. Los hiervan worstelen veel agrarische ondernemers met vragen op het gebied van hun toekomst. Wel of niet investeren in duurzaamheid, natuurinclusieve landbouw, opvolging, financiële zorgen et cetera. De zorgen blijven niet altijd beperkt tot de bedrijfsvoerder en hebben regelmatig betrekking op het hele gezin, bijvoorbeeld in het geval dat een ondernemer grote investeringen moet doen met bijbehorende risico's, wanneer hij overweegt het bedrijf elders voort te zetten of als hij besluit de bedrijfsvoering rigoureus te wijzigen, wat ook onzekerheid oplevert. Ook kan opvolging lastig zijn of kan het gezin besluiten om geheel te stoppen met het agrarisch bedrijf om een andere invulling te geven aan de locatie. De erfcoach probeert agrariërs te helpen met het maken van de juiste keuzes. De ervaringen van andere provincies met erfcoaches, zoals in Overijssel en Gelderland, zijn tot op heden succesvol gebleken. De overheid vraagt veel van de agrariërs. Het CDA hoopt dat PS van Noord-Holland dan ook een helpende hand uitsteken om hen te ondersteunen bij de uiteenlopende en dringende vraagstukken waarmee ze geconfronteerd worden. Zoals Statenlid Cardol (GL) noemde, is het aantal van drie erfcoaches misschien wel niet voldoende, maar dat zal in de discussie naar voren komen. Vooralsnog gaat het CDA uit van een bedrag van €375.000, maar er volgt nog een ambtelijke toetsing.

Ten slotte heeft mevrouw Kuiper een wat meer algemene vraag. Wat zijn de financiële gevolgen van deze opgave voor stikstofreductie voor de begroting en de meerjarenbegroting? Zou de gedeputeerde hierover iets kunnen aangeven?

Statenlid **Kostic** (PvdD) houdt het vandaag bescheiden met hooguit vier voorstellen. Het eerste betreft het geven van een financiële impuls aan projecten die bijdragen aan het vergroten van biodiversiteit in de bebouwde omgeving en het landelijk gebied, zoals projecten voor de aanleg van landschapselementen. Dit past helemaal in lijn met het recente Rli-rapport, dat eigenlijk ertoe oproept om dit te doen. Er is immers sprake van een biodiversiteitscrisis die net zo erg is als de klimaatcrisis.

Dan komt mevrouw Kuiper op de Handreiking bescherming dieren tegen extreem weer. Het wordt weer heerlijk zomers weer, maar dat gaat helaas al decennialang gepaard met heel veel dierenleed in de vorm van tienduizenden dieren in Noord-Holland die geen bescherming krijgen tegen de hitte. Bijvoorbeeld schapen krijgen al hittestress vanaf 23C°. De Partij voor de Dieren vraagt echt niet veel; slechts een vlotte en complete handreiking voor de bescherming van dieren tegen extreem weer. Wakker Dier kan daarbij helpen. Statenlid Kostic vraagt gedeputeerde om straks niet weer te zeggen: we wachten op landelijk beleid. Dan duurt het wederom decennia en zitten dieren weer in de ellende. Volgens Statenlid Kostic verdienen ze meer dan dat en op z'n minst onderhavig gebaar.

Het derde voorstel betreft een concrete vertaling van de provinciale ambities op dierenwelzijn. GS hebben prachtige ambities op het gebied van dierenwelzijn. Er komt steeds meer vordering in: inkoop, sponsorbeleid, Voedselvisie et cetera. De provincie doet derhalve haar best, maar het beleid is best wel verdeeld en niet overzichtelijk. Met onderhavig voorstel probeert de Partij voor de Dieren om daarin een stap te maken. De provincie heeft heel kundige ambtenaren.

Tot zover de zaken die geld kosten. Voorts zijn er nog twee zaken die Statenlid Kostic in de Kaderbrief benoemd wil hebben. Wat de kaders betreft zal de partij een amendement indienen om in ieder geval de dieren te benoemen en de provinciale inzet, niet alleen in de context van het doden, maar juist ook wat betreft de wijze waarop ze beschermd worden. Voorts wil de Partij voor de Dieren in de Kaderbrief een reflectie op de eventueel aanstormende watercrisis.

Tot slot sluit de Partij voor de Dieren volledig aan op het voorstel van GroenLinks. In Noord-Brabant wordt het zelfs al volledig toegepast. Het CDA-voorstel vindt Statenlid Kostic eigenlijk wel sympathiek. De Partij voor de Dieren heeft een vergelijkbaar voorstel ingediend in 2021 bij de begroting voor de Voedselvisie om twee transitiecoaches betreffende natuurinclusieve landbouw en eiwittransitie aan te stellen. Als het binnen de kaders die GroenLinks noemt gerealiseerd kan worden, werkt de Partij voor de Dieren heel graag samen met het CDA op dit punt.

De **voorzitter** bedankt de indieners voor hun toelichting en geeft het woord aan de overige Statenleden voor hun inbreng.

Eerste termijn

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) geeft aan dat haar fractie positief is over de motie van Statenlid Cardol

(GL). Net zoals hij zei over het eerdere voorstel van de ChristenUnie over regenwateropvang en het hergebruik van douche- of grijswater, meent mevrouw Hoogendoorn dat er echt iets moet gebeuren rondom water. De grondwaterheffing past daar zeker in, teneinde middelen te creëren om daar wat mee te doen.

De ChristenUnie is ook positief over het voorstel voor de erfcoaches. Zij heeft het hier in de commissie al vaker met het CDA besproken. Het is een heel goed idee om daar op dit moment in te investeren. In de afgelopen twee jaar is er zo veel gebeurd rondom het boerenbedrijf, dat het echt een heel juiste beslissing is om daar iets meer voor opzij te zetten.

Mevrouw Hoogendoorn is vooral benieuwd naar de laatste motie van de Partij voor de Dieren rondom de bescherming van dieren tegen extreem weer. Het is de bedoeling om als aanjager tegen de gemeenten te zeggen: ga eens kijken waar dat nou misloopt. Mevrouw Hoogendoorn ziet kleine perceeltjes waar in de zomer circa tien koeien op staan, die een grote kastanjeboom hebben om onder te schuilen tegen de zon en regen. Wil de Partij voor de Dieren daar nog verder op ingaan?

De **voorzitter** stelt voor dat de Partij voor de Dieren in tweede termijn reageert op de vragen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) meent dat voorliggende Kaderbrief duidelijk en prettig leesbaar is. Zorgelijk is de onzekerheid aangaande de prijsstijgingen en de indexaties. De Partij van de Arbeid begrijpt dan ook de prudentie van het college van GS. Zij kan de ontwikkelingen nog maar moeilijk overzien en heeft mede daardoor nog geen eigen wensen of plan opgesteld. De Partij van de Arbeid beziet in dat licht ook de voorstellen van de drie andere partijen. Mevrouw Jellema komt hier later nog op terug.

Mevrouw Jellema heeft nog een paar andere opmerkingen. In de opmerking over de vermeende donkerrode indicatoren -- dat zijn de negatieve ontwikkelingen die men aanduidt -- staat dat het aantal passagiers op Schiphol in 2020 sterk gedaald is ten opzichte van 2019, door coronamaatregelen. Van de Partij van de Arbeid mag deze indicator naar donkergroen worden overgeheveld. Dat zal gedeputeerde vast niet doen, maar dan is het maar opgemerkt. Het is dan ook opmerkelijk dat de technische vraag over dezelfde indicator ook al is gesteld door de heer Zaal (PvdA) én de heer Roosendaal (VVD), wat mevrouw Jellema hoopvol stemde. Dat geldt overigens ook wat betreft de technische vraag van de heer Roosendaal (VVD) over de lager en gemiddeld opgeleiden in de brede welvaartsmonitor. Hij vraagt waarom daarin alleen de hoger opgeleiden zijn opgenomen. Dat doet de Partij van de Arbeid deugd, want juist de lager en gemiddeld opgeleiden zijn heel belangrijk voor de economie.

Het volstrekt nietszeggende antwoord van GS op de technische vragen over de indicatoren (of ze rood of groen zijn) stemt de Partij van de Arbeid wel een beetje treurig. Misschien kunnen GS daar iets meer uitleg over geven.

In het rijtje donkergroen (positieve indicatoren) wordt gesproken over de stikstofuitscheiding door de landbouw. Noord-Holland zou tot de provincies behoren met een gemiddeld lagere stikstofuitscheiding dan elders. Dat vertaalt zich dan ook in de brief van 10 juni jl. van minister Van der Wal, waarin Noord-Holland en Noord-Holland Noord er qua gebiedsopgaven relatief genadig vanaf komen.

Wat betreft de gebiedsopgaven en gebiedsgerichte aanpakken meent de Partij van de Arbeid dat men het er snel weer met elkaar over moeten hebben. Hoe schiet een en ander op? Gedeputeerde Rommel deelde er al iets over mee aan het begin van de vergadering. Daarmee heeft ze al een tipje van de sluier opgelicht. De Partij van de Arbeid zou echter graag zien hoe de (niet-)vorderingen zich verhouden tot de brieven van de bewindslieden Van der Wal en Staghouwer. Het CDA heeft daar ook in de rondvraag (agendapunt 16) het nodige over gesteld.

De Partij van de Arbeid is er geen voorstander van om een zoveelste technisch briefing of BOT-overleg te organiseren en stelt voor om in september dan wel op een ander moment in de resterende Statenperiode echt met informatie te komen die aangeeft hoever de provincie er eigenlijk in staat. Wat kan reeds worden afgevinkt in de gebiedsgerichte aanpak en in de gebiedsgerichte processen? Het is namelijk de hoogste tijd dat er helderheid komt over waar de provincie Noord-Holland staat.

Toevalligerwijs gaf gedeputeerde Stigter hedenmorgen een interview op Radio 1 aan mevrouw Kersseboom, die het had over een spreekwoordelijke "*bal*" die ergens ligt. Waar ligt die bal? Wie moet er een schop tegenaan geven? En wie gaat dat als eerste doen? Snelheid is geboden.

In de Kaderbrief is er ook nog aandacht voor de sterk stijgende faunaschade. Dit is reeds besproken.

Een laatste vraag betreft de transitie naar Groen Steel bij Tata. GS gaan ervan uit dat de extra kosten voor de VTH-taken door het Rijk zullen worden gedragen. Als het Rijk dat nou niet of slechts partieel doet, wat doet de provincie dan?

Aan het begin van haar betoog gaf mevrouw Jellema reeds aan dat de Partij van de Arbeid de prudentie van de financiële uitgangspunten van dit college begrijpt. Zij is daar zelf ook beducht voor. Voor de grondwaterheffing heeft mevrouw Jellema een vraag aan GroenLinks. Zij begrijpt de gedachtenrichting, maar gaat het nu weer opleveren dat ook mensen met een kleine portemonnee toch ook weer een stukje heffing gaan krijgen? Moet het niet veel meer aan de kant van de grootverbruikers worden opgeduwd.

De erfcoaches is een heel sympathiek initiatief. Mevrouw Jellema sluit wel volledig aan bij de woorden van GroenLinks, die het dan wel wil bezien in het kader van coaches die de boer helpen bij de transities.

De Partij van de Arbeid moet zich binnen de fractie nog buigen over het voorstel van de Partij voor de Dieren. Mevrouw Jellema roept nog wel in herinnering het idee van de Natuur- en Milieufederatie om van projectfinanciering terug te gaan naar boekjaarsubsidies. In een vorige Statenperiode heeft de provincie dat om niet onbelangrijke redenen zo in het vat gegoten. Als het anders moet, moet er misschien toch wat nader naar gekeken worden en een wat gefundeerdere discussie over worden gevoerd dan nu één-twee-drie weer terug te gaan, wat ook weer heel veel precedenten schept naar een boekjaarsubsidie, terwijl de provincie *for all the good reasons* indertijd naar deze manier van subsidieverstrekking zijn overgegaan.

Mevrouw **Kapitein** (D66) meent dat deze Kaderbrief zich kenmerkt door een grote terughoudendheid voor nieuw beleid, gezien de grote onzekerheden over de macro-economische ontwikkelingen en transities en gezien de uitvoering van reeds ingezet beleid op de grote opgave die de provincie nu al heeft. De samenwerking met het Rijk op de grote transitieopgave stikstof, energie en woningen verandert de komende tijd. Dit werd vrijdag 10 juni jl. al duidelijk met de brief van de minister. Het wordt scherper en uitdagender. Het Rijk wordt steeds duidelijker in zijn doelen, wensen en eisen. Daar heeft het ook geld voor over, dus samengevat met regels en pegels. De provincies mogen en moeten dit binnen de kaders gaan uitvoeren. De vraag is of zij hier goed op voorbereid zijn. Mevrouw Kapitein meent dat het voor de Staten lastig is om dit te overzien. Zij wil het college meegeven dat indien het hulp nodig heeft, D66 graag bereid is om er constructief en meewerkend mee om te gaan.

Er is gewoonweg veel te doen en gelukkig heeft de provincie al veel in werking gezet. Het opzetten van de gebiedsgerichte aanpak is hierbij cruciaal en D66 steunt deze ook. Het verder uitbouwen hiervan heeft daarom een hoge prioriteit. Dat is geen nieuw maar bestaand beleid. D66 wil daar geen vertraging in oplopen door nu andere prioriteiten te gaan stellen. De partij is derhalve terughoudend richting nieuwe en andere voorstellen.

De provincie trekt nu extra geld uit voor de uitvoering van het stikstofbeleid. Natuurlijk is D66 hiertoe bereid. Maar tot nu toe zijn er nog niet heel veel concrete resultaten zichtbaar. Wanneer verwachten GS deze wél te krijgen in Noord-Holland? Wat voor soort resultaten betreft het dan, en waarmee?

D66 is het er erg mee eens dat de provincie van het Rijk een bijdrage krijgt voor de VTH-taken van Tata Steel. Die zijn zo fors toegenomen en doet Noord-Holland niet alleen voor de eigen provincie. Maar wat gebeurt er nou als de provincie de bijdrage van het Rijk niet zou krijgen?

Bij de jaarrekening heeft mevrouw Kapitein een opmerking gemaakt over de positie van het onderwerp landbouw in alle programma's. Zou een en ander niet anders kunnen worden meegenomen in de begroting, bijvoorbeeld door een opsplitsing in grondgebonden landbouw bij groene natuur en niet-grondgebonden landbouw bij economie?

De implementatie van SWUNG-2 gaat starten. Dat vindt D66 heel mooi. De partij hoopt en verwacht dat deze gaat leiden tot een forse reductie van de geluidsoverlast.

D66 wil ook nog even ingaan op de gedane voorstellen. Met haar definitieve oordeel wil zij weliswaar nog even wachten totdat helder is hoe de financiële ontwikkelingen uitpakken, op dezelfde manier als GS hebben gedaan met hun aanvullende voorstellen in de latere brief die zij hebben gestuurd. Mevrouw Kapitein geeft wel alvast aan hoe D66 er inhoudelijk tegenover staat.

De reactie van het college over de grondwaterheffing *is* duidelijk. Deels wordt het al gedaan en voor de rest mag het niet, hoe sympathiek ook. D66 is het helemaal eens met de andere partijen die zeggen dat Noord-Brabant het wel doet en zich afvragen wat dan het verschil is tussen Noord-Brabant en Noord-Holland. Misschien zijn er toch wel wat mogelijkheden, zoals heer Cardol (GL) ook heeft aangegeven.

D66 staat sympathiek tegenover het idee van de erfcoaches. Het kwam mevrouw Kapitein echter zo bekend voor. Is het wellicht al onderdeel van de huidige plannen? Zit het al in de gebiedsgerichte aanpak of in andere plannen? Zo niet, dan sluit D66 aan bij GroenLinks, de Partij van de Arbeid en de Partij voor de Dieren, met gelijk de opdracht om het beleid te gaan realiseren en te helpen met de transitie.

Mevrouw Kapitein komt op het voorstel van de Partij voor de Dieren inzake dierenwelzijn. Misschien is een nieuwe beleidsindicator geschikter dan een doel. Het is de vraag of het provinciale aandeel in dierenwelzijn groot genoeg is om daar een heel apart hoofdstuk voor op te gaan zetten.

D66 staat voorts sympathiek tegenover de kickstart van natuurinclusief. Wel resteert de vraag over de financiering. D66 heeft derhalve nog een tip en een suggestie. Zou het misschien gefinancierd kunnen worden uit het Landschapsfonds. Zojuist werd al gevraagd of het Landschapsfonds wel volledig benut wordt. Misschien past dit er ook heel mooi bij en zou het daaruit gefinancierd kunnen worden. Bij de Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland staat D66 open voor projecten, maar zij is heel terughoudendheid voor structureel geld, zoals andere partijen ook al hebben aangegeven. Het is niet voor niets dat het veranderd is in het verleden. Zouden de projecten ook nog onderdeel kunnen zijn van de gebiedsgerechte aanpak?

Volgens D66 is de handreiking inzake de bescherming van de dieren al eerder aan de orde geweest. De Partij voor de Dieren heeft dit ook aangegeven. Er is toen gezegd dat het een zaak is van de dierhouders zelf. Het betreft universele problematiek. Als er één organisatie is die hierover een mooie notitie gaat maken, ongeacht of dat nou landelijk of via Wakker Dier gaat, dan kan die verspreid worden onder de gemeenten. D66 heeft haar twijfels over de rol van de provincie hierbij.

Mevrouw **De Groot** (SP) geeft aan dat er van haar fractie nog geen voorstellen zijn ingediend. De SP is eigenlijk ook niet zo heel ontevreden over de Kaderbrief. Zij heeft nog wel een paar opmerkingen over de VTH-taken en Tata Steel. Er moet in 2023 €1,65 miljoen worden toegevoegd aan de inhoudelijke beleidsvoorstellen en in zowel 2024 als 2025 nog eens €0,56 miljoen. De provincie en de belastingbetaler worden belast met het controleren en handhaven bij deze grootvervuiler. En dat terwijl de winst van Tata die tegen de plinten klotst naar de aandeelhouders in India gaat, en dat daarbovenop nog een grote winstuitkering aan de werknemers kon worden gedaan. Het is niet zo dat de SP het de werknemers misgunt. Integendeel, hun gezondheid wordt ook bedreigd door hun werkgever en daar mag iets tegenover staan. De SP is erg benieuwd of gedeputeerde nog meer kansen ziet om het uitvoeren van de VTH-taken op Tata Steel te verhalen. Welke kansen ziet hij? Kan hij een en ander uitgebreid laten onderzoeken?

Voorts wil de SP haar zorgen uiten over het woningtekort, de betaalbaarheid van woningen, het grote percentage bebouwd terrein, de afname van de biodiversiteit, de weinige natuur die er voor de Noord-Hollander beschikbaar is en de fijnstofemissies (stikstof, water e.d.). Het klinkt tegenstrijdig, maar dat is het niet. Inwoners van Noord-Holland hebben voor hun welzijn, gezondheid en welbevinden meer van alles nodig. De SP is ervoor om alles in goede banen te leiden. En wie weet, doet zij hiertoe nog wel een paar goede voorstellen.

De heer **Roosendaal** (VVD) sluit zich wat betreft een reactie op de moties aan bij de inbreng van D66, met daarbij de opmerking dat de VVD het voorstel van de CDA zonder de beperkingen

interessant vindt.

De heer Roosendaal heeft van alles te vinden over de indicatoren, maar hij weet reeds dat de reactie van het college zal zijn dat een en ander in de FBE zal moeten worden ingebracht.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en geeft het woord achtereenvolgens aan de gedeputeerden voor hun beantwoording:

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gelet op het vertrek van gedeputeerde Pels (GL) neemt gedeputeerde Olthof de komende periode ook de portefeuille Financiën waar. Hij zal derhalve eerst in algemene vanuit financieel oogpunt reageren en daarna even kort vanuit zijn portefeuille Gezondheid, Leefbaarheid en Milieu. Daarna zullen de collega's verder ingaan op een aantal punten.

Er zijn een aantal opmerkingen gemaakt over de financiën. Het college heeft heel bewust gemeend om de €8,7 miljoen op dit moment niet in te vullen. Het is geen kwestie van: we hebben geld over, dus we doen er iets mee. GS hebben ook netjes laten zien wat op dit moment niet ingevuld is. Dat zijn geen luxe programma's, maar gewoon ook noodzakelijke punten (indexatie, afspraken met gemeenten). Toch heeft het college gemeend om daar op dit moment geen invulling aan te geven. Enerzijds is er het financiële beeld vanuit de Rijksoverheid met meicirculaire en de contourennota, die voor de zomervakantie nog moet komen en die ook op langere termijn zal aangeven hoe het financiële beeld voor de provincie en de gemeenten eruit gaat zien. Maar ook de door het CDA aangekaarte voedselcrisis en eventuele (toekomstige) "*voedselarmoede*", laten zien dat er macro-economisch heel veel beweegt. Dan kun je op dit moment heel druk gaan praten over moties met geld en wat er al dan niet moet worden gedaan. Of je zegt: misschien moeten we nog even wachten tot het financiële beeld wat stabieler is en dat er daar een beter beeld van is, waarna dan een betere afweging kan worden gemaakt. GS adviseren dan ook om op dit moment bij de Kaderbrief in ieder geval niet met financiële claims te komen, maar te kijken hoe dat uiteindelijk bij de begroting -- dan zal de definitieve keuze moeten worden gemaakt -- kan worden verzilverd. En wat is daar dan wel en niet mogelijk? Het is vooral de bedoeling geweest om er prudent mee om te gaan. En gelet op alle onzekerheden die er zijn, is besloten om even pas op de plaats te maken. Als het financiële beeld stabieler is, zal er na de Kaderbrief, na de zomervakantie met elkaar wat breder en beter over worden gesproken. Dat is de afweging die het college heeft gemaakt, gelet op alle onzekerheden die er zijn.

Gedeputeerde Olthof heeft nog twee algemene punten. De Natuur- en Milieufederatie is al een aantal keren genoemd. Een paar jaar geleden is bewust de keuze gemaakt om niet vooraf een vast bedrag te betalen, maar dat eigenlijk na dienstverlening te doen. Vanuit de verschillende programma's wordt er met de Natuur- en Milieufederatie gesproken om te kijken op welke manier zij een bepaald programma kunnen gaan draaien en hoe zij daar uiteindelijk ook voor betaald kunnen krijgen. Soms lukt dat, maar soms nog niet. GS zijn daar regelmatig over in gesprek. Vrijdag 10 juni jl. heeft gedeputeerde Olthof zelf ook nog contact gehad met de Natuur- en Milieufederatie.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) bedankt gedeputeerde Olthof voor diens beantwoording, die in lijn ligt met hetgeen zij zojuist heeft gezegd. Het goede nieuws van dit voorstel van de Partij

voor de Dieren is natuurlijk wel dat deze projectfinanciering ook een keer geëvalueerd zal worden. Gebeurt dat ook in de gesprekken die gedeputeerde heeft met de Natuur- en Milieufederatie? Of moet dat meer een structurele manier of een geëigend tijdstip gebeuren? Misschien geldt dat niet alleen voor deze organisatie, maar ook voor andere die zijn overgegaan naar projectfinanciering.

Gedeputeerde **Olthof** kan er twee dingen over zeggen. In het college wordt erover gesproken. Voorts spreekt gedeputeerde daar regelmatig zelf over in de gesprekken die hij met de Natuur- en Milieufederatie heeft. Als een bepaald project bijvoorbeeld niet naar de Natuur- en Milieufederatie gaat, legt hij ook uit waarom dat niet gebeurt. De Natuur- en Milieufederatie pakt de handschoen dan op en kijkt naar haar eigen performance in de trant van: "*Wat is onze positionering daarin en wat kunnen we verbeteren om misschien wél in aanmerking te komen voor projecten?*" Daar wordt dus zeker over gesproken.

Het splitsen van programma's vindt gedeputeerde wat ingewikkeld, omdat er bij de coalitiegesprekken gekozen is voor een bepaalde structuur van de programma's. Het lijkt hem derhalve niet verstandig om daar nu nog in te gaan knippen. Gedeputeerde raadt aan het mogelijkerwijs mee te nemen naar een nieuwe Statenperiode en nieuwe coalitie, mocht alsdan nog de behoefte bestaan om erin te knippen of aanpassingen aan te brengen.

Over de luchtvaart kan gedeputeerde kort zijn. Er is uiteindelijk een keuze gemaakt op basis waarvan de criteria worden getoetst. Voor de luchtvaart zijn de hubfunctie en de passagiersaantallen bepalend. Daarin wordt een enorme afname gezien. Als men van mening is dat er een andere indicator moet gaan komen, dan moet er bekeken worden wat deze zal moeten inhouden en wat het effect daarvan op het milieu en de gezondheid is. Er is uiteindelijk geoordeeld in de geest van hetgeen waarvoor de indicator bedoeld is.

Het moet mevrouw **Jellema** (PvdA) toch van het hart dat als je het begrip "*brede welvaart*" omarmt, hetgeen de provincie heeft gedaan, je niet alleen maar naar aantallen kunt kijken in de trant van: "*Het is dan zo zielig voor zo'n maatschappij dat we minder economie hebben.*" Je moet dan vooral ook gaan kijken naar al die neveneffecten. Het is nu alweer zichtbaar op Schiphol. Gedeputeerde heeft daar waarschijnlijk ook geen panacee voor, maar het is toch op z'n minst opmerkelijk dat je dat alleen maar onder de "*roden*" schaart en toch ook niet een heel klein beetje de "*groenen*" hierbij kunt bedienen als indicator?

Gedeputeerde **Olthof** wil niet in de verleiding komen om nu een brede discussie over Schiphol en de effecten te voeren. Mevrouw Jellema (PvdA) stelt een heel concrete en technische vraag waarom deze op "*rood*" staat. Daarvoor verwijst gedeputeerde uiteindelijk naar de uitgangspunten die voor deze indicator gelden. Gedeputeerde wil graag met de Statenleden spreken over het uiteindelijke effect van Schiphol en het aantal vluchten op de gezondheid, het milieu e.d. Hij meent echter dat dit op een ander moment dient te geschieden. Gedeputeerde kan niet op alle indicatoren een eigen interpretatie geven. Dat moet dan breder met elkaar worden besproken.

Voorts vroeg mevrouw Jellema (PvdA) naar de transitie naar Groen Steel bij Tata en de extra kosten die daarmee gemoeid zijn. Gedeputeerde Stigter (GL) zal dadelijk ingaan op één aspect, te weten de rol van de Rijksoverheid in de klimaatprogramma's. De andere vraag die gesteld is, gaat over de

meerkosten. Deze zijn nu nog niet ingevuld, omdat enerzijds vanuit het Rijk bekeken wordt wat de bijdrage zou kunnen zijn. Anderzijds wordt ook gekeken bij de Omgevingswet of er mogelijkheden voor leges zijn. Mevrouw De Groot vroeg hier ook naar. Dat betekent dat de provincie uiteindelijk ook leges gaat heffen op de vergunningaanvragen. Dát zou de juiste manier zijn om Tata en ieder ander bedrijf dat een vergunning aanvraagt ervoor te laten betalen. Gedeputeerde ziet op dit moment geen mogelijkheden om nog eens te zeggen: "*We gaan op een andere manier nog een extra bijdrage van Tata vragen om de vergunning aan te vragen.*" Het VTH-traject is de verantwoordelijkheid van de provincie. Als de bijdrage van het Rijk overigens niet komt, kan een Omgevingsdienst een vergunningsaanvraag naast zich neerleggen. Vanuit de opdracht en basis van wetgeving moet de OD de aanvraag in behandeling nemen. De vraag is echter hoe dat gefinancierd wordt. De provincie en het Rijk hebben daar een rol in, en er kunnen straks leges worden geheven. Teneinde niet op de zaken vooruit te lopen, zijn de meerkosten derhalve nog niet ingevuld.

Beantwoording door gedeputeerde **Loggen** (VVD):
Gedeputeerde Loggen meent dat het zwaartepunt van de vragen over zijn portefeuille bij Statenlid Cardol (GL) ligt. Daarnaast werd hij door JA21 aangesproken als "VVD-bestuurder". VVD-bestuurders in dit land zien de complexiteit van de opgaven waarvoor de provincie staat heel duidelijk voor ogen. Complexe vraagstukken vragen niet om eenvoudige oplossingen, maar om uitgebalanceerde oplossingen die antwoord geven op de uitdaging waarvoor men staat. Oplossingen als "*Ik pas in mijn jas, mijn jas past in mijn tas en daarom pas ik ook in mijn tas*" zijn niet op z'n plaats. Die werken niet en passen evenmin binnen het bestel dat men kent. Het zijn serieuze onderwerpen en serieuze bedreigingen en daar hoort een serieus antwoord op te komen. Ook daar staan VVD-bestuurders voor.

Wat de vragen van Statenlid Cardol (GL) betreft, acht gedeputeerde het verstandig om iemand van zijn dienst te vragen om contact met hem op te nemen en een aantal zaken naast elkaar neer te leggen. Als gedeputeerde even heel plat kijkt naar de tekst die voorligt, constateert hij dat een en ander deels al wordt gedaan en dat men deels belemmerd wordt door wetgeving. Hij acht het goed om de beelden nog even goed naast elkaar te zetten. Hij is een bereid om mee te denken en mee te kijken, maar wel binnen de kaders van de wet. Het beeld dat zich aan gedeputeerde opdringt, is dat er al heel veel wordt gedaan. De provincie loopt al tegen de grenzen van artikel 7.7 van de Waterwet op of zit ertegenaan. Er kan ook nog even gekeken worden naar het onderzoek waaraan gerefereerd werd. Daartoe behoeft geen motie te worden ingediend. Als GS de informatie hebben waarom Statenlid Cardol (GL) vraagt, dan kan men dat gewoon aan gedeputeerde vragen en wordt de informatie verschaft. Maar nogmaals, de kortste klap die kan worden gegeven, is door contact te laten opnemen met Statenlid Cardol (GL), het uit te lijnen. Dan komen vanzelf de verschillen in beeld met wat Statenlid Cardol beoogt en wat er mogelijk is. In de verdere uitwerking kan men daar het verdere gesprek over voeren. Dat lijkt gedeputeerde het meest verstandig.

Beantwoording door gedeputeerde **Stigter** (GL):
Gedeputeerde Stigter complimenteert allereerst mevrouw Jellema (PvdA) vanwege het feit dat zij vanmorgen om 7.00 uur al wakker was om het radio-interview met gedeputeerde te beluisteren. Zij vroeg wat gedeputeerde bedoelde met de "*bal*". Gedeputeerde Stigter was op de radio vanwege zijn verantwoordelijkheid als voorzitter van de Bestuurlijke commissie Stikstof. Overigens is gedeputeerde Rommel de verantwoordelijke Stikstof binnen de provincie Noord-Holland. Het kabinet heeft vrijdag 10 juni jl. de richtinggevende doelen vastgesteld, op basis waarvan de

provincies de bal oppakken in hun gebiedsprogramma's en gebiedsgerichte processen. Gedeputeerde heeft er tegelijkertijd bij aangemerkt dat dat spel met de "*bal*" alleen gespeeld kan worden als het Rijk over de brug komt met de bijbehorende randvoorwaarden en instrumenten teneinde het te kunnen waarmaken.

Ten aanzien van de financiering van Groen Staal heeft gedeputeerde een aanvulling op hetgeen collega Olthof (PvdA) heeft aangegeven. Een en ander is heel duidelijk bepaald rondom de klimaatafspraken, waar Groen Staal eigenlijk een antwoord op is vanuit Tata. Het wordt gefinancierd door de sector zelf (lees: het bedrijf Tata), aangevuld door de rijksoverheid. Daar maakt die €35 miljard, die in het coalitieakkoord beschikbaar is gesteld, onderdeel van uit. Vervolgens wordt het vertaald in de maatwerkafspraken die het kabinet maakt met de betreffende en verschillende industrieën, waaronder Tata.

Ten aanzien van het VTH-deel heeft het college ook gezegd (en in kaart gebracht) dat er op basis van de klimaatafspraken een behoorlijk extra beslag zal worden gelegd op de VTH-taken van alle decentrale overheden (gemeenten en provincies). Om die reden hebben de decentrale overheden aangegeven dat die VTH-taken moeten worden meegenomen in de herijking van de uitvoeringskosten voor het Klimaatakkoord. Er heeft al een "*artikel 2*"-onderzoek plaatsgevonden over de uitvoering van het Klimaatakkoord in 2020. Dat ging vooral over de RES en de warmtetransitie. Inmiddels is men een paar jaar verder en is duidelijk dat met name het VTH-deel heel groot zal zijn. Vandaar wordt in de actualisatie dit pakket meegenomen. Tegen de SP merkt gedeputeerde Stigter op dat het helpt als de Omgevingswet wordt aangenomen, aangezien door de provincie op grond daarvan leges kunnen worden geheven. Wellicht kunnen de partijen daar nog iets aan gaan doen in de Eerste Kamer, aangezien daar nog een discussie gaande is (onder andere met de SP).

Beantwoording door gedeputeerde **Rommel** (VVD):
Gedeputeerde Rommel neemt ook een paar vragen mee die aan haar collega Zaal (D66) zijn gericht. De heer Kohler (JA21) stelde een heel technische vraag over het SDF. Deze zou gedeputeerde graag schriftelijk laten beantwoorden.
Voorts is er gesproken over stikstof. Mevrouw Jellema (PvdA) gaf aan niet direct behoefte hebben aan een technische briefing. Gedeputeerde Rommel zou de commissie toch willen voorstellen om in september een technische briefing te organiseren, aangezien er nogal wat op de provincie afkomt. Daarna willen GS ook graag wat breder spreken over wat er bereikt en gedaan is. Dat kan bij het Programma Natuurnetwerk (PNN). Het PNN heeft een en ander op een andere manier opgesteld en vastgesteld. Er komt nu ook meer informatie, waarover breder met elkaar gesproken kan worden.

Mevrouw Kapitein (D66) heeft ook over stikstof gesproken. Zij informeerde naar de concrete resultaten. Gedeputeerde Rommel wijst erop dat het een hele grote opgave is. Er moet met heel veel partijen aan de slag worden gegaan. Gedeputeerde is met de industrieën in gesprek. Daar komen aardig wat resultaten uit, maar dat heeft langere tijd nodig. Er worden nu ook wat zaken in kaart gebracht. Als je bijvoorbeeld woningen van het aardgas afhaalt, dan is dat het deeltje wat PS heeft vastgesteld uit "*overig*", dat bijdraagt aan de stikstofreductie. Dat kan behoorlijk wat bijdragen. Gedeputeerde wil dat ook in kaart hebben om de Staten dat te kunnen laten zien. Ook daar gebeuren er dingen. Ook de industrie kan dat soms inzichtelijk maken. Gedeputeerde wijst in

dezen op de afvalcentrale die meehelpt met geothermie. Kortom, gedeputeerde Rommel gaat een en ander in kaart brengen. Er zijn echter heel veel bewegingen en die gaan niet snel. Dat is ook de reden waarom het Rijk nog aan de lat staat, onder meer wat betreft de scheepvaart en het onderzoek dat de provincie Noord-Holland gaat doen naar de ammoniak uit zee, die ook een heel belangrijke bron vormt. De komende tijd gaat een en ander vallen, maar het is gewoon een heel grote opgave.

Daarbij zal ook het intern salderen, dat nu niet vergunningplichtig is, helpen. Het zou heel fijn zijn als de minister daar ook stappen in gaat zetten door het weer in de vergunningplicht te trekken. Gedeputeerde Rommel hamert er in IPO-verband steeds op dat provincies registreren wat zij voor de natuur doen. Anders ziet men het niet. Stikstof is niet iets wat de lucht ineens anders doet kleuren. Gedeputeerde wil het zo graag in kaart brengen. Zij heeft de minister derhalve gevraagd om ervoor te zorgen dat het ook landelijk geregeld wordt. Dan kun je ook in je eigen provincie bekijken waar die stikstofreductie is gerealiseerd.

D66 heeft ook gevraagd naar het Landschapsfonds. Gedeputeerde zal daar dadelijk op terugkomen bij de vraag of de erfcoaches daaruit betaald kunnen worden.

Het Landschapsfonds heeft -- om die reden hoopt gedeputeerde dat de commissieleden aanwezig zullen zijn bij het werkbezoek aan de Westeinderscheg -- best een lastige start gehad, omdat de gemeenten aan cofinancieringen moeten en doen en hun werk daar moeten inzetten. Er komt echter een versnelling aan. In het najaar zal gedeputeerde daar de resultaten van meegeven, maar ook bij het werkbezoek aan de Westeinderscheg zal het meegenomen worden.

Gedeputeerde Rommel komt thans op de moties. De Handreiking dieren extreem weer zou gedeputeerde ontraden. Dat is een taak van de eigenaar. De provincie kan wel op de platforms voor de Voedselvisie en Groen Kapitaal aandacht besteden aan goede voorbeelden. Een handreiking wordt echter een papieren tijger.

Het dierenwelzijn in de doelenboom zou het college willen ontraden. Gedeputeerde vindt het juist fijn dat dierenwelzijn verspreid is over verschillende dossiers en dat het niet bij bijvoorbeeld één persoon is ondergebracht. Dan lijkt het namelijk net alsof het afgehandeld is. Het moet volgens gedeputeerde juist in alle beleidsvelden terugkomen en dus ook in alle onderdelen van de begroting moet aan dierenwelzijn worden gewerkt.

De kickstart Natuurinclusief acht gedeputeerde overbodig. Aan landschapselementen zoals in de motie gevraagd wordt, wordt al gewerkt. Gedeputeerde noemt bijvoorbeeld de Bossenstrategie. Ook voor beheer is subsidie beschikbaar via het SNL.

Er is op andere dossiers al eens gesproken over erfcoaches. Gedeputeerde Staten vinden dit een heel goed voorstel. Op dit moment zou het college het graag even willen aanhouden. De minister heeft er in zijn brief van 10 juni jl. ook al over gesproken. De provincie is er dus al mee bezig in de Voedselvisie, in het Landbouwportaal en in de gebiedsgerichte aanpak. Gedeputeerde stelt voor om even aan te kijken hoe het loopt, waarna een voorstel kan worden gedaan. Gedeputeerde heeft immers al toegezegd dat er in de gebiedsgerichte aanpakken mee gewerkt zal worden.

Gedeputeerde Rommel heeft nog een punt ten aanzien van de stikstofreductie en de financiële gevolgen. De brief van de minister is recentelijk ontvangen. Welke gevolgen daaruit komen, is nog niet bekend en is voor een groot deel aan het Rijk. De provincie heeft vanuit deze optiek ook aan het Rijk gezegd: om de stikstofreductie te kunnen versnellen, zou zij graag soepeler en makkelijker met de uitkeringen kunnen omgaan. Iedere keer moeten allerhande projecten worden aangeleverd. Hierover zijn de provincie en het Rijk met elkaar in overleg, maar op dit moment kan gedeputeerde daar nog geen helderheid over geven.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerden voor hun beantwoording in eerste termijn en constateert dat er behoefte is aan een tweede termijn.

> Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft een punt van orde. Er waren enkele vragen gesteld aan de indieners van de voorstellen. Komen deze in tweede termijn aan de orde?

De **voorzitter** kan zich vinden in de suggestie van mevrouw Jellema (PvdA). Er zijn vragen gesteld over de ingediende plannen. Kunnen degenen die de plannen hebben ingediend daar zo mogelijk in tweede termijn op ingaan? Mocht dat niet lukken, dan wellicht op een later moment.

Tweede termijn

Statenlid **Kostic** (PvdD) bemerkt veel steun voor een groot deel van haar voorstellen. De partij zal haar best doen om het verder toe te lichten. Statenlid Kostic komt heel kort op het voorstel om de dierenwelzijnsdoelen beter zichtbaar te maken in de jaarstukken en de begroting etc. De ambtenaren weten heel goed hoe zij dit zouden kunnen doen. Daar kunnen ze eventueel ondersteuning van een externe voor gebruiken. Gedeputeerde Rommel erkent dat het goed is dat het in verschillende dossiers wordt meegenomen. Laat het dan ook duidelijk zien. Laat het in ieder geval terugkomen. Nu staat het nergens, terwijl de provincie heel mooie ambities op verschillende beleidsterreinen heeft. Het zou bijvoorbeeld kunnen in de vorm van een paragraaf. Statenlid Kostic is graag bereid dit verder uit te werken met de ambtenaren.

Wat betreft de kickstart is het gewoon duidelijk dat deze wordt opgepakt. Bekeken zal worden hoe een en ander aangescherpt kan worden.

Wat betreft de Handreiking voor de dieren meent Statenlid Kostic dat het woord "*handreiking*" wellicht niet zo goed gekozen is. Het is meer een brochure, die niet meer dan vier pagina's hoeft te beslaan. Het gaat er vooral om dat veel mensen in het land niet weten wat ze mogen. Er heerst een soort gevoel van "*het mag waarschijnlijk niet*", maar het kan wel vanuit de provincie, vanuit een schuilstal die vanuit de Omgevingsverordening wordt gefaciliteerd. Het kan vanuit verschillende mobiele schuilmogelijkheden, waar de gemeenten vaak zelf ook niet van op de hoogte zijn, en vanuit verschillende landschapselementen.

> De heer **Roosendaal** (VVD) hoort Statenlid Kostic (PvdD) zeggen dat er behoefte is aan communicatie. Hij ziet steeds meer gebeuren dat als men er niet over gaat, men er maar over gaat communiceren. De vraag is of de Staten erover moeten communiceren of dat er gesubsidieerde instellingen zijn die daar heel veel kennis en knowhow over hebben, die het ook op een website zouden kunnen zetten en het via die kant ook zouden moeten kunnen

communiceren. Wordt hiermee niet communicatie op communicatie gestapeld, met het gevaar dat er verschillende dingen worden verteld? De heer Roosendaal zou er nog eens goed over willen nadenken, ook gelet op het antwoord van het college. Is de provincie de aangewezen partij om dit ook weer met geld en communicatie te ondersteunen, of zou het moeten komen van anderen?

Statenlid **Kostic** (PvdD) wil de heer Roosendaal er zeker in meenemen, want de provincie is inderdaad de aangewezen partij. Deze heeft een verbindende rol in zulke vraagstukken. Er is een landelijk en er is een Wakker Dier. De provincie kent echter haar eigen landschap, weet wat de eigen regels in de Omgevingsverordening zijn en wat de ruimtelijke regels zijn. Zij is ook verbonden met de verschillende boeren en de verschillende initiatieven, juist nu men bezig is met de gebiedsgerichte aanpak. Dan kan het toch niet zo moeilijk zijn om voor die dieren, maar ook ter inspiratie van de gemeenten en de boeren, net dat zetje te geven op een positieve manier? Dat is het enige wat de Partij voor de Dieren vraagt. Dit speelt al decennialang, maar er komt geen vooruitgang. Het minste wat GS dan kunnen doen, is hierover nadenken. Dit is het minste wat de provincie de dieren moet gunnen. De rest kan Statenlid Kostic straks uitleggen.

Mevrouw **Kapitein** (D66) hoort Statenlid Kostic (PvdD) nu spreken over een brochure in plaats van een handreiking. Zij kan zich daar wel in vinden. Kan Statenlid Kostic echter de handreiking die GS net deden, niet gewoon oppakken? Is de toezegging om het op websites te vermelden niet voldoende? Brochures zijn een beetje ouderwets. Websites zijn heel relevant en altijd actueel toegankelijk. Waarom pakt de Partij voor de Dieren die toezegging niet?

Statenlid **Kostic** (PvdD) geeft aan dat de vermelding op websites onderdeel is van haar voorstel. Een brochure kan natuurlijk digitaal. Zij acht het echter ook belangrijk om het toch ook een soort kickstartmoment te geven, omdat het anders een stille dood sterft. De Partij voor de Dieren stelt voor een evenement te organiseren waarmee de spelers (gemeenten, DierVizier e.d.) bij elkaar kunnen worden gebracht. Daarmee realiseer je een mooie start, een mooi persmoment en een goed beeld voor GS en PS. Men heeft dan in ieder geval z'n best gedaan, met een minimaal budget, om toch nog iets te doen aan dat verschrikkelijke leed dat dieren elk jaar weer moeten meemaken. Statenlid Kostic hoopt dat D66 dat de dieren ook gunt.

Statenlid **Cardol** (GL) komt allereerst terug op de opmerkingen van gedeputeerden Loggen en Rommel. Gedeputeerde Loggen gebruikte een mooie metafoor over regenjassen om de complexiteit van grote beleidsvraagstukken, waarmee de provincie op dit moment zit, aan te geven. Statenlid Cardol wil er wel voor waken dat de suggestie wordt gewekt dat regenjassen helpen tegen zure regen. Hij denkt derhalve dat er echt grote vraagstukken zijn waarmee de provincie aan de slag moet. In die zin deelt Statenlid Cardol de opvatting dat ze uitermate complex zijn. In reactie op gedeputeerde Rommel merkt hij echter wel op dat timing en communicatie in dezen ook ontzettend cruciaal zijn. Als gedeputeerde Rommel dan bijvoorbeeld zegt: "*Ik heb goede gesprekken met de industrieën over de stikstofreductie*", zou Statenlid Cardol daar ook wat meer over willen horen. De mensen die de stikstofdiscussie volgen, en in het bijzonder de boeren, zien immers niets van die gesprekken. Er komt vrijwel niets van naar buiten. Zij hebben nog geen idee op welke manier de gesprekken met Tata, Olam of Schiphol op dat punt verlopen. Nogmaals, timing en communicatie zijn cruciaal, zeker in deze moeilijke fase. Daar zijn de problemen en de

weerstand niet opgelost, maar het is wel heel belangrijk om daar zorgvuldig aandacht aan te besteden.

Statenlid Cardol komt op zijn eigen voorstel rond de grondwaterheffing. Uiteraard maakt hij graag gebruik van het aanbod van gedeputeerde Loggen om daar met mensen van de provincie eens goed over te praten. Het gaat Statenlid Cardol om de informatie die GS breed kan delen met de Staten. Dat is immers het forum waar uiteindelijk beslissingen genomen moeten worden. Statenlid Cardol gaf al aan bereid te zijn om zijn motie te wijzigen, in de zin van: "*Leg de informatie maar op tafel.*" Hij is het met gedeputeerde eens dat het niet in een motie hoeft. Vervolgens is het heel goed om samen met de deskundigen te bekijken wat er mogelijk is.

Mevrouw Jellema (PvdA) stelde de terechte vraag wat dat dan betekent voor de kosten van de burger. Daar staat ook iets over in het voorstel van Statenlid Cardol. De situaties in Noord-Holland en Noord-Brabant zijn absoluut niet één-op-één vergelijkbaar. Noord-Brabant is voornemens de grondwaterheffing te verdubbelen ten opzichte van de huidige situatie. Daarin is berekend dat het een extra last voor de burger zou kunnen opleveren van €1 à €2 per huishouden per jaar. Dat is dus ongeveer het gevolg, want in feite is de grondwaterheffing zo ingericht dat de "*vervuiler*" betaalt. In dit verband is dat misschien niet helemaal het goede woord. De bedrijven die grondwater onttrekken, worden daarvoor aangeslagen. Het kan natuurlijk zijn dat met name de drinkwaterbedrijven zeggen de hogere kosten te zullen doorvertalen. Dat is dus de berekening die Noord-Brabant daarin gemaakt heeft. Dat lijkt Statenlid Cardol overzichtelijk.

> Mevrouw **Jellema** (PvdA) is het met Statenlid Cardol (GL) eens dat het overzichtelijk is. Het is echter weer een klein stukje meer. In deze tijden, waarin mensen heel moeilijk hun rekeningen kunnen betalen, moet getracht worden om dat effect te dempen.

Statenlid **Cardol** (GL) is dat met mevrouw Jellema (PvdA) eens. Maar vergeleken met de energierekening is dit inderdaad heel overzichtelijk. Dat neemt echter niet weg dat het goed is om daarnaar te blijven kijken.
Op basis van het gesprek met de ambtenaren verwacht Statenlid Cardol binnenkort een nieuw voorstel aan de Staten te kunnen voorleggen.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) beantwoordt kort de vraag van mevrouw Kapitein (D66). Wellicht heeft zij iets gehoord over begeleiding vanuit de Voedselvisie, maar dat betreft toch een wat andere impact dan die het CDA beoogt. Mevrouw Kuiper bedankt voor de positieve reacties over erfcoaches. Agrariërs hebben te maken met een cumulatie van regelgeving en ambities. Er liggen heel veel dossiers op hun bord. Daarnaast wordt een erfcoach ingesteld vanuit het perspectief van de agrariërs: hoe kunnen zij zo goed mogelijk worden geholpen met alle opgaven die er zijn, en überhaupt met alle bedrijfsvraagstukken die aan hen voorliggen? Het staat ook goed geformuleerd in het toegezonden voorstel, maar het is goed om dat nog extra te stipuleren.
Het CDA heeft de reactie van gedeputeerde gehoord en zal daar kennis van nemen.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in tweede termijn. GS hebben nog de behoefte om kort te reageren.

Beantwoording door gedeputeerde **Loggen** (VVD):

Kennelijk was gedeputeerde Loggen niet helemaal helder. De metafoor met de jas was namelijk niet bedoeld voor Statenlid Cardol (GL), maar voor de heer Kohler (JA21). Kennelijk onderschrijven alle heren dat er geen eenvoudige oplossingen voor de complexe vraagstukken zijn.

Mocht gedeputeerde Loggen, ondanks de goede onderlinge verhouding, de illusie hebben gewekt dat er sprake is van een exclusiviteitsrelatie op het gebied van de informatievoorziening, dan moet hij Statenlid Cardol daarin toch teleurstellen. Informatie die met GroenLinks wordt gedeeld, zal ook altijd beschikbaar zijn voor álle Staten. Er wordt contact met Statenlid Cardol opgenomen om te bezien welke informatie hij nog nodig heeft om de motie dan wel vragen goed te kunnen formuleren. Als daar extra gegevens uit naar voren komen, dan zullen die gedeeld worden met alle Staten.

Beantwoording door gedeputeerde **Rommel** (VVD):
Gedeputeerde Rommel zou het jammer vinden als Statenlid Cardol (GL) dadelijk naar de lunch gaat, in de veronderstelling dat de boeren niet weten van de industrie en de industrie niet weet van de boeren. Dat is zeker niet het geval. De intensieve gesprekken over de provinciebrede aanpak is gedeputeerde onlangs aangegaan. Aan de regietafel zitten alle maatschappelijke partijen, de boeren en de industrie. Voorts is er voor de boeren altijd de mogelijkheid om in te spreken aan de haven- en industrietafel. Aan de landbouwtafel is ook al een keer de industrie aangeschoven. Er is voorts opnieuw een aanbod gedaan dat de industrie binnenkort nog een keer aan tafel komt. Zij vragen over en weer op welke punten zij elkaar kunnen helpen. Als gedeputeerde enthousiast is over bepaalde mogelijkheden die zij vanuit de boeren dan wel de industrie heeft vernomen, deelt zij dat ook over en weer. Zij laat ook heel veel zaken in kaart brengen teneinde het met PS te delen.

De voorzitter rondt het agendapunt af en concludeert dat het onderwerp als bespreekstuk wordt doorgeleid naar de PS-vergadering van 4 juli a.s. Voor sommige moties zal bekeken worden of ze nog gewijzigd moeten worden. Vervolgens zullen ze terugkeren bij de Kaderbrief richting PS. Dit geldt eveneens voor overige opmerkingen die zijn gemaakt.

7. Lunch

De **voorzitter** schorst de vergadering ten behoeve van de lunch, die geserveerd wordt op de eerste etage.

Schorsing van 12.50 tot 13.37 uur

5. A-agenda Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu

5.a Gezondheid en Leefbaarheid: zienswijzen financiële stukken omgevingsdiensten

5.a.1 Voordracht Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied begroting 2023

5.a.2 Voordracht Omgevingsdienst IJmond begroting 2023

5.a.3 Voordracht Zienswijze op de 2de Begrotingswijziging 2022, Begroting 2023 en de voorlopige Jaarrekening 2021 van de Omgevingsdienst Flevoland en Gooi en Vechtstreek (OFGV)

5.a.4 Voordracht Zienswijze op de Begroting 2023 en de Jaarstukken 2021 van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord

De **voorzitter** heropent de vergadering. De financiële stukken van de vier Omgevingsdiensten worden gevoegd behandeld. De voorzitter geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

Mevrouw **De Groot** (SP) heeft een heel korte bijdrage. Over de meeste stukken heeft zij niet zoveel te zeggen, maar wel over de voordracht van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord. De SP is er heel erg in geïnteresseerd waarom grote bedragen worden gerestitueerd aan de deelnemers met betrekking tot de milieutaken (ca. €2 miljoen en nog meer), en aan de deelnemers aan de VTH+-taken (€59.000 en nog meer). Is het niet verstandiger om deze bedragen toe te voegen aan de algemene reserve? Een en ander zou natuurlijk heel mooi zijn vanwege de stikstofproblematiek.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) meent dat bij het lezen van de stukken duidelijk wordt dat er ontzettend veel afkomt op de Omgevingsdiensten. Zij heeft het dan niet alleen over de invoering van de Omgevingswet, maar ook over de energietransitie, klimaatadaptatie, circulaire economie et cetera. Eigenlijk zijn de OD's onmisbaar in de deze opgaven. Zij vormen een belangrijke schakel in het tempo waarmee het allemaal met elkaar kan worden gerealiseerd. Financiële stukken zijn heel belangrijk, maar geven eigenlijk niet één-op-één antwoord op de vraag of deze financiële middelen ook kunnen zorgen dat er voldoende expertise aanwezig is om te zorgen dat er bijvoorbeeld vergunningen rond circulaire economie kunnen worden gegeven. Hoe wordt er gekeken naar deze grote opgave richting de Omgevingsdienst? Denkt gedeputeerde dat er genoeg menskracht en genoeg kennis aanwezig zijn om te zorgen dat de Omgevingsdiensten hun rol goed kunnen pakken en kunnen zorgen dat de samenleving de gewenste stappen kan maken?

Statenlid **Kostic** (PvdD) komt allereerst op de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord, die gaat over soortenbescherming. De Partij voor de Dieren krijgt heel veel meldingen binnen van mensen die heel veel misstanden op dat terrein zien. Tegelijkertijd weten deze mensen niet waar ze het dan moeten melden. En als ze het melden, wordt het niet goed opgepakt. Statenlid Kostic vermoedt dat het iets met de capaciteit te maken heeft. Willen GS hier extra aandacht voor vragen bij de OD's? Als de OD's hiermee krap komt te zitten, kunnen GS gerust naar PS terugkomen om tezamen te kijken naar de mogelijkheden. Daarmee is het voor de burgers duidelijk dat als zij overtredingen van de Wet natuurbescherming zien, bijvoorbeeld stroperijen, waar zij moeten zijn.

Eerder kwam uit het Randstedelijke Rekenkamerrapport naar voren dat de OD onvoldoende capaciteit heeft om de waterdoelen te borgen. Als het goed is, is dat nu verwerkt. Is intern met de OD besproken hoe het mogelijk was dat het pas in voornoemd rapport naar buiten komt, in plaats van dat een medewerker van de OD gewoon naar GS stapt en zegt: "*Goh, we moeten toch best veel doen. Misschien moet er meer geld bij*"?

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) merkt op dat het zeer lastig is om gekwalificeerd personeel te werven. Dat is toch best zorgelijk? Er is ook binnenkort geen zicht op verbetering. Natuurlijk weet men dit al even, maar er staat zoveel op stapel. Als er geen mensen zijn om een en ander te monitoren, aan te sturen en te handhaven, moeten de OD's dan op deze manier doorgaan? In aansluiting op wat Statenlid Kostic net zei, vraagt mevrouw Hoogendoorn zich af of je niet eerst moet kijken naar wat je wél kan met de mensen die je hebt, voordat er weer taken bijkomen. Is het niet beter om alles zo

te organiseren dat het eerst lukt om de opgave te realiseren, opdat dat in elk geval geborgd is?

De heer **Roosendaal** (VVD) geeft aan dat ook de VVD zich kan vinden in de financiële stukken. Dat gezegd hebbende, pleit de partij ervoor om de samenwerking en de taakverdeling van de verschillende OD's op periodieke basis te evalueren. De totale uitgaven groeien sneller dan de inkomsten van de provincie. Er zijn altijd mogelijkheden om effectiever en efficiënter te opereren, zeker als het stof van extra verantwoordelijkheden is neergedaald en de gemeenschappelijke problemen op het gebied van bijvoorbeeld het vinden van gekwalificeerde medewerkers gedeeld zijn. Wanneer plant het college een grondige evaluatie van de opzet en werking van de OD's in het licht van de toenemende taken?

Mevrouw **Jellema** (PvdA) merkt op dat de constante bij alle OD's is dat ze maar zitten te wachten op de Omgevingswet, die al meerdere keren is uitgesteld. Hierdoor hebben ze nog steeds te maken met meerkosten, bijvoorbeeld voor de bodemtaken. Mevrouw Jellema snapt dat de gedeputeerde ook niet weet of de Omgevingswet op 1 januari a.s. nu echt doorgaat. Het digitale stelsel kan het allemaal wellicht enigszins ophouden. Kan er iets over worden gezegd? Anders is het voor de OD's een bodemloze put van oneigenlijke taken die ze nog steeds uitvoeren.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en geeft het woord aan de gedeputeerden voor hun beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Stigter** (GL):
Er is een aantal vragen gesteld door de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord. Het "*overgeblevene*" geld heeft te maken met het niet besteden van de uren die wel besteld waren, voor een heel groot deel overigens van de provincie. Op dat moment kon men eigenlijk nog voldoende mensen vinden die die taken moesten uitvoeren. De middelen zijn niet teruggehaald, maar zijn eigenlijk nog steeds gereserveerd om uit te geven aan de taken die bij de OD worden neergelegd. Er was geen aanleiding om de algemene reserve op dat punt aan te vullen, omdat die eigenlijk voldoende gevuld is op dit gebied.

In algemene zin gaan vele taken richting de Omgevingsdiensten. Dat gebeurt niet omdat de OD's zelf willen groeien, maar omdat de provincie ziet dat gezondheid, veiligheid en stikstof allemaal vraagstukken zijn die hoog op de politiek-maatschappelijke agenda staan. De opdrachtgevers van de Omgevingsdiensten -- dat zijn de gemeenten en de provincies -- vertalen dat naar extra opdrachten. Ze groeien dus niet autonoom, zegt gedeputeerde in antwoord op de heer Roosendaal. De provincie vraagt de OD's immers om dat te gaan doen.

In de praktijk loopt de provincie aan tegen het gegeven dat het vaak technisch geschoolde en juridisch geschoolde mensen betreft, die in welke sector dan ook op dit moment heel lastig vindbaar zijn. Je ziet terug dat er geen uitgaven worden gedaan door de Omgevingsdienst. Dat geldt niet alleen voor Noord-Holland Noord, maar ook voor de andere Omgevingsdiensten. Het vraagt creativiteit om ervoor te zorgen dat de taken uiteindelijk wel uitgevoerd gaan worden. Het is geen keuze. Het zijn wettelijke taken die uitgevoerd moeten gaan worden. Een van de mogelijkheden is dat Omgevingsdiensten nog meer gaan samenwerken. Dat gebeurt nu al heel veel op basis van inhoud en kennisuitwisseling. Gedeputeerden Olthof en Stigter voeren al langere tijd dat gesprek. Zou dat niet ook moeten gebeuren op het punt van ICT, digitale systemen of het delen

van medewerkers die heel beperkt beschikbaar zijn? Binnenkort vindt opnieuw een gesprek plaats met de vier directeuren van de Omgevingsdiensten, omdat gedeputeerden vinden dat er echt wel een tandje bij moet, omdat er anders "*taakverwaarlozing*" ontstaat. Dat is een heel zwaar woord, maar op het moment dat je stelselmatig niet de mensen hebt die het werk moeten gaan doen, gaan er op een gegeven moment gaten vallen. Dat kan niet de bedoeling zijn.

In antwoord op de vraag van Statenlid Kostic (PvdD) merkt gedeputeerde op dat onderhavig agendapunt met name over de begroting gaat. Desalniettemin zal hij nog één keer vertellen hoe het met de soortenbescherming staat. De waterdoelen zijn inderdaad gecorrigeerd, maar in algemene zin ontvangen GS natuurlijk regelmatig bestuurlijke signalen over de uitvoering van de taken. Het had dus iets kunnen zijn wat niet bij zulke signalen meegenomen had kunnen worden, zoals GS regelmatig signalen krijgen over Tata, stikstof of wat dan ook. Zij betrekken dat vervolgens ook wel bij de opdrachtverlening. Soortenbescherming zat er tot nu toe niet in en een en ander is daarop gecorrigeerd. In algemene zin loopt de signalering heel erg goed.

> Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt hoe het kan dat het niet via de geëigende weg is gegaan en dat het uiteindelijk naar buiten moest komen via blijkbaar een werknemer van de OD in een gesprek met de Randstedelijke Rekenkamer. Is daarover gesproken?

Gedeputeerde **Stigter** weet dat in algemene zin niet. Hij gaf net aan dat signalen uit de organisatie over waar men tegen aanloopt bij de uitvoering van de taken of anderszins bij GS komen via de bestuurlijke signalering.

In aanvulling op de vraag van de heer Roosendaal (VVD) heeft gedeputeerde Stigter iets gezegd over het efficiënt en effectief opereren van de Omgevingsdiensten. De toename is vooral te wijten aan het feit dat er veel meer taken naar de OD's worden geschoven, niet omdat ze niet efficiënt zouden werken. Juist omdat men steeds meer zal gaan vragen van de OD's, zullen efficiency en effectiviteit wel een belangrijk aandachtspunt blijven in het overleg met de OD's. Op dit moment is niet in een formele evaluatie van de OD's voorzien. De commissie-Van Aartsen heeft over heel Nederland gekeken hoe het met het stelsel van de Omgevingsdiensten werkt. Daaruit blijkt dat het in Noord-Holland eigenlijk best goed loopt. De basistaken zijn belegd bij de Omgevingsdiensten en worden op een behoorlijk adequate manier uitgevoerd. Een aantal belangrijke aandachtspunten van de commissie-Van Aartsen sloeg vooral op de gebieden buiten Noord-Holland. Niettemin zijn de bemensing en de kwetsbaarheid afhankelijk van de gemeentelijke begrotingen ook hier een belangrijk aandachtspunt. Het college heeft in ieder geval besloten om te kijken naar het totaalplaatje van de Omgevingsdiensten, inclusief het financiële beslag dat het met zich meebrengt, ook in historisch perspectief.

> De **Roosendaal** (VVD) kan zich vinden in het laatste deel van de beantwoording. Hij wil de Omgevingsdiensten niet zozeer betichten van inefficiëntie. Maar juist omdat ze wat taken op zich af krijgen, het steeds gespecialiseerder wordt en er zulke gaten vallen, lijkt het hem zinvol om te kijken hoe je beter met elkaar kunt samenwerken om dat op te pakken.

Gedeputeerde **Stigter** vindt de bijdrage van de heer Roosendaal (VVD) verstandig.
Mevrouw Jellema (PvdA) vroeg naar de Omgevingswet. Deze was voorzien voor 1 januari 2023. Dat is nog steeds de formele lijn zoals die door de minister wordt onderkend. De Eerste Kamer heeft

thans een debat over de vraag of DSO wel voldoende stabiel is om dat ook daadwerkelijk per 1 januari a.s. te gaan doen. Volgende week vindt nog een aanvullend gesprek plaats tussen de verantwoordelijk minister en de Eerste Kamer.

Een aantal verzoeken richting de minister op dat vlak maken het eerlijk gezegd wel onzeker. Op het moment dat je nog een hele check laat uitvoeren en de decentrale overheden vervolgens nog een half jaar moeten testen, red je dat dus niet meer. Vanuit de gezamenlijke overheden komt nog wel een signaal richting de Eerste Kamer en de minister dat het onderwerp heel belangrijk wordt bevonden. Op een gegeven moment gaat de energie er een beetje uit als de ingangsdatum wederom wordt uitgesteld. Dat signaal zullen GS nogmaals uitbrengen richting de Eerste Kamer. DSO is wel een zorgenpunt, maar op een gegeven moment kun je niet alle risico's en onzekerheden uitsluiten en moet je gewoon maar beginnen en de afspraak maken met elkaar dat je gaandeweg dingen gaat aanpassen en corrigeren.

Statenlid **Kostic** (PvdD) meent dat gedeputeerde een vraag is vergeten over de Wet natuurbescherming en in het bijzonder de soortenbescherming. Daar gaat de OD van gedeputeerde immers over.

Gedeputeerde **Stigter** antwoordt dat hij in zijn eerste reactie eigenlijk deze vraag bedoelde. Hij zal hem op deze manier even doorpassen. Het agendapunt heeft weliswaar betrekking op de begrotingsbehandeling, maar omdat het een relatief overzichtelijke vraag betreft, is gedeputeerde bereid om deze door te geven.

Mevrouw **De Groot** (SP) komt terug op de vraag over de bedragen die worden gerestitueerd aan de deelnemers. Wie worden er dan bedoeld met de "*deelnemers*"? Zij neemt aan dat het ook de gemeenten en de provincies betreft.

Gedeputeerde **Stigter** beaamt dat daarmee de gemeenten en provincies worden bedoeld.

Mevrouw **De Groot** (SP) meent dat het geld dan toch niet blijft staan, maar dat het gewoon wordt teruggebracht.

Gedeputeerde **Stigter** geeft aan dat het geld niet bij de OD blijft staan, maar dat het wordt teruggebracht naar de deelnemers. Vervolgens wordt besloten om dezelfde bedragen beschikbaar te stellen voor dezelfde taakuitvoering. Dat komt er eigenlijk bij ten opzichte van hetgeen is overgedragen. Kortom, het geld blijft beschikbaar, maar gaat wel terug naar de deelnemers.

Mevrouw **De Groot** (SP) is ook lid van de gemeenteraad. Maar zodra er geld terugkomt, storten de gemeenteraadsleden zich als aasgieren bovenop dat bedrag.

Gedeputeerde **Stigter** meent dat dat dan vooral iets zegt over de raadsleden en over de Statenleden, die verantwoordelijkheid nemen om de belangrijke taken te blijven uitvoeren.

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gedeputeerde Olthof heeft niet heel veel aan te merken, maar wil wel aansluiten op het laatste punt van mevrouw De Groot (SP). Er zijn ook Statenleden die een positief rekeningresultaat direct ergens

anders voor zouden willen inzetten. Hij wil er derhalve voor oppassen dat alleen de raadsleden daarvan beticht worden.

Gedeputeerde Olthof komt nog even terug op de vraag van mevrouw Hoogendoorn (CU) of je niet eerst moet kijken naar wat je wél kan met de mensen die je hebt, voordat er weer taken bijkomen. De provincie is aan zet wat betreft hetgeen zij zelf aan extra's vraagt. Tegelijkertijd zijn er wettelijke taken. De Omgevingsdienst kan niet zeggen: "*Nou, deze vergunningen doen we even niet*", of: "*Dit handhaven we even niet.*" Dat is wel het lastige, omdat vanuit de rijksoverheid op het gebied van klimaat en energie zo veel extra's op de provincie afkomt. Gedeputeerde Olthof deelt derhalve de zorg van andere partijen over het op orde houden van de kwaliteit en de capaciteit. Gedeputeerde Stigter heeft hier al een en ander over opgemerkt, ook als het gaat over de samenwerking.

Over de kwaliteit van het water is eerder al een signaal afgegeven. Er is ook al eens over gesproken. In het Rekenkamerrapport is het maar heel beperkt onderbouwd. Er is nog wel wat discussie over geweest. Het betreft uiteindelijk 1fte, waar invulling aan is gegeven. Had het niet explicieter moeten zijn en hadden GS erop moeten doorvragen?

Gedeputeerde heeft nog een aanvullend punt richting de Partij van de Arbeid ten aanzien van de bodem en oneigenlijke taken. De Omgevingswet is nog onduidelijk, maar GS zijn ook in gesprek met het Rijk over de financiering van de apparaatskosten voor de bodem, waarbij vooral de gemeenten straks weer aan de lat staan. In de begroting wordt het steeds vooruitgeschoven, omdat een deel van het provinciaal budget overgaat op de gemeenten. Althans, de gemeenten moeten het gaan betalen. Wat dat betreft hoopt gedeputeerde Olthof het met het Rijk goed in te vullen, om te zorgen dat de gemeenten comfort hebben. Als de taken dan overkomen, moeten de apparaatskosten voor de bodemtaken gefinancierd zijn.
Voor het overige heeft gedeputeerde Stigter alle vragen volledig beantwoord.

De **voorzitter** bedankt de gedeputeerden voor hun beantwoording en constateert dat er geen behoefte is aan een tweede termijn. Zij concludeert dat de commissie ermee instemt dat er geen zienswijze wordt ingediend. Het stuk zal als hamerstuk worden doorgeleid naar de PS-vergadering van 4 juli a.s.

6. Rondvraag gedeputeerde Stigter (OD NHN en OFGV)

Er zijn geen rondvragen aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde Stigter.

8. B-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)

8.a Gezondheid en leefbaarheid: Uitkomsten beoordeling Vermijdings- en reductieprogramma (VRP) Tata Steel 2020-2025 (N.a.v. toezegging Cie NLG 7-2-2022)

De **voorzitter** refereert aan de technische briefing van hedenmorgen over onderhavig onderwerp. Thans is er de gelegenheid voor de commissieleden om daar politieke vragen over te stellen of hun politieke mening te geven.

Eerste termijn

De heer **Roosendaal** (VVD) merkt op dat zijn fractie de aanscherping van de geurbesluiten bij Tata ondersteunt en is tevreden met de aanvullende Roadmap+-maatregelen om de uitstoot van schadelijke stoffen te beperken, vooruitlopend op de waterstoftransitie. Werken aan een gezondere omgeving moet prioriteit zijn voor Tata en met de nodige druk van de omgeving en de provincie blijft dat ook zo. De stikstofmaatregelen zijn een stap in de goede richting. Kan de gedeputeerde aangeven hoe de effecten van de DeNO$_x$-installatie zich verhouden tot de opgaven van de landbouwsector rond het Noord-Hollands Duinreservaat en de Kennemerduinen waar Tata direct aan grenst? De gedachte erachter is dat Tata als grootste industriële uitstoter een stuk efficiënter stikstof kan terugbrengen tegen marginale welvaartseffecten dan de boeren die de Europese voedselvoorziening gaande houden in tijden van oorlog. De heer Roosendaal heeft uitgerekend dat op korte termijn 80% reductie van de stikstofuitstoot bij Tata meer zoden aan de dijk zet dan langdurige onteigeningsprocessen en het op stal houden van koeien die buiten horen te grazen. Graag hoort de heer Roosendaal de mening van het college.

De heer **Klein** (CU) bedankt GS voor de brief en informatie. Het is op zich mooi dat de OD het plan van aanpak positief beoordeelt. Het verbaast de ChristenUnie wel enigszins hoe het kan dat de OD eerst zegt dat het incompleet is, na een tweede beoordeling meent dat het alsnog compleet is en dat de conclusie luidt dat de meeste maatregelen die worden getroffen al in de Roadmap+ staan. De afgelopen anderhalf jaar hebben de Staten heel veel meegemaakt. Er is ook heel veel extra aandacht geweest voor die zeer zorgwekkende stoffen (ZZS). Is het nu echt zo dat in die Roadmap+, die alweer anderhalf jaar oud is, al bijna alle plannen zaten die nodig zijn om die ZZS te reduceren? Dat verbaast de ChristenUnie enigszins.

De ChristenUnie is heel erg blij dat hier door veel experts naar gekeken is, ook wat betreft het betrekken van de andere Omgevingsdiensten. Het is heel ingewikkeld, dus de partij uit haar complimenten hiervoor. De ChristenUnie ziet wel nog een paar open eindjes. De MTR-waarden voor de ZZS moeten worden vastgelegd. Gedeputeerde geeft aan te blijven aandringen bij het Rijk. Kan hij enige indicatie geven wanneer dat zal zijn?

Een ander open eindje betreft de ongewone voorvallen. Er is nu een overzicht van ingediend dat nu wordt beoordeeld door de OD. Op welke aspecten wordt er dan vooral beoordeeld? Wat is het doel van de beoordeling? En wanneer kunnen de Staten daar de resultaten van verwachten?

De heer Klein complimenteert gedeputeerde voor het feit dat hij juridisch gaat borgen wat er met Tata Steel wordt afgesproken.

De heer **Leerink** (PvdA) vond de technische briefing van hedenmorgen helder en plezierig. Hierin is een en ander uiteengezet wat er gebeurt. Het beeld dat de Partij van de Arbeid al had, is dat je uiteindelijk het maximale moet doen van wat je kunt. Dat probeert de provincie uiteraard steeds wat betreft de ZZS. Voorts moet de provincie maximale druk zetten op dat wat zij op dit moment binnen de huidige regelgeving nog niet kan. Gelet op de gezondheid en leefbaarheid van de omgeving zou een en ander wel mogelijk moeten zijn. Het gaat om die twee zaken: maximaal doen wat je kunt en maximale druk zetten op dat wat wel zou moeten, maar wat de provincie nog niet kan. Wat betreft het maximaal doen wat je kunt, heeft de Partij van de Arbeid het idee dat op basis van wat er nu voorligt, de OD er scherp op zit. Dat is prettig om te constateren. Langzamerhand

heeft de Partij van de Arbeid de indruk dat er bij de OD het maximale uit de kast wordt gehaald om datgene wat kan ook te doen en om zo scherp mogelijk aan de wind te zeilen.
Wat betreft het zetten van druk is het positief dat de OD die brief gestuurd heeft. Dat is nog een goed signaal naar Den Haag, zowel politiek als bestuurlijk. Voorts is het goed dat de OD ook zelf aan de bel trekt om aan te geven dat ze meer willen en meer zouden moeten kunnen dan zij op dit moment doen.

Misschien kan de gedeputeerde de Staten nog meenemen over de stand van zaken. Er zijn natuurlijk voortdurend gesprekken met Tata en het Rijk om te komen tot strengere en betere regelgeving op dit front, richting Rijk maar ook richting Tata. Hoewel een aantal zaken misschien nu niet met vergunningen is af te dwingen, is er natuurlijk ook altijd nog een morele verantwoordelijkheid. Misschien is het wel toegestaan om een verouderde fabriek open te houden en dan te concluderen dat de regels daar minder streng voor zijn, maar het hoeft natuurlijk niet. Dus ook in dat opzicht is het belangrijk op een en ander druk te zetten richting het Rijk en Tata.

Men heeft de afgelopen jaren gemerkt dat wat betreft het zetten van druk ook de bewoners daar een belangrijke rol in spelen. Frisse Wind wordt in het stuk genoemd. Zo'n brede coalitie blijkt te werken. Als iedereen maar op hetzelfde moment drukt en druk zet, ontstaat er toch beweging. Wellicht kan gedeputeerde iets meer zeggen over Stichting Frisse Wind, de metingen et cetera. De Partij van de Arbeid zou het goed vinden als de coalitiepartijen met alle clubs en organisaties in Wijk aan Zee elkaar versterken.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt zich af wat zij nog meer zou kunnen zeggen dan hetgeen haar fractie al die tijd heeft gezegd. De partij zat natuurlijk wel te wachten op deze rapportage en deze beoordeling. Eindelijk, anderhalf jaar na de deadline voor Tata. Eigenlijk is het nog steeds niet volledig, zoals ook door enkele fracties werd benadrukt. Het valt Statenlid Kostic op dat als de Staten vragen of het misschien toch wat scherper kan (o.a. geluidsnorm, termijn), er gezegd wordt dat Tata tien jaar moet worden gegeven. Nu krijgt Tata toch "*slechts*" vijf jaar, wat fijn is. De vergunningen konden echt niet strenger. Nu blijkt dat de BBT-conclusies uit 2012 blijkbaar eerder toegepast hadden kunnen worden. Statenlid Kostic wil hier graag nog enige reflectie op van GS. Zij heeft alle vertrouwen in de gedeputeerde, maar hoe kan dit? Hoe had dit eerder kunnen gebeuren en waarom is dat niet gebeurd? Dit gaat immers ten koste van de gezondheid.

In de brief van Tata is 50% PAKs-reductie beloofd in het eerste kwartaal van 2022. Dit is ook meerdere keren besproken. Thans is aan de OD gerapporteerd dat er wellicht in 2023 48% reductie wordt gerealiseerd. Hoe kan er nou gebouwd worden op het vertrouwen in Tata? Statenlid Kostic heeft dat vertrouwen niet meer. Zij zie het in 2023 wederom gebeuren dat een en ander niet volledig is. Zij zoekt derhalve naar een manier waarop het verder kan worden gebracht en overweegt een motie op dit punt.

Tot slot hoopt Statenlid Kostic dat de BREF-range, die nu door de OD op 10 is gesteld, richting 1 kan gaan. Er wordt nu tijd aan Tata gegeven om daar zelf onderzoek naar te doen, maar Statenlid Kostic hoopt dat het versneld kan worden. Tata speelt dit spelletje al decennialang en dat kan echt niet meer.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) sluit zich aan bij de complimenten richting de OD. Vanmorgen werd

duidelijk dat men lang heeft moeten wachten op het Vermijdings- en reductieprogramma, maar dat de OD er binnen zijn mogelijkheden alles aan doet om hier streng op te vergunnen. De afdronk was ook dat de OD eigenlijk wel strenger zou willen vergunnen, maar dat dat niet kan. Mevrouw Gonggrijp meent dat alle betrokkenen dat wel zouden willen. Het blijven natuurlijk stoffen die men stuk voor stuk niet in de omgeving wil hebben. Tegelijkertijd weet men dat de minimalisatie pas echt zal zijn als Tata de omslag heeft gemaakt naar Groen Staal. Wat dat betreft sluit mevrouw Gonggrijp aan bij de woorden van collega Leerink (PvdA) dat er maximaal druk gezet moet worden op de overheid om stappen te zetten teneinde wél strenger te kunnen vergunnen op dit dossier. Voorts zal de provincie Tata strenger moeten houden aan de gedane toezeggingen. In 2023 moeten echt stappen gezet worden om minder uitstoot te realiseren.

D66 krijgt veel mails vanuit de omgeving, die ook druk wil zetten. Mevrouw Gonggrijp is derhalve heel benieuwd hoe de gesprekken verlopen. Tegelijkertijd wil zij graag weten wat de provincie gaat doen om te zorgen dat echt wordt gemeten wat nu het resultaat is. Krijgen de Staten daar een terugkoppeling van?

> Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of D66 Tata laat wegkomen wat betreft de belofte van 50% PAKs-reductie? Gaat mevrouw Gonggrijp daaroverheen praten of doet zij met de Partij voor de Dieren mee en meent zij dat er via de gedeputeerde streng aan Tata moet worden teruggekoppeld dat een en ander niet langer zo kan? De belofte is zelfs meegenomen in de beleidsstukken van het kabinet.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) gaf juist heel duidelijk aan dat het belangrijk is om Tata te houden aan de afspraken. Zij gaat ervan uit dat dat een helder antwoord is. D66 wil juist graag dat de gedane toezeggingen worden nagekomen.

Recentelijk is er ook nog een GGD-rapport verschenen. Dit geeft elke keer aan dat het toch belangrijk is dat er stappen voorwaarts worden gezet, dat Tata onder druk wordt gezet en dat ook richting de overheid druk wordt gezet teneinde stappen te zetten naar Groen Staal.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) uit haar dank voor de technische briefing van hedenmorgen. Het betreft uiteraard een heel technisch verhaal. Het is heel fijn om de gegevens en de uitleg op een rijtje te hebben, en een duidelijk beeld te krijgen. Voor veel mensen, in het bijzonder de omwonenden van Tata Steel, is het van groot belang dat er veel aandacht is voor de reductie van ZZS. Die wil je niet graag in je omgeving hebben. Het CDA ondersteunt de werkwijze dat er prioriteit wordt gegeven aan het reduceren van bronnen met de hoogste en meest schadelijke uitstoot. Vergunningen moeten worden aangescherpt, zodat de reductie blijvend is en de leefomgeving in de IJmond gezonder wordt. Dat is het doel.

Het CDA vindt het een goede zaak dat de Omgevingsdienst er bij het Rijk en de RIVM op aandringt dat de wet- en regelgeving op het gebied van ZZS wordt aangepast, zodat er duidelijke normen zijn waaraan voldaan moet worden. Het CDA sluit zich aan bij de vraag van de ChristenUnie in dezen: wanneer kan er zoiets worden verwacht?

Ook het volgen van de nationale doelstelling door de provincie en de OD om te streven naar een verlaging van de ZZS-emissie tot een nulemissie, vindt het CDA een goede zaak. Het betreft een

streven, maar geeft zo al aan dat het structureel is en ook structureel op de agenda zal blijven staan. In het VRP en de Roadmap+ staan nog veel meer reducerende maatregelen. Het CDA vindt het belangrijk dat deze ook daadwerkelijk worden uitgevoerd. Vanmorgen is er toevallig ook gesproken over het voornemen om grote windschermen te plaatsen.
Het CDA vindt dat er bij Tata nog wel meer aandacht zou mogen worden besteed aan het vrijkomen van ZZS bij ongewone ongevallen. Kunnen de risico's niet beter worden ingeschat? En kunnen er niet preventief maatregelen worden uitgevoerd?

Straks zal er ook nog gesproken worden over de informatie rond de ontwikkelingen van de VTH-taken. Het CDA dankt de gedeputeerde en geeft een compliment voor de goede wijze waarop de actuele stand van zaken in beeld is gebracht.

Mevrouw **De Groot** (SP) meent dat er met Tata steeds weer iets nieuws boven water komt, wat veelal nog ernstiger en vervelender is. De stikstofmaatregelen lijken op Tata Steel wat minder indruk te maken dan op de boeren. Misschien is het wel goed om op Tata Steel nog wat meer indruk te maken dan thans gebeurt.

De SP is van mening dat er goede stappen zijn gezet om bij Tata Steel de uitstoot van ZZS en PAK's te verminderen. Toch is de partij niet enthousiast. Zij heeft het idee dat het allemaal te traag gaat. Dat is natuurlijk te wijten aan de knelpunten in wet- en regelgeving. Dat geldt natuurlijk zowel voor de menselijke omwonenden als voor de omringende natuur, die natuurlijk ook ontzettend belangrijk is voor huidige en toekomstige generaties mensen.

Mevrouw De Groot las in de krant dat het Schone Lucht Akkoord geen enkel officieel handvat geeft om scherper te handhaven bij de talrijke milieu-overtredingen die Tata Steel begaat. Ook de Europese regels voor de stalindustrie doen dat niet. De regelgeving is sterk verouderd. De provincie Noord-Holland is met deze verouderde regelgeving gewoon niet in staat om voldoende te handhaven.

Natuurlijk is Tata belangrijk voor de werkgelegenheid en natuurlijk is er ook heel veel staal nodig om in de behoefte van de samenleving te voorzien. Als het staal niet in IJmuiden wordt geproduceerd, moet het wel ergens anders vandaan komen. Daarom moet ingezet worden op een veel snellere transitie naar Groen Staal. Als de provincie te werk gaat via de Roadmap, gaat het te langzaam. De omgeving en het werk moeten veel sneller schoon dan nu het geval is. Alhoewel mevrouw De Groot de arbeiders van Tata Steel het niet gunt dat zij hun werk kwijtraken waar zij zo aan gehecht zijn, hoopt zij toch dat de Indiase eigenaar snel de stekker uit Kooks 2 en Hoogovens 6 trekt, zodat kan worden overgegaan op een schonere productie van staal. De omgeving snakt echt naar schone lucht, net als de natuur. Natuurlijk moet de provincie Noord-Holland zich tot het uiterste inspannen om ervoor te zorgen dat het door middel van wet- en regelgeving daadwerkelijk mogelijk is Tata Steel veel sneller schoon te krijgen dan nu het geval is.

Hoewel voor de heer **Van Tiggelen** (PVV) de maatregelen niet snel genoeg kunnen zijn, ziet de PVV het Vermijdings- en Reductieprogramma als een veelbelovende stap in het terugdringen van uitstoot van ZZS. Er gebeurt veel, maar er nog heel veel meer nodig. De GGD heeft voor de derde keer op rij geconstateerd dat de bevolking rondom Tata Steel aanmerkelijk ongezonder is dan elders. Het grote verschil nu is dat onderzoekers een duidelijke link zien met de staalfabriek. Dat is

natuurlijk niet iets om te negeren.

De GGD wil graag een vervolgonderzoek, opdat gekeken kan worden of de maatregelen van Tata werken. Maar er is nog geen opdracht van de betreffende gemeente ontvangen. Het zou mooi zijn als er een vervolgonderzoek komt en misschien dat de gedeputeerde daar iets in kan betekenen.

Dat er nog heel veel werk te verzetten is, blijkt ook uit een artikel in het Noord-Hollands Dagblad van 9 juni jl. Hieruit kwam naar voren dat ambtenaren van de Omgevingsdienst in een brief aan het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat alarm hebben geslagen. Met de huidige wetten en regels zou het niet te handhaven zijn. Het is overigens de derde keer dat de Omgevingsdienst en het college aan de bel trekken. Diverse wetten en regelgeving fietsen door elkaar heen. Sinds dat het Verdrag van Lissabon in werking is getreden, is de Europese wetgeving leidend. De Omgevingsdienst heeft namelijk de inventarisatie van Tata Steel inzake ZZS onder de loep genomen en liep daarbij aan tegen gebrekkige wetgeving, waardoor er geen normen of eisen aan de fabriek kunnen worden opgelegd. Nu lijkt het de PVV dat Tata Steel best wel bereid is om bovenwettelijke maatregelen te nemen. Het is en blijft echter wel nodig om druk op ketel te houden.

De PVV staat helemaal achter het blijven aan de ringen bij het Rijk en het RIVM om met spoed het maximaal toelaatbare risiconiveau (MTR-waarden) voor ZZS af te leiden en gesprekken te voeren over het ontbreken van een normering voor het aantal ZZS, een cumulatieve benadering en een integrale aanpak van ZZS, waaronder de benodigde toezichtskaders voor een VRP.

De heer **Mangal** (DENK) heeft allereerst nog een vraag voor mevrouw Gonggrijp. De interrupties die hij wilde plegen, gaan over hetgeen eigenlijk al is verwoord. In hoeverre geloven de Statenleden de beloftes van Tata nog? Iedereen kijkt reikhalzend uit naar de vermindering van de uitstoot door Tata. Maar op een enkele fractie na wordt er niet gekeken naar het trackrecord van Tata. Vertrouwt de provincie de beloftes van Tata nog? En wat gaat er gebeuren als het bedrijf de beloftes wederom niet kan waarmaken? Welke sancties staan er dan op de rol? Welke mogelijkheden heeft de provincie dan om Tata er met de haren bij te trekken? Gaan de Staten dan nog een keer een rapport laten opstellen?

Tot slot wijst de heer Mangal op het feit dat er meer bedrijven dan alleen Tata op het terrein zijn gevestigd. In hoeverre zijn die meegenomen? De heer Mangal meent dat de metingen bij Tata wel worden gedaan, maar hij kan zich voorstellen dat de andere bedrijven op het Tata-terrein ook een bepaalde uitstoot hebben. In hoeverre worden die gemeten en zijn deze in de onderhavige rapporten meegenomen?

De **voorzitter** stelt voor dat mevrouw Gonggrijp (D66) in tweede termijn op de interruptie van de heer Mangal (DENK) terugkomt.

Mevrouw **Er** (GL) merkt op dat eindelijk het VRP van Tata Steel besproken kan worden. Daaruit blijkt dat Tata Steel een aantal maatregelen heeft aangekondigd. Die komen grotendeels overeen met de Roadmap+. Wat GroenLinks betreft wat het juist mooi geweest als Tata deze inventarisatie als kans had gezien om juist een stap verder te gaan. GroenLinks beschouwt dit als een gemiste kans van Tata Steel. De partij zou derhalve graag zien dat de provincie en het Rijk daar snel meer druk op

zetten door middel van nieuwe wet- en regelgeving. Wat GroenLinks betreft blijkt uit alles dat daar een hele grote behoefte aan is.

Mevrouw Er heeft voorts nog een aantal vragen aan de gedeputeerde. De ILT heeft namelijk bij haar beoordeling een aantal adviezen meegegeven aan zowel de provincie als de Omgevingsdienst. Kan gedeputeerde aangeven of deze adviezen één-op-één zullen worden opgevolgd of dat er aanpassingen in plaatsvinden?

Daarnaast blijkt opnieuw dat er ook vanuit het Rijk acties zullen gaan plaatsvinden en dat er uiteindelijk nieuwe regelgeving kan worden verwacht. Uit de stukken kan worden opgemaakt dat hierover al gesprekken lopen. Zou gedeputeerde daar wat meer op willen ingaan? Zou hij eventueel kunnen aangeven hoe die gesprekken verlopen en of er zicht is op een bepaalde datum of deadline? Heeft gedeputeerde het idee dat de urgentie die in de provincie gevoeld wordt ook op rijksniveau wordt gevoeld? Mevrouw Er blijft het gevoel houden dat de provincie elke keer moet bouwen op de toezeggingen van Tata Steel. Hoe kan de provincie Tata Steel houden aan die toezeggingen? De maatregelen die Tata neemt, moeten juist de regelgeving volgen en niet andersom.

Tot slot heeft mevrouw Er reeds aandacht gevraagd voor het mentale welzijn van de omwonenden. Uit het laatste GGD-onderzoek blijkt opnieuw dat de stress die omwonenden ervaren door alle negatieve berichten die in het nieuws komen, daadwerkelijk leiden tot nadelige gezondheidseffecten. Kan gedeputeerde specifiek aan dit onderdeel aandacht besteden? Op welke manier zou hij c.q. de provincie de omwonenden hiermee kunnen helpen, naast natuurlijk het verminderen van de overlast?

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en geeft het woord aan gedeputeerde Olthof voor diens beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gedeputeerde Olthof wijst erop dat de afgelopen twee jaar heel veel is gebeurd binnen het complexe dossier, met een enorme impact op de omgeving. Hij bedankt de Statenleden voor hun complimenten richting de Omgevingsdienst. Twee jaar geleden werd er nog een heel ander gesprek gevoerd over de Omgevingsdienst en keek een groot deel van de Staten naar de inzet van de Omgevingsdienst. Gedeputeerde is derhalve blij dat de Staten een en ander zien en hij brengt de complimenten graag over aan de Omgevingsdienst. Je ziet ook op basis van het VRP, dat ook de Omgevingsdienst constant bezig is hoe verbeterd kan worden.

Statenlid Kostic (PvdD) vroeg naar de afgelopen tien tot twintig jaar. Gedeputeerde kan daar iets van vinden, maar hij kan er geen oordeel over geven. Hij ziet echter wel dat de provincie de afgelopen twee jaar, ook via de debatten in het Provinciehuis, constant bezig is geweest om het aan te scherpen. Die tien jaar was op basis van het juridisch advies en op basis van de zienswijze van de ILT ogenschijnlijk in eerste instantie acceptabel. Op een gegeven moment heeft de Omgevingsdienst gemeend er toch een stap verder in te gaan en daarmee grenzen op te zoeken voor de vijf jaar. Gedeputeerde heeft in de gesprekken gezegd dat de provincie wellicht soms een zaak moet verliezen. Hij wil hem dan wel op inhoud verliezen, opdat hij weet dat er in ieder geval grenzen worden opgezocht. Als de provincie iedere zaak zou winnen, is dat een teken dat er nog

marge in zit.

Gedeputeerde Olthof vindt de vraag van Statenlid Kostic (PvdD) niet geheel terecht. GS en de OD hebben juist laten zien dat zij de opmerkingen van de Staten absoluut ter harte nemen. Gedeputeerde herkent zich er zeker niet in dat GS en/of de OD gezegd zouden hebben dat de vergunningen niet scherper kunnen. Sterker nog, ze hebben uiteindelijk het Uitvoeringsprogramma zo'n twee jaar geleden juist ingezet om al die vergunningen nog eens tegen het licht te houden en te kijken waar ze scherper kunnen. De Staten zouden wellicht soms nog een stap verder willen gaan. Dan dient er bekeken te worden of er wellicht nog haakjes zijn waarmee GS een en ander al dan niet kan aanscherpen. De bijdragen van de Staten aan onderhavig debat worden derhalve heel erg serieus genomen. Soms is het echter niet mogelijk. Tijdens de technische briefing van hedenmorgen werd bijvoorbeeld duidelijk dat voor bestaande en met name oude fabrieken op basis van wet- en regelgeving ander regels gelden dan men wellicht wenselijk acht. Men is daar echter wel aan gehouden.

De ChristenUnie vroeg naar de Roadmap in relatie tot de ZZS en het VRP. De provincie is aan de slag gegaan met de Roadmap+. Met het langere perspectief op Groen Staal heeft men, mede door de gesprekken die met de bewoners zijn gevoerd, ook gezegd: "*Ja, maar wat doen we vandaag?*" Toen kwam Tata Steel met het lijstje. Gedeputeerde heeft in deze kamer ook tegen de Staten gezegd dat hij die 50% PAK's-reductie niet kan afdwingen. Dat is een belofte van Tata Steel. Het enige wat gedeputeerde kan afdwingen, zijn uiteindelijk de maatregelen die in de vergunningen kunnen worden opgelegd. Dat wat uiteindelijk ook de ambitie van Tata Steel op basis van de PAK's, het lood, het stikstof etc. Wat kan men uiteindelijk doen met extra maatregelen, onder druk van GS en PS?

Dat ZZS liep er parallel aan. Thans komen beide programma's bij elkaar en wordt duidelijk dat een heleboel maatregelen die in de Roadmap+ zijn beloofd, juist de ZZS'en raken. Een mooie bijkomstigheid is wel dat we zien dat we uiteindelijk op basis van de ZZS een heleboel maatregelen kunnen afdwingen in aanvullende maatregelen en het aanscherpen van de vergunningen. Waar De Roadmap+ aanvankelijk vooral de belofte van Tata Steel was, zie je nu dat een heleboel maatregelen gewoon afgedwongen kunnen worden, ook op basis van wat de provincie met de ZZS en het VRP in de hand heeft.

Mevrouw De Groot (SP) zei Tata niet te vertrouwen op basis van enkel diens blauwe ogen. Het meeste wordt gewoon afgedwongen via regelgeving. Bij de VTH-brief zit ook een lijst met heel concrete maatregelen die gerealiseerd worden. Een groot deel van die maatregelen kunnen afgedwongen worden in de vergunningen. Daar is de provincie volop mee bezig. De beloftes worden nu gekoppeld aan hele harde maatregelen in de vergunningen.

Ter invulling van de minimalisatieverplichting voor ZZS streeft de provincie in beginsel altijd naar een nulemissie. Indien dat niet mogelijk is, worden ten hoogste de feitelijk geconstateerde emissies toegestaan voor zover deze niet leiden tot een overschrijding van het maximaal toelaatbaar risico (MTR). Gedeputeerde kan geen datum of deadline noemen. Dan zou hij een belofte moeten doen. GS zetten constant druk -- tezamen met PS, de OD, het Rijk en in Europa -- om te zorgen voor meer normering teneinde aanvullende maatregelen nog beter te kunnen afdwingen en de vergunningen aan te scherpen. Het streven is nul. Gedeputeerde moet

eerlijkheidshalve toegeven dat die nul nooit gehaald zal worden. Het vergt echter wel een continue verantwoordelijkheid en actie van de overheid, omdat elke dag weer onderzocht moet worden hoe het nog schoner kan worden. Wat gedeputeerde Olthof betreft is die nul een blijvende ambitie. Het stelt de provincie vooral voor de taak om er constant mee door te gaan en nooit genoegen te nemen met 10%, 20% of 30%. Het moet een constante drive zijn.

Over de beoordeling van de ongewone voorvallen is de provincie nog in gesprek met Tata Steel. De vragen daarbij gaan vooral over de cijfers die zijn ontvangen. Deze worden thans geanalyseerd en roepen diverse vragen op. Gedeputeerde kan derhalve nog geen terugkoppeling op dit punt geven. Zodra er meer duidelijkheid over is, dan zal hij PS nader informeren.

Gedeputeerde heeft Tata eerder wel al gevraagd om een overzicht van ongewone voorvallen. De een heeft het dan weliswaar over een omvallend oliekannetje, terwijl de ander het dan echt heeft over zware emissies als gevolg van een ongeval. Aan voornoemd overzicht wordt nog gewerkt door Tata. Gedeputeerde hoopt de Staten daar bij een volgende VTH-brief wat meer over te kunnen vertellen.

Gedeputeerde komt op de brief van de Omgevingsdienst over de stand van zaken en de normeringen. De urgentie is er absoluut, zowel bij Tata Steel als bij het Rijk. Het betreft dan zowel de Roadmap+ (IenW) als Groen Staal. Afgelopen dinsdag en afgelopen vrijdag zijn er ook gesprekken geweest met EZK, met IenW over uiteindelijk de Roadmap+, maar ook over Groen Staal. Eenieder vindt dat er heel snel een duidelijk perspectief moet zijn met meetbare momenten waarop een en ander gerealiseerd moet zijn. Dat is wat de bewoners op dit moment terecht vragen: "*Mooie beloftes, maar wanneer is het nu gerealiseerd?*" Er is begrip voor dat het niet vandaag kan, maar er moeten harde termijnen aan vastzitten. Dat wordt onderschreven vanuit de provincie, maar ook vanuit de Kamer, IenW en EZK. Afgelopen week is daar met Tata Steel over gesproken, teneinde daarin uiteindelijk met elkaar een slag in te kunnen maken. Gedeputeerde doet z'n best om daar druk op te zetten teneinde het met elkaar te realiseren. Dus die druk is er vanuit Den Haag, alsmede óp Den Haag. Het is altijd goed om het wel levendig te houden. De bewoners leveren daar een belangrijke bijdrage aan. Voorts zijn er camerabeelden van Frisse Wind. Op basis hiervan kan er niet gehandhaafd worden. Wel wordt bekeken of ze een bijdrage kunnen leveren aan. Hierover heeft gedeputeerde overigens nog geen uitsluitsel.

Gedeputeerde is in gesprek met de bewoners en vice versa weten zij hem ook te vinden. Thans is het wat rustiger, maar gedeputeerde ontvangt met enige regelmaat appjes en mailtjes met vragen. Die druk voelt hij elke dag.

De opmerking van de VVD betrof vooral de VTH-brief en de DeNO$_x$-installatie. Hier komt gedeputeerde later op terug.

Wat betreft de 50% PAK's-reductie wil gedeputeerde twee dingen onderscheiden. Gedeputeerde kan deze belofte van Tata niet afdwingen. Dat geldt echter wel voor de maatregelen die daar betrekking op hebben. Deze staan namelijk in de VRP ZZS en ook in de Roadmap+. Op grond daarvan is de provincie bezig met de vergunningen.
Er worden thans metingen gedaan naar aanleidingen van de gedane investeringen en getroffen maatregelen. Wat is het effect daarvan? Als de cijfers bekend zijn, zullen ze naar buiten komen en

met PS gecommuniceerd worden.

Daarnaast kan de gedeputeerde vanuit zijn rol als bevoegd gezag maatregelen opleggen. Ook loopt er thans een depositie-onderzoek om de effecten te bestuderen. Aan het einde van jaar vindt er nog een onderzoek plaats en bekeken wordt of er ook volgend jaar nog een onderzoek volgt. Met andere woorden: op meerdere plekken en momenten wordt bekeken wat er gemeten kan worden. Daarnaast lopen de reguliere metingen via het Luchtmeetnetwerk. Gedeputeerde hoopt dat die 50% reductie gerealiseerd gaat worden. Nogmaals, hij heeft altijd eerlijk aangegeven dat hij deze niet kan afdwingen. Dat geldt echter wel voor de maatregelen en dat gebeurt dan ook.

Meerdere keren is uitgesproken dat het vertrouwen in Tata ontbreekt. Gedeputeerde heeft er echter vertrouwen in dat binnen de directie van Tata Steel de urgentie om uiteindelijk de veranderen en te vergroenen nadrukkelijk aanwezig is. In de organisatie gebeurt thans heel veel. Men heeft echter geleerd dat alleen vertrouwen niet voldoende is. Vertrouwen is mooi, maar controleren is beter. Gedeputeerde meent dat er zo veel mogelijk aangescherpt moet worden in de vergunningen en de op te leggen maatregelen, aangezien daarop gehandhaafd kan worden.

Wat betreft de opmerkingen over een snellere transitie naar Groen Staal merkt gedeputeerde op dat eenieder dat het liefst vandaag of morgen wil. Voorgaande vergadering heeft gedeputeerde het vergunningentraject geschetst, met de mogelijke bezwaarprocedures. Gedeputeerde hoopt dat de komende maanden duidelijk wordt welke termijn met elkaar afgesproken kan worden, opdat er harde termijnen en afspraken kunnen worden vastgesteld.

Over een vervolgonderzoek van de GGD is nog geen besluit genomen.

GroenLinks maakte nog een opmerking over de (mentale) stress die omwonenden ervaren. De provincie neemt deze absoluut mee. De media en alle onderzoeken leiden begrijpelijkerwijs direct tot een hoop onrust. GS en de Omgevingsdienst proberen de klachten en overige meldingen ook mee te nemen in de gesprekken. Het draait dus niet enkel hard om het verminderen van de emissies, maar ook om zorg en aandacht. Omdat er naast Tata natuurlijk veel meer gebeurt in de IJmond zal er ook gekeken worden naar een gebiedsgerichte aanpak om een en ander uiteindelijk meer bij elkaar te brengen en er meer regie op te kunnen uitvoeren.

Harsco en Pelt & Hooykaas zitten niet in het VRP ZZS van Tata Steel. Dat voor Harsco volgt. Dit bedrijf valt eveneens onder de OD NZKG, i.t.t. Pelt & Hooykaas wat het enigszins lastig maakt. Voornoemde partijen zijn in ieder geval zelfstandig verantwoordelijk voor het aanleveren van gegevens t.b.v. een VRP ZZS.

GroenLinks vroeg nog of de adviezen van de ILT één-op-één zullen worden overgenomen. Wat betreft geluidsoverlast wordt er uitvoerig overlegd met Noord-Brabant, DCMR en de ILT. Die adviezen worden serieus genomen. Of ze letterlijk zijn overgenomen, zal gedeputeerde moeten nakijken. Hij verwacht dat dit grotendeels het geval zal zijn, aangezien anders ILT wellicht wel een zienswijze had ingediend.

Tot slot komt gedeputeerde op de vraag van de VVD over de relatie tussen de boeren en Tata Steel. De grootste maatregel die een enorme impact heeft op Tata en de pelletfabriek en stikstof betreft

de investeringen in de filterinstallatie en de $DeNO_X$-installatie bij de pelletfabriek. Deze investeringen bedragen zo'n €150 miljoen tot €200 miljoen. Dus het beeld dat de industrie, en in het bijzonder Tata Steel, niet wordt aangepakt, kan gedeputeerde naar het land der fabelen verwijzen. De druk bij Tata is wel degelijk aanwezig en levert zeker zijn bijdrage.

Mevrouw **Kuiper** (CDA) komt nog even op de ZZS die vrijkomen bij ongewone voorvallen. Als je dat vertaalt naar "*onvoorzienbare*" voorvallen, vraag je je bij een bedrijf als Tata af -- het bestaat al heel lang en heeft enorme kennis over het productieproces -- of er nog risico-analyses kunnen worden gemaakt waarmee ongewone voorvallen kunnen worden verminderd. Hoe werkt dat bij Tata?

Gedeputeerde **Olthof** merkt op dat "*ongewoon*" en "*onvoorzien*" twee verschillende dingen zijn. Onder "*ongewone voorvallen*" valt bijvoorbeeld ook het stilzetten een onderdeel omdat er groot onderhoud moet plaatsvinden. Gedeputeerde wil zou niet direct onder "*onvoorzien*" willen scharen. Maar diffuse emissies, bijvoorbeeld uit dakramen, en ongevallen die plaatsvinden, zijn echt "*onvoorzien*". Er zijn natuurlijk wel ervaringscijfers waarop getracht wordt te anticiperen. Het betreft echter zo'n groot complex met zo veel fabrieken en plekken waar ongewone voorvallen kunnen plaatsvinden. Men moet er scherp op blijven. Gedeputeerde hoopt dat bijvoorbeeld maatregelen als het verwachte stofscherm ook weer een bijdrage zullen leveren om de stofemissies en uiteindelijk de stofimmissies te doen afnemen.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde voor diens beantwoording. Zij constateert dat er geen behoefte is aan een tweede termijn. De gedeputeerde neemt de gemaakte opmerkingen mee.

8.b. Informatievoorziening VTH bij provinciale bedrijven d.d. 7 juni 2022

De **voorzitter** geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

Mevrouw **De Groot** (SP) zou graag nog wat willen weten over Givaudan. Er zou naar eerste tevredenheid een geluidssanering hebben plaatsgevonden. Betreft het dan een besluit hogere waarde(n) en is er dus niets aan het geluid gedaan?
Voorts is er over een realistische geurcontour onderhandeld. Wordt de geurcirkel van Givaudan kleiner of Givaudan iets aan de hinderlijke geurden gedaan?

Mevrouw De Groot zou met betrekking tot Tata ook graag nog wat horen over de kaders en de logistiek. Zij begrijpt dat er nu vaker gecontroleerd wordt. Maar is de hoeveelheid grondstoffen op de bodem van het Noordzeekanaal al opgeruimd? Wie moet dat doen? En wie moet ervoor betalen? Want binnen niet al te lange tijd zal water uit het Noordzeekanaal ingelaten worden in de Natura2000-polder Westzaan.

De heer **Klein** (CU) had nog een opmerking willen maken, maar deze heeft betrekking op iets wat bij het vorige agendapunt aan de orde is geweest. Hij meent dat het heel goed is dat de OD een onderzoeksverplichting heeft opgelegd aan Tata Steel om te bekijken of de BBT rond de Kooksfabriek wat scherper kan. Het is natuurlijk een hele ongelukkige situatie.

Gedeputeerde geeft aan dat er een realistische geurcontour rondom Givaudan is geweest. Hij maakt echter gelijk de opmerking dat deze nog niet gelijk de woningbouwplannen van Gooise Meren mogelijk maakt. Daar zit derhalve een spanning op. Wat betekent nu precies een "*realistische geurcontour*"? Is dat de meest minimale die mogelijk is, waarbinnen Givaudan gewoon door kan gaan met haar activiteiten? Gedeputeerde begrijpt dat de gemeente Gooise Meren binnenstedelijk graag woningbouw wil realiseren, maar dat dat nu niet mogelijk is vanwege de ruime geurcontour.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) leest dat MOB (Mobilisation for the Environment) bij de Omgevingsdienst een verzoek heeft ingediend voor (gehele of gedeeltelijke) intrekking van de natuurvergunning van Tata Steel. Voorts zijn er verzoeken tot actualisatie van de Wabo-vergunning binnengekomen. Mevrouw Gonggrijp las dat het complexe vragen betreft en dat de behandeling daarvan even zal duren. Hebben GS een beeld bij het proces en de wijze waarop dit verloopt? Een en ander kan verregaande gevolgen hebben. Hoe anticiperen GS hierop?

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en geeft het woord aan gedeputeerde Olthof voor diens beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gedeputeerde Olthof is bij Givaudan geweest en heeft met de directie gesproken. Er lagen oudere vergunningen. In onderling overleg, ook met Gooise Meren erbij, is de vergunning opnieuw bezien en aangepast aan de huidige wet- en regelgeving. Dit betekent dat Givaudan haar activiteiten kan voortzetten, maar wel moet investeren in een aantal maatregelen om te zorgen dat de geluids- en geurcontour teruggedrongen worden.

Wat betreft de woningbouwplannen in Gooise Meren heeft gedeputeerde gesproken met de wethouder. Hij zal de opmerkingen meegeven. Het lastige is dat bij zo'n geur- of geluidscontour geen rekening gehouden kan worden met iets wat nog niet gerealiseerd is/wordt. Er zijn wel plannen, maar deze waren nog niet in een dusdanig stadium dat er rekening mee gehouden kon worden bij het vaststellen van voornoemde contouren.

> De heer **Klein** (CU) vraagt gedeputeerde de wijze waarop hij de nieuwe geurcirkel heeft vastgesteld te vergelijken met de manier waarop hij regels voor Tata Steel vaststelt. Zegt hij dan: "*Hier gaan we ook gewoon scherp aan de wind. We proberen het maximale te realiseren door de BBT's heel goed te intepreteren*"? Of is dit toch op een andere manier gegaan? Je hebt natuurlijk dezelfde spanning, zij het dat deze op een veel kleinere schaal plaatsvindt en het niet over enorme gezondheidsrisico's gaat?

Gedeputeerde **Olthof** beaamt dat het verschillende grootheden betreft en dat sprake is van iets andere risico's. Echter wordt in dezen ook bekeken wat er op basis van de technieken mogelijk is. Er wordt bij Givaudan dus eveneens getracht een reële, scherpe vergunning af te geven.

Gedeputeerde moet eerlijkheidshalve bekennen dat hij niet weet of er nog grondstoffen op de bodem van het Noordzeekanaal liggen. Rijkswaterstaat gaat hierover.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) mist nog een antwoord op haar vraag over een verzoek van MOB (Mobilisation for the Environment) bij de Omgevingsdienst en de verzoeken tot actualisatie van de Wabo-vergunning.

Gedeputeerde **Olthof** antwoordt dat het drie verzoeken betreft. Het verzoek aan de OD NHN ging over stikstof en de andere twee over de Wabo-vergunning. Vanwege de complexiteit zijn ze losgekoppeld. Binnenkort volgt een reactie van GS. Gedeputeerde heeft nog geen exacte datum. Er staan wettelijke termijnen voor, maar gelet op de complexiteit worden deze eerlijkheidshalve niet gered. Er volgt echter zo spoedig mogelijk een reactie van GS, zij het los van elkaar.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde voor zijn/haar beantwoording. Aangezien er geen behoefte is aan een tweede termijn rondt zij het agendapunt af.

9. Rondvraag gedeputeerde Olthof (Leefbaarheid, gezondheid en milieu en OD NZKG en ODIJ)

De **voorzitter** geeft aan dat er last-minute één rondvraag is aangemeld door mevrouw Gonggrijp van D66. Zij geeft haar hiertoe het woord.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) merkt op dat D66 vanuit het veld berichten ontvangt dat de OD's heel traag lijken te zijn in het afgeven van vergunningen rond faunabeheer. Klopt dat beeld? Tegelijkertijd wordt aangegeven dat het vaak te maken heeft met personeelstekorten. D66 verneemt graag een reactie van gedeputeerde, zeker ook gelet op de toenemende kosten op onderhavig dossier.

Beantwoording door gedeputeerde **Olthof** (PvdA):
Gedeputeerde Olthof geeft aan dat personeelstekort er op dit moment niet toe leidt dat er geen vergunningaanvragen binnen de gestelde termijn kunnen worden behandeld. De provincie ziet wel dat er uiteindelijk aanvullende onderzoeken nodig zijn, die door de aanvrager aangeleverd moeten worden. Bij de bureaus die de technische onderzoeken vaak (onafhankelijk) moeten doen, zijn er wel regelmatig personeelsproblemen. Daar ontstaat dan vaak vertraging. Het is dus niet zozeer de Omgevingsdienst die vertraagd is met het afgeven van de vergunning, maar bij het bureau dat aanvullende informatie moet gaan leveren om een vergunning gewoon goed te kunnen behandelen, kan uiteindelijk wel vertraging ontstaan. Gedeputeerde heeft echter geen signalen dat het nu een direct probleem is.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) vraagt of gedeputeerde ook een beeld heeft over een mogelijke directe relatie tot de faunaschade. Het is een combinatie daarvan. Gedeputeerde gaf een algemeen antwoord, waarvoor dank. Mevrouw Gonggrijp stelde de vraag echter in relatie tot het specifieke dossier faunaschade.

Gedeputeerde **Olthof** (PvdA) antwoordt dat zijn antwoord niet in algemene zin bedoeld was, maar juist concreet was toegespitst op de specifieke vraag van mevrouw Gonggrijp (D66).

De **voorzitter** concludeert dat de vraag voor nu afdoende beantwoord is. Anders is er nog de mogelijkheid om schriftelijke vragen in te leveren.
De voorzitter gaat over tot een schorsing voor onder meer een wisseling van voorzitter en griffier.

Schorsing van 14.41 uur tot 14.50 uur

10. A-agenda Water

10.a Water: Wijziging reglement van bestuur voor het Hoogheemraadschap van Rijnland inzake geborgde zetels (A-agenda NLG 13-06-2022

De vaste commissievoorzitter, mevrouw Van der Waart (GL), heeft de voorzittershamer overgenomen en heropent de vergadering. Zij bedankt mevrouw Koning-Hoeve (CDA) voor het waarnemen van het voorzitterschap.

De **voorzitter** geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

Statenlid **Cardol** (GL) heeft drie korte punten.

- GroenLinks gaat uiteraard akkoord met de voordracht voor Rijnland, voor zolang deze nog relevant is.
- GroenLinks zou graag een toezegging ontvangen dat gedeputeerde nog deze zomer aan de slag gaat met reglementswijzigingen in alle drie de waterschappen in Noord-Holland. Als dan het wetsvoorstel van de Kamerleden Bromet en Tjeerd de Groot tot wijziging van de Waterschapswet door de Tweede Kamer komt, kan niets de uitvoering daarvan, nog tijdig voor de Waterschapsverkiezingen, in de weg staan.
- GroenLinks stelt voor om de gewijzigde reglementen vast te leggen dat de twee geborgde zetel voor Landbouw niet automatisch meer naar de LTO gaan. Er zijn steeds meer alternatieven, zoals Caring Farmers of biologische boeren. Zij zijn wat GroenLinks betreft de boeren van de toekomst en zij verdienen ook een stem in de waterschappen. Het schijnt dat de provincie een en ander vastlegt in de reglementen of het althans kan voorschrijven voor de reglementen. Statenlid Cardol vraagt gedeputeerde hierop te reageren.

De heer **De Wit** (VVD) heeft een checkvraag. Begrijpt hij het goed dat de collega van GroenLinks stelt dat alle boeren die lid zijn van de LTO geen toekomst hebben?

Statenlid **Cardol** (GL) antwoordt dat dat wel heel dramatisch zou zijn. Dat zou echter wel het geval zijn als zij de komende jaren niet meegaan in de transities in het landelijk gebied. Gelukkig heeft GroenLinks veel vertrouwen in de boeren. Hij verwacht derhalve dat heel veel van hen, onder wie ook de leden van de LTO, de nodige stappen gaan zetten. Op dit moment meent Statenlid Cardol echter wel dat het goed is om een wijziging in de reglementen aan te brengen en vast te leggen dat het niet een automatisme is dat de LTO alle boeren in Nederland vertegenwoordigt.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt of Statenlid Cardol dan niet vergeet dat hij wellicht zelf ook nog zou willen inzetten op de LTO, zodat de biologische boeren zich daar ook gaan thuis voelen? Dan sla je pas echt grote slagen.

Statenlid **Cardol** (GL) betwijfelt of specifiek hij zich daarvoor zou moeten inzetten. An sich meent hij dat nu al andere boeren dan de gangbare boeren zijn aangesloten bij LTO. Het zou heel goed

zijn als de LTO die ontwikkeling doormaakt. Maar nogmaals, Statenlid Cardol meent dat zijn invloed daar niet heel groot op zal zijn. Dat neemt echter niet weg dat hij bij zijn voorstel blijft.

De heer **Hollebeek** (PvdD) houdt het omwille van de tijd kort. Hij sluit zich aan bij de bijdrage van Statenlid Cardol (GL). Hij is het eens met de besluiten om dezelfde reden. Hij sluit zich ook geheel aan bij zijn vragen, in het bijzonder die over de reglementswijziging en die over de "*onbebouwde*" geborgde zetels die niet per se naar LTO dienen te gaan.

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) merkt op dat door een initiatiefvoorstel uit Zuid-Holland er vandaag in Noord-Holland vergaderd moet worden over iets wat ook landelijk onder de loep ligt. Het is een heet hangijzer en voor de waterschappen van het grootste belang dat er hier duidelijkheid over komt, ook met de verkiezingen in het vooruitzicht. Een herindeling is volgens de ChristenUnie ook nodig. Op 31 mei jl. is er in de Tweede Kamer een compromis gesloten en het is een verademing dat degenen die het meeste land beheren en bij wie de meeste kennis zit, een vaste stem houden in het waterschap. De ChristenUnie denkt dat het beter is om de landelijke besluiten hierin te volgen. Is het derhalve wel nodig om hier nu over te beslissen, of moet er gewacht worden op de landelijke politiek?

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) sluit zich heel graag aan bij de woorden van Statenlid Cardol (GL). Diens eerste twee voorstellen had zij ook letterlijk zo geformuleerd. D66 vindt het derde voorstel een hele sympathieke geste, die de partij graag steunt.

Mevrouw **De Groot** (SP) sluit zich ook aan bij de woorden van Statenlid Cardol (GL). Wat de SP betreft worden de geborgde zetels in de waterschappen afgeschaft, zodat deze meer democratisch worden. Misschien is het ook een idee om de waterschappen ooit onder te brengen in Provinciale Staten.

De heer **De Wit** (VVD) hoort grote visioenen over het waterschap. Het lijkt hem goed dat er in de waterschappen zelf een goed debat over wordt gevoerd. De VVD ziet de landelijke richting van de Tweede Kamer met het aangenomen voorstel. De ChristenUnie verwees er ook naar. Statenlid Cardol (GL) komt met een aantal voorstellen om dingen in gang te zetten. De heer De Wit zit er nog één stap voor. Kan het college PS een soort tijdsoverzicht geven wanneer de wetgeving, indien deze wordt aangenomen, tot implementatie komt? En wat betekent dat voor de wijzigingen die in reglementen moeten worden doorgevoerd, in de waterschappen in Noord-Holland? En hoe wordt die besluitvorming met elkaar vormgegeven?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) wil, horende de andere partijen, namens het CDA alsnog graag een inbreng leveren. Het CDA heeft technische vragen gesteld over of het wel slim was om op deze wijze het nu te gaan implementeren. Het antwoord daarop was dat het waarschijnlijk wel slim is, maar dat de tijd het zal leren. Dat is natuurlijk wel een beetje verwarrend. Mevrouw Koning-Hoeve sluit zich derhalve volledig aan bij de vraag van de ChristenUnie. Het CDA sluit zich echter absoluut niet aan bij de diverse andere partijen die nu aangeven dat zij ook willen dat er andere aanpassingen komen. Alleen deze voorgestelde wijziging vindt het CDA acceptabel, maar verder niet.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en geeft het woord aan

gedeputeerde Loggen voor diens beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Loggen** (VVD):
Gedeputeerde Loggen meent dat de meest terechte vraag is, of het nou nodig is om hierover te besluiten. Hij meent dat het wel verstandig is, aangezien het verzoek vanuit Zuid-Holland komt en het heel goed aansluit bij de situatie van de twee andere waterschappen in Noord-Holland, die al over een minimumaantal geborgde zetels beschikken. Het initiatiefvoorstel van de Kamerleden Bromet en De Groot is nog niet door de Eerste Kamer, wat nog zorgt voor een onzekere factor. Het is netjes als het met elkaar op die manier wordt doorlopen. Als alle drie de waterschappen over het minimaal aantal geborgde zetels beschikt, is het daarmee voor Noord-Holland ook heel overzichtelijk.

Gedeputeerde Loggen acht het verstandig om het tijdspad in beeld te brengen waarlangs de provincie een en ander moet aflopen, zodat er in de verdere uitwerking geen verrassingen over en weer ontstaan. Mochten er nou onoverkomelijkheden aan het licht komen, dan kan er altijd nog met elkaar van gedachten van gewisseld worden. Gedeputeerde vindt het immers lastig om nu allerlei toezeggingen te doen, terwijl hij nog niet helemaal zeker weet hoe het proces uitgelijnd is. Het lijkt hem voor de hand liggend om te zeggen: als alles gaat volgens verwachting en er geen obstakels komen, dan zou het allemaal zo moeten kunnen zijn. Gedeputeerde stelt voor om het allemaal keurig inzichtelijk te maken, met de eventuele spanningspunten. Aansluitend kunnen GS en PS het gesprek hierover met elkaar aangaan.

Gedeputeerde komt op de vraag over de geborgde zetels. Het adagium dat gedeputeerde altijd beluistert is om mét de partijen en niet óver de partijen te spreken. In antwoord op een fors aantal partijen in de Staten zou gedeputeerde het gesprek willen aangaan met de waterschappen over hoe zij hiernaar kijken, alvorens de provincie dit met een pennenstreek gaat doen. Gedeputeerde gaat eerst in gesprek met de partijen, opdat hij de uitkomsten daarvan met PS kan delen. Dat is ook de koninklijke route.

De heer **Hollebeek** (PvdD) heeft een korte vraag. Bedoelt de gedeputeerde dan ook de partijen die Statenlid Cardol (GL) in zijn vragen noemde?

Gedeputeerde **Loggen** interpreteert het standpunt van Statenlid Cardol (GL) als volgt. Laatstgenoemde vindt dat de zetels niet per definitie moeten gaan naar de partijen die bij LTO aangesloten zijn. Gedeputeerde kan zich daarbij iets voorstellen. Hij zou echter wel de zorgvuldig willen betrachten door het met de waterschappen te bespreken alvorens de knoop door te hakken. Wellicht hebben zij nog een aantal goede argumenten en echt vanuit het adagium dat PS altijd huldigen: praat met elkaar en niet over elkaar.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft een verduidelijkingsvraag. Zij herinnert zich nog de opstelling van de gedeputeerde in het dossier over Uitdam en de Markermeerdijken. Daarin zei hij klip-en-klaar dat de provincie en de waterschappen twee verschillende gremia betreffen in de trant van: "*We mogen best bij elkaar in de keuken kijken, maar niet in elkaars pannen roeren.*" Hoe ziet gedeputeerde dat nou? Het kan toch niet zo zijn dat de provincie daar het laatste woord in hebben? Mevrouw Jellema heeft dat nooit uit de opstelling van gedeputeerde ten aanzien van het samenwerken met een ander gremium, in dit geval een

waterschap, begrepen. Kan wat Statenlid Cardol (GL) voorstelt zomaar allemaal uitgevoerd worden?

Gedeputeerde **Loggen** vindt dat een heel goede en scherpe vraag. Kijkend naar het fornuis waarop de provincie met al haar partners hun verschillende pannetjes hebben gezet, wijst gedeputeerde erop dat de provincie in het ene pannetje niet gemachtigd is en dat het niet gewenst of mogelijk is dat zij daarin gaat roeren. In sommige pannetjes mogen de provincie echter wél wat ingrediënten toevoegen. Daar heeft Statenlid Cardol (GL) terecht de vinger op de zere plek gelegd. Dit is nou net het pannetje waarmee de provincie net een stapje verder mag zetten, in tegenstelling tot bij andere verantwoordelijkheidsverdelingen. Het is maar net in welk pannetje het zit.
Gedeputeerde zal een en ander keurig in beeld brengen teneinde een totaaloverzicht te geven.

Statenlid **Cardol** (GL) probeert een tweede termijn te voorkomen. Op zich kan hij zich wel vinden in hetgeen gedeputeerde voorstelt. De zomer is echter in aantocht. Hij gaat een tijdspad schetsen. Het gaat er natuurlijk om dat het nodig is om voor de verkiezingen een reglementswijziging door te voeren, mits de Eerste Kamer besluit zoals GroenLinks hoopt dat zij zal doen.

Gedeputeerde **Loggen** zal het wat scherper verwoorden. Hij zal een en ander in beeld brengen, met daarbij de mogelijkheid om tot een zo spoedig mogelijke invoering over te gaan. Er zullen echter nog wel wat uitdagingen zijn, zodat er een reëel tijdspad nodig is. Gedeputeerde heeft ook de andere partijen goed gehoord. Hij realiseert zich heel goed dat de Staten zich hechten aan snelheid, bij voorkeur voor de verkiezingen van 2023. Gedeputeerde streeft ernaar om dat inzichtelijk te maken. Hij is echter aan zijn stand verplicht om ook de uitdagingen te schetsen. Als een en ander niet gaat, moet hij ook het alternatief kunnen schetsen. Dat zegt gedeputeerde toe om in kaart te brengen. Mochten er dingen onverlet niet helder zijn waarop nog nader dient te worden ingezoomd, dan is die mogelijkheid aanwezig. Maar dan hebben de Staten het tijdspad, waarop een en ander geënt is, wel voor ogen.

Statenlid **Cardol** (GL) probeert helder te krijgen of gedeputeerde en hij elkaar goed begrijpen. Gedeputeerde zal in ieder geval helder maken wat er binnen het noodzakelijke tijdspad mogelijk is om een en ander nog voor de verkiezingen van 2023 te realiseren. Het is prima als daarin ook de uitdagingen worden geschetst. Gedeputeerde dringt terecht aan op een goed overleg met de partners. Het lijkt de heer Cardol verstandig als gedeputeerde dan alvast het overleg met de partners voert, opdat ook zij in de stand staan om het allemaal tijdig uit te kunnen voeren volgens het uitdagende tijdspad dat gedeputeerde zal voorleggen.

Gedeputeerde **Loggen** begrijpt dat dit wenselijk is voor het verslag. Hij knipte instemmend. Het lijkt hem een goed voorstel. Hij zal de weg met en zonder hindernissen inzichtelijk maken. In beide gevallen moet het echter een goed geëffend pad zijn. Gedeputeerde heeft heel goed gehoord wat er gezegd is.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) bedankt gedeputeerde voor de beantwoording. Hij geeft terecht aan dat hij graag overlegt met de partners, hetgeen logisch is. Voorts gaat hij het gesprek voeren over punt drie dat is ingebracht door GroenLinks over de geborgde zetels richting

LTO. Mevrouw Gonggrijp meent zich herinneren dat er hierover reeds een gesprek met de waterschappen heeft plaatsgevonden. Heeft zij dat juist?

Gedeputeerde **Loggen** bevestigt dat hij reeds gesprekken heeft gevoerd. GS hadden reeds een brief aan de Staten gereed, maar zij hebben deze even aangehouden omdat de initiatieven op dat moment nog in stemming gebracht moesten worden. Inmiddels is de inhoud van de brief eigenlijk niet meer actueel. Hier ligt echter een accentverschil. Daar ging het over de verdeling van en dit is een accentverschil dat zich alleen nog maar beperkt tot de twee geborgde zetels van LTO, waarvan gezegd wordt dat die breder opgesteld zouden moeten worden. Gedeputeerde stelt voor om het met deze hernieuwde vraagstelling opnieuw op te pakken. Hij kan deze best begrijpen, maar zegt overigens op voorhand niets toe. Hij meent dat hiertoe de koninklijke route dient te worden bewandeld.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) is dit volledig met gedeputeerde Loggen eens. Zij neemt aan dat hij na zijn gesprek met de waterschappen terugkoppeling geeft aan de Staten.

Gedeputeerde **Loggen** antwoordt dat hij de Staten per brief zal informeren. En het mag bij voorkeur niet interveniëren met het "*snelle pad*" waar Statenlid Cardol (GL) tezamen met andere partijen voor gepleit heeft.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Loggen voor diens beantwoording en constateert dat er geen behoefte is aan een tweede termijn. Zij heeft de toezegging gehoord dat gedeputeerde in gesprek gaat met de waterschappen en tracht zo snel mogelijk inzicht te krijgen, met als doel om dat voor de verkiezingen in 2023 geregeld te hebben.
De voorzitter concludeert dat de voordracht vooralsnog als hamerstuk zal worden doorgeleid naar de PS-vergadering op 4 juli a.s. Zij attendeert er volledigheidshalve op dat het "met reden" altijd nog onthamerd kan worden.

11. Rondvraag gedeputeerde Loggen (Water, WED, CPMR)

Er zijn geen rondvragen aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde Loggen.

12. A-agenda Recreatie

12.a Recreatie: Financiële stukken recreatieschappen voor zienswijzen (A-agenda NLG 13-06-2022)

De **voorzitter** geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

De heer **Van Tiggelen** (PVV) beaamt dat er sprake is van een stabiele financiële situatie bij de recreatieschappen en dat zijn partij kan instemmen met het voorliggende besluit, maar hij wil daarbij aangeven dat de PVV de activiteiten die te maken hebben met klimaattekorten en energietransitie niet kan steunen, aangezien beide zijn gebaseerd op zowel kostbare oplossingen als misvattingen.

De heer **Hollenbeek** (PvdD) haalt het evaluatierapport van SWECO aan waarin staat dat een aantal instandhoudingsdoelen niet worden gehaald. Met name blijft de situatie van bepaalde broedvogels zorgelijk. Het huidige gebruik en handhaving van recreatie vormen hier een knelpunt. De PvdD wil van de gedeputeerde weten of dit evaluatierapport betrokken wordt bij het nieuwe ontwerp beheersplan en of dit in de commissie besproken zal worden.

Mevrouw **De Groot** (SP) sluit zich aan bij de heer Hollenbeek. De SP is content dat er geen festivals gehouden hoeven te worden in het Twiske, dat maakt het gebied winstgevend.

Schorsing van 15.17 uur 15.20 uur

Na heropening van de vergadering geeft de **voorzitter** het woord aan gedeputeerde **Zaal** voor de beantwoording van de vragen in de eerste termijn.

Gedeputeerde **Zaal** heeft overleg gehad met gedeputeerde **Rommel** die het natuurbeheerplan heeft opgesteld. Zij laat weten dat bij het opstellen van het natuurbeheerplan het evaluatierapport van SWECO worden zal betrokken en dat het plan besproken wordt in de commissie. Vervolgens zal het algemeen bestuur van het recreatieschap een visie en een uitvoeringsprogramma opstellen dat in overeenstemming is met het natuurbeheerplan. Gedeputeerde **Zaal** benadrukt dat alle varianten van recreatie mogelijk gemaakt en gefaciliteerd kunnen worden.

De **voorzitter** concludeert dat allen instemmen met de voordracht om de zienswijze in te dienen als bespreekstuk voor de PS vergadering en sluit het agendapunt af.

12.b Recreatie: Wijziging Gemeenschappelijke Regeling Plassenschap Loosdrecht (A-agenda NLG 13-06-2022)

De **voorzitter** geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft geen op- en aanmerkingen op de inhoud van het stuk. Zij vindt het wel bijzonder dat er een vraag is ingediend om af te zien van het recht van zienswijze en zeker op dit moment. Het gaat om het principe. Waarom zo laat en waarom op deze manier?

Mevrouw **De Groot** (SP) sluit zich bij mevrouw **Jellema** (PvdA) aan.

Schorsing van 15.26 uur tot 15.28 uur

Gedeputeerde **Zaal** reageert dat er enige onduidelijkheid bestaat over de vraag van mevrouw **Jellema**. Het gaat allereerst om de wijziging van de Gemeenschappelijke Regeling naar een bedrijfsuitvoeringsorganisatie. Dat is eerder hier besproken en daar moet een besluit over komen. De andere zaak betreft de wijziging van de wet op de GR-en en die geldt voor alle recreatieschappen; daar maakt de provincie geen specifieke beleidskeuzes in.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vraagt of de gedeputeerde hier dan later nog op terugkomt. Uit oogpunt

van good governance zijn er redeneren om andere inzichten toe te staan en dat is de kern van de vraag die zij stelt.

Gedeputeerde **Zaal** wijst andere zienswijzen niet af, maar het onderwerp is eerder besproken en de input is meegenomen naar het AB. Het voorstel dat er nu ligt verandert niet de positie van de provincie en de invloed blijft via de stemverhouding hetzelfde. Zij is blij met deze stap richting een bedrijfsuitvoeringsorganisatie zodat het Plassenschap weer gezond gemaakt kan worden.

De **voorzitter** concludeert dat er geen behoefte is aan een tweede termijn en dat het voorstel als hamerstuk naar de PS-vergadering van 4 juli doorgestuurd kan worden.

13. B-agenda Natuur

13.a Natuur: Vaststellen concept-Regionale Veenweide Strategie 1.0 en vrijgeven voor consultatie (B-agenda 13-06-2022)

Het concept beschrijft de middellange en lange strategie voor het verminderen van broeikasemissie uit veenbodems en het daaraan gekoppelde afremmen van bodemdaling in het landelijk gebied van Noord-Holland. Het betreft een 80% versie waarop input meegegeven kan worden aan gedeputeerde Rommel.

De **voorzitter** deelt mee dat de volgende sprekers zijn aangemeld:

- De heer Straathof namens de LTO
- De heer Akkerman namens Natuur en milieufederatie Noord-Holland
- De heer De Jong namens Natuurmomenten

De **voorzitter** geeft het woord aan de heer **Akkerman.**

" Dank u voor de gelegenheid in te spreken op deze 80% versie. Het zal u niet ontgaan zijn dat de landbouw het zwaar te verduren heeft. Er is veel onzekerheid. Duidelijkheid is nodig om de transitie in te kunnen gaan naar meer inclusieve duurzame landbouw. Juist in de veenweiden waar allerlei verschillende opgaven bij elkaar komen moet iets gaan veranderen. Extensiveren en natuurinclusieve landbouw is de enige strategie en dit is ook al door de Staten onderschreven. De veenweidestrategie die nu voorligt is een goede en uitgebreide analyse van de huidige situatie maar heeft nog te weinig urgentie en daadkracht. Juist nu hebben agrariërs handelingsperspectief nodig en volop steun van de overheid. Dat met het toepassen van drukdrainage alles zou kunnen blijven als het is, is in onze ogen niet de werkelijkheid. De doelstellingen kunnen scherper geformuleerd worden en het is ook belangrijk ze te vertalen naar de gebieden. Deze zijn heel verschillend en dat geldt eveneens voor de opgaven. Door per gebied doelen te formuleren maakt het geheel behapbaar en overzichtelijk. Het leidende principe moet natuurinclusief zijn en dit betekent meer water inzetten in sloten, greppels en op het land. Dat is goed voor het weidevogelbeheer en de natuur en maakt ook andere verdienmodellen voor agrariërs mogelijk. Drukdrainage kan worden toegepast, maar als uitzondering. Waar nu als leidend principe voor veenweidestrategie geldt 'hoger peil als het kan en lager als het moet' zou dit moeten zijn: 'hoger peil als uitgangspunt en lager als het echt niet anders kan'. Verder is het belangrijk om niet alleen naar landbouw te kijken maar ook naar de natuur; de veenweidestrategie moet met landbouw gecombineerd worden. Wat opvalt is dat verdienmodellen voor agrariërs niet prominent naar voren

komen. De methodiek 'Valuta voor veen' maakt het mogelijk om aantoonbaar CO2 te besparen. De certificaten die boeren daarvoor krijgen kunnen zij vermarkten en dat kan goede verdiensten opleveren. Er is grote vraag naar, dus het is een goed model om het verdienvermogen voor agrariërs te vergroten. Daarom verzoekt de Natuur en milieufederatie Noord-Holland dit 'valuta voor veen' project op te nemen in de veenweidestrategie.

De **voorzitter** bedankt de heer **Akkerman** voor zijn inspraak. Er zijn een aantal vragen en de voorzitter geeft het woord aan mevrouw **Kapitein** van D66.

Mevrouw **Kapitein** (D66) heeft twee vragen

- wat zijn acceptabele voorwaarden voor een lager waterpeil?
- wat is de potentiële opbrengst van de carbon credit, specifiek in Noord-Holland?

De heer **Akkerman** antwoordt dat acceptabele voorwaarden voor het verhogen van het waterpeil zijn dat de natuur erop vooruitgaat en dat het landschap beheerd kan worden met andere verdienmodellen. Daarnaast is het afhankelijk van het gebied en de omstandigheden hoe hoog het peil ingezet moet worden. Wat betreft de carbon credits: dit bedrag is ook in Noord-Holland tussen de 300 tot 800 euro per hectare en is afhankelijk van de hoogte van het waterpeil en hetgeen in het gebied gedaan wordt.

De **voorzitter** geeft het woord aan mevrouw **Koning** (CDA)voor de volgende vraag.

Het valt mevrouw **Koning** (CDA) op dat de heer Akkerman negatief insteekt. Zij heeft bij een werkbezoek juist gezien dat boeren al heel veel goede dingen doen.

De heer **Akkerman** is het eens met mevrouw **Koning** dat er veel goede voorbeelden zijn van oplossingen en daar kan ook nu al mee begonnen worden. Hij is zeker niet negatief over agrariërs, maar sluit aan bij het gevoel dat zij zouden kunnen hebben over wat er allemaal op hen afkomt.

De volgende twee vragen komen van de heer **De Wit** van de VVD.

- Extensivering betekent hetzelfde aantal vee op de meer grond. Heeft u voorbeelden van dergelijke transities die ook betaalbaar zijn?
- Hoe kijkt uw organisatie naar de samenwerking met de landbouw in het veengebied en hoe kunt u daar invulling aan geven?

De heer **Akkerman** antwoordt dat er mogelijk minder vee moet komen in de veenweiden en dan zijn aanvullende verdienmodellen nodig. Er zijn al agrariërs met nevenactiviteiten om hun inkomstensroom diverser te maken dat het nu is. Een voorbeeld wat de Natuur en milieufederatie Noord-Holland daarin kan doen is het project 'Valuta voor veen'. Ook is er een grote achterban die graag groene producten koopt. Verder helpt de kennis en het netwerk van de organisatie om draagvlak te organiseren voor de transitie die nodig is met steun vanuit de samenleving.

De **voorzitter** geeft het woord aan de heer **Kohler** (JA21).

De heer **Kohler** (JA21) vraagt hoe de Natuur en milieufederatie Noord-Holland aankijkt tegen het verbrakken en verzilten van het water in Westzaan? In het rapport staat dat dit moet worden

tegengegaan. Ook de boeren zijn daar buitengewoon ongelukkig mee.

De heer **Akkerman** reageert dat juist In Westzaan de natuur die verbrakking hard nodig heeft. De boeren kunnen daar tot op zekere hoogte mee omgaan zeker als ze extensiveren. Het is ook niet op alle plekken nodig. De politiek moet keuzes maken in meer/minder natuur en minder of andere landbouw. Het is belangrijk dat boeren daarin door de provincie worden ondersteund.

De heer **Leerink** (PvdA) stelt de volgende vraag: zijn er voorbeelden van wat er nog mist in de strategie vanuit het natuuraspect?

De heer **Akkerman** denkt dat de notitie sterker zou zijn als je het bekijkt vanuit de gebieden waar je natuur en landbouw samen hebt. Om vervolgens samen met natuur- en landbouworganisaties en met de landbouwers zelf oplossingen te bedenken in de gebieden. Dit kan duidelijker en met meer samenhang. Er zijn gebieden waar agrariërs al boeren op natuurgrond en daaromheen op eigen grond. Omdat daar de samenwerking er al is kun je goed met deze boeren overleggen hoe je de natuur versterkt en de stikstofproblemen aanpakt.

De **voorzitter** staat nog één vraag toe en geeft het woord aan de heer **Dessing** (FvD). Hij wil weten in hoeverre de participatie en belangen van de boeren gewogen zijn meegenomen in het verhaal van de heer Akkerman.

De heer **Akkerman** spreekt namens de natuur en ook namens de achterban; mensen die in de betreffende gebieden wonen en bijvoorbeeld zien dat hun fundering niet meer onder water staat en wegrot. De stem van de natuur komt bijna niet meer tot uiting in de zorgen en meningen die de landbouwers naar voren brengen. Het is dus eerder andersom; de belangen van de landbouw zijn juist goed in de veenweidestrategie terecht gekomen. Het is interessant om de keuze te maken voor inclusieve landbouw in de veenweiden en het opzetten van het waterpeil en dit te koppelen aan innovaties en nieuwe verdienmodellen. Dan goede voorbeelden daarvan tonen en de landbouworganisaties wat minder aan het woord laten.

De **voorzitter** bedankt de heer **Akkerman** voor zijn inspraak en nuttige uitgebreide beantwoording. Zij nodigt de heer **Straathof** in te spreken namens LTO.

' Fijn dat ik iets mag zeggen over de weg naar de veenweidestrategie 3.0. De 1.0 versie ligt nu op straat. Ik ben themahouder voor LTO Noord, waar veel boeren bij aangesloten zijn, ook in Noord-Holland. Zij hebben een thematische invulling van belangenbehartiging en ik ben vier jaar gleden gestart met veenweiden in Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht. Ik mocht meekijken in Utrecht waar de uiteindelijke strategie nu is vastgesteld. Ik ben zelf ook boer en werk vanuit de landbouw graag mee aan maatschappelijke doelen en dat is technisch ook te doen. Ik zie met groot plezier boeren, die aan pilots hebben meegedaan, trots vertellen over hun resultaten. Maar ik heb er geen een ontmoet die aan een groep boeren wil vertellen om ermee te beginnen, want zij gaan niet beginnen als zij het zouden horen. Want de baten op de pilots zijn zo dun zijn dat alleen de kopgroepboeren zich daarvoor lenen. De boeren die iets zouden willen op dit dossier zijn vandaag uit beeld. Zij vragen zich af hoe veel extensiever zij nog moeten worden vanwege het element stikstof, hoeveel meer werk moeten zij nog verrichten en wie al dat voer gaat opeten? Praktische boerenvragen die het moeilijk maken om meer te doen in de veenweiden. Technisch kan het;

langer met veen doen, water erin brengen. Waterschappen zijn bang voor te weinig zoetwater, maar boeren zien hun eigen verdiensten als een onmogelijkheid. Aan de volgende versie, 2.0, zou ik graag actiever mee schrijven. Deze versie 1.0 is hier opgesteld door een naar mijn idee te klein team. Ik maak me daar zorgen over. Als de landouw het niet kan leveren, in 2030, zijn er misschien andere sectoren die dat wel kunnen. Ik had liever iets positievers willen vertellen. Maar als we dit slim doen, met elkaar, de veenweiden beschermen zodat ze biodivers blijven, voedsel leveren en inkomen bieden voor boeren, dan kan dit evenement en deze leerweg op wereldschaal impact hebben en voordelen opleveren. Daar hebben we u wel bij nodig.'

De voorzitter dankt de heer **Straathof** en geeft het woord aan de heer **Klein** van de ChristenUnie.

De heer **Klein** (ChristenUnie) bedankt de heer Straathof voor zijn winstwaarschuwing en vraagt of hij aan kan geven wat de provincie kan doen en met welke middelen zodat boeren meer mee kunnen komen in het proces. Wat is een effectieve manier om hier geld op in te zetten?

De heer **Straathof** benoemt het spook van de stikstof en geeft aan dat de boer nog steeds geld moet verdienen maar wel met minder dieren. Dat geld moet komen uit het primaire product of uit een fonds dat staatsteunproof is. Dat is ingewikkeld, tot dusver werden boeren beloond voor bloemenranden en kikkerpoelen. De schade werd gecompenseerd, maar eraan verdienen mocht niet. Een boer die blijft kan veel meer voor de maatschappij betekenen dan een uitgekochte boer. Moet hij moet wel geld kunnen verdienen en gewaardeerd worden.

De volgende vraag komt van Statenlid **Cardol** (GroenLinks). Hij vraagt waar de verschillen zitten in vergelijking met de veenweidestrategie in Utrecht en waar de heer Straathof enthousiast over is.

De heer **Straathof** antwoordt dat de LTO in Utrecht in de fase tot de eerste versie actief mee kon spreken, niet alleen via de landbouw maar ook via natuur-en andere relevante partners, in gezamenlijkheid. Dat creëert meer draagvlak en dat maakt een groot verschil. In Noord-Holland werd de 30% versie vorig jaar kort voor het zomerreces aan de boeren voorgelegd. LTO ziet graag dat er voor versie 2.0 en 3.0 meer participatie mogelijk wordt gemaakt en wil het een jaar eerder klaar hebben. Hij maakt zich zorgen over het hebben van voldoende pilots in 2026 en vraagt zich af of het gemeenschapsgeld aan de juiste zaken wordt besteed.

De heer **Dessing** (FvD) vraagt hoe groot het draagvlak kan zijn bij de zittende boeren, met de huidige problematiek.

De heer **Straathof** reageert dat dit een kans krijgt als de boer uitgedaagd wordt iets te proberen in plaats van dat hem meegegeven wordt hoe het precies moet. Hij betreurt het dat het bijna nooit meer over het mooie vak van de boer gaat, maar alleen over de problemen.

De **voorzitter** geeft het woord aan mevrouw **De Groot** (SP).

Mevrouw **De Groot** (SP). vraagt of de heer **Straathof** vindt dat zowel door de boeren als door de natuurorganisaties te weinig geparticipeerd is in deze veenweidestrategie en zo ja, hoe dat anders gekund had. Ook wil zij weten of boeren niet trots zijn als ze ervoor hebben gezorgd dat de natuur en de veenweiden er beter op zijn geworden.

De **Straathof** vindt inderdaad dat er te weinig is geparticipeerd, maar kijkt nu liever naar morgen. Boeren hebben al heel veel bereikt wat nu wordt gezien als de nulsituatie, misschien is dat niet helemaal eerlijk. Als hij boeren enthousiast zou willen maken voor de volgende veenweidestrategie zou de heer Straathof zeggen dat je met de maatregelen tijd koopt. De veenweiden kunnen daardoor langer mee en dat geeft perspectief voor de volgende generaties. Staar je niet blind op te weinig baten in klinkende munt maar kijk naar de toekomst, met de investering die de overheid in jouw grond wil doen.

De volgende vraag komt van mevrouw **Koning** (CDA).

Mevrouw **Koning** (CDA) informeert naar het perspectief als het verdienmodel onderuit gaat door die sterke extensivering.

De **Straathof** maakt de vergelijking met natuur, dit kost tussen de drie-en vijfduizend euro per hectare per jaar. Het levert geen tastbaar product op om in de schappen te leggen, maar men geniet er wel van en besteedt er ook geld aan. Als een boer met twee keer zoveel grond de helft van de koeien houdt, dan zal hij het moeten hebben van uitkeringen uit fondsen die het belangrijk vinden dat het daar groen blijft. Zo'n fonds moet er ook over 12 jaar nog zijn. De boer heeft baten nodig van buiten het primaire boerenvak. Kijk naar wat de inkomens uit de melkveehouderij de afgelopen vijf jaren hebben gedaan: als een boer op het Leidseplein twee glazen water koopt voor zes euro moet hij 300 liter melk weg laten stromen om dat te kunnen betalen. Dat is het perspectief van de boer vandaag.

De **voorzitter** geeft het woord aan Statenlid **Kostic** van de Partij voor de Dieren.

Statenlid Kostic vraagt ten eerste wat de heer Straathof precies mist in het stuk. Haar tweede vraag betreft boeren die wel enthousiast zijn en andere boeren proberen mee te krijgen in de transitie naar verduurzaming. De rol van LTO is vooral op de rem trappen. Wat kan LTO nu tegen de boeren om hen op te peppen?

De heer **Straathof** mist inhoud, maar dat is niet gek bij versie 1.0. Hij mist ook feiten. De tweede vraag geeft de heer Straathof terug omdat LTO Nederland aan de onderhandeltafel over klimaat heeft gezegd dat de boeren in de veenweiden een megaton CO2 gaan leveren. Zijn functie als themahouder is een uitvloeisel van die uitspraak. Hij had liever enthousiaste boeren gesproken met geld op de bank. Maar als dat niet zo is, moet de provincie dat wel weten. Zijn wens is dat de provincie Noord-Holland voldoende deuren voor hem openzet om relevante dingen te doen en te leren en te kopiëren. Er zijn voldoende projecten in Noord-Holland die zich daartoe lenen.

De **voorzitter** dankt de heer Straathof voor zijn bijdrage en zorgvuldige beantwoording. De volgende inspreker is de heer **De Jong** van Natuurmonumenten. Hij spreekt in via de online omgeving.

'Mijn naam is Martijn de Jong, ik ben medewerker Public Affairs bij Natuurmomenten. In het stuk is veel kennis samengevat en het geeft een goed overzicht van het huidige beleid. Wat er in ontbreekt zijn de natuurgebieden. Net als de LTO vinden wij het een gemiste kans dat wij niet betrokken zijn

bij het opstellen van de veenweidestrategie op de manier zoals Utrecht dat heeft gedaan. Het gaat hier over 14.500 hectare veenweidegrond waarvan 5.000 hectare in handen van natuurorganisaties. Het is jammer dat de provincie hier geen aandacht aan heeft geschonken. Natuurmonumenten zou goed bij kunnen dragen aan het behalen van klimaatdoelen en heeft bijvoorbeeld een lijst van projecten waarbij snel CO2 winst is te behalen. Ook kunnen wij pachtgrond leveren om landbouw extensiever te maken. Als natuurorganisatie willen wij graag brakwater, de landbouw wil zoetwater. Het zou mooi zijn het schaarse zoetwater te kunnen gebruiken voor de agrarische sector. Voor het HAKLAM principe hanteren Waterschap Amstel, Gooi-en Vecht andere kaders dan HHNK. De provincie zou hier de kaders voor moeten stellen. Dat geldt tevens voor kaders stellen voor onderbemalingen. Dit is heel belangrijk in Noord-Holland maar het onderwerp komt niet voor in het stuk. Het grootste probleem echter is onderwaterdrainage versus greppeldrainage. Onderwaterdrainage is ingewikkeld en duur en het is de vraag of dit de CO2 uitstoot beperkt. Greppeldrainage is goedkoop en effectief en er is geld voor beschikbaar. Volgens dit stuk is greppeldrainage de uitzondering, maar dat zou moeten gelden voor onderwaterdrainage. Natuurmonumenten hoopt niet dat de provincie grond aan gaat kopen, dit vol met onderwaterdrainage stopt en dan weer doorverkoopt. Het zou beter zijn om in te zetten op gebiedsprocessen zodat het mogelijk wordt voor agrariërs om extensiever te worden. Daartoe het land aankopen van landbouwbedrijven zo integraal mogelijk toepassen. Daarbij niet alleen kijken naar CO2 uitstoot, maar ook naar extensieve landbouwprocessen.

De voorzitter bedankt de heer **De Jong** en geeft het woord aan mevrouw **De Groot** van de SP:

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of het klopt dat de heer **De Jong** zei dat de natuurorganisaties brakwater nodig hebben en de agrariërs zoetwater. De heer De Jong licht toe dat het eerste in ieder geval klopt en dat het voordeel van brakwater is dat dit minder CO2-afbraak geeft. Daarnaast is zoetwater schaars. Daarom wil Natuurmonumenten het Wormerveld verbrakken en het zoete water dat over blijft elders gebruiken.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt hoe de heer **De Jong** aankijkt tegen de verbrakking van de polder Westzaan, want dat is voor een groot gedeelte agrarische grond.

De heer **De Jong** beaamt dit en wil graag brakwater gebruiken uit het Noordzeekanaal zodat het schaarse zoete water uit het IJsselmeer elders gebruikt kan worden. Westzaan is een mengsel van natuurgebied en agrarisch gebied en had ook als zodanig bekeken moeten worden.

De volgende vraag komt van mevrouw **Kapitein** (D66). Zij informeert naar de argumenten om het waterpeil omlaag te brengen.

De heer **De Jong** licht toe dat het huidige beleid is dat het waterpeil lager moet omdat de bodem daalt en de weilanden nat worden; 5cm bodemdaling is 4 cm waterpeilverlaging waardoor het vanzelf nat wordt. Vanuit intensieve landbouw wil men het zo droog mogelijk hebben. Er is in de veenweidestrategie onvoldoende aandacht gegeven aan deze discussie.

De **voorzitter** geeft het woord aan de heer Kohler (JA21) voor de volgende vraag.

De heer **Kohler** (JA21) krijgt de indruk dat Natuurmonumenten in het veenweidegebied nieuwe

natuur wil vormen, klopt dat?

De heer **De Jong** antwoordt dat dat gedeeltelijk het geval is. Het gaat om het voortbestaan van veenweiden waar weidevogels leven. Zij houden van natte greppels en niet van droge weilanden. Dit kan opgelost worden met dure onderwaterdrainage met plastic buizen in de grond of op een meer natuurlijke manier met greppeldrainage, waarvoor natuurmonumenten pleit.

De volgende vraag komt van de heer **Klein** (ChristenUnie). Hij heeft begrepen dat het voor de vernatting en het tegengaan van de veenbodemdaling buizendrainage effectiever is dan greppeldrainage.

De heer **De Jong** stelt daarbij de vraag wat de functie is van de grond. Hij denkt aan het toepassen van overgangszones, waarbij op sommige plekken inderdaad beter onderwaterdrainage toegepast kan worden. In dit stuk speelt greppeldrainage echter bijna geen rol en dat ziet natuurmonumenten graag anders. Dit had in samenspraak goed opgelost kunnen worden van tevoren, ook met aandacht voor het compenseren van inkomstenderving.

De **voorzitter** bedankt de heer **De Jong** voor zijn bijdrage. De vergadering loopt nu iets uit in de tijd en de voorzitter besluit de agendapunten 15a, 16a en de rondvraag aan gedeputeerde Zaal door te schuiven naar 27 juni. Zij geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn om hun visie te geven op de conceptversie-Regionale Veenweide Strategie 1.0.

Eerste termijn

De heer **Van Tiggelen** (PVV) geeft aan dat bodemdaling al heel lang gaande is. Oplossingen om dat tegen te gaan vindt de PVV positief. De heer Van Tiggelen voelt zich ook hier geconfronteerd met de anti CO2 psychose die zich volgens hem moeilijk laat bestrijden. Hij stelt dat de planeet aan het vergroenen is. Als de CO2-uitstoot zou dalen zou dit het leven schade toebrengen. Wat het opwarmen van de aarde aangaat is de invloed van de mensen op de atmosfeer buitengewoon gering.
Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt bij interruptie hoe dat zit.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) geeft aan dat er uitgebreide berekeningen voor zijn gemaakt. Hij legt uit dat temperatuurverandering juist vooraf gaat aan veranderingen in het CO2-gehalte. Het is een gevolg van temperatuurverandering en niet de oorzaak. De heer Van Tiggelen noemt dit één van de vele misvattingen die over dit onderwerp heersen.

Statenlid **Cardol** (GroenLinks) is de volgende spreker. Hij hoopt vandaag op enige toezeggingen. Het stuk dat voorligt is een gedegen stuk, maar het is geen strategie want het bevat nauwelijks doelen en geen plan van handelen en dat vindt GroenLinks teleurstellend. In de startnotitie van de minister staat dat kaderstellende doelen en structurerende keuzes leidend zijn bij ruimtelijke planning, dat is duidelijke taal. De gedeputeerde zal zeggen dat dit nog maar de 1.0 versie is en dat het regeringsbeleid nog te onduidelijk is. Onderzoeken en experimenten zijn uitstekend, plannen en start van de gebiedsprocessen zijn prima, er gebeurt echt wel wat. Maar nu staat er weer in dit stuk dat het weten centraal staat en worden geen stappen gezet tegen CO2-uitstoot en bodemdaling. Waterschappen en natuurorganisaties willen sturing door de provincie en de boeren

smeken om helderheid. De tijd dringt. Laten we met een heldere visie voor het veenweidegebied aan de slag gaan, tussentijds bijsturen kan altijd, ook op gestelde doelen als dat noodzakelijk blijkt. Daarom heeft GroenLinks de volgende verzoeken aan de gedeputeerde:
1. Stel nu de overall doelen vast inzake bodemdaling, CO2-uitstoot, het watersysteem en het gewenste peilbeheer.
2. Doe op zijn minst globale uitspraken over richting en strategie voor Laag Holland en het Groene Hart.
3. Benoem de bestaande instrumenten.
4. Stel vast welke extra instrumenen er nog moeten komen. Groot zorgpunt daarbij is dat vooral NL LTO gesprekspartner is. GroenLinks wil dat ook andere organisaties deelnemen als gesprekspartner. Graag een toezegging hiervoor.
5. Schets de programmaorganisatie op provinciaal- en gebiedsniveau.
Sommige van deze zaken staan wel in de tekst maar niet duidelijk genoeg. Zorg dat partijen weten waar ze aan toe zijn. Verder is het absoluut noodzakelijk om integraal ook de NNN gebieden mee te nemen, inclusief de financiering van de maatregelen daar. GroenLinks pleit ervoor nu al voorkeuren voor bepaalde maatregelen uit te spreken. Greppelinfiltratie heeft de voorkeur boven drukdrainage. Illegale onderbemaling moet stoppen. Koppel dit plan aan het GLB en geef boeren perspectief. Zorg voor ruim gebruik van grondbeleid, niet om gronden weer te verkopen aan andere boeren maar geef ze uit in pacht en leg er anders beperkingen op voor het gebruik.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt bij interruptie hoe de generieke maatregelen matchen met de wens om per gebied het doel en het pakket aan maatregelen vast te stellen.

Statenlid **Cardol** (GroenLinks) beaamt wat de heer De Wit aangeeft, maar dat neemt niet weg dat er nu al zaken zijn die de deelgebieden overstijgen. De voorkeur voor greppeldrainage betekent niet dat dit overal moet plaatsvinden en illegale onderbemaling hoeft niet per gebied aangegeven te worden. Daarnaast blijven specifieke doelen per deelgebied belangrijk.

De **voorzitter** geeft het woord aan de volgende spreker, Statenlid **Kostic**, Partij voor de Dieren.

Statenlid **Kostic** (PvdD) ziet in het stuk ook geen duidelijk keuzes en concrete maatregelen, terwijl hier al tien jaar over gesproken wordt. Is er niets geleerd van de afgelopen vijftig jaar? Duidelijke bronmaatregelen in het veenweidegebied zijn op korte termijn noodzakelijk met daarbij steun voor agrariërs in de transitie. Dat stoppen en terugdraaien na 2030 aan de orde komt is geen optie voor PvdD, dat moet nu. Ook mist mevrouw Kostic de integrale blik ten aanzien van dieren. Met minde koeien kan het waterpeil omhoog, daarom de vraag om die optie mee te nemen. Verder sluit PvdD aan bij wat GroenLinks naar voren heeft gebracht. De klimaatopgave moet omhoog en niet omlaag, dus daar niet aan rommelen.

Mevrouw **De Groot** (SP) vindt het goed om te experimenteren met het tegengaan van bodemdaling, het echte recept daarvoor is nog niet gevonden. Maar de CO2-uitstoot moet naar beneden. Het is een knelpunt dat de agrariërs dit moeten uitvoeren, vanwege hun grote weerstand tegen een hogere waterstand en tegen verzilting. SP heeft bedenkingen tegen het inlaten van water uit het Noordzeekanaal, vanwege chemische en giftige stoffen die daar in achterbleven. Dit eerst onderzoeken voordat overgegaan wordt tot verbrakking.
Mevrouw **Hoogendoorn** (ChristenUnie) complimenteert de opstellers van het document. Deze

veenweidestrategie laat zien hoe lang al aan de bodemdaalkwestie is gewerkt. Boeren hebben financiële prikkels nodig vanuit de keten. De vraag daarbij is of de consument bereid is een hogere prijs te betalen voor producten. ChristenUnie vraagt de provincie garant te staan voor de inkomens van deze boeren. De veenweidestrategie zal alleen slagen als er een goed verdienmodel is. Er zijn vandaag veel goede ideeën aangedragen vanuit diverse organisatie. Kan de gedeputeerde toezeggen dat deze en andere belangrijke organisaties worden betrokken bij de totstandkoming van de 2.0 versie van de veenweidestrategie? De boeren willen weten waar ze aan toe zijn en wat hun concrete toekomstperspectief is. Graag duidelijkheid hierover in de volgende versie.

De heer **De Wit** (VVD) vindt dat de ingrijpende veranderingen voor de agrarische ondernemer gepaard mag gaan met zorgvuldigheid. De periode tot november kan goed gebruikt worden om gesprekken te voeren en duidelijkheid te verkrijgen omtrent hun handelingsperspectief. De volgende stap is om per polder en uiteindelijk per bedrijf tot doelstellingen te komen, niet alleen het tegengaan van de CO2 uitstoot en omkering van bodemaling, ook verdienmodellen en het genieten van de mooie woonomgeving. Daarnaast moeten de ambitieuze doelen daadwerkelijk bereikt worden. Daarom nu die doelen als gegeven nemen en kijken hoe we tot uitvoering kunnen komen. Mensen zijn en willen betrokken blijven bij hun omgeving, leg bij hen de verantwoording neer voor de polder. De financiering blijft daarbij een belangrijke voorwaarde. Tot slot, neem de tijd om te ervaren wat er werkt en wat niet. Neem de tijd voor pilots en experimenten. Dit is nodig om uiteindelijk de maatregelen die nodig zijn te kunnen implementeren op grotere schaal.

De heer **Leerink** (PvdA) vraagt bij interruptie wat de heer **De Wit** een reële tijdsplanning vindt in dit verband.

Statenlid **Cardol** (GroenLinks) meldt per interruptie dat hij het niet scherper had kunnen stellen dan de heer **De Wit** (VVD) heeft gedaan.

De heer **De Wit** (VVD) focust op 2030 en telt dan terug om te berekenen wanneer een maatregel in werking moet treden.

De heer **De Wit** (VVD vervolgt dat hij vandaag warm geworden is van de LTO die naar voren bracht dat dit een kans is voor Nederland. Hij gaat graag mee in het optimistisch denken om te laten zien dat we goed om kunnen gaan met veenweidegebied waar een boer ook goed kan verdienen aan de koeien die in de wei staan.

Mevrouw **Koning** (CDA) vindt het een complex dossier waarin nog veel onduidelijk is. Het is een lerend proces en er is nog veel onderzoek nodig. Zij wil benadrukken dat de provincie geen onhaalbare en onrealistische eisen moet stellen, het moet realiseerbaar zijn. Tijd voor onderzoek is nodig, daarin sluit CDA aan bij VVD. Wat opvalt is dat er geen afzet is voor natte teelten en dat lisdodde laten groeien en verrotten CO2-uitstoot oplevert en daarom geen optie is.

Mevrouw **Kapitein** (D66) vraagt bij interruptie of mevrouw Koning op de hoogte is van het lisdodde project in de Burkmeer en de afzetmogelijkheden en de prijzen die daarvoor worden ontvangen.

Mevrouw **Koning** (CDA) reageert dat zij uit het rapport haalt dat er op grote schaal geen afzetmogelijkheden zijn voor lisdodden. Voor de reductie van broeikasgassen is een

grondwaterstand van 20 tot 30 cm beneden maaiveld optimaal. Zij vindt dat er rekening gehouden moet worden met wat er in rapport staat voor de toekomst. In de tekst over regeneratieve landbouw staat dat dit een verzamelterm is voor een manier van voedsel produceren die niet tegen maar voor de natuur werkt. CDA maakt bezwaar tegen deze zinsnede omdat het suggereert dat andere producten wel tegen de natuur zouden werken. Maar het laten groeien van producten is altijd afhankelijk van de natuur en werkt niet ertegen. Op pagina 30 staat dat men bereid is de aard en de instelling van de natuur te laten veranderen als daarmee de problemen zijn opgelost. CDA vindt dat daaraan grenzen zijn en ziet in het volgende rapport graag nuancering hierin. Wat extensivering betreft: denk daar niet te makkelijk over; het is financieel moeilijk rond te krijgen. Mevrouw Koning vraag ook meer uitwerking van de baten van buiten. CDA begrijpt niet dat het onmogelijk was om alle boeren te informeren over de strategie voor het veenweidegebied en roept op om alle bedrijven in het gebied dit stuk toe te sturen. Wat de uitstoot betreft blijkt deze een stuk lager te zijn; het leek 0,64 megaton, maar is 0,17 megaton. Daarmee is het veel moeilijker om het nog lager te krijgen, moet dat niet bijgesteld worden? In het stuk wordt betoogd om het uitgangspunt waterpeil volgt functie los te laten. CDA ziet dit graag uitsluitend in sommige gebieden en dan goed beargumenteerd. Soms helpt het voor boeren als zij landschapsgrond erbij krijgen, maar als hun eigen grond afgeschaald wordt is het moeilijk om de bedrijfsvoering voort te zetten. Hier graag rekening mee houden en er meer financiële exercitie achter zetten. CDA ondersteunt de suggestie van de ChristenUnie dat GS garant staat voor boeren om een verdienmodel te behouden.
De voorzitter geeft het woord aan mevrouw **Kapitein** (D66).

Mevrouw **Kapitein** (D66) vraagt zich af of de ambities haalbaar zijn. D66 maakt zich grote zorgen hierover bij het lezen van deze strategie. Te veel onzekerheden en te weinig opbrengst van de tot dusver bekende maatregelgen.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of D66 niet blij is dat de uitstoot helemaal niet zo groot is als werd gedacht.

Mevrouw **Kapitein** (D66) reageert dat dit mooi is, maar dat er nog steeds een grote CO2-reductie nodig is om de klimaatdoelstellingen te halen. Zij heeft het gevoel dat de provincie hier gaten laat vallen. In de conceptversie staat dat deze strategie beleidsarm is. De projecten die er nu zijn, zijn niet genoeg. De doelen zijn niet meer dan richtinggevend, dat begrijpt D66, maar deze worden niet gehaald als er niet op gestuurd wordt. Er dienen doelen te worden meegegeven voor de gebiedsgerichte aanpak. Door gebrek aan beleid worden goede projecten afgeremd, terwijl er 18 miljoen beschikbaar voor is. Hier moet op doorgepakt worden. Voor de definitieve versie moeten deze doelen vastgesteld worden. Meer onderzoek helpt niet om in actie te komen.

De voorzitter geeft het woord aan de heer **De Wit** (VVD) voor een interruptie.

De heer **De Wit** vraagt hoe mensen in actie kunnen komen.

Mevrouw **Kapitein** (D66) antwoordt dat als er doelen per gebied bekend zijn, er samen met vakmanschap van boeren en de betrokken organisaties maatwerkoplossingen kunnen komen.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt of hij goed heeft begrepen dat het daarmee ook een doel is dat

agrarische ondernemers op een verantwoorde, toekomstgerichte manier hun bedrijf kunnen blijven voeren.

Mevrouw **Kapitein** (D66) beaamt dat en daarbij staat de draagkracht van bodem en natuur voorop.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt hoe het mogelijk is om zonder onderzoek en pilots duidelijk actie te kunnen ondernemen om CO2-uitstoot te voorkomen.

Mevrouw **Kapitein** (D66) reageert met de wedervraag wanneer weet je genoeg om in actie te komen? Het IPV rapport geeft aan dat dit nu het geval is. Als we gaan wachten tot alle doelen helemaal zijn uitgekristalliseerd kan het nog lang duren voor er wat gaat gebeuren of worden er ongewenste prioriteiten gesteld. Inhoudelijk mist D66 in deze strategie nog twee punten:1. volgens het eindrapport IPV staat eind dit jaar het loket veenweideboerderijen van het agrarisch collectief klaar om boeren te gaan helpen. Het besluit daartoe heeft de provincie nog niet genomen. D66 vindt het een goede zaak om dit te gaan uitvoeren. 2. bij een gebiedsgerichte aanpak heeft men te maken met de natuur en met het waterpeil dat door één watersysteem wordt gestuurd. Natuurorganisaties staan klaar om hierbij te ondersteunen met maatregelen, mits ze worden betrokken bij de plannen en geholpen met de financiering. D66 wil graag dat de provincie de suggesties van Natuurmomenten in aanmerking neemt. Verder sluit D66 aan bij de punten van GroenLinks.

De **voorzitter** geeft het woord aan de heer **Leerink** (PvdA). Hij refereert aan de stevige piketpalen die in 2018 zijn gezet en aan hetgeen sindsdien ook over bodemdaling is gezegd. In deze veenweidestrategie valt op dat het na zoveel tijd nog nauwelijks over bodemdaling gaat, maar veel meer over CO2 uitstoot. Het rapport geeft wel veel inzicht, maar het is geen strategie want er staan geen doelen in. Het is meer een startnotitie, dus de vraag komt naar voren wat we gaan realiseren op dit vlak.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt bij interruptie hoe de PvdA terugkijkt op de resultaten die het college heeft geboekt als het gaat om de stikstofresultaten en het realiseren van het NNN. Heeft de heer **Leerink** er begrip voor heeft dat niet alle tegelijk kan?

Dat heeft de heer **Leerink** (PvdA) zeker, wel maakt hij zich zorgen of er voldoende slagen worden gemaakt. Het stellen van doelen is essentieel om deze slagkracht te ontwikkelen. Koppel doelen aan de strategie en geef aan hoe je dit samen met anderen binnen een redelijke termijn denkt te bereiken. Hoewel de opdracht van het Rijk is geconcentreerd op de landbouwkant, vindt de PvdA dat de Staten de natuurgebieden hierbij moeten betrekken door het integraal te bekijken.

De **voorzitter** geeft aan dat hiermee de eerste termijn ten einde is en schorst de vergadering voor vijf minuten alvorens over te gaan tot de beantwoording van de gedeputeerde.

Schorsing van 17.23 uur tot 17.29 uur

Gedeputeerde **Rommel** vraagt of alle suggesties doorgestuurd kunnen worden om te kunnen verwerken. Er is veel gebeurd sinds 2018, er zijn klimaatdoelen vastgesteld, het stikstofverhaal is erbij gekomen, evenals het waterdossier. Alles moet in het rapport verwerkt worden. Er zijn ook

besluiten genomen en uitgevoerd, bijvoorbeeld voor Ronde Hoep en Westzaan. Er zijn vele goede gesprekken geweest met betrokkenen. De wens over de doelen zou de gedeputeerde graag invullen. De opgave is enorm en er wordt nog steeds bijgesteld hoeveel er daadwerkelijk gehaald moet worden. Herijking van het Rijk staat voor de komende tijd gepland. Daarom is het lastig nu al doelen vast te stellen. Er is zeker aandacht voor. Zij stelt voor om te onderzoeken of in alle gebieden het waterpeil omhoog kan naar 30 cm. Dat is al een doel op zich.

Mevrouw **Kapitein** (D66) vraagt bij interruptie naar de termijn waarop deze doelen gesteld kunnen worden.

De **gedeputeerde** denkt dat dit een kwestie van maanden is, maar moet dat nog even uitzoeken.

De heer **De Wit** (VVD) interrumpeert met de vraag over maatregelen om naar het waterpeil te kijken: wat zijn de overwegingen om hier een generieke uitspraak te doen in plaats van per gebied te kijken?

Gedeputeerde Rommel geeft aan dat een maatregel een richtinggevend doel kan zijn voor de gebieden. Daarbij blijft een gebiedsgerichte aanpak noodzakelijk omdat het ene doel negatief kan uitwerken op het andere doel. Bijvoorbeeld gebruik van ruige mest is goed voor de weidevogels, maar niet voor de stikstofuitstoot. Zij wil wel beginnen met uitvoering de RVS 1.0.
Er worden al ongelofelijk veel partijen betrokken bij de veenweidestrategie. Er is heel veel moeite gedaan om ook alle boeren te bereiken. Maar niet alles is mogelijk vanwege de AVG en daardoor het niet kunnen beschikken over alle adressen. Het gaat via de belangenorganisatie en de bekend zijnde e-mailadressen.

Mevrouw **Koning** (CDA) vraagt of het mogelijk is om de strategie per postcode te versturen. De gedeputeerde wil hierover graag meer horen van mevrouw Koning.

Mevrouw **Rommel** vervolgt de beantwoording over de integrale blik. Het verminderen van dieren zegt niets over bodemdaling, wel over andere opgaven. De opgave nu die nog herijkt moet worden is dat naar 0,03 megaton moet worden gegaan in plaats van 0,14. Zij denkt echter dat 0,05 het laagst mogelijke is.

De **voorzitter** geeft aan dat resterende vragen in de tweede termijn aan de orde zullen komen.

De **gedeputeerde** vervolgt de beantwoording. De financiële prikkel vanuit de keten zal meegenomen worden en het toekomstperspectief van de boeren heeft de aandacht. Het is mogelijk inkomsensderving te vergoeden maar dan verdient een boer nog steeds niets. Dan heb je eerder te maken met staatsteun en er moet goed gekeken worden naar mogelijkheden die daarvoor zijn. Er moet heel veel op het land geïnvesteerd worden. Wat vergelijkingen met andere provincies aangaat zijn deze wel mogelijk voor Zuid-Holland en Utrecht, maar Utrecht had een andere start. Eind 2024 wordt versie 2.0. van de veenweidestrategie verwacht, ook afhankelijk van de NPLG. Daarbij wordt niet alleen naar de landbouw gekeken maar ook naar de natuurgebieden. Wat betreft het ontbreken van afzet voor natte teelt en voorzichtig zijn met lisdodde; hier liggen wel mogelijkheden. De definitie van regenererende landbouw is vastgesteld in de voedselvisie. Over het halen van de wil gedeputeerde Rommel nog kwijt dat nog duidelijk moet worden hoeveel minder CO2 het moet zijn.

CO2 heeft geen relatie met de natuur anders dan dat stikstof dat heeft.

14. Rondvraag Gedeputeerde Rommel (Leefbaarheid, gezondheid en milieu en OD NZKG en ODIJ)

Onderhavig agendapunt wordt doorgeschoven naar de uitloopvergadering op maandag 27 juni a.s.

15. B-agenda Recreatie

15.a Recreatie: Ladder van Leisure (B-agenda NLG 13-06-2022)

Onderhavig agendapunt wordt doorgeschoven naar de uitloopvergadering op maandag 27 juni a.s.

16. B-agenda Landbouw

16.a Agenderingsverzoek CDA Brief LTO Informatievoorziening situatie Oekraïne

Onderhavig agendapunt wordt doorgeschoven naar de uitloopvergadering op maandag 27 juni a.s.

17. Rondvraag gedeputeerde Zaal (Landbouw, visserij, recreatie, toerisme, dierenwelzijn)

Er zijn geen rondvragen aangemeld voor de portefeuille van gedeputeerde Zaal.

23. Sluiting

De **voorzitter** geeft aan dat de rest van de bespreking op 27 juni gaat plaatsvinden. Vandaag is bereikt dat de Jaarstukken zijn besproken en de kaderbrief. Ook is afgesproken het verslag van deze bespreking als adviesstuk toe te voegen aan de behandeling door PS op 4 juli. De financiële stukken van de omgevingsdiensten worden als hamerstuk doorgevoerd, evenals de wijziging voor het reglement van bestuur van het Hoogheemraadschap van Rijnland inzake de geborgde zetels. Op verzoek van deze commissie worden de financiële stukken van de recreatieschappen als bespreekstuk doorgevoerd. De wijziging gemeenschappelijke regeling Waterschap Loosdrecht wordt een hamerstuk.
Bij het volgende deel van deze vergadering wordt doorgegaan met de tweede termijn van de veenweidestrategie. Verder komt aan de orde: de rondvraag van gedeputeerde Rommel, de recreatieportefeuille waar het gaat om de B-stukken, de Ladder van Leisure en het agenderingsverzoek van Landbouw van de CDA brief LTO informatievoorziening situatie Oekraïne. Dat betekent dat de **voorzitter** allen graag terugziet op 27 juni in de hybride vergadering die start om 13.15 uur. Zij wijst op de prachtige folder die voor allen klaar ligt en schorst om 17.45 uur deze vergadering tot 27 juni.

De eerstvolgende reguliere vergadering van de commissie NLG vindt plaats op maandag 5 september a.s.

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
juni 2022

April

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				2022					2022		2023	GS	Behandeling
	30-08	20-09	25-10	22-11	10-01	07-02	14-03	11-04	13-06	Q3	Q4	Q1		
Technische briefing: Algemeen ZZS en Vermijdings- en Reductieprogramma Tata Steel.Algemeen														
1e Begrotingswijziging													allen	2022: 07-02 NLG (A-agenda), 07-03 PS
2e Begrotingswijziging													allen	2021: 20-09 NLG, 11-10 PS 2022: 05-09 NLG, 19-09 PS
Laatste begrotingswijziging													allen	2021: 22-11 NLG, 13-12 PS 2022: 28-11 NLG, 09-12 PS
Jaarstukken en Kaderbrief													allen	2022: 13-06 NLG (A-agenda), 04-07 PS
Begroting													allen	2021: 25-10 NLG (A-agenda), 08-11 PS 2022: 24-10 NLG (A-agenda), 14-11 PS
Leefbaarheid, Gezondheid en Milieu														
Interbestuurlijk toezicht (VTH-taken) en omgevingsdiensten algemeen													Olthof	15-03-2021 VTH taken/Ruimte: C- naar B-verzoek (SP) inz. datacenters Hollands Kroon (zie ag.pnt. 17d), met uitnodiging van cie. RWK) 04-10-2021 werkbezoek omgevingsdienst NZKG - Tata Steel 10-1-2022: GS heeft met de commissie afgesproken dat de commissie elke twee maanden een update ontvangt over de VTH taken ipv elke maand. Daarnaast geldt natuurlijk wel de actieve informatieplicht voor GS bij relevante ontwikkelingen (was voorheen maandelijks een VTH-brief).
Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG)													Olthof	*13-06-2022 Jaarstukken en resultaatbestemming 2021, Begrotingswijziging 2022, Kadernota en begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 PS* 7-02-2022 Wijziging gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst NZKG A-stuk Voordracht
Omgevingsdienst IJmond (ODIJ)													Olthof	22-11-2021 Zienswijze PS op de 1ste begrotingswijziging 2022 *13-06-2022 Jaarstukken en resultaatbestemming 2021, Begrotingswijziging 2022, Kadernota en begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 PS*
Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN)													Stigter	22-11-2021 Zienswijze PS op de 1ste begrotingswijziging 2022 07-02-2022 Zienswijze Kadernota 2023 OD NHN (A-agenda), 07-03-2022 in PS *13-06-2022 Jaarstukken en resultaatbestemming 2021, begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 PS*
Omgevingsdienst Flevoland en Gooi & Vechtstreek (OFGV)													Stigter	20-09-2021 Resultaatbestemming 2020 (A-agenda), 11-10 in PS *13-06-2022 Jaarstukken 2021, Begrotingswijziging 2022, Kadernota en begroting 2023 in cie. NLG (A-agenda), 04-07-2022 in PS* *05-09-2022 Resultaatbestemming 2021 (A-agenda), 19-09-2022 in PS*
Programma gezonde leefomgeving -Geur -Geluid -Stiltegebieden -Luchtmeetnet IJmond - varend ontgassen													Olthof	Met dit programma wordt invulling gegeven uit de ambities uit het coalitieakkoord om de kwaliteit van de fysieke leefomgeving te verbeteren door middel van een programmatische aanpak. Het Programma Gezonde Leefomgeving geldt als een vrijwillig programma onder de Omgevingswet. Het Programma Gezonde Leefomgeving is behandeld tijdens de commissie NLG van 22 juni 2020. Daarbij heeft de commissie aangegeven de bij het programma behorende uitvoeringsregeling apart te willen bespreken. De concept-uitvoeringsregeling van het Programma Gezonde Leefomgeving komt op de B-agenda van de commissie NLG van 21 september 2020. 22-06-2020 Programma Gezonde Leefomgeving (van C- naar B-agenda) 21-09-2020 Uitvoeringsregeling Gezonde Leefomgeving (B-agenda)

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
juni 2022

April

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~30-08~~	~~20-09~~	~~25-10~~	~~22-11~~	~~10-01~~	~~07-02~~	~~14-03~~	~~11-04~~	~~13-06~~	~~Q3~~	~~Q4~~	~~Q1~~		~~30-08-2021 Technische briefing gezonde leefomgeving~~ 07-02-2022 Beleidsregel stilliggend ontgassen c-brief 10-01-2022 convenant e-noses (c-brief) 14-3-22 Vaststellen Uitvoeringsregeling subsidie Gezonde Leefomgeving Industrie Noord-Holland 2022 (c-brief)
Programma Tata Steel 2020-2050													Olthof	25-06-2020 Commissiebijeenkomst over concept-programma Tata Steel 2020-2050 Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond 24-08-2020 Onderzoek ultrafijn stof IJmond (B-agenda) 11-01-2021 Technische briefing Programma Tata Steel 2020-2050 en Uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2020 – 2022 14-01-2021 Programma Tata Steel 2020 - 2050 Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond (B-agenda) 27-01-2021 Presentatie Randstedelijke Rekenkamer Eindrapport “stof tot nadenken” 11-02-2021 Randstedelijke Rekenkamer Eindrapport "stof tot nadenken" (A-agenda), 08-03-2021 in PS *Voortgangsrapportage*: In het Programma Tata Steel 2020-2050 is opgenomen dat Provinciale Staten jaarlijks worden geïnformeerd over de voortgang van het programma. Q3 2021 volgt de eerste rapportage. De motie M25/PS08-03-2021 “Motie Duurzaam doorpakken Tata” gevraagde informatie wordt daar ook in opgenomen. 30-08-2021 Jaarlijkse Voortgangsrapportage incl. afdoeningsvoorstel motie M25-2021 “motie duurzaam doorpakken Tata” (B-agenda) *Planning 05-09-2022 Jaarlijkse Voortgangsrapportage uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel (B-agenda)* Gezondheidsonderzoek RIVM: Naar aanleiding van de grafietregens zijn door het RIVM verschillende vragen en zorgen van bewoners verzameld. Een deel is beantwoord met het onderzoek “grafietregen en gezondheid” van 2019. Een ander deel is beantwoord op basis van bestaande rapporten en onderzoeken. Daarna bleven nog een aantal vragen over. Deze vragen zijn ingedeeld in drie clusters met in totaal acht onderwerpen die in een vervolg (verder) onderzocht kunnen worden. Het RIVM heeft mede op basis van afstemming met een klankbordgroep (met bewoners en experts) in maart 2020 een onderzoeksvoorstel (advies) gegeven over de vraag welke onderwerpen verder te onderzoeken en met welke prioritering. In 2021 worden verschillende onderdelen van het onderzoeksvoorstel uitgevoerd en opgeleverd. Het betreft: Q2: Voorstellen om inzicht te geven in “pieken” van bijvoorbeeld fijnstof, in aanvulling op jaargemiddelden, inzicht in acute klachten (op basis van huisartsenregistratie) en een advies over het uitvoeren van dagboekonderzoek door bewoners (zelfmelding van klachten) (B-agenda) 14-04-2021: Toelichting RIVM briefrapport Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond(webinar) 19-04-2021 RIVM briefrapport Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond (B-agenda) 07-06-2021 Voordracht Provinciale coördinatieregeling (PCR) afvang Co2- Everest 02-09 19.30 uur webinar RIVM onderzoek 20-09-2021 Rapportage RIVM stofdepositie (B-agenda) 22-11-2021 Geur - Ontwerpbesluiten I en II Tata Steel (B-agenda)

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
juni 2022

April

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~30-08~~	~~20-09~~	~~25-10~~	~~22-11~~	~~10-01~~	~~07-02~~	~~14-03~~	~~11-04~~	~~13-06~~	~~Q3~~	~~Q4~~	~~Q1~~		
														~~10-01-2022 Kamerbrief Tata Steel en Plan van Aanpak I&W "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond" c-brief~~ 07-02-2022 RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio (B-agenda) in januari zijn webinars over het rapport gehouden. (B-agenda) *Planning Herhaling stofdepositieonderzoek verwachting 2e helft 2022* Het Roland Berger onderzoek naar de “waterstofroute” van Tata Steel is gepubliceerd op 23 nov 2021. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Tata Steel en FNV. 11-04-2022 Tata Steel en de route richting groen staal (C- naar B verzoek) 05-09-2022 jaarlijkse Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020 – 2050; Brief aan PS herziene Expression of Principles Tata Steel; Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel
Schone luchtakkoord													Olthof	Jaarlijkse voortgangsrapportage via uitvoeringsplan 30-08-2021 Uitvoeringsplan Schone luchtakkoord 2021 (C- naar B-verzoek PvdD 19-04-2021)
ZZS-inventarisatie													Olthof	07-06-2021 Eerste rapportage uitkomsten inventarisatie ZZS (B-agenda) 25-10-2021 Inventarisatie en rapportage Tata Steel B-agenda *13-06-2022 Uitkomsten beoordeling Vermijdings- en reductieprogramma Tata Steel 2020-2025 B-agenda* *13-6-2022 technische briefing ZZS en modellenvergelijking*
PFAS													Olthof	Landelijk Definitief handelingkader en consequenties EFSA opinie voor grondwater. *Q2 publicatie door IenW/RIVM. Hierdoor mogelijke aanpassing beleidsregel PFAS Noord-Holland* 07-02-2022 C-brief PFAS: informeren over de resultaten van de onderzoeken naar PFAS in grondwater in de kuststrook
Bodem en bodemsanering													Olthof	25-10-2021 Bodem: voortgang warme overdracht bodemtaken inzake Omgevingswet (C-stuk) Verwachting 7-02-2022 Voortgang Provinciaal Uitvoeringsprogramma Bodemconvenant 2021 en wijziging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering 2022 c-brief Eind Q1, verwachting 14-03-2022 Technische briefing bodemonderwerpen (incl PFAS) Verwachting 10-01-2022 Overdracht bodemtaken en bodemdata Weesp c-brief
Natuur														
Uitvoeringsplan NNN – *Voorheen Programma Natuurontwikkeling (PNO)*													Rommel	*Jaarlijks vast te stellen/ BOB* Onderwerp komt jaarlijks terug (september/oktober 2021) Bespreking in cie NLG op 19 oktober 2020 en vaststelling in PS op 9 november 2020. Op 29 september jl. heeft het college de Realisatiestrategie NNN vastgesteld, waardoor de sturing op de afronding van het NNN wordt aangescherpt. Dit betekent dat 2020 het laatste jaar was waarin het PNO in deze vorm is verschenen. Vanaf 2021 zal gewerkt worden met een ‘uitvoeringsplan NNN’. Dit plan bevat uitgangspunten en ambities, zicht op planning, realisatie en kosten en prognoses op de voltooiing van het NNN. Met het uitvoeringsplan vindt jaarlijkse verantwoording over de voortgang plaats. De beschrijving van de overige beleidsinstrumenten ter bevordering van de biodiversiteit zal al vanaf dit jaar onderdeel uitmaken van het Masterplan biodiversiteit.
Programma Groen Kapitaal en Biodiversiteit													Rommel	*Geen Bob model, GS besluiten* 11-1-16 BOT-overleg op locatie. In februari 2016 zal een eerste discussiestuk ter bespreking worden voorgelegd aan de Statencommissie NLM. Met medeneming van de uitkomsten daarvan zal het e.e.a. verder worden vormgegeven. 15-05-2017: Bespreking Rapport biodiversiteit in Noord-Holland Biodiversiteit is onderdeel van de expertmeeting over NNN op 12 oktober November 2017: Doorlopend programma met regelmatig bijeenkomst en informatie voor commissie via C-agenda Comm NLG 16 april 2020: Verzoek vanuit commissie

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
juni 2022

April

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~**30-08**~~	~~**20-09**~~	~~**25-10**~~	~~**22-11**~~	~~**10-01**~~	~~**07-02**~~	~~**14-03**~~	~~**11-04**~~	~~**13-06**~~	~~**Q3**~~	~~**Q4**~~	~~**Q1**~~		
														~~dat NLG een presentatie krijgt over het programma Groen Kapitaal en dat het programma wordt geëvalueerd Juni 2021 TB Groen Kapitaal~~
Groene Hart Visie													Rommel	*Gedeeltelijk Bob, 3 provincies* Medio 2019 na de Statenverkiezingen komt mogelijk een vervolg. Het gebied is als NOVI-gebied aangewezen door het Rijk. GS is nog in overleg wat de provinciale rol zal zijn.
Masterplan biodiversiteit													Rommel	Het Masterplan biodiversiteit zal in 2020 worden ontwikkeld. Het is in januari 2021 vastgesteld. Er wordt tweemaal per jaar over gerapporteerd.
Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof													Rommel	De planning van dit onderwerp is sterk afhankelijk van de politieke ontwikkelingen. In 2020 start de gebiedsgerichte aanpak. Via het Programma Natuurontwikkeling, dat in november 2020 aan de Staten zal worden voorgelegd, wordt over de voortgang gerapporteerd. Sept 2020: komt er een brief met update voor de cie NLG op 21 september. Feb 2021 Technische briefing & in commissie brief stikstof strategie besproken. Ook in de regietafel besproken. De besprekingen verwerkt in de definitieve opmaak van de stukken. Bij de bespreking van de rol van PS en bij het vaststellen van de doelen is uitvoerig stilgestaan bij de ambitie die PS heeft op dat vlak. Dat is aanleiding geweest om te komen tot een concept-voordracht aan PS, waarmee de staten in positie komen om naast hun budgetrecht kaders te stellen voor de verdere aanpak. Het GS-voorstel is nu ook daarop ingericht en een concept-voordracht is voorbereid, waarbij de doelen en de bijdrage vanuit alle sectoren in evenredigheid is gekwantificeerd per kwetsbaar natura-2000- gebied. De uitvoeringsvragen, die hiermee gemoeid zijn, zijn vervolgens dan ook echt de verantwoordelijkheid van GS. De bespreking van een voordracht volgt in de commissie NLG van 19 april en vervolgens de PS-vergadering van 17 mei 2021. PS 17 mei 2021: Het onderdeel Verleasen komt nog terug in de commissie als A-stuk. Mei 2021: NA het zomerreces wordt er een collegetour georganiseerd voor de Staten om de GGA in de polder Westzaan in samenhang met OLAM te organiseren. (4 oktober 2021) In april 2022 komt er een TB over de stand van zaken. Op 29 augustus 2022 volgt nog een collegetour. Op 5 september 2022 is er een technische briefing.
NNN-opgave													Rommel	Over de NNN-opgave ontvangen de Staten in april 2020 een stand-van-zaken-brief. Via het Programma Natuurontwikkeling, dat in november 2020 aan de Staten zal worden voorgelegd, wordt over de voortgang gerapporteerd. De realisatiestrategie NNN stond gepland als bespreekstuk voor de cie NLG van 24 augustus. Helaas is de strategie aangehouden in GS vanwege de behoefte van het college om gezien de coronacrisis het coalitieakkoord opnieuw tegen het licht te houden. de NNN strategie is vastgesteld 29 september jl. in het college en besproken in commissie NLG op 19 oktober 2020. Om de controlerende taak van de Staten ten aanzien van de NNN-voortgang te faciliteren, wordt jaarlijks een uitvoeringsplan opgesteld om de voortgang te kunnen volgen. De vorm die dit uitvoeringsplan krijgt, en de wijze waarop dit plan zal samenhangen met het PNO, zal in de komende maanden verder worden uitgedacht.
Collectief agrarisch natuurbeheer / NNN begrenzing													Rommel	November 2017: Motie aangenomen in PS 13-11 voor een verkenningsjaar (M126-2017). Er lopen 3 pilots. In maart 2021 op de B-agenda in de commissie.
Bossenstrategie													Rommel	Er is behoefte aan meer informatieve en inzicht aan wat er binnen de provincie gebeurd aan de bomenbalans bij projecten (comm NLG 16 april 2020) -op 11 juni 2020 is in de uitloopvergadering van de cie NLG de Bossenstrategie besproken. Toegezegd is de Staten bij nieuwe ontwikkelingen te informeren. - op 10 december 2020 zijn PS geïnformeerd over de Bossenstrategie van Rijk en provincies alsmede de begeleidende brief die de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit hierover op 18 november 2020 aan de Tweede Kamer heeft gestuurd. De stukken staan op de agenda van de commissie NLG van 15 maart 2021.

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
juni 2022

April

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~**30-08**~~	~~**20-09**~~	~~**25-10**~~	~~**22-11**~~	~~**10-01**~~	~~**07-02**~~	~~**14-03**~~	~~**11-04**~~	~~**13-06**~~	~~**Q3**~~	~~**Q4**~~	~~**Q1**~~		~~In maart 2022 komt het op de B-agenda van NLG na toezegging van gedeputeerde Rommel~~
Damhertenbeheer													Rommel	31 augustus 2020 werkbezoek damherten beheer in waterleidingduinen In Okt 2020 komt het damhertendossier in de commissie NLG . Eind 2020: Het dossier damherten beheer is vastgesteld. op 20 oktober 2020 heeft het college het faunabeheerplan Damhert 2020-2026 goedgekeurd, behoudens de gevraagde verruiming met drie maanden van de beheerperiode. Voor Noord-Hollands grondgebied blijft 1 november tot en met 31 maart als beheerperiode gelden. Op 9 maart 2021 heeft het college het definitieve besluit tot goedkeuring van het Faunabeheerplan Damhert 2020-2026, na de verleende instemming met de goedkeuring door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland genomen. PS worden hierover bij brief geïnformeerd. Dit betreft een c stuk dat op de agenda van de commissie in april zal staan.
Weidevogels													Rommel	Motie weidevogels is in de com 14 augustus 2020 besproken en als afgedaan beschouwd. In najaar 2020 komt er een update. (November) Gedeputeerde heeft Aanbod gedaan om werkbezoek te organiseren. Dit werkbezoek zou plaatsvinden op 28 feb 2022 maar is nu op 16 mei 2022.
Ganzen & Faunabeheer													Rommel	Op 24 augustus 2020 besproken in de commissie. Het ganzenbeheerplan komt in het derde kwartaal 2021 aan de orde. (na de zomer 2021)
Landbouw / Fauna														
Pilot Natuurinclusieve landbouw													Zaal	N.a.v. in PS aangenomen motie. Er is een BOT-overleg op 16 november 2017. Op basis daarvan vervolg voor uitvoering motie. 25-06-2018: Bespreken op de B-agenda 'Programma Natuur-inclusieve landbouw' en voorstel afdoen motie 40-2017. Eind 2018 organiseert GS een conferentie over de stand van zaken geweest waar ook PS voor is uitgenodigd.
Voedselvisie													Zaal	De Voedselvisie, waarin het onderwerp kringlooplandbouw is vervat, zal in 2020 worden ontwikkeld. Het streven is om de Voedselvisie, in samenhang met o.a. de Visie recreatie en toerisme en het Masterplan biodiversiteit, in januari 2021 ter besluitvorming aan PS voor te leggen De uitvoeringsagenda 2021-2022 is op 30 augustus in de commissie besproken. Als B-stuk
Water														
Waddenfonds													Loggen	Tussentijdse evaluatie Waddenfonds komt als C-stuk op de agenda van NLG 7 juni 2021. Het Uitvoeringskader staat op de agenda van 30 augustus 2021 als A-stuk. De begroting 2023 van het Waddenfonds komt naar verwachting In juni 2022 aan de orde. Q4 2022: Komt er vanuit het Investeringskader Waddengebied een voorstel over de inzet van de algemene reserve van het Waddenfonds.
Ruimtelijk programma Markermeerdijken													Loggen	voorstel voor besteding van de meekoppelkansen naar PS. Ruimtelijk programma MMD (eigenlijk: AmbitieprogrammaRuimtelijke Kwaliteit Kustzone Hoorn-Amsterdam): In april jl. Hebben de RvS een definitief besluit genomen over de versterking van de Markermeerdijken. Daarbij zijn alle beroepen en bezwaren ongegrond verklaard. Dit betekent dat de versterking van de Markermeerdijken uitgevoerd gaat worden. En dit betekent tevens dat de bestuurlijke besluitvorming over het Ambitieprogramma kan gaan plaatsvinden. Doel is voor het einde van 2020 het Ambitieprogramma aan PS voor te kunnen leggen. Na het zomerreces 2020 volgt een Technische Briefing Markermeerdijken. In Nov 2020 komt het onderwerp aan de orde in de commissie 1 januari 2021 moet het ontwerp gereed zijn 2e kwartaal 2021 volgt brief mbt participatietraject.
Voortgangsrapportage Watervisie / stand van													Loggen	Voortgangsrapportage komt naar PS. Commissie NLG 16 april 2020. De watervisie loopt tot en met 2021. Er komt nog eén (afrondende)

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
juni 2022

April

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				2022					2022		2023	GS	Behandeling
	~~30-08~~	~~20-09~~	~~25-10~~	~~22-11~~	~~10-01~~	~~07-02~~	~~14-03~~	~~11-04~~	~~13-06~~	~~Q3~~	~~Q4~~	~~Q1~~		
~~zaken Watervisie~~														~~voortgangsrapportage. Deze zal ongeveer samenvallen met de vaststelling van de vier verplichte programma's voor de komende Jaren (het jaarlijks zwemwaterprogramma en zes (22-27) jarige ROR, KRW en grondprogramma). De planning daarvan volgt op een later moment.~~ De voortgangsrapportage volgt 10 januari 2022 in de commissie en op 31 januari in PS.
Regionaal Waterprogramma NH 2022–2027													Loggen	PS worden in het tweede kwartaal van 2018 geïnformeerd over de voortgang. Technische Briefing is in februari 2019 voor de verkiezingen georganiseerd. In maart 2020 zou een tweede technische briefing hebben plaatsgevonden rond de voorbereiding van het regional KRW-programma 2022-2027. Vanwege de coronamaatregelen werd deze briefing uitgesteld tot oktober 2020, als ook het concept ontwerp regional KRW-programma in de commissie NLG wordt besproken. Het KRW programma is 1ste kwartaal 2021 (14 janauri 2021) behandeld. Komt terug Q1 2022 (besluitvorming)
Verdroging / bodemdaling													Rommel	Najaar 2018 is het vervolg over programma Bodemdaling besproken in NLWM. Vervolg na PS-verkiezingen. Het rapport-Veerman over de bodemdalingsproblematiek is in februari 2020 in de Statencommissie besproken. Het thema bodemdaling zal worden meegenomen in de verdere uitwerking van het gebiedsprogramma Laag Holland. Dit gebiedsprogramma wordt in 2020 verder uitgewerkt. De startnotitie van dit gebiedsprogramma wordt in het najaar 2020 geagendeerd. Voor de commissievergadering NLG 21 sept 2020 ligt er een brief van GS aan PS over de toekenning impulsgelden bodemdaling ter vaststelling voor. Verder wordt er gewerkt aan een integraal gebiedsprogramma voor het veenweidegebied van Laag Holland. De Staten worden hiervan op de hoogte gehouden. PS zijn in september 2020 geïnformeerd over de toekenning van de impulsgelden bodemdaling. Deze middelen van het Rijk (18 miljoen) worden voor het Noord-Hollandse deel in de lopende gebiedsprocessen in het veenweidengebied ingezet, om hierbij, samen met de partijen in het gebied, zoveel mogelijk synergie te verkrijgen met andere provinciale doelen, zoals de realisatie van het NNN, het verbeteren van de natuurkwaliteit in de Natura2000-gebieden en het terugdringen van de stikstofuitstoot
Recreatie														
Transitie Recreatieschappen													Zaal	De transitie recreatieschappen kent twee sporen: een nieuwe manier van samenwerking (governance) en de scheiding van beleid- en beheertaken bij Recreatie Noord-Holland N.V.. 6 Onderwerp Portefeuillehouder Planning Beide sporen komen in de tweede helft van 2020 bij elkaar en vormen de basis voor het nieuwe contract over de beheertaken en het onderbrengen van de beleidsvormingstaken. Provinciale Staten worden hier in de tweede helft van 2020 over geïnformeerd. Binnen het gehele NNN, waaronder de recreatieschappen, wordt sinds 2019 gewerkt met het systeem van door de provincie uitgewerkte wezenlijke kenmerken en waarden, die de balans tussen natuur en recreatie moet borgen. Dit is verankerd in de door PS vastgestelde Provinciale Ruimtelijke Verordening. Voor Plassenschap Loosdrecht geldt dat onder de noemer van 'RMN in Transitie' toekomstperspectieven worden geschetst, die rond de zomer 2020 worden verwacht. RMN wil de Staten hierover voor de zomer verder informeren. In het najaar wordt vervolgens een keuze gemaakt hoe de recreatieschappen de uitvoering willen gaan organiseren. Hierover worden in nauw overleg met PS of – afhankelijk van het gekozen perspectief – door PS verdere besluiten genomen.
Visie Recreatie & Toerisme													Zaal	De Visie Recreatie & Toerisme komt naar verwachting in juni of augustus 2021 in de commissie. Het Masterplan biodiversiteit en de Voedselvisie zijn in januari 2021 ter besluitvorming aan PS voor te leggen. Maart 2021: BOT-overleg 80% versie

Strategische Statenagenda commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid
juni 2022

April

Beeldvorming (Fase 1) : BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2) : ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3) : Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

vetgedrukt = mutatie na meest recente vergadering (cie. NLG of PS)

	2021				**2022**					**2022**		**2023**	**GS**	**Behandeling**
	~~**30-08**~~	~~**20-09**~~	~~**25-10**~~	~~**22-11**~~	~~**10-01**~~	~~**07-02**~~	~~**14-03**~~	~~**11-04**~~	~~**13-06**~~	~~**Q3**~~	~~**Q4**~~	~~**Q1**~~		
Toekomst Recreatieschappen Wijziging PRV, WKW NNN-gebieden (EFB/NLG)													Zaal	~~*BOB* De discussie over de toekomst van de recreatieschappen en de natuurwaarden in deze recreatiegebieden wordt gezamenlijk opgepakt door de commissies EEB en NLWM. Wordt na PS verkiezingen vervolgd.~~

Onderwerp	Behandeld in	Behandeld in datum	Portefeuille-houder	Inhoud	Stand van zaken
5a. zienswijzen financiële stukken omgevingsdiensten	NLG	13-6-2022	Stigter	Statenlid Kostic (PvdD) komt allereerst op de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord, die gaat over soortenbescherming. De Partij voor de Dieren krijgt heel veel meldingen binnen van mensen die heel veel misstanden op dat terrein zien. Tegelijkertijd weten deze mensen niet waar ze het dan moeten melden. En als ze het melden, wordt het niet goed opgepakt. Statenlid Kostic vermoedt dat het iets met de capaciteit te maken heeft. Willen GS hier extra aandacht voor vragen bij de OD's? In antwoord op de vraag van Statenlid Kostic (PvdD) merkt gedeputeerde op dat onderhavig agendapunt met name over de begroting gaat. Hij zal hem op deze manier even doorpassen…….omdat het een relatief overzichtelijke vraag betreft, is gedeputeerde bereid om deze door te geven.	TBV Cie NLG 05-09-2022: Bij de directeur van de OD is hier aandacht voor gevraagd. Voorstel: afgehandeld
4a. Voordracht Jaarstukken 2021 PNH	NLG	13-6-2022	Olthof	De vraag van het CDA over het toetsingskader Gezonde leefomgeving. Vanuit het IPO wordt eraan gewerkt. Er is inderdaad wel gekeken of er met harde toetsingscriteria aan de slag kan worden gegaan. Dat blijkt voor een gezonde leefomgeving echter heel ingewikkeld. Gedeputeerde Olthof wil wel een onderscheid maken tussen uiteindelijk de	TBV Cie NLG 05-09-2022: GS verwacht in het laatste kwartaal van 2022 een goed uitgedachte conceptversie.

				harde toetsing wat betreft lucht, geluid en geur. Daarvoor gelden regels waarop getoetst wordt. In dezen gelden toetsingscriteria wat betreft natuur in de stad, gezond leven, bewegen en dat soort zaken. Er wordt thans gewerkt aan een inspiratiemodel, zodat die gezonde leefomgeving uiteindelijk wordt meegenomen bij alle gebiedsontwikkelingen. Daarmee ga je van afwegend toetsen veel meer naar het betrekken en afwegen, zodat je de onderwerpen een onderdeel laat zijn van de verdere ontwikkeling van de verstedelijking. Er is thans nog geen inspiratiemodel. Op het moment dat dit er wél is en GS er wat verder mee zijn, zullen zij de Staten er uiteraard bij betrekken.	
5a.Tata Route naar Groen Staal	NLG	11-4-2022	Olthof, J.	Mevrouw De Groot (SP) stelde de vraag hoe de stikstofuitstoot kan worden aangepakt. Een van de eerste grote maatregelen betreft de filterinstallatie bij de pelletfabriek (een van de grootste stikstofuitstoters binnen Tata). Daarmee wordt de stikstofuitstoot van de pelletfabriek met 80% gereduceerd. Wat dit op het totaal zou betekenen, beschouwt gedeputeerde als een technische vraag en zal hij technisch moeten laten uitzoeken.	**TBV Cie NLG 05-09-2022: Door Tata Steel is aangegeven dat ze met de nieuwe DeNOx-installatie bij de Pelletfabriek 80% reductie gaan behalen ten opzichte van referentiejaar 2019. De totale NOx uitstoot van Tata Steel in 2019 was (volgens het milieujaarverslag) 6.034.425 kg. Daarvan is 2.265.545 kg NOx afkomstig van de Pelletfabriek. 80% reductie van 2.265.545 kg = 1.812.436 kg. 1.812.436 kg van 6.034.425 kg = circa 30% van de totale NOx emissie (van 2019).** **Voorstel: afgehandeld.**

5a. Tata Route naar Groen Staal	NLG	11-4-2022	Olthof, J.	Beantwoording door gedeputeerde Olthof (PvdA): Gedeputeerde Olthof kan geen termijn geven voor de sluiting van de Hoogoven en Kooksgasfabriek. Hiertoe is de provincie immers ook afhankelijk van de Rijksoverheid en van Tata zelf. Gedeputeerde zal PS wel regelmatig informeren over waar de provincie staat. Voorts doet hij de belofte om er druk op te houden teneinde een en ander zo snel mogelijk te realiseren.	**TBV Cie NLG 05-09-2022: Planning: dit komt terug in de voortgangsrapportage Tata Steel, geagendeerd voor Commissie NLG van 5 september.** **Voorstel: afgehandeld.**
VTH brief	NLG	14-3-2022	Olthof, J.	Vervolgens is Waeles failliet gegaan. De provincie is nu in overleg met de curator. In de tussentijd is de provincie niet staat om een vergunning in te trekken. Een en ander heeft ook te maken met het soort bedrijf dat er in de toekomst gaat komen alsmede met het bestemmingsplan. Uiteindelijk wordt een bepaalde categorie bedrijven toegestaan. Op basis daarvan zal de vergunningverlener moeten beslissen wat al dan niet vergund kan worden. Zonder nader in details te treden, hebben GS overigens de verwachting dat er een andere categorie bedrijven zal komen, op basis waarvan de vergunning kan worden aangepast. Gedeputeerde hoopt de commissie hierover tijdens de volgende vergadering concreter te kunnen informeren.	**TBV Cie NLG 05-09-2022: Planning Dit komt terug in de VTH-brief in Q3**

VTH-brief	NLG	14-3-2022	Olthof, J	Gedeputeerde komt op de "ongewone voorvallen"….…Enerzijds zijn er dus de "incidenten" (bepaalde dingen moet je niet willen, zijn schadelijk en moeten voorkomen worden). Anderzijds zijn er de voorvallen die ongewoon zijn in het reguliere bedrijfsproces, maar die wel planbaar zijn en waarvoor maatregelen kunnen worden getroffen. Gedeputeerde heeft derhalve gevraagd om wat meer inzicht te krijgen in wat er eigenlijk bedoeld wordt. Hij wil zich namelijk niet laten verleiden om in te gaan op allerhande uitspraken van mensen en kwalificaties. Zodra hij de opgevraagde informatie heeft, wil hij deze graag met de commissie delen, opdat de Statenleden ook het inzicht hebben.	**NLG 13-6-2022: Over de beoordeling van de ongewone voorvallen is de provincie nog in gesprek met Tata Steel. De vragen daarbij gaan vooral over de cijfers die zijn ontvangen. Deze worden thans geanalyseerd en roepen diverse vragen op. Gedeputeerde kan derhalve nog geen terugkoppeling op dit punt geven. Zodra er meer duidelijkheid over is, dan zal hij PS nader informeren.** **Gedeputeerde heeft Tata eerder wel al gevraagd om een overzicht van ongewone voorvallen. De een heeft het dan weliswaar over een omvallend oliekannetje, terwijl de ander het dan echt heeft over zware emissies als gevolg van een ongeval. Aan voornoemd overzicht wordt nog gewerkt door Tata. Gedeputeerde hoopt de Staten daar bij een volgende VTH-brief wat meer over te kunnen vertellen.** **TBV Cie NLG 05-09-2022: Er is nog contact tussen de OD NZKG en Tata Steel om meer inzicht te krijgen in de emissiebijdragen van ongewone voorvallen (in kader ZZS). Planning: Dit komt terug in de VTH-brief van dit najaar.**

Motie VOD 34 AANGEHOUDEN "Slim omgaan met maatschappelijke geld, verschillende opties toekomst Tata Steel verkennen"	PS	7-3	Olthof, J	Het rapport van CE Delft, waarnaar verwezen wordt, is niet van de provincie. Het is wel bekend bij het college. Wat daar staat, is voor een deel aan het Rijk. De belangrijkste speler is Tata Steel, als het over de toekomst gaat. Het Rijk kan een rol spelen met aanvullende voorwaarden ten aanzien van de subsidie(verlening). CE Delft sluit in een eerder rapport de nieuwe techniek niet uit. CE Delft noemt het zelfs de ontwikkeling die mogelijk de meeste kans van slagen. Er kan worden doorgegaan met die theorie, maar dat ontslaat de provincie niet van de verplichting om naar de toekomst van Tata Steel te kijken. Ik vind dat het Rijk ook op de hoogte moet zijn van dit rapport. In de gesprekken, ambtelijk en bestuurlijk, wil ik het rapport van CE Delft en de zorgvuldigheid onder de aandacht brengen van het Rijk.	**TBV Cie NLG 05-09-2022: Gedeputeerde Olthof heeft het rapport van CE Delft aan de orde gesteld in een bestuurlijk overleg met de minister van EZK en de stas I&W van 7 juni jl.** **Voorstel: afgehandeld.**
Zienswijze Provinciale Staten op de Kadernota 2023 Omgevingsdienst Noord-Holland Noord	NLG	7-2-2022	Stigter, E.	Mevrouw Jellema (PvdA) bespeurt veel compassie bij de commissieleden voor de Omgevingsdiensten, en voor de OD NHN in het bijzonder. Kan gedeputeerde toezeggen dat hij PS de aankomende periode, al dan niet schriftelijk, op de hoogte zal houden van het wel en wee en het financiële welzijn van de OD's? De voorzitter geeft het woord aan gedeputeerde Stigter voor zijn beantwoording in tweede termijn.	**TBV Cie NLG 05-09-2022:"Voor het zomerreces zijn zowel de jaarrekeningen als de begrotingen aangeboden. Dat zou voldoende informatie moeten bieden over het financiële welzijn van de OD's."** **Voorstel: afgehandeld**

				Beantwoording door gedeputeerde Stigter: Gedeputeerde Stigter antwoordt bevestigend. Hij deelt de compassie van de commissieleden ten aanzien van de OD NHN. Hij maakt zich met hen zorgen over de financiële positie van de Omgevingsdiensten en het eigenaarschap bij de andere partners. Om die reden zijn GS in gesprek met de OD's en de gemeenten. Het betreft een acuut vraagstuk bij de OD NHN. Gedeputeerde zegt toe om er voor de zomer schriftelijk op terug te komen richting de commissie.	
RIVM rapport herkomst schadelijke stoffen in de IJmond	NLG	7-2-2022	Olthof, J.	Olthof: In hoeverre zijn de ZZS echter meegenomen in de uiteindelijke berekeningen die het RIVM heeft gebruikt? Gedeputeerde komt er bij de commissie op terug met een duidelijk antwoord. Mevrouw Becker (GL) wees op het verschil tussen het meten en berekenen. Gedeputeerde heeft reeds aangegeven dat het belangrijk is om te weten waar 'm dat verschil in zit. In het RIVM-rapport zijn meerdere mogelijke oorzaken genoemd, zoals de onderaannemer. In hoeverre zijn bovendien de diffuse en open bronnen meegenomen? Het ingewikkelde is dat er qua hoeveelheid stof weinig verschil zit tussen de metingen en berekeningen. In de samenstelling van de stof ontstaat echter wél een	**TBV Cie NLG 05-09-2022: op agenda staat de brief van GS aan PS over de uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel.** **Voorstel: afgehandeld.**

				groot verschil. Hoe is dat mogelijk? GS zullen hier bij PS op terugkomen.	
RIVM rapport herkomst schadelijke stoffen in de IJmond	NLG	7-2-2022	Olthof, J	Statenlid Becker (GL): In de beantwoording werd verder gerefereerd aan de mogelijkheden voor ketenaansprakelijkheid. Volgens gedeputeerde bestaat een dergelijke aansprakelijkheid echter niet in het milieu- of bestuursrecht. Mevrouw Becker vraagt zich af of er gekeken wordt naar de mogelijkheid om normen cumulatief voor het hele bedrijf te stellen, dus ook voor alle bedrijfsonderdelen op het terrein. Zij wijst in dit kader op het voorbeeld van de Eemsdelta in Groningen. De vragen over ketenaansprakelijkheid neemt gedeputeerde mee. De eerste reactie van GS was dat ketenaansprakelijkheid in de milieuregelgeving bij hen niet bekend is. Als er echter in de Eemsdelta een voorbeeld van *cumulatieve normering voor het hele bedrijventerrein* is, willen GS daar met alle liefde naar kijken. Voor GS is het belangrijk dat het totaal van het Tata-terrein kan worden meegenomen in de registratie.	**TBV Cie NLG 05-09-2022: Wij interpreteren de vraag dat gedoeld wordt op de mogelijkheid van een zogenoemde koepelvergunning. Hiervoor is de medewerking van de inrichtingen op het terrein een wettelijk vereiste. De OD NZKG en ILT spreken medio juli met Harsco en Tata Steel en zullen dit onderwerp ook ter sprake brengen.** **Afhankelijk van de uitkomsten van dit overleg, worden PS nader geïnformeerd over de mogelijkheden.** **Voorstel: afgehandeld**

Actualiteit inzake het RIVM- rapport over de uitstoot van PAK's en lood door het fabriekscomplex van Tata Steel.	PS	13-09-2021	Olthof, J.	Motie 150 betreft het vervolgonderzoek bij kinderen. We zijn in overleg met de IJmondgemeenten. Gemeenten zijn eigenaar van de GGD en geven de GGD zelf opdracht. Ik ga binnen het Bestuurlijk overleg met de IJmondgemeenten bespreken wat mogelijk is. Daarmee voldoe ik feitelijk aan de motie. Ik ga kijken wat de GGD hierin zou kunnen doen en wat er al loopt. Ik bespreek dit met mijn collega's van de gemeenten.	**TBV Cie NLG 05-09-2022: In het BO Industrie en Gezondheid IJmond van mei 2022 is gesproken over het belang van kinderen inzake het Tata Steel dossier. Dit mede naar aanleiding van een brief van de Kinderombudsvrouw waarin ze aandacht vraagt voor het volgende. Zij constateerde: 'Ik roep u hierbij op zich meer in te spannen om het recht van kinderen op een goede ontwikkeling – waaronder het recht op gezondheid – te beschermen in de omgeving van uitstoot van Tata Steel locatie IJmuiden. Daarmee roep ik u op de belangen van deze kinderen in relatie tot het onderwerp structureel te onderzoeken en mee te wegen.'** **We zien daarnaast verschillende andere aanleidingen om IJmondgemeenten en de GGD Kennemerland aan het denken te zetten over meer onderzoek naar effect op kinderen. Dit bijvoorbeeld in het kader van de gezondheidsmonitor, die eens in de vier jaar wordt uitgevoerd. Besluitvorming over een vervolg moet nog plaatsvinden. Ook moet er nog door de IJmondgemeenten besluitvorming plaatsvinden over zogenaamd 'Cluster B' onderzoeken : Eten uit de moestuin / bramen uit de duinen /**

					dierlijke producten en biomonitoring bloedwaarden. Cluster B is een onderzoekoptie, die het RIVM in 2019 heeft aangegeven in samenwerking met een klankbordgroep van bewoners en experts. **Gedeputeerde Olthof zal zorgdragen dat de strekking van de motie onder de aandacht blijft bij de IJmondgemeenten.** **Voorstel: afgehandeld.**
Zienswijze Eerste begrotingswijziging 2021, Ontwerpbegroting 2022 en Jaarstukken 2020 Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (NZKG)	PS	05-07-2021	Olthof, J.	Statenlid KOSTIÇ (PvdD): Stel dat gemeenten het wel willen, maar er de financiën niet voor hebben. Bent u er dan op tegen dat de provincie op andere wijze het traineeship helpt op te starten? Als het gaat om de financiële gevolgen dan zal ik vragen aan de Omgevingsdienst om een overzicht voor de commissiebehandeling te leveren.	**Cie NLG 13-06-2022:opgenomen in P&C stukken. Afgehandeld.**
Uitkomsten inventarisatie ZZS uitvraag	NLG	21-06-2021	Olthof, J.	Mevrouw Koning-Hoeve (CDA): De provincie en de OD's hebben moeite om de inventarisatie bij afvalverwerkende bedrijven goed in beeld te krijgen. Er is sprake van een landelijke harmonisatie van de uitvraag bij afvalbedrijven. Kan	21-2-2022: Er wordt nu landelijk vanuit het IPO gecoördineerd gekeken hoe we grip kunnen krijgen op de problemen die er zijn om de ZZS-inventarisatie bij afvalbedrijven goed in

				deze binnen afzienbare tijd worden gerealiseerd? Wat is het tijdspad? En hoe wordt ervoor gezorgd dat de geharmoniseerde uitvraag ook echt effectiever zal zijn en zal gaan leiden tot een hoge respons op de uitvraag naar ZZS? Gedeputeerde Olthof geeft aan dat hij het exacte tijdspad nog niet helemaal helder voor ogen heeft, maar dat er volop aan wordt gewerkt. Hij zal alsnog later kunnen aanleveren wanneer wat verwacht wordt.	beeld te krijgen. De eerste stap die daar nu genomen wordt, is het uitvoeren van botsproeven samen met de branche. In deze botsproeven worden de regels getest op voorbeelden uit de praktijk. De planning is dat deze botsproeven in de zomer worden afgerond en dat er dan een uitgewerkt voorstel ligt met vervolgstappen.
RIVM briefrapport Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond	NLG	19-04-2021	Olthof, J.	Onderhavig rapport betreft een eerste tussenrapportage. Er komt nog een vervolgtraject. Voorts wordt bekeken of er onder de bewoners behoefte en bereidheid is om mee te werken aan een dagboekonderzoek. Het RIVM heeft aangegeven dat dit zinvol kan zijn om een betere duiding te krijgen. De suggestie wordt derhalve serieus bekeken. Voor het dagboekonderzoek wil gedeputeerde eerst in overleg met de bewoners om te informeren of zij bereid zijn hier hun medewerking aan te verlenen. Indien ergens de komende weken hierover een standpunt wordt ingenomen, zal gedeputeerde dit zo snel mogelijk met PS delen.	**TBV Cie NLG 05-09-2022: Er is een recent bij de provincie een projectleider aangesteld die aan de slag gaat met de (opdrachtverlening voor) de uitvoering van het dagboekonderzoek.** **Voorstel: afgehandeld**

Onderwerp	Behandeld in datum	Portefeuille-houder	Inhoud	Stand van zaken
Strategie Noord-Hollandse Aanpak Stikstof Problematiek	PS 17 mei 2021 TB 11 april 2022	Rommel	Gedeputeerde Rommel geeft aan: Mocht het zo zijn het college het zicht heeft dat verleasen, na overleg en ook na het betrekken van de moties en de gedachtegangen daarbij, uitvoerbaar kan zijn, dan zal dat als een A-stuk op de agenda komen. ". De strategie stikstok problematiek wil GS 'lean en mean' vaststellen, zodat we het kunnen gebruiken als noodmaatregel voor kleine, maar toch heel belangrijke zaken, zoals de verbetering van een weg of van een NNN-gebied, zodat het later, als we dat verleasen gebruikt hebben, beter gaat en het beter is voor de natuur. Als we dat gaan invoeren dan wil ik dat aangeven voor de Staten op de A-agenda. Memo juridica komt voor het zomerreces 2022 Er komt een verklarende woordenlijst Er wordt in het najaar 2022 opnieuw een collegetour georganiseerd.	
Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022	NLG 30 aug 2021	Zaal	Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022: Gedeputeerde Zaal: De ontwikkelingen gaan snel. De provincie zal waar nodig en mogelijk bijsturen. De Statenleden zullen rapportages ontvangen over de projecten die worden opgepakt, over de subsidieregelingen die worden ingericht. Zij kunnen dan hun rol pakken om eventueel bij te sturen. Zij raad voorafgaand onderzoek af, omdat de provincie gewoonweg heel hard aan de slag moet. Zij gaat echter wel de effecten van de te nemen maatregelen gaan monitoren. Hierover zullen GS jaarlijks rapporteren aan PS. Gedeputeerde geeft aan dat er nog een brief naar de Staten komt waarin GS uitwerken hoe de inzet van de RO-instrumenten zal worden aangevlogen	

PIP Schil Naardermeer	NLG 30 aug 2021	Rommel	Pip Schil Naardermeer: Gedeputeerde zal nagaan of het publiceren van namen om juridische redenen niet noodzakelijk is. Dan zullen deze met onmiddellijke ingang uit de stukken moeten worden verwijderd.	
Overzicht biodiversiteit	NLG 25okt 2021	Rommel	Gedeputeerde **Rommel** (VVD) merkt op dat het overzicht over de biodiversiteit dit najaar volgt. Daarin wordt een en ander vertaald. Maar het is niet echt een indicator, aangezien dat heel lastig is. Binnenkort zal wel besproken worden hoe het met de biodiversiteit in Noord-Holland staat. Een exact moment kan gedeputeerde thans nog niet noemen, maar naar verwachting wordt het dit najaar.	
Technische briefing Taskforce – agrarisch natuur beheer	NLG 25 okt 2021	Rommel	Rommel: nogmaals op dat het goed is om een technische briefing over de taskforce te organiseren. De commissie kan dan zien hoe er wordt omgegaan met agrarisch natuurbeheer.	Technische briefing is op 7 feb 2022
Regionaal Waterprogramma Noord-Holland Vislood	NLG 10 jan 2022 En PS 31-1-2022	Loggen	**Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027** De overstromingsrisicokaart is nu uit de lucht door ICT gerelateerde problemen. Hij zal kijken wanneer deze weer beschikbaar komt en dit laten weten. De derogatie discussie wil gedeputeerde Loggen met collega's van landbouw bespreken. Hij zal daarop terugkomen. De zienswijze van de waterschappen kunnen indien nodig nog bijgeschaafd worden. De nieuwe regering moet een kans krijgen. Gedeputeerde Loggen zal het initiatief nemen om na de zomer de stand van zaken hierin te onderzoeken. Als er dar	Afgedaan: Er volgt nog schriftelijke beantwoording op de openstaande vraag van de CU inzake septic tanks.

			onvolkomenheden blijken kan vanuit de Provincie een reactie volgen. Gedeputeerde Loggen zal kijken of hij de juridische consequenties in kaart kan brengen en deze naar de Staten toesturen. Er volgt nog schriftelijke beantwoording op de openstaande vraag van de CU inzake septic tanks. PS 31-1-22: Gedeputeerde LOGGEN: De andere hoofdmoot is opgesloten in het verzoek van Statenlid Cardol om met elkaar te kijken wat er dan wel mogelijk is binnen de KRW. Dan vertel ik u en dat is ook een antwoord op wat de CU stelt: We zetten al een stapje harder. In het coalitieakkoord is opgenomen dat we gaan kijken of we in een waterlichaam wel tot de KRW-doelen kunnen komen. Als we daar de toverformule vinden dan zouden we deze elders ook kunnen toepassen. Dat heeft ertoe geleid dat we met drie waterschappen een pilot draaien om te kijken of we binnen een afgebakend gebied versneld die doelen kunnen halen. Er wordt al aan gewerkt. Er wordt al naar gekeken. Ik zeg toe dat u wordt meegenomen in de ontwikkelingen rond de KRW. Ik durf niet toe te zeggen dat ik dat al dit jaar kan doen. Daar ben ik heel eerlijk in. Wat ik u hoorde zeggen is dat u behoefte heeft om meegenomen te worden in de ontwikkelingen rondom de KRW, de doelen, de maatregelen, om als Staten letterlijk en figuurlijk de vinger aan de pols te houden. U wilt inzicht hebben of wij in staat zijn om met elkaar een Dasboard te maken en of we in staat zijn, als we meer inzicht hebben rondom de Rijksmaatregelen. De provincie kan op basis van opgebouwde kennis, bijvoorbeeld vanuit de pilots, via een Dasboard, de voorstellen die daarin staan, delen. Vooruitlopend op de tussenevaluatie in 2024 kunnen we daarover van gedachte wisselen met elkaar. Ik ben bereid dat project ook met u in te vullen. Ik kijk wat een reële termijn is en daarop zal ik een tijdslijn in beeld brengen, zodat we met zijn allen het gevoel hebben dat we goed aan het stuur zitten.	

			Loggen: De opmerking van CU over microplastics en het voorkomen daarvan. Collega's zijn er druk mee. Ik moet het antwoord schuldig blijven. Ik kom er nader op terug. Loggen: Er is een amendement ingediend door de PvdD. Het amendement laat ik aan de Staten. Ik heb gemeend, ook middels de ingediende zienswijzen, om recht te doen wat we allemaal doen met water. Toch voel ik wel bij u noodzaak om nog net een stapje meer te doen. Dat heeft u in uw bijdragen en moties tot uiting gebracht. Ik ontdek daarin drie hoofdlijnen. Ten eerste is er vislood in relatie met de pachtcontracten. Ik zeg toe dat ik bereid ben om te kijken wat er juridisch haalbaar of mogelijk is. Ik heb diverse adviezen waarom je het niet zou moeten doen, maar ik ben ook bereid met u de exercitie te doen om te kijken of wel kan. Het kan resulteren in bovenwettelijke maatregelen. Daarover hebben we in deze collegeperiode een afspraak gemaakt dat wij daartoe niet overgaan. Dan heeft u het wel inzichtelijk en dan weet u wel wat mogelijk is. Vanuit de portefeuille Waterrecreatie wil ik toezeggen om te kijken of we bovenop hetgeen we al doen, als het gaat om omruilacties, inzamelacties, of we daar nog meer kunnen doen. Dan kom ik voor een belangrijk deel tegemoet aan die onderliggende wens om iets te doen tegen vislood. Ik ben ook bang, wanneer we moeten uitzoeken of die bovenwettelijke maatregelen juridisch houdbaar zijn, we veel tijd kwijt zijn en dat het een en ander al achterhaald kan zijn door de Green Deal of Europese regelgeving. Ik hoop dat de Staten de uitgestrekte hand van het college daarin aannemen. De heer **LOGGEN**: komt schriftelijk terug op de vraag wanneer wordt verwacht dat het stimuleringspakket concreet is uitgewerkt.	

rapport 'Hersteld vertrouwen HNK en bewoners van Uitdam	NLG 7 feb 2022	Loggen	Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft een vraag over het rapport 'Hersteld vertrouwen HNK en bewoners van Uitdam'. Heeft de gedeputeerde het voornemen om de voor de PS en GS relevante onderdelen van dit rapport te bespreken in deze commissie? Gedeputeerde **Loggen** reageert dat het zwaartepunt van dit advies ligt in de relatie tussen bewoners en het hoogheemraadschap. Het rapport zal ter kennisname naar de commissie gaan met een oplegnotitie vanuit GS en kan indien gewenst geagendeerd worden.	
Einde Waddenfonds na 2027	NLG 11 april 2022	Loggen	Antwoord Loggen: Mevrouw Jellema (PvdA) stelt de cruciale vraag wat er dan straks gebeurt na 2027. Heel formeel gaat het Waddenfonds daar niet over, maar het Rijk. De gedeputeerden als zijnde het Dagelijks Bestuur willen daar dit jaar wel het gesprek met elkaar over aangaan om te kijken hoe de toekomst er dan uitziet. Het streven naar het einde van het Waddenfonds is reeds in gang gezet. Er wordt voor gezorgd dat de toevertrouwde middelen zijn weggezet. Vervolgens zullen de provincie en alle stakeholders met elkaar (moeten) bekijken of zij het Rijk ervan kunnen overtuigen dat het Waddenfonds wel een heel goed vehikel was om geld weg te zetten, gekoppeld aan doelen. GS zullen PS hier periodiek van op de hoogte houden. Jellema: Gaat gedeputeerde nog communiceren dat er straks mogelijkerwijs geen Waddenfonds meer is? Men moet een beetje ontwennen. Gedeputeerde **Loggen** antwoordt dat er nog niet gecommuniceerd gaat worden dat er mogelijkerwijs iets anders komt in de plaats van het Waddenfonds. De provincie	

Overzicht projecten Technische Briefing over de monitorings- en evaluatiesystematiek Dierenwelzijns-organisaties gewezen worden op de mogelijkheden van het Waddenfonds			kan die belofte immers niet doen, want dat is nog niet zeker. De stakeholders van het Waddenfonds moeten eerst de discussie voeren dat er op het gebied van economie en ecologie een blijvend iets moet komen. Het Waddenfonds zou daartoe een heel mooi vehikel kunnen zijn. Daarover moet de discussie gaan en niet zozeer over het in stand houden van het Waddenfonds als doel op zich. Het gaat om de systematiek en daar zou het Waddenfonds volgens gedeputeerde een prachtig vehikel voor kunnen zijn. Maar wellicht zijn er voor de toekomst nog slimmere constructies. Kortom, het gaat erom dat de provincie graag zou zien dat de opgaven blijvend ingebed worden. Vervolgens dient bekeken te worden wat daarvoor het beste vehikel is. Het Waddenfonds is dan geen gekke gedachte. De Staten verzochten om een overzicht van de projecten van het Waddenfonds, voorzien van de huidige status. Gedeputeerde zal nagaan wat een logisch moment is om dat te verschaffen. Vooruitlopend daarop zal bekeken worden of PS eenmalig een extra inzicht kunnen krijgen, waarna een en ander keurig in de systematiek bij de jaarstukken kan worden opgenomen. Gedeputeerde zal het opnemen met de directeur van het Waddenfonds. De Partij voor de Dieren vraagt GS om de eerste resultaten van de toetsing in 2023 met PS te delen. Voorts zou zij graag zien dat er een Technische Briefing over de monitorings- en evaluatiesystematiek wordt georganiseerd. Gedeputeerde voorziet geen problemen om een en ander met elkaar te organiseren.	

			Statenlid Kostic (PvdD) zou graag zien dat specifiek dierenwelzijnsorganisaties gewezen worden op de mogelijkheden van het Waddenfonds. Gedeputeerde zou de formulering wat breder willen trekken in de trant van: "*Het Waddenfonds dient breder onder de aandacht te worden gebracht, waaronder ook bij dierenwelzijnsorganisaties.*" Alsdan kan gedeputeerde zich in het voorstel vinden.	
Agenderingsverzoek C-naar B-agenda PvdD Uitvoeringsprogramma Waddengebied	NLG 11 april 2022	Loggen	Voorts is er nog een vraag gesteld over het rampenplan. Dit betreft een Rijksaangelegenheid. Toen het Regiecollege Waddengebied nog bestond, werd regelmatig de afwikkeling van de Zoe-ramp besproken. Het Rijk heeft daarmee heel veel leergeld opgedaan. Binnenkort komt de Beheerautoriteit Waddenzee weer bijeen. Bij gelegenheid zal gedeputeerde de vraag nog eens opnieuw stellen, om te polsen hoe het ermee staat. Het hele proces is uitvoerig geëvalueerd, op heel veel aspecten. Gedeputeerde komt er bij de Staten op terug. Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt tot slot of gedeputeerde dan op z'n minst signaal vanuit de commissie in ieder geval wil meegeven? Gedeputeerde **Loggen** zegt toe dat waar het ertoe doet hij in ieder geval de weergave van de behandeling in zijn commissie zal weergeven.	
Regionale Veenweidestrategie	NLG 27 juni 2022	Rommel	RVS NLG 27 juni Beantwoording door gedeputeerde Rommel (VVD): -Thans vindt de consultatieronde plaats, zodat bekeken zal worden wat er meegenomen en verwerkt kan worden in de RVS 1.0 en op welke wijze. De reactienota komt daar natuurlijk ook bij. GS zullen nog meer partijen gaan spreken. Gedeputeerde wil een en ander helder hebben. In oktober komt de 1.0-	

			versie. Deze wordt vervolgens in november ook in PS voorgelegd. Het gebiedsprogramma 2023 levert niet zozeer een verschuiving op. Het wordt volgend jaar juli gewoon behandeld met zo veel mogelijk richtingen die kunnen worden aangeboden. Gedeputeerde tekent daarbij aan dat het maatwerk betreft. Zij raadt de Statenleden nogmaals aan om het rapport straks mee te nemen. -erfcoaches: Op de vragen over de erfcoaches komt gedeputeerde graag terug. De provincie gaat onderzoeken waar het het best kan worden ondergebracht. Gedeputeerde omarmt de suggestie en vindt het ook heel erg belangrijk. Wel dient bekeken te worden in welk programma het past, met de middelen die er al dan niet zijn. Gedeputeerde verwacht dat de provincie er wel uit gaat komen, aangezien het heel belangrijk is. In sommige gevallen wordt de optie reeds aangeboden, zij het dan als maatwerk. Mevrouw Koning-Hoeve (CDA) gaf aan dat bij zo'n loket ook de boeren zich kunnen melden die nog niet in zo'n transitie zitten en die nog niet met ambtenaren spreken, maar die wel met de handen in het haar zitten. Gedupeerde zal dat gaan onderzoeken, mede in overleg met gedeputeerde Zaal, die ook over landbouw gaat. -Tegen de heer Leerink (PvdA) merkt gedeputeerde op dat het gegeven dat de doelstelling niet wordt vastgesteld, niet betekent dat er geen CO2-reductie zal worden gerealiseerd. De provincie is namelijk overal aan de gang. Het betreft maatwerk in alle gebieden. Zo gauw als gedeputeerde een herijking en ook de cijfers heeft, zal zij bij de Statenleden terugkomen om doelen vast te stellen, hetzij in het gebiedsprogramma, hetzij op een andere wijze. - stikstofkaart: De brief over de landelijke stikstofkaart wordt thans in de Tweede Kamer besproken. Er vindt nog een debat	

			over plaats. Er zijn nog verschillende moties die behandeld moeten worden. Gedeputeerde heeft zelf ook nog een aantal vragen over de kaart. Maar de lijn is dat de Staten in mei 2021 de stikstofdoelen hebben vastgesteld. Daar is men in de gebiedsgerichte aanpak mee aan de slag en gaat men mee door. In juli 2023 wordt er een gebiedsplan samengesteld. Gedeputeerde gaat verder met de kaders die gesteld zijn. Als alles in kaart is gebracht, zal er ook een vergelijking plaatsvinden van hoe een en ander zich verhoudt tot de kaart van de minister. De minister noemde een paar punten waarover nog niet eerder was gesproken, zoals de veenweide, NNN e.d. -Evaluatie: Gedeputeerde Rommel antwoordt dat dat gebeurt in de evaluaties die nu plaatsvinden. Dat gaat gevolgtijdelijk. E zijn niet voldoende mensen en ook niet voldoende capaciteit om het allemaal tegelijk te doen. Sommige moet je gezamenlijk bekijken en andere wat later. Er volgen derhalve nu evaluaties voor de beheerplannen. Daarin wordt zichtbaar wat een en ander heeft betekend. Vervolgens komt er nieuw beheerplan voor ieder N2000-gebied, waarin men kan zien wa er nog moet gebeuren. - hoe verder: De 80%-versie van de Regionale Veenweidestrategie gaat nu de consultatieronde in en in oktober kan de 1.0-versie worden verwacht. Deze zal dan als A-stuk in de commissievergadering NLG worden geagendeerd, alsmede in PS.	
Stikstof	NLG 27 juni 2022 rondvraag ged. Rommel	Rommel	Rondvraag 27 juni NLG stikstof. Op de kaart van de minister staat langs het IJsselmeer een groene strook weergegeven, die een bufferzone moet voorstellen. Het IJsselmeer is echter geen stikstofgevoelige natuur. Gedeputeerde plaatst daar derhalve	

			de nodige vraagtekens bij. Zij zal die vragen aan de minister voorleggen. Flevoland heeft dit ook reeds gedaan. Gedeputeerde zal er vervolgens op terugkomen bij de Statenleden.	
Stikstof Road Map over de industrie	PS 4 /11 juli 2022	Rommel	Gedeputeerde ROMMEL: De laatste motie, nummer 157, is van de SP. Die gaat over 'niet alleen boeren'. Wij hebben daarover net een uitgebreid debat gehad bij de actualiteiten. Daarbij heb ik al aangegeven dat wij kijken naar de evenredigheid die u hel vastgesteld in de Stikstofstrategie. Ik ben zelf in overleg met d tien stikstofpiekbelasters. Ik kom in het najaar met een Road Map over de industrie, wat we daar kunnen gaan betekenen. Er wordt aan gewerkt.	
Grondwaterheffing	PS 4 / 11 juli 2022	Loggen	Motie Grondwaterheffing: Het belangrijkste zal voor u de motie over de grondwaterheffing zijn. Wij hebben daarover al eerder de commissie van gedachten gewisseld. Wij liepen toen niet aa tegen onwil vanuit GS, maar tegen onmogelijkheden op basis van de Waterwet. Dat lopen we nu weer. Wij lopen met wat u beoogt aan tegen artikel 7.7 van de Waterwet. Ik onderschrijf echter wel de gedachte van u die in de motie opgesloten zit. Ik zou graag de motie zoals ze er ligt willen ontraden, maar met toezegging dat GS komen met een voorstel voor verhoging als concrete maatregelen zijn, die passen binnen het bestaande wettelijk kader. GS zullen zich daarbij maximaal inspannen om de negatieve gevolgen van de onttrekking van grondwater en infiltratie te voorkomen. Ik handel dan denk ik wel in geest me wat u beoogt in uw motie, maar we plaatsen het dan wel binne het wettelijk kader, waaraan de provincie zich ook dient te houden. Dit ging om motie 166. Ik doe dus een toezegging.	
Wijziging reglement van bestuur voor het	PS 11 juli 2022	Loggen	Gedeputeerde LOGGEN: Hoe zit het met het tijdspad. Daar zit nog een mate van onzekerheid in, zoals ik ook al in de	

Hoogheemraadschap van Rijnland inzake geborgde zetels			commissie heb verteld. Het moet namelijk nog door de Eerste Kamer. Er lopen twee initiatieven, waarvan een is de zetels van Bedrijven af te schaffen. Dat zijn twee zaken die hun eigen merites en hun eigen tempo hebben. Wij hebben daarop geen invloed en ik kan daarover dus geen toezegging doen. Maar als het erdoor is, kan de provincie ervoor zorgen dat ze klaar is om de stappen te kunnen zetten die nodig zijn. Ik ga ervan uit dat de rijksoverheid, op het moment dat dit van kracht is, met een overgangstermijn gaat werken. Ik vind dat wij daar dan goed en adequaat op moeten kunnen reageren. Wij gaan dan natuurlijk niet de heel ruimte invullen die de overgangstermijn ons biedt, maar zo snel mogelijk als wij in staat zijn dat te kunnen doen. LTO zetels: gedeputeerde gaat in gesprek over de LTO zetels met de drie dijkgraven. Ik heb na het reces een eerste bijeenkomst staan met de drie dijkgraven gezamenlijk. Daarbij zal dit zeker een punt van gesprek worden. Wellicht kan dat leiden tot een vervolggesprek, maar dit is het eerste moment dat ik met de drie samen een gesprek heb. We kijken hoe het zich dan verder uitkristalliseert. Ik zal niet daags na het gesprek direct terugkoppelen, maar wel zorgen dat u op een gepaste wijze te horen krijgt hoe die overleggen verlopen zijn en wat de resultaten waren. Ik verwacht niet dat het bij een gesprek zal blijven, dus ik zal u op de hoogte houden van de voortgang.	

Verslag concept

Commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid

Datum commissievergadering	:	27 juni 2022
Commissievoorzitter	:	Mw. N.M. van der Waart
Commissie-adviseur	:	Mw. S. Neeskens
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 52 82 / neeskenss@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter		: mw. N.M. van der Waart
Commissiegriffier		: mw. S. Neeskens
Plv. commissiegriffier		: mw. J. Faber
Leden van de commissie:	50PLUS/PVDO	: --
	CDA	: mw. W. Koning-Hoeve en mw. C.D.M. Kuiper-Kuijpers
	CU	: mw. J.K. Hoogendoorn-van der Maarl en M.C.A. Klein
	DENK	: E.S.J. Mangal (*via MS Teams*)
	D66	: mw. L. Gonggrijp, mw. A.C. Kapitein en mw. A.J.C.E. Strens (D66)
	Fractie Baljeu	: --
	FvD	: J. Dessing
	GroenLinks	: M.T. Cardol en A. Er (*via MS Teams*)
	JA21	: I.J.M. Mantel
	PvdA	: mw. A.A.J. Jellema en G.J. Leerink
	PvdD	: J.P. Hollebeek en I. Kostic
	PVV	: R. van Tiggelen (duo-commissielid) (*via MS Teams*)
	SP	: mw. H. Bouhlel-Lascaris (duo-commissielid) en mw. J.M.E. de Groot
	VVD	: B.G.P. de Wit
Gedeputeerden:	C. Loggen (VVD), J. Olthof (PvdA), mw. E. Rommel (VVD), E. Stigter (GL) en mw. I. Zaal (D66) (*via MS Teams*)	
Afwezig: *(met bericht van verhindering)*	--	
Notulist:	mw. F.E. Bijvoet (Moneypenny BV)	

Agenda

1. Heropening
2. Inspreekhalfuur
- 2.a Natuur: Vaststellen concept-Regionale Veenweide Strategie 1.0 en vrijgeven voor consultatie (B-agenda 13-06-2022)
3. Rondvraag Gedeputeerde Rommel (Leefbaarheid, gezondheid en milieu en OD NZKG en ODIJ)
4. B-agenda Recreatie
- 4.a Recreatie: Ladder van Leisure (B-agenda NLG 13-06-2022)
5. B-agenda Landbouw
- 5.a Agenderingsverzoek CDA Brief LTO Informatievoorziening situatie Oekraïne
6. Rondvraag gedeputeerde Zaal
7. A-agenda Water
- 7.a.1 Amendement aangenomen in PS van ZH; aanvulling op het voorstel tot wijziging reglement voor Rijnland
- 7.a.2 Wijziging reglement van bestuur voor het Hoogheemraadschap van Rijnland inzake geborgde zetels
8. Sluiting

1. Heropening

De **voorzitter** heropent de vergadering om 13.15 uur en heet alle aanwezigen van harte welkom bij de uitloopvergadering van de commissie NLG. Op maandag 13 juni jl. is men er niet in geslaagd om de volledige agenda af te ronden.

2. Natuur: Vaststellen concept-Regionale Veenweide Strategie 1.0 en vrijgeven voor consultatie (B-agenda 13-06-2022)

De **voorzitter** licht toe dat op 13 juni jl. de eerste termijn en de beantwoording daarop door gedeputeerde Rommel aan de orde zijn gekomen. Laatstgenoemde zal hiervan een korte samenvatting geven. Vervolgens wordt de gelegenheid geboden voor een tweede termijn. De voorzitter verzoekt de Statenleden daarin eventuele onbeantwoorde vragen uit de eerste termijn mee te nemen.

Gedeputeerde **Rommel** (VVD) wijst allereerst op het voorliggende interessante boekje, dat laat zien wat de provincie in vijf jaar tijd in het veenweidegebied heeft gedaan. Zij raadt de Statenleden derhalve aan om het mee te nemen en te lezen.
De vermindering van de CO_2-uitstoot en het tegengaan van de bodemdaling vormen een leerproces. De provincie heeft te maken met schuivende panelen. Niets is zo verwonderlijk als hetgeen in de afgelopen twee weken gebeurd is. De provincie is bezig met het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Het Rijk heeft besloten om in de Bestuursovereenkomst Klimaat & Energie ook de vermindering van de CO_2-uitstoot op te nemen. De provincie zal die lijn gaan volgen. Die wijkt weliswaar af van hetgeen gedeputeerde op 13 juni jl. zei. Er komt namelijk geen Regionale Veenweide Strategie (RVS) 2.0 of RVS 3.0, maar een gebiedsprogramma 2023.

Gedeputeerde Staten (GS) begrijpen dat de Statenleden heel graag voortvarend te werk willen gaan en precies willen weten wat de provincie gaat doen. Het betreft een lerend proces, maar het is belangrijk dat de provincie laat zien wat zij doet. Gedeputeerde heeft reeds aangegeven dat het lastig is om per gebied een CO_2-reductiedoel te formuleren. De huidige opgave betreft 0,9 megaton. Gedeputeerde wil dit graag als doel meenemen. De andere provincies gaan er op eenzelfde manier mee om. De provincie Zuid-Holland gaat mogelijk met een percentage werken. Noord-Holland wil de vergelijking met de "Groene Hart"-provincies maken. De RVS 1.0 lijkt reeds op die van Zuid-Holland en Utrecht. Mochten er verschillen in komen waarmee Noord-Holland iets kan, dan neemt gedeputeerde die graag mee. Zoals reeds aangegeven, vindt de uitwerking plaats in de gebieden. Mede gelet op de zoetwatervraag die GS nog niet helemaal duidelijk is, maar ook de verantwoordelijkheid met betrekking tot het grondwater, is het eigenlijk onmogelijk om echt per gebied een doel te stellen. Gedeputeerde hoopt dat de Statenleden haar daarin kunnen volgen.

Voorts komt er bij de minister een herijking vandaan, met cijfers die nog ter discussie staan. Dat maakt het voor gedeputeerde heel lastig om een voorstel te doen waarbij de Staten bijvoorbeeld kaders per gebied zouden kunnen stellen. Gedeputeerde verneemt graag hoe zij daarover denken.

Per gebied volgt er een uitwerking, met maatwerk. De commissie heeft ook gevraagd om een overzicht van instrumenten. In paragraaf 3.2 van het concept is dat opgenomen. Het betreft een op

basis van de Omgevingsvisie NH2050 vastgestelde instrumentenmix. Mocht gaandeweg blijken dat de provincie nog wat extra instrumenten nodig heeft, dan zal gedeputeerde het daarin aanpassen. Het voorliggende concept ligt ter consultatie voor. Gedeputeerde verneemt in tweede termijn graag welke vragen en opmerkingen de Statenleden zouden willen meegeven.

De **voorzitter** vat samen dat er geen RVS 2.0 of RVS 3.0 zal verschijnen, maar dat een en ander in de gebiedsprogramma's wordt verwerkt. Zij vraagt wanneer die in de commissie NLG behandeld zullen worden. Is de planning gelijk gebleven?

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat het gebiedsprogramma nog dient te worden opgesteld. Zij vindt het lastig om daar dan nu een termijn voor te geven, aangezien het net vers van de pers is. Het moet ook eerst in het NPLG landen. Zodra er meer zicht op is, zal gedeputeerde erop terugkomen. Overigens gaat de provincie intussen gewoon door met haar werk.

De **voorzitter** merkt op dat het te zijner tijd dan ook in de strategische agenda verwerkt zal worden.

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft een ordevoorstel. Kan de gedeputeerde proberen om enkele vragen die in eerste termijn gesteld zijn te beantwoorden?

De **voorzitter** wijst erop dat op 13 juni jl. in tijdnood wel een beantwoording heeft plaatsgevonden. Zij stelt voor om, zonder alles opnieuw te doen, thans te refereren aan de onbeantwoorde vragen en deze mee te nemen in tweede termijn.
Zij geeft de Statenleden hiertoe de gelegenheid.

Tweede termijn

Mevrouw **Kapitein** (D66) wil graag drie punten meegeven voor de versie 3.0.

- *Doelstellingen*: D66 wijst in dit kader op de aanpak van de provincie Utrecht. Gedeputeerde heeft aangegeven dat ze in lijn met het Groene Hart graag wil samenwerken met de provincies Zuid-Holland en Utrecht. Het zou fantastisch zijn als daarbij ook de systematiek van Utrecht gevolgd gaat worden wat betreft het stellen van doelen.
- *Loket voor veenweideboeren* die iets willen en op deze manier gericht geholpen kunnen worden met informatie, klankborden, plannen etc., idealiter in combinatie met zaken die al lopen en waar energie voor is, in lijn met de huidige versie die er ligt. Bijvoorbeeld in nauwe samenwerking met de waterschappen en in aansluiting bij het huidige, door het veld succesvol ervaren Landbouwportaal. Of als tweede alternatief een loket bij de agrarische collectieven, zoals omschreven in het eindrapport IPV, dat gedeputeerde zojuist aan de commissie liet zien. Wellicht kan er ook iets worden gedaan met het idee van het CDA wat betreft erfcoaches.
- *Rol van de natuur en de natuurorganisaties*: per gebied zal er een uitwerking komen. Dat is allemaal onderdeel van een groter geheel. D66 vindt het belangrijk dat dit ook in samenwerking met natuurorganisaties plaatsvindt. Want als er over bodemdaling of waterpeilverhoging wordt gesproken, kan men dat niet alleen voor landbouw doen. Een en ander geldt dan uiteraard ook voor natuur. Natuurorganisaties zijn bereid om te helpen en het behalen van de doelstellingen te faciliteren.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) hoorde gedeputeerde zeggen dat CO_2-reductie een leerproces is. De PVV beaamt dit. De natuur doet er iets minder dan 4 seconden over om 0,9 megaton stikstof uit te stoten. De heer Van Tiggelen verwijst naar zijn in beeld gebrachte achtergrond met een grafiek. Deze betreft een meting van wat het CO_2-gehalte van de atmosfeer doet, zoals gemeten is in 1958. De PVV wil meegeven dat de mensheid in de afgelopen twee decennia de uitstoot heeft weten te verdrievoudigen. Die verdrievoudiging is echter niet meetbaar in de grafiek. In theorie bestaat de vermeerdering wel, zij het dat deze te klein is om te meten. Dit komt doordat hetgeen de mens uitstoot geen deuk in een pak boter slaat. Die 42 gigaton lijkt veel -- dat is het ook als je het zou moeten optillen -- maar de atmosfeer met een massa van 5,3 miljoen gigaton raakt daarvan niet onder de indruk. Zowel de metingen als recent gedane berekeningen tonen aan dat de mensheid geen invloed van betekenis heeft op het CO_2-gehalte van de atmosfeer. De PVV raadt derhalve aan om met die flauwekul te stoppen.

De heer **Dessing** (FvD) bedankt de PVV voor het bruggetje naar de inleiding van het CO_2-verhaal. Zoals bekend is ook Forum voor Democratie niet onder de druk van het doel van CO_2-reductie. Stel echter dat het een doel op zich is waaraan iets moet gebeuren. Dan nog vindt Forum voor Democratie de veenweidestrategie absoluut geen goed idee. De natuur staat in deze strategie immers niet op de eerste plaats. De provincie is voornemens €18 miljoen uit te geven aan maatregelen die niets opleveren. Het is derhalve weggegooid geld. Sterker nog, de natuur zal worden aangetast.
De heer Roodzand, een aquatisch ecoloog, heeft in de raad van Zaanstad een heel helder verhaal gehouden en toegelicht waarom de verhoging van het waterpeil, een van de middelen om de reductie te realiseren, middels verbrakking van de polders, een heel slecht idee is. Het vermindert de biodiversiteit. Bedreigde diersoorten zullen verdwijnen. Maar ook weidevogels zullen verdwijnen omdat hun voeding, namelijk de insecten, ook niet meer gedijen door het brakke water. Dat is dus eigenlijk heel erg slecht.

Daarnaast zullen in de sloten, die vervolgens ook verbrakken, heel veel vissoorten verdwijnen, waaronder de karper, en gaan er meer exoten ontstaan die niet wenselijk zijn. De boeren gebruiken de betreffende sloten uiteraard ook voor irrigatie en als watervoorziening. Zij worden momenteel al heel hard gepakt door alle stikstofmaatregelen. Forum voor Democratie vindt het derhalve een heel erg slecht idee en stelt nog een soort van reflectievraag aan de gedeputeerde. Vindt de gedeputeerde, die staat voor de natuur, het nou echt een goed idee om €18 miljoen uit te gaan geven aan maatregelen waarmee de natuur zal worden aangetast?

> Statenlid **Cardol** (GL) is enigszins verrast door de bijdrage van de heer Dessing (FvD), die zijn inbreng begon met de opmerking dat hij de natuur en de ontwikkeling daarvan voorop wil stellen. Vervolgens komt hij met een uitleg die alleen maar te maken heeft met het verbrakken van één polder, Polder Westzaan, alsof dat de strategie is voor het hele veenweidegebied. Stelt de heer Dessing daarmee de veenweidestrategie -- hierin wordt gesproken over het opzetten van het peil, dat over het algemeen met zoetwater in plaats van zoutwater gebeurt -- gelijk met de verbrakking die voor één polder is aangekondigd?

De heer **Dessing** (FvD) gaf het als voorbeeld, maar het is wel heel tekenend. Het gaat niet alleen om één polder. Het is een plan waarbij het grondwater verhoogd moet worden. Hiertoe zijn twee mogelijke bronnen:

- Het IJsselmeer, maar dat betreft een bekken voor de drinkwatervoorziening. Men moet derhalve goed nadenken over dat kostbare water.
- Het Noordzeekanaalgebied. Het betreft dan niet alleen Polder Westzaan, want er zijn meerdere punten. Met al het water dat via sluizingen Noord-Holland binnenkomt, ontstaat op een gegeven moment de situatie dat als je ergens het waterpeil gaat verhogen, je gaat verbrakken. Sterker nog, op die manier is er sprake van een kleine verbrakking, waardoor het net niet lijkt dat het effect heeft, maar het effect is wel dat het ecologisch systeem wordt vernietigd en er niets voor in de plaats komt. Dus per definitie is het zelfs nog slechter.

Statenlid **Cardol** (GL) vindt het een wat merkwaardig verhaal, aangezien de heer Dessing (FvD) zich alleen maar op de Polder Westzaan concentreert. Overigens bestrijdt Statenlid Cardol de opvatting dat het alleen maar een verslechtering van de natuur in de Polder Westzaan zal betekenen. Het zal zijns inziens juist een impuls voor de biodiversiteit in de polder zijn. Dan nog begrijpt Statenlid Cardol niet waar de redenering vandaan komt dat een en ander geldt voor het gehele veenweidegebied. Hij is derhalve benieuwd naar de reactie van de gedeputeerde.

Mevrouw **De Groot** (SP) was eveneens aanwezig bij de aangehaalde inspraak van de heer Roodzand. Zij beaamt dat laatstgenoemde heeft aangegeven dat het soort vissen en de vegetatie wijzigen. Maar juist omdat Polder Westzaan een Natura2000-gebied is, wil je eigenlijk een vegetatie en een dierenleven die voldoen aan de aanleiding om er een Natura2000-gebied van te maken. Ook om die reden moet brak water worden ingelaten, en niet alleen om het tegengaan van de bodemdaling.

De heer **Dessing** (FvD) wil kort reageren. Hij hoort bepaalde partijen eigenlijk zeggen dat de provincie geld gaat uitgeven aan een maakbare natuur. Het is echter al Natura2000-gebied. Er is reeds sprake van een gezonde biodiversiteit, die willens en wetens worden aangetast met enkel en alleen het doel om CO_2 te gaan reduceren. Forum voor Democratie vindt dat een heel slecht signaal en een heel erg slecht idee.

Statenlid **Cardol** (GL) wil graag een paar vragen herhalen waarop hij zijns inziens nog geen antwoord heeft gehad en die meegegeven kunnen worden voor het vervolg, hoewel dat vervolg met de aankondiging van zojuist door de gedeputeerde toch ineens een beetje onduidelijk is geworden. GroenLinks had begrepen dat de notitie een 1.0-versie betrof en dat een aantal zaken nadrukkelijk was doorgeschoven naar een 2.0-versie en een 3.0-versie. Laatstgenoemde versies zullen er echter nooit komen. Vervolgens wordt er gezegd dat het in de gebiedsgerichte plannen moet komen, waarvan de planning nog niet bekend is. Statenlid Cardol dacht echter dat voor het NPLG er in feite halverwege volgend jaar een gebiedsaanpak moet liggen. Hij neemt dus aan dat in die aanpak de gebiedsgerichte doelen ten aanzien van CO_2-uitstoot en bodemdaling zullen staan. Dan resteert dat hij het nog liever in die 1.0-versie zou willen hebben. Mede gelet op het feit dat de bijdragen van de insprekers op 13 juni jl. gericht waren op het geven van helderheid en duidelijkheid, meent GroenLinks dat de provincie er ontzettend veel belang bij heeft om zo snel en helder mogelijk te zijn over de voorgenomen richting. Statenlid Cardol kan zich best voorstellen dat het in de gebiedsgerichte aanpak terugkomt, aangezien dan ook naar een integrale benadering kan worden gekeken. Tegelijkertijd blijft hij van mening -- in dat opzicht vindt hij de verwijzing naar de provincies Utrecht en Zuid-Holland ook enigszins bijzonder -- dat bijvoorbeeld Utrecht veel helderder is wat betreft haar veenweidestrategie over de doelstellingen die ze per polder of per

deelgebied hebben. Het zou heel mooi zijn als dat aangevuld kan worden met doelstellingen per deelgebied binnen Noord-Holland. Dat geldt in het bijzonder voor 't Groene Hart. Waarom is de provincie niet veel helderder terwijl dat wel mogelijk is? Sijas Akkerman van Natuur en Milieufederatie Noord-Holland zei voorgaande vergadering dat door het formuleren van doelen per gebied het geheel behapbaar en overzichtelijk wordt. De provincie heeft er derhalve een ontzettend groot belang bij om het op een zo'n kort mogelijke termijn te doen.

Voorts is gesproken over het HAKLAM-principe ("*Hoger peil Als het Kan, Lager Als het Moet*"). Statenlid Cardol begrijpt het nog altijd niet goed, aangezien het zijns inziens een volstrekt loos principe is. Wie bepaalt op basis waarvan wat kan en wat moet? De heer De Jong van Natuurmonumenten gaf aan dat er in Utrecht al veel duidelijker kaders worden gesteld bij het HAKLAM-principe. GroenLinks zou graag zien dat Noord-Holland hier ook voor kiest. Dat kan gewoon door helder te zijn over de peilbesluiten die de provincie zou willen nemen. Gedeputeerde Rommel zei in haar eerste termijn overigens dat binnen een aantal maanden misschien de verhoging van het peil in de polders kan worden aangegeven en worden meegenomen in de versie 1.0 die het najaar dient te worden vastgesteld. Mocht dat echter niet mogelijk zijn, dan kan een en ander in ieder geval worden meegenomen in de gebiedsgerichte plannen, die naar alle waarschijnlijkheid halverwege 2023 volgen. Statenlid Cardol hoopt hierop een antwoord te krijgen van gedeputeerde.

Op 13 juni jl. heeft Statenlid Cardol ook een vraag gesteld over de instrumenten. Hij meent, in tegenstelling tot de gedeputeerde, dat ze niet duidelijk zijn opgenomen in onderhavig stuk. Met enige moeite zou het echter mogelijk moeten zijn om het uit de tekst te kunnen halen. De provincie Utrecht geeft bijvoorbeeld ook gelijk een aantal instrumenten aan waar ze op dit moment nog niet over beschikt, maar die ze wel meent nodig te hebben en waarvan ze heel concreet aangeeft: "*In Q zoveel van dit jaar hebben wij dat instrument ontwikkeld.*" Een voorbeeld is een subsidieregeling voor boeren die meewerken aan het tegengaan van bodemdaling. Gedeputeerde Rommel heeft vorige vergadering aangegeven dat het grondbeleid en de bijbehorende uitgangspunten eigenlijk leiden tot een grondbank in Noord-Holland. Statenlid Cardol raadt aan om dat helder uit te leggen in het stuk. De organisaties vragen zich immers af waarom Noord-Holland geen grondbank heeft. Gedeputeerde kan blijkbaar prima uitleggen waarom het grondbeleid zoals dat nu geformuleerd is, met de uitgangspunten, feitelijk fungeert als een grondbank. Statenlid Cardol zou dat derhalve heel graag in de zin terugzien.

Statenlid Cardol sluit af met een heel belangrijk punt voor zijn fractie. Waarom geeft de provincie de LTO voortdurend zo'n exclusieve positie in al dit soort processen. Het is volstrekt helder dat de organisatie moet meepraten, aangezien deze zeer belangrijk is. Er zijn echter steeds meer boeren, ook in Noord-Holland, die al stappen zetten richting de doelen van de Voedselvisie: biologische boeren, Caring Farmers et cetera. Gedeputeerde eindigde met de opmerking: "*Ja, maar ze kunnen allemaal reageren op de stukken.*" Statenlid Cardol meent echter dat de veenweidestrategie een structurele plek aan de vergadertafels moet krijgen. In het stuk staan wel de natuurorganisaties, maar van boerenorganisaties wederom enkel de LTO. GroenLinks vindt dat onvoldoende en zou heel graag een toezegging van de gedeputeerde willen hebben dat er verder wordt gekeken dan de LTO en ook andere boerenorganisaties een plek krijgen in de uitvoeringsorganisatie voor de veenweidestrategie.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) hoort Statenlid Cardol (GL) spreken over de plek van LTO. Zij is het met hem eens dat ook andere organisaties, zoals de Nederlandse Melkveehouders (NMV), mee zouden moeten kunnen praten. Statenlid Cardol doet nu echter net alsof biologische boeren geen lid zijn van LTO, terwijl dit juist wel het geval is. Kan hij hierop reageren.

Statenlid **Cardol** (GL) beaamt dat de LTO een organisatie is waar heel veel verschillende boeren lid van zijn, omdat het de enige organisatie betreft die vaak mag meepraten aan vergadertafels in Nederland. Statenlid Cardol ziet echter dat er op dit moment een ontwikkeling gaande is waarbij boerenorganisaties in opkomst zijn die toch een andere visie hebben dan de boeren die LTO vertegenwoordigt. Van de week zag hij nog een oproep van biologische boeren die zeiden dat zij tijdens het hele stikstofvraagstuk nog niet één keer bij de bewindslieden in Den Haag uitgenodigd zijn om mee te praten, terwijl LTO voortdurend aan tafel zit. Dat zou moeten veranderen, aangezien LTO zelden expliciet spreekt over de ontwikkeling voor de biologische boeren en boeren die op een andere manier op weg zijn naar natuurinclusieve landbouw.

De heer **Leerink** (PvdA) meent dat in de eerste termijn al behoorlijk wat punten zijn meegegeven aan de gedeputeerde. Het belangrijkste punt dat de heer Leerink reeds naar voren heeft gebracht, gaat over de doelstellingen. Hij heeft getracht aan te geven dat vier jaar geleden de piketpalen geslagen zijn wat betreft de bodemdaling. Thans ligt er een veenweidestrategie waarin het eigenlijk nog niet mogelijk blijkt om zelfs maar doelstellingen te formuleren. Het gaat derhalve langzaam. De Partij van de Arbeid hoopt dienaangaande helderheid van de gedeputeerde te krijgen. Die doelstellingen zijn immers echt nodig, ook voor PS om hun controlerende taken uit te voeren. Gedeputeerde kan niet zeggen: "*We zijn heel fijn aan het werk met iedereen, maar neemt u maar van mij aan dat er iets moois uitkomt*", terwijl het ondertussen heel lastig blijkt om doelstellingen te formuleren. Er zullen onderlinge afspraken gemaakt moeten worden over de definiëring van de doelen en over de wijze waarop deze uitgewerkt moeten worden. De heer Leerink wil er derhalve meer over horen, zeker nu blijkt dat de versie 1.0 min of meer de eindversie is en volgende versies volgen niet langer volgen. En van de gebiedsplannen is nog niet bekend wanneer ze komen. Het blijft heel onbevredigend dat er vier jaar geleden piketpalen zijn geslagen, maar dat er vervolgens wordt gegaan van de ene strategie naar de volgende verwijzing en naar weer een nieuw bestuurlijk construct. Het blijkt echter heel lastig om grip te krijgen op hetgeen men eigenlijk wil, namelijk concrete doelen en een plan van aanpak wat betreft de realisatie. De heer Leerink vreest dat er straks weer drie jaar voorbij zijn, maar dat men niks is opgeschoten. Er is in de commissie NLG reeds een aantal keren over gesproken. Het signaal is steeds hetzelfde, maar men komt niet verder met elkaar. De heer Leerink hoopt dat hier verandering in komt.

De heer **Dessing** (FvD) haakt aan op het betoog en de vraag van de Partij van de Arbeid waarom het eigenlijk zo moeilijk is om die doelen te stellen. Hij stelt voor het hoofddoel, de CO_2-reductie, voor nu even te parkeren. De subdoelen blijken heel moeilijk te formuleren. Anders waren ze reeds lang gedefinieerd. Kan het ermee te maken hebben dat de subdoelen, zoals het in stand houden of zelfs het verbeteren van de natuur, erg bemoeilijkt worden door het hoofddoel? Sterker nog, kan het zijn dat het de natuur géén goeddoet als van het hoofddoel wordt uitgegaan? De heer Dessing hoort hierop graag een reflectie van de heer Leerink (PvdA).

De heer **Leerink** (PvdA) begrijpt dat eenieder op zijn of haar eigen manier zoekt naar doelen en het onderbouwen daarvan. Hij zou niets liever willen dan de discussie daarover aan te gaan in de commissie NLG. Waarom is een bepaald doel wél realistisch en nastrevenswaardig, en een ander misschien juist niet? Daartoe is uiteindelijk wel een soort voorbereiding nodig, een concept, waarover de commissie NLG kan spreken. De heer Leerink zou graag een voorstel zien, waarin onderbouwd wordt waarom tot een bepaalde uitwerking wordt gekomen. Zolang dat er niet ligt, komt de provincie niet veel verder.

De heer **Dessing** (FvD) heeft een korte vervolgvraag. Als het zo makkelijk zou zijn geweest en de natuur zo makkelijk in stand gehouden zou kunnen worden, dan zouden die doelen er al liggen. Maar kennelijk is het niet zo eenvoudig. Daarop doelde de heer Dessing. Is het niet moeilijk, juist door die doelen, om de natuur te behouden of zelfs te verbeteren?

De heer **Leerink** (PvdA) vindt de woorden van de heer Dessing (FvD) wat te kort door de bocht. Hij beaamt weliswaar dat het ingewikkeld zal zijn en wil het derhalve niet bagatelliseren. Hetgeen nu in de veenweidestrategie naar voren komt, heeft duidelijk gemaakt dat het enorm complex is. Het is derhalve niet gemakkelijk om daarin te manoeuvreren. In die zin heeft de heer Leerink ook respect en bewondering voor de manier waarop er gewerkt wordt. Maar uiteindelijk moet men toch komen tot doelen waarover men met elkaar kan spreken, al was het maar omdat doelen de uitgangspunten van het beleid vormen. Zonder doelen geen beweging.

Mevrouw **De Groot** (SP) sluit zich grotendeels aan bij de heer Leerink (PvdA), Statenlid Cardol (GL), en mevrouw Kapitein (D66) wat betreft de doelen en wellicht ook de instrumenten die nog nodig zijn. Zij wil enigszins verengen door te verwijzen naar de Polder Westzaan. De heer Dessing (FvD) gaf reeds aan dat het in de gemeenteraad van Zaanstad onlangs aan de orde is geweest. Uit die bespreking zijn een paar interessante gezichtspunten naar voren gekomen. Zo kunnen de boeren uit de Polder Westzaan -- het zijn er "slechts" zeven -- zich niet verenigen met voorliggende veenweidestrategie. Ze vrezen voor hun inkomen, want ze hebben veel geïnvesteerd. Ze menen dat ze al voldoende zorg besteden aan de natuur. Mevrouw De Groot noemt bijvoorbeeld het weidevogelbeheer, de bloeiende grasranden etc.

De provincie moet de betreffende boeren perspectief bieden. Laatstgenoemden zullen zich aan een stikstofbeleid moeten onderwerpen, hoe dat er dan ook uit zal gaan zien. Overigens is de SP voorstander van zowel de verbrakking van de Polder Westzaan als van een veel strenger stikstofregime dan dat er nu geldt. De SP vindt wel dat ook de industrieën veel minder stikstof zullen moeten gaan uitstoten. Noord-Holland, meer specifiek De Zaanstreek, heeft Olam, Cargill, Tata en Schiphol. Deze zijn al vele malen ter sprake gebracht. Intussen heeft de SP ook een motie rondgestuurd -- de leden van de commissie hebben deze waarschijnlijk reeds ontvangen -- voor het zorgvuldig onderzoeken hoe het zit met de kwaliteit van het water dat uit het Noordzeekanaal in de Polder Westzaan zal worden ingelaten. Het gebiedsvreemde water dat nu de Polder Westzaan wordt ingelaten -- dat komt voornamelijk uit de Voorzaan -- is ook niet schoon. De situatie straks, als er water uit het Noordzeekanaal wordt ingelaten -- heeft te maken met de ontploffing in een autoclaaf van Philips Duphar in 1963, waarbij heel veel dioxine in het Noordzeekanaal is gekomen. Die werd nooit opgeruimd.

De huidige situatie is als volgt. Fabrieksvreemd zoetwater wordt ingelaten, alsmede sulfaat en sulfide. Beide situaties zijn dus eigenlijk niet goed. Mevrouw De Groot schat zo in dat de situatie met water in het Noordzeekanaal ongunstiger is dan het inlaten van het huidige water. De Staten moeten een keuze gaan maken. Ze moeten er hoe dan ook voor zorgen dat de waterkwaliteit verbeterd wordt en voldoet aan de Kaderrichtlijn Water. De SP is erg voor het verbrakken van het Natura2000-gebied Polder Westzaan, maar past ervoor om vergiftigd water uit het Noordzeekanaal in te laten. Daarom moet een en ander goed onderzocht worden en moeten de Staten uitvoerig geïnformeerd worden. Daartoe heeft de SP een motie vreemd opgesteld en rondgezonden. De partij is van plan om die in te dienen.

De heer **Dessing** (FvD) reageert op het verhaal van mevrouw De Groot (SP). Enerzijds zegt zij dat ze de boeren in de Polder Westzaan perspectief bieden. Anderzijds is zij echter voorstander van zowel het handhaven van de stikstofregels die eraan zitten te komen én het verbrakken van de polder. Vormen die twee zaken gecombineerd niet juist een doodslag voor de boeren van Westzaan?

Mevrouw **De Groot** (SP) meent dat de provincie de boeren dusdanig perspectief moet bieden dat ze kunnen omschakelen naar biologisch. Dat is in sommige gevallen in Westzaan al aan de orde. De provincie moet hen ook stimuleren om te gaan doen aan circulaire landbouw. Ze moeten ook aangesteld kunnen worden en betaald worden als natuurbeheerder. Er zijn ongelofelijk veel mogelijkheden om de boer een aanpassing te laten doen naar de huidige situatie. Daar moet echter geld in geïnvesteerd worden.

De **voorzitter** vat samen dat de SP een motie heeft voorbereid. Deze zal mogelijk worden ingediend als een motie vreemd bij de eerstvolgende PS-vergadering. De 1.0-versie, de "*80%-versie*", betreft een B-stuk en zal niet in PS worden behandeld. De voorzitter constateert dat er thans geen nadere reacties op de motie zijn.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) merkt op dat gedeputeerde in haar beantwoording heeft aangegeven dat ze wil bekijken of ze het waterpeil in alle veenweidegebieden kan ophogen naar 30 centimeter. Het CDA schrikt daarvan en benadrukt dat maatwerk noodzakelijk is en dat het waterpeil overal ophogen naar 30 centimeter niet zomaar kan. Hoe gaat de gedeputeerde onderzoeken waar dit zou kunnen zonder verdere consequenties en waar het tot problemen of nadelige gevolgen gaat leiden, en het dus níet kan?
Verder vraagt het CDA zich ernstig af hoe de gedeputeerde met de veenweidestrategie verdergaat in relatie tot de landelijke stikstofkaart, die 10 juni jl. is gepresenteerd. CDA Noord-Holland is van mening dat een generieke stikstofreductie van 47% in alle veenweidegebieden niet acceptabel is. Boeren en koeien zijn nodig om de veenweidegebieden te beheren. In het veenweidegebied is nagenoeg geen intensieve veehouderij. Het veenweidegebied wordt gekenmerkt door vee en grasland, dus weide en weidevogels. Het CDA hoort graag hoe de gedeputeerde zal omgaan met de stikstofkaart ten aanzien van de veenweidegebieden. Soms is er ook stikstofreductie in tegenstelling tot CO_2-reductie. Gaat de gedeputeerde in overleg met minister Van der Wal over aanpassingen ten aanzien van het veenweidegebied?
In de beantwoording gaf de gedeputeerde ook aan dat ruige mest nog in onderzoek is. Wanneer denkt zij meer te weten over het gebruik van ruige mest en drijfmest in veenweidegebieden, nu

blijkt dat ruige mest juist zorgt voor extra stikstofuitstoot? Het CDA is vooral voorstander van technische oplossingen in het veenweidegebied om de bodemdaling tegen te gaan. Gedeputeerde Rommel sprak ook over toekomstperspectief voor boeren in het veenweidegebied. Dat vindt het CDA belangrijk. In veel gevallen zijn zij eigenaar van de grond en het bedrijf en zijn zij ook nodig voor het beheer van het gebied. Hoe ziet de gedeputeerde dat toekomstperspectief waarover zij spreekt voor zich, als alleen inkomstenderving wordt gecompenseerd voor aangepast gebruik van land in veenweidegebieden? Dan heeft de boer geen kans om op die hectares wat te verdienen. Wat voor compensaties zijn mogelijk in de toekomst?

In de media werd afgelopen week veel geschreven over de teelt van vezelgewassen. Maar om ervoor te zorgen dat daar toekomstperspectief in zit, zal er toch eerst een verwerkende industrie moeten zijn, inclusief een afzetmarkt. Op een werkbezoek in Oost-Duitsland heeft de commissie een man ontmoet die zelf lisdodde teelde en zelfstandig zijn eigen huis ermee isoleerde. Maar als één man dat zelf doet, betekent dat niet dat er een afzetmarkt is en dat er een verwerkende industrie is. Bij de verdere uitwerking van de veenweidestrategie zou het CDA graag goed onderzocht willen zien of er ook echt markt voor is. De partij wil graag dat de gedeputeerde een realistisch beeld blijft geven van de situatie.

> Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of het CDA ermee bekend is dat vorige week een aantal bouwbedrijven juist een oproep heeft gedaan richting de overheid om de boeren te helpen om de teelt voor biobased materialen te stimuleren, omdat zij dat hard nodig hebben, zeker gelet op de transities die reeds in de bouw moeten plaatsvinden.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) kent dat precieze initiatief niet, maar zij kan zich voorstellen dat het er wel is. Om die reden vraagt zij de gedeputeerde om alleen realistische mogelijkheden te beschrijven, waarvoor ook echt een verwerkende industrie en een afzetmarkt zijn. Als die initiatieven er zijn, dan is dat natuurlijk goed. Het moet echter wel realistisch zijn.

> Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) haakt in op de lisdoddeteelt, ook in reactie op de interruptie van Statenlid Kostic (PvdD). Er is wat onzekerheid met betrekking tot de uitstoot van methaan. Dat staat ook in voorliggend rapport. De lisdoddeteelt blijkt meer methaan uit te stoten dan andere verkeerde stoffen te reduceren. Er kan derhalve niet heel groot op worden ingezet.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) sluit zich aan bij de woorden van mevrouw Hoogendoorn (CU). Er is nog flink wat onderzoek nodig om te bekijken of lisdoddeteelt een nuttige oplossing kan zijn.

> Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft nog een vervolgvraag. Als het CDA zich zorgen maakt over methaan, moet het aantal koeien in het gebied dan niet naar beneden worden gebracht? Dat is toch de grootste bron van methaanuitstoot?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) antwoordt dat als de provincie het tot een moerasgebied laat worden, er nog meer methaan wordt uitgestoten. Zoals de gedeputeerde aangeeft, is het derhalve een ontwikkelproces met onderzoeken.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of het CDA ermee bekend is dat het niet waar is dat de koeien meer methaan uitstoten.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) meent dat dat niet klopt en stelt voor om daar later nog eens de cijfers naast te leggen.
Hoewel het CDA geen voorstander is van verbrakking, zal het waarschijnlijk toch de motie van de SP steunen, aangezien de partij het ermee eens is dat er extra onderzoek naar moet komen. Het CDA vindt het goed dat onderhavige visie nog ter inzage wordt gelegd. Aansluitend ziet de fractie graag de reactienota van de gedeputeerde terug, opdat allen dan kennis kunnen nemen van alles wat ingediend is op de visie en zij er opnieuw over kunnen spreken.
De gedeputeerde verwees in antwoord op vragen uit de eerste termijn naar de Voedselvisie en regeneratieve landbouw. Hoe kan zij zekerheid geven aan boeren dat er een verdienmodel zal zijn met regeneratieve landbouw? Deze vorm van landbouw leidt in veel gevallen tot minder opbrengsten per hectare en meer kosten. Producten worden dus duurder. Welke consumenten gaan die duurdere producten kopen? Zeker in deze tijd van stijgende voedselprijzen blijken veel consumenten niet bereid of niet in staat om meer te betalen voor voedsel, dat op alternatieve wijze geteeld is. Het CDA wil de toezegging dat bij de uitwerking van de veenweidestrategie gedegen rekening wordt gehouden met het verdienmodel voor de boer en het feit dat veel consumenten geen hogere prijs kunnen of willen betalen voor hun voedsel. Het CDA gaat ervan uit dat gedeputeerde in dit kader geen onrealistische plannen maakt, maar dat zij echt de realiteit onder ogen ziet. Kan zij dat toezeggen?

Tot slot wijst mevrouw Koning-Hoeve op de rode boerenzakdoek. Dat is deze dagen het teken dat er perspectief moet zijn voor de voedseltelers en de agrarische familiebedrijven, ook in Noord-Holland, en de veenweidestrategie. Kan de gedeputeerde dat ook echt meenemen?

Statenlid **Cardol** (GL) vindt de opmerking van mevrouw Koning-Hoeve (CDA) terecht. Het is belangrijk dat er perspectief is voor de boeren. Maar is dat volgens het CDA eigenlijk alleen maar het geval als wordt doorgegaan op de ingeslagen weg met de landbouw van dit moment?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) antwoordt dat het CDA natuurlijk ook begrijpt dat er sommige dingen moeten worden aangepast, maar wel in een tempo en op een manier dat bedrijven daar ook in mee kunnen, en dat voedselteelt ook mogelijk blijft, dat er toekomstperspectief blijft, ook voor die familiebedrijven. Het mag niet allemaal om zeep worden geholpen.

Statenlid **Cardol** (GL) concludeert dat voor het CDA het tempo dat de boeren en de bedrijven aankunnen bepalend is voor het tempo van het project, en dus niet wat de aarde aankan.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) merkt op dat als men zegt: "*De CO_2-uitstoot en stikstofuitstoot moeten heel snel gereduceerd worden*", men daarmee alle voedseltelers verliest en het dan het helemaal niet goed gaat. Het is dus in het belang van heel Nederland en van de wereldbevolking dat het op een tempo gebeurt waarin ook de agrarische sector en de voedselteelt mee kunnen gaan.

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of het CDA het met haar eens is dat er in Nederland ongelooflijk veel voedsel wordt verbouwd voor wereldmarkt en eigenlijk maar relatief heel weinig voedsel voor de interne markt. Er zou eigenlijk kunnen worden overgeschakeld naar bijvoorbeeld minder vleesvee, minder melkvee en wellicht ook wel minder tuinbouwprojecten dan nu het geval is.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) is het totaal niet eens met mevrouw De Groot (SP). Als alles wat Nederland importeert aan bijvoorbeeld citrusvruchten, koffie, thee, avocado's et cetera, wordt afgetrokken van hetgeen Nederland exporteert, komt het bijna op nul uit. Hetgeen Nederland exporteert, gaat voornamelijk naar Duitsland. De producten die in Nederland c.q. Noord-Holland geteeld worden, kunnen heel gemakkelijk en goed geteeld worden, met heel weinig milieu-impact.

De heer **De Wit** (VVD) was niet van plan om zijn inbreng in eerste termijn te gaan herhalen. Hij wil in ieder geval meegeven wat volgens de VVD de belangrijkste doelstellingen zijn. Wat de heer De Wit betreft, draait het om twee zaken: enerzijds het verduurzamen van het veenweidegebied, passend bij wat de "draagkracht" is van het gebied. Als er nu niks wordt gedaan en men nog tien jaar verdergaat op deze voet, is het duidelijk dat boeren een probleem gaan krijgen. Dat zien boeren zelf ook wel in. De bodem blijft immers gewoon zakken. En tot in oneindigheid daarmee doorgaan, is uiteindelijk voor niemand een optie. Er is wat de VVD betreft wel één kritische succesfactor, namelijk dat ook ondernemers die het willen dat ook gaan meemaken over tien jaar in dat gebied. Als men daar niet in slaagt, dan vindt de VVD dat het beleid faliekant gefaald heeft. Het zou dan ontevreden resultaten opleveren. De heer De Wit verwijst naar de discussie van de vorige keer over wat er lokaal aan kaders en doelen dient te worden meegegeven. Gedeputeerde heeft gewezen op de beperkingen die daarbij gelden. De heer De Wit denkt wel dat er voor het gehele gebied een opgave is gedefinieerd als het gaat over het tegengaan van bodemdaling en het halen van CO_2-reducties. De VVD vraagt zich wel af hoe boeren kunnen worden meegenomen als een en ander niet vertaald kan worden naar een lager niveau en de provincie vervolgens kan zien of over het geheel van het gebied de beoogde resultaten zijn behaald. Er zit een spanningsveld in. De heer De Wit komt er nog niet helemaal uit hoe daarmee dient te worden omgegaan. Hoe krijg je enerzijds de mensen mee om een bepaald traject in te gaan? De heer De Wit meent dat er dan echt iets nodig is per polder, en uiteindelijk per bedrijf. Hoe ga je anderzijds gedurende deze tien jaar zien dat er daadwerkelijk ook resultaten worden geboekt, want anders kan voor het gehele gebied niet beoordeeld worden of het de goede kant opgaat. Die zorg wil de VVD nogmaals neerleggen. Mocht er nog een aanvullende reflectie op zijn, anders dan de inleiding van zojuist van de gedeputeerde, dan hoort de VVD die graag.

De heer **Dessing** (FvD) hoort de VVD zeggen dat het een uitdaging is om de boeren mee te krijgen in de opgave. Zijn de doelstellingen niet dusdanig onrealistisch dat het eigenlijk gewoon onmogelijk is om de boeren daarin mee te krijgen?

De heer **De Wit** (VVD) meent van niet. De doorrekeningen zijn gemaakt over de doelstellingen voor het gehele gebied. Het maximale is gedaan om te bepalen wat het doel moet kunnen zijn op dit moment. De vertaalslag moet vervolgens gemaakt worden van een doorrekening op macroniveau naar maatregelen en impact op lokaal niveau. Dat gesprek is tot op heden niet gevoerd. De heer De Wit sprak onlangs nog een boer in dit gebied, die zei: "*Ik wil wel. Ik zie ook voor mezelf een probleem en het belang om wat te gaan doen, maar ik moet wel weten wat het voor mij betekent.*"

Daar zit het spanningsveld en daar moet de provincie op leveren. Het doel dat er thans ligt, acht de heer De Wit op basis van de macroberekening waarvoor die gemaakt is -- dus niet per bedrijf per gebied -- realistisch.

De heer **Dessing** (FvD) merkt op dat hij daarover van mening verschilt met de heer De Wit (VVD). Forum voor Democratie vindt dat macrodoel zelfs al onrealistisch.

De heer **De Wit** (VVD) neemt dat ter kennisgeving aan.

Statenlid **Kostic** (PvdD) wil het graag hebben over de boeren die mee willen bouwen aan de toekomst. Het veenweideprobleem speelt al jaren. Ook hier moet één feit heel helder zijn. Net zoals bij alle andere crises die zich inmiddels hebben opgestapeld, is één groot deel van de oplossing om het aantal landbouwdieren naar beneden te brengen. De Partij voor de Dieren vraagt GS om de volgende vier aspecten richting dat gebiedsprogramma mee te nemen, om moties te voorkomen:

- In kaart brengen hoeveel winst er geboekt kan worden op de reductie van broeikassen, door in te zetten op minder koeien en meer plantaardig. Die duidelijkheid wil het CDA ook hebben, dus dat is fijn. Een en ander heeft direct te maken met de veenweideproblematiek. Het betekent immers meer ruimte voor het verhogen van het waterpeil, nog los van de gigantische methaanreductie die bij een juiste aanpak kan worden gerealiseerd. Voorts kan er op meerdere andere vlakken winst worden behaald en het sluit mooi aan op de Noord-Hollandse ambities voor een eiwittransitie en voor wat Europa van Nederland wil. Deze veenweidestrategie zal in een meer integraal gebiedsprogramma verder worden aangepakt. Het lijkt Statenlid Kostic goed om het daarin ten minste mee te nemen, teneinde erover te kunnen spreken.
- In het verlengde daarvan een verzoek aan GS om boeren te verbinden met alternatieve verdienmodellen en met de relevante bedrijven in de keten, zodat het de transitie naar meer plantaardig versneld kan worden. Ook het CDA steunt dit. De boeren kunnen niet alles uit zichzelf doen. Zij moeten verbonden worden aan partijen die vervolgens hun producten gaan afzetten. Een mooi voorbeeld betreft de veeboeren in Friesland die deels of geheel overgaan op de teelt van biobased bouwmaterialen als inkomstenbron. Zij zijn daar een samenwerking aangegaan met een bouwgroep. Andere provincies zorgen ervoor dat zulke ontmoetingen en samenwerkingen makkelijker plaatsvinden. Daarmee zorg je dus ook voor een betere afzetmarkt. Een en ander gaat dus samen. De Partij voor de Dieren verzoekt GS om het ook voor de provincie Noord-Holland wat beter op te pakken. Mogelijke hulpmiddelen zijn een transitiecoach en het loket waarover D66 sprak. Statenlid Kostic raadt om dergelijke suggesties mee te nemen.
- De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) adviseerde in het kader van de veenweideproblematiek om 50% bodemdalingreductie voor 2030 te halen. Gaat dat lukken?
- Er lijkt nu geen enkele interesse in de nieuwe instrumenten die de Omgevingswet biedt. Eigenlijk komt de provincie al die jaren niet goed verder. Het lijkt de Partij voor de Dieren verstandig om in ieder geval te kijken welke extra instrumenten uit de Omgevingswet kunnen worden ingezet. Zij verzoekt GS om deze in kaart te brengen.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor in hun inbreng in eerste termijn. Zij geeft het woord aan gedeputeerde Rommel voor haar beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Rommel** (VVD):
Gedeputeerde Rommel heeft weer heel veel gehoord. Thans vindt de consultatieronde plaats, zodat bekeken zal worden wat er meegenomen en verwerkt kan worden in de RVS 1.0 en op welke wijze. De reactienota komt daar natuurlijk ook bij. GS zullen nog meer partijen gaan spreken.
Gedeputeerde wil een en ander helder hebben. In oktober zal er nogmaals over de 1.0-versie. Deze wordt vervolgens in november ook in PS voorgelegd. Het gebiedsprogramma 2023 levert niet zozeer een verschuiving op. Het wordt volgend jaar juli gewoon behandeld met zo veel mogelijk richtingen die kunnen worden aangeboden. Gedeputeerde tekent daarbij aan dat het maatwerk betreft. Zij raadt de Statenleden nogmaals aan om het rapport straks mee te nemen. Voorts benadrukt zij dat de provincie doorgaat met hetgeen waarmee zij reeds bezig was. Het is derhalve geen startpunt. Het lijkt wellicht zo, maar dat is niet het geval. De provincie is nog bezig in de gebieden.

Mevrouw **De Groot** (SP) hoort gedeputeerde zeggen dat halverwege 2023 wordt overgegaan naar de gebiedsprogramma's. Wordt daarin direct de stikstofstrategie opgenomen?

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat de provincie in juli 2023 een gebiedsplan moet hebben. Dat is reeds een jaar bekend. De provincie is er ook mee bezig. Gedeputeerde had gehoopt dat het plan er eerder zou liggen. Er is echter sprake van enige data-achterstand. Deze gegevens zijn echt wel benodigd voor het plan. Dit traject komt er dus naast te lopen.
Gedeputeerde loopt de bijdragen van de verschillende fracties langs. Zij neemt alle opmerkingen van de Statenleden ter harte in de uitwerking naar de RVS 1.0.

Tegen mevrouw Kapitein (D66) zegt gedeputeerde dat bij het schrijven van het programma voor Noord-Holland de programma's van Zuid-Holland en ernaast zijn gelegd. Mevrouw Kapitein geeft aan dat Utrecht de doelstellingen per gebied wel vastgesteld heeft. Gedeputeerde verzoekt haar derhalve om dat ook te mailen aan mevrouw Janny Gerritsen, beleidsadviseur bodemdaling van de provincie Noord-Holland. Zoals laatstgenoemde reeds aangaf, heeft gedeputeerde die betreffende kaderstelling namelijk overgenomen. Gedeputeerde zou derhalve graag wat specifieker willen vernemen wat mevrouw Kapitein bedoelt. GS menen immers hetzelfde te doen als de andere provincies.

De optie voor een loket voor de veenweideboeren staat in voorliggend boekje. De agrarische natuurvereniging Water, Land & Dijken is er thans mee bezig. Een en ander stond ook reeds in de technische vragen. Op de vragen over de erfcoaches komt gedeputeerde graag terug. De provincie gaat onderzoeken waar het het best kan worden ondergebracht. Gedeputeerde omarmt de suggestie en vindt het ook heel erg belangrijk. Wel dient bekeken te worden in welk programma het past, met de middelen die er al dan niet zijn. Gedeputeerde verwacht dat de provincie er wel uit gaat komen, aangezien het heel belangrijk is. In sommige gevallen wordt de optie reeds aangeboden, zij het dan als maatwerk. Mevrouw Koning-Hoeve (CDA) gaf aan dat bij zo'n loket ook de boeren zich kunnen melden die nog niet in zo'n transitie zitten en die nog niet met ambtenaren spreken, maar die wel met de handen in het haar zitten. Gedupeerde zal dat gaan onderzoeken, mede in overleg met gedeputeerde Zaal, die ook over landbouw gaat.

Gedeputeerde Rommel wijst voorts op de rol van de natuurorganisaties. Deze zijn er reeds bij betrokken. Afgelopen weken heeft er nog overleg plaatsgevonden. Voorts worden samen met de ambtenaren de programma's uitgewerkt.

De heer Dessing (FvD) en Statenlid Cardol (GL) refereerden aan Westzaan. Het gaat daar om het tegengaan van bodemdaling, met de boeren die er zitten. Het gaat daar niet per definitie om de natuur. Deze zal zich in het N2000-gebied aanpassen aan de habitat en de richtlijnen die daarin zijn vastgesteld. Maar vooropgesteld, in Westzaan blijft landbouw bestaan. De provincie heeft de boeren nodig en een en ander wordt in overleg gedaan. In Westzaan is in overleg met de boeren een visie opgesteld. Dat is een eerste stap naar wat er nu verder moet worden onderzocht, juist ook in Westzaan. Wat betekent die verbrakking voor de boeren? Hoe ziet het eruit? Voorts moeten er nog cijfers komen. Een en ander zal in het gebiedsprogramma nader worden geduid.

Gedeputeerde heeft reeds aangegeven wanneer de RVS 1.0 vastgesteld wordt. Jegens GroenLinks merkt zij op dat er niks vooruit wordt geschoven. De provincie is reeds in de gebieden bezig. Gedeputeerde heeft reeds overleg met Laag Holland. De lisdoddeteelt vindt reeds plaats in de Burkmeer. Er is ook sprake geweest van pech. Met de azolla bijvoorbeeld is het helaas niet zo goed gelopen als gevolg van de azolla-tor.

Wat betreft de kaders roept gedeputeerde GroenLinks op om een en ander aan mevrouw Gerritsen te laten zien. Noord-Holland heeft het immers gekopieerd uit Utrecht. Gedeputeerde wil er derhalve geen discrepantie over laten bestaan. Als er onzekerheid over blijft bestaan, dan moet er richting de RVS 1.0 nog een keer over gesproken worden.

Wat het peilbesluit betreft worden momenteel de mogelijkheden onderzocht en bestudeerd. Alles wat in de versie 1.0 verwerkt kan worden, zal daarin worden meegenomen.

De instrumenten zullen worden aangescherpt. Statenlid Kostic (PvdD) vroeg om te inventariseren wat er nog ligt. Gedeputeerde wil ook nog even kijken of er nog instrumenten zijn die zij zelf heeft uitgezocht om te laten onderzoeken en waarover zij nog niet de zekerheid heeft dat de Statenleden haar gedachtegang kunnen volgen.

Voorts hebben GS reeds toegezegd dat zij de grondbank in onderhavig stuk zullen toelichten. Twee weken geleden is er al uitvoerig over gesproken en de commissieleden hebben toen al heel veel punten meegegeven. Een en ander is vanzelfsprekend nog niet volledig geland in deze consultatieronde. Gedeputeerde benadrukt nogmaals dat zij echt goed zal kijken. Het algehele doel is 0,9 megaton voor de gehele provincie. Mevrouw De Groot (SP) onderstreepte het verhaal van gedeputeerde door op te roepen om integraal te kijken naar de gebiedsbrede aanpak: de bodemdaling, het stikstof en het water, maar wel met perspectief voor de boer. Het stellen van doelen is ontzettend lastig. Gedeputeerde wil het net zo graag als de commissieleden. Het heeft haar immers geholpen bij haar discussie met het Rijk over het stikstofverhaal. Gedeputeerde vraagt de commissieleden er vertrouwen in te hebben dat zo gauw er meer helderheid is, zij die echt wil geven. Thans weet zij echter niet hoe vanwege het feit dat nog niet duidelijk is hoe het zit met het zoetwater en het grondwater.

Statenlid **Cardol** (GL) vertrouwt gedeputeerde hierin. Nu noemt zij echter weer als doelstelling die 0,9 megaton CO_2-reductie. Dat betreft de opgave uit het Klimaatakkoord. Het is prima dat die ook in de veenweidestrategie staat. Je zult echter maar boer zijn en denken: "*O, we moeten dus megaton CO_2-reductie realiseren; dan weten we in ieder geval waar we aan toe zijn.*" Zo werkt het echter niet. Om die reden vraagt Statenlid Cardol aan GS om het zo snel mogelijk door te werken naar doelen per gebied. Dan is het nog steeds moeilijk -- dat is ook aan de orde bij het stikstofverhaal -- maar begint er zo langzamerhand voor ondernemers in een gebied wat meer duidelijkheid te komen, waar ze aan toe zijn. Zo'n algehele doelstelling is prima, maar niet voldoende om het gebiedsproces in te gaan.

Gedeputeerde **Rommel** snapt dat heel goed. De provincie moet echter wel de feiten en data op orde hebben. Er volgt nog een herijking vanuit de minister. Zo snel als die er is, zal gedeputeerde samen met de Staten naast die RVS 1.0 de doelen vaststellen. Als dat gelijkloopt met het gebiedsprogramma, dan kan het daarmee oplopen, maar anders komt gedeputeerde echt wel richting de Staten met de boodschap "*ik kan nu doelen vaststellen*" of "*ik kan nu voor dit gebied een doel vaststellen*". Zij wil het echt doen op basis van de data en van wat mogelijk is. Voor Westzaan kan gedeputeerde de doelen ook nog niet vaststellen. Daar moeten nog wat onderzoeken worden gedaan. Maar zo gauw dat kan, komt gedeputeerde echt terug bij PS. Zij hoopt dat de Staten echter weten dat er absoluut geen onwil aan de orde is.

Naar aanleiding van de vraag over andere boerenorganisaties dan LTO merkt gedeputeerde op dat zij heel veel organisaties. Deze zijn er ook bij betrokken. Zij noemt de voorbeelden Wij.land, Caring Farmers, Bio Noord-Holland, Hollands Agrarisch Jongeren Kontakt. Kortom, er zijn heel veel meer partijen dan LTO betrokken.

Statenlid **Cardol** (GL) gelooft onmiddellijk dat gedeputeerde de genoemde boerenorganisaties allemaal spreekt en ze tegenkomt in de processen. Zijn vraag was echter of de organisaties ook een structurele rol krijgen in de programma-organisatie.

Gedeputeerde **Rommel** (VVD) bevestigt dat ze aan tafel zitten en ook structureel betrokken zijn bij de gesprekken met de ambtenaren.

De heer **Dessing** (FvD) heeft een vervolgvraag op het stellen van doelen. Hij hoorde gedeputeerde zeggen dat er met name voor Westzaan nog wat onderzoek gedaan moet worden. Is de volgorde echter niet meestal dat éérst onderzoek dient te worden verricht om te kijken of de doelen überhaupt wel realistisch zijn? Hoe kun je nou een doel stellen als je niet weet of het haalbaar en realistisch is?

Gedeputeerde **Rommel** (VVD) gaf bij het voorbeeld Westzaan dat er nog geen doelen kunnen worden gesteld omdat daar samen met alle partijen in het gebied een visie is ontwikkeld. Er is gezegd: "*We gaan nu onderzoeken wat er mogelijk is in dit gebied, zodat er ook een toekomstperspectief voor de boeren bestaat, want dat is een opgaven vanuit het Klimaatakkoord en daarvan weten we nog niet alles.*" Dus pas later kan worden vastgesteld wat daar mogelijk is. Als dan die herijking er is, kan pas bekeken wat er aan doelen kan worden gesteld.

De heer **Dessing** (FvD) concludeert dat dan dus zou kunnen blijken dat die doelen al dan niet haalbaar en realistisch zijn. Klopt dat?

Gedeputeerde **Rommel** (VVD) wijst erop dat de eerdere inschatting van 0,67 megaton door nieuwe cijfers is bijgesteld naar 0,9 megaton. Als je onderzoek gaat doen, kun je dus de daadwerkelijke feitelijke situatie zien.

Tegen de heer Leerink (PvdA) merkt gedeputeerde op dat het gegeven dat de doelstelling niet wordt vastgesteld, niet betekent dat er geen CO_2-reductie zal worden gerealiseerd. De provincie is namelijk overal aan de gang. Er moet echter onderbouwd worden waarom bepaalde dingen worden gedaan. Het betreft maatwerk in alle gebieden. Zo gauw als gedeputeerde een herijking en ook de cijfers heeft, zal zij bij de Statenleden terugkomen om doelen vast te stellen, hetzij in het gebiedsprogramma, hetzij op een andere wijze.

De heer **Leerink** (PvdA) sluit aan bij de vergelijkbare vraag die Statenlid Cardol (GL) zojuist teruggaf. Hij gelooft gedeputeerde direct als zij zegt dat ze erop terugkomt op het moment dat zij de indruk heeft dat het kan. Hopelijk snapt zij echter de frustratie van de commissieleden, die denken: "*We zijn vier jaar onderweg; als we dan nog niet eens onze doelen kunnen vaststellen, hoe komen we dan in godsnaam vooruit*". Het perspectief dat gedeputeerde dan schetst met weer een gebiedsplan, praten et cetera biedt, mede gelet op de gehele voorgeschiedenis, niet gelijk het vertrouwen dat men denkt: "*Dan komt het goed.*" Dat kan vandaag niet uit de lucht worden gehaald, maar het is wel de reden waarom men af en toe met elkaar in de clinch ligt.

Gedeputeerde **Rommel** heeft daar begrip voor. Tegelijkertijd hoopt zij dat de commissieleden haar ook begrijpen dat ze echt wel realistische en haalbare doelen wil vaststellen. Het is immers voor de Staten ook niet wenselijk dat zij over twee jaar moeten toegeven dat ze zich vergist hebben.

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) reageert nog even op de inbreng van de heer Leerink (PvdA). Zij vindt dat er nu heel zielig wordt gedaan alsof de provincie niet weer waar ze aan toe is. Volgens haar weten echter de boeren op dit moment niet waar ze aan toe zijn. De provincie moet daarin een slag slaan om te laten zien dat zij een betrouwbare overheid vormt. Wellicht kan gedeputeerde namens de provincie Noord-Holland daarin ook wel een voorbeeldrol innemen. De boeren hebben op dit moment vooral perspectief nodig.

De heer **Leerink** (PvdA) merkt op dat hij geen duidelijkheid vraagt voor het zaaltje hier, maar voor de mensen die het betreft. Als dat niet goed overkomt, is hij blij dat gedeputeerde er nog eens een dikke streep onder heeft gezet.

Gedeputeerde **Rommel** (VVD) zegt richting het CDA dat het ophogen van het waterpeil naar 30 centimeter een suggestie betreft, aangezien het in alle gebieden maatwerk betreft. Door integraal te zeggen dat het een doel is, vindt gedeputeerde lastig om uit te leggen. Je moet immers per gebied, met dat toekomstperspectief voor de boer, bekijken wat je daar kunt doen. Het ligt voor iedere boer weer anders. Ook in Westzaan hebben alle boeren gezamenlijk gezegd: "*We willen ook kijken hoe we een gezamenlijk toekomstperspectief kunnen maken, doordat we aanvullende diensten verlenen.*" Dat vergt echt maatwerk.

Mevrouw **De Groot** (SP) meent dat het bieden van maatwerk aan de boeren in Westzaan wellicht toch niet zo goed geland is. Zij hebben als insprekers in de gemeenteraad namelijk protest aangetekend tegen de veenweidestrategie, omdat zij het er niet mee eens zijn. Wellicht heeft gedeputeerde toch nog een missie op dit punt.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat zij niet voornemens is om hier de raadsvergadering van Westzaan over te doen. Partijen zijn in goed overleg, maar gedeputeerde meent dat het niet iets is om in de Staten te bespreken.

De brief over de landelijke stikstofkaart wordt thans in de Tweede Kamer besproken. Er vindt nog een debat over plaats. Er zijn nog verschillende moties die behandeld moeten worden. Gedeputeerde heeft zelf ook nog een aantal vragen over de kaart. Maar de lijn is dat de Staten in mei 2021 de stikstofdoelen hebben vastgesteld. Daar is men in de gebiedsgerichte aanpak mee aan de slag en gaat men mee door. In juli 2023 wordt er een gebiedsplan samengesteld. Gedeputeerde gaat verder met de kaders die gesteld zijn. Als alles in kaart is gebracht, zal er ook een vergelijking plaatsvinden van hoe een en ander zich verhoudt tot de kaart van de minister. De minister noemde een paar punten waarover nog niet eerder was gesproken, zoals de veenweide, NNN e.d. Gedeputeerde zag zaken op de kaart die zij niet kon uitleggen en begreep. De minister heeft toen gezegd dat het komende jaar nu juist gebruikt wordt om dergelijke zaken met elkaar te bespreken, te bekijken waar dan de mismatches zitten en te bepalen wat je al dan niet wil en kunt doen. Dat zal de komende tijd worden bekeken.

Gedeputeerde Rommel vindt een dergelijke stikstofkaart ongelukkig, omdat iedereen logischerwijs gelijk gaat kijken waar hij/zij op die kaart staat en wat een en ander voor hem of haar betekent. Die hele brief leest men dan niet meer, terwijl daarin juist staat dat het een richtinggevend kader betreft. Gedeputeerde had liever die kaart gehad tezamen met een uitleg. Dat is echter niet gebeurd, hetgeen de verantwoordelijkheid van de minister gaat. De provincie gaat derhalve door met de kaders die de Staten gesteld hebben. Als dan later mocht blijken dat waar dan ook, op welke manier dan ook en waarom dan ook er iets aan bijgesteld moet worden, bijvoorbeeld omdat het in een bepaald natuurgebied hartstikke goed gaat, dan wil gedeputeerde dat het bij de Staten terechtkomt, opdat zij daarover kunnen spreken.

De heer **Dessing** (FvD) acht dat een goed vooruitzicht. Kunnen GS wellicht een overzicht leveren van de stand van zaken van de beheersmaatregelen uit de beheersplannen van de Natura2000-gebieden? En welke effecten zijn daarbij zichtbaar, qua observaties en metingen? En welke maatregelen gaan er nog genomen worden? Alsdan weet men waarover gesproken wordt.

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat dat gebeurt in de evaluaties die nu plaatsvinden. Dat gaat gevolgtijdelijk. Er zijn niet voldoende mensen en ook niet voldoende capaciteit om het allemaal tegelijk te doen. Sommige moet je gezamenlijk bekijken en andere wat later. Er volgen derhalve nu evaluaties voor de beheerplannen. Daarin wordt zichtbaar wat een en ander heeft betekend. Vervolgens komt er nieuw beheerplan voor ieder N2000-gebied, waarin men kan zien wat er nog moet gebeuren.

De heer **Dessing** (FvD) informeert naar de planning.

Gedeputeerde **Rommel** merkt op dat in 2016 de meeste beheerplannen zijn vastgesteld. Deze duren zes jaar. Gedeputeerde heeft hiervan een overzicht. Dit is reeds een keer met de Staten gedeeld. Gedeputeerde zal het (laten) opzoeken en nasturen, opdat men weet in welk jaar precies welk gebied aan de orde is.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) sprak over de ruige mest in de veenweide en over een onderzoek daarnaar. Gedeputeerde heeft geprobeerd om iemand te pakken te krijgen, maar mevrouw Koning-Hoeve meent dat hierover reeds een onderzoek bestaat. Gedeputeerde moet hier even naar kijken en komt er bij de Statenleden op terug. Ook het landelijke moet onderzocht worden. Zoals mevrouw Koning-Hoeve al zei, is ruige mest voor de weidevogels hartstikke fijn maar voor de stikstofreductie niet. Daarom moeten in alle gebieden maatregelen worden genomen en de verbanden met elkaar worden afgewogen.

Gedeputeerde heeft net een toekomstperspectief gegeven. Het betreft een opdracht vanuit het Klimaatakkoord. Over de verdienmodellen zal minister Staghouwer een landelijk inzicht moeten geven. Gedeputeerde Zaal zal daar bij betrokken worden.

Het marktonderzoek lisdodde betreft een proef. Thans worden er al hele isolatieplaten van lisdodde vervaardigd. Gedeputeerde heeft goede hoop, maar de afzet is momenteel nog klein. Het zal door de markt opgevangen moeten worden. Gedeputeerde kan dat echter sturen. Het betreft innovatie en dat kost tijd.

Richting de heer De Wit (VVD) beaamt gedeputeerde dat de geformuleerde doelstelling van 0,9 megaton voor het gehele gebied geldt. Het kost maatwerk en moet vertaald worden naar een lager niveau, zodat met alle mensen in het gebied wordt gesproken hoe een en ander gerealiseerd kan worden.

De Partij voor de Dieren vraagt GS om nog vier aspecten richting het gebiedsprogramma mee te nemen. Gedeputeerde beaamt dat er geen link zit tussen het aantal koeien en de grondwaterstand. Minder koeien wil niet per se zeggen dat daarmee de bodem sneller stijgt.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of gedeputeerde het met haar eens is dat het waterpeil moeilijk of niet omhoog kan doordat er koeien rondlopen?

Gedeputeerde **Rommel** wijst op hetgeen in het stuk staat. Wat betreft de 0,9 megaton en de match tussen hetgeen voor de koeien kan met welke reductie verlangd wordt, komt het heel dicht bij elkaar. De waterstand kan best iets hoger gezet worden. Dat is maatwerk en zal beter onderzocht worden. De methaanuitstoot kan als gevolg daarvan wel weer toenemen, dus alles in de gebieden moet me elkaar bekeken worden.

De Partij voor de Dieren heeft het voorts over het verbinden boeren en de eiwittransitie. Gedeputeerde is heel hard mee bezig.

Statenlid **Kostic** (PvdD) stelde de vraag aan deze gedeputeerde omdat het in dezen over de veenweidegebieden gaat en er een kans ligt om de plantaardige transitie te koppelen aan de kansen voor boeren. Is gedeputeerde bereid om daarin mee te denken en dit mee te nemen in de transitie? Dan kan men én veenweideproblemen oplossen én de boeren toekomstperspectief bieden.

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat het college heel integraal werkt. Gedeputeerde Zaal is er heel hard mee bezig. Dat wil niet zeggen dat zij dat op alle andere gebieden doet, met uitzondering van het veenweidegebied, omdat gedeputeerde Rommel daarover gaat. In heel veel gebieden is gedeputeerde Loggen, als verantwoordelijke voor de waterkwaliteit, erbij betrokken. Het college werkt derhalve heel integraal. De gedeputeerden lezen met elkaar mee en trekken heel veel in gezamenlijkheid op.

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft een heel concrete vraag. Er wordt toegewerkt naar een soort gebiedsprogramma. Het college gaat alles integraal meenemen. Neemt gedeputeerde dan ook mee wat de kansen zijn als er meer getracht wordt om de boeren te stimuleren en hen te verbinden met de rest van de markt, richting het plantaardige? Dus minder koeien maar meer richting plantaardig, bijvoorbeeld voor bouwstoffen et cetera. Gaat gedeputeerde het meenemen om het in ieder geval te onderzoeken? Bij de technische beantwoording kwam Statenlid **Kostic** erachter dat het überhaupt niet is meegenomen in de plannen.

Gedeputeerde **Rommel** vraagt expliciet welk probleem niet is meegenomen.

Statenlid **Kostic** (PvdD) antwoordt dat de oplossing om meer in te zetten op plantaardig en minder koeien ontbreekt.

Gedeputeerde **Rommel** geeft aan dat in ieder gebied nader onderzoek plaatsvindt, wat maatwerk moet opleveren. Gedeputeerde gaat zich niet mengen in het werk dat een ondernemer doet. Een en ander kan als optie worden meegenomen en nader onderzocht, maar gedeputeerde Zaal is degene die er extra op inzet. Van de instrumenten die extra worden onderzocht, wordt ook besproken hoe ze meegenomen kunnen worden in de veenweidestrategie.

De heer **Van Tiggelen (**PVV) heeft nog een vraag. Zijn fractie heeft een relevant en aantoonbaar feit aangedragen aangaande de uiterst beperkte invloed van de mensheid als geheel op het CO_2-gehalte in de atmosfeer. Waarom blijft de gedeputeerde ervoor kiezen om dit aantoonbare feit nog steeds te negeren?

Gedeputeerde **Rommel** heeft gehoord dat de heer Van Tiggelen (PVV) het een "*aantoonbaar feit*" noemt. Zij neemt het als mededeling mee, maar kijkt daar anders tegen aan. Op grond van het Klimaatakkoord moet er gereduceerd worden. Voorts moet men de bodemdaling tegengaan.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) merkt op dat als de gedeputeerde belangstelling heeft voor wetenschappelijke documenten waarin een en ander uit de doeken wordt gedaan, hij er 36 heeft liggen.

De **voorzitter** gaat ervan uit dat gedeputeerde Rommel dit aanbod ter kennisgeving aanneemt. Zij bedankt gedeputeerde voor haar beantwoording. De 80%-versie van de Regionale Veenweidestrategie gaat nu de consultatieronde in en in oktober kan de 1.0-versie worden verwacht. Deze zal dan als A-stuk in de commissievergadering NLG worden geagendeerd, alsmede in PS. Alsdan kunnen de Statenleden zien wat er met hun aanbevelingen is gedaan.

De voorzitter wijst erop dat de spreektijd van een aantal partijen snel teruglopen. Na agendapunt 3. En een korte schorsing zal zij derhalve een tussenstand geven.

3. Rondvraag Gedeputeerde Rommel (Leefbaarheid, gezondheid en milieu en OD NZKG en ODIJ)

Er zijn drie aanmeldingen ontvangen voor de portefeuille van gedeputeerde Rommel:

- Rondvraag van CDA over het stikstofbeleid;
- Rondvraag van GroenLinks over stikstof: *deze is vervallen doordat er voorgaande keer reeds een mededeling is gedaan over het stikstofverhaal*.
- Rondvraag van het CDA en de ChristenUnie over NNN en de mogelijkheid tot bezwaar.

Rondvraag CDA over het stikstofbeleid

De **voorzitter** geeft mevrouw Koning-Hoeve (CDA) allereerst het woord voor een korte samenvatting.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) merkt op dat zij bij de vorige vergadering reeds drie vragen had ingediend. Intussen heeft zij daarop een kleine aanvulling. De zeven vragen luiden als volgt.

1. Vrijdag 10 juni jl. kwam de minister voor Natuur en Stikstof met een brief aangaande stikstofbeleid. Een eerste reactie heeft de gedeputeerde reeds gegeven. Het CDA wil echter graag weten hoe gedeputeerde de agrarische sector in Noord-Holland daar precies bij gaat betrekken, opdat er toekomstperspectief voor deze sector blijft bestaan en er duidelijkheid is over wat er in Noord-Holland gebeurt.

2. Ten tweede heeft het CDA vernomen dat de kaarten met daarop de aangegeven reductiepercentages grotendeels niet kloppen. Is gedeputeerde bereid om voor Noord-Holland de kaart te checken en van alle gebieden die als "*stikstofgevoelig*" staan ingetekend, ook zorgvuldig te bekijken of ze wel echt stikstofgevoelig zijn en ook in de aangegeven mate?

3. Kan de gedeputeerde beloven dat er geen extra oppervlakte wordt toegevoegd aan stikstofgevoelige gebieden?

4. Op de kaart van de minister van 10 juni jl. wordt een reductieopgave rechtstreeks gekoppeld aan NNN-gebieden. Dat was nooit de afspraak. Hoe gaat gedeputeerde ervoor zorgen dat die rechtstreekse koppeling weer van de kaart verdwijnt?

5. De KDW's (kritische depositiewaarden) blijken op veel plaatsen onhaalbaar te zijn. Eigenlijk klopt het instrument dus gewoon niet. Is gedeputeerde bereid om te gaan werken met een ander systeem en om bij de minister aan te dringen op een ander systeem?

6. Hoe gaat Noord-Holland het sociaaleconomisch perspectief laten meewegen bij de gebiedsprocessen?

7. Via het internationale onderzoeksbureau Eurofins (gespecialiseerd in grondmonsters) blijkt dat het calciumgehalte in natuurgebieden te laag is en mede daardoor de natuur verslechtert. Is gedeputeerde bereid om de bodem van alle N2000-gebieden in Noord-Holland via een representatief aantal grondmonsters te laten onderzoeken op calciumgebrek en zo nodig een plan te ontwikkelen om het calciumgehalte weer op peil te krijgen om daarmee bij te dragen aan herstel van de natuur?

Beantwoording door gedeputeerde **Rommel** (VVD):
Gedeputeerde Rommel merkt op dat zij thans niet in staat is om de vier vragen die gisteren nog zijn nagezonden, te beantwoorden. Zij kan wel een richting geven en duiden en die antwoorden nasturen.

Gedeputeerde gaat derhalve in op de eerste drie vragen. De Staten hebben de doelen voor de stikstofreductie in mei 2021 vastgesteld. Gedeputeerde houdt zich daaraan vast. De minister heeft richtinggevende kaders gesteld. Op een later moment zal er overleg plaatsvinden over hoe een en ander voor Noord-Holland uitpakt.

Alle sectoren doen mee aan stikstofreductie. Gedeputeerde is ook in overleg met de industrie. Onderhavige kaart betreft alleen de agrariërs. Wat betreft de NNN en de veenweidegebieden werden GS ook verrast, aangezien zij die nog niet kennen. Gedeputeerde wil daar ook graag in overleg. Het gaat daar niet alleen om de boeren. In de NNN-gebieden zijn de boeren keihard nodig om de natuur te beheren. Zij zijn in het grootste gedeelte heel extensief aan de slag. In die zien kun je dus niet eens zo heel veel stikstof reduceren. Het betreft echter maatwerk. Daarbij komt dat in sommige NNN-gebieden heel veel particulieren zitten. De minister heeft het erover dat bij de primaire landbouw de 95% reductiedoelstelling niet geldt. Gedeputeerde houdt zich daar even niet aan vast. Zij gaat aan de slag met de doelen die de Staten gesteld hebben, met de gebiedsgerichte aanpak. Voorts gaat zij met de minister in overleg over de richtinggevende zaken die zij gesteld heeft als de provincie heeft bekeken hoe in haar gebieden uitpakt.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) heeft een vervolgvraag. Gedeputeerde zegt dat de Staten de doelen hebben vastgesteld. Dat zijn de KDW's. In de loop der tijd blijkt echter steeds meer dat de KDW's niet kloppen en dat een groot deel gewoon niet haalbaar is en een aanpassing behoeft. Hoe gaat gedeputeerde daar dan mee om? Dan moet het beleid in Noord-Holland echt aangepast worden.

Gedeputeerde **Rommel** wijst erop dat dat dit een van de vragen betreft waarop zij later zal terugkomen, aangezien deze pas gisteren gesteld zijn. Gedeputeerde kan wel reeds een richting geven. Zij heeft ook bij de minister aangegeven dat de KDW een indicator is. Als je alle boeren uit Noord-Holland weghaalt, zal de KDW niet gehaald worden. Er is immers ook nog sprake van scheepvaart, buitenland, industrie en een groot vraagteken rond ammoniak uit zee. Dat laatste laat

gedeputeerde nog uitzoeken, aangezien zij niet weet wat een meetcorrectie precies inhoudt en wat zij daartegen moet doen.
De minister acht de KDW op dit moment heilig omdat de rechter zegt dat er niks anders is. Gedeputeerde wil in de gebieden zelf onderzoeken hoe die natuur eruit ziet, ook met het oog op de beheerplannen. Wellicht is er een casus waarmee wetenschappelijk kan worden aangetoond dat het goed gaat in het natuurgebied. Dat wil overigens niet zeggen dat de natuur geen probleem heeft. Stikstof behoeft echter niet de aanleiding te zijn. Zo kunnen de herstelmaatregelen of de waterkwaliteit niet voldoende zijn. Er zijn veel meer indicatoren voor de natuur. Als echter aangetoond kan worden dat de natuur robuust genoeg is om de stikstof uit die omgeving aan te kunnen, is gedeputeerde bereid om naar de minister en de rechter te stappen om te laten zien dat het daar goed gaat. Het gaat om de instandhoudingsdoelstellingen van de natuur.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) informeert of vragen 2. en 3. ook nog behandeld zullen worden.

Gedeputeerde **Rommel** verexcuseert zich voor het feit dat ze deze vergeten is te beantwoorden en gaat er alsnog op in.
Op de kaart van de minister staat langs het IJsselmeer een groene strook weergegeven, die een bufferzone moet voorstellen. Het IJsselmeer is echter geen stikstofgevoelige natuur. Gedeputeerde plaatst daar derhalve de nodige vraagtekens bij. Zij zal die vragen aan de minister voorleggen. Flevoland heeft dit ook reeds gedaan. Gedeputeerde zal er vervolgens op terugkomen bij de Statenleden. Als Noord-Holland maatwerk geleverd heeft in de gebieden en in kaart heeft welke stikstof ze gaat reduceren, dan gaat gedeputeerde de vergelijking maken met wat de minister zou willen en gaat zij met haar in overleg om aan te geven waarom Noord-Holland op deze wijze aanpakt.

Voorts werd gevraagd of gedeputeerde kan beloven dat er geen extra oppervlakte wordt toegevoegd aan stikstofgevoelige gebieden. Laatstgenoemde vindt dat een heel lastige. Aan de stikstofgevoelige gebieden kan zij zelf niets aan toevoegen maar enkel iets vanaf halen als het goed gaat. De minister kan daar wél iets mee doen, zoals met het veegplan dat nu aan de orde is. Gedeputeerde kan er derhalve niets over beloven.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) heeft nog een kleine vervolgvraag. Heeft de provincie zelf geen invloed op het toevoegen of afhalen van de stikstofgevoelige gebieden? Klopt het dat gedeputeerde toevoegen moet toestaan en dat zij dat zelf niet kan tegenhouden?

Gedeputeerde **Rommel** antwoordt dat als een en ander op basis van de Europese richtlijnen geschiedt, de minister wat met de N2000-gebieden kan doen. Gedeputeerde kan er echter niets mee doen, behalve de minister aangeven waarom het niet zo zou zijn en hopen dat ze naar haar luistert.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Rommel voor haar beantwoording. De resterende vragen worden zo spoedig mogelijk schriftelijk toegezonden aan de Statenleden.

Rondvraag van het CDA en de ChristenUnie over NNN en de mogelijkheid tot bezwaar

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) merkt op dat er in de commissie RWK insprekers waren omdat daar de kaart met intekening van de NNN-gebieden werd behandeld. Bij deze aanwijzing van de gebieden als NNN is er volgens de toelichting door gedeputeerde in de nota van beantwoording geen mogelijkheid voor bezwaar of beroep, omdat er geen directe juridische consequenties zijn. Er zijn op termijn echter wel consequenties voor de eigenaren. Wat als er over vijf jaar bijvoorbeeld geen agrarisch natuurbeheer meer mogelijk is? Op welke manier kunnen grondeigenaren dan toch hun recht halen bij wijzigingen van de NNN-ambitiekaart?

Beantwoording door gedeputeerde **Rommel** (VVD):
Gedeputeerde heeft een heel lang en technisch antwoord gekregen. Zij wil de Staten dat antwoord niet ontzeggen en zal het hun toesturen. Gedeputeerde licht de essentie toe.
Bij het natuurbeheerplan zitten de beheertypenkaart en de ambitiekaart, maar dat heeft geen verbinding of verplichting naar de burgers toe. Daar kan dus niks mee gedaan worden. Tegen die begrenzing en het aanpassen van de NNN kan geen beroep worden ingesteld. Tegen het wijzigingsbesluit kan wel worden opgekomen als het vertaald worden in de bestemmingsplannen of in de omgevingsvergunningen. Dan is het wel mogelijk om daar een procedure tegen aan te spannen.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde voor haar toelichting. Het uitgebreidere antwoord zal eveneens aan de Staten worden toegezonden.
De voorzitter rondt het agendapunt af en deelt de resterende spreektijden. Aansluitend gaat zij over tot een korte schorsing.

Schorsing van 15.00 uur tot 15.07 uur

4. B-agenda Recreatie

4.a Recreatie: Ladder van Leisure

De **voorzitter** heropent de vergadering en geeft als eerste het woord aan mevrouw Bouhlel (SP) als indiener van onderhavig agendapunt. Aansluitend worden de overige commissieleden in de gelegenheid gesteld om hun inbreng in eerste termijn te leveren. De voorzitter vraagt hun om bij de bespreking van het stuk ook aan te geven of motie 88 als afgedaan kan worden beschouwd.

Eerste termijn

Mevrouw **Bouhlel** (SP) meent dat het Eindrapport Natuur en Recreatiegebieden duidelijk en overtuigend is. Het laat zien wat de SP al lange tijd probeert te leggen, namelijk dat in 70% van de recreatiegebieden sprake is van een probleem. Als er te veel recreanten in de natuur komen, delft de natuur het onderspit. De SP hoopt dat met dit eindrapport nu ook echte stappen gezet gaan worden. Daar kan de Ladder van Leisure bij helpen. Het is de bedoeling dat de juiste balans tussen recreatieve druk en draagkracht van natuurlandschap en omgeving juist is, en dat de negatieve impact van recreatie en toerisme geminimaliseerd wordt. Op pagina 4, eerste alinea, van de Ladder of Leisure wordt aangegeven dat er ingezet moet worden op structurele oplossingen voor nu en in de toekomst, en dat daarmee de balans gewaarborgd wordt. Hier kan de SP alleen maar achter staan. Echter wijst de praktijk anders uit. Neem de festivals in het Twiske. De provincie geeft gewoon de natuurvergunningen af. Sterker nog, ze geeft voor het Lentekabinet een vergunning

voor vijf jaar en sponsort het ook nog eens. De spandoeken zeggen genoeg.

In de brief aan PS d.d. 25 mei jl. geeft gedeputeerde aan dat er een afweging gemaakt wordt van verschillende belangen om een goede balans te bewaren, omdat niet alles overal kan. De SP ziet dat alleen het grote geld bepaalt. Daar zijn niet alleen de festivals een voorbeeld van. Mevrouw Bouhlel attendeert op de Donkere Duinen in Den Helder, waar 150 plaatsen voor tenten, campers en tourcaravans plaats moeten maken voor 35 luxe vakantievilla's, en op Sandervoerde, waar alle chalets en stacaravans plaats moeten maken voor vakantievilla's. Voorts wijst zij op de Formule 1, waarbij ook helemaal geen rekening gehouden is met de natuur. Dus hoezo balans. De SP heeft de behoefte om naast de recreatieve druk per gebied ook de recreatieve mogelijkheden te classificeren. De fractie denkt daarbij aan intensieve recreatie, dus de festivals, en de extensieve recreatie, zoals wandelen. De SP kan niet akkoord gaan met de afdoening van de motie, omdat zij iets anders voor ogen had. Ook zal zij met een motie komen om het areaal van recreatie en natuur te vergroten naar 5.000 ha extra.

De **voorzitter** noteert dat de SP niet akkoord is met de afdoening van de motie.

> De heer **Van Tiggelen** (PVV) hoorde de SP net beweren dat er bij de Formule 1 geen rekening zou zijn gehouden met de natuur. Hij kan mevrouw Bouhlel aanbevelen om zich wat beter te (laten) informeren.

Mevrouw **Bouhlel** (SP) weet uit zeer betrouwbare bron dat er vervuild asfalt is gebruikt om de tribune te bouwen.

> De heer **Van Tiggelen** (PVV) merkt op dat er granulaat is neergelegd voor de veiligheid. Bij tribunes van 42 rijen hoog wil je immers niet meemaken dat ze instorten wanneer ze volbeladen zijn met mensen. Het is nog steeds een grote leugen dat de Formule 1 geen rekening zou hebben gehouden met de natuur. Bepaalde beschermde diersoorten zijn daar zorgvuldig afgevangen en elders uitgezet. En terugkeren is fysiek voorkomen. Dat er rekening zou zijn gehouden met de natuur, klopt gewoonweg niet.

Mevrouw **Bouhlel** (SP) gaat die discussie niet aan met de heer Van Tiggelen (PVV), aangezien zij ieder een eigen mening hebben.

De heer **Hollebeek** (PvdD) wijst erop dat de motie van de SP vroeg om een Ladder van Leisure. Wat is de uitkomst? Geen ladder, maar vier kwadranten van twee variabelen met twee uitersten. De heer Hollebeek begrijpt dat het samenspel tussen de variabelen "*intensiviteit van een recreatieve activiteit*" en de "*gevoeligheid van een gebied*" eigenlijk vragen om twee ladders die in elkaar geschoven dienen te worden. Het lijkt de heer Hollebeek dan ook logisch om terug te komen in de commissie met de mededeling dat de werkelijkheid iets te gecompliceerd is om aan deze opdracht te voldoen en om input te vragen hiermee om te gaan. Maar zoals gezegd is ze gekozen met kwadranten, met deze twee variabelen die slechts uitgedrukt worden in twee uitersten. Een platgeslagen model dat ook aan de werkelijkheid geen recht doet. Het enige voordeel van de gekozen methodiek is dat er wel een mogelijkheid gebiedt tot een simpele en betere categorisering: "*intensief – extensief*", "*gevoelig – niet gevoelig*". Het zou dus heel gemakkelijk kunnen zijn, wat de Partij voor de Dieren ook echt iets waard is. Maar zelfs dit lijkt nog te hoog

gegrepen. "*Intensief – extensief*" blijkt duidelijk ingewikkeld. Er wordt gezegd dat het niet zozeer gaat om het type activiteiten, maar meer om de invulling en veelal om de intensiteit van het gebruik (bijvoorbeeld de groepsgrootte). Dat vindt de heer Hollebeek wel een mooie indicator. Over de verstoringsgevoeligheid wordt gezegd dat de Natura2000-status een belangrijke indicator is voor hoge natuurwaarden als ook de NNN-status. Het objectief vaststellen van verstoringsgevoeligheid is helaas niet mogelijk. Het is dus ook niet duidelijk definieerbaar. Maar Natura2000-status lijkt toch wel het meest zekere criterium voor gevoeligheid. Volgens deze systematiek zouden activiteiten van grote groepen in Natura2000-gebieden dus in ieder geval de kwalificatie "disbalans" verdienen. Dat leidt automatisch tot de vraag of het verlenen van vergunningen om tienduizenden bezoekers in de Natura2000-gebied "een dansje te laten doen", om de woorden van gedeputeerde te gebruiken, terwijl op korte afstand, zoals gisteravond nog tijdens de sport- en feestweek van Aalsmeer daarmee dan definitief verleden tijd? Maar nee, volgens de brief aan PS is de Ladder van Leisure nadrukkelijk niet bedoeld om individuele activiteiten te toetsen. Over het afdoen van de motie kan de heer Hollebeek dus duidelijk zijn:

a) er is iets anders opgeleverd dan gevraagd;
b) de categorieën zijn niet helder gedefinieerd;
c) het opgeleverde lijkt geen daadwerkelijke beleidsmatige functie te hebben.

Kortom, de motie is wat de Partij voor de Dieren betreft niet afgedaan.
De heer Hollebeek heeft voorts nog een nabrander. Het zou de Partij voor de Dieren verstandig lijken om hier eens een BOT-overleg aan te wijden, om van gedachten te wisselen over een werkbare wijze om de intensiviteit van recreatieve activiteiten en de gevoeligheid van recreatiegebieden met elkaar te wegen en dat eventueel een beleidsmatige plek te geven. De heer Hollebeek kijkt in deze naar de SP, als indiener van de motie.

De heer **De Wit** (VVD) beperkt zich tot het aandragen van de spreektekst van zijn collega Roosendaal, die deze voor de voorgaande vergadering had voorbereid. Hij verexcuseert zich op voorhand dat hij op vragen wellicht niet het meest acute antwoord beschikbaar heeft.
Allereerst bedankt de heer De Wit bedankt GS voor de gedane analyses. Het is opvallend en tegelijkertijd begrijpelijk dat mensen graag dichtbij huis recreëren. Verdichting van het stedelijk gebied kan ook niet zonder meer recreatie en investeringen daarvoor in de buurt van de mensen die er gaan wonen. Vooral mensen met een lagere sociaaleconomische klasse hebben niet altijd de keuze om verder te reizen en milieubewuste hogere economische klassen willen het niet of zouden het niet móéten willen. Hun soort recreatie en natuurbeleving, zoals gedefinieerd in de gepresenteerde archetypes, zijn daardoor beperkter. Ontspanning en inspanning in de buitenlucht, ontmoetingen met elkaar en de natuur moeten daarom vooral vanuit de provincie en gemeenten rondom de stedelijke gebieden, actiever ondersteunen. Als recreatie heel soms bijt met natuurdoelstellingen, zoals bij Spaarnwoude, en de daarom afgewezen ontgrenzing van het NNN, vindt de VVD dat men moet nadenken over de wijze waarop je toch meer mogelijkheden tot recreatie in de buurt ontwikkelt, of anders natuur compenseert in minder drukke gedeelten van de provincie. Star beleid is niet per se het beste beleid. Het overbruggen van schijnbare tegenstellingen vraagt om creativiteit.

In plaats van zich te verliezen in details en aannames zou de VVD liever zien dat er algemene uitgangspunten komen voor beleid voor recreatie dichtbij de stad, in relatie tot de groei van inwoners en toeristen. Als er meer inwoners en/of structureel meer bezoekers zijn in

recreatiegebieden, wordt het dan niet tijd om vooruit te kijken en naast de NNN ook gebieden te ontwikkelen voor nieuwe recreatie? Meer bomen -- dat is goed voor mens en natuur -- maar dan zonder de NNN en alle regels en beperkingen die erbij komen. Een Bosplan 2.0, een verbinding van de Amsterdamse Scheggen of een intensiever recreatief gebruik van de Stelling van Amsterdam en de verbinding van de forten door fiets- en wandelpaden. De VVD wil het daar graag met het college over hebben en hoopt dat dat ook geldt voor de resterende commissieleden.
De **voorzitter** informeert of de motie wat de VVD betreft is afgedaan.

De heer **De Wit** (VVD) antwoordt bevestigend, zeker als het voornoemde vervolggesprek kan worden gevoerd.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) is verrast hoe gedegen GS de uitvoering van deze motie ter hand hebben genoten. Dat is een andere optiek dan die van sommige voorgaande sprekers. Mevrouw Jellema complimenteert GS met de uitputtende uitwerking en het inzicht dat gegeven wordt. De winstwaarschuwing is wel dat de nu ontwikkelde ladder, of een kwadrant, niet bindend is. Dat is natuurlijk wel enigszins een domper op de feestvreugde. GS schrijven dat zij de Ladder onder de aandacht zullen brengen van de gemeenten en overige betrokkenen, en hun stimuleren deze in onderlinge samenwerking te agenderen en gebruik te maken van de systematiek.

De Partij van de Arbeid is bang dat het allemaal veel te vrijblijvend zal zijn. Er komen tot 2030 een half miljoen mensen bij in Noord-Holland, die allemaal zullen willen en moeten recreëren. Zo komt er nog meer druk op de recreatie- en natuurgebieden komen.

> De heer **Hollebeek** (CU) heeft een vraag aan mevrouw Jellema (PvdA). Zij zegt dat GS gedegen te werk zijn gegaan. Is zij echter niet ook van mening dat het duidelijker zou zijn geweest als er een expliciete scheiding tussen intensief en extensief te maken? Thans zijn er vier kwadranten, maar de grens is een beetje schimmig. Vindt mevrouw Jellema dat gedegen?

Mevrouw **Jellema** (PvdA) merkt op dat als de heer Hollebeek (CU) haar hele betoog heeft gehad, dan zal hij zien dat zij ook de angst heeft dat het te vrijblijvend is. GS schrijven ergens in het stukken dat ze geen enkele pressie kunnen uitvoeren en dat het aan de gemeenten is om er al dan niet verdere invulling aan te geven en de vinger aan de pols te houden.

De Partij van de Arbeid is bang dat het allemaal te vrijblijvend zal blijven, want er komen een half miljoen mensen bij in de provincie. Dat zal nog meer druk gaan geven. En dan is er nog de handhaving. Een handje boa's kan dat nooit allemaal handhaven. De verrobotisering gaat onderhand lustig door. Zie het laatste voorbeeld in de Donkere Duinen. De SP heeft er ook al aan gerefereerd. Een oude familiecamping is zojuist verkocht aan een projectontwikkelaar die er 35 luxe villa's op gaat zetten, à raison €600.000 per stuk.

Het gemeentebestuur heeft vorig jaar als voorbeeld in de Donkere Duinen nog verboden om daar een verhard pad door het bos aan te leggen, met natuurlijke materialen, zodat daar ook rolstoelen e.d. overheen kunnen. Dat mocht echter niet, omdat het een Natura2000-gebied betreft. En dat terwijl er nu aan de rand van dat bos 35 villa's moeten worden gebouwd. Zou dat dan wel mogen, met alle aan- een toeloop daarnaartoe? Hoe gaan GS dit allemaal doen? Welke garanties hebben PS

dat die ladder of kwadranten ook echt gebruikt gaan worden? Welk pressiemiddel of welke overtuigingskracht heeft de gedeputeerde dan om het wél in goede banen te gaan leiden, zeker als de provincie in de aankomende jaren zo veel meer recreanten erbij krijgt?

Het afdoen van de motie kan wat de Partij van de Arbeid echter wel. Daarbij geldt echter wel dat het nu pas begint. Mevrouw Jellema vraagt de gedeputeerde derhalve met klem hoe zij hier nu invulling aan gaat geven. Een kwadrant of een ladder is een goed middel, maar dan moet het natuurlijk ook wel echt ingezet gaan worden.

Mevrouw **Hogendoorn** (CU) bedankt GS voor de uitwerking van de Ladder of Leisure. Voor haar fractie is het nog wel wat onduidelijk hoe deze concreet gaat helpen. Mevrouw Hogendoorn zou dit punt wel willen benutten om bij punt 3., de inrichting, te pleiten voor structurele sanitaire voorzieningen. Dat zal echter geen verrassing zijn. De opvallende uitschieter in het Eindrapport Natuur- en Recreatiegebieden is de druk die het Haarlemmermeerse Bos ondergaat. Onderaan de lijst bungelt dit zo druk bezocht recreatiegebied. Dit is voor mevrouw Hogendoorn geen verrassing, want zij komt er regelmatig. Het is niet zo'n bijzonder mooi gebied, maar wel functioneel als recreatiegebied, dichtbij huis. Die drukte is ook niet zo gek als je 20 jaar terug twee vinexwijken uit de grond stampt en nauwelijks extra recreatiemogelijkheden biedt. Het zou mooi zijn als bij toekomstige woningbouw in de Haarlemmermeer, die ook op stapel ligt, ook gekeken wordt naar waar deze mensen gaan recreëren. Naast het Haarlemmermeerse Bos is er ook nog het kleinere Venneperhout en de Tholenburgerplas, maar deze worden ook al heel druk bezocht. Er moet dus echt meer en beter nagedacht worden over waar de toekomstige bewoners hun vrijetijd kunnen doorbrengen. Wordt derhalve de informatie uit het rapport meegenomen in de ontwikkelplannen voor nieuwe woonwijken? Uiteraard geldt deze vraag voor projecten in de gehele provincie. Hoe gaat gedeputeerde ervoor zorgen dat dit soort situaties niet opnieuw ontstaan, waardoor er een tekort ontstaat aan recreatiemogelijkheden?

Over het algemeen is er grote behoefte aan recreatie, zeker bij een toenemend aantal inwoners. Op pagina 24 staat dat bij 32 van de 37 gebieden de auto het meest gekozen vervoersmiddel is om er te komen, ook in gebieden met vooral lokale bezoekers. Hoe kan er zodanig worden gestuurd dat mensen met de fiets of OV komen of dichterbij huis blijven? Nog betere fietspaden, beter OV; er zijn vast mogelijkheden om de ingesleten patronen te doorbreken.

De **voorzitter** informeert of de motie volgens de ChristenUnie is afgedaan?

Mevrouw **Hogendoorn** (CU) laat dat graag nog even afhangen van de beantwoording.

Statenlid **Er** (GL) merkt op dat GroenLinks zowel bij de Ladder van Leisure als bij de eindrapporten meer duidelijkheid over de toepassing en de uitwerking ervan. Aan het einde van de Ladder van Leisure wordt aangegeven dat deze vooral onderdeel moet worden van een gezamenlijk proces en dat deze onder de aandacht zal worden gebracht van betrokken partijen. Wat GroenLinks betreft wordt er echter te weinig ingegaan op hoe dit precies gaat gebeuren en op welke wijze de TBO's en andere betrokken partijen dit zouden kunnen gaan implementeren, en welke gevolgen ervan verwacht mogen worden. Op deze manier vreest GroenLinks dat het snel ergens achterin de kast belandt en dat er straks niet meer naar wordt omgekeken.

Voorts sluit het ook helemaal niet aan op de toon van de eindrapporten. Laatstgenoemde rapporten klinken heel erg alarmerend. Op dit moment is er in bijna alle delen van Noord-Holland een groot tekort aan recreatieruimte. Dit heeft hele grote gevolgen voor de natuur, want die staat die heel erg onder druk. In de rapporten worden vervolgens verschillende perspectieven en ontwikkelingsstrategieën genoemd. In de brief wordt vervolgens aangegeven dat GS samen met de TBO's, de gemeenten en de natuurorganisaties al die ontwikkelingsstrategieën verder gaan uitwerken. GroenLinks vindt dit echter opnieuw vrij summier en vooral erg vrijblijvend, terwijl het rapport eigenlijk heel erg duidelijk is over de alarmerende gevolgen voor de natuur in de provincie, maar ook voor de recreatiemogelijkheden. Wat GroenLinks betreft gaat gedeputeerde daarom een stuk verder en hoort de fractie graag op welke manier het daadwerkelijk geïmplementeerd gaat worden en wat daarvan verwacht mag worden.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) hoorde Statenlid Er in één zin "*natuur en recreatie*" zeggen. Bedoelt ze daarmee "*natuur in recreatie*" of zijn het twee aparte elementen die in ogenschouw moeten worden genomen? Mevrouw Jellema hoorde het net ook bij de Partij voor de Dieren en de heer De Wit (VVD) hield er ook een betoog over. Je kunt een recreatiegebied beginnen -- 40 tot 50 jaar geleden is de provincie met een aantal gestart -- en na een halve eeuw na dato is het tot natuur geworden of wordt het als zodanig bestempeld. Dat is het grote heikele punt in deze discussie. Wat bedoelt Statenlid Er derhalve met "*natuur en recreatie*"? Beschouwt zij dat als één of als twee verschillende elementen?

Statenlid **Er** (GL) vindt het logisch dat het in één is. Zoals mevrouw Jellema (PvdA) zelf ook zegt, zijn heel veel recreatiegebieden achteraf natuurgebieden geworden. Voor GroenLinks staat zeker de natuur voorop. De fractie begrijpt dat er een hoge druk staat op de recreatie en daar moet ook zeker een oplossing voor gevonden worden, maar dat moet niet ten koste van de natuurgebieden gaan.

De **voorzitter** informeert of voor GroenLinks de motie als afgedaan kan worden beschouwd.

Statenlid **Er** (GL) beschouwt de motie zeker niet als afgedaan, mede gelet op de vragen zij aan het einde van haar betoog heeft gesteld.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en geeft het woord aan gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal** (D66):
Gedeputeerde Zaal zit vanwege corona in isolatie en is derhalve digitaal aanwezig.
Vooraf is het belangrijk om op te merken dat het rapport in principe losstaat van de motie. De motie was eerder ingediend en het rapport hebben GS op basis van de Visie recreatie en toerisme laten uitbrengen. Omdat het zo nauw met elkaar samenhangt, hebben GS het rapport met deze brief meegezonden, maar de reactie van GS op de motie is geen antwoord op alle vragen, aanbevelingen en conclusies uit het rapport. Gedeputeerde Zaal wil die op een nader moment nog met de commissie NLG bespreken. De Ladder van Leisure kan wel een goede bijdrage leveren, in ieder geval aan een van de aanbevelingen uit het rapport. Maar de noodzaak om meer te doen aan recreatiemogelijkheden en de door de Statenleden erkende zorg voelt gedeputeerde ook sinds zij het rapport heeft gelezen. Gelet op die 500.000 extra inwoners in Noord-Holland voorziet de

provincie echt een groot tekort op het gebied van recreatie in het groen. Dat vraagt een veel bredere afweging, oplossing en gesprek met de Staten dan alleen ten aanzien van deze motie. GS wilden de Staten echter ook niet onthouden op dit moment.

Gedeputeerde Zaal meent dat SP en de mede-indieners van deze motie eigenlijk wel een heel goed punt hebben. Zij is derhalve ontzettend blij dat de motie is ingediend, ook al constateert zij dat ze het over de uitvoering niet helemaal eens zijn. Gedeputeerde vindt het wel belangrijk dat die motie er ligt en dat daarmee aan de slag wordt gegaan. In 70% van de gebieden ontstaat een probleem rondom heet draagvlak.

Wat het draagvlak betreft, bemerkt gedeputeerde dat er door sommige Statenleden heel erg gefocust op bepaalde activiteiten. Gedeputeerde zou daar juist van weg willen blijven. Het gebrek aan draagvlak in een natuurgebied of een recreatiegebied kan niet aan één soort activiteit worden gekoppeld. Het gaat om het brede verhaal, een brede afweging. De groepsgrootte is al genoemd, maar het gaat ook om de wijze van recreatie. Het gaat voorts om de manier waarop de mensen er komen, het soort natuur, de afstand van de natuur tot de activiteit, et cetera.

> Mevrouw **Jellema** (PvdA) hoort gedeputeerde spreken over "*draagvlak*", maar zij bedoelt waarschijnlijk "*draagkracht*". Klopt dat?

Gedeputeerde **Zaal** beaamt dat zij inderdaad "*draagkracht*" bedoelt.
Die draagkracht van recreatiegebieden hangt dus met verschillende aspecten samen. Er moet derhalve gekeken worden naar de balans als geheel. Gedeputeerde meent dat dit instrument daar zeker goed bij kan helpen. Tegen de heer Hollebeek merkt zij op dat dit instrument niet enkel het kwadrant betreft, maar ook de interventieladder verderop in het stuk, waarbij ook de ingrepen, de instrumenten en het handelingsperspectief worden beschreven. Dat is de daadwerkelijke ladder in samenhang met het kwadrant.

Voorts is gevraagd of je dit dan niet zou moeten gebruiken voor individuele toetsing van bijvoorbeeld een festival. Dat lijkt gedeputeerde niet wenselijk en niet mogelijk, want daarvoor geldt gewoon de vergunningsprocedure. Soms gaat de provincie over de vergunning en soms gaat ook een gemeente over een vergunning. Of soms besluit het recreatieschap. De provincie kan daar geen classificering voor aangeven. Daarmee zou zij immers de bevoegdheid van de gemeenten doorkruisen, hetgeen niet mogelijk en niet wenselijk is. Om die reden wordt de Ladder van Leisure vooral gebruikt voor bredere afwegingen, bijvoorbeeld bij een uitvoeringsvisie van een recreatieschap of bij een TBO of juist ook voor de uitvoering van de provinciale Visie recreatie en toerisme. Een veel nadere classificering op in te delen activiteiten is niet mogelijk, zodat de provincie daar niet aan kan voldoen.

Voorts is gevraagd hoe de provincie nu verdergaat. Er zijn al een aantal TBO's die geïnteresseerd hebben gereageerd en graag verder willen spreken met de provincie. Gedeputeerde zal het natuurlijk ook agenderen bij de recreatieschappen waarin de provincie is vertegenwoordigd. Omdat het een probleem is dat de hele provincie aangaat, is het streven om juist ook schapoverstijgend, met de TBO's, de natuurgebieden en partijen als Waternet, te gaan kijken:

1. hoe we op een goede manier zorgen dat er voldoende recreatiemogelijkheden blijven bestaan voor het groeiend aantal inwoners van Noord-Holland, en

2. hoe we die Ladder van Leisure goed kunnen inzetten, opdat we het instrument ook daadwerkelijk gaan gebruiken.

Er is al heel positief gereageerd. Gedeputeerde Zaal kan een TBO niet dwingen om het te gebruiken, maar naar aanleiding van de reacties is haar huidige gevoel dat het zeker gebruikt gaat worden. Zij zal haar positie binnen de schappen daar ook voor gebruiken.

De heer **Hollebeek** (PvdD) hoort gedeputeerde zeggen dat waar we het kunnen gebruiken. In het verleden heeft de provincie te maken gehad met ambitiedocumenten. Hoe verhoudt zo'n ladder zich daartoe? Hoe is daar bruikbaar voor de Staten?

Gedeputeerde **Zaal** meent dat de heer Hollebeek (PvdD) een heel goed voorbeeld noemt van een situatie waarin het instrument gebruikt kan worden. Sommige schappen werken met ambitiedocumenten. Andere schappen werken met een visie en een uitvoeringsprogramma. Die Ladder van Leisure gaat ook echt een instrument zijn dat de provincie in zo'n schap, met de gemeenten die er ook in zitten, kan gebruiken om zo'n ambitiedocument of zo'n visie met uitvoeringsprogramma vorm te geven. De Staten kunnen het dan over het geheel langs de Ladder leggen. Maar als het goed is, zullen GS de Staten meenemen in hoeverre de Ladder van Leisure gebruikt is.

Gedeputeerde Zaal schets nog een ander voorbeeld. Bij Twiske-Waterland wordt thans gewerkt aan een zonering, om juist die balans te vinden tussen natuur en recreatie en ook die daadkracht te versterken. Ook daarbij zal zo'n ladder een goed instrument kunnen zijn. Gedeputeerde ziet derhalve hele concrete manieren om dat ook in de praktijk te brengen. Maar er zijn eigenlijk twee voorbehouden omdat de provincie daar gewoon niet over gaan. Voor individuele vergunningen gelden regimes en soms hebben andere partijen de bevoegdheid. De provincie kan een en ander dan niet afdwingen, maar het wel onder de aandacht brengen.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) hoort gedeputeerde Zaal zeggen dat zij met TBO's in overleg is en dat ze dit instrument willen gaan gebruiken, hetgeen mooi is. Er zijn echter nog andere partners die dat eigenlijk ook zouden moeten doen. Mevrouw Jellema wijst op bijvoorbeeld de gemeenten. De SP wees reeds op de Donkere Duinen in Den helder. Mevrouw Jellema heeft het uitgerekend. Als daar die 35 villa's komen, levert dat de gemeente Den Helder ongeveer €100.000 aan toeristenbelasting op. Dat is wel een hele leuke incentive voor zo'n gemeente. Hoe ga je die dan toch overtuigen dat het misschien niet zo'n heel goed idee is en dat ze die ladder zouden moeten gebruiken. En als ze hem zouden gebruiken, zouden ze volgens mevrouw Jellema niet anders dan tot de conclusie kunnen komen dat het niet zo'n goed idee is om daar 35 luxe vakantievilla's te plaatsen.

Gedeputeerde **Zaal** gaat de Ladder of Leisure ook zeker aandacht brengen bij de gemeenten, zowel de gemeenten waarmee de provincie in een schap zitten als ook de anderen gemeenten, vooral in Noord-Holland Noord. Uiteindelijk blijft het natuurlijk de afweging van een gemeente of een activiteit aan het bestemmingsplan voldoet. Gedeputeerde treedt niet in die bevoegdheid.

Mevrouw **Bouhlel** (SP) vraagt hoe gedeputeerde het dan gaat aanpakken als de gemeenten de Ladder van Leisure naast zich neerleggen omdat ze toch de dollartekens in hun ogen blijven zien?

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat ze daar niets aan kan doen. Het is een stimulerend, vrijwillig instrument. Op het moment dat een gemeente bepaalt dat het bijvoorbeeld aan het bestemmingsplan voldoet en een omgevingsvergunning verleent, en deze niet in strijd zijn met de provinciale Omgevingsverordening over andere regelgeving, dan heeft de provincie wat dat betreft geen juridische bevoegdheden. Het betreft dan een afweging van de gemeente. Gedeputeerde zou daar ook niet aan willen tornen.

Gedeputeerde komt tot een afronding. Dit is wat de provincie binnen haar bevoegdheden kan doen met deze Ladder van Leisure. Het gaat om een bredere afweging van bijvoorbeeld visies en ambitiedocumenten, maar niet van individuele activiteiten. Gedeputeerde zal hem verder onder de aandacht brengen van alle partijen die men maar kan bedenken in de recreatieve wereld. Daarmee is nog steeds naar de mening van GS deze motie afgedaan. Dat neemt niet weg dat men met elkaar voor een veel bredere opgave staan naar aanleiding van het rapport. De VVD vroeg om ook dat gesprek verder te voeren. In het rapport staat dat vooral gedragsverandering wordt beoogd. Handhaving is de meest "eenvoudige" maar ook de meest negatieve vorm van sturing. In het rapport staat voorts dat men er met elkaar voor moet zorgen dat er voldoende groen is en dat er ook meer recreatiemogelijkheden komt. Dat wordt met deze Ladder niet opgelost, maar gedeputeerde gaat daar wel heel graag het gesprek over aan met de Staten, alsmede met alle partners in het veld die bij deze Ladder betrokken zijn. Dat aanbod wil gedeputeerde graag doen, ook voor degenen die vragen hebben gesteld die eigenlijk veel verdergaan dan onderhavige motie.

De **voorzitter** vraagt hoe een en ander er dan uit komt te zien. De behoefte aan een gesprek is inderdaad geuit. Er is een BOT-overleg geopperd. De voorzitter vraagt of gedeputeerde hiertoe een specifieke suggestie heeft. Of zal de commissie dat zelf inrichten?

Gedeputeerde **Zaal** gaat niet over de agenda van de Staten, maar meent dat een BOT-overleg een mooie manier zou kunnen zijn. Er dient dan wel onderling bekeken te worden of het raadzaam is het voor of na het gesprek van gedeputeerde met de sector (de TBO's, de recreatieschappen etc.) in te plannen.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording. Een aantal partijen heeft aangegeven dat de motie wat hun betreft nog niet is afgedaan. Een aantal andere partijen kon er wel mee leven, maar gaf aan dat een en ander afhankelijk is van de wijze waarop het verdergaat. Volledigheidshalve maakt gedeputeerde in tweede termijn nogmaals een ronde.

Tweede termijn

Mevrouw **Bouhlel** (SP) geeft aan dat haar fractie de motie nog niet als afgedaan beschouwt en dat zij uitkijkt naar de volgende gesprekken, in de vorm van een BOT of anderszins.

De heer **Hollebeek** (PvdD) beschouwt de motie als niet afgedaan.

De heer **De Wit** (VVD) beschouwt de motie wél als afgedaan.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) merkt op, mede richting de SP, dat in de motie wordt gevraagd de Ladder

van Leisure te gebruiken als kader voor alle recreatieve activiteiten. Daarvan wordt heeft de gedeputeerde gezegd dat zij geen doorzettingsmacht heeft c.q. wil aanwenden, omdat ze niet wil treden in de bevoegdheden van bijvoorbeeld gemeenten. Is dat de reden waarom de SP de motie niet als afgedaan beschouwt? Mevrouw Jellema vindt hem namelijk heel uitputtend behandeld. Of je het nou een "Ladder" of een "kwadrant" noemt, kun je toch moeilijk ontkennen dat deze motie zeer uitputtend is uitgewerkt, voorzien van een bijlage met al die onderzoeken. De tweede bullet is wellicht niet afgedaan, maar dat betreft een verschil van inzicht en niet zozeer een onjuiste uitwerking.

Mevrouw **Bouhlel** (SP) meent dat de motie niet is afgedaan omdat die anders geïnterpreteerd is dan de SP die bedoeld heeft. Dat is niet veranderd na de beantwoording van gedeputeerde Zaal. De SP vindt dat er nog wel mogelijkheden zijn. Mevrouw Bouhlel noemt de festivals als voorbeeld. De makkelijkste stap is om eens te kijken naar de natuurvergunningen. De groepsgrootte is een eerste punt van aandacht.

Mevrouw **Hogendoorn** (CU) vindt het lastig, aangezien de indieners van de motie niet tevreden zijn. Tegelijkertijd is er wel heel veel werk gedaan en begrijpt mevrouw Hogendoorn de beantwoording van gedeputeerde. Zij kiest ervoor om de motie toch als niet afgedaan te beschouwen.

Statenlid **Er** (GL) kampt enigszins met hetzelfde dilemma als de ChristenUnie. Zij begrijpt volledig de beantwoording van de gedeputeerde, maar aangezien de indieners niet tevreden zijn, beschouwt GroenLinks de motie derhalve ook als niet afgedaan.

De **voorzitter** wijst erop dat een aantal partijen in eerste termijn niet het woord hebben gevoerd. Hun stem is thans alsnog nodig om tot een meerderheid te komen voor het al dan niet afdoen van de motie.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) beschouwt de motie als afgedaan.

De **voorzitter** merkt op dat D66 in de chat heeft afgegeven dat de motie is afgedaan.

De heer **Mantel** (JA21) beschouwt de motie als afgedaan.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) merkt op dat de motie wat zijn fractie betreft is afgedaan.

De **voorzitter** constateert dat de fracties van Forum voor Democratie en DENK thans niet (langer) aanwezig zijn. Zij maakt tezamen met de griffie de som op. Er wordt gewerkt met een gewogen peiling. De motie wordt door een meerderheid als afgedaan beschouwd (VVD, Partij van de Arbeid, D66, CDA, JA21 en PVV) en zal als zodanig worden doorgeleid naar het Presidium. Wél wordt meegegeven dat een aantal bedenkingen waren en dat in ieder geval een BOT-overleg in gang wordt gezet.
Met name de SP geeft aan dat de motie niet is uitgevoerd zoals bedoeld. Dat zit 'm er met name in dat die ook als kader gebruikt moet worden.
De voorzitter geeft het woord aan gedeputeerde Zaal voor een reactie.

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal** (D66):

Gedeputeerde Zaal wil er nog kort op reageren. Het punt van de SP dat het gebruikt moet worden voor de toetsing van individuele activiteiten is onmogelijk. Daarbij geeft gedeputeerde mee dat de provincie op basis van de natuurvergunning niet lichtvaardig vergunningen afgeeft. Dat betreft een streng kader. Er wordt rekening gehouden met het ecologische aspect. Er zit een beheerplan onder. Er wordt straks in verschillende schappen met zoneringen gewerkt. Het zit derhalve goed in elkaar. Op het moment dat de natuur wordt aangepast door een activiteit, dan wordt de vergunning niet verleend. Daar behoeft derhalve niet naar te worden gekeken, aangezien een en ander al is geregeld. Wat er nu bijkomt -- gedeputeerde is blij dat de SP daarmee is gekomen -- is dat er juist op een bredere basis, binnen een schap, een regio of zelfs de provincie, een goede afweging gemaakt kan worden over wat waar mogelijk is, en waar er instrumenten zijn om het gedrag van mensen te beïnvloeden. Gedeputeerde bedankt de commissie voor het feit dat de motie met een, weliswaar kleine, meerderheid is afgedaan. Zij gaat hiermee met heel veel plezier aan de slag. Ze benadrukt dat de provincie er nog niet klaar mee is. Een deel van de vragen die vandaag gesteld zijn, komt later terug in een BOT-overleg. Er ligt immers een grote, gezamenlijke opgave.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording en rondt het agendapunt af.

5. B-agenda_Landbouw

5.a Agenderingsverzoek CDA Brief LTO Informatievoorziening situatie Oekraïne

De **voorzitter** geeft als eerste het woord aan mevrouw Koning-Hoeve van CDA, als zijnde indiener van het agendaverzoek.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) merkt op dat de oorlog in Oekraïne een grote impact heeft op de agrarische markten. Oplopende kosten voor energie en grondstoffen wakkeren de zorgen over voedselzekerheid aan. De voedselprijzen stijgen enorm. Afgelopen week sprak minister Hoekstra van Buitenlandse Zaken ook over angst voor voedselschaarste en stijgende hongersnoden. Volgens de financieel analist is het belangrijk om te bekijken wat er gebeurt met het thema duurzaamheid en voedsel. Met de gevolgen van de oorlog zijn er ander prioriteiten ontstaan. Wil je echt kunnen investeren in duurzaamheid, dan zal de consument daarvoor moeten betalen. Maar nu de prijzen stijgen om andere redenen gaat het heel lastig worden om de consument nog meer te laten betalen voor een duurzaam product. Zouden we niet moeten bekijken of we de ambities op het gebied van duurzaamheid kunnen aanpassen? Een deel van onze inwoners is simpelweg niet in staat om nog meer te betalen voor voedsel en energie.

Mevrouw Koning-Hoeve vervolg met een citaat van een financieel analist: "*De Europese Unie moet gaan nadenken over voedselzekerheid voor de eigen burgers. Over die geopolitieke component is bij het opstellen van de boer-tot-bordstrategie en de Green Deal nooit nagedacht.*" De analisten wijzen erop dat het grote voedselaanbod als een vanzelfsprekendheid werd gezien. Door de vergroeningsplannen nemen de landbouwopbrengsten af en door de oorlog door Oekraïne krimpt het aanbod gigantisch. Dan heb je echt een probleem. Het kan niet anders dan dat de Europese landbouwpolitiek tegen het licht wordt gehouden. Het CDA is van mening dat ook in Noord-Holland dat moet gebeuren. De ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid moeten ook in balans zijn met verdienmodellen en met voedselzekerheid. Misschien moeten we er op een andere manier naar kijken, bijvoorbeeld door meer met technieken te werken dan met de afschaling van

productie. In de artikelen aangeleverd bij de ingekomen stukken van heden staat dat er wereldwijd al sprake is van een ernstig voedseltekort. "*Na virus en oorlog komt de honger*", luidt een van de koppen. Het getuigt niet van medemenselijkheid als de provincie Noord-Holland alleen maar bekijkt of zij zelf nog wel genoeg te eten heeft. Zij heeft ook een verantwoordelijkheid voor mensen elders in de wereld. Er zijn al langzaamaan wat aanpassingen. In sommige landen in de braaklegregeling opgeschort om meer voedsel te telen. De Verenigde Naties vrezen dat de oorlog miljoenen armen in actuele nood zal brengen. Kijk naar de geschiedenis. Veel rampen die tot hongersnoden hebben geleid, zijn al gepasseerd in de geschiedenis. Wat leert de provincie daarvan?

Een omslag naar duurzaamheid door samenwerking tussen bedrijven en innovaties kan op dit moment zeker gebeuren. Dat is een goede weg. Maar twijfel is er bij het uit de productie halen van land of sterk extensiveren. Bij extensivering krijg je in veel gevallen dat je maatregelen moet nemen die niet meer gefinancierd kunnen worden. Dat is voor velen onmogelijk. Het CDA wil GS en PS verzoeken om bij verdere uitwerking van het beleid rond duurzaamheid, de voedselvisie, de omzetting van landbouwgrond naar natuur et cetera, rekening te houden met de hedendaagse situatie in de wereld. Kijk of een pas op de plaats nu nodig is om sterke prijsstijgingen verder te voorkomen en toenemende honger in de wereld tegen te gaan. Het CDA hoort graag op welke punten men elkaar hierin kan vinden, zowel van de andere partijen las van de gedeputeerde.

De **voorzitter** bedankt mevrouw Koning-Hoeve (CDA) voor haar inleiding en geeft het woord aan de overige Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

Mevrouw **Kapitein** (D66) bedankt het CDA voor het agenderingsverzoek. Het is vreselijk wat er in Oekraïne gebeurt en vreselijk wat de consequenties daarvan zijn. Is er daarmee een tekort aan voedsel in de wereld? De meningen verschillen daarover. Mevrouw Kapitein wijst op het standpunt van de agrarische econoom Petra Berkhout. Volgens haar komt er nauwelijks Oekraïens graan naar Nederland. Zelfs wereldwijd is er niet een tekort aan voedsel. Er zijn volgens haar wel andere grote problemen, namelijk de toegankelijkheid, de verdeling en de prijs van voedsel. Deze problemen bestonden al, maar de oorlog heeft deze versterkt. De zorgen zijn terecht, maar het zijn eerder economische en sociale problemen. De vraag voor de provincie Noord-Holland luidt wat zij met een eventueel voedseltekort kan. Betekent dit dat zij haar grond alleen voor landbouw moet reserveren? Of moet ze minder snel haar grond aan woningen geven of minder natuur creëren? Nee, dat wil D66 niet in Noord-Holland. Het is wel een bevestiging dat Nederland c.q. de provincie voor haar voedsel minder afhankelijk zou moeten zijn van wat er elders in de wereld gebeurt. Oftewel, kortere ketens. Voorts moet er nog sneller worden omgeschakeld naar duurzame landbouw, zoals Tineke de Vries van LTO Akkerbouw ook zegt. De transitie van dierlijk naar plantaardig zou idealiter nog hoger op de agenda moeten komen. Voor de sociale kant van voedsel moet integraal naar de totale keten worden gekeken. In de provinciale Voedselvisie ligt voor al deze zaken een mooie basis. D66 meent dat er goede stappen worden gezet.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of mevrouw Kapitein (D66) niet ziet dat in bijvoorbeeld Ethiopië en Bangladesh enorme hongersnoden ontstaan omdat er gewoon geen granen meer naartoe gebracht kunnen worden, omdat deze er simpelweg niet zijn?

Mevrouw **Kapitein** (D66) beaamt dat haar fractie inderdaad ziet dat daar hongersnoden ontstaan, hetgeen zij vreselijk vindt. Het is echter de vraag wat daarvan de echte oorzaak is. Heeft het niet veel meer een economische en een sociale oorzaak dan dat er te weinig voedsel is?

Statenlid **Kostic** (PvdD) hoort weer de fossiele agrolobby die zich er zorgen over maakt dat er te weinig ruimte is voor de landbouw en dat er honger dreigt. Als dat echt de zorg van het CDA zou zijn, dan zou de fractie vandaag nog moeten pleiten voor de transitie naar minder dierlijk en meer plantaardig. Bij de technische briefing is reeds besproken -- wetenschappers bevestigen het bovendien al jaren -- dat de meeste grond thans gebruikt wordt voor veevoer en dat is ontzettend inefficiënt. Dierlijke producten maken gemiddeld slechts 18% van de calorieën in ons dieet, maar de veehouderij neemt wereldwijd 83% van de landbouwgrond in beslag. 61% van de EU-graanvoorraad gaat gewoon naar veevoer. Twee derde van de oppervlakte van Nederland gaat naar veevoer. Dus er is voldoende voedsel in de wereld -- dat zeggen alle wetenschappers -- maar het wordt gewoon niet goed verde00eld.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of de Partij voor de Dieren niet ziet dat voor dierlijke consumptie vaak geteeld wordt op gronden waar vaak niks anders geteeld kán worden, bijvoorbeeld gras in veenweidegebieden? Ook in andere landen gebeurt dat vaak op hele grote gronden waar geen tarwe of anderszins geteeld kan worden, maar enkel gras en andere producten voor dierlijke consumptie.

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft daarover twee opmerkingen. Allereerst is het maken van dierlijke producten zo inefficiënt dat zelfs indien, hypothetisch gezien, een deel van de grond (de veenweidegebieden) wordt teruggegeven aan de natuur en de rest van de grond gebruikt wordt voor landbouw, zij het minder dan nu, er veel meer mensen gevoed kunnen worden dan met het huidige systeem mogelijk is. Zo inefficiënt is het. Dit zegt niet alleen de Partij voor de Dieren, maar ook Oxford, Harvard, Leiden en noem maar op. Statenlid Kostic blijft zich erover verbazen dat men op deze fossiele weg blijft zitten en het CDA hier steeds op blijft hameren. Het is onwetenschappelijk, onverantwoord en gewoon niet eerlijk naar de boeren. Laten men met elkaar optrekken om de boeren in de transitie te helpen richting meer plantaardig en niet dit soort sprookjes steeds verkopen. Het gaat ook ten koste van de armste mensen in de wereld, want zij moeten concurreren met de westerse vee-industrie. Dat is de reden waarom de problemen die het CDA nu schetst, ontstaan.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) is het totaal niet eens met Statenlid Kostic (PvdD). Er zal misschien een deel van de gebieden die nu voor de teelt van producten voor dierlijke consumptie gebruikt worden, omgezet kunnen worden, maar lang niet alles. Er zijn zo veel landen waar echt die dieren nodig om eiwit dat voor hen opneembaar is, om te zetten in eiwitten voor mensen. Mevrouw Koning-Hoeve is het derhalve niet eens met de Partij voor de Dieren.

Statenlid **Kostic** (PvdD) betreurt het dat de wetenschap niet gevolgd wordt door het CDA. Ten slotte merkt zij op dat er een viertal hamsterende handelaren in onder andere veevoer, dat nu de voedselprijzen opdrijft. Het komt er dus op neer dat de armste delen van de wereld moeten concurreren tegen de westerse veehouderij. Laat de provincie vooral opzetten op meer plantaardig

en de boeren daarbij helpen. Hopelijk zijn GS het daarmee eens.

Statenlid **Cardol** (GL) houdt het heel kort en sluit zich aan bij de vorige twee sprekers.

De heer **De Wit** (VVD) heeft op de iPad een bericht staan van de Verenigde Naties, die in mei al waarschuwden voor oplopende voedseltekorten en daarmee hongersnoden, met name in de armste delen van de wereld. Dat komt niet alleen door de huidige oorlog die gaande is, maar ook door de impact van corona en de klimaatverandering. Deze constateringen leren dat voedsel niet als vanzelfsprekend mag worden beschouwd. Bij een stijgende wereldbevolking is er de plicht om ook na te denken over hoe men in godsnaam alle monden nog gaat voeden. Goede voeding is het begin van iedere dag. De VVD meent dat de provincie Noord-Holland daar ook haar steentje aan moet bijdragen. Dat betekent dus dat niet alleen de landbouw van belang is voor bijvoorbeeld het beheren van de natuur of het kenmerkende landschap, maar ook gewoon voor diehard voedselproductie.

De heer De Wit refereert aan hoogleraar Rob de Wijk, die er ook bijzondere podcasts over heeft. Hij zegt eigenlijk dat voedselvoorziening op dit moment onderdeel is van de oorlogsmachine van Poetin. Het betreft nu een incidenteel conflict, maar kan ook best zo zijn in andere toekomstige conflicten. De heer De Wit sluit zich aan bij de woorden van het CDA dat de Europese Unie veel beter haar agrobusinessmodel zou moeten plotten en moet de provincie Noord-Holland op korte termijn oog blijven houden voor voedsel in de mondiale keten. Hij meent wel dat er gewaakt moet worden dat er niet al te grote stappen worden gezet omwille van het incident dat nu mondiaal plaatsvindt en welke impact Noord-Holland daarop kan hebben. De heer De Wit meent de provincie het met name binnen de eigen invloedssfeer moet houden. Hij blijft derhalve bij de boodschap die hij net ook heeft verkondigd in het kader van de veenweidestrategie. Er zijn veel opgaven in de landbouw op dit moment, over water, stikstof en bodem. Daarnaast zijn er opgaven wat betreft bedrijfsopvolging -- zijn er nog mensen die interesse hebben om in deze sector te werken? -- en risico op misoogsten door bijvoorbeeld een veranderend klimaat. Al die uitdagingen komen nu samen. Wat de VVD betreft is er één randvoorwaarde voor alle oplossingen, namelijk dat de sector en de mensen in die sector het ook nog moeten kunnen meemaken. Dat is de belangrijkste oproep van de VVD. Daar moet de provincie binnen haar invloedssfeer maximaal op inzetten. Dat betekent bijvoorbeeld in de aanpak van de stikstof, waarover ongetwijfeld nog veel zal worden gesproken, dat dat dus ook belangrijk is. Het gaat ook om de boer die het moet kunnen meemaken. Dat gaat de VVD inbrengen in de komende discussies binnen de provincie.

Mevrouw **Hogendoorn** (CU) merkt op dat Oekraïne de graanschuur van Europa is c.q. was. Nederland kan dat graan betalen, maar arme landen betalen hiervoor de prijs. Het is jammer dat dit punt nu gekaapt wordt voor de discussie "*vlees versus plantaardig*", terwijl het eigenlijk gaat over het punt voedselvoorziening en voedselzekerheid. Het is heel goed om te bespreken en scherp te houden hoe de provincie hieraan kan bijdragen.

Mevrouw **De Groot** (SP) meent dat deze discussie verdraaid veel lijkt op de discussie over het Groningse gas. Met andere woorden: Groningen mag nog verder gaan zakken doordat er daar gas vandaan gehaald wordt, omdat er oorlog in Oekraïne is. Natuurlijk is het zo dat mensen door deze crisis mogelijk getroffen worden door hongersnood, maar het is ook door het eigen "kolonialisme" of de omgang van de wereld dat de mensen in die landen zijn overgestapt van het eten van granen

die ze daar teelden naar het graan dat in Oekraïne wordt geteeld. Dat geldt misschien ook wel een beetje voor Nederland, aangezien het ook niet heel erg veel tarwe verbouwt voor het eigen brood. Mevrouw De Groot vindt het een beetje lastig om het CDA direct weer de gelegenheid te zien aangrijpen om over te gaan op een nog hogere voedselproductie in Noord-Holland.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) geeft aan dat ook zijn fractie zich zorgen maakt over de voedselzekerheid op korte en langere termijn. Daar heeft zij verschillende redenen voor, die vandaag niet allemaal behandeld kunnen worden. De heer Van Tiggelen benoemt er vijf:

1. De situatie in Oekraïne, waar enkele procenten van de graanproductie wereldwijd vandaan komt. Zeemijnen verhinderen het uitvaren van de betreffende bulk carriers. Wie daarvoor verantwoordelijk is, laat de heer Van Tiggelen even onbesproken.
2. De PVV betreurt dat ervoor wordt gekozen om een groeiende bevolking te combineren met een kaalslag in de agrarische sector op aantoonbaar irrationele gronden. Deze laatste bewering vergt enige toelichting. De PVV hecht eraan dat mensen begrijpen op grond van welke feiten de PVV tot deze conclusie komt. Wanneer wordt gesproken over reactieve stikstofverbindingen en boeren, gaat het over ammoniak (NH3). Het komt de PVV voor dat niet iedereen beseft hoe enorm weinig er van dit gas aanwezig is in de atmosfeer. Het gaat om slechts enkele miljardste delen van de lucht, niet meer. Diverse boeren hebben de laatste tijd methoden uitgevonden, inclusief werkende proefopstellingen die uitstoot aan de bron weten af te vangen met 95% tot zelfs 100% effectiviteit. De bewering dat er geen andere opties zouden zijn voor de boeren lijkt de PVV op gespannen voet te staan met de werkelijkheid. Waarom hoort men daar niks meer over? Sinds 1990 is de hoeveelheid ammoniak in de lucht met 65% afgenomen. In welke mate heeft de natuur hier positief op weten te reageren? Hoe is dat gemeten? Wanneer er geen sprake is van natuurherstel, op grond van welke feiten zou verdere vermindering dan opeens wél natuurherstel opleveren? Men probeert ons wijs te maken dat ammoniak, dat lichter is dan lucht en pas neerslaat bij regen, zou neerslaan op het naastgelegen Natuur2000-gebied. Het is zelfs zo dat ammoniak nog iets lichter is dan hete lucht in en heteluchtballon. En dat zou moeten neerslaan op het naastgelegen Natura2000-gebied?
   Er ligt af en toe iets op de auto van de heer Van Tiggelen dat veel zwaarder is dan ammoniak, te weten zand uit de Sahara, vele duizenden kilometers verderop. Je kunt soms iedereen in de maling nemen, sommige mensen kun je altijd in de maling nemen, maar je kunt niet altijd iedereen in de maling nemen. De laatste tijd wordt in diverse publicaties melding gemaakt van stikstoftekort in de natuur, onder anderen door een groep Duitse dendrologen en boeren die zich zorgen maken om een lager eiwitgehalte in tarwe en rogge als gevolg van stikstoftekort. Het heeft er alle schijn van dat er geen strijd gaande is tegen stikstof, maar tegen boeren die iets hebben waar behoefte aan is, namelijk vierkante meters.
3. Een geheel andere bedreiging voor de voedselzekerheid zou een nieuwe periode van global cooling zijn die overigens reeds lijkt te zijn begonnen, zoals door diverse wetenschappers aangekondigd. De laatste jaren worden wereldwijd aan de lopende band koude- en sneeuwrecord gebroken. Deze zijn niet te zien of te horen bij de NPO. Deze ontwikkeling gaat op termijn ernstige gevolgen hebben voor de landbouw en voedselvoorziening. Hierdoor worden de boeren nog veel belangrijker dan ze nu al zijn. Met name de fruitteelt zal hier als eerste door worden getroffen. De bijdrage aan voedselzekerheid zou als eerste stap vergen dat het stikstofsprookje door de shredder gaat. De politiek doet hier iets wat ook op andere onderwerpen gaande is: geld dat de burger niet heeft, besteden aan oplossingen die niet werken, ter bestrijding van problemen die er niet zijn.

4. De voedselzekerheid staat onder druk doordat de kunstmatig hoge energieprijzen de visserijsector en de glastuinbouw in een onmogelijke situatie brengen, waarbij het stilleggen van de bedrijfsvoering steeds vaker de enige optie is. Meer uitgeven dan er binnenkomt, is iets waar alleen de overheid langdurig mee wegkomt. De visserij en de glastuinbouw kunnen die grap niet uithalen.
5. Voedsel moet er niet alleen zijn, maar je moet het ook nog kunnen betalen. €60 miljard uitgeven aan een klimaatsprookje en stikstofgekte kost de 8 miljoen huishoudens in dit land €7.500 per huishouden. Daar kun je aardig wat boodschappenkarretjes mee vullen. Op het moment is de overheid bezig met het plegen van economische euthanasie op een groeiend deel van de bevolking. Een krasse uitspraak die de heer Van Tiggelen toch wil maken. De PVV verwacht niet dat men naar haar zal luisteren. Haar lijkt de enige vreedzame manier om van dit wanbeleid af te komen, het verstandig hanteren van de rode potloden op 15 maart 2023.

De bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en geeft het woord aan gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal** (D66):
Gedeputeerde Zaal bedankt mevrouw Koning-Hoeve (CDA) voor het agenderen van dit belangrijke onderwerp. Het is goed dat er in Provinciehuis een keer het gesprek over wordt aangegaan. Wat in Oekraïne gebeurt, is natuurlijk vreselijk, in de eerste plaats vanuit humanitaire overwegingen. Ook de economische gevolgen zijn aanzienlijk, zowel op mondiaal niveau en ook qua voedsel, maar ook op provinciaal niveau. Op dat laatste zal gedeputeerde zich vandaag focussen. Naar aanleiding van de vraag van het CDA is gedeputeerde het gesprek aangegaan met de sector. De fractie is best geschrokken van de consequenties die de oorlog heeft voor de provinciale agrarische sector, zowel ten aanzien van de prijzen voor grondstoffen, veevoer en kunstmest, als voor de glastuinbouw de enorme prijsstijging van energie. Gedeputeerde ziet ook dat ondernemers in Noord-Holland moeilijke keuzes moeten maken om bijvoorbeeld maar de kassen leeg te laten staan of geen investeringen te doen. Zij maakt zich daar zorgen om, maar in algemene zin kan de voedselproductie Noord-Holland gelukkig wel doorgaan. Vorige week heeft er in de commissie EFB een technische briefing plaatsgevonden, waaruit bleek dat het bijvoorbeeld qua import en export nog redelijk te overzien is in deze provincie. Maar nogmaals, de gevolgen zijn op individueel ondernemersniveau best groot. Daarover moet men derhalve het gesprek blijven aangaan. Het probleem mondiaal, Europees en landelijk. Gedeputeerde wil nog één ding zeggen over het Noord-Hollandse beleid. Uiteindelijk laat de oorlog in Oekraïne zien dat de wijze waarop er nu voedsel wordt geproduceerd en geconsumeerd niet de wereldbevolking gaat voeden. Dat moet echt anders. Gelukkig draagt de provincie Noord-Holland daar met haar Voedselvisie een steentje aan bij. Dat gaat om een verduurzaming in de hele keten. Dat gaat ook om een meer regionale voedselvoorziening in de korte keten. Het gaat om regenerieke en kringlooplandbouw. Belangrijk is ook dat de eiwittransitie niet de enige oplossing is. Indien wat er wordt geproduceerd op die landbouwgrond eerst door de dieren en dan door de mens wordt geconsumeerd, draagt dat ook bij aan een duurzamer voedselsysteem. Dus het is een combinatie van verschillende zaken, waarbij de kosten eerlijk verdeeld moeten worden over de keten. Dat is ook de reden waarom de provincie met de Voedselvisie ook de ketenbenadering heeft neergelegd, omdat de kosten niet allemaal gedragen moeten worden door de boeren, maar ook door de consument en de lagen daartussen. Het is een enorme uitdaging om in alle ketenlagen de eerlijke prijs door te voeren. Gedeputeerde hoopt dat het ministerie daar ook naar zal kijken.
Een kort antwoord op de vraag van mevrouw Koning-Hoeve (CDA) is dat de oorlog in Oekraïne juist

laat zien dat het beleid op het gebied van verduurzaming -- ook door de glastuinbouw van het gas af, maar ook op basis van de Voedselvisie -- alleen maar bevestigt hoe noodzakelijk en urgent het is dat alle lagen -- provincie, Rijk en EU -- een bijdrage gaan leveren aan de wijziging van het voedselsysteem. Gedeputeerde hoopt dan op een duurzame toekomst waarin iedereen in de wereld gevoed kan worden, maar ook op perspectief en een goed verdienmodel voor de boeren, die toch maar dat voedsel voor iedereen produceren.

De **voorzitter** constateert dat er geen behoefte is aan een tweede termijn. Tot besluit geeft zij het woord aan mevrouw Koning-Hoeve (CDA).

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) begrijpt enerzijds de reactie van gedeputeerde Zaal. Ten dele is zij het hiermee eens. Anderzijds is zij wel een beetje teleurgesteld dat zij niet meer laat blijken dat we qua voedsel in een wereldmarkt en wereldeconomie leven, waaraan we ons niet zomaar kunnen onttrekken. Natuurlijk is het CDA het met haar eens dat het goed is om de korte ketens te stimuleren, maar dat zal nooit de wereldhandel verdrijven. Gedeputeerde kan ook niet beargumenteren dat Nederland gaat stoppen met koffie drinken, thee drinken of chocolade eten. Nederland blijft onderdeel van de wereldmarkt, ook qua voedsel. Mevrouw Koning-Hoeve blijft er derhalve voor pleiten dat gedeputeerde daar toch naar gaat kijken en dat ook Noord-Holland die bijdrage blijft leveren aan de voedselzekerheid in Europa en de rest van de wereld.

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal** (D66):
Gedeputeerde Zaal heeft niet gezegd dat zij alle voedsel uit de korte keten wil. De ambitie hiertoe in de Voedselvisie bedraagt 25%. Dat betekent dat er nog 75% van verder kan komen. Voorts is zij het met mevrouw Koning-Hoeve (CDA) eens dat er in Noord-Holland ook avocado's, koffie en chocola wordt geconsumeerd. Het betreft derhalve een van de maatregelen. Gedeputeerde benadrukt dat juist om de wereldbevolking te kunnen voeden, het zo belangrijk is dat er naar een ander systeem van productie en consumptie en alle lagen daartussen wordt gegaan, dus een betere manier om met de bodem om te gaan, meer plantaardig, meer regeneratief. Dan kan dat gerealiseerd worden. Maar gelet op de huidige manier maakt gedeputeerde zich ook zorgen over de toekomst.

De **voorzitter** bedankt het CDA en de gedeputeerde voor respectievelijk het agenderingsverzoek en de beantwoording en rondt het agendapunt af.

6. Rondvraag gedeputeerde Zaal

Er zijn geen aanmeldingen ontvangen.
De **voorzitter** gaat over tot een korte schorsing.

Schorsing van 16.20 uur tot 16.25 uur

7. A-agenda Water

7.a.1 Water: Amendement aangenomen in PS van ZH; aanvulling op het voorstel tot wijziging reglement voor Rijnland

7.a.2 Water: Wijziging reglement van bestuur voor het Hoogheemraadschap van Rijnland inzake geborgde zetels (A-agenda NLG 13-06-2022)

De **voorzitter** heropent de vergadering. Zij licht toe dat onderhavig onderwerp op 13 juni jl. reeds is besproken. Er is toen geconcludeerd dat het als hamerstuk naar PS kon worden doorgeleid. Echter, op 15 juni jl. hebben de Provinciale Staten van Zuid-Holland het voorstel gewijzigd aangenomen. GS van Noord-Holland hebben PS geïnformeerd met een brief over de besluitvorming aangaande de reglementswijziging en de gevolgen hiervan.
De commissie zal hedenmiddag de brief bespreken en PS opnieuw adviseren over de voordracht.

Als eerste geeft de voorzitter het woord aan gedeputeerde Loggen voor een korte toelichting.

Gedeputeerde **Loggen** (VVD) merkt op dat het redelijk uitzonderlijk is dat een reeds behandeld voorstel opnieuw ter tafel komt, zeker ook in ogenschouw genomen dat er een wetswijziging op dit onderwerp wordt verwacht. Het amendement loopt daarop vooruit. Een en ander leidt tot de nodige administratieve rompslomp. Het zou chiquer zijn geweest als de Staten van Zuid-Holland en de Staten van Noord-Holland het in gezamenlijkheid hadden opgepakt. Om die reden hebben GS gemeend om PS drie opties voor te leggen over hoe te handelen. Zij doen dit op neutrale wijze, opdat de Staten de volledige vrijheid hebben om tot een besluitvorming te komen.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Loggen voor diens toelichting. De drie benoemde opties luiden als volgt:

1. Besluiten op 4 juli conform voordracht 24 mei, uitgezonderd het onderdeel over de geborgde zetels;
2. Besluiten op 4 juli conform voordracht 24 mei, met een gelijkluidend amendement als in Zuid-Holland;
3. Voordracht aanhouden tot PS van 19 september.

De voorzitter geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn.

Eerste termijn

De heer **Mantel** (JA21) bedankt GS voor de drie gegeven opties in deze bijzondere casus. JA21 kan zich vinden in de voorgestelde wijziging die de collega-Statenleden van Zuid-Holland hebben aangenomen (optie 2). De fractie heeft daarom de intentie om het voorstel zoals aangegeven onder b. in te dienen in de Statenvergadering van 4 juli a.s. Graag hoort JA21 wat de visie van de andere partijen op dit onderwerp is, aangezien het recentelijk ook landelijke politieke aandacht heeft gekregen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) merkt op dat ook het CDA zich kan vinden in optie 2, oftewel het indienen van een gelijkluidend amendement als in Zuid-Holland.

De heer **De Wit** (VVD) heeft er in de vorige commissievergadering reeds op gewezen dat het zijn fractie geen goed plan lijkt om een ander beleid te voeren dan in Zuid-Holland. De VVD heeft derhalve de insteek om daartoe te komen. Optie 2 heeft derhalve haar steun.

Statenlid **Cardol** (GL) kan zich niet vinden in het voorstel uit Zuid-Holland. Noord-Holland heeft het er echter maar mee te doen, aangezien het niet mogelijk is om twee verschillende voorstellen op te leggen aan Rijnland. GroenLinks zal derhalve waarschijnlijk wel voor optie 2 (b.) stemmen.

Gedeputeerde Loggen heeft voorgaande commissievergadering een tijdspad voorgesteld. Het zou enorm kunnen helpen als dat tijdspad er vóór de PS-vergadering van 4 juli a.s. ligt. Of kan gedeputeerde wellicht nu al de zekerheid bieden dat, indien het besluit pas in september wordt genomen, de reglementswijziging alsnog tijdig wordt doorgevoerd en het bij de verkiezingen in 2023 kan worden meegenomen? Als die toezegging er niet komt, zal GroenLinks helaas moeten besluiten voor optie 2 (b.)

De **voorzitter** merkt op dat GroenLinks ruim door haar spreektijd heen is.

De heer **Hollebeek** (PvdD) sluit zich volledig aan bij de inbreng van Statenlid Cardol (GL). De Partij voor de Dieren wil een en ander het liefst zo democratisch mogelijk en zo snel mogelijk. Hoe minder geborgde zetels en hoe sneller, hoe beter. De Partij voor de Dieren opteert derhalve vooralsnog voor optie 3 (voordracht aanhouden tot PS van 19 september). Mocht het echter niet mogelijk zijn om duidelijkheid te krijgen voor september, dan zal de fractie akkoord gaan met zeven in plaats van negen geborgde zetels.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) geeft aan dat de voorkeur van haar fractie eveneens uitgaat naar optie 3. Net als GroenLinks en de Partij voor de Dieren vindt ook D66 het echter wel belangrijk dat de wijzigingen zo snel mogelijk kunnen worden doorgevoerd. Kan gedeputeerde derhalve bevestigen dat het eerder toegezegde tijdspad bij optie 3 niet in het geding komt? Naar aanleiding van diens reactie zal mevrouw Gonggrijp uiteindelijk afwegen of haar fractie voor optie 3. (voorkeur) dan wel voor optie 2. kiest.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) sluit zich aan bij de woorden van de heer Mantel (JA21). De PVV spreekt derhalve haar voorkeur uit voor optie 2 (conform voordracht 24 mei, met een gelijkluidend amendement als in Zuid-Holland).

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) merkt op dat haar fractie graag meegaat in het landelijke en derhalve optie 3 verkiest.

Mevrouw **Bouhlel** (SP) spreekt haar voorkeur eveneens uit voor optie 3.

De **voorzitter** bedankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn. Zij concludeert dat een aantal keren optie 2(b). is verkozen en een aantal keren optie 3 (afhankelijk van mogelijke toezeggingen over het tijdspad).
De voorzitter geeft het woord aan gedeputeerde Loggen voor diens beantwoording.

Beantwoording door gedeputeerde **Loggen** (VVD):
Gedeputeerde Loggen acht het verstandig om een aantal zaken uit elkaar te houden. Ten eerste is er sprake van een in de Tweede Kamer aangenomen wetsvoorstel, dat nog door de Eerste Kamer heen moet. Statenlid Cardol (GL) heeft ervoor gepleit om het tijdspad in beeld brengen. Hier is ook een toezegging op ontvangen. Rond 12 juli a.s. is het aan GS om het, ijs en weder dienende, vast te stellen. Voornoemd traject is pas aan de orde op het moment de wet formeel bekrachtigd is. De volgende vraag luidt dan of de provincie er klaar voor is en, zo ja, wanneer?

Het tweede traject is dat er reeds een reglementswijziging in gang is gezet, waarmee het aantal geborgde zetels van negen naar zeven wordt gebracht (gelijk aan de rest van de provincie Noord-Holland). Daarop is een nieuw amendement ingediend teneinde iets te doen aan de verhouding van de geborgde zetels. Vervolgens zijn er drie opties in kaart gebracht. De Staten moeten echter rekening houden met de theoretische mogelijkheid dat de Eerste Kamer het wetsvoorstel aanhoudt of verwerpt. Dan ontstaat er opnieuw vertraging. Optie 2 (b.) voorziet erin dat vooruitlopend daarop het traject toch doorgang kan vinden. Gedeputeerde kan zich voorstellen dat een amendement van dergelijke strekking ook op een positief advies van GS kan rekenen, opdat men vooruitlopend op alles in ieder geval synchroon loopt in het reglement voor Rijnland. Daarmee wordt voorkomen -- mocht de Eerste Kamer tot een ander oordeel komen -- dat op dit onderdeel vertraging ontstaat.

Gedeputeerde heeft de Staten goed gehoord. Het meest pragmatische is om zo veel mogelijk gelijktijdig op te lopen. Het traject over het tijdspad heeft er weliswaar alles mee te maken, maar het zit er net naast. Een en ander wordt thans inzichtelijk gemaakt en komt richting de Staten.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Loggen voor diens beantwoording, maar heeft weliswaar geen harde toezegging gehoord. Er is behoefte aan een korte tweede termijn.

Tweede termijn

De heer **Mantel** (JA21) bedankt gedeputeerde voor diens heldere antwoord. Hij gaat er op dit moment van uit dat JA21 het amendement zal indienen conform in optie 2 (b.) is voorgesteld.

De **voorzitter** constateerde reeds in eerste termijn dat ook CDA, VVD en PVV hier voorstander van zijn. Zij bespeurde nog wel enige twijfel over het tijdspad bij ChristenUnie, GroenLinks, D66, Partij voor de Dieren en SP. Deze fracties hebben derhalve hun voorkeur uitgesproken voor optie 3.

Statenlid **Cardol** (GL) merkt op dat hij geen harde toezegging heeft gehoord van de gedeputeerde ten aanzien van het tijdspad. Hij ziet zich conform eerder aangegeven derhalve genoodzaakt om voor optie 2 te kiezen. Hij wil enkel voor uitstel gaan (optie 3) als helder is dat een en ander nog mogelijk is binnen de huidige Statenperiode. Die helderheid wordt thans niet gegeven, zodat GroenLinks op dit moment voor optie 2 kiest, in de hoop dat in september alsnog een nieuw besluit kan worden genomen om de geborgde zetels conform het initiatiefvoorstel van de Kamerleden Bromet en De Groot af te schaffen.

De **voorzitter** noteert optie 2 (b.) voor GroenLinks en informeert nogmaals naar het standpunt van D66.

Mevrouw **Gonggrijp** (D66) beaamt dat gedeputeerde geen heel harde toezegging heeft gedaan. D66 houdt het desondanks liever bij optie 3. Als gedeputeerde echter niet kan toezeggen dat er geen vertraging in het proces ontstaat, vreest mevrouw Gonggrijp dat D66 toch ook zal moeten ombuigen naar optie 2.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft een rotsvast vertrouwen in de Eerste Kamer en gaat voor optie 3.

De **voorzitter** wijst erop dat het een gewogen peiling betreft en gaat over tot een telling. Zij concludeert dat er een meerderheid is voor optie 2 (b): het vaststellen van het ontwerpbesluit met een gelijkluidend amendement als in Zuid-Holland. JA21 neemt het initiatief om dit amendement in te dienen, vooralsnog met steun van JA21, CDA, VVD, PVV en GroenLinks.

De voordracht zal als bespreekstuk worden doorgeleid naar de PS-vergadering van 4 juli dan wel 11 juli a.s.

8. Sluiting

De **voorzitter** bedankt de commissieleden voor hun aanwezigheid. Het betreft de laatste vergadering van de commissie NLG voor het zomerreces. Zij ziet de Statenleden echter graag nog tegemoet tijdens de PS-vergaderingen op maandag 4 juli a.s. en maandag 11 juli a.s. en sluit de vergadering om 16.43 uur.

De eerstvolgende reguliere vergadering van de commissie NLG vindt plaats op maandag 5 september a.s.

8. 23. Sluiting

De **voorzitter** geeft aan dat de rest van de bespreking op 27 juni gaat plaatsvinden. Vandaag is bereikt dat de Jaarstukken zijn besproken en de kaderbrief. Ook is afgesproken het verslag van deze bespreking als adviesstuk toe te voegen aan de behandeling door PS op 4 juli. De financiële stukken van de omgevingsdiensten worden als hamerstuk doorgevoerd, evenals de wijziging voor het reglement van bestuur van het Hoogheemraadschap van Rijnland inzake de geborgde zetels. Op verzoek van deze commissie worden de financiële stukken van de recreatieschappen als bespreekstuk doorgevoerd. De wijziging gemeenschappelijke regeling Waterschap Loosdrecht wordt een hamerstuk.
Bij het volgende deel van deze vergadering wordt doorgegaan met de tweede termijn van de veenweidestrategie. Verder komt aan de orde: de rondvraag van gedeputeerde Rommel, de recreatieportefeuille waar het gaat om de B-stukken, de Ladder van Leisure en het agenderingsverzoek van Landbouw van de CDA brief LTO informatievoorziening situatie Oekraïne. Dat betekent dat de **voorzitter** allen graag terugziet op 27 juni in de hybride vergadering die start om 13.15 uur. Zij wijst op de prachtige folder die voor allen klaar ligt en schorst om 17.45 uur deze vergadering tot 27 juni.

De eerstvolgende reguliere vergadering van de commissie NLG vindt plaats op maandag 5 september a.s.

Dorpsraad Wijk aan Zee

Wijk aan Zee, 2 september 2022

Geachte Commissieleden,

Wij schrijven u een brief in plaats van 5 september tijdens uw commissievergadering in te spreken. Het nadeel: u moet lezen. Het voordeel: u heeft onze overwegingen en suggesties altijd bij de hand.

U zult van diverse bewoners en (ervarings)deskundigen horen dat de situatie in de IJmond zorgwekkend is en dat de leefomgeving aantoonbaar zeer lijdt onder de uitstoot van het staalbedrijf. De toezichthouder (Omgevingsdienst Noordzeekanaal Gebied – ODNZKG) benadrukte vorige week de urgentie. Het is inmiddels 'vijf over twaalf'.

De urgentie hoeven we u niet meer uit te leggen. Wij willen vooruitkijken. Wat kan en moet er gebeuren om het tij te keren? Zo snel mogelijk positieve en meetbare resultaten is wat wij allen wensen. En u vast ook. Immers de overheid schept daarvoor de randvoorwaarden.

Allereerst: de problemen rond Tata Steel zijn te complex en te groot.
De rode draad: de kwaliteit boet in door de kwantiteit. Uw Tata-agenda vandaag illustreert dit al. Teveel grote, belangrijke onderwerpen, teveel documenten; verschillende vraagstukken grijpen in elkaar. Het vraagt veel kennis van u om verstandig te kunnen meebeslissen. Kennis van staal maken, de snel veranderende internationale staalmarkt, metingen, chemie en milieuonderzoek om maar eens wat te noemen.

We tasten in het duister als het gaat om de werkelijke uitstoot
Neem 'het gat' in de cijfers van Tata (laag) en het RIVM (hoog). Na een uitvoerige studie blijkt de opgave van uitstoot door Tata de afgelopen jaren een rommeltje. Afhankelijk van welk rapport je openslaat kunnen de uitkomsten twee tot drie keer zo hoog zijn omdat voor dezelfde stof er op andere plaatsen en anders is gemeten. Het RIVM stelt vast dat de invoer van gegevens niet transparant (en controleerbaar) is en dat totalen niets zeggen als je maatregelen wilt nemen. Bijvoorbeeld bij de cokesfabrieken blijkt dat de schadelijke uitstoot niet via de schoorsteen maar via gaten elders (diffuse uitstoot) te komen. Dan heeft afgasreiniging dus weinig zin, aldus het RIVM. Niet alleen diffuse uitstoot maar ook de uitstoot door incidenten is een grote onbekende.

Onze oplossing: er moet meer gemeten worden door de GGD en ook op andere plaatsen gezien wat er nu allemaal gemist wordt. Tata heeft zich in gesprek met de Dorpsraad bereid verklaard mee te betalen aan een uit te breiden meetpunt vlakbij de cokesfabrieken. Er moet in overleg met Tata ook vaak dichtbij de bron gemeten worden, zoals deze dagen voor het eerst bij de cokesfabrieken gebeurt. Maak hier een vaste afspraak van. En voer alle aanbevelingen van het RIVM uit.
Onze oplossing: op heel korte termijn een MER-achtig onderzoek (max. half jaar) voor het hele Tata-terrein en effecten op omgeving en gezondheid. Er is nooit een milieu-effect onderzoek gedaan voor het hele industriecomplex, terwijl het toch het grootste bedrijfsterrein van Europa is en we te maken hebben met chemische industrie. Tata heeft de Dorpsraad gezegd hier ook voor te voelen. Het RIVM merkt ook op dat de totale schadelijke uitstoot nog steeds niet bekend is.

ODNZKG kan het niet aan
Een dossier als Tata vraagt om een regisseur. Een organisatie die het overzicht heeft, geëquipeerd is om haar werk te doen en het dossier onder controle heeft. De feiten laten u zien dat hiervan geen sprake is. Termijnen worden niet gehaald. Informatie ontbreekt. Tata is vaak de bron van informatie waar onafhankelijke informatievergaring op zijn plaats zou zijn. Kennis van en ervaring met dit soort complexe chemische bedrijven schiet tekort. De dienst moet daarnaast een cultuuromslag maken; waaks worden na jaren van goed van vertrouwen. Er is tijd nodig om de neuzen dezelfde kant op te krijgen; tijd die er niet is.
We zien verbeteringen maar niet genoeg voor een situatie waarbij het ‘vijf over twaalf’ is. Het is zorgelijk. Als het er werkelijk op aankomt, faciliteert de ODNZKG het bedrijf ten koste van de omgeving (uitstel ZZS rapportage, waarschuwing mbt rauwe ovens van de kankerverwekkende cokesfabrieken terwijl de ODNZKG hier al sinds 2017 van weet en dwangsommen niet tot het gewenste resultaat komen). De vraag is: hoe kan de ODNZKG versnellen en knelpunten oplossen?

Onze oplossing: het vier ogen principe. Een overheidsorgaan dat veel ervaring heeft met complexe chemische bedrijven, bijvoorbeeld de DCMR, moet zsm permanent meekijken in dit dossier.
Onze oplossing: huur op projectbasis zsm een milieujurist in die zijn/haar sporen verdiend heeft om knelpunten aan te pakken. Actualisering van vergunningen bijvoorbeeld. Wildgroei van toegestane incidenten terugsnoeien.
Onze oplossing: geef de ODNZKG de ruimte om zsm met hulp van camera’s en AI meer te weten en sneller en adequater te kunnen optreden. Als daar juridische obstakels voor geslecht moeten worden, werk daar dan aan. (NB Tata rapporteert aanzienlijk meer incidenten sinds de camera’s van Frisse Wind het bedrijf 24/7 filmen).
Onze oplossing: wees duidelijk en transparant over de escalatieladder bij overtredingen. En houd je daar ook aan. (Tijdelijke) sluiting van een bedrijfsonderdeel mag geen taboe zijn.

Groen staal is (op afzienbare termijn) geen oplossing voor de omgeving
Rond het Tata-dossier hangt de stemming: bewoners, even kiezen op elkaar en in 2030 wordt alles beter. Dat is een wensdroom. Groen staal is gericht op het verminderen van de uitstoot van CO2 omdat het bedrijf daarvoor heffingen zal moeten betalen. De 'vuile voorkant' blijft ook in de nieuwe opzet in 2030 grotendeels intact. Tata blijft cokes maken, wil ook een sinterfabriek houden en heeft een pelletfabriek nodig.

Onze oplossing: laat het Groen Staal plan, het bedrijfsplan van Tata, over aan Tata. De overheid moet piketpalen slaan. Neem als overheid het standpunt in dat de norm nul uitstoot buiten het Tata-terrein moet zijn. Tata krijgt een overgangsperiode van een aantal jaar om dit te bereiken. Het is een prikkel tot innovaties met o.a. filters, terugwinnen van uitstoot en overkappingen. Produceren met milieuschade op kosten van de samenleving is niet meer van deze tijd. En helemaal niet als je - zoals Tata - beschikt over een eigen terrein van 7,5 km2.-.

Hoogachtend,

Dorpsraad Wijk aan Zee
Vera van Waardenburg

Stichting FrisseWind.nu
Sanne Walvisch

Gezondheid op 1
Antoinette Verbrugge

Milieuplatform IJmuiden Noord
Dirk Weidema

Vereniging IJmuiderstraatweg
Luuk Kiers

Stichting IJmondig
Ellen Windemuth

Van: Natuurmonumenten, Landschap Noord-Holland en Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland

Geachte leden van Provinciale Staten,

Komende maandag bespreekt u onder agendapunt 4.a.3. de ontwerpbesluiten over het intrekkingsverzoek natuurvergunning van Tata Steel.

De Stichting Mobilisation for the Environment (MOB) heeft een verzoek tot handhaving ingediend bij Gedeputeerde Staten. GS heeft besloten om de natuurvergunning niet in te trekken, maar om de vergunning op een aantal punten aan te scherpen.

De Vereniging Natuurmonumenten en Stichting Landschap Noord-Holland hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen over dit besluit. De zienswijze is ter kennisname als bijlage meegezonden. De Natuur en Milieufederatie Noord-Holland steunt deze zienswijze.

In het ontwerpbesluit is er voor gekozen om vooral de stikstofuitstoot van zogenaamde mobiele bronnen te beperken. Tata Steel dient bijvoorbeeld een aantal diesellocomotieven te vernieuwen. Verreweg de grootste mobiele bron van uitstoot zijn de grote zeeschepen. In het besluit is wel een verplichting opgenomen om te onderzoeken hoe de vervuiling kan worden verminderd door gebruik van walstroom. Er is geen verplichting om de uitstoot daadwerkelijk te verminderen. Wij hopen dat GS alsnog besluit tot een verplichte uitstootvermindering, bijvoorbeeld door het gebruik van walstroom te verplichten.

Wat betreft de stationaire bronnen, die de meeste uitstoot veroorzaken, gaat het daarbij voor het overgrote deel om maatregelen die Tata Steel al van plan was om te nemen, en om het harmoniseren met de milieuvergunning. Om te voldoen aan de eis die de rechter stelt om alle geschikte maatregelen te nemen, wordt slechts verwezen naar landelijk beleid (het ontwerp programma Stikstofreductie en Natuurverbetering). Dit beleid is echter nog niet concreet ingevuld, waardoor de lokale effecten nog niet duidelijk zijn. Wij hebben daarom grote twijfels over de juridische houdbaarheid van het besluit.

Tata Steel is van plan om de stikstofuitstoot van de zogenaamde (ijzer)pelletfabriek sterk te verminderen door het plaatsen van een denox-installatie. Dit is uiteraard een goede ontwikkeling. De grootste bron van stikstof is echter de Kooksfabriek. Het bedrijf is van plan om deze fabriek nog geruime tijd open te houden. Onze organisaties pleiten er voor om ook in de tussentijd de uitstoot te verminderen.

Het college heeft er voor gekozen om een deel van de uitstoot te mitigeren door het laten uitvoeren van natuuurherstelmaatregelen in natuurgebieden. Mitigatie is een noodmaatregel, welke alleen moet worden uitgevoerd als het echt niet anders kan. Er zijn momenteel nog voldoende (technische) maatregelen te nemen, waardoor de uitstoot verder kan worden teruggebracht. Volgens onze organisaties is mitigatie in dezen dus niet aan de orde. Zolang de uitstoot niet fors vermindert, zijn mitigerende maatregelen als plaggen en extra maaien dweilen met de kraan open.

met vriendelijke groet,

Ninouk Vermeer
Provinciaal ambassadeur Noord-Holland, Vereniging Natuurmonumenten

Sijas Akkerman
Directeur, Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland

Ernest Briët,
Directeur, Landschap Noord-Holland

Natuurmonumenten

Stationsplein 1
Postbus 2166
3800 CD Amersfoort

T (033) 479 70 00
www.natuurmonumenten.nl

IBAN NL 58 INGB 0666 0285 24
BIC INGBNL2A

KvK nr. 40516730

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland
Omgevingsdienst Noord-Holland Noord
Postbus 2095
1620 EB Hoorn

Datum	22-08-2022
Behandeld door	Aan Pander
Telefoonnummer	06 10 50 31 57
Ons kenmerk	2022
Uw kenmerk	OD.36330
Natuurgebied	Natura-2000 gebieden
Onderwerp	Zienswijze Wnb Tata Steel

Geacht College van Gedeputeerde Staten,

Hierbij dient de Vereniging Natuurmonumenten samen met St. Landschap Noord-Holland een zienswijze in met betrekking tot het ontwerpbesluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, met als zaaknummer OD.36330.

Het ontwerpbesluit bestaat uit een wijziging van de natuurvergunning voor Tata Steel van 22 augustus 2016 met als kenmerk PNH.194307. Het besluit is een reactie op het intrekkingsverzoek van Mobilisation for the environment (MOB) voor de bovengenoemde natuurvergunning.

In het ontwerpbesluit worden een aantal voorwaarden aan de huidige natuurvergunning toegevoegd. Als gevolg hiervan neemt de totale hoeveelheid vergunde uitstoot van stikstofoxide (Nox) af van 8,2 miljoen kilo naar 7,5 miljoen kilo. In 2020 bedroeg de totale uitstoot van Nox in geheel Nederland 177 miljoen kilo. Ook in de "nieuwe" situatie is Tata Steel verantwoordelijk voor meer dan 4% van alle emissies van Nox in Nederland. Het bedrijf is dan ook de grootste piekbelaster van ons land.

Uitgangspunt van het stikstofbeleid is een gelijkwaardige verdeling van het maatregelenpakket: alle sectoren dienen een gelijkwaardige bijdrage te leveren. Zoals u zelf terecht aangeeft, is het huidige doel om de stikstofneerslag zodanig te verminderen dat in 2035 minimaal 74% van de natuurgebieden onder de kritische depositiewaarden blijft.

Natura-2000 gebieden en mitigerende maatregelen

Natuurmonumenten is beheerder van de Natura-2000 gebieden "Kennemerland-Zuid" en het Wormer en Jisperveld. Ook St. Landschap Noord-Holland heeft belangrijke Natura-2000 gebieden in de nabijheid liggen. Zoals ook uit de Aerius-berekening blijkt, is in beide gebieden sprake van een te hoge depositie van stikstof. In Kennemerland-Zuid is zelfs sprake van een depositie van maximaal 5.434,45 mol/hectare per jaar.

Natuurmonumenten en St. Landschap Noord-Holland hebben in de afgelopen jaren actief natuurherstelmaatregelen getroffen en zullen dit ook komende jaren blijven doen. Deze herstelmaatregelen zijn weliswaar lokaal succesvol en zorgen voor natuurherstel van de invloed van verzuring en vermesting van de bodem door de hoge stikstofdepositie. Uit de diverse evaluaties blijkt echter dat de natuurwaarden nog steeds afnemen. De genoemde maatregelen zorgen alleen voor een vertraging van de afname van de natuurwaarden. De verslechtering van de natuur gaat door zolang de milieucondities voor de natuur niet op orde zijn. Mitigerende maatregelen kunnen de achteruitgang niet voorkomen, omdat door bodemverzuring de condities onomkeerbaar worden geschaad. Er is sprake van een verslechteringsverbod van de Natura-2000 gebieden. Verder geldt dat beheermaatregelen bij te hoge intensiteit averechts werken, bijv. doordat fauna te hoogfrequente cycli van beheermaatregelen niet kan verdragen.

Voor herstel van natuurwaarden is het terugbrengen van de stikstofdepositie van essentieel belang. Het treffen van nieuwe aanvullende natuurherstelmaatregelen is alleen zinvol als de condities voor de natuur sterk worden verbeterd. U erkent dit ook:

Duidelijk is dat deze maatregelen en de stand van de natuur in de gebieden op zichzelf nog niet voldoende zijn om aan de instandhoudingsdoelstellingen te voldoen. Daarom is het noodzakelijk dat stikstofdepositiereductie op de betrokken duingebieden plaatsvindt en emissies vanuit Tata Steel om die reden worden beperkt.

In uw ontwerpbesluit heeft u een opsomming opgenomen van de beheermaatregelen welke natuurbeheerders moeten nemen om de gevolgen van te veel stikstofneerslag tegen te gaan. Het gaat om een indrukwekkende lijst, welke bovendien nog niet compleet is. Vervolgens trekt u de volgende conclusie: "*Alle genoemde maatregelen zijn bewezen methoden om de natuur te herstellen en zijn grotendeels uitgevoerd. Evaluaties van beheerplannen geven over het algemeen aan dat de beheermaatregelen een positief effect hebben*".

Voor ons is het niet duidelijk hoe wordt vastgesteld welke natuurherstelmaatregelen aanvullend zijn en welke doelen hiermee behaald

worden. Natuurmonumenten en St. Landschap Noord-Holland zijn vanuit hun rol als terreinbeherende organisaties van mening dat de provincie hier hen nauwkeurig over dient te informeren en over in gesprek dient te treden met ons.
Wij verzoeken u dan ook Tata Steel een helder kader te geven voor het uitwerken van mitigerende maatregelen, want dit ontbreekt momenteel, naar ons inzien.

Stikstofreductie

Wij vinden zoals hierboven aangegeven het noodzakelijk dat er verdergaande stikstofreductie door Tata Steel plaatsvindt. Alleen op deze manier kunnen de milieucondities van de natuur blijvend verbeteren en zijn herstelmaatregelen zinvol.
In uw besluit heeft u aanvullende maatregelen toegevoegd aan de natuurvergunning. De uitstoot van de mobiele bronnen als diesellocomotieven neemt hierdoor af. Dat is op zich positief, alleen is de grootste uitstoot echter afkomstig van de stationaire bronnen. De emissie als gevolg van de productie van staal neemt vrijwel niet af. U heeft ervoor gekozen om alleen de vermindering door de ingebruikname van de nieuwe wandeloven in de warmbandwalserij alvast in de vergunning op te nemen.
Natuurmonumenten vindt dat hierdoor de stikstofuitstoot te weinig gereduceerd wordt.
De bouw van de denox-installatie voor de pelletfabriek is gunstig voor het reduceren van een deel van de NOx-uitstoot. Het bevreemdt ons dat er geen initiatieven zijn de uitstoot van de cokesfabrieken te verminderen. Wij verzoeken u alsnog een verplichting op te nemen voor de bouw van een denox-installatie voor de Cokesfabriek dan wel deze fabriek te sluiten. Elders in Europa zijn 'schoon' geproduceerde cokes voorhanden. Concreet stellen wij voor om een einddatum in de vergunning op te nemen, gericht op de afbouw van de uitstoot door stikstof vanuit de cokesfabrieken. Tata Steel heeft dan enkele jaren de tijd om de import van schonere cokes vanuit moderne fabrieken elders te organiseren. Door de koekfabrieken te sluiten, kan meer dan 1% van de totale uitstoot van stikstofoxide in Nederland worden voorkomen.

Ter afsluiting: Natuurmonumenten steunt de opmerking van Stichting Duinbehoud om binnen drie jaar de verouderde Cv-ketels te vervangen.

Met vriendelijke groet,

Aan Pander
Gebiedsmanager Noord-Hollands Midden,
mede namens St. Landschap Noord-Holland

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10283
Extern Zaak ID	1836656
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	4.a.1
Titel	Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020 - 2050 (B-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Voortgangsrapportage Programma Tata Steel Q3 Q4 2021-Q1 Q2 2022.pdf
voortgangsrapportage uitvoeringsprogramma VTH tata steel jun 2021-2022.pdf
brief aan PS over Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020-2050.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	18 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

Op 17 november 2020 hebben GS samen met de IJmond gemeenten het Programma Tata Steel 2020-2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond vastgesteld. Het programma bestaat uit een samenhangend pakket van bestaande en nieuwe maatregelen voor de korte en de langere termijn. De voortgangsrapportage gaat over de periode juli 2021 tot en met juni 2022.

Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020- 2050: *Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond*

Voortgang Q3 2021 – Q2 2022

Toelichting

Het Programma Tata Steel 2020-2050: *Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond* is eind 2020 gezamenlijk vastgesteld door de provincie Noord-Holland en de gemeente Velsen, Beverwijk en Heemskerk. Dit is de 2de voortgangsrapportage van het programma.

In het programma Tata Steel 2020 – 2050 zijn aan het einde van hoofdstuk 4, 5, 6 en 7 tabellen met acties en gewenste resultaten opgenomen. Voor zo ver resultaten van deze acties zijn gepland in de periode t/m Q2 2022 zijn deze hieronder weergegeven. De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied heeft voor het Uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2020 – 2022 een eigen voortgangsrapportage opgesteld. Die is als bijlage bijgevoegd.

Spoor 1: Gezondheid in beeld

Wat	Wie	Wanneer	Gewenst resultaat	
Gezamenlijk reageren op resultaten onderzoeken om beste traject te beoordelen	Provincie en gemeenten, Omgevingsdiensten en GGD	Q2 2021 en Q1 2022 (per onderzoek)	Gezamenlijke afgestemde reactie en vervolg op resultaten onderzoeken.	In september 2021 is het tweede deel (stofdepositie) van het RIVM gezondheidsonderzoek in de IJmond gepresenteerd (Depositieonderzoek IJmond 2021[1]). In januari 2022 het derde deel, dit betrof het onderzoek naar bronherleiding (Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de

[1] https://www.rivm.nl/publicaties/depositieonderzoek-ijmond-2020-monstername-analyse-en-risicobeoordeling-van-pak-en

				IJmond regio[2]). Naar aanleiding van beide onderzoeken hebben de provincie, IJmond gemeenten, omgevingsdiensten en GGD een afgestemde reactie gegeven. O.a. met een brief aan het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat en met een Webinar waarin de onderzoeksresultaten werden toegelicht. In het laatste onderzoeksrapport van januari 2022 (bronherleiding) werd geconstateerd dat de berekende concentraties metalen en PAK, op basis van de data zoals Tata Steel heeft gerapporteerd in de milieujaarverslagen (e-MJV), in de IJmond lager zijn dan de op het luchtmeetnet gemeten concentraties. Naar aanleiding hiervan hebben twee expertmeetings plaatsgevonden, waarin door onder meer het RIVM, Tata Steel en provincie Noord-Holland is onderzocht of deze verschillen nader verklaard konden worden. Informatie over de uitkomst van deze expertmeetings ontvangt u separaat.
Aanvullend of nieuw onderzoek als daar aanleiding voor is	Afhankelijk van het onderzoek	Wanneer nodig	Extra inzicht wanneer nodig	De provincie Noord-Holland en het Ministerie van I&W hebben het RIVM gezamenlijk opdracht gegeven tot 2 extra stofdepositie onderzoeken in 2022. De uitkomsten daarvan worden verwacht in het laatste kwartaal van 2022 en in het voorjaar van 2023.

[2] https://www.rivm.nl/publicaties/onderzoek-herkomst-van-neergedaald-stof-en-stoffen-in-de-lucht-in-IJmond-regio

				In het RIVM onderzoeksrapport van april 2021 (Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond[3]) is de mogelijkheid opgenomen voor een zogenoemd Dagboekonderzoek. Mei 2022 is bij de provincie een projectleider gestart voor de uitvoering van het Dagboekonderzoek.

Overzicht onderzoeken, monitoring en inventarisaties

In Hoofdstuk 3 van het programma Tata Steel zijn verschillende onderzoeken genoemd die zijn of worden uitgevoerd. Hieronder vindt u een korte stand van zaken, voor zo ver er relevante ontwikkelingen te melden zijn. Een uitgebreid overzicht[4] van eerdere en nog lopende (gezondheids) onderzoek is op de website van de provincie te vinden.

Onderzoeken naar de uitstoot (emissie) van Tata Steel

- Emissiebronnen fijnstof/NO_2: Dit onderzoek was bij de vaststelling van het Programma Tata Steel voorzien in het kader van het Schone Lucht Akkoord (SLA) bij een aanwijzing van de IJmond als “hoog blootgestelde locatie”. De IJmondregio is inmiddels door de stuurgroep van het SLA aangewezen als pilotlocatie in het kader van een hoogst blootgesteld gebied. Op dit moment lopen verkennende gesprekken met het ministerie van I&W en het RIVM over een nadere invulling (de scope) van de pilot voor de IJmondregio. De provincie Noord-Holland heeft een projectleider ingehuurd. Deze projectleider krijgt de opdracht om een plan van aanpak te maken, in samenwerking met betrokken partijen uit de regio IJmond, op basis waarvan verdere besluitvorming kan plaatsvinden over uitvoering van de pilot.

[3] https://www.rivm.nl/publicaties/tussentijdse-resultaten-gezondheidsonderzoek-in-ijmond
[4] https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Gezonde_leefomgeving_Milieu/Projecten/Tata_Steel/Gezondheid_in_de_IJmond/Documenten/Overzicht_onderzoeken_leefomgeving_en_de_gezondheid_van_inwoners_in_de_IJmond.pdf

- Inventarisatie ZZS: bij brief[5] van 8 april 2022 (1812625/1812640) zijn Provinciale Staten uitgebreid geïnformeerd over de ZZS-inventarisatie door Tata Steel en het Vermijdings- en Reductieprogramma (VRP) dat op basis van de inventarisatie door Tata Steel is opgesteld. Mede op basis van de beoordeling van het VRP vindt een aanscherping van de vergunning van Tata Steel plaats waarbij o.a. verschillende maatregelen van de Roadmap+ in de vergunning worden vastgelegd. De ZZS-inventarisatie en het VRP op basis daarvan worden elke vijf jaar herhaald.

- Hollandse Luchten: De pilotfase van Hollandse Luchten is eind 2020 afgerond en vanaf de zomer van 2021 zijn we van start gegaan met het Project Hollandse Luchten fase. In het project Hollandse Luchten wordt het doel breder omschreven als een platform tussen inwoners, overheid en bedrijfsleven waar kennis opbouwen, dialoog voeren en handelingsperspectieven verkennen over een gezonde leefomgeving centraal staan. We werken verder aan het ontwikkelen van betrouwbaar lokaal meetnetwerk en doen ervaring op met een nieuw participatie instrument. Belangrijke aspecten daarbij zijn een gebiedsgericht aanpak en participatie & dialoog. Afgelopen jaar lag de focus op het repareren de sensorkits en heractiveren van betrokken deelnemers. Nu zijn we vol op bezig met het analyseren van data, een belangrijk onderdeel hiervan is het aanbieden van data analyses workshops aan betrokken deelnemers. Komend jaar gaan we aan de slag met nieuwe meetvragen en nieuwe fijnstof (PM2.5) sensorkits met het doel om met inwoners, overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven lokaal kennis op te bouwen, dialoog te voeren en handelingsperspectieven te verkennen waarin een gezonde fysieke leefomgeving centraal staan.

- Geurgegevens eNose netwerk: Tata Steel en de provincie Noord-Holland werken samen om meer inzicht te krijgen in geurhinder en geurbronnen in de Regio IJmond. Dit in de vorm van een pilot, waarin de informatie afkomstig van eNose netwerken van ODNZKG en Tata Steel worden gedeeld en gekoppeld aan bij Tata en ODNZKG binnengekomen klachten. Ook wordt er gebruik gemaakt van meteorologische gegevens. De pilot is gestart op 1 mei 2020, aanvankelijk voor 1 jaar. De pilot is geëvalueerd en wordt voortgezet.

- Geluidzonebeheermodel samen met bewoners laten bekijken door een onafhankelijke deskundige: Dit traject is in maart 2021 opgestart en loopt nog steeds.

- Gezondheidsonderzoek RIVM: Het onderzoek is inmiddels afgerond met presentaties in september 2021 en januari 2022 van de laatste 2 onderdelen. Dit is uitgebreid gedocumenteerd op de website[6] van de provincie.

[5] https://noordholland.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/35d3a370-d16c-40c8-b02a-a0e86848bba6?documentId=ead4ac52-f3bd-40d8-a633-865c5cc121da&agendaItemId=379044a7-11d4-4d3a-bced-6bd8436ef6a1
[6] https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Gezonde_leefomgeving_Milieu/Projecten/Tata_Steel/Gezondheid_in_de_IJmond

Spoor 2: Versterken uitvoering vergunningverlening, toezicht en handhavingstaken (VTH)

Wat	Wie	Wanneer	Gewenst resultaat	
Uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel: a. Regulier uitvoering VTH-taken b. Intensivering VTH-taken: *Versneld aanscherpen vergunning Tata Steel* *Extra toezicht & Handhaving Tata Steel*	OD NZKG	Vaststellen programma: 2020 Uitvoering: 2020-2022 2020 - 2022 2020 – 2022	Een integrale uitvoering van de VTH-taken bij Tata Steel. Aangescherpte vergunning waar mogelijk binnen wet- en regelgeving. Betere naleving vergunning	Het uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2020-2022 ligt goed op koers en loopt tegen het eind. De acties van de OD NZKG - zoals het aanscherpen van de vergunning en meer toezicht – krijgen hun beslag. Dit is goed terug te zien in de voortgangsrapportage van de OD NZKG over het uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2020-2022. Het afgelopen jaar heeft de OD NZKG diverse stappen gezet om de overlast door Tata Steel terug te dringen en de communicatie met omwonenden te intensiveren. Dit heeft de OD NZKG gedaan door o.a. het geurbesluit, toekomstige maatwerkbesluiten in het kader van zeer zorgwekkende stoffen (ZZS), intensieve handhaving bij de Kooksfabriek 2 en opzetten van emissiemeten aan kooksfabriek 2 i.s.m. bewoners. Ook is er op 1 april 2022 op initiatief van de OD NZKG een brief aan het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat verstuurd m.b.t. de knelpunten in de wet- en regelgeving.

Kosteneffectiviteitsonderzoek NOx Pelletfabriek	Provincie/OD NZKG	2020 standpunt over vervolgtraject. Duur vervolgtraject nog niet bekend.	Minder NOx en ZZS-emissies.	Tata Steel heeft op 9 mei 2022 een aanvraag ingediend voor de eerste fase van de ontstoffings- en DeNOx-installatie bij de Pelletfabriek. Deze nieuwe milieu-installatie resulteert, gepland voor de zomer 2023, al in ten minste 80 procent minder uitstoot van lood, zware metalen en stof bij de Pelletfabriek ten opzichte van 2019. De OD NZKG zal deze maatregel verankeren in de vergunning/maatwerkbesluit. De aanvraag van fase 2 volgt : De DeNOx-installatie met een rendement van 80%. De realisatie van de tweede fase staat gepland voor januari 2025. De maatregelen bij de Pelletfabriek zijn onderdeel van de Roadmap+.
EU/Rijk verzoeken actualiseren BREF's/BBT's	Provincie en gemeenten	Q1 2021 brief aan het Rijk versturen, traject daarna nog niet bekend.	Geactualiseerde BBT's met aanvullende mogelijkheden in de vergunning.	Deze actie is onderdeel van de brief[7] aan I&W van de provincie en de IJmondgemeenten naar aanleiding van het RIVM briefrapport "Tussentijdse resultaten gezondheidsonderzoek IJmond". Op 5 april 2022 bracht de Europese Commissie het voorstel uit tot herziening van de Richtlijn Industriële Emissies uit 2010 (hierna: RIE) en de

[7] https://api1.ibabseu/publicdownload.aspx?site=noordholland&id=1100336822

				Richtlijn Storten van Afvalstoffen. Een belangrijke aanpassing, die ook in de IJmond kan bijdragen aan het verminderen van de emissies, is de scherpere bepaling over het voorschrijven van emissienormen in vergunningen op basis van de Beste Beschikbare Technieken (BBT). Deze aanpassing kan helpen om emissie-eisen te stellen die, waar mogelijk, aan de strengste kant van de range (laagste emissienormen) zitten, zoals opgenomen in de BBT-conclusies. Hoewel een goede stap blijft de inzet van de provincie richting Rijk ook gericht op aanscherping van de BREF IJzer en Staal door Europa. Vooralsnog is daar geen concreet tijdspad voor in beeld.
Inzet voor afspraken over snellere realisatie technische maatregelen stofreductie (smidse kappen en tertiaire afzuiging)	Provincie/OD NZKG	Q3 2021	Afspraak over realisatie technische maatregelen stof	Tata Steel heeft, mede vanwege de nadruk vanuit de provincie en omgeving om de uitvoering te versnellen van maatregelen die de milieubelasting verminderen, de planning voor het aanpakken van stofoverlast naar voren gehaald. Een belangrijk voorbeeld is de Pelletfabriek die nu in twee fases zal plaatsvinden door eerst een ontstoffingsinstallatie te plaatsen. Hiervoor heeft de OD NZKG een aanvraag ontvangen (zie eerder punt),

				dit onderdeel is daarmee al eerder gereed dan in 2025. De in het programma Tata Steel genoemde maatregelen ("smidse kappen" bij beide Hoogovens en een tertiaire afzuiging bij de Oxystaalfabriek) zijn allen in de Roadmap+ opgenomen waarbij realisatie is voorzien in 2023.
Onderzoek stofschermen en overkapping	Provincie/OD NZKG	Q4 2021	Inzicht in mogelijkheden stofreductie	Tata Steel heeft aangekondigd op 8 juni 2022 een vergunning aan te vragen voor het plaatsen van stofschermen rond het terrein waar grondstoffen liggen opgeslagen. Het gaat om een constructie van ruim 18 meter hoog en een kilometer lang. De OD NZKG heeft deze aanvraag nog niet ontvangen. Het staalbedrijf wil najaar 2022 beginnen met het installeren van de schermen. In het najaar van 2023 moet de constructie klaar zijn.
Pilot Industrie Schone Lucht Akkoord	Provincie	2020 (onderzoek) en 2021 (besluit beleidsregel)	Meer mogelijkheden om in de vergunning te sturen op minder emissies.	Er is een tekstvoorstel dat landelijk gebruikt kan worden. Hierbij sluiten we aan bij het SLA. Het tekstvoorstel is opgenomen in de Nota uitvoering en handhaving 2022.
Monitoren voortgang Roadmap Tata Steel	Provincie en gemeenten	Doorlopend tot 2030	Zicht houden op implementatie aangekondigde maatregelen Roadmap 2030	Provincie en de OD NZKG spreken periodiek met Tata Steel over de voortgang van de uitvoering van de Roadmap+. In de brief aan Provinciale Staten van 30 maart 2022 (kenmerk

				1796357/1796358) is ingegaan op de afdwingbaarheid van de maatregelen uit de Roadmap. Hierin is aangegeven dat langs de route van het eerder genoemde VRP een belangrijk deel van de Roadmap+ verplicht kan worden vastgelegd. Daarmee wordt strakker gestuurd op de implementatie van de Roadmap+. Daarnaast wordt het belang van uitvoering van de Roadmap+ in alle gesprekken voortdurend naar voren gebracht. Daarbij wordt tevens aangegeven dat wij het belangrijk vinden dat niet alleen de maatregelen worden uitgevoerd, maar ook de beoogde resultaten van de Roadmap+ worden behaald. Uitgebreide informatie over de voortgang van de uitvoering van de Roadmap 2030 Tata Steel is te vinden op de website[8] van Tata Steel.
Structureel in overleg met Tata Steel	Provincie	Doorlopend	Aanvullende maatregelen voor de gezondheid en veiligheid in de IJmond	Overleg met Tata Steel vindt op verschillende niveaus structureel plaats.

[8] https://omgeving.tatasteel.nl/tata-steel-en-omgeving/roadmap-plus/overzichtskaart-roadmap-plus.html

Spoor 3: Acties Lange termijn

Wat	Wie	Wanneer	Gewenst resultaat	
In gesprek met Tata Steel over tijdspad en investeringen richting 2035 en 2050	Provincie en gemeenten	Start in 2020, duidelijkheid en afspraken op hoofdlijnen in 2022.	- Zicht op realisatie ambities Tata Steel 2035 en 2050. - Beter gesprek met Rijk (en Europa) over financiële middelen. - Duidelijkheid over de levensduur van Kooksfabriek 2. - Zicht op de dilemma's van de toekomst.	Het zicht op de lange termijn is met het besluit van Tata Steel om af te zien van Carbon Capture and Storage (CCS) en direct te kiezen voor de route van "Direct Reduced Iron" (DRI) in belangrijke mate gewijzigd t.o.v. het moment waarop het programma Tata Steel werd opgesteld. Provinciale Staten zijn hier nader over geïnformeerd op 30 maart 2022[9]. Tata Steel heeft de Tweede Kamer nader geïnformeerd in een presentatie op 23 maart 2022[10]. Met deze plannen is met de huidige planning van Tata Steel zicht op de realisatie van de eerste fase van "Groen Staal" voor 2030. En daarmee ook op het uit gebruik nemen van Kooksfabriek 2 voor 2030.

[9] https://noordholland.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/d44474ca-79cc-42a6-9579-82c670a96a77?documentId=d847b3fd-e164-4508-ab4c-9cb03c3a4e67&agendaItemId=caa2fd02-5099-4dc1-93c1-ec750935f709
[10] https://omgeving.tatasteel.nl/assets/user/Duurzaamheidsambities/Tweede%20kamer%20briefing_mrt2022.pdf

				Tata Steel is met het Rijk in gesprek over de benodigde financiële ondersteuning voor de transitie naar Groen Staal. Wij blijven ons er voor inzetten dat bij (subsidies voor) de overgang naar staalproductie op basis van waterstof ook oog is voor de effecten voor de (gezondere) leefomgeving.
In gesprek met de Rijksoverheid	Provincie en gemeenten	Start in 2020	- Gezondheid onderdeel van gesprek tussen de Rijksoverheid en Tata Steel - Milieudilemma's energietransitie Tata Steel onder de aandacht	Het belang van een gezondere leefomgeving in de IJmond wordt voortdurend naar voren gebracht. O.a. in alle brieven aan het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat n.a.v. de verschillende RIVM onderzoeken. Wij constateren dat bij de transitie naar Groen Staal het belang van gezondheid (naast verduurzaming voor het klimaat) een vaste plek heeft gekregen. Mogelijke milieudilemma's bij de energietransitie van Tata Steel liggen met name op het vlak van geluid en Omgevingsveiligheid. Naar mate de plannen van Tata Steel concreter worden moeten deze punten ook steeds scherper in beeld komen.

Spoor 4: Samenwerking, omgeving, communicatie & informatie

Wat	Wie	Wanneer	Gewenst resultaat	
Bestuurlijk overleg Industrie & Gezondheid IJmond (incl. ambtelijke samenwerking)	Overheden en uitvoerende diensten	Iedere 8 weken	Samenhangende actie en optreden als één overheid	Dit overleg vindt periodiek plaats. Het Bestuurlijk Overleg Industrie en Gezondheid IJmond (BO IJmond) is het afgelopen jaar veel ingezet voor regionale samenwerking en voorbereiding op publicaties van de RIVM gezondheidsonderzoeken. In het BO IJmond wordt de voortgang van het Programma Tata Steel besproken. In totaal is het BO in het afgelopen jaar negen keer bijeen gekomen.
Contact en samenwerking andere overheden	Provincie en gemeenten	Q4 2020	Afgestemd optreden met meer overheden dan provincie en IJmondgemeenten	Rond Tata Steel is een groot aantal partijen en overheden betrokken. De provincie werkt samen en stemt op verschillende niveaus op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau af met onder meer de ministeries van IenW en EZK, de Inspectie Leefomgeving en Transport en de Omgevingsdiensten IJmond en Noordzeekanaalgebied. Onderzocht wordt hoe er meer regie

				gevoerd kan worden op de werkzaamheden en taken van alle betrokken overheden.
Omgevingswet & Omgevingsplannen	Provincie, gemeenten, Omgevingsdiensten en GGD	2021	- Voorbereid op de nieuwe Omgevingswet: Duidelijkheid over ieders rol en taak. - Zicht op wat nodig is in de Omgevingsplannen voor ambities Tata Steel 2050.	De Omgevingswet is uitgesteld naar (vooralsnog) 1 januari 2023. Zoals in de brief aan Provinciale Staten van 30 maart 2022 (kenmerk 1796357/1796358) aangegeven, kan de invoering van de Omgevingswet ook gevolgen hebben voor de procedures en eisen die gelden voor het traject richting Groen Staal. Momenteel wordt onderzocht wat hiervoor nodig is aan voorbereiding en wat voor besluiten vooruitlopend op de Omgevingswet al genomen kunnen en/of moeten worden.
De Omgeving in beeld ("opiniepanel")	Provincie en gemeenten	2021 -2022 Voor- en najaar)	Zicht op ervaring leefomgeving Tata Steel	Over de 1e peiling (najaar 2021) is gerapporteerd.[11] Over de 2e peiling wordt na de zomer gerapporteerd. De 4e en laatste peiling zal in het voorjaar van 2023 gehouden worden.
Verbeteren websites en proactieve informatievoorziening	OD NZKG en provincie	Q1 en Q2 2021	Betere publiekscommunicatie	Gestart. De verbeteringen worden stapsgewijs opgeleverd, dit blijkt meer een doorlopend proces te zijn dat nog

[11] https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Gezonde_leefomgeving_Milieu/Projecten/Tata_Steel/Programma_Tata_Steel_2020_2050/Documenten/Ipsos_Rapport_Provincie_Noord_Holland_Leefomgeving.pdf

				niet is afgerond. Het afgelopen jaar zijn opgeleverd: • Webinars RIVM onderzoek + antwoorden op veel vragen op de website van de provincie gepubliceerd; • Consequent nieuwsberichten op website OD NZKG of PNH bij ontwikkelingen over Tata Steel; • De website van de provincie wordt stap voor stap verbeterd en geactualiseerd; • Op de website van de OD NZKG staat actuele informatie (dashboard) over meldingen en ongewone voorvallen[12]; • De OD NZKG is continu bezig met het proactief beschikbaar maken van documenten die openbaar gemaakt mogen worden. Zie: Wat speelt er rond Tata Steel en Harsco? - OD NZKG[13]
Tata Steel als onderwerp voor het Omgevingsoverleg Industrie & Gezondheid IJmond	Provincie en gemeenten	Voor en najaar vanaf 2021	Podium voor de dialoog met de omgeving onder leiding van onafhankelijk voorzitter	Er is reeds op veel manieren overleg tussen overheden en de omgeving en ook tussen Tata Steel en de omgeving. De provincie, gemeenten en de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG)

[12] https://loket.odnzkg.nl/data-visualisatie-tata-steel/
[13] https://odnzkg.nl/dossiers-en-projecten/aandachtsbedrijven/tata-steel/

				hebben bijvoorbeeld bijeenkomsten georganiseerd over verschillende gezondheidsonderzoeken van het RIVM en de OD NZKG heeft op veel verschillende manieren contact met bewoners over hun werk op het gebied van vergunningen, toezicht en handhaving bij Tata Steel. Op bestuurlijk niveau is er regelmatig contact met verschillende bewonersvertegenwoordigingen. En Tata Steel heeft zelf een “burentafel” waarin zij overlegt met bewoners. De vormgeving en invulling van een ‘Omgevingstafel’ zoals eerder beoogd, is nog niet gerealiseerd. Onlangs is aan een gespecialiseerd bureau advies gevraagd over de beste manier om een goede en constructieve dialoog te organiseren tussen bewoners, Tata Steel en de overheden. Wij verwachten dit advies na de zomer te ontvangen.
Informatievoorziening naar gemeenteraden en Provinciale Staten	Provincie en gemeenten	Doorlopend	Raden en Staten kunnen hun controlerende en kader stellende rol blijven uitvoeren.	Ter invulling van de aanbeveling uit het rapport ‘Stof tot nadenken’ van de Randstedelijke Rekenkamer hebben Gedeputeerde Staten van Noord-Holland een informatieprotocol[14] vastgesteld, waarin richtlijnen worden opgenomen wanneer Provinciale

[14] https://noordholland.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/d8bd8b7c-d98a-45af-b578-d31f9dae0306?documentId=5070c155-f98a-46de-be55-5d10840711f8&agendaItemId=a4aaafe3-7c88-4930-b4f9-899761b0c652

				Staten geïnformeerd worden over ontwikkelingen ten aanzien van de uitvoering van vergunningverlenings-, toezichts- en handhavingstaken (VTH). Iedere twee maanden wordt een openbaar toegankelijke brief aan Provinciale Staten gestuurd met informatie over VTH zaken bij provinciale bedrijven. Tata Steel is altijd onderdeel van die brief. Over het programma Tata Steel wordt een jaarlijkse voortgangsrapportage gestuurd. Ten slotte worden Provinciale Staten en de gemeenteraden waar nodig geïnformeerd over relevante onderwerpen.

Voortgangsrapportage Uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2021 - 2022

periode juni 2021 tot juni 2022

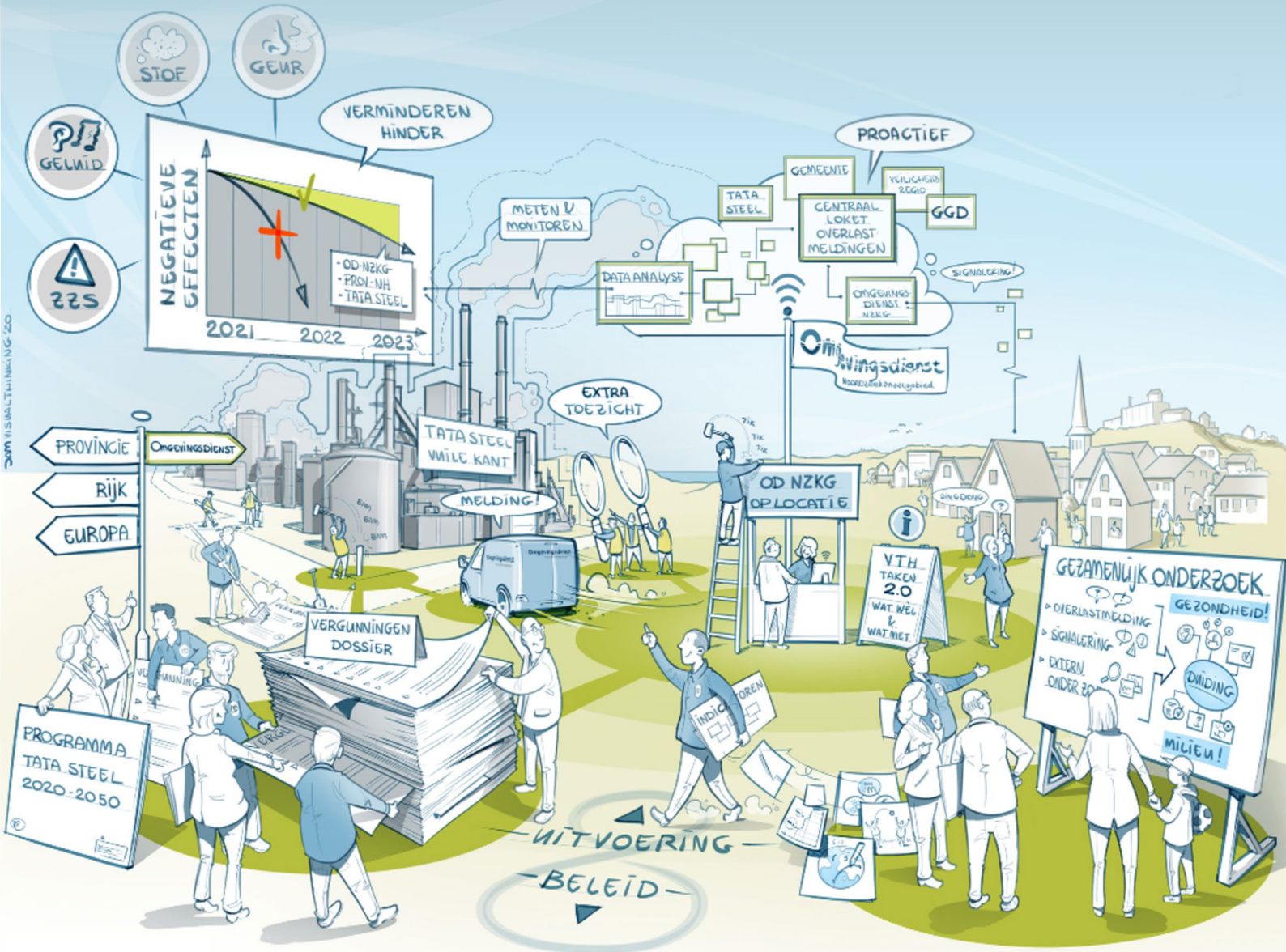

Omgevingsdienst
noordzeekanaalgebied

Voortgangsrapportage Uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2021 - 2022

periode juni 2021 tot juni 2022

Inhoud

Inleiding **3**

A. De OD NZKG is er voor de omgeving **4**
Werken en ontmoeten in de Moriaan 4
Bewonersbijeenkomst mei 2022 4
Online dashboard overlastmeldingen 4
Informatie in De Jutter 5

B1. Vergunningverlening: Geurbesluit, VRP en Groen staal **6**
Vermijdings- en reductieprogramma van Zeer Zorgwekkende Stoffen 8
Groen Staal 9
Wijzigingen in vergunningen: afgerond, in uitvoering en gepland 10
Toekomstige maatregelen op korte termijn met reductie voor stof 13
Project Everest: CO2 afvang onder zeebodem 13

B2. Toezicht: lopende zaken, intensivering en innovatie **14**
Chroom 6 14
Last onder dwangsom Ongare Kooks 14
Intensieve handhaving Kooksfabriek 2 14
Brandveiligheid kantoorgebouwen 15
Brandveiligheid fabrieksgebouwen 15
FLIR camera 15
Camerabeelden stichting Frisse Wind.nu 15
Verkenning cameratoezicht 15
Samenwerking bij controles grondstoffenlogistiek 15

B3. Wet- en regelgeving **16**
Knellende wet- en regelgeving 16
Intensivering samenwerking: één overheid 16
Samenwerking met GGD: meenemen gezondheid in vergunningverlening 16

Bijlage: overzicht lopende last onder dwangsommen (LOD's) **17**

Inleiding

Het afgelopen jaar heeft de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG) diverse stappen gezet om de overlast door Tata Steel terug te dringen en de communicatie met omwonenden te intensiveren.
In deze voortgangsrapportage leest u over onze inspanningen in de periode juni 2021 tot juni 2022, gebaseerd op het Uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2020 -2022.

De omgeving centraal

De OD NZKG werkt aan een veilige, gezonde en duurzame leefomgeving. Juist in de IJmond waar de druk op het milieu groot is en bewoners aantoonbare gezondheidsrisico's lopen. Dat doen we samen, met de mensen in de omgeving. Dorpshuis de Moriaan in Wijk aan Zee is afgelopen jaar de centrale plek geworden waar toezichthouders, vergunningverleners en de omgevingsmanager werken en inwoners ontmoeten. Bijvoorbeeld op de wekelijkse spreekuren, maar ook op bijeenkomsten waar we uitleg geven over actuele onderwerpen en waar bewoners hun vragen kunnen stellen. Onze website odnzkg.nl[1] wordt steeds meer het centrale communicatiekanaal waar inwoners actuele informatie kunnen vinden, zoals in het dashboard met de meest recente overlastmeldingen.

Met nieuwe geurbesluiten pakken we geuroverlast aan

Bewoners worden ook meer betrokken bij besluiten van de OD NZKG. Zij hebben actief meegedacht over invulling van het geurbesluit dat we in mei 2022 hebben genomen. Met dit besluit moet Tata Steel geuruitstoot zodanig terugbrengen, dat geen overlast meer wordt ervaren buiten het terrein van de fabriek. Deze aanpak past binnen de werkwijze van de OD NZKG van aanscherping van vergunningen waar dat mogelijk is.

We verplichten Tata Steel om de uitstoot van ZZS terug te dringen

Ook de uitstoot van zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) moet fors worden teruggebracht. Tata Steel heeft hiervoor in september 2021 het Vermijdings- en Reductie Programma ingediend (VRP). De OD NZKG gaat de maatregelen uit dit VRP als verplichting opleggen aan het bedrijf. De OD NZKG verwacht van Tata Steel maximale inzet op het terugdringen van de uitstoot van deze schadelijke stoffen.
Wel lopen we bij de aanpak van ZZS tegen knelpunten aan in wet- en regelgeving. Die maken dat we de omgeving nu onvoldoende kunnen beschermen. Deze knelpunten hebben we geagendeerd bij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, dat deze punten nu oppakt.

Scherp vergunnen

We willen de uitstoot van luchtverontreinigende stoffen zoveel mogelijk tegengaan. Dat doen we door zo scherp mogelijke (maatwerk)voorschriften op te nemen in de vergunning van Tata Steel. Binnen wat er juridisch en technisch mogelijk is, en kosteneffectief. Als het nodig is om de omgeving te beschermen, zullen we daarvoor de grenzen opzoeken van wat de wet toelaat. Met de jurisprudentie die dat oplevert, ontstaat voor burgers en bedrijven duidelijkheid over de interpretatie van wettelijke regels.

De dynamiek in het Tata dossier blijft onverminderd groot

De werkzaamheden op het vlak van Tata Steel blijven een onverminderd groot beslag leggen op de uitvoeringscapaciteit van de OD NZKG. Daarnaast zal de overgang naar een duurzamere manier van staal produceren, de komende jaren meer capaciteit en extra inzet van gespecialiseerde kennis van de OD NZKG vragen. Met extra middelen van de Provincie Noord-Holland, zijn we hiervoor een speciale campagne gestart om nieuwe medewerkers te werven. Net als vele andere organisaties in ons land, heeft ook OD NZKG te maken met de zeer krappe arbeidsmarkt. Daardoor is het mogelijk dat niet alle ambities waargemaakt kunnen worden.

1 http://odnzkg.nl/tata-steel

A. De OD NZKG is er voor de omgeving

Werken en ontmoeten in de Moriaan

Ruim een jaar geleden opende de OD NZKG haar kantoor in dorpshuis De Moriaan in Wijk aan Zee. De Moriaan speelt een belangrijke rol in het contact met omwonenden. Twee dagen in de week is de omgevingsmanager hier aanwezig en houdt spreekuren, samen met toezichthouders en vergunningsverleners. Sinds het najaar van 2021 sluit hierbij ook de GGD een keer per maand aan. Tijdens de gesprekstafels die vanaf begin 2021 hier plaatsvinden, zijn we maandelijks met omwonenden in gesprek over hoe we kunnen toewerken naar een gezondere leefomgeving rondom het bedrijf. Ook spreken we hier regelmatig met de Dorpsraad van Wijk aan Zee over actuele zaken. Op deze locatie organiseren we meerdere keren per jaar bewonersavonden. De eerste hebben reeds plaatsgevonden, in oktober 2021 en mei 2022. Daarnaast wordt De Moriaan door de milieutoezichthouders van de OD NZKG intensief gebruikt als aanlandplek.

Bewonersbijeenkomst mei 2022

Op 24 mei 2022 hield de OD NZKG een bewonersbijeenkomst over het genomen geurbesluit en de aanpak van Zeer Zorgwekkende Stoffen. We startten met uitleg over de taken en bevoegdheden van de omgevingsdienst. Vervolgens gingen bewoners en experts van de OD NZKG met elkaar in gesprek over de twee onderwerpen en konden bewoners al hun vragen stellen en eventuele zorgen uiten. Met de hoge opkomst en de goede interactie, werd de bijeenkomst als positief ervaren door de aanwezigen.

Online dashboard overlastmeldingen

Sinds maart 2022 staat het dashboard Overlastmeldingen en ongewone voorvallen Tata Steel[2] op de website van de OD NZKG. Hierop zijn alle actuele meldingen met geografische locatie, aard en tijdstip terug te vinden en overzichtelijk weergegeven.

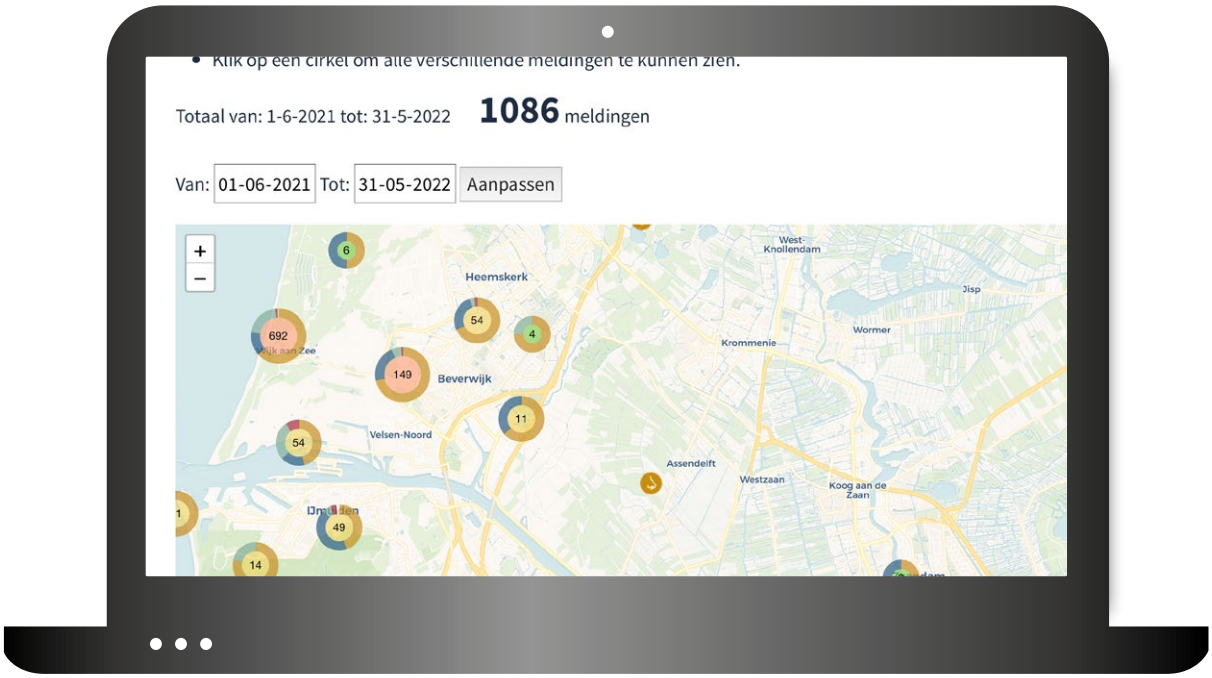

2 https://loket.odnzkg.nl/data-visualisatie-tata-steel/

Omgevingsdienst noordzeekanaalgebied

Het dashboard toont de cijfers van overlastmeldingen bij de OD NZKG, waarbij Tata Steel als veroorzaker is aangeduid. Hierbij kan de gebruiker een periode instellen om het aantal meldingen uit de omgeving van Tata Steel te zien, per wijk en per type overlast: geur, geluid en stof. In de toekomst willen we in het dashboard ook inzichtelijk maken wat we met de meldingen doen. Ook toont het dashboard het aantal gemelde ongewone voorvallen bij Tata Steel.

Transparantie

Door de meldingen van overlast die we ontvangen, beschikken we over relevante data voor de omgeving. Met het dashboard maken we informatie over deze meldingen en ongewone voorvallen rondom Tata Steel inzichtelijk en toegankelijk voor iedereen. Zo zijn we transparant en dragen we bij aan een goede informatiepositie van alle betrokkenen.

Informatie in De Jutter

Sinds april 2022 adverteren we maandelijks in het De Jutter[3], het magazine dat maandelijks huis-aan-huis wordt bezorgd in Wijk aan Zee en door vrijwilligers gemaakt. Hierin informeren we de inwoners over actuele zaken, en kondigen we bewonersbijeenkomsten aan. Hiermee bereiken we ook de inwoners die niet of minder online zijn.

3 https://www.tipwijkaanzee.nl/wp-content/uploads/Jutter-202205-intern.pdf

B1. Vergunningverlening: Geurbesluit, VRP en Groen staal

Geurbesluit in het kort

Tata Steel moet de geuroverlast in de IJmond verder en eerder terugdringen. Dat is het gevolg van het definitieve geurbesluit dat we in mei 2022 hebben genomen. Dit gebeurt door het vastleggen van een kleinere geurcontour en het halveren van de tijd waarbinnen Tata Steel die moet realiseren. Een geurcontour is het fysieke gebied waarbinnen geurhinder mag plaatsvinden. De nieuwe maatregelen gaan verder dan de ontwerpbesluiten die de OD NZKG eerder publiceerde. De geurmaatregel op Hoogovens 6 blijft gehandhaafd met dit besluit en zorgt tevens voor een reductie van ZZS.

Geurbesluit

Omwonenden van Tata Steel ervaren veel geuroverlast afkomstig van de staalfabrikant. De meeste meldingen van overlast die de Omgevingsdienst binnenkrijgt, gaan over geur. De OD NZKG publiceerde daarom eind 2021 twee ontwerpbesluiten geur, waarmee Tata Steel doorlopend aan geurvermindering moet werken. Op basis van de reacties op de ontwerpbesluiten, publiceerde de OD NZKG in mei 2022 een definitief geurbesluit. Daarmee ligt er een geurbesluit dat recht doet aan de ingebrachte zienswijzen en waarmee (ernstige) geuroverlast zal verminderen.

Op de afbeelding hieronder staat de huidige geurcontour (doorgetrokken lijn) en de nieuwe, kleinere geurcontour (streepjeslijn)

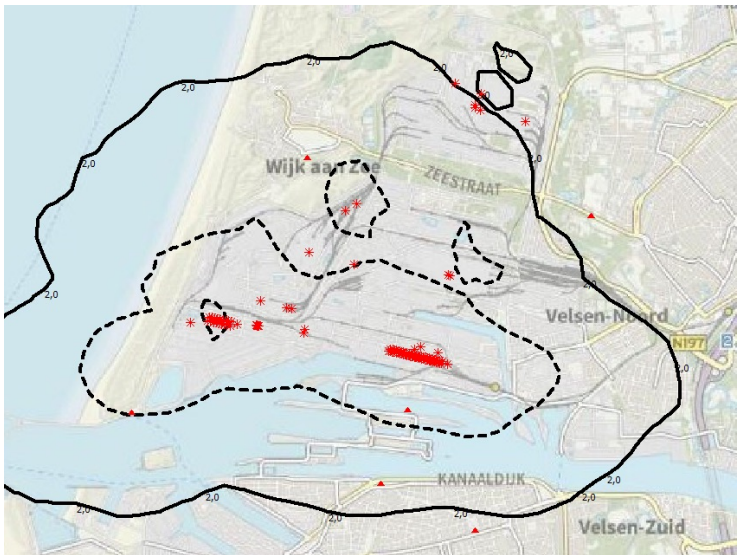

Omgevingsdienst noordzeekanaalgebied

Niet tien, maar vijf jaar de tijd

De werkeenheden van Tata Steel die niet voldoen aan de grenswaarden van het provinciaal geurbeleid, Kooksfabriek 1 en 2 en de Oxystaalfabriek, hebben nu maximaal vijf jaar de tijd hier wel aan te voldoen in plaats van tien jaar zoals we in het ontwerpbesluit stelden. Dit omdat in de tussentijd een maatregel genomen is, waardoor de OD NZKG stelt dat vijf jaar nu haalbaar moet zijn.

Maatregel Hoogoven 6 blijft in stand

We hebben het pleidooi van Tata Steel afgewezen om de geurmaatregel op Hoogoven 6 niet toe te passen. Het staat buiten kijf dat het in het belang is van de bescherming van het milieu deze maatregel door te voeren, omdat H2S (waterstofsulfide) en SO2 (zwaveldioxide) hierdoor geëlimineerd worden. De implementatietermijn wordt verlengd (1 september 2023 is gewijzigd naar 1 juni 2024), vanwege het langer dan verwachte vergunningsproces. De OD NZKG gaan niet mee in het verzoek van Tata Steel om de termijn pas in te laten gaan na afronding van de bezwaar- en beroepsfase.

Voortgang gewaarborgd

Daarnaast hebben we een voorschrift uitgebreid waardoor Tata Steel middels een verplicht plan van aanpak moet aangeven welke maatregelen zij gaat treffen om aan het geurbesluit te voldoen. Het staalbedrijf moet aangeven hoe ze de effecten van de getroffen maatregelen meet (inclusief de bijhorende termijn) en de effecten op de geurcontour berekent. Hiermee wordt de voortgang gewaarborgd. Als de voortgang onvoldoende is, gaat de OD NZKG handhaven.

Met de publicatie van beide definitieve geurbesluiten wordt een volledige actualisatie en aanscherping van de vergunning voor het onderdeel geuremissie gerealiseerd.

Intensivering toezicht

Onderdeel van het geurbesluit is ook intensivering van het toezicht vanaf 1 juli 2022. Zodra de OD NZKG 10 meldingen van geuroverlast ontvangt van omwonenden van Tata Steel, gaat een inspecteur binnen een uur ter plaatse waarnemen. Dit geldt zowel tijdens als buiten kantoortijden. Uiteraard blijft de OD NZKG daarnaast de gebruikelijke inspecties uitvoeren.

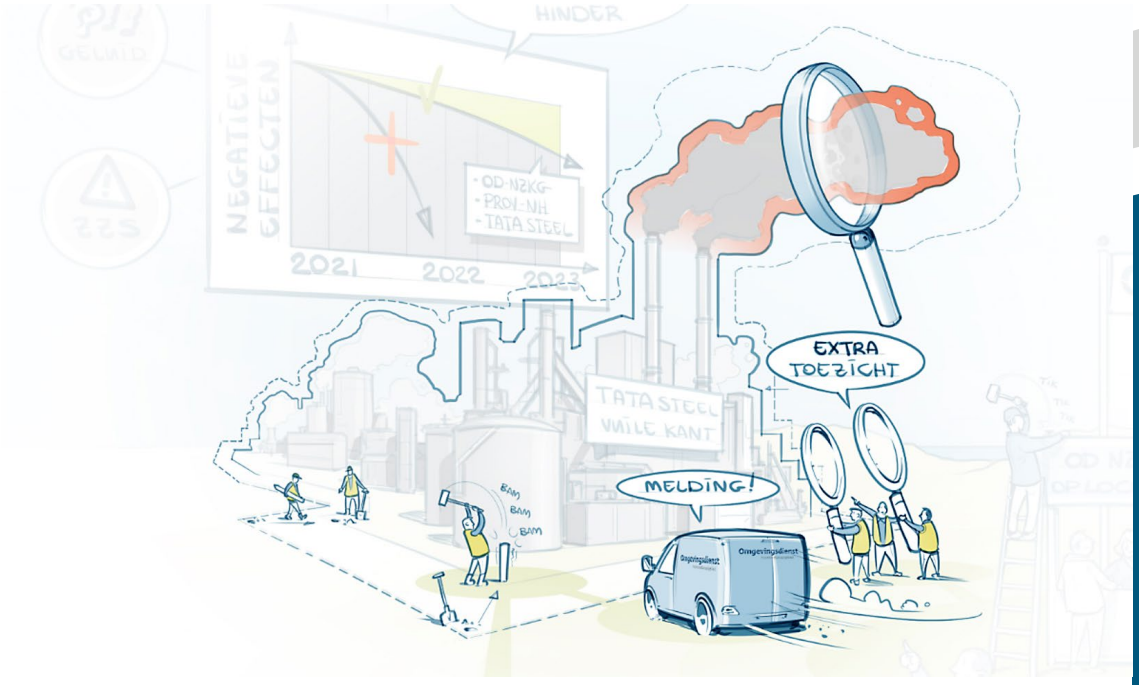

Vermijdings- en reductieprogramma van Zeer Zorgwekkende Stoffen

De overheid pakt Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) met voorrang aan. Dit zijn stoffen die gezondheidsschade kunnen veroorzaken of slecht afbreken in het milieu. In het Activiteitenbesluit zijn daarom verplichtingen opgenomen gericht op het terugdringen van het gebruik van ZZS. Die verplichtingen gelden ook voor Tata Steel. Het staalbedrijf heeft daarom eind september 2021 een Vermijdings- en Reductie Programma (VRP) bij de OD NZKG ingediend. Begin april 2022 hebben we dit VRP met de maatregelen om de uitstoot van ZZS terug te dringen beoordeeld. Prioriteit krijgt de aanpak van bronnen met de hoogste en meest schadelijke ZZS uitstoot, zoals zware metalen en polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK's). Deze maatregelen worden in een ontwerp-maatwerkbesluit en/of vergunning vastgelegd. Hiermee wordt tevens een belangrijk deel van de Roadmap Plus verankerd.

De belangrijkste punten:

1) Het VRP van Tata Steel geldt voor de periode 2020-2025, daarna wordt een nieuw VRP opgesteld waar nog verder onderzocht wordt in hoeverre ZZS vermeden, dan wel gereduceerd kan worden. Dit is een continu proces.

2) De OD NZKG heeft naast de beoordeling van het VRP door eigen experts ook gebruik gemaakt van de expertise die bij collega-overheden aanwezig is. Zo is op het onderdeel lucht advies ingewonnen bij de Inspectie Leefomgeving & Transport (ILT) en hebben de Milieudienst Rijnmond (DCMR), Omgevingsdienst Midden- en West Brabant (OMWB) en GGD Amsterdam de beoordelingscriteria getoetst. Deze toetsing heeft plaatsgevonden, omdat de wet geen landelijk vastgesteld toetsingskader kent voor VRP's.

3) Gehele vermijding van ZZS voor zowel zware metalen als Polycyclische Aromatische Kookwaterstoffen (PAK) is in het huidige productieproces, waarbij gebruik wordt gemaakt van kolen en ertsen, niet realiseerbaar. De conclusie voor het lopende VRP is dat de minimalisatieplicht van ZZS moet worden ingevuld door maximale reductie van ZZS. Dit betekent dat Tata Steel op grond van de minimalisatieplicht inzet op reductie van de emissies van ZZS.

4) Tata Steel voldoet met het VRP aan de eisen die in de Activiteitenregeling worden gesteld en daarmee na realisatie van de voorgestelde maatregelen binnen de looptijd van het VRP aan de minimalisatieverplichting voor ZZS. De OD NZKG heeft ingestemd met de voorgestelde aanpak van Tata Steel om prioriteit te geven aan de bronnen met de hoogste en meest schadelijke ZZS uitstoot, zoals zware metalen en polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK).

5) De OD NZKG stelt maatwerkbesluiten om de maatregelen vast te leggen en waar mogelijk zullen scherpere eisen worden gesteld met het oog op de minimalisatieplicht voor ZZS, de plaatselijke milieuomstandigheden en de invloed van de depositie van ZZS op een gezonde leefomgeving.

6) De maatregelen in het VRP komen grotendeels overeen met de maatregelen uit de zgn. Roadmap Plus van Tata Steel. Door het vastleggen van de maatregelen uit het VRP in een maatwerkbesluit, worden de maatregelen uit de Roadmap Plus ook geborgd, omdat ze afdwingbaar worden.

7) Met de inzet op maatwerkbesluiten wordt tevens geborgd dat de overige kleinere bronnen en afwijkende bedrijfssituaties zullen worden geïnventariseerd door Tata Steel. Deze maatregel is vastgelegd in Maatwerkbesluit I publicatie d.d. 29 april 2022.

8) De door het RIVM geïdentificeerde bronnen sluiten aan bij de door Tata Steel in het VRP geïnventariseerde bronnen van met name PAK en zware metalen (lood).

Knelpunten ZZS

De knelpunten in de uitvoering waar de OD NZKG bij de beoordeling van het VRP tegenaan loopt zijn verwoord in onze brief[4] over knellende wetgeving aan het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat d.d. 1 april 2022. Deze knelpunten worden ook genoemd in het recente rapport "Evaluatie ZZS-Emissiebeleid 2016-2021", opgesteld door Berenschot en Arcadis. Dit rapport is op 3 juni 2022 aan de Tweede Kamer aangeboden.

Stand van zaken MTR-waarde RIVM

De OD NZKG blijft bij het Rijk en het RIVM aandringen om met spoed MTR-waarden voor ZZS stoffen af te leiden. Verder zijn we met het Rijk in gesprek over het ontbreken van normering van een aantal ZZS, een cumulatieve benadering en een integrale aanpak van ZZS, waaronder de benodigde toetsingskaders voor een VRP. Zo wordt er gewerkt aan een emissiedatabase waarin alle ZZS-emissie van inrichtingen wordt verzameld, zodat hier een centrale plek voor is. Deze is nog in opbouw, inclusief de wetgeving die hiervoor nodig is.

Groen Staal

Tata Steel is van plan om in de komende jaren de staalproductie te verduurzamen. Door over te stappen van kolen op waterstof, moet de productie in 2050 CO2-neutraal zijn. Daarvoor moet een groot deel van het productieproces van de staalfabriek worden veranderd.
Deze verandering levert voor de bewoners en bedrijven uit de omgeving van Tata Steel, veel vragen, zorgen en onzekerheden op. En voor de OD NZKG veel vraagstukken, zoals: wat betekent de nieuwe techniek voor de luchtemissie, de externe veiligheid, geluid? Hoe kunnen in samenspraak met de omgeving nieuwe fabrieksinstallaties worden ingepast in reeds zwaar belast gebied? En hoe kan de overgang van de oude, naar de nieuwe installaties zo goed mogelijk verlopen?

Brief aan Tata Steel over zorgen gebrekkige informatie

Vanwege de omvang en impact van deze verandering naar 'groen staal' op de organisatie van vergunningverlening bij de omgevingsdienst, is een gedetailleerde planning met daaraan gekoppeld de (verwachte) procedures in deze fase van groot belang. Er is concrete informatie van Tata Steel nodig over onder andere de tijdsplanning om tijdig de juiste voorbereidingen te kunnen treffen voor een adequaat verloop van de benodigde vergunningsprocedures. De omgevingsdienst heeft hierover op 1 juni 2022 een brief[5] gestuurd aan Tata Steel waarin we onze zorgen hierover uiten en onder meer vragen om op korte termijn met een concrete tijdsplanning te komen.

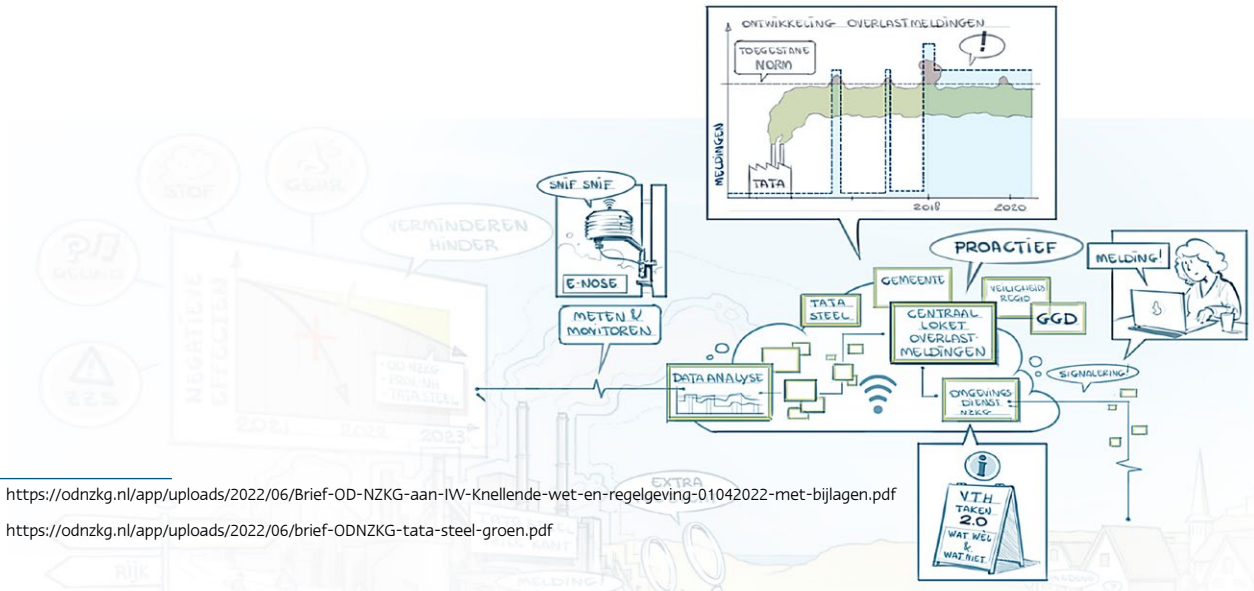

4 https://odnzkg.nl/app/uploads/2022/06/Brief-OD-NZKG-aan-IW-Knellende-wet-en-regelgeving-01042022-met-bijlagen.pdf

5 https://odnzkg.nl/app/uploads/2022/06/brief-ODNZKG-tata-steel-groen.pdf

Wijzigingen in vergunningen: afgerond, in uitvoering en gepland

De gehele vergunning van Tata Steel is beoordeeld op actualiteit. Aan de hand van een inventarisatie en toets, per werkeenheid bij Tata Steel, op verschillende milieuthema's is een actualisatieprogramma opgesteld. Hierin zijn aankomende wet- en regelgeving en conclusies uit extern onderzoek meegenomen.

Vanuit deze actualisatietoets van de huidige vergunningen van Tata Steel zijn de volgende onderwerpen opgenomen, waarvan een deel is afgerond, een deel in uitvoering is en een deel gepland staat:

Implementatie BREF IJzer en Staal: Hoogoven 7 NOx reductie BBT-conclusie 65 (afgerond)
In augustus 2021 is het definitieve besluit uitgegaan met betrekking tot de NOx-emissie die vrijkomt bij de windverhitters van Hoogoven 7. Dit nieuwe besluit is genomen naar aanleiding van de uitspraak van de rechter van november 2020 om de NOx-emissiegrenswaarde naar de in BBT 65 (best beschikbare technieken) genoemde eis te brengen. Wij hebben daarop de grenswaarde voor NOx van 140 mg/Nm3 naar 100 mg/Nm3 gewijzigd.

Implementatie BREF IJzer en Staal: Kooksfabrieken BBT-conclusie 49 (afgerond)
In mei 2022 heeft OD NZKG een definitieve ambtshalve wijziging aan Tata Steel opgelegd, die betrekking heeft op BBT-conclusie 49 van de BREF IJzer en Staal. In deze voor de Kooksfabrieken geldende BBT-conclusie, staan technieken genoemd die bij de stooksystemen van de Kooksfabrieken worden toegepast om de emissies te verminderen. Bij onderhavige implementatie van BBT-conclusie 49 heeft OD NZKG rekening gehouden met het Schone Lucht Akkoord. In het besluit is een scherpere eis voor stof opgelegd voor zowel Kooksfabriek 1 als 2, een onderzoeksplicht voor Kooksfabriek 1 voor verdere reductie van NOx en een onderzoeksplicht voor Kooksfabriek 1 en 2 voor verdere reductie van stof en zwaveldioxide.

Actualisatie en aanscherping geurvoorschriften (afgerond)
In mei 2022 hebben wij een definitief geurbesluit genomen (zoals uitgebreid toegelicht op pagina 6). Tata Steel moet daardoor de geuroverlast in de IJmond verder en eerder terugdringen. Dit gebeurt door het vastleggen van een kleinere geurcontour en het halveren van de tijd waarbinnen Tata Steel die moet realiseren. Een geurcontour is het fysieke gebied waarbinnen geurhinder mag plaatsvinden. De nieuwe maatregelen gaan verder dan de ontwerpbesluiten die OD NZKG eerder publiceerde. De geurmaatregel op Hoogovens 6 blijft gehandhaafd met dit besluit en zal tevens voor een verwachte reductie van ZZS zorgen.

ZZS-minimalisatie (afgerond/in uitvoering)
In het Activiteitenbesluit zijn verplichtingen opgenomen gericht op het terugdringen van het gebruik van ZZS die onder meer gelden voor bedrijven zoals Tata Steel. Tata Steel heeft eind september 2021 het Vermijdings- en Reductie Programma ingediend (zoals uitgebreid toegelicht op pagina 8). Begin april 2022 heeft OD NZKG het VRP met de maatregelen om de uitstoot van ZZS terug te dringen beoordeeld. Prioriteit krijgt de aanpak van bronnen met de hoogste en meest schadelijke ZZS uitstoot, zoals zware metalen en polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK's). Deze maatregelen worden in een ontwerp-maatwerkbesluit vastgelegd. Hiermee wordt tevens een belangrijk deel van de Roadmap+ maatregelen verankerd.

Oxystaalfabriek recirculatie proceslucht droogstanden ruwijzer- en staalpannen (afgerond)
In augustus 2021 heeft OD NZKG een vergunning verleend voor het toepassen van recirculatie van verbrandingslucht in het droogproces tijdens droogstand van nieuwe of gerepareerde ruwijzer- en staalpannen in de Oxystaalfabriek om geurhinder in de omgeving te verminderen.

Kooksfabriek 2 reductie deuremissies (afgerond)
In november 2021 is door OD NZKG een definitieve ambtshalve wijziging aan Tata Steel opgelegd, waarin we het emissiekengetal voor de maandelijks toegestane deuremissies van 10 naar 5 hebben verlaagd. Hiermee wordt de uitstoot van geur en ZZS gelimiteerd.

Implementatie BREF LVIC-AAF Kooksfabrieken zwavelzuurfabrieken (in afwachting beroep)
Provincie Noord-Holland en OD NZKG hebben de vergunning van de Kooksfabrieken van Tata Steel laten onderzoeken door een externe partij. Dit rapport, ook wel het SPPS-onderzoek genoemd, is zowel gepubliceerd op de website van provincie Noord-Holland[6] als op de website van OD NZKG[7]. Uit dit onderzoek zijn meerdere actiepunten naar voren gekomen.

OD NZKG heeft eind april 2021 een ontwerpbesluit aan Tata Steel gestuurd waarin de voorschriften voor de zwavelzuurfabrieken bij de Kooksfabrieken worden aangescherpt. Het gaat om een ambtshalve wijziging van de voorschriften in het kader van de implementatie van de Europese richtlijn, specifiek voor zwavelzuurfabrieken. Het ontwerpbesluit betreft het voornemen om de voorschriften te wijzigen die betrekking hebben op de twee zwavelzuurfabrieken van de beide Kooksfabrieken, met als resultaat een verlaging van de emissies naar de leefomgeving op gebied van zwaveldioxide (SO2) en stikstofoxide (NOx). OD NZKG heeft ook een aantal monitoringsvoorschriften opgenomen. In november 2021 is het definitieve besluit gepubliceerd. Tegen dit besluit heeft Tata Steel beroep ingesteld en we zijn nu in afwachting van de behandeling van de beroepszaak.

Overige actiepunten implementatie constateringen SPPS onderzoek (afgerond/in uitvoering)
Uit het onderzoek zijn in totaal 16 constateringen naar voren waarin de huidige vergunning van Tata Steel tekort schiet. Dit gaat voornamelijk over de verschillen tussen de vergunde situatie en de actuele situatie. Van deze tekortkomingen zijn er 6 opgelost, 7 in behandeling en bestaan er nog 3 situaties waar door Tata Steel nog geen aanvraag is gedaan.

Pelletfabriek stof- en NOx reductie (in uitvoering)
Tata Steel heeft in mei 2022 een aanvraag ingediend voor de eerste fase van de ontstoffings- en DeNOx-installatie bij de Pelletfabriek. Deze nieuwe milieu-installatie zou in 2023 al moeten resulteren in 80 procent minder uitstoot van lood, zware metalen en stof bij de Pelletfabriek, in vergelijking met 2019. OD NZKG zal deze maatregel nog verankeren in de vergunning. Later volgt de aanvraag van fase 2: de DeNOx-installatie.

Oxystaalfabriek reductie dakemissies (in uitvoering)
In december 2021 heeft Tata Steel een vergunning aangevraagd voor een tertiaire afzuiginstallatie bij de Oxystaalfabriek. Tijdens het inzetten van ruwijzer in de converter komt incidenteel stofemissie vrij die niet door de primaire en secundaire afzuiging kan worden afgevangen. De emissie treedt voor een kort moment op tijdens de eerste reactie met het schroot in de convertor. Deze situatie kan dan leiden tot een zichtbare emissie die via het dak de Oxystaalfabriek verlaat. Om stofemissie vanuit het dak van de Oxystaalfabriek tijdens het converterproces te reduceren, zal een tertiair afzuigsysteem met een doekfilterinstallatie worden geplaatst. Deze maatregel zorgt voor een verdere reductie van stof en ZZS naar de omgeving.

Actualisatie Inspectie- en Onderhoud voorschriften (in uitvoering)
Een groot deel van de ingediende (milieu)meldingen is gerelateerd aan onderhoud. Het is wenselijk om in de voorgenomen actualisatie ook de systematiek met betrekking tot meldingen van (ongewone) voorvallen te actualiseren met als doel:

- meer grip op emissies van Tata Steel ten gevolge van “voorvallen”;
- minder meldingen achteraf.

6 https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Gezonde_leefomgeving_Milieu/Projecten/Tata_Steel/Onderzoek_vergunning_kooksfabrieken

7 https://odnzkg.nl/app/uploads/2020/09/SPPS-onderzoeken-Hoogovens-Sinter-Pellet-Oxystaalfabriek-met-bestuurlijke-samenvatting-en-duiding-ODNZKG-september-2020.pdf

Hoogovens 6 en 7 Smidse kappen (in uitvoering)

Tata Steel gaat extra afzuigkappen plaatsen bij beide Hoogovens. De vergunningen zijn aangevraagd (Hoogoven 7 in april 2022 en Hoogoven 6 in mei 2022) bij OD NZKG. De start van de constructie van de eerste installatie van Hoogoven 7 is nu gepland voor deze zomer. In totaal zal Tata Steel in 2022 en 2023 zes nieuwe afzuigkappen plaatsen. Met de maatregel wil Tata Steel een reductie van circa 75% in stofuitstoot bij het aftappen van vloeibaar ruwijzer realiseren.

Implementatie BREF IJzer en Staal: Monitoring (alle werkeenheden)

BBT-conclusies 13-15 (in uitvoering)

BBT-conclusie 13 ziet toe op monitoring van alle relevante parameters die voor de procesbesturing vanuit controlekamers noodzakelijk zijn.

BBT-conclusie 14 ziet toe op het meten van schoorsteenemissies van verontreinigende stoffen afkomstig van alle processen waarvoor in de paragrafen 1.2 tot 1.7 van de BREF IJzer en staal BBT-GEN's vermeld worden.

BBT-conclusie 15 ziet toe op monitoring van alle relevante emissiebronnen die niet in BBT-conclusie 14 vermeld worden alsook het meten van alle relevante bestandsdelen/verontreinigende stoffen van procesgassen. De geactualiseerde voorschriften voor alle werkeenheden geven beter inzicht in de feitelijke emissies van Tata Steel. Als gevolg van de gewijzigde voorschriften op de monitoringsverplichtingen en de resultaten die daaruit volgen, gaan wij, waar nodig, de emissiegrenswaarden van Tata Steel verder aanscherpen. De planning is dat alle definitieve besluiten eind 2022 eruit gaan.

Actualisatie afvalvoorschriften en implementatie LAP3 (gepland)

Het bestaande acceptatie- en verwerkingsbeleid voor afval van Tata Steel en het AO/IC (kortweg: de interne controle) voldoen niet aan het Landelijk Afvalbeheersplan versie 3 (LAP 3). De vigerende omgevingsvergunning is getoetst aan LAP 1 (verouderd). Het is, mede gelet op het feit dat Tata Steel gevaarlijke en niet gevaarlijke afvalstoffen accepteert, noodzakelijk de vergunning te actualiseren.

Actualisatie PGS 15, 29, 30 en 31 (gepland)

De vigerende vergunning dient geactualiseerd te worden op drie richtlijnen omtrent gevaarlijke stoffen: PGS 15 voor opslagen van gevaarlijke stoffen groter dan 10 ton, de PGS 29 betreft bovengrondse opslag van brandbare vloeistoffen in verticale cilindrische tanks, de PGS 30 vloeibare brandstoffen in bovengrondse tank en PGS 31 overige gevaarlijke vloeistoffen.

Implementatie BREF Stookinstallaties (gepland)

Het streng vergunnen van grote stookinstallaties is een van de manieren om emissies in de industrie terug te dringen. Streng vergunnen betekent dat het bevoegd gezag probeert om een zo laag mogelijke emissiegrenswaarde in de vergunning vast te leggen. Om het bevoegd gezag te helpen met deze taak heeft Rijkswaterstaat een oplegnotitie (28 oktober 2020) geschreven voor de BBT-conclusies voor grote stookinstallaties. OD NZKG heeft de informatie over de betreffende stookinstallaties/ketels bij Tata Steel ontvangen. De implementatie moet nog worden uitgevoerd.

Implementatie BREF Oppervlaktebehandeling met oplosmiddelen (gepland)

December 2020 is een final draft gepubliceerd van deze nieuwe BBT-conclusies. Deze mogen we al gebruiken voor de implementatie van deze BBT-conclusies in de vigerende vergunning. Deze moet nog worden uitgevoerd.

Toekomstige maatregelen op korte termijn met reductie voor stof

Gekeken naar de Roadmap+ van Tata Steel staan er een aantal stofbeperkende maatregelen op de planning. Hiervan is de verwachting dat Tata Steel hier op korte termijn aanvragen voor gaat indienen bij de OD NZKG. Een van deze maatregelen behelst het plaatsen van windschermen om het verwaaien van stof bij de kool- en ertsopslagen te voorkomen.

Project Everest: CO2 afvang onder zeebodem

Tata Steel heeft de aanvraag voor CO2-afvang onder de zeebodem ingetrokken (project Everest). In plaats daarvan is gekozen voor de DRI-route (Direct Reduced Iron), waarmee een lagere CO2-uitstoot wordt gerealiseerd tijdens de staalproductie. Daarmee is de afvang van CO2 en opslag onder de zeebodem definitief van de baan. Tata heeft daarmee ook besloten geen aanvraag voor subsidie voor project Everest in te dienen en zal dus ook geen aanvraag indienen bij OD NZKG in het kader van de Wabo (omgevingsrecht).

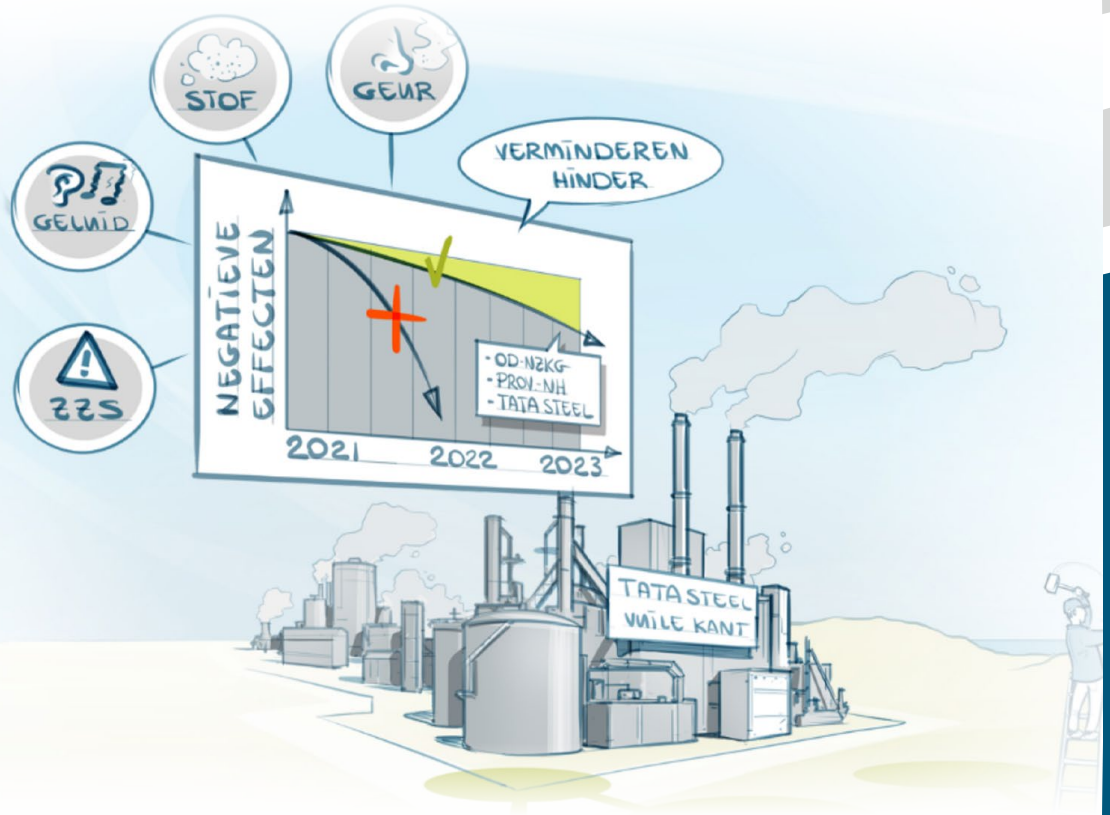

B2. Toezicht: lopende zaken, intensivering en innovatie

Chroom 6

Naar aanleiding van signalen uit de omgeving dat de inkoop van het schroot bij Tata Steel niet zou voldoen aan geldende wet- en regelgeving, heeft de OD NZKG in januari 2022 een inspectie uitgevoerd op de inkoop van schroot. Hiervoor zijn de werkinstructies van Tata Steel gecontroleerd.

Uit deze controle is gebleken dat Tata Steel de brugdelen van de voormalige Lekbrug bij Vianen heeft aangetroffen en vervolgens teruggestuurd. Deze brug had vermoedelijk Chroom 6-houdende coating.

De toezichthouders van de OD NZKG zijn frequent aanwezig bij het schrootpark en doen regelmatig een ronde over het opslagterrein voor o.a. visuele inspecties van stof. De We hebben daarbij tot nu toe geen afwijkingen geconstateerd wat betreft het schroot dat op het schrootpark aanwezig is. We zien op dit moment dan ook geen aanleiding om de inspecties te intensiveren en zetten de huidige wijze van inspectie voort. Als er aanwijzingen zijn dat intensievere inspecties nodig zijn doen we dat uiteraard.

Last onder dwangsom Ongare Kooks

De OD NZKG heeft in april 2021 Tata Steel voor de tweede maal een last onder dwangsom opgelegd met betrekking tot 'ongare kooks'. Dit ontstaat wanneer in het proces van kolen tot kooks de garing niet goed verloopt. Een ongare kooks kan in het verdere proces voor extra emissies zorgen. Doel van zo'n last is om Tata Steel te bewegen bepaalde schadelijke emissies te voorkomen.
De OD NZKG heeft de eerste dwangsom verhoogd, om te zorgen dat Tata Steel de voorschriften naleeft. Ook deze tweede, verhoogde LOD is inmiddels volledig verbeurd door het bedrijf. We zullen daarom opnieuw optreden. De Landelijke Handhavingstrategie is hierin leidraad.

Intensieve handhaving Kooksfabriek 2

In 2021 heeft de OD NZKG intensief toezicht ingesteld op de Kooks- en Gasfabriek 2 (KGF2) op het aspect geur. Gedurende dit traject van intensieve inspecties, is een afname van het aantal meldingen van geuroverlast geconstateerd. Dit lijkt te komen door de maatregelen die zijn genomen om de overlast van KGF2 in de omgeving te verminderen.

Om andere factoren uit te sluiten, blijven we de voortgang van de geurmaatregelen bij KGF2 en de trend van meldingen van geuroverlast nadrukkelijk volgen. OD NZKG blijft daarom ook in het tweede deel van 2022 scherp letten op de naleving van de milieuregels op dit vlak. Daarbij is specifiek aandacht voor de emissies, geurdrempels en de ontzwaveling van kooksgas.

Zo wordt in juni 2022 het eerste deel van het onderzoek uitgevoerd naar de gekanaliseerde bronnen (emissies door bijvoorbeeld schoorstenen). De verwachting is dat de resultaten na de zomer van 2022 met betrokken omwonenden besproken kunnen worden. Ook de diffuse bronnen (alle bronnen waarvan emissies niet gekanaliseerd zijn door bijvoorbeeld een schoorsteen) worden onderzocht.

Brandveiligheid kantoorgebouwen

Er was een ernstige achterstand op het gebied van brandveiligheid bij de kantoren op het terrein. Tata Steel heeft hiervoor een verbeterprogramma opgesteld, deze is gedeeld met de OD NZKG. De termijnen van het verbeterprogramma zijn vastgelegd in een last onder dwangsom (LOD). Op 21 augustus 2020 is een LOD uitgegaan voor 37 kantoorgebouwen waar de brandveiligheid niet op orde was. Voor deze kantoorgebouwen zijn 1 of meerdere lasten opgelegd. De lasten hebben een begunstigingstermijn tot 1 april 2023. Van de 37 kantoorgebouwen zijn er tot op heden 25 gecontroleerd, waarbij de acties grotendeels binnen de gestelde termijn zijn ondernomen en akkoord bevonden door de OD NZKG.

Brandveiligheid fabrieksgebouwen

Voor de fabrieksgebouwen speelt eenzelfde brandveiligheidsissue als bij de kantoorgebouwen. De OD NZKG is voornemens een inventarisatie op de fabrieksgebouwen te starten om de brandveiligheid in kaart te brengen.

FLIR camera

De OD NZKG heeft in 2021 een camera in gebruik genomen die 400 soorten emissies van koolwaterstoffen in beeld brengt die met het blote oog niet waarneembaar zijn. Bij de Kooksfabriek 2 is met deze camera een proef gedaan. Het doel was om emissies te meten die vrijkomen bij bijvoorbeeld defecten of afwijkingen aan onderdelen.

Camerabeelden stichting Frisse Wind.nu

Op de website van de stichting Frisse Wind[8] worden via een openbare livestream continu camerabeelden gedeeld van het Tata Steel terrein. De videocamera's staan gericht op de milieukritische installaties, waaronder de kooksfabrieken 1 en 2, de hoogovens, Harsco en de oxystaalfabriek. De beelden waarop mogelijke ongewone voorvallen voorkomen of die anderszins in het oog springen, worden door omwonenden vaak toegevoegd aan overlastmeldingen. Om de beoordeling van het ontvangen videomateriaal bij overlastmeldingen af te handelen, zijn werkafspraken gemaakt met Frisse Wind.

Verkenning cameratoezicht

De OD NZKG is een verkenning gestart waarin wordt nagegaan welke mogelijkheden er zijn om camera's in te kunnen zetten als toezichtinstrument. Deze verkenning zit in de eerste fase, gericht op de juridische haalbaarheid.

Samenwerking bij controles grondstoffenlogistiek

Begin februari 2022 verscheen een aantal krantenberichten waarin melding werd gemaakt van ladingrestanten die (bewust) in het water zouden worden geveegd. Aangezien de bevoegdheden rondom de schepen en de kades verdeeld zijn over verschillende overheidsorganisaties, voeren de OD NZKG, ILT, Rijkswaterstaat en Port of Amsterdam nu gezamenlijk controles uit.
Naar aanleiding van deze gezamenlijke controles zijn de werkwijzen voor zowel het schoonmaken van de schepen als de schoonmaak van de Buitenkade aangescherpt, waardoor de schepen en de Buitenkade veel minder ladingrestanten bevatten.
De samenwerking met de andere overheidspartijen heeft de OD NZKG als positief ervaren. Ook de inzet van ILT, waarbij dronebeelden zijn gemaakt en gedeeld, heeft zijn vruchten afgeworpen.

Van het bewust lozen van residuen op zee is geen constatering gedaan, concludeerde ILT in dit rapport[9].

8 https://www.frissewind.nu/

9 https://www.ilent.nl/documenten/publicaties/2022/05/25/onderzoeksrapport-ladingresiduen

B3. Wet- en regelgeving

De OD NZKG kijkt verder dan de wettelijke kaders in het behalen van milieuwinst. Vergunningverlening en toezicht zijn gebonden aan de kaders van Europese en nationale wet- en regelgeving. Zo kan het voorkomen dat een bedrijf voldoet aan de wetgeving, maar dat de gewenste milieuwinst niet behaald wordt. Dit maakt het noodzakelijk om onderzoek te doen naar andere manieren om de doelen te behalen. Dit kan mede gedaan worden door het agenderen van de knelpunten in de wetgeving aan het Rijk of door het intensiever samenwerken met andere overheidsorganisaties.

Knellende wet- en regelgeving

Op 1 april 2022 heeft de OD NZKG een brief[10] gestuurd aan het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat. Hierin is aangegeven dat het van groot belang is dat het Rijk de genoemde knelpunten met voorrang oplost. Niet alleen vanwege de leefomgeving in de IJmond, maar ook voor de overige gebieden en met het oog op de gewenste en vereiste landelijke uniformiteit.

Knelpunten

De OD NZKG ziet een aantal knelpunten bij de aanpak van zeer zorgwekkende stoffen. De structuur van de regelgeving is (te) complex en zit daarmee toepasbaarheid in de weg. Daarnaast ontbreekt het aan een landelijk kader om vermijdings- en reductieprogramma's te beoordelen (zoals hiervoor bij de paragraaf over VRP al is benoemd). Ook geldende luchtkwaliteitsnormen zijn slecht toetsbaar. De Europese regels schieten namelijk te kort bij cumulatie van diverse emissies en piekbelasting in de IJmond. Aanscherping van de milieunormering is daarom noodzakelijk. In de brief is naast bovengenoemde punten ook ingegaan op het Schone Lucht Akkoord, externe veiligheid, begassingsproblematiek en regels omtrent afval.

Urgentie

De urgentie om deze knelpunten aan te pakken wordt vergroot door de frequentie waarmee vergunningen worden geactualiseerd. De OD NZKG voert een tweejarig programma uit om de vergunningen van Tata Steel te actualiseren. Hoe langer de aanscherpingen vanuit het Rijk op zich laten wachten, hoe meer vergunningen dan reeds zijn geactualiseerd en dus weer een nieuwe actualisatie behoeven. Dit brengt niet alleen veel extra werk en doorlooptijd met zich mee maar maakt vooral dat de zo gewenste gezondheidswinst langer op zich laat wachten.

Intensivering samenwerking: één overheid

Voor bewoners en bedrijven in de IJmond is het belangrijk dat de overheid met één gezicht optreedt op het vlak van vergunningverlening en toezicht. Daarnaast versterkt een gezamenlijk optreden van inspectiediensten de effectiviteit van ons werk. De OD NZKG werkt daarom intensief samen met diverse andere inspectiediensten en gebruikt daarbij de adviezen van ILT op het vlak van vergunningverlening. Inspecteurs van de ILT en OD NZKG voeren regelmatig gezamenlijk inspecties uit. Ook met Rijkswaterstaat in de regio is een actieve samenwerking. Ten slotte heeft de OD NZKG nauw contact met collega-omgevingsdiensten, zoals de ODIJ, OD NHN en DCMR.

Samenwerking met GGD: meenemen gezondheid in vergunningverlening

Waar milieunormen zijn verankerd in de wetgeving, is dit voor gezondheidswaarden vaak niet het geval. Voor dit laatste wordt bijvoorbeeld gekeken naar richtlijnen van de World Health Organisation. De OD NZKG overlegt frequent met de GGD over gezondheidsaspecten. Tijdens dit overleg bespreken we onderwerpen die de gezondheid van bewoners in de IJmond betreffen. Een voorbeeld: de GGD is betrokken bij het beoordelingskader omtrent ZZS. En in het geurbesluit is gebruik gemaakt van data van de GGD. Ook wordt gezondheid meegenomen in de vergunningverlening door scherper te vergunnen voor o.a. fijnstof en ZZS.

10 https://odnzkg.nl/app/uploads/2022/06/Brief-OD-NZKG-aan-IW-Knellende-wet-en-regelgeving-01042022-met-bijlagen.pdf

Bijlage: overzicht lopende last onder dwangsommen (LOD's)

Jaar	Werkeenheid	Onderwerp
2019	Kooksgasfabriek	Produceren ongare kooks (1e)
2020	Algemeen	Roza slakken koelen op het koelspoor
2020	Kantoren	Brandveiligheid kantoorgebouwen
2020	Grondstof en logistiek	Stofverspreiding op de buitenkades
2020	Oxy Staalfabriek 2	Stofverspreiding schrootcatering 3
2021	Algemeen	Overschrijding ZZS emissie bij Hoogovens en Koudband. (noodzakelijke technieken zijn er inmiddels)
2021	Kooksgasfabriek	Produceren ongare kooks (2e)
2021	Grondstof en logistiek	Vervolg op stofverspreiding op de buitenkades
2021	Sinterfabriek	Plaatsen electrostaatfilter
2021	Algemeen	Lozing kwik en andere ZZS

Ebbehout 31
1507 EA Zaandam
www.odnzkg.nl

Omgevingsdienst
noordzeekanaalgebied

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
R.L. Baars
BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144550
baarsr@noord-Holland.nl

Verzenddatum
13 JULI 2022

Kenmerk
1836656/1836762

Uw kenmerk

Betreft: Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020-2050
Samenwerken aan een gezondere en veilig IJmond

Geachte leden,

Bijgevoegd vindt u de voortgangsrapportage van het Programma Tata Steel 2020-2050: *Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond*. Dit programma is eind 2020 gezamenlijk vastgesteld door de provincie Noord-Holland en de gemeenten Velsen, Beverwijk en Heemskerk. Ook bijgevoegd is de voortgangsrapportage van het Uitvoeringsprogramma Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving Tata Steel 2020-2022 van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG). De vorige rapportage over beide programma's stuurden wij u op 9 juli 2021 (kenmerk 1641018/1641138). Wij verzoeken u deze brief plus bijlagen ter bespreking te agenderen voor de eerstvolgende vergadering van uw commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid.

Inleiding

Het doel van het Programma Tata Steel is om de negatieve effecten van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid in de IJmond zoveel mogelijk te verminderen. Zowel op de korte als op de lange termijn.

Er kan en moet nog veel gebeuren om de negatieve effecten van Tata Steel verder te verminderen. Onder meer door een aanscherping van de vergunning en de uitvoering van de Roadmap+ door Tata Steel zijn hier het afgelopen jaar opnieuw stappen in gezet. Een belangrijke ontwikkeling is het besluit van Tata Steel van september 2021 om het pad van grootschalige Carbon Capture and Storage (CCS) te verlaten en volledig in te zetten op de waterstofroute (eerst grotendeels met aardgas). De lange termijn komt daarmee veel sneller dichterbij dat bij de opstelling van het programma was voorzien. Dit vraagt veel van Tata Steel en van alle betrokken overheden, maar biedt ook kansen om de leefomgeving in de IJmond sneller gezonder te maken.

Op vrijwel alle onderdelen in de vier sporen van het Programma Tata Steel is goede voortgang geboekt, het programma ligt daarmee op schema. De belangrijkste punten worden in deze brief toegelicht.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Spoor 1: Gezondheid in beeld

Het afgelopen jaar zijn verschillende onderzoeken gepubliceerd. Twee belangrijke zijn het in september 2021 gepubliceerde depositieonderzoek (Depositieonderzoek IJmond 2021[1]) en het onderzoek naar bronherleiding (Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio[2]). Beide onderzoeken zijn uitgevoerd door het RIVM. Naar aanleiding van het depositieonderzoek is aan het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat opnieuw een oproep gedaan voor een betere normstelling en regelgeving met meer aandacht voor gezondheid. Uit het onderzoek naar bronherleiding is duidelijk geworden dat een significant deel van de PAK en metalen in de IJmond afkomstig is van het terrein van Tata Steel.

De uitkomst van het depositieonderzoek heeft opnieuw onderstreept dat de IJmond schoner en gezonder moet. Tegelijkertijd heeft dit onderzoek bijgedragen aan de betrokkenheid van het Rijk die wij nu zien op het dossier Tata Steel. Die betrokkenheid is belangrijk voor verdere emissiereductie en verduurzaming van Tata Steel. De uitkomsten van het depositieonderzoek hebben tevens bijgedragen aan het besluit van Tata Steel om volledig in te zetten op de waterstofroute. Het depositieonderzoek wordt in 2022 twee keer herhaald.

Het onderzoek naar bronherleiding heeft vragen opgeroepen omdat uit het onderzoek bleek dat de berekende concentraties metalen en PAK, op basis van de data zoals Tata Steel heeft gerapporteerd in de milieujaarverslagen (e-MJV), in de IJmond lager zijn dan de op het luchtmeetnet gemeten concentraties. Er zijn twee expertmeetings georganiseerd tussen o.a. het RIVM en Tata Steel om dit verschil nader te verklaren.

Spoor 2: Versterken uitvoering Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

Scherper vergunnen

De vergunning van Tata Steel is op verschillende punten aangescherpt. De belangrijkste zijn:

- De OD NZKG heeft in april 2022 het Vermijdings- en reductieprogramma (VRP) voor Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) van Tata Steel beoordeeld. Verschillende maatregelen van het VRP worden met maatwerkbesluiten in de vergunning vastgelegd. Langs deze weg wordt ook de uitvoering van een groot deel van de Roadmap+ maatregelen in de vergunning geborgd.
- De OD NZKG heeft in mei 2022 een definitief geurbesluit genomen. Tata Steel moet de geuroverlast aanzienlijk verminderen en verschillende maatregelen nemen. Het definitieve geurbesluit gaat verder dan het eerder genomen ontwerpbesluit.

[1] https://www.rivm.nl/publicaties/depositieonderzoek-ijmond-2020-monstername-analyse-en-risicobeoordeling-van-pak-en
[2] https://www.rivm.nl/publicaties/onderzoek-herkomst-van-neergedaald-stof-en-stoffen-in-de-lucht-in-ijmond-regio

- De OD NZKG heeft in mei 2022 de vergunningaanvraag ontvangen voor de realisatie van de eerste fase van de ontstoffings- en DeNOx-installatie bij de Pelletfabriek. In overleg met Tata Steel is de realisatie van deze maatregel gesplitst: De ontstoffing wordt al in 2023 gerealiseerd in plaats van in 2025. Op deze manier gaat de emissie van zware metalen en stof eerder naar beneden. De reductie van NOx volgt in 2025.

Dit zijn goede en belangrijke stappen, maar er moet ook nog veel gebeuren. Op basis van het VRP zijn nog veel vergunningen nodig en het aanscherpen van de vergunning is een proces dat blijft doorlopen. In de rapportage van het Uitvoeringsprogramma Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving Tata Steel 2020-2022 van de OD NZKG staat meer informatie over het aanscherpen van de vergunning. En ook over toezicht en handhaving bij Tata Steel.

Roadmap+

Wij zien dat Tata Steel de eigen Roadmap+ voortvarend uitvoert. De provincie dringt voortdurend aan op een zo spoedig mogelijke realisatie van maatregelen en de OD NZKG verstrekt de vergunningen voor de maatregelen. Er zijn het afgelopen jaar verschillende maatregelen gerealiseerd om de uitstoot te verminderen. Een aantal daarvan zijn:

- Bij de Koudbandwalserij is een filterinstallatie gerealiseerd die de uitstoot van PAK afvangt;
- De convertorslak bij Harsco Metals is afgedekt waardoor de uitstoot van stof is verminderd;
- Er is een geluidsdemper geplaatst bij de Oxystaalfabriek.

Voor andere maatregelen zijn reeds vergunningen verstrekt of door Tata Steel aangevraagd. Daarmee is er concreet zicht op realisatie. Een aantal belangrijke vergunningen zijn aangevraagd voor:

- Het eerste deel van de maatregel bij de Pelletfabriek (ontstoffingsinstallatie). Dit reduceert de uitstoot van stof en verschillende zware metalen;
- "Smidse kappen" bij beide Hoogovens om de uitstoot van stof te verminderen;
- De "tertiaire afzuiging" bij de Oxystaalfabriek om de uitstoot van stof te verminderen;

Het realiseren van de Roadmap+ maatregelen is belangrijk, de uitstoot van Tata Steel gaat daarmee omlaag. Dat betekent wat ons betreft echter niet dat de afronding van de Roadmap+ een eindpunt is. In de Roadmap+ staan naast maatregelen ook doelen in termen van percentages minder uitstoot. Wij vinden dat die doelen gehaald moeten worden, ook als dat meer maatregelen vergt dan wat er nu in de Roadmap+ staat. En het is belangrijk om te blijven werken aan de vermindering van de uitstoot, ook na 2025 als de Roadmap+ volgens de huidige planning volledig is uitgevoerd.

Uitgebreide informatie over de voortgang van de uitvoering van de Roadmap 2030 Tata Steel is te vinden op de website[3] van Tata Steel.

Wet en regelgeving

Wij zijn met het Rijk op verschillende deelonderwerpen in gesprek over het verbeteren van wet en regelgeving. Dit zijn trajecten die op de (midden)lange termijn resultaten kunnen opleveren. Belangrijke ontwikkelingen zijn:

- De evaluatie van het ZZS beleid[4] van 3 juni 2022 onderschrijft verschillende beperkingen in het ZZS beleid die eerder door de provincie en de OD NZKG naar voren zijn gebracht;
- Op 5 april 2022 bracht de Europese Commissie het voorstel uit tot herziening van de Richtlijn Industriële Emissies uit 2010 (RIE) en de Richtlijn Storten van Afvalstoffen. Een belangrijke aanpassing, die ook bij Tata Steel kan bijdragen aan het verminderen van de emissies, is de scherpere bepaling over het voorschrijven van emissienormen in vergunningen op basis van de Beste Beschikbare Technieken (BBT);
- Wij hebben in het eigen provinciale VTH beleid sinds begin 2022 een passage opgenomen waarmee het "scherper vergunnen" zoals bedoeld in het Schone Lucht Akkoord (SLA) beter is geborgd;
- Voor de door ons gewenste actualisatie van (in het bijzonder) de BREF IJzer & Staal 2012 is vooralsnog helaas geen duidelijk tijdspad in beeld.

Spoor 3: Gezondere leefomgeving op de lange termijn: Innovatieve en duurzame staalproductie

Het in 2020 opgestelde programma Tata Steel gaat uit van een eerste grote stap richting overgang naar duurzamere staalproductie omstreeks 2035. En van de realisatie van grootschalige CCS. Met het besluit van Tata Steel in september 2021 om volledig in te zetten op de waterstofroute (eerst met aardgas) is de visie op de lange termijn uit 2020 grotendeels achterhaald.

De keuze van Tata Steel om volledig in te zetten op de waterstofroute juichen wij toe. Tata Steel wil voor 2030 de eerste fase van de transitie afronden, waarbij een Kooksfabriek en een Hoogoven kunnen sluiten. Hiermee gaat de emissie omlaag en wordt een belangrijke stap gezet naar een gezondere IJmond.

Het door Tata Steel gepresenteerde tijdpad[5] is ambitieus. Voor de provincie en de OD NZKG betekent dit onder andere dat er veel inzet nodig is om de vergunningen te verstrekken. Onze inzet is om dit zo snel mogelijk te doen, onder andere door de inzet van daarvoor beschikbare juridische instrumenten zoals de provinciale

[3] https://omgeving.tatasteel.nl/tata-steel-en-omgeving/roadmap-plus/overzichtskaart-roadmap-plus.html
[4] Evaluatie Zeer Zorgwekkende Stoffen Emissiebeleid 2016-2021 | Tweede Kamer der Staten-Generaal
[5] https://omgeving.tatasteel.nl/assets/user/Duurzaamheidsambities/Tweede%20kamer%20briefing_mrt2022.pdf

coördinatieregeling (dan wel het projectbesluit onder de Omgevingswet).

Maar ook met de inzet van dit instrumentarium is het vergunningentraject ambitieus en kent het verschillende onzekerheden en risico's. U bent hier eerder over geïnformeerd op 30 maart 2022 (kenmerk 1796357/1796358). Daarnaast ligt een belangrijke taak bij Tata Steel om tijdig informatie te verstrekken en een goede en complete vergunningaanvraag in te dienen. De OD NZKG heeft daar eind mei 2022 een brief over gestuurd aan Tata Steel[6].

Spoor 4: Samenwerking, omgeving en communicatie & informatie

Het programma Tata Steel is samen met de IJmond gemeenten, de omgevingsdiensten en de GGD Kennemerland opgesteld. De samenwerking met deze partijen heeft steeds verder vorm gekregen. In november 2021 heeft het ministerie van I&W het plan van aanpak "Op naar een gezondere leefomgeving in de IJmond: *Aanpak voor het beperken van de luchtverontreinigende emissies van Tata Steel Nederland"* gepresenteerd. En om de verduurzamingsplannen van Tata Steel te realiseren ligt er een belangrijke rol bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) op het gebied van financiering en voor de realisatie van energie infrastructuur (waterstof en elektriciteit) in de IJmond.

De toekomst van Tata Steel moet duurzaam, schoner, gezonder en economisch levensvatbaar zijn. Wij blijven hier aandacht voor houden en zetten ons er voor in dat bij (subsidies voor) de overgang naar staalproductie op basis van waterstof oog is voor de effecten voor de (gezondere) leefomgeving. Dit vraagt om intensivering van de samenwerking en afstemming met het Rijk. Hier zijn verschillende overleggen voor ingesteld en momenteel wordt onderzocht hoe deze samenwerking het beste vorm kan krijgen, ook op bestuurlijk niveau.

Een belangrijk aspect in het dossier Tata Steel is het contact en de dialoog met de bewoners. In het programma Tata Steel is hiervoor onder andere een "Omgevingsoverleg" aangekondigd waarin bewoners, overheden en bedrijven (Tata Steel) met elkaar in dialoog kunnen. Er wordt op veel verschillende tafels in diverse samenstellingen met de omgeving gesproken over Tata Steel en de leefomgeving in de IJmond. Een "Omgevingsoverleg" zoals bedoeld in het programma Tata Steel is echter nog niet van de grond gekomen. Juni 2022 hebben wij aan een gespecialiseerd bureau advies gevraagd over de beste manier om een goede dialoog te organiseren tussen bewoners, Tata Steel en de overheden. Wij verwachten dit advies na de zomer te ontvangen.

Vooruitblik

In het programma Tata Steel is opgenomen dat na 2 jaar de balans wordt opgemaakt om te beoordelen welke acties dan nodig zijn en of het programma aanpassing behoeft. In het najaar starten wij hiermee, een geactualiseerd programma volgt dan in 2023. Op hoofdlijnen kan worden voortgebouwd op de structuur zoals die in het huidige programma is opgenomen: Ook vanaf 2023 zal er verder (gezondheids)onderzoek worden gedaan, blijft VTH belangrijk, moet normstelling en regelgeving beter, is de verduurzaming van Tata Steel

[6] https://odnzkg.nl/app/uploads/2022/06/brief-ODNZKG-tata-steel-groen.pdf

essentieel en is een betere dialoog en relatie met de omgeving nodig. Kortom, ook in 2023 en daarna is er veel werk aan de winkel om de negatieve effecten van Tata Steel te verminderen.

Er is echter ook veel veranderd en er ontstaan nieuwe vragen en behoeften. Wat in het huidige programma nog de lange termijn is, is ondertussen de dagelijkse actualiteit geworden: Er wordt onderzocht welke vorm de vergunningverlening voor de transitie van Tata Steel precies moet krijgen onder de Omgevingswet en de OD NKZG werft al vergunningverleners en toezichthouders voor deze transitie.

Verder zien wij dat het in de maatschappelijke discussie nog steeds gaat over o.a. vergunningverlening, toezicht en het daadwerkelijk nemen van maatregelen bij Tata Steel. Daar is een vraagstuk over monitoring en de aantoonbaarheid van de effecten van maatregelen bij gekomen. Hier zetten wij reeds op in, zoals met de uitbreiding van het luchtmeetnet eerder dit jaar, de herhaling van het stofdepositieonderzoek door het RIVM en emissiemetingen bij de Kooksfabriek 2. Wij zien echter dat dit nog niet voldoende is en dat monitoring van uitstoot vermindering en de effecten daar van op een toegankelijke en structurele manier inzichtelijk gemaakt moeten worden.

Tot slot

Wij vertrouwen erop u met deze brief en de rapportages voldoende te hebben geïnformeerd. Zoals u inmiddels gewend bent rapporteren wij u ook periodiek via de VTH-brief over de ontwikkelingen bij onder meer Tata Steel en indien de actualiteit daartoe aanleiding geeft ook per separate brief.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

2 bijlagen

Voortgangsrapportage Programma Tata Steel 2020-2050

Rapportage Uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2020 -2022 (OD NZKG)

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10419
Extern Zaak ID	1866229
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	4.a.2
Titel	Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel (NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Bijlage 2 Weergaveexpertmeeting2.pdf
Bijlage 3 Presentatie + Memo Expertmeetings Tata Steel.pdf
Bijlage 4 Presentatie Expertmeeting RIVM.pdf
brief aan PS over Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel naar aanleiding.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	18 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

Naar aanleiding van het RIVM rapport ‘Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio’ hebben er een aantal expertmeetings plaatsgevonden tussen RIVM en Tata Steel om het verschil tussen wat enerzijds in het luchtmeetnet aan PAK en een aantal metalen wordt gemeten en anderzijds wat er op basis van berekeningen met onder meer de elektronische milieujaarverslagen van Tata Steel wordt verwacht. Belangrijkste conclusie is dat partijen een beter inzicht hebben in de factoren die het verschil verklaren tussen wat er enerzijds in het luchtmeetnet aan PAK en aantal metalen wordt gemeten en anderzijds wat er op basis van berekeningen met onder meer de elektronische milieujaarverslagen van Tata Steel wordt verwacht. Op basis van deze conclusie zal er een actualisatie plaatsvinden van het e-MJV 2021 en zal het gesprek met het Rijk over het wettelijk stelsel registratie emissies worden voortgezet.

Weergave 2de expertmeeting RIVM-onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio

31 mei 2022

Notulist

[redacted], provincie Noord-Holland

Aanwezig

[redacted] (RIVM), [redacted] (RIVM), [redacted] (RIVM), [redacted] (RVM), [redacted] (Tata Steel), [redacted] (Tata Steel), [redacted] (Tata Steel), [redacted] (Tata Steel), [redacted] (IL&T) [redacted] (IenW), [redacted] (OD NZKG), [redacted] (OD NZKG), [redacted] (OD NZKG, [redacted] (OD NZKG), [redacted] (provincie Noord-Holland, vz), [redacted] (provincie Noord-Holland), [redacted] (provincie Noord-Holland))

3 bijlage(n)

1. Memo en bijlage Tata Steel
2. Presentatie Tata Steel expertmeeting 2
3. Presentatie RIVM toelichting analyse Tata Steel expertmeeting 2

Aanleiding

Op 21 januari 2022 publiceerde het RIVM het rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio' (hierna "het rapport"). Het onderzoek maakt deel uit van een reeks van gezondheidsonderzoeken in de IJmond, dat het RIVM uitvoert in opdracht van de provincie Noord-Holland en de IJmondgemeenten. Het doel van dit onderzoek van januari 2022 was het herleiden van de bron van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond. Het RIVM heeft hier verschillende onderzoeksmethoden voor toegepast. De hoofdconclusies van het rapport zijn:

1. PAK en metalen in het neergedaalde (grof) stof voor een aanzienlijk deel afkomstig zijn van verschillende processen voor de staalproductie;
2. Van de PAK en metalen in het fijnstof, gemeten in de IJmond, is een aanzienlijk deel afkomstig van activiteiten op het terrein van Tata Steel. Dit volgt uit een analyse van de samenstelling van het fijnstof;
3. De gemeten en berekende bijdrage door Tata Steel aan de hoeveelheid fijnstof in de leefomgeving komen goed met elkaar overeen;
4. De berekende concentratiebijdrage van metalen en PAK op basis van data zoals door Tata Steel gerapporteerd in de elektronische milieujaarverslagen (e-MJV) lager zijn dan de gemeten concentraties op het luchtmeetnet.

Voor de laatste conclusie noemt het RIVM in haar rapport een aantal mogelijke verklaringen:

1. Feitelijke emissies zijn hoger dan gerapporteerd in de e-MJV's (vanwege onderschatting, incidenten, afkomstig van "onderaannemers" op het terrein zoals Harsco Metals die niet rapporteren in het e-MJV of PAK en metalen afkomstig van open bronnen die in de registratie alleen als (grof)stof gerapporteerd hoeven te worden);
2. Niet-correcte vertaling van bronkenmerken in de praktijk naar het model (o.a. diffuse emissies in plaats van enkel de opgegeven emissiepunten);

3. Invloed van resuspensie (opnieuw opwaaien neergedaald stof).

De conclusie dat de berekende concentraties van metalen en PAK op basis van data zoals door Tata Steel gerapporteerd in de e-MJV's lager zijn dan de gemeten concentraties op het luchtmeetnet heeft geleid tot veel discussie en vragen. Daadwerkelijke verklaringen voor het verschil zijn in het RIVM-rapport niet onderzocht, omdat dat niet het doel van het onderzoek was.

Door de provincie Noord-Holland, het RIVM en Tata Steel is daarom afgesproken via expertmeetings te onderzoeken of de geconstateerde verschillen verklaard konden worden.

Verloop van de expertmeetings

Er hebben twee expertmeetings plaatsgevonden, waarbij aanwezig waren het RIVM, ministerie van IenW, Tata Steel, Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG), Inspectie Leefomgeving en Transport (IL&T) en provincie Noord-Holland.

Op 17 februari 2022 vond de eerste expertmeeting plaats, waar aan de hand van memo's van Tata Steel en een presentatie van het RIVM een eerste gesprek gevoerd is over de mogelijke verklaringen voor het verschil. Aan het eind van de eerste expertmeeting is afgesproken dat Tata Steel onder andere met de door het RIVM gebruikte dataset (de e-MJV's van Tata Steel), nadere analyses uitvoert. Tevens heeft Tata Steel zijn zelf opgestelde ZZS-inventarisatie nader geanalyseerd.

Ter voorbereiding op de tweede expertmeeting heeft Tata Steel een memo opgesteld (zie bijlage). Tata Steel geeft in dit memo aan dat ze naar aanleiding van de eerste expertmeeting haar ZZS-inventarisatie voor het jaar 2019 verder heeft aangevuld (mei 2022). Tata Steel heeft vervolgens voor de stoffen uit het RIVM-rapport de data uit het e-MJV vergeleken met de data uit de Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS)-inventarisatie voor het jaar 2019 (versie mei 2022). De bevindingen zijn opgeschreven in het memo.

Het RIVM heeft vervolgens een review gedaan op deze memo van Tata Steel (zie bijlage). Met de onderliggende data heeft het RIVM een aantal berekeningen uitgevoerd.

Het memo van Tata Steel, de review van het RIVM op het memo en de onderliggende data (ZZS-inventarisatie versie mei 2022) zijn gebruikt in de tweede expertmeeting op 31 mei 2022 om het vervolggesprek over de mogelijke verklaringen van de geconstateerde verschillen te voeren.

Hierna volgt een weergave van de uitkomsten van de tweede expertmeeting.

Discussie en gezamenlijke conclusies

Partijen trekken op basis van de expertmeetings de volgende hoofdconclusie:

Partijen hebben een beter inzicht in de factoren die het gat grotendeels verklaren tussen de concentraties.

Partijen hebben enerzijds met elkaar gekeken naar de mogelijke verklaringen voor het gat tussen de metingen van het luchtmeetnet van een aantal PAK en metalen en anderzijds wat er op basis van berekeningen met de data uit de e-MJV's en ZZS-inventarisatie 2019 (versie mei 2022) van Tata Steel wat wordt verwacht nader geanalyseerd. Door de expertmeetings, de memo's en reflectie hebben partijen veel beter inzicht gekregen in de factoren die het gat grotendeels verklaren tussen de gemeten en berekende concentraties.

Bij deze hoofdconclusie, is het van belang om het volgende te melden:

- Belangrijkste constatering is dat de verdeling van de emissievracht over de bronnen, hoeveelheden en de bronkenmerken grotendeels de verschillen verklaren.
- Het luchtmeetnet IJmond is en blijft een goede en betrouwbare weergave van de (jaargemiddelde) luchtsamenstelling in de IJmond: Er wordt voortdurend gemeten, daarmee is goed en objectief zicht op stoffen in de lucht.
- Door het RIVM is in het rapport gekeken naar de e-MJV's die door Tata Steel zijn ingediend over de periode 2012 t/m 2020. In de tweede expertmeeting is alleen gekeken naar de data uit 2019, omdat Tata Steel over dat jaar een ZZS-inventarisatie heeft opgesteld en er dus meer gegevens beschikbaar zijn. Bovenstaande conclusie geldt dus voor het jaar 2019. Er is geen analyse uitgevoerd naar de andere jaren (2012-2018 en 2020).
- Zoals in de eerste expertmeting is afgesproken richt de analyse van Tata Steel zich alleen op de metalen en stoffen die ook in het RIVM-rapport zijn genoemd: de metalen cadmium, chroom, lood, koper, nikkel en vanadium en de PAK-componenten benzo[a]pyreen (BaP), benzo[g,h,i]peryleen (BgP) en indeno[1,2,3-cd]pyreen (IND). Het RIVM heeft voor de review voor de tweede expertmeeting gekeken naar de stoffen vanadium, lood, benzo[a]pyreen (BaP), benzo[g,h,i]peryleen (BgP) en indeno[1,2,3-cd]pyreen (IND).
- Het is nagenoeg onmogelijk om met berekeningen op precies dezelfde waarden uit te komen als dat met het luchtmeetnet

worden gemeten. Dit soort berekeningen zijn per definitie een benadering van de werkelijkheid.

- Er zitten verschillen in de manier van rapporteren in het e-MJV en de ZZS-inventarisatie omdat voor beide verschillende (wettelijke) eisen gelden. Zo wordt door Tata Steel voor een aantal stoffen bijvoorbeeld in het e-MJV gerapporteerd aan de hand van gemiddelden over drie jaar, terwijl de ZZS-inventarisatie uitgaat van de getallen van alleen 2019. Daarnaast kent de ZZS-inventarisatie extra stoffen waarover niet in het e-MJV gerapporteerd hoeft te worden.

Partijen doen op basis van de tweede expertmeeting de volgende constateringen:

1. **Gebruik van verschillende rekenmodellen is geen verklaring:** Het gebruik maken van verschillende rekenmodellen (STACKS, OPS of ISL3A), die RIVM en Tata Steel hanteren, geeft geen wezenlijk verschil voor de stoffen die zijn doorgerekend. Eén van de grote verschillen tussen de modellen, het wel of niet in rekening brengen van gebouweffecten lijkt niet veel uit te maken.

2. **Verdeling van de emissievracht over de bronnen, hoeveelheden en de bronkenmerken, verklaren grotendeels de verschillen:** Partijen zijn het eens dat twee factoren een belangrijke rol spelen die het verschil grotendeels verklaren voor 2019:
    1) Hoeveelheden en verdeling van de emissievracht over de bronnen voor de twee PAK- verbindingen IND en BGP.
    2) Bronkenmerken van vooral de BaP,IND- en BGP-bronnen, de Kooks- en GasFabrieken en de Sinterfabriek.

    Met bronkenmerken wordt *niet* bedoeld de hoeveelheid emissie maar de kenmerken van de bron waar de uitstoot plaatsvindt. De bronkenmerken, die een belangrijke rol spelen in het verklaren van het verschil zijn in dit geval de hoogte van de bron en de warmte inhoud (uittreedsnelheid en temperatuur van het rookgas). Andere bronkenmerken zijn zaken als de diameter van de schoorsteen.

    Gebleken is dat de bronkenmerken, van met name hoogte en warmte-inhoud, in de ZZS-inventarisatie van 2019, op basis van de laatst aangeleverde data (mei 2022) anders zijn dan in het e-MJV. Daarnaast is de verdeling van de emissie over de bronnen, zoals opgenomen in de ZZS-inventarisatie r 2019 en in de voor de nadere analyse door Tata Steel naar aanleiding van de eerste expertmeeting gebruikte dataset, anders dan zoals deze is ingevoerd in het e-MJV. Als de laatste invoerdata van mei 2022 van de ZZS-inventarisatie wordt gebruikt met deze verschillen

(bronhoogte, warmte-inhoud, totale emissies en verdeling emissie over de bronnen) is het geconstateerde verschil fors kleiner dan bij gebruik van de e-MJV data. Waar het hier omgaat is, dat de emissies uit het e-MJV voor de stoffen IND en BGP qua locatie bijvoorbeeld staan toegeschreven aan de Sifa, met een uitstoothoogte van 150m, inclusief hoge warmteinhoud. Op basis van deze gegevens, verwacht je weinig terug te vinden op concentraties op leefniveau en dus op de meetpunten van het luchtmeetnet. In de ZZS- inventarisatie, dataset van mei 22 is de totale hoeveelheid emissie, de jaarvracht van IND 2x zoveel en van BGP 3x zoveel ten opzichte van het e-MJV. Met name zijn deze toegekend aan een andere locatie van de Kooksfabrieken, waarvan de bronkenmerken qua hoogte een stuk lager zijn, namelijk tussen de 8 en 12 meter en de warmteinhoud ook veel lager is, namelijk 0. De combinatie van deze oorzaken verklaren grotendeels het verschil.

Dat een niet-correcte vertaling van bronkenmerken in de praktijk naar het model een mogelijke verklaring vormt van de onderschatting van de berekende bijdrage werd reeds in het RIVM-rapport genoemd als één van de mogelijke oorzaken. In de modelberekeningen is, conform de e-MJV informatie, voor de metalen en PAK aangenomen dat de verspreiding naar de omgeving alleen vanuit het opgegeven emissiepunt plaatsvindt. In de praktijk echter kan de verontreiniging via kleinere en minder duidelijk gedefinieerde punten (voorbeelden van diffuse emissiepunten zijn kieren, openstaande deuren, en dergelijke) de lucht in worden gebracht.

De gegevens van de bronkenmerken van de Kooks- en GasFabrieken (diffuse bronnen) in het e-MJV zijn altijd als één puntbron ingevoerd. In de praktijk zijn dit meerdere diffuse emissiepunten. In de invoerset van de data ZZS-inventarisatie mei 2022 zijn deze diffuse emissies door Tata Steel wel ingevoerd.

4. **Overige hypotheses verklaren niet de grote onderschattingsfactoren:**
   Partijen nemen aan dat andere mogelijke verklaringen (die ook reeds in het RIVM-rapport werden genoemd als mogelijke oorzaak), zoals emissie van ongewone voorvallen, “onderaannemers” op het terrein van Tata Steel en “resuspensie” op basis van de door Tata Steel aangeleverde informatie een beperktere rol spelen. Er zijn geen nieuwe mogelijke verklaringen naar voren gekomen die nog niet in het onderzoek van het RIVM zijn genoemd.

Vervolgafspraken

Door partijen worden de volgende vervolgafspraken gemaakt:

1. **Actualisatie e-MJV Tata Steel:**
   Tata Steel gaat bronkenmerken, verdeling jaarvracht en waar nodig de jaarvracht zelf actualiseren en in overleg met het bevoegd gezag waar mogelijk aanvullen in het e-MJV. Het e-MJV maakt daarmee een kwaliteitsslag waardoor het na actualisatie geschikt is als een juiste databron voor de modellering.

2. **Geen uitspraken over de juistheid van data:**
   RIVM heeft de door Tata Steel aangeleverde invoerdata, zoals de bronkenmerken, niet gevalideerd of geautoriseerd, dus doet geen uitspraken over de juistheid hiervan. De volgende vervolgacties zijn besproken:
   a. Het bevoegd gezag gaat in gesprek met Tata Steel over het verbeteren van de kwaliteit van de bronkenmerken in het e-MJV;
   b. Het bevoegd gezag beoordeelt de gegevens in het e-MJV op basis van volledigheid, consistentie en geloofwaardigheid;
   c. Het bevoegd gezag, zet metingen aan Kooks- en GasFabriek 2 aan schoorstenen (juni 2022) en diffuse bronnen (najaar 2022) voort.

3. **Data uit het e-MJV is de juiste bron van data:**
   RIVM heeft voor haar onderzoek gewerkt met de e-MJV gegevens. Voor een eventueel vervolgonderzoek zijn partijen het eens dat dit de juiste databron is (mits geactualiseerd, zie punt 1).

Publiekssamenvatting:

1. Het RIVM heeft in haar rapport getracht te onderzoeken wat de herkomst is van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio. Bij één van de manieren van onderzoek die daarvoor werd ingezet is op basis van het elektronisch Milieujaarverslag (e-MJV) van Tata Steel berekend welke concentratie van metalen en PAK je verwacht te vinden in de omgeving van Tata Steel. Die berekeningen kwamen op (veel) lagere concentraties dan daadwerkelijk werden gemeten in het bestaande luchtmeetnet in de IJmond.
2. De expertmeetings waren bedoeld om nader te onderzoeken hoe dit verschil verklaard kan worden.
3. Het luchtmeetnet IJmond is en blijft een goede en betrouwbare weergave van de (jaargemiddelde) luchtsamenstelling in de IJmond: Er wordt voortdurend gemeten, daarmee is goed en objectief zicht op stoffen in de lucht.
4. Ook de rekenmodellen waarmee wordt berekend welke concentratie van welke stof je ergens verwacht zijn onderling te vergelijken: Dezelfde invoer van gegevens, levert bij ieder model vergelijkbare resultaten op.

5. In het e-MJV worden verschillende gegevens ingevoerd. Niet alleen de hoeveelheid uitstoot van verschillende stoffen, maar ook zogenoemde “bronkenmerken” zoals de hoogte van een schoorsteen waar uitstoot uitkomt en de warmte van de uitstoot. Al deze gegevens zijn door het RIVM in een rekenmodel ingevoerd om te berekenen welke concentratiebijdragen je dan in de omgeving verwacht te vinden.
6. In de tweede expertmeeting is een vergelijking gemaakt tussen de gegevens zoals gebruikt in het RIVM-rapport , de elektronische milieujaarverslagen (e-MJV) en gegevens van de Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) inventarisatie van Tata Steel over het jaar 2019 (versie mei 2022). Als de gegevens van de ZZS-inventarisatie 2019 versie mei 2022 worden gebruikt is het verschil tussen gemeten concentraties en berekende concentraties kleiner.
7. De geconstateerde verschillen worden grotendeels verklaard door nieuwe inzichten over de emissies, de verdeling van de emissievracht over de bronnen, hoeveelheden en de bronkenmerken. Gebleken is dat het e-MJV voor wat betreft de *hoeveelheid uitstoot* op een paar punten een onderschatting bevat t.o.v. de ZZS-inventarisatie 2019 versie mei 2022.
8. Daarnaast zijn er andere oorzaken die een beperktere rol spelen: De uitstoot van andere bedrijven op het terrein van Tata Steel waarvan de uitstoot niet is opgenomen in het e-MJV, uitstoot van “ongewone voorvallen” en stoffen die eerder zijn uitgestoten en in de omgeving aanwezig zijn en door opwaaiing opnieuw worden waargenomen in het luchtmeetnet (“resuspensie”).
9. Het bevoegd gezag wil graag dat het e-MJV een goede weergave is van de totale uitstoot van Tata Steel en de bronkenmerken, zodat het gebruikt kan worden voor modellering. Met Tata Steel is daarom afgesproken dat zij het e-MJV gaan actualiseren. De OD NZKG heeft als taak om erop toe te zien dat gegevens die Tata Steel in het e-MJV invoert volledig, consistent en geloofwaardig zijn.

Analyse verschillen ZZS-immissie-berekeningen RIVM en Tata Steel

31 mei 2022

Together we make the difference

Verklaring verschil immissie-onderschattingsfactoren tussen RIVM en Tata Steel

Stand van zaken expertmeeting 17 februari 2022

1. Met Tata Steel-emissiebrongegevens en verspreidingsmodellen is de bijdrage van de concentraties van verontreinigingen in de omgeving berekend.
2. Het RIVM en Tata Steel hebben verschillende emissiebrongegevens en verspreidingsmodellen gehanteerd.
3. Het RIVM constateert een onderschatting van de berekende en gemeten immissie met een factor tussen de 5 en 1000.
4. Tata Steel constateert een onderschatting van de berekende en gemeten immissie met een factor tussen de -0,5 en 3.

RIVM stelt in rapportage dat een factor tussen 2 tot 3 redelijk tot goed bestempeld kan worden

Sensitivity: general

Verklaring verschil immissie-onderschattingsfactoren tussen RIVM en Tata Steel

Stand van zaken 31 mei 2022

Erbrink Stacks Consult heeft met de gegevens van het RIVM en Tata Steel een studie uitgevoerd om een verklaring te vinden voor de verschillen in de onderschatting:

Het zijn vooral:

1. de bronkenmerken (warmte-inhoud, hoogte). De bronkenmerken gerapporteerd in het milieujaarverslag zijn niet recent.
2. het niet opdelen in subbronnen van een aantal emissiebronnen

en niet de verschillen in:

3. vracht ZZS gehanteerd door RIVM en/of Tata Steel (emissiehoeveelheid in het milieujaarverslag is niet altijd volledig)
4. berekende immissies van de modellen van RIVM en Tata Steel

die de hoge onderschattingsfactoren veroorzaken, die door RIVM zijn vermeld.

Sensitivity: general

Verklaring verschil immissie-onderschattingsfactoren tussen RIVM en Tata Steel

Conclusie factor 1000 voor benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen verklaard

- Verschillen in de berekeningsmodellen zijn klein
- Een niet altijd volledige jaarvracht van de twee stoffen verklaart ook een klein deel van het verschil
- Indien recente bronkenmerken worden gebruikt, is de geschatte onderschatting respectievelijk een factor 2 en 3
- Deze (lichte) onderschatting van de immissies kan veroorzaakt worden door de onzekerheden in de gebruikte bepalingsmethodiek en/of niet volledige broninzichten.

***NB**: benzo[g,h,i]peryleen- en indeno[1,2,3-cd]pyreen maken in de ZZS-inventarisatie van Tata Steel deel uit van de Polycyclische Aromatische Koolwaterstoffen-som (PAK-som). Deze zijn in de immissies van de ZZS inventarisatie binnen dat totaal opgenomen*

Sensitivity: general

Kortom

- De oorzaak van de grote onderschattingsfactoren zit *niet* in onderrapportering
- De oorzaak voor de grote onderschattingsfactoren zit in de *bronkenmerken*
  – Tata Steel zal de brongegevens in het eMJV aanpassen
- De rapportages van de uitstoot / vracht in het eMJV en de ZZS file staan hiermee in principe niet ter discussie
- Dit geldt ook voor de doelstellingen van de Roadmap+

Sensitivity: general

Do you have any questions?

Tata Steel
Department

www.tatasteeleurope.com

Memo

Date:	10 mei 2022
Subject:	Vervolgonderzoeken en analyses Tata Steel voor het overleg van 16 mei 2022; RIVM-ILT-ODNZKG-PNH-Tata Steel; immissies
To:	RIVM-ILT-ODNZKG-PNH
CC:	Intern Tata Steel IJmuiden BV
From:	Tata Steel IJmuiden BV
Our reference:	Vervolgonderzoeken en analyses Tata Steel voor het overleg van 16 mei 2022; RIVM-ILT-ODNZKG-PNH-Tata Steel; immissies
Pages:	14

Vervolgonderzoeken en analyses Tata Steel voor het overleg van 16 mei 2022; RIVM-ILT-ODNZKG-PNH-Tata Steel; immissies

Samenvatting

In het RIVM-rapport 2021-0216 wordt geconstateerd dat de gemeten lokale immissiebijdrage tot maximaal een factor 1000 hoger kan zijn dan de berekende immissiebijdrage van Tata Steel op basis van het elektronisch milieujaarverslag.
Tata Steel heeft op basis van de Zeer Zorgwekkende Stoffen-inventarisatie ook de immissiebijdrage berekend. De overeenkomst tussen gemeten en berekend komt goed overeen en wijkt af van de door het RIVM geconstateerde verschillen.
De verschillen in de onderschattingsfactoren tussen het RIVM en Tata Steel zijn hoofdzakelijk veroorzaakt door de verschillende ingevoerde bronkenmerken in het OPS- en het Stacks-verspreidingsmodel door respectievelijk het RIVM en Tata Steel.
Van ondergeschikte belang zijn de verschillen in de emissiehoeveelheden, de gebouwinvloed en het gebruikte model.

1) Inleiding

Op 17 februari 2022 heeft een expertmeeting plaatsgevonden tussen de provincie Noord-Holland (PNH), Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (ODNZKG) en Tata Steel.

Het doel van de expertmeeting was:

1. Technische vragen over het RIVM-rapport 'Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmondregio' (referentie 1) beantwoord te krijgen;
2. Begrip en inzicht krijgen over het in het RIVM-rapport geconstateerde gat tussen de berekende immissie (op basis van het e-MJV van Tata Steel) en de gemeten immissie (in het Luchtmeetnet IJmond).

In de expertmeeting heeft Tata Steel een toelichting gegeven op de verschillen in de bevindingen tussen het RIVM en Tata Steel. Tata Steel heeft vanuit de wettelijke minimalisatieverplichting van ZZS (Zeer Zorgwekkende Stoffen) een inventarisatie 2019 uitgevoerd en verspreidingsberekeningen uit laten voeren. De resultaten zijn gepubliceerd in 2020.
Conform de RIVM-methode zijn de gemeten immissieconcentraties vergeleken met de berekende immissieconcentraties. De overeenkomst tussen gemeten en berekend is komt goed overeen en wijkt af van de door het RIVM geconstateerde verschillen. Mogelijke verklaringen voor het verschil tussen de bevindingen van het RIVM en Tata Steel zijn onder andere de invoer-/bronkenmerkgegevens voor het verspreidingsmodel en de verschillende gebruikte verspreidingsmodellen.

Na de expertmeeting kon er nog geen conclusie worden getrokken over wat precies het verschil verklaart.
In dit memo worden de analyseresultaten van de Tata Steel-vervolgonderzoeken en verklaringen voor de verschillen besproken, gebaseerd op het jaar 2019.

2) Analyseresultaten vervolgonderzoeken

Door Erbrink Stacks Consult zijn aanvullende verspreidingsberekeningen uitgevoerd om een verklaring te vinden voor de verschillen in de onderschattingsfactoren tussen het RIVM en Tata Steel, zie referentie 5.

2.1 In tabel 1 zijn de resultaten van de analyses en onderzoeken samengevat

Tabel 1: Immissie-onderschattingsfactoren gemeten/berekend; gemiddelde GGD-meetstations

Component ↓	RIVM maximaal 2012-2020 eMJV/OPS	RIVM 2019 eMJV/OPS	Tata Steel 2019 ZZS-inventarisatie/Stacks
Benzo[a]pyreen	10 (circa)	12	0,9
Benzo[g,h,i]peryleen	1000	449	3,5 na toevoeging KGF1 en 2
Indeno[1,2,3-cd]pyreen	1000	306	2,5 na toevoeging KGF1 en 2
As (verbindingen)			0,9
Cd (verbindingen)		4	0,8
Cr (verbindingen)	5	6	1,8
Cu (verbindingen)	50	16	5,2
Ni (verbindingen)		0,3	0,2
Pb (verbindingen)	5	3	0,9
PM10		1,7	1,9
V (verbindingen)	30	25	2,4

Toelichting tabel 1

De ImmissieOnderschattingsFactor (IOF) is de gemeten immissieconcentratie op de meetstations van de GGD, minus de landelijke achtergrondconcentratie, gedeeld door de immissiebijdrage van Tata Steel. De immissiebijdrage is berekend met een verspreidingsmodel met als invoer emissiegegevens en bronkenmerken.
Een IOF van 1 betekent dat de gemeten en berekende immissieconcentraties gelijk zijn. Een factor kleiner dan 1 betekent een overschatting en een factor groter dan 1 betekent een onderschatting van de berekende immissiebijdrage van Tata Steel. Is de factor 2 - 3 dan is de overeenstemming tussen gemeten en berekend statistisch als redelijk tot goed te beoordelen (RIVM 2021-0216).

In kolom 2 zijn de onderschattingsfactoren vermeld zoals deze zijn gerapporteerd door het RIVM, zie referentie 1 (RIVM 2021-0216).
In kolom 3 zijn de RIVM-onderschattingsfactoren vermeld op basis van de berekende immissiebijdrage voor het jaar 2019/eMJV/OPS-model. De immissiecijfers zijn door Erbrink Stacks Consults aangeleverd.
In kolom 4 zijn de onderschattingsfactoren vermeld die Tata Steel heeft berekend op basis van de aangevulde ZZS-emissie-inventarisatie 2019/Stacksmodel, zie referentie 2, 3 en 4. In bijlage 1 is de berekening van de diverse IOFn gegeven.

Tata Steel heeft de ZZS-emissie-inventarisatie aangevuld met een schatting van de benzo[g,h,i]peryleen- en indeno[1,2,3-cd]pyreen-emissie van de deuren, vulgatdeksels en klimpijpen van de Kooks en GasFabriek 1 en 2. Zie bijlage 3 voor de toelichting.

De verschillen in de onderschattingsfactoren tussen het RIVM en Tata Steel worden hoofdzakelijk veroorzaakt door de verschillende ingevoerde bronkenmerken in het OPS- en het Stacks-verspreidingsmodel. In volgorde van groot naar kleiner effect:

1) **a)** Niet up to date gegevens in het eMJV van de warmte-inhoud en hoogte van de emissiebronnen. Tata Steel gaat alle bronkenmerken waar nodig updaten voor het eMJV2022.
   Tijdens overleg in de Werkgroep Luchtkwaliteitsmodellen (o.l.v. Rijkswaterstaat) is gebleken dat het realistischer en daardoor wenselijk is om geen warmte-inhoud toe te kennen aan emissiebronnen met een afgastemperatuur lager dan circa 37°C. Tata Steel heeft hier rekening mee gehouden, RIVM niet door het ontbreken van de afgastemperatuur in het eMJV.
   b) Opdelen van de diffuse emissies van de Kooks- en GasFabrieken 1 en 2 in subbronnen (deuren, vulgaten, klimpijpen).
   OPS: Kooks- en GasFabriek 1 is 1 bron, Kooks- en GasFabriek 2 is ook 1 bron.
   Stacks: Kooks- en GasFabriek 1 zijn 87 subbronnen en Kooks- en GasFabriek 2 zijn 27 subbronnen.

Van minder belang zijn:

a) Ontbreken van emissiehoeveelheden in het eMJV: PAK: 2 HSF-bronnen, benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen van de KGFen en vanadium (V) van de Open Bronnen.
b) Gebouwinvloed: in OPS niet meegenomen en in Stacks wel meegenomen (invloed door RIVM tijdens expertmeeting op 17 februari 2022 ingeschat op maximaal een factor 2).

Nadere verklaring verschillen RIVM-/Tata Steel immissie-onderschattingsfactoren

In tabel 2 en de toelichting zijn de oorzaken van de verschillen per modelparameter samengevat in een factor en nader gespecificeerd per component.

Tabel 2: Nadere verklaring verschillen tussen RIVM- en Tata Steel-resultaten

Component ↓	Belangrijkste bronnen	Factor modelparameters Tata ZZS-inventarisatie-Stacks/RIVM eMJV-OPS		
		Invoer model		Model
		Bronken-merken	Emissie-hoeveelheden	
Benzo(a)pyreen	EL101, EL102, EL103, EL208, EL209, EL210	12	0,8	1,3
Benzo[g,h,i]peryleen	EL101, EL102, EL103, EL208, EL209, EL210	123	1,9	0,9
Indeno[1,2,3-cd]pyreen	EL101, EL102, EL103, EL208, EL209, EL210	61	2,9	1,3
Cd (verbindingen)	EL31.7m, DE03.21 t/m DE03.23, EL519	4	1,0	1,3
Cr (verbindingen)	DE03.21 t/m DE03.23, EL519	3	1,1	1,3
Cu (verbindingen)	DE03.21 t/m DE03.23, EL519, EL504	3	1,2	1,4
Ni (verbindingen)	DE03.21 t/m DE03.23, EL519, EL504, EL30.6, LW01	3	1,3	1,4
Pb (verbindingen)	EL303.11, DE03.21 t/m DE03.23, EL504, EL519	3	1,2	1,2
V (verbindingen)	DE03.21 t/m DE03.23, EL519, EL336, Open Bronnen	5	1,4	1,3

Toelichting tabel 2

Per onderzochte component zijn de emissiecodes van de belangrijkste emissiebronnen benoemd, in bijlage 2 is vermeld welke emissiebronnen het hier betreft.

In de laatste drie kolommen zijn de modelparameters benoemd die invloed hebben op de uitkomst van de verspreidingsmodellen. De uitkomst van het door Tata Steel gebruikte model en de modelinvoergegevens is gedeeld door de uitkomst van het door RIVM gebruikte model en de modelinvoergegevens. Hoe hoger het getal hoe groter de invloed op de geconstateerde verschillen in de berekende immissiebijdragen van het RIVM en Tata Steel.
Te lezen is dat de verschillen in de berekende immissieconcentraties in de omgeving met de verspreidingsmodellen hoofdzakelijk zijn veroorzaakt door de verschillende invoer van de bronkenmerken. Van ondergeschikte invloed zijn de verschillen in de ingevoerde emissiehoeveelheden (inclusief de toevoeging van benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen) en het gebruikte model (OPS/Stacks).

In de volgende voorbeelden is uitgewerkt hoe de diverse modelparameters doorwerken in de immissie-onderschattingsfactoren van benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen.

2.2 Uitgewerkte voorbeelden van de invloed van de modelparameters (zie tabel 2) op de immissie-onderschattingsfactor

Aangenomen is dat de modelparameters van 2019 ook van toepassing zijn voor de periode 2012-2020.

a) Benzo[g,h,i]peryleen

Op basis van de maximale RIVM-factor 2012-2020 van 1000
De RIVM immissie-onderschattingsfactor wordt met correctie voor:

a) De bronkenmerken: 1000/123 = 8,1
b) De emissievrachten: 8,1/1,9 = 4,3
c) Het model: 4,3/0,9 = **4,8**

Op basis van de RIVM-factor 2019 van 449
De RIVM immissie-onderschattingsfactor wordt met correctie voor:

a) De bronkenmerken: 449/123 = 3,7
b) De emissievrachten: 3,7/1,9 = 1,9
c) Het model: 1,9/0,9 = **2,1**

De door Tata Steel bepaalde immissie-onderschattingsfactor voor 2019 is **3,5**

b) Indeno[1,2,3-cd]pyreen

Op basis van de maximale RIVM-factor 2012-2020 van 1000
De RIVM immissie-onderschattingsfactor wordt met correctie voor:

a) De bronkenmerken: 1000/61 = 16
b) De emissievrachten: 16/2,9 = 5,7
c) Het model: 5,7/1,3 = **4,3**

Op basis van de RIVM-factor 2019 van 306
De RIVM immissie-onderschattingsfactor wordt met correctie voor:

a) De bronkenmerken: 306/61 = 5,0
b) De emissievrachten: 5,0/2,9 = 1,7
c) Het model: 1,7/1,3 = **1,3**

De door Tata Steel bepaalde immissie-onderschattingsfactor voor 2019 is **2,5**

Aangenomen is dat de modelparameters van 2019 ook van toepassing zijn voor de periode 2012-2020.

3. Emissie-/immissiebijdrage overige bronnen

De immissiebijdrage op de meetstations wordt ook beïnvloed door niet Tata Steel-emissiebronnen. Hiermee zal rekening moeten worden gehouden bij de verdere analyse van de immissie-onderschattingsfactoren.
In het RIVM-rapport 2021-0216 wordt gesuggereerd dat er mogelijk Tata Steel-bronnen van metalen en PAK die niet zijn benoemd of onderschat in het e-milieu-jaarverslag (eMJV). In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de overige lokale en Tata- bronnen.

1. Diffuse emissies.
   In het eMJV van Tata Steel worden de diffuse-emissies zoals dakemissies Staalfabriek en Hoogovens enz. gerapporteerd. Op basis van expert judgement is de emissie door kieren, deuren enz. te verwaarlozen ten opzichte van de totale emissiehoeveelheden.
2. Emissies van incidenten.
   De emissie van incidenten (ongewone voorvallen) is onderzocht. Het blijkt dat deze emissies van de totale emissiehoeveelheid van Tata Steel (2019) ongeveer 0,9 % van de PAKsom- en 0,7 % van de zware metalensom (As, Be, Cd, Ni, Hg en Pb) uitmaken.
3. Verkeer ten aanzien van koper.
   Bekend is dat de remvoeringen van verkeer door slijtage van de remvoeringen fijnstof met koper emitteren, referentie 6. Niet bekend is hoeveel emissie dat bij Tata Steel is.
   Opvallend is dat de berekende immissie-onderschattingsfactor voor koper in IJmuiden relatief hoog is: 9,2. Het GGD-meetpunt in IJmuiden ligt langs een drukke verkeersweg vlak bij een kruispunt waar veel geremd wordt, een plausibele verklaring voor de verhoogde koper-immissie.
4. PAK-bronnen.
   a) De emissies en verspreiding van PAK in stofdeeltjes van op- en overslagen van kolen is onderzocht. PAK-hoeveelheid in het geëmitteerde stof is ongeveer 1 kg per jaar, dus niet substantieel.
   b) In het e-MJV zijn twee substantiële bronnen (Hulpstoffenfabriek) van de Werkeenheid Hoogovens niet opgenomen. Deze bronnen zijn wel opgenomen in de ZZS-inventarisatie.

c) In het eMJV zijn de benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen emissies van de Kooks en GasFabrieken niet volledig gerapporteerd. Deze twee PAK-componenten zijn gerapporteerd in de ZZS-emissieinventarisatie **in de PAKsom**.

5. Metalen-bronnen.

   De emissies van stof van op- en overslagen van grondstoffen, mengvelden, transportbanden en wegen worden gerapporteerd in het eMJV. De stofgebonden metalen zijn niet gerapporteerd het eMJV, wel meegenomen in de ZZS-emissieinventarisatie. Alleen vanadium is met ongeveer 50 kg emissie substantieel.

6. Harsco Metals en Pelt & Hooykaas.

   Uit onderzoek blijkt dat Harsco Metals en Pelt & Hooykaas niet substantieel bijdragen aan de immissieconcentraties.

7. Lokale PAK-bronnen en metalen (o.a. verkeer, open haarden) in Wijk aan Zee, Castricum en IJmuiden.

   Bekend is dat met name houtstook met openhaarden en allesbranders significante emissiebronnen van onder andere PAK zijn.

   RIVM: *"In Wijk aan Zee is een tweede profiel industrie gevonden met naast andere belangrijke bijdragen ook vrijwel alle PAK."*

   Onduidelijk blijft wat de invloed van deze lokale bronnen op de immissiebijdrage van PAK en metalen is.

8. Resuspensie van stofdeeltjes.

   Onduidelijk blijft wat de invloed van resuspensie op de immissiebijdrage van PAK en metalen is.

Referenties

1) https://www.rivm.nl/publicaties/onderzoek-herkomst-van-neergedaald-stof-en-stoffen-in-de-lucht-in-ijmond-regio

2) Brief Tata Steel aan ODNZKG; 30 december 2020; Rapport 1 - resultaat ZZS-emissie-inventarisatie lucht Tata Steel, 20201230. https://omgeving.tatasteel.nl/assets/user/Factsheets/ZZS/Resultaat%20ZZS-inventarisatie%20lucht%20Tata%20Steel%2020201230.pdf

3) Brief Tata Steel aan ODNZKG; 30 december 2020; Rapport 2 - Toelichting ZZS-inventarisatie lucht Tata Steel, 20210519 https://omgeving.tatasteel.nl/assets/user/Factsheets/ZZS/Toelichting%20ZZS-inventarisatie%20lucht%20Tata%20Steel%2020201230.pdf

4) Erbrink Stacks, 30 december 2020; Verspreidingsberekeningen ZZS (Zeer Zorgwekkende Stoffen) bij Tata Steel. https://omgeving.tatasteel.nl/assets/user/Factsheets/ZZS/Verspreidingsberekeningen%20ZZS%20lucht%20Tata%20Steel%2020201230.pdf

5) Erbrink Stacks Consult: Rapport 2022R003; 5 mei 2022; Verspreidingsberekeningen ZZS-Tata Steel: een duiding van verschillen met RIVM-rapportage.

6) http://www.emissieregistratie.nl/erpubliek/documenten/Water/Factsheets/Nederlands/Remslijtage%20wegverkeer.pdf

Bijlage 1: Berekening immissieonderschatingsfactoren

Meetstations GGD → / Componenten ↓	551 IJmuiden Kanaaldijk	553 Wijk aan Zee Banjaert	570 Beverwijk West	572 Staalstraat	573 Reynderswg	557 Bosweg	Gemiddelde meetstations
Benzo[a]pyreen[1]							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019	2,16E-04	2,07E-04	9,80E-05	2,77E-04	7,60E-04	2,54E-04	
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	1,40E-04	2,60E-04	1,20E-04	1,90E-04	3,90E-04		
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata			3,17E-05				
Tata-onderschattingsfactor 2019	0,65	1,26	1,22	0,69	0,51		0,9
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata							12
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 cirka							10
Benzo[g,h,i]peryleen							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019	8,16E-05	8,22E-05	4,08E-05	1,05E-04	2,85E-04	9,82E-05	
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	2,40E-04	3,80E-04	2,30E-04	2,90E-04	3,90E-04		
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata			6,82E-07				
Tata-onderschattingsfactor 2019	2,94	4,62	5,64	2,76	1,37		3,5
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata							449
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 maximaal							1000
Indeno[1,2,3-cd]pyreen							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019	1,32E-04	1,22E-04	5,58E-05	1,69E-04	4,63E-04	1,53E-04	
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	2,60E-04	4,20E-04	2,40E-04	3,30E-04	4,10E-04		
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata			1,09E-06				
Tata-onderschattingsfactor 2019	1,97	3,43	4,30	1,96	0,89		2,5
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata							306
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 maximaal							1000
As (verbindingen)							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019	1,79E-04	2,15E-04	7,77E-05	1,16E-04	2,96E-04		
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	3,00E-05	3,30E-04	8,00E-05				
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata							
Tata-onderschattingsfactor 2019	0,17	1,53	1,03				0,9
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata	Geen vergelijkingswaarde						
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 maximaal	Geen vergelijkingswaarde						
Cd (verbindingen)							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019	5,79E-05	1,49E-04	4,75E-05	5,95E-05	1,38E-04	2,48E-04	
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	4,00E-05	1,10E-04	4,00E-05				
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata		1,51E-05					
Tata-onderschattingsfactor 2019	0,69	0,74	0,84				0,8
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata							4
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 maximaal	Geen vergelijkingswaarde						
Cr (verbindingen)							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019	6,88E-04	1,08E-03	3,16E-04	4,48E-04	1,86E-03	1,78E-03	
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	4,10E-04	1,29E-03	1,15E-03				
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata		1,59E-04					
Tata-onderschattingsfactor 2019	0,60	1,20	3,64				1,8
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata							6
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 maximaal							5
Cu (verbindingen)							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019	2,32E-04	6,35E-04	1,83E-04	2,32E-04	5,90E-04	1,10E-03	
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	2,13E-03	7,00E-04	9,80E-04				
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata		7,70E-05					
Tata-onderschattingsfactor 2019	9,18	1,10	5,36				5,2
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata							16
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 maximaal							50
Ni (verbindingen)							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019	3,75E-04	7,13E-04	2,81E-04	3,12E-04	9,28E-04	1,06E-03	
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	-2,80E-04	-9,00E-05	4,40E-04				
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata		7,67E-05					
Tata-onderschattingsfactor 2019	-0,75	-0,13	1,57				0,2
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata							0,3
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 maximaal	Geen vergelijkingswaarde						

Pb (verbindingen)							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019	1,56E-03	4,36E-03	1,38E-03	1,82E-03	2,73E-03	7,24E-03	
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	1,69E-03	3,32E-03	1,08E-03				
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata		6,98E-04					
Tata-onderschattingsfactor 2019	1,09	0,76	0,78				0,9
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata							3
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 maximaal							5
PM10							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019	3,07	3,59	1,31	2,36	12,20	5,42	
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	6,1	9,7	4,6	2,1	12,8	6,6	
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata				4,2			
Tata-onderschattingsfactor 2019	1,99	2,70	3,51	0,89	1,05	1,22	1,9
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata							1,7
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 maximaal	Immissie berekend komt redelijk/goed overeen met gemeten						
V (verbindingen)							
Tata immissie-bijdrage berekend 2019 22 april 2022	3,48E-04	9,34E-04	2,32E-04	3,52E-04	9,73E-04	1,70E-03	
Bijdrage Tata Steel = GGD-metingen 2019 - de RIJP	8,50E-04	2,49E-03	5,10E-04				
RIVM immissie-bijdrage berekend 2019 rapp. 2021- 0216 → Tata		5,04E-05					
Tata-onderschattingsfactor 2019 (22 april 2022)	2,44	2,67	2,20				2,4
RIVM-onderschattingsfactor 2019 → Tata							25
RIVM-onderschattingsfactor rapp. 2021- 0216 maximaal							30
[1]Benzo[a]pyreen meetpunt 572 en 573. onderschattingsfactoren op basis van immissiegegevens 2016							
Bron: Tata Steel ZZS-inventarisatie 2019, RIVM-rapport 2021-0216, Erbrink Stacks Consult immissieberekeningen mei 2022							

Bijlage 2: Belangrijkste bronnen

WE	Activiteit / installatie	Emissiepunt / installatie
Oystaalfabriek	Dakemissie laadhaldak - CONverter 21	DE03.21
Oystaalfabriek	Dakemissie laadhaldak - CONverter 22	DE03.22
Oystaalfabriek	Dakemissie laadhaldak - CONverter 23	DE03.23
Kooks- en GasFabriek	KF1, deuren	EL101
Kooks- en GasFabriek	KF1, vulgatdeksels	EL102
Kooks- en GasFabriek	KF1, klimpijpen	EL103
Kooks- en GasFabriek	KF2, deuren	EL208
Kooks- en GasFabriek	KF2, vulgatdeksels	EL209
Kooks- en GasFabriek	KF2, klimpijpen	EL210
Hoogovens	HO6 ovenhuisafzuiging (doekfilter)	EL30.6
Sinterfabriek	Sinterkoeler 11	EL303.11 Koude Klep
Sinterfabriek	Sinterkoeler 11	EL303.11 Warme Klep
Hoogovens	HO7 ovenhuis (dakemissie met afz.)	EL31.7m
Sinterfabriek	Diffuse emissie sinterkoelers	EL336.11
Sinterfabriek	Diffuse emissie sinterkoelers	EL336.21
Sinterfabriek	Diffuse emissie sinterkoelers	EL336.31
Pelletfabriek	Branderij, fluorwassers 14.11/14.16	EL504
Pelletfabriek	Branderij, dak en jaloezieën	EL519
Warmbandwalserij 2	WB2 dakemissie eindwalsgroep	LW01
Open Bronnen	Open Bronnen	Open Bronnen

Bijlage 3 : Emissie van indeno[1,2,3-cd]pyreen en benzo[g,h,i]peryleen van de deuren, vulgatdeksels en klimpijpen van de Kooks en GasFabriek 1 en 2.

Samenvatting
De jaarvracht benzo[a]pyreen van de deuren is gebaseerd op metingen aan Kooks- en GasFabriek 2 en de kooksproductie.
De jaarvracht benzo[a]pyreen van de vulgaten en klimpijpen is gebaseerd op de BREF Iron & Steel uit 2012 en de kooksproductie.

De jaarvracht indeno[1,2,3-cd]pyreen en benzo[g,h,i]peryleen van de deuren is gebaseerd op metingen aan Kooks- en GasFabriek 2, de verhouding met benzo[a]pyreen en de kooksproductie.
De jaarvracht indeno[1,2,3-cd]pyreen en benzo[g,h,i]peryleen van de vulgaten en klimpijpen is gebaseerd op de BREF Iron & Steel uit 2012, de verhouding met benzo[a]pyreen en de kooksproductie.

De jaarvracht PAK-som in de ZZS-inventarisatie (incl. benzo[a]pyreen, indeno[1,2,3-cd]pyreen en benzo[g,h,i]peryleen) is berekend uit metingen vastgestelde relatie tussen benzo[a]pyreen en 16 EPA-PAK. Deze relatie is afgestemd met bevoegd gezag.

Deuren
Het kengetal van benzo[a]pyreen van de deuren (in mg/ton kooks) is gebaseerd op metingen door het extern meetbureau Bergbau-Forschung GmbH in 1987 aan Kooks- en GasFabriek 2. Dit kengetal komt goed overeen met de range die is vermeld in de BREF Iron & Steel uit 2012. Door vermenigvuldiging van dit kengetal met de kooksproductie wordt de jaarvracht van benzo[a]pyreen van de deuren van Kooks en GasFabriek 1 en 2 verkregen.

Tijdens de metingen door Bergbau Forschung GmbH in 1987 aan Kooks en GasFabriek 2 zijn bij de deuren emissievrachten vrachten van benzo[a]pyreen, indeno[1,2,3-cd]pyreen en benzo[g,h,i]peryleen vastgesteld. Hieruit kunnen de volgende ratio's berekend worden:

Ratio 1 = kg indeno[1,2,3-cd]pyreen/kg benzo[a]pyreen
Ratio 2 = kg benzo[g,h,i]peryleen /kg benzo[a]pyreen

Beide ratio's zijn voor Kooks en GasFabriek 1 en 2 identiek

Door vermenigvuldiging van de jaarvracht van benzo[a]pyreen van de deuren met ratio 1 wordt de jaarvracht van de deuren van indeno[1,2,3-cd]pyreen van Kooks en GasFabriek 1 en 2 verkregen.

Door vermenigvuldiging van de jaarvracht van benzo[a]pyreen van de deuren met ratio 2 wordt de jaarvracht van benzo[g,h,i]peryleen van de deuren van Kooks en GasFabriek 1 en 2 verkregen.

Vulgaten

Het kengetal van benzo[a]pyreen van de vulgaten (in mg/ton kooks) is gebaseerd op de BREF Iron & Steel uit 2012. Door vermenigvuldiging van dit kengetal met de kooksproductie wordt de jaarvracht van benzo[a]pyreen van de vulgaten van Kooks en GasFabriek 1 en 2 verkregen.

In een onderzoeksrapport van de DeutscheMontantechnologie aan diverse Europese kooks- en gasfabrieken in de periode 1987-1990 zijn kengetallen gerapporteerd voor benzo[a]pyreen, indeno[1,2,3-cd]pyreen en benzo[g,h,i]peryleen van vulgaten. Hieruit kunnen de volgende verhoudingen berekend worden:

Ratio 3 = kg indeno[1,2,3-cd]pyreen/kg benzo[a]pyreen
Ratio 4 = kg benzo[g,h,i]peryleen /kg benzo[a]pyreen

Beide ratio's zijn voor Kooks en GasFabriek 1 en 2 identiek.

Door vermenigvuldiging van de jaarvracht van benzo[a]pyreen van de vulgaten met ratio 3 wordt de jaarvracht van indeno[1,2,3-cd]pyreen van de vulgaten van Kooks en GasFabriek 1 en 2 verkregen.

Door vermenigvuldiging van de jaarvracht van benzo[a]pyreen van de vulgaten met ratio 4 wordt de jaarvracht van benzo[g,h,i]peryleen van de vulgaten van Kooks en GasFabriek 1 en 2 verkregen.

Klimpijpen

Het kengetal van benzo[a]pyreen van de klimpijpen (in mg/ton kooks) is gebaseerd op de BREF Iron & Steel uit 2012. Door vermenigvuldiging van dit kengetal met de kooksproductie wordt de jaarvracht van benzo[a]pyreen van de klimpijpen van Kooks en GasFabriek 1 en 2 verkregen.

In een onderzoeksrapport van de DeutscheMontantechnologie aan diverse Europese kooks- en gasfabrieken in de periode 1987-1990 zijn kengetallen gerapporteerd voor benzo[a]pyreen, indeno[1,2,3-cd]pyreen en benzo[g,h,i]peryleen van klimpijpen. Hieruit kunnen de volgende verhoudingen berekend worden:

Ratio 5 = kg indeno[1,2,3-cd]pyreen/kg benzo[a]pyreen
Ratio 6 = kg benzo[g,h,i]peryleen /kg benzo[a]pyreen

Beide ratio's zijn voor Kooks en GasFabriek 1 en 2 identiek.

Door vermenigvuldiging van de jaarvracht van benzo[a]pyreen van de klimpijpen met ratio 5 wordt de jaarvracht van indeno[1,2,3-cd]pyreen van de klimpijpen van Kooks en GasFabriek 1 en 2 verkregen.

Door vermenigvuldiging van de jaarvracht van benzo[a]pyreen van de klimpijpen met ratio 6 wordt de jaarvracht van benzo[g,h,i]peryleen van de klimpijpen van Kooks en GasFabriek 1 en 2 verkregen.

Referenties

1. Bergbau-Forschung GmbH in 1987 aan Kooks- en GasFabriek 2
2. BREF Iron & Steel uit 2012
3. Onderzoeksrapport van de DeutscheMontantechnologie aan diverse Europese kooks- en gasfabrieken in de periode 1987-1990

Verspreidingsberekeningen ZZS-Tata Steel: een duiding van verschillen met RIVM-rapportage

Rapport 2022R003

6 Mei 2022

Erbrink Stacks Consult
Van der Huchtlaantje 2
3766AL SOEST
M. 06 5131 3650
info@erbrinkstacks.nl
www.erbrinkstacks.nl

Samenvatting

In de RIVM-rapportage 2021-0216 over emissies naar lucht van Tata Steel is gemeld dat "*de gemeten hoeveelheden metalen en PAK (veel) hoger zijn dan was verwacht op basis van berekeningen met data van de milieujaarverslagen, respectievelijk de Emissieregistratie. De onderschatting van de berekende PAK-concentratiebijdragen kan oplopen tot een factor 1000.*" In deze studie is onderzocht of er werkelijk sprake is van grote onderschattingsfactoren en als dat niet zo is, hoe groot deze dan wel zijn. Voorts is gezocht naar een duiding van de RIVM-resultaten. Dit is gedaan door achtereenvolgens OPS- en STACKS-resultaten met elkaar te vergelijken. Eerst door dezelfde invoer te gebruiken die RIVM heeft gehanteerd en daarna door de invoer van de Tata Steel ZZS-studie.

Uit de analyse blijken OPS en STACKS zeer vergelijkbare concentraties te berekenen, indien dezelfde invoer wordt aangeboden. Dat maakt dat de analyses met STACKS maatgevend zijn voor het vervolg: een gedetailleerde analyse van bronbijdragen op acht meetlocaties rond Tata Steel voor het jaar 2019. Bronkenmerken betreffen in hoofdzaak de uitstoothoogte en de warmte-emissie. Daaruit blijkt dat het gebruik van bronkenmerken, die zonder nadere beschouwing uit het e-MVJ zijn afgeleid, leidt tot berekende concentraties die in het geheel niet met de metingen overeenkomen (uitgezonderd PM10). RIVM concludeerde daarop dat de opgegeven jaarvrachten sterk onderschat zijn. Wanneer de bronkenmerken worden gebruikt, die in Tata Steel ZZS-rapportage staan vermeld, dan pakken de onderschattingsfactoren heel anders uit.

Het zijn vooral de bronkenmerken van de emissie-bronnen die de hoge onderschattingsfactoren veroorzaken, die door RIVM zijn vermeld. Deze bronkenmerken zijn van Tata Steel zelf afkomstig en behoeven dus actualisatie in het milieujaarverslag.

Verschillen in berekeningsmethodiek (STACKS versus OPS) zijn klein (ruim 20%), terwijl alleen voor benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen nog een beperkte omissie in de jaarvracht een bijkomende oorzaak is (respectievelijk een factor 2 en 3). Indien deze recente bronkenmerken worden gebruikt, is van grote onderschattingsfactoren geen sprake meer. De benzo[g,h,i]peryleen- en indeno[1,2,3-cd]pyreen-concentraties worden nog wel licht onderschat (respectievelijk een factor 2 en 3, geen factor 1000), terwijl die voor koper nog met een factor 5 wordt onderschat. De berekende concentraties voor benzo[a]pyreen, cadmium, chroom en lood komen redelijk tot goed overeen met de meetdata (binnen een factor 2).

Inhoud

Samenvatting **2**

Inhoud **3**

1. Inleiding **4**

2. Vraagstelling en aanpak **4**

3. OPS- en STACKS-vergelijking **6**

4. Vergelijking van jaarvrachten **7**

5. Vergelijking STACKS (met ZZS-emissies) met OPS voor 2019 ..... **8**

6. De verschillen nader verklaard **11**

7. Onder- en overschattingssfactoren **13**

8. Discussie **14**

9. Conclusies **15**

10. Referenties **16**

BIJLAGE A. Relatieve bijdragen van bronnen aan jaargemiddelde concentraties in 2019 op 8 meetstations rond Tata Steel **17**

1. Inleiding

Tata Steel heeft een rapportage samengesteld over de blootstellingen aan concentraties ZZS in de omgeving van het bedrijf (ESC, 2021). RIVM heeft meer recent een rapportage opgesteld (RIVM, 2021) met als doel antwoord te geven op zorgen van omwonenden welke bronnen er zijn van stofdeeltjes en andere substanties die zij inademen.

Daartoe heeft RIVM-meetdata uit het luchtmeetnet in de IJmond beschouwd. Dit luchtmeetnet heeft een 8-tal meetstations rond Tata Steel. Met data over de uitstoot van stoffen in de milieujaarverslagen van Tata Steel en de Emissieregistratie heeft RIVM daar een analyse op gedaan. Een conclusie is dat de gemeten immissies van metalen en PAK componenten (veel) hoger zijn dan werd verwacht. Dit is voornamelijk gedaan middels modelberekeningen met het OPS-model. In de conclusies wordt vermeld dat er sprake is van onderschattingsfactoren die kunnen oplopen tot een factor 1000. Deze onderschattingsfactoren heeft RIVM bepaald door de gemeten immissies (na aftrek van landelijke achtergrondbelasting) te delen door het gemiddelde van de (met OPS) berekende immissies op enkele meetlocaties. Daarbij zijn bronkenmerken van de emissiepunten gebruikt die eveneens in het milieujaarverslag staan vermeld. Deze grote onderschattingsfactoren vragen om een nadere duiding. RIVM heeft daar al een suggestie voor gedaan (zonder deze nader uit te werken): bepaalde emissies kunnen zijn onderschat of bronnen zijn gemist, bronkenmerken zijn niet correct meegenomen in de modelberekeningen en dergelijke. Ook wordt aangegeven dat diffuse bronnen (waaronder verwaaiend stof) een belangrijke bijdrage kunnen leveren.

In dit rapport wordt nader studie gedaan naar de bevindingen van RIVM. RIVM heeft de modelberekeningen met het OPS-model uitgevoerd en de invoergegevens ter beschikking gesteld. In deze studie ligt de nadruk op berekeningen met het STACKS-model. STACKS vormt het door de overheid voorgeschreven rekenmodel voor industriële emissies, het zogenaamde SRM3 model: Standaard Reken Methode 3 (zie het Paarse boekje). Daarbij worden de analyses gedaan voor het jaar 2019.

2. Vraagstelling en aanpak

In de ZZS-rapportage van 30 december 2020 is het STACKS-model gebruikt voor de berekeningen van de verspreiding van allerlei stoffen. Ook in de deze analyse wordt STACKS gebruikt om de volgende vragen te beantwoorden:

- Is er werkelijk sprake van grote onderschattingsfactoren van ZZS-emissies die RIVM noemt?
- Indien niet, hoe groot zijn deze dan?

- Wat maakt dan dat RIVM toch tot deze conclusies komt?

Daartoe worden de volgende stappen doorlopen.

1. Eerst worden de door RIVM uitgevoerde berekeningen herhaald, maar nu met het STACKS-model. STACKS en OPS zijn vergelijkbare modellen, waarbij OPS traditioneel wordt ingezet voor landelijke grootschalige concentraties te berekenen, terwijl STACKS zich geheel concentreert op de lokale bijdragen van bronnen. Voor individuele bronnen gebruiken de modellen vergelijkbare (maar niet identieke) formules voor dispersie, pluimstijging, meteorologische invoer en dergelijke. Een vergelijking tussen deze modellen heeft in het verleden al laten zien dat de resultaten goed overeenkomen (KEMA, 2013). Door precies dezelfde invoer te gebruiken als RIVM heeft gebruikt, wordt duidelijk in hoeverre er toch verschillen in uitkomsten kunnen die door de modelmethodiek worden veroorzaakt.
2. De emissies zoals gerapporteerd in het ZZS-rapport worden vergeleken met de emissies die RIVM heeft gehanteerd en die uit het elektronisch milieujaarverslag (e-MJV) komen. Daar waar nodig, wordt een aanvulling gedaan op deze ZZS-emissies. Dit toont dan of en welke emissies in de milieujaarverslagen ontbreken ten opzichte van de ZZS-rapportage.
3. Dan worden met STACKS de emissies, zoals die in het ZZS-rapport zijn gepresenteerd doorgerekend voor het jaar 2019 en vergeleken met de door RIVM berekende waarden op de acht meetstations rond Tata Steel. In de ZZS-studie zijn alle bronkenmerken opnieuw gedetailleerd beschreven en wijken daarom af van wat in de milieujaarverslagen is vermeld. Dit laat dan zien welke invloed het hanteren van de verschillende bronkenmerken heeft.
4. Bij deze STACKS-berekeningen worden tegelijk ook de individuele bijdragen van afzonderlijke bronnen (per ZZS) in kaart gebracht: dit geeft aanwijzingen door welke bron (of enkele bronnen) de immissies in hoofdzaak worden veroorzaakt.
5. Tenslotte worden de berekeningsresultaten (bepaald met de bronkenmerken uit de ZZS-studie) vergeleken met de meetwaarden op meetstations en worden opnieuw over- of onderschattingsfactoren bepaald.

De studie richt zich op de metalen en stoffen die ook in de RIVM-rapportage zijn genoemd: de metalen cadmium, chroom, lood, koper, nikkel en vanadium en de PAK-componenten benzo[a]pyreen, benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen. PM10 wordt daarnaast ook zijdelings meegenomen, maar over fijn stof waren geen conclusies getrokken die nieuw zijn. Immers al in eerdere rapportages (zie bijvoorbeeld ESC, 2016) is de bijdrage van Tata Steel aan de PM10-niveaus in de omgeving berekend, die overeenkomen met de RIVM-bevindingen.

In de discussie wordt nader ingegaan op de verschillen in gerapporteerde emissies, de verschillen in gehanteerde bronkenmerken (bronhoogte, en warmte-emissie), de bijdrage van diffuse emissies en welke bronnen dominant zijn in hun bijdrage aan concentraties in de omgeving.

3. OPS en STACKS vergelijking

RIVM heeft de invoergegevens ter beschikking gesteld zoals zij die heeft gebruikt bij de berekeningen van de concentraties op de meetstations, over de jaren 2012-2020. Gekozen is voor de data van het jaar 2019 om de berekeningen hanteerbaar te houden en omdat dit jaar het beste aansluit bij de ZZS-rapportage van 30 december 2020. Bij de ZZS-berekeningen is steeds zo goed mogelijk rekening gehouden met de invloed van gebouwen. OPS kent deze mogelijkheid niet, daarom is gerekend alsof de bronnen in een open omgeving staan: dus als puntbronnen. Daarom zijn ook de STACKS berekeningen eerst gedaan zonder gebouwinvloed te verdisconteren. Voorts zijn dezelfde bronkenmerken (per component, zoals de coördinaten, jaarvrachten, warmte-emissies) gebruikt. Dat maakt dat verwacht mag worden dat de resultaten vergelijkbaar zullen zijn. Het resultaat is gegeven in tabel 1. Daarin staan de verhoudingsgetallen uitgedrukt als STACKS=a*OPS, eerst op grond van de regressielijn en tussen haakjes de verhouding tussen gemiddelde (som-STACKS)/(som-OPS) over de 8 meetlocaties.

Tabel 1.

	STACKS en OPS, beide met OPS-invoerwaarden
	stacks=a*OPS (alle 8 meetpunten)
component	a
Benzo[a]pyreen	1,34 (1,34)
Benzo[g,h,i]peryleen	0,90 (1,06)
Indeno[1,2,3-cd]pyreen	1,25 (1,18)
Cd	1,27 (1,22)
Cr	1,34 (1,29)
Cu	1,37 (1,32)
Ni	1,35 (1,30)
Pb	1,24 (1,18)
PM10	0,83 (0,88)
V	1,31 (1,26)

Hieruit blijkt dat STACKS gemiddeld ongeveer 20 à 25% hogere waarden geeft dan OPS. Dit is voor dit type modellen geen groot verschil; sterker: deze vallen binnen de bandbreedtes van de output. Hierbij kan nog opgemerkt worden dat er voor OPS een onbekende ruwheid is gebruikt: voor elk meetstation wordt een lokale waarde genomen; STACKS hanteert een gebiedsgemiddelde waarde van 0,8 m. Deze laatste waarde is voor alle STACKS-berekeningen gebruikt. Een tweede verschil in invoer is nog de precieze keus van de meteorologie: OPS gebruikt een eigen meteo die wordt afgeleid van een aantal regionale meteo-metingen; STACKS gebruikt de waarden die de PreSRM afgeeft voor een bepaalde periode en locatie. De PreSRM is een door het ministerie

voorgeschreven voorbewerkingsprogramma die de meteorologisch invoergegevens op een eenduidige wijze bepaalt.

Samenvattend volgt hieruit dat de verschillen tussen de modellen-uitkomsten klein zijn (minder dan 25%) en worden beïnvloed zo niet al veroorzaakt zijn door verschillen in invoer (ruwheid en meteo-parameters).

4. Vergelijking van jaarvrachten

In het milieujaarverslag zijn de cijfers opgenomen die Tata Steel verplicht is te vermelden. Het zijn deze cijfers die het RIVM heeft gebruikt voor de verspreidingsberekeningen.

In de ZZS-rapportage van Tata Steel zijn eveneens emissies vermeld; deze kunnen afwijken van de emissies uit het milieujaarverslag, omdat voor de ZZS-berekeningen meer gedetailleerd is gekeken naar de precieze locatie van allerlei bronnen en de berekeningsmethodiek van de jaarvrachten. De PAK-emissies van de twee bronnen van de Hulpstoffenfabriek zijn niet opgenomen in het eMJV, maar wel opgenomen in de ZZS-inventarisatie. Voor benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen van de Koudbandwalserij schermgas H_2- en HNX-ovens zijn in het eMJV2019 ontbrekende jaarvrachten toegevoegd. Voor benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen van de Kooks- en GasFabrieken 1 en 2 zijn in tabel 2, bij zowel RIVM als Tata Steel, de oorspronkelijke gerapporteerde emissies weergegeven, alsmede de hogere geschatte emissies. Het resultaat is gegeven in tabel 2.

Tabel 2. Jaarvrachten RIVM eMJV2019 versus Tata Steel ZZS-inventarisatie 2019 (kg/jaar)

component	RIVM (eMJV 2019)	Tata Steel (ZZS 2019)	ratio (Tata Steel/RIVM)
Benzo[a]pyreen	37	28	0,77
Benzo[g,h,i]peryleen	6 → 19*)	1,0 → 11*)	1,95 (= 11/6)
Indeno[1,2,3-cd]pyreen	6 → 24*)	0,5 → 17*)	2,88 (= 17/6)
Cd	41	42	1,03
Cr	186	206	1,10
Cu	110	131	1,20
Ni	111	140	1,27
Pb	1.308	1.511	1,16
PM10	711.033	707.561	1,00
V	102	142	1,39

*) de hogere getallen zijn waarden, inclusief de (in het e-MVJ) niet volledig gerapporteerde bronnen (KGF en Koudbandwalserij schermgas H_2- en HNX-ovens).

Deze tabel laat zien dat de jaarvrachten niet heel sterk verschillen. Dat geldt voor benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen alleen als de toegevoegde-waarden erbij worden

betrokken. Als de oorspronkelijk jaarvracht van RIVM plus de toegevoegde jaarvracht van Tata Steel wordt vergeleken, zijn deze verschillen ongeveer een factor 2 (benzo[g,h,i]peryleen) à 3 (indeno[1,2,3-cd]pyreen).

Samengevat: de totale vracht een ZZS verschilt niet sterk in de door RIVM (uit e-MVJ) of door Tata Steel in de ZZS-studie gehanteerde waarden. Dat zou ook vreemd zijn, immers beide komen uit dezelfde bron (Tata Steel-rapportages).

5. Vergelijking STACKS (met ZZS-emissies) met OPS voor 2019

De volgende stap is het doorrekenen van de ZZS-emissies (zoals in het ZZS-rapport gegeven) met STACKS op dezelfde wijze als in het ZZS-rapport is beschreven. In het ZZS-rapport zijn berekeningen gedaan voor de standaard rekenperiode van 2005-2014, en om een zuivere vergelijking te maken is dit nu voor 2019 gedaan. Een belangrijk verschil met de OPS-invoerdata is dat de bronkenmerken anders zijn:

- Er wordt gerekend mèt gebouwinvloed
- De bronhoogte bij gebouwen is gecorrigeerd om gebouwinvloed correct te verrekenen
- De emissies bij de Kooks- en GasFabrieken (KGF) zijn uitgesmeerd over een hele lijn van de installatie in plaats van deze op één punt te leggen
- Warmte-emissies van afgassen (of ventilatie) met een temperatuur lager dan 37 ^{o}C worden op nul gezet. De redenering hierachter is 1) dat een groot debiet met een klein temperatuurverschil niet dezelfde pluimstijging kan hebben als een lager debiet en hoger temperatuurverschil met de omgeving en 2) de buitenluchttemperatuur tot 37 ^{o}C kan zijn, waardoor in sommige uren de warmte-emissie (bijna) nul is en 3) door de aanwezigheid van gebouwen worden pluimen sowieso al sneller verdund, dan pluimstijgformules aannemen.
- Bronhoogtes en locaties kunnen verschillen. Bij de ZZS-inventarisatie is opnieuw met meer detail naar bronkenmerken gekeken, terwijl de bronkenmerken in de e-MVJ niet meer actueel is.

De emissies van benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen zijn voor de Kooks- en GasFabrieken 1 en 2 toegevoegd. Deze waren niet volledig in de e-MVJ opgenomen en de benzo[a]pyreen emissies zijn door het corrigeren van een Excel fout van 23 naar 28 kg/jr verhoogd.

Als invoerparameters moeten voor de STACKS berekeningen opgegeven worden:

- (Rijksdriehoeks-)Coördinaten

- Emissiehoogte
- Gebouwdimensies en oriëntatie (indien van toepassing voor een emissiepunt)
- Volume-debiet
- Temperatuur
- Diameter emissiepunt (inwendig en uitwendig)
- Bedrijfsuren per jaar (steeds op 8760 gesteld)
- Broncode (om de individuele bronbijdragen te kunnen bepalen)

De wijze waarop de bronkenmerken worden uitgewerkt in het model worden verwerkt, is in detail beschreven in het ZZS-rapport. Het gaat dan om de dominante gebouwdimensies, bij welke bronnen er met gebouwinvloed gerekend wordt en ook nog wanneer gebouwhoogte en bronhoogte op elkaar afgestemd worden.

De resultaten voor de PAK-componenten zijn in tabel 3 gegeven en voor de metalen in tabel 4.

Tabel 3.

	x	y	Benzo[a]pyreen		Benzo[g,h,i]peryleen		Indeno[1,2,3-cd]pyreen	
	coordinaat		RIVM	Tata Steel	RIVM	Tata Steel	RIVM	Tata Steel
Wijk aan Zee	101783	500978	3,71E-05	2,07E-04	5,60E-07	8,22E-05	1,22E-06	1,22E-04
Beverwijk	104274	500438	3,98E-05	9,80E-05	9,10E-07	4,08E-05	1,63E-06	5,58E-05
De_Rijp	119365	508579	3,10E-06	6,50E-06	1,80E-07	2,50E-06	2,20E-07	3,90E-06
Bosweg	101483	500547	3,60E-05	2,54E-04	5,00E-07	9,82E-05	9,40E-07	1,53E-04
Reyndersweg	100107	499313	1,69E-05	7,60E-04	3,30E-07	2,85E-04	5,10E-07	4,63E-04
Ijmuiden	101628	497553	1,97E-05	2,16E-04	6,10E-07	8,16E-05	7,50E-07	1,32E-04
Staalstraat	103466	498790	4,50E-05	2,77E-04	1,00E-06	1,05E-04	1,32E-06	1,69E-04
De_Zilk	95216	479092	1,40E-06	7,30E-06	3,00E-08	2,80E-06	5,00E-08	4,40E-06
gemiddeld			2,49E-05	2,28E-04	5,15E-07	8,73E-05	8,30E-07	1,38E-04
verhouding			9		169		166	

Tabel 4.

	cadmium		chroom		koper		nikkel		lood		vanadium	
	RIVM	Tata Steel	RIVM	Tata Steel	RIVM	Tata Steel	RIVM	Tata Steel	RIVM	Tata Steel	RIVM	Tata Steel
Wijk aan Zee	1,81E-05	1,49E-04	2,07E-04	1,08E-03	9,90E-05	6,35E-04	9,70E-05	7,13E-04	8,47E-04	4,36E-03	6,27E-05	9,34E-04
Beverwijk	1,42E-05	4,75E-05	1,44E-04	3,16E-04	7,20E-05	1,83E-04	7,20E-05	2,81E-04	5,76E-04	1,38E-03	4,38E-05	2,32E-04
De_Rijp	1,90E-06	4,00E-06	1,30E-05	2,70E-05	7,00E-06	1,50E-05	7,00E-06	1,90E-05	7,20E-05	1,27E-04	5,40E-06	1,90E-05
Bosweg	2,07E-05	2,48E-04	2,23E-04	1,78E-03	1,13E-04	1,10E-03	1,10E-04	1,06E-03	8,87E-04	7,24E-03	6,67E-05	1,70E-03
Reyndersweg	1,32E-05	1,38E-04	1,20E-04	1,86E-03	7,10E-05	5,90E-04	6,40E-05	9,28E-04	4,34E-04	2,73E-03	4,43E-05	9,73E-04
Ijmuiden	1,30E-05	5,79E-05	1,26E-04	6,88E-04	6,00E-05	2,32E-04	6,10E-05	3,75E-04	6,72E-04	1,56E-03	4,46E-05	3,48E-04
Staalstraat	1,35E-05	5,95E-05	1,48E-04	4,48E-04	6,00E-05	2,32E-04	6,00E-05	3,12E-04	5,62E-04	1,82E-03	4,32E-05	3,52E-04
De_Zilk	6,00E-07	2,90E-06	6,00E-06	2,40E-05	3,00E-06	1,10E-05	3,00E-06	1,60E-05	2,50E-05	7,60E-05	1,80E-06	1,60E-05
gemiddeld	1,19E-05	8,84E-05	1,23E-04	7,76E-04	6,06E-05	3,75E-04	5,93E-05	4,63E-04	5,09E-04	2,41E-03	3,91E-05	5,71E-04
verhouding	7		6		6		8		5		15	

In tabel 4 zijn de verschillen tussen de door RIVM en Tata Steel berekende concentraties veel groter. De redenen hiervoor moeten gezocht worden in de bronkenmerken: de bronhoogte, de

wijze van verdelen van emissies over een bedrijfsonderdeel (dit geldt voor de Kooks- en GasFabrieken 1 en 2) en de warmte-emissie. In het RIVM-rapport is al aangegeven (p 73) dat "bronkenmerken grote invloed hebben op de verspreiding van de verontreiniging". Voor de belangrijkste bronnen is daarom nagegaan hoe de bronkenmerken van elkaar verschillen, deze zijn in tabel 5 weergegeven.

Tabel 5.

Belangrijkste bronkenmerken		emjv 2019 (RIVM)		ZZS 2019 (RIVM)	
installatie	emissiecode	H (m)	Warmte-inhoud	H (m)	Warmte-inhoud
Hoogoven 7 ovenhuis (dakemissie met en zonder afz.)	EL31.7m, EL31.7z	28	0,689	39,585	0
Oxystaalfabriek Dakemissie Converters	DE03.21, DE03.22, DE03.23	73	14,140	89,7	0
Pellletfabriek Branderij, dak en jaloezieën	EL519	40	9,405	32	0
Pellletfabriek Branderij, fluorwassers 14.11/14.16	EL504	62	10,106	54	12,043
Hoogoven 6 ovenhuisafzuiging (doekfilter)	EL30.6	23	2,151	33,85	0
Warmband dakemissie eindwalsgroep	LW01	35	0,143	25,8	0
Sinterkoeler 11 Koude Klep	EL303.11	30	4,180	9	10,978
Sinterfabriek Hoge Schoorsteen Noord en Zuid	EL331/332/333, EL316	150	24,561	150	26,844
Sinterfabriek Diffuse emissie sinterkoelers	EL336	5	1,683	5,1	15,257
Kooks- en GasFabriek 1, Totale batterij emissie ruw KO-gas	EL1wal., EL101, EL102, EL103	40	4,645	8,6 / 8,6 / 12	0
Kooks- en GasFabriek 2, Totale batterij emissies ruw KO-gas	EL2wal, EL 208, EL209, EL210	40	4,645	17,6 / 17,6 / 22	0

Als deze gegevens worden gecombineerd met de belangrijkste bronnen (per component), dan wordt duidelijk dat de belangrijkste oorzaak van de verschillen tussen RIVM- en Tata Steel ZZS-concentraties gelegen zijn in de bronkenmerken. De belangrijkste emissiebronnen die de jaargemiddelde concentraties veroorzaken staan in tabel 6. Deze zijn afgeleid uit de berekening van de relatieve bijdragen aan de jaargemiddelde concentratie per emissiebron; deze zijn in detail gegeven in Bijlage A.

Tabel 6.

Dominante bron	component
EL101, EL102, EL103, EL208, EL209, EL210	Benzo[a]pyreen
EL101, EL102, EL103, EL208, EL209, EL210	Benzo[g,h,i]peryleen
EL101, EL102, EL103, EL208, EL209, EL210	Indeno[1,2,3-cd]pyreen
EL31.7m, DE03, EL519	Cd
DE03, EL519	Cr
DE03, EL519, EL31.7m, EL504	Cu
EL519, EL504, DE03, EL30.6, LW01, EL31.7m	Ni
EL504, EL303.11, EL316, DE03	Pb
EL303.11, EL504, DE03, EL519, EL336	V

Twee aspecten vallen daarbij op: de 1) warmte-emissies laten grote verschillen zien en 2) de uitstoothoogten bij Kooks- en GasFabrieken 1 en 2 verschillen flink, alsmede de warmte-emissies. Juist bij deze emissies is het belangrijk de gebouwinvloed èn de verdeling over de lengte van het gebouw goed te verrekenen.

Uit deze berekeningen blijkt dus dat het toevoegen van meer gedetailleerde en recentere bronkenmerken leidt tot grote verschillen in de uitkomsten. Voor de metalen worden de verschillen een factor 5 (lood) tot 15 (vanadium) en voor de PAK componenten meer dan 160! Deze factoren

zijn bepaald door de berekende waarden op alle meetstations te beschouwen. Niet op alle meetstations worden alle stoffen gemeten, daarom is in het volgende hoofdstukken gemiddelden beschouwd over alleen die meetstations waar metingen beschikbaar zijn: 5 meetstations voor de PAK-componenten en 3 meetstations voor de metalen.

6. De verschillen nader verklaard

Nu de verschillen in modelmethodiek, emissies en bronkenmerken in kaart zijn gebracht kan per component een goede indicatie gegeven van de oorzaak van de verschillen in de door RIVM en Tata Steel bepaalde jaarvrachten. Hierbij wordt nog niet naar metingen gekeken, maar alleen naar de modelberekeningen (hoofdstuk 5) en emissies (hoofdstuk 4). Om de doorstap naar onder- of overschattingsfactoren te kunnen maken is nu alleen gerekend voor de locaties waar gemeten is.

In tabel 7 is aangegeven hoe de verhouding is tussen met STACKS of OPS berekende gemiddelde concentraties op de meetstations zijn per component. Deze verhouding kan berekend worden op meerdere manieren, namelijk door eerst per meetstation de verhouding te bepalen en dan deze waarden te middelen of door de som van de concentraties (STACKS / OPS) te delen. Beide zijn in tabel 7 aangegeven; tezamen met de maximale waarden die in het RIVM-rapport zijn vermeld.

Tabel 7. Verhouding tussen met STACKS of OPS berekende gemiddelde concentraties. Voor het jaar 2019 (RIVM rapport: periode 2012-2020).

gemiddelde verhoudingsgetallen STACKS gedeeld door OPS ALLEEN OP DE MEETPUNTEN			**onderschatting factoren**
component	gemiddelde van verhoudingen	(som-ZZS)/(som-RIVM)	RIVM-rapport (max)
Benzo[a]pyreen	14	10	10
Benzo[g,h,i]peryleen	259	174	1000
Indeno[1,2,3-cd]pyreen	269	173	1000
Cd	5	6	
Cr	4	4	5
Cu	4	5	50
Ni	6	6	
Pb	3	3	5
PM10	1	1	
V	9	10	30

Deze getallen laten zien dat de door RIVM genoemde onderschattingsfactoren in veel gevallen in belangrijke mate zo niet geheel verklaard kunnen worden door de combinatie van verschillen in modelmethodiek, emissies en bronkenmerken. Wat vooral opvalt is dat voor de PAK-componenten de grootste verklaring voor het verschil tussen OPS en STACKS-ZZS te vinden is hoe de bronkenmerken zijn gebruikt. Omdat voor deze stoffen de voornaamste bronnen de Kooks- en GasFabrieken 1 en 2 zijn (zie ook de staafdiagrammen in bijlage A), zijn de door RIVM vermelde onderschattingsfactoren van maximaal 1000 hier al grotendeels door te verklaren. Voor de stoffen benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen blijft dan nog een factor 2 respectievelijk 3 over, door de hogere emissies die nu voor de STACKS-ZZS berekeningen zijn gebruikt. Deze emissies van de Kooks- en GasFabriek 1 en Kooks- en GasFabriek 2 zijn nu toegevoegd. Dat is mogelijk door recente verhoudingsgetallen tussen deze stoffen en PAK-som te gebruiken, terwijl deze nog niet volledig in het e-MVJ zijn gemeld. In tabel 2 is al aangegeven dat de emissie dan van 6 kg/jaar (voor beiden) omhoog gaat naar respectievelijk 19 en 24 kg/jaar.

Door de resultaten van hoofdstuk 3, 4 en 5 te combineren kan een uitsplitsing gemaakt worden hoe verschillen tussen de hier (met STACKS) berekende ZZS-concentraties en met OPS berekende concentraties geduid kunnen worden. In tabel 8 staat aangegeven welke deel van de factoren uit tabel 7 verklaard kan worden door verschillen in modelmethodiek, emissies of bronkenmerken.

Tabel 8. Duiding van de verschillen in met STACKS berekende ZZS-concentraties en met OPS berekende concentraties (gegeven als factoren). Jaar: 2019.

Conclusie m.b.t. immissieconcentraties		**verschillen te verklaren door: (factor ZZS/RIVM))**		
component	***dominante bron(nen)***	**bronkenmerken**	**emissies**	**model**
Benzo[a]pyreen	EL101, EL102, EL103, EL208, EL209, EL210	**12**	**0,77**	**1,34**
Benzo[g,h,i]peryleen	EL101, EL102, EL103, EL208, EL209, EL210	**123**	**1,9**	**0,9**
Indeno[1,2,3-cd]pyreen	EL101, EL102, EL103, EL208, EL209, EL210	**61**	**2,9**	**1,3**
Cd	EL31.7m, DE03.21 t/m DE03.23, EL519	**4**	**1,0**	**1,3**
Cr	DE03.21 t/m DE03.23, EL519	**3**	**1,1**	**1,3**
Cu	DE03.21 t/m DE03.23, EL519, EL504	**3**	**1,2**	**1,4**
Ni	DE03.21 t/m DE03.23, EL519, EL504, EL30.6, LW01	**3**	**1,3**	**1,4**
Pb	EL303.11, DE03.21 t/m DE03.23, EL504, EL519	**3**	**1,2**	**1,2**
V	DE03.21 t/m DE03.23, EL519, EL336	**5**	**1,4**	**1,3**

Duidelijk is dat in alle gevallen de bronkenmerken (bronhoogte en warmte-emissie) veruit de belangrijkste oorzaak is van de met STACKS berekende ZZS-concentraties en met OPS berekende concentraties op de betreffende meetstations (voor de metalen: 5 stations, voor de PAK-componenten: 3 stations). RIVM heeft de bronkenmerken, zoals in het e-MVJ vermeld één op één toegepast in hun berekeningen, maar deze verschillen aanzienlijk van de bronkenmerken die in

de ZZS-rapportage zijn gebruikt. Het is duidelijk dat de in het e-MVJ vermelde bronkenmerken aan een update toe zijn.

Samengevat: het zijn vooral de bronkenmerken van de emissie-bronnen die de hoge onderschattingsfactoren veroorzaken, die door RIVM zijn vermeld. Verschillen in berekeningsmethodiek (STACKS versus OPS) zijn verwaarloosbaar, terwijl alleen voor benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen nog een beperkte omissie in de jaarvracht een bijkomende oorzaak is (respectievelijk een factor 2 en 3). Indien deze aangepaste emissies en de gedetailleerde en meer recente bronkenmerken worden gebruikt, is van de zeer hoge onderschattingsfactoren geen sprake meer.

7. Onder- en overschattingsfactoren

Nu de berekeningsresultaten allemaal beschikbaar zijn, kunnen de onderschattingsfactoren (of overschattingsfactoren) opnieuw berekend worden. Deze zijn immers de verhouding tussen de gemeten waarden gedeeld door de berekende concentraties op de meetpunten. Niet op alle meetpunten zijn alle componenten gemeten: de metalen alleen op de meetstations Wijk aan Zee, Beverwijk en IJmuiden Kanaaldijk, terwijl de PAK-componenten daarnaast ook zijn gemeten aan de Reyndersweg en de Staalstraat. Gemiddelde concentraties zijn op die betreffende meetpunten gemiddeld en verwerkt tot onderschattingsfactoren. In tabel 9 staan de uitkomsten.

Tabel 9. Onderschattingsfactoren, berekend voor 2019.

component	onderschattingsfactor	
	Tata Steel ZZS (2019)	RIVM (2019)
Benzo[a]pyreen	0,9	12
Benzo[g,h,i]peryleen	3,5	449
Indeno[1,2,3-cd]pyreen	2,5	306
Cd	0,8	4
Cr	1,8	6
Cu	5,2	16
Ni	0,2	0,3
Pb	1,9	1,7
V	2,4	25

Uit deze tabel wordt duidelijk dat van grote onderschattingsfactoren geen sprake meer is, wanneer de meer recente emissies met de meer actuele bronkenmerken worden gehanteerd. In feite komen de berekende concentraties voor benzo[a]pyreen, cadmium, chroom en lood redelijk tot goed overeen met de meetdata wanneer we in hoofdstuk 8 genoemde factor 2 onzekerheid hanteren. Benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen concentraties worden nog licht onderschat, terwijl die voor koper met een factor 5 wordt onderschat.

8. Discussie

Het berekenen van de bijdragen van Tata aan de concentraties in de omgeving is geen eenvoudige zaak. Zo moeten er keuzen gemaakt worden voor de noodzakelijke meteo-gegevens en omgevingsruwheid. In NNM-verband is ooit besloten dat de omgevingsruwheid als een gemiddelde waarde ingevoerd moet worden. Dit is uit praktisch oogpunt ooit besloten, terwijl in kringen van experts bekend is dat deze ruwheid verschilt met de windrichting. Ook is in NNM-verband besloten dat de meteo geïnterpoleerd wordt tussen Schiphol en Eindhoven; extrapolatie buiten deze lijn is dan niet aan de orde. Deze twee aspecten maken al dat een perfecte overeenkomst (binnen 10%) tussen modelberekeningen en meetcijfers niet mogelijk is. Voorts is Tata een complex bronnengebied, waarbij belangrijke bronnen direct nabij of op omvangrijke gebouwen staan. De hoogste bronnen (100 à 150 m) zullen dan wat jaarvracht betreft aanzienlijk zijn, de bijdrage daarvan aan de grondconcentraties is zeer beperkt. Het zijn juist de bronnen op de bedrijfsgebouwen die bij de jaargemiddelde concentraties domineren. Deze bedrijfsgebouwen worden in STACKS gemodelleerd als rechthoekige gebouwen, waarbij voorts wordt verondersteld dat deze een rechthoek als vorm hebben. In het ZZS-rapport is hier uitgebreid aandacht aan gegeven, omdat toen al vermoed werd dat dit een belangrijk aspect kan zijn. Voeg daarbij het gegeven dat de warmte emissies berekend worden uit beperkte gegevens en over het hele jaar als constant worden verondersteld, dan is duidelijk dat de in het Paarse boekje vermelde onzekerheid in de uitkomsten van 10 à 20% niet gehaald zal worden, maar eerder een factor twee zal zijn. Dat maakt wel dat een onderschattingsfactor van duidelijk meer dan twee een significant gegeven is, die vraagt om nadere uitwerking: het is immers mogelijk dat onbekende bronnen een bijdrage hebben aan de gemeten concentraties, terwijl niet in de berekeningen zijn opgenomen. De bijdrage van verwaaiend stof (diffuse bronnen uit de open opslagen) is door RIVM bij de OPS berekeningen niet meegenomen, met als uitzondering PM10 natuurlijk, want daar vormen de diffuse bronnen juist de voornaamste bijdragen. Maar voor de meeste componenten is het aandeel van diffuse bronnen niet groot, alleen voor nikkel en vanadium kan dit rond 25% bedragen. Deze diffuse bronnen zijn in de ZZS-rapportage wel meegenomen, maar in de voorliggende analyse buiten beschouwing gelaten om een goede vergelijking met de RIVM resultaten te kunnen maken. Alleen voor PAK-som is de bijdrage uit kolenstof wel meegenomen, maar draagt in termen van

jaarvracht (1,2 kg) niet veel bij. Daar is de emissie uit de 150 m hoge schoorsteen juist dominant (maar draagt 2% bij aan de concentraties). Tot slot moet opgemerkt worden dat de data uit de metingen evenmin absolute getallen weergeven. Ook hier is onzekerheid aan toe te schrijven, zoals RIVM ook heeft geadresseerd.

De onderschattingsfactor van maximaal een factor 1000, zoals door RIVM genoemd, heeft betrekking op de periode 2012-2020, terwijl in deze studie is gefocust op 2019. Als we de onderschattingsfactor omberekenen op grond van de oorzaken: bronkenmerken, emissies en model, dan blijkt de factor 1000 niet hoger dan 2 (indeno[1,2,3-cd]pyreen) of 5 (Benzo[g,h,i]peryleen) te zijn.

Dit alles maakt dat deze studie vooral gericht is op het duiden van de hoge onderschrijdingsfactoren die RIVM gerapporteerd heeft. De studie heeft niet als doel om een zo goed mogelijke duiding van de meetwaarden te geven!

9. Conclusies

Uit de analyse volgt dat de verschillen tussen de modellen-uitkomsten klein zijn (minder dan 25%) en worden beïnvloed zo niet al veroorzaakt zijn door verschillen in invoer (ruwheid- en meteo-parameters).

De totale vracht van ZZS verschilt niet sterk in de door RIVM (uit e-MVJ) of door Tata Steel in de ZZS-studie gehanteerde waarden. Dat zou ook vreemd zijn, immers beide komen uit dezelfde bron (Tata-rapportages).

Het zijn vooral de bronkenmerken van de emissie-bronnen die de hoge onderschattingsfactoren veroorzaken, die door RIVM zijn vermeld. Verschillen in berekeningsmethodiek (STACKS versus OPS) zijn klein (ruim 20%) , terwijl alleen voor benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen nog een beperkte omissie in de jaarvracht een bijkomende oorzaak is (respectievelijk een factor 2 en 3). Indien deze aangepaste emissies en de gedetailleerde en recente bronkenmerken worden gebruikt, is van de zeer hoge onderschattingsfactoren geen sprake meer.

In feite komen de berekende concentraties voor benzo[a]pyreen, cadmium, chroom en lood redelijk tot goed overeen met de meetdata wanneer we in hoofdstuk 8 genoemde factor 2 onzekerheid hanteren. Benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen concentraties worden nog licht onderschat, terwijl die voor koper met een factor 5 wordt onderschat.

Dus:

- *Is er werkelijk sprake van grote onderschattingsfactoren van ZZS-emissies die RIVM noemt?* Nee, bij toepassing van recente bronkenmerken is hier geen sprake van.
- *Indien niet, hoe groot zijn deze dan?* Deze blijven beperkt tot een factor 2 à 3 voor benzo[g,h,i]peryleen en indeno[1,2,3-cd]pyreen en 5 voor koper voor het jaar 2019. De door RIVM genoemde factor 1000 over de hele periode 2012-2020 kan dan niet veel hoger zijn dan 2 (indeno[1,2,3-cd]pyreen) of 5 (Benzo[g,h,i]peryleen).
- *Wat maakt dan dat RIVM toch tot deze conclusies komt?* Het gebruik van bronkenmerken, die zonder nadere beschouwing uit het e-MVJ zijn afgeleid, leidt tot grote onderschattingsfactoren in de jaarvracht. Bronkenmerken vermeld in het e-MVJ behoeven actualisatie.

10. Referenties

Paarse boekje: Nieuw Nationaal Model. Verslag van het onderzoek van de projectgroep Revisie Nationaal Model, TNO-MEP, 1998.

ESC, 2021. Verspreidingsberekeningen ZZS (zeer zorgwekkende stoffen) bij Tata Steel, november 2021, rapport 2020R013

ESC, 2016. Impact windmolens op verspreiding van luchtverontreiniging Windmolens Spuisluis en de emissies van Tata Steel. Rapport ErbrinkStacksR2016001.

KEMA, 2013. OPS_NNM: een vergelijking op concentraties en deposities (rapport 74101249-CES/ECS 13-00013.

RIVM, 2021. Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio, RIVM-rapport 2021-0216.

BIJLAGE A. Relatieve bijdragen van bronnen aan jaargemiddelde concentraties in 2019 op 8 meetstations rond Tata Steel.

BaP = Benzo[a]pyreen, BgP = Benzo[g,h,i]peryleen en IP = Indeno[1,2,3-cd]pyreen

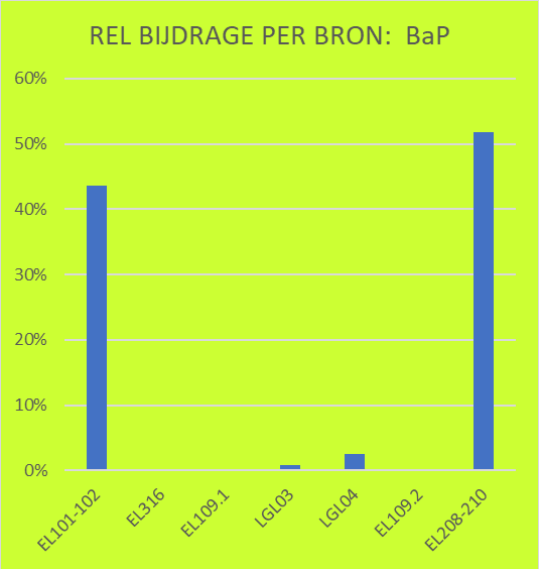

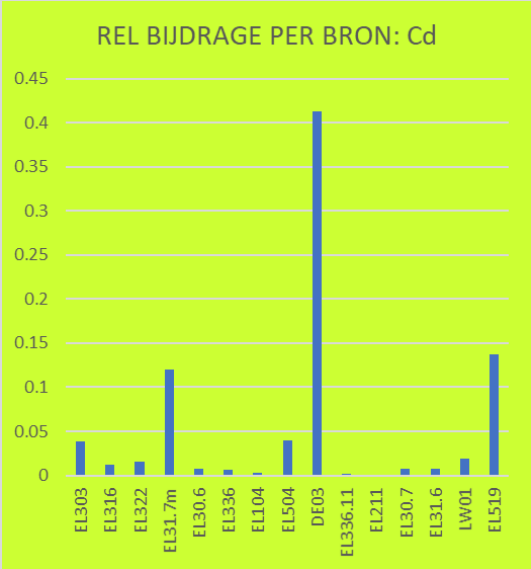

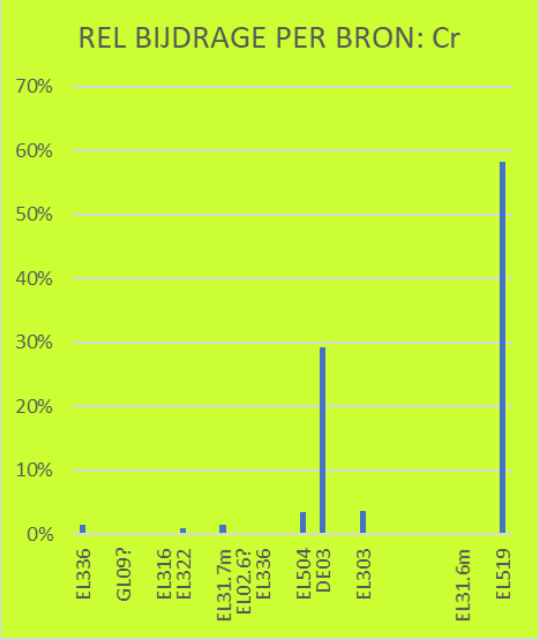

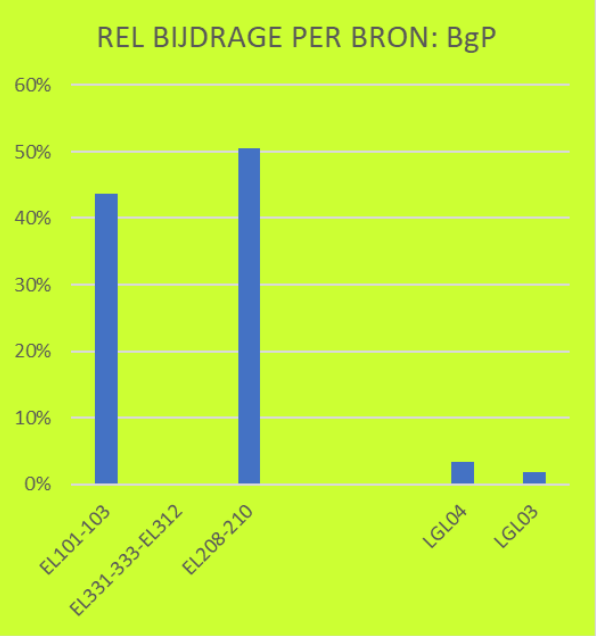

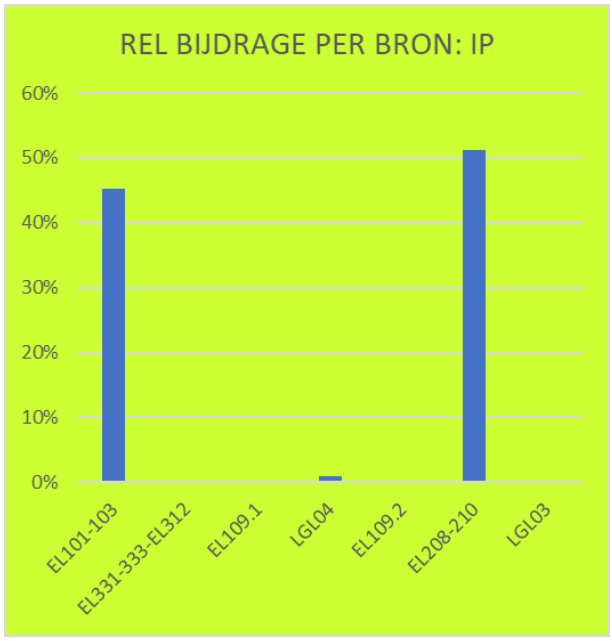
REL BIJDRAGE PER BRON: IP
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
EL101-103
EL331-333-EL312
EL109.1
LGL04
EL109.2
EL208-210
LGL03

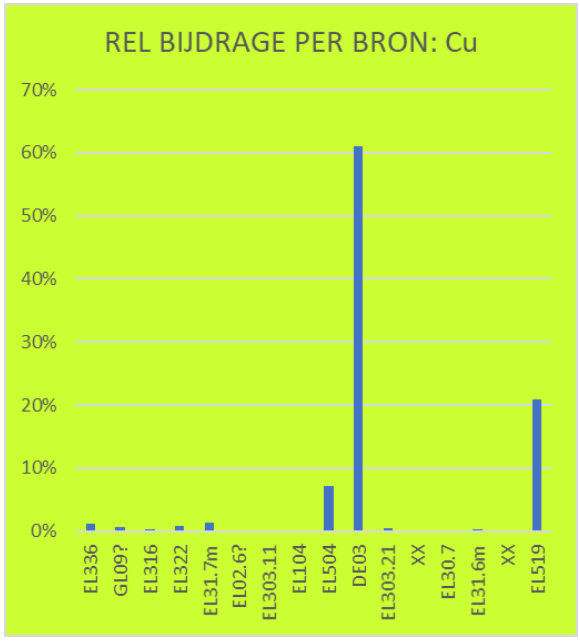
REL BIJDRAGE PER BRON: Cu
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
EL336
GL09?
EL316
EL322
EL31.7m
EL02.6?
EL303.11
EL104
EL504
DE03
EL303.21
XX
EL30.7
EL31.6m
XX
EL519

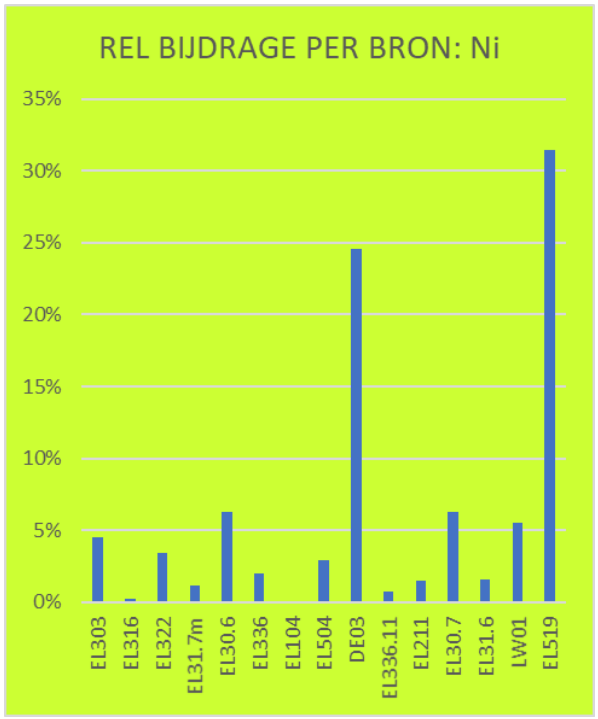
REL BIJDRAGE PER BRON: Ni
35%
30%
25%
20%
15%
10%
5%
0%
EL303
EL316
EL322
EL31.7m
EL30.6
EL336
EL104
EL504
DE03
EL336.11
EL211
EL30.7
EL31.6
LW01
EL519

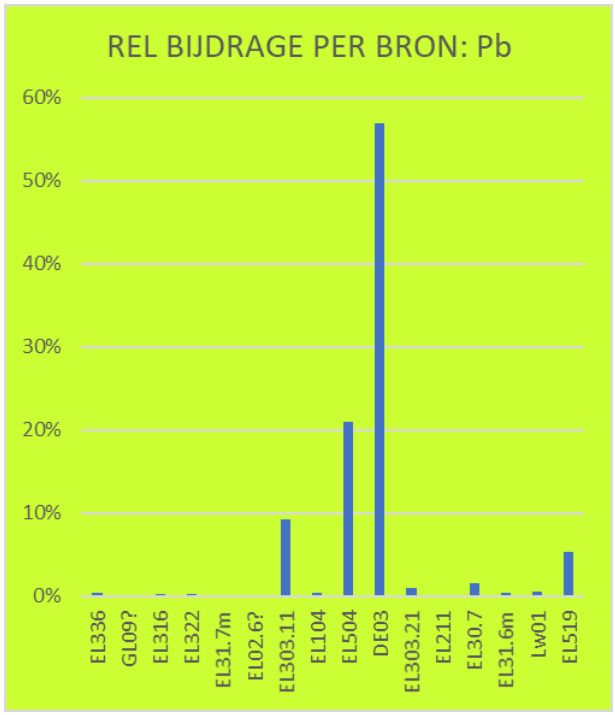
REL BIJDRAGE PER BRON: Pb
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
EL336
GL09?
EL316
EL322
EL31.7m
EL02.6?
EL303.11
EL104
EL504
DE03
EL303.21
EL211
EL30.7
EL31.6m
Lw01
EL519

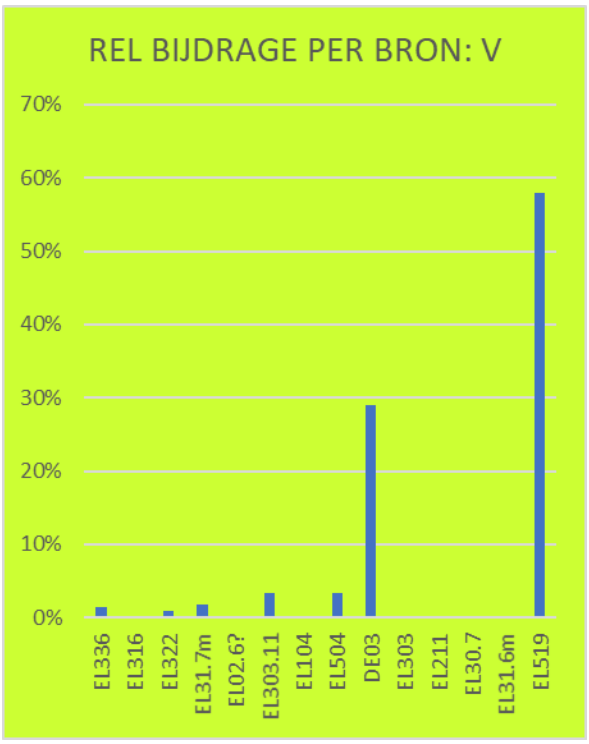
REL BIJDRAGE PER BRON: V
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0%
EL336
EL316
EL322
EL31.7m
EL02.6?
EL303.11
EL104
EL504
DE03
EL303
EL211
EL30.7
EL31.6m
EL519

TATA STEEL

TATA

Aan de Omgevingsdienst
Noordzeekanaalgebied
Directie Toezicht en handhaving
T.a.v. dhr. E. Petit

Date: 22 december 2021
Subject: Eindbeoordeling (ODNZKG) inventarisatie Zeer Zorgwekkende Stoffen (reactie op uw brief van 29 september 2021 voor wat betreft het onderdeel 'lucht')
Our reference: Beantwoording ODNZKG-brief dd 29 september 2021; deel 1
Your reference 8975936/20930909
Pages 16

Geachte heer Petit,

Wij ontvingen uw brief van 29 september 2021(met bovengenoemd zaak- en documentnummer), waarin u ingaat op de door ons verstrekte aanvullende informatie inzake de emissies van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS).
Uw brief heeft onder andere betrekking op de luchtemissies. U geeft aan dat de door Tata Steel verstrekte aanvullende informatie van 19 mei en 10 september 2021 is beoordeeld op het onderdeel Lucht en voldoende zijn voor doorzending naar het RIVM.

U heeft ons verzocht om binnen drie maanden een plan van aanpak in te dienen voor de ZZS-stoffen Beryllium en Chroom (VI).
Tevens heeft u gevraagd om binnen twee maanden de verspreidingsberekeningen, van in ieder geval de grootste ZZS-emissiebronnen, te laten uitvoeren in een GIS-georiënteerd pakket. Deze informatie is u op 26 november 2021 toegezonden.

In de bijlage zijn de diverse bevindingen uit uw brief benoemd en voorzien van onze reactie. Daarnaast is een rectificatie bijgesloten van het vermijdings- en reductieprogramma dat op 30 september 2021 aan u is verstuurd.
Wij gaan ervan uit u hiermee voldoende op de hoogte te hebben gesteld en zijn uiteraard tot een nadere toelichting en overleg bereidt.

Hoogachtend,
Tata Steel BV

dr. ir. M.F. Workel
Director Health Safety Security & Environment

Sensitivity: general

Health, Safety, Security & Environment
Adrescode 4D-08 • Postbus 10 000 • 1970 CA • IJmuiden• Nederland
T: +31 (0) 251 493030 • hsse.frontoffice@TataSteeleurope.com
Tata Steel B.V. • Postbus 10.000 • 1970 CA IJmuiden • K.v.K. nummer 34.040.331

Bijlage brief Tata Steel 21 december 2021

1- Ongewone voorvallen (Brief ODNZKG 29 september 2021)

Gezien de grote hoeveelheid meldingen van ongewone voorvallen en/of afwijkende bedrijfsomstandigheden (> 1.000 per jaar), waarbij mogelijk emissies naar de lucht plaatsvinden, zijn wij van mening dat Tata Steel inzicht dient te geven in de omvang en samenstelling van ZZS emissies naar de lucht ten gevolge van ongewone voorvallen en/of afwijkende bedrijfsomstandigheden. Het gaat hierbij onder meer om de dakemissies van de Oxystaalfabriek en de Hoogovens. Onder punt 11 van de bijlage gaan wij hier verder op in. In de komende periode verwachten wij dat u aandacht besteedt aan mogelijke maatregelen om de 'niet-reguliere' ZZS emissies verder te reduceren door te beoordelen wat de oorzaken zijn van deze emissies en waar mogelijk maatregelen te nemen om die oorzaken weg te nemen. Ten overvloede wijzen wij op de verplichtingen na het plaatsvinden van een ongewoon voorval, die volgen uit artikel 17.1, eerste lid, van de Wet milieubeheer, namelijk het onmiddellijk treffen van maatregelen4 om herhaling of de gevolgen van het ongewoon voorval te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, zoveel mogelijk te beperken en ongedaan te maken.

Niet reguliere emissies (Bijlage brief ODNZKG 29 september 2021 – punt 11)

Onze conclusie

Allereerst merken wij op dat de wettelijke systematiek uit gaat van al dan niet vergunde activiteiten, waarbij ofwel de algemene regels van het Activiteitenbesluit en de bijbehorende regeling van toepassing zijn ofwel de voorschriften uit de omgevingsvergunning(en) van de inrichting. De emissiegrenswaarden uit het Activiteitenbesluit gelden voor de zogenoemde representatieve bedrijfsomstandigheden en zijn niet van toepassing op ongewone voorvallen.

Vanwege de omvang van de door Tata Steel gemelde ongewone voorvallen als bedoeld in artikel 17.1 van de Wet milieubeheer en afwijkende bedrijfsomstandigheden als bedoeld in voorschrift 0.1.86 van de omgevingsvergunning, met de bijbehorende mogelijke uitstoot van ZZS, hebben wij u verzocht om een overzicht van de vrijgekomen ZZS over de afgelopen 5 jaar met een inschatting van de vrijgekomen hoeveelheid bij ongewone voorvallen bij de inventarisatie ZZS. Het gaat dan ook niet om toekomstige ongewone voorvallen.

Daarnaast hebben wij u verzocht om op basis van een analyse van ongewone voorvallen een inschatting te maken hoeveel ZZS jaarlijks extra uitgestoten worden.

Voor de volledigheid merken wij op dat het hier onder meer gaat om de ZZS emissies die vrijkomen bij de dakemissies van o.a. de Oxystaalfabriek en de Hoogovens.

In het kader van een nader onderzoek volgend op de ZZS-inventarisatie verwachten wij van u dat u meer inzicht geeft in de omvang en samenstelling van ZZS emissies naar de lucht ten gevolge van ongewone voorvallen en/of afwijkende bedrijfsomstandigheden. Mogelijke maatregelen om de 'niet-reguliere' ZZS emissies verder te reduceren dienen onderzocht te worden door te beoordelen wat de oorzaken zijn van deze emissies en waar mogelijk maatregelen getroffen kunnen worden om die oorzaken weg te nemen.

Reactie TATA STEEL

1.1 Focus op ongewone voorvallen

Aangaande het Tata Steel standpunt over ongewone voorvallen/niet reguliere emissies verwijzen wij naar de brief van 19 mei 2021 en de brief van 30 september 2021. In paragraaf *2.2.2 Vervolgonderzoek ongewone voorvallen* is een nader onderzoek beschreven. De resultaten van het onderzoek worden met u gedeeld.

2- Kleine bronnen (Brief ODNZKG 29 september 2021)

U geeft in uw reactie van 19 mei 2021 aan dat Tata Steel bij het opstellen van het ZZS-maatregelenplan (bijlage 2a info dec 2020) prioriteit geeft aan het reduceren van de bronnen met de hoogste ZZS-emissie. Met de emissiereductie van de 19 belangrijkste bronnen zijn zeer forse investeringen gemoeid. Door deze prioritering van bronnenaanpak zullen de ZZS-emissies naar aard en omvang en daarmee de bijdrage aan de concentratie van ZZS in de leefomgeving van het staalbedrijf, het snelst significant lager worden. Hiermee kan zo snel mogelijk het grootst mogelijke positief effect voor de leefomgeving worden bereikt. In onze optiek is na de implementatie van de genoemde maatregelen v.w.b. de hoge ZZS emissies, meer inzicht nodig in de bronnen met relatief kleine emissies van ZZS.

Sensitivity: general

Reactie TATA STEEL

2.1 Focus op overige ZZS-emissiebronnen (kleine bronnen)

Tata Steel verwijst naar de brief van 30 september 2021 *paragraaf 1.2 Minimalisatie; focus op overige ZZS-emissiebronnen* waarin een nader onderzoek is beschreven. De resultaten van het onderzoek worden met u gedeeld.

3- Overschrijding norm (Brief ODNZKG 29 september 2021)

Blz. 5. Naar aanleiding van de analyse is gebleken dat er geen sprake is van een overschrijding van het Maximaal Toelaatbaar Risico (MTR). Er worden dan ook geen grenswaarden overschreden. Daarnaast is naar voren gekomen dat het Verwaarloosbaar Risico (VR) voor twee ZZS worden overschreden.
Samengevat betreft het de volgende ZZS, zoals opgenomen in onderstaande tabel:

CAS-nr	Chemische naam ZZS
7440-41-7	Beryllium
18540-29-9	Chroom(VI)

Het beleidsstreven voor ZZS is het VR. Wij verwachten dan ook van u dat u zich inspant om voor de genoemde ZZS te voldoen aan het VR.
Blz. 8. Tata Steel heeft een inspanningsverplichting ten aanzien van het voldoen aan het VR (beryllium en chroom [VI]).
U dient, in het kader van de minimalisatie van de ZZS-stoffen Beryllium en Chroom(VI), binnen drie maanden een plan van aanpak op te stellen en bij ons in te dienen;

Reactie TATA STEEL

Focus op Beryllium (Be)- en Chroom (VI) (Cr6+) -bronnen

3.1 Algemeen

Tata Steel heeft een algemene inspanningsverplichting om ZZS te minimaliseren. Hoewel Tata Steel ernaar streeft om de emissie tot onder het VR te brengen, bestaat er geen wettelijke verplichting daartoe. Hierbij verwijzen wij voor de motivering van het standpunt van Tata Steel naar de brief van 19 mei 2021 onder punt 1:

TSIJ zet zich vanzelfsprekend in om de emissie van ZZS waar mogelijk te voorkomen dan wel – indien volledig voorkomen van een emissie onverhoopt niet mogelijk is – in ieder geval zoveel mogelijk te reduceren. Uiteraard streeft TSIJ daarbij om de emissie tot onder het VR te brengen. Voor uw, wellicht en hopelijk niet zo bedoelde, suggestie dat Tata Steel een aanleiding zou zien om niets te doen, zien wij geen enkele aanleiding in onze rapportage. Wanneer de immissiewaarde voor een ZZS lager is geworden dan het VR, kan het bevoegd gezag worden verzocht om ontheffing van de onderzoekplicht te verlenen (vgl. art. 2.4, vierde lid, onder a van het Abm). Omgekeerd is het echter niet zo dat het VR een harde grens is waaraan in alle gevallen moet worden voldaan (NvT, p. 115, Stb. 2015, 337). Dit laat zich ten eerste verklaren tegen de achtergrond dat de in de leefomgeving heersende immissieconcentraties van ZZS worden bepaald door de bijdrage van alle mogelijke bronnen zoals scheepvaart, houtkachels, (lucht)verkeer, industrie waaronder TSIJ. TSIJ kan dus niet alleen bewerkstelligen dat emissies onder het VR worden gebracht.
Verder is in dit kader van belang, dat bij het antwoord op de vraag of het voorkomen van de emissie van ZZS of, indien het geheel voorkomen daarvan niet mogelijk is, het reduceren daarvan, rekening moet worden gehouden met de kosten en baten van de maatregelen. Indien de kosten en baten uit balans (dreigen te) raken, kan de conclusie zijn dat het voorkomen dan wel reduceren van de emissie van ZZS niet reëel is. In die gevallen zal de emissie van ZZS dus ook niet onder het VR kunnen worden gebracht, hoewel dat uiteraard wel de voorkeur geniet. Bij het algemene streven om emissies van ZZS onder het VR te brengen is het dan ook correct om deze nuance aan te brengen, ondanks dat hier uiteraard zoveel

Sensitivity: general

mogelijk naar gestreefd wordt. In het verlengde hiervan kan niet in algemene zin worden aangegeven dat en hoe dit niveau wordt bereikt, nu dit niet bij alle geëmitteerde ZZS reëel is.

3.2 Vergelijking VR-waarde versus Be- en Cr6+-immissieconcentratie

De immissieconcentraties van de Be- en Cr6+- bronnen zijn gebaseerd op de aangeleverde emissiegegevens uit de ZZS-emissie-inventarisatie die op 30 december 2020 aan de ODNZKG is verzonden.

3.2.1 ZZS-emissie-inventarisatie december 2020

Voor de werkelijk gemeten emissieconcentraties die lager zijn dan de detectielimiet heeft Tata Steel, bij de inventarisatie van ZZS in *Rapport 2 - Toelichting ZZS-inventarisatie lucht Tata Steel, 20210519*, aangegeven dat in die gevallen de helft van de detectielimiet is gehanteerd voor de "werkelijke" concentratie. Met de helft van de detectielimiet zijn vervolgens de emissievrachten berekend, waarmee de immissieconcentraties en -contouren zijn berekend met een verspreidingsmodel. Dit is verwoord in Rapport 2 onder punt 7 en 9:

7 Werkelijke concentratie (kolom K) detectielimiet
Werkelijke concentraties zijn concentraties die bij het desbetreffende emissiepunt zijn gemeten. Bij concentraties kleiner dan detectielimiet is in die gevallen de helft van de detectielimiet gehanteerd voor de werkelijke concentratie.

9 Werkelijke vracht (kolom N) en detectielimiet
De werkelijke vracht volgt uit metingen of uit het emissie-milieujaarverslag 2019 (emjv 2019). In geval van het laatste is de vracht afkomstig van een meting of een kengetal. Deze kengetallen worden, conform afspraak met bevoegd gezag, periodiek geactualiseerd. In kolom W is of het metingnummer aangegeven of emjv2019. De werkelijke vracht (kolom N) is berekend uit het product van de werkelijke concentratie (kolom K), het gemeten debiet (kolom O) en het aantal bedrijfsuren per jaar. Hiervoor is meestal 8760 uren per jaar voor gehanteerd behalve voor die processen waarbij de bedrijfstijd aanzienlijk lager is. Bij vrachten kleiner dan detectielimiet is in die gevallen de helft van de detectielimiet te gehanteerd voor de werkelijke vracht.

Voor Cr6+ heeft Tata Steel, bij de inventarisatie van ZZS in *Rapport 2 - Toelichting ZZS-inventarisatie lucht Tata Steel, 20210519*, gekozen om de concentratie Cr-totaal te bepalen en de concentratie Cr6+ hieraan gelijk te stellen. Dit resulteert in een overschatting van de daadwerkelijke concentratie Cr6+ en kan daarom beschouwd worden als een worst case benadering. In 2022 worden emissiemetingen uitgevoerd bij de mogelijke Cr6+-bronnen waarbij naast de concentratie Cr-totaal ook de daadwerkelijke concentratie Cr6+ wordt gemeten.

Van bijna alle bronnen, waarvan de Be- en Cr6+concentraties zijn gemeten, liggen de analyseresultaten van de emissieconcentratie onder de detectielimiet, zie tabel 1 en 2. Met de berekende emissievrachten, gebaseerd op < detectielimiet, kunnen geen conclusies worden getrokken over wat de immissiebijdrage van de Be- en Cr6+-emissiebronnen in werkelijkheid is. Illustratief in deze is de Be-emissievracht van het doekfilter RGR. De emissiemeetwaarden die zijn gebruikt uit 2014 (ECO-meting T14.08), met een Be-detectielimiet van 0,0025 mg/nm3, geeft een emissievracht berekend met de helft van de detectielimiet van < 12,5 kg/jaar. Wanneer gebruik wordt gemaakt van de meeste recente emissiemeetwaarden van 2020 (ECO-meting 20.47), met een Be-detectielimiet van 0,00025 mg/nm3, is de emissievracht <1,25 kg per jaar. Dat betekent dat de "werkelijke" Be-emissie van de bron Doekfilter RGR is verminderd van <12,5 kg per jaar naar <1,25 kg per jaar. Dit is een **fictieve afname** van de totale Be-emissie en Be-immissiebijdrage van Tata Steel **van ongeveer 25%.**

Sensitivity: general

De verschillen in de detectielimiet worden veroorzaakt door de monsterneming en de analysemethoden. Tata Steel gaat de emissie van de relevante Be-bronnen opnieuw meten waarbij specifiek aandacht zal worden besteed aan bovengenoemde aspecten.

Tabel 1

Be-emissieinventarisatie december 2020	"Werkelijke" vracht (kg/jaar)	Emissiecon-centratie > of < Detectie-limiet
Doekfilter RGR	12,5	<
Branderij, dak en jaloezieën	12,3	<
Branderij, fluorwassers 14.11/14.16	3,6	<
Doekfilter na cycloon KMl1	2,1	<
Doekfilter na cycloon KMl2	2,1	<
Doekfilter na cycloon KMl3	2,1	<
Doekfilter Ruimteontstoffing	1,7	<
Diffuse emissie sinterkoelers	1,3	<
Diffuse emissie sinterkoelers	1,3	<
Dakemissie laadhaldak - CON21	1,2	>
Dakemissie laadhaldak - CON22	1,2	>
Dakemissie laadhaldak - CON23	1,2	>
Doekfilter RGR t/m laadhaldak = 91%	van de totale emissie	
Totaal% Be-emissie < detectielimiet	83%	
Totale Be-emissie Tata Steelbronnen	46,8	<

Bron: Rapport 1 - Resultaat ZZS-inventarisatie lucht Tata Steel, 20201230

Sensitivity: general

Tabel 2		
Cr6+ -emissieinventarisatie december 2020 (alle Tata Steelbronnen)	"Werkelijke" vracht (kg/jaar) als Cr-totaal	Emissie-concentratie > of < detectie-limiet
EV11 stoomdroger	2,99	<
EV12 chroomsectie	1,75	>
EV13 chroomsectie	0,37	>
Afzuiging Q-kelder, bak 27-28 bichromaatspoel	0,24	<
EV14 afzuiging loog, beits en chroom gecombineerd	0,21	<
Afzuiging HOCO-RST chroomscrubber	0,13 [1]	<
Fase1 demineralisatie+ruwwaterbak	0,12	<
EV11 chroomsectie	0,02	<
Bak26/27+fase 2		niet gemeten
Totaal% Cr6+(Cr-totaal)-emissie < detectielimiet	65%	
Totaal Cr6+(Cr-totaal)-emissie Tata Steelbronnen	5,69	<
[1]Als Cr6+		
Bron: Rapport 1 - Resultaat ZZS-inventarisatie lucht Tata Steel, 20201230		

3.2.2 Overige componenten met emissieconcentraties < detectielimiet

Voor de andere componenten < detectielimiet kan een soortgelijke analyse worden opgesteld zoals dat voor Be en Cr6+ is uitgevoerd.
Naast Be en Cr6+ zijn er meer componenten waarvoor de op 30 december 2020 gerapporteerde werkelijke concentraties vrijwel allemaal kleiner zijn dan de detectielimiet:

- Formaldehyde
- Cd (verbindingen)
- 2,3,4,5,6-Pentachloorfenol
- Chloorbenzeen som

Verder zijn er componenten waarvoor de op 30 december 2020 gerapporteerde werkelijke concentraties van een aantal bronnen kleiner is dan de detectielimiet:

- As (verbindingen) - ca. 50% van de emissievracht van alle bronnen < detectielimiet
- Hg (verbindingen) - ca. 25% van de emissievracht van alle bronnen < detectielimiet
- Ni (verbindingen) - ca. 40% van de emissievracht van alle bronnen < detectielimiet

3.2.3 Motivering gebruik van de halve detectielimietconcentratie als reken- en rapportagewaarde

In de literatuur wordt verschillend omgegaan met meetwaarden die < detectielimiet zijn. Hier zijn geen vaste regels en methodes voor, verschilt per land en per milieucompartiment.
Enkele waarnemingen:

a) In de het “Europese Reference Document on the General Principles of Monitoring” worden vijf opties gegeven voor het omgaan met concentratiemetingen beneden de detectielimiet bij het berekenen van een emissie.

There are principally five different possibilities for handling values below the detection limit:

Sensitivity: general

1. The measured value is used in the calculations, even if it is unreliable. This possibility is only available for certain measuring methods.
2. The limit of detection is used in the calculations. In this case the resulting mean value is normally stated as <(less than). This approach tends to overestimate the result.
3. Half of the detection limit is applied in the calculations (or, possibly, another predefined fraction). This approach may over or underestimate the result.
4. The following estimation:
Estimation = (100 %-A)*LOD,
where A = percentage of samples below the LOD
Therefore if, for instance, 6 samples out of 20 are below the LOD the value that would be used for the calculations would be (100 - 30) * LOD, which is 70 % of the LOD.
5. Zero is used in the calculations. This approach tends to underestimate the result.

b) In het kader van het Integraal PRTR-verslag is ervoor gekozen dat voor de berekening van de jaarvrachten met emissieconcentraties beneden de detectie- of kwantificeringslimiet de waarde nul voor deze concentraties wordt ingevuld.

c) Rijkswaterstaat hanteert bij meetwaarden < de detectielimiet de waarde nul.

Het gebruik van de waarde nul bij onderschrijding van de detectielimiet kan een onderschatting zijn van de werkelijke emissie. Het gebruik van de detectielimietwaarde als rekenwaarde kan een overschatting geven van de werkelijke emissie.
Tata Steel heeft alles afgewogen en gekozen om in de ZZS-emissieinventarisatie bij emissieconcentraties < detectielimiet de helft van de detectielimietwaarde te gebruiken als rekenwaarde voor de bepaling van de “werkelijke” emissieconcentraties, emissievrachten en het berekenen van de immissieconcentraties.

3.2.4 Conclusies

Van bijna alle bronnen, waar Be- en Cr6+(Cr-totaal) -emissieconcentraties zijn gemeten, liggen de analyseresultaten onder de detectielimiet. De Cr6+-emissieconcentratie is een worst case benadering omdat de Cr-totaalemissieconcentratie gelijk is gesteld aan de Cr6+-emissieconcentratie.
Met de berekende immissieconcentraties, die afgeleid zijn van de < emissieconcentraties, kan niet gesteld worden dat de Be- en Cr6+-emissies van Tata Steel de VR-waarden overschrijden.

3.3 Vermijdings- en reductieprogramma Be- en Cr6+-emissies

Algemeen

Het is niet zinvol om voor de Be- en Cr6+-emissiebronnen een separaat vermijdings- en reductieprogramma op te stellen aangezien bijna alle Be- en Cr6+ (totaal Cr) -emissieconcentraties < detectielimiet zijn. Daarmee is het niet mogelijk om een reductiehoeveelheid en de effecten op de immissie vast te stellen.
Tata Steel neemt wel maatregelen aan mogelijke Be- en Cr6+-bronnen. Deze maatregelen hebben een reductie tot gevolg op de mogelijke Be- en Cr6+-emissies en zijn in dit hoofdstuk opgenomen in een vermijdings- en reductieprogramma.
In de Activiteitenregeling Milieubeheer is in artikel 2.20 het volgende opgenomen:

De vermijdings- en reductieprogramma’s van zeer zorgwekkende stoffen, bedoeld in artikel 2.4, zesde lid, onder a, van het Activiteitenbesluit, bevatten in ieder geval:

Sensitivity: general

a) een overzicht van mogelijkheden en technieken ter voorkoming en ter beperking van de emissies;
b) met betrekking tot de technieken, bedoeld in onderdeel a, informatie over:
   - 1° het rendement;
   - 2° de validatie;
c) informatie over de bedrijfszekerheid en de kosten;
d) informatie over afwenteleffecten.

3.3.1 Vermijdings- en reductieprogramma Be

In het vermijdings- en reductieprogramma dat op 30 september 2021 aan u is verstuurd zijn ook maatregelen opgenomen die een mogelijke Be-emissie reduceren. In tabel 3 zijn de van invloed zijnde maatregelen opgenomen. Voor de informatie per maatregel zoals gevraagd In de Activiteitenregeling Milieubeheer; artikel 2.20 verwijzen wij naar onze brief van 30 september 2021:" Beoordeling inventarisatie Zeer Zorgwekkende Stoffen (reactie op uw brief van 24 maart 2021 voor wat betreft het onderdeel 'lucht')"

Tabel 3

Vermijdings- en reductieprogramma Be	"Werkelijke" vracht (kg/jaar)	Reductie vermijdings- en reductieprogram-ma 2021-2025 in % en kg/jaar		Emissiecon-centratie > of < Detectie-limiet
Branderij, fluorwassers 14.11/14.16	3,60	80%	2,9	<
Dakemissie laadhaldak - CON21	1,23	50%	0,6	>
Dakemissie laadhaldak - CON22	1,23	50%	0,6	>
Dakemissie laadhaldak - CON23	1,23	50%	0,6	>
Sinterkoeler 31, koude klep	0,26	90%	0,2	<
Sinterkoeler 21, koude klep	0,24	90%	0,2	<
Sinterkoeler 11, koude klep	0,21	90%	0,2	<
Sinterkoeler 11, warme klep	0,12	90%	0,1	<
Totaal Tata Steelbronnen	46,8		5,5	<
Reductie % vemijdings- en reductieprogramma 2021-2025			12%	<
Bron: rapport 1- resultaat ZZS-emissieinventarisatie lucht Tata Steel 20201230				

De in de tabel 1 genoemde emissiebronnen zijnde Doekfilter RGR, Doekfilter na cycloon KMl1, Doekfilter na cycloon KMl2, Doekfilter na cycloon KMl3 en Doekfilter Ruimteontstoffing zijn vanwege de aanwezigheid van een doekfilter geminimaliseerd voor Be.

Fictieve Be-reductie van het Be-vermijdings- en reductieprogramma

Met het vermijdings- en reductieprogramma 2021-2025 wordt een fictief Be-reductie bereikt van 12% van de "werkelijke" emissie. Als daar de reductie van de Be-emissie van de RGR-doekfilter bij opgeteld wordt met de verlaagde detectielimiet, zie § 3.2.1, dan ontstaat er een fictief Be-reductiepercentage van ongeveer **36% ≈ 17 kg/jaar**.

Sensitivity: general

3.3.2 Vermijdings- en reductieprogramma Cr6+

Algemeen

Bij twee Werkeenheden van Tata Steel wordt mogelijk Cr6+ geëmitteerd zijnde HOCO-RST en TSP.
Het vermijdings- en reductieprogramma Cr6+ van HOCO-RST en TSP houdt in dat Cr6+-emissie naar de lucht zoveel mogelijk wordt voorkomen met als uiteindelijk doel het uitfaseren van Natriumbichromaat en chroomtrioxide bij HCO-RST en TSP door vervanging met een alternatief. Op termijn betekent dit dat de emissie van Cr6+ wordt voorkomen en tot nul zal zijn gereduceerd. De lopende onderzoeken bij HOCO-RST en TSP naar maatregelen zitten voor de komende jaren in een Research- en Development-fase. Het is niet mogelijk om op dit moment meer informatie te leveren.

3.3.2.1 Vermijdings- en reductieprogramma HOCO-RST; Cr6+ afzuiging chroomscrubber

a) REACH-autorisatie

HOCO-RST heeft tot september 2029 toestemming gekregen van Europees Agentschap voor Chemische Stoffen (ECHA) om het chroomtrioxide te gebruiken.
Een aantal verplichtingen voor het in stand houden van de machtiging zijn:
- Aanbevelingen opvolgen die ECHA regelmatig publiceert. Dit wordt door CORE Reach-team (onderdeel van Court Holdings, waar Hoco-RST deel van uitmaakt) gecontroleerd.
- Jaarlijkse metingen van de chroomblootstelling via de lucht en de huid door urinemetingen en het uitvoeren van stationaire emissie-metingen (REACH verplichting). 31 December 2021 is de volgende datum om te voldoen.

b) Vermijdings- en reductieprogramma Cr6+/ procesoptimalisatie

- Delen van de best practices bij overige joint ventures van Court Holdings (verdampers, demisters en filters)
- Overschakelen naar organische katalysator. Hiermee vermindert het loodchromaat afval en loodverbruik. Tevens een verlenging van de levensduur van het chroombad, hierdoor 30% minder chroom nodig. Momenteel staat deze maatregel gepland voor het fiscaaljaar 2026.
- Ontwikkeling van Acoat door Court Holdings. Een nieuwe installatie wordt ontwikkeld zodat er geen sprake is van loodchromaat afval en ook geen loodgebruik. Chroomgebruik wordt door Acoat met 50% gereduceerd en ook vermindering van luchtnevel en verbetering van het laden/lossen. Op dit moment is de automatisering en alternatieve coating gereed. Een proefinstallatie op laboratoriumschaal wordt getest.
- Onderzoek naar alternatieven van chroom6+ voor werkwalsen loopt met verschillende staalbedrijven en universiteiten. Tot op heden nog geen geschikte alternatieven ontwikkeld. Dit wordt na 2030 verwacht.

Sensitivity: general

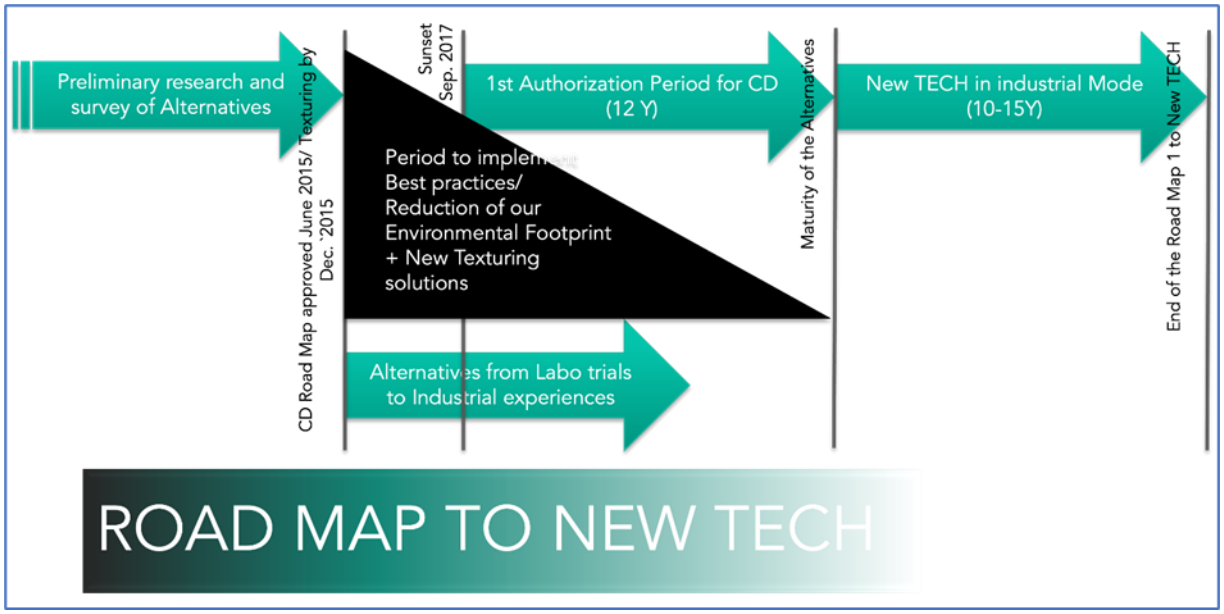

Bron: Core Global Network 2021, www.coreglobalnetwork.com

3.3.2.2 Vermijdings- en reductieprogramma TSP; Cr6+

Inleiding

Deze paragraaf vat de status m.bt. het uitfaseren van chromaat binnen Tata Steel Nederland, specifiek gericht op de site IJmuiden en het gebruik binnen verpakkingsstaal(TSP).
Tata Steel Nederland onderschrijft de doelstellingen en consequenties van de EU REACH wetgeving en heeft een ambitieus programma voor het vervangen van chromaat opgezet voor de passivering van vertind verpakkingsstaal, 'Electrolytic tinplate ETP'.
.
Tata Steel Europe heeft in samenspraak met de overige Europese producenten van verpakkingsstaal, verenigd in APEAL, en in overleg met klanten, besloten om een gezamenlijk alternatief te ontwikkelen voor het gebruik van chromaat voor het passiveren van ETP. Dit alternatief, Chromium Free Passivation Technology, 'CFPA', moet technisch eenzelfde performance geven in vergelijking met het gebruik van chromaat (i.e. vertragen tinoxidatie, verbeteren lakhechting en voorkomen ongewenste verkleuringen).

Aanpassen vertinlijnconfiguratie

Tata Steel Nederland heeft op de site IJmuiden in totaal 4 vertinlijnen staan (EV11, EV12, EV13 en EV14) die chromaat gebruiken voor het passiveren van vertind verpakkingsstaal. Voor de overschakeling naar 'CFPA' heeft Tata Steel geïnvesteerd in zowel hardware (aanpassingen van bestaande productielijnen: EV12 in IJmuiden), als intensieve samenwerking met Europese concurrenten en klanten. Deze samenwerking dient om 'CFPA' zo snel en zo zorgvuldig mogelijk in Europa door te voeren. Het is cruciaal dat de producteigenschappen van de CFPA-variant van ETP kwalitatief minstens gelijkwaardig zijn aan de bestaande (chromaat)variant. 'CFPA' is in juni 2019 door Tata Steel Europe formeel als een commercieel product gelanceerd in de markt en daarmee volledig beschikbaar voor klanten.

Kwalificatieprogramma's

Idealiter wil Tata Steel het gebruik van chromaat zo snel mogelijk beëindigen. Het is daarvoor noodzakelijk dat het gebruik van CFPA gepassiveerd vertind verpakkingsstaal wordt goedgekeurd door klanten. Dit gebeurt middels kwalificatieprogramma's waarin het materiaal uitgebreid getest wordt; deze tests kunnen 2-4 jaar duren.

De grootste toepassing van verpakkingstaal door onze klanten is het maken van voedselbussen ('conservenbussen') In dit fabricageproces wordt voor ca. 90% van de toepassing een coating aangebracht. Geschiktheid van coating en voedselveiligheid van de verschillende typen voedselbussen (en andere pack formats) wordt aangetoond in 'Packtests'. Op industriële schaal worden bussen geproduceerd en afgevuld met levensmiddelen, cosmetica en huishoudartikelen. In deze 'real life' tests wordt dan voor de houdbaarheidstermijn aangetoond dat verpakking voldoet (bv. niet corrodeert) en voedselveilig is. Hoewel het de verantwoordelijkheid van onze klant is, dient deze tijdrovende test wel succesvol te worden afgerond voordat CFPA ook veilig kan worden ingezet voor het verpakken van levensmiddelen. Overigens betekent het ook dat als een packtest mislukt de hele cyclus opnieuw doorlopen moet worden.

De leden van APEAL (verpakkingsstaal-producenten) hebben nu richting de verpakkingsstaal-klanten aangegeven dat CFPA qua technologie vrijwel uitontwikkeld is. Op grond van eerdere kwalificaties en testen met klanten is de procesvoering en de productspecificatie zodanig aangepast door de verpakkingsstaal-industrie dat het nu mogelijk zou moeten zijn om een groot deel van de vertinde producten om te gaan zetten naar CFPA.
Dit betekent dat klanten van Tata Steel nu veel doelgerichter gestart zijn met nieuwe kwalificaties met als doel om daarna over te kunnen gaan stappen op CFPA gepassiveerd ETP. Als onderdeel hiervan is ook gekeken of een bepaald deel van het producten-pakket, zijnde vertind verpakkingsstaal voor "Drawn and Wall Ironed" (DWI) blikken) standaard ongepassiveerd geleverd kan gaan worden. Op dit moment wordt dit ongepassiveerde vertinde materiaal wel gebruikt voor DWI-toepassingen door klanten in de USA en niet binnen Europa.

Één van de vertinlijnen in IJmuiden (EV14) is gespecialiseerd in de productie van vertind verpakkingsstaal voor DWI. Dat zou betekenen dat het gebruik van chromaat daar gestopt zou kunnen worden zodra de kwalificaties van het ongepassiveerde tinplate voor de DWI-toepassingen succesvol worden afgerond.

Uitfaseringsstrategie

Tata Staal Nederland wil proberen om per vertinlijn te kijken hoe snel het gebruik van chromaat gestopt kan worden. Volgens de huidige inzichten is de voorlopige planning van de uitfasering in de navolgende grafiek samengevat:

Sensitivity: general

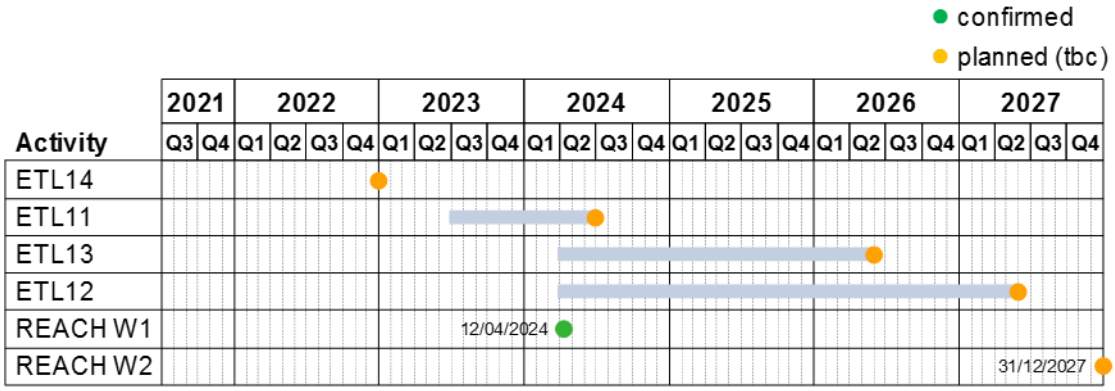

W1 = “wave 1” (1e aanvraag) ”, W2= “wave 2” (2e aanvraag)

EV11 (ELT11) – er zijn verschillende plannen in voorbereiding voor de inzet van EV11. Er wordt nu vanuit gegaan dat deze lijn stopt met het gebruik van chromaat medio 2024.

EV12 (ELT12) – kan nu passiveren met zowel chromaat alsook CFPA (een zogenaamde swingline). De overige vertinlijnen zullen alleen of chromaat of CFPA kunnen gebruiken voor het passiveren. Dit betekent automatisch dat EV12 de laatste lijn zal zijn waar chromaat gebruikt zal blijven worden. Er wordt nu vanuit gegaan dat deze lijn stopt met het gebruik van chromaat medio 2027.

EV13 (ELT13) – dit zal de eerste vertinlijn worden die alleen CFPA gepassiveerd vertind verpakkingsstaal zal gaan leveren. Omdat er voldoende orders moeten zijn om te kunnen overstappen van chromaat naar CFPA is de timing afhankelijk van de snelheid waarmee Tata Steel Nederland gekwalificeerd raakt bij klanten. Dit kwalificeren gebeurd met materiaal wat op EV12 geproduceerd is. Er wordt de komende periode nauwer samengewerkt met grote klanten om deze transitie te versnellen. De huidige verwachting is dat deze lijn stopt met het gebruik van chromaat medio 2026.

EV14 (ELT14) – de kwalificatie van vertind verpakkingsstaal zonder passivering voor DWI toepassingen voor (resterende) USA- en Europese klanten verloopt tot op heden redelijk voorspoedig. Er is wel heel recent gebleken dat het gebruik van het niet-gepassiveerd vertind verpakkingsstaal leidt tot specifieke defecten in de blikken gemaakt voor diervoeding. Er wordt nu in nauwe samenwerking met de klanten bekeken waardoor dit probleem veroorzaakt is en hoe dit opgelost kan worden. Dat kan naar verwachting betekenen dat er een nieuw testpack gestart moet worden, hetgeen een totale doorlooptijd van tenminste 6 maanden zal vergen. Aangezien een groot deel van het vertind verpakkingsstaal van EV14 voor diervoeding wordt ingezet is dit nu de belangrijkste horde m.b.t. de uitfasering van chromaat. Desalniettemin heeft Tata Steel Nederland al eerder aan deze klanten doorgegeven dat het voornemens is om in 2022 te gaan stoppen met het gebruik van chromaat op EV14. De exacte datum moet binnenkort in overleg worden geformaliseerd.

Autorisatie gebruik chromaat

Het gebruik van chromaat (i.e. gebruik van natriumbichromaat en chroomtrioxide) zijn opgenomen in de autorisatie aanvragen van CTAC en CCST, welke door de Europese Commissie zijn gehonoreerd. Dit betekent dat Tata Steel Nederland op grond van deze autorisatie chromaat kan blijven gebruiken tot 21 april 2024 Autorisatie Besluit C (2020) 2084) voor

natriumbichromaat en 21 september 2024 (Autorisatie Besluit C(2020) 8797) voor chroomtrioxide.

Een probleem voor Tata Steel is dat de kwalificatie van 'CFPA' gepassiveerd 'ETP' bij (Europese) klanten in voorgaande jaren traag verliep. Een belangrijke reden hiervoor is dat de klanten van Tata Steel aanzienlijke kosten moeten maken voor het uitvoeren van de eerder beschreven packtests, mede gezien de omvang van het aantal vulmiddelen waarop meerjarig getest moet worden. Een bijkomend probleem is dat klanten soms onvoldoende testcapaciteit hebben om alle packtests in parallel uit te voeren. Hoewel in overleg tussen APEAL en klanten is vastgesteld dat het huidige CFPA product waarschijnlijk goed genoeg is om de komende periode succesvol de kwalificaties te starten, betekent dit dat klanten proberen om deze programma's gefaseerd uit te voeren in de tijd, hetgeen de doorloopsnelheid niet bevordert.

Gelet op de doorlooptijd van deze kwalificatieprogramma's betekent dit dat Tata Steel Nederland een nieuw verzoek tot autorisatie voor het gebruik van chromaat heeft ingediend bij de Europese Unie (ECHA). Hierbij is toestemming gevraagd om chromaat tot eind 2027 te mogen blijven gebruiken. Er is inmiddels een positieve beoordeling door ECHA afgegeven op de aanvraag van Tata Steel Nederland. Naar verwachting zal de Europese Commissie binnenkort een besluit nemen over het toekennen van de autorisatie.

Tata Steel Nederland is niet voornemens om een zogenaamde vervolg-Autorisatie-aanvraag te starten. De transitie naar CFPA zal voor eind 2027 volbracht moeten worden.

Conclusie

Tata Steel Nederland probeert de uitfasering van chromaat in zijn productieprocessen voor het passiveren van vertind verpakkingsstaal zo snel mogelijk te realiseren. Hierbij is zij echter wel gebonden aan marktacceptatie van het met CFPA gepassiveerde alternatieve product. Bevestigen van geschiktheid en voedselveiligheid vraagt om veel (langdurige) packtesten bij onze klanten. Er is een concreet uitfaseringsplan per productielijn. De intentie is om het gebruik van chromaat op EV14 volgend jaar te gaan stoppen. De jaren erna zullen de andere lijnen volgen.

4- Rectificatie vermijdings- en reductieprogramma d.d. 30 september 2021

In de brief van Tata Steel van 30 september 2021: Beoordeling inventarisatie Zeer Zorgwekkende Stoffen (reactie op uw brief van 24 maart 2021 voor wat betreft het onderdeel 'lucht') deel 2 is het ZZS-vermijdings- en reductieprogramma opgenomen.
Bij bron 15 t/m 17 - OSF, Dakemissie laadhaldak CON21/ CON 22/ CON 23 is opgenomen dat er PAKsom wordt gereduceerd. Echter de bron van de emissie van PAKsom bij de OSF zijn de droogstanden, bronnummer 18, die via het dak worden geëmitteerd. De reductie van de PAKsom wordt gerealiseerd door maatregelen bij de droogstanden en niet bij het laadhaldak.

5- Clustering stofgroepen (Bijlage brief ODNZKG 29 september 2021-punt 5)

Onze conclusie
In uw reactie heeft u een e.e.a. nader toegelicht. Hieruit blijkt onder andere dat in het cluster benzol de ZZS-stof benzeen helemaal niet voorkomt, maar dat het hier om andere ZZS-stoffen gaat. Uit uw verklaring blijkt dat er geen sprake is van een onderschatting van de geëmitteerde concentraties van individuele ZZS-stoffen, waaronder benzeen. U geeft ook aan dat bovengenoemde werkwijze voor clusters en

benzo(a)pyreen is afgestemd met en goedgekeurd door onze Omgevingsdienst. Wij zijn er bij deze afstemming vanuit gegaan dat de immissie van PAK's wordt getoetst aan de "gidsstof" benzo[a]pyreen (BaP) en dat wanneer wordt voldaan aan de Europese streefwaarde voor BaP, de totale "PAK som" ook voldoet. Hieraan voegen wij echter de nuance toe dat deze methodiek alleen zuiver functioneert wanneer het specifieke geëmitteerde PAK mengsel overeenkomt met de emissies uit cokes oven. Het is op dit moment onduidelijk in hoeverre de geëmitteerde PAK sommen bij de verschillende fabriekseenheden van Tata Steel afwijken van het PAK (som) referentiekader. Het is van belang dat de individuele PAK's op hun onderliggende schadelijkheid worden beoordeeld en getoetst in "BaP equivalenten" aan de EU richtwaarde voor BaP. Wij verzoeken Tata Steel dan ook om aan de hand van de beschikbare informatie en mogelijkheden na te gaan of de geëmitteerde PAK sommen beter in kaart kunnen worden gebracht, zodat meer inzicht kan worden gegeven in de samenstelling van de verschillende individuele PAK's bij Tata Steel.

Reactie TATA STEEL

Tata Steel gaat de beschikbare analyses van de afzonderlijke PAK-componenten vergelijken met die van de Kooks- en GasFabrieken. Deze analyse wordt in 2022 afgerond.

6- Contourplots ((Brief ODNZKG 29 september 2021)

Blz. 8. U dient binnen twee maanden de verspreidingsberekeningen, van in ieder geval de grootste bronnen, te laten uitvoeren in een GIS-georiënteerd pakket.

Contourplots (Bijlage brief ODNZKG 29 september 2021 – punt 19)

Onze conclusie

Uit uw reactie begrijpen wij dat dit praktisch niet uitvoerbaar is omdat er geen gebruik gemaakt is van een GIS georiënteerd plotpakket. Omdat wij het belangrijk vinden om inzicht te hebben in de ligging van de grootste bronnen, ook om dit naar de omgeving toe inzichtelijk te kunnen maken, verzoeken wij u om de verspreidingsberekeningen, van in ieder geval de grootste bronnen, te laten uitvoeren in een GIS-georiënteerd pakket.

Reactie Tata Steel

Op 26 november 2021 is aan u per mail het volgende rapport verstuurd: "Rapport 3 - Verspreidingsberekeningen ZZS lucht Tata Steel, 20211126" met de verspreidingsberekeningen en de immissiecontouren met daarin gevisualiseerd de ligging van de grootste ZZS-emissiebronnen. Daarmee is aan het (gewijzigde) verzoek voldaan.

Referenties

1) Brief Tata Steel 30 december 2020; Rapport 1 - resultaat ZZS-emissieinventarisatie lucht Tata Steel, 20201230
2) Brief Tata Steel 30 december 2020: Rapport 2 - Toelichting ZZS-inventarisatie lucht Tata Steel, 20210519
3) Brief Tata Steel 19 mei 2021: Beoordeling inventarisatie Zeer Zorgwekkende Stoffen (reactie op uw brief van 24 maart 2021 voor wat betreft het onderdeel 'lucht') deel 1
4) Brief ODNZKG 29 september 2021: Reactie op ingediende ZZS informatie Tata Steel IJmuiden
5) Brief Tata Steel 30 september 2021: Beoordeling inventarisatie Zeer Zorgwekkende Stoffen (reactie op uw brief van 24 maart 2021 voor wat betreft het onderdeel 'lucht') deel 2
6) Tata Steelrapport 26 november 2021 Rapport 3 - Verspreidingsberekeningen ZZS lucht Tata Steel; 20211126; Verspreidingsberekeningen ZZS (zeer zorgwekkende stoffen) bij Tata Steel Rapport 2020R013; ErbrinkStacks Consult
7) https://eippcb.jrc.ec.europa.eu/sites/default/files/2020-03/superseded_mon_bref_0703.pdf
8) https://wetten.overheid.nl/BWBR0022830/2021-10-16

Sensitivity: general

TATA STEEL

TATA

Aan de Omgevingsdienst
Noordzeekanaalgebied
Directie Toezicht en handhaving
T.a.v. dhr. E. Petit
Ebbehout 31
1507 EA ZAANDAM

Date:	18 maart 2022
Subject:	Eindbeoordeling (ODNZKG) inventarisatie Zeer Zorgwekkende Stoffen (reactie op uw brief van 29 september 2021 voor wat betreft het onderdeel 'lucht')
Our reference:	Beantwoording ODNZKG-brief d.d. 29 september 2021, deel 2; ongewone voorvallen lucht
Your reference	8975936/20930909
Pages	11

Geachte heer Petit,

Wij ontvingen uw brief van 29 september 2021 (met bovengenoemd zaak- en documentnummer), waarin u ingaat op de door ons verstrekte aanvullende informatie inzake de emissies van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS).

Uw brief heeft onder andere betrekking op de ZZS-luchtemissies. U geeft aan te verwachten dat Tata Steel meer inzicht geeft in de omvang en samenstelling van ZZS-emissies naar de lucht ten gevolge van ongewone voorvallen. Tevens vraagt u inzicht in mogelijke maatregelen om de 'niet-reguliere' ZZS-emissies verder te reduceren.
In de bijlage bij deze brief zijn de diverse bevindingen uit uw brief opgenomen en voorzien van onze reactie.

Tevens informeren wij u dat Tata Steel een intern onderzoek heeft uitgevoerd om de systematiek van meldingen van onder andere ongewone voorvallen te herzien. Met uw Omgevingsdienst wordt overlegd om het systeem van melden te optimaliseren.

Wij gaan ervan uit u hiermee voldoende op de hoogte te hebben gesteld en zijn uiteraard tot een nadere toelichting en overleg bereid.

Hoogachtend,
Tata Steel BV

Dr. Ir. M.F. Workel
Director Health Safety Security & Environment

Health, Safety, Security & Environment
Adrescode 4D-08 • Postbus 10 000 • 1970 CA • IJmuiden• Nederland
T: +31 (0) 251 493030 • hsse.frontoffice@Tata Steelsteeleurope.com
Tata Steel B.V. • Postbus 10.000 • 1970 CA IJmuiden • K.v.K. nummer 34.040.331

Bijlage brief Tata Steel 16 maart 2022

1- Ongewone voorvallen (Brief ODNZKG 29 september 2021)

Gezien de grote hoeveelheid meldingen van ongewone voorvallen en/of afwijkende bedrijfsomstandigheden (> 1.000 per jaar), waarbij mogelijk emissies naar de lucht plaatsvinden, zijn wij van mening dat Tata Steel inzicht dient te geven in de omvang en samenstelling van ZZS emissies naar de lucht ten gevolge van ongewone voorvallen en/of afwijkende bedrijfsomstandigheden. Het gaat hierbij onder meer om de dakemissies van de Oxystaalfabriek en de Hoogovens. Onder punt 11 van de bijlage gaan wij hier verder op in. In de komende periode verwachten wij dat u aandacht besteedt aan mogelijke maatregelen om de 'niet-reguliere' ZZS emissies verder te reduceren door te beoordelen wat de oorzaken zijn van deze emissies en waar mogelijk maatregelen te nemen om die oorzaken weg te nemen. Ten overvloede wijzen wij op de verplichtingen na het plaatsvinden van een ongewoon voorval, die volgen uit artikel 17.1, eerste lid, van de Wet milieubeheer, namelijk het onmiddellijk treffen van maatregelen om herhaling of de gevolgen van het ongewoon voorval te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, zoveel mogelijk te beperken en ongedaan te maken.

Niet reguliere emissies (Bijlage brief ODNZKG 29 september 2021 – punt 11)

Onze conclusie

Allereerst merken wij op dat de wettelijke systematiek uit gaat van al dan niet vergunde activiteiten, waarbij ofwel de algemene regels van het Activiteitenbesluit en de bijbehorende regeling van toepassing zijn ofwel de voorschriften uit de omgevingsvergunning(en) van de inrichting. De emissiegrenswaarden uit het Activiteitenbesluit gelden voor de zogenoemde representatieve bedrijfsomstandigheden en zijn niet van toepassing op ongewone voorvallen.

Vanwege de omvang van de door Tata Steel gemelde ongewone voorvallen als bedoeld in artikel 17.1 van de Wet milieubeheer en afwijkende bedrijfsomstandigheden als bedoeld in voorschrift 0.1.8 van de omgevingsvergunning, met de bijbehorende mogelijke uitstoot van ZZS, hebben wij u verzocht om een overzicht van de vrijgekomen ZZS over de afgelopen 5 jaar met een inschatting van de vrijgekomen hoeveelheid bij ongewone voorvallen bij de inventarisatie ZZS. Het gaat dan ook niet om toekomstige ongewone voorvallen.

Daarnaast hebben wij u verzocht om op basis van een analyse van ongewone voorvallen een inschatting te maken hoeveel ZZS jaarlijks extra uitgestoten worden.

Voor de volledigheid merken wij op dat het hier onder meer gaat om de ZZS emissies die vrijkomen bij de dakemissies van o.a. de Oxystaalfabriek en de Hoogovens.

In het kader van een nader onderzoek volgend op de ZZS-inventarisatie verwachten wij van u dat u meer inzicht geeft in de omvang en samenstelling van ZZS emissies naar de lucht ten gevolge van ongewone voorvallen en/of afwijkende bedrijfsomstandigheden.

Mogelijke maatregelen om de 'niet-reguliere' ZZS emissies verder te reduceren dienen onderzocht te worden door te beoordelen wat de oorzaken zijn van deze emissies en waar mogelijk maatregelen getroffen kunnen worden om die oorzaken weg te nemen.

Reactie Tata Steel

1.1 Focus op ongewone voorvallen

1.1.1 Algemeen

De ODNZKG stelt dat Tata Steel veel ongewone voorvallen heeft en verwacht dat door Tata Steel inzicht wordt gegeven in de omvang en samenstelling van de ZZS-emissies door ongewone voorvallen naar de lucht.
Op voorhand is echter niet bekend welke ongewone voorvallen wanneer plaats zullen vinden en daarnaast is de tijdsduur van een ongewoon voorval met emissies meestal kort. Door al deze onbekende aspecten zijn de groottes van de emissies bij ongewone voorvallen niet significant te kwantificeren door metingen en te modelleren. In de onze brief van 30 september 2021 (referentie 6) aan uw ODNZG is onder paragraaf 2.2.2 wel een vervolgonderzoek ongewone voorvallen aangekondigd waarvan de resultaten in deze brief worden gerapporteerd.

De ongewone voorvallen worden bij de ODNZKG gemeld via de Tata database **Mel**dingen En **K**lachten(MELK)(referentie 1). Bij bepaalde meldingen wordt ook een geschatte opgave gedaan van de emissiehoeveelheid in kg stof en/of m3 gas. Deze opgegeven emissies zijn niet als kwantitatief te beschouwen maar als kwalitatief.
Ondanks dat de groottes van de emissies bij ongewone voorvallen niet significant te kwantificeren zijn, heeft Tata Steel de gemelde ongewone voorvallen uit 2019 bestudeerd en een uitgebreide kwalitatieve analyse met aannames uitgevoerd. Van de emissierelevante ongewone voorvallen die voorkomen is een schatting gemaakt van de hoeveelheid ZZS die in 2019 geëmitteerd zou kunnen zijn. Deze schatting is gerelateerd aan de hoeveelheid reguliere ZZS-emissie van de emissie-inventarisatie van december 2020. Tevens zijn de effecten van het op 30 september 2021 ingediende ZZS-vermijdings- en reductieprogramma op de reductie van ongewone voorvallen geanalyseerd.

1.1.2 Geschatte omvang en samenstelling ZZS-emissie van ongewone voorvallen in 2019

Tabel 1

In tabel 1 is van de meest voorkomende emissierelevante meldingen een schatting gegeven van de ZZS-emissie in 2019 in kg.

Tabel 1: Geschatte ZZS-emissie van ongewone voorvallen in kg/jaar in 2019								MVP1		MVP2
Werkeenheid/ Installatie	Totaal aantal meldingen per werkeenheid/installatie/2019 (meldingencluster)			Meldingen per installatie	Omschrijving melding	Gem. emissiehoeveelheid/melding stof/gas	Totaal gemelde emissiehoeveelheid stof/gas	Zw.met.som(6): As, Be, Cd, Hg, Ni, Pb kg/2019	Paksom kg/2019	Benzeen kg/2019
	2021	2020	2019							
[a]Tot. Tata	2536	2234	3153							
HOO	1235	1071	1604							
HO6			1032							
				995	ROOKEMISSIE OVENHUIS (DOORZICHTIGE WOLK; NIET BOVEN UITHOUDERKRAAN)	1,2 kg	1115 kg	0,5	nihil	nihil
					ROOKEMISSIE OVENHUIS (ONDOORZICHTIGE WOLK; BOVEN UITHOUDERKRAAN)					
HO7			556							
				504	ROOKEMISSIE OVENHUIS (DOORZICHTIGE WOLK; NIET BOVEN UITHOUDERKRAAN)	1,3 kg	630 kg	0,08	nihil	nihil
					ROOKEMISSIE OVENHUIS (ONDOORZICHTIGE WOLK; BOVEN UITHOUDERKRAAN)					
KGF1	175	235	486							
KGF2	94	115	256							
KGF1				219	GASONTSNAPPING (STORING TIJDENS VULPROCES OVENS, KLIMPIJP)	1,1 m3	231 m3	verw.	1	3
KGF2				36		11,5 m3	415 m3	0	1	5
KGF1				118	ROOKEMISSIE (O.A. ONGARE KOOKS)	6,0 kg of 6,4 m3	520 kg en 204 m3	0,1	0,1	0,5
KGF2				120		6,7kg of 4,7m3	402 kg en 192 m3	0,1	0,1	0,4
KGF1				1	GEUREMISSIE	Zie toelichting				
KGF2				40						
KGF1				15	GASONTSNAPPING (LEKKAGES, STORING)	42 m3	628 m3	verw.	1	10
KGF2				20		23,4 m3	468 m3	verw.	1	8
KGF1				19	RUWGAS FAKKELEN (M.U.V. TESTEN OF	6427 m3	122107 m3	verw.	verw.	verw.
KGF2				6	GASZUIGER WISSELEN)	1339 m3	8034 m3	verw.	0	0
KGF2				4	AFBLAZEN VAN GAS (ONTGASSEN, BIJ UIT BEDRIJF NEMEN LEIDINGDELEN, WASSERS)	175 m3	700 m3	verw.	0,3	4
KGF1				2	AFBLAZEN VAN GAS KGF (O.A. SPOELACTIES	150 m3	300 m3	verw.	0,4	4
KGF2				1	WASSERS WASSTRAAT)	200 m3	200 m3	verw.	0,2	3
ENB	292	290	274							
					AFBLAZEN VAN GAS					
				79	Aardgas	61 m3	4825 m3	nihil	nihil	3
				47	Hoogovengas	165 m3	7772 m3	0,01	verw.	0,02
				36	[1]Kooksovengas	438 m3	15248 m3	verw.	16	65
				12	Oxygas	335 m3	4025 m3	verw.	verw.	verw.
				86	Zuurstof, stikstof en argon	2089 m3	179637 m3	nihil	nihil	nihil
OSF2	270	205	249							
con				216	ZICHTBARE DAKEMISSIE (A.G.V. OPSTOKEN CONVERTER + INZET VAN RUWIJZER)	22,2 m3	3381 m3	0,05	nihil	nihil
					SLOBBER (MET ZICHTBARE DAKEMISSIE)					
EVB	428	286	229							
GSL			103		MILIEU INSTALLATIE UIT BEDRIJF (ARI/ MARI)					
				69	MILIEU INSTALLATIE UIT BEDRIJF (OVERIGE)	1,44 kg	26 kg	0,04	nihil	nihil
					MILIEU INSTALLATIE UIT BEDRIJF (STOBES/					
				26	STOFEMISSIE (O.A. OVERSTORT TRANSPORTBANDEN)	0 kg	0 kg	Zie toelichting		
					STOFEMISSIE (O.A. STORTEN, LOSSEN, MENGVELDEN EN OPSLAGEN)					
PEF			64	43	ONGEWOON VOORVAL MET MOGELIJKE MILIEUGEVOLGEN	24,5 kg	563 kg	0,84	nihil	nihil
SIF[1]			62	49	CALAMITEITEN BEDRIJF (OVERSCHAKELEN OP SCHOORSTEENBEDRIJF, OPEN GAAN TK-KLEPPEN)	248 m3	12150 m3	13	3	Zie toelichting
Totaal geanalyseerd 2019				2763	Geschatte ZZS-emissies ongewone voorvallen 2019 →			14	23	106
In % van totaal Tata 2019				88%	In % van de werkelijke reguliere ZZS-emissie totaal Tata →			0,7%	0,9%	4,0%
					Werkelijke reguliere ZZS-emissie totaal Tata 2019 →			1916	2547	2631
[a] Exclusief firma's								Verw. = verwaarloosbaar		
Bron: database MELK 2019, 2020 en 2021										
Bron: ZSS-emissieinventarisatie 2019										
[1]Bron emissiehoeveelheid: EMJV 2019										

Toelichting op tabel 1

A) Algemeen

Het jaar 2019 is gekozen omdat 2019 het beste aansluit bij de ZZS-emissie-inventarisatie 2019 die op 30 december 2020 aan de ODNZKG is verstuurd (referentie 2 en 3). Hierdoor zijn vergelijkingen eenduidig en logisch. Voor het jaar 2020 en 2021 zijn alleen het totaal aantal meldingen toegevoegd als indicatie voor de verschillen per jaar.
Om een indicatie-schatting te bepalen van de ZZS-emissies zijn de meest emissierelevante gemelde ongewone voorvallen geselecteerd. Deze insteek heeft geleid tot geselecteerde meldingenclusters die 88% uitmaken van het totaal aantal meldingen uit 2019 . Uit een eerdere analyse, zie Tata-brief van 30 september 2021, is gebleken dat 97% van de totale reguliere ZZS-emissie bestaat uit zware metalensom(6), PAKsom en benzeen. De ZZS-emissie van de ongewone voorvallen zijn in het verlengde van de reguliere emissies beoordeeld op de zware metalensom(6)-, de PAKsom- en de benzeen-emissie.
Met aannames op basis van expert judgement zijn de geselecteerde meldingenclusters verder geanalyseerd op de hoeveelheid ZZS-emissie. Van de resterende 12 % van het aantal meldingen ongewone voorvallen is met een QuickScan en een expert judgement geconcludeerd dat zij een verwaarloosbare ZZS-emissie tot gevolg kunnen hebben.
Per relevante meldingencluster is in de volgende paragraaf “Berekeningsmethodiek” beschreven op welke wijze tot de bepaalde hoeveelheid ZZS-emissie is gekomen.

B) ZZS-emissieberekeningsmethodiek ongewone voorvallen

B1) Algemeen

a) Voor alle geselecteerde clustermeldingen zijn de hoeveelheid emissiegegevens in kg of m3 gebruikt die in de MELK-database zijn opgenomen. De emissiehoeveelheden zijn opgegeven als totaalstof in kg of als totaalm3 gas/lucht.
b) Aanname: bij het vermelden van de m3 gas/lucht in de MELK-database is er van uitgegaan dat dit Nm3 zijn.
c) Aanname: waar nodig is voor de berekeningen van de ZZS-emissie van ongewone voorvallen de gemeten samenstelling van de reguliere emissie uit de ZZS-emissie-inventarisatie van december 2020 gelijk gesteld aan de samenstelling van de ZZS-emissie van de ongewone voorvallen.
d) Voor de ZZS-emissie van ongewone voorvallen bij de KGFen is onder andere gebruik gemaakt van het benzeengehalte van het ruwe en gereinigde kooksovengas(reingas). De PAKsom van het kooksovengas is niet bekend. Voor het bepalen van de PAKsom-emissie is gebruik gemaakt van de verhouding tussen de beenzeen- en PAKsom-emissie van de regulier bepaalde emissies uit de emissie-inventarisatie.
e) Op basis van expert judgement, kennis van de processen, de samenstelling grond-/ hulpstoffen en (vergelijkbare)emissies zijn voor een aantal emissies verwaarloosbaar en nihil vermeld.

B2) ZZS-emissieberekeningsmethodiek per individuele clustermelding

1) Werkeenheid Hoogovens(HOO); ovenhuis dakemissie HO6 en HO7
a) ROOKEMISSIE OVENHUIS (DOORZICHTIGE WOLK; NIET BOVEN UITHOUDERKRAAN)
b) ROOKEMISSIE OVENHUIS (ONDOORZICHTIGE WOLK; BOVEN UITHOUDERKRAAN).
Aanname: het gehalte aan zware metalensom(6)van de reguliere gemeten stofemissie uit het dak is gelijk aan de samenstelling van stofemissie tijdens een ongewoon voorval. Met de MELK-gegevens en het gehalte zware metalensom(6) is de hoeveelheid zware metalensom(6)-emissie in kg/jaar van de ongewone voorvallen berekend.

2) Werkeenheid Kooks- en GasFabrieken(KGF1 en KGF2); diverse bronnen
a) GASONTSNAPPING (STORING TIJDENS VULPROCES OVENS, KLIMPIJP)
De gasontsnapping bij diverse bronnen wordt gemeld tijdens het vulproces, dat betekent dat het kooksproces start en dat er ruw kooksovengas kan worden geëmitteerd. Aanname: de gemelde emissie in m3 bestaat voor de helft uit ruw kooksovengas . Met het benzeengehalte van het ruw kooksovengas is de benzeenemissie berekend.
Met de benzeenemissie en de verhouding tussen de benzeen- en de PAKsom-emissie van de reguliere emissie van de klimpijpen is de PAKsom-emissie van de ongewone voorvallen in kg/jaar berekend.
b) ROOKEMISSIE (O.A. ONGARE KOOKS)
Aanname: het gehalte aan zware metalensom(6) van de regulier gemeten stofemissie uit de blustorens is gelijk aan de samenstelling van stofemissie tijdens een ongewoon voorval. De aanname is dat de gemelde emissie in m3 voor 10 % uit ruw kooksovengas bestaat omdat het gaarproces volledig is doorlopen.
Met het benzeengehalte van het ruw kooksovengas en de verhouding tussen benzeen en de PAKsom van de reguliere emissie van de klimpijpen is de benzeen- en PAKsom-emissie van de ongewone voorvallen in kg/jaar berekend.
c) GEUREMISSIE
Op basis van het signaal van de geurneuzen rond KGF2 wordt door de procesoperator een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke bron. Dit zijn niet kwantificeerbare kleine, en niet zichtbare, emissiehoeveelheden. De grotere emissies die mogelijk geur veroorzaken worden apart gemeld zoals bijvoorbeeld GASONTSNAPPING (STORING TIJDENS VULPROCES OVENS, KLIMPIJP).
Voor de geurmeldingen zijn geen hoeveelheden ZZS-emissie in kg/jaar bepaald.
d) GASONTSNAPPING (LEKKAGES, STORING)
Dit zijn meldingen van verschillende bronnen in verschillende stadia van het kooksproces. Aanname: de gemelde emissie in m3 bestaat voor 75 % uit ruw kooksovengas. Met het benzeengehalte van het ruwe kooksovengas is de benzeenemissie berekend.
Voor het berekenen van de PAKsom-emissie is de gemiddelde verhouding van de benzeen- en PAKsom-emissie van de klimpijpen, de vulgatdeksels en de deuren uit de emissie-inventarisatie gebruikt.
e) RUWGAS FAKKELEN (M.U.V. TESTEN OF GASZUIGER WISSELEN)
Het betreft volledige, > 99% (referentie 8), verbranding van ruw kooksovengas waardoor de emissies van benzeen en PAKsom op verwaarloosbaar zijn gesteld.

f) AFBLAZEN VAN GAS (ONTGASSEN, BIJ UIT BEDRIJF NEMEN LEIDINGDELEN, WASSERS)

Aanname: het gas bij ontgassen bestaat uit gereinigd kooksovengas(reingas) . Met het benzeengehalte van het reingas is de benzeenemissie berekend. Voor het berekenen van de PAKsom-emissie is de gemiddelde verhouding van de benzeen- en PAKsom-emissie van de klimpijpen, de vulgatdeksels en de deuren uit de emissie-inventarisatie gebruikt.

g) AFBLAZEN VAN GAS KGF (O.A. SPOELACTIES WASSERS WASSTRAAT)

Aanname: het gas bij ontgassen bestaat uit een mengsel van ruw en gereinigd kooksovengas(reingas). Met het gemiddelde benzeengehalte van het mengsel is de benzeenemissie berekend. Voor het berekenen van de PAKsom-emissie is de gemiddelde verhouding van de benzeen- en PAKsom-emissie van de klimpijpen, de vulgatdeksels en de deuren uit de emissie-inventarisatie gebruikt.

3) Werkeenheid Energiebedrijf(ENB)

AFBLAZEN VAN GAS; aardgas, hoogovengas-gas, kooksovengas, Oxygas, zuurstof, stikstof en argon.

Aardgas: voor de benzeenemissie is het gehalte gebruikt voor aardgas uit de literatuur (zie referentie 12). Voor Zware metalen en PAKsom zijn geen gehalten in aardgas gevonden deze zijn op 0 gesteld.

Hoogovengas: Het Hoogovenproces wordt in een gasreinigingsinstallatie diep gereinigd. Met het gehalte zware metalensom(6) in het gas (zie referentie 13) is de emissie bepaald. Het benzeengehalte in het Hoogovengas is ongeveer 1 ppmv (zie referentie 14), hierdoor wordt verwacht dat PAK-verbindingen in het Hoogovengas verwaarloosbaar aanwezig zijn.

Kooksovengas: deze emissies zijn geapporteerd in het eMJV van 2019 en in de tabel overgenomen. Voor het berekenen van de PAKsom-emissie is de gemiddelde verhouding van de benzeen- en PAKsom-emissie van de klimpijpen, de vulgatdeksels en de deuren van Kooks-en gasfabrieken uit de ZZS-emissie-inventarisatie gebruikt.

Oxygas: niet bekend zijn de gehalten van zware metalen, PAKsom en benzeen in het oxygas. Rekening houdend met het proces(zeer hoge temperatuur) en de navolgende gasreiniging wordt ingeschat dat deze componenten verwaarloosbaar aanwezig zijn.

Zuurstof, stikstof en argon: bij het afblazen van deze gassen worden geen emissies van zware metalen, PAKsom en benzeen verwacht en zijn op nihil gesteld.

4) Werkeenheid Oxystaalfabriek 2(OSF2); dakemissie laadhaldak

a) ZICHTBARE DAKEMISSIE (A.G.V. OPSTOKEN CONVERTER + INZET VAN RUWIJZER)

b) SLOBBER (MET ZICHTBARE DAKEMISSIE)

Het betreft een stofemissie in kg, in de meldingen zijn m3 opgenomen. Aanname 1: de samenstelling van de reguliere gemeten stofemissie uit het laadhaldak gelijk is aan de samenstelling van de stofemissie tijdens een ongewoon voorval.

Aanname 2: de stofconcentratie per gemelde m3 tijdens ongewone voorvallen is

een factor 1000 hoger dan de stofconcentratie tijdens de reguliere uitstoot. Met de stofemissie en de samenstelling is de zware metalensom(6) berekend in kg/jaar.

5) Werkeenheid Ertsvoorbereiding (EVB); diverse bronnen

5.1 Grondstoffenlogistiek(GSL):

a) MILIEU INSTALLATIE UIT BEDRIJF (ARI/ MARI)
MILIEU INSTALLATIE UIT BEDRIJF (OVERIGE)
MILIEU INSTALLATIE UIT BEDRIJF (STOBES/ MILIEUSPROEIERS)
Aanname: de samenstelling van het geëmitteerde stof is gelijk aan Pelletfabriek(PEF) stof, zie 4.2.

b) STOFEMISSIE (O.A. OVERSTORT TRANSPORTBANDEN)
STOFEMISSIE (O.A. STORTEN, LOSSEN, MENGVELDEN EN OPSLAGEN)
Gemelde emissiehoeveelheid is 0 kg stof.

5.2 Pelletfabriek(PEF)
ONGEWOON VOORVAL MET MOGELIJKE MILIEUGEVOLGEN
Aanname: Het gehalte aan zware metalensom(6) van de reguliere gemeten stofemissie van de Branderij, dak en jaloezieën is gelijk gesteld aan de samenstelling van stofemissie tijdens een ongewoon voorval. Met de MELK-gegevens en het gehalte zware metalensom(6) is de hoeveelheid zware metalensom(6)-emissie in kg/jaar van de ongewone voorvallen berekend.

5.3 Sinterfabriek(SIF)
CALAMITEITEN BEDRIJF (OVERSCHAKELEN OP SCHOORSTEENBEDRIJF, OPEN GAAN TK-KLEPPEN)
Deze emissies zijn geapporteerd in het eMJV van 2019 en in de tabel overgenomen. Benzeen is nog onbekend, in 2022 worden metingen uitgevoerd en in begin Q4 2022 zijn de resultaten bekend.

1.1.2.1 Beschouwing en interpretatie van de resultaten

Aantal meldingen ongewone voorvallen
In artikel 17.1 (referentie 7) en verder van de Wet milieubeheer zijn de ongewone voorvallen gekoppeld aan nadelige gevolgen voor het milieu die ontstaan of dreigen te ontstaan.

Een ongewoon voorval dient gemeld te worden als het ongewone voorval nadelige gevolgen voor het milieu heeft of kan hebben en heeft dan alleen betrekking op nadelige gevolgen voor het milieu *buiten* de inrichting.

Uit de Nota van Toelichting bij het Ontwerpbesluit activiteiten leefomgeving van de Omgevingswet (publicatie van het Staatsblad in 2016, 156 26-04-2016 met als titel "*Wet van 23 maart 2016, houdende regels over het beschermen en benutten van de fysieke leefomgeving (Omgevingswet*)") (referentie 9) blijkt dat met de voornoemde meldingsplicht geen significante wijziging is beoogd ten opzichte van de regeling, zoals die nu geldt op grond van artikel 17.2 van de Wet milieubeheer.

Bij de analyse van het aantal meldingen is naar voren gekomen dat veel ongewone voorvallen zijn gemeld die geen en/of significante gevolgen voor het milieu hebben buiten de inrichting.

Voorbeeld: de werkeenheid ENB
In 2019 heeft het ENB 274 ongewone voorvallen gemeld. Van deze 274 zijn 89 (32%) meldingen die geen nadelige gevolgen hebben voor het milieu, het betreft meldingen van Argon (Ar), Stikstof (N_2) en Zuurstof (O_2). Deze gassen zijn van nature onderdeel van de leeflucht die wordt ingeademd.
De andere Werkeenheden zijn niet geanalyseerd. De conclusie is dat Tata Steel in onze optiek meer ongewone voorvallen meldt dan wat op basis van de Wet Milieubeheer noodzakelijk is.

Algemeen

Waarde en gebruik van ZZS-emissiehoeveelheid tijdens ongewone voorvallen
De in 2019 opgegeven ZZS-emissie per ongewoon voorval is tot stand genomen met onzekerheden in de gevolgde methodiek die hoofdzakelijk terug te voeren zijn tot een drietal aspecten:

a) de onbekendheid van wanneer en welke ongewone voorvallen plaats zullen vinden in de tijd en de meestal korte tijdsduur van een ongewoon voorval met een (ZZS)-emissie.
b) de schatting van de emissiehoeveelheid die na het ontstaan van een ongewoon voorval door de procesoperator wordt gemaakt en in de MELK-database wordt ingevoerd.
c) de aannames in de emissieberekeningsmethodiek die zijn gedaan in de samenstelling van de geëmitteerde ZZS-emissie om de hoeveelheid in kg/jaar te bepalen.

De onzekerheden zijn niet verantwoord en niet zorgvuldig te kwantificeren waardoor het valideren van de gevolgde methodiek niet mogelijk is. De gerapporteerde ZZS-hoeveelheden zijn door de onzekerheden in de gevolgde methodiek als een indicatieve schatting te gebruiken en zijn niet geschikt voor verdere analyse en interpretatie.

1.1.3 Vermijdings- en reductieprogramma ongewone voorvallen

Om meer inzicht te krijgen heeft Tata Steel een uitgebreide analyse uitgevoerd van de meest voorkomende gemelde ongewone voorvallen/niet reguliere emissies van 2017 tot en met 2020 en de mogelijke milieueffecten van het vermijdings- en reductieprogramma op de meldingen. Het gemiddelde resultaat per jaar van de analyse is in tabel 2 samengevat.

Tabel 2: Aantal meldingen van ongewone voorvallen waar het vermijdings- en reductieprogramma een reductie-effec op heeft als gemiddeld per jaar voor de periode 2017-2020

Werkeenheid/emissiebron	Aantal meldingen	Effect reductieplan
HOO, HO6 ovenhuis (dakemissie met afz.)	608	Ja
HOO, HO7 ovenhuis (dakemissie met afz.)	369	Ja
KGF1	189	Ja
KGF2	102	Ja
OSF2, dakemissie laadhal	332	Ja
EVB:		
Grondstoffenlogistiek, opslagen/openbronnen	91	ja
Pefa	39	nee
Sifa	39	nee
Samenvatting reductie-effect van het vermijdings- en reductieplan als gemiddelde per jaar		
Reductie-effect op het aantal meldingen/jaar	1692	
Reductie-effect als percentage van het totaal aantal meldingen/jaar	67%	
Totaal aantal meldingen Tata Steel/jaar	2532	

Bron: database MELK 2017-2020 en ZZS-vermijdings- en reductieprogramma 29 september 2021

Toelichting en analyse van tabel 2

2017-2020: gemiddeld heeft Tata Steel 2532 meldingen per jaar geregistreerd over de emissies naar de lucht.
Ondanks de onvoorspelbaarheid van ongewone voorvallen is een onderzoek uitgevoerd om een schatting te maken van de effecten van het Tata-vermijdings- en reductieprogramma dat in uitvoering is op de ongewone voorvallen. De details van de reductiemaatregelen kunt u vinden in het vermijdings- en reductieprogramma dat op 30 september 2021 aan u is verstuurd.
Van elke bronmaatregel is ingeschat wat voor reductie-effect de maatregel kan hebben op de ongewone voorvallen, dit is uitgedrukt in een percentage van het aantal meldingen.
Voorbeeld: Werkeenheid OSF2; geeft de emissiebron dakemissie laadhal(con) gemiddeld 332 ongewone voorvallen per jaar met een emissie x. Met de OSF2-maatregel aan het laadhaldak wordt een reductie-effect verwacht op 332 ongewone voorvallen van 50%.
Het reductie-effect kan zijn op de hoeveelheid x en/of op het aantal ongewone voorvallen, dat is echter niet te kwantificeren. Per bron is het reductie-effect van de maatregel verschillend.
Het aantal ongewone voorvallen van de Werkeenheden, waar een maatregel een reductie-effect heeft op de ongewone voorvallen, is gesommeerd zijnde 1692. Het voorgestelde vermijdings- en reductieprogramma heeft dus een reductie-effect op zo'n 1692 meldingen van de ongewone voorvallen per jaar van verschillende bronnen.
Vervolgens is er gedeeld door het gemiddelde aantal ongewone voorvallen (2532) en ontstaat er een reductie-effect bij 67% op het totaal aantal ongewone voorvallen/meldingen per jaar over de periode 2017 tot en met 2020.

Referenties

1) Tata Steel database MELK 2017-2021
2) Brief Tata Steel aan ODNZKG 30 december 2020; Rapport 1 - resultaat ZZS-emissie-inventarisatie lucht Tata Steel, 20201230
3) Brief Tata Steel aan ODNZKG 30 december 2020: Rapport 2 - Toelichting ZZS-inventarisatie lucht Tata Steel, 20210519
4) Brief Tata Steel aan ODNZKG 19 mei 2021: Beoordeling inventarisatie Zeer Zorgwekkende Stoffen (reactie op uw brief van 24 maart 2021 voor wat betreft het onderdeel 'lucht') deel 1
5) Brief ODNZKG aan Tata Steel 29 september 2021: Reactie op ingediende ZZS informatie Tata Steel IJmuiden
6) Brief Tata Steel aan ODNZKG 30 september 2021: Beoordeling inventarisatie Zeer Zorgwekkende Stoffen (reactie op uw brief van 24 maart 2021 voor wat betreft het onderdeel 'lucht') deel 2
7) https://wetten.overheid.nl/BWBR0003245/2012-10-01#Hoofdstuk17
8) https://www.infomil.nl/onderwerpen/lucht-water/lucht/digitale-ner/luchtemissie/overzicht-factsheets/factsheets/fakkel-toorts/
9) https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2016-156.html
10) https://tsx.sharepoint.com/sites/HSE/PS/Vergunn/00%20%20Algemeen/Forms/AllItems.aspx?id=%2Fsites%2FHSE%2FPS%2FVergunn%2F00%20%20Algemeen%2FOmgevingsvergunning%2F2004%20Revisievergunning%2F2007%20Beschikking%20aanvraag%20revisieverrgunning%2FBeschikking%20Deel%20Algemeen%2Epdf&parent=%2Fsites%2FHSE%2FPS%2FVergunn%2F00%20%20Algemeen%2FOmgevingsvergunning%2F2004%20Revisievergunning%2F2007%20Beschikking%20aanvraag%20revisieverrgunning
11) Benzeen in aardgas. file:///C:/Users/a334719/Downloads/Aanpak_bodemverontreiniging_bij_gaslekken_59_81c76d7d57.pdf
12) Corus Strip Products IJmuiden (Tata-ENB); 14 mei 2009; Uitleg bepaling zware metalen in productiegassen
13) KIWA ANALYSIS REPORT (Tata-ANA); april/mei 2020 analyse Hoogovengas

National Institute for Public Health
and the Environment
Ministry of Health, Welfare and Sport

Bevindingen analyse Tata

invoer in het e-MJV van Tata versus laatste ZZS-studie 2019 invoer

RIVM, 31 mei 2022

Aanpak

- Er is gekeken naar/gerekend met de in mei 2022 geleverde invoer van Tata voor de ZZS-studie voor het jaar 2019. In het jaar 2019 zijn niet de grootste verschillen gemeten/berekend geconstateerd.
- Er is een (door de tijd beperkte) blik geworpen op de verdeling van de bronnen op het terrein van Tata, de hoeveelheid emissies en de bronkenmerken (locatie, hoogte, warmte, debiet, …).
- Voor verschillende stoffen is de ZZS studie invoer van Tata zo goed mogelijk omgezet naar invoer voor OPS e/o ISL3a en doorgerekend.
- In enkele gevallen is gekeken naar de gevoeligheden van de concentraties voor specifieke aspecten van de invoer en de verschillen tussen de invoer van Tata in het elektronisch Milieujaarverslag (e-MJV) en de invoer van Tata voor de laatste ZZS-berekeningen.
- De verschillen in invoer en de resulterende berekende concentraties worden besproken.

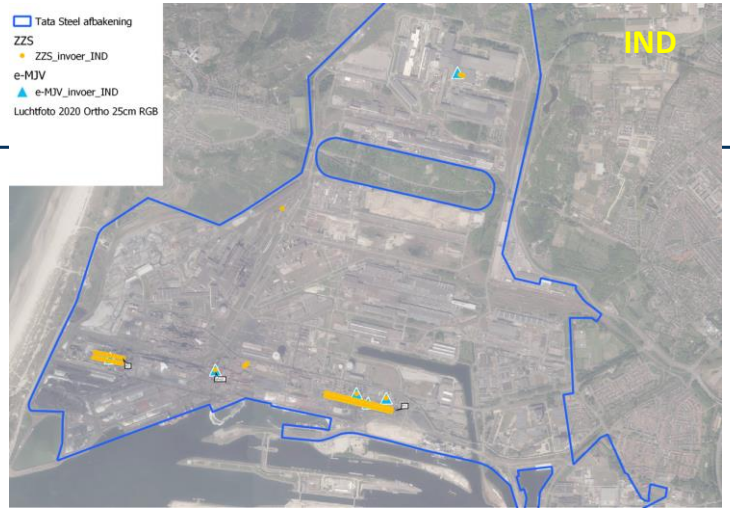

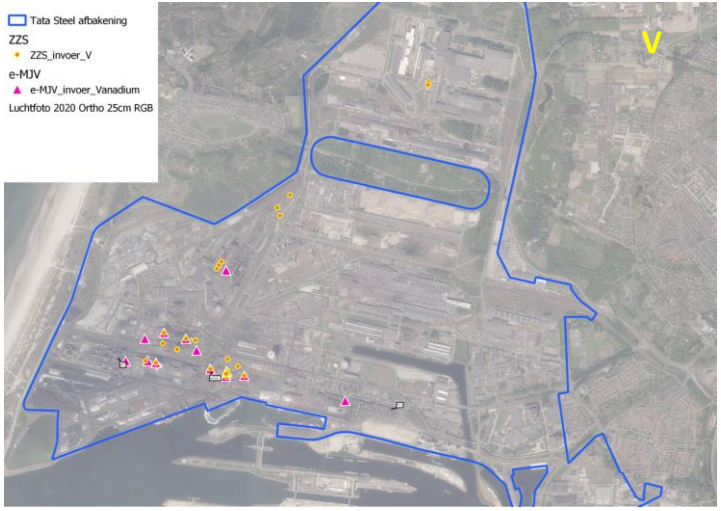

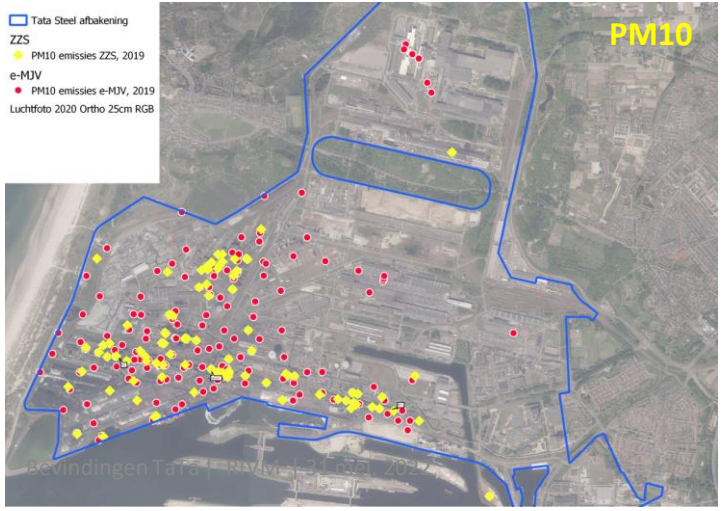

Invoer …

- Soms veel meer bronnen op locaties.
- Soms bronnen op andere locaties.

Invoer voor 2019 …

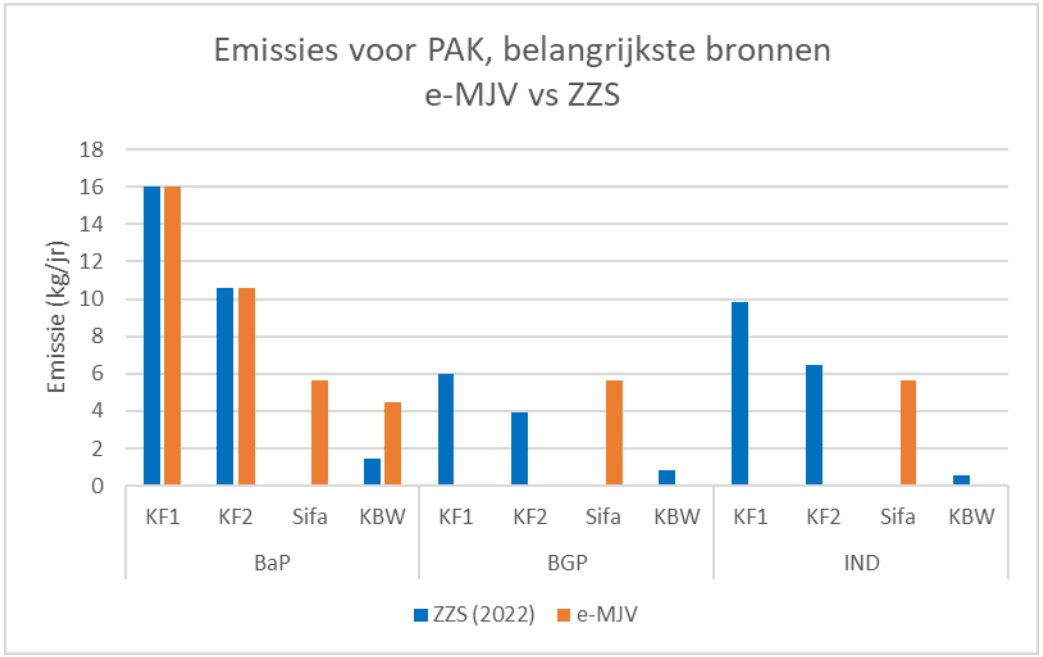

- Voor BaP is de verdeling van de emissies over de bronnen in het e-MJV van Tata en voor laatste ZZS-studie vergelijkbaar, muv 15% emissie via SIFA03.

- Voor BGP en IND is er sprake van sterk verschillende verdelingen van de emissies over diverse bronnen.

Invoer voor 2019 …

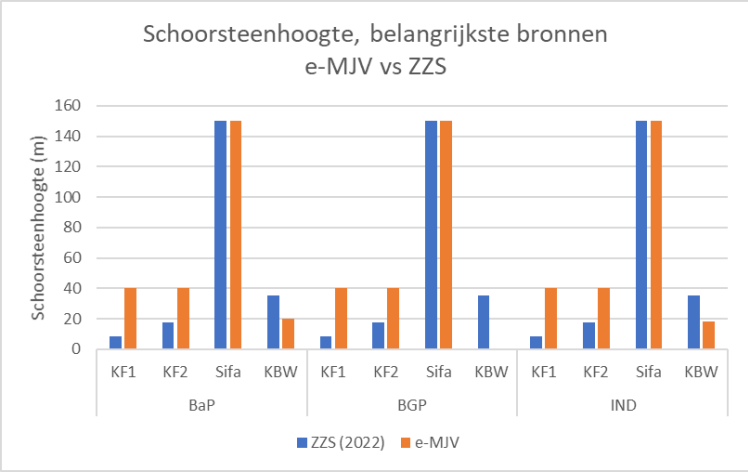

- Voor BaP, IND en BGP zijn de bronhoogtes in de invoer van Tata voor de laatste ZZS-studie deels aanzienlijk lager dan in de invoer van Tata in het e-MJV.

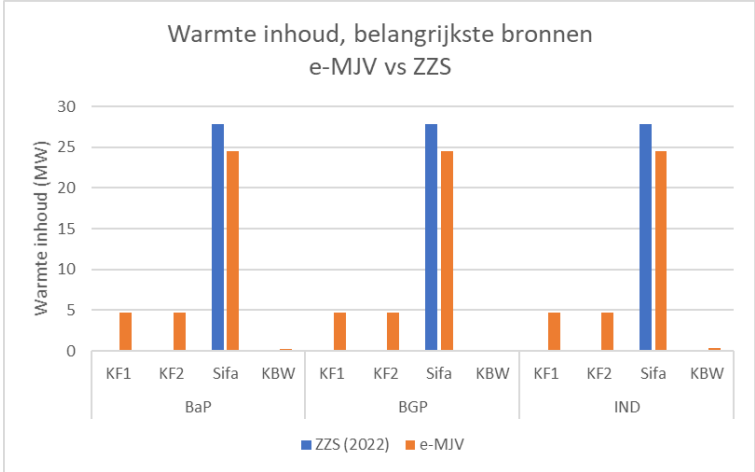

- Voor BaP, IND en BGP zijn de warmte-inhouden in de invoer van Tata voor de belangrijkste bronnen in de laatste ZZS-studie aanzienlijk lager dan in de invoer van Tata in het e-MJV.

Invoer voor 2019 …

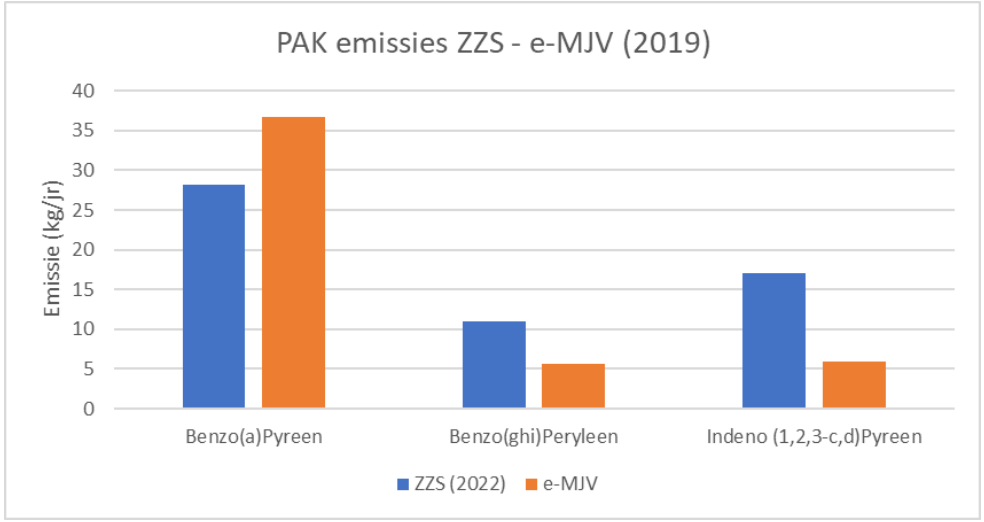

Observaties:

- In eerdere gegevens van Tata is de PAK som totaal ruim 3900 kg. Wat zijn dan de andere PAK's? In de ZZS data gaan veel emissies van PAK via de 150 m hoge schoorsteen.
- Er zijn in de afgelopen maanden meerdere datasets door Tata gemeld, met verschillende getallen.

Invoer voor 2019 …

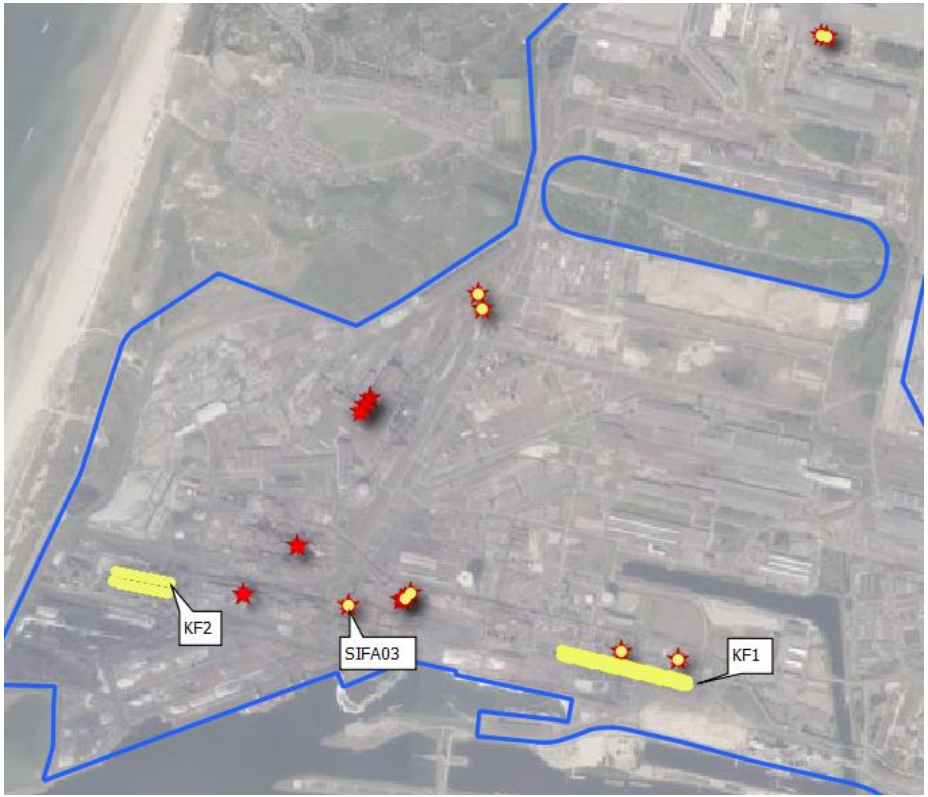

Emissiepunten PAK som (sterren) versus emissiepunten BAP (geel)

- Bij PAK som dus veel meer punten dan bij BAP
- Geen PAK som bij KF2 KF1
- Match tussen PAK som en BAP is maar deels aanwezig.

OPS / STACKS+ / ISL3a

- Rekentests met OPS (5.0) en ISL3a (2020.2) met laatste invoer van Tata voor ZZS (voor 2019).
- Voor PAK relatief weinig verschillen in berekende concentraties bij verschillende modellen.
- Van de metalen kunnen de concentraties voor lood goed worden gereproduceerd, voor vanadium niet.

- <u>ISL3a</u>:

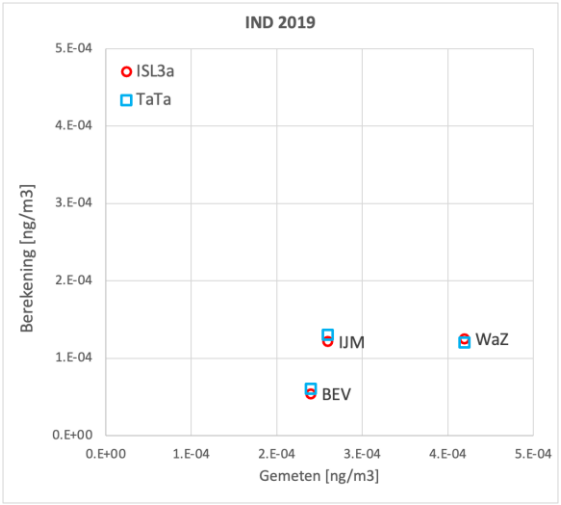

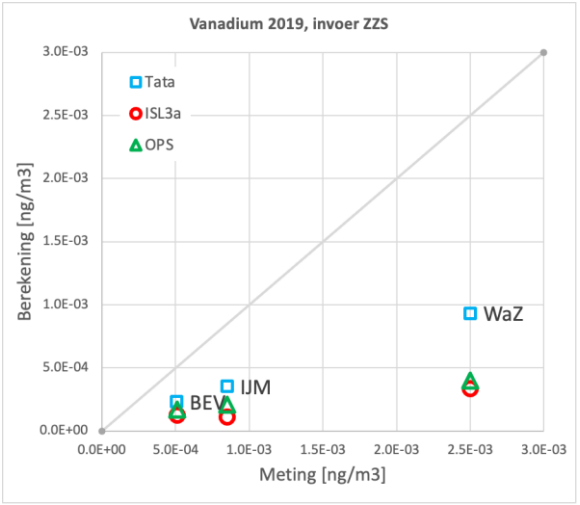

NB. Er staan meer meetdata in het memo van Tata dan bij het RIVM bekend zijn.

OPS / STACKS+ / ISL3a

- Rekentests met OPS (5.0) en ISL3a (2020.2) met laatste invoer van Tata voor ZZS (voor 2019).
- Voor PAK relatief weinig verschillen in berekende concentraties bij verschillende modellen.
- Van de metalen kunnen de concentraties voor lood goed worden gereproduceerd, voor vanadium niet.

- <u>OPS</u>:

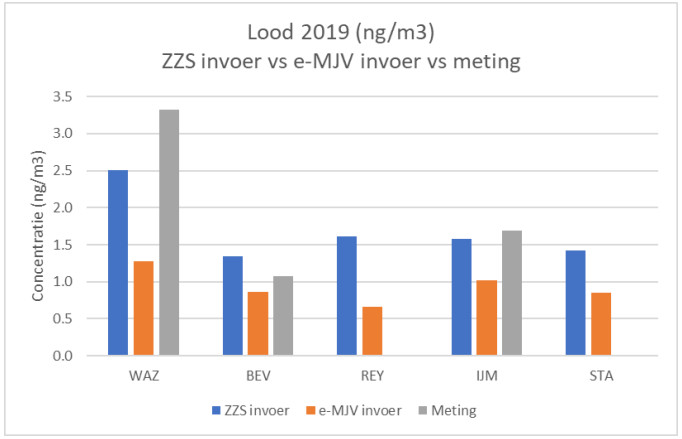

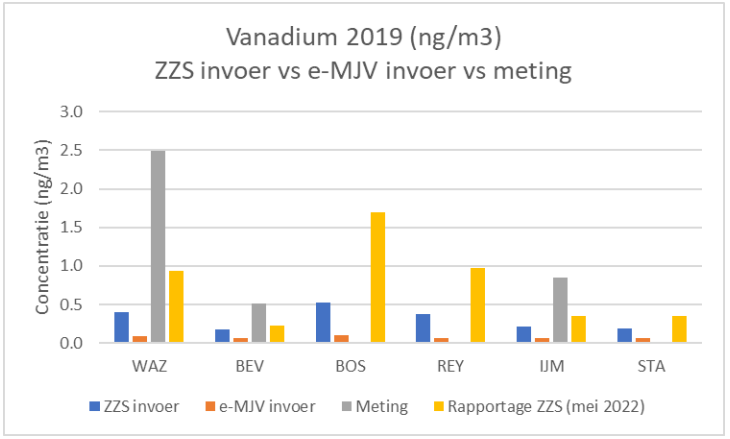

In geel de getallen uit de rapportage van ESC.

Samenvatting PAK (BaP)

- De totale emissie van BaP rond kooks1 en kooks2 is in het e-MJV van Tata redelijk gelijk aan de invoer van Tata in de laatste ZZS-berekening.
- De hoogte van de emissiepunten van BaP rond kooks1 en kooks2 is in de Tata invoer voor de laatste ZZS-berekening circa de helft lager dan in het e-MJV van Tata. Dit scheelt tot een factor 3 in de berekende concentraties op de meetpunten.
- Nagenoeg alle emissie wordt op 8.6 m (KF1) of 17.6 m (KF2) uitgestoten zonder warmte inhoud. In het e-MJV is de uitstoothoogte 40 m icm warmte inhoud (dat zou een effectieve uitstoothoogte van 80-100 m kunnen zijn).
- De resultaten van de laatste berekeningen van ESC/Tata met Stacks+ voor BaP kunnen goed met ISL3a worden gereproduceerd.

Samenvatting PAK (IND/BGP)

- In het e-MJV van Tata is meer dan 95% van de emissies voor IND/BGP toegekend aan een enkele 150 meter hoge schoorsteen icm warmteinhoud.
- In de Tata invoer voor de laatste ZZS-berekening is meer dan 95% van de emissies voor IND/BGP toegekend aan ruim honderd punten op de hallen van kooks1 en kooks2, op hoogtes van 8-22 meter en zonder warmteinhoud.
- De totale emissie van IND is in de Tata invoer voor de laatste ZZS-berekening bijna 3 keer hoger dan eerder, voor BNP is dat bijna een factor 2.
- De verhoudingen IND/BaP en BGP/BaP lijken anders in de beide invoersets (e-MJV versus ZZS).
- De rapportage van ESC suggereert dat de nieuwe verdeling van de emissies ook niet in de eerdere ZZS-studie (van december 2020) zat.
- De resultaten van de laatste berekeningen van ESC/Tata voor IND kunnen goed met ISL3a worden gereproduceerd.

Samenvatting PAK (IND/BGP)

- In de studie van het RIVM werd gemeld dat "*De berekende onderschatting varieert van circa een factor 10 (BaP) tot meer dan een factor 1000 voor de stoffen IND en BGP. "*.
- Voor BGP/IND zijn de met de laatste invoer van Tata berekende concentraties aanzienlijk hoger dan met de e-MJV invoer van Tata.
- Belangrijke redenen zijn:
  - De totale emissies van BGP/IND zijn in de nieuwe invoer factoren 2-3 hoger dan e-MJV opgave;
  - De emissies zijn grotendeels op andere locaties;
  - De emissies zijn grotendeels op 8,6 en 17,6 meter ipv bijna geheel op 150 meter;
  - Er is nauwelijks warmteinhoud.

- **Er is in de in mei gerapporteerde berekeningen, volgens het RIVM, voor PAK feitelijk sprake van een andere/nieuwe set invoer.**

Samenvatting Metalen (V, Pb)

- De totale emissie van V in de invoer van Tata voor het e-MJV bedraagt circa 2/3 van die in de invoer van Tata voor de laatste ZZS-berekening.
- De verdeling van emissies in beide sets verschilt.
- De invoer voor ISL3a lijkt in enkele gevallen buiten de grenzen te vallen die binnen het gebruik van het NNM voor die parameter gelden, bv verhouding schoorsteendiameter / hoogte < 0.2 .
- De resultaten van de laatste berekeningen voor V met de laatste invoer van Tata kunnen niet goed met ISL3a en OPS worden gereproduceerd.
- Met de invoer van de laatste ZZS-studie (mei 2022) kunnen de door Tata berekende Pb concentraties met OPS redelijk gereproduceerd worden. De nieuw berekende concentraties komen goed overeen met gemeten concentraties.

Conclusies (1/2)

- Er zijn zoveel veranderingen tussen de emissie data die Tata via het e-MJV heeft gerapporteerd en via de laatste ZZS-berekening, dat dit (deels) tot een significant andere invoerset leidt.
- De verschillen in berekende concentraties komen, vooral voor PAK, door deels grote en significante verschillen in zowel de emissies, de bronlocaties als de bronkenmerken tussen het e-MJV van Tata en de invoer van Tata voor de laatste ZZS-berekening.
- Er is in de laatste berekeningen voor 2019 een betere overeenkomst tussen de berekende en gemeten concentraties metalen en PAK op de meetpunten dan eerder het geval was, of de laatste invoer daarmee “gevalideerd”, “goed” of “correct” is kan het RIVM niet beoordelen.”
- De betere overeenkomst maakt de invoer voor de laatste berekeningen vanuit de metingen meer plausibel, echter een expliciete validatie/autorisatie van de gegevens is sterk aan te bevelen.

Conclusies (2/2)

- De resultaten van de laatste berekeningen van Tata voor 2019 kunnen voor BaP en IND en lood goed met ISL3a/OPS worden gereproduceerd.
- De resultaten van de laatste berekeningen van Tata voor 2019 kunnen voor V niet goed met ISL3a en OPS worden gereproduceerd. De resultaten van alle berekeningen verschillen nog redelijk van de gemeten concentraties.
- Uit de nieuwe bronkenmerken lijkt opgemaakt te kunnen worden dat bij de kooksfabrieken alle verontreiniging via kleppen, vulgaten e.d. de fabriek verlaat en niet via controleerde afvoerkanalen. Als dat zo is, hoe kunnen dan interventies gepleegd worden op emissiereductie (bijvoorbeeld afgasreiniging versus aanpassing van het proces)?
- Beoordeling van de effectiviteit van maatregelen op alleen de totale hoeveelheid emissies lijkt niet afdoende om belasting van de directe omgeving te beoordelen.

Aanbevelingen

- Het is belangrijk dat er een robuuste, openbare en inzichtelijke link wordt gelegd tussen de (complexe) fysische en chemische processen op het Tata terrein en de invoer voor de berekeningen van luchtkwaliteit.
- Het verdient aanbeveling dat Tata de invoer voor het e-MJV actualiseert.
- Ter wille van transparantie zou het goed zijn als Tata de invoer voor de berekeningen in het formaat van OPS en/of ISL3a openbaar beschikbaar maakt. Geschatte effecten van maatregelen kunnen ook op deze manier worden onderbouwd en gecommuniceerd. Voor sommige doeleinden kunnen emissiepunten in de praktijk worden gecombineerd.

Vragen ?

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

P.E. Beerman

BEL/OMB

Telefoonnummer +31235145222
beermanp@noord-holland.nl

Verzenddatum

13 JULI 2022

Kenmerk

1866229/1866236

Uw kenmerk

Betreft: Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel naar aanleiding van het RIVM rapport Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Uitkomsten expertmeetings RIVM-Tata Steel.

Op 21 januari 2022 zijn uw Staten per brief (kenmerk 1768137/1768192) geïnformeerd over het rapport "Onderzoek naar de herkomst van neergedaald stof en stoffen in de lucht in de IJmond regio" (hierna: het rapport) van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Uit het rapport blijkt dat een significant deel van PAK en metalen in stofdepositie en in de lucht in de IJmond afkomstig is van het terrein van Tata Steel. Het rapport geeft ook aan dat er een duidelijk verschil is tussen wat enerzijds aan PAK en een aantal metalen wordt gemeten in het luchtmeetnet IJmond en anderzijds wat er op basis van berekeningen met onder meer de gegevens uit het elektronische milieujaarverslagen (e-MJV's) van Tata Steel wordt verwacht. Deze constatering heeft geleid tot veel discussie en vragen. Het RIVM heeft in haar rapport mogelijke verklaringen opgenomen voor dit verschil, maar deze niet verder bestudeerd, omdat het geen onderdeel uitmaakte van het onderzoek.

Afgelopen maanden hebben op initiatief van de provincie Noord-Holland twee expertmeetings plaatsgevonden om het geconstateerde verschil nader te verklaren. Aanwezig bij deze twee expertmeetings waren het RIVM, het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W), Tata Steel, de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZGK), de Inspectie Leefomgeving en Transport (IL&T).

Met deze brief informeren wij uw Staten over de uitkomsten van deze expertmeetings.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Kernboodschap

De conclusie die getrokken kan worden op basis van de expertmeetings is dat partijen een beter inzicht hebben in de factoren die het verschil verklaren tussen wat er enerzijds in het luchtmeetnet aan PAK en een aantal metalen wordt gemeten en anderzijds wat er op basis van berekeningen met de e-MJV's van Tata Steel wordt verwacht.

Meten en berekenen in het RIVM rapport

Rondom Tata Steel staat een luchtmeetnet waarmee de luchtkwaliteit in de omgeving wordt *gemeten*, onder andere op de aanwezigheid van PAK en verschillende metalen. Deze metingen geven een goed en betrouwbaar beeld van de aanwezigheid van stoffen.

Tata Steel rapporteert ook haar emissie jaarlijks in het e-MJV. In het e-MJV staan verschillende zaken. De hoeveelheid emissie, maar ook kenmerken van de bron waar uitstoot plaatsvindt. De hoogte van een schoorsteen is bijvoorbeeld een bronkenmerk. Hoe de gegevens in deze rapportage tot stand komen, is gebonden aan allerlei nationale wet- en regelgeving. Deze wet- en regelgeving bepaalt wat en hoe moet worden gemeten en hoe moet worden gerapporteerd.

Het RIVM heeft in haar rapport met een rekenmodel *berekend* wat je aan stoffen verwacht te vinden op basis van de e-MJV gegevens op de meetlocaties van het luchtmeetnet. En dit vergeleken met wat daadwerkelijk gemeten *wordt* met het luchtmeetnet.

Tijdens de expertmeetings is alleen gekeken naar drie specifieke PAK stoffen, te weten benzo[a]pyreen (BaP), benzo[g,h,i]peryleen (BgP) en indeno[1,2,3-cd]pyreen (IND). Voor de twee stoffen BgP en IND zijn in het RIVM rapport namelijk de grootste verschillen geconstateerd.

Gebleken is dat het geen wezenlijk verschil maakt welk rekenmodel er wordt gebruikt. De metingen in het luchtmeetnet staan ook niet ter discussie. De verklaring moet vooral worden gezocht in de gegevens, die voor de berekening in het rekenmodel worden ingevoerd.

Er is een vergelijking gemaakt tussen de gegevens zoals gebruikt in het RIVM-rapport op basis van het e-MJV en de gegevens van de Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) inventarisatie van Tata Steel voor het jaar 2019. Tata Steel heeft op basis van inzichten uit de eerste expertmeeting, de ZZS-inventarisatie nog eens kritisch bekeken voor de onderverdeling van de twee stoffen IND en BgP binnen de som PAK en deze aangevulde ZZS-inventarisatie gebruikt voor deze vergelijking. Deze aangevulde versie wijkt af van de door de OD NZKG beoordeelde ZZS-inventarisatie. De bronkenmerken van met name hoogte van de bron, warmte inhoud (temperatuur van de uitstoot) en de verdeling van de emissie over de bronnen verschillen van elkaar in het e-MJV en de ZZS-inventarisatie.

Het e-MJV bevat voor wat betreft de hoeveelheid uitstoot op de in de expertmeeting onderzochte specifieke PAK's-Stoffen BgP en IND een onderschatting ten opzichte van de door Tata Steel aangevulde ZZS-

inventarisatie voor 2019. Als in de berekening voor BgP en IND de gegevens uit deze aangevulde ZZS-inventarisatie worden gebruikt in plaats van die uit het e-MJV dan is het verschil tussen gemeten concentraties en berekende concentraties van deze stoffen vele malen kleiner.

Voor een uitgebreide weergave van de conclusie en de constateringen van de expertmeetings, verwijzen we naar bijlage 1.

Reactie en vervolgstappen van Gedeputeerde Staten

Dankzij de expertmeetings kunnen wij de verschillen tussen de gemeten en de berekende concentraties grotendeels verklaren. De uitgangspunten van het e-MJV en de ZZS inventarisatie verschillen van elkaar. Dit leidt tot andere uitkomsten van de berekeningen. De ZZS inventarisatie is nauwkeuriger en completer, omdat hier andere eisen aan worden gesteld, zoals het rapporteren van alle PAK's in plaats van een specifieke stoffenlijst met een ondergrens. Daarnaast wordt in de ZZS-inventarisatie naar meer detail gevraagd dan in het e-MJV. Hierin ligt ook de verklaring voor de geconstateerde onderschatting in het e-MJV van de PAK stoffen BgP en IND. Op basis van de gegevens van de aangevulde ZZS inventarisatie is het verschil tussen berekenen en meten daardoor kleiner voor het jaar 2019.

Op basis van de inzichten die zijn opgedaan tijdens de expertmeetings voor de stofgroep PAK's zullen wij als bevoegd gezag een aantal vervolgstappen nemen.

1. **Actualisatie gegevens e-MJV 2021 door Tata Steel conform afspraak gemaakt in de expertmeeting;**

In de beoordeling van het e-MJV 2021 is door de OD NZKG opgenomen dat Tata Steel het e-MJV zoveel als mogelijk actualiseert op basis van de nieuwste inzichten opgedaan in de ZZS-inventarisatie. Daarmee wordt hetgeen wat in het e-MJV en de ZZS-inventarisatie wordt gerapporteerd, zoveel mogelijk gelijk getrokken. Dit sluit aan bij de aanbeveling van het RIVM om de informatie over de uitstoot van bronnen op het terrein van Tata Steel te verbeteren en deze op een transparante manier te ontsluiten.

Met het uitvoeren van deze vervolgstap doen wij als bevoegd gezag een extra toets op de kwaliteit van de door Tata Steel aangeleverde informatie met betrekking tot de PAK's en zorgen wij ervoor dat hernieuwde inzichten opgedaan op basis van de expertmeetings worden geborgd.

2. **In gesprek met het Rijk over het wettelijk stelsel registratie emissies;**

Afgelopen januari hebben wij het Ministerie van IenW gevraagd te kijken naar het huidige wettelijk stelsel voor de registratie van emissies. Geconstateerd is dat dit stelsel niet voldoet als de doelstelling is om deze gegevens ook voor bronherleiding te gebruiken. Tevens is niet

duidelijk wat de implicaties zijn van eventuele wijzigingen. Hierop zijn inmiddels stappen gezet. In het kader van het ZZS-traject zijn wij in gesprek met het ministerie van IenW. Die gesprekken lopen constructief en blijven wij continueren. Daarnaast heeft het Rijk aangegeven in de brief aan de Tweede Kamer van 3 juni jl. (Kamerstuk 22343, nr. 330) dat voor de informatieplicht ZZS een database wordt ingericht. Hiermee ontstaat beter zicht op de daadwerkelijke ZZS-emissies.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

3 bijlage(n)

Bijlage 1: Weergave expertmeeting 2

Bijlage 2: Presentatie + memo Tata Steel

Bijlage 3: Presentatie RIVM

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10399
Extern Zaak ID	1862238
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	4.a.3
Titel	Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu - Tata Steel (NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	AD/KAB

Bijlagen
brief aan PS over Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	18 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

Begin 2022 zijn er bij de provincie Noord-Holland drie verzoeken ingediend over vergunningen die zijn verleend aan Tata Steel. Eén verzoek houdt relatie met de natuurvergunning van Tata Steel en gehele of gedeeltelijke intrekking hiervan. Twee verzoeken relateren aan de omgevingsvergunning milieu. Het gaat om aanscherping met betrekking tot NOx (Stikstofoxiden) en SO2 (Zwaveldioxide). Daarnaast wordt gevraagd om aanscherping van de omgevingsvergunning milieu met betrekking tot ZZS (zeer zorgwekkende stoffen) en stof. De ontwerpbesluiten zijn gereed en liggen vanaf donderdag 14 juli 2022 voor zes weken ter inzage bij de omgevingsdiensten en via www.officielebekendmakingen.nl

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
M.M. Poelman
BEL/BS

Telefoonnummer +31235144173
poelmanm@noord-holland.nl

Verzenddatum
13 JULI 2022

Kenmerk
1862238/1866672

Uw kenmerk

Betreft: Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu - Tata Steel

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp: Ontwerpbesluiten intrekkingsverzoek natuurvergunning en actualisatieverzoeken omgevingsvergunning milieu - Tata Steel. Op 8 maart 2022 en 7 juni 2022 bent u via de VTH-brief geïnformeerd over de binnenkomst van drie verzoeken. Deze verzoeken relateren aan de natuurvergunning en de omgevingsvergunning milieu van Tata Steel. In deze brief informeren wij u over de ontwerpbesluiten.

Inleiding

Wij zetten, vanuit de eigen bevoegdheden, ten volste in op aanscherping van de vergunningen van Tata Steel. Met als doel het gezonder maken van de leefomgeving. Het aanscherpen en actualiseren van vergunningen is een continue proces als gevolg van nieuwe ontwikkelingen, nieuwe normen en wetswijzigingen. Door het aanscherpen van de vergunningen worden de voorschriften van de vergunning strakker en ook beter handhaafbaar. Bij een bedrijf als Tata Steel heeft dat actualiseren en aanscherpen van de vergunningen onze prioriteit.

Constante inzet

Dit actualiseren houdt onder andere in dat bedrijven moeten voldoen aan de 'Best Beschikbare Technieken' (BBT). Nieuwe technieken zorgen ervoor dat de uitstoot van schadelijke stoffen omlaag gaan. Doordat een bedrijf moet voldoen aan deze regels, is het ook nodig om hierop de vergunningen aan te passen.
Tata Steel heeft daarnaast een minimalisatieverplichting voor 'Zeer Zorgwekkende Stoffen' (ZZS). Hiervoor is een inventarisatie door Tata

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Steel aangeleverd bij de omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG). De minimalisatieverplichting is in het Nederlandse milieurecht de plicht van een bedrijf om te proberen emissie te voorkomen of anders zoveel als mogelijk te verminderen. In vervolg op deze inventarisatie heeft Tata Steel een vermijdings- en reductieplan aangeleverd met maatregelen om de emissie van Zeer Zorgwekkende stoffen te minimaliseren. De OD NZKG heeft het vermijdings- en reductieprogramma beoordeeld. Hierover bent u recent geïnformeerd in de technische briefing op 13 juni jl. Deze uitkomst wordt weer meegenomen in het aanscherpen van de vergunning. Het Uitvoeringsprogramma Vergunningen, Toezicht en Handhaving van de OD NZKG beschrijft de algehele inzet op het gebied van milieu gerelateerd aan de VTH-taken.

De provincie Noord-Holland en de drie IJmondgemeenten (Beverwijk, Heemskerk, Velsen) hebben in 2020 het 'Programma Tata Steel 2020-2050 Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond' vastgesteld. Daarin staan ook acties om de uitstoot van stikstof door Tata Steel te verminderen. Vanuit de natuurwaarden in het kader van Natura 2000 is er dus een reden om, naast gezondheid, de uitstoot van stikstof zo veel mogelijk te beperken.
Tata Steel grenst namelijk aan twee stikstofgevoelige natuurgebieden (Noord-Hollands Duinreservaat en Kennemerland-Zuid). De provincie werkt voor deze en andere stikstofgevoelige gebieden aan een gebiedsgerichte aanpak. Provinciale Staten van Noord-Holland hebben in hun stikstofdoelen vastgesteld dat de industrie evenredig hun uitstoot moet verlagen. De provincie voert voor een provinciebrede aanpak overleg aan de haven- en industrietafel. Tata Steel maakt daarvan deel uit. Verder wordt door de Rijksoverheid gewerkt aan verschillende oplossingsrichtingen voor de stikstofproblematiek. Op 10 juni 2022 heeft de Minister voor Natuur en Stikstof de nadere uitwerking hiervoor aan de Tweede Kamer gezonden[1]. De provincie zet zich continu in voor oplossing van de stikstofproblematiek.

Procedure
In januari en februari 2022 heeft de Mobilsation for the Environment (MOB) in totaal drie verzoeken ingediend bij de omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG) en Noord-Holland Noord (OD NHN). De OD NZKG gaat over de omgevingsvergunning milieu van Tata Steel. De OD NHN gaat over de natuurvergunning.
Twee verzoeken relateren aan de omgevingsvergunning milieu. In deze verzoeken vraagt men om aanscherping met betrekking tot NOx en SO_2. Stikstofoxiden (NOx) is een verzamelnaam voor de chemische verbindingen tussen enerzijds stikstof (N) en zuurstof (O). Ze ontstaan bij de verbranding van brandstoffen op een hoge temperatuur. SO_2 is

1 https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/06/10/startnotitie-nationaal-programma-landelijk-gebied

Zwaveldioxide en komt vrij bij de verbranding van fossiele brandstoffen. Ook vraagt men om aanscherping van de omgevingsvergunning milieu met betrekking tot ZZS (Zeer zorgwekkende stoffen) en stof.
De MOB vraagt daarnaast om de gehele natuurvergunning van Tata in trekken of gedeeltelijk in te trekken.

De uitgebreide procedure uit de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is van toepassing op actualisatie van de omgevingsvergunning milieu. Er geldt zodoende een beslistermijn van zes maanden. De OD NZKG bereidt de besluitvorming van beide actualisatieverzoeken tegelijk voor.
Het intrekkingsverzoek van de natuurvergunning vraagt een inhoudelijke herbeoordeling van de effecten van de activiteit door de OD NHN. Dat betekent dat de uniforme openbare voorbereidingsprocedure (uov) van zes maanden van toepassing is.

In de VTH-brief van 7 juni hebben wij u op de hoogte gesteld van de vertraging in het besluitvormingsproces. Er is een overschrijding van de beslistermijnen. De precieze overschrijding is past vast te stellen als de definitieve besluiten genomen zijn. Gezien de complexiteit en het belang van zorgvuldigheid, is deze uitloop helaas onvermijdelijk gebleken. Na het nemen van de ontwerpbesluiten volgen zes weken voor zienswijzen. Daarna worden de zienswijzen verwerkt en volgt een definitief besluit. Het definitieve besluit staat zes weken open voor beroep.

Ontwerpbesluit milieu
Zoals hierboven vermeld, heeft het aanscherpen en actualiseren van de vergunningen van Tata Steel de prioriteit. Voor de besluitvorming op de twee verzoeken zijn alle aanscherpingen en actualisaties op een rij gezet. De MOB verzoekt om de omgevingsvergunning te actualiseren en aan te scherpen en benoemt specifieke percentages van reducties. Het ontwerpbesluit gaat in op alle actualisaties en aanscherpingen die nu al hebben plaatsgevonden of in de toekomst zullen plaatsvinden. De twee actualisatieverzoeken omvatten meerdere deelverzoeken. De reactie hierop leest u hieronder.

Conclusie is dat de omgevingsvergunning van Tata Steel op korte termijn voldoet aan de Best Beschikbare Technieken (BBT). De betreffende actualisatie is ofwel al geformaliseerd in de omgevingsvergunning, dan wel in voorbereiding[2] of niet vereist.
Daarom is het niet mogelijk de emissie van stof, NO_x en SO_2, op grond van de geldende wet- en regelgeving (art. 2.31, eerste lid, onder b van de Wabo) verder te reduceren. De wettelijke systematiek voor milieu

[2] De besluiten met betrekking tot de BBT conclusies 13-15 (Monitoring in monitoringsproject) en BBT-conclusie 44 worden voorbereid. In 2022 gaan wij alle monitoringsbesluiten voor de verschillende werkeenheden publiceren. Voor BBT-conclusie 49 is op 16 mei 2022 een definitief besluit gepubliceerd.

richt zich namelijk op emissiegrenswaarde per stof per bron. De OD NZKG kan daarom, vanwege het ontbreken van de juridische basis, niet tegemoet komen aan de verzochte reductiepercentages voor de gehele inrichting. Om deze reden wijst de OD NZKG het verzoek om actualisatie van de omgevingsvergunning af, waarbij een reductie wordt gevraagd van 80% voor de emissies van NO_x en SO_2 en 90% voor stof.

Verzoek revisievergunning
Tevens wordt het verzoek afgewezen als het gaat om een revisievergunning. Een revisievergunning is een speciale bevoegdheid om de omgevingsvergunning te wijzigen. Het bevoegd gezag vervangt met deze bevoegdheid meerdere oude omgevingsvergunningen door één omgevingsvergunning. Onze ervaring leert dat een dergelijke procedure door allerlei nieuwe ontwikkelingen (intern en extern) wordt ingehaald en doorkruist. Bovendien biedt de nieuwe Omgevingswet (verwachte datum van inwerkingtreding 1 januari 2023) geen handvatten meer tot het verlangen van een revisievergunningaanvraag van het bedrijf. Alleen ambtshalve kan een dergelijke vergunning nog worden opgelegd, waarbij het primair gaat om een soort administratieve herschikking. Een zogenaamde nietjesvergunning.
De OD NZKG ziet meer in een actualisatie per werkeenheid (activiteit). Per werkeenheid de benodigde voorschriften actualiseren, zorgt ervoor dat de geldende verplichtingen helder en gemakkelijk zijn terug te vinden. Dit sluit ook beter aan op de systematiek onder de Omgevingswet. Binnen de OD NZKG wordt tevens gewerkt aan een dynamisch overzicht van alle vergunningvoorschriften. Het zogenaamde 'eData Loket'. Hierbij zal het mogelijk zijn om digitaal een fabriek van Tata Steel aan te klikken en een overzicht te krijgen van de relevante voorschriften.

Verzoek reductie ZZS en verankeren minimalisatieverplichting
Als laatste ligt er een verzoek voor de reductie van Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) met 99% en het verankeren van de minimalisatieverplichting voor ZZS in de vergunning. De OD NZKG merkt hierbij het volgende op. Op 30 september 2021 heeft Tata Steel een vermijdings- en reductieprogramma (VRP) ingediend. Daarin wordt omschreven welke maatregelen genomen zullen worden om ZZS te reduceren en welk rendement het oplevert. OD NZKG heeft het VRP op 5 april 2022 goedgekeurd. Hierover zijn PS per brief op 8 april jl. geïnformeerd en op 13 juni jl. bijgepraat via een technische briefing. Voor de verwachte reductie van ZZS verwijzen wij naar de beoordeling van het door Tata Steel ingediende VRP.
Na realisatie van de voorgestelde maatregelen voldoet Tata Steel aan de minimalisatieverplichting conform het Activiteitenbesluit (artikel 2.4) voor de periode 2020-2025. Daarnaast is de minimalisatieverplichting voor ZZS 'naar de lucht' algemeen en rechtstreeks van toepassing (op grond van artikel 2.4, tweede lid, van het Abm). Dit is in tegenstelling

tot ZZS in water of de bodem. Dat wordt wél via de vergunning geregeld. Dit is de reden waarom ZZS 'naar de lucht' niet extra gereguleerd hoeft te worden in de omgevingsvergunning milieu. In het ingediende VRP van Tata Steel zijn maatregelen opgenomen om invulling te geven aan de minimalisatieverplichting. Deze maatregelen worden verankerd in (maatwerk) voorschriften door de OD NZKG. Dit levert een reductiepercentage op van ZZS. De OD NZKG wijst zodoende het verzoek, om reductie van ZZS met 99% en het verankeren van de minimalisatieverplichting voor ZZS in de vergunning, dan ook af.

Ontwerpbesluit natuur
De natuurvergunning is in 2016 op de juiste gronden verleend en er is geen sprake van strijd met wettelijke voorschriften en overtreding van de Wet natuurbescherming. Voor het onderdeel over de natuurmaatregelen geldt dat door de provincie Noord-Holland al veel maatregelen zijn uitgevoerd in de Natura 2000-gebieden die negatief beïnvloed worden door de stikstofdepositie vanuit de inrichting van Tata. In het ontwerpbesluit wordt zodoende het verzoek tot intrekking van de gehele natuurvergunning voor Tata Steel afgewezen.

Op basis van berekeningen en een toets op juridische houdbaarheid is vastgesteld dat op een aantal punten, binnen de huidige natuurwetgeving, de bestaande natuurvergunning uit 2016 aangescherpt kan worden. Dat geldt op dit moment voor concrete maatregelen die bij de stationaire bronnen (fabrieken) al effectief zijn. Dit gaat om de twee kooksfabrieken en de nieuwe warmbandoven. Door de maatregelen daalt de emissie jaarvracht (uitstoot per stof per jaar) van met name NOx en kan deze lager worden vastgesteld in de natuurvergunning.

Aanscherping stikstofplafond
Het aanscherpen betekent concreet dat deze ruimte niet meer gebruikt kan worden voor (andere) productieprocessen van Tata Steel (intern salderen) en ook niet gebruikt kan worden voor andere projecten als externe saldering. Het stikstofplafond van Tata wordt namelijk naar beneden bijgesteld. Dit komt ten gunste van de natuur. Het naar beneden bijstellen van de jaarvracht zal direct ingaan op basis van de maatregelen bij de twee kooksfabrieken. De nieuwe warmbandoven is al in gebruik, maar er loopt op dit moment beroep tegen het besluit. De verwachting is echter dat de nieuwe oven (binnen afzienbare tijd) alsnog vergund kan worden. Daarmee wordt de bijstelling in de natuurvergunning ook effectief.

Groen staal route
Het is ten zeerste van belang dat er ruimte is en blijft voor de vergroening van de staalproductie, omdat juist de transitie naar groen staal ervoor zorgt dat de leefomgeving gezonder wordt. De uitstoot van

de pelletfabriek zal door verduurzaming (middels de DeNox-installatie) in 2025/2026 aanzienlijk afnemen. Tegen die tijd wordt de natuurvergunning opnieuw tegen het licht gehouden. In 2026 staat namelijk een actualisatie op de planning. Op dat moment kan op basis van de actuele informatie een afgewogen besluit worden genomen over de emissieruimte die ontstaat als gevolg van de maatregel bij de pelletfabriek.

Nieuwe voorschriften
Ook voor mobiele bronnen geldt dat een reductie behaald kan worden. De jaarvracht wordt hierop aangepast. Voor een deel van de mobiele bronnen op het terrein dient Tata Steel op korte termijn in beeld te brengen welke aanscherping verder mogelijk is. Mobiele bronnen zijn onder andere de werktuigen, vrachtwagens, schepen en locomotieven. De uitstoot daarvan slaat neer op de naastgelegen natuurgebieden en dient zoveel als mogelijk te worden beperkt. Hieronder volgt een samenvatting van de nieuwe voorschriften die in het ontwerpbesluit worden opgenomen ten aanzien van de mobiele bronnen, monitoring en jaarrapportage en mitigatie van stikstof.

Voorschriften mobiele bronnen
Mobiele werktuigen, auto's en vrachtwagens zijn bij vervanging verplicht van een milieuvriendelijkere klasse. Tata Steel dient daarnaast aan te geven of er een walstroomvoorziening voor zeeschepen gerealiseerd kan worden en hoeveel zeeschepen in 2030 hier gebruik van kunnen maken. Walstroomvoorziening is een aansluiting op het elektriciteitsnet van de wal. Ook dienen schepen (gebouwd op of na 1 januari 2021) die aanleggen bij het terrein van Tata Steel te voldoen aan de emissie-eisen gesteld door Nitrogen Emission Control Area (NECA). Deze eisen zijn namelijk op 1 januari 2021 ingesteld voor de Noordzee. Binnen een jaar dient er een plan te liggen voor vervanging van alle locomotieven binnen een termijn van vijf jaar. Hetzelfde geldt voor de cv-ketels. Binnen een jaar dient er een plan te liggen voor vervanging van de ketels binnen vijf jaar door nieuwe emissie-armere exemplaren, of door warmtepompen.

Voorschriften monitoring en jaarrapportage
Extra voorschriften worden toegevoegd aan de natuurvergunning van 2016 voor de monitoring en jaarrapportage van stationaire en mobiele bronnen. Het verplichte elektronisch milieujaarverslag gaat alleen over stationaire bronnen. Er geldt geen wettelijke verplichting om de emissies van NOx en NH3 vanuit mobiele bronnen bij te houden. Die verplichting wordt voorgeschreven in het ontwerpbesluit.

Voorschriften mitigatie stikstof
Daarnaast worden voorschriften voor mitigatie aan de natuurvergunning toegevoegd. Tata Steel dient binnen een jaar in afstemming met de

provincie en terreinbeherende organisaties een inventarisatie uit te voeren voor aanvullende natuurbeheermaatregelen. Die inventarisatie moet resulteren in een uitvoeringsplan met o.a. de te nemen maatregelen, inclusief planning, raming van de kosten en een overeenkomst tussen Tata en de provincie voor de uitvoering van het plan.

Tot slot

De omgevingsvergunning milieu en de natuurvergunning vullen elkaar aan in de gestelde wettelijke eisen. Vanuit de invalshoek milieu wordt onder andere gekeken naar het terugdringen van 'Zeer Zorgwekkende Stoffen' (ZZS) en het voldoen aan de 'Best Beschikbare Technieken' (BBT). Vanuit de invalshoek natuur wordt gekeken naar het beheersen van de effecten van stikstof op de natuur. Met de aanscherpingen en maatregelen bij elkaar, streven wij naar een zo strak mogelijke vergunningverlening binnen de geldende wetgeving. Met als doel het gezonder maken van de leefomgeving.

De ontwerpbesluiten liggen vanaf 14 juli 2022 ter inzage bij de omgevingsdiensten en via www.officielebekendmakingen.nl. Dit is voor een termijn van zes weken. Daarna worden de zienswijzen verwerkt en volgt een definitief besluit. Hetgeen hierboven beschreven is, is zodoende nog niet het definitieve besluit. Vanzelfsprekend informeren wij u over de definitieve besluiten.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10517
Extern Zaak ID	1858137
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	4.a.4
Titel	Tata/klimaat: Brief aan PS herziene Expression of Principles Tata Steel (c-agenda NLG & RWK 5-9-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Expression of Principles Tata Steel 15 juli 2022 ondertekend.pdf
Brief aan PS over herziene Expression of Principles Tata Steel.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	1 augustus 2022
Ruimte Wonen en Klimaat	5 september 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

Op 30 maart 2021 hebben het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en Tata Steel samen een “Expression of Principles” (EoP) ondertekend over de reductie van CO2, milieu en innovatie projecten. Door het besluit van Tata Steel om af te zien van grootschalige Carbon Capture and Storage en direct te kiezen voor een nieuwe manier van staal maken is de EoP herzien. De provincie heeft op 15 juli 2022 de EoP mee ondertekent omdat de herziene versie meer inhoud bevat die op het taakveld ligt van de provincie. Provinciale Staten worden hier over geïnformeerd.

AMENDED AND RESTATED EXPRESSION OF PRINCIPLES

DATED AS OF JULY 15, 2022

AS ENTERED INTO BETWEEN

1. TATA STEEL NEDERLAND B.V., REPRESENTED BY MR. J. VAN DEN BERG;

2. THE MINISTER OF ECONOMIC AFFAIRS AND CLIMATE POLICY OF THE NETHERLANDS, ACTING AS ADMINISTRATIVE BODY AND AS REPRESENTATIVE OF THE STATE OF THE NETHERLANDS, REPRESENTED BY MRS. M.A.M. ADRIAANSENS;

3. THE STATE SECRETARY OF INFRASTRUCTURE AND WATER MANGAGEMENT OF THE NETHERLANDS, ACTING AS ADMINISTRATIVE BODY AND AS REPRESENTATIVE OF THE STATE OF THE NETHERLANDS, REPRESENTED BY MRS. V.L.W.A. HEIJNEN;

AND

4. GEDEPUTEERDE STATEN, THE PROVINCIAL EXECUTIVES OF THE DUTCH PROVINCE NORTH-HOLLAND, ACTING AS ADMINISTRATIVE BODY AND AS REPRESENTATIVE OF THE DUTCH PROVINCE NORTH-HOLLAND, REPRESENTED BY MR. J. OLTHOF

ON

COOPERATION IN THE REDUCTION OF CO_2 EMISSIONS AS WELL AS ENVIRONMENTAL AND INNOVATION PROJECTS, AND IN THE ADDRESSING OF PUBLIC CONCERNS

W I T N E S S E T H:

1 - WHEREAS, Tata Steel Nederland B.V. (jointly with its subsidiaries, "**TSN**") and the Minister of Economic Affairs and Climate Policy of the Netherlands ("**EZK**") entered into an Expression of Principles dated March 30, 2021 (the "**Original EoP**");

2 - WHEREAS, each of the State Secretary of Infrastructure and Water Management of the Netherlands ("**SoI**", jointly with EZK representing the Dutch Government) and the Provincial Executive of Public Health and Environment of the Dutch Province North-Holland ("**PEPHE**" and jointly with EZK and SoI, the "**Governmental Parties**" and, together with TSN, the "**Parties**") have over the past year obtained an increased role in the matters covered by the Original EoP;

3 – WHEREAS, with a view to the above, the Parties now wish to, hereby, update, amend, restate and replace the Original EoP, in its entirety, as reflected herein;

4 - WHEREAS, although TSN operates in IJmuiden one of the most efficient steel sites in Europe and is a steel industry top 10% lowest CO_2 emitter per tonne of steel among blast furnace-based steelmakers globally, according to research done by World Steel Association in 2018, TSN is also one of the largest industrial CO_2 emitters in the Netherlands and has the ambition to substantially reduce these emissions;

5 – WHEREAS, the Dutch Climate Agreement (*Klimaatakkoord*; the "**Dutch Climate Agreement**"), policy targets and the European Climate Law will require further efforts to achieve obligations of the Paris Agreement;

6 – WHEREAS, TSN wishes to acknowledge its responsibility to work now towards the achievement of CO_2 neutrality by 2050 (subject to its further ambition as laid down in recital 7 below) and to contribute to the national 2030 CO_2 reduction target as per the most recent Dutch Government coalition agreement (*Coalitieakkoord*; such most recent coalition agreement, as presented on 15 December 2021, the "**Coalition Agreement**") in the Netherlands, while at the same time reducing its impact on the environment, and that it is endeavouring to address health concerns from local residents. In the short term, TSN therefore is in the process of executing the Roadmap+ programme, while for the mid- and longer term TSN is willing to discuss further reduction ambitions;

7 – WHEREAS, TSN is committed to transition on a path towards clean, green and circular steel production, and is now accelerating its own ambition to achieve CO_2 neutrality of the IJmuiden operations by 2045, rather than 2050;

8 – WHEREAS, the Parties believe that TSN is well positioned to remain one of the most competitive and sustainable steel production sites in the EU focusing on high-end steel products;

9 – WHEREAS, TSN is a steel producer based in IJmuiden with ~ 11,000 employees in the Netherlands, with an output of 6.6 MT in 2021 steel for sectors like automotive, manufactured goods, packaging and construction;

10 – WHEREAS, this output approximately equals the national consumption of steel in the Netherlands (~ 6.4 MT in 2021 according to World Steel Association);

11 – WHEREAS, the Parties believe that TSN is of strategic importance to the Netherlands, the IJmond region and the metropolitan region of Amsterdam;

12 – WHEREAS, according to a research report published by Oxford Economics in July 2019, TSN delivers an economic contribution of EUR ~ 7.1 bn Gross Value Added to the Dutch economy (~ 1% of economy) and ~ 86,000 jobs in the Netherlands (~ 1% of the Netherland's total), of which ~ 11,000 direct, ~ 47,000 indirect and ~ 28,000 induced jobs;

13 – WHEREAS, the Parties believe that TSN forms a key pillar for manufacturing and industry in the Netherlands and industrial supply chains across the EU, being recognised as a "Manufacturing Lighthouse" by the World Economic Forum (recognition for state-of-the-art facilities that serve as world leaders in how to successfully adopt and integrate the cutting-edge technologies of the Fourth Industrial Revolution), a top 5 manufacturing employer in the Netherlands (as researched by De Volkskrant in February 2020) and a major materials supplier to various industries, ensuring diversity of the Dutch economy beyond services, and that TSN is a knowledge and innovation hub for a strategic sector, providing a backbone of materials science in the Netherland as well as, according to Keuzegids published in March 2020, the highest ranked MBO school in the Netherlands for process technology;

14 – WHEREAS, the Parties recognise TSN's unique location, configuration and infrastructural connections (e.g., access to offshore wind, connections to electricity and natural gas, the prospective hydrogen backbone connection, and a deep sea port allowing for import of iron ore, scrap and other imports, e.g. potentially hydrogen carriers, and for export of steel), allowing TSN to be a producer of high quality steel serving high-end technology markets;

15 – WHEREAS, apart from decarbonisation projects, TSN is seeking to strengthen its presence in the high-end steel market through the implementation of an innovation plan (STAR), introducing new products and increasing downstream capacity;

16 – WHEREAS, according to World Steel Association, the steel industry accounts worldwide for 8% of CO_2 emissions and TSN accounts in the Netherlands for 7.5% of CO_2emissions, and it is generally accepted that the steel industry is a hard to abate sector;

17 – WHEREAS, TSN has the ambition to achieve its CO_2 reduction by 2030 in line with the Dutch Climate Agreement and the Coalition Agreement, and is investigating the feasibility to increase such reduction from 35% to 40%, thereby reducing CO_2 emissions by up to 5 MT/a by 2030 (against the baseline of 12.6 MT/a), which would exceed TSN's proportional share of the industry target under the Coalition Agreement, and investigating further breakthrough options for more, which would potentially lead to TSN further exceeding its proportional share of the industry target under the Coalition Agreement, whereby the higher the level of the ambition is set the higher the level of the required support and facilitation is expected to be needed to realise the ambition, and the Governmental Parties are investigating how to best support the ambition through among others generic and tailor made support instruments within the boundaries of the law and as far as in their control;

18 – WHEREAS, TSN is aiming to ensure its long-term contribution to decarbonisation and circularity, the Dutch economy and the IJmond region, whereby it makes an effort to (i) decarbonise its own operations by 2045 while it has the ambition to surpass the current climate goals for 2030, (ii) continue operations in IJmuiden, where it is improving its competitive position through execution of a transformation program, (iii) continue its innovation program (STAR) and strengthen the level of involvement in Dutch society in the area of technology, innovation, sustainability etc., and (iv) continue to reduce environmental issues, and address public concerns;

19 – WHEREAS, based upon, among other things, FNV's green steel plan, broader stakeholder input and preliminary conclusions of the independent research conducted by consultancy agency Roland Berger in August 2021, TSN announced on 15 September 2021 that it would be abandoning its previously announced decarbonisation route involving large scale CCS as an intermediate technology and that it would, going forward, be pursuing a direct decarbonisation route towards hydrogen, whereby, apart from it continuing to produce virgin steel, TSN is investigating the potential feasibility of increasing recycled content as part of the steel production process;

20 – WHEREAS, although TSN believes that the identified option of phasing out blast furnaces and replacing them by Direct Reduced Iron ("**DRI**")-based steelmaking is technically and operationally feasible to achieve the envisaged CO_2 reduction, the viability of this option is contingent on various issues, and the Parties are investigating how to contribute to the viability, including among other things adequate funding, effective options to pass-on remaining decarbonisation costs to the market and the availability of a functional infrastructure, with respect to which TSN is dependent on third parties, including the Governmental Parties;

21 – WHEREAS, noting that it will be possible to operate DRI installations using either natural gas or hydrogen, the Parties jointly aim towards maximising as soon as possible the use of green hydrogen in the DRI installations, subject to affordability and availability considerations, whereby the Parties recognise that using green hydrogen will ultimately be of importance both for maximising TSN's CO_2 reduction and environmental impact, as well as in function of pursuing the EU's strategic independence from natural gas;

22 – WHEREAS, TSN is in the process of evaluating multiple potential sources of hydrogen, considering, among other things, cost, availability and affordability, which might include the realisation of electrolysing facilities on TSN's production site to leverage the benefits of green hydrogen production with the production of steel;

23 – WHEREAS, the decarbonisation roadmap may be optimised to take into account technological, economic, political, commercial and control developments, if and when needed;

24 – WHEREAS, the Parties recognise that the innovative and transformational change of TSN's business comes with substantial risks and challenges for TSN, taking into account the impact of the geopolitical situation over time, the Governmental Parties are investigating how TSN can be supported in among others financing the decarbonisation projects (the "**Projects**"), developing a viable business case, managing financial risks of long-term commitments, timely decision-making on permit applications, addressing of NOx issues, timely availability of affordable energy carriers and required infrastructure for these energy carriers (such as natural gas, electricity and hydrogen), effectiveness of CBAM especially with respect to non-EU markets, and addressing of (EU or other) regulatory uncertainty;

25 – WHEREAS, the Governmental Parties aim to facilitate the climate transition of the industry in the Netherlands, as stipulated in the Dutch Climate Agreement, both with pricing instruments such as the carbon levy for industry and with instruments covering uneconomical parts of necessary and efficient investments, and recognise the necessity of continued involvement with industry to monitor whether the current instruments are indeed suitable and sufficient towards this end;

26 – WHEREAS, the Governmental Parties have developed a national and regional infrastructure program (CES/MIEK) to (i) take stock of all infrastructural needs for the industry, including for TSN, and (ii) take action when addressing possible bottlenecks or acceleration of infrastructural projects is desirable and possible; to this end TSN's specific energy infrastructural needs for the operation of the DRI-production process, for example for hydrogen, natural gas, and power connections, will be assessed in this program, and when possible bottlenecks occur, addressed via this infrastructure program;

27 – WHEREAS, the Governmental Parties have the objective to stimulate a well-functioning and open gas market (especially during the transition phase) and are furthermore developing a well-functioning hydrogen market in the Netherlands, which is meant to give TSN and other industries the opportunity to realise contracts for energy carriers on these markets;

28 – WHEREAS, after 2030 and on the path to CO_2 neutrality by 2045, TSN foresees two further key steps, consisting of (i) the closure of a further blast furnace and related facilities by replacing it with DRI, REF or Recycled Steel facilities as soon as reasonably feasible and viable, and (ii) achieving scope 1/2 CO_2 neutrality as soon as possible after that but at least by 2045;

29 – WHEREAS, although TSN has historically generated a positive operational cashflow, the need for decarbonisation requires TSN to invest and may result in significant incremental operational costs. Such investments and increases in operational costs cannot be covered by the existing cash flows of EU steelmakers;

30 – WHEREAS, TSN is seeking support from the Governmental Parties to cover its funding gap in relation to amongst others the unprofitable parts of its investments in decarbonisation and the Parties are in ongoing dialogue to monitor whether TSN, the Governmental Parties, or other parties are able to generate or provide funding on the basis of existing instruments in order to realise the Projects, including the possibilities of support through EU funds;

31 – WHEREAS, TSN is looking into all possible Dutch and/or EU subsidies, loans or funding alternatives in an effort to secure the viability of the Projects;

32 – WHEREAS, the Netherlands, as stipulated in the Dutch Climate Agreement, intends to support among others TSN in order to contribute to additional CO_2-reduction while taking into account European principles regarding state aid and a level playing field on the internal market. In doing so, the Netherlands aims for a level playing field both within Europe and globally and will address any concerns regarding the internal market;

33 – WHEREAS, the National Government has formulated emission reduction and health gain ambitions as formulated in the Clean Air Agreement, the National Water Program, the National Environmental Policy Framework, the National Governmentwide program Netherlands Circular towards 2050, as well as emission policy that includes the legal obligation to minimise ZZS (*zeer zorgwekkende stoffen*) emissions and inform the authorities on achieved reduction and next steps every five years;

34 – WHEREAS, TSN recognises the need to appropriately address public, environmental and health concerns, including but not limited to those expressed by local residents, at all times before start-up of, during construction of and after commissioning of the new facilities;

35 – WHEREAS, TSN has developed Roadmap+ as part of its efforts to address public, environmental, and health concerns, TSN is committed to making all efforts necessary with the aim of timely realising the anticipated improvements as reflected in such Roadmap+ programme, and TSN is consistently reviewing what alternative or additional measures might potentially be feasible in an effort to effectively realise the anticipated improvements that are envisaged to result from Roadmap+ if it were to become clear that those improvements would not otherwise materialise solely by completing the Roadmap+ programme. This is without prejudice to the fact that the government will continue to update the current permits in line with among others the Industrial Emissions Directive;

36 – WHEREAS, the Parties stress the importance of stakeholder engagement, which includes dialogue with local residents on TSN's plans, and will work jointly towards improvement;

37 – WHEREAS, the Parties acknowledge that through the execution of the Roadmap+ programme, TSN is taking a fundamental step in reducing industrial NOx emissions and recognise that it is the ambition to continuously aim for further reduction of NOx emissions;

38 – WHEREAS, the Parties attach importance to and will discuss timely and appropriate communication and reporting on TSN's transition plans, the Projects and the environmental and climate performance;

39 – WHEREAS, the Parties acknowledge that during construction and transition phases, temporary additional emissions may occur as TSN is continuing its activities, whilst aiming towards minimisation of environmental impact during these phases;

40 – WHEREAS, the Parties envisage a coordinated response by the Governmental Parties to support TSN's own efforts to successfully implement decarbonisation, innovation and environmental projects;

41 – WHEREAS, the Parties acknowledge that apart from TSN's need to continually run its current and permitted operations, also to allow for timely construction and execution of the Projects there may be NOx issues that need to be addressed. The Governmental Parties acknowledge their role to address these issues, within legal boundaries and within their purview; and

42 – WHEREAS, the Parties acknowledge that an approach to risks resulting from any delay (if it were to occur) may be agreed upon among the Parties.

Now, therefore, the Parties hereby want to lay down their common understanding that:

1. Definitions

1. The following capitalised terms used in this document shall have the following meaning:
    a. Coalition Agreement: as defined in recital 6 hereto;
    b. DRI: as defined in recital 20 hereto;
    c. Dutch Climate Agreement: as defined in recital 5 hereto;
    d. EZK: as defined in recital 1 hereto;
    e. Governmental Parties: as defined in recital 2 hereto;
    f. Original EoP: as defined in recital 1 hereto;
    g. Parties: as defined in recital 2 hereto;
    h. PEPHE: as defined in recital 2 hereto;
    i. Projects: as defined in recital 24 hereto;
    j. SoI: as defined in recital 2 hereto; and
    k. TSN: as defined in recital 1 hereto.

2. Objective

1. The objective of this document is to establish a framework for mutually beneficial cooperation between the Parties and to lay down joint views on the Projects to be realised, recognising that they are still subject to development, in order to facilitate the execution of the Projects by TSN.

3. Intentions

1. The Parties intend to closely cooperate to address the risks and challenges associated with the implementation of the decarbonisation, innovation and environmental projects as described in the above recitals, and each of the Parties intends to maximise its efforts.

2. To do so, the Governmental Parties intend to accommodate the Projects, among other things, as part of the so-called "tailor-made Approach" (*Maatwerk Aanpak*).

3. As part of such approach, the Parties intend to develop a mutual understanding, whereby all Parties aim to maximise their efforts towards the timely realisation of the decarbonisation of TSN's operations, which among other things entails investigating possibilities with regard to the necessary financing of the Projects, the possible provision of support by the Governmental Parties, managing financial risks, the availability of affordable energy carriers and required infrastructure for these energy carriers, timely decision-making on permit applications (within the boundaries of the law and assuming adequate and complete permit applications), development of low CO_2 steel production, reducing the environmental impact and continued long-term investment in the Netherlands.

4. The Governmental Parties intend to facilitate as much as possible, and within their own purview, timely decision-making on permit applications (within the boundaries of the law and assuming adequate and complete permit applications), and to address NOx and capacity issues within the boundaries of the law and as far as within the reaches of their respective control. This is without prejudice to the fact that the government will continue to update the current permits in line with among others the industrial emissions directive.

5. The Parties recognise that existing financial support mechanisms are not always suitable and sufficient to enable some of the decarbonisation projects that industries such as TSN's deploy, and the Governmental Parties aim to improve and extend these mechanisms in an effort to address this deficiency.

6. As a result of the envisaged replacement of a Blast Furnace by new technology, it will become possible to close a Cokes & Gas Plant, whereby the Parties intend to investigate the potential possibility of – as well as the conditions to be fulfilled and assistance required to facilitate – the closing first of (the larger) Blast Furnace 7 and Cokes & Gas Plant 2.

7. The Parties aim to set out in the Tailor Made Approach timeframes and conditions to phase out the applicable existing installations.

8. TSN will start an investigation towards further reduction measures for the period after completions of the Roadmap+ programme, taking into account reasonable possibilities to reduce further impact on nature and environment before 2030, including termination of installations, such as Cokes & Gas Plant 2 and/or other measures, whereby the investigation will include considerations on environmental emission reduction, impact on the global CO_2 footprint, financial viability and technical viability.

4. Key Ongoing Review Items

1. Based on the identified funding and (re)payment risks, financial impact and potential risk responses, TSN is assessing its ability to finance the Projects, and the Parties are in a dialogue to assess to what extent, where and how governmental funding or other support is necessary and appropriate in an effort to enable TSN to realise the Projects.

5. Costs

1. Each Party will bear its own costs associated with the cooperative activities intended to be carried out under this document unless the Parties decide otherwise in writing. Activities under this document are subject to the availability of appropriate funds, in conformity with budgetary provisions and the relevant laws and regulations.

6. Interpretation of this document

1. The terms of this document are solely meant to lay down the joint current understanding of, and the approach to, the Projects, possible funding options for such Projects, and next steps to be undertaken jointly in an effort to get to the realisation of the Projects.

2. The terms of this document are not legally binding and not legally enforceable upon either Party hereto.

3. This document is governed by and shall be construed in accordance with the laws of the Netherlands. Any dispute about the interpretation or implementation of this document will be resolved through consultations between the Parties.

7. Other

1. This document comes into effect on the date of the last signature and will be jointly reviewed upon written request of one of the Parties.

Signed in four (4) original copies, each in the English language.

Minister of Economic Affairs and Climate Policy

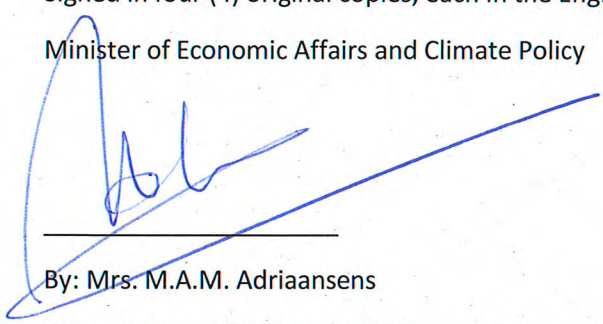

_____

By: Mrs. M.A.M. Adriaansens

Title: Minister of Economic Affairs and Climate Policy

Date:

State Secretary of Infrastructure and Water Management

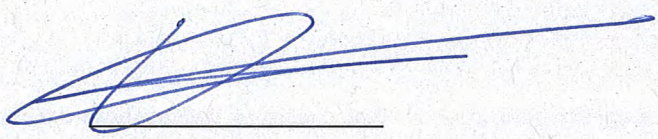

By: Mrs. V.L.W.A. Heijnen

Title: State Secretary of Infrastructure and Water Management

Date:

Provincial executive of Public Health and Environment of the Dutch Province North-Holland

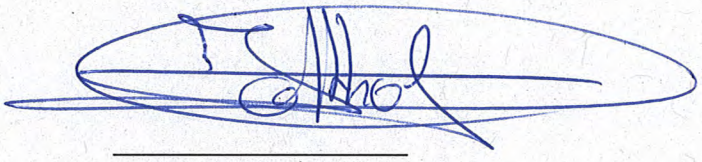

By: Mr. J. Olthof

Title: Provincial executive of Public Health and Environment of the Dutch Province North-Holland

Date:

Tata Steel Nederland B.V.

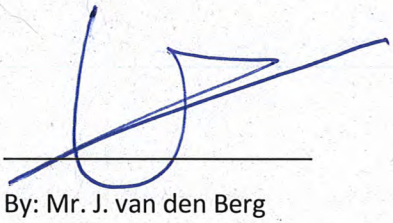

By: Mr. J. van den Berg

Title: Chairman Board of Management

Tata Steel Nederland B.V.

Date:

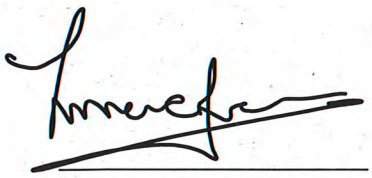

By: Mr. T.V. Narendran

Title: CEO & MD Tata Steel Limited

Date:

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
R.L. Baars
BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144550
baarsr@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

28 JULI 2022

Kenmerk
1858137/1858144

Uw kenmerk

Betreft: Herziene *Expression of Principles* Tata Steel

Geachte leden,

Op 30 maart 2021 is een *"Expression of Principles"* (hierna EoP) overeengekomen tussen het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Tata Steel waarin over en weer inspanningsverplichtingen staan opgenomen voor het behalen van klimaatdoelstellingen[1]. Deze EoP was gebaseerd op CO_2 reductie door middel van grootschalige Carbon Capture and Storage (CCS). Door het besluit van Tata Steel in september 2021 om af te zien van grootschalige CCS was de EoP aan herziening toe. Op vrijdag 15 juli 2022 is een herziene EoP ondertekend, ook door de provincie Noord-Holland. Met deze brief wordt u geïnformeerd over de herziene EoP.

De inspanningsverplichtingen van de bij de EoP betrokken partijen worden in de herziene EoP herbevestigd en zijn geactualiseerd naar het Direct Reduced Iron (DRI) productieproces als basis voor de verduurzamingsroute van Tata Steel. In de herziene EoP is ook meer aandacht besteed aan het verbeteren van de leefomgeving en het milieu in de IJmond. Verder komt de rol van provincie Noord-Holland bij de transitie van Tata Steel naar duurzaam staal maken meer naar voren. De herzien EoP is daarom ondertekend door de provincie Noord-Holland en ook door het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat (I&W).

Maatwerkafspraken
De *Expression of Principles* is een gezamenlijke uitdrukking van het belang dat Tata Steel en de overheden toekennen aan een meer duurzame en schone productie van staal in Nederland. Hoewel het document juridisch niet bindend is, is het wel richtinggevend. Het document vormt de basis voor verdere gesprekken die wij samen met de ministeries van I&W en EZK met Tata Steel voeren over de transitie naar een meer duurzame en schone staalproductie. Deze gesprekken moet resulteren in *maatwerkafspraken* met Tata Steel.

[1] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2021/03/30/afspraken-die-met-tata-steel-zijn-gemaakt-over-co2-reductie

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Vorige week is de Tweede Kamer met de "Zomerbrief Maatwerk" geïnformeerd over de huidige stand van zaken ten aanzien van het verduurzamingstraject van Tata Steel en de daarbij mogelijke overheidsondersteuning. Die brief vindt u hier[2]. Vanuit de overheid wordt daarvoor waar mogelijk (financiële) steun en versnelling geboden. Van bedrijven wordt onder andere verwacht dat zij CO_2 en stikstof uitstoot verminderen. Ook worden afspraken gemaakt over bovenwettelijke inspanningen ten gunste van de leefomgeving van omwonenden. Op bladzijde 8 t/m 10 van de bief wordt specifiek ingegaan op Tata Steel.

In de bijlage vindt u de herziene EoP die de provincie Noord-Holland, het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat met Tata Steel overeen zijn gekomen. De belangrijkste onderwerpen in de herziene EoP worden hieronder toegelicht.

CO_2-reductie
In september 2021 heeft Tata Steel aangekondigd om voor de verduurzaming van haar productieproces over te gaan van een verduurzamingsroute via CCS naar een verduurzamingsroute via het Direct Reduced Iron proces (DRI, productie van staal met behulp van eerst aardgas en later groene waterstof). Het DRI proces is een fundamenteel duurzamere en schonere manier van staal produceren. De transitie naar deze manier van staal produceren is echter ook vele malen complexer, omdat - in tegenstelling tot een verduurzamingsroute op basis van CCS - het volledige staalproductie proces hiervoor heringericht moet worden en de bestaande hoogovens vervangen moeten worden door DRI installaties.

In de nu overeengekomen EoP spreekt Tata Steel de ambitie uit om een CO_2-reductie te bewerkstelligen van 5 Mton in 2030 en te onderzoeken of deze ambitie verder aangescherpt kan worden. De 5 Mton reductie is een ambitieuze stap, die verder gaat dan het proportionele deel van de uitstoot van Tata Steel onder de in het coalitieakkoord aangescherpte CO_2-heffing. Hiermee levert Tata Steel een belangrijke bijdrage aan de realisatie van de klimaatambities uit het coalitieakkoord, ondanks dat realisatie van die ambitie met behulp van de DRI route een grote inspanning vergt.

Daarnaast is overeengekomen dat - na de beoogde vervanging van een eerste hoogoven vóór 2030 – Tata Steel zich inspant om zo snel mogelijk na 2030 een tweede hoogoven te vervangen door een DRI installatie.

Tenslotte heeft het bedrijf de ambitie voor CO_2 neutraliteit versneld van 2050, zoals in de eerste EoP stond, naar 2045 in de herziene versie.

---

[2] Kamerstuk 2022Z14884:
https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/07/08/zomerbrief-maatwerk

Leefomgeving, milieu en gezondheid
In de herziene EoP zijn aanvullende ambities opgenomen over het verminderen van de impact van het bedrijf op de leefomgeving in de IJmond. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan het verbeteren van de milieu- en gezondheidssituatie in de IJmond.

In de vorige EoP had Tata Steel zich reeds gecommitteerd om zich maximaal in te spannen voor de uitvoering van de Roadmap+. In de herziene EoP is opgenomen dat Tata Steel er naar streeft aanvullende maatregelen te nemen, mocht blijken dat de huidige maatregelen onvoldoende zijn om de doelstellingen uit de Roadmap+ te behalen.

Daarnaast is opgenomen dat Tata Steel onderzoek gaat doen naar het verder verbeteren van de milieu- en gezondheidssituatie vóórafgaand aan de transitie in 2030, bijvoorbeeld door het al eerder sluiten van bedrijfsactiviteiten, zoals de Kooksfabriek 2, en/of het uitvoeren van extra maatregelen bovenop de Roadmap+. Dit is in lijn met de recent door de Tweede Kamer aangenomen motie Hagen c.s.[3] die hiertoe oproept. Verder is vastgelegd om in een planning de tijdstippen en voorwaarden voor de uitfasering van bestaande installaties op te nemen in de definitieve maatwerkovereenkomst.

Tenslotte is een aantal zaken opgenomen dat relevant is voor de overgang naar het nieuwe productieproces. Zo streeft Tata Steel daarbij naar minimalisatie van de emissies tijdens de bouw- en ingebruikname van de nieuwe installaties. Daarnaast wordt door alle partijen het belang van een goede dialoog met omwonenden en transparante communicatie benadrukt.

Inspanningen van de overheden
Voor een duurzamer, schoner en economisch levensvatbaar Tata Steel is het van groot belang dat Tata Steel zo snel mogelijk de overstap maakt naar de nieuwe manier van staal maken met DRI installaties. Ondersteuning vanuit de overheden is hiervoor ook van belang. Waar mogelijk, wenselijk en gepast geven wij samen met de ministeries van I&W en EZK vorm aan die ondersteuning.

In de herziene EoP geven de overheden daarom aan bereid te zijn te onderzoeken hoe de plannen en projecten om het bedrijf om te vormen tot een meer duurzame en schone staalfabriek, ondersteund kunnen worden. Daartoe wordt onderzocht welke financiële ondersteuning nodig is, wordt de intentie uitgesproken voor tijdige besluitvorming over vergunningaanvragen, wordt aandacht besteed aan het stikstofvraagstuk in relatie tot deze opgave en wordt onderzocht hoe Tata Steel ondersteund kan worden om toegang te krijgen tot de benodigde (duurzame) energiedragers en de daarvoor benodigde infrastructuur.

Voor de rol en bevoegdheid van de provincie zijn met name de besluitvorming over vergunningaanvragen en het stikstofvraagstuk

[3] https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2022Z13444&did=2022D27702

relevant. Over de procedure voor de vergunningverlening bent u eerder geïnformeerd op 30 maart 2022 (kenmerk: 1796357/1796358).

Tot slot
Het doel van alle partijen is dat de plannen zo snel als mogelijk bijdragen aan de Nederlandse klimaatdoelstellingen voor 2030 en 2050 en aan het verminderen van de impact op de leefomgeving en de gezondheid van de bewoners in de IJmond. De EoP vormt daarvoor een goede basis. Het is nu zaak zo snel mogelijk tot verdere uitwerking te komen. Hiervoor is het in de eerste plaats van groot belang dat Tata Steel haar plannen verder concretiseert en uiteindelijk een goede en complete vergunningaanvraag indient. Dit is voor ons essentieel om de benodigde besluiten te kunnen nemen en het vergunningentraject zorgvuldig en zo snel mogelijk te doorlopen.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

p/v.

provinciesecretaris
H.J. Schartman

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage

Herziene *Expression of Principles* Tata Steel

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10637
Extern Zaak ID	1780446
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	4.b
Titel	Informatievoorziening VTH bij provinciale bedrijven - 2 maandelijks
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Brief aan PS over informatievoorziening VTH provinciale bedrijven.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**
Overdracht vanuit GS	5 september 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 september 2022

Toelichting

Het college van Gedeputeerde Staten informeert tweemaandelijks voorafgaand aan de vergadering van de commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid over de ontwikkelingen op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) bij bedrijven die onder provinciaal bevoegd gezag vallen. Hieronder vallen ook Tata Steel en Harsco Metals

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

R.E. Reijners

BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144957

rob.reijners@noord-holland.nl

Verzenddatum

31 AUG. 2022

Kenmerk

1780446/1892779

Uw kenmerk

Betreft: Informatievoorziening VTH provinciale bedrijven

Geachte leden,

In deze brief informeren wij u over de ontwikkelingen tot 30 augustus 2022 op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) bij bedrijven waar de provincie bevoegd gezag is.

U ontvangt deze informatie in 2022 volgens afspraak tweemaandelijks ter bespreking op de B-agenda voor de commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid. Deze informatie is op hoofdlijnen en in deze brief verwijzen we voor specifieke informatie naar de websites van de provincie en de omgevingsdiensten.

Waeles

Na het faillissement van Waeles zijn de productiefaciliteiten van het terrein verwijderd. Er kunnen rond het gieten van ijzer geen activiteiten meer worden ondernomen. Het terrein is inmiddels verkocht aan een nieuwe eigenaar. Deze heeft aangegeven de opstallen te zullen slopen. De bestaande vergunning is nog niet ingetrokken, maar het is de verwachting dat met overdracht van het terrein en de sloop van de opstallen, deze vergunning wordt ingetrokken.

Givaudan

Het ontwerpbesluit revisievergunning heeft van 20 mei tot 1 juli ter inzage gelegen. De belangrijkste ontvangen zienswijzen zijn van gemeente Gooise Meren en Looye Vastgoed/Tuincentrum Van der Roest. Beide betreffen de geurcontour, die over het planologische gebied heen valt waar woningbouwplannen zijn. Een mogelijke oplossing is vaststelling van het bestemmingsplan door de gemeente, waarbij het geurhinderniveau "aanvaardbaar" wordt verklaard. Het is nu aan de gemeente om dit mee te wegen in hun bestemmingsplan.

Bunge Lodders Croklaan

Bunge Lodders Croklaan (BLC) is voornemens een nieuwe fabriek op te richten op Hoogtij in Zaanstad. Het is de bedoeling van BLC dat de nieuwe fabriek de productie van de fabrieken in Rotterdam en Wormerveer overneemt. De OD NZKG heeft voor de nieuw te bouwen

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

fabriek in Zaanstad een vergunningaanvraag Milieu (= 1e fase omgevingsvergunning) als een vergunningaanvraag Bouw (= 2e fase omgevingsvergunning) in behandeling. Omdat BLC de fabriek in Rotterdam al heeft verkocht en afspraken heeft over de datum van overdracht, is het voor hen van belang dat de nieuwe fabriek tijdig in gebruik kan worden genomen. Ook zal de nieuwe fabriek op termijn de productie van de vestiging in Wormerveer over gaan nemen. BLC ging uit van een planning om medio december 2022 te beschikken over een onherroepelijke Omgevingsvergunning Milieu en Bouw (zowel fase 1 als 2). De onvolledigheid van de aanvragen leidt ertoe dat, uitgaande van standaardprocedureterminijnen, de vergunningsprocedures vertraging oplopen en niet in december onherroepelijk kunnen zijn.

PPG Coatings Nederland B.V.

De fabriek van PPG Coatings Nederland B.V. vervaardigt lak- en verfproducten voor binnen- en buitenshuis. Ten behoeve van productie en distributie van de verven worden er op deze locatie grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen verwerkt en opgeslagen. Om dit (brand) veilig te doen moeten er onder andere uitgebreide brandpreventieve maatregelen getroffen worden, zoals brandmeld- en brandbestrijdingsinstallaties alsmede bouwkundige maatregelen. Tijdens inspecties is gebleken dat PPG op dit vlak overtredingen laat zien en zijn er onduidelijkheden die nader onderzocht moeten worden. De OD NZKG heeft PPG laten weten zich grote zorgen te maken over de brandveiligheidssituatie van haar bedrijf. PPG is verzocht haar verantwoordelijkheid te nemen en actie te ondernemen ten einde zo snel mogelijk een einde te maken aan de ongewenste situatie. Indien hier geen gehoor aan wordt gegeven, dan kan er een intensief handhavingstraject worden gestart.

Ontwikkelingen Tata steel en Harsco Metals

Op het gebied van de vergunningen zijn de volgende ontwikkelingen te melden:

Toezicht

Chroom-6 vondst in grondwater

De OD NZKG heeft grondwatermonsters genomen bij het Noord West terrein van Tata Steel. Hierbij is Chroom-6 aangetroffen in het grondwater. Volgens de GGD is er geen gezondheidsrisico op basis van deze bevinding. De OD NZKG verplicht Tata Steel nu zo snel mogelijk uitgebreid onderzoek naar de oorzaak en omvang van de verontreiniging uit te voeren. De opzet en uitvoering van dit onderzoek wordt beoordeeld door de OD NZKG.

Op 8 juli jl. heeft de OD NZKG Tata Steel per brief verplicht om nader bodemonderzoek uit te voeren naar de omvang en risico's van de grondwaterverontreiniging. Het nader onderzoek dient te voldoen aan de daarvoor geldende normen en het onderzoeksvoorstel moet binnen 4 weken ter goedkeuring aan ons worden voorgelegd. Op 5 augustus jl. heeft de OD NZKG het gevraagde onderzoeksvoorstel van Tata Steel ontvangen en beoordeeld i.s.m. OD IJmond.

Op 10 augustus jl. zijn de eerste opmerkingen en bedenkingen op het onderzoeksvoorstel naar Tata Steel verstuurd. De OD NZKG heeft

geoordeeld dat het onderzoeksvoorstel te beperkt is. Op 11 augustus jl. heeft er een overleg plaatsgevonden met Tata Steel over de opmerkingen van de OD NZKG. Op basis van dit overleg heeft Tata Steel op 18 augustus een nieuw onderzoeksvoorstel ingediend. Deze zal door de OD NZKG worden beoordeeld.

Ongare kooks Kooksgasfabrieken 1 en 2 (vollopen LOD 2)

In de kooksfabrieken worden continue (24 uur per etmaal) van kolen kooks gemaakt. In kookskamers worden de kolen verhit/gegaard en van verontreinigingen ontdaan. Wanneer de gaartijd is verlopen, worden de hete kooks uit de oven gedrukt en met bluswagens naar de blustorens gebracht en daar geblust om de temperatuur naar beneden te krijgen. De kooks worden vervolgens elders in het staalproces (de hoogovens) ingezet. Het is de bedoeling van het bedrijfsproces dat de kolen in de kookskamers zodanig verhit worden, dat er gare kooks naar buiten gedrukt worden. Gare kooks zijn kooks die volledig zijn ontdaan van verontreinigingen en derhalve klaar zijn om verder te worden ingezet.

In voorkomende gevallen ontstaan echter ongare of rauwe kooks. Deze zijn niet vergund. Ongare of rauwe kooks zijn kooks die onvoldoende verhit zijn of waar nog verontreinigingen in zitten. Deze ongare kooks genereren niet alleen warmte, maar ook luchtverontreiniging (bestaande uit stof met daaraan gebonden zeer zorgwekkende stoffen (zzs)), die in de vorm van zwarte rook zichtbaar is. Deze ontstaan doordat er in de kookskamers een onvoldoende hoge temperatuur wordt bereikt.

Bij besluit van 14 januari 2020 heeft de OD NZKG aan Tata Steel een last onder dwangsom (LOD1) opgelegd. Deze last vloeide mede voort uit een handhavingsverzoek van een inwoner uit IJmuiden. Nadat deze last was 'volgelopen' is op 14 april 2021 een tweede last met een hoger bedrag verstuurd (LOD2). Ook deze tweede last is onlangs (op 2 mei 2022) volgelopen.

De OD NZKG is zich aan het beraden over de vervolgstappen na het vollopen van de LOD2. De OD NZKG heeft een LOD3 in voorbereiding om op te leggen aan Tata Steel.

Vergunningverlening

Smidse kappen: Roadmap+ - stof - maatregel 4 - Hoogovens: nieuw type afzuigkappen en nrs. 5 en 6 van het VRP

Een van de maatregelen om ongewone voorvallen terug te dringen is de installatie van zogeheten smidse kappen. Deze moeten zorgen voor minimaal 75% minder zichtbare rookemissies uit het dak. Hiervoor heeft de OD NZKG een vergunning verleend. Deze ligt tot 19 augustus 2022 ter inzage. De maatregel is onderdeel van de Roadmap+ en in het vermijdings- en reductieprogramma (VRP) van Tata Steel.

Warmbandwalserij

Het vergunningentraject van de Warmbandwalserij kent twee sporen: (A) het hoger beroep op de vernietiging van de vergunning en (B) een nieuwe vergunning. De hoger beroepzaak was op 8 augustus bij de Raad van State waarbij de vraag voorlag of de vernietiging van de vergunning op juiste gronden is gebaseerd (geen toetsing gevolgen

zwaveloxide en toetsing toename uitstoot lood en nikkel). Als de rechtbank het beroep honoreert herleeft de eerder afgegeven vergunning, en stopt het spoor van een nieuwe vergunning (B). Als de Raad van State de vernietiging in stand houdt, dan zal het spoor van de nieuwe vergunning (B) het enige spoor worden.

De uitspraak van het hoger beroep wordt officieel binnen 6 weken na de beroepzaak van 8 augustus verwacht. Het gebeurt echter regelmatig dat de rechtbank de uitspraak uitstelt.

M.e.r-plicht groen staal

Op 28 juli jl. hebben wij Tata Steel geïnformeerd over de reikwijdte van het Milieueffectrapport (MER).

Gezien het belang van het project groen staal en de procedure is de vraag naar voren gekomen over de reikwijdte van het MER. Moet het MER ook betrekking hebben op de voorbereidende fase van het project Groen Staal, de zgn. optimalisatiefase? In de optimalisatiefase gaat het met name om de verplaatsing van een aantal installaties t.b.v. de ontwikkeling naar groen staal waaronder de zgn. waste management installatie. Voor de omvang van de m.e.r.-plicht heeft de OD NZKG een advies gevraagd aan advocatenkantoor Pels Rijcken. Pels Rijcken stelt, kort samengevat, dat de MER Groen Staal ook betrekking dient te hebben op de optimalisatiefase. De OD NZKG conformeert zich aan dit advies en heeft Tata Steel hierover geïnformeerd.

Het vorenstaande betekent concreet dat door Tata Steel een MER moet worden opgesteld (dat dus het complete project inclusief optimalisatiefase dient te omvatten) alvorens er vergunningaanvragen kunnen worden ingediend die betrekking hebben op de optimalisatiefase. Dit kan tot vertraging leiden voor de optimalisatiefase.

Overige

- Geurbesluit I en II: Tegen het besluit is beroep aangetekend door Tata Steel (pro forma) en stichting IJmondig.
- Roadmap+ - stof - maatregel 9 - Pelletfabriek: Op 22 juli jl. heeft Tata Steel een gedoogverzoek aangevraagd voor de bouw van diverse onderdelen van de ontstoffingsinstallatie bij de Pelletfabriek. Tata Steel wil 1 september gaan starten met de bouw. De OD NZKG heeft dit verzoek in overweging
- BBT conclusies 49 Kooksfabrieken: Tegen dit besluit is beroep aangetekend door de omgeving (onder andere de dorpsraad Wijk aan Zee)

Tot slot

Heeft u vragen over deze brief? Vanzelfsprekend zijn we bereid uw vragen over deze brief in de eerstvolgende commissie NLG te beantwoorden.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van L

Rondvraag geborgde zetels voor gedeputeerde Loggen

Dank voor de reactie op de technische vragen. Duidelijk is dat de kans op een wetswijziging voor de verkiezingen gering is. Daarom is er geen enkele reden om nog te wachten op Den Haag. Er ligt een verzoek van Rijnland, beide Staten hebben zich uitgesproken, het is in lijn met het aangenomen wetsvoorstel in de Tweede Kamer en het past binnen ons coalitieakkoord.
Is de gedeputeerde bereid morgen de telefoon te pakken om zijn collega in ZH te bellen en af te spreken dat we deze reglementswijziging bij Rijnland met de grootst mogelijke spoed in gang zetten?

Rien Cardol
Fractie GL

Noodhulp voor wildopvang in Kop van Noord-Holland - Rondvraag voor Gedeputeerde Zaal (Dierenwelzijn), commissie NLG, 5 september

Opvangcentra voor in het wild levende dieren in nood verrichten een belangrijke maatschappelijke taak en werken regionaal, over gemeentegrenzen heen. In tegenstelling tot de zorg voor huisdieren is er tot nu toe financieel vaak niets geregeld voor de dieren in de Nederlandse natuur. Veel wildopvangcentra kunnen daardoor maar nauwelijks het hoofd boven water houden. De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) adviseert overheden in haar laatste rapport daarom om hun verantwoordelijkheid te nemen en de opvangcentra structureel te helpen.

Gelukkig heeft Provincie Noord-Holland sinds 2019 stappen genomen om wat hulp te bieden. Maar een goede, provinciedekkende opvang staat nog onder druk. Dat is onlangs verergerd door de sluiting van Vogelasiel De Paddestoel in Den Helder, een van de enige twee wildopvangcentra in de regio Kop van Noord-Holland. Het gebouw van De Paddestoel was al een tijdje in een slechte staat, maar is nu na flinke schade aan het dak, echt gesloten. Daarmee moet een groot deel van de dieren naar de enige andere opvang in de regio, De Bonte Piet in Midwoud (op 45 minuten rijden van Den Helder). Alle wilde dieren uit de Kop van Noord-Holland die in nood zijn zullen dus voortaan naar Wildopvang De Bonte Piet moeten worden gebracht.

Dat betekent dus veel extra druk op niet alleen de regionale dierenambulance die ver zou moeten rijden, maar ook Wildopvang De Bonte Piet die het al niet makkelijk had. Het voeden en verzorgen van extra dieren kost geld. Noord-Holland heeft sinds 2019 nog zeker 100.000 euro op de plank staan voor wildopvang. Maar dat geld staat lang te wachten om aan een externe deskundige te worden besteed als er een landelijk akkoord is over de nieuwe aangepaste beleidsregels voor de wildopvangcentra. De opvangcentra en Stichting DierenLot hebben erop gewezen dat dit geld gezien de situatie nu beter anders kan worden besteed.

Nu de opvang in regio Kop van Noord-Holland door het wegvallen van De Paddestoel onder extreme druk komt te staan, is het verstandig als de provincie een deel van die 100.000 euro gebruikt om in ieder geval De Bonte Piet te helpen en te kijken of ook de regionale dierenambulance een steuntje in de rug kan krijgen. Er is veel steun in de regio voor de wildopvang. Burgers maken zich grote zorgen en willen actie van overheden. Ook de lokale politiek in Den Helder heeft de wildopvang omarmd en er ligt nu een uitgewerkt plan voor een nieuw gebouw, met financiële dekking. Het enige wat daar nog ontbreekt is een goed gesprek tussen de provincie en de gemeente over de provinciale kaders.

1. Is Gedeputeerde Zaal bereid om te kijken of ze een deel van het provinciale budget voor wildopvang kan vrijmaken voor noodhulp aan de wildopvang in de Kop van Noord-Holland, met name De Bonte Piet?

2. De laatste jaren is er in Den Helder hard gewerkt om de wildopvanglocatie van De Paddenstoel (Natura2000 gebied) op te heffen en de wildopvang onder te brengen in een nieuw gebouw. Het plan voor nieuwbouw is zorgvuldig uitgewerkt en vastgelegd tussen gemeente Den Helder en het natuur- en milieueducatieve centrum De Helderse Vallei, die op korte afstand van het huidige vogelasiel De Paddestoel een volwaardig natuurinclusief wildopvangcentrum zullen realiseren. Daarmee zal veel van de druk op de wildopvang in de Kop van Noord-Holland worden verlicht. De realisatie van de bouw van het centrum is echter vertraagd door bureaucratische processen, een worsteling met interpretatie en toepassing van provinciale regels over NNN. Er ligt in ieder geval een positieve natuurtoets. Ons bereiken signalen dat er vanuit de gemeente behoefte is aan een provincie die meedenkt en meewerkt aan het zo spoedig mogelijk realiseren van een oplossing zodat ook de noodhulp niet langer nodig is.

Is de gedeputeerde bereid om (eventueel samen met gedeputeerde Natuur) in gesprek te gaan met de gemeente om te kijken wat nodig en mogelijk is om de verhuisplannen snel te realiseren?

Rondvraag VVD:
Kan de Gedeputeerde een update geven over de casus Pronk? Wij hebben gehoord dat de kavelruil is rondgekomen, maar dat Pronk nog altijd geen oplossing heeft per eind van dit jaar (als hij moet vertrekken van zijn huidige locatie). Wat kan de Gedeputeerde nog doen? Is oprekken van het pachtcontract bespreekbaar?

Discussienota CDA: Terugkeer van de wolf in Noord-Holland

25 augustus 2022

Ingediend door Willemien Koning (CDA)

Commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid

Aanleiding

De wolf heeft zich na 150 jaar afwezigheid weer gevestigd in Nederland. Of we daar positief of negatief over denken, daarover zijn de meningen verdeeld. De komst van de wolf roept in ieder geval wel veel vragen op over veiligheid. Deze discussienota is bedoeld om met elkaar te spreken over veiligheid en schadevergoeding aangaande de wolf. Op de Veluwe heeft zich inmiddels een roedel wolven gevestigd waar sinds 2019 jaarlijks nieuwe jongen worden geboren. Ook op de grenzen met België en Duitsland hebben zich een aantal wolven permanent gevestigd. De wolventerritoria in Nederland zijn tot nu toe nog beperkt tot de Veluwe en de regio Drenthe/Friesland[1]. Er is daarnaast veel activiteit in het gebied tussen Brabant en Limburg en tussen Brabant en Zeeland[2]. De verwachting is dat de komende jaren het aantal wolven zal toenemen en dat het territorium waar ze leven mogelijk een groter oppervlak van Nederland zal beslaan. Het valt niet uit te sluiten dat de wolf zich ook in Noord-Holland zal vestigen[3].

Inmiddels begeeft de wolf zich richting Noord-Holland. Dat is bevestigd nadat op 6 april 2022 in het Hilversumse deel van het Goois Natuurreservaat een ree gevonden werd die gedood is door een wolf[4]. Naast wilde hoefdieren, zoals reeën en zwijnen, beschouwt de wolf ook landbouw- en gezelschapshuisdieren als zijn prooi. In andere provincies zoals Friesland worden regelmatig (drachtige) schapen aangevallen en verslonden. En hoewel wolven doorgaans 's nachts actief zijn,

[1] Wolven In Nederland (2022). Wolven in Nederland. https://www.wolveninnederland.nl/
[2] BIJ12 (2022). Wolf. https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/diersoorten/wolf/
[3] Selderbeek, E. (2021). Een wolf die over de Afsluitdijk gewandeld komt, en zich vestigt in Noord-Holland? Het is niet ondenkbaar. *Noord-Hollands Dagblad, 24 juli 2021* https://www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20210722_35160666
[4] NOS (2022). Wolf duikt nu ook op in Noord-Holland. https://nos.nl/artikel/2426952-wolf-duikt-nu-ook-op-in-noord-holland

was een schapenhouder in Gelderland vorig jaar getuige van hoe een wolf één van zijn schapen pakte, op klaarlichte dag [5]. In Drenthe zijn onlangs koeien zeer waarschijnlijk aangevallen door wolven[6]. Gezien dit onvoorspelbare gedrag is het belangrijk zoveel mogelijk voorzorgsmaatregelen te treffen in Noord-Holland.

Met name voor de schapenhouders is de situatie ernstig en is actie noodzakelijk. De financiële schade bedraagt landelijk inmiddels al meer dan 75.000 euro maar daarnaast is de angst en onzekerheid over behoud van de kuddes onder dierhouders in diverse provincies zeer groot. De schade die wolven aanrichten blijft namelijk toenemen[7]. De Nederlandse schapen- en veehouders zijn zeer bezorgd. Veel schapen lopen achter slootjes of lage hekken, die een wolf niet zullen weren. Het is daarom belangrijk dat onze provincie goed voorbereid is en (preventieve) maatregelen treft nu Noord-Holland nog nauwelijks getroffen is.

Behandeldoel

Faunabeheer is een provinciale aangelegenheid. Toch bestaat er in Noord-Holland nog niet iets als een wolvenbeheerplan. Nu deze soort zijn eerste stappen in Noord-Holland heeft gezet moeten we er rekening mee houden dat de wolf in de toekomst weer deze kant op komt, en misschien wel permanent zal blijven. Deze discussienota heeft tot doel het gesprek tussen de commissieleden en de gedeputeerde op gang te brengen zodat de noodzakelijke eerste stappen gezet worden in de richting van gepast beleid. Het lijkt ons goed om daarover ook overleg te voeren met de Faunabeheereenheid. (FBE). Om te voorkomen dat de wolf ernstige schade aanricht in Noord-Holland willen wij dat GS nu aan de slag gaat met het opstellen van een wolvenbeheerplan.

Politieke vraag

Hoe moet het wolvenbeheerplan in Noord-Holland eruit zien en wil PS via een motie vreemd de opdracht aan GS geven om een wolvenbeheerplan uit te gaan werken?

Vragen aan de commissie

→ Kernpunt: Hoe gaan we onze landbouw- en gezelschapshuisdieren effectief tegen wolven beschermen?

---

[5] Omroep Gelderland (2021). Wolven doden schaap in de buurt van herder op klaarlichte dag. *9 oktober 2021* https://www.gld.nl/nieuws/7400649/wolven-doden-schaap-in-de-buurt-van-herder-op-klaarlichte-dag

[6] AD (2022). Koeien mogelijk aangevallen door wolf in Wapserveen. *18 augustus 2022* https://www.ad.nl/drenthe/koeien-mogelijk-aangevallen-door-wolf-in-wapserveen~ab8b9717/

[7] BIJ12 (2022). Wolvenschade melden en overzicht. https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/diersoorten/wolf/schademeldingen/

→ Is de commissie het ermee eens dat PS een opdracht geeft aan GS om een beheerplan wolf op te stellen in overleg met de Fauna Beheer Eenheid?

→ Kunnen de commissieleden instemmen met de voorgestelde uitwerkingspunten in deze discussienota?

Uitwerkingspunten

Als een landbouwhuisdier door een wolf is gedood, heeft de eigenaar recht op een tegemoetkoming in de schade. Maar de schadeclaims nemen toe en daarnaast geldt: voorkomen is beter dan genezen. Regulering van de wolf met heldere regels en maatregelen is noodzakelijk, de vraag is nu hoe. Wij doen de oproep aan GS om een wolvenbeheerplan op te stellen en de suggestie om de volgende punten hierin op te nemen:

Een goede schadevergoeding

Als wolven schapen aanvallen is vaak niet alleen het gedode schaap of de gedode schapen de dupe maar ook de schapen die wonden hebben opgelopen en de schapen die opgejaagd en gestrest zijn. Er kan sprake zijn van verlies van jongen bij drachtige schapen. Daarbij zijn sommige kuddes uniek wat betreft fokkerij. Wij pleiten voor schadevergoedingen die alle geleden schade dekt. Tevens moet er vergoeding zijn voor het plaatsen van hekken indien dit op een gegeven moment noodzakelijk blijkt.

Regulering met wolf-vrije gebieden

Wij stellen voor dat GS gaat bekijken of regulering mogelijk is door het aanwijzen van wolf-vrije gebieden. Waarom is dat nodig? Het plaatsen van afrastering rondom de weides waar de schapen lopen, is op lange termijn geen afdoende optie omdat veel kuddes steeds verweid worden naar andere percelen. Alle percelen afrasteren met hoge hekken is ook niet wenselijk omdat andere dieren zich dan ook niet meer kunnen verplaatsen. Het ophokken van dieren in nachthokken is in Noord-Holland in veel gebieden geen optie gezien de vele percelen die gebruikt worden als weides voor schapen. Deze percelen zijn vaak niet verbonden met de stallen. De inzet van kuddebewakingshonden is in Noord-Holland voor veel schapenhouders ook geen optie omdat hun kuddes verspreid over verschillende percelen lopen. Zolang er nog geen sprake is van wolf-vrije gebieden moet er echter wel voldoende vergoeding beschikbaar zijn voor de korte termijn oplossingen zoals het plaatsen van hekwerk, voor de arbeid die daarmee gemoeid is en voor het vergoeden van de schade.

Meer beheer mogelijk maken

De tot nu toe getroffen maatregelen op landelijk niveau zijn niet effectief genoeg om hoefdieren, landbouw- en gezelschapshuisdieren effectief te beschermen tegen de wolf, gezien het oplopende dodenaantal. Dit leidt ertoe dat wij van mening zijn dat aanpassing van de beschermde status noodzakelijk is, of dat we bij de EU moeten verzoeken of er ontheffing kan

worden gegeven voor verjaging met ondersteunend afschot. Wij stellen voor dat GS minister Christianne van der Wal (Natuur en Stikstof) verzoekt of zij er bij de Eurocommissaris op EU-niveau op aan wil dringen dat er extra maatregelen komen om de wolvenoverlast tegen te gaan. De bescherming van de wolf is geregeld in de habitatrichtlijn bij de EU. Het niveau van bescherming van de wolf moet op Europees niveau minimaal 1 en liefst 2 tredes naar beneden. Als dat niet gebeurt komen ook N2000 doelstellingen in gevaar omdat die in diverse gebieden alleen behaald worden met begrazing door schapen.

Agenderingsverzoek Statencommissies Noord-Holland

Naam fractie/ indiener: Partij voor de Dieren/Ines Kostić en SP/Heidi Bouhlel-Lascaris,

Naam commissie en datum: NLG, maandag 26 september 2022

o Verzoekt de brief op de C-agenda onder nr. 20h van: maandag 13 juni 2022

onderwerp: Brief Raad voor Dierenaangelegenheden Doden van Dieren
ter bespreking te verplaatsen naar de B-agenda van 26 september 2022.

Aanleiding
Hieronder wordt de achtergrond van het onderwerp geschetst en aangegeven wat de aanleiding is voor het verzoek:

- onderwerp van de C- naar de B-agenda te verplaatsen.

Het behandeldoel

Hieronder wordt aangeven met welk doel de fractie dit onderwerp/ de ingekomen brief op de agenda heeft gezet

Welke politieke vraag wil de indiener aan de orde stellen
We leven met dieren om ons heen. Eerder al constateerde de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA, de adviesraad op het gebied van dierenwelzijn voor overheden) dat de houding van mensen ten opzichte van dieren is veranderd.[1] Nederlanders hebben nu meer respect voor dieren en inbreuken op dierenwelzijn worden minder geaccepteerd. Mensen verplaatsen zich meer in dieren en vinden dat dieren rechten hebben, bijvoorbeeld het recht op leven, een waardig bestaan en goede verzorging. Zij verwachten ook steeds meer van verschillende overheden om dieren beter te beschermen. Daarom is het noodzakelijk nu de discussie te voeren over het doden van dieren.

In de provincie worden op dit moment veel dieren gedood, voor allerlei doelen, zoals bij mens-dierconflicten en voor vermaak. De RDA wil met het rapport 'Doden van dieren'[2] de maatschappelijke discussie over de manier waarop we met levens van dieren omgaan verder op gang brengen. Ze wil overheden prikkelen actief na te denken over hun beleid. Zo heeft zij voor het aspect 'doden van dieren die overlast geven' een afwegingskader opgesteld (zie bijlage 2 rapport). Overheden kunnen dit afwegingskader gebruiken bij besluiten die zij nemen. Eén van de vragen in dit afwegingskader is of er echt geen niet-dodelijke alternatieven beschikbaar zijn om de overlast tegen te gaan. Soms worden, om diverse redenen, niet-dodelijke oplossingen over het hoofd gezien. Wanneer niet-dodelijke alternatieven niet beschikbaar zijn op de korte termijn, is het goed te investeren in onderzoek en innovatie, zodat we steeds vooruitgang blijven boeken op dit gebied. Zoals RDA zegt: "Zoek naar mogelijkheden om het doden van dieren te voorkómen."

Dat vergt een actieve houding van de provincie. De provincie heeft ook verklaard dat 'de doelstelling altijd is om slechts in uiterste gevallen over te gaan tot doden'. Niet-dodelijke oplossingen worden echter soms niet gezien en komen niet vanzelf tevoorschijn. Ze vragen om voortdurende reflectie, om meer actief overleg met o.a. dierenwelzijnsorganisaties en inzet op onderzoek en innovatie.

---

[1] 'De Staat van het Dier' Beschouwingen en opinies over de verschuivende relatie tussen mens en dier in Nederland. | Publicatie | Raad voor Dierenaangelegenheden (rda.nl)
[2] RDA Zienswijze Doden van dieren aan het licht | Zienswijze | Raad voor Dierenaangelegenheden

Wij willen de provincie ook uitdagen creatiever en actiever na te denken over beleid dat raakt aan leven en dood van dieren, met het doel om het doden van dieren zoveel mogelijk te voorkomen.

Wat vraagt de indiener aan de andere fracties (de commissie, de portefeuillehouder)

1. Stel dat we geen dieren hoéven te doden voor onze eigen gezondheid, veiligheid, vermaak, etc., zijn de commissieleden het dan met ons eens dat we dan in principe dieren niet moeten doden? Zou dat niet het vertrekpunt moeten zijn van provinciaal beleid?
2. Zo ja, zijn de commissieleden bereid de provincie op te roepen om actiever te zoeken naar mogelijkheden om het doden van dieren te voorkómen, door bijvoorbeeld vaker te reflecteren op eigen beleid, door het onnodig doden van dieren als provincie niet te stimuleren, door actiever overleg met dierenwelzijnsorganisaties en door meer inzet op onderzoek en innovatie op het gebied van niet-dodelijke oplossingen?
3. Zien de collega's nog andere mogelijkheden voor verbetering in beleid van de provincie op het punt van voorkomen van doden van dieren en het respecteren van hun intrinsieke waarde?

Beste lezer,

Wij brengen u graag op de hoogte van onze zienswijze 'Doden van dieren aan het licht' welke vandaag gepubliceerd is. Bijgesloten zijn de samenvatting en het volledige rapport.

De RDA heeft deze zienswijze op eigen initiatief opgesteld. De aanleiding is de veranderde houding van mensen ten opzichte van dieren, zoals de RDA eerder constateerde in de publicatie Staat van het Dier (2019). Veel Nederlanders vinden dat dieren recht hebben op een waardig bestaan en goede verzorging. Daarbij rijst de vraag: wat betekent de veranderde mens-dierrelatie voor de opvattingen over het doden van dieren?
Voor deze zienswijze heeft de Raad vijf redenen voor het doden verkend:

1. beheersing van overlast;
2. beëindigen van lijden;
3. verwijderen van dieren die niet aan het beoogde doel voldoen;
4. ruimen van dieren voor ziektebestrijding;
5. doden van dieren voor menselijk nut.

De Raad constateert dat mensen in verschillende situaties zeer uiteenlopend omgaan met het doden van dieren. Die diversiteit maakt dit toch al ongemakkelijke onderwerp extra complex.
De zienswijze benoemt knelpunten en geeft per reden om dieren te doden specifieke conclusies en aanbevelingen. Daarnaast zijn in de zienswijze vier algemene aanbevelingen geformuleerd die relevant zijn voor elk van de verkende redenen:

1. Streef naar preventie: minder doden
   Door het wegnemen van de noodzaak of door alternatieve oplossingen kan het doden van dieren in veel gevallen beperkt worden.
2. Neem een zorgvuldige afweging als basis
   De erkenning van de intrinsieke waarde van dieren maakt dat doden nooit vanzelfsprekend wordt. Elke situatie vraagt om een zorgvuldige afweging van belangen, inclusief die van dieren.
3. Denk vanuit dierenwelzijn
   Het is nodig en mogelijk om minder vanuit het systeem te denken en meer vanuit het (individuele) dier.
4. Zorg voor een verantwoorde uitvoering
   In elke situatie is het belangrijk dat het doden met de grootst mogelijke zorgvuldigheid wordt uitgevoerd door vakbekwame mensen. De dodingsmethode moet een zo klein mogelijke negatieve invloed op de betrokken dieren en mensen hebben.

Het doel van deze zienswijze is om de complexiteit in beeld te brengen en om handvatten te bieden om de diversiteit in het denken en handelen rond het doden van dieren bespreekbaar te maken. Daarnaast wil de RDA wegen tonen om dierenwelzijn rond het doden te verbeteren.

Meer informatie, inclusief animatie en podcast, is te vinden op Doden van dieren aan het licht | Nieuwsbericht | Raad voor Dierenaangelegenheden (rda.nl).

Met vriendelijke groet,

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Doden van dieren aan het licht

Verschuivende visies, veranderende discussies

Inhoudsopgave

Samenvatting 4

Definities en afkortingen 8

1. Inleiding 10
1.1 Schurende kwesties 10
1.2 Verschuivende visies 11
1.3 Doden om verschillende redenen 11

2. Doden om overlast te voorkomen of beheersen 14
2.1 Stadsduiven 14
2.2 Bruine ratten 15
2.3 Hoogrisicohonden 16
2.4 Grauwe ganzen 18
2.5 Reflectie en aanbevelingen 19

3. Doden om lijden te beëindigen 24
3.1 Euthanasie van gezelschapsdieren 24
3.2 Euthanasie van productiedieren 26
3.3 Euthanasie van hoogrisicohonden in dierenasielen 26
3.4 Euthanasie van dieren in de natuur 27
3.5 Reflectie en aanbevelingen 28

4. Doden van dieren die niet aan het beoogde doel voldoen 31
4.1 Eendagshaantjes 31
4.2 Surplus-proefdieren 33
4.3 Raskonijnen 34
4.4 Surplusdieren in dierentuinen 35
4.5 Wasberen 36
4.6 Reflectie en aanbevelingen 37

5. Doden in het kader van dierziektebestrijding 41
5.1 Wet- en regelgeving 41
5.2 Pluimvee en vogelgriep 42
5.3 Nertsen en het coronavirus 44
5.4 Reflectie en aanbevelingen 45

6. Doden voor menselijk nut 48
6.1 De laatste dag 48
6.2 Van boerderij tot slachthuis 49
6.3 Mensen, systemen en verantwoordelijkheden 52
6.4 Transport 53
6.5 Bedwelming 54
6.6 Technologische innovatie en data 55
6.7 Reflectie en aanbevelingen 56

7. Conclusies en aanbevelingen 63

Bijlage 1: Reflectie door Bas Haring 66

Bijlage 2: Afwegingskader voor het doden van dieren die overlast geven 72

Colofon 77

Samenstelling Raad voor Dierenaangelegenheden 78

Samenvatting

Het doden van dieren is een onlosmakelijk onderdeel van onze omgang met dieren. Het is een ongemakkelijk thema dat vragen oproept. Dat er met het doden van dieren in verschillende situaties op een andere manier wordt omgegaan maakt het nog ingewikkelder. Denk aan het doden van een dier dat overlast geeft of het euthanaseren van een geliefd huisdier. Zijn deze verschillen bezwaarlijk en moeten we dit veranderen, of zijn ze goed te verdedigen omdat er steeds andere belangen- en waardenafwegingen spelen?
In 'Staat van het Dier' (2019) constateerde de RDA dat de houding van mensen ten opzichte van dieren is veranderd. Nederlanders hebben nu meer respect voor dieren en inbreuken op dierenwelzijn worden minder geaccepteerd. Mensen verplaatsen zich meer in dieren en vinden dat dieren rechten hebben, bijvoorbeeld het recht op een waardig bestaan en goede verzorging. Wat betekent deze veranderende mens-dierrelatie voor de opvattingen over het doden van dieren? Die vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden. Het is een breed en veelomvattend thema waarbinnen de verschillen tussen redenen om te doden niet zwart-wit zijn. In deze zienswijze beschrijft de RDA het 'landschap' van het doden van dieren aan de hand van vijf verschillende redenen: het voorkomen of beheersen van overlast, het beëindigen van lijden, het niet voldoen aan het beoogde doel, dierziektebestrijding en het nut voor de mens. Daarbij wordt ingegaan op verschillende situaties en de specifieke bijbehorende vragen, conflicten en dilemma's.

Het doel van deze zienswijze is om de complexiteit in beeld te brengen en om handvatten te bieden om de diversiteit in het denken en handelen rond het doden van dieren bespreekbaar te maken. Hiermee hoopt de RDA een aanzet te geven voor een breed debat dat ook recht doet aan individuele gevallen en incidenten. Daarnaast wil de RDA wegen tonen om dierenwelzijn rond het doden te verbeteren.

Jaarlijks worden miljoenen dieren gedood vanwege overlast. Hierbij valt te denken aan bruine ratten die schade aan gebouwen kunnen veroorzaken en volksgezondheidsrisico's met zich meebrengen, hoogrisicohonden die bijtincidenten met grote gevolgen kunnen veroorzaken, of ganzen die gewassen beschadigen. In alle gevallen van overlast wordt er een afweging gemaakt tussen de mate van overlast of gevaar, mogelijke niet-dodelijke alternatieven, diervriendelijkheid van de dodingsmethode en emotionele binding. Dit bepaalt of er wordt gedood en in hoeverre het doden wordt geaccepteerd. Het maken van deze afweging kan lastig zijn, omdat het bijvoorbeeld niet bekend is om wat voor aantallen het gaat of de alternatieven onbekende resultaten geven en/of tijdrovender zijn. Daarnaast is er geen eenduidig beleid en is het niet altijd duidelijk wie er verantwoordelijk is. En vaak wordt de oorzaak van het probleem niet aangepakt, waardoor de kans op overlast blijft bestaan. De RDA pleit voor een zorgvuldige afweging bij het beheersen van overlast door dieren en heeft hiervoor een voorzet voor een afwegingskader ontwikkeld. Dit kader erkent de intrinsieke waarde van het dier en gaat uit van het 'nee, tenzij-principe': niet doden, tenzij er serieuze belemmeringen zijn om niet-dodelijke methoden te kiezen.

Het beëindigen van uitzichtloos of ondraaglijk lijden wordt vaak gezien als een legitieme reden om te doden: euthanasie als dierenwelzijnsmaatregel. Dit wordt toegepast in uiteenlopende gevallen zoals bij gezelschapsdieren die uitzichtloos lijden, zieke of gewonde productiedieren die niet meer behandeld kunnen worden, hoogrisicohonden in een asiel die niet meer herplaatsbaar zijn en hulpbehoevende dieren in de natuur. Op het eerste gezicht lijkt het euthanaseren goed geregeld. Toch bestaan ook hier schurende kwesties. Zo is het moeilijk om de mate van lijden te definiëren. Wanneer lijdt een dier zodanig dat doden de meest diervriendelijke oplossing is?

Een andere schurende kwestie is de ongelijke behandeling in vergelijkbare situaties. Het denken over doden start hier in alle gevallen bij het belang van het dier, maar factoren zoals financieel belang, emotionele binding en gebrek aan kennis zorgen ervoor dat het ene dier eerder uit zijn lijden wordt verlost dan het andere. Om deze ongelijke behandeling tegen te gaan adviseert de RDA om meer afwegingskaders te ontwikkelen of bestaande afwegingskaders te actualiseren.

Er worden jaarlijks miljoenen dieren gedood omdat ze een ongewenst bijproduct zijn van dierhouderijsystemen of het natuurlijk evenwicht verstoren. Voorbeelden zijn: mannelijke kuikens van legpluimvee, het surplus van dieren die worden gefokt voor onderzoek en voor dierentuinen, raskonijnen die niet de gewenste raskenmerken hebben en wasberen die als exoot in Nederland leven. Het draagvlak voor het doden van ongewenste dieren hangt sterk af van de situatie. Die acceptatie lijkt groter als de het doden een nuttig secundair doel dient, zoals voedsel voor andere dieren. Het draagvlak hangt ook af van hoe belangrijk men het primaire doel vindt, de aantallen waar het om gaat, de methode van doden en mogelijke alternatieven. Alternatieven voor doden zijn in alle gevallen beschikbaar of denkbaar, maar roepen bijna altijd nieuwe vragen op over de praktische uitvoerbaarheid, financiële kosten en dierenwelzijn. Media-aandacht draagt bij aan de maatschappelijke discussie. Daarbij krijgen echter niet alle soorten ongewenste dieren evenveel aandacht, bijvoorbeeld doordat registratie ontbreekt. Daarnaast is in het publieke debat niet altijd ruimte voor de complexiteit van de materie. De realiteit is genuanceerd en het doden van ongewenste dieren vraagt om een zorgvuldig gesprek en een goede afweging. De RDA vindt dat hierbij meer naar het (individuele) dier moet worden gekeken en minder naar de bijdrage van het dier aan het systeem. Aan de hand hiervan kunnen mogelijk systemen worden aangepast om het doden van ongewenste dieren zoveel mogelijk te voorkomen.

In het kader van dierziektebestrijding komt het voor dat groepen productiedieren worden gedood als deze een gezondheidsrisico vormen voor de mens en/of andere (productie)dieren. In de praktijk heet dit ‘ruimen’. Hoewel hiervoor wettelijke en procedurele regels zijn, blijft het doden van grote aantallen gezonde dieren een gevoelige kwestie. De maatschappelijke acceptatie van het ruimingsbeleid wordt ook minder vanzelfsprekend doordat dierenwelzijn en de waarde van een dierenleven een steeds prominentere plaats krijgen in het publieke debat. Nederland heeft in de afgelopen 25 jaar te maken gehad met allerlei uitbraken, met als meest recent de vogelgriep bij pluimvee en het coronavirus bij nertsen. Het ruimen van dieren heeft voor- en nadelen. Het snel doden van dieren in geïnfecteerde populaties voorkomt veel dierenwelzijnsissues. Maar het proces van ruimen kan ook dierenwelzijnscomplicaties en -risico’s met zich meebrengen zoals stress en onrust. Het draagvlak voor ruimen is mede afhankelijk van de grootte van bedreiging voor de volksgezondheid en de diervriendelijkheid en effectiviteit van de gebruikte dodingsmethode. De RDA beveelt aan om voortdurend te investeren in de preventie van insleep en verspreiding van infectieziekten. Hierbij is het belangrijk om ook naar mogelijke infectiedruk vanuit niet-gehouden dieren en van mens op dier te kijken. Daarnaast verdient de inzet van vaccinatie in gehouden (en mogelijk ook in wilde) dierpopulaties aandacht om zo de infectiedynamiek in populaties te veranderen.

Dieren die gedood worden voor menselijk nut vormen de grootste categorie. Deze omvat productiedieren in de veehouderij, vis en wild voor consumptie en proefdieren voor onderzoek. Het verschil met de andere redenen voor het doden is dat bij deze categorie van tevoren vast staat dat de dieren gedood worden. De RDA beschouwt dit als maatschappelijk gegeven en reflecteert hier niet op de wenselijkheid ervan. In deze zienswijze wordt beperkt tot het welzijn van productiedieren op hun laatste levensdag. Dat beslaat het afleveren vanaf de boerderij, het transport en de aankomst en opvang in de slachterij tot aan het doden. Dit traject is omgeven door

allerlei wetten en regels voor dierenwelzijn, voedselveiligheid en werkomstandigheden. Voor de grootste groepen productiedieren (varkens en kippen) wordt daarnaast gewerkt aan aanvullende protocollen. Tussen bedrijven zit echter veel verschil in het ontwikkelen en gebruik van deze protocollen. In de gehele sector ziet de RDA dat een deel verbeteringen heeft doorgevoerd op het gebied van dierenwelzijn en wil blijven ontwikkelen, maar dat er ook bedrijven zijn waar de bereidheid hiervoor ontbreekt en waar dierenwelzijn van ondergeschikt belang is. De beste aanpak daarvoor bestaat uit enerzijds stimuleren van verdere aanpassingen en anderzijds hard optreden tegen inbreuken op dierenwelzijn. Voor kwalitatieve verbeteringen in de slachterijketen moet de aandacht voor het menselijk handelen en oog voor het individuele dier centraal staan.

Op basis van de vijf onderzochte redenen van doden trekt de RDA vier overkoepelende conclusies:

1) Het doden van dieren is een breed en ongemakkelijk thema dat veel vragen oproept. Het onderwerp is wel in beweging en er gebeurt meer dan wat er in de media en het publieke debat naar voren komt. Zo worden er volop manieren ontwikkeld om het doden van dieren te voorkomen en wordt dierenwelzijn steeds nadrukkelijker meegenomen in nieuwe ontwikkelingen en wetgeving rondom doden.

2) De vanzelfsprekendheid van doden staat ter discussie. Het doden wordt als handeling gezien die vraagt om meer aandacht en meer discussie over zowel de uitvoering van de handeling, als over systemen en praktijken die tot het doden van dieren leiden.

3) Het ongemak bij doden kan belemmerend werken voor het gesprek erover. Dit ongemak moet ontwikkelingen op het terrein van preventie, zorgvuldige afweging en verantwoorde uitvoering niet in de weg staan. Hiervoor is een breder debat over dit thema noodzakelijk.

4) De wettelijke zorgplicht brengt niet alleen de zorg voor het leven van dieren met zich mee, maar ook de verantwoordelijkheid voor het beperken van het doden van dieren en het maken van een zorgvuldige afweging voor het besluit tot doden. Ook betekent dit dat het doden moet worden uitgevoerd door gekwalificeerde personen op het juiste moment.

In lijn met de conclusies komt de RDA tot vier aanbevelingen die relevant zijn voor elk van de beschreven redenen van doden.

1) Streef naar preventie: minder doden
   De veranderende positie van het dier in de samenleving en het ongemak bij het doden van dieren vragen om het verminderen of het voorkomen van het doden door preventie. Dat kan door het wegnemen van de noodzaak voor het doden of door alternatieve oplossingen te ontwikkelen. Dat geldt vooral voor dieren die lijden, overlast veroorzaken, ongewenst zijn of geruimd worden. Bij productiedieren en proefdieren is het doden soms noodzakelijk om het doel te kunnen bereiken.

2) Neem een zorgvuldige afweging als basis
   De erkenning van de intrinsieke waarde van dieren maakt dat doden nooit vanzelfsprekend wordt. Elke situatie vraagt om een zorgvuldige afweging, die expliciet maakt welke belangen worden meegenomen en hoe het welzijn van dieren wordt meegewogen. Een afwegingskader kan hierbij helderheid scheppen.

3) Denk vanuit dierenwelzijn
   Het is nodig en mogelijk om minder vanuit het systeem te denken en meer vanuit het (individuele) dier. Het doden van dieren maakt vaak onderdeel uit van een bepaald systeem dat dieren als ongewenst, bedreigend, minder aaibaar of minder beschermwaardig ziet. Dat kan het verminderen van doden en het borgen van dierenwelzijn in de weg staan.

4) Zorg voor een verantwoorde uitvoering
   In elke situatie is het belangrijk dat het doden met de grootst mogelijke zorgvuldigheid wordt uitgevoerd door vakbekwame mensen. Bij de keuze van een methode van doden moet een zo klein mogelijke negatieve invloed op de betrokken dieren en mensen leidend zijn. Hierbij dient regelgeving onderzocht te worden op conflicten die dierenwelzijnsverbeteringen belemmeren.

Deze vier aanbevelingen zijn een zaak voor iedereen: alle overheden, de sectorpartijen, de wetenschap én burgers. Hoewel de zienswijze geen eenvoudige oplossingen biedt voor de schurende kwesties, kan deze een breder debat over het doden van dieren faciliteren. De RDA blijft daarbij graag met alle betrokkenen in gesprek.

Definities en afkortingen

Afwegingskader

Een afwegingskader helpt bij het maken van afwegingen door verschillende onderdelen van de afweging inzichtelijk te maken, alternatieven te benoemen en overwegingen expliciet te maken. Dit bereidt voor op en draagt bij aan de kwaliteit van beslissingen, maar leidt niet noodzakelijk tot een beslissing.

Diervriendelijk

Het begrip 'diervriendelijk' klinkt in combinatie met het doden van dieren wellicht tegenstrijdig. Wat zijn bijvoorbeeld 'diervriendelijke dodingsmethoden'? De Raad voor Dierenaangelegenheden verstaat in deze zienswijze onder 'diervriendelijk' dat het doden op een zorgvuldige manier gebeurt (met zorg en aandacht voor het dier) zodat het dier zo min mogelijk waarneemt van het dodingsproces.

Dierenwelzijn

De Raad voor Dierenaangelegenheden heeft in 2018 een denkkader[1] gepubliceerd om helderheid te scheppen over veel gebruikte begrippen die te maken hebben met dieren en de mens-dier-relatie. Over dierenwelzijn staat in dit denkkader: De Raad hanteert vooralsnog de volgende definitie, vanuit het perspectief van het dier: 'Dierenwelzijn is de kwaliteit van leven zoals deze door het dier zelf wordt ervaren.' Een dier ervaart een positieve staat van welzijn als het de vrijheid heeft om normale, soorteigen gedragspatronen uit te voeren en het in staat is om adequaat te reageren op de uitdagingen die de heersende omstandigheden bieden.

Euthanasie

Euthanasie is afgeleid van de Griekse termen eu (wat goed betekent) en thanatos (wat dood betekent). De term wordt hier gebruikt om het voortijdig beëindigen van het leven van een individueel dier te beschrijven op een manier die pijn en stress minimaliseert of elimineert.[2] Anders dan euthanasie bij mensen impliceert, betreft het hier niet de levensbeëindiging op uitdrukkelijk verzoek van het dier zelf en hulp aan het dier bij zelfdoding. Een goede dood staat in deze zienswijze gelijk aan de humane, voortijdige beëindiging van het leven van een dier.

Afkortingen

- AI: Aviaire influenza;
- CAS: Controlled Atmosphere Stunning;
- CO_2: Koolstofdioxide;
- Ctgb: College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden;
- EFSA: European Food Safety Authority (Europese Autoriteit voor voedselveiligheid);
- EU: Europese Unie;
- HPAI: Hoog pathogene aviaire influenza;
- HR-honden: Hoogrisicohonden;
- ICT: Informatie- en communicatietechnologie;
- IPM: Integrated Pest Management;
- KDS: Kwaliteitsdienst Dierlijke Sector;
- KLN: Kleindier Liefhebbers Nederland;
- KNMvD: Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde;
- KVP: Klassieke varkenspest;
- LNV: (Ministerie van) Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit;

- LPAI: Laag pathogene aviaire influenza;
- MKZ: Mond-en-klauwzeer;
- Ngo: Niet-gouvernementele organisatie;
- NVD: Nederlandse Vereniging Dierentuinen
- NVWA: Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit;
- PCR(-test): Polymerase Chain Reaction test;
- RDA: Raad voor Dierenaangelegenheden;
- Royal GD: Koninklijke Gezondheidsdienst voor Dieren;
- RIVM: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu;
- R-waarde: reproductiegetal van een virus;
- SARS-CoV-2: Severe acute respiratory syndrome-CoV coronavirus-2;
- SMART: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel & aanwijsbaar, Realistisch, Tijdgebonden (formuleren van het doel van een ingreep);
- TNR = Trap-Neuter-Return (vangen, castreren, terugplaatsen);
- UU: Universiteit Utrecht;
- WBVR: Wageningen Bioveterinary Research;
- WUR: Wageningen University & Research.

Bronnen

1. RDA, 2018. *Denkkader Dierenwelzijn*. RDA, Den Haag. 30 pp.
2. AVMA, 2020. *Guidelines for the Euthanasia of Animals: 2020 Edition*. 121 pp.

1. Inleiding

De dood is een onlosmakelijke bijkomstigheid van onze omgang met dieren. Als mens spelen we daar vaak een actieve rol in: we doden dieren bijvoorbeeld om overlast tegen te gaan, om verder lijden van een dier te voorkomen, of om voedsel te produceren. Hoewel doden niet per se gepaard gaat met lijden, is het zelden probleemloos. Het is met schurende kwesties en gevoelige vragen omgeven. Doordat de belangen van dieren in de Nederlandse samenleving steeds vaker en zwaarder meegewogen worden, veranderen de opvattingen over hoe, wanneer, door wie en óf dieren gedood mogen worden. In deze zienswijze verkent de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) systematisch wat er speelt rondom het doden van dieren, waar dit schuurt en hoe we dierenwelzijn rond het doden van dieren kunnen borgen.

1.1 Schurende kwesties

Dagelijks doden mensen dieren. Bijna iedereen in Nederland is hierbij betrokken of heeft er belang bij, bijvoorbeeld als dierhouder, dierenarts of consument van vlees en vis. Het doden van dieren roept vragen op en kan een ongemakkelijk gespreksonderwerp zijn. Dat blijkt onder andere uit de verschillende termen die mensen gebruiken voor doden, zoals inslapen, euthanaseren, ruimen, verdelgen of slachten. Die termen helpen ons om verschillende manieren en praktijken van doden te onderscheiden, maar we gebruiken ze ook om de confronterende en onomkeerbare aard van het doden te verzachten of te verhullen. De bewuste keuze om het leven van een dier te beëindigen, voelt blijkbaar voor veel mensen ongemakkelijk.

Het ongemakkelijke karakter van het doden van dieren wordt ook op een andere manier duidelijk: er wordt zelden actief en transparant over dit thema gecommuniceerd. Dierenartsen en professionals in de wildopvang etaleren bijvoorbeeld zelden hun kennis over en ervaring met het doden van dieren. Gesprekken over het doden van dieren vinden meestal plaats in de beslotenheid van de relatie tussen eigenaar en dierenarts, of tussen professionals onderling. Als het doden van dieren onderdeel wordt van het publiek debat, is er meestal iets aan de hand: wilde dieren die in de natuur doodgeschoten zijn, misstanden in een slachthuis of verwaarloosde dieren die uit hun lijden verlost zijn.

Daar komt nog een complicerende factor bij: mensen gaan verschillend om met het doden van dieren. Die verschillen bestaan tussen mensen: sommigen bekwamen zich erin om dieren te kunnen en mogen doden, terwijl anderen daar ver vandaan willen blijven. En nog opvallender zijn de verschillen tussen situaties waarin dieren zich bevinden. Voor het doden van een rat die ingezet wordt voor wetenschappelijk onderzoek op een universiteit is bij wet vastgesteld wie het dier mag doden en wanneer. Als een rat buiten het universiteitsgebouw rondloopt en overlast geeft, is er veel minder geregeld en lijkt het welzijn van het dier tijdens het doden ondergeschikt. Als een rat tot slot als huisdier gehouden wordt, zal de eigenaar in veel gevallen het welzijn van de rat in overweging nemen voordat hij of zij besluit om het dier te laten euthanaseren. Er is dus niet één praktijk van het doden van dieren en dat wringt en roept vragen op. Zijn deze verschillen bezwaarlijk en moeten we dit veranderen, of zijn ze goed te verdedigen omdat er steeds andere belangen- en waardenafwegingen spelen?

Die belangen- en waardenafwegingen zijn niet eenvoudig. Soms omdat er feitelijk informatie ontbreekt, maar meestal omdat er fundamentele vragen aan ten grondslag liggen. Hoe erg is het als we als mens een dier doden? Mogen we wel dieren doden? Onder welke voorwaarden mogen we dieren doden? Op die vragen zijn uiteenlopende antwoorden te geven en die ziet de RDA ook terug in het maatschappelijk debat over het doden van dieren. Dit illustreert dat het doden van dieren een complex thema is. Gesprekken over dit thema lijken meer vragen op te roepen dan te beantwoorden, zeker als we kijken naar dierenwelzijn.

1.2 Verschuivende visies

Als vertrekpunt voor een zienswijze over het doden van dieren, is het zinvol om bij de huidige wetgeving te starten. De bepalingen in de Nederlandse wet zijn gericht op een snelle en pijnloze uitvoering van het doden, zodat er geen sprake is van een welzijnsaantasting. Dit vertaalt zich in eisen met betrekking tot de uitvoering en de verantwoordelijkheden, zoals het verbod voor particulieren om honden, katten en ganzen te doden (Wet dieren[1], artikel 2.10, lid 1 en Besluit houders van dieren[2], artikel 1.9). De wetgeving beoordeelt de handeling van het doden zelf niet als positief of negatief. Doden kan dus welzijnsneutraal zijn, mits zorgvuldig uitgevoerd. Daarmee is het doden van dieren echter niet probleemloos of enkel een uitvoeringsvraagstuk. In bijlage 1 gaat RDA-lid Bas Haring daar verder op in.

De huidige maatschappelijke visie op het doden van dieren beperkt zich niet alleen tot vragen over dierenwelzijn. Dit bleek bijvoorbeeld uit de publieksenquête die Onderzoeksbureau Kantar Public in 2018 verrichtte in opdracht van de RDA.[3] Deze enquête adresseerde de manier waarop mensen in Nederland omgaan met dieren en denken over dieren. Een aantal enquêtevragen ging over het doden van dieren. De enquêteresultaten illustreerden dat het doden van dieren tegenwoordig niet vanzelfsprekend geaccepteerd wordt. Slechts twintig procent van de respondenten was het bijvoorbeeld (helemaal) eens en met de stelling 'De mens mag alle soorten dieren doden, mits dit snel en pijnloos gebeurt' en vijftig procent was het hiermee (helemaal) oneens.

In de zienswijze 'Staat van het Dier' constateerde de RDA in 2019 dat Nederlanders de afgelopen decennia een andere houding aangenomen hebben ten opzichte van dieren.[4] Nederlanders hebben nu meer respect voor dieren en inbreuken op dierenwelzijn worden minder geaccepteerd. Steeds meer mensen beschouwen dieren als partners in de zin van deelgenoten in ons leven, medebewoners van onze planeet en elementen in een gedeeld ecosysteem. Mensen verplaatsen zich meer in dieren en vinden dat dieren rechten hebben, zoals het recht op een waardig bestaan en goede verzorging. Wat betekent deze veranderende mens-dierrelatie voor de opvattingen over het doden van dieren?

1.3 Doden om verschillende redenen

Het thema 'doden van dieren' is breed en veelomvattend. In deze zienswijze bespreekt de RDA dit thema aan de hand van vijf verschillende redenen waarom mensen dieren doden. Deze vijf redenen staan op een continuüm van doden omwille van menselijke belangen tot doden omwille van belangen van het dier zelf. Daarnaast verheldert deze indeling of het doden beschouwd wordt als noodzaak om een doel te bereiken of als bijzaak (nevenschade) bij het bereiken van een doel. Zo dient het doden voor voedselproductie primair menselijke belangen en is het noodzakelijk voor de productie van vlees. Bij het doden van dieren om ernstig lijden te voorkomen, kiest men euthanasie omwille van het dier. In praktijk zijn deze verschillen tussen de redenen om te doden niet zwart-wit. De indeling aan de hand van de vijf redenen biedt echter een structuur om grip te krijgen op

het vraagstuk. In elke situatie heeft het doden zijn eigen functie, uitvoeringspraktijk en specifieke bijbehorende vragen, conflicten en dilemma's. In Hoofdstuk 2 bespreken we doden om **overlast te voorkomen of beheersen**. Het gaat daar over het doden van individuele dieren of groepen dieren waar mensen zodanig last van hebben of bang zijn last van te krijgen, dat er materiële, fysieke of mentale schade ontstaat. Voorbeelden zijn bruine ratten en agressieve honden. Hoofdstuk 3 gaat over doden om uitzichtloos of ondraaglijk **lijden te beëindigen**. Voorbeelden zijn huisdieren met een pijnlijke ongeneeslijke tumor of jonge productiedieren die niet levensvatbaar zijn. In Hoofdstuk 4 behandelen we het doden **van dieren die niet aan het beoogde doel (kunnen) voldoen**. Dit zijn dieren die volgens mensen niet in een systeem passen of dieren die het evenwicht in een ecosysteem verstoren op systematisch of individueel niveau. Voorbeelden zijn eendagshaantjes en wilde wasberen. Hoofdstuk 5 gaat over doden **als onderdeel van dierziektebestrijding**. Het gaat daar over productiedieren die een gezondheids- of economisch risico vormen voor de mens of andere (productie)dieren. Voorbeelden zijn dieren die gedood worden bij een uitbraak van vogelgriep op het bedrijf of het doden van nertsen op besmette bedrijven bij de uitbraak van het coronavirus. Hoofdstuk 6 behandelt doden voor menselijk nut. Daar kijken we vooral naar situaties waarbij het doden noodzakelijk is om het doel van de mens te bereiken. Voorbeelden zijn het doden van varkens voor vlees of het doden van muizen bij het testen van een geneesmiddel.

Bepaalde vraagstukken keren in elk hoofdstuk terug, maar hun gewicht en de mate van uitwerking hangen van de situatie af:

- Is het doden voorzien: staat van tevoren al vast dat deze dieren door mensen gedood zullen worden?
- Om wat voor aantallen gaat het per keer: gaat het om grote aantallen of om een enkel dier?
- Welke methoden voor het doden van dieren worden toegepast en wat zijn de effecten op het dier en de gevaren voor andere dieren en de mens?
- Welke reële alternatieven zijn er beschikbaar: alternatieven die doden voorkomen, goed zijn voor het dier, haalbaar en effectief?
- Welke belangen worden geschaad als men niet zou doden: bijvoorbeeld economische belangen, de volksgezondheid of de belangen van een dier dat lijdt?
- Wie beslist wanneer te doden en wie is verantwoordelijk voor de zorgvuldigheid ten aanzien van dierenwelzijn bij het doden?
- Is er sprake van gelijkwaardige behandeling van verschillende diersoorten en in verschillende situaties?
- Welke (overige) factoren beïnvloeden de publieke opinie: bijvoorbeeld aaibaarheid en media-aandacht?

Deze vragen vormen een rode draad in de zienswijze, omdat ze een rol spelen in het verkennen van de verschillende redenen waarom en situaties waarin dieren gedood worden. Daarnaast spelen ze een rol in maatschappelijke discussies over het doden van dieren en het draagvlak voor praktijken van het doden. Deze structurering aan de hand van de vijf redenen en de bovenstaande vragen leidt niet tot een uitputtende bespreking van alle aspecten van het doden van dieren of van alle doelen waarvoor mensen dieren doden. Dieren die gefokt en gedood worden als voederdieren voor andere dieren ontbreken bijvoorbeeld. De RDA heeft met deze zienswijze ook *niet* de ambitie om een volledige beschouwing te presenteren van alle aspecten van het doden van dieren. Ons doel is om de complexiteit in beeld te brengen en om handvatten te bieden om de diversiteit in het denken en handelen rond het doden van dieren bespreekbaar te maken. We laten zien wat er in Nederland in verschillende situaties speelt, waar het schuurt en hoe dierenwelzijn rond het doden verbeterd kan worden. Omdat de aard van de redenen van doden sterk verschilt, hebben we de hoofdstukken elk op een eigen manier uitgewerkt, variërend van het globaal verkennen van de rol

die het thema in de maatschappij speelt, tot een zeer gedetailleerde beschrijving van casussen, tot een meer concrete uitwerking met suggesties voor alternatieven voor het doden en manieren om dierenwelzijn centraler te stellen. De RDA hoopt hiermee een aanzet te geven voor een breed debat over het doden van dieren dat ook recht doet aan individuele gevallen en incidenten. Bovendien willen we wegen tonen om dierenwelzijn rond het doden te verbeteren.

Bronnen

1. Wet dieren: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0030250/2021-07-01*.
2. Besluit houders van dieren: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0035217/2022-01-01*.
3. Kantar Public, 2018. *De staat van het dier. Rapportage december 2018 in opdracht van de Raad voor Dierenaangelegenheden*. Kantar Public, Amsterdam. 38 pp.
4. RDA, 2019. *Staat van het dier*. RDA, Den Haag. 205 pp.

2. Doden om overlast te voorkomen of beheersen

Jaarlijks worden miljoenen dieren gedood omdat mensen last van ze hebben of bang zijn last van ze te krijgen. Denk hierbij aan ratten die de volksgezondheid bedreigen en ganzen die gewassen beschadigen. Alleen al voor muizen en ratten gaat het om zo'n 3,4 miljoen dodingen per jaar. Met de verschuivende relatie tussen mens en dier in de Nederlandse samenleving, wordt het doden van dieren om overlast te beperken steeds ongemakkelijker. Zeker wanneer er niet-dodelijke alternatieven bestaan om overlast te beperken. Bovendien is het beleid rondom dieroverlast vaak onduidelijk en verschilt de aanpak per gemeente of provincie. In dit hoofdstuk brengt de RDA de diversiteit in de aanpak van dieroverlast in beeld voor vier diersoorten. We constateren dat preventie van overlast een groeiende trend is. Ook presenteren we een voorzet voor een afwegingskader dat kan helpen om zorgvuldige en transparante afwegingen te maken rondom het bestrijden van dieroverlast. Het afwegingskader stimuleert betrokkenen om eerst niet-dodelijke alternatieven te overwegen en om dierenwelzijn mee te wegen bij de keuze van een dodingsmethode.

We definiëren dieren die overlast geven in dit hoofdstuk als 'individuele dieren of groepen dieren waar de mens zodanig last van heeft of bang is op termijn last van te krijgen dat er materiële, fysieke of mentale schade ontstaat'.

2.1 Stadsduiven

Volgens schattingen van Sovon Vogelonderzoek Nederland bestond de broedpopulatie van stadsduiven in de periode 2013-2015 in Nederland uit 10.000-20.000 dieren en het wintermaximum uit 25.000-75.000 dieren.[1,2] Stadsduiven kunnen flinke overlast geven. Vooral hun uitwerpselen veroorzaken overlast, variërend van stank tot aantasting van gebouwen en voertuigen, en kans op ziekten. Daarnaast kunnen hun nesten afvoeren van goten verstoppen en insectenoverlast veroorzaken, kan hun gekoer geluidsoverlast teweegbrengen, en kunnen ze schade aanrichten aan gewassen en gebouwen.[3,4] Bovendien kunnen de duiven ziektekiemen zoals papegaaienziekte of Salmonella bij zich dragen, waardoor ze een risico voor de volksgezondheid vormen.[5,6]

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de aanpak van duivenoverlast in de openbare ruimte.[7] Burgers of organisaties kunnen overlast bij hun gemeente melden. Gemeenten bestrijden duivenoverlast momenteel voornamelijk door het verwijderen van nesten of het ontmoedigen van nestbouw met netten, pinnen of spandraad op balkons en gevels. Ze kunnen ook een voerverbod voor duiven instellen en mensen informeren dat ze duivenoverlast kunnen voorkomen door afval op te ruimen. De gemeente Assen heeft bijvoorbeeld plannen om een voerverbod te combineren met het verplaatsen van de broedplekken, zodat de populatie in toom gehouden kan worden door het bewerken van eieren.[8] Daartoe willen ze een duiventil met nestkasten op het dak van het stadhuis plaatsen. Vliegers in de vorm van valken of reflecterende piramides of kaarten kunnen ook preventief werken. Deze niet-dodelijke methoden zijn bewezen effectief.[9,10] Wanneer de niet-dodelijke methoden onvoldoende resultaat geven, kunnen gemeenten uiteindelijk voor doden kiezen. De meest voor de hand liggende methode is dan duiven vangen en vergassen.

In de Wet natuurbescherming[11] en de Vogelrichtlijn[12] staat dat het verboden is om van nature in Nederland in het wild levende vogelsoorten te doden. Gemeenten kunnen ontheffing van deze verboden krijgen als er geen andere bevredigende oplossing is en doden noodzakelijk is vanwege andere belangen, zoals volksgezondheid, veilig vliegverkeer of bescherming van flora en fauna (artikel 3.3 Wet natuurbescherming en artikel 9 Vogelrichtlijn). Stadsduiven vallen onder deze uitzondering, dus gemeenten hebben toestemming om duiven te doden als niet-dodelijke methoden onvoldoende resultaat geven.[13] Wanneer men op doden overgaat, zal per gemeente verschillen. Bij dezelfde hoeveelheid overlast zal de ene gemeente een andere afweging maken dan de andere. Gemeenten formuleren ook niet altijd een meetbaar doel voordat ze duivenoverlast aanpakken. Idealiter is het doel van de interventie een meetbare vermindering van het aantal duiven, bijvoorbeeld een afname van 75 procent. In de praktijk blijkt dit lastig omdat men niet weet hoeveel duiven er zijn. Het doel kan ook gekwantificeerd worden als een vermindering van het aantal meldingen van overlast, bijvoorbeeld van tien naar drie meldingen per maand.

2.2 Bruine ratten

Sinds mensenheugenis delen mensen hun leefomgeving met bruine ratten. Deze knaagdieren profiteren gretig van het voedsel dat mensen achteloos laten slingeren of bewust voor andere dieren strooien. Bruine ratten vormen een potentieel risico voor de volksgezondheid vanwege ziekten die ze kunnen overdragen, zoals de ziekte van Weil.[14] Ook kunnen zij schade aan gebouwen en eigendommen veroorzaken door knagen of bevuilen.[15] Meldingen van rattenoverlast worden in Nederland niet centraal bijgehouden. Op *www.rattenmonitor.nl* kunnen dierplaagbestrijders en gemeenten meldingen doen, maar dit wordt (nog) niet goed gedaan. Er is dus onvoldoende inzicht in het aantal dieren waar we het over hebben. Op basis van een berekening uit het Verenigd Koninkrijk is een grove schatting dat er in Nederland jaarlijks zo'n 3,4 miljoen ratten en muizen worden gedood omdat ze overlast (dreigen te) veroorzaken.[16]

Bij rattenoverlast in de openbare ruimte is de gemeente verantwoordelijk voor het aanpakken van het probleem. Op privéterrein zijn particulieren zelf aan zet. In eerste instantie kan men kiezen voor een preventieve aanpak in de vorm van het verwijderen van voedsel en nestgelegenheid. In een stadspark kan de gemeente bijvoorbeeld een voerverbod voor eenden instellen of rattenbestendige afvalbakken plaatsen. Bezoekers van een park of plein kunnen geïnformeerd worden dat er rattenoverlast ontstaat als ze etensresten laten slingeren, bijvoorbeeld met flyers. Praktijkervaringen suggereren dat deze preventieve methoden effectief zijn.

Uit angst voor een verdere toename van het aantal ratten durven zowel gemeenten als particulieren een uitsluitend preventieve aanpak in de praktijk meestal niet aan. Veel particulieren schaffen dan klemmen of verdelgingsmiddelen aan, maar pakken de oorzaak van de overlast niet aan. Een omgeving met voldoende voeding en schuilmogelijkheden blijft aantrekkelijk voor de ratten. Veel gemeenten schakelen professionele dierplaagbeheersers in, die in eerste instantie de bron van de overlast zoeken, bijvoorbeeld de aansluiting van de riolering van woningen of de straatkolken bij het riool. Professionele dierplaagbeheersers kunnen diverse bestrijdingsmethoden gebruiken zoals verdrinking, klemmen met lokaas, inloopvallen of kooivallen met trapplaat. Deze methoden zijn echter arbeidsintensief en er is kans op bijvangst. Bestrijdingsmiddelen met anticoagulantia verstoren de bloedstolling waardoor de ratten aan inwendige bloedingen sterven. Deze middelen zijn effectiever omdat ze pas na ongeveer vier tot zes dagen werken. De dieren associëren het middel dan niet met ziekte en dood, waardoor de opname binnen de populatie hoog is. Er kan echter ook resistentie tegen deze middelen ontstaan, waardoor de effectiviteit afneemt.[17]

Bovendien zijn anticoagulantia ook schadelijk voor niet-doeldieren en het milieu. Er is ook een nieuw bestrijdingsmiddel op de markt met de werkzame stof cholecalciferol. Dit middel veroorzaakt inwendige problemen zoals nierfalen. Het heeft een kleiner effect op niet-doeldieren dan de bestaande anticoagulantia en er is geen resistentie tegen dit middel.[18]

Een rapport van het Centre for Sustainable Animal Stewardship uit 2018 bespreekt de impact van rattenverdelgingsmethoden op dierenwelzijn.[19] Rodenticiden zijn dieronvriendelijk, zowel voor ratten als voor andere dieren. Bij bestrijdingsmiddelen met anticoagulantia sterven de ratten bijvoorbeeld aan een maag- of hersenbloeding en worden eventuele zogende jongen ook gedood. Sommige klemmen kunnen snel doden, maar andere hebben onvoldoende slagkracht om het dier direct te doden. Bovendien kunnen er ledematen vast komen te zitten in klemmen en belanden er ook niet-doelsoorten in. Lijmplanken zijn zeer dieronvriendelijk en officieel verboden in Nederland, maar worden nog steeds verkocht en gebruikt. Dieren in vangkooien laten sterven door ontbering (honger, dorst, stress) is dierenmishandeling en strafbaar in Nederland, maar dit is lastig te controleren.

Vanwege de negatieve effecten op het milieu mogen rodenticiden op basis van anticoagulantia en cholecalciferol sinds 1 januari 2017 buitenshuis uitsluitend nog door gecertificeerde professionals worden toegepast.[20] Zij moeten kennis hebben van geïntegreerd plaagdiermanagement (IPM).[21] Volgens de principes van IPM moet er eerst gericht worden op het voorkómen van overlast, bijvoorbeeld door de omgeving onaantrekkelijk te maken en dieren te weren. Vervolgens worden er in eerste instantie niet-chemische middelen toegepast. Pas als deze onvoldoende effect hebben, mogen chemische middelen zoals rodenticiden ingezet worden. Ook moeten deze professionals werken volgens een IPM-protocol dat voldoet aan de eisen van het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb).[19]

Particulieren mogen volgens de richtlijnen van het Ctgb in de buitenruimte geen chemische middelen inzetten tegen ratten. Vanaf 2023 mag dit binnen ook niet meer.[22] Om niet langer chemische middelen te hoeven gebruiken op agrarische bedrijven zou meer aan preventie en natuurlijke bestrijding gedaan moeten worden, zoals biologische barrières en natuurlijke vijanden van plaagdieren zoals uilen, vleermuizen of zwaluwen.[23]

Het rattenbeleid verschilt tussen gemeenten: sommige gemeenten grijpen bij elke rat in en andere pas bij ernstige overlast omdat zij vinden dat ratten bij de stad horen.[24] Er kunnen verschillende personen betrokken zijn bij de beslissing om al dan niet in te grijpen: particulieren, ondernemers, dierplaagbeheersers, agrariërs, ambtenaren, *et cetera*. Er is dus een hoge mate van diversiteit in visies op het probleem en de oplosrichtingen. Het is belangrijk dat er bij inwoners en in de gemeenteraad draagvlak is voor de aanpak van de gemeente. Sommige burgers verwachten van hun gemeente bepaalde acties die eigenlijk niet mogelijk zijn of geen effect hebben, bijvoorbeeld chemische middelen inzetten zonder de primaire oorzaken (leefomgeving en voedsel) aan te pakken. Communicatie met alle betrokkenen is hier dus van groot belang, indien nodig in meerdere talen.

2.3 Hoogrisicohonden

Ook gezelschapsdieren kunnen overlast geven. In sommige gevallen is dat een reden om een dier te doden, bijvoorbeeld bij hoogrisicohonden (HR-honden). Een HR-hond kan gedefinieerd worden als een hond die een hoog risico vormt op het veroorzaken van een bijtincident in alledaagse situaties waarvan men normaal niet verwacht dat ze een probleem vormen.[25] Actuele cijfers ontbreken omdat bijtincidenten niet éénduidig bijgehouden worden. Cornelissen en Hopster

schatten in 2008 dat er in Nederland jaarlijks ongeveer 150.000 mensen door een hond gebeten worden, waarvan ongeveer 5.000 mensen medische zorg ontvangen, 230 mensen in het ziekenhuis opgenomen worden en gemiddeld één persoon overlijdt.[26] Er zijn geen landelijke cijfers bekend van bijtincidenten waarbij dieren het slachtoffer waren, maar bij de Amsterdamse politie worden jaarlijks 158 bijtincidenten gemeld, waarvan in meer dan de helft van de gevallen het slachtoffer een dier was (meestal een andere hond).[27]

In principe kan iedere hond een mens of een ander dier bijten. Of dat ook gebeurt, hangt af van factoren zoals ras of type, opvoeding en omstandigheden. Bij HR-honden is de kans op bijtincidenten hoger en de impact van een beet groter omdat deze honden van oorsprong gefokt zijn voor gevechten met stieren, beren of honden.[28] Ze zijn geselecteerd op hun kracht en vechtlust en zij vallen snel aan, ook ogenschijnlijk zonder waarschuwing. Het gevaar voor ernstige verwondingen door de beet is ook groter omdat het zware, krachtige honden zijn, die bij een aanval hun sterke kaken vaak niet meer loslaten. Hierdoor is letsel aangericht door een HR-hond meestal ernstiger dan letsel aangericht door andere honden.

In 2017 bracht de RDA de zienswijze 'Hondenbeten aan de kaak gesteld' uit.[29] Hierin adviseerde de RDA een aantal preventieve maatregelen om de kans op ernstige bijtincidenten te verkleinen, waaronder:

- Lijn een HR-hond in de publieke ruimte kort aan en muilkorf het dier in losloopgebieden. Gemeente kunnen een gebiedsverbod overwegen voor HR-honden of een muilkorfgebod voor bepaalde gebieden;
- Verstrek laagdrempelig informatie aan mensen met kinderen die overwegen een (HR-)hond te kopen. Het gaat dan om informatie over rassen, fokkers en de veilige omgang van kinderen met een hond, via kanalen zoals verloskundepraktijken, basisscholen en dierenspeciaalzaken;
- HR-honden die mensen of andere honden gebeten hebben met ernstige verwondingen of de dood tot gevolg zou men moeten euthanaseren. Deze aanbeveling leidde indertijd tot heftige discussie in de media.

Sommige van bovengenoemde adviezen zijn inmiddels door betrokkenen opgepakt. De Dierenbescherming en HAS Hogeschool doen bijvoorbeeld onderzoek naar een test die fokkers kunnen gebruiken om het risico op probleemgedrag te beoordelen. In opdracht van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) is een systeem voor het registreren van bijtincidenten ontwikkeld en is een pilot uitgevoerd bij de politie en een aantal gemeenten. Ook zijn op basis van wetenschappelijk onderzoek leerdoelen voor hondenhouders opgesteld voor de opvoeding van honden. Deze zouden in de beleidsregels van het Besluit houders van dieren opgenomen moeten worden.

Ter preventie van bijtincidenten zouden aspirant-eigenaren van HR-honden in theorie ook een selectieproces kunnen doorlopen. Dit zou men kunnen koppelen aan het trainen van de eigenaren in de opvoeding van en omgang met deze honden. Dit is echter lastig te reguleren en controleren, aangezien iedereen vrij is om een hond aan te schaffen. In 2017 schreef de RDA hierover: 'HR-honden vergen zeer verantwoordelijke en gedisciplineerde eigenaren en begeleiders. Naar de mening van de RDA heeft de gemeente diverse mogelijkheden om eisen te stellen aan de houder en de hond. Dit om te voorkomen dat een HR-hond een bedreiging vormt voor mensen, honden en andere dieren.' Ook riep de RDA rasverenigingen van HR-honden uitdrukkelijk op om training en opleiding te organiseren voor honden én eigenaren.

In theorie zou een verbod op het fokken van HR-honden een langetermijnoplossing kunnen zijn. Een dergelijk verbod ligt echter gevoelig en zal protest oproepen bij mensen of instanties die deze dieren fokken of ermee werken. In het verleden is ook gebleken dat een verbod niet werkte omdat rassen of typen onderling gekruist werden.[28] Een strikt beleid en strenge handhaving zijn dus nodig om een verbod effectief te maken. Het is de vraag hoe haalbaar dit is.

Als een hond een ernstig bijtincident veroorzaakt heeft, kan het slachtoffer aangifte doen. De gemeente kan dan direct veiligheidsmaatregelen nemen, bijvoorbeeld een aanlijn- en/of muilkorfgebod opleggen, de hond laten testen op agressie, de eigenaar adviseren of verplichten een cursus te volgen met de hond, of de hond in beslag laten nemen.[30] De eigenaar kan in overleg met een hondengedragstherapeut en/of dierenarts zelf beslissen om het dier in te laten slapen met het oog op de veiligheid van mensen en dieren.[29] Over het algemeen wordt de hond dan gedood door een dierenarts met een euthanasaat. Iedere eigenaar maakt daarbij persoonlijke afwegingen, afhankelijk van de eigen belangen en financiële mogelijkheden. Sommige mensen zullen er eerder voor kiezen hun hond te laten doden omdat ze bijvoorbeeld een jong kind hebben en bang zijn dat het kind gevaar loopt. Andere mensen zijn zo gehecht aan hun dier dat ze er alles voor over hebben om het in leven te houden. In sommige gevallen kan de rechter afdwingen dat de hond wordt gedood zonder dat de eigenaar het daar mee eens is.

Er zijn wel alternatieven te bedenken voor het doden van een hond die een ernstig bijtincident veroorzaakt heeft. Voor sommige honden is er perspectief als ze een andere eigenaar en een andere leefomgeving krijgen. Eigenaren willen de hond echter niet altijd aan een nieuwe eigenaar overdragen uit angst voor nieuwe incidenten. Dan kiezen ze liever voor doding. Bovendien is het nadeel van deze aanpak dat het bijtincident dan al heeft plaatsgevonden. Het is dus alleen effectief ter voorkoming van nieuwe slachtoffers door de betreffende hond. Een ander alternatief is heropvoeden of trainen van de hond en de (nieuwe) eigenaar, maar ook hier is het nadeel dat er al een bijtincident heeft plaatsgevonden. Bovendien biedt heropvoeden geen garanties dat de hond niet meer zal bijten. Ook financiën kunnen een rol spelen, want training kost geld en dat kan en wil niet iedere eigenaar betalen.

De publieke opinie over hondenbeten wordt mede beïnvloed door media-aandacht. Zo zijn honden zoals de pitbull en buldog vaker in het nieuws geweest vanwege bijtincidenten. Zij liggen onder het vergrootglas en er is wrijving tussen tegenstanders en liefhebbers van de betreffende rassen of typen. In hoofdstuk 3 komen we terug op HR-honden in de context van lijden. We bespreken dan HR-honden die langdurig in een dierenasiel verblijven.

2.4 Grauwe ganzen

In de jaren zeventig was de grauwe gans nog een zeldzame broedvogel in ons land en stond hij op de Rode Lijst. De groei van de populatie grauwe ganzen is voor een groot deel te danken aan de aanleg van de Oostvaardersplassen. Dit gebied bevat voldoende water, voeding en rustplaatsen voor de dieren.[31] Sindsdien groeit de populatie grauwe ganzen enorm, met meer dan vijf procent per jaar.[32] Na een telling in 2013-2015 werd de populatie grauwe ganzen op 510.000-580.000 geschat.[32] Waar in de jaren tachtig de meeste grauwe ganzen nog in Spanje overwinterden, blijft tegenwoordig het merendeel in Nederland.

Vanwege de voedselrijkheid is het Nederlandse boerenlandschap (met name grasland) erg aantrekkelijk voor grauwe ganzen. Dit zorgt voor overlast bij boeren. De meest gehoorde klachten zijn dat begrazing van ganzen de opbrengst vermindert en dat uitwerpselen van ganzen het gras

onaantrekkelijk maken voor vee.[33] In de periode 2009-2018 waren ganzen verantwoordelijk voor gemiddeld 78 procent van de schade aan gewassen. De grauwe gans had hierin het grootste aandeel (veertig procent).[34] Ook in 2019 werd de meeste schade door de grauwe gans veroorzaakt (10,8 miljoen euro).[35] Daarnaast kunnen grote aantallen ganzen het water vervuilen, dragen ze bij aan blauwalggroei, kunnen ze natuurgebieden beschadigen en voor gevaarlijke situaties in het (vlieg)verkeer zorgen. Ook vormen ganzen een potentieel risico voor de volks- en diergezondheid (vogelgriep, botulisme).

Grauwe ganzen werden eerder beschermd door de Flora- en faunawet[36] en genieten momenteel landelijke bescherming via de Wet natuurbescherming11 en Europese bescherming via de Vogelrichtlijn[12]. Ook zijn ze opgenomen in de Bern-conventie[37], de Bonn-conventie[38] en de African-Eurasian Migratory Waterbird Agreement[39]. De provincies zijn samen met de faunabeheereenheden verantwoordelijk voor de aanpak van ganzenoverlast. Hun beleid staat ingrijpen niet toe, tenzij specifieke belangen worden geschaad, er geen andere bevredigende oplossing is en de staat van instandhouding niet wordt verslechterd. Er zijn verschillende niet-dodelijke maatregelen om ganzenoverlast te voorkomen of verhelpen, zoals verjagen met honden, instellen van opvanggebieden, ganzen leren dat bepaalde gebieden onveilig of onaantrekkelijk zijn (met behulp van lasers, linten of vogelverschrikkers), eieren schudden, prikken of rapen, of broedgebieden afbakenen.[35] Niet-dodelijke alternatieven zijn echter niet effectief genoeg en daarom worden populaties ook beheerd met afschot, of vangen en doden met koolstofdioxide (CO_2).

Per provincie stellen faunabeheereenheden een plan op om ganzenoverlast te beperken. Zo heeft Gelderland een faunabeheerplan opgesteld voor 2020-2026, waarin de voorkeur wordt gegeven aan afschot om de schade te beperken.[34] Ook andere provincies gebruiken deze methode. In een zienswijze over het doden van ganzen[40] heeft de RDA in 2012 een voorkeur uitgesproken voor vangen van ganzen en vergassen met CO_2, vanwege een lagere welzijnsaantasting dan bij afschot. De RDA verwachtte wel dat afschot maatschappelijk aanvaardbaar zou worden gevonden als het van tijdelijke duur zou zijn. Inmiddels is het tien jaar later en wordt afschot nog steeds toegepast. Het doel van de provincies is om schade veroorzaakt door de grauwe gans terug te brengen naar het niveau van 2005.[34] Met uitzondering van Zeeland is dat nog geen enkele provincie gelukt.[35]

Vanuit het European Goose Management Platform (onder paraplu van de African-Eurasian Migratory Waterbird Agreement) is er in 2021 een Adaptive Flyway Management Program voor de grauwe gans vastgesteld.[41] Het uiteindelijke doel is adaptief beheer dat afgestemd is tussen landen en gebaseerd is op modellering en monitoring waarmee de toestand van de populatie op cyclische wijze geëvalueerd wordt. Er wordt nu gewerkt aan de uitwerking van de populatiemodellen. De evaluatie kan aanleiding zijn om het beheer voor de komende cyclus aan te passen.

2.5 Reflectie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk gaven we een aantal voorbeelden van dieren die gedood worden vanwege overlast. Deze dieren worden gedood omdat ze de belangen (dreigen te) schaden van mensen, andere dieren of het ecosysteem. Die belangen kunnen economisch zijn, maar het kan ook gaan om de volksgezondheid, diergezondheid, biodiversiteit, voedselveiligheid of veiligheid in andere zin. Met de veranderende relatie tussen mens en dier zien we dat de afweging die Nederlanders maken tussen diverse belangen eveneens verandert. Het doden van dieren die overlast geven, is zeker niet (meer) onomstreden en het draagvlak hangt sterk af van de omstandigheden: hoe groot is de overlast, zijn er reële niet-dodelijke alternatieven en is de methode van doden diervriendelijk?

Schurende kwesties

- De mate van (dreigend) overlast of gevaar weegt zwaar in de beslissing om te doden en bepaalt in hoeverre burgers het doden accepteren. Maar hoe kunnen we overlast definiëren en kunnen we daar gradaties in bepalen? Bij duiven is een beetje vogelgeluid bijvoorbeeld wel leuk en een beetje poep niet erg, maar wanneer slaat dit om? Om de ernst van het probleem te bepalen, dient men een overlast-risicoanalyse uit te voeren. We komen hier in Bijlage 2 op terug;
- Het kan een uitdaging zijn om het doel van een interventie helder en meetbaar te verwoorden. Bij de stadsduiven is bijvoorbeeld het ideale doel van een meer planmatige interventie een meetbare vermindering van het aantal duiven, maar in de praktijk blijkt dit lastig omdat men niet weet hoeveel duiven er zijn. Het doel kan dan gekwantificeerd worden als een vermindering van het aantal overlastmeldingen, bijvoorbeeld van tien naar drie meldingen per maand;
- In veel gevallen zijn er niet-dodelijke alternatieven beschikbaar en kan preventie uitkomst bieden. Preventie wordt steeds meer een trend in de bestrijding van dieroverlast, bijvoorbeeld het verwijderen van voedsel en nestgelegenheid voor stadsduiven en bruine ratten in de openbare ruimte. Toch kiest men ook nog makkelijk voor doden, vooral in het geval van ratten en muizen, maar ook in het geval van grauwe ganzen. Dat kan zijn omdat het onzeker of onduidelijk is of de alternatieven effectief zijn, omdat ze soms duurder of tijdrovender zijn, omdat men niet op de hoogte is van het bestaan van alternatieven, of omdat het doel niet bereikt wordt met de gekozen niet-dodelijke alternatieven. Ook de alternatieven voor doden zijn niet zonder uitdagingen en soms is doden welzijnsvriendelijker dan de niet-dodelijke alternatieven;
- Er wordt lang niet altijd gebruik gemaakt van snelle en pijnloze dodingsmethoden, bijvoorbeeld bij de bestrijding van overlast door bruine ratten;
- Er is onduidelijkheid over het toepassen van de regels en gemeentemedewerkers missen basiskennis over de aanpak van dieroverlast. Mede daardoor gaan partijen zoals gemeenten en provincies verschillend om met dieroverlast. Die ongelijke behandeling schuurt;
- Het is niet altijd duidelijk wie het recht heeft om te beslissen dat de overlast groot genoeg is om doden te rechtvaardigen en wie verantwoordelijk is voor het voorkómen en aanpakken van dieroverlast. Hierbij is het onderscheid tussen het privé- en publiek domein belangrijk. Op het eigen erf mogen mensen zelf beslissen, tenzij het om beschermde dieren gaat of om bestrijdingsmiddelen waarvoor particulieren niet bevoegd zijn om ze te gebruiken. Buiten het eigen erf ervaren mensen misschien wel overlast, maar is de gemeente of provincie aan zet. Sommige burgers verwachten van hun gemeente of provincie acties die onmogelijk zijn of geen effect hebben;
- We zien een ongelijke behandeling tussen diersoorten: eendjes in de stadsvijver zijn gewenst en bruine ratten ongewenst. Mensen voeren beide soorten, maar lijken dat zelf niet in de gaten te hebben;
- Bij de HR-honden speelt gebrek aan kennis, ervaring en geschiktheid mee, evenals de emotionele binding met het dier en angst voor nieuwe incidenten, waardoor er (onnodig) overlast veroorzaakt wordt en er mogelijk onverantwoorde of overhaaste beslissingen genomen over het doden van een hond;
- In veel gevallen wordt er pas actie ondernomen als er al overlast is en wordt de oorzaak van het probleem niet aangepakt. De grauwe gans is een mooi voorbeeld. De uitgestrekte Nederlandse graslanden zijn heel aantrekkelijk voor ganzen. Het landschap zal minder ganzen aantrekken als er meerdere gewassen op een stuk land verbouwd worden. Wageningen University & Research (WUR) is hier op dit moment mee aan het experimenteren[42];
- De verschillende betrokken partijen zoals gemeenten, provincies, faunabeheereenheden en wildbeheereenheden werken niet altijd samen, waardoor iedereen zijn eigen beleid ontwikkelt. Dit hoeft niet altijd erg te zijn, maar in sommige gevallen, zoals bij de grauwe gans, zou samenwerking kunnen bijdragen aan het oplossen van het probleem.[33] Uit interviews afgenomen voor de zienswijze 'dieren in het huis van Thorbecke' (2022) blijkt dat gemeenten hier ook behoefte aan hebben.[43] Verder constateren wij dat de ene gemeente een actievere aanpak van dieroverlast hanteert dan de andere. Hetzelfde geldt voor provincies.[43]

Afwegingskader

Om bovenstaande schurende kwesties aan te pakken, hebben we een voorzet voor een afwegingskader ontwikkeld, zie Bijlage 2. We hebben dit gebaseerd op het werk van Yeates[44] en Van Gerwen[19] en op het stroomschema in de RDA-zienswijze 'Wegen van welzijn van dieren in de natuur'[45]. Het afwegingskader kan helpen om zorgvuldige afwegingen te maken rondom het aanpakken van dieroverlast en om besluitvorming landelijk gelijk te trekken en daarmee consistenter te maken. Het is nadrukkelijk een voorzet die door deskundigen verder uitgewerkt dient te worden per sector of per diergroep.

In het afwegingskader erkennen we de intrinsieke waarde van het dier. We gaan uit van een 'nee, tenzij-principe': niet doden, tenzij er serieuze belemmeringen zijn om niet-dodelijke methoden te kiezen. Het afwegingskader is ontwikkeld met zoogdieren en vogels in gedachten, maar het is ook bruikbaar voor andere diersoorten. In Bijlage 2 doorlopen we het afwegingskader voor een aantal casussen. Het dient te allen tijde met theoretische én praktische deskundigheid doorlopen te worden om tot een geschikte aanpak te komen, idealiter in samenwerking met alle partijen die een rol spelen. Het is belangrijk dat er bij de betrokkenen draagvlak is voor de aanpak. Het is daarom noodzakelijk om bij alle stappen te communiceren met alle partijen, met een communicatieplan als leidraad. In het voorbeeld van duivenoverlast zou de gemeente een gesprek kunnen initiëren tussen kennishouders, de woningcorporaties, bewoners en andere belanghebbenden (bijvoorbeeld ondernemers). Samen kunnen zij een bestrijdingsmethode kiezen die alle betrokken partijen accepteren.

Samenvattend komt de RDA tot de volgende kernaanbevelingen:

Aan rijksoverheid, provincies en gemeenten:

1) Zet zoveel mogelijk in op preventie van dieroverlast, bijvoorbeeld door maatregelen bij nieuw- of verbouw van gebouwen en via informatievoorziening aan burgers. Dit sluit aan bij de huidige ontwikkelingen gericht op geïntegreerd plaagdiermanagement.
2) Professionaliseer de landelijke registratie van alle dieren die overlast geven en houd deze op orde om te kunnen bepalen hoe groot de overlast is. De RDA ziet dit als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de rijksoverheid, provincies en gemeenten.
3) Stem het beleid in verschillende gemeenten en provincies beter af, ter voorkoming van een ongelijke behandeling van dieren die overlast geven en onduidelijkheid over de aanpak.
4) Bouw verder aan een afwegingskader voor professionals. Zorg daarbij voor theoretische en praktische deskundigheid en afstemming met betrokkenen, zodat het afwegingskader ook in de praktijk bruikbaar is om tot transparante afwegingen te komen waarbij dierenwelzijn meegenomen wordt.

Aan alle betrokkenen:

5) Zoek eerst naar de oorzaak van de overlast en daarna pas naar oplossingen. Formuleer meetbare doelen voordat een interventie start.
6) Zorg voor een samenwerking tussen relevante partijen.

Bronnen

1. Sovon-webpagina Stadsduif: *https://stats.sovon.nl/stats/soort/6658*. Bezocht op 25-03-2022.
2. Sovon, 2020. *Broedvogelrapport stadsduif*. Sovon Vogelonderzoek, Nijmegen. Rapport 2020/07. 3pp.
3. Van Kleunen, A., van der Jeugd, H.P., Foppen R., 2005. *Stadsduivenproblematiek in de stad Groningen*. Een analyse van de effectiviteit van controlemaatregelen. SOVON-onderzoeksrapport 2005/03. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. 27 pp.
4. Webpagina Netwerk van ongediertebestrijders: *https://beestjeskwijt.nl/ongedierte/duiven-bestrijden/duiven*. Bezocht op 25-03-2022.
5. Vlaanderen, F., Cuperus, T., Keur, I., *et al.*, 2020. *Staat van zoönosen 2019*. RIVM, Bilthoven. 88 pp.
6. Magnino, S., Haag-Wackernagel, D., Geigenfeind, I., *et al.*, 2009. *Chlamydial infections in feral pigeons in Europe: Review of data and focus on public health implications*. Veterinary Microbiology. 135, 54–67.
7. Wet publieke gezondheid: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0024705/2022-03-01*.
8. Benak, M., 2021. *Assen pakt duivenoverlast aan met til op stadhuis en voerverbod*. Rtvdrenthe.nl, 28-06-2021. Bezocht op 25-03-2022.
9. Dobeic, M., Pintarič, S., Vlahović, K., Dovč A., 2011. *Feral pigeon (Columba livia) population management in Ljubljana*. Veterinarski Arhiv. 81, 285-298.
10. Harris, E., de Crom, E.P., Labuschagne, J., Wilson, A., 2016. *Visual deterrents and physical barriers as non-lethal pigeon control on University of South Africa's Muckleneuk campus*. SpringerPlus volume 5, Article number: 1884.
11. Wet natuurbescherming, artikel 3.1: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2021-07-01*.
12. Vogelrichtlijn: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009L0147&qid=1466520663238&from=EN#d1e230-7-1*.
13. Europa decentraal praktijkvraag, 2018. *Update praktijkvraag: mag de gemeente duiven die overlast veroorzaken vangen en om het leven brengen?* Bezocht op 25-03-2022.
14. Webpagina GGD Leefomgeving: *https://ggdleefomgeving.nl/vervelende-beestjes/ratten/ratten-en-gezondheid/*. Bezocht op 25-03-2022.
15. Webpagina Informatiepunt Ongedierte: *https://www.informatiepuntongedierte.nl/ratten-bestrijding/ratten-schade/*. Bezocht op 25-03-2022.
16. Meerburg, B.G., Kijlstra, A., 2006. Zoönotische risico's van knaagdieren in de veehouderij. T Diergeneesk. Deel 131, aflevering 12.
17. Komen, C.M.D., Scheepmaker, J.W.A., Wezenbeek, J.M., 2019. *Duurzame en effectieve knaagdierbeheersing. Verkennend onderzoek effectiviteit en optimalisatie geïntegreerde knaagdierbeheersing*. RIVM Rapport 2019-0179. RIVM, Bilthoven. 104 pp.
18. Cartuyvels, E., De Ruyver, C., Huysentruyt, F., Leirs, H., Moons, C., Van Den Berge, K., Baert, K., 2021. *Gids voor de Diervriendelijke Bestrijding van Ratten en Muizen*. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2021 (26). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. 106 pp.
19. Van Gerwen, M., 2018. *Omgang met ratten en muizen in dierplagen. Duurzaam en Verantwoord? Quick Scan*. Centre for Sustainable Animal Stewardship, UU, Utrecht. 66 pp.
20. Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0021670/2021-07-01#Hoofdstuk1*.
21. Ctgb-nieuwsbericht, 2019: *https://www.ctgb.nl/actueel/nieuws/2019/09/10/rodenticiden-zijn-en-blijven-beschikbaar-tegen-ratten-en-muizen*. Bezocht op 25-03-2022.
22. Ctgb-webpagina Knaagdieren bestrijden: *https://www.ctgb.nl/onderwerpen/rodenticiden*. Bezocht op 25-03-2022.
23. Website Agro Pest Control: *https://agropestcontrol.nl/bioplan/*. Bezocht op 25-03-2022.

24. Kruse, Y., 2020. *Resultaten verkenningsstudie Knaagdierbeheersing. Ervaringen en behoeftes bij gemeenten in communicatie en kennisuitwisseling op knaagdierbeheersing*. Antea Group, Rotterdam. 30 pp.
25. Pluijmakers, J., Bowen, J., Fatjo, J., 2019. *The safe dog project. Een onderzoeksproject naar de preventie van bijtincidenten*. 107 pp.
26. Cornelissen, J.M.R., Hopster, H., 2008. Bijlage 'Feiten en Cijfers' in *Hondenbeten in perspectief*. WUR, Lelystad. 109 pp.
27. Neijenhuis, F., Kluivers, M., Hopster, H., 2017. *Minder hondenbeten. Puzzelen naar veiligheid voor mens en dier*. Wageningen Livestock Research, Rapport 1024. Wageningen. 82 pp.
28. Van Wijk, A., Lenders, A., van Uhm, D., Siegel, D., van Nieuwenhuizen, X., Endenburg, N., 2019. *Hoog-risico honden, een bijtend probleem? Een fenomeenonderzoek naar bijtincidenten en hondengevechten*. Bureau Beke, Arnhem en UU, Utrecht. 118 pp.
29. RDA, 2017. *Hondenbeten aan de kaak gesteld*. RDA, Den Haag. 37 pp.
30. Bijvoorbeeld: *https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR656077/1*. Bezocht op 25-03-2022.
31. Vogelbescherming-webpagina Grauwe gans: *https://www.vogelbescherming.nl/ontdek-vogels/kennis-over-vogels/vogelgids/vogel/Grauwe-Gans?gclid=EAIaIQobChMI97Oi10_A9AIVioxoCR2nzAnEEAAYASAAEgJahPD_BwE*. Bezocht op 25-03-2022.
32. Sovon-webpagina Grauwe gans: *https://stats.sovon.nl/stats/soort/1610*. Bezocht op 25-03-2022.
33. Koffijberg, K., 2016. *Ganzenproblemen onder de loep genomen*. Sovon-Nieuws, jaargang 29, nr 2.
34. Stichting Faunabeheereenheid Gelderland, 2020. *Faunabeheerplan deelplan ganzen 2020-2026*. Stichting Faunabeheereenheid Gelderland, Arnhem. 105 pp.
35. Van Dijk, W., Ensink, F., Karelse, J.J.H.G.D., 2021. *Ganzen zonder grenzen. Advies voor een robuust en gebiedsgericht ganzenbeheer*. Maatschappelijke Adviesraad Faunaschade, Utrecht. 61 pp.
36. Flora- en faunawet: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0009640/2016-04-14*.
37. Bern-conventie (Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats): *https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/104*.
38. Bonn-conventie (Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals): *https://www.cms.int/*.
39. AEWA (African-Eurasian Migratory Waterbird Agreement): *https://www.unep-aewa.org/*.
40. RDA, 2012. *Richtsnoer ganzendoden*. RDA, Den Haag. 26 pp.
41. Website European Goose Management Platform: *https://egmp.aewa.info/resources/action-and-management-plans-adaptive-flyway-management-programmes*. Bezocht op 22-03-2022.
42. WUR-webpagina Boerderij van de toekomst: *https://www.wur.nl/nl/Onderzoek-Resultaten/Onderzoeksprojecten-LNV/Expertisegebieden/kennisonline/Boerderij-van-de-toekomst-.htm*. Bezocht op 25-03-2022.
43. RDA, 2022. *Dieren in het huis van Thorbecke*. RDA, Den Haag. 58 pp.
44. Yeates, J., 2010. *What can pest management learn from laboratory animal ethics?* Pest Manag Sci. 66, 231-237.
45. RDA, 2017. *Wegen van welzijn van dieren in de natuur*. RDA, Den Haag. 64 pp.

3. Doden om lijden te beëindigen

Veel mensen zien het beëindigen van ondraaglijk en uitzichtloos lijden als een legitieme reden om te doden: euthanasie als dierenwelzijnsmaatregel. Op het eerste gezicht lijkt het doden van dieren die uitzichtloos of ondraaglijk lijden goed geregeld. Toch bestaan ook hier schurende kwesties. Het ene dier wordt bijvoorbeeld veel eerder uit zijn lijden verlost dan het andere. In dit hoofdstuk illustreert de RDA voor vier deelonderwerpen de schurende kwesties en mogelijke richtingen om dierenwelzijn te verbeteren. De deelonderwerpen belichten euthanasie van dieren in verschillende situaties: gezelschapsdieren bij de dierenarts, productiedieren op de boerderij, hoogrisicohonden in dierenasielen en dieren in de natuur. De RDA constateert onder andere dat er behoefte is aan afwegingskaders die aansluiten bij de actuele ontwikkelingen in het praktijkveld en de maatschappij.

We definiëren lijden in dit hoofdstuk als 'fysieke pijn of geestelijke stress die het welzijn zodanig aantast dat het dier uitzichtloos of ondraaglijk lijdt'.

3.1 Euthanasie van gezelschapsdieren

Perspectief van de eigenaar

In de zienswijze 'Staat van het Dier' constateerde de RDA dat Nederlanders huisdieren steeds meer als gezinsleden beschouwen. Ze hebben een hogere sociale status dan pakweg 25 jaar geleden.[1] Wat gebeurt er als een geliefd huisdier iets gaat mankeren en daardoor gaat lijden? De meeste eigenaren zullen eerst diergeneeskundige zorg zoeken voor hun dier. Door de hechte band tussen eigenaar en huisdier is de vraag naar hoogkwalitatieve diergeneeskundige zorg de afgelopen jaren toegenomen en moet de moderne dierenarts over veel apparatuur beschikken. Hierdoor stijgen niet alleen de kosten van geavanceerde veterinaire zorg, maar ook de basiskosten. Veel mensen blijken in de loop der tijd bereid tot relatief grotere financiële offers om het leven van hun huisdier te verlengen.[2] Maar op een gegeven moment gaan afwegingen zoals kwaliteit van leven, de verwachte resterende levensduur, de belasting van de behandeling voor het dier en de kosten van de veterinaire zorg een rol spelen. Wanneer de eigenaar uiteindelijk besluit tot euthanasie, kunnen behalve het perspectief van het dier verschillende andere factoren meewegen, zoals de emoties van de eigenaar, zijn financiële en sociale situatie, druk vanuit de omgeving en bijvoorbeeld een naderende vakantie of zwangerschap.

Voor sommige eigenaren zijn grote financiële offers niet haalbaar. Er kan dus een situatie ontstaan waarin een dier wel behandeld kán worden, maar de eigenaar dit niet kan betalen. Wellicht besluit zo'n eigenaar dan in overleg met de dierenarts om het dier te euthanaseren terwijl er feitelijk nog geen sprake is van ondraaglijk en uitzichtloos lijden. Kijkend naar de ontwikkelingen in de afgelopen jaren, verwacht de RDA dat de kosten van diergeneeskundige zorg in de toekomst verder zullen stijgen. Het is daarom belangrijk om toekomstige eigenaren bewust te maken van deze kosten en hen aan te moedigen daarop te anticiperen, bijvoorbeeld door het afsluiten van een verzekering (zie aanbevelingen in 3.5). Een ander aspect waar eigenaren zich bewust van moeten zijn, is dat door hun zorgplicht voor het dier de extra diergeneeskundige zorg ook leidt tot een toename van benodigde zorgactiviteiten door de eigenaar, zoals medicijnen geven, verband verwisselen en intensief verzorgen bij langdurige ziekte.

Anderzijds kan door de toegenomen behandelmogelijkheden ook een situatie ontstaan waarin een eigenaar aandringt op behandeling, terwijl dat niet in het belang van het dier is. Bijvoorbeeld omdat de kwaliteit van leven van het dier na de behandeling laag zal zijn. Sommige eigenaren vinden het te moeilijk om afscheid te nemen van het dier en anderen realiseren zich onvoldoende dat het dier lijdt. Zo blijken veel mensen gezichtsuitdrukkingen van katten verkeerd te begrijpen.[3] Met foto's, video's en andere communicatiemiddelen kunnen eigenaren leren om pijnsignalen bij hun dier te herkennen.[4] Een andere ontwikkeling is dat steeds meer mensen hun geliefde huisdier thuis willen laten euthanaseren, in zijn vertrouwde omgeving. Dit stelt de dierenarts voor nieuwe uitdagingen, want er zijn in een thuissituatie bijvoorbeeld minder mogelijkheden voor hulp en overleg met een collega dan op de praktijk.

Perspectief van de dierenarts

Uiteindelijk is het in de praktijk de eigenaar die beslist of een huisdier geëuthanaseerd zal worden. De meeste eigenaren geven daarbij gehoor aan het advies van hun dierenarts. Gesprekken over euthanasie vragen goede communicatieve vaardigheden van dierenartsen, zeker wanneer zij van mening verschillen met eigenaren. Deze vaardigheden komen tijdens de opleiding aan bod, maar worden natuurlijk ook bepaald door de persoonlijke kwaliteiten van de dierenarts. Er zijn geen cijfers over bekend, maar iedere gezelschapsdierenarts krijgt waarschijnlijk wel enkele keren per jaar onenigheid met een eigenaar over euthanasie.

De Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD) heeft in 2010 een afwegingskader ontwikkeld waarmee dierenartsen alle opties (naast euthanasie) systematisch kunnen overwegen.[5] Het instrument is gericht op het voorkómen dat dieren vroegtijdig geëuthanaseerd worden, maar het biedt ook ruimte om euthanasie te adviseren wanneer de eigenaar de kosten niet op kan brengen en er geen alternatief is. Bij de KNMvD bestaat de indruk dat veel dierenartsen het afwegingskader niet (meer) kennen en/of niet gebruiken (*persoonlijke mededeling Joost van Herten, KNMvD*). Het vormt waarschijnlijk ook geen bruikbaar handvat voor de dialoog met de eigenaar. Een aantal zichtbare tekortkomingen zijn:

- Sommige vragen zijn niet altijd eenduidig te beantwoorden, zoals 'Lijdt het dier uitzichtloos?' Dit maakt het uiteindelijke advies mede afhankelijk van de inschatting van de individuele dierenarts, waardoor er beoordelingsverschillen kunnen bestaan tussen dierenartsen (iets wat overigens nooit helemaal voorkomen kan worden);
- Het criterium 'kwaliteit van leven/toekomstperspectief' ontbreekt bij de afweging om al dan niet door te behandelen;
- Het afwegingskader biedt geen houvast in situaties waarin eigenaren geen afscheid van hun huisdier kunnen nemen en het dier daardoor langdurig dreigt te lijden.

De RDA veronderstelt dat het laatste punt een nieuwe ontwikkeling is sinds de publicatie van het afwegingskader in 2010. Dit past bij de veranderende relatie tussen mens en dier die we in 'Staat van het Dier' beschrijven. Er is dus behoefte om het afwegingskader te actualiseren. Het is belangrijk dat een dierenarts een helder afwegingskader kan toepassen als onderdeel van het gesprek met de eigenaar en eventueel ook ter verantwoording achteraf. Een afwegingskader dient niet om tot volledig objectieve oordelen te komen, maar om aan te tonen dat de dierenarts een zorgvuldige afweging maakt. Dit is van toenemend belang vanwege de maatschappelijke tendens om het oordeel van deskundigen in twijfel te trekken. Het is ook in lijn met de professionele norm om het handelen te kunnen verantwoorden. Bij het doden van dieren zijn beide aspecten van belang, omdat juridisch gezien de eigenaar van het dier de uiteindelijke beslissing neemt.

3.2 Euthanasie van productiedieren

Ook in de veehouderij kan ernstig lijden een reden zijn om een dier te doden. Het gaat dan bijvoorbeeld om jonge dieren die niet levensvatbaar, ernstig ziek of gewond zijn, of om oudere dieren die niet meer behandeld kunnen worden en/of voortdurend pijn hebben. Een veehouder kan dan de hulp van een dierenarts inroepen om euthanasie te plegen. De veehouder mag het dier ook zelf doden, want in tegenstelling tot veel gezelschapsdieren mogen productiedieren wettelijk gezien door de eigenaar gedood worden. Volgens EU-regeling 1099/2009[6] mogen veehouders lijdende dieren op hun bedrijf doden onder een aantal voorwaarden zoals:

- Veehouders dienen pijn, spanning of lijden van het dier tijdens het doden zoveel mogelijk te vermijden;
- Voorafgaand aan het doden moeten dieren bedwelmd worden en de bedwelming moet aanhouden totdat de dood ingetreden is;
- In bijlage 1 van EU-regeling 1099/2009 is per diersoort vastgelegd welke methoden van doden en/of bedwelmen toegestaan zijn;
- De veehouder dient kennis en vaardigheden te bezitten om het doden humaan en doeltreffend uit te voeren, inclusief het kiezen van de juiste euthanasiemethode en de vaardigheid om die adequaat toe te passen;
- De veehouder moet kunnen beoordelen of het dier goed verdoofd is en of de dood ingetreden is.

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) ziet erop toe dat veehouders zich aan deze regels houden. In 2019 stelde de KNMvD dat het onzeker is of deze regels het welzijn van dieren rondom het doden voldoende garanderen.[7] Bovendien is de afweging óf een dier vanwege lijden gedood moet worden, lastig en subjectief. In de varkenshouderij zijn daarom recent twee afwegingskaders voor euthanasie ontwikkeld, één voor biggen[8] en één voor varkens van twee maanden en ouder[9]. Deze worden in de praktijk goed gebruikt. Dergelijke afwegingskaders zouden ook voor andere diersoorten ontwikkeld kunnen worden (zie 3.5).

3.3 Euthanasie van hoogrisicohonden in dierenasielen

In 2.3 zijn hoogrisicohonden (HR-honden) gedefinieerd als honden die een hoog risico vormen op het veroorzaken van een bijtincident in alledaagse situaties waarvan men normaal niet verwacht dat ze een probleem vormen.[10] Bij HR-honden is het risico op ernstige bijtincidenten en ernstige verwondingen verhoogd.[11] In 2.3 kwamen HR-honden aan bod als dieren die overlast geven. In dit hoofdstuk bespreken we het (mogelijke) lijden van HR-honden op het moment dat zij in een dierenasiel opgenomen worden.

HR-honden die in een dierenasiel verblijven (tegenwoordig ook 'dierenopvangcentrum' genoemd) verkeren in een bijzondere situatie. Doorgaans zijn deze dieren lichamelijk gezond, maar als ze een 'bijtverleden' hebben, zijn ze moeilijk op een verantwoorde manier te plaatsen vanwege hun onvoorspelbare en potentieel gevaarlijke gedrag. Ze verblijven dan langere tijd in het asiel. Voor een asiel is het vrijwel onmogelijk om deze krachtige en energieke honden een leefomgeving te bieden die aan hun behoeften voldoet. De dieren leven meestal afgezonderd van andere honden in een kleine ruimte met weinig afleiding. Ze hebben slechts beperkte mogelijkheden voor het uitvoeren van soorteigen gedrag zoals lopen, rennen, snuffelen, spelen en sociale interacties. Hoewel ze geen lichamelijke pijn ervaren, mogen we aannemen dat de dieren onder deze beperkingen lijden. Er zijn geen gemakkelijke manieren om het welzijn van deze dieren te verbeteren. Wel wordt er door asielen van de Dierenbescherming tegenwoordig een welzijnsassessment gebruikt waarmee het welzijn van de honden gedurende hun verblijf gemonitord wordt.[12] Aan de hand hiervan kunnen eventueel stappen gezet worden om het welzijn te verbeteren.

Veel dierenasielen worstelen met de vraag of deze honden geëuthanaseerd moeten worden. Ze zijn niet ziek, maar hebben wel een verminderd welzijn en weinig perspectief op een plezierig leven. Sommige dieren kunnen na een intensief trainingstraject herplaatst worden, maar dat is niet voor iedere hond weggelegd, want het is duur en sommige honden blijven onvoorspelbaar en gevaarlijk gedrag vertonen. Er lijken dan geen reële alternatieven voor doden te zijn. Vanuit de samenleving is hier kritiek op; critici menen dat asielen kosten willen besparen of ruimte willen creëren. Ook asielmedewerkers worstelen hiermee, omdat zij door het langere verblijf een band opbouwen met de dieren. Vanwege de aanname dat de buitenwereld euthanasie om deze reden niet accepteert, delen asielen hier dikwijls geen informatie over, zoals het aantal dieren waar het om gaat.

Ongeveer de helft van de Nederlandse asielen valt onder de Dierenbescherming. De anderen zijn voornamelijk zelfstandige en onafhankelijke stichtingen. Hierdoor is de aanpak zeer divers. De asielen van de Dierenbescherming werken al met een landelijk euthanasieprotocol, dat voor alle dieren geldt en daarmee ook voor HR-honden. Onderdeel daarvan is dat een beslissing om te doden door een euthanasiecommissie genomen wordt. Afhankelijk van de problematiek zitten in zo'n commissie een dierenarts, de beheerder van het asiel, de verzorger en een gedragsdeskundige. Bij andere asielen verschilt de aanpak, soms zelfs van casus tot casus. Meer houvast in de vorm van een uniform proces of een standaardprocedure is ook voor deze andere asielen wenselijk.

Dezelfde behoefte aan uniformiteit is er voor een (wetenschappelijk onderbouwde) standaard-procedure om de plaatsbaarheid van een hond te bepalen. De Dierenbescherming werkt hier al aan. Bij potentieel gevaarlijke honden is het hebben en vergaren van informatie cruciaal. Juist dat is extra lastig in een dierenasiel, omdat de achtergrond van veel dieren niet bekend is. Om de plaatsbaarheid van een hond te bepalen, zijn meerdere perspectieven belangrijk, zoals dierenwelzijn van de hond zelf en van andere dieren, realistische inspanningen die van een volgende eigenaar gevraagd zullen worden en een inschatting van eventuele risico's voor de samenleving (zie 3.5).

3.4 Euthanasie van dieren in de natuur

Door de toenemende verstedelijking van ons land komen mens en dier steeds vaker met elkaar in botsing. Letterlijk, bijvoorbeeld wanneer een ree tegen een auto aan rent of een duif tegen een raam aan vliegt. Of figuurlijk, bijvoorbeeld wanneer mensen een gewond of hulpbehoevend dier in de natuur aantreffen. De Wet natuurbescherming[13] kent een 'afblijfplicht', die zegt dat mensen de natuur zoveel mogelijk met rust moeten laten. Als een dier echter hulpbehoevend is, komt de zorgplicht uit de Wet natuurbescherming (artikel 1.11) en de Wet dieren[14] (artikel 1.4 en 2.1 lid 6) in beeld. Deze verplicht mensen die een hulpbehoevend dier aantreffen om hulp te verlenen. Lijden kan een reden zijn om in te grijpen en een dier uit zijn lijden te verlossen. De toegestane methoden voor het doden van dieren in de natuur zijn wettelijk vastgelegd. In de praktijk blijkt het echter lastig om een afweging te maken hoe men het beste kan handelen bij het aantreffen van een wild dier dat mogelijk hulpbehoevend is. Allereerst moet het dier benaderbaar zijn om te kunnen beoordelen of het hulpbehoevend is. Vervolgens moet het dier zich laten vangen om hulp te krijgen.

In 2012 heeft de RDA daarom de zienswijze 'Zorgplicht natuurlijk gewogen' opgesteld.[15] Deze zienswijze biedt een afwegingskader met handvatten om de verantwoordelijkheden voor het welzijn van wilde dieren consequent vorm te geven. In 2017 verscheen een vervolg-zienswijze 'Wegen van welzijn van dieren in de natuur'[16] waarin de RDA de praktische toepasbaarheid van het afwegingskader uit 2012 verkende. Het stroomschema dat in beide zienswijzen wordt gehanteerd, helpt om een afweging te maken en om te bepalen welke stappen gezet kunnen worden.

Het stroomschema onderscheidt verschillende soorten lijden en geeft een richtlijn wat wanneer te doen. Hierbij is de eerste vraag of ingrijpen nodig is, en de tweede vraag wat er dan moet gebeuren. Daarnaast speelt het aanpassingsvermogen van een dier in relatie tot de uitdagingen die zijn omgeving biedt een belangrijke rol in de afwegingen.

Lijden heeft een functie voor het individu om te reageren op pijn en stress. Doodgaan heeft ook een ecologische functie. Bovendien heeft de keuze om al dan niet in te grijpen niet alleen invloed op het betreffende dier zelf, maar op het hele ecosysteem, bijvoorbeeld omdat de resten van overleden dieren weer een voedingsbron zijn. Hier is niet altijd voldoende aandacht voor als het in de (sociale) media over het lijden van dieren in de natuur gaat. In bovengenoemde zienswijzen noemt de RDA ook het belang van de menselijke emotie bij de confrontatie met een lijdend dier. Het simpelweg toepassen van de 'afblijfplicht' ten opzichte van dieren in de natuur is onvoldoende; ook dieren in de natuur beschikken over een intrinsieke waarde. Bovendien speelt de vraag of de mens de veroorzaker van het lijden is gevoelsmatig een belangrijke rol in de afweging om in te grijpen. Het veroorzaken van lijden kan mensen een schuldgevoel geven, waardoor ze in willen grijpen. Het afwegingskader en het bijbehorende stroomschema zijn vooral bedoeld als hulpmiddel voor beleidsmakers en terreinbeheerders die besluiten moeten nemen over dieren in de natuur. De werkwijze leent zich goed voor zorgvuldige overwegingen op voorhand, maar is niet geschikt voor ad hoc beslissingen. Daarom zal de RDA in 2022 een door de minister van LNV gevraagde zienswijze opleveren over de opvang van hulpbehoevende wilde dieren.[17]

3.5 Reflectie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk start het denken over doden bij het dier: het belang van het dier dat gedood wordt staat centraal. Daarnaast kan het financieel belang van de eigenaar of dierhouder een rol spelen. De ernst van het lijden beïnvloedt de beslissing om te doden, maar de definitie en inschatting van de mate van lijden zijn niet eenvoudig. Wanneer lijdt een dier zodanig uitzichtloos en ondraaglijk dat doden de meest diervriendelijke oplossing is? Die inschatting kan het beste gemaakt worden in samenspraak met dierethici en professionals.

Een terugkerende schurende kwestie in dit hoofdstuk is de ongelijke behandeling van verschillende lijdende dieren in een vergelijkbare situatie. Het ene dier lijdt te lang, terwijl het andere dier te snel gedood wordt. Bij gezelschapsdieren zal de ene eigenaar bijvoorbeeld te snel beslissen om het dier in te laten slapen vanuit financiële overwegingen, terwijl een andere eigenaar wellicht te lang wacht en het dier daardoor een onnodige lijdensweg doormaakt. Ook bij de andere deelonderwerpen toonden we dat er ongelijke behandeling kan ontstaan doordat de regels onbekend zijn, niet gebruikt worden en/of opfrissing van bestaande afwegingskaders nodig is. Om ongelijke behandeling tegen te gaan, adviseert de RDA om meer afwegingskaders te ontwikkelen of bestaande afwegingskaders te actualiseren.

Samenvattend komt de RDA tot de volgende kernaanbevelingen:

Euthanasie gezelschapsdieren

1) Maak aspirant-eigenaren bewust van de financiële gevolgen van het aanschaffen van een huisdier, bijvoorbeeld de mogelijk hoge diergeneeskundige kosten. Zorg dat dierenartsen, fokkers en andere betrokkenen (toekomstige) eigenaren aanmoedigen hierop te anticiperen, bijvoorbeeld met een ziektekostenverzekering voor gezelschapsdieren of het aanleggen van een spaarpotje.

2) Ontwikkel communicatiemateriaal om eigenaren te helpen om signalen van lijden te herkennen bij hun huisdieren. Informatie over het herkennen van signalen van lijden[18] moet toegankelijker en laagdrempeliger worden. Dierenartsen kunnen hier iets in betekenen. Er zou meer beeldmateriaal beschikbaar moeten komen waarmee eigenaren het gedrag, de houding en de expressie van hun huisdier beter kunnen interpreteren, bijvoorbeeld in de vorm van video's in de wachtkamer van dierenartsen of apps die helpen om pijn bij dieren te herkennen.[19,20] De RDA ziet dit als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de beroepsvereniging van dierenartsen, onderzoeksinstellingen en de overheid.
3) Bied dierenartsen extra communicatie-ondersteuning voor gesprekken over euthanasie met de eigenaar. Hoewel dierenartsen tijdens hun opleiding training krijgen in communicatieve vaardigheden, zijn wij van mening dat extra ondersteunings- en trainingsmogelijkheden gewenst zijn, al is het maar een opfrissing van bestaande kennis en vaardigheden. Via de bestaande infrastructuur voor nascholing van dierenartsen en *life long learning* kan bijvoorbeeld een communicatieworkshop aangeboden worden of een gespreksleidraad met suggesties voor vragen, openingszinnen en dergelijke.
4) Actualiseer het afwegingskader voor euthanasie van gezelschapsdieren op basis van nieuwe inzichten. Dat afwegingskader zou ook een definitie van de kwaliteit van leven van het dier moeten bevatten (na een operatie of andere behandeling). Onderzoeksinstellingen kunnen hierin samen met dierenartsen een centrale rol spelen.

Euthanasie in de veehouderij

5) Ontwikkel afwegingskaders voor verschillende diersoorten naar het voorbeeld van de beslisondersteuners in de varkenshouderij. De ervaring in de varkenshouderij heeft geleerd dat een aantrekkelijke presentatie van een beslisondersteuner de acceptatie en het gebruik bevordert. De RDA ziet hier een regierol voor de veehouderijsector met ondersteuning van de overheid en inhoudelijke inbreng van onderzoeksinstellingen.
6) Neem een euthanasiebeleid op in het bedrijfsgezondheidsplan. Voor zover dat nog niet het geval is, zou ieder veehouderijbedrijf het euthanasiebeleid op moeten nemen in het bedrijfsgezondheidsplan. Denk aan dagelijkse controle op dieren die mogelijk lijden (zoals fracturen en niet meer overeind kunnen komen), direct contact opnemen met de dierenarts wanneer een dier lijdt en het dier zo spoedig mogelijk behandelen of euthanaseren (door veehouder of dierenarts).

HR-honden in asielen

De RDA adviseert dat alle asielen de onderstaande standaardprocedures voor HR-honden gaan gebruiken, dus niet alleen asielen die onder de Dierenbescherming vallen of daarbij aangesloten zijn. Dit advies is in lijn met de aanbevelingen in een rapport dat HAS Hogeschool in 2020 uitbracht.[21] Waar nodig kunnen asielen de standaardprocedures verder ontwikkelen en verfijnen in samenwerking met onderzoeksinstellingen en relevante partijen zoals dierenartsen en gedragsdeskundigen.

7) Gebruik een wetenschappelijk onderbouwd instrument om de plaatsbaarheid van een hond te bepalen. Dit helpt om de kans dat de hond geplaatst kan worden in te schatten, rekening houdend met bijvoorbeeld het risico op bijtincidenten en de inspanningen die van de volgende eigenaar gevraagd worden.
8) Laat asielen een standaardprocedure doorlopen voor elk individueel dier. Het bovengenoemde instrument om de plaatsbaarheid te bepalen, speelt hierin een rol. Ook andere toetsinstrumenten kunnen ingezet worden, bijvoorbeeld een *risk assessment*, agressietest of welzijns-*assessment*.
9) Installeer in elk asiel een eigen euthanasiecommissie, bestaande uit tenminste één asielmedewerker die met de honden werkt, de asieldierenarts en tenminste één hondengedragsdeskundige. De euthanasiecommissie beoordeelt alleen de situaties van dieren waarvoor

vanwege niet-lichamelijk lijden levensbeëindiging overwogen wordt. Voor dieren die lichamelijk lijden, beoordeelt het asielpersoneel in samenspraak met de asieldierenarts de situatie.

10) Laat de euthanasiecommissie voor elk dier een dossier bijhouden met de uitkomsten van de diverse toetsinstrumenten en de genomen stappen.

Dieren in de natuur

Voor beslissingen rondom hulpbehoevende wilde dieren verwijzen we naar de gevraagde zienswijze over de opvang van hulpbehoevende wilde dieren die in 2022 zal verschijnen.[17]

Bronnen

1. RDA, 2019. *Staat van het dier*. RDA, Den Haag. 205 pp.
2. Kanne P., Siderius, T., 2014. De staat van het dier. Rapport TNS-Nipo bestemd voor Dagblad Trouw (par. 2.2. peilingen TNS-NIPO uit 2009, 2011 en 2014).
3. Kraaijvanger, C., 2019. *Gezichtsuitdrukkingen van een kat blijken door bijna niemand begrepen te worden*. Scientias.nl, 04-12-2019. Website bezocht op 25-03-2022.
4. Bouma, E., 2020. *Hoe herken je pijn bij katten?* Kattenkenniscentrum.nl, 01-05-2020. Website bezocht op 25-03-2022.
5. Van Herten, J., 2016. *Killing of companion animals: to be avoided at all costs?* In Meijboom, F.L.B. en Stassen, E. N. (Red), The end of animal life. A start for ethical debate. Wageningen Academic Publishers, Wageningen. pp. 203-224.
6. Verordening (EG) nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/ALL/?uri=celex:32009R1099*.
7. KNMvD-webpagina Regels voor doden: *https://www.knmvd.nl/regels-voor-het-doden-van-dieren-op-een-veehouderijbedrijf/*. Bezocht op 25-03-2022.
8. Centre for Sustainable Animal Stewardship. *Beslisondersteuner zorgbehoevende biggen*. Utrecht, 2 pp.
9. Centre for Sustainable Animal Stewardship. *Beslisondersteuner zorgbehoevende varkens vanaf ~2 maanden leeftijd*. Utrecht, 2 pp.
10. Pluijmakers, J., Bowen, J., Fatjo, J., 2019. *The safe dog project. Een onderzoeksproject naar de preventie van bijtincidenten*. 107 pp.
11. Van Wijk, A., Lenders, A., van Uhm, D., Siegel, D., van Nieuwenhuizen, X., Endenburg, N., 2019. *Hoog-risico honden, een bijtend probleem? Een fenomeenonderzoek naar bijtincidenten en hondengevechten*. Bureau Beke, Arnhem en UU, Utrecht. 118 pp.
12. Website Davalon: *http://www.davalon.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=14*. Bezocht op 25-03-2022.
13. Wet natuurbescherming: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2021-07-01*.
14. Wet dieren: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0030250/2021-07-01*.
15. RDA, 2012. *Zorgplicht natuurlijk gewogen*. RDA, Den Haag. 27 pp.
16. RDA, 2017. *Wegen van welzijn van dieren in de natuur*. RDA, Den Haag. 64 pp.
17. RDA-nieuwsbericht, 2020: *https://www.rda.nl/nieuws/nieuws/2020/9/9/wildopvang-zienswijze-gevraagd*. Bezocht op 25-03-2022.
18. Bijvoorbeeld LICG-webpagina: *https://www.licg.nl/honden/pijn-herkennen-bij-honden/*. Bezocht op 25-03-2022.
19. CTV-nieuwsbericht, 2022: *https://montreal.ctvnews.ca/new-app-developed-in-montreal-to-measure-pain-in-cats-1.5750733*. Bezocht op 25-03-2022.
20. Vetscience-artikel, 2020: *https://www.uu.nl/achtergrond/je-hoeft-geen-dierenarts-te-zijn-om-pijn-te-herkennen*. Bezocht op 25-03-2022.
21. Van Eijndhoven, M.M., de Kort, M., van Heijst, B., 2020. *De complexe hond in de Nederlandse opvang. Een onderzoek naar de noodzaak en haalbaarheid van een landelijk expertisecentrum voor complexe honden*. HAS Kennistransfer en Bedrijfsopleidingen, 's-Hertogenbosch. 58 pp.

4. Doden van dieren die niet aan het beoogde doel voldoen

Jaarlijks worden in Nederland miljoenen dieren gedood omdat ze een ongewenst bijproduct zijn van onze dierhouderijsystemen, bijvoorbeeld eendagshaantjes in het legpluimveesysteem. Andere dieren worden gedood omdat ze het evenwicht in de Nederlandse natuur verstoren, bijvoorbeeld wasberen of Amerikaanse rivierkreeften. In dit hoofdstuk bespreekt de RDA aan de hand van vijf casussen een bonte reeks van knelpunten en gevoeligheden rondom het doden van zulke ongewenste dieren. We laten zien dat de mate waarin mensen het doden van ongewenste dieren accepteren, afhangt van diverse factoren en dat er in het publiek debat niet altijd voldoende oog is voor de complexiteit van de materie. De RDA constateert dat er te veel vanuit het systeem gedacht wordt. Er zou meer naar het (individuele) dier gekeken moeten worden en systemen kunnen wellicht aangepast worden om het doden van ongewenste dieren te verminderen.

We definiëren ongewenste dieren hier als 'dieren die volgens mensen niet in een systeem passen of dieren die het evenwicht in een systeem verstoren op systematisch of individueel niveau'.

4.1 Eendagshaantjes

In de Nederlandse legpluimveesector worden jaarlijks ongeveer 45 miljoen haantjes geboren.[1] Deze haantjes kunnen natuurlijk geen eieren leggen en zijn gefokt op eiproductie ten koste van vleesproductie. Door de relatief lage vleesproductie is er geen afzetmarkt voor deze haantjes en zijn ze een ongewenst bijproduct van het legpluimveesysteem. Daarom bepalen zogenaamde kuikenseksers op basis van de veervorm of -kleur of het kuiken een hennetje of haantje is. Hennetjes worden klaargemaakt voor transport naar legboerderijen en haantjes worden gedood, afgezien van een klein deel dat nodig is voor de voortplanting of toch afgemest wordt.

In Nederland worden eendagshaantjes vrijwel direct nadat ze zijn uitgekomen, gedood door vergassing. Een lopende band brengt de kuikens naar een kast die gevuld is met CO_2. Hierin raken ze in enkele seconden bedwelmd en sterven ze binnen enkele minuten.[2] Om bacteriegroei te voorkomen, gaan de kuikens pas als ze droog zijn naar de CO_2-cabine en worden ze na doding snel gekoeld in een goed geventileerde ruimte. Eendagshaantjes worden geregistreerd en er is wet- en regelgeving over hygiëne[3] en dierenwelzijn[4]. De broederijen zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van deze eisen en de controle ligt bij de NVWA.

Ongeveer vijftien procent van de dode eendagshaantjes wordt op de Nederlandse markt afgezet. De rest exporteert men naar landen als België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Spanje en Engeland.[1] In de Europese Unie (EU) wordt jaarlijks zo'n 8.000 ton haankuikens afgezet.[5] De dieren dienen voornamelijk als voedsel voor andere dieren. Ongeveer anderhalf tot twee procent van de Nederlandse eendagshaantjes belandt bij particulieren die ze voeren aan honden, katten, vogels en reptielen. Het merendeel belandt bij professionele dierhouders zoals valkeniers en dierentuinen. Er is dus een afzetmarkt voor dode eendagskuikens.

Methoden om het doden van eendagshaantjes te voorkomen

In Nederland wordt geëxperimenteerd met dubbeldoelrassen.[6] Dit zijn kippenrassen die minder eieren produceren dan legrassen, maar meer vlees aanzetten, waardoor zowel hennen als hanen goed benut kunnen worden.[7] Het nadeel is dat de kosten hoger worden doordat er minder eieren

per hen worden gelegd. Dit kan economisch niet altijd uit. Ook bij niet-dubbeldoelrassen is het mogelijk om de verkoop van eieren te koppelen aan benutting van haantjes. De haantjes blijven dan in leven tot een leeftijd van twaalf tot zestien weken en hun vlees komt beschikbaar voor de consument. Hiermee voorkomt men dat de haantjes op hun eerste dag gedood worden, maar er zitten nadelen aan zoals een slechte footprint score doordat er veel voer per kilogram vlees nodig is.[8] Daarnaast is het de vraag of de dieren er qua welzijn dan op vooruit gaan. Zo levert een snelle en zorgvuldige dood vlak na uitkomst minder welzijnsrisico op dan het opfokken van de haantjes in de huidige productiesystemen. Toch leidt het doden van eendagshaantjes al jaren tot maatschappelijke discussie. Dat gaat meer om het (ontbreken van een) doel waarvoor deze dieren gedood worden dan om de impact op het dierenwelzijn.

De geboorte van eendagshaantjes kan worden voorkomen door seksen in het ei. Meerdere bedrijven werken aan innovatieve technologieën om embryo's al in het ei te seksen.[9-11] Men kan dan het broedproces bij haantjes afbreken, waardoor ze niet onnodig geboren worden. In Zwitserland en Duitsland is er inmiddels een verbod op het doden van eendagshaantjes, en in Frankrijk en Italië is een verbod aanstaande.[12-14] Ook in Nederland werkt men aan een dergelijk verbod.[15] Dit betekent dat de huidige afnemers van eendagshaantjes in de toekomst op zoek moeten naar alternatieven. Dat kunnen buitenlandse leveranciers zijn, maar vermoedelijk zullen steeds meer landen een verbod instellen. Een tweede alternatief is gebruik maken van andere voedseldieren. Eendagshaantjes zijn aantrekkelijk voedsel voor carnivoren omdat ze complete voeding vormen. Het lijkt logisch om ze te vervangen door andere complete voeding, zoals muizen of ratten, bijvoorbeeld uit het overschot aan proefdieren. Dit levert echter niet voldoende dieren op om het wegvallen van eendagshaantjes te compenseren. Dan zouden er dus dieren speciaal voor dit doel gefokt moeten worden.

Andere methoden om te doden

De methode van doden van eendagshaantjes roept veel maatschappelijke discussie op. Naast vergassen met CO_2 bestaan er een aantal andere methoden om eendagshaantjes te doden:

- Met een shredder kan men eendagshaantjes vermalen (hakselen). De dieren zijn dan binnen tienden van een seconde dood.[2] Dit is een snelle en praktische methode, maar het ziet er niet prettig uit. Dit wordt soms luguber genoemd en geeft in de maatschappij veel weerstand. Daarnaast zijn deze gedode kuikens door vermaling niet meer voor alle roofdieren geschikt als voeding. In Nederland wordt deze methode niet langer toegepast;
- Vergassing met stikstof werkt volgens hetzelfde principe als met CO_2. Stikstof biedt eigenlijk geen voordelen ten opzichte van CO_2 omdat dat het langer duurt voordat stikstof effect heeft.[16] Het is daarom geen reëel alternatief voor het doden van eendagshaantjes;
- Bij doden met hoge expansie schuim worden de dieren voorbereid alsof ze op transport gaan. Vervolgens vult de ruimte zich met zuurstofloos schuim dat gevuld is met stikstof. De dieren raken snel bewusteloos en sterven binnen enkele minuten. Deze methode is niet geschikt voor het euthanaseren van eendagshaantjes omdat het schuim de dieren nat maakt. Dat kan bacteriegroei in de hand werken, wat negatieve gevolgen heeft voor consumptie. De methode kan echter wel incidenteel ingezet worden als er bijvoorbeeld een bedrijf geruimd moet worden.

Schurende kwesties

- In het huidige legpluimveesysteem wordt een grote stroom eendagshaantjes geproduceerd. De dieren lijken nutteloos want het doden van eendagshaantjes dient geen primair doel. Ondanks de afzetmogelijkheden als diervoeder, ervaren veel mensen dit als een nutteloze dood van miljoenen haantjes;
- Alternatieven roepen vragen op, waaronder op het gebied van dierenwelzijn. De alternatieven van haantjes afmesten en het fokken van dubbeldoelrassen staan nog in de kinderschoenen.

Daarnaast dienen de haantjes momenteel een secundair doel als voedsel voor carnivoren. Daar moet men een alternatief voor zoeken als de stroom mannelijke dieren verdwijnt door seksen in het ei of afmesten;
- De methode van doden roept veel maatschappelijke discussie op. Het gebruik van de shredder is bijvoorbeeld waarschijnlijk sneller dan de huidige CO_2 methode, maar het ziet er niet prettig uit en wordt daarom in Nederland niet meer gebruikt. Bovendien is het nog onduidelijk of er ook economische motieven zijn om voor een bepaalde manier van doden te kiezen, doordat het eindproduct beter af te zetten is. Bij de shredder speelt bijvoorbeeld dat het product alleen verkocht kan worden als bewerkt vlees.

4.2 Surplus-proefdieren

In 2019 hadden 81 instellingen en bedrijven in Nederland een vergunning voor het verrichten van dierproeven, het fokken van proefdieren en/of het afleveren van proefdieren.[17] Lang niet alle voor dierproeven gefokte dieren worden daadwerkelijk in experimenten gebruikt. Dit zijn zogenaamde surplusdieren. Van de dieren die in 2019 aanwezig waren bij een vergunning houdende instelling, gingen er 442.767 dood of werden gedood als surplusdieren, terwijl er 448.656 in dierproeven gebruikt werden. Er worden in Nederland dus vrijwel net zo veel proefdieren gedood als surplusdier als dat er voor onderzoek en onderwijs gebruikt worden.

Beoogde proefdieren kunnen surplusdier zijn of worden als ze:
- Gefokt worden en vervolgens niet aan de eisen van het experiment blijken te voldoen (bijvoorbeeld het verkeerde geslacht, genotype, fenotype of karakter);
- Met een verkeerd genotype of de verkeerde leeftijd worden aangeleverd;
- In grotere aantallen gefokt worden dan noodzakelijk voor het experiment;
- Gedood en vernietigd moeten worden omdat er een besmetting is geconstateerd in de proefdier-faciliteiten;
- Na gebruik in de fok niet meer noodzakelijk of bruikbaar zijn;
- Het verkeerde gedrag vertonen voor het experiment (bijvoorbeeld wanneer alleen uitersten nodig zijn of als de dieren te agressief zijn voor onderwijs);
- Te oud zijn geworden.

Aangezien het houden van proefdieren aanzienlijke kosten met zich meebrengt, worden surplusdieren gedood. Daarnaast kunnen dieren uit dierenwelzijnsoverwegingen gedood worden, bijvoorbeeld besmette dieren die niet bij andere dieren gehuisvest kunnen worden, of dieren met een genetische modificatie die ongerief veroorzaakt. Proefdieren worden gedood door een dierenarts of door een speciaal hiervoor opgeleide dierverzorger, afhankelijk van de diersoort door middel van euthanasaat, afschot, onthoofding, elektrische bedwelming of vergassing.[18] Het doden van surplus-proefdieren wordt gemeld bij de Instantie voor Dierenwelzijn en/of is in de vergunningsaanvraag opgenomen. De Instantie voor Dierenwelzijn is de instantie die lokaal toezicht houdt op het welzijn van de dieren en het personeel adviseert over diverse zaken rondom dierproeven. De NVWA is de wettelijke nationale handhaver die controleert of de regels nageleefd worden. Een klein deel van deze dieren krijgt na doding een secundair doel, bijvoorbeeld voor anatomieonderwijs, weefselkweek of diervoeding. Tegenwoordig streeft men ernaar om gezonde surplus-proefdieren ter adoptie aan te bieden, mits de dieren voldoen aan bepaalde randvoorwaarden, zoals geen genetische modificatie, een goed karakter, alleen vrouwtjes bij muizen of minstens twee dieren per adoptant.[19,20] Het gaat hierbij vooralsnog om kleine aantallen. In 2019 werden bijvoorbeeld 3 muizen, 1 hond, 31 katten, 23 paarden en 12 zebravinken geadopteerd.

Schurende kwesties

- Deze dieren worden speciaal voor onderzoek gefokt, daarvoor ongeschikt bevonden en gedood. Er worden zelfs vrijwel evenveel dieren gedood als surplusdier als dat er een experiment ingaan. Binnen de sector is dit bekend, daarbuiten nauwelijks;
- Als proefdieren gedood moeten worden zonder het behalen van het beoogde doel, kunnen er emotionele problemen optreden bij dierverzorgers en biotechnici, onderzoekers en andere betrokkenen.

4.3 Raskonijnen

Over de Nederlandse konijnenfokkerij zijn geen exacte getallen bekend omdat er geen registratieplicht is. Naast hobbyfokkers en groothandelaren die raskonijnen fokken voor de gezelschapsdierenmarkt, telt ons land enkele duizenden raskonijnfokkers die konijnen met de beste raskenmerken proberen te fokken. We richten ons hier op die laatste groep en laten de eerste twee groepen buiten beschouwing. Bij Kleindier Liefhebbers Nederland (KLN) zijn ongeveer 2.500 raskonijnfokkers aangesloten, waarvan een deel zo'n 160 tekeningrassen fokt. Deze fokkers selecteren konijnen op hun uiterlijk, met het doel om konijnen te fokken die voldoen aan de raskenmerkeneisen die vastgesteld zijn door de standaardcommissie van KLN. Een deel van deze konijnen wordt ingezet tijdens tentoonstellingen. Het is niet bekend hoeveel konijnen deze fokkers precies fokken, maar een berekening van KLN suggereert ruim negentigduizend raskonijnen per jaar (*persoonlijke mededeling Harry Arts, KLN*). Als de konijntjes net geboren zijn, bepaalt de fokker of ze het gewenste uiterlijk hebben. Het aantal konijntjes dat niet aan de eisen voldoet, verschilt per ras en er is onduidelijkheid over de precieze aantallen. In het rapport 'Van koppelaar tot knuffelaar' van de Universiteit Utrecht[21] wordt geschat dat slechts één op 20-50 konijntjes aan de eisen voldoet, maar betrokken partijen schatten dat meer konijntjes voldoen: bij het ene ras negen op tien, bij het andere ras de helft.

Een deel van de konijntjes die niet aan de eisen voldoen, wordt verkocht aan groothandels of dierenwinkels. Hoe groot dit deel is, hangt af van het ras. Er is bijvoorbeeld veel interesse in dwergkonijnen als huisdier, waardoor bijna honderd procent doorverkocht wordt. Bij andere rassen is dit veel minder, bijvoorbeeld slechts vijf procent bij de Groot Lotharinger. Voor veel konijntjes die niet aan de raskenmerken voldoen, is geen afzetmarkt en aanhouden brengt aanzienlijke kosten met zich mee. Daarom gaan de meeste ongewenste konijntjes naar de slacht of worden ze door de fokker gedood. Dit gebeurt op verschillende manieren, waaronder nekslag, onthoofden, verdrinken, met een knuppel, tegen de muur of verdovend slagpistool. Als fokkers zelf hun dieren doden, is er geen toezicht of registratie en dienen de dieren geen secundair nut, dus worden ze na het doden weggegooid. De dieren die naar de slacht gaan, worden veelal gebruikt voor diervoeding.

Schurende kwesties

- De konijntjes worden gedood terwijl ze gezond zijn. Het probleem lijkt te zitten in de strenge fokdoelen die lastig te halen zijn. Als een groot deel van de konijnen niet aan de eisen voldoet, dan ligt de lat hoog. Daarnaast wordt een deel van de dieren zonder secundair nut gedood, terwijl verkopen aan een dierenhandel in theorie mogelijk is;
- Doordat er geen registratie plaatsvindt binnen de konijnensector, is het niet bekend om welke aantallen het hier precies gaat, kan er geen controle plaatsvinden en is er geen toezicht op dierenwelzijn rondom het doden. De manier van doden voldoet lang niet altijd aan de wettelijke eisen genoemd in het Besluit houders van dieren.[22] In de maatschappij en zelfs binnen de sector is nauwelijks bekend hoeveel ongewenste konijnen gedood worden. In de media is hier ook nog weinig aandacht voor geweest. Mede hierdoor zijn er (nog) geen grote maatschappelijke discussies over dit onderwerp.

4.4 Surplusdieren in dierentuinen

In Nederland worden in totaal ongeveer honderdduizend dieren in dierentuinen gehouden, exclusief insecten en andere ongewervelden (Nederlandse Vereniging Dierentuinen, NVD). Hoewel dierentuinen vroeger vrijwel uitsluitend een recreatieve functie hadden, zijn ze tegenwoordig wettelijk verplicht actief bij te dragen aan educatie, natuurbehoud en biodiversiteit (artikel 4.10 Besluit houders van dieren[22]). Dierentuinen fokken dieren ten behoeve van populatiebehoud en biodiversiteit.[23] Hiertoe wisselen zij onderling dieren uit, soms met herintroductie in de natuur als doel. Daarnaast streven veel dierentuinen naar de hoogst mogelijke standaard op het gebied van dierenwelzijn. Het kunnen vertonen van soorteigen gedrag – inclusief voortplantingsgedrag – draagt bij aan dierenwelzijn. Ook daarom maakt men de keuze om de dieren te laten voortplanten.

In het wild sterven veel jonge dieren door ziekten, uitdroging, als prooidier, in gevechten, door ondervoeding of door onderontwikkeling. In dierentuinen overleeft een relatief groot deel van de jonge dieren de kritieke eerste fase dankzij de afwezigheid van natuurlijke vijanden, de constante toegang tot vers en schoon voedsel en water, en veterinaire zorg. Deze dieren kunnen om economische en/of praktische redenen niet allemaal door de dierentuinen behouden worden en sommige zijn dus ongewenst. In de dierentuinsector worden ongewenste dieren meestal 'surplusdieren' genoemd. Per jaar wordt ongeveer 0,6 procent van de dierentuindieren gedood zonder medische reden (NVD). Ongeveer de helft daarvan bestaat uit surplusdieren uit fokprogramma's. Een ander deel van de dieren wordt speciaal gefokt als voederdier (vooral kleine knaagdieren), maar het is de vraag of deze categorie dieren helemaal goed in beeld is. We hebben het in Nederland dus jaarlijks over het doden van ongeveer driehonderd surplusdieren, waarvan een deel alsnog gevoerd wordt aan andere dieren.

Iedere dierentuin heeft zijn eigen afwegingskader voor het doden van surplusdieren. Het besluit om te doden hangt onder andere af van het geslacht en de afstamming van het dier, en de ruimte die de eigen of een andere dierentuin heeft. Men weegt ook het belang van het dier mee. Dierentuinen kunnen bijvoorbeeld kiezen om een dier van een sociale soort te euthanaseren wanneer dit dier geïsoleerd moet worden van de groep om inteelt te voorkomen en er geen perspectief is om het dier te verhuizen naar een ander passend verblijf. Het besluit tot doden wordt meestal gemaakt door de persoon die vanuit de dierentuin betrokken is bij het fokprogramma, in nauw overleg met gedragsbiologen, dierverzorgers en dierenartsen. De dieren worden gedood door een dierenarts (met euthanasaat) of een door een speciaal hiervoor opgeleide dierverzorger (bij afschot). De methode van doden is afhankelijk van de diersoort, de voorgeschiedenis (zoals ziekte) en de bestemming van het gedode dier. Dieren die na het doden aan roofdieren gevoerd worden, worden bijvoorbeeld hoofdzakelijk met een geweerschot gedood.

Methoden om doden te voorkomen

- Anticonceptie – operatief of via hormoonpreparaten – zou kunnen verhinderen dat surplusdieren geboren worden, maar kan het gedrag verstoren. Bovendien kan het de gezondheid en het welzijn van de dieren in zekere mate in gevaar brengen door fysiologische bijwerkingen zoals lever- en nierproblemen, hormonale verstoringen en een (soms blijvende) afname van fertiliteit;
- Een alternatief is transport naar een andere dierentuin of opvangcentrum. Kwaliteitsdierentuinen herplaatsen hun dieren echter uitsluitend naar locaties waar de dierverblijven voldoen aan bepaalde dierenwelzijnseisen en waar de dieren hun soorteigen gedrag kunnen tonen in natuurlijke groepssamenstellingen. Als zulke locaties niet beschikbaar zijn, maken veel dierentuinen de keuze om de dieren te euthanaseren, met het credo 'Liever de dieren euthanaseren na een kort en goed leven dan ze onder suboptimale omstandigheden plaatsen';

- Herintroductie van bedreigde diersoorten in het wild is een complex proces en alleen mogelijk in nauwe samenwerking met de officiële herintroductieprogramma's die opgesteld en beheerd worden door de International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (One Plan Approach). Hiervan zijn enkele succesvolle voorbeelden te noemen, maar het aantal soorten dat hiervoor in aanmerking komt, is heel klein.

Resumerend kan surplus waarschijnlijk niet voorkomen worden zonder concessies te doen aan dierenwelzijn. Wel kunnen dierentuinen collectiekeuzes maken die surplusdieren zoveel mogelijk voorkómen. Zij dienen daartoe een consistent collectiebeleid te voeren, passend bij de collectieplannen, de educatieve doelstellingen en de ruimte en faciliteiten die dierentuinen hebben.

Schurende kwesties

- Alternatieven voor doden zijn weliswaar denkbaar, maar ze gaan gepaard met allerlei praktische bezwaren zoals problemen op het gebied van diergezondheid en dierenwelzijn en/of populatieverlies (verlies van levensvatbaarheid en/of genetische diversiteit in populaties);
- Er bestaat een spanning tussen het belang van collectiebeheer en soortbehoud, en het belang van individuele surplusdieren.

4.5 Wasberen

In Nederland worden tegenwoordig regelmatig wasberen gezien.[24] De meeste van deze dieren komen uit Duitsland, waar wasberen inmiddels veel in het wild voorkomen. De verwachting is dat het aantal wasberen in Nederland in de toekomst zal toenemen als gevolg van instroom uit Duitsland. Dit kan leiden tot aantasting van de inheemse flora en fauna. Wasberen veroorzaken ook overlast doordat ze vuilniszakken aanvreten, eigendommen beschadigen, huisdieren aanvallen (bijvoorbeeld tamme konijnen), of huizen binnenklimmen via schoorstenen. Bovendien vormen wasberen een risico voor de volksgezondheid omdat ze spoelworminfecties kunnen overbrengen. Dit resulteert bij de mens niet vaak in een ziekte, maar als dat het wel doet kan het neurologische klachten veroorzaken, mogelijk zelfs met fatale afloop.[25] Wasberen kunnen schade aanrichten aan de inheemse flora en fauna; daarom staan ze op de Europese Unielijst van invasieve exoten.[26] De EU-exotenverordening[27] verplicht lidstaten van de EU om uitroeiings- of beheersmaatregelen te nemen tegen de invasieve exoten op de lijst om de verspreiding van deze soorten tegen te gaan.

Sinds 1 januari 2017 zijn in Nederland de provincies verantwoordelijk voor de uitvoering van deze regels.[28] De provincies zijn verplicht om in een vroeg stadium (voordat de soort zich verder verspreidt en vestigt) maatregelen te nemen om de dieren uit de natuur te verwijderen met dodelijke of niet-dodelijke methoden. Diverse provincies bekijken nu welke methoden zij gaan inzetten om te voldoen aan de Europese beheers- en uitroeiingsverplichting. Een van de mogelijkheden is afschot. Er is een vergunning nodig om te jagen en het doden van wasberen via de jacht blijkt in de praktijk een uitdaging. Wasberen zijn namelijk vooral 's nachts actief en bovendien mag er in de buurt van stedelijk gebied (waar wasberen graag vertoeven) niet geschoten worden. Als het direct schieten van wasberen niet mogelijk is, zullen de dieren eerst gevangen moeten worden om vervolgens gedood te worden. In dat geval is er sprake van een risico op extra welzijnsaantastingen in verband met het benaderen en vangen. Het doden van de dieren is alleen effectief wanneer het om kleine aantallen gaat en men er zeker van is dat er geen nieuwe dieren meer binnen komen uit buurlanden of buurprovincies. Dat is echter in de huidige situatie zeer onwaarschijnlijk, aangezien er in Duitsland grote aantallen wasberen leven die de grens naar Nederland over kunnen.

Methoden om doden te voorkomen

Mogelijke alternatieven voor doden zijn vangen, castreren en uitzetten, of permanente opvang. Castreren en uitzetten is volgens de Europese exotenverordening niet toegestaan. Bij permanente opvang gaat het om levenslang in gevangenschap houden, inclusief onvruchtbaar maken of andere maatregelen om voortplanting te verhinderen. Aan beide alternatieven zijn problemen verbonden in termen van kosten, haalbaarheid en dierenwelzijn. Net als bij dieren die overlast geven (hoofdstuk 2) kan men ook op preventie inzetten: de omgeving onaantrekkelijk maken voor wasberen.[29] Dit kan door te zorgen voor minder voedselaanbod in de vorm van menselijk afval.

Schurende kwesties

- Het doden van wasberen ligt maatschappelijk gevoelig omdat het aaibare dieren zijn en omdat er niet-dodelijke alternatieven bestaan;
- Ook de andere handelingsmogelijkheden zijn niet zonder problemen en uitdagingen, vanwege kosten, haalbaarheid en impact op het dierenwelzijn.

4.6 Reflectie en aanbevelingen

Voor de meeste ongewenste dieren in dit hoofdstuk staat van tevoren al vast dat ze gedood zullen worden. Eendagshaantjes, surplus-proefdieren, raskonijnen die niet aan de raskenmerkeneisen voldoen en surplusdieren in dierentuinen hebben geen nut voor de dierhouderijsystemen waarin ze geboren worden. Bij de wasbeer is het feit dat hij in de wet als ongewenste exoot aangemerkt is, op voorhand de reden om tot beheer en/of uitroeiing over te gaan. Veel Nederlanders vinden het pijnlijk dat dieren gedood worden omdat ze ongewenst zijn, zeker als dat kort na hun geboorte gebeurt en als het om grote aantallen dieren gaat. Die pijn lijkt verzacht te worden als de dode dieren een nuttig secundair doel dienen, zoals voedsel voor andere dieren. Het draagvlak voor het doden van ongewenste dieren hangt sterk af van de situatie: hoe belangrijk vindt men het primaire doel waarvoor deze dieren geproduceerd worden, om wat voor aantallen dieren gaat het, zijn er reële alternatieven, is de methode van doden snel en pijnloos, en is er een instantie die het dierenwelzijn rondom het doden bewaakt? Ook de aaibaarheid van de dieren kan een rol spelen. Alternatieven voor doden zijn in alle gevallen beschikbaar of denkbaar, maar roepen bijna altijd nieuwe vragen op over de praktische uitvoerbaarheid, financiële kosten en dierenwelzijn.

Samengevat zijn de schurende kwesties rondom het doden van ongewenste dieren:

- Fokdoelen die voor mensen relevant zijn, hebben als gevolg dat een deel van de nakomelingen niet voldoet aan het fokdoel en gedood wordt;
- Systeemdenken bepaalt de praktijk van het doden. Hierdoor wordt niet naar het individuele dier gekeken, maar naar de bijdrage van het dier aan het systeem;
- Er bestaat een spanning tussen collectieven van dieren en de waarde en belangen van individuele dieren. Keuzes om ecosystemen of dierpopulaties te beschermen, lijken ten koste te gaan van individuele (surplus)dieren.

Media-aandacht draagt bij aan het maatschappelijk debat over het doden van ongewenste (jonge) dieren. Daarbij krijgen echter niet alle ongewenste dieren evenveel aandacht. De casus van de raskonijnen heeft bijvoorbeeld alle ingrediënten om maatschappelijke verontwaardiging te veroorzaken. Het gaat om zeer aaibare dieren die vlak na de geboorte gedood worden om een reden die de meeste mensen weinig legitiem zullen vinden, namelijk een ongewenst uiterlijk. Bovendien dienen de gedode konijntjes in veel gevallen geen secundair doel. Toch is er voor dit onderwerp nauwelijks media-aandacht omdat het zich onder de radar afspeelt door het ontbreken van registratie. Het doden van surplusdieren in dierentuinen krijgt daarentegen regelmatig aandacht in de media en ligt maatschappelijk gevoelig, terwijl het hier verhoudingsgewijs om hele kleine aantallen gaat.

In het huidige publiek debat is niet altijd ruimte voor de complexiteit van de materie. Dat is deels te verklaren doordat het ingewikkeld kan zijn om een goed beeld te krijgen van alle dimensies van de zaak. Tegelijk kan dat geen vrijbrief zijn om de discussies te vereenvoudigen tot ogenschijnlijk simpele tegenstellingen. De realiteit is genuanceerd en het doden van ongewenste dieren vraagt om een zorgvuldig gesprek en een goede afweging. Bij eendagshaantjes zien we bijvoorbeeld dat doden met de shredder veel weerstand oproept, terwijl het een snellere methode is dan de huidige CO_2-methode. Ook de discussie over alternatieven voor doden is complex. Het in leven laten van dieren is binnen de huidige systemen niet altijd wenselijk voor de dieren zelf. Bij surplusdieren in dierentuinen en bij wasberen zien we bijvoorbeeld dat de alternatieven voor doden gepaard gaan met praktische bezwaren en risico's voor dierenwelzijn. Het doden van dieren wordt vaak besproken en beoordeeld in termen van dierenwelzijn, maar de argumenten verwijzen in de praktijk naar opvattingen over de waarde en beschermwaardigheid van dieren en de waarde van hun levensduur. De Wet dieren waarin doden als welzijnsneutraal beschouwd wordt (mits het op een snelle en pijnloze manier gebeurt), biedt slechts beperkt ruimte aan die overwegingen.

We bespraken in dit hoofdstuk ook dat het toezicht en de registratie niet in alle sectoren goed geregeld is. Degene die doodt, is niet altijd bevoegd, of er wordt geen bevoegdheid vereist. Dit wisselt sterk per casus: bij de wasbeer is het duidelijk wanneer er gedood mag worden, maar niet altijd door wie; bij eendagshaantjes zijn 'wanneer en wie' binnen het systeem helder georganiseerd; bij konijnen is dit alles veel minder helder en wordt minder gecontroleerd. Bij proefdieren zijn toezicht, uitvoering en registratie wettelijk verplicht, en moet diegene die doodt, bevoegd zijn.

Samenvattend komt de RDA tot de volgende kernaanbevelingen:

1) Onderzoek waar systemen aangepast kunnen worden om de geboorte van ongewenste dieren zoveel mogelijk te voorkomen en daarmee het doden van dieren te verminderen. Denk hierbij aan het aanpassen van fokdoelen: minder rigide fokdoelen opstellen zodat meer dieren aan de eisen voldoen (bijvoorbeeld bij raskonijnen), en het doden van dieren die niet voldoen aan de fokdoelen meewegen in het bepalen van de fokdoelen. Het doel moet zijn om minder vanuit het systeem te denken en meer vanuit het dier. Hier ligt een verantwoordelijkheid voor zowel de overheid als de sectorpartijen.
2) Verken via wetenschappelijk onderzoek welke aanpassingen in de fokkerij mogelijk zijn om het probleem van ongewenste dieren aan te pakken. Bijvoorbeeld meer moderne technologie inzetten zoals seksen in het ei bij eendagskuikens.
3) Verbeter als sectorpartijen (onder andere pluimvee, proefdieren en konijnen) de communicatie met het publiek, met als doel het complete verhaal makkelijk beschikbaar te maken, te verduidelijken waarom men de keuze maakt om te doden, en een discussie te starten over de reden van doelgerichte fok.
4) In sommige sectoren is betere registratie en toezicht door de overheid gewenst. De RDA raadt de overheid aan om systematisch te laten onderzoeken in welke sectoren meer regulering nodig is. Om de hierboven genoemde aanbevelingen te kunnen volgen, is het nodig om te weten om wat voor aantallen het gaat en op welke manier dieren worden gedood. Daarom is een goede registratie noodzakelijk.
5) Als het gaat om ongewenste wilde dieren, zet in op preventie door het onaantrekkelijk maken van de omgeving voor die diersoort, of door een bepaald gebied juist aantrekkelijk te maken zodat de dieren zich daar gaan vestigen. Dit laatste is echter geen optie als de dieren op basis van wet- of regelgeving als ongewenste exoten gezien worden. Overheden en natuurbeschermers kunnen een belangrijke rol spelen in deze manier van preventie.

Bronnen

1. Bokma M., Leenstra, F., 2010. *De afzetmarkt voor eendagshaantjes in beeld*. WUR Livestock Research, Lelystad. Rapport 382. 29 pp.
2. Leenstra, F., Munnichs, G., Beekman, V., van den Heuvel-Vromans, E., Aramyan, L., Woelders, H., 2008. *Het doden van eendagshaantjes, kan dat niet anders? Opvattingen van 'het publiek' over alternatieven voor het doden van eendagskuikens*. Wageningen UR, Lelystad. Rapport 142. 48 pp.
3. Warenwet: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0001969/2021-07-01*.
4. Verordening (EG) nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/ALL/?uri=celex%3A32009R1099*.
5. Pluimveeweb-artikel, 2021: *https://www.pluimveeweb.nl/artikel/384115-bedenkingen-of-niet-doden-eendagshaantjes-zoveel-ethischer-is/. Bezocht op 25-03-2022*.
6. Website Wytze Nauta Advies: *http://biologischefokkerij.nl/?p=83*. Bezocht op 25-03-2022.
7. Mueller, S., Kreuzer, M., Siegrist, M., Mannale, K., Messikommer, R.E., Gangnat, I.D.M., 2018. *Carcass and meat quality of dual-purpose chickens (Lohmann Dual, Belgian Malines, Schweizerhuhn) in comparison to broiler and layer chicken types*. Poult Sci. 97, 3325-3336.
8. Bijleveld, H., 2021. *Leghaantjes opfokken of geslachtsbepaling in broedei?* Boerderij.nl, 29-04-2021. Website bezocht op 22-03-2022.
9. Inovo-nieuwsbericht, 2021: *https://inovo.nl/news/in-ovo-awarded-e2-5-million-eu-grant/*. Bezocht op 25-03-2022.
10. Vilt.be-nieuwsbericht, 2021: *https://vilt.be/nl/nieuws/eerste-150000-kuikens-geboren-zonder-dat-er-haantjes-gedood-moeten-worden*. Bezocht op 25-03-2022.
11. Jumbo-nieuwsbericht, 2020: *https://nieuws.jumbo.com/persbericht/als-eerste-supermarktketen-in-nederland-introduceert-jumbo-eieren-zonder-eendagshaantjes/487/*. Bezocht op 25-03-2022.
12. Le Clercq, A., 2021. *Kentering in Europa: ook Duitsland verbiedt het afmaken van hanenkuikens*. Volkskrant.nl, 21-05-2021.
13. De Vries, I., 2021. *Duitsland en Frankrijk voor Europees verbod op doden haantjes*. Nieuweoogst.nl, 22-07-2021.
14. Eurogroupforanimals-artikel, 2021: *https://www.eurogroupforanimals.org/news/italy-moves-forward-ban-selective-culling-male-chicks*. Bezocht op 25-03-2022.
15. Van Rossum, M., 2021. *Tweede Kamer stemt voor eind aan doden eendagshaantjes*. Nieuweoogst.nl, 15-06-2021.
16. Gurung, S., White, D., Archer, G., *et al.*, 2018. *Evaluation of Alternative Euthanasia Methods of Neonatal Chickens.* Animals. 8, 37.
17. NVWA, 2020. *Zo doende 2019. Jaaroverzicht dierproeven en proefdieren van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit*. NVWA, Utrecht. 50 pp.
18. Richtlijn 2010/63/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 september 2010 betreffende de bescherming van dieren die voor wetenschappelijke doeleinden worden gebruikt: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=celex%3A32010L0063*.
19. NCad, 2016. *NCad advies Herplaatsing van voormalige proefdieren*. NCad, Den Haag. 64 pp.
20. Blom, H.J.M., Poelma, F.G.J., Verhave, P.S., de Leeuw, W.A., 2018. *Surplus-proefdieren, hergebruik en herplaatsing*. Instantie voor Dierenwelzijn, Utrecht. 6 pp.
21. Vink, D.J., Vinke, C.M., van Zeeland, Y.R.A., 2018. *Van koppelaar tot knuffelaar*. Universiteit Utrecht, Utrecht. 105 pp.
22. Besluit houders van dieren, Artikel 1.13: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0035217/2021-04-21#Hoofdstuk2*.
23. Richtlijn 1999/22/EG van de Raad betreffende het houden van wilde dieren in dierentuinen: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31999L0022&from=NL*.

24. WUR-nieuwsbericht, 2017: *https://www.wur.nl/nl/nieuws/Rukt-de-wasbeer-op-in-Nederland.htm#:~:text=Er%20zijn%20momenteel%20nog%20geen,van%20levende%20dieren%20of%20pootafdrukken*. Bezocht op 25-03-2022.
25. RIVM-webpagina Baylisascaris procyonis: *https://www.rivm.nl/baylisascaris-procyonis*. Bezocht op 04-04-2022.
26. NVWA-webpagina Unielijst: *https://www.nvwa.nl/onderwerpen/invasieve-exoten/unielijst-invasieve-exoten*. Bezocht op 25-03-2022.
27. Europese Exotenverordening, artikel 17: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R1143&from=RO*.
28. Regeling natuurbescherming, artikel 3.30a: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0038668/2019-10-04#Hoofdstuk3_Titeldeel3.5_Artikel3.30a*.
29. De Hoop, L., van der Loop, J., van Kleef, H.H., de Hullu, E., Leuven, R.S.E.W., 2016. Maatregelen voor het elimineren en beheersen van invasieve exoten van EU-belang in Nederland. Radboud Universiteit, Nijmegen. 154 pp.

5. Doden in het kader van dierziektebestrijding

Het ruimen van productiedieren in het kader van dierziektebestrijding is in Nederland inmiddels een bekend fenomeen. Bij ruimen wordt een koppel dieren gedood om transmissie naar andere koppels te voorkomen of de volksgezondheid te beschermen. Hoewel er wettelijke en procedurele regels zijn voor het ruimen van dieren, blijft het doden van grote aantallen gezonde dieren een gevoelige kwestie. De maatschappelijke acceptatie van het ruimingsbeleid wordt ook minder vanzelfsprekend doordat dierenwelzijn en de waarde van een dierenleven een steeds prominentere plaats krijgen in het publiek debat. In dit hoofdstuk bespreekt de RDA het beleid rondom besmettelijke dierziekten aan de hand van twee recente casussen. De RDA adviseert om voortdurend te investeren in de preventie van insleep en verspreiding van dierziekten, aandacht te geven aan de samenhang tussen wilde en gehouden dierpopulaties, vaccinatiestrategieën snel te implementeren en onderzoek te doen naar genetische resistentie tegen infectieziekten.

We definiëren ruimen in dit hoofdstuk als het doden van een koppel dieren ter bescherming van andere dieren, de maatschappij of ter voorkoming van een welzijnsprobleem bij de getroffen dieren.

5.1 Wet- en regelgeving

In de afgelopen 25 jaar kreeg Nederland te maken met uitbraken van klassieke varkenspest (KVP, in 1997 en 1998), mond-en-klauwzeer (MKZ, in 2001), vogelgriep door hoog pathogene aviaire influenza (HPAI, sinds 2003), Q-koorts (2007-2009) en SARS-CoV-2 bij nertsen (2020). Om de verspreiding van deze besmettelijke dierziekten zo snel mogelijk te stoppen, zijn miljoenen dieren geruimd op besmette bedrijven, buurtbedrijven, contactbedrijven en verdachte bedrijven. Het televisieprogramma Zembla meldde bijvoorbeeld in maart 2021 dat er voor de vogelgriep bijna een half miljoen dieren geruimd waren in vijf maanden tijd.[1] In 2017 ontstond een voedselveiligheid probleem door fipronil in kippeneieren, waarbij er in totaal 3,5 miljoen kippen gedood werden op pluimveebedrijven.

De EU heeft specifieke wetten en regels opgesteld voor een aantal dierziekten die een bedreiging kunnen vormen voor diergezondheid of de volksgezondheid, bijvoorbeeld voedselveiligheid of zoönotische infectieziekten. Deze regels omvatten een meldingsplicht en eisen op het gebied van diagnostiek en bestrijding. In Nederland is de meldingsplicht voor een aantal dierziekten vastgelegd in artikel 5.3 van de Wet dieren.[2] Om tot verplichte ruiming over te kunnen gaan, moet een infectieziekte behalve meldingsplichtig ook bestrijdingsplichtig zijn. Binnen de EU is afgesproken dat een aantal dierziekten en zoönosen bestrijdingsplichtig zijn, waaronder KVP, MKZ en HPAI. In Nederland is de bestrijdingsplicht een maatregel op grond van artikel 5.4 van de Wet dieren.

Bestrijdingsplichtige dierziekten moeten bestreden worden volgens de Europese verordening 2016/429[3], die uitgewerkt is in nationale beleidsdraaiboeken van het ministerie van LNV. Zo'n draaiboek is een gedetailleerde handleiding voor een effectief en zorgvuldig optreden van dit ministerie. De Nederlandse draaiboeken worden regelmatig geactualiseerd naar aanleiding van evaluaties van recente uitbraken, veranderende regelgeving en nieuwe inzichten. De meeste recente versies zijn terug te vinden op de website van de rijksoverheid.[4] Deze beleidsdraaiboeken vormen de basis voor de uitvoeringsdraaiboeken van de NVWA[5], die verantwoordelijk is voor de bestrijding van bestrijdingsplichtige dierziekten.

Het ruimen van productiedieren vanwege MKZ in 2001 en vogelgriep in 2003 heeft geleid tot een betere bewustwording rondom het welzijn van de dieren en de communicatie over het grootschalig doden van dieren. Er is onderzoek uitgevoerd naar methoden om bedrijven te ruimen op een manier die de negatieve gevolgen voor mens en dier zo klein mogelijk maken. Bovendien is in 2017 een permanente welzijnscommissie ingesteld om dierenwelzijn tijdens het ruimen te monitoren. Deze welzijnscommissie bestaat op dit moment uit acht leden die door de verantwoordelijke bewindspersoon van LNV benoemd zijn.[6] Zij houden toezicht bij een uitbraak van een besmettelijke ziekte en controleren de gevolgen van ruimingsactiviteiten en andere bestrijdingsmaatregelen voor het dierenwelzijn.[6] De commissie rapporteert haar bevindingen en eventuele aanbevelingen wekelijks aan de verantwoordelijke bewindspersoon.

5.2 Pluimvee en vogelgriep

Hoog-pathogene aviaire influenza is een besmettelijke virusziekte die de laatste jaren regelmatig in ons land opduikt. De formele definitie van een HPAI is: een Influenza A-virus dat bij experimentele infectie van acht kippen binnen tien dagen leidt tot sterfte in tenminste zes van de acht dieren. Tot het begin van deze eeuw werd HPAI vooral door transport van besmette gehouden dieren of dierproducten binnengebracht. Recent is echter een nieuwe epidemiologische situatie ontstaan. Naast laag pathogene aviaire influenza (LPAI) stammen zijn nu ook HPAI-stammen veelvuldig in wilde vogelpopulaties endemisch aanwezig. Eenden en wilde watervogels kunnen met HPAI besmet zijn zónder ernstige ziekteverschijnselen. Er zullen dus vaker uitbraken van HPAI plaatsvinden in de Nederlandse pluimveesector. Kippen, kalkoenen en vleeskuikens worden ernstig ziek van een HPAI-infectie en sterven dan massaal. Het snel ruimen van geïnfecteerde koppels kan dus welzijnsproblemen bij de getroffen dieren voorkomen. In zeldzame gevallen kunnen mensen ook geïnfecteerd raken met het aviaire influenzavirus. Dit is tot nu toe uitsluitend gebeurd bij direct en intensief contact met besmette vogels. Er bestaat een klein risico dat het HPAI-virus in een geïnfecteerd mens muteert tot een variant die van mens op mens overgedragen kan worden. Dit kan leiden tot een grieppandemie.

De bestrijding van HPAI bij pluimvee is vastgelegd in de Europese verordening 2020/687.[7] Ook bij infecties met bepaalde typen LPAI (die mogelijk kunnen muteren in HPAI) besluit men om koppels te ruimen in pluimveedichte gebieden. Bij een verdenking op een HPAI-infectie start een proces van klinische beoordeling, diagnostiek en bedrijfssluiting. Bij een positieve diagnose volgt de ruiming van het bedrijf. De verschillende stappen zijn vastgelegd in het beleidsdraaiboek aviaire influenza[8]:

- Een verdenking wordt meestal gemeld door de dierhouder, de dierenarts of een diagnostisch laboratorium met een pathologiefaciliteit;
- Na deze melding gaat een expert team naar het bedrijf. Dit team bestaat uit drie dierenartsen, van de NVWA, de Gezondheidsdienst voor Dieren (Royal GD) en de praktiserend dierenarts van het getroffen bedrijf;
- Het team kan op basis van de klinische verschijnselen besluiten om monsters te nemen en het bedrijf af te sluiten;
- Wageningen Bio Veterinary Research (WBVR) test de monsters op HPAI;
- Bij een positieve diagnose gaat de NVWA over tot ruiming van het bedrijf volgens een vast protocol;
- Men doodt de kippen door de hele stal te vergassen met CO_2. Gerritzen concludeerde in 2006 in een promotieonderzoek dat dit een snelle en veilige methode is met een minimaal effect op dierenwelzijn.[9] Vergeleken met het vangen en vergassen in losse gascontainers, leidt vergassen in de stal tot minder stress bij de dieren en minder blootstelling van het personeel aan een mogelijk zoönotisch virus;

- Het destructiebedrijf Rendac vervoert de karkassen in verzegelde apparatuur naar een destructiefaciliteit. Daarna wordt het bedrijf schoongemaakt en gedesinfecteerd;
- In een straal van respectievelijk drie en tien kilometer rond het bedrijf worden een beschermingszone en een bewakingszone aangewezen. Voor bedrijven in de bewakingszone gelden beperkende maatregelen voor het vervoer van dieren en dierlijke producten. Bedrijven in de beschermingszone krijgen een vervoersverbod en worden getest op HPAI. Zij worden dagelijks beoordeeld op basis van centraal verzamelde bedrijfsdata en klinische verschijnselen. Preventieve ruimingen van bedrijven dichtbij besmette bedrijven gebeurden in Nederland vroeger vrijwel standaard. Tegenwoordig wacht men laboratoriumresultaten af en gebruikt men wetenschappelijke risicoanalyses en berekeningen (met verspreidingsmodellen) om te bepalen of er geruimd moet worden. Het beleid bestaat naast ruimen uit aanvullende maatregelen zoals noodvaccinatie, vervoersverboden en verscherpte hygiënemaatregelen op bedrijven. Die kunnen uit oogpunt van effectiviteit van bestrijding aangepast worden aan specifieke situaties en omstandigheden;
- Herpopulatie van de stallen kan plaatsvinden als de regio een zekere periode vrij van infecties geweest is.

Alternatieven voor ruimen

De alternatieven voor ruimen liggen enerzijds op het vlak van preventie met strikte hygiëneprotocollen en het voorkómen van insleep vanuit de wilde vogelpopulaties. Door verbetering van de bedrijfshygiëne en verhoging van de professionaliteit van de pluimveehouders zijn in de afgelopen decennia al belangrijke preventieve stappen gezet.[10] Toch gaf de Europese Autoriteit voor voedselveiligheid (EFSA) in 2017 aan dat verdere verbetering van de bedrijfshygiëne op pluimveebedrijven belangrijk is om introductie van AI te voorkomen.[11] Door de verbeterde monitoring en snelle aanpak van infecties in gehouden pluimvee worden de uitbraken tegenwoordig snel opgespoord en blijven ze qua omvang beperkt tot één of enkele getroffen bedrijven. Mogelijk is het ruimen van niet-geïnfecteerde koppels te beperken door bedrijven in een straal van één kilometer in quarantaine te plaatsen en intensief op klinische verschijnselen te monitoren.

Om de impact van HPAI-infecties te beperken, is het belangrijk om veel aandacht te blijven besteden aan het voorkómen van insleep vanuit de wilde vogelpopulaties. De monitoring in wilde vogelpopulaties kan verder verbeterd worden, zodat snel duidelijk is waar het virus circuleert, bijvoorbeeld door meer te monitoren in levende populaties, een netwerk van monitoringssites op te richten en een verdere uitwisseling van data tussen West-Europese landen te realiseren. Daarnaast is het noodzakelijk om de risico's van contact tussen wilde vogelpopulaties en gehouden vogelpopulaties te beheersen en waar nodig te verminderen. Volgens het beleidsdraaiboek kan de verantwoordelijke bewindspersoon bij dreiging van HPAI een ophokplicht instellen.[12,13] Dit wordt gezien als een belangrijke preventiemaatregel, om te voorkomen dat wilde vogels HPAI overbrengen op pluimvee in een buitenuitloop. Ophokken heeft uiteraard wel gevolgen voor dierenwelzijn doordat opgehokte dieren minder bewegingsruimte hebben. In de toekomst zou men in de ruimtelijke ordening bij de inrichting van natuurgebieden en veehouderijbedrijven rekening moeten houden met de mogelijke insleep van infectieziekten vanuit wilde vogelpopulaties, bijvoorbeeld door geen nieuwe pluimveebedrijven te positioneren rondom waterrijke gebieden of geen nieuwe waterrijke natuur te creëren in gebieden met veel pluimveebedrijven. Dit wordt ook aanbevolen in een rapport over zoönosen dat in 2021 uitkwam.[14] Ook een lagere dichtheid van pluimveebedrijven (dus grotere afstand tussen individuele bedrijven) verlaagt mogelijk het risico op verspreiding.

Preventief vaccineren van gehouden dieren zou ook een alternatief voor ruimen kunnen bieden. De EU had in eerste instantie een non-vaccinatiebeleid voor AI, MKZ en KVP omdat de voordelen van preventief vaccineren niet opwogen tegen de nadelen van exportbeperking van voedselproducten van gevaccineerde dieren. De Europese diergezondheidsverordening (Vo (EU) 2016/429)[3] geeft de mogelijkheid om te vaccineren tegen bestrijdingsplichtige ziekten zoals HPAI, zowel preventief als ter bestrijding. Ruim twintig jaar geleden heeft men dit beleid versoepeld naar aanleiding van maatschappelijke weerstand tegen massaal ruimen. Onder strenge voorwaarden zijn noodvaccinaties nu toegestaan. Praktisch gezien is dit vooral georganiseerd voor de aanpak van uitbraken van MKZ en KVP. Vaccinaties tegen AI worden momenteel (begin 2022) nog niet toegepast bij uitbraken. De voorwaarden voor deze vaccinatie worden momenteel door de EU in afstemming met de lidstaten uitgewerkt in nadere regelgeving.[15] Lidstaten kunnen de EU om ontheffing vragen om preventief tegen AI te mogen vaccineren. Dit is in het verleden gedaan voor dierentuinen, hobbypluimveehouders en commerciële pluimveebedrijven met uitloop. Dierentuinen hebben veel gebruik gemaakt van deze mogelijkheid, maar commerciële pluimveebedrijven niet of nauwelijks. In Nederland wordt nu een proef voorbereid met AI-vaccins onder gecontroleerde omstandigheden.[16] Naast vaccinatie van gehouden pluimvee is vaccinatie van residente wilde vogelpopulaties ook het overwegen waard. De RDA adviseert om hier verder onderzoek naar te starten (zie 5.4).

Tot slot kan men bij preventie ook denken aan het selecteren op infectiegevoeligheid. Er bestaan verschillen in infectiegevoeligheid en klinische verschijnselen tussen verschillende soorten vogels.[17] Over het algemeen laten eenden bijvoorbeeld minder of geen klinische verschijnselen zien bij infecties met aviaire influenzavirussen. Genetische verschillen in infectiegevoeligheid en ernst van de ziekteverschijnselen kunnen mogelijkheden bieden om via selectie de resistentie van pluimvee te verhogen.

5.3 Nertsen en het coronavirus

Hoewel een verbod op het fokken van pelsdieren gepland stond voor januari 2024, telde Nederland toen het SARS-CoV-2-virus in 2020 ons land bereikte nog ruim honderd nertsenbedrijven. Deze pelsdieren bleken vatbaar voor het coronavirus. Op meerdere bedrijven raakten nertsen besmet door mensen. Op twee bedrijven was het aannemelijk dat er na de introductie op het bedrijf besmettingen van nerts op mens plaatsgevonden hadden.[18] Op 20 mei 2020 werd SARS-CoV-2-infectie daarom aangewezen als een besmettelijke dierziekte met meldingsplicht. Kort daarna besloten ministerie VWS en LNV besmette bedrijven te ruimen.[18] Hiermee ontstond de mogelijkheid om gepaste maatregelen te treffen, inclusief een vervoersverbod en het doden van zieke en verdachte dieren op grond van artikel 22 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren.

Vervolgens zijn alle nertsenbedrijven in Nederland onderworpen aan een eenmalige serologische screening en een *early warning*-systeem met de volgende onderdelen:

- Wekelijks werden nertsen die op een bedrijf gestorven waren op SARS-CoV-2 onderzocht met een PCR-test;
- Bij een positieve PCR test vond bevestiging plaats bij WBVR;
- Bij bevestiging van de coronabesmetting besloot het ministerie van LNV tot ruiming van het bedrijf;
- Onder toezicht van de NVWA voerden medewerkers van het nertsenbedrijf de ruiming uit door vergassen met koolstofmonoxide in zogenaamde gaskisten. Daarna werd het bedrijf schoongemaakt en gedesinfecteerd;
- Het destructiebedrijf Rendac vervoerde de karkassen in verzegelde apparatuur naar de destructiefaciliteit.

Op basis van een advies van het *Outbreak management team zoönosen* heeft het kabinet uiteindelijk besloten om het voor 2024 geplande verbod op de pelsdierhouderij te vervroegen.[18] Vanaf 8 januari 2021 geldt een verbod om nertsen te houden voor bontproductie. Sinds begin december 2020 staan daarom alle Nederlandse nertsenbedrijven leeg. Besmette bedrijven zijn geruimd en niet-besmette bedrijven zijn na het pelzen van de laatste dieren gestopt.

5.4 Reflectie en aanbevelingen

Productiedieren worden in Nederland geruimd als zij een gevaar vormen voor de gezondheid van andere dieren (bijvoorbeeld AI, KVP en MKZ), de volksgezondheid (bijvoorbeeld fipronil en Q-koorts) of een combinatie van beide (SARS-CoV-2 en HPAI). Het snel ruimen van besmette koppels is wenselijk vanuit het oogpunt van dierenwelzijn als dieren hinder ondervinden van de ziekte. Tijdens de fipronil-affaire was het ruimen van de dieren geen wettelijke verplichting. Maar omdat eieren en vlees met het oog op de volksgezondheid niet meer voor menselijke consumptie verkocht mochten worden, besloten veel veehouders zelf om dieren te ruimen om grote financiële schade te voorkomen.

Zoals we in de voorbeelden in dit hoofdstuk besproken hebben, is ruimen wettelijk en procedureel uitgebreid geregeld met verordeningen en draaiboeken. Daarnaast bestaat er een permanente welzijnscommissie die tijdens het ruimen toezicht houdt op dierenwelzijn. Het snel doden van dieren in geïnfecteerde populaties voorkomt veel dierenwelzijnsissues. Maar het proces van ruimen kan ook dierenwelzijnscomplicaties en -risico's met zich meebrengen. Ondanks alle maatregelen zal het ruimen onrust en stress veroorzaken bij de betrokken dieren. Daarom zijn de welzijnscommissie en andere deskundigen continu bezig met controle en verbetering van dodingsmethoden. Ook blijven andere zaken rondom dierziektebestrijding door ontwikkelen, zoals het niet langer meer verplicht stellen van standaard ontruiming bij een HPAI besmetting en de ontwikkeling van nieuwe AI-vaccins. Deze ontwikkelingen gaan snel, waardoor veel van de aanbevelingen die de RDA in 2018 deed met betrekking tot het ruimings- en vaccinatiebeleid bij dierziekte uitbraken[19] inmiddels aandacht hebben.

Desondanks blijft het doden van grote aantallen gezonde dieren een (media-)gevoelige kwestie die weerstand oproept. Het draagvlak voor ruimen van dieren hangt mede af van de grootte van de bedreiging voor de mens. Een bedreiging van de volksgezondheid is de meest geaccepteerde reden om te ruimen. De media stellen de diervriendelijkheid en de effectiviteit van de gebruikte dodingsmethoden regelmatig ter discussie. De afgelopen jaren zijn bijvoorbeeld videobeelden van het doden van dieren met koolstofmonoxide of koolstofdioxide in gaskisten verschenen en die gaven veel commotie.[20] Ook het functioneren van de welzijnscommissie werd bekritiseerd. Dit illustreert dat de procedures weliswaar in draaiboeken staan die met de betrokkenen zijn afgestemd, maar dat dit geen garanties geeft voor maatschappelijk draagvlak op het moment dat er daadwerkelijk geruimd moet worden. Transparante communicatie en een open dialoog in 'vredestijd' zijn daarom noodzakelijk.

Bij MKZ is in Nederland en Europa insleep vanuit andere gehouden dieren of dierproducten de belangrijkste oorzaak van infectietransmissie. Bij AI, KVP maar ook Afrikaanse varkenspest zijn niet-gehouden dierpopulaties de belangrijkste infectiebron. Dit betekent dat de samenhang en contactmogelijkheden tussen gehouden en wilde dierpopulaties meer aandacht verdient. Ook de insleep van infectieziekten van de humane populatie naar dierpopulaties blijkt een rol te spelen. De inzet van vaccinatie in gehouden (en mogelijk ook in wilde) dierpopulaties verdient aandacht. Door vaccinatie kan de infectiedynamiek in populaties veranderd worden. In veel gevallen vermindert

vaccinatie de ernst van klinische verschijnselen en verbetert vaccinatie het welzijn van de geïnfecteerde dieren substantieel. De belangrijkste reden om in het geval van deze infectieziekten vaccinatie te gebruiken is echter het verminderen van transmissie. Vaccinatie zou binnen en tussen bedrijven moeten leiden tot een R-waarde onder de 1. (De R-waarde, of reproductiegetal, is het aantal dieren dat besmet kan worden door een individu.) Momenteel (2022) wordt onderzoek gedaan naar met name de effectiviteit van AI-vaccins ten aanzien van de reductie van transmissie.

Samenvattend komt de RDA tot de volgende kernaanbevelingen:

1) Investeer voortdurend in de preventie van insleep en verspreiding van infectieziekten. Zorg daarbij dat de geldende maatregelen aangepast worden aan de actuele situatie. Door de veranderende epidemiologie van vogelgriep is het nu bijvoorbeeld noodzakelijk om insleep vanuit wilde vogelpopulaties actief te voorkomen. Dit geldt ook voor de insleep van Afrikaanse varkenspest vanuit wilde zwijnenpopulaties naar varkensbedrijven.

2) Besteed in onderzoek en beleid meer aandacht aan de samenhang en contactmogelijkheden tussen gehouden en wilde dierpopulaties. Wilde dierpopulaties blijken namelijk steeds vaker de bron van uitbraken van infecties in populaties van gehouden dieren.

3) Implementeer op korte termijn vaccinatiestrategieën in gehouden dierpopulaties, en mogelijk ook in wilde dierpopulaties. Vaccinatie is met name waardevol om de infectiedynamiek in populaties te veranderen (R-waarde verlagen) en kan daarnaast in veel gevallen de ernst van klinische verschijnselen verminderen en daarmee het welzijn van de dieren verbeteren.

4) Verzamel via wetenschappelijk onderzoek kennis over de genetische basis van verschillen in infectiegevoeligheid en ziekteverloop tussen en binnen de verschillende soorten wilde vogels en pluimvee. Mogelijk kan deze kennis in de toekomst toegepast worden om dieren te fokken die meer resistent zijn tegen infectieziekten zoals vogelgriep. Dit zou een onderdeel kunnen zijn van de oplossing van veel problemen op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid.

Bronnen

1. Zembla-nieuwsbericht, 2021: *https://www.bnnvara.nl/zembla/artikelen/bijna-half-miljoen-dieren-geruimd-in-5-maanden-vanwege-vogelgriep*. Bezocht op 25-03-2022.
2. Wet dieren: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0030250/2021-07-01*.
3. Europese diergezondheidsverordening: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/ALL/?uri=CELEX%3A32016R0429*.
4. Rijksoverheid-webpagina Beleidsdraaiboeken dierziekten: *https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/diergezondheid/bestrijding-dierziekten/beleidsdraaiboeken-dierziekten*. Bezocht op 25-03-2022.
5. NVWA-webpagina Draaiboeken dierziektebestrijding: *https://www.nvwa.nl/onderwerpen/dierziekten/regelgeving-en-draaiboeken/draaiboeken-dierziektebestrijding*. Bezocht op 25-03-2022.
6. Instellingsbesluit Welzijnscommissie Dierziekten: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0040421/2017-12-22*.
7. Gedelegeerde Verordening (EU) 2020/687 van de Commissie van 17 december 2019 tot aanvulling van Verordening (EU) 2016/429 van het Europees Parlement en de Raad wat regels voor de preventie en bestrijding van bepaalde in de lijst opgenomen ziekten betreft: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0687&from=EN*.
8. Directie Dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn Ministerie van Economische Zaken, 2013. *Beleidsdraaiboek Aviaire Influenza - versie 2.0 - september 2013*. Ministerie van Economische Zaken, Den Haag. 201 pp.
9. Gerritzen, M., 2006. Acceptable methods for large scale on-farm killing of poultry for disease control. Proefschrift Universiteit Utrecht, Utrecht. 88 pp.

10. Bouwstra, R., Fabri, T., van den Broek, K., Santman-Berends, I., Bataille, H., Elbers, A., 2016. *Samenvattende notitie: vergelijking pluimveesector 2003 met 2015*. Gezondheidsdienst voor Dieren, Deventer. 3 pp.
11. EFSA Panel on Animal Health and Welfare (AHAW), More, S., Bicout, D., *et al.*, 2017. *Avian influenza*. EFSA Journal. 15(10), 4991.
12. Website Deskundigengroep dierziekten: *http://www.deskundigengroepdierziekten.nl/*. Bezocht op 25-03-2022.
13. Bijvoorbeeld: Rijksoverheid-nieuwsbericht, 2020: *https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/10/22/landelijke-ophokplicht-voor-commercieel-gehouden-pluimvee*. Bezocht op 25-03-2022.
14. Bekedam, H., Stegeman, A., de Boer, F., *et al.*, 2021. *Zoönosen in het vizier*. Expertgroep zoönosen, Den Haag. 167 pp.
15. Kamerstuk 29 683, 2013: *https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-29683-166.html*.
16. Scharenborg, M., 2021. *Voor einde jaar test met vaccin tegen vogelgriep*. Pluimveeweb.nl, 29-10-2021. Bezocht op 25-03-2022.
17. Evseev, D., Magor, K.E., 2019. *Innate Immune Responses to Avian Influenza Viruses in Ducks and Chickens*. Vet Sci. 6(1):5.
18. COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, 2021. *Evaluatie SARS-CoV-2 bij nertsen*. COT, Den Haag, 28 pp.
19. RDA, 2018. *Ruimings- en vaccinatiebeleid bij uitbraken van dierziekten*. RDA, Den Haag. 24 pp.
20. Bijvoorbeeld: *https://www.youtube.com/watch?v=9-NrpshuRfs*.

6. Doden voor menselijk nut

Dieren die gedood worden voor menselijk nut vormen verreweg de grootste categorie in deze zienswijze. Het onderwerp varieert van het doden van productiedieren, vis en wild voor consumptie tot het doden van proefdieren voor wetenschappelijk of toxicologisch onderzoek. Hoewel de meeste Nederlanders het doden van dieren voor menselijk nut legitiem vinden, ontstaat in de maatschappij steeds vaker discussie over de vraag of we dieren überhaupt voor dit doel mogen doden en over de manier waarop het doden gebeurt. Vanwege de grote omvang van dit onderwerp, concentreert de RDA zich in dit hoofdstuk op een deelonderwerp, namelijk het welzijn van productiedieren op hun laatste levensdag. Dankzij innovaties en investeringen van de betrokken bedrijven heeft een deel van de sector verbeteringen door kunnen voeren op het gebied van dierenwelzijn, maar een ander deel niet. De RDA constateert dat er verdere verbeteringen mogelijk en gewenst zijn op het gebied van samenwerking en uitwisseling, onderzoek en innovatie, en regelgeving en toezicht.

Onder dieren die voor menselijk nut gedood worden, verstaan wij: dieren waarbij voordat ze gefokt worden al bedacht is dat ze voor menselijk nut gedood zullen worden. Wij richten ons in dit hoofdstuk op het doden van productiedieren in de veehouderij, met name op pluimvee en varkens (vanwege de grotere aantallen geslachte dieren in die sectoren). In kaders benoemen we kort een aantal zaken die spelen bij vissen, proefdieren en insecten.

6.1 De laatste dag

Bij productiedieren staat van tevoren vast dat ze gedood zullen worden. Dat geldt bijvoorbeeld voor de varkens, kippen en runderen die mensen houden voor de productie van vlees, maar ook voor het melkvee en de legkippen die we houden voor de productie van melk en eieren. We gaan hier niet (zoals in sommige andere hoofdstukken) in op argumenten voor de beslissing om te doden, maar beschouwen dit als een maatschappelijk gegeven: er worden dieren gedood. Een zorgvuldige reflectie op en gesprek over de wenselijkheid daarvan gaat voorbij aan het doel en de haalbaarheid van deze zienswijze. Daarom richten ons in dit hoofdstuk op het welzijn van productiedieren op hun laatste levensdag. Ter inventarisatie van wat hier zoal speelt, hebben we veertien interviews gehouden met in totaal negentien personen afkomstig uit de wetenschap, overheden, bedrijfsleven en ngo's (zie colofon). Dit hoofdstuk bevat diverse stellingen en constateringen die we baseren op deze interviews, zonder specifiek naar bepaalde personen te verwijzen.

Jaarlijks worden in Nederland volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek zeshonderd miljoen kippen en ander pluimvee, zestien miljoen varkens en drie miljoen runderen, kalveren en schapen voor het vlees geslacht.[1] De Nederlandse vleessector bestaat deels uit internationaal georiënteerde bedrijven. De meeste Nederlanders eten graag vlees, zuivel en eieren en accepteren het doden van dieren voor deze producten. Desondanks bestaan er toenemende maatschappelijke zorgen over de gang van zaken op de laatste levensdag, bijvoorbeeld het transport naar het slachthuis en het verdoven bij het slachten van de dieren.

Een deel van de bedrijven in de sector innoveert en investeert in aanpassingen die dierenwelzijn bevorderen. Zij verlagen bijvoorbeeld de stressniveaus van varkens met bepaalde technieken of brengen pluimvee buiten bewustzijn met een nieuwe verdovingstechniek met CO_2 waarbij de dieren niet meer uit het krat hoeven te worden gehaald (zie 6.5). Maar de RDA ziet tegelijkertijd ook dat een ander deel van de bedrijven in de sector niet kan of niet wil investeren, weinig oog lijkt te hebben voor dierenwelzijn en daar niet of nauwelijks op lijkt te worden aangesproken.

6.2 Van boerderij tot slachthuis

Waar het vroeger gebruikelijk was om dieren op de boerderij te slachten, is dit anno 2022 uitzonderlijk. Tegenwoordig gebeurt het slachten in Nederland vrijwel uitsluitend in slachthuizen, waar de voedselveiligheid door regelgeving beter kan worden gegarandeerd. In 2018 telde Nederland 209 erkende slachthuizen, waarvan 179 roodvleesslachthuizen (voor runderen, varkens, schapen, geiten en paarden) en 30 slachterijen voor pluimvee.[2] In de meeste sectoren bestaat het traject van de boerderij tot en met het slachthuis uit de volgende stappen: verzamelen van de dieren, opladen, vervoeren (eventueel via een verzamelplaats), aankomst op de slachterij, uitladen, wachten, verplaatsen, verdoven en verbloeden. Grotere dieren zoals varkens en runderen moeten zelfstandig de vrachtwagen in- en uitlopen. Kleinere dieren zoals kippen en konijnen worden in containers vervoerd. Daartoe worden zij eerst op de boerderij door een vangploeg gevangen en in de containers gestopt.

Wetten en regels

Het traject van boerderij tot en met het slachthuis is omgeven door allerlei wetten en regels, die zowel dierenwelzijn als de voedselveiligheid en arbeidsomstandigheden van het betrokken personeel bewaken (zie Tabel 1 voor regels rondom dierenwelzijn). Voor dierenwelzijn en voedselveiligheid is de NVWA het belangrijkste toezichthoudend orgaan. Daarnaast is de NVWA ook verantwoordelijk voor het uitvoeren van de levende keuring (*ante mortem* keuring) en de karkaskeuring (*post mortem* keuring). De levende keuring van pluimvee en konijnen kan men op boerderijniveau uitvoeren, dus de gehele koppel dieren in één keer. Bij de levende keuring van roodvleesdieren keurt een NVWA-dierenarts alle dieren individueel. Deze keuring is met name bedoeld om te bepalen of de dieren 'slachtwaardig' zijn (voedselveiligheid en diergezondheid).

Tabel 1. Wettelijke basis voor de eisen voor dierenwelzijn bij het aanvoeren, afladen, verplaatsen, onderbrengen, fixeren, bedwelmen en doden van hoefdieren en gekweekt wild in een slachthuis (Bron: NVWA[3]).

EU-regelgeving
• Verordening (EG) nr. 1/2005 inzake de bescherming van dieren tijdens het vervoer; • Verordening (EG) nr. 1099/2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden; • Verordening (EG) nr. 852/2004; • Verordening (EG) nr. 853/2004; • Verordening (EG) nr. 2017/625; • Verordening (EG) nr. 2019/627.
Nationale regelgeving
• Wet dieren; • Besluit en Regeling houders van dieren; • Besluit en Regeling handhaving en overige zaken Wet dieren; • Beleidsregels dierenwelzijn 2009.

Na het doden van de dieren keuren keuringsassistenten het karkas en alle organen. In pluimvee-slachterijen wordt dit gedaan door medewerkers in dienst van het bedrijf of externen die het bedrijf inhuurt. In de roodvleesslachterijen voert de onafhankelijke organisatie KDS (Kwaliteitsdienst Dierlijke Sector) de *post mortem* keuring uit, onder continu toezicht en verantwoordelijkheid van een NVWA-dierenarts. Deze *post mortem* keuring richt zich op voedselveiligheid, diergezondheid en hygiëne van het slachtproces. Bij (middel)grote slachthuizen is het wettelijk verplicht dat er een dierenarts van de NVWA aanwezig is. In 2018 was dit bij 23 van de 179 roodvleesslachthuizen het geval. Of een slachthuis onder permanent toezicht staat, hangt af van meerdere factoren.

De belangrijkste factor is het slachtvolume; andere factoren zijn onder meer de vraag of het slachthuis op alle dagen van de week slacht en de bandsnelheid. Deze slachthuizen met permanent toezicht slachten samen ongeveer negentig procent van de roodvleesdieren in Nederland.[4] Daarnaast hebben grote en middelgrote slachthuizen ook minimaal een eigen *animal welfare officer* in dienst, die het dierenwelzijn bewaakt.

Ritueel slachten

De wet- en regelgeving schrijft voor dat dieren in principe bedwelmd moeten worden voorafgaand aan het doden. Het onbedwelmd doden van schapen, geiten, runderen en pluimvee bij ritueel slachten betreft een zeer specifieke situatie met bijbehorende overwegingen. Tussen de Nederlandse overheid en de betrokken religieuze gemeenschappen is hierover in 2012 een convenant[5] afgesloten, dat in 2021 geëvalueerd is. Het convenant en een addendum[6] zijn overgenomen in het Besluit houders dieren[7] uit 2018. Met uitzondering van het bedwelmen dient bij ritueel slachten voor het hele traject van boerderij tot slachthuis aan de normale wet- en regelgeving te worden voldaan. Daarom hebben we in deze zienswijze het ritueel slachten niet als zelfstandig thema uitgewerkt.

Het Europese Hof heeft recent uitgesproken dat EU-lidstaten het onbedwelmd doden mogen verbieden of aan beperkingen mogen onderwerpen.[8] De toegenomen aandacht voor het welzijn van dieren in de maatschappij vraagt om een nieuwe beoordeling van onbedwelmd slachten. Zolang onbedwelmd slachten in Nederland niet verboden is, gaat de voorkeur uit naar reversibel bedwelmen, of anders direct na het aansnijden van het dier alsnog bedwelmen, en naar het beperken van het aantal onbedwelmd te slachten dieren tot wat nodig is voor de betrokken religieuze gemeenschappen.

Varkens en kippen

Het merendeel van de dieren die in Nederland gedood worden voor de productie van vlees bestaat uit varkens en kippen. Er is gedetailleerde wet- en regelgeving en daarnaast werken deze sectoren aan aanvullende protocollen. De inspanningen die verricht worden om de protocollen te ontwikkelen en te implementeren lopen echter sterk uiteen tussen bedrijven. Een deel van de bedrijven in deze sectoren heeft de afgelopen jaren ook geïnvesteerd in het verzamelen van kennis en kunde rondom dierenwelzijn op de laatste levensdag. Met die kennis kunnen bijvoorbeeld analyses uitgevoerd worden. Een voorbeeld daarvan is een camerasysteem dat ontwikkeld is voor een betere monitoring van het dierenwelzijn in slachthuizen.[9] Dergelijke ontwikkelingen zijn echter nog zeker geen gemeengoed in deze sectoren.

Voor varkens en kippen heeft de EFSA recent vier rapporten uitgebracht over het welzijn in Europese slachterijen.[10-13] Tabel 2 geeft een overzicht van de belangrijkste risico's die in deze rapporten genoemd worden. Dit zijn de meest voorkomende risico's binnen Europa; ze vormen niet in ieder land in dezelfde mate een risico. In Nederland werken de sectoren al geruime tijd samen met diverse betrokkenen om deze risico's te verlagen. Dit heeft bij een aantal bedrijven tot aanwijsbare verbeteringen geleid in het welzijn van productiedieren op de laatste levensdag, bijvoorbeeld de meer-fasen CO_2-bedwelming bij pluimvee die we bespreken in 6.5. Deze voorhoedebedrijven in de Nederlandse slachterijketen mogen zich ook binnen Europa rekenen tot de voorlopers op het gebied van dierenwelzijn. Op een aantal punten uit Tabel 2 is in Nederland nog wel duidelijk ruimte voor verbetering. Soms in de gehele sector, soms bij specifieke bedrijven. Een deel van deze punten zullen we behandelen in de rest van dit hoofdstuk.

Tabel 2. Meest genoemde risicopunten met betrekking tot dierenwelzijn bij Europese slachterijen voor varkens en pluimvee volgens de Europese Autoriteit voor voedselveiligheid EFSA.*

	Hazard identification for slaughter	
Phase	**Pigs**	**Poultry**
Arrival	• Prolonged waiting time to unloading; • Extreme weather conditions; • Water deprivation too long.	• Prolonged waiting time to unloading; • Poor environmental temperature; • Overstocking (density).
Unloading	• Improper design of unloading area; • Improper handling; • Animal not fit for transport.	• Rough handling leading to fear and physical injuries (personnel); • Container tilting and birds bunching.
Lairage	• Water deprivation too long; • Mixing of unfamiliar animals; • Inappropriate design of the lairage area.	• Poor temperature (environment); • Poor air movement, ventilation; • Poor humidity.
Handling and moving of animals	• Inappropriate handling; • Poor daily management of facility (slippery, dirty, wet); • Inappropriate design of gateway.	• Rough (inappropriate) handling during removal from the crates; • Tipping or dumping on conveyors.
Restraint	• Inappropriate restraint causing injury; • Inappropriate design of restraint for animal (too large/too small); • Inappropriate handling.	• Improper shackle (resulting in compression of the legs); • Improper shackling.
Stunning (CAS)	• Inappropriate parameters; • Time of exposure to gas too short; • Inappropriate lowering procedure of crates.	• Different size of animals resulting in inefficient stunning; • Lack/poor calibration of monitors.
Stunning (electrical)	• Inappropriate parameters; • Wrong positioning of the stunner/ tongs; • Improper maintenance of the electrical equipment; • Poor electrical contact.	• Different size of animals resulting in inefficient stunning; • Lack/poor calibration of monitors; • Pre-stun shocks.
Bleeding	• Stun-stick interval too long; • Poor sticking; • Entering the scalding tank alive.	• Poor neck cutting practice; • Neck cutting conscious birds; • Prolonged stun-to-neck cutting interval.

* Om misverstanden door vertaling te voorkomen, hebben we de originele Engelstalige omschrijvingen in de tabel opgenomen (CAS = Controlled Atmosphere Stunning, een vorm van gasverdoving).

Runderen, kalveren, paarden, schapen, geiten, eenden, kalkoenen en konijnen

In Nederland wordt ook vlees geproduceerd van andere dieren dan varkens en kippen, bijvoorbeeld runderen, kalveren, paarden, schapen, geiten, eenden, kalkoenen en konijnen. Hier gaat het in absolute zin om kleinere aantallen dieren dan bij kippen en varkens. Voor kalkoenen en konijnen is er zelfs geen slachterij meer in Nederland. Deze dieren worden incidenteel door andere slachterijen geslacht.[14] Iedere diergroep kent zijn eigen problematiek rondom het welzijn op de laatste levensdag en dat verdient aparte aandacht. Bij runderen speelt bijvoorbeeld een discussie over het wel of niet fixeren van het dier voor het verdoven. Voor een deel van deze diergroepen is er ook minder wet- en regelgeving. Dit kan leiden tot onvolkomenheden. EFSA heeft recent rapporten uitgebracht over het welzijn van runderen15 en schapen en geiten16 in Europese slachterijen.

6.3 Mensen, systemen en verantwoordelijkheden

Als we het hebben over dieren die ingezet worden voor menselijk nut, dan gaat het vaak om dierhouderijsystemen met (keten)samenwerkingsverbanden en vaste werkwijzen. Die werkwijzen hebben deels de verbetering van dierenwelzijn ten doel. Zo dienen in Nederland alle varkens- en pluimveeslachterijen en -ketens te werken volgens wettelijk vastgestelde protocollen voor dierenwelzijn.[3,17] Belangrijke elementen in het op de juiste wijze naleven van deze protocollen zijn:

- Adequate inrichting van de stal en de verdovings- en verbloedingsruimte in de slachterij;
- Goed werkende apparatuur voor het verdoven en doden van dieren, inclusief goed werkende mobiele apparatuur voor het verdoven en doden van dieren in nood en voldoende werkende reserveapparatuur;
- Voldoende scholing en regelmatige bijscholing van medewerkers die met dieren omgaan;
- Aanstellen van verantwoordelijke *animal welfare officers* die het dierenwelzijn in de slachterij continu borgen (deze functionarissen zijn conform de EU-wetgeving in dienst van de slachterij);
- Toezicht op alle aspecten van dierenwelzijn door een NVWA-dierenarts.

Ondanks deze protocollen constateert de NVWA bij een aantal bedrijven nog steeds overtredingen.[18] Protocollen met vastgestelde werkwijzen zijn belangrijk, maar moeten ook aangepast kunnen worden als dat tot verbeteringen leidt. Kennis over het gedrag en de behoeften van dieren is continu in ontwikkeling. Ook de opvattingen in de samenleving en de ICT- en technologische mogelijkheden veranderen.

Voor de toekomst is het essentieel om verder in te zetten op onderwijs en training van het betrokken personeel in de slachthuizen. De hoeveelheid ongerief die een productiedier op zijn laatste dag ervaart, wordt immers beïnvloed door de professionaliteit van het personeel. In recente onderzoeken over het slachten van varkens[13], pluimvee10 en rundvee[15] concludeerde de EFSA dat de houding van de medewerkers het voornaamste risico voor dierenwelzijnsaantastingen vormt (bij 29 van de 30 gesignaleerde risicopunten bij varkens, 29 van de 35 bij pluimvee en 39 van de 40 bij rundvee). Het dagelijks werken met dieren die gedood worden, kan medewerkers mentaal afstompen. De omgang met dieren is dus een wezenlijk aandachtspunt, maar wordt mogelijk ook beïnvloed door het systeem waarin de medewerkers moeten werken. De beschikbare tijd waarin een bepaalde taak uitgevoerd moet worden, kan te kort zijn, boetes voor dierenwelzijnsovertredingen zijn wellicht te laag om effectief te zijn, en de bedrijfscultuur waardeert het respectvol omgaan met dieren niet altijd voldoende;

Daarnaast verdient op oudere slachterijen de staat en inrichting van de gebouwen aandacht. Er is inmiddels veel bekend over de gewenste inrichting van een slachterij vanuit het perspectief van dierenwelzijn, bijvoorbeeld ruimte voor de dieren om zelf te lopen, te liggen en uit te wijken; weinig verstorende geluiden en schitteringen en dergelijke; geen oponthoud; en overzichtelijke routing zonder scherpe hoeken.[19] In een bestaande gebouwsituatie kan het lastig zijn om hier voldoende aan tegemoet te komen.

Door de (keten)samenwerkingsverbanden en protocollen zijn veel partijen betrokken bij vragen over het doden van productiedieren. Er is sprake van systeemverantwoordelijkheid: de verantwoordelijkheden zijn niet te reduceren tot de individuele verantwoordelijkheid van de ketenpartners. Elke belanghebbende in de keten die met dieren werkt, heeft zijn eigen specifieke verantwoordelijkheden, maar die afzonderlijke rollen en verantwoordelijkheden dienen onderling verbonden te worden. Door samenwerking kunnen ketenpartners elkaar versterken. Dat geldt ook voor ketenpartners die op grotere afstand staan van het moment van doden, zoals retailers. In veel sectoren is die samenwerking al aanwezig, maar deze kan zeker nog verbeterd worden, met name op het vlak van het delen van informatie binnen de keten.

Ook op de laatste levensdag van productiedieren ligt de verantwoordelijkheid voor het correct behandelen van individuele dieren bij diegene die het dier onder zijn hoede heeft. De dierhouder is verantwoordelijk voor het correct voorbereiden van het dier op het vervoer naar de slachterij. De transporteur en de chauffeur zijn verantwoordelijk voor het correcte transport van het dier. De slachterij is verantwoordelijk voor het correct ontvangen en goed behandelen van het dier. Bovendien is de slachterij ook verantwoordelijk voor de uitvoering van een humane wijze van verdoven en doden van dieren. Dit laat onverlet de aanwezigheid van de autoriteiten in het kader van keuring en toezicht. Door ontwikkelingen op het gebied van ICT en technologie ontstaan wel nieuwe mogelijkheden om deze verantwoordelijkheden anders te verdelen in de keten.

6.4 Transport

Tijdens het transport bestaat er een substantieel risico voor aantastingen van dierenwelzijn. Het blijkt vrijwel onmogelijk om dieren die niet of nauwelijks gewend zijn om vervoerd te worden, te transporteren zonder hun welzijn aan te tasten. De grootste problemen doen zich voor tijdens lange-afstandstransport en transport bij hoge omgevingstemperaturen.

Lange-afstandstransport

De afgelopen decennia is het aantal slachterijen in Nederland afgenomen, waardoor dieren soms langer op transport moeten. Binnen Nederland of net over de grens gaat het over het algemeen over afstanden van minder dan honderd kilometer. De grootste problemen doen zich voor tijdens lange- afstandstransport naar het buitenland, bij hoge omgevingstemperaturen en bij transport van zwakkere dieren zoals afgemolken koeien. Met name vanwege lagere slachtkosten in het buitenland worden Nederlandse productiedieren in sommige gevallen naar slachterijen in het buitenland getransporteerd. Dit gebeurt veelal via verzamelplaatsen waardoor de transportduur aanzienlijk kan toenemen. Bij sommige diersoorten (zoals leghennen) is slacht in het buitenland (bijvoorbeeld Polen) eerder regel dan uitzondering.

Naast de afstand bepalen ook tijdsduur en *fitness to travel* de belasting van het dier door lange-afstandstransport. Het transport van productiedieren dient aan veel voorschriften te voldoen, onder meer in verband met dierenwelzijn. Een aantal daarvan is alleen als een minimale eis geformuleerd, bijvoorbeeld stahoogte tijdens transport. Ook zijn er andere voorschriften die niet altijd in het belang van de dieren zijn. Een voorbeeld is de rijtijdenwet die dicteert dat een vrachtwagenchauffeur 45 minuten moet rusten na vierenhalf uur ononderbroken rijden. Dieren moeten dan extra lang in de vrachtwagen wachten. De boetes voor overtreding van deze wet zijn in de praktijk hoger dan die van de NVWA, zodat de chauffeur zich vooral aan de rijtijdenwet zal houden.

Hittetransport

Door klimaatverandering zullen hoge omgevingstemperaturen steeds vaker voorkomen. Dit vraagt om uitstekende transportvoorzieningen. In Nederland wordt gewerkt met een protocol waarbij transport van dieren bij een omgevingstemperatuur van 27°C en hoger onder additionele voorzorgsmaatregelen plaatsvindt en transport bij 35°C en hoger niet is toegestaan. De pluimveeslachterijen hebben zich tot nu toe niet bij dit protocol aangesloten. In andere landen gelden dergelijke beperkingen niet. Het is belangrijk om deze regelgeving binnen Europa te harmoniseren, zodat er minder snel gekozen wordt om dieren de grens over te brengen vanwege soepelere regels aldaar. Ook is er discussie mogelijk over de vraag of de grenzen van 27°C en 35°C niet te hoog zijn, omdat dieren al bij lagere temperaturen problemen kunnen ondervinden van de hitte.

Fitness to travel

Een specifiek probleem is het transporteren van dieren die niet transportwaardig zijn. Hierop wordt toegezien door zowel de slachterij als de keuringsdierenarts van de NVWA. Bij overtreding van deze regelgeving wordt door de NVWA altijd een rapport van bevindingen opgemaakt. In de afgelopen jaren was regelmatig sprake van verschil van inzicht over de beoordeling van transportwaardigheid.[20] Dit zou nu verleden tijd moeten zijn, doordat sinds 14 oktober 2021 de EU-richtsnoeren voor zowel binnenlands vervoer als exporttransporten de norm voor transportwaardigheid bepalen.[21]

Sommige (groepen) veehouders en maatschappelijke organisaties pleiten voor slachten bij de boerderij als alternatief voor levend transport.[22] Tijdens de interviews die voor deze zienswijze gehouden zijn, werd meermaals geadviseerd om de mogelijkheden van slachten/doden bij de boerderij te onderzoeken. Hiermee zou het transport van levende dieren naar de slachterij overbodig worden. Er zou dan bijvoorbeeld een dodings-unit bij elke veehouderij moeten komen en/of met mobiele dodings-units of mobiele slachterijen gewerkt kunnen worden.[23] Dit vraagt vanzelfsprekend een zeer ingrijpende verandering van het systeem, waarbij nieuwe procedures ontwikkeld moeten worden om onder meer de voedselveiligheid te garanderen en dierziekteverspreiding te voorkomen, en regelgeving waarbij het mogelijk wordt meerdere dieren op locatie te slachten.[24]

6.5 Bedwelming

In Nederland bepaalt met name het aantal dieren de methode van verdoven. Bij kleine aantallen kiest men voor elektrisch (varkens) of schietmasker (varkens en runderen). Deze methoden zijn redelijk snel en pijnloos, mits ze correct uitgevoerd worden met passende en goed werkende apparatuur. In veel Europese landen worden ook kippen nog elektrisch bedwelmd met de elektrische waterbadbedwelmingsmethode. Soms passeren kippen niet of onvoldoende bedwelmd het waterbad en worden ze daardoor bij bewustzijn aangesneden om te verbloeden. In Nederland wordt dit systeem nog in zo'n veertien procent van de gevallen gebruikt, en is dus al voor een groot deel uitgefaseerd uit het oogpunt van dierenwelzijn.

Varkens en kippen worden in Nederland vanwege de grote aantallen hoofdzakelijk verdoofd door bedwelming met CO_2. Kippen verliezen door meer-fasen-CO_2-bedwelming betrekkelijk snel het bewustzijn. Een kanttekening is wel dat er twee systemen zijn. In het ene systeem worden de kippen in het krat bedwelmd, om er daarna uitgehaald te worden. In het andere systeem worden de kippen eerst uit het krat gehaald om bedwelmd te worden. Het kantelen van de kratten om de kippen eruit te krijgen, kan stress en verwondingen veroorzaken. Daarom zou dit laatste systeem uitgefaseerd moeten worden.

Bij varkens prikkelen hoge concentraties CO_2 de slijmvliezen. Dit veroorzaakt een autonome reflex waardoor het dier dieper gaat ademhalen. Daarna treedt verlies van bewustzijn op en is sprake van een irreversibele verdoving. De maatschappelijke en professionele kritiek op de wijze waarop varkens nu verdoofd worden, groeit met name vanwege de fase tot het verlies van bewustzijn. In deze fase zorgt irritatie op de slijmvliezen voor een pijnlijke ademhaling en komen de varkens in ademnood.[25] Er leeft een sterke behoefte om dit proces diervriendelijker te maken of een alternatieve methode te ontwikkelen. In de afgelopen dertig jaar is veel onderzoek gedaan naar alternatieve methoden van verdoven, maar dit heeft weinig nieuwe perspectieven opgeleverd. Alternatieven zoals verdoven met inerte gassen en stikstof zijn al langer in beeld, maar vormen geen substantiële verbetering ten opzichte van CO_2.[25] Het verdoven van pluimvee met lage druk (*Low Atmospheric Pressure Stunning*) heeft wel perspectief. Door langzaam de luchtdruk te verlagen, daalt de zuurstofconcentratie. Dit is vergelijkbaar met verdoven met een gasmengsel met oplopend CO_2-gehalte. Voor varkens lijkt deze methode echter geen verbetering.

Bij de zoektocht naar alternatieven moet men behalve diervriendelijkheid ook de effectiviteit van de verdoving meewegen. Immers, als een diervriendelijke methode vaker misgaat, kan het dierenleed per saldo groter worden dan bij een minder diervriendelijke methode die meestal goed gaat. Varkens verliezen bijvoorbeeld sneller het bewustzijn bij elektrisch verdoven, maar kunnen dan meer stress ervaren voorafgaand aan het verdoven. Dat kan komen doordat ze voor de verdoving uit de groep moeten (wat varkens niet willen) en ook doordat medewerkers reageren met dieronvriendelijke methoden om de varkens in de gewenste richting te drijven. Bovendien ligt het percentage onvolledige verdovingen bij elektrische verdoving hoger dan bij verdoving met CO_2. Verschillende verdovingsmethoden gaan dus gepaard met hun eigen vorm van ongerief, waardoor hun onderlinge vergelijking voortdurend aanleiding is tot debat.

6.6 Technologische innovatie en data

Een hogere vleeskwaliteit en beter dierenwelzijn blijken vaak hand in hand te gaan.[26] Daarom wordt in de wereld van de intensieve veehouderij en de slachterij voortdurend onderzoek gedaan naar nieuwe systemen en innovaties, ook om dierenwelzijn te verbeteren. Om de mogelijkheden van echt grote veranderingen in de keten te onderzoeken, is een substantiële inzet van wetenschap en bedrijfsleven vereist. Men zou dan alle processen nogmaals moeten bezien, met name ook in onderlinge samenhang en in de Europese context.

Voor pluimvee is bijvoorbeeld een modulair totaalsysteem ontwikkeld op basis van een kritische blik op de hele keten van boerderij tot en met slachthuis. Eén van de grootste problemen in de pluimveeketen is dat er regelmatig vleugels en poten gebroken worden als de vangploeg het pluimvee met de hand vangt en in transportcontainers plaatst.[27-29] Dit nieuwe systeem heeft daarom grotere transportcontainers met een ruime opening. Ook blijven de dieren tot en met de slachterij in dezelfde containers, waardoor ze minder handelingen hoeven te ondergaan. Het aanschaffen van dit systeem vergt wel een forse investering, die kleinere slachterijen moeilijk op kunnen brengen. Hier zien we dus dat een grote schaal ook in het voordeel van dierenwelzijn kan werken. Overigens zou het rechtop houden van de dieren tijdens het vangen (in plaats van bij de poten vasthouden) ook kunnen leiden tot minder stress en verwondingen.

Er wordt tegenwoordig ook gebruik gemaakt van sensoren die de gezondheidsstatus van individuele dieren meten.[30] In de toekomst zullen technologische innovaties wellicht steeds meer kansen bieden om het welzijn van individuele dieren tijdens transport en bedwelming te verbeteren. Mogelijk zijn zulke innovaties echter alleen te realiseren bij grotere dieraantallen, vanwege de complexe en dure technologie. Ook hier zien we dus dat een grote schaal in het voordeel van dierenwelzijn kan werken, hoewel technologie ook snel goedkoper kan worden.

Slachterijen verzamelen de laatste jaren steeds meer data over factoren die de vleeskwaliteit beïnvloeden op het niveau van individuele dieren. Deze data kunnen ook toegepast worden voor het monitoren en verbeteren van het dierenwelzijn op het traject van boerderij tot en met slachterij. Als toezichthouder kan de NVWA deze data inzien. Camerabeelden worden ook benut voor structurele analyses op dierenwelzijnsrisico's binnen slachterijen. Data zullen in de toekomst steeds meer sturend worden in bedrijfsprocessen en kunnen helpen om kwalitatieve vooruitgang te boeken. Dat vraagt om een soepel samenwerkingsverband tussen de toezichthouder en de ondernemers.

6.7 Reflectie en aanbevelingen

De meeste Nederlanders eten graag vlees, zuivel en eieren. Deze dierlijke producten zijn een bron van hoogwaardig eiwit en micronutriënten, en de meeste mensen accepteren het doden van dieren voor dit doel. Tegelijk komt er steeds meer aandacht voor de gevolgen van vleesconsumptie voor het dierenwelzijn, de volksgezondheid en het milieu (waaronder het klimaat), en ontstaat in de maatschappij steeds vaker discussie over de vraag of mensen dieren überhaupt voor dit doel mogen doden. We zien in Nederland een toename van het aantal flexitariërs dat drie of meer dagen in de week geen vlees eet.[31] Vleesvervangers vormen inmiddels een serieuze commerciële markt.[32] Desondanks bleef de vleesconsumptie tot nu toe nagenoeg stabiel.[33,34] De RDA verwacht dat er met de verschuivende positie van het dier in de Nederlandse maatschappij in de toekomst steeds meer discussie over dit onderwerp zal komen. In de zienswijze 'Staat van het Dier' gingen we hier uitgebreid op in.[35]

De RDA ziet dat in een deel van de sector grote verbeteringen op het gebied van dierenwelzijn doorgevoerd zijn, dankzij innovaties en investeringen van de bedrijven. Een aantal bedrijven is ook bereid om hier verdere stappen in te zetten, en te blijven ontwikkelen en investeren. Tegelijkertijd heeft de RDA de indruk dat bij andere bedrijven deze bereidheid ontbreekt en dat dierenwelzijn van ondergeschikt belang is. Wij zijn van mening dat de beste aanpak daarom bestaat uit enerzijds stimuleren van het ontwikkelen en doorvoeren van verdere aanpassingen die het welzijn van dieren bevorderen, en anderzijds hard optreden tegen inbreuken op dierenwelzijn.

De RDA ziet een aantal mogelijkheden om de kwalitatieve verbeteringen in de slachterijketen verder door te zetten. Daarin staan aandacht voor het menselijk handelen en oog voor het individuele dier centraal:

- Opleiden en trainen van het betrokken personeel: Via training en opleiding kan het personeel (verder) leren hoe eenvoudige handelingen het dierenwelzijn kunnen verbeteren, bijvoorbeeld varkens in kleine groepen verplaatsen en plotseling lawaai voorkomen. Nu is alleen een eenmalige dierenwelzijnstraining wettelijk verplicht voor medewerkers die met levende dieren omgaan (binnen drie maanden na start van het werk). Daarbij kan men eventueel ook aan certificering denken. Ook opleiding in de Nederlandse taal kan een positieve uitwerking hebben, want op dit moment kunnen de betrokken medewerkers elkaar niet altijd verstaan omdat ze niet allemaal Nederlands spreken;
- Trainen en gewennen van dieren: Naast mensen zouden ook de dieren getraind kunnen worden, zodat zij beter om kunnen gaan met de stress van de slachtdag.[36] Op grote veehouderijen zijn de dieren minder gewend aan direct contact met mensen. Daardoor veroorzaakt de interactie met mensen op de slachtdag extra stress. Als de veehouder bijvoorbeeld elke dag een keer door de hokken loopt, wennen de dieren meer aan mensen en hebben ze minder stress op de laatste dag;
- Vastleggen van verantwoordelijkheden en terugkoppelen naar de veehouder: Tijdens het traject van boerderij naar slachterij verschuift de verantwoordelijkheid voor de dieren. Op de boerderij is de veehouder verantwoordelijk. Bij pluimvee is de transporteur onderweg verantwoordelijk, of de slachterij. Bij varkens verschuift de verantwoordelijkheid pas van de veehouder naar de slachterij als een NVWA-inspecteur de levende keuring op het slachthuis heeft uitgevoerd. Tot dat moment ligt de verantwoordelijkheid bij de veehouder. Die kan de transporteur alleen op problemen aanspreken als hij achteraf te horen krijgt dat er bij aankomst problemen waren. Verschillen in de staat waarin dieren op de slachterij aankomen, blijken vaak te herleiden tot specifieke chauffeurs, vangploegen of boerenbedrijven. Door de verschuivende verantwoordelijkheid is niet altijd duidelijk op welk moment en door wiens toedoen er dierenwelzijnsinbreuken zijn opgetreden. Daardoor wordt niet altijd ingegrepen wanneer dat nodig is. Ook een betere terugkoppeling naar de veehouder over de staat waarin de dieren aankomen bij de slachterij is wenselijk;

- Duidelijke rol van de NVWA: In Nederland bewaakt de NVWA zowel de voedselveiligheid als het welzijn van productiedieren. Deze dubbelrol kan op zich goed functioneren indien zowel voedselveiligheid als dierenwelzijn prioriteit krijgen en helder is hoe bestaande wettelijke normen ingevuld en geïnterpreteerd moet worden;
- Kritische beoordeling van wet- en regelgeving: Sommige wet- en regelgeving vormt een obstakel als men dierenwelzijn wil verbeteren (zie voorbeeld van de rijtijdenwet in 6.4). Als een slachterij moet verbouwen om welzijnsverbeteringen te realiseren, kan de lange duur van vergunningverlening in Nederland ook vertragend werken. Bij het eventueel aanpassen van wet- en regelgeving of het stellen van specifieke voorwaarden in Nederland, is harmonisatie met andere Europese landen gewenst om een *level playing field* te behouden. Nationaal kunnen keurmerken met bovenwettelijke eisen daar wel op vooruit lopen.

De RDA constateert ook dat de maatschappelijke aandacht zich met name richt op de sectoren waar grote aantallen dieren gedood worden, zoals pluimvee en varkens. Vandaar dat deze sectoren ook de hoofdrol spelen in dit hoofdstuk. Deze sectoren zijn echter veruit het meeste geconsolideerd naar kennis en kunde, op wetenschappelijk niveau (onder andere door de EFSA) en in het wetgevend kader. In andere sectoren, zoals die van runderen en kalveren, maar ook konijnen, vissen, kalkoenen en andere kleine diersoorten, spelen zaken die specifiek zijn voor die diergroepen. Ondanks dat het hier (met uitzondering van vissen) om kleinere aantallen dieren gaat, zou er meer aandacht aan deze sectoren besteed moeten worden, zowel qua onderzoek als qua Europese en nationale wet- en regelgeving.

Het mag duidelijk zijn dat we in dit hoofdstuk nogal wat terrein onbesproken hebben gelaten. Niet alleen over de kleinere sectoren en de visserij en viskwekerij, maar ook wat betreft de diepgang waarmee we de verschillende onderwerpen besproken hebben. Er is veel hoogwaardige kennis beschikbaar over mogelijkheden om het welzijn van dieren op hun laatste levensdag te bevorderen. De hamvraag is hoe alle partijen in de slachterijsector deze kennis beter en sneller kunnen toepassen. Aangezien hier binnen het kader van deze zienswijze te weinig ruimte voor is, zou een meer diepgaand vervolg over het doden van dieren voor menselijk nut op zijn plaats zijn.

Samenvattend komt de RDA tot de volgende kernaanbevelingen:

Samenwerking en uitwisseling

1) Vorm een *coalition of the willing* uit ketenpartijen die bereid zijn om zich in te zetten om dierenwelzijn in de slachterijsector te verbeteren. De RDA beschouwt overigens alle betrokken ketenpartijen als gezamenlijk verantwoordelijk voor het systeem, inclusief vleesverwerking, retail, de samenleving en de overheid.

2) Gebruik als slachterijsector de kennis en ervaring van de grotere diersectoren om het dierenwelzijn in kleinere diersectoren te verbeteren.

3) Definieer als minister van LNV duidelijke professionaliteitseisen ten opzichte van de waarborging van dierenwelzijn.

Onderzoek en innovatie

4) Laat voor de verschillende diersoorten *best practices* opstellen over de omgang met de dieren tijdens het traject van boerderij naar slachterij en zorg dat het personeel voldoende opgeleid wordt zodat de *best practices* nageleefd worden.

5) Initieer als overheid onderzoek naar:

a. Nieuwe systemen, met aandacht voor de verschillende onderdelen maar ook voor het gehele systeem. Geef in het onderzoek prioriteit aan het volgen van individuele dieren;

b. Het ontwerp van een diergericht slachtproces, van boerderij tot slachterij, waarin alle stappen en handelingen vanuit het dier gezien ontworpen worden;
c. De mogelijkheden om de toenemende databeschikbaarheid in de slachterijwereld in te zetten om naast de vleeskwaliteit ook het dierenwelzijn te verbeteren.

6) Blijf onderzoek doen naar verbeteringen in bedwelming, waarbij de methode, het risico op falen en de stress vooraf meegewogen worden.

Regelgeving en toezicht

7) Organiseer als overheid in samenspraak met de sectorpartijen een duidelijkere verdeling van de verantwoordelijkheid in de keten, zodat op ieder moment en voor iedere stap duidelijk is wie de verantwoordelijkheid voor het dierenwelzijn heeft.

8) Definieer duidelijke en uniform handhaafbare dierenwelzijnscriteria voor het toezicht door de NVWA.

9) Verken als minister van LNV de mogelijkheden van een verbod op lange-afstandstransport, te beginnen met specifieke, kwetsbare diergroepen zoals einde-carrière melkkoeien en leghennen. Weeg bij de beoordeling van de belasting van het dier door langeafstandstransport drie factoren: afstand, tijdsduur en *fitness to travel*.

10) Los eventuele frictie in wet- en regelgeving (zie voorbeelden in dit hoofdstuk) op, of voorzie juist in extra wet- en regelgeving (bijvoorbeeld voor kleinere sectoren), zodat dit niet langer nadelig is voor dierenwelzijn. De RDA ziet dit primair als verantwoordelijkheid van de overheid.

Doden van vissen voor consumptie – kort overzicht van dierenwelzijnskwesties

- In 2009 concludeerde de EFSA dat het concept van welzijn relevant is voor alle gewervelde dieren, inclusief vissen.[37] Deze dieren hebben recht op een bepaalde mate van bescherming zoals ook opgenomen is in het Verdrag van Amsterdam[38] en later het Verdrag van Lissabon[39]. Over vissen bestaat minder kennis dan over zoogdieren en vogels, omdat er veel minder onderzoek naar vissen uitgevoerd is.[37] In 2017 stelde de EFSA in een rapport over bewustzijn van dieren dat vissen net zo behandeld moeten worden als zoogdieren en vogels wanneer het gaat om bewustzijn en welzijn.[40] Vanuit het voorzorgsprincipe (het principe dat ook de *kans* op dierlijk lijden zoveel mogelijk vermeden moet worden) zijn er dus goede argumenten om potentieel lijden te minimaliseren[41];
- Viskeurmerken stellen geen eisen aan dierenwelzijn, zoals wat betreft de slachttechniek;
- Alleen voor paling geldt een wettelijke verplichting om te bedwelmen voor doding; zij mogen niet meer levend in zoutbaden gelegd worden[42];
- Negatieve impact op het welzijn van vissen treedt niet alleen op bij het slachten, maar ook bij het vangen. De tijd tussen vangen en doden kan lang zijn, ook bij binnenvisserij;
- Vissers op de Noordzee moeten sinds 2015 bepaalde bijvangst aan land brengen.[43] Ze mogen deze dieren niet meer teruggooien in zee. Door deze aanlandplicht sterft alle bijvangst, terwijl vissen die teruggegooid worden in zee nog een overlevingskans hebben;
- Aanbevelingen in de RDA-zienswijze 'Welzijn van Vissen'[44] uit 2018:
  - Richt het beleid van overheid en andere partijen meer op het welzijn van vissen. De overheid kan hier een leidende rol in nemen, maar alle partijen zouden betrokken moeten zijn;
  - Geef meer inhoud en invulling aan de erkenning van de intrinsieke waarde van vissen;
  - Weeg het welzijn van vissen niet bij uitzondering, maar *standaard* mee bij besluiten die vissen aangaan. In Nederland bestaan in de praktijk al diverse initiatieven om het welzijn van vissen direct of indirect te verbeteren;
  - Borg expliciet het besef dat vissen voelende wezens zijn en handel naar dat besef bij het vangen, houden en kopen van vissen;

  - De veterinaire en zoötechnische kennis over vissen is in Nederland bij een beperkt aantal mensen aanwezig. Een vishouder kan meestal niet bij een reguliere dierenarts terecht. Gezien het grote aantal vissen dat in Nederland gehouden wordt, adviseert de RDA dat er meer veterinaire en zoötechnische kennis beschikbaar moet komen voor de praktijk;
- Volgens het rapport 'Catching Up – Fish Welfare in Wild Capture Fisheries' van de Eurogroup for Animals uit 2021[45] kunnen vissen voelen en pijn of angst te ervaren. Het rapport beschrijft de mogelijke effecten van vangmethoden, materiaal en hanteren op het welzijn van in het wild gevangen vis, zoals uitputting, verwonding, geplet worden, verstikking en gedood worden terwijl de vis nog bij bewustzijn is. De auteurs opperen om de methoden voor visvangst te heroverwegen met vissenwelzijn in gedachte.

Doden van proefdieren voor menselijk nut – kort overzicht van dierenwelzijnskwesties

- Proefdieren worden veelal gedood om wetenschappelijke vragen te beantwoorden. Binnen de wetenschap is er veel discussie over de vraag in hoeverre de resultaten in diverse modeldieren vertaalbaar zijn naar de mens;
- Maatschappelijke discussies gaan met name over de vraag of dierproeven überhaupt wenselijk zijn en over welke diersoorten dan gebruikt mogen worden. De situatie en het eigen belang van mensen spelen hier een grote rol. Er leek bijvoorbeeld een groot draagvlak te zijn voor dierproeven ten behoeve van het ontwikkelen van SARS-CoV-2-vaccins;
- In 'Zo Doende 2019' rapporteert de NVWA over de dierproeven die vergunninghouders hebben uitgevoerd in 2019.[46] Het doden van dieren uitsluitend voor het gebruik van hun organen, weefsels of lichaamsvloeistoffen merkt Nederland aan als dierproef, in tegenstelling tot de EU. In 2019 gebruikten de Nederlandse vergunninghouders hiervoor 48.706 dieren (10,9 procent). Hiervoor werden ten opzichte van andere dierproeven relatief veel vissen, muizen en ratten gebruikt. 'Doden zonder voorafgaande handeling' vindt voornamelijk plaats ten behoeve van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek en bescherming van diersoorten.[47]

Doden van insecten voor consumptie door mens en dier – kort overzicht van dierenwelzijnskwesties

- Insecten vormen een potentieel hoogwaardige eiwitbron voor zowel mens als dier. Het houden van insecten als productiedieren heeft in Nederland pas de laatste twintig jaar opgang gemaakt. Als gevolg daarvan valt het doden van insecten over het algemeen buiten de bestaande wet- en regelgeving voor het doden van productiedieren;
- In 2018 heeft de RDA een zienswijze uitgebracht over de insectensector.[47] Daarin constateerde de RDA dat eventueel lijden bij de meeste ongewervelde soorten wetenschappelijk niet onomstotelijk aangetoond kan worden, maar dat omgekeerd ook niet onomstotelijk aangetoond kan worden dat ze *niet* lijden. Vandaar dat de meeste recente wetenschappelijk onderbouwde reviews en rapporten de ongewervelden op grond van de bestaande evidentie het voordeel van de twijfel geven wanneer het gaat over pijn lijden en welzijn, en oproepen tot het voorzorgsprincipe. Dat houdt in dat mensen zorg zouden moeten dragen voor het welzijn van gehouden ongewervelden, en het lijden zoveel mogelijk moeten voorkomen. Daarom is het te rechtvaardigen om ongewervelde dieren te behandelen als voelende wezens door in het productieproces rekening te houden met mogelijk lijden, bijvoorbeeld bij het kiezen van dodingsmethoden;

- Hakman *et al.* hebben in 2013 een overzicht gegeven van mogelijke dodingsmethoden van insecten.[48] In de Nederlandse praktijk is invriezen de meest gebruikte methode. Daarnaast zijn koken of blancheren en vermalen geschikt bevonden, met name omdat deze methoden snel werken en betrouwbaar zijn. Doordat insecten klein zijn, is het mogelijk om bij het juiste gebruik van deze methoden het hele lichaam snel te verhitten, af te koelen of te vermalen;
- Insecten worden meestal niet verdoofd voor het doden, omdat het risico op mogelijk pijn lijden door de snelheid van doden gering is. Er zijn echter insectenhouders die de insecten eerst koelen voor het vermalen of invriezen, omdat zij dit als diervriendelijker beschouwen.[49]

Bronnen

1. CBS-webpagina Vleesproductie; aantal slachtingen en geslacht gewicht per diersoort: *https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/7123slac/table?fromstatweb*. Bezocht op 25-03-2022.
2. RTL-nieuwsbericht, 2018: *https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4244041/zo-gaat-de-controle-op-de-slacht-van-15-miljoen-varkens-jaar*. Bezocht op 25-03-2022.
3. NVWA, 2021. *Werkvoorschrift toezicht op welzijn van hoefdieren en gekweekt wild in slachthuizen*. NVWA, Utrecht. 30 pp.
4. NVWA, 2018. Tabellenboek Naleefmonitor grote roodvleesslachterijen, NVWA, Utrecht. 12 pp.
5. Convenant onbedwelmd slachten volgens religieuze riten: *https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2012/06/05/convenant-onbedwelmd-slachten-volgens-religieuze-riten*.
6. Addendum bij het Convenant onbedwelmd slachten volgens religieuze riten: *https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/12/20/bijlage-4-addendum-bij-het-convenant-onbedwelmd-slachten-volgens-religieuze-riten*.
7. Besluit houders van dieren: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0035217/2022-03-11*.
8. Court of Justice of the European Union, 2020. *Case C-336/19*. ECLI:EU:C:2020:1031
9. Dierenbescherming-nieuwsbericht, 2021. *https://www.dierenbescherming.nl/wat-wij-doen/actueel/nieuws/nieuws-overzicht/betere-monitoring-dierenwelzijn-in-slachthuizen*. Bezocht op 25-03-2022.
10. EFSA, 2018. *Hazard identification and ranking for poultry at slaughter*. EFSA Supporting publications. 2018:EN-1519.
11. EFSA Panel on Animal Health and Animal Welfare (AHAW), Nielsen, S.S., Alvarez, J., *et al.*, 2019. *Slaughter of animals: poultry*. EFSA Journal, 17(11): 5849.
12. EFSA, 2019. *Hazard identification for pigs at slaughter and during on-farm killing*. EFSA Supporting Publications. sp.efsa.2019.EN-1684.
13. EFSA Panel on Animal Health and Welfare (AHAW), Nielsen, S.S., Alvarez, J., *et al.*, 2020. *Welfare of pigs at slaughter*. EFSA Journal 2020; 18(6):6148.
14. Website Konijnenportaal: *http://www.konijnenportaal.nl/adressen/slachterijen/*. Bezocht op 25-03-2022.
15. EFSA Panel on Animal Health and Welfare (AHAW), Nielsen, S.S., Alvarez, J., *et al.*, 2020. *Welfare of cattle at slaughter*. EFSA Journal, 18(11): 6275.
16. EFSA Panel on Animal Health and Welfare (AHAW), Nielsen, S.S., Alvarez, J., *et al.*, 2021. *Welfare of sheep and goats at slaughter*. EFSA Journal, 19(11): 6882.
17. NVWA, 2020. *Werkvoorschrift toezicht op welzijn van pluimvee en konijnen in het slachthuis*. NVWA, Utrecht. 15 pp.
18. NVWA-nieuwsbericht, 2021: *https://www.nvwa.nl/nieuws-en-media/nieuws/2021/12/03/inspectieresultaten-nvwa-grote-slachthuizen-jaarlijks-honderden-boetes-en-waarschuwingen*. Bezocht op 25-03-2022.

19. Grandin, T., 2020. Livestock Handling at the Abattoir: Effects on Welfare and Meat Quality. Meat and Muscle Biology. 4(2): 6, 1–11.
20. 2Solve Investigations, 2019. *Feitenonderzoek toezichtsketen en tekortkomingen hierin kleine- en middelgrote slachthuizen Noord-Nederland*. 2Solve Investigations, Katwijk. 83 pp.
21. NVWA-nieuwsbericht, 2021: *https://www.nvwa.nl/onderwerpen/vervoer-levende-dieren/nieuws/2021/10/14/nvwa-nieuw-sectorprotocol-transportwaardigheid-dieren-van-kracht*. Bezocht op 19-01-2022.
22. Stadig, S., van den Berg, B., 2020. *Deltaplan veehouderij*. Dierenbescherming, Den Haag. 35 pp.
23. Website Mobiele slachterij: *http://mobiele-slachterij.nl/*. Bezocht op 25-03-2022.
24. Gedelegeerde verordening (EU) 2021/1374 van de commissie van 12 april 2021 tot wijziging van bijlage III bij Verordening (EG) nr. 853/2004 van het Europees Parlement en de Raad betreffende specifieke hygiënevoorschriften voor levensmiddelen van dierlijke oorsprong: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1374&from=NL*.
25. Gerritzen, M.A., Reimert, H.G.M., 2019. *Verbeteren dierenwelzijn tijdens CO_2 verdoven van slachtvarkens*. WUR Livestock Research, Wageningen. Rapport 1181. 26 pp.
26. Eyes on Animals-nieuwsbericht, 2020: *https://www.eyesonanimals.com/nl/ph-of-meat-improved-by-0-2-after-westfort-improves-animal-welfare/*. Bezocht op 25-03-2022.
27. NVWA, 2021. *Vangletsel bij pluimvee - Inspectieresultaten 2019*. NVWA, Utrecht. 6 pp.
28. Gerritzen, M., Verkaik, J., Reimert, H., Gunnink, H., van Hattum, T., de Jong, I., 2019. *Letsel en schade bij vleeskuikens als gevolg van vangen, transport en handelingen aan de slachtlijn*. WUR Livestock Research, Wageningen. Rapport 1107, 56 pp.
29. NVWA-nieuwsbericht, 2021: *https://www.nvwa.nl/nieuws-en-media/nieuws/2021/03/03/nvwa-neemt-maatregelen-tegen-vangletsel-bij-pluimvee*. Bezocht op 25-03-2022.
30. Bijvoorbeeld: UU-nieuwsbericht, 2020: *https://www.uu.nl/achtergrond/sensoren-in-je-oren*. Bezocht op 25-03-2022.
31. Voedingscentrum-persbericht, 2015. *https://www.voedingscentrum.nl/nl/pers/persmappen/persmap-eetpatronen-van-verschillende-sociale-milieus-duurzaamheid-en-voedselverspilling/meer-dan-de-helft-van-de-nederlanders-is-flexitarier.aspx*. Bezocht op 25-03-2022.
32. Smit, R., 2018. *Unilever neemt de vegetarische slager over*. Het Financiële Dagblad, 19-12-2018. Website bezocht op 25-03-2022.
33. Hotse Smit, P., 2021. *Ondanks charmeoffensief maken vleesvervangers hun naam niet waar: we eten nog steeds veel vlees*. Volkskrant.nl, 08-03-2021. Website bezocht op 25-03-2022.
34. AgriFoodTech Platform, 2018. *Snapshot AgriFoodTech 2018*. 56 pp.
35. RDA, 2019. *Staat van het dier*. RDA, Den Haag. 205 pp.
36. Welfare Quality Network Factsheet Reducing stress in farm animals: *http://www.welfarequalitynetwork.net/media/1064/wq___human-animal_enpdf.pdf*.
37. EFSA, 2009. *General approach to fish welfare and to the concept of sentience in fish*. The EFSA Journal 954, pp. 1–27.
38. Verdrag van Amsterdam: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT*.
39. Verdrag van Lissabon: *https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2007%3A306%3ATOC*.
40. Le Neidre, P., Bernard, E., Boissy, A., *et al.*, 2017. *Animal consciousness*. EFSA supporting publication. 2017:EN-1196.
41. De Jonge, F.H., 2015. *Over het welzijn van in zee gevangen vis*. Wetenschapswinkel WUR, Wageningen. Rapport 322. 62 pp.
42. Regeling van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 15 mei 2018, nr. WJZ/17127055, tot wijziging van de Regeling houders van dieren in verband met het bedwelmen van aal *https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2018-25060.html*.

43. Aanlandplicht: *https://vistikhetmaar.nl/dossiers/aanlandplicht/*.
44. RDA, 2018. *Welzijn van vissen*. RDA, Den Haag. 55 pp.
45. Waley, D., Harris, M., Goulding, I., Correira M., Carpenter, G., 2021. *Catching Up – Fish Welfare in Wild Capture Fisheries*. Eurogroup for Animals, Brussel. 52 pp.
46. NVWA, 2020. *Zo doende 2019. Jaaroverzicht dierproeven en proefdieren van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit*. NVWA, Utrecht. 50 pp.
47. RDA, 2018. *De ontpopping van de insectensector*. RDA, Den Haag. 67 pp.
48. Hakman, A., Peters, M., van Huis, A., 2013. *Toelatingsprocedure voor insecten als mini-vee. Voor het plaatsen van nieuwe insectensoorten op de lijst voor productie te houden dieren*. WUR, Wageningen. 48 pp.
49. Van Huis, A., 2021. *Welfare of farmed insects*. J Insects Food Feed. 7(5), 573-584.

7. Conclusies en aanbevelingen

De ambitie van deze zienswijze was om het thema doden van dieren over de volle breedte te verkennen en de verlegenheid over dit onderwerp af te schudden. De RDA wilde het gesprek over het doden van dieren nuanceren en dierenwelzijn een centralere plaats geven in dit gesprek. Hoewel we geen eenvoudige oplossingen voor de schurende kwesties kunnen bieden, kan de zienswijze een breder debat over het doden van dieren faciliteren en geeft hij concrete aanbevelingen om dierenwelzijn rondom het doden te verbeteren.

In deze zienswijze beschreven we het 'landschap van het doden van dieren in Nederland', van verdelgen van plaagdieren, tot laten inslapen van een geliefd huisdier, op grote schaal doden van ongewenste bijproducten van onze dierhouderijsystemen, ruimen van productiedieren en slachten voor de vleesconsumptie. We zagen dat het draagvlak voor doden van allerlei factoren afhangt: Staat van tevoren al vast dat het dier gedood zal worden? Welke belangen worden geschaad als men niet zou doden? Gaat het om massaal doden of slechts een enkel dier? Zijn er reële alternatieven beschikbaar? Wordt er een humane methode gebruikt om te doden? Is er toezicht op het doden? Worden dieren gelijkwaardig behandeld? Maar ook: Is het een aaibaar dier en krijgt het onderwerp veel aandacht in de media?

Nu we alle voorbeelden in deze zienswijze bij elkaar zien, lijkt het thema soms meer vragen op te roepen dan te beantwoorden, zeker als we kijken naar dierenwelzijn. Hoe moeten we ons verhouden tot die enorme diversiteit in praktijken rondom het doden van dieren? Is het een schande dat sommige dieren met grote zorg en compassie geëuthanaseerd worden, terwijl andere dieren schijnbaar achteloos en met forse welzijnsaantastingen gedood worden? Of is het begrijpelijk dat we door tradities, gewoonten en de veelheid aan belangen in deze situatie beland zijn?

Dat het doden van dieren een breed en ongemakkelijk thema is dat veel vragen oproept, is echter niet de enige conclusie die we aan het einde van deze zienswijze opnieuw kunnen trekken. In algemene zin concludeert de RDA dat er veel meer gebeurt en meer discussie plaatsvindt dan we in de media en het publiek debat terugzien. Er worden volop manieren ontwikkeld om het doden van dieren te voorkómen, bijvoorbeeld door in te zetten op preventie in de dierplaagbeheersing. Ook wordt dierenwelzijn steeds nadrukkelijker meegenomen in ontwikkelingen op het vlak van het doden van dieren, bijvoorbeeld in methoden om kwetsbare dieren op de boerderij te doden. Bovendien stellen wetgeving en convenanten ook nu al eisen aan dierenwelzijn rondom doden.

Ten tweede valt op dat voor elk van de vijf besproken redenen waarom dieren gedood worden, de vanzelfsprekendheid van het doden momenteel ter discussie staat. Dat wil niet zeggen dat het doden van dieren in alle gevallen als problematisch of onwenselijk gezien wordt, maar wel als een handeling die om meer aandacht en discussie vraagt. Het gaat hierbij zowel om discussie over de handeling van het doden als over bestaande systemen en praktijken die tot het doden van dieren leiden.

Ten derde toont de zienswijze dat er geen eenvoudige oplossing is voor het ongemak bij het spreken over het doden van dieren en de verlegenheid over de vraag wat hierbij goed is. Desondanks is het belangrijk dat dit ongemak ontwikkelingen op het terrein van preventie, zorgvuldige afweging en verantwoorde uitvoering niet in de weg staat. Hiervoor is een breder debat over dit thema noodzakelijk.

Tot slot concludeert de RDA dat 'zorgplicht' niet alleen betekent dat mensen een plicht hebben om te zorgen dat dieren een fatsoenlijk leven hebben. Het betekent ook dat mensen een verantwoordelijkheid hebben om te zorgen dat het doden van dieren teruggedrongen wordt, een zorgvuldige afweging gemaakt wordt voordat men tot doden beslist en het doden uitgevoerd wordt door gekwalificeerde personen op het juiste moment.

Algemene aanbevelingen

In lijn met de hierboven genoemde conclusies en waarnemingen komt de RDA tot vier aanbevelingen die relevant zijn voor elk van de beschreven redenen waarom dieren gedood worden. Voor de verdere operationalisering van deze adviezen en voor aanbevelingen die specifiek van toepassing zijn op de verschillende redenen verwijzen we naar hoofdstuk 2 tot en met 6 van deze zienswijze.

1. Streef naar preventie: minder doden

De veranderende positie van het dier in de samenleving en het ongemak over het doden van dieren motiveren onze aanbeveling om te streven naar preventie. Zoek naar mogelijkheden om het doden van dieren te voorkómen. Kan het doden met eenvoudige middelen teruggedrongen worden?

Bijvoorbeeld bij dieren die **overlast** geven (hoofdstuk 2), kan preventie dikwijls uitkomst bieden, via het informeren van burgers of door maatregelen bij nieuw- of verbouw van gebouwen. Dit sluit aan bij de huidige trend van geïntegreerd plaagdiermanagement. Bij dieren die **ongewenst** zijn (hoofdstuk 4), is het wellicht mogelijk om te voorkomen dat deze dieren überhaupt geboren worden. Verken via wetenschappelijk onderzoek welke aanpassingen in de fokkerij mogelijk zijn om het probleem van ongewenste dieren aan te pakken. Ook zouden systeemaanpassingen ervoor kunnen zorgen dat dieren niet langer ongewenst zijn. Om **ruimen** (hoofdstuk 5) te voorkomen, zou men voortdurend moeten investeren in de preventie van insleep en verspreiding van infectieziekten. Zorg daarbij dat de geldende maatregelen aangepast worden aan de actuele situatie. Vaccinatie of uitselecteren zouden ook een alternatief kunnen vormen voor het ruimen van gezonde productiedieren. Soms is het doden van dieren intrinsiek aan het bereiken van het doel, zoals bij vleesproductie of sommige vormen van wetenschappelijk onderzoek (hoofdstuk 6). Hier is het belangrijk om een discussie te voeren over alternatieven voor dierlijke producten en dierproeven. Die discussie valt echter buiten de reikwijdte van deze zienswijze.

2. Neem een zorgvuldige afweging als basis

Het erkennen van de intrinsieke waarde van dieren maakt dat doden nooit vanzelfsprekend wordt. Dat geldt voor alle situaties waarin dieren gedood worden, van dierenartsen die bijna dagelijks met vragen over euthanasie worden geconfronteerd, tot medewerkers van slachterijen die dagelijks dieren doden. Elke situatie vraagt om een zorgvuldige afweging waarin men expliciet maakt welke belangen meegenomen worden en hoe het welzijn van dieren meegewogen wordt. Die afweging helpt om op een verantwoorde manier om te gaan met vragen over het doden van dieren, het gesprek daarover op gang te krijgen en te houden, en actief te (blijven) zoeken naar verbeteringen op het gebied van dierenwelzijn. Een afwegingskader kan hierbij helderheid scheppen.

In het geval van dieren die **overlast** geven bijvoorbeeld, adviseert de RDA in hoofdstuk 2 om verder te werken aan een afwegingskader voor professionals. Zorg daarbij voor theoretische en praktische deskundigheid en afstemming met betrokkenen. In het geval van dieren die **lijden** (hoofdstuk 3), is het wenselijk om het afwegingskader voor euthanasie van gezelschapsdieren te actualiseren op basis van nieuwe inzichten. Voor productiedieren die ernstig lijden, dienen afwegingskaders ontwikkeld te worden voor verschillende diersoorten naar het voorbeeld van de beslisondersteuners in de varkenshouderij.

3. Denk vanuit dierenwelzijn

Het doden van dieren is meestal onderdeel van een bepaald systeem. Hierdoor worden dieren bijvoorbeeld gezien als ongewenst, als een bedreiging of als minder aaibaar en minder beschermwaardig. Die systemen en bestaande *frames* kunnen het verminderen van doden en het borgen van dierenwelzijn in de weg staan. Het gaat voorbij de reikwijdte van deze zienswijze om het bestaan van bepaalde systemen ter discussie te stellen. Het is echter wel nodig en mogelijk om minder vanuit het systeem te denken en meer vanuit het (individuele) dier.

Bijvoorbeeld bij euthanasie van gezelschapsdieren die **lijden** (hoofdstuk 3), kan het ontwikkelen en ontsluiten van communicatiemateriaal eigenaren helpen om signalen van lijden te herkennen bij hun huisdieren. Voor HR-honden die langdurig in een asiel verblijven, adviseert de RDA om in elk asiel een euthanasiecommissie te installeren die situaties beoordeelt van dieren waarvoor vanwege niet-lichamelijk lijden levensbeëindiging overwogen wordt. Bij dieren die **ongewenst** zijn (hoofdstuk 4), wordt er te veel vanuit het systeem gedacht. Er zou meer naar het individuele dier gekeken moeten worden en systemen kunnen wellicht aangepast worden om het doden van ongewenste dieren te verminderen.

4. Zorg voor een verantwoorde uitvoering

In alle situaties is het belangrijk dat het doden met de grootst mogelijke zorgvuldigheid uitgevoerd wordt door vakbekwame mensen met een professionele attitude en met compassie voor het dier. Bij de keuze van een methode van doden moet een zo klein mogelijke negatieve invloed op de betrokken dieren en mensen leidend zijn. Hierbij is het ook van belang om te onderzoeken of regelgeving verbetering van dierenwelzijn bij het doden in de weg zit, bijvoorbeeld in het geval van botsende wetten.

In het geval van doden voor **menselijk nut** (hoofdstuk 6) kan bijvoorbeeld ingezet worden op het opleiden en trainen van het betrokken personeel. Bij het doden van dieren die **ongewenst** zijn (hoofdstuk 4) is in bepaalde sectoren een betere registratie en toezicht door de overheid gewenst. De RDA raadt de overheid aan om systematisch te laten onderzoeken in welke sectoren meer regulering nodig is. Daartoe is een goede registratie ook noodzakelijk.

Deze vier aanbevelingen zijn een zaak voor iedereen: alle overheden, de sectorpartijen, de wetenschap én burgers. We kunnen deze zienswijze niet afsluiten met eenvoudige antwoorden, maar we hebben wel in kaart gebracht waar het schuurt en waar interessante ontwikkelingen te zien zijn. Ook hebben we in de verschillende hoofdstukken laten zien waar vooruitgang geboekt kan worden met haalbare maatregelen om dierenwelzijn beter te waarborgen en het maatschappelijke gesprek over het doden van dieren verder te helpen. We hopen dat deze zienswijze bijdraagt aan het publiek debat over het doden van dieren. We blijven daarbij graag met u in gesprek.

Bijlage 1: Reflectie door Bas Haring

Het is duidelijk dat wij mensen ons verlegen voelen met het feit dat er dieren ten behoeve van ons gedood worden. En de RDA heeft de indruk dat deze verlegenheid groeit – in ieder geval in de regio die wij als RDA kunnen overzien: Nederland. Maar waar komt die verlegenheid precies vandaan? Na feiten, cijfers en aanbevelingen is het nu tijd voor een reflectie.

Deze zienswijze heeft een heldere, maar toch ook wat onprettige titel: 'Doden van dieren aan het licht'. Dat dieren worden gedood, weet ieder weldenkend mens. Het vlees dat we eten moet ergens vandaan komen, net als onze leren schoenen. En als je even nadenkt, dan begrijp je ook dat ei-leggende kippen en melkgevende koeien niet tot hun natuurlijke dood in leven worden gehouden. Toch komt het doden van dieren zelden dichtbij: De meeste mensen slaan wel eens een insect dood, maar aan grotere dieren wagen zich maar weinig. En bijna niemand komt ooit in een slachterij.

De enige keer dat ikzelf vrij direct met het doden van dieren geconfronteerd werd, was toen de Rendac een dood varkentje bij me op kwam halen. (Ik had twee varkentjes, en nu heb ik er nog één. Het varkentje is overigens een natuurlijke dood gestorven.) Bij de factuur van Rendac zat een prijslijst, die ik nieuwsgierig doorlas. Het ophalen van een varken kostte zo'n vijf euro per stuk; en een koe, een stuk groter natuurlijk, was net geen veertig euro. Nertsen stonden er ook op (nu, in 2022, niet meer), maar die gingen niet per stuk. Wel per 'kantelcontainer' van 750 liter. Kosten: 38,27 euro. Ik schat dat er ruim duizend dode nertsen in zo'n container passen. Dat is nog geen vier cent per nerts. Dode nertsen gingen blijkbaar in porties van duizend. Op de een of andere manier vond ik dat confronterend. En tekenend voor het doden van dieren. Het gebeurt in groten getale, min of meer aan onze blik onttrokken, en we voelen ons er niet helemaal gemakkelijk bij.

Dat ongemak wordt een beetje omzeild in deze zienswijze. Er staan feiten – over het doden van dieren; er worden processen beschreven – hoe dieren worden gedood; en deze zienswijze doet aanbevelingen – uitgesplitst naar de verschillende rollen die dieren voor ons kunnen hebben, zoals productiedier, wild dier, en huisdier. Maar het ongemak dat we voelen en de legitimatie van het doodmaken van dieren blijft een beetje hangen: Hoe terecht is het dat wij dieren doden? Wanneer kan het wel en wanneer kan het niet door de beugel?

Bij deze vraag wil ik stilstaan in deze reflectie. Ik schrijf deze reflectie in de ik-vorm. Niet omdat het mijn persoonlijke overpeinzingen zijn – hoewel ze dat in zekere zin wel zijn – maar om u, de lezer, mee te nemen in het denkproces. En bovendien hou ik er simpelweg van om in de ik-vorm te schrijven. Het startpunt in deze reflectie is de inleiding van deze zienswijze. Daar staat iets in dat mij intrigeert:

> *Doden kan welzijnsneutraal zijn, maar het is niet probleemloos.*

Blijkbaar is er een probleem met doden, maar wat is dat probleem dan? Waar komt dat probleem vandaan? Dat het doden van mensen 'niet probleemloos' is, lijkt evident. Maar het is misschien zinvol om te achterhalen waarom het doden van mensen problematisch is. Dat leert ons wellicht iets over het doden van dieren. Als je het antwoord op een vraag wilt weten – in dit geval de vraag: 'Wat is het probleem van het doden van dieren?' – dan is het soms handig om eerst een andere, aanpalende vraag te beantwoorden. Zoals de vraag: 'Wat is het probleem van het doden van mensen?'

Mijn aanpak is dan als volgt: Ik geef een aantal mogelijke antwoorden op de vraag waarom doden (in het algemeen) problematisch is, en bekijk dan wat dat antwoord betekent voor het doden van dieren. Zo kan ik uiteindelijk iets zeggen over de legitimiteit van het doden van dieren. Om u alvast een idee te geven, de volgende antwoorden passeren de revue. Doden is problematisch:

- Omdat doden gepaard kan gaan met leed;
- Vanwege het leed van de achterblijvers;
- Vanwege angst voor de dood;
- Omdat we ons dan boven dieren plaatsen;
- Omdat alles wat leeft het recht heeft om door te leven;
- Omdat doden de waarde van het leven (te veel) relativeert;
- Omdat het doden een mogelijkheid (van leven) definitief ten einde maakt.

Ik beweer overigens niet dat dit lijstje volledig is, en de conclusies die ik trek, kunnen dus van repliek gediend worden. Deze reflectie is meer een beginnende zoektocht naar een legitimatie van het doden, of juist niet doden van dieren. Merk overigens op dat ik het antwoord 'Omdat het zo geschreven staat' niet in het lijstje heb opgenomen: Ik vind dat geen serieuze onderbouwing van een morele positie. Ik begin simpelweg met het eerste antwoord uit bovenstaande lijstje: doden is problematisch omdat doden gepaard kan gaan met leed.

Leed

Het lijkt me evident dat lijden – of leed – problematisch is. Lijden is zo ongeveer gedefinieerd als datgeen waar we problemen mee hebben. En als doden gepaard gaat met leed, dan is doden dús problematisch. Op het eerste gezicht lijkt het misschien dat dood en leed hand in hand gaan, maar bij nader beschouwing is dat helemaal niet zo logisch. Er is een verschil tussen dood-gaan en dood-zijn. Dood-zijn gaat sowieso niet gepaard met leed. In ieder geval niet van de dode zelf: die is er immers niet meer om leed te ervaren.

Dood-gaan kan wel gepaard gaan met leed, maar dat hoeft helemaal niet per se. Iemand die bij een auto-ongeluk op slag dood is, heeft vermoedelijk niet of nauwelijks geleden. En wanneer de kop van een kip heel snel en pijnloos afgehakt wordt, dan lijdt zo'n kip niet. Precies daarom zijn er zulke strikte richtlijnen bij het doden van dieren: om het leed te minimaliseren. En toch, zelfs als het doden snel en pijnloos gebeurt, dan blijft het doden 'problematisch'. (In een enquête die in 2018 in opdracht van de RDA uitgevoerd werd1, was slechts twintig procent van de respondenten het eens en de helft was het oneens met de stelling: 'De mens mag alle soorten dieren doden, mits dit snel en pijnloos gebeurt'.)

Dat is ook precies de strekking van de boodschap dat doden welzijnsneutraal kan zijn, maar niet probleemloos is. Deze boodschap klopt overigens niet. Doden gaat wel degelijk gepaard met welzijnsverlies: Het welzijn van degene die gedood wordt, gaat immers verloren: eerst was het er wel – in meer of mindere mate – en na het doden is dat welzijn verdwenen. Ik interpreteer het dan ook als volgt:

Doden gaat niet per se gepaard met lijden, maar is niet probleemloos.

Hoe dan ook; het probleem dat we hebben met doden zit hem niet in de het leed dat de dode overkomen is.

Nabestaanden

Maar anderen, de nabestaanden, lijden wél als er iemand is gedood. Het zou goed kunnen dat hier het probleem zit dat we hebben met doden. Het probleem is dan niet zozeer degene die gedood is, maar de omgeving rondom de gedode. Precies hierom adviseerde de RDA eerder om ganzen niet individueel te doden, maar als koppel.2 Dan blijft er geen nabestaande achter die lijdt. (Ganzen hechten zich erg aan hun partner.) Toch denk ik niet dat hier het antwoord ligt op de vraag waarom we problemen hebben met doden. Dit antwoord suggereert namelijk dat we geen problemen hebben met het doden van een grote groep mensen die een afgezonderde, hechte samenleving vormt. Een fictieve familie die alleen elkaar heeft en niemand anders, laat niemand na als ze er niet meer is. En toch hebben we problemen met het doden van een dergelijke familie. Kortom, het leed van anderen, de nabestaanden, kan ook ons probleem met doden niet verklaren.

Dat is in zekere zin spijtig. Als de nabestaanden ons probleem zouden zijn, dan hadden we ons niet veel zorgen hoeven maken over het doden van productiedieren zoals kippen, koeien en varkens. In de eerste plaats hebben zij, voor zover we weten, veel minder hechte relaties met elkaar dan wij. Het leed dat hen berokkend wordt wanneer één van hen gedood wordt zal daarom niet zo groot zijn. En ten tweede is dit eventuele probleem op te lossen door alle dieren tegelijkertijd te doden. Dan blijft er niemand over die lijdt. In een aantal bedrijfstakken is dat al gebruikelijk. Alle vleesvarkens in een stal zijn even oud, en worden op hetzelfde moment geslacht. En hetzelfde geldt voor kippen. Toch lost het in één keer slachten van een heel cohort niet de problemen op die we met doden hebben – omdat het probleem niet zit in het leed van de nabestaanden.

Al schrijvende merk ik overigens een vreemd soort ervaring: ik heb het op een nogal rationele, zakelijke manier over een onderwerp dat toch tamelijk emotioneel en heftig is. Doden is niet zomaar een activiteit die rationeel geanalyseerd kan worden. Het onderwerp raakt je echt – mij althans.

Angst voor de dood

Een derde optie is dat we niet zozeer problemen hebben met het doden zelf, maar met de periode net ervoor. De tijd dat je de dood in de ogen ziet en doodsangst hebt. Als dit ons probleem zou zijn, dan was dit wederom goed nieuws voor het doden van dieren: die zijn in de regel wat minder bang voor de dood, simpelweg omdat ze geen benul hebben van wat hun overkomt. Een varken in het slachthuis merkt wel dat er iets uitzonderlijks aan de hand is, en zal zich vermoedelijk onrustig voelen en wellicht zelfs angstig. Maar zo'n beest weet niet dat-ie nog maar kort te leven heeft. Maar helaas voor de dier-industrie kan de oplossing ook niet in doodangst worden gevonden: plotsklaps en pijnloos, totaal onverwacht iemand het hoofd afhakken ervaren wij wel als problematisch, terwijl er in zo'n geval geen sprake is van doodsangst.

Boven dieren

Antwoord nummer vier: Het probleem zit 'm in het feit dat we ons, door dieren te doden, boven hen plaatsen. Dat doen we inderdaad. Maar dat doen we ook als we ze niet doden. We plaatsen ons ook boven het paard dat we opvangen in het paarden-bejaardentehuis opdat het van een goede oude dag kan genieten. Simpelweg door dat paard in een hok te stoppen en te bepalen wanneer en wat het eet. En dat vinden we niet problematisch. Integendeel: het opvangen van bejaarde paarden zien de meeste mensen als een goede daad. We plaatsen ons steeds boven dieren – of dat terecht of onterecht is, is weer een heel andere discussie – maar hoe dan ook is het feit dat we ons boven dieren plaatsen niet per se een probleem. Ergo: het is inderdaad zo dat we ons boven dieren plaatsen door ze te doden, maar verklaart nog niet waarom we doden problematisch vinden.

Recht op leven

Het volgende mogelijke antwoord: We hebben problemen met het doden van dieren omdat alles wat leeft het recht heeft om te blijven leven. Het kan heus dat levende dieren het recht hebben te blijven leven, maar dat kan nooit de verklaring zijn voor ons probleem met doden. Zo'n recht is een gevolg van dat probleem. Kinderen hebben recht op onderwijs en als ze geen onderwijs genieten dan is dat een probleem. Maar niet vanwege dat recht. Als kinderen niet naar school gaan, dan is dat problematisch omdat ze dan niets leren, zich niet kunnen voorbereiden op de toekomst enzovoort. En vanwege zulke problemen hebben ze recht op onderwijs. Niet andersom. Een eventueel recht te blijven leven kan niet verklaren waarom we een probleem hebben met doden.

Relativeert te veel

Als iemand een cadeau weggooit, dan vond-ie dat cadeau blijkbaar niet van waarde. En als iemand slordig omgaat met het leven – bijvoorbeeld door te doden – dan kan dat suggereren dat het leven niet zo waardevol is. We hebben geen zekerheid over de waarde van het leven; we nemen maar aan dat het leven waardevol is. En als die waarde structureel wordt gerelativeerd, dan brengt dat ons aan het wankelen. Ik heb nooit in de middeleeuwen geleefd, maar op basis van de verhalen en beelden die ik ken, doodde men toen een stuk gemakkelijker dan nu. Ik kan me goed voorstellen dat men het leven toen een andere waarde toedichtte. Doden is problematisch omdat doden de waarde van het leven te veel relativeert. Ik denk niet dat dit het probleem is van doden, maar het lijkt me wel degelijk een probleem. (Wat dit betekent voor het doden van dieren, zien we zo.)

Er stopt een mogelijkheid

Het laatste antwoord dat ik wil laten passeren is het volgende: Met het doden wordt definitief een optie gestopt. De meeste handelingen hebben definitieve consequenties. Als je een brood snijdt, is het brood definitief niet meer heel. Maar doden heeft wel 'heel erg definitieve consequenties': Doden ontneemt iemand de mogelijkheid te leven. Bovendien is het niet zomaar een optie die stopt, maar een waardevolle optie (zie het vorige item uit dit lijstje). Ik geloof wel in dit antwoord. Niet zomaar, maar omdat er weinig tegenin te brengen is. Ik heb nu dus twee antwoorden op de vraag waarom doden problematisch is: het relativeert de waarde van het leven te veel en het stopt definitief een mogelijkheid. Een waardevolle mogelijkheid bovendien.

Ik zou deze twee antwoorden willen illustreren via een denkbeeldige scène op de bank. U zit met iemand op de bank een live tv-uitzending te kijken – een vriend, uw partner, kind, buurvrouw. Halverwege de uitzending pakt u de afstandsbediening en met een pontificale klik stopt u het programma. 'Zo dat was het dan.' Uw bankgenoot kijkt u verbaasd aan en probeert u te overreden, maar u bent onverbiddelijk: 'Dit programma wordt niet afgekeken.'

Dat was niet aardig. En wel vanwege twee redenen – dezelfde redenen van daarnet: (i) Door de uitzending te stoppen suggereert u dat het programma niet leuk was. En (ii) u stopt de uitzending definitief – het was een live-programma. Dit is precies wat er gebeurt wanneer een dier (of mens) gedood wordt: de waarde van het leven wordt gerelativeerd, en een mogelijkheid – een waardevolle mogelijkheid – wordt definitief gestopt.

Ik heb er wel vertrouwen in dat dit antwoord in de buurt komt van een redelijk antwoord op de vraag wat doden nou zo problematisch maakt, en laat ik voor het gemak dit antwoord accepteren. Heeft dit antwoord dan consequenties voor de legitimiteit van het doden van dieren? Ik denk het wel, en ik zie er twee.

Dieren die overlast geven

In de eerste plaats heeft het gevonden antwoord consequenties voor het doden van dieren die overlast geven (zie hoofdstuk 2 van deze zienswijze). Voorbeelden die genoemd worden zijn stadsduiven en bruine ratten. Als leed het lijdende criterium is bij het zoeken van een legitimatie voor het doden van lastige dieren, dan delven zulke dieren vrij snel het onderspit. De argumentatie zal ongeveer als volgt gaan, en laten we als voorbeeld de mol nemen. Die wordt in hoofdstuk 2 niet genoemd, maar zorgt natuurlijk wel voor overlast met die lelijke molshopen in onze mooie tuinen. Maar ieder ander dier dat overlast geeft, kan ervoor in de plaats gelezen worden; de structuur van de argumentatie blijft hetzelfde:

'De aanwezigheid van een mol veroorzaakt leed. En wel van degene met een strak gemaaid gazon. Het doden van een mol kan ook leed geven. Niet per se, want een goed geplaatste mollenklem doodt zo'n diertje met één grote klap. Maar het risico bestaat dat de klem 'mis klapt' en de mol een poot verliest, of erger nog, dagenlang crepeert. Toch is dit risico te overzien. En bovendien heeft zo'n beestje minder verstandelijke vermogens dan wij en kan het vermoedelijk minder lijden. Wanneer we een afweging maken in termen van (verwacht) lijden, dan is het legitiem een overlast gevende mol te doden.'

Maar met het antwoord dat we hebben gevonden in het achterhoofd is het niet meer zo zinvol om een afweging te maken in termen van lijden. Het probleem van doden is immers niet het leed, maar het relativeren van de waarde van het leven, en het definitief stoppen van een optie. Het is dan plots wat minder duidelijk of zo'n mol wel gedood mag worden. Is het niet wat overdreven om zulke zwaarwegende en ernstige zaken als de waarde van het leven, weg te strepen tegen hobbels in het grasveld of overlast? Heel concreet suggereert het antwoord dat we dusver gevonden hebben dat we wel wat reserves mogen inbouwen in het afwegingskader dat aanbevolen wordt in hoofdstuk 2 van deze zienswijze. Met het doden van dieren die overlast geven, moeten we misschien voorzichtig zijn.

Productiedieren

Consequentie nummer twee. Dat is de consequentie voor productiedieren: dieren die we houden met als doel ze te doden, zoals varkens en kippen. Het interessante daar is de vraag welke optie stopt als er wordt gedood. Het gaat daar niet om de keuze tussen enerzijds een dier laten leven en anderzijds een dier doden; omdat het dier er überhaupt is om te worden gedood. Als een productiedier niet gedood kan worden, zou het er niet zijn.

Als we het plotsklaps *en masse* niet meer acceptabel vinden om dieren te doden, dan leven er over een tijdje heel veel minder koeien, kippen en varkens op onze planeet. We gaan echt geen miljoenen varkens houden als we ze niet mogen doden. De opties waar het hier om gaat, zijn dus niet doorleven versus doodgaan, maar kort leven versus überhaupt geleefd hebben. Welke wereld is beter: de wereld waarin miljoenen varkens, koeien en kippen een tijdje leven? Of een wereld waarin al die dieren er niet zijn? Ik weet het niet maar ik vermoed dat, als we het de dieren konden vragen, ze voor optie één zouden gaan. (Allicht gingen ze nog liever voor de optie dat ze met miljoenen lang en gelukkig zouden leven, maar die optie bestaat niet.)

Kortom, het doden (van dieren) is een probleem omdat het een optie definitief 'afsnijdt'. Maar in het geval van productiedieren snijdt het niet-doden juist een optie af; namelijk de optie van het bestaan.

Deze zienswijze legt in het hoofdstuk over doden voor menselijk nut de nadruk op de laatste minuten van die dieren; de minuten van de slacht. En stelt niet de vraag of het doden van productiedieren legitiem is. Dat lijkt misschien vreemd, en ik kan me voorstellen dat de lezer denkt dat de RDA zich niet durft te wagen aan zo'n netelige kwestie. Maar bij nader inzien is het misschien wel verstandig. Uiteindelijk is het best te legitimeren dat productiedieren worden gedood – dat is ten slotte waar ik een aanzet toe gegeven heb – en dan is het inderdaad verstandig om de nadruk te leggen op het zo snel en pijnloos mogelijk doden.

Conclusie

Wat heb ik in deze reflectie gedaan? Ik heb gezocht naar een antwoord op de vraag waarom we doden (in het algemeen) problematisch vinden. Ik heb een rudimentair antwoord gevonden; en ik heb gekeken naar de consequenties van dat antwoord voor het doden van dieren. Het lijkt me niet dat hiermee de kous af is. Onze omgang met dieren, en in het bijzonder het doden ervan, zal nog wel een tijdje een actueel onderwerp zijn dat onze aandacht vraagt. Maar hoe dan ook denk ik dat het belangrijk is om zakelijk en rationeel te blijven in dit onderwerp dat ons ook zo raakt.

Bronnen

1. Kantar Public, 2018. *De staat van het dier. Rapportage december 2018 in opdracht van de Raad voor Dierenaangelegenheden*. Kantar Public, Amsterdam. 38 pp.
2. RDA, 2012. Richtsnoer ganzendoden. RDA, Den Haag. 26 pp.

Bijlage 2: Afwegingskader voor het doden van dieren die overlast geven

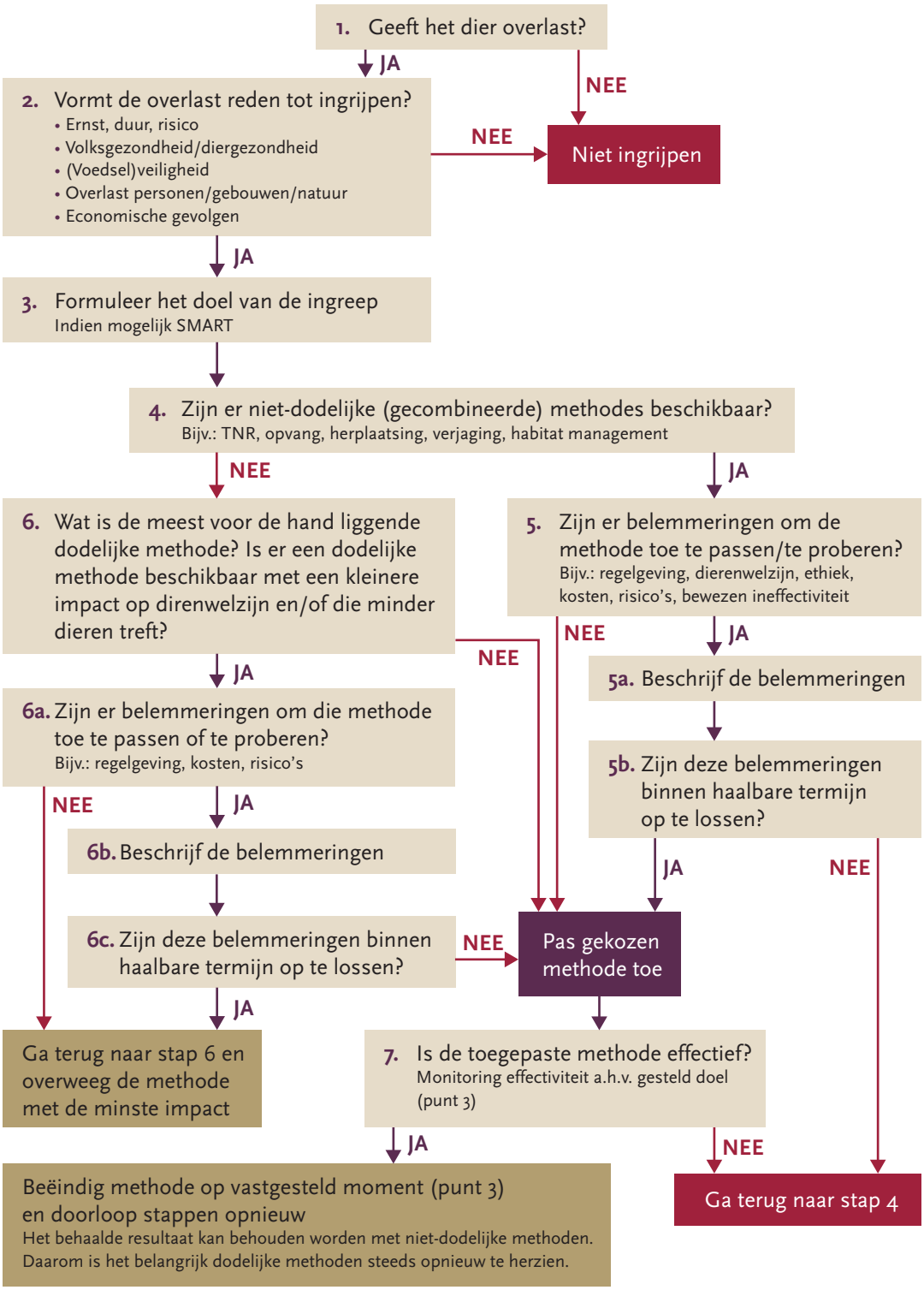

Figuur: Afwegingskader voor het doden van dieren die overlast geven op basis van het werk van Yeates[1], Van Gerwen[2] en de RDA[3] (TNR = Trap-Neuter-Return, dus vangen, castreren en terugplaatsen).

Toelichting afwegingskader

Nadat vastgesteld is dat er sprake is van overlast (**stap 1**), volgt in het afwegingskader de vraag: 'Vormt de overlast reden tot ingrijpen?' (**stap 2**). Men moet dus bepalen of de overlast zo groot is, dat ingrijpen noodzakelijk is. Onder 'ingrijpen' verstaan we handelingen die een direct effect op het dier hebben, zoals doden, verjagen, vangen, onvruchtbaar maken of de leefomgeving minder aantrekkelijk maken. Handelingen die geen direct effect hebben op de dieren, zoals mensen informeren dat ze stadsduiven niet moeten voeren, vallen in dit afwegingskader onder 'niet ingrijpen'. Om te bepalen wat de ernst van het probleem is, dient men een risicoanalyse uit te voeren. Hiervoor kunnen bestaande modellen worden gebruikt, bijvoorbeeld van de NVWA[4], het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM)[5] en Bij126. Als er geen modellen beschikbaar zijn, moet er een model ontwikkeld worden. Aan de hand van de risicoanalyse kan bepaald worden of er reden is om in te grijpen. Naast fysieke overlast dient men ook psychische overlast mee te nemen in deze overweging.

Men moet ook bepalen of er voldoende bekend is over het probleem om het effectief aan te kunnen pakken. Is er bijvoorbeeld voldoende bekend over de huidige dieraantallen? Is de oorzaak bekend? Als er onvoldoende bekend is, kan de casus wellicht kleiner gemaakt worden, bijvoorbeeld door de focus op een kleinere groep dieren of een kleinere schaal te leggen. Bijvoorbeeld ganzen niet in heel Nederland aanpakken, maar uitsluitend in een specifiek (natuur)gebied. De focus kan ook verlegd worden, bijvoorbeeld van het aantal dieren naar het aantal meldingen van overlast.

Wanneer deze overwegingen tot 'niet ingrijpen' leiden, dient men te overwegen of er op een ander vlak (met indirect effect op dieren) iets gedaan moet worden aan het probleem, bijvoorbeeld via het informeren van (groepen) mensen. Wanneer deze overwegingen leiden tot de beslissing om in te grijpen, is de volgende stap het doel van de interventie SMART formuleren (**stap 3**):

- **Specifiek:** Wat is precies het doel?
- **Meetbaar:** Hoe wordt gemeten of het doel bereikt is (bijvoorbeeld een percentuele vermindering van het aantal dieren of een vermindering van het aantal meldingen per maand)?
- **Acceptabel en aanwijsbaar:** Is er draagvlak voor de ingreep (acceptabel)? Wie moet wat doen om het doel te bereiken (aanwijsbaar)?
- **Realistisch:** Is het doel haalbaar (houd hierbij rekening met uitvoerbaarheid, capaciteit, *know-how*, middelen en bevoegdheden)?
- **Tijdgebonden:** Wat is de start- en einddatum van de interventie?

In de praktijk kan het lastig blijken het doel SMART te formuleren, bijvoorbeeld als men niet weet om hoeveel dieren het gaat. Als een SMART-formulering niet volledig mogelijk is, zou men tenminste de S en T moeten bepalen.

Wanneer het doel geformuleerd is, kan men onderzoeken of er niet-dodelijke methoden beschikbaar zijn om het doel te bereiken (**stap 4**). Volgens het 'nee tenzij-principe' hebben deze methoden de voorkeur. Het kunnen eerder toegepaste of nieuwe methoden zijn en er kunnen meerdere methoden gecombineerd worden. Voordat niet-dodelijke methoden toegepast worden, moet onderzocht worden of er geen belemmeringen zijn om deze methoden in de praktijk toe te passen (**stap 5**). Hierbij gaat het bijvoorbeeld om het effect op dierenwelzijn, het effect op andere dieren, regelgeving, kosten en bewijs dat de methode in de praktijk werkt. Nieuwe methoden worden bij voorkeur getest op werkzaamheid voordat ze ingezet worden en er dient een onderzoeksprotocol aanwezig te zijn ter onderbouwing. Mocht er (nog) geen bewijs zijn voor de effectiviteit van de methode, dan moet men bepalen of er belemmeringen zijn om de methode alsnog toe te passen of te proberen. Dat kunnen ook morele belemmeringen zijn. Hierbij dient men een ethische afweging te maken. Bijvoorbeeld bij ganzen is het de vraag wat diervriendelijker is: nesten ontnemen of

doden. In de zienswijze 'Zorgplicht natuurlijk gewogen' uit 20127 beschrijft de RDA hoe zo'n ethische afweging gemaakt kan worden. Om dit punt goed te doorlopen, is het van belang om zo veel mogelijk informatie in te winnen. Hiervoor kan men literatuur raadplegen en/of informatie inwinnen bij kenniscentra.

Als er geen niet-dodelijke alternatieven zijn, kan men onderzoeken welke dodelijke methoden bestaan (**stap 6**). De voorkeur is uiteraard een methode met een zo klein mogelijke impact op dierenwelzijn en/of een methode die minder dieren treft. Men kan ook verschillende methoden combineren. Na afloop van de interventie (dat wil zeggen na de einddatum die bepaald is in stap 3), kan men bepalen of het doel bereikt is, dat wil zeggen of de overlast effectief bestreden is (**stap 7**). Het afwegingskader is een leidraad en moet per sector of diergroep verder ontwikkeld worden.

Voorbeeld 1: Ratten in een stadspark

In een stadspark met vijver zitten bruine ratten. De bezoekers van het park en omwonenden klagen bij de gemeente omdat zij regelmatig ratten zien lopen, ook overdag.

1) Ja, er is overlast. Mensen klagen en maken melding bij de gemeente.
2) Ja, mensen klagen dat ze niet meer in het park durven zitten of spelen met hun kinderen. Potentieel is er een risico voor de volksgezondheid. Ook bestaat het risico dat de ratten zich van het park naar de naastgelegen woonwijk zullen verplaatsen.
3) Idealiter is het doel van de interventie om het aantal ratten terug te brengen tot nul. Voor de gemeente kan het doel zijn om minder meldingen te krijgen, bijvoorbeeld van tien naar drie meldingen per maand.
4) Ja, er bestaan preventieve methoden, zie 2.2 in de hoofdtekst van deze zienswijze.
5) Het effect is niet wetenschappelijk bewezen, maar praktijkervaringen suggereren dat de niet-dodelijke methoden werken. De gemeente kan ervoor kiezen om eerst een niet-dodelijke methode te proberen en te kijken hoe dat gaat, zeker op een dergelijke locatie. De ratten zitten immers niet in gebouwen of woningen en bevinden zich in zekere zin in hun natuurlijke habitat.
6) N.v.t.
7) Monitoren door middel van lokdozen met non-tox blokjes of met camera's. Ook kan het aantal meldingen gemonitord worden. Indien effectief, dan kan de preventie worden voortgezet.

Voorbeeld 2: Ratten rond een woonhuis

Een stel woont in een oud vrijstaand huis vlakbij uiterwaarden. Eerder ontdekten zij dat er bruine ratten in het huis zaten. Deze zijn gevangen en uitgezet in de uiterwaarden. Het huis is inmiddels volledig verbouwd en heeft nieuwe muren en nieuw dak. Sindsdien zijn er binnen geen ratten meer gezien. In de grote groene tuin houdt het stel konijnen en is een voedersysteem voor tuinvogels aanwezig. Op een dag ziet het stel op klaarlichte dag twee ratten rondlopen tussen de konijnen en klimmen in het vogelvoedersysteem. De ratten lijken zich weinig aan te trekken van de aanwezige mensen.

Het stel maakt zich zorgen. Hoewel het echte dierenliefhebbers zijn, zien ze de ratten toch liever gaan. Ze zijn bang dat het er meer worden en dat de ratten weer binnen zullen komen. Ze realiseren zich dat hun woonomgeving geschikt is voor ratten en accepteren hun aanwezigheid in zekere mate. Zij vinden het echter zorgelijk dat de ratten op klaarlichte dag onverstoorbaar buiten rondlopen. Bovendien verwachten zij binnenkort hun eerste kindje en zij willen dat het kind veilig binnen en buiten kan spelen.

1) Ja, er is overlast, die met name bestaat uit zorgen voor de toekomst: worden het er meer en komen ze straks binnen?
2) Om te voorkomen dat er meer ratten komen of dat de ratten écht overlast gaan veroorzaken, ligt het voor de hand om in te grijpen. Potentieel is er een risico voor de gezondheid van het stel, hun baby en hun konijnen. Ook bestaat het risico dat de ratten spullen en materialen aanknagen en/of bevuilen.
3) Het doel van de interventie is dat het aantal ratten niet toeneemt en dat de ratten niet binnenkomen in het huis. Idealiter zijn de ratten overdag ook minder zichtbaar.
4) Ja, preventieve aanpak in de vorm van voedsel en nestgelegenheid verwijderen (houthok, losliggende *pallets*). De eerste stap is het vogelvoer verwijderen en de omgeving zo veel mogelijk opruimen en daardoor onaantrekkelijk maken.
5) De effectiviteit is niet wetenschappelijk bewezen, maar praktijkervaringen suggereren dat een preventieve aanpak werkt. Het stel kan ervoor kiezen dit eerst te proberen en te kijken hoe dat gaat. Echter, er blijft steeds voedsel aanwezig in de vorm van konijnenvoer. Bovendien kunnen de ratten wellicht ook voedsel vinden bij naastgelegen woningen.
6) Wanneer er toch meer ratten bijkomen of de ratten binnenkomen, kan het stel bijvoorbeeld een valkenkast in de tuin of op het huis plaatsen. Ook kunnen ze overwegen om klemmen te plaatsen langs of in het huis. Het stel kan ook een professioneel dierplaagbeheerser inschakelen.
7) In de gaten houden hoe het gaat. Worden het meer ratten? Blijven de ratten komen?

Voorbeeld 3: Hoogrisicohonden

Zoals we in 2.3 beschreven, kan een HR-hond gedefinieerd worden als een hond die een hoog risico vormt op het veroorzaken van een bijtincident in alledaagse situaties waarvan men normaal niet verwacht dat ze een probleem vormen. Jaarlijks vinden veel bijtincidenten met HR-honden plaats.

1) Ja, er is overlast/schade. Mensen en dieren raken gewond, mensen klagen en er worden meldingen van bijtincidenten gedaan bij de politie.
2) Ja, want er vallen gewonden en zelfs doden. Daarnaast klagen mensen dat zij zich onzeker voelen in de buurt van HR-honden.
3) Idealiter is het doel dat bijtincidenten niet langer voorkomen. Dit is echter niet haalbaar omdat iedere hond kan bijten en meerdere factoren een rol spelen. Daarom is het doel het aantal bijtincidenten te minimaliseren en daarbij vooral te richten op HR-honden.
4) Niet-dodelijke methoden zijn:
   - Her-training of heropvoeding van honden;
   - Een verbod op het fokken van HR-honden (langetermijneffect);
   - Eigenaren selecteren die geschikt zijn om een HR-hond te houden en hen opleiden met betrekking tot de opvoeding van en omgang met deze honden;
   - Muilkorfplicht, aanlijnplicht en/of gebiedsverbod.
5) Bewijs voor werkzaamheid in de praktijk:
   - Heropvoeden: Niet altijd want niet alle honden houden op met bijten na her-training en vaak krijgen honden pas her-training als ze al hebben gebeten;
   - Fokverbod: Niet altijd, veel protest;
   - Preselectie van eigenaren: Nee, wordt (nog) niet gedaan;
   - Muilkorfplicht e.d.: Niet altijd, het is lastig te controleren. Daarnaast wordt een dergelijke plicht pas opgelegd als er al iets gebeurd is en geldt het soms tijdelijk, waarna er dus opnieuw iets kan gebeuren.

5a) Belemmeringen voor het toepassen:

- Heropvoeden: Hoge kosten, lastig te controleren, risico dat het niet het gewenste effect heeft en de hond weer bijt;
- Fokverbod: Protesten van mensen en instanties die deze dieren fokken of er mee werken. Als er een ban zou komen, bestaat het risico dat ze uit andere landen worden gehaald of dat er kruisingen worden gefokt;
- Preselectie van eigenaren: Niet wettelijk vastgelegd en lastig te controleren;
- Muilkorfplicht e.d.: geen belemmeringen, maar de vraag is hoe effectief dit is, omdat het lastig te controleren is.

5b) Op korte termijn zijn de belemmeringen niet op te lossen. Mogelijk kan er wel een langetermijnplan opgesteld worden met verschillende stappen. Zo kan er bijvoorbeeld begonnen worden met een muilkorfplicht, welke eraf kan als de hond is heropgevoed. Wel is hierbij een goede controle van belang. Of dit een optie is, hangt erg af van de situatie (karakter en gedrag van de hond en omstandigheden). Voor toekomstige gevallen zou er ook een langetermijnplan opgesteld kunnen worden, zoals de preselectie van eigenaren. Dit is echter een lang traject.

6) Euthanasie door dierenarts. Geen officiële andere methode.

7) Het is alleen effectief ter voorkoming van nieuwe slachtoffers door de betreffende hond. Vaak heeft die hond al eerder een slachtoffer gemaakt. Ook gaat het om een enkel dier en lost dit niet het hele probleem op.

Bronnen

1. Yeates, J., 2010. *What can pest management learn from laboratory animal ethics?* Pest Manag Sci. 66, 231-237.
2. Van Gerwen, M., 2018. *Omgang met ratten en muizen in dierplagen. Duurzaam en Verantwoord? Quick Scan*. Centre for Sustainable Animal Stewardship, UU, Utrecht. 66 pp.
3. RDA, 2017. *Wegen van welzijn van dieren in de natuur*. RDA, Den Haag. 64 pp.
4. NVWA-webpagina Risicobeoordelingen soorten: *https://www.nvwa.nl/onderwerpen/invasieve-exoten/risicobeoordelingen-soorten*. Bezocht op 25-03-2022.
5. RIVM-webpagina Zoönosen: *https://www.rivm.nl/zo-nosen*. Bezocht op 25-03-2022.
6. Bij12-webpagina Schade voorkomen: *https://www.bij12.nl/onderwerpen/faunazaken/faunaschade-preventiekit-fpk/*. Bezocht op 25-03-2022.
7. RDA, 2012. *Zorgplicht natuurlijk gewogen*. RDA, Den Haag. 27 pp.

Colofon

Deze zienswijze van de Raad voor Dierenaangelegenheden is voorbereid onder leiding van Franck Meijboom door een kerngroep bestaande uit Bas Kemp, Len Lipman (vanaf 1 september 2020), Lisette de Ruigh (tot 1 september 2020), Jan Staman en Ruud Tombrock. De kerngroep werd ondersteund door adjunct-secretarissen Tamara Bergstra en Ruud Pothoven, en secretaris Marc Schakenraad. Eindredactie van de zienswijze lag in handen van Linda van den Berg.

Aan de verschillende hoofdstukken hebben de volgende RDA-leden, oud-leden, JongRDA-leden en RDA-teamleden in het bijzonder bijgedragen:

1) Inleiding: Franck Meijboom
2) Overlast: Tamara Bergstra, Andreas Dijkhuis (tot 1 juni 2021), Maite van Gerwen, Len Lipman (voorzitter deelgroep vanaf 1 september 2020), Lisette de Ruigh (voorzitter tot 1 september 2020)
3) Lijden: Nienke Endenburg, Annechien ten Have, Ruud Pothoven, Wim Smit, Ruud Tombrock (voorzitter deelgroep)
4) Ongewenst: Tamara Bergstra, Franck Meijboom (voorzitter deelgroep), Lisette de Ruigh (tot 1 september 2020) Jan van der Valk, Jeanette van de Ven, Dennis Vink
5) Ruimen: Leo den Hartog, Ynte Schukken
6) Doden voor menselijk nut: Leo den Hartog, Ad Kemps, Ruud Pothoven, Jan Staman, Ruud Tombrock (voorzitter deelgroep), Bert Urlings
7) Conclusies en aanbevelingen: Tamara Bergstra, Bas Kemp, Len Lipman, Franck Meijboom, Marc Schakenraad, Jan Staman en Ruud Tombrock
8) Reflectie in de bijlage: Bas Haring

Ter voorbereiding op deze zienswijze zijn de kerngroep en een aantal deelgroepen meerdere keren (virtueel) bij elkaar gekomen. Daarnaast zijn individuele gesprekken gevoerd met een aantal deskundigen:

1) Inleiding: -
2) Overlast: William van Dijk (BIJ12), Laurens Hoedemaker (Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging)
3) Lijden: Joost van Herten (KNMvD)
4) Ongewenst: Harry Arts (Kleindier Liefhebbers Nederland)
5) Ruimen: -
6) Doden voor menselijk nut: Johan Bongers (NVWA-BuRo), Roger Claessens (Marel), Marien Gerritzen (WUR), Jos Koedijk (Remkes), Bert Lambooij (voormalig WUR), Madelaine Looije (Eyes on Animals), Dorothy Mckeegan (University of Glasgow, UK), Lesley Moffat (Eyes on Animals), Peter Poortinga (Plukon), Bas Rodenburg (Universiteit Utrecht en RDA-lid), Tim van Schaijk (Marel), Frederieke Schouten (Caring Vets), Sara Shields (Humane Society International, USA), Henny Swinkels (Van Drie Groep), Nanda Ursinus (NVWA-BuRo), Merel Verhoeven (Ministerie LNV), Kitty de Vries (Caring Vets), René Welpelo (Plukon), Ruud Zanders (Kipster).
7) Conclusies en aanbevelingen: -

Samenstelling Raad voor Dierenaangelegenheden

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is een onafhankelijke raad van deskundigen die de minister van LNV gevraagd en ongevraagd adviseert over multidisciplinaire vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid. De RDA bestaat uit wetenschappelijke experts en praktijkdeskundigen die er op persoonlijke titel, zonder last of ruggespraak, zitting in hebben.

De concept zienswijze is ter beoordeling voorgelegd aan de gehele Raad en aan Jong RDA. Deze zienswijze is daarmee een product van de hele Raad.

De RDA bestond op 1 oktober 2021 uit de volgende leden:

Prof.dr. J.J.M. van Alphen
Dr.ir. G.B.C. Backus
J.P. van den Berg
W.T.A.A.G.M. van den Bergh
Prof.dr.ir. I.J.M. de Boer*
Dr. J.J.L. Candel MA
Drs. H.R. Chalmers Hoynck van Papendrecht
Prof.dr.ir. G.M. van Dijk
Dr. N. Endenburg PhD
Prof.dr.ir. J.W. Erisman*
Prof.dr. R. Gehring
Drs. D. van Gennep
Prof.dr. M.A.M. Groenen
Prof.dr. S. Haring
Prof.dr.ir. L.A. den Hartog
A.L. ten Have-Mellema
Prof.dr.ir. J.A.P. Heesterbeek
Drs. G. Hofstra
J.A.M. Huijbers
Prof.dr.ir. A. van Huis
Prof.dr.ir. B. Kemp
A. Kemps
Dr. L.J.A. Lipman
Dr. F.L.B. Meijboom
Drs. F.E. Rietkerk
Mr. C.W. Ripmeester
Prof.dr.ir. T.B. Rodenburg
Dr. M.C.Th. Scholten
Prof.dr. Y.H. Schukken
Ir. G.C. Six
Drs. M. Slob
Prof.dr. G.R. de Snoo
Mr.drs. J. Staman, voorzitter
Dr.ir. J.W.G.M. Swinkels
Drs. R.A. Tombrock
Prof.dr.ir. J.C.M. van Trijp
Dr. H.A.P. Urlings
Dr. J.B.F. van der Valk
J. van de Ven
Drs. F.A.L.M. Verstappen

Secretaris van de RDA is ir. M.H.W. Schakenraad.

* Sinds 1 december 2021 geen lid meer van de RDA.

Meer informatie over de Raad voor Dierenaangelegenheden vindt u op onze website: *www.RDA.nl*. Daar kunt u ook alle eerder uitgebrachte adviezen downloaden.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Doden van dieren aan het licht

Verschuivende visies, veranderende discussies

Samenvatting

Doel en activiteiten van de raad

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is een onafhankelijke raad van deskundigen die de bewindspersonen op het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) gevraagd en op eigen initiatief adviseert over multidisciplinaire vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn inclusief diergezondheid en ethische vraagstukken. De RDA bestaat uit circa 40 leden met zeer uiteenlopende achtergrond en deskundigheid, die zitting hebben op persoonlijke titel en zonder last of ruggespraak.

De Raad voor Dierenaangelegenheden behandelt vraagstukken over de volle breedte van het dierbeleid: over productie- en proefdieren, over hobby- en gezelschapsdieren en over gehouden en 'in het wild levende' dieren.

De Raad legt het resultaat van zijn beraadslagingen neer in een zogenaamde zienswijze. Die geeft een overzicht van wetenschappelijke en maatschappelijke achtergronden van een vraagstuk, en adviseert over beleidsrichtingen en oplossingsrichtingen voor dilemma's. Consensus is niet noodzakelijk, een zienswijze van de Raad kan minderheidsstandpunten bevatten.

Woord vooraf

Steeds meer Nederlanders gunnen dieren een waardig bestaan en willen dieren niet zien lijden. Onze relatie met dieren verandert. Dat blijkt uit de RDA-studie Staat van het Dier (2019). Waar we ooit de mens beschouwden als heerser, gaan we nu dieren steeds meer zien als partner.

Hoe verhoudt zich dat tot het doden van dieren? Vroeger bekeken we het vooral vanuit het menselijk belang. Waar gaat het schuren als we het belang en het welzijn van het dier centraal stellen? Kunnen we ook verbeteringen voor dieren bereiken?

In de zienswijze 'Doden van dieren aan het licht' hebben we een verkenning uitgevoerd van vijf uiteenlopende redenen om dieren te doden. Per geval beschrijven we knelpunten en geven we specifieke conclusies en aanbevelingen.

Daarnaast hebben we een aantal algemene aanbevelingen geformuleerd die relevant zijn voor elk van de verkende situaties. De belangrijkste is: het doden van dieren mag nooit vanzelfsprekend zijn. Het vraagt aandacht en zorgvuldigheid. En dat is een zaak voor iedereen: overheden, sectorpartijen, de wetenschap én burgers. De RDA wil handvatten bieden voor het debat. Nu de zienswijze is gepubliceerd, blijven we graag met alle betrokken partijen in gesprek over dit complexe en ongemakkelijke onderwerp. Want alleen dán kunnen we verbeteringen voor dieren realiseren.

Deze publieksuitgave geeft een beknopte weergave. De integrale versie van de zienswijze 'Doden van dieren aan het licht' is beschikbaar op de website van de RDA.

Den Haag, mei 2022

Jan Staman, voorzitter

Marc Schakenraad, secretaris

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Doden van dieren aan het licht

Verschuivende visies, veranderende discussies

Samenvatting

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Interview forumvoorzitter Franck Meijboom

‘Tonen we voldoende respect bij het doden van dieren?’

Mensen leven op verschillende manieren samen met dieren. In die uiteenlopende situaties zijn er ook verschillende redenen voor het doden van dieren. Dat onderscheid zorgt ervoor dat het binnen dit toch al ongemakkelijke onderwerp op meerdere vlakken schuurt. Met deze zienswijze wil de RDA dit onderwerp beter bespreekbaar maken en wegen tonen voor het verbeteren van dierenwelzijn rondom het doden.

Foto: Paul Voorham Fotografie

Forumvoorzitter Franck Meijboom.

Grip op de complexiteit

De Raad wilde het thema ‘doden van dieren’ over de volle breedte verkennen, vertelt Franck Meijboom, universitair hoofddocent Ethiek aan de Universiteit Utrecht. Hij is de voorzitter van het RDA-forum dat de zienswijze heeft voorbereid. “We hebben een aantal verschillende redenen voor het doden verkend, om grip te krijgen op de diversiteit en de complexiteit van het onderwerp. Hoe kunnen verschillende opvattingen en uitvoeringspraktijken naast elkaar bestaan en zitten daar inconsistenties in? Wat kunnen de betrokkenen in verschillende situaties van elkaar leren?”

De zienswijzen van de RDA worden meestal uitgewerkt door één forum. In dit geval was het onderwerp zo breed, dat werd gekozen voor een kleine kerngroep, aangevuld met werkgroepen die elk een deelonderwerp hebben uitgewerkt. “We zijn erin geslaagd om de omvang en diversiteit van het onderwerp in beeld te krijgen en bij de verschillende redenen de knelpunten te benoemen”, aldus de forumvoorzitter.

Geen one size fits all-oplossingen

Heeft dit eenduidige conclusies opgeleverd? Meijboom: “We hebben nooit de illusie gehad dat we ‘one size fits all’-oplossingen zouden presenteren. Daarvoor zijn de verschillen te groot.” Die hebben onder meer te maken met het doel van het doden in verschillende situaties, legt hij uit. “Bij bijvoorbeeld dieren die overlast veroorzaken zou je meer preventieve maatregelen kunnen nemen zodat je minder dieren hoeft te doden. Dat gaat niet op bij dieren die we doden voor menselijk nut, want daarbij is doden een intrinsiek doel. Bij overlastbeheersing is het een uitvoeringskwestie, bij productiedieren of proefdieren een doeldiscussie.”

Ook tussen situaties met hetzelfde doel kunnen de afwegingen en de uitvoering sterk verschillen. “Je kunt mannelijke eendagskuikens in de legpluimveesector niet vergelijken met dieren die niet in het fokprogramma van een dierentuin passen. In beide gevallen zijn het overbodige dieren, maar de situatie en de achterliggende doelen verschillen enorm.”

Onderdeel van systemen

In veel gevallen is de praktijk van het doden ontstaan als onderdeel van een systeem, zegt Meijboom. “Systemen waarbinnen we omgaan met dieren zijn ontwikkeld voor een

bepaald doel. Daarbij is nooit bewust nagedacht over het doden, dat is een sluitstuk. Dat we in de fokkerij van leghennen blijven zitten met onbruikbare haantjes, zien we als een soort 'collateral damage'. Iets vergelijkbaars zie je met gezelschapsdieren. Als je een hond aanschaft, sta je er niet bij stil dat deze over 14 of 15 jaar ziek kan worden en misschien uit zijn lijden verlost moet worden." Deze voorbeelden laten zien hoe complex en divers het is, zegt Meijboom. "In beide gevallen gaat het om doden van dieren, maar de redenering is heel anders. Het is dus niet raar dat de praktijk van doden in de onderzochte situaties zo sterk verschilt. Dit houdt ons een spiegel voor: de manier waarop we doden laat zien hoe we met dieren omgaan."

Preventie is stap 1

Ondanks de grote verscheidenheid toont de zienswijze wel een aantal grote lijnen. Die komen terug in vier algemene aanbevelingen.

"Het streven naar preventie is stap 1. We zeggen in alle gevallen: streef naar minder. Zoek naar mogelijkheden voor preventie of alternatieve oplossingen. Het doden op zichzelf is zelden of nooit in het belang van het dier. Als RDA vinden we dat de mindset moet zijn: het doden is iets bijzonders, waarbij we goed moeten nadenken of het ook anders kan."

"In een aantal gevallen, zoals bij de productie van vlees of bij bepaalde dierproeven, is doden van dieren een doel op zich. Dat zou je alleen kunnen voorkomen door het systeem ter discussie te stellen. Die discussie hoort er ook bij, maar deze valt buiten de scope van deze zienswijze."

Duidelijke afwegingskaders

Meijboom noemt als tweede aanbeveling: "We vinden dat er een zorgvuldige afweging moet worden gemaakt, voordat je besluit om dieren te doden. Wat zijn de consequenties voor de dieren in kwestie en welke belangen spelen er nog meer? De RDA vindt dat je dat dicht bij de mensen in de praktijk moet neerleggen, door te zorgen voor duidelijke afwegingskaders."

Denk vanuit het dier

De derde aanbeveling is: denk meer vanuit welzijn van dieren. "Zie ongewenste dieren niet alleen als 'collateral damage', maar als levende wezens met een intrinsieke waarde. Dat geldt overigens niet alleen voor grote systemen waarin het dier in de verdrukking komt, het speelt net zo goed in de relatie met een huisdier, bijvoorbeeld als de eigenaar zijn hond of kat onnodig laat lijden omdat hij geen afscheid wil nemen. Ook dat gaat over welzijn."

Opleiding en voorlichting zijn daarvoor belangrijk. "Als je voor je werk dieren doodt, moet je weten wat je doet. En voor gezelschapsdieren zeggen we: zorg ervoor dat mensen zich realiseren waar ze aan beginnen als ze de verantwoordelijkheid voor een dier op zich nemen."

Kies voor een verantwoorde uitvoering

De laatste aanbeveling is: zorg voor een verantwoorde uitvoering. "Als je de stappen uit de andere drie aanbevelingen hebt doorlopen, kies dan voor een verantwoorde uitvoering van de handeling, met een methode die zo min mogelijk impact heeft op het welzijn van het dier, uitgevoerd door vakbekwame mensen."

Nee, tenzij-houding

Forumvoorzitter Meijboom vat de aanbevelingen samen als een 'nee, tenzij'- houding'. Hij vindt dat ze goed weerspiegelen wat er in de samenleving leeft. "We zagen het al in onze studie 'Staat van het dier' in 2019: de manier waarop we tegen dieren aankijken is veranderd. Niet voor niets is de erkenning van de intrinsieke waarde van dieren in de wet verankerd. In deze zienswijze komen we daar ook op uit, vanuit zeer uiteenlopende situaties. Zie het dier niet als een ding, maar als wezen met een eigen waarde. Daarom zeggen we rond het doden van dieren: let niet alleen op het voorkomen van lijden, maar vraag je af: tonen we voldoende respect; en áls we dieren doden, welk doel staat daar dan tegenover."

Van doodnormaal naar een leven

Doden is onderdeel van onze omgang met dieren. Hoe kunnen we dierenwelzijn een centrale plaats geven in het gesprek over dit ongemakkelijke onderwerp?

Verschillende situaties roepen specifieke vragen op

1 Overlast

Dieren waar mensen last van hebben.
Is doden de enige oplossing of is preventie mogelijk?

2 Lijden

Dieren met uitzichtloos of ondraaglijk leed.
Wat is lijden, wanneer moet een dier worden gedood?

3 Ongewenst

Dieren die volgens mensen niet in een systeem passen.
Is doden acceptabel, zijn er andere oplossingen?

RAAD VOOR
DIERENAANGELEGENHEDEN

dige discussie

4 Dierziektebestrijding

Dieren die gedood worden vanwege een gezondheidsrisico. Zijn ruimingen acceptabel, is het mogelijk om deze te beperken of te voorkomen?

5 Menselijk nut

Dieren die gedood worden voor menselijk nut. Wordt bij het doden van productiedieren of proefdieren voldoende rekening gehouden met het welzijn van deze dieren?

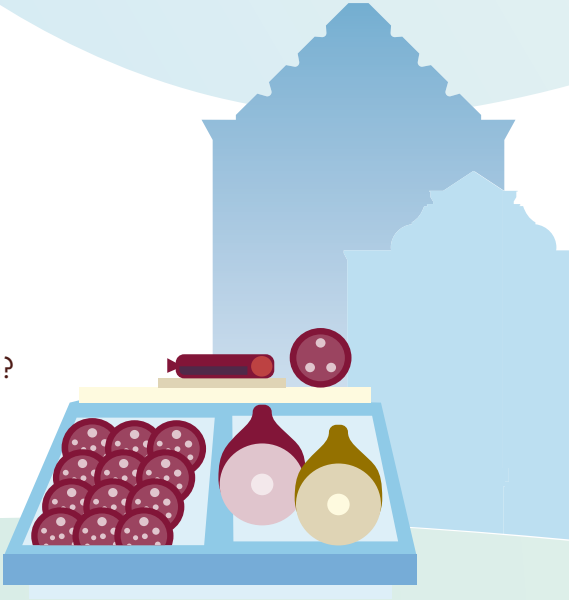

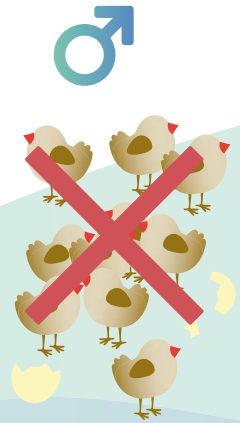

Conclusie

Het doden van dieren mag nooit vanzelfsprekend zijn. Het vraagt aandacht en zorgvuldigheid.

Aanbevelingen

1. **Streef naar preventie: minder doden**
2. **Neem een zorgvuldige afweging als basis**
3. **Denk vanuit dierenwelzijn**
4. **Zorg voor een verantwoorde uitvoering**

Korte weergave van de zienswijze

Achtergrond en aanleiding

Het doden van dieren is een onlosmakelijk onderdeel van onze omgang met dieren. Het is een ongemakkelijk thema dat vragen oproept. Dat er met het doden van dieren in verschillende situaties op een andere manier wordt omgegaan maakt het nog ingewikkelder. Denk aan het doden van een dier dat overlast geeft of het euthanaseren van een geliefd huisdier. Zijn deze verschillen bezwaarlijk en moeten we dit veranderen, of zijn ze goed te verdedigen omdat er steeds andere belangen- en waardenafwegingen spelen?

In 'Staat van het Dier' (2019) constateerde de RDA dat de houding van mensen ten opzichte van dieren is veranderd. Nederlanders hebben nu meer respect voor dieren en inbreuken op dierenwelzijn worden minder geaccepteerd. Mensen verplaatsen zich meer in dieren en vinden dat dieren rechten hebben, bijvoorbeeld het recht op een waardig bestaan en goede verzorging. Wat betekent deze veranderende mens-dierrelatie voor de opvattingen over het doden van dieren? Die vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden. Het is een breed en veelomvattend thema waarbinnen de verschillen tussen redenen om te doden niet zwart-wit zijn.

Duiven kunnen overlast veroorzaken in steden.

Foto: Adobe Stock

Doel: aanzet publiek debat

In deze zienswijze beschrijft de RDA het 'landschap' van het doden van dieren aan de hand van vijf verschillende redenen: het voorkomen of beheersen van overlast, het beëindigen van lijden, het niet voldoen aan het beoogde doel, dierziektebestrijding en het nut voor de mens. Daarbij wordt ingegaan op verschillende situaties en de specifieke bijbehorende vragen, conflicten en dilemma's.

Het doel van deze zienswijze is om de complexiteit in beeld te brengen en om handvatten te bieden om de diversiteit in het denken en handelen rond het doden van dieren bespreekbaar te maken. Hiermee hoopt de RDA een aanzet te geven voor een breed debat dat ook recht doet aan individuele gevallen en incidenten. Daarnaast wil de RDA wegen tonen om dierenwelzijn rond het doden te verbeteren.

Vijf redenen voor het doden van dieren

Doden om overlast te voorkomen of te beheersen

Jaarlijks worden miljoenen dieren gedood vanwege overlast. Hierbij valt te denken aan bruine ratten die schade aan gebouwen kunnen veroorzaken en volksgezondheidsrisico's met zich meebrengen, hoogrisicohonden die bijtincidenten met grote gevolgen kunnen veroorzaken, of ganzen die gewassen beschadigen.

In alle gevallen van overlast wordt er een afweging gemaakt tussen de mate van overlast of gevaar, mogelijke niet-dodelijke alternatieven, diervriendelijkheid van de dodingsmethode en

Foto: V&P Photo Studio/ Adobe Stock

Het beëindigen van lijden wordt gezien als een legitieme reden om te doden.

emotionele binding. Dit bepaalt of er wordt gedood en in hoeverre het doden wordt geaccepteerd. Het maken van deze afweging kan lastig zijn, omdat het bijvoorbeeld niet bekend is om wat voor aantallen het gaat of de alternatieven onbekende resultaten geven en/of tijdrovender zijn. Daarnaast is er geen eenduidig beleid en is het niet altijd duidelijk wie er verantwoordelijk is. En vaak wordt de oorzaak van het probleem niet aangepakt, waardoor de kans op overlast blijft bestaan. De RDA pleit voor een zorgvuldige afweging bij het beheersen van overlast door dieren en heeft hiervoor een voorzet voor een afwegingskader ontwikkeld. Dit kader erkent de intrinsieke waarde van het dier en gaat uit van het 'nee, tenzij-principe': niet doden, tenzij er serieuze belemmeringen zijn om niet-dodelijke methoden te kiezen.

Doden om lijden te beëindigen

Het beëindigen van uitzichtloos of ondraaglijk lijden wordt vaak gezien als een legitieme reden om te doden: euthanasie als dierenwelzijnsmaatregel. Dit wordt toegepast in uiteenlopende gevallen zoals bij gezelschapsdieren die uitzichtloos lijden, zieke of gewonde productiedieren die niet meer behandeld kunnen worden, hoogrisicohonden in een asiel die niet meer herplaatsbaar zijn en hulpbehoevende dieren in de natuur. Op het eerste gezicht lijkt het euthanaseren goed geregeld. Toch bestaan ook hier schurende kwesties. Zo is het moeilijk om de mate van lijden te definiëren. Wanneer lijdt een dier zodanig dat doden de meest diervriendelijke oplossing is? Een andere schurende kwestie is de ongelijke behandeling in vergelijkbare situaties. Het denken over doden start hier in

alle gevallen bij het belang van het dier, maar factoren zoals financieel belang, emotionele binding en gebrek aan kennis zorgen ervoor dat het ene dier eerder uit zijn lijden wordt verlost dan het andere. Om deze ongelijke behandeling tegen te gaan adviseert de RDA om meer afwegingskaders te ontwikkelen of bestaande afwegingskaders te actualiseren.

Euthanasie van dieren in de natuur

De afweging bij zieke of gewonde dieren in de natuur is lastig. Enerzijds is er een 'afblijfplicht', die zegt dat mensen de natuur zoveel mogelijk met rust moeten laten. Aan de andere kant bestaat er een wettelijke zorgplicht voor hulpbehoevende dieren.

Er zijn methoden toegestaan om een dier uit zijn lijden te verlossen. In de praktijk blijkt het echter vaak lastig om een afweging te maken. De RDA behandelt dit onderwerp uitgebreider in een aparte zienswijze over de opvang van hulpbehoevende wilde dieren die in 2022 wordt verwacht.

Doden van dieren die niet aan het beoogde doel voldoen

Er worden jaarlijks miljoenen dieren gedood omdat ze een ongewenst bijproduct zijn van dierhouderijsystemen of het natuurlijk evenwicht verstoren. Voorbeelden zijn: mannelijke kuikens van legpluimvee, het surplus van dieren die worden gefokt voor onderzoek en voor dierentuinen, raskonijnen die niet de gewenste raskenmerken hebben en wasberen die als exoot in Nederland leven. Het draagvlak voor het doden van ongewenste dieren hangt sterk af van de situatie.

Bij legpluimvee zijn mannelijke kuikens ongeschikt voor het beoogde doel.

Foto: Henk Riswick Fotografie

Foto: Vincent Jannink / ANP Foto

Voor de bestrijding van vogelgriep worden pluimveebedrijven geruimd.

Die acceptatie lijkt groter als de het doden een nuttig secundair doel dient, zoals voedsel voor andere dieren. Het draagvlak hangt ook af van hoe belangrijk men het primaire doel vindt, de aantallen waar het om gaat, de methode van doden en mogelijke alternatieven. Alternatieven voor doden zijn in alle gevallen beschikbaar of denkbaar, maar roepen bijna altijd nieuwe vragen op over de praktische uitvoerbaarheid, financiële kosten en dierenwelzijn. Media-aandacht draagt bij aan de maatschappelijke discussie. Daarbij krijgen echter niet alle soorten ongewenste dieren evenveel aandacht, bijvoorbeeld doordat registratie ontbreekt. Daarnaast is in het publieke debat niet altijd ruimte voor de complexiteit van de materie. De realiteit is genuanceerd en het doden van ongewenste dieren vraagt om een zorgvuldig gesprek en een goede afweging. De RDA vindt dat hierbij meer naar het (individuele) dier moet worden gekeken en minder naar de bijdrage van het dier aan het systeem. Aan de hand hiervan kunnen mogelijk systemen worden aangepast om het doden van ongewenste dieren zoveel mogelijk te voorkomen.

Doden in het kader van dierziektebestrijding

In het kader van dierziektebestrijding komt het voor dat groepen productiedieren worden gedood als deze een gezondheidsrisico vormen voor de mens en/of andere (productie) dieren. In de praktijk heet dit ‘ruimen’. Hoewel hiervoor wettelijke en procedurele regels zijn, blijft het doden van grote aantallen gezonde dieren een gevoelige kwestie. De maatschappelijke acceptatie van het ruimingsbeleid wordt

ook minder vanzelfsprekend doordat dierenwelzijn en de waarde van een dierenleven een steeds prominentere plaats krijgen in het publieke debat. Nederland heeft in de afgelopen 25 jaar te maken gehad met allerlei uitbraken, met als meest recent de vogelgriep bij pluimvee en het coronavirus bij nertsen. Het ruimen van dieren heeft voor- en nadelen. Het snel doden van dieren in geïnfecteerde populaties voorkomt veel dierenwelzijnsissues. Maar het proces van ruimen kan ook dierenwelzijnscomplicaties en -risico's met zich meebrengen zoals stress en onrust. Het draagvlak voor ruimen is mede afhankelijk van de grootte van bedreiging voor de volksgezondheid en de diervriendelijkheid en effectiviteit van de gebruikte dodingsmethode. De RDA beveelt aan om voortdurend te investeren in de preventie van insleep en verspreiding van infectieziekten. Hierbij is het belangrijk om ook naar mogelijke infectiedruk vanuit niet-gehouden dieren en van mens op dier te kijken. Daarnaast verdient de inzet van vaccinatie in gehouden (en mogelijk ook in wilde) dierpopulaties aandacht om zo de infectiedynamiek in populaties te veranderen.

Doden voor menselijk nut

Dieren die gedood worden voor menselijk nut vormen de grootste categorie. Deze omvat onder meer productiedieren in de veehouderij, vis en wild voor consumptie en proefdieren voor onderzoek.

Het verschil met de andere redenen voor het doden is dat bij deze categorie van tevoren vast staat dat de dieren gedood worden. De RDA beschouwt dit als maatschappelijk gegeven en reflecteert hier niet op de wenselijkheid ervan.

In deze zienswijze wordt beperkt tot het welzijn van productiedieren op hun laatste levensdag. Dat beslaat het afleveren vanaf de boerderij, het transport en de aankomst en opvang in de slachterij tot aan het doden. Dit traject is omgeven door allerlei

Varkens op weg naar de slachterij, waar ze worden gedood voor de productie van vlees.

Foto: Flip Franssen / ANP Foto

wetten en regels voor dierenwelzijn, voedselveiligheid en werkomstandigheden. Voor de grootste groepen productiedieren (varkens en kippen) wordt daarnaast gewerkt aan aanvullende protocollen. Tussen bedrijven zit echter veel verschil in het ontwikkelen en gebruik van deze protocollen. In de gehele sector ziet de RDA dat een deel verbeteringen heeft doorgevoerd op het gebied van dierenwelzijn en wil blijven ontwikkelen, maar dat er ook bedrijven zijn waar de bereidheid hiervoor ontbreekt en waar dierenwelzijn van ondergeschikt belang is. De beste aanpak daarvoor bestaat uit enerzijds stimuleren van verdere aanpassingen en anderzijds hard optreden tegen inbreuken op dierenwelzijn. Voor kwalitatieve verbeteringen in de slachterijketen moet de aandacht voor het menselijk handelen en oog voor het individuele dier centraal staan.

Conclusies

Op basis van de vijf onderzochte redenen van doden trekt de RDA vier overkoepelende conclusies:

1. Breed en ongemakkelijk thema

Het doden van dieren is een breed en ongemakkelijk thema dat veel vragen oproept. Het onderwerp is wel in beweging en er gebeurt meer dan wat er in de media en het publieke debat naar voren komt. Zo worden er volop manieren ontwikkeld om het doden van dieren te voorkomen en wordt dierenwelzijn steeds nadrukkelijker meegenomen in nieuwe ontwikkelingen en wetgeving rondom doden.

2. Vanzelfsprekendheid staat ter discussie

De vanzelfsprekendheid van doden staat ter discussie. Het doden wordt als handeling gezien die vraagt om meer aandacht en meer discussie over zowel de uitvoering van de handeling, als over systemen en praktijken die tot het doden van dieren leiden.

3. Ongemak belemmert gesprek

Het ongemak bij doden kan belemmerend werken voor het gesprek erover. Dit ongemak moet ontwikkelingen op het terrein van preventie, zorgvuldige afweging en verantwoorde uitvoering niet in de weg staan. Hiervoor is een breder debat over dit thema noodzakelijk.

4. Zorgplicht brengt verantwoordelijkheden met zich mee

De wettelijke zorgplicht brengt niet alleen de zorg voor het leven van dieren met zich mee, maar ook de verantwoordelijkheid voor het beperken van het doden van dieren en het maken van een zorgvuldige afweging voor het besluit tot doden. Ook betekent dit dat het doden moet worden uitgevoerd door gekwalificeerde personen op het juiste moment.

Aanbevelingen

In lijn met de conclusies komt de RDA tot vier aanbevelingen die relevant zijn voor elk van de beschreven redenen van doden.

1. Streef naar preventie: minder doden

De veranderende positie van het dier in de samenleving en het ongemak bij het doden van dieren vragen om het verminderen of het voorkomen van het doden door preventie. Dat kan door het wegnemen van de noodzaak voor het doden of door alternatieve oplossingen te ontwikkelen. Dat geldt vooral voor dieren die lijden, overlast veroorzaken, ongewenst zijn of geruimd worden. Bij productiedieren en proefdieren is het doden soms noodzakelijk om het doel te kunnen bereiken.

2. Neem een zorgvuldige afweging als basis

De erkenning van de intrinsieke waarde van dieren maakt dat doden nooit vanzelfsprekend wordt. Elke situatie vraagt om een zorgvuldige afweging, die expliciet maakt welke belangen worden meegenomen en hoe het welzijn van dieren wordt meegewogen. Een afwegingskader kan hierbij helderheid scheppen.

3. Denk vanuit dierenwelzijn

Het is nodig en mogelijk om minder vanuit het systeem te denken en meer vanuit het (individuele) dier. Het doden van dieren maakt vaak onderdeel uit van een bepaald systeem dat dieren als ongewenst, bedreigend, minder aaibaar of minder beschermwaardig ziet. Dat kan het verminderen van doden en het borgen van dierenwelzijn in de weg staan.

4. Zorg voor een verantwoorde uitvoering

In elke situatie is het belangrijk dat het doden met de grootst mogelijke zorgvuldigheid wordt uitgevoerd door vakbekwame mensen. Bij de keuze van een methode van doden moet een zo klein mogelijke negatieve invloed op de betrokken dieren en mensen leidend zijn. Hierbij dient regelgeving onderzocht te worden op conflicten die dierenwelzijnsverbeteringen belemmeren.

Deze vier aanbevelingen zijn een zaak voor iedereen: alle overheden, de sectorpartijen, de wetenschap én burgers. Hoewel de zienswijze geen eenvoudige oplossingen biedt voor de schurende kwesties, kan deze een breder debat over het doden van dieren faciliteren. De RDA blijft daarbij graag met alle betrokkenen in gesprek.

Reflectie door Bas Haring

Wat is het probleem van het doden van dieren? Deze vraag is het vertrekpunt van de reflectie van wetenschapsfilosoof en RDA-lid Bas Haring. Hij gaat op zoek naar het antwoord aan de hand van een aantal redenen waarom de dood in het algemeen problematisch is.
In zijn betoog concludeert hij dat veel van die denkbare redenen niet verklaren wat specifiek het doden van dieren zo ongemakkelijk maakt. De verklaring ligt volgens hem in het feit dat het doden de waarde van het leven te veel relativeert en doordat het onomkeerbaar is.

Daarmee heeft Haring, zoals hij zelf zegt, ‘een rudimentair antwoord’ gevonden. Hij verwacht dat het ongemakkelijke onderwerp nog wel een tijdje actueel zal zijn en onze aandacht blijft vragen. “Maar hoe dan ook denk ik dat het belangrijk is om zakelijk en rationeel te blijven in dit onderwerp dat ons ook zo raakt.”

De reflectie door Bas Haring is opgenomen als bijlage van de zienswijze ‘Doden van dieren aan het licht.’

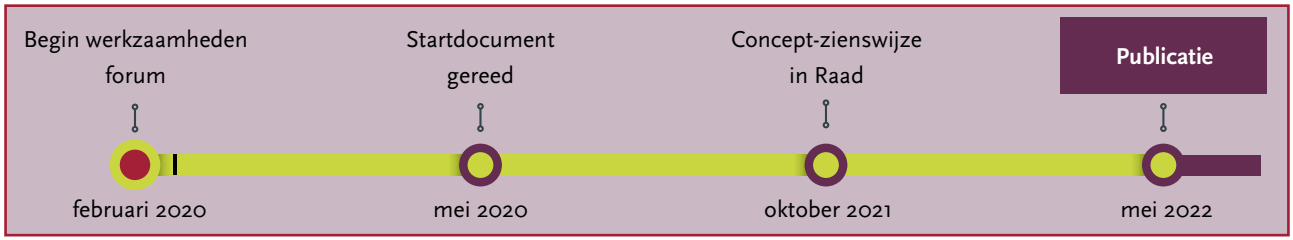

Bijlage

Samenstelling forum en raad

Deze zienswijze van de Raad voor Dierenaangelegenheden is voorbereid onder leiding van dr. F.L.B. (Franck) Meijboom door een kerngroep bestaande uit prof.dr.ir. B. (Bas) Kemp, dr. L.J.A. (Len) Lipman (vanaf 1 september 2020), drs. L. (Lisette) de Ruigh (tot 1 september 2020), mr. drs. J. (Jan) Staman en drs. R.A. (Ruud) Tombrock. De kerngroep werd ondersteund door adjunct-secretarissen dr. T.J. (Tamara) Bergstra en ir. R. (Ruud) Pothoven, en secretaris ir. M.H.W. (Marc) Schakenraad.

Voor de uitwerking is gewerkt met verschillende subgroepen, waaraan verschillende RDA-leden, oud-leden, Jong RDA-leden en RDA-teamleden hebben bijgedragen.

De concept-zienswijze is ter beoordeling voorgelegd aan de gehele Raad en aan Jong RDA. Deze zienswijze is daarmee een product van de hele Raad.

De RDA bestond op 1 oktober 2021 uit de volgende leden:

Prof. dr. J.J.M. van Alphen
Dr.ir. G.B.C. Backus
J.P. van den Berg
W.T.A.A.G.M. van den Bergh
Prof.dr.ir. I.J.M. de Boer
Dr. J.J.L. Candel MA
Drs. H.R. Chalmers Hoynck van Papendrecht
Prof.dr.ir. G.M. van Dijk
Dr. N. Endenburg PhD
Prof.dr.ir. J.W. Erisman
Prof. dr. R. Gehring
Drs. D. van Gennep
Prof. dr. M.A.M. Groenen
Prof. dr. S. Haring
Prof.dr.ir. L.A. den Hartog
A.L. ten Have-Mellema
Prof.dr.ir. J.A.P. Heesterbeek
Drs. G. Hofstra
J.A.M. Huijbers
Prof.dr.ir. A. van Huis
Prof.dr.ir. B. Kemp
A. Kemps
Dr. L.J.A. Lipman
Dr. F.L.B. Meijboom
Drs. F.E. Rietkerk
Mr. C.W. Ripmeester
Prof.dr.ir. T.B. Rodenburg
Dr. M.C.Th. Scholten
Prof. dr. Y.H. Schukken
Ir. G.C. Six
Drs. M. Slob
Prof. dr. G.R. de Snoo
Mr. drs. J. Staman, voorzitter
Dr.ir. J.W.G.M. Swinkels
Drs. R.A. Tombrock
Prof.dr.ir. J.C.M. van Trijp
Dr. H.A.P. Urlings
Dr. J.B.F. van der Valk
J. van de Ven
Drs. F.A.L.M. Verstappen

Secretaris van de Raad is ir. M.H.W. Schakenraad

2022, Raad voor Dierenaangelegenheden, Den Haag
© Sommige rechten zijn voorbehouden / Some rights reserved
Voor deze uitgave zijn gebruiksrechten van toepassing zoals vastgelegd in de Creative Commons licentie Naamsvermelding 3.0 Nederland. Voor de volledige tekst van deze licentie zie http://www.creativecommons.org/licenses/by/3.0/nl/

Productie en eindredactie:
Bert Kleiboer

Foto omslag:
R.S. Hadfield ARPS / Adobe Stock

Foto's binnenwerk:
Copyright vermeld bij de foto

Infographic:
VormVijf

Opmaak en drukwerk:
Xerox/Osage, Den Haag

www.rda.nl

Raad voor Dierenaangelegenheden
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Bij de productie van deze samenvatting is gebruik gemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloorvrij gebleekt en 100% gerecycled.

Rondvraag gedeputeerde Rommel

Onlangs verschenen twee berichten over de Schoorlse Duinen. Het eerste ging over het niet op de kaarten staan van de bossen die eerder al op de nominatie stonden om gekapt te worden. Het tweede ging over het uitdunnen van de bossen. Ik wil aan de gedeputeerde vragen of zij ons kan bijpraten over de plannen rond de Schoorlse Duinen.

Vriendelijke groeten,

Remine Alberts

SP

Rondvraag voor gedeputeerde Rommel

Afgelopen weekend heeft Max Verstappen tot 2x toe een prachtige zegen behaald. Duizenden mensen hebben dat mogen aanschouwen.

Ik vind het heel mooi dat een Nederlander excelleert in deze sport. Maar kan de gedeputeerde aan mij uitleggen hoe het kan dat de F1 in Zandvoort plaats vindt terwijl

- kasbedrijven moeten stoppen met ondernemen en mensen en hun energierekening niet meer kunnen betalen vanwege omhooggeschoten brandstofprijzen?
- Boeren vanwege stikstof hun veestapel moeten halveren?
- Burgers en boeren rekening moeten houden met de natuur terwijl die willens en wetens geschaad wordt door het hele F1 circus[1]?

Naast die uitleg wil ik ook graag weten op welke manier de F1 helpt om

- mensen de thermostaat niet lager hoeven zetten, gewoon kunnen blijven douchen en hun energierekening te kunnen betalen
- op welke manier de F1 bijdraagt om de woningbouw vlot te trekken
- op welke manier de F1 bijdraagt om de natuur in de weide omgeving bio-divers te maken?

Met andere woorden: op welke manier draagt de F1 bij aan de oplossing voor het stikstof- en energieprobleem waar burgers en boeren voor moeten opdraaien?

[1] https://www.nrc.nl/nieuws/2022/09/04/fuck-vogeltjes-a4140677

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10199
Extern Zaak ID	1714336
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	11.a
Titel	Water: Wijziging openstellingsbesluit POP3 onderdeel LEADER-projecten en niet-productieve investeringen water (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over wijziging openstellingsbesluit POP3 onderdeel LEADERprojecten.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	27 juni 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 juni 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

GS hebben besloten om voor het onderdeel LEADER-projecten en voor het onderdeel niet-productieve investeringen water van de uitvoeringsregeling POP3 subsidies Noord-Holland de openstellingsbesluiten te wijzigen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. S.B.C. Melis
BEL/REE

Telefoonnummer +31235144331
meliss@noord-holland.nl

Verzenddatum

22 JUNI 2022

Kenmerk
1714336/1855856

Uw kenmerk

Betreft: wijziging openstellingsbesluit POP3 onderdeel LEADER-projecten en niet productieve investeringen water.

Geachte leden,

Op 22 juni 2022 hebben wij een aantal besluiten genomen over het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2022 (POP3).

Ophoging subsidieplafond 2021 voor POP3 onderdeel LEADER-projecten
Wij hebben besloten om het subsidieplafond voor het POP3 onderdeel LEADER-projecten te verhogen met € 241.000,- tot € 875.000,-. Het onderdeel was opengesteld van 6 december 2021 tot en met 10 februari 2022. De middelen voor de ophoging bestaan voor € 60.000,- uit middelen uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) en € 181.000,- uit onze reserve Europese subsidie landbouwprojecten. Door deze ophoging kunnen alle projecten die positief zijn beoordeeld door de Leadergroep worden gehonoreerd. Met dit besluit hebben wij extra middelen beschikbaar gesteld voor LEADER om risico's op landelijk onderbesteding van Europese middelen op dit onderdeel van het POP3 te verminderen. Verdere informatie over LEADER kunt u vinden op www.leaderkvnh.nl.

Ophoging subsidieplafond 2021 voor POP3 onderdeel niet-productieve investeringen water.
In onze brief van 12 april 2022 hebben wij uw Staten geïnformeerd over de openstelling van het POP3, onderdeel niet-productieve investeringen water. Op 26 november 2021 is de tender gesloten en zijn de ingediende projecten beoordeeld. Alle positief beoordeelde projecten komen voor subsidie in aanmerking nadat we op 12 april 2022 het deelplafond voor Rijnland hadden verhoogd (1815302/1815306). Een uitzondering is het beheergebied van het waterschap Amstel Gooi en Vecht, omdat het plafond slechts gedeeltelijk toereikend is. Voor dit gebied is één aanvraag van € 1.145.615,- ingediend en positief beoordeeld. Het deelplafond bedroeg echter € 400.000,-. Om het volledige gevraagde subsidiebedrag te kunnen verlenen hebben wij

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

besloten om dit deelsubsidieplafond te verhogen met € 745.615,- en vast te stellen op € 1.145.615,-. Dit besluit hebben wij mede op verzoek het waterschap Amstel, Gooi en Vecht genomen. Het waterschap zorgt voor de dekking van de verhoging omdat wij alle beschikbare ELFPO middelen voor waterdoelen reeds hebben verplicht.

Mochten in de komende jaren door omstandigheden ELFPO-middelen vrijvallen bijvoorbeeld omdat projecten niet doorgaan, dan hebben wij met deze verhoging voldoende subsidieverplichtingen om de vrijval te beperken. Het is dan niet nodig om terug te vallen op de dekking van het waterschap. Wij zetten ons zo met onze waterschappen in om goede projecten die mede bijdragen aan onze doelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) door te laten gaan en om te voorkomen dat ELFPO-middelen onbenut blijven.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10371
Extern Zaak ID	1813482
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	11.b
Titel	Water: Geborgde zetels waterschappen (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Brief aan PS over geborgde zetels waterschappen.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	18 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

PS worden geïnformeerd over de wetswijzigingen rondom de geborgde zetels in de waterschapsbesturen, enkele toezeggingen gedaan in de commissie NLG van 13 juni 2022 en de uitkomsten van de gesprekken met de dijkgraven over het vraagstuk van geborgde zetels en in hoeverre dit nog aansluit bij de huidige maatschappelijke opgaven in het kader van het coalitieakkoord.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
J. Lanting
BEL/OMB

Telefoonnummer 023-5143853
lantingj@noord-holland.nl

Verzenddatum
13 JULI 2022

Kenmerk
1813482/1813491

Uw kenmerk

Betreft: Geborgde zetels waterschappen

Geachte leden,

Inleiding
Graag informeren wij u over de volgende onderwerpen:
1. Lopende wetswijzigingen geborgde zetels:
    a. Initiatiefwetsvoorstel afschaffing geborgde zetels *voor bedrijven*
    b. Wetswijziging geborgde zetels 'bedrijven' niet meer door KvK benoemd
2. Toezeggingen aan commissie NLG op 13 juni jl:
    c. Geborgde zetels 'agrarisch' niet automatisch naar LTO?
    d. Tijdpad aanpassen reglementen
3. Gesprekken met dijkgraven over geborgde zetels.

Dit mede ter uitvoering van art. 167, tweede lid, van de Provinciewet (inzake de actieve informatieplicht).

1. Lopende wetswijzigingen geborgde zetels
Op dit moment lopen er twee wetswijzigingen rondom de geborgde zetels.

a. Initiatiefwetsvoorstel afschaffing geborgde zetels *voor bedrijven*
Het initiatiefwetsvoorstel tot gehele afschaffing van de geborgde zetels in het waterschapsbestuur is op 31 mei in de Tweede Kamer via een amendement gewijzigd aangenomen. Het nieuwe wetsvoorstel houdt in dat het aantal geborgde zetels wordt beperkt tot twee geborgde zetels voor natuur en twee voor ongebouwd (agrarisch). Dat betekent dat er *geen geborgde zetels meer voor bedrijven zijn*. En ook vervalt de eis dat in het dagelijks bestuur minimaal één lid plaatsneemt via een

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

geborgde zetel, zoals nu wel het geval is. Het doel is deze wet vóór de waterschapsverkiezingen van maart 2023 in werking te laten treden. Maar er is nog niet met zekerheid te zeggen of dit lukt omdat het voorstel nog door de Eerste Kamer moet en ook nog het wetstraject zelf doorlopen moet worden. In de Eerste Kamer wordt vlak voor het zomerreces besloten of er een deskundigenbijeenkomst hierover zal worden georganiseerd na het reces. Het blijft dus nog even de vraag of deze wetswijziging rond komt én of dat lukt vóór de waterschapsverkiezingen in 2023.

b. Wetswijziging geborgde zetels 'bedrijven' niet meer door KvK benoemd

Er is op 14 juni jl. in de Eerste Kamer nog een wijziging van de Waterschapswet aangenomen. Het gaat om de 'Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen'.[1] Daarin is ook meegenomen 'de aanpassing van de wijze van benoeming van de categorie gebruikers van bedrijfsruimten (bedrijven) in het algemeen bestuur van een waterschap'. De KvK benoemt nu de geborde zetels voor de categorie 'bedrijven', maar deze wet gaat dat wijzigen (zie onder artikel IV). Deze wetswijziging moet ook leiden tot een aanpassing in de reglementen daarop, de reglementen moeten namelijk gaan bepalen welke organisaties de benoeming van de geborgde zetels voor bedrijven gaan doen. Dit staat nu nog in de Waterschapswet. Er is een hele korte overgangstermijn tot 1-1-2023. Voor de werkbaarheid is tussen KvK en het Ministerie afgesproken dat voor dit onderdeel bij koninklijk besluit wordt bepaald dat dit pas per 1 juli 2023 in werking zal treden. Waardoor voor de komende verkiezingen alles 'normaal' kan verlopen, namelijk nog via de KvK.

De achtergrond van deze wetswijziging is dat de KvK heeft aangegeven het niet meer vindt passen bij de nieuwe taakinvulling van de KvK om de geborgde zetels voor de bedrijven te benoemen. De VNO-NCW en MKB Nederland hebben aangegeven de taak van de Kamer van Koophandel over te willen nemen. Zij vertegenwoordigen meer dan 90% van de Nederlandse werkgelegenheid. In de Toelichting op de wet wordt dan ook specifiek genoemd dat provincies bij de mogelijkheid van toekenning van die bevoegdheid met name kunnen denken aan VNO-NCW of MKB Nederland.

---

[1] Link naar wetsvoorstel:
https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20220322/gewijzigd_voorstel_van_wet_3
Link naar behandeling in Eerste Kamer:
https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/35489_wet_nieuwe_procedure

Alleen omdat nu tegelijkertijd ook het wetsvoorstel tot afschaffing (inmiddels vermindering) van de geborgde zetels loopt, waarin de geborgde zetels voor de categorie 'bedrijven' geheel vervallen, moet eerst worden afgewacht of dat wetsvoorstel wordt aangenomen in de Eerste Kamer. Dit betekent dus dat wanneer het wetsvoorstel over de geborgde zetels het niet haalt vóór de verkiezingen in maart 2023, deze nieuwe 'Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen' toch nog om een reglementsaanpassing vraagt per 1 juli 2023.

2. Twee toezeggingen aan commissie NLG op 13 juni jl.
In de Commissie NLG van 13 juni jl. zijn door GS enkele toezeggingen gedaan, waarop hieronder wordt ingegaan.

c. Geborgde zetels 'agrarisch' niet automatisch naar LTO?
Vanuit meerdere partijen werd de vraag ondersteund om te bekijken of er iets veranderd kan worden in de regeling in de reglementen die er nu in voorziet dat de geborgde zetels voor de categorie 'ongebouwd (agrarisch)' eigenlijk automatisch naar LTO-agrariërs gaan. GS hebben aan de commissie NLG toegezegd dit te gaan bespreken met de waterschappen. Deze gesprekken moeten nog worden ingepland.

De reglementen van de drie waterschappen die (deels) in Noord-Holland liggen bepalen elk dat de Land- en Tuinbouworganisatie Noord de benoeming doet van de geborgde zetels voor 'ongebouwd / agrarisch'. Volgens de Waterschapswet kan er echter ook voor gekozen worden een andere of meerdere organisaties aan te wijzen en dan daarbij wel aan te geven op welke manier de aangewezen organisatie(s) tot een benoeming komen. In de gesprekken van de gedeputeerde met de waterschappen zou hier naar gekeken kunnen worden. De verwachting is wel dat een verandering op dit onderwerp gevoelig ligt, gezien de historisch grote belangen van agrariërs bij waterschappen.

d. Tijdpad aanpassen reglementen
In de Commissie NLG van 13 juni is door GS toegezegd de mogelijke tijdpaden te geven voor het aanpassen van de reglementen naar aanleiding van de voorgenomen wetswijziging(en).

Verschillende wetten, verschillende overgangstermijnen voor de reglementen
In verband met de waterschapsverkiezingen van 15 maart 2023 moeten wijzigingen rondom de geborgde zetels in de provinciale reglementen voor de waterschappen tijdig duidelijk zijn, naar aanleiding van de verschillende wetsvoorstellen/wijzigingen.

Voor de wetswijziging 'geborgde zetels bedrijven niet meer door KvK benoemd' wordt door het Ministerie toegezegd dat dit pas per 1 juli

2023 in werking zal treden. Hierdoor hoeven de reglementen ook pas per dat tijdstip aangepast zijn. En alléén als het initiatiefwetsvoorstel 'afschaffing geborgde zetels voor bedrijven' niet doorgaat.

Voor het initiatiefwetsvoorstel 'afschaffing geborgde zetels voor bedrijven' geldt een overgangsregeling tot de hierop volgende waterschapsverkiezingen in 2027. Dit betekent dat de overgangsregeling zeker stelt dat de omvang van het Algemeen Bestuur van een waterschap gelijk blijft, met daarin de 4 geborgde zetels (zoals voorgesteld in het initiatiefwetsvoorstel). Dit geeft dus de ruimte om ergens tussen inwerkingtreding van deze initiatiefwet en maart 2027 alle waterschapsreglementen hierop aan te passen. Allereerst zal nog afgewacht moeten worden of dit initiatiefwetsvoorstel wordt aangenomen tot wet in de Eerste Kamer (na het zomerreces). Zo niet, dan geldt de wetswijziging 'geborgde zetels bedrijven niet meer door KvK benoemd' en moeten de reglementen daarop aangepast worden.

Toezegging aan NLG: tijdpad reglementswijzigingen
De vraag is of de aanpassing zo spoedig mogelijk moet, of dat gewacht kan worden, gezien de overgangstermijnen. Er zijn voordelen aan wachten; bijvoorbeeld dat er (juridisch en anderszins) niets mis gaat omdat er een overgangsregeling is; meerdere wijzigingen kunnen samengepakt worden en in één wijzigingsprocedure worden doorgevoerd; de gesprekken met de waterschappen over 'benoeming geborgde zetels niet meer door LTO?' tijd zullen kosten. Daarnaast is Noord-Holland voor het Hoogheemraadschap van Rijnland en Waterschap Amstel, Gooi en Vecht afhankelijk van andere provincies, omdat die waterschappen in meerdere provincies liggen en de reglementen dus gezamenlijk door Utrecht, Zuid-Holland en Noord-Holland moeten worden vastgesteld. Uit ambtelijk overleg met Zuid-Holland blijkt dat men aldaar wil wachten tot er ook wat andere zaken zijn die dan gezamenlijk kunnen worden gewijzigd in één wijzigingsprocedure.

In de commissie NLG van 13 juni jl. is de vraag gekomen om een tijdpad te geven voor het zo spoedig mogelijk aanpassen van de reglementen, hoewel zoals hiervoor geschetst is, er via de overgangsregelingen geen noodzaak is tot spoed. Hieronder volgt een mogelijke planning, voor als wordt gekozen voor snel aanpassen van de reglementen. Maar wel met een grote slag om de arm; als er andere urgenties komen of als andere provincies dit niet op tijd kunnen regelen dan lopen deze krappe planningen uit. En de startdatum blijft afhankelijk van wanneer het wetsvoorstel wordt aangenomen in de Eerste Kamer en hoe snel het wetstraject gaat. Óf dat de andere wet doorgaat.

Planning reglementen eerste opzet:
Op z'n vroegst wordt begin september in de EK besloten, maar dit kan ook later worden. Voorbereidende werkzaamheden, waaronder vooroverleg met waterschappen (benoeming door LTO?), ter inzage legging en zienswijzen verwerken worden geschat op: sept t/m dec 2022/jan 2023. Ook hier is uitloop mogelijk. Vervolg is vaststellen reglementen door PS. Daarvoor twee opties:

Optie 1: (Onhaalbaar/heel krap. Laatste optie voor verkiezing)
GS: 2e week jan
NLG: 6 feb 2023
PS: 20 feb 2023

Optie 2: (Optie voor 'Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen'; is haalbaar)
GS: april 2023
NLG: mei 2023
PS: juni 2023

3. Gesprekken met dijkgraven over geborgde zetels
In het coalitieakkoord van de Provincie Noord-Holland is opgenomen dat Gedeputeerde Staten deze coalitieperiode met de waterschappen in gesprek treden over het vraagstuk van geborgde zetels en in hoeverre dit nog aansluit bij de huidige maatschappelijke opgaven en verhoudingen. De portefeuillehouder Water van ons college heeft deze gesprekken gevoerd met de dijkgraven van de drie waterschappen, in december 2021 en januari 2022.

Uit deze gesprekken destilleert ons college dat op dit moment geen aanleiding bestaat het huidige stelsel van geborgde zetels aan te passen. Enerzijds ligt namelijk een wijziging van het reglement van het Hoogheemraadschap van Rijnland voor, waarbij het aantal geborgde zetels van 9 naar 7 (het wettelijk minimum) zal worden teruggebracht. Iets wat bij het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Waterschap Amstel, Gooi en Vecht reeds het geval is. Het wijzigen van het reglement is een bevoegdheid van de provincie. Over de intentie tot reglementswijziging voor Rijnland is PS per brief geïnformeerd vlak na 14 december 2021 en wederom midden maart 2022 vanwege de terinzagelegging van het ontwerp-reglement van 22 maart t/m 2 mei 2022. Over deze ontwerp wijziging wordt binnen Rijnland zeer verschillend gedacht. Om die reden heeft Rijnland niet zelf een zienswijze uitgebracht, maar de verschillende standpunten van de fracties gebundeld aangeboden aan GS van Zuid-Holland en Noord-Holland. Anderzijds omdat op landelijk niveau een wetsvoorstel voorligt met origineel als doel de algehele afschaffing van de geborgde zetels in

het waterschapsbestuur. Na amendement is op 31 mei dit wetsvoorstel gewijzigd aangenomen in de Tweede Kamer, waardoor het nu inhoudt dat het aantal geborgde zetels wordt beperkt tot twee geborgde zetels voor natuur en twee voor ongebouwd (landbouw). Dat betekent dat er *geen geborgde zetels meer voor bedrijven zijn*. En ook vervalt de eis dat in het dagelijks bestuur minimaal één lid plaatsneemt via een geborgde zetel, zoals nu wel het geval is. Dit wetsvoorstel ligt nu voor in de Eerste Kamer. Of deze wet wordt aangenomen en nog op tijd in werking kan treden vóór de waterschapsverkiezingen op 15 maart 2023 is niet zeker. Het ligt dan ook in de rede om dit landelijke traject af te wachten.

Tot slot

Ons college sluit zich aan bij deze argumentatie om eerst de lopende wetswijziging af te wachten. En verder het voorlopig te laten bij de minimalisering van het aantal geborgde zetels bij Rijnland. Na afronding van de reglementswijziging bij Rijnland is het aantal geborgde zetels bij alle waterschappen die (deels) in Noord-Holland opereren tot het wettelijk minimum teruggebracht.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10363
Extern Zaak ID	1797079
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	11.c
Titel	Water: Uitvoering toezegging KRW-Omgevingswet Regionaal Waterprogramma (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Tabel 1 Overzicht aanvullende maatregelen KRW Omgevingswet versie 1.0.docx
Brief PS uitvoering toezegging RWP KRW Omgevingswet 31 januari 2022.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	18 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

Gedeputeerde Staten informeren Provinciale Staten over mogelijke aanvullende maatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), onder andere op basis van de Omgevingswet. Dit ter uitvoering van een toezegging tijdens de behandeling door Provinciale Staten van het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 op 31 januari jl.

Versie 1.0
16 juni 2022
Registratienummer: 1797079/1860188

Tabel 1: Overzicht mogelijke aanvullende maatregelen, onder andere op basis van de Omgevingswet

Deze tabel is als volgt opgebouwd.

- Onderdeel 1 geeft een korte uiteenzetting van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de belangrijkste waterkwaliteitsproblemen in Noord-Holland. Voor een volledig beeld wordt verwezen naar het Regionaal Waterprogramma 2022-2027.
- Onderdeel 2 bevat een opsomming van belangrijke noties zoals (landelijke) ontwikkelingen die een relatie hebben met het KRW-dossier, dan wel daar mogelijk invloed op hebben.
- Onderdeel 3 is een uiteenzetting van de juridische instrumenten die provincies, gemeenten en waterschappen tot hun beschikking hebben, met name na de inwerkingtreding van de Omgevingswet, om beleidsdoelen te realiseren. Getracht is een volledig beeld te schetsen en zo feitelijk mogelijk. Er wordt geen oordeel gegeven over nut, noodzaak en effectiviteit van de maatregelen.

De drie onderdelen dienen in samenhang beschouwd te worden.

1. Probleemomschrijving PNH

Op basis van artikel 5 KRW zijn in 2004 Nederlandse oppervlaktewateren aangewezen als KRW-waterlichamen: natuurlijk, kunstmatig of sterk veranderd. In Nederland zijn vrijwel alle waterlichamen kunstmatig of sterk veranderd.[1] Het Noord-Hollandse regionale water, beheerd door waterschappen, heeft een oppervlakte van 255 km2. Hiervan is 136 km2 (53,3%) '*KRW-waterlichaam*'. En 119 km2 (46,7%) is '*overig water*'.[2] De KRW geldt voor alle wateren (oppervlaktewater en grondwater) maar de hardheid van de verplichting verschilt. Voor de *aangewezen KRW-wateren* geldt een resultaatsverplichting (voor 2027) en voor *niet-KRW wateren* een inspanningsverplichting. Dit omdat alle wateren met elkaar in verbinding staan en dus invloed hebben op elkaar. In Noord-Holland zijn 89 oppervlaktewateren aangewezen. 51 in het beheergebied van HHNK, 27 in het AGV-gebied en 11 in het beheergebied van Rijnland.

Voor de 'overige wateren' (niet aangewezen als KRW) is in Noord-Holland een overeenkomst 'Ecologische doelen overige wateren provincie Zuid-Holland en provincie Noord-Holland' (GS-besluit 8 oktober 2019, zaaknummer 1256364) gesloten tussen Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, Hoogheemraadschap van Rijnland en de provincie. Waarin de waterschappen toezeggen om ook voor de overige wateren een inspanningsverplichting op zich te nemen om de KRW ecologische doelen te behalen. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier doet dit ook al.

[1] Uit: Handreiking KRW Doelen – STOWA zie:
https://www.stowa.nl/sites/default/files/assets/PUBLICATIES/Publicaties%202018/STOWA%202018-15%20handreiking%20defdefversie.pdf
[2] Bron: Nulmeting Watervisie 2021 (PNH, 2017).

De KRW kent chemische en ecologische doelen:

Chemische doelen:
Dit zijn doelen voor bepaalde stoffen, vastgelegd in normen. Op Europees niveau zijn normen vastgesteld in de Dochterrichtlijn Prioritaire Stoffen. Nederland heeft deze lijst aangevuld voor meer stoffen. Voor het grondwater staan in de Grondwaterrichtlijn eisen voor de chemische toestand.[3]

Ecologische doelen: [4]
Dit is de minimaal gewenste toestand van planten en dieren in het oppervlaktewater. Onderscheiden worden:

a) *Ecologische doelen voor Natuurlijke wateren:*
De doelen voor "natuurlijke wateren" zijn landelijk vastgesteld. In Nederland zijn van de 700 waterlichamen maar 14 natuurlijk. In Noord-Holland is dit het Naardermeer.

b) *Ecologische doelen voor Sterk veranderde en kunstmatige wateren:*
Alle andere waterlichamen zijn "sterk veranderd" of "kunstmatig". Hiervoor zijn de doelen regionaal afgeleid in het regionale waterplan van de provincie, voor elk waterlichaam afzonderlijk. Hoewel de provincie formeel de doelen moet vaststellen in het regionaal waterplan, levert het waterschap vanwege de kennis over watersystemen meestal aan. Hiervoor zijn landelijke richtlijnen waarbij wordt gekeken naar watertype, de bestaande toestand van waterlichamen en de effecten van verbeteringsmaatregelen. Hierdoor zijn de doelen verschillend per waterlichaam.[5]
Voor *grondwater* gelden geen ecologische doelen, alleen chemische doelen en een kwantiteitsdoel (voldoende water voor onder andere drinkwater en kwetsbare natuur).[6]

Een belangrijk kwaliteitsprobleem voor het oppervlaktewater, in Noord-Holland maar ook elders in Nederland, is het te hoge niveau van nutriënten (stikstof, maar vooral fosfor). Belangrijke bronnen zijn historische en actuele emissies vanuit de landbouw, veenoxidatie, nutriëntrijke kwel en lozingen van rioolwaterzuiveringsinstallaties. Een deel van deze bronnen is niet of nauwelijks beïnvloedbaar. Daarnaast is er een te hoge belasting van het water met bestrijdingsmiddelen, waardoor in veel waterlichamen het bereiken van de doelen wordt belemmerd.

Een ander probleem is de normoverschrijding van een aantal verontreinigende stoffen. De Europees genormeerde stoffen die op grotere schaal de norm overschrijden, zijn vooral PBT-stoffen: persistente (slecht afbreekbare), bioaccumulerende (zich in het milieu ophopende) én toxische stoffen. Deze stoffen, ook wel ubiquitaire stoffen genoemd, worden veelal niet meer geloosd maar komen door hun slechte afbreekbaarheid en omdat ze niet goed te verwijderen zijn nog wel in het milieu voor. Voorbeelden zijn benzo(a)pyreen, tributyltin en PFOS.

[3] Uit: https://www.rivm.nl/kaderrichtlijn-water-krw
[4] Uit: https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/wetgeving-beleid/kaderrichtlijn-water/uitvoering/rijn-west/we/krw/ecologische-doelen-bepaald/
[5] Deze zin komt uit; Handreiking KRW Doelen – STOWA zie:
https://www.stowa.nl/sites/default/files/assets/PUBLICATIES/Publicaties%202018/STOWA%202018-15%20handreiking%20defdefversie.pdf
[6] Uit: https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/wetgeving-beleid/kaderrichtlijn-water/uitvoering/rijn-west/we/krw/ecologische-doelen-bepaald/

Al deze stoffen en problemen verschillen van gebied tot gebied. Maatwerk is daarom vereist.

2. Belangrijke noties m.b.t. de inzet van instrumenten

Het effectief inzetten van extra instrumenten is afhankelijk van veel factoren en (landelijke) ontwikkelingen. Hieronder volgen enkele belangrijke noties.

1. Maximale inzet door waterschappen gepleegd

In de gesprekken met de waterschappen is gebleken dat zij aangeven dat er reeds maximale inzet wordt gepleegd voor de KRW, in de gehele KRW periode. Meer is niet mogelijk. Dat wellicht de doelen niet gehaald worden in 2027 heeft veel meer te maken met factoren waar door de waterschappen nauwelijks invloed op uit te oefenen is, zoals:

- historische bronnen (zoals boven genoemd) waaruit nog jaren emissies blijven komen;
- de influx vanuit omliggende landen en gebieden in het Noord-Hollandse water;
- beperkte maatregelen zijn mogelijk bij agrarische lozingen door overvloed aan verplichtingen die agrariërs reeds hebben en het ontbreken van landelijke regie op dit gebied.

Het is daarom maar de vraag of nog meer winst valt te behalen, naast alle maatregelen die waterschappen al nemen. Om deze vraag te beantwoorden doen de waterschappen bijvoorbeeld berekeningen om in te schatten of mogelijke extra maatregelen een positief effect zouden kunnen hebben. Op basis van de berekeningen lijken extra maatregelen niet veel extra effect te hebben. Naast de berekeningen vinden er momenteel een drietal pilots plaats om te kijken of de KRW-doelen met aanvullende middelen in een drietal gebieden versneld kunnen worden behaald. Dit is een belangrijke notie voor onderstaande tabel met maatregelen.

Alle effectieve maatregelen die nodig zijn om de doelen te bereiken zijn geprogrammeerd in het Regionaal Waterprogramma 2022-2027.

2. Maatwerk per gebied nodig

Daarbij geldt voor de KRW-problematiek, dat het om maatwerk per gebied zal gaan. Elke polder, elk gebied heeft een eigen gebruik, historie en grondsamenstelling. Een generiek toepassen van een instrument lijkt slechts heel beperkt mogelijk. Dit is ook wat de waterschappen aangeven en zelf ook zo doen. Het is goed onderstaande tabel met maatregelen op die manier te beschouwen.

3. Afwegingsruimte Omgevingswet kent grenzen

De Omgevingswet biedt de provincie bij de uitoefening van haar taken en verantwoordelijkheden flexibiliteit in de vorm van bestuurlijke afwegingsruimte in de keuze van de in te zetten instrumenten. Die bestuurlijke afwegingsruimte is ruim maar niet onbegrensd en kan per onderwerp verschillen. Welk van de genoemde instrumenten, waarvoor geschikt is, is daarom op voorhand niet te aan te geven en mede afhankelijk van de opvatting over de eigen provinciale rol en sturingsfilosofie. Ook geldt het wettelijk uitgangspunt van subsidiariteit (“decentraal, tenzij”) en een afstemmingsverplichting tussen overheden over de inzet van de verschillende instrumenten.

4. Balans zoeken in sturingsstijlen (rollen overheid)

Over de in te zetten instrumenten nog het volgende. De overheid kan vanuit verschillende rollen en daarbij behorende instrumenten maatregelen gedaan krijgen. Vanuit samenwerking gaat dat bijvoorbeeld gepaard met een beloning, vergoeding of subsidie bij het nemen van maatregelen. Een rechtmatige overheid is een andere rol. Deze rol uit zich bijvoorbeeld in het introduceren van regelgeving en handhaving bij het niet houden aan de (nieuwe) regels of maatregelen. Gelet op de KRW-problematiek en inzet die daarop wordt gepleegd is het belangrijk een goede afweging te maken tussen de verschillende rollen. Voorkomen moet worden dat het effect vanuit samenwerking teniet wordt gedaan door het introduceren van een nieuwe regel. Een goed voorbeeld van hoe het nu gaat is dat er vanuit samenwerking allerlei afspraken zijn tussen waterschappen en agrariërs zodat zij vrijwillig allerlei maatregelen nemen (denk aan bloemrijke akkerranden) om de waterkwaliteit te verbeteren.

Anderzijds blijkt uit gesprekken dat er mogelijk nog wel verbetering is te vinden in hoe we de dingen doen; hoe we samenwerken. Tussen de provincie, omgevingsdiensten, waterschappen en de gemeenten. En wellicht ook LTO en andere belanghebbenden. Alle partijen die betrokken zijn bij de KRW beter verbinden. Onder andere ten aanzien van monitoring en beter kijken naar (gezamenlijke) handhaving worden genoemd. De samenwerking tussen partners in het Landbouwportaal kan als een mooi voorbeeld dienen, wat in heel Nederland ook zo gezien wordt.

5. Houdt rekening met (landelijke) ontwikkelingen

Er zijn ook verschillende ontwikkelingen gaande die zich (mede) richten op het behalen van de KRW-doelen. Het is goed die ook scherp te hebben.

Zo zijn er vanaf 2021 extra middelen door Noord-Holland beschikbaar gesteld voor de Omgevingsdienst NZKG gericht op het versterken van de organisatie met de benodigde gespecialiseerde kennis en expertise voor de uitvoering van de watertaken. Door inzet van extra gespecialiseerde capaciteit van de omgevingsdienst kan het reguleren en toezicht op lozingen in het oppervlaktewater worden geïntensiveerd, inclusief de daarvoor benodigde samenwerking met de waterschappen. Hiermee wordt invulling gegeven aan landelijke afspraken van januari 2021 tussen het Rijk en decentrale overheden betreffende met name de lozing van potentieel ZZS (Zeer Zorgwekkende Stoffen) in het oppervlaktewater en de bescherming van mens en milieu.

Daarnaast zijn er (landelijke) ontwikkelingen naar een meer gebiedsgerichte aanpak (‘gebiedsgericht maatwerk’) voor meerdere vraagstukken in het landelijk gebied, waaronder de tekortschietende waterkwaliteit. Medio 2022 zijn deze ontwikkelingen echter nog niet zodanig uitgekristalliseerd, dat hierop goed gefundeerde keuzes kunnen worden gebaseerd voor de inzet van het in deze notitie beschreven instrumentarium. Ook omdat deze ontwikkelingen naar alle waarschijnlijkheid een onderlinge samenhang met elkaar hebben en we nog niet weten hoe dit gaat lopen.

Enkele van deze ontwikkelingen zijn:

- *Nationaal Programma Landelijk Gebied / provinciale gebiedsplannen*[7]

[7] Zie ook: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied | Beleidsnota | Rijksoverheid.nl

Dit betreft de gebiedsgerichte geïntegreerde aanpak van in ieder geval de volgende beleidsthema's: stikstof, waterkwaliteit, klimaat/CO_2. De gebiedsplannen bevatten voor specifieke gebieden binnen een provincie (of voor een provincie als geheel) richtinggevende uitspraken over de ontwikkelingsrichting van het gebied en de ruimtelijke keuzes die daarmee verbonden zijn. Ze bevatten tevens de te treffen maatregelen. Die maatregelen kunnen het volledige palet omvatten van bestuursrechtelijke handelingen (algemeen verbindend of beschikking), privaatrechtelijke handelingen of feitelijke handelingen, en uiteraard ook combinaties daarvan. De gebiedsplannen zullen in 2023 gereed komen (uiterlijk in juli 2023 worden de conceptgebiedsplannen gepubliceerd).

- *Maatwerkaanpak waterkwaliteit*
  Als onderdeel van het 7e NAP (nitraatactieprogramma) wordt in samenwerking tussen overheden, sector en ketenpartijen, uitgewerkt hoe tot een handhaafbare, uitvoerbare en betaalbare aanpak gekomen kan worden waarbij boeren individueel of in groepen zelf maatregelen nemen die tot een minimaal gelijkwaardige waterkwaliteitsverbetering komen als de maatregelen uit het 7e NAP en/of het al bestaande mestbeleid welke door het Rijk zijn of worden vastgesteld (maatwerkaanpak, zie 7e AP paragraaf 5.2.3). Er wordt gewerkt aan een traject om te verkennen of er gekomen kan worden tot een passende maatwerkaanpak die voldoet aan de gestelde voorwaarden. Dit traject wordt onverkort voortgezet en de planning is erop gericht om in de zomer van 2022 een besluit te nemen over daadwerkelijke invoering van de maatwerkaanpak ('go / no go'). De uitwerking van de maatwerkaanpak is gericht op realisatie van de doelen voor zowel de grondwater- als de oppervlaktewaterkwaliteit als onderdeel van het 7e NAP. In de uitwerking zal de relatie gelegd worden met de maatregelen uit het addendum 7^{e} NAP en de gebiedsgerichte aanpak.

- *Uitvoeringsplannen Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW)*
  In 2021 zijn per waterschapsgebied Gebiedsdocumenten Agrarisch Waterbeheer (GAW's) tot stand gekomen, in samenwerking tussen het betreffende waterschap en vertegenwoordigers van de landbouwsector/DAW. Het plan is om in 2022 op basis van deze GAW's uitvoeringsplannen op te stellen (UP's).

3. Overzicht mogelijke instrumenten*

De inzet van een instrument vergt een zorgvuldige afweging van nut, noodzaak, effectiviteit en of deze passend is voor het probleem. Specifiek voor de inzet van regelgeving geldt dat de regels een effectieve, efficiënte en evenredige reactie vormen op het maatschappelijke probleem dat aanleiding geeft voor die regelgeving. Relevante vragen daarbij zijn:

- Is het voldoende aannemelijk dat de voorgestelde regeling werkelijk zal leiden tot het oplossen of verminderen van dat probleem?
- Zijn er geen minder bezwarende alternatieven en rechtvaardigen de kosten en lasten de ernst van het probleem?

Indien niet aan elke van deze voorwaarden is voldaan, bestaat onvoldoende grond om tot regelgeving (in de voorgenomen vorm) over te gaan. Eventueel kan in zo'n geval een alternatief, minder bezwarend sturingsinstrument worden ingezet, of dient simpelweg van overheidsingrijpen te worden afgezien.

Beide bovenstaande elementen komen ook terug bij de toets van de bestuursrechter aan het evenredigheidsbeginsel. De vragen zijn dan (1) of het besluit geschikt is om het doel te bereiken, (2) of het een noodzakelijke maatregel is of dat met een minder vergaande maatregel kon worden volstaan. Bij een concreet besluit wordt dan ook nog getoetst of (3) de maatregel in het concrete geval evenwichtig is.

Waterwet, Wet milieubeheer, Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, etc. (<u>huidig recht</u>)

Nr.	Maatregel	Instrument	Grondslag	Bevoegdheid
1.	Extra maatregelen opnemen in het provinciaal waterplan en waterbeheerplan van het waterschap.	Regionaal waterplan/ Waterbeheerplan	Waterwet	Provincie, waterschap
2.	Koppeling met stikstofprogramma (7e actieprogramma Nitraatrichtlijn), verruiming bufferstroken (bredere teeltvrije zones). Waterbeheerders krijgen de mogelijkheid op basis van hun kennis van lokale omstandigheden te bepalen waar een smallere teeltvrije zone afdoende is voor de waterkwaliteit (nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen). Hiervoor wordt een wetenschappelijk onderbouwde leidraad voor opgesteld.	Algemene rijksregel	Activiteitenbesluit milieubeheer	Rijk, waterschap
3.	Indien sprake is van een algemene regeling, zoals het Activiteitenbesluit, kan gekeken worden of sprake is van de mogelijkheid nadere eisen te stellen aan emissies (aanscherpen of nader invullen) in de vorm van maatwerkvoorschriften. Denk bijvoorbeeld aan grasbufferstroken, beperken oppervlakkige afspoeling en verbeterde drainage.	Maatwerkvoorschrift	Activiteitenbesluit	Waterschap
4.	Extra normen voor overig water in Omgevingsverordening NH2020; voor die onderdelen waar wettelijk niets geregeld is, kan dit.	Omgevingsverordening NH2020	Provinciewet	Provincie
5.	De provinciale milieuverordening zou kunnen worden gebruikt om extra maatregelen te nemen in specifieke grondwaterbeschermingsgebieden waar het grondwater nog niet voldoet aan de normen voor drinkwater. Denk bijvoorbeeld aan het verbieden van risicovolle activiteiten.	Omgevingsverordening NH2020	Wet milieubeheer	Provincie

Nr.	Maatregel	Instrument	Grondslag	Bevoegdheid
6.	Verbeteren monitoring, waarmee beter inzicht kan worden verkregen in de bronnen van verontreiniging tav indirecte lozingen.	Monitoring	Waterwet, Wet milieubeheer, Wabo	Provincie, gemeente, waterschap

Omgevingswet, Besluit activiteiten leefomgeving, etc.

Nr.	Maatregel	Instrument	Grondslag	Bevoegdheid
1.	Extra maatregelen opnemen in het provinciaal waterprogramma en waterbeheerprogramma van het waterschap.	Programma	Art. 3.7 en 3.8 Ow	Gedeputeerde Staten en AB waterschap
2.	Vaststellen van maatwerkregels tav regels in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal). Maatwerkregels gelden voor alle activiteiten binnen bepaald gebied. Denk bijvoorbeeld tav: - driftreducerende technieken bij gebruik gewasbeschermingsmiddelen - (extra brede) teeltvrije zone bij gebruik gewasbeschermingsmiddelen - gebruik meststoffen	Omgevingsverordening, waterschapsverordening en/of omgevingsplan	Art. 4.6 Ow, jo. 2.12 Bal	Provinciale Staten, Gemeenteraad en AB waterschap
3.	Vaststellen van maatwerkvoorschriften ten aanzien van regels in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal). Een maatwerkvoorschrift heeft betrekking op een individueel geval. Denk bijvoorbeeld tav: - driftreducerende technieken bij gebruik gewasbeschermingsmiddelen - teeltvrije zone bij gebruik gewasbeschermingsmiddelen - gebruik meststoffen	Beschikking of omgevingsvergunning	Art. 4.5 Ow, jo. 2.13 Bal	In beginsel B&W, voor lozingsactiviteiten op een oppervlaktewaterlichaam D&H Waterschap
4.	Decentraal vergunningplichtig stellen van activiteiten (wat door het Rijk niet is gedaan). Een decentrale vergunningplicht kan uitsluitend betrekking hebben op activiteiten die niet (geheel) onder de reikwijdte van algemene regels vallen.	Omgevingsverordening, waterschapsverordening	Art. 4.4, lid 2 jo. art. 4.1, lid 1 Ow	Provinciale Staten, AB Waterschap

Nr.	Maatregel	Instrument	Grondslag	Bevoegdheid
5.	Handhavend optreden in het kader van de zorgplicht (is vangnet) milieubelastende activiteiten of een lozingsactiviteit.	Bevoegd gezag	Art. 2.11 Bal	Gedeputeerde Staten, B&W en D&H Waterschap
6.	Instructies: over de uitoefening van een taak of bevoegdheid, zijn eenmalig toepasbaar en zien op de inhoud van een specifieke functietoedeling in een individueel omgevingsplan.	Instructie (beschikking)	Art. 2.33, lid 2, onder a, Ow	Gedeputeerde Staten
7.	Instructieregels: zijn algemeen verbindende voorschriften en zijn voor herhaalde toepassing vatbaar. Zij hebben dus betrekking op opvolgende omgevingsplannen of herzieningen daarvan. Denk bijvoorbeeld aan: - het voorkomen van uitspoeling van nutriënten naar het grondwater (via de bodem). Betreffen instructieregels richting gemeenten. - het voorkomen van uitspoelen van nutriënten via lozingspunten naar het oppervlaktewater. Betreffen instructieregels richting waterschappen. - het voorkomen van bovengrondse afspoeling vanaf landbouwgronden naar het oppervlaktewater. Betreffen instructieregels richting waterschappen. - de ontwikkeling van het landbouwareaal (of en in hoeverre agrarisch gebruik mag plaatsvinden op gronden). Betreffen instructieregels richting gemeenten.	Instructieregel (omgevingsverordening)	Art. 2.23, lid 3, onder c, Omgevingswet	Provinciale Staten
8.	Via een gebiedsgerichte benadering gebruiksruimte verdelen over individuele locaties. Uit oogpunt van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties.	Omgevingsplan, omgevingsverordening	Art. 4.2 Omgevingswet	Gemeenteraad, Provinciale Staten
9.	Omgevingswaarden aanvullen en/of aanscherpen.	Omgevingsvisie, programma, omgevingsverordening	Art. 2.9, lid 3, Omgevingsbesluit	Provinciale Staten
10.	Programmatische aanpak instellen op het niet (tijdig) behalen van de omgevingswaarden.	Programma	Art. 3.10, lid 2, Omgevingswet	Minister van Infrastructuur en Waterstaat en AB Waterschap
11.	Verbeteren monitoring, waarmee beter inzicht kan worden verkregen in de bronnen van verontreiniging tav indirecte lozingen.	Monitoring	Hfdst. 20 Ow	Provincie, gemeente, waterschap

Overige mogelijkheden

Nr.	Maatregel	Instrument	Grondslag	Bevoegdheid
1.	Subsidieregeling	Subsidieregeling	Provinciewet	Provinciale Staten
2.	Convenant	Convenant	Provinciewet	Gedeputeerde Staten
3.	Green Deal	Convenant	Provinciewet	Gedeputeerde Staten
4.	Privaatrechtelijke afspraken pachtgronden. Gemeenten en provincie verpachten veel landbouwgrond en in de pachtovereenkomsten zouden ook afspraken opgenomen kunnen worden over het beperken van stikstof- en fosfaatuitspoeling.	Huurovereenkomst	Burgerlijk Wetboek, Pachtwet	B&W, Gedeputeerde Staten

* Naast het raadplegen van de huidige wet- en regelgeving en de Omgevingswet zijn de volgende bronnen gebruikt voor het maken van het overzicht (onderdeel 3):

1. Zover het eigen instrumentarium reikt, een onderzoek naar de positie van de provincie Noord-Brabant en de Noord-Brabantse waterschappen bij de realisatie van kaderrichtlijn waterdoelstellingen, met bijzondere aandacht voor de Omgevingswet, Universiteit van Utrecht & Universiteit van Tilburg, juni 2016.
2. Wettelijk instrumentarium voor landbouwmaatregelen om waterkwaliteit te verbeteren, realisatie van nutrientendoelstellingen uit de Kaderrichtlijn Water, Wageningen University & Research, mei 2018.
3. Regulering mestgebruik onder de Omgevingswet, Centrale en decentrale mogelijkheden tot het beperken van emissies en nutriënten, Sterk Consulting BV, april 2020.
4. 7e Nederlandse actieprogramma betreffende de Nitraatrichtlijn (2022 - 2025), Ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Infrastructuur en Waterstaat, november 2021.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
C. Meerman
BEL/OMB

Telefoonnummer +31235143632
chris.meerman@noord-holland.nl

Verzenddatum

Kenmerk
1797079/1860187

Uw kenmerk

Betreft: Overzicht aanvullende maatregelen KRW, zoals toegezegd bij behandeling Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027

Geachte leden,

Graag informeren wij u hierbij over de uitvoering van de toezegging door ons college, die bij monde van de portefeuillehouder Water, de heer Loggen, werd gedaan tijdens de behandeling door uw Staten van het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027 op 31 januari jl. Het betreft het verstrekken van een overzicht van de mogelijke aanvullende maatregelen, onder andere op basis van de Omgevingswet, voor het bereiken van de Kaderrichtlijn Water (KRW)-doelen.

Overzicht mogelijke aanvullende maatregelen

Bijgevoegde Tabel 1 bevat het gevraagde overzicht. Belangrijke notie hierbij is dat de inzet van extra (juridisch) instrumenten een zorgvuldige afweging vergt van nut, noodzaak, effectiviteit en of deze passend is voor het probleem. Daarnaast dient rekening te worden gehouden met lopende (landelijke) ontwikkelingen ten aanzien van het KRW-dossier of die het KRW-dossier raken, zoals het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Andere noties die we graag meegeven zijn:

1. In de gesprekken met de waterschappen is gebleken dat zij aangeven dat er reeds maximale inzet wordt gepleegd voor de KRW; op veel waterkwaliteitsfactoren is nauwelijks invloed uit te oefenen;
2. Er is maatwerk per gebied nodig;

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

3. Per instrument is de bestuurlijke afwegingsruimte in de Omgevingswet verschillend;
4. De inzet van instrumenten is afhankelijk van de provinciale rol en/of sturing die zij wil nemen of geven.

Voor een nadere toelichting op de noties wordt verwezen naar onderdeel 2 van de tabel.

Toelichting op de tabel

Getracht is een zo volledig en feitelijk mogelijk beeld te schetsen van de verschillende mogelijkheden. Voor het opstellen van het overzicht zijn alle andere provincies benaderd. Ook is gebruik gemaakt van openbare onderzoeksrapporten en adviezen die in de afgelopen jaren zijn gepubliceerd over het (juridische) instrumentarium in relatie tot de KRW. Daarnaast is gesproken met collega's van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied en de drie waterschappen.

De tabel bestaat uit drie onderdelen die in samenhang beschouwd dienen te worden.

- Onderdeel 1 geeft een korte uiteenzetting van de KRW en de belangrijkste waterkwaliteitsproblemen in Noord-Holland. Voor een volledig beeld wordt verwezen naar het Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027.

- Onderdeel 2 bevat een opsomming van belangrijke noties zoals lopende (landelijke) ontwikkelingen die een relatie hebben met het KRW-dossier, dan wel daar mogelijk invloed op hebben.

- Onderdeel 3 is een uiteenzetting van de (juridische) instrumenten die provincies, gemeenten en waterschappen tot hun beschikking hebben. Hierbij is in het bijzonder gekeken naar het instrumentarium van de Omgevingswet die naar verwachting op 1 januari 2023 inwerking treedt.

Tot slot

We willen nogmaals benadrukken dat het overzicht in Tabel 1 een feitelijke weergave van de (juridische) mogelijkheden betreft. Gelet op de hiervoor genoemde noties is een uitspraak doen over onder meer de effectiviteit van een instrument op voorhand niet te doen. Hiervoor is nader onderzoek nodig. Wij zullen het overzicht in ieder geval betrekken bij de drie lopende pilots uit het Coalitieakkoord waar gekeken wordt of de KRW-doelen versneld kunnen worden behaald.

Ook betrekken we het overzicht bij de beoogde Tussenevaluatie KRW in 2024.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

1 bijlage(n)

Tabel 1: Overzicht mogelijke aanvullende maatregelen, onder andere op basis van de Omgevingswet

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10050
Extern Zaak ID	1612673
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	12.a
Titel	Gezondheid en leefbaarheid: Auditrapport Provinciaal Opdrachtgeverschap OD's (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	AD/CC

Bijlagen
Rapport Omgevingsdiensten.docx
Brief aan PS over auditrapport provinciaal opdrachtgeverschap naar Brzo-omgevingsdiensten.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Ingekomen stukken ter kennisname	30 juni 2022
Overdracht vanuit GS	4 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

GS hebben onderzoek laten doen naar de manier waarop andere provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten vormgeven met het doel om hier lessen uit te trekken. Deze omgevingsdiensten voeren in opdracht van provincies taken uit op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving bij risicovolle bedrijven (Brzo-bedrijven).
Het onderzoek wijst uit dat dat provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten op een vergelijkbare wijze hebben georganiseerd. Omdat de verwachting is dat het vervolgen van dit onderzoek niet zal resulteren tot nieuwe inzichten voor de provincie Noord-Holland, is er besloten om met bijgevoegd rapport het onderzoek af te ronden.

Onderzoek naar provinciaal opdrachtgeverschap van Brzo-omgevingsdiensten

– een verkenning –

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave....2
1. Managementsamenvatting....3
2. Bestuurlijke reactie op onderzoek....6
3. Opdrachtbeschrijving....8
3.1 Inleiding....8
3.2 Doelstelling van onderzoek....9
3.3 Onderzoeksvragen....9
3.4 Object en scope van onderzoek....9
3.5 Vergelijkingskader en werkwijze....9
4. Onderzoeksresultaten....12
4.1 Het aspect van het Opdrachtgeverschap....12
4.2 Het aspect van de beleidskaders....12
4.3 Het aspect van de beleidsacht....13
4.4 Het aspect van financiering....14
4.5 Het aspect van informatievoorziening....14
4.6 Ervaringen provincies met samenwerking omgevingsdiensten 15
4.7 Goed opdrachtgeverschap Noord-Holland....15
5. Conclusie....17
Bijlagen....18

1. Managementsamenvatting

Achtergrond

De Wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) verplicht provincies en gemeenten een groot deel van hun taken op dit gebied te laten uitvoeren door omgevingsdiensten. De provincies zijn, als bevoegd gezag, eindverantwoordelijk voor de gemandateerde taken. Het is daarom van belang dat de relatie met de omgevingsdiensten zodanig vormgeven dient te zijn zodat de provincie de eindverantwoordelijkheid kan blijven dragen.

Het college van Gedeputeerde Staten (GS) heeft Interne Audit van de provincie Noord-Holland opdracht gegeven een audit uit te voeren naar de wijze waarop de provincies, waarbinnen Brzo-inrichtingen[1] zijn gehuisvest, de relatie met de omgevingsdiensten hebben vormgegeven.

Het doel en de centrale vraag van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de manier waarop andere provincies hun relatie met Brzo-omgevingsdiensten hebben ingericht. Deze inventarisatie dient voor de provincie Noord-Holland best practices en/of leerpunten op te leveren.

De centrale vraag luidt:

Hoe hebben de provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten georganiseerd, gericht op de uitvoering van de VTH-taken? Welke best-practices en/of leerpunten levert dit op voor de inrichting van de relatie met de omgevingsdiensten voor de provincie Noord-Holland?

[1] Brzo staat voor Besluit risico's zware ongevallen uit 2015 en heeft betrekking op inrichtingen die werken met veel gevaarlijke stoffen.

Het onderzoek heeft een inventariserend karakter, waarin de relatie tussen de provincies en de Brzo-omgevingsdiensten centraal staat. Deze audit bevat dan ook geen normen waartegen de relatie wordt afgezet. Om deze reden wordt geen oordeel geveld over de wijze van de inrichting van de relatie tussen de provincies en de omgevingsdiensten. Voor de inventarisatie is er een vergelijkingskader gehanteerd dat ingaat op de volgende aspecten: beleidskaders, opdrachtgeverschap, financiering en de informatievoorziening.

Resultaten van het onderzoek

De inventarisatie laten zien dat provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten op een vergelijkbare wijze hebben georganiseerd.

Opdrachtgeverschap

Op de eerste plaats zijn er overeenkomsten in de manier waarop de provincies het opdrachtgeverschap hebben vormgegeven. Bij dit aspect is er sprake van enkele nuanceverschillen. De drie noordelijke provincies kennen bijvoorbeeld een gezamenlijk opdrachtgeverschap (de zogenoemde Noordelijke Maat). Deze wijze van opdrachtverlening komt niet voor bij andere provincies. De invulling van de Noordelijke Maat verschilt echter niet veel van de manier waarop andere provincies opdracht geven aan de omgevingsdiensten: een afsprakenkader (of een variant daarop) ligt aan de basis van het opdrachtgeverschap.

Beleidskaders

Op de tweede plaats zijn er veel overeenkomsten in de manier waarop de provincies het opdrachtgeverschap beleidsmatig hebben ingevuld. De reden hiervan is dat provincies gebonden zijn aan interprovinciale, landelijke en Europese wet- en regelgeving bij de invulling van

provinciaal beleid waarvan een groot deel van de uitvoering bij de omgevingsdiensten ligt, zoals de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo). Boven op de wettelijke normen hanteren enkele provincies, waaronder Noord-Holland, een “plus” met aanvullende, provinciale richtlijnen zoals het verbeteren van de luchtkwaliteit en het verminderen van geuroverlast. Voor het nemen van dergelijke maatregelen stelt de provincie Noord-Holland een subsidie ter beschikking.

Beleidsacht
Het merendeel van de provincies, waaronder Noord-Holland, werkt conform de beleidsacht[2] (Big-8) in de relatie met Brzo-omgevingsdiensten. Vanwege het geringe aantal Brzo-inrichtingen dat voor het verlenen van de omgevingsvergunning onder het provinciaal, bevoegd gezag valt, passen sommige provincies de beleidsacht niet toe in deze relatie. Op basis van de beleidsacht kunnen provincies desgewenst gedurende een jaar bijsturen in de uitvoering door de omgevingsdiensten.

Financiering
De manier waarop provincies Brzo-omgevingsdiensten financieren, komt ook grotendeels overeen. Het merendeel van de provincies past in de relatie met de van Brzo-omgevingsdiensten een vorm van outputfinanciering toe, of streeft naar deze financieringsvorm. De provincie Noord-Holland wordt met het Prestatiegericht Financieren (PGF), als variant van outputfinanciering, gezien als een van de voorlopers. Voor de provincies die streven naar outputfinanciering kan de provincie Noord-Holland met PGF als voorbeeld dienen.

[2] Zie bijlage III

Informatievoorziening
Op hoofdlijnen komt de bestuurlijke informatievoorziening aan PS over de uitvoering van de VTH-werkzaamheden bij de provincies overeen.

Jaarlijkse uitvoeringsprogramma’s van de omgevingsdiensten, en documenten over de voortgang van de uitvoering van deze werkzaamheden (monitorrapportages en jaarverslagen) maken deel uit van de P&C-cyclus. Dergelijke documenten bieden provincies ter kennisname aan PS aan.

Voor de manier waarop PS worden geïnformeerd geldt dat het merendeel van de provincies het Brzo-jaarverslag van de betreffende omgevingsdienst afzonderlijk stuurt aan de PS.
Enkele provincies, met name Gelderland, hebben voor GS en PS een digitale monitor ontwikkeld waarop de voortgang van de uitvoering van de VTH-werkzaamheden is weergegeven.

De Beleidsnota Uitvoering & Toezicht van de provincie Noord-Holland bevat een paragraaf over "monitoren, rapporteren, evalueren en verantwoorden". In deze paragraaf staat dat de omgevingsdiensten jaarlijks aan de provincie Noord-Holland rapporteren over de uitgevoerde werkzaamheden. De provincie Noord-Holland verwerkt vervolgens deze rapportages in diens jaarverslag dat aan PS wordt gestuurd.

Verder verzorgt het Opdrachtgeversaccount van de provincie Noord-Holland technische briefings voor de Statencommissie over een bepaald onderwerp, en werkbezoeken voor GS- en/of Statenleden bij “provinciale inrichtingen”, zoals Tata Steel.

Ervaringen provincies met de samenwerking
De provincies zijn over het algemeen tevreden over de samenwerking met de omgevingsdiensten. De communicatie tussen beide organisaties wordt voornamelijk als positief ervaren. Provincies en de omgevingsdiensten weten elkaar zowel ambtelijk als bestuurlijk goed te vinden. Het perspectief van de omgevingsdiensten maakt overigens geen deel uit van dit onderzoek.

Provincie Drenthe geeft aan dat de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) Drenthe “zoekende” is naar de posities van de betrokken bevoegde gezagen (provincie en gemeenten in Drenthe). Deze hebben de uitvoering van (een deel van) hun VTH-taken ondergebracht bij de RUD Drenthe. De zoektocht naar deze posities is voornamelijk ontstaan door kritiek op de geleverde producten en kosten van de RUD Drenthe (overigens geen Brzo-omgevingsdienst).

Een deel van de provincies (m.n. Friesland en Zeeland) maakt zich zorgen over de hoge werkdruk bij de omgevingsdiensten en het feit dat het voor omgevingsdiensten lastig is om geschikt personeel te vinden. Deze aspecten hebben ook tot gevolg dat taken die voortkomen uit relatief nieuwe ontwikkelingen/dossiers (zoals circulaire economie en klimaatadaptatie) nauwelijks kunnen worden opgepakt.

Goed opdrachtgeverschap provincie Noord-Holland
Er zijn aspecten genoemd in de gesprekken met het Opdrachtgeversaccount voor de omgevingsdiensten van de provincie Noord-Holland voor goed opdrachtgeverschap:
- Kennis;
- Meer “speelruimte” en scenario denken in opdrachtgeverschap;
- Maatwerk en integraliteit bij beleidsontwikkeling.

Deze aspecten zijn in het rapport toegelicht maar niet nader onderzocht daar deze buiten de scope van dit onderzoek vallen.

Afronding van het onderzoek
Het doel van dit onderzoek is om leerpunten aan te reiken aan de provincie Noord-Holland. De resultaten van de inventarisatie laten echter zien dat er veel overeenkomsten zijn in de manier waarop de provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten hebben georganiseerd. Daarom verwachten wij niet dat het vervolgen van dit onderzoek (bijvoorbeeld door afname van diepte-interviews met andere provincies) zal resulteren tot nieuwe inzichten voor de provincie Noord-Holland. Bovendien is het concreet benoemen van best practices en/of leerpunten op basis van dit onderzoek een lastige opgave. De nuanceverschillen die er tussen provincies zijn in de organisatie van de relatie met de Brzo-omgevingsdiensten, staan namelijk in verhouding met de problematiek die elke provincie afzonderlijk ervaart binnen de eigen regionale context. Om deze reden is er besloten om het onderzoek naar de manier waarop provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten hebben georganiseerd, met voorliggend auditrapport af te ronden.

2. Bestuurlijke reactie op onderzoek

Een succesvolle aanpak van de grote maatschappelijke opgaven van dit moment die de kerntaken van de provincie raken, is in grote mate afhankelijk van de uitvoering van vergunningverlenings-, toezichts- en handhavingstaken (VTH). Of het nu gaat om het realiseren van een gezonde leefomgeving, de energietransitie, een circulaire economie of het aanpakken van de stikstofcrisis, de kennis en kunde die bij de omgevingsdiensten aanwezig is en de taken die zij voor ons uitvoeren zijn in grote mate bepalend voor het succes hiervan.

Met het oprichten van de omgevingsdiensten zijn we, naast eigenaar, ook opdrachtgever geworden. In onze rol als opdrachtgever sturen we de omgevingsdiensten beleidsmatig aan. De provincie geeft op basis van het vastgelegde beleid opdracht aan de omgevingsdienst, zorgt voor het proces van financiering hiervan en monitort de levering van de producten en diensten door de omgevingsdiensten. Zo is het in 2014 ook ingericht bij de provincie Noord-Holland.

Sindsdien hebben we het opdrachtgeverschap verder geprofessionaliseerd. We hebben de relatie opdrachtgever-opdrachtnemer verder ontwikkeld naar een relatie tussen gelijkwaardige partners met ieder hun eigen rol en deskundigheid. Onder begeleiding van de provincie wordt de onderlinge samenwerking tussen de omgevingsdiensten versterkt. En in onze opdrachtgeverschap ligt de focus op integrale sturing op hoofdlijnen en bestuurlijke sensitiviteit bij de omgevingsdiensten.

Om bij te dragen aan het realiseren van de grote maatschappelijke opgaven hebben we het opdrachtgeverschap nog verder geprofessionaliseerd. Zo werken we samen met de Noord-Hollandse omgevingsdiensten aan het interbestuurlijk (rijks)programma versterking VTH-stelsel, nemen we deel aan de bestuurlijke kopgroep aanpak milieucriminaliteit, zorgen we voor intensieve uitwisseling van kennis en ervaring tussen uitvoering en beleid en hebben we samen met VNG/IPO een landelijk programma opgezet voor uitwisseling van ervaringen tussen opdrachtgevers en opdrachtnemers.

We constateren dat de samenhang tussen grote maatschappelijke opgaven toeneemt, waardoor het werk van de omgevingsdiensten niet alleen in omvang meer wordt, maar door de complexiteit ook andere competenties en kwaliteiten vraagt. Daarbij hoort ook de samenhang tussen de omgevingsdiensten in Noord-Holland, wat om een stevige samenwerking vraagt. Als opdrachtgevers dragen we bij aan een uniforme (en daardoor efficiënte) uitvoering door de omgevingsdiensten met voldoende bestuurlijke afwegingsruimte waar noodzakelijk. Ook hebben we door zorgvuldige mandatering de onafhankelijkheid van de omgevingsdiensten geborgd bij de uitvoering van toezicht en handhaving waarbij tegelijkertijd voldoende bestuurlijke betrokkenheid is.

Voor de specialistische functies is het voor de omgevingsdiensten zeer lastig om gekwalificeerd personeel te werven. Er is veel behoefte aan en concurrentie om geschikte arbeidskrachten. Ook het behoud van huidig personeel vraagt met de krapte op de huidige arbeidsmarkt om meer

aandacht en inzet dan voorheen. Gezien het aantal grote opgaves, zoals de energietransitie, klimaatadaptatie, het stikstof dossier, de integrale gebiedsontwikkeling en het verder reduceren van zeer zorgwekkende stoffen (ZZS), kan dit leiden tot knelpunten in de uitvoering en zal het in de uitvoering een uitdaging worden om alle ambities van deze maatschappelijke opgaven waar te maken. Onderwerpen waar we als opdrachtgever nog verder op doorontwikkelen zijn sturen en monitoren op basis van *outcome* in plaats van *output* en het verbeteren van het hele proces van vergunningverlening door aan te sluiten bij het programma Altijd Actuele Digitale Vergunning (AADV) van Zuid-Holland.

Ten slotte nog een paar kleinere opmerkingen op het rapport.
In het rapport wordt geschreven dat de financieringssystematiek PGF bij de OD NZKG (een vorm van outputfinanciering) als voorbeeld dient voor andere provincies en omgevingsdiensten. Dit klopt. Tegelijkertijd wijst de commissie Van Aartsen in zijn rapport op de negatieve effecten van outputfinanciering op handhaving en kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering en pleit daarom voor een landelijke normfinanciering. Met PGF zijn deze negatieve effecten veel minder of zelfs niet aanwezig, omdat uren voor kennisontwikkeling en deskundigheidsbevordering in de kengetallen zijn opgenomen van PGF.

In het rapport staat dat ons college eindverantwoordelijk is voor de besluiten die door de OD NZKG in mandaat zijn genomen. Omdat er sprake is van mandaat hebben we de bevoegdheden niet overgedragen aan de OD NZKG, als college zijn we daarom voor elke stap van het proces verantwoordelijk. Daarom is het van belang dat we blijven investeren in wederzijds vertrouwen, bestuurlijke sensitiviteit en goed overleg.

In paragraaf 4.7 *Goed opdrachtgeverschap* wordt geschreven over de wens om het aanbod/de producten van de Brzo-omgevingsdienst te vergelijken met andere, soortgelijke aanbieders en de verplichte afname van diensten door de provincie bij de omgevingsdiensten. Dit in relatie tot het ontbreken van vakinhoudelijke kennis bij de provincie over de uitvoering. Deze opmerking is vanuit het opdrachtgeverschap gemaakt in de context dat in een goede werkende private markt doorgaans de aanbieders overblijven die een goede prijs/kwaliteitsverhouding aanbieden. En daarnaast zijn er meerdere aanbieders, waardoor er keuze is voor verschillende werkwijzen. Omdat deze marktwerking er niet is bij de verplichte afname van diensten/producten bij één omgevingsdienst, wordt de vakinhoudelijke kennis om het aanbod van een omgevingsdienst op waarde te kunnen beoordelen in sommige gevallen gemist. Voor een goede besteding van publieke middelen is dit wel nodig.

In het rapport staat dat de Statencommissie voor iedere vergadering wordt geïnformeerd met een brief over actuele zaken rondom VTH. Deze frequentie is inmiddels, in overleg met de commissie, afgeschaald naar tweemaandelijks.

Het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland

Haarlem, mei 2022

3. Opdrachtbeschrijving

3.1 Inleiding

De Wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) verplicht provincies en gemeenten een groot deel van hun taken op dit gebied te laten uitvoeren door omgevingsdiensten. Dit zijn de zogenoemde, gemandateerde taken. Dat betekent dat provincies en gemeenten als bevoegd gezag de eindverantwoordelijkheid hebben voor de uitvoering van deze taken en dat de omgevingsdiensten de bevoegdheid hebben om in naam van het college van Gedeputeerde Staten (GS) en het college van Burgemeester en Wethouders (B&W) besluiten te nemen[3]. Het gaat daarbij om de taken uit het basistakenpakket zoals genoemd in de Packagedeal[4] en het Besluit omgevingsrecht verbetering vergunningverlening, toezicht en handhaving voor de provinciale inrichtingen gelegen binnen het grondgebied van de provincie Noord-Holland (bron: Besluit mandaat en machtiging Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied 2020 van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland.

In gesprekken met gedeputeerden over auditonderwerpen voor de komende periode is regelmatig de vragen aan de orde gekomen of en zo ja hoe de provincie Noord-Holland ervoor heeft gezorgd dat de gemandateerde taken goed worden uitgevoerd, en of de provincie de relatie met de omgevingsdiensten zodanig heeft vormgegeven dat zij die eindverantwoordelijkheid kan blijven dragen. Deze vragen richten zich voornamelijk gericht op de vergunningverlening, handhaving en toezicht ten aanzien van Brzo[5]-inrichtingen. Het besluit van 29 oktober 2015 tot wijziging van het Besluit omgevingsrecht stelt in Artikel 1A dat “Gedeputeerde Staten van de provincie waar het betrokken project in hoofdzaak zal worden of wordt uitgevoerd, bevoegd zijn om te beslissen op elke aanvraag die betrekking heeft op activiteiten die vallen onder het Besluit risico’s zware ongevallen (Brzo) 2015”. Dat betekent dat GS het bevoegd gezag zijn voor het verlenen van vergunningen aan Brzo-inrichtingen en hierop toezicht te houden. Het doel van het Brzo 2015 is “het voorkomen en beheersen van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen betrokken zijn”. Inrichtingen die werken met grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen boven een bepaalde drempelwaarde vallen onder het Brzo 2015[6], en daarmee onder het bevoegd gezag van Gedeputeerde Staten.

In het Auditjaarplan 2020-2021[7] dat op 10 maart 2020 door het college van GS is vastgesteld is een onderzoek naar de omgevingsdiensten (omgevingsdiensten) opgenomen. Het onderzoek richt zich op de wijze waarop de provincies, waarbinnen Brzo-inrichtingen zijn gehuisvest, de relatie met de omgevingsdiensten

[3] Verschil tussen mandaat en machtiging: bij machtiging gaat het om de bevoegdheid om handelingen te verrichten die noch een besluit noch een privaatrechtelijke rechtshandeling zijn (zie Besluit van de GS omtrent mandaat en machtiging, verseon nr: 1515514/1515526

[4] Deze deal uit 2009 heeft betrekking op de afspraken die het (toenmalige) ministerie van VROM, het IPO en VNG hebben gemaakt over de verbetering van de kwaliteit van de uitvoering van de VROM-taken. De kwaliteitsverbetering vindt plaats door het formuleren van kwaliteitscriteria en de oprichting van de omgevingsdiensten (destijds Regionale Uitvoeringsdiensten genoemd).

[5] Brzo staat voor Besluit risico’s zware ongevallen uit 2015 en heeft betrekking op inrichtingen die werken met veel gevaarlijke stoffen. Voor het afgeven van vergunningen aan Brzo-inrichtingen in Noord-Holland is de provincie het bevoegd gezag.

[6] Ontleend aan de website www.brzo.nu, 2021

[7] Verseon nr 1356111/1356140

hebben vormgegeven. Het gaat hierbij onder meer om het opzetten van het opdrachtgeverschap van de Brzo-omgevingsdiensten, en om de afspraken die de provincies met deze omgevingsdiensten hebben gemaakt voor het uitvoeren van taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving.

3.2 Doelstelling van onderzoek

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de manier waarop andere provincies hun relatie hebben ingericht met Brzo-omgevingsdiensten. Dit inzicht kan voor de provincie Noord-Holland inspiratie vormen om het opdrachtgeverschap en de relatie met de omgevingsdiensten, en dan specifiek met de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied als Brzo-omgevingsdienst, verder te verbeteren. Het onderzoek dient dan ook te resulteren in best practices en/of concrete leerpunten voor de provincie.
De verwachting is namelijk dat de andere provincies zich ook oriënteren op het verbeteren van het opdrachtgeverschap van en de relatie met de Brzo-omgevingsdiensten.

3.3 Onderzoeksvragen

Centrale onderzoeksvraag
Hoe hebben de provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten georganiseerd, gericht op de uitvoering van de VTH-taken? Welke best-practices en/of leerpunten levert dit op voor de inrichting van de relatie met de omgevingsdiensten voor de provincie Noord-Holland?

Deelvragen
De centrale vraag wordt vertaald in de volgende deelvragen:

1) Welke provinciale kaders voor de VTH-taken worden er gesteld en wat is de filosofie daarachter?
2) Hoe is de opdrachtgeverschap met de Brzo-omgevingsdiensten vormgegeven bij de verschillende provincies in relatie tot de uitvoering van de VTH-taken?
3) Wat zijn de financiële afspraken in relatie tot de uitvoering van de VTH-taken? Wat zijn de ervaringen daarmee?
4) Hoe is de informatievoorziening aan GS en PS georganiseerd bij deze provincies? Wat zijn de ervaringen daarmee?

3.4 Object en scope van onderzoek

Object
Het object van onderzoek is de wijze waarop andere provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten georganiseerd, gericht op de uitvoering van de VTH-taken. Op basis van de analyse van de relatie inventariseren wij best-practices en/of leerpunten voor de inrichting van de relatie met de omgevingsdiensten voor de provincie Noord-Holland.

Scope
Het onderzoek richt zich op de relatie van de provincies met de Brzo-omgevingsdiensten die VTH-taken uitvoeren bij Brzo-inrichtingen en niet-Brzo-inrichtingen waarvan de provincie het bevoegd gezag is voor het verlenen van de omgevingsvergunning. Bij aanvang van het onderzoek heeft er een nadere selectie plaatsgevonden van de niet-Brzo-inrichtingen die tot de scope behoren van dit onderzoek. De relatie tussen de provincie en de Brzo-omgevingsdiensten gaat in op

de aspecten met betrekking tot de VTH-taken, opdrachtgeverschap, financiële afspraken en de informatievoorziening richting de provincie. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode mei 2021- december 2021.

3.5 Vergelijkingskader en werkwijze

Vergelijkingskader
Het onderzoek heeft een verkennend karakter, waarin de relatie tussen de provincie en de omgevingsdiensten centraal staat. Van een referentiekader in de zin van normen- en of toetsingskader is in dit onderzoek dan ook geen sprake. Wel hebben wij een vergelijkingskader gehanteerd dat ingaat op de aspecten van de VTH-taken, opdrachtgeverschap, financiering en de informatievoorziening.

Het vergelijkingskader voor dit onderzoek ziet er als volgt uit:

			Andere provincies (verschillen en/of overeenkomsten)
Kaders vergunningverlening (GS/PS niveau)	Zijn er extra provinciale eisen t.a.v. vergunningverlening aan Brzo-inrichtingen bovenop de landelijke? (verbinding tussen VTH en provinciale ambities)	Hoe wordt de afweging (bestuurlijk, beleidsmatig) gemaakt bij het opstellen van de extra eisen (indien van toepassing)?	Wat zijn de ervaringen daarmee?
Vergunningverlening (GS/ambtelijk)	Hoe is de provincie betrokken bij de vergunningverlening, als bevoegd gezag?		Wat zijn de ervaringen daarmee?
Vergunningverlening (GS/ambtelijk)	Wat zijn de provinciale voorschriften voor de actualiteit en de Best Beschikbare Technieken (boven op de landelijke regelgeving)?		Wat zijn de ervaringen daarmee?
Kaders voor Toezicht (GS/PS niveau)	Welke provinciale kaders zijn er voor de toezichtstaken van de omgevingsdiensten op de Brzo-inrichtingen?		Wat zijn de ervaringen daarmee?
Toezicht (GS/ambtelijk)	Hoe is de provincie betrokken als bevoegd gezag?		Wat zijn de ervaringen daarmee?
Kaders voor Handhaving (GS/PS)	Welke provinciale kaders zijn er voor de handhavingstaken van de omgevingsdiensten?		Wat zijn de ervaringen daarmee?
Handhaving (GS/ambtelijk)	Hoe is de provincie betrokken als bevoegd gezag?		Wat zijn de ervaringen daarmee?
Opdrachtgeverschap in relatie tot de VTH-taken	Welke afspraken met de Brzo-omgevingsdiensten zijn gemaakt in relatie tot de VTH-taken?	Zijn er incidenten geweest die hebben geleid tot wijziging in de opdrachtgeverschap?	Wat zijn de ervaringen daarmee?
Financiering	Welke financiële afspraken zijn gemaakt in relatie tot de VTH-taken? Specificeer voor Brzo en niet-Brzo inrichtingen		Wat zijn de ervaringen daarmee?

Informatievoorziening (GS/ambtelijk)	Welke kaders en/of afspraken zijn er over informatievoorziening aan GS en PS, regulier en op incidenten gericht? Specificeer voor Brzo en niet-Brzo inrichtingen Welke overlegstructuren bestaan er (bestuurlijk en ambtelijk)?		Wat zijn de ervaringen daarmee?

Werkwijze
Van alle provincies hebben wij beleidsdocumenten verzameld die relevant (kunnen) zijn voor het beantwoorden van onze onderzoeksvraag. Enerzijds hebben provincies deze beleidsdocumenten op aanvraag verstrekt; anderzijds hebben wij de beleidsdocumenten (bestuursinformatie) verkregen via de website van de betreffende provincies. Deze documenten hebben wij bestudeerd vanuit de invalshoek van de onderzoeksvraag van de verkenning.

Vervolgens hebben wij een vragenlijst gestuurd naar het team Omgevingsdiensten van elke provincie met het verzoek deze in te vullen en te retourneren. Met uitzondering van de provincie Limburg hebben alle provincies de vragenlijst ingevuld (met Flevoland en Noord-Holland hebben wij de vragenlijst mondeling doorgenomen).

Het analyseren van de documenten en van de antwoorden op onze vragenlijst vormen samen de eerste stap (ook omschreven als een inventarisatie) van ons onderzoek. Op basis van de uitkomsten van deze analyse hebben wij in overleg met de gedelegeerd opdrachtgever van dit onderzoek, de directeur Beleid een voorstel gedaan voor het vervolg van dit onderzoek. Voor een onderbouwing van dit voorstel verwijzen wij naar hoofdstuk 5 van dit rapport.

4. Onderzoeksresultaten

Dit hoofdstuk geeft de resultaten weer van onze inventarisatie naar de wijze waarop provincies de relatie met de Brzo-omgevingsdiensten hebben ingericht. De relatie zijn onderzocht aan de hand van thema's (hieronder aspecten genoemd) die terugkomen in het vergelijkingskader (zie paragraaf 3.5). Bij het merendeel van de uitwerking van deze aspecten geven wij aan hoe het Opdrachtgeversaccount voor de omgevingsdiensten van de provincie Noord-Holland dit heeft ingevuld.

Wij sluiten het hoofdstuk af met een beschouwing van de behoeften die er vanuit het Opdrachtgeversaccount zijn voor het verbeteren van de invulling van het opdrachtgeverschap van de Brzo-omgevingsdienst.

4.1 Het aspect van het Opdrachtgeverschap

Alle provincies hebben het opdrachtgeverschap van de omgevingsdiensten vastgelegd in documenten. Voorbeelden hiervan zijn Dienstverleningsovereenkomsten (DVO) tussen de provincie en de omgevingsdienst en het werkplan van de OD. Het kernpakket Brzo bestaat voornamelijk uit de uitvoering van VTH-werkzaamheden bij de Brzo-inrichtingen. In dit kernpakket zitten de bedrijven (inrichtingen) die een risicovol, dan wel complex milieuprofiel hebben door het van toepassing zijn van het Besluit risico's zware ongevallen (Brzo 2015). Dit takenpakket is van toepassing op alle Brzo-omgevingsdiensten.

De 3wijze waarop het opdrachtgeverschap is vormgegeven laat enige variatie zien tussen de provincies. De onderlinge verschillen zijn echter klein. Zo zijn de noordelijke provincies (Groningen, Friesland en Drenthe) gezamenlijk opdrachtgever voor de omgevingsdienst (de zogenoemde Noordelijke Maat). Dat hebben deze provincies zo geregeld om ervoor te zorgen dat de VTH- taken binnen de provincies op dezelfde, uniforme wijze worden uitgevoerd (level playing field). De Noordelijke Maat vormt voor de drie noordelijke provincies ook de basis voor contractvorming en financiering van de Brzo-omgevingsdienst (omgevingsdienst Groningen).

Voor de ontwikkeling van de Noordelijke Maat hebben drie gedeputeerden van de betrokken provincies (gezamenlijk) opdracht gegeven. De Noordelijke Maat wordt in 2022 geëvalueerd. Op basis van de antwoorden op onze vragenlijst concluderen wij dat de drie provincies overwegend tevreden zijn met de Noordelijke Maat als kader voor het Opdrachtgeverschap.

De provincie Noord-Holland en de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied hebben in het Afsprakenkader 2020 vastgelegd hoe zij met elkaar (willen) samenwerken op een aantal thema's. Het Afsprakenkader 2020 beschrijft o.m. de taken waarover periodiek overleg plaatsvindt tussen de omgevingsdienst en de provinciale beleidsafdelingen. Brzo is een van deze thema's die aan bod komen in de overleggen. De provincie Noord-Holland en de omgevingsdiensten, waaronder de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied, werken daarnaast met een DVO. De DVO bevat onder meer de financiële en juridische kaders op basis waarvan de uitvoering van de VTH-taken plaatsvindt.

Een belangrijk aspect in de relatie tussen de provincie Noord-Holland en Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied zijn de (bestuurlijke) overleggen. Deze overleggen staan vooral in het teken van de voortgang van de uitvoering van de VTH-taken. Samen met

(voortgangs)rapporten kunnen deze gesprekken resulteren in wijzigingen in opdrachten.

4.2 Het aspect van de beleidskaders

Op basis van de documentanalyse en de antwoorden van de provincies op onze vragenlijst stellen wij dat er geen wezenlijke verschillen zijn te constateren in de wijze waarop de provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten hebben georganiseerd.

De beleidskaders waaraan de provincies zich dienen te houden zijn op Europees, landelijk en interprovinciaal niveau vastgelegd. Op het niveau van de provincies is er sprake van o.a. provinciale beleidsdocumenten die ingaan op en/of een relatie hebben met de VTH-taken (zoals het milieuplan, het VTH-beleidsplan en het VTH-uitvoeringsprogramma). In deze documenten leggen alle provincies, dus ook de provincie Noord-Holland, de relatie met de hogere beleidsdocumenten, wetgeving en Europese richtlijnen (o.a. de Wabo en de Landelijke Handhavingsstrategie).
Momenteel wordt de nota VTH herzien binnen de provincie Noord-Holland. Te zijner tijd gaat een deel van de nota VTH over naar de nieuwe, provinciale Omgevingsvisie-/plan/-verordening. Voor een aantal punten blijft de nota VTH van kracht.

De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied geeft in de Uitvoeringsovereenkomst (UVO) 2020 die met de provincie Noord-Holland is afgesloten, aan dat er binnen de uitvoering van de reguliere Brzo-taken ook aandacht wordt besteed aan andere taken. Voorbeelden hiervan zijn de risicokaart, de geluidbelasting van industrieterreinen en aardkundige monumenten. Deze aandacht dient bij te dragen aan een gezonde leefomgeving. Hiermee geeft de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied aan hoe haar diensten/werkzaamheden bijdragen aan een van de provinciale doelstellingen.
In het Uitvoeringsprogramma (UVP) 2020 van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied is aangegeven dat de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied inzake de BBT[8] werkt op basis van de EU-normen. Hieruit kan worden opgemaakt dat de wettelijke richtlijnen worden gehanteerd en er geen (extra) provinciale voorschriften worden gehanteerd.

Anderzijds stimuleert de provincie Noord-Holland "complexe bedrijven" die voor wat betreft het verlenen van de omgevingsvergunning onder het bevoegd gezag van de provincie vallen. Het stimuleren heeft betrekking op het vrijwillig maatregelen nemen die bijdragen aan een gezonde fysieke leefomgeving in Noord-Holland, zoals het verbeteren van de luchtkwaliteit en het verminderen van geuroverlast. Het gaat hierbij om maatregelen die niet via BBT kunnen worden voorgeschreven, maar wel een emissiereductie opleveren (het zijn dus bovenwettelijke maatregelen). Voor het nemen van dergelijke maatregelen stelt de provincie Noord-Holland een subsidie ter beschikking. Hieruit blijkt dat de provincie Noord-Holland beleidsmatig een “plus” hanteert boven op de wettelijke richtlijnen.

[8] BBT staat voor Best Beschikbare Technieken en heeft betrekking op de meest doeltreffende methoden die technisch en economisch haalbaar zijn om emissies en andere nadelige gevolgen voor het milieu van een inrichting te voorkomen. BBT kan in Rijksregels staan, en dient o.m. te worden opgenomen in omgevingsvergunningen milieu.

4.3 Het aspect van de beleidsacht

In de relatie met de omgevingsdiensten blijken de provincies in meer of mindere mate conform de beleidsacht[9] (Big-8) te werken. In de jaarlijks te maken afspraken tussen de provincies en de omgevingsdiensten zijn de provinciale (beleids)kaders leidend. Het werkplan van de omgevingsdienst dient ook te voldoen aan de provinciale beleidskaders. Tijdens een uitvoeringsjaar kan de provincie - indien nodig/gewenst - bijsturen in de uitvoering door de OD. Er zijn provincies die de relatie met de omgevingsdienst strakker willen organiseren conform Big-8 (bijv. provincie Gelderland). Er zijn ook provincies die Big-8 niet hanteren in de relatie met de Brzo-omgevingsdienst, omdat deze provincies (zoals provincie Flevoland) van slechts een gering aantal Brzo-inrichtingen het bevoegd gezag zijn voor het verlenen van een omgevingsvergunning. De aansturing van de omgevingsdienst verloopt in dat geval op regiebasis (vooral op financieel vlak, gemaakte uren worden gefactureerd)) en is incidenteel van aard.

De provincie Noord-Holland werkt conform het Besluit omgevingsrecht en de kwaliteitscriteria 2.2 met de beleidsacht, waarbij GS het (strategisch) beleid opstellen en de omgevingsdienst verantwoordelijk is voor het operationeel kader.

[9] Zie bijlage III

4.4 Het aspect van financiering

Het algemene beeld over de financiering door provincies van Brzo-omgevingsdiensten is dat er overwegend sprake is van Prestatiegericht Financieren (PGF), of van andere varianten van outputfinanciering. Provincie Noord-Holland is een van de voorlopers van PGF.

PGF houdt in dat wordt bepaald welke producten en diensten tegen welke prijs en kwaliteit door de omgevingsdienst worden geleverd voor de opdrachtgever. Vervolgens worden per bestuursorgaan (als opdrachtgever) de operationele werkzaamheden gepland: dat gebeurt op basis van het uniform uitvoeringsniveau (UUN) en PGF. Zo ontstaat er een combinatie van de regionale probleem- en risicoanalyse uit het UUN en PGF, in relatie tot (eventuele) lokale bestuurlijke prioriteiten. De PGF-systematiek geeft o.m. inzicht in de kwaliteit van de werkzaamheden, urenbesteding en kengetallen.
Het uitvoeringsprogramma bevat de totale jaarbijdrage van de provincie Noord-Holland aan de OD. Financiering van de werkzaamheden van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied vindt plaats op basis van PGF.

De tendens uit de antwoorden op onze vragenlijst is dat de provincies die nog geen outputfinanciering hanteren ten opzichte van de Brzo-omgevingsdienst dat wel willen invoeren, zoals de provincie Noord-Brabant. Een enkele provincie zoals Zeeland voert momenteel de discussie over het invoeren van een afrekensystematiek op basis van producten; ingeval van provincie Zeeland heeft deze discussie betrekking op de RUD Zeeland (geen Brzo-omgevingsdienst). Provincie Zeeland hanteert vooralsnog een systematiek van inputfinanciering. Dat betekent dat de uit te voeren VTH-werkzaamheden worden geraamd op aantallen met het gemiddelde uurtarief. Vervolgens resulteert dit in een opdrachtwaarde. Na bespreking van de jaarrapportage wordt afgerekend op gedeclareerde uren.

Op basis van bovenstaande stellen wij vast dat provincie Noord-Holland een financieringssystematiek toepast die ook bij andere provincies wordt gehanteerd en waarnaar een groot deel van de provincies die dit (nog) niet hanteren streeft. In dat opzicht kan Noord-Holland voor andere provincies als voorbeeld dienen.

4.5 Het aspect van informatievoorziening

Op hoofdlijnen komt de bestuurlijke informatievoorziening aan PS over de uitvoering van de VTH-werkzaamheden overeen bij provincies. Provincies handelen conform de actieve en passieve informatieplicht. Het leidende principe in de informatieplicht is voor de meeste provincies de reguliere P&C-cyclus. Jaarlijkse uitvoeringsprogramma's van de omgevingsdiensten, en documenten over de voortgang van de uitvoering van deze werkzaamheden (monitorrapportages en jaarverslagen) maken deel uit van de P&C-cyclus. Dergelijke documenten bieden provincies ter kennisname aan PS aan.
Voor wat betreft het informeren over de uitgevoerde werkzaamheden door de omgevingsdiensten informeren provincies PS minstens één keer per jaar. In de wijze waarop en in de frequentie waarin provincies PS informeren inzake het VTH- en OD-dossier, hebben wij enkele verschillen waargenomen tussen de provincies.
Voor de manier waarop PS worden geïnformeerd geldt dat het merendeel van de provincies het Brzo-jaarverslag van de betreffende omgevingsdienst afzonderlijk stuurt aan de Staten. Een enkele provincie neemt de informatie over de uitgevoerde werkzaamheden bij

Brzo-inrichtingen op in een algemeen, integraal jaarverslag over alle VTH-werkzaamheden waarvoor provincies het bevoegd gezag zijn. Enkele provincies, met name Gelderland, heeft voor GS en PS een digitale monitor ontwikkeld waarop de voortgang van de uitvoering van de VTH-werkzaamheden is weergegeven.

De Beleidsnota Uitvoering & Toezicht van de provincie Noord-Holland bevat een paragraaf over "monitoren, rapporteren, evalueren en verantwoorden". In deze paragraaf staat dat de omgevingsdiensten jaarlijks aan de provincie Noord-Holland rapporteren over de uitgevoerde werkzaamheden. Deze rapportages verwerkt de provincie Noord-Holland vervolgens in diens jaarverslag dat aan PS wordt gestuurd.
Naast het voldoen aan de wettelijke criteria voor verslaglegging bekijkt de provincie Noord-Holland met de omgevingsdiensten hoe de uitgevoerde werkzaamheden bijdragen aan de realisatie van de beleidsdoelen. Conform de beleidsacht kan de informatie uit de monitor/het jaarverslag leiden tot aanpassing van de provinciale beleidsdoelen.

Verder verzorgt het Opdrachtgeversaccount van de provincie Noord-Holland technische briefings voor de Statencommissie over een bepaald onderwerp, en werkbezoeken voor GS- en/of Statenleden bij “provinciale inrichtingen”, zoals Tata Steel.
Het Opdrachtgeversaccount verzorgt ook een VTH-brief voor elke vergadering van de Statencie. Hierin is er ook aandacht voor een aantal R&A-dossiers over Brzo- en RIE4-inrichtingen, m.n. Tata.

Naast de overeenkomsten tussen provincies in de wijze waarop de informatievoorziening aan GS en PS plaatsvindt, zijn er ook enkele verschillen te duiden.
Ten aanzien van de frequentie waarop PS worden geïnformeerd, zien wij enkele verschillen tussen de provincies. Alle provincies informeren hun Staten in ieder geval één keer per jaar met een VTH- (en/of een Brzo-) jaarverslag. Aanvullend hierop informeren de meeste provincies gedurende het kalenderjaar PS op meerdere momenten. Provincie Overijssel geeft PS bijvoorbeeld twee keer per jaar inzicht in de stand van zaken van het jaarprogramma. Provincie Zuid-Holland geeft daarentegen aan dat PS “regelmatig” geïnformeerd worden over bepaalde casussen. Tot slot informeert provincie Drenthe PS bij “afwijkingen”.

De provincies Groningen en Noord-Brabant voorzien hun Staten ook van informatie tijdens bijeenkomsten. De Staten in Noord-Brabant hebben daarbij eveneens de mogelijkheid om hun ideeën en wensen kenbaar te maken voor wat betreft de uitvoering van de VTH-taken in het eerstvolgende kalenderjaar.

Tot slot vindt er op het niveau van portefeuillehouders periodiek overleg plaats met de directeuren van de omgevingsdiensten. Dergelijke overleggen zijn meestal regulier van aard om met name de voortgang en de resultaten van de uitvoering van de VTH-werkzaamheden te bespreken. De provincie Zeeland voert de periodieke bespreking bijvoorbeeld aan de hand van een trimesterrapportage die vervolgens voor het college wordt geagendeerd. Ook kan casuïstiek centraal staan in deze overleggen tussen de portefeuillehouders en de directeuren, zoals bepaalde

provinciale inrichtingen[10].
De provincie Noord-Brabant geeft met betrekking tot bestuurlijke informatievoorziening ook aan dat ingeval van incidenten bij de zogenaamde provinciale inrichtingen opschaling kan plaatsvinden naar het niveau van GS en PS.

4.6 Ervaringen provincies met samenwerking omgevingsdiensten

Op basis van de antwoorden van de andere provincies op onze vragenlijst stellen wij vast dat provincies over het algemeen tevreden zijn over de samenwerking met de omgevingsdiensten. De communicatie tussen beide organisaties wordt voornamelijk als positief ervaren. Provincies en de omgevingsdiensten weten elkaar zowel ambtelijk als bestuurlijk goed te vinden. Hierbij geven wij aan dat dit beeld over de samenwerking niet vanuit de omgevingsdiensten is onderzocht.

Provincie Drenthe geeft aan dat de RUD Drenthe “zoekende” is naar de posities van de betrokken bevoegde gezagen (provincie en gemeenten in Drenthe) die de uitvoering van (een deel van) hun vth-taken hebben ondergebracht bij de RUD Drenthe. De zoektocht naar deze posities is voornamelijk ontstaan door kritiek op de geleverde producten en kosten van de RUD Drenthe (overigens geen Brzo-omgevingsdienst).

Met betrekking tot de samenwerking met de omgevingsdiensten maakt een deel van de provincies (m.n. Friesland en Zeeland) zich zorgen over de hoge werkdruk bij de omgevingsdiensten en het feit dat het voor omgevingsdiensten lastig is om geschikt personeel te vinden. Deze aspecten hebben ook tot gevolg dat taken die voortkomen uit relatief nieuwe ontwikkelingen/dossiers (zoals circulaire economie en klimaatadaptatie) nauwelijks kunnen worden opgepakt.

[10] Provincies hebben het in dit verband ook over “aandachtbedrijven”.

4.7 Goed opdrachtgeverschap Noord-Holland

Deze slotparagraaf bevat een aantal aspecten dat samenhangt met het goed opdrachtgeverschap van de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG) als Brzo-omgevingsdienst. Deze aspecten zijn genoemd in de gesprekken die wij hebben gevoerd met medewerkers van het Opdrachtgeversaccount voor de omgevingsdiensten van de provincie Noord-Holland over de huidige invulling van het opdrachtgeverschap. Deze hebben dus betrekking heeft op het – ambtelijke – uitvoeringsniveau en maken geen deel uit van het vergelijkingskader van dit onderzoek.

a) Kennis

Vanuit het Opdrachtgeversaccount is het de wens om de voorstellen vanuit de OD NZKG beter te kunnen beoordelen zonder zelf vakinhoudelijke kennis in huis te halen. Aan deze wens liggen twee factoren ten grondslag:

- De provincie beschikt niet over de vakinhoudelijke expertise om na te gaan of de vanuit de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied voorgestelde route daadwerkelijk leidt tot de beste oplossing voor de provincie. Het gevolg hiervan is dat de provincie Noord-Holland het betreffende voorstel niet nader kan analyseren. Een voorbeeld van een dergelijke casus is het dossier rondom de grondwaterbeschermingsgebieden. De OD NZKG voert in deze gebieden de VTH-taken uit in opdracht van de provincie. Doordat zij van mening is dat er veel risico’s zijn bij de grondwaterbeschermingsgebieden, vindt de omgevingsdienst dat het aantal fte uitgebreid dient te worden. De provincie ziet echter niet dat er sprake is van meer ontheffingsverzoeken of handhavingsacties zijn. Gesprekken tussen de provincie en de omgevingsdienst over het aantal fte vinden al enige tijd plaats;
- De provincie is door wetgeving en contractuele afspraken “gebonden” aan afname van producten en diensten bij de betreffende omgevingsdiensten. Er wordt een gedwongen winkelnering ervaren bij de huidige vorm van het opdrachtgeverschap. Dat betekent dat de provincie het aanbod/de

producten van de Brzo-omgevingsdienst niet kan vergelijken met andere, soortgelijke aanbieders.

Het opdrachtgeversaccount constateert een informatie-asymmetrie tussen de provincie en de OD NZKG. De omgevingsdiensten hebben meer kennis dan de provincie op het uitvoeringsniveau van de taken, terwijl bij de provincie meer kennis aanwezig is over strategische landelijke ontwikkelingen en beleidsaangelegenheden. De provincie zet in op goede beleidskaders, duidelijke opdrachten en onderling vertrouwen om de risico's die daarmee samenhangen te beheersen.

b) Meer "speelruimte" en scenario denken in opdrachtgeverschap

Het Opdrachtgeversaccount heeft de wens om binnen het opdrachtgeverschap enerzijds de speelruimte te vergroten bij het maken van afspraken met de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied, en anderzijds het opdrachtgeverschap uit te breiden met het zogenoemde scenario denken.

Voor wat betreft de speelruimte wordt er bij de huidige invulling van het opdrachtgeverschap een "spanning" ervaren tussen de meerjarige programmering en externe ontwikkelingen die invloed hebben op de uitvoering van de VTH-taken. De (extra) speelruimte kan de provincie meer mogelijkheden geven om vanuit het opdrachtgeverschap adequaat te reageren op ad-hoc of nieuwe ontwikkelingen, zoals de stikstofcrisis en Pfas. Zodoende kan er periodiek (bijvoorbeeld jaarlijks) nieuwe afspraken worden gemaakt met de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied, en mogelijk steeds nieuwe accenten worden gelegd in de opdrachtverlening.

Ten aanzien van het scenario denken is het wenselijk dat er binnen het opdrachtgeverschap op het niveau van de omgevingsdiensten (meer) aandacht komt voor de uitwerking van scenario's. Het scenario denken betekent dat de provincie de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied verzoekt om voor vraagstukken meerdere opties (scenario's) uit te werken, en wat per optie de gevolgen ervan zijn. Aan de hand van deze opties kan de ambtelijke organisatie van de provincie een portefeuillehouder en/of het college van GS adviseren over het betreffende vraagstuk.

c) Maatwerk en integraliteit bij beleidsontwikkeling

Vanuit het Opdrachtgeversaccount is er de wens om meer maatwerk en integraliteit te hanteren bij beleidsontwikkeling door de provincie, waarbij er (ook) gekeken wordt naar individuele bedrijven en naar de (directe) leefomgeving van de betreffende inrichting. De huidige werkwijze ten aanzien van het ontwikkelen van beleid wordt ervaren als sectoraal. Dat betekent dat het beleid wordt benaderd vanuit een bepaald thema, zoals geur en luchtkwaliteit.

5. Conclusie

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de manier waarop andere provincies hun relatie hebben ingericht met Brzo-omgevingsdiensten. Aan de hand van dit inzicht kan de provincie Noord-Holland het opdrachtgeverschap en de relatie met de omgevingsdiensten, en dan specifiek met de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied verder verbeteren.

De centrale onderzoeksvraag luidt:
Hoe hebben de provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten georganiseerd, gericht op de uitvoering van de VTH-taken? Welke best-practices en/of leerpunten levert dit op voor de inrichting van de relatie met de omgevingsdiensten voor de provincie Noord-Holland?

Beantwoording onderzoeksvraag
Voor de beantwoording van bovenstaande onderzoeksvraag hebben wij als eerste stap van dit onderzoek een inventarisatie uitgevoerd. De uitkomsten van deze inventarisatie laten zien dat provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten op een vergelijkbare wijze hebben georganiseerd.

Op de eerste plaats zijn er veel overeenkomsten in de manier waarop de provincies het opdrachtgeverschap beleidsmatig hebben ingevuld. De reden hiervan is dat provincies gebonden zijn aan interprovinciale, landelijke en Europese wet- en regelgeving bij de invulling van provinciaal beleid waarvan een groot deel van de uitvoering bij de omgevingsdiensten ligt, zoals de Wabo. Boven op de wettelijke normen hanteren enkele provincies, waaronder Noord-Holland, een “plus” met aanvullende, provinciale richtlijnen.

Op de tweede plaats zijn er overeenkomsten in de manier waarop de provincies het opdrachtgeverschap hebben vormgegeven. Bij dit aspect is er sprake van enkele nuanceverschillen. De drie noordelijke provincies kennen bijvoorbeeld een gezamenlijk opdrachtgeverschap (de zogenoemde Noordelijke Maat). Deze wijze van opdrachtverlening komt niet voor bij andere provincies. De invulling van de Noordelijke Maat verschilt echter niet veel van de manier waarop andere provincies opdracht aan de omgevingsdiensten: een afsprakenkader (of een variant daarop) ligt aan de basis van het opdrachtgeverschap.

Op de derde plaats komt de manier waarop provincies Brzo-omgevingsdiensten financieren grotendeels overeen. Ten aanzien hiervan past het merendeel van de provincies in de relatie met de van Brzo-omgevingsdiensten een vorm van outputfinanciering, of streeft naar deze financieringsvorm. De provincie Noord-Holland wordt met het Prestatiegericht Financieren (PGF), als variant van outputfinanciering, gezien als een van de voorlopers. Voor de provincies die streven naar outputfinanciering kan de provincie Noord-Holland met PGF als voorbeeld dienen.

Ten slotte komt de bestuurlijke informatievoorziening aan PS over de uitvoering van de VTH-werkzaamheden overeen bij provincies. Provincies handelen conform de actieve en passieve informatieplicht. Het leidende principe in de informatieplicht is voor de meeste provincies de reguliere P&C-cyclus.

Afronding van het onderzoek
Een van de doelen van dit onderzoek is om best practices en/of leerpunten aan te reiken aan de provincie Noord-Holland ten behoeve

van de inrichting van de relatie met de omgevingsdiensten. Omdat de inventarisatie – als eerste stap – van het onderzoek laat zien dat er veel overeenkomsten zijn in de manier waarop de provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten hebben georganiseerd, verwachten wij niet dat het vervolgen van dit onderzoek (bijvoorbeeld door afname van diepte-interviews met andere provincies) zal resulteren tot nieuwe inzichten voor de provincie Noord-Holland. Bovendien is het concreet benoemen van best practices op basis van dit onderzoek een lastige opgave. De nuanceverschillen die er tussen provincies zijn in de organisatie van de relatie met de Brzo-omgevingsdiensten, staan namelijk in verhouding met de problematiek die elke provincie afzonderlijk ervaart binnen de eigen lokale/regionale context.

Om bovenstaande reden stellen wij voor om het onderzoek naar de manier waarop provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten hebben georganiseerd, met voorliggend auditrapport af te ronden.

Bijlagen

Bijlage I Geraadpleegde documenten

Provincie	Documenten
Drenthe	* Uitvoeringskader VTH 2018 * Uitvoeringsprogramma Team VTH 2021 * brzo Noord, Jaarrapportage 2020
Flevoland	* Handhavingsbeleid Brzo 2020
Fryslân	* brzo Noord, Werkprogramma 2021 * VTH-beleid 2019-2023
Gelderland	* Beleidsplan VTH 2019 * Jaarverslag VTH 2020 * Uitvoeringsprogramma VTH 2021
Groningen	* Milieuplan 2017-2020
Limburg	* VTH-beleidsplan 2017-2020
Noord-Brabant	* Jaarprogramma Brzo 2020 OMWB * Opdrachtbrief aan omgevingsdiensten voor uitvoering vth-taken in 2021 * Brief omgevingsdiensten Noord-Brabant met reactie op het rapport van cie. Van Aartsen uit 2021
Noord-Holland	* VTH Nota 2020
Overijssel	* Jaarprogramma VTH 2021 * Notitie over duiding van rapport van cie. Van Aartsen uit 2021
Utrecht	* Uitvoeringsprogramma VTH 2021
Zeeland	* Brief aan PS van Zeeland met reactie op het rapport van cie. Van Aartsen uit 2021 * Notitie over informatiestromen van de omgevingsdiensten naar het college van GS

Zuid-Holland	* Reactie van GS (per brief) op rapport van cie. Van Aartsen uit 2021 * Rapport van Twynstra Gudde uit 2021 over toekomstbestendige taakuitvoering VTH

Bijlage II Geïnterviewde personen

Provincie	**Naam respondent** (*functie*)
Drenthe	De heer J. de Vos (Beleidsadviseur Wabo/Milieu*)*
Flevoland	De heer J. Horst (*Senior beleidsadviseur VTH*)
Fryslân	Mevrouw S. Tjepkema (Medewerker Milieu Brzo)
Gelderland	Mevrouw C. Akkerman (*Accountmanager Brzo-omgevingsdienst*)
Groningen	De heer M. Deenik (*Programmamanager)*
Noord-Brabant	De heer L. de Gier *(Accounthouder omgevingsdiensten/Opdrachtgever VTH*)
Noord-Holland	De heer R. Reijners (*Opdrachtgever Brzo-omgevingsdienst)* De heer K. Vervaart (*Coördinator Opdrachtgeversaccount*)
Overijssel	De heer T. Kaat (*Beleidsontwikkelaar VTH/Interbestuurlijk toezichthouder Wabo*
Utrecht	De heer M. Schouten (*Beleidsmedewerker Leefomgeving)*

Zeeland	De heer G. Gabriëlse (*Senior beleidsadviseur Milieu*)
Zuid-Holland	De heer Y. Hamstra (*Hoofd Milieu*)
Limburg	Niet deelgenomen aan onderzoek

Bijlage III: de Beleidsacht

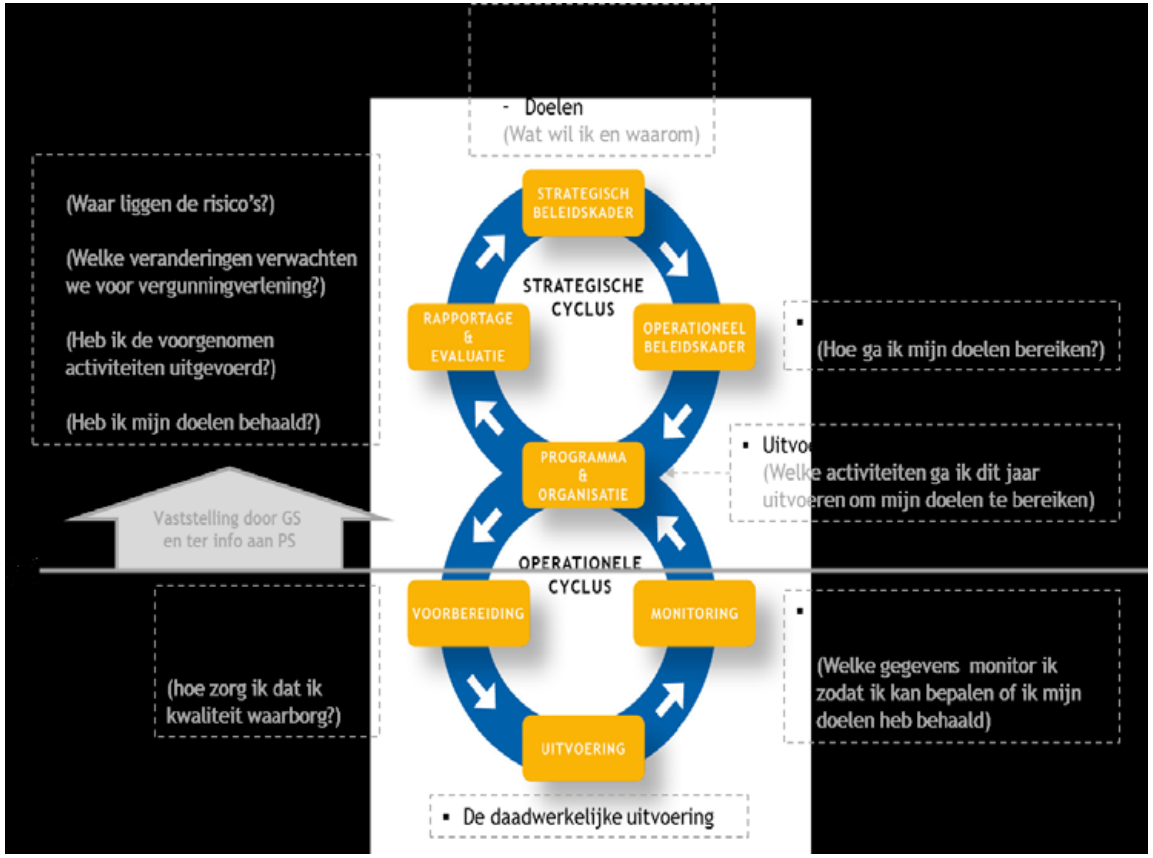

Opdrachtgever:
Gedeputeerde Staten

Opdrachtnemer:
Concerncontrol

Onderzoekers:
Restlan Aykaç
Erwin Engelman

Datum:
28 juni 2022

Status:
Definitief

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

E.R. Engelman

AD/CC

Telefoonnummer +31235143985

engelmane@noord-holland.nl

Verzenddatum

29 JUNI 2022

Kenmerk

1612673/1818616

Uw kenmerk

Betreft: Auditrapport provinciaal opdrachtgeverschap naar Brzo-omgevingsdiensten

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Auditrapport provinciaal opdrachtgeverschap naar Brzo-omgevingsdiensten.

Inleiding

Het is van belang dat de omgevingsdiensten de taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving goed uitvoeren bij grote, risicovolle bedrijven (Brzo-inrichtingen[1]) voor de provincie Noord-Holland.

Wij hebben Interne Audit opdracht gegeven een inventariserend onderzoek te doen naar de manier waarop andere provincies het opdrachtgeverschap hebben georganiseerd met het doel daar lessen uit te trekken.

Als eerste stap van het onderzoek is er een inventarisatie uitgevoerd naar de manier waarop provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten hebben georganiseerd. De inventarisatie wijst uit dat provincies hun relatie met de Brzo-omgevingsdiensten op een vergelijkbare wijze hebben georganiseerd.

Omdat wij verwachten dat het vervolgen van dit onderzoek (uitvoeren van tweede stap zoals het afnemen van diepte-interviews met enkele provincies) niet zal resulteren tot nieuwe inzichten voor de provincie Noord-Holland, hebben wij besloten om met bijgevoegd rapport het onderzoek af te ronden.

[1] Brzo staat voor Besluit risico's zware ongevallen uit 2015 en heeft betrekking op inrichtingen die werken met veel gevaarlijke stoffen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Dreef 3
2012 HR Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Tot slot

Wij informeren de andere provincies over de uitkomsten van het onderzoek door het auditrapport beschikbaar te stellen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

b/a EP Stigter

voorzitter

E.P. Stigter

1 bijlage(n)

Auditrapport provinciaal opdrachtgeverschap naar Brzo-omgevingsdiensten

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10222
Extern Zaak ID	1857327
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	12.b
Titel	Gezondheid en milieu: Park Nauerna besluitvorming addendum en start onderzoek RIVM (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Brief aan PS over addendum Park Nauerna en start onderzoek RIVM.pdf
1857327-1859056 Bijlage bij Brief GS aan PS Addendum Nauerna geredigeerd.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	4 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

Tussen Uitvoeringspartners, zijnde de Provincie Noord-Holland, de gemeente Zaanstad, NV Afvalzorg Holding en Vereniging Belangengroep Nauerna (BGN) is overeenstemming bereikt over het ‘addendum Park Nauerna’. Dit addendum is een aanvulling op de mediationvaststellingsovereenkomst uit 2013 (20130604 en 20140817), waarin o.a. deze partijen afspraken hebben gemaakt over o.a. de aanleg van een recreatiepark op een gedeelte van de stortplaats Nauerna. Overeengekomen wordt dat door het RIVM – in opdracht van de provincie – een onderzoek zal worden uitgevoerd naar veilige recreatie op (voormalige) stortplaatsen en dat door Uitvoeringspartners uitvoering wordt gegeven aan de uitkomsten van dit onderzoek.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

Mevr. L.E.M. van Schagen

BEL/OMB

Telefoonnummer 023-5144564

laura.van.schagen@noord-holland.nl

Verzenddatum

29 JUNI 2022

Kenmerk

1857327/1857332

Uw kenmerk

Betreft: Addendum Park Nauerna en start onderzoek RIVM

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Aangaan addendum Park Nauerna en start onderzoek RIVM naar veilige recreatie op stortplaatsen.

Inleiding

In 2013 zijn afspraken gemaakt tussen de provincie Noord-Holland, gemeente Zaanstad, Afvalzorg NV, Belangengroep Nauerna (BGN), Havenbedrijf Amsterdam NV (HvA) en Partij Fleer over de stortplaats Nauerna, waaronder de realisatie van een recreatiepark van 60 hectare op een gedeelte van de stortplaats. Deze afspraken zijn destijds vastgelegd in een mediationvaststellingsovereenkomst (20130604 en 20140817) (Verseon 184588/201586 met aanvulling 298009/298023). Het addendum, waarvan GS hebben besloten dit aan te gaan, heeft betrekking op de realisatie van dit recreatiepark waarbij 'veiligheid' van de mens voorop staat.

Het addendum is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met gemeente Zaanstad, Afvalzorg en Belangengroep Nauerna (BGN), samen met provincie zijnde Uitvoeringspartners. Het addendum heeft als doel om afspraken over de wijze waarop veilige recreatie vorm gegeven gaat worden vast te leggen. Overeengekomen is dat door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) een onderzoek zal worden uitgevoerd naar veilige recreatie op (voormalige) stortplaatsen en door partijen uitvoering wordt gegeven aan de uitkomsten van het onderzoek. De partijen Fleer en Havenbedrijf Amsterdam NV hebben verklaard niet betrokken te willen zijn bij het addendum en afstand te doen van hun rechten uit de mediationvaststellings-overeenkomst.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Addendum

In het addendum leggen Uitvoeringspartners de afspraken vast over de uitvoer van het onderzoek naar veilige recreatie op stortplaatsen door het RIVM en over hoe Uitvoeringspartners met de uitkomst van dit onderzoek omgaan. Het addendum maakt na ondertekening onderdeel uit van de mediationvaststellingsovereenkomst uit 2013. Besluitvorming van het addendum vindt plaats door: College B&W gemeente Zaanstad, Raad van Commissarissen Afvalzorg, middels een Algemene Ledenvergadering van BGN en tot slot door Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door het RIVM, in opdracht en op kosten van de provincie Noord-Holland. Overige Uitvoeringspartners worden door de provincie volledig betrokken bij het onderzoek. Uitvoeringspartners confirmeren zich aan de uitkomst van het onderzoek en het advies van het RIVM. Afvalzorg zal zorgdragen voor de aanleg van de eventueel noodzakelijke maatregelen om veilig te kunnen recreëren en de inrichting van het park, zo snel als dat redelijkerwijs juridisch en technisch mogelijk is. De gemeente Zaanstad zal zich inspannen om de aanleg van het park in het ruimtelijk spoor mogelijk te maken. De provincie Noord-Holland zal zich inspannen om, zo nodig, de maatregelen te borgen in de milieuvergunning.

In de bijlage is ter informatie het addendum inclusief bijlagen bijgevoegd. De bijlagen zijn geredigeerd op persoonsgegevens. De offerte van het RIVM is niet bijgevoegd omdat deze als vertrouwelijk document met de provincie is gedeeld.

Onderzoek RIVM

Het onderzoek van het RIVM bestaat op ons verzoek uit twee onderdelen. Eerst stelt het RIVM een generiek toetsingskader op voor het recreëren op stortplaatsen in het algemeen. Zodoende kunnen we dat toetsingskader ook op andere stortplaatsen toepassen. Vervolgens maakt het RIVM met dit toetsingskader een locatiespecifieke risicobeoordeling voor de stortplaats Nauerna. Hierbij zal het RIVM adviseren of er maatregelen nodig zijn om veilige recreatie mogelijk te maken op Park Nauerna en - zo ja - welke. Het onderzoek duurt naar verwachting tot eind 2023.

Introductie Duurzaam Stortbeheer (iDS) en Green Deal 2016

In 2016 is door de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu voor de stortlocatie Nauerna aan Afvalzorg tijdelijk uitstel verleend voor de aanleg van een bovenafdichting in het kader van het experiment Duurzaam Stortbeheer. Duurzaam stortbeheer is het dusdanig terugbrengen van het emissiepotentieel naar bodem en grondwater van

de verontreinigingen in een stortplaats, dat de eeuwigdurende nazorg en nazorgkosten substantieel kunnen worden verminderd of geminimaliseerd, bijvoorbeeld door geen bovenafdichting aan te brengen. De provincie Noord-Holland is medeondertekenaar van de Green Deal Duurzaam Stortbeheer (763165/763169, d.d. 6 oktober 2015) die dit experiment mogelijk maakt en onderschrijft daarmee het belang van duurzaam stortbeheer in het algemeen.

Aan het RIVM wordt gevraagd met het onderzoek een advies te geven over de situatie voor, tijdens en na het experiment duurzaam stortbeheer, voor zover dat kan op basis van de huidige gegevens. Het onderzoek moet uitwijzen in hoeverre recreatie en duurzaam stortbeheer naast elkaar kunnen bestaan. Voor Park Nauerna is afgesproken dat duurzaam stortbeheer alleen mogelijk is, als dit verenigbaar is met veilige recreatie, de afspraken uit de mediationvaststellingsovereenkomst uit 2013 worden daarmee gerespecteerd.

Context Nauerna

Het recreatiepark zal worden aangelegd op een deel van de stortplaats Nauerna. De stortplaats is gesitueerd in een omgeving en heeft ook een effect op deze omgeving.

Op 31 maart 2022 is de laatste vracht gestort op stortplaats Nauerna. Dit komt overeen met een andere afspraak uit de mediation-vaststellingsovereenkomst uit 2013, namelijk dat de stortactiviteiten op Nauerna gefaseerd worden afgebouwd zodat er geen stortactiviteiten meer plaatsvinden na 1 april 2022. In mei 2022 zijn door Afvalzorg de hoogtes van de stortplaats ingemeten. De stortplaats is nog niet volledig afgewerkt, waarmee dit nog niet de eindhoogtes zijn. Met het staken van de stortactiviteiten op Nauerna is de stortplaats formeel nog niet gesloten. Een formele sluitingsprocedure van een stortplaats is een langdurig traject, waarbij de nazorg van de stortplaats over gaat naar de provincie. De sluiting is mede afhankelijk van de resultaten van het experiment duurzaam stortbeheer.

Ter plaatse van een deel van de stortlocatie Nauerna zijn de stortactiviteiten reeds eerder gestaakt en is het park fase 1 gerealiseerd. Dit deel van het park is eerder gesloten en (nog) niet toegankelijk voor publiek.

In het (recente) verleden zijn door diverse partijen in de gemeenteraad van Zaanstad vragen gesteld over de stortplaats Nauerna. De gemeente Zaanstad legt de raadsvragen in voorkomende gevallen voor aan de provincie en OD NZKG, als bevoegd gezag voor de milieuvergunning. Er zijn zorgen geuit over de onderafdichting van de stortplaats en de uittreding van percolaat naar de omliggende ringsloot. De stortplaats

wordt conform de milieuvergunning en bijbehorende vereisten gemonitord in opdracht van Afvalzorg en gerapporteerd aan OD NZKG. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat het geohydrologisch systeem in samenhang met de onderafdichting naar behoren functioneert. De stortplaats is geohydrologisch geïsoleerd waarbij er geen verontreinigende stoffen tot buiten de stort verspreiden. Er vindt geen instroming van percolaat in de ringsloot plaats. In 2021 zijn raads- en statenvragen gesteld over het voorkomen van poloniumhoudend afval in de stortplaats. Dit betreft zeer laag radioactief afval (ZELA), waarvoor door de ANVS een vrijgavebeschikking is afgegeven. Polonium komt van nature voor in grondstoffen die worden gebruikt bij de productie van staal. De reststof die vrijkomt bevat zeer lage concentraties aan polonium. Dit afval mag worden gestort op een afvaldeponie als Nauerna.

Bovengenoemde zaken hebben een link met stortplaats Nauerna, maar zijn geen onderdeel van het addendum en de gemaakte afspraken over onderzoek naar veilige recreatie op de stort door het RIVM.

Tot slot

De bedoeling was dat na de mediationvaststellingsovereenkomst in 2013 sneller een recreatiepark gerealiseerd zou worden, maar er is veel gebeurd. Er loopt ook nog een beroepszaak over het huidige bestemmingsplan. Het addendum is tot stand gekomen na veelvuldig overleg tussen de partijen. Deze gesprekken waren geen onderdeel van een formele mediaton. Partijen hebben wel procesafspraken met elkaar gemaakt bij aanvang, wat bijgedragen heeft aan de totstandkoming van dit addendum en de onderlinge relaties. Dat we nu met elkaar deze stap hebben kunnen zetten en overeenstemming hebben over het vervolg, maakt dat de realisatie van het recreatiepark weer een stap dichterbij komt. De onderzoeksresultaten van het RIVM zijn leidend, in wat wel en niet mogelijk zal zijn voor wat betreft recreatie op stortplaats Nauerna en welke maatregelen zo nodig moeten worden genomen.

Het generiek toetsingsmodel kan ook door andere partijen worden gebruikt voor de beoordeling van andere voormalige stortplaatsen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris R.M. Bergkamp

voorzitter A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n):

1857327-1859056 Addendum Nauerna met bijlagen geredigeerd

CONCEPT versie 21 juni 2022

Addendum 21 juni 2022

Addendum (202206..) bij overeenkomsten Nauerna (20130604) (20140817)

De ondergetekenden:

1. de Vereniging Belangengroep Nauerna, statutair gevestigd te buurtschap Nauerna, gemeente Zaanstad, kantoor houdende aan Overtoom 103 (1551 PG) te Westzaan, ten deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door haar bestuurders de heer W.W.M. Antonissen (voorzitter) de heer F. Ebing (secretaris) en mevrouw P. Scholder (penningmeester) gezamenlijk, hierna te noemen: ”**BGN**“;

   en

2. de gemeente Zaanstad, gevestigd aan het Stadhuisplein 100 (1506) MZ Zaandam, vertegenwoordigd door heer W. Breunesse, wethouder van de gemeente Zaanstad, daartoe bepaaldelijk gemachtigd door de burgemeester en handelend ter uitvoering van het besluit van 5 juli 2022 van het college van burgemeester en wethouders
   hierna genoemd “**Zaanstad**”;

   en

3. de naamloze vennootschap NV Afvalzorg Holding, statutair gevestigd te Haarlem, kantoorhoudende aan Nauerna 1 (1566 PB) te Assendelft, ten deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door haar statutair bestuurder de heer A.H. Krom, hierna te noemen “**Afvalzorg**”;

   en

4. Provincie Noord-Holland, gevestigd aan Dreef 3 (2012 HR) te Haarlem, te dezen krachtens het Besluit mandaat, volmacht en machtiging commissaris van de Koning van Noord-Holland rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer J. Olthof, gedeputeerde Leefbaarheid, Gezondheid, Milieu en Luchtvaart, ter uitvoering van het besluit van gedeputeerde staten d.d. * 2022, hierna te noemen “**de Provincie**”;

   en

Partijen 1 tot en met 4 gezamenlijk aan te duiden als “Uitvoeringspartners”.

In overweging nemende dat:

a. Uitvoeringspartners tezamen met Fleer en het Havenbedrijf Amsterdam N.V. de “Overeenkomst Nauerna (20130604)” d.d. 4 juni 2013 en de “Wijziging Overeenkomst Nauerna (20140813)” d.d. 20 november 2014, zijn aangegaan (hierna gezamenlijk te noemen: “**de Overeenkomst**”);

b. een van de afspraken uit de Overeenkomst is de aanleg van een recreatiepark in drie fasen, op een gedeelte van de stortlocatie Nauerna (hierna: “**Park Nauerna**”), waarbij is afgesproken dat “*voor zover dat nodig is om veilig recreëren mogelijk te maken voor rekening van Afvalzorg de stortplaats wordt voorzien van een bovenafdichting.”* (artikel 2.3 sub 7 van de Overeenkomst Nauerna;

CONCEPT

c. ter vaststelling van de vraag of er in Park Nauerna veilig gerecreëerd kan worden zonder aanleg van een bovenafdichting Uitvoeringspartners en Fleer en het Havenbedrijf Amsterdam N.V. in artikel 2.4.5.1 e.v. van de Overeenkomst Nauerna een procedure zijn overeengekomen;

d. in overeenstemming met de in de Overeenkomst opgenomen procedure, Lievense/CSO onderzocht heeft of veilig recreëren zonder bovenafdichting mogelijk is en daarbij in het rapport van 20 maart 2015, tot het oordeel is gekomen dat voor het veilig recreëren, in Park Nauerna een bovenafdichting – in ieder geval voor deelgebieden Fase 1 en 2 - niet noodzakelijk is; de stortactiviteiten in deelgebied Fase 3 waren ten tijde van het onderzoek door Lievense/CSO nog niet beëindigd, maar inmiddels wel (per 1 april 2022);

e. Afvalzorg er groot belang aan hecht te zijner tijd op de locatie Nauerna duurzaam stortbeheer te kunnen toepassen, vanwege het grote maatschappelijke belang bij verduurzaming van stortplaatsen. Duurzaam stortbeheer is het dusdanig terugbrengen van het emissiepotentieel naar bodem en grondwater van de verontreinigingen in een stortplaats, dat de eeuwigdurende nazorg en nazorgkosten substantieel kunnen worden verminderd of geminimaliseerd. Waar een bovenafdichtingsconstructie is aangebracht op het stortlichaam, verhindert dit de toepassing van duurzaam stortbeheer.

f. in 2016 door de Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu voor de stortlocatie Nauerna aan Afvalzorg tijdelijk uitstel is verleend voor de aanleg van een bovenafdichting in het kader van het experiment Duurzaam Stortbeheer[1];

g. de gemeenteraad van Zaanstad (hierna: ‘de raad’) op 20 juli 2017 het bestemmingsplan “Omgeving Nauerna” heeft vastgesteld waarin de functie recreatie op het stortlichaam ter plaatse van Park Nauerna is neergelegd. In artikel 7.2.2. van het bestemmingsplan is opgenomen dat Park Nauerna na het beëindigen van de stortactiviteiten voor recreëren mag worden gebruikt als na onderzoek is aangetoond dat veilig kan worden gerecreëerd, (eventuele) benodigde maatregelen moeten worden uitgevoerd en in stand gehouden en een leeflaag van 1 tot 3 meter moet worden aangebracht waarin indien noodzakelijk een bovenafdichtingsconstructie moet worden opgenomen;

h. de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: "**de Afdeling**") op 15 augustus 2018 (ECLI:NL:RVS:2018:2728) naar aanleiding van tegen dit bestemmingsplan ingestelde beroepen heeft geoordeeld dat de raad van Zaanstad zich niet in redelijkheid op grond van het CSO-onderzoek, zoals genoemd onder overweging d, op het standpunt heeft kunnen stellen dat veilig recreëren zonder het aanbrengen van een bovenafdichting gewaarborgd is (zie r.o. 22.3 tot en met 22.9). Deze overwegingen zijn aanleiding geweest voor de Afdeling de raad van Zaanstad op te dragen opnieuw een besluit te nemen over de door de Afdeling vernietigde onderdelen van artikel 7 van het bestemmingsplan dat handelt over de bestemming Recreatie. Daarbij geldt dat de raad van Zaanstad vanuit een goede ruimtelijke ordening moet bezien of veilig recreëren geborgd is;

i. Afvalzorg vervolgens op 14 september 2018 aan Lievense/CSO een zelfstandig verleende opdracht heeft verstrekt om een aanvullend onderzoek te doen gezien de overwegingen van de Afdeling over het CSO-onderzoek. Dit onderzoek komt tot dezelfde vaststelling als bij het eerdere onderzoek van CSO, namelijk dat veilig recreëren mogelijk is zonder bovenafdichting;

j. Zaanstad in januari 2019 een zelfstandig verleende opdracht heeft verstrekt aan Tauw / Witteveen+Bos (verder aangeduid als TWB) voor het geven van een second opinion op het nieuwe onderzoek van Lievense/CSO. Daaruit volgt dat onvoldoende zeker is dat zonder bovenafdichting veilig kan worden gerecreëerd. Tevens wordt geadviseerd om de GGD of het

[1] Het experiment duurzaam stortbeheer als bedoeld in hoofdstuk III A (artikelen 17 a tot en met 17 f) van het Stortbesluit bodembescherming, zie Staatscourant 2016, 23631.

CONCEPT

RIVM een passend toetsingskader op te laten stellen voor de blootstelling aan stortgas en percolaat;

k. Zaanstad in februari 2019 zelfstandig aan de GGD een advies heeft gevraagd over het toetsingskader bij de beoordeling van stortgas. GGD Zaanstad (op 6 maart 2019, aangevuld op 13 maart 2019 en, na verzoek om verduidelijking van de gemeente, op 18 juli 2019) heeft de GGD geadviseerd om voor de beoordeling van stortgas aan te sluiten bij de ATSDR[2] normering. Voor percolaat adviseert de GGD om het risico op blootstelling aan percolaat tot nihil d.w.z. tot verwaarloosbaar klein, terug te brengen. Gelet op het advies van de GGD, alsmede wegens de feitelijke constatering van uittredend percolaat, is park deelgebied Fase 1 in maart 2019 op verzoek van Zaanstad door Afvalzorg gesloten;

l. Zaanstad zelfstandig aan TWB opdracht heeft gegeven om het advies van de GGD verder uit te werken met betrekking tot de risicogrenzen voor de blootstelling via de lucht en vervolgens de meetwaarden van het stortgas aan dit kader te toetsen voor Park Nauerna deelgebied Fase 1. TWB op 10 oktober 2019 heeft geconcludeerd dat de blootstelling aan stortgas mogelijk leidt tot risico's voor recreanten;

m. Zaanstad zelfstandig aan TWB opdracht heeft gegeven om met een aanvulling op de second opinion te komen naar aanleiding van het advies van de GGD als genoemd onder k en gelet op het Bestemmingsplan Reparatie Omgeving Nauerna te adviseren over de veiligheid van recreatie in Park Nauerna en specifiek over de uittreding van percolaat. Dit advies op 14 juli 2020 is gegeven. De conclusie van het advies van TWB is dat om nu een besluit te kunnen nemen over recreatie in het kader van veiligheid voor recreanten over de gehele stort een bovenafdichtingsconstructie noodzakelijk is;

n. de raad van Zaanstad op 3 september 2020 het bestemmingsplan Reparatie Omgeving Nauerna heeft vastgesteld waarin de aanleg van een bovenafdichtingsconstructie is voorgeschreven voor de recreatieve functies;

o. onder andere Afvalzorg tegen dit bestemmingsplan beroep heeft ingesteld bij de Afdeling;

p. tussen Uitvoeringspartners geen overeenstemming bestaat over de wijze waarop veilig gerecreëerd kan worden op Park Nauerna. Uitvoeringspartners zijn daarom met elkaar in overleg gegaan om de mogelijkheid te verkennen om in een nieuwe adviesprocedure zich te laten adviseren of - met inachtneming van de uitspraak van de Afdeling – veilig recreëren in Park Nauerna deelgebieden Fase 1, 2 en 3, voor, tijdens, en na uitvoering van duurzaam stortbeheer mogelijk is, al dan niet met maatregelen ter beperking van emissie van stoffen uit de stortplaats en blootstelling daaraan van mens en dier. In het kader van de aan te besteden opdracht is gebleken dat het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (hierna: **RIVM**) bereid is om dit onderzoek te verrichten.

q. het RIVM in het kader van voorgaande overweging onder p door de Provincie, namens Uitvoeringspartners, in 2021 is gevraagd om een generiek toetsingskader voor recreëren op stortplaatsen op te stellen en op basis daarvan een specifieke risicobeoordeling voor de locatie Nauerna te maken.

r. voorafgaand aan de opdrachtverlening de Provincie de offerte-uitvraag in overleg met Uitvoeringspartners aan het RIVM heeft verstrekt. In de offerte-uitvraag aan het RIVM is gevraagd om zo nodig aan te geven met welke benodigde maatregelen veilig recreëren mogelijk is. De offerte-uitvraag aan het RIVM is als bijlage 1 bij dit Addendum gevoegd. Het RIVM heeft een offerte (RIVM kenmerk DG/2022-0078 d.d. 21 april 2022) uitgebracht inclusief een planning voor

[2] Het Agency for Toxic Substances and Disease Registry (ATSDR), is een federaal agentschap voor de volksgezondheid van het U.S. Department of Health and Human Services.

CONCEPT

het verloop van het onderzoek. De offerte van het RIVM is als bijlage 2 aan dit Addendum gehecht.

s. in het kader van (mogelijke) besluitvorming die genomen wordt door (een van) de bevoegde gezagen naar aanleiding van het advies van het RIVM, geldt dat Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland op grond van de Wet milieubeheer, dan wel, na inwerkingtreding van de Omgevingswet het bevoegd gezag zijn voor de omgevingsvergunning milieu (milieu technische zaken), en dat de bestuursorganen van Zaanstad het bevoegd gezag zijn voor besluiten in het ruimtelijk spoor, te weten voor (een afwijking van) het bestemmingsplan dan wel, na inwerkingtreding van de Omgevingswet, voor een afwijking of wijziging van het Omgevingsplan. Vanuit dat laatste geldt – mede gelet op de uitspraak van de Afdeling – dat Zaanstad in deze nieuwe adviesprocedure niet langer een faciliterende rol heeft, zoals in de Overeenkomst het uitgangspunt is geweest.

t. ter uitoefening van het bevoegd gezag geldt dat (eventuele) maatregelen die volgens het RIVM advies voldoen en toepasbaar zijn alleen kunnen worden geïmplementeerd als die passen binnen de wettelijke kaders die het omgevingsrecht daarvoor biedt.

u. Uitvoeringspartners met elkaar afspraken hebben gemaakt over de opdracht aan het RIVM voor het onderzoek in de nieuwe adviesprocedure en over het gevolg dat daaraan moet worden gegeven. Die afspraken worden schriftelijk in dit Addendum vastgelegd.

v. Fleer en het Havenbedrijf Amsterdam N.V. middels een ieder afzonderlijk ondertekende verklaring (kenmerk PNH 1737662/1778443) van resp. 28 februari 2022 en 1 maart 2022 aan Uitvoeringspartners hebben verklaard afstand te doen van de rechten die zij kunnen ontlenen aan de Overeenkomst en geen partij wensen te zijn bij onderhavige Addendum.

w. Afvalzorg en Zaanstad ieder een ander standpunt hebben over de vraag of er reeds uitvoering is gegeven aan de bepalingen die zijn neergelegd in de Overeenkomst en daarmee of die zijn “uitgewerkt”. Onverminderd de standpunten van Uitvoeringspartners en Fleer en het Havenbedrijf Amsterdam N.V. hierover en zonder daaraan afbreuk te doen, worden hierna enkele nieuwe afspraken opgenomen die zien op de verplichtingen van Uitvoeringspartners ten aanzien van het vervolg dat aan de uitkomst van het RIVM onderzoek gegeven zal worden. Uit die nieuwe afspraken kan dus op geen enkele wijze (impliciet of expliciet) worden afgeleid dat Afvalzorg dan wel Zaanstad haar standpunt ten opzichte van de bepalingen in de Overeenkomst hierover prijsgeeft.

x. Afvalzorg van mening is dat zowel recreatie als verduurzaming belangrijk is en zij er naar streeft om beide doelen op Park Nauerna te verwezenlijken. Zij vindt niet dat het een per definitie ondergeschikt is aan het ander. Daar waar door het RIVM risico’s voor de veiligheid van recreanten worden gesignaleerd, is het volgens haar daarom steeds de bedoeling om deze risico’s – waar mogelijk – weg te nemen op een (proportionele en minst verstrekkende) wijze die niet aan duurzaam stortbeheer in de weg staat.

y. de Provincie uitvoering wil geven aan de in de Overeenkomst gemaakte afspraken over de inrichting van een recreatiepark op een gedeelte van stortlocatie Nauerna. De Provincie onderschrijft daarnaast het maatschappelijk belang van duurzaam stortbeheer in het algemeen. Als uit het RIVM onderzoek blijkt dat recreatie en duurzaam stortbeheer naast elkaar kunnen bestaan, is de toepassing van duurzaam stortbeheer op stortlocatie Nauerna bespreekbaar, onder de voorwaarde dat duurzaam stortbeheer het gebruik als recreatiepark niet belemmert, behoudens gedurende tijdelijke daarmee gepaard gaande werkzaamheden.

z. Zaanstad en BGN vinden dat op de locatie Nauerna het belang van recreëren zwaarder weegt dan het belang van duurzaam stortbeheer in die zin dat duurzaam stortbeheer daar enkel zou mogen worden toegepast wanneer er geen twijfel over bestaat dat duurzaam stortbeheer geen afbreuk doet aan de veiligheid en de omvang van het recreëren aldaar.

CONCEPT

aa. dat Uitvoeringspartners ingevolge het bovenstaande met elkaar in overleg zijn getreden en in aanvulling op en onder in stand houding van het hetgeen zij eerder zijn overeengekomen, tenzij daar hieronder uitdrukkelijk van wordt afgeweken, het navolgende overeenkomen:

Komen de volgende wijzigingen/aanvullingen op de Overeenkomst overeen

7 *Uitwerking nieuwe procedure RIVM over veilig recreëren.*

7.1 In aanvulling op de in de artikelen 2.4.5.1 tot en met 2.4.5.5 van de Overeenkomst beschreven procedure zullen Uitvoeringspartners gezamenlijk een nieuw advies inwinnen of – met inachtneming van de uitspraak van de Afdeling van 15 augustus 2018 (ECLI:NL:RVS:2018:2728) – veilig recreëren in Park Nauerna deelgebieden Fase 1, 2 en 3, en voor, tijdens, en na uitvoering van het experiment duurzaam stortbeheer, mogelijk is al dan niet na het treffen van maatregelen. De Provincie stuurt de uitspraak van de Afdeling over Reparatieplan Omgeving Nauerna (procedurenummer 202005607/1/R1) na publicatie aan het RIVM om die in het advies te betrekken.

7.2 Voor rekening en in opdracht van de Provincie vindt een onderzoek door het RIVM plaats, te weten: Onderzoek RIVM Veilig recreëren. De uitvoering van het Onderzoek RIVM Veilig recreëren vindt plaats op grond van de opdrachtverlening door de Provincie aan het RIVM. Deze opdrachtverlening, waarmee ieder van Uitvoeringspartners hierbij instemt, wordt als bijlage 3 aan dit Addendum gehecht en maakt onderdeel van dit Addendum uit. De beoogde termijn van de opdrachtverlening is uiterlijk ultimo juli 2022.

7.3 De opdrachtverlening, zoals genoemd in artikel 7.2, houdt in dat het RIVM een generiek toetsingskader zal opstellen voor recreëren op stortplaatsen en op basis daarvan een specifieke risicobeoordeling voor Park Nauerna zal maken, met een advies of maatregelen nodig zijn om veilig recreëren mogelijk te maken in Park Nauerna en – zo ja – welke maatregelen. De specifieke risicobeoordeling:

1. is gericht op deelgebieden Fase 1, 2 en 3 van Park Nauerna; en
2. ziet op veilig recreëren op genoemde deelgebieden van Park Nauerna voor-, gedurende- én na afloop van het experiment duurzaam stortbeheer.

7.4 Uitvoeringspartners zullen zo voortvarend als mogelijk en voor zover aan de orde, binnen de door het RIVM genoemde reactietermijnen reageren op haar verzoeken om informatie alsmede zo voortvarend als mogelijk tussentijdse feedback geven op (delen) van het onderzoek van het RIVM, een en ander met inachtneming van het bepaalde in artikel 7.11.

7.5 Ten aanzien van de maatregelen als bedoeld in artikel 7.3 van dit Addendum geldt dat Uitvoeringspartners in gezamenlijkheid een niet uitputtende lijst met mogelijke maatregelen hebben opgesteld ten behoeve van het onderzoek van het RIVM, te weten ‘Maatregelenlijst Uitvoeringspartners 2022’. Deze lijst is als bijlage 4 aan dit Addendum gehecht en maakt onderdeel uit van de opdracht aan het RIVM en hiermee ook onderdeel van dit addendum. De maatregelen in de lijst in bijlage 4 worden door Uitvoeringspartners beschouwd als toepasbaar en kunnen door het RIVM worden meegenomen in het onderzoek. In beginsel worden slechts technische maatregelen geïmplementeerd om humane gezondheidsrisico’s te beperken en bij onaanvaardbare risico’s voor (alleen) honden kunnen ook gebruiksbeperkende maatregelen worden getroffen.

7.6 Uitvoeringspartners zijn overeengekomen dat Park Nauerna zonder beperking voor de volgende activiteiten veilig moet kunnen worden gebruikt, te weten: wandelen, honden uitlaten, hardlopen, bootcamp, speeltoestellen (op ingerichte plek), picknicken, barbecueën (op ingerichte plek), zonnebaden, balsporten (bv voetbal).

CONCEPT

7.7 Uitvoeringspartners zullen aan het RIVM de vraag voorleggen of het mogelijk is om, zonder aanvullende technische maatregelen bovenop de maatregelen die nodig zijn om de in artikel 7.6 genoemde activiteiten veilig te laten plaatsvinden, te kunnen fietsen, mountainbiken en paardrijden, en vee veilig te laten grazen op Park Nauerna.

7.8 Indien het RIVM voor haar onderzoek naar humane risico's aanvullende, nieuwe data nodig acht voor de locatiespecifieke beoordeling van Nauerna, kunnen Uitvoeringspartners afspreken dat extra metingen zullen worden verricht. Uitvoeringspartners streven ernaar de daarmee gepaard gaande kosten tot een minimum te beperken. Voor zover dit onderzoek betreft dat betrekking heeft op stortgas en percolaat, zal Afvalzorg de kosten dragen van deze extra metingen. Afvalzorg zal dit onderzoek, in overleg met het RIVM (laten) uitvoeren.

7.9 Aan de hand van de resultaten van de locatiespecifieke beoordeling kunnen alternatieve maatregelen worden aangedragen door Uitvoeringspartners, voor zover deze maatregelen het onderzoek van het RIVM niet onredelijk vertragen of de kosten daarvan verhogen. De Provincie bepaalt vervolgens welke alternatieve maatregelen ter beoordeling worden voorgelegd aan het RIVM, nadat gebruiksbeperkende maatregelen ter goedkeuring zijn voorgelegd aan Zaanstad om te toetsen of deze op grond van het ruimtelijke ordeningsrecht geborgd kunnen worden. Indien gemeente Zaanstad tot het oordeel komt dat de voorgedragen gebruiksbeperkingen of -verboden niet kunnen worden geborgd, dan worden de alternatieve maatregelen niet in het RIVM onderzoek ingebracht.

7.10 De rapporten en onderliggende documentatie en gegevens van de in artikelen 2.4.5.1 en volgende bedoelde adviezen alsmede de daarna opgemaakte adviezen zoals opgenomen in de considerans a tot en met y worden tezamen met de opdrachtverstrekking aan het RIVM verstrekt. Het RIVM kan informatie opvragen bij Uitvoeringspartners en met hen in overleg treden, bijvoorbeeld over de Maatregelenlijst Uitvoeringspartners 2022 en eventuele aanvullingen op grond van artikel 7.9 van dit addendum.

7.11 De Provincie, als opdrachtgever, communiceert als enige met het RIVM. Indien het RIVM vragen of reviewverzoeken aan de Provincie voorlegt, geeft de Provincie deze integraal door aan de overige Uitvoeringspartners. Reacties en/of vragen van Uitvoeringspartners zullen door Provincie integraal aan het RIVM worden gecommuniceerd. De Provincie verstrekt in dit kader aan de overige Uitvoeringspartners afschriften van alle schriftelijke communicatie met en door het RIVM, behoudens communicatie over de relatie opdrachtgever (Provincie) en opdrachtnemer (RIVM). De Provincie zal zorgdragen dat Uitvoeringspartners kunnen deelnemen aan de (kwartaal)bijeenkomsten, als het RIVM deze organiseert en dat Uitvoeringspartners voldoende tijd en gelegenheid krijgen om zowel schriftelijk als mondeling te reageren op het conceptadvies van het RIVM over het generiek toetsingskader en op het conceptadvies van het RIVM over de locatiespecifieke risicobeoordeling van Nauerna.

7.12 Uitvoeringspartners zijn gebonden aan het advies uit het RIVM onderzoek en zij zullen daaraan uitvoering geven conform artikel 7.14 van dit Addendum. Aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek zullen Uitvoeringspartners in overleg treden over de wenselijkheid van de toepassing van bepaalde onderzochte alternatieve technische maatregelen. Wanneer het Uitvoeringspartners niet lukt om overeenstemming te krijgen over de wenselijkheid van de toepassing van bepaalde alternatieve technische maatregelen, beslist de Provincie hierover met inachtneming van de belangen van Zaanstad. Wanneer Uitvoeringspartners geen overstemming hebben over de wenselijkheid van de toepassing van bepaalde door het RIVM onderzochte alternatieve gebruiksbeperkende maatregelen, treden zij daarover niet in overleg en zullen deze maatregelen niet worden toegepast. Wanneer Uitvoeringspartners wel overstemming hebben over de wenselijkheid van de toepassing van bepaalde door het RIVM onderzochte alternatieve gebruiksbeperkende maatregelen, treden zij daarover in overleg. Wanneer het Uitvoeringspartners niet binnen

CONCEPT

een termijn van twee maanden lukt om overeenstemming te krijgen over de wenselijkheid van de toepassing van bepaalde alternatieve gebruiksbeperkende maatregelen, beslist de Provincie hierover met inachtneming van de belangen van Zaanstad. Wanneer bij Uitvoeringspartners overeenstemming bestaat over de wenselijkheid van de toepassing van bepaalde alternatieve maatregelen, dan zullen deze maatregelen worden toegepast.

7.13 Indien uit het RIVM advies volgt dat verschillende technische maatregelen veilig recreëren mogelijk maken, dan selecteren Uitvoeringspartners daaruit op basis van redelijkheid de meest proportionele en minst verstrekkende maatregelen. Indien binnen twee maanden na de start van het overleg over het definitieve advies van het RIVM tussen Uitvoeringspartners geen unanimiteit over de te verkiezen technische maatregelen is bereikt, dan beslist de Provincie hierover met inachtneming van de belangen van de gemeente Zaanstad.

7.14 (Inspannings)Verplichtingen Uitvoeringspartners

7.14.1 Voor zover uit het Onderzoek RIVM Veilig recreëren volgt, als uitkomst van de hiervoor omschreven procedure, dat het aanbrengen van een bovenafdichtingsconstructie op het stortlichaam noodzakelijk is om daar mensen veilig te kunnen laten recreëren, dan zal Afvalzorg deze bovenafdichtingsconstructie, zodra er geen redelijke juridische en/of redelijke technische belemmeringen voor de aanleg van de bovenafdichtingsconstructie en het recreatiepark (meer) zijn, zo snel als redelijkerwijs mogelijk is aanbrengen conform het advies van het RIVM en het park gefaseerd aanleggen en openstellen. Afvalzorg zal zich in dat geval niet meer beroepen op haar status van uitstellocatie in het kader van het experiment Duurzaam Stortbeheer.

7.14.2 Voor zover het RIVM aangeeft voor de periode tijdens de uitvoering van duurzaam stortbeheer geen betrouwbare uitspraak te kunnen doen omdat nog onvoldoende gegevens over die periode beschikbaar zijn, dan wel zijn advies baseert op een of meer aannames over de toepassing van een ingreep gericht op het verduurzamen van de stortplaats, is Afvalzorg in zoverre niet gehouden een bovenafdichtingsconstructie als bedoeld in 7.14.1 op het stortlichaam aan te brengen. In dat geval wordt, zodra bekend is welke verduurzamingsingrepen kunnen worden toegepast op het stortlichaam, aan het RIVM of een andere deskundige gevraagd om op basis van de uitkomsten van het experiment duurzaam stortbeheer en de gegevens over de toe te passen verduurzamingsingrepen een nieuwe locatiespecifieke beoordeling uit te voeren voor de periode gedurende duurzaam stortbeheer. Als met inachtneming van de in deze overeenkomst neergelegde procedure uit deze nieuwe beoordeling volgt dat nieuwe maatregelen noodzakelijk zijn om veilige recreatie gedurende duurzaam stortbeheer mogelijk te maken, dan zal Afvalzorg deze maatregel(en), zodra daarvoor geen redelijke juridische en/of redelijke technische belemmeringen (meer) zijn, zo snel als redelijkerwijze mogelijk is, gaan implementeren, dan wel afzien van de desbetreffende verduurzamingsingreep of -ingrepen. Indien de implementatie van deze maatregel(en) effecten heeft voor het gebruik en/of de toegankelijkheid van het recreatiepark, dan maakt Afvalzorg een toegankelijkheidsplan voor de duur van de implementatie. Uitvoeringspartners treden vervolgens met elkaar in overleg over dit toegankelijkheidsplan en spannen zich in om dit plan unaniem vast te stellen. Indien binnen twee maanden na de start van het overleg geen unanimiteit tussen Uitvoeringspartners is bereikt, dan beslist de Provincie hierover.

7.14.3 Indien uit het RIVM advies volgt, als uitkomst van de hiervoor beschreven procedure. dat een bovenafdichtingsconstructie niet noodzakelijk is om vanwege risico's voor de gezondheid van recreanten recreatie veilig mogelijk te maken, dan is Afvalzorg in geen geval gehouden (doch wel bevoegd) om een bovenafdichtingsconstructie aan te brengen. De bevoegdheid tot het aanleggen vervalt na de aanleg van het zonnepark op de desbetreffende locatie, voor zover de bovenafdichting niet verplicht wordt gesteld.

CONCEPT

7.14.4 Indien uit het RIVM advies volgt, als uitkomst van de hiervoor omschreven procedure, dat vanwege uitsluitend risico's voor de gezondheid van recreanten het treffen van technische maatregelen noodzakelijk is, dan zal Afvalzorg de desbetreffende maatregelen – met inachtneming van artikel 7.13 en 7.14 van dit Addendum – zodra daarvoor geen redelijke juridische en/of redelijke technische belemmeringen (meer) zijn, zo snel als redelijkerwijs mogelijk is, implementeren, en het park gefaseerd gaan aanleggen en openstellen.

7.14.5 Ook indien uit het RIVM advies volgt, als uitkomst van de hiervoor beschreven procedure. dat andere technische of gebruiksbeperkende maatregelen noodzakelijk zijn, als bedoeld in 7.14.4 hiervoor, blijft Afvalzorg bevoegd om in plaats daarvan alsnog een (gehele of gedeeltelijke) bovenafdichtingsconstructie aan te leggen conform Stortbesluit voor zover dit niet strijdig is met artikel 7.14.3. In dat geval zal zij de bovenafdichtingsconstructie – zodra daarvoor geen redelijke juridische en/of redelijke technische belemmeringen (meer) zijn, zo snel als redelijkerwijs mogelijk gefaseerd gaan aanbrengen en het park gefaseerd gaan aanleggen en openstellen.

7.14.6 In een geval als omschreven in 7.14.1 of 7.14.4 (of in geval van een combinatie van beide), maakt Afvalzorg een planning voor de aanleg van de bovenafdichtingsconstructie, het treffen van de maatregelen en de gefaseerde aanleg en openstelling van het recreatiepark (steeds voor zover van toepassing) en bespreekt zij deze planning met Uitvoeringspartners.

7.14.7 De kosten van een bovenafdichtingsconstructie en andere maatregelen zoals opgenomen in dit artikel, zijn voor rekening van Afvalzorg.

7.14.8 Het college van Gedeputeerde Staten zal zich inspannen om, indien aan de orde, de toepassing van de door het RIVM geadviseerde maatregelen mogelijk te maken in de omgevingsvergunning milieu.

7.14.9 Zaanstad zal zich inspannen dat het college van burgemeester en wethouders de door het RIVM als veilig te adviseren maatregelen planologisch mogelijk maakt, voor zover dit niet strijdig is met haar publieke taken en verantwoordelijkheden.

7.15 Het experiment duurzaam stortbeheer is nog niet afgerond op het moment dat het Park Nauerna naar verwachting zal worden ingericht. Indien uit het experiment duurzaam stortbeheer volgt dat Afvalzorg andere uitvoeringstechnische maatregelen moet toepassen dan in het kader van artikel 7.14 en volgend uit het RIVM-onderzoek, dan zijn de financiële consequenties daarvan voor Afvalzorg. Indien voor de aanleg van een bovenafdichting in de toekomst of voor maatregelen in het kader van het experiment duurzaam stortbeheer door Afvalzorg Park Nauerna tijdelijk (geheel of gedeeltelijk) niet toegankelijk is, dan zijn Uitvoeringspartners voor die tijdelijke afsluiting niet aansprakelijk jegens elkaar. In een dergelijk geval zal Afvalzorg de maatregelen, zodra daarvoor geen redelijke juridische en redelijke technische belemmeringen (meer) zijn, zo snel als redelijkerwijze mogelijk is, uitvoeren.

7.16 Uitvoeringspartners erkennen dat de mogelijkheid bestaat dat uit het experiment duurzaam stortbeheer uitvoeringstechnische werkzaamheden volgen, die niet zijn meegenomen in de locatiespecifieke beoordeling van Park Nauerna door het RIVM. Uitvoeringspartners zullen in een dergelijk geval in overleg treden, met in acht neming van het bepaalde in artikel 7.17.

7.17 Voor alle situaties waarin dit Addendum niet voorziet en/of waarover één of meer Uitvoeringspartners onderling overleg nodig achten, treden Uitvoeringspartners met elkaar in overleg en spannen zich in hierover tot een regeling te komen. Hierbij kan het bepaalde in artikel 5.4 van de Overeenkomst worden gevolgd.

7.18 Dit Addendum komt eerst tot stand zodra deze onvoorwaardelijk is ondertekend namens alle Uitvoeringspartners. Namens BGN wordt dit Addendum ondertekend onder de opschortende

CONCEPT

voorwaarde van instemming van haar algemene ledenvergadering en namens Afvalzorg wordt dit Addendum ondertekend onder de opschortende voorwaarde van instemming van haar raad van commissarissen.

7.19 Bijlagen

De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van dit addendum:

1. Offerteaanvraag aan RIVM d.d. ….. 2021
2. Offerte van RIVM d.d. …….2022
3. Opdracht aan RIVM d.d. ……2022
4. Maatregelenlijst d.d. ……..2022
5. Lijst met gebruiksvormen …….2022

Voor akkoord ondertekend d.d. :

namens de Vereniging Belangengroep Nauerna

_____	_____	_____
W.W.M. Antonissen	F. Ebing	P. Scholder
datum:	datum:	datum:

namens de gemeente Zaanstad

_____

W. Breunesse

datum:

namens Afvalzorg Holding N.V.

_____

A.H. Krom

datum:

namens de Provincie Noord-Holland

_____

J. Olthof

datum:

CONCEPT

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

RIVM
t.a.v. [redacted]
Postbus 1 (PB 10)
3720 BA Bilthoven

E-mail: [redacted]@rivm.nl

Commissaris van de Koning

Uw contactpersoon

[redacted]

BEL/OMB

Telefoonnummer +31 6 [redacted]
[redacted]@noord-holland.nl

Verzenddatum

Kenmerk

1737662/1742618

Uw kenmerk

Betreft: Offerte uitvraag Onderzoek Park Nauerna

Geachte heer [redacted],

De provincie Noord-Holland doet graag zaken met betrouwbare opdrachtnemers en instellingen die met ons meedenken en ons verder brengen. Daarom nodig ik u graag uit om een offerte uit te brengen voor Onderzoek locatie specifieke risicobeoordeling Park Nauerna.

Inhoud bijlagen
U vindt in bijlage 1 de voor de provincie belangrijkste uitgangspunten van de opdracht Onderzoek Park Nauerna. Daarbij moet de offerte aan een aantal eisen voldoen om in aanmerking te kunnen komen voor gunning en opdrachtverlening. Een omschrijving van deze vereisten vindt u in bijlagen 2 en 3 (opzet van de offerte en de toepasselijke voorwaarden van de offerte).

Deadline
In een voorgesprek heeft u een indicatie gegeven van 10 weken voor het opstellen van de offerte. Dit is inclusief de tijd die eventueel benodigd is voor het stellen van vragen en de beantwoording van deze vragen. De provincie ontvangt uw digitale offerte graag, onder vermelding van het kenmerk op deze brief, uiterlijk 4 maart 2022. U kunt de offerte sturen aan uw contactpersoon van de Provincie, mevrouw [redacted], sector Omgevingsbeleid, [redacted]@noord-holland.nl. en in c.c. [redacted]@noord-holland.nl.[1]

De provincie zal uw offerte strikt vertrouwelijk behandelen. Zoals aangegeven in het voorgesprek zal de provincie de offerte in

[1] *Klachten over deze aanbesteding kunt u indienen bij aanbestedingsklachten@noord-holland.nl.*

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

vertrouwelijkheid delen en bespreken met de partijen betrokken bij dit onderzoek (bijlage 1). Partijen hebben uitgesproken de vertrouwelijkheid in acht te nemen.

Uw offerte is in ieder geval ongeldig als u deze niet tijdig en/of incompleet verstuurt. Er kunnen dus geen stukken na de deadline worden aangeleverd, tenzij u vooraf (gemotiveerd) een uitstel heeft afgestemd met de voornoemde contactpersoon.

U hoort uiterlijk vrijdag 15 april 2022 of de provincie Noord-Holland gebruik maakt van uw aanbieding. Indien dit het geval is ontvangt u een schriftelijke brief opdrachtverlening met de bijpassende gegevens alvorens de opdrachtuitvoering kan aanvangen.

Voor vragen of opmerkingen over de opdracht kunt u zich wenden tot uw contactpersoon mevrouw . Zij is bereikbaar op telefoonnummer 06 .

Hoogachtend,

de commissaris van de Koning
in de provincie Noord-Holland,
namens deze,

Sectormanager Omgevingsbeleid

Deze brief is digitaal vastgesteld en daarom niet ondertekend.

6 bijlage(n):

Bijlage 1:	Achtergrond en inhoud offerteaanvraag
Bijlage 1A:	Lijst met maatregelen Park Nauerna (concept)
Bijlage 1B:	Lijst met gebruiksvormen Park Nauerna (concept)
Bijlage 2:	Opzet van en voorwaarden aan uw offerte
Bijlage 3:	Voorwaarden offerte
Bijlage 4:	Social Return

BIJLAGE 1 Achtergrond en inhoud offerteaanvraag

Aanleiding en doel van de offerteaanvraag

De Uitvoeringspartners van de Overeenkomst Nauerna (gemeente Zaanstad, Provincie Noord-Holland, de Vereniging Belangroep Nauerna (BGN), Afvalzorg, Havenbedrijf Amsterdam en partij Fleer) hebben in 2013 met elkaar afgesproken dat op de gronden van de stortplaats een openbaar toegankelijk park wordt gerealiseerd, te weten Park Nauerna, en dat daarop veilig gerecreëerd dient te kunnen worden.

Bij de voorbereiding van het reparatieplan 'Omgeving Nauerna' door gemeente Zaanstad is tussen een deel van de Uitvoeringspartners, te weten de gemeente Zaanstad, Provincie Noord-Holland, Afvalzorg en BGN (hierna verder te noemen: "Partijen") geen overeenstemming bereikt over de wijze waarop veilig gerecreëerd kan worden op stortplaats Nauerna. Daarom is tussen partijen afgesproken om nieuw onderzoek te laten uitvoeren naar hoe er veilig gerecreëerd kan worden op stortplaats Nauerna.

Partijen zijn overeengekomen om een generiek toetsingskader voor recreëren op stortplaatsen te laten opstellen. Dit toetsingskader vormt de basis voor het maken van locatie specifieke risicobeoordeling voor de locatie Nauerna. Het doel is om met deze instrumenten te kunnen beoordelen of veilige recreatie op de stortplaats Nauerna mogelijk is en welke maatregelen daarbij zijn benodigd.

Resultaat van de offertaanvraag

Opdrachtgever wenst met één opdrachtnemer een overeenkomst af te sluiten voor:

1. Het opstellen van een generiek toetsingskader voor recreatie op (voormalige) stortplaatsen;
2. Het uitvoeren van een locatie-specifieke risicobeoordeling, uitgaande van het generieke kader, voor het recreatieve gebruik van het park Nauerna, ingericht op de stortplaats Nauerna te Assendelft.

Deze offerteaanvraag is het vervolg op de eerste opdracht, met uw kenmerk DMG 2020-0075, die u namens de Partijen van de Provincie Noord-Holland heeft gekregen op 7 augustus 2020 en op basis waarvan u twee concept producten heeft opgesteld:

- Product 1: Processtappen beoordelingskader Park Nauerna (RIVM, d.d. 10 december 2020); en
- Product 2: Conceptueel model voor de recreatie op "Park Nauerna" (RIVM, d.d. 10 december 2020).

Deze offerteaanvraag beschrijft het gewenste resultaat en de procedure die voor het offertetraject wordt gevolgd, conform de aanbestedingskaders van de Provincie.

Vraagstelling

1. Generiek toetsingskader

Algemeen uitgangspunt is dat er een generiek toetsingskader komt dat gebruikt kan worden voor het toetsen van recreatie op (voormalige)

stortplaatsen voor de gehele provincie. De provincie is evenwel enkel bevoegd gezag op stortplaatsen Wet Milieubeheer[1] (Wm).

De aanleiding voor het onderzoek is het toetsen van recreatie op stortplaats Nauerna, een Wm-vergunde stortplaats en tevens uitstellocatie voor duurzaam stortbeheer (DS). Verzocht wordt om in de offerte een onderscheid te maken in twee scenario's: **a**. het opstellen van een generiek toetsingskader voor (enkel) stortplaatsen Wet Milieubeheer en **b**. het opstellen van een generiek toetsingskader voor stortplaatsen Wet Milieubeheer en voormalige stortplaatsen. Op basis van de consequenties voor het onderzoek (in tijd, geld en betrouwbaarheid/bruikbaarheid) kiezen partijen bij opdrachtverlening welk scenario zal worden gevolgd.

Het generieke toetsingskader moet rekening houden met uiteenlopende vormen van recreatie. Hierbij dienen in ieder geval de gebruiksvormen meegenomen te worden die Partijen voor deze locatie afspreken. Dit gebruik zal door Partijen worden vastgelegd in het addendum bij de Overeenkomst Nauerna, zodat hierover bij 2 een beoordeling uitgevoerd kan worden. Voor scenario a: Het generiek kader moet bruikbaar zijn voor alle situaties die kunnen voorkomen op stortplaatsen Wet Milieubeheer. In het conceptueel model dient rekening te worden gehouden met de situatie voor, tijdens en na de toepassing van duurzaam stortbeheer. Daarbij opgemerkt dat het normenkader voor alle situaties gelijk is. Het kader dient zowel toepasbaar te zijn voor langdurige structurele, als voor acute, incidentele blootstelling van recreanten.

Nb1. Het risico van verspreiding binnen de stort is onderdeel van het bepalen van de blootstelling bij recreatief gebruik.

Nb2. Voor het uitwerken van ecologische risico's kan uitgegaan worden van de scenario's die het RIVM beschrijft in hoofdstuk 4.2 en 4.3 van product 1 ("Processtappen Toetsingskader Park Nauerna, kenmerk DMG 2020-0113 d.d. 31-12-2020").

2. Locatie-specifieke risicobeoordeling
De locatie-specifieke risicobeoordeling moet alle deelgebieden van openstelling van het park Nauerna omvatten, fase 1, 2 en 3. De risicobeoordeling moet een antwoord geven op de vraag of en hoe veilig recreëren op stortplaats Nauerna, nu en in de toekomst, mogelijk is. Daarbij dient RIVM uitspraken te doen over de periode voorafgaand aan duurzaam stortbeheer, tijdens de uitvoer van duurzaam stortbeheer en na afronding van duurzaam stortbeheer. De uitkomst van het onderzoek moet voor provincie Noord-Holland als bevoegd gezag voor de verlening van de omgevingsvergunning (milieu) duidelijkheid geven

[1] *Stortplaatsen Wet milieubeheer zijn gecontroleerde stortplaatsen die na september 1996 gesloten zijn of gesloten worden. In 1993 zijn hiervoor regels van kracht geworden met de invoering van het Stortbesluit bodembescherming onder de Wet milieubeheer en in 1998 is ook de Nazorgregeling Wet milieubeheer voor operationele stortplaatsen van kracht geworden.*

over de eisen die gesteld kunnen worden ten behoeve van het veilig recreëren. Daarbij moet de uitkomst voor de gemeente Zaanstad als bevoegd gezag voor het bestemmingsplan duidelijkheid geven welke eisen/maatregelen in het kader van een goede ruimtelijke ordening gesteld moeten worden bij het toestaan van recreatieve functies op stortplaats Nauerna.

Indien RIVM aangeeft geen uitspraak te kunnen doen over de mogelijkheid tot veilig recreëren voor, tijdens of na het toepassen van duurzaam stortbeheer, dan dient dit ook als conclusie te worden opgenomen in het eindrapport.

Beschrijving van de werkzaamheden
Het RIVM wordt verzocht offerte uit te brengen voor de volgende werkzaamheden:

1. Het beschouwen van de aanwezige beschermende voorzieningen die op basis van de Wet milieubeheer zijn aangebracht en het beoordelen van de aanwezige dataset met betrekking tot de concentraties in contactmedia (voor de beoordeling van blootstelling aan verontreinigde bodem, verontreinigd percolaat en stortgas) op geschiktheid voor een volledige beoordeling van risico's bij recreëren op de deelgebieden fase 1, 2 en 3 en in alle fases (voor, tijdens en na Duurzaam stortbeheer) en het nader uitwerken van het conceptueel model met deze gegevens. In het conceptuele model hoort een visualisatie van het systeem.
2. Indien het RIVM aanvullende data nodig heeft om tot gedegen onderzoeksresultaten te komen zoals het (laten) nemen en analyseren van extra monsters ter plaatse, dan doet zij daartoe een voorstel aan de opdrachtgever zijnde de provincie Noord-Holland. De provincie legt het voorstel voor aan de Partijen. Door Partijen wordt volledige medewerking verleend om het verzamelen van benodigde gegevens door RIVM mogelijk te maken.
3. Het uitwerken van een generiek toetsingskader voor het toestaan van recreatie op (scenario a) stortplaatsen Wet Milieubeheer óf (scenario b) stortplaatsen Wet Milieubeheer en voormalige stortplaatsen (zoals omschreven in doelstelling 1), dat gebruikt kan worden door de bevoegde gezagen om de mogelijkheden van veilig recreatief gebruik op (voormalige) stortplaatsen te kunnen beoordelen. Het RIVM wordt gevraagd om de bevoegde gezagen te adviseren over de normstelling voor veilig recreëren en uitleg te geven over de geadviseerde normen.
4. Het uitvoeren van een locatie-specifieke risicobeoordeling, inclusief het kwantificeren van onzekerheden en het uitvoeren van een gevoeligheidsanalyse uitgaande van het generieke kader voor het recreatieve gebruik van het park Nauerna (zoals omschreven in doelstelling 2).
5. Indien de voorgaande risicobeoordeling hiertoe aanleiding geeft: het formuleren van maatregelen ter voorkoming of vermindering van risico's zodat alsnog een niveau van veilig recreatief gebruik van het park bereikt wordt.
6. Het RIVM wordt verzocht om, in geval milieutechnische maatregelen worden voorgesteld, aan te geven hoe het effect van een dergelijke maatregel in de toekomst kan worden geborgd.

Bij de uitwerking van uw offerte dient u rekening te houden met de volgende aandachtspunten:

a. De locatie specifieke risicobeoordeling dient in ieder geval betrekking te hebben op gebruikers van het park: recreanten (mens en hond);
b. Gevraagd wordt in uw offerte duiding te geven van de mogelijkheid om een risicobeoordeling uit te voeren voor dieren (specifiek grazers voor beheer en honden voor recreatie), m.a.w. in hoeverre kunnen dieren worden meegenomen in de risicobeoordeling en in hoeverre kunnen hierover uitspraken worden gedaan;
c. In het generieke toetsingskader dient, in het conceptueel model, rekening te worden gehouden met de aangebrachte voorzieningen en hun functie in het kader van de Wet milieubeheer (scenario a);
d. Er dient in het generieke toetsingskader en bij de locatie specifieke risicobeoordeling uitgegaan te worden van nationaal en internationaal wetenschappelijk erkende toxicologische blootstellingsnormen en blootstellingsmodellen passend bij de te beoordelen situatie;
e. In geval van Park Nauerna is het uitgangspunt van partijen dat technische maatregelen worden voorgelegd voor besluitvorming, in de regel geen gebruiksbeperkende maatregelen. Voorafgaand aan deze uitvraag is door partijen een lijst met mogelijke maatregelen opgesteld voor Park Nauerna. De lijst is als concept bijgevoegd in bijlage 1A en zal door de gemeente Zaanstad nog juridisch worden getoetst in het ruimtelijk spoor. De maatregellijst zal met de opdrachtverlening aan het RIVM worden toegezonden en kan door het RIVM worden gebruikt als input voor bovengenoemde stap 5. Dit laat onverlet dat het RIVM andere maatregelen kan voorstellen.
f. Door Partijen zijn de mogelijke gebruiksvormen van het park beschreven op basis waarvan het RIVM passende blootstellingsscenario's ontwikkelt. Deze lijst met gebruiksvormen is als concept bijgevoegd in bijlage 1B. Ook deze lijst wordt door de gemeente Zaanstad nog juridisch getoetst in het ruimtelijk spoor. De lijst met gebruiksvormen zal met de opdrachtverlening aan het RIVM worden toegezonden.
g. De Raad van State heeft bij het beoordelen van het bestemmingsplan Omgeving Nauerna voor de deelgebieden fase 1, 2 en 3 geoordeeld dat de veiligheid van recreanten zonder bovenafdichtingsconstructie onvoldoende geborgd was in het bestemmingsplan. Wij verzoeken u met de overwegingen van de Raad van State over veilig recreëren rekening te houden met de aandachtpunten uit deze beoordeling. Zie hiervoor de uitspraak van 15 augustus 2018 (nr. 201707238/1/R1), de onderdelen 22 t/m 22.9, 37 en 38 en punten III onder a en b en IV van de beslissing, waarbij met name in de onderdelen 22.8 en 22.9 de Raad van State heeft aangegeven waarom met het indertijd aanwezige CSO rapport onvoldoende was onderbouwd dat veilig recreëren zonder het aanbrengen van een bovenafdichting geborgd werd en in onderdeel 22.7 is aangegeven dat het gebruik van recreatie niet afhankelijk gesteld kan worden van een nog uit te voeren onderzoek over de beoordeling van de veiligheid en de handhaving van een en nog op te stellen lijst van maatregelen.
h. Het RIVM wordt verzocht in haar offerte aan te geven met welke partijen (intern of extern) zij afstemming noodzakelijk acht om

tot een goede uitvoering van de opdracht te komen. Tevens wordt het RIVM verzocht om, indien er aspecten zijn die niet specifiek in de uitvraag zijn benoemd die noodzakelijk dan wel wenselijk zijn, te beschrijven en op te nemen in de offerte.

i. Er is een initiatief om een deel van het park in te richten als multifunctioneel zonnepark. Initiatiefnemer hiervoor is BGN, samen met het Nationaal Consortium Zon in Landschap via het al lopende project 'In my backyard please'.

U kunt van Partijen verwachten dat zij zich ambtelijk en bestuurlijk goed organiseren in een ambtelijke werkgroep en een stuurgroep. Het voorzitterschap en secretariaat van beide groepen wordt voorzien door Partijen, het RIVM is indien nodig aanwezig in de rol van deelnemer. In de offerte dient u wel een duidelijk processchema op te nemen met de in het project te doorlopen stappen, zodat de organisatie van de ambtelijke werkgroep en de stuurgroep goed afgestemd kan worden. Wij vragen u om in het processchema aandacht te geven aan mijlpalen, beslismomenten, wanneer u welke inbreng nodig heeft etc. Verzocht wordt om het processchema te voorzien van een planning uitgaande van streefdata, zodat voor Partijen duidelijk is wanneer iets van hen wordt verwacht, inclusief eventuele reactietijden.

Looptijd van de opdracht
De geplande aanvangsdatum is zo spoedig mogelijk na opdrachtverlening, maar uiterlijk 2 mei 2022.
De opdracht eindigt na de oplevering en goedkeuring van de locatie-specifieke beoordeling voor het recreatieve gebruik van het park Nauerna op de stortplaats Nauerna te Assendelft, met in acht neming van de uitgangspunten en aandachtspunten als benoemd onder 'vraagstelling'.

De verwachting van de Provincie is dat de werkzaamheden zullen eindigen uiterlijk op 1 mei 2024.
De provincie Noord-Holland kan eventueel verlenging van de werkzaamheden overwegen. Eventuele verlenging en aanvulling wordt altijd schriftelijk overeengekomen. Onderdeel van de offerte aanvraag is het leveren van een planning met streefdata.

De aanbestedingsplanning is als volgt:

Omschrijving	**Datum**
Uitvraag offerte	10-12-2021
Indienen schriftelijke vragen	6-1-2022
Beantwoording vragen	13-1-2022
Sluitdatum indienen offerte	4-3-2022
Opdrachtverlening schriftelijk verstrekken	Uiterlijk 15 april 2022
Start werkzaamheden	Uiterlijk 2 mei 2022

Lijst met eisen opdrachtspecifiek

	Omschrijving eis	Uw aanbieding voldoet ja/nee
1	De voorgestelde planning van de opdrachtnemer komt overeen met de planning van de opdrachtgever.	J/N
2	Uiterlijk 2 mei 2022 wordt gestart met de opdracht. Opdrachtnemer garandeert, dat de medewerker(s) die hij in zijn offerte voorstelt voor de uitvoering van de opdracht beschikbaar is vanaf de ingangsdatum van de overeenkomst	J/N
3	Tijdens het onderzoek wordt door opdrachtnemer aan opdrachtgever op regelmatige basis inzicht gegeven in de tussenresultaten, transparantie op inhoud, planning, proces en (gefactureerde) kosten.	J/N
4	Continuïteit: opdrachtnemer borgt de overeengekomen inzetbaarheid van de aangeboden medewerker(s) van opdrachtnemer voor de totale duur van de overeenkomst. Indien gedurende de overeenkomst de medewerker vervangen moet worden, dan borgt opdrachtnemer dat deze vervanger beschikt over een gelijke capaciteit en kennis- en competentieniveau als de medewerker die hij/zij vervangt. Alvorens de vervanger met zijn werkzaamheden kan aanvangen wordt van opdrachtnemer gevraagd om met opdrachtgever een kennismakingsgesprek in te plannen.	J/N
5	Opdrachtnemer borgt voor de duur van de opdracht, dat de medewerker(s) die de opdracht uitvoeren in loondienst is van opdrachtnemer (of diens onderaannemer). Opdrachtnemer is zich bewust van haar ketenverantwoordelijkheid, indien zij voor de opdrachtuitvoering een beroep doet op een medewerker in loondienst bij een onderaannemer (subcontractor).	J/N
6	Opdrachtnemer committeert zich tot geheimhouding van alle informatie die redelijkerwijs als vertrouwelijk beschouwd kan worden.	J/N
7	Het door opdrachtnemer voor de uitvoering van de opdracht geoffreerde prijs is in euro exclusief BTW, vast voor de duur van de overeenkomst. De vergoeding is inclusief reiskosten en alle overige kosten welke in verband met de uitvoering van de opdracht redelijkerwijs dienen te worden gemaakt.	J/N
9	Prestatieverklaring: opdrachtnemer overlegt aan opdrachtgever ten behoeve van goedkeuring van (tussentijds) geleverde (mijlpaal) producten een prestatieverklaring waaruit blijkt, dat hetgeen waarvoor betaald wordt, is geleverd. De per (mijlpaal) product passende prestatieverklaring wordt bepalen opdrachtgever en opdrachtnemer na gunning van de opdracht.	J/N

Lijst met wensen opdrachtspecifiek

	Omschrijving wens
1	Communicatie en uitleg. Opdrachtnemer is in staat de inhoudelijke teksten en uitkomsten van het onderzoek te vertalen in begrijpelijke taal voor opdrachtgever en uitvoeringspartners.
2	Indien noodzakelijk levert opdrachtnemer alle benodigde informatie en/of een bijdrage aan (tussentijds) bestuurlijk overleg van opdrachtgever en uitvoeringspartners.
3	Indien opdrachtnemer belemmering ervaart van een uitvoeringspartner of anderszins tijdens het onderzoek stelt opdrachtnemer de opdrachtgever hiervan op de hoogte.
4	Accountmanagement: opdrachtnemer zal gedurende de overeenkomst één medewerker aanbieden, die voor opdrachtnemer acteert als inhoudelijk opdrachtverantwoordelijke manager (single- point-of-contact,'spoc'). Afspraken tussen opdrachtnemer en opdrachtnemer worden door deze medewerker zodanig vastgelegd, dat zij geraadpleegd kunnen worden door de contactpersoon van zowel opdrachtnemer als opdrachtnemer.

Bijzondere uitvoeringsvoorwaarde: social return verplichting provincie Noord-Holland
De provincie investeert in social return omdat dit de kans op werk vergroot voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en bijdraagt aan de economie en werkgelegenheid in deze provincie. Social return sluit aan bij de doelstellingen van de provincie Noord-Holland op het gebied van arbeidsmarkt, onderwijs en economie. Social return wordt als bijzondere uitvoeringsvoorwaarde toegepast bij aanbestedingen van Diensten boven het bedrag van € 214.000,-.

Onze verwachting is dat deze opdracht dit drempelbedrag overstijgt, waardoor ook bij deze opdracht social return van toepassing is. Dit betekent dat van Opdrachtnemer wordt verwacht dat zij een bijdrage levert aan het creëren van kansen op werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt (kandidaten). Dit kan bijvoorbeeld door kandidaten in dienst te nemen, maar ook door mensen voor te bereiden op duurzame deelname aan de arbeidsmarkt. Te denken valt aan opleidingen, trainingen of stages. Daarnaast behoort sociaal inkopen tot de mogelijkheden en zijn sociale activiteiten toegestaan die ten goede komen aan kandidaten uit de doelgroep.

De social return verplichting in deze Opdracht

In deze aanbesteding wordt de Inschrijver verplicht om als social return tenminste 2% van de opdrachtsom[2] van de Dienst aan te wenden voor social return. Deze waarde dient te worden ingezet om de afstand die mensen uit de social return doelgroep hebben tot de arbeidsmarkt weg te nemen of te reduceren. Voor meer informatie, zie de 'Bijlage social return'.

[2] Onder opdrachtsom wordt verstaan het bedrag van de daadwerkelijk gerealiseerde opdrachtsom exclusief omzetbelasting op basis van nacalculatie, welke door opdrachtnemer periodiek wordt doorgegeven aan socialreturn@noord-holland.nl.

Voorgestelde maatregelen ter vermindering van contactmogelijkheden met percolaat en stortgas

Nr.	Omschrijving maatregel (percolaat)	Type	BGN	Gemeente	Provincie	NVA	Conclusie tbv BO
				Voorbehoud van gemeente Zaanstad: Het is in dit stadium erg vroeg om over maatregelen te praten. De mogelijke maatregelen hangen af van de ruimte die het door RIVM aanbevolen en door de bevoegde gezagen vastgestelde toetsingskader biedt. Nadat het toetsingskader duidelijk is kan pas definitief beoordeeld worden of de maatregelen aanvaardbaar zijn. Verder zijn onderstaande maatregelen wat ons betreft alleen aanvaardbaar als uit het RIVM onderzoek komt dat deze maatregelen, al dan niet in combinatie (afgekort als i.c.m.), voldoende veiligheid bieden voor recreatie.			Deze kolom geeft aan in hoeverre de maatregel besproken moet worden tijdens het bestuurlijk overleg. Groen = akkoord om de maatregel te laten onderzoeken door het RIVM. Uiteindelijk bepalen zij of de maatregel nodig is en of deze voldoende effectief zou zijn. Geel = bespreken tijdens een bestuurlijk overleg / verder uitzoeken Paars = geen maatregel om het park veiliger te maken. Wel doen, want op andere manier positief.
1	een natte periode afwachten (en concluderen dat er geen uittreding plaatsvindt), voordat wordt overgegaan tot (her)opening van het park	preventief beheer	is geen maatregel, maar wel doen	geen maatregel die bijdraagt aan leveren van veiligheid	geen maatregel, wel doen omdat het bijdraagt aan de kennis die het RIVM heeft over de uittreding van percolaat onder bepaalde weersomstandigheden.		Geen maatregel, wel doen
2	gebieden (bijvoorbeeld steile taluds) uitsluitend benutten voor natuurontwikkeling (bosschages)	preventief inrichting	We willen 100% van het gebied beschikbaar hebben voor recreatie. We hebben al 24 hectare ingeleverd (van de 84 hectare hebben we nog maar 60 hectare over).	Vanuit veiligheid bespreekbaar mits oplossing voor toegang tot heuvel. Mits akkoord van alle uitvoeringspartners			Bespreken tijdens BO
3	gebieden (bijvoorbeeld steile taluds) uitsluitend benutten voor natuurontwikkeling (bosschages) en op een natuurlijke manier ontoegankelijk maken voor loslopende honden	preventief inrichting	100% recreatie	Vanuit veiligheid bespreekbaar mits oplossing voor toegang tot heuvel. Mits akkoord van alle uitvoeringspartners			Bespreken tijdens BO
4	Losloopgebieden honden inrichten op delen van park waar dit zonder risico's mogelijk is	gebruik	geen maatregel, maar gebruik: we willen een deel losloopgebied en de rest aanlijngebieden.	Deze maatregel beperkt gebruik van het park en de maatregel is niet 'aanlijnen' maar 'wegtrekken' (en dat kan je niet opleggen)	In openbaar gebied moeten honden aangelijnd zijn, tenzij losloopgebied is aangewezen. Zie APV Zaanstad. Losloopgebied kan.		Bespreken tijdens BO
5	extra maatregelen bij aanleg speelvoorzieningen, gericht op tegengaan van plasvorming	preventief inrichting		Valt niet te beoordelen; welk probleem lost dit op?			Geen maatregel om risico's weg te nemen, wel doen.
6	hogere frequentie van gerichte terreininspecties gericht op uittreding van water	preventief beheer	moet, is standaard vereiste	Dit is geen preventief beheer maar een curatieve maatregel. Dit hangt af van toetsingskader RIVM. Vraag: hoeveel, waar en hoe?			Samenvoegen met maatregel 7
7	actieplan, gericht op snelle actie in geval van onverhoopte uittreding percolaat	curatief beheer	moet, is standaard vereiste	Hangt af van toetsingskader RIVM.			Het is aan het RIVM om te bepalen of een dergelijke curatieve maatregel voldoende zekerheid biedt om op basis daarvan de veiligheid van recreatie te kunnen garanderen
8	horizontale drainage aanbrengen	preventief		Een goed onderdeel i.c.m. andere maatregelen, maar afhankelijk van oplossingsruimte toetsingskader RIVM			Het is aan het RIVM om te bepalen of een dergelijke curatieve maatregel voldoende zekerheid biedt om op basis daarvan de veiligheid van recreatie te kunnen garanderen
9	horizontale drainage aanbrengen	curatief		Het toetsingskader van het RIVM moet hier ruimte voor bieden			Het is aan het RIVM om te bepalen of een dergelijke curatieve maatregel voldoende zekerheid biedt om op basis daarvan de veiligheid van recreatie te kunnen garanderen
10	verticale drainage aanbrengen	preventief		Een goed onderdeel i.c.m. andere maatregelen, maar afhankelijk van oplossingsruimte toetsingskader RIVM			Het is aan het RIVM om te bepalen of een dergelijke curatieve maatregel voldoende zekerheid biedt om op basis daarvan de veiligheid van recreatie te kunnen garanderen
11	verticale drainage aanbrengen	curatief		Het toetsingskader van het RIVM moet hier ruimte voor bieden			Het is aan het RIVM om te bepalen of een dergelijke curatieve maatregel voldoende zekerheid biedt om op basis daarvan de veiligheid van recreatie te kunnen garanderen
12	(plaatselijk) afdichting aanbrengen (in combinatie met drainage)	preventief		Het toetsingskader van het RIVM moet hier ruimte voor bieden. Indien gehele afdichting: groen			Het is aan het RIVM om te bepalen of een dergelijke curatieve maatregel voldoende zekerheid biedt om op basis daarvan de veiligheid van recreatie te kunnen garanderen
13	(plaatselijk) afdichting aanbrengen (in combinatie met drainage)	curatief		Het toetsingskader van het RIVM moet hier ruimte voor bieden			Het is aan het RIVM om te bepalen of een dergelijke curatieve maatregel voldoende zekerheid biedt om op basis daarvan de veiligheid van recreatie te kunnen garanderen
Nr.	**Omschrijving maatregel (stortgas)**	**Type**	**BGN**	**Gemeente**	**Provincie**	**NVA**	**Conclusie tbv BO**
14	een meetreeks opbouwen (en concluderen dat de meetwaarden altijd onder de norm liggen), voordat wordt overgegaan tot (her)opening van het park	preventief beheer	is geen maatregel, maar wel doen; onderdeel van RIVM-onderzoek	Geen maatregel die bijdraagt aan leveren van veiligheid. RIVM bepaalt of beschikbare gegevens afdoende zijn voor risicobeoordeling	Geen maatregel, wel van nut omdat het bijdraagt aan een goede risicobeoordeling van het RIVM		Geen maatregel, wel doen
15	omschakelen van reguliere stortgasonttrekking naar overonttrekking			Een goed onderdeel i.c.m. andere maatregelen	Twijfel vanuit ODNZKG over uitvoerbaarheid irt verhoging van stikstofuitstoot		Twijfel of dit uitvoerbaar is vanwege extra emissies van in ieder geval stikstof. Afvalzorg zoekt dit uit in overleg met OD. Onder voorbehoud door naar RIVM
16	extra stortgasonttrekking aanbrengen	preventief		Een goed onderdeel i.c.m. andere maatregelen			
17	extra stortgasonttrekking aanbrengen	curatief		Het toetsingskader van het RIVM moet hier ruimte voor bieden			Het is aan het RIVM om te bepalen of een dergelijke curatieve maatregel voldoende zekerheid biedt om op basis daarvan de veiligheid van recreatie te kunnen garanderen
18	extra stortgasmonitoring op ligweides	beheer	is geen maatregel, maar wel doen	Geen maatregel die bijdraagt aan leveren van veiligheid. RIVM bepaalt of beschikbare gegevens afdoende zijn voor risicobeoordeling			Geen maatregel

19	ligweide realiseren op afgedichte compartiment 16A/B	preventief inrichting	je moet overal kunnen gaan zonnebaden	Goed voor deze specifieke plek in combinatie met andere maatregelen voor overig recreatiegebied. Geldt ook voor percolaat.	In combinatie zien met 20: acties om activiteit zonnebaden te sturen richting compartimenten 16A/B.		Samen met 20 bespreekpunt voor tijdens bestuurlijk overleg: moet zonnebaden overal mogelijk zijn in het park, of is het een acceptabele maatregel om de locatie van ligweides afhankelijk te maken van waar in het park dit veilig kan?
20	maaibeleid gericht op bloemrijk hooiland om te sturen richting ligweides	beheer	je moet overal kunnen gaan zonnebaden	Mogelijk een goed onderdeel i.c.m. andere maatregelen	In combinatie zien met 19: acties om activiteit zonnebaden te sturen richting compartimenten 16A/B.		
21	(plaatselijk) afdichting aanbrengen (in combinatie met stortgasonttrekking)	preventief		Het toetsingskader van het RIVM moet hier ruimte voor bieden. Indien gehele afdichting: groen			
22	(plaatselijk) afdichting aanbrengen (in combinatie met stortgasonttrekking)	curatief		Het toetsingskader van het RIVM moet hier ruimte voor bieden	(Twijfel vanuit ODNZKG over de effectiviteit gezien het veranderlijke karakter van de emissiepieken)		Het is aan het RIVM om te bepalen of een dergelijke curatieve maatregel voldoende zekerheid biedt om op basis daarvan de veiligheid van recreatie te kunnen garanderen

Legenda

- akkoord/bespreekbaar
- twijfel, verduidelijken
- niet akkoord/onbespreekbaar
- geen maatregel

Voorwaarde: Deze maatregelen kunnen wat ons betreft alleen als uit het RIVM onderzoek komt dat deze maatregelen, als dan niet in combinatie, voldoende veiligheid bieden voor recreatie
Note: De zoekruimte van de maatregelen hangt af van de ruimte die het nieuwe toetsingskader biedt
Note: Het is in dit stadium te vroeg om over maatregelen te praten. We weten namelijk niet welke mate van maatregelen we moeten gaan toepassen. We moeten na het toetsingskader weer herijken of de maatregelen acceptabel zijn.

Lijst met gebruiksvormen van park Nauerna

NB. Dit betreft de stortplaats en niet de omliggende paden en groenstrook daarbuiten

Omschrijving	BGN	Gemeente	Provincie	NVA	Conclusie tbv BO
Onderstaande geldt voor alle recreanten					
wandelen					
honden uitlaten					
hardlopen					
bootcamp					
speeltoestellen (op ingerichte plek)					
picknicken					
barbecueën (op ingerichte plek)					
fietsen		Dan moet GZ RO (bestemmingsplan of vrijstelling op bp) aanpassen.			
mountainbiken		Dan moet GZ RO (bestemmingsplan of vrijstelling op bp) aanpassen.	Wel van belang om ervoor te zorgen (monitoring/onderhoud) dat deklaag niet dunner wordt.		Afvalzorg bekijkt met welke maatregelen zij ervoor kunnen zorgen dat dit gebruik mogelijk is zonder dat de deklaag erodeert. Daarna bespreken op bestuurlijk overleg.
paardrijden		Dan moet GZ RO (bestemmingsplan of vrijstelling op bp) aanpassen.			Afvalzorg bekijkt met welke maatregelen zij ervoor kunnen zorgen dat dit gebruik mogelijk is zonder dat de deklaag erodeert. Daarna bespreken op bestuurlijk overleg.
schapen en koeien laten grazen (24/7)			Aandacht nodig waar zij wel/niet mogen drinken. Ringsloot bv. is niet mogelijk. In het gebied ligt klasse industrie grond met hier en daar AW-klasse. Dus grazers toelaten is onzeker en beperkt. Gebruik van vee voor vlees en melk beperken. Zie recent nieuws over dioxine in natuurgebieden.		Bespreken op bestuurlijk overleg: 1) gebruik wenselijk en wanneer risico's dan gebruik beperken/annuleren of 2) gebruik moet kunnen en als er risico's zijn dan moeten risico's worden weggenomen met maatregelen
zonnebaden					
balsporten (bv voetbal)					
vissen (in meertje bij entree)					
zwemmen (in aan te leggen meertjes)		Vraagt om zwemwaterkwaliteit	Twijfel, zie ook opmerkingen Zaanstad. Aanvullend met toezicht op kwaliteit		Op eigen risico pootje baden

Legenda

moet zeker kunnen
moet eventueel kunnen
niet wenselijk

BIJLAGE 2 Opzet en voorwaarden offerte
Hieronder leest u welke gegevens u in de offerteaanvraag moet overleggen en aan welke voorwaarden u moet voldoen (Bijlage 3)

Opzet
Uw offerte moet de volgende indeling hebben:

1. Aanbiedingsbrief. U bepaalt zelf de vorm van uw aanbiedingsbrief.

2. Onderzoeksplan

Wij vragen u in uw offerte uw aanpak te beschrijven, met als uitgangspunt onze opdrachtbeschrijving in bijlage 1. Besteedt in uw beschrijving a.u.b. ook aandacht aan:

- De mate van voldoen aan de eisen J/N;
- De mate waarin u tegemoet komt aan de wensen;
- Inzet medewerker(s). A.u.b geef aan welke medewerker(s) u voornemens bent in te zetten voor het uitvoeren van de opdracht. U voegt het cv van de medewerker(s) toe en beschrijft de beschikbaarheid gedurende de looptijd van het onderzoek.
- Als u van plan bent om meerdere medewerkers in te zetten, dan dient u per medewerker de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden te omschrijven. De provincie wil in dat geval één centraal aanspreekpunt te hebben, zowel voor commerciële als inhoudelijke aangelegenheden.

U garandeert dat bij het uitbrengen van de offerte de door u geboden kandidaat beschikbaar is voor de uitvoering van de opdracht op de gewenste startdatum. A.u.b. geef in uw offerte ook aan op welke wijze u vervanging van tenminste gelijkwaardig niveau aanbiedt, indien één van de door u voorgestelde medewerker(-s) om dwingende redenen zijn/haar werkzaamheden niet kan uitvoeren.

3. Prijs

Geef aan welke totaalkosten u in rekening brengt voor het uitvoeren van de opdracht (totaal aanneemsom, of: fixed price). De op te geven tarieven zijn all-in tarieven, dat wil zeggen inclusief reis- en verblijfkosten, parkeerkosten en eventuele bureau- en administratiekosten.

4. KvK-nummer en IBAN nummer waarop u de betalingen wilt ontvangen indien u de opdracht gegund krijgt

BIJLAGE 3 Voorwaarden van de offerte

1. De offerte dient een gestanddoeningstermijn te hebben van 60 dagen. Tijdens deze periode heeft uw offerte het karakter van een onherroepelijk aanbod.
2. De provincie Noord-Holland neemt vrijblijvende aanbiedingen niet in behandeling.
3. Aan het uitbrengen van een offerte zijn voor de provincie Noord-Holland geen kosten verbonden ongeacht of de offerte tot het sluiten van een overeenkomst zal leiden.
4. Op alle offerteaanvragen van de provincie Noord-Holland zijn de Algemene Inkoopvoorwaarden Provincies 2018 voor leveringen en diensten, vastgesteld door Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland op 25 september 2018, van toepassing, met uitsluiting van de algemene voorwaarden van de leverancier of opdrachtnemer. Deze Algemene Inkoopvoorwaarden Provincies 2018 voor leveringen en diensten zijn te downloaden op https://www.noord-holland.nl/Over_de_provincie/Inkoop_en_aanbesteden/Documenten/Algemene_inkoopvoorwaarden.pdf. Bij het indienen van uw offerte dient u expliciet in te stemmen met de digitale terhandstelling van deze voorwaarden.
5. De provincie Noord-Holland behoudt zich het recht voor om nadere toelichting te vragen op de uitgebrachte offerte(s).
6. Mondelinge mededelingen, toezeggingen of nadere afspraken hebben geen rechtskracht tenzij deze door beide partijen schriftelijk zijn bevestigd.
7. Aanbiedingen dienen te zijn gesteld in het Nederlands. Correspondentie zal eveneens in het Nederlands geschieden.
8. Ontvangst van uw offerte houdt geen aanvaarding van uw aanbod in en leidt niet tot enige verbondenheid van de provincie Noord-Holland. In dat geval is er ook geen enkele verplichting tot het vergoeden van welke schade of kosten dan ook. Een overeenkomst komt slechts tot stand nadat de leverancier c.q. opdrachtnemer een schriftelijke bevestiging van de provincie Noord-Holland heeft ontvangen in de vorm van een opdrachtbrief of een door provincie Noord-Holland ondertekend contract.

Bijlage 4 – Social return

Bijlage 4 behorend bij offerte uitvraag Onderzoek Park Nauerna

Colofon

Uitgegeven door Provincie Noord-Holland

Datum 10 december 2021

Artikel 1: De social return verplichting

Opdrachtnemer dient als social return minimaal 2% van de opdrachtsom[3] (exclusief omzetbelasting) aan te wenden voor social return. De social return waarde is een fictieve waarde en wordt in geld uitgedrukt om de inspanning meetbaar te maken. Deze social return waarde dient aantoonbaar te worden ingezet om kansen te creëren voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit kan Opdrachtnemer doen door mensen uit de doelgroep in dienst te nemen, en door het aanbieden van opleidingen, trainingen of stages. Daarnaast behoren sociaal inkopen en MVO activiteiten die ten goede komen aan kandidaten uit de doelgroep tot de mogelijkheden. Social return moet voldoende verband houden met het voorwerp van de opdracht. De doelgroep social return bestaat uit iedereen met afstand tot de arbeidsmarkt, mits aantoonbaar (geregistreerd). Kandidaten moeten herleidbaar zijn in het kader van controle.

Opdrachtgever hanteert het doelgroepwaardenmodel. Hierin staan de toegestane doelgroepen en is de social return waarde per doelgroep bepaald op basis van de afstand tot de arbeidsmarkt van de kandidaat. Er is rekening gehouden met de inspanning die Opdrachtnemer moet leveren om de kandidaat naar werk te begeleiden.

Zie de laatste pagina van deze Bijlage voor het doelgroepwaardenmodel.

Artikel 2: Verantwoordelijkheid

De Opdrachtnemer is te allen tijde eindverantwoordelijk voor het invullen, nakomen en verantwoorden van zijn social return verplichting, zoals: het werven, selecteren, opleiden, plaatsen, trainen en/of begeleiden van kandidaten uit de doelgroep. Dit geldt ook wanneer Opdrachtnemer de social return verplichting deels overdraagt aan bijvoorbeeld onderaannemers.

Artikel 3: Invulling van de verplichting

- Invulling van de social return verplichting vindt plaats binnen de kaders van deze Overeenkomst;

- De social return verplichting dient binnen de initiële looptijd van de Overeenkomst te worden gerealiseerd. Bij verlenging worden opnieuw social return afspraken gemaakt onder dezelfde voorwaarden;

- Gedurende de looptijd van de Overeenkomst kunnen rapportage- en evaluatiemomenten aanleiding geven tot aanpassing van de wijze van invulling van de social return verplichting in samenspraak met Opdrachtgever.

[3] Onder opdrachtsom wordt verstaan het bedrag van de daadwerkelijk gerealiseerde opdrachtsom exclusief omzetbelasting op basis van nacalculatie, welke door opdrachtnemer periodiek wordt doorgegeven aan socialreturn@noord-holland.nl.

- Het is niet toegestaan kandidaten die elders zijn meegerekend op te voeren.

Artikel 4: Team social return Opdrachtgever

Opdrachtnemer kan ná gunning gebruik maken van de expertise en het netwerk van Opdrachtgever, team social return (socialreturn@noord-holland.nl) Gedurende de contractperiode is team social return het aanspreekpunt voor advies en ondersteuning.

Artikel 5: Plan van aanpak social return

Na definitieve gunning neemt de social return contactpersoon van Opdrachtnemer binnen 7 werkdagen contact op met team social return voor het inplannen van een adviesgesprek. In dit adviesgesprek worden de passende mogelijkheden voor de social return invulling besproken.

Als voorbereiding op het adviesgesprek inventariseert Opdrachtnemer welke invullingsmogelijkheden en doelgroep (en) bij de bedrijfsvoering passen. Na dit gesprek levert Opdrachtnemer binnen 1 maand een plan van aanpak in bij team social return waarin Opdrachtnemer aangeeft welke social return activiteiten uitgevoerd gaan worden en welke doelgroep(en) word(t)en ingezet. Zie voor meer informatie en het sjabloon voor het plan van aanpak: www.noord-holland.nl/socialreturn.

Ná goedkeuring van het plan van aanpak door Opdrachtgever/team social return loopt alle communicatie met betrekking tot social return via team social return: socialreturn@noord-holland.nl.

Artikel 6: Verantwoording social return

Na akkoord van het plan van aanpak verantwoordt Opdrachtnemer iedere activiteit in de online monitoringstool WIZZR. In WIZZR draagt Opdrachtnemer kandidaten voor, legt afspraken vast en vraagt eventuele aanpassingen aan. Opdrachtnemer bewaart bewijsstukken van kandidaten (bijv. doelgroep verklaring, getekende arbeids- of (leerwerk) overeenkomst, registratie erkend opleidingsinstituut). Hier kan op ieder moment naar worden gevraagd. Opdrachtnemer is verantwoordelijk voor de invulling en verantwoording van de social return verplichting. Team social return monitort de invulling en gaat periodiek in overleg met Opdrachtnemer over de voortgang.

Artikel 7: Prestatienorm

- De norm van het social return percentage van de opdrachtsom is gerealiseerd aan het einde van de contractduur. Bij voortijdige beëindiging wordt de doelstelling naar rato bijgesteld;

- Gedurende de looptijd van de Overeenkomst wordt de met Opdrachtnemer afgesproken prestatienorm regelmatig gemonitord en geëvalueerd.

Doelgroepwaardenmodel met ingang van 1 januari 2020

Doelgroep	Bijzonderheden	Inspanningswaarde social return (op basis van jaarcontract 36 uur per week)	Telt mee gedurende
Participatiewet	Zonder arbeidsbeperking < 2 jaar uitkering	€ 30.000,-	Duur opdracht
	Zonder arbeidsbeperking > 2 jaar uitkering	€ 40.000,-	Duur opdracht
	Met arbeidsbeperking vastgesteld door UWV	€ 45.000,-	Duur opdracht
<1 jaar in de WW	Minimaal 3 maanden in WW	€ 15.000,-	3 jaar
>1 jaar in de WW		€ 20.000,-	3 jaar
WIA / WAO (bij nieuwe werkgever)*		€ 35.000,-	Duur opdracht
Wajong (oude regeling)		€ 40.000,-	Duur opdracht
NUG (niet uitkeringsgerechtigden)		€ 10.000,-	2 jaar
Leerling BBL (leerwerkbaan)	MBO niveau 1 t/m 4	€ 15.000,-	Per stageperiode
Leerling BOL (stage)	MBO niveau 1 t/m 4	€ 10.000,-	Per stageperiode
Voortijdig schoolverlaters tot 27 jaar	Iedere jongere tot 27 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat wordt aangemerkt als een voortijdig schoolverlater. Ook leerlingen tot 27 jaar die langer dan een maand zonder reden van school wegblijven, worden aangemerkt als voortijdig schoolverlater. Een startkwalificatie is een diploma havo, vwo of mbo niveau 2 of hoger.	€ 15.000,-	Duur opdracht
Stage voor leerling VSO / Praktijkonderwijs		€ 10.000,-	Per stageperiode

50+ (en uit doelgroep)	Extra op bovenstaande waarde	€ 5.000,-	Eenmalig
Vast dienstverband van bovenstaande doelgroepen	Extra op bovenstaande waarde	€ 10.000,-	Eenmalig
Overige invullingsmogelijkheden			
Overige MVO-activiteiten gericht op genoemde doelgroep(en) en de opdracht	U kunt hierbij denken aan: inkopen bij sociale ondernemingen, vrijwilligerswerk, voorlichting, training, etc.	€ 250,- per besteed uur of betaalde facturen aan sociale onderneming	Duur opdracht
Prestatieladder Socialer Ondernemen (PSO)	Eerste trede	2% van het social return bedrag	Eenmalig
	Tweede trede	5% van het social return bedrag	Eenmalig
	Derde trede	7% van het social return bedrag	Eenmalig

*Onder de WIA/WAO vallen niet de kandidaten voor wie de werkgever ingevolge de Wet Verbetering Poortwachter een verplichting tot re-integratie heeft.

Toelichting

Voorgaande fictieve inspanningswaarden zijn bepaald op basis van de afstand tot de arbeidsmarkt die de kandidaat heeft en de extra inspanning die vanuit u als werkgever nodig is om de kandidaat naar werk te begeleiden. Tijdens de aanbesteding is het social return percentage meegegeven dat geldt voor uw opdracht. Dit percentage van de opdrachtsom vormt de (fictieve) social return waarde en wordt in geld uitgedrukt om de inspanning meetbaar te maken.

De social return activiteiten moeten gericht zijn op genoemde doelgroepen, voldoende verband houden met de opdracht en kunnen o.a. worden ingevuld door het geven van opleidingen/trainingen, het bieden van stageplaatsen, het in dienst nemen van mensen uit de doelgroep, of het initiëren van sociale activiteiten die mensen dichter bij werk brengen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

RIVM
T.a.v. [redacted]
Postbus 1
3720 BA Bilthoven

Commissaris van de Koning
Uw contactpersoon
[redacted]
BEL/OMB

Telefoonnummer (06) [redacted]
[redacted]@noord-holland.nl

Verzenddatum

Kenmerk
1737662/1837590

Uw kenmerk
DG/2022-0078

Betreft: Opdrachtbrief generiek beoordelingskader stortplaatsen en risicobeoordeling Park Nauerna
Opdrachtnummer 12000…

Geachte mevrouw [redacted],

Met deze brief informeer ik u dat ik akkoord ga met uw aanbieding van donderdag 21 april 2022 met kenmerk DG/2022-0078. Ik geef u hierbij opdracht voor het opstellen van een generiek beoordelingskader voor recreëren op stortplaatsen en een risicobeoordeling voor Park Nauerna voor het totaal bedrag van € 490.000,00 (zegge: vierhonderdnegentigduizend euro en nul cent) exclusief btw.

Met deze opdracht geeft u invulling aan de opdrachtuitvoering in 3 werkpakketten zoals beschreven in uw herziene offerte en in de offerteaanvraag van de provincie. Voor het opstellen van het generiek toetsingskader (werkpakket 1) wordt uitgegaan van scenario b uit de offerte uitvraag, de scope betreft stortplaatsen Wet Milieubeheer en voormalige stortplaatsen. In afwijking van de offerte uitvraag worden door het RIVM geen maatregelen geformuleerd. Als maatregelen noodzakelijk blijken, zal het RIVM de maatregelen als aangedragen door de Uitvoeringspartners beoordelen en hierover adviseren.

Bij verschillen tussen de offerteaanvraag en de offerte prevaleert het gestelde in de offerteaanvraag, uitgezonderd de afwijkingen die door partijen overeengekomen zijn en staan vermeld in de voornoemde herziene offerte.

- Werkpakket 1, opstellen van een generiek toetsingskader voor recreatie op voormalige stortplaatsen. Oplevering product (concept rapportage generiek toetsingskader) voorzien medio juli 2023 (mijlpaal 1);
- Werkpakket 2, uitvoeren locatiespecifieke beoordeling voor Park Nauerna. Oplevering product (definitieve rapportages generiek toetsingskader en locatiespecifieke beoordeling) voorzien eind 2023 (mijlpaal 2);
- Werkpakket 3, coördinatie en management van werkpakketten 1 en 2. Afgerond met oplevering van definitieve producten uit

CONCEPT

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

werkpakket 1 en 2, gevolgd door een periode van 1 maand nazorg (presentaties en communicatie).

Eén van de voorwaarden is dat tot en met einde van het project overschrijding van het bovengenoemde maximum totaal bedrag niet mogelijk is (plafondprijs voor de 3 werkpakketten opgeteld).

De uitvoering van de opdracht start in overleg met de contactpersoon hierna vermeld op 1 juli 2022 en wordt aangegaan conform de eisen en voorwaarden als beschreven zijn in de offerteaanvraag van de provincie, uitgezonderd de afwijkingen die door partijen overeengekomen zijn en staan vermeld in de voornoemde herziene offerte.

Indien voor de uitvoer van uw werkzaamheden afstemming nodig is met (externe of interne) experts anders dan benoemd in uw offerte, wordt verzocht dit vooraf aan de provincie kenbaar te maken.

Uitvoeringspartners hebben afspraken met elkaar gemaakt over de recreatieve invulling van Park Nauerna en de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de uitkomsten van het onderzoek. Uw advies is bedoeld om aan de Uitvoeringspartners duidelijkheid te verstrekken over de wijze waarop veilig kan worden gerecreëerd in Park Nauerna. Deze afspraken tussen de Uitvoeringspartners (addendum, lijst met gebruiksvormen en maatregellijst) worden met u gedeeld. De uitspraak van de Raad van State in de lopende zaak betreffende het reparatieplan Park Nauerna zal met u worden gedeeld. U wordt verzocht in uw onderzoek rekening met deze zaken te houden, voor zover deze van invloed kunnen zijn lopende het onderzoek.

In afwijking van uw offerte (bijlage 1, balkenplanning) wordt, naast de provincie Noord-Holland, ook de andere Uitvoeringspartners de mogelijkheid gegeven om een review te geven op de concept producten: het concept generiek toetsingskader en het concept locatiespecifieke beoordeling. Deze reviewrondes, in de vorm van een schriftelijke reactie en een mondelinge toelichting, zijn bedoeld om onverhoopte fouten en onduidelijkheden te signaleren, waarna het RIVM deze kan corrigeren. Ter verduidelijking: de provincie Noord-Holland treedt op als opdrachtgever. Alle communicatie met de andere Uitvoeringspartners verloopt via de provincie. De provincie is de partij om een eventueel overleg met Uitvoeringspartners te arrangeren.

Voorwaarden
Deze opdracht wordt verleend onder de volgende voorwaarden:

- De overeenkomstduur kan worden verlengd tot einde project tegen gelijkblijvende voorwaarden onder het voorbehoud van toetsing op passend binnen de gestelde voorwaarden (inbegrepen de elders in deze brief genoemde voorwaarde plafondprijs).

- Op alle bestellingen, opdrachten en overeenkomsten van de provincie Noord-Holland zijn de Algemene Inkoopvoorwaarden Provincies 2018 voor leveringen en diensten, vastgesteld door Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland op 25 september 2018, van toepassing, met uitsluiting van de algemene voorwaarden van de leverancier of opdrachtnemer. Deze Algemene Inkoopvoorwaarden Provincies 2018 voor leveringen en diensten zijn te downloaden op https://www.noord-holland.nl/Over_de_provincie/Inkoop_en_aanbesteden/Documenten/Algemene_inkoopvoorwaarden.pdf

CONCEPT

- De provincie heeft het recht om de opdracht tussentijds te beëindigen met inachtneming van een opzegtermijn van een maand.

- De provincie wijst uw eigen leverings- en/of verkoopvoorwaarden nogmaals van de hand.

Het is beleid van de provincie Noord-Holland dat social return als bijzondere uitvoeringsvoorwaarde wordt toegepast bij dienstverleningsovereenkomsten boven de drempel van € 215.000,-. Voor deze opdracht verklaart de provincie de social return verplichting niet van toepassing. Deze beslissing heeft geen invloed op toekomstige opdrachten van de provincie Noord-Holland aan het RIVM.

U kunt uw facturen uitsluitend indienen na levering **en** acceptatie van de prestatie (dienst/product) door de provincie. Wanneer de prestatie niet voldoet aan de acceptatiecriteria is er sprake van een niet-geaccepteerde prestatie.

U dient iedere factuur in een aparte e-mail te sturen aan crediteuren@noord-holland.nl. Dit kan in de volgende formaten: XML (e-factuur)[1], PDF, Excel of Word. De provincie Noord-Holland betaalt een factuur binnen 30 kalenderdagen[2] na ontvangst, tenzij sprake is van een betwiste factuur.

Op uw factuur moeten minimaal de volgende gegevens staan vermeld:
- centraal factuuradres:
  Provincie Noord-Holland
  Sector CSC (FIA)
  Houtplein 33,
  2012 DE Haarlem
- 10 cijferig opdrachtnummer uit deze opdrachtmail van de provincie
- naam en adres (geen postbus) van uw organisatie
- factuurnummer en factuurdatum van uw organisatie
- btw-nummer van uw organisatie
- btw-bedrag
- KvK-nummer van uw organisatie
- IBAN van uw organisatie

Elke factuur die niet voldoet aan deze standaard factuureisen zal aan u worden geretourneerd en dus niet door de provincie worden verwerkt en uitbetaald.

Worden uw facturen in termijnen betaald? Dan dient u op de laatste factuur van de laatste termijn “Eindfactuur” te vermelden.

Uw contactpersoon
Namens de provincie is uw contactpersoon voor deze opdracht mevrouw [redacted] van de sector BEL/OMB, bereikbaar op telefoonnummer 06-[redacted] en via [redacted]@noord-holland.nl.

[1] zie bijgevoegd toelichting Elektronische factuur

[2] In verband met de wet op de betalingstermijn mag u maximaal 40 Euro invorderingskosten berekenen bij overschrijding van de betalingstermijn.

CONCEPT

Ik zie uit naar een goede samenwerking en ik vertrouw op uw deskundige en voortvarende inzet.

Hoogachtend,

de commissaris van de Koning
in de provincie Noord-Holland,
namens deze,

directeur Beleid
dhr. H.J. Schartman

Deze brief is digitaal vastgesteld en daarom niet ondertekend.

CONCEPT

Toelichting elektronische factuur (e-factuur) provincie Noord-Holland

Facturen komen voor in veel verschillende varianten. Van eenvoudige facturen voor producten en diensten tot complexere vormen. Een e-factuur is een gestructureerd, digitaal bestand (maar geen pdf) waarbij alle gegevens altijd op een vaste plek in het bestand staan en hun eigen betekenis hebben.

Een e-factuur is een verzamelnaam voor digitale factuurbestanden en kent een vaste structuur (verwerkingsformaat). Voorbeelden van deze vaste structuren zijn: XML en UBL. Deze structuren zorgen ervoor dat de factuur op een automatische manier uitgewisseld kan worden tussen verschillende systemen. De provincie Noord-Holland kan uw e-factuur in deze beide structuren verwerken.

Wat zijn de eisen voor een e-factuur?
Een e-factuur dient aan dezelfde wettelijke eisen te voldoen als een 'gewone' factuur.

Toelichting 3 specifieke velden:
In het veld “Referentie / Ordernummer” alleen de 10 cijfers van uw opdrachtnummer beginnend met 1200…. vermelden en geen andere leestekens of omschrijvingen.

In het veld “Factuuromschrijving” geef hier de algemene omschrijving van uw factuur.

Bij “Artikelen”: geef hier in het veld “omschrijving” een korte omschrijving van de geleverde dienst of goederen.

Elke factuur die niet voldoet aan deze standaard factuureisen zal aan u worden geretourneerd en niet door de provincie worden verwerkt en betaald.

Belangrijk: Laat u goed informeren door uw opdrachtgever over het opdrachtnummer. Het vermelden van een onjuist opdrachtnummer (bijvoorbeeld met tekst, spatie, punten) kan leiden tot het niet kunnen verwerken van uw e-factuur.

CONCEPT

Voorgestelde maatregelen ter vermindering van contactmogelijkheden met percolaat en stortgas

Definitieve versie: 9 juni 2022

Nr.	Omschrijving maatregel (percolaat)	Type
1	gebieden (bijvoorbeeld steile taluds) ontoegankelijk maken voor loslopende honden	gebruiksbeperkend door preventief inrichting
2	losloopgebieden honden inrichten op delen van park waar dit zonder risico's mogelijk is	gebruiksbeperkend
2a	honden aangelijnd houden	gebruiksbeperkend
3	een natte periode afwachten (en concluderen dat er geen uittreding plaatsvindt), voordat wordt overgegaan tot (her)opening van het park	gebruiksbeperkend door preventief beheer
4	extra maatregelen bij aanleg speelvoorzieningen, gericht op tegengaan van plasvorming	preventief inrichting
5	Preventief aanbrengen van afschot op platte vlakken	preventief inrichting
6	hogere frequentie van gerichte terreininspecties gericht op uittreding van water	preventief beheer
7	actieplan, gericht op snelle actie in geval van onverhoopte uittreding percolaat	curatief beheer
8	horizontale drainage aanbrengen	preventief
9	horizontale drainage aanbrengen	curatief
10	verticale drainage aanbrengen	preventief
11	verticale drainage aanbrengen	curatief
12	(plaatselijk) afdichting aanbrengen (in combinatie met drainage)	preventief
13	(plaatselijk) afdichting aanbrengen (in combinatie met drainage)	curatief
Nr.	**Omschrijving maatregel (stortgas)**	**Type**
14	een meetreeks opbouwen (en concluderen dat de meetwaarden altijd onder de norm liggen), voordat wordt overgegaan tot (her)opening van het park	gebruiksbeperkend door preventief beheer
15	omschakelen van reguliere stortgasonttrekking naar overonttrekking	preventief
16	extra stortgasonttrekking aanbrengen	preventief
17	extra stortgasonttrekking aanbrengen	curatief
18	extra stortgasmonitoring op ligweides	beheer
19	ligweide realiseren op afgedichte compartiment 16A/B	preventief inrichting
20	maaibeleid gericht op bloemrijk hooiland om te sturen richting ligweides	beheer
21	(plaatselijk) afdichting aanbrengen (in combinatie met stortgasonttrekking)	preventief
22	(plaatselijk) afdichting aanbrengen (in combinatie met stortgasonttrekking)	curatief

Lijst met gebruiksvormen van park Nauerna
NB. Dit betreft de stortplaats en niet de omliggende paden en groenstrook daarbuiten.

Definitieve versie: 9 juni 2022

Nr.	Omschrijving gebruiksvorm
1	wandelen
2	honden uitlaten
3	hardlopen
4	bootcamp
5	speeltoestellen (op ingerichte plek)
6	picknicken
7	barbecueën (op ingerichte plek)
8	fietsen
9	mountainbiken
10	paardrijden
11	schapen en koeien laten grazen (24/7)
12	zonnebaden
13	balsporten (bv voetbal)

Minister en Staatssecretaris Infrastructuur en Waterstaat
De heer M.G.J. Harbers
Mevrouw V.LW.A. Heijnen
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Afz. [redacted]

30 juni 2022 Kenmerk: AdB/ontg2022-7

Betreft: ontgassen van binnenschepen

Geachte heer, mevrouw

In juli 2022 is een bijdrage in het tijdschrift Vervoer&Recht van mij, in een grijs verleden medewerker van het ministerie van Verkeer en Waterstaat, verschenen getiteld “Varen tussen juridische klippen: de omgang met restladingdampen van binnenschepen in de besluitvorming”. Deze bijdrage vormt een vervolg op een eerdere bijdrage in voornoemd tijdschrift verschenen in juni 2020 getiteld “Ontgassen van binnenschepen: klaart de lucht eindelijk op?”

Ik had u graag een pdf van de bijdragen toegestuurd. De moderne digitale communicatiekanalen van de rijksoverheid staan die toezending tot mijn spijt niet toe.

a. De regelgeving voor het ontgassen is, zoals u in de bijdragen kunt lezen, uiterst complex en omvangrijk en wordt om die reden, ook binnen betrokken overheden, zelden goed begrepen.
b. Zoals u in de bijdragen kunt lezen is door het kabinet een oplossing voor het gezondheids- en milieuschadelijke ontgassen een halve eeuw (!) geleden aan de Kamer in het vooruitzicht gesteld. Van die oplossing is het tot op heden van rijkswege niet gekomen.
c. Enige indicatie dat het kabinet met dit probleem in de afgelopen 50 jaar ooit serieus aan de slag is geweest, valt in de Kamerstukken nergens te vinden.
d. Andere overheden hebben de gezondheidsproblemen van het ontgassen wel enigszins serieus genomen, zoals de Europese Unie. In 1994 is een richtlijn (benzinedistributierichtlijn)[1] tot stand gekomen die het ontgassen van benzinedampen aan banden legde. Benzinedampen vormen na chemische omzetting in ozon in de leefomgeving, zoals u weet, een belangrijke bron voor longkwalen, onder meer bij kinderen, en vermoedelijk ook hart- en vaatziekten.
e. De benzinedistributierichtlijn is geïmplementeerd in een regeling op grond van de Wet vervoer gevaarlijke stoffen. De Wet vervoer gevaarlijke stoffen heeft de openbare veiligheid als oogmerk. De Wet vervoer gevaarlijke stoffen gaat kort gezegd, over de problemen van ongevallen tijdens het vervoer van gevaarlijke stoffen. Gevaarlijk in de zin van deze wet zijn stoffen met ongevalseigenschappen: explosiviteit, brandbaarheid, acute giftigheid en dergelijke. Onder gevaarlijk in deze zin zijn geen stoffen met gezondheids- en milieugevaren op de lange termijn begrepen, zoals stoffen met kankerverwekkende eigenschappen en stoffen die als “zeer zorgwekkend” zijn aangeduid.
   De Wet vervoer gevaarlijke stoffen leent zich met andere woorden niet voor implementatie van de benzinedistributierichtlijn en om die reden is de Nederlandse implementatie van de benzinedistributierichtlijn in strijd met het Europese recht.
f. Dat dit juridische probleem tot op heden niet aan het licht is gekomen, is wellicht verklaarbaar. Kort voor de eeuwwisseling werd binnen het ministerie van Verkeer en Waterstaat niet

[1] Richtlijn 94/63.

geformaliseerd besloten *geen* toezicht te houden op de naleving van de betreffende implementatieregeling op grond van de Wet vervoer gevaarlijke stoffen. Dit besluit tot niet-handhaving was eveneens in strijd met het Europese recht.[2]

g. De parlementaire stukken en overige informatiebronnen geven geen enkele indicatie dat uw departement nadien op voornoemd besluit tot niet-handhaving is teruggekomen.
h. Het besluit tot niet-handhaving van de distributierichtlijn kan worden gezien als een vorm van gedogen. Voor gedogen zijn door het kabinet richtlijnen gegeven.[3] Niet-handhaving van de benzinedistributierichtlijn is in strijd met dit rijksbeleid.
i. In mijn schrijven over de talloze en structurele tekortkomingen in de (vooral internationale en landelijke) regelgeving voor gevaarlijke stoffen (explosieven, radioactieve stoffen, virussen (met een risico van epidemieën/pandemieën), zeer giftige gassen (met een risico van gifwolken) en dergelijke), ressorterend onder de verantwoordelijkheid van de toenmalige minister van Verkeer en Waterstaat, d.d. 30 december 2005, heb ik ook gewezen op de tekortschietende landelijke regelgeving voor het ontgassen, en de illegale omgang daarmee. In haar reactie op dit schrijven, d.d. 27 januari 2006, kenmerk DGTL 06.006309, is uw voorganger, mevrouw Peijs, niet ingegaan op dit onderdeel van mijn kritiek.
j. Mede op aandringen van gemeenten gelegen aan (rijks)vaarwegen is rond 2015 door de colleges van gedeputeerde staten van Noord-Brabant en Zuid-Holland besloten het ontgassen van het kankerverwekkende benzeen en een aantal benzeenhoudende koolwaterstoffen aan banden te leggen. Het verbod is nadien ook ingesteld door de provincies Flevoland, Gelderland, Noord-Holland, Utrecht en Zeeland.
k. In het kader van de totstandkoming van het Zuid-Hollandse ontgasverbod is uw voorganger, bij brief van gedeputeerde staten, expliciet in de gelegenheid gesteld een zienswijze op het ontwerp van het Zuid-Hollandse ontgasverbod te geven. Van die mogelijkheid is door u, of liever gezegd, uw voorgangers, geen gebruik gemaakt.
l. Nadien is gebleken dat u en uw voorgangers wel degelijk wat te zeggen hadden over de provinciale ontgasverboden. U en uw voorgangers bleken van oordeel dat de provinciale ontgasverboden hetzij helemaal niet van toepassing zijn, hetzij niet op rijkswateren. Voor dit standpunt zijn steeds andere, verder niet onderbouwde, argumenten aangevoerd: de Herziene Rijnvaartacte, de Europese overeenkomst voor het internationale vervoer van gevaarlijke goederen over de binnenwateren (ADN) en het Verdrag inzake de verzameling, afgifte en inname van afval in de Rijn- en binnenvaart (CDNI of te wel het Scheepsafvalstoffenverdrag). Voornoemde standpunten zijn onder meer gecommuniceerd richting de Kamer.
m. Voornoemd standpunten impliceren dat het verdergaande uitstootverbod in Duitsland internationaalrechtelijk eveneens illegaal zou zijn. De stukken geven geen indicatie dat het kabinet dit standpunt in de richting van de Duitse autoriteiten heeft gecommuniceerd. Het kabinetsstandpunt is kennelijk alleen voor nationaal gebruik bestemd.
n. Wat van vorenstaande ook zij, in voornoemde bijdragen heb ik vrij omstandig uiteengezet waarom uw standpunten over de provinciale ontgasverboden juridisch geen hout snijden.
o. Een vermoedelijk meer steekhoudend juridisch argument voor de onrechtmatigheid van de provinciale uitstootverboden ligt naar mijn mening wel in het verschiet: de Omgevingswet. Provincies zijn voornemens de ontgasverboden te enten op de Omgevingswet. Met de Omgevingswet zal het, anders dan op dit moment (Wet milieubeheer), vermoedelijk niet meer mogelijk zijn een regeling te treffen voor de gezondheids- en milieuaspecten van activiteiten met een mobiel karakter, zoals het ontgassen. Voor de onderbouwing van dit standpunt verwijs ik naar de laatstverschenen publicatie van mijn hand.
p. Met de Omgevingswet zal de gezondheids- en (milieu)bescherming met betrekking tot zeer zorgwekkende en carcinogene, mutagene (erfelijke aandoeningen) en teratogene stoffen (aangeboren afwijkingen), waaronder nogal wat restladingdampen zijn begrepen, worden afgebouwd. Niet ondenkbaar is dat door de omgevingsrechtelijke (de)regulering restladingdampen in dit land niet meer mogen worden ontgast, maar daarna wel vrijelijk in de atmosfeer mogen

---

[2] Artikel 4, derde lid, Verdrag betreffende de Europese Unie.
[3] Kamerstukken II 1996-1997, 25085, nr. 2.

worden uitgestoten vanuit een ontgasinstallatie. Met de Omgevingswet zullen gezondheidskundig en milieuhygiënisch met andere woorden heel wat paarden achter wagens worden gespannen.

Een afschrift van dit schrijven stuur ik onder meer aan de Europese Commissie, een aantal Kamerfracties, de griffies van provinciale staten van Flevoland, Gelderland, Noord-Brabant, Utrecht, Zeeland en Zuid-Holland, gedeputeerde staten van deze provincies, de griffies van de gemeenteraad van Amsterdam, Rotterdam en Utrecht, burgemeester en wethouders van deze gemeenten, en de Vereniging Stop Ontgassen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10240
Extern Zaak ID	1841394
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	12.d
Titel	Gezondheid en Leefbaarheid: Datarapportages luchtmeetnet over het jaar 2021 (C-agenda 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
Samenvatting Luchtmeetnetten 2021.doc
Brief aan PS over datarapporten luchtkwaliteit 2021 Umond, Havengebied van Amsterdam en Haarlemmermeer.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	11 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

In de IJmond, het havengebied van Amsterdam (Westpoort) en de Haarlemmermeer is ook in 2021 op alle meetlocaties voldaan aan de Europese wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit. De trendanalyse laat bovendien zien dat vanaf 2009 de concentraties fijnstof (PM10, PM2,5) en NO2 in alle drie de regio's dalen. Aan de aangescherpte WHO-adviesnormen wordt in de drie gebieden, net als op veel andere plaatsen in Nederland, nog niet voldaan. Dit staat in de jaarlijkse datarapporten voor de luchtkwaliteit in de drie regio's, die mede zijn opgesteld in opdracht van de provincie Noord-Holland.

Samenvatting luchtmeetnetten 2021

Aan	Christel Toenink
Datum	17 mei 2022
Van	Tariq La Brijn, Frank van Engelen, Lando Wolters
Onderwerp	**Samenvatting - rapportages luchtmeetnetten 2021**

In deze notitie worden de resultaten uit de datarapporten over 2021 per regio nader toegelicht.

1. Inleiding

De Provincie Noord-Holland meet al vele jaren de luchtkwaliteit in de IJmond, het havengebied Amsterdam (Westpoort) en de Haarlemmermeer. De metingen worden uitgevoerd door GGD-Amsterdam.

In de IJmond vinden de metingen plaats in samenwerking met de IJmondgemeenten, Beverwijk, Velsen en Heemskerk (meetstations Staalstraat en Reijndersweg). In Westpoort vinden de metingen plaats in samenwerking met de Haven Amsterdam en de gemeente Zaanstad, waarbij de Haven Amsterdam als opdrachtgever fungeert. De provincie Noord-Holland participeert hier door het verstrekken van een financiële bijdrage voor de meetlocaties Hemkade, Hoogtij en Spaarnwoude.

De voorliggende rapportages betreffen de definitieve datarapporten 2021 voor de IJmondregio, Havengebied Amsterdam en de Haarlemmermeer. Het datarapport Havengebied Amsterdam bevat naast de meetdata ook een nadere interpretatie van de gemeten concentraties in relatie tot mogelijke bronnen. Aan de hand hiervan worden ook adviezen gegeven aan de deelnemende partijen over hoe hiermee omgegaan kan worden. Het doel van deze samenvatting is niet om aanbevelingen te geven voor vervolgacties. Sinds 2018 worden de gemeten concentratie ook getoetst aan de advieswaarden van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO).

2. Doelstelling

De meetnetten van de provincie Noord-Holland zijn een aanvulling op het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit (LML) van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Het LML geeft de provincie niet voldoende informatie over de luchtkwaliteit in de drie regio's. De metingen worden uitgevoerd om inzicht te krijgen in de concentratieniveaus van luchtverontreinigende componenten, het toetsen van de gemeten concentraties aan de (wettelijke) grens- en richtwaarden, het volgen van het trendmatig verloop van de concentratieniveaus en het monitoren van de beoogde effecten van vergunningverlening en beleid.

2.1 Ontwikkelingen

In het kader van de komst van de Omgevingswet heeft de provincie Noord-Holland een omgevingsvisie voor 2050 vastgesteld. Onderdeel hiervan is het streven naar een gezonde leefomgeving met bijbehorende omgevingswaarden. Voor luchtkwaliteit is het uitgangspunt het voldoen aan de WHO advieswaarden. Daarnaast heeft de provincie in januari 2020 het Schone Lucht Akkoord (SLA) ondertekend. Hiermee wordt versneld toegewerkt naar de WHO-advieswaarden voor stikstofdioxide en fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$) in 2030. Om een indruk te krijgen van hoe de luchtkwaliteit in Noord-Holland zich verhoudt tot deze advieswaarden, zijn de data van 2021 tevens aan de WHO-advieswaarden getoetst.

2.1.1 Aanscherping WHO-adviesnormen

Op 22 september 2021 heeft de WHO haar richtlijnen specifiek voor fijnstof (PM_{10}, $PM_{2,5}$) en stikstofdioxide (NO_2) bijgesteld. De advieswaarden zijn flink naar beneden bijgesteld ten opzicht van de advieswaarden uit 2005. Vooral de advieswaarde voor de jaargemiddelde concentratie NO_2 is opvallend lager dan voorheen. In tabel 1 zijn de huidige grenswaarden, de advieswaarden uit 2005 en de advieswaarden uit 2021 weergegeven van de stoffen waarvan de WHO-adviesnormen zijn aangescherpt. Bij het toetsen aan de WHO-advieswaarden zal aan beide advieswaarden worden getoetst.

Tabel 1 – *De wettelijke grenswaarde, de advieswaarde uit 2005 en de advieswaarde uit 2021 voor de jaargemiddelde concentraties NO_2 en fijnstof (PM_{10}, $PM_{2,5}$). Dit zijn enkel de normen van stoffen waarvan de WHO-advieswaarde in 2021 is aangescherpt.*

Stof	Grenswaarde	Advieswaarde 2005	Advieswaarde 2021
NO_2	40 µg/m³	40 µg/m³	10 µg/m³
PM_{10}	40 µg/m³	20 µg/m³	15 µg/m³
$PM_{2,5}$	25 µg/m³	10 µg/m³	5 µg/m³

2.1.2 Effect Covid 19 in 2021

Ten opzichte van 2020 is de mobiliteit in 2021 toegenomen. Deze toename in voertuigbewegingen heeft invloed op de emissies van het wegverkeer, met als gevolg dat de concentraties van stoffen gerelateerd aan het verkeer (stikstofoxiden, fijnstof en koolstofmonoxide) in 2021 zijn toegenomen ten opzichte van 2020. Dit effect lijkt op meetstations in de buurt van verkeerswegen zichtbaar te zijn.

2.1.3 Meteo

2021 was het minst warme jaar sinds 2013. De wintermaanden waren zeer zacht, maar juli was koel. Het aantal zonuren was iets hoger dan gemiddeld. Landelijk gezien is in 2021 iets meer neerslag gevallen dan normaal. Met name in juni was er sprake van veel neerslag. In delen van Noord-Holland viel over de hele maand juni 3 keer zoveel neerslag dan dat er gemiddeld in een maand aan neerslag valt (ruim 200 mm).

Ten opzichte van 2020 was er in 2021 opvallend veel wind uit noordelijke richting en juist minder wind uit zuidelijke en westelijke richtingen. De gemiddelde windsnelheid was in 2021 lager dan in 2020. Hoewel de verschillen t.o.v. het voorgaande jaar niet heel groot zijn kunnen als gevolg hiervan in sommige gevallen kleine verschillen, door afname of toename van de gemeten concentratie van een component, (deels) verklaard worden. Zo zou bijvoorbeeld het feit dat de concentraties luchtverontreinigende stoffen (met name NO_2) op het meetstation Wijk aan Zee iets afnemen en die in IJmuiden wat toenemen t.o.v. 2020 hierdoor verklaard kunnen worden.

Voor andere componenten is dit fenomeen minder duidelijk terug te zien. Zo zijn er in 2021 hogere pieken van H_2S te zien in de IJmondregio. Dit zou mogelijk kunnen komen door hogere emissies van H_2S bij lokale industrie ten opzichte van 2020. Zo heeft bijvoorbeeld Tata Steel in 2021 hogere emissies gerapporteerd ten opzichte van 2020.

Ook in Beverwijk zijn iets hogere concentraties Benzo(a)pyreen te zien. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door lokale industrie of huishoudelijke emissies, zoals houtstook. Beide vermoedens kunnen echter niet als harde conclusies worden gezien; mogelijk hebben andere lokale bronnen bijgedragen.

2.2 IJmond

In de IJmond worden de volgende componenten gemeten: stikstofoxiden (NO en NO_2), zwaveldioxide (SO_2), waterstofsulfide (H_2S), koolstofmonoxide (CO), black carbon (roet), fijn stof (PM_{10} en $PM_{2,5}$), samenstelling van PM_{10} te weten polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK's), waaronder benzo(a)pyreen (BaP) en (zware) metalen (o.a. arseen (As), cadmium (Cd), nikkel (Ni) en lood (Pb)) in PM_{10}.

In 2022 wordt een evaluatie uitgevoerd van het huidige luchtmeetnet. De evaluatie heeft als belangrijke doel na te gaan of we met de luchtmeetnetten op de juiste locaties de juiste stoffen meten en of de huidige meetstrategie kan en/of moet worden aangepast. Het verzoek voor evaluatie van het luchtmeetnet IJmond ligt voor bij het RIVM. Wij verwachten eind dit jaar hierop een reactie te ontvangen.

2.2.1 Ontwikkelingen op meetstation Bosweg

De luchtkwaliteitsmetingen op de locatie Bosweg zijn in december 2020 overgenomen door de provincie Noord-Holland en worden nu uitgevoerd door de GGD Amsterdam. Hiermee is de uitvoering van de luchtkwaliteitsmetingen op Bosweg gelijk aan de uitvoering van de andere luchtkwaliteitsmetingen op de andere meetlocaties van het provinciaal luchtmeetnet IJmond.

Het meetpakket op locatie Bosweg is sinds 2020 uitgebreid. Een van de redenen voor het uitbreiden van de meetpakket op Bosweg was onder andere het monitoren van effecten van de voorgenomen maatregelen die getroffen worden bij Tata Steel in het kader de Roadmap Plus op de lokale luchtkwaliteit. De uitbreiding bij de Bosweg is bedoeld om een beter beeld te krijgen van de emissies van met name de Kooksfabrieken (bij wind richting Wijk aan Zee). Door de geografische ligging van de locatie Bosweg is het op dit meetstation beter mogelijk om de emissies van Kooksfabriek 1 en 2 van elkaar te onderscheiden

Sinds 2021 is het meetpakket op locatie Bosweg uitgebreid met PAK (8 verschillende PAK's) en zware metalen. De resultaten laten zien dat de jaargemiddelde concentraties van BaP ruimschoots aan de geldende richtwaarde voldoen. Voor de overige PAK gelden geen wettelijke richtwaarden. Grofweg zijn de concentraties PAK op meetstation Bosweg licht verhoogd ten opzichte van meetstation Wijk aan Zee, al liggen de concentraties op beide stations binnen vergelijkbare ordegrootte.

De concentraties zware metalen vallen binnen vergelijkbare ordegrootte als meetstation Wijk aan Zee. Samengevat voldoen de concentraties van alle zware metalen ruimschoots aan de richtwaarden zoals opgenomen in Bijlage 2 van de Wet milieubeheer.

Het meetpakket is in 2022 verder uitgebreid met benzeen, tolueen en xyleen (hierna: BTX) en naftaleen. De eerste resultaten zullen volgend jaar bekend zijn.

2.3 Havengebied Amsterdam (Westpoort)

In Westpoort worden de volgende componenten gemeten: NO, NO_2, SO_2, fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$), benzeen, tolueen en xyleen (BTX). In Zaandam wordt sinds 2016 tevens roet (Black Carbon, BC) gemeten.

2.4 Haarlemmermeer

De volgende componenten worden gemeten in Haarlemmermeer: NO, NO_2, CO en fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$).

2.4.1 Onderzoek ultrafijnstof Schiphol

In 2014 is door TNO een rapport uitgebracht over de resultaten van metingen van deeltjesaantallen Ultrafijnstof in het Amsterdamse Bos als gevolg van het vliegverkeer. In 2015 heeft het RIVM middels een meetcampagne deze metingen gecontroleerd en gepubliceerd. Op basis hiervan heeft het ministerie van I&M besloten in 2017 een uitgebreider onderzoek op te starten naar ultrafijne deeltjesaantallen en mogelijke (lange termijn) gezondheidsrisico's hiervan. Voor dit onderzoek wordt deels gebruik gemaakt van een aantal locaties van het provinciale luchtmeetnet in de Haarlemmermeer.

Dit onderzoek is begin 2022 afgerond. Op het moment van schrijven (juni 2022) zijn de resultaten van dit onderzoek nog niet gepubliceerd. Naar verwachting zullen de resultaten rond de zomer van 2022 worden gedeeld.

3. Conclusies

De trendanalyse laat zien dat vanaf 2009 de concentraties PM_{10}, $PM_{2,5}$ en NO_2 dalen. Op vrijwel alle locaties is de daling statistisch significant. De afname lijkt, afhankelijk van de meetlocatie, gemiddeld genomen tussen de 4-8 µg/m^3 te liggen (voor zowel PM_{10}, $PM_{2,5}$ en NO_2). Dat leidt, afhankelijk van de meetlocatie, tot een reductie van 10-40% over een periode van 10 jaar. Over het algemeen is de relatieve afname dus het hoogst op de meetstations waar de concentraties al lager waren. Overigens geldt voor de IJmond dat de daling van de concentratie PM_{10} (volledig) toe te schrijven is aan de daling van de grootschalige achtergrondconcentratie $PM_{2,5}$ en dus niet zijn toe te schrijven aan lokale maatregelen. De fractie $PM_{2,5}$ maakt onderdeel uit van PM_{10}. Landelijk is te zien dat zowel de concentraties $PM_{2,5}$ als PM_{10} dalen als gevolg van minder/schoner wegverkeer. Dit is terug te zien in de achtergrondconcentraties PM_{10}. In de IJmond is dit effect minder duidelijk te zien doordat de industriële emissies van PM_{10} vrijwel gelijk blijven.

Alle meetresultaten over 2021 voldoen aan de Europese grenswaarden, die zijn opgenomen in bijlage 2 van de Wet Milieubeheer. Aan de WHO advieswaarden uit 2005 wordt voor NO_2 en CO overal voldaan. Dit geldt voor PM_{10} in mindere mate. Voor $PM_{2,5}$ is in overwegende mate nog sprake van overschrijding van de WHO-advieswaarden uit 2005.

Uit de resultaten blijkt dat voor $PM_{2,5}$ op geen enkel meetstation wordt voldaan aan de jaargemiddelde WHO-advieswaarden uit 2021, dit geldt ook voor de jaargemiddelde advieswaarde voor NO_2. Voor PM_{10} wordt op geen enkel meetstation (met uitzondering van de Rijp) voldaan aan de jaargemiddelde WHO-advieswaarden uit 2021. Dit is in vrijwel heel Nederland terug te zien.

In de datarapporten zijn kaarten opgenomen waarop de ligging van de meetstations is aangegeven. Deze rapportages zijn te vinden op de webpagina van de provincie Noord-Holland en op de gezamenlijke website van de organisaties die luchtmetingen uitvoeren:
https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Gezonde_leefomgeving_Milieu/Luchtkwaliteit
https://www.luchtmeetnet.nl/nieuws

De resultaten van de luchtkwaliteitsmetingen in de drie regio's zijn online beschikbaar op https://www.luchtmeetnet.nl. Daarnaast worden de gegevens gebruikt in de Atlas voor de Leefomgeving (https://www.atlasleefomgeving.nl/).

4. Hoofdconclusies datarapporten 2021

Hieronder zijn de hoofdconclusies weergegeven uit de datarapporten van 2021. Voor een verdere interpretatie, zie bijlage 1. Verder is in bijlage 2 een overzicht opgenomen van de normen voor de luchtkwaliteit.

4.1 IJmond

1. Fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$)

- Op alle locaties wordt voldaan aan de wettelijke grenswaarde voor zowel PM_{10} als $PM_{2,5}$.
- De jaargemiddelde concentraties van PM_{10} en $PM_{2,5}$ zijn grotendeels vergelijkbaar met 2020.
- Op alle locaties wordt voldaan aan de wettelijke grenswaarde voor PM_{10} voor het aantal dagen (35) met een concentratie groter dan 50 µg/m^3.
- Het aantal overschrijdingsdagen voor zowel PM_{10} als $PM_{2,5}$ zijn grotendeels vergelijkbaar met 2020.

2. Black Carbon

- De jaargemiddelde concentraties van Black Carbon zijn op beide meetlocaties Wijk aan Zee en IJmuiden gelijk gebleven. Er zijn geen normen voor Black Carbon.

3. Overige componenten (NO, NO_2, SO_2, H_2S, CO en zware metalen (As, Cd, Ni en Pb)) en PAK's (polycyclische aromatische koolwaterstoffen, zoals benzo(a)pyreen) in PM_{10}.

- Alle meetresultaten voldoen aan de wettelijke grens- of richtwaarden. Er zijn geen normen voor NO. NO wordt in de loop van de tijd omgezet in NO_2.
- De jaargemiddelde concentratie NO_2 is op de meetlocatie Wijk aan Zee verder gedaald en op de locatie IJmuiden licht gestegen.
- De jaargemiddelde concentratie SO_2 is verder gestegen op de locatie IJmuiden en licht gedaald op de locatie in Wijk aan Zee.
- De 99,5-percentielwaarde van uurgemiddelde H_2S concentraties is zowel op de locatie IJmuiden als op de locatie Wijk aan Zee licht toegenomen.
- De 98-percentiel 8-uursgemiddelde CO-concentratie is op beide locaties IJmuiden en Wijk aan Zee vergelijkbaar met 2020.
- De jaargemiddelde concentraties arseen, cadmium, nikkel, lood en benzo(a)pyreen (BaP) in fijnstof (PM_{10}) zijn gedaald op de meeste locaties. In IJmuiden is de concentratie arseen, cadmium en lood afgenomen en nikkel toegenomen t.o.v. 2020. In Wijk aan Zee is de concentratie arseen licht gedaald en cadmium, nikkel en lood licht gestegen t.o.v. 2020. In Beverwijk is de concentratie arseen, cadmium en nikkel licht gedaald en lood licht gestegen t.o.v. 2020. In De Rijp is de concentratie nikkel afgenomen en arseen, cadmium en lood toegenomen. Voor meetstation Bosweg is de vergelijking met 2021 nog niet mogelijk omdat de analyse op zware metalen in 2021 is gestart. Voor al deze stoffen wordt voldaan aan de wettelijke grens- of richtwaarden. De jaargemiddelde concentratie benzo(a)pyreen (BaP) is in Beverwijk beperkt toegenomen.

4. WHO Advieswaarden uit 2005

- Op beide NO_2-meetlocaties in de IJmond wordt voldaan aan de WHO advieswaarden.
- Voor PM_{10} wordt op de locaties IJmuiden, Beverwijk, Staalstraat en De Rijp voldaan aan de WHO-advieswaarde voor de jaargemiddelde concentratie PM_{10}. Daarnaast wordt op deze locaties alsmede op de locatie Wijk aan Zee voldaan aan de WHO-advieswaarde voor het aantal overschrijdingsdagen (maximaal 35 dagen met een concentratie groter dan 50 µg/m^3). Op de locaties Wijk aan Zee, Bosweg en Reyndersweg wordt niet voldaan aan de WHO-advieswaarde jaargemiddelde concentratie PM_{10}.
- Op de locaties Beverwijk, De Rijp en Staalstraat wordt voldaan aan de WHO-advieswaarde voor de jaargemiddelde concentratie $PM_{2,5}$. Op geen van de locaties wordt voldaan aan de WHO-

advieswaarde voor het aantal overschrijdingsdagen (3 dagen met een concentratie groter dan 25 µg/m^3).
- De WHO-advieswaarde (0 daggemiddelden groter dan 20 µg/m^3) voor SO_2 wordt op beide meetlocaties, IJmuiden (6 dagen) en Wijk aan Zee (13 dagen), overschreden.

5. WHO Advieswaarden 2021
- Op beide NO_2-meetlocaties in de IJmond worden de WHO advieswaarden overschreden.
- Voor PM_{10} wordt op de locatie De Rijp voldaan aan de WHO-advieswaarde voor de jaargemiddelde concentratie PM_{10}. Daarnaast wordt op deze locatie alsmede op de locaties IJmuiden, Beverwijk en Staalstraat voldaan aan de WHO-advieswaarde voor het aantal overschrijdingsdagen (maximaal 3 dagen met een concentratie groter dan 45 µg/m^3).
- Op geen van de locaties wordt voldaan aan de WHO-advieswaarde voor de jaargemiddelde concentratie $PM_{2,5}$. Ook wordt op geen van de locaties voldaan aan de WHO-advieswaarde voor het aantal overschrijdingsdagen (maximaal 3 dagen met een concentratie groter dan 15 µg/m^3).

6. Luchtkwaliteitsindex
- In de RIVM rapportage 'Tussentijdse resultaten Gezondheidsonderzoek in de IJmond' is in paragraaf 2.3 een tabel opgenomen. Deze tabel geeft een overzicht per meetstation van de verdeling van het aantal uur waarin de luchtkwaliteitsindex (variërend van goed, matig, onvoldoende, slecht tot zeer slecht) valt.
- Op basis van de resultaten over 2021 (tabel 8a van het Datarapport Luchtkwaliteit IJmond 2021) is te zien dat de luchtkwaliteitsindex gemiddeld 99% goed dan wel matig was, in de verhouding 2/3 goed en 1/3 matig. De onderlinge verhoudingen verliepen bij de meetstations van 84% en 16% en bij De Rijp tot 53% en 44% bij Reyndersweg tussen respectievelijk goed en matig. Op de meetstations Bosweg en Reyndersweg werd de luchtkwaliteit respectievelijk 2% en 3% als onvoldoende en op laatstgenoemde locatie 1% als slecht gecategoriseerd.

7. Overige informatie
- De pollutierozen tonen net als in voorgaande jaren voor NO, SO_2, H_2S, CO en PM_{10} en in mindere mate voor NO_2, $PM_{2.5}$ en black carbon (BC), duidelijk herkenbare lokale brongebieden.
- Er zijn in 2021 geen grafietregens meer waargenomen als gevolg van het verplaatsen van de activiteiten die dit veroorzaakten naar een hal.

4.2 Havengebied Amsterdam

1. Fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$)
- Op alle meetlocaties wordt in 2021 voldaan aan de wettelijke grenswaarden.
- De jaargemiddelde concentraties van PM_{10} zijn op alle meetlocaties gelijk aan die van 2020.
- Het aantal overschrijdingsdagen (daggemiddelde) voor PM_{10} is toegenomen op de meetlocaties Westerpark en Hemkade, en op de overige locaties gelijk gebleven.
- De jaargemiddelde concentratie van $PM_{2,5}$ is op alle meetlocaties gelijk gebleven aan de waarden van 2020.
- Voor PM_{10} is op alle locaties een trendmatige daling te zien van gemiddeld 0,3 tot 0,8 µg/m^3 per jaar, waarvan er op 3 van de 4 locaties sprake is van een statistische significante daling.
- Voor $PM_{2,5}$ is op alle locaties een trendmatige daling te zien is van gemiddeld 0,4 tot 0,6 µg/m^3 per jaar, waarvan er op alle locaties sprake is van een statistische significante daling.

2. Benzeen, tolueen en xyleen
- Op alle meetlocaties is in 2021 voldaan aan de wettelijke grenswaarde voor benzeen.
- De benzeenconcentraties zijn op de meetlocaties Hemkade en Spaarnwoude licht afgenomen. Op locatie Hoogtij is de concentratie gelijk gebleven ten opzichte van 2020.

- De tolueenconcentraties zijn op de meetlocaties Spaarnwoude en Hoogtij afgenomen ten opzichte van 2020, en op meetstation Hemkade gelijk gebleven.
- De xyleenconcentratie is ten opzichte van 2020 licht toegenomen op locatie Hemkade, gelijk gebleven op locatie Spaarnwoude en afgenomen op locatie Hoogtij.

3. Overige componenten (NO, NO_2, SO_2) en Black Carbon(BC).

- Op alle meetlocaties is in 2021 voldaan aan de wettelijke grenswaarden. Voor NO en BC is geen grenswaarde vastgelegd.
- De concentraties van NO zijn op alle locaties gelijk gebleven ten opzichte van 2020, met uitzondering van een lichte stijging op meetstation Hoogtij.
- De concentraties van NO_2 zijn ten opzichte van 2020 gedaald op meetlocaties Hemkade en Zaandam, en gelijk gebleven op meetlocaties Spaarnwoude en Hoogtij.
- Voor NO_2 is op alle locaties een daling te zien van gemiddeld 0,6 tot 0,8 µg/m^3 per jaar, waarvan er op 3 van de 4 locaties sprake is van een statistische significante daling.
- De SO_2-concentraties laten op beide meetlocaties een duidelijke toename zien ten opzichte van 2020.
- De jaargemiddelde concentratie Black Carbon (BC) op de locatie Zaandam is gedaald ten opzichte van 2020.

4. WHO-advieswaarden

- Op alle meetlocaties voor NO_2, PM_{10} en SO_2 wordt voldaan aan de WHO-advieswaarden uit 2005. Wel zijn er op meetstation Hemkade teveel overschrijdingsdagen voor PM_{10}.
- Aan de WHO advieswaarde voor de jaargemiddelde concentratie $PM_{2.5}$ wordt alleen voldaan op meetlocatie Spaarnwoude. Op geen van de meetstations wordt de advieswaarde voor het aantal overschrijdingsdagen gehaald.

5. Overige informatie

- De windrozen tonen net als voorgaande jaren voor de meeste stoffen een duidelijke invloed vanuit lokale bronnen, hoofdzakelijk het lokale scheepvaartverkeer, en de industrie in het havengebied.
- Het aantal stof- en geurklachten waarbij als oorzaak het havengebied is geregistreerd, is in 2021 met 226 klachten aanzienlijk lager dan het aantal geregistreerde klachten in 2020. Daarbij wordt opgemerkt dat er in 2019 en 2020 significant meer klachten waren dan in voorgaande jaren.

4.3 Haarlemmermeer

1. **Fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$)**
   - In 2021 wordt op alle meetlocaties in de Haarlemmermeer voldaan aan de wettelijke grenswaarden.
   - Op het regionale achtergrondstation Spaarnwoude is de jaargemiddelde concentratie van PM_{10} licht toegenomen ten opzichte van 2020.
   - Op de andere locaties zijn deze concentraties van fijnstof in 2021 gedaald ten opzichte van 2020.

2. **Overige componenten (NO, NO_2 en CO)**
   - In 2020 wordt op alle meetlocaties in de Haarlemmermeer voldaan aan de wettelijke grenswaarden.
   - De jaargemiddelde NO_2-concentratie op alle meetlocaties is toegenomen ten opzichte van 2020. Ook de NO-concentraties zijn op alle meetlocaties toegenomen ten opzichte van 2020.
   - De jaargemiddelde concentratie CO (koolstofmonoxide) op de locatie Badhoevedorp is ten opzichte van 2020 licht toegenomen. De CO-concentratie ligt nog steeds onder de WHO advieswaarde voor deze component.

3. **WHO-advieswaarden 2005**
   - De NO_2, PM_{10} en CO-concentraties voldoen aan de WHO advieswaarden uit 2005.
   - De jaargemiddelde $PM_{2.5}$-concentraties voldoen aan de advieswaarden van de WHO uit 2005.
   - Het aantal $PM_{2.5}$-dagoverschrijdingen voldoet op geen van de meetstations aan de advieswaarden van de WHO uit 2005. Dit geldt eveneens voor het aantal dagoverschrijdingen op de (regionale)achtergrondstations De Rijp en Spaarnwoude.

4. **WHO-advieswaarden 2021**
   - De jaargemiddelde concentraties van NO_2 en $PM_{2,5}$ voldoen op geen van de meetstations aan de advieswaarde van de WHO uit 2021. Ook het aantal $PM_{2,5}$-dagoverschrijdingen voldoet niet aan de advieswaarde uit 2021.
   - De jaargemiddelde concentraties PM_{10} voldoen, met uitzondering van het (regionale)achtergrondstation de Rijp, niet aan de advieswaarde van de WHO uit 2021. Het aantal overschrijdingsdagen voldoet wel aan de WHO-advieswaarde uit 2021.

5. **Overige informatie**
   - Uit trendonderzoek blijkt dat gemiddeld over de periode 2012 -2021 alle gemeten concentraties luchtverontreiniging wederom dalen. Met uitzondering van CO (Badhoevedorp) en PM_{10} in Hoofddorp zijn deze dalingen statistisch significant.
   - Uit verschillen in vorm tussen de windrozen van NO_2 en NO tussen de drie meetstations is af te leiden dat lokale bronnen van NO_2 (de rijkswegen en luchthaven Schiphol) invloed hebben op de gemeten concentraties. Voor PM_{10} zijn de lokale invloeden veel kleiner.
   - Alle windrozen vertonen een daling vanuit nagenoeg alle windrichtingen. Uitzondering daarin is CO in Badhoevedorp waar in 2021 uit een groot aantal windrichtingen geen verlagingen gemeten zijn ten opzichte van het gemiddelde over de jaren 2012-2020.

Bijlage 1: Interpretatie van de meetresultaten datarapporten luchtkwaliteit 2020

1. IJmond

1.1 Fijnstofmetingen in de IJmond

1.1.1 Meetresultaten PM10 (figuur 1.1 & 1.2)

- Op zes verschillende meetlocaties in de IJmond zijn de concentraties voor PM_{10} over 2021 bepaald. De jaargemiddelde concentratie van 40 µg/m³ is op geen enkele locatie overschreden. De jaargemiddelde concentraties zijn gemiddeld afgenomen ten opzichte van 2020.
- Aan de wettelijke grenswaarde voor overschrijding van het aantal daggemiddelden PM_{10} groter dan 50 µg/m³ wordt op alle meetlocaties sinds 2009 voldaan. Op alle locaties is sprake van een afname ten opzichte van 2020.

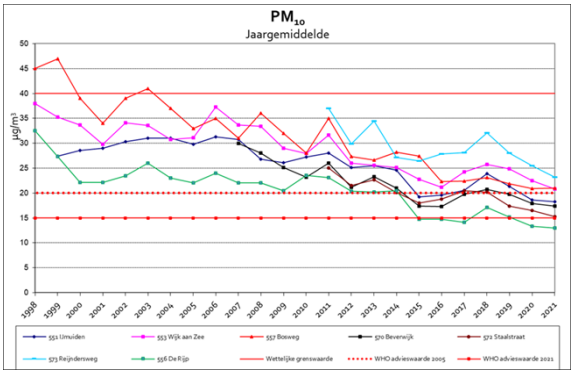

Figuur 1.1 – *Jaargemiddelde PM_{10}-concentraties in regio IJmond*

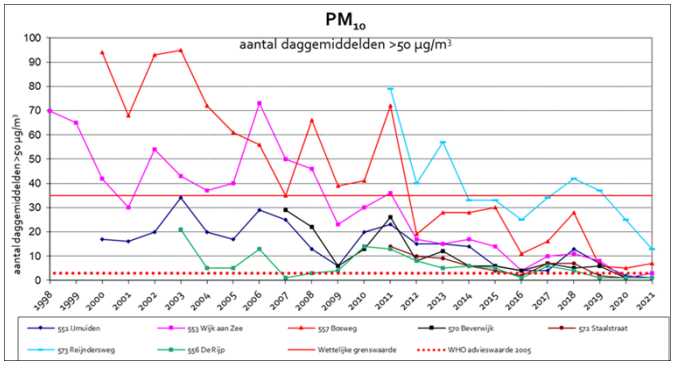

Figuur 1.2 – *Aantal overschrijdingsdagen daggemiddelde PM_{10}-concentraties in regio IJmond*

1.1.2 Meetresultaten $PM_{2,5}$ (figuur 1.3 en 1.4)

- Op zes verschillende meetlocaties in de IJmond zijn de concentraties voor $PM_{2,5}$ over 2021 bepaald. De grenswaarde van 25 µg/m³ voor de jaargemiddelde concentratie is op geen enkele locatie overschreden. Afgezien van locatie Bosweg is op alle meetlocaties is een afname te zien ten opzichte van 2020, zowel voor het jaargemiddelde als voor het aantal overschrijdingsdagen.

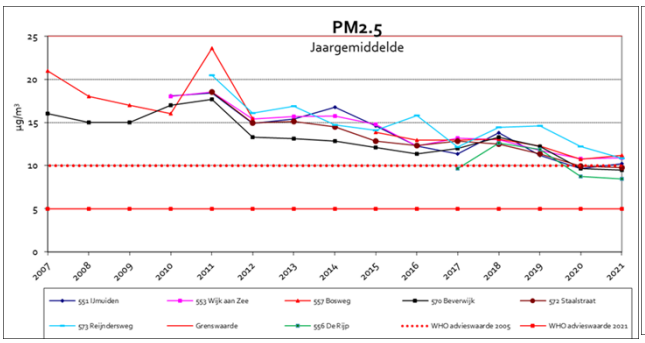

Figuur 1.3 – *Jaargemiddelde $PM_{2,5}$-concentraties in regio IJmond*

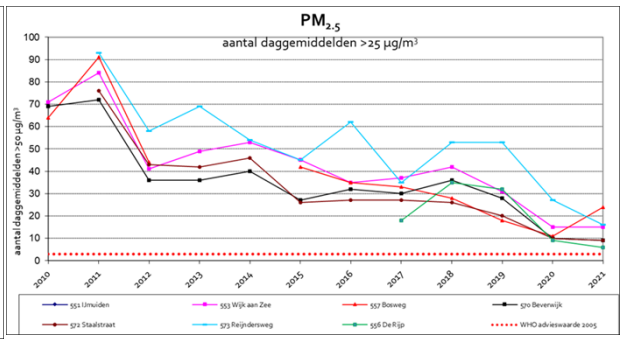

Figuur 1.4 – *Aantal overschrijdingsdagen daggemiddelde $PM_{2,5}$-concentraties in regio IJmond*

1.1.2 Meetresultaten Benzo(a)pyreen (BaP) in PM10 (figuur 1.5)

- De bepalingsmethodiek voor BaP concentraties in PM_{10} is ongewijzigd van de voorgaande jaren.
- De richtwaarde van 1 ng/m³ voor de jaargemiddelde concentratie wordt op geen enkele locatie overschreden.
- Op bijna alle meetlocaties is een afname te zien van de BaP-concentratie. Op het meetstation Beverwijk is een beperkte toename te zien.

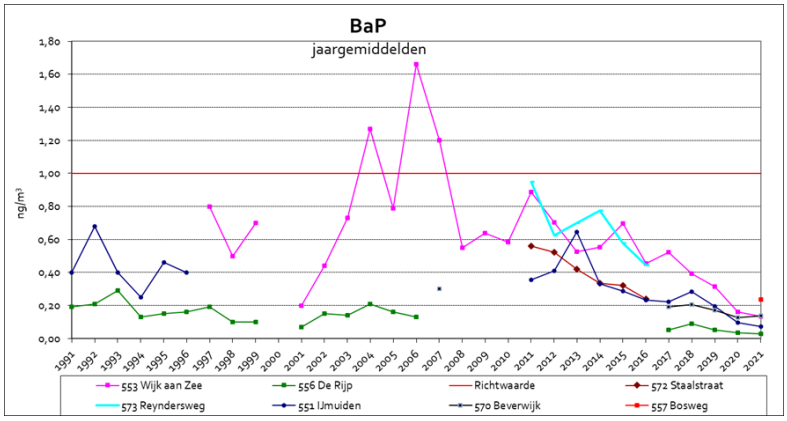

Figuur 1.5 – *Jaargemiddelde benzo(a)pyreen-concentraties in regio IJmond*

1.1.3 Meetresultaten zware metalen in PM10 (figuur 1.6 & 1.7)

- De Wettelijke grens- en richtwaarden voor de jaargemiddelde concentratie arseen, cadmium, nikkel en lood zijn op geen enkele locatie overschreden. In Wijk aan Zee is de concentratie cadmium, nikkel en lood licht gedaald t.o.v. 2020. In Beverwijk is de concentratie arseen, cadmium en nikkel licht gedaald t.o.v. 2020. In IJmuiden is de concentratie arseen licht gedaald en nikkel en lood licht gestegen t.o.v. 2020.

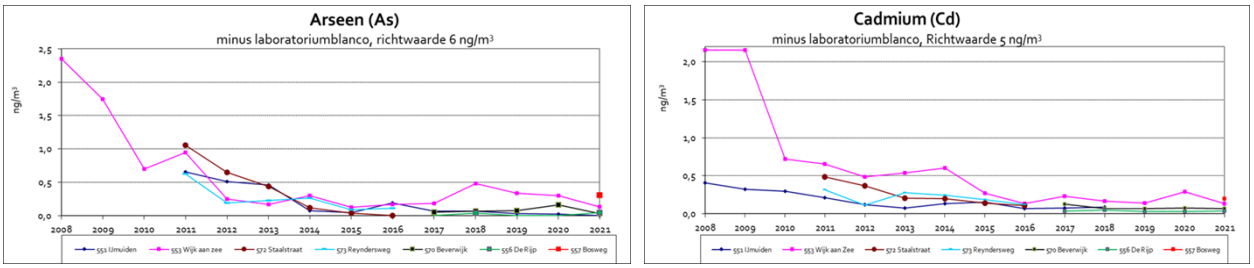

Figuur 1.6 – *Jaargemiddelde arseen- (links) -en cadmium-concentraties (rechts) in regio IJmond*

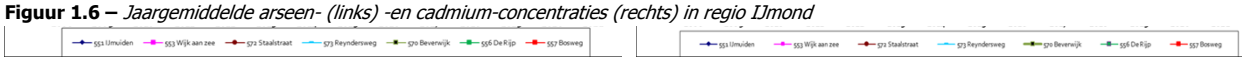

Figuur 1.7 – *Jaargemiddelde nikkel- (links) -en lood-concentraties (rechts) in regio IJmond*

1.2 Overige componenten (NO, NO2, SO2, H2S, Black Carbon en CO)

- De jaargemiddelde NO en NO_2 concentraties zijn bij het station en Wijk aan Zee afgenomen en bij IJmuiden toegenomen ten opzichte van 2020 (figuur 1.8 & 1.9). De jaargemiddelde concentraties voor NO_2 liggen onder de grenswaarden (voor NO zijn geen grenswaarden). Voor NO zijn de concentraties ongeveer 0,9 µg/m³ gedaald en 1,4 µg/m³ gestegen op respectievelijk Wijk aan Zee en IJmuiden. Voor NO_2 zijn de concentraties ongeveer 2 µg/m³ gedaald en 2 µg/m³ gestegen op respectievelijk meetlocatie Wijk aan Zee en meetlocatie IJmuiden.
- Het 8-uurgemiddelde 98-percentiel CO is op meetstation IJmuiden iets toegenomen ten opzichte van 2020. Op meetstation Wijk aan Zee is de concentratie vrijwel gelijk aan die in 2020 (figuur 2.0).
- De jaargemiddelde concentratie SO_2 op meetstation Wijk aan Zee verder afgenomen, op meetstation IJmuiden is sprake van een verdere stijging ten opzichte van 2020. De concentraties bedragen 5,7 µg/m³ op meetstation IJmuiden en 4,5 µg/m³ op meetstation Wijk aan Zee (figuur 2.1).
- De 99,5 percentielwaarde voor H_2S is zowel op meetstation IJmuiden als op meetlocatie Wijk aan Zee licht toegenomen (figuur 2.2).
- De jaargemiddelde Black Carbon concentratie is op meetstation IJmuiden gelijk gebleven en op meetstation Wijk aan Zee afgenomen ten opzichte van 2020 (figuur 2.3).

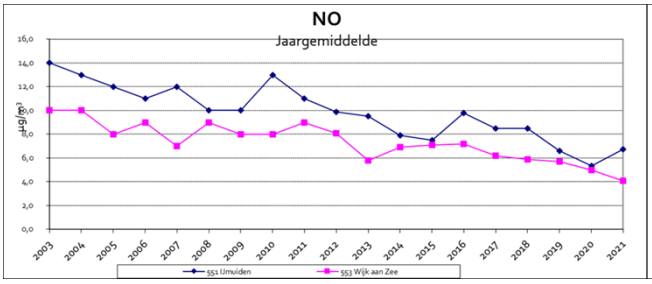

Figuur 1.8 – *Jaargemiddelde NO-concentraties in regio IJmond*

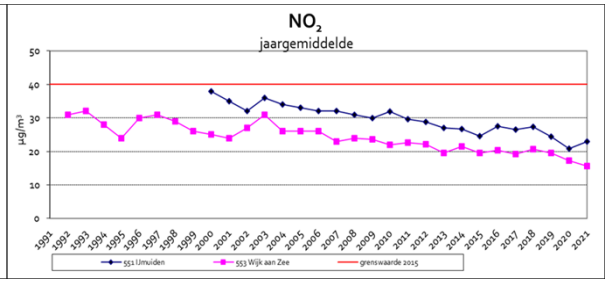

Figuur 1.9 – *Jaargemiddelde NO_2-concentraties in regio IJmond*

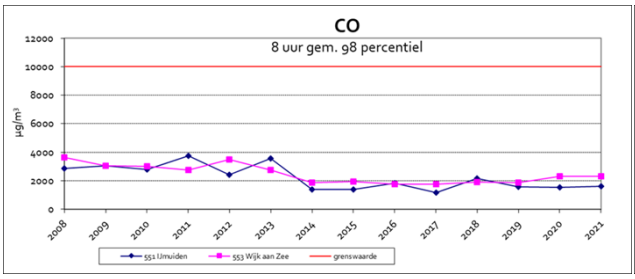

Figuur 2.0 – *8 uur gem. 28 percentiel CO-concentraties in regio IJmond*

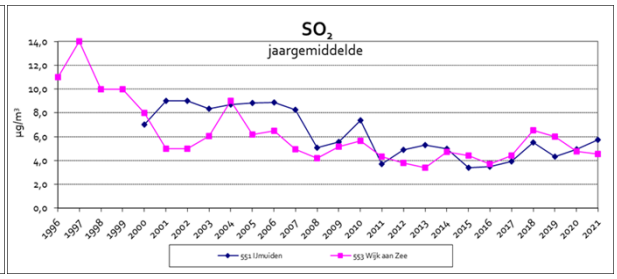

Figuur 2.1 – *Jaargemiddelde SO_2-concentraties in regio IJmond*

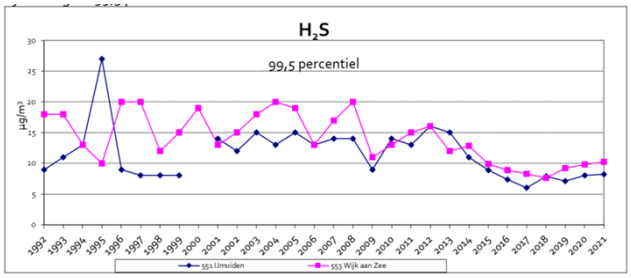

Figuur 2.2 – *99,5-percentiel van H_2S in regio IJmond*

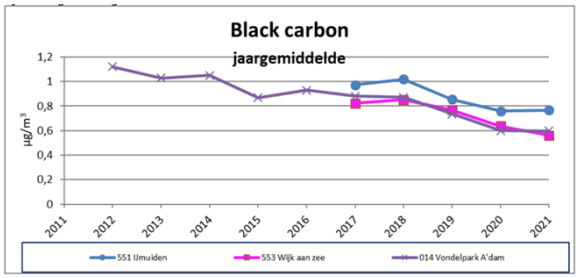

Figuur 2.3 – *Jaargemiddelde Black Carbon-concentraties in regio IJmond*

2. Havengebied Amsterdam

2.1 Fijnstofmetingen in Havengebied Amsterdam

2.1.1 Meetresultaten PM_{10}

- De jaargemiddelde concentratie van 40 µg/m³ is op geen enkele locatie overschreden. Ook zijn de jaargemiddelde concentraties van PM_{10} zijn op alle meetlocaties afgenomen ten opzichte van 2020.
- De bijdrage in 2021 vanuit het havengebied voor PM_{10} is 0,8 µg/m³, en daarmee gelijk aan die in 2020.
- Uit de verschilwindrozen voor PM_{10} kan worden opgemaakt dat in 2021 ten opzichte van de achtergrondconcentratie:
  - de hoogste bijdrage (13 µg/m³) te zien is bij meetstation Westerpark bij noordwestelijke richting.
  - Op meetstation Hemkade is de hoogste bijdrage (11 µg/m³) te zien uit zuidelijke richting.
  - Op meetstation Hoogtij is de hoogste bijdrage (8,5 µg/m³) te zien uit zuidoostelijke windrichting.
  - Voor meetstation Zaandam en Spaarnwoude zijn de verhogingen ten opzichte van de achtergrond beperkter, namelijk 7 en 5 µg/m³ respectievelijk.
  - De verhoogde bijdragen PM_{10} op de meetstations Hoogtij, Hemkade en Westerpark daarmee min of meer per meetstation (net als voorgaande jaren) uit unieke windrichtingen komen en geven duidelijk aan waar de lokale bijdragen van PM_{10} zijn gemeten. Voor alle locaties is er daarnaast een bijdrage uit zuidoostelijke richting die niet van lokale aard te zijn.

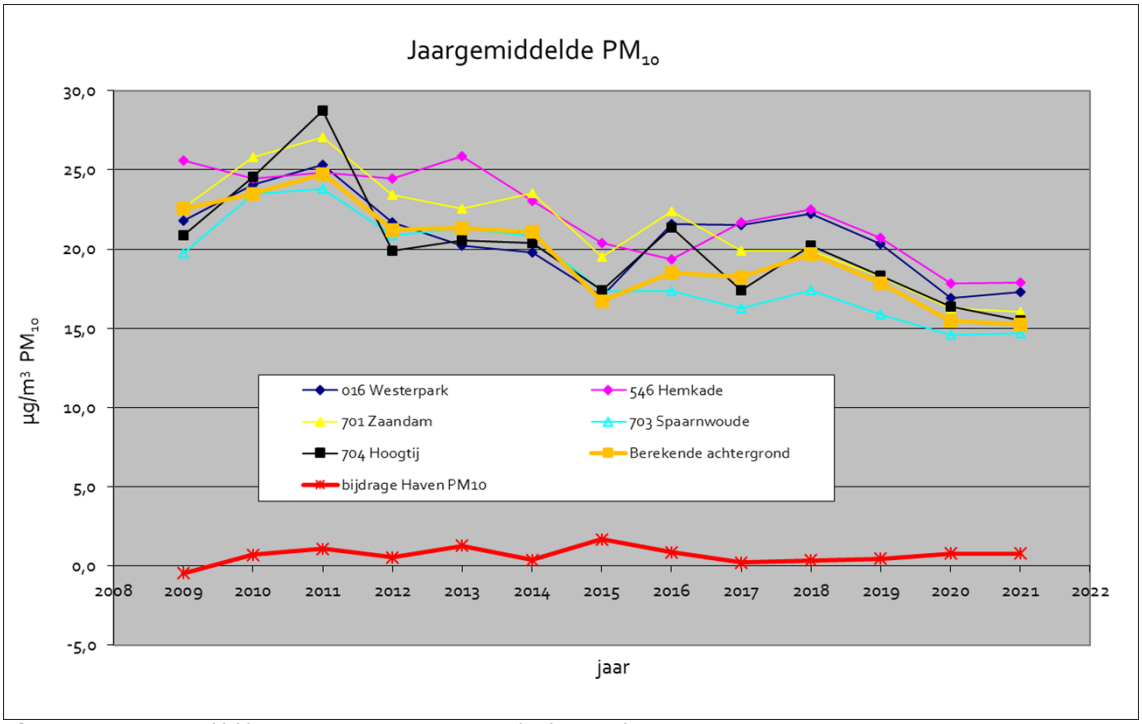

Figuur 2.4 – *Jaargemiddelde PM_{10}-concentraties in Havengebied Amsterdam*

2.1.2 Meetresultaten PM2,5

- De jaargemiddelde concentratie van 25 µg/m³ wordt op geen enkele locatie overschreden. Verder is de jaargemiddelde concentratie op iedere meetlocatie vrijwel gelijk aan het jaargemiddelde van 2020.
- Uit de verschilwindrozen voor $PM_{2.5}$ in figuur 10 kan worden opgemaakt dat in 2021:
  - meetstation Westerpark de hoogste bijdrage heeft tot 5,2 µg/m³ uit noord- en noordwestelijke windrichting. Dat is een stijging ten opzichte van 2020 van 3,0 µg/m³.
  - Zaandam bijdragen tot 3,8 µg/m³ uit noordwestelijke en noordoostelijke windrichtingen heeft.
  - Spaarnwoude een bijdrage tot 2,9 µg/m³ uit noordoostelijke windrichtingen kent, dat is hoger dan in 2020 toen de belangrijkste bijdrage 1,4 µg/m³ uit oostelijke richting betrof.
  - Een lokale bijdrage van de $PM_{2.5}$ -concentraties tot 3,5 µg/m³ uit zuidelijke en zuidoostelijke richtingen op meetstation Hoogtij te zien is.
  - De noordoostelijke pieken die bij alle vier de meetstations voorkomen waarschijnlijk van een niet-lokale bron komen, die waarschijnlijk in 2020 niet of veel minder aanwezig was.

Tabel 2.1: jaargemiddelde concentraties $PM_{2.5}$ 2009 - 2021.

Jaar	'09	'10	'11	'12	'13	'14	'15	'16	'17	'18	'19	'20	'21
016 Westerpark	16	18	18	14	14	14	11	15	14	14	13	10	10
546 Hemkade													
701 Zaandam	15	17	17	15	15	16	13	12	12	13	11	10	10
703 Spaarnwoude	15	16	16	14	15	14	12	10	10	12	12	9	9
704 Hoogtij	15	19	18	14	16	14	13	11	11	14	12	10	10

2.2 Meetresultaten benzeen, tolueen en xyleen in Havengebied Amsterdam

- De jaargemiddelde concentraties benzeen, tolueen en xyleen zijn gedaald, of gelijk gebleven ten opzichte van 2020. De enige uitzondering is een lichte toename voor xyleen (van 0,5 naar 0,6 µg/m³) op meetstation Hemkade.
- Uit de windrozen voor benzeen kan worden opgemaakt dat in 2021:
  - De lokale bronnen van benzeen, gezien de vorm van de windrozen, net als voorgaande jaren, duidelijk herkenbaar zijn.
    - concentraties tot 1,1 µg/m³ zijn zichtbaar uit zuidoostelijke richting op meetstation Hemkade.
      - Dat is 0,3 µg/m³ lager dan ten opzichte van 2020.
    - concentraties tot 0,8 µg/m³ zijn zichtbaar uit oostelijke richtingen op meetstation Spaarnwoude
      - Dat is 0,3 µg/m³ lager en minder noordelijk ten opzichte van 2020.
    - concentraties tot 1,5 µg/m³ zijn zichtbaar uit zuidoostelijke richtingen op meetstation Hoogtij.
      - Dat is 0,2 µg/m³ hoger, en iets zuidelijker, ten opzichte van 2020.
  - De vorm van de windrozen voor benzeen in 2021 zijn gelijk aan de voorgaande jaren en wijzen vooral in de richting van de op- en overslag locaties van olieproducten in het Westelijk Havengebied.

Tabel 2.2: jaargemiddelde concentraties benzeen 2009 - 2021.

Jaar	'09	'10	'11	'12	'13	'14	'15	'16	'17	'18	'19	'20	'21
016 Westerpark													
546 Hemkade		0,8	0,3	0,5	0,7	0,8	0,8	0,8	0,6	0,5	0,5[a]	0,5	0,4
701 Zaandam													
703 Spaarnwoude		0,8	0,7	0,6	0,7	0,7	0,5	0,6	0,6	0,8	0,5	0,4	0,3
704 Hoogtij	1,5	0,8	1,0	0,9	1,1	1,2	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	0,5[b]	0,5

[a] Data capture 82%
[b] Data capture 84%

- De jaargemiddelde concentraties in 2021 van **tolueen** is op meetlocatie Hemkade gelijk gebleven en op de meetlocaties Spaarnwoude en Hoogtij afgenomen ten opzichte van 2020.
- Uit de windrozen voor tolueen kan worden opgemaakt dat in 2021:
  - De lokale bronnen van tolueen, op basis van de vorm van de windrozen, duidelijk herkenbaar zijn en (grotendeels) dezelfde bronnen zijn als die voor benzeen.
    - concentraties tot 2,7 µg/m^3 zijn zichtbaar uit oostelijke richtingen op meetstation Spaarnwoude.
      - Dat is 0,7 µg/m^3 lager dan in 2020.
    - Eveneens zijn concentraties tot 6,3 µg/m$_3$ zichtbaar uit zuidoostelijke richtingen op meetstation Hoogtij meetbaar.
      - Dat is 0,6 µg/m$_3$ hoger ten opzichte van 2020.
      - De richting van waaruit de hoogste concentraties tolueen worden gemeten zijn vanaf 2016 op meetstation Hoogtij enkele tientallen graden gewijzigd ten opzichte van het gemiddelde over de voorgaande periode. Namelijk van 180° naar 150°.
    - Op meetstation Hemkade zijn wederom de hoogste concentraties gemeten uit zuidoostelijke richtingen; tot 2,7 µg/m^3.
      - Dit is een afname van 0,7 µg/m^3 ten opzichte van 2020.
- De pieken van de windrozen tolueen wijzen wederom vooral uit de richting van de op- en overslag locaties van olieproducten in het Westelijk Havengebied.

Tabel 2.3: jaargemiddelde concentraties tolueen 2009 - 2021.

Jaar	'09	'10	'11	'12	'13	'14	'15	'16	'17	'18	'19	'20	'21
016 Westerpark													
546 Hemkade		1,6	1,0	1,2	1,8	1,7	1,5	1,5	1,1	0,5	1,1[a]	1,0	1,0
701 Zaandam													
703 Spaarnwoude		1,5	1,1	1,0	1,2	1,7	0,8	1,2	1,4	1,2	1,2	1,0	0,9
704 Hoogtij	3,2	2,1	2,0	1,9	2,1	2,7	2,2	2,1	1,8	2,0	1,7	1,5[b]	1,3

- [a] Data capture 82%
- [b] Data capture 84%

- De jaargemiddelde concentratie van **xyleen** is op meetlocatie Hemkade licht gestegen ten opzichte van 2020. Op de locatie Spaarnwoude is de jaargemiddelde concentratie gelijk gebleven en er is sprake van een afname op meetlocatie Hoogtij.
- Uit de windrozen voor xyleen kan worden opgemaakt dat in 2021:
  - De bronnen van xyleen op meetstation Hemkade en Hoogtij, op basis van de vorm van de windrozen, duidelijk herkenbaar zijn.
    - Uit zuidoostelijke richtingen worden op meetstation Hoogtij concentraties gemeten tot 1,6 µg/m^3. Dat is 0,6 µg/m^3 lager dan in 2020.
    - Op meetstation Hemkade bedraagt dit tot 1,4 µg/m^3 uit zuidoostelijke richtingen. Dat is 0,1 µg/m^3 lager ten opzichte van 2020.
  - Enkele pieken van de windrozen wijzen enigszins in de richting van de op- en overslaglocaties van olieproducten in het Westelijk Havengebied.

Tabel 2.3: jaargemiddelde concentraties xyleen 2009 - 2021.

Jaar	'09	'10	'11	'12	'13	'14	'15	'16	'17	'18	'19	'20	'21
016 Westerpark													
546 Hemkade			0,6	0,9	0,9	1,1	0,9	1,0	0,8	0,6	0,8[b]	0,5	0,6
701 Zaandam													
703 Spaarnwoude		0,6	0,5	0,3	0,6	0,6	[a]	0,2	0,3	0,3	0,6	0,3	0,3
704 Hoogtij	1,5	1,1	1,5	0,5	0,4	0,7	1,1	1,0	0,7	0,8	0,5	0,7[c]	0,4

- [a] Door technische problemen zijn er geen valide gegevens verzameld voor xyleen over 2015 op meetstation Spaarnwoude.
- [b] Data capture 82%
- [c] Data capture 84%

2.3 Meetresultaten overige componenten (NO, NO2, SO2 en Black Carbon) in Havengebied Amsterdam

2.3.1 NO_2

- Uit de meetresultaten kan geconcludeerd worden dat op alle meetlocaties wordt voldaan aan de grenswaarde van 40 µg/m^3. Op de locaties Spaarnwoude en Hoogtij is de concentratie gelijk gebleven ten opzichte van 2020, terwijl op de locaties Hemkade en Zaandam sprake is van een afname ten opzichte van 2020.
- Uit de windrozen van 2021 valt het volgende af te leiden:
  - Hemkade heeft in 2021 de bronbijdragen uit een groot gebied voornamelijk uit zuidoostelijke-, zuidelijke- en westelijke richtingen tot 20,6 µg/m^3. In 2020 was dit 19,4 µg/m^3. Dit beeld komt overeen met voorgaande jaren.
    - De bronnen voor de verhoging aan de Hemkade uit zuidwestelijke en westelijke richtingen zijn, gezien het feit dat de andere stations deze verhoging niet in diezelfde mate tonen, voor een belangrijk deel waarschijnlijk van zeer lokaal niveau. Dit was in voorgaande jaren ook het geval. Mogelijk speelt de scheepvaart en de industrie in het havengebied hierin een rol.
  - Hoogtij heeft in 2021 de hoogste bijdrage van 21,4 µg/m^3 uit zuidelijke richting (in 2019 was dit uit dezelfde richting en 19,1 µg/m^3).
  - De NO_2-bijdrage bij Spaarnwoude uit oostelijke richting tot 9,0 µg/m^3 (11,4 µg/m^3 in 2020) is waarschijnlijk van lokaal niveau. Dit is mogelijk afkomstig van de lokale industrie, scheepvaart of het lokale wegverkeer.

- De meetstations Zaandam, Hemkade, Spaarnwoude en Hoogtij tonen in 2021 (net als voorgaande jaren) NO_2-concentraties uit noordelijke richtingen die vergelijkbaar zijn met de regionale achtergrond.

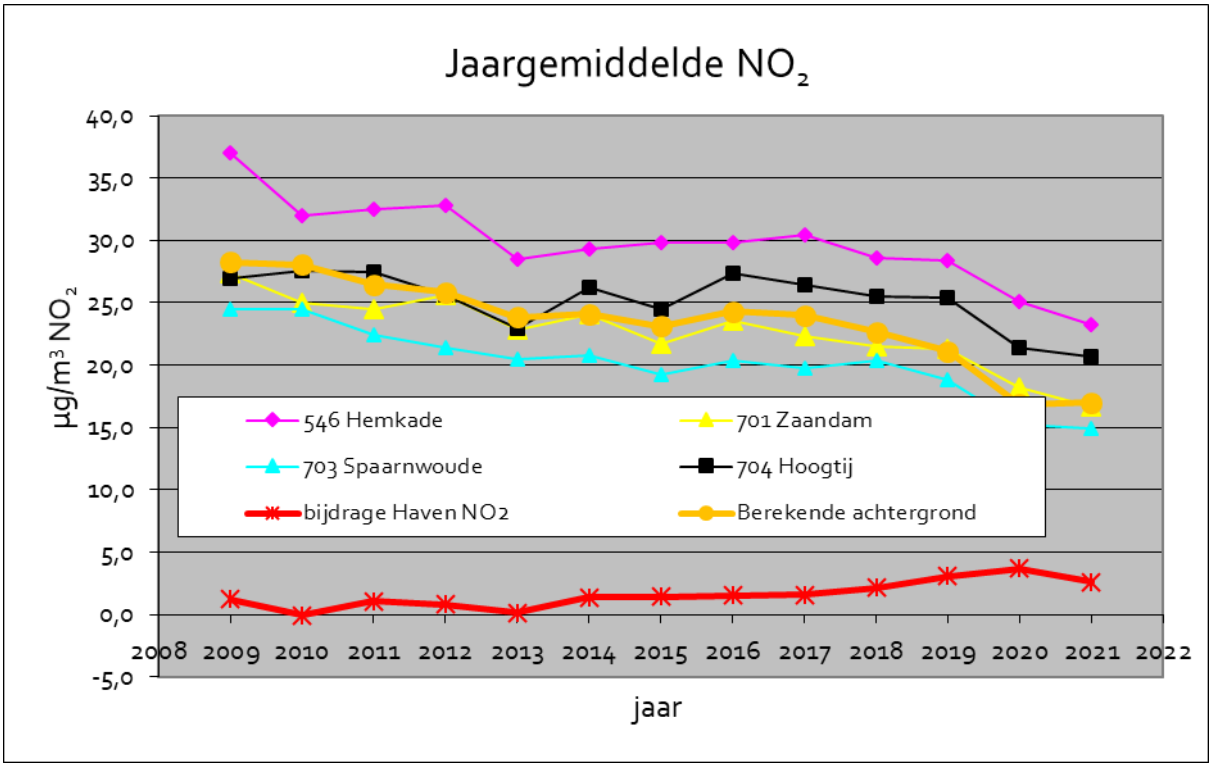

Figuur 2.5 – *Jaargemiddelde NO_2-concentraties in Havengebied Amsterdam*

2.3.2 SO_2

- Uit de windrozen voor SO_2 voor het jaar 2021 kan worden opgemaakt dat:
  - De verhogingen van SO_2, op basis van de vorm van de windrozen, vooral zuidelijk liggen ten opzichte van meetstation Hoogtij en op beide meetstations uit het westnoordwesten.
    - Hoogtij is zeer waarschijnlijk beïnvloed door het lokale scheepvaartverkeer.
    - Deze bron is in de loop van de jaren duidelijk afgenomen
    - Waarschijnlijk heeft het wettelijk verplichte verlaagde zwavelgehalte in de brandstof van de scheepvaart een rol in de gedaalde concentraties.
  - De niveaus en de vormen van de windrozen van SO_2 waren in 2021 duidelijk lager dan over het gemiddelde over 2012-2020.

2.3.3 Black Carbon

- Uit de windrozen voor Black Carbon kan worden opgemaakt dat in 2021:
  - Er een afname te zien ten opzichte van het gemiddelde van 2016 tot en met 2020 op beide locaties over een groot windbereik.
    - Uit het noordwesten is de concentratie onveranderd laag over de periode 2016-2021.
  - De hoogste concentraties komen uit zuidoostelijke richting. Bij meetstation Nieuwendammerdijk 1,0 en bij meetstation Zaandam tot 1,2 µg/m³. Dat is, vanuit deze windrichting, respectievelijk 0,2 en 0,4 µg/m³ lager dan in 2020.
  - De vormen van de BC windrozen van 2021 tonen net als vorig jaar enige overeenkomsten met de $PM_{2,5}$-windrozen.

2.4 Vergelijking Grootschalige Concentratiekaarten Nederland (GCN) over 2019 en gemeten concentraties

- Voor NO_2 blijken de gemeten jaargemiddelde concentraties in 2021, net als in bijna alle voorgaande jaren, hoger te zijn dan de GCN waarden.
    - De achtergrondstations Zaandam en Spaarnwoude, die zijn meegenomen in de kalibratie van de GCN, wijken voor wat NO_2 betreft tot 2,2 µg/m3 af.
    - De GCN kaarten worden ´gemiddeld gefit´ met data van alle (stad)achtergrondstations. De belaste meetstations (Hemkade en Hoogtij) tonen over 2021 tot 5,4 µg/m^3 hogere concentraties dan de GCN.
    - De metingen voor NO_2 zijn echter op de 4 meetstations nagenoeg alle jaren (ruim) hoger dan de GCN.
        - Of de GCN daarmee een onderschatting maakt voor NO_2 wordt nader onderzocht in het project Hollandse Luchten door middel van aanvullende metingen met diffusiebuisjes. Het onderzoeksgebied voor dit project ligt vooral in het zuiden van Zaanstad.
        - Voor PM_{10} zijn de gemeten jaargemiddelde concentraties in 2021 op 4 van de 5 meetlocaties een fractie lager dan de GCN-waarden.
            - Hemkade is de enige locatie waar de GCN waarde marginaal (slechts 0,1 µg/m^3) onder de gemeten concentratie PM_{10} ligt.
        - Er lijkt voor PM_{10} en NO_2 van 2009 tot en met 2021 geen duidelijke trend waarneembaar te zijn in de verschillen tussen de gemeten concentraties en de GCN.
            - Opvallend is echter een periode van 2016 tot en met 2019 voor de PM_{10}-concentraties op de locatie Westerpark. Deze is namelijk van een overschatting van het model in die periode in een onderschatting veranderd. De oorzaak hiervan is mogelijk de aanleg van een tunnel en woonwijk nabij deze meetlocatie waardoor de lokale belasting op dit meetstation tijdelijk hoger lijkt te zijn geweest.
        - Voor $PM_{2,5}$ is de onderschatting van het GCN-model voor de locatie Westerpark van ruim 3 µg/m^3 in 2016 en 2017, naar 1,8 µg/m^3 in 2018 en 1,0 µg/m^3 in 2019 en 0,2 µg/m^3 in 2020. In 2021 bedraagt de onderschatting nog slechts 0,1 µg/m^3.
        - Voor benzeen en SO_2 blijken de verschillen tussen de metingen en de GCN door de jaren heen klein.

2.5 Klachten

- Met een totaal van 226 klachten is in 2021 het aantal klachten 40% lager dan in 2020, toen het hoogste aantal van 389 klachten werd bereikt. Het totaal aantal klachten is daarmee gezakt tot het niveau van het jaar 2018.
- Slechts een klein aandeel van deze klachten kwam van een specifiek afvalverwerkend bedrijf waarover in eerdere jaren veel klachten binnen kwamen.

3. Haarlemmermeer

3.1 Fijnstofmeting in Haarlemmermeer

3.1.1 Meetresultaten PM_{10} en $PM_{2,5}$

- De jaargemiddelde concentratie van PM_{10} is vrijwel op iedere meetlocatie afgenomen. Op meetstations Oude Meer en Spaarnwoude is de jaargemiddelde concentratie nagenoeg gelijk gebleven. Op geen van de locaties wordt de jaargemiddelde grenswaarde van 40 µg/m³ overschreden.
- Het aantal overschrijdingsdagen (met daggemiddelde concentraties > 50 µg/m³ PM_{10}) is op vrijwel iedere locatie gelijk gebleven.
- De jaargemiddelde concentratie van $PM_{2,5}$ is op locatie De Rijp en Spaarnwoude licht afgenomen. Op Badhoevedorp is deze vrijwel gelijk gebleven. Op geen van de locaties wordt de jaargemiddelde grenswaarde van 25 µg/m³ overschreden.

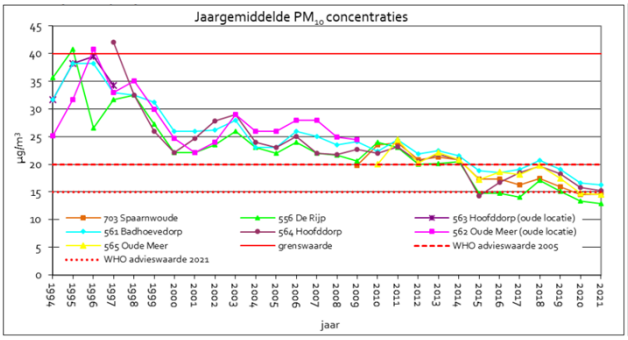

Figuur 3.6 – *Jaargemiddelde $PM_{10,}$-concentraties in regio*

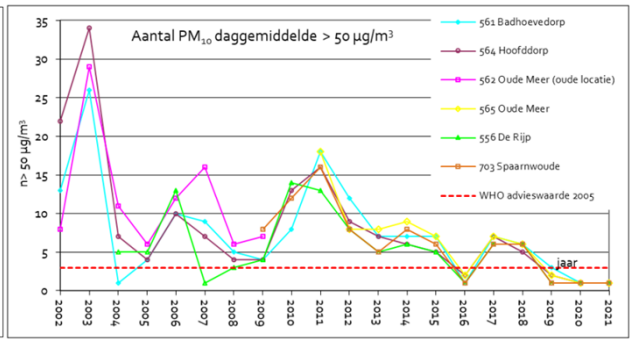

Figuur 2.7 – *Aantal overschrijdingsdagen daggemiddelde PM_{10}-concentraties in regio Haarlemmermeer*

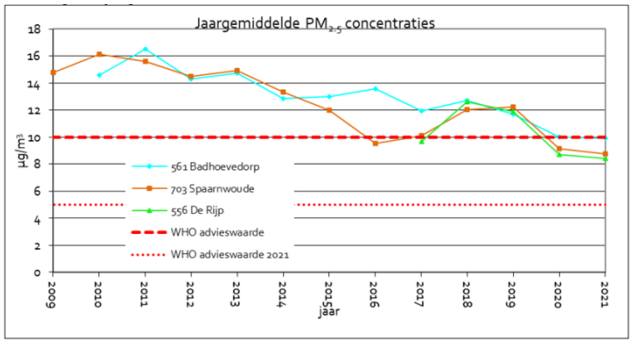

Figuur 2.8 – *Jaargemiddelde $PM_{2,5,}$-concentraties in regio Haarlemmermeer*

3.2 Overige componenten (NO2 en CO)

- De gemeten concentraties NO_2 in 2020 zijn ten opzichte van 2020 op vrijwel alle meetstations toegenomen. Op meetstation Spaarnwoude is een lichte afname te zien. De jaargemiddelde grenswaarde van 40 µg/m^3 op geen van de meetlocaties overschreden.
  - Uit de verschillen in vorm van de windrozen van NO_2 tussen de drie meetstations is af te leiden dat lokale bronnen van NO_2 invloed hebben op de gemeten concentraties. Voor PM_{10} zijn de lokale invloeden veel kleiner.
- De gemeten concentraties CO zijn in 2021 vrijwel gelijk gebleven ten opzichte van 2020.
- Uit trendonderzoek blijkt dat gemiddeld over de periode 2009 -2021 alle gemeten concentraties luchtverontreiniging statistisch significant dalen. Met uitzondering van CO op meetstation Badhoevedorp zijn deze dalingen statistisch significant

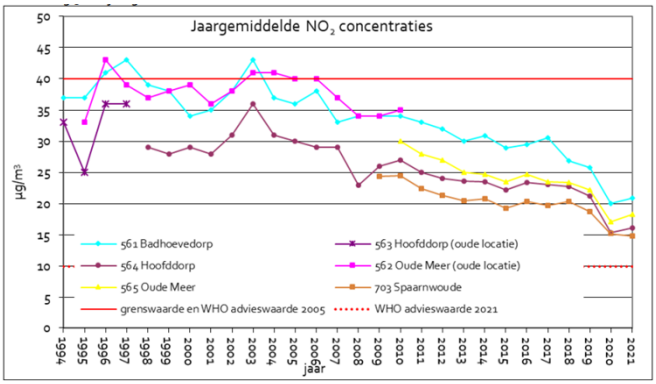

Figuur 2.9 – *Jaargemiddelde NO_2-concentraties in regio Haarlemmermeer*

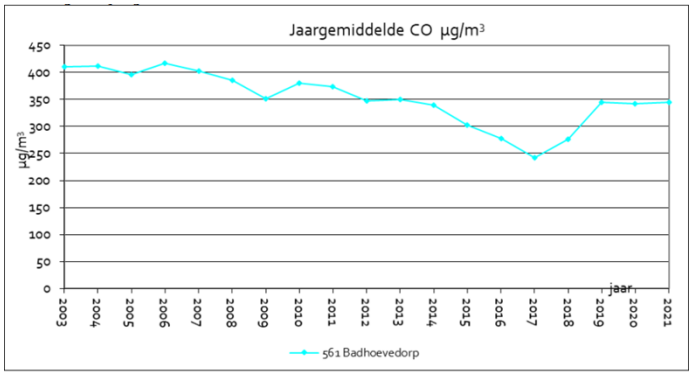

Figuur 3.0 – *Jaargemiddelde CO-concentraties in regio Haarlemmermeer*

Bijlage 2: Normering

Voor fijnstof (PM_{10}) gelden de volgende grenswaarden voor de bescherming van de gezondheid van de mens:

- 40 µg/m^3 als jaargemiddelde concentratie, en
- 50 µg/m^3 als daggemiddelde concentratie, waarbij geldt dat deze maximaal 35 maal per kalenderjaar mag worden overschreden.

Voor $PM_{2,5}$ gelden de volgende grenswaarden:

- 25 µg/m^3 als jaargemiddelde concentratie, vanaf 2015, en
- 20 µg/m^3 als daggemiddelde concentratie, vanaf 2020.
  Daarnaast geldt er een 20% reductieverplichting op stadsachtergrondlocaties (zie annex XIV in 2008/50/EC)

Voor benzo(a)pyreen geldt de volgende streefwaarde:

- 1 ng/m^3 als jaargemiddelde concentratie.

Voor zware metalen gelden de volgende grens- en richtwaarden:

- 6 ng/m^3 als jaargemiddelde voor arseen.
- 5 ng/m^3 als jaargemiddelde voor cadmium.
- 20 ng/m^3 als jaargemiddelde voor nikkel.
- 500 ng/m^3 als jaargemiddelde voor lood.

Voor Stikstofdioxide (NO_2) gelden de volgende wettelijke grenswaarden:

- 40 µg/m^3 als jaargemiddelde concentratie
- 200 µg/m^3 als uurgemiddelde concentratie, waarbij geldt dat deze maximaal 18 maal per kalenderjaar mag worden overschreden.

Voor zwaveldioxide gelden de volgende grenswaarden voor de bescherming van de gezondheid van de mens:

- 125 µg/m^3 als daggemiddelde, waarbij geldt dat deze maximaal 3 maal per kalenderjaar mag worden overschreden.
- 350 µg/m^3 als uurgemiddelde, waarbij geldt dat deze maximaal 24 maal per kalenderjaar mag worden overschreden. Daarnaast geldt een jaargemiddelde van 20 µg/m^3 als jaargemiddelde, ter bescherming van ecosystemen.

Voor koolstofmonoxide geldt de volgende grenswaarde:

- 10.000 µg/m^3 als 8-uursgemiddelde.

Voor benzeen geldt de volgende grenswaarde voor bescherming van de gezondheid van de mens:

- 5 µg/m^3 als jaargemiddelde concentratie.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
C.M.J. Toenink
BEL/OMB

Telefoonnummer +31235145349
toeninkc@noord-holland.nl

Verzenddatum
- 6 JULI 2022

Kenmerk
1841394/1841416

Uw kenmerk

Betreft: Datarapporten luchtkwaliteit 2021 IJmond, Havengebied van Amsterdam en Haarlemmermeer

Geachte leden,

In onze vergadering van 5 juli 2022 hebben wij de rapportages over de luchtkwaliteitsmetingen voor de regio's IJmond, het havengebied van Amsterdam (Westpoort) en de Haarlemmermeer in 2021, vastgesteld. Met deze brief en de bijgevoegde samenvatting informeren wij u over de inhoud van deze rapportages.

Belangrijkste bevindingen over het meetjaar 2021:

- In alle drie de regio's wordt op alle meetlocaties voldaan aan de Europese wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit.
- De trendanalyse laat zien dat vanaf 2009 de concentraties fijn stof (PM_{10} en $PM_{2,5}$) en stikstofdioxide (NO_2) in alle drie de regio's significant dalen.
- De jaargemiddelde concentraties over 2021 zijn in het algemeen vrijwel gelijk aan de concentraties over 2020. In enkele gevallen zijn de concentraties van stoffen gerelateerd aan het verkeer (stikstofoxiden, fijnstof en koolstofmonoxide) in 2021 iets toegenomen ten opzichte van 2020. Dit is mogelijk het gevolg van een afname van de effecten van COVID-19 maatregelen (in 2021 waren er meer verkeersbewegingen dan in 2020).
- Voor een aantal stoffen (NO_2 en CO) wordt in alle drie de regio's al voldaan aan de voormalige WHO-adviesnormen uit 2005, maar voor fijnstof (PM_{10}, $PM_{2,5}$) is dit nog niet overal het geval. Aan de aangescherpte WHO-adviesnormen uit 2021 wordt, net als op veel andere plaatsen in Nederland, echter nog in veel mindere mate voldaan.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Hoewel op alle meetlocaties wordt voldaan aan de Europees wettelijke grenswaarden voor luchtkwaliteit, betekent dit niet dat er geen gezondheidshinder kan worden ervaren. In september 2021 heeft de WHO nieuwe advieswaarden uitgebracht voor diverse componenten. Vooral voor NO_2 en fijnstof zijn deze waarden sterk aangescherpt. Het RIVM geeft aan dat deze lagere waarden in grote gebieden in Nederland nog niet gehaald worden, naar verwachting zelfs niet in 2030. Met name voor fijnstof is dat nog een uitdaging. Om beter zicht te krijgen in de haalbaarheid van de nieuwe WHO-advieswaarden brengt het RIVM op dit moment in kaart welke aanvullende maatregelen nodig zouden zijn om in 2030 in heel Nederland aan de nieuwste WHO waarden te voldoen.

Leeswijzer

De provincie zet zich op verschillende manieren in om de luchtkwaliteit te verbeteren. Hieronder staat waar de onderlinge verbindingen liggen met de provinciale visie en andere (provinciale) programma's. Daarna vindt u een toelichting op het provinciale luchtmeetnet en de verschillende meetregio's. Tenslotte gaan wij nader in op de meteogegevens over 2021 (en de gevolgen hiervan) en geven wij u alvast een doorkijk naar de toekomstige evaluatie van het luchtmeetnet, die wij aan het voorbereiden zijn. Als bijlage is de Samenvatting luchtmeetnetten 2021 toegevoegd. Hierin kunt u voor iedere regio nog nadere informatie vinden over de meetresultaten op de diverse meetstations.

<u>Verbindingen met provinciale visie en andere programma's</u>

In de door u op 19 november 2018 vastgestelde *Omgevingsvisie NH2050* is de leidende hoofdambitie 'Balans tussen economische groei en leefbaarheid'. Hierbij is voor de leefomgevingskwaliteit als randvoorwaarde meegegeven 'garantie basiskwaliteit leefomgeving en waar mogelijk verbetering (streven naar het behalen van de World Health Organization (WHO)-normen in 2050)'.

Daarnaast heeft de provincie in januari 2020 het *Schone Lucht Akkoord (SLA)* ondertekend, waarmee onder andere wordt toegewerkt naar de WHO-advieswaarden voor NO_2 en fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$) in 2030[1] (de Omgevingsvisie NH2050 biedt de ruimte om deze versnelling door te voeren). Om een indruk te krijgen van hoe de luchtkwaliteit in Noord-Holland zich verhoudt tot deze advieswaarden, zijn de data van 2021, naast een toetsing aan de wettelijke grenswaarden (de basiskwaliteit), ook getoetst aan de WHO-advieswaarden (het streven). Hierbij is

[1] Het SLA richt zich in eerste instantie op het behalen van de (voormalige, 2005) WHO-advieswaarden voor NO_2, PM_{10} en $PM_{2,5}$ in 2030. Momenteel wordt onderzocht hoe de aangescherpte WHO-advieswaarden uit 2021 bij het SLA kunnen worden betrokken.

gekeken naar zowel de 'oude' WHO-advieswaarden (2005) als naar de 'nieuwe' WHO-advieswaarden (2021).

In het *coalitieakkoord 2019-2023 'Duurzaam doorpakken'* geven wij aan dat onze coalitie zich sterk maakt voor een duurzaam, bereikbaar, leefbaar en innovatief Noord-Holland. De Noord-Hollandse economische structuur is vitaal en veelzijdig maar tegelijkertijd heeft deze dynamiek effect op de leefomgeving en staat in sommige regio's de luchtkwaliteit onder druk. Wij willen dat Noord-Holland een gezonde leefomgeving is en blijft. Dit betekent dat wij er doorlopend aan werken om de luchtkwaliteit blijvend te verbeteren. Waar mogelijk doen wij dit in samenwerking met andere partijen, zoals medeoverheden of bedrijfsleven. Onder andere het programma Gezonde Leefomgeving biedt hier een basis voor.

De provincie Noord-Holland, de gemeente Beverwijk, de gemeente Heemskerk en de gemeente Velsen hebben samen het *Programma Tata Steel 2020-2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond* opgesteld. Het doel van het programma is om de leefomgeving in de regio IJmond gezonder en veiliger te maken. Het programma bestaat uit een samenhangend pakket van bestaande en nieuwe maatregelen, zowel voor de korte (periode 2020-2022) als voor de lange(re) termijn (2050). Tata Steel heeft aangekondigd de Route naar Groen Staal in te gaan zetten, wat een versnelling heeft veroorzaakt in de uitvoering van het programma. Vanuit het Programma Tata Steel zijn meerdere gezondheidsonderzoeken uitgevoerd in de regio IJmond. Voor een aantal van deze onderzoeken is gebruik gemaakt van de resultaten uit het luchtmeetnet in de IJmond.

In september 2021 is het *project Hollandse Luchten* van start gegaan. Dit project is een voorzetting van de eerdere pilot Hollandse Luchten dat al vanaf 2018 liep. Binnen het project Hollandse Luchten wordt samen met inwoners data verzameld over de kwaliteit van de leefomgeving. Op deze manier kan worden onderzocht of het mogelijk is om een betaalbaar en laagdrempelig meetnetwerk te ontwikkelen dat betrouwbaar genoeg is om uitspraken te kunnen doen over lokale omgevingskwaliteiten. Dit draagt bij aan het krijgen van een fijnmaziger beeld van de luchtkwaliteit in het onderzochte gebied. Op dit moment zijn circa 100 sensorstations van de pilotfase nog online. Na de zomer wordt het meetnet vernieuwd met 185 nieuwe sensorstations. De sensoren meten voornamelijk fijnstof ($PM_{2,5}$). Meer informatie over dit project is te vinden op: https://hollandse-luchten.org/

Toelichting op het provinciale luchtmeetnet en beschikbaarheid gegevens

De provincie Noord-Holland meet al vele jaren de luchtkwaliteit in de

IJmond, het havengebied Amsterdam (Westpoort) en de Haarlemmermeer.

De metingen zijn een aanvulling op het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit (LML) van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). De provincie laat deze metingen onder andere uitvoeren om inzicht te krijgen in de concentratieniveaus van luchtverontreinigende componenten en het volgen van het trendmatig verloop van deze concentratieniveaus. GGD Amsterdam voert de metingen uit. Dit is een onafhankelijke partij die geaccrediteerd is om dit soort metingen uit te voeren.

GGD Amsterdam rapporteert jaarlijks over de resultaten van de metingen door middel van datarapporten die beschikbaar worden gesteld aan belanghebbenden. Deze datarapporten zijn te vinden op de webpagina van de provincie Noord-Holland via https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Gezonde_leefomgeving_Milieu/Luchtkwaliteit en ook op de gezamenlijke website van de organisaties die luchtmetingen uitvoeren via https://www.luchtmeetnet.nl/nieuws

Op www.luchtmeetnet.nl worden de actuele metingen van de continue metingen elk uur weergegeven.

De analyses van zware metalen (zoals arseen (As), cadmium (Cd), nikkel (Ni) en lood (Pb)) en polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK)/benzo(a)pyreen (BaP) in fijnstof PM_{10} worden, na monsterneming, uitgevoerd in laboratoria. Vanaf 2019 zijn de tussentijds bekend geworden analyseresultaten van PAK/zware metalen per kwartaal opgenomen op www.luchtmeetnet.nl/nieuws

De gegevens van het luchtmeetnet worden onder andere gebruikt in de Atlas voor de Leefomgeving (https://www.atlasleefomgeving.nl/).

Meetlocaties
In de jaarlijkse datarapporten zijn kaarten opgenomen waarop de ligging van de meetstations is aangegeven.

IJmond
In de IJmond staan 6 meetstations: IJmuiden, Wijk aan Zee, Beverwijk, Staalstraat, Reyndersweg en Bosweg. Daarnaast functioneert meetstation De Rijp als regionale achtergrond. Voor de meetstations Staalstraat en Reyndersweg participeren de IJmondgemeenten Beverwijk, Velsen en Heemskerk door het verstrekken van een financiële bijdrage aan de exploitatiekosten.

In de IJmond worden de volgende componenten gemeten: stikstofoxiden (NO en NO_2), zwaveldioxide (SO_2), waterstofsulfide (H_2S), koolstofmonoxide (CO), black carbon (roet), fijn stof (PM_{10} en $PM_{2,5}$), samenstelling van PM_{10} te weten polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK's), waaronder benzo(a)pyreen (BaP) en (zware) metalen (o.a. arseen (As), cadmium (Cd), nikkel (Ni) en lood (Pb)) in PM_{10}.

Meetlocatie Bosweg
De meetresultaten van meetstation Bosweg vielen tot december 2020 onder de accreditatie van Tata Steel. In december 2020 heeft Tata Steel de accreditatie voor deze metingen laten vervallen. Tegelijkertijd heeft Tata Steel de metingen op meetstation Bosweg overgedragen aan GGD Amsterdam. Hiermee is vanaf december 2020 het beheer van meetstation Bosweg voor de luchtkwaliteitsmetingen volledig overgenomen door GGD Amsterdam (in opdracht van provincie Noord-Holland/OD NZKG) en is het meetstation ingericht in lijn met de andere provinciale meetstations. In aanvulling hierop is het meetpakket op meetstation Bosweg in 2021 uitgebreid met metingen van 8 verschillende PAK's en zware metalen. De resultaten van deze metingen zijn ook terug te vinden in het datarapport over 2021. In 2022 is het meetpakket op Bosweg verder uitgebreid met een BTX-N-monitor (BTX-N staat voor benzeen, tolueen, xyleen en naftaleen). De meetresultaten hiervan zullen vanaf volgend jaar (over het jaar 2022) zichtbaar zijn in het datarapport. Online zijn de meetresultaten voor BTX-N al wel zichtbaar op www.luchtmeetnet.nl.

De uitbreiding van de metingen op meetstation Bosweg kunnen toekomstig worden gebruikt om te kijken of de effecten van de maatregelen die genomen worden door Tata Steel in het kader van Roadmap Plus terug te zien zijn in dalende concentraties van bepaalde componenten in de lucht. Daarnaast kan de uitbreiding van Bosweg bijdragen aan het verkrijgen van een beter beeld van de emissies van met name de Kooksfabrieken (bij wind richting Wijk aan Zee). Door de geografische ligging van de locatie Bosweg is het op dit meetstation beter mogelijk om de emissies van Kooksfabriek 1 en 2 van elkaar te onderscheiden.

Onderzoek RIVM naar effecten van luchtverontreiniging op volksgezondheid
Het RIVM heeft, in opdracht van de provincie Noord-Holland en de betrokken IJmondgemeenten, verschillende onderzoeken in de IJmond uitgevoerd. Deze onderzoeken maken deel uit van het programma Tata Steel. Voor deze onderzoeken heeft het RIVM gebruik gemaakt van het luchtmeetnet in de IJmond.

Havengebied Amsterdam (Westpoort)

In en rond het havengebied Amsterdam (Westpoort) staan vier meetstations: Hoogtij, Hemkade, Westerpark en Zaandam. Meetstation Spaarnwoude dient als achtergrondstation. De metingen vinden plaats in samenwerking met Havenbedrijf Amsterdam en de gemeente Zaanstad, waarbij Havenbedrijf Amsterdam als opdrachtgever richting GGD Amsterdam fungeert. De provincie Noord-Holland participeert hier door het verstrekken van een financiële bijdrage voor 3 meetlocaties (Hemkade, Hoogtij en Spaarnwoude). De meetstations Westerpark en Zaandam behoren respectievelijk tot gemeente Amsterdam en gemeente Zaanstad.

In Westpoort worden de volgende componenten gemeten: NO, NO_2, SO_2, fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$), benzeen, tolueen en xyleen (BTX). In Zaandam wordt sinds 2016 tevens roet (black carbon, BC) gemeten.

Haarlemmermeer
In de Haarlemmermeer zijn drie provinciale meetstations gelegen: Badhoevedorp, Hoofddorp en Oude Meer. Verder fungeren de meetstations De Rijp en Spaarnwoude hier als regionale achtergrond.

De volgende componenten worden gemeten in de Haarlemmermeer: NO, NO_2, CO en fijnstof (PM_{10} en $PM_{2,5}$).

Onderzoek ultrafijnstof Schiphol
In 2014 bracht TNO een rapport uit over de resultaten van metingen van deeltjesaantallen ultrafijnstof in het Amsterdamse Bos als gevolg van het vliegverkeer. In 2015 heeft het RIVM met een meetcampagne deze metingen gecontroleerd en gepubliceerd. Op basis hiervan heeft het Rijk besloten in 2017 een uitgebreider onderzoek op te starten naar ultrafijne deeltjesaantallen en mogelijke gezondheidsrisico's hiervan. Voor dit onderzoek wordt deels gebruik gemaakt van een aantal locaties van het provinciale luchtmeetnet in de Haarlemmermeer. Dit onderzoek, waarvan de resultaten inmiddels gepubliceerd zijn, loopt via een ander spoor.

Impact COVID-19 in 2021
Ten opzichte van 2020 is de mobiliteit in 2021 toegenomen. Deze toename in voertuigbewegingen heeft invloed op de emissies van het wegverkeer, met als gevolg dat de concentraties van stoffen gerelateerd aan het verkeer (stikstofoxiden NO/NO_2, fijnstof ($PM_{10}/PM_{2,5}$) en koolstofmonoxide CO) in 2021 zijn toegenomen ten opzichte van 2020. Dit effect lijkt op meetstations in de buurt van verkeerswegen zichtbaar te zijn.

Meteocondities 2021 (weersomstandigheden)
Het jaar 2021 was het minst warme jaar sinds 2013. De wintermaanden waren zeer zacht, maar juli was koel. Het aantal zonuren was iets hoger

dan gemiddeld. Landelijk gezien is in 2021 iets meer neerslag gevallen dan normaal. Met name in juni was er sprake van veel neerslag. In delen van Noord-Holland viel over de hele maand juni 2 keer zoveel neerslag dan er gemiddeld valt (ruim 200 mm).
Ten opzichte van 2020 was er in 2021 opvallend veel wind uit noordelijke richting en juist minder wind uit zuidelijke en westelijke richtingen. De gemiddelde windsnelheid was in 2021 lager dan in 2020. Hoewel de verschillen ten opzichte van het voorgaande jaar niet heel groot zijn, kunnen als gevolg hiervan in sommige gevallen kleine verschillen, door afname of toename van de gemeten concentratie van een component, (deels) verklaard worden. Zo zou bijvoorbeeld het feit dat de concentraties luchtverontreinigende stoffen (met name NO_2) op het meetstation Wijk aan Zee iets afnemen en die in IJmuiden wat toenemen ten opzichte van 2020 hierdoor verklaard kunnen worden.

Voor andere componenten is dit fenomeen minder duidelijk terug te zien. Zo zijn er in 2021 hogere pieken van H_2S te zien in de IJmondregio. Dit zou mogelijk kunnen komen door hogere emissies van H_2S bij lokale industrie ten opzichte van 2020. Zo heeft bijvoorbeeld Tata Steel in 2021 hogere emissies gerapporteerd ten opzichte van 2020. Ook in Beverwijk zijn iets hogere concentraties Benzo(a)pyreen te zien. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door lokale industrie of huishoudelijke emissies, zoals houtstook. Beide vermoedens kunnen echter niet als harde conclusies worden gezien; mogelijk hebben andere lokale bronnen bijgedragen.

Trendanalyse vanaf 2009

De trendanalyse laat zien dat vanaf 2009 de concentraties PM_{10}, $PM_{2,5}$ en NO_2 dalen. Op vrijwel alle locaties is de daling statistisch significant. De afname lijkt, afhankelijk van de meetlocatie, gemiddeld genomen tussen de 4-8 µg/m³ te liggen (voor zowel PM_{10}, $PM_{2,5}$ en NO_2). Dat leidt, afhankelijk van de meetlocatie, tot een reductie van 10-40% over een periode van 10 jaar. Over het algemeen is de relatieve afname het hoogst op de meetstations waar de concentraties al lager waren.

Nadere informatie over resultaten luchtmeetnetten 2021

In de Samenvatting luchtmeetnetten 2021 (opgesteld door Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (ODNZKG) is voor alle drie de meetregio's een verdere duiding en verdieping opgenomen. Deze samenvatting is te vinden in bijlage 1.

Evaluatie luchtmeetnet

Op dit moment zijn wij bezig met de voorbereiding van een evaluatie van het luchtmeetnet. De evaluatie heeft als belangrijke doel na te gaan of we met de luchtmeetnetten op de juiste locaties de juiste stoffen meten én of de huidige meetstrategie kan en/of moet worden

aangepast. Hiervoor wordt een kritische beschouwing van een onafhankelijke partij gevraagd. Wij verwachten dat de evaluatie van het luchtmeetnet nog dit jaar van start zal kunnen gaan.

Tot slot

Wij blijven u jaarlijks informeren over de belangrijkste resultaten van de datarapportages voor het provinciale luchtmeetnet. Dit betekent dat u in 2023 de informatie over de meetresultaten van 2022 tegemoet kunt zien.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n):

- Samenvatting luchtmeetnetten 2021 (door Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied)

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10447
Extern Zaak ID	1861266
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	12.e
Titel	Gezondheid en leefbaarheid: Tweede Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos) (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
1861266-1861297 Ipsos_PNH_Leefomgeving.pdf
Brief aan PS over tweede Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos).pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	25 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

Het Inwonersonderzoek dat naar de leefomgeving in regio IJmond is uitgevoerd, is onderdeel van het Programma Tata Steel 2020 – 2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond. Het tweede onderzoek is uitgevoerd in het voorjaar van 2022. Met het onderzoek wordt gemonitord hoe inwoners de leefomgeving in de IJmond ervaren.

Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond – meting 2

Rapport voor Provincie Noord-Holland

Project: 21038320

Amsterdam, 20 juni 2022

© Ipsos 2022. All rights reserved. Contains Ipsos' Confidential and Proprietary information and may not be disclosed or reproduced without the prior written consent of Ipsos.

Voorwoord

De aanwezigheid van Tata Steel heeft een grote invloed op de leefomgeving in de regio IJmond. De provincie Noord-Holland en de regio IJmond (gemeenten Beverwijk, Velsen en Heemskerk) werken binnen het Programma Tata Steel 2020-2050 samen aan de aanpak van de negatieve effecten van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid in de regio.

Als onderdeel van dit programma willen de provincie Noord-Holland en de gemeente Beverwijk, gemeente Velsen en gemeente Heemskerk graag de inwoners van de regio IJmond aan het woord laten over hun leefomgeving. De provincie heeft Ipsos daarom gevraagd om dit onderzoek uit te voeren. Dit is de tweede meting in een reeks van vier die ieder half jaar zullen worden uitgevoerd.

Net als vorig jaar zien we dat inwoners van de regio IJmond positief zijn over het woongenot in hun gemeente, al blijven er tegelijkertijd wel zorgen over de veiligheid van de leefomgeving voor hun gezondheid. We lichten de resultaten in de rapport verder toe op zowel de inwoners van regio IJmond samen, als op gemeentelijk niveau. Daarnaast hebben we ook een aantal vragen voorgelegd aan een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder.

Marierose Heineken - van Dooren
Research Executive
marierose.vandooren@ipsos.com

Sjoerd van Heck
Research Manager
sjoerd.vanheck@ipsos.com

Inhoud

3 Inleiding

7 Conclusie

9 Belangrijkste inzichten

10 Beoordeling leefomgeving

16 Rol van de overheid

21 Informatievoorziening over leefomgeving

24 Tata Steel

29 Onderzoeksopzet

© Ipsos 2022

Inleiding

© Ipsos 2021

Op weg naar een gezondere en veilige IJmond

Van …

Een situatie waarin vooral de geluiden van voor- en tegenstanders van de aanwezigheid van Tata Steel in de IJmond luid doorklinken in het publieke debat

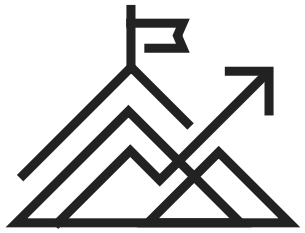

… Naar

Het creëren van draagvlak onder inwoners van de regio IJmond voor het beleid van de provincie Noord-Holland om zo gezamenlijk te komen tot een gezondere en veilige leefomgeving

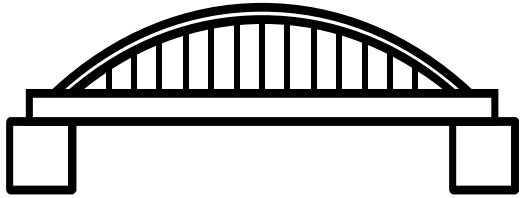

… Door

Een periodieke monitor die een betrouwbaar inzicht geeft in hoe ook andere omwonenden van Tata Steel hun leefomgeving ervaren

© Ipsos 2022

De vragen die dit onderzoek beantwoordt

Hoe ervaren inwoners van de gemeenten Heemskerk, Velsen en Beverwijk hun leefomgeving en welke zorgen leven er onder de inwoners als het gaat om hun leefomgeving?

Wat we moeten begrijpen om dit te beantwoorden:

1. Leefomgeving in het algemeen

- Hoe ervaren inwoners hun leefomgeving?
- Welke zorgen leven er onder inwoners?

2. De rol van de overheid

- Hebben inwoners vertrouwen in de overheid dat die zich inzet voor het beschermen van hun leefomgeving?
- Wat is ervoor nodig om dat vertrouwen te krijgen?
- Zijn inwoners bekend met de aanpak die de Provincie en gemeenten hebben opgesteld?

3. Informatievoorziening over leefomgeving

- Hoe informeren inwoners zich over hun leefomgeving? Welke kanalen gebruiken ze om zich te informeren?
- Hoe beoordelen inwoners deze kanalen?

4. Tata Steel

- Melden inwoners hun klachten over Tata Steel?
- Waarom melden inwoners hun klachten over Tata Steel niet (altijd)?
- Waar melden inwoners hun klachten over Tata Steel en worden hun klachten goed opgepakt?
- Wat is het beeld dat inwoners hebben van Tata Steel?

© Ipsos 2022

Leeswijzer

In het rapport spreken we over inwoners. Hiermee bedoelen we alle inwoners van de regio IJmond. Wanneer we verwijzen naar inwoners van één van de drie gemeenten hebben we dit vermeld.

Bij opvallende verschillen tussen de inwoners van de drie gemeenten (Heemskerk, Beverwijk en Velsen) hebben we een uitsplitsing gemaakt tussen de drie groepen.

De groene en rode pijltjes geven aan of er sprake is van een significant verschil op basis van 95% betrouwbaarheid.

Daarnaast hebben we ook een aantal vragen voorgelegd aan een steekproef van de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder (in de grafieken weergegeven als Nederlanders 18+). Significante verschillen tussen deze groep en de totale groep inwoners uit de regio IJmond zijn ook met groene en rode pijltjes aangegeven.

Beide steekproeven zijn representatief voor de totale groep op de kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Representativiteit is geborgd door het trekken van een gestratificeerde steekproef, het stellen van quota tijdens het veldwerk en het toepassen van weegcorrecties op de data. Meer over de onderzoeksopzet op pagina 29.

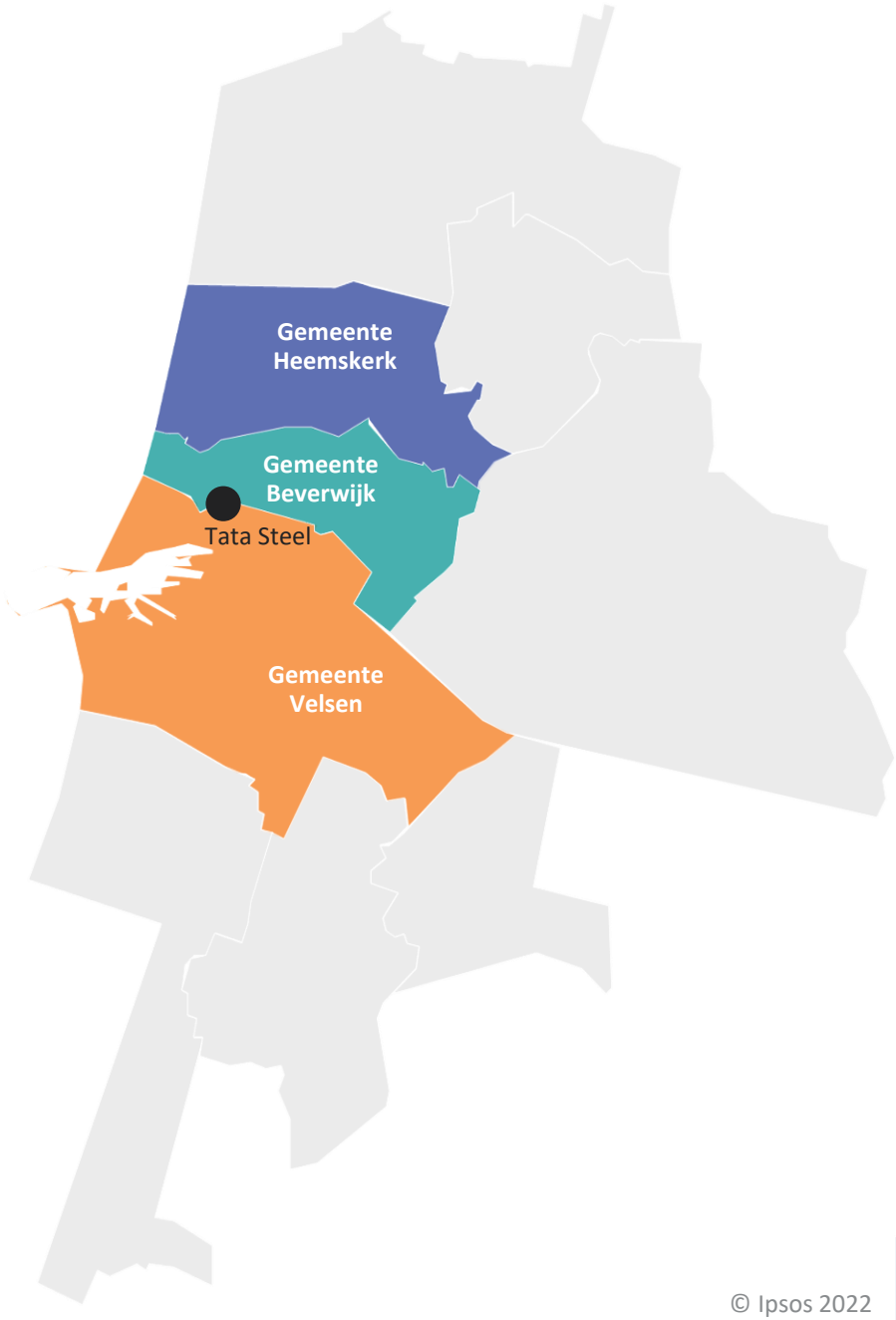

© Ipsos 2022

Conclusie

© Ipsos 2022

Conclusie

Inwoners van de regio IJmond zijn – ondanks de zorgen over de veiligheid en de gezondheid – erg tevreden over het woongenot. Vergeleken met de rest van Nederland zijn zij zelfs iets tevredener. In de regio maken inwoners zich wél vaker zorgen of de leefomgeving veilig is voor de gezondheid en dan met name in Velsen en Beverwijk. Inwoners van de IJmond leggen de verantwoordelijkheid voor hun leefomgeving in eerste instantie bij de overheid, en niet bij Tata. Verder kan de aanpak van de negatieve effecten – waar bijna iedere inwoner mee bekend is – wel beter.
Over Tata Steel hebben veel inwoners klachten die zij vaak niet of soms melden. Inwoners hebben namelijk weinig vertrouwen dat er iets met de klacht wordt gedaan. Desondanks zien bijna alle inwoners het belang van Tata Steel voor de werkgelegenheid in de regio.

Ondanks zorgen over de veiligheid en gezondheid, geven de inwoners van de regio IJmond het woongenot een ruime voldoende.

Gemiddeld geven inwoners uit de regio IJmond hun woongenot met een 7,5 een nipt hoger cijfer dan vorig jaar (7,4). Hiermee ligt het woongenot in de regio hoger dan in de rest van Nederland (7,3). Net als vorig jaar zijn de inwoners van Heemskerk het meest tevreden (8,1).

Het woonplezier in de regio IJmond verschilt niet met het woonplezier in de rest van Nederland; zo'n vier op de vijf wonen met plezier in zijn/haar gemeente. In de regio IJmond maken inwoners zich wél vaker zorgen of de leefomgeving veilig is voor de gezondheid (46% vs. 20%). Dit aandeel ligt – net als vorig jaar – hoger in Velsen (49%) en Beverwijk (50%). In deze gemeentes hebben inwoners ook vaker hinder door stof, geluid, luchtkwaliteit of geur.

Rol omtrent de zorg voor de leefomgeving zien inwoners vooral bij overheids-instanties; aanpak van de negatieve effecten in de regio kan beter.

Drie op de vijf inwoners van de regio IJmond hebben (heel) weinig vertrouwen in Tata Steel als het gaat om de zorg voor de leefomgeving. Inwoners hebben wél vertrouwen in de GGD, gemeenten en provincie. Door transparanter en duidelijker te communiceren kunnen gemeenten en de provincie het vertrouwen in het beschermen van de leefomgeving verhogen.

Zo'n negen op de tien inwoners in de regio IJmond zijn bekend met de aanpak van de negatieve effecten van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid door Provincie en gemeenten, al is het aandeel dat er goed bekend mee is gedaald in Beverwijk (35% vs. 47%). Bewoners die bekend zijn met de aanpak geven deze een krappe voldoende (5,7); drie op de tien inwoners geven een onvoldoende voor de aanpak.

Regionale krant(en) of huis-aan-huisbladen meest gebruikte kanalen voor informatie over de leefomgeving.

De meeste informatie over de leefomgeving halen inwoners uit de regio IJmond – net als vorig jaar – uit regionale krant(en) (48%) en/of huis-aan-huisbladen (47%). Communicatiekanalen vanuit de gemeente, zoals de website (37%) en/of de social media (26%), worden in mindere mate gebruikt.

De inwoners zijn tevreden over de gebruikte informatiekanalen en beoordelen deze allemaal met een voldoende. Vergeleken met vorig jaar zijn inwoners wél vaker ontevreden over de landelijke en regionale televisie of radio-omroepen.

Drie op de vijf inwoners in de regio IJmond hebben een klacht over Tata Steel. Hiervan meldt maar een fractie (5%) deze (bijna) altijd. Tata Steel handelt klachten beter af dan de gemeente.

De overige inwoners met klachten (54%) melden deze nooit tot soms. Dit doen zij voornamelijk omdat ze geen vertrouwen hebben dat er iets met de klacht gedaan wordt.

Als inwoners wél klachten melden, doen zij dit het vaakst bij Tata Steel of de gemeente. Hierbij is het opvallend dat inwoners de afhandeling van de klacht beter lijken te vinden bij Tata Steel dan bij de gemeente (38% vs. 20% goed afgehandeld).

Volgens de helft van de inwoners in de regio is Tata Steel de grootste oorzaak van de gezondheidsproblemen en is de aandacht in het nieuws niet overdreven. Ook vindt twee vijfde niet dat Tata Steel zich genoeg inzet om de overlast te beperken.

Ondanks dit alles vinden bijna alle inwoners in de regio Tata Steel belangrijk voor de werkgelegenheid in de regio en hebben twee op de vijf inwoners er vertrouwen in dat er in de toekomst een schoon en duurzaam Tata Steel komt.

© Ipsos 2022

Belangrijkste inzichten

© Ipsos 2022

ZEKER WETEN

1.

Beoordeling leefomgeving

Belangrijkste inzichten

© Ipsos 2022

ZEKER WETEN

Bewoners zijn met een *7,5* tevreden over het woongenot in de gemeente; inwoners van Heemskerk zijn – net als vorig jaar – het meest tevreden

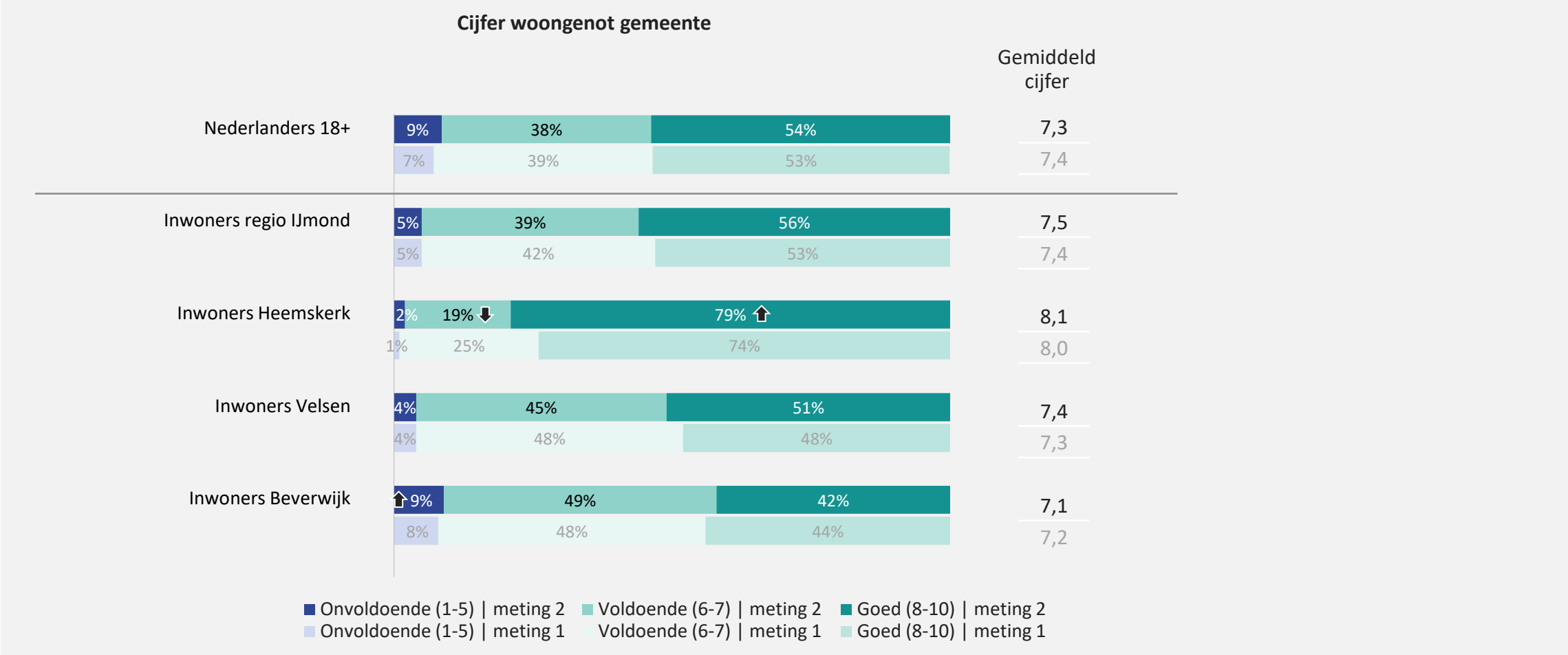

B2) Als u het woongenot in uw gemeente een cijfer zou moeten geven, welk cijfer zou u dan geven?
Basis meting 2: Nederlanders 18+ (n=1033), Inwoners regio IJmond (n=650), Inwoners Heemskerk (n=177), Inwoners Velsen (n=298), Inwoners Beverwijk (n=175)
Basis meting 1: Nederlanders 18+ (n=1026), Inwoners regio IJmond (n=651), Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

⬆⬇ *Significant hoger/lager dan andere gemeente(s)*

© Ipsos 2022

De helft van de inwoners ervaart wekelijks/dagelijks overlast van stof en twee vijfde ervaart wekelijks/dagelijks geluidsoverlast. Inwoners Heemskerk ervaren minder overlast van stof, ook vergeleken met vorig jaar

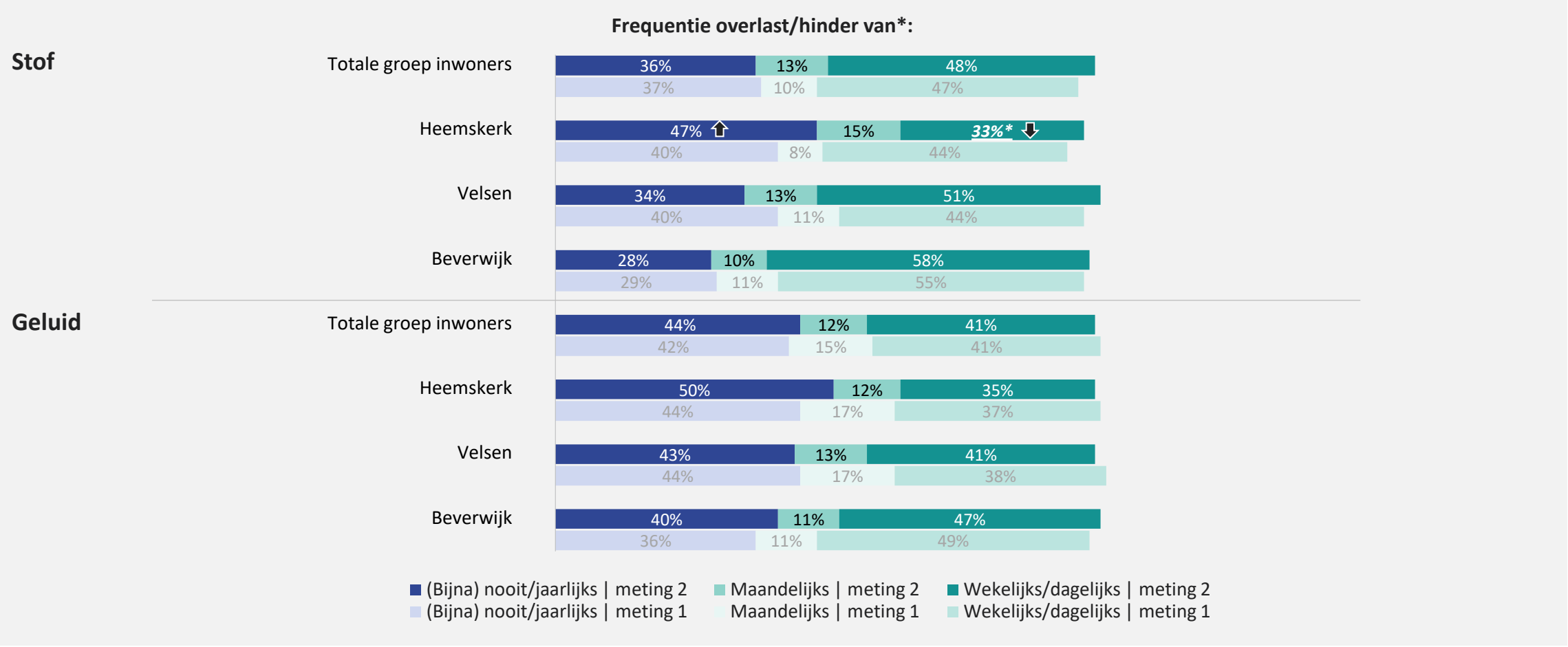

*B3) Hoe vaak ondervindt u hinder/overlast van:/*Rest tot 100% weet ik niet/geen mening*
Basis meting 2: Inwoners regio IJmond (n=650), Inwoners Heemskerk (n=177), Inwoners Velsen (n=298), Inwoners Beverwijk (n=175)
Basis meting 1: Inwoners regio IJmond (n=651), Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

⬆⬇ *Significant hoger/lager dan andere gemeente(s)*
X%* *Significant hoger/lager dan vorige meting*

© Ipsos 2022

Wekelijkse/dagelijkse overlast in de luchtkwaliteit in de regio IJmond; een kwart van de inwoners ondervindt wekelijks/dagelijks hinder van geur. Inwoners Heemskerk ondervinden minder hinder in de luchtkwaliteit en geur

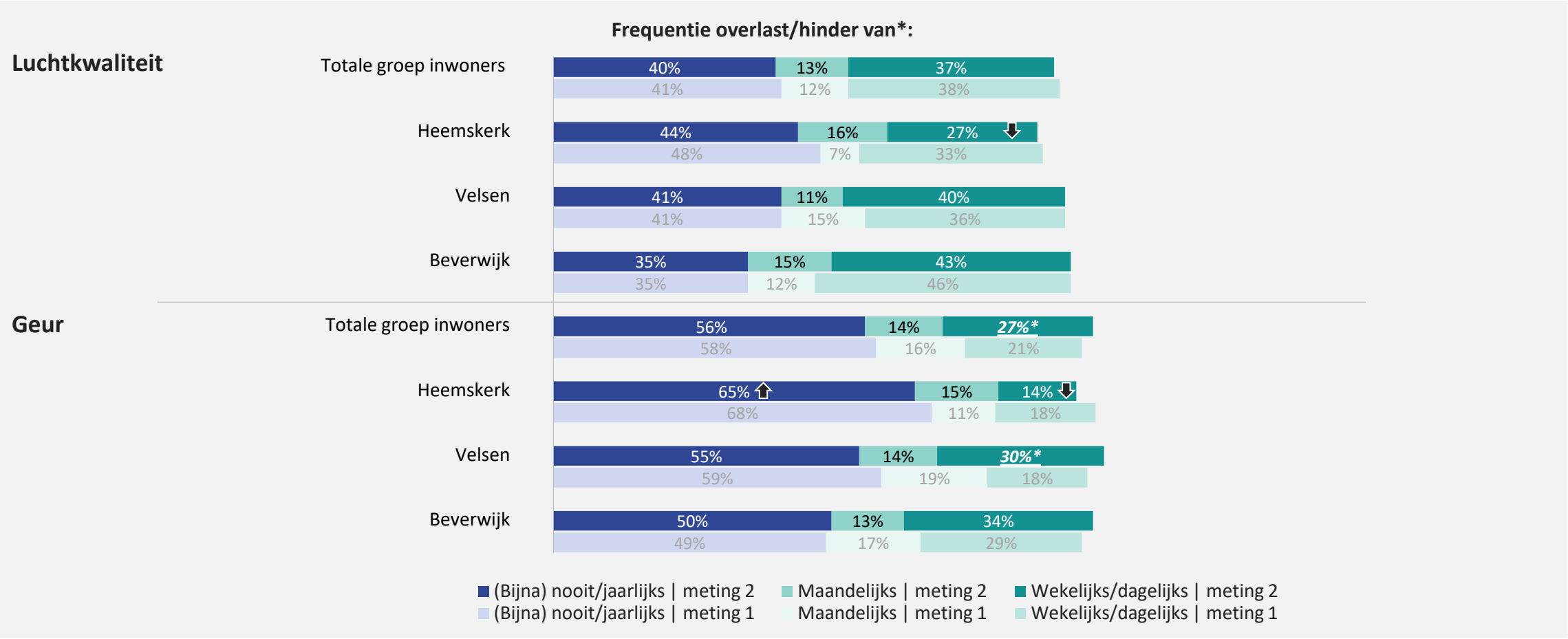

*B3) Hoe vaak ondervindt u hinder/overlast van:/*Rest tot 100% weet ik niet/geen mening*
Basis meting 2: Inwoners regio IJmond (n=650), Inwoners Heemskerk (n=177), Inwoners Velsen (n=298), Inwoners Beverwijk (n=175)
Basis meting 1: Inwoners regio IJmond (n=651), Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

⬆⬇ *Significant hoger/lager dan andere gemeente(s)*
X%* *Significant hoger/lager dan vorige meting*

© Ipsos 2022

Vier op de vijf inwoners wonen met veel plezier in de regio, al maakt de helft zich wel zorgen of de leefomgeving veilig is voor de gezondheid. Het aandeel inwoners met zorgen is afgenomen

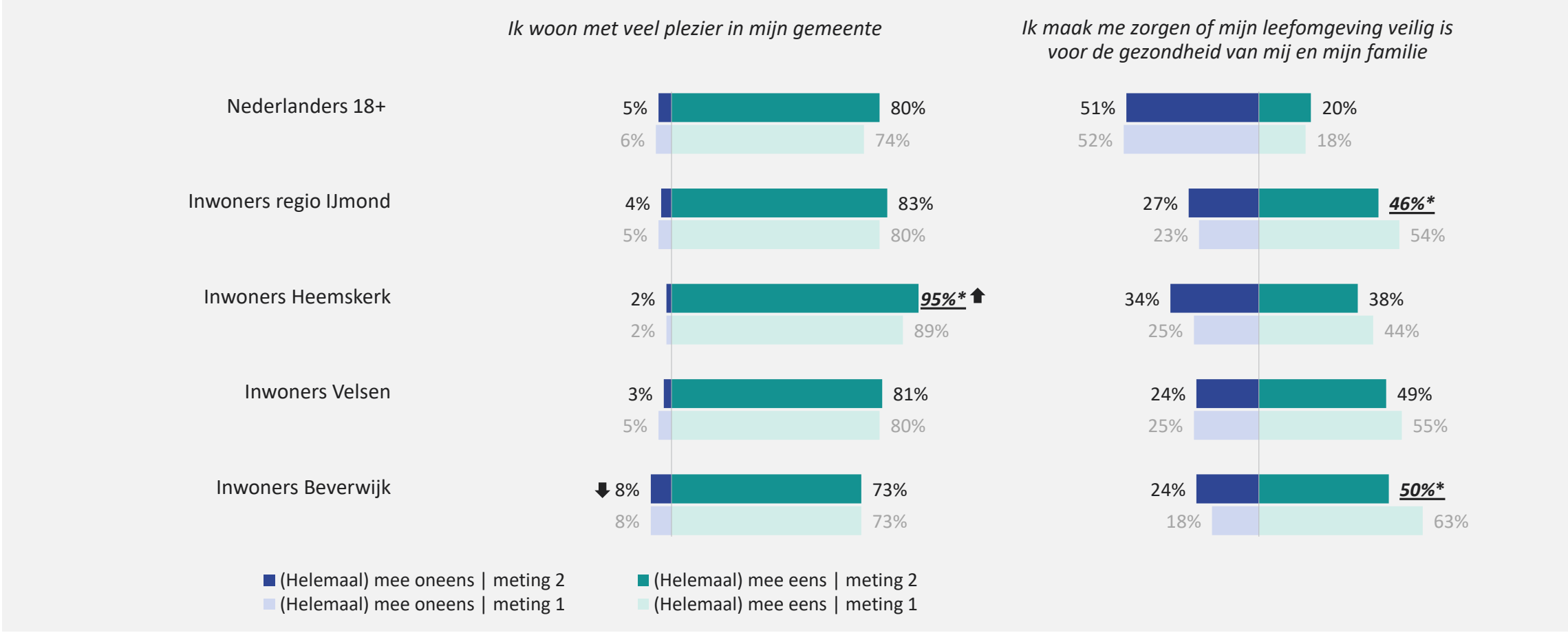

⬆⬇ *Significant hoger/lager dan andere gemeente(s)*

X%* *Significant hoger/lager dan vorige meting*

*B4) In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen/ *Rest tot 100% neutraal of weet ik niet/geen mening*
Basis meting 2: Nederlanders 18+ (n=1033), Inwoners regio IJmond (n=650), Inwoners Heemskerk (n=177), Inwoners Velsen (n=298), Inwoners Beverwijk (n=175)
Basis meting 1: Nederlanders 18+ (n=1026), Inwoners regio IJmond (n=651), Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

© Ipsos 2022

Net als vorig jaar overwegen inwoners van Beverwijk vaker om te verhuizen dan inwoners van Velsen en Heemskerk

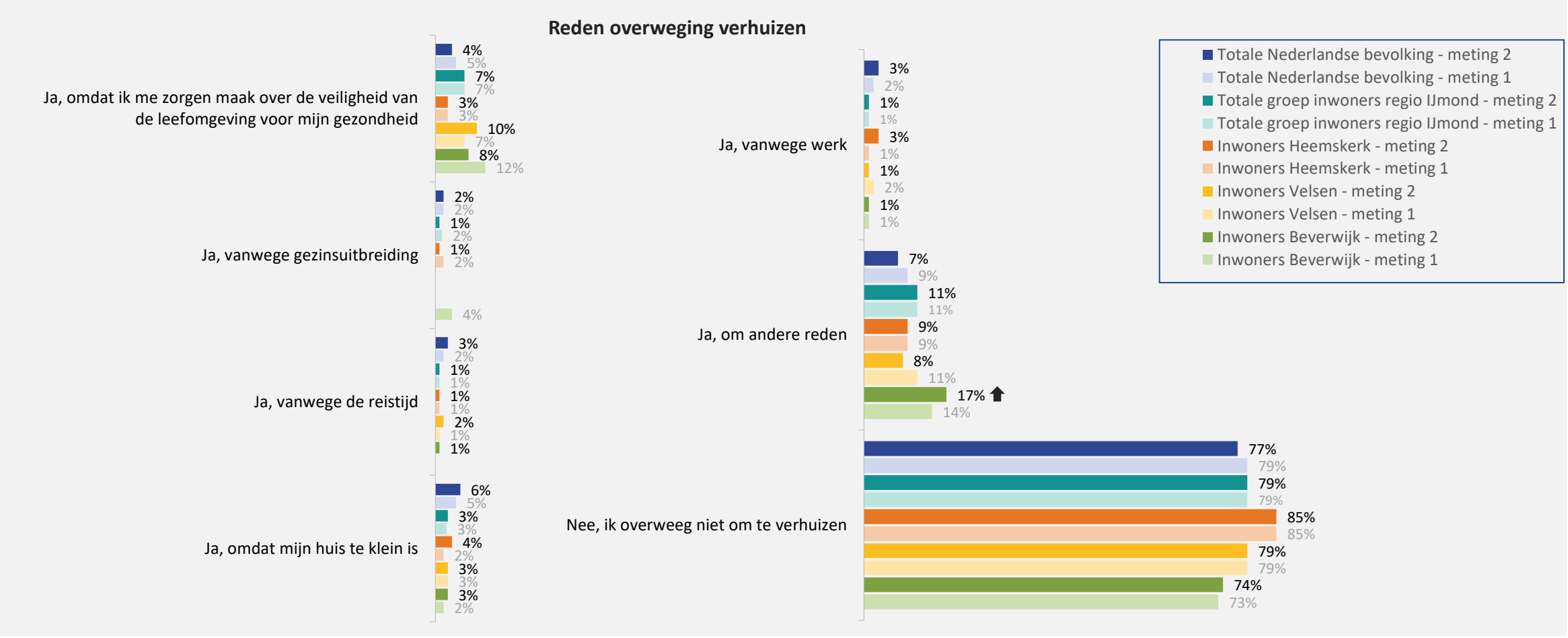

B6) Overweegt u om te verhuizen uit uw gemeente en zo ja, wat is de reden?
Basis meting 2: Inwoners Heemskerk (n=177), Inwoners Velsen (n=298), Inwoners Beverwijk (n=175)
Basis meting 1: Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

⬆⬇ *Significant hoger/lager dan andere gemeente(s)*

© Ipsos 2022

2.

Rol van de overheid

Belangrijkste inzichten

© Ipsos 2022

ZEKER WETEN

Drie op de vijf inwoners regio IJmond hebben (heel) weinig vertrouwen in Tata Steel als het gaat om de zorg van de leefomgeving. De meerderheid heeft wel vertrouwen in de GGD, gemeente en/of provincie

Als het gaat om de zorg voor leefomgeving, hoeveel vertrouwen heeft u dan in…?

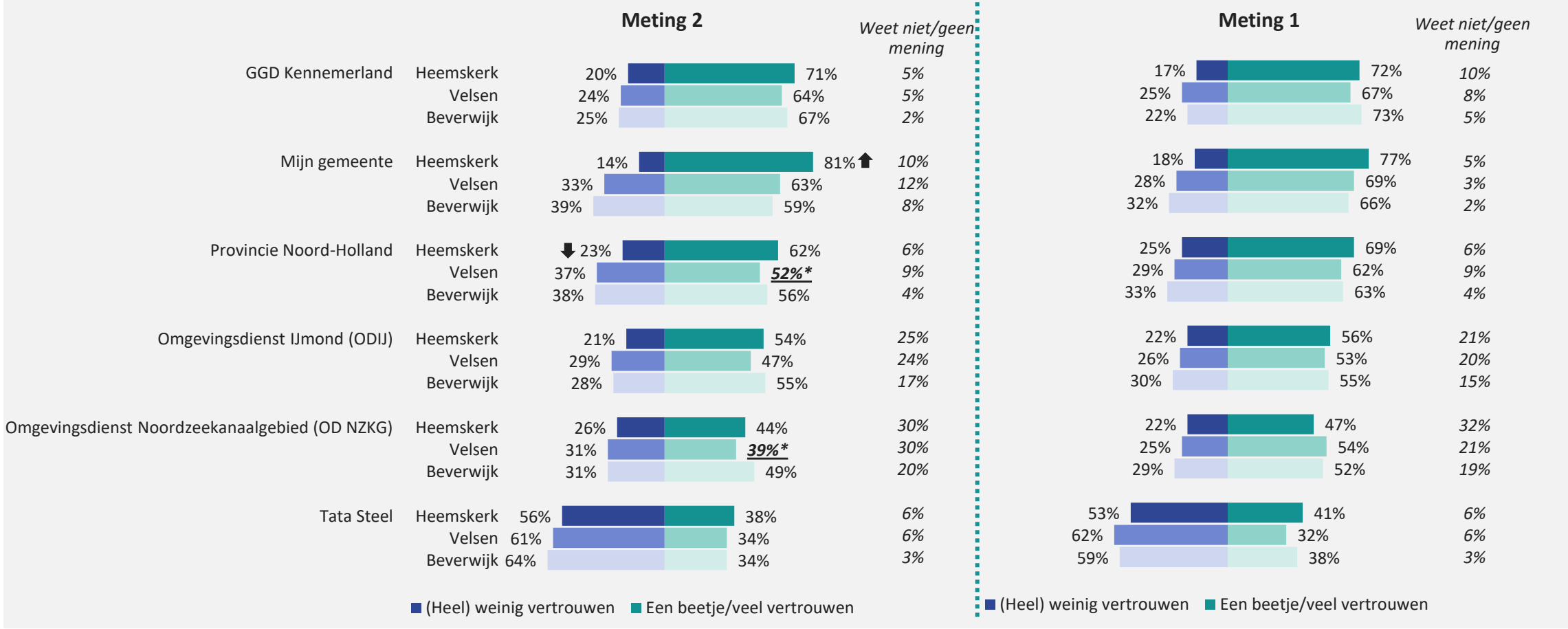

C1) Als het gaat om de zorg voor uw leefomgeving, hoeveel vertrouwen heeft u dan in…:
Basis meting 2: Inwoners Heemskerk (n=177), Inwoners Velsen (n=298), Inwoners Beverwijk (n=175)
Basis meting 1: Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

⬆⬇ *Significant hoger/lager dan andere gemeente(s)*
X%* *Significant hoger/lager dan vorige meting*

© Ipsos 2022

Door transparanter en duidelijker te communiceren kunnen gemeenten en de provincie het vertrouwen in het beschermen van de leefomgeving verhogen; daarnaast willen inwoners zien wat er ondernomen wordt

*Wat zou de provincie Noord-Holland kunnen doen om uw vertrouwen in het beschermen van uw leefomgeving te verhogen?**

"Strenger optreden tegen Tata en andere vervuilers en minder eigenbelang (van gedeputeerden) laten meespelen."

"Meer druk op Tata om de luchtkwaliteit te verbeteren."

"Transparant, eerlijk, open. Klachten van bewoners zeer serieus nemen."

"Serieus verkeersbeleid aanpakken.....en doorstroming verkeer hiermee verbeteren. Burgers serieus nemen."

"Tata Steel geen vergunning geven als ze niet aan de norm kunnen voldoen."

"Duidelijk en transparant rapporten delen."

"Meer doen voor de inwoners die dagelijks te maken hebben met (fijn)stof, bijvoorbeeld filters voor de woningen of horren voor de ramen aanbieden. Meer stof verwijderen op woningen en groen. Meer actie om de overlast van Tata Steel tegen te gaan."

*Wat zou uw gemeente kunnen doen om uw vertrouwen in het beschermen van uw leefomgeving te verhogen?**

"Verbeteren van luchtkwaliteit."

"Meer opkomen voor haar inwoners m.b.t. Tata Steel."

"Luisteren naar haar burgers (en niet doen alsof er wordt geluisterd door een informatieavond te organiseren terwijl de beslissing toch al genomen is). Burgers serieus nemen, zorgvuldig met belastinggeld omgaan en niet aan onnodige dingen uitgeven."

"In dialoog met bedrijven blijven en daar open over publiceren."

"Meer laten zien dat ze er echt mee bezig zijn en niet alleen de inkomsten van Tata Steel laten meetellen."

"Meer concrete hulp nu aanbieden om de luchtkwaliteit en kankerverwekkend stof in de omgeving en in huis te verwijderen."

"Beter luisteren naar de burgers, niet alleen het idee geven dat er inspraak is, echt ernaar luisteren."

Basis: Inwoners regio IJmond (meting 2: n=650, meting 1: n=651)
**Dit is een selectie van de gegeven open antwoorden*

© Ipsos 2022

Ongeveer een derde van de inwoners van regio IJmond is goed bekend met de aanpak van de negatieve effecten van Tata Steel door de provincie en gemeenten, al zijn in Beverwijk minder inwoners goed bekend met de aanpak

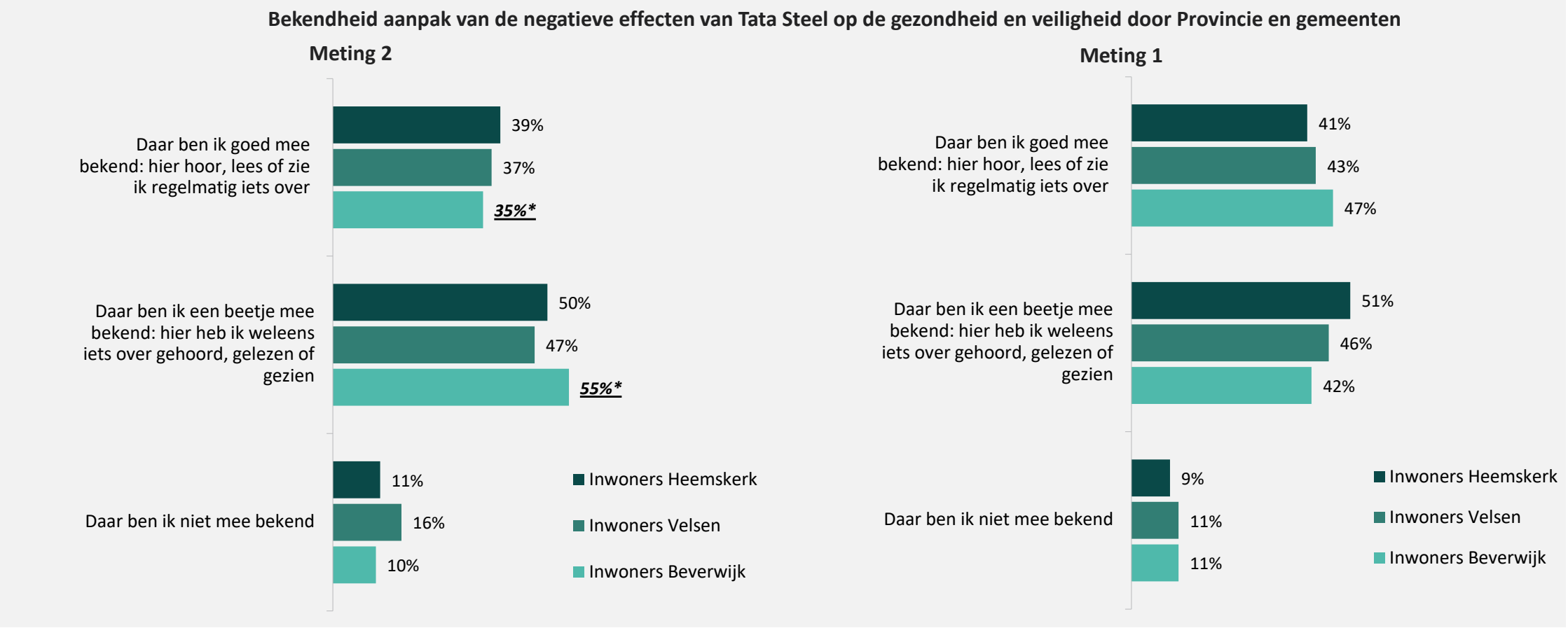

⬆⬇ *Significant hoger/lager dan andere gemeente(s)*
X%* *Significant hoger/lager dan vorige meting*

C4) De provincie Noord-Holland en de regio IJmond (gemeente Beverwijk, Velsen en Heemskerk) werken samen aan de aanpak van de negatieve effecten van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid in de regio IJmond. In hoeverre bent u hier mee bekend?
**Rest tot 100% weet ik niet/geen mening*
Basis meting 2: C4 meting 2: Inwoners Heemskerk (n=177), Inwoners Velsen (n=298), Inwoners Beverwijk (n=175)
Basis meting 1: C4 meting 2: Inwoners Heemskerk (n=183), Inwoners Velsen (n=288), Inwoners Beverwijk (n=180)

© Ipsos 2022

Inwoners regio IJmond zijn met een gemiddelde van 5,7 kritisch op de aanpak van de negatieve effecten van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid; drie op de tien inwoners zijn er ontevreden over

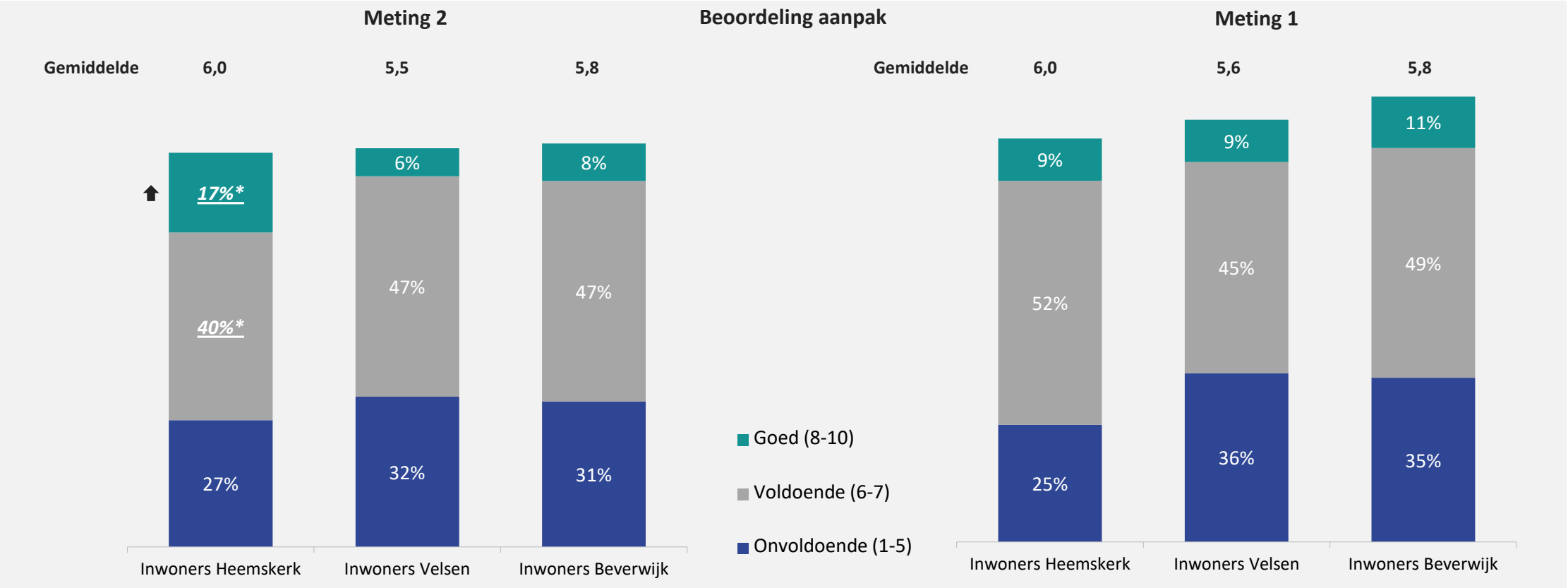

⬆⬇ *Significant hoger/lager dan andere gemeente(s)*

X%* *Significant hoger/lager dan vorige meting*

C5) Als u deze aanpak als geheel een cijfer zou moeten geven op een schaal van 1-10, welk cijfer zou u dan geven?
**Rest tot 100% weet ik niet/geen mening*
Basis meting 2: C5: Inwoners die bekend zijn met aanpak: Heemskerk (n=163), Velsen (n=257), Beverwijk (n=162)
Basis meting 1: C5: Inwoners die bekend zijn met aanpak: Heemskerk (n=171), Velsen (n=263), Beverwijk (n=162)

© Ipsos 2022

3.

Informatievoorziening over leefomgeving

Belangrijkste inzichten

© Ipsos 2022

ZEKER WETEN

Regionale kranten en/of huis-aan-huisbladen meest gebruikte kanalen voor informatie over de leefomgeving. Een derde van de inwoners van de regio IJmond maakt gebruik van de website van de gemeente voor informatie

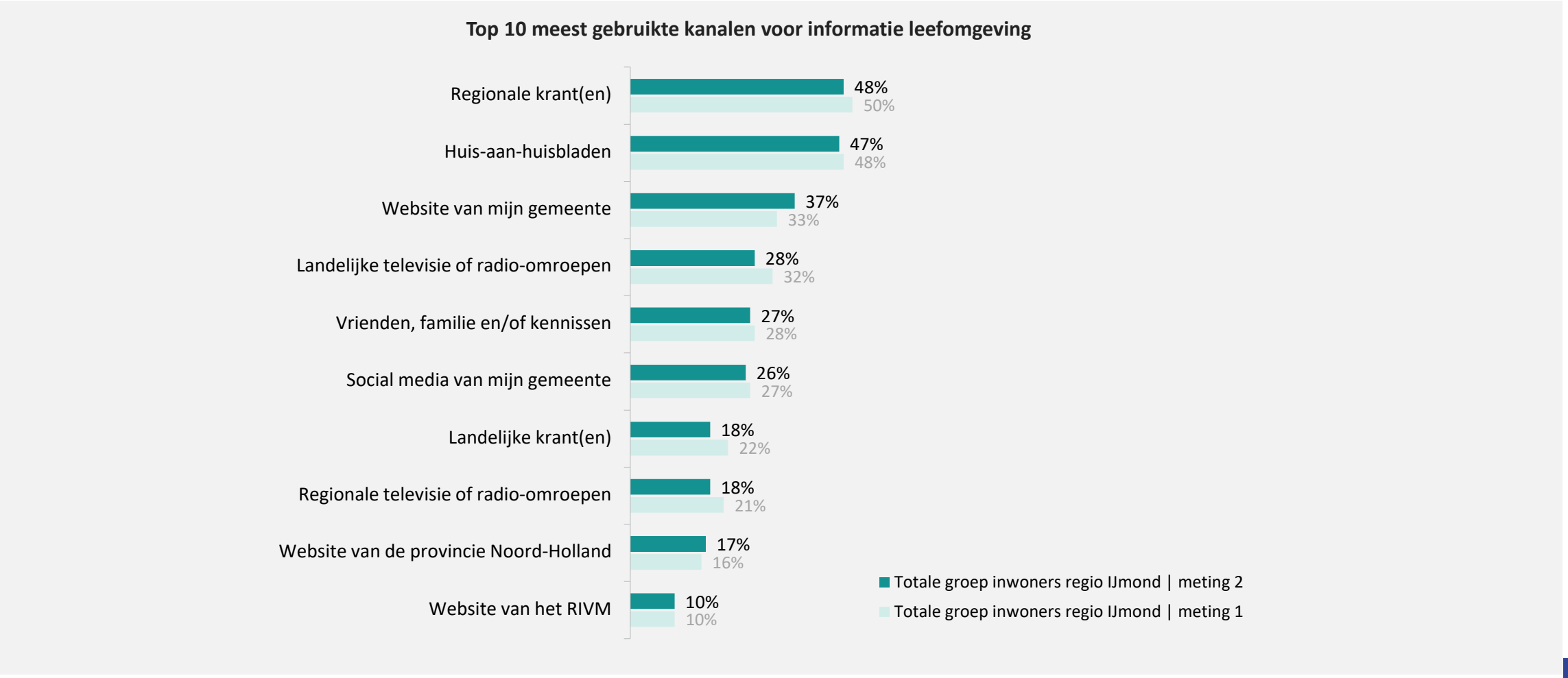

D1) Als u op zoek bent naar informatie over uw leefomgeving, welk kanaal of welke kanalen gebruikt u dan?
Basis: Inwoners regio IJmond (meting 2: n=650, meting 1: n=651)

© Ipsos 2022

Inwoners regio IJmond zijn over het algemeen tevreden over de gebruikte informatiekanalen; meeste onvrede over landelijke en regionale televisie of radio-omroepen

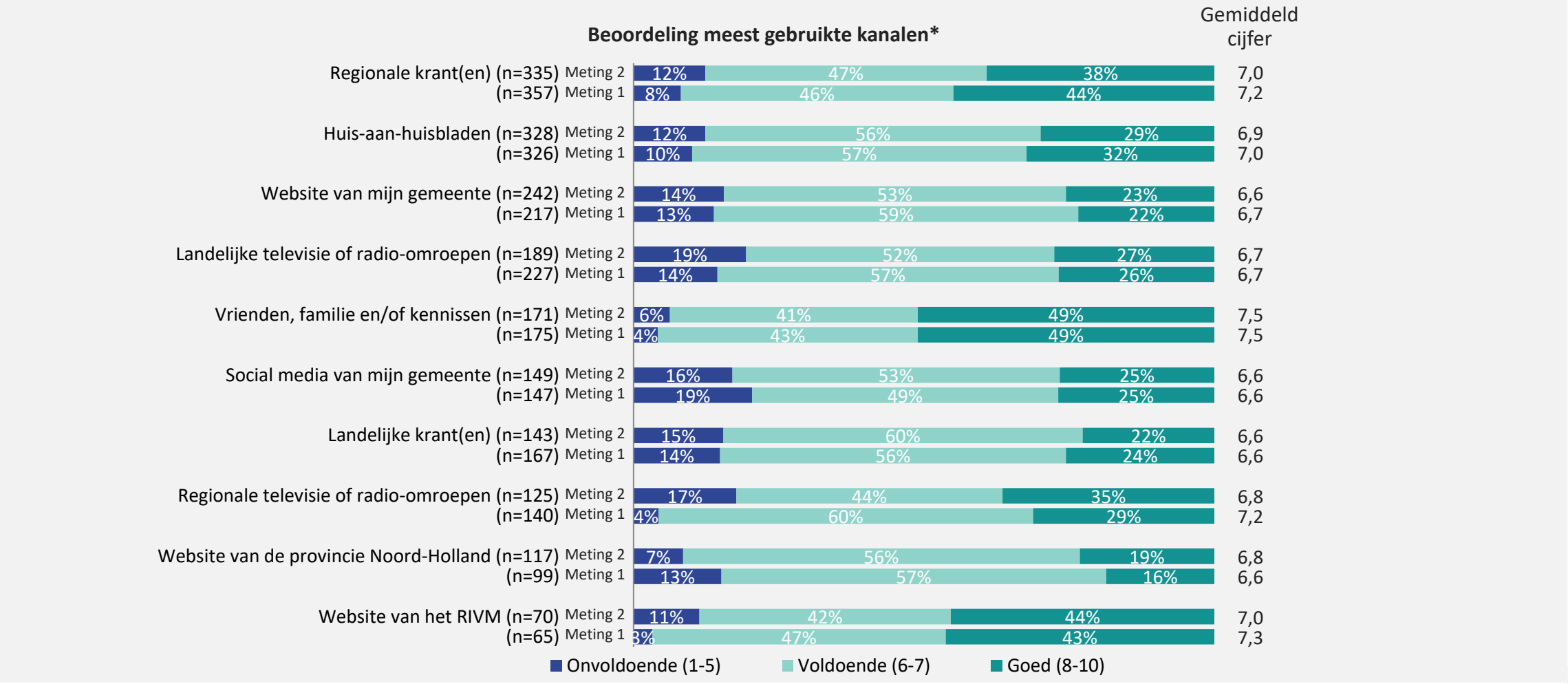

D2) Hoe beoordeelt u de volgende kanalen als het gaat om de informatie over uw leefomgeving? Op een schaal van 1-10, waarbij 1 staat voor heel slecht en 10 voor heel goed.
Basis: Inwoners regio IJmond (meting 2: n=650, meting 1: n=651) / Alleen mensen die gebruik hebben gemaakt van de kanalen hebben deze beoordeeld*

© Ipsos 2022

4.

Tata Steel

Belangrijkste inzichten

© Ipsos 2022

ZEKER WETEN

Een op de vijf inwoners is werkzaam (geweest) bij Tata Steel en zeven op de tien inwoners kennen iemand die bij Tata Steel werkt

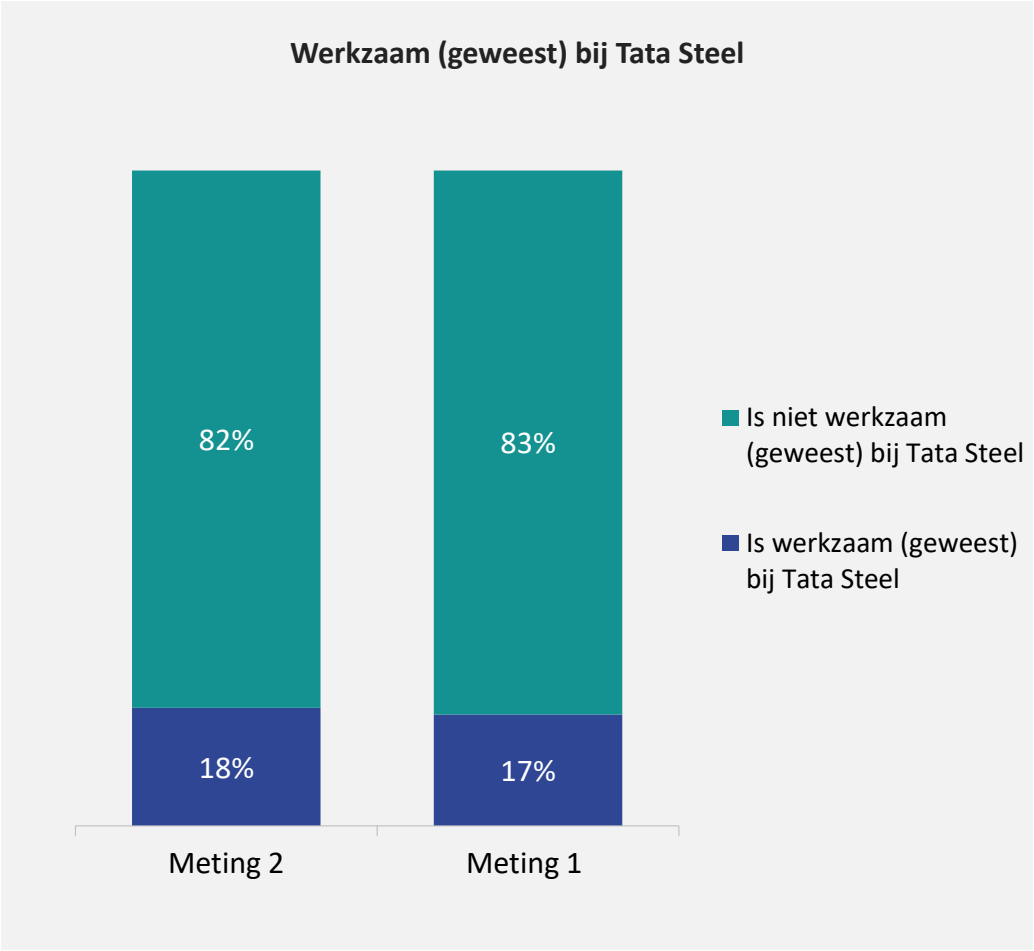

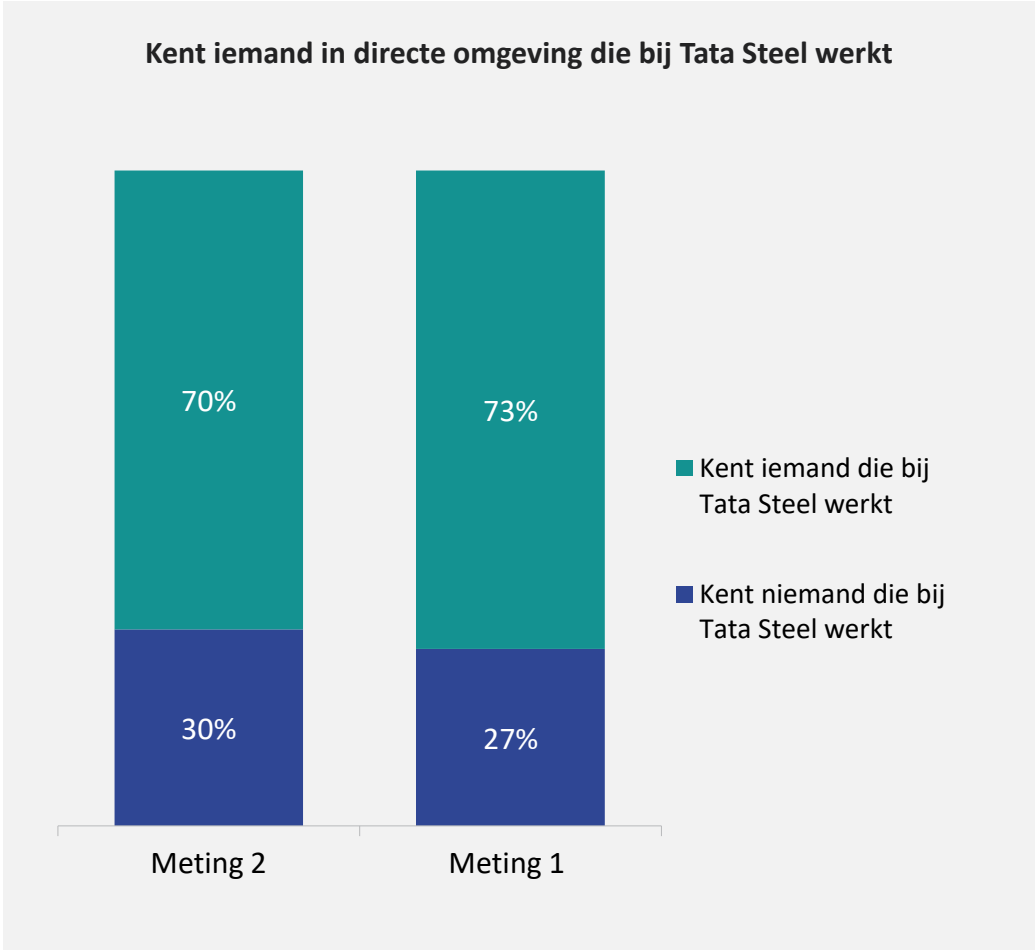

E1_1) Bent u werkzaam (geweest) bij Tata Steel? /E1_2) Kent u iemand in uw directe omgeving die bij Tata Steel werkt?
Basis: Inwoners regio IJmond (meting 2: n=650, meting 1: n=651)

© Ipsos 2022

Drie op de vijf inwoners van regio IJmond hebben klachten over Tata Steel. Klachten worden vaak niet gemeld, vooral vanwege gebrek aan vertrouwen dat er iets met de klacht gedaan wordt

Meldt u klachten over Tata Steel?

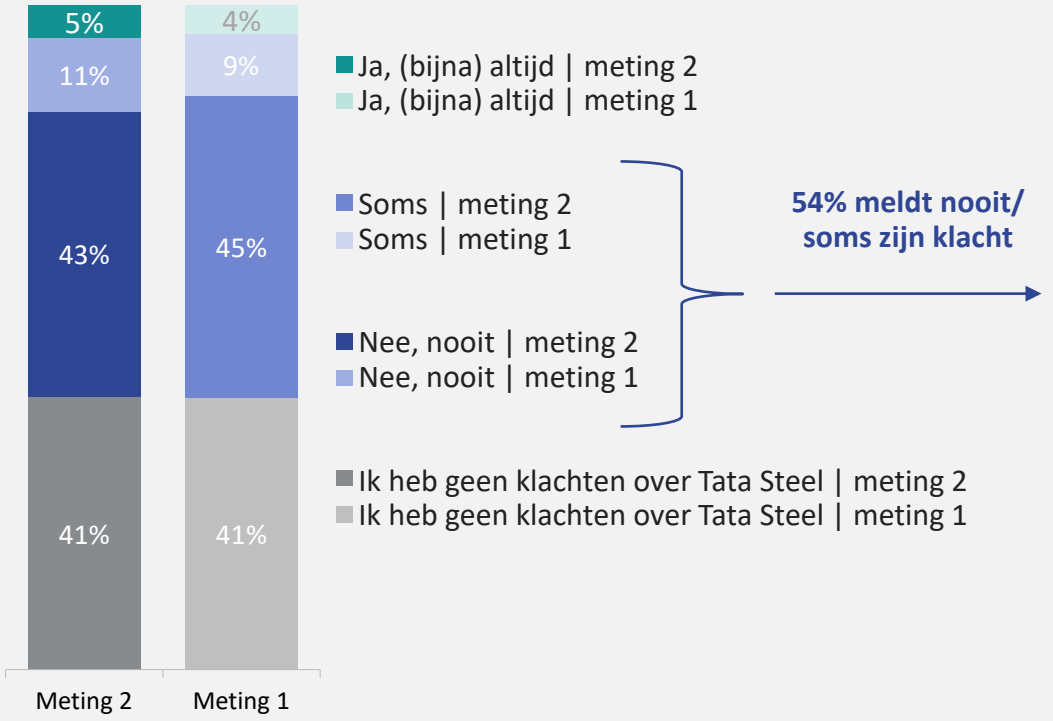

Reden voor (soms) niet melden van klachten over Tata Steel

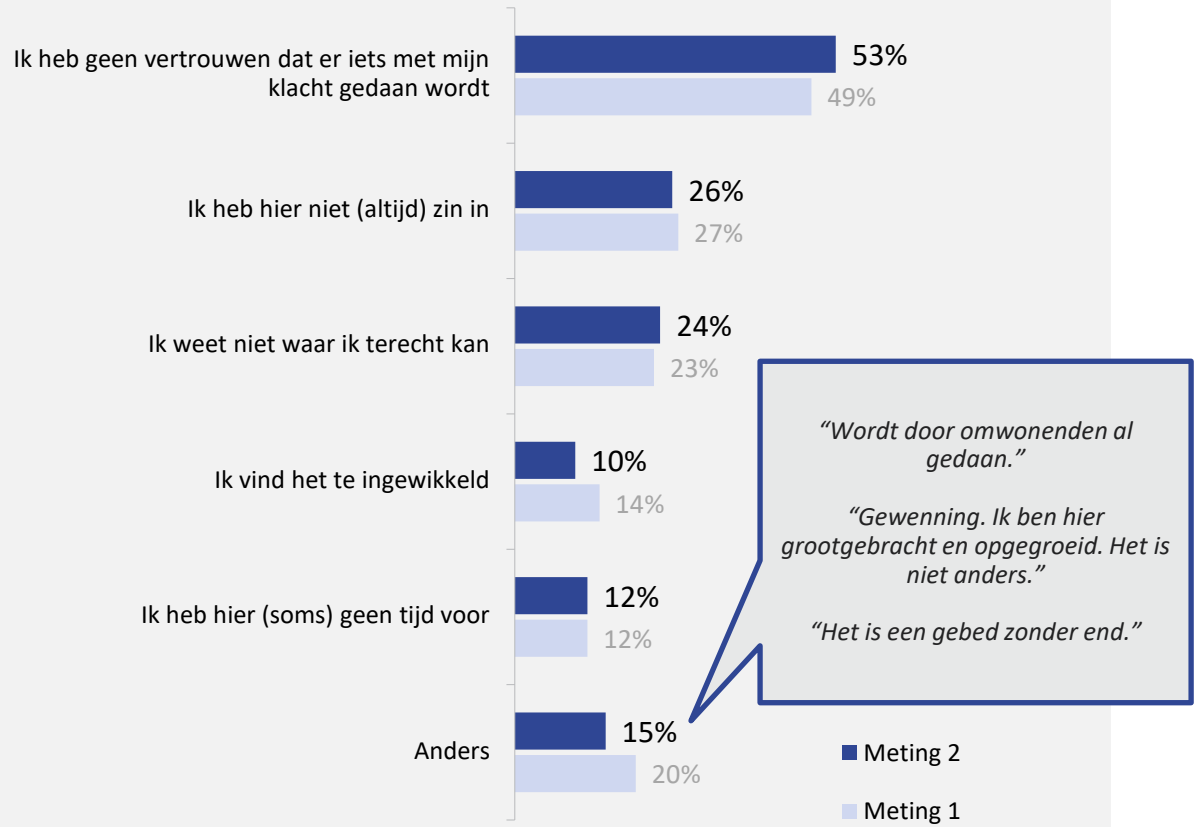

E2) Als u een klacht heeft over Tata Steel, meldt u deze dan?/E3) Waarom meldt u uw klachten over Tata Steel (soms) niet?
Basis: E2: Basis: Inwoners regio IJmond (meting 2: n=650, meting 1: n=651) /E3: Inwoners regio IJmond die klacht over Tata Steel (soms) niet melden (meting 2: n=349, meting 1: n=347)

© Ipsos 2022

Inwoners met klachten over Tata Steel melden deze voornamelijk bij Tata Steel en de gemeente. Tata Steel lijkt klachten vaker goed af te handelen dan de gemeente

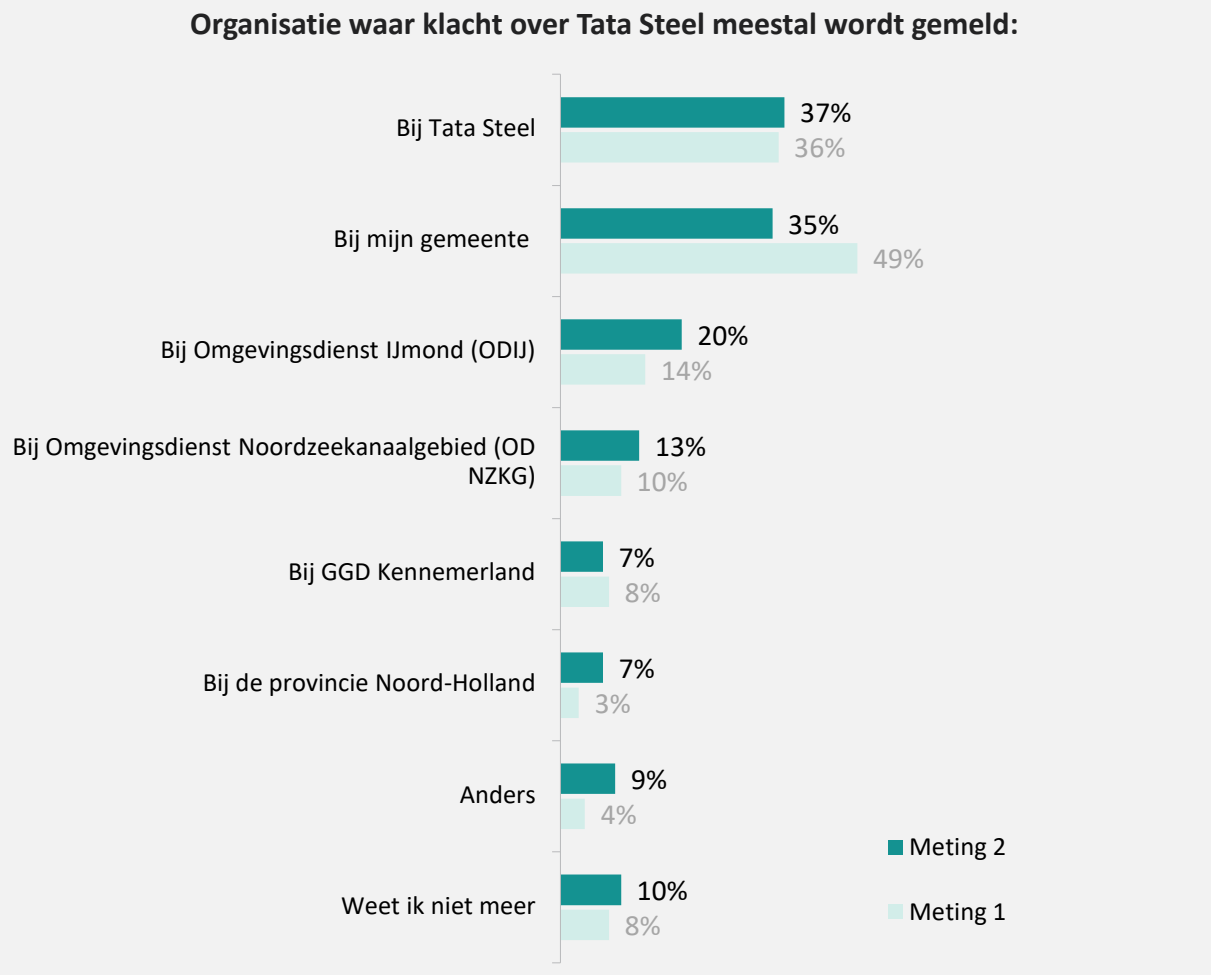

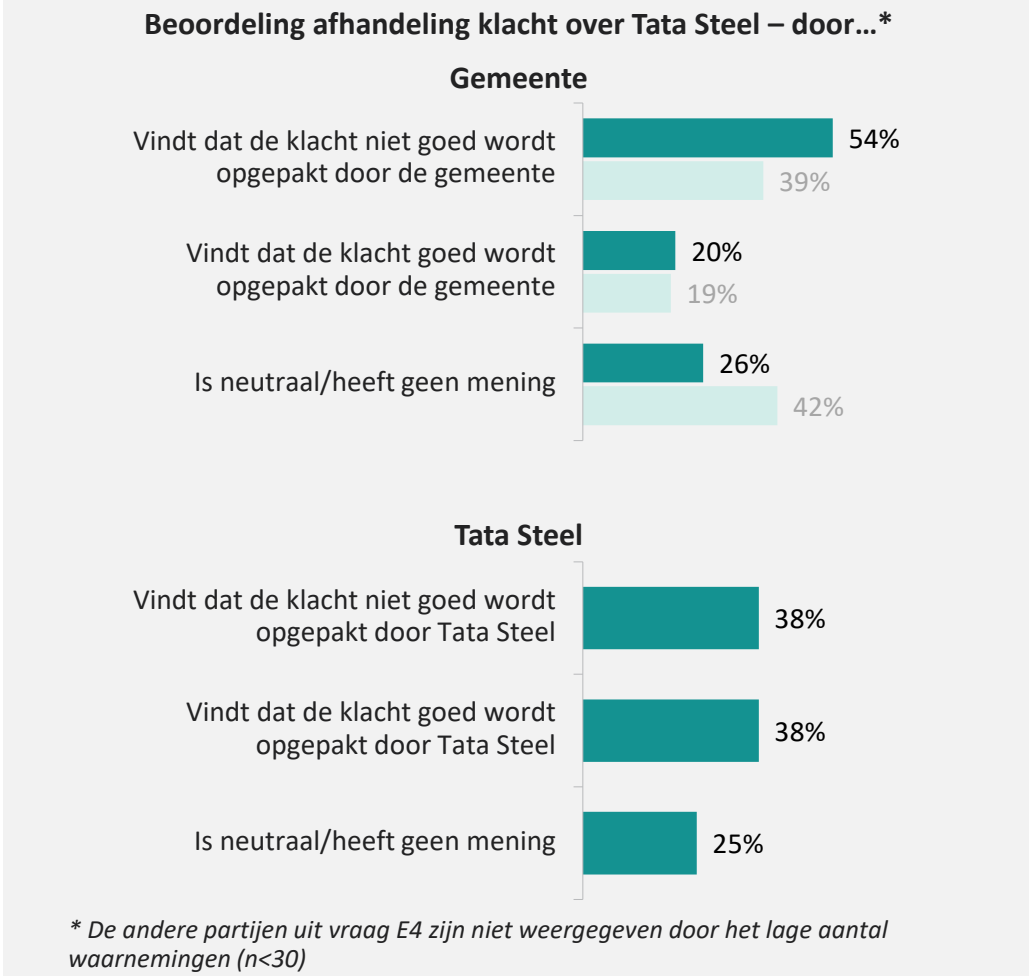

** De andere partijen uit vraag E4 zijn niet weergegeven door het lage aantal waarnemingen (n<30)*

E4) Waar meldt u uw klacht meestal? / E5-1) Als ik mijn klacht meld dan wordt dit goed opgepakt door de gemeente
Basis: E4: Inwoners regio IJmond die klacht over Tata Steel soms/(bijna) altijd melden (meting 2: n=94, meting 1: n=84) / E5: Inwoners regio IJmond die klacht over Tata Steel meestal bij de gemeente melden (meting 2: n=34, meting 1: n=37); Inwoners regio IJmond die klacht over Tata Steel meestal bij de Tata Steel melden (meting 2: n=36, meting 1: n<30)

© Ipsos 2022

Bijna alle inwoners zien het belang van Tata Steel voor de werkgelegenheid in de regio. Tegelijkertijd ziet de helft Tata Steel als de grootste veroorzaker van gezondheidsproblemen en vindt de aandacht voor de overlast in het nieuws terecht

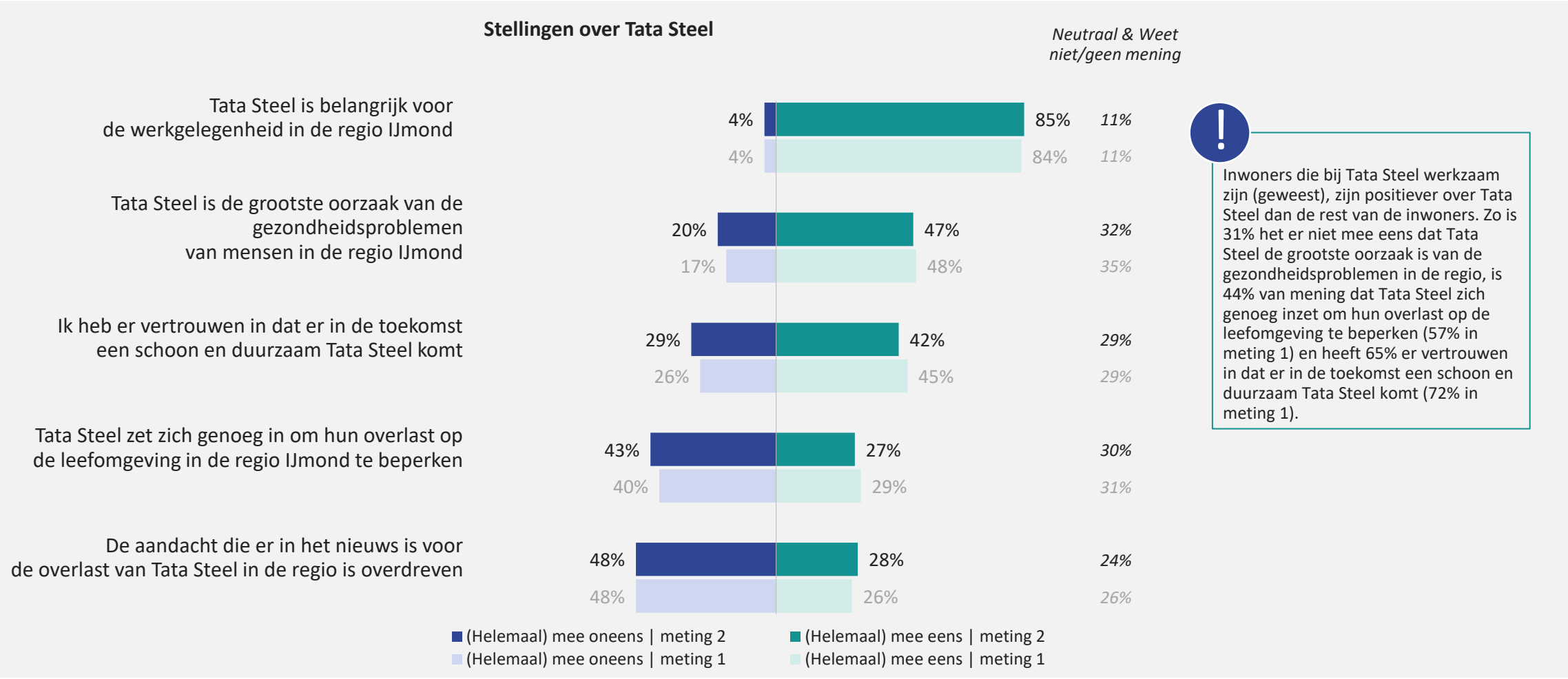

Inwoners die bij Tata Steel werkzaam zijn (geweest), zijn positiever over Tata Steel dan de rest van de inwoners. Zo is 31% het er niet mee eens dat Tata Steel de grootste oorzaak is van de gezondheidsproblemen in de regio, is 44% van mening dat Tata Steel zich genoeg inzet om hun overlast op de leefomgeving te beperken (57% in meting 1) en heeft 65% er vertrouwen in dat er in de toekomst een schoon en duurzaam Tata Steel komt (72% in meting 1).

E6) In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen over Tata Steel?
Basis: Inwoners regio IJmond (meting 2: n=650, meting 1: n=651)

© Ipsos 2022

Onderzoeksopzet

© Ipsos 2022

ZEKER WETEN

Hoe we dit onderzocht hebben

Met wie we hebben gesproken

Doelgroep: Inwoners van de gemeenten Beverwijk, Velsen en Heemskerk van 18 jaar en ouder.

De steekproef vormt een representatieve afspiegeling van de inwoners van deze drie gemeenten op de kenmerken geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Representativiteit is geborgd door het trekken van een gestratificeerde steekproef, het stellen van quota tijdens het veldwerk en het toepassen van weegcorrecties op de data.

De onnauwkeurigheidsmarges bij dit onderzoek (uitgaande van een betrouwbaarheidsinterval van 95%) lopen uiteen van ongeveer 1% tot 4%.

Hoe hebben we met ze gesproken

Aanpak: We hebben gebruik gemaakt van zowel online veldwerk op ons online panel als telefonisch veldwerk.

In totaal hebben 650 inwoners de vragenlijst ingevuld: 454 online vragenlijsten en 196 telefonische vragenlijsten.

Overzicht per gemeente: gemeente Beverwijk: n=175; gemeente Velsen: n=298; gemeente Heemskerk: n=177.

Online veldwerk: 9 t/m 26 mei 2022

Telefonisch veldwerk: 23 t/m 8 juni 2022

Extra groep: Nederlandse bevolking 18+

Een aantal vragen zijn ook voorgelegd aan een groep Nederlanders van 18 jaar en ouder via ons online panel: N=1.033. Deze steekproef vormt een representatieve afspiegeling van de Nederlandse bevolking op de kenmerken geslacht, leeftijd, regio en opleidingsniveau.

Veldwerk: 27 t/m 30 mei 2022

© Ipsos 2022

Ipsos
ZEKER WETEN

DANK U

© Ipsos 2022

ZEKER WETEN

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
C.C.M. Kolster
BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144656
KOLSTERC@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

20 JULI 2022

Kenmerk
1861266/1861289

Uw kenmerk

Betreft: 2de Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos)

Geachte leden,

Bijgevoegd vindt u het rapport "Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in regio IJmond - meting 2", uitgevoerd door het bureau Ipsos. Dit onderzoek is onderdeel van het Programma Tata Steel 2020 - 2050: *Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond.* Het onderzoek is uitgevoerd in het voorjaar van 2022. Met het onderzoek wordt gemonitord hoe inwoners de leefomgeving in de IJmond ervaren.

Algemene conclusie

De algemene conclusie van de onderzoekers luidt:

> *"Inwoners van de regio IJmond zijn ondanks de zorgen over de veiligheid en de gezondheid erg tevreden over het woongenot. Vergeleken met de rest van Nederland zijn zij zelfs iets tevredener. In de regio maken inwoners zich wél vaker zorgen of de leefomgeving veilig is voor de gezondheid en dan met name in Velsen en Beverwijk. Inwoners van de IJmond leggen de verantwoordelijkheid voor hun leefomgeving in eerste instantie bij de overheid, en niet bij Tata. Verder kan de aanpak van de negatieve effecten waar bijna iedere inwoner mee bekend is wel beter. Over Tata Steel hebben veel inwoners klachten die zij vaak niet of soms melden. Inwoners hebben namelijk weinig vertrouwen dat er iets met de klacht wordt gedaan. Desondanks zien bijna alle inwoners het belang van Tata Steel voor de werkgelegenheid in de regio."*

Belangrijkste ontwikkelingen

Bij brief van 20 januari 2021 (1768142/1768201) hebben wij u geïnformeerd over de resultaten van de eerste meting van Ipsos naar beleving van inwoners van de leefomgeving in de IJmond. De

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

belangrijkste ontwikkelingen uit de 2de meting ten opzichte van de 1ste meting zijn de volgende:

- Er is een lichte toename zichtbaar in het aantal inwoners dat aangeeft met plezier in de regio IJmond te wonen (80% in 2021, 83% in 2022) hoewel bijna de helft van de inwoners (46%) zorgen heeft of de leefomgeving veilig is voor de gezondheid;
- Net als vorig jaar overwegen inwoners van Beverwijk vaker om te verhuizen dan inwoners van Velsen en Heemskerk. Het aandeel Velsenaren dat overweegt te verhuizen vanwege zorgen over de veiligheid van de leefomgeving voor de gezondheid is licht toegenomen (10% in 2022 vs. 7% in 2021);
- Drie op de vijf inwoners in de regio IJmond hebben een klacht over Tata Steel. We zien een lichte toename in de bereidheid klachten te melden. Echter meldt nog steeds maar een fractie (5%) deze (bijna) altijd. Het ontbreken van vertrouwen dat er iets met een klacht wordt gedaan als reden om een klacht te melden is daarbij toegenomen (53% in 2022 vs. 49% in 2021);
- Klachten die wél gemeld worden, komen voornamelijk bij de gemeenten en Tata Steel binnen, waarbij de tevredenheid over de afhandeling ervan groter is bij Tata Steel dan bij de gemeenten (38% vs. 20% goed afgehandeld);
- Negen op de tien inwoners in de regio IJmond zijn bekend met de aanpak van de negatieve effecten van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid door Provincie en gemeenten, al is het aandeel dat er goed bekend mee is gedaald in Beverwijk (35% in 2022 vs. 47% in 2021);
- Inwoners regio IJmond blijven met een gemiddelde van 5,7 kritisch op de aanpak van de negatieve effecten van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid en drie op de tien inwoners zijn er ontevreden over;
- De onderzoekers constateren dat een meerderheid van de inwoners vertrouwen heeft in de gemeenten, provincie en GGD, hoewel we wel zien dat dat vertrouwen over de breedte licht is afgenomen;
- De inwoners zijn tevreden over de gebruikte informatiekanalen en beoordelen deze allemaal met een voldoende. Vergeleken met vorig jaar zijn inwoners wél vaker ontevreden over de landelijke en regionale televisie of radio-omroepen, maar zien we een toename van de tevredenheid over de informatievoorziening via de website van Noord-Holland;
- Volgens de helft van de inwoners in de regio is Tata Steel de grootste oorzaak van de gezondheidsproblemen en is de aandacht in het nieuws niet overdreven. Ook vindt twee vijfde niet dat Tata Steel zich genoeg inzet om de overlast te beperken;
- Ondanks dit alles vinden bijna alle inwoners in de regio Tata Steel belangrijk voor de werkgelegenheid in de regio en hebben twee op de vijf inwoners er vertrouwen in dat er in de toekomst een schoon en duurzaam Tata Steel komt.

Reactie van Gedeputeerde Staten

We zien met tevredenheid dat het merendeel van de inwoners, net als in 2021, nog steeds met plezier in de IJmond woont en zelfs iets tevredener is over de leefomgeving dan de rest van Nederland. Tegelijkertijd blijven de zorgen over de kwaliteit van de leefomgeving in relatie tot gezondheid groot.

Ons college vindt het zorgwekkend dat de bereidheid om klachten te melden nauwelijks is verbeterd in een jaar tijd, met als voornaamste oorzaak het gebrek aan vertrouwen dat er iets met de klacht gedaan wordt. De Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied is in de IJmond hét loket om overlast door activiteiten van grote bedrijven te melden, onder meer via een speciaal 'Meldpunt Overlast Tata Steel'.
De OD NZKG gaat bekijken waar mogelijke verbeterpunten aanwezig zijn in de vindbaarheid en afhandeling van klachten over Tata Steel. Richting de inwoners willen we nogmaals het belang van het indienen van klachten benadrukken. Dit vormt een belangrijk signaal voor ons toezicht.

Een ander punt dat ons college opvalt is dat de onderzoekers concluderen dat inwoners van de IJmond de verantwoordelijkheid voor de leefomgeving primair bij de overheid leggen. Onder meer via het *Programma Tata Steel 2020-2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond* zetten wij in op maatregelen ter verbetering van de leefomgevingskwaliteit in de IJmond. De voortgangsrapportage over dit programma, waarover u separaat geïnformeerd wordt, laat zien dat dit programma goed op stoom is. Maar, zoals we in onze brief bij de eerste meting in 2021 al aangaven, kost het tijd voordat concrete resultaten van deze programma's ook in de omgeving zichtbaar en merkbaar worden.

Daarnaast blijft het ook een verantwoordelijkheid van bedrijven die activiteiten uitvoeren met negatieve effecten voor de leefomgeving - met in de IJmond Tata Steel als belangrijkste speler -, om die effecten te minimaliseren. Specifiek met Tata Steel vindt hierover een voortdurende dialoog plaats en zetten wij ook via onze wettelijke instrumenten en via het Rijk in op verbetering van de leefomgeving van de IJmond en uiteindelijk vergroening van de staalindustrie. Ook Tata Steel informeren wij over de uitkomsten van deze tweede meting.

Vervolg
Dit inwonersonderzoek is de tweede in een reeks van (vooralsnog) vier vergelijkbare inwonersonderzoeken in een periode van twee jaar. In het najaar volgt het derde onderzoek en in het voorjaar van 2023 nog een. Door het onderzoek in een langere periode een aantal keer te herhalen kunnen trends zichtbaar worden gemaakt. U wordt opnieuw geïnformeerd als een volgend inwonersonderzoek is afgerond.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

plv.

provinciesecretaris

H.J. Schartman

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Rapportage 2de Inwonersonderzoek naar de leefomgeving in de regio IJmond (Ipsos)

SPOED

INGEKOMEN - 1 JUNI 2022

Aan GS van Noord-Holland
T.a.v. OD NHN dhr. E. Langereis en mw. L. Kuiper
Postbus 2095
1620 EB Hoorn

C.c. Provinciale Staten
voorzitter Dhr. A. Van Dijk
Provinciehuis
Postbus 123
2000 MD Haarlem

Betreft: Vergunning Lentekabinet, uw brief d.d. 9 mei 2022, [redacted]
- Handhavingsverzoek Wnb, intrekken verleende vergunning en klacht mbt bovenstaande.

Oostzaan, 30 mei 2022

Geachte GS, heer Langereis en mevrouw Kuiper,
Geachte heer van Dijk,

Ik heb uw brief ontvangen. Het is meer dan bijzonder hoe de aandeelhouder van RNH NV hier met verschillende petten op de hand boven het hoofd houdt van de aanvrager/organisator Dekmantel. Enkel 'Geld en Macht' liggen kennelijk ten grondslag aan deze vergunningverlening Wnb.

Tegen uw beslissing zal de 'parlementaire' rechtsgang van beroep en een Voorlopige Voorziening bewandeld worden.

Vanuit kostenoogpunt zal er centraal geacteerd worden.
Dat betekent in concreto dat mijn belangen mee zullen lopen in een procedure, die anderen voeren. Een en ander betekent dus niet dat GS (OD NHN) en Dekmantel enige conclusie kunnen trekken dat ik met het beargumenteren door uw dienst van mijn zienswijzen/bezwaar, akkoord ben, c.q. daarin berust.

Ik moet helaas constateren dat de commerciële belangen in deze (het belang van de onderneming RNH NV en de aanvrager Dekmantel BV) belangrijker zijn dan de bescherming van de natuur en specifiek een Natura 2000 gebied. Op die wijze werkt GS wel mee aan vernietiging van de natuur in de meest brede zin.

Op het ontwerpbesluit bracht ik mijn zienswijze reeds in.
Echter, op de inhoud van mijn zienswijze bent u niet ingegaan en heeft u het daarin benoemde belangrijkste feit, 'het te houden festival Lentekabinet **in** het Natura 2000 gebied het Twiske' overtreedt de Wnb', genegeerd.

In uw besluit heeft u het Natura 2000 beheerplan betrokken.
U verdraait de originele tekst uit dit beheerplan en geeft daaraan een eigen interpretatie die bezijden de waarheid is én daarbij tegen de Wet natuurbescherming indruist.
Uw besluit is gebaseerd op een niet uitgevoerde en daarbij niet rechtsgeldige 'visie' uit 2006.
Uitvoering geven aan een 'visie' betekent dat de daarin genoemde 'ontwikkelingen' rechtens worden vastgelegd in een wettig document. Dat wettige document betreft het nieuwe (2013) door de gemeenteraad vastgestelde bestemmingsplan Buitengebied Oostzaan.
Waarin dit rechtsgeldig document reeds de Wnb is verankert. Dat staat ook klip en klaar aangegeven in de, niet uitgevoerde, financiële 'visie' uit 2006 van de onderneming RNH.
Zeer kwalijk daarbij is dat u de Wnb ontkent en omzeilt in uw argumentatie op mijn zienswijze.

De 'visie', met haar voorgestane 'ontwikkelingen', werd en is dus nimmer uitgevoerd.
Wél is de Wnb opgenomen in het vigerende bestemmingsplan Buitengebied Oostzaan.

Waarvan akte dat iedereen inmiddels op de hoogte is, dat gemeente Oostzaan alle jaren nooit de noodzakelijke omgevingsvergunning verleende voor het festival én daarbij nooit het bestemmingsplan raadpleegde welke de festivals niet toestaat.
Waar in de voorschriften van het bestemmingsplan vervolgens de Wro én de Wnb gevolgd dienden te worden bij aanvragen blijkt dan, dat festivals in het Natura 2000 gebied het Twiske volgens de vaststaande wet- en regelgeving niet zijn toegestaan.
Conclusie, omdat de vergunning Wnb nooit is aangehaakt kon Wnb worden omzeilt.

In uw besluit staat;
'Natura 2000 beheerplan 'Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske'
Voor het Natura 2000-gebied 'Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske' is een beheerplan vastgesteld. Wij hebben dit beheerplan bij deze aanvraag betrokken.
In het Natura 2000 beheerplan 'Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske' is opgenomen dat in recreatiegebied Het Twiske maximaal drie evenementen per jaar met meer dan 10.000 bezoekers mogelijk zijn. Omdat naast het festival Lentekabinet de laatste jaren alleen het festival Welcome to the Future heeft plaatsgevonden in recreatiegebied Het Twiske, wordt aan deze voorwaarde uit het beheerplan voldaan. Welcome to the Future heeft momenteel geen vigerende vergunning. Door de uitvoering van de visie 'Visie op verdere ontwikkelingen in recreatiegebied Het Twiske', in 2006 vastgesteld door Recreatie Noord-Holland N.V. te Haarlem, wordt er voor zorggedragen dat effecten op de instandhoudingsdoelen niet optreden. In het Natura 2000 beheerplan is opgenomen dat voor de in recreatiegebied Het Twiske te houden evenementen wel een vergunning ingevolge hoofdstuk 2 van de Wet natuurbescherming dient te worden aangevraagd.

Gelezen mijn voorgaande uiteenzetting mbt dit onderwerp, klopt uw tekst niet met de tekst en inhoud uit het Natura 2000 beheerplan en is daarbij bezijden de waarheid.
U stuurt en verzint hier maar wat en ik dien daarover dan ook een klacht in.

U stelt in uw besluit (onderstreept) dat in het N2000 beheerplan (rechtsgeldig) is opgenomen dat in dit Natura 2000 gebied nr 92, Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (IVOT) maximaal drie evenementen per jaar met meer dan 10.000 bezoekers mogelijk zijn.
Dat is onjuist, want dit staat helemaal niet in het Natura 2000 beheerplan opgenomen.

Ook is het niet waar, dat in het beheerplan een voorwaarde voor festivals wordt aangegeven waaraan zou zijn voldaan.
Ook dat staat niet in het beheerplan opgenomen en geeft het beheerplan niet aan.

In het beheerplan wordt onder het hoofdstuk Plannen, verwezen naar een niet uitgevoerde 'Visie op de verdere ontwikkelingen in het recreatiegebied het Twiske' uit 2006. Welke 'visie' notabene werd opgesteld door de onderneming van de provincie (RNH NV) vanuit financiële belangen en niet vanuit de bescherming der Natura 2000 belangen.

Het is u duidelijk dat het 'plan/ontwikkeling 'evenementen in het Twiske' uit de 'visie' nimmer is uitgevoerd, niet is opgenomen in het later door de gemeenteraad vastgestelde bestemmingsplan (2013). Het wettig document, waaraan aanvragen worden getoetst, is daarbij het bestemmingsplan en niet een niet uitgevoerde 'visie' uit 2006, opgesteld door de onderneming RNH NV vanuit financiële belangen.
Festivals in het Natura 2000 gebied het Twiske werden en zijn derhalve tot op heden nooit getoetst aan de Wnb én nooit getoetst aan de Wro. Waarin de Wnb immers al is verankert in de bestemmingsplan-voorschriften, 'instandhouding van de Natura 2000 doelstellingen' en u weet heeft dat het festival alle voorgaande jaren zonder de noodzakelijke omgevingsvergunning, zonder toetsing aan 'instandhouding van de Natura 2000 doelstellingen', heeft plaatsgevonden.

Waarvan akte dat u ook verzuimd heeft de eigenaar van het Twiske, Staatsbosbeheer, in kennis te stellen van uw ontwerp-besluit én definitieve besluit verlening van deze bestreden vergunning.

U wilt de waarheid niet kennen, niets onderzoeken en doet alsof uw neus bloedt.

Wij, belanghebbenden, inwoners, gebruikers en natuurliefhebbers van dit prachtige Natura 2000 gebied het Twiske, laat u daarmee zitten met de gebakken peren.

Een Natura 2000 gebied wordt, mede door uw toedoen, onomkeerbaar beschadigt, versjachert en afgesloten voor dier en mens, ten gunste van één ondernemer welke ook nog onder de naam Dekmantel opereert.
Én niet te vergeten, ten financiële gunste van de onderneming van de provincie RNH NV, die de festivals onrechtmatig entameert enkel vanuit financieel gewin, waarbij de natuurbelangen ondergeschikt worden gemaakt.

Dit blijkt geen soap, maar is de schrijnende werkelijkheid door toedoen van onbetrouwbare overheden die op deze manier meewerken aan vernietiging van de natuur in de meest brede zin van het woord. Ik kan enkel hopen dat u zich dit realiseert en u zich wilt herpakken, c.q. het schip wil doen keren.

Met betrekking tot de reeds toegebrachte natuurschade bij de recente opbouw van het festival welke nu aan de gang is, verzoek ik u uw plicht tot handhaving op overtredingen van de verleende vergunning op te pakken. Tevens verzoek ik u op te treden tegen overtreding van de verboden, zoals opgenomen in hoofdstuk 3 van de Wnb.

Gelezen bovenstaande verzoek u ik de onrechtmatig verleende vergunning Wnb voor het festival Lentekabinet in het Natura 2000-gebied IVOT per direct in te trekken.

Ik zie uw reacties met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Cc. Gemeente Oostzaan,
Gemeente Landsmeer,
Staatsbosbeheer (eigenaar Natura 2000 gebied het Twiske)

eleeren

R **AANGETEKENDE BRIEF NL** D
NL Frankering betaald €9.05 PostNL
30 gr. 176264 31-05-2022 15:27
NL

3SRPKS083638692 2000MD 123

Aan Provinciale Staten
t.a.v. de voorzitter dhr. Arthur van Dijk
Provinciehuis
Breef 3
Postbus 123
2000 MD Haarlem

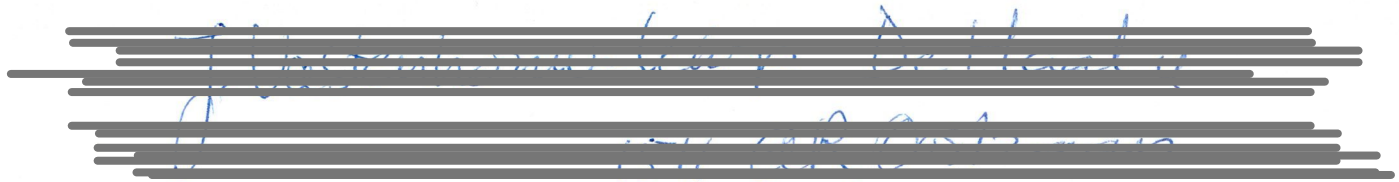

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
H.A. Grotenhuis
BEL/GRN

Telefoonnummer +31235144247
grotenhuish@noord-holland.nl

Verzenddatum

Betreft: Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied

Kenmerk
1855866/1856448

Uw kenmerk

Geachte leden,

De minister voor Natuur en Stikstof heeft op 10 juni jl., mede namens de minister van Infrastructuur en Waterstaat en de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) aan de Tweede Kamer gezonden. In deze startnotitie en de begeleidende brief wordt aandacht besteed aan de noodzaak tot terugdringing van de stikstofuitstoot en de verbetering van de natuurkwaliteit in Nederland. De brief en de startnotitie treft u aan als bijlagen bij deze brief.

Daarnaast heeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in een brief aan de Tweede Kamer geschreven hoe hij richting en steun wil geven aan het toekomstperspectief voor agrarische ondernemers. Dit is van belang, omdat de sector voor een grote veranderopgave staat. Ook deze brief treft u aan als bijlage. Net als het Rijk wil de provincie de land- en tuinbouw gericht ondersteunen om de noodzakelijke verandering door te maken en daar sterker uit te komen. Noord-Holland is al bezig! Zo zetten wij al vol in op kringlooplandbouw. Ook richten wij ons, bijvoorbeeld bij de uitvoering van onze voedselvisie op de hele keten en niet op een enkele schakel. Wij zouden dit perspectief echter graag meer uitgewerkt willen zien.

Omdat beide brieven en de startnotitie van groot belang zijn voor onze provincie en onze werkzaamheden in het landelijk gebied, informeren wij uw Staten. Dit doen wij in navolging van een eerste toelichting die onze portefeuillehouder natuur en landschap op 13 juni jl. reeds heeft gegeven in uw commissie Natuur, Landschap en Grond.

Met de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied laat het Rijk zien welke kant zij op wil in het complexe vraagstuk van de stikstofproblematiek. Daarmee is deze brief een belangrijk markeringspunt in de stikstofaanpak van Nederland. Ons college onderschrijft de noodzaak om de stikstofuitstoot te reduceren. De staat van de natuur gaat ons aan ons hart. Natuurherstel en - als resultante hiervan - weer ruimte voor onder andere woningbouw en andere ruimtelijke ontwikkelingen te krijgen, is van essentieel belang. Dit hebben zowel ons college als uw Staten eerder uitgesproken in de *Strategie Noord-Hollandse aanpak*

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

stikstofproblematiek 2021-2022. Dat de aanpak van de stikstofproblematiek een grote transitie betekent, zowel voor de agrarische sector als voor de industrie en mobiliteit, is overduidelijk. Niet alles kan meer overal; er zullen soms pijnlijke keuzes gemaakt moeten worden.

Het feit dat het Kabinet met haar brieven duidelijk maakt dat zij zowel de stikstofproblematiek als een perspectief voor de agrarische sector urgent vindt, vinden wij positief. Het richtinggevend karakter van de stikstofdoelen is door de minister geduid als het begin van een proces. Tegelijkertijd is het van belang ons te realiseren dat wij in onze provincie al geruime tijd bezig zijn met een transitie in het landelijk gebied. Zo hebben uw Staten vorig jaar Noord-Hollandse doelen voor het terugbrengen van stikstofuitstoot vastgesteld. Verder werken wij al geruime tijd, met een sterk uitgebreide ambtelijke capaciteit, aan een gebiedsgerichte aanpak voor het Natuurnetwerk Nederland, bodemdaling, waterkwaliteit en recreatie. Wij gaan hier met volle inzet mee door; de opgave in het landelijk gebied is te omvangrijk om tijd te verliezen. Stilstand willen we voorkomen.

Uiteraard zijn er naar aanleiding van de brief diverse vragen te stellen en is op sommige punten verduidelijking gewenst. De vragen die wij hebben, heeft u ongetwijfeld ook. Wij bekijken de komende tijd hoe de doelen van het Rijk overeenkomen met die van Noord-Holland en hoe die zich vertalen. Die ruimte geeft het Rijk ons ook.

De afgelopen drie jaar hebben wij vele stappen gezet om uit de stikstofimpasse te komen. Deze stappen zijn door uw Staten vastgesteld in de *Strategie Noord-Hollandse aanpak stikstofproblematiek 2021-2022*. Een belangrijk uitgangspunt van deze strategie is dat alle sectoren evenredig hun stikstofuitstoot moeten verminderen. Dit blijven wij van belang vinden, omdat op deze manier iedereen zijn bijdrage levert. Hoewel de agrarische sector een flink aandeel heeft in de stikstofuitstoot, is zij niet de enige uitstoter. De oplossing om uit de Noord-Hollandse stikstofimpasse te komen ligt niet alleen bij hen. Bovendien zijn de boeren belangrijk voor het beheer van de Noord-Hollandse natuurgebieden, zeker in gebieden waar weidevogelbeheer centraal staat. Daarom onderschrijven wij de inhoud van de Kamerbrief over het perspectief voor agrarische ondernemers. Kortom: alle sectoren zullen hun aandeel moeten leveren, volgens het principe van de evenredige verdeling.

Onze portefeuillehouder natuur en landschap heeft inmiddels een aantal industriële piekbelasters bezocht om met hen te bespreken op welke wijze zij hun uitstoot kunnen verminderen. Ideeën en kansen die uit deze ontmoetingen ontstaan worden vervolgens uitgewerkt. Het levert 'huiswerk' op voor alle betrokkenen; ook het Rijk moet hier een belangrijke rol in spelen. Wij roepen het Rijk op om in maatwerkafspraken met de industrie, de industrie ook mee te nemen. Meer bezoeken volgen.

Wij hebben intensief contact met vertegenwoordigers van onze boeren, industriële bedrijven en natuurorganisaties. De verschillende sectoren horen in de Provinciale Regietafel Stikstof van elkaar wat zij nodig hebben om de uitstoot te laten afnemen. Deze gesprekken ervaren wij als constructief; de urgentie is alle partijen duidelijk en de bereidheid elkaar te helpen is groot. Uiteraard spreken wij de verschillende stakeholders ook los van elkaar tijdens vele overleggen op zowel bestuurlijk als ambtelijk niveau.

Ammoniak uit zee
Een grote stikstofbron waar Noord-Holland meer duidelijkheid over wil krijgen is 'ammoniak uit zee'. Noord-Holland heeft een lange kustlijn, waardoor deze stikstofbron - met name in de duinen, maar niet alleen daar - veel effect heeft op onze gebiedsprocessen. In een aantal gebieden gaat het over bijna 24% van de totale stikstofneerslag. Er is echter onduidelijkheid over de oorsprong van deze stikstofbron. Daarom bevordert Noord-Holland, samen met de provincies Zuid-Holland en Zeeland, een onafhankelijk onderzoek naar de herkomst van deze stikstofbron en de wijze van meten.

Tenslotte

De stikstofproblematiek houdt ons de komende jaren nog bezig. Ons college blijft werken langs de lijn van 'twee doelen, twee sporen' die is beschreven in de *Strategie Noord-Hollandse aanpak stikstofproblematiek 2021-2022*. Daarnaast zullen wij in nauw overleg blijven met zowel de ministers van LNV en Natuur & Stikstof, als met alle betrokken partijen. Waar wij verduidelijking of ondersteuning van de ministers nodig hebben zullen wij deze vragen; tegelijkertijd verwachten wij ook dat de Rijksoverheid alles doet wat in haar vermogen ligt om de stikstofproblematiek aan te pakken. Wij zetten onze gebiedsgerichte aanpak voort, omdat wij - net zoals de minister - denken dat de provincie een centrale rol speelt om de verschillende belanghebbenden op gebiedsniveau samen te brengen. Meer inzicht in de uitvoeringscondities voor de gebiedsprocessen en zicht op een bijdrage in de uitvoeringskosten voor de provincies vanuit het Rijk zijn daarbij onmisbaar.

Wij houden uw Staten uiteraard op de hoogte van de verdere ontwikkelingen op dit onderwerp. Wij bieden u graag aan om na het zomerreces de stand van zaken met u te bespreken in een technische briefing.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

3 bijlagen:

Brieven ministers Van der Wal en Staghouwer
Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

Directoraat-generaal Agro

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/lnv

Ons kenmerk
DGA / 22247429

Datum 10 juni 2022
Betreft Perspectieven voor agrarische ondernemers

Geachte Voorzitter,

Met deze brief informeer ik uw Kamer, zoals toegezegd, over hoe ik richting en steun wil geven aan het toekomstperspectief voor agrarische ondernemers. Dit is meer dan ooit nodig, nu de veranderopgave waar de landbouwsector[1] voor staat ongekend groot is.

Door innovatief ondernemerschap is de Nederlandse land- en tuinbouw letterlijk en figuurlijk groot geworden. Hoogwaardige productie van voedsel gaat samen met een hoog niveau van kennis, technologie en innovatie. De Nederlandse land- en tuinbouw is hier wereldwijd toonaangevend mee geworden – we mogen trots zijn op wat de landbouw, maar ook de toeleverende en verwerkende industrieën en de kennisinstellingen hebben gepresteerd om Nederland als agro-kennisland op de kaart te zetten en zo een belangrijke bijdrage te leveren aan de mondiale voedselvoorziening. Tegelijk is de afgelopen jaren steeds scherper duidelijk geworden dat de landbouw in Nederland door de intensieve wijze waarop we hoge producties realiseren de grenzen heeft bereikt – en in veel gevallen heeft overschreden - van wat de leefomgeving aankan. We staan nu voor de immense opgave de biodiversiteit te herstellen en de uitstoot van ammoniak en broeikasgassen naar de lucht en van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen naar het water substantieel te verminderen.

De aanpak hiervan duldt geen uitstel. Het gaat daarbij niet om het bijschaven van de scherpe randjes, maar om een gehele transitie van het landbouw- en voedselsysteem. Daarvoor zijn ambitieuze doelen vastgelegd, veelal binnen onontkoombare (Europese) wettelijke kaders. De integrale, deels gebiedsoverstijgende, maar vooral gebiedsgerichte aanpak voor stikstof, water, klimaat en natuur die het kabinet wil volgen om de grote opgaven aan te pakken, zal onvermijdelijk leiden tot ingrijpende aanpassingen in het landelijk gebied en de agrarische sector. Want de generieke, nationale opgaven worden vertaald naar doelen op gebiedsniveau en werken zo uiteindelijk door naar de schaal van individuele landbouwbedrijven. De komende maanden wordt de wijze waarop de verschillende doelen en maatregelen in de gebiedsprogramma's geïntegreerd en onontkoombaar vastgelegd gaan worden, verder uitgewerkt. Onderdeel van het

[1] Waar in deze brief wordt gesproken over de landbouw en agrariër wordt veelal ook gedoeld op tuinbouw en tuinbouwers.

eerlijke verhaal is de pijnlijke boodschap dat niet alle agrariërs door kunnen met hun agrarische onderneming. Zeker niet in alle gebieden. En niet elke agrariër kan door op de manier waarop hij of zij al jaren gewend is om te werken. Niet alles kan overal en het kan niet meer zoals het altijd ging. Het landbouw- en voedselsysteem, gericht op het vergroten van de productie tegen zo laag mogelijke (kost)prijs, is voor de toekomst niet houdbaar. Het is een gezamenlijke opdracht om in ons land de agrarische productie in evenwicht te brengen met de omgeving waarin die voedselproductie plaatsvindt.

De landbouw heeft toekomst in ons land, maar die landbouw zal er fundamenteel anders uit moeten gaan zien dan nu. Maar door de agrariërs in staat te stellen om deze uitdagingen aan te gaan, kan de sector hier uiteindelijk sterker door worden. Dit vind ik wezenlijk, want de landbouw verdient toekomst. Die toekomst is er niet als geen rekening wordt gehouden met de impact van klimaatverandering en als de productie leidt tot uitputting van de bodem en het grond- en oppervlaktewater, en schade aan ecosystemen. En het omgekeerde geldt evenzeer: een krachtige landbouwsector, die economisch sterk genoeg is om de omslag naar de kringlooplandbouw te maken, is een voorwaarde en een deel van de oplossing voor het realiseren van de natuur- en milieudoelen. Want de landbouw is niet alleen onmisbaar voor voedselproductie, maar voorziet de samenleving ook van manieren om biodiversiteit te versterken, koolstof vast te leggen, het water vast te houden, de landschappelijke kwaliteit, de culturele identiteit en ons erfgoed recht te doen, en een gezonde leefomgeving voor mens en dier te bieden.

Ik ben ervan overtuigd dat de sector opnieuw sterker en toekomstbestendig kan worden, mits wij – overheid en samenleving - de agrariërs in staat stellen om de uitdagingen aan te gaan. Dat is in Nederland en ook op veel andere plaatsen in de wereld bepalend voor de verduurzaming van het voedselsysteem. Agrarische activiteit geeft de omgeving, waar veel Nederlanders wonen, werken en leven, zijn typerende cultuurhistorische, landschappelijke kenmerken. De sector heeft zich de afgelopen decennia steeds aangepast aan veranderende wensen vanuit de maatschappij. Mij staat een landbouwsector voor ogen die maatschappelijke waardering krijgt voor de wijze waarop deze ons voedsel produceert en het landschap onderhoudt. Agrariërs zijn bovendien dé deskundigen die weten wat wel en niet mogelijk is om een transitie van de landbouw mogelijk te maken. Hun daadkracht, vakmanschap, flexibiliteit, ondernemerschap en innovatieve kijk op oplossingen verdienen trots en waardering. Ik heb er vertrouwen in dat zij ook de komende grote veranderingen aankunnen, als zij de tijd en de ruimte krijgen om zich aan te passen. Ik zie kansen voor de agrofoodsector als geheel om bij te dragen aan duurzame voedselproductie, aan een groene en gezonde economie, aan ons landschap en aan een landelijk gebied dat ook sociaal-cultureel gezien vitaal is.

Het toekomstperspectief ziet er voor iedere boer en voor elk bedrijf anders uit. Dat perspectief hangt af van persoonlijke ambities en de mogelijkheden of beperkingen in de omgeving, met name die van het water- en bodemsysteem en de nabijheid van kwetsbare natuur. Maar de richting die het uit moet is voor de hele agrarische sector eensluidend en is in het coalitieakkoord bevestigd: we gaan de omslag maken naar kringlooplandbouw. Bij kringlooplandbouw werken de land- en tuinbouw binnen de grenzen van natuur en klimaat, en dragen bij aan

biodiversiteit en waterkwaliteit. De noodzaak daartoe is onverminderd actueel en de realiteit is nog steeds dat we in Nederland ecologische grenzen zo ver overschrijden dat dit niet houdbaar is. Deze omslag zal alle agrariërs raken, voor velen met ingrijpende gevolgen. In het Nationaal Programma Landelijk Gebied staat op hoofdlijnen wat waar kan, binnen de onontkoombare doelen voor biodiversiteit en stikstof, klimaat en waterkwaliteit. Uit onder meer de regionale stikstofdoelen volgt dat in bepaalde gebieden op korte termijn forse veranderingen nodig zijn en het perspectief voor landbouw dus beperkt is. Elders legt de omgeving minder beperkingen op.

Deze transitie moeten wij maken in een tijd waarin we wereldwijd worden geconfronteerd met een alarmerende verslechtering van de voedselzekerheid van miljoenen mensen. De oorlog in Oekraïne, weersextremen en de Covid-19 pandemie hebben de wereldvoedselmarkt zwaar geraakt. Daar ondervinden vooral de meest kwetsbare landen en bevolkingsgroepen de gevolgen van. Tegen de achtergrond van deze situatie realiseren we ons eens te meer de betekenis en waarde van een stabiele, duurzaam producerende agrosector voor de voedselzekerheid. We beseffen extra sterk hoe urgent de omslag naar weerbaardere voedselsystemen is.

Hoewel deze omslag iedere boer zal raken, doen we dit niet zonder perspectief te bieden. Het is daarom niet de vraag óf de land- en tuinbouw in Nederland perspectief heeft, maar hóe dit perspectief vorm gegeven kan worden, wat agrarische ondernemers, met name de jonge ondernemers, nodig hebben om met vertrouwen de toekomst in te gaan en hoe we hen als overheid hierbij kunnen ondersteunen. Dat is waar deze brief in hoofdzaak over gaat: ik bouw voort op de ingezette koers naar kringlooplandbouw en heb ook aansluiting gezocht bij de maatschappelijke initiatieven zoals het Versnellingsakkoord ‘Een duurzaam evenwicht’ (Bouwend Nederland, LTO Nederland, Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, VNO- NCW en MKB Nederland) en Coalitie Toekomstbestendige Melkveehouderij (LTO Nederland, NAJK, Rabobank en NZO). Ik spits dit in deze brief toe op de vraag wat (jonge) ondernemers nodig hebben om te investeren in de toekomst en wat zij daarbij van mij mogen verwachten. Ik beschrijf binnen welke kaders de landbouw zich moet ontwikkelen en welke perspectieven ik daarbij voor verschillende sectoren zie, afhankelijk van onderscheiden gebiedstypen. Ik werk dit uit in verschillende ontwikkelrichtingen die ondernemers kunnen kiezen, waarbij ik per ontwikkelrichting aangeef met welke inzet (instrumentarium) ik ondernemers ondersteun om hun eigen pad te kiezen.

Dit laatste blijft cruciaal: als minister wil en kan ik niet op de stoel van de ondernemer zitten door voor te schrijven hoe zijn of haar land- en tuinbouwbedrijf er in 2040 precies uit moet zien. Mijn rol is aan te geven welke doelen bereikt moeten worden en ondersteuning te bieden bij de investeringen en aanpassingen die hiervoor nodig zijn. De landbouwsector is al eeuwen de belangrijkste scheppende kracht van het Nederlandse landschap en zorgt voor sociale samenhang in het buitengebied; daar ben ik trots op en ik wil er alles aan doen wat in mijn vermogen ligt om dit zo te houden. Ik weet dat we kunnen vertrouwen op de kracht van het agrarisch ondernemerschap. Daarom wil ik via doelsturing agrariërs en tuinders ruimte bieden om zelf te bepalen hoe zij hun bedrijfsvoering willen inrichten. Kringlooplandbouw is geen opgelegde blauwdruk, maar zal per

sector, per gebiedstype en per bedrijf verschillend worden ingevuld. De doelen van het beleid[2] en de vertaling daarvan naar prestatie-indicatoren op bedrijfsniveau bepalen concreet welke prestaties van agrarische ondernemers worden verwacht.

Tijdens het (versnellen van) de transitie naar een duurzaam voedselsysteem moeten agrarische ondernemers zelf kunnen bedenken door welke keuzes ze hun bedrijf duurzamer en klaar voor de toekomst kunnen en willen maken. Daarvoor moet allereerst duidelijk zijn binnen welke kaders bedrijfsontwikkeling mogelijk is, aan welke doelen en normen een ondernemer moet voldoen, en op welke termijn. Dit vraagt vaak aanpassingen en investeringen in de bedrijfsvoering van agrarisch ondernemers. Investeringen die (de eerste jaren) niet altijd rendabel zijn en/of risicovol zijn. En welke ondersteuning kan de agrariër dan verwachten? Het toekomstperspectief voor de landbouw wordt volwaardig meegenomen in de gebiedsgerichte aanpak. Daarbij worden de gebiedsprocessen pas als geslaagd gezien als de agrariërs bedrijfseconomisch perspectief voor de lange termijn hebben.

Tot slot, en dat is misschien wel het belangrijkste, heeft de agrariër niet als enige de verantwoordelijkheid om bij te dragen aan de omslag naar kringlooplandbouw. Een boer kan zijn of haar bedrijfsvoering alleen duurzaam veranderen als de hele keten verandert. De vraag naar duurzamere producten en of de agrariërs daar de juiste prijs voor krijgen, bepalen het echte perspectief. Daarom moeten álle schakels in de agrofoodketen medeverantwoordelijkheid nemen, dus ook eigenaren van landbouwgrond, banken en andere financiers, toeleveranciers, afnemers, voedselverwerkers, distribiteurs en transporteurs. En natuurlijk ook de consument, zowel in Nederland als in het buitenland. Ook van hen verwacht het kabinet een niet-vrijblijvende bijdrage op de kortste termijn, zowel individueel als gezamenlijk. De tijd van op elkaar wachten en naar elkaar verwijzen is voorbij.

1. Perspectief met kringlooplandbouw

1.1 Opgaven die geen uitstel dulden

Veel agrariërs maken al de omslag naar duurzamere productievormen – kringlooplandbouw - maar het is nodig te versnellen. Agrariërs verdienen daarbij ondersteuning. Zij moeten niet alleen uitzicht hebben op een duurzaam verdienmodel voor de lange termijn, maar hebben ook concrete ondersteuning nodig om de vereiste omslag op de korte termijn te maken. Dit moet ondersteuning zijn die goed aansluit bij de praktische gevolgen van de opgaven waar de landbouw voor staat. Deze gevolgenwerken op gebiedsniveau verschillend uit maar raken iedere agrarische ondernemer.
We moeten alles doen om zorgvuldig om te gaan met grondstoffen en natuurlijke hulpbronnen, schadelijke uitspoeling naar water, schadelijke uitstoot naar de lucht en schadelijke neerslag in de bodem terug te dringen en productiewijzen te omarmen die gezond zijn voor mens en dier en de kwaliteit van de biodiversiteit en de bodem versterken. Zoals gezegd, we hebben bij de aanpak van deze opgaven geen tijd te verliezen. Kringlooplandbouw heeft zo een bredere betekenis

[2] Zie bijlage bij *Tweede resultatenoverzicht realisatieplan visie Waardevol en verbonden* Kamerstuk 35 570-XIV-78

dan alleen het sluiten van nutriëntenkringlopen op verschillende schaalniveaus. Ik zie kringlooplandbouw en natuurinclusieve landbouw, biologische landbouw en regeneratieve landbouw als elkaar overlappende en versterkende begrippen en richtingen. Steeds staat centraal bij de voedselproductie: het verminderen van milieudruk én het bijdragen aan natuur en landschap: natuurlijke processen staan zoveel mogelijk aan de basis van de bedrijfsvoering en de kringlopen van grondstoffen en hulpbronnen worden op een zo laag mogelijk schaalniveau gesloten. Dierwaardige veehouderij is een onderdeel van kringlooplandbouw. De transitie naar dierwaardige veehouderij geeft invulling aan dierenwelzijn en diergezondheid binnen de kringlooplandbouw.

De natuurlijke draagkracht van een gebied zal veelal bepalen welke ontwikkeling voor de daar gevestigde bedrijven mogelijk is. We werken er naartoe dat akkerbouw, veehouderij en tuinbouw optimaal gebruik maken van grondstoffen uit elkaars ketens die niet geschikt zijn voor humane consumptie en van reststromen uit de voedingsmiddelenindustrie en voedingsketens. Daarnaast streven de bedrijven naar maximale benutting van natuurlijke processen, zoals natuurlijke methodes om plagen te bestrijden en de bodemkwaliteit te verbeteren. Ook het verrijken van de biodiversiteit past hierbij, bijvoorbeeld door het inzaaien van kruidenrijke graslanden en het beheer van houtwallen. Dit vraagt ruimte en adequate ondersteuning voor ondernemers om nieuwe wegen in te slaan – ruimte en ondersteuning die de overheid, de markt en de samenleving gezamenlijk moeten bieden.

In lijn met het coalitieakkoord *Omzien naar elkaar* zal kringlooplandbouw verder worden uitgewerkt voor de landbouw, in het bijzonder voor voer, mest en bodem. Er zal daarbij ook worden aangegeven wat dit betekent voor het pachtbeleid en voor dierenwelzijn. De hoofddoelen van kringlooplandbouw - voer, mest en bodem - kunnen door sectoren worden vertaald naar een goede landbouwpraktijk door gebruikmaking van de kpi-systematiek (zie 1.2). De kritische prestatie-indicatoren zijn afgeleid van de hoofddoelen van kringlooplandbouw. Drempel- en streefwaarden kunnen concreet maken wat 'goede landbouwpraktijk' is. Daarmee zal ik dan ook uitvoering geven aan de motie-De Groot en Boswijk[3], waarin wordt verzocht om uitwerking van kringlooplandbouw in termen van operationele doelen en het formuleren van een goede landbouwpraktijk. Met kpi's wordt op veel plaatsen in het land al volop praktijkervaring opgedaan, m.n. in zuivel en akkerbouw en binnenkort ook in andere sectoren. In november 2022 zal ik uw Kamer met een brief informeren over deze verdere uitwerking van kringlooplandbouw en met welke acties hieraan gevolg zal worden gegeven.
De perspectieven voor agrariërs verschillen per sector en per gebied.[4] In de 'Ruimtelijke ordeningsbrief'[5] die onlangs aan uw Kamer is gestuurd wordt aangegeven dat goede landbouwgrond beter ruimtelijk beschermd moet worden zodat de beste landbouwgrond voor de landbouw kan worden behouden. Het bodem- en watersysteem vormt bij de beoordeling een belangrijk uitgangspunt. Denk aan vitale bodems, onder andere organisch stofgehalte, beschikbaarheid van (grond)water en het anticiperen op de toename van verzilting van bodems en

[3] Kamerstuk 35 925 XIV, nr. 107
[4] Zie *Perspectieven voor landbouw in een gebiedsgerichte benadering*. Essay op verzoek van ministerie van LNV door Martin Scholten, Martha Bakker & Roel Jongeneel (Wageningen University & Research), 15 oktober 2021.
[5] Kamerstuk 34 682, Nr. 92

oppervlaktewater. Vervolgens moet dit ook op gemeentelijk niveau worden vastgelegd. Dit komt tegemoet aan de motie Boswijk c.s.[6]. Op de hier omschreven gronden kan tegen de meest gunstige voorwaarden, ecologisch duurzaam, hoogwaardig, dierwaardig en economisch profijtelijk worden geproduceerd. We vinden hier afwisselend grondgebonden akkerbouw, vollegrondsgroenteteelt en tuinbouw, en melkveehouderij. Ook hier staat de landbouw voor de opgave te voldoen aan natuur-, milieu- en klimaatdoelen. Het gaat hierbij niet alleen om het reduceren van stikstof en herstel van de natuur, maar ook om kaders die zijn gesteld rond mest, gewasbeschermingsmiddelen, CO2 en om dierwaardigheid en preventie van zoönosen (zie paragraaf 2, rekenschap geven van andere doelen). Landbouw heeft in deze gebieden voorrang boven gebruiksfuncties die niet of minder afhankelijk zijn van omgevingsfactoren, zoals zonneparken, distributiecentra of datacentra. Hier zijn heldere planologische kaders voor nodig: op Rijksniveau in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en bij provincies en gemeenten in hun respectievelijke omgevingsvisies of deelprogramma's. Zo blijven bedrijven in deze gebieden competitief, ook op internationale markten.

Voor een overzicht van voor de landbouw relevante doelen verwijs ik u naar de bijlage 'Structurerende keuzes en doelen' bij de Startnotitie NPLG[7] die u gelijktijdig met deze brief hebt ontvangen van de minister voor Natuur en Stikstof. Sommige doelen zijn al wettelijk vastgelegd, bijvoorbeeld in de Kaderrichtlijn Water en de Nitraatrichtlijn. Andere zijn in eerdere trajecten interbestuurlijk afgesproken, bijvoorbeeld verschillende natuurdoelen. Daarnaast bevat het overzicht doelen, die nog gebiedsgericht moeten worden vertaald, zoals het klimaatdoel voor de landbouw. De landbouw heeft immers niet alleen de opgave om de stikstofuitstoot te verminderen, maar heeft ook een forse bijdrage te leveren aan de realisatie van de nationale klimaatdoelen. We zullen toe moeten naar een landbouw waarvan de onvermijdelijke broeikasgasuitstoot zo laag mogelijk is; 2050 is het jaar waarin Nederland klimaatneutraal wil zijn. Om die ambitie te realiseren zijn nu al op de korte termijn, richting 2030, flinke stappen nodig, ook in de landbouwsector. Bepaald is dat de landbouw een indicatief restemissiedoel van 18,9 Mton broeikasgassen (CO2 eq.) in 2030 heeft. In het coalitieakkoord is opgenomen dat van de benodigde reductie indicatief 5 Mton CO2-eq wordt bereikt met de integrale gebiedsgerichte aanpak. Dit is een scherp doel, en het kabinet realiseert zich dat de impact hiervan op de sector groot is.

Echter, om het 2050 doel te realiseren is nog veel meer nodig in de landbouwsector. Daarom is het van groot belang om maatregelen, die nu getroffen gaan worden, te bezien in het licht van de lange termijnopgave klimaatneutraliteit in 2050. In juli 2023 zullen de regionale doelstellingen voor natuur, stikstof, klimaat en water definitief worden vastgesteld en landen in de gebiedsprogramma's van de provincies.

In het beleidsprogramma klimaat en energie[8] heeft het kabinet aangekondigd met welke maatregelen het klimaatdoel binnen bereik wordt gebracht. De uitvoering van het Klimaatakkoord waarin de nadruk ligt op techniek en innovatie, is niet

[6] Kamerstuk 33 037, nr 391
[7] Startnotitie NPLG
[8] Kamerstuk 32 813, nr. 974

voldoende. Voor de glastuinbouw zijn klimaatmaatregelen, waaronder fiscale maatregelen, onderdeel van een samenhangend pakket waarover de Kamer is geïnformeerd op 22 april 2022.[9] De rest van de landbouw loopt mee via de integrale, gebiedsgericht aanpak waarin maatregelen die raken aan de omvang van de veestapel onvermijdelijk zijn om het klimaatdoel te halen. Op sommige plekken kan dit door te extensiveren, op andere plekken door veehouderijen te beëindigen. Dit draagt ook dit bij aan de stikstofopgave. Daarbij is vrijwilligheid een belangrijk uitgangspunt is. Maar er moeten ook escalatiemechanismen zijn en vooraf moet duidelijk zijn wanneer en onder welke voorwaarden dwingend instrumentarium wordt ingezet. In het kader van het NPLG zijn de provincies en het rijk gezamenlijk aan zet om in de gebiedsgerichte aanpak in samenspraak met de betrokkenen in de gebieden te kijken wat er nodig is. Het Rijk gaat door met de uitvoering van het Klimaatakkoord en werkt algemeen beleid uit, bijvoorbeeld beleid waarbij agrariërs kunnen meedoen aan regelingen om stallen brongericht en integraal (ammoniak, methaan, geur en fijnstof) te verduurzamen. Naar verwachting kunnen bedrijven binnenkort gebruik maken van een regeling voor hoogwaardige mestverwerking (productie van kunstmestvervangers). Ook wordt er gewerkt aan oplossingen om de methaanuitstoot via voer- en managementmaatregelen te verminderen (bijvoorbeeld project van DSM/FrieslandCampina).

Extensievere en innovatievere vormen van veehouderij en akkerbouw dragen bij aan vermindering van de druk op het milieu en het klimaat. De melkvee- en rundveebedrijven ontwikkelen zich tot een grondgebonden sector in 2032 die alle mest op het eigen bedrijf kunnen plaatsen (of op de grond van een collega in een samenwerkingsverband, zie verder 2.1). De plantaardige teelten werken binnen de kaders van een teeltsysteem waarin duurzaam gebruik van de bodem uitgangspunt is. Deze teelten volgen een geïntegreerde gewasbeschermingsstrategie met nagenoeg geen emissies naar het milieu.

Hoewel ik niet alles verwacht van een zware inzet op technische innovaties, biedt voor bepaalde veehouderijbedrijven een integrale brongerichte aanpak zeker ook kansen. Daarbij worden emissies van schadelijke stoffen in bestaande stalsystemen en nieuwe stalconcepten zoveel mogelijk voorkomen en wordt eventueel de stallucht nog door een nageschakelde techniek gezuiverd. Naast managementmaatregelen (onder andere via het veevoer) is de kern van deze aanpak de toepassing van (een combinatie van) technieken waarmee verse mest frequent en snel uit de stallen wordt afgevoerd, de mest wordt gescheiden in een dikke en een dunne fractie en vervolgens met methaanemissiebeperkende technieken wordt verwerkt tot waardevolle meststoffen zoals kunstmestvervangers en bodemverbeteraars.
Bepaalde veehouderijsectoren (zoals varkens, pluimvee, vleeskalveren) produceren in Nederland (veelal) los van de grond. Voor deze sectoren is de opgave om de druk op de leefomgeving te minimaliseren door te zorgen voor emissiearme bedrijfsvoering, zuinig gebruik van grondstoffen en energie, hergebruik van reststromen en – voor wat betreft de veehouderij - het leveren van hoogwaardige meststoffen. De intensieve veehouderij heeft daarmee ook een rol in het landbouwsysteem en het is belangrijk dat daarvoor voldoende locaties

[9] Kamerstuk 32 627, nr. 39

beschikbaar blijven. Daarnaast moet de veehouderij dierwaardig zijn en houdt men rekening met dier- en volksgezondheid.

Daarnaast zijn er ook nieuwe vormen van landbouw die voor innovatieve ondernemers perspectief kunnen bieden, zoals de teelt van biogrondstoffen voor de bouw en andere industriële toepassingen, agroforestry, zilte teelten, verwerking op het eigen bedrijf en afzet binnen een korte keten, de productie van eiwitten uit andere bronnen zoals algen, et cetera. Productieve investeringen (ontwikkelingsgericht) en niet-productieve investeringen (milieugericht) kunnen effectief worden gecombineerd, denk aan precisielandbouw, stroken- en mengteelten en andere vormen van ecologische plaagbestrijding, mestverwaarding, diervriendelijke stallen en circulaire oplossingen met betrekking tot gebruik van grondstoffen voor bemesting en diervoeding. Akkerbouwers en veehouders werken samen, bijvoorbeeld in duurzame gewasrotaties van voedsel- en voedergewassen en de uitwisseling van reststromen (gewasresten en mest). Om deze nieuwe vormen van landbouw tot een succes te maken is inzet van alle ketenpartijen nodig. Daarin wordt nu al door meerdere ondernemers in de agrofoodsector geëxperimenteerd, vaak met mooie resultaten.

In gebieden waar de kaders knellen, zal de landbouw hoe dan ook extensiever ingericht moeten worden met meer aandacht voor het beheer van natuur en landschap. Denk hierbij aan de nabijheid van kwetsbare Natura 2000-gebieden, het tegengaan van bodemdaling in veenweidegebieden en aan uitspoeling vanuit- en verdroging van zandgronden. Het zwaartepunt zal hier meer op multifunctionele en regeneratieve vormen van landbouw liggen, waarin bedrijven aandacht voor biodiversiteit, water- en bodemkwaliteit en waterberging combineren met andere activiteiten, zoals agrotoerisme, productie van hoogwaardige streekproducten en het leveren van zorg. Naast agrarische productie heeft de levering van publieke diensten hier een belangrijke rol. Bedrijfsvergroting kan daarbij zeker aan de orde zijn, want voor extensivering is ruimte nodig, met behoud van landschappelijke waarden.

De manier van werken waarmee de Nederlandse landbouw wereldwijd groot is geworden, is in de afgelopen decennia door overheid, wetenschap, industrie, handel, bankwezen en consumenten gezien als de beste manier. Daarom is het niet gepast de ‘veranderlast’ eenzijdig op de schouders van agrariërs te leggen. Ja, we vragen forse aanpassingen van ondernemers in de agrarische sector, maar de kosten of pijn die daarmee gepaard gaan, moeten worden gedeeld. In de vele gesprekken, die ik de afgelopen tijd met ondernemers en vertegenwoordigers uit de landbouwsector heb gevoerd, is me op het hart gedrukt dat agrariërs het juist ook in de fase van verandering niet redden als de overheid geen richting en ruimte biedt en helpt waar het kan. We vragen veel, maar het vermogen om te investeren in een duurzame stal of in grond ontbreekt vaak en zal er ook niet komen als er voor de lange termijn geen gezond toekomstperspectief is. Dat drukt zwaar op ondernemers. Voor hen is het in de eerste plaats belangrijk om duidelijke kader te stellen waar ze van op aan kunnen en in de tweede plaats de juiste voorwaarden te scheppen waardoor zij – agrariërs én ketenpartijen – binnen die kaders voor hun bedrijf perspectief kunnen ontwikkelen.

Van ketenpartijen (toeleveranciers, banken en afnemers, tot en met de consument) verwacht ik een voortrekkersrol. Er zijn veel voorbeelden van initiatieven die laten zien dat deze verwachting gerechtvaardigd is. Inmiddels wordt 1 op de 5 euro in de retail uitgegeven aan een duurzaam product[10] en het aandeel voedselproducten dat onder duurzaamheidskeurmerk wordt verkocht, groeit sterk. Ik zie innovatieve ontwikkelingen in tal van sectoren die leiden tot nieuwe producten en marktconcepten, die veelbelovende perspectieven bieden, ook voor agrarische ondernemers. Ketenpartijen hebben juist voor de omslag naar kringlooplandbouw de sleutel in handen. Denk aan het verwerken van reststromen, maar ook in uiteenlopende rollen als veredelaars, leveranciers en verwerkers hebben zij mogelijkheden en belang om agrariërs en tuinders te helpen om te verduurzamen, bijvoorbeeld door zuinig gebruik van nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen, grondstoffen en reststromen. Ik verwacht dat ketenpartijen en agrarische brancheorganisatie over de hoofddoelen van kringlooplandbouw - voer, mest, bodem, dierenwelzijn- in bijv. in private kwaliteitssystemen afspraken maken met hun leveranciers en leden.

Er zijn ook al veel agrariërs die laten zien dat het goed mogelijk is om in goede balans met de leefomgeving gewassen, vlees, eieren en zuivel te produceren. Zij verdienen een goede boterham met een productiewijze waarbij milieubelastende inputs van buiten het bedrijf en emissies vanuit het bedrijf laag zijn, de bodem- en waterkwaliteit onder het bedrijf hoog is, de biodiversiteit op en om erf en landerijen floreert en de dieren een hoge staat van welzijn ervaren. Dankzij hun kennis, kunde en creativiteit hebben zij duurzaam perspectief ontwikkeld. Hun kennis, ervaring en werkplezier werken aanstekelijk: ik wil stimuleren dat andere ondernemers ook in beweging komen, door ze te helpen met de juiste instrumenten en financiële middelen maar bijvoorbeeld ook door het inzetten van coaching en onafhankelijk bedrijfsadvies. Juist ook jonge agrariërs moeten ondersteuning ervaren als zij besluiten moeten nemen waar zij vele jaren mee vooruit moeten. Daarom komt er in het toekomstig GLB-NSP een extra ondersteuning voor jonge landbouwers wanneer zij willen investeren in modernisering of verduurzaming van hun bedrijf.

In een divers landbouwland ga ik geen blauwdruk van bovenaf neerleggen voor individuele ondernemers. Zij moeten zo veel mogelijk zelf ‘aan het stuur’ kunnen zitten als het gaat om het bepalen van de richting waarin zij hun bedrijf willen ontwikkelen. Uiteraard passend in de opgaven die er zijn om de gebiedsdoelen te behalen. Rijk en provincies gaan er op sturen dat zeker wordt gesteld dat de doelen en opgaven in de gebieden worden gehaald (“de som moet kloppen”). Zie hiervoor ook de startnotitie NPLG van de minister voor Natuur en Stikstof. Ondernemers kunnen kiezen voor technische innovatie, landschappelijke innovatie in de vorm van extensivering, het omschakelen naar nieuwe producten of diensten (verbreden of vernieuwen van het bedrijfsmodel zoals multifunctionele landbouw), verplaatsen of stoppen. Vaak zal het gaan om een combinatie van deze richtingen. We bieden ondernemers perspectief als we hen in staat stellen om toekomstgerichte keuzes te maken in het vertrouwen dat er ook op termijn voldoende basis is voor een solide verdienmodel, rendabele bedrijfsvoering en bedrijfscontinuïteit. We hebben een heel scala aan (financiële) instrumenten die

[10] www.iriworldwide.com Keurmerken rapport 2021

agrariërs daarbij ten dienste staan. In hoofdstuk 3 van deze brief zet ik verder uiteen welk (rijks)instrumentarium al beschikbaar is en hoe we dat aanpassen of aanvullen om het (beter) geschikt te maken in het kader van de integrale, gebiedsgerichte aanpak.

De overheid kan niet alle problemen van agrariërs oplossen of overnemen, maar ik wil in deze zeer turbulente tijden wel zorgen voor individuele ondersteuning bij de verschillende ontwikkelrichtingen die ondernemers voor zichzelf uitstippelen. Maatwerk, daar komt het op aan. En ruimte om te experimenteren, daar waar het kan. Hierdoor ontstaat perspectief. In dit verband koester ik de inzet die de afgelopen jaren door de zogeheten experimenteergebieden voor kringlooplandbouw is gepleegd om, in samenwerking met mijn ministerie, op gebiedsniveau en in ketenverband de verduurzaming van de landbouw te versnellen. Uw Kamer heeft er op aangedrongen deze werkwijze de komende jaren voort te zetten en daarbij "helderheid te verschaffen over randvoorwaarden als experimenteerruimte, inhoud, methodiek en monitoring voor de experimenteerregio's".[11] Ik ga graag in op hun uitnodiging om LNV te committeren aan de aanpak in de experimenteergebieden en daartoe meerjarige afspraken te maken om gezamenlijk het noodzakelijke vernieuwingsproces voortvarend te kunnen voortzetten en hiervoor budget vrij te maken. Daar waar uitzonderingen op EU-regelgeving nodig zijn, zal ik mij daar voor inzetten. Maar ik wil ook eerlijk zijn: experimenteerruimte is er alleen, als we op koers liggen bij het halen van de ecologische doelen die in harde -kwantitatief vastgelegde- EU-normen (bijvoorbeeld op het gebied van waterkwaliteit) vastliggen en er een veilige marge is om via experimenten aan oplossingen te kunnen werken.

1.2 Perspectief op langere termijn: Vertalen van doelen naar bedrijfsniveau en kpi's

Veel agrarische ondernemers zijn gemotiveerd om bij te dragen aan de lange termijndoelen voor milieu, dier en klimaat om daarmee de landbouw toekomstbestendig te maken. Door de hoge intensiteit van de productie op een beperkte oppervlakte kent de landbouw in Nederland een hoge milieudruk. De regelgeving om die milieudruk te verminderen, veelal met Europese regels als basis, ligt vast in voorschriften die weinig tot geen handelingsvrijheid voor ondernemers bieden. Ondernemers vinden dat er daardoor onvoldoende rekening gehouden wordt met hun vakmanschap en bedrijfsomstandigheden en ervaren regelgeving als complex. Dit zou de broodnodige innovatie om te verduurzamen voor ondernemers eerder hinderen dan stimuleren.

Naast ondersteuning bieden, is de rol van de overheid daarom ook – waar mogelijk - belemmeringen wegnemen. Bij de omschakeling van hun bedrijfsvoering kunnen landbouwers immers stuiten op belemmeringen uit bestaande wet- en regelgeving of knelpunten die samenhangen met de interpretatie of toepassing ervan in praktijk. Concreet gaat het om belemmeringen die een obstakel vormen voor:

- het sluiten van kringlopen van grondstoffen en hulpbronnen op een zo laag mogelijke schaal;

[11] Motie Van Campen cs (Kamerstuk 35 925 XIV, Nr. 35) over voortzetting van de inzet in en samenwerking met de experimenteergebieden voor kringlooplandbouw.

- het verminderen van verspilling van biomassa in het gehele voedselsysteem;
- het reduceren van emissies (uitspoeling van fosfaat en nitraat naar grond- en oppervlaktewater, uitstoot van broeikasgassen);
- het bevorderen van biodiversiteit en natuurherstel;
- het verminderen van energieverbruik en gebruiken van zoveel mogelijk hernieuwbare energie.

Voor zover het belemmeringen betreft die voortvloeien uit nationale stelsels en regels, worden deze aangepakt in het kader van de herbezinning van het mest- en afvalstoffenbeleid. Het bevorderen van circulariteit is het beoogde uitgangspunt voor toekomstige mest- en afvalstoffenregelgeving. Voor het wegnemen van belemmeringen uit EU-regels, is actie van de Europese Commissie en veelal medewerking van de andere lidstaten vereist. Hier heb ik initiatieven voor genomen.

Op termijn zou de beperkte handelingsvrijheid weggenomen of verlicht kunnen worden als meer ruimte zou ontstaan voor 'bedrijfsgerichte doelsturing'. Dit is een vorm van sturing die individuele ondernemers prikkelt, in staat stelt en ruimte geeft om binnen bepaalde grenzen zó te handelen dat zij publieke doelen op overtuigende wijze doelmatig helpen realiseren. Het mes snijdt hier aan twee kanten: het draagt bij aan realisatie van het publieke belang van verduurzaming van landbouw en voedsel én het biedt ondernemers meer vrijheid en verantwoordelijkheid als het gaat om de wijze waarop zij hun bedrijf verduurzamen.

Meer bedrijfsgerichte doelsturing brengt ook nieuwe uitdagingen met zich mee; het vraagt veel van alle betrokken partijen en kan haaks staan op staande beleidskaders die niet zo maar te veranderen zijn. Het vereist van de overheid dat het de doelen duidelijk maakt op bedrijfsniveau, eventueel vastgelegd in een gebiedsgerichte aanpak, en de ontwikkeling van een betrouwbaar handhavings- en meetinstrumentarium. Van agrarische ondernemers vereist het dat ze werk maken van de grotere handelingsruimte die hun geboden wordt en dat zij zich committeren aan de op bedrijfsniveau te realiseren doelen en aan de verantwoording die daarbij hoort. Het zal van de politiek vergen dat de focus meer komt te liggen op het vaststellen en monitoren van de doelen (het wat), en aanvaarden dat de wijze van realisatie (het hoe) aan het veld wordt overgelaten. Hiervoor is pas volledig ruimte als we op koers liggen bij het halen van de ecologische doelen en er een veilige marge is om aan oplossingen te kunnen werken die niet in (EU-)voorschriften vastliggen.

Doelsturing zal niet altijd mogelijk zijn en zeker geen volledige handelingsvrijheid geven, eenvoudigweg omdat er altijd (en soms nog sterk beperkende) randvoorwaarden van overheden en andere partijen in het spel zullen zijn. Bovendien zou meer doelsturing in sommige gevallen aanpassingen of uitzonderingen van de Europese regelgeving vergen, waarvoor de beslissingsbevoegdheid niet bij onszelf ligt. Ook aanpassing van nationale regelgeving is een tijdrovend traject van lange termijn. Voor zover aanpassingen in wetgeving mogelijk zijn is doelsturing op korte termijn voor een aantal beleidsthema's (bijvoorbeeld waterkwaliteit, dierenwelzijn) vooralsnog niet mogelijk. Het kabinet blijft zich hiervoor uiteraard wel inzetten.

Kortom, doelsturing oogt vanuit meerdere perspectieven aantrekkelijk, maar is geen panacee voor alle beleidskwalen. De uitstoot van emissies wordt niet als vanzelf minder door doelsturing, maar alleen door minder inputs en beter management. Voorwaarde is bovendien dat op valide wijze doelbereik bedrijfsgericht kan worden aangetoond (=gemeten en gerapporteerd). Dit is allesbehalve eenvoudig, want het vergt met name veel en voldoende betrouwbaar analyse-, reken- en meetwerk wat op dit moment in veel gevallen nog niet mogelijk is. Meer meten of ánders meten, zie ik tegelijk wel als een veelbelovende mogelijkheid om de agrarische ondernemer op termijn meer perspectief te bieden op doelsturing op bedrijfsniveau. Binnen het programma Nationaal Kennisprogramma Stikstof wil ik hiervoor een apart programma inrichten, in de wetenschap dat er nog veel uitwerking nodig is in techniek, maar ook voor wat betreft de toepasbaarheid in de praktijk en de ontwikkeling van datalogistiek. Ik zal daarbij ook rekening houden met het advies dat de Kwartiermaker Innovatiegezant nog voor de zomer zal uitbrengen over het instellen van een regieorgaan voor versnelling van innovaties op het gebied van mestverwerking en stallen. Het in te richten programma 'Meten op bedrijfsniveau' koppelt lopende kennisprojecten aan fieldlabs en praktijkprojecten, en de opgedane kennis zal ook op termijn zijn weg vinden naar een aantal pilots in diverse sectoren en regio's. Dit zal niet van vandaag op morgen het antwoord zijn op alle opgaven en knelpunten waar ondernemers voor staan, maar ik zie dit voor de lange termijn wel als de richting waarin we de oplossing moeten zoeken.

Een vorm van doelsturing waarmee nu al praktijkervaring wordt opgedaan, is het belonen van prestaties van agrariërs op basis van kritische prestatie-indicatoren (kpi's). Kpi's bieden agrariërs een integraal en lange termijnperspectief op duurzaamheidsopgaven: door prestaties te belonen worden economie en ecologie met elkaar verbonden. Een goed werkende KPI-aanpak biedt ondernemersvrijheid omdat het de geleverde prestaties centraal stelt en doelsturing dichterbij brengt. Zowel in sectoren (met name de melkveehouderij) als in gebieden/provincies zijn hiermee de afgelopen jaren ervaringen opgedaan en de komende tijd worden er op initiatief van en met steun vanuit mijn ministerie op ongeveer twintig plaatsen in het land pilots opgezet om hier meer praktijkervaring mee op te doen, in de hoop en verwachting dat de toepassing van kpi's de komende jaren verder kan worden opgeschaald. Met name in gebieden waar de opgaves voor natuur en stikstof, water en klimaat groot zijn, zal beloning voor maatschappelijke diensten een belangrijk onderdeel moeten zijn van het verdienmodel. Bij het toekomstige GLB, met name het nieuwe instrument van de ecoregeling, is hierop geanticipeerd. De komende GLB periode zal worden gebruikt om dit verder te verfijnen

Kpi's bieden in principe de mogelijkheid tot een stapeling van beloningen , door verschillende partijen: privaat waar mogelijk, publiek waar noodzakelijk, en op basis van afrekenbare prestaties. De Biodiversiteitsmonitoren voor de melkveehouderij en de akkerbouw en de kritische prestatie-indicatoren voor kringlooplandbouw, die aansluiten op bestaande duurzaamheidsafspraken in de markt, kunnen hierbij als leidraad dienen. Uitgangspunt hierbij is dat het gaat om de toepassing van een 'brede' set kpi's, waarmee verduurzaming op bedrijfsniveau

integraal wordt gestimuleerd. Ook met de pilot van het Investeringsfonds Duurzame Landbouw doe ik ervaring op met doelsturing in de praktijk. Aansluitend hierop noem ik ook graag de uitwerking van kpi's (voerkwaliteit, mest, bodemkwaliteit, dierenwelzijn etc), waarbij drempel- en streefwaarden concreet maken wat dan een goede landbouwpraktijk is. De verdere uitwerking van de kpi-systematiek vraagt vanzelfsprekend zorgvuldige besluitvorming, waarbij afstemming plaatsvindt met de sector en uw Kamer, en op basis van de praktijkervaringen met regelmaat onderzoek plaatsvindt naar de uitwerking in de praktijk.

In samenspraak met gebieden en sectoren en met kennis vanuit verschillende onderzoeksinstellingen is het afgelopen jaar al een kernset kritische prestatie-indicatoren voor kringlooplandbouw opgesteld. Het is de bedoeling deze – eerst via pilots, daarna via opschaling – in de praktijk door te ontwikkelen en steeds bredere toepassing te geven. Het betreft de volgende thema's en kpi's:

Stikstofbalans: Stikstof efficiëntie/ overschot
Ammoniakemissie: Ammoniakemissie (forfaitair)
Fosfaatbalans: Fosfaatoverschot
Herkomst inputs: Eiwit eigen land
Broeikasgasemissies: Broeikasgasemissie
Milieubelasting: Milieubelastingspunten gewasbescherming
Energiebalans: p.m. integreren met kpi broeikasgasemissie
Bodem organische stof: Organische stof balans
Bodemkwaliteit: Aandeel gereduceerde grondbewerking & blijvend grasland
Waterkwantiteit: PM nog vast te stellen
Gewasdiversiteit: Index gewasdiversiteit & Aandeel kruidenrijk grasland
Natuur & landschap: Aandeel natuur & landschap
Dierenwelzijn: PM nog vast te stellen
Diergezondheid: PM nog vast te stellen

Emissies (van ammoniak en broeikasgassen) op het land worden uitgedrukt per ha (waardoor voor elke hectare landbouwgrond in principe dezelfde benadering kan worden toegepast) en emissies in de stal (die niet van toepassing zijn voor de plantaardige productie) per dier.

Op termijn zie ik verdere stappen richting doelsturing voor me, zoals ik aangaf in de brief die u onlangs van mij ontving over de Afrekenbare Stoffenbalans[12]. Met een ASB lijkt een lichte doelsturing mogelijk, met regulerende heffingen, gebaseerd op het bestuursrecht, waarmee bijvoorbeeld gestuurd kan worden op de uitvoering van managementmaatregelen zoals voer- en mestgebruik. Hiertoe moet nog wel verdere uitwerking plaatsvinden, met name door het verbeteren van de meet- en datakwaliteit. Dat ga ik samen met de sector oppakken. De mate en de snelheid waarmee doelsturing op onderdelen van het LNV beleid kan worden toegepast hangt dus met twee ontwikkelingen samen: technologische ontwikkeling (wat kan gemeten worden) en collectieve vermindering van de milieubelasting door de landbouw. De technologische ontwikkelingen gaan snel, maar hoe snel is nu niet te voorspellen. Mijn verwachting is dat de milieubelasting

[12] Kamerstuk 32 813 nr 1037

flink zal verminderen met het ingezette gebiedsgerichte beleid op het gebied van stikstof, water en klimaat en met de uitvoering van het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn.

2. Kaders waarbinnen de transitie van de landbouw plaats gaat vinden

De transitie naar kringlooplandbouw is niet alleen nodig vanuit het oogpunt van de integrale gebiedsgerichte aanpak die beoogt de problematiek op het gebied van stikstof, water, klimaat en natuur op te lossen. In deze paragraaf beschrijf ik enkele andere belangrijke elementen, doelen en normen waarmee agrariërs in deze transitie ook rekening moeten houden of aan moeten voldoen, om tot een langjarig duurzaam perspectief voor hun onderneming te komen. Het gaat samengevat om de volgende kaders:

- Rekenschap geven van andere doelen -meer specifieke landelijke normen- die al gelden of op korte termijn aanstaande zijn.
- De volwaardige plek van de landbouw in de vormgeving en uitvoering van de gebiedsgerichte aanpak.
- Financieel kader
- Internationale context

2.1 Rekenschap geven van andere doelen

De minister voor Natuur en Stikstof heeft u in haar Hoofdlijnenbrief[13] geïnformeerd over de hoofdlijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied, en van het bredere stikstofbeleid. Voor agrarische ondernemers zijn er, als zij toekomstplannen maken voor hun bedrijf, ook andere gerelateerde belangrijke doelen, kaders en normen waarbinnen zij op hun bedrijf rekening mee moeten houden. Zo zijn er in ieder geval wettelijke normen en kaders op het gebied van gewasbeschermingsmiddelen, mest, dierenwelzijn, (dier)gezondheid (inclusief zoönosen en luchtkwaliteit), bodem en klimaatadaptatie. Hoe deze normen en kaders uitwerken per bedrijf is niet in zijn algemeenheid te zeggen, dat hangt af van de bedrijfsspecifieke context. Het advies is dat agrariërs - bij het maken van plannen en het nemen van beslissingen over de transitie van hun bedrijf- deze meekoppeldoelen integraal onderdeel laten zijn van hun planvorming. Alleen zo ontstaat werkelijk perspectief voor de lange termijn.

Minder gebruik en emissies van gewasbeschermingsmiddelen

In het coalitieakkoord is de ambitie opgenomen om acties op het gebied van geïntegreerde gewasbescherming en het realiseren van Kaderrichtlijn Water (KRW)-doelen te intensiveren. In het *Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie gewasbescherming 2030* staat de transitie naar weerbare planten (resistente rassen) en teeltsystemen, de verbinding tussen landbouw en natuur en het terugdringen van emissies centraal. Daarmee neemt de behoefte aan gewasbeschermingsmiddelen af en wordt invulling gegeven aan het realiseren van de waterkwaliteitsdoelen (conform de Kaderrichtlijn Water) en biodiversiteitsdoelen. Het doel is dat agrarische ondernemers in 2030 alternatieven voor chemische gewasbeschermingsmiddelen gebruiken (bijvoorbeeld de mechanische bestrijding van onkruiden), rekening houden met en gebruik maken van biodiversiteit (bijvoorbeeld natuurlijke bestuivers en

[13] Kamerstuk 33 576 nr. 265

natuurlijke vijanden), een weerbare bodem hebben en waar gebruik van gewasbeschermingsmiddelen nodig is, zoveel mogelijk laag-risicomiddelen gebruiken. Als agrarische ondernemers toch chemische gewasbeschermingsmiddelen moeten inzetten om ziekten, plagen en onkruiden te bestrijden, gebeurt dat nagenoeg zonder emissie naar het milieu (bijvoorbeeld door toepassing van innovatieve emissiebeperkende spuittechnieken) en nagenoeg zonder residuen op producten. In het kader van toekomstbestendig landgebruik moet worden voorkomen dat agrariërs in de transitie van hun bedrijf gewassen gaan telen die veel of vaak chemische gewasbeschermingsmiddelen nodig hebben en zeer emissiegevoelig zijn.

Het Rijk zal de agrarische sector ondersteunen via stimulering en financiering van innovatie, zoals precisielandbouw, waarnemingssystemen, mechanische en fysische bestrijding, en de inzet van biologische bestrijders. Ik maak dankbaar gebruik van het aanbod van de stuurgroep voor het uitvoeringsprogramma om de kennisoverdracht naar agrarische ondernemers te bevorderen. Daarnaast faciliteer ik praktijkprogramma's en experimenten voor nieuwe veredelingstechnieken. Er wordt bij het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) meer personele capaciteit ingezet ten behoeve van snellere beoordeling van laag-risicomiddelen (conform de motie De Groot-Boswijk[14]). En via het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer wordt kennisontwikkeling en -verspreiding gestimuleerd. Ook komt hulp beschikbaar voor digitalisering en monitoring, waarmee inzicht wordt verkregen of de emissies van gewasbeschermingsmiddelen naar het milieu daadwerkelijk afnemen en of de biodiversiteit herstelt. Het kabinet blijft zich in Europees verband inzetten voor nieuwe verdelingstechnieken (New Breeding Techniques), zoals Crispr-Cas, waarbij geen soortgrenzen worden overschreven. Tot slot dienen ook de ketenpartijen het gebruik van resistente rassen en het gebruik van minder chemische middelen te stimuleren via (financiële) afspraken met hun telers (zie 4).

Mestregelgeving
Met mestregelgeving beoog ik de af- en uitspoeling van nutriënten vanuit landbouwgronden naar het grond- en oppervlaktewater terug te dringen. Dit zorgt voor verbetering van de waterkwaliteit, zodat wordt voldaan aan de eisen van de Nitraatrichtlijn en aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water voor wat betreft de bijdrage vanuit de landbouw. Daarnaast heeft het mestbeleid effect op de ammoniakuitstoot. Op dit moment vergt het halen van deze doelen van alle agrariërs nog een flinke inspanning en ik verzoek de agrariërs -als zij in deze transitie nadenken over de toekomst van hun bedrijf - goed rekenschap te geven van de uitdagingen op het gebied van mest. De benodigde maatregelen zijn vastgelegd in het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn en het bijbehorende addendum. Het gaat onder andere om verplichtende maatregelen op het gebied van duurzame bouwplannen, waar (blijvend) grasland, rustgewassen en vanggewassen een substantieel onderdeel van uitmaken. Daarnaast zijn de teeltvrije zones van belang. In die zones mogen geen gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt waardoor ook wordt bijgedragen aan het terugdringen van emissies van die middelen naar het milieu. Met

[14] Kamerstuk 27 858, nr. 539

sectororganisaties wordt onderzocht of een specifieke maatwerkaanpak de beoogde waterkwaliteitsdoelen kunnen bereikt. Er komt wetgeving om een volledig grondgebonden melkvee- en zoogkoeien- en weidekoeienhouderij in 2032 te realiseren, waarbij alle mest op het eigen bedrijf moet worden geplaatst (of op de grond van een collega in een samenwerkingsverband). Volledige grondgebondenheid heeft tot gevolg dat elk melk- en rundveehouderijbedrijf (zoog- en weidekoeien) het aantal dieren in evenwicht brengt met de beschikbare hectares eigen grond of beschikbare grond van andere bedrijven in de buurt. Daarbij hoort in mijn visie een aandeel (permanent) grasland. Mestbeleid, duurzaam bodembeheer en bodemvruchtbaarheid gaan hand in hand. Over de inhoud en de uitwerking (bijvoorbeeld 'wat is grondgebondenheid?') ontvangt u in september 2022 een brief.

Ook zeer relevant voor de agrarische praktijk zijn de ontwikkelingen op het punt van het verkrijgen van een nieuwe derogatie van de gebruiksnorm in de Nitraatrichtlijn (maximaal 170 kg stikstof uit dierlijke mest per hectare per jaar) en het verzoek van Nederland aan de Europese Commissie om hoogwaardige mestverwerkingsproducten die voldoen aan de Europese renure-criteria te mogen aanwenden als kunstmest(vervanger) in plaats van als dierlijke mest. Ik zet mij er onverminderd voor in, echter het verkrijgen van deze derogatie en een landenspecifieke oplossing voor renure-criteria is niet vanzelfsprekend. Ik zal uw Kamer de komende maanden informeren over het verloop van de gesprekken met de Europese Commissie en de besprekingen in het Nitraatcomité.

Duurzaam bodembeheer
De bodem is ons kapitaal voor voedselzekerheid nu en in de toekomst. Daarom heb ik de minister voor Natuur en Stikstof verzocht de provincies te wijzen op het belang van het bevorderen van een goede bodemkwaliteit bij het opstellen van gebiedsplannen.

Nederland heeft ongeveer 1,85 miljoen hectare landbouwgrond, die deels intensief gebruikt wordt voor hoogwaardige agrarische productie. Behoud en verbetering van onze landbouwbodems is van groot belang om dit hoge niveau op de lange termijn te kunnen behouden en tegelijkertijd ook doelen zoals biodiversiteit, een goede waterkwaliteit, de klimaatopgaven en andere ecosysteemdiensten te realiseren. Duurzaam beheerde bodems dragen bij aan het behalen van de klimaatopgave door een extra vastlegging van 0,5 Mton CO2-eq per jaar in landbouwbodems vanaf 2030. De bodems staan echter onder druk als gevolg van bodemverdichting, uitspoeling en achteruitgang van de weerbaarheid. Zonder de omslag naar duurzaam beheerde bodems wordt onze huidige en toekomstige voedselproductie, de inkomstenbron voor ondernemers en andere functies die de bodem vervult, bedreigd. Duurzaam bodembeheer vormt een essentiële basis voor de transitie naar kringlooplandbouw maar is een grootschalige en complexe opgave.
De agrarische ondernemer heeft maatregelen en instrumenten nodig om duurzaam bodembeheer toe te passen op het bedrijf. Na een periode van intensieve kennisontwikkeling is het nu zaak deze opgedane kennis te verspreiden en de juiste oplossingen aan te reiken aan agrariërs en andere betrokken actoren. In het kader van toekomstbestendig landgebruik moet bijvoorbeeld worden voorkomen dat agrariërs die omschakelen naar andere gewassen, gewassen gaan

telen die de bodemgezondheid verslechteren. Omdat het benutten van de landbouwbodems gebiedsafhankelijk is, zullen de problemen, uitdagingen, mogelijkheden en kansen op het gebied van duurzaam bodembeheer op gebiedsniveau geconcretiseerd moeten worden. Provincies spelen hierin een belangrijke rol, een aantal provincies is daar al actief mee bezig. Met de inzet van middelen uit het Transitiefonds kan dit gebiedsgericht worden opgeschaald en versneld.

Om de ondernemers in de land- en tuinbouw perspectief te bieden beter met weersextremen, zoals droogte en wateroverlast, en verzilting te kunnen laten omgaan heeft mijn ministerie samen met de landbouwsector, overheden en verzekeraars het Actieprogramma klimaatadaptatie landbouw ontwikkeld en begin 2020 aan uw Kamer aangeboden. De focus ligt op het benoemen van handelingsopties voor de ondernemer, ketenpartijen en overheden en het met de betrokken partijen invullen van randvoorwaarden, zodat zij deze opties kunnen uitvoeren. Denk hierbij aan het verbeteren van de bodemkwaliteit en zoetwaterbeschikbaarheid. Door bijvoorbeeld water- en bodemmaatregelen toe te passen, dragen agrariërs bij aan de doelen van hun bedrijf met bedrijfscontinuïteit als toekomstperspectief, maar kunnen zij ook een positieve rol spelen in regionale opgaven, zoals het in samenwerking met waterschappen en collega's meer in balans brengen van het bodem- en watersysteem. Daarnaast kunnen aanpassingen in rassen, gewassen en teelt- en veehouderijsystemen in combinatie met innoveren, extensiveren en/of verplaatsen perspectieven bieden aan agrarische bedrijven en regio's, mede omdat de land- en tuinbouw op die manier onderdeel van oplossingsrichtingen in een gebied kan zijn. Dit vraagt om een klimaatadaptieve gebiedsgerichte aanpak waarin oog is voor het perspectief voor de ondernemer passend bij de regionale opgaven.

Dierwaardige veehouderij
De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) heeft in een zienswijze (2021)[15] geadviseerd om te kiezen voor een dierwaardige veehouderij en daarvoor zes leidende principes geformuleerd: respect voor de intrinsieke waarde van het dier, goede voeding, goede gezondheid, een goede omgeving, ruimte voor natuurlijk gedrag en een positieve emotionele toestand. Deze zienswijze past bij mijn doelstelling om te ontwikkelen richting een veehouderij waarin dieren aan hun behoeften kunnen voldoen. Het bevorderen van de ontwikkeling en het gebruik van diergericht ontworpen stallen maakt onderdeel uit van mijn aanpak, evenals het verbeteren van het marktperspectief en verdienmodellen voor een dierwaardige veehouderij.
Ontwikkeling naar een dierwaardige veehouderij vormt tevens de basis van mijn inzet in Europees verband in het kader van de herziening van de EU-regelgeving op het gebied van dierenwelzijn, waarover ik u afgelopen april heb geïnformeerd[16]. De Europese Commissie zal eind 2023 een voorstel presenteren voor betere Europese dierenwelzijnsregelgeving.
In het coalitieakkoord heeft het kabinet, in navolging van de zienswijze van de RDA de (nationale) ambitie vastgelegd om te komen tot een dierwaardige veehouderij in balans met de volksgezondheid. Dierwaardigheid is een belangrijk onderdeel van de kringlooplandbouw. Om invulling te geven aan die ambitie tref ik

[15] Zienswijze Dierwaardige Veehouderij | Zienswijze | Raad voor Dierenaangelegenheden (rda.nl)
[16] Kamerstuk 28 286 nr 1255

momenteel voorbereidingen voor het traject om te komen tot een convenant met diersectoren, ketenpartijen, maatschappelijke organisaties en andere stakeholders. Ik heb een verkenner aangesteld om in kaart te brengen hoe betrokken stakeholders aankijken tegen dit convenant en welke wensen zij hebben ten aanzien van proces en inhoud. Deze verkenner heeft recent advies uitgebracht. We starten nu het convenanttraject en de daarvoor noodzakelijke gesprekken. De uitkomsten van het convenant vormen mede de basis van wetgeving die deze kabinetsperiode gereed zal zijn. Voor het zomerreces informeer ik uw Kamer over de aanpak dierwaardige veehouderij. Daarin zet ik uiteen welke doelstellingen ik heb en welke stappen ik daartoe zal zetten.

Vermindering van zoönoserisico's
Zoönosen zijn infectieziekten die van dier op mens kunnen worden overgedragen. De coronapandemie heeft ons indringend laten ervaren hoe ingrijpend de impact van een zoönose kan zijn. Het kabinet zet zich in om de risico's van een volgende, soortgelijke pandemie, te verkleinen en stuurt daarom deze zomer het Actieplan voor versterking van het Zoönosenbeleid aan uw Kamer. Vanwege de mogelijk ernstige gevolgen van zoönosen is het noodzakelijk om te zorgen dat het risico op het ontstaan en de verspreiding van zoönosen wordt verkleind.

Op 6 juli 2021 heeft een expertgroep onder leiding van de heer Bekedam het rapport *Zoönosen in het vizier* uitgebracht met een groot aantal aanbevelingen op het terrein van preventie, signalering, monitoring, surveillance en respons van zoönosen. Er wordt gewerkt aan een Actieplan voor versterking van het Zoönosenbeleid worden opgesteld. In het actieplan zal worden aangegeven wat er in Nederland al gedaan wordt op het gebied van preventie, signalering en respons. Vervolgens wordt aangegeven waar het beleid wordt versterkt en welke acties daar bij horen.

Enkele van de aanbevelingen van de expertgroep gaan over het beperken van zoönosenrisico's in veedichte en waterrijke gebieden. De situatie rondom de dierziekte hoogpathogene vogelgriep, een potentiële zoönose, waarbij ook waterrijke en veedichte gebieden worden getroffen, benadrukt het belang van een integrale aanpak. Experts in menselijke en veterinaire gezondheid brengen op dit moment bestaande modellen en kennis van en inzichten in eerdere dierziekte- en zoönose-uitbraken bijeen. In deze analyse worden zo veel mogelijk aspecten betrokken die invloed hebben op de mate van transmissie van ziektekiemen tussen bedrijven. Daarnaast vraag ik deskundigen om een specifieke risicobeoordeling voor pluimveebedrijven in relatie tot vogelgriep. Deze beoordeling ziet op meerdere factoren, waaronder locatie (waterrijke en veedichte gebieden) en bedrijfstype. Beide risicobeoordelingen zijn deze zomer gereed.

De uitkomsten van deze inhoudelijke expertbeoordelingen worden betrokken in de integrale aanpak gericht op verkleining en beheersing van zoönosenrisico's vanuit de Nederlandse veehouderij. Dit dient te worden meegenomen in de plannen die worden gemaakt in de gebiedsgerichte aanpak.

In verband met het grote aantal uitbraken van hoogpathogene vogelgriep (HPAI) en het beeld dat HPAI virussen jaarrond in de wilde vogels aanwezig lijkt te zijn wordt gewerkt aan het verkennen van mogelijkheden van vaccinatie als extra

maatregel om besmettingen te voorkomen. Belangrijke punten die we in de EU adresseren zijn de effectiviteit van preventieve vaccinatie om de dreiging het hoofd te bieden en het voorkomen van handelsbelemmeringen tussen lidstaten en met derde landen. Ik blijf me zowel nationaal als internationaal waar mogelijk inzetten voor een goede acceptatie van producten van gevaccineerde dieren. Daarbij zal ik blijven uitdragen dat producten van gevaccineerde dieren net zo veilig zijn als van niet-gevaccineerde dieren.

2.2 Duurzaam economisch perspectief voor de landbouw op gebiedsniveau

De gebiedsgerichte aanpak is cruciaal om te komen tot de noodzakelijke transitie van de landbouw, omdat rekening gehouden kan worden met de opgaven en omstandigheden die passen bij de gebiedsomstandigheden. Leidend voor de gebiedsgerichte aanpak zijn de op voorhand gestelde kaders, die deze aanpak dus niet vrijblijvend maken. Een succesvolle gebiedsgerichte samenwerking kenmerkt zich vervolgens door een bottom-up proces.
Met mijn collega de minister voor Natuur en Stikstof heb ik afgesproken dat het toekomstperspectief voor de landbouw volwaardig wordt meegenomen in de gebiedsgerichte aanpak en dat gebiedsprocessen als geslaagd kunnen worden gezien als de agrariërs die blijven, een langjarig economisch perspectief hebben. Naast stimulerende en faciliterende instrumenten is bij de gebiedsgerichte aanpak in de gebieden met de grootste opgaven ook ruimtelijke differentiatie in regelgeving nodig als resultante van het proces om het doelbereik te vergroten. Daarvoor is het van belang dat het Rijk duidelijk is over de kaders, wetten en regels en er gezamenlijk met de provincies, ketenpartijen en de gebiedspartners een toekomstvisie komt over de sleutelrol van de landbouw in het gebied, als onderdeel van het gebiedsproces. Hierbij denk ik aan de bijdrage aan de regionale economie en leefbaarheid, de productie van voedsel, grondstoffen en hernieuwbare energie, natuur- en landschapsbeheer en andere ecosysteemdiensten, recreatie en zorg. De ontwikkelmogelijkheden moeten passen binnen de opgaven voor het gebied maar ook voldoende zekerheid bieden voor het verdienvermogen, de bedrijfseconomische continuïteit en financierbaarheid van investeringen na het uitvoeren van de gebiedsplannen. Om dit te borgen heb ik met de minister voor Natuur en Stikstof afgesproken om in het NPLG op te nemen dat een sociaaleconomische impactanalyse voor de landbouw onderdeel van het gebiedsplan moet zijn. Hieruit moet blijken hoe rendabel het perspectief is voor de blijvers (in verschillende deelsectoren). Voor deze impactanalyse zal in overleg met de provincies, sectorpartijen en kennisinstituten een kader en aanpak worden opgesteld.

Zoals door de minister voor Natuur en Stikstof aangekondigd in de Hoofdlijnenbrief, is het belangrijk dat de provincies de gebiedsprocessen zorgvuldig inrichten en borgen, zodat de te zetten stappen voorspelbaar zijn en alle te betrekken gebiedspartijen, waaronder agrarische ondernemers en ketenpartijen, een volwaardige positie in deze processen hebben. Naar aanleiding van de motie Boswijk[17] zal de minister voor Natuur en Stikstof u later dit jaar informeren op welke concrete wijze de positie van de boer in de gebiedsprocessen

[17] Kamerstuk 35 925, XIV, nr. 105

geborgd wordt, zodat zij zowel praktisch als met gebruikmaking van de juiste ondersteuning kunnen deelnemen aan de gebiedsprocessen. Hierbij kan overigens ook goed de kennis, expertise en ervaringen van de agrarische collectieven worden benut. Ik doe een dringend beroep op agrarische ondernemers om actief en constructief deel te nemen aan de gebiedsprocessen, want daarmee is het perspectief van de landbouw als geheel en dat van de individuele bedrijven het beste gediend.

Verder is het voor ondernemers cruciaal dat het Rijk vooraf duidelijkheid verschaft over de te behalen (kwantitatieve) doelen. Als bijlage bij de startnotitie NPLG heeft de minister voor Natuur en Stikstof voor de stikstofopgave een richtinggevend doel weergegeven per gebied, evenals een totaaldoel per provincie. In samenhang met de stikstofopgave wordt in het najaar van 2022 (presentatie hoofdlijnen NPLG) de regionale doorvertaling van de aanvullende doelen weergegeven. Dat geldt ook voor de uitwerking van de keuzes die moeten worden gemaakt voor onder meer gebruik van bodem en water. Uiterlijk op 1 juli 2023 zijn de brede gebiedsprogramma's voor alle provincies en inliggende gebieden gereed. Op dat moment zullen ook de doelen definitief worden vastgesteld.

Aan het einde van dat gebiedsproces moeten alle activiteiten, die zijn opgenomen in een getoetst en goedgekeurd gebiedsplan en die vergunningplichtig zijn, ook een passende vergunning krijgen. Op deze wijze borgen het Rijk en de provincies dat het perspectief van de agrarische sector onderdeel is van de gebiedsgerichte aanpak. Dat betekent ook dat het kabinet blijft zoeken naar mogelijkheden om PAS-melders zo snel mogelijk te legaliseren, in ieder geval binnen de daarvoor gestelde termijnen. De minister voor Natuur en Stikstof zal, zoals aangekondigd in de Hoofdlijnenbrief, nog voor de zomer uw Kamer informeren over de stappen die gezet worden om meer zekerheid en duidelijkheid te bieden bij de bestaande instrumenten van toestemmingverlening. Daarbij is het de inzet om het beleid en instrumentarium van toestemmingverlening aan te scherpen en te verduidelijken. Bij de verkenning van de verschillende mogelijkheden moeten de leidende principes over zekere inzet van ruimte, het voorkomen van feitelijke depositiestijging bij salderen en bijdrage aan controleerbaarheid zijn geborgd. Deze kaders zijn uitgebreider uiteengezet in de Hoofdlijnenbrief.
De minister voor Natuur en Stikstof heeft de provincies gevraagd in hun gebiedsplannen in bredere zin in beeld te brengen hoe de verschillende opgaven en beoogde maatregelen zich verhouden tot de gewenste ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen in de gebieden. Conform de motie-Eppink[18] is Wageningen Research gevraagd te onderzoeken wat er bekend is over (het behoud van) leefbaarheid in het landelijk gebied, de rol van de publieke voorzieningen daarin en welke rol de overheid hierin kan spelen. Het resultaat van dit onderzoek kan dienen als inspiratie voor de gebiedsplannen en ander beleid in het landelijk gebied.
Daar waar de Rijksoverheid wetten maakt, zullen deze worden getoetst op praktische uitvoerbaarheid in de land- en tuinbouw via een agrarische praktijktoets, conform de motie Boswijk c.s.[19]

[18] Kamerstuk 35 925, XIV, nr. 72
[19] Kamerstuk 35 398, nr. 21

2.3 Financiële ondersteuning door de overheid

Het kabinet stelt tot en met 2035 ruim € 24 miljard beschikbaar in een Transitiefonds voor het realiseren van de doelstellingen op het vlak van natuur, stikstof, water en klimaat en de daarvoor benodigde transitie in de landbouw en het landelijk gebied. De minister voor Natuur en Stikstof is fondsbeheerder. Het fonds voorziet in middelen voor instrumenten voor blijvende agrariërs om zich economisch en ecologisch duurzaam aan te passen aan de eisen en omstandigheden die voortvloeien uit het gebiedsproces. De verduurzaming van de landbouw naar kringlooplandbouw is immers een randvoorwaarde voor het succesvol behalen van de opgaven. Het gaat dan bijvoorbeeld over innovatieve stalsystemen en het versterken van ondernemerschap en innovatie. Voor blijvers zijn ook de middelen voor financiële afwaardering van grond van groot belang. Het fonds voorziet ook in financiële middelen waarmee stoppen van agrarische ondernemingen op een verantwoorde manier wordt mogelijk gemaakt. Op dit moment wordt er gewerkt aan het afwegingskader en de vereisten voor toekenning van middelen uit het fonds, waarbij zal worden gekeken naar een goede balans tussen landelijke en gebiedsspecifieke maatregelen en waarbij wordt getoetst of er voldoende sprake is van een integraal beleidspakket dat op een doelmatige manier bijdraagt aan het realiseren van de kabinetsdoelstellingen op het vlak van natuur, stikstof, water en klimaat en de daarvoor benodigde transitie in de landbouw en het landelijk gebied. Dit ten behoeve van het, vooruitlopend op de instellingswet, in gang zetten van de in deze brief genoemde maatregelen en de daarvoor benodigde middelen.

De doelstellingen van het kabinet worden nader uitgewerkt in de instellingswet voor het begrotingsfonds. Het streven is dat de minister voor Natuur en Stikstof en de minister van Financiën het wetsvoorstel voor de instellingswet voor dit begrotingsfonds nog dit kalenderjaar aan uw Kamer presenteren. Het Transitiefonds werkt aanvullend op de reguliere inzet van de middelen en de instrumenten van het nieuwe GLB (2023-2027) die doelgericht en ook gebiedsgericht worden ingezet op het ondersteunen van agrariërs die actief bijdragen aan de gewenste transitie in de landbouw.

2.4 Internationale context

We moeten ons realiseren dat de transitie naar kringlooplandbouw plaatsvindt binnen de context van de Europese en mondiale markt, waar de concurrentie scherp is en waar de bereidheid om te betalen voor verduurzaming begrensd is. Maar ook deze internationale omgeving is volop in beweging: er is een mondiale transitie van het voedselsysteem nodig voor het klimaat, voor behoud en herstel van biodiversiteit en om de wereld te helpen zichzelf te voeden.
Het verdienvermogen en de bedrijfseconomische continuïteit van de Nederlandse land- en tuinbouw op internationale markten kan onder druk komen staan. Het is daarom van belang om het verdienvermogen van de Nederlandse land- en tuinbouw op internationale markten te versterken. Dit kan door voort te bouwen op de al in gang gezette inzet op export van kwalitatief hoogwaardige, duurzame producten in plaats van focus op grote volumes. Export en import zijn een middel en geen doel op zich. Tegelijkertijd bieden buitenlandse markten een uitgelezen kans voor het agro-bedrijfsleven om een concrete bijdrage te leveren aan de mondiale transitie, met hoogwaardige producten én met kennis en kunde.

Duurzaamheid mag zich niet uit de markt prijzen, maar moet zich juist ín de markt prijzen. Nederland zal zich in WTO-verband daarom blijven richten op het door handel bevorderen van milieu- en biodiversiteitsdoelstellingen en in de relevante multilaterale fora waarin we actief zijn, maakt Nederland zich hard voor het verankeren van hoge normen op het gebied van klimaat, biodiversiteit, dierenwelzijn, plantgezondheid, bescherming van consumenten en eerlijke handel in voedingsmiddelen.

Bij het onderhandelen over handelsverdragen tussen de EU en derde landen zet Nederland in op zo hoog mogelijke standaarden met betrekking tot verduurzaming en dierenwelzijn. Dit omdat de Nederlandse agrariër extra duurzaamheidsinspanningen moet verrichten, en hun producten in sommige gevallen moeten concurreren met geïmporteerde producten van producenten die niet altijd aan dergelijke hoge milieu-, arbeid- of dierenwelzijnsregels hoeven te voldoen Overigens hebben veel Nederlandse ondernemers ook baat bij handelsverdragen, aangezien daarmee markttoegang wordt verkregen in landen die veel importbarrières hebben en importtarieven omlaag gaan, ook voor duurzame producten uit Nederland.

3. Ontwikkelrichtingen voor de agrarische ondernemers

Agrarische ondernemers willen hun bedrijf toekomstbestendig ontwikkelen. Niet alleen voor hun eigen toekomst en die van hun kinderen, maar ook voor de dieren op hun bedrijf en de leefomgeving waar het bedrijf van afhankelijk is en invloed op heeft. De omslag naar kringlooplandbouw vraagt wat van alle agrarische ondernemers en het vraagt van ketenpartijen dat zij de omslag op het boerenbedrijf duurzaam mee mogelijk maken. Toekomstperspectief voor agrariërs vraagt zicht op concrete mogelijkheden voor nieuwe verdienmodellen voor een rendabele bedrijfsvoering en een redelijk inkomen. Er is geen blauwdruk voor de transitie naar kringlooplandbouw, maar er is wel een aantal hoofdrichtingen voor ontwikkeling te onderscheiden, namelijk technische innovatie, landschappelijke innovatie (extensiveren), omschakelen naar nieuwe producten of diensten en bedrijfsverplaatsing. Omdat iedere ondernemer uniek is en een eigen pad kiest, zal hij of zij niet één (standaard)richting kiezen, maar via een afgewogen mix tot een optimale keuze komen. Daarbij geldt de voorwaarde dat de doelen op gebiedsniveau moeten worden gehaald en dat de kringloophoofddoelen van voer, mest en bodem worden gerespecteerd .

In dit hoofdstuk beschrijf ik zo concreet mogelijk de verschillende ontwikkelrichtingen en het (Rijks)instrumentarium dat agrarische ondernemers kan helpen om de ontwikkeling naar kringlooplandbouw te maken en/of te versnellen. Ik heb mij laten inspireren door wat ik al zie gebeuren in de sector: de innovaties die plaatsvinden en het toekomstperspectief dat die ontwikkelingen bieden. Het bestaande instrumentarium kan vanzelfsprekend worden ingezet voor de transitie naar kringlooplandbouw. In sommige gevallen moeten we bestaande instrumenten aanpassen, bijvoorbeeld door gebiedsspecifieke inzet mogelijk te maken of door gebruik te maken van het Transitiefonds om budgetten te verhogen. Ook zullen we enkele nieuwe instrumenten moeten ontwerpen. Dat zal overigens een voortdurend proces blijven waarin we ook op basis van de gebiedsplannen het instrumentarium en de mix ervan en de bedragen voor die

mix weer zullen herijken. Daar waar de transitie veranderingen vraagt, zal ook het instrumentarium vanuit de overheid moeten blijven meebewegen. Daarnaast hebben provincies ook instrumenten beschikbaar en zullen zij in de gebiedsplannen beschrijven met welke aanvullende maatregelen zij agrarische ondernemers ondersteunen.

3.1 Voorbereiden op de transitie: ondersteuning van agrarische ondernemers op het erf

Agrarische ondernemers staan niet alleen voor bedrijfsmatige keuzes, maar ook voor belangrijke persoonlijke keuzes op het gebied van werk, wonen, en de toekomst van het gezin. Daarom wil ik de agrarische ondernemers ondersteuning bieden bij het maken van de juiste keuze voor hun bedrijfsvoering. De afgelopen jaren heeft LNV al verschillende instrumenten aangeboden om de ondernemer hierin te begeleiden. Ik wil daarmee doorgaan en waar nodig en mogelijk de inzet vergroten.

SABE-regeling

De SABE[20]-regeling heeft al duizenden agrariërs en tuinders bereikt met onafhankelijke adviezen, bedrijfsplannen en cursussen om te komen tot duurzame bedrijfsaanpassingen. Naast adviseurs met inhoudelijke expertise op het gebied van onder andere brongerichte emissiereducerende maatregelen, duurzaam bodembeheer en natuurinclusieve landbouw, zijn er ook adviseurs die kunnen helpen bij persoonlijke ontwikkeling en duurzame ontwikkeling van het bedrijf, stimuleren van samenwerking met producentenorganisaties of telersverenigingen, het starten, overnemen of beëindigen van een landbouwbedrijf of het versterken van het toekomstperspectief en het inkomen van agrarisch ondernemers. Voor ondernemers die liever deelnemen aan een cursus biedt het hoger agrarisch onderwijs cursussen aan op het gebied van stikstof, natuurinclusief ondernemen in de landbouw, en precisielandbouw, gefinancierd via de SABE regeling.

Steun voor jonge agrariërs

De landbouw in Nederland heeft alleen perspectief als jonge ondernemers vertrouwen hebben in een toekomst als boer of tuinder. Het baart mij zorgen dat dit voor veel potentiële bedrijfsopvolgers geen vanzelfsprekendheid is, waardoor de continuïteit van veel bedrijven in de land- en tuinbouwsector onzeker is geworden. Bedrijven met een goed continuïteitsperspectief moeten overgenomen kunnen worden zodat deze bedrijven zich verder kunnen ontwikkelen. We ondersteunen jonge agrariërs hierbij middels het Jonge boerenfonds.[21] In dit kader onderstreep ik ook het belang van de huidige bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) die in de agrarische sector ondersteunend werkt bij overname. De regeling verkleint immers de belemmering die belastingheffing kan vormen voor bedrijfsoverdrachten.
Ook met het GLB-NSP worden jonge agrariërs en tuinders ondersteund. Om bedrijfsovername of -start door jonge landbouwers te stimuleren starten we in de nieuwe GLB-periode met een nieuwe interventie, namelijk de 'Vestigingssteun'. Jonge landbouwers kunnen daardoor op het moment van overname of bedrijfsstart in aanmerking komen voor subsidie. Ik zet mij ervoor in om hiervoor een substantieel steunbedrag per overname/bedrijfsstart beschikbaar te maken,

[21] Kamerstuk 35 000 XIV, nr. 70

om impact van deze maatregel zo groot mogelijk te maken. Daarnaast zullen vernieuwende samenwerkingsprojecten worden ondersteund die gericht zijn op het vergemakkelijken van bedrijfsopvolging. Tenslotte kan ik u melden dat ik met het NAJK en andere partijen samenwerk met het oogmerk om te komen tot een Kenniscentrum Bedrijfsovername. Een dergelijk centraal punt waar kennis over bedrijfsopvolging en het overnameproces samenkomen zal bedrijfsopvolgers en overdragers kunnen ondersteunen bij een succesvol overnameproces.

Samenwerkingsverbanden
Het belang van samenwerkingsverbanden van onderop waarin agrarische ondernemers met andere stakeholders kunnen experimenteren met maatregelen op het gebied van stikstof, klimaat, water, biodiversiteit en dierenwelzijn kan ik niet genoeg benadrukken. De echte veranderingen in de landbouw gebeuren door de beslissingen die aan de keukentafel op het boerenerf genomen worden en vervolgens met collega's vertaald in een innovatie of samenwerking. Ik ondersteun die samenwerking met het GLB. Bij de samenwerking wil ik in het bijzonder noemen het Europees Innovatie Platform en specifiek de samenwerkingscategorie. Deze kunnen een perspectief bieden voor de gebiedsgerichte opgaven in bijvoorbeeld veenweiden en rond stikstofgevoelige N2000 gebieden. Deze projecten omvatten niet alleen de samenwerking in strikte zin, maar ook de maatregelen die in dat verband uitgevoerd worden. Ook is er een versterkte inzet op LEADER. Daarnaast initieer en ondersteun ik de samenwerking in en tussen producentenorganisaties. Samenwerking voor kwaliteitsregelingen, waaronder biologische landbouw en versterking van dierenwelzijn, kan een belangrijke steun zijn voor opbouw en stimulering van duurzame ketens.

Platform 'Groeien naar morgen'
Agrarische ondernemers die willen verduurzamen zijn vaak geïnteresseerd in en hebben baat bij de praktijkervaringen van ondernemers die hen al zijn voorgegaan. In het platform en de voorlichtingscampagne 'Groeien naar morgen' zijn ondernemers uit de hele agrofoodsector zelf aan het woord over hoe zij aan verduurzaming werken, waar zij tegenaan lopen en hoe zij hier oplossingen voor vinden. Dit kan andere ondernemers inspireren en op weg helpen in de zoektocht naar de beschikbare ondersteuningsregelingen voor (de omslag naar) duurzaam ondernemen en kringlooplandbouw.

Verbetering informatievoorziening
In overleg met de provincies en organisaties in de gebieden wordt gekeken welke behoeftes aan informatievoorziening, bewustwording en ondersteuning er verder zijn. Dit is aanvullend op de inzet die voor kennis en innovatie in het GLB-NSP beschikbaar is. Ook zijn dankzij de Sabe-regeling tientallen praktijkleernetwerken gestart waarin agrariërs samenwerken aan verduurzaming en kennis hierover delen. Voorts zal ik de Regelhulp Kringlooplandbouw verder ontwikkelen op inhoudelijke behoeften, actualiteit en gebruiksgemak. Deze Regelhulp biedt agrariërs en tuinders de mogelijkheid om kennis te verzamelen, inspiratie op te doen en maakt helder welke subsidieregelingen voor transitie-opgaven er zijn. Hierbij wordt samengewerkt met de provincies om mogelijkheden die de overheid biedt aan ondersteuning zo volledig mogelijk te kunnen presenteren. De regelhulp wordt gekoppeld aan het Groen Kennis Net (GKN).

3.2 Aandacht voor agrariërs die vrijwillig stoppen

Het staat vast dat in de omgeving van zeer overbelaste Natura 2000-gebieden, veenweidegebieden met een vernattingsopgave en in de kwetsbare beekdalen op de hoge zandgronden ingrijpende keuzes gemaakt moeten worden om de milieubelasting voldoende te reduceren. Binnen de gebiedsgerichte aanpak is er niet voor alle agrariërs toekomst. Maar: er zullen meer agrarische ondernemers doorgaan dan stoppen. We zien in de agrarische sector een autonome trend van een afname van het aantal ondernemers. Deze trend zal zich de komende jaren voortzetten. De redenen om te stoppen kunnen heel divers zijn: er zijn bedrijven zonder bedrijfsopvolger, bedrijven die economisch niet rondkomen, waardoor het onmogelijk wordt investeringen te financieren. Of bedrijven kunnen of willen hun bedrijfsvoering niet zodanig aanpassen dat die past bij scherpe ecologische opgaven in het gebied, bijvoorbeeld door de nabijheid van een Natura-2000 gebied.

Tot nu toe leidt de afname van het aantal ondernemers niet of nauwelijks tot een afname van de productiecapaciteit omdat die in veel gevallen wordt overgenomen door andere ondernemers. Maar met name in de gebieden waar de druk op het milieu en de natuur heel groot is, zal de productiecapaciteit moeten afnemen. Dat geldt vooral voor de veehouderij, al kan bedrijfsbeëindiging ook binnen de plantaardige sectoren een realistisch scenario zijn met name voor het realiseren van waterkwaliteitsdoelen. De kaders die op gebiedsniveau bepalen welke ruimte er voor de landbouw blijft, volgen uit het NPLG, waarvoor de minister voor Natuur en Stikstof eerste verantwoordelijkheid draagt. Wij trekken dan ook samen op om waar nodig of gewenst is agrariërs te ondersteunen bij de beëindiging van hun bedrijf.

Bedrijfsbeëindiging is een ingrijpende beslissing. Niet alleen voor de ondernemer, maar voor het hele gezin, de familie en de omgeving. Het is een emotionele stap, waar doorgaans een lang en intensief proces aan vooraf gaat. Het is tegelijkertijd ook een beslissing die om een rationele financiële afweging vraagt. Stoppen moet immers financieel haalbaar zijn. Verschillende factoren spelen daarbij een rol, waaronder de hoogte van de vergoeding waarvoor een ondernemer in aanmerking komt, de pensioenvoorziening, de schuldenlast die op het bedrijf rust en het economisch potentieel van de locatie na bedrijfsbeëindiging.

Het is belangrijk dat we ondernemers die overwegen te stoppen, helpen en ondersteunen bij hun beslissing. Dit is belangrijk voor de betreffende individuele ondernemer, maar ook in het kader van de gebiedsprocessen. Ik wil vooropstellen dat het hier in eerste instantie gaat om een vrijwillige keuze. Vanuit het Rijk zetten wij hierbij in op een ruimhartige financiële ondersteuning om agrarische ondernemers die overwegen te stoppen de mogelijkheid te geven dat op korte termijn te doen. Ik wil daarnaast onderzoeken op welke wijze ik ondernemers nog meer kan faciliteren. Daarbij kijk ik breder dan de veehouderij. Ook binnen de plantaardige sectoren spelen de doelen voor milieu, natuur en klimaat immers een rol bij de keuzes van ondernemers om hun bedrijf voort te zetten.

Concrete instrumenten voor ondersteuning van bedrijfsbeëindiging

Er zijn momenteel twee maatregelen in voorbereiding voor bedrijfsbeëindiging, te weten de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) en de tweede

tranche van de Maatregel Gerichte Aankoop en beëindiging (MGA-2). Vanuit de structurele aanpak is voor de Lbv in ieder geval een bedrag van € 700 miljoen beschikbaar, voor de MGA-2 is een bedrag van € 250 miljoen beschikbaar. Zoals de minister voor Natuur en Stikstof in haar Hoofdlijnenbrief heeft aangegeven, onderzoekt zij of en hoe hiertoe aanvullende middelen uit het fonds, onder meer vooruitlopend op de gebiedsprocessen, kunnen worden ingezet.

De Lbv is een vrijwillige subsidieregeling bedoeld voor veehouderijen in sectoren met productierechten en waarvan de totale stikstofdepositie op voor stikstof gevoelige en overbelaste Natura 2000-gebieden een bepaalde drempelwaarde overschrijdt. Veehouders die voldoen aan de voorwaarden kunnen in aanmerking komen voor een vergoeding van 100% van het waardeverlies van de productiecapaciteit (gebaseerd op de leeftijd en oppervlakte van de stallen) en van het definitief door te halen productierecht. De vergoeding voor latere subsidieregelingen zal lager zijn. Hiertoe is besloten vanwege de noodzaak om op een zo kort mogelijke termijn zoveel mogelijk stikstofwinst te boeken. Het is uiteindelijk aan veehouders zelf om te bepalen of en wanneer ze een aanvraag indienen. Het streven is om de Lbv voor het einde van dit jaar, nadat de formele staatssteunprocedure is afgerond, open te stellen voor aanvragen. Hiermee is invulling gegeven aan de motie Boswijk c.s[22].

De bedoeling van de MGA is dat provincies een vergoeding kunnen verstrekken voor de beëindiging van veehouderijen waarvan de stikstofdepositie op een specifiek overbelast Natura 2000-gebied wordt overschreden. Ondernemers uit alle veehouderijsectoren kunnen in aanmerking komen, maar het initiatief ligt bij de provincies. Provincies benaderen veehouders hiervoor gericht.
Mede in het licht van de motie-De Groot en Van Otterloo[23] nemen wij bij de invulling van de regelingen de noodzaak om verplaatsing te faciliteren mee. Hierbij houden wij ook rekening met het instrumentarium onder 3.3.5 in deze brief.

Voor beide maatregelen is op 10 mei jongstleden een publieke consultatie gestart. Ten behoeve van spoedige implementatie is informeel overleg gestart met de Europese Commissie. Dit overleg loopt nog. Afhankelijk van de uitkomsten van de consultatie en de informele en formele trajecten bij de Europese Commissie kunnen de maatregelen vooruitlopend op de gebiedsplannen worden ingezet.

Fiscale aspecten
Wanneer een veehouder zijn onderneming voor de inkomstenbelasting beëindigt, betekent dit - net als voor iedere ondernemer die zijn onderneming beëindigt – dat in beginsel belasting verschuldigd is over de stakingswinst. Wel zijn er enkele faciliteiten beschikbaar voor ondernemers die de fiscale gevolgen van bedrijfsbeëindiging verzachten. Te denken valt aan de stakingsaftrek ter grootte van maximaal € 3.630 (bedrag in 2022) en het - onder voorwaarden - uitstellen van belastingheffing over de stakingswinst indien de opbrengst wordt aangewend voor een fiscaal gefaciliteerde oudedagsvoorziening (stakingslijfrente). Daarnaast kan onder voorwaarden een herinvesteringsreserve worden gevormd of gebruik worden gemaakt van de faciliteit van artikel 3.64 Wet inkomstenbelasting 2001.

[22] Kamerstuk 35 925 XIV, nr. 104
[23] Kamerstuk 35 600 nr. 45

Dit houdt kortgezegd in dat de stakingswinst (boekwinst) die toerekenbaar is aan een specifiek bedrijfsmiddel, waarvan de ondernemer verwacht in de nabije toekomst een soortgelijke investering te zullen doen in het kader van een (andere) onderneming, kan worden gereserveerd waardoor niet direct hoeft te worden afgerekend. Specifiek voor agrariërs geldt verder nog de landbouwvrijstelling. Deze vrijstelling geldt voor de positieve of negatieve waardeveranderingen van landbouwgronden bij voortzetting van de agrarische bestemming.

Flankerend beleid
Belangrijk is dat er naast specifieke instrumenten gericht op beëindiging, ondersteuning is bij het maken van de keuzes voor de toekomst. Ik denk daarbij aan instrumenten gericht op omscholing, nieuwe werkzaamheden (sociaaleconomisch plan) en sociaalemotionele begeleiding. In dit verband heb ik interessante concrete voorstellen ontvangen, zoals een projectvoorstel voor een driejarig programma 2022-2024 van LTO-Noord en Zorg om Boer en Tuinder (ZOB) (met verzoek om (co)financiering door LNV). 'De mens achter de ondernemer' (2022 – 2024), waarin aandacht voor: gezond en zelfbewust ondernemerschap; mentale fitheid; onafhankelijke landelijke loketfunctie; en Landelijk Platform Agrozorg.

3.3 Perspectief voor agrariërs die blijven

Er zullen meer agrarische ondernemers zijn die hun bedrijf voortzetten dan die hun bedrijf beëindigen, zij zullen ook in de toekomst een sleutelrol blijven vervullen in het landelijk gebied. Zij zorgen voor voedselproductie, werkgelegenheid, kennis en innovatie. En niet minder belangrijk: de agrarische sector is al eeuwen een beeldbepaler én beheerder van het Nederlandse landschap. En zorgt voor sociale samenhang in het buiengebied en levert maatschappelijke diensten als natuurbeheer, zorg en recreatie.

In het advies *Naar duurzame toekomstperspectieven voor de landbouw*[24] benoemt de SER zeven transitiepaden voor verduurzaming. Geïnspireerd door dit advies en na overleg met een aantal betrokken partijen, onderscheid ik vier richtingen voor ontwikkeling naar kringlooplandbouw: landschappelijke innovatie (extensiveren), omschakelen naar nieuwe producten of diensten, technische innovatie, en bedrijfsverplaatsing. Deze ontwikkelrichtingen zijn bedoeld als illustratie van de mogelijkheden en niet bedoeld als blauwdruk of beperkende richtingen. Er zijn vele combinaties binnen verschillende ontwikkelrichtingen mogelijk en er zijn ook vast perspectiefvolle activiteiten die buiten deze paden vallen. Niet alle ontwikkelrichtingen zullen in alle gebieden mogelijk zijn. Welk pad gekozen wordt, is uiteindelijk een keuze die de agrarische ondernemer zelf maakt, binnen de -gebiedsbepaalde- context van het halen van de onoverkomelijke doelen. Dat is ruimte voor ondernemerschap. Uiteraard zal ik naar aanleiding van de ervaringen en wensen in de gebiedsgerichte aanpak regelmatig de hoofdrichtingen en de instrumenten die daaronder vallen evalueren en aanpassen.

3.3.1 Maatregelen die relevant zijn voor alle ontwikkelrichtingen

[24] Kamerstuk 35 600, nr. 43

De ondernemerschapsagenda
Ik wil benadrukken dat we niet bij nul beginnen om ondersteuning te bieden aan agrariërs die op uiteenlopende wijze plannen maken voor hun bedrijf. Er ligt al een stevige Agrarische Ondernemerschapsagenda, waarop we kunnen voortbouwen. Met deze agenda heeft het ministerie zich de afgelopen jaren ingezet om agrariërs te helpen de transitie naar een duurzame landbouw te maken en daarmee een goed inkomen te kunnen verdienen door het creëren van de juiste randvoorwaarden. De agenda richt zich op het stimuleren van ondernemerschap, het belonen van publieke diensten, het versterken van de marktmacht van agrariërs en het bevorderen van een gelijker speelveld. Als onderdeel van deze agenda zijn de afgelopen jaren tal van activiteiten en maatregelen vormgegeven. Voorbeelden zijn het Omschakelprogramma Duurzame Landbouw, de Wet Oneerlijke Handelspraktijken, de oprichting van een geschillencommissie, de agro-nutri monitor, het aanpassen van de Mededingingswet en de inzet om binnen het Nationaal Strategisch Plan duurzaamheidsinspanningen te belonen.

Het Omschakelprogramma Duurzame Landbouw
Voor de ondersteuning van agrariërs bij de transitie in een of meerdere van de hierboven beschreven ontwikkelrichtingen is het Omschakelprogramma Duurzame Landbouw een belangrijk instrument. Met dit programma stimuleer ik agrarische ondernemers versneld om te schakelen naar een stikstofarmere, meer extensieve en meer duurzame bedrijfsvoering, zoals natuurinclusieve of biologische landbouw. Het programma ondersteunt agrariërs bij de financiering van de benodigde investeringen en maakt het mogelijk een tijdelijke dip in de kasstroom te financieren. Middels adviesvouchers en het ondersteunen van demonstratiebedrijven wordt kennis gedeeld en worden agrariërs ondersteund bij het opstellen van een bedrijfsplan voor de omschakeling naar een meer duurzame bedrijfsvoering.

De kern van het programma, het Investeringsfonds Duurzame Landbouw, is in juli 2021 van start gegaan met een pilot om ervaring op te doen met het sturen op doelen en te toetsen of het fonds aan de verwachtingen voldoet en de gewenste omschakeling op gang brengt. De pilot biedt daarmee inzichten voor de vormgeving van een definitief fonds. Gezien de belangstelling en de verduurzamingsopgave waar de sector voor staat, vind ik het van belang het Investeringsfonds door te zetten. Maar omdat ik het fonds wil laten aansluiten op de gebiedsplannen, die in juli 2023 gereed moeten zijn, is de tijd nog niet rijp om een definitief fonds in te richten. Daarom werk ik momenteel aan de verlenging van de pilot met één jaar, tot juli 2023. Samen met provincies kijk ik in welke vorm het fonds daarna een vervolg kan krijgen zodat deze de uitvoering van de gebiedsplannen optimaal ondersteunt.

Het programma bestaat uit de volgende vier verschillende onderdelen:

1. *Pilot-Investeringsfonds Duurzame Landbouw*
   Het Pilot-Investeringsfonds is de kern van het Omschakelprogramma. Dit fonds is erop gericht om de belemmeringen die ondernemers ervaren bij de financiering van de investeringen van een omschakeling te

verminderen. Vanuit het pilot-fonds met 9 mln. fondsvermogen worden door het Nationaal Groenfonds achtergestelde leningen verstrekt aan ondernemers die willen omschakelen. De achtergestelde lening bedraagt maximaal € 400.000, en heeft gunstige voorwaarden qua looptijd, rente en aflossingsritme. Tot nu zijn er 58 aanvragen binnengekomen bij het fonds, waarvan er 38 inhoudelijk zijn goedgekeurd door de beoordelingscommissie van deskundigen. De pilot verloopt succesvol en leert ons veel over verschillende manieren waarop er concreet in de diverse deelsectoren aan integrale omschakeling gewerkt kan worden.

2. *De werkkapitaalregeling*
   Deze regeling beoogt de financiering mogelijk te maken van een tijdelijk liquiditeitstekort dat vaak optreedt bij de omschakeling naar meer duurzamere bedrijfsvoering. Bijvoorbeeld bij een omschakeling naar biologische landbouw, waarbij vaak de productiekosten van meet af aan hoger zijn, maar de opbrengsten nog niet meestijgen omdat de producten de eerste jaren nog niet als biologisch kunnen worden verkocht. De werkkapitaalregeling maakt het mogelijk om dit tijdelijke tekort aan werkkapitaal te financieren, doordat de overheid borg staat voor een deel van de lening bij de bank. Deze regeling staat sinds 1 januari 2022 open als nieuwe module binnen het Borgstellingskrediet voor de Landbouw.
3. *Subsidieregeling bedrijfsplannen*
   De subsidieregeling bedrijfsplannen ondersteunt ondernemers bij het opstellen van een bedrijfsplan voor omschakeling naar een meer duurzame bedrijfsvoering. Ondernemers kunnen met deze regeling een voucher van € 6.000 aanvragen om een erkende bedrijfsadviseur in de arm te nemen voor het uitwerken van een bedrijfsplan. De regeling is in november 2021 en begin april 2022 opengesteld geweest binnen de SABE-regeling. Bij beide openstellingen zijn de ruim 300 beschikbare bedrijfsplanvouchers vergeven onder de geïnteresseerde ondernemers. Ik ben voornemens om deze regeling in 2023 opnieuw open te stellen.
4. *Subsidieregeling demonstratiebedrijven*
   Deze regeling ondersteunt inspirerende praktijkvoorbeelden van reeds omgeschakelde agrariërs om hun kennis en ervaring uit te wisselen met collega agrariërs om verdere verduurzaming te stimuleren. De regeling is in november jl. open gegaan binnen de SABE-regeling, en er zijn inmiddels ruim 23 demonstratieprojecten goedgekeurd. Deze bedrijven gaan de komende tijd aan de slag om hun kennis en ervaring te delen met collega ondernemers.

Het Omschakelprogramma is daarmee één toonaangevend instrumenten waarmee agrariërs ondersteund worden in de transitie. Het speelt in op een aantal belemmeringen die agrariërs ervaren bij de transitie, zoals het vinden van financiering bij omschakeling, de tijdelijke dip in de kasstroom en informatie over en ondersteuning bij het opstellen van bedrijfsplannen. Zoals hierboven aangegeven zal ik aankomend jaar kijken hoe deze regelingen vervolg kunnen krijgen zodat zij de gebiedsplannen optimaal ondersteunen.
De specifieke ontwikkelrichtingen innoveren, extensiveren, omschakelen en verplaatsen vragen ieder echter mogelijk ook aanvullend instrumentarium. In de volgende paragrafen beschrijf ik welke instrumenten er op dit moment al zijn voor

de verschillende ontwikkelrichtingen en geef ik aan welke instrumenten er in de aankomende tijd nog worden ontwikkeld.

Versterking en borging van het kennissysteem
LNV zal in nauw overleg met provincies en regiopartners sterker inzetten op de meerjarige missiegedreven kennis- en innovatieprogramma's voor de opgaven in het kader van kringlooplandbouw, klimaatneutrale en -robuuste natuur, smart technologie en biotechnologie (daarbij inbegrepen Crispr-cas). Publiek-private samenwerkingen worden verder gestimuleerd, met een private bijdrage waar mogelijk en een publieke bijdrage waar nodig. Hiermee wordt de kennisontwikkeling gecombineerd met de in Nederland bekende en gewaardeerde *Dutch Diamond*; de hechte samenwerking tussen bedrijven, kennisinstellingen (onderzoek en onderwijs), overheid, burgers en maatschappelijke organisaties. Met de ontwikkelde kennis en innovaties in de *Dutch Diamond* blijven we ook de koplopersrol in de wereld vervullen. Binnen de programma's is volop aandacht voor de thema's die volgens het coalitieakkoord voor de doorontwikkeling van kringlooplandbouw van belang zijn: voer, pacht, mest, bodem, dierenwelzijn. In het kader van kringlooplandbouw wordt gewerkt aan het zoveel mogelijk sluiten van voer-mest kringlopen, ook via samenwerking tussen veehouderij- en akkerbouwbedrijven. Duurzaam bodembeheer is nodig om ziekten tegen te gaan en om verdroging en nutriëntenuitspoeling te voorkomen. Hierop loopt een groot publiek-privaat samenwerkingsverband. Ook dierenwelzijn is in het kennis- en innovatiebeleid een belangrijk thema.

Talent en ondernemerschap zijn cruciaal voor een duurzaam perspectief in de landbouw. De transitieopgave vraagt extra inzet voor zowel het opleiden als het levenslang ontwikkelen van ondernemers. Het ontwikkelen van ondernemerschapscompetenties en creativiteit gebaseerd op het denken en handelen vanuit nieuwe waardecreatie en verdienmodellen wordt gefaciliteerd via het Groenpact . Dat vraagt een andere mind-set met meer focus op consumenten, transparantie en samenwerking in waardenketens en bijvoorbeeld ook innovatieve (bio)monitoring. Ik besteed daarbij extra aandacht aan de (door)ontwikkeling van digitale competenties, waar in het Versnellingsprogramma Digitalisering en Technologisering een extra impuls aan wordt gegeven.

De vernieuwing van opleiding en scholing voor groen ondernemerschap wordt samen met de partners van Groenpact verder uitgewerkt. Ook heeft de Green Deal 'Natuurinclusieve Landbouw Groen Onderwijs' dit voorjaar een vervolg gekregen. Hiermee worden lessen uit onderzoek en praktijk over de natuurinclusieve landbouw structureel ingebracht in alle lagen van het onderwijs en in het cursorisch onderwijs in het kader van Leven Lang Ontwikkelen. Zo krijgen huidige en toekomstige werkers in het groene domein gelegenheid om kennis te ontwikkelen waarmee zij in hun dagelijks werk kunnen bijdragen aan het duurzame perspectief van de landbouw.

Een deel van de waardevolle innovaties die nu in de praktijk worden toegepast, getest of opgeschaald zijn ontstaan in innovatiecompetities. Met programma's als SBIR (Small Business Innovation Research) daag ik studenten, startups en

ondernemers uit om met meer van dit soort onverwachte innovatieve producten en diensten te komen die bijdragen aan oplossingen voor stikstof, klimaat, waterkwaliteit en versterking van biodiversiteit.

Kennisvertaling en kennisverspreiding
De transitie naar kringlooplandbouw vraagt om inzicht en overzicht van beschikbare en nog te ontwikkelen kennis, zowel op inhoud als op proces. Dit is onontbeerlijk om verdere stappen te kunnen zetten en te komen tot (nieuwe) oplossingen voor de opgaven in het landelijk gebied. Met het programma Kennis op Maat levert het ministerie een bijdrage aan de vertaling van kennis naar informatie die agrarische ondernemers aanspreekt en inspireert om innovaties in de praktijk te brengen. Ik zal deze aanpak verder versterken en verbreden naar andere kennisinstellingen. Daarnaast investeer ik in een kennisfaciliteit voor de ondersteuning van provincies en departementen bij de uitvoering van gebiedsplannen. Deze kennisfaciliteit bundelt kennis, en vertaalt en ontsluit deze om een lerende beleidsaanpak op proces en inhoud mogelijk te maken. De ontwikkelde kennis en innovatie en een overzicht van alle kennisverspreidingsactiviteiten wordt via Groen Kennisnet digitaal, zo veel mogelijk open access en op een aansprekende manier beschikbaar gesteld.[25]

Fieldlabs, pilots en demonstratiebedrijven
Daarnaast zal ik blijven investeren in kennisverspreidingsactiviteiten zoals fieldlabs en demonstratiebedrijven, waar bedrijven, kennisinstellingen, overheid en maatschappelijke partijen samen experimenteren en innovaties in de praktijk toepassen. Voorbeelden van bestaande initiatieven waarin ik investeer zijn de Boerderij van de Toekomst in Lelystad en de Nationale Proeftuin Precisielandbouw (NPPL). Hierbij wordt enerzijds kennis ontwikkeld op een proeflocatie, en worden tegelijkertijd ook nieuwe werkwijzen en technologieën getest op het boerenerf. Zo worden nieuwe teeltmethoden ontwikkeld waar technologie en ecologie samen komen. ‘Boerderijen van de toekomst’ kunnen innovaties op het gebied van teeltsystemen, digitalisering, precisietechnologie en robotisering regio-specifiek ontwikkelen en testen. Pilots gericht op digitale innovaties zoals Artificial Intelligence, robotisering, big data en precisietechnieken wil ik verder opschalen. Hiermee worden de duurzaamheidsdoelen voor de landbouw voorzien van praktische handelingsperspectieven. Binnenkort gaan de eerste demonstratiebedrijven van start als inspiratie voor agrarische adviseurs en collega-agrariërs. Op termijn zullen demobedrijven ook openstaan voor de toekomstige agrarische ondernemers en hun docenten.

Voortdurende evaluatie en een lerende aanpak
De complexe beleidsopgaven waar we voor staan vragen niet alleen een nieuwe beleidsaanpak maar ook een andere aanpak van de evaluatie van dit beleid. In een lerende evaluatie wordt al tijdens de beleidsontwikkeling en uitvoeringsfase geëvalueerd in plaats van achteraf. Omdat veel partijen betrokken zijn die kunnen leren van elkaars ervaringen zal het onderzoek hiervoor samen met bedrijven, kennisinstellingen en stakeholders worden uitgevoerd. Het ministerie richt zich tevens op de uitbreiding van (openbaar) beschikbare (satelliet)data om biodiversiteit en landschapselementen te monitoren en heeft daarbij oog voor

[25] Van 2019-2021 heeft het ministerie van LNV het Groen Kennisnet laten doorontwikkelen tot het digitaal kennisplatform voor kennis in de groene sector: https://groenkennisnet.nl

bruikbaarheid van deze data voor agrarische bedrijfsvoering, handhaving en beleidsevaluatie.

3.3.2 Inzet op technische innovatie

Een deel van de opgaven op het gebied van stikstof, water, klimaat en natuur kan worden aangepakt met innovatieve, technische oplossingen. Met technische innovatie alléén zullen niet overal alle doelen kunnen worden gehaald. Maar door middel van investeringen in techniek, stallen of aanpassingen in de bedrijfsvoering (managementmaatregelen) kunnen emissies naar het milieu wel worden verminderd. Hierbij kan onderscheid gemaakt worden tussen gesloten systemen (intensieve veehouderij, glastuinbouw) en open systemen (melkveehouderij, akkerbouw, vollegrondsgroenteteelt). Het kan bijvoorbeeld gaan om emissiearme stallen, bewerking en verwerking van mest tot kunstmestvervangers, bodemverbeteraars en hernieuwbare energie, of om de toepassing van precisie-technieken voor onder andere bemesting en gewasbescherming.

Ook kan worden gedacht aan innovaties op het gebied van teelten van eiwithoudende gewassen, Artificial Intelligence (AI), satellietdata, nieuwe meet- en monitoringstechnieken en robotisering. Volgens de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid is er bijvoorbeeld voor AI-toepassingen in de landbouw een substantieel groeipotentieel, en kan AI tevens bijdragen aan perspectief voor de landbouw.

Dergelijke technische innovaties zijn steeds vaker afhankelijk van data. Data om systemen aan te sturen, analyses te kunnen uitvoeren en scenario's door te rekenen. De agrarische sector heeft hier de afgelopen jaren spectaculaire vooruitgang in geboekt. Voorbeelden zijn autonoom draaiende kassen en de softwaresystemen die deze aansturen, stal- en melkrobots en daarnaast hightech foodproducten. In de Digitaliseringsvisie[26] heeft mijn ambtsvoorganger op hoofdlijnen geschetst hoe digitale technologie optimaal kan worden ingezet voor de stikstof-, water- en klimaatopgaven. Deze hoofdlijnen worden op dit moment uitgewerkt in het actieprogramma digitalisering, waarin gebiedsgerichte én gebiedsoverstijgende acties concreet vorm krijgen. De randvoorwaarden die in de digitaliseringsvisie zijn benoemd, gelden daarbij als leidend kader.

De versterking van de datapositie van ondernemers is daarbij een punt van aandacht (in navolging van de motie-Boswijk)[27]. Het is nodig om digitale competenties en cyberweerbaarheid van ondernemers te versterken, er zijn duidelijke afspraken nodig over datadelen tussen bedrijven en tussen bedrijven en overheden en is standaardisering van data en data-infrastructuren in de landbouw noodzakelijk.

Innovatie is in de praktijk niet altijd eenvoudig. Het advies van de door mijn ambtsvoorganger ingestelde Taskforce Versnelling Innovatieproces Stalsystemen schetst dit ook. Het testen en ontwikkelen van innovaties kost tijd en in de praktijk worden knelpunten ervaren. De Taskforce doet in haar advies aanbevelingen om de drempels die de versnelling van innovatie hinderen weg te nemen, onder andere via een nog in te stellen regieorgaan dat zich in ieder geval

[26] Bijlage bij Kamerstuk 35 570 XIV, nr. 79
[27] Kamerstuk 21 501-32, nr. 1325

richt op het organiseren, ondersteunen en evalueren van pilots om de innovatie te versnellen. Het advies van de Kwartiermaker, die voorafgaand aan het instellen van een regieorgaan en het aanstellen van een innovatiegezant (Motie-Lodders[28]) is aangesteld, moet hier ook meer handvatten voor geven. Dit advies is recent afgerond, ik zal uw Kamer hier separaat nader over informeren.

Aandacht vraagt dat de onrendabele top van investeringen in nieuwe technologie groot kan zijn, waarmee de investering een lange terugverdientijd heeft. De onrendabele top zit in het verschil tussen een financiële investering en de financiële waarde die dezelfde investering direct na aankoop heeft. Dit levert een risico op voor ondernemers en zet het verdienvermogen onder druk. Ik wil de inzet op technische innovatie daarom ondersteunen door financieel bij te dragen. Dit kan in de vorm van verlaging van de kostprijs van nieuwe technologieën door innovatie en ontwikkeling te ondersteunen, maar ook door investeringssubsidies of fiscale regelingen in te zetten. Voor agrariërs is het ook cruciaal dat voordat zij overgaan tot een investering in een bepaald nieuw stalsysteem, er duidelijkheid is dat zij met de emissiearme stalsystemen blijvend kunnen voldoen aan de vergunningseisen in relatie tot de Wnb-vergunning.

Naast stimulerende en faciliterende instrumenten, is in de structurele aanpak stikstof van 2020 een aanscherping van de wettelijke (landelijke) normen voor de emissie van ammoniak uit nieuwe stallen per 2025 voorzien.[29] Voor bestaande bedrijven gaat dan een nader te bepalen overgangsperiode gelden. Naar aanleiding van de gedifferentieerde aanpak en de versnelling en intensivering die daarbij noodzakelijk is, wordt een versnelling van de in 2020 aangekondigde aanscherping verkend. Hierover ben ik momenteel in gesprek met betrokkenen.

Concrete instrumenten voor ondersteuning van inzet op innovatieve technische oplossingen

Emissiebeperkende stalsystemen via Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv)
We ondersteunen veehouders bij onderzoek en ontwikkeling van innovatieve stal- en managementmaatregelen met de Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv). Het doel van deze regeling is het ontwikkelen en toepassen van integrale, brongerichte emissie-reducerende maatregelen in zowel bestaande als nieuwe stallen, gericht op stikstof/ammoniak, broeikasgassen en voor zover relevant voor de betreffende dierlijke sector op geur en fijnstof. Daarnaast is het verbeteren van dierenwelzijn en brandveiligheid een vereiste. De innovatiemodule van de Sbv is inmiddels drie keer opengesteld. Ook wil ik veehouders ondersteunen bij investeringen in de benodigde stalaanpassingen. Op dit moment is een nieuwe openstelling van de investeringsmodule van de Sbv in voorbereiding. Deze openstelling is in het derde kwartaal van 2022 voorzien. Wij zijn voornemens hierbij gebruik te maken van de financiële middelen die beschikbaar zijn binnen de structurele aanpak stikstof voor stalmaatregelen (€ 280 miljoen voor de periode 2023-2030).

[28] Kamerstuk 35 570, XIV, nr.23
[29] Kamerstuk 35 334, nr 82 en antwoorden Kamervragen van Boswijk en Van Campen 2022D16776

Zekerheid over de toekomst begint met rechtszekerheid. Diverse onderdelen van het instrumentarium voor Wnb-toestemmingverlening worden momenteel getoetst in rechterlijke procedures (bijvoorbeeld gebruik Rav-factoren, beweiden, bemesten en aantonen van additionaliteit toevoegen). Er bestaat daardoor geregeld onduidelijkheid en onzekerheid bij initiatiefnemers en bevoegde gezagen over verleende vergunningen, aanvragen voor nieuwe initiatieven en de houdbaarheid van huidige procedures. Het kabinet zal daarom, zoals aangekondigd in Hoofdlijnenbrief, voor de zomer uw Kamer informeren over de stappen die gezet worden om meer zekerheid en duidelijkheid te bieden bij de bestaande instrumenten van toestemmingverlening. Daarbij is het de inzet om het beleid en instrumentarium van toestemmingverlening aan te scherpen en te verduidelijken. Bij de verkenning van de verschillende mogelijkheden moeten de leidende principes over zekere inzet van ruimte, het voorkomen van feitelijke depositiestijging bij salderen en bijdrage aan controleerbaarheid zijn geborgd. Deze kaders zijn uitgebreider omschreven in de hoofdlijnenbrief.

Fiscale regelingen
De fiscale regelingen MIA (Milieu-investeringsaftrek) en Vamil (Willekeurige afschrijving milieu-investeringen zijn bedoeld om voorgenomen investeringen te beïnvloeden richting het milieuvriendelijke alternatief. Hiertoe biedt de MIA per 2022 een investeringsaftrek die kan oplopen tot 45% van het investeringsbedrag. De MIA/Vamil levert een netto voordeel voor ondernemers op van maximaal 14%. Met de Vamil kan tot 75% van de investeringskosten willekeurig worden afgeschreven. De EIA (Energie-investeringsaftrek) is een fiscale faciliteit die energiebesparing bij bedrijven beoogt te realiseren door de marktintroductie te versnellen van innovatieve bedrijfsmiddelen die energie-efficiënter zijn dan de gangbare bedrijfsmiddelen. Bedrijfsmiddelen die voor fiscaal voordeel in aanmerking komen staan vermeld op de Milieulijst (MIA/Vamil) of Energielijst (EIA). Beide lijsten worden jaarlijks geactualiseerd.

Borgstelling MKB-landbouwkredieten (BL)
De regeling Borgstelling MKB-landbouwkredieten (BL) richt zich op een borgstelling op kredieten verstrekt door financiers aan land- en tuinbouwbedrijven, voor nieuwe investeringen en omschakeling, met een goed continuïteitsperspectief maar een tekort aan zekerheden volgens de normale bancaire praktijk (borgstellingskredieten). De Borgstelling MKB Landbouwkredieten bestaat uit vijf onderdelen:

1. Borgstellingskrediet voor de landbouw (BL) voor agrariërs en tuinders die willen investeren maar te weinig zekerheden hebben voor een lening van de financier.
2. Borgstellingskrediet voor de landbouw Plus (BL-Plus) voor glastuinders of veehouders die duurzaam en milieuvriendelijk willen investeren in gecertificeerde kassen (Groenlabel) en stallen (Maatlat Duurzame Veehouderij).
3. Borgstellingskrediet voor de landbouw Plus (BL-Plus) voor landbouwinnovaties, nieuwe producten (onderscheidende marktconcepten) of productieprocessen.
4. Borgstelling Vermogensversterkend Krediet (VVK) voor starters en overnemers in de land- en tuinbouw.

5. Borgstelling Plus werkkapitaal bij omschakeling naar duurzame landbouw (BL-ODL) om het liquiditeitstekort in de omschakeljaren bij omschakeling naar een integraal duurzame agrobedrijfsvoering (naar biologische bedrijfsvoering of andere omschakeling getoetst voor de pilot Investeringsfonds Duurzame Landbouw) te overbruggen.

Subsidieregeling hoogwaardige mestverwerking
Dit betreft het stimuleren van investeringen die verwerking van dierlijke mest tot kunstmestvervangers mogelijk maakt, via een subsidie op de bouw van een mestverwerkingsinstallatie. Deze regeling gaat naar verwachting binnenkort open.

Regeling groenprojecten
De Regeling groenprojecten heeft tot doel om kapitaal van particuliere spaarders en beleggers aan te trekken en deze beschikbaar te maken voor de financiering van innovatieve projecten die het milieu- en natuurbeleid ten goede komen. De regeling is interessant voor ondernemers die financiering zoeken voor investeringen in innovatieve, duurzame technieken die door het innovatieve en duurzame karakter extra kosten en risico's met zich meebrengen en daardoor moeilijk te financieren zijn. Erkende projecten komen via groenfondsen, na toetsing door RVO, in aanmerking voor een groenverklaring. Op 1 juni 2022 treedt de Regeling groenprojecten 2022 in werking.

POP en Leader
Binnen het lopende, verlengde derde PlattelandsOntwikkelingsProgramma (POP3+) van het GLB, is voor de jaren 2021 en 2022 een focus aangebracht in de beleidsdoelen stikstof, klimaat, biodiversiteit en kringlooplandbouw. Het programma eindigt aan het eind van dit jaar. Provincies en het Rijk zullen nog dit jaar hun laatste POP-maatregelen openstellen. Het gaat in dit verband om de POP-maatregelen investeringen en samenwerking. Onder het NSP moet het mogelijk worden dat LEADER[30] als interventie kan worden ingezet voor gebiedsgerichte aanpak. Voor de akkerbouw zijn in het NSP-maatregelen opgenomen die agrariërs ondersteunen bij de toepassing van de emissiearme mestuitrij- en precisiebemestingsapparatuur. Hiermee wordt invulling gegeven aan de motie-Van Campen over dit onderwerp.[31]

Actieprogramma digitalisering
Om technologie toe te kunnen passen zijn de juiste competenties vereist en is een kennis- en innovatie-infrastructuur nodig om de technologie te kunnen (door)ontwikkelen. Deze inzet draagt bij aan het versterken van het toepassen van innovaties zoals precisielandbouw en robotisering waarvoor data-uitwisseling essentieel is. Digitalisering draagt ook bij aan bedrijfsmanagement gericht op emissiereductie en natuurversterking, en is ondersteunend aan monitoring en evaluatie van de aanpak in de gebieden. Daarom ga ik investeren in (1) een overkoepelend actieprogramma waarin stakeholders via casussen concreet werken

[30] LEADER is een onderdeel van POP3, dat door de Europese Unie wordt gefinancierd vanuit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling. De regeling is bedoeld voor samenwerkingsverbanden tussen (overheids)organisaties, (landbouw)ondernemers of particulieren op het platteland die met veel enthousiasme en op een eigen originele wijze hun eigen leef- en werkomgeving willen verbeteren.
[31] Kamerstuk 28 625, 301

aan het inzetten van digitalisering ten behoeve van maatschappelijke opgaven; (2) versterking van digitale innovaties in regionale agritech fieldlabs en gebiedsgerichte samenwerking op digitalisering; (3) opschaling van en pilots voor data-gedreven agrotechnologie en nieuwe data-gedreven teeltsystemen, bijvoorbeeld via het Kennisprogramma AI in relatie tot satellietdata via patroonherkenning; (4) digitale biodiversiteitsmonitoring, *natural capital accounting* en *open access* data; (5) een samenwerkingsprogramma digitalisering tussen de verschillende Topsectoren om kennisdeling te verbeteren en nieuwe ontwikkelingen versneld uit te werken en (6) digitale competentieversterking van agrarisch ondernemers o.a. via leerplatforms.

3.3.3 Landschappelijke innovatie: extensiveren

Bij extensiveren gaat het om het verminderen van het aantal dieren per hectare of in een stal. Vaak gaat extensivering samen met technische innovatie. In de plantaardige sector kan dat door een ruimere vruchtwisseling met meer maaigewassen. Extensivering maakt ook agrarisch natuur- en landschapsbeheer, het versterken van groenblauwe dooradering en aanleggen van bufferstroken langs sloten mogelijk. In veenweidegebieden, Natura 2000-gebieden, grondwaterbeschermingsgebieden, de kwetsbare beekdalen en overgangsgebieden rond Natura2000-gebieden zijn de opgaven het grootst. Agrariërs hebben hier te maken met meer bedrijfsbeperkingen of minder ontwikkelingsmogelijkheden. Extensivering van de bedrijfsvoering is dan de meest geëigende route.

Om extensivering te stimuleren zal de overheid verschillende instrumenten inzetten. Agrariërs moeten ook kansen gaan zien om te extensiveren. Voorlichting, leernetwerken en kennisontwikkeling zijn daarvoor belangrijk. Uiteindelijk gaat het om het bieden van langjarige zekerheid: extensieve agrariërs moeten een goed verdienmodel kunnen realiseren. Veel agrariërs laten zien dat dit kan, dus ik wil andere agrariërs stimuleren om deze goede voorbeelden te volgen. Het inkomen van de boer kan onder druk komen te staan door een lagere productie, terwijl de kostenbesparing (door lagere inputs) dit onvoldoende compenseert. Daarnaast blijven de kosten voor grond gelijk of nemen zelfs toe. Dit veroorzaakt een inkomensgat. Extensievere productie geeft wel mogelijkheden voor het creëren van meerwaarde en dus een hogere prijs per product, door middel van een hoger niveau van dierenwelzijn of omschakelen naar biologische productie.

Ook zijn er mogelijkheden voor het leveren van publieke diensten zoals koolstofvastlegging, waterbergend vermogen, natuurbeheer of een mooi landschap. Het is aan de overheid om een bijdrage te leveren aan het structureel belonen van publieke diensten zodat deze nieuwe verdienmodellen interessant worden voor de agrarische ondernemer. Door combinaties van het omschakelen naar biologische bedrijfsvoering, onderscheiding door natuurinclusiviteit, een multifunctioneel bedrijf of meer inzet op natuur- en landschapsbeheer kan verdienvermogen ontwikkeld worden. Het afwaarderen van de grondwaarde moet in sommige gevallen een onderdeel zijn van de aanpak. De keten en consument moeten een belangrijke bijdrage leveren door het bieden van een meerprijs.

Concrete instrumenten voor ondersteuning van extensivering

In de bestaande voorlichtings- en kennisprogramma's is aandacht voor extensivering. Binnen de SABE-regeling kunnen agrariërs gebruik maken van onafhankelijke adviezen, bedrijfsplannen en cursussen, onder andere op het thema natuurinclusieve landbouw. Waar nodig zal ik dit versterken. Met het GLB-Nationaal Strategisch Plan willen we extensivering van de landbouw met diverse regelingen gaan ondersteunen, zoals het ANLb, de gebiedsgerichte interventies veenweiden en overgangsgebieden N2000 en de ecoregeling. Het ANLb vormt een succesvolle maatregel voor agrarisch natuurbeheer die we in het huidige GLB al kennen en die wordt uitgevoerd door agrarische collectieven. Het areaal met beheersovereenkomsten is momenteel meer dan 80.000 ha. In het nieuwe GLB neemt het beschikbare budget van € 80 miljoen toe naar € 120 miljoen zodat we meer overeenkomsten kunnen afsluiten. Met het ANLb helpen we agrariërs onder andere om doelsoorten, zoals boerenlandvogels, in stand te houden. De ecoregeling is een nieuw instrument. Agrariërs kunnen eco-activiteiten kiezen die zij willen toepassen op hun bedrijf, en krijgen daarvoor een vergoeding. Een aantal van deze activiteiten is gericht op extensivering, zoals extra weidegang en onderhoud van houtwallen.

Daarnaast is in het NSP een maatregel 'Gebiedsgerichte samenwerking ter versterking van de aanpak Veenweide en Natuurherstel stikstof' opgenomen. Het is de bedoeling dat met deze maatregel tot en met 2027 € 223 miljoen EU-middelen wordt ingezet voor 20.000 ha grondwaterstand verhogende maatregelen in kustvlakteveen en voor 40.000 ha extensiveringsmaatregelen in overgangsgebieden Natura 2000. Deze middelen komen bovenop de bestaande programma's, zoals de strategische aanpak stikstof. Gedacht kan worden aan minder melk en minder mest per hectare, andere mestsoorten, extra weidegang en aan extensivering in de akkerbouw. Uitgangspunt is dat opbrengstderving wordt gecompenseerd. Het is de ambitie een groter gebied met extensiveringsmaatregelen in veenweidegebieden en overgangsgebieden Natura 2000 te realiseren, in aanvulling op de in het NSP voorziene regeling. Ik wil daarom bezien of het mogelijk is middelen uit het Transitiefonds te koppelen aan de beoogde NSP-regeling Gebiedsgerichte samenwerking. Door het toevoegen van middelen aan het GLB kan de inzet van de in het NSP beschikbare interventies, zoals investering en het ANLb, worden geïntensiveerd en versneld. Een andere mogelijkheid is via het gedeeltelijk afwaarderen van grond.

Er kunnen aanvragen worden ingediend voor het maken van een polderplan, bedrijfsplannen, coördinatie- en samenwerkingskosten en daarnaast gaat het om uitrol van maatregelen zoals beheervergoeding en niet-productieve investeringen. De aanvrager is vaak een collectief of ander samenwerkingsverband van grondeigenaren. Hierbij is het doel om de gronden langjarig aan te bieden aan agrariërs. Het zou kunnen dat dit het beste kan via de huidige liberale pacht, die een maximale looptijd van zes jaar heeft, of dat het vanwege duurzaamheidswensen verstandig is om de pachtwetgeving op dit punt aan te passen. Dit is er mede van afhankelijk of de gebiedsgerichte aanpak het noodzakelijk maakt dat duurzaamheidseisen door verpachters kunnen worden neergelegd in pachtcontracten. Het voornemen is hoe dan ook om nieuwe pachtcontracten uit te reiken aan duurzame agrariërs in een gebied. Overheden hebben een voorbeeldfunctie bij het duurzaam beheren en verpachten van grond.

Zowel het Rijksvastgoedbedrijf als Staatsbosbeheer werken daarom aan de omschakeling naar duurzamere pacht.

Kennis en innovatie
Ik wil agrariërs ondersteunen om extensiveringsmogelijkheden verder op te schalen. Van belang daarbij is dat zij van elkaar kunnen leren. Hiervoor wil ik ruimte bieden in pilots en experimenten, en door gerichte inzet van communicatie en kennisverspreiding. Zo kan het lerend vermogen door input uit de praktijk versterkt worden.
Belangrijk is dat het vertrouwen van agrariërs in extensievere vormen van landbouw groeit en dat de overheid aantoont dat naast voedselproductie ook het leveren van publieke diensten een goed verdienmodel oplevert.

Grondbank. financieel afwaarderen van grond en landschapsgrond
Met de minister voor Natuur en Stikstof heb ik afgesproken dat zij de instrumenten grondbank, het financieel afwaarderen van grond en landschapsgrond uitwerkt tot concrete voorstellen in overleg met medeoverheden, maatschappelijke partners en agrariërs. Met een grondbank vergemakkelijken we de instap voor jonge boeren en het vinden van ontwikkelruimte. De grondbank helpt, in samenwerking met regionale grondbanken, zowel agrariërs die stoppen als agrariërs die willen blijven Zo kan de grondbank de vrijkomende grond uitgeven om de blijvende agrariërs te ondersteunen bij het extensiveren, verplaatsen en omvormen van hun bedrijf. Hiermee ondersteunt de grondbank concreet de extensivering die nodig is alsook het versterken van de natuur. Dit als onderdeel van integrale gebiedsprocessen. Onze inzet hierbij is om de toegang tot de nationale grondbank te laten verlopen via de provincie als regisseur van de gebiedsprocessen ten behoeve van de transitie van het landelijk gebied. In de uitwerking wordt antwoord gegeven op vragen als hoe de grond uit de grondbank het beste uitgeven kan worden (in eigendom en/of in pacht), welke (duurzaamheids)voorwaarden (zoals minder bemesting, beweiding, vruchtwisseling) aan de uitgifte van grond worden verbonden en hoe die langjarig kunnen worden geborgd.

De minister voor Natuur en Stikstof zal bij de uitwerking de uitvoering van de aangenomen motie-Boswijk c.s.[32] betrekken, die vraagt om een werkwijze te ontwikkelen waarbij agrariërs terreinbeherende organisaties kunnen oprichten voor natuur, landschap en duurzame langjarige pacht. Ook betrekt zij hierbij de motie-Boswijk[33], die de regering verzoekt om een voorstel uit te werken voor landschapsgrond en hierin te betrekken hoe de bestemming geregeld wordt, hoe een optimale balans gevonden wordt tussen natuur en agrarisch gebruik en hoe het verdienmodel voor de boer er uit kan komen zien. Ook uw Kamer buigt zich hierover op 9 juni in een rondetafelgesprek. Het kabinet heeft in het coalitieakkoord vastgelegd dat een tussenvorm van natuur- en landbouwgrond wordt gecreëerd in de vorm van landschapsgrond. Landschapsgrond kan bijvoorbeeld als buffer dienen tussen Natura 2000-gebieden en landbouwgrond. Om Natura 2000-gebieden te beschermen, maar ook juist om landbouwgronden te beschermen.

[32] Kamerstuk 35 925 XIV, nr. 147
[33] Kamerstuk 35 830, nr. 17

In het Transitiefonds is eveneens budget gereserveerd voor financiële afwaardering van grond. Los van de grondbank kan agrarische grond financieel worden afgewaardeerd en in eigendom van de agrariër blijven of er kan aan de grondeigenaar of de pachter een vergoeding worden gegeven voor het verlies aan opbrengend vermogen veroorzaakt door verduurzaming. Hoe we hiermee precies zullen omgaan, komt ook terug in de bovengenoemde uitwerking.

Natuurbeheerpakketten voor agrariërs
Een belangrijke aanvullende impuls voor extensivering wil ik mogelijk maken door extra (natuur)beheerpakketten mogelijk maken, zoals extra leefgebieden open grasland en open akker, stimulering agroforestry (inclusief voedselbossen) en extra areaal groenblauwe dooradering (bijvoorbeeld landschapselementen). Ook wil ik in het Nationaal Strategisch Plan van het GLB de mogelijkheid opnemen dat we de beheercontracten met collectieven automatisch verlengen of langjarige contracten aanbieden (bijvoorbeeld twaalf in plaats van zes jaar). Ik zal hierover met provincies afspraken maken. Hierdoor maken we het voor agrariërs aantrekkelijker om ANLb structureel in hun bedrijfsvoering op te nemen en onderdeel te laten zijn van het verdienmodel. Het budget hiervoor is gereserveerd in het Transitiefonds onder de titel versterking natuurinclusieve landbouw. Ik wil dit zoveel mogelijk koppelen aan de nieuwe GLB-systematiek, ook om de uitvoering overzichtelijk te houden. De vergoedingen in deze pakketten versterken het verdienvermogen voor agrariërs en daarmee het perspectief. De komende maanden wil ik dit samen met betrokken maatschappelijke partijen en provincies uitwerken.

3.3.4 Omschakelen: kiezen voor nieuwe producten of diensten
Bij het overstappen naar andere vormen van productie kan een agrarisch ondernemer bijvoorbeeld denken aan omschakelen naar biologische landbouw, het telen van eiwitgewassen of het verbouwen van biogrondstoffen. Daarnaast kan er worden gekozen voor het aanbieden van andere diensten, zodat een multifunctioneel bedrijf ontstaat. De keuze voor nieuwe producten of diensten draagt bij bodemkwaliteit, vermindering van gewasbeschermingsmiddelen, natuurherstel, stikstofreductie en klimaat en waterkwaliteit. Het zorgt voor een versterking van de sociale en economische kwaliteit van het platteland en kan ook zorgen voor positieve effecten voor de agrariër zelf. Het toevoegen van nieuwe teelten of teeltconcepten aan het bouwplan of het verlenen van nieuwe diensten vraagt een substantiële omslag in de bedrijfsvoering. Het is daarom van belang dat er een verdienmodel ontstaat voor de teeltsystemen en gewassen die aan het bouwplan worden toegevoegd en voor de nieuwe diensten die worden geleverd.

Multifunctionele landbouw en korte keten
Onder multifunctionele landbouw verstaan we de verzameling van bedrijfsvormen waarbij agrarische productie wordt gecombineerd met het leveren van diensten aan de samenleving: zorglandbouw, boerderijeducatie, boerderijverkoop, agrarische kinderopvang, agrarisch natuurbeheer. Ook het gastvrijheidsdomein (vrijetijdseconomie) biedt kansen voor alternatieve activiteiten en kan een bijdrage leveren aan de herinrichting van gebieden. Deze multifunctionele takken leveren nu al voor veel bedrijven een waardevolle bijdrage aan het verdienmodel.

Uit recent onderzoek van Wageningen Economic Reseach[34] blijkt dat de omzet van multifunctionele landbouw inmiddels is gestegen tot naar schatting ruim een miljard euro in 2020. Deze sector draagt vanwege het karakter van de diensten (bijvoorbeeld zorg, natuur, recreatie) ook bij aan de economische ontwikkeling en de maatschappelijke en ecologische kwaliteit van een gebied. In het Platform Multifunctionele Landbouw werk ik samen met partijen aan het stimuleren en het verder door ontwikkelen van deze waardevolle vormen van agrarische bedrijvigheid.

Ook korte ketens kunnen agrariërs en tuinders in een gebied perspectief en een nieuw verdienmodel bieden. In de Nationale Samenwerking Korte Keten werk ik samen met de provincies aan het stimuleren en ondersteunen van de productie in korte ketens. De gezamenlijke ambitie van de provincies en LNV is om ondernemers zodanig te faciliteren dat zij kunnen komen tot een verdubbeling van de marktomzet van consumptie uit de korte keten in 2024 naar € 4,4 miljard.

Biologische landbouw
De extensieve en grondgeboden werkwijze van biologische landbouw zorgt voor een vermindering van stikstofuitstoot, draagt bij aan verbetering van de biodiversiteit, legt een minder grote druk op de bodem en het verbetert de waterkwaliteit door verminderd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en mest en de afwezigheid van het gebruik van kunstmest.
Het biologische keurmerk is een EU-keurmerk op basis van EU-verordeningen. Dat zorgt voor homogeniteit, consumentenvertrouwen en een bewezen goed verdienmodel voor biologische agrariërs. Met de Europese Green Deal, Farm-to-Fork en Biodiversiteitsambities streeft de EU naar 25% biologisch areaal in de EU in 2030. Nederland steunt dit streven en wil hier een bijdrage aan leveren. Daartoe wordt een nationaal actieplan opgesteld gericht op vergroting van het biologisch areaal in Nederland. Ook in het toekomstig GLB krijgt ondersteuning van de biologische landbouw specifiek aandacht, bijvoorbeeld door biologische bedrijven maximaal te laten profiteren van de ecoregeling. Een aantal provincies is al actief aan de slag met het bevorderen van biologische landbouw. Zo heeft Noord-Brabant de ambitie om de biologische landbouw te laten groeien tot minimaal 15% in 2030 en 25% in 2040.

Vraag en aanbod van biologische producten moeten in balans zijn om te zorgen voor een goed verdienmodel. Bij een afname van de vraag ten opzichte van het aanbod zal de prijs dalen en daarmee het verdienvermogen van de agrariër. Een toename van de vraag ten opzichte van het aanbod zal bijdragen aan het verdienvermogen van de agrariër. Dit zal ervoor zorgen dat meer agrariërs gemotiveerd zullen zijn om over te schakelen naar een biologische vorm van landbouw en daarmee tot een groei van het biologisch areaal leiden. Gezien de huidige omvang van het Nederlandse biologische landbouwareaal (3,8% in 2019) is een gericht stimuleringsbeleid om zowel het aanbod van als de vraag naar biologische producten te vergroten dringend nodig.

[34] Meulen, van der, H.A.B. et al., 2022. Kijk op multifunctionele landbouw; Omzet 2007-2020. Wageningen, Wageningen University & Research, Rapport 2022-030. 26 pp. https://edepot.wur.nl/568136

Ik wil met relevante ketenpartijen concrete, bindende afspraken maken over betere plaatsing van producten in de schappen, betere informatievoorziening van keten en burgers en het breder beschikbaar maken van biologische producten in afzetkanalen (zie paragraaf 4).

In paragraaf 3.3.1 ging ik in op de werkkapitaalregeling binnen het Omschakelprogramma, die het mogelijk maakt om in de fase van omschakeling naar de biologische productiewijze het tijdelijke tekort aan werkkapitaal te financieren, doordat de overheid borg staat voor een deel van de lening bij de bank. Daarnaast kunnen agrariërs die omschakelen naar biologische landbouw en op zoek zijn naar financiering voor hun investeringen ook gebruikmaken van het Pilot-Investeringsfonds binnen het Omschakelprogramma. Van de 38 bedrijfsplannen die tot nu toe zijn goedgekeurd door de beoordelingscommissie in het Pilot-Investeringsfonds, zijn er 14 bedrijven die gaan omschakelen naar biologisch. Dat laat zien dat het pilot-fonds tot nu toe ook goed toegankelijk is voor bedrijven die willen omschakelen naar biologisch. Aanvullend op deze financiële instrumenten wil ik omschakelaars bijstaan door een landelijke helpdesk op te zetten waar biologische agrariërs expertise en ondersteuning kunnen krijgen voor en tijdens de omschakelperiode.

Tot slot: het vertrouwen in het biologische assortiment en het biologische keurmerk (SKAL) moet hoog blijven. Met de groeiende biologische productie is daarom ook versterking van het controlesysteem nodig om het vertrouwen in het keurmerk overeind te houden en om de dienstverlening aan de biologische keten te optimaliseren.

Eiwitgewassen: Nationale eiwitstrategie (NES)
In de Nationale Eiwitstrategie (NES) wordt aangegeven hoe Nederland in 2030 voor een groot deel uit eigen bronnen voorziet in de nationale eiwitvoorziening voor consumenten en de veestapel en daarmee haar huidige afhankelijkheid van importen van soja kan verminderen. Op 3 juni 2022 heb ik uw Kamer geïnformeerd[35] over de verdere uitwerking van deze strategie. In de voorliggende brief geef ik nog een paar nieuwe belangrijke ontwikkelingen mee die deze uitwerking ondersteunen en benadruk ik het belang van deze strategie voor het perspectief van de agrariërs.
De teelt van eiwitgewassen draagt bij aan de verbetering van bodem- en waterkwaliteit, duurzaam bodembeheer, stikstofbinding en daarmee tevens aan vermindering van het gebruik van (kunst)mest. Dit is essentieel voor de omschakeling naar kringlooplandbouw. Het kabinet zet daarom binnen de NES in op vergroting van het teeltareaal van eiwitrijke vlinderbloemige gewassen. Daarvoor werk ik met medeoverheden, maatschappelijke organisaties en ketenorganisaties momenteel aan een Green Deal Eiwitgewassen.

Een voorbeeld is Fascinating! dat regionale boeren in Noord-Nederland ondersteunt met kennis over teeltplannen en inzet op hoge verwaarding van eiwitten, onder meer uit vlinderbloemigen. Fascinating! is ook een goed voorbeeld van hogere verwaarding van reststromen uit onder meer aardappeleiwit en

[35] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/06/03/nationale-eiwit-strategie

bietenblad en dat bijdraagt aan het verdienmodel voor boeren. Ook is voorlichting aan consumenten een onderdeel.

Via het toekomstig GLB, met name in de ecoregeling, wordt eveneens ingezet op het stimuleren van eiwithoudende gewassen. Opschaling van de teelt vraagt ook om het verstevigen van het verdienmodel van de teler. Dit vergt niet-vrijblijvende afspraken met ketenpartijen en ketenactiviteiten om vraag en aanbod binnen Nederland met elkaar te verbinden.
Ook is voorlichting aan consumenten nodig. Ik zal onderzoeken in hoeverre ik de teelt van in Nederland geteelde eiwitten en plantaardige oliën zoals koolzaadolie kan stimuleren via inkoopprogramma's en catering bij overheden.

Daarnaast ondersteun ik de ontwikkeling van alternatieve eiwitten voor mens en dier zoals productieketens voor microalgen, schimmels en gisten, veredeling van suikerbieten en producten op basis van fermentatie. Nederland heeft op dit gebied een sterke positie. Door hieraan een impuls te geven ontstaat perspectief voor nieuwe verdienmodellen. Bovendien draagt de inzet op alternatieve eiwitten bij aan vermindering van de CO2-uitstoot,

Als onderdeel van de Nationale eiwitstrategie is ook een belangrijke rol weggelegd voor de veevoersector. Deze staat voor een belangrijke opgave, want de sector stelt dat de CO_2-voetafdruk van de voornaamste dierlijke producten voor 65 tot 85% bestaat uit de CO_2-voetafdruk van het diervoeder. Dit geeft de sector de verplichting om maximaal bij te dragen aan de verduurzaming van veevoerproductie. Om de milieuvoetafdruk te verlagen, moet worden ingegaan op het meer kringloopwaardig maken van het veevoer en daarmee de dierlijke productie. Denk hierbij aan:

- Het terugdringen van het gebruik van grondstoffen die in concurrentie zijn met humane voedingsmiddelen en het verminderen van de afhankelijkheid van soja. Met het vergroten van het aandeel laagwaardige restproducten uit de voedingsmiddelenindustrie en het vergroten van het gebruik van voormalige voedingsmiddelen in veevoer worden al belangrijke stappen gezet. Dit levert een bijdrage in de voedselvoorziening, namelijk het omzetten van eiwitten uit reststromen, die niet humaan geconsumeerd kunnen worden, in voor mensen benutbare dierlijke producten. Ook draagt dit bij aan het minimaliseren van water- en landgebruik voor de dierlijke productieketen.
- Het overschakelen naar Europese (duurzame) eiwitten, waardoor de productie van Europese eiwitten wordt aangejaagd. Tevens levert dat een belangrijke bijdrage in het verwaarden van de in Europa geproduceerde eiwitten, die worden geteeld op landbouwgronden die door de kwaliteit niet gebruikt kunnen worden in foodtoepassingen.

Ik heb onlangs met de sector gesproken over hun bijdrage inzake het bovenstaande en daarbij geconstateerd dat de sector zich eenduidig uitspreekt in de ambitie om een bijdrage te leveren aan de transitie naar kringlooplandbouw en dat zij ook al goede initiatieven nemen. De sector focust op het vergroten van het aandeel co-producten, voormalige voedingsmiddelen, het reduceren van het risico op ontbossing en de ambitie om meer eiwithoudende grondstoffen uit Europa te betrekken. Ik ga met de sector afspraken maken over eenduidige indicatoren, op

basis waarvan de kringlooprestatie van het geleverde voer kan worden beoordeeld. Hierbij zal rekening worden gehouden met hierboven genoemde doelen. De planning is dat we met behulp van een eerste monitoring begin 2023 kwantitatieve doelstellingen kunnen vaststellen om koersvast verder op te trekken. Hier trekken we nadrukkelijk samen in op.

In december 2022 zal ik uw Kamer informeren over de voortgang en daarbij ook hoe ik invulling ga geven aan de drie aangenomen moties[36] die hier betrekking op hebben. De motie-Van der Plas over het gebruik van insecten als diervoeder[37] heb ik reeds beantwoord in de genoemde Kamerbrief over de Nationale Eiwitstrategie.

Gewassen telen als biogrondstof
De afgelopen jaren zien we belangrijke ontwikkelingen in de teelt van gewassen voor biogrondstoffen. Voor bestaande teelten kan het gaan om bijvoorbeeld vlas, hennep en voor nieuwe teelten om bijvoorbeeld sorghum, olifantsgras en lisdodde. Van deze teelten passen er verschillende in de vruchtwisseling op akkerbouwbedrijven, waaronder vlas en sorghum. Lisdodde is een natte teelt die past in veenweidegebieden. Hennep en olifantsgras passen zowel binnen de akkerbouw als in gebieden met melkveehouderij. Deze teelten kennen een mogelijke toepassing in de bouw als biocomposiet en isolatiemateriaal. Voor onder meer vlas, hennep en sorghum geldt dat dit dubbeldoelteelten zijn; naast biogrondstoffen kunnen er uit deze teelten ook grondstoffen voor voedsel worden gewonnen. Bij dubbeldoelteelten draagt de gedeeltelijke benutting als biogrondstoffen bij aan het totale rendement van de teelt.

Deze gewassen kunnen bijdragen aan een verbreed bouwplan, die -als zij op de juiste bodem worden geteeld- veel minder emissie- en uitspoelingsgevoelig zijn. Daarmee dragen zij direct bij aan de doelen op het gebied van stikstof en water, want: minder bemesting, minder gewasbeschermingsmiddelen en betere bodem. De teelt van deze gewassen is daarom als ‘rustgewas’ opgenomen in de huidige ecoregeling. In de komende periode worden meer activiteiten onder de ecoregeling toegevoegd en worden activiteiten mogelijk specifieker gemaakt (bijvoorbeeld op een specifiek gewas of regio gericht). Daarnaast biedt het GLB in pijler 2 mogelijkheden om , onder de interventie Samenwerking, voor de verwerking van teelten voor biogrondstoffen keteninitiatieven te ondersteunen die bijdragen aan het rendement van telers. Waar nodig zal ik deze mogelijkheid benutten om nieuwe ketens voor biogrondstoffen te stimuleren. Ook het Omschakelfonds biedt ondersteuningsmogelijkheden voor dergelijke initiatieven. Om te zorgen dat de teelt van biogrondstoffen een volwaardige rol kan krijgen binnen de bouwplannen van agrariërs is langjarige leveringszekerheid tegen aanvaardbare prijzen noodzakelijk. Om een overstap aantrekkelijk te maken moet de prijs die agrariërs betaald krijgen voor de productie van biogrondstoffen vanzelfsprekend op een gezonde manier concurreren met de traditionele gewassen die verbouwd worden. Om de afzet van biogrondstoffen te stimuleren is het nodig om afspraken te maken met verschillende gebruikssectoren in de economie.

[36] Motie Boswijk, Tweede Kamer 21 501 32, nr. 1301; Motie Boswijk/De Groot, Tweede Kamer 35 925 XIV nr 148, Motie De Groot, Tweede Kamer 35 925 XIV nr 134.
[37] Kamerstuk 21 501 32, nr. 1417

Voor het stimuleren van de inzet van biogrondstoffen van Nederlandse teelten voor woningbouw en isolatie van bestaande woningen, ga ik in gesprek met de minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

De langjarige vastlegging van koolstof in biogrondstoffen kan worden verwaard met behulp van koolstofcertificaten. Hiermee ontstaat een aanvullend verdienmodel voor bestaande en nieuwe teelten.
Ik zal deze mogelijkheid ondersteunen, waarbij ik wil onderzoeken of het mogelijk is dat de vastgelegde koolstof meegenomen kan worden in de klimaatopgave voor de landbouwsector. De Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK) is momenteel bezig met het ontwikkelen van een methodedocument 'Hennep voor langdurige koolstofvastlegging in hennepproducten'. Dit zal mogelijk uitgebreid worden naar andere gewassen. Zodra het methodedocument is vastgesteld, kunnen er projectplannen worden ingediend bij SNK en kan SNK vervolgens koolstofcertificaten uitgeven die verhandelbaar zijn op het Platform CO2-neutraal.

Voor de teelt van deze gewassen zou mogelijk een eenmalige afwaardering van de grondwaarde nodig kunnen zijn, als er structureel een agrarisch-extensiever grondgebruik komt. Dat kan niet overal, maar op sommige plekken, bijvoorbeeld in overgangsgebieden rond N2000 gebieden, zou dit behulpzaam kunnen zijn. Uiteraard dient een afwaardering gecombineerd te worden met juridisch vastgelegde beperkingen aan het gebruik van die grond, die zijn gericht op een fors lagere milieudruk, bijvoorbeeld door beperking aan de soorten teelten, minder gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen en duurzaam bodembeheer. Het ligt voor de hand dit te betrekken bij de uitwerking van de categorie landschapsgrond (zie 3.3.3). Het is aan de provincies, in de gebiedsprocessen, om per gebied vast te stellen welke gronden hiervoor in aanmerking komen.

3.3.5 Bedrijfsverplaatsing

Voor agrarische ondernemers die economisch goed presteren, maar die hun bedrijfsvoering niet in overeenstemming met de opgave voor het gebied kunnen brengen, kan bedrijfsverplaatsing een optie zijn. Bedrijfsverplaatsing is geen makkelijk proces en vergt een maatwerkaanpak bij het opstellen van de gebiedsplannen en een afgestemde aanpak met provincies met vrijvallende gunstig gelegen bedrijfslocaties. In het NPLG zal dit nadere uitwerking krijgen. Het ligt het meest voor de hand dat die situatie zich voordoet in kwetsbare gebieden waar de opgaven voor de ecologische doelen groot zijn (zoals in de zones rondom zwaarbelaste stikstofgevoelige natuurgebieden, in de veenweidegebieden met een vernattingsopgave of in kwetsbare beekdalen) of bijvoorbeeld in waterrijke en veedichte gebieden.

In de praktijk zal een ondernemer zijn bedrijf vrijwel altijd verplaatsen naar een bestaande, gunstig gelegen bedrijfslocatie binnen of buiten het gebied, waar een andere agrarische ondernemer stopt. Voorkomen moet worden dat de bedrijfsverplaatsing leidt tot verplaatsing van ammoniak- en broeikasgasemissies. Voor verplaatsers zullen op nieuwe locaties scherpe milieunormen moeten gelden, die voorkomen dat de nieuwe ondernemer teeltwijzen toepast die leiden tot verslechtering van de kwaliteit van water, bodem en lucht. Om de meerwaarde van bedrijfsverplaatsingen voor de milieu- en natuurkwaliteit zo groot mogelijk te

laten zijn, zal op de nieuwe locatie geïnvesteerd moeten worden in innovatieve emissiearme stallen, extensivering of omschakeling. Verplaatsen zal dus in de regel samenvallen met één van de andere ontwikkelrichtingen.

Het kabinet vindt het belangrijk dat we bij dit alles weten te voorkomen dat agrarische ondernemers zelf met alle betrokken overheden contact moeten zoeken om deze verplaatsingspuzzel te leggen. Daarom heb ik met de minister voor Natuur en Stikstof afgesproken dat de benodigde samenwerking tussen de overheden om verplaatsing mogelijk te maken verder wordt uitgewerkt in het kader van de uitwerking van de nationale grondbank.

Een van de doelen van de te ontwikkelen grondbank is om bedrijfsverplaatsingen te faciliteren. Op de langere termijn zal het kabinet, in overleg met de provincies onderzoeken of het gewenst is om voor verplaatsing van agrarische bedrijven nog meer aanvullend instrumentarium te ontwikkelen.

4. Wat verwachten we van ketenpartijen en de samenleving?

In de inleiding van deze brief heb ik onderstreept dat de omslag naar kringlooplandbouw niet alleen een verantwoordelijkheid voor de agrarische sector is. Het perspectief voor de landbouwers wordt immers ook bepaald door de vraag naar duurzamere producten uit de markt en de juiste prijs die een boer daarvoor krijgt. Door tal van oorzaken hebben agrariërs ten opzichte van andere ketenpartijen doorgaans een zwakkere positie. Dit uit zich onder andere in het feit dat agrariërs vaak prijsnemer zijn en te maken hebben met kleine marges en dagelijkse risico's (zoals oogstrisico's, prijsrisico's en financieringsrisico's). Dit maakt investeren in duurzaamheid voor agrariërs lastig. Een boer kan alleen zijn bedrijfsvoering écht veranderen als de hele voedselketen verandert. In het coalitieakkoord is hierover het volgende afgesproken: "We zetten de transitie in naar kringlooplandbouw met een goed verdienmodel, zodat agrariërs in staat gesteld en maatschappelijk gewaardeerd worden om de benodigde verandering te realiseren, waarbij jonge agrariërs toekomst krijgen. Daarbij verwachten we een niet-vrijblijvende bijdrage van banken, toeleveranciers, de verwerkende industrie en de retail. Waar nodig worden afspraken juridisch geborgd." Kortom: naast agrariërs zelf, hebben ook ketenpartijen en consumenten een rol en taak te vervullen.

Er is het kabinet veel aan gelegen om ongelijke machtsverhoudingen in de keten tegen te gaan. Het vorige kabinet heeft hier flinke stappen in gezet, ondergebracht in de derde pijler van de eerdergenoemde agrarische ondernemerschapsagenda. Ik noem graag:

- De Wet Oneerlijke Handelspraktijken in de landbouw- en voedselvoorzieningsketen, die vanaf 1 november jl. in werking is getreden.
- Vanaf 1 januari 2022 is er een geschillencommissie van start gegaan die geschillen tussen een individuele leverancier en afnemer behandelt.
- De mogelijkheden tot samenwerking tussen agrariërs zijn beter kenbaar gemaakt door de Mededingingswet hierop aan te passen (onder verantwoordelijkheid van EZK). De ACM zal later dit jaar een Leidraad

publiceren om deze mogelijkheden verder te verduidelijken en onder de aandacht te brengen.

- De heer Ferd Crone werd vorig jaar aangesteld als kwartiermaker voor een samenwerkingsambassadeur in de landbouw, naar aanleiding van de motie van het lid Geurts[38]. In november heeft mijn ambtsvoorganger zijn advies 'Vertrouwen in de samenwerking door en met de landbouw' aangeboden aan de Kamer .
- Via de Europese uitvoeringsverordening 'markttransparantie' en de Agro-nutrimonitor van de ACM wordt empirisch inzicht geboden in de margeverdeling en prijsontwikkeling in de (verschillende schakels van de) voedselketen voor reguliere en duurzame landbouwproducten. De overheid benut dit om te monitoren dat het verdienmodel in de verduurzaamde landbouwpraktijk goed geborgd is

In de praktijk hebben diverse ketenpartijen al stappen gezet en zijn er goede voorbeelden waarbij ketenpartijen hun verantwoordelijkheid nemen. Denk aan concepten als 'strategische ketensamenwerking', waarbij supermarkten intensiever samenwerken met agrarische ondernemers en fabrikanten, of aan het initiatief 'Waardecreatie in Ketens' (WiK). Hierbij werken supermarkten, verwerkers, agrariërs en tuinders aan toekomstgerichte ketens. Boer en tuinder zijn een zakelijke partner met wie voor de lange termijn een onderscheidend product wordt ontwikkeld, waarvoor de consument bereid is een meerprijs te betalen. WiK is daarmee een inspirerend voorbeeld van hoe er binnen de keten al wordt gewerkt aan verwaarding en waardering voor de boer.
Dergelijke initiatieven geef ik graag ruimte. Dat doe ik bijvoorbeeld met het 'Marktprogramma Verduurzaming Dierlijke Producten' (marktprogramma VDP). In dit programma worden marktinitiatieven van ketens voor nieuwe duurzame concepten ondersteund met kennis, onderzoek en voorlichting. Doel ervan is om de vraag naar duurzamer vlees, vis, zuivel en eieren te vergroten, met een verdienmodel voor alle partijen binnen de voedselketen – niet in de laatste plaats voor de boer.
Ik wil hier ook expliciet de waarde van de ambitieuze (private) duurzaamheidskeurmerken benoemen.[39] De aan de keurmerken deelnemende agrariërs zorgen voor producten die voldoen aan bovenwettelijke normen, waarmee ze een grote bijdrage leveren aan de verduurzaming. Zij proberen de aarde steeds minder te belasten door te voldoen aan strengere eisen op het gebied van o.a. CO2 uitstoot, geïntegreerde gewasbescherming, bemesting, bodem en dierenwelzijn. Een keurmerk helpt de consument bij het herkennen van het duurzame product. Bovendien heeft een keurmerk een belangrijke voorbeeldfunctie: je geeft er het signaal mee af dat je als consument een product koopt dat duurzamer is geproduceerd, en daardoor een betere keuze is voor natuur, klimaat én dier.
De keurmerken spelen een belangrijke rol om de transitie naar kringlooplandbouw wind in de zeilen te blazen. De eisen die aan kringlooplandbouw worden gesteld op het gebied van voer, mest, bodem, dierenwelzijn zijn hoog. De keurmerken zijn bij uitstek geschikt om deze strengere eisen, bijvoorbeeld op het gebied van kringlooplandbouw, stapsgewijs in hun certificeringsschema's op te nemen. Het kabinet verwacht vervolgens expliciet dat de afnemer (bijvoorbeeld een

[38] Kamerstuk 35 000 XIV, nr. 81
[39] https://www.milieucentraal.nl/eten-en-drinken/topkeurmerken-check-het-plaatje/

supermarkt) agrariërs die deelnemen aan keurmerken in financiële zin beloont voor hun inspanningen.
Het kan namelijk niet zo zijn dat de extra inspanningen die de primaire producent ten behoeve van duurzaamheid pleegt, niet vergoed worden. Ik vind het van belang dat de vergoeding voor deze extra kosten billijk is.
Bovenstaande initiatieven zijn heel goed en verdienen navolging, maar het is zaak om nu verder door te pakken. Daartoe richt ik me specifiek op de positie, en uiteindelijk het inkomen, van agrariërs die duurzaam (willen gaan) produceren. Ofwel: ik verwacht dat ketenpartijen op zeer korte termijn (verdere) concrete acties gaan initiëren om verduurzaming op het boerenerf financieel lonend te maken. De ketenpartijen die ik hier bedoel vormen geen helder afgebakende groep, maar omvatten in ieder geval financiële instellingen, toeleveranciers, verwerkers en retail/detailhandel. Betrokken partijen weten per keten het beste welke schakels er betrokken zijn.

Het maken van afspraken en het initiëren van concrete acties is primair de verantwoordelijkheid van de ketenpartijen zélf. Ze zullen moeten gaan over zaken als:

- vergroten van het assortiment en/of aandeel duurzame producten bij voedselverwerkende en levensmiddelenindustrie en toeleveranciers, en aan het aanbod dat uiteindelijk aan de consument wordt aangeboden door bijvoorbeeld de retail en detailhandel;
- toepassen van uniforme (basis) duurzaamheidseisen, in combinatie met het belonen van duurzaamheidsprestaties;
- bevorderen en belonen van korte ketens;
- borgen van een evenwichtige verdeling van marges en risico’s, bijvoorbeeld door transparantie van prijsinformatie, kosten en risicoverdeling in de hele keten;
- bevorderen van transparantie over duurzaamheidsprestaties;
- positioneren van het duurzaam Nederlands product in grootste exportlanden;
- vergroten van mogelijkheden voor financiering van omschakeling naar duurzamere bedrijfsvoering.

Afspraken hierover zijn niet-vrijblijvend en vragen om actie. Vandaar dat ik ketenpartijen deze zomer een stevige en scherpomlijnde opdracht zal geven om concrete acties te ondernemen, gericht op het verbeteren van het verdienvermogen van de duurzame boer. Het gaat er mij om dat er nu écht resultaten geboekt gaan worden. Binnen de door mij gegeven kaders en doelen, kunnen ketenpartijen hun eigen creativiteit, kennis en kunde aanboren om impact te realiseren op de verbetering van de (financiële) positie van de boer. Ketenpartijen moeten vervolgens zelf laten zien hoe hun acties bijdragen aan het verbeteren van de positie van de boer in de keten. Er is mij alles aan gelegen dat ketenpartijen hun verantwoordelijkheid nemen, en daarom houd ik scherp de vinger aan de pols en draag ik ze op om mij op gezette tijden de voortgang aan te tonen. Mocht hieruit in februari 2023, na een half jaar, blijken dat acties in de praktijk onvoldoende opleveren, dat de positie van de boer niet verbetert en de duurzaamheidinspanningen van de ketenpartijen achterblijven, dan ga ik over tot het inzetten van bindend juridisch instrumentarium, inclusief wettelijke verplichtingen.

De komende periode zal ik gebruiken om de benodigde wetgeving en ander instrumentarium verder uit te werken. Hierbij denk ik minimaal aan het verplicht maken van een jaarlijkse rapportage door ketenpartijen over wat ze doen om de voedselketen duurzamer te maken en agrarische ondernemers te ondersteunen in de transitie. Ik onderzoek wat de mogelijkheden zijn om bovenstaande thema's wettelijk te verankeren. Hierbij kijk ik ook of onderdelen van initiatieven in andere lidstaten behulpzaam kunnen zijn, zoals de Franse wet EgAlim 2 (deze wet introduceert nieuwe regelgeving en transparantiemaatregelen om het verdienmodel van Franse agrariërs te verbeteren). Ook de initiatieven uit Noorwegen en Duitsland betrek ik hierbij, daar waar zij ook echt het verdienvermogen van de agrariër vergroten. In dat kader wil ik bijvoorbeeld kijken naar wettelijke waarborgen dat de duurzame producent in alle gevallen een billijke prijs betaald krijgt (bijvoorbeeld in relatie tot verkoop onder kostprijs). Ook wil ik kijken naar mogelijkheden om wettelijk te borgen dat de consument via de kassabon en/of etikettering van meer informatie wordt voorzien over duurzaamheid, de 'echte prijs' (oftewel *true price*, waarbij de kosten van externe effecten van de productie ook worden meegenomen) en/of de herkomst en slachtlocatie van het dier. Dit is in lijn met de motie-Grinwis/Van Campen[40] over het verzoek om lessen te trekken uit succesvolle voorbeelden van Europees bronbeleid uit andere sectoren. Naast het juridisch instrumentarium zal ik niet schromen om publiekelijk te communiceren over de bereidheid, acties en resultaten van (individuele) ketenpartijen om de positie van de boer in de keten te versterken. Ik daag de keten ook uit om te experimenteren. Dit helpt om te verkennen hoe de toekomstige ketenaanpak de transitie in de toekomst nog beter kan ondersteunen.

Met deze aanpak sla ik een andere weg in dan eerder is voorgesteld in de motie-Geurts[41] waarin uw Kamer verzocht te komen tot een platform waar publieke en private belanghebbenden samenkomen om praktisch uitvoerbaar invulling te geven aan doelstellingen die vanuit de politiek worden geformuleerd.[42] Met het door mij voorgestelde traject verwacht ik sneller tot resultaat te komen. Met deze aanpak geef ik ook uitvoering aan de motie-Bisschop[43] die vraagt om met afspraken te komen met het oog op een integrale aanpak, en duidelijkheid, ruimte en een economisch en ecologisch duurzaam toekomstperspectief voor de vele gezinsbedrijven in de agrarische sector.

Tot slot zijn en worden ook in Europees verband de nodige stappen gezet om duurzaam beleid te verankeren in het beleid van ketenpartijen in de verwerkende industrie en retail. Het gaat dan bijvoorbeeld om het weren van de Europese markt van producten die ontbossing tot gevolg hebben, het stimuleren van duurzaam bedrijfsbeleid en het rapporteren daarover, het bevorderen van duurzame investeringen en het toepassen van gepaste zorgvuldigheid op gebied van milieu en mensenrechten. In het kader van de Farm 2 Fork-strategie komen er op het gebied van duurzame voedselsystemen ook nog diverse Europese

[40] Kamerstuk 35 925 XIV, nr. 119
[41] Kamerstuk 35 000 XIV, nr. 81
[42] Kamerstuk 35 570-XIV, nr. 32
[43] Kamerstuk 35 600, nr. 43

initiatieven aan. Zo werkt de Commissie aan een juridisch raamwerk voor een duurzaam voedselsysteem (verwacht eind 2023).

5. Tot slot

Met deze brief geeft het kabinet ook opvolging aan het advies van de SER 'Naar duurzame toekomstperspectieven voor de landbouw'. De SER stelt in dit advies dat er nu actie moet worden ondernomen voor een transitie naar een economische, ecologische en sociaal duurzame landbouw. Daarvoor is langjarig en voorspelbaar beleid nodig. Het advies stelt dat het als eerste stap nodig is dat de overheid de doelen en kaders vaststelt, inclusief duidelijkheid over de financiële middelen. De SER beveelt daarbij aan om verschillende transitiepaden uit te werken. Met deze brief schets ik de kaders voor de komende jaren, en de verschillende ontwikkelrichtingen die ik daarbij zie. De ontwikkelrichtingen zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op de door de SER geschetste transitiepaden. De SER adviseert om hiervoor een nationaal akkoordproces in te richten. Na de uitkomst van het advies van de SER heeft dit kabinet nadrukkelijk gekozen voor een gebiedsgerichte aanpak.

Met deze brief heb ik een breed palet aan concrete initiatieven en voornemens geschetst waarmee ik het perspectief voor de landbouw - voor de agrariërs – duurzaam wil versterken. Hiermee geef ik richting aan de grote veranderopgave waar we gezamenlijk voor staan. De concrete uitwerking zal in de gebiedsprocessen en in samenwerking met agrariërs, ketenpartijen, provincies en andere betrokkenen vorm krijgen. Ik blijf met hen het gesprek voeren over hoe de kaders die ik schets aansluiten op de uitwerking in de gebiedsplannen. Gaandeweg zal daarbij ongetwijfeld blijken dat aanpassingen of aanvullingen op dit pakket gewenst zijn. Ik wil het gesprek daarover met alle betrokkenen en uw Kamer graag blijven voeren. Dit vraagt een samenspel van verantwoordelijkheden en keuzes op landelijk, provinciaal en gebiedsniveau waar ik de komende periode mede vorm aan wil geven. Ik ga daarom de komende periode met ondernemers en gebieden in gesprek over wat er nodig is en zal daarmee bezien welke aanpassingen of aanvullingen nodig zijn voor het vervolg. Daarover zal ik uw Kamer in het eerste kwartaal van 2023 informeren. Zoals gemeld zal uw Kamer daarnaast op korte termijn (in september) geïnformeerd worden over de wijze waarop grondgebondenheid in de rundveehouderij zal worden gedefinieerd en (in november) over de verdere uitwerking van kringlooplandbouw op verschillende onderdelen. Deze brief vormt een begin en zeker geen eind van een transitieperiode die zeer impactvol is voor de agrariërs en de agrarische sector. Zij kunnen van mij verwachten dat ik daarbij steeds met volle inzet naast én achter hen zal staan.

Henk Staghouwer
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EC Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD Den Haag

Programma DG Stikstof

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)

Ons kenmerk
DGS / 22229344

Datum 10 juni 2022
Betreft Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied

Bijlage(n)
1

Geachte Voorzitter,

Hierbij bied ik de Tweede Kamer, mede namens de minister van Infrastructuur en Waterstaat en de minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, de startnotitie van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) aan. Het NPLG wordt een belangrijke drager voor de integrale gebiedsgerichte aanpak waarover ik de Tweede Kamer in mijn hoofdlijnenbrief van 1 april 2022 heb geïnformeerd (Kamerstuk 33 576, nr. 265).

Verschillende urgente opgaven maken dat het landelijk gebied de komende jaren flink zal moeten veranderen. Zo wordt de draagkracht van onze natuur en ons bodem- en watersysteem op veel plekken overschreden. Bovendien vraagt de klimaatopgave om een sterke daling van de broeikasgasemissies van landbouw en landgebruik.

Met een integrale, gebiedsgerichte aanpak van deze problematiek kunnen we een betere balans bereiken tussen wat de natuur kan dragen en wat we als samenleving van haar vragen: Een vitaal landelijk gebied, met een gezonde natuur, een robuust watersysteem, lage impact op het klimaat en met perspectief voor de landbouw. Dit levert ook perspectief op het verder op gang brengen van vergunningverlening voor maatschappelijke en economische ontwikkeling, zoals de bouw van huizen, vergunningen in de agrarische sector en verduurzaming van de industrie. De noodzakelijke omslag zal in de tussenliggende periode een grote impact hebben op alle betrokkenen, en niet in de laatste plaats op (agrarisch) ondernemers.

Perspectief agrarisch ondernemers
We mogen trots zijn op wat de Nederlandse landbouw samen met toeleverende en verwerkende industrieën en de kennisinstellingen hebben gepresteerd om Nederland als toonaangevend agro-kennisland op de kaart te zetten, en zo een belangrijke bijdrage te leveren aan de mondiale voedselvoorziening. Tegelijk is het landbouw- en voedselsysteem, gericht op het vergroten van de productie tegen zo laag mogelijke (kost)prijs, niet houdbaar gegeven alle genoemde problemen. Vanwege de samenhang met een toekomstbestendige ontwikkeling van de landbouw en het belang van voedselzekerheid wordt gelijktijdig met deze

startnotitie de Kamerbrief 'perspectieven voor agrarische ondernemers' gepubliceerd.

Een belangrijke boodschap uit de perspectiefbrief is dat de landbouw toekomst heeft in ons land, maar dat die landbouw er fundamenteel anders uit zal zien dan nu. Toekomst is er niet als geen rekening wordt gehouden met de impact van klimaatverandering en als de productie leidt tot uitputting van de bodem en het grond- en oppervlaktewater, of degradatie van ecosystemen. Omgekeerd is het zo dat een krachtige landbouwsector, die economisch sterk genoeg is om de omslag naar de kringlooplandbouw te maken, een voorwaarde en een deel van de oplossing is voor het realiseren van de natuur- en milieudoelen. Want de landbouw is niet alleen onmisbaar door voedselproductie, maar voorziet de samenleving ook van manieren om biodiversiteit te versterken, koolstof vast te leggen, het water vast te houden, de landschappelijke kwaliteit, de culturele identiteit en ons erfgoed recht te doen, en een gezonde leefomgeving voor mens en dier te bieden. Het is daarom ook van belang dat agrariërs de gelegenheid wordt geboden om de benodigde transities zelf mede vorm te geven.

De verantwoordelijkheid om de wettelijke opgave om de PAS-meldingen te legaliseren voelt het kabinet zwaar. Het legaliseren gebeurt zo snel als mogelijk, waarvoor noodzakelijk is dat de bronmaatregelen effect hebben.

De rol van het NPLG
Het Rijk legt in het NPLG de structurerende, richtinggevende keuzes en (regionale) doelen vast, ten behoeve van het onontkoombaar maken dat de landelijke doelen gehaald worden. Dit vormt de basis voor de uitwerking van integrale gebiedsprogramma's[1] onder regie van de provincies. De startnotitie vormt de aftrap van een langjarig partnerschap, waarbij het Rijk de medeoverheden uitnodigt om samen met maatschappelijke partners aan de benodigde transitie in het landelijk gebied invulling te geven. Daarbij wordt uiteraard voortgebouwd op de samenwerking die al plaatsvindt op de afzonderlijke dossiers.

De gebiedsgerichte uitwerking vraagt een enorme inspanning van de decentrale overheden, die ook maatschappelijke partners, grondeigenaren en grondgebruikers in het gebiedsproces zullen betrekken. Het Rijk is daarbij een samenwerkingspartner en pakt ook haar verantwoordelijkheid, onder meer door het beschikbaar stellen van middelen, het (samen) oprichten van een regieorganisatie en het vaststellen van landelijke maatregelen. Bij de uitwerking van het ontwerpprogramma NPLG worden naast het Rijk de provincies, waterschappen, gemeenten en de maatschappelijke partners betrokken, onder andere via het maatschappelijk platform landelijk gebied en stikstof.

Wat staat er in de startnotitie?
Zowel met het oog op de staat van de natuur als de noodzaak om richting en duidelijkheid te geven aan de vele betrokken partijen, is het van belang dat de gebiedsprogramma's zo snel mogelijk verder kunnen worden ontwikkeld. Daarom kies ik ervoor om in deze startnotitie waar mogelijk al keuzes en doelen

[1] Het opstellen van gebiedsplannen onder het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering wordt onder het NPLG verbreed naar brede, integrale gebiedsprogramma's.

richtinggevend vast te leggen. De opgave is immers complex en de urgentie groot. Op 1 juli 2023 dienen de gebiedsprogramma's te worden vastgesteld.

Ten behoeve van de gebiedsprocessen is ook een kaart van Nederland opgenomen met een globale ruimtelijke weergave van de condities van water, bodem, natuur en stikstof in relatie tot landbouw. Deze kaart is bedoeld als hulpmiddel om de structurerende keuzes scherp te stellen, en om bewoners, ondernemers en overheden in gebieden handelingsperspectief te bieden. De doelen die zijn opgenomen betreffen onder meer nieuwe richtinggevende regionale emissiereductiedoelen voor stikstof en de doelen voor de Kaderrichtlijn Water. Uiterlijk in oktober 2022 volgen nadere structurerende keuzes en de (nadere) regionalisering van de doelstellingen voor water, klimaat en natuur. Dit volgt later omdat hier nog nadere uitwerking voor nodig is. Zodra deze doelen bekend zijn worden deze toegevoegd. Het streven is om de regionale doelen voor klimaat vóór de zomer 2022 te communiceren met de provincies.

De stappen waarlangs de aanpak de komende tijd verder vorm wordt gegeven zijn, in lijn met de mijlpalen zoals geschetst in de Ruimtelijke Ordeningsbrief van 17 mei 2022 (Kamerstuk 34682-92) de volgende:

Juni 2022: Startnotitie met ten behoeve van de gebiedsprogramma's al zoveel mogelijk keuzes en doelen (natuur, water en klimaat) vanuit het Rijk
Oktober 2022: Aangevulde keuzes en doelen (natuur, water en klimaat)
Januari 2023: ijkmoment voortgang provinciale gebiedsprogramma's
Voorjaar 2023: Uitgewerkt ontwerpprogramma NPLG inclusief plan-MER, Tevens natuurdoelanalyses en richtinggevende stikstofdoelen voor mobiliteit en industrie, zie onder.
1 juli 2023: Oplevering integrale gebiedsprogramma's door provincies.
Medio 2023: Definitieve vaststelling NPLG

Duiding richtinggevende stikstofdoelen
De nieuwe, richtinggevende stikstofdoelen staan weergegeven in de hieronder opgenomen kaart met globale emissiereductiegebieden. Het kabinet is gekomen tot deze verdeling na een proces waarbij de provincies zijn geconsulteerd. Het betreft een doorvertaling van de landelijke doelstelling van 74% van het areaal onder de Kritische Depositie Waarde (KDW) in 2030, waarbij in de maatvoering van de richtinggevende stikstofdoelen al zoveel mogelijk is geanticipeerd op de verwachte opgave voor het halen van de klimaat- en waterdoelstellingen.

Het hoofddoel voor wat betreft de natuur- en stikstofaanpak is een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau en het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden in het bijzonder. Op verschillende manieren kunnen (economische) activiteiten effect hebben op deze staat van instandhouding. Dat gaat om stikstof, maar kan ook gaan om bijvoorbeeld wateronttrekking. Daarom moeten we maatregelen treffen om de gunstige staat van instandhouding te bereiken. Als een individuele activiteit kan zorgen voor verslechtering van natuurgebieden dan moeten hiervoor mitigerende maatregelen worden genomen. Als teveel stikstof neerslaat in natuurgebieden zorgt dit door verzuring en/of vermesting voor veranderingen van deze natuur, en

daarmee over het algemeen voor verslechtering van de biodiversiteit. Bovendien stapelt stikstofneerslag op. De mate waarin een gebied stikstofdepositie goed kan opvangen wordt door ecologen uitgedrukt met de Kritische Depositie Waarde: boven die waarde is verslechtering vanwege stikstof niet uit te sluiten. Het is de enige indicator om deze drukfactor te kwantificeren. Op dit moment wordt de KDW in veel gebieden overschreden en wel in zulke mate dat het extra depositie van nieuwe activiteiten niet aankan, waardoor de activiteiten veelal niet of niet eenvoudig gerealiseerd kunnen worden. De rechter toetst namelijk of de nieuwe activiteit mogelijk zorgt voor significante verslechtering. En een significante verslechtering is in een reeds overbelaste situatie veel eerder aan de orde dan wanneer hier geen sprake van is. De ambitie is om ten behoeve van de instandhoudingsdoelen in driekwart (74%) van het areaal van de stikstofgevoelige habitats in Natura 2000-gebieden te zorgen dat de stikstofbelasting in 2030 niet hoger is dan het natuurgebied aan kan. Dit biedt ruimte voor nieuwe activiteiten in balans met de natuur. En in gebieden waar het nog niet of niet goed mogelijk is de stikstofconcentratie die neerslaat al onder de KDW te brengen passen we maatwerk toe. In gebieden waarvan we weten dat er verschil zit tussen de waargenomen natuurkwaliteit en de KDW laten we de Ecologische Autoriteit extra goed kijken welke stikstofdepositie het gebied aan kan. Met de natuurdoelanalyses, die worden getoetst door een onafhankelijke Ecologische Autoriteit, wordt breed gekeken naar wat er nodig is voor een goede staat van instandhouding.

Voor de regionale doelen heeft het RIVM inzichtelijk gemaakt wat het effect van verschillende ruimtelijke verdelingen van emissiereductie is, met als doel deze onderling te kunnen vergelijken op het effect in de Natura 2000-gebieden. Op aanpakstikstof.nl worden ook de kaarten per provincie gepubliceerd. In de startnotitie en in een briefrapport van het RIVM[2] worden de uitgangspunten en totstandkoming nader toegelicht.

[2] RIVM, Toelichting bij richtinggevende emissiereductiedoelstellingen per gebied, 10 juni 2022

Richtinggevende emissiereductiedoelstellingen per gebied

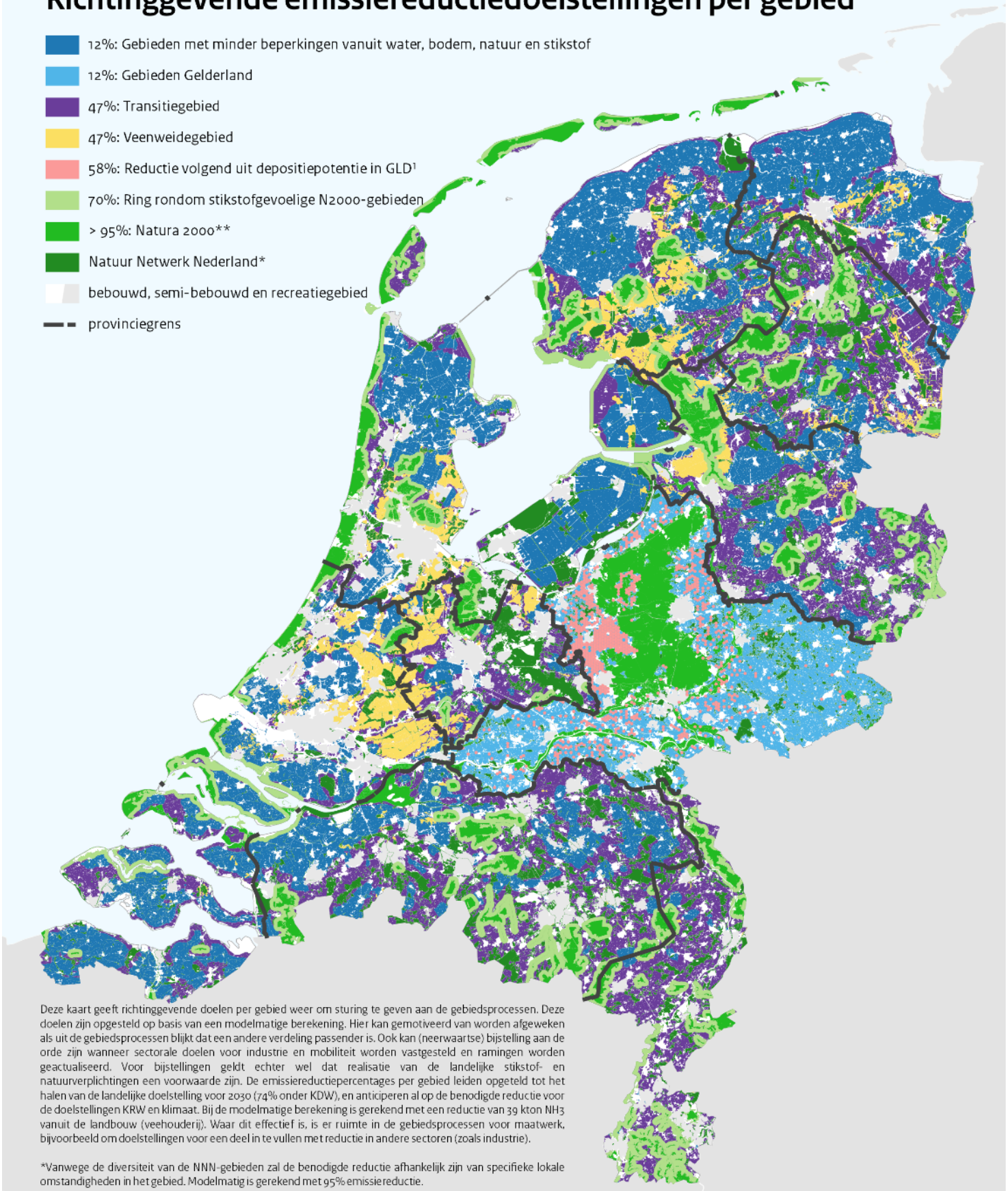

Deze kaart geeft richtinggevende doelen per gebied weer om sturing te geven aan de gebiedsprocessen. Deze doelen zijn opgesteld op basis van een modelmatige berekening. Hier kan gemotiveerd van worden afgeweken als uit de gebiedsprocessen blijkt dat een andere verdeling passender is. Ook kan (neerwaartse) bijstelling aan de orde zijn wanneer sectorale doelen voor industrie en mobiliteit worden vastgesteld en ramingen worden geactualiseerd. Voor bijstellingen geldt echter wel dat realisatie van de landelijke stikstof- en natuurverplichtingen een voorwaarde zijn. De emissiereductiepercentages per gebied leiden opgeteld tot het halen van de landelijke doelstelling voor 2030 (74% onder KDW), en anticiperen al op de benodigde reductie voor de doelstellingen KRW en klimaat. Bij de modelmatige berekening is gerekend met een reductie van 39 kton NH_3 vanuit de landbouw (veehouderij). Waar dit effectief is, is er ruimte in de gebiedsprocessen voor maatwerk, bijvoorbeeld om doelstellingen voor een deel in te vullen met reductie in andere sectoren (zoals industrie).

*Vanwege de diversiteit van de NNN-gebieden zal de benodigde reductie afhankelijk zijn van specifieke lokale omstandigheden in het gebied. Modelmatig is gerekend met 95% emissiereductie.

**N2000-gebieden die zich kenmerken als (grote) wateren, zoals Waddenzee en IJsselmeer, zijn niet gevisualiseerd op de kaart. De richtinggevende doelen zien in hoofdzaak namelijk toe op reductie van emissie afkomstig van activiteiten op land. In deze gebieden is modelmatig gerekend met 95% reductie.

In NNN én Natura 2000-gebieden kunnen (agrarische) activiteiten bewust onderdeel zijn van bijvoorbeeld (agrarisch) natuurbeheer. Waar dat het geval is en ook in de toekomst passend is, is ruimte om hier in de gebiedsplannen rekening mee te houden.

[1] Betreft een combinatie van emissiereductie van 80% voor stallen en 18% voor veld.

Het gaat om voorlopige, richtinggevende doelen voor de reductie van de NH3-uitstoot. Deze keuze is mede ingegeven door het verschil in verspreidingspatroon en karakter tussen NH3 en NOx. Eerdere analyses[3] hebben aangetoond dat voor reductie van NH3 een gebiedsgerichte aanpak effectief is ten opzichte van een generieke aanpak. Dat wil zeggen: hoe dichter een NH3-bron bij een natuurgebied ligt, hoe groter het effect op de depositie in dat gebied is. Omdat het grootste deel van de NH3-emissie vanuit landbouwbronnen komt, zal de bijdrage aan de gebiedsdoelen voor NH3-emissiereductie hoofdzakelijk uit deze sector moeten komen. NOx verspreidt zich verder dan NH3 en een groot deel van de NOx-emissies gaat dan ook op in de 'stikstofdeken' over Nederland. De depositie op Natura 2000-gebieden uit industriële NOx-emissies is daarom in Nederland beperkt (ca. 2%). Dat betekent niet dat er geen aanpak geldt voor NOx. Complementair wordt gewerkt aan de reductie van de NOx-uitstoot, waarvoor de sectoren mobiliteit, industrie en bouw met name verantwoordelijk zijn, en waarvoor (inter)nationaal generiek beleid wordt ingezet (zie onder). Deze inzet is niet alleen betrokken bij de uitgangspunten van de aanpak, in het zogeheten 'basispad'[4], maar aanvullend werkt het kabinet (sectorale) doelen voor NOx uit. Dit is hieronder uitgebreider toegelicht (p.8).

Een belangrijke notie is dat de regionale stikstofdoelen en kaarten helpen om *richting* te geven aan de gebiedsprocessen en daarvoor gebaseerd zijn op modelberekeningen. Er is gekozen de richtinggevende stikstofdoelen nu mee te geven vanwege de urgentie en complexiteit van de stikstofopgave. Het is immers van belang om tijdig in het gebiedsproces zo veel mogelijk informatie en richting te bieden. Het gebiedsproces van provincies is ingericht om maatwerk te leveren dat rechtdoet aan de kenmerken en specifieke omstandigheden in het gebied.

De doelen kunnen in aanloop naar de gebiedsprogramma's daarom nog worden aangepast aan de hand van nieuwe inzichten, bijvoorbeeld vanuit de natuurdoelanalyses of vanwege de interactie met de overige natuur-, klimaat- en waterdoelstellingen. En ook de extra effecten (ten opzichte van het basispad) van internationaal en landelijk beleid voor de reductie van de NOx-uitstoot van industrie en mobiliteit gaan naar verwachting leiden tot een neerwaartse bijstelling van de regionale doelstellingen (NH3). Het bovenstaande tekstkader op pagina 3 geeft een aantal van de belangrijkste ijkmomenten weer. Deze worden in de startnotitie nader toegelicht.

De gekozen gebiedsindeling kan eveneens nog worden gewijzigd: provincies bepalen in overleg met de gebiedspartijen welke (bestuurlijke) indeling naar gebieden zij het meest passend vinden om tot gebiedsprogramma's met

[3] Waaronder RIVM Briefrapport ruimtelijke effecten zonering emissiereducties landbouw 2021 | Rapport | Rijksoverheid.nl en RIVM Briefrapport bijdrage aan de stikstofdepositie in de natuur vanuit de industrie, het verkeer en de consumenten 2021 | Rapport | Rijksoverheid.nl en Langetermijnverkenning stikstofproblematiek: doel, integraliteit en regie 2020.

[4] In de KEV 2020 zijn voor het laatst stikstofeffecten doorgerekend. De actualisatie van KEV emissieramingen voor luchtverontreinigende stoffen (waaronder ammoniak en stikstofoxiden) is tweejaarlijks. De KEV2020 liet een reductielijn zien voor mobiliteit en industrie: tussen 2018 en 2030 een daling in de NOx-uitstoot van mobiliteitssector van 41 procent, en in de industrie en de energiesector van respectievelijk 8 en 53 procent. Het PBL werkt nu aan de KEV 2022 luchtramingen, die in december 2022 wordt verwacht, en waarin nieuw voorgenomen en vastgesteld beleid zal zijn meegenomen. Zie voor de KEV 2020 https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2020-emissieramingen-luchtverontreinigende-stoffen-rapportage-bij-de-klimaat-en-energieverkenning-2020_4211.pdf

maatregelen voor doelrealisatie te komen. De definitieve stikstofreductiedoelen en het maatregelpakket daarbij worden in juli 2023 vastgesteld via de gebiedsprogramma's.

De doelen laten zien dat de opgave in sommige gebieden heel erg groot is, en daarmee ook de opgave om in de gebiedsprocessen tot passende oplossingen te komen. Ik ben mij ervan bewust dat de regionale doorvertaling van de doelen, hoewel nog richtinggevend, voor met name agrarisch ondernemers hard aan kan komen. De pijnlijke constatering is dat niet alle agrariërs door kunnen met hun agrarische onderneming. Zeker niet in alle gebieden. En niet elke boer kan door op de manier waarop hij of zij al jaren gewend is om te werken. Niet alles kan overal en het kan niet meer zoals het altijd ging.

Verdere proces
Door nu vast vooruitlopend op andere doelen op het vlak van klimaat, water en natuur de richtinggevende stikstofdoelen te publiceren beoog ik de vaart in het proces te houden en zo spoedig mogelijk tot oplossingen te komen, waaronder voor natuurherstel en ontwikkelruimte. Voor ontwikkelruimte zijn stikstofdepositiebanken ingericht: zowel het stikstofregistratiesysteem (SSRS) als de provinciale doelenbanken. Naast de systematiek van monitoring, die nu ontwikkeld wordt, waarbij periodiek gerapporteerd wordt over de effecten van maatregelen, zal ik onderzoeken op welke wijze aan de voorkant inzicht verschaft kan worden in de depositie-effecten van maatregelen ten behoeve van de natuur zodra die zich voordoen. Hierbij houd ik oog voor de uitvoerbaarheid.

Voor het proces om te komen tot gebiedsprogramma's is het belangrijk dat de kaders en procedures helder zijn en betrokken partijen gelijkwaardig aan tafel zitten. Rijk en provincies dragen samen ook verantwoordelijkheid dat het perspectief van boeren voldoende wordt meegewogen. Hierom vraagt de motie-Boswijk (Kamerstuk 35925 XIV, nr. 105). Een van de manieren om hier invulling aan te geven is het verzoek aan de provincies om bij het opstellen van de gebiedsprogramma's naast een toets op ecologische effecten ook een sociaaleconomische impactanalyse voor de landbouw uit te voeren.

In de gebiedsprogramma's worden de maatregelen ingevuld om de doelen te behalen. Daarvoor zijn verschillende mogelijkheden, die in de Kamerbrief perspectieven voor agrarische ondernemers als richtingen zijn beschreven. Dat gaat om (hulp bij) innovatie, omschakeling, ruimhartige opkoopregelingen, verplaatsen en extensiveren. Ook de introductie van landschapsgrond, een tussenvorm van natuur- en landbouwgrond, kan een bijdrage leveren, bijvoorbeeld aan extensiveren. Conform de motie-Boswijk (Kamerstuk 35830, nr. 17) wordt dit momenteel uitgewerkt. Een goede balans en synergie zal worden gezocht tussen landelijke en gebiedsgerichte maatregelen. Het Rijk zet naast het ondersteunend beleid ook in op landelijke normering in de landbouw, wat ook bijdraagt aan een oplossing in de gebieden. De inzet op normeren en het bijbehorende implementatietraject zal spoedig, voor eind 2022, worden geconcretiseerd. Uiterlijk in het eerste kwartaal van 2023 ontvangt u een update over de verschillende bestaande en aanvullende landelijke maatregelen. Zoals geschetst in de perspectiefbrief zal de minister van LNV vooruitlopend daarop de Tweede Kamer in september informeren over de wijze waarop grondgebondenheid

in de rundveehouderij zal worden gedefinieerd, en in november over de verdere uitwerking van kringlooplandbouw.

Na de eerste versie van de gebiedsprogramma's zijn de jaren erna nog wijzigingen van het maatregelenpakket mogelijk, op voorwaarde dat de doelstellingen volledig en op tijd gerealiseerd worden. Dit geeft invulling aan het uitdaagrecht waartoe is verzocht in de motie-Van Campen (35 925 XIV nr. 118).

Doelen voor reductie NOx-uitstoot door onder andere industrie en mobiliteit
Parrallel aan het terugdringen van NH3 door voornamelijk de landbouw werkt het kabinet aan het terugdringen van de uitstoot van NOx, waarvoor met name industrie en mobiliteit verantwoordelijk zijn. Het kabinet treft voor het terugdringen van deze uitstoot met name generiek landelijk beleid (onder andere beleidsprogramma Klimaat en Energie, Schone Lucht Akkoord, structurele aanpak stikstof) en Europese regelgeving, dus buiten het NPLG. Voor de uitstoot van NOx is het namelijk doorgaans effectiever om de stikstofbelasting via generiek beleid te verlagen[5]. Waar dit effectief is en passend bij de bevoegdheid van provincies, kan ook in de gebiedsprocessen worden gekeken naar mogelijkheden om lokale piekbelasting afkomstig van NOx-uitstoot terug te dringen.

Zeker zal moeten worden gesteld dat de inzet in alle sectoren bij elkaar leidt tot het onontkoombaar halen van de doelen op klimaat, natuur (stikstof) en water. Een evenredige bijdrage van alle sectoren is conform het coalitieakkoord het uitgangspunt. Het kabinet zal begin 2023 hiertoe ook richtinggevende doelen vaststellen voor de NOx-uitstoot van onder andere mobiliteit en industrie, waarmee ook invulling wordt gegeven aan de motie-Thijssen (35 925 XIV nr. 121). In de Klimaat- en Energieverkenning die eind 2022 verschijnt, wordt het effect van vastgesteld en voorgenomen landelijk en internationaal beleid op de NOx-uitstoot doorgerekend[6]. De inzichten hieruit zijn nodig voor het vaststellen van de sectordoelen en zullen zoals aangegeven naar verwachting gaan leiden tot een neerwaartse bijstelling van de regionale doelstellingen voor NH3-emissiereductie.

Wat wordt tussen nu en oktober nog uitgewerkt?
Als bijlage bij de startnotitie is een overzicht opgenomen van de richtinggevende doelen. Daarbij is inzichtelijk gemaakt welke doelen nu reeds bekend zijn en welke in oktober 2022 aangevuld zullen worden. Ondertussen worden andere elementen van de aanpak ook uitgewerkt, zoals de besteding van de middelen uit het Transitiefonds landelijk gebied en natuur, de spelregels voor de beoordeling en realisatie van de gebiedsprogramma's (zoals eisen aan het detailniveau), en de

[5] Maas et al, Bijdrage aan de stikstofdepositie in de natuur vanuit de industrie, het verkeer en de consumenten, RIVM, 2021
[6] In de KEV 2020 zijn voor het laatst stikstofeffecten doorgerekend. De actualisatie van KEV emissieramingen voor luchtverontreinigende stoffen (waaronder ammoniak en stikstofoxiden) is tweejaarlijks. De KEV2020 liet een reductielijn zien voor mobiliteit en industrie: tussen 2018 en 2030 een daling in de NOx-uitstoot van mobiliteitssector van 41 procent, en in de industrie en de energiesector van respectievelijk 8 en 53 procent. Het PBL werkt nu aan de KEV 2022 luchtramingen, die eind 2022 wordt verwacht, en waarin nieuw voorgenomen en vastgesteld beleid zal zijn meegenomen. Zie voor de KEV 2020 https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2020-emissieramingen-luchtverontreinigende-stoffen-rapportage-bij-de-klimaat-en-energieverkenning-2020_4211.pdf

waarborgen voor het onontkoombaar maken dat de doelen gehaald worden, zoals indien nodig eerder ingrijpen in de gebieden die er het slechtste voor staan.

Ook wordt gewerkt aan versnellingsmaatregelen voor de korte termijn. In de hoofdlijnenbrief van 1 april 2022 is aangekondigd dat ik provincies zou vragen om vooruitlopend op de gebiedsplannen al stappen te zetten in de integrale gebiedsgerichte aanpak. Ik heb hiertoe een brief aan gedeputeerden gestuurd, waarna in een werkconferentie met provincies, terreinbeheerders en waterschappen voorstellen zijn gepresenteerd en besproken die in 2022 of 2023 uitgevoerd kunnen worden. Vooraf zijn drie criteria gesteld waaraan de voorstellen moesten voldoen: *"doelmatig, duurzaam bijdragen aan een of meer van de doelen van de aanpak, zo min mogelijk lock-in effecten, en draagvlak in de regio"*. Naar aanleiding van de uitvraag zijn 89 voorstellen binnengekomen voor uitvoering in 2022 en deels in 2023. Deze voorstellen worden momenteel beoordeeld met oog op besluitvorming in het kabinet in juli. Ik zal de provincies en betrokken partijen zo snel mogelijk informeren over de besluiten en de gewenste aanwending van de opbrengst en zal uiteraard ook uw Kamer informeren.

Tot slot
Ik besef dat de benodigde veranderingen zeer ingrijpend zijn en dat deze veel zullen vragen van alle betrokken partijen. Voor veel ondernemers en hun gezinnen wordt met deze brief duidelijk hoe groot de opgave in het gebied is waar zij wonen en werken, dit valt niet te overschatten. Tegelijkertijd blijft de toekomst mede afhankelijk van de keuzes die ook medebewoners in het gebied willen maken en de mogelijkheden die innovaties bieden om daarbij te helpen. Dat betekent dat ook dit jaar nog veel onzeker blijft. Met de startnotitie NPLG in combinatie met onder meer de Kamerbrief met perspectieven voor agrarische ondernemers, hopen wij eerste duidelijkheid en perspectief te bieden, alsook een pad om met alle betrokkenen de transities in het landelijk gebied samen vorm te geven en te zorgen dat iedereen hier op een rechtvaardige manier uitkomt.

Desgewenst ben ik en is met mij het RIVM graag bereid in een technische briefing een nadere toelichting op de regionale doelen te geven.

Christianne van der Wal-Zeggelink
Minister voor Natuur en Stikstof

Rijksoverheid

Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied

10 juni 2022

Inhoud

1 Nationaal programma voor transitie landelijk gebied 7

2 Inhoudelijke reikwijdte en vraagstukken 11

3 Structurerende keuzes, (regionale) doelen en uitgebreide toelichting stikstof 17

4 Status: Programma als uitwerking Nationale Omgevingsvisie 35

5 Rijksbrede, interbestuurlijke en maatschappelijke samenwerking 39

6 Samenhang NPLG en andere trajecten in het landelijk gebied 43

7 Gebiedsprogramma's, transitiefonds en onontkoombaarheid 49

8 Vervolgproces en planning 57

9 Ter afsluiting 61

Bijlage structurerende keuzes en doelen 65

Samenvatting

Het landelijk gebied zal flink moeten veranderen. We willen de kwaliteit van onze natuur verbeteren, ons watersysteem robuuster en gezonder maken en op weg naar een klimaatneutraal landelijk gebied. De natuur kan niet langer meer wachten en op meerdere vlakken zullen grote stappen moeten worden gezet, niet in de laatste plaats op het terrein van de overbelasting aan stikstofdepositie. Een forse inzet op natuurherstel en -behoud is ook nodig om zo ruimte te creëren voor duurzame economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Daarnaast geldt dat Nederland zich op meerdere terreinen Europees en internationaal verplicht heeft aan diverse natuur-, water- en klimaatdoelstellingen. Vanwege de samenhang met een toekomstbestendige ontwikkeling van de landbouw en het belang van voedselzekerheid wordt het de Kamerbrief perspectieven voor agrarische ondernemers gelijktijdig met deze startnotitie gepubliceerd.

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is een beleidsprogramma onder de Nationale Omgevingsvisie met het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties als opdrachtgevers. Het Rijk neemt in (de gebiedsprogramma's van) het NPLG de gebiedsgerichte opgaven en maatregelen op voor natuur, stikstof, landbouw, water, bodem en klimaat. In het NPLG zijn de EU-verplichtingen leidend: Vogel- en Habitatrichtlijn, Kaderrichtlijn Water (KRW) en (onder meer) de Europese Klimaatwet voor broeikasgassen. In het coalitieakkoord is het hoofddoel van het NPLG vastgelegd; het toekomstbestendig ontwikkelen van het landelijk gebied. Naast reeds beschikbare budgetten komt er een transitiefonds landelijk gebied en natuur met daarin 24,3 miljard euro om tot en met 2035 financieel bij te dragen aan de genoemde internationale verplichtingen. De middelen zijn specifiek bedoeld om invulling te geven aan de nationaal wettelijk verplichte doelstellingen op het gebied van stikstof, klimaat en water.

De scope van het NPLG is in deze startnotitie vastgelegd, ook in relatie tot nauw verbonden trajecten en trajecten met meekoppelkansen op nationaal, regionaal en lokaal niveau, zoals luchtkwaliteit en zoönosen. Het NPLG legt structurerende, richtinggevende keuzes en (regionale) doelen vast, als basis voor integrale provinciale programma's landelijk gebied – kortheidshalve 'brede gebiedsprogramma's' genoemd. Het Rijk geeft deze voor nu richtinggevend mee aan de regionale overheden, onder regie van de provincies. De keuzes en doelen zijn in deze startnotitie deels al vastgelegd en moeten komende maanden deels nog verder uitgewerkt worden. Met deze startnotitie NPLG worden de al bekende keuzes en doelen meegegeven, zoals richtinggevende emissiereductiedoelen voor stikstof per gebied, de doelen voor de Kaderrichtlijn Water en eerste beelden wat de keuze voor water en bodem sturend uit het coalitieakkoord betekent. Daarmee is de startnotitie de aftrap van een langjarig transitieproces en partnerschap, waarbij het Rijk de medeoverheden uitnodigt om het NPLG samen verder uit te werken. In oktober volgen de aanvullende doelen vanuit NPLG (zoals de uitwerking voor waterberging en definitieve provinciale klimaatdoelen) tegelijk met de andere ruimtelijke keuzes voor bijvoorbeeld woningbouw. Zo ontstaat een gebiedsgericht integraal kader voor de uitwerking van het NPLG waarbinnen doelstellingen in samenhang worden bezien en als zodanig bijdragen aan het noodzakelijk natuurherstel en -behoud evenals de klimaat- en waterverplichtingen.

Volgend uit de afspraken in het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) worden de stikstof- en natuurdoelen uiterlijk in juli 2023 verplicht en onontkoombaar ruimtelijk uitgewerkt en vastgelegd in een gebiedsplan. Vanuit de NPLG-ambitie wordt dit samen met de andere uitgewerkte doelen voor natuur, water en klimaat, en de wisselwerking met de verduurzaming van de landbouw en de sociaaleconomische ontwikkelingen, opgenomen in de eerste versie van de brede gebiedsprogramma's.

De uitwerking van deze gebiedsprogramma's vraagt een enorme inspanning van de decentrale overheden met het Rijk als samenwerkingspartner. Maatschappelijke partners, zoals ondernemers, worden hier ook bij betrokken, en ook de betrokkenheid van grondeigenaren en grondgebruikers is cruciaal. Bottom-up initiatieven kunnen hierbij goed benut worden. Ook bij de uitwerking van het ontwerpprogramma NPLG worden naast het Rijk de provincies, waterschappen, gemeenten en de maatschappelijke partners betrokken.

Voor de uitwerking van de richtinggevende stikstofdoelen per gebied zijn afgelopen tijd flinke stappen gezet, de resultaten zijn opgenomen in deze startnotitie. In het toekomstperspectief landbouw (Kamerbrief perspectieven voor agrarische ondernemers van 10 juni 2022) worden beleidsmatige keuzes gemaakt. Randvoorwaarde is dat duidelijkheid wordt geboden over hoe het perspectief voor de agrarische ondernemers er uitziet, gebiedsgericht in aanpak en beleid. De concrete uitwerking van water en bodem als sturend principe zal in september gereed zijn. Komende maanden wordt de wijze waarop de verschillende doelen en maatregelen in de gebiedsprogramma's geïntegreerd en onontkoombaar vastgelegd gaan worden verder uitgewerkt. Andere belangrijke bouwstenen die op dit moment verder uitgewerkt worden zijn de besteding van de middelen uit het Transitiefonds landelijk gebied en natuur, de spelregels voor de beoordeling en realisatie van de gebiedsprogramma's (denk aan eisen aan het detailniveau) en de wijze waarop onontkoombaarheid steviger invulling krijgt.

De belangrijkste mijlpalen voor het NPLG zijn: de al bekende keuzes en doelen beschikbaar voor de regionale overheden (met deze startnotitie), aangevulde keuzes en doelen beschikbaar voor de regionale overheden (oktober), hoofdlijnen NPLG naar de Tweede Kamer (oktober), uitgewerkt ontwerpprogramma NPLG inclusief planMER (voorjaar 2023), integrale provinciale gebiedsprogramma's (1 juli 2023). Dit sluit aan bij de lijn uit de Ruimtelijke Ordeningsbrief van 17 mei, met dezelfde mijlpalen op weg naar wederkerige afspraken in oktober 2023 die het ruimtelijk arrangement per provincie vormen.

Tot de primaire doelgroep van deze startnotitie behoren alle betrokken overheden, maatschappelijke partners zoals ondernemers, en het parlement.

Startnotitie samengevat in 1 alinea:
De startnotitie NPLG geeft een aanzet voor de uitwerking van de kerndoelen natuur (waaronder de stikstofaanpak), water en klimaat tot regionale doelen en structurerende keuzes, met onder andere de relatie met de landbouw. Die vormen de basis voor de uitwerking van de brede provinciale gebiedsprogramma's. Ook geeft de startnotitie de eerste (ruimtelijke) consequenties van deze doelen en structurerende keuzes. In de periode tot oktober worden de doelen en keuzes verder uitgewerkt en aangevuld en vormen zo een tweede ronde input voor de gebiedsprogramma's. Daarbij geeft de startnotitie NPLG aan hoe de samenhang is met andere (Rijks)programma's in het landelijk gebied. De startnotitie NPLG beschrijft tevens de wijze waarop de overheden en maatschappelijke partijen de komende tijd samen vorm geven aan de uitwerking, dat dit onontkoombaar tot resultaten moet leiden en hoe dit samenhangt met het transitiefonds landelijk gebied en natuur.

1 Nationaal programma voor transitie landelijk gebied

Het landelijk gebied staat aan de vooravond van grote veranderingen. De natuur en waterkwaliteit staan onder druk en het klimaat verandert. We moeten de biodiversiteit herstellen en een balans bereiken tussen wat de natuur kan dragen en wat we als samenleving van haar vragen. Ook de draagkracht van ons het bodem- en watersysteem wordt op veel plekken overschreden.

Alle benodigde veranderingen om het tij te keren hebben een zichtbare weerslag op de fysieke ruimte, de regionale en lokale economie en de sociale cohesie van het landelijk gebied. Om de transitie van het landelijk gebied in goede banen te leiden is een brede aanpak nodig met scherpe keuzes en maatregelen. Ook in samenhang met de andere veranderingen in het landelijk gebied, zoals de aanpassingen in de energievoorziening en de bouw van nieuwe en bereikbare woningen. Het kabinet heeft al richting gegeven op hoofdlijnen en proces, met name in de *Hoofdlijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied, en van het brede stikstofbeleid* (1 april 2022) én in de *Ruimtelijke Ordeningsbrief* (17 mei 2022). Het kabinet heeft in het coalitieakkoord een Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en extra middelen in een transitiefonds opgenomen, met als hoofddoel de toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied met toekomstperspectief voor de landbouw. In deze startnotitie schetsen we uitgangspunten, ambities en context van het NPLG.

Water- en bodemsysteem leidend

In het coalitieakkoord is ook vastgelegd dat de draagkracht van het water- en bodemsysteem sturend wordt bij het landgebruik in het landelijk gebied. Dat draagt bij aan het voldoen aan internationale verplichtingen op het gebied van natuur, klimaat en water én aan een klimaatbestendige inrichting en beheer van het landelijk gebied. Het kabinet heeft daarbij in het coalitieakkoord gekozen voor een brede aanpak, waarin de natuuraanpak, waar de stikstofaanpak een belangrijk onderdeel van uitmaakt, samengaat met de aanpak van andere opgaven zoals klimaat- en waterkwaliteit. Dit betekent dat de keuzes voor een gebied ook in het licht van andere doelstellingen dan die voor stikstofgevoelige Natura 2000-habitats houdbaar moeten zijn.

Keuzes nodig

Een passende inrichting van het landelijk gebied biedt ook kansen voor bijvoorbeeld nieuwe economische perspectieven, functiecombinaties, verduurzaming, versterken van gebiedsidentiteit en kenmerken, en daarmee verhoging van de kwaliteit van de leefomgeving. Maar de transitie zal in de schaarse ruimte die we in Nederland hebben ook leiden tot spanning met andere belangen, zoals verstedelijking en de energietransitie. Bepaalde gebieden ontzien van opgaven betekent intensiever gebruik van een gebied elders. Er zijn keuzes nodig. Deels zijn die vastgelegd in deze startnotitie, deels worden die komende maanden uitgewerkt en op 1 oktober vastgelegd.

Het NPLG bevat in de kern:

1. *De kaderstellende doelen voor onder andere emissiereductie van stikstof, broeikasgassen en waterkwaliteit: dat is het 'wat'.*
2. *De structurerende keuzes, zoals het bodem- en watersysteem leidend maken bij ruimtelijke planvorming: dat is het 'hoe'.*

Dit werken we verder uit in een ruimtelijke strategie tot een richtinggevend kader voor de gebiedsprogramma's in nauwe samenhang met de Kamerbrief perspectieven voor agrarische ondernemers met beleidsmatige keuzes, dat tegelijk met deze startnotitie verschijnt.

2 Inhoudelijke reikwijdte en vraagstukken

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) richt zich op drie kerndoelen: het in een samenhangende aanpak realiseren van de Europese internationale verplichtingen op het terrein van (1) natuur (met als onderliggend doel de stikstofopgave), (2) water en (3) klimaat. Deze doelen hangen sterk samen en zijn sterk normerend. Nederland is als EU-lidstaat juridisch verplicht eraan te voldoen. Maar het halen van de doelen is uiteindelijk vooral gericht op het waarmaken van een gedragen perspectief voor mensen, bedrijven en natuur. Deze doelen hebben ook een sterke relatie met andere opgaven en belangen in het landelijk gebied (zie paragraaf 6).

De samenhang van de drie kerndoelen en de maatregelen die nodig zijn om de doelen te realiseren is de reden ze samen te brengen in het NPLG. Zo creëren we synergie en voorkomen we situaties waarbij maatregelen voor de verschillende doelen strijdig zijn met elkaar (als bijvoorbeeld urgente stikstofmaatregelen ten koste gaan van maatregelen voor KRW of het klimaatprobleem). In het NPLG moeten de kortere en lange termijn goed met elkaar verbonden worden. Het tempo van de uitwerking van de stikstofmaatregelen om het wettelijke stikstofdoel voor 2030 te realiseren, is leidend voor het algemene tempo van de stappen in de lange termijntransitie in het NPLG. Ook voor de opgaven van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) is de druk hoog: in 2027 moeten de benodigde maatregelen genomen zijn. Voor klimaat moeten in 2030 tussendoelen behaald zijn op weg naar een klimaatneutrale samenleving in 2050.
Het NPLG gaat sturen op de ruimtelijke consequenties van de drie doelstellingen. Via structurerende keuzes helpt het NPLG alle benodigde veranderingen in het landelijk gebied zoveel mogelijk in samenhang vorm te geven. Het NPLG werkt het benodigde ruimtegebruik uit in relatie tot de transitie van de landbouw, van de beoogde nieuwe natuur en van de natuurinclusieve landbouw, met zoals gezegd het bodem- en watersysteem als vertrekpunt. Daarnaast maken de leefbaarheid en vitaliteit van het landelijk gebied en het realiseren van een goede omgevingskwaliteit integraal onderdeel uit van de afwegingen.

De drie kerndoelen toegelicht

1. **Natuur**
   Voor de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) hebben de verplichtingen betrekking op de instandhouding van Europees beschermde soorten en habitats binnen Natura 2000-gebieden, maar ook daarbuiten. Het NPLG draagt bij aan de realisatie van die internationale verplichting. Op dit moment vormt de overbelasting van stikstofdepositie in N2000-gebieden een grote belemmering om te voldoen aan de verplichtingen van de VHR, met alle gevolgen van dien. Het is in dit kader dat het realiseren van de wettelijke stikstofdoelstellingen, ofwel het terugbrengen van deze overmatige depositie, van groot belang is. In het coalitieakkoord heeft het kabinet aangekondigd de huidige wettelijke omgevingswaarde voor stikstofdepositie voor 2035 uit de Wet stikstofreductie en natuurverbetering naar voren te halen. Dit betekent dat in 2030 74% van het stikstofgevoelig Natura 2000-areaal onder de kritische depositiewaarde moet zijn gebracht. In 2025 is dit conform de wettelijke verplichting 40% van dat areaal.

2. **Water**
   Vanuit de KRW, de Nitraatrichtlijn en de EU Grondwaterrichtlijn wordt in het NPLG de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater meegenomen, voor zover beïnvloed door landbouw (nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen). Ook de grondwaterkwantiteit is onderdeel van de KRW en wordt dus meegenomen. Waterkwantiteit (droogte en wateroverlast) is onderdeel van het NPLG voor zover noodzakelijk voor natuur en landbouw, immers zonder water geen natuur en geen landbouw.

Grondwateronttrekkingen en vasthouden van water zijn daarmee dus ook onderdeel van het NPLG. In 2027 moeten de benodigde KRW-maatregelen genomen zijn.

Uitvoering Kaderrichtlijn Water
Op 18 maart 2022 zijn de Stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 voor de KRW vastgesteld. Hierin staan de waterkwaliteitsdoelen, de opgaven en de maatregelen van alle waterbeheerders voor de komende 6 jaar. Gezien de grote opgave vanuit de landbouw wordt aangesloten bij de transitie van het landelijk gebied. Daarbij wordt specifiek ingezet op grootschalig herstel van beekdalen op zandgrond. Door het zoeken van meekoppelkansen, zullen de overige maatregelen voor stikstof en klimaat ook positief kunnen bijdragen aan verbetering van de doelen van de KRW. In 2024 zal een tussenevaluatie plaatsvinden van de uitvoering van maatregelen in de Stroomgebiedbeheerplannen. Dit gebeurt onder meer in samenhang met de maatregelen in het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn en de provinciale gebiedsprogramma's. Indien nodig zal aan de hand van uitkomsten van de evaluatie worden bijgestuurd.

3. **Klimaat**
   De internationale klimaatafspraken, de Europese klimaatwetgeving, de nationale Klimaatwet en het Klimaatakkoord landbouw en landgebruik (terugdringen broeikasgassen door landbouw en landgebruik) bepalen de opgave voor landbouw en landgebruik: veeteelt, glastuinbouw, veenweide, landbouwbodems en bomen, bossen en natuur. Met het coalitieakkoord is het nationale reductiedoel in de Klimaatwet aangescherpt. Hier zijn indicatieve emissiedoelen voor 2030 van afgeleid voor de sectoren. Op basis van de ramingen in de Klimaat- en Energieverkenning 2022 worden definitieve restemissiedoelen 2030 voor alle sectoren, en dus ook voor de landbouw en voor het landgebruik, vastgesteld. De hiervoor benodigde broeikasgasreductie zal voor een belangrijk deel gerealiseerd moeten worden met de integrale aanpak in het landelijk gebied. In het coalitieakkoord is een indicatieve broeikasgasreductie van 5 megaton gekoppeld aan deze aanpak. De klimaatopgave voor de glastuinbouw maakt overigens geen onderdeel uit van de integrale aanpak in het landelijk gebied.

Uitgangspunt van de integrale gebiedsprogramma's moet zijn dat er in elk geval geen (lokale) verslechtering optreedt in luchtkwaliteit en leefbaarheid (inclusief geur) en waar mogelijk een verbetering, zeker met het oog op de verwachte Europese aanscherpingen van de eisen aan de luchtkwaliteit.

Emissie en depositie van stikstof

NPLG gaat niet over de aanwending van stikstofruimte die ontstaat. Voor de doelen in het NPLG die samenhangen met emissie en depositie van stikstof, andere nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen en broeikasgassen ligt de focus op de landbouw als belangrijkste ruimtegebruiker en emissiebron in het landelijk gebied, en binnen de landbouw op de relevante sectoren in het bijzonder de veehouderij, de akkerbouw en de (glas-)tuinbouw. Stikstofbronnen uit andere sectoren dragen op een evenredige manier bij aan stikstofreductie. Dit loopt via het spoor van het structurele stikstofpakket en via het klimaatbeleid. In de gebiedsprogramma's kunnen lokale stikstofbronnen buiten de scope van het NPLG meegenomen worden als daarmee op een even zo effectieve, of effectievere wijze de doelstellingen van het NPLG kunnen worden bereikt. Dit is analoog aan het 'omwisselbesluit' uit Ruimte voor de Rivier, zie ook de toelichting bij het wetsvoorstel voor het transitiefonds. Met de buitenlandaanpak uit het stikstofspoor wordt bovendien ingezet op reductie van buitenlandse emissies en depositie in Nederland.

Toekomstperspectief landbouw (Kamerbrief perspectieven voor agrarische ondernemers van 10 juni 2022)

Mede afhankelijk van de toekomstvisie op de landbouw van de provincies en de gebiedspartners en de vaak gebiedspecifieke omstandigheden moet regionaal de ontwikkelrichting en ruimte voor de landbouw worden bepaald. Een langjarig economisch perspectief voor de landbouw- en tuinbouw is van belang bij het opstellen van de brede gebiedsprogramma's. Het aantal boeren en tuinders zal de komende jaren verder afnemen in Nederland.
De redenen om te stoppen kunnen heel divers zijn: er zijn bedrijven zonder bedrijfsopvolger, bedrijven die economisch onvoldoende presteren waardoor het onmogelijk wordt investeringen te financieren of bedrijven kunnen of willen hun bedrijfsvoering niet zodanig aanpassen dat die past bij scherpe ecologische opgaven in het gebied, bijvoorbeeld door de nabijheid van een Natura-2000 gebied. Streven is dat de land- en tuinbouwers die hun bedrijf wel willen voortzetten een langjarig renderend perspectief hebben na het uitvoeren van het gebiedsprogramma. Deze bedrijven moeten zicht hebben op een toereikende en houdbare Natuurbeschermingsvergunning. Zonder een succesvolle transitie van de landbouw en het landelijk gebied is het behalen van de verplichte milieu- en natuurdoelstellingen niet mogelijk.
De ontwikkeling van landbouwbedrijven kan gericht zijn op innovatie, extensivering, omschakelen naar nieuwe vormen van landbouw, verbreding van de bedrijfsvoering of combinaties hiervan en verplaatsing of beëindiging van bedrijven. Op basis van het toekomstperspectief landbouw wordt in overleg met provincies en betrokken agrarische partijen uitgewerkt welke bedrijfsvormen voor landbouwbedrijven binnen de gebiedsdoelen mogelijk zijn met inachtneming van het beperken van zoönosenrisico's in bijvoorbeeld veedichte en waterrijke gebieden. En daarnaast welke voorwaarden en ondersteuning vanuit de overheid, banken en tussenhandel nodig zijn voor toekomstbestendige bedrijven met economisch perspectief. Hiervoor zal instrumentarium worden uitgewerkt en aangeboden. Bovendien wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor gebiedsgerichte samenwerking en investeringen uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid via het Nationaal Strategisch Plan (GLB-NSP), zoals voor groenblauwe diensten.
Keuzes rond de woningbouwopgave, bedrijventerreinen, infrastructuur, datacenters en de energietransitie worden niet vanuit het NPLG voorbereid, maar vanuit andere programma's van het Rijk. In paragraaf 6 beschrijven we hoe de koppeling wordt gelegd.

3 Structurerende keuzes, (regionale) doelen en uitgebreide toelichting stikstof

Het NPLG werkt de kerndoelen verder uit tot (regionale) doelen (het 'wat') en structurerende keuzes (het 'hoe'). Die geven richting aan de brede gebiedsprogramma's van de provincies. Alle betrokken overheden geven aan dat zij behoefte hebben aan scherpe keuzes vanuit het Rijk, anders worden er geen knopen doorgehakt bij tegenstrijdige belangen en is de benodigde transitie niet haalbaar. Als eerste worden de richtinggevende stikstofdoelen per gebied uitvoerig toegelicht, omdat daar afgelopen tijd flinke stappen zijn gezet. Vervolgens wordt ook de stand van zaken voor de andere doelen beschreven, die komende maanden gedeeltelijk nog verder worden uitgewerkt.

Wat zijn structurerende keuzes?
De term 'structurerende keuzes' is na het verschijnen van het interdepartementaal beleidsonderzoek ruimtelijke ordening door het NPLG omarmd. Het NPLG omschrijft dit als beleidsuitspraken over de (on-)wenselijkheid van (nieuwe) activiteiten in het landelijk gebied ten opzichte van andere activiteiten/functies in het ruimtegebruik, of ten opzichte van het functioneren van het water- en bodemsysteem, resulterend in een ruimtelijke strategie op hoofdlijnen. Daarmee stuurt het Rijk globaal op randvoorwaarden voor locatie- en inrichtingskeuzes, waarbij onder meer geanticipeerd wordt op de klimaatveranderingen.

Het NPLG brengt in deze startnotitie alle bestaande doelen en gemaakte structurerende keuzes bijeen, is waar nodig aanjager voor het formuleren van andere doelen en keuzes en (regionale) uitwerking door de beleidsverantwoordelijke rijksonderdelen én stuurt via de uitwerking daarvan in brede gebiedsprogramma's NPLG op de realisatie van de doelen. Met deze startnotitie worden de keuzes en doelen - voor zover al bekend - vanuit het Rijk aan de provincies meegegeven. In deze paragraaf zijn de resultaten opgenomen, in bijlage 1 staat de meer gedetailleerde uitwerking. Als eerste een uitgebreide toelichting op de nieuwe uitwerking voor stikstof.

Richtinggevende Stikstofdoelen per Gebied

Van nationale omgevingswaarde naar richtinggevende doelen voor gebiedsprocessen
In de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (WSN) is vastgelegd dat 74% van het stikstofgevoelige areaal van Natura 2000-gebieden (N2000) in 2035 onder de Kritische Depositiewaarde (KDW) moet zijn gebracht. De wettelijke verplichting ziet op het ambitieus verlagen van de overbelasting van stikstof op stikstofgevoelige gebieden, in de wetenschap dat dit ten dienste staat aan de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen die voortkomen uit de VHR. Met het coalitieakkoord heeft het kabinet besloten deze omgevingswaarde naar voren te halen naar 2030. Voor 2025 blijft de omgevingswaarde van 40% onder de KDW gelden. Invulling van de omgevingswaarden is van belang omdat sterke overbelasting door stikstof een van de belangrijkste drukfactoren op de natuur is, naast bijvoorbeeld hydrologiecondities of de inrichting van (leef)gebieden. De KDW is daarbij een belangrijke indicator: een overschrijding betekent dat niet langer op voorhand kan worden uitgesloten dat er een risico bestaat dat de kwaliteit van habitattypen wordt aangetast. Met de realisatie van de doelstelling voor 2030 wordt een grote bijdrage geleverd aan het uiteindelijke doel, voldoen aan de verplichtingen omtrent natuurherstel en -behoud in de Natura 2000-gebieden.

Omdat de landelijke omgevingswaarden geen sturing bieden op de vraag wáár stikstofreductie ruimtelijk gezien tot stand moet komen, maar dit vanuit het perspectief van de natuur wel van belang is, is er afgesproken om de benodigde stikstofreductie ruimtelijk te vertalen op een manier die recht doet aan de verscheidenheid van gebieden én de

omgevingswaarden uit de WSN. Deze ruimtelijke vertaling sluit aan bij het locatie-specifieke karakter van de instandhoudingsdoelen die gelden voor dier- en plantensoorten en habitattypen.

Proces
De landelijke omgevingswaarde voor stikstof (74% van het areaal onder de KDW in 2030) is naar *richtinggevende* gebiedsdoelen vertaald als input voor provinciale gebiedsprocessen en de concept gebiedsprogramma's van provincies. Vanwege het tempo en de complexiteit van de stikstofopgave is het immers van belang om tijdig in het (gebieds)proces zo veel mogelijk informatie en richting te hebben. Vervolgens volgt in juli 2023 de vaststelling van definitieve gebiedsdoelen in de gebiedsprogramma's. In het gebiedsproces kijken provincies samen met de gebiedspartners en betrokken stakeholders hoe deze doelen samen met de klimaat-, water- en natuurdoelen het beste behaald kunnen worden. Door naar meerdere doelstellingen tegelijk te kijken, kan de samenhang op maatregelniveau zo goed mogelijk worden geborgd en kunnen bijvoorbeeld lock-ins zoveel mogelijk worden voorkomen.

De depositiereducties als gevolg van de maatregelen die in de gebiedsprogramma's worden opgenomen, moeten bij elkaar opgeteld de landelijke omgevingswaarde voor 2030 behalen. Met de provincies is afgesproken dat het Rijk een besluit neemt over de richtinggevende doelen, waarbij het de inbreng van de provincies zo veel mogelijk heeft verwerkt. Het afgelopen jaar is daarvoor een zorgvuldig proces doorlopen waarbij Rijk en provincies met hulp van het RIVM verschillende benaderingen voor het ruimtelijk vertalen van de stikstofopgave hebben bekeken en afgewogen.

Relatie natuurdoelen, ecologische autoriteit en KDW
Nederland heeft zich via de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) gecommitteerd aan belangrijke verplichtingen ten aanzien van de staat van de natuur. Stikstof is een van de belangrijkste drukfactoren waardoor de kwaliteit van de natuur onder druk staat. Inzet op stikstofreductie is daarom een onmisbare pijler om te komen tot de realisatie van het bovenliggende doel: de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen volgend uit de VHR. De KDW is daarbij een belangrijke, gekwantificeerde indicator voor de drukfactor stikstof: een overschrijding betekent dat niet langer op voorhand kan worden uitgesloten dat er een risico bestaat dat de kwaliteit van habitattypen wordt aangetast. Onder meer bij het toetsen van projecten voor vergunningverlening is de toename van stikstof, in relatie tot de KDW, een prominente factor. Bij realisatie van het uiteindelijke doel, voldoen aan de verplichtingen omtrent de instandhoudingsdoelstellingen die voortvloeien uit de VHR, gaat het echter niet om reductie van overmatige stikstofdepositie alleen. Uiteindelijk gaat het gaat om het op orde brengen van de ecologische condities van een gebied in brede zin. Daarom is het ook belangrijk om rekenschap te geven van de andere drukfactoren op de natuur en de maatregelen die daarvoor nodig zijn om de gunstige staat van instandhouding te bereiken, bijvoorbeeld met het Programma Natuur. Met de natuurdoelanalyses, die worden getoetst door een onafhankelijke ecologische autoriteit, wordt breed gekeken naar wat er nodig is voor een goede staat van instandhouding. Stikstofreductie maakt daar een concreet en urgent onderdeel van uit. De ecologische autoriteit toetst de gebiedsprogramma's, gebruikmakend van de natuurdoelanalyses en de analyses van de KRW. Naast een toets op de ecologische effecten worden de provincies gevraagd bij het opstellen van de brede gebiedsprogramma's een sociaaleconomische impactanalyse voor de landbouw uit te voeren. Het kabinet kijkt eveneens naar de mogelijkheden om meet- en rekenmethodes te verbeteren, waarvoor onder andere het Nationaal Kennisprogramma Stikstof (NKS) is ingesteld. Daarnaast wil het kabinet een forse impuls geven aan het meten van emissies op bedrijfsniveau. Door meer en fijnmaziger te meten worden de rekenmethodes verbeterd.

Uitgangspunten

Rijk en provincies hebben gezamenlijk besloten de volgende uitgangspunten te hanteren bij de ruimtelijke vertaling:

- Het **tegengaan van verslechtering** en het verbeteren **van de staat van instandhouding** van de natuur in elk N2000-gebied staat centraal.
- **De kenmerken van het water- en bodemsysteem worden als onderlegger gebruikt voor de ruimtelijke verdeling van stikstofreductie.** Deze kenmerken vormen de ecologische grenzen voor de natuurkwaliteit én mogelijke activiteiten in een gebied. Hiermee wordt stikstofreductie – en de maatregelen die hiervoor nodig zijn – niet als afzonderlijke opgave aangevlogen, maar zo goed mogelijk gekoppeld aan de opgaven voor water, klimaat en de transitie van de landbouw in het gebied. Vertaald naar regionale stikstofreductiedoelen worden zo aan de voorkant de kaders gegeven waarbinnen verschillende ontwikkelrichtingen wel of niet mogelijk zijn, en wordt het risico op toekomstige lock-ins als gevolg van te nemen maatregelen verkleind.
- **De gebiedsdoelen zijn uitgedrukt in emissiereductie (uitstoot) van stikstof**, zodat er door de betrokken partijen gestuurd kan worden op de stikstofbron. Om ervoor te zorgen dat de emissiereductie ook leidt tot de benodigde reductie in stikstofdepositie op de desbetreffende N2000-gebieden, worden er naast deze emissiereductieopgave (in kton ammoniak - NH_3) ook beoogde depositiereducties per Natura-2000 gebied per provincie meegegeven. Hiermee wordt aangegeven wat de emissiedoelen naar verwachting aan depositiereductie zullen moeten opleveren in de N2000-gebieden.
- **De gebiedsdoelen zijn doelen voor de reductie van NH_3 emissies**. Eerdere analyses[1] hebben aangetoond dat voor reductie van NH_3 een gebiedsgerichte aanpak gericht op de locatie van de emissie effectief is ten opzichte van een generieke aanpak van reductie. Oftewel, hoe dichter een NH_3 emitter bij een natuurgebied ligt, hoe groter het effect op de depositie in dat gebied is. Omdat het grootste deel van de NH_3 emissie vanuit landbouwbronnen komt, zal de bijdrage aan de gebiedsdoelen voor NH_3 emissiereductie voornamelijk uit deze sector komen.
- In het model is nu een **generiek aandeel** opgenomen van 12kton NH_3 als vertrekpunt, maar dit kan op basis van extra inzet (zoals normering) naar boven bijgesteld worden.
- **De reductie van NOx wordt gerealiseerd door generiek landelijk beleid** (onder andere Klimaatakkoord, Schone Lucht Akkoord, structurele aanpak stikstof) en Europese regelgeving. De reductie van NOx die (landelijke) plaatsvindt, draagt zo bij aan reductie van de 'stikstofdeken'. Verlaging van de deken is ook van invloed op reductie die daarnaast gebiedsgericht moet plaatsvinden. Omdat NOx emissies van onder andere industrie en mobiliteit in het algemeen minder tot piekbelastingen in Nederlandse N2000-gebieden leiden, maar wel bijdragen aan deze 'stikstofdeken', is het bij deze sectoren effectiever om de stikstofbelasting via generiek beleid te verlagen. Dit is ook geconcludeerd in het rapport van het RIVM.[2] Waar dit effectief is, is er aanvullend ruimte in de gebiedsprocessen voor maatwerk, bijvoorbeeld ten aanzien van lokale piekbelasting. Dit geldt zowel voor bijvoorbeeld de agrarische als industriële sector.
- Zoals aangegeven in de *Hoofdlijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied, en van het brede stikstofbeleid* (1 april 2022) zet het kabinet in op een **evenredige bijdrage van alle sectoren** bij het terugdringen van de stikstofbelasting op de Nederlandse natuur - en daarmee het realiseren van de doelen uit de WSN. Komende maanden zal het kabinet hier concreter invulling aan geven door ook doelen en afspraken vast te stellen voor de reductiebijdrage van de sectoren mobiliteit en industrie. De timing

[1] RIVM 2021, Briefrapport ruimtelijke effecten zonering emissiereducties landbouw.

[2] Maas et al, Bijdrage aan de stikstofdepositie in de natuur vanuit de industrie, het verkeer en de consumenten, RIVM, 2021.

hiervan hangt samen met de doorrekeningen van de Klimaat en Energieverkenning 2022. Uiterlijk begin 2023 zullen deze doelen vastgesteld worden.

- **Bij de ruimtelijke vertaling van de stikstofreductie wordt uitgegaan van richtinggevend 39 kton NH3 reductie.** Naar verwachting is 39kton emissiereductie van NH3 nodig om ten minste de wettelijke omgevingswaarde van 74% onder de KDW te behalen.[3] Dit komt overeen met een daling van ongeveer 40% van de stikstofemissies uit de landbouw, bovenop de verwachte daling uit het basispad (circa 10 kton NH3) ten opzichte van ijkjaar 2018.[4] Bij doorrekeningen van het RIVM leidt een emissiereductie van 39 kton NH3 naar verwachting tot circa 81% (met enkele procentpunten onzekerheid) onder de KDW in 2030. Dit geeft een zekere marge van enkele procentpunten ten opzichte van de wettelijke omgevingswaarde. Zo kunnen eventuele tegenvallende resultaten ondervangen worden, maar kan ook worden ingespeeld op mogelijke aanpassingen van model naar praktijk. Belangrijk is dat uiteindelijk het wettelijke doel van ten minste 74% onder de KDW en het **tegengaan van verslechtering/verbeteren van de staat van instandhouding** van N2000-gebieden leidend is. Als aan deze voorwaarden wordt voldaan, kan eventueel gemotiveerd afgeweken worden van de 39 kton NH3 die nu als uitgangspunt is genomen. Bij '*status en proces*' wordt aanvullend toegelicht hoe aan de hand van diverse evaluatiemomenten en stappen in het proces kan worden bijgestuurd.
- Het **type maatregelen** dat vervolgens ingezet wordt om deze stikstofdoelen te behalen is naast stikstof ook bepalend voor het effect op de broeikasgasreductie die met deze maatregelen kan worden bereikt.[5] Met het oog op doelbereik van de klimaatopgave kan het noodzakelijk zijn om aanvullende klimaatmaatregelen in de gebieden te treffen. Het type maatregelen is in zekere mate ook bepalend voor het doelbereik van de waterdoelen.[6] Het Rijk werkt de mogelijkheden voor (generiek) normeren verder uit om invulling te geven aan de stikstofreductie.

Samenstelling van doelen

Op basis van de hierboven genoemde uitgangspunten zijn door Rijk en provincies verschillende varianten uitgewerkt voor de mogelijke invulling van regionale doelen. Het RIVM heeft daarbij ondersteund met berekeningen.[7] Uiteindelijk is gekozen voor een maatwerkscenario, mede op verzoek van de provincies, dat de volgende kenmerken heeft.

- Gebiedsgerichte reductiepercentages houden zoveel mogelijk rekening met de **kenmerken van het bodem- en watersysteem** in de gebieden. Door deze centraal te stellen worden activiteiten binnen de ecologische grenzen van het gebied gebracht. Doelen voor stikstofreductie worden daarom verbonden aan de opgaven en omgevingscondities voor water, klimaat en de transitie van de landbouw.
- De aanpak als geheel wordt effectiever als extra reductie wordt bewerkstelligd bij bronnen in midden-Nederland (Gelderland) die relatief veel depositie veroorzaken op alle Natura 2000-gebieden. Deze bronnen zijn niet alleen centraal gelegen, maar bevinden zich ook dichtbij het grootste Natura 2000-gebied op land: de Veluwe. Door hier extra te

[3] RIVM, Toelichting bij richtinggevende emissiereductiedoelstellingen per gebied, 10 juni 2022.

[4] Basispad: Als uitgangspunt voor de berekeningen in de tool wordt een Basispad gehanteerd. Dit Basispad is de depositie voor het prognosejaar 2030 uit AERIUS Monitor 2021. De Nederlandse emissies in deze prognose zijn conform de Klimaat- en Energieverkenning 2020 (KEV2020). Deze prognose bevat het beleid dat was vastgesteld voor 1 mei 2020.

[5] PBL, Quick Scan van twee beleidspakketten voor het vervolg van de structurele aanpak stikstof Aaldrik Tiktak, Daan Boezeman, Gert Jan van den Born en Arjen van Hinsberg, 26 augustus 2021.

[6] WUR, Gebiedsgerichte verkenning van de 'verdere aanpak stikstof', Gerard Velthof, Hans Kros, Jan -Cees Voogd, Co Daatselaar, Tia Hermans, Karin Groenestein, Nico Ogink, Jan Peter Lesschen, Edo Gies, Roel Jongeneel, Daan Verstand, Raymond Jongschaap, Jan Huijsmans.

[7] RIVM, Toelichting bij richtinggevende emissiereductiedoelstellingen per gebied, 10 juni 2022.

reduceren, ontstaat er meer ruimte in heel Nederland. Met deze reductie in **Gelderland wordt gekozen voor een dekenpotentie benadering**.

- Daarnaast is besloten tot een **generiek reductiepercentage**[8] van 12% voor alle landbouwbronnen, waarvoor landelijke maatregelen zullen worden genomen. Dit percentage komt in het maatwerkscenario overeen met een gehanteerde 12 kton NH_3 reductie. Op deze manier draagt iedereen bij aan de verduurzamingsslag die we met elkaar te maken hebben en het verkleinen van de stikstofdeken over Nederland. 12 kton is daarbij als vertrekpunt gehanteerd. Dit kan als gevolg van aanvullend landelijk beleid verder opgehoogd worden. In dit kader werkt het Rijk de mogelijkheden voor normeren verder uit.
- Tot slot is de keuze gemaakt om een **ringenbenadering** te gebruiken, waarbij een ring van een x aantal (kilo)meters om Natura 2000-gebieden gelegd wordt. Daarbinnen wordt vervolgens een steviger reductiepercentage gehanteerd. Dit doen we omdat er Natura 2000-gebieden zijn waarbij het vanuit ecologisch of beleidsmatig perspectief wenselijk dan wel efficiënter is om in de directe omgeving extra in te grijpen op stikstofbronnen. Deze ringenbenadering (waaronder de omvang van de ring) zal nader ingevuld worden in de gebiedsprocessen.

Bij de keuze voor dit maatwerkscenario is met name gekeken naar het doelbereik voor stikstof. Afhankelijk van de keuze voor de maatregelen en het instrumentarium zal een stikstofemissiereductie van 39 kton stikstof ook een grote bijdrage kunnen leveren aan de doelen voor klimaat en bijdragen aan de wateropgave.[9]

Omvang richtinggevende doelen

Het maatwerkscenario leidt tot richtinggevende emissiereductiedoelen die als volgt zijn opgebouwd:

- In kton een richtinggevende emissiereductie NH_3 (procentueel en absoluut) **per provincie**;
- Hierbij een richtinggevende onderverdeling **per gebiedstype per provincie**, zowel absoluut in hoeveelheden kton NH_3 en procentueel (emissiereductiepercentages);
- De daarbij horende **ruimtelijke gebiedsindeling** (zoals op de kaart 1);
- De emissiereductiedoelen zijn gekoppeld aan de beoogde depositiereductie **per N2000-gebied.**

[8] Onder generiek wordt het volgende verstaan: het algemeen reduceren van de emissies per kilometervak met een vooraf bepaald percentage, zonder te letten op relatieve effectiviteit, afstand tot de natuur of depositiebijdrage per bronlocatie (kilometer vak). In de werkelijkheid zullen generieke maatregelen zowel de stikstofdeken over Nederland verkleinen als ook gebiedsgericht effect hebben.

[9] PBL, Quick Scan van twee beleidspakketten voor het vervolg van de structurele aanpak stikstof Aaldrik Tiktak, Daan Boezeman, Gert Jan van den Born en Arjen van Hinsberg, 26 augustus 2021.

Dit ziet er als volgt uit:

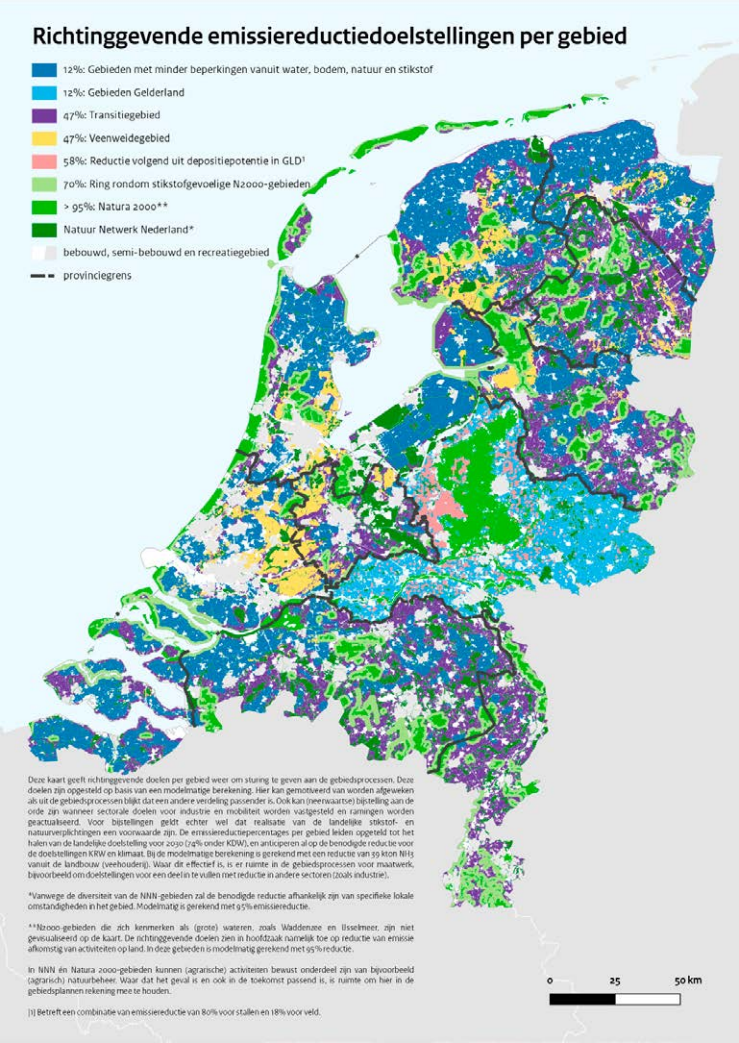

Kaart 1: Reductie volgens de richtinggevende doelen stikstof.

Toelichting
De kaart toont de ruimtelijke gebiedsindeling voor stikstof, wanneer de regionale richtinggevende doelen zijn toegepast per gebiedstype. De kleurcodes komen overeen met het benodigde reductiepercentage. Hierbij gelden een aantal belangrijke noties:

- *Het is belangrijk om in acht te nemen dat de gepresenteerde kaarten een modelberekening betreffen die helpen richting te geven aan de gebiedsprocessen. De emissiereductiepercentages per gebied tellen bij elkaar op tot de landelijke doelstelling voor 2030 (74% onder KDW).*
- *Bij het definiëren van de reductiedoelstellingen wordt niet uitgegaan van een bepaald type maatregelen, maar worden (algemene) reductiepercentages toegekend aan specifieke gebieden in Nederland. Er is dus enkel bepaald wat er indicatief gereduceerd moet worden, maar nog niet met welke instrumenten of maatregelen hier invulling aan gegeven wordt.*
- *In het gebiedsproces wordt samen met de gebiedspartners gekeken hoe deze doelen het beste behaald kunnen worden.*
- *In de gebiedsprocessen is het van belang om breder dan alleen naar de noodzakelijke stikstofreductie te kijken. De pakketten aan maatregelen in de gebiedsprogramma's moeten ook gericht zijn op de andere opgaven voor natuur, water en klimaat en leiden tot samenhangende pakketten waarmee de ecologische omstandigheden op orde worden gebracht.*
- *Er kan gemotiveerd worden afgeweken van de richtinggevende percentages als uit de gebiedsprocessen blijkt dat een andere verdeling passender is. Realisatie van de landelijke stikstof- en natuurverplichtingen is hiervoor een voorwaarde.*
- *Bij de modelmatige berekening is gerekend met de uitstoot van NH3 (ammoniak) vanuit de landbouw (veehouderij). Er is ruimte in de gebiedsprocessen voor maatwerk, bijvoorbeeld om doelstellingen voor een deel in te vullen met reductie in andere sectoren (zoals industrie) waar dit even effectief, dan wel effectiever is.*
- *In Natura 2000- en NNN-gebieden kunnen (agrarische) activiteiten veel directe impact hebben op (stikstofgevoelige) habitats. Desondanks kunnen activiteiten nodig zijn voor bijvoorbeeld agrarisch natuurbeheer (denk aan: begrazing). Dit vraagt maatwerk in het gebiedsproces, waar per gebied gekeken zal worden wat een realistische reductie is die mogelijk afwijkt van het genoemde percentage, maar beter aansluit bij de praktijk en/of de afspraken omtrent realisatie van het NNN. Modelmatig is gerekend met 95% emissiereductie.*

De bovenstaande emissiereducties leiden tot onderstaande effecten.

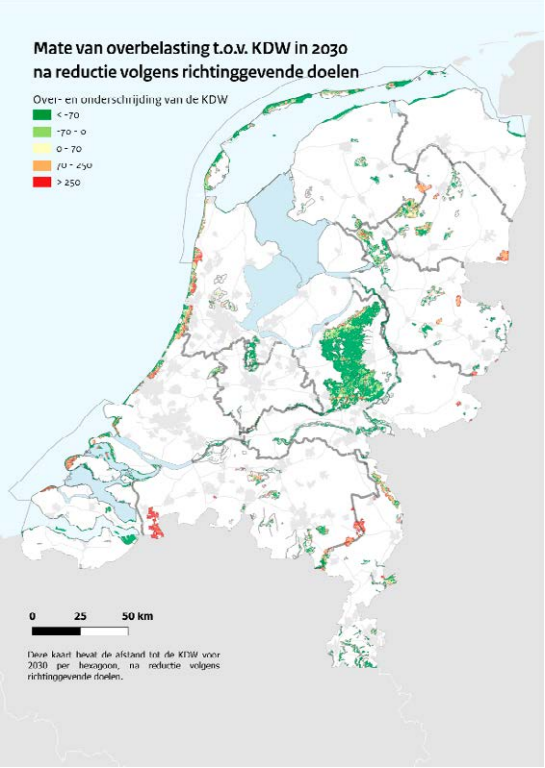

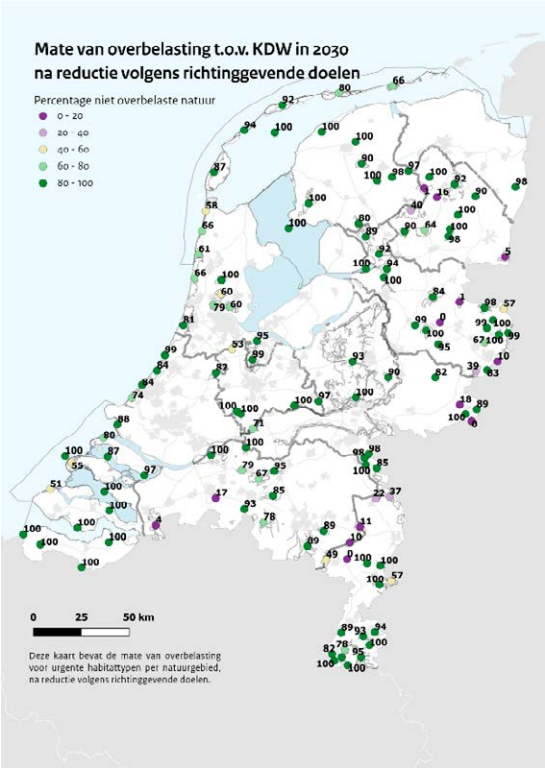

Kaart 2 (links): Mate van overbelasting t.o.v. KDW in 2030 na reductie volgens richtinggevende doelen.

Toelichting
Op deze kaart is in verschillende kleurcodes de mate van onder- en overschrijding van de KDW in N2000-gebieden weergegeven. De verschillende klassen geven zo meer inzicht in de trend van stikstofreductie op de gebieden dan alleen de informatie of de KDW wel of niet overschreden is.

Kaart 3 (rechts): Mate van overbelasting t.o.v. KDW in 2030 na reductie volgens richtinggevende doelen.

Toelichting
De percentages op deze kaart geven weer hoeveel procent van de hectares in het betreffende N2000-gebied zich onder de KDW bevinden na uitwerking van de regionale doelen.

Verdere concretisering en uitwerking van het richtinggevende gebiedsdoel, net als de uitwerking van het doel in maatregelen, vindt plaats in de gebiedsprocessen. De keuze voor het type maatregelen zal mede bepalend zijn voor het behalen van het broeikasgaseffect dat met de maatregelen kan worden behaald en zal bepalend zijn voor de wateropgave. De doelen voor klimaat, water en natuur worden zoveel mogelijk met deze startnotitie al meegegeven zodat hier ook al zo goed mogelijk op kan worden voorgesorteerd in de gebiedsprocessen. Uiterlijk in oktober zullen de doelen voor klimaat, water en natuur per regio bekend zijn. Er zal in aanloop naar de definitieve gebiedsprogramma's en daarna bij de monitoring van de aanpak gekeken worden of de uitwerking leidt tot het behalen van de doelen en of deze bijstelling behoeven. Daarbij wordt ook gekeken of de middelen om de gestelde doelen te bereiken toereikend zijn, waaronder het transitiefonds (zie paragraaf 7).

Status en proces richting gebiedsprogramma's juli 2023
De richtinggevende emissiereductiedoelstellingen zijn bedoeld om richting te geven aan het gebiedsproces. Deze richtinggevende doelen hebben geen status onder de Omgevingswet. De richtinggevende doelen worden definitief (taakstellend) vastgelegd in de gebieds-

programma's in juli 2023. De provincies krijgen op drie manieren de ruimte om de doelstellingen aan te passen in het proces van richtinggevend naar definitief. Dit sluit aan bij het iteratieve karakter van het gebiedsproces.

- Vanuit het principe dat bodem en water leidend zijn, volgt een gebiedsindeling. Deze gebiedsindeling hanteert het Rijk voor het bepalen van de richtinggevende reductiepercentages. **Provincies bepalen de bestuurlijke gebiedsindeling ten behoeve van de gebiedsprocessen.**
- **De stikstofdoelstellingen per gebied kunnen in aanloop naar de definitieve gebiedsprogramma's worden aangepast** aan de hand van nieuwe inzichten. Het gaat dan onder andere om:
  - De doorvertaling van de andere opgaven naar de regio. Dit gebeurt *(uiterlijk) oktober 2022* wanneer de regionalisering van de doelstellingen voor water, klimaat en natuur en de structurerende keuzes van het NPLG bekend zijn. Het streven is om de regionale doelen voor klimaat vóór de zomer 2022 te communiceren met de provincies. Dat betekent niet dat de inzet op deze doelstellingen tot die tijd stil ligt. Zoveel mogelijk zal worden voortgebouwd op de processen die momenteel al lopen of in voorbereiding zijn, voor bijvoorbeeld natuurherstel, KRW en de veenweidegebieden.
  - *Oktober/November 2022* wanneer de resultaten van de Klimaat- en Energieverkenning (KEV) bekend zijn. Dit zal inzichtelijker maken wat de verwachte stikstofreductie tot aan 2030 is op basis van vastgesteld en voorgenomen beleid. Hierin zitten ook de maatregelen vanuit onder andere het Klimaatakkoord, Schone Luchtakkoord en het structurele pakket 2020.
  - Wanneer blijkt (bijvoorbeeld naar aanleiding van de KEV 2022) dat generieke reductiemaatregelen gebiedsgericht anders uitpakken dan vooraf gedacht.
  - *Uiterlijk begin 2023* wanneer de doelen voor de stikstofuitstoot van mobiliteit en industrie vastgesteld zijn.
  - *In het eerste kwartaal van 2023* wanneer de natuurdoelanalyses bekend zijn. Dit leidt mogelijk nog tot een bijstelling van de opgave; uiteindelijk is het cruciaal dat in de gebiedsprogramma's en op maatregelniveau wordt geborgd dat de verplichtingen ten aanzien van natuurherstel en -behoud worden nagekomen.
- **Provincies kunnen bij het concept gebiedsplan (zie paragraaf 7 voor de relatie met het gebiedsplan PSN) en het brede gebiedsprogramma 1.0 motiveren waarom zij afwijken van de richtinggevende doelen stikstof.**
  - Via een onafhankelijke toets wordt gekeken of de voorgestelde wijzigingen van de richtinggevende doelen stikstof mogelijk zijn. Dat biedt de ruimte om in de gebiedsprogramma's te komen tot zo goed mogelijke maatregelenpakketten gericht op de invulling van de bovenliggende verplichtingen uit de Habitatrichtlijn (voorkomen verslechtering en verbetering mogelijk houden) in samenhang met de andere verplichtingen. Ecologische analyses kunnen bijvoorbeeld extra inzicht geven in de relatie tussen de (overbelasting van de) KDW en natuurkwaliteit. Wel geldt dat de gebiedsprogramma's bij elkaar opgeteld moeten leiden tot realisatie van de drie internationale verplichtingen.
  - Provincies kunnen onderling ook afspraken maken waarbij de ene provincie meer doet en de andere provincie minder, waarbij voorkomen moet worden dat dit leidt tot afwenteling of suboptimale keuzes. Ook hier geldt dat de gebiedsprogramma's bij elkaar opgeteld moeten leiden tot het behalen van de drie internationale verplichtingen voor natuur, water en klimaat. Voor stikstof geldt daarbij dat 74% van het areaal onder de kritische depositiewaarde (KDW) moet komen en er niet mag worden afgeweken van de geldende verplichtingen uit de Habitatrichtlijn.

Samen met provincies wordt verkend hoe de gebiedsprogramma's juridisch geborgd worden. Het Rijk zal een vinger aan de pols houden via verschillende ijkmomenten, waarbij de maatregelen bij elkaar worden opgeteld en er gekeken wordt wat dit doet voor onder andere de stikstofemissie, -depositie en de kosten. Op basis hiervan kan vervolgens worden

bijgestuurd. Er zijn in ieder geval evaluatiemomenten ingebouwd: bij de evaluatie van de conceptgebiedsplannen PSN (3e kwartaal 2022), bij het ijkpunt voortgang ontwikkeling gebiedsprogramma's (januari 2023) en bij de evaluatie (dan wel doorrekening) van de gebiedsprogramma's na juli 2023 door het consortium van PBL, WUR en RIVM.

Tot slot worden spelregels meegegeven aan provincies die ervoor moeten zorgen dat de gebiedsprogramma's binnen de budgettaire kaders blijven van het transitiefonds (zie de toelichting in paragraaf 7). Er zullen in het kader van het transitiefonds heldere afspraken en kaders worden gemaakt over:

- Het toetsen van de gebiedsprogramma's op onder andere doelmatigheid en uitvoerbaarheid.
- Het escalatiemechanisme indien blijkt dat de maatregelen in de gebiedsprogramma's onvoldoende concreet zijn, de doelstellingen niet worden gehaald, of de budgettaire kaders worden overschreden.
- Monitoring van de voortgang gedurende de looptijd van het fonds. De bijsturingsmomenten zullen volgen op basis van de beoogde maatregelen. Dit zal langjarig worden gemonitord.

Ontwikkelruimte

Naast het voorkomen van verslechtering en het realiseren van een gunstige staat van instandhouding van de natuur, het behalen van de KRW en de klimaatopgave is er ook ruimte nodig voor ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkeling zoals bijvoorbeeld het oplossen van het woningentekort en het realiseren van de energietransitie en klimaatopgaven. In de *Hoofdlijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied en van het brede stikstofbeleid* (1 april 2022) is aangegeven dat met de integrale, onontkoombare gebiedsgerichte aanpak het fundament wordt gelegd voor een eenvoudiger systeem van toestemmingsverlening dat op termijn meer ruimte gaat bieden voor maatschappelijke ontwikkeling. Dit is uiteindelijk ook van belang voor realisatie van andere maatschappelijke opgaven uit het coalitieakkoord. Het treffen van (bron) maatregelen draagt hier aan bij. Tegelijkertijd leidt de huidige staat van de natuur ertoe dat er op dit moment zeer beperkt ruimte is voor nieuwe ontwikkelingen. Dat zal de komende jaren zo blijven, ondanks de inzet op de verbetering van de natuur en het verminderen van de stikstofbelasting. In de gebiedsprocessen wordt daarom óók in beeld gebracht hoe de verschillende opgaven en beoogde maatregelen zich verhouden tot de gewenste ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen in het gebied.

Totaaloverzicht doelen

De doelen, deels richtinggevend, deels al kaderstellend, zijn samengevat in onderstaande tabel. In bijlage 1 staat de uitgebreide toelichting, waarbij meer in detail is aangegeven wat al vastligt, wat nog aangevuld wordt en op welke wijze dat gebeurt.

Aspecten	Elementen	Status regionale doeluitwerking
Natuur	Realiseren gunstige staat van instandhouding conform VHR. Via NPLG regionaal verdeeld. Instandhoudingsdoelen per Natura 2000-gebied dragen bij aan gunstige staat (concretisering volgt o.a. uit de natuurdoelanalyses, actualisatie doelensystematiek, aanscherping Vogelrichtlijngebieden en Europese Biodiversiteitsstrategie) verschillende tussendoelen zoals 70% condities op orde in 2030	Deels bestuurlijk vastgesteld, vooral op hoofdlijnen (In oktober 2022 indicatieve regionale verdeling). Natuurdoelanalyses uiterlijk april 2023 gereed.
	Areaal: o.a. doelen uit Natuurpactafspraken, afspraken Programma Natuur en bossenstrategie, daarnaast extra benodigd leefgebied en areaaldoel Natuurinclusief (diverse data per onderdeel: tussen 2027 en 2040)	Deels bestuurlijk vastgesteld, rest in ontwikkeling en nog besluiten over te nemen (in oktober 2022 gereed)
	Stikstofreductie: 74% van het areaal stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden onder de KDW in 2030 en 40% onder de KDW in 2025	In deze notitie richtinggevend opgenomen.
	Hydrologie (natuurpactafspraken) (2027)	Bestuurlijk vastgesteld
	Droge en natte ecologische verbindingen (10 % groenblauwe dooradering landschap)	Per provincie minimaal 10%, en vervolgens doorwerking naar 10% per gemeente en waterschap (voorstel)
Water	Nutriënten in oppervlakte- en grondwater cf. KRW incl. innamepunten drinkwater (uitvoering maatregelen uiterlijk in 2027)	Wettelijke verplichting, directe implementatie KRW In regionaal verband (RBO) kan het nog nodig zijn om een beter beeld te krijgen van de vrachten en bijbehorende benodigde reductie vanuit de landbouw.
	Goede kwantitatieve toestand grondwaterlichamen cf. KRW (uitvoering maatregelen uiterlijk in 2027)	Wettelijke verplichting, directe implementatie KRW
	Zoetwaterbeschikbaarheid (koppeling met hydrologie natuur, beekherstel zandgronden en vernatting veenweide)	Nog in ontwikkeling (binnen enkele maanden gereed)
	Gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewater en metalen in oppervlaktewater cf. KRW, incl. innamepunten drinkwater (uitvoering maatregelen uiterlijk in 2027)	Wettelijke verplichting, directe implementatie KRW
Klimaat (reductie van uitstoot broeikasgassen en koolstofvastlegging) volgend uit Klimaatakkoord en coalitieakkoord	Landgebruik (Veenweiden Bomen, bossen, natuur Landbouwbodems): Indicatieve restemissie 1,8 – 2,7 Mton CO_2-eq. in 2030); indicatief, worden met de Klimaatnota 2022 in oktober definitief vastgesteld.	Veenweide: Nog niet bestuurlijk vastgesteld Bomen, bossen, natuur: nog in ontwikkeling, eerst verdeling naar sectoren vaststellen Landbouwbodems: Nog in ontwikkeling, eerst verdeling naar sectoren vaststellen
	Indicatieve restemissie landbouw (veehouderij +glastuinbouw) 18,9 Mton CO_2-eq. in 2030)	Nog in ontwikkeling, moet nog worden vertaald naar doelen per provincie Glastuinbouw: Geen verdeling naar regio voorzien

Toelichting bij de tabel: Nationale doelen zijn en worden vertaald naar het geografische schaalniveau van de provincie. Die vertaling betekent niet automatisch dat de verantwoordelijkheid voor het bereiken van deze doelen (uitsluitend) bij de provincies ligt. Het NPLG vertrekt vanuit de bestaande verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden in het domein van de fysieke leefomgeving. Rond de uitwerking van de kaders voor de gebiedsprogramma's en rond de vaststelling van de gebiedsprogramma's zelf, maken medeoverheden helder wat zij als randvoorwaarden zien die door het Rijk ingevuld zouden moeten worden. Een adequaat generiek rijksbeleid kan een substantiële bijdrage leveren aan het realiseren van de doelen van de gebiedsprogramma's. De bijdrage van dit beleid zal het Rijk meenemen bij de afspraken die met de medeoverheden gemaakt worden over de provinciale opgaven. Ook de bijdrage van gemeenten en waterschappen aan deze doelen wordt de komende tijd nog nader ingevuld.

Aansluiten bij langere termijn perspectief

Veel doelen zijn concreet voor de kortere termijn (2025, 2027, 2030). In de (cyclische) gebiedsuitwerking moet echter al rekening gehouden worden met de langere termijn doorkijk. Het lange termijn perspectief is in de NOVI geschetst en wordt stap voor stap concreter. De realisatie van een toekomstbestendig landelijk gebied zal jaren gaan duren. Denk aan de grotere opgaven voor VHR, broeikasgassen, stikstof, waterbeschikbaarheid en het perspectief landbouw die na 2030 verder invulling moeten krijgen. Deels vloeit dit voort uit klimaatverandering, deels betreft dit verwachte aanscherpingen vanuit EU regelgeving. De effectiviteit en wenselijkheid van kortere termijn maatregelen in het kader van NPLG moeten dus mede beoordeeld worden vanuit het langere termijn perspectief.

In een oogopslag zijn de belangrijkste doelen van het NPLG als volgt weer te geven:

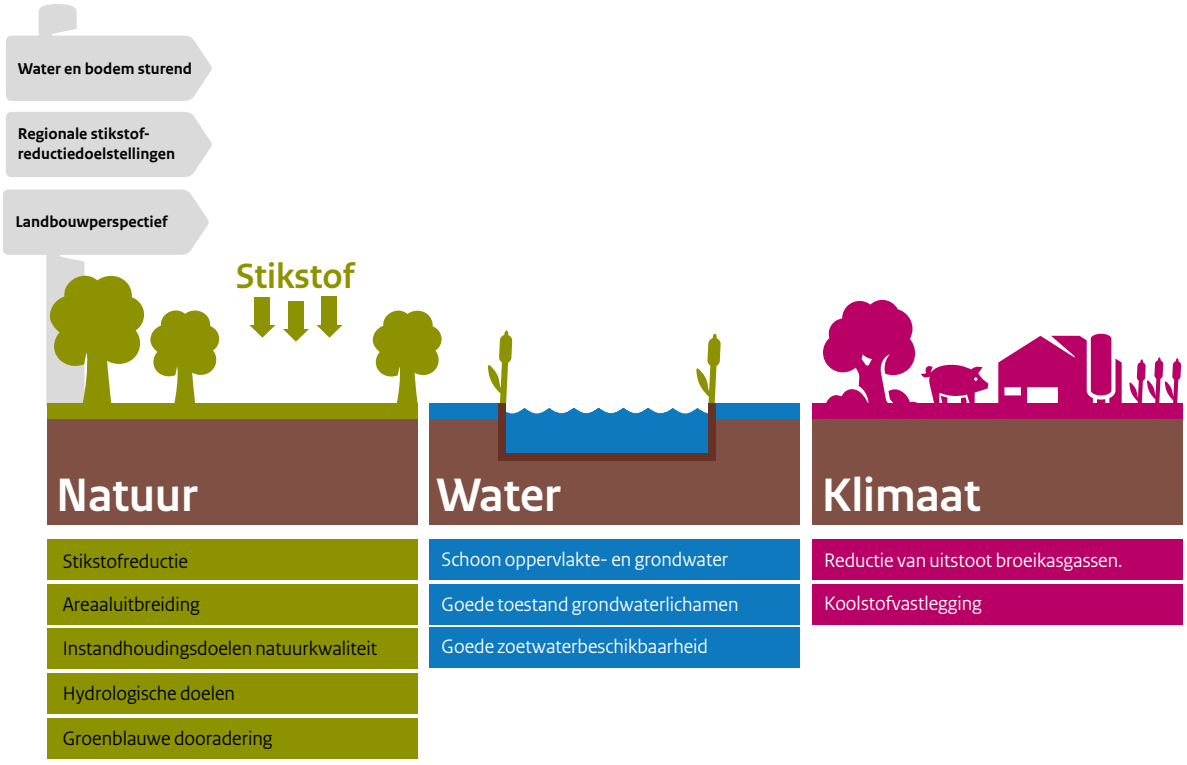

Doelen NPLG

De belangrijkste structurerende keuzes

De structurerende keuzes zijn beleidsuitspraken over de wenselijkheid en onwenselijkheid van (nieuwe) activiteiten in het landelijk gebied. Dit resulteert in een ruimtelijke strategie op hoofdlijnen, die de ontwikkelrichting van gebieden aangeeft. Dit kan bijvoorbeeld vorm krijgen in een vertaling naar inhoudelijke randvoorwaarden of ruimtelijke concepten voor specifieke gebieden of landschappelijke eenheden: kleigebieden langs de kust, veengebieden en de hoge zandgronden.

De belangrijkste (aanzetten tot) structurerende keuzes volgen uit de gemaakte beleidskeuzes:

- Ruimtelijke **doorwerking van de regionale stikstofreductiedoelstellingen** (vanuit het bredere perspectief van de NPLG-opgaven voor natuur, water en klimaat). Door water en bodem centraal te stellen brengen we de activiteiten binnen de ecologische grenzen van het gebied en koppelen we stikstofreductie aan de opgaven voor water, klimaat en de transitie van de landbouw. Volgens deze systematiek blijft er echter een aantal plekken over waar we strenger moeten ingrijpen om de landelijke omgevingswaarde stikstof te realiseren. Er zal extra reductie moeten plaatsvinden bij een aantal bronnen in midden-Nederland, die relatief veel uitstoten over alle Natura 2000-gebieden. Door hier extra te reduceren, ontstaat er meer ruimte in heel Nederland. Ook zullen er Natura 2000-gebieden zijn, waarbij het beleidsmatig of ecologisch wenselijk is om in de directe omgeving extra in te grijpen. Dit is mogelijk door een ring om het Natura 2000-gebied te leggen, waarbinnen een steviger reductiepercentage wordt gehanteerd. Dit wordt ingevuld in de gebiedsprocessen, onder andere op basis van natuurdoelanalyses. In het ontwerp-NPLG worden overgangsgebieden, kaders voor begrenzing nieuwe natuur en het versterken van de groenblauwe dooradering onderdeel van de ruimtelijke strategie op hoofdlijnen.

- Doorwerking van het uitgaan van **water en bodem sturend** voor de ruimtelijke planvorming. Dit betekent een duidelijk onderscheid tussen de verschillende typen gebieden in ons land zoals de hoge zandgronden, veenweidegebieden, kleigebieden langs de kust met elk hun dominante water- en bodemopgaven. Hoe sturend dit is voor het ontwikkelperspectief en grenzen aan het landgebruik verschilt per wateropgave. De KRW is een duidelijk sturende, stevige randvoorwaarde, bijvoorbeeld voor brede bufferzones in de beekdalen. Voor waterberging is er nu nog veel ruimte in de afwegingen, maar wordt wel gewerkt aan een steviger randvoorwaarde. In het op 13 mei 2022 gepubliceerde beleidsprogramma van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) is al wat verder uitgewerkt hoe water en bodem als sturend principe concreter invulling kan gaan krijgen. De komende maanden werkt IenW dit met betrokken departementen en medeoverheden nader uit. In september informeert IenW de Tweede Kamer over de invulling hiervan en positionering ten opzichte van programma's zoals het NPLG.

- Op basis van de twee beleidskeuzes, stikstof en water en bodem sturend, ontstaan vervolgens belangrijke **inzichten voor de landbouw** en het perspectief dat in gebieden voor de verschillende sectoren ligt. Specifiek hierover is ook in de Ruimtelijke Ordeningsbrief van 17 mei 2022 aangegeven wat in het NPLG wordt uitgewerkt. Dit perspectief bestaat er uit dat er gebieden zijn die uitstekend geschikt zijn voor landbouw en gebieden waar landbouwextensivering of verplaatsing van landbouw voor de hand ligt. Het gaat daarbij om de contouren, niet om uitwerking op perceelsniveau, dat is een gebiedsgerichte uitwerking. Afhankelijk van de visie van de ondernemer en de (vaak gebiedspecifieke) omstandigheden van het bedrijf, zal de ondernemer een ontwikkelpad voor het bedrijf moeten bepalen. Dit pad kan gericht zijn op innovatie, extensivering, omschakelen naar nieuwe vormen van landbouw, of verplaatsing of beëindiging van het bedrijf. Samen met het toekomstperspectief landbouw wordt uitgewerkt welke voorwaarden en ondersteuning voor verschillende ontwikkelpaden nodig en mogelijk zijn.

Deze drie structurerende keuzes zijn ook opgenomen als ‘richtingen’ in het voorgaande doelenplaatje. Onderdeel van de structurerende keuzes wordt ook de verbetering van omgevingskwaliteit in brede zin.

De consequenties van de structurerende keuzes kunnen drieledig zijn:

- Ze zijn **direct sturend**: het Rijk maakt een keuze die consequenties heeft voor de gebiedsprogramma’s (waar het structurerende keuzes betreft die onvermijdelijk zijn om gebiedsgerichte doelen te bereiken);
- Ze zijn **indicatief** maar bevatten wel **scherpe randvoorwaarden** die meegegeven worden aan de gebiedsprogramma’s;
- Ze laten de **verdere uitwerking over aan de regionale overheden** en bevatten **ruimere randvoorwaarden**;

Met de regionale overheden wordt komende maanden het gesprek gevoerd over welke mate van sturing op de structurerende keuzes nodig is vanuit het Rijk om de regionale doelen te kunnen halen en welke bandbreedte er is voor provincies om zelf een uitwerking te maken. Onderdeel van dat gesprek is ook hoe wordt omgegaan met de uitwerking van de keuzes op de kaart. Opties daarbij zijn:

1. Een op kaart uitgewerkte ruimtelijke uitwerking vanuit het Rijk (contouren, niet op perceelsniveau want dat is gebiedsgericht maatwerk). De ruimtelijke uitwerking is leidend in de ontwikkelrichting van het gebied (hier kan niet van afgeweken worden);

2. Een globaal op kaart uitgewerkte ruimtelijke uitwerking die volgt uit het principe ‘water en bodem sturend’, de natuurdoelen en de regionale stikstofdoelstellingen. Deze ruimtelijke uitwerking is indicatief, een visualisering van de ontwikkelingsrichting en het perspectief voor gebieden.

Het gaat bij een indicatieve uitwerking vooral om het schetsen van de randvoorwaarden ten aanzien van samenhang en kwaliteit, in ruimtelijke concepten, waarbij de provincie keuzes kan maken over de inrichting.

Grofweg zijn er drie fases tot en met oktober die in detail verder invulling moeten krijgen. Tot en met juni verzamelen en uitdiepen concept keuzes in relatie tot de doelen en concretiseren ruimteclaims water, natuur, klimaat, landbouw. In de periode juli en augustus vertaling naar ruimtelijke concepten en richtinggevende uitspraken en uitwerken van de betekenis van ruimtelijke claims in relatie tot andere functies en voor het perspectief landbouw. In de periode september en oktober beschikbaar hebben van de formulering van keuzes en doelen voor de regionale overheden.

Ruimtelijke uitwerking structurerende keuzes
Voor de stikstofaanpak heeft het RIVM in opdracht van het Rijk een kaart gebruikt met daarin een ruimtelijke uitwerking. Deze kaart is als scenario voor de stikstofaanpak en voor het uitwerken van de regionale stikstofdoelen gebruikt. Om de verbreding naar de andere opgaven te maken is onderstaande kaart doorontwikkeld, de kaart is nog niet eerder extern gepubliceerd. De belangrijke elementen van de integrale gebiedsgerichte benadering – natuur, stikstof, water en klimaat – hebben al een plek in de kaart, maar nadere uitwerking is nog wel nodig. De voorziene uitbreiding van natuurareaal zit bijvoorbeeld nog niet verwerkt in de kaart. Voor het NPLG kan de kaart helpen om de structurerende keuzes scherp te stellen, en de kaart kan een rol vervullen bij de gebiedsprocessen. Onderscheid tussen landbouwgebieden met verschillende ontwikkelperspectieven en sturen op de inrichting daarvan geeft bewoners en ondernemers in gebieden handelingsperspectief voor de lange termijn. Het geeft ook de overheden richting en daarmee handelingsperspectief voor gebieden en in het zoeken naar en verfijnen van instrumenten.

Kaart 4: Globale ruimtelijke weergave van condities water, bodem, natuur en stikstof in relatie tot landbouw

Verwachte consequenties

Met de geschetste doelen en structurerende keuzes tekent zich nu al een aantal consequenties af om rekening mee te houden, vooruitlopend op de keuzes in oktober:

1. Om suboptimale keuzes te voorkomen werken de provincies de gebiedsprogramma's integraal en gebiedsgericht uit. Dat resulteert in structurerende keuzes, die beschrijven welke activiteiten voor het functioneren van het water- en bodemsysteem wel of

niet wenselijk zijn. Zo kan het verplaatsen van een bedrijf weliswaar helpen om de stikstofdepositie in een gebied omlaag te brengen, maar haalt dit weinig uit voor de klimaatdoelen en kan het een negatief effect hebben op de luchtkwaliteit in het gebied waar het bedrijf naartoe wordt verplaatst. Ook kun je in veenweidegebieden broeikasgassen terugdringen door vernatting, extensivering en afwaardering, maar daar moet dan wel voldoende zoet water voor beschikbaar zijn. In de beekdalen op de hoge zandgronden zijn de doelen uit de Kaderrichtlijn Water (KRW) juist meer maatgevend. Brede bufferstroken langs beken zijn al als maatregel opgenomen in het addendum bij het 7e Nitraatactieprogramma. Daarmee worden de KRW-doelen voor stikstof en fosfaat in de beken waarschijnlijk al bereikt voor wat betreft de landbouwopgave. Ten slotte is het bijvoorbeeld ongewenst als veeteelt op de zandgronden wordt vervangen door (tijdelijke) uitspoelingsgevoelige gewassen die veel water en/of gewasbeschermingsmiddelen vragen, zoals lelies. Deze voorbeelden illustreren het belang van een integrale aanpak en hoe de doelstellingen in samenhang moeten worden bezien vanwege de bovenliggende doelstellingen zoals de instandhoudingsdoelstellingen in de VHR en de doelstellingen van de KRW.

2. Het klimaatdoel voor de landbouw in 2030 kan alleen gerealiseerd worden met een substantiële vermindering van de uitstoot vanuit de veeteelt, wat maar deels lukt met technische maatregelen, zoals het PBL eerder heeft aangegeven in rapportages. In het coalitieakkoord is een emissiereductie van ongeveer 5 Mton gekoppeld aan de integrale aanpak in het landelijk gebied. De klimaatopgave voor de glastuinbouw maakt hier geen onderdeel van uit.

3. De inzet met het 7e Nitraatactieprogramma, het coalitieakkoord en het voorziene toekomstige mestbeleid is om de melkveehouderij binnen tien jaar volledig grondgebonden te maken. Daarbij hoort een aanzienlijk areaal (deels permanent) grasland. Dit zal resulteren in extensivering van de bedrijven, die minder mest plaatsen. Dit heeft naar verwachting een positief effect op de waterkwaliteit in de betreffende gebieden.

4. Bij goed voor landbouw geschikte grond met minder beperkingen vanuit water, bodem, natuur en stikstof moet breed ruimtelijk afgewogen worden of die in gebruik kan blijven voor landbouw, en dit moet op gemeentelijk niveau ruimtelijk vastgelegd worden. Waar de omstandigheden minder gunstig zijn voor landbouw, is het belangrijk dat boeren hun bedrijfsvoering aan kunnen passen en daarvoor een structureel bedrijfseconomisch perspectief kunnen ontwikkelen.

5. We sturen op het realiseren van de instandhoudingsdoelen van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) en we anticiperen daarbij op nieuwe EU-regelgeving. De huidige afspraken (Natuurpact, programma Natuur) zijn daarvoor ontoereikend. Het Rijk gaat daarom samen met provincies in gesprek over het VHR-doelbereik, en hierover voor de periode tot en met 2035 concrete afspraken maken. Provincies moeten er in hun gebiedsprogramma's nu al rekening mee houden dat ze op termijn de doelen moeten halen. Om te gaan voldoen aan de VHR moeten natuurgebieden worden uitgebreid en de kwaliteit van de natuur omhoog. Het gaat niet alleen om extra areaal, maar ook om zo'n 10% groen-blauwe dooradering van het agrarisch landschap om noodzakelijke verbindingen tussen natuur, landbouw en water te leggen. De inzet is daarbij eveneens om overgangsgebieden rond Natura 2000-gebieden te realiseren.

Gerelateerde passages uit de Kamerbrief perspectieven voor agrarische ondernemers (juni 2022)

(Vrijwillig) stoppen
Het staat vast dat in de omgeving van zeer overbelaste Natura 2000-gebieden, veenweidegebieden met een vernattingsopgave en in de kwetsbare beekdalen op de hoge zandgronden ingrijpende keuzes gemaakt moeten worden om de milieubelasting voldoende te reduceren. Binnen de gebiedsgerichte aanpak is er niet voor alle boeren toekomst.
Tot nu toe leidt de afname van het aantal ondernemers niet of nauwelijks tot een afname van de productiecapaciteit omdat die in veel gevallen wordt overgenomen door andere ondernemers. Maar met name in de gebieden waar de druk op het milieu en de natuur heel groot is, zal de productiecapaciteit moeten afnemen. Dat geldt vooral voor de veehouderij, al kan bedrijfsbeëindiging ook binnen de plantaardige sectoren een realistisch scenario zijn met name voor het realiseren van waterkwaliteitsdoelen. De kaders die op gebiedsniveau bepalen welke ruimte er voor de landbouw blijft, volgen uit het NPLG, waarvoor de minister voor Natuur en Stikstof eerste verantwoordelijkheid draagt. Wij trekken dan ook samen op om waar nodig of gewenst is agrariërs te ondersteunen bij de beëindiging van hun bedrijf.

Extensiveren
Bij extensiveren gaat het om het verminderen van het aantal dieren per hectare of in een stal. Vaak gaat extensivering samen met technische innovatie. In de plantaardige sector kan dat door een ruimere vruchtwisseling met meer maaigewassen. Extensivering maakt ook agrarisch natuur- en landschapsbeheer, het versterken van groenblauwe dooradering en aanleggen van bufferstroken langs sloten mogelijk.
In veenweidegebieden, Natura 2000-gebieden, grondwaterbeschermingsgebieden, de kwetsbare beekdalen en overgangsgebieden rond Natura 2000-gebieden zijn de opgaven het grootst. Agrariërs hebben hier te maken met meer bedrijfsbeperkingen of minder ontwikkelingsmogelijkheden. Extensivering van de bedrijfsvoering is dan de meest geëigende route voor de landbouw.

Bedrijfsverplaatsingen
Voor agrarische ondernemers die economisch goed presteren, maar die hun bedrijfsvoering niet in overeenstemming met de opgave voor het gebied kunnen brengen, kan bedrijfsverplaatsing een optie zijn. Bedrijfsverplaatsing is geen makkelijk proces en vergt een maatwerkaanpak bij het opstellen van de gebiedsprogramma's en een afgestemde aanpak met provincies met vrijvallende gunstig gelegen bedrijfslocaties. In het NPLG zal dit nadere uitwerking krijgen. Het ligt het meest voor de hand dat die situatie zich voordoet in kwetsbare gebieden waar de opgaven voor de ecologische doelen groot zijn, (zoals in de zones rondom zwaarbelaste stikstofgevoelige natuurgebieden, in de veenweidegebieden met een vernattingsopgave of in kwetsbare beekdalen) of bijvoorbeeld in waterrijke en veedichte gebieden.

In de Kamerbrief staat dit uitvoeriger beschreven met de instrumenten om dit te ondersteunen.

4 Status: Programma als uitwerking Nationale Omgevingsvisie

Het NPLG is aangekondigd in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) en opgenomen in het coalitieakkoord. De term 'programma' komt voort uit de Omgevingswet. Zo'n programma is een inhoudelijk beleidsdocument dat het beleid in een omgevingsvisie verder uitwerkt en (thematisch) beleid beschrijft voor de inrichting van de ruimte. Het NLPG doet dit voor de NOVI.

Het NPLG is enerzijds een programma-aanpak in brede zin, is interbestuurlijk en omvat het gebiedsgerichte samenwerken en leren. Anderzijds wordt het NPLG een programma in enge zin dat door het kabinet wordt vastgesteld. Daarin worden onder meer de structurerende keuzes gemaakt, de doelen aangegeven waarop gestuurd gaat worden en wordt aangegeven welke middelen er vanuit het Rijk beschikbaar zijn. Gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk vervullen binnen het NPLG alle vier een rol bij het realiseren van de transitie van het landelijk gebied.

Zelfbindend en kaderstellend

Als programma in enge zin is het NPLG zelfbindend voor het Rijk en daarmee kaderstellend voor besluiten van het Rijk. Het kan daarnaast ook de inhoudelijke inslag geven om – via verschillende algemene maatregelen van bestuur – doorwerking te realiseren naar de plannen van provincies en gemeenten. Een voorbeeld is een verplichting aan een gemeente om in bepaalde gebieden specifieke activiteiten alleen onder voorwaarden toe te laten. Ook wordt een gebiedsgerichte aanpak onderdeel van het programma en worden daarin afspraken met provincies gemaakt. Een procedure voor de milieueffectrapportage (planMER) is vereist om de milieueffecten van het programma in beeld te brengen.

Definitie landelijk gebied
Het NPLG volgt de definitie landelijk gebied van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Het gaat over heel Nederland, uitgezonderd het stedelijk gebied en de grote wateren. De relatie stad-regio (synergie en interactie) is van belang, evenals de relatie tussen het begrensde Natuurnetwerk Nederland en het overige landelijke gebied.

5 Rijksbrede, inter-bestuurlijke en maatschappelijke samenwerking

Als interbestuurlijk programma wordt het NPLG ontwikkeld en uitgevoerd door het Rijk, samen met provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke partners. Onder aanvoering van het Ministerie van LNV en het Interprovinciaal Overleg (IPO) wordt samengewerkt in een regieorganisatie Realisatie Transitie Landelijk Gebied. Deze heeft als missie Rijk, provincies en andere overheden in staat te stellen om te komen tot een succesvolle en slagvaardige uitvoering van de transitie van het landelijke gebied volgens de in het NPLG opgenomen doelen.

Het Rijk stuurt aan de voorkant via het NPLG en vervolgens neemt de provincie – als gebiedsautoriteit voor het landelijk gebied – het voortouw over. De provincie werkt samen met de andere overheden en maatschappelijke partijen de maatregelen uit in gebiedsprocessen om de doelen uit het NPLG te realiseren. Afspraken worden vastgelegd in brede gebiedsprogramma's per provincie. Gezien de urgentie van de opgaven moet dit onontkoombaar ('gegarandeerd') worden vastgelegd, waarover meer in paragraaf 7. De bestaande kaders voor de beoordeling van de gebiedsplannen PSN, worden geactualiseerd zodat deze passend zijn bij de integrale ambities van het NPLG. Deze actualisatie omvat naar verwachting onder meer de doelen per provincie, de structurerende keuzes, het minimale detailniveau van de programma' s, een gebiedsindeling, en het perspectief voor de landbouw per gebied.

Commitment en continu leren

De kern van interbestuurlijk gebiedsgericht werken is dat de bestuurlijke afspraken commitment hebben van alle vier de overheden. En dat zij samenwerken voor realisatie van opgaven vanuit de eigen rol en verantwoordelijkheid en met het bijpassende instrumentarium. De verschillende overheden hebben elkaar nodig om de complexe opgaven te realiseren. Kennis en onderzoek zijn daarbij onmisbaar. Daarbij is het belangrijk continu te evalueren en leren, en het geleerde toe te passen. Ervaringen en lessen uit het verleden, waaronder uit de evaluatie reconstructie zandgebieden, worden waar mogelijk meegenomen in de verdere ontwikkeling van het NPLG.

Schakelen tussen bestuursniveaus

Door de aard van het NPLG zet het Rijk geld, capaciteit, kennis en instrumenten in om met de medeoverheden mee te denken en oplossingen mogelijk te maken. Bovendien moet het Rijk meer gebiedsgericht en samenhangend werken, wat in de samenwerking vraagt om 'schakelen' tussen de bestuursniveaus, om zo samen beleid te maken én dit samen effectief uit te voeren. In de brede gebiedsprogramma's komen de resultaten bij elkaar. Hoewel het noodzakelijk is om vraagstukken in samenhang te bezien en op te pakken, is het ook belangrijk om selectief te zijn. Want te veel integraliteit gaat ten koste van de voortgang. In het NPLG worden de structurerende keuzes, de (regionale) doelen en de kaders voor de brede gebiedsprogramma's vastgesteld na goed overleg met provincies en andere medeoverheden.

Rol regieorganisatie

Bij de inzet van middelen en uitvoeringsinstrumenten zal behoefte ontstaan aan een geïntegreerde aanpak, omdat veel instrumenten nu nog zijn ontwikkeld voor het bereiken van een specifiek (sectoraal) doel. Zowel voor geldstromen als voor andere (wettelijke) instrumenten geldt dat nader moet worden onderzocht hoe die voldoende toegesneden kunnen worden op een cross-sectorale of themadoorsnijdende toepassing, als dat voor een samenhangende benadering van de opgaven en belangen in de gebieden nodig is. Juist hiervoor is de nieuwe regieorganisatie Realisatie Transitie Landelijk Gebied bedoeld. In deze regieorganisatie komen een partnerrol en een regierol samen. Bij de partnerrol past een

horizontale werkwijze, gericht op samenwerking tussen overheden en andere belangrijke spelers. Voorbeelden zijn kennis delen, uitvoeringscapaciteit organiseren en producten en diensten ontwikkelen. Bij de regierol past juist een verticale werkwijze, gebaseerd op gemeenschappelijke kaders gericht op het halen van de NPLG-doelen in de uitvoering, focus op monitoring van de voortgang, het extern laten toetsen van de programma's, het via spelregels organiseren van een beheerst besluitvormingsproces voor het vrijgeven van de middelen en het zo nodig interveniëren, signaleren en/of escaleren naar bestuurlijk niveau.

Financiële slagkracht

Om samenhangende programma's per provincie te genereren is financiële slagkracht nodig. In het coalitieakkoord kondigt de coalitie aan dat er tot en met 2035 24,3 miljard wordt vrijgemaakt voor het onontkoombaar halen van de doelen. Het kabinet stelt een Transitiefonds landelijk gebied en natuur in, waarlangs die middelen zullen worden uitgegeven. Met dit fonds wil het kabinet zelf landelijke maatregelen nemen en meebetalen aan maatregelenpakketten van medeoverheden op basis van samenhangende programma's per provincie. In paragraaf 7 wordt dit uitvoerig toegelicht.

Betrokken departementen

De minister voor Natuur en Stikstof is de eerstverantwoordelijke minister voor het NPLG. De Ministeries van LNV, IenW en BZK zijn gezamenlijk opdrachtgever vanwege hun inhoudelijke verantwoordelijkheid voor onderdelen van het NPLG. Vanwege de inhoudelijke samenhang is het NPLG breed georganiseerd vanuit drie departementen, in nauwe samenwerking met de medeoverheden. De verbinding met de maatschappelijke organisaties zal onder andere via het maatschappelijk platform landelijk gebied en stikstof goed gelegd worden.

Afstemming en inspraak

Interbestuurlijke afstemming vindt plaats met (de koepels van) provincies, waterschappen en gemeenten, mogelijk via een (verbreding van) het bestaande Bestuurlijk Overleg stikstof. Gezien de grote uitdagingen, de kansen, maar ook de moeilijke keuzes, is het voeren van het onderlinge bestuurlijke gesprek belangrijk, ook met het oog op de verkiezingen van provincies en waterschappen in maart 2023. Bij de regionale uitwerking is verbinding met alle provincies, waterschappen en gemeenten uiteraard noodzakelijk. Dit krijgt onder andere invulling via regiosessies, waarbij het gaat om inhoud, proces en draagvlak. Het gebiedsproces krijgt uiteraard invulling samen met de maatschappelijke partners in het gebied. Zorgpunten zijn de beperkingen in beschikbare capaciteit en het effectief integraal laten werken van de verschillende sectorale aanpakken. Dit stelt dus eisen aan de wijze van organiseren. Parallel vindt communicatie naar bredere doelgroepen plaats. Uiteraard vindt ook formele inspraak plaats op bijvoorbeeld het planMER en in gebiedsprocessen.

Evalueren en leren

Aard, urgentie, omvang, onderlinge verwevenheid en complexiteit van opgaven (transitiekarakter) en de vele betrokken partijen vragen om leren over de hele linie. Belemmeringen waar de partijen in de gebiedsprocessen tegenaan lopen moeten zo snel mogelijk benoemd en opgelost worden, ook waar escalatie op rijksniveau nodig is. Het NPLG draagt hieraan bij met een lerende aanpak van doen, samen ervaren, evalueren en beter doen. De regieorganisatie krijgt hier een belangrijke rol bij. Het leren krijgt een interbestuurlijk vormgegeven plek met onder meer systematische uitwisselingen, lerend opgavegericht netwerk en een stevige verbinding tussen beleid en uitvoering. Evaluatie en monitoring worden lerend ingestoken. Als onderdeel hiervan is het PBL gevraagd om een lerende evaluatie uit te voeren.

6 Samenhang NPLG en andere trajecten in het landelijk gebied

Bij de relatie tussen het NPLG en andere rijksprogramma's is er onderscheid tussen:

a. Brede ruimtelijke programma's, zoals de NOVI, waar een regierol ligt voor het afstemmen van de grote ruimtelijke vraagstukken

b. Programma's die inhoudelijk sterke samenhang vertonen en waarmee landelijk en op gebiedsniveau intensieve samenwerking nodig is

c. Programma's met ruimtelijke impact vanuit andere vraagstukken, waarmee afstemming nodig is

In onderstaande kaders zijn voorbeelden van concrete programma's benoemd en is de wijze waarop NPLG de verbinding vormgeeft verder geconcretiseerd.
Goed lopende programma's moeten vooral doorlopen en niet vertragen. Het NPLG voegt ontbrekende elementen toe en zorgt waar nodig voor de verbinding tussen lopende programma's en nog ontbrekende opgaven. Ook van goed lopende governance van gebiedsgerichte programma's kan goed gebruik gemaakt blijven worden, denk aan het Deltaprogramma en de Regionale Bestuurlijke Overleggen van de KRW. En benut bijvoorbeeld de gebiedsdossiers die de provincies met de drinkwaterbedrijven hebben opgesteld om drinkwaterbronnen te beschermen.

A. Brede ruimtelijke programma's met een regierol

Structurerende keuzes rond de woningbouwopgave, bedrijventerreinen, infrastructuur, datacenters en de energietransitie worden door andere beleidsonderdelen binnen het Rijk voorbereid. Deze hebben ook een ruimtelijke relevantie voor het landelijk gebied. Voor de afstemming tussen deze keuzes en de keuzes binnen het NPLG heeft elk programma/beleidsonderdeel een eigen verantwoordelijkheid. Daarnaast ligt er een coördinerende (regie)rol bij de minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening voor het bewaken van het geheel. Periodieke afstemming tussen de verschillende trajecten en departementen is nodig om aansluiting te verzorgen en overlap te vermijden.
Als het nodig is voor de samenhang kunnen elders ontwikkelde keuzes ook een plek krijgen in het NPLG. Het NPLG stuurt richting provincies op de realisatie van de hoofdopgaven van het NPLG. In de programma's per provincie staan deze opgaven centraal. Uiteraard kunnen in programma's ook voor de andere onderwerpen uitwerkingen worden gedaan. De brede gebiedsprogramma's NPLG vormen weer een onderdeel van het grotere geheel van de provinciale arrangementen, zoals die in de Ruimtelijke Ordeningsbrief van 17 mei 2022 benoemd zijn.

B. Voorbeelden van programma's die inhoudelijk sterke samenhang vertonen en waarmee landelijk en op gebiedsniveau intensieve samenwerking nodig is

- *Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering*
- *Programma Veenweiden, en regionale veenweidestrategieën*
- *Uitvoering Klimaatakkoord landbouw en landgebruik*
- *Toekomstperspectief Landbouw (Perspectieven voor agrarische ondernemers)*
- *Uitvoering vastgestelde stroomgebiedbeheerplannen KRW 2022-2027*
- *7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn*
- *Programma Bodem en Water sturend*
- *Deltaprogramma's Zoetwater en Ruimtelijke Adaptatie*
- *Natuurprogramma's zoals Natuurpact en nationale parken*
- *Programma Mooi Nederland*
- *Nationaal Programma Bodem en Ondergrond*
- *Deltaplan Agrarisch Waterbeheer*

Met alle genoemde programma's en trajecten zullen afspraken gemaakt worden over de wijze waarop de inhoudelijke en procesmatige relaties in samenhang vorm worden gegeven, zowel op nationaal als decentraal niveau. Deze afspraken zullen worden betrokken bij de beoordeling of de gebiedsgerichte uitwerking voldoende invulling geeft aan de integrale opgave die vanuit de verschillende rijksverantwoordelijkheden moet doorwerken.

C. Voorbeelden van programma's met ruimtelijke impact vanuit andere opgaven waarmee (bij voorkeur) afgestemd wordt

Bovengenoemde programma's liggen op het terrein van natuur, water, bodem en klimaat en zijn gebiedsgericht. Daarnaast zijn er rijksprogramma's op andere terreinen, die raakvlakken hebben vanwege de (grote) ruimtelijke impact zoals:

- *Programma Energiehoofdstructuur*
- *Programma Verstedelijking en Wonen*
- *Programma Werklocaties*
- *Ruimte voor defensie*
- *Nationaal Milieuprogramma*
- *Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (vanwege effect op ruimtelijke keuzes in landelijk gebied)*
- *Erfgoeddeals*

De beoogde samenwerkingsvorm is hier lichter dan in categorie B.

De intensiteit van de samenhang is visueel als volgt weer te geven:

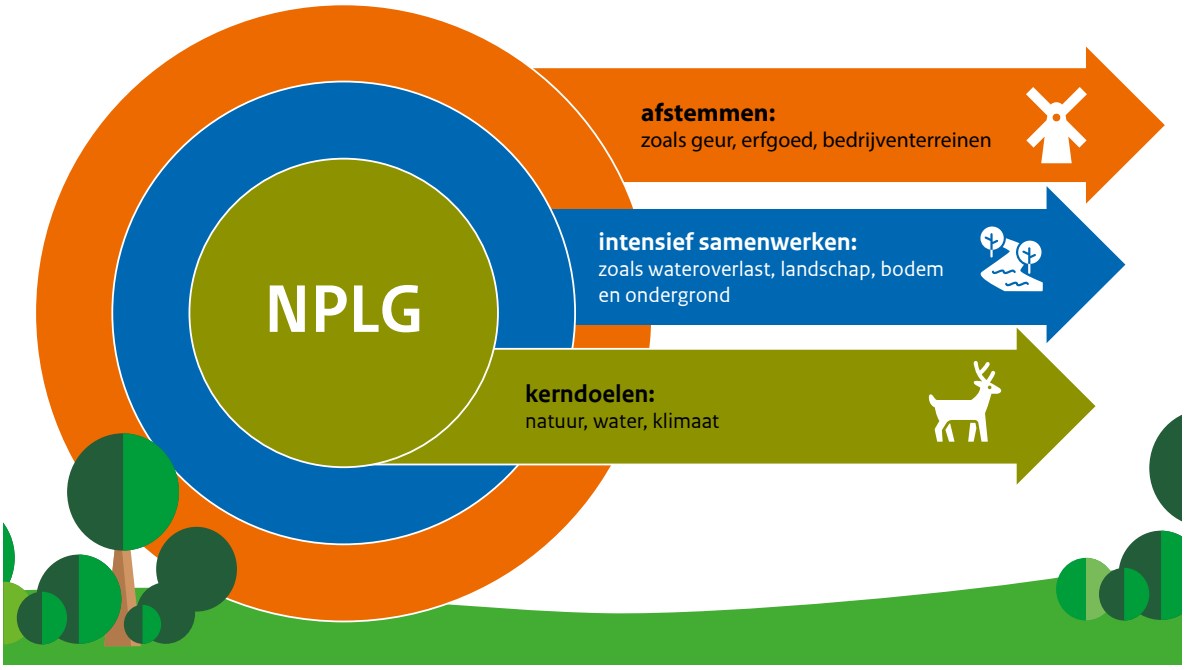

De samenhang tussen NPLG en de programma's voor stikstof en natuur is meer in detail in de volgende figuur weergegeven.

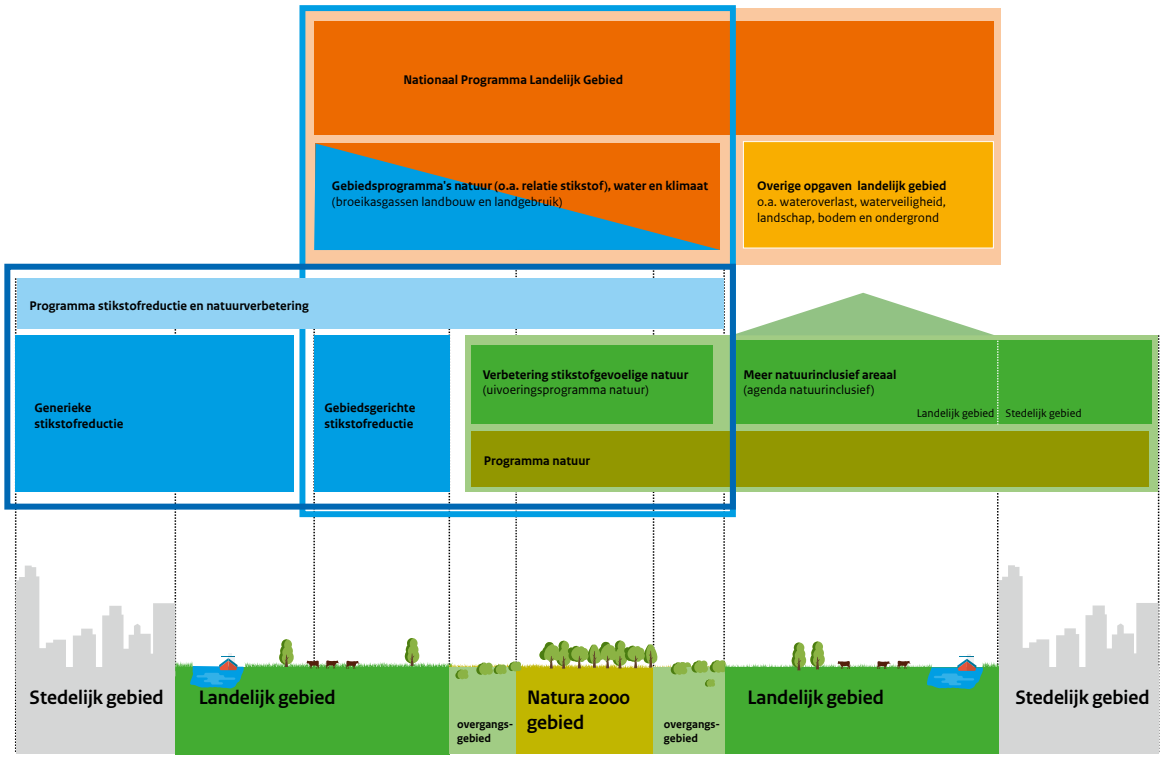

Samenhang NPLG met programma's voor stikstof en natuur

7 Gebiedsprogramma's, transitiefonds en onontkoombaarheid

De ambitie van het NPLG is te komen tot brede gebiedsprogramma's per provincie, inclusief de verplichte gebiedsplannen uit de Wet stikstofreductie en natuurverbetering. Deze programma's zijn provincie dekkend, voldoen minimaal aan de verplichting vanuit Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) én werken ook de drie kerndoelen van het NPLG verder uit (natuur, water en klimaat). De brede gebiedsprogramma's, die (nog) niet de status van verplichte programma's onder de Omgevingswet hebben, worden door de provincies vastgesteld. Waar nodig met advies van waterschappen en gemeenten en waar nodig ook in samenspraak met het Rijk, bijvoorbeeld met Rijkswaterstaat als beheerder van Natura 2000-gebieden.

Vanuit hun expertise in de gebieden en passend bij hun bevoegdheid leggen de provincies in de gebiedsprogramma's de maatregelen en het instrumentarium vast om de doelstellingen te realiseren. Provincies hebben aanvullend op de kerndoelen ruimte om ook andere doelstellingen mee te nemen, waarvoor dan ook andere financiële middelen nodig zijn. Zoveel mogelijk bouwen provincies voort op de processen die momenteel al lopen of in voorbereiding zijn, bijvoorbeeld voor natuurherstel, KRW en de veenweidegebieden.

Relatie gebiedsplan PSN

Volgend uit de afspraken in het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) worden de stikstof- en natuurdoelen uiterlijk in juli 2023 verplicht en onontkoombaar ruimtelijk uitgewerkt en vastgelegd in een gebiedsplan. Vanuit de NPLG-ambitie wordt dit in de eerste versie van de brede gebiedsprogramma's opgenomen én samen met de uitgewerkte doelen voor natuur, water en klimaat startend vanaf de publicatie van deze startnotitie in een gezamenlijk werkproces opgenomen. Vooruitlopend hierop staan in de reeds afgesproken eerste conceptversie van het gebiedsplan PSN (najaar 2022) stikstof en natuur nog centraal. De provincies leveren zo conform de wettelijke verplichting de informatie – die nodig is voor het PSN – tijdig aan bij de minister voor Natuur en Stikstof. Komende maanden worden in een spelregelkader de minimale eisen uitgewerkt die gelden voor de brede gebiedsprogramma's van juli 2023. Daar zullen met oog op de tijdsdruk maatregelen voor stikstof en KRW bijvoorbeeld volledig in moeten zitten. Voor sommige andere opgaven is er nog wat meer tijd om dit uit te werken, zoals verzilting door zeespiegelstijging.

Transitiefonds financiële basis

Het Transitiefonds landelijk gebied en natuur heeft tot doel landbouw- en natuurmaatregelen te financieren met het oog op de opgaven voor natuur, stikstof, water en klimaat. Met het fonds wil het kabinet de maatregelen bekostigen die nodig zijn om de stikstofbelasting van de natuur terug te dringen, evenals de emissies van broeikasgassen door landbouw en landgebruik, om te voldoen aan de wettelijk gestelde doelen voor 2030. Daarnaast wil het kabinet maatregelen financieren die bijdragen aan het beschermen en ontwikkelen van de natuur en het tijdig voldoen aan de Kaderrichtlijn water en de verduurzaming van de landbouw om tijdens de transities in het landelijk gebied perspectief te bieden aan de landbouw.
In het onderstaande kader is de letterlijke tekst van het wetsvoorstel opgenomen die weergeeft waar de 24,3 miljard euro in het fonds voor bedoeld is. Het fonds biedt zo een financiële basis voor de uitvoering van de maatregelen uit de gebiedsprogramma's die bijdragen aan deze doelen en de benodigde transitie van de landbouw. De kaders en afspraken over de toekenning van middelen uit het fonds aan maatregelen in de brede gebiedsprogramma's hangen nauw samen met de uitwerking van het NPLG. Het fonds voorziet voorts in de mogelijkheid om de uitvoeringskosten voor de ontwikkeling en

ondersteuning van de gebiedsgerichte aanpak te financieren. Welke kosten gedekt worden en wat de afbakening is, wordt de komende tijd nader uitgewerkt.
Het is goed om voor ogen te houden dat het NPLG verder reikt dan de doelomschrijving van het fonds. De middelen die beschikbaar worden gesteld via het fonds, zijn niet de enige bron voor bekostiging van de maatregelen of de investeringen. De middelen zijn ten dele aanvullend op de bestaande geldstromen die de overheid nu al inzet. Het NPLG kijkt voorts wat betreft doelbereik vooruit tot 2050, terwijl de doelomschrijving van het fonds met name de wettelijke doelen voor 2030 bevat. Het fonds is tijdelijk en stelt de middelen beschikbaar tot en met 2035.
Het wetsvoorstel is op 25 april 2022 met toelichting in consultatie gebracht en voorgelegd voor advies aan onder andere de Algemene Rekenkamer. Het is de verwachting dat het wetsvoorstel en de memorie van toelichting dit najaar worden toegezonden aan de Tweede Kamer.

Artikel 2 Instelling en doel van het fonds

1. Er is een Transitiefonds landelijk gebied en natuur.

2. Het fonds heeft als doel de financiering van landbouw- en natuurmaatregelen met het oog op:

a. het verminderen van de depositie van stikstof op voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden om te voldoen aan de omgevingswaarden voor stikstofdepositie, bedoeld in artikel 2.15a, eerste lid, van de Omgevingswet;

b. het verminderen van de emissie van broeikasgassen en het vastleggen van koolstof om te voldoen aan:

1°. de klimaatdoelen die voor landbouw en landgebruik zijn vastgesteld ter uitvoering van artikel 2, eerste en tweede lid, van de Klimaatwet;

2°. de verordening landgebruik;

c. het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden en het behoud of herstel van dier- en plantensoorten die van nature in Nederland in het wild voorkomen, van hun biotopen en habitats, en van in Nederland voorkomende typen natuurlijke habitats, in overeenstemming met de internationaalrechtelijke verplichtingen;

d. het beschermen en verbeteren van de chemische en ecologische toestand van watersystemen volgens de doelstellingen van de kaderrichtlijn water, in samenhang met de emissies door de landbouw en de inrichting van het landelijk gebied;

e. de verduurzaming van de landbouw met het oog op het bereiken van de onder a tot en met d genoemde doelen.

3. Uit het fonds kunnen mede worden gefinancierd:

a. maatregelen ten behoeve van het landelijk gebied die als onderdeel van een gebiedsgerichte aanpak gericht op de in het tweede lid genoemde doelen aantoonbaar ten minste even effectief zijn voor het bereiken van die doelen als de in het tweede lid bedoelde maatregelen en niet leiden tot meer uitgaven uit het fonds;

b. kosten voor de ontwikkeling en ondersteuning van een gebiedsgerichte aanpak gericht op het bereiken van de in het tweede lid genoemde doelen.

4. Onder landbouw- en natuurmaatregelen als bedoeld in de aanhef van het tweede lid worden niet verstaan maatregelen:

a. in de sector glastuinbouw, voor zover het gaat om maatregelen met het oog op de klimaatdoelen die voor die sector zijn vastgesteld ter uitvoering van artikel 2, eerste en tweede lid, van de Klimaatwet;

b. ten behoeve van watersystemen of onderdelen daarvan die in beheer zijn bij het Rijk, voor zover de kosten van die maatregelen al gedekt zijn door het deltafonds, bedoeld in de Waterwet.

In de Memorie van Toelichting is nader uitgewerkt waar het geld uit het fonds wel en niet aan besteed kan worden. De 24,3 miljard die tot en met 2035 is gereserveerd bepaalt de totale financiële bandbreedte van het fonds. NPLG en fonds hebben niet dezelfde scope. Niet alle maatregelen uit de gebiedsprogramma's NPLG worden uit het fonds gefinancierd. Met name maatregelen die op basis van vastgesteld beleid bijdragen aan de kerndoelen van het NPLG kunnen uit het fonds gefinancierd worden. Zo beschrijft de Memorie van Toelichting dat voor de KRW wordt ingezet op het inrichten van 100 tot 250 meter brede bufferstroken in beekdalen in de zandgebieden van Centraal Nederland, Oost-Nederland en Zuid-Nederland en dat watermaatregelen kunnen bijdragen aan de doelen voor natuur en klimaat. Het fonds financiert ook maatregelen die geen onderdeel zijn van het NPLG, zoals generieke bronmaatregelen.

Toetsen en voorwaarden

Een onafhankelijke ecologische autoriteit toetst de gebiedsprogramma's, waarbij onder andere gebruik gemaakt wordt van de natuurdoelanalyses en de analyses van de KRW. Naast een toets op de ecologische effecten worden de provincies gevraagd bij het opstellen van de brede gebiedsprogramma's een sociaaleconomische impactanalyse voor de landbouw uit te voeren. Op deze wijze borgen het kabinet en de provincies dat het perspectief van de blijvende agrarische ondernemers onderdeel is van de gebiedsgerichte aanpak. Voor de impactanalyse zal in overleg met de provincies, sectorpartijen en kennisinstituten een methodiek met indicatoren worden opgesteld. Een analyse van de sociaaleconomische effecten is al als een wettelijke verplichting opgenomen in de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering. De methodiek daarvoor is over enkele maanden gereed.
Er zijn nog andere belangrijke bouwstenen voor de gebiedsprogramma's die komende maanden verder uitgewerkt worden. Naast de doelen en de structurerende keuzes zijn belangrijke bouwstenen bij de uitwerking van de gebiedsprogramma's het minimale detailniveau van uitwerking, de wijze van vaststelling (procedure en status), de relatie met vervolgbesluiten en de relatie met andere opgaven. Deze startnotitie loopt niet vooruit op het gesprek met provincies hierover. Deze bouwstenen worden de komende maanden vastgelegd in een kader, dat samen met provincies wordt opgesteld. Dat kader bouwt voort op de bestaande kaders van het gebiedsplan PSN. In het gesprek met de provincies komt ook aan de orde wat provincies van het Rijk aan randvoorwaarden nodig hebben om tot vaststelling en uitvoering van de gebiedsprogramma's te kunnen komen.
Ook voorwaarden die worden verbonden aan de financiering vanuit het transitiefonds spelen een belangrijke rol bij het borgen van het onontkoombaar halen van de doelen. De komende periode worden toetsing en voorwaarden verder uitgewerkt.

Vervolgbesluitvorming

Voor een deel van de in de gebiedsprogramma's opgenomen maatregelen is vervolgbesluitvorming nodig, bijvoorbeeld een wijziging van een omgevingsplan, peilbesluit of verordening of het nemen van een projectbesluit. Dat vergt uiteraard proceduretijd, bijvoorbeeld voor een op te stellen planMER. Daarnaast kunnen de gebiedsprogramma's ook de basis vormen voor beschikkingen en het uitvoeren van feitelijke handelingen. Deze kunnen snel uitgevoerd worden.

Cyclisch proces

De uitwerking van het beleidsprogramma Bodem en Water sturend leidt tot aanvullende doelen (gereed in het najaar), en het toekomstperspectief landbouw (Kamerbrief perspectieven voor agrarische ondernemers van 10 juni 2022) met beleidsmatige keuzes wordt tegelijk met deze startnotitie gepubliceerd. Zonder dit toekomstperspectief, met gebiedsgerichte kaders, kan het NPLG niet toekomstbestendig vorm krijgen. Ook zullen er steeds nieuwe doelen bijkomen, denk aan de nieuwe EU-biodiversiteitsstrategie, waarmee het gebiedsproces een cyclisch karakter heeft met geregeld nieuwe input. Dat betreft

bijvoorbeeld het verder uitwerken van doelen, de praktijktoets van de haalbaarheid daarvan, het 'passend maken' van de gebiedsgerichte opgaven en de uitvoerbaarheid.
Streven is om naast de doelstellingen voor stikstof ook de (regionale) doelstellingen voor natuur, klimaat en water op 1 juli 2023 definitief vast te stellen voor zover dat nog niet gebeurd is. Na de eerste versie van de gebiedsprogramma's zijn de jaren erna iteraties en wijzigingsvoorstellen mogelijk, op voorwaarde dat de doelstellingen volledig en op tijd gerealiseerd worden. Daarbij is ook ruimte om gebruik te maken van een zogenaamd omwisselbesluit, waarbij maatregelen mogen worden ingewisseld tegen alternatieven, zolang de doelstellingen evenzogoed worden gerealiseerd en de maatregel een minstens zo doelmatige bijdrage levert. De uitwerking van de gebiedsprogramma's is dus een cyclisch proces, waarbij de mate van integraliteit en uitwerking per provincie in de tijd zal verschillen. Voor het proces om te komen tot gebiedsprogramma's is het belangrijk dat de kaders en procedures helder zijn en betrokken partijen – overheden, maatschappelijke partners en grondeigenaren – gelijkwaardig aan tafel zitten. Het Rijk zal met de provincies afspraken maken over de wijze waarop overheden hier gezamenlijk zorg voor dragen. Ter uitvoering van de motie Boswijk (TK 35925 XIV, nr. 105) zal ook een afspraak opgenomen worden over de wijze waarop de positie van de boer in de gebiedsprocessen geborgd wordt.

Het cyclische proces op weg naar integrale gebiedsprogramma's ziet er als volgt uit:

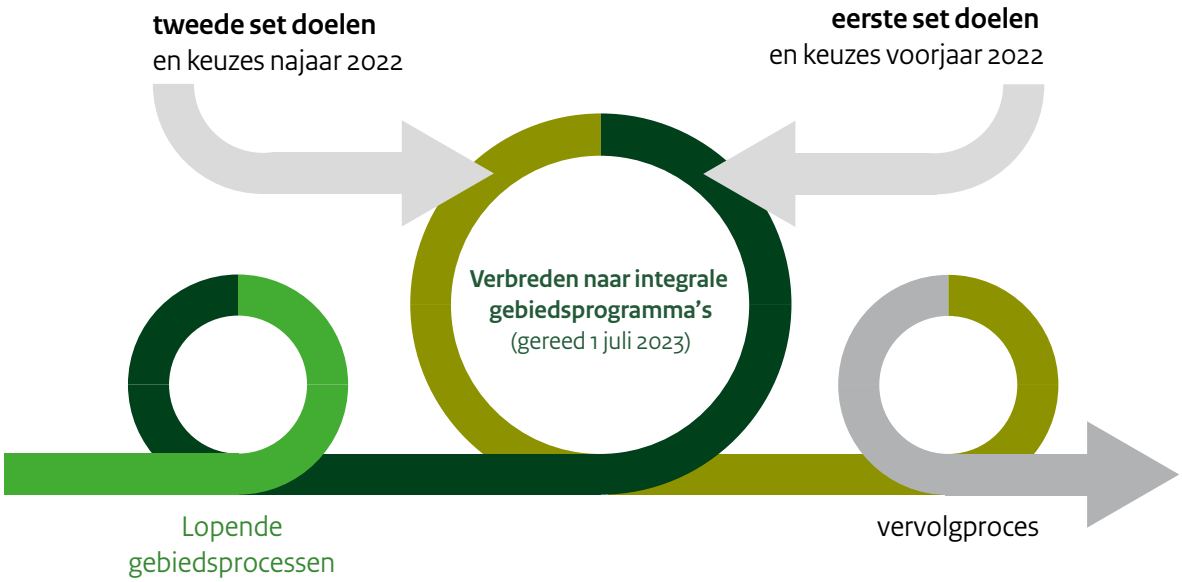

Escalatiemechanisme

Als er op 1 juli 2023 onvoldoende zicht is op concrete maatregelen om de doelen te halen dan zal het Rijk zijn bevoegdheden inzetten. De Hoofdlijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied en van het brede stikstofbeleid (1 april 2022) en de Ruimtelijke Ordeningsbrief (17 mei 2022) schetsen al enkele contouren, zoals de inzet van RO-instrumenten om besluiten door te zetten en onteigenen. Dit escalatiemechanisme wordt nog verder uitgewerkt onder voortouw van de minister voor Natuur en Stikstof. Voor oktober moet dit leiden tot een interbestuurlijk gedeelde aanpak.

Onontkoombaarheid

De afspraken moeten onontkoombaar worden vastgelegd en uitgevoerd. Anders verbetert de natuur niet en blijft toestemmingsverlening voor nieuwe ontwikkelingen lastig. Onontkoombaarheid is een samenspel van verschillende elementen:

- *Stevigheid van het brede gebiedsprogramma en de mix van landelijke en gebiedsgerichte maatregelen: Het Rijk gaat in het toetsingskader duidelijke (minimum)eisen stellen, ook als basis voor de financiële toedeling uit het transitiefonds.*
- *Bestuurlijk commitment: De overheidspartijen moeten zich committeren aan de in het gebiedsprogramma gemaakte afspraken. Het gezamenlijke proces is hiervoor belangrijk, waarbij ieder ook zijn eigen rol kan waarmaken en zijn eigen verantwoordelijkheden heeft. Financiële afspraken worden helder vastgelegd, bijvoorbeeld via een specifieke uitkering of via (periodieke) bestuurlijke afspraken in het meerjarenprogramma gerelateerd aan het transitiefonds. Het Rijk zet alles op alles om de benodigde randvoorwaarden (middelen, grond, capaciteit) te realiseren.*
- *Vastlegging beleidsregels: Doelen en randvoorwaarden zullen deels in instructieregels en omgevingswaarden vastgelegd worden. Hiervoor wordt een juridische agenda opgeleverd.*
- *Monitoring van voortgang en resultaten om, indien nodig, tijdig bij te kunnen sturen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de bestaande monitoringssystemen voor natuur, stikstof, water en klimaat en de wettelijk vastgelegde opdracht voor stikstofreductie en natuurverbetering. Aanvullende monitoringsbehoeften op verschillende niveaus (bijvoorbeeld doelbereik, procesvoortgang, uitvoeringsvoortgang, draagvlak voor de transitie en/of sociaaleconomische effecten) worden door het Rijk in kaart gebracht en uitgewerkt. Na juli 2023 worden de brede provinciale gebiedsprogramma's doorgerekend en volgt er een effectief ritme van monitoring, evaluatie, verantwoording en waar nodig bijsturing.*
- *Waar nodig gebruik maken van doorzettingsmacht volgens een voorspelbare interventieladder: Er kunnen diverse redenen zijn waarom resultaten achterblijven bij de afspraken en verwachtingen. Voor situaties waarin het niet lukt om decentraal lastige, maar onvermijdelijke keuzes te maken, kan het uiteindelijk nodig zijn om andere bevoegdheden in te zetten. Het Rijk heeft op grond van de Omgevingswet diverse bevoegdheden om in concrete gevallen meer sturing te geven wanneer dat nodig blijkt om doelen te realiseren. Richting medeoverheden gaat het om het instructiebesluit, het projectbesluit en de vergunning omgevingsplanactiviteit van nationaal belang, al dan niet in combinatie met een voorbereidingsbesluit. Daarnaast zijn er voor medebewindstaken de algemene instrumenten uit het interbestuurlijk toezicht (indeplaatsstelling bij taakverwaarlozing en schorsing en vernietiging). Richting burgers en bedrijven is er, naast de algemene bevoegdheid tot het stellen van algemene regels, de onteigeningsbeschikking en het voorkeursbesluit van nationaal belang. In overleg met de medeoverheden zal in oktober een interventieladder uitgewerkt zijn.*

Versnelling integrale gebiedsgerichte aanpak

Parallel aan het traject van het opstellen van de brede gebiedsprogramma's loopt de versnelling integrale gebiedsgerichte aanpak, zodat ook in 2022 en 2023 al concrete uitvoeringsresultaten worden geboekt. Mogelijke maatregelen zijn inmiddels geïnventariseerd en worden beoordeeld.

NOVI-gebieden aanvullend

Voor de transitie landelijk gebied zijn vrijwel alle gebieden in Nederland belangrijk, dus ook alle 12 provinciale gebiedsprogramma's. De NOVI/NOVEX-gebieden zijn hierop aanvullend. In die gebieden heeft het Rijk extra betrokkenheid vanwege de complexiteit en de samenhang bij de soms tegenstrijdige opgaven. De leerervaringen in het onderstaande kader

illustreren waar betrokkenen tegenaan lopen bij de uitwerking in het NOVI-gebied De Peel. Dit is waardevol bij de verdere uitwerking van (het proces van) de gebiedsprogramma's.

Leerervaringen NOVI-gebied De Peel

- *Er loopt al jarenlang een intensieve samenwerking en afstemming tussen provincies, waterschappen, gemeenten en Rijk, waarbij we het werken als één overheid vanuit gelijkwaardigheid uitvinden.*
- *Beleid voor natuur, stikstof, water en klimaat verschilt tussen de provincies Brabant en Limburg en tussen de twee waterschappen, terwijl de transitieopgaven grensoverschrijdend zijn.*
- *Zolang er geen helder toekomstperspectief is voor de landbouw en natuur en aanpak stikstof lukt het niet om grotere keuzes te maken die nodig zijn voor de gewenste transitie.*
- *Koppel dit toekomstperspectief aan de instrumentenkoffer van de vier overheidslagen en creëer daardoor maatwerk.*
- *Bouw voort op alles wat al loopt, daar zit de energie. Benader het gebiedsproces niet lineair. We beginnen niet pas als de plannen klaar zijn. We zijn al bezig.*
- *Voorwaarde voor het slagen van de transities is het versterken van de regionale uitvoeringskracht door extra capaciteit, door innovatieve samenwerking en door minder dubbel te doen.*
- *Met name een structurerende keuze voor de landbouw wordt gemist: het noordelijke deel van De Peel is toekomstbestendiger voor (kringloop/extensieve) landbouw vanuit de eisen van natuur, stikstof, water en bodem dan het zuidelijke deel.*
- *Duidelijke keuzes vanuit het Rijk en het flexibel inzetten van instrumenten en grondposities (door het Rijk) zijn belangrijk. Vanuit die duidelijkheid kunnen maatwerk arrangementen voor het gebied worden uitgewerkt.*
- *Er is gevaar voor dominantie van de opgaven voor landbouw en natuur en het onvoldoende meenemen van andere opgaven zoals klimaat en KRW. Voor het slagen van het gebiedsproces moet daarnaast verbinding worden gemaakt met de thema's vanuit de regio en brede welvaart. Benut daarbij de lokale kennis van onder meer de gemeenten en de waterschappen.*
- *Ook de relatie met verstedelijking van Eindhoven en de twee vliegvelden Eindhoven (burgerluchtvaart en defensie) en Volkel (defensie) speelt een rol bij de ruimtelijke uitwerking.*
- *De scheiding van bestuurlijke portefeuilles bij onder meer de provincies is lastig, er is (nog) te weinig regie vanuit het ruimtelijke totaalplaatje. Dat geldt ook voor regie vanuit de sectorale waterkolom (RBO Maas). Deze is onvoldoende gekoppeld aan de integrale gebiedsprocessen.*
- *Escaleren is lastig omdat de organisaties (nog) te veel gericht zijn op hun huidige beleid, aanpak en programma's en nog onvoldoende gesteld staan voor de grote opgaven.*

8 Vervolgproces en planning

De uitgangspunten opgenomen in deze startnotitie zijn van belang om de verwachtingen bij het NPLG helder te hebben, gezien de vele trajecten die reeds in gang zijn gezet rondom natuur, stikstof, water en landbouw. Goed lopende programma's moeten vooral door kunnen blijven lopen voor zover dit no-regret is. Het NPLG legt waar nodig de verbindingen en vult ontbrekende opgaven aan.

Belangrijke bouwstenen die komende maanden nog verder uitgewerkt worden zijn:

- De wijze waarop de verschillende keuzes, doelen en maatregelen in het gebiedsprogramma geïntegreerd en onontkoombaar vastgelegd gaan worden (beleidsmatig of juridisch).
- De concrete uitwerking van bodem en water sturend en het toekomstperspectief landbouw.
- De detailuitwerking van de besteding van de middelen uit het Transitiefonds landelijk gebied en natuur.
- De risico's, bijvoorbeeld wat betreft planning, budget en doelbereik.
- De spelregels voor de beoordeling van (pakketten van) maatregelen die onderdeel zijn van de gebiedsprogramma's.
- De interventieladder, de wijze waarop onontkoombaarheid steviger invulling krijgt.

De mijlpalen zijn:

- Aangevulde keuzes en doelen beschikbaar voor de regionale overheden (oktober 2022).
- Hoofdlijnen NPLG naar de Tweede Kamer (oktober 2022).
- IJkpunt voortgang ontwikkeling gebiedsprogramma's of onontkoombare afspraken in juli haalbaar zijn, en bijsturen als dat nodig is (januari 2023).
- Uitgewerkt ontwerpprogramma NPLG inclusief planMER (voorjaar 2023), (NB: tevens natuurdoelanalyses en richtinggevende sectordoelen stikstof voor mobiliteit en industrie).
- Brede provinciale gebiedsprogramma's (1 juli 2023).

Deze mijlpalen sluiten aan bij de lijn uit de Ruimtelijke Ordeningsbrief van 17 mei, met dezelfde mijlpalen op weg naar wederkerige afspraken in oktober 2023 die het ruimtelijk arrangement per provincie vormen.
Het NPLG is een planMer-plichtig programma met een uitgebreide procedure, omdat het een programma betreft dat kaderstellend is voor m.e.r.-(beoordelings)plichtige besluiten. Het plan stelt onder meer kaders voor activiteiten in een plangebied en de ontwikkelingen binnen het plan kunnen leiden tot significante gevolgen voor onder meer Natura 2000-gebieden. Een passende beoordeling is vanwege het detailniveau niet nodig. Aangezien de doorlooptijd van een zorgvuldige planMER-procedure – inclusief het opstellen van een Notitie Reikwijdte en Detailniveau - al snel een jaar is, bepaalt dit de doorlooptijd van het opstellen van het ontwerpprogramma NPLG. Daarmee wordt de totale planning als volgt:

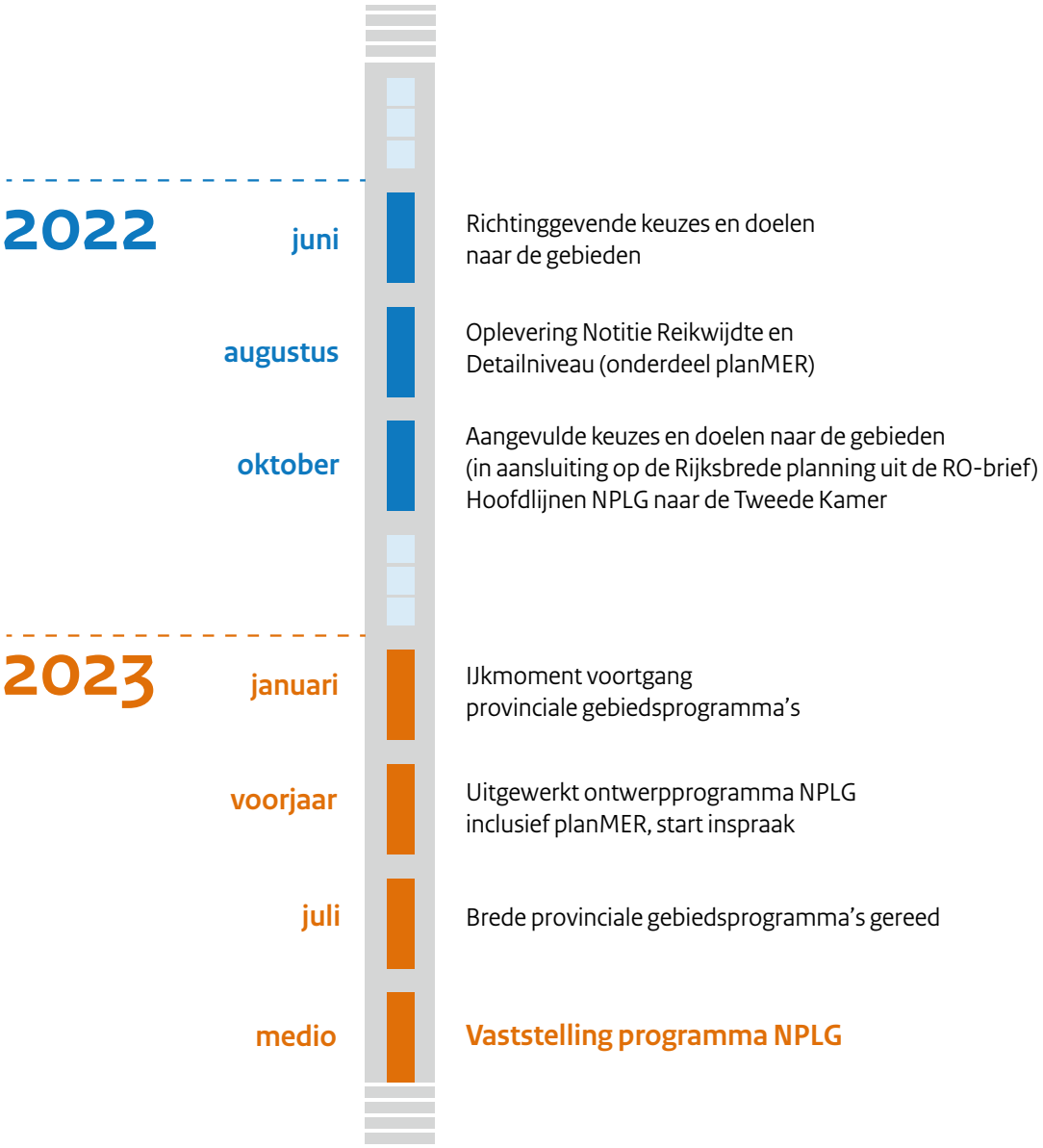
2022
juni
Richtinggevende keuzes en doelen naar de gebieden
augustus
Oplevering Notitie Reikwijdte en Detailniveau (onderdeel planMER)
oktober
Aangevulde keuzes en doelen naar de gebieden (in aansluiting op de Rijksbrede planning uit de RO-brief)
Hoofdlijnen NPLG naar de Tweede Kamer
2023
januari
IJkmoment voortgang provinciale gebiedsprogramma's
voorjaar
Uitgewerkt ontwerpprogramma NPLG inclusief planMER, start inspraak
juli
Brede provinciale gebiedsprogramma's gereed
medio
Vaststelling programma NPLG

9 Ter afsluiting

De ambitie uit deze startnotitie NPLG vraagt om een stevige transitie op vele fronten. Niet overal zijn opgaven meer inpasbaar en in delen van het landelijk gebied kan dit leiden tot een herinrichting. Het vraagt keuzes op wat we als samenleving belangrijk vinden en keuzes op de opgaves die nodig zijn. Het vraagt ook een andere manier van werken als overheden onderling en in samenwerking met de maatschappij, burgers en bedrijfsleven. Meer samenhangende gebiedsgerichte aanpak is nodig!

Deze aanpak zal zo ingrijpend zijn dat het veel van velen zal vergen om haar vorm te geven. Daar oog en begrip voor hebben zal essentieel zijn voor het slagen en het met tempo werken aan de benodigde veranderingen. Langjarig, met elkaar waarbij iedereen nodig is.

Bijlage

Structurerende keuzes en doelen

Doelen

In de komende maanden zullen provincies een eerste versie van een gebiedsplan ontwikkelen voor stikstofreductie en natuurverbetering. Dit overzicht is bedoeld als een doorkijkje naar oktober 2022. Dan zal namelijk de aanvullende set aan (indicatieve) NPLG-doelen met de provincies wordt gedeeld. Door dit overzicht krijgen provincies dus alvast in beeld hoe de maatregelen van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering die al in voorbereiding zijn zich verhouden tot de bredere doelen van het NPLG. Het doel van het overzicht is ook om bij te dragen aan een doelmatige besteding van middelen.

Sommige van de opgenomen doelen zijn al wettelijk vastgelegd, zoals de doelen op grond van de Kaderrichtlijn Water. Diverse natuurdoelen zijn in eerdere trajecten interbestuurlijk afgesproken. Daarnaast bevat het overzicht doelen en ambities die nog in ontwikkeling zijn (bv. voor het klimaat) en die nog in afwachting zijn van politieke besluitvorming. Deze doelen moeten nog gebiedsgericht worden vertaald of geactualiseerd. Voor een deel van deze doelen zijn nog geen financiële middelen beschikbaar.

Wat de middelen uit het Transitiefonds landelijk gebied betreft: deze worden ingezet voor het realiseren van doelen die in het wetsvoorstel Transitiefonds zijn benoemd. Dit wetsvoorstel is momenteel in consultatie. Deels zijn deze doelen ook ondergebracht in het NPLG. Naast het transitiefonds zijn er andere bronnen van financiering beschikbaar. Dit overzicht loopt niet vooruit op de besluitvorming over de uitgaven vanuit het transitiefonds of vanuit andere bronnen. In de tekst staat expliciet aangegeven als doelen de looptijd van het transitiefonds (tot 2035) overschrijden en daarvoor niet op voorhand financiële dekking is vastgelegd.

Natuur

Een te hoge stikstofdepositie is slecht voor de kwaliteit van de natuur. Andere factoren die van invloed zijn op een gunstige staat van instandhouding van de natuur zijn areaal, hydrologie, voldoende robuuste droge en natte ecologische verbindingen tussen natuurgebieden en andere condities. In het kader van het NPLG worden, naast de stikstofdoelen, ook voor deze andere vier factoren doelen geformuleerd voor de gebiedsprogramma's. Daarnaast gaat het om algemene doelen voor natuurkwaliteit. In de tabel is aangegeven welk beleid nu al van toepassing is ('bestaand') en welk beleid in ontwikkeling is ('nieuw').

Natuur: Algemeen

Onderdeel/ nationaal doel	Opgave helder vertaald naar provinciaal schaalniveau	Toelichting opgave	Achtergrond
Gunstige staat van instandhouding conform VHR	Deels	*Bestaand* Het bereiken van een gunstige staat van instandhouding is een bestaande opgave vanuit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Per soort en habitattype zijn landelijke doelen en/of nationaal gunstige referentiewaarden opgesteld. Nieuw: uiterlijk 1 oktober 2022 worden gunstige referentiewaarden aangevuld/verbeterd en indicatief verdeeld per provincie. Hieruit kunnen in oktober 2022 ook de belangrijkste opgaven per regio worden geduid. Nieuw: Provincies brengen met de gebiedsprogramma's in beeld hoeveel zij per soort en habitattype op lange termijn bijdragen aan een gunstige staat van instandhouding in de provincie als geheel. Ze maken daarbij onderscheid tussen de bijdrage, (inclusief extra areaal) binnen en buiten de beschermde gebieden en welk deel daarvan in 2030 kan worden gerealiseerd. Nieuw: Voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding is extra areaal leefgebied nodig. Dit hoeft geen beschermde natuur in de zin van N2000 te zijn, maar kan ook deels extensief beheerde of natuurinclusieve landbouwgrond zijn. Ook het concept landschapsgrond uit het regeerakkoord kan hier aan bijdragen. Om de doelstellingen dichterbij te brengen heeft het kabinet in het regeerakkoord binnen het transitiefonds indicatief in totaal tot 2035 €2,33 miljard gereserveerd voor uitbreiding van het natuurareaal. Voor de opgave in het agrarisch gebied is tevens voor natuurinclusieve landbouw tot 2035 indicatief €2,59 miljard gereserveerd in het transitiefonds. Het kabinet werkt de opgaves voor extra natuurareaal en natuurinclusieve landbouw zo snel als mogelijk verder uit met kennispartners, zodat in de gebiedsprogramma's meegenomen kan worden om welke natuur of vereiste agrarische condities het gaat, hoe die ruimtelijk gedifferentieerd zijn en wat een restopgave blijft waar gebiedsprogramma's in het NPLG al op kunnen voorsorteren. Het Rijk wil dat provincies zich in hun gebiedsprogramma's rekenschap geven van het feit dat er extra areaal leefgebied en natuurinclusieve landbouw nodig zal zijn.	Vindplaats: Wet Natuurbescherming (wetten.nl - Regeling - Wet natuurbescherming - BWBR0037552 (overheid.nl) https://www.natura2000.nl/sites/default/files/Bibliotheek/Europa/EC%20 2005%20 Assessment%2C%20 monitoring%20reporting%20conservation%20 status.pdf
Condities gunstige staat van instandhouding op orde tot 70% gSvI	Deels	Afgeleid van hoofddoel VHR. *Bestaand* Programma Natuur: in 2030 zijn voor 70% van de VHR soorten en habitats de condities op orde, die nodig zijn voor een gunstige staat van instandhouding. Het doel voor 2030 (programma Natuur) is bestuurlijk vastgesteld.	Vindplaats: https://open.overheid.nl/repository/ronl-813b2c1c-6b78-4336-bf2a-3e156dd679e8/1/pdf/Programma%20Natuur%20 20282379%20bijlage.pdf

Onderdeel/ nationaal doel	Opgave helder vertaald naar provinciaal schaalniveau	Toelichting opgave	Achtergrond
Instandhoudingsdoelen per Natura 2000-gebied	Deels	*Bestaand* Natura 2000-gebieden kennen instandhoudingsdoelstellingen. Deze zijn geformuleerd in aanwijzingsbesluiten en uitgewerkt in Natura 2000-beheerplannen. Deze zijn tot op heden geformuleerd in termen van behoud (ondergrens: geen verslechtering), uitbreiding of kwaliteitsverbetering. Het Rijk wil dat provincies in hun gebiedsprogramma's concreet (kwantitatief) uitwerken wat de uitbreidings- en kwaliteitverbeteringsdoelen per N2000-gebied inhouden en welke maatregelen ze zullen nemen om deze doelen te bereiken. Het Rijk wil dat deze maatregelen op termijn gerealiseerd te zijn, met een geloofwaardig ingroeipad. De beheerplannen van Natura 2000-gebieden worden daartoe actueel gehouden. Het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden is onderdeel van bestaande afspraken met provincies.	Wet natuurbescherming, artikel 2.3: https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2021-07-01
		Het Rijk wijst waar nodig nieuwe Vogelrichtlijngebieden aan en beschermt andere soorten in de bestaande gebieden. In de loop van 2022 komt hier meer helderheid over.	https://www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/belangrijke-vogelgebieden-in-nederland-opnieuw-in-kaart-gebracht
Europese Biodiversiteitsstrategie EBS)*	Deels	*Nieuw* Nieuw: Europese Biodiversiteitsstrategie stelt nadere doelen voor oppervlaktes aan (strikt) beschermde gebieden en voor verbetering van de staat van instandhouding van beschermde habitattypen en soorten van de VHR. In samenspraak met provincies zal LNV bepalen wat op onderstaande punten opgenomen wordt in een pledge voor de Europese Commissie (uiterlijk eind 2022). Het Rijk wil dat bijbehorende doelen vervolgens in de gebiedsprogramma's te worden uitgewerkt: • Voor welke habitattypen en soorten behoud verzekerd wordt in 2030. • Welke habitattypen en soorten genomineerd worden voor significant herstel.	https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a3c806a6-9ab3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0008.02/DOC_1&format=PDF

** Nederland levert een billijke bijdrage aan de EBS-doelen om:*

- *ten minste 30% van het land en 30% van de zee in de EU te beschermen;*
- *ten minste een derde van de beschermde gebieden (10% van het land en 10% van de zee in de EU) strikt te beschermen.*

Nederland zorgt ervoor dat de instandhoudingstrends en -toestand van alle beschermde habitattypen en soorten tegen 2030 niet verslechterd zullen zijn. Nederland zorgt ervoor dat ten minste 30% van de soorten en habitattypen die momenteel niet in een gunstige toestand verkeren, wel in die categorie terechtkomen of een sterke positieve trend vertonen.

Natuur onderdeel stikstof

Onderdeel/ nationaal doel	Opgave helder vertaald naar provinciaal niveau	Toelichting opgave	Achtergrond
Stikstofreductie: 74% van het areaal stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden onder de KDW in 2030: en 40% onder de KDW 2025)	Uitwerking zie hieronder	Dit zijn richtinggevende emissiereductiedoelen. De definitieve doelstellingen worden vastgelegd in juli 2023. Zie ook paragraaf 3.	Wet Stikstofreductie en natuurverbetering & RIVM Memo

Reductie proviciale emissies

	percentage	ton NH3
Landelijk*	**~40%**	**39.023**
Drenthe	**43%**	**2.450**
Blauw	12%	196
Paars	47%	1.192
Geel	47%	196
Lichtgroen	70%	467
Groen (Natura 2000)**	>95%	19
Donkergroen (NNN)**	>95%	380
Groningen	**25%**	**1.447**
Blauw	12%	470
Paars	47%	628
Geel	47%	128
Lichtgroen	70%	15
Groen (Natura 2000)	>95%	0
Donkergroen (NNN)	>95%	206
Noord-Holland	**41%**	**1.797**
Blauw	12%	209
Paars	47%	506
Geel	47%	247
Lichtgroen	70%	517
Groen (Natura 2000)	>95%	150
Donkergroen (NNN)	>95%	167

	percentage	ton NH3
Flevoland	**24%**	**442**
Blauw	12%	166
Paars	47%	109
Geel	47%	8
Lichtgroen	70%	94
Groen (Natura 2000)	>95%	n/a
Donkergroen (NNN)	>95%	65
Limburg	**52%**	**3.039**
Blauw	12%	48
Paars	47%	1.865
Geel	47%	12
Lichtgroen	70%	672
Groen (Natura 2000)	>95%	84
Donkergroen (NNN)	>95%	358
Overijssel	**41%**	**5.738547**
Blauw	12%	547
Paars	47%	2.756
Geel	47%	408
Lichtgroen	70%	1.265
Groen (Natura 2000)	>95%	229
Donkergroen (NNN)	>95%	532

	percentage	ton NH3
Noord – Brabant	**46,3%**	**6.957**
Blauw	12%	642
Paars	47%	3.913
Geel	47%	42
Lichtgroen	70%	1.166
Groen (Natura 2000)	>95%	81
Donkergroen (NNN)	>95%	1.112
Zeeland	**32%**	**631**
Blauw	12%	127
Paars	47%	330
Geel	47%	12
Lichtgroen	70%	66
Groen (Natura 2000)	>95%	14
Donkergroen (NNN)	>95%	81
Fryslan	**34%**	**4.701**
Blauw	12%	760
Paars	47%	1.682
Geel	47%	887
Lichtgroen	70%	966
Groen (Natura 2000)	>95%	46
Donkergroen (NNN)	>95%	360

	percentage	ton NH3
Zuid-Holland	**41%**	**1.951**
Blauw	12%	157
Paars	47%	528
Geel	47%	852
Lichtgroen	70%	229
Groen (Natura 2000)	>95%	30
Donkergroen (NNN)	>95%	154
Utrecht	**46%**	**2.359**
Blauw	12%	101
Paars	47%	1.126
Geel	47%	499
Lichtgroen	70%	262
Groen (Natura 2000)	>95%	67
Donkergroen (NNN)	>95%	304
Gelderland	**42%**	**7.511**
Blauw	12%	822
Paars		
Geel		
Lichtgroen	58%***	5.651
Groen (Natura 2000)	>95%	377
Donkergroen (NNN)	>95%	661

Het betreft richtinggevende doelen per gebied om sturing te geven aan de gebiedsprocessen. Deze doelen zijn opgesteld op basis van een modelmatige berekening. Hier kan gemotiveerd van worden afgeweken als uit de gebiedsprocessen blijkt dat een andere verdeling passender is. Ook kan (neerwaartse) bijstelling aan de orde zijn wanneer sectorale doelen voor industrie en mobiliteit worden vastgesteld en ramingen worden geactualiseerd. Voor bijstellingen geldt echter wel dat realisatie van de landelijke stikstof- en natuurverplichtingen een voorwaarde zijn. De emissiereductiepercentages per gebied tellen bij elkaar op tot de landelijke doelstelling voor 2030 (74% onder KDW), en anticiperen al op de benodigde reductie voor de doelstellingen KRW en klimaat. Bij de modelmatige berekening is gerekend met een reductie van 39 kton NH3 vanuit de landbouw (veehouderij). Waar dit effectief is, is er ruimte in de gebiedsprocessen voor maatwerk, bijvoorbeeld om doelstellingen voor een deel in te vullen met reductie in andere sectoren (zoals industrie).

***Vanwege de diversiteit van de NNN- en Natura 2000-gebieden zal de benodigde reductie afhankelijk zijn van specifieke lokale omstandigheden in het gebied. In NNN- en Natura 2000-gebieden kunnen (agrarische) activiteiten bewust onderdeel zijn van bijvoorbeeld (agrarisch) natuurbeheer. Waar dat het geval is en ook in de toekomst passend is, is ruimte om hier in de gebiedsplannen rekening mee te houden. Modelmatig is gerekend met 95% emissiereductie.*

****Betreft een combinatie van emissiereductie van 80% voor stalemissies en 18% voor veldemissies.*

Natuur: onderdeel Areaal

Onderdeel/ nationaal doel	Opgave helder vertaald naar provinciaal schaalniveau	Toelichting opgave	Achtergrond
Resterende hectares Natuurpact (2027)	Deels	Afgeleid van hoofddoel VHR. Bestuurlijke afspraak ligt er (uitwerking Natuurpact), Voorstel voor verdeling per provincie moet nog met provincies worden afgestemd.	Middelen zijn beschikbaar. Vindplaats detailinformatie natuurpact Kamerstuk 33576, nr. 6 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl) https://open.overheid.nl/repository/ronl-e462ebdc-af84-4ef7-848f-5e2ba3a12eb6/1/pdf/aanbieding-zevende-voortgangsrapportage-natuur.pdf
Uitvoering Bossenstrategie (2030)	Ja	Afgeleid van hoofddoel VHR. *Bestaand* Bestuurlijke afspraak (Bossenstrategie), omvat 15.000 ha extra bos binnen Natuur Netwerk Nederland , 3.400 ha compensatiebos, 10% natuurbos (omvorming), 19.000 ha extra bos buiten NNN. Verdeling per provincie is bekend. Middelen zijn beschikbaar. Dekking 19.000 ha extra bos nog onderwerp van gesprek tussen rijk en provincies. Ook wordt gekeken naar private co-financiering	Vindplaats: Bos voor de toekomst Uitwerking ambities en doelen landelijke Bossenstrategie en beleidsagenda 2030.pdf (overheid.nl)

Natuur: onderdeel Hydrologie

Onderdeel/ nationaal doel	Opgave helder vertaald naar provinciaal schaalniveau	Toelichting opgave	Achtergrond
Hydrologische condities voor Natura 2000 op orde (2027)	Ja	Afgeleid van hoofddoel VHR. Bestuurlijke afspraak (Natuurpact). De hydrologische condities voor de Natura 2000-gebieden worden uiterlijk in 2027 samen met de waterschappen zo verbeterd dat de gewenste kwaliteit van de natuur gewaarborgd wordt. In de gebiedsprogramma's moet concreet te worden uitgewerkt wat hiervoor nodig is.	Binnen bestaande middelen Natuurpact. Vindplaats: Vindplaats: Natuurpact: Kamerstuk 33576, nr. 6 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)

Natuur: onderdeel Verbindingen

Onderdeel/ nationaal doel	Opgave helder vertaald naar provinciaal schaalniveau	Toelichting opgave	Achtergrond
Natuurnetwerk Nederland		Het Natuurnetwerk Nederland waarborgt de nodige ruimtelijke samenhang voor realiseren van de VHR doelen.	Vindplaats: Artikel 1.12 WnB wetten.nl - Regeling - Wet natuurbescherming - BWBR0037552 (overheid.nl)

Onderdeel/ nationaal doel	Opgave helder vertaald naar provinciaal schaalniveau	Toelichting opgave	Achtergrond
groenblauwe dooradering in het landelijk gebied* ** landelijk gebied is hier gedefinieerd als het gebied buiten het Natuur Netwerk Nederland en de bebouwde kom).*	Ja	De voorgenomen ambitie 10% groenblauwe dooradering per 2050 in het landelijk gebied is opgenomen in het Aanvalsplan Landschapselementen. Dit plan is ontwikkeld door de coalitie van het Deltaprogramma Biodiversiteit (NGO´s, decentrale overheden, LNV, BZK en OCW). Beleidsmatige verankering van deze ambitie is dit jaar voorzien via het NPLG en wordt herbevestigd via programma Natuur, Basis Kwaliteit Natuur (BKN) en de agenda Natuurinclusief. Het vaststellen van provinciale gebiedsafspraken t.b.v. 10% groenblauwe dooradering is in Q1-Q4 2023 voorzien. In de realisatie zijn er kansen om dit te verbinden aan de uitvoering van andere maatregelen en bijbehorende middelen. Voor de aanlegkosten van groenblauwe landschapselementen wordt gezocht naar een combinatie van middelen van Rijk, provincies, waterschappen en private middelen voorzien. Hier is echter nog nadere besluitvorming voor nodig. In het financieringsvoorstel dat door de coalitie achter het Aanvalsplan wordt voorbereid, zal helder onderscheid gemaakt worden tussen aanleg en beheer. Ook zal een voorstel worden gemaakt voor de verdeling van de kosten voor aanleg en beheer over de verschillende bronnen. Dit voorstel wordt voor de zomer verwacht. Cijfers 10% groenblauwe dooradering komt neer op een areaal van 223.700 hectare groenblauwe dooradering in het landelijk gebied. Op basis van inschattingen van reeds bestaande landschapselementen, vraagt dit om een toename van 77.846 ha aan houtige landschapselementen en 51.850 ha aan niet-houtig landschapselementen per 2050. De invulling van de doelstelling per provincie/gebied moet nog nader worden uitgewerkt in de gebiedsprogramma's en is afhankelijk van reeds bestaande landschapselementen en het totaaloppervlakte van het landelijk gebied per gebied/provincie.	Minimaal 10% groenblauwe dooradering, waarvan 50% houtige elementen (bomenrijen, houtwallen, heggen, etc.) en 50% niet-houtige elementen (water, kruidenrijke randen) is nodig voor het benutten en verrijken van natuur voor VHR- en KRW-doelsoorten. De ambitie wordt in verband gebracht met: biodiversiteitsherstel (toename leefgebied, functie van ecologische verbindingszones met stapstenen) Waterkwaliteit (KRW doelen, schoon en voldoende water) Klimaat (vastleggen CO_2) Klimaatadaptatie (vasthouden water, tegengaan hittestress) Stikstof (invang stikstofuitstoot) Bereiken van goede Basis Kwaliteit Natuur (BKN) in landelijk gebied. Dit volgt uit de Europese Biodiversiteitsstrategie (EBS), het Aanvalsplan Landschapselementen en de Bossenstrategie. Op korte termijn volgt evenwel een voorstel van de Europese Commissie naar aanleiding van de EBS met daarin naar verwachting 10% landschapselementen in het agrarisch gebied als bindend wetsvoorstel (zie hoofdlijnenbrief MNenS 1 april, pagina 2). Vindplaats: raamwerk-aanvalsplan-landschapselementen-deltaplan-biodiversiteitsherstel.pdf (samenvoorbiodiversiteit.nl) hoofdlijnen-van-de-gecombineerde-aanpak-van-natuur-water-en-klimaat-in-het-landelijk-gebied-en-van-het-bredere-stikstofbeleid.pdf https://www.parlementaire-monitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vldbkmtxjdzg

Water

In het kader van het NPLG worden voor vier deelonderwerpen doelen geformuleerd voor de provinciale programma's landelijk gebied.

Onderdeel/ nationaal doel	Opgave helder vertaald naar provinciaal schaalniveau	Toelichting opgave	Achtergrond
Nutriëntenconcentratie (uitvoering maatregelen in 2027 gereed)	Ja	*Bestaand* De toegestane concentratie van nutriënten maakt onderdeel uit van de ecologische toestand van waterlichamen. De eisen 'goede ecologische toestand' en ' goed ecologisch potentieel'; zijn wettelijk vastgelegd (Bkmw/Bkl). De concretisering per waterlichaam is vastgelegd in stroomgebiedbeheerplannen. Naast toegestane concentraties op grond van de KRW zijn er ook verplichtingen op grond van de Nitraatrichtlijn (maximaal 50 mg/l nitraat en geen verslechtering). Deze leiden tot verschillende gebruiksnormen voor agrarische activiteiten, gedifferentieerd naar bodemtypen.	In de bestaande stroomgebiedbeheerplannen 2015-2021 staan de doelen voor onder meer nutriënten en biologische parameters (beide onderdeel van ecologie) per waterlichaam in bijlage 1, deel A. Zie de documenten op Stroomgebiedbeheerplannen 2016-2021 - Helpdesk water. Voor toekomstige plannen zijn de doelen in sommige gevallen aangepast: Voor de chemische stoffen zie bijlagen 1 en 2 in WKP Achtergronddocumenten SGBP 2022-2027 (waterkwaliteitsportaal.nl). Factsheets per waterlichaam: WKP Factsheets 2020 December (waterkwaliteitsportaal.nl)
Gewasbeschermingsmiddelen in grond- en oppervlaktewater en metalen in oppervlaktewater (uitvoering maatregelen 2027 gereed)	Ja	*Bestaand* De normen voor de chemische toestand van KRW-waterlichamen zijn wettelijk vastgelegd en zijn uniform voor Nederland. In relatie tot gewasbeschermingsmiddelen zijn er maximale toegestane concentraties voor individuele stoffen/stofgroepen (0,1 ug/l. Daarnaast is er een cumulatieve norm voor de som van toxisch relevante stoffen 0,5 ug/l).	Zie de documenten op Stroomgebiedbeheerplannen 2016-2021 - Helpdesk water. Bijlagen 2 en 3 bevatten de doelen voor chemische stoffen, waaronder gewasbeschermingsmiddelen. Voor de chemische stoffen zie bijlagen 1 en 2 in Ontwerp-stroomgebiedbeheerplannen 2022-2027 - Helpdesk water. Factsheets per waterlichaam: WKP Factsheets 2020 December (waterkwaliteitsportaal.nl)
Kwantitatieve toestand grondwaterlichamen (uitvoering maatregelen in 2027 gereed)	Deels	*Bestaand* De norm 'goede kwantitatieve toestand' is wettelijk vastgelegd (Bkmw/Bkl) en geldt per grondwaterlichaam.	Zie stroomgebiedbeheerplannen (bijlage bij Kamerstukken 35325, nr. 5).

Onderdeel/ nationaal doel	Opgave helder vertaald naar provinciaal schaalniveau	Toelichting opgave	Achtergrond
Zoetwaterbeschikbaarheid natuur en landbouw (2050)	Deels	*Bestaand* Weerbaar tegen zoetwatertekort in 2050: gezond en evenwichtig watersysteem, cruciale gebruiksfuncties beschermen, water effectief en zuinig gebruiken. Voorkeursvolgorde: aanpassen landgebruik aan waterbeschikbaarheid, zuinig zijn met water, water beter vasthouden, water slimmer verdelen, schade accepteren. *Nieuw* Uitwerkingen onder meer hoofdwatersysteem weerbaar tegen een eens-in-20 jaar droogte; hoge zandgronden Oost en Zuid 100 mm grondwaterstandverhoging; wateraanvoer West-Nederland weerbaar tegen een eens in-60-jaar droogte.) Waterbeschikbaarheid is daarbij een integrale afweging tussen watervragende functies, waaronder natuur, landbouw en drinkwater. Uitwerking is gebeurd op basis van nationale en regionale knelpuntenanalyses en maatschappelijke kosten-batenanalyses per maatregel. Werkgroep concretiseren doelen Deltaprogramma Zoetwater komt in de loop van 2022 met nadere voorstellen, ook met oog op NPLG gebruik.	Vindplaats detailinformatie: Nationale en regionale waterbeschikbaarheidsdocumenten (zie onder meer www.deltaprogramma.nl) Voorkeursvolgorde vastgelegd in de NOVI en het Nationaal waterprogramma. Wettelijke verdringingsreeks bij watertekort is vastgelegd per provincie.

Klimaat

Het kabinet heeft de ambitie om in 2030 60% minder broeikasgassen uit te stoten dan in 1990. Het wettelijke doel komt op 55% te liggen. Alle sectoren moeten hieraan bijdragen: mobiliteit, energie en industrie, woningbouw, landbouw en landgebruik. De klimaatopgave voor de landbouw en het landgebruik heeft onder meer betrekking op de veehouderij, de glastuinbouw, veenweidegebieden, landbouwbodems, bossen en natuur. De landbouw en het landgebruik moeten voldoen aan de indicatieve rest-emissiedoelen 2030 die met de Tweede Kamer zijn gedeeld in de brief van de minister voor Klimaat en Energie (Kamerstuk 32813, nr. 974). Op basis van de ramingen in de Klimaat- en Energieverkenning 2022 worden in het najaar definitieve rest-emissiedoelen 2030 voor alle sectoren vastgesteld, dus ook voor landbouw en voor landgebruik. Voor de sectoren onder de Europese Effort Sharing Richtlijn (ESR), waaronder de landbouw, volgt daaruit een (jaarlijks) emissiebudget richting 2030.
In onderstaande tabel zijn de reeds vastgestelde doelstellingen uit het klimaatakkoord genoemd.

Onderdeel/ nationaal doel	Opgave helder vertaald naar provinciaal schaalniveau	Toelichting opgave	Achtergrond
Broeikasgassen landgebruik (veenweiden/landbouwbodems/ bomen,bossen)	Ja	Nieuw: Indicatief restemissiedoel in 2030 voor landgebruik (veenweiden/ bomen, bossen, natuur/ landbouwbodems): Indicatieve restemissie 1,8 – 2,7 Mton CO_2-eq. in 2030)	Het indicatieve restemissiedoel wordt binnenkort nader uitgewerkt tot subdoelen voor veenweide, landbouwbodems en bomen, bossen. Insteek is om de opgaven per provincie evenredig te verdelen op basis van huidige emissies.
Broeikasgassen landbouw (2030)	Nog in ontwikkeling	Nieuw: Indicatief restemissiedoel in 2030 landbouw 18,9 Mton voor veehouderij en glastuinbouw samen. Dit restemissiedoel wordt vervolgens vertaald naar doelen per provincie	Het indicatieve restemissiedoel wordt binnenkort nader uitgewerkt tot subdoelen voor veehouderij en glastuinbouw.

Stand van zaken structurerende keuzes

Hieronder is een overzicht opgenomen van de onderwerpen waarvoor de komende maanden structurerende keuzes worden ontwikkeld. Daarbij is ook aangegeven wat de verwachte richting daarvan is.

Onderwerpen	Structurerende keuzes	Richting van de uitwerking, onder te verdelen naar de grote landschappelijke eenheden (zand, klei en veengebied).
Ruimtelijke doorwerking stikstof variant	Overgangsgebieden: de bufferzones rond Natura 2000	Overgangsgebieden zijn gebieden grenzend aan Natura 2000-gebieden die een bijdrage leveren aan systeemherstel voor behoud en herstel van de biodiversiteit in het betreffende Natura 2000-gebied, Hoofdaanpak is de stikstofdepositie verminderen, zowel vanaf bedrijfslocaties als vanaf percelen. Hierbij is de afstand relevant, omdat maatregelen in de randzone het meest effect hebben op vermindering van de depositie en de wind de verspreiding kan vergroten. De aanpak is gericht op systeemherstel van natuurlijke processen zoals de waterhuishouding en de onderlinge verbinding van ecosystemen in het landschap. Voor deze maatregelen is de systemische samenhang en de opgave voor het gebied leidend. Ook wordt gekeken naar de invloed van omliggende landbouw of vervuiling op grotere afstand, zoals in beekdalen. Vraagt om gebiedsaanpak op een hoger schaalniveau, dat niet wordt begrensd door grenzen van Natura 2000-gebieden of het Natuurnetwerk NL. Uitbreiding niet-stikstofgevoelige natuur en NNN is wenselijk ook in relatie tot groenblauwe dooradering en robuust herstel.
	Begrenzing van het areaal nieuwe natuur.	De meest effectieve schakels in de verbinding van kerngebieden. Mogelijk ook ontwikkelen van robuuste landschappelijke structuren, bijvoorbeeld langs de rivieren.
	Groenblauwe dooradering / natuurinclusieve inrichting.	Netwerk van lijnvormige en kleine vlakvormige landschapselementen in het landelijk gebied, als drager van natuurwaarden, regionale identiteit en recreatieve aantrekkelijkheid. Verbindingslijnen tussen natuurgebieden en beeldbepalers.
Water en bodem worden sturend bij ruimtelijke planvorming	Ruimte voor waterberging.	Langs waterkeringen en rivierbedden, en langs grote wateren vanwege peilfluctuaties. Betere ruimtelijke inrichting en voor het vaststellen van grenzen aan het gebruik van grond- en oppervlaktewater. Voldoende ruimte voor piekopvang.
	Waterbeschikbaarheid voor natuur en landbouw met aantal deelthema's:	Op de in hoge zandgronden. Geleidelijke landschapstransitie van functies op plateaus en hellingen. Gericht op het vasthouden van water en vertragen van afstroming. Onttrekkingsverboden rondom kwetsbare en waardevolle natuurgebieden. Waterbeschikbaarheid voor het op peil houden van de polders en veenweidegebieden organiseren of leveringszekerheid meenemen als randvoorwaarde.
	- Bufferzones rond beken	Voor waterkwaliteit bufferzones van 100 tot 250 meter aan weerszijden rond beekdalen realiseren, tevens bijdragend aan infiltratie grondwater.
	Uitspoelingsgevoelige gronden, waar mogelijk beperkingen voor teelten moeten gaan gelden	Zandgebieden (en heuvelland) vooral in de buurt van de KRW-waterlichamen en dichtbij Natura 2000.
	Gebieden die gevoelig zijn voor verzilting, gebieden waar vernatting optreedt	Verzilting met name in kleigebieden in Noord-Nederland, Flevoland, kop van Noord-Holland, Zeeland. Veengebieden waar peilverhoging aan de orde is.

Onderwerpen	Structurerende keuzes	Richting van de uitwerking, onder te verdelen naar de grote landschappelijke eenheden (zand, klei en veengebied).
Landbouwkeuzes die uit bovenstaande voorvloeien	Gebieden met geschikte landbouwgrond voor de langere termijn beschermen.	Uitwerking van ontwikkelrichtingen op de kaart. Daarbij onder meer te benutten: • Ruimtelijk uitgewerkte kaart op basis van water en bodem sturend, natuur en stikstof • Zoneringsaanpak Nationale Parken nieuwe Stijl Schetsen van lange termijn ontwikkelrichtingen. Samen met het traject Perspectief Landbouw wordt uitgewerkt welke procesmatige criteria gesteld worden voor de borging van het perspectief van de landbouw en welke voorwaarden en ondersteunende instrumenten voor de verschillende ontwikkelrichtingen nodig en mogelijk zijn. Proces om te komen tot de ruimtelijke uitwerking in provincies.
	Ruimte voor extensivering van de landbouw in kwetsbare gebieden – veenweiden, bufferzones rondom ecologisch waardevolle beekdalen en stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden – of waar verplaatsing van landbouw voor de hand ligt (relatie met 'landschapsgrond', overgangsgebieden). Ruimte (voldoende grond) voor verduurzaming van de landbouw en omslag naar een grondgebonden melkvee- en rundveevleeshouderij, overgangsgebieden	
	Gebieden waar veel opkoop/uitplaatsing moet plaatsvinden.	
	Grondgeboden melkveehouderij over 10 jaar (2032) (x GVE per hectare).	
	Niet grondgebonden landbouw aansluiten bij logistieke netwerken (warmte CO_2, mestverwerking, 'afval' als grondstof, ….) en agrofoodindustrie.	
	Bij het vestigen of verplaatsen van bedrijven rekening houden met landschappelijke inpassing en voor de veehouderij met risico's van dierziekten en zoönosen.	
	Ruimtelijke kwaliteit (of landschappelijke kwaliteit) als procesvereiste.	

Deze startnotitie is een uitgave van:

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Juni 2022 | Publicatie-nr. 22102620

Bericht aan de commissieleden NLG

Geachte statenleden,

Dat het niet goed ging met Amsterdam Open Air werd al duidelijk tijdens de vervroegde werkzaamheden. De afbouw duurde minstens vier dagen langer. Het herstel kan nog weken duren, en voor het Gaasperpark weer toonbaar is zijn we weer maanden verder. De recreatie tijdens de mooiste maanden van het jaar wordt er sterk door behinderd.

Hierbij de link naar mijn weblog met mijn commentaar over de gang van zaken en een film over de schade aan het park:
http://www.heliam.net/Stichting/natuurbeschermingzo/blog/open-filmbrief-aan-de-burge.html

Ook deze keer merken we dat het Gaasperpark niet geschikt is voor festivals.
De ondemocratische besluitvorming is schrijnend geworden. Zo verliezen wij steeds meer natuur zonder dat burgers daar enige invloed op hebben.

Met vriendelijke groet,
mw. Litjens
Stichting Natuurbescherming ZO
http://www.heliam.net/Stichting/natuurbeschermingzo/blog/index.html

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	9554
Extern Zaak ID	1846788
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	13.d
Titel	Natuur: Verzoek overprogrammeren Programma Natuur (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/GRN

Bijlagen
Brief aan PS over besluit overprogrammeren Programma Natuur.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	13 juni 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 juni 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

Het Rijk heeft via het ‘Programma Natuur’ € 42,1 miljoen aan de provincie beschikbaar gesteld om (dertig) grootschalige natuurherstelmaatregelen uit te voeren. We voorzien een onderbesteding op deze maatregelen, daarom willen we overgaan tot een overprogrammering van maximaal 10% op de projecten waarvan de provincie trekker is. Dat komt neer op een maximale overbesteding van € 2 miljoen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
P.M. de Waal Malefijt
BEL/GRN

Telefoonnummer +31235143578
waalp@noord-holland.nl

Verzenddatum
- 8 JUNI 2022

Kenmerk
1846788/1848750

Betreft: Besluit overprogrammeren Programma Natuur

Geachte leden,

Graag informeren wij u dat ons college op 7 juni jl. heeft besloten om tot een bedrag van maximaal € 2 miljoen aan projecten te overprogrammeren in de regeling voor natuurherstelprojecten van Programma Natuur. In deze brief lichten we dit besluit toe.

Eerdere besluiten over Programma Natuur:
Programma Natuur is de titel van een omvangrijk programma aan natuurherstelmaatregelen die de provincies treffen om de kwaliteit van Natura 2000-gebieden te verbeteren. Dit programma wordt gefinancierd met middelen die het ministerie van LNV beschikbaar stelt. Op 9 september 2021 heeft u een brief ontvangen (kenmerk: 1455348 / 1700512) over de Regeling Specifieke Uitkering Programma Natuur (SPUK) 2021 - 2023. De Noord-Hollandse aanvraag bestond uit een totaalpakket van 30 gebiedsgerichte maatregelen met een begroting van € 42,1 miljoen. Ook is een reservelijst aangeleverd met 23 potentiële reservemaatregelen. De aanvraag en de reservelijst zijn door het ministerie van LNV goedgekeurd. De 30 gebiedsgerichte maatregelen worden opgestart in de periode 2021 - 2023, en moeten uiterlijk in juli 2025 zijn gerealiseerd.

Op 9 maart jl. heeft u een brief ontvangen (kenmerk 1793393 / 1793403) over het openstellen van twee subsidieregelingen. Eén van deze twee regelingen is de subsidieregeling Programma Natuur Noord-Holland. Deze regeling heeft een totaalbedrag van € 20.962.500 en daarmee worden 20 van de 30 gebiedsgerichte maatregelen beschikt. Terreinbeherende organisaties (TBO's) dienen de komende periode aanvragen in voor deze subsidie. De resterende 10 gebiedsgerichte maatregelen zijn belegd bij de provinciale projectleiders. Hiermee is een bedrag gemoeid van € 21.137.500.

Besluit tot overprogrammeren
We voorzien dat aan het einde van de looptijd van het Programma Natuur (medio 2025) niet alle projecten tijdig en volledig afgerond zijn.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Dat komt omdat de doorlooptijd tot medio 2025 vrij kort is, en een deel van de maatregelen behoorlijk complex is en daarom een zorgvuldig proces vraagt. Ook is een aantal maatregelen financieel vrij ruim geraamd, waardoor ze misschien goedkoper uitgevoerd kunnen worden. Het niet tijdig en/of volledig afronden van de maatregelen zou leiden tot onderbesteding aan het einde van het programma. Omdat wij het essentieel vinden dat de beschikbare rijksmiddelen voor natuurherstel optimaal benut worden, willen we overgaan tot een overprogrammering van maximaal 10% op de projecten waarvan de provincie trekker is. Dat komt neer op een maximale overbesteding van € 2 miljoen. De overprogrammering wordt aangewend voor de maatregelen die op de reservelijst staan opgenomen. Zo borgen wij dat de beschikbaar gestelde rijksgelden maximaal aangewend worden voor natuurherstel van de Noord-Hollandse natuurgebieden. Wij kiezen ervoor om dit besluit nu te nemen, omdat ook de projecten op de reservelijst meerjarig zijn en dat vroegtijdig opstarten wenselijk is om af te kunnen ronden binnen de gestelde termijnen.

Tot slot

Komende jaren besteden wij significante bedragen aan natuurherstel. Wij verantwoorden hierover aan uw Staten via het jaarlijkse Programma Natuurnetwerk. Omdat wij ons kunnen voorstellen dat u hier in meer detail over geïnformeerd wenst te worden, organiseren wij een veldbezoek aan projecten in Kennemerland-Zuid op maandagochtend 29 augustus 2022. Tijdens dit veldbezoek informeren wij u graag over natuurherstel en de verschillende projecten. Nadere informatie over dit veldbezoek volgt binnenkort.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris voorzitter

R.M. Bergkamp A.Th.H. van Dijk

Er is maar één oplossing voor het stikstofdebacle

Minister van der Wal heeft haar plannen bekend gemaakt. In verschillende gebieden van Nederland zullen de boeren moeten verdwijnen, vrijwillig of niet.
Zij heeft een kaart bijgevoegd, die de toekomst van onze boeren aangeeft. In haar brief wordt alleen het opruimen van de boeren genoemd als duidelijke oplossing. De rest van de uitstoters (denk aan b.v Schiphol) worden buiten beschouwing gelaten.

Onze boeren stoten de natuurlijke stikstof NH3 uit. Een enkele boer mag nog blijven, als hij heel extensief gaat boeren. Alleen de prijzen van zijn producten zullen voor de consument nog veel duurder worden, dan de prijzen nu al zijn.

Dit in schril contrast met ander nieuws uit Amerika. Daar heeft het bedrijf Amogy (https://www.amogy.co) een landbouwtrekker omgebouwd met een brandstofcel. Deze wordt gevoed met NH3 (ammoniak). Zij gaan nu een vrachtauto ombouwen en zeggen in de toekomst zelfs schepen om te bouwen op ammoniak. Verder willen wij geheel overschakelen op duurzame elektriciteit. Deze elektriciteit zal opgeslagen moeten worden door om te zetten in groene waterstof. Dit proces geeft grote verliezen. Gebruik je urine in plaats van water, dan wordt het rendement veel groter. Voor deze nieuwe technieken is dus juist een grotere veestapel nodig

Zo ook de volgende feiten worden niet meegeteld bij de stikstofbesluitvorming :
- Uit onderzoek is gebleken, dat buiten een cirkel van een paar honderd meter om een boerderij, de stikstofuitstoot niet meer is te meten. De stikstof uit de stal slaat vrijwel direct neer. Deze stikstofuitstoot is dus niet nadelig voor de natuur in de omgeving.

- In de laatste 40 jaar is de ganzenpopulatie meer dan vertienvoudigd. Wij hebben nu bijna 3 miljoen ganzen. Zij produceren een enorme hoeveelheid stikstof die uitgestoten wordt midden in het Natura 2000 gebied. Deze uitstoot heeft wel degelijk nadelige gevolgen voor de schrale natuur.

- De beheerders van de Natura 2000 gebieden, zetten grote grazers in om de planten op te eten. Dit zijn er duizenden. Ook deze grazers poepen midden in het Natura 2000 gebied en hebben dus direct gevolgen voor de stikstofuitstoot.

- In gebieden die niet bemest worden (dus de Natura 2000 gebieden) is door denitrificatie een stikstofuitstoot van wel 35 kilo stikstof per ha.

- De landerijen van de boeren nemen meer stikstof op dan dat zij uitstoten. Alleen de uitstoot wordt meegeteld en de opname van stikstof door de gewassen wordt niet meegeteld.

- Het CO2 gehalte in de lucht is in de laatste 50 jaar door onze welvaart 1,5 keer zo hoog geworden. Hierdoor groeien de planten harder en hebben daarom meer stikstof nodig. Echter er is nu voor veel planten al te weinig stikstof beschikbaar, waardoor de planten te weinig eiwit bevatten. Hierdoor neemt de insectenpopulatie af.

Als je deze feiten op een rij zet, moeten wij ons afvragen in hoeverre wij de landbouw de schuld mogen geven. Komt er niet veel meer stikstof in het natuurgebied door het beheer van de natuurbeheerders zelf? Onze minister van der Wal blijft volhouden dat de landbouw weg moet. Haar motivatie is: de rechter heeft gesproken. Zo ook verschuilt zij zich achter Brussel. Heel bijzonder als je beseft, dat Nederland zichzelf veel strengere regels heeft opgelegd, dan de EU.
De natuur moet verbeterd worden en dat probeert de overheid te bereiken door de stikstofuitstoot te verlagen. De uitkoop van boeren zal niet helpen en over enkele jaren staat de MOB weer voor de rechter en zal dan de bedrijven aanklagen. Net zolang tot Nederland compleet ten gronde is.

Er zijn immers al geleerden, die zeggen: Als alle mensen en bedrijven uit Nederland weg zijn, dan nog is de stikstof uitstoot te groot door wat uit het buitenland komt overwaaien.

De enige oplossing is een herziening van welke stikstofbelasting in de Natura 2000 gebieden toegestaan is. Wij kunnen dat ene plantje, dat niet tegen stikstof kan, niet beschermen. Immers Nederland is de delta van Europa, waar miljoenen jaren de vruchtbare slip uit de rivieren is neergeslagen. Deze gebieden worden nooit schrale natuur.

Overheid U gaat nu uw schepen verbranden, terwijl uw nieuwe schepen, zelfs op de tekenkamer nog niet ontworpen zijn.

[redacted]

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10176
Extern Zaak ID	1854159
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	13.f
Titel	Bodem: Verlenging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/OMB

Bijlagen
1854159 - 1854181 Wijzigingsbesluit Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering NH 2017.pdf
Brief aan PS over verlenging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	27 juni 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 juni 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

De Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering Noord-Holland wordt verlengd, tot 1 januari 2023, de voorziene inwerkingtredingsdatum Omgevingswet. De provincie zet zich in voor een schone bodem waar mensen veilig op kunnen wonen, werken en recreëren. De provincie geeft daarom financiële steun voor de uitvoering van saneringen waar de verontreiniging de maatschappelijke ontwikkeling belemmert. De subsidie kan aangevraagd worden via de website van de provincie (www.noord-holland.nl).

Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 21 juni 2022, nr. 1854159/1854181, tot wijziging van de Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering Noord-Holland 2017

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland;

Gelet op artikel 2 van de Algemene subsidieverordening Noord-Holland 2011;

Besluiten:

ARTIKEL I

De **Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering Noord-Holland 2017** wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 4 wordt als volgt gewijzigd:
In onderdeel d komt de tekst “lid 1” te vervallen.

B

Artikel 5 wordt als volgt gewijzigd:
In onderdeel b komt de tekst “lid 1” te vervallen.

C

Artikel 8 wordt als volgt gewijzigd:
a. In het eerste lid, wordt “donderdag 30 juni 2022” vervangen door: vrijdag 30 december 2022.
b. In het tweede lid, wordt “ donderdag 30 juni 2022” vervangen door: vrijdag 30 december 2022.

D

Artikel 14 wordt als volgt gewijzigd:

1. Voor de tekst wordt de aanduiding “1.” geplaatst.
2. Er wordt een lid toegevoegd, luidende:
2. De afronding van de sanering dient plaats te vinden uiterlijk 36 maanden na de beschikking tot subsidieverlening tenzij in de beschikking tot subsidieverlening een andere einddatum is aangegeven.

E

Artikel 16 wordt als volgt gewijzigd:
In het tweede lid, wordt “1 juli 2022” vervangen door: 1 januari 2023.

ARTIKEL II

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het provinciaal blad waarin het wordt geplaatst.

Haarlem, 21 juni 2022

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

A.Th.H. van Dijk, voorzitter.
R.M. Bergkamp, provinciesecretaris.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

Mevr. L.E.M. van Schagen

BEL/OMB

Telefoonnummer +31235144564

Laura.van.schagen@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

22 JUNI 2022

Kenmerk

1854159/1854168

Uw kenmerk

Betreft: verlenging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering Noord-Holland 2017

Geachte leden,

In december 2021 hebben wij u geïnformeerd over de verlenging van de Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering Noord-Holland 2017 (brief met kenmerk 961796/1744294) tot de inwerkingtreding van de Omgevingswet, destijds voorzien op 1 juli 2022. De provincie zet zich in voor een schone bodem waar mensen veilig op kunnen wonen, werken en recreëren. De provincie geeft daarom met deze regeling financiële steun aan gemeenten en particuliere partijen voor de uitvoering van saneringen waar de verontreiniging de maatschappelijke ontwikkeling belemmert.

De subsidieregeling wordt goed gebruikt. Het vastgestelde subsidieplafond van € 4,0 miljoen is nog niet bereikt, er is nog € 1,4 miljoen beschikbaar.

Vanwege het uitstel van de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt de Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering als volgt gewijzigd:

1. verlenging tot 1 januari 2023 (vooralsnog voorziene inwerkingtreding Omgevingswet).

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

2. toevoegen aan de regeling van het moment van uiterlijke afronding van de werkzaamheden waarvoor subsidie is verleend. Dat moment is 3 jaar na de beschikking tot subsidieverlening, tenzij in de beschikking een andere einddatum is aangegeven.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Wijzigingsbesluit Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering Noord-Holland 2017

De boeren vinden m.i. terecht dat andere sectoren ook fors hun uitstoot moeten verminderen. Ook 50%. Maar wat doen andere sectoren van onze samenleving.

De luchtvaart.
Inderdaad 12% minder vluchten, maar omdat het korte vluchten betreft is de uitstoot maar een paar procent minder. Schrap zoveel vluchten dat de uitstoot halveert, net als bij de boeren. De uitstoot is ca. 0.3 gram NOx/km per passagier, bijna 2x dat van de auto en de trein. Vrachtluchtvaart is zo bespottelijk goedkoop dat heel veel door de lucht gaat wat helemaal niet nodig is. Ook 50% inleveren!

Het goederen transport over de weg
Voor 2030 halve uitstoot van NOx. Dat kan door nu Euro 4-vrachtauto's en oudere types van de weg te halen en per 2025 ook Euro 5-vrachtauto's te verbieden. Na 2030 worden alleen nog vrachtauto's op waterstof verkocht. Stimuleer fiscaal transport over het spoor. Als de consument zich beperkt tot de alleen echt noodzakelijke spullen die bovendien duurzaam (o.a. repareerbaar) zijn dan scheelt dat heel veel wegtransport.

De industriesector, het oogappeltje van onze regering
De buitenwettelijke privileges (rechtstaat ondermijnend gedoogbeleid) van de industrie moeten snel op de schop. 50% inleveren voor 2030.

De consument
- bleef zijn/haar kilometers draaien in de auto die elk decennium groter en zwaarder werd (gevaarlijker voor wandelaars en fietsers) en dus meer uitstoot dan strikt noodzakelijk. De accijnsverlaging is natuurlijk een stimulans om maar te blijven tanken. Benzine moet zo duur worden dat de mensen alleen de auto gebruiken als het echt niet anders kan. Weliswaar geeft een moderne benzinemotor 5x minder NOx dan een moderne diesel. Electrische auto's geven indirect meer uitstoot in het fabricageproces dan benzineauto's. Maar het blijft altijd waar dat elke niet-gereden km altijd winst is voor klimaat en biodiversiteit.
- Ook bleef hij zijn vliegvakanties houden waarbij de NOx uitstoot in een paar uur enorm is (de N2 van de lucht wordt geoxideerd).
- En tenslotte, hij bleef als een "carnivoor zijn vlees vreten". De jacht is al een paar duizend jaar vervangen door zgn. humane fok- en slachtpraktijken. De consument ziet het bloed niet vloeien en het dierenleed ook niet meer. De enige oplossing is het vleeseten af te zweren. Als het gebruik van zuivelproducten ook stopt, dan reduceert de 46% uitstoot van de veeteelt (alle dieren) tot vrijwel nul. Vegetariërs en veganisten (ook geen zuivel) leven gezonder en hebben i.h.a. minder last van kwalen.

Kortom, de uitstoot van broeikasgassen, stikstof, (ultra)fijnstof lijkt de Nederlandse consument een zorg te zijn; hij past immers zijn gedrag niet aan. Maar toch mogen we niet generaliseren; het is vooral modaal-plus - mondiaal- die zich schuldig maakt aan het verpesten van de biodiversiteit en het opwarmen van de aarde. Maar gelukkig zijn er ook die wel wat gedaan hebben zoals zonnepanelen op hun dak plaatsen. En we mogen Poetin dankbaar zijn dat hij ons dwong minder uit te stoten; te veel energie verkwisten werd ons te duur.

Je kan natuurlijk als regering en ondernemers (verdienmodel?) je best doen de gevolgen te ondervangen (voor de betergestelden?) maar als we goederen, diensten (ook het internet) en energie blijven slurpen is het dweilen met de kraan open. Helaas, als wij als consumenten onze levensstijl vertikken aanpassen dan wordt het met het herstel van de biodiversiteit niets en de opwarming gaat gestaag door.

Voor het onderwijs op alle niveaus ligt hier een voorlichtingstaak. Generaliserend, 30+ers en ouder acht ik verloren generaties voor klimaat en biodiversiteit; zij zijn blijvend verslaafd (dat is een psychiatrische aandoening) aan hebzucht.

Mw van Gulik 26 juni '22

Van: Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland <info@steunpunterfgoednh.nl>
Verzonden: maandag 4 juli 2022 15:48
Aan: Statengriffie <statengriffie@noord-holland.nl>
Onderwerp: {Terugblik} Landschapstalks deel 1: Hart voor de stolp (video)

terugblik

LANDSCHAPSTALKS

Beste Provinciale Statenleden via griffier,

Tijdens de eerste landschapstalk vierden we de schoonheid van de stolp en dachten we na over de toekomst van deze iconische boerderij. Welk beleid is nodig om de stolp tegen sloop te beschermen en duurzaam gebruik te stimuleren? Welk ambitieniveau moeten gemeenten nastreven om het stolpenlandschap van Noord-Holland te behouden? Is het wenselijk dat oude stolpen zoveel mogelijk behouden blijven of zijn nieuwe stolpen een serieus alternatief.

De Provincie Noord-Holland presenteerde tijdens de landschapstalk de *Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen*. De deelnemers van de

landschapstalk spraken over de vervolgstappen op deze kaart. Kijk nu de video terug!

Bekijk hier de video

Landschapstalks 2022 | Deel 1 | Hart voor de stolp

Ode aan het Landschap Noord-Holland en Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland organiseren vier landschapstalks in het kader van het themajaar Ode aan het Landschap. Tijdens de landschapstalks staat de verandering van het Nederlandse landschap centraal. Kan de identiteit van het landschap een drager zijn voor toekomstige ontwikkelingen en opgaven, zoals de energietransitie, klimaatverandering en toenemende regenval, woningbouw en toerisme? Bestuurders, bewoners, belanghebbenden en experts gaan hierover in discussie.

Provincie Noord-Holland, De Regionale Energiestrategie Noord-Holland Noord en Zuid, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, gemeente Edam-Volendam, gemeente Purmerend en gemeente Waterland zijn partner van dit initiatief.

Dit jaar organiseerden we vier landschapstalks. Vanaf deze week zijn terug te kijken en te lezen. Bezoek onze website:

Hart voor de stolp
De RES: energieopgave langs de A9 (vanaf 5 juli)
Overstromingen in de polder (vanaf 6 juli)
400 jaar Purmer (vanaf 7 juli)

Landschap van de toekomst: de oogst van vier landschapstalks (vanaf 8 juli 2022)

www.odeaanhetlandschap-nh.nl

www.steunpunterfgoednh.nl

Copyright © 2022 Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland, All rights reserved.

U ontvangt deze uitnodiging omdat u een relatie bent van MOOI Noord-Holland adviseurs omgevingskwaliteit of NMF erfgoedadvies (rechtsopvolger van Cultuurcompagnie). Gezamenlijk voeren wij de steunpunttaken uit namens de Provincie Noord-Holland.

Our mailing address is:

Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland

Emmastraat 111

Alkmaar, Noord-Holland 1814 DP

Netherlands

Add us to your address book

Want to change how you receive these emails?

You can update your preferences or unsubscribe from this list.

mailchimp

Boer Burger Partij
Midden-Groningen

CDA

VVD

Motie 02. vreemd aan de orde van de dag

De raad van de gemeente Midden-Groningen in vergadering bijeen d.d. 30 juni 2022

Onderwerp: Zorgvuldig Stikstofbeleid

De raad van Midden-Groningen in vergadering bijeen d.d. 30 juni 2022, bespreekt het stikstofbeleid van het kabinet.

De raad van Midden-Groningen roept de Tweede Kamer op bij het kabinet te bepleiten het stikstof beleid aan te passen, waarbij

- Uitgegaan wordt van metingen en feiten in plaats van modellen en berekeningen;
- De feitelijke staat van de natuur wordt beoordeeld en ook wordt onderzocht welke (naast stikstof) andere bepalende en te beïnvloeden factoren er zijn;
- Wordt nagegaan welk natuurbeheer nodig is voor de instandhouding van de aangewezen soorten en in hoeverre daaraan wordt/werd voldaan;
- Wordt vastgesteld waar sprake is van feitelijk onhaalbare natuurdoelen, waarna, ondersteund door onderzoek en metingen, ingezet wordt op aanpassing;
- Technologie en innovatie de basis vormen voor oplossingen waarbij juridische houdbaarheid een voorwaarde is;
- Perspectief wordt geboden aan boeren, mede vanuit het willen zijn van een betrouwbare overheid, ook voor PAS-melders; en
- De sociale cohesie op het platteland behouden blijft
- Verzoekt deze motie door te sturen naar de Tweede Kamer, alle gemeenteraden en Provinciale Staten

En gaat over tot de orde van de dag,

Hoogezand, datum 30 juni 2022

Namens de fracties van Boer & Burger Partij, CDA , VVD

Kor Hoving, Erianne van der Burg, Hans-Peter Palland

De motie is overgenomen / (aangenomen) / verworpen met stemverhouding 17 : 14.

fracties voor: BBP(5), GBMG(8), CDA(3), VVD(1)

fracties tegen: CU(3), PvdA(3), GL(2), BBB/LMG(1), SP(3), D66(2)

Boer Burger Partij Midden-Groningen

CDA

VVD

Vastgesteld in de openbare vergadering van 30 juni 2022

De raad van de gemeente Midden-Groningen

Mieke Bouwman
Griffier

Motie:
Korte en gemotiveerde verklaring over een onderwerp waardoor een oordeel, wens of verzoek wordt uitgesproken.

Wijze van indienen van een motie:
Een motie moet om in behandeling genomen te kunnen worden schriftelijk bij de voorzitter worden ingediend.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10406
Extern Zaak ID	1862668
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	13.j
Titel	Natuur: Openstelling, subsidieplafond en wijziging Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/RO

Bijlagen
4_Bijlage 1 PS brief UVR westeinderscheg_def_2406.pdf
4_Bijlage 2 PS brief Convenant Westeinderscheg ondertekend door alle partijen.pdf
4_Bijlage 3 PS brief_Handelingsperspectief Westeinderscheg def.pdf
Brief aan PS over besluit Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg Noord-Holland 2021.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	18 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

De uitvoeringsregeling beoogt projecten te financieren die een bijdrage leveren aan het doel van versterking van het landschap en verbetering van de toegankelijkheid voor bewoners en recreanten van de Westeinderscheg. De uitvoeringsregeling is vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 6 juli 2021. De genomen besluiten betreffen de openstelling van de regeling en een wijziging van het subsidieplafond en maximale hoogte van het aan te vragen bedrag

Besluit van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland van 6 juli 2021, nr. 1658327/1658329, tot vaststelling van de uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg Noord-Holland 2021

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland;

Gelet op artikel 2 van de Algemene subsidieverordening Noord-Holland 2011;

Overwegende dat het wenselijk is door het vaststellen van een uitvoeringsregeling een juridische grondslag te bieden voor de verstrekking van subsidies voor het stimuleren van de landschappelijke ontwikkeling van de Westeinderscheg;

Besluiten vast te stellen:

Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg Noord-Holland 2021

Artikel 1

In deze regeling wordt verstaan onder:

a. **Westeinderscheg**: gebied dat loopt vanaf het IJ, door de Schinkel, langs de Oeverlanden en het Amsterdamse Bos via de Bovenlanden naar de Westeinderplassen. Gelegen in de gemeenten; Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Haarlemmermeer en grenzend aan de gemeente Uithoorn en valt onder het hoogheemraadschap Rijnland en Amstel, Gooi- en Vecht, zoals aangegeven op de kaart die als bijlage A bij deze uitvoeringsregeling is gevoegd;

b. **Terrein beherende organisatie**: publiekrechtelijke of privaatrechtelijke rechtspersonen die het beheer van natuur of recreatiegebieden in haar statuten als doelstelling heeft opgenomen.

c. **Natuurwaarden**; zie "Inleiding wezenlijke kenmerken en waarden", behorende bij de Omgevingsverordening, Artikel 6.43 Omgevingsverordening NH 2020

d. **Bijzondere landschappelijke waarden**; zie Omgevingsverordening NH 2020, bijlage: Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, ensemble Aalsmeer-Uithoorn[1] (art. 6.24).

e. **Recreatie**: de vrijetijdsbesteding van Noord-Hollanders in het buitengebied

f. **Biodiversiteit**: biodiversiteit is "de variabiliteit in organismen uit de gehele wereld, waaronder terrestrische, mariene en andere aquatische ecosystemen en de ecologische

[1] Aalsmeer-Uithoorn | Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (noord-holland.nl)

verbanden waar ze deel van uitmaken; de diversiteit betreft de variatie binnen soorten (genen), tussen soorten en tussen ecosystemen".

g. **Waardevolle en aantrekkelijke (agrarische) landschappen**; zie Artikel 6.24 Omgevingsverordening NH 2020, bijlage: Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, ensemble Aalsmeer-Uithoorn[2];

h. **VAT-kosten**: de kosten voor het maken van een contract, tekeningen en berekeningen, de apparaatskosten van een organisatie die betrokken zijn bij het project, onderzoeken en het houden van toezicht tijdens de uitvoering;

i. **Proces- en onderzoekskosten**: kosten voor proces- en of onderzoek welke nog nodig zijn om over te gaan tot de uitvoering van fysiek maatregelen van een project, dit project moet dan wel onder de voorwaarden van deze regeling voldoen;

j. **De minimis verklaring**: Verklaring ten aanzien van de in de drie aan de aanvraag voorafgaande fiscale jaren ontvangen de minimis-steun, met het oog op de toepassing van vrijstelling op grond van de de-minimisverordening (Verordening (EU) Nr. 1407/2013 van de Commissie van 18 december 2013 betreffende de toepassing van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op de-minimissteun (PbEU, L 352);

Artikel 2

Subsidie wordt verstrekt aan:

a. Het Hoogheemraadschap Rijnland en het Waterschap Amstel, Gooi en Vechtstreek;

b. De gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Haarlemmermeer en Uithoorn;

c. Recreatie Noord-Holland, alsmede de daaronder vallende het recreatieschappen (zoals Groengebied Amstelland);

d. Terreinbeherende organisaties;

e. Verenigingen en stichtingen, die de behartiging van recreatieve, cultuurhistorische en natuurbelangen als hoofddoelstelling hebben;

f. Vervoersregio Amsterdam.

Artikel 3

1. Subsidie kan worden verstrekt voor uitvoering van fysieke maatregelen, die als hoofddoel bijdragen aan ten minste één van de onderstaande doelstellingen:

[2] Aalsmeer-Uithoorn | Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (noord-holland.nl)

a. Het versterken van de natuur waarden of bijzondere landschappelijke waarden van de Westeinderscheg;

b. Het verbeteren van de vindbaarheid of de zichtbaarheid van Westeinderscheg;

c. Het verbeteren van de recreatieve bereikbaarheid van de Westeinderscheg;

d. Het versterken van de beleefbaarheid van de Westeinderscheg;

e. Het versterken van de herkenbaarheid van de Westeinderscheg.

2. In aanvulling op lid 1 dienen de maatregelen tevens bij te dragen aan ten minste één van de onderstaande doelstellingen:

a. Ontwikkeling en behoud van waardevolle en aantrekkelijke (agrarische) landschappen.

b. Behoud en versterking van de biodiversiteit;

c. Toename van recreatie in het groen;

Artikel 4

Gedeputeerde staten verstrekken geen subsidies van minder dan € 5.000,-.

Artikel 5

Bij subsidies tot en met € 10.000,- gaat geen subsidieverlening aan de subsidievaststelling vooraf.

Artikel 6

1. Een aanvraag om subsidie bevat tenminste:

a. een begroting van de kosten van de activiteit;

b. een financieringsplan van de kosten van de activiteit, inclusief schriftelijk bevestigde/ verleende of aangevraagde subsidies van derden;

c. een projectplan met een voorlopig of definitief ontwerp en planning;

d. een kopie van de aanvraag omgevingsvergunning en eventuele overige vergunningen, voor zover deze voor de uitvoering van het project noodzakelijk zijn;

e. een door de aanvrager opgestelde toelichting waarin is aangegeven op welke wijze het project voldoet aan de in artikel 2 omschreven doelstellingen;

f. een plan waarin is aangegeven hoe na voltooiing van de activiteit beheer en onderhoud zijn geborgd;

g. een deminimis verklaring, voor zover de aanvrager een organisatie is als bedoeld in artikel 3 onder c, d en e;

2. Gedeputeerde staten beslissen binnen 16 weken na ontvangst van de aanvraag om subsidie.

Artikel 7

1. Gedeputeerde staten kunnen jaarlijks een subsidieplafond vaststellen voor de activiteiten genoemd in artikel 3, alsmede de periode waarbinnen aanvragen kunnen worden ingediend.

2. Aanvragen die buiten de in het eerste lid genoemde periode worden ontvangen, worden geweigerd.

Artikel 8

1. Aanvragen om subsidie worden behandeld op volgorde van ontvangst.

2. Wanneer een aanvrager op grond van artikel 4:5 van de Algemene wet bestuursrecht de gelegenheid heeft gehad de aanvraag aan te vullen, geldt als datum van ontvangst van de aanvraag, de datum waarop de aanvraag is aangevuld.

3. Indien meerdere aanvragen op dezelfde dag worden ontvangen en door honorering van deze aanvragen het subsidieplafond wordt overschreden, wordt de aanvraag met de hoogste projectkosten als eerste in behandeling genomen.

4. Indien toepassing van het derde lid er toe leidt dat aanvragen gelijk eindigen, wordt rangschikking van die aanvragen bepaald door loting.

Artikel 9

Subsidie wordt geweigerd indien:

a. met de uitvoering van de activiteit is begonnen voordat de aanvraag is ingediend;

b. de activiteit niet plaatsvindt in en rondom de Westeinderscheg, zoals begrensd op de in artikel 1, onder c genoemde kaart;

c. voor dezelfde activiteit subsidie is of kan worden verkregen op grond van de Uitvoeringsregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap Noord-Holland.

Artikel 10

1. Voor subsidie komen in aanmerking de kosten voor de realisatie van fysieke maatregelen, inclusief de kosten van Voorbereiding, Administratie en Toezicht (VAT) tot maximaal 17% van de totale projectkosten.

2. Bij projecten waarvan de totale subsidiabele kosten minder bedragen dan € 10.000,- komen naast de in het eerste lid genoemde kosten ook proces- en onderzoekskosten voor subsidie in aanmerking.

Artikel 11

Geen subsidie wordt verstrekt voor de volgende kosten:

a. Exploitatiekosten;

b. Voorbereidingskosten, anders dan de in de leden 1 en 2 van artikel 10 genoemde kosten van Voorbereiding, Administratie en Toezicht en de proces- en onderzoekskosten;

c. Interne loonkosten;

d. Kosten die worden gemaakt ten behoeve van aankoop van onroerend goed;

e. Kosten van grondverwerving, vervangingsinvesteringen of investeringen in materieel waarbij de afschrijving buiten de projectperiode plaatsvindt;

f. Kosten voor rente, leges, juridische bijstand, boetes en accountancy;

g. Bureaukosten;

h. Beheer- en exploitatiekosten;

i. Verrekenbare of te compenseren BTW.

Artikel 12

1. De subsidie op grond van deze uitvoeringsregeling bedraagt 75% van de subsidiabele kosten tot een maximum van € 100.000,- per activiteit als bedoeld in artikel 3, eerste lid.

2. Indien toepassing van het eerste lid zou leiden tot het overtreden van het verbod op het geven van staatssteun in de zin van artikel 107, eerste lid, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, wordt het subsidiebedrag in afwijking van het eerste lid zodanig vastgesteld dat het totaal van alle subsidies voor de activiteit niet hoger is dan het bedrag dat op grond van de toepasselijke vrijstellingsverordening verstrekt mag worden.

Artikel 13

De subsidieontvanger is verplicht om de gesubsidieerde activiteit gedurende vijf jaren na de datum van vaststelling van de subsidie geen belangrijke wijziging te doen ondergaan die de aard van de gesubsidieerde activiteit raken.

Artikel 14

1. Een aanvraag tot vaststelling van de subsidie wordt ingediend binnen 13 weken na het tijdstip waarop de activiteit overeenkomstig de beschikking tot subsidieverlening moet zijn voltooid.

2. Gedeputeerde staten stellen voor de aanvraag als bedoeld in het eerste lid een formulier beschikbaar op www.noord-holland.nl/Loket/subsidies.

3. Gedeputeerde staten beslissen binnen 16 weken na ontvangst van de aanvraag om vaststelling van de subsidie.

4. Indien de subsidieontvanger een gemeente, of een openbaar lichaam dat is ingesteld op grond van hoofdstuk I, II of IV van de Wet gemeenschappelijke regelingen is, wordt de aanvraag tot vaststelling van de subsidie ingediend uiterlijk 1 augustus van het jaar volgend op het jaar waarin de activiteit is voltooid.

Artikel 15

1. Deze regeling treedt in werking met ingang van de eerste dag na de datum van uitgifte van het provinciaal blad waarin zij is geplaatst.

2. Deze regeling vervalt met ingang van 1 januari 2025.

3. Deze regeling wordt aangehaald als Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg Noord-Holland 2021.

Haarlem, *.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

A.Th.H. van Dijk, voorzitter.

R.M. Bergkamp, provinciesecretaris.

BIJLAGE A

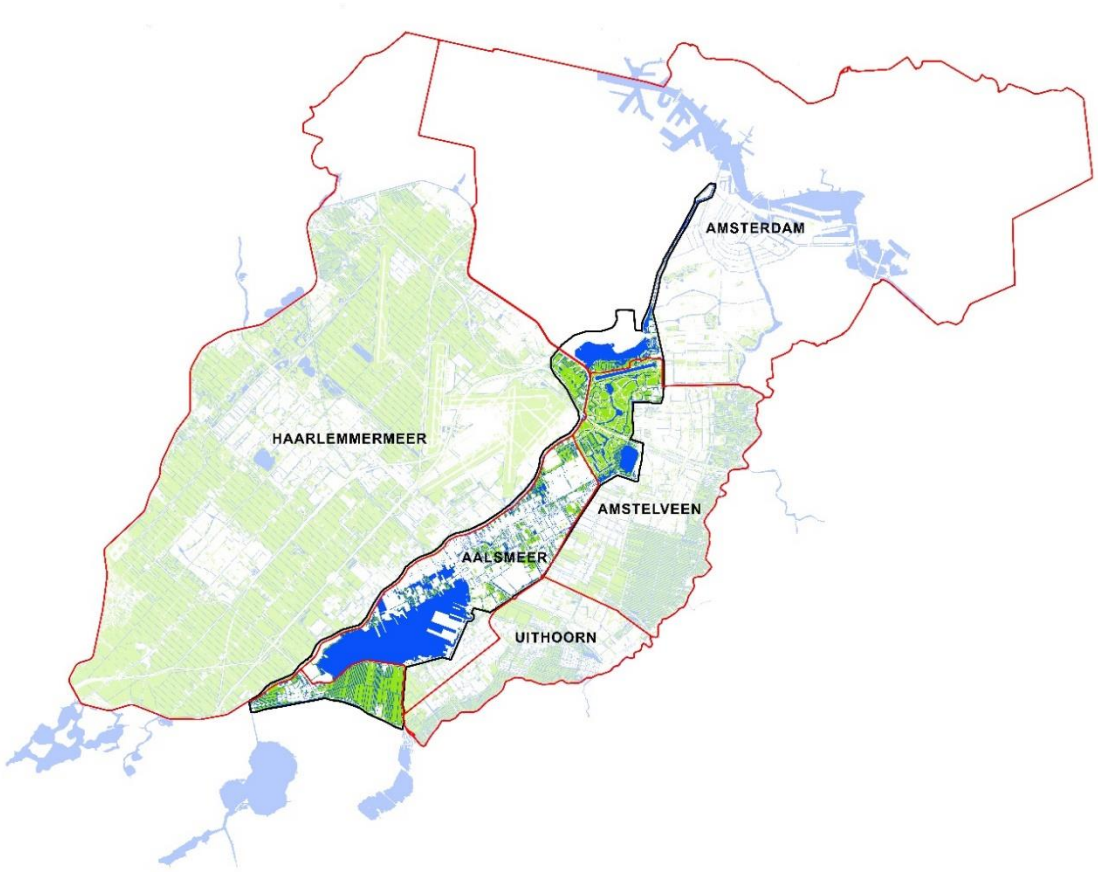

Gebiedsconvenant Westeinderscheg

Betrokken partijen

De gemeente Aalsmeer alsmede het college van Burgemeester en Wethouders: de burgemeester van de gemeente Aalsmeer verklaard, de heer Guido Oude Kotte, ten deze handelend in zijn hoedanigheid van burgemeester van de publiekrechtelijke rechtspersoon de Gemeente Aalsmeer en als zodanig deze gemeente ingevolge het bepaalde in artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigende en handelend ter uitvoering van het besluit met nummer ... van burgemeester en wethouders van de gemeente Aalsmeer de dato 7 december 2021, middels deze volmacht te geven aan: De heer van Rijn, wethouder van de gemeente Aalsmeer om namens de burgemeester te ondertekenen.

De openbare rechtspersoon Gemeente Amstelveen alsmede het college van Burgemeester en Wethouders van de Gemeente Amstelveen, te deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door de wethouder Recreatie, Sport en Waterbeheer, de heer R.E. Eilermeijer en hierna te noemen: gemeente Amstelveen,

De openbare rechtspersoon **Gemeente Amsterdam** alsmede het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Amsterdam, te deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door de wethouder voor Ruimtelijke Ordening en Duurzaamheid, Marieke van Doorninck en hierna te noemen: gemeente Amsterdam,

De openbare rechtspersoon Gemeente Haarlemmermeer alsmede het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Haarlemmermeer, te deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door de wethouder voor Ruimtelijke Ordening, Milieu en Agrarisch beleid, M.L. Sedee-Schuttemaker en hierna te noemen: gemeente Haarlemmermeer,

De openbare rechtspersoon Gemeente Uithoorn alsmede het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Uithoorn, te deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door de wethouder J.P.G. (Jan) Hazen en hierna te noemen: gemeente Uithoorn,

Het hoogheemraadschap van Rijnland alsmede het Dagelijks Bestuur, gevestigd te Leiden, te dezen op grond van artikel 95 van de Waterschapswet rechtsgeldig vertegenwoordigd door hoogheemraad M. Kasteleln, daartoe gemachtigd door de dijkgraaf met instemming van dijkgraaf en hoogheemraden d.d. (besluitdatum), nummer (besluitnummer) hierna verder te noemen "het hoogheemraadschap"

De openbare rechtspersoon Provincie Noord-Holland alsmede het college van Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Holland, te deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door de gedeputeerde voor natuur, landschap en grond, Esther Rommel en hierna te noemen: provincie

Overwegingen

1. Het gebied, dat kansen biedt voor ontwikkeling tot een samenhangend groenblauw en recreatief gebied, loopt vanaf het IJ via de Kostverlorenvaart naar de Oeverlanden, het Amsterdamse Bos, het Schinkel Bos, de Bovenlanden, de ringdijk en de ringvaart Haarlemmermeer en de Westeinderplassen.
2. Partijen willen dit gebied bekendheid geven als 'Westeinderscheg'.
3. Elke partij heeft (een deel van) de Westeinderscheg op haar grondgebied liggen.

4. De groenblauwe functie van de Westeinderscheg staat onder druk door verstedelijkingsopgaven in het gebied en versnippering/verdichting van het gebied rondom. Een versterking van onder andere de groenblauwe en recreatieve functie in en naar het gebied kan de leefbaarheid vergroten.
5. Deze versterking vraagt om actie, hetgeen leidt tot opgaven op het gebied van natuur, water, groen-/recreatieve verbindingen in en naar de Westeinderscheg, cultuur en recreatie.
6. Deze opgaven zijn omvangrijk en onderling met elkaar verweven. Gemeenten werken er dan ook via integrale gebieds- of omgevingsvisies aan. Kansen zijn zichtbaar om de kwaliteit en uitvoering van de visies te versterken door het leggen van groen- en recreatieve verbindingen.
7. Een uitvoeringsprogramma kan een concrete verbetering betekenen voor de samenhang en samenwerking in de Westeinderscheg, evenals voor de routes naar de Westeinderscheg vanuit de directe omgeving.
8. Synergievoordeel kan worden behaald door combinaties in planvoorbereiding en/of uitvoering van de natuur-, landschaps- en wateropgaven.
9. In samenhang werken aan versterking van de leefbaarheid en groenblauwe kwaliteiten biedt bovendien meer kansen voor externe financiering van projecten en/of gebiedsontwikkelingen.
10. Samenwerking op projectniveau met maatschappelijke organisaties, bedrijven, boeren en bewoners van het gebied is gewenst. Het versterkt de samenhang tussen de projecten. Een nauwe samenwerking is nodig om de gewenste ontwikkeling van de Westeinderscheg voor elkaar te krijgen.

Komen overeen

Artikel 1 – doel gebiedsconvenant
Partijen willen de groenblauwe kwaliteit, de leefbaarheid en de recreatieve verbindingen van de Westeinderscheg, als long voor de Metropoolregio Amsterdam, versterken. Doel is om te komen tot een landschap zoals geschetst in bijlage 1: het Handelingsperspectief Westeinderscheg, dat beter inspeelt op de behoeften van de bewoners c.q. gebruikers. Hierbij worden gezamenlijke stappen gezet die nodig zijn om te komen tot een uitvoeringsovereenkomst en programma voor de Westeinderscheg.

Artikel 2 - Uitvoeringsprogramma
Partijen beogen een uitvoeringsprogramma op te stellen en de afspraken hierover vast te leggen in een uitvoeringsovereenkomst. Dit programma bevat concrete investeringsprojecten en planprocessen om de komende jaren een forse uitvoeringsimpuls te geven aan de Westeinderscheg. Partijen willen zich via een overeenkomst verbinden aan de planvorming en uitvoering van het nog op te stellen programma. Voorts werken ze aan de beschikbaarheid van de benodigde financiering, waarbij elke partij de eigen taken en bevoegdheden zo goed mogelijk invult.

Artikel 3 – Taken en verantwoordelijkheden
1 Partijen stellen de ambtelijke inzet beschikbaar die nodig is om een uitvoeringsprogramma te realiseren.
2 Partijen zijn bereid om de verantwoordelijkheid van de nodige projecten en processen voor de voorbereiding van het uitvoeringsprogramma op zich te nemen.
3 Partijen doen wat nodig is om de diverse plannen, die voortvloeien uit dit gebiedsconvenant, vanuit het bredere perspectief te beoordelen. Specifiek betekent dit beoordeling op de gevolgen en/of positieve bijdragen voor het gebied, waaronder water, natuur, recreatieve verbindingen en cultuur.
4 Provincie Noord-Holland treedt op als trekker in de planstudiefase. In deze fase wordt een uitvoeringsprogramma en uitvoeringsovereenkomst opgesteld.
5 Provincie Noord-Holland heeft een uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg Noord-Holland 2021 opengesteld om lopende projecten binnen de Westeinderscheg versneld te ontwikkelen en realiseren.

6 Partijen leveren ambtelijke inzet om informatie te leveren, de onderzoeken te begeleiden, de resultaten samen met partijen te toetsen en inhoudelijke bijdragen te leveren aan het op te stellen uitvoeringsprogramma en de uitvoeringsovereenkomst.

Artikel 4 – Werkwijze en Organisatie

Partijen behouden bij het nastreven van de doelen van dit convenant hun onafhankelijkheid en eigen verantwoordelijkheid.

4.1 Stuurgroep Westeinderscheg

1.1 Samenstelling

Namens een partij neemt 1 bestuurder deel aan de stuurgroep.

1.2 Bevoegdheden

De stuurgroep stuurt aan en stelt documenten en activiteiten vast om de voortgang in de doelen te realiseren, in lijn met haar verantwoordelijkheden.

1.3 Vergaderfrequentie

De stuurgroepvergadering vindt 3 tot 4 keer per jaar plaats.

4.2 Projectgroep Westeinderscheg

2.1 Samenstelling

Namens een partij neemt 1 afgevaardigde deel aan de projectgroep.

2.2 Taken

De projectgroep stuurt de onderzoeken en activiteiten aan die nodig zijn voor het opstellen van het uitvoeringsprogramma en bereidt de stuurgroep-stukken voor.

2.3 Vergaderfrequentie

De projectgroepvergadering vindt minimaal 1 keer per 6 weken plaats.

Artikel 5 Financiering

1 Partijen dragen zelf de kosten van inzet van ambtelijke capaciteit.

2 Provincie Noord-Holland draagt de kosten van externe onderzoeken, rapportages en capaciteit voor de integrale gebiedsontwikkeling Westeinderscheg, tot een bedrag van €100.000,-.

3) Kosten boven € 100.000,- moeten vooraf binnen de partijen zijn gedekt.

4) De inzet en uitvoering van de bijdrage van partijen aan het gebiedsconvenant is afhankelijk van beschikbaarheid van financiële middelen.

Artikel 6 Algemeen bestuurlijk voorbehoud

1 Partijen gaan dit convenant aan onder voorbehoud van goedkeuring van de bevoegde organen binnen hun organisaties.

2 De afspraken in dit convenant respecteren de bestaande (publiekrechtelijke) bevoegdheden van partijen.

Artikel 7 Onvoorziene omstandigheden

Indien dit convenant niet onverkort kan worden uitgevoerd als gevolg van onvoorziene omstandigheden die van dien aard zijn dat naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid ongewijzigde instandhouding van dit convenant niet van een Partij mag worden verwacht, zullen Partijen daarover op verzoek van de Partij die zich op de onvoorziene omstandigheid beroept in overleg treden, teneinde te bezien of het convenant op voor Partijen aanvaardbare voorwaarden aan deze omstandigheden kan worden aangepast

Artikel 8 Wijzigen, opzeggen convenant

1 Dit convenant is tussentijds opzegbaar. Partijen treden met elkaar in overleg indien één van de partijen het wenselijk acht het convenant te wijzigen of op te zeggen.

2 Eventuele wijzigingen dienen schriftelijk vastgelegd te worden en zullen onlosmakelijk deel uitmaken van het convenant.

Artikel 9 Inwerkingtreding en looptijd

1 Deze overeenkomst treedt in werking op de dag waarop zij door en namens alle partijen is ondertekend.

2 Dit convenant eindigt nadat partijen een uitvoeringsprogramma hebben opgesteld en hier een nadere overeenkomst voor hebben opgesteld.

3 Uiterlijk 1 december 2022 stellen partijen vast of en wanneer het aangaan van uitvoeringsprogramma en –overeenkomst als benoemd in artikel 2 gerealiseerd gaat worden. Mocht dit niet het geval zijn, dan eindigt daarmee dit convenant.

Artikel 10 Bijlagen

1 Bij het convenant hoort de volgende bijlage: het Handelingsperspectief Westeinderscheg; Bouwstenen voor een groenblauwe recreatieve scheg met toekomstwaarde. Het handelingsperspectief heeft een adaptief karakter met ruimte voor lokaal maatwerk door de gelaagde methodiek en dient als basis voor de planstudiefase.

2 De in lid 1 van dit artikel genoemde bijlage vormt een integraal onderdeel van het convenant.

Aldus overeengekomen te Haarlem, op datum,

Namens de Gemeente Amsterdam en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Amsterdam, Mevrouw M. van Doorninck, Wethouder gemeente Amsterdam.

Namens de Gemeente Amstelveen en het college van Burgemeester en Wethouders, de heer R.E. Ellermeijer, Wethouder Gemeente Amstelveen

Namens de gemeente Aalsmeer en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Aalsmeer, De heer van Rijn, wethouder van de gemeente Aalsmeer om namens de burgemeester te ondertekenen.

In machtiging voor

Namens de openbare rechtspersoon Gemeente Uithoorn alsmede het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Uithoorn, te deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door de wethouder J.P.G. (Jan) Hazen

Namens de Gemeente Haarlemmermeer en het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Haarlemmermeer, te deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door de wethouder M.L. Sedee-Schuitemaker.

Het hoogheemraadschap van Rijnland
voor deze, Hoogheemraad M. Kastelein

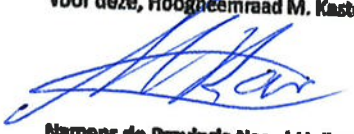

Namens de Provincie Noord-Holland en het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,
Mevrouw E.A.S Rommel, Gedeputeerde Provincie Noord-Holland

HANDELINGSPERSPECTIEF WESTEINDERSCHEG

BOUWSTENEN VOOR EEN GROEN-BLAUWE RECREATIEVE SCHEG MET TOEKOMSTWAARDE

West einder scheg

BURO SANT EN CO
LANDSCHAPSARCHITECTUUR

INLEIDING

Introductie Westeinderscheg

De ‘Westeinderscheg’ omvat de ambitie om een robuuste entiteit te ontwikkelen van het gebied dat loopt van de Oeverlanden en het Amsterdamse Bos via de Bovenlanden naar de Westeinderplassen en het Groene Hart. De scheg heeft met zijn waardevolle parels alle potentie om de cirkel aan scheggen binnen de Metropool Regio Amsterdam rond te maken. Tal van ruimtelijke opgaven komen hier samen, waar met een antwoord in de vorm van een integrale aanpak en visie een waardevolle gebiedsontwikkeling mee ontstaat. Er liggen unieke kansen voor natuurontwikkeling, ecologische en recreatieve verbindingen en versterking van cultureel erfgoed, zoals de Stelling van Amsterdam, de Ringvaart en de seringenteelt.

Opgave

Elke scheg heeft zijn eigen waarde, identiteit en toevoeging aan het stedelijk landschap en ommeland van de stad. Binnen de Westeinderscheg is een rijk palet aan kleuren te vinden van plekken met unieke kwaliteiten, maar ook met eigen problematiek. De opgave is om binnen het gefragmenteerde landschap vorm te geven aan een groen-blauwe ruimtelijke drager met heldere structuren waar de lappendeken aan functies en toekomstige ontwikkelingen logisch onderdeel van zijn. Met het oog op toekomstige uitdagingen zoals de toenemende verstedelijking, veranderende omstandigheden van onder andere het klimaat en degradatie in biodiversiteit, dient op integrale wijze naar oplossingen te worden gestreefd. De provincie Noord-Holland, het waterschap Rijnland en de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Haarlemmermeer, Uithoorn en Amsterdam zijn overeengekomen dat een aanpak onder de noemer van de Westeinderscheg kansen biedt voor de realisatie van provinciale en gemeentelijke doelen en projecten. De opgave is om ideeën en initiatieven van zowel publieke als private partijen te verenigen en gezamenlijk met betrokkenen de stip op de horizon van een groen-blauwe recreatieve scheg met toekomstwaarde een stap dichterbij te brengen en tegelijkertijd handvatten te bieden voor een vertaling in daadwerkelijke realisatie.

Werkwijze en eindproduct

De provincie heeft in samenspraak met de regio de regie over het proces doordat de opgave raakvlakken heeft met tal van dossiers en thematieken zoals de luchtvaart van Schiphol, gezonde leefomgeving, verstedelijking, natuur en landschap, transformatie van de glastuinbouw en het Groene Hart. Gedeputeerde Esther Rommel is in dit proces de bestuurlijk trekker. In bestuurlijke en ambtelijke samenwerking met de partijen is in verschillende gebiedsateliers met het landschapsarchitectuur bureau Sant en Co, vormgegeven aan een inspirerend handelingsperspectief voor de Westeinderscheg. De presentatie van dit handelingsperspectief bestaat voor het eerste deel uit een toelichting en uiteenzetting van de uitgangspunten en basisprincipes van het perspectief. Er wordt afgesloten met de Schinkelpolder als inspirerende casus en voorbeelduitwerking voor het perspectief.

Het doel van dit document is het bieden van een inspirerend handelingsperspectief voor de Westeinderscheg dat gezamelijk met alle partijen is opgesteld. Bovendien is het perspectief een eerste stap richting een uitvoeringsprogramma bestaande uit een onderverdeling van verschillende projecten.

LEZING VAN DE WESTEINDERSCHEG

WESTEINDERSCHEG | EEN UNIEKE LANDSCHAPPELIJKE ENTITEIT

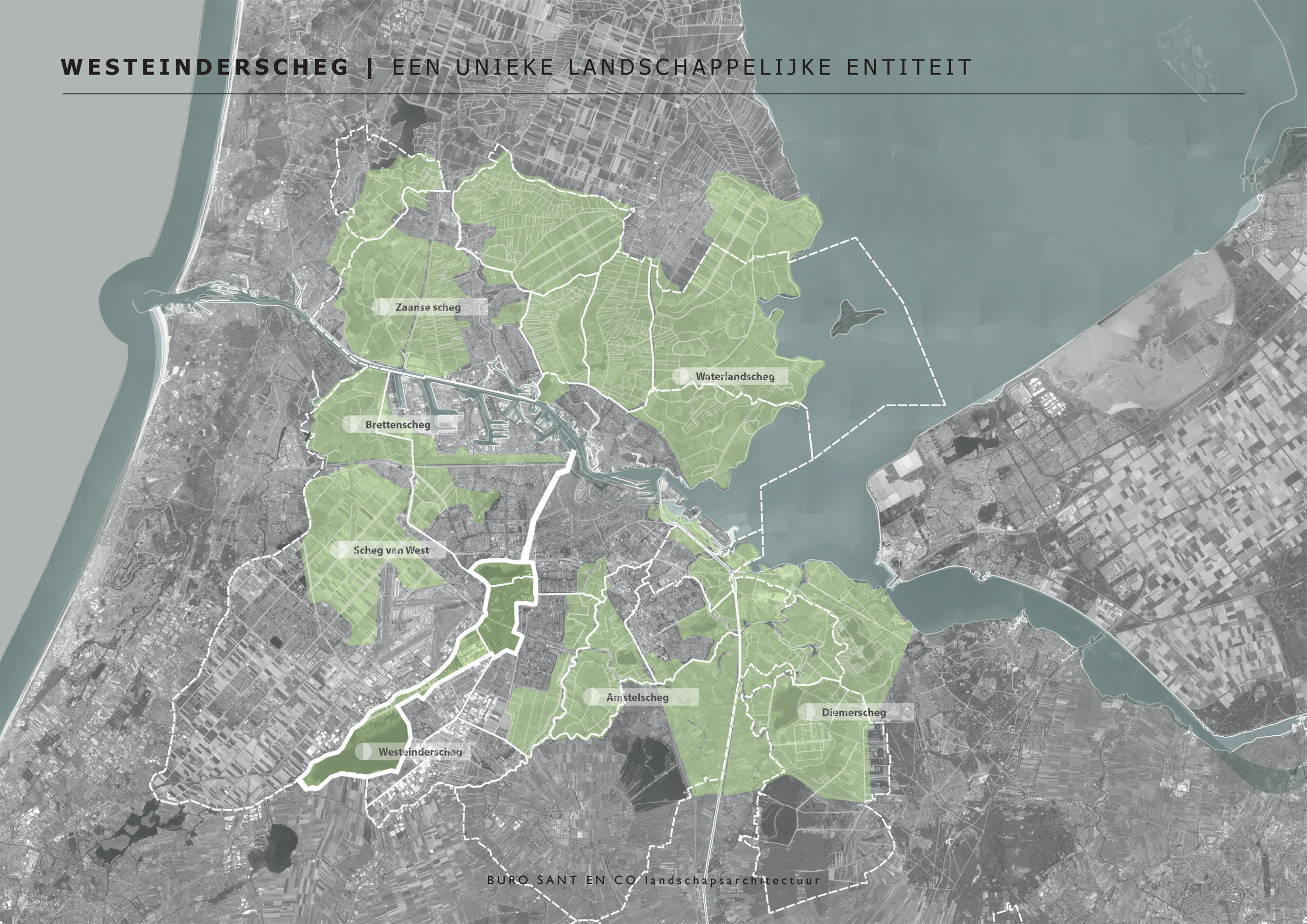

BURO SANT EN CO landschapsarchitectuur

LANDSCHAPSTYPOLOGIE | PLASSEN, VEENBOVENLANDEN EN DROOGMAKERIJEN

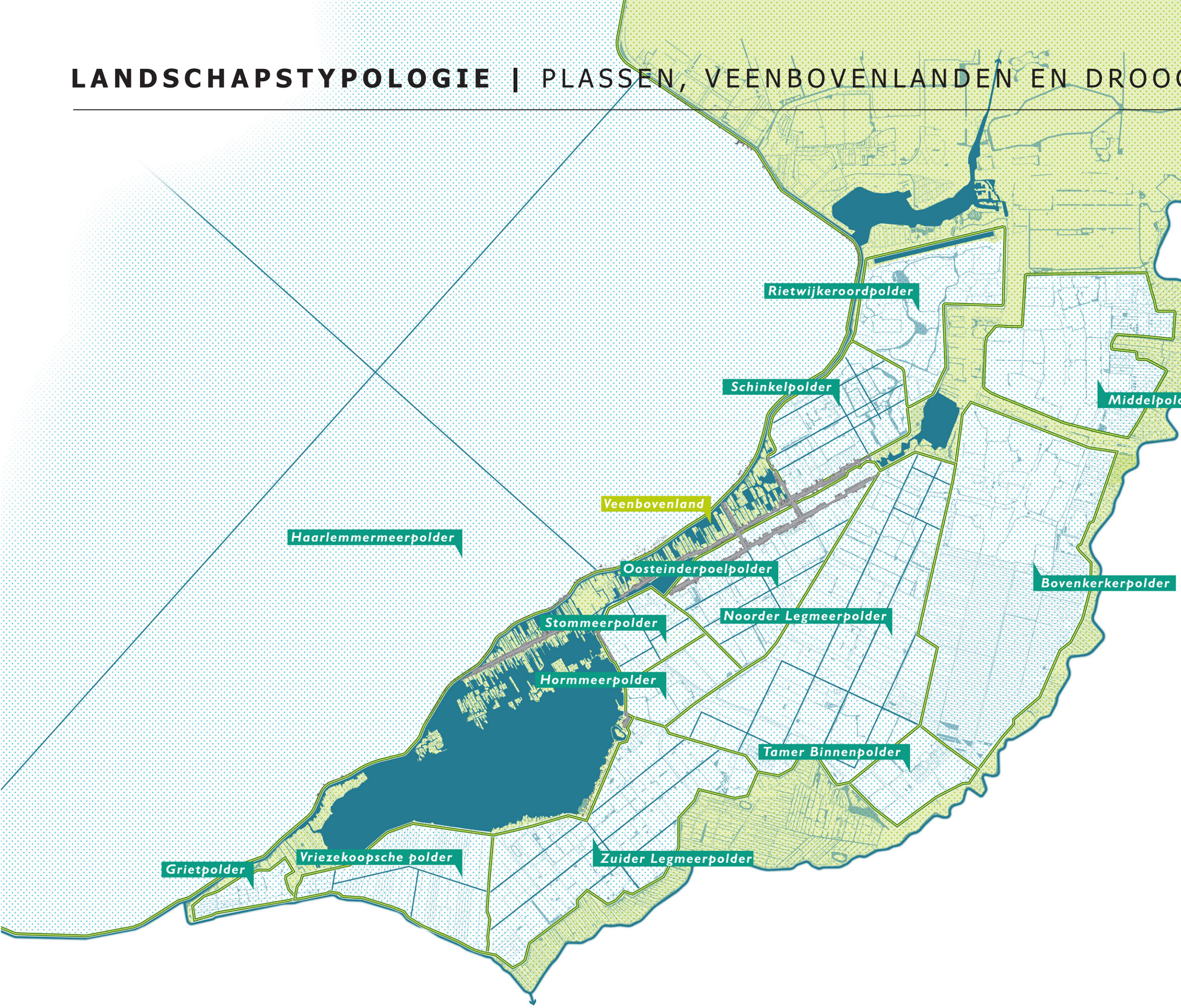

WESTEINDERSCHEG | VEENBOVENLAND MET BOS- EN WATERRIJKE IDENTITEIT

WESTEINDERSCHEG | DROOGMAKERIJEN MET ‘VERBORGEN’ PARELS

OORSPRONG TUINBOUW | GRONDGEBONDEN EN LOCATIESPECIFIEK

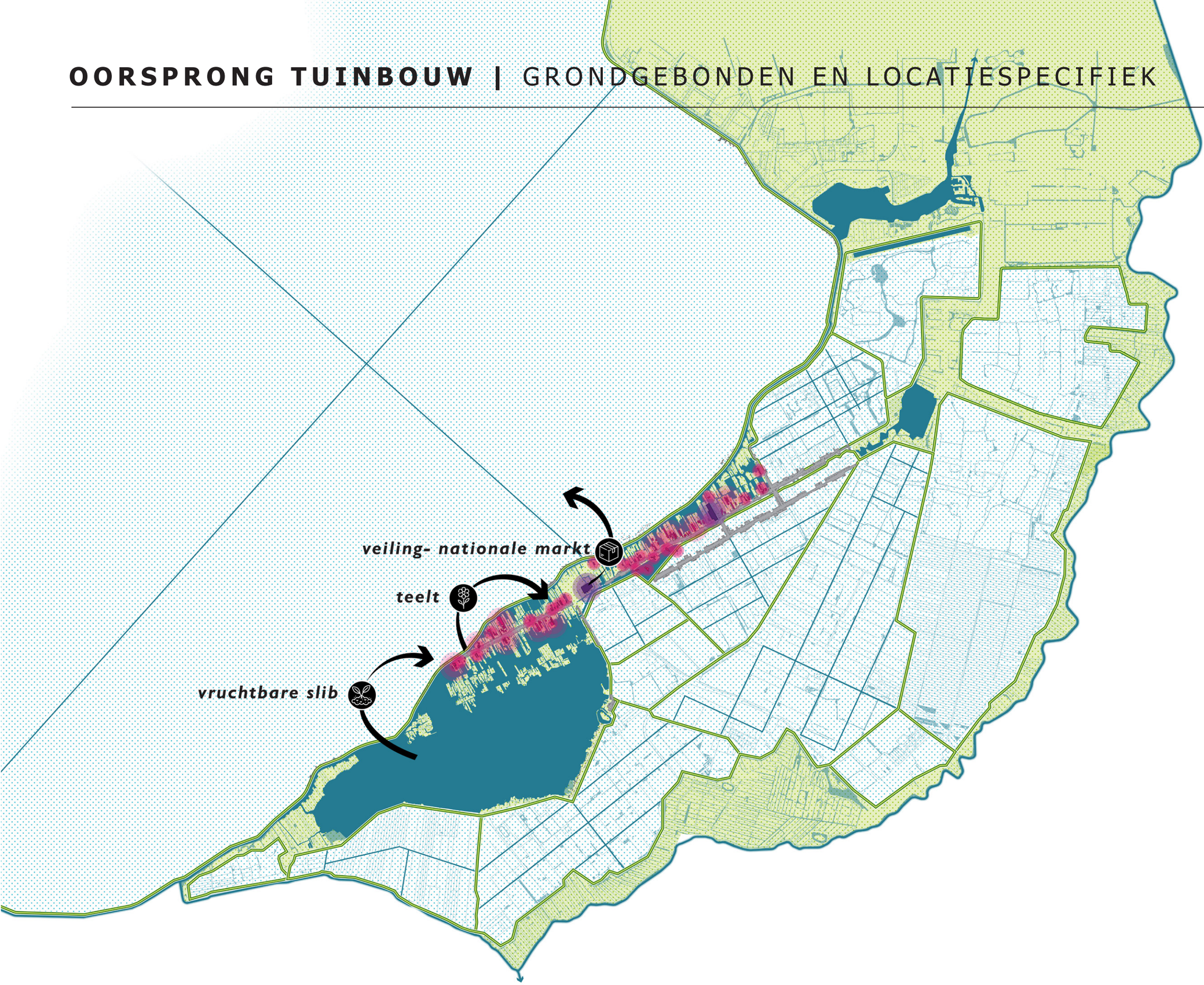

WOON- EN WERKLANDSCHAP | LANDSCHAP ALS VESTIGINGSVOORWAARDE

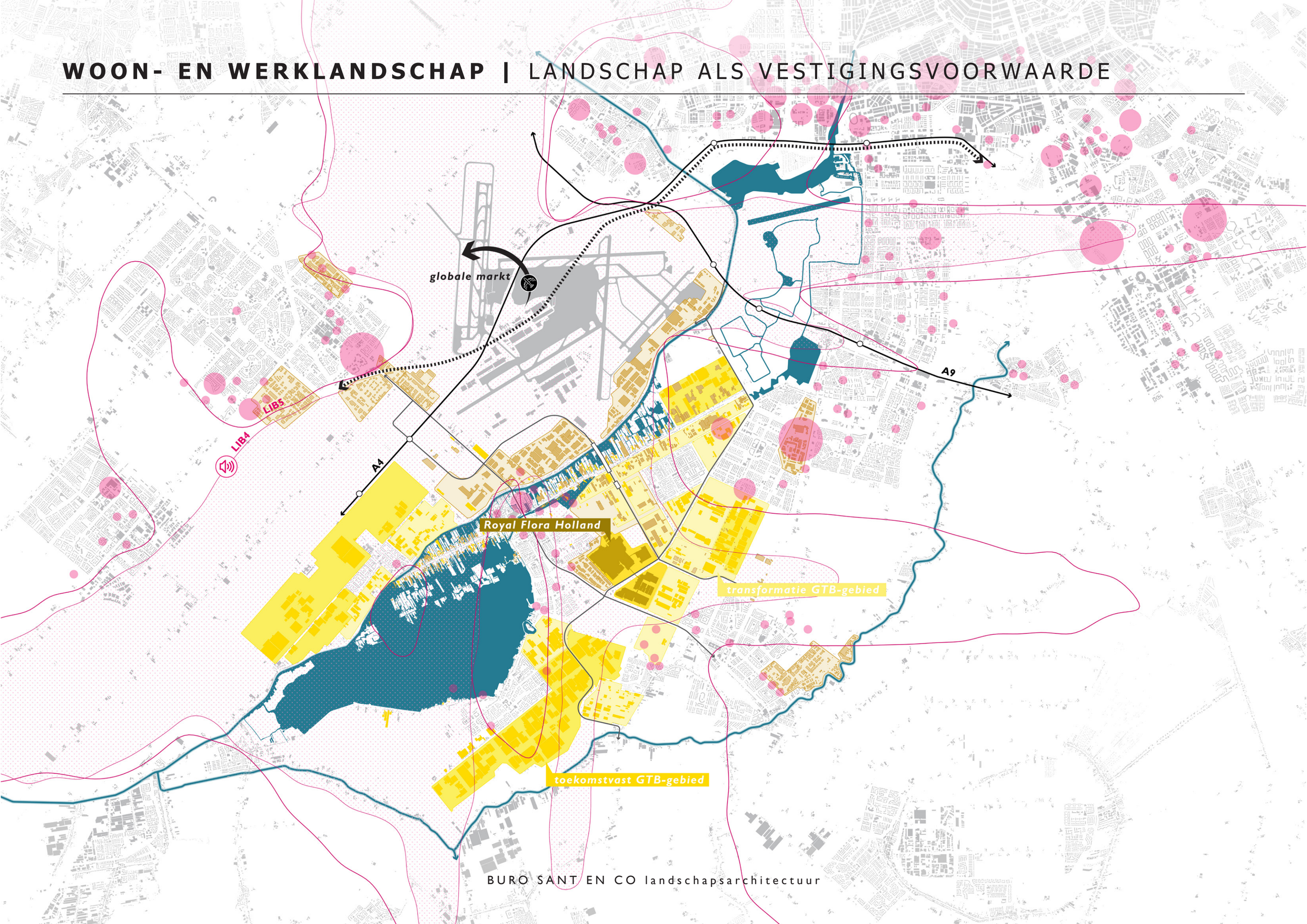

RECREATIE | LANDSCHAP ALS UITLOOPGEBIED VAN HET STEDELIJK NETWERK

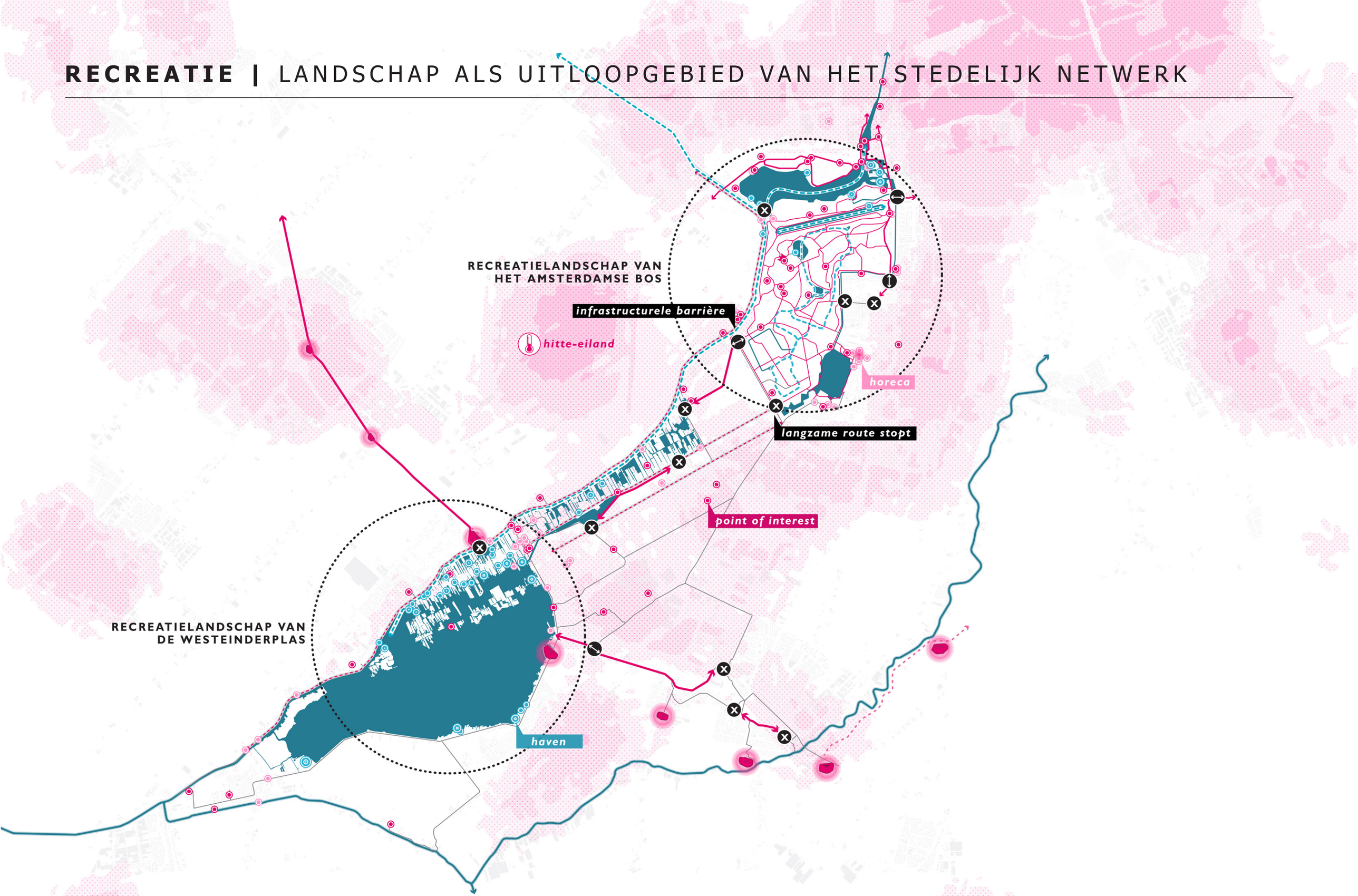

GELAAGD LANDSCHAP ONDER DRUK | BLAUWDRUK VAN INTERACTIE MENS EN NATUUR

1815

1900

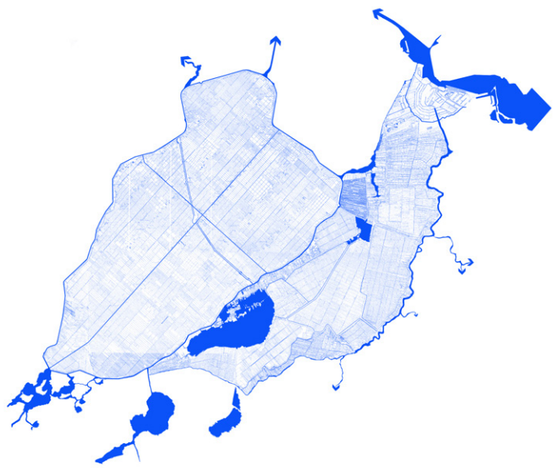

1980

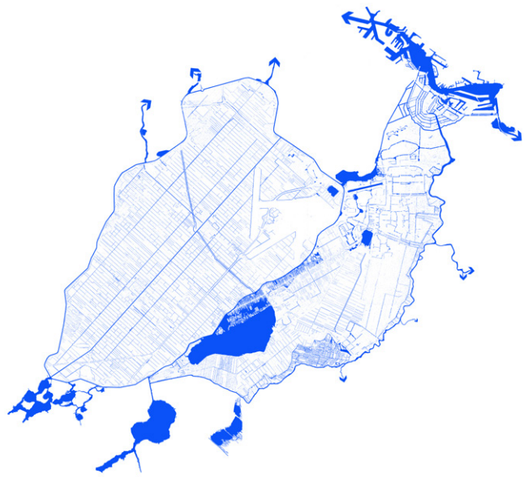

2021

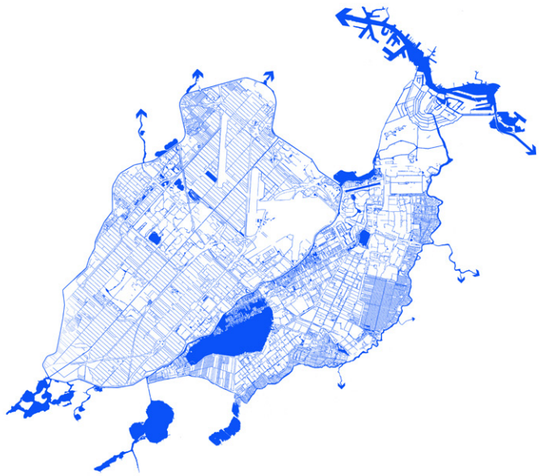

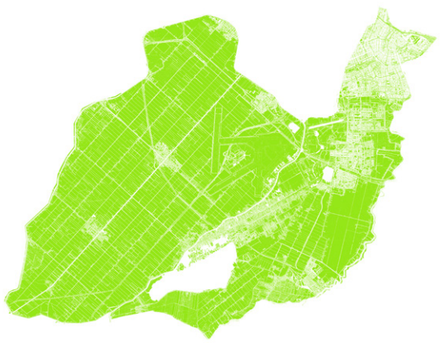

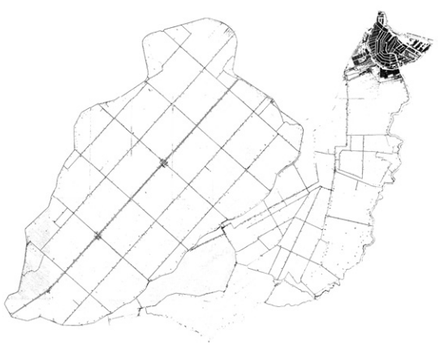

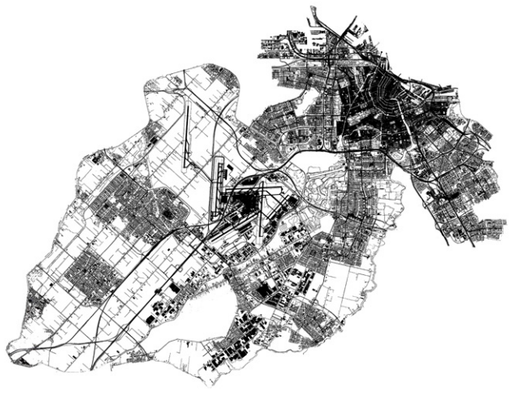

BURO SANT EN CO landschapsarchitectuur

VERSNIPPERDE NATUUR | NNN-GEBIEDEN NIET OF NAUWELIJKS VERBONDEN

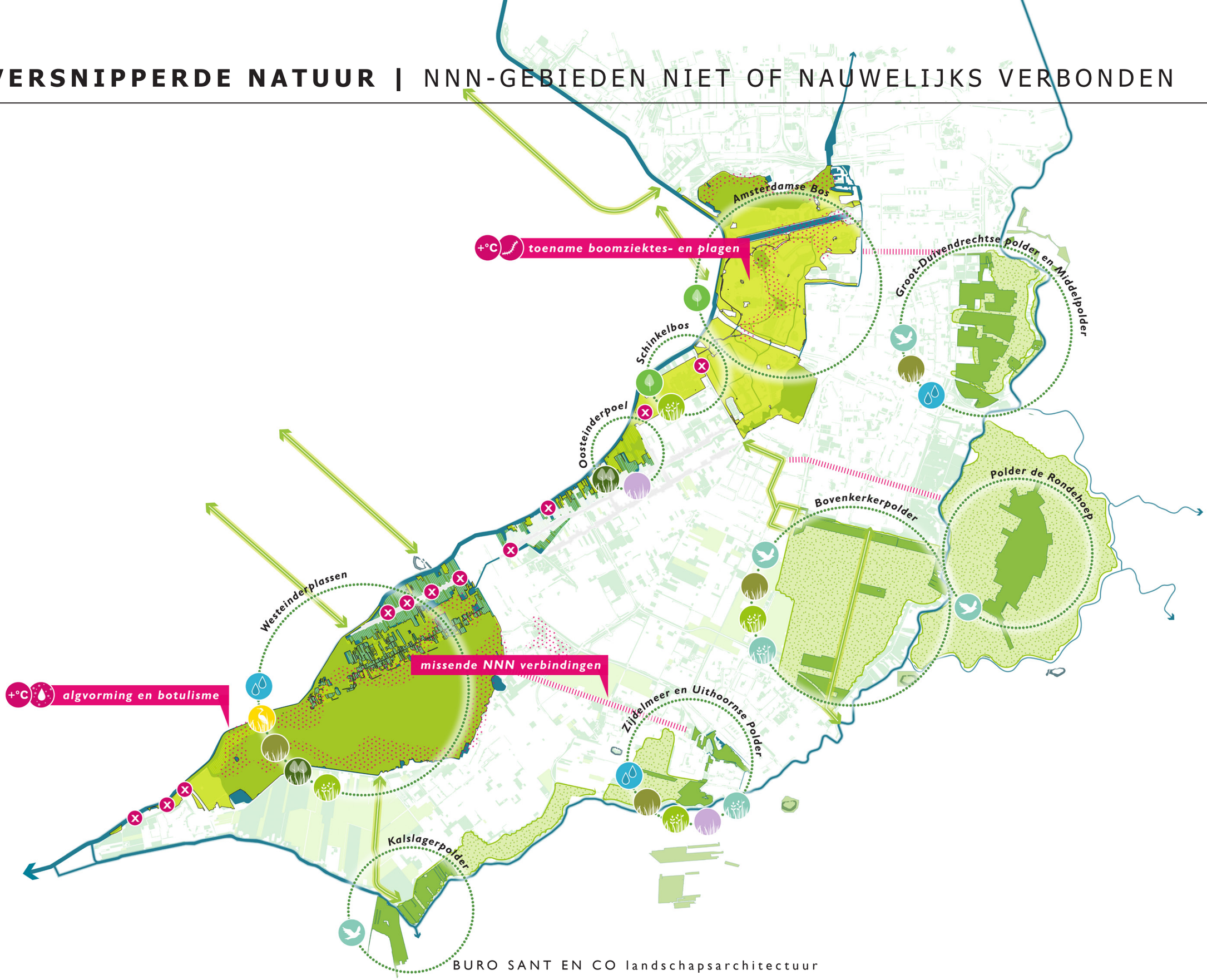

BURO SANT EN CO landschapsarchitectuur

BODEM EN WATER | UITDAGINGEN VOOR HUIDIG EN TOEKOMSTIG LANDGEBRUIK

overstromingsrisico 1x in 100 jaar

wp -0.61m

wp -5.52m

wp -5.67m

wp -1.72m

wp -4.72m

wp -0.40m

wp -6.02m

verzilting

wegzijging

kwel

bodemdaling

kleine slootcapaciteit

wp -5.90m

grote 'watervragers'

wp -5.02m

wp -0.61m

slechte waterkwaliteit

wp -1.74m

wp -5.90m

wp -0.40m

wp -6.10m

wp -0.61m

BURO SANT EN CO landschapsarchitectuur

DRIE LANDSCHAPSENTITEITEN | TYPOLOGIE MET GERELATEERDE PROBLEMATIEK

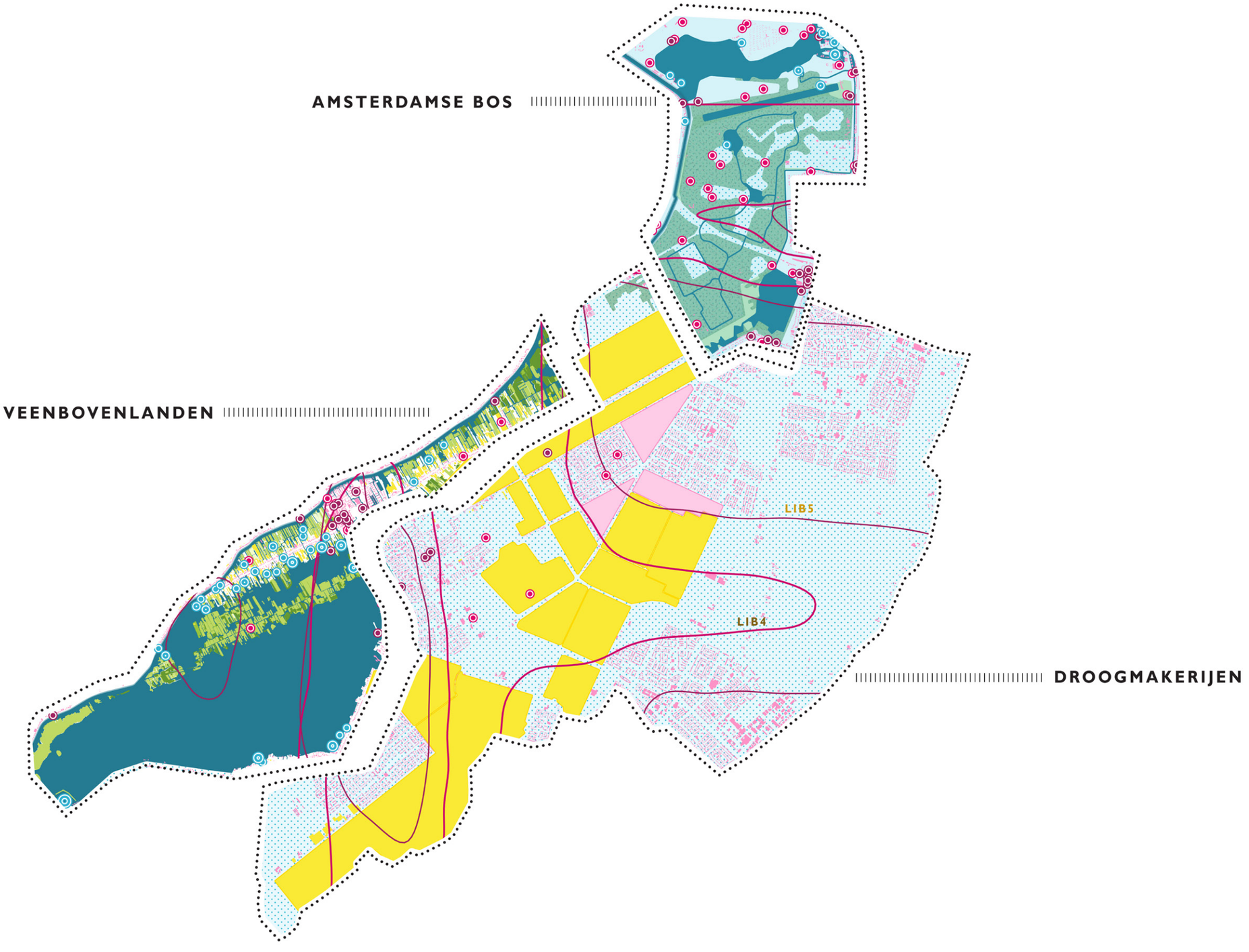

DROOGMAKERIJ - AMSTERDAMSE BOS | RECREATIEVE DRUK

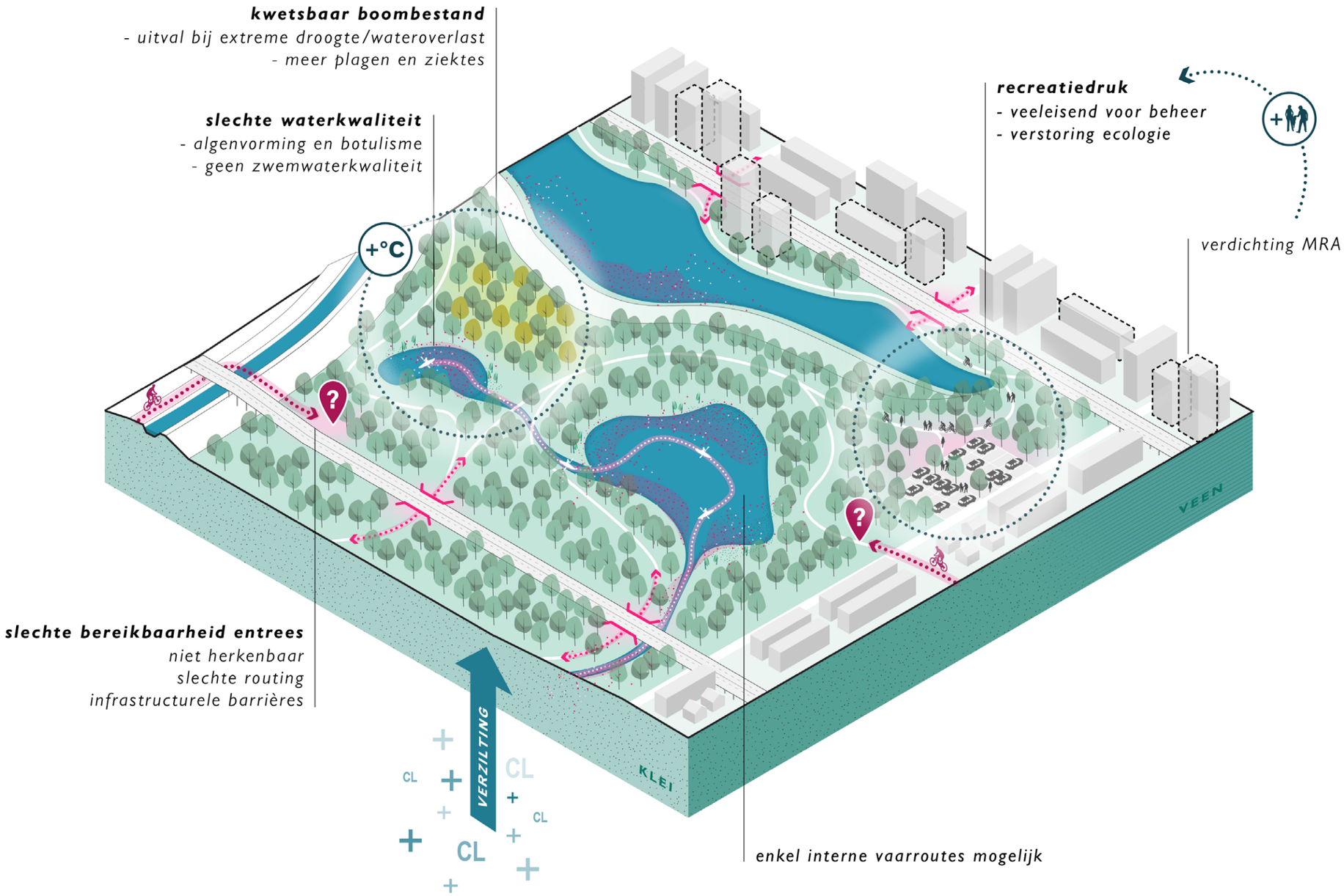

VEENBOVENLANDEN | VERROMMELNG VAN HET ORIGINELE LANDSCHAP

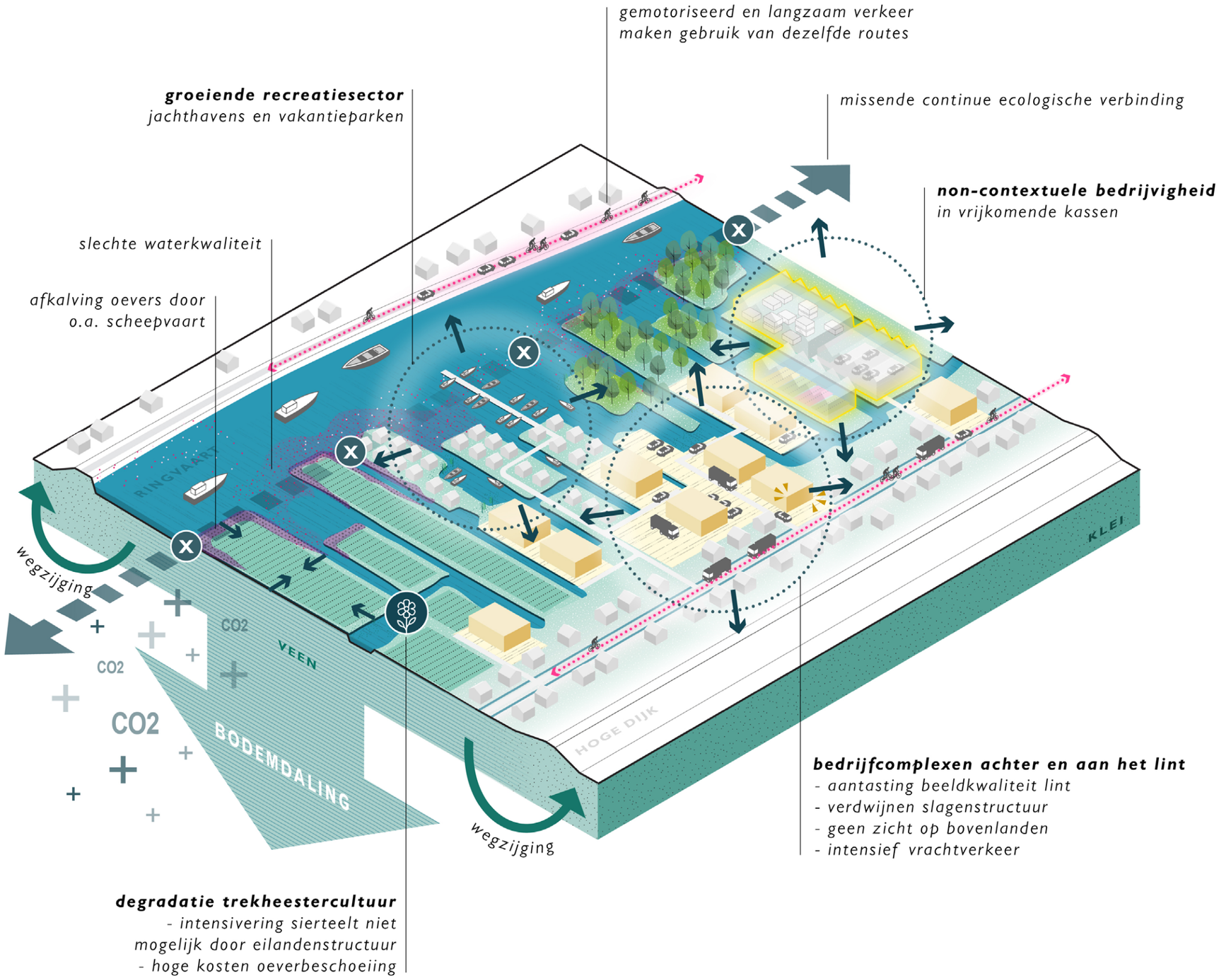

BURO SANT EN CO landschapsarchitectuur

DROOGMAKERIJ | INTENSIEF GROOTSCHALIG WOON-WERKLANDSCHAP

landschapsidentiteit gaat verloren
- dijken, vaarten en tochten niet altijd herkenbaar
- versnipperd groen
- open karakter verdwijnt

grootschalige kassenbouw
- grote zoetwatervraag
- grote energievraag
- restproduct brijn

non-contextuele bedrijvigheid
toenemende mate van verharding en verkeer

gemotoriseerd en langzaam verkeer maken gebruik van dezelfde routes

nieuwe woningbouw tot LIB grens

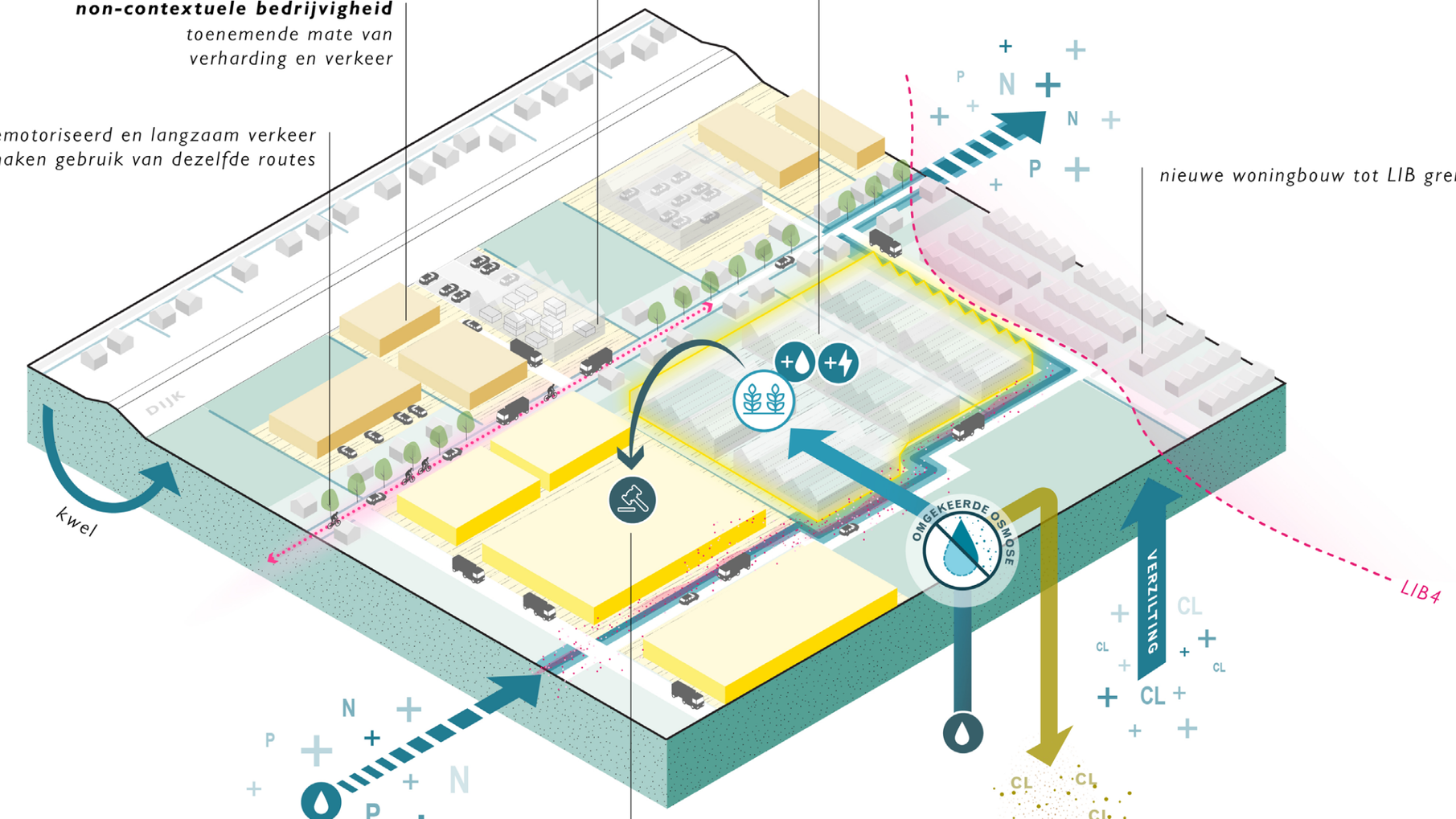

slechte waterkwaliteit
- polder sterk afhankelijk van in- en uitlaten
- uitspoeling van nutriënten en chemicaliën

veiling- en tuinbouw sector
- veel verharding
- intensief vrachtverkeer

+

0-SCENARIO ALS VERTREKPUNT

+

0-SCENARIO | RUIMTELIJKE VERTALING GEMEENTELIJKE VISIES EN BELEID

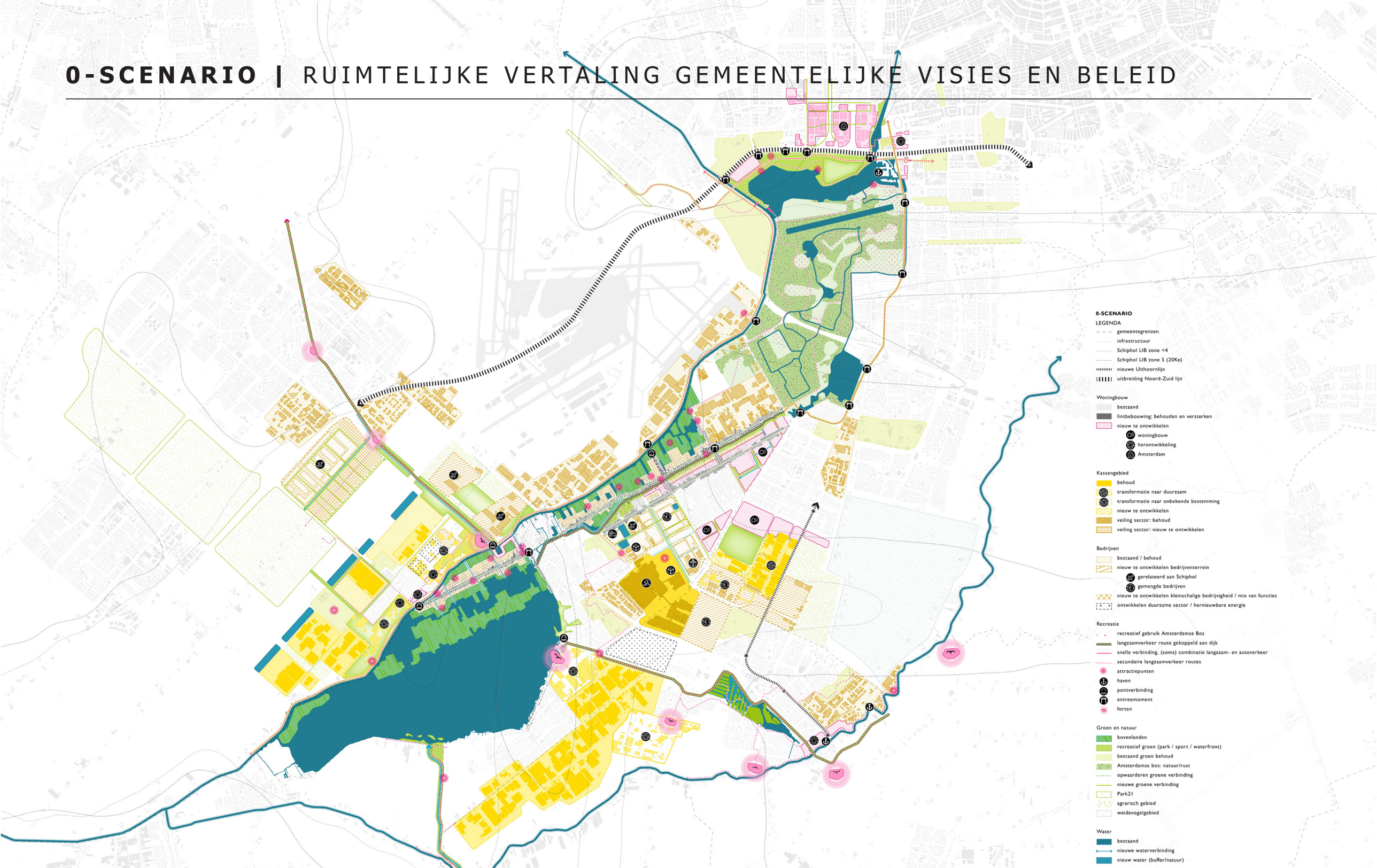

BURO SANT EN CO landschapsarchitectuur

+

EEN LONKEND TOEKOMSTPERSPECTIEF

+

CONCEPT WESTEINDERSCHEG

Drie ingrediënten voor een lonkend toekomstperspectief

De drie verschillende landschap typologieën binnen de scheg, namelijk het Amsterdamse bos, de veenbovenlanden en droogmakerijen, hebben elk unieke kwaliteiten en uitdagingen. De Westeinderscheg wordt gevormd door een groen-blauw raamwerk bestaande uit een verbindende groen-blauwe ruggengraat die een vertakking aan verschillende groeilijnen kent. De ruggengraat verbindt de kop, waarin het Amsterdamse Bos een prominente positie in neemt, met de staart van de scheg, met de Westeinderplassen als herkenbare entiteit. Dit vraagt om een sterke visie op met name het gebied van de bovenlanden en tussen de lintbebouwing. De groeilijnen verankeren de ruggengraat met zijn omgeving en de omliggende gebieden. Het robuuste raamwerk is niet solitair een groen-blauw verbonden netwerk, maar vormt tevens de basis voor een recreatief netwerk dat maakt dat de scheg als waar uitloopgebied van de stad en als aantrekkelijke bestemming fungeert. Doordat de scheg gevormd wordt door de rijke identiteiten die het gebied rijk is én adaptief inspeelt op toekomstige uitdagende ontwikkelingen, is de Westeinderscheg een scheg met toekomstwaarde. De drie beschreven ingrediënten vormen samen het lonkend toekomstperspectief van de Westeinderscheg!

Een adaptief handelingsperspectief

Het perspectief heeft een adaptief karakter door de gehanteerde gelaagde methodiek. Deze methodiek stelt zowel publieke als private partijen in staat om lokale afwegingen concreet te plaatsen binnen het perspectief. De drietrapsraket bestaat uit een eerste fase van optimaliseren en definiëren waarin vooral wordt gekeken naar het realiseren van quick-wins en het bestaande beleid in relatie tot de gestelde ambitie. In de tweede fase van transitie staat het versterken en realiseren van een groen-blauwe en recreatieve structuur centraal. Het realiseren van dit raamwerk is cruciaal om essentiële verbindingen te maken en ontwikkelingen te sturen. Bovendien vormt het raamwerk leidraad voor de ‘invulling’ van de derde fase van transformatie. In deze fase gaat het om een inhoudelijke transformatie binnen het (nieuwe) groen-blauwe raamwerk, waarbij er bijvoorbeeld ruimte voor waterberging, bos of ecologisch wonen is. De gelaagde methodiek van het toekomstperspectief geeft een inspirerend en adaptief handelingsperspectief voor de Westeinderscheg.

Casus Schinkelpolder

De Schinkelpolder is als casus uitgewerkt op basis van deze gelaagde methodiek, zodat het op concrete en inzichtelijke wijze inspiratie biedt voor het handelingsperspectief én als voorbeeld fungeert voor andere gebieden binnen de scheg. De Schinkelpolder is een cruciale schakel binnen de ruggengraat van het raamwerk en combineert zowel natuur en recreatie als wonen en werken.

DE GROENBLAUWE RUGGENGRAAT VERBINDT BOS EN PLAS

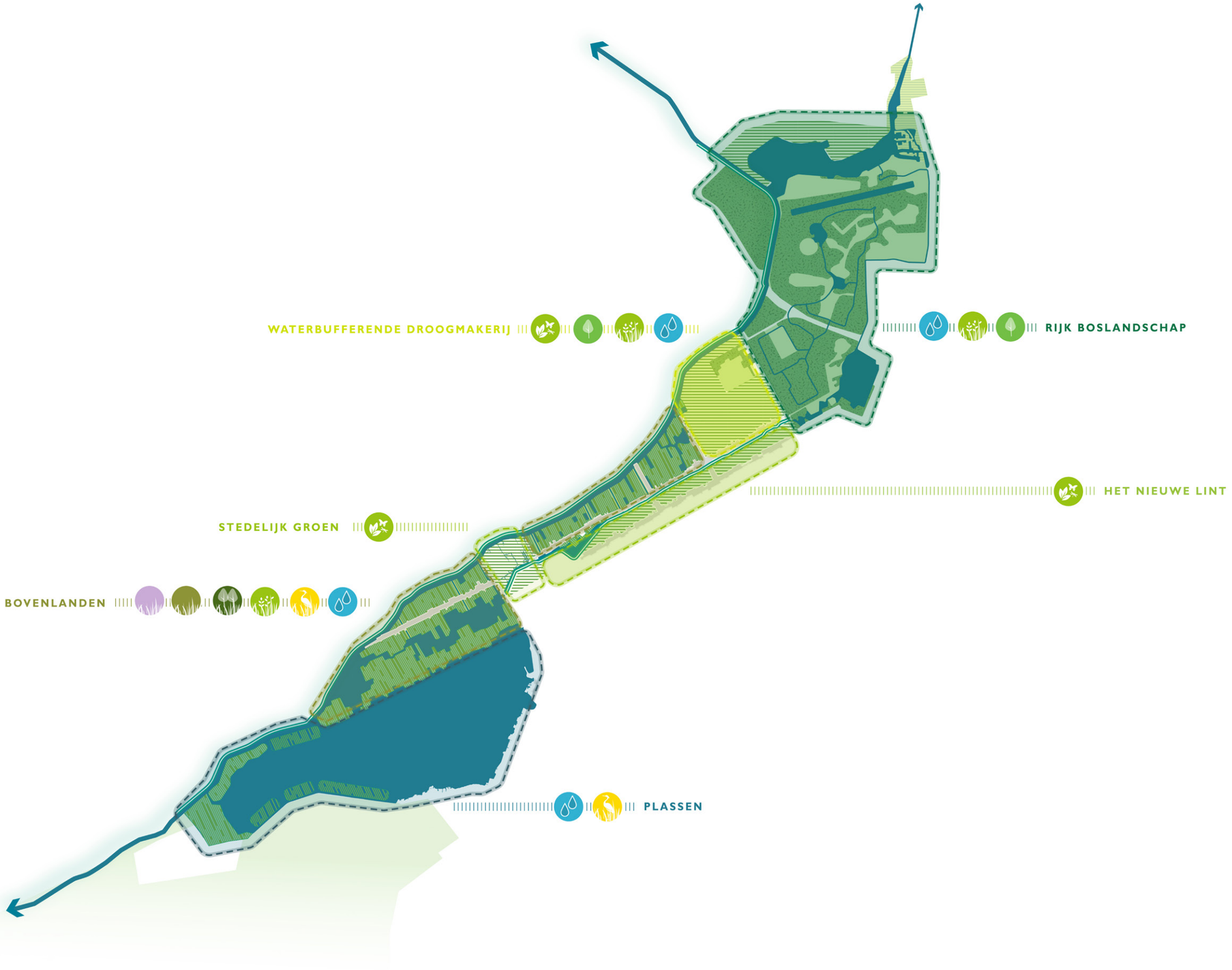

BURO SANT EN CO landschapsarchitectuur

DE GROENBLAUWE GROEILIJNEN VERKNOPEN STAD EN LAND

BURO SANT EN CO landschapsarchitectuur

VOORBEELD UITVOERINGSPROGRAMMA | VERBINDINGSZONE UITHOORN

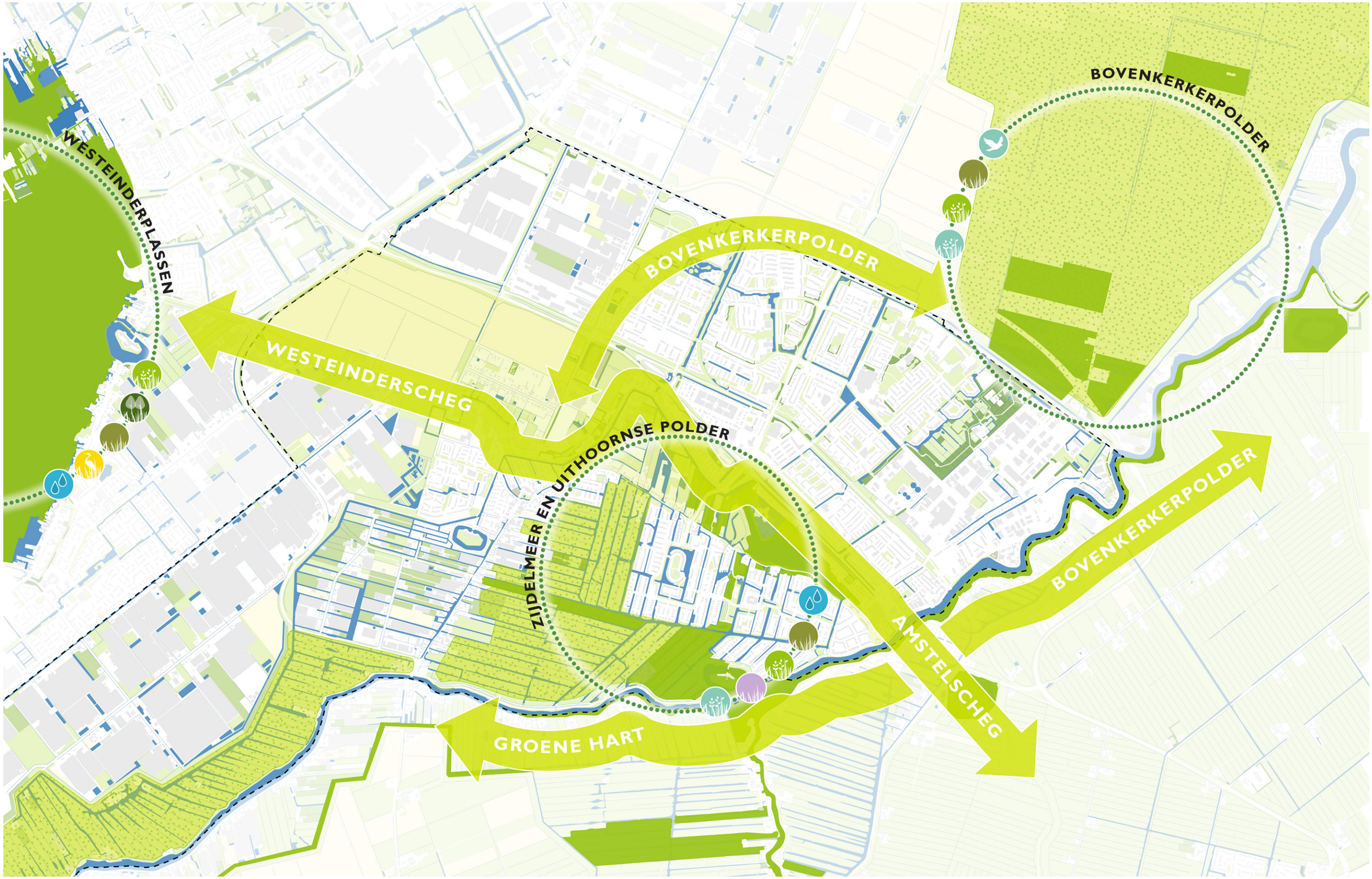

BURO SANT EN CO landschapsarchitectuur

HET RECREATIEF NETWERK MAAKT DE SCHEG TOT BESTEMMING

DE LOKALE IDENTITEIT VORMT EEN TOEKOMSTBESTENDIGE INVULLING

DE GELAAGDE METHODIEK CREËERT EEN ADAPTIEF HANDELINGSPERSPECTIEF

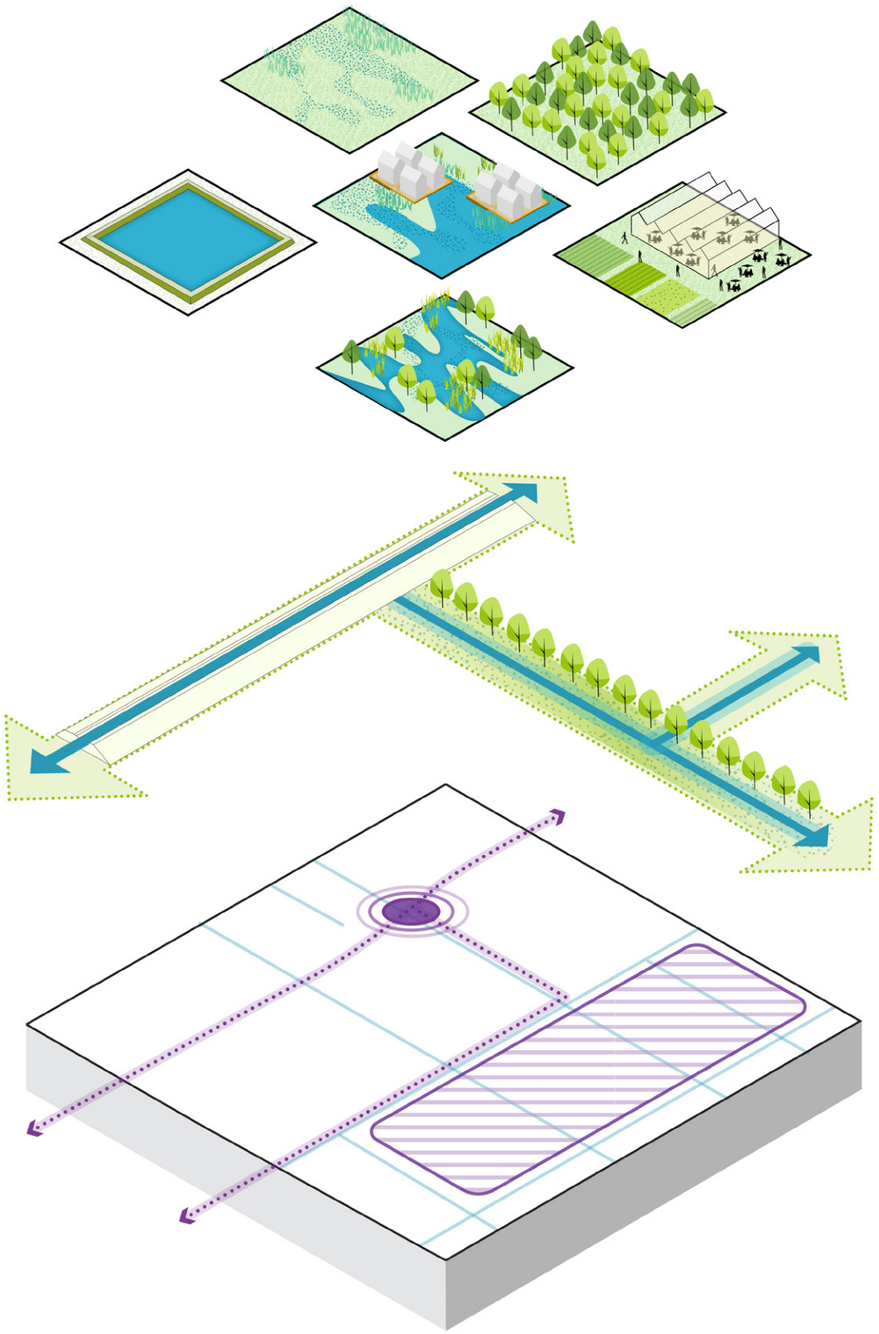

3. TRANSFORMATIEFASE

Een inhoudelijke transformatie binnen het (nieuwe) groenblauwe raamwerk

2. TRANSITIEFASE

Het versterken en realiseren van een groenblauw raamwerk

1. OPTIMALISEREN EN DEFINIËREN

Het realiseren van quick-wins en/of voor de handliggende ingrepen op de korte termijn. Daarnaast het (her) definiëren van (bestaand) beleid in relatie tot het concept Westeinder-scheg.

CONCEPT | DRIE INGREDIËNTEN VOOR EEN LONKEND TOEKOMSTPERSPECTIEF

GROENBLAUW RAAMWERK

RECREATIEF OPTIMAAL VERBONDEN

TOEKOMSTWAARDE

BURO SANT EN CO

LANDSCHAPSARCHITECTUUR

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
Dhr. A. Bossink
BEL/RO

Telefoonnummer +31235144416
bossinka@noord-holland.nl

Verzenddatum

13 JULI 2022

Kenmerk
1862668/1862681

Betreft: besluit Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg Noord-Holland 2021

Geachte leden,

Op 12 juli 2022 jl. heeft ons College besloten tot openstelling van subsidies voor projecten in de Westeinderscheg op basis van de '*Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg Noord-Holland 2021'*. Graag informeren wij u over deze regeling.

De regeling wordt gefinancierd uit het Investeringsbudget Landschapsversterking (IBLV), die is ondergebracht in de reserve Landschap. De reserve landschap is door u vastgesteld bij de begroting 2020, op basis van het Coalitieakkoord 'Duurzaam doorpakken!'.
Het IBLV heeft tot doel de versterking van het landschap en verbetering van de toegankelijkheid voor bewoners en recreanten. Mede met het oog op de toenemende behoefte aan ruimte voor rust en ontspanning voor de inwoners van Noord-Holland.
Een randvoorwaarde die wordt gesteld vanuit het IBLV is dat het project bij voorkeur past binnen een integrale visie of plan voor het gebied. De regeling geldt voor de Westeinderscheg. Per brief (1609143/1609507) bent u op de hoogte gesteld van de gebiedsontwikkeling Westeinderscheg. Tijdens het BOT-overleg van 21 juni 2021is er met u gesproken over het IBLV en de Westeinderscheg, diezelfde middag zijn beiden onderwerpen behandeld tijdens van de commissie NLG.

De '*Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg Noord-Holland 2021'* beoogt met de subsidiering van projecten de versterking van het landschap en verbetering van de toegankelijkheid voor bewoners en recreanten van de Westeinderscheg te realiseren en te stimuleren. En dient een impuls te geven aan de ontwikkeling van de Westeinderscheg.

In de Startnotitie Westeinderscheg[1] die door ons college op 11 mei 2021 is vastgesteld, is het voornemen om een uitvoeringsregeling open te stellen aangekondigd. En tevens het proces beschreven dat wij voor ogen hebben om de ontwikkeling van de Westeinderscheg te realiseren.

[1] Bijlage van brief kenmerk: 1609143/1609705

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

De subsidieregeling maakt hier onderdeel vanuit, net als het nog op te stellen uitvoeringsprogramma.

Voor deze Uitvoeringsregeling wordt in 2022 tot 1 maart 2023 € 1.600.000 beschikbaar gesteld. Het toekennen van een subsidie verloopt op volgorde van inschrijving. Belangstellenden kunnen na publicatie van de regeling in de periode van 2 augustus 2022 tot en met 28 februari 2023 een subsidieverzoek voor een project indienen.

Bij het opstellen van deze uitvoeringsregeling is rekening gehouden met het Evaluatiekader Subsidies, zoals dat eerder door uw staten is vastgesteld op 4 februari 2013 en met het Ontwerp Evaluatiekader subsidies 2018, dat op 15 mei j.l. in GS is vastgesteld en ter besluitvorming aan u is toegezonden.

Voorts willen wij u informeren over de vorig jaar gestarte samenwerking met medeoverheden in de Westeinderscheg. Op 17 december 2021 hebben wij een gebiedsconvenant ondertekend met de partners in de Westeinderscheg, de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Haarlemmermeer en Uithoorn alsmede het Hoogheemraadschap van Rijnland. Aan het gebiedsconvenant is een handelingsperspectief voor de Westeinderscheg toegevoegd. Het handelingsperspectief geeft het ontwikkelconcept voor de Westeinderscheg aan, een groenblauw raamwerk voor recreatie en natuurontwikkeling. Het handelingsperspectief ligt in lijn met het door u op 19 november 2018 vastgestelde besluit uit de Omgevingsvisie NH2050 en geeft invulling aan het ontwikkelprincipe 10 uit de Omgevingsvisie: versterken van het landschap als onderdeel van het Metropolitaan systeem. Het sluit tevens aan op de in uw staten onderschreven Verstedelijkingsconcept MRA uit de Verstedelijkingsstrategie MRA. Met de uitvoeringsregeling Westeinderscheg en het toewerken naar een uitvoeringsprogramma Westeinderscheg, ambiëren wij een grote bijdrage te leveren aan de uitvoering van het door u vastgestelde beleid en binnen de door u gestelde financiële kaders.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

3 bijlagen:

- Uitvoeringsregeling subsidie landschapsontwikkeling Westeinderscheg Noord-Holland 2021;
- Gebiedsconvenant Westeinderscheg;
- Handelingsperspectief Westeinderscheg.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10506
Extern Zaak ID	1767401
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	13.k
Titel	Financien/Natuur: Begrotingsneutrale wijzigingen beleidsdoelenraming (06) juni 2022 (C-agenda EFB 12-09-2022 NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	CZ/FIN

Bijlagen
Maandelijks BNW (06) Exceloverzicht.pdf
Brief aan PS over begrotingsneutrale wijzigingen beleidsdoelenraming 2022 (06) juni.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	25 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**
Economie Financiën en Bestuur	12 september 2022

Toelichting

Gedeputeerde Staten kunnen binnen de door Provinciale Staten vastgestelde begrotingsprogramma's middelen toewijzen aan de verschillende beleidsdoelen. Met dit besluit worden interne wijzigingen hierop administratief binnen de programmabegroting verwerkt.

Begrotingsneutrale wijzigingen begroting 2022 (06) (Reg.nr.1767401/1865966)
Datum 05-07-2022

Boekingscombinatie					Boeking				Programmastructuur 2022	
Profit Centre Code	Profit Centre Omschrijving	Kostensoort Code	Kostensoort Omschrijving	Lasten/Baten	2022	Structureel of Incidenteel	Omschrijving	Toelichting	Niveau 2 Code	Niveau 2 Omschrijving
700283	Onderzoek en advies	4300025	*Begroting aankoop niet duurz. goederen	Lasten	-500.000	Incidenteel	BNW (01) juni 2022 BEL-GRN-BN-01 uit budget 700283 € 500.000 overhevelen naar 700308.	01. BNW (01) juni 2022 BEL-GRN-BN-01 uit budget 700283 € 500.000 overhevelen naar 700308. Er komt op het budget voor Wet Natuurbescherming (700308) in 2022 nog € 500.000 tekort voor de taken m.b.t. het Stikstofdossier, de bijdragen aan IPO en BIJ12, subsidie aan FBE en de Natuurbeheerplannen. Dit bedrag is beschikbaar binnen het budget van Onderzoek en Advies Groen (700283).	2022PR0511	Beschermen en ontwikkelen van NNN en Natura-2000 gebieden
700308	Wet Natuurbescherm.	4300025	*Begroting aankoop niet duurz. goederen	Lasten	500.000	Incidenteel			2022PR0523	Uitvoering geven aan de Wet natuurbescherming
					0					

Zoals reeds bij de Eerste Begrotingswijziging (EBW) 2022 (pag. 36) en de Kaderbrief 2023 (pag. 23) gemeld, is er binnen het budget voor Wet Natuurbescherming (700308) een tekort ontstaan in verband met stijgende kosten met betrekking tot het:
Stikstofdossier, de bijdragen aan IPO en BIJ12, de subsidie aan de Faunabeheereenheid en het actualiseren van de N2000 Beheerplannen.

Daarom zijn zowel bij de EBW 2022 als bij de Kaderbrief 2023 extra middelen aangevraagd.

Conform afspraken is eerst onderzocht of voor het tekort op PC 700308 elders binnen de begroting van 'Programma 5 Groen' dekking kon worden gevonden. Daarbij is geconstateerd dat binnen het budget Onderzoek en Advies Groen (700283) nog onbenutte ruimte was ter grootte van € 500.000.
Daarom het verzoek deze € 500.000 over te hevelen van PC 700283 naar PC 700308. Deze € 500.000 is overigens al in mindering gebracht op de in EBW 2022 en Kaderbrief 2023 genoemde bedragen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland,
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR Haarlem

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
K. Dombai
CZ/FIN/FBI

Doorkiesnummer 023-5144447
krisztina.dombai@noord-holland.nl

Betreft: Begrotingsneutrale wijzigingen beleidsdoelenraming 2022 (06) juni

Verzenddatum
20 JULI 2022
Kenmerk 1767401-1866109

Uw kenmerk

Geachte leden,

Ter uitvoering van art. 167, tweede lid, van de Provinciewet (inzake de actieve informatieplicht) zenden wij u ter kennisname de 6e budgettair neutrale wijziging van de beleidsdoelenraming 2022 toe. Het betreft begrotingsneutrale wijzigingen tussen beleidsdoelen, die geen consequenties hebben voor de omvang van het programma en geen invloed hebben op het realiseren van de ambities in de betreffende beleidsdoelen. Deze aanpassingen zijn van belang met het oog op de rechtmatigheid.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

p/a.

provinciesecretaris voorzitter

H.J. Schartman A.Th.H. van Dijk

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143
Fax (023) 514 3030

Houtplein 33
Haarlem [2012 DE]
www.noord-holland.nl

randstedelijke rekenkamer
flevoland | noord-holland | utrecht | zuid-holland

Aan Provinciale Staten van de provincie Noord-Holland

Datum	*Bijlage(n)*	*Uw kenmerk*	*Ons kenmerk*
9 augustus 2022	1		2022/AH/107

Onderwerp
Notitie Bodemdaling in Veenweidegebieden

Geachte leden van Provinciale Staten,

De Randstedelijke Rekenkamer heeft onderzoek gedaan naar Bodemdaling in Veenweidegebieden. De resultaten van het onderzoek worden in een andere vorm gepubliceerd dan een gebruikelijk rapport. Aanleiding hiervoor is dat uit het onderzoek blijkt dat de aanpak van de provincies nog in de opstartfase zit. Daarom hebben we ervoor gekozen om een beschouwende notitie op te stellen voor de veenweideprovincies (Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland). De Notitie bevat een analyse van de opgave en de uitdagingen waar deze provincies voor staan en geeft inzicht in de huidige bodemdalingsaanpak. Tevens hebben wij besloten om geen conclusies en aanbevelingen te formuleren.

De Notitie Bodemdaling in Veenweidegebieden is vanaf 9 augustus 2022 ook te vinden op onze website www.randstedelijke-rekenkamer.nl.

Met vriendelijke groet,

dr.ir. Ans Hoenderdos-Metselaar MBA

bestuurder/directeur
Randstedelijke Rekenkamer

Teleportboulevard 110 | 1043 EJ AMSTERDAM | 020 - 5818 585
info@randstedelijke-rekenkamer.nl | www.randstedelijke–rekenkamer.nl

randstedelijke rekenkamer
flevoland | noord-holland | utrecht | zuid-holland

NOTITIE

Bodemdaling in veenweidegebieden

Noord-Holland, Utrecht, Zuid-Holland | juli 2022

Inhoudsopgave

| 1 | INLEIDING 3

| 2 | ONDERZOEKSOPZET EN HET ANALYSEKADER 4

| 3 | STRATEGISCH EN OPERATIONEEL BELEIDSKADER 6

| 4 | PROGRAMMA, WERKWIJZE EN UITVOERING 11

| 5 | MONITORING EN BELEIDSEVALUATIE 14

BIJLAGE A. GESPREKSPARTNERS 15

BIJLAGE B. BIG 8-BELEIDSCYCLUS 16

| 1 | Inleiding

Bodemdaling doet zich al eeuwen voor in Nederland en is onlosmakelijk verbonden met het Nederlandse landschap. Bodemdaling in landelijke veenweidegebieden wordt veroorzaakt door veenoxidatie. Om landbouwgronden bruikbaar te houden wordt het grondwaterpeil verlaagd. Ontwaterd veen komt dan in aanraking met zuurstof waardoor het verbrandt en het broeikasgas CO2 vrijkomt. Het land daalt daardoor richting het grondwater en wordt natter. Ten behoeve van de landbouwgrond wordt het grondwaterpeil verder verlaagd, wat opnieuw leidt tot veenoxidatie en bodemdaling.[1] Minder bodemdaling in landelijke veenweidegebieden betekent minder emissie van CO2. Hoewel de effecten van bodemdaling in veenweidegebieden uitgebreid zijn beschreven en al vele jaren bestaan, zijn hier slechts in beperkte mate mitigerende maatregelen tegen genomen.[2]

Met het Klimaatakkoord dat op 28 juni 2019 door het kabinet werd gepresenteerd ontstond er een nieuwe impuls in de aanpak van bodemdaling in veenweidegebieden. In het Klimaatakkoord is de doelstelling opgenomen om bodemdaling in zes veenweideprovincies waaronder Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland tegen te gaan en daarmee 1 Mton minder CO2-equivalenten[3] uit te stoten in 2030. Om de aanpak van bodemdaling te versnellen, heeft het Rijk de veenweideprovincies gevraagd om samen met gebiedspartijen Regionale Veenweidestrategieën op te stellen. De verwachting van het kabinet was dat deze Regionale Veenweidestrategieën eind 2020 dan wel begin 2021 gereed zouden zijn.[4] Dit tijdpad is in de drie provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland niet gerealiseerd. Noord-Holland heeft ten tijde van dit onderzoek nog geen Regionale Veenweidestrategie, Utrecht stelde in februari 2022 haar Regionale Veenweidestrategie vast en Zuid-Holland heeft een startnotitie, maar nog geen door Provinciale Staten vastgestelde Regionale Veenweidestrategie.

[1] Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (2020), Stop bodemdaling in Veenweidegebieden; het Groene Hart als voorbeeld, p. 4

[2] Planbureau voor de Leefomgeving (2016), Dalende bodems, stijgende kosten, p. 48 & Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2020), Kamerbrief Veenplan 1e fase, p. 2

[3] De broeikasgasuitstoot wordt doorgaans uitgedrukt in Mton CO_2-equivalent (1 megaton = 1 miljoen ton = 1 miljard kilogram). Koolstofdioxide (CO2) is na waterdamp het belangrijkste broeikasgas. Naast CO2 worden ook andere broeikasgassen meegeteld, namelijk lachgas (N2O, distikstofoxide), methaan (CH4) en de fluorhoudende gassen (F-gassen). Om de invloed van deze broeikasgassen te kunnen optellen, worden de uitstootcijfers omgerekend naar CO2-equivalent.

[4] Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2020), Kamerbrief Veenplan 1e fase

| 2 | Onderzoeksopzet en het analysekader

De onderzoeksopzet laat zich samenvatten aan de hand van de hieronder beschreven centrale onderzoeksvraag, afbakening en uitvoering.

Centrale onderzoeksvraag
Hoe doeltreffend is het beleid op het gebied van bodemdaling in veenweidegebieden in de provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland en in hoeverre kan dit worden verbeterd?

Afbakening
- In het onderzoek gaat het om bodemdaling in het landelijk veenweidegebied (niet: stedelijk gebied);
- De focus van dit onderzoek ligt op de doeltreffendheid van beleid (niet: doelmatigheid of rechtmatigheid);
- Het onderzoek is gericht op de (regie)rol van de provincie (niet: de rol van overige partijen zoals gemeenten en waterschappen).

Uitvoering
Het onderzoek is uitgevoerd in de periode december 2021-april 2022. Na een vooronderzoek aan de hand van oriënterende gesprekken stelde de Randstedelijke Rekenkamer de onderzoeksopzet vast. Vervolgens is in de drie provincies een documentstudie uitgevoerd. Naast deze documentstudie voerden de onderzoekers gesprekken met in totaal 23 bij bodemdaling betrokken personen (zie bijlage A). Deze gesprekken hadden als doel informatie op te halen over de invulling van de (regie)rol van de provincie, de doeltreffendheid van het beleid om bodemdaling tegen te gaan, de haalbaarheid van de doelen en leerpunten uit gebiedsprocessen.

In het vooronderzoek bleek dat de uitvoering met name gebiedsgericht is. Met andere woorden: er is geen generieke provinciebrede uitvoering, maar de inzet van instrumenten en middelen vindt steeds gebiedsgericht plaats. De gebiedsgerichte uitvoering in de provincies vindt veelal plaats in het kader van een gebiedsprogramma of een gebiedsproces. Deze vormen soms de kapstok voor de inzet van andere instrumenten, zoals projecten, maatregelen of een subsidie. Om hier meer inzicht in te krijgen heeft de Randstedelijke Rekenkamer ervoor gekozen een specifiek gebiedsprogramma en/of gebiedsproces per provincie nader te bestuderen, namelijk gebiedsproces de Ronde Hoep (Noord-Holland), gebiedsprogramma Laag Holland (Noord-Holland), gebiedsproces Krimpenerwaard (Zuid-Holland) en gebiedsproces Veenweiden in Beweging (Utrecht).

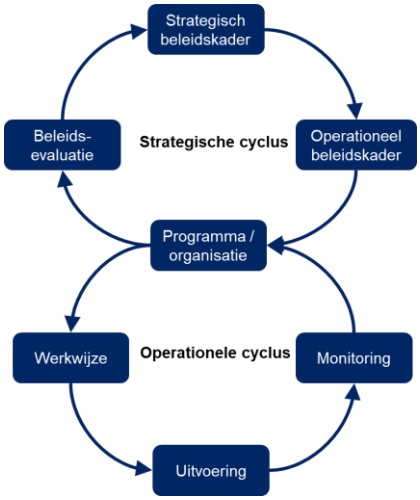

Figuur 1 ‘Big 8’-beleidscyclus

Leeswijzer

In de volgende paragrafen beschouwen we de stand van zaken rond bodemdaling in de veenweidegebieden waarbij we de ‘Big 8’ als structureringskader gebruiken (zie bijlage B). We volgen daarbij de route van de acht, beginnend bij het strategisch beleidskader en via de lus van de operationele cyclus weer uitkomend bij de beleidsevaluatie. Zie figuur 1.

| 3 | Strategisch en operationeel beleidskader

Strategisch beleidskader

Het remmen van bodemdaling en het beperken van veenoxidatie waren al te herkennen als strategische doelen in de Omgevingsvisies van Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland. Het Klimaatakkoord is te zien als het strategische beleidskader voor de provincies. Het bood in 2019 met de vereiste 1 Mton CO2-reductie in de veenweidegebieden een nieuw duidelijk en meetbaar kaderstellend doel. Vrijwel alle betrokkenen binnen en buiten de provincie noemen dit als een cruciale nieuwe impuls in het bodemdalingsbeleid. De doorvertaling van het doel van 1 Mton naar doelen per provincie is niet in het Klimaatakkoord opgenomen en was ook ten tijde van dit rekenkameronderzoek nog niet geheel uitgekristalliseerd. Noord-Holland gaat uit van een opgave van 0,14 Mton en Utrecht van 0,12 Mton. Voor de provincies Utrecht en Noord-Holland komt dit neer op ongeveer een halvering van de jaarlijkse uitstoot in het veenweidegebied in 2030. Zuid-Holland gaat voorlopig uit van een CO2-reductie van 25% in 2030 ten opzichte van de actuele emissie.

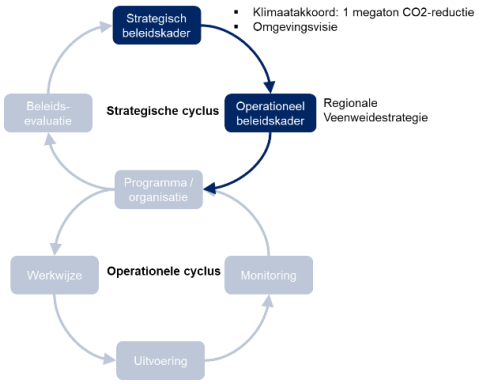

Figuur 2 Strategisch en operationeel beleidskader

Operationeel beleidskader: de Regionale Veenweidestrategie

Met het Klimaatakkoord als uitgangspunt gaf het kabinet in 2020 in een kamerbrief inzake het Veenplan 1e fase een nadere uitwerking van de zogeheten aanjaag- en opbouwfase.[5] Naar aanleiding van de resultaten van deze opbouwfase verwachtte het kabinet dat de gezamenlijke partijen in 2022 het Veenplan 2e fase zouden kunnen presenteren. Het Veenplan 1e fase beschreef dat de provincies in de aanpak van bodemdaling een regierol hebben, onder meer door samen met gebiedspartijen Regionale Veenweidestrategieën op te stellen. Deze vormen het operationeel beleidskader voor de provincies. Het bleek voor de drie provincies lastig dit operationeel beleidskader op te stellen. Op basis van de gevoerde gesprekken constateert de Randstedelijke Rekenkamer dat daarbij drie aspecten een belangrijke rol spelen:

a) Draagvlak bij de agrarische sector;
b) Uitgangspunten en rekenregels;
c) Inzicht in effectiviteit van maatregelen.

We lichten deze aspecten hieronder toe.

a) Draagvlak bij de agrarische sector

Betrokkenen geven in de gesprekken aan dat het draagvlak onder agrariërs voor het remmen van bodemdaling beperkt is. Dit beperkte draagvlak wordt tevens geduid als een gevoelig punt waarover met omzichtigheid wordt gesproken. Dit is enerzijds begrijpelijk aangezien het expliciet benoemen van een beperkt draagvlak eerder zorgt voor het verder uiteen drijven van partijen, dan dat het bijdraagt aan begrip voor elkaars uitgangspunten. Anderzijds constateert de Rekenkamer dat uit de meeste gesprekken naar voren komt dat het onbenoemd laten van het beperkte draagvlak er voor kan zorgen dat de achterliggende reden buiten beeld blijft. Deze

[5] Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2020), Kamerbrief Veenplan 1e fase

achterliggende reden is dat veenoxidatie met name voorkomen wordt door vernatting van het veenweidegebied. Deze vernatting houdt in dat de (zomer-)grondwaterstand zo veel mogelijk wordt verhoogd. Dit kan door aanleg van waterinfiltratiesystemen en/of door het verhogen van het slootpeil. Het gaat bijvoorbeeld om een verhoging van het slootpeil van 50 cm onder het maaiveld naar 40 cm of zelfs 20 cm onder het maaiveld. Hoe hoger de grondwaterstand, des te groter is de remming van de bodemdaling. Echter, een dermate hoge grondwaterstand zorgt voor allerlei belemmeringen in de bedrijfsvoering van de agrarische sector, in casu de (melk)veehouderij.[6]

Het remmen van bodemdaling kan op verschillende manieren gebeuren, namelijk door het nemen van maatregelen. De economische gevolgen van deze maatregelen voor de individuele agrariër zijn vaak groot. Eventuele voordelen liggen verder in de toekomst, zijn meer op collectief maatschappelijk niveau en zijn voor de individuele agrariër niet direct in beeld. Dat kan volgens betrokkenen leiden tot diep gevoelde weerstand. Een geraadpleegde bestuurder geeft aan dat het aan de betrokken overheden is om een programma te maken waarin zij agrariërs zover krijgen om mee te werken. Dat doen zij door niet alleen overheidsdoelen te benoemen, maar ook de doelen van (agrarische) ondernemers een plek te geven. Een betrokkene vanuit een gemeente geeft aan dat overheden het draagvlak onder agrariërs kunnen versterken door in gebiedsprocessen met een eerlijk verhaal te komen en een haalbare aanpak te hebben met voldoende financiële middelen. Overheden hebben ambities waarvoor de landbouwgrond van agrariërs moet worden ingezet. Het is volgens deze betrokkene niet in het belang van agrariërs om zelf te investeren zodat overheden hun ambities halen. Een betrokkene vanuit een waterschap stelt resumerend: “Voor de agrarische sector is het belangrijkste punt dat er een verdienmodel is”. De Randstedelijke Rekenkamer constateert op basis van de gevoerde gesprekken dat betrokkenen in de agrarische sector zorgen hebben over de lange termijn bedrijfscontinuïteit, dat deze zorgen het draagvlak beïnvloeden en dat draagvlak van belang is voor het nemen van bodemdalingremmende maatregelen.

b) Uitgangspunten en rekenregels

Een vraagstuk dat speelt bij de doorvertaling van de landelijke doelen naar de provinciale doelen, is de onzekerheid over data en rekenregels. Deze onzekerheid deed zich al voor bij de bepaling en onderbouwing van de landelijke doelen, maar werkt nu door in de totstandkoming van het provinciale beleid. Het landelijk beleid is in belangrijke mate gebaseerd op verkennende studies, zoals die van het PBL.[7] Deze studie maakt duidelijk dat er onzekerheden zijn. De in het kader van dit rekenkameronderzoek gevoerde gesprekken bevestigen deze onzekerheid. Zo stellen betrokkenen vanuit provincies en waterschappen dat de huidige bodemdaling minder is dan waar in het Klimaatakkoord van werd uitgegaan. Provincies overleggen onderling en met het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) over de verschillen in de uitgangsdata en de rekenregels. Betrokkenen vanuit de provincies benoemen dat zij het van belang achten dat de uitgangspunten herleidbaar zijn en de berekeningen in de diverse provincies op dezelfde wijze plaatsvinden. Dit is voor de provincies van belang in het licht van de onderlinge verdeling van de 1 Mton CO2-reductie.

c) Inzicht in de effectiviteit van maatregelen

Sommige betrokkenen binnen de provincies spreken op dit moment van een kennisvacuüm. Over de effectiviteit van vernatting bij de beperking van bodemdaling en CO2-uitstoot bestaat consensus onder deskundigen. Diverse andere maatregelen zijn in een laboratoriumopstelling of in proefvelden getest. Een deel van die maatregelen, zoals waterinfiltratiesystemen, lijkt in elk geval bij toepassing op kleine schaal doeltreffend in het tegengaan van bodemdaling. Er is echter geen bewijs dat dergelijke maatregelen ook doeltreffend zijn wanneer ze worden geïmplementeerd op de schaal die nodig is om de gevraagde CO2-reductie bereiken. Daarnaast is er weinig zicht

[6] Wanneer de grondwaterstand hoger wordt dan de -20 tot -30 cm beneden maaiveld, kan dit overigens tevens leiden tot een hogere uitstoot van lachgas en methaan.

[7] Planbureau voor de Leefomgeving (2020), Dalende bodems, stijgende kosten, p. 78

op eventuele ongewenste neveneffecten bij grootschalige implementatie van maatregelen, zoals de consequenties voor de (zoet-)watervraag en de waterkwaliteit in de veenweidegebieden.

Een aanpalend vraagstuk: stikstof
De provincies beogen een aanpak in integrale gebiedsprocessen. Dat betekent dat ook andere (gebiedsgerichte) vraagstukken bekeken worden en de belangrijkste is op dit moment: stikstof. Het effect daarvan is tweeledig en enigszins paradoxaal. Enerzijds geven betrokkenen in de gesprekken aan dat er behoefte is aan een integrale aanpak gericht op de lange termijn continuïteit van de agrarische sector. De agrarische sector ziet graag dat de betrokken overheden optreden als één overheid, die de vraagstukken van de agrariërs integraal beschouwt en adresseert. Anderzijds geven betrokkenen aan dat een integrale aanpak minder voor de hand ligt vanwege de discussie in het stikstofdossier. Een betrokkene vanuit de agrarische sector geeft aan dat als een boerenbedrijf wordt bedreigd door stikstofproblematiek, bodemdaling en de bijbehorende maatregelen voor boeren secundair worden. De Randstedelijke Rekenkamer constateert op basis van de gevoerde gesprekken dat de problematiek in het stikstofdossier de (integrale) aanpak van bodemdaling belemmert.

Beleidscyclus: starten met de uitvoering
De geschetste onzekerheid maakt dat de provincies nu al werkenderwijs starten met de uitvoering om - op basis van inzichten uit die uitvoering - het beleid op te kunnen stellen en aan te kunnen scherpen. De uitvoering kan volgens de provincie al starten omdat er zogeheten 'no regret'-maatregelen zijn. Dit zijn maatregelen die de provincie 'zonder spijt' kan nemen omdat ze passen in de logische redeneerlijn waarover consensus bestaat. Deze logische redeneerlijn is dat vernatting ervoor zorgt dat de veenoxidatie en de daarmee samenhangende CO2-uitstoot flink wordt geremd. Een voorbeeld van een no regret-maatregel is de aanleg van natte natuur. Daarnaast liggen er kansen bij de aanleg van zonnevelden omdat dat gecombineerd kan worden met vernattingsmaatregelen voor het afremmen van de bodemdaling. Dit geldt eveneens voor het deels omzetten van agrarisch gebied naar recreatie of woningbouw. No regret-maatregelen leveren een bijdrage, maar zijn volgens onder meer de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur op de lange termijn niet afdoende om de bodemdaling voldoende te remmen.[8] De provincies, en ook andere geraadpleegde betrokkenen geven aan dat het inzetten op deze maatregelen voor nu een begaanbare weg is.

Bestuurlijke afstemming
Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland zorgen alle drie voor bestuurlijke afstemming met de waterschappen en gemeenten over de Regionale Veenweidestrategie. Met het Klimaatakkoord heeft het Rijk voor het halen van de CO2- en bodemdalingsdoelen de regie bij de provincie neergelegd. De waterschappen hebben geen formele rol, maar betrokkenen geven aan dat waterschappen zeker nodig zijn om het Klimaatakkoord tot een succes te maken. Het waterschap heeft veel kennis in huis over het watersysteem en heeft de verantwoordelijkheid om aan de provincie duidelijk te maken wat er speelt in hun gebied en hoe zij daarop acteert. Enkele betrokkenen bij provincies en gemeenten benadrukken dat de waterschappen verantwoordelijk zijn voor de uitvoering, maar dat het aan de provincie is om het beleid te bepalen. Het is ook de provincie die richting het Rijk verantwoording aflegt over de vorderingen in deze klimaatdoelen. Uit gesprekken blijkt dat de historie, belangen en het commitment van de betrokken waterschappen verschillen per provincie en per waterschap. Bij enkele waterschappen, zoals in Utrecht door waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, heeft het algemeen bestuur van het waterschap een formeel besluit genomen om in te stemmen met de Regionale Veenweidestrategie. Bij andere waterschappen is dat niet het geval.

[8] Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (2020), Stop bodemdaling in veenweidegebieden, het Groene Hart als voorbeeld, p. 41

Het bestuurlijk vastleggen van het gewenste waterpeil in veenweidegebieden is een samenspel tussen provincie, gemeente en waterschap. Peilbesluiten zijn een bevoegdheid van het algemeen bestuur van een waterschap. Het waterschap gaat daarbij uit van de huidige dan wel bestemde gebruiksfunctie en toetst of de praktijkpeilen voldoen aan de drooglegginsnormen voor deze gebruiksfunctie.[9] Het waterschap onderzoekt en beschrijft wat de gevolgen zijn van de te handhaven waterpeilen voor de diverse gebruiksfuncties zoals bebouwing en infrastructuur, landbouw, bosbouw, natuur, et cetera. In het peilbesluit komt ook het aspect bodemdaling aan de orde. Zoals aangegeven gaat het waterschap uit van de huidige gebruiksfunctie. Als de provincie en gemeente een andere gebruiksfunctie voor ogen hebben, bijvoorbeeld met het oog op bodemdaling, dan leggen zij dit vast in de omgevingsvisie. Deze gewijzigde gebruiksfunctie vormt dan voor het waterschap het uitgangspunt bij een (nieuw) peilbesluit. De Nota's peilbeheer van de waterschappen in de drie provincies zijn op dit moment nog niet ingericht op het realiseren van het bodemdalingsdoel. Wanneer de waterschappen de eigen Nota's peilbeheer volgen, gaat het remmen van de bodemdaling te langzaam en halen de provincies het beoogde doel in 2030 niet, zo stelt een bestuurder van een waterschap. De Randstedelijke Rekenkamer constateert op basis van de gesprekken met betrokkenen uit de waterschappen en provincies dat een provinciale Regionale Veenweidestrategie niet zonder meer zorgt voor aanpassing van het waterschapsbeleid ten aanzien van bodemdaling.

Bestuurlijk leiderschap door de provincie

Een overeenkomst tussen de drie provincies Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland is dat ze alle drie vooraf via diverse routes waterschappen, gemeenten, landbouworganisaties en natuurbeheerorganisaties raadplegen. Een betrokkene bij een provincie stelt hierover "Je moet het samen doen, anders maak je een bureaustudie die in de lade verdwijnt". Een inhoudelijke overeenkomst is dat de focus ligt op een gebiedsgerichte bottom-up aanpak. Een verschil in de aanpak is te zien in de keuze om een bestuurlijke koers uit te zetten. Utrecht is daarin van de drie provincies het meest concreet en heeft de volgende doelen bestuurlijk vastgelegd:[10]

1. De uitstoot van broeikasgassen uit de Utrechtse veenbodems is in 2030 met 0,12 Mton CO2-equivalenten afgenomen;
2. De bodemdaling in het landelijk veenweidengebied is in 2030 met gemiddeld 50% geremd;
3. Het watersysteem is gezond, robuust en klimaatbestendig;
4. De landbouw ontwikkelt zich naar een duurzame en vitale sector met een goed toekomstperspectief.

De provincie Utrecht loopt met het vastleggen van de doelen voor op Noord-Holland en Zuid-Holland, zo bevestigen betrokkenen van deze provincies en van een landbouworganisatie. De provincie Utrecht neemt een gecalculeerd risico door doelen te stellen, die door nieuwe inzichten mogelijk al snel achterhaald kunnen blijken. Ze speelt daarop in door in de Regionale Veenweidenstrategie te benoemen dat de provincie de exacte route(s) en het tempo waarin zij de doelen realiseert, aanpast aan haar toenemende kennis en ervaringen, de beschikbare middelen en de interne en externe ontwikkelingen. Op weg naar de doelen in 2030 onderscheidt de provincie in 2024 en 2026 twee ijkmomenten voor actualisering van het veenweidenprogramma. Noord-Holland en Zuid-Holland zijn minder ver in de bestuurlijke vastlegging van de Regionale Veenweidestrategie, maar gaan op vergelijkbare wijze als Utrecht uit van een doorontwikkeling van deze strategie met twee ijkmomenten. Op 24 mei 2022 stelden Gedeputeerde Staten van Noord-Holland de Regionale Veenweidestrategie van Noord-Holland vast.[11]

[9] De drooglegging is de afstand tussen de gemiddelde maaiveldhoogte en het oppervlaktewaterpeil.
[10] Provincie Utrecht (2022), Regionale Veenweidenstrategie Utrechtse veenweiden, p. 6
[11] Het voorliggend onderzoek vond plaats voordat deze Regionale Veenweidestrategie werd vastgesteld. Deze heeft daarom geen deel uitgemaakt van het onderzoeksmateriaal.

Met de kennis van nu is er een reële kans dat de provincies de doelen uit het Klimaatakkoord (waaraan zij zich hebben gecommitteerd) niet gaan halen of dat ze ingrijpende maatregelen moeten nemen om ze alsnog te realiseren. Ingrijpende maatregelen leiden naar verwachting tot weerstand, onder meer bij de agrarische sector. Dit maakt dat het provinciebestuur zich hierop moet voorbereiden en wellicht zijn doelen zal moeten aanpassen. Het is aan het provinciebestuur om hier door middel van een operationeel beleidskader op te anticiperen. De Randstedelijke Rekenkamer constateert uit de gevoerde gesprekken dat betrokkenen binnen en buiten de provincie behoefte hebben aan duidelijkheid door de provincies in de aanpak van bodemdaling en CO2-uitstoot in veenweidegebieden.

| 4 | Programma, werkwijze en uitvoering

Programma/organisatie

In alle drie de provincies geldt dat de provincie in de praktijk de regierol heeft in de bodemdalingsaanpak in de verschillende gebieden. Het is aan de provincie om vanuit die regierol een Regionale Veenweidestrategie op te stellen en daarmee een overkoepelende visie op de bodemdalingsaanpak vast te leggen. Ook is het aan de provincie om de uitvoering in goede banen te leiden. De provincie draagt daarmee verantwoordelijkheid voor het opstellen van een bodemdalingsprogramma in het eigen veenweidegebied. Het kabinet heeft voor de jaren 2021 en 2022 een bedrag van € 100 miljoen beschikbaar gesteld (Impulsgelden) aan de veenweideprovincies. Noord-Holland en Utrecht ontvangen elk € 18 miljoen aan impulsgelden en Zuid-Holland € 22 miljoen. Het Rijk heeft deze gelden toegekend op basis van zogeheten gebiedsplannen. De provincies zijn bij de aanvraag van de Impulsgelden en het daarvoor opstellen van de gebiedsplannen gezamenlijk opgetrokken. Met de Impulsgelden worden zogeheten 'no-regret' of `altijd goed' maatregelen gefinancierd.

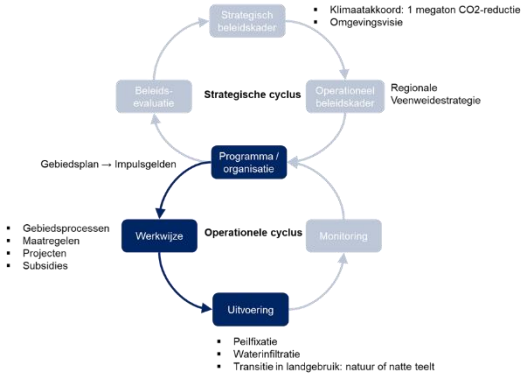

Figuur 3 Programma/organisatie, werkwijze en uitvoering

Uit dit rekenkameronderzoek blijken geen signalen dat deze bedragen ontoereikend zijn voor de eerste fase. Meerdere gebiedsprocessen en projecten worden bekostigd vanuit deze Impulsgelden. Tegelijk blijkt uit de gesprekken dat voor het realiseren van het doel in 2030 per provincie een veelvoud van de Impulsgelden nodig is en dat de € 176 mln. die het Rijk vanuit het Klimaatakkoord beschikbaar heeft gesteld tot 2030 dus niet voldoende is. Betrokkenen binnen de provincies geven aan dat er honderden miljoenen euro's per provincie nodig zijn tot 2030. Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland geven aan dat dit niet uit provinciale middelen kan worden bekostigd. Er is daardoor nog geen zicht op de bekostiging van de opgave tot 2030.

Werkwijze

Een gebiedsproces is een proces waarin partners in een afgebakend gebied bepaalde klimaat-, natuur- en landbouwdoelen nastreven, daarbij rekening houdend met elkaars belangen. Het is daarmee zowel gebiedsgericht, integraal als bottom-up. Het doel en resultaat van een gebiedsproces is veelal geformuleerd in termen van een procesdoel, vaak een op te leveren gebiedsaanpak of handelingsperspectief. In dit rekenkameronderzoek zijn geen gebiedsprocessen naar voren gekomen waarin een *concrete* mate van (verminderde) bodemdaling of beperking van CO2-uitstoot als doel is opgenomen. Met andere woorden: gebiedsprocessen hebben een belangrijke functie, maar resulteren niet rechtstreeks in reductie van CO2-uitstoot.

De provincies beginnen met de gebieden met bereidheid om mee te werken, gebieden 'waar de energie zit'. Het idee is dat je dan op korte(re) termijn positieve voorbeelden krijgt. Een genoemd nadeel van deze methode is dat je bij een beperkt budget geld investeert in gebieden die misschien wel willen meewerken, maar waar niet de meeste resultaten kunnen worden behaald. Een overweging die sommigen noemen is dat toch de zwaarste probleemgebieden als eerste moeten worden aangepakt als het geld ontbreekt om alles te doen.

Een aandachtspunt is dat het nodig is dat waterschappen, gemeenten en de provincie gezamenlijk optrekken om de gebiedsprocessen te laten slagen. In de beleving van sommigen gebeurt dit nu niet altijd, zo blijkt uit de gesprekken. Agrariërs maken niet altijd een scherp onderscheid tussen deze drie overheden en het kan volgens de betrokkenen belemmerend werken als ze niet functioneren als één overheid.

Uitvoering

De daadwerkelijke uitvoering vindt plaats aan de hand van maatregelen. We definiëren maatregelen als de acties of activiteiten die direct bijdragen aan het realiseren van het beoogde resultaat. Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving zijn er in essentie drie bewezen maatregelen om bodemdaling te remmen of te stoppen:[12]

- Peilfixatie (of peilverhoging);
- waterinfiltratie;
- een transitie in landgebruik (eventueel gecombineerd met bovenstaande maatregelen).

Hieronder volgt een beschrijving van deze maatregelen op basis van de gevoerde gesprekken.

Peilfixatie houdt in dat het slootpeil niet wordt aangepast (verlaagd) wanneer er sprake is van bodemdaling. Bij voortgaande bodemdaling stijgt dan de grondwaterstand. Peilfixatie is een bewezen effectieve maatregel. Bovendien is het technisch gezien relatief eenvoudig te implementeren. Het waterschap kan in een peilbesluit vastleggen dat het waterpeil niet langer de bodemdaling volgt. Deze maatregel zorgt voor geleidelijke vernatting, hetgeen veenoxidatie tegengaat. Op den duur leidt de hogere grondwaterstand ertoe dat de bedrijfsvoering van de agrarische sector wordt beïnvloed. Er is bij de agrarische sector en bij waterschappen dan ook weinig draagvlak voor deze maatregel.

Waterinfiltratie is de tweede maatregel. Andere gehanteerde termen voor waterinfiltratie zijn onderwaterdrainage of drukdrainage.[13] Waterinfiltratiesystemen bestaan uit evenwijdige geperforeerde buizen (drainagebuizen) in de bodem die onder het waterpeil in de sloot uitkomen. De buizen zijn bedoeld voor infiltratie in droge periodes en voor drainage (afvoer) in natte periodes. Daardoor is er meer invloed op de grondwaterstand, waardoor bodemdaling kan worden tegengegaan. Waterinfiltratie is een maatregel die op kleine schaal redelijk effectief is. Er is nog geen kennis over de effectiviteit wanneer deze maatregel op grotere schaal wordt toegepast. Binnen de agrarische sector is er draagvlak voor deze maatregel omdat de verwachting is dat de aanleg van waterinfiltratiesystemen ervoor zorgt dat agrariërs hun huidige functies (met name melkveehouderij) langer kunnen voortzetten. Een kanttekening bij een waterinfiltratiesysteem is dat het bestaat uit het aanleggen van een ondergronds netwerk van plastic buizen. Meerdere betrokkenen uiten zorgen over of het wenselijk is om op grote schaal ‘plastic in de grond te stoppen’. Een andere kanttekening betreft de watervraag. Het is volgens betrokkenen de vraag of door klimaatverandering in de toekomst het wateraanbod groot genoeg is voor de (grotere) watervraag in de zomerperiode als gevolg van de brede uitrol van waterinfiltratiesystemen. Hiernaar wordt nu landelijk onderzoek uitgevoerd door Deltares. Daarnaast zijn er zorgen bij betrokkenen of de hogere zomergrondwaterstanden kunnen leiden tot verlies van waterberging in de bodem en daardoor tot meer wateroverlast. Ten slotte geven sommige betrokkenen aan dat het grootschalig aanleggen van waterinfiltratiesystemen ook een tijdelijke oplossing betreft, aangezien het de bodemdaling niet volledig tegengaat.

[12] Planbureau voor de Leefomgeving (2020), Dalende bodems, stijgende kosten, p. 46-47

[13] In het Veenplan 1e fase heeft het kabinet aangeduid dat waterinfiltratie de nieuwe term is voor onderwaterdrainage en drukdrainage. De Rekenkamer sluit zich daarbij aan en hanteert in dit rapport het begrip waterinfiltratie.

De maatregel transitie in landgebruik is als aanvulling op de eerder beschreven maatregelen waardevol doordat het bijdraagt aan een economisch rendabele bedrijfsvoering voor de landeigenaar of -beheerder. Het bestaat enerzijds uit maatregelen gericht op omvorming tot natuur en anderzijds uit maatregelen gericht op natte teelt. Het Planbureau voor de Leefomgeving constateert dat omvorming in natuur effectief is in het tegengaan van bodemdaling.[14] Deze maatregel heeft echter weinig draagvlak bij de agrarische sector. Het onderzoek naar natte teelten staat nog in de kinderschoenen. Er is volgens sommige betrokkenen nog minimaal 10 tot 15 jaar nodig om dit te ontwikkelen. In de gesprekken verwijzen betrokkenen binnen en buiten de provincie bij natte teelt vaak naar de teelt van lisdodden. Onderzoek naar de teelt van lisdodden is het verst gevorderd, maar deze teelt is niet onomstreden. Zorgpunten zijn de mogelijk negatieve impact op de waterkwaliteit en de (hogere) uitstoot van CO2-equivalenten. Ook is er nog geen afzetmarkt of verdienmodel en vormt het een grote omslag voor de agrarische sector. De Randstedelijke Rekenkamer constateert dat betrokkenen natte teelt niet zien als een gewenste grootschalige oplossing voor de opgave voor 2030.

Naast deze drie maatregelen zijn er maatregelen waarvan nog niet bewezen is dat deze bodemdaling remmen of stoppen. Deze maatregelen bevinden zich in een experimentele fase. Het gaat bijvoorbeeld om het zogeheten ‘verkleien van veen’. Deze maatregel kan de CO2-emmissie mogelijk reduceren doordat veen minder gevoelig wordt voor oxidatie. Experimentele maatregelen zoals deze worden soms al enthousiast opgevoerd als mogelijke oplossing, maar hebben zich in de praktijk nog niet bewezen.

[14] Planbureau voor de Leefomgeving (2020), Dalende bodems, stijgende kosten, p. 34-35

| 5 | Monitoring en beleidsevaluatie

Monitoring

Uit de gesprekken met betrokkenen uit de provincies komt naar voren dat het voor de provincies moeilijk is om de opgave goed in beeld te krijgen, te kwantificeren en te berekenen. Zoals in paragraaf 3 geschetst, is er (nog) geen eenduidige nulmeting. Het meten van resultaten van maatregelen staat nog in de kinderschoenen. Het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden (NOBV) ging in september 2019 van start. Dit programma speelt een centrale rol in de monitoring.[15] Het NOBV constateerde bij de start dat het ontbrak aan structurele monitoring van broeikasgasemissies in de veenweidegebieden.[16] In de eerste jaren richtte het NOBV zich op het in kaart brengen van zowel bepalende variabelen als van de effecten van verschillende maatregelen op de uitstoot van broeikasgassen en bodemdaling in het veenweidegebied. Ook begon het NOBV met de structurele monitoring verspreid over heel Nederland. Op dit moment is er een meetnetwerk bestaande uit circa tien meetstations.[17] Het is de bedoeling om met dit meetnetwerk uiteindelijk langdurig de broeikasgasuitstoot en bodemdaling in het veenweidegebied te monitoren.

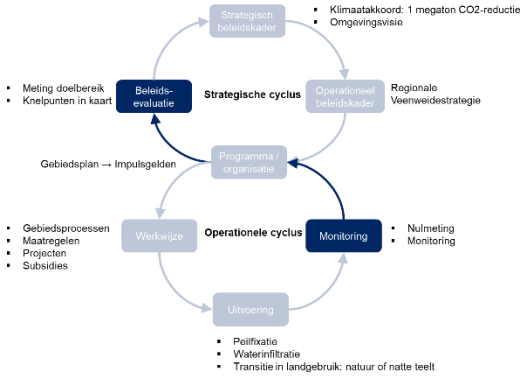

Figuur 4 Monitoring en beleidsevaluatie

Beleidsevaluatie

Uit de gesprekken met de drie provincies blijkt dat er een grote behoefte is aan kennis en inzicht in wat werkt. Zoals aangegeven spreken sommigen van een kennisvacuüm. Het maakt dat er aandacht is voor evaluaties, zeker bij de betrokken provincies. Het gaat daarbij echter vooral om procesevaluaties, die leiden tot inzicht in procesresultaten, zoals functionerende overlegstructuren, gestarte gebiedsprocessen, ontwikkeling van draagvlak, uitgewerkte plannen, verkregen financiering et cetera. Er zijn nog geen inhoudelijke beleidsevaluaties. Hierdoor wordt als het ware de beleidscyclus nog niet volledig gesloten, terwijl er op korte termijn wel behoefte ontstaat aan bijstelling van het strategisch en operationeel beleidskader.

[15] Het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden wordt uitgevoerd door een onderzoeksconsortium bestaande uit de volgende onderzoeksinstituten en universiteiten: Radboud Universiteit Nijmegen, Wageningen Universiteit, Vrije Universiteit Amsterdam, Universiteit Utrecht, Deltares en Wageningen Environmental Research.
[16] NOBV (2021), Data-analyse 2020-2021, pp. 7, 8
[17] Veenweide Innovatie Centrum, gesprek, 18 januari 2022

Bijlage A. Gesprekspartners

De interviews vonden plaats met:

- Ambtelijk en bestuurlijk betrokkenen van de drie provincies (12 personen);
- Ambtelijk en bestuurlijk betrokkenen van waterschappen/hoogheemraden (4 personen);
- Ambtelijk en bestuurlijk betrokken uit gemeenten (3 personen);
- Een betrokkene van de Land- en Tuinbouworganisatie Nederland (LTO);
- Een onderzoeksbureau dat betrokken is bij een gebiedsproces (2 personen);
- Een adviseur van het Veenweide Innovatiecentrum (VIC).

Bijlage B. Big 8-beleidscyclus

Meerdere provincies en gemeenten hanteren het zogeheten ‘Big 8’ model van een beleidscyclus, onder meer voor de beleidscyclus rond vergunningverlening, toezicht en handhaving.[18] Het model bestaat uit een bovenste (beleidsmatige) cyclus en een onderste (operationele cyclus) volgens het principe van de kwaliteitscirkel van Deming (plan-do-check-act).

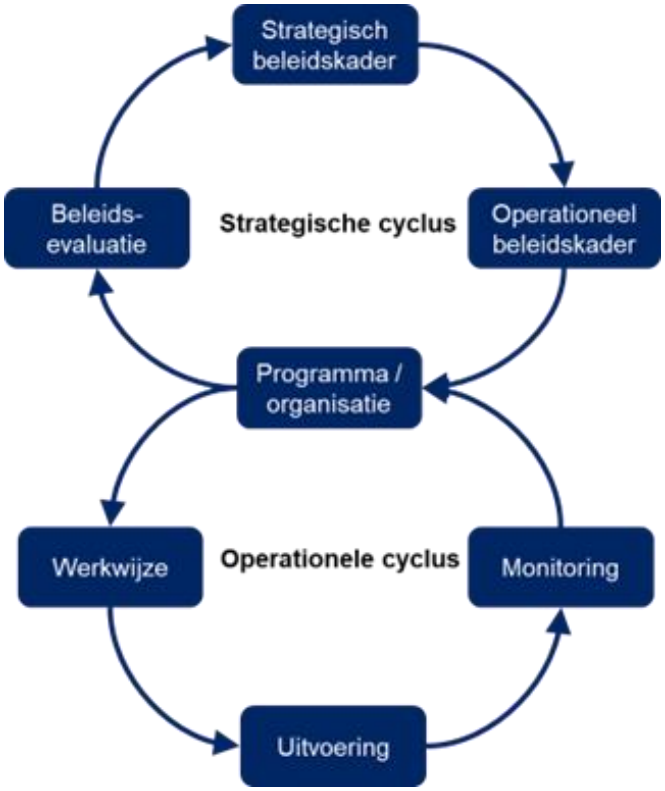

De stappen in de big 8-beleidscyclus:

1. **Strategisch en operationeel beleidskader.** Een beleidscyclus start in de regel met het vaststellen van een strategisch beleidskader dat vervolgens wordt uitgewerkt in een operationeel beleidskader.
2. **Programma, werkwijze en uitvoering.** In de beleidscyclus dient de strategie te worden uitgewerkt in een programma en werkwijze, waarna partijen invulling kunnen geven aan de uitvoering.
3. **Monitoring en beleidsevaluatie.** Monitoring en beleidsevaluatie vormen de laatste stappen in de beleidscyclus. Op basis van deze stappen kan bijstelling van het strategisch beleidskader plaatsvinden, waarna de cyclus zich herhaalt.

[18] VNG (2015), www.vng.nl

Colofon

Randstedelijke Rekenkamer
Teleportboulevard 110
1043 EJ Amsterdam
020 – 58 18 585
info@randstedelijke-rekenkamer.nl
www.randstedelijke-rekenkamer.nl
Volg ons op twitter via: @rekenrandstad

Wat heeft U gegeten vandaag?

Heeft u vandaag gegeten? Iedereen zal ja zeggen en heeft wat gegeten. Allemaal voedsel, gangbaar, biologisch of vegetarisch, geleverd door onze boeren.
Bent u naar de wc geweest? Iedereen zegt ja.
Waar is uw ontlasting gebleven? In het riool. Weg dus. Alle producten, die de boer aan ons levert, worden door ons mensen opgegeten, maar wij geven niets terug aan de boer.
Telkens weer verliest hij zijn voedingsstoffen in de producten, die hij afvoert naar ons mensen.

Neemt de boer geen maatregelen, dan zal zijn bodem steeds armer worden.
Deze verliezen vult hij aan door aankoop van kunstmest en veevoer, om zijn bodem niet te verarmen. De biologische boer voert geen kunstmest aan, maar heeft daarom meer grond nodig voor zijn producten.

Sri Lanka haalde het nieuws, dat er voedsel tekorten zijn, omdat zij, verplicht door de overheid, geheel overgeschakeld waren naar biologische landbouw.

Vroeger toen kunstmest en de veevoerfabrieken niet bestonden, vulde de boer deze verliespost aan door van braakliggende grond, de vegetatie af te plaggen en van deze vegetatie, als strooisel in de potstal, mest te maken. Immers de veestapel levert mest, maar je kunt ook vegetatie laten rotten en zo ook compost (mest) maken. De esgronden zijn zo in het verleden ontstaan en door dit afplaggen, de heidevelden en schrale stukken natuur. De boer heeft nu kunstmest en doet dit niet meer. Het gevolg is, dat nu de vegetatie niet meer tot compost verwerkt wordt, de natuurinstanties dit zelf moeten onderhouden. Dat is hun veel te kostbaar, waardoor dit niet gebeurt. Gevolg de heide verdwijnt en wordt bos. De natuurinstanties verklaren, dat de vele vegetatie door stikstof komt. Er is gewoon bezuinigd op het onderhoud van de natuurgebieden.

Zij moeten samen met de boeren weer om tafel en zeggen hoe gaan wij dit samen oplossen. Tegen een vergoeding kunnen de boeren de natuur gronden weer gaan afplaggen net als vroeger.
Deze vegetatie kan weer dienen als mest en een groot deel van de kunstmest vervangen.
U zult versteld staan, hoe mooi de hei weer gaat bloeien, als dit voor elkaar komt.

De natuurinstanties leggen uit, dat hun koeien geen ammoniakuitstoot hebben. Dit is natuurlijk onzin. Veel beesten, die in de natuurgebieden lopen, staan in de winter bij boeren op stal en deze uitstoot wordt bij de boeren opgeteld. De andere beesten, die in de winter buiten blijven lopen, hebben geen uitstoot aldus de natuurinstanties, omdat de urine en de keutels gescheiden neer komen in het natuurgebied. Zij vergeten erbij te vertellen, dat deze mest uitspoelt naar het grondwater, want in het najaar en de winter nemen planten geen mest op. Immers planten groeien niet in het najaar en de winter. Om deze reden mogen de boeren in het najaar en de winter geen mest uitrijden.
Door deze lange periode van mest opslag, ontstaat wel de ammoniak.
Gelukkig komen er steeds meer oplossingen om dit probleem te verhelpen. Wanneer de overheid groen licht geeft aan deze innovaties, is het stikstofprobleem, ontstaan uit de landbouw, verleden tijd.

Een veel groter probleem, waar niemand bij stil staat, is het feit, dat binnen enkele tientallen jaren belangrijke voedingsstoffen als kali en fosfaat op zijn. Wanneer deze groeistoffen voor planten op zijn, zullen de opbrengsten bij de boeren fors minder worden. De gevolgen laten zich raden: Een behoorlijke toename van de wereldbevolking, een forse afname van de voedselproductie en van de meest geschikte gronden voor landbouw, de boeren weggejaagd.
Minister president M. Rutte, minister CH. van der Wal en minister H. Staghouwer ik nodig jullie uit om van gedachten te wisselen.

Jaap Majoor
Laag Zuthem

Stikstof tunnel visie

Allereerst, stop met rommel op de snelweg gooien. Dit zet alleen maar kwaad bloed bij de burgers.

Er zijn veel onderzoeken over stikstofuitstoot. De **Université Libre de Bruxelles** heeft nu 9 jaar lang een grootschalig onderzoek gedaan via satellietbeelden waarmee de NH3 uitstoot op aarde in kaart is gebracht**.**
De NH3 uitstoot wordt met kleuren aangegeven. Wanneer de kaart rood is, betekent dat daar de NH3 uitstoot het meest is. Heel bijzonder, een strook over België, Nederland en Duitsland verkleuren hier en daar heel licht rood. Als je Europa ziet, zijn delen van Spanje en vooral de Po vlakte in Italië donkerrood gekleurd. Verder zijn delen van Afrika, Zuid Amerika en Azië hele stukken donkerrood gekleurd.

Volgens de natuurinstanties en politiek Den Haag is de uitstoot in Nederland verschrikkelijk hoog, zo erg dat de boeren moeten verdwijnen. **Totaal tegenstrijdig met de satellietbeelden. Rapporten kun je een richting op sturen, maar satellietbeelden liegen niet.**

De enige conclusie is, dat Nederland er helemaal niet zo slecht van af komt, ondanks onze hoge bevolkingsdichtheid. Waarom blijven onze politici en milieuorganisatie zo halsstarrig volhouden, dat Nederland een stikstofprobleem heeft. Als je West Europa ziet, moeten eerst Spanje en Italië op het matje komen.

De natuurinstanties moeten, voordat zij roepen, dat stikstofuitstoot de natuurgebieden vernietigen, eerst de hand in eigen boezem steken. Volgens de satellietkaart is de NH3 uitstoot in Duitsland's grootste natuurpark, de Lüneburger heide zeker zo hoog als bij ons. Daar lees je nergens dat er een NH3 probleem is. Alleen zij onderhouden de heide veel beter. Zij hebben zelfs vrijwilligers om ongewenste opslag van boompjes uit de heide te steken. Bij hun geldt: geen woorden maar daden. Bij ons geldt: geen daden maar woorden. Door onze instelling, geen daden maar woorden, hebben wij een stikstofcrises gecreëerd en zal inderdaad de natuur ten onder gaan.

De boeren protesten op dit moment, keur ik ook zeker af, maar ik begrijp de boeren heel goed. Hoe kun je gehoor krijgen bij de politiek, die voor geen enkele rede vatbaar is en nergens naar wil luisteren. Hoe krijg je de politiek uit die tunnel visie? Dhr. Remkens moet onderhandelen met de boeren, maar hoe? Er is niets te onderhandelen. Want hij heeft een duidelijke boodschap meegekregen van Den Haag: Niets toegeven, want wij willen niet naar andere inbreng of oplossingen luisteren. Tja wat dan?

Jaap Majoor
Laag Zuthem.

Gaat het om stikstof of om herindeling van Nederland?

De media, overheid en natuurinstanties zijn er vol van. Stikstof tast de natuur aan.
Welke natuur? Hebben wij wel ongerepte natuur? Alle natuurgebieden in Nederland zijn door ons mensen gemaakt en zijn dus geen ongerepte natuur. Zo zijn ook de heidevelden in het verleden door de boeren ontstaan.

De heide wordt in Nederland NIET onderhouden
In Duitsland staat de Lüneburger heide vol in bloei en bij ons verdwijnt de hei.
Vroeger onderhielden de boeren de hei door de gronden te beweiden en de vegetatie af te plaggen om mest van te maken. Nu moet de, door de mens aangelegde, natuur zich redden door er bijna niets meer aan te doen. Dit zal nooit lukken. Hetzelfde zou zijn, je legt een tuin aan, maar onderhoudt de tuin niet en laat de natuur zijn gang gaan. Vervolgens zal de destijds aangelegde tuin er na 10 jaar heel anders uitzien. Zo ook is het met onze Natura 2000 gebieden gegaan. De boer was de tuinman en is gestopt met het onderhoud van de tuin. Het eigendom van de Natura 2000 gebieden is overgedragen aan onze natuurinstanties en zij doen heel weinig aan onderhoud. De natuurgebieden, die in het verleden door de boeren schraal werden gehouden, worden niet meer schraal gehouden en verrijken door stikstof. De boer is nu de aangewezen zondebok voor dit probleem.

Met onderhoud als afplaggen of chopperen van de natuurgebieden verschralen de natuurgebieden weer net als vroeger. Naast dat het een kostbare zaak is, willen de natuurinstanties dit ook zo weinig mogelijk doen, want zeggen zij: wanneer wij de heide afplaggen, verdwijnt naast de stikstof ook de andere mineralen, zoals kali, calcium, fosfaat en magnesium. Opvallend. Hetzelfde probleem als waar de landbouw mee geconfronteerd wordt. Alleen de landbouw wordt als vervuiler bestempeld, omdat hij dit verlies aan mineralen aanvult met meststoffen en veevoer, omdat anders zijn grond verarmt. Dit zelfde onderhoud moeten ook de natuurinstanties toepassen in hun tuinen. Zij moeten hun tuinen onderhoud geven door middel van: beweiding, plaggen, afbranden en chopperen. Vervolgens moet gekeken worden aan welke mineralen heeft het natuurterrein een gebrek en dan gericht bijmesten met de juiste samenstelling van mestsoorten. Nergens wordt door onze politiek dit probleem genoemd. Alleen maar met de vinger naar de boeren wijzen.

Geld steken in het onderhoud van onze aangelegde tuinen, de Natura 2000 gebieden is veel goedkoper en effectiever dan onze boeren uitkopen, met alle gevolgen van dien. Vervolgens worden onze Natura 2000 gebieden net zo mooi als de Lüneburger Heide, want in Duitsland weten zij wel, dat je een tuin moet onderhouden.

Het is toch niet zo, dat het uitkopen van de boeren niet gaat om de stikstof, maar om de herinrichtingsplannen van Nederland, genoemd de grote verbouwing van Nederland door onze minister Hugo de Jonge geschreven. **Om dit te realiseren is heel veel grond nodig. Met deze stikstof plannen kan de overheid goedkoop grond krijgen om dit plan te realiseren. Gezien de vastberadenheid van de overheid over de stikstofplannen, dat geen enkel oplossing bespreekbaar is, lijkt dit de werkelijke reden.**

Jaap Majoor
Laag Zuthem.

MOTIE

Voorstel
Motie over een niet op de agenda opgenomen onderwerp.
De raad van de gemeente Etten-Leur in vergadering bijeen 11 juli 2022
Onderwerp: Zorgvuldig Stikstofbeleid
De raad van Etten-Leur roept de Tweede Kamer op bij het kabinet te bepleiten het stikstof beleid aan te passen, waarbij • Uitgegaan wordt van metingen en feiten in plaats van modellen en berekeningen; • De feitelijke staat van de natuur wordt beoordeeld en ook wordt onderzocht welke (naast stikstof) andere bepalende en te beïnvloeden factoren er zijn; • Wordt nagegaan welk natuurbeheer nodig is voor de instandhouding van de aangewezen soorten en in hoeverre daaraan wordt/werd voldaan; • Wordt vastgesteld waar sprake is van feitelijk onhaalbare natuurdoelen, waarna, ondersteund door onderzoek en metingen, ingezet wordt op aanpassing; • Technologie en innovatie de basis vormen voor oplossingen waarbij juridische houdbaarheid een voorwaarde is; • Perspectief wordt geboden aan boeren, mede vanuit het willen zijn van een betrouwbare overheid, ook voor PAS-melders; en • De sociale cohesie op het platteland behouden blijft en de maatregelen meer zijn gericht op, handelingsperspectief vanuit de menselijke maat *een plan te presenteren waarbij alle sectoren tegelijkertijd een bijdrage leveren *het plan wat het landbouwcollectief in 2020 heeft gepresenteerd hiervoor als input mee te nemen • Verzoekt deze motie zo snel mogelijk door te sturen naar de Tweede Kamer, alle gemeenteraden en Provinciale Staten En gaat over tot de orde van de dag,
Ondertekening en naam: CDA Mariette Nooijens Leefbaar Etten-Leur Clasien de Regt ONS Etten-Leur Denise Huijbregts

Aangenomen met 16 stemmen voor en 9 stemmen tegen tijdens de openbare raadsvergadering van 11 juli 2022

w.g. M. Vaeta
griffier

Bestuursmededeling

Voor raden en staten • na AB 19 mei 2022

GROENGEBIED AMSTELLAND

Groengebied Amstelland pakt uit in jubileumjaar

Groengebied Amstelland viert in 2022 het 40-jarig bestaan. Het jubileumprogramma, dat uit diverse activiteiten bestaat, loopt van mei tot en met oktober. Natuurexcursies, wandeltochten, een fietstocht en een aantal fotowedstrijden staan de komende maanden op de rol. De jubileumdag is gekoppeld aan de jaarlijkse Amstellanddag op 12 juni. Een van de beheermedewerkers van GGA verzorgt dan twee rondleidingen door recreatiegebied Elsenhove, het eerste ingerichte recreatiegebied dat in 1983 werd aangelegd. Op de website van Groengebied Amstelland is een speciale jubileumpagina ingericht.

Stand van zaken ambitiedocument

In de najaarsronde zal een conceptversie van het ambitiedocument worden behandeld. Om tot een definitieve versie te komen kunnen de raden en Staten een zienswijze uitbrengen. Hierbij gaan we uit van samenloop met het zienswijzeproces van de Kadernota 2024. In de voorjaarsronde van 2023 vindt de definitieve vaststelling plaats.

Financiële stukken

Jaarlijks legt het bestuur (financiële) verantwoording af over het in het afgelopen jaar gevoerde beleid en beheer. Op 14 april heeft het dagelijks bestuur in concept vastgesteld: de jaarrekening 2021, de begrotingswijzing 2022 en de programmabegroting 2023. De begroting en de begrotingswijziging zijn opgesteld met de kennis van vandaag. De onzekerheden over conflicten in de wereld kunnen uiteraard betekenis hebben voor de uitvoering en de financiële huishouding van het recreatieschap. De begrotingen zijn voor een zienswijze aangeboden aan de deelnemende gemeenteraden en Provinciale Staten. In de vergadering van het algemeen bestuur op 30 juni 2022 worden deze vastgesteld en voor 15 juli 2022 toegezonden aan het ministerie van BZK.

Voedselbos Amstelland

Twee initiatiefnemers zetten zich, met ondersteuning van Stichting Beschermers Amstelland, in voor het transformeren van het erf De Bongerd naar een voedselbos. Groengebied Amstelland draagt bij aan het initiatief en stelt samen met de initiatiefnemers een plan van aanpak op. Het resultaat is een duurzaam beschikbaar recreatieterrein waar, door het betrekken van vrijwilligers, sociale betrokkenheid en het vergroten van de biodiversiteit wordt bereikt.

Klik hier voor achtergrondinformatie.

Volg ons op:

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10166
Extern Zaak ID	1805558
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	14.b
Titel	Landbouw: Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022 (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	27 juni 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 juni 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

Per 1 juli tot 1 oktober 2022 kan subsidie worden verstrekt voor projecten die bijdragen aan de doelen Regeneratieve Landbouw en/of Kringlooplandbouw en eventueel Korte Keten, zoals omschreven in de Voedselvisie 2020-2030.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

mw. D. Lieuwen

BEL/REE

Telefoonnummer +31235143389

lieuwend@noord-holland.nl

Verzenddatum

22 JUNI 2022

Bijlage 1
Voortgangsrapportage

Kenmerk

1805558/1805560

Uw kenmerk

-

Betreft: Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022 en stand van zaken toezeggingen Voedselvisie

Geachte leden,

Op 21 juni 2022 (1805558/1805559) hebben wij besloten om de uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022 open te stellen. De openstellingperiode is van 1 juli tot 1 oktober 2022. Tevens informeren wij u over de stand van zaken betreffende de nog openstaande toezeggingen.

Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022

Met deze uitvoeringsregeling kan subsidie worden verstrekt voor projecten die bijdragen aan doelen uit onze voedselvisie in het kader van ontwikkeling van regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw en korte keten. De selectiecriteria richten zich op een zo groot mogelijke impact van de projecten. De regeling richt zich op projecten met groepen van deelnemers en gebiedsgerichte aanpak. Daarnaast dienen de korteketenprojecten tevens een regeneratieve - of kringlooplandbouwcomponent te bevatten. In totaal wordt er voor deze subsidieregeling € 700.000,- beschikbaar gesteld.
Ingediende projecten worden direct na indiening beoordeeld, dat gebeurt op volgorde van ontvangst. Dus 'op is op'. Bij een voldoende aantal behaalde punten kan er snel beschikt worden en kan het project van start gaan. Meer informatie over de regeling wordt beschikbaar gesteld via ons subsidieloket.

Toezeggingen PS en Commissies

Toezegging M7-2021 Boerderijeducatie m.b.t. het 'eerlijke' verhaal

Bij de vaststelling van de Voedselvisie door uw Staten op 1 februari 2021 is met M7-2021 € 42.500,- extra budget voor boerderijeducatie

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

opgenomen. Wij investeren in het verstevigen van boerderijeducatie via een bijdrage aan de stichting Voedsel Verbindt. De uitvoering van de activiteiten wordt gecoördineerd door Jong Leren Eten (hierna JLE). Binnen het JLE programma werken Rijk, kinderopvang, scholen, lokale overheden en maatschappelijke organisaties samen. Het doel is om kinderen en jongeren meer in aanraking te brengen met kennis en activiteiten over voedsel, zodat ze zelf gezonde én duurzame keuzes kunnen maken. Met onze bijdrage zet JLE zich samen met de vier boerderijnetwerken in Noord-Holland in voor meer promotie, bijscholen van de boeren, verbreding van deelname in de witte vlekken, uitbreiding van programma's in akker- en tuinbouw en verbreding naar doelgroepen als voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs. Hiermee willen we boerderijeducatie in onze provincie steviger verankeren. JLE landelijk draagt zelf ook bij vanuit het landelijke werkbudget. In het bijzonder richt JLE zich op moestuinieren, boerderijeducatie en kooklessen en promoten die activiteiten door middel van landelijke campagnes. Daarnaast stuurt JLE op voldoende aandacht voor de duurzaamheidscomponenten van voeding (bewust kiezen, verspilling, eiwittransitie) en het 'eerlijke' verhaal. Bezoekers mogen boeren alles vragen en er zijn geen taboes die niet besproken kunnen worden. Er worden netwerkbijeenkomsten georganiseerd en partijen met elkaar verbonden. Waar echt nodig, wordt aanbod-ontwikkeling gefaciliteerd. Naast boerderijeducatie zet JLE zich met heel veel andere initiatieven in voor gezonde voeding voor kinderen en jongeren. Alle activiteiten in Noord-Holland en een digitale kaart kunt u vinden op Noord-Holland | Jong Leren Eten.

Toezegging monitoring en inzet RO instrumentarium

Naar aanleiding van de bespreking van de Uitvoeringsagenda van de Voedselvisie in uw Staten op 30 augustus 2021 is aangegeven dat wij u informeren over de voortgang specifiek in relatie tot het monitoren van de beleidsimpact en over de inzet van RO instrumenten. Op 24 september 2021 informeerden wij u over de uitvoering aangaande M13-2021 RO instrumenten voor Voedselvisie en Masterplan biodiversiteit (1598004/1658681). Nu brengen wij u graag op de hoogte van de monitoring.

Monitoring

De Voedselvisie beschrijft hoe de provincie een bijdrage wil leveren aan de transitie naar een duurzaam voedselsysteem. De monitoring van deze bijdrage is op dit moment nog in ontwikkeling, maar hieronder beschrijven wij hoe we de monitoring op verschillende niveaus willen gaan uitvoeren:

1. *Op het niveau van activiteiten en output van deze activiteiten*
   Hieraan geven we op dit moment invulling met een overzicht van de stand van zaken van de uitvoering (bijlage 1).

2. *Op het niveau van beleidseffecten*
   Hierbij gaat het om het ontwikkelen van indicatoren die inzicht geven in de mate waarin de drie afzonderlijke beleidsdoelen uit de

Voedselvisie gerealiseerd worden (meer regeneratieve landbouw, meer kringlooplandbouw en meer eten uit de korte keten). Deze indicatoren zijn wij aan het uitwerken. Deels hangen zij samen met andere ontwikkelingen, zoals de uitwerking van de GLB-NSP systematiek voor eco-regelingen en de nationale samenwerking Korte Keten.

3. *Op het niveau van impact*
   Dit betreft de verandering in de maatschappij die wij willen bereiken: de transitie naar een duurzaam voedselsysteem. In de Voedselvisie hebben wij beschreven dat we de monitoring op impactniveau willen richten op de vier perspectieven die hierbij relevant zijn: het economisch, ecologisch, ruimtelijk en sociaal perspectief. We gaven aan daarbij gebruik te willen maken van al bestaande indicatoren die een enigszins representatief beeld geven van de situatie en die ook proportioneel zijn qua benodigde financiële middelen en tijdinvestering. Wij willen gebruikmaken van al ontwikkelde of in ontwikkeling zijnde monitors. Op dit moment zijn wij bezig met een nadere selectie van de te gebruiken indicatoren uit deze monitors. Sommige van deze indicatoren zijn nog in ontwikkeling en worden op dit moment getest in de praktijk in pilotprojecten, bijvoorbeeld de nationale pilots kringlooplandbouw.

We werken de indicatoren op de verschillende niveaus in samenhang uit, zodat de volledige beleidsketen en de samenhangen daarbinnen zichtbaar worden. Daarbij besteden wij expliciet aandacht aan de aannames die wij doen over de bijdragen van activiteiten aan de beoogde doelen. Zoals in de Voedselvisie is aangegeven streven wij ernaar in het uitvoeringsproces op gepaste momenten leeractiviteiten in te bouwen waarin deze aannames kunnen worden getoetst, om zo het beleid waar nodig te kunnen verbeteren.

Toezegging jaarlijkse update uitvoering Voedselvisie

Op 15 juni 2021 (1515058/1627737) is de Uitvoeringsagenda door ons vastgesteld en op 30 augustus 2021 met u besproken. In figuur 2. van de uitvoeringsagenda is weergegeven welke totale instrumentenmix wij inzetten, te weten: 'mogelijk maken' (subsidie), 'ruimte geven' (ruimtelijke kaders), 'opdracht geven' (financieel) en 'inspireren' (communicatie & netwerken).

Toelichting op figuur 2. Instrumentenmix
De positie van de instrumenten in figuur 2 geeft aan waar instrumenten elkaar versterken en aanvullen of specifiek worden ingezet.

Figuur 2 Instrumentenmix

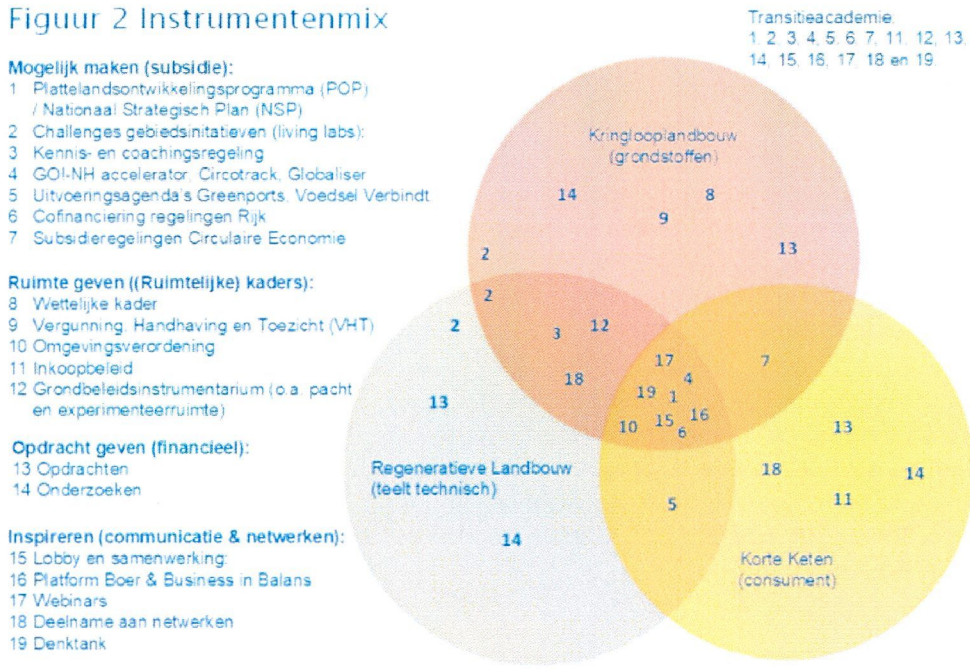

Omdat nog gewerkt wordt aan het opstellen van de monitoring op drie niveaus, geven wij op dit moment invulling aan de toezegging met een voortgangsrapportage op basis van de ingezette instrumenten (zie bijlage 1). Hierin zijn linken opgenomen die verwijzen naar meer achtergrondinformatie, documentatie of uitvoerende (netwerk)partners.

Wij werken met veel inspanning en enthousiasme aan de uitvoering van de Voedselvisie. Met het overzicht dat er nu ligt hopen we te hebben voldaan aan uw verwachtingen tot nu toe. Vanaf afgelopen maart 2022 is het weer meer mogelijk om elkaar te ontmoeten. Wij hopen u graag te zien op één van de bijeenkomsten of activiteiten die in 2022 en daarna vanuit de Voedselvisie worden georganiseerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

BIJLAGE 1. Voortgangsrapportage Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022

Mogelijk maken (subsidie)

Nr	Instrument	Mogelijk maken (subsidie)	Voortgang
1	Plattelandsontwikkelings-programma & Nationaal Strategisch Plan (POP/NSP) conform planning Geraamd: € 1.000.000 + EU verdubbelaar Werkelijk: € 500.000 + EU verdubbelaar Restant € 500.000 → doorschuiven naar actie 2 en 8	We stimuleren Europese Innovatie partnerschappen (EIP) t.b.v. innovatie op product, techniek en ketensamenwerking t.b.v. kringlooplandbouw, biodiversiteit en nieuwe verdienmodellen.	**POP/EIP-openstelling** Deze regeling heeft van 15 juli t/m 27 aug 2021 opengestaan. PIM-NH heeft spreekuur gehad voor het ondersteunen van aanvragers. Drie aanvragen zijn door RVO beschikt, één aanvraag zit nog in de beoordelingsfase van RVO en drie aanvragen zijn afgewezen. Per beschikt project stellen wij een communicatiebericht op en schrijven wij een blog op www.boerenbusinessinbalans.nl .
2	Challenges gebiedsinitiatieven (living labs) Conform planning Geraamd: € 300.000 Werkelijk: € 700.000 + € 400.000 restant EIP/POP	We faciliteren zeven gebiedsprojecten, waarvan één gebiedscoöperatie (M11-2021) en één eiwittransitieproject. De regeling richt zich op regeneratieve landbouw en kringlopen sluiten. Samenwerking in het gebied tussen ketenschakels wordt ondersteund. Planning: najaar 2021/ medio 2022	**Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022** De regeling staat open vanaf 1 juli tot 1 oktober 2022 o.b.v. volgorde van ontvangt. Het Voedselvisie aanjaagteam helpt bij het maken van de aanvragen, inzet van expertise binnen projecten en legt verbinding tussen (gebieds)partijen. Subsidie kan worden verstrekt voor het uitvoeren van een project dat bijdraagt aan minimaal één van de Voedselvisie doelen voor ontwikkeling van regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw en/of korte keten.
3	Kennis- en coachingsregeling conform uitvoering Geraamd: €500.000	Het aanbieden van kennis en coaching op het gebied van regeneratieve landbouw / kringlooplandbouw (M9-2021) o.a. omschakeling en verdienmodellen. Planning: najaar 2021/ medio 2022	Per 1 november 2021 is er een aanjaagteam van start gegaan. Zij zetten zich in op: 1. het in kaart brengen van de meest impactvolle initiatieven in onze provincie t.a.v. de Voedselvisiedoelen. 2. het mede opstellen van de Uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022.

			3. het beantwoorden van specifieke vragen van ondernemers en voedselinitiatieven (vouchers 'Duurzame Duwtjes'). 4. het bieden van ondersteuning i.r.t. de monitoring op doelen versus de activiteiten en instrumentarium.
4	GO!-NH accelerator, Circotrack, Globaliser conform planning Geraamd: via het innovatiebeleid werkelijk: 1x extra challenge via Voedsel Verbindt (15.000)	Het koppelen van de provinciale innovatieprogramma's t.b.v. transitie van het voedselsysteem. We verwachten minimaal één eiwittransitieproject als resultaat. Planning: via het innovatiebeleid	**GO!-NH** In september 2022 start er een Challenge Voedsel Verbindt (korte keten) uitgevoerd in samenwerking met ons GO!-NH programma. Daarnaast coachen en volgen wij de aan de Voedselvisie gerelateerde GO!-NH deelnemers en positioneren hen op ons platform www.boerenbusinessinbalans.nl Zie ook actie punt 11 bij Local2local en de samenwerking met onze cateraar Eurest. **Voorafgaand aan de Globiliser** Samen met TPC, Amsterdam Trade, Ontwikkelingsbedrijf NHN en gemeente Zaanstad voerden wij in maart/april 2022 een verkenning uit naar de eiwittransitiebedrijven (teelt en verwerking) in Noord-Holland. Op de Floriade 2022 organiseren we op 24 juni 2022 een netwerkbijeenkomst. Meer informatie komt binnenkort op ons het platform.
5	Uitvoeringsagenda's Greenports, Voedsel Verbindt en The Protein Cluster conform planning Geraamd: € 550.000	Het faciliteren van de uitvoeringsagenda's ten behoeve van: Smart farming, data(deling) en een challenge voor de realisatie van vijf nieuwe korte keten projecten (daarin kunnen logistiek en markt een belangrijk onderdeel zijn). Planning: oktober 2021 oktober 2022	**Uitvoeringsagenda Voedsel Verbindt** 1. De Challenge méér eten uit de korte keten liep tot 15 maart 2022. Er zijn 25 aanvragen ingediend. Hieruit zijn 3 projecten beloond met € 15.000,- voor de uitvoering van hun project. 2. Er wordt in het najaar van 2022 door het Food Innovation Cluster Amsterdam (FICA) een Challenge Foodtrucks georganiseerd. Hierbij wordt onderwijs en bedrijfsleven met elkaar verbonden. 3. De Motie Boerderijeducatie (M7-2021) wordt uitgevoerd door de makelaars Jong Leren Eten vanuit het Thema Gezond eten, gezond leven.

			4. Een tweede Challenge korte keten wordt in samenwerking met GO!-NH uitgevoerd (zie actiepunt 4). **The Protein Cluster (TPC)** Dit is een wereldwijd platform voor toeleveranciers van ingrediënten, voedselverwerkers en andere stakeholders die op zoek zijn naar plantaardige, vegan of vegetarische oplossingen. Het cluster helpt deze bedrijven hun business uit te breiden en willen inspelen op de vraag van consumenten naar een gezonder duurzamer dieet meer gebaseerd plantaardige producten. In 2021heeft TPC een bijdrage gekregen van € 10.000 voor de uitvoering van hun uitvoeringsplan 2021. Voor de jaren 2022-2025 wordt een bedrag van €20.000 per jaar beschikbaar gesteld. In 2022 faciliteert TPC de provincie bij de eiwitverkenning (zie actie 4). **Lectoraat Duurzaam Bodembeheer** De samenwerking met het lectoraat gaan over de verbinding tussen vragen uit de praktijk, aansluiting bij onderwijs & wetenschap en de wisselwerking daartussen. Daarnaast fungeert het lectoraat als vraagbaak bij workshops, webinars, pilots of projecten waarbij de provincie betrokken is.
6	Cofinanciering regelingen Rijk conform planning Geraamd: € 200.000	Het cofinancieren van RIF MBO Biodivers Perspectief; Green Deal vlinderbloemigen (Nationale Eiwitstrategie) en Programma Jong leren Eten (M7-2021). Planning: • Green Deal NES ten tijde van de Floriade medio 2022 • Boerderij-educatie oktober 2021	**RIF MBO Biodivers Perspectief** In dit project dat in 2020 is gestart rond drie thema's: 'vee', 'bollen' en 'groente', stellen (clusters van) leerbedrijven zich open voor studenten, docenten, ondernemers en onderzoekers. Het initiatief is genomen door het Clusius College en wordt vanuit landbouw én natuurorganisaties ondersteund. Studenten kunnen leren van deelnemende partners, maar voor hen ook een opdracht of onderzoek uitvoeren. Partners kunnen bijvoorbeeld een gastles geven of excursie verzorgen, maar voor gezamenlijke kennisontwikkeling ook masterclasses inzetten. Zo creëert Biodivers Perspectief een inspirerende en stimulerende leeromgeving voor studenten, docenten, ondernemers én alle andere

			partijen voor wie natuurinclusief leren belangrijk is. Op deze manier geven wij invulling aan de Green Deal Natuurinclusieve landbouw in het onderwijs. **Green Deal eiwitgewassen (vlinderbloemigen)** De Nationale eiwitstrategie (NES) is controversieel verklaard. Vanuit de eiwitprovincies is een lobbydocument opgesteld dat het Rijk oproept om de NES uit te voeren. De negen eiwitprovincies hebben voor de Green Deal vlinderbloemigen (de 1e pijler uit de NES) een kwartiermaker aangesteld. Het streven is om de Green Deal op de Floriade samen met Rijk en ketenpartijen te ondertekenen. De Kamer heeft de minister op 30 maart jl. gevraagd in te zetten op de eiwittransitie. Een formele reactie van de minister volgt per brief aan de Kamer. De eiwitprovincies realiseren samen een eiwitkavel op de Floriade. Tijdens een 'belevingsroute' krijgt de bezoeker informatie over eiwitrijke gewassen (teelt en effecten), over de verwerking van plantaardige eiwitten in consumptieproducten en impact op bodem en biodiversiteit. **Jong Leren Eten (JLE)** Dit is een landelijk programma, waarin wij als provincie de programmering afstemmen met regiomakelaars die door het Rijk zijn aangewezen. Het JLE programma 2018-2021 is afgerond. Er is voor de komende jaren een nieuw programma opgesteld. De financiering loopt via het Rijk. Aanvullend op dit programma wordt de uitvoering van Boerderijeducatie (M7-2021) via de uitvoeringsagenda van Voedsel Verbindt (thema gezond eten, gezond leven) door JLE uitgevoerd.
7	Subsidieregeling circulaire economie	Het tegengaan van voedselverspilling en inzet op	**Challenges tegen voedselverspilling**

	 vraagt aandacht corona gerelateerd Geraamd: € 125.000	grondstoffen en reststromen, waaronder één eiwittransitie project. Planning: • challenge voedselverspilling zomer 2021/2022 • challenge reststromen zomer 2022 Via Circulaire Economie	Deze activiteiten concentreren zich vooral rondom de HORECA. Vanwege corona is in overleg met de sector besloten deze activiteiten te verplaatsen naar 2022. Vanuit het team circulaire economie worden de challenges gecoördineerd. In april is het horeca programma van gemeente Alkmaar van start gegaan. MBO Challenge tegen Voedselverspilling Studenten gingen aan de hand van voedselverspillingsvraagstukken van bedrijven en organisaties aan de slag met het thema om te komen met oplossingen.

Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)

Nr	Instrument	Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)	Voortgang
8	Wettelijk kader Conform planning Geraamd: € 0 KPI pilot: Rijk €100.000 rest uit EIP/POP €100.000 gebiedspartijen €100.000	Het anticiperen op EU en beleid van het Rijk t.a.v. met name kringlooplandbouw. Planning: doorlopend KPI Pilot 2021 t/m 2023	**KPI-pilot kringlooplandbouw Beemster** Het ministerie van LNV heeft De Beemster aangewezen als één van de nationale proefpilots. Met gebiedspartijen (waaronder akkerbouwers) wordt gewerkt aan een beloningsmethodiek die werkbaar is in de dagelijkse landbouwpraktijk. De pilots moeten input geven voor de nieuwe periode (2023-2027) van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB-NSP). In 2021 zijn er bijeenkomsten met gebiedspartijen geweest en is er een eerste advies aan het ministerie van LNV gepresenteerd In 2022 en 2023 werken de (gebieds)partijen verder aan de KPI methodiek. Het gaat om een methode te ontwikkelen op basis waarvan (gebieds)partijen transparant, eerlijk, betrouwbaar agrarisch ondernemers kunnen belonen (niet alleen financieel) voor hun bijdragen aan doelen: water, biodiversiteit, bodem, klimaat, landschap, sociale waardering. De samenwerkende (gebieds)partijen zijn: groep akkerbouwers uit De Beemster,

			Data Value Center Agri & Food, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, Rabobank Kring Noord-Holland Noord, Collectief WL&D, gemeente Beemster/Purmerend en Provincie Noord-Holland.
9	Vergunning, Handhaving en Toezicht (VHT) conform uitvoering Geraamd: € 0 Werkelijk Inhuur RO expert € 25.000	Het samenwerken met gemeenten en Omgevingsdiensten (Regionale Uitvoeringsdiensten) rondom het ontwikkelen van bouwstenen voor gemeentelijke omgevingsvisies en omgevingsplannen voor met name kringlooplandbouw. Planning: Doorlopend	**Ontheffingtraject uitzetten Artemisialuis (bankerplants)** We hebben ondersteuning gegeven bij het aanvragen van ontheffing op de Wet Natuurbescherming voor het uitzetten van de artemisialuis en -plant bij het realiseren van natuurlijke plaagdierbestrijding in randen van agrarische percelen. **Studentenonderzoek kringlooplandbouw** zeven studenten van Wageningen University & Research (WUR) hebben onderzoek gedaan naar mogelijkheden en belemmeringen om tot kringlooplandbouw (circulair ondernemen) te komen in de regio West-Friesland, waarin ondernemers gebruik maken van elkaars grondstoffen en land. Op 22 oktober 2021 presenteerden zij onder andere ook aan ons hun onderzoeksrapport. Het initiatief komt vanuit de Omgevingsdienst West Friesland. **Bouwstenennotitie** De gemeenten zijn bezig met hun omgevingsvisies en gebiedsplannen. We hebben een concept bouwstenennotitie opgesteld die ter inspiratie kan dienen voor gemeenten en hun planvorming. We krijgen namelijk vragen van gemeenten over nieuwe landbouwthema's zoals Natuurinclusieve landbouw en kringlooplandbouw. Gemeenten vragen hoe ze daarop een uitwerking kunnen maken. Daarom hebben we een expert gevraagd ons hierop te adviseren. Eind 2021 hebben we aan gemeenten een oproep gedaan met de vraag op welke nieuwe landbouwthema's zij meer informatie zouden willen ontvangen. Twaalf gemeenten hebben

			hierop een reactie gegeven. In de periode maart/april 2022 zijn er online sessies georganiseerd om met hen over nieuwe landbouwthema's te praten. We willen de concept bouwstenennotitie aan deze gemeenten voorleggen om te toetsen of de opzet ervan ook gemeenten gaat helpen. Met hun feedback maken we de definitieve bouwstenennotitie in Q2 2022 verder af.
10	Omgevingsverordening Geraamd: € 0 conform planning	Het uitvoeren van een verkenning op het ruimtelijke ordening instrumentarium (M13-2021). Dit kan leiden tot aanpassingen in het RO instrumentarium. Planning: doorlopend	Het afdoeningsvoorstel is besproken in de Commissie NLG van 25-10-2021. De commissie heeft ingestemd met het afdoen van deze motie. Zie ook PS vergadering 8-11-2021 agendapunt 7. Omdat de nieuwe Omgevingswet van ons overheden vraagt als één overheid naar buiten te treden, volgen wij vanuit de Voedselvisie de lijn die we hebben ingezet met onze bouwstenennotitie. Wij stellen ons hierbij faciliterend op richting gemeenten en schuiven aan bij de gemeentelijke omgevingstafels waar gevraagd. De gesprekken met de gemeenten kunnen er toe leiden dat wij aanpassingen willen maken in onze eigen verordening. Op dit moment wachten wij eerst deze gesprekken af. Zie ook actiepunt 9.
11	Inkoopbeleid conform planning Geraamd: € 20.000	Het stimuleren van meer eten uit de korte keten door de eigen organisatie ('Green Deal catering overheidslocaties, eten uit de korte keten' en fruit op de werkvloer). Planning: na corona	**Green Deal catering overheidslocaties, eten uit de korte keten.** In 2021 zette onze cateraar Eurest zich in voor de doelen: meer lokaal inkopen (in 2020 19% naar 25% in 2025), terugdringen CO2 en duurzaamheidkeurmerken. In 2022 gaat Eurest aan de slag met de thema's eiwittransitie, lokaal inkopen, tegen gaan van voedselverspilling én het vertellen van het verhaal. **Greendish** Greendish helpt onze cateraar bij het halen van de doelen die in de Green Deal zijn opgeschreven. Daarnaast monitoren zij elk jaar voor ons de behaalde resultaten.

			Eurest en Local2Local Eurest heeft een vijfjarig contract gesloten met onze Local2local boeren. Concreet betekent het dat ook in ons bedrijfsrestaurant nu direct regionale producten bestelt kunnen worden. **Lokale ondernemers in bedrijfsrestaurant** In ons bedrijfsrestaurant nodigen we één of twee keer per maand een lokale voedselondernemer uit om zijn/haar producten te laten proeven. Eurest maakt er dan ook een gerechtje bij dat geproefd kan worden. Tijdens de Dutch Food Week in 2021 zijn we daarmee gestart, maar Corona heeft onze plannen daarna tot maart 2022 uitgesteld.
12	Grondinstrumentarium conform planning Geraamd: € 5.000	We faciliteren vanuit onze vijfde nota grondbeleid de regeneratieve landbouw en kringlooplandbouw, onder andere met pacht en experimenteerruimte. Planning: zomer 2021 zomer 2022	**Grondinstrumentarium** We onderzoeken of er een pachtperceel ingezet kan worden voor de PPS Agroforestry (actiepunt 14). Vóór mei 2022 is hier duidelijkheid over, anders wordt het perceel conform de normale duurzame pachtvoorwaarden weer voor de komende jaren verpacht. Daarnaast onderzoeken we of er aanvullende voorwaarden in een nieuw af te sluiten pachtcontract opgenomen kunnen worden voor een perceel dat in de buurt ligt van een lopend Voedselvisieproject GreenBASE.

Opdracht geven (financieel)

Nr	Instrument	Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)	Voortgang
13	Opdrachten conform planning → koolstofproject is afgerond.	Het verstrekken van opdrachten voor kennisopdrachten t.b.v. regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw en korte keten (onder andere pilot bloemkoolproject, koolstofvastlegging in de bodem, verkenning foodhubs). Planning:	**Bloemkoolproject** Dit is een vierjarig Research & Development project in samenwerking met het rijk. Op percelen van twee bloemkooltelers in Noord-Holland wordt onderzocht wat de invloed is van het niet onderwerken van vaste mest op de bodemkwaliteit, opbrengst, productkwaliteit van de gewassen, uitspoeling naar oppervlakte water,

	Geraamd: € 360.000	divers en lopend in de jaren 2021 en 2022	onder- en bovengrondse biodiversiteit (microben, aaltjes en insecten) en akkervogels. De resultaten van dit onderzoek moeten helpen bij het vaststellen of het wenselijk is de huidige nationale regelgeving met betrekking tot het verplicht onderwerken van mest aan te passen, om zodoende een remmende factor voor het gebruik van vaste mest én voor het sluiten van kringlopen in de landbouw weg te nemen. **Koolstofvastlegging in de bodem** Er is onderzoek gedaan met het meten van koolstof in de bodem m.b.v. satellietbeelden. Vooral studenten met mbo, hbo en wo en ondernemers in Noord-Holland en Flevoland hebben dit onderzoek mogelijk gemaakt. In januari 2022 is er een webinar geweest waarin de eindresultaten van dit onderzoek zijn gepresenteerd. Hiermee is het onderzoek afgerond. Presentatie – Klimaat en organische stof – Gera van Os Aeres Hogeschool Presentatie – Koolstof in de bodem – Paul van Melick Aeres Hogeschool Presentatie – Opening kennisdeeldag Sentinel als koolstofmonitor 2020 Presentatie – Kaarten van organische stof in kale akkers – Bas van Wesemael UCLouvain **Verkenning Foodhubs** In samenwerking met de Vervoersregio MRA en gemeente Amsterdam voeren wij een verkenning uit naar hubs, hierin worden ook de regionale foodhubs meegenomen. De aanbesteding vindt plaats in Q2.
14	Onderzoeken conform planning	Het deelnemen aan Rijks-Research & Development pilots en Publiek-Private Samenwerkingen (PPS). Zoals PPS	**PPS gewasdiversiteit** Deze PPS gaat over: • De effecten van gewasdiversiteit in het algemeen en meer specifiek van strokenteelt op biodiversiteit,

	Geraamd: € 303.274	Bodembeheer en Gewasdiversificatie. Planning: divers en lopend in de jaren 2021 en 2022	weerbaarheid tegen zieken en plagen en resource efficiency. • De kosten en baten van dergelijke teeltsystemen. • De wijze waarop ruimtelijke gewasdiversiteit in functie van kosten en arbeid en effecten op weerbaarheid en biodiversiteit het beste toegepast kan worden (strookbreedte, welke gewascombinaties, mechanisatie etc.). • Handelingsperspectieven voor de teler om een hogere ruimtelijke gewasdiversiteit het bedrijf toe te passen. PPS Beter Bodem Beheer Deze PPS gaat over: • Het organisch stofgehalte in de bodem / organische stofbalans, vruchtwisseling, groenbemesters, voorkomen stikstofuitspoeling, voorkomen bodemverdichting, bodemstructuur, bodemleven, vochthuishouding en betere opbrengsten. **PPS Agroforestry** Er is een Letter of Intent voor deelname verstuurd in maart 2022. Concreet willen we in Noord-Holland een koplopersgroep faciliteren, waarbij minimaal één agrarisch ondernemer concreet met agroforestry aan de slag gaat en we met onze eigen pachtgrond een oproep doen onder de Noord-Hollandse agrarisch ondernemers. Daarnaast hebben we de PPS gevraagd om met de Milieufederatie Noord-Holland samen te werken aangaande een expertmeeting en een bredere kennisbijeenkomst in Noord-Holland. Ook de interactie met Agroforestry Netwerk Nederland (ANN) en Noord-Hollandse initiatieven maakt onderdeel uit van de PPS.

Communicatie/netwerken (aanjagend en inspirerend)

Nr	Instrument	Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)	Voortgang
15	Lobby en samenwerking conform planning Geraamd: € 0	Het onder de aandacht brengen van de vraagstukken rondom regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw en korte ketens op Europees, Rijks, IPO- en gemeentelijk niveau (onder andere via het EU voorzitterschap Comité vd Regio's). Planning: doorlopend	**EU** De nieuwe GLB-NSP periode gaat per 2023 in. Daarom hebben we voor 2021/2022 een eerste uitvoeringsagenda opgesteld, zodat er in de nieuwe periode nog geanticipeerd kan worden op mogelijk nieuw beleid en/of regelingen. **Rijk** Via IPO is gewerkt aan een lobbydocument om de Nationale Eiwitstrategie in gang te zetten tot uitvoering. In de kamerbrief over regionale voedselstrategieën wordt Voedsel Verbindt als voorbeeld van een regionaal voedselnetwerk genoemd. **Nationale Samenwerking Korte Keten (NSKK)** Deze samenwerking m.b.t de korte keten gaat over (beleids)afstemming tussen Rijk en Provincies, een landelijk loket voor ondernemers en samenwerken op bovenregionale projecten (bijvoorbeeld monitoring).
16	Platform Boer & Business in Balans conform planning Geraamd: € 40.000	Het etaleren van inspirerende projecten en activiteiten en het delen van kennis. Planning: doorlopend	**Platform** www.Boerenbusinessinbalans.nl We kunnen in Analytics de cijfers van het platformgebruik sinds juni 2021 bekijken. In juni zijn we ook gestart met de LinkedInpagina. Waar in juni nog 60 verschillende mensen het platform bezochten, zijn dat er in de maanden erna behoorlijk meer. Vooral in augustus 2021 werd het platform meer bezocht (632 gebruikers), daarna stabiliseert het bezoek met tussen 400 en 450 gebruikers per maand, maar deze blijven wel iets langer op de website (meer dan 1 minuut, waar dat in augustus minder dan 1 minuut was).

			Een groot deel van de gebruikers bestaat iedere maand nog uit nieuwe gebruikers, die het platform niet eerder (met dat apparaat) hebben bezocht.
17	Webinars vraagt aandacht corona gerelateerd Geraamd: € 20.000	Het organiseren van Webinars voor ondernemers en gemeenten. Planning: winter 2021 winter 2022	**Webinars** In maart 2022 is het aanjaagteam gestart met de eerste Voedselvisie cafés. We delen Noord-Holland op in zeven regio's en gaan de boer op om te vertellen over onze ambities, maar ook om goede initiatieven beter in beeld te krijgen en verder te brengen. We willen impactvolle projecten en meer samenwerking tussen partijen op gebiedsniveau op regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw en korte ketens, Vanwege corona zijn veel bijeenkomsten uitgesteld. In 2022 pakken we de draad weer op.
18	Deelname aan netwerken conform planning Geraamd: € 330.000	Het deelnemen aan netwerken: Voedsel Verbindt, Greenport NHN, Foodvalley, The Protein Cluster, Floriade, Task Force Korte Keten, European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry (ERIAFF) Planning: doorlopend	**Voedsel Verbindt, TPC en Lectoraat Duurzaam Bodembeheer** Deze netwerken hebben een bijdrage in 2021 ontvangen en zijn hun ingediende programma's aan het uitvoeren. **Taskforce Korte Keten** Er is in 2021 een adviesrapport geschreven in opdracht van het Rijk en provincies. Naar aanleiding daarvan is er een nationale samenwerking korte keten (NSKK) ontstaan tussen negen provincies en het ministerie van LNV. Zie ook actiepunt 15). Op de Floriade 2022 wordt deze samenwerking bekrachtigd. **ERIAFF** We verkennen de deelname aan de EU werkgroep plantaardige eiwitten. Dit Europese netwerk gaat over kennisuitwisseling. Deze samenwerking kan echter uitgroeien tot een gezamenlijke subsidieaanvraag bij grotere Europese programma's (bijvoorbeeld

			Horizon). In juni 2022 komen de Eriaff netwerkgroepen bij elkaar in Thessaloniki. **Foodvalley** Samen met het MRA Bureau hebben we een letter of intent opgesteld m.b.t. een Nationaal Groenfonds (NGF) aanvraag betreffende het project Switch2SFS. Hierin wordt de MRA genoemd als potentieel living lab op Circulaire Voedselstromen. In mei 2022 heeft het ministerie van LNV aangegeven dit programma niet te honoreren.
19	Denktank vraagt aandacht Geraamd: € 5.000	Het opzetten van een groep experts rondom de advisering van de uitvoering van voedselbeleid en actuele vraagstukken die Expertgroep opzetten Leerinterventies Planning: zomer 2021	**Denktank en monitoring** 17-2-2022 Hier moeten we nog invulling aan geven. We pakken dit op, nadat we de uitvoeringsregeling subsidie Voedselvisie Noord-Holland 2022 hebben afgerond. We gaan de monitoring uitvoeren op verschillende niveaus: 1. Op het niveau van activiteiten en output van deze activiteiten. 2. Op het niveau van beleidseffecten. 3. Op het niveau van impact. De Denktank is nog niet opgericht.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10112
Extern Zaak ID	1742842
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	14.c
Titel	Landbouw: Studie Eiwittransitie Noord-Holland (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
studie Eiwittransitie Noord Holland.pdf
Brief aan PS over Studie Eiwittransitie Noord-Holland.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	13 juni 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 juni 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

In opdracht van de Provincie Noord-Holland, het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, Amsterdam Trade en Innovatie, gemeente Zaanstad en The Protein Cluster is er een studie uitgebracht over de Eiwittransitie in Noord-Holland. Het doel van deze studie is om in kaart te brengen welke Noord-Hollandse organisaties zich bezighouden met de eiwittransitie, wat de grootste uitdagingen zijn voor deze bedrijven en wat mogelijke kansen zijn voor de eiwittransitie in Noord-Holland.

Eiwittransitie in Noord-Holland

Aan	Amsterdam Trade&Innovate
	Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord
	Provincie Noord-Holland
Van	Larive International B.V.
Datum	8 april 2022
Type	Eindrapport

LARIVE
INTERNATIONAL

Afkortingen & definities

ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
ERIAFF	European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry
EU	Europese Unie
FICA	Food Innovation Cluster in Action
FMO	Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden
FPTC	Food & Proces Tech Campus
GFI	Good Food Institute
ha	Hectare
HvA	Hogeschool van Amsterdam
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
MRA	Metropool Regio Amsterdam (een samenwerkingsverband in een wijde kring rond Amsterdam, dat de gemeenten Almere, Amsterdam, Haarlemmermeer, Haarlem en Lelystad en de regio's 't Gooi, IJmond, Zaanstreek en Waterland omvat)
NES	Nationale Eiwit Strategie
NFIA	Netherlands Foreign Investment Agency
NGO	Niet-Gouvernementele Organisatie
NH	Noord-Holland
NHN	Noord-Holland Noord
Oost NL	Ontwikkelingsmaatschappij van Oost-Nederland
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats Krachten, Zwaktes, Kansen en Bedreigingen
TNO	De Nederlandse organisatie voor Toegepast-Natuurwetenschappelijk Onderzoek
TPC	The Protein Community
UvA	Universiteit van Amsterdam
VC	Venture Capital (Durfkapitaal)
VK	Verenigd Koninkrijk
VS	Verenigde Staten
VU	Vrije Universiteit
WUR	Wageningen University & Research

De **eiwittransitie** is de verschuiving van de productie en consumptie van dierlijke eiwitten naar alternatieve (plantaardige en nieuwe) eiwitbronnen. De Nederlandse Vegetariërsbond geeft aan dat iemand **vegetariër** is wanneer ze geen producten van gedode dieren consumeren. Dit houdt in dat zij geen vlees, vis en ook geen producten als gelatine en kaas (i.v.m. kalfsstremsel) eten. Mensen die geen vlees, vis en dierlijke producten eten, en ook geen dierlijke producten gebruiken, worden **veganisten** genoemd. **Flexitariërs** zijn personen die minimaal een keer per week geen vlees eten. Wanneer er over voeding gesproken wordt, is het belangrijk om te realiseren dat een voedselsysteem veelomvattend is. Verschillende elementen spelen een rol bij voeding, waaronder klimaat, gezondheid, circulariteit, de natuur, energie, water, afval, dierenwelzijn, en andere onderdelen.

Inhoud

Samenvatting 4

Introductie 6

a) Achtergrond 7

b) Methodologie 8

Overzicht 9

a) Nederland & Provincie Noord-Holland 10

b) Stakeholder overzicht – Categorieën 18

c) Stakeholder overzicht – Keten 28

d) Behoeftes van bedrijven 48

SWOT analyse 51

Conclusies en aanbevelingen 59

Contact 63

Annex

I. Overzicht geïnterviewde partijen

II. Interview transcripten

III. Database stakeholders (Excel)

Samenvatting

LARIVE
INTERNATIONAL

1.3 Samenvatting

De transitie naar een voedselpatroon met meer plantaardige en minder dierlijke eiwitten is één van de grote uitdagingen van deze tijd. Alleen zo kan de groeiende en qua eetgedrag veranderende wereldpopulatie op een duurzame wijze voorzien worden van voldoende voedsel. Nederland kan hier, binnen en buiten de landsgrenzen, een bijdrage aan leveren.

Deze studie (*Eiwittransitie in Noord-Holland*) is uitgevoerd door Larive International, in opdracht van Amsterdam Trade&Innovate, Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord en de Provincie Noord-Holland. Het doel van deze studie is om in kaart te brengen welke Noord-Hollandse organisaties zich bezighouden met de eiwittransitie, wat de grootste uitdagingen zijn voor deze bedrijven en wat mogelijke kansen zijn voor de eiwittransitie in Noord-Holland.

De eiwittransitie is de verschuiving van de productie en consumptie van dierlijke eiwitten naar alternatieve (plantaardige en nieuwe) eiwitbronnen. De alternatieve eiwitbronnen worden onderverdeeld in drie categorieën: 1) eiwitten geteeld op het land of in de zee (plantaardige bronnen en zeewier); 2) eiwitten geproduceerd op industriële wijze (zoals schimmels, algen en kweekvlees); en 3) eiwitten op basis van insecten.

De meest relevante bevindingen zijn:

- De alternatieve eiwitsector in Noord-Holland wordt gekenmerkt door de sterke verwerkende en producerende industrie, een groot aantal innovatieve start-ups en de aanwezige Retail (zowel invloedrijke hoofdkantoren als horecagelegenheden).
- De eiwittransitie is een relatief relevant onderwerp voor organisaties actief in onderzoek, verwerking en productie, en Retail, maar leeft minder onder partijen actief in uitgangsmaterialen en teelt. In vergelijking met het ecosysteem rondom Wageningen Universiteit, is Noord-Holland minder actief in en uitgesproken over hun expertise en ambities rondom de eiwittransitie.
- De grootste uitdagingen voor bedrijven actief in de eiwittransitie in Noord-Holland zijn gerelateerd aan infrastructuur en faciliteiten en financiën. Met name organisaties actief in verwerking, productie en Retail zijn vocaal over hun ambities om bij te dragen aan de eiwittransitie, bijvoorbeeld door het creëren van R&D faciliteiten, het uitbreiden van het plantaardige/nieuwe eiwit assortiment, of het investeren in nieuwe ondernemingen.
- De Provincie Noord-Holland is demografisch zeer divers, met een groot stedelijk gebied, maar ook landelijke regio's. Met name de Metropool Regio Amsterdam (MRA) is vooruitstrevend wat betreft de eiwittransitie. Enkele aspecten van deze regio zijn dan ook Unique Selling Points die de alternatieve eiwitsector aanzienlijk (kunnen) stimuleren:
  - Innovatie: de regio staat bekend als de bakermat van innovatieve ondernemingen. Zowel kleinschalige bedrijven (start-ups) als grootschalige organisaties zijn constant actief in innovatie en productontwikkeling. Niet alleen producenten zijn innovatief, ook consumenten in de MRA zijn relatief vooruitstrevend wat betreft de eiwittransitie (de Amsterdamse markt voor alternatieve eiwitten is het grootst van Nederland en er zijn veel horecagelegenheden gericht op vegetarische of veganistische consument).
  - Integratie: de regio functioneert als magneet voor internationaal talent. Dit wordt niet alleen veroorzaakt door de zakelijke aantrekkelijkheid van de regio (de aanwezigheid van (grootschalige en internationale) agrifood bedrijven, de hoge beheersing van de Engelse taal), maar ook door de prettige leefomgeving voor (internationale) medewerkers.
- De Provincie Noord-Holland heeft verschillende mogelijkheden om de eiwittransitie verder te stimuleren, aangezien veel schakels van de keten goed vertegenwoordigd is in het gebied.
  - Investeringen: het stimuleren van (internationale, grootschalige) investeringen in de alternatieve eiwitten zal ervoor zorgen dat organisaties kunnen blijven concurreren met internationale partijen en dat voortdurende innovatie zorgt voor kwalitatief hoogstaande producten die toegankelijk zijn voor een diverse groep consumenten.
  - Infrastructuur & faciliteiten: het ondersteunen van bedrijven met het verkrijgen van vergunningen en de bouw van faciliteiten voor opschaling van productie van alternatieve eiwitproducten zal zorgen dat de alternatieve eiwitsector op lange termijn kan blijven concurreren met internationale partijen.
  - Impact & schaalbaarheid: hoewel er belangrijke innovaties plaatsvinden in de regio, is het belangrijk om op grote schaal impact te creëren. Hiervoor zijn investeringen en verbeterde infrastructuur nodig, maar vooral ook betrokkenheid van (beleids)medewerkers binnen verschillende organisaties. Onderwijs over het belang van de eiwittransitie is dan ook essentieel.
- Een mogelijke manier om deze kansen samen te brengen, is door het creëren van een Innovatie Hub in de MRA die o.a. (internationale) expertises samenbrengt, (internationaal) talent aantrekt, faciliteiten verzorgt voor de groei van bedrijven, (internationale) investeringen stimuleert, netwerken versterkt en de positie van de MRA als eiwittransitiehub verstevigt en groei mogelijk maakt. Daarnaast is het belangrijk om de sterke punten van de regio meer uit te dragen en (inter)nationaal bekend te maken.

Introductie

LARIVE
INTERNATIONAL

Introductie

1.1 Achtergrond

Nederland heeft een sterk ontwikkelde en competitieve agrifood-sector, gekenmerkt door het innovatieve karakter en de intersectorale samenwerkingen. Nederlandse organisaties zijn goed gepositioneerd om het wereldwijde eiwitecosysteem te versterken en om met innovatieve en duurzame oplossingen bij te dragen aan de eiwittransitie. De eiwittransitie is de verschuiving van consumptie en productie van dierlijke naar plantaardige en nieuwe eiwitbronnen. De overheid heeft in 2020 een Nationale Eiwitstrategie (NES) ontwikkeld, die o.a. ernaar streeft om de Europese afhankelijkheid van de import van eiwitrijke gewassen te verminderen. De volgende drie doelen zijn gedefinieerd:

1. Meer eiwitrijke gewassen telen;
2. Meer eiwitten uit bronnen zoals algen, zeewier en insecten extraheren;
3. Meer eiwitten uit reststromen halen.

De Noord-Hollandse agrifood-sector kan op landelijk niveau een belangrijke bijdrage leveren aan deze doelen. Het beleid van de Provincie Noord-Holland (Voedselvisie 2020-2030) sluit dan ook nauw aan bij de NES. De regio kan bijdragen door o.a. het aantrekkelijke vestigingsklimaat voor nieuwe bedrijven, maar ook door grondstoffen, producten en procesinnovaties.

Amsterdam Trade&Innovate, Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, en de Provincie Noord-Holland willen door middel van een SWOT-analyse (*Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats*) een gedegen inzicht krijgen in het alternatieve eiwitnetwerk in Noord-Holland. Derhalve hebben de partijen Larive International gevraagd om een onderzoek uit te voeren.

Alternatieve eiwitten worden in drie verschillende categorieën ingedeeld op basis van de ingrediënten:

1. Eiwitten geteeld op het land of in de zee, inclusief plantaardige eiwitten (bonen, peulvruchten, noten, granen) en zeewier.
2. Eiwitten geproduceerd op ‘industriële wijze’, dat wil zeggen met myco-eiwitten (schimmels), algen en/of cellulaire landbouw (kweekvlees).
3. Eiwitten op basis van insecten.

De geografische focus van het project is de provincie Noord-Holland.

 Bron: WUR (2021)

1.2 Methodologie

SWOT analyse

Dit rapport richt zich op de eiwittransitie in Noord-Holland middels een "SWOT" analyse. De SWOT analyse is een vergelijking van de sterktes, zwaktes van de eiwittransitie in Noord-Holland en de kansen en bedreigingen uit de markt.

De SWOT analyse is uitgevoerd aan de hand van de volgende parameters:

- **Innovatie**. Omschrijving van de R&D, productontwikkeling en samenwerking met universiteiten.
- **Integratie**. Omschrijving van clustervorming, partnerships, incubators, schaalbaarheid en kennisdelling tussen verschillende spelers en tussen sectoren. Hoe wordt samengewerkt en hoe vloeien kennisstromen door de waardeketen?
- **Investeringen**. Omschrijving van het investeringsklimaat en subsidieklimaat.
- **Infrastructuur & faciliteiten**. Omschrijving van de logistieke verbinding, beschikbaarheid en bereikbaarheid, vestigingsklimaat, menselijk kapitaal.
- **Impact & invloed**. Omschrijving van de invloed van verschillende stakeholders.

Opbouw rapport

Na een algemene omschrijving van Nederland en de Provincie Noord-Holland, wordt er gekeken naar de belangrijke stakeholders in de eiwittransitie. Het onderzoek is gestructureerd naar twee assen: enerzijds de drie categorieën van alternatieve eiwitten, anderzijds de zes schakels in de keten. Na een SWOT analyse sluit het rapport af met conclusies en aanbevelingen.

Categorie eiwit
1. Eiwitten geteeld op het land of in de zee (plantaardige bronnen en zeewier
2. Eiwitten geproduceerd op industriële wijze (zoals schimmels, algen en kweekvlees)
3. Eiwitten op basis van insecten

Schakel in keten
1. R&D & onderwijs
2. Uitgangsmaterialen
3. Teelt
4. Verwerking & productie
5. Retail
6. Horeca

Interviews

De volgende stakeholders zijn geïnterviewd om de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen in de eiwittransitie in Noord-Holland in kaart te brengen:

1. Bunge Loders Croklaan (Wormerveer), een grootschalige producent van plantaardige oliën en vetten.
2. Bugzz (Amsterdam), een food start-up met gerechten op basis van insecten.
3. The Dutch Weed Burger (Amsterdam), een producent van burgers op basis van zeewier. Sinds 2020 is het bedrijf onderdeel van the LIVEKINDLY Collective, een platform en investeerder in bedrijven actief in de alternatieve eiwitsector.
4. FICA (Hogeschool Inholland, Amsterdam), een samenwerkingsverband tussen het bedrijfsleven en het onderwijs gericht op innovatie in food.
5. Hortimare (Heerhugowaard), een kweker en veredelaar van zeewier.
6. HZPC Holland (Joure), een bedrijf actief in de aardappelveredeling, pootgoedhandel en productconceptontwikkeling
7. JS COCOA (Zaandam), een cacaoverwerker met focus op circulariteit. Levert cacao boter en poeder voor cosmetica, farmaceutica, chocolade, voedingssupplementen, bakkerij- en ijsproducten.
8. KWS/Pop Vriend Seeds (Andijk). KWS is een Duitse zaadveredelaar. Pop Vriend Seeds is een zelfstandige business unit binnen KWS.
9. LTO Noord (Den Haag), belangenbehartiging van agrarische ondernemers in Noord Nederland.
10. TNO Energy Transition (voorheen ECN, Petten), een onderzoeksinstituut op het gebied van energie, focus op het gebruik van zeewier om CO_2-neutraal energieverbruik te bereiken.
11. Unovis Asset Management (Amsterdam), een Amerikaans investeerdersbureau in de alternatieve eiwitsector.

Daarnaast heeft het team gesproken met Bejo, Compass Catering, GRO Together, de Krekerij, en Sophie's BioNutrients.

Overzicht

LARIVE
INTERNATIONAL

A

Nederland en Provincie Noord-Holland

Bevolkingssamenstelling van Noord-Holland

Noord-Holland is een diverse regio waar de werkgelegenheid relatief snel groeit en 30% van de bevolking in regio Amsterdam woont

Regio omschrijving

Noord-Holland heeft met 2,9 MN inwoners na Zuid-Holland de meeste inwoners in Nederland. De grootste regio is Amsterdam, gevolgd door Amstelland-Meerland en Regio Alkmaar.

Dankzij de internationale faciliteiten zoals Schiphol en de haven in de metropoolregio is Noord-Holland een aantrekkelijke locatie voor bedrijvigheid en is economisch gezien de sterkste provincie van Nederland. Het Bruto Binnenlands Product (BBP) is in Noord-Holland het hoogste van Nederland met EUR 62.000, t.o.v. een landelijk gemiddelde van EUR 46.700.

Noord-Holland heeft een netto schuldquote van -55,9%. De netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen is -67,2%. Daarmee heeft de provincie Noord-Holland in vergelijking met de rest van Nederland een vierde positie met de minste schuldenlasten.

De mate waarin Noord-Holland in staat is om aan haar financiële verplichtingen te voldoen wordt weergegeven in de solvabiliteitsratio. Noord-Holland (80,5%) heeft een 5e plaats in deze ratio t.o.v. de rest van Nederland (gem 66,5%).

Door de grote variatie in de provincie kent Noord-Holland de anticipeerregio Kop van Holland. Hier daalt de bevolking naar verwachting tot en met 2040 met tenminste 2,5%.

Regio	Inwoners (2021)
IJmond	149.671
Zaanstad	156.901
Kop van Noord-Holland	165.353
Waterland	182.960
West Friesland	213.951
Zuid-Kennermerland	230.734
Gooi en Vechtstreek	259.109
Regio Alkmaar	300.195
Amstelland-Meerland	356.274
Amsterdam	873.338
Totaal	**2.888.486**

Beroepsbevolking (15-65 jaar, 2020)	
Niet-werkzame beroepsbevolking	80.200
Werkzame beroepsbevolking	1.249.700
Totale beroepsbevolking	**1.329.900**

Werkgelegenheid en banen

Door de aantrekkelijke locatie voor bedrijvigheid heeft Noord-Holland een grote beroepsbevolking van totaal 1,3 MN mensen. Dit brengt de provincie op een tweede plek in Nederland en daarmee interessant voor bedrijven op zoek naar medewerkers. In totaal zijn er 1,2 MN banen in Noord-Holland. De meeste banen zijn in de sectoren handel en gezondheidszorg. De sectoren vertegenwoordigen beide 18% van het aantal banen in Noord-Holland. Landbouw, bosbouw en visserij heeft een kleiner aandeel en 2% van de banen zijn vertegenwoordigd. Andere sectoren zoals vervoer en opslag, horeca, openbaar bestuur en overheid vertegenwoordigen respectievelijk 8%, 7% en 5% van de banen.

De dichtheid van het aantal banen was 625,5 per km² in 2020. Dit is hoger dan het gemiddelde van Nederland (273 per km²). Ondanks dat de werkgelegenheidsgroei 3,2% was in 2019 en dit hoger is dan het gemiddelde van Nederland (2,3%), is de werkloosheid met 4,1% hoger dan het landelijke gemiddelde (3,8%).

Banen per sector, in procenten, in 2020.

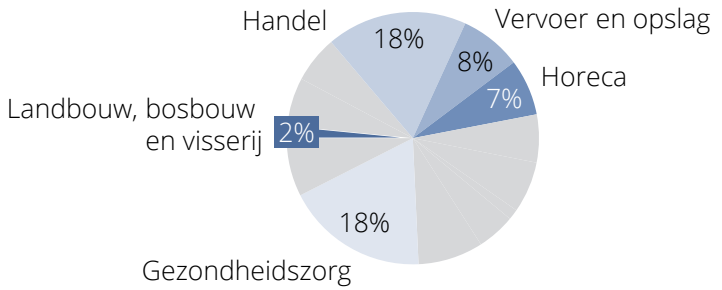

Bron: Kennisbank Openbaar Bestuur (2018-20), Kennisbank Openbaar Bestuur (2019), Provincie Noord-Holland.

Bevolkingssamenstelling, vervolg

Het gemiddeld inkomen van huishoudens in NH is met EUR 47.100 relatief hoog, net als het opleidingsniveau (36% hoog opgeleid)

Inkomen

Het gemiddelde besteedbaar inkomen per huishouden in 2019 in Noord-Holland is EUR 47.100. Dit is na Utrecht (EUR 49.600) de provincie met het hoogste gemiddelde besteedbaar inkomen. In Noord-Holland is Gooi en Vechtstreek de regio het hoogste gemiddelde besteedbaar inkomen per huishouden (EUR 55.500) en is de Zaanstad de regio met het laagste gemiddelde besteedbaar inkomen (EUR 42.700).

De gemiddelde schuld huishouden in 2018 was EUR 116.900. Dit is hoger dan het gemiddelde van Nederland (EUR 105.225).

Opleidingsniveau van Noord-Hollanders, in procent, in 2020.

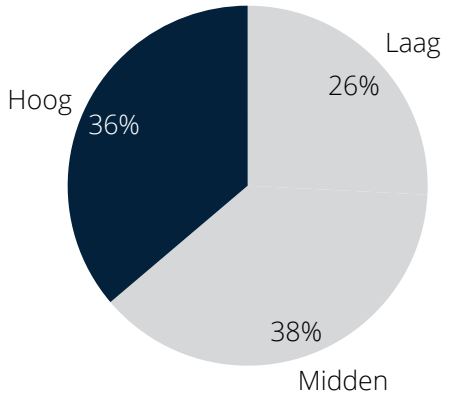

Gemiddeld besteedbaar inkomen per huishouden, per regio, in EUR 1.000, in 2019.

Regio	Besteedbaar inkomen (EUR)
Amstelland-Meerlanden	52,0
Amsterdam	43,4
Gooi en Vechtstreek	55,5
IJmond	45,0
Kop van Noord-Holland	43,5
Regio Alkmaar	48,0
Waterland	49,5
West Friesland	46,4
Zaanstad	42,7
Zuid-Kennemerland	51,2
Gemiddelde Noord-Holland	**47,7**
Gemiddelde Nederland	**45,4**

Opleidingsniveau

De verdeling van opleidingsniveau is als volgt: 36% van de Noord-Hollanders is hoog opgeleid (hoogst behaald onderwijsniveau hbo of wo), 38% is midden opgeleid (hoogst behaald onderwijsniveau is middelbaar onderwijs) en 26% is laag opgeleid (hoogst behaald niveau is laag onderwijs). De hoogopgeleide bevolking is relatief groot t.o.v. de rest van Nederland en alleen Utrecht heeft meer hoogopgeleide met 38.7% inwoners.

Jong volwassenen (15-24 jaar)

In Noord-Holland wonen relatief veel jong volwassenen. Met een aantal van 339.060 jong volwassenen tussen de 15- 24 jaar in 2020 staat Noord-Holland op de tweede plek na Zuid-Holland met 460.773 jong volwassenen.

Wat betekent dit?

Over het algemeen eten hoogopgeleiden jongvolwassenen (5,8 dagen in de week) minder vlees dan midden- en laagopgeleiden (6,2 dagen en 6,4 dagen in de week). Ook is de eiwittransitie vooral populair onder jongeren. Jongvolwassenen eten meer plantaardige eiwitten en relatief de meeste vleesvervangers.

Inwoners in Noord-Holland hebben de meeste interesse in vegetarisch eten. Noord-Holland is de provincie met de meeste zoekopdrachten in Google gerelateerd aan vegetarisch eten over de periode van 2016-2021. Tevens zijn inwoners vaker (28%) bereid om vlees af en toe te vervangen door zeewier dan in de rest van Nederland (18%).

Doordat Noord-Holland relatief veel hoog opgeleide, jong volwassen inwoners heeft. En de eiwittransitie vooral populair is onder deze groepen mensen is Noord-Holland een van de koplopers in de eiwit transitie in Nederland onder consumenten.

Bron: Hello Fresh (2021), Provincie Noord-Holland, RIVM (2020).

Alternatieve eiwitten

Nederland heeft een sterk ontwikkelde agrifood sector met expertise in de eiwitmarkt

De eiwittransitie

Wereldwijd groeit de markt voor alternatieve eiwitten hard. Alternatieve eiwitten zijn producten of bestanddelen die functioneren als vervanger of alternatief voor vlees, zuivel, ei of vis. Naar verwachting zal de consumptie van alternatieve eiwitten tussen 2020 en 2035 verzevenvoudigen naar een geschatte marktwaarde van EUR 256 miljard (97 miljoen ton). In 2035 zal het aandeel alternatieve eiwitten ongeveer 10-22% zijn van de gehele eiwitsector. De exacte aantallen hangen af van technologische ontwikkelingen en de bereidwilligheid van consumenten wereldwijd om over te gaan op alternatieve vlees, zuivel, vis en ei-producten.

Nederland eiwitland

Nederland heeft een sterk ontwikkelde agrifood sector. Na de Verenigde Staten (VS) is Nederland de grootste exporteur van landbouw producten ter wereld. De agrifood sector wordt gekenmerkt door het innovatieve karakter, samenwerking tussen sectoren en een internationaal perspectief. Al 150 jaar is Nederland een 'eiwitland', met expertise in o.a. eiwitproductie, verwerking, marketing, innovatie, technologie, en logistiek. De sterke infrastructuur, kennis, ondernemerschap en internationale netwerken zorgen ervoor dat Nederland wereldwijd op de kaart staat als een belangrijke speler in de (alternatieve) eiwitmarkt.

In lijn met de ramingen van Rabobank, is Nederland een van de koplopers in Europa wat betreft alternatieve eiwit marktgrootte met een Retailwaarde van EUR 100 miljoen in 2018. Het segment vleesvervangers groeit snel (15% per jaar tussen 2015-2017) en zal naar verwachting groeien naar een marktomvang van EUR 140 miljoen in 2022. De studie van ProVeg (2021) laat zien dat Nederlanders de grootste consumenten van vleesvervangers in Europa zijn. De gemiddelde Nederlander geeft EUR 17 per persoon per jaar uit aan vleesvervangers (~870 gram).

Er zijn meer dan 250 bedrijven actief in de Nederlandse alternatieve eiwit sector, zoals DSM, JBS (Vivera), Protix, en The Protein Brewery. Veel vlees en zuivel producenten maken de sprong naar alternatieve eiwitten, zoals Nutreco (Mosa Meat), Kennemervis Groep (Bobeldijk), Stegeman, Van Loon Group (Meatless Farm) en Vion (ME-AT). Grootschalige bedrijven zoals Unilever en JBS tonen interesse in alternatieve eiwitten: JBS kocht Vivera voor EUR 341 miljoen (2021) en Unilever kocht De Vegetarische Slager voor een geschat bedrag van EUR ~30 miljoen (2018). Er is ook toenemende interesse in Nederland vanuit buitenlandse investeerders: Beyond Meat, ENOUGH, Meatless Farm, Oatly, Proeon, Redefine Meat en Sophie's BioNutrients hebben recentelijk flink geïnvesteerd in de Nederlandse markt door onderzoeks- of productiefaciliteiten.

Bron: Larive (2021), ProVeg, Rabobank, Vegetariers Bond
Afbeelding: WildWestLand

Alternatieve eiwitten, vervolg

De waardeketen bestaat uit R&D, uitgangsmaterialen, teelt, verwerking en productie, en Retail

Waardeketen alternatieve eiwitten

Nederland heeft expertise in alle drie de categorieën van alternatieve eiwitten. Plantaardige eiwitten hebben momenteel het grootste aandeel voor menselijke consumptie. Veel bedrijven (van start-up tot corporate) zijn actief in productie, verwerking of marketing van deze producten. Ook in industriële eiwitten is Nederland sterk ontwikkeld, met expertise in o.a. fermentatie en kweekvlees. Nederland is tenslotte ook een koploper in de insectenkweek. Er is groeiende belangstelling van agrarische bedrijven zoals varkenshouderijen en pluimveehouderijen om eiwitten verkregen uit insecten te verwerken in hun veevoer.

De volgende schakels vormen samen de waardeketen van de meeste alternatieve eiwitproducten. Het is echter belangrijk om te realiseren dat veel organisaties in verschillende onderdelen van de keten actief zijn. Deze worden op basis van de best mogelijke schatting ingedeeld.

Een ketenbrede focus is van groot belang om naar een complexe transitie zoals de eiwittransitie te kijken. De eiwittransitie gaat niet alleen om meer aanbod in de schappen; ook het begin van de keten (uitgangsmaterialen en teelt) zijn van groot belang. Ketensamenwerkingen zijn dan ook van groot belang – de focus van de NES en de Provincie Noord-Holland op ketensamenwerkingen in plaats van losse schakels is dan ook zeer verstandig.

R&D & onderwijs

Deze schakel omvat R&D (zowel fundamenteel als toegepast onderzoek) en onderwijs (instituten die zorgen voor de praktische of academische opleiding van studenten).

Uitgangsmaterialen

Leveranciers van ingrediënten en uitgangsmaterialen (inputs zoals zaden) vallen onder deze schakel.

Teelt

Onder teelt wordt het verbouwen van producten verstaan. De belangrijkste stakeholder in dit onderdeel van de keten zijn agrarische ondernemers.

Verwerking & productie

De schakel 'verwerking en productie' is breed. Hieronder valt verwerking, productie, verpakking, etc. van zowel halffabricaten (texturen) als eindproducten.

Retail

Ook Retail is een brede categorie. Hieronder vallen organisaties die in direct contact staan met de consument of andere bedrijven (B2B en B2C). Organisaties die als hoofddoel hebben om te verkopen aan de consument (hoofdkantoren). Hoewel deze kantoren minder zichtbaar zijn voor de consument, hebben deze organisaties veel strategisch invloed.

Horeca

Onder horeca (inclusief kantines) vallen organisaties die direct verkopen aan de consument. Deze organisaties zijn bepalend voor het straatbeeld en de perceptie van de consument.

Trends in alternatieve eiwitten

De alternatieve eiwitsector is 'booming', met veel investeringen wereldwijd. In vergelijking met de dierlijke eiwitsector beslaat de alternatieve proteïne sector met 2% echter nog een klein aandeel

Wereldwijd zijn verschillende trends te herkennen in de alternatieve eiwitsector. Hoewel de alternatieve eiwitsector snel groeit, blijft het totale aandeel relatief klein (2% t.o.v. dierlijke eiwitten in 2020). De meest opvallende trends zijn als volgt:

- Grootschalige **investeringen** in de alternatieve eiwitsector. Wereldwijd heeft de alternatieve eiwitsector omgerekend EUR 2.8 miljard aan investeringen binnengehaald in 2021. Alternatieve eiwit producerende bedrijven hebben in totaal bijna EUR 5.5 miljard opgehaald tussen 2010 en 2020. In Europa liggen de investeringen gezamenlijk op meer dan EUR 2 miljard in 2021 in Europese bedrijven die zich bezighouden met niet-dierlijke eiwitten. In Nederland zijn enkele voorbeelden van investeringen:
  - Overnames van bedrijven die zich richten op de productie of ontwikkeling van vegetarische of veganistische producten. In Nederland zijn dit bijvoorbeeld de Vegetarische Slager (overname door Unilever) en Vivera (overname door JBS).
  - Investeringen in foodtech bedrijven. Mosa Meat haalde in 2021 EUR 10 miljard aan investeringen binnen, en Protix in 2022 EUR 50 miljoen.
- Technologische ontwikkelingen in producten:
  - Een grotere **verscheidenheid** van alternatieven voor dierlijke producten.
  - **Meer alternatieven voor vis** (tonijnsalade en andere producten).
  - Hogere volumes en lagere prijzen, waardoor **prijsconcurrentie** met dierlijke producten in de toekomst mogelijk lijkt.
- Stijgende populariteit van **minder bewerkt** ('low processed' of 'clean label') en **lokaal** voedsel.
- Steeds meer **beroemdheden** spreken zich uit als supporter van de eiwittransitie. Internationaal gezien zijn dit bijvoorbeeld Beyoncé en Lewis Hamilton, maar ook Nederlandse beroemdheden zoals presentator Henny Huisman, presentator Arjen Lubach, en actrice Georgina Verbaan. De steun van bekende mensen dient voor velen als inspiratie om plantaardige producten uit te proberen. Ook veel **social media-** posts, kanalen en 'influencers' geven mensen advies en informatie over de eiwittransitie. Voorbeelden zijn de website en de Instagrampagina van de Hippe Vegetariër en de Vegetarische Slager (beide ~55.000 volgers in maart 2022).
- De opkomst van de **veldboon** (Fava boon) en andere gewassen als ingrediënt voor vleesvervangers. Het gebruik van lokale plantaardige eiwitten in plaats van soja wordt door Feike van der Leij, lector Health & Food aan Hogeschool Inholland in Amsterdam, expert op het gebied van gezonde voeding in combinatie met verduurzamen van de voedselketen, omschreven als de 'Eiwittransitie 2.0'.

Bron: Boston Consulting Group & Blue Horizon corporation (2021), GFI (2021), van der Leij, F. (2021).
Afbeelding: de hippe vegetariër (2016)

Consumptie alternatieve eiwitten

Hoewel vleesconsumptie in Nederland niet afneemt, geeft een groeiende groep mensen aan minder vlees te willen consumeren

Consumptie van alternatieve eiwitten

In heel Nederland is er een maatschappelijke trend naar minder vlees eten (Dagevos & Temme, 2018; Wageningen Economic Research, 2018):

- Meer media aandacht voor vleesvervangers en vegetarisme.
- Toename in aanbod van alternatieven voor vlees in de supermarkt en in de horeca.
- Vertrouwen onder financiële instellingen.
- Advies vanuit de overheid om minder vlees te eten en een stijgend aantal mensen die bereid zijn minder vlees te eten.

Zowel flexitariërs, vegetariërs, veganisten, en mensen zonder 'label' kunnen op zoek zijn naar alternatieven voor dierlijke eiwitten. De consumptie van vlees in absolute aantallen is echter nog niet gedaald (38.6 kg p.p.p.j. in 2018). Dit heeft verschillende verklaringen: dalende prijzen van vlees, verbetering in de inkomens van mensen, en een toenemend aantal toeristen. Het feit dat de consumptie van zowel dierlijke vlees als vleesvervangers groeit staat bekend als het substituut effect.

Over het algemeen ligt consumptie van alternatieve eiwitten hoger onder jongere mensen (leeftijd 18-45) die academisch zijn opgeleid en wonen in stedelijke gebieden (CBS, 2020). Er zijn vijf keer zoveel veganisten onder de 35 als erboven.

Alternatieve eiwitconsumptie in Noord-Holland

In Noord-Holland wonen relatief veel jonge mensen (de leeftijdsgroep 0-45 jaar vormt 54% van de bevolking), meer vrouwen dan mannen (51%) en relatief veel hoog opgeleide mensen (36%). Dit geeft aan dat een deel van de inwoners van Noord-Holland voldoet aan de kenmerken van de meeste niet-vleeseters. De regio is echter divers, met een complex consumentenbestand. Alleen al het niveau van stedelijkheid verschilt zeer, met bijvoorbeeld Amsterdam metropoolregio als een groot stedelijk gebied en de Kop van Noord-Holland als een minder stedelijk gebied.

In Amsterdam is de markt voor alternatieve eiwitten zoals vleesvervangers of zuivelvervangers het grootste van Nederland. Ook zijn de inwoners van Noord-Holland vaker bereid om vlees te vervangen door zeewier (28% inwoners in Noord-Holland t.o.v. 18% in heel Nederland). Ook in de horeca zijn er mensen die ervoor kiezen om vegetarisch te eten: in Amsterdam zijn er 72 volledig vegetarische of veganistische restaurants.

In 2021 concludeerde maaltijdboxenbezorger HelloFresh dat de interesse in vegetarisch eten hard stijgt. Zo werd er online ruim 170% meer gezocht naar vleesvervangers en maar liefst 550% meer naar vegetarische gerechten. HelloFresh concludeerde dat Noord-Hollanders de meeste interesse hebben in de vegetarische keuken: zij zochten het meeste naar deze termen online.

Niet-vleeseters, als deel van de bevolking, in procent, in 2020

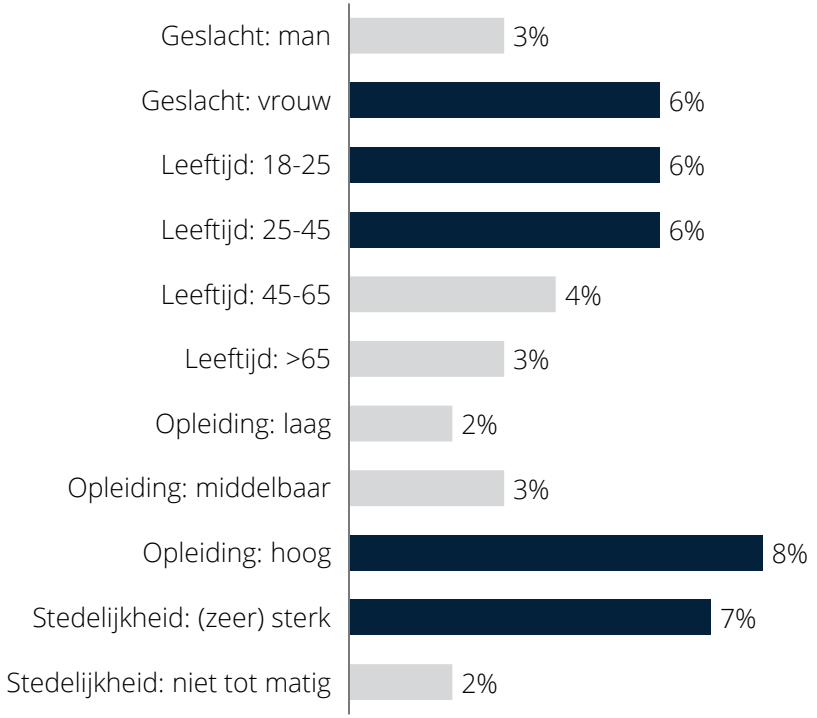

Bron: Agrimatie, CBS (2020), Eiwittransitie Congres (3 maart 2022), Happy cow, Hello Fresh (2021), Regioscan food groot Amsterdam (2019), Vegetariersbond (2020), Voedingscentrum.

Beleid en strategie

Het regionaal beleid van Noord-Holland sluit aan op nationale en Europese ambities

Provincie Noord-Holland

Europees en nationaal beleid | Green Deal en Nationale Eiwitstrategie (NES)

De Europese Green Deal is de groeistrategie die in 2019 is ontwikkeld om 'welzijn van mensen te verbeteren'. De EU heeft als doel om uiterlijk in 2050 klimaatneutraal te worden. De 'Farm to Fork Strategy' ('Van Boer tot Bord Strategie), onderdeel van de Green Deal, belooft ten minste EUR 10 miljard steun aan de eiwittransitie tussen 2021-2027. Onder de eiwittransitie wordt de beschikbaarheid van alternatieve eiwitten verstaan, zoals plantaardige eiwitten, myco-eiwitten, marine eiwitten en eiwitten op basis van insecten.

Aansluitend op de Europese Green Deal heeft het Nederlandse Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) in 2020 de Nationale Eiwitstrategie (NES) aangeboden aan de Tweede Kamer. De NES sluit aan op de Europese Green Deal. Omdat de NES door de politiek als controversieel werd beschouwd, is het niet politiek besproken in de tijd van het demissionair kabinet. Ook in het coalitieakkoord 2022 is het niet opgenomen, hoewel er wel verschillende ronde tafels zijn georganiseerd. Eind maart 2022 heeft er een Tweede Kamerdebat plaatsgevonden en op 30 maart 2022 een Commissiedebat waarin de NES een agendapunt was.

De Provincie Noord-Holland lid van een werkgroep Plantbased Proteins actief binnen het Europese kennisnetwerk ERIAFF (European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry).

Regionaal beleid | Voedselvisie 2020-2030

De Voedselvisie ondersteunt o.a. de Green Deal eiwitgewassen. In 2021 en 2022 trekt de provincie EUR 3,7 MN subsidie uit voor uitvoering van de Voedselvisie. Door middel van subsidies aan zestien projecten en samenwerkingen wil de provincie een duurzaam voedselsysteem ondersteunen en functioneren als verbinder. De Voedselvisie is breder dan alleen de eiwittransitie.

Tussen 2021 en 2030 wil de provincie vijf keten overstijgende eiwittransitie projecten faciliteren en/of stimuleren, waarvan minimaal drie gericht op eiwitten. De focus is op drie thema's: regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw, en korte ketens. De Voedselvisie werkt nauw samen met uitvoeringsprogramma's Voedsel Verbindt, de Greenports en Seed Valley. Het netwerkplatform van de Voedselvisie is Boer & Business in Balans.

Een voorbeeld van lokaal beleid is de gemeente Amsterdam, waar bij evenementen per 1 januari 2020 in principe vegetarisch eten wordt geserveerd tenzij mensen van tevoren aangeven dat ze vlees of vis willen eten.

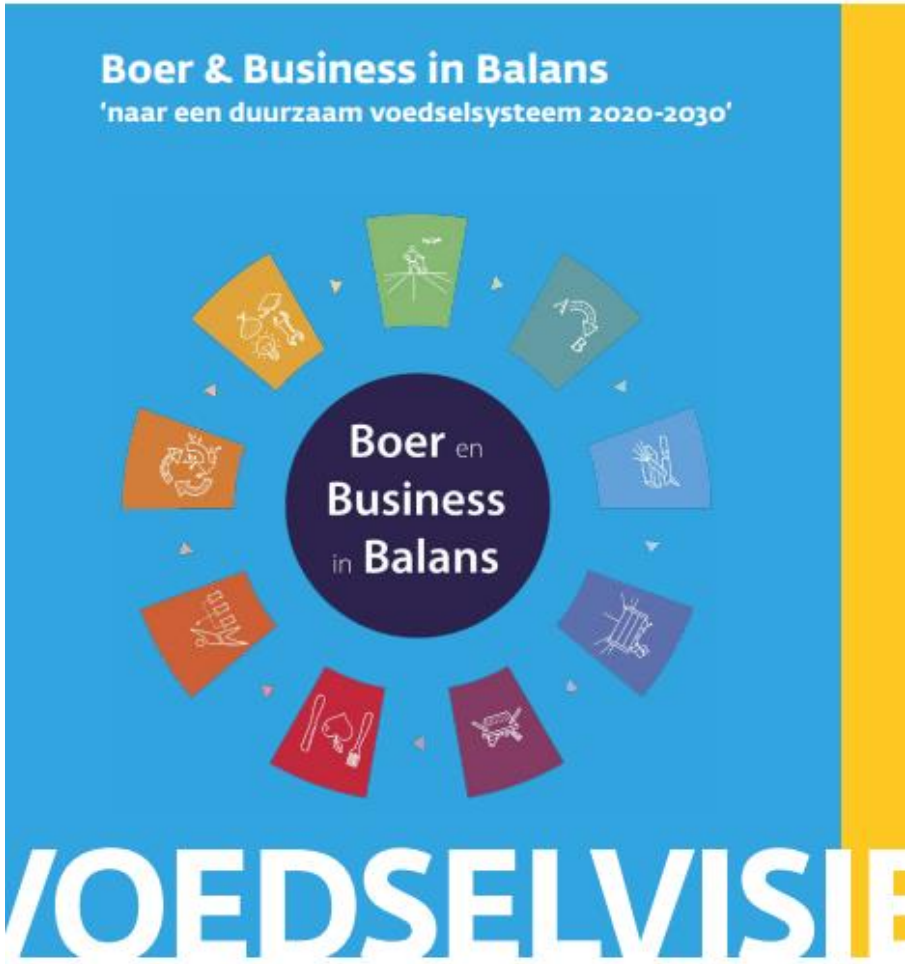

Bron: Boer & Business in Balans, EU, Provincie Noord-Holland (2021).

LARIVE INTERNATIONAL

B

Stakeholder overzicht
Categorieën

Eiwitten op land en zee

De categorie 'plantaardig' is goed vertegenwoordigd in NH, m.n. voor verwerking, productie en Retail

Plantaardige eiwitten

De categorie plantaardige alternatieven voor dierlijke eiwitten is de grootste van de drie categorieën (eiwitten op land en zee, op industriële wijze en uit insecten). Dit betekent dat de meeste producten gebaseerd zijn op plantaardige bronnen zoals soja, rijst, erwten, veldbonen, etc. Deze eerste verkenning geeft een voorlopig beeld van partijen actief in eiwitten op land en zee: Albert Heijn (private label producten), Bayer, Bunge Loders Croklaan, BIC Protein, Cargill, DSM Amsterdam office, FICA, FUL Company, GRO Together, Healthy Proteins, Hansel (Maza), Hezara, Holie, Lazy Vegan, Lidl Nederland (private label), Marvesa, Mr and Mrs Watson, Nestle, No Fairytales, Karma Kebab, Koolen, Orange Fit, Peasmakers, Plantbase, Syngenta, Those Vegan Cowboys, Unovis, Upfield, Vegan Masters, Westland Kaasspecialiteiten (WildWestLand), en Willicroft.

- Kracht: er zijn veel investeringen en innovatie, met name voor verwerking, productie en Retail.
  - Investeringen: er zijn veel investeringen in de plantaardige eiwit sector. Zie pagina 45 voor meer informatie.
  - Innovatie: veel innovatieve partijen zijn actief in deze regio. Een voorbeeld hiervan is Those Vegan Cowboys die samen met Westland Kaasspecialiteiten (Maaslander) een plantaardige zuivellijn op de markt hebben gebracht (WildWestLand), deze is o.a. verkrijgbaar bij Albert Heijn. Een ander voorbeeld is Naylor Farms, een Britse groenteteler die in Spalding (Engeland) een fabriek bouwt om plantaardig eiwit te winnen uit kool. Gezien de koolproductie in Noord-Holland Noord is dit een mogelijke kracht.
  - Er is een relatief sterk start- en scale-up ecosysteem in de Metropool Regio Amsterdam (MRA), met de Impact Hub, Kitchen Republic, Social Enterprise NL, GO!- NH en het accelerator programma van TPC als trekkers.
  - Noord-Holland heeft een zeer gunstige geografische ligging wat betreft eiwitten op zee. De regio is grotendeels omgeven is door water.
- Zwakte: de schakels onderzoek, uitgangsmaterialen, en teelt hebben een minder sterke focus op de eiwittransitie dan de schakels verwerking & productie, Retail en horeca.
- Kans: een sterker ontwikkelde innovatiehub in regio Amsterdam zou de expertise van verschillende Nederlandse universiteiten en kennisinstellingen kunnen combineren. Het zou een plek creëren waar internationaal talent, ondernemers en investeerders samenkomen om start-ups op te laten schalen naar invloedrijke bedrijven. Binnen deze plek zou meer onderzoek gedaan kunnen worden naar de potentie van alternatieve (lokale) eiwitbronnen, gezondheid, textuur en sappigheid van plantaardige producten. Ook de combinatie van plantaardige producten met (precisie) fermentatie en/of kweekvlees (gekweekte vetcellen) voor een hybride product biedt interessante kansen.
- Bedreiging: de markt voor plantaardige producten is wereldwijd relatief groot ten opzichte van andere alternatieve eiwitten. Grote partijen zoals Beyond Meat, Impossible Meat en Tyson Foods innoveren en ontwikkelen in rap tempo nieuwe producten. Nederlandse partijen zullen sterk moeten blijven innoveren om te kunnen blijven concurreren met dit soort partijen.

The Protein Community (TPC) heeft een overzicht samengesteld van alle stakeholders in Nederlands actief in de eiwittransitie: link.

Eiwitten op land

Samenwerkingen tussen het onderwijs en bedrijfsleven kunnen innovatie stimuleren

Case study | Food Innovation Cluster in Amsterdam (FICA)

FICA is een samenwerkingsverband tussen het bedrijfsleven en het onderwijs, geïnitieerd door Hogeschool Inholland. Studenten van o.a. de opleiding Food Commerce & Technology voeren opdrachten uit voor bedrijven in verschillende onderwijsvormen (stages, projectmodules etc.). Lector op de Hogeschool Inholland Feike van der Leij vertelt: "Bij FICA staat innovatie en talentontwikkeling voorop. We willen ervoor zorgen dat het curriculum van onze opleidingen goed aansluit bij de behoeftes van het bedrijfsleven. Daarnaast willen we studenten stimuleren om ondernemende, bruisende en innovatieve ideeën uit te werken."

FICA is mede opgericht door Bunge Loders Croklaan en NMK Esbaco. Ook koekjesmaker Donny Craves was een van de eersten die instapten. FICA werd in eerste instantie gefinancierd door het Centre of Expertise Food (CoE Food) en is later in de RIF-mbo samenwerking NHFOOD en diverse SIA projecten gecontinueerd. FICA speelt een rol in het regionale Voedselnetwerk Voedsel Verbindt. Daarnaast heeft het duurzame project 'Bean me up!' van FICA een EU-subsidie van EUR 800.000 binnen gekregen. Dit project richt zich op de ontwikkeling en vermarkting van veldbonen. Van der Leij: "Inmiddels weten we goed onze weg te vinden in het subsidielandschap. Het is belangrijk om realistisch je kansen in te schatten en dit te vergelijken met hoeveel tijd het aanmeldingstraject kost."

Van der Leij omschrijft het karakter van Noord-Holland als volgt: "De kracht van Noord-Holland is de regio met veel ondernemerschap en daarin de metropool Amsterdam als innovatiehub en broedplaats voor nieuwe ideeën. Amsterdam is Amsterdam: er zit ontzettend veel innovatiekracht en het internationale aspect van de stad is binnen Europa uniek. Na New York is Amsterdam zo ongeveer de meest hippe plek ter wereld. Nieuwe dingen gebeuren hier, en dat trekt elkaar aan. Het is belangrijk om de jeugd en pas afgestudeerde mbo'ers en hbo'ers als spin in het web neer te zetten. Voor hen biedt de eiwittransitie enorme kansen en het onderwijs heeft de mogelijkheid een brug te slaan tussen het bedrijfsleven en studenten."

Wel ziet Van der Leij een uitdaging wanneer het gaat om de connectie tussen regio Amsterdam en de rest van de provincie. "Vanuit innovatiekracht is het beter om in Amsterdam te blijven, want daarbuiten is de toegankelijkheid voor studenten minder goed. Goede bereikbaarheid is ontzettend belangrijk; de geografische ligging van fieldlabs in de provincie is dus van belang. Ook is de leefbaarheid voor medewerkers erg belangrijk. Om dit te bevorderen, moeten we de leegloop van het platteland zien te voorkomen."

Van der Leij benadrukt het belang van de eiwittransitie, maar ook de uitdagingen. "De grootste uitdaging voor de eiwittransitie 2.0 (van import soja naar lokaal geteelde eiwitgewassen) is het prijsniveau. Om op een gelijk vlak te komen als sojaschroot, een restproduct van de sojaoliewinning, zit er niks anders op dan boeren in ieder geval tijdelijk financieel te steunen*. Om daadwerkelijk de transitie te stimuleren moet fossiele brandstof meer accijns krijgen, zodat we niet meer ouderwets onze eiwitten van over de hele wereld gaan halen. Daarnaast is het belangrijk om de consumptie van groente en fruit te stimuleren. Dit kan door een positieve benadering, zoals de BTW opheffen op groente en fruit, maar ook door een suikertax in te voeren op minder gezonde producten. Je zou zelfs de opbrengst daarvan rechtstreeks kunnen aanwenden om mensen met een smalle beurs beter in staat te stellen gezonde keuzes te maken. Laat studenten daar realistische plannen voor bedenken!"

FICA

Afbeelding: Donny Craves

*Welke partij verantwoordelijk is voor deze taak wordt niet duidelijk genoemd, hoewel dit waarschijnlijk refereert naar het Rijk en de NES.

Eiwitten op land en zee

Net als in regio Wageningen en Zeeland, is zeewier relatief goed vertegenwoordigd in Noord-Holland

Zeewier (macroalgen)

Over het algemeen is zeewier een divers product met verschillende toepassingen en enkele universeel sterke eigenschappen: 1) lage of zelfs negatieve CO_2 uitstoot; 2) climate resilient: bestand tegen klimaatveranderingen; 3) lokaal product: weinig transportkosten en zorgt voor werkgelegenheid in dunbevolkte gebieden; 4) redelijk goed aminozuren profiel voor humane consumptie. Uiteraard zijn er ook enkele nadelen, zoals een prijs die stukken hoger is dan soja. Er zijn enkele commerciële start- en scale-ups actief in de zeewiersector. The Dutch Weed Burger (onderdeel van the LIVEKINDLY Collective), Seamore (zeewier chips, wraps en pasta), SEASOGOOD (plantaardige tonijn), SeaweedTech en Zeewaar zijn hier de bekendste van. Daarnaast zijn de Blauwe Polder 1, Hortimare en NIOZ belangrijke partijen die bijdragen aan onderzoek in de alternatieve eiwitsector. De andere partijen houden zich niet of in mindere mate bezig met zeewier als voedingsmateriaal. O.a. TNO Energy Transition (Petten), Polder Wassenaar (Texel), Wageningen Marine Research (IJmuiden) en The Seaweed Farmers (IJmuiden) richten zich op andere toepassingen van zeewier.

- Kracht: zeewier onderzoek, uitgangsmaterialen en Retail is relatief goed vertegenwoordigd in Noord-Holland.
  - Investeringen: the LIVEKINDLY Collective investeert bijv. in zeewier, met The Dutch Weed Burger als voorbeeld.
- Zwakte: zeewier is niet competitief met soja als eiwit en niet de hele keten is vertegenwoordigd in Nederland:
  - Geen bio-raffinaderijen in Nederland.
  - Hoewel zeewier kort wordt genoemd in de Voedselvisie van Noord-Holland ("Wij zetten in op [...] een keten-brede aanpak van de teelt van eiwitrijke gewassen, nieuwe vormen van eiwitbronnen (zoals zeewier/algen/aquacultuur) en het herwinnen van eiwit uit reststromen (eiwittransitie*)", is er geen duidelijke beleidsfocus op eiwitten uit zeewier. Volgens TNO Energy Transition hebben Amsterdam en IJmuiden de wens uitgesproken om meer te doen met zeewier, wat positief is.

 Bron: MarineSectorNL

Eiwitten op zee

Net als in regio Wageningen en Zeeland, is zeewier relatief goed vertegenwoordigd in Noord-Holland

- Kans: er is een stijgende vraag vanuit humane voeding, maar ook vanuit de farmaceutische industrie (Alzheimer medicijn) en zelf voor diervoeding:
  - Er zijn veel investeringen in de zeewiersector, waar meer bedrijven gebruik van zouden kunnen maken. Zeer diverse applicaties voor het product (risicospreiding) en een stijgende vraag vanuit verschillende markten.
  - De inwoners van Noord-Holland vaker bereid om vlees te vervangen door zeewier (28% inwoners in Noord-Holland t.o.v. 18% in heel Nederland).
  - Stijgende vraag vanuit de diervoeding industrie *(market pull):* zeewier biedt een alternatief op enkele producten die vanaf 2024 niet meer gebruikt mogen worden. Zeewier heeft eigenschappen waardoor minder antibiotica gebruikt hoeft te worden bij dieren en de methaanemissies van vee reduceren. Daarbij is het belangrijk dat er nog veel onderzoeksvragen zijn, waardoor er nog terughoudendheid is onder veehouders en coöperaties.

- Bedreiging:
  - Het is belangrijk om ervoor te zorgen dat universiteiten en bedrijven harmonieus samen werken om de zeewiersector verder te brengen. Samen moeten zij voortbouwen op eerder verworven kennis. Hoewel er wel degelijk kennisuitwisseling plaatsvindt, zou dit nog sterker kunnen zijn.
  - Jaap van Hal, senior consultant TNO Energy Transition geeft aan: “Het is belangrijk dat Noord-Holland goed met de andere kust provincies samenwerkt om te zorgen dat er geen dingen dubbel gebeuren. Het is belangrijk om af te bakenen wie wat doet. Het lijkt erop dat er relatief weinig onderlinge communicatie is en er veel bureaucratische obstakels zijn.” Met bureaucratische obstakels wordt bijvoorbeeld gerefereerd naar de rolverdeling en communicatie tussen verschillende afdelingen en ministeries. Daarnaast vallen verschillende toepassingen van zeewier onder verschillende regelingen en wetgeving, wat vooruitgang kan belemmeren.

Eiwitten op zee

Hortimare is één van de belangrijkste Nederlandse spelers van zeewier-uitgangsmaterialen en advies

Case study | Hortimare

Het Noord-Hollandse bedrijf Hortimare is opgericht in 2011, en met 20 medewerkers zijn ze actief in het veredelen en vermeerderen van zeewieren (met de nadruk op kelpsoorten en roodwieren), het leveren van "zeewier-zaad", advies, ondersteuning en samenwerkingsprojecten. De "zeewier-zaden" worden verkocht aan zeewierboeren, die op hun beurt het zeewier verkopen of gebruiken voor voeding, alginaten die in voeding gebruikt worden (tandpasta, chocolademelk, yoghurt), diervoeding (vee en huisdieren), cosmetica, farmacie en voor onderzoek. Managing Director Haik van Exel en Sales & Marketing Manager Petra Steenhoek (zie foto) vertellen hierover: "Hortimare werkt met zeven verschillende wieren. We werken bewust met zoveel verschillende wieren, omdat niemand nog weet welke soort het grootste gaat worden."

Hortimare is gevestigd in Heerhugowaard, het gebied dat bekend staat als Seed Valley. Van Exel vertelt: "Noord-Holland is de bakermat van de zaadindustrie. Voor het imago van ons bedrijf is het belangrijk om hier te zijn. We hebben naar andere landen en – provincies gekeken, maar hier gebeuren echt de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van veredeling. Zeeland was ook een goede locatie geweest, maar voor ons (deels internationale) team was dit een logischere plek om ons te vestigen. We zijn als bedrijf sterk internationaal georiënteerd, zoals je dat bij veel Nederlandse bedrijven ziet. Wereldwijd zien we in landen als Canada en Amerika een snelle transitie naar het gebruik van alternatieve eiwitten en specifiek gekozen zeewiersoorten. Amerika gaat zeker een inhaalslag maken op Nederland. Wij zien dat echter niet als een bedreiging, maar als een kans; Amerika heeft niet de Direct Seeding kennis die wij hebben en zijn zeker gebaat bij ondersteuning door Hortimare."

Zeewier is een hot topic; Van Exel en Steenhoek zien een toename in de vraag naar zeewier en onderkennen het belang voor de nabije toekomst: "Het kan op veel vlakken een oplossing bieden: de CO_2-footprint is laag of zelfs negatief, er is geen grond of zoet water voor nodig om te cultiveren en de zeewierindustrie kan voor lokale werkgelegenheid zorgen in leegstromende gebieden. Hoewel zeewier veel toepassingen heeft, zien wij de meeste ontwikkelingen in food en feed. Voor menselijke voeding heeft zeewier veel potentie. Soja is echter zoveel goedkoper, dat je zeewier niet als los bulkingrediënt kan zien. In combinatie met andere eiwitten, bijvoorbeeld visafval, kan zeewier echter competitief zijn.

Vanaf 2024 zal, door de EU toekenning van insecten in diervoeding, naar verwachting een enorme 'market pull' komen vanuit de diervoeding industrie, en zouden roodwieren wellicht de methaanuitstoot kunnen reduceren alsmede het antibioticagebruik kunnen verminderen."

Ook qua investeringen is duidelijk dat zeewier in opkomst is. "Er zijn verschillende grootschalige bio-raffinaderij spelers in opkomst die zich interesseren in het verwerken van zeewier; die schakel van de keten is nodig om de "processing" bottleneck op te lossen. Voorbeelden zijn Oceanium in Engeland en Macro Oceans in Amerika die recent miljoenen investeringskapitaal opgehaald hebben, wat de zeewierindustrie sneller kan laten groeien."

Hortimare werkt in de provincie Noord-Holland veel samen met lokale organisaties zoals bijvoorbeeld met het NIOZ op Texel. Tevens lopen studenten van Hogeschool Inholland (opleiding Groene Biotechnologie) en Beverwijk (Nova College) stage. Van Exel legt uit, "Hortimare waardeert ondersteuning vanuit universiteiten en het feit dat zij fundamenteel onderzoek verrichten. Afgestudeerde studenten en promovendi verrijken bovendien de arbeidsmarkt binnen de zeewierindustrie". Hortimare werkt ook samen met de provincie en gemeentes: "Toen we startten in Noord-Holland, voelden we ons gesteund door gemeente Heerhugowaard en Provincie Noord-Holland. Graag zou Hortimare, gezien het duurzame streven van de organisatie in brede zin, het pand nog verder willen verduurzamen waarbij ondersteuning van de gemeente of provincie natuurlijk zeer welkom is."

Eiwitten op industriële wijze

De twee organisaties in Noord-Holland die zich richten op algen zien veel potentie in de markt

Algen (microalgen)

Algen bieden een interessante eiwitbron. Daarnaast bieden algen bepaalde mineralen en voedingsstoffen die essentieel zijn voor mensen en dieren, waarvan omega-3 en omega-6 de meest bekende zijn. In Noord-Holland zijn weinig partijen actief bezig met algen, waarbij Corbion en Lgem duidelijke uitzonderingen zijn. Andere partijen zitten voornamelijk in Gelderland en Overijssel (zoals bijvoorbeeld AlgaeHolland, Duplaco, Phycom, en Sophie's BioNutrients).

- Kracht: de twee organisaties die zich actief bezighouden met algen trekken de algen sector als geheel.
  - Biotechconcern Corbion heeft zich positief geuit over de rol van algen in de eiwittransitie. In 2022 gingen Corbion en Nestlé een samenwerking aan om ingrediënten te ontwikkelen op basis van microalgen, die de smaak, voedingswaarde en duurzaamheid van Nestlé's plantaardige assortiment kunnen verbeteren.
  - Ook Lgem heeft eerder aangegeven hoe groot de potentie van algen is. In het Future Protein NL magazine vertelde Chief of Operations Sander Hazewinkel aan Larive: "Algen hebben een vergelijkbaar eiwitgehalte met vlees en een vetzuurgehalte vergelijkbaar met vis. De alg Nannochloropsis oculata lijkt qua voedingsprofiel enorm op haring: hoog in Omega-3 vetten en met een eiwitgehalte van 70%. Algen kunnen de smaak, textuur, kleur en het voedingsprofiel van vlees- en visvervangers sterk verbeteren. Ook wat betreft oogst zijn algen een interessant en efficiënt product. In vergelijking met soja, die ongeveer 400 kg eiwit per hectare oplevert, kunnen algen een oogst opleveren van 15 tot 30.000 kg eiwit per hectare. Algen zijn waardevolle maar betaalbare componenten van de voedselketen."
  - De regio Amsterdam biedt een interessante afzetmarkt voor nieuwe, innovatieve en duurzame producten.
- Zwakte: het grootste centrum van algen is niet in Noord-Holland, maar in regio Wageningen. Dit hoeft echter niet gezien te worden als een zwakte, aangezien de provincie Noord-Holland zich niet op elke categorie kan inzetten.
  - De smaak van algen is nog een uitdaging in de verwerking van algen in producten. Hiernaar is meer onderzoek nodig.
- Kans: gezien de diverse toepassingen van algen, zijn er veel kansen voor organisaties om zich in de algen sector te mengen. Dit kan door een actief ondersteunend beleid of door het faciliteren van netwerken (zoals bijvoorbeeld TPC).
- Bedreiging: wanneer Nederland of Europa zich niet inzet op het gebruik van algen, blijft een kans in het tegengaan van klimaatverandering onbenut.

Bron: The Fish Site (2022)

Eiwitten op industriële wijze

Kweekvlees is nauwelijks aanwezig in Noord-Holland

Kweekvlees

De kweekvlees (in-vitrovlees) sector is niet sterk vertegenwoordigd in Noord-Holland. Het fictieve restaurant Bistro in Vitro (Amsterdam) ondersteunt de technologie en wil mensen stimuleren om hier meer over na te denken. Ook Kind Earth.Tech, een particulier gefinancierde NGO, stimuleert de kweekvleessector (vlees, kaas en biotechnologie) middels evenementen.

- Kracht: de consumentenmarkt in Noord-Holland, met name de MRA, is interessant als mogelijke afzetmarkt voor kweekvleesproducten wanneer deze op de markt komen.
- Zwakte: er zijn momenteel geen publieke of private partijen actief in de kweekvleessector in Noord-Holland en de categorie wordt niet genoemd in de Voedselvisie. Over het algemeen wordt de kweekvleessector door sommigen gezien als niet meer dan een interessante technologie, omdat de kosten volgens hen nooit laag genoeg zullen komen om competitief te zijn met traditioneel dierlijke of plantaardige producten. De kweekvleesindustrie worstelt met schaalbaarheid en het ontwikkelen van verbeterde cel dichtheid (hogere opbrengst dus lagere kosten), de hoge productiekosten van kweekmedia en bioreactoren, en tegenwerkende wet- en regelgeving.
- Kans: de kweekvleessector in het algemeen biedt veelbelovende kansen, ervan uitgaande dat de technologie in de toekomst betaalbaarder zal worden:
  - In Maart 2022 nam de Tweede Kamer een motie aan die proeverijen van gekweekt vlees mogelijk maakt. Dit biedt mogelijkheden voor andere (Nederlandse) kweekvleesbedrijven, zoals Mosa Meat en Meatable, om hun producten ook in Noord-Holland naar de consument te brengen.
  - Er zijn veel investeringen in de kweekvleessector.
  - Hoewel kweekvlees nauwelijks vertegenwoordig is in Noord-Holland, is de technologie interessant wegens de lage milieu uitstoot en verbetering van dierenwelzijn. Over het algemeen behoeft kweekvlees minder resources dan dierlijk vlees. Kweekvlees is ongeveer 3,5x zo efficiënt als kip, 5,75x zo efficiënt als varken, en tot 15,8x zo efficiënt als rund. Dit zorgt voor een lager landgebruik, minder water, minder lucht vervuiling minder chemicaliën en minder broeikasgas uitstoot.
- Bedreiging: de kweekvleessector in het algemeen loopt enkele risico's:
  - Weinig ondersteuning van de Europese en Nederlandse overheid.
  - Gelimiteerd aantal partnerships in de kweekvleessector, zoals samenwerkingen tussen onderzoek en het bedrijfsleven om de sector verder te brengen.
  - Geen 'eigenaarschap' van de technologie: de investeringen om de technologie werkend en betaalbaar te krijgen, zijn enorm hoog. Aangezien geen enkele organisatie dit individueel kan betalen, zullen de kosten en dus ook het eigendomsrecht gedeeld moeten worden.

Bron: interview met Good Food Institute (GFI).
Afbeelding: Eat Just kweekvlees kipnuggets in Singapore, eigendom van The Guardian

Eiwitten uit insecten

Stakeholders in Noord-Holland richten zich niet of nauwelijks op eiwitten op basis van insecten

Het gebruik van eiwitten uit insecten is zeer efficiënt in vergelijking met andere dieren (rund, varken, kip en vis). Hoewel de regio Noord-Holland bekend staat als veel innovatieve bedrijven actief in de productie van alternatieve eiwitten, zijn eiwitten uit insecten geen expertise. Zowel het bedrijfsleven als de gemeentes en provincies richten zich op andere focus gebieden, ondanks dat het gebruik van alternatieve dierlijke eiwitten (insecten) een grote bijdrage zou kunnen leveren aan de eiwittransitie. Er zijn een aantal partijen actief in de insectensector in Noord-Holland, waaronder AMUSCA (een bedrijf uit Bennebroek gericht op insectenkweek t.b.v. diervoeding), BUGZZ (een food start-up die gerechten op basis van insecten bereidt), en Ravenfeed (een start-up uit Haarlem).

Het Rotterdamse bedrijf De Krekerij is lid van de Kitchen Republic in Amsterdam. Hoewel de Krekerij de regio Amsterdam als een interessante afzetmarkt ziet, hebben zij besloten om zich te vestigen in Rotterdam wegens de woonsituatie van de teamleden. Medeoprichter Sander Peltenburg vertelt: “De regio Amsterdam biedt qua bevolkingssamenstelling een interessante afzetmarkt voor nieuwe, innovatieve en duurzame producten.”

- Kracht: hoewel de insectensector nog niet wijds vertegenwoordigd is in Noord-Holland, biedt de regio Amsterdam een interessante afzetmarkt voor nieuwe, innovatieve en duurzame producten.
- Zwakte: er zijn in Noord-Holland nauwelijks partijen die zich bezighouden met eiwitten uit insecten. Gezien andere regio’s in Nederland dit wel doen (Gelderland en Noord-Brabant) hoeft dit niet direct een zwakte zijn. Insecten worden niet genoemd als mogelijke bron in de Voedselvisie van Provincie Noord-Holland, waaruit blijkt dat de regio zich ook beleidsmatig niet inzet op deze categorie.
- Kans: net als de andere innovatieve eiwitbronnen (zeewier, algen, kweekvlees), biedt de insectensector een interessante en meer duurzaam alternatief voor de dierlijke sector.
- Bedreiging: wanneer Nederland en Europa zich niet of weinig inzet op innovatieve eiwitbronnen, is er een kans dat mogelijkheden die zouden kunnen bijdragen aan de doelstellingen van o.a. de Klimaatconferenties, over het hoofd worden gezien. Ook voor mogelijk reduceren van dierenleed is het belangrijk om de verschillende paden naar alternatieven te verkennen.

26 Bron: RavenFeed (2022), Amusca (2022).

Eiwitten uit insecten

Foodtruck en insectenbedrijf BUGGZ ziet veel potentie in eiwitten uit insecten

Case study | BUGZZ

BUGZZ is een food start-up die gerechten op basis van insecten bereidt. BUGZZ heeft vijf jaar een foodtruck gehad waarbij producten verkocht werden op evenementen (o.a. de Rollende Keukens, Best Kept Secret). Oprichters Anne-Marie de Ridder (foto) en Patrick Hurd kwamen op het idee om een insecten start-up te beginnen na het lezen van een VN rapport over voeding van de toekomst met de voordelen van insecten en het zien van het Amerikaanse programma Dragon's Den waarbij een insect proteïne-bar gefinancierd werd. Hurd: "Onze vrienden konden onze eerste producten testen en zeggen welke zij het lekkerst vonden. Toen we onze producten geselecteerd hadden zijn we begonnen met een foodtruck". Het bedrijf staat sinds het begin van de Corona pandemie (maart 2020) op pauze, net als de enige, andere Amsterdamse foodtruck die insecten verkocht. Hurd: "Bij evenementen wordt een foodtruck zoals BUGZZ vaak als eerste geschrapt en toen alle evenementen helemaal stopte, had het geen zin voor ons om verder te gaan. Frustrerend, aangezien we veel tijd hebben gestoken in productontwikkeling, kleinschalige evenementen en netwerk praatjes. We denken erover om weer verder te gaan nu de Coronacrisis tegen het einde loopt (maart 2022), misschien als studenten-leer bedrijf. Het is inmiddels ontzettend moeilijk om horecapersoneel te vinden, maar we zien het positief in."

Hurd vertelt dat BUGZZ vlak voor Corona hard aan het groeien was: "We waren in gesprek om BUGZZ bij Kitchen Republic aan te sluiten en we deden onderzoek om met Europese subsidies een product te financieren. Daarnaast waren er vergevorderde plannen om een insectenbitterbal te verkopen bij de Jumbo en om producten en informatieverschaffing te ontwikkelen voor food delivery *(met informatieverschaffing refereert Hurd naar bijv. flyers die de consument informeren over het consumeren van insecten - red).* We waren actief bezig om meer richting te geven aan het bedrijf en (eventueel onder begeleiding) verder te werken aan ons business plan." Met de publieke stakeholders heeft Hurd weinig te maken gehad: "We zijn eigenlijk veel te weinig in contact geweest met de publieke stakeholders. We zijn zo enthousiast van start gegaan dat we relatief laat begonnen met financiering en hulp zoeken."

Een belangrijke ontwikkeling in insectenland is de Europese 'novel food' wetgeving, waar insecten vanaf 2018 onder vallen. Dit betekent dat insecten niet zomaar verkocht mogen worden aan consumenten. Eerst moet er een dossier worden opgebouwd en moet elk insect worden goedgekeurd door de EU. BUGZZ werkte samen met Ÿnsect (voormalig bekend onder de naam Protifarm), waardoor zij gebruik konden maken van de goedkeuring voor de buffelworm die Ÿnsect had aangevraagd bij de EU. "Zonder een groot bedrijf was dit ons niet gelukt, zo'n aanvraag kan enorm oplopen in kosten en tijd. Het dossier opbouwen en de aanvraag duurt vaak 2 tot 3 jaar en kost ongeveer EUR 100,000."

 Afbeelding: Bugzz

C

Stakeholder overzicht Keten

Productie alternatieve eiwitten

Verwerking, productie & Retail zijn voor alternatieve eiwitten de sterkst vertegenwoordigde ketenschakels binnen Noord-Holland

R&D & onderwijs	Uitgangsmaterialen	Teelt	Verwerking & productie	Retail	Horeca
Hoewel het belangrijkste epicentrum van universitair onderzoek en onderwijs zich bevindt in Wageningen, heeft Noord-Holland belangrijke kennisontwikkeling, zoals de Seed Valley in Noord-Holland Noord (Uitgangsmaterialen), Amsterdam Green Campus, universiteiten UvA en VU, hogescholen zoals Inholland, en andere samenwerkingsverbanden. Daarnaast draagt een zeewiercluster bij aan onderzoek.	De productie van uitgangsmaterialen is een unieke kracht van Noord-Holland, specifiek Noord-Holland Noord, hoewel de partijen in 'Seed Valley' (Andijk, Broek op Langedijk, Enkhuizen, Heerhugowaard) zich niet of nauwelijks bezighouden met de eiwittransitie. Wel is Seed Valley wereldwijd leidend in plantenveredelings- en zaadtechnologie van groentezaden. Er is ook grootschalige teelt van pootaardappelen (zie: Teelt).	Noord-Holland (specifiek Noord-Holland Noord) heeft veel diversiteit van land- en tuinbouw. Sierteelt, groenteteelt, akkerbouw, kolenteelt en pootaardappelteelt zijn de belangrijkste categorieën. In 2020 werd er in de provincie op ongeveer 1.600 ha eiwitrijke gewassen geteeld. Het overgrote deel van de teelt wordt gebruikt voor veevoer. Hoewel pootaardappelteelt potentie biedt voor de eiwittransitie, lijkt Noord-Holland niet het ideale gebied om hier op te richten.	Een groot voedselverwerkings-cluster rondom de Zaanstreek. De industrie omvat enkele belangrijke categorieën: ➢ Cacao; ➢ Plantaardige vetten en olie; ➢ Productie voedingsmiddelen. Daarnaast biedt de Metropoolregio Amsterdam (MRA) een uitstekende omgeving voor investeerders en innovatieve (kleinschalige) bedrijven.	Noord-Holland heeft enkele opvallende krachten in het Retail segment: ➢ Hoofdkantoren van grote supermarkten. Hier worden invloedrijke, strategische beslissingen genomen. ➢ Retail concepten: in Amsterdam metropoolregio zijn Retail concepten gericht op o.a. duurzaamheid en de eiwittransitie geopend en gegroeid.	Horecagelegenheden: met name de MRA biedt veel mogelijkheden voor vegetarische en veganistische gerechten en evenementen.

Netwerk & kapitaal

Strategische samenwerkingen zijn essentieel om categorie overstijgend te denken en de eiwittransitie verder te ontwikkelen, vandaar dat dit de gewenste werkwijze is vanuit de Voedselvisie. Er zijn enkele netwerkorganisaties, investeerders en beurzen in Noord-Holland (met name MRA). Deze organisaties, hoewel lokaal belangrijk, hebben op (inter)nationale schaal relatief beperkte invloed.

Productie alternatieve eiwitten

Er zijn verscheidene clusters in Noord-Holland actief in de eiwittransitie

Landbouw (agricomplex) in Noord-Holland had een toegevoegde waarde van circa EUR 5,7 miljard in 2019 (3.6% van totale toegevoegde waarde in de provincie) en was verantwoordelijk voor 4.5% van de werkgelegenheid in de provincie. Ongeveer 30.000 bedrijven zijn actief in de agrifood-sector.

R&D & onderwijs | Onderzoek rondom de eiwittransitie vindt met name plaats rondom Wageningen, en minder in Noord-Holland. Desalniettemin wordt er wel degelijk onderzoek gedaan naar - en onderwijs gegeven over - de eiwittransitie op o.a. de Hogeschool Inholland, UvA, en VU. Ook de samenwerkingsverbanden FICA, FPTC en Amsterdam Green Campus werken actief aan onderzoek en onderwijs in de eiwittransitie.

Uitgangsmaterialen | Seed Valley, een cluster in de omgeving Enkhuizen en in de omgeving Warmenhuizen, is 's werelds bakermat van groentezaden. Hoewel de internationale bedrijven (Bayer, Hazera, Syngenta) zich richten op eiwitrijke gewassen, is de Seed Valley in essentie niet gericht op de eiwittransitie maar op de ontwikkeling van groenten zaden. Wel worden er uitgangsmaterialen voor de zeewierteelt ontwikkeld door Hortimare in Heerhugowaard.

Teelt | Teelt van eiwitrijke gewassen vindt onder andere plaats boven het Noordzeekanaal, op Texel (teeltproject eiwittransitie) en bij Hollands Kroon (pilot op eiwittransitie). In de Kop van Noord-Holland worden pootaardappelen geteeld.

Verwerking & productie | De Zaanstreek, onderdeel van de MRA, is het hart van de verwerkende industrie in Noord-Holland. Binnen de drie categorieën daar vertegenwoordigd (cacao, plantaardige vetten en oliën, en voedingsmiddelen), is de eiwittransitie grotendeels een belangrijk onderwerp. Daarnaast biedt de MRA (met name Amsterdam) een broedplaats voor innovatieve bedrijven, start-ups, en de hoofdkantoren van verschillende internationale bedrijven.

Retail | De MRA is het thuis van verscheidene hoofdkantoren van grote supermarktketens (zowel de Zaanstreek als Amsterdam).

Horeca | Verscheidene innovatieve marketingconcepten en horecagelegenheden besteden veel aandacht aan de eiwittransitie en is de eiwittransitie zeer aanwezig in het straatbeeld.

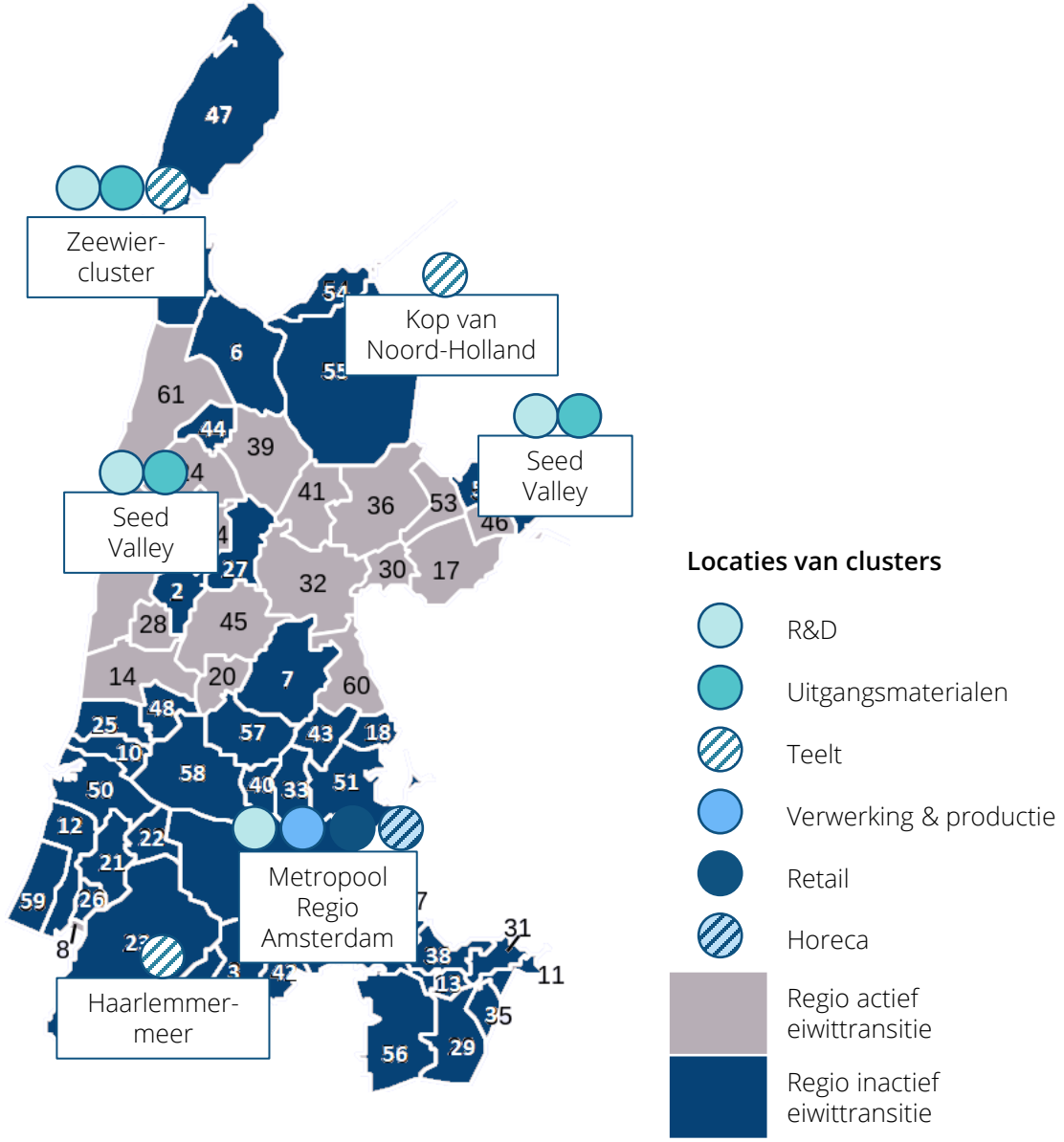

De kaart geeft een indicatie van invloedrijke regio's waar economische activiteiten plaatsvinden. Het sluit niet uit dat dergelijke activiteiten ook op andere locaties plaatsvinden. Voor de lijst van gemeentes (per nummer): zie Annex I.

R&D en onderwijs

R&D en onderwijs is redelijk sterk m.b.t. eiwitten op land en op zee

De kaart laat zien welke stakeholders relevant zijn voor de eiwittransitie in Noord-Holland met betrekking tot onderzoek, product ontwikkeling en onderwijs.

Kennisinstellingen & onderwijs

Verschillende kennisinstellingen doen onderzoek of verzorgen opleidingen die bijdragen aan de eiwittransitie. Hogeschool Inholland, Nova College Beverwijk, ROC Amsterdam en de VU bieden bijvoorbeeld relevante opleidingen aan en doen onderzoek naar de eiwittransitie. Belangrijke trekkers van de eiwittransitie zijn ook de Greenports (Noord-Holland Noord en Aalsmeer), de Amsterdam Green Campus (UvA) en de VU (al in de jaren '80 deed VU Professor Harry Aiking onderzoek naar de eiwittransitie). Bedrijven ervaren echter dat opleidingen niet altijd op de juiste manier aansluiten met de kennis waar zij naar op zoek zijn.

Kennisclusters (thema)

- FICA, opgericht door Bunge Loders Croklaan, Inholland, NMK Esbaco. Ook Biorefinery Solutions, CAV Agrotheek, Clusius College, Donny Craves, UvA, Vertify en Willicroft zijn hierbij betrokken. Het 'Bean me up' project is een voorbeeld van een samenwerkingsproject gericht op de eiwittransitie. Een medeoprichter vertelt: "Instellingen zoals FICA creëren kennis- en waardeoverdracht tussen verschillende bedrijven door deze samen te brengen door studenten. Dit is essentieel voor de ontwikkeling van de provincie."
- Seed Valley: de verschillende private partijen in Seed Valley investeren elk een substantieel (gemiddeld 14%) van hun omzet in R&D. De grootste partijen zijn Bayer, Bejo, Enza, EWS, Hazera, Incotec, Pop Vriend Seeds, en Syngenta. Niet alle partijen zijn echter actief in de eiwitrijke gewassen, omdat juist groentezaden traditioneel ontwikkeld worden binnen Seed Valley. Alleen Bayer, Hazera en Syngenta zich uitgesproken met een eiwitstrategie, maar de beslisorganen van deze buitenlandse bedrijven zitten niet in Noord-Holland. Ook KWS, het Duitse moederbedrijf van Pop Vriend Seeds, is actief in de eiwittransitie.
- Zeewier cluster: Hortimare, NIOZ, Wageningen Marine Research (WUR). TNO Energy Transition doet onderzoek naar de rol van zeewier in de energie transitie maar richt zich ook op andere toepassingen en het zeewier systeem in de breedte. Jaap van Hal, senior consultant TNO Energy Transition vertelt: "Noord-Holland is een goede locatie voor een organisatie als de onze omdat het in de buurt van de haven zit, in de buurt van industrie, en dichtbij andere relevante onderzoekscentra. Daarnaast is Zeeland zo ver nog niet van onze locatie. Het is belangrijk dat Noord-Holland goed samenwerkt met andere kustprovincies om ervoor te zorgen dat er geen dingen dubbel gebeuren. Ten opzichte van andere landen geeft Nederland als geheel relatief weinig geld uit aan onderzoek/ontwikkeling. De ambities en de gelden lijken soms niet met elkaar overeen te komen."

Uitgangsmaterialen

Hoewel Noord-Holland de beste groentezaden ter wereld produceert, speelt eiwit een kleine rol

Onder uitgangsmaterialen worden 'inputs' gerekend die nodig zijn voor de productie van voedsel, bijvoorbeeld zaden. Door veredeling van zaden kunnen de sterke eigenschappen van bepaalde gewassen verder worden versterkt. Dit heeft enkele voordelen:

- Nederland in het algemeen, en specifiek Noord-Holland Noord, heeft een relatief klein areaal voor het verbouwen van gewassen. Vandaar dat veredeling van uitgangsmaterialen essentieel is om efficiënt gebruik te maken van de beschikbare grond en sterke gewassen te creëren.
- Veredeling van zaden kan gewassen beter bestand maken tegen de dreigingen van klimaatverandering en ziekteplagen.
- Daarnaast kan veredeling sterk bijdragen aan het meer geschikt maken van bepaalde gewassen voor humane consumptie. Dit houdt in dat bepaalde gewassen (o.a. soja) al jaren grotendeels gericht zijn op diervoeding. Er is ontzettend veel potentie om de gewassen zo te veredelen dat ze beter verteerbaar worden voor mensen. Dat houdt in dat bepaalde eigenschappen van de plant versterkt worden en makkelijk kunnen worden opgenomen door mensen.

Seed Valley - Groentezaden

In Noord-Holland Noord zijn een aantal grote partijen gevestigd. Dit zijn Bayer, Bejo, Enza, EWS, Hazera, Incotec, Pop Vriend Seeds en Syngenta. Van oudsher is 'Seed Valley' gericht op de veredeling van groentezaden. Hoewel dit uitstekend past in een gezond en gevarieerd dieet, zijn dit geen eiwitrijke gewassen. Van de verschillende organisaties aanwezig in Seed Valley, hebben alleen Bayer, Hazera en Syngenta zich uitgesproken met een eiwitstrategie, maar de beslisorganen van deze buitenlandse bedrijven zitten niet in Noord-Holland. Veredeling van zaden zijn langdurige en kostbare trajecten, van soms meer dan tien jaar. De Nederlandse bedrijven richten zich daarom met name op de grootste teelten in het land. Ook KWS, het Duitse moederbedrijf van Pop Vriend Seeds, is actief in de eiwittransitie. Hortimare richt zich op veredeling van zeewier voor humane voeding en diervoeding, en is dus een relevante partij binnen de eiwittransitie.

Net als andere bedrijven in Noord-Holland, hebben de bedrijven in Seed Valley te maken met een schaarste van elektriciteit. Het stroomnet in Noord-Holland zit aan de maximale capaciteit, waardoor er weinig ruimte is voor nieuwe grootverbruikers. Uitbreiden is daarom complex voor bedrijven.

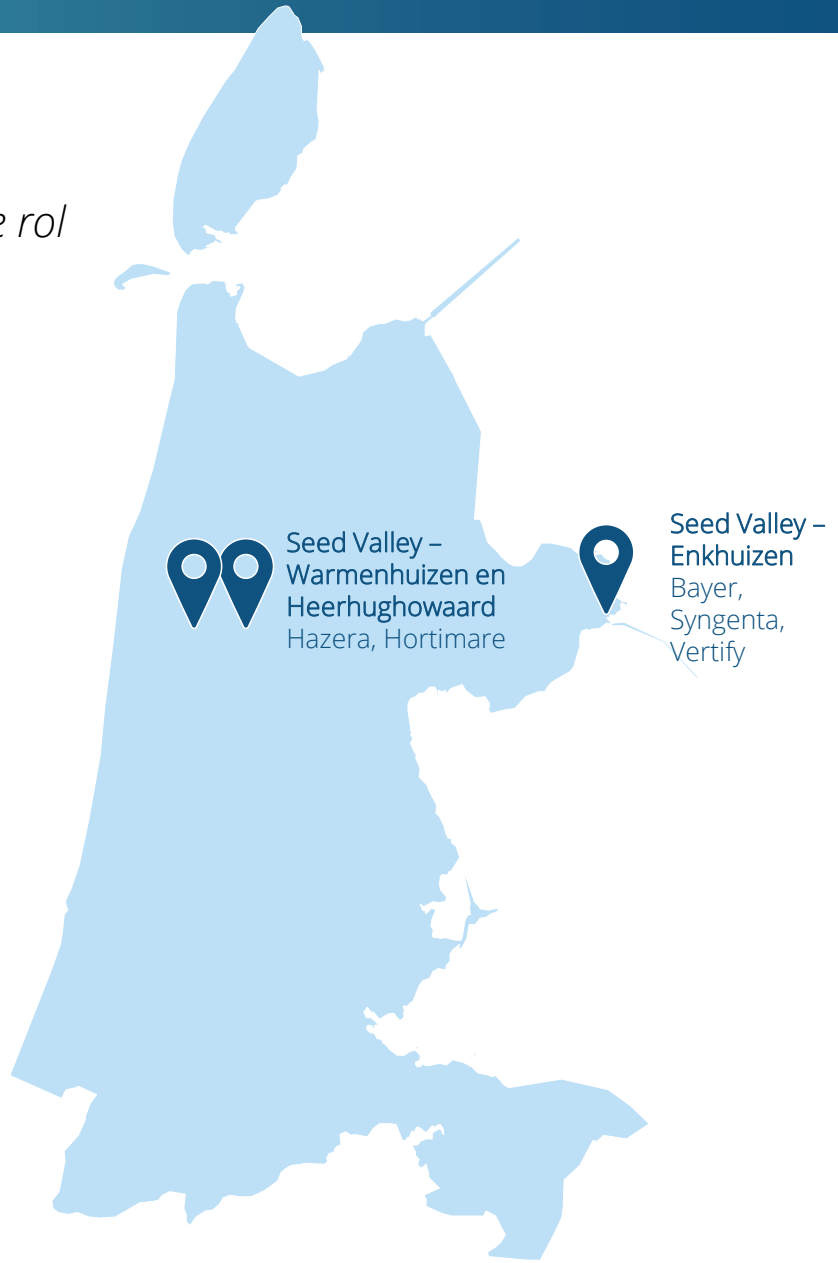

Uitgangsmaterialen

Aardappeleiwit heeft (m.n. buiten NL) de potentie om een belangrijke plantaardige eiwitbron te worden

Pootaardappelen

Nederland staat wereldwijd bekend als een van de grootste en beste producenten van pootaardappelen. Nederland heeft een gunstig klimaat, veel kennis en onderzoek en een groot aantal bedrijven en organisaties actief in de sector. De productie van pootaardappelen lag in 2015 op 1 miljoen ton, waarvan 70% geëxporteerd werd naar meer dan 100 landen. In Noord-Holland Noord worden pootaardappelen geteeld in de Kop van Noord-Holland. Hoewel aardappeleiwit een interessante eiwitbron is, ligt de grondprijs in met name Noord-Holland te hoog om substantieel bij te dragen aan de eiwittransitie. De grootste concentratie pootaardappelteelt in Nederland is in de Noordoostpolder (Flevoland). Ook in Noord Friesland, Noord Groningen, en in andere regio's in Flevoland worden veel pootaardappelen geteeld.

Peter Kreijger, Sales Manager bij HZPC Holland, vertelt: "Nederland is wereldmarktleider in de pootaardappelteelt en heeft internationaal een zeer goede naam. De gebieden waar teelt plaatsvindt zijn dicht bij zee (en meren), omdat de luizendruk hier lager is dan in het binnenland. Minder luizen in het gebied betekent lagere virusinfectiegraad dus gezonder pootgoed. Daarnaast komt het omdat een groot deel van de gronden (o.a. Wieringermeer) zeer geschikt zijn voor pootgoedteelt. De grond is niet te zwaar (klei) en niet te licht (zand) en geeft hierdoor de beste prestaties in opbrengst per ha en kwaliteit van het pootgoed."

Over het algemeen worden aardappelen niet gecategoriseerd als eiwitrijk gewassen. Aardappel bevatten echter wel degelijk eiwitten. In een eerder interview vertellen Marc Laus en Gerard ten Bolscher van het Groningse bedrijf Avebe: "Aardappelen worden nooit gezien als eiwitrijk gewas, maar het eiwitgehalte per hectare oogst is veel hoger dan soja en ongeveer vergelijkbaar met veldbonen. […] Avebe creëert een functioneel eiwit dat gebruikt kan worden in plantaardige vlees-, melk- en kaasvervangers, maar ook voor bakkerijproducten (in plaats van gelatine)." Kreijger vertelt over de veranderende selectiecriteria binnen HZPC, één van de grootste aardappelveredelaars ter wereld: "Wij selecteren op meer dan 50 eigenschappen bij het ontwikkelen van een nieuw aardappelras en tot voor kort was eiwitgehalte daar niet bij, nu wel. Door de transitie in de markt van vleesgebruik richting vegetarische producten, en het feit de aardappeleiwit prima gebruikt kan worden voor vleesvervangers, is dit een nieuw verdienmodel geworden." Ook in andere landen werken producenten actief aan het gebruik van aardappeleiwit voor vleesvervangers, zoals Branston in het VK.

Kreijger ziet echter weinig potentie voor de regio Noord-Holland om meer eiwitten uit aardappelen te gaan gebruiken: "Ten eerste is Noord-Holland een dicht bevolkt gebied waar grond schaars en dus duur is. Productie van zetmeelaardappelen gebeurt op marginale gronden, die gemiddeld relatief goedkoop zijn (EUR 50-60.000/ha). In Noord-Holland is de grond een stuk duurder (EUR 125.000/ha in Wieringermeer of de Beemster, tot wel EUR 250.000/ha in de Bollenstreek en Anna Paulowna) wat de kostprijs per kg aardappelen of eiwit te hoog maakt. Daar komt bij dat een boer maar eens in de vier jaar aardappel mag telen door de rotatiewetgeving."

Vanuit Europees perspectief ziet Kreijger wel potentie voor aardappeleiwit: "In landen in Oost Europa is veel ruimte voor relatief weinig geld. In Polen teelde men ooit 2 miljoen ha aardappel; wegens lage prijzen is dat gedaald naar ver onder de miljoen ha. Echter, de kennis en de ruimte is daar nog wel. **Eiwit zou een gamechanger kunnen zijn!"**

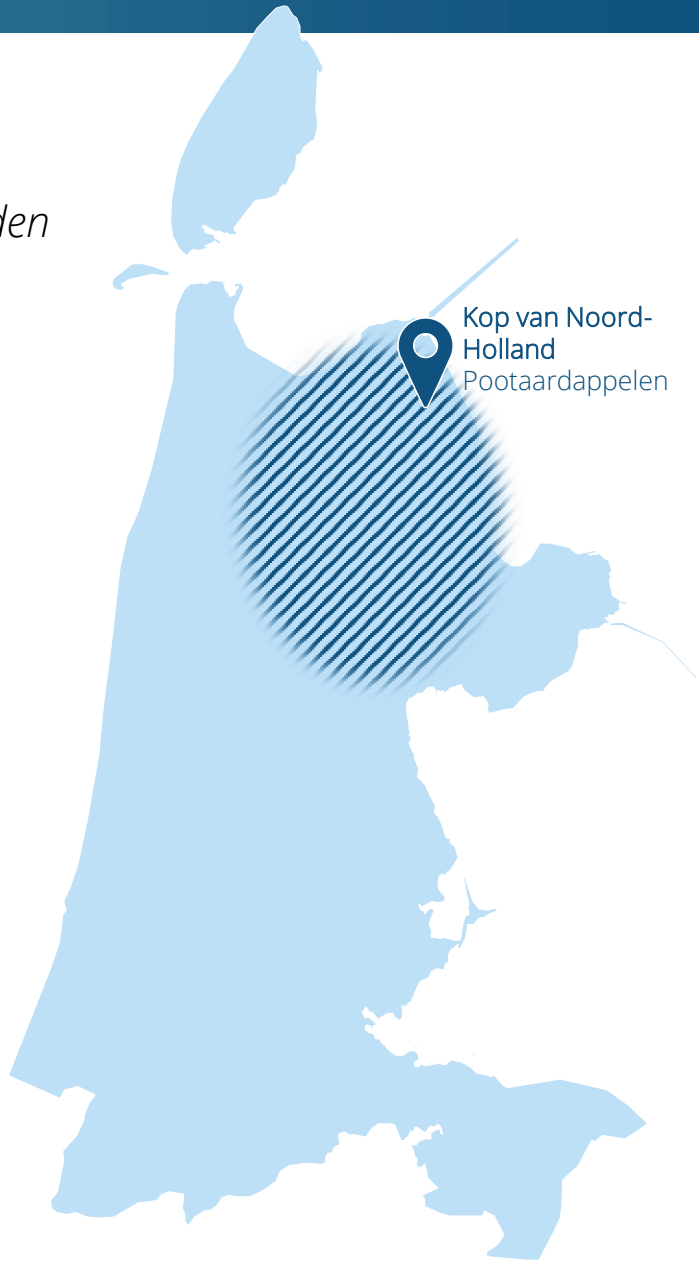

33 Bron: Branston (2021), Larive (2021), WUR (2015).

Uitgangsmaterialen

Seed Valley richt zich traditioneel op groentezaden, minder op eiwitrijke gewassen

Case study | KWS Saat - Pop Vriend Seeds

KWS Saat ('KWS') is een Duits familiebedrijf gericht op plantenveredeling. KWS is de vierde grootste zaadproducent ter wereld op basis van verkoop van landbouwgewassen. De grootste productgroepen zijn mais, suikerbiet, granen, koolzaad, zonnebloem, sorghum (kafferkoren), soja, alfalfa en vanggewassen (groenbemesting). Het bedrijf is opgericht in 1856 en behaalde in 2021 een omzet van EUR 1,31 miljard, een groei van 2% ten opzichte van 2020. In 2019 nam KWS het Nederlandse bedrijf Pop Vriend Seeds over. Pop Vriend Seeds is een gespecialiseerd groentezaadveredelingsbedrijf en wereldleider in hybride spinazie en hybride snijbietzaden. Ook in de andere productcategorieën (bonen en rode bieten) is het bedrijf een grote speler. Het bedrijf is opgericht in 1956 en exporteert naar meer dan 100 landen waaronder de VS, China en Rusland.

Paul Degreef, Head of Business Unit Vegetables bij KWS, vertelt dat de eiwittransitie wel degelijk belangrijk is voor het bedrijf. "Binnen KWS is de eiwittransitie een strategische poot: we hebben een speciaal project voor eiwitten. Hierbij kijken we voornamelijk naar veldgewassen zoals de veldboon (Fava boon). Veredelaars hebben een enorme invloed en kunnen dit aanzetten om bij te dragen aan de eiwittransitie. Er zijn bijna onbeperkte mogelijkheden, van verteerbaarheid van eiwitrijke gewassen tot volumes en weerstand tegen klimaatomstandigheden."

Om de eiwittransitie verder te brengen, is samenwerking tussen verschillende schakels in de keten noodzakelijk. Degreef: "Als veredelaars zitten wij aan het begin van de keten. Het is voor ons belangrijk om dieper in de keten te kijken en zo meer waarde te kunnen creëren richting de boeren, verwerkers en Retailers. Binnen de voedselketen zijn veredelaars en Retailers de meest bepalende partijen. Het overleg binnen de keten gaat goed, ons netwerk zorgt ervoor dat we nagenoeg dagelijks spreken met andere partijen in de keten."

Voor Pop Vriend Seeds is de eiwittransitie minder relevant dan voor KWS algemeen, omdat Pop Vriend Seeds zich niet op eiwitrijke gewassen richt. Degreef: "Voor het Business Unit Vegetables is de eiwittransitie minder relevant. In Andijk, waar Pop Vriend Seeds zit, werken we aan producten die niet voor verwerking van de alternatieve eiwitmarkt worden gebruikt, maar vers worden geconsumeerd. Er zijn wel andere partijen in Seed Valley die zich hoogstwaarschijnlijk bezig houden met de eiwittransitie. Bayer, EWS, Hazera en Syngenta zullen ongetwijfeld een eiwitstrategie hebben, maar hebben geen beslisorganen in Nederland. De Nederlandse bedrijven in Seed Valley hebben traditioneel meer een focus op groenten en dus minder te maken met eiwitten."

KWS

Pop Vriend Seeds PV

Teelt

Hoewel de productie van eiwitrijke gewassen toeneemt, blijft het met 1.600 ha gematigd

Noord-Holland heeft veel diversiteit van land- en tuinbouw. Sierteelt, groente, akkerbouw, pootaardappelteelt zijn de belangrijkste categorieën. Grof genomen is het zuidelijk en oostelijk deel van Noord-Holland grasland (West-Friesland, Laag Holland), het noorden productielandbouw (Wieringermeer, Noordelijk zandgebied) en het oosten en Texel natuur (Noord-Kennemerland binnenduinrand). Ongeveer 55% van het totale oppervlakte van Noord-Holland is landbouwgrond.

In 2020 werd er in de provincie Noord-Holland op ongeveer 1.600 ha eiwitrijke gewassen geteeld. Dit is een kleine toename ten opzichte van de jaren ervoor. Driekwart van het areaal bestaat uit voederleguminosen (onder andere luzerne en klaver). Het areaal van de oliehoudende zaden (onder andere sojabonen en koolzaad) schommelt sinds 2017 rond de 250 ha. Het areaal peulvruchten steeg de afgelopen jaren naar 115 ha (Provincie Noord-Holland, 2021).

Het overgrote deel van de teelt wordt gebruikt voor veevoer. Teelt vindt onder andere plaats in de regio Noord-Holland Noord, boven het Noordzeekanaal, op Texel (teeltproject eiwittransitie) en bij Hollands Kroon (pilot op eiwittransitie). In tegenstelling tot in buurlanden zoals bijvoorbeeld Duitsland, krijgt een Nederlandse agrarische ondernemer geen subsidie voor de teelt van veldbonen.

De belangrijke overkoepelende organisaties voor de teelt zijn de CAV Agrotheek, De Collectieven (ANV Hollands Noorden in Benningbroek, Water, Land & Dijken in Purmerend en Noord-Holland Zuid in Loenen a/d Vecht), en LTO Noord (regio West). Voor jongeren is er een speciaal punt: NAJK (Nederland Agrarisch Jongeren Kontact). Kennisdeling vindt veel plaats tussen agrarische ondernemers onderling, met name via vakbladen zoals De Nieuwe Oogst. Deze vakbladen delen vaktechnische informatie over wet- en regelgeving en andere zaken. Ook enkele organisaties functioneren als adviseur binnen de sector, met name Agrifirm, CAV Agroteek, De Heus, de Rabobank en Vertify.

De teelt speelt een belangrijke rol in de eiwittransitie aangezien zij in het begin van de keten een onmisbare rol vervullen. De verwaarding van bij- en reststromen zou kunnen bijdragen aan de eiwittransitie. De verbinding tussen verschillende stakeholders door de waardeketen heen is hiervoor essentieel.

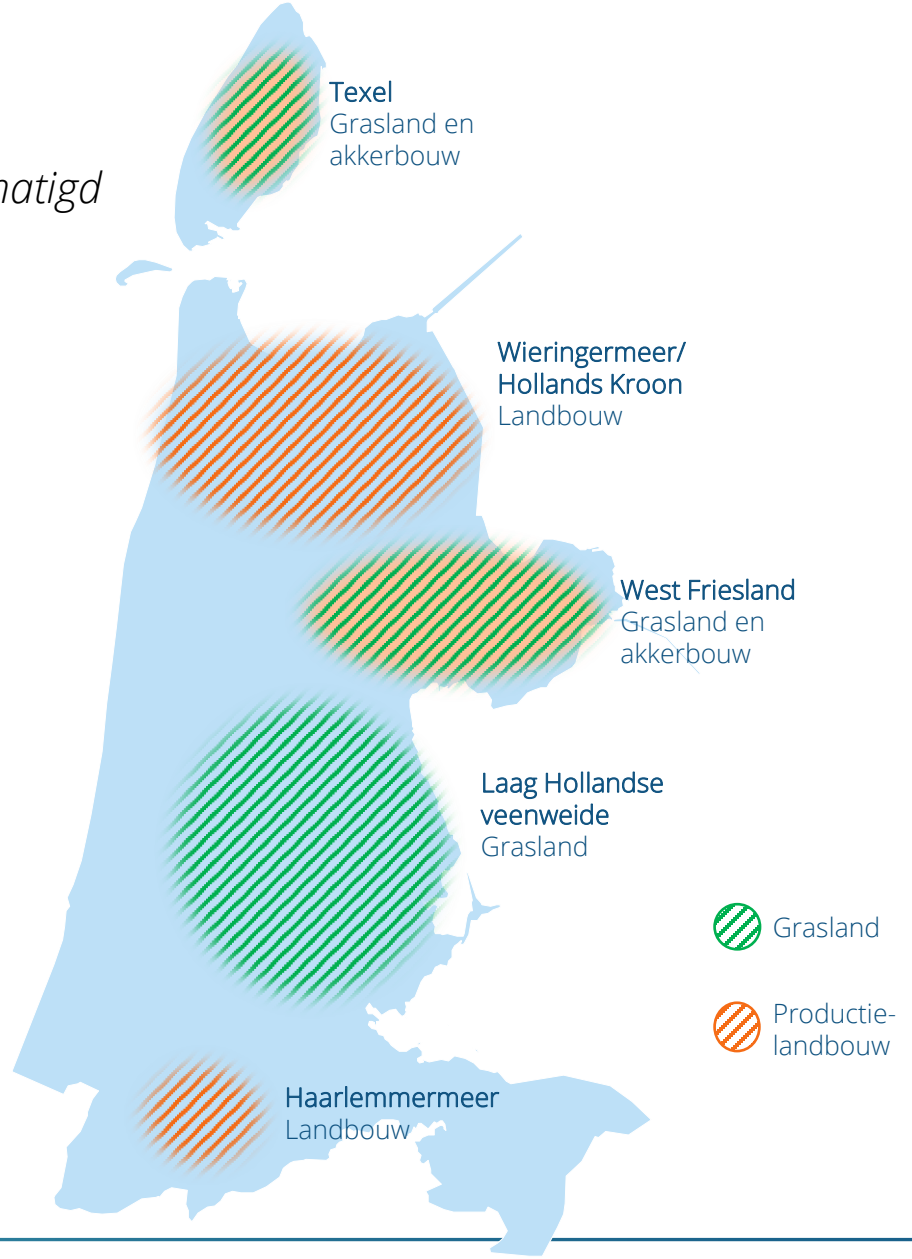

Bron: De Collectieven, LTO Noord, Provincie Noord-Holland, WUR (2019-20).

Teelt

Ook de dierlijke sector speelt een belangrijke rol in de eiwittransitie

Case study | LTO Noord

LTO Noord is de vereniging van en voor agrarische ondernemers. LTO Noord, opgericht in 1995, werkt voor de economische en maatschappelijke positie van agrarische ondernemers en vertegenwoordigd ruim 10.000 agrarische ondernemers in de regio West (hier valt Noord-Holland onder). Nico Verduin, Voorzitter Regiobestuur West, omschrijft de regio Noord-Holland als *top of the bill* als het gaat om kennis, uitgangsmaterialen, teelt en verwerking van de land- en tuinbouw. Verduin: "Noord-Holland is een diverse regio. Naast zuivel en melkveehouderij is sierteelt een belangrijke economische drager van de regio, en ook de grote productie van groenten en akkerbouw biedt veel toegevoegde waarde. Het Noord-Hollandse uitgangsmateriaal (groentezaden en pootaardappelen) gaan de hele wereld over. Hoewel Noord-Holland geen Wageningen Universiteit heeft, bieden de Greenports (NHN en Aalsmeer) en Seed Valley een unieke kennisbron."

Verduin vertelt dat LTO Noord de eiwittransitie ziet als essentieel onderdeel van de Voedselstrategie en van kringlooplandbouw in het algemeen, maar dat nog niet alle leden dit hoog op de agenda hebben staan. "Voor de meeste van onze leden zijn de grote issues op het moment klimaat en milieu. De eiwitvoorziening is van minder belang voor velen, het is een zoekend onderwerp. Wel geloven we in het belang van de eiwittransitie en de rol die dit kan spelen om de problemen van klimaat en milieu op te lossen. Veel boeren en telers halen hun technische kennis uit studiegroepen, vaktechnische organisaties, en vakbladen. Die platformen spelen dan ook een belangrijke rol als het gaat om kennisdeling."

Daarnaast benoemt Verduin twee belangrijke problemen die hij momenteel ziet in ons voedselsysteem. "De eiwittransitie is een samenhang van dierlijk en plantaardig**. Over het algemeen oriënteren beleidsmakers zich te eenzijdig op de plantaardige sector; integraal denken lijkt te zijn verdwenen uit de dialoog**. De mest die uit de dierlijke productie komt is nodig om planten te laten groeien. In Noord-Holland moet er bijvoorbeeld mest worden geïmporteerd uit andere regio's, zoals Brabant, Overijssel en Gelderland. Dat is geen groot probleem, omdat Nederland een klein land is. De 'postzegelmentaliteit' van alleen naar je eigen regio kijken is niet nodig. Wel is het belangrijk dat consumenten en beleidsmakers de samenhang tussen dierlijke en plantaardige productie inzien."

"Daarnaast is er ontzettend weinig algemene kennis over voeding. Door slechte informatievoorziening, (social) media, en de indeling van supermarkten worden mensen verleid om langs de groenten en fruit afdeling te lopen en juist bewerkte producten te eten. Er moet meer kennis worden verspreid over voeding, met name over het belang van variatie in aminozuren voor de gezondheid van de mens. De Schijf van Vijf omvat daarom ook dierlijk eiwit."

Verduin geeft aan dat de eiwittransitie op beleidsniveau meer aandacht zou moeten krijgen, wil de transitie snel plaatsvinden. "Het provinciebeleid is sterk gericht op natuur en economisch beleid, en slechts weinig op landbouwbeleid. In een provinciehuis zitten gemiddeld tien keer meer ambtenaren op natuur dan op landbouw. Dit geeft een oneerlijk gesprek, aangezien 55% van de oppervlakte in Noord-Holland landbouwgrond is en slechts 15-20% natuur. De landbouwkundige kennis op gemeentehuizen is flinterdun. Dit zou anders moeten om de boeren meer steun te bieden."

Case study

Verwerking & productie

Grootschalige verwerkers, handelaren en producenten mengen zich in de eiwittransitie

Enkele regio's zijn opvallend voor de schakel 'verwerking en productie'. Met steeds meer substantiële investeringen in foodtech, een stijgende vraag en interesse vanuit zowel start-ups als scale-ups en corporates, zijn er enkele geografische epicentra te herkennen waar clusters van verwerkende industrie zich bevinden. Het overzicht op pagina 41 laat de top-25 bedrijven in de MRA zien en wat hun betrokkenheid is in de eiwittransitie.

- Zaanstad: Zaanstad is van oudsher een industriestad, waarbij veel industriële bedrijven geclusterd zijn aan de Zaan. De sector levert 7,000 banen, maar heeft ook grote impact op milieu wegens de uitstoot van stikstof en CO_2. De bedrijven in de industrie zijn in te delen in drie hoofdcategorieën: halffabricaten (cacao, plantaardige vetten en oliën) en eindproducten (rijst, koek mayonaise) voor de voedingsmiddelenindustrie.
- Seed Valley omgeving: Hessing* en Vezet, twee van de vijf grootste Europese groentesnijders bevinden zich in Noord-Holland Noord. Beide bedrijven werken voornamelijk met groenten bedoeld voor vers consumptie en zijn minder relevant voor de eiwittransitie. Champignonkwekerij Koolen bevindt zich in Noord-Holland (Slootdorp).
- Amsterdam: Amsterdam is het start-up ecosysteem van de provincie. Binnen Amsterdam zijn de meeste start-ups gevestigd rondom de Impact Hub (Tropenmuseum) en in de professionele deelkeuken Kitchen Republic.

Halffabricaten

Voor het produceren van plantaardige vlees-, vis- en zuivelvervangers zijn plantaardige vetten nodig. Enkele grootschalige bedrijven in de Zaanstreek en bij Schiphol Airport richten zich op de handel en/of productie van plantaardige vetten: AAK Oils, Cargill, Bunge Loders Croklaan, Marvesa, Olam, en Tate & Lyle (vezels). Deze bedrijven kunnen o.a. speciale vetten creëren voor de levensmiddelenindustrie die een bepaalde hardheid hebben en dus geschikt zijn voor de productie van vlees- en zuivelvervangers. Het Zweeds-Deense bedrijf AAK is bezig met de bouw van het 'Plant-Based Food Global Centre of Excellence' in Zaandijk, welke beschikt over een analytisch laboratorium, een keuken, en twee proeffabrieken. Het AkoPlanet platform helpt ook andere bedrijven met het ontwikkelen van plantaardige producten.

Ook de cacao industrie (verwerking tot massa, poeder en boter) is goed vertegenwoordigd in Noord-Holland, onder andere door Cargill, JS COCOA en Olam. In een eerder interview gaf Wouter Stomph, *Head of North America Ingredients Development and Innovation,* aan dat de eiwittransitie een grote rol speelt binnen Olam Cocoa. Het bedrijf ziet de vraag naar plantaardige producten sterk stijgen in Amerika, Europa en het VK. Binnen Olam Food Ingredients wordt er onderzoek gedaan naar de verschillende plantaardige dranken (amandel, erwt, soja) die een alternatief voor koemelk kunnen bieden.

*Hoewel Hessing momenteel de hoofdvestiging in Medemblik heeft, gaat dit rond 2023 verhuizen naar Venlo.
**Start-up ecosysteem refereert naar een verzameling van losstaande start-ups in de food sector.

Verwerking & productie

Hoewel we spreken van de eiwittransitie, zijn ook vetten onmisbaar om producten op smaak te brengen

Case study | Bunge Loders Croklaan

Bunge Loders Croklaan, een van oorsprong Nederlands bedrijf, werd in 2002 verkocht aan de Maleisische IOI Group en in 2017 overgenomen door het Amerikaanse Bunge Limited (een voedingsbedrijf met ~32,000 medewerkers in 40 landen). Bunge Loders Croklaan produceert olie- en vet ingrediënten voor de voedingsmiddelenindustrie en biedt verschillende producten aan die bijdragen aan de eiwittransitie: BeLeaf (plantaardig vet voor plantaardig vlees), Biscuitine (vervanger voor dierlijk vet in bakkerij en chocolade), en kokosolie (gebruikt voor plantaardig ijs). Bunge Loders Croklaan is tevens mede-initiatiefnemer van FICA (zie pagina 20) en indirect van NH Food.

Renee Boerefijn, Innovatiedirecteur bij Bunge Loders Croklaan, vertelt dat Noord-Holland gekenmerkt wordt door de kleine schaal en de diversiteit. “De kracht van Noord-Holland is dat er veel specialistische partijen zijn die flexibel kunnen opereren. Er is, zeker de laatste jaren, meer reuring gekomen door nieuwe start-ups in regio Amsterdam, Alkmaar, Zaandam, Hoorn en in Enkhuizen, en door samenwerkingen tussen onderwijs en het bedrijfsleven. Met name de regio Amsterdam staat bekend als een prettige leefomgeving die veel internationaal talent aantrekt.” Daarnaast ziet Boerefijn veel kansen in het verwaarden van reststromen, met name voor plantaardige voeding. “Dit staat nu nog in de kinderschoenen, maar er zijn steeds meer organisaties die zich hiermee bezig houden, onder andere in de tuinbouw. Een grote kans is om meer samenwerking te bewerkstelligen tussen verschillende organisaties: het afval van de een, is een hulpbron (input) voor een andere organisatie.”

Noord-Holland moet, volgens Boerefijn, goed blijven opletten dat het innovatieve en competitieve karakter van de regio behouden blijft. “De afgelopen jaren zijn er steeds meer bedrijven overgenomen. Opkopers halen de marketing en innovatiekracht weg en hollen bedrijven uit tot een productielocatie. Dit vormt een groot risico voor de concurrentiekracht van de regio. Consolidatie kan goed gaan, maar kan ook een risico vormen. Dit is dan ook de reden dat wij mede-initiatiefnemer zijn geworden van FICA: wij willen eraan bijdragen dat de regio sterk blijft.”

Boerefijn over de eiwittransitie: “Wij spreken als organisatie niet van de eiwittransitie, maar van de plant-based transitie. Er is veel meer nodig in een product dan alleen eiwitten; vezels en vetten zijn ook van groot belang. Wij zijn na ADM en Cargill de grootste internationale speler in plantaardige ingrediënten en de grootste in plantaardige oliën en vetten. Hoewel plantaardig eiwit nu nog veel voor diervoeding wordt gebruikt, gaat de plant-based transitie voor menselijke consumptie steeds sterker meetellen. Wij hebben een strategisch platform gericht op plantaardige producten. Historisch gezien begrijpen wij hoe je producten smakelijk kunt maken met behulp van vetten en olie. Wij hebben de technologie, kennis en grondstoftoegang (sourcing) in huis om plantaardige voedingsmiddelen te maken die echt lekker zijn. We moeten onze technische kennis toepassen om te zorgen dat vetten, die de meest calorierijke ingrediënten zijn in voeding, vooral als smaakmaker te gebruiken, en zo het product gezond te houden.”

Ook bij andere organisaties in Noord-Holland speelt de eiwittransitie (of plantaardige transitie) een steeds grotere rol. “Er zijn veel bedrijven in onze regio bezig met plantaardige producten, maar we zien nu nog een versnippering in de markt. Dit belemmert de groei, want voor ons zijn de kleine volumes waar bijvoorbeeld start-ups mee werken vaak lastig. Voor ons is het netwerk van FICA absoluut essentieel om bedrijven en het onderwijs bij elkaar te brengen en te ondersteunen. Voordat FICA begon, merkten wij dat er een enorm tekort was aan talent op dit vakgebied in Nederland. MBO en HBO boden niet de juiste opleidingen, en universiteiten richten zich te veel op problemen begrijpen in plaats van oplossen. Meer initiatieven zoals FICA en NH Food kunnen talentontwikkeling versnellen en de missing link vormen tussen verschillende bedrijven, bijvoorbeeld om verwaarding van reststromen te bewerkstelligen. NH Food zet het MBO hierbij op de kaart, wat heel belangrijk is voor het ecosysteem van gezonde en gevarieerde voeding en industrie. Het Clusiuscollege heeft een technologiehal die een belangrijke hubfunctie kan vervullen om start-ups en grotere bedrijven te faciliteren, bij voorbeeld als fieldlab. Dit is belangrijk voor de toekomst van Noord-Holland om zich als plant-based economische regio te positioneren.”

Verwerking & productie

Duurzaamheid is een belangrijk thema in de cacaoketen – de eiwittransitie (nog) niet

Case study | JS COCOA

JS COCOA, opgericht in 1923, is een verwerker van cacao met een focus op circulariteit. Cacaobonen worden verwerkt tot cacaoboter en cacaopoeder, die vervolgens gebruikt worden in bakkerijproducten, chocolade, cosmetica, farmacie, supplementen, of ijs. JS COCOA heeft 45 medewerkers in Zaandam en 55 in Ghana. Managing Director Daan Reitsma vertelt over de ervaringen van JS COCOA in Zaandam: “Het unieke aan deze regio is dat er met handen gewerkt wordt. De Zaan is van oudsher een productiegebied van de Amsterdamse haven en nog steeds is er veel industrie aanwezig. Er wordt goed samengewerkt tussen de producerende en verwerkende bedrijven, en ook met de gemeente. In December 2020 is de vereniging Zaanstad Maakstad in het leven geroepen. De vijftien grootste industriële bedrijven uit de regio bundelen de krachten om grote thema’s aan te pakken, bijvoorbeeld arbeid, kennis, en de energietransitie. Daarnaast is de FPTC (Food & Proces Tech Campus) opgezet door de industrie in Zaanstad om zo genoeg nationale vakmensen op te leiden. Door samen aan problemen te werken kun je synergie voordelen behalen.”

Reitsma vertelt verder over de samenwerkingen tussen de gemeente en het bedrijfsleven: “Het is belangrijk om samen te kijken naar overeenkomsten in de agenda’s tussen gemeentes en bedrijven. Een zeer belangrijk vraagstuk is de energietransitie. De investeringen die nodig zijn om duurzamer energie te verbruiken zijn zodanig hoog dat deze, tot voor kort, nooit in groene cijfers resulteerde onder de eindstreep. Nu de energieprijzen zo sterk gestegen zijn, is groene energie in verhouding relatief goedkoper geworden en daarmee interessanter. Echter, wij zijn als bedrijven op korte termijn al onze reserves aan het opeten om aan de huidige energieprijzen te kunnen voldoen en dit betekent dat er weinig meer over blijft om mee te investeren. Wij zouden graag financiële steun krijgen van de overheid om onderzoek te doen naar groene manieren van energie gebruiken, bijvoorbeeld waterstofproductie. Dit soort kostbare onderzoeken baten veel bedrijven samen, maar geen enkel bedrijf kan alleen de onderzoekskosten dekken. Daarnaast zouden wij graag meer ondersteuning krijgen met het verkrijgen van vergunningen, die trajecten gaan nu erg moeizaam. Zaanstad Maakstad is een goede eerste stap om de samenwerkingen tussen bedrijven en de gemeente te versterken. De werkgroepen die ontstaan zijn bereiken meer interactie, informatie-uitwisseling, transparantie en verbetert de relatie tussen gemeente en bedrijven.”

Reitsma vertelt over duurzaamheid in de cacaoketen: “Het is een goede ontwikkeling dat de verschillende stakeholders in de cacaoketen zich actief inzetten om de cacaoketen te verduurzamen. Dit gebeurt overigens al jaren alleen observeer ik dat er nu een versnelling gaande is. Op Europees niveau is er nu een voorstel voor een richtlijn opgesteld (Directive on Corporate Sustainability Due Diligence). Ook stuurt de haven van Amsterdam aan op duurzame cacao. Allemaal goede stappen. Bij JS COCOA staat dit onderwerp vanzelfsprekend ook op de strategische agenda. Via onze lokale presentie hebben wij ook de mogelijkheid om hier actief mee bezig te zijn. Tegelijkertijd weten we door onze lokale presentie hoe complex de cacaoketen, met name in origine, is. Dit in combinatie met de afhankelijkheid van de wijze waarop de lokale overheid acteert maakt het uitdagend dat100% controle over de lokale keten in origine nu niet gegarandeerd kan worden. Een veelzeggend voorbeeld vind ik altijd, de aanpassing van Tony Chocolonely’s claim van “100% slaafvrij” naar “op weg naar 100% slaafvrije chocolade”. Het is een proces wat tijd kost, maar door het creëren van urgentie bespoedigen we het proces wel.”

De eiwittransitie speelt (nog) geen grote rol voor JS COCOA. Reitsma: “Onze klanten hebben tot nu toe niet aangegeven dat ze op zoek zijn naar volledig vegan halffabricaten, bijvoorbeeld zonder hulpstoffen van dierlijke afkomst. Wij krijgen op dit moment wel verzoeken voor halal en koosjer producten.”

JS | COCOA SINCE 1923

Verwerking & productie

Deze schakel is sterk vertegenwoordigd in Amsterdam en de Zaanstreek

Eindproducten voor de voedingsmiddelenindustrie

Veel stakeholders zijn actief in de productie van voedingsmiddelen in Noord-Holland. Enkele van grotere schaal zijn Ahold (Albert Heijn) met een koffiebranderij en een vleesfabriek in de Zaanstreek, Buteressence (geur- en smaakstoffen) Exter (smaakstoffen met veganistische opties), Hansel (Maza) (vegetarisch en vegan assortiment sinds begin 2000), Lassie, Pepsico (Duyvis en Lays), Van Wijngaarden (Zaanse Mayonaise met een volledig plantaardige variant), en Verkade (onderdeel van het Turkse Yildiz).

Ook Pepsico, Amerikaanse multinational in voeding en dranken, heeft een groot aantal vegetarische en veganistische producten. Onder andere de merken EVOLVE en Naked produceren veganistische snacks en proteïnerepen. Ook is Pepsico samen met Beyond Meat (Amerikaans bedrijf met een productielocatie in Enschede) een Joint Venture aangegaan genaamd PLANeT Partnership. Het eerste product (Beyond Meat Jerky) is in 2022 gelanceerd in Amerika.

De vier grootste partijen in de wereldhandel van landbouwproducten zijn ADM, Louis Dreyfus, Bunge en Cargill. Amerikaans agri-industrieel concern Cargill zet grootschalig in op de eiwittransitie. Cargill CEO David MacLennan gaf in 2021 aan dat Cargill de ambitie heeft om plantaardige eiwitten te produceren die gelijk staan aan Beyond Meat en Impossible Foods. Daarnaast heeft Cargill plannen om op grote schaal de benodigde plantaardige ingrediënten te leveren aan producenten van vlees, vis en zuivelvervangers. Zo voegde Cargill erwteneiwit toe aan het Europese ingrediëntportfolio, wat een populair ingrediënt is voor de productie en verwerking van plantaardige alternatieven op vlees, vis en zuivel.

Daarnaast is Cargill samenwerkingen aangegaan met verschillende partijen actief in de eiwittransitie. Zo investeerde het bedrijf in 2021 in het Nederlandse Bflike (Elst) en gingen de twee partijen een Joint Venture aan om plantaardige vlees- en visalternatieven te maken die vrijwel niet te onderscheiden zullen zijn met de dierlijke variant (aldus de bedrijven). Het Schotse fermentatiebedrijf ENOUGH bouwt de nieuwe fabriek op het terrein van Cargill in Sas van Gent, Zeeland, zodat ze de reststromen van Cargill kunnen gebruiken als 'voeding' voor hun schimmels. Daarnaast investeerde Cargill in het Israëlische Aleph Farms, een bedrijf dat biefstukken kweekt.

Bron: Cargill (2020), The Beet (2021), Vegconomist (2022)
*Start-up ecosysteem refereert naar een verzameling van losstaande start-ups in de food sector.

Stakeholders in de food industry (MRA)

Een groot deel van de invloedrijke bedrijven houden zich bezig met de eiwittransitie, zij het in assortiment of op strategisch niveau

Ranking grootte	Bedrijfsnaam (MRA)	Actief in eiwittransitie	Omschrijving
1	Compass Group Nederland B.V.	Ja, strategisch	Actief bezig met de eiwittransitie: kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen (Compass Group).
2	HMSHost International BV	Ja	Vega(n) assortiment bij o.a. La Place en Burger King (HMSHost International).
3	British American Tobacco Exports B.V.	Nee	Geen product wat relevant is voor de eiwittransitie (BAT Netherlands).
4	Danone	Ja, strategisch	WhiteWave overgenomen (nu Danone North America), verkoopt plantaardig eten en drinken (Danone).
5	Eurest Services B.V.	Ja	Vegetarische opties (Eurest Services).
6	Givaudan Nederland B.V.	Ja, strategisch	Producent van geur- en smaakstoffen met vegetarische opties (Givaudan).
7	Gate Gourmet Amsterdam BV	Nee	Geen duidelijk vegetarisch/vegan assortiment of strategisch focus (GateGroup).
8	Bunge Loders Croklaan Group B.V.	Ja, strategisch	Lid van FICA, assortiment van plantaardige producten en heeft een strategisch business unit met de focus plantaardig (BungeLoders).
9	Kraft Heinz Supply Chain Europe B.V.	Ja, strategisch	Vegetarische opties (KraftHeinz).
10	Hilton Meats Zaandam B.V.	Ja	Vega(n) assortiment (Hilton food group).
11	Koninklijke Verkade N.V.	Nee	Een enkel vega(n) product, geen strategie. Besluitvorming vind plaats buiten Nederland (Verkade).
12	Diageo Nederland B.V.	Nee	Geen product wat relevant is voor de eiwittransitie (Diageo).
13	McCain Foods Holland B.V.	Ja, strategisch	Partnerschap met Strong Roots, een bedrijf dat bevroren plantaardige producten verkoopt (McCain).
14	Newrest Inflight Netherlands B.V.	Ja	Vegetarische brochure (Newrest, Livre Végétal).
15	HelloFresh Nederland	Ja	Vegetarische opties (HelloFresh).
16	JBT Food & Dairy Systems B.V.	Ja, strategisch	JBT Alternative Meat Solutions biedt voedsel verwerkings apparatuur voor plantaardig vlees (JBT Food & Dairy).
17	Intersnack Nederland B.V.	Nee, wel relevant	Producten zijn van essentie grotendeels plantaardig (Intersnack).
18	JT International Company Netherlands B.V.	Nee	Geen product wat relevant is voor de eiwittransitie (JTI)
19	J.F. HILLEBRAND BENELUX HOLDING B.V.	Nee	Geen product wat relevant is voor de eiwittransitie
20	ADM WILD Netherlands B.V.	Ja, strategisch	Plantaardige opties (ADM).
21	Starbucks Manufacturing Emea B.V.	Ja, strategisch	Starbucks test met volledig plantaardige locaties (Starbucks).
22	Yakult Europe B.V.	Nee	Geen duidelijk vegetarisch/vegan assortiment of strategisch focus (Yakult).
23	Marfo B.V.	Ja, strategisch	Klantcase: Marfo Food Group - Schouten Europe (schoutenfood.com)
24	Duyvis Production B.V.	Nee, wel relevant	Producten zijn van essentie grotendeels plantaardig (Marfo).
25	McDonald's Nederland B.V.	Ja, strategisch	Plantaardige opties (McDonalds).

Bron: Amsterdam inbusiness
*Op basis van aantal medewerkers

Retail

Besluitvormers van invloedrijke Retailers bevinden zich in Amsterdam en de Zaanstreek

Hoofdkantoren van grote supermarkten

Noord-Holland is de thuisbasis van opvallend veel hoofdkantoren van supermarkten. Bij deze vestigingen worden de strategische beslissingen genomen, en deze kantoren hebben daardoor een grote invloed op de eiwittransitie. De kantoren zijn: Ahold/Albert Heijn (Zaandam), Crisp (Amsterdam), Hello Fresh (Amsterdam), Lidl NL (Huizen), Macro (Amsterdam), Picnic (Amsterdam), SPAR (Amsterdam), VHC Jongens (Oostzaan) en Vomar (Alkmaar). Enkele voorbeelden van de eiwittransitie bij winkelketens zijn als volgt:

- Albert Heijn geeft aan dat hun data laat zien dat Nederlanders steeds meer gemotiveerd raken om hun impact op het milieu te verminderen en dat ze in steeds grotere maten afzien van dierlijke producten. Albert Heijn biedt het grootste assortiment van vegetarische en plantaardige producten en kant-en-klaar maaltijden. Dit assortiment breidt steeds verder uit en ook de schapruimte van de alternatieven voor vlees, vis en zuivel neemt steeds verder toe.
- Lidl wil de plantaardige lifestyle betaalbaar en bereikbaar maken voor iedereen (zie Future Protein NL voor meer informatie). In 2020 werd het aanbod voor vleesvervangers verdrievoudigd en plantaardige zuivel verdubbeld. Ook biedt Lidl via de jaarlijkse *Future Goods Week* start-ups een plek in het schap om hun product naar de markt te brengen, zoals bijvoorbeeld Willicroft.
- Nationale Week zonder Vlees en Zuivel: o.a. Albert Heijn als Lidl zijn aangesloten bij deze week, waarin zij hun plantaardig assortiment verder onder de aandacht brengen bij de consument.

Deze retailers hebben een belangrijke rol in de voedselketen. Niet alleen zijn zij besluitvormers over de producten die op de schappen komen te liggen, ook hebben zij een zeer uitgebreide database en inzicht in het consumentengedrag. De retailers zijn daarom belangrijke trekkers van de eiwittransitie.

Retail concepten

In Amsterdam metropoolregio zijn Retail concepten gericht op o.a. duurzaamheid en de eiwittransitie geopend en gegroeid. Voorbeelden hiervan zijn Ekoplaza (in 1980 geopend als 'natuurvoedingswinkel'), Marqt (eerste filiaal in 2008), Vegan Masters (2019) en Vegan Fresco (geopend en gesloten in 2021).

Ook verscheidene (flits)bezorgdiensten hebben hun kantoor in Amsterdam, zoals Flink, Getir en Gorillas. Hoewel deze partijen niet (volledig) gericht zijn op duurzaamheid, zijn zij wel de Retail outlet waar een groeiend aandeel consumenten hun vlees- en zuivelvervangers koopt. Door promotie en marketing zouden zij de verkoop van deze producten kunnen stimuleren. In januari 2022 besloot het stadsbestuur van Amsterdam om nieuwe locaties van bezorgdiensten te weren. De woordvoerder van Gorillas gaf aan dat dit besluit teleurstellend was en dat ze al langere tijd in gesprek waren met de Gemeente Amsterdam.

Bron: Larive (2021), NOS (2022).

Horeca

De eiwittransitie is aanwezig in het straatbeeld van Amsterdam

Noord-Holland kent een hoeveelheid van 124 horecagelegenheden die een volledig vegetarische- of veganistisch menukaart hebben. Amsterdam heeft een grote vertegenwoordiging van met name de veganistische horecagelegenheden. In Amsterdam telt Happy Cow, een platform dat consumenten helpt vegetarische en veganistische horecagelegenheden te vinden, maar liefst 67 veganistische- en 41 vegetarische eetgelegenheden. De rest van de provincie heeft een lager aantal vegetarische of veganistische horecagelegenheden. In Haarlem en Spaarndam zijn er in totaal tien gelegenheden, waarvan vier een veganistische menukaart aanbieden en zes een vegetarische menukaart. Alkmaar, Broek op Langedijk, Hoorn, Heemskerk, Middenmeer en Zaandam, kennen allen één horecagelegenheid met een vegetarische of veganistische menukaart.

- Horecagelegenheden kunnen consumenten bekend maken met nieuwe producten. Zo gaan zes horecagelegenheden in Amsterdam producten van het Singaporese merk Tindle serveren: Box Sociaal, Cabron, Circl, Coffee & Coconuts, Rotisserie en Soil. Ook Ron's Gastrobar in Amsterdam pioniert, ditmaal met plantaardig vlees uit de 3D printer van Redefine Meat. Plant-based junkfood restaurant Vegan Junk Food Bar laat consumenten op een 'laagdrempelige manier kennis maken met de mogelijkheden rondom plant-based junk food'. Hoewel de Vegan Junk Food Bar begon in Amsterdam in 2017, zijn er vestigingen in o.a. België, Duitsland, Engeland en Spanje en heeft de keten de ambitie om meer dan 200 vestigingen te hebben in 2025. Er zijn nog vele andere voorbeelden van horecagelegenheden.
- Niet alleen de consument komt in aanraking met vegetarisch en veganistisch eten. Ook de medewerker van Gemeente Amsterdam: alle evenementen van de gemeente Amsterdam zijn in principe vegetarisch (tenzij mensen vlees of vis aanvragen).
- Verscheidene producten en verkopers van o.a. veganistische kaas hebben recentelijk substantiële investeringen binnengehaald (Mr & Mrs Watson en Willicroft).

Buiten de horecagelegenheden, is ook catering aanwezig in Amsterdam. Compass Group vertelt over hun doelstellingen m.b.t. de eiwittransitie: "Compass Group levert een proactieve bijdrage aan gezonde en duurzame eetpatronen middels de eiwittransitie die is doorgevoerd in de gehele keten en alle facetten van haar bedrijfsvoering, waarbij gasten plantaardig eten als het nieuwe normaal ervaren. Daarbij biedt Compass Group een gezonde en duurzame voedselomgeving voor haar gasten, passend binnen de planetaire grenzen, waarbij een plantaardig menu de norm is. Door smaakvolle, onweerstaanbare plantaardige producten aan te bieden, wordt plantaardig en gezond het nieuwe normaal voor de gast van Compass Group. Met in 2025 een aandeel van 80% plantaardig van de totale eiwitinkoop draagt Compass Group bij aan duurzame en gezonde eetpatronen."

Ook Eurest, de Provincie Noord-Holland en Greendish werken aan de eiwittransitie. De samenwerking richt zich op een 50% vegetarisch menu in het bedrijfsrestaurant.

Bron: Larive (2021), NOS (2022),

Netwerk en kapitaal

Er zijn verscheidene incubators en investeerders gericht op de eiwittransitie

Strategische samenwerkingen zijn essentieel om categorie-overstijgend te denken en samen verder te komen. Drie belangrijke netwerkorganisaties zijn Brave New Food (Bilthoven), Bridge2Food (Wageningen) en Foodvalley (The Protein Community, Wageningen).

Amsterdam staat bekend als een innovatieve omgeving voor kleine en grote bedrijven, en is daarnaast een ontmoetingsplek voor veel verschillende stakeholders. Wouter Muis, Commercial Director van GRO, vertelt: “Amsterdam heeft goede faciliteiten voor start-ups zoals wij. Kitchen Republic organiseert bijvoorbeeld een ‘Meet the Buyer’ evenement waar wij veel aan hebben gehad. Ook de Horecava beurs in de RAI is een nuttige plek om mensen te ontmoeten. Amsterdam is echter niet zo goed verbonden met de rest van de provincie. Qua kapitaal merken wij dat het vinden en aanvragen van subsidies enorm veel tijd kost en voor ons als klein bedrijf niet eenvoudig is.” GRO maakt vega(n) en blended producten van oesterzwammen die circulair worden geteeld op koffiedik.

Enkele belangrijke verbindende partijen, incubators en investeerders in Noord-Holland zijn:

- Netwerk/incubator: Food Union, GO!-NH, Impact Hub, Kitchen Republic, Social Enterprise NL, Sparc Kitchen. Zij ondersteunen ondernemers met het starten en groeien van hun bedrijf, bijvoorbeeld door het aanbieden van professionele keukenruimtes, een netwerk en de mogelijkheid om producten direct te verkopen. Behalve Food Union in Haarlem zijn al deze partijen in Amsterdam gevestigd.
- Investeerders: Plantbase.VC, The LIVEKINDLY Collective en Unovis zijn investeerders in de alternatieve eiwitsector. Vermogensbeheerder Unovis is een van de grootste investeerders in de plantaardige sector wereldwijd. Zij hebben Amsterdam gekozen als vestigingsplek door de aantrekkelijke locatie en de aantrekkingskracht van internationaal talent. Behalve plantaardig richt deze investeerder zich ook op kweekvlees, innovatieve eiwitbronnen en de gemak-sector. Hoewel Unovis niet heeft geïnvesteerd in plantaardige bedrijven in Noord-Holland, heeft Unovis substantieel investeringen gedaan in andere Nederlandse organisaties zoals Mosa Meat (Limburg), Oatly (Zweeds bedrijf met locatie in Zeeland) en The Protein Brewery (Noord Brabant). Ook investeerdersfonds Plantbase bevindt zich in Amsterdam en deed grootschalige investeringen in o.a. the LIVEKINDLY Collective en Monkeys by the Sea.

Netwerk en kapitaal

Ondernemers halen steeds meer investeringen binnen; de RAI is een ontmoetingsplaats

- Verscheidene producten en verkopers van o.a. veganistische kaas hebben recentelijk substantiële investeringen binnengehaald. Willicroft, vegan kaasmaker en verkoper, heeft EUR 250.000 aan crowdfunding binnengehaald. Ook veganistisch restaurant Mr & Mrs Watson haalde in 2022 EUR 700.000 aan investeringen binnen. Dit soort investeringen kunnen bijdragen aan productontwikkeling en het promoten van plantaardige alternatieven. Upfield Group, wereldleider in plantaardige margarine, smeerbare producten en kazen met een kantoor in Amsterdam, investeert EUR 50 miljoen in plantaardige voeding.
- Stichtingen: Stichting DOEN, Stichting Dutch Cuisine zijn enkele voorbeelden van stichtingen in Noord-Holland actief in de eiwittransitie.
- Beurzen: RAI Amsterdam is een belangrijke ontmoetingsplaats, met o.a. de Free From Functional & Health Ingredients Expo en de Horecava beurs. De PLMA's World of Private Labels beurs in de RAI en de Amsterdam Coffee festival in de Westergasfabriek hebben beide geen hoofdfocus op de eiwittransitie, maar besteden wel aandacht aan de "plantaardige revolutie". Buiten Noord-Holland zijn er enkele (inter)nationale vakbeurzen relevant voor de eiwittransitie.

Internationale beurzen relevant voor de eiwittransitie

- Agri-Food Tech Expo Asia 2022
- Alternative Protein and Foodtech Show
- Alt-Proteins Conference AUS NZ by Food Frontier
- Asia Summit on Alternative Proteins by GFI APAC
- Asia-Pacific Agri-food Innovation Summit
- Bridge2 Food Summit + Expo Plant-Based Foods & Proteins Asia 2021
- Fermentation Enabled - Alternative Protein Innovation 2022
- FoodTech Congress
- Future Food Asia 2021
- Future Food-Tech (San Francisco, VS)
- Future of Protein Production Summit
- New Food Conference (door ProVeg)
- New Harvest 2022
- Plant Based World Conference & Expo
- ProteinTech
- Sustainable Foods London
- Synbiobeta
- The Future of Protein Production Summit
- The Good Food Conference (door Good Food Institute of GFI).
- The Inaugural Aotearoa New Zealand Cultured Meat and Seafood Symposiu
- VeggieWorld Shanghai

Netwerk en kapitaal

Een internationaal-georiënteerde innovatie hub zou bijdragen aan de ontwikkeling van de sector

Case study | Unovis Asset Management

Unovis Asset Management ('Unovis') is een Amerikaans impact investeringsbedrijf, opgericht in 2016. In 2018 richtte Unovis een kantoor op in Nederland en sindsdien heeft het bedrijf haar meest recente investeringsfonds opgericht (EUR 146 miljoen). Dit fonds richt zich op de promotie van de transitie van afhankelijkheid van dierlijke eiwitten naar meer duurzame alternatieve eiwitbronnen. Naast investeren is Unovis actief als strategie-adviseur en helpen ze bedrijven door expertise te delen en ervaring in te brengen. Unovis heeft meer dan 60 investeringen gedaan in start-ups, met een focus op de Verenigde Staten, Europa en Israël, maar ook China, Indonesië, Nieuw-Zeeland en Mexico. In Nederland zijn voorbeelden van bedrijven Evolution Meats (Putten), GreenPro International (Bilthoven), Mosa Meat (Limburg), en The Protein Brewery (Den Bosch).

Kim Odhner, Managing Partner, medeoprichter en sinds vier jaar verantwoordelijk voor Unovis Europa en Azië, vertelt dat Amsterdam een aantrekkelijke locatie was om het kantoor voor Europa en Azië te vestigen. Na een afweging tussen Luxemburg en Amsterdam is de keuze op de Nederlandse hoofdstad gevallen. Odhner (vertaald vanuit het Engels): "Ondanks dat er een goed fund management klimaat in Luxemburg is wat betreft auditing, accounting en de aanwezigheid van de juiste bank faciliteiten, is het vestigingsklimaat in Nederland voor bedrijven actief in de proteïne transitie veel aantrekkelijker. Daarnaast is Nederland in het algemeen en zeker Amsterdam een prettige plek om te wonen. Zeker voor de internationale medewerkers is Amsterdam verwelkomend: bijna iedereen spreekt vloeiend Engels en de internationale oriëntatie van de stad zorgt voor een sterke community." Andere belangrijke aspecten dat Unovis in acht heeft genomen tijdens het besluit om in Amsterdam te vestigen zijn de nabijheid van universiteiten, de ontwikkelde agrarische sector en de strategische locatie binnen Europa.

Odhner noemt het ontwikkelen van een innovation hub een belangrijk onderwerp om de eiwittransitie vooruit te helpen. Momenteel is het voor start-ups gecompliceerd om na de opstart fase (e.g. vanuit een universiteit) op te schalen en de markt te betreden. Hij ziet het belang om een innovation hub of ecosysteem op te zetten dat, door de aantrekkelijkheid van Amsterdam, internationaal talent aantrekt en dit vervolgens combineert met de krachten en expertise van agrifood en jonge professionals van bedrijfskunde opleidingen van universiteiten in Noord-Holland.

"Een innovatie platform vergelijkbaar met de Food Technology Innovation Centre (FTIC) in Singapore of Strauss Group's Kitchen FoodTech Hub in Israël zou daadwerkelijk impact kunnen maken. Het combineren van kennis en expertise van verschillende universiteiten, samen met het brengen van faciliteiten om te groeien en een plek om investeerders te ontmoeten is essentieel om startups goed van de grond te krijgen."

Daarnaast geeft Odhner aan dat Nederland zichzelf niet genoeg op de voorgrond plaatst. "Nederland heeft een geweldige kennis en geniet een zeer sterke reputatie wat betreft agrifood. Nederland in het algemeen en Noord-Holland specifiek mogen hier meer vocaal over zijn. De overheid zou zich actiever moeten inzetten om een platform zoals een innovatie hub te bewerkstelligen en om de sterke punten van de regio sterker te benadrukken. **Er zijn geweldige kansen en ontwikkelingen binnen agtech en foodtech. De volgende stap? Market the hell out of it."**

Unovis Asset Management

Case study

Odhner: "Een innovatieplatform zou veelbelovende FoodTech-bedrijven faciliteiten en diensten kunnen bieden om op te schalen, wat niet alleen innovatie zou aantrekken, maar ook zou helpen om succes te verzekeren. Het is van belang om technische know-how van omliggende bedrijven en universiteiten te gebruiken (van laboratoria tot pilots en opschaling), om zo alternatieve eiwitten (plantaardig en microbieel) verder te ontwikkelen:

- Food en ingrediënten: kwaliteitsbeoordeling en optimalisatie; evenals de ontwikkeling van een analytisch platform voor karakterisering van de functionaliteit van ingrediënten;
- Microbiële eiwitten: stam-engineering en procesontwikkeling;
- Plantaardige eiwitten: procesontwikkeling, textureringsmethodes voor nieuwe eiwitingrediënten, en levenscyclusanalyse."

46 Afbeelding: Beyond Meat

LARIVE INTERNATIONAL

Netwerk en kapitaal | Start-up ecosysteem

De ondersteuning van de Impact Hub en Social Enterprise NL brachten DWB goed op weg

Case study | The Dutch Weed Burger - the LIVEKINDLY Collective

The Dutch Weed Burger bereid en verkoopt producten op basis van Nederlands zeewier. Het bedrijf werd opgericht in 2012 door Mark Kulsdom en Lisette Kreischer en werd in 2021 verkocht aan the LIVEKINDLY Collective. The LIVEKINDLY Collective investeert in plantaardige bedrijven en is actief als mediaplatform. The Dutch Weed Burger gelooft in de plantaardige keuken en dat het de sleutel is tot echte verandering, van verduurzamen van de economie en 'totale wereldvrede'. De producten van de Dutch Weed Burger zijn te koop bij hun online winkel, Retailers (live en online) en bij de horeca (200 restaurants en verschillend festivals). Het zeewier dat de basis vormt van de Dutch Weed Burger, groeit in de Nederlandse Oosterschelde en wordt op duurzame wijze geplukt bij zeewierboerderij Zeewaar (opgericht in 2013).

Samen met Finland is Nederland het land waar de meeste vleesvervangers worden gegeten. Mark Kulsdom, medeoprichter van de Dutch Weed Burger, vertelt: "Nederland is een centraal gelegen, goed bereikbaar land met goede distributie binnen Europa. Van oudsher worden er al merken gestart en er is veel innovatie en onderzoek in de alt protein hoek. Dit zorgt ervoor dat Nederland een goede vestigingsplaats is voor bedrijven actief in de eiwittransitie. Ook de minder mooie kant van Nederland, namelijk het feit dat je gemakkelijk belasting kunt ontduiken, zorgen ervoor dat firma's hier makkelijk starten." Op dit moment heeft het bedrijfsleven een leidende rol wat betreft vraagstukken rondom de eiwittransitie. Kulsdom geeft aan dat nu de overheid* aan zet is: "De luxeperiode van het 'stimuleren' hebben we achter de rug. De overheid moet door middel van regelgeving en marktsturing, vleestax en verbieden van inefficiënte marktspelers nu actie ondernemen. Anders valt de window of opportunity voor altijd in het slot."

The Dutch Weed Burger is begonnen als een start-up in Amsterdam. Kulsdom ervaart het Nederlandse ondernemersklimaat als goed. "Met The Dutch Weed Burger vielen wij in de hoek van 'social enterprise', bedrijf met een missie. Dit betekende dat wij al in een vroeg stadium werden gescout door de Impact Hub in Amsterdam. Wij mochten meedoen met het 'investment-ready programma', een soort spoedcursus bedrijfseconomie. We werden echt onder de vleugels genomen van de Impact Hub.

Ook Social Enterprise NL heeft ons ontzettend veel geholpen. Ook toen we de vervolgstap nodig hadden, konden we snel de ondersteuning krijgen die we nodig hadden. Ik heb zelf contact gezocht met LIVEKINDLY oprichter Kees Kruythoff en zij kunnen ons begeleiden bij het opschalen en het worden van een gevestigde speler. Wij blijven onze eigenheid en authenticiteit behouden terwijl we gebruik kunnen maken van de slimme en bevlogen mensen, de productontwikkeling capaciteiten en het sales netwerk van LIVEKINDLY."

Hoewel Kulsdom enthousiast is over de Nederlandse markt, heeft hij ambities buiten de landgrenzen. "De Nederlandse markt is te klein. Na de Europese markt zijn wij van plan om via het netwerk van the LIVEKINDLY Collective naar Amerika te gaan."

THE DUTCH WEEDBURGER

Afbeelding: The Dutch Weed Burger

*Onder de overheid worden verschillende instanties verstaan, waaronder de EU, het Rijk, de Provincie en Gemeentes. In deze tekst wordt met name naar overheid gerefereerd vanuit het oogpunt van EU en het Rijk.

D

Behoeftes van bedrijven

Behoeftes van Nederlandse bedrijven

Bedrijven behoeven meer steun bij het verkrijgen van vergunningen en subsidies

Obstakels voor in Nederland gevestigde bedrijven

- Bedrijven kunnen moeite ervaren bij het leggen van contacten, opbouwen van **netwerken** en uitwisselen van met andere organisaties (publiek en privaat).
- Bedrijven ervaren verlies van **concurrentie** als een probleem, bijvoorbeeld bij buitenlandse overnames die de innovatiekracht in de regio wegnemen.
- Bedrijven, met name start-ups, zijn veel tijd en energie kwijt aan de langdurige trajecten voor het verkrijgen van **subsidies**.
- Bedrijven hebben vaak moeite met de aanvraag van **vergunningen**. Dit komt deels door de lange duur van de trajecten, en deels door de bestemmingsplannen van de gemeentes. Bedrijven voelen zich hier vaak niet voldoende in gesteund door de Provincie of desbetreffende gemeente.
- Door de hoge druk op het **elektriciteitsnetwerk** in Noord-Holland kunnen sommige bedrijven (met name veredelingsbedrijven in Noord-Holland Noord en voedselverwerkers in de Zaanstreek) niet verder met hun geplande uitbreidingen.
- Investeringen in gedeelde infrastructuur en faciliteiten zijn te hoog voor elk individueel bedrijf. Met name voor energievoorziening en de **energietransitie** is dit relevant, gezien veel bedrijven de ambitie hebben om over te gaan op 'groene stroom' en/of zich willen voorbereiden op wetgevingen die duurzame energie stimuleren. Er is niet voor elk bedrijf de gewenste hoeveelheid groene stroom beschikbaar en onderzoek naar bijv. waterstof is duur.
- Verscheidene organisaties hebben moeite met het vinden van geschikt **personeel** (met name technisch-geschoolde mensen, zowel op MBO, HBO als universitair niveau). Bedrijven zijn hierdoor gedwongen om talent uit het buitenland te halen.

Behoeftes van in Nederland gevestigde bedrijven

- Keten overstijgende kennisoverdracht en samenwerking, ook met publieke stakeholders.
  - Ook is er vraag naar samenwerkingsvormen waarin het mogelijk is om voort te bouwen op andermans kennis. Open access research is hier een voorbeeld van.
  - Voorbeeld van succesvolle samenwerking: Zaanstad Maakstad werkgroepen waar zowel representatie van bedrijfsleven als van de gemeente is.
- Ondersteuning met het verkrijgen van vergunningen, bijvoorbeeld voor nieuwe locaties of voor het verduurzamen van bedrijfspanden.
- Ondersteuning bij het verkrijgen van subsidies:
  - Behoefte aan betere vindbaarheid van beschikbare subsidies;
  - Behoefte aan hulp en contactpersonen bij de relevante instanties;
  - Behoefte aan snellere en eenvoudiger trajecten ('Plug-and-play').
- Bedrijven hebben de behoefte om meer technisch geschoold personeel in dienst te nemen. Onderwijsinstellingen zouden hun opleidingen hieraan kunnen aanpassen.

Behoeftes van internationale bedrijven

Internationale bedrijven hebben behoefte aan meer duidelijkheid rondom ambities en krachten van de regio

Obstakels voor internationale bedrijven geïnteresseerd in Nederland

- Hoge leef- en **woningkosten** voor medewerkers. Hoewel de regio (met name de MRA) populair is onder internationale medewerkers, zijn de woonkosten relatief hoog.
- Niet alleen de kosten voor personeel zijn hoog, ook de kosten van **kantoorruimtes** en land zijn relatief hoog.
- Moeite met het vinden van geschikt **personeel**.
- Strenge wetgeving rondom **stikstof** beperkt bedrijven in hun productiemogelijkheden.

Behoeftes van internationale bedrijven geïnteresseerd in Nederland

- Duidelijkheid over de sterke punten van de regio. Wat heeft de regio te bieden, naar wat voor soort bedrijven zijn de aanwezige publieke en private stakeholders op zoek?
- Ondersteuning met het vinden van geschikte panden (zowel voor kantoorruimtes als laboratoria en productiefaciliteiten).
- Een duidelijke plek waar investeerders (startende) ondernemers met internationale ambities kunnen ontmoeten.

SWOT

LARIVE
INTERNATIONAL

SWOT analyse eiwittransitie Noord-Holland

Interne herkomst

KRACHTEN

Innovatie

- Regio Amsterdam is de bakermat van innovatieve ideeën en (marketing)concepten (bijv. the Dutch Weed Burger, Ekoplaza, Willicroft). Het internationale karakter van de regio, het hoge niveau Engels, en de aanwezigheid van andere innovatieve spelers en de prettige leefomgeving trekt veel ondernemers en internationaal talent aan. Verscheidene organisaties zorgen voor ondersteuning (Greenports, Impact Hub, Kitchen Republic, Sparc Kitchen). Daarnaast ontwikkelen enkele partijen plantaardige varianten van hun traditioneel dierlijke producten (bijv. Zaanse Vegannaise).
- De MRA heeft een hoog stedelijke bevolking met een zeer welwillende ('hippe') consumentenmarkt voor alternatieve eiwitten. Nieuwe retail concepten zoals Crisp, Ekoplaza, Hello Fresh, Marqt, Picnic, en Vegan Masters hebben hier dan ook hun eerste successen behaald.
- Seed Valley, hoewel met name gericht op groentezaken, heeft een internationaal imago als wereldklasse veredelaar. Enkele spelers die bijdragen aan onderzoek naar uitgangsmaterialen van alternatieve eiwitten, waarvan met name Hortimare een wereldleider is in de veredeling van zeewieren voor humane consumptie.
- De Nederlandse regering is begonnen met het legaliseren van proeverijen van kweekvlees. Dit betekent dat consumenten makkelijker in aanraking kunnen komen met deze nieuwe productcategorie.
- Regio Amsterdam heeft een grote pool internationaal talent op het gebied van R&D, techniek en innovatie.
- Noord-Holland kent een kleine schaal en veel diversiteit, hierdoor zijn er specialistische partijen die flexibel opereren.

Integratie, kennisdeling en schaalbaarheid

- Enkele schakels in keten goed vertegenwoordigd met betrekking tot de eiwittransitie (met name verwerking & productie en retail).
- Noord-Holland is een diverse regio, zowel qua consumentenprofiel als qua economische activiteit. De veelzijdigheid van economische activiteiten betekent dat de regio niet afhankelijk is van een bepaalde industrie en daarom een redelijke risicospreiding heeft.
- Diverse kennisinstellingen dragen bij aan verder onderzoek en ontwikkeling naar de eiwittransitie, zoals Hogeschool Inholland, UvA en VU. Samenwerkingsverband FICA is een voorbeeld van goede samenwerking tussen onderwijs en het bedrijfsleven. Congrescentrum de RAI biedt veel mogelijkheden tot kennisdeling.
- Kennisoverdracht en kruisbestuiving door het samenbrengen van verschillende bedrijven door kennisinstellingen en studenten is in de regio de drijfveer voor innovatie en ontwikkeling.
- Een (verborgen) kracht van Noord-Holland is de verwaarding van de reststromen van verschillende organisaties.
- Er zijn steeds meer opleidingen die zich richten op de eiwittransitie. Een voorbeeld hiervan is de 'plant-based koksopleiding' van het ROC Amsterdam, de studie 'Food Commerce & Technologie' van Hogeschool Inholland waarbij studenten een eigen start-up opzetten, en het de universiteiten UvA en VU, waar studenten de Minor 'Sustainable Food Systems' (UvA) of de Master 'Environment and Resource Management' (VU) kunnen volgen.

SWOT analyse eiwittransitie Noord-Holland

Interne herkomst

KRACHTEN

Investeringen

- Investeringsfondsen met een focus op alternatieve eiwitten zijn gevestigd in Amsterdam (Plantbase en Unovis). Reden hiervoor is de aanwezigheid van ondersteunende faciliteiten (banken, accountants en juridische bedrijven) en de goede bereikbaarheid.
- Verscheidene Noord-Hollandse organisaties hebben grootschalige investeringen binnengehaald, zoals vegan restaurant Mr & Mrs Watson (EUR 700.000) en vegan-kaasmaker Willicroft (EUR 250.000).
- De categorie 'eiwitten op land en zee' is goed vertegenwoordigd in Noord-Holland.

Infrastructuur & faciliteiten

- Noord-Holland (met name de MRA) heeft een goed vestigingsklimaat voor internationale bedrijven, waarvan AAK Oils, Bunge Loders Croklaan, Cargill en Danone enkele voorbeelden zijn. Elk hebben deze bedrijven een duidelijke strategie om de plantaardige eiwitsector te stimuleren, zoals bijvoorbeeld AAK's 'Plant-Based Food Global Centre of Excellence' in Zaandijk.
- Nederland staat op de vierde plek van Europese landen wat betreft innovatieregio's. Maar liefst zeven van de Nederlandse provincies behoren tot de echte top van Europa en zijn leidinggevende innovatieregio's die ver boven gemiddeld scoren in Europa. T.o.v. de rest van Noord-Holland heeft de derde plek wat betreft regionale innovatie.
- Waar de helft van de bedrijven aangeeft dat zij geen moeite hebben met het vinden van getalenteerd personeel (met name R&D, sales en marketing), ervaren andere bedrijven juist moeite met het vullen van vacatures (zie Stichting Seed Valley). Met name goed geschoold nationaal talent is lastiger te vinden dan internationaal talent.

Impact & invloed

- Impactvolle organisaties zijn onder andere Ahold (Albert Heijn) hoofdkantoor, Cargill, en de verwerkende industrie in de Zaanstreek. Vanuit Noord-Holland hebben zij wereldwijd invloed.
- Innovatieve start-ups die werken aan potentieel invloedrijke technologie, zoals Those Vegan Cowboys (precisie fermentatie voor plantaardige kaas).
- Over het algemeen heeft de eiwittransitie een enorme impact op maatschappelijk verantwoord ondernemen. De missie van veel organisaties die zich bezighouden met de transitie is dan ook om bij te dragen aan het welzijn van de mens, dier en planeet.

SWOT analyse eiwittransitie Noord-Holland

Interne herkomst

ZWAKTES

Innovatie

- Regio Amsterdam behaalt niet haar potentie als innovatiefacilitator. Hoewel er veel goede ideeën en start-ups zijn, groeien maar weinig uit naar substantiële bedrijven. Ondanks dat de Impact Hub en Kitchen Republic een faciliterende rol spelen, hebben beide organisaties een relatief lokale en daardoor minimale impact. Om organisaties te stimuleren die invloed kunnen uitoefenen op nationaal of internationaal niveau is er meer steun nodig vanuit de overheid en de gemeente om meer faciliteiten om kennisdelen en het ontwikkelen van producten op grotere schaal plaats te laten vinden. Dit kan productontwikkeling stimuleren en investeerders en ondernemers verbinden.
- Noord-Holland heeft in vergelijking met de regio Wageningen minder expertise op het gebied van agrifood in het algemeen en de eiwittransitie specifiek.
- De diversiteit van Noord-Holland veroorzaakt enkele risico's. Als een product succesvol is in Amsterdam en omstreken, wil dat niet zeggen dat het product in de rest van de regio zal aanslaan.
- De categorieën kweekvlees en insecten zijn minder goed vertegenwoordigd in Noord-Holland.

Integratie, kennisdeling en schaalbaarheid

- De eiwittransitie is minder sterk vertegenwoordigd in de categorieën onderzoek, uitgangsmaterialen en teelt t.o.v. andere regio's (m.n. Gelderland).
- Gezien het kleiner areaal en de dichtbevolktheid van Noord-Holland, is er in vergelijking met regio's als Brabant, Groningen, en Zeeland simpelweg minder ruimte. Dit betekent dat het lastiger en duurder is voor organisaties om kantoorruimtes, huisvesting en productiefaciliteiten te ontwikkelen.
- In het algemeen, stelt de Nederlandse overheid weinig geld beschikbaar voor open source onderzoek, waardoor kennisdeling beperkt blijft en een groot deel van de investeringskosten op de schouders van bedrijven komen te rusten. Dit is m.n. relevant voor kweekvlees, een sector die niet sterk vertegenwoordigd is in Noord-Holland.
- De Nederlandse opleidingen sluiten niet altijd aan bij de behoeftes van bedrijven. Er mist technische- en praktische kennis onder leerlingen en docenten. Ook is er gebrek aan pragmatische creativiteit, waarbij met name universitaire studenten worden opgeleid om problemen te begrijpen maar niet op te lossen.

Investeringen

- Subsidieregelingen zijn moeilijk bereikbaar voor ondernemingen. De vindbaarheid is laag en de aanmeldingstrajecten kosten teveel tijd en capaciteit voor (kleinschalige) organisaties.
- De bestaande incubators in de regio Noord-Holland zijn relatief kleinschalig. Er zijn meer substantiële investeringen nodig om grootschalige productie te verwezenlijken.

Bron: Rathenau (2018)

SWOT analyse eiwittransitie Noord-Holland

Interne herkomst

ZWAKTES

Infrastructuur & faciliteiten

- De beperkte energievoorzieningen in Noord-Holland zorgt ervoor dat bedrijven niet kunnen investeren of uitbreiden. Het elektriciteitsnet zit aan de maximale capaciteit, waardoor er voor nieuwe grootgebruikers de komende vier tot zes jaar geen plaats is om uit te breiden.
- Bedrijven hebben moeite met het verkrijgen van vergunningen voor bijv. uitbreiding of verduurzaming van het bedrijfspand.
- Bedrijven geven aan dat ze moeite hebben met het vinden van ondersteunend personeel (met name IT & finance).
- Over het algemeen kost het investeren in nieuwe ketens en infrastructuur veel tijd. Bedrijven zullen op de korte termijn moeten investeren voordat zij van de extra winst gebruik kunnen maken.

Impact & invloed

- De Impact Hub en Kitchen Republic hebben nog geen/weinig grootschalige of invloedrijke bedrijven van de grond gekregen.
- De provincie en gemeentes hebben een sterke focus op natuur t.o.v. landbouw. Landbouwkundige kennis is sterk ondervertegenwoordigd. In tegenstelling tot de regio Zuid-Holland, die sterk inzet op onderzoek naar de kansen van eiwittransitie voor het gebied, wordt er onder bedrijven genoemd dat de ambities van de Provincie Noord-Holland en de daadwerkelijke gelden niet bij elkaar aansluiten.
- Over het algemeen zijn veel alternatieve eiwitproducten bewerkt. Dit betekent dat ze niet perse gezonder zijn dan de dierlijke eiwitten, vooral niet wanneer een onbewerkt dierlijk product vervangen wordt door een bewerkt alternatief.
- Over het algemeen hebben Nederlandse organisaties relatief lokale ambities. Hoewel er wel internationale ambities zijn, gaat het met name om West Europese landen en eventueel Amerika. Niet veel ondernemers hebben de ambitie om vanuit Nederland door te groeien tot een wereldwijde speler.

Bron: RTL Nieuws (2021)

SWOT analyse eiwittransitie Noord-Holland

KANSEN

Externe herkomst

Innovatie

- Wanneer Noord-Holland, in samenwerking met de Nederlandse overheid, universiteiten, en bedrijven, een innovatiehub creëert, biedt dit kansen voor toenemende investeringen, sterkte innovatie, en de groei en ontwikkeling van invloedrijke nieuwe bedrijven.
- De toenemende innovaties zorgen voor een grotere gelijkenis met dierlijke producten en meer variatie, waardoor het voor consumenten makkelijker is om over te stappen naar plantaardige producten.
- Nu de productie van alternatieve eiwitproducten groeit, zullen organisaties profijt hebben van schaalvoordelen en lagere productiekosten. Dit kan voor een daling in prijs zorgen, waardoor de producten voor meer consumenten bereikbaar worden en op een vergelijkbar niveau als dierlijke producten uit kunnen komen.
- In maart 2022 nam de Tweede Kamer een motie aan die proeverijen van gekweekt vlees mogelijk maakt. Dit biedt mogelijkheden voor andere (Nederlandse) kweekvleesbedrijven om hun producten ook in Noord-Holland naar de consument te brengen. Ook mungboon en krekels zijn relevante producten die recent zijn goedgekeurd voor humane voeding.

Integratie, kennisdeling en schaalbaarheid

- Het stimuleren van nauwe samenwerking tussen plantaardige en dierlijke sectoren kan kringlooplandbouw verbeteren.
- Kennisdeling over de eiwittransitie is nodig om meer mensen te betrekken. Zo is het o.a. van belang dat medewerkers van bedrijven en beleidsmedewerkers op de hoogte zijn van de eiwittransitie en wat vegetarische en vegan producten zijn.

Investeringen

- Het aantal investering in Europese foodtech startups neemt snel toe en zal verdrievoudigen tussen 2020 en 2021 (van EUR 3.1 miljard naar EUR 9.5 miljard).
- Met veel partijen geïnteresseerd in de eiwittransitie, kan er een domino effect ontstaan. Geen enkele grootschalige partij of investeerder wil riskeren dat zij buiten de boot vallen, en zij zullen daarom ook (groots) inzetten op de eiwittransitie.
- In april 2022 kondigde de Nederlandse overheid aan om 60 miljoen te investeren in onderwijs, onderzoek en innovatie op het gebied van cellulaire agricultuur (kweekvlees en -zuivel).

Infrastructuur & faciliteiten

- Meer en meer dierlijke eiwitbedrijven verbouwen hun bestaande faciliteiten om deze te gebruiken voor alternatieve eiwitproducten. Producten van alternatieve eiwitten kunnen deze bestaande faciliteiten (fabrieken, distributienetwerken, sales netwerken) overnemen en ombouwen.

Impact & invloed

- De wereldwijde consumptie van alternatieve eiwitten neemt toe en naar verwachting zullen alternatieven voor dierlijk vlees, vis, zuivel en eieren ongeveer 10-22% van de markt bedragen in 2035. Consumptie zal wereldwijd verzevenvoudigen naar USD 290 miljard in 2035. De toenemende zorgen over dierlijke consumptie en voedselveiligheid veroorzaakt door COVID-19 zullen naar verwachting de plantaardige consumptie stimuleren.
- In Nederland, maar ook daarbuiten, is er een trend voor steeds meer vegetarische en veganistische producten. Daarnaast zijn er steeds meer zorgen over gezondheid, obesitas en de 'natuurlijkheid' van producten. Zorgen over dierenwelzijn en milieu gaan gepaard met een zorg over het antibioticagebruik in de dierlijke sector en de effecten daarvan op de gezondheid van mensen.

Bron: DigitalFoodLab (2022), NRC (2022)

SWOT analyse eiwittransitie Noord-Holland

BEDREIGINGEN

Externe herkomst

Innovatie

- Om dichter bij de smaak, textuur en voedingswaarde van dierlijke eiwitten te komen, is innovatie nodig. Wanneer de overheid niet genoeg steun betuigd (in woorden, daden, en met name geld) kunnen Nederlandse bedrijven achterblijven bij bedrijven uit China, Israël, Singapore of de VS. Ook zullen de prijzen substantieel moeten dalen om prijspariteit te bereiken.
- Vanuit Europees perspectief neemt Israël momenteel een leidende rol met de Kitchen FoodTech Hub. Hoewel deze vorm van een innovatiehub als inspiratie kan dienen voor regio Amsterdam, kan het ook een bedreiging vormen wanneer partijen de Israëlische innovatiehub verkiezen boven de Amsterdamse.

Integratie, kennisdeling en schaalbaarheid

- De COVID-19 pandemie heeft een negatieve invloed gehad op ondernemers en de horecasector. De gevolgen hiervan zullen nog lang te voelen zijn. Er is minder mogelijkheid tot face-to-face netwerken en zakenreizen, een volgende lockdown zal de openingstijden voor horeca wederom limiteren en medewerkers melden zich vaker ziek. Naast deze negatieve ontwikkelingen, heeft de COVID pandemie echter ook gezorgd voor een stijgend belang van lokale en regionale productie en een groter besef van het belang van voedselveiligheid.
- De balans tussen universiteiten (onderzoek) en het bedrijfsleven is zeer delicaat. Zonder extensieve samenwerking en kennisdeling kan dit zorgen voor oneerlijke concurrentie.
- Andere Europese landen, zoals bijv. Luxemburg, hebben een betere infrastructuur voor investeerders. Gezien Amsterdam wordt gezien als een prettiger leefomgeving, is dit geen ernstige bedreiging.

Investeringen

- Partijen uit andere geografieën (zoals bijv. de VS) zijn zeer grootschalige investeringen aan het doen in de eiwittransitie. Hoewel dit de alternatieve eiwitsector als geheel vooruit helpt, kan dit een bedreiging zijn voor Nederlandse partijen, die overspoeld kunnen raken door de concurrerende producten.

Infrastructuur & faciliteiten

- De infrastructuur ontwikkelt niet snel genoeg om de doelen voor alternatieve eiwitten te bereiken. GFI schat in dat er in 2030 wereldwijd 800 fabrieken nodig zijn om de plantaardige markt 6% van de dierlijke vleesmarkt te laten innemen (investering: USD 27 miljard).

Impact & invloed

- Hoewel de voorspellingen erop wijzen dat consumptie zal blijven stijgen, zijn er experts die waarschuwen dat de consumptie minder hard zal stijgen omdat de ‘nieuwigheid’ eraf is. Continue productinnovatie, prijsdalingen en het verspreiden van de noodzaak voor consumenten is essentieel om dit te voorkomen.
- Volgens GFI stelt de EU te weinig geld beschikbaar voor open access research, zijn er strenge wetgeving rondom de etikettering van alternatieve eiwitten en heeft de EU strenge regels voor novel foods zoals precisie fermentatie, kweekvlees en insecten.
- Mondiale ontwikkelen in geopolitiek (in 2022: de oorlog in Oekraïne) en de gevolgen van de COVID-19 pandemie kunnen supply chains wereldwijd verstoren en prijzen omhoog duwen.

Samenvatting: SWOT analyse eiwittransitie Noord-Holland

Interne herkomst

KRACHTEN

- Bakermat voor innovatie & start-ups.
- Magneet voor internationaal talent en bedrijven.
- Samenwerkingsnetwerken: FICA, FPTC, Kitchen Republic, Zaanstad Maakstad. Zowel de NES als de Provincie Noord-Holland richten zich op ketensamenwerking.
- Sterke Retail: hoofdkantoren van retailers en horeca.
- Sterke verwerkende industrie & productie van alternatieve eiwitten.
- Geografische ligging aan het water.

ZWAKTES

- Geen optimale effectiviteit bereikt m.b.t innovatie, opschaling en kennisdeling op (inter)nationaal niveau.
- Bedrijfsovernames die de innovatiekracht van Noord-Holland inperken en de concurrentiepositie verslechteren.
- Mismatch tussen opleidingen en de behoeftes van bedrijven.
- Bedrijven hebben behoefte aan meer ondersteuning met het aanvragen van subsidies en het verkrijgen van vergunningen.
- Relatief dure en dichtbevolkte regio: hoge grond- en kantoorprijzen, overbelast elektriciteitsnet.

Externe herkomst

KANSEN

- Wereldwijde trend naar meer alternatieve eiwitten: hoge investeringen, groeiend aantal FoodTech start-ups, en stijgende consumptie. Dit creëert een domino-effect voor innovatie in de eiwittransitie.
- Bestaande productiefaciliteiten ontwikkeld voor dierlijke eiwitten kunnen ook worden gebruikt voor de productie van plantaardige eiwitten.
- Mogelijke stroomversnelling van de ontwikkeling van kweekvlees door aanname motie in Tweede Kamer en de grootschalige investering.
- Innovatie en ontwikkeling van alternatieve eiwitbronnen.
- Het benutten van reststromen.

BEDREIGINGEN

- De smaak en voedingswaarde van alternatieve eiwitten is wereldwijd nog niet gelijk aan dierlijke producten. Dit belemmert consumenten. Ook de prijs van vlees-, vis- en zuivelvervangers is een drempel die volledige toegankelijkheid tegengaat.
- Veel (vergelijkbaar) onderzoekt vindt tegelijkertijd plaats zonder afstemming. Dit komt o.a. door een gebrek aan open-access research.
- De mondiale infrastructuur ontwikkelt niet snel genoeg om de doelen voor alternatieve eiwitten te bereiken.
- Mondiale ontwikkelingen in geopolitiek en de gevolgen van de COVID-19 pandemie kunnen supply chains wereldwijd verstoren en prijzen omhoog duwen.

Conclusie & aanbevelingen

LARIVE
INTERNATIONAL

Conclusies

Noord-Holland kan meer concurrentie, investeringen en innovatie aantrekken door meer nadruk te leggen op haar krachten en ambities m.b.t. de eiwittransitie

De Provincie Noord-Holland is een rijke omgeving voor organisaties in de agrifood-sector in het algemeen en de alternatieve eiwitsector in het bijzonder. De regio functioneert als een bakermat voor innovatie en start-ups en trekt internationaal talent en bedrijven naar zich toe. Er zijn enkele succesvolle samenwerkingsverbanden (o.a. FICA, FPTC, Kitchen Republic, Zaanstad Maakstad). In de waardeketen zijn met name de schakels 'Verwerking & Productie' en 'Retail' goed vertegenwoordigd. Er is een invloedrijke industrie in de Zaanstreek en veel andere productiebedrijven in Amsterdam en andere delen van Noord-Holland. De Retail is goed vertegenwoordigd met invloedrijke hoofdkantoren in de MRA, en daarnaast met veel horecagelegenheden die zich richten op alternatieve eiwitten. Teelt en uitgangsmaterialen is met name sterk vertegenwoordigd in Noord-Holland Noord. Het is belangrijk om te benoemen dat de focus van de NES en Provincie Noord-Holland op 'ketensamenwerking' zeer belangrijk is. Door een eenzijdige focus op aanbod zou problemen in de rest van de keten over het hoofd gezien kunnen worden. Het is van belang dat de NES en de Provincie Noord-Holland blijven inzetten op ketensamenwerking.

De krachten van de regio zouden echter nog sterker kunnen worden belicht. De regio kan explicieter zijn over haar unieke krachten en deze sterker naar buiten dragen. Daarnaast is het belangrijk om platforms te faciliteren om nog meer samenwerking te creëren tussen onderwijs, bedrijven en overheidsinstanties. Dit kan enkele van de huidige problemen oplossen, waaronder de mismatch tussen opleidingen en de behoeftes van bedrijven, het risico op afnemende concurrentiekracht in de regio door o.a. overnames, en beperkte invloed op (inter)nationaal niveau. In het verleden hebben overnames van internationale partijen ertoe geleid dat er onderzoeks- en innovatiekracht verdween uit Noord-Holland, en er 'slechts' een productiefaciliteit overbleef.

Het samenbrengen van organisaties en concrete (beleidsmatige) ambities op het gebied van de eiwittransitie kunnen ervoor zorgen dat innovatie in alternatieve eiwitten wordt versneld en dat grootschalige (buitenlandse) investeringen in de regio worden gedaan. Hierbij gaat het niet alleen om het samenbrengen van bedrijven of organisaties uit eenzelfde branche, maar juist categorie en keten overschrijdend. Het afval van de één, is tenslotte een hulpbron voor een ander, en ook de dierlijke sector mag niet vergeten worden in de eiwittransitie. Verder kan expertise van verschillende organisaties (binnen Nederland) worden gecombineerd en kunnen faciliteiten worden gedeeld. Dit laatste is zeer relevant voor start-ups, die veel baat hebben bij het delen van laboratoria, kantoorruimtes en productiefaciliteiten.

Daarnaast is het van belang om niet alleen beleidsmatig vast te stellen wat de ambities zijn, maar dit breed uit te dragen onder (beleids)medewerkers. Voor velen is 'de eiwittransitie' nog een futuristisch en onbekende term. Een beter begrip van 'de eiwittransitie' en de noodzaak ervan, zal (beleids)medewerkers motiveren en stimuleren om hier actiever mee te werken op een dagelijkse basis.

Aanbevelingen

Prioriteer de eiwittransitie binnen organisaties en stimuleer samenwerking tussen organisaties

Problemen

1. Eiwittransitie is niet de grootste prioriteit voor organisaties

1.1 Innovatie
Hoewel er veel innovaties plaatsvinden, wordt dit vaak op relatief kleine schaal uitgerold.

1.2 Integratie
Hoewel er faciliteiten zijn voor organisaties om elkaar en investeerders te ontmoeten, leveren die geen grootschalige impact.

1.3 Investeringen
Er is ontzettend veel kapitaal beschikbaar, specifiek voor de eiwittransitie, maar grootschalige investeerders weten niet waar te zoeken.

1.4 Infrastructuur & faciliteiten
De MRA wordt gezien als relatief losstaand van de rest van de provincie. Startups hebben faciliteiten nodig om te groeien.

1.5 Impact & invloed
De eiwittransitie leeft, maar krijgt geen prioriteit.

BELEID
Weinig richting, bedrijven voelen zich meer in woord dan in daad gesteund.

Aanbevelingen

2. Noord-Holland creëert een grootschalige innovatiehub

2.1 Innovatie
Combineer de expertise van verschillende universiteiten en faciliteer onderzoek en productontwikkeling.

2.2 Integratie
Bevorder strategische, categorie-overschrijdende samenwerkingen. Tussen plantaardig en dierlijk, tussen verschillende onderdelen in de keten. Onderwijs bedrijfs- en beleidsmedewerkers over wat de eiwittransitie inhoudt.

2.3 Investeringen
Investeerders zijn op zoek naar een plaats waar serieuze scale-ups en start-ups Series A en B funding zoeken.

2.4 Infrastructuur
Door het faciliteren van laboratoria en kleinschalige fabrieken kunnen bedrijven hun product demonstreren.

2.5 Impact & invloed
Het benadrukken van de pluspunten van Noord-Holland trekt meer innovatie, investeringen en talent aan.

BELEID
Een integraal beleidsplan met uitgebreide kennisdeling over 'de eiwittransitie', Dit bevat onderzoek naar de mogelijkheid om agrarische ondernemers te steunen in de teelt van veldbonen en mogelijkheden om bedrijven meer steun te bieden bij vergunningen in de gemeentes.

Case study | MRA Innovation Hub

Een innovatieplatform draagt bij aan samenwerkingen en concurrentiekracht

In welke vorm dan ook, het is belangrijk dat Noord-Holland meer vocaal is over de sterke punten van de regio in het algemeen en de eiwittransitie specifiek. Een manier om dit te doen, is door een voorbeeld te nemen aan de Israëlische Kitchen FoodTech Hub, opgericht in 2015 door de Strauss-Group in samenwerking met de Israëlische overheid. Door verscheidene faciliteiten te bieden (kapitaal, technische ondersteuning en bedrijfskundige ondersteuning), kunnen innovaties relevant voor alternatieve eiwitten worden gestimuleerd waardoor invloedrijke organisaties ontstaan.

Waarom, hoe, voor wie

De grootschalige consumptie van dierlijke eiwitten heeft een negatieve invloed op het klimaat (broeikasgassen, grondstof- en waterverbruik), dierenwelzijn en mogelijk op de gezondheid van mensen. Om naar alternatieve eiwitbronnen te zoeken die bij veel consumenten in de smaak vallen, zijn substantiële innovaties en investeringen nodig in de zogenaamde eiwittransitie. De Kitchen FoodTech Hub in Israël heeft dit doel. Als grootschalige 'seed investor' biedt de organisatie start-ups een fysieke infrastructuur (kantoren, laboratoria, technologie), bedrijfskundige ondersteuning (mentorschap, kennisdeling) en een grootschalig netwerk. Van 2015 tot maart 2022 heeft Kitchen FoodTech Hub 22 bedrijven opgericht, USD 222 miljoen opgehaald, en 250 banen gecreëerd. Het bekendste voorbeeld is Aleph Farms.

De Nederlandse foodtech sector biedt wereldwijde kennis en expertise op het gebied van agrifood. De kennis is verdeeld over verschillende organisaties en clusters. Een innovatiehub kan kennis samenbrengen om innovaties te stimuleren door de hele waardeketen: ingrediënten, logistiek en transport, productie technologieën, voedselveiligheid, verpakkingen, marketing, verwerking van restproducten. Hierbij is het belangrijk om verder te kijken dan 'alleen' vleesvervangers. Er zijn grote kansen voor precisie fermentatie, zuivel- en visvervangers, en het vervangen van 'functionele' dierlijke eiwitten in (bakkerij) producten.

De innovatiehub is gericht op startende ondernemers en investeerders, waarbij de krachten van verscheidene organisaties worden gebundeld. De steun van grootschalige bedrijven (in de regio) zou hier aan kunnen bijdragen. Een voorbeeld van een samenwerkingsverband met grootschalige bedrijven en startups samen is LEVEL3.

Waarom Noord-Holland?

Voor de implementatie van een innovatiehub zou er verder onderzoek nodig zijn naar de mogelijkheden en de business case. Noord-Holland biedt echter een zeer interessante locatie, omdat het internationaal wordt gezien als een bakermat voor ondernemers met nieuwe ideeën en een prettige leefomgeving waar nagenoeg iedereen Engels spreekt. Noord-Holland zou meer vocaal kunnen zijn over haar sterke punten: een magneet voor internationaal talent, een centraal punt in een land met wereldklasse expertise op gebied van agrifood, en een internationale investeringshub. Door organisaties te stimuleren in hun werk in de eiwittransitie en zelfs nieuwe organisaties te betrekken, kan de regio aanzienlijke werkgelegenheid creëren in een toekomst-bestendige alternatieve eiwitsector.

 Afbeelding: Aleph Farms. Bron: LEVEL3

Larive International B.V.

Sparrenheuvel 2
3708 JE Zeist
Nederland
Tel: +31 30 6933221
Website: www.larive.com

LARIVE
INTERNATIONAL

Florine Kremer	Florine.Kremer@Larive.com
Laura Derks	Laura.Derks@Larive.com
Roelof Schuurman	Roelof.Schuurman@Larive.com
Wouter van Vliet	Wouter.van.Vliet@Larive.com

Larive International

Larive International B.V., opgericht in 1975, is een internationaal opererend adviesbureau met het hoofdkantoor in Zeist (hierna "Larive"). Larive is gespecialiseerd in het begeleiden van bedrijven bij het ontwikkelen en implementeren van hun marktbetreding of -uitbreidingsstrategieën in (en naar) snelgroeiende opkomende markten. Larive is het moederbedrijf van de Larive Group, een netwerk van onafhankelijke adviesbureaus voor marktbetreding met exclusieve leden in 25 landen in Azië, Centraal en Oost-Europa, Turkije en Sub-Sahara Afrika. Larive ondersteunt organisaties onder andere met het leveren van markt- en business intelligence, het ontwikkelen van marktbetreding- en groeistrategieën en strategie-implementatie.

Larive heeft een sterk track record in het succesvol ondersteunen van zowel publieke als semipublieke klanten (d.w.z. RVO, Ministerie van Buitenlandse Zaken, Ministerie van Onderwijs, Provincie Gelderland, FMO) en westerse bedrijven die actief zijn in de agrifood sector. Het klantportfolio omvat toonaangevende bedrijven en kennisinstellingen zoals De Heus, DSM, Danone, East West Seed, ForFarmers, Heinz, InVivo, Japfa, LambWeston, Nutreco, Rijk Zwaan, Starbucks, Unilever, Vion en Wageningen University and Research (WUR). Larive is lid van Foodvalley, een onafhankelijke internationale organisatie die samenwerkt met koplopers om de wereldwijde overgang naar een duurzaam voedselsysteem te versnellen.

In de alternatieve eiwitsector werkt Larive met diverse Nederlandse en internationale multinationals en MKB'ers, waaronder Agrifirm, Codrico, Danone, DSM, Heinz, InsectiPro, Mavitec, Nisus Food, Schouten Europe en Zwanenberg.

Larive International heeft een nationaal sectoronderzoek uitgevoerd naar het Nederlandse alternatieve eiwitecosysteem. Het onderzoek, dat resulteerde in een online magazine uitgegeven in december 2021 en in een intern rapport, bracht de dynamiek in de eiwittransitie in Nederland in kaart. Het online magazine (Future Protein NL) is te vinden via de volgende link. Het onderzoek richtte zich op de Nederlandse internationale ambities, (buitenlandse) directe investeringen en innovatie en R&D. Het magazine is uitgegeven door Oost NL, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (hierna "RVO"), de Topsector Agrifood en Foodvalley NL / The Protein Community (hierna "TPC"), de Netherlands Foreign Investment Agency (hierna "NFIA").

Foodvalley® Member

Disclaimer

Auteursrecht

Dit document is auteursrechtelijk beschermd en bevat materiaal dat eigendom is van Larive International B.V. Larive geeft toestemming aan Amsterdam Trade&Innovate, Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, en de Provincie Noord-Holland om versies van dit document op eigen wijze te kopiëren en opnieuw te verspreiden, mits er geen kosten voor het document in rekening worden gebracht en waar mogelijk de laatst beschikbare update van het document wordt gebruikt.

Disclaimer

Hoewel de informatie in dit rapport betrouwbaar wordt geacht, doet Larive geen uitspraken over de juistheid of volledigheid. Voor zover Larive kan inschatten, is de informatie in dit rapport correct. De aanbevelingen waarnaar in dit verslag wordt verwezen, zijn gebaseerd op aannames die redelijk worden geacht, maar aanbevelingen vormen geen prognoses en zijn onderhevig aan variatie. De informatie in dit rapport is niet onafhankelijk geverifieerd en pretendeert niet volledig te zijn. De informatie in dit rapport dient alleen voor discussiedoeleinden.

Geen enkele verklaring, garantie of toezegging, expliciet of impliciet, wordt of zal worden gedaan of gegeven en geen enkele verantwoordelijkheid of aansprakelijkheid wordt of zal worden aanvaard door Larive of door een van haar directeuren, werknemers of adviseurs met betrekking tot de nauwkeurigheid of volledigheid van dit document of enige andere schriftelijke of mondelinge informatie.

Larive heeft alle redelijke inspanningen geleverd om de onderliggende opdracht naar de hoogst mogelijke kwaliteit uit te voeren. Larive kan niet verantwoordelijk worden gehouden voor enige beslissing en de gevolgen daarvan die zijn genomen op basis van de informatie in dit rapport. Het is echter met het volste vertrouwen in het vermogen van Larive om deze analyse volgens de hoogste kwaliteitsnorm te hebben uitgevoerd en nuttige en nauwkeurige informatie te verstrekken.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

K. Ruijs

BEL/REE

Telefoonnummer +31235144792
ruijsk@noord-holland.nl

Verzenddatum

10 JUNI 2022

Kenmerk

1742842/1848757

Uw kenmerk

Betreft: Studie Eiwittransitie Noord-Holland

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp: Studie naar de Eiwittransitie in Noord-Holland.

Inleiding

In opdracht van de Provincie Noord-Holland, het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord, Amsterdam Trade en Innovate, gemeente Zaanstad en The Protein Cluster is er een studie uitgebracht over de Eiwittransitie in Noord-Holland (zie bijlage). Het doel van deze studie is om in kaart te brengen welke Noord-Hollandse organisaties zich bezighouden met de eiwittransitie, wat de grootste uitdagingen zijn voor deze bedrijven en wat mogelijke kansen zijn voor de eiwittransitie in Noord-Holland.

De transitie naar een voedselpatroon met meer plantaardige/minder dierlijke eiwitten is één van de grote uitdagingen van deze tijd. Alleen zo kan de groeiende en qua eetgedrag veranderende wereldpopulatie op een duurzame wijze voorzien worden van voldoende voedsel. Nederland kan hier, binnen en buiten de landsgrenzen, een bijdrage aan leveren. De overheid heeft in 2020 een Nationale Eiwitstrategie (hierna NES) ontwikkeld, die er onder andere naar streeft om de Europese afhankelijkheid van de import van eiwitrijke gewassen te verminderen. De volgende drie doelen zijn gedefinieerd:
1. Meer eiwitrijke gewassen telen;
2. Meer eiwitten uit bronnen zoals algen, zeewier en insecten extraheren;
3. Meer eiwitten uit reststromen halen.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Maar het gaat ook over:

- ➔ om de komende 5 tot 10 jaar de EU-zelfvoorzieningsgraad van nieuwe en plantaardige eiwitten te vergroten op een duurzaam geproduceerde manier die bijdraagt aan de gezondheid van consumenten en vee.

- ➔ Daarbij tevens bij te dragen aan de bodemkwaliteit, de biodiversiteit, minder voedselverspilling, een duurzame veehouderij, een goed verdienmodel voor de boeren, het klimaat.

Algemeen	• Plantaardige eiwitrijke grondstoffen in Nederlands diervoeder komen in 2025 voor merendeel uit de EU.
Teelt	• 100.000 hectare eiwitrijke vlinderbloemige gewassen in Nederland hebben in 2030 de bodemkwaliteit en biodiversiteit verbeterd. • Boer wordt beloond voor duurzame eiwitproductie (duurzaam gevoederd vee en/of teelt eiwitrijke gewassen). • Er wordt samengewerkt in lokale eiwit-waardeketens, wat bijdraagt aan een duurzaam verdienmodel.
Innovatie	• Nederland is sterk in eiwitinnovatie en -technologie. • Er zijn in 2025 meer smakelijke, duurzame en gezonde plantaardige en alternatieve eiwitproducten op de EU-markt voor voeding en veevoer.
Circulair	• Veevoer bestaat in 2030 voornamelijk uit niet voor humane consumptie geschikte producten en reststromen. • Keukenafval kan in de toekomst op een veilige manier aan varkens en kippen gevoerd worden. • De EU-regelgeving staat in 2022 veilig gebruik van circulaire eiwitbronnen toe, zoals diermeel en insecten in pluimvee- en varkensvoer.
Consumptie	• Een gezonde balans in de verhouding tussen dierlijke en plantaardige eiwitten in ons dieet • 50% minder verspilling in Nederland in 2030 t.o.v. 2015

De Noord-Hollandse Agri & Food sector kan op nationaal niveau een belangrijke bijdrage leveren aan doelen van de NES en zich daarmee economisch versterken. Een belangrijke kans dus, die past binnen het provinciaal Agri & Food beleid (Voedselvisie 2020-2030) én Circulaire Economie (Actieagenda circulaire economie). Daarnaast is het aannemelijk dat Noord-Hollandse grondstof-, product- en procesinnovaties buiten onze landsgrenzen waarde en impact kunnen maken en dat Noord-Holland een aantrekkelijk vestigingsklimaat heeft voor nieuwe en bestaande bedrijven die een bijdrage (willen) leveren aan de eiwittransitie.

Deze studie maakt onderdeel uit van de provinciale Voedselvisie 'naar (actiepunt 4 van de uitvoeringsagenda 2021-2022). Daarnaast stimuleren we de eiwittransitie vanuit deze Voedselvisie met verschillende activiteiten, waaronder:

1. Er wordt een bijdrage gegeven aan het programma van The Protein Community (TPC),
2. we werken samen met andere eiwitprovincies in de realisatie van doelen die in de Nationale Eiwitstrategie zijn opgenomen,
3. er is een eiwitbelevingskavel op de Floriade gerealiseerd in samenwerking met een aantal provincies,
4. we organiseren in samenwerking met Voedsel Verbindt in september 2022 een netwerkbijeenkomst,
5. we zijn betrokken bij de totstandkoming van de Green Deal Eiwitrijke gewassen,
6. we besteden met onze cateraar in de Green Deal 'Overheidslocaties, eten uit de korte keten' ook aandacht aan meer plantaardige eiwitten in ons eigen bedrijfsrestaurant,
7. we monitoren via Agrimatie eiwitten van eigen land (melkveehouderij) alswel de ontwikkeling van eiwitrijke gewassen in feed en food (https://www.agrimatie.nl/PublicatieRegio.aspx?subpubID=2518&sectorID=7230&themaID=2286&indicatorID=2911)
8. en we zorgen ervoor dat eiwitprojecten op onze subsidieregelingen aanvragen kunnen indienen.

Voorbeelden van eiwitprojecten uit onze provincie die op www.boerenbusinessinbalans.nl worden geëtaleerd zijn:
Bean me up!
Noord-Holland tekent Green Deal Catering
Kringlooplandbouw Texel
Zeewier in een gezonde melkveehouderij (POP3)

Overzicht relevante bevindingen studie

➢ De alternatieve eiwitsector in Noord-Holland wordt gekenmerkt door de sterke verwerkende en producerende industrie, een groot aantal innovatieve start-ups en de aanwezige Retail (zowel invloedrijke hoofdkantoren als horecagelegenheden).

➢ De eiwittransitie is een relatief relevant onderwerp voor organisaties actief in onderzoek, verwerking en productie, en Retail, maar leeft minder onder partijen actief in uitgangsmaterialen en teelt. In vergelijking met het ecosysteem rondom Wageningen Universiteit, is Noord-Holland minder actief in en uitgesproken over hun expertise en ambities rondom de eiwittransitie.

➢ De grootste uitdagingen voor bedrijven actief in de eiwittransitie in Noord-Holland zijn gerelateerd aan infrastructuur en faciliteiten en financiën. Met name organisaties actief in verwerking, productie en Retail zijn vocaal over hun ambities om bij te dragen aan de eiwittransitie, bijvoorbeeld door het creëren van R&D faciliteiten, het

uitbreiden van het plantaardige/nieuwe eiwit assortiment, of het investeren in nieuwe ondernemingen.

➢ De Provincie Noord-Holland is demografisch zeer divers, met een groot stedelijk gebied, maar ook landelijke regio's. Met name de Metropool Regio Amsterdam (MRA) is vooruitstrevend wat betreft de eiwittransitie. Enkele aspecten van deze regio zijn dan ook Unique Selling Points die de alternatieve eiwitsector aanzienlijk (kunnen) stimuleren:

- **Innovatie:** de regio staat bekend als de bakermat van innovatieve ondernemingen. Zowel kleinschalige bedrijven (start-ups) als grootschalige organisaties zijn constant actief in innovatie en productontwikkeling. Niet alleen producenten zijn innovatief, ook consumenten in de MRA zijn relatief vooruitstrevend wat betreft de eiwittransitie (de Amsterdamse markt voor alternatieve eiwitten is het grootst van Nederland en er zijn veel horecagelegenheden gericht op vegetarische of veganistische consument).

- **Integratie:** de regio functioneert als magneet voor internationaal talent. Dit wordt niet alleen veroorzaakt door de zakelijke aantrekkelijkheid van de regio (de aanwezigheid van (grootschalige en internationale) agrifood bedrijven, de hoge beheersing van de Engelse taal), maar ook door de prettige leefomgeving voor (internationale) medewerkers.

Aanbevelingen uit de studie
De studie geeft een aantal aanbevelingen aan de Provincie Noord-Holland om de eiwittransitie verder te stimuleren, aangezien veel schakels van de keten goed vertegenwoordigd zijn in het gebied.

- Investeringen: het stimuleren van (internationale, grootschalige) investeringen in de alternatieve eiwitten zal ervoor zorgen dat organisaties kunnen blijven concurreren met internationale partijen en dat voortdurende innovatie zorgt voor kwalitatief hoogstaande producten die toegankelijk zijn voor een diverse groep consumenten.

- Infrastructuur & faciliteiten: het ondersteunen van bedrijven met het verkrijgen van vergunningen en de bouw van faciliteiten voor opschaling van productie van alternatieve eiwitproducten zal zorgen dat de alternatieve eiwitsector op lange termijn kan blijven concurreren met internationale partijen.

- Impact & schaalbaarheid: hoewel er belangrijke innovaties plaatsvinden in de regio, is het belangrijk om op grote schaal

impact te creëren. Hiervoor zijn investeringen en verbeterde infrastructuur nodig, maar vooral ook betrokkenheid van (beleids)medewerkers binnen verschillende organisaties. Onderwijs over het belang van de eiwittransitie is dan ook essentieel.

Tot slot

Middels deze brief informeren wij u over deze studie. Wij komen met een voorstel over onze aanpak naar aanleiding van onder andere de aanbevelingen uit deze studie in het najaar bij u terug. Op vrijdag 24 juni a.s. spreken wij op de Floriade met Noord-Hollandse eiwitstakeholders, experts en landelijke partijen over de mogelijke kansen en projecten voor Noord-Hollandse samenwerkingen. Uiteraard bent u van harte welkom om aan deze bijeenkomst deel te nemen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage

Studie Eiwittransitie Noord-Holland

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10052
Extern Zaak ID	1501895
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	14.d
Titel	Landbouw: Ondertekenen Tuinbouw Pact tijdens Politieke conferentie ERIAFF (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/B&S

Bijlagen
Brief aan PS over reisvoornemen gedeputeerde Zaal jaarlijkse conferentie ERIAFF netwerk Thessaloniki.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	13 juni 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 juni 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

ERIAFF is het Europees netwerk voor innovatie in de landbouw en voedsel waar Noord-Holland al enkele jaren lid van is. Gedeputeerde Zaal geeft tijdens de jaarlijkse conferentie in Thessaloniki een aantal presentaties over de Nederlandse tuinbouw, de eiwittransitie en ondertekent het tuinbouw PACT namens GS.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

H.A.M. Buijs

BEL/BS

Telefoonnummer +31235145653
buijsh@noord-holland.nl

Verzenddatum

- 9 JUNI 2022

Kenmerk

1501895/1847222

Uw kenmerk

Betreft: Reisvoornemen gedeputeerde Zaal jaarlijkse conferentie ERIAFF netwerk Thessaloniki

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp: Reisvoornemen van gedeputeerde Ilse Zaal naar jaarlijkse conferentie ERIAFF netwerk in Thessaloniki op 14 en 15 juni 2022.

Inleiding

ERIAFF is het Europees netwerk op gebied van innovatie in de landbouw en voedsel waar wij al enkele jaren lid van zijn. Het netwerk telt 50 leden/regio's vanuit 21 lidstaten[1]. Noord-Holland trekt ambtelijk, in samenwerking met Zuid-Holland, de werkgroep plants (i.e. tuinbouw). Daarnaast zijn we lid van de werkgroep Proteins (i.e. Eiwittransitie). Tijdens de ERIAFF jaarlijkse conferentie komen de bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordigers van de leden samen. Vanwege Covid heeft dit evenement de afgelopen 2 jaar niet plaats kunnen vinden. Dit jaar gaat de conferentie wel door op 14, 15 en 16 juni in Thessaloniki, Griekenland. Gedeputeerde Zaal is aanwezig op 14 en 15 juni.

Doel

Op de jaarlijkse conferentie is het bestuurlijke doel enerzijds om op het podium de boodschap van de Nederlandse en Noord-Hollandse tuinbouwsector te presenteren, dit sluit aan bij het Ambitiedocument van de Greenports NL. Deze boodschap past binnen de kaders van de Noord-Hollandse Europastrategie en de inzet van de provincie Noord-Holland in het landelijke tuinbouwnetwerk van Greenports NL. Daarnaast zal gedeputeerde Zaal aandacht vragen voor de Nederlandse

[1] Voor een overzichtskaart zie http://www.eriaff.com/

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Dreef 3
2012 HR Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

en Noord-Hollandse inzet in de eiwittransitie, hier is recent een studie naar verricht.

Jan-Nico Appelman, gedeputeerde provincie Flevoland, is ook aanwezig en hij zal in hetzelfde tijdslot de World Expo 2022 Floriade promoten.

Anderzijds is het bestuurlijk doel om het gesprek te voeren met politieke/bestuurlijke vertegenwoordigers van andere Europese regio's over een gedeelde tuinbouwboodschap middels het ondertekenen van het Pact 'the role of the horticulture sector in a sustainable EU food system'. Het doel van het PACT is om samen met 10 Europese tuinbouwregio's de positie, de kansen en de oplossingen die de tuinbouw o.a. op gebied van duurzaamheid biedt, onder de aandacht te brengen in Brussel. Daarnaast zal de inzet zijn om kennis te delen over de eiwittransitie.

Tot slot

Na deze reis zullen wij u spoedig informeren middels een reisverslag.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10198
Extern Zaak ID	1855843
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	14.e
Titel	Landbouw: Nationaal Strategische Plan (NSP) 2023-2027 voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) (C-agenda NLG 5-9-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
beslisnotitie GLB-NSP juni 2022.docx
Brief aan PS over Nationaal Strategische Plan voor het Gemeenschappelijk.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	27 juni 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 juni 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

GS hebben besloten om in het kader van de interbestuurlijke samenwerking, de indiening van het Nationaal Strategisch Plan (NSP) 2023-2027 voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) bij de Europese Commissie door de minister van LNV te ondersteunen.

Bijlage bij brief aan PS 1855843/1855851

Bestuurlijk overleg GLB-NSP 22 juni 2022

Beslisnotitie ten aanzien van de wijzigingen in het NSP

In dit elfde Bestuurlijk Overleg wordt u gevraagd akkoord te geven op een aantal voorgestelde wijzigingen voor het definitieve NSP inclusief de financiële tabel. Deze wijzingen komen voort uit de ingebrachte zienswijzen, de bevindingen ('observaties') van de Europese Commissie en de voorgestelde inzet op de genoemde thema's zoals besproken in het vorige BO van 28 april 2022. Daarin zijn ook de uitkomsten van de tot nu toe gevoerde vervolg gesprekken met de Europese Commissie (Geohub) en de praktijktoets voor de ecoregelingen meegenomen.

Met de wijzigingen wordt meer ruimte geboden voor de akkerbouwsector en wordt de invulling van de ecoregeling aangepast in lijn met de uitkomsten van de praktijktoetsen. Tevens wordt invulling gegeven aan de wens van de Commissie, gezien de situatie in Oekraïne, meer aandacht te besteden aan energiebesparing en om biogasproductie te stimuleren. De biologische landbouwers worden extra gestimuleerd. De sectorale maatregelen voor Groente en Fruit en regelingen voor jonge landbouwers zijn technisch aangepast om te voldoen aan de vereisten. De financiën worden gecorrigeerd door een verlaging van de budgetten van pijler 2 en voorts zijn teksten verhelderd en resultaat indicatoren toegevoegd. Deze wijzigingen zijn gedaan zonder daarbij de ambitie uit het oog te verliezen en het 'gebouw' van het NSP met een afgewogen mix tussen grondgebonden en niet-grondgebonden maatregelen en evenwicht tussen de economische, ecologische en maatschappelijke doelen, overeind te houden.

Het herziene NSP zal vóór het zomerreces worden ingediend in het systeem van de Europese Commissie waarna het formele goedkeuringsproces van de EC wordt hervat. Voor de EC resteert na indiening nog eens maximaal 3 maanden tot goedkeuring. In die periode heeft de EC de mogelijkheid een tweede observatie brief te sturen. Dat zou goedkeuring verder vertragen. Onze inzet is een tweede observatiebrief te voorkomen. Een vroege besluitvorming is noodzakelijk voor tijdige implementatie en voorbereiding van de uitvoering. Maar eerst en vooral voor de boeren en hun planning voor 2023.

De gesprekken met de Europese Commissie over de invulling van (technische) details van het NSP zijn nog gaande. Er is in principe geen nieuw BO voorzien. Maar mocht dit toch noodzakelijk worden geacht om de gesprekken met de Commissie af te kunnen ronden, zal dit opnieuw worden beoordeeld. Hetzelfde geldt indien uit de politieke afstemming aanleiding komt om een extra BO te organiseren.

In de onderhavige notitie treft u de wijzigingen aan en wordt u tevens geïnformeerd over de punten die volgens afspraak (opnieuw) verkend zijn, maar niet hebben geleid tot aanpassing. Een aantal punten vraagt om verdere verkenning en zouden bij een volgende aanpassing van het NSP (bv bij mid-term review) (mogelijk) kunnen worden meegenomen. Deze zijn aangegeven met '*wijziging*', '*geen aanpassing*', respectievelijk '*verdere verkenning nodig*'.

U wordt gevraagd om in te stemmen met de voorgestelde wijzigingen.

Het NSP staat niet op zich. Momenteel is een aantal sterk samenhangende stukken in voorbereiding: de startnotitie van het Nationaal Programma Landelijk Gebied, richtinggevende regionale stikstofdoelen en de brief 'perspectief landbouw'. Vanwege de samenhang is een eenduidige lijn en afstemming nodig. Het voornemen is om deze brieven in juni naar de Tweede Kamer te versturen. Op moment van verzending van deze beslisnotitie ten behoeve van het Bestuurlijk Overleg GLB zijn deze stukken nog niet definitief.

De uitwerking van het NPLG heeft naar verwachting nog niet de mate van detail dat de verbindingen met het NSP op interventieniveau of eventuele aanvullende budgetten verder uitgewerkt kunnen worden. Ook ten aanzien van een aantal andere gerelateerde onderwerpen zoals biologische landbouw is de timing niet synchroon. Dit is een aandachtspunt bij de vraag van

de Europese Commissie om meer uitleg te geven over het nationale beleid en de Nederlandse ambities.

Daarnaast zal het NSP zich verder blijven ontwikkelen. De verschillende onderdelen zullen steeds passender worden gemaakt op het nationale beleid rondom het Nieuwe Programma Landelijk Gebied of doordat interventies verder zijn ontwikkeld. De ontwikkeling van gebiedsgericht beleid zal tot gevolg hebben dat er steeds gekeken moet worden hoe het NSP qua (financiële) programmering aansluit bij de uitvoering.

Parallel aan het GLB-NSP goedkeuringsproces is gestart met de uitwerking van nationale en provinciale regelgeving, zodat die zo snel als mogelijk na de goedkeuring van NSP gepubliceerd kan worden.

Bestuurlijk overleg GLB-NSP 22 juni 2022

1. Aanpassingen in het NSP

a. Ten behoeve van de akkerbouw.

De Nederlandse Akkerbouw Vereniging (NAV) heeft in haar brief aan minister Staghouwer (dd 16 mei 2022) nog eens benadrukt dat er onvoldoende voor de sector in het GLB-NSP wordt gedaan. Dit was ook de bevinding in de zienswijzen. De NAV heeft signalen gekregen dat veel akkerbouwers niet mee gaan doen met de ecoregeling omdat de instapeisen te hoog zijn. Dat blijkt ook uit de tweede praktijkproef. Ook wordt de verlaging van de hectarepremie genoemd en zijn er signalen binnen gekomen over de impact van GLMC8 (niet productief areaal en landschapselementen). De NAV doet daarom een aantal suggesties voor aanpassing van de ecoregeling, vraagt om heroverweging van de overheveling naar de twee pijler, wil de eiwitteelt uit de tweede pijler stimuleren en wenst uitbreiding van de mogelijkheden om deel te nemen aan het ANLb.

Om de akkerbouwsector tegemoet te komen is een aantal *wijzigingen* aangebracht:
- Ecoregeling: puntentoekenning en vergoedingen voor eco-activiteiten zijn geactualiseerd en geoptimaliseerd. Activiteit biologische bestrijding van de uienvlieg wordt toegevoegd (zie onder bij ecoregeling);
- Investeringen: bij de uitwerking van het NSP zullen de investeringen ter ondersteuning van de akkerbouw (bijv. precisielandbouw) nadrukkelijk worden ingezet.
- Eiwitgewassen: Eiwitrijke gewassen zijn opgenomen in de ecoregeling als stikstofbinders. In het kader van innovatie (EIP) worden pilots gedaan en wordt met AKIS de kennis over de teelt van eiwitgewassen verbeterd.

Is *verdere verkenning* noodzakelijk voor latere implementatie*:*
- Ecoregeling: eco-activiteiten als precisielandbouw, niet-kerende grondbewerking en biologische plaagdierenbestrijding als uitbreiding op de uienvlieg(zie onder bij ecoregeling).

Maar *geen aanpassing* op de volgende punten:
- Steun voor eiwitteelt uit de tweede pijler*,* daar ondersteuning vanuit ecoregeling (eerste pijler) op voorhand voldoende lijkt. Dit zal goed worden gemonitord en bezien zal worden of aanpassing nodig is.
- Vanggewassen meenemen in GLMC8. Er is niet voldoende wetenschappelijke aanwijzing dat de opname van vanggewassen in de Nederlandse context bij zou dragen aan het doel dat met GLMC8 beoogd wordt.
- Overheveling naar 2e pijler aanpassen, daar er nu sprake is van een evenwichtige balans.

b. Ecoregeling

Wijzigingen
De invulling van de ecoregeling wordt op een aantal punten gewijzigd om daarmee tegemoet te komen aan de akkerbouwsector, opvolging te geven aan de praktijktoets of komen voort uit voortschrijdend inzicht cq onderzoek van de WUR (onderbouwing):

- Hogere puntentoekenning voor biodiversiteit en landschap voor niet-productieve activiteiten (te weten kruidenrijke bufferstroken, landschapselementen, groene braak);
- Eiwitrijke gewassen zijn opgenomen in de ecoregeling als stikstofbinders. Het gewas wordt gesteund voor haar bijdrage aan klimaat en leefomgeving.
- Verdere aanscherping/herziening van de punten door de experts van CLM/WUR, die begin juni een addendum op het puntenrapport zullen opleveren;
- Waarde toekennen aan activiteiten die nog op 0 stonden.
- Verder zijn er door WUR nieuwe berekeningen gemaakt voor de vergoedingen die bij de eco-activiteiten horen, op basis van nieuwe KWIN-gegevens. Deze zijn over het algemeen hoger dan de oude waardes, omdat prijspeil gemiddeld met ca 10% is gestegen.
- Biologische ongediertebestrijding (uienvlieg)als eco-activiteit toegevoegd.
- Boeren die nog in de omschakeling naar het biologisch keurmerk zitten, worden als biologisch beschouwd. Daarmee krijgen ze automatisch niveau goud.

Verdere verkenning nodig

- Voor 2024 wordt onderzocht of extra activiteiten aan de ecoregeling kunnen worden toegevoegd, zoals niet-kerende grondbewerking, ecologisch slootbeheer en precisielandbouw. Hiervoor moet onder meer de controleerbaarheid met geo-tagged foto's in orde worden gemaakt. Daarnaast wordt verkend of de lijst met biologische bestrijding kan worden uitgebreid. Als dit mogelijk is dan zullen te zijner tijd voorstellen worden gedaan om het NSP op dit punt te wijzigen.

Geen aanpassing:

- Tijdelijk grasland wordt niet in de lijst van rustgewassen voor de eco-activiteit opgenomen. Daarmee is tijdelijk grasland niet subsidiabel onder de ecoregeling. Uiteraard blijft voor de conditionaliteit, ingevolge de mestwetgeving en voor GLMC7 tijdelijk grasland wel een rustgewas.

c. <u>Conditionaliteiten</u>

Geen aanpassing op de volgende punten:

- *GLMC2* (bescherming veengebieden en wetlands): Uitgangspunt is om zo dicht mogelijk te blijven bij Europese baseline. Daarom wil NL vasthouden aan de lijn om het houden aan peilbesluit te beperken tot kustvlakteveen (i.p.v. alle veen zoals de EC van ons vraagt). Wanneer deze invulling naar mening van de EC onvoldoende is, dan zijn we genoodzaakt de invoering van GLMC2 uit te stellen. GLMC2 kan alleen maar verzwaard worden als tegelijkertijd de financiële compensatie is geregeld. Mogelijk volgt er dan vanaf 2024 een zwaardere maatregel met differentiatie basisbetaling. Daarvoor is wel een geactualiseerde grondsoortenkaart noodzakelijk. Die is nu niet beschikbaar.

U wordt verzocht om (nogmaals) de Nederlandse lijn te bevestigen.

- *GLMC 4* (bufferstroken): Inzet blijft een invulling van deze norm conform invulling 7e AP nitraatrichtlijn, dat wil zeggen 5m en 2m brede bufferstroken in plaats van de standaard 3m brede zones die de EC als algemene regel aangeeft. De Commissie gaat hier niet zonder meer mee akkoord. Echter, een alternatief is er niet: normen GLB en mest moeten gelijk zijn omwille van duidelijkheid voor en draagvlak (en daarmee deelnamebereidheid)in de sector.

U wordt verzocht om (nogmaals) de Nederlandse lijn te bevestigen.

- *GLMC8* (niet productief areaal en landschapselementen): Voor het uitbreiden van de lijst van beschermde landschapselementen, GLMC 8b (nu sec beperkt tot houtopstanden op basis van art 4 van de Wet Natuurbescherming) zoals de Commissie graag zou zien, is momenteel geen wettelijke basis voorhanden. Daarmee zou het opnemen van extra elementen aan de lijst in de GLMC betekenen dat er met het GLB een aanvullende wettelijke norm wordt gecreëerd. Wel wordt voorgesteld om meer expliciet op te nemen dat wanneer het verwijderen van een element dat dient als habitat voor een beschermde soort (art 2 van de Wet natuurbescherming), ook als een overtreding van GLMC 8 wordt aangemerkt.

Wijziging

- Biologische boeren met een oppervlakte bouwland van maximaal 10 hectare worden vrijgesteld van GLMC 8a (zie verder punt g. in deze notitie).

d. <u>Biogas</u>

Wijziging om gehoor te geven aan de oproep van de Europese Commissie om de productie van groen gas te stimuleren mede naar aanleiding van de situatie in Oekraïne. Om deze reden wordt het onderwerp Energie hoger geprioriteerd in het NSP en tevens wordt subsidiëring voor andere energiebesparingsprojecten mogelijk gemaakt.

- Er wordt niet vanuit het GLB geïnvesteerd in de aanleg van biogasinstallaties, hiervoor is de bestaande SDE++ regeling meer geschikt.
- Om de lekkage van methaan en stikstof in de stal te voorkomen en het vergistingsproces efficiënt te laten verlopen, is het belangrijk om de mest zo snel mogelijk in de vergisting te krijgen. Stalaanpassingen zijn daarvoor nodig. SDE++ is hier niet geschikt voor.
- Binnen de financiële kaders van de productieve investeringen zullen in het NSP stalaanpassingen worden gestimuleerd om emissies van onder meer methaan en stikstof te voorkomen.
- Daarnaast kan gebruik gemaakt worden van de Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv). Dit is een subsidieregeling voor innovatie en integrale en brongerichte emissiereductie (broeikasgassen, ammoniak, geur, fijnstof) in veehouderijstallen.
- Aandachtspunt is daarbij de interactie tussen dergelijke investeringen en de mogelijke belemmering van aangescherpte stikstofregelgeving.

e. Teelt eiwitgewassen

Wijziging van de ecoregeling om de teelt van eiwitgewassen te stimuleren zonder gekoppelde steun.

- De teelt van eiwitgewassen wordt via de ecoregeling gesteund, zowel voor voedsel als voeder. De waarde is hoger gewaardeerd waardoor het meest aantrekkelijke gewas is geworden in de eco-activiteiten.
- De transitiecoalitie eiwit heeft aangegeven dat dit aanvaardbaar is. Wel willen zij ook een Pilot ontwikkelen ter versterking van kennis en de keten. Het zijn kennisintensieve gewassen. Dit zal worden toegevoegd in interventie EIP.

f. Sectorale activiteiten Groente en Fruit

Wijziging omdat bij de indiening van het voorlopige NSP op 29 december 2021 de interventies nog niet voldoende waren uitgesplitst en in het juiste format waren uitgewerkt (inhoudelijk geen koerswijziging).

Er zijn nu 17 activiteiten voor sector Groente en Fruit uitgewerkt. Het gaat onder meer om:

- Investeringen gericht op duurzaamheid in brede zin;
- Adviesdiensten, technische bijstand, coaching gericht op plantenziekte preventie, duurzaam gebruik bestrijdingsmiddelen, arbeidsomstandigheden;
- Biologische of geïntegreerde productie;
- Afzetbevordering, stimuleren gezondheidsbewustzijn consumenten, marktniches;
- Uitvoering kwaliteitsregelingen, traceer- en certificeringssystemen;
- Maatregelen gericht op klimaatadaptatie/mitigatie;
- Fondsvorming Producenten Organisaties (PO), begeleiding en coaching van nieuwe PO's;
- Aanbodmanagement (uit de markt nemen, groen oogsten, niet oogsten);
- Risicobeheer (oogst en productie verzekering);
- Implementatie sanitaire en fytosanitaire voorschriften van derde landen;
- Bewustmaking en het informeren van consumenten.

Dit is voornamelijk een redactionele herziening van dit onderdeel van het NSP. In instrumenteel opzicht (welke maatregelen zijn subsidiabel en onder welke voorwaarden) verandert het NSP nauwelijks.

g. Biologische landbouw

Wijzigingen

- Streefwaarde voor de resultaatindicator over het percentage van het landbouwareaal dat voor biologische landbouw door het NSP ondersteund wordt, stapsgewijs verhogen van 3,95% naar 5% in 2027. (Dit was bij het op 29 december ingediende NSP zelfs iets verlaagd tot 3,85%).
- Ecoregeling: Naast reeds gecertificeerde ook bedrijven in omschakeling naar biologische landbouw per definitie in aanmerking te laten komen voor de hoogste steun in de ecoregeling.
- GLMC's: Biologische boeren met een bedrijf met een oppervlakte bouwland van maximaal 10 hectare zijn uitgezonderd voor GLMC8 niet-productief areaal. De mogelijkheid om kleine bedrijven in het algemeen uit te zonderen is ook opgenomen in

de verordening en passen wij dus alleen toe voor biologische bedrijven. Volgens de gegevens van Skal zijn meer dan 700 (van de in totaal zo'n 2100) biologische bedrijven kleiner dan 10 ha.
- Productieve investeringen: Uitgangspunt is dat bij selectie van aanvragen van gangbare en biologische boeren voor investeringen in bijvoorbeeld mechanische onkruidbestrijding, de biologische boeren extra punt(en) krijgen. Als de aanvraag van een biologische boer om andere redenen minder punten scoort dan een gangbare boer dan zal de gangbare boer alsnog hoger op de ranglijst eindigen dan de biologische boer.
- Idem voor kennis en adviesdiensten;

Geen aanpassing

- Géén (ambitieus en) specifiek doel in het kader van de Green Deal opnemen in GLB-NSP voor biologische landbouw, om daarmee niet vooruit te lopen op de nationale discussie over het biologisch actieplan (wel dus verhoging van het doel voor de resultaat indicator in het kader van het NSP, zie boven).
- de Commissie informeren over de stand van zaken van dit biologisch actieplan, met name over de inzet om de vraagkant te adresseren. Dit gesprek heeft 25 mei plaats gehad.
- het opstellen van een bedrijfsplan (artikel 78) is reeds mogelijk, voor alle boeren.

Verdere verkenning nodig

Twee mogelijkheden die ook zijn verkend, zoals voorgelegd in de vorige koersnotitie, hebben verdere gedachtevorming en uitwerking nodig. Aanpassing van het NSP is daarom te vroeg. Mogelijk leidt verdere uitwerking en gedachtevorming in toekomst tot een aanpassing van het NSP. Deze zullen met de sector verkend worden. Het betreft de volgende punten:

- Ondersteuning van de certificering in het kader van 'samenwerking voor kwaliteitsregeling' (artikel 77).
- Het ondersteunen van biologische PO's via samenwerkingsmaatregelen en op termijn via de sectorale interventie.

h. <u>Jonge boeren</u>

Wijzigingen bovenop de reeds in het NSP opgenomen pakket om de inzet meer doelgericht te maken:

- Er komt een nieuwe interventie (in plaats van de aanvullende inkomenssteun) in de tweede pijler: 'Vestigingssteun voor jonge landbouwers'. Aanvragen voor vestigingssteun worden beoordeeld op volgorde van binnenkomst. Om aan de hogere vraag te kunnen voldoen wordt de hoogte van het subsidiebedrag verlaagd € 50.000,- naar <u>minimaal</u> €25.000,-, zodat er meer jonge boeren in aanmerking kunnen komen.
- De aanvullende inkomenssteun Jonge Landbouwers ('top up') in de eerste pijler, wordt uitgefaseerd en opgeheven.
- De Investeringsregeling voor Jonge landbouwers ('Jola') wordt geïntegreerd in algemene investeringsregelingen waarbij jonge landbouwers extra steun kunnen krijgen in de vorm van een hoger subsidiepercentage van 10%-15%.

- De interventie gericht op 'Samenwerken voor generatievernieuwing wordt vormgegeven zoals de interventie voor innovatie (EIP)'. Deze wordt gecofinancieerd door het rijk i.p.v. de provincies.

Geen aanpassing

- geen biobonus voor jonge boeren die ook nog biologisch worden. Dit zou ten koste gaan van de vestigingssteun voor gangbare jonge landbouwers en vergt extra voorbereiding in de uitvoering.

i. Samenwerking en investeringen

Wijziging

- De meeste fiches voor samenwerking en investering zijn verder uitgewerkt, conform de observaties van de Europese Commissie. De inhoudelijke uitwerking past bij de eerder afgesproken inhoudelijke koers van het NSP en de fiches. Door de EC is met name gevraagd om een goede afbakening te maken tussen de verschillende interventies met de bijbehorende resultaatindicatoren. Daarbij vragen de eisen ten aanzien van de ringfencing om aparte fiches. Er is daarbij gekeken naar de financiële onderverdeling tussen de fiches, waarbij rekening is gehouden met de afbakening voor GBA-doelen en de bestuurlijke afspraken ten aanzien van de budgetverdeling.
- Verder zij opgemerkt dat er nog een verfijning noodzakelijk is in de financiële verdeling tussen de interventies investeringen voor landbouwbedrijven en voor niet-landbouwbedrijven (uiteraard wel ten behoeve van de landbouw). Dit wordt gedaan in afstemming met de waterschappen en provincies.

j. Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb)

Verdere verkenning nodig

- De tarieven voor ANLb moeten nog worden bijgesteld. Om de hogere kosten te compenseren en grotere ambitie te bereiken zal naar verwachting het ANLb budget op termijn met nationale middelen worden uitgebreid.
- De tarievenrange in het fiche van de ANLb wordt aangepast / verhoogd, waardoor het mogelijk is om met deze tarieven te werken, maar niet de gemiddelde hectareprijs (eenheidsbedrag) en het aantal hectares. Afhankelijk van hoe de collectieven inschrijven op de ANLb en wat er straks eventueel mogelijk is aan aanvullende financiering zal het NSP later worden aangepast.
- Welke mogelijkheden hiertoe zijn wordt momenteel uitgezocht. Een van de mogelijke oplossingsrichtingen is om te verkennen of aanvullende financiering vanuit het Rijk mogelijk is.

k. Financiën

Wijziging

- De observation letter en de gesprekken met de Europese Commissie heeft een drietal financiële vraagstukken opgeleverd. Naast de financiële wijzigingen betreffende de jonge boeren (zie aldaar) en een paar technische correcties betreft het twee vraagstukken die te maken hebben met de overheveling. De systematiek van overheveling van pijler 1 (jaar n) naar pijler 2 (jaar n+1) maakt het financiële systeem ingewikkeld, de overheveling is helaas niet congruent toegepast in het

Bestuurlijk overleg GLB-NSP 22 juni 2022

NSP waardoor er in het ingediende NSP sprake is van een overprogrammering in pijler 2. Daarom wordt een kaasschaaf toegepast op de tweede pijler budgetten. De ingewikkeldheid blijkt ook uit het feit dat geen van de Europese landen eerder heeft opgemerkt dat de Europese verordening overheveling van 2027 naar 2028 niet mogelijk maakt. Hier moet nog een voorlopige oplossing vanuit de EC voor komen ("soft solutions").

- Uitgangspunt van de financiële wijzigingen is dat fundamenten en de financiële afspraken van de partners in stand worden gehouden, zoals besproken in het laatste bestuurlijke overleg.
- Na het indienen zal de financiële tabel onderwerp blijven van veranderingen. Er wordt gedacht om meer aanvullende nationale financiering toe te voegen aan het GLB en in de uitvoering zal blijken welke interventies sneller of minder snel van de grond zullen komen. En samen met de onzekerheden van prijsniveaus en tarieven mede als gevolg van de situatie in de Oekraïne maakt dit dat er steeds ingespeeld zal moeten worden op de actuele situatie (dynamisch programmeren). De verschillende onderdelen zullen steeds passender worden gemaakt op het nationale beleid rondom het Nieuwe Programma Landelijk Gebied. De ontwikkeling van gebiedsgericht beleid zal tot gevolg hebben dat er steeds gekeken moet worden hoe het NSP qua (financiële) programmering aansluit bij de uitvoering.

Voor nu zijn alleen de noodzakelijke financiële wijzigingen doorgevoerd.

1. Niet congruent toepassen overhevelingsmiddelen

De overheveling en berekeningen van Pijler 1 en pijler 2 zijn niet congruent toegepast waardoor in het NSP voor € 105 mln. teveel is geprogrammeerd. De budgetten van de interventies van pijler 2 zijn met hetzelfde percentage verlaagd. Van deze verlaging is ANLb uitgezonderd, omdat de voorbereidingen en werving door de collectieven al zijn gestart en de natuurbeheerplannen van de provincies al zijn vastgesteld. De financiële tabel wordt als volgt aangepast:

			Oorspronkelijke verdeling overheveling 1-1-2022	**Toegepaste verlaging**	**Nieuwe verdeling**
Code	Fiches	% overheveling van totaal overheveling	Totaal 2023-2027	*Totaal 2023-2027*	Totaal 2023-2027
I.73.1	Productieve investeringen voor bedrijfsmodernisering	9%	41	*-9,0*	32,06
I.78	Kennisverspreiding en informatie	8%	40	*-8,8*	31,47
I.77.7	Gebiedsgerichte samenwerking ter versterking van aan	46%	223	*-48,7*	174,42
I.77.6	Samenwerking voor realisatie Integrale gebiedsontwikk	2%	7	*-1,6*	5,71
I.77.5	Samenwerking voor voorbereiding Integrale gebiedson	2%	7	*-1,6*	5,71
I.77.1	Samenwerking voor ketens, sectoren, duurzamer voeds	7%	33	*-7,2*	25,75
I.77.8	Gebiedsgerichte afstemming en kleine investeringen gr	6%	29	*-6,4*	22,93
I.73.2	Niet productieve investeringen voor landbouwbedrijve	10%	50	*-10,9*	39,08
I.73.3	Niet productieve investeringen op niet-landbouwbedri	10%	50	*-10,9*	39,08
Totaal		100%	481	*-105,1*	376,21

Bestuurlijk overleg GLB-NSP 22 juni 2022

Tabel: aanpassing pijler 2

Door de financiële aanpassingen vallen er provinciale cofinancieringsmiddelen à € 3,8 mln. vrij door herberekening van de cofinanciering ANLb, lager LEADER-budget en cofinanciering rijk i.p.v. provincies (jonge boeren).

De vrijval van € 3,8 mln wordt als aanvullende financiering toegevoegd aan Samenwerking EIP, aangezien door het verminderen van het budget nu al duidelijk is dat het moeilijk wordt om met dit budget alle pilots te kunnen ondersteunen.
Ook bij de waterschappen is er sprake van minder benodigde cofinanciering. Deze middelen zullen in overleg met de waterschappen als aanvullende financiering worden toegevoegd aan waterdoelen.

Voor de aanvullende financiering van het Rijk voor Samenwerking Veenweide / N2000 wordt nog gekeken naar de precieze doorwerking in het NSP, zoals de koppeling aan resultaatindicatoren nu het Europese deel is verlaagd.

2. Niet kunnen overhevelen van 2027 naar 2028

Ingevolge de Europese verordening kunnen de middelen van het jaar 2027 niet worden overgeheveld naar 2028, waardoor alle overheveling weer terugvalt in pijler 1 voor inkomenssteun en ecoregelingen. Dit lijkt slechts een tijdelijk probleem, omdat uiteindelijk deze mogelijkheid naar verwachting wel zal zijn opgenomen. Dit hangt ook samen met het nog vast te stellen MFK voor de periode na 2027. Het is nog onduidelijk hoe hier mee moet worden omgegaan in de financiële tabellen van het NSP, de EC spreekt van 'soft solutions' welke op het moment van schrijven nog niet duidelijk zijn. Uitgangspunt voor de verwerking van de 'soft solutions' is dat de Nederlandse ambitie voor verhoogde overheveling in stand blijft en dat het uit te leggen valt naar de boeren. (We willen bijvoorbeeld geen fictieve verhoging van de hectarepremie opnemen.)

l. Resultaatindicatoren

Wijziging
In de observation letter van de EC is aangegeven dat de interventielogica versterkt moet worden, o.a. door de opname van meer resultaatindicatoren bij de interventies. Naast een duidelijkere koppeling tussen de onderwerpen van het NSP met de te behalen resultaten is het aantal koppelingen aan resultaatindicatoren uitgebreid van 21 naar 115. Er wordt nog een check gedaan op het totale systeem om de uitvoerbaarheid en toepasbaarheid in het oog te houden omdat deze uitbreiding gevolgen heeft voor de kosten van de monitoring. Het totaal van financiën, indicatoren en mijlpalen moet nog met de EC worden besproken.

m. Extra uitleg nationaal beleid

Wijziging om tegemoet te komen aan de wens van de Commissie voor meer informatie over nationaal beleid ten aanzien van de Green deal doelstellingen en het Nederlandse beleid op het gebied van biodiversiteit, milieu en klimaat. Het betreft ook onderwerpen die wel zijn gesignaleerd als belangrijk voor de Nederlandse situatie, maar niet of beperkte prioriteit hebben gekregen in het NSP zoals gewasbeschermingsmiddelen, bosbouw en voedsel. Deze informatie wordt toegevoegd op 'need to know' basis.

Bestuurlijk overleg GLB-NSP 22 juni 2022

2. Convenant – *ter informatie*

De afspraken voor de uitvoering van het GLB 2023 – 2027 tussen rijk en provincies worden vastgelegd in een convenant. Het convenant bevat afspraken over de uitvoeringsstructuur, uitvoeringskosten en financiële risico's.

De ondertekening door Rijk en Provincies is voorzien zodra het NSP is goedgekeurd. Voorstel is een (feestelijke) bijeenkomst waarin de Minister van LNV en 1 gedeputeerde van elke provincie het convenant zullen ondertekenen, als start voor de nieuwe GLB periode. Gepoogd wordt om ondertekening van het convenant samen te laten plaatsvinden met ondertekening van het aansturingsprotocol dat momenteel wordt ontwikkeld.

3. **Monitoring en evaluatie** – *ter informatie*

Aan het Regiebureau POP (de Regieorganisatie voor uitvoering van het POP3+) is door de opdrachtgevers (rijk en provincies) gevraagd om samen met de betrokken partijen aan de slag te gaan met het uitwerken van de monitoring, evaluatie en bijsturingscyclus van het NSP. De Europese Commissie (EC) heeft voorgeschreven in de Strategische Plan Verordening en uitvoeringshandeling EU 2021/2115 dat er een evaluatieplan opgesteld moet worden met informatie over de tijdens de uitvoeringsperiode beoogde evaluatieactiviteiten.

Het monitoring- en evaluatiesysteem voor het GLB-NSP bestaat uit de volgende onderdelen:

- Het monitoren van de door de EC vereiste indicatoren en de nationale indicatoren (gekoppeld aan de aanvullende nationale middelen), en het rapporteren aan Brussel hierover. Hiertoe wordt een monitoringsplan opgesteld.
- Het opstellen van een monitorings- en evaluatieplan voor de Tweede Kamer.
- Het uitvoeren van een jaarlijkse evaluatie over de voortgang, waar onder andere het Annual Performance Report (APR) input voor levert. Hiertoe moet binnen een jaar na goedkeuring van het NSP een monitoringsplan worden ingeleverd;
- Aanvullende database in aansluiting op de datawarehouse APR omwille van de eenduidigheid. Beheer en toegankelijkheid wordt geregeld;
- Het uitvoeren van een midterm- en eindevaluatiecyclus van het NSP, om inzicht te geven in welke maten de doelen bereikt worden en of er gestuurd moet worden;
- Plan voor lerende organisatie opstellen incl. de door de EC gewenste bijstelling van het evaluatieproces.

Conform toezegging zal in de loop van 2022 het Plan van Aanpak aan de Tweede Kamer worden gestuurd.

4. Europese ontwikkelingen – *ter informatie*

- Lidstaten die hun Strategisch Plan later hebben ingediend hebben inmiddels allemaal hun observaties binnen gekregen. Deze komen in sterke mate overeen met de (algemene) bevindingen die NL ook gekregen heeft.
- Vanuit lidstaten klinkt nog steeds de roep om opschorting van sommige GLMC's in antwoord op de voedsel(on-)zekerheid vanwege Oekraïne.
- Er waren bijna wekelijks technische overleggen met de Europese Commissie (Geohub) over de Nederlandse respons op de observaties. Een aantal overleggen verliep constructief, in andere overleggen gaf de Commissie aan meer ambitie te willen zien. Duidelijk is dat de Commissie geen akkoord geeft op onderdelen maar eerst het gehele aangepaste NSP wil zien.

Bestuurlijk overleg GLB-NSP 22 juni 2022

5. **Communicatie** – *ter informatie*

- Er wordt gewerkt aan de ontwikkeling van de communicatiestrategie voor de implementatie van het NSP. Daarbij wordt antwoord gegeven op de vraag: Hoe kan communicatie bijdragen aan de resultaten van het NSP? De strategie zal bestaan uit twee hoofdlijnen: 1. de zogenoemde ' overkoepelende communicatiestrategie' en 2. de dienstverlenende communicatiestrategie.
- Bij de dienstverlenende communicatiestrategie ligt de focus op het uitdragen en toegankelijk maken van de regelingen, het creëren van instrumenten die agrariërs goed kunnen bereiken en het helpen van boeren bij het realiseren van aanvragen.
- Voor de ontwikkeling van de overkoepelende communicatiestrategie wordt samengewerkt met het NPLG. De ambitie is om tot een eenduidige overkoepelende boodschap te komen.
- De lijn van communiceren zal zijn luisteren, informeren en stimuleren van meedoen. Daarbij gaat in de loop van het programma steeds meer aandacht uit naar gebiedsgerichte samenwerking, leren van elkaar en van meedoen naar meer doen. De overkoepelende strategie wordt in juli verder geconcretiseerd en is in september gereed.
- Vanaf medio juni tot medio juli worden ruim twintig informatiebijeenkomsten georganiseerd in de provincies. Deze bijeenkomsten richten zich vooral op agrariërs met landbouwgrond; van hen wordt immers al in oktober/november gevraagd naar deelname aan de ecoregeling. Zeker voor akkerbouwers geldt dat zij daarvoor nu al belangrijke afwegingen moeten maken met betrekking tot hun bouwplan. De bijeenkomsten worden georganiseerd in samenwerking met de provincies. Er is afstemming met LTO, BoerenNatuur en NAJK over de bijeenkomsten, zij zullen een deel van de bijeenkomst verzorgen en presentaties delen in hun eigen informatiekanalen.
- Dit is de eerste ronde informatiebijeenkomsten, nadat er afgelopen winter al meerdere webinars zijn georganiseerd. Na deze ronde zullen meerdere informatiebijeenkomsten volgen.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
dhr. S.B.C. Melis
BEL/REE

Telefoonnummer +31235144331
meliss@noord-holland.nl

Verzenddatum

22 JUNI 2022

Kenmerk
1855843/1855851

Uw kenmerk
-

Betreft: Nationaal Strategische Plan voor het Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB)

Geachte leden,

Op 28 december 2021 is het Nationaal Strategische Plan (NSP) 2023-2027 voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) ter goedkeuring ingediend bij de Europese Commissie door de minister van LNV. Tevens is het NSP ter inzage gelegd in het kader van de verplichte maatschappelijke consulatie.
Op 31 maart 2022 heeft de minister de observaties van de Europese Commissie op het NSP ontvangen (kamerbrief observaties NSP). De afgelopen maanden zijn in afstemming met de Europese Commissie, reacties en waar nodig wijzigingsvoorstellen opgesteld voor het ingediende NSP.

Op 21 juni 2022 hebben wij besloten om kennis te nemen van de beslisnotitie voor de wijzigingsvoorstellen voor het NSP. Tevens hebben wij besloten om de indiening van het gewijzigde NSP door de minister in het kader van de interbestuurlijke samenwerking te ondersteunen. De beoogde indiening van het gewijzigde NSP is 1 juli 2022.

In de bijlage treft u de betreffende beslisnotitie aan, die op 22 juni 2022 in het bestuurlijk overleg van Rijk, Unie van Waterschappen en IPO, ter vaststelling voor ligt. De notitie geeft goed inzicht in de onderdelen van het NSP en de aanpassingen. In deze notie staat tevens een doorkijk naar het verdere proces om te komen tot de goedkeuring van het NSP.

Het NSP is door het Rijk, provincies en de Unie van Waterschappen gezamenlijk opgesteld. Het NSP bevat een afgewogen en uitgebalanceerd pakket aan subsidiemaatregelen. In de beslisnotitie staat het voorstel voor de wijzigingen van het NSP samengevat. Bijzondere aandacht is er op het punt van de verwachte beschikbare Europese middelen voor het NSP. Het belangrijkste punt daarbij is dat uit de gesprekken met de Europese Commissie is gebleken dat in het NSP is uitgegaan van te hoge beschikbare EU-budgetten. Om het verschil te herstellen is in het voorstel een 'kaasschaaf' toegepast op de beoogde subsidiemaatregelen in de tweede pijler. Hierdoor zijn de budgetten op alle onderdelen naar rato verlaagd. Het Agrarisch Natuur

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

en Landschapsbeheer (ANLb) is daarvan uitgezonderd omdat hiervoor al overleggen zijn gestart met de collectieven.

De financiële en juridische consequenties volgen bij beoogde ondertekening van het convenant voor de uitvoering van het NSP 2023-2027 en de publicatie van de ministeriële regeling voor het NSP, naar verwachting dit najaar.

De vaststelling van het NSP is een bevoegdheid van de Europese Commissie. De indiening van het NSP is een verantwoordelijkheid van de minister van LNV. Wij hebben besloten om de indiening vanuit de interbestuurlijke samenwerking te ondersteunen. Wij zien dit besluit als een belangrijk signaal naar zowel de Europese Commissie als naar onze agrariërs en andere belanghebbenden als het gaat om de doelen van het NSP.

Tot slot vermelden wij dat in onze provincie drie informatiebijeenkomsten voor agrariërs worden georganiseerd over het NSP. Deze gaan specifiek over de ecoregeling en de hectarepremie en vinden plaats op 20, 23 en 28 juni 2022.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage:

Beslisnotie voor het bestuurlijk overleg GLB-NSP op 22 juni 2022

Aan: Omgevingsdienst Noord Holland-Noord
(t.a.v. handhaving Wet natuurbescherming)
[redacted]
Postbus 2095, 1620 EB Hoorn

C.C: GS p/a Provinciale Staten Noord-Holland
Dreef 3, 2012 HR Haarlem
statengriffie@noord-holland.nl

[redacted]

Van: IVN Twiske
[redacted](waarnemend secretaris)
[redacted]
secretaris@ivntwiske.nl

Betreft: Reactie op antwoord n.a.v. verzoek om handhaving m.b.t. WnbG besluit
Zaaknummer: OD.357124

Datum: 9 juni 2022

Geachte heer [redacted],

Op 9 juni ontvingen wij per mail uw reactie op onze ingediende klacht d.d. 29 mei 2022. Hierin staat het volgende:
In uw klacht geeft u aan dat er door het plaatsen van hekwerken in de bosschages en het plaatsen van rijplaten mogelijke beschermde soorten zijn gestoord.
Tijdens meerdere controles, die zowel zijn uitgevoerd door de begeleidend ecoloog van de organisator van het festival als door ons, is gebleken dat het plaatsen van de hekwerken en rijplaten geen verstoring van beschermde soorten heeft opgeleverd.
Wij hebben dan ook geen overtreding in het kader van de Wet natuurbescherming kunnen constateren en sluiten hierbij het dossier.
Met vriendelijke groet,
[redacted]
Toezichthouder Wet natuurbescherming
Soorten- ruimtelijke ingrepen

Wij wijzen u erop dat wij in onze klacht nergens aanhalen dat ‘mogelijke beschermde soorten zijn gestoord’ zoals u in uw reactie vermeld (gele arcering onzerzijds).

Wat wij in onze klacht wel aangaven is dat de startdatum van de vergunning is overtreden. Dit is te lezen in de volgende zinsnede in onze brief d.d. 29 mei:
De vergunning is geldig van 28 mei 2022 t/m 28 mei 2026.
Wij constateerden echter en werden ook geattendeerd op het feit, dat er op 27 mei al verkeersbewegingen waren met grote vrachtwagens met opbouwmateriaal.
Hiervan zijn helaas geen foto’s gemaakt.

Verder attendeerden wij uw dienst er in onze klacht op dat wij foto's hebben van en een overtreding constateren op feit dat er hekwerken en rijplaten waren geplaatst op plekken die in strijd zijn met de door uw dienst afgegeven vergunning. Zie hieronder de tekst uit onze brief.

'.. *inmiddels geplaatste hekwerken en aan-en afvoerwegen (zie bijlage) waarbij wij constateren dat de voorwaarden waarop de ontheffing Wnb is afgegeven met voeten is getreden.*
Immers, in uw besluit heeft u het volgende gesteld:

'Voor het evenement worden geen bomen gekapt, struiken gerooid of gebouwen gesloopt of aangepast. ***Er vinden geen activiteiten of werkzaamheden plaats in bosschages en in de met planten begroeide oevers van natuurlijke waterpartijen.*** *De aan- en afvoerroutes voor de opbouw van het festival en het festival zelf lopen over* ***bestaande*** *en intensief gebruikte wegen en (fiets-) paden. De op- en afbouwwerkzaamheden worden uitgevoerd tussen 06:00 uur en 23:00 uur.'*

Door ons onderstreept zijn de eisen bij de vergunningverlening die naar onze mening zijn overtreden, want:
-Hekwerken blijken zich wel degelijk in bosschages en rietkragen te bevinden.
-Er liggen wel degelijk rijplaten langs de bestaande wegen en paden.

Onze, in eerdere zienswijzen, uitgesproken twijfel over de te waarborgen handhaving blijkt dus gegrond te zijn geweest…'

Onze klacht van 29 mei betrof dus het feit dat er niet wordt voldaan aan de eisen die ODNHN in haar besluit heeft gesteld.
Onze klacht behelsde op dat moment niet het feit dat er mogelijk beschermde soorten zijn verstoord. Dit is n.l. pas na afloop van het festival te meten.

In uw antwoordmail op onze brief wordt dus niet in gegaan op de klacht daarin.
Daarom lijkt ons dat het dossier, i.t.t. tot wat u beweert, nog niet gesloten kan zijn.

Met vriendelijke groet,
namens Bestuur IVN Twiske

[redacted]

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10362
Extern Zaak ID	1848873
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	14.g
Titel	Landbouw: Green Deal Eiwitrijke Gewassen (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/RE&E

Bijlagen
Brief aan PS over Green Deal Eiwitrijke Gewassen.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	11 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

De provincie Noord-Holland ondertekent samen met tientallen andere partijen de Green Deal ‘Eiwitrijke Gewassen’. Doel van deze Green Deal is het realiseren van een rendabele en duurzame Nederlandse teelt van stikstofbindende vlinderbloemigen, in te zetten voor humane consumptie. Met betrokkenheid van de hele keten, van veredeling tot en met consumptie.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
mw. D. Lieuwen
BEL/REE

Telefoonnummer +31235143389
lieuwend@noord-holland.nl

Verzenddatum
- 6 JULI 2022

Bijlage 1
Green Deal eiwitrijke gewassen

Kenmerk
1848873/1852680

Uw kenmerk
-

Betreft: Green Deal Eiwitrijke Gewassen

Geachte leden,

Hierbij informeren wij u over ons besluit de Green Deal 'Eiwitrijke gewassen' op 14 juli 2022 te ondertekenen. Dit betreft een Green Deal die wordt aangegaan met LNV, EZK en I&W, 9 provincies en vele branche gerelateerde bedrijven en organisaties. In totaal zijn er 57 partijen die aan deze Green Deal meedoen.

Doel van deze Green Deal is het realiseren van een rendabele en duurzame Nederlandse teelt van stikstofbindende vlinderbloemigen, in te zetten voor humane consumptie. Met betrokkenheid van de hele keten, van veredeling tot en met consumptie.

De inzet van Noord-Holland is vastgelegd in artikel 3 en heeft samen met andere provincies betrekking op:

Faciliteren en financieren organiserend vermogen
Het faciliteren van organiserend vermogen voor kennisdeling, ondersteunen van (korte) ketens en groei van het areaal eiwitrijke gewassen van Nederlandse bodem, stimuleren van innovaties en pilots. Gericht op onder meer teeltverbetering en het inzetten van bestaande en nieuwe technieken ter verbreding van het (innovatieve) ingrediënten productaanbod.

Delen kennis en ervaring
Het gezamenlijk, regionaal, nationaal en internationaal, delen van kennis en ervaring om zo het lokale ecosysteem te versterken en lokaal ketens te sluiten.

Verbinden/opschalen regionale initiatieven
Het verbinden en opschalen van regionale initiatieven op het gebied van teelt, veredeling en verwerking gericht op nieuwe en verbeterde

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

verdienmodellen. En de inzet op innovatieve technologieën die leiden tot duurzame en gezonde producten.

Steun programma's
Een ondersteunende rol bij het opzetten van langjarige innovatie-, kennis- en opschalingsprogramma's. Daarbij is een uitvoerende rol weggelegd voor The Protein Community (Foodvalley NL) en de regionale ontwikkelingsmaatschappijen en Fascinating. Er wordt ingezet op het verwerven van middelen uit het Nationaal Groeifonds en Europese middelen.

Vormgeven samenwerking
Het vormgeven van inter- en nationale samenwerking door, binnen de bevoegdheden van Regionale Overheden, optimaal gebruik te maken van bestaande regelingen. Bijvoorbeeld vanuit het Plattelands Ontwikkelprogramma (POP3), Interreg, Operationeel Programma-Zuid Nederland en de GLB/Eco-regeling.

Goede voorbeeld
Het stimuleren van plantaardige eiwitproducten binnen de eigen catering, met daarbij aandacht voor producten van vlinderbloemigen uit de korte keten.

Na de ondertekening begint het pas echt. De bedoeling is dan voor elke inspanning werkgroepen te formeren die aan de slag gaan met het verder invullen en (laten) uitvoeren ervan. De Green Deal 'Eiwitrijke Gewassen' heeft een looptijd van drie jaar. De monitoring van de Green Deal activiteiten wordt in opdracht van het ministerie van LNV uitgevoerd. Uiteraard houden wij u op de hoogte van de voortgang van de Green Deal onder andere via ons eigen platform www.boerenbusinessinbalans.nl.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Publicatie

De druk op het Noord-Hollandse landschap komt van alle kanten, voor elke vierkante meter grond staan tal van functies te dringen. In sommige gevallen heeft het huidige gebruik van het landschap geen toekomst meer. De energietransitie, de transitie van de agrarische sector en de transitie van het watersysteem vragen om nieuwe keuzes en overwegingen.

Met de Landschapstalks verkennen het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland en Ode aan het Landschap NH situaties waar het cultuurlandschap onder druk staat. Waar de belangen schuren, botsen of juist goed samengaan. De vraag is steeds hoe we binnen al die ontwikkelingen de landschappelijke kwaliteiten kunnen benutten en vergroten. Lees nu 'Landschap van de toekomst. Oogst van vier Landschapstalks in Noord-Holland' en bekijk de filmverslagen.

Namens alle medewerkers bij het Steunpunt Monumenten & Archeologie

Noord-Holland en Ode aan het Landschap Noord-Holland, dank aan alle betrokkenen. Wij wensen jullie veel kijk- en leesplezier.

Lees nu 'Landschap van de toekomst'

Landschapstalks 2022 | Deel 1 | Hart voor de stolp

Landschapstalks 2022 | Deel 2 | De RES: Energieopgave langs de A9

Landschapstalks 2022 | Deel 3 | Overstromingen in de polder

Landschapstalks 2022 | Deel 4 | 400 jaar Purmer

LANDSCHAPSTALKS

Ode aan het Landschap Noord-Holland en Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland organiseren vier landschapstalks in het kader van het themajaar Ode aan het Landschap. Tijdens de landschapstalks staat de verandering van het Nederlandse landschap centraal. Kan de identiteit van het landschap een drager zijn voor toekomstige ontwikkelingen en opgaven, zoals de energietransitie, klimaatverandering en toenemende regenval, woningbouw en toerisme? Bestuurders, bewoners, belanghebbenden en experts gaan hierover in discussie.

Provincie Noord-Holland, De Regionale Energiestrategie Noord-Holland Noord en Zuid, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, gemeente Edam-Volendam, gemeente Purmerend en gemeente Waterland zijn partner van dit initiatief.

Dit jaar organiseerden we vier landschapstalks. Vanaf deze week zijn ze terug te kijken en te lezen. Bezoek onze website:

Hart voor de stolp
De RES: energieopgave langs de A9
Overstromingen in de polder
400 jaar Purmer

Landschap van de toekomst: de oogst van vier landschapstalks

www.odeaanhetlandschap-nh.nl

www.steunpunterfgoednh.nl

Copyright © 2022 Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland, All rights reserved.

U ontvangt deze uitnodiging omdat u een relatie bent van MOOI Noord-Holland adviseurs omgevingskwaliteit of NMF erfgoedadvies (rechtsopvolger van Cultuurcompagnie). Gezamenlijk voeren wij de steunpunttaken uit namens de Provincie Noord-Holland.

Our mailing address is:
Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland
Emmastraat 111
Alkmaar, Noord-Holland 1814 DP
Netherlands

Add us to your address book

Want to change how you receive these emails?
You can update your preferences or unsubscribe from this list.

7 juli 2022

Nieuws uit de Greenport Aalsmeer

‘Wij zijn een trendsetter in de markt’

Bij MNP / Suntory draait het vooral om het selecteren en vermarkten van trendsettende, nieuwe (buiten)planten als sterke handels- en consumentenmerken. En het draait om ketensamenwerking. Het in Leimuidenbrug gevestigde bedrijf is het Europese verlengstuk van de Japanse veredelaar Suntory Flowers Ltd. en werkt nauw samen met een aantal licentiehouders die van de moerplanten uitgangsmaterialen maken voor telers in heel Europa. Jeroen Egtberts, Managing Director: “We hebben met onze nieuwe producten gezamenlijk al veel verandering teweeggebracht in de markt.”

Lees meer

Raadsleden greenport-gemeenten op bezoek in Aalsmeer

Het was vroeg opstaan voor de raadsleden voor de greenport-gemeenten Aalsmeer, Nieuwkoop, Uithoorn, Haarlemmermeer, Amstelveen en Kaag en Braassem! Zij brachten op woensdag 29 juni een bezoek aan bloemenveiling Royal Floraholland voor een eerste kennismaking met Greenport Aalsmeer.

Na de rondleiding zijn de raadsleden door Ilse Zaal, voorzitter van de Stuurgroep Greenport Aalsmeer en gedeputeerde van de Provincie Noord-Holland, Stefanie Miltenburg van Royal FloraHolland, Ronald van den Breevaart van Greenport Aalsmeer, Hans van Ree van The Floral Connection en Siegfried Bunnik van Bunnik Bromelia bijgepraat over het reilen en zeilen in de Greenport Aalsmeer.

Lees meer

Start Green Unplugged

De eerste drie dagen van Green Unplugged zitten erop! Meer dan 230 leerlingen uit de regio brachten op drie donderdagen een bezoek aan resp. Nolina Kwekerijen, VDE Plant, Naktuinbouw, Waterdrinker, Schenkeveld tomaten, Van Rijn Roses, Raadschelders Varens, Nieuwkoop Europe en Coloriginz. Naast een rondleiding over het bedrijf, volgden alle leerlingen ook twee groene workshops.

Bedrijven en scholen zijn enthousiast! Een van de deelnemende bedrijven: “Wij vonden het echt geweldig om de scholieren te ontmoeten en hen enthousiast bezig te zien met onze prachtige producten.” Na de zomer staan er nog vier dagen Green Unplugged op het programma.

Lees meer

Terugblik gebiedsbijeenkomst De Kwakel-Kudelstaart

Op dinsdag 28 juni was de 3e gebiedsbijeenkomst voor glastuinbouwondernemers uit het gebied De Kwakel-Kudelstaart. Deze bijeenkomst vond plaats bij HilverdaFlorist in De Kwakel, waar ruim 50 ondernemers uit het gebied aanwezig waren. Verschillende onderwerpen passeerden de revue: van de impact van de hoge energieprijzen, de aanleg van het CO2-net tot aan duurzame energie en de ruimtelijke gebiedsverkenning van het Aalsmeerse deel van het glastuinbouwgebied.

Lees meer

Fladderende drones helpen kwekers plagen en ziekten te bestrijden

Een kas vol zwermende insecten. Daar zit natuurlijk geen kweker op te wachten. Tenzij het minirobots zijn die insectenplagen en ziekten juist helpen bestrijden: drones die snel, zeer precies en duurzaam zijn. De komende vier jaar werkt Hogeschool Inholland samen met partners uit het bedrijfsleven, onderwijs en onderzoek aan een innovatief concept: fladderende drones die tussen het gewas door kunnen vliegen, zonder de planten te beschadigen. Benieuwd?

Lees meer

Maak kennis met Miranda Rijsdijk: docent en ondernemer!

Miranda Rijsdijk werkt sinds september als hybride docent bedrijfskunde voor de opleidingen Tuinbouw & Agribusiness aan de Hogeschool Inholland. Daarnaast heeft ze ook twee ondernemingen die regelmatig terugkomen in cases tijdens projecten voor studenten. Miranda: “Het ondernemerschap moet niet als spannend worden ervaren, je moet het gewoon doen en fouten maken mag.”

Lees meer

Klimaatdoelen glastuinbouw

De klimaatopgave waar Nederland voor staat, zal alle onderdelen van de Nederlandse economie raken. Ook de glastuinbouwsector staat voor een grote uitdaging als het gaat om het (verder) reduceren van CO2-uitstoot. Het klimaatakkoord geeft richting, maar de ondernemers moeten het uiteindelijk doen.

Hoe staat de glastuinbouw in Noord-Holland ervoor als het gaat om het behalen van de Europese klimaatdoelstellingen? In een gezamenlijke verkenning brengen de Greenports Noord-Holland Noord en Aalsmeer de huidige situatie in beeld en blikken ze vooruit op 2030 en 2040. Doel van dit rapport is om knelpunten en kansen in kaart te brengen.

Lees meer

Werkbezoek huisvesting internationale medewerkers

Het tekort aan woningen stijgt, dat geldt ook voor goede huisvesting voor internationale medewerkers. Reden voor de Taskforce Huisvesting Arbeidsmigranten om in samenwerking met Greenport Duin- en Bollenstreek de nieuwe raadsleden uit Holland Rijnland en de Greenports Aalsmeer, Duin- en Bollenstreek en Boskoop uit te nodigen voor een informatiemiddag en locatiebezoek. Zo'n 35 raadsleden gingen op bezoek bij onder andere een huisvestingslocatie in Katwijk en kregen volop gelegenheid om hun vragen te stellen en dilemma's in te brengen.

Lees meer

Inspiratieboek huisvesting internationale medewerkers

De sector heeft samen met het ministerie van Landbouw, Natuur & Voedselkwaliteit (LNV) een inspiratieboek opgesteld om te laten zien dat tuinbouwbedrijven hoogwaardige en duurzame huisvesting voor hun medewerkers realiseren. De publicatie 'Een plek onder de zon - Tijdelijke huisvesting van internationale medewerkers' is goed te gebruiken om lokaal draagvlak te creëren en ideeën op te doen voor huisvesting.

Lees meer

Veel interesse voor biobased voorbeeldwoning

Maar liefst 65.000 views en 300 reacties op LinkedIn: er is veel interesse voor het Tiny house dat op initiatief van Stichting Innovatie Glastuinbouw Nederland (SIGN) op de Floriade is geplaatst. Het is een voorbeeldwoning voor internationale medewerkers die voorzien is van isolatie uit paprikastengels. Het ’Tiny House’ van Dior Bouw won de prijsvraag voor een duurzaam en betaalbaar bouwsysteem.

Deze prijsvraag, uitgeschreven door het ministerie van LNV en de Floriade, was gericht op het vinden van een betaalbaar modulair bouwsysteem met zoveel mogelijk tuinbouwreststromen als bouwmateriaal. Na de Floriade is deze voorbeeldwoning beschikbaar voor een andere locatie. Interesse?

Lees meer

Voucherregeling voor verwaarding reststromen

Wilt u als ondernemer aan de slag met reststromen uit de tuinbouw? Kom dan eens langs bij het Living Lab in Bleiswijk. Deze hub van SIGN biedt ondernemers naast experimenteerruimte en faciliteiten, de mogelijkheid om circulaire toepassingen op te schalen zonder zelf veel in voorzieningen te moeten investeren.

Ondernemers die reststromen willen laten voorbewerken, kunnen bij het lab verschillende bewerkingen laten uitvoeren onder een voucherregeling van SIGN, waarbij tot 50% van de kosten gedekt worden. Er zijn nog enkele vouchers beschikbaar! Interesse? Neem dan contact op met Laila Kestem.

Lees meer

Resultaten haalbaarheidsonderzoek Cargoloop in Greenport Aalsmeer

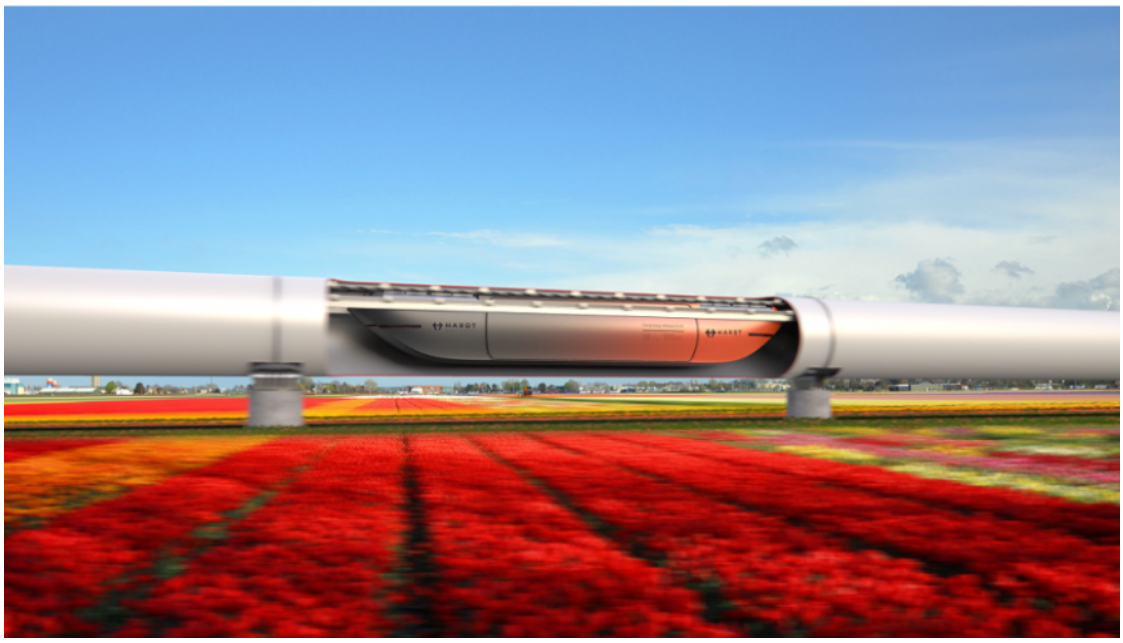

Vier studenten van de Hogeschool van Amsterdam hebben in samenwerking met de Amsterdam Logistics Board een onderzoek naar de haalbaarheid van de Future Proof Cargoloop, de vrachtversie van de hyperloop, gedaan. De studenten hebben onderzocht of een cargoloop ook in Greenport Aalsmeer haalbaar is. Het onderzoek is inmiddels afgerond.

In hun eindrapport pleiten de studenten ervoor om één gigantische hub te creëren in de buurt van de Schiphol Cargo Terminal en niet te gaan voor een zijdelings vertakt pad van twee verschillende Cargo Loop-hubs in de buurt van de Schiphol Oost vrachtterminals en Royal Flora Holland. Benieuwd naar al hun bevindingen?

Download het rapport

Save the date: netwerkbijeenkomst CTC Amsterdam Westkant

Vervoerders kunnen efficiënter rijden door data uit te wisselen en daar slim gebruik van te maken. Denk aan in-truck waarschuwingen bij incidenten, eerder of vaker groen bij slimme verkeerslichten of het ontvangen van data over wegwerkzaamheden voor de planning. Deze toepassingen zijn nu ook beschikbaar rond Schiphol en Royal FloraHolland. Wilt u weten welke voordelen connected rijden voor u kan opleveren? Kom dan naar de netwerkbijeenkomst op donderdag 29 september! Locatie: volgt - 16:00-18:00 uur.

Lees meer

Reünie 125 jaar middelbaar beroepsonderwijs in Aalsmeer

Er wordt al 125 jaar groen onderwijs gegeven in Aalsmeer en inmiddels zijn er vele studenten die hun diploma hebben behaald. Op 3 oktober 1897 werd de eerste les gegeven op de Tuinbouwwinterschool. Nu, 125 jaar later, staat de school bekend onder de naam Yuverta. In het kader van dit feestelijke jubileum wordt er een reünie georganiseerd op zaterdag 1 oktober. Locatie: Yuverta mbo Aalsmeer - 15.00-21.00 uur.

Lees meer

Nationaal Tuinbouwcongres 2022

De wereldtuinbouwtentoonstelling Floriade Expo in Almere is op woensdag 5 oktober het podium voor het Nationaal Tuinbouwcongres. Tijdens deze middag staat het thema van de Floriade 'Growing Green Cities' centraal en zal gekeken worden hoe de tuinbouw - in deze roerige tijden met veel geopolitieke spanningen - de verduurzaming en de mondiale koploperspositie van het Nederlandse tuinbouwcluster kan blijven vormgeven. Zet woendag 5 oktober vast in uw agenda, meer informatie volgt. Locatie: Floriade - 13.30 uur.

Save the date: Innovatiecafé 'Het Nieuwe Siertelen'

De afgelopen twee jaar heeft het Centre of Expertise Groen (de samenwerking tussen de vier agrarische hogescholen) een groot project uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van LNV om Het Nieuwe Telen nog beter toegankelijk te maken voor ondernemers en het beroepsonderwijs. In het Innovatiecafé Het Nieuwe Siertelen op donderdag 6 oktober, georganiseerd door Greenport Aalsmeer, hoort u meer over de resultaten van dit project, die heel interessant zijn voor ondernemers in de sierteelt.

- Simulatiemodel en serious game KASSIM: hiermee kunnen verschillende klimaatscenario's 'gespeeld' worden, waardoor zonder risico's de voor- en nadelen van verschillende klimaatrecepten in uw teelt bepaald kunnen worden.
- Specifiek onderzoek naar toepassing van Het Nieuwe Telen in Cymbidium en Hortensia
- Video based Problem Appraisal: een Techniek om de samenhang tussen economische, technische en sociale context van innovatieuitdagingen - letterlijk - in beeld te krijgen.

Reserveer donderdag 6 oktober 15.00 uur in uw agenda, meer informatie volgt!

CONTACT

Ronald van den Breevaart
programmamanager Greenport Aalsmeer
tel: 06 - 58 9196 59
ronald@greenportaalsmeer.nl

Dave Vlaming
gebiedscoördinator Greenport Aalsmeer
tel: 06 - 49 8937 49
dvlaming@greenportaalsmeer.nl

Jeroen Larrivee
consultant energietransitie glastuinbouw
tel: 06 - 83 9418 04
jeroen@greenportaalsmeer.nl

Harmen van Dam
projectmanager De Baan en Sotaweg
tel: 06-17 4536 69
harmen@greenportaalsmeer.nl

Jan-willem Donkers
projectleider innovatie
tel: 06 -15 2796 03
jwdonkers@greenportaalsmeer.nl

Monique van Weerdenburg
projectleider onderwijs en arbeidsmarkt
tel. 06- 53 9996 57
monique@greenportaalsmeer.nl

Annemieke de Man
communicatie
tel: 06 -12 8887 47
ademan@greenportaalsmeer.nl

Lise Schregardus
communicatie
tel: 06 - 27 5359 66
lschregardus@greenportaalsmeer.nl

Wilt u deze nieuwsbrief niet meer ontvangen? Klik dan op de link onderaan deze nieuwsbrief om u uit te schrijven.

Programmabureau Greenport Aalsmeer
Telefoon: 06 - 53442653

Naar onze website
Stuur ons een e-mail

Klik hier om geen mail meer te ontvangen van Greenport Aalsmeer.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10395
Extern Zaak ID	1501895
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	14.j
Titel	Landbouw: Verslag ERIAFF conferentie 14 en 15 juni 2022 (C-agenda NLG 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/B&S

Bijlagen
Verslag jaarlijkse conferentie ERIAFF Thessaloniki 2022.docx
Brief aan PS over verslag jaarlijkse conferentie ERIAFF Thessaloniki.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	18 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

Gedeputeerde Ilse Zaal heeft op 14 en 15 juni jl. deelgenomen aan de jaarlijkse ERIAFF conferentie in Thessaloniki. Het verslag geeft een weergave van het doel en de opbrengst van deze deelname.

Verslag ERIAFF Annual conference Thessaloniki

'Towards sustainable Agri-Food en Forestry systems'

14-16 juni 2022

Achtergrond

Het European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry (hierna: ERIAFF) is het Europees regionetwerk op gebied van innovatie in de land-en tuinbouw ,voedsel en bossen waar de provincie al enkele jaren lid van is. Het netwerk telt 50 leden/regio's vanuit 21 lidstaten en heeft 12 inhoudelijke werkgroepen, zie hier een overzichtskaart van de samenwerkende regio's. Noord-Holland trekt ambtelijk, in samenwerking met Zuid-Holland, de werkgroep *plants* (i.e. tuinbouw). Daarnaast zijn we lid van de werkgroep *Proteins (*i.e. Eiwittransitie). Tijdens de ERIAFF Annual Conference komen de bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordigers van het netwerk samen. Vanwege Covid heeft dit evenement de afgelopen twee jaar niet plaats kunnen vinden.

Doelen

Gedeputeerde Ilse Zaal heeft deze conferentie bezocht met onder meer het doel:

- de ambities en kansen van de Nederlandse en Noord-Hollandse tuinbouwsector uit te lichten tijdens de politieke sessie;
- als initiatiefnemer het Pact ' The role of the horticulture sector in a sustainable EU food system' te ondertekenen met acht Europese ERIAFF regio's;
- discussie te voeren met politiek/bestuurlijke vertegenwoordigers over de gedeelde Europese tuinbouw lobby;
- de kansen en mogelijke samenwerking in de Eiwittransitie te bespreken met andere regio's naar aanleiding van de recent gepubliceerde SWOT analyse 'Eiwittransitie in Noord-Holland'.

Resultaten

De ERIAFF conferentie is een geslaagde bijeenkomst geweest. Met zo'n 120 deelnemers uit 24 Europese regio's is over uiteenlopende onderwerpen in de agri-food en bosbouw sector gesproken. Er was inbreng vanuit diverse Europese instellingen en er is in workshops gesproken over de op stapel staande EU subsidieregelingen, de samenwerking op het gebied van plant-based future, circulaire tuinbouw - plastics, agro ecologie en de eiwittransitie. Het was goed om te merken dat er vanuit diverse regio's vertegenwoordigers aanwezig waren. Na twee jaar digitaal vergaderen heeft deze conferentie ook veel betekend voor de hernieuwde kennismaking. Concreet zijn de volgende resultaten te onderschrijven:

- Gedeputeerde Zaal heeft samen met Jan-Nico Appelman, gedeputeerde provincie Flevoland, tijdens de plenaire politieke sessie de Nederlandse tuinbouw en de inzet op de Eiwittransitie gepresenteerd. Met name de (technologische) innovatiekracht van onze sector onderscheidt zich van de andere regio's. Onze regio kan leren van andere regio's hoe consumenten duurzame product keuzes maken en hoe lokale producten in de lokale retail en horeca worden aangeboden.
- Als bestuurlijk trekker van de Greenports NL en gedeputeerde Tuinbouw/Europa namens GS tekende gedeputeerde Zaal het pact 'The role of the horticulture sector in a sustainable EU food system. Call for a more plant-based future'. Ook getekend door de regio's: Vlaanderen, Pays de la Loire, Toscane, Thüringen, Zuid-Holland en Vegepolys.
- In de diverse presentaties en workshops werd duidelijk dat in elke regio aandacht is voor de transitie naar een voedselpatroon met meer plantaardige en minder dierlijke eiwitten.

Hierin zijn kansen om samen op te trekken in Europese projecten zoals het Horizon Europe programma. Voor Noord-Holland kan onderzocht worden of we samen met Flevoland een project op het gebied van het aanjagen van de consumptie in horeca en catering van nieuwe eiwitproducten kan worden opgezet. Hier lenen zich echter de Horizonprogramma's minder voor.

- Er is een connectie gelegd met The Standing Committee on Agricultural Research (SCAR) , die een onderzoeksprogramma rondom de inventielogica voor agro ecologie aan het ontwikkelen zijn. Hierbij is ook het ministerie van LNV betrokken. Tussen deze Nederlandse contactpersoon en de nationale interventielogica voor natuurinclusieve landbouw is een verbinding gelegd voor kennisuitwisseling.
- Verder is er gesproken met Noord-Hollands ondernemers die in het kader van het project RUMORE aanwezig waren op de conferentie. Verbindingen zijn gelegd tussen deze ondernemers en de Noord-Hollands innovatie instumenten mix o.a. GO-NH! en PIMNH als ook met het voedselnetwerk Voedsel Verbindt en het platform www.boerenbusinessinbalans.nl
- De afvaardiging uit Nederland was zeer breed, er waren ambtelijke vertegenwoordigers uit vijf provincies en verschillende ROM's. Er is onderling veel kennis over publiek-private samenwerking uitgewisseld. Ook is er gesproken over de mogelijkheden om elkaar te vervangen/vertegenwoordigen in de toekomst.

Vervolg

De regio's die samen de werkgroep proteins vormen, zijn uitgenodigd om verder door te praten over Europese samenwerking op de Floriade op 29 september a.s. Vanuit de werkgroep plants wordt verder invulling gegeven aan de samenwerking op basis van de vijf punten die in het Pact zijn benoemd. Een concrete actie is een vervolgafspraak tussen gedeputeerde Zaal en Cindy Schoumacher (DG RTD, Europese Commissie) om het Pact aan te bieden en te spreken over de EU Food 2030 strategie.

Nederlandse delegatie

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
H.A.M. Buijs
BEL/BS

Telefoonnummer +31235145653
buijsh@noord-holland.nl

Verzenddatum
13 JULI 2022

Kenmerk
1501895/1847222

Uw kenmerk

Betreft: Verslag jaarlijkse conferentie ERIAFF Thessaloniki

Geachte leden,

Gedeputeerde Ilse Zaal heeft op 14 en 15 juni deelgenomen aan de jaarlijkse ERIAFF tuinbouw conferentie in Thessaloniki. Via deze weg sturen wij u het verslag van deze reis toe. Het verslag geeft een weergave van het doel en de opbrengst van de conferentie.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage

Verslag jaarlijkse ERIAFF conferentie Thessaloniki

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Dreef 3
2012 HR Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL 0010.03.124.B.08

Bestuursmededeling

Voor raden en staten • juli 2022

Spaarnwoude Park

Vervolgaanpak toekomstperspectief Dijkland

Middenin Spaarnwoude Park ligt Dijkland, een open veenweidelandschap geliefd onder broedende weidevogels. Om het leefgebied voor weidevogels te verbeteren en te komen tot een duurzaam toekomstperspectief voor de NNN en de aanwezige boeren is een nieuwe aanpak nodig.

Samen met het regiebureau NNN van de provincie Noord-Holland maken we eerdere verkenning af en stellen we een plan van aanpak op met maatregelen.

Even voorstellen

De gemeenten en de provincie Noord-Holland werken samen om Spaarnwoude Park in stand te houden. Deze samenwerking is vastgelegd in een gemeenschappelijke regeling. Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het beleid van Recreatieschap Spaarnwoude. Alle participanten zijn hierin vertegenwoordigd.

Op de foto v.l.n.r.:
Wethouder de heer R. Berkhout - Gemeente Haarlem
Gedeputeerde mevrouw I.Zaal - Provincie Noord-Holland
De heer Nazmi Türkkol - portefeuillehouder stadsdeel Nieuw-West gemeente Amsterdam
Wethouder mevrouw M. Sedee-Schuitemaker gemeente Haarlemmermeer

Jaarrekening 2021, begrotingswijziging 2022 en programmabegroting 2023 zienswijzen

Het algemeen bestuur heeft de jaarrekening 2021, begrotingswijziging 2022 en programmabegroting 2023 definitief vastgesteld. Raden en Staten konden de afgelopen periode hierop een zienswijze indienen. De inkomsten voor het recreatieschap waren in 2021 minder dan begroot door het wegvallen van evenementen en het verlenen van aanvullende steunmaatregelen aan ondernemers door corona lockdowns. Toch was het exploitatieresultaat positiever dan begroot. De financiële meerjarenraming 2022 – 2026 laat op basis van de reguliere inspanningen een gezond beeld zien.

Terugblik van het routebureau

Het Routebureau van Recreatie Noord-Holland verzorgt het overgrote deel van de routenetwerken in Noord-Holland voor wandelen, fietsen, varen en Toeristische Overstap Punten (TOP's). Met een infographic kijkt het Routebureau terug op de behaalde resultaten in 2021. Twee hoogtepunten zijn de opening van de Oer-IJ e-bikeroute en de LF Waterlinieroute door Spaarnwoude heen. De routes vind je hier: https://www.spaarnwoudepark.nl/activiteiten/fietsen

Klik hier voor achtergrondinformatie.

Volg ons op:

Programmabegroting **2023**

Recreatieschap Spaarnwoude

Spaarnwoude Park

Definitieve versie AB 7 juli 2022

Inhoudsopgave

Samenvatting **3**

Programma's **14**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting 19
Programma 2. Beheer en onderhoud 25
Programma 3. Toezicht en veiligheid 34
Programma 4. Bestuur en ondersteuning 36
Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen 40

Paragrafen **42**

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 43
B. Kapitaalgoederen 49
C. Financiering 55
D. Bedrijfsvoering 56
E. Grondbeleid 59
F. Participanten 61

Overzicht van baten en lasten **64**

Circulair materiaalgebruik: wanneer wij bruggen renoveren, bewaren wij altijd de delen die nog bruikbaar zijn. Dat kwam voor deze brug in de Hekslootpolder goed van pas. Het brugdek is vernieuwd met materiaal van andere bruggen in Spaarnwoude Park.

Samenvatting

De gemeenten Haarlem, Haarlemmermeer, Velsen en Amsterdam participeren samen met Provincie Noord-Holland in de gemeenschappelijke regeling van recreatieschap Spaarnwoude. Zij financieren via de participantenbijdragen gemiddeld de helft van het jaarlijkse exploitatietekort, aangevuld met (erf)pacht en verhuur voor recreatieve activiteiten, horeca en evenementen. Het recreatieschap kent drie deelbegrotingen met elk eigen reserves en financieringsstroom.

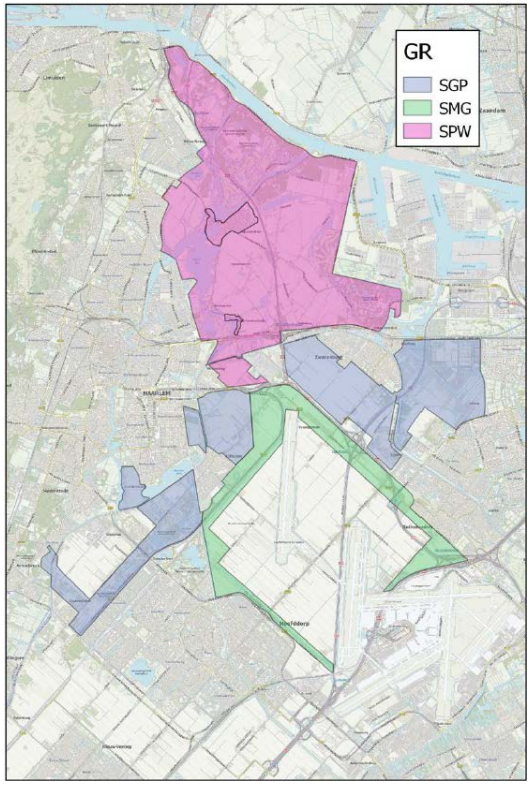

De drie deelbegrotingen zijn:

- SPW, ook wel 'Spaarnwoude-oud'. Dit omvat het gebied ten noorden van de A200 met gebieden als de Houtrak, Westbroekplas en Veerplas

- SGP, Strategisch Groen Project. Dit zijn gebieden die in de jaren '90 toegevoegd zijn vanuit de RodS-gelden (Recreatie om de Stad). Betreft o.a. Tuinen van West, Groene Weelde, park Zwaanshoek en park Zwanenburg

- SMG, Stichting Mainport en Groen. Dit zijn de jongste gebieden, aangelegd ter compensatie van de vijfde baan Schiphol. Het gaat om o.a. Plesmanhoek en Buitenschot.

Deze programmabegroting kent een **geconsolideerde weergave.**

Kerngegevens:

- 6.097 hectare werkgebied, waarvan: 2.477 hectare beheergebied met 227 hectare water
- 5,9 miljoen bezoeken in 2021 (+ 11 % ten opzichte van 2019)

Ambities

Spaarnwoude is ingericht als recreatiegebied om steden en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio. Het recreatieschap heeft drie hoofdactiviteiten:

a. Beheren en in stand houden van de ingerichte gebieden en voorzieningen.
b. Actueel houden en vernieuwen van het aanbod om aan te sluiten bij wensen en behoeften van de recreant.
c. Uitvoeren van het inrichtingsplan en investeringsprogramma.

Wat wil het recreatieschap bereiken?

Spaarnwoude levert door haar reguliere werkzaamheden en projecten een directe bijdrage aan deze opgaven:

- Schone, hele, veilige en bruikbare recreatieve gebieden die tevens aantrekkelijk zijn door de ligging in de natuur

Veerplas Haarlem

- Voorzien in de groeiende behoefte aan openluchtrecreatie en natuur en daarmee versterken van het woon- en werkklimaat in de groeiende omliggende steden
- Een evenwichtige balans openluchtrecreatie en commerciële vormen van recreatie
- Het ontwikkelen van een duurzaam stad - land netwerk met:
  - goed bereikbare, herkenbaar en vindbare ontvangstgebieden aan de stedelijke randen én in het gebied waar voorzien wordt in alle behoeften van de recreant
  - rustieker gebieden waar het landschap, de natuur en de cultuurhistorie prevaleren
  - die onderling (vooral voor langzaam verkeer) verbonden zijn
- Ontwikkelen en aanhelen van natuurgebieden, vergroten van de biodiversiteit en de belevingswaarde ervan voor de recreant
- Ontwikkelen en behoud van waardevolle en aantrekkelijke agrarische landschappen en erfgoed
- Inzet op sociaal-maatschappelijke meerwaarden
- Spaarnwoude profileren en positioneren aan de hand van bovengenoemde doelstellingen

Wat gaat het recreatieschap daarvoor doen?

Ontwikkeling en inrichting

- het verder ontwikkelen van Spaarnwoude op basis van de vastgestelde visie **Spaarnwoude Park 2040**; met de 14 projecten van het uitvoeringsprogramma 2020 – 2025 (zie het overzicht op p. 6), met als belangrijkste punten:
  - focus op het versterken van natuur, landschap en cultuurhistorie

- focus op de ontwikkeling van aantrekkelijke ontvangst- en verblijfgebieden ten behoeve van een goede spreiding van de recreatieve druk
- uitgeven in ondererfpacht van sleets geraakte gebouwen
- fietsbereikbaarheid in Spaarnwoude en vanuit de steden

en waarvan eind 2021 is besloten bij vijf projecten al over te gaan tot planrealisatie:

- ❖ werving van een kandidaat voor herontwikkeling fort benoorden Spaarndam
- ❖ revitaliseren van ontvangstgebied Groene Weelde met een nieuwe natuurinclusieve entree, een natuurspeeltuin en hondentrimparcours met in totaal € 2,4 miljoen aan investeringen
- ❖ opknappen buitenruimte ontvangstgebied Zorgvrij voor in totaal € 500.000 aan investeringen
- ❖ werving van een kandidaat voor herontwikkeling boerderij Lage Dijk
- ❖ doorontwikkeling Plesmanhoek voor € 400.000 binnen de visieschets met agrarisch-educatief gebruik

- Afspraken maken over een **sluitende financiering** van de uitvoeringsfase van 14 projecten Spaarnwoude Park
- Gefaseerde uitrol **naamswijziging en nieuw logo** Spaarnwoude Park in middelen en communicatie vanuit de merkgids Spaarnwoude Park met de slogan 'Spaarnwoude Park geeft je energie' en de belofte 'buiten kom je tot leven'
- Realisatie van een **geboortebos in Park Zwanenburg** in de periode 2022 t/m 2025, waarvan de 1e plantdag in februari 2022 heeft plaatsgevonden
- **Realisatie zonneweide Schoteroog**: in 2021 is gestart met de planvoorbereidingsfase voor een zonneweide van 3,5 ha. op Schoteroog. Deze locatie is vanuit de Regionale Energie Strategie (RES) aangewezen als projectgebied. Doel is in 2022 de erfpachtovereenkomst te realiseren en de bouw van het park in 2023.
- planvoorbereiding en uitvoering geven aan enkele projecten van het meerjaren provinciaal programma **Herstel Liniedijken Stelling van Amsterdam** 2021 – 2025, op basis van substantiële cofinanciering van de provincie
- implementeren **natuurinclusieve recreatie** en uitvoering geven aan in 2021 opgesteld **Plan van Aanpak biodiversiteit**, door o.a. vergroten profilering op natuur en biodiversiteit en publiekscommunicatie over soortenrijkdom
- **inrichtingsprojecten openbaar groen en openluchtrecreatie**, zoals uitbreiden en verbeteren routenetwerken voor verschillende recreanten (fietsers, wandelaars, **mountainbikeroute Boseilanden** etc.)
- **Watercompensatie en natuurontwikkeling Veerplas Oeverlanden aan de Liede**

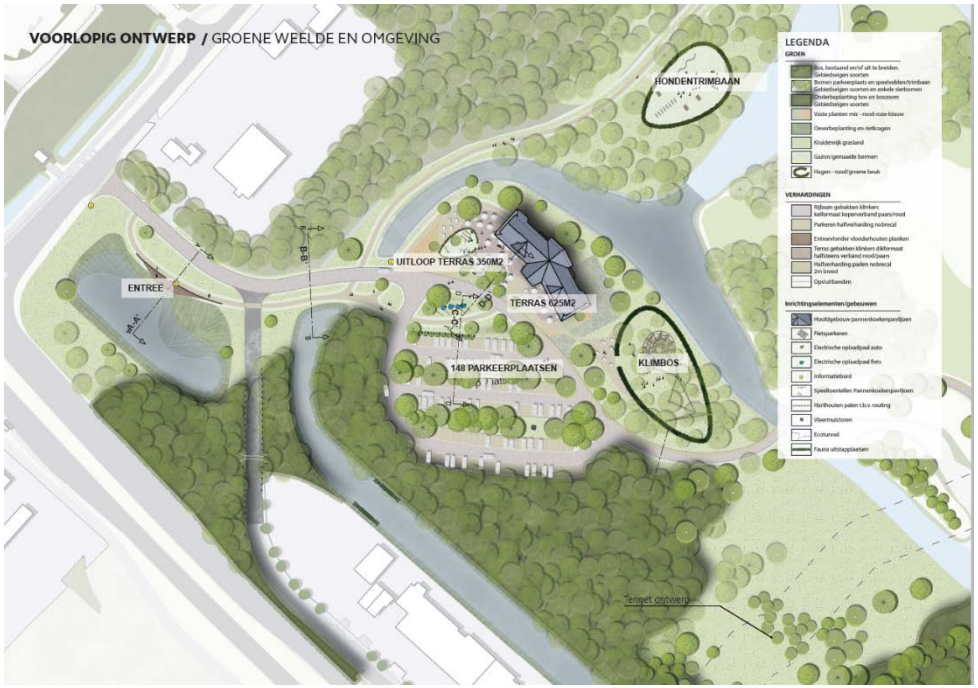

Spaarnwoude Park

Projecten Uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park

Beheer en onderhoud

- **uitvoering integraal beheer en exploitatie** (gebouwen, wegen, paden, gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, kunstwerken en weg- en terreinmeubilair) volgens de gemiddelde CROW-beeldkwaliteit B, met als doel instandhouding van recreatiegebieden en -voorzieningen die aantrekkelijk, schoon en veilig zijn
- herhaalmeting gerealiseerde **beeldkwaliteit** ter toetsing of het afgesproken beeldkwaliteitsniveau behaald wordt
- uitvoeren van de cyclische **kwaliteitinspecties** naar de verhardingen, kunstwerken en speeltoestellen in de gebieden
- **uitgifte** van tijdelijke gebruiksovereenkomsten, ontheffingen en vergunningen.
- het wegwerken van het **achterstallig onderhoud** in het oudere deelgebied SPW was één van de belangrijkste punten uit het Uitvoeringsprogramma. Dankzij diverse kapitaalimpulsen uit de reserves en slim 'werk-met-werk' maken, is het achterstallig onderhoud teruggelopen van 10,7 miljoen (in 2017) naar 4,4 miljoen (eind 2021). Het achterstallig onderhoud is daarmee teruggelopen tot acceptabele omvang, en zal verder in de **reguliere cyclus** van GO/VV worden opgenomen en waar mogelijk met subsidies verder worden versneld (bv. aanpak revitalisering bossen vanuit Bossenstrategie)
- **continuering en uitbreiding 24 projecten ecologisch beheer** vanuit het nieuwe ecologisch beheerplan (nog bestuurlijk vast te stellen in 2022 incl. begroting), waaronder **gefaseerd uitrollen** van drie hoofdmaatregelen:
  - maaien/afvoeren in plaats van klepelen van bermen
  - revitaliseren van bossen (met een bijdrage vanuit de provinciale subsidie Bossenstrategie van € 500.000)
  - opbouwen van struwelen en natuurvriendelijke beschoeiingen
- vanuit het **integraal plan bewegwijzering en wayfinding** Spaarnwoude Park (op te stellen in 2022) vervangen van fietsbewegwijzering en welkomstborden

Park de Kuil in de Tuinen van West, Amsterdam (in beheer bij recreatieschap)

- **verhogen van inkomsten** met incidentele inzet 2022 én 2023 van een extra medewerker bij afdeling Vastgoed
- **inhuur van werknemers vanuit sociale werkvoorziening** Spaarne werkt (voorheen: Paswerk) en IJmond werkt (cf. besluit AB 2020/32)
- **beantwoorden van vragen en klachten** van recreanten, ondernemers en derden, o.a. via het online meldformulier openbare ruimte
- begeleiden en programmering **evenementen** met twee speerpunten:
  - ❖ opstellen toewijzingswerkwijze
  - ❖ opstellen transparant prijswerkwijze
- **routenetwerken onderhouden** (wandel, fiets en sloep)
- **gebiedspromotie:** informeren van doelgroepen bestuur, ondernemers en gebruikers over ontwikkelingen en activiteiten
- **uitvoeren zomercampagne verminderen zwerfafval**
- evaluatie van **kwartaalrapportage Spaarnwoude in de media voor het bestuur**: hoe verder, jaaroverzicht en wat doen we er mee, gaan we door?

Veiligheid en toezicht

- gebiedsgericht toezicht door **gastheerrol**
- meer zichtbaarheid op **social media** met een brede scope op het werkveld (zwerfvuil, dumpingen, biodiversiteit)
- toezien op **naleving wet- en regelgeving**, met vijf aandachtsgebieden (ruiters/MTB buiten paden, zedendelicten, illegale dumping, hondenoverlast en voorkomen dierenleed sportvisserij)
- in het **dalseizoen** (winter) inzet op beheer en onderhoudsprojecten in het gebied
- **tijd- en plaatsspecifieke acties**, zoals handhaving loslopende honden in broedseizoen weidevogels, surceance stranden hoogseizoen
- terreinregie en toezicht bij **evenementen**
- bevorderen **samenwerking** partners (o.a. politie, gemeentelijke handhaving)
- uitvoering geven aan het **Toezichtplan** 2022 – 2026 (op te stellen in 2022), waardoor prioriteiten, werkwijzen ed. worden geactualiseerd

Toezichthouder Astrid

Bestuur en ondersteuning

- Aansturen **uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park** 2020 t/m 2024, met tussentijdse evaluatie of bijsturing waar nodig middels voortgangsrapportage
- bestuursadvisering en programmasturing algemeen: voorbereiding en uitvoering besluiten in opdracht van het **Bestuursbureau** als opdrachtgever voor de recreatieschappen (start 1 januari 2022)
- afspraken vastleggen met Staatsbosbeheer over **verlenging erfpachtcontracten** voor het economisch eigendom van het recreatieschap
- realiseren **druktemonitor:** meten van aantal bezoekers met GPS i.s.m. met alle schappen (met ingang van 2022)
- **financiële administratie**
- het **verkennen van een eenvoudigere begrotingsstructuur**, met een daadwerkelijke samenvoeging van de deelbegrotingen SPW, SGP en SMG tot één, binnen de nieuwe gemeentelijke coalitieperiode 2022 – 2026, met

nieuwe afspraken over verhouding/hoogte participantenbijdragen en gebruik reserves

Park Zwanenburg

- Het op peil brengen en houden van het **weerstandsvermogen** van één van de deelbegrotingen (SPW), die ten gevolge van de coronacrisis flink geslonken is
- **bestuurssecretariaat**: ondersteuning bij besluitvormingsproces, zorgdragen adequate informatievoorziening en bewaken wettelijke termijnen
- Doorontwikkeling **inkoop- en aanbestedingsbeleid** (o.a. actualisatie aanbestedingsrichtlijnen, inkoop- en aanbestedingsbeleid, toolkit inkoop)
- **Informatieveiligheid** (oa. privacybeleid, bewustwording binnen de uitvoeringsorganisatie, jaarplan privacy)

En samen met andere Noord-Hollandse recreatieschappen wordt ingezet op:

- Aanscherpen planning & controlcyclus.
- Vernieuwen risicoanalyse.
- Begroting conform het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV).

Bij de programma's zijn de prestaties per taakveld verder uitgewerkt.

Overzicht te verwachten nieuwe ontwikkelingen

Er is een onderscheid tussen reguliere inspanningen en nieuwe inspanningen. De kadernota 2023 gaf op basis van het reguliere beleid geen aanleiding om de participantenbijdragen te verhogen, behoudens indexatie.

Nieuwe substantiële inspanningen, waarover het recreatieschap beslist in 2022:

- Een sluitende financiering van de uitvoeringsfase 14 projecten Spaarnwoude Park w.o. het ecologisch beheerplan met de begroting van de nieuwe beheermaatregelen*
- Procesplan om te komen tot een verkenning van het samenvoegen van de drie deelbegrotingen tot één, met nieuwe afspraken over verhouding/hoogte participantenbijdragen en gebruik reserves
- Programma herstel Liniedijken Stelling van Amsterdam
- Verleggen evenementenafslag A22 naar een veiligere locatie
- Onderzoek uitbreiding vaste stroom voorziening evenemententerreinen

De besluitvorming en gekozen dekking, wordt in de begrotingswijziging 2023 of kadernota 2024 in zijn totaliteit aan het bestuur en participanten voorgelegd.

* In de programmabegroting 2023 is een deel van de kosten verwerkt, te weten de inzet RNH voor dat jaar voor de 14 projecten, de investeringen in ontvangstgebied Groene Weelde en buitenruimte Zorgvrij. Waarover nog besloten moet worden, is de dekking van inzet RNH vanaf 2024 én de investeringen die nodig zijn voor de andere projecten. Denk aan: ontvangstgebied Snowworld, Houtrak, Veerplas, wijzigingen in de openbare ruimte rond fort Benoorden Spaarndam en de overstap naar ecologisch beheer.

Wat gaat het kosten?

De lasten van Spaarnwoude zijn als volgt opgebouwd.

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	247.897	-	-247.897
2. Beheer en onderhoud	7.995.807	4.165.771	-3.830.036
3. Veiligheid en toezicht	724.123	-	-724.123
4. Bestuur en ondersteuning	1.085.834	-	-1.085.834
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	1.409	5.653.221	5.651.812
Totaal voor bestemming	**10.055.070**	**9.818.992**	**-236.078**
Ad 5. Mutaties reserves	2.533.235	2.769.313	-236.078
Totaal na bestemming	**12.588.305**	**12.588.305**	**-**

Financieel resultaat

De totale lasten liggen circa € 1.675.185 lager dan de begrotingswijziging 2022, zoals in onderstaande tabel is weergegeven. Enerzijds stijgen de lasten door een structurele verhoging van de personele inzet (uitbreiding formatie controllers, herwaardering van een aantal functies en management van het uitvoeringsprogramma). Verder zijn er beduidend minder incidentele projecten van substantiële omvang (zoals landschapsinpassing TenneT hoogspanningsmasten).

	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	10.055.070	11.730.255	9.935.107
Baten	9.818.992	10.512.025	8.841.677
Saldo	**-236.078**	**-1.218.230**	**-1.093.430**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

	Stand per 1-1-2023	Stand per 31-12-2023	Verschil
Algemene reserve SPW	54.854	55.354	500
Bestemmingreserve beheer SPW	420.900	431.279	10.379
Bestemmingsreserve investeringen SPW	521.339	427.434	-93.905
Best.reserve beheer CRM tunnel SPW	9.905	0	-9.905
Bestemmingsreserve egalisatie SPW	1.999.277	1.929.217	-70.060
Algemene reserve SGP	3.121.930	1.295.483	-1.826.447
Best.reserve verv.investeringen SGP	2.270.038	2.562.596	292.558
Bestemmingsreserve egalisatie SGP	-	1.905.050	1.905.050
Bestemmingsreserve SMG	4.386.409	3.995.043	-391.366
Best. reserve SMG beh. monument MH17	678.008	625.126	-52.882
Bestemmingsreserve SMG investering	414.582	414.582	-
Totaal reserves	**13.877.242**	**13.641.164**	**-236.078**
Voorziening groot onderhoud SPW	22.408	19.788	-2.620
Voorziening groot onderhoud SGP	41.086	412.247	371.161
Voorziening groot onderhoud SMG	418.686	482.603	63.917
Totaal reserves en voorzieningen	**14.359.422**	**14.555.802**	**196.380**

Risicobeheersing

De wereldwijde pandemie met covid-19 gaat mogelijk ook nog steeds van invloed zijn op het begrotingsjaar 2023 van recreatieschap Spaarnwoude. De mate waarin Nederland blijvend terugkeert naar 'normaal' hangt af van de vraag of en wanneer corona een endemische ziekte wordt. Op het moment van schrijven is hier nu wel sprake van. Vooralsnog wordt 2023 behandeld als een normaal begrotingsjaar. Zie ook kopje actuele ontwikkelingen in het hoofdstuk 'Programma's'.

De belangrijkste risico's voor Spaarnwoude zijn:

- Terugbetalen subsidies door niet voldoen aan subsidievoorwaarden
- Inkoop en aanbestedingsrisico
- Vervuilde grond/ bodemsanering
- Verandering regelgeving (zwemwaterkwaliteit)
- Calamiteiten zwemwater
- Verminderde inkomsten. Hiervoor zijn evenementen het belangrijkste ingrediënt, gevolgd door faillissement/wanbetaling overige contractanten. Door de coronapandemie zijn (grootschalige) evenementen de afgelopen twee jaar niet doorgegaan. Die onzekerheid is door te trekken naar 2022 en 2023, zeker voor grootschalige evenementen. Andere risico's waardoor evenementen niet door kunnen gaan zijn bv. faillissement organisator en niet-verleende evenementenvergunning.
- Opruimen dumpingen synthetisch drugsafval

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 1.106.000. De omvang van de huidige reserves ligt van onder het niveau van het benodigde weerstandsvermogen. Recreatieschap Spaarnwoude beschikt over een weerstandscapaciteit beschikt van € 1.150.000, - om de risico's te dekken.
Gezien de verschillende deelgebieden (SPW, SGP en SMG) ieder op een aparte wijze wordt gefinancierd valt het gewenste weerstandsvermogen als volgt te verdelen.

Deelgebied	Verdeling	Benodigd weerstandsvermogen	Deel direct beschikbaar voor weerstandscapaciteit
SPW	75%	€ 829.500	€ 650.000
SGP	17,5%	€193.550	€ 300.000
SMG	7,5%	€ 82.950	€ 200.000
Totaal	**100%**	**€ 1.106.000**	**€ 1.150.000**

Alleen bij deelgebied SPW leidt de confrontatie van vermogen en capaciteit tot een tekort van € 179.500 is aan weerstandscapaciteit. Voorgesteld wordt om het tekort aan weerstandscapaciteit op dit moment te accepteren en nu nog niet het tekort aan te vullen. De argumentatie daarvoor is dat de gekwantificeerde risico's zich niet gelijktijdig zullen manifesteren en de ontwikkeling van de weerstandscapaciteit en -weerstandsvermogen voortdurend worden gemonitord.

Personeel RNH vormt in huidige vorm geen financieel risico

Tot slot: de mensen die werken voor Recreatieschap Spaarnwoude zijn in dienst van Recreatie Noord-Holland NV. Risico's t.a.v. langdurige ziekte en arbeidsongeschiktheid zijn volledig voor rekening van Recreatie Noord-Holland.

Het festivalterrein Mysteryland in Haarlemmermeer

Onderzoek verkoop aandelen uitvoeringsorganisatie RNH

Provincie Noord-Holland heeft de intentie de aandelen te vervreemden. De gevolgen zoals continuïteit en kwaliteit van de activiteiten zijn sterk afhankelijk van een breed spectrum aan scenario's. Aandachtspunten en risico's die de uitvoeringsorganisatie ziet, zijn per brief van 8 februari 2022, aan de schapsbestuurders bekend gemaakt. De invulling van dit onderwerp in de risicoparagraaf (zie verderop bij weerstandsvermogen) is door de uitvoeringsorganisatie overgelaten aan de recreatieschappen zelf.

Werkbezoek gemeenteraden en PS aan veenweidegebied Dijkland

Programma's

Visie

In 2018 heeft het algemeen bestuur opdracht gegeven tot opstellen van een visie voor Spaarnwoude. Doel was het realiseren van een toekomstbestendig recreatieschap. Er wordt toegewerkt naar een meerjarig begrotingsevenwicht, om toekomstige tekorten tijdig te dekken, met een nieuwe balans tussen opbrengsten uit het gebied en participantenbijdragen. In 2020 is de visie Spaarnwoude Park *rijk aan natuur, buitenleven en verhalen* uit het verleden vastgesteld.

Een natuurrijk park tussen de grote steden. Zo groot als 7000 voetbalvelden. Goed bereikbaar, veelzijdig, met regionale bekendheid. Waar elk type recreant zijn hart ophaalt en zich weg waant uit de stad. Dat is Spaarnwoude Park 2040, het toekomstplan dat recreatieschap Spaarnwoude samen maakte met de provincie, gemeenten, ondernemers, organisaties en bewoners. Het aantal inwoners in de steden rond Spaarnwoude groeit stevig, wat onder meer leidt tot toenemend recreatief gebruik. De ambitie is om de extra bezoekers aan Spaarnwoude goed op te vangen. Vanaf 2020 verandert dit gebied in een boeiend en duurzaam recreatiegebied voor alle inwoners van de omliggende steden en dorpen. Het imago verandert mee: 'Een rijk van natuur, buitenleven en verhalen uit het verleden'.

Het doel is meer variatie in landschap en natuur, de historie te gebruiken als drager voor ontwikkelingen, ruimte te bieden aan initiatieven en de bereikbaarheid en verbindingen stad – land te verbeteren.

De visie is hier te vinden: https://www.spaarnwoude.nl/spaarnwoude-park/over-spaarnwoude-park

Spaarnwoude Park 2040

rijk aan natuur, buitenleven en verhalen uit het verleden

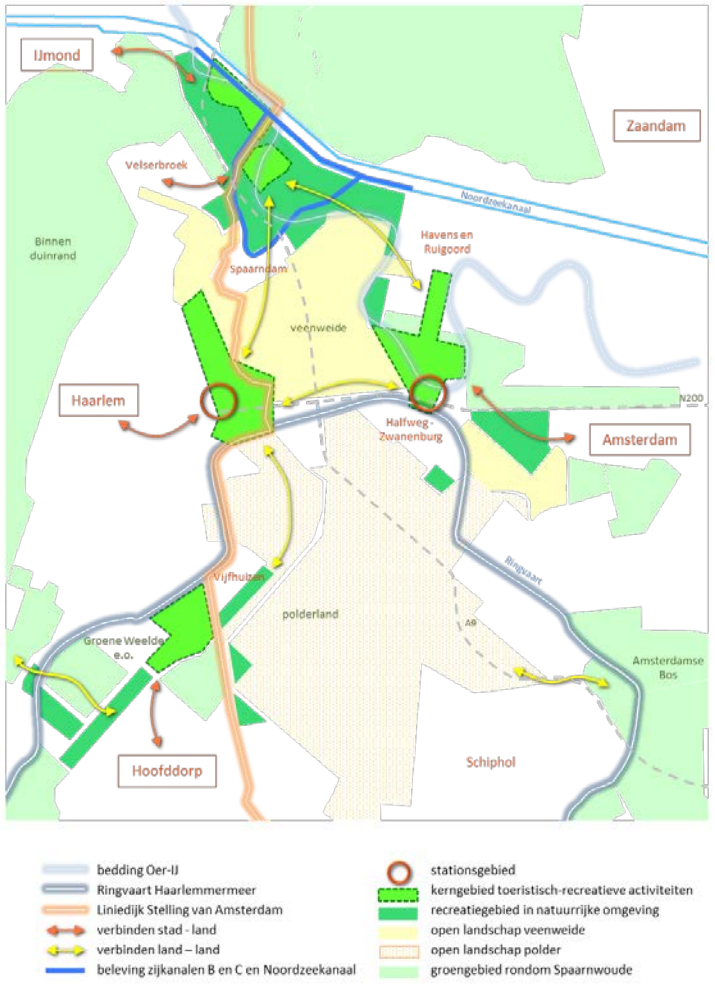

Strategische doelen 2023 – 2026

- Uitvoering geven aan de in 2020 vastgestelde Visie Spaarnwoude Park 2040 via het uitvoeringsprogramma
- Jaarlijkse evaluatie van baten en lasten voor de realisatiefase van de projecten Spaarnwoude Park 2040 en vanuit daar bestuurlijke keuzes te maken.
- Een eenvoudigere begrotingsstructuur

Actuele ontwikkelingen

Actuele externe ontwikkelingen

- Stijging van materiaalprijzen zoals hout, papier, energie als gevolg van de opkrabbelende wereldeconomie na de coronacrisis en personeelstekorten in diverse sectoren, waardoor realisatie van bouw- en infrastructurele projecten vertraging kan oplopen of op hogere kosten moet rekenen.
- Implementatie nieuwe omgevingswet (2022) met een groter belang van omgevingsparticipatie
- Het provinciale ruimtelijk- en natuurbeleid. In het kader van onder meer het Natuur Netwerk Nederland en de soms gewenste ontwikkelruimte binnen de recreatiegebieden kan spanning ontstaan. De begrenzing hiervan is niet overal in overeenstemming met het huidige en gewenste gebruik. Hierover vindt afstemming plaats en heeft het recreatieschap in december 2020 een verzoek gestuurd naar PS voor o.a. ontgrenzing van een aantal ontwikkellocaties uit Spaarnwoude Park (zie ook paragraaf risico's en weerstandsvermogen).
- Wijziging GR noodzakelijk vanwege hernieuwde wetgeving en grotere rol omgevingsparticipatie
- NOVI Noordzeekanaalgebied: in en rond het Noordzeekanaalgebied (NZKG) groeit de vraag naar ruimte vanuit verschillende opgaven (circulaire economie, wonen, werken, groen, recreatie en energietransitie). De ministeries van EZK en IenW zijn verantwoordelijk en betrokken zijn de andere departementen, Bestuursplatform NZKG. De meerwaarde van de status van voorlopig NOVI-gebied is dat er diverse opgaven lopen die een ruimtelijke invloed hebben op het gebied. Het NZKG is één van de gebieden waar de grootste ruimtedruk is. Daarbij moet het NZKG een circulaire transitie en een energietransitie doormaken. Dit zal betekenis hebben voor het ruimtebeslag van energie en op- en overslag, industriële en havenactiviteiten. Ook zal het consequenties hebben voor de grotere regio. Bovendien kan de ontwikkeling van het NZKG baat hebben bij keuzes die op hogere schaalniveaus worden gemaakt.
- Wet open overheid (Woo). De Woo heeft als doel een transparante en actief openbaar makende overheid. De wet zal de Wet openbaarheid van bestuur vervangen en treedt naar verwachting op 1 mei 2022 in werking. Er komt onder andere een plicht tot het actief openbaar maken van gegevens. Hieruit blijkt dat zowel RNH en het Bestuursbureau namens de schappen verschillende zaken moeten gaan publiceren. De Woo bevat overgangstermijnen voor de verschillende categorieën. Ook onder de Woo kan iedereen nog steeds een verzoek om publieke informatie doen aan een bestuursorgaan.
- Nieuwe provinciale visie toerisme/recreatie. De groeiende behoefte in deze sector biedt kansen en brengt uitdagingen met zich mee. Om deze kansen te benutten en oplossingen te bieden voor de uitdagingen ontwikkelt de provincie beleid waarin de samenhang van recreatie en toerisme wordt bekeken en ondersteuning wordt geboden aan de sector. Het is de ambitie om heel Noord-Holland te laten profiteren van recreatie en toerisme in 2030.
- Regionale Energie Strategie met overgang zoekgebieden voor wind- en zonne-energie naar projectgebieden, waarbij in Spaarnwoude m.n. langs het Noordzeekanaal en in de zone Schoteroog/Veerplas kansen liggen
- De groei van de bevolking in de metropoolregio Amsterdam (MRA). Die betekent een substantiële toename in recreatiebehoefte voor de regio.

Daarnaast staan de natuurwaarden onder druk door onder meer de stikstofdepositie en afname van de biodiversiteit.

- Toenemende aandacht voor lokale voedselproductie: stadslandbouw, zelfbeheer, voedselbossen en korte ketens
- Klimaatadaptatie en beter verbinden van groen met de stad. In de stedelijke woonambities zijn dit thema's die bijdragen aan een prettig en gezond woonklimaat. Dat biedt ook kansen om de biodiversiteit te versterken door het buitengebied 'de stad in te trekken' en recreatie- en natuurbeleving al bij de voordeur te laten beginnen.
- Intentie tot verkoop aandelen uitvoeringsorganisatie RNH NV door Provincie Noord-Holland. Het recreatieschap heeft een raamovereenkomst met RNH voor uitvoering van de programma's en diensten voor de schappen.

Actuele ontwikkelingen binnen recreatieschap

- Het verder (door)ontwikkelen van Spaarnwoude op basis van de vastgestelde visie Spaarnwoude Park 2040; aan de hand van het uitvoeringsprogramma, met als belangrijkste punten inzet op 14 projecten:
  - Focus op het versterken van natuur, landschap en cultuurhistorie
  - Focus op de ontwikkeling van aantrekkelijke ontvangst- en verblijfgebieden ten behoeve van een goede spreiding van de recreatieve druk
  - Uitgeven in ondererfpacht van sleets geraakte gebouwen
  - Fietsbereikbaarheid (in Spaarnwoude en vanuit de steden)
- Het verkennen van een eenvoudigere begrotingsstructuur, met een samenvoeging van de financiering en reserves van de deelbegrotingen SPW, SGP en SMG tot één, binnen de nieuwe gemeentelijke coalitieperiode 2022 - 2026
- Succesvolle aanpak achterstallig onderhoud. Het wegwerken van het achterstallig onderhoud in het oudere deelgebied SPW was één van de belangrijkste punten uit het Uitvoeringsprogramma. Dankzij diverse kapitaalimpulsen uit de reserves en slim 'werk-met-werk' maken, is het achterstallig onderhoud teruggelopen van 10,7 miljoen (in 2017) naar 4,4 miljoen (nu). Het achterstallig onderhoud is daarmee teruggelopen tot acceptabele omvang, en zal verder in de reguliere cyclus van GO/VV worden opgenomen en waar mogelijk met subsidies verder worden versneld (bv. aanpak revitalisering bossen vanuit Bossenstrategie)
- De korte termijn effecten van coronamaatregelen voor de programmabegroting. Negatieve financiële effecten zijn te verwachten, indien (grootschalige) evenementen in 2023 nog steeds geen doorgang kunnen vinden, of met een verminderde capaciteit.

Landje van Gruijters, een vogelparadijs, waar de stichting Landje van Gruijters voor duurzame instandhouding en educatie zorgt

Operationele doelen 2023

Naast de reguliere bedrijfsvoering wil het recreatieschap de volgende doelen realiseren:

1. Verhogen van inkomsten met incidentele inzet 2022 én 2023 van een extra medewerker bij afdeling Vastgoed
2. Voortzetting koers waarbij geïnvesteerd wordt in projecten, die op de lange termijn leiden tot het verhogen van de inkomsten en het rendement. Zodat het park als geheel aantrekkelijker gemaakt kan worden om de regionale drukte op te vangen én geïnvesteerd kan worden in de balans met natuur, landschap en verhalen uit het verleden.
3. Actieve uitvoering toepassing spelregels Spaarnwoude Park voor nieuwe initiatieven die iets willen ontplooien in het gebied. Denk aan duurzaamheid, natuur-inclusiviteit en klimaatadaptatie
4. Er ligt een vastgestelde visie Spaarnwoude Park 2040 met uitvoeringsprogramma, waarbij sinds medio 2020 aan de planvoorbereidingsfase van 16 projecten gewerkt wordt. Vanaf 2022 zijn dit er nog 14 en start van enkele projecten al de fase van planrealisatie. Achterstallig onderhoud is geen project meer, omdat er voldoende slagen gemaakt zijn. Gebiedsconcept Wheeler Ice Planet is gestopt vanwege ontbreken van een haalbare business case.
5. Implementeren natuurinclusieve recreatie
6. Uitvoering geven aan in 2021 opgesteld Plan van Aanpak biodiversiteit (generieke aanpak voor alle recreatieschappen), door o.a. vergroten profilering op natuur en biodiversiteit en publiekscommunicatie over soortenrijkdom
7. Gefaseerde uitrol naamswijziging en nieuw logo Spaarnwoude Park in midddelen
8. Heldere structuur met uitvoeringsorganisatie RNH met het Bestuursbureau als opdrachtgever voor de recreatieschappen (start 1 januari 2022)
9. Afspraken met Staatsbosbeheer over verlenging erfpachtcontracten voor het economisch eigendom van het recreatieschap
10. Realiseren druktemonitor: meten van aantal bezoekers met GPS i.s.m. met alle schappen (met ingang van 2022)

Programma's

Spaarnwoude wil haar doelen realiseren aan de hand van vijf programma's. Per programma wordt gewerkt aan diverse taakvelden. Per taakveld zijn operationele doelen voor 2023 bepaald.

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	247.897	-	-247.897
2. Beheer en onderhoud	7.995.807	4.165.771	-3.830.036
3. Veiligheid en toezicht	724.123	-	-724.123
4. Bestuur en ondersteuning	1.085.834	-	-1.085.834
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	1.409	5.653.221	5.651.812
Totaal voor bestemming	**10.055.070**	**9.818.992**	**-236.078**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	2.533.235	2.769.313	-236.078
Totaal na bestemming	**12.588.305**	**12.588.305**	**-**

Specificatie van de baten	
Subsidies en projectbijdragen	41.805
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	4.141.966
Participantenbijdragen	5.635.221
Totaal baten voor bestemming	**9.818.992**

Reguliere werkzaamheden

Het saldo van de reguliere baten en lasten is gunstiger dan voorgaande jaren, zoals in onderstaande tabel is weergegeven. Dit is onder andere het gevolg van hogere baten uit erfpacht/huur/evenementen (+16% t.o.v. de programmabegroting 2022 en +4% t.o.v. de begrotingswijziging 2022).

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	9.600.258	9.216.342	8.643.284
Baten	9.805.693	9.211.972	8.418.373
Saldo	**205.435**	**-4.370**	**-224.911**

Incidentele werkzaamheden

Het saldo van de incidentele baten en lasten is ook gunstiger dan voorgaande jaren, zoals in onderstaande tabel is weergegeven. Het saldo is lager dan 2022, omdat het bestuur over nieuwe incidentele werkzaamheden nog moet beslissen.

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	454.812	2.513.913	1.291.823
Baten	13.299	1.300.053	423.304
Saldo	**-441.513**	**-1.213.860**	**-868.519**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting

Visie

Met het programma ontwikkeling en inrichting zet het recreatieschap zich in voor de ontwikkeling van recreatie en natuur. Voor 2023 gaat het vooral om:

- **uitvoeren van 14 projecten en processen uit het uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2020 – 2025** (eind 2022 volgt een evaluatie van de voortgang en nieuwe go/no go besluiten voor daadwerkelijke realisatie van de projecten, waarbij de financiële gevolgen en dekking in beeld komen)
- uitvoeren van **vastgoed-, locatie- en gebiedsontwikkelingen**
- uitvoeren geven aan in 2021 opgesteld **Plan van Aanpak biodiversiteit**, door o.a. vergroten profilering op natuur en biodiversiteit en publiekscommunicatie over soortenrijkdom
- **inrichtingsprojecten openbaar groen en openluchtrecreatie**, zoals uitbreiden en verbeteren routenetwerken voor verschillende recreanten (fietsers, wandelaars, mountainbikers etc.)

Financiële opgave is een sluitende meerjarenraming voor Spaarnwoude Park

Het meerjarenfinancieringsplan van het Uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park geeft meerjarig indicatief overzicht van de te verwachten plan-, uitvoerings- en beheerkosten en – indien van toepassing – van de te verwachten extra inkomsten uit huur en erfpacht. Nu de planvoorbereidingsfase voor een belangrijk deel afgerond is, is het meerjarenfinancieringsplan geactualiseerd. Eind 2020 was er in het uitvoeringsprogramma sprake van € 12,8 mln. aan lasten en € 8,5 mln. aan baten over de totale periode 2020 – 2040. De geactualiseerde berekening laat over dezelfde periode zien dat er sprake is van € 11,9 mln. aan lasten en € 7,7 mln. aan baten.

Realisatie brengt een kosten- en batenontwikkeling met zich mee. Met een dynamisch meerjarenfinancieringsplan stuurt het recreatieschap op deze ontwikkeling. Het algemeen bestuur heeft besloten de mogelijke keuze voor verhoging van de participantenbijdrage met ingang van 2024, aan de nieuwe samenstelling van het algemeen bestuur en de gemeenteraden te laten. Het gevolg van deze keuze is dat de 'go' voor planrealisatie van ontvangstgebied Veerplas nog niet genomen is. De andere projecten kunnen voorlopig voort met een volgende stap in de planvoorbereiding of de werving of realisatie (Groene Weelde), zonder dat hiervoor de participantenbijdrage verhoogd dient te worden.

De financiële strategie, waarmee het algemeen bestuur eind 2021 heeft ingestemd, heeft een aantal algemene principes:

- dekking van de plankosten RNH uit de reserves SPW nieuwe investeringen en algemene reserve SGP
- afschrijvingslasten investeringen in deelgebied SGP bekostigen uit de te vormen bestemmingsreserve egalisatie SGP. Deze reserve wordt gevormd door de afschrijvingslasten investeringsbesluit ontvangstgebied De Groene Weelde van € 1.905.050 over te hevelen vanuit de algemene reserve SGP. Door aanwending van de SGP reserve voor deze investeringen ontstaat meer evenwicht tussen de standen van de reserves van de verschillende deelgebieden binnen Spaarnwoude.
- deel van de investeringen vanuit budget Groot Onderhoud
- deel van de investeringen uit subsidies, gebiedsfonds en bijdrage derden
- investeringen meer te spreiden in de tijd
- geen aparte aanpak meer nodig voor achterstallig onderhoud, vanwege succesvolle gerealiseerde kwaliteitsimpuls in Spaarnwoude-oud

en als procesmatige uitgangspunten:

- daadwerkelijke investeringen pas opgenomen worden in de begroting na een bestuursbesluit hierover
- dat het meerjarenfinancieringsplan een momentopname is

- dat in de beginjaren 2022 – 2030 na toepassing van bovenstaande, nog steeds sprake is van een dekkingstekort in het uitvoeringsprogramma (met een gemiddeld tekort over 2022 - 2030 van jaarlijks - € 142.411)
- als sluitstuk – teneinde een sluitende meerjarenfinanciering te realiseren - de mogelijke keuze voor verhoging van de participantenbijdrage met ingang van 2024, aan de nieuwe samenstelling van het algemeen bestuur en de gemeenteraden te laten (na de gemeenteraadsverkiezingen maart 2022).
- dat met een jaarlijkse herijking door het nieuwe bestuur een keuze gemaakt kan worden hoe hier mee om te gaan, mits er dan nog steeds sprake is van een tekort, door incidenteel andere dekkingsmiddelen in te zetten, waarbij gedacht wordt aan het tijdelijk 'snijden' in de uitvoering van fysieke programma's

Uitsnede voorlopig ontwerp ontvangstgebied Zorgvrij

Spaarnwoude, extra subsidiemogelijkheden/ bijdragen derden verkrijgen, projecten verder temporiseren en/of versoberen, werk met werk maken etc.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 2.1.1 Verkeer en vervoer

- Aanleg en (her-)ontwikkeling van wegen, paden, steigers, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair
- Uitvoering geven aan meerjaren provinciaal programma Herstel Liniedijken Stelling van Amsterdam 2021 - 2025
- Het zoeken naar cofinanciering en overeenstemming onder trajectpartners voor het realiseren van de groene F200 (fietsverbinding Amsterdam – kust) met noordelijke aftakkingen ter versterking van de leefbaarheid van de regio

Taakveld 3.1 Economische ontwikkeling

- uitvoeren van projecten en processen uit het uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2020 – 2025. Het jaar 2022 staat in het teken van de afronding van de planvoorbereidingsfase en realisatie van een aantal projecten, conform de gemaakte bestuurlijke keuzes eind 2021:

- *Loopt al, geen of minimale extra kosten:*
  - Actielijn 1.5 Hotel the Green
  - Branding en gebiedsidentiteit Spaarnwoude Park
  - Actielijn 12 Wegwerken achterstallig onderhoud
- *Gaat over naar planrealisatie:*
  - Actielijn 1.1. fort Benoorden Spaarndam
  - Actielijn 1.3 Plesmanhoek
  - Actielijn 1.4 boerderij Lage Dijk 5
  - Actielijn 3 Ontvangstgebied Zorgvrij
  - Actielijn 7 Ontvangstgebied Haarlemmermeer/ Groene Weelde
- *Eerst nog processtap in planvoorbereiding:*
  - Actielijn 1.2. Borneohoeve
  - Actielijn 2 Ontvangstgebied Velsen/ SnowWorld
  - Actielijn 4 Ontvangstgebied Haarlem/ Veerplas (Oostpoort)

- Actielijn 5 Ontvangstgebied Amsterdam/ Houtrak
- Actielijn 8 Duurzaam toekomstperspectief en realisatie NNN Dijkland
- Actielijn 10 (deels) Fietsverbinding Amsterdam – kust
- Actielijn 13 Ecologisch beheerplan

- *Geen vervolg:*
  - Actielijn 1.6 Wheeler-Ice Planet

De opgave voor 2023 is afhankelijk van de keuzes die eind 2022 gemaakt worden.

Taakveld 3.2.1 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Vastgoed- en locatieontwikkelingen

- Sloop en sanering van commercieel vastgoed
- Groot onderhoud of vervanging van commercieel vastgoed
- Bouwrijp maken voor locatieontwikkelingen
- Operationeel omgevingsmanagement

Taakveld 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen

Door het ondernemersloket worden de verzoeken van ondernemers behandeld en zo nodig verder begeleid.

Taakveld 5.5.1 Cultuurhistorische monumenten

Conserveren en publiekelijk toegankelijk maken van erfgoed, o.a.:

- restauratie en participatie voor toekomstig gebruik fort Benoorden Spaarndam
- gemeente Haarlem onderzoekt business case behoud en herontwikkeling boerderij Noord-Akendam tot Skaeve Huse

Taakveld 5.7.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Inrichtingsprojecten van de recreatieterreinen, waaronder:

- uitvoering geven aan landschapsinrichtingsplan TenneT rond Groene Weelde
- verbeteren evenemententerreinen Houtrak, Oostenbroek/Buitenhuizen en Groene Weelde vanuit publiek-private samenwerking met evenementorganisatoren
- realisatie laatste delen wandelnetwerk Zuid-Kennemerland
- verplaatsing Pontveer de Opstapper
- aanleg ca. 4 ha nieuw bos in park Zwanenburg vanuit Bossenstrategie, periode 2022 – 2025
- aanleg mountainbikeroute Boseilanden in samenwerking met MTB Noordbikers, verbeteren bestaande MTB-route Groene Weelde en verbinden tot één grote route van 23 km

1e plantdag februari 2022 van het Geboortebos Park Zwanenburg

Baten en lasten

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	81.600	1.498.148	326.620
Inzet RNH	166.297	442.622	296.284
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	***247.897***	***1.940.770***	***622.904***
Opbrengsten	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	-	1.036.324	195.770
Totale baten	***-***	***1.036.324***	***195.770***
Saldo	**-247.897**	**-904.446**	**-427.134**

Meerjareninvesteringsplanning (MJIP) voor 2024-2027

Wanneer een doel uit 2023 niet helemaal gerealiseerd kan worden, kan binnen het budget dat is begroot voor programma 1 alvast worden ingezet op (voorbereidingswerkzaamheden voor) deze doelen:

- Handelen in de geest van de vernieuwde visie met spelregels voor nieuwe initiatieven
- Realiseren van een permanente locatie ontwikkelingen, die bijdragen aan de vernieuwde visie en een gezonde financiële positie van het recreatieschap
- Inspelen op provinciale programma's zoals het Masterplan biodiversiteit, voedselvisie of de motie gebiedscoöperaties

Programma 1 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
2.1.1 verkeer en vervoer	--				
3.1 economische ontwikkeling	Ambitie- en visieproces en programmering	Eind 2022: jaarlijkse evaluatie uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park: welke projecten faseren, welke verder naar planrealisatie. Hiermee komt ook de benodigde inzet RNH voor projectteams scherper in beeld.	Focus op 14 kansrijke projecten binnen de vier pijlers: landschap, verbindingen, activiteiten en betrokkenheid	168.834	
3.2.1 fysieke bedrijfsinfrastructuur	--			4.802	
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	Ondernemersloket	continu		6.381	
5.5.1 cultuurhistorische monumenten			Vervolg wervingsfase fort Benoorden (in 2022 ligt accent op werving en selectie kandidaat)	50.000	
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	Diverse projecten			17.880	
Totaal				**247.897**	

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld Nr.	Projectnaam	Begroting 2023 Lasten	Baten
2.1.1	Reguliere werkzaamheden verkeer en vervoer	-	-
	Subtotaal taakveld 2.1.1	**-**	**-**
3.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	14.834	-
3.1	Hotel the Green	11.000	-
3.1	Ontvangstgebied Haarlem Veerplas	50.000	-
3.1	Ontvangstgebied Velsen Snowworld	22.000	-
3.1	Ontvangstgebied Houtrak	30.000	-
3.1	Gebiedsconcept Borneohoeve	20.000	-
3.1	Uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2040 SGP	21.000	-
	Subtotaal taakveld 3.1	**168.834**	**-**
3.2.1	Reguliere werkzaamheden ontwikkeling en inrichting fysieke bedrijfsinfrastructuur	4.802	-
	Subtotaal taakveld 3.2.1	**4.802**	**-**

Taakveld Nr.	Projectnaam	Begroting 2023 Lasten	Baten
3.3	Reguliere werkzaamheden bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	6.381	-
	Subtotaal taakveld 3.3	**6.381**	**-**
5.5.1	Reguliere werkzaamheden cultureel erfgoed	-	-
5.5.1	Orientatie v. werving exploitant Fort benoorden	50.000	-
	Subtotaal taakveld 5.5.1	**50.000**	**-**
5.7.1	Reguliere werkzaamheden openbaar groen en (openlucht)recreatie	17.880	-
	Subtotaal taakveld 5.7.1	**17.880**	**-**
	Totaal	**247.897**	**-**

Programma 2. Beheer en onderhoud

Visie

Met het programma beheer en onderhoud zet het recreatieschap zich in voor de instandhouding van recreatie en natuur. Voor 2023 gaat het vooral om:

- **uitvoering integraal beheer en exploitatie** (gebouwen, wegen, paden, gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, kunstwerken en weg- en terreinmeubilair) volgens de gemiddelde CROW-beeldkwaliteit B
- jaarlijks actualiseren van beheerplan en **meerjarenbegroting**
- het wegwerken van het **achterstallig onderhoud** in het oudere deelgebied SPW was één van de belangrijkste punten uit het Uitvoeringsprogramma. Dankzij diverse kapitaalimpulsen uit de reserves en slim 'werk-met-werk' maken, is het achterstallig onderhoud teruggelopen van 10,7 miljoen (in 2017) naar 4,4 miljoen (eind 2021). Het achterstallig onderhoud is daarmee teruggelopen tot acceptabele omvang, en zal verder in de **reguliere cyclus** van GO/VV worden opgenomen en waar mogelijk met subsidies verder worden versneld (bv. aanpak revitalisering bossen vanuit Bossenstrategie)
- **continuering en uitbreiding 24 projecten ecologisch beheer** vanuit het nieuwe ecologisch beheerplan 2022, waaronder **gefaseerd uitrollen** van maaien/afvoeren in plaats van klepelen van bermen, revitaliseren van bossen (met een bijdrage vanuit de Bossenstrategie van € 500.000), opbouwen van struwelen en natuurvriendelijke beschoeiingen
- vanuit het **integraal plan bewegwijzering en wayfinding** Spaarnwoude Park (op te stellen in 2022) vervangen van fietsbewegwijzering en welkomstborden
- **verhogen van inkomsten** met incidentele inzet 2022 én 2023 van een extra medewerker bij afdeling Vastgoed
- **inhuur van werknemers vanuit sociale werkvoorziening** Spaarne Werkt (voorheen: Paswerk) en IJmond werkt (cf. besluit AB 2020/32)
- begeleiden en programmering **evenementen:** duurzame programmering van evenementen, stimuleren duurzaamheidsverbeteringen en bewaken van landschap- en natuurwaarden
- **routenetwerken onderhouden** (wandel, fiets en sloep)
- **gebiedspromotie:** informeren van doelgroepen bestuur, ondernemers en gebruikers over ontwikkelingen en activiteiten
- **Uitvoeren zomercampagne verminderen zwerfafval:** in 2021 is voor het eerst een zomercampagne uitgevoerd. In 2022 wordt gedurende het gehele recreatieseizoen door de afdeling communicatie een afvalcampagne gestart. In de gebieden worden banners opgehangen en waar mogelijk ook de inzet van afvalcoaches. Het voornemen is dit ook in 2023 op te pakken.
- Evaluatie van **kwartaalrapportage Spaarnwoude in de media**: hoe verder, jaaroverzicht en wat doen we er mee, gaan we door?

Begrazing Oeverlanden aan de Liede, Veerplas

Zie voor nadere informatie ook de paragraaf kapitaalgoederen.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 2.1.2 Verkeer en vervoer

- het jaarlijks (groot) onderhoud van wegen, paden, kunstwerken en weg- en terreinmeubilair, inclusief afschrijvingen, met onder andere de volgende grotere projecten:
  Deelgebied SPW
  - brugleuning Oosterbroek vervangen met OerIJ design als onderdeel van de themaroute Romeinen (in 2022 in ontwikkeling)
  - vervanging brug 164 Houtrak
  - groot onderhoud autowegen: Penningsveerweg incl. parkeerplaats, Boezemkade fort Zuid, Laaglandersluisweg, Veerweg, parkeerplaats Zorgvrij
  - groot onderhoud fietspaden: Houtrak en Dijkland Kerkweg
  - groot onderhoud wandelpaden: terrassenheuvel Zuid in Houtrak, benedenterrein Oosterbroek
  - beschoeiingen: Veerplas en Houtrak

  Deelgebied SGP
  - Divers onderhoud aan verhardingen Boseilanden, Groene Weelde en Prins Bernhardbos (2022)
  - Baggeren rondom Big Spotters Hill (2023)
  - Onderhoud aan bruggen Groene Weelde en Boseilanden (2022 & 2023)
  - Onderhoud aan vuilnisbikken in de Tuinen van West (2023 & 2023)

  Deelgebied SMG:
  - Onderhoud aan banken en picknicksets Buitenschot (2022 & 2023)
- straatreiniging
- uitvoering geven aan één van de verbeterpunten uit het bezoekersonderzoek Spaarnwoude eind 2020: vanuit het in 2022 op te stellen plan voor bewegwijzering/informatievoorziening van fietsbewegwijzering en welkomstborden

Welkomstborden entrees gebieden krijgen nieuwe look & feel Spaarnwoude Park

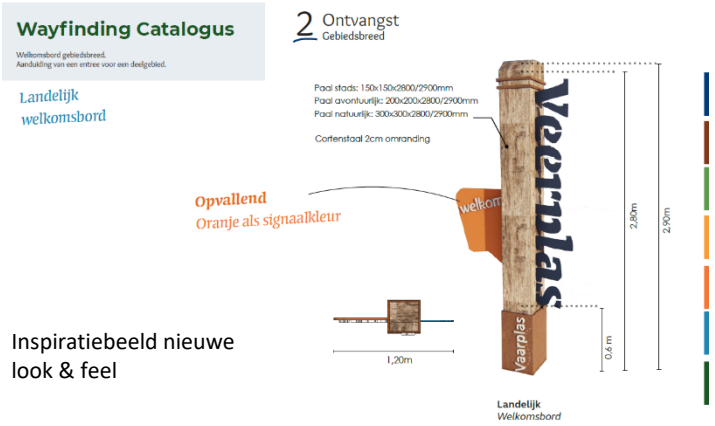

Inspiratiebeeld nieuwe look & feel

Wandel- en fietsbrug Oosterbroek bestaande brugleuning

Sfeerbeeld nieuwe brugleuning uit OerIJ taalgids

Kaart ecologisch beheerplan (vast te stellen 2022) met doorkijk maaimethodes 2022 - 2026

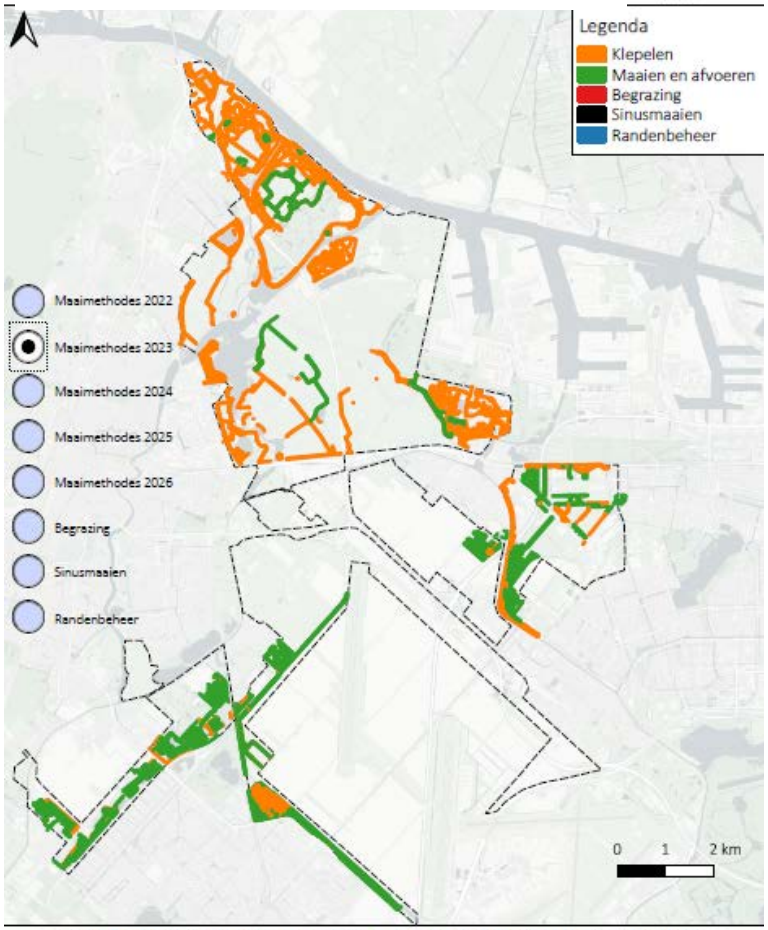

Figuur x: Tussen 2023 en 2032 worden de maaimethodes van de extensieve grasvegetaties en randen aangepast van klepelen naar maaien en afvoeren. Ook worden op diverse locaties pilots uitgevoerd met sinusmaaien en begrazing bij de Batterij en het Koeieneiland.

Taakveld 3.2.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Tot dit taakveld behoren activiteiten gericht op het scheppen van fysieke condities voor alle vormen van bedrijvigheid (vastgoedbeheer):

- (her)ontwikkeling en (groot) onderhoud van ontwikkellocaties, ligweiden en dagkampeerterreinen;
- herstructurering en verduurzaming ontwikkellocaties.

En de uitvoeringsorganisatie zorgt voor het afhandelen van WOB-verzoeken, canonherzieningen en andere notariële wijzigingen van erfpachtcontracten.

`

Taakveld 3.4 Economische promotie

Dit zijn de activiteiten die zijn gericht op het op de kaart zetten van Spaarnwoude. In 2021 is het resultaat van het project branding Spaarnwoude afgerond: een merkgids, een merkactivatieplan en een nieuw logo. 2022 staat in het teken van uitvoering geven aan dit merkactivatieplan, met een uitloop naar 2023.

De reguliere werkzaamheden betreffen:

- uitvoering geven aan de hernieuwde communicatievisie en strategie
- het verhaal van Spaarnwoude Park meer uitdragen op het thema natuur, landschap en cultuurhistorie
- het met communicatiemiddelen ondersteunen van programmamanagement bij rapportages en verslaglegging over activiteiten, voortgang en resultaten van het recreatieschap (doelgroep: ambtenaren en bestuurders)
- het actief communiceren van behaalde resultaten van het recreatieschap, ten behoeve van zichtbaarheid en draagvlak op politiek-bestuurlijk niveau (pers, inwoners, omwonenden, ondernemers, raden- en Staten en recreanten)
- informeren van doelgroepen over ontwikkelingen en activiteiten
- het bevorderen van de samenwerking tussen lokale ondernemers en het recreatieschap.
- vergroten profilering op natuur en biodiversiteit en in samenhang communiceren over de projecten ecologisch beheer (zie 5.7.2)

Taakveld 5.3 Cultuur presentatie en productie

- Werving van nieuwe evenementen vanuit het (nog in 2022 vast te stellen) evenementenprofiel ontvangstgebieden
- Begeleiding van grote evenementen in de voorbereiding, opbouw, tijdens de uitvoering en in de afbouw en evaluatie, waaronder Strong Viking, Mysteryland, Awakenings, Mud Masters en Dance Valley.

- Duurzame programmering van evenementen, zoals het gebruik van aggregaten zoveel mogelijk vermijden en het gebruik van doorspoeltoiletten bevorderen.
- Aandacht voor biodiversiteit bij evenementen: het rekening houden met de natuur door de evenementorganisator.

Taakveld 5.5.2 cultuurhistorische monumenten

Conserveren en publiekelijk toegankelijk maken van erfgoed, o.a.:

- vastgoedbeheer fort Bezuiden Spaarndam
- vastgoedbeheer molen de Veer

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en openluchtrecreatie

- Jaarlijks onderhoud, groot onderhoud en vervanging van gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, etc. inclusief afschrijvingen, o.a.:
  - Dunnen bosvakken Houtrak
  - Renovatie gazons uitzichtheuvel Oosterbroek
  - Speeltoestel Veerplas vervangen
  - Dunnen bosvakken Groeneweelde (2022 & 2023)
  - Dunnen populieren en planten met duurzame soorten Park Zwanenburg (2022) en Groene weelde (2023)
  - Onderhoud intensieve grasvegetaties eilanden Mysteryland (2023 & 2023)
  - Onderhoud laanbomen Park Vijfhuizen (2022 & 2023)
- begeleiden evenementen
- routenetwerken onderhouden, beheren en promoten (zie kader)
- exploitatie van evenemententerreinen
- uitgifte van gebruiksovereenkomsten, ontheffingen en vergunningen
- publieksdiensten
- begeleiden werken van derden
- onderhoudsmaterieel, voer- en vaartuigen
- coördinatie en communicatie zwemwaterkwaliteit
- recreatiemonitor uitvoeren (meting aantal en onderzoek bezoekers
- ecologisch beheer vanuit het nog vast te stellen ecologisch beheerplan (2022) en Plan van Aanpak biodiversiteit (beleid RNH). Vooruitlopend daarop voert het recreatieschap in 24 deelprojecten en gebieden al enige jaren ecologisch beheer uit. In Oosterbroek/Buitenhuizen, Houtrak en Groene Weelde zetten we in gevarieerd beheer met kruidenrijke bermen langs paden, op struweelvorming en een grotere diversiteit en gelaagdheid van de bosvakken en meer natuurvriendelijke oevers.

Met ingang van 2022 is een eerste stap die binnen begroting uitgevoerd kan worden, ander maaibeheer in deelgebied SPW: met een accent op randbeheer. De strakke gazons van extensieve grasvegetaties krijgen een bredere rand van 4 meter tot aan het struweel of bos. Dat betekent 1x per jaar maaien en afvoeren in plaats van gemiddeld 1x per week of maand.

- Circulair: waar mogelijk is er een dubbeldoel vanuit het revitaliseren van de bossen, waardoor gedunde of omgevallen boomstammen gebruikt worden om te voorkomen dat auto's rijden en parkeren waar dit niet gewenst is. Met deze natuurlijke afscheiding worden geleidelijk de minder gastvrij ogende betonnen legoblokjes vervangen.
- Aanvullende natuuronderzoeken. Vanuit de adviezen van diverse ecologische onderzoeken bij het evenemententerrein de Ven, Uitzichtheuvels, Liniedijk Spaarndam en de natuurvriendelijke oever bij het Spaarnwouderveen, wordt onderzocht met extra financiële middelen (subsidies of vanuit regulier budget) enkele maatregelen worden getroffen die lokaal de natuur versterkt. Daarnaast wordt in 2022 ecologisch onderzoek uitgevoerd bij de Slaperdijk Spaarndam, omgeving Westbroekplas, het benedenterrein bij Oosterbroek en de Peddelpoel en een nulmeting van de natuurbermen in Dijkland. Deze onderzoeken zijn een nadere detaillering van kansen. Spaarnwoude vertaalt de adviezen in de beheerplannen.

Kader taken Routebureau: routebeheer, onderhoud en promotie

1. Versterken functie als uitloopgebied voor omwonenden en gebruik door regiobewoners en toeristen.
2. Regie- en uitvoering van éénduidig beheer, onderhoud en promotie van het aangesloten recreatieve routenetwerk.
3. Betere aantrekkelijke verbindingen voor recreanten.
4. Beheren en onderhouden van routemarkeringen, informatiepanelen en routevoorzieningen in regionale routenetwerken voor fietsen, wandelen en varen die compleet zijn en door de Nederlandstalige en beperkt (TOP's) Engelstalige recreant gebruikt kunnen worden.
1. Afhandeling van klachten over de fysieke inrichtingselementen binnen 10 werkdagen .
2. Behandeling van klachten over digitale communicatiemiddelen binnen 5 werkdagen.
3. Het verbeteren van de website www.wandelnetwerknoordholland.nl en bijbehorende app bij wijzigingen in het netwerk indien hier aanleiding toe is.
4. Het doorsturen van digitale data naar de Landelijke Routedatabank (wandel- en fietsnetwerken) en Dirk van Ommen (vaarnetwerken) als gevolg van wijzigingen in de netwerken.
5. Goed functionerend houden van de website www.natuurwegwijzer.nl/tops. Controle en update van de informatie indien hier aanleiding toe is.
6. Inzet op beter functionerende monitoringsensoren in het veld door behartigen belangen en inzet op provinciaal druktemonitoringssysteem.
7. Wekelijkse promotie van Wandelnetwerk Noord-Holland op facebook en Instagram.
8. In de het eerste half jaar infographics over het gebruik van de routenetwerken per regio in 2022. De gegevens per gemeente zijn dan op aanvraag beschikbaar.

Opening nieuwe themafietsroute OerIJ, zomer 2021

Baten en lasten

Programma 2. Beheer en onderhoud	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten DO	2.855.919	2.715.527	2.607.800
Overige bedrijfskosten	789.887	1.096.462	1.364.229
Inzet RNH	2.275.656	2.194.779	1.912.870
GO*	1.848.330	2.432.739	1.248.736
Kapitaallasten	112.718	113.338	99.708
Subtotaal lasten	***7.882.510***	***8.552.845***	***7.233.342***
Dotatie voorziening GO*	1.961.627	1.947.058	1.660.913
Onttrekking voorziening GO*	-1.848.330	-2.432.739	-1.248.736
Saldo mutaties voorziening GO	***113.297***	***-485.681***	***412.177***
Totale lasten	**7.995.807**	**8.067.164**	**7.645.519**
Opbrengsten	4.152.472	3.832.770	3.175.119
Projectsubsidies	13.299	263.729	227.534
Totale baten	**4.165.771**	**4.096.499**	**3.402.653**
Saldo	**-3.830.036**	**-3.970.665**	**-4.242.866**

*) GO betreft groot onderhoud en kleine vervangingen van maatschappelijke kapitaalgoederen, waarvan de kosten minder dan € 100.000 bedragen. Zie ook de toelichting in de paragraaf kapitaalgoederen.

Meerjarenonderhoudsplanning (MJOP) voor 2024-2027

De volgende operationele doelen zijn gepland voor de volgende jaren:

- uitvoering geven aan de planning van het meerjarenoverzicht investeringen;
- uitvoering geven aan de afspraken over de meerjarige planning op basis van het afgesproken onderhoudsniveau B (CROW – Cyber).

Wanneer een doel uit 2022 niet helemaal gerealiseerd kan worden, kan binnen het budget dat is begroot voor programma 2 alvast worden ingezet op (voorbereidingswerkzaamheden voor) deze doelen.

Programma 2 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	Wegen en paden, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair	continue	Beeldkwaliteit CROW B	1.806.342	78.236
3.2.2 fysieke bedrijfsinfrastructuur	Vastgoedbeheer	continu	In totaal beheert Spaarnwoude 157 erfpachtcontracten, 121 huurcontracten, 24 pachtcontracten en 125 overige contracten, zoals gras op stam en bruikleenovereenkomsten.	549.977	2.474.192
3.4 economische promotie	Gebiedspromotie en communicatie	continu	Vergroten betrokkenheid en draagvlak bij stakeholders (gemeenten, ondernemers, bezoekers en organisaties)	212.981	
5.3 cultuur presentatie en productie	Evenementen	continu		174.135	1.230.195
5.5.2 cultuurhistorische monumenten		continu		18.698	21.091
5.7.2 openbaar groen en (openlucht) recreatie	Gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, evenemententerreinen, routes, etc.	continu	Beeldkwaliteit CROW B	5.233.674	362.057
Totaal				**7.995.807**	**4.165.771**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld Nr.	Projectnaam	Begroting 2023 Lasten	Baten
2.1.2	Reguliere werkzaamheden beheer verkeer en vervoer	386.935	78.236
2.1.2	Dotatie voorziening GO/V	1.349.347	-
2.1.2	GO/V	1.263.000	-
2.1.2	Onttrekking voorziening GO/V	-1.263.000	-
2.1.2	Kapitaallasten	70.060	-
	Subtotaal taakveld 2.1.2	**1.806.342**	**78.236**
3.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer fysieke bedrijfsinfrastructuur	357.270	2.474.192
3.2.2	Extra capaciteit vastgoed tbv inkomsten SPW	192.707	-
	Subtotaal taakveld 3.2.2	**549.977**	**2.474.192**
3.4	Reguliere werkzaamheden economische promotie	212.981	-
	Subtotaal taakveld 3.4	**212.981**	**-**
5.3	Reguliere werkzaamheden cultuurpresentatie en productie	174.135	-
5.3	Evenementen	-	1.230.195
	Subtotaal taakveld 5.3	**174.135**	**1.230.195**
5.5	Reguliere werkzaamheden cultureel erfgoed	14.198	16.591
5.5.2	Molen de Veer	4.500	4.500
	Subtotaal taakveld 5.5.2	**18.698**	**21.091**
5.7.2	Reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie	4.578.736	353.258
5.7.2	Dotatie voorziening GO/V	612.280	-
5.7.2	GO/V	585.330	-
5.7.2	Onttrekking voorziening GO/V	-585.330	-
5.7.2	Projectsubsidie		8.799
5.7.2	Kapitaallasten	42.658	-
	Subtotaal taakveld 5.7.2	**5.233.674**	**362.057**
	Totaal	**7.995.807**	**4.165.771**

Programma 3. Toezicht en veiligheid

Visie

Door gastheerschap, het houden van toezicht en handhavend optreden wil het recreatieschap bij bezoekers de gevoelens van sympathie, vertrouwen en veiligheid vergroten. De kerntaken van toezicht in het recreatieschap zijn het vervullen van gastheerschap en zorgdragen voor een goed functionerend en veilig gebied. De geüniformeerde boswachters zijn maximaal in het veld herkenbaar aanwezig en aanspreekbaar voor bezoekers. Zij staan in contact met recreanten en passanten, bewoners en omwonenden, ondernemers en hun medewerkers, en zijn mede de ogen en oren in het gebied. Door hun aanwezigheid en handelen worden hinderlijk gedrag en overlast voorkomen en waar nodig aangepakt.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 1.2 Openbare orde en veiligheid

- vervullen rol gastheer in de gebieden
- toezicht houden en handhaven volgens Algemene Verordening en naleving wet- en regelgeving, met vijf aandachtsgebieden (ruiters/MTB buiten toezien paden, zedendelicten, illegale dumping en hondenoverlast)
- tijd- en plaatsspecifieke acties zoals handhaving loslopende honden in broedseizoen weidevogels
- in het dalseizoen (winter) inzet op beheer en onderhoudsprojecten
- bevorderen samenwerking partners (o.a. politie, gemeentelijke handhaving)
- uitvoering geven aan het Toezichtplan 2022 – 2026 (op te stellen in 2021), waardoor prioriteiten, werkwijzen ed. worden geactualiseerd
- begeleiden van maatschappelijke stages
- vergroten zichtbaarheid

Omgevingsparticipatie ontvangstgebied Houtrak: toezicht loopt mee met gebiedswandeling

Baten en lasten

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	51.270	48.750	29.544
Inzet RNH	672.853	639.777	673.980
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**724.123**	**688.527**	**703.524**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-724.123**	**-688.527**	**-703.524**

Programma 3 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	Gastheerschap en toezicht door boa's			724.123	-
Totaal				**724.123**	**-**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Dit programma valt uiteen in een drietal uitvoerende teams, te weten:

- bestuursadvisering en programmasturing: faciliteren bestuur bij voorbereiding en uitvoering besluiten in samenwerking met het Bestuursbureau
- bestuurssecretariaat: ondersteuning bij besluitvormingsproces, zorgdragen adequate informatievoorziening en bewaken wettelijke termijnen
- financiële administratie

Samen met andere Noord-Hollandse recreatieschappen wordt ingezet op:

- continue verbetering van planning & controlcyclus
- duidelijke governance met het Bestuursbureau, als schakel tussen het bestuur en de uitvoeringsorganisatie
- uitbreiding druktemonitor voor real time bezoekersinformatie, ten behoeve van spreiding bezoek op drukke momenten en plekken

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 0.1 Bestuur

- Aansturen uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2020 t/m 2024, met tussentijdse evaluatie of bijsturing waar nodig middels voortgangsrapportage
- Samenwerking met het Bestuursbureau, als schakel tussen het bestuur en de uitvoeringsorganisatie
- Het verkennen van een eenvoudigere begrotingsstructuur, met een samenvoeging van de financiering en reserves van de deelbegrotingen SPW, SGP en SMG tot één, binnen de nieuwe gemeentelijke coalitieperiode 2022 – 2026.

In het AB van december 2021 is een drietrapsraket afgesproken:
1. Memo maken voor de onderhandelaars nieuwe gemeentebesturen (DB april 2022) 2. Procesvoorstel verkenning (AB Q2 2022) 3. Uitwerking scenario's en keuzes (moment nog te bepalen)

Aanleiding hernieuwde bestuurlijke opdracht uitzoeken samenvoegen reserves
Gezien de ontwikkelingen, waarbij deelgebied SPW minder vermogend is dan de andere twee deelgebieden, waardoor de negatieve effecten van corona zwaar drukken op de reserves/weerstandsvermogen van SPW én de verwachte opgaven uit het uitvoeringsprogramma zich concentreren in SPW, is de wens uit het bestuur gekomen om een nieuwe afweging te maken over de keuze om al dan niet te gaan voor een volledige integratie van de deelbegrotingen tot één nieuwe integrale begroting. Bij een aantal participanten leeft de wens tot een duidelijke en eenduidige structuur. Het samenvoegen van de begroting en reserves is een project op zich, het vergt veel tijd en inzet van RNH én de participanten. Aanpassing van de GR is noodzakelijk, wat allerlei kwesties over financiering, draagvlak en solidariteit in de raden/staten met zich meebrengt. Nb. In het AB van dec 2021 is een voorstel voor een tijdelijke oplossing tekort in de weerstandsvermogens aangehouden. Dit thema ziet het bestuur liever gecombineerd met het vraagstuk integrale begroting.

Voordelen	Nadelen
+ Bij 1 GR hoort 1 begroting (juridisch gezien voldoet schap hier wel aan door het consolideren) + Heldere structuur	- Wijziging in kostenverdeelsleutel brengt voor- en nadeelgemeenten op

+ Stemverhouding en financiering in balans + Eenvoudiger voor uitvoeringsorganisatie RNH + Algemene reserves samengevoegd	- Politiek-bestuurlijk delicaat proces, wijziging GR nodig met unaniem besluit raden/staten - Vergt inzet RNH en participanten met plan van aanpak - Geoormerkte bestemmingsreserves kunnen pas samengevoegd worden na besluit AB

- Monitoring van financieel sluitende meerjarenbegroting voor het recreatieschap - *Deelgebied SPW is met 50 jaar het oudste deel van Spaarnwoude en heeft in het verleden gekampt met forse bezuinigingen, waardoor achterstallig onderhoud is opgetreden. Sinds 2019 beschikt dit gebied over voldoende budget voor het duurzaam instandhouden van het gebied. Tevens is het achterstallig onderhoud door daadkrachtig bestuurlijk handelen met o.a. aanvullende kapitaalinjecties inmiddels omgezet naar een succesverhaal, waardoor in de periode 2017 – 2021 ruim 60% is weggewerkt. SPW heeft desondanks de afgelopen jaren een negatief exploitatieresultaat gehad, veroorzaakt door minder baten vanwege de coronacrisis uit evenementen. In dit gebied liggen de grootste kansen voor ontwikkelingen vanuit het uitvoeringsprogramma en daarmee de grootste financiële uitdagingen. De andere deelgebieden hebben over het algemeen een positief exploitatieresultaat.*
- Informatie uitwisseling en gebiedsbezoek met deelnemers
- Goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekening 2022

Taakveld 0.4 Overhead

- Financiën - verder implementeren van de financiële transitie
  - aanscherpen planning & controlcyclus
  - jaarlijkse vernieuwing risicoanalyse
  - begroting conform het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV)
  - doorontwikkeling administratieve organisatie en interne control (AO/IC) e.e.a. op basis van het jaarlijks op te stellen AO/IC controleplan;
  - Implementatie rechtmatigheidsverantwoording (verplicht vanaf verslagjaar 2022)
  - verbeteren informatievoorziening door meer gebruik te maken van de mogelijkheden binnen de applicaties Globe en Synergie, verdere digitalisering en inzet van rapportagetool Sumatra voor het -op maat- genereren van overzichten
  - herijken mandateringsbesluiten
  - ondersteuning bieden bij de financiële uitwerking en beheersing van projecten o.a. voortvloeiende uit het uitvoeringsprogramma
  - afronden project digitalisering facturenstroom (live gegaan per 1 juli 2021)
  - werkenderwijs financieel beleid en planning- & control-instrumenten aanpassen o.b.v. ontwikkelingen BBV, wensen schappen, aanbevelingen accountant etc. waarbij gestreefd wordt naar uniformiteit voor alle schappen.

- Bestuursadvisering – kwalitatief goede bestuurlijke besluitvorming
  - faciliteren bestuur bij voorbereiding en uitvoering van de jaaropdracht en besluiten in samenwerking met het Bestuursbureau
  - programmasturing in tijd, geld en kwaliteit gericht op realiseren doelen en juist uitvoeren van schapstaken
  - invulling geven aan het vastgestelde uitvoeringsprogramma gericht op het realiseren van de doelen en ambities van de nieuwe visie
  - aansturen uitvoeringsorganisatie
  - doorlopend aandacht voor verbetering van het proces bestuursadvisering (afstemming, tijdigheid en volledigheid)
  - beantwoorden van bestuurlijke vragen
  - coördineren afhandeling WOB-verzoeken

- strategisch omgevingsmanagement. Vergroten netwerk, jaarlijkse herijking accenten en belangrijkste stakeholders, accountmanagement top 25 grote bedrijven, participatie stakeholders op relevante onderdelen van het uitvoeringsprogramma

- Secretariaat
  - ondersteuning bij besluitvormingsproces
  - zorgdragen adequate informatievoorziening
  - bewaken wettelijke termijnen

Baten en lasten

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	171.238	162.819	88.179
Inzet RNH	914.596	869.635	873.106
Totale lasten	**1.085.834**	**1.032.454**	**961.286**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-1.085.834**	**-1.032.454**	**-961.286**

Programma 4 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
0.1 bestuur	Accountantscontrole	Voorjaar 2022	Zie kopje operationele doelen	133.154	
0.4 overhead	Zie onderstaande specificatie			952.680	
Totaal				**1.085.834**	

Specificatie van de overhead (taakveld 0.4)

Onderdeel	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	Continu	Bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak voor visie en uitvoeringsprogramma resulterend in sluitende meerjarenexploitatie Werken met de nieuwe governance structuur met het Bestuursbureau	289.989	
Secretariaat	Continu	Zie kopje operationele doelen	158.410	
Financiële control en administratie	Continu	Zie kopje operationele doelen	259.225	
Aansturing van Beheer en Toezicht	Continu	Zie kopje operationele doelen	206.792	
Kantoor- en bedrijfskosten	Continu	Zie kopje operationele doelen	38.084	
Totaal			**952.680**	

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen

Visie

Het verwerven van (zo veel mogelijk structurele) opbrengsten uit het recreatiegebied om daarmee bij te dragen aan een (financieel) gezond en duurzaam recreatieschap.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 0.5 Treasury

1. De financiering van het vastgestelde beleid
2. Zo weinig mogelijk financieringskosten
3. Het beperken van de (financiële) risico's

Taakveld 0.8 Overige baten en lasten

Dat betreft de participantenbijdragen: deze zijn gestegen van € 5.358.202 in 2022 naar € 5.635.221 in 2023.

Taakveld 0.9 Vennootschapsbelasting

N.v.t.

Taakveld 0.10 Mutaties reserves

Het uitvoeren van de beleidsbepalingen conform de Nota reserves en voorzieningen (vastgesteld door algemeen bestuur in 2020). Het begrotingsjaar 2023 wordt afgesloten met een tekort van € -236.078. Dit begrote bedrag is een combinatie van dotaties en onttrekkingen van de verschillende deelgebieden. Een belangrijke nieuwe reserve is de egalisatiereserve kapitaallasten SGP ten behoeve van de investeringen in ontvangstgebied Groene Weelde.

Taakveld 0.11 Resultaat rekening baten en lasten

Baten en lasten

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	1.409	1.340	1.874
Inzet RNH	-	-	-
Totale lasten	**1.409**	**1.340**	**1.874**
Participantenbijdragen	5.635.221	5.358.202	5.213.666
Opbrengsten	18.000	21.000	29.588
Totale baten	**5.653.221**	**5.379.202**	**5.243.254**
Saldo voor bestemming	**5.651.812**	**5.377.862**	**5.241.380**
Mutaties reserves	-236.078	-1.218.230	-1.093.430
Saldo na bestemming	**5.887.890**	**6.596.092**	**6.334.810**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)

	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Toevoeging algemene reserve	79.103	48.758	346.204
Onttrekking algemene reserve	-1.905.050	-237.000	-158.293
Toevoeging bestemmingsreserve	2.454.132	416.037	676.006
Onttrekking bestemmingsreserve	-864.263	-1.446.025	-1.957.347
Totaal	**-236.078**	**-1.218.230**	**-1.093.430**

Programma 5 in geld per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
0.5 treasury	bank- en rentekosten	1.409	18.000
0.8 overige baten en lasten	participanten-bijdragen	-	5.635.221
0.9 vennootschapsbelasting		-	-
0.10 mutaties reserves	toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves	2.533.235	2.769.313
0.11 resultaat rekening baten en lasten		-	-
Totaal		**2.534.644**	**8.422.534**

Paragrafen

Een natuurrijk 'stadspark', vol leven en tegelijkertijd een oase van rust: dat is Spaarnwoude Park. Een groen paradijs, op steenworp afstand van het drukke stadsleven. Midden in de natuur, tussen de ruisende bomen en de weidse polders, hoef je niets maar kan je van alles.

Spaarnwoude Park geeft je energie.

Spaarnwoude Park is enorm divers en echt voor iedereen. Het park is een aaneenschakeling van verschillende groene gebieden, ieder met een eigen sfeer en verrassende mogelijkheden. Een sportieve buitenactiviteit, een festival of fort bezoeken, rustig wandelen of lekker een terrasje pakken. Kan allemaal. Of je nu komt op een zondagmiddag of een aantal dagen blijft overnachten in een van onze accommodaties. Je bent verzekerd van heerlijke ontspanning en lekker genieten op jouw manier; gewoon door buiten te zijn en te voelen dat je leeft!

Dus zoek je de bruisende hartslag van een metropolitaan park én het ongedwongen gevoel van de natuur, kom dan naar Spaarnwoude Park. Van de beste evenementen tot bijzondere weidevogels en rijke historische verhalen.

Indexatie

De baten en lasten zijn (met uitzondering van afschrijvingen en rente) verhoogd met een index van 5,17 % voor 2023. Ook de participantenbijdrage is met deze index verhoogd. Dat is een ander percentage dan in de kadernota vermeld stond, namelijk 2,7%. Het recreatieschap hanteert voor de prijsindexatie het inflatiecijfer volgens het CBS (CPI nov. 2021). Het indexatiecijfer voor 2023 wordt in november door het CPI bekendgemaakt. Het CBS maakte de hogere cijfers bekend toen de kadernota 2023 al in besluitvorming zat. Dit is reeds aangegeven in de begeleidende brief die samen met de kadernota voor optionele zienswijze is verstuurd naar de participanten.

Realistisch ramen

De indexatie die het recreatieschap toepast, is conform de afspraken in de gemeenschappelijke regeling. Deze index wijkt vaak af van de prijsontwikkelingen in de markt. De participantenbijdragen stijgen dan minder snel dan de kosten. Voor sommige onderdelen is dat vooraf slecht te ramen. Voorbeelden hiervan zijn de loonontwikkelingen bij aannemers en adviesbureaus, maar ook de prijsontwikkeling van hout, staal, energie en transport. Zo blijkt de marktontwikkeling van terreinbeheer-kosten in de jaren 2019-2021 gemiddeld 1,1% hoger te liggen dan de indexaties die de recreatieschappen voor de begrotingen hanteren.

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Recreatieschap Spaarnwoude vindt het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan de risico's, zoals ook wordt verplicht in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Omgaan met de coronapandemie

De afgelopen jaren hebben het belang aangetoond van een goede risico-inventarisatie. Sinds maart 2020 zijn diverse maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus (covid-19) tegen te gaan. De (tijdelijke) sluiting van horeca en voorzieningen volgens de richtlijnen van het RIVM hadden grote gevolgen voor Recreatieschap Spaarnwoude. Deze maatregelen beperkten zich niet alleen tot het soms ontzeggen van de toegang voor publiek, maar raakten ook de bedrijfsvoering van ondernemingen en evenementen in het gebied. Ondernemingen moesten voor lange periodes hun deuren sluiten of mochten alleen open voor afhaal. De evenementen moesten worden afgelast. De ondernemers hebben het recreatieschap verzocht om korting op huur en pacht, en het recreatieschap heeft besloten hierin de ondernemers tegemoet te komen. Hierdoor liep ook het recreatieschap inkomsten mis.

Ondanks dat een gebeurtenis met de impact van de coronacrisis niet was te voorspellen, bood de inventarisatie aanknopingspunten bij het inschatten van de financiële gevolgen van de pandemie.

Ten tijde van het opstellen van deze tekst is het nog niet duidelijk hoe lang de maatregelen gaan duren, wat de gevolgen precies zijn en zeker niet in hoeverre de gevolgen spelen in de toekomst. Hoewel de samenleving stapsgewijs weer open gaat, is het onbekend of de evenementen in 2022 (eventueel in aangepaste vorm) kunnen doorgaan. Dit risico is meegenomen in de inventarisatie.

Erfpachtcontract met Staatsbosbeheer

Er is op hoofdlijnen overeenstemming bereikt met Staatsbosbeheer over de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de groene recreatiegebieden in MRA en het lopende erfpacht in bijzonder. Deze afspraken worden in mei ter besluitvorming aan de recreatieschappen voorgelegd. Er is overeenstemming over de looptijd (60 jaar). Er is nog geen overeenstemming bereikt over het verlengingsrecht (en het inroepen daarvan). Dit moet verder uitgewerkt worden in de nieuwe erfpachtcontracten. Er is nog geen helder procesvoorstel voor de vervolgfase van het opstellen van de contracten en het Didam arrest maakt dat Staatbosbeheer de voorgenomen afspraken met de drie recreatieschappen moet publiceren waardoor andere partijen hierop bezwaar kunnen aantekenen. Er is dus nog geen definitieve zekerheid dat de lopende erfpachtcontracten met Staatsbosbeheer verlengd kunnen worden.

Onderzoek verkoop aandelen uitvoeringsorganisatie RNH

De gevolgen zijn sterk afhankelijk van een breed spectrum aan scenario's. Aandachtspunten en risico's die de uitvoeringsorganisatie ziet, zijn per brief van 8 februari 2022, aan de schapsbestuurders bekend gemaakt. De invulling van dit onderwerp in de risicoparagraaf is door de uitvoeringsorganisatie overgelaten aan de recreatieschappen zelf. Hiervoor is de volgende tekst gekozen: "De gevolgen en risico's van het mogelijk afstoten van de aandelen RNH door de provincie zijn sterk afhankelijk van het te kiezen scenario en de te kiezen overname partij. Gezien het stadium van het proces is het derhalve op dit moment moeilijk concreet te maken dan wel te kwantificeren. Wel is het nuttig om te benoemen dat sommige scenario's meer risico's met zich meebrengen die betrekking hebben op governance en continuïteit van de dienstverlening dan andere scenario's.

Er zijn scenario's denkbaar waarbij eerder uitgesproken uitgangspunten ten aanzien van goede governance zoals: scheiding van de rollen van opdrachtgever en

opdrachtnemer; scheiding van beleid en uitvoering; vermenging van petten en belangen; en daarmee de bestuurbaarheid van de recreatieschappen onder druk kunnen komen te staan en scenario's waarin dit minder of niet het geval is. Scenario's waarbij de organisatie van RNH na overname van de aandelen ontbonden wordt, herbergen risico's ten aanzien van de continuïteit van dienstverlening in zich. De provincie heeft al aangegeven bij de verkenning er alles aan zal doen om de continuïteit van het beheer in recreatieschappen te waarborgen. Door de provincie is bijvoorbeeld voorgesteld, als een onderdeel van de procesafspraken, het instellen van een werkgroep bestaande uit RNH en gemeenten om gezamenlijk criteria op te stellen waar de toekomstige aandeelhouder aan moet voldoen."

Provinciale verordening

Grote delen van Spaarnwoude zijn NNN. Het niet kunnen realiseren van extra inkomsten vanwege bouwbeperkingen door de provinciale omgevingsverordening is bij ontwikkellocaties vanuit de visie Spaarnwoude Park een knelpunt en mogelijk risico. Hierover is het recreatieschap momenteel met de provincie in goed overleg teneinde de knelpunten op te lossen.

Geïnventariseerde risico's

Begin 2022 zijn de risico's voor Recreatieschap Spaarnwoude in kaart gebracht. Hieronder zijn de risico's benoemd.

1. Terugbetalen subsidies
2. Inkoop en aanbestedingsrisico
3. Vervuilde grond/ bodemsanering
4. Verandering regelgeving (zwemwaterkwaliteit)
5. Calamiteiten zwemwater
6. Verminderde inkomsten /Geen doorgang evenement door bv. faillissement organisator of een niet- verleende evenementenvergunning
7. Opruimen dumpingen synthetisch drugsafval

Op basis van de kans van voorkomen en de gevolgen/impact als het risico zich voordoet zijn de risico's geplaatst in de onderstaande matrix.

	Gevolg / impact		
Kans	1 = 0 – 100.000	2 = 100.000- 300.000	3 = > 300.000
1 = < 10%	1,5		
2 = 10 – 40 %	4	2	3
3 = > 40 %	7		6

Lage scores (groen gekleurd) geven kleine risico's weer. Deze behoeven weinig tot geen aandacht. Hoge scores (rood gekleurd) geven grote risico's weer. Deze risico's zijn niet aanvaardbaar. Voor deze risico's moeten beheersmaatregelen worden getroffen. De vermenigvuldiging van de kansen met de financiële gevolgen leidt tot de positionering in de matrix.

Alleen de risico's met het grootste gevolg zijn in detail verder uitgewerkt. De verdere uitwerking van deze risico's staat hieronder.

1: Verminderde inkomsten

Dit risico omvat het scenario dat de geplande evenementen niet doorgaan of dat een contractant niet meer kan voldoen aan zijn betalingsverplichting. In 2020 en 2021 konden grootschalige evenementen (klasse C) niet doorgaan vanwege maatregelen door de corona pandemie. Daarnaast liggen evenementen onder het maatschappelijke vergrootglas. Wanneer er geen evenementen zijn heeft dit gevolgen voor meerdere actoren rondom het recreatieschap.

Risico/kans: Geen doorgang gepland evenement, geen of latere betalingen contractant		**Oorzaak:** Externe omstandigheden zoals pandemie Faillissement contractant Niet verleende vergunning etc.
Kans(cijfer): 3 > 40%	Gevolg(cijfer): 3 > € 300.000	**Gevolg/impact:** ▪ Het schap mist van cruciale inkomsten die ten gunste van het beheer en onderhoud zouden komen; ▪ Evenementen organisatoren en ondernemers komen in zwaar weer en voortbestaan is onzeker. ▪ Het schap mist een cruciale bindingsfactor met het jongere publiek; ▪ Gemis DNA (diversiteit) Spaarnwoud
Beheersmaatregel: ▪ Verhaal Spaarnwoude Park blijven vertellen ▪ Participantenbijdrage verhogen of bezuinigen ▪ Evenemententerreinen goed borgen in omgevingsplannen ▪ Compensatiemaatregelen treffen voor contractanten		

2: Opruiming dumpingen synthetisch drugsafval

Dit risico omvat het scenario dat er hoge kosten ontstaan voor het opruimen na een drugsdumping. Vanwege de ligging (afstand tot woonkernen) en de minimale toezicht in de avonduren in Spaarnwoude kan deze situatie ontstaan.

Risico/kans: Opruimen chemisch afval (drugs, olie etc.)		**Oorzaak:** Dumping drugs afval in het gebied
Kans(cijfer): 3 > 40%	Gevolg(cijfer): 1 € 100.000	**Gevolg/impact:** ▪ Extra kosten en personele inzet voor beveiligen, bestrijding en opruiming (saneren bodem); ▪ Inzet derden voor bestrijding en opruiming; ▪ Afsluiten gebied i.v.m. gevaar mens en dier
Beheersmaatregel: ▪ Gericht toezicht (in avonduren) ▪ Samenwerking bevorderen politie en buurtpreventie (app)		

3. Vervuilde grond/ bodemsanering

Dit risico omvat het scenario dat de grond vervuild is, waardoor hoge kosten ontstaan voor het schap.

Risico/kans: Vervuiling grond/ bodemsanering		**Oorzaak:** Contractant die vervuilt Vervuiling op eigen grond, bodem, water
Kans(cijfer): 2 < 40%	Gevolg(cijfer): 3 > € 300.000	**Gevolg/impact:** ▪ Hoge kosten opruimen ▪ Ruimtelijke ontwikkeling vertraagt
Beheersmaatregel: ▪ Gericht toezicht (in avonduren) ▪ Samenwerking bevorderen politie en buurtpreventie (app)		

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre Recreatieschap Spaarnwoude in staat is om middelen vrij te maken en daarmee substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat het beleid veranderd moet worden. Het weerstandsvermogen wordt vergeleken met de weerstandscapaciteit: de mogelijk in te zetten middelen om de risico's te dragen. De weerstandscapaciteit moet groter zijn dan het berekende weerstandsvermogen.

Om het weerstandsvermogen te berekenen worden alle risico's, waarvoor geen maatregelen getroffen zijn en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie, geïnventariseerd. De belangrijkste risico's voor Spaarnwoude zijn:

Nr.	Risico	Hoogte	Kans	Financiële impact jaarlijks	Uitgaande van twee jaar
1	Subsidies (risico van terugbetalen)	Laag risico	Incidenteel, < 10%	€75.000	€ 15.000
2	Inkoop en aanbestedingsrisico	Midden risico	Structureel, 10% - 40%	€ 150.000	€ 150.000
3	Vervuilde grond/ bodemsanering	Midden risico	Incidenteel, 10% - 40%	€ 500.000	€ 250.000
4	Verandering regelgeving (bijv wijziging zwemwater kwaliteit)	Midden risico	Structureel, 10% - 40%	€ 25.000	€ 25.000
5	Calamiteiten zwemwater	Laag risico	Structureel, < 10%	€ 15.000	€ 6.000
6	Verminderde inkomsten door faillissement ondernemer en / of tegenvallend bezoek c.q. geen doorgang evenementen	Hoog risico	Incidenteel, > 40%	€600.000	€480.000
7	Opruimen dumping drugs afval	Hoog risico	Incidenteel, > 40%	€ 100.000	€ 80.000
Totaal					€ 1.006.000

1. Per risico wordt de kans vermenigvuldigd met de potentiële omvang in euro's. Het berekende weerstandsvermogen bedraagt op 31-12-2021 € 1.006.000.

2. Voor de niet-gekwantificeerde risico's wordt uitgegaan van 2% van de structurele inkomsten. Het rijk stelt voor de gemeenten die vallen onder het artikel 12-regime, de minimale buffer van de algemene reserve ook op 2% van de som van de structurele inkomsten te stellen. Voor Recreatieschap Spaarnwoude komt 2% van de structurele inkomsten overeen met een bedrag van € 100.000. Dit bedrag is daarmee het minimaal gewenste / benodigde weerstandsvermogen voor niet gekwantificeerde risico's.

Het totale benodigde weerstandsvermogen komt daarmee op een bedrag van € 1.106.000.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bij het recreatieschap wordt gevormd door de vrij beschikbare middelen in de reserves en voorzieningen.

In de begroting is geen post "onvoorzien" opgenomen voor het opvangen van eventuele niet voorziene lasten in de loop van het jaar. Bij Recreatieschap Spaarnwoude heeft iedere onvoorziene last van substantiële betekenis dus directe gevolgen, waardoor de uitvoering van het beleid onder druk kan komen te staan.

Ook heeft het recreatieschap geen stille reserves. Stille reserves zijn activa die tegen geen of een te lage waarde zijn gewaardeerd en direct verkoopbaar zijn.

	Stand per 01-01-2023	Stand per 31-12-2023	Verschil
Algemene reserve SPW	54.854	55.354	500
Bestemmingreserve beheer SPW	420.900	431.279	10.379
Bestemmingsreserve investeringen SPW	521.339	427.434	-93.905
Best.reserve beheer CRM tunnel SPW	9.905	0	-9.905
Bestemmingsreserve egalisatie SPW	1.999.277	1.929.217	-70.060
Algemene reserve SGP	3.121.930	1.295.483	-1.826.447
Best.reserve verv.investeringen SGP	2.270.038	2.562.596	292.558
Bestemmingsreserve egalisatie SGP	-	1.905.050	1.905.050
Bestemmingsreserve SMG	4.386.409	3.995.043	-391.366
Best. reserve SMG beh. monument MH17	678.008	625.126	-52.882
Bestemmingsreserve SMG investering	414.582	414.582	-
Totaal reserves	**13.877.242**	**13.641.164**	**-236.078**
Voorziening groot onderhoud SPW	22.408	19.788	-2.620
Voorziening groot onderhoud SGP	41.086	412.247	371.161
Voorziening groot onderhoud SMG	418.686	482.603	63.917
Totaal	**14.359.422**	**14.555.802**	**196.380**

Conclusie

Gezien de verschillende deelgebieden (SPW, SGP en SMG) ieder op een aparte wijze wordt gefinancierd valt het gewenste weerstandsvermogen als volgt te verdelen.

Deelgebied	Verdeling	Benodigd weerstandsvermogen	Deel direct beschikbaar voor weerstandscapaciteit
SPW	75%	€ 829.500	€ 650.000
SGP	17,5%	€193.550	€ 300.000
SMG	7,5%	€ 82.950	€ 200.000
Totaal	**100%**	**€ 1.106.000**	**€ 1.150.000**

De omvang van de huidige reserves ligt van onder het niveau van het benodigde weerstandsvermogen. De conclusie in deze nota is dat Recreatieschap Spaarnwoude over een weerstandscapaciteit beschikt van € 1.150.000, - om de risico's te dekken. Het gewenste weerstandsvermogen is berekend op € 1.106.000, -.

Dit betekent dat op basis van de huidige informatie er een tekort van € 179.500 is aan weerstandscapaciteit voor deelgebied SPW (oud). Voorgesteld wordt om het tekort aan weerstandscapaciteit op dit moment te accepteren en nu nog niet het tekort aan te vullen. De argumentatie daarvoor is dat de gekwantificeerde risico's zich niet gelijktijdig zullen manifesteren en de ontwikkeling van de weerstandscapaciteit en -weerstandsvermogen voortdurend worden gemonitord. Mocht blijken dat er sprake is van een structureel tekort aan weerstandscapaciteit, dan zullen voorstellen worden gedaan om dit op te lossen.

Kengetallen

Conform het BBV worden de kengetallen in onderstaande tabel vermeld.

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Wanneer de schuld lager is dan de jaaromzet (<100%) wordt dit als

voldoende bestempeld en boven de 130% als onvoldoende. Het recreatieschap heeft geen leningen, vandaar de negatieve ratio.

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin aan de financiële verplichtingen kan worden voldaan. Een ratio >50% wordt in de regel als voldoende beschouwd.

Het kengetal "structurele exploitatieruimte" geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte in de begroting is om tegenvallers op te vangen. De commissie BBV geeft aan dat een ratio > 0,6% acceptabel is.

	Jaarrekening 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
Netto schuldquote	-123%	-112%	-107%	-116%	-118%	-124%
Idem gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-123%	-112%	-107%	-116%	-118%	-124%
Solvabiliteitsratio	81%	80%	82%	86%	88%	92%
Structurele exploitatieruimte	-3%	1%	2%	3%	4%	5%
Grondexploitatie	n.v.t.					
Belastingcapaciteit	n.v.t.					

B. Kapitaalgoederen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het onderhoud van de kapitaalgoederen, onderscheiden naar de volgende categorieën:

- Verhardingen
- Civiele kunstwerken
- Groen
- Water
- Oevers en stranden
- Terreinmeubilair
- Hygiënische maatregelen
- Gebouwen (openbaar)
- Gebouwen (in verhuur / erfpacht)

Op 13 december 2018 is het beheerplan in het bestuur gepresenteerd en is het gewenste beeldkwaliteitsniveau B vastgesteld voor alle kapitaalgoederen op basis van de CROW "kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2018". CROW staat (oorspronkelijk voor) het Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek. Tegenwoordig is het een eigennaam. Alleen monument MH17 wordt conform afspraak beheerd op niveau A+.

De CROW-systematiek heeft kwaliteitsnormen van A+ (top)-A-B-C-D. Als voorbeeld geldt Verhardingen – Onkruid in goten en randstroken: A betekent "weinig onkruid" en B "in beperkte mate onkruid". Recreatieschap Spaarnwoude weet de beeldkwaliteit momenteel te handhaven op basis van het beschikbare beheerbudget.

Bij de instandhouding wordt onderscheid gemaakt tussen dagelijks onderhoud (DO), groot onderhoud (GO) en vervangingen (VV).

Dagelijks / jaarlijks onderhoud

DO omvat de reguliere, jaarlijks terugkerende kosten voor de instandhouding. Het DO betaalt het recreatieschap uit de exploitatiebegroting.

Groot onderhoud en kleine vervangingen

GO omvat de kosten voor instandhouding die niet ieder jaar terugkeren en niet levensduur verlengend zijn. Deze maatregelen worden uitgevoerd op basis van de meerjarenplanning en inspecties.

Het GO en kleine VV (vervangingen tot € 100.000) betaalt het recreatieschap uit de voorziening GO. Die voorziening wordt gevoed met een jaarlijkse dotatie vanuit de exploitatiebegroting. De jaarlijkse dotatie is berekend op basis van het werkelijk geplande groot onderhoud en de kleine vervangingen in de komende 10 jaren, zoals dat vastligt in een door het bestuur vastgesteld beheerplan (zie de meerjarenbegroting).

De kosten voor GO en kleine VV worden geboekt via de exploitatie, met daar tegenover een even grote onttrekking uit de voorziening. Op deze manier worden de betreffende lasten goed gemonitord.

Grote vervangingen

Grote VV zijn de maatschappelijke vervangingen boven de € 100.000 en economische vervangingen (voor bijvoorbeeld gebouwen en voertuigen) boven de € 10.000. het moment dat een grote vervanging gedaan wordt, wordt de som van die investering vanuit de bestemmingsreserve beheer overgezet naar de bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten en vervolgens jaarlijks afgeschreven op de balans. Door het afschrijven veroorzaakt de investering geen hoge piek in de winst- en verliesrekening, maar worden jaarlijkse kapitaallasten opgenomen tijdens de levensduur van het object.

Investeringen lager dan deze grens betaalt het recreatieschap uit de bestemmingsreserve beheer (SPW), bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen (SGP) en bestemmingsreserve investering (SMG).

Het BBV schrijft voor dat alle investeringen als bezit (materiële vaste activa) op de balans moeten staan. Op de balans is rekening gehouden met een realistische jaarlijkse waardedaling. Die waardedaling leidt tot de jaarlijkse afschrijvingslasten, die in de jaarlijkse exploitatie verwerkt zijn. Omdat de investeringen uit de reserves worden betaald, kunnen deze jaarlijkse afschrijvingslasten worden afgedekt.

Wanneer het recreatieschap een investering niet (geheel) uit de bestemmingsreserve beheer kan betalen, is het (met instemming van het bestuur) mogelijk om het benodigde bedrag voor de bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten te betalen uit eenmalige extra bijdragen van de participanten.

Een andere optie is in theorie om een investering te betalen uit een lening, maar dat is tegen de uitgangspunten die het recreatieschap zichzelf heeft opgelegd. Bij een lening moet het recreatieschap de jaarlijkse kapitaallasten dekken uit de exploitatie en/of hogere participantenbijdragen, in plaats van dekking uit de reserves. Van de optie om geld te lenen voor een investering wordt nu geen gebruik gemaakt.

Totale lasten DO, GO en VV

Totale lasten kapitaalgoederen (in programma 2)	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	2.855.919	3.003.571	3.158.856	3.322.166
Groot onderhoud en kleine vervangingen	1.848.330	1.906.400	1.868.900	1.851.400
Kapitaallasten	112.718	101.489	101.489	101.489
Totaal	**4.816.967**	**5.011.460**	**5.129.245**	**5.275.055**

Bij alle categorieën kapitaalgoederen zijn er geen vervangingsinvesteringen in de periode 2023 – 2026.
Hieronder worden de kapitaalgoederen per taakveld en categorie verder uitgewerkt.

Taakveld 2.1 Verkeer en vervoer

In programma 2 zijn voor dit taakveld de volgende kosten begroot:

Totale lasten 2.1 VERKEER EN VERVOER	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Verhardingen	1.090.912	762.024	767.633	727.263
Civiele kunstwerken	602.664	634.191	566.184	591.168
Overige bedrijfskosten	15.902	16.724	17.589	18.498
Inzet RNH	10.517	11.061	11.633	12.234
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	86.347	127.113	213.284	253.658
Totaal	**1.806.342**	**1.551.113**	**1.576.323**	**1.602.821**

Categorie verhardingen

Recreatieschap Spaarnwoude heeft in totaal 95 hectare aan verhardingen in de vorm van gesloten verharding (asfalt) voor rijbanen, parkeerterreinen, fiets- en wandelpaden en half verharding voor de overige wandelpaden. Ook de ruiterpaden zijn in deze categorie opgenomen. De wegen en paden worden periodiek geïnspecteerd om vast te stellen waar onderhoud noodzakelijk is. Bij gladheid wordt de verharding niet gestrooid.

VERHARDINGEN	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	185.912	195.524	205.633	216.263
Groot onderhoud en kleine vervangingen	905.000	566.500	562.000	511.000
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**1.090.912**	**762.024**	**767.633**	**727.263**

Categorie civiele kunstwerken

Het recreatieschap heeft totaal 522 stuks kunstwerken waarvan 187 bruggen en 355 waterstaatkundige voorzieningen zoals stuwen en duikers.

CIVIELE KUNSTWERKEN	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	174.604	183.631	193.124	203.108
Groot onderhoud en kleine vervangingen	358.000	380.500	303.000	318.000
Kapitaallasten	70.060	70.060	70.060	70.060
Totaal	**602.664**	**634.191**	**566.184**	**591.168**

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

In programma 2 zijn voor dit taakveld de volgende kosten begroot:

Specificatie kosten Openbaar groen en (openlucht) recreatie	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Groen	1.464.394	1.564.255	1.665.898	1.746.245
Water, oevers en stranden	278.734	509.945	518.684	502.876
Pontjes	11.441	3.031	3.188	3.353
Terreinmeubilair	419.249	524.717	548.723	595.719
Hygiënische maatregelen / nuts, riolering en reiniging	651.021	712.179	747.577	784.805
Gebouwen en materieel	298.552	301.118	311.358	323.626
Overige bedrijfskosten	651.388	685.066	661.192	695.377
Inzet RNH	1.431.945	1.505.977	1.583.836	1.665.720
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	26.950	-69.720	-114.220	-132.720
Totaal	**5.233.674**	**5.736.568**	**5.926.236**	**6.185.001**

Categorie groen

Recreatieschap Spaarnwoude bevat in totaal 565 hectare aan grasvegetatie in de vorm van intensieve- en extensieve grasvegetatie, moeras en rietlanden. Verder heeft het recreatieschap in totaal 393 ha beplanting bestaande uit cultuurlijke en natuurlijke beplanting.

GROEN	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	1.317.634	1.385.755	1.457.398	1.532.745
Groot onderhoud en kleine vervangingen	146.760	178.500	208.500	213.500
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**1.464.394**	**1.564.255**	**1.665.898**	**1.746.245**

Categorie water, oevers en stranden

Het recreatieschap heeft in totaal 200 ha water. De inrichting van de zwemplekken moeten middels waarschuwingsborden aan de wettelijke eisen voldoen. Ook het zwemwater voldoet aan de minimale wettelijke eisen (Whvbz). De officiële zwemwaterlocaties zijn: Peddelpoel, Westbroekplas, naaktrecreatieterrein en Veerplas. De locatie Watergeus is sinds 2021 geen officiële zwemlocatie meer.

Recreatieschap Spaarnwoude heeft in de verschillende gebieden in totaal 2 ha zandstrand, wat onderdeel uitmaakt van in totaal 14 ha aan oevers en stranden.

WATER, OEVERS EN STRANDEN	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	160.734	169.045	177.784	186.976
Groot onderhoud en kleine vervangingen	118.000	340.900	340.900	315.900
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**278.734**	**509.945**	**518.684**	**502.876**

Westbroekplas: 1 van de 4 zwemstranden

Categorie pontjes

Het recreatieschap heeft in de verschillende gebieden in totaal 1 pontje. Het betreft de Opstapper die momenteel niet in de vaart is, en waarvoor een vervangende verbinding op de Mooie Nel onderzocht wordt.

PONTJES	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	2.882	3.031	3.188	3.353
Groot onderhoud en kleine vervangingen	-	-	-	-
Kapitaallasten	8.559	-	-	-
Totaal	**11.441**	**3.031**	**3.188**	**3.353**

Categorie terreinmeubilair

Het recreatieschap heeft in totaal 5276 stuks terreinmeubilair, waarvan 96 speeltoestellen en 5372 stuks overig terreinmeubilair zoals picknicksets, banken, anti-autopalen, verkeersborden, enzovoorts.

TERREINMEUBILAIR	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	174.819	183.857	193.363	203.359
Groot onderhoud en kleine vervangingen	223.070	319.500	334.000	371.000
Kapitaallasten	21.360	21.360	21.360	21.360
Totaal	**419.249**	**524.717**	**548.723**	**595.719**

Categorie hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging

Recreatieschap Spaarnwoude heeft in totaal 16 pompen voor de riolering en het doorspoelen van zwemwater, 23 electrakasten, 11.350 meter elektra leidingen en 24.600 meter persriolering. Daarnaast verschillende waterputten, water tappunten en 8425 meter waterleiding.

Het recreatieschap heeft totaal 12 toiletgebouwen, die in het seizoen dagelijks schoongemaakt moeten worden. In de verschillende terreinen staan geen ondergrondse afvalcontainers die periodiek leeggezogen worden. Op intensief gebruikte gazons staan geen "hete kolen bakken" voor het barbecueën. Ook het periodiek prikken van zwerfvuil en het verwijderen van illegaal gestort afval op de parkeerterreinen behoort tot deze categorie.

HYGIËNISCHE MAATR. / NUTS, RIOLERING EN REINIGING	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	651.021	684.679	720.077	757.305
Groot onderhoud en kleine vervangingen	-	27.500	27.500	27.500
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**651.021**	**712.179**	**747.577**	**784.805**

Categorie gebouwen en materieel

Dit omvat het onderhoud aan de openbare gebouwen, verhuurde gebouwen en materieel zoals voertuigen en grote machines. Niet al deze gebouwen zijn (nog) openbaar toegankelijk. Denk aan boerderij Borneohoeve in de Houtrak of de boerderij aan de Lage Dijk 5 bij de Mooie Nel (foto hieronder). Taakveld 5.7.2 omvat het onderhoud aan de openbare gebouwen, zoals toiletgebouwen.

Niet in deze paragraaf kapitaalgoederen opgenomen gebouwen zijn:

- Gebouwen die niet voor recreatief gebruik zijn en slechts tijdelijk door het recreatieschap worden beheerd (taakveld 0.3).
- Onderhoud aan het beheerkantoor (taakveld 0.4).

GEBOUWEN EN MATERIEEL	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	188.313	198.049	208.289	219.057
Groot onderhoud en kleine vervangingen	97.500	93.000	93.000	94.500
Kapitaallasten	12.739	10.069	10.069	10.069
Totaal	**298.552**	**301.118**	**311.358**	**323.626**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Maatschappelijke vervangingen >100.000	-	-	-	-
Economische vervangingen	-	-	-	-

C. Financiering

Wet Financiering decentrale overheden

De Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido) heeft als uitgangspunt het beheersen van risico's. De belangrijkste kenmerken in dat kader is een tweetal randvoorwaarden voor het treasurybeleid. De eerste is dat het aangaan en verstrekken van geldleningen alsmede het verlenen van garanties allen zijn toegestaan voor de uitoefening van de publieke taak. De tweede houdt in dat uitzettingen een prudent karakter (=met beleid en inzicht bezien) moeten hebben en niet gericht zijn op het genereren van inkomen door het lopen van onnodige risico's.

Op 7 mei 2020 heeft het Algemeen Bestuur in haar openbare vergadering haar verordening financieel beheer vastgesteld in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de wet Financiering Decentrale Overheden over de kaders voor de inrichting en uitvoering van de financieringsfunctie. Ook is in deze vergadering vastgesteld de verordening financieel beheer en controle in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de artikelen 216 en 217 van de provinciewet.

Risicobeheer

Binnen de Wet Fido zijn 2 normen vermeld waaraan dient te worden voldaan. De normen bestaan uit de kasgeldlimiet en de rente-risiconorm.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een looptijd van maximaal 1 jaar en de renterisiconorm op leningen met een looptijd vanaf 1 jaar. Het doel van deze normen uit hoofde van de Wet Fido is voorkomen dat bij herfinanciering van de leningen bij (aanzienlijk) hogere rente grote schokken optreden in de hoogte van de rente die het recreatieschap moet betalen. De normen beperken de budgettaire risico's.

De kasgeldlimiet is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het jaar. Het doel van de limiet is de vlottende schuld (kortlopende leningen) te beperken. In de onderstaande tabel is de kasgeldlimiet voor het begrotingsjaar bepaald. In de begroting 2023 wordt de kasgeldlimiet niet overschreden.

Berekening van de kasgeldlimiet	
Begrotingstotaal (lasten)	10.055.070
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	8,20%
Kasgeldlimiet	824.516

De renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de vaste schuld bij aanvang van het jaar. Het doel is het beperken van de gevolgen van een stijgende kapitaalmarktrente op de rente lasten van de organisatie. De norm stelt dat per jaar maximaal 20% van de vaste schuld in aanmerking mag komen voor herfinanciering of renteherziening. In de onderstaande tabel is de renterisiconorm voor het begrotingsjaar 2023 bepaald op € 0.

Berekening van de renterisiconorm	
Stand van de vaste schuld per 1 januari	-
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20%
Renterisiconorm	-

D. Bedrijfsvoering

Bestuursbureau

Met ingang van 1 januari 2022 hebben vijf recreatieschappen in Noord-Holland gezamenlijk een Bestuursbureau opgericht. Dit bestuursbureau zorgt voor het inplannen en ondersteunen van de vergaderingen. De medewerkers van dit bureau fungeren als ambtelijk opdrachtgever voor de uitvoeringsorganisatie en als secretaris van de besturen van de recreatieschappen.

Uitvoeringsorganisatie

Recreatie Noord-Holland NV (RNH) werkt als opdrachtnemer voor het bestuur van Recreatieschap Spaarnwoude bevat. De provincie Noord-Holland is enig aandeelhouder van RNH.

De samenwerkingsrelatie is beschreven in een raamcontract. Vanaf 2009 waren dat vijfjarige contracten, maar vanaf 2019 voor kortere periodes van twee jaren of één jaar. Met het instellen van een bestuursbureau is een betere scheiding van opdrachtgeverschap en opdrachtnemerschap ontstaan. In het licht daarvan heeft het recreatieschap op 20 mei 2021 besloten dat RNH ook in 2022 en 2023 als uitvoeringsorganisatie wordt gecontracteerd, met een opzegtermijn van één jaar.

De dienstverlening wordt afgerekend op basis van werkelijk gemaakte kosten en uren. De inzet van RNH voor het recreatieschap behoort tot de kostencategorie ingeleend personeel. In de begroting is hiervoor in totaal een budget van € 4.097.902 opgenomen.

Voor de werkzaamheden die het Routebureau van RNH in opdracht het recreatieschap verricht zijn vaste bedragen in de begroting opgenomen. Deze bedragen dekken de inzet van RNH en de bedrijfskosten die gemiddeld worden gemaakt voor de beschreven werkzaamheden aan routebeheer en -ontwikkeling.

Overkoepelend voor alle recreatieschappen werkt RNH aan de volgende prestaties:

- HR management
- Training en opleiding van het personeel
- Professioneel contractbeheer vastgoed en evenementen
- Modern ingerichte ICT voor projectadministratie, financiële administratie en factuurafhandeling
- Archivering
- Natuurinclusief kennisnetwerk
- Omgevingsmanagement
- Planning en control

Flexibele schil / inhuur

Bij de uitvoering van onderhoudswerk huurt het recreatieschap ook de inzet van het werkvoorzieningsschap in, te weten Spaarne Werkt (voorheen: Paswerk) en IJmond Werkt. Op deze manier draagt het recreatieschap een steentje bij aan de sociale betrokkenheid. Het gaat om een ordergrootte van € 300.000 en de afspraken gelden t/m 2022. Voor 2023 moeten nieuwe contracten opgesteld worden. Het is nog niet duidelijk of voor 2023 dezelfde voorwaarden en afspraken gaan gelden.

Percentage overhead

Als de overhead (€ 952.680) wordt afgezet tegen de totale lasten (€ 10.055.070) bedraagt het percentage overhead 9,0%. Het percentage overhead is ongewijzigd ten opzichte van 2022. Deze overhead bestaat uit de volgende posten:

Opbouw van de overhead	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	289.989	-
Secretariaat	158.410	-
Financiële control en administratie	259.225	-
Aansturing beheerteam en toezichthouders	206.972	-
Kantoor- en bedrijfskosten	38.084	-
Totaal	**952.680**	**-**

Planning en control

RNH maakt voor het recreatieschap voor ieder boekjaar de kadernota en programmabegroting, gevolgd door een jaarplan en begrotingswijziging, en tenslotte de najaarsnotitie en jaarrekening. In één kalenderjaar worden daartoe de volgende stukken aan het bestuur voorgelegd:

- in het voorjaar de jaarrekening van het afgelopen jaar, de begrotingswijziging voor het lopende jaar en de programmabegroting voor het volgende jaar;
- en in het najaar de najaarsnotitie voor het lopende jaar, een jaarplan / financiële uitgangspunten voor het volgende jaar en de kadernota voor het daaropvolgende jaar.

Deze cyclus van planning en control wordt zo goed mogelijk afgestemd op de vergadercyclus van het recreatieschap, de behandeling door participanten en regionale afspraken over de informatie uitwisseling tussen gemeenschappelijke regelingen en gemeenteraden.

Maatregelen bij begrotingsafwijkingen

Materiële afwijkingen (beleidsmatig en/of financieel) ten opzichte van de begroting moeten door het bestuur worden geautoriseerd. Als een wijziging niet in het jaar zelf is voorgelegd, dan zijn bestedingen boven het begrotingsbedrag strikt genomen onrechtmatig. Daarom worden de afwijkingen tijdig, zo mogelijk in het begrotingsjaar zelf, aan het bestuur voorgelegd. Dit gebeurt in de vorm van:

- de begrotingswijziging;
- separate bestuursvoorstellen;
- en de najaarsnotitie.

Klachtenregistratie

Het recreatieschap biedt op de website de mogelijkheid om een klacht in te dienen. Afgelopen jaren is daarvan geen gebruik gemaakt. Ook via andere communicatiemiddelen en via de klantcontacten met toezichthouders of beheermedewerkers zijn geen klachten ontvangen over het handelen of functioneren van medewerkers die namens het recreatieschap optreden.

Met ingang van 2022 is het doen van een melding over een probleem in de openbare ruimte vereenvoudigd met een makkelijke ingang via de website.

Tarieventabel

De tarieventabel volgt uit de Legesverordening 2015 zoals vastgesteld door het algemeen bestuur van Recreatieschap Spaarnwoude op 17 december 2015. De tarieven kunnen telkenmale met de vaststelling van de begroting over enig jaar opnieuw worden vastgesteld.

1	Documenten	
	Aard van de dienstverlening	**Tarief**
1.1	Toezending link naar digitale openbare vergaderstukken van algemeen bestuur op basis van registratie e belangstellenden	Nihil
1.2	Het verstrekken van fotokopieën van schriftelijke stukken, afschriften en dergelijke A4-formaat, per bladzijde (zwart/wit). Voor afschrift en in kleur of A3-formaat worden de leges met 50% verhoogd	€ 0,40

2	Archiefwerkzaamheden, opzoeken stukken	
	Aard van de dienstverlening	**Tarief**
2.1	Opzoeken stukken in archief of in bestanden indien het opzoeken langer duurt dan 15 minuten, eerste kwartier gratis	€ 15,- per kwartier of gedeelte daarvan

3	Vergunningen en ontheffingen op grond van de algemene verordening (AV) van het recreatieschap	
	Aard van de dienstverlening	**Tarief**
3.1	Vergunning voor een evenement (art. 2.2 AV) met een verwacht bezoekersaantal tussen 50 en 500 • commerciële doeleinden, per dag(deel) • particulier en non-profit, per dag(deel) • scholen en verenigingen, per dag(deel)	 € 250,- € 75,- *) € 50,- *)
3.2	Vergunning voor het tegen betaling aanbieden van diensten en lessen, zoals skeeleren, fietsen, kanoën, paardrijden, bewaken van auto's etc. (art. 2.3 AV)	€ 50,- per keer € 250,- per jaar
3.3	Ventvergunning (art 2.4 AV) ten behoeve van de verkoop van (horeca)artikelen: • voor maximaal 3 aansluitende dagen • jaarvergunning venten, per jaar	 € 150,- € 1.000,-
3.4	Standplaatsvergunning (art. 2.5 AV), in verband met verkoop van (horeca)artikelen vanuit een mobiel verkooppunt, per aangewezen locatie: • voor maximaal 3 aansluitende dagen • jaarstandplaats	 € 150,- € 1.000,-
3.5	Ontheffing voor het maken van commerciële foto- en filmopnamen (art. 2.6 AV), per dagdeel	€ 250,-
3.6	Vergunning voor het uitlaten van honden door commerciële bedrijven/uitlaatservices (art. 2.14 AV), per jaar, afhankelijk van bezoekfrequentie	van € 250,- tot € 750,-
3.7	Vergunning voor het uitlaten of begeleiden van meer dan drie honden (art. 2.14 AV), particulier/non-profit, per jaar/periode	€ 50,-
3.8	Ontheffing voor het op afstand (radiografisch) besturen van voertuigen en recreatieapparatuur, waaronder drones (art. 2.19 AV), particulier, non-profit, per ontheffing	€ 50,-
3.9	Bescherming groenvoorzieningen (art.3.4 AV); ontheffing voor schade toebrengen aan groenvoorzieningen of grasmat, graven van kuilen etc.(excl. herstel van schade!), per keer	€ 150,-
3.10	Ontheffing motorvoertuig voor rijden in groenvoorzieningen (art. 4.5 AV) voor een periode van maximaal 3 maanden • voor elke verlenging met maximaal drie maanden	€ 50,- € 50,-
3.11	Barbecue etc. (art. 4.18 AV) op daartoe aangewezen plaatsen, met een verwacht bezoekersaantal • van 50 tot 100 personen, per keer • meer dan 100 personen, per keer N.B.: Evt. in combinatie met nr. 3.1 vergunning evenement	 € 50,- *) € 150,- *)
3.12	Wijziging van vergunning of ontheffing, o.a. data/periode	€ 50,-
3.13	Overige vergunningen/ontheffingen op grond van de AV	€ 150,-

*) Groepsactiviteiten (kleinschalige evenementen) maken deel uit van het normale gebruik van het recreatiegebied.

Het bestuur van het recreatieschap draagt de uitvoeringsorganisatie op om in elk geval van deze mogelijkheid gebruik te maken voor:

- Sport- en speldagen van scholen;
- Benefietactiviteiten voor algemeen geaccepteerde goede doelen;
- Familiebijeenkomsten tot 100 personen;
- Kleinschalige activiteiten georganiseerd door organisaties met een maatschappelijk doel;
- Kleinschalige sportactiviteiten.

Voorwaarde is dan wel dat de openbare toegankelijkheid van de terreinen en voorzieningen gewaarborgd is en dat er dus geen sprake is van exclusief terreingebruik waarbij derden kunnen worden geweerd of gebruik door anderen wordt geweerd.

E. Grondbeleid

Het recreatieschap is van mening dat gebieden die binnen de grenzen van de Gemeenschappelijke Regeling vallen, in het beheer van het recreatieschap thuishoren.

Indien het recreatieschap een zakelijk of persoonlijk recht verwerft op gronden grenzend aan het gebied, dan worden deze gronden toegevoegd aan de gemeenschappelijke regeling.

Oppervlaktes en hoeveelheden		
Gronden		
Beleidsgebied gemeenschappelijke regeling	6.097	hectare
Oppervlakte in eigendom		hectare
waarvan: in eigen beheer	2.129	hectare
contractueel uitgegeven	1.648	hectare
Aantal contracten gronden	454	Pacht, erfpacht en huur
Gebouwen		
Aantal gebouwen	49	
waarvan: in eigen beheer	21	
potentieel af te stoten	4	Borneohoeve, Lage Dijk, Zandschuur, Noord-Akendam

Gronden in eigendom en uitgegeven

Alle gronden van het recreatieschap zijn in bloot eigendom van Staatsbosbeheer, waarbij het recreatieschap het economisch eigendom heeft. Hier lopen twee verschillende erfpachtcontracten mee, die allebei expireren in 2049.

Gronden in erfpacht worden bij voorkeur voor langere periodes uitgegeven, tenzij dit vanuit gewenste ontwikkelingen in het gebied die voortvloeien uit het ambitietraject onwenselijk is. Alle gronduitgiftes zijn digitaal op kaart verwerkt in het beheersysteem GeoVisia en van alle contracten is een digitaal archief.

Voor ontwikkelingen waarbij externe financiering nodig is, is een looptijd van het ondererfpacht van ten minste 30 jaar wenselijk. Het recreatieschap kan momenteel alleen contracten sluiten met de resterende looptijd van 28 jaar. Met Staatsbosbeheer is daarom voor de korte termijn afgesproken dat zij meetekenen met het ondererfpachtcontract, zodat een langere looptijd gegarandeerd kan worden. Voor de langere termijn loopt binnen de gehele Metropool Regio Amsterdam een proces, waarbij wordt verwacht medio 2022 een Afsprakenkader te sluiten waarbij nieuwe afspraken voor de verlening van het erfpacht worden vastgelegd (periode van 60 jaar).

NatuurNetwerk Nederland (NNN)

Bijna alle gronden van het recreatieschap maken deel uit van het NatuurNetwerk Nederland (NNN). Dit legt beperkingen op voor het gebruik van de gronden.

Commerciële activiteiten

Om voldoende baten te halen uit de gronden zijn de gronden voor commerciële activiteiten of bewoning uitgegeven. Hierbij wordt gewerkt met standaardcontracten en voorwaarden. Recreatieschap Spaarnwoude heeft sinds eind 2020 een vastgesteld grondprijzenbeleid. Er is sprake van actief accountmanagement waardoor contracten regelmatig worden herzien of gecontroleerd op oneigenlijk gebruik.

Baten uit commerciële activiteiten	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022
Baten uit (erf)pachten	1.922.434	1.794.830
Baten uit verhuren	440.688	407.440

Kavelpaspoorten

Voor nieuwe ontwikkelingen worden biedingsboeken opgesteld, waarop marktpartijen kunnen inschrijven.

F. Participanten

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen voor elke participant is inzicht in en actieve deelname aan de gemeenschappelijke regeling noodzakelijk. Door effectief te sturen op de doelstellingen en prestaties kunnen participanten de gemeenschappelijke regeling maximaal laten bijdragen aan eigen bestuurlijke ambities. Ook de ambtelijke organisaties zullen daarvoor goed samen moeten werken met de uitvoeringsorganisatie Recreatie Noord-Holland.

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling wordt de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd. De programmabegroting geeft verder geen aanleiding om de participantenbijdragen te verhogen.

Participant geconsolideerd	Bijdragen-verdeling 2022	Bijdragen-verdeling 2023	Bijdrage in 2022	Bijdrage in 2023
Provincie Noord Holland	52,20%	52,20%	2.797.710	2.942.351
Gemeente Amsterdam	18,70%	18,70%	998.783	1.050.420
Gemeente Haarlem	13,40%	13,40%	719.554	756.755
Gemeente Haarlemmermeer	10,30%	10,30%	551.368	579.874
Gemeente Velsen	5,40%	5,40%	290.787	305.821
Totaal	**100,00%**	**100,00%**	**5.358.202**	**5.635.221**

Participant SPW	Bijdragen-verdeling	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2022	Bijdrage in 2023
Provincie Noord Holland	53,10%	53,10%	2.031.685	2.136.723
Gemeente Amsterdam	22,10%	22,10%	845.579	889.295
Gemeente Haarlem	12,80%	12,80%	489.747	515.067
Gemeente Haarlemmermeer	4,40%	4,40%	168.352	177.056
Gemeente Velsen	7,60%	7,60%	290.787	305.821
Totaal	**100,00%**	**100,00%**	**3.826.150**	**4.023.962**

Participant SGP	Bijdragen-verdeling	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2022	Bijdrage in 2023
Provincie Noord Holland	50,00%	50,00%	766.025	805.628
Gemeente Amsterdam	10,00%	10,00%	153.204	161.125
Gemeente Haarlem	15,00%	15,00%	229.807	241.688
Gemeente Haarlemmermeer	25,00%	25,00%	383.016	402.818
Bijdragen-verdeling	**100,00%**	**100,00%**	**1.532.052**	**1.611.259**

Informeren van participanten

De informatievoorziening van de gemeenschappelijke regeling aan de participanten (de gemeenteraden en provinciale staten) is belangrijk. Daarvoor brengt het recreatieschap vier keer per jaar een bestuursmededeling uit. Financiële stukken worden aangeboden voor een zienswijze.

Informatie over verbonden partijen

Deze paragraaf geeft de informatie weer, die elke participant volgens het BBV moet opnemen in haar paragraaf 'Verbonden partijen'. Deze gegevens hebben betrekking op de geconsolideerde begroting.

Naam verbonden partij	Recreatieschap Spaarnwoude
Vestigingsplaats	Velsen-Zuid
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Deelnemende partijen	Provincie Noord-Holland en de gemeenten Amsterdam, Velsen, Haarlemmermeer en Haarlem
Bestuurlijke vertegenwoordiging en stemverhouding (vóór gemeenteraadsverkiezing maart 2022)	Provincie Noord-Holland: I. Zaal en E.W.J. Jensen (33,33%) Amsterdam: M. van Doorninck (16,67%) Velsen: B. Diepstraten (16,67%) Haarlemmermeer: M. Sedee (16,67%) Haarlem: R. Berkhout (16,67%)
Doelstelling en openbaar belang (BBV 15, 2a en 2b)	Het besturen en beheren van het recreatiegebied. Gezien de ligging en het gebruik van het gebied door de inwoners heeft de provincie/gemeente een direct maatschappelijk belang bij het realiseren van de doelen en neemt daarom deel aan de gemeenschappelijke regeling.
Activiteiten	Het recreatieschap voert de ontwikkeling en het beheer van het recreatiegebied uit, conform de kaders van de gemeenschappelijke regeling.
Visie op de verbonden partij (BBV 15, 1a)	Spaarnwoude is ingericht als recreatiegebied om steden en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio. Het recreatieschap heeft drie hoofdactiviteiten: a. Beheren en in stand houden van de ingerichte gebieden en voorzieningen. b. Actueel houden en vernieuwen van het aanbod om aan te sluiten bij wensen en behoeften van de recreant. c. Uitvoeren van het inrichtingsplan en investeringsprogramma.
Beleidsvoornemens 2020-2023 (BBV 15,1a)	• Schone, hele, veilige en bruikbare recreatieve gebieden die tevens aantrekkelijk zijn door de ligging in de natuur • Voorzien in de groeiende behoefte aan openluchtrecreatie en natuur en daarmee versterken van het woon- en werkklimaat in de groeiende omliggende steden • Een evenwichtige balans openluchtrecreatie en commerciële vormen van recreatie • Het ontwikkelen van een duurzaam stad - land netwerk met: - goed bereikbare, herkenbaar en vindbare ontvangstgebieden aan de stedelijke randen én in het gebied waar voorzien wordt in alle behoeften van de recreant - rustieker gebieden waar het landschap, de natuur en de cultuurhistorie prevaleren - die onderling (vooral voor langzaam verkeer) verbonden zijn • Ontwikkelen en aanhelen van natuurgebieden, vergroten van de biodiversiteit en de belevingswaarde ervan voor de recreant • Ontwikkelen en behoud van waardevolle en aantrekkelijke agrarische landschappen en erfgoed • Inzet op sociaal-maatschappelijke meerwaarden

	• Spaarnwoude profileren en positioneren aan de hand van bovengenoemde doelstellingen
(Wijziging) financieel belang (BBV 15, 2b-d)	Voor financiering van het jaarlijkse exploitatietekort zijn de participanten verantwoordelijk, indien de reserves ontoereikend zijn. In totaal betekent dit per participant: Provincie Noord-Holland – 52,2% Gemeente Amsterdam – 18,7% Gemeente Velsen – 5,4 % Gemeente Haarlemmermeer – 10,3% Gemeente Haarlem – 13,4%
Bestuurlijke invloed	Jaarlijks kan Provinciale Staten / de raad haar gevoelens uitspreken over de begroting en kennis nemen van de jaarrekening en eventuele beleidsdocumenten. In de gemeenschappelijke regeling zijn de bevoegdheden vastgelegd. Voor aanpassing van de regeling is de instemming van alle participanten vereist.
Bestuurlijk belang	Het doel van de GR is de belangen te behartigen bij: • het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie; • het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijk milieu; • het tot stand brengen en onderhouden van een landschap, dat is afgestemd op het onder sub a en b geformuleerde alsmede;
Eigen vermogen	31-12-2020 € 16.188.902 31-12-2021 € 15.095.472 31-12-2022 € 13.877.242 31-12-2023 € 13.641.164
Vreemd vermogen	31-12-2020 € 2.988.132 31-12-2021 € 3.538.270 31-12-2022 € 1.683.750 31-12-2023 € 482.000
Financieel resultaat voor bestemming	31-12-2020 € -885.108 31-12-2021 € -1.093.430 31-12-2022 € -1.218.230 31-12-2023 € -236.078
Website	www.spaarnwoude.nl
Risicoprofiel	laag
Risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen (BBV 15, 2e)	Voor de berekende risico's is de weerstandscapaciteit voldoende
Ontwikkelingen • Uitvoering geven aan toekomstvisie Spaarnwoude Park en uitvoeringsprogramma voor meerjarige investeringen (MJIP) • Afspraken met Staatsbosbeheer over verlenging erfpachtcontracten voor het economisch eigendom van het recreatieschap • Biodiversiteit krijgt een grotere rol bij het beheer van RNH. Door fasering in het beheer aan de hand van het in 2022 vast te stellen ecologisch beheerplan, wordt er gewerkt aan het ontstaan van een zo'n groot mogelijke biodiversiteit.	

Overzicht van baten en lasten

Baten en lasten per programma

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	247.897	-	-247.897
2. Beheer en onderhoud	7.995.807	4.165.771	-3.830.036
3. Veiligheid en toezicht	724.123	-	-724.123
4. Bestuur en ondersteuning	1.085.834	-	-1.085.834
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	1.409	5.653.221	5.651.812
Totaal voor bestemming	**10.055.070**	**9.818.992**	**-236.078**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	2.533.235	2.769.313	-236.078
Totaal na bestemming	**12.588.305**	**12.588.305**	**-**

Overzicht van baten en lasten per taakveld

Nr.	Lasten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
0.1	bestuur	126.608	133.154	140.037	147.277	154.891
0.4	overhead	905.846	952.680	1.001.933	1.053.733	1.108.212
0.5	treasury	1.340	1.409	1.482	1.559	1.640
0.8	overige baten en lasten	-	-	-	-	-
0.9	vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-
0.10	mutaties reserves	464.795	2.533.235	1.331.282	1.106.798	1.260.343
0.11	resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-	-	-
1.2	openbare orde en veiligheid	688.527	724.123	761.559	800.931	842.340
2.1	verkeer en vervoer	1.913.377	1.806.342	1.551.113	1.576.323	1.602.821
3.1	economische ontwikkeling	399.335	168.834	15.601	16.408	17.256
3.2	fysieke bedrijfsinfrastructuur	529.473	554.779	380.790	400.478	421.184
3.3	bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	6.066	6.381	6.711	7.058	7.422
3.4	economische promotie	247.511	212.981	223.992	235.573	247.753
5.3	cultuurpresentatie, -productie en -participatie	165.574	174.135	183.138	192.607	202.564
5.5	cultureel erfgoed	125.700	68.698	19.432	20.204	21.015
5.7	openbaar groen en (openlucht)recreatie	6.620.898	5.251.554	5.755.372	5.946.012	6.205.799
	Totaal lasten	**12.195.050**	**12.588.305**	**11.372.442**	**11.504.961**	**12.093.240**

Nr.	Baten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
0.1	bestuur	-	-	-	-	-
0.4	overhead	-	-	-	-	-
0.5	treasury	21.000	18.000	15.000	13.000	11.000
0.8	overige baten en lasten	5.358.202	5.635.221	5.926.563	6.232.966	6.555.211
0.9	vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-
0.10	mutaties reserves	1.683.025	2.769.313	680.356	652.619	682.738
0.11	resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-	-	-
1.2	openbare orde en veiligheid	-	-	-	-	-
2.1	verkeer en vervoer	330.363	78.236	82.281	86.535	91.009
3.1	economische ontwikkeling	16.421	-	-	-	-
3.2	fysieke bedrijfsinfrastructuur	2.328.214	2.474.192	2.602.108	2.736.637	2.878.120
3.3	bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	-	-	-
3.4	economische promotie	-	-	-	-	-
5.3	cultuurpresentatie, -productie en -participatie	1.144.000	1.230.195	1.293.795	1.360.684	1.431.032
5.5	cultureel erfgoed	27.975	21.091	21.949	22.851	23.800
5.7	openbaar groen en (openlucht)recreatie	1.285.850	362.057	750.390	399.669	420.330
	Totaal baten	**12.195.050**	**12.588.305**	**11.372.442**	**11.504.961**	**12.093.240**

	Saldo van lasten en baten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
	Totaal baten	12.195.050	12.588.305	11.372.442	11.504.961	12.093.240
	Totaal lasten	12.195.050	12.588.305	11.372.442	11.504.961	12.093.240
	Saldo	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

	Specificatie van taakveld 0.8 overige baten en lasten	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
84340	BIJDRAGE PROVINCIE NOORD-HOLLAND	2.797.710	2.942.351	3.094.471	3.254.455	3.422.710
84320	BIJDRAGE GEMEENTE HAARLEM	719.554	756.755	795.879	837.026	880.301
84313	BIJDRAGE GEMEENTE AMSTERDAM	998.783	1.050.420	1.104.727	1.161.842	1.221.909
84321	BIJDRAGE GEMEENTE HAARLEMMERMEER	551.368	579.874	609.854	641.383	674.543
84322	BIJDRAGE GEMEENTE VELSEN	290.787	305.821	321.632	338.260	355.748
	Totaal	**5.358.202**	**5.635.221**	**5.926.563**	**6.232.966**	**6.555.211**

Overzicht van baten en lasten per kostensoort

Lasten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Belastingen	-	-	-
Grond	-	-	-
Duurzame goederen	1.779.830	2.308.239	1.197.861
Pachten	2.266	2.155	2.274
Ingeleend personeel	4.097.902	4.271.313	3.807.116
Huren	-	-	-
Overige goederen en diensten	3.947.648	5.519.551	4.414.098
Rente	1.409	1.340	1.874
Mutatie voorzieningen	113.297	-485.681	412.177
Afschrijvingen	112.718	113.338	99.708
Overige verrekeningen	-	-	-
Totaal lasten	**10.055.070**	**11.730.255**	**9.935.107**

Baten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Grond	-	-	-
Pachten	1.922.434	1.794.830	1.774.630
Huren	440.688	407.440	420.995
Leges en andere rechten	26.424	25.124	15.966
Overige goederen en diensten	1.734.420	1.578.271	943.680
Subsidies	41.805	85.834	72.248
Inkomensoverdrachten	5.635.221	6.599.526	5.584.569
Kapitaaloverdrachten	-	-	-
Rente	18.000	21.000	23.218
Overige verrekeningen	-	-	6.370
Totaal baten	**9.818.992**	**10.512.025**	**8.841.677**

Saldo van lasten en baten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Totaal lasten	10.055.070	11.730.255	9.935.107
Totaal baten	9.818.992	10.512.025	8.841.677
Saldo	**-236.078**	**-1.218.230**	**-1.093.430**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)

Resultaatbestemming	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Toevoeging algemene reserve	79.103	48.758	346.204
Onttrekking algemene reserve	-1.905.050	-237.000	-158.293
Toevoeging bestemmingsreserve	2.454.132	416.037	676.006
Onttrekking bestemmingsreserve	-864.263	-1.446.025	-1.957.347
Totaal mutaties reserves	**-236.078**	**-1.218.230**	**-1.093.430**

Beleidsindicatoren

De uniforme basisset beleidsindicatoren voor gemeenten conform het BBV zijn voor het recreatieschap niet van toepassing.

Geprognotiseerde balans 2023

De geprognotiseerde balans per 31 december kan als volgt worden weergegeven.
(bedragen x € 1.000)

ACTIVA	2022	2023	PASSIVA	2022	2023
Vaste activa			***Vaste financieringsmiddelen***		
Materiële vaste activa	2.173	2.173	Eigen vermogen	13.877	13.641
Financiële vaste activa	2.980	2.980	Voorzieningen	482	915
			Schulden op lange termijn	-	-
Subtotaal	***5.153***	***5.153***	***Subtotaal***	***14.359***	***14.556***
Vlottende activa			***Vlottende passiva***		
Vorderingen en overlopende activa	405	405	Netto-vlottende schulden met een renteypische looptijd korter dan een jaar	769	769
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	11.345	11.542	Overlopende passiva	1.802	1.802
Liquide middelen	27	27			
Subtotaal	***11.777***	***11.974***	***Subtotaal***	***2.570***	***2.570***
Totaal	**16.929**	**17.126**	**Totaal**	**16.929**	**17.126**

Financiële meerjarenraming 2022-2026

De meerjarenraming is doorgerekend met het indexcijfer van 2023 van 5,17%. Deze index is conform de GR de CPI-index van november 2021. Een hoog indexatiecijfer is de realiteit waar de economie zich momenteel in bevindt. De meerjarenraming wordt jaarlijks doorgerekend met het dan bekend gemaakte indexcijfer. Dat betekent dat voor de volgende programmabegroting (2024), het indexcijfer van november 2022 wordt gebruikt, en de meerjarenraming er anders uit kan komen te zien.

Lasten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	1.940.770	247.897	46.166	48.553	51.062
2. Beheer en onderhoud	8.067.164	7.995.807	8.089.983	8.346.110	8.674.752
3. Veiligheid en toezicht	688.527	724.123	761.559	800.931	842.340
4. Bestuur en ondersteuning	1.032.454	1.085.834	1.141.970	1.201.010	1.263.103
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	1.340	1.409	1.482	1.559	1.640
Totaal	**11.730.255**	**10.055.070**	**10.041.160**	**10.398.163**	**10.832.897**

Baten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	1.036.324	-	370.000	-	-
2. Beheer en onderhoud	4.096.499	4.165.771	4.380.523	4.606.376	4.844.291
3. Veiligheid en toezicht	-	-	-	-	-
4. Bestuur en ondersteuning	-	-	-	-	-
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	5.379.202	5.653.221	5.941.563	6.245.966	6.566.211
Totaal	**10.512.025**	**9.818.992**	**10.692.086**	**10.852.342**	**11.410.502**

Saldo lasten en baten	-1.218.230	-236.078	650.926	454.179	577.605

Mutaties reserves (standen per 31-12)	2022	2023	2024	2025	2026
Algemene reserve	-188.242	-1.825.947	73.405	74.431	75.079
Bestemmingsreserve	-1.029.988	1.589.869	577.521	379.748	502.526
Totaal	**-1.218.230**	**-236.078**	**650.926**	**454.179**	**577.605**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen 2022 – 2026

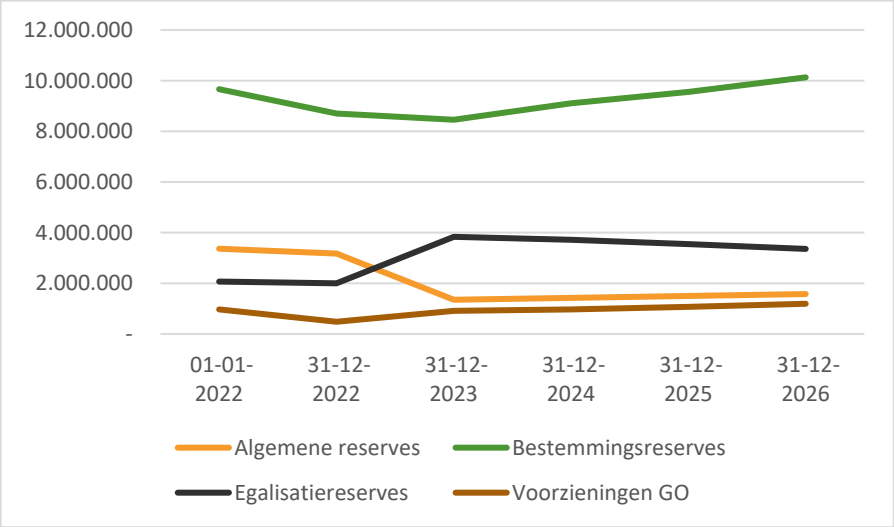

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen 2022 – 2026, per deelgebied

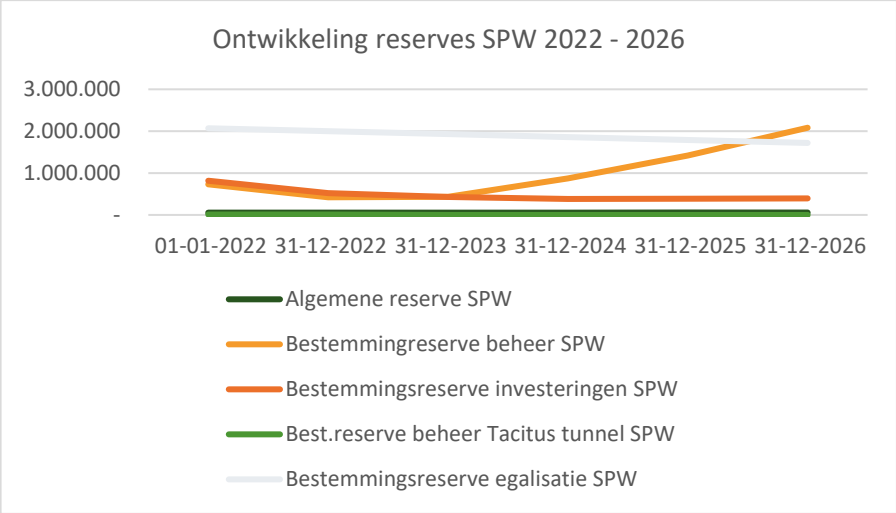

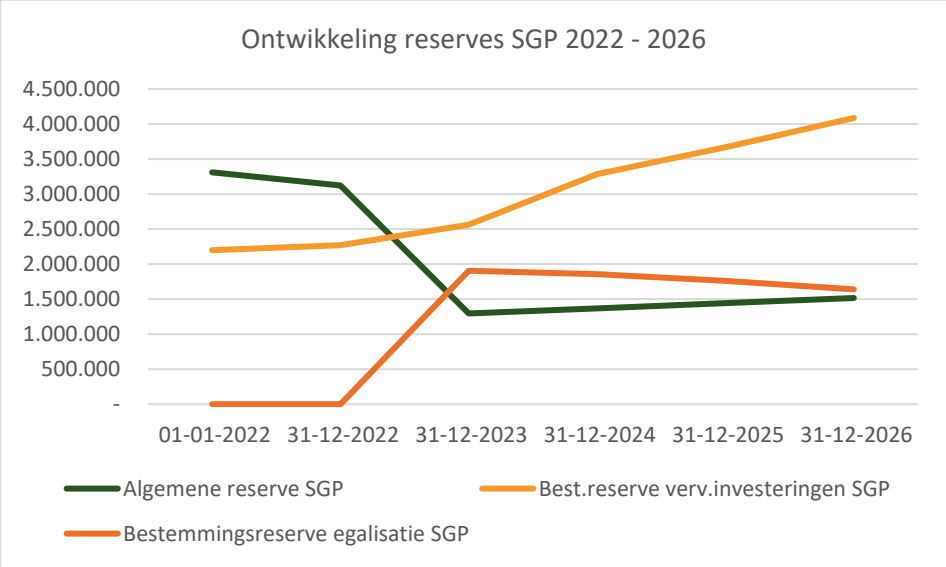

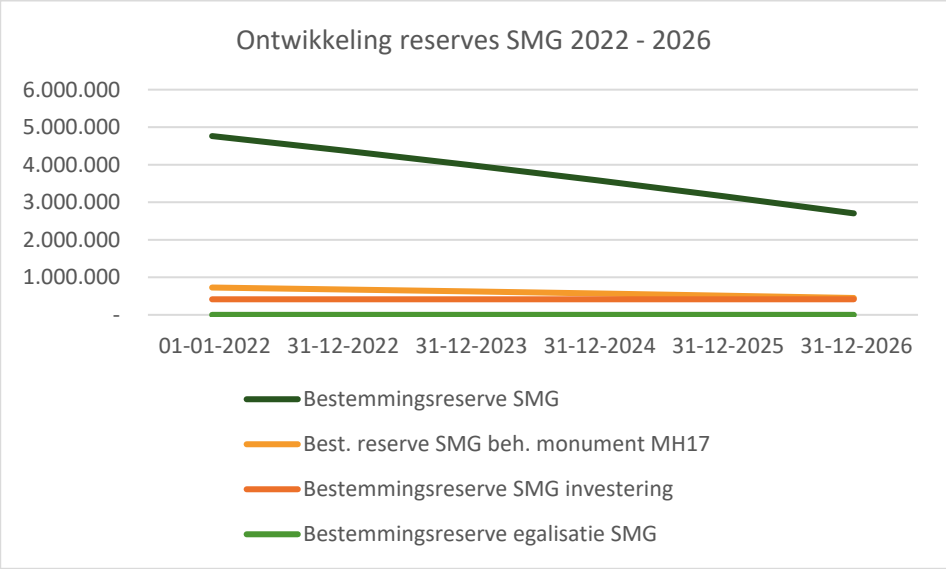

Gevolgen voor de reserves

Het totaal van reserves en voorzieningen neemt toe in de periode 2022 - 2026. Eind 2022 zit € 14.359.422 in de reserves en voorzieningen, en in 2026 is de verwachting dat de reserves en voorzieningen € 16.252.907 bedragen. Het geconsolideerde totaal kan echter leiden tot optimistische conclusies. Deelgebied SPW heeft in ieder geval tot en met 2023 weinig beschikbaar in de algemene reserve, reserve nieuwe investeringen en reserve beheer. Na 2023 laat de bestemmingsreserve beheer weer een toename zien. In deelgebied SPW is sprake van discrepantie tussen de ambities en het beschikbare budget voor investeringen.

Als gevolg van afronding van planvoorbereiding van enkele projecten en begeleiding van de planrealisatie, zal in het kader van het uitvoeringsprogramma ook een beroep worden gedaan op de beschikbare reserves. De gevolgen voor de reserves voor de daadwerkelijke investeringen Spaarnwoude Park in deelgebied SGP (te weten: ontvangstgebied Groene Weelde € 2.400.000 en MTB-route Boseilanden € 181.900) zijn hier ook in verwerkt.

Deelgebied SPW

De algemene reserve en bestemmingsreserves van deelgebied SPW zijn de afgelopen jaren fors afgenomen. In 2017 was er nog € 6,6 miljoen beschikbaar in deze reserves, per 1 januari 2022 is dat € 1,6 miljoen. De sterke afname de afgelopen jaren heeft te maken met o.a. aanpak van achterstallig onderhoud, planvoorbereiding van het uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park, de overgang naar de methodiek van afschrijven investeringen maatschappelijk nut (waardoor in 2018 bruggen vanwege de overgang naar de BBV-afschrijvingssystematiek geactiveerd moesten worden) en de effecten van de coronacrisis met minder inkomsten uit evenementen en huur/erfpacht.

De bestemmingsreserve beheer en investeringen zijn op korte termijn (2021 en 2022) onvoldoende voor het berekende benodigde weerstandsvermogen voor Spaarnwoude. Dat heeft ook te maken met de na-ijleffecten van de coronacrisis. In normale jaren houdt dit deelgebied goed zijn eigen broek op, omdat hier veel evenementen plaatsvinden en het grootste deel van de huurders/(erf-)pachters zitten. Nu is er sprake van een verwachte tijdelijke dip door minder inkomsten. De financiële speelruimte in dit deelgebied voor extra inspanningen uit de bestemmingsreserve beheer of investeringen is daarmee zeer beperkt. En dat terwijl in dit gebied de grootste opgave ligt met het Uitvoeringsprogramma.

Een positieve ontwikkeling is dat de bestemmingsreserve beheer vanaf 2024 weer gaat toenemen. Dit komt doordat dan een structurele groei verwacht wordt van de inkomsten uit vastgoedcontracten (doordat in 2022 en 2023 incidentele extra inzet gepleegd wordt om meer contracten te herijken) en met diverse evenementorganisatoren in meerjarenovereenkomsten een groeimodel is afgesproken.

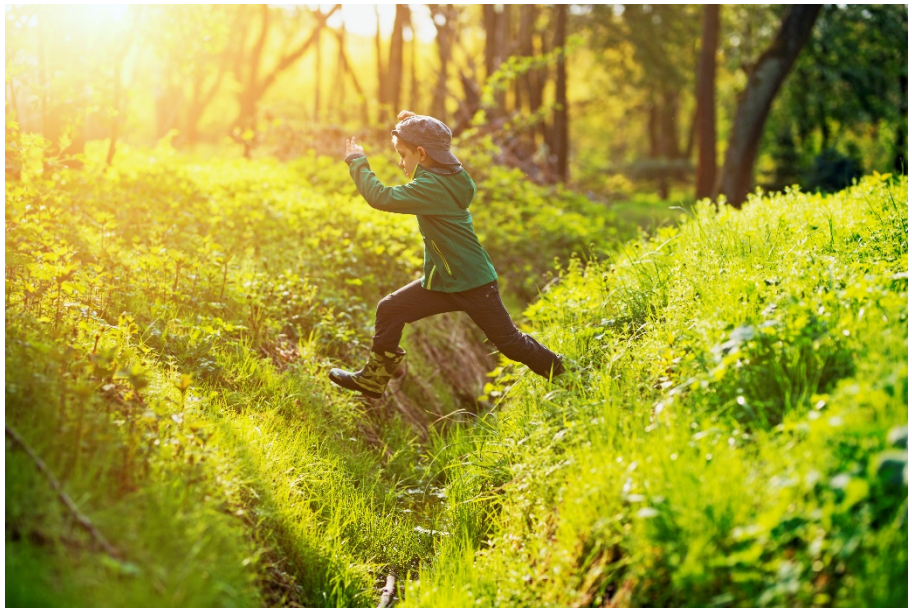

Deelgebied SGP

De algemene reserve en bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen zijn de afgelopen jaren gegroeid. In deelgebied SGP is in de grafieken goed te zien dat het beschikbare kapitaal (in de algemene reserve) binnen het recreatieschap benut wordt voor realisatie Spaarnwoude Park. Het bestuur kan in deelgebied SGP besluiten extra inspanningen (mede) te financieren uit de algemene reserve zonder dat dit leidt tot financiële risico's. De verwachting is dat deze reserves verder groeien, van € 5.391.968 eind 2022 naar € 5.602.718 eind 2026.

Deelgebied SMG

Het onderhoud van dit deelgebied wordt betaald uit de bestemmingsreserve SMG. Dit is een eenmalige afkoopsom die betaald is door Schiphol en de provincie voor de instandhouding van het gebied. Anders dan bij de andere deelgebieden, heeft SMG geen participantenbijdrage. Daardoor neemt deze bestemmingsreserve conform verwachting jaarlijks af met gemiddeld een kleine 400k jaarlijks. Met dit tempo is de beheerpot leeg over circa 9 jaar, in het jaar 2032 dus. Mocht deze reserve voortijdig opraken of geheel op zijn, dan betalen de gemeente Haarlemmermeer en de provincie ieder 50% voor de onderhoud van dit gebied. Voor het beheer van het MH-17 monument wordt ook jaarlijks geld onttrokken uit de beheerreserve. De afgelopen twee jaar zijn er meer lasten geweest dan begroot, o.a. vanwege vervanging dode bomen. Door de inzet van veel vrijwilligers kunnen de kosten nog binnen de perken blijven. Uit de jaarrekening van 2021 blijkt dat de lasten – in tegenstelling tot de jaren daarvoor – gunstiger uitpakten. De ontwikkeling van lasten wordt apart gemonitord om tijdig in te kunnen grijpen indien noodzakelijk.

	Jaar	Saldo 1 jan	Onttrekking	Dotatie	Saldo 31 dec
Algemene reserve SPW	2022	54.854	-	-	54.854
Bestemmingreserve beheer SPW	2022	730.062	324.117	14.955	420.900
Bestemmingsreserve investeringen SPW	2022	816.519	295.180	-	521.339
Best.reserve beheer CRM tunnel SPW	2022	9.905	-	-	9.905
Bestemmingsreserve egalisatie SPW	2022	2.069.337	70.060	-	1.999.277
Algemene reserve SGP	2022	3.310.172	237.000	48.758	3.121.930
Best.reserve verv.investeringen SGP	2022	2.198.483	255.966	327.521	2.270.038
Bestemmingsreserve SMG	2022	4.763.366	450.519	73.561	4.386.409
Best. reserve SMG beh. monument MH17	2022	728.191	50.183	-	678.008
Bestemmingsreserve SMG investering	2022	414.582	-	-	414.582
Totaal reserves		**15.095.472**	**1.683.025**	**464.795**	**13.877.242**
Voorziening groot onderhoud SPW	2022	208.878	1.867.350	1.680.880	22.408
Voorziening groot onderhoud SGP	2022	405.527	546.889	182.448	41.086
Voorziening groot onderhoud SMG	2022	353.456	18.500	83.730	418.686
Totaal voorziening		**967.862**	**2.432.739**	**1.947.058**	**482.181**

	Jaar	Saldo 1 jan	Onttrekking	Dotatie	Saldo 31 dec
Algemene reserve SPW	2023	54.854	-	500	55.354
Bestemmingreserve beheer SPW	2023	420.900	133.000	143.379	431.279
Bestemmingsreserve investeringen SPW	2023	521.339	103.605	9.700	427.434
Best.reserve beheer CRM tunnel SPW	2023	9.905	9.905	-	0
Bestemmingsreserve egalisatie SPW	2023	1.999.277	70.060	-	1.929.217
Algemene reserve SGP	2023	3.121.930	1.905.050	78.603	1.295.483
Best.reserve verv.investeringen SGP	2023	2.270.038	21.000	313.558	2.562.596
Bestemmingsreserve egalisatie SGP	2023	-	-	1.905.050	1.905.050
Bestemmingsreserve SMG	2023	4.386.409	473.811	82.445	3.995.043
Best. reserve SMG beh. monument MH17	2023	678.008	52.882	-	625.126
Bestemmingsreserve SMG investering	2023	414.582	-	-	414.582
Totaal reserves		**13.877.242**	**2.769.313**	**2.533.235**	**13.641.164**
Voorziening groot onderhoud SPW	2023	22.408	1.683.500	1.680.880	19.788
Voorziening groot onderhoud SGP	2023	41.086	1.926.050	2.297.211	412.247
Voorziening groot onderhoud SMG	2023	418.686	19.330	83.247	482.603
Totaal voorziening		**482.181**	**3.628.880**	**4.061.338**	**914.639**

	Stand per 31-12-2022	Stand per 31-12-2023	Verschil
Algemene reserve SPW	54.854	55.354	500
Bestemmingreserve beheer SPW	420.900	431.279	10.379
Bestemmingsreserve investeringen SPW	521.339	427.434	-93.905
Best.reserve beheer CRM tunnel SPW	9.905	0	-9.905
Bestemmingsreserve egalisatie SPW	1.999.277	1.929.217	-70.060
Algemene reserve SGP	3.121.930	1.295.483	-1.826.447
Best.reserve verv.investeringen SGP	2.270.038	2.562.596	292.558
Bestemmingsreserve egalisatie SGP	-	1.905.050	1.905.050
Bestemmingsreserve SMG	4.386.409	3.995.043	-391.366
Best. reserve SMG beh. monument MH17	678.008	625.126	-52.882
Bestemmingsreserve SMG investering	414.582	414.582	-
Totaal reserves	**13.877.242**	**13.641.164**	**-236.078**
Voorziening groot onderhoud SPW	22.408	19.788	-2.620
Voorziening groot onderhoud SGP	41.086	412.247	371.161
Voorziening groot onderhoud SMG	418.686	482.603	63.917
Totaal voorziening	**482.181**	**914.639**	**432.458**

	Stand per 01-01-2022	Stand per 31-12-2022	Stand per 31-12-2023	Stand per 31-12-2024	Stand per 31-12-2025	Stand per 31-12-2026
Algemene reserve SPW	54.854	54.854	55.354	55.854	56.354	56.854
Bestemmingreserve beheer SPW	730.062	420.900	431.279	870.348	1.418.470	2.081.981
Bestemmingsreserve investeringen SPW	816.519	521.339	427.434	381.310	387.810	393.310
Best.reserve beheer Tacitus tunnel SPW	9.905	9.905	-	-	-	-
Bestemmingsreserve egalisatie SPW	2.069.337	1.999.277	1.929.217	1.859.157	1.789.097	1.719.037
Totaal reserves SPW	**3.680.678**	**3.006.275**	**2.843.284**	**3.166.669**	**3.651.731**	**4.251.182**
Algemene reserve SGP	3.310.172	3.121.930	1.295.483	1.368.388	1.442.319	1.516.898
Best.reserve verv.investeringen SGP	2.198.483	2.270.038	2.562.596	3.285.144	3.668.870	4.085.820
Bestemmingsreserve egalisatie SGP	-	-	1.905.050	1.857.050	1.760.050	1.639.050
Totaal reserves SGP	**5.508.655**	**5.391.968**	**5.763.129**	**6.510.582**	**6.871.239**	**7.241.768**
Bestemmingsreserve SMG	4.763.366	4.386.409	3.995.043	3.585.746	3.155.696	2.703.836
Best. reserve SMG beh. monument MH17	728.191	678.008	625.126	569.511	511.021	449.506
Bestemmingsreserve SMG investering	414.582	414.582	414.582	414.582	414.582	414.582
Bestemmingsreserve egalisatie SMG	-	-	-	-	-	-
Totaal reserves SMG	**5.906.139**	**5.478.998**	**5.034.750**	**4.569.838**	**4.081.298**	**3.567.923**
Totaal reserves	**15.095.472**	**13.877.242**	**13.641.163**	**14.247.089**	**14.604.268**	**15.060.863**
Voorziening GO SPW	208.878	22.408	19.788	127.668	260.548	413.428
Voorziening GO SGP	405.527	41.086	412.247	342.747	329.747	346.747
Voorziening GO SMG	353.456	418.686	482.603	501.616	480.800	431.858
Totaal voorziening	**967.862**	**482.181**	**914.639**	**972.032**	**1.071.096**	**1.192.034**
Totaal reserves en voorzieningen	**16.063.333**	**14.359.422**	**14.555.802**	**15.219.121**	**15.675.364**	**16.252.907**

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze programmabegroting is vastgesteld door het algemeen bestuur van Recreatieschap Spaarnwoude in de openbare vergadering van 7 juli 2022.

Voorzitter,
Mw. I. Zaal

Spaarnwoude

Begrotingswijziging **2022**

Spaarnwoude Park

Definitieve versie AB 7 juli 2022

Samenvatting

Recreatieschap Spaarnwoude heeft op basis van de vastgestelde programmabegroting 2022 en de kadernota 2023 de begrotingswijziging voor 2022 opgesteld.

Inleiding

Spaarnwoude is ingericht als recreatiegebied om steden en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio.

De gemeenten Haarlem, Amsterdam, Velsen en Haarlemmermeer participeren samen met de provincie Noord-Holland in de gemeenschappelijke regeling van Recreatieschap Spaarnwoude. Zij financieren via de participantenbijdrage een deel van het jaarlijkse exploitatietekort, aangevuld met (erf)pacht en verhuur voor recreatieve activiteiten, horeca en evenementen. Het recreatieschap kent drie deelbegrotingen met elk eigen reserves en financieringsstroom. De begroting is geconsolideerd weergegeven en doet waar relevant uitspraken over de situatie per deelgebied. De drie deelbegrotingen zijn:

- SPW, ook wel 'Spaarnwoude-oud'. Dit omvat het gebied ten noorden van de A200
- SGP, Strategisch Groen Project. Dit zijn gebieden die in de jaren '90 toegevoegd zijn vanuit de RodS-gelden (Recreatie om de Stad). Betreft o.a. Tuinen van West en Groene Weelde
- SMG, Stichting Mainport en Groen. Dit zijn de jongste gebieden, aangelegd ter compensatie van de vijfde baan Schiphol. Het gaat om o.a. Plesmanhoek, Boseilanden en park Zwaanshoek.

Kerngegevens:

- 6.097 hectare werkgebied, waarvan:
- 2.477 hectare beheergebied met 227 hectare water
- 5.980.755 miljoen bezoeken in 2021

Hoofddoelstelling

Het doel van Spaarnwoude is vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling (GR):

a. het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie;
b. het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijk milieu;
c. het tot stand brengen en onderhouden van een landschap, dat is afgestemd op het onder a en b geformuleerde.

Ambities

Spaarnwoude is ingericht als recreatiegebied om steden en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio. Het recreatieschap heeft drie hoofdactiviteiten:

a. Beheren en in stand houden van de ingerichte gebieden en voorzieningen.
b. Actueel houden en vernieuwen van het aanbod om aan te sluiten bij wensen en behoeften van de recreant.
c. Uitvoeren van het inrichtingsplan en investeringsprogramma

Wat wil het recreatieschap bereiken?

Spaarnwoude levert door haar reguliere werkzaamheden en projecten een directe bijdrage aan deze opgaven:

- Schone, hele, veilige en bruikbare recreatieve gebieden die tevens aantrekkelijk zijn door de ligging in de natuur
- Voorzien in de groeiende behoefte aan openluchtrecreatie en natuur en daarmee versterken van het woon- en werkklimaat in de groeiende omliggende steden
- Een evenwichtige balans openluchtrecreatie en commerciële vormen van recreatie
- Het ontwikkelen van een duurzaam stad - land netwerk met:
  - goed bereikbare, herkenbaar en vindbare ontvangstgebieden aan de stedelijke randen én in het gebied waar voorzien wordt in alle behoeften van de recreant
  - rustieker gebieden waar het landschap, de natuur en de cultuurhistorie prevaleren
  - die onderling (vooral voor langzaam verkeer) verbonden zijn
- Ontwikkelen en aanhelen van natuurgebieden, vergroten van de biodiversiteit en de belevingswaarde ervan voor de recreant
- Ontwikkelen en behoud van waardevolle en aantrekkelijke agrarische landschappen en erfgoed
- Inzet op sociaal-maatschappelijke meerwaarden
- Spaarnwoude profileren en positioneren aan de hand van bovengenoemde doelstellingen

Verwachte effecten op de begroting

Het recreatieschap heeft de afgelopen jaren gewerkt aan een integrale gebiedsvisie en uitvoeringsprogramma, Spaarnwoude Park 2040: een landschapspark rijk aan natuur, buitenleven en verhalen uit het verleden. Hierin staan de ambities die de komende jaren worden uitgevoerd.

Het gebied is volop in ontwikkeling. Projecten en processen ontwikkelen zich in verschillende snelheden. Sommige projecten schuiven door en nieuwe ontwikkelingen worden gestart. Daarnaast zijn er ook externe factoren die hierin een rol kunnen spelen.

Gevolgen coronacrisis

ondernemers

De wereldwijde pandemie met covid-19 houdt mogelijk ook zijn greep op 2022. Het jaar is gestart met een lock down waarbij een groot deel van de horeca- en recreatieondernemers in Spaarnwoude is gesloten of met verminderde capaciteit is geopend. Inmiddels zijn de coronamaatregelen stapsgewijs afgebouwd..

Evenementen

In Spaarnwoude worden een aantal grote evenementen gehouden (de zogenaamde C evenementen). Het ziet er naar uit, met de informatie op het moment van schrijven, dat Spaarnwoude een gewone evenementenzomer tegemoet gaat. Maar het virus heeft de samenleving vaker verrast. Hoewel in Spaarnwoude het zwaartepunt ligt met evenementen in augustus/september, zullen organisatoren tijdig een go/no-go moment inbouwen. Dit heeft te maken met beschikbaarheid van acts en leveranciers, termijnen van vergunningverlening en beschikbaarheid van terreinen.

Deze onzekerheden hebben ook zijn weerslag op projecten, zoals verbeteren duurzaamheid bij evenementen, het realiseren van een nieuwe evenementenafslag aan de A22 en verbetering van evenemententerreinen. Veelal wordt samengewerkt met de organisatoren en dragen zij financieel bij. Hierdoor hebben verschillende projecten vertraging opgelopen. In de begrotingswijziging is rekening gehouden met de normale inkomsten, maar dat is geen gegeven. In de risicoanalyse is geen doorgang van evenementen daarom nog steeds als hoog risico ingeschaald.

Spaarnwoude wil haar doelen realiseren aan de hand van vijf programma’s. Hieronder staan de belangrijkste wijzigingen beschreven per programma.

Ontwikkeling en inrichting

- **Uitvoeringsprogramma**

  Het bestuur heeft in december 2021 ingestemd met de vervolgfase van het uitvoeringsprogramma. In de tabel hiernaast staat een overzicht van de projectfase in 2022. Naast deze projecten zijn er nog zeven projecten (zoals OerIJ, langere MTB-route in SPW en aanmeerplekken voor sloepen) waar alleen responsief inzet op wordt gepleegd binnen de begroting of wanneer subsidiemogelijkheden zich voordoen. Deze projecten zijn in 2020 aangemerkt als minder kansrijk (hoofdzakelijk vanwege de kosten), en kunnen elk jaar na evaluatie alsnog toegevoegd worden aan de actieve projectenlijst.
  Voor de financiering (met de keuze wel of geen verhoging participantenbijdrage met ingang van 2024) moet het bestuur nog een besluit nemen. Het bestuur heeft wel al ingestemd met de financiële strategie om investeringen te spreiden in de tijd. Er is door het bestuur gekozen om de dekking van de plankosten uit de reserves SPW nieuwe investeringen en de algemene reserve SGP te dekken. De afschrijvingslasten van investeringen voor het ontvangstgebied Haarlemmermeer/Groene Weelde worden gedekt uit de bestemmingsreserve van SGP. Deze reserve wordt gevormd door de afschrijvingslasten van De Groene Weelde (van € 1.905.050) over te hevelen vanuit de algemene reserve SGP. Een deel van de investeringen worden uit het budget van groot onderhoud en/of subsidies, gebiedsfonds en bijdragen van derden gehaald.

Loopt al, geen of minimale extra kosten: ▪ Actielijn 1.5 Hotel the Green ▪ Branding en gebiedsidentiteit Spaarnwoude Park ▪ Actielijn 12 Wegwerken achterstallig onderhoud
Gaat over naar planrealisatie: ▪ Actielijn 1.1. fort Benoorden Spaarndam ▪ Actielijn 1.3 Plesmanhoek ▪ Actielijn 1.4 boerderij Lage Dijk 5 ▪ Actielijn 3 Ontvangstgebied Zorgvrij ▪ Actielijn 7 Ontvangstgebied Haarlemmermeer/ Groene Weelde
Eerst nog processtap in planvoorbereiding: ▪ Actielijn 1.2. Borneohoeve ▪ Actielijn 2 Ontvangstgebied Velsen/ SnowWorld ▪ Actielijn 4 Ontvangstgebied Haarlem/ Veerplas (Oostpoort) ▪ Actielijn 5 Ontvangstgebied Amsterdam/ Houtrak ▪ Actielijn 8 Duurzaam toekomstperspectief en realisatie NNN Dijkland ▪ Actielijn 10 (deels) Fietsverbinding Amsterdam – kust ▪ Actielijn 13 Ecologisch beheerplan
Geen vervolg: ▪ Actielijn 1.6. Wheeler-Ice Planet

- **Ecologisch beheerplan**

  Samen met onze participanten werken wij aan het versterken van de natuur en de biodiversiteit in Spaarnwoude. 2021 is benut om aan de hand van de QuickScan van deskundigen (Arcadis), en een aantal ‘veld experimenten’, een beter beeld te krijgen van de potenties binnen het beheerareaal en de kans rijkheid van een aantal specifieke beheermaatregelen. De uitkomsten daarvan zijn vertaald naar keuzes voor meer ecologisch beheer vanaf 2022. Het gaat om beheer van:
  - Bermen en extensieve grasterreinen, die nu geklepeld worden.
  - Randen en overgangen, waar de gelaagdheid en structuur ontbreekt of beter kan.

- Bossen en beplantingen, waar de structuur en samenstelling verbeterd kan worden en mogelijkheden voor robuustere eenheden (verbindingen) nader bekeken worden.

Omdat op korte termijn de meeste winst in de oudere gebiedsdelen van Spaarnwoude te behalen is, ligt het accent van de te nemen maatregelen ook in het noordelijke deel van het recreatiegebied. Begin 2022 wordt een voorstel, waarbij de financiële effecten in kaart zijn gebracht, ter besluitvorming aan het algemeen bestuur voorgelegd.

- **E-bike route Oerij**

  In samenwerking met de stichting Oerij en de recreatieschappen Alkmaarder en Uitgeestermeer, Twiske Waterland en Groengebied Amstelland wordt in het voorjaar van 2022 gestart met de inrichting van de E-bike route Oerij. De inrichting en beheer van de 115 km lange fietstocht draagt bij aan de ambities beschreven in de visie Spaarnwoude Park 2040. Het verbindt alle vier thema's uit de visie: Landschap, Verbindingen, Betrokkenheid, Activiteiten. De gevarieerde route verteld het verhaal van het oorspronkelijke stroomgebied van het verdwenen Oerij en de relatie tussen mens en het water, waarbij het water een bondgenoot was in de Stelling van Amsterdam en de kronkelige dijken het water meer als vijand neerzetten. De realisatiekosten worden voor 70% gedekt uit een provinciale subsidie uit het landschapsfonds, de overige 30% wordt verdeeld over de vier betrokken recreatieschappen. Voor Spaarnwoude komt dit neer op een vergoeding van € 5.606. Enkele TOP zuilen worden voorzien van informatie over de Oer-IJ e-bikeroute ten laste van het projectbudget voor de E-bike route Oer-IJ. Van deze gelegenheid wordt meteen gebruik gemaakt om de informatie op de betrokken TOP zuilen aan te passen aan de actualiteit. (in totaal 3 zijden per TOP zuil).

- **MTB route Boseilanden Haarlemmermeer**

  In samenwerking met de plaatselijke mountainbikeverenging Noordbikers wordt door toevoeging van een nieuw stuk bij de Boseilanden, in totaal een 23 km aaneengesloten MTB route aangelegd. Het betreft het renoveren en herinrichten van de route door de Groene Weelde, die door de werkzaamheden van TenneT grotendeels is verdwenen. En de aanleg van een nieuwe route in de Boseilanden. Met het aanleggen en herinrichten van de MTB route wordt voorzien in een toenemende behoefte aan buitensport. Qua inrichtingsprincipes is scheiding tussen de verschillende gebruikers een belangrijke voorwaarde voor de route, waarmee gevaarlijke confrontaties tussen de "slow recreatie" en de MTB'ers grotendeels voorkomen worden. De aanleg en herinrichting van de MTB route Boseilanden en Groene Weelde wordt zorgvuldig uitgevoerd, waarbij bestaande natuurwaarden langs de gekozen route zal worden ontzien. Het project wordt voor 30% meegefinancierd door mountainbikevereniging Noordbikers.

- **Ontvangstgebied Groene Weelde**

  Ontvangstgebied de Groene Weelde in de gemeente Haarlemmermeer is één van de vijf op te knappen ontvangstgebieden in Spaarnwoude Park. Deze plek krijgt een opfrisbeurt met een vernieuwde natuur-inclusieve entree en parkeerplaats, een nieuw horecapaviljoen, een natuurspeeltuin en een hondentrimparcours. Hiervoor investeert het recreatieschap de aankomende jaren € 2 miljoen. In het voorlopig ontwerp is rekening gehouden met maatregelen die de natuurwaarden versterken, zoals vleermuishotel in het foerageergebied van vleermuizen, ondergrondse passage voor kleine zoogdieren, veelzijdige beplanting, bloemrijke bermen en natuurvriendelijke ledverlichting etc.. Additionele beheerlasten als gevolg van de investeringen zijn in de begroting meegenomen.

- **Ontvangstgebied Zorgvrij**

  Midden in het recreatiegebied Spaarnwoude bij Velsen-Zuid ligt informatieboerderij Zorgvrij. Hier kun je koeien aaien, melk tappen, kaas

maken en ravotten in de speeltuin of een krantje lezen in het pannenkoekenrestaurant én vind je het informatiecentrum van recreatiegebied Spaarnwoude. Boerderij Zorgvrij biedt tevens educatie aan basisscholen. Boerderij Zorgvrij is één van de te ontwikkelen ontvangstgebieden vanuit de visie Spaarnwoude Park 2040. Deze plek wordt voor de doelgroep families en kinderen doorontwikkeld tot een gemengd boerenbedrijf. Er is een voorlopig ontwerp voor de buitenruimte gemaakt en deze zal de komende vijf jaar gefaseerd worden opgeknapt met bestaand budget. De investeringen voor de buitenruimte worden uit het reguliere budget voor programma 2. Beheer en onderhoud gedekt, voor de periode 2022 – 2026 met een jaarlijks kader stellend bedrag van € 100.000 inclusief BTW. De reguliere begroting zal hierop aangepast worden. Voor de binnenruimte wordt eerst een plan uitgewerkt.

- **Subsidie revitalisering bossen**
  In 2020 presenteerde het ministerie van LNV de nieuwe Bossenstrategie 2030. Hierin staan de gezamenlijke ambities en doelen van de provincies en het Rijk voor bossen in Nederland. Eén van de doelen is de biodiversiteit te vergroten die gerelateerd zijn aan bossystemen binnen de NNN. Recreatieschap Spaarnwoude krijgt in het kader van deze regeling een bijdrage van de provincie Noord-Holland van afgerond € 500.000 voor revitalisering van haar bossen (de toezegging moet nog formeel beschikt worden). Na het maken van een plan wordt in de periode tot 2025 gebiedsgewijs maatregelen uitgevoerd voor een gezonder en biodiverser bos. Daarnaast worden oevers omgevormd tot natuurvriendelijke oevers.

Beheer en onderhoud

- **Extra inzet vastgoed**
  Voor de komende twee jaar is extra capaciteit (fte 1410 uur) beschikbaar gesteld om de lopende en nieuwe contracten van het recreatieschap te beheren. De extra capaciteit zorgt voor extra vastgoed inkomsten. Met de huidige capaciteit was het niet mogelijk om alle dossiers op te pakken. Spaarnwoude heeft ruim 450 huurders, pachters en erfpachters. De kosten van deze extra benodigde capaciteit kunnen ruimschoots gedekt worden uit de extra inkomsten voortvloeiend uit deze extra inzet. De baten zullen hiermee leiden tot een structurele verhoging van € 115.000 vanaf 2024.

Bestuur en ondersteuning

- **Samenwerking bestuursbureau**
  In januari 2022 is het bestuursbureau operationeel geworden. Het Bestuursbureau verzorgt de voorbereiding van de bestuursbesluiten en de advisering daarover t.b.v. de schapsbesturen en zal meer vanuit bestuurlijke invalshoek naar de stukken kijken die meestal door de uitvoeringsorganisatie (RNH) worden voorbereid. Daarnaast heeft het Bestuursbureau de taak om (nog meer) naar gemeenschappelijkheid in beleidsvoorstellen tussen de schappen te kijken en efficiency voorstellen voor de besluitvorming te doen, waardoor tijd bespaard kan worden bij de deelnemers. Tot slot fungeert het Bestuursbureau als opdrachtgever naar de uitvoeringsorganisatie (RNH), waardoor deze niet langer in de spagaat zit om opdrachten aan haarzelf te formuleren en vervolgens uit te voeren. De kosten van het Bestuursbureau zijn totaal voor Spaarnwoude € 102.827 en zijn verdeeld over de participanten.

Veiligheid en toezicht

- **Intrekken verdedigingsmiddelen door striktere landelijke beleidsregels**
  Justitie heeft in de zomer van 2019 de toekenning van de korte wapenstok en pepperspray ingetrokken. Het bezwaar en beroep van de uitvoeringsorganisatie RNH is afgewezen. Dit heeft geleid tot een terughoudende manier van werken jegens (groepen) bezoekers en zal er

vaker een beroep op de politie worden gedaan. De ervaring leert dat de politie ondanks de goede wil en goede samenwerking door prioritering en onbekendheid met de recreatiegebieden slechts beperkt back-up kan geven aan de boswachters van de recreatiegebieden. Zonder verdedigingsmiddelen voelen de boswachters zich in het algemeen onveiliger. De ongewenste bijeffecten voor de recreatieschappen als hinder, overlast en overtredingen nemen toe, zeker nu de gebruiksdruk op de gebieden is toegenomen. De afwezigheid van politie en het vaker terugtreden van de boa's leidt ook tot grotere risico's voor de veiligheid en afname van het veiligheidsgevoel van bezoekers, bewoners en ondernemers in de recreatiegebieden. Het ministerie werkt aan regelgeving voor passende bewapening van boa's uit verschillende domeinen. De uitvoeringsorganisatie RNH heeft middels het voorzittersoverleg de schapsbestuurders gevraagd om de geschetste problematiek onder de aandacht te brengen bij betrokken burgemeesters en hen tevens te vragen om in het driehoeksoverleg met Justitie en politie te pleiten voor adequate uitrusting van de boswachters van de recreatieschappen. De uitvoeringsorganisatie RNH zal dit onderwerp via de boa-bonden aankaarten.

Samenvattend

2022 wordt een bewogen jaar met grote ontwikkelingen in het kader van de visie Spaarnwoude Park. De nieuwe identiteit wordt stapsgewijs zichtbaar in het gebied door onder andere zoneringen met ontvangstgebieden en aanpassingen van de bewegwijzering. De omvang van het aantal projecten is afhankelijk van de keuzes die het nieuwe bestuur zal maken met betrekking tot de financiering. Hier zal het nieuwe bestuur zich over buigen. Door corona blijft het spannend of de evenementen kunnen plaatsvinden in de zomer en daaruit voortvloeiend de inkomsten die het schap haalt uit deze evenementen en huur- en pachtinkomsten van de ondernemers. Daarnaast wordt flink ingezet op de versterking van natuur/biodiversiteit door het ecologisch beheerplan. Hoewel dit nog niet direct zichtbaar zal zijn in het gebied, werken we toe naar bloemrijke bermen, door aanpassing van het maaibeheer en geleidelijke overgangszones van zoom-, mantel- en kernvegetaties wat met name van belang is voor insecten, vogels en kleine zoogdieren. De randen krijgen nog meer biologische én belevingswaarde door bloeiende en bes-dragende struiken. Waar die ontbreken moeten ze worden aangeplant. We starten in 2022 met een aantal geschikte locaties, om meer ervaring op te doen en te leren, ook wat betreft de kosten die dit met zich meebrengt. En uiteraard om de resultaten te monitoren. Ook over het ecologisch beheerplan zal het bestuur een keuze moeten maken met betrekking tot de financiering.

Begrotingswijziging per programma

	Begroting 2022			Wijziging 2022			Begroting na wijziging 2022		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	69.018	-	-69.018	1.871.752	1.036.324	-835.428	1.940.770	1.036.324	-904.446
2. Beheer en onderhoud	7.440.695	3.578.307	-3.862.388	626.469	518.192	-108.277	8.067.164	4.096.499	-3.970.665
3. Veiligheid en toezicht	613.292	-	-613.292	75.235	-	-75.235	688.527	-	-688.527
4. Bestuur en ondersteuning	843.359	-	-843.359	189.095	-	-189.095	1.032.454	-	-1.032.454
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	1.340	5.276.375	5.275.035	-	102.827	102.827	1.340	5.379.202	5.377.862
Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Totaal voor bestemming	**8.967.704**	**8.854.682**	**-113.022**	**2.762.551**	**1.657.343**	**-1.105.208**	**11.730.255**	**10.512.025**	**-1.218.230**
Ad 5. Mutaties reserves	501.677	614.699	113.022	-36.882	1.068.326	1.105.208	464.795	1.683.025	1.218.230
Totaal na bestemming	**9.469.381**	**9.469.381**	**-**	**2.725.669**	**2.725.669**	**-**	**12.195.050**	**12.195.050**	**-**

Specificatie van de baten	**Begroting 2022**	**Wijziging 2022**	**Begroting na wijziging 2022**
Subsidies en projectbijdragen	40.334	1.286.824	1.327.158
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	3.558.973	267.692	3.826.665
Participantenbijdragen	5.255.375	102.827	5.358.202
Totaal baten voor bestemming	**8.854.682**	**1.657.343**	**10.512.025**

Toelichting

Saldo

Per saldo leiden de genoemde wijzigingen in baten en lasten bij de programma's tot een grotere onttrekking uit de bestemmingsreserve exploitatie. Oorspronkelijk was de onttrekking begroot op €- 113.022 en na de begrotingswijziging wordt dat € -1.218.230. Dit is een toename van € -1.105.208.

Deze toename is grotendeels het gevolg van de uitvoering van projecten uit het uitvoeringsprogramma (programma 1). Een aantal projecten schuiven door en een aantal projecten starten met een nieuwe fase, zoals project Fort Benoorden, waarbij de werving begin 2022 is gestart. Een aantal projecten uit het uitvoeringsprogramma gaan van planvoorbereidingsfase naar realisatiefase, zoals ontvangstgebied Groene Weelde. Hieronder wordt per programma de verschillen beschreven.

Inzet RNH

In de programmabegroting was € 3.441.733 opgenomen als totale kosten voor de inzet van RNH. Volgens deze begrotingswijziging zijn de kosten voor inzet RNH € 4.271.313, een toename van € 829.580.

Het verschil laat zich als volgt verklaren:

- Genomen bestuursbesluiten na de vastgestelde Programmabegroting 2022 (op 1 juli 2021), zoals:
  1. Incidentele inzet voor het uitvoeringsprogramma (totaal €529.618) o.a.:
     - Fase 3 werving en selectie Fort Benoorden
     - Planrealisatiefase Boerderij Lagedijk 5
     - Planrealisatiefase ontvangstgebied Groene Weelde
     - Planrealisatiefase ontvangstgebied Zorgvrij
  2. Extra structurele, reguliere inzet RNH (€ 190.900) o.a.:
     - Uren programmamanagement voor coördinatie visie en uitvoeringsprogramma
     - verschil van indexatie van de RNH uurtarieven met 3% in plaats van het indexcijfer dat het recreatieschap hanteert van 0,8% (ca. € 70.000). Het recreatieschap hanteert de CPI-index van november 2020 en RNH hanteert een recenter ijkmoment (en zit daardoor dichterbij de werkelijkheid)
     - Verhoging onregelmatigheidstoeslag Toezicht
     - In lijn brengen van de workload van de P&C-cyclus met het aantal fte's
  3. Extra incidentele inzet op Vastgoedbeheer
- Het doorschuiven van projecten uit 2021, waarvan de projectplanning moest worden bijgesteld, zoals:
  - Ontvangstgebied Velsen SnowWord
  - De groene F200 (fietsverbinding Adam-kust)
  - Landschapsplan 380kv Randstad TenneT
- Door het verkleinen van het MT van RNH zijn de uurtarieven voor alle inzet RNH verlaagd. De voormalig manager wordt wel ingezet voor specifieke werkzaamheden in programma's 1 en 2. Hierdoor nemen de kosten in programma's 3 en 4 af met circa 2% en nemen de kosten in programma's 1 en 2 ongeveer evenveel toe.
- Verschuiving van de inzet van RNH medewerkers voor specifieke taakvelden, bijvoorbeeld dat de boswachters toezicht minder ingezet worden voor programma 3 en meer ingezet worden voor programma 2.

Programma 1 Ontwikkeling en inrichting

Bij programma 1 stijgen de lasten met € 1.871.752 (nadeel) en de baten met € 1.036.324 (voordeel): per saldo een wijziging van € -835.428. Het totale geraamde resultaat voor programma 1 wordt € 904.446 negatief (was € 69.018 negatief).

De hogere lasten worden veroorzaakt door genomen bestuursbesluiten, zoals extra budget voor de planvoorbereidingsfase van het uitvoeringsprogramma (uvp), de planrealisatiefase ontvangstgebied Groene Weelde, fase werving en selectie Fort Benoorden, MTB route Boseilanden, geboortebos Park Zwanenburg.

Daarnaast zijn er doorgeschoven budgetten uit meerjarige projecten, zoals landschapsplan TenneT en de Groene F200. De hogere baten worden veroorzaakt door ontvangen subsidies/bijdragen derden zoals:

- de verleende subsidie door Ministerie LNV en SBB voor het geboortebos in Park Zwanenburg
- subsidie herstel Liniedijken met nog nader te bepalen ruimte
- de bijdrage van de gemeente Haarlemmermeer voor de vaste stroomaansluiting Mysteryland en locatieontwikkeling Plesmanhoek
- bijdrage gemeente Haarlem voor de zonneweide Schoteroog en
- het verplaatsen van pontje de Opstapper.
- Ook de doorgeschoven projecten de groene F200 en het landschapsplan 380kv TenneT zorgen voor hogere baten.

Programma 2 Beheer en onderhoud

Bij programma 2 stijgen de lasten met € 626.469 (nadeel) en stijgen de baten met € 518.192 (voordeel): toename van € 108.277. Het totale geraamde resultaat voor programma 2 wordt € -3.970.665 negatief (was € -3.862.388 negatief).

De belangrijkste wijzigingen van de hogere lasten zijn doorgeschoven werken zoals terreinverbeteringen Oosterbroek en Houtrak, project gebiedsidentiteit Spaarnwoude Park en fase 4 beschoeiingen Veerplas. Verder zijn de vervangingen van de bruggen (in deelgebied SGP) doorgeschoven naar 2022, vanwege hogere lasten bij asfalteringswerkzaamheden. De hogere baten worden veroorzaakt door subsidies, o.a. voor het verplaatsen van de vissteiger RWS en een bijdrage van evenementenorganisator Awakenings voor de terreinverbetering Houtrak.

Programma 3 Toezicht en veiligheid

Bij programma 3 stijgen de lasten met € 75.235 (nadeel) tot € 688.527. Hoewel er een daling is van 2% in verband met het verkleinen van het MT, ligt de oorzaak van de stijging in:

- Het verschil in indexatie RNH en het schap
  Het recreatieschap indexeert op basis van de CPI index conform de GR. Deze index lag lager (0,8%) dan de index van RNH (3,%).
- De herwaardering van de functie van teamleider Toezicht en een verhoging van de onregelmatigheidstoeslag voor de inzet van toezichthouders in het weekend en op zon- en feestdagen.

Programma 4 Bestuur en ondersteuning

Bij programma 4 stijgen de lasten met € 189.095 (nadeel). Het totaal geraamde resultaat voor programma 4 wordt € 1.032.454 negatief.
Dit is het gevolg van een structurele uitbreiding van financieel controllers, die nodig zijn om de werklast in verhouding te brengen met het aantal fte's. Vervolgens is de inzet van programmamanagement de afgelopen jaren deels gefinancierd met incidentele middelen. Het gaat om de realisatie van de visie Spaarnwoude Park 2040 en het coördineren van het Uitvoeringsprogramma. Deze klussen kunnen gezien de

doorlooptijd en ontwikkelkoers als structureel beschouwd worden. Door de inzet van vaste formatie is ook minder externe (en duurdere) inhuur nodig. Daar tegenover staat dat er minder secretariële inzet nodig is vanwege het overdragen van taken aan het Bestuursbureau van de recreatieschappen dat per 1 januari 2022 de betreffende taken overneemt.

Programma 5 Algemene en inrichting

Bij Programma 5 inclusief de mutaties bij reserves is er een grotere onttrekking uit de reserves van € 1.105.208 (nadeel). Dit is het totaalresultaat van de saldi bij de hierboven genoemde programma's.

Bijlage 1 Begrotingswijziging deelgebied SPW

	Begroting 2022			Wijziging 2022			Begroting na wijziging 2022		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	40.201	-	-40.201	835.880	466.753	-369.127	876.081	466.753	-409.328
2. Beheer en onderhoud	5.726.564	3.099.120	-2.627.444	648.337	473.143	-175.194	6.374.901	3.572.263	-2.802.638
3. Veiligheid en toezicht	462.475	-	-462.475	53.983	-	-53.983	516.458	-	-516.458
4. Bestuur en ondersteuning	675.883	-	-675.883	115.905	-	-115.905	791.788	-	-791.788
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	1.340	3.775.163	3.773.823	-	71.987	71.987	1.340	3.847.150	3.845.810
Totaal voor bestemming	**6.906.463**	**6.874.283**	**-32.180**	**1.654.105**	**1.011.883**	**-642.222**	**8.560.568**	**7.886.166**	**-674.402**
Ad 5. Mutaties reserves	76.460	108.640	32.180	-61.505	580.717*	642.222	14.955	689.357	674.402
Totaal na bestemming	**6.982.923**	**6.982.923**	**-**	**1.592.600**	**1.592.600**	**-**	**8.575.523**	**8.575.523**	**-**

***Dit bedrag bestaat uit een onttrekking van ca € 165.000 uit de bestemmingsreserve beheer (o.a. gebiedsidentiteit, SnowWorld en extra inhuur vastgoed) en ca € 400.000 uit bestemmingsreserve investeringen (o.a. terreinverbetering Oosterbroek, beschoeiingen Veerplas, UVP, Fort Benoorden, extra inhuur vastgoed) en € 15.000 uit de bestemmingsreserve egalisatie .

Specificatie van de baten	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Subsidies en projectbijdragen	40.334	651.753	692.087
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	3.079.786	288.143	3.367.929
Participantenbijdragen	3.754.163	71.987	3.826.150
Totaal baten voor bestemming	**6.874.283**	**1.011.883**	**7.886.166**

Bijlage 2 Begrotingswijziging deelgebied SGP

	Begroting 2022			Wijziging 2022			Begroting na wijziging 2022		
Programma	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	23.482	-	-23.482	1.032.566	563.430	-469.136	1.056.048	563.430	-492.618
2. Beheer en onderhoud	1.134.360	252.181	-882.179	-3.108	23.040	26.148	1.131.252	275.221	-856.031
3. Veiligheid en toezicht	108.649	-	-108.649	13.062	-	-13.062	121.711	-	-121.711
4. Bestuur en ondersteuning	102.837	-	-102.837	75.542	-	-75.542	178.379	-	-178.379
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	-	1.501.212	1.501.212	-	30.840	30.840	-	1.532.052	1.532.052
Totaal voor bestemming	**1.369.328**	**1.753.393**	**384.065**	**1.118.062**	**617.310**	**-500.752**	**2.487.390**	**2.370.703**	**-116.687**
Ad 5. Mutaties reserves	384.065	-	-384.065	-7.786	492.966	500.752	376.279	492.966	116.687
Totaal na bestemming	**1.753.393**	**1.753.393**	**-**	**1.110.276**	**1.110.276**	**-**	**2.863.669**	**2.863.669**	**-**

Specificatie van de baten	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Subsidies en projectbijdragen	-	628.930	628.930
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	252.181	-42.460	209.721
Participantenbijdragen	1.501.212	30.840	1.532.052
Totaal baten voor bestemming	1.753.393	617.310	2.370.703

Bijlage 3 Begrotingswijziging deelgebied SMG

	Begroting 2022			Wijziging 2022			Begroting na wijziging 2022		
Programma	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	5.335	-	-5.335	3.306	6.141	2.835	8.641	6.141	-2.500
2. Beheer en onderhoud	579.771	227.006	-352.765	-18.760	22.009	40.769	561.011	249.015	-311.996
3. Veiligheid en toezicht	42.168	-	-42.168	8.190	-	-8.190	50.358	-	-50.358
4. Bestuur en ondersteuning	64.639	-	-64.639	-2.352	-	2.352	62.287	-	-62.287
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal voor bestemming	**691.913**	**227.006**	**-464.907**	**-9.616**	**28.150**	**37.766**	**682.297**	**255.156**	**-427.141**
Ad 5. Mutaties reserves	41.152	506.059	464.907	32.409	-5.357	-37.766	73.561	500.702	427.141
Totaal na bestemming	**733.065**	**733.065**	**-**	**22.793**	**22.793**	**-**	**755.858**	**755.858**	**-**

Specificatie van de baten	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Subsidies en projectbijdragen	-	6.141	6.141
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	227.006	22.009	249.015
Participantenbijdragen	-	-	-
Totaal baten voor bestemming	**227.006**	**28.150**	**255.156**

Gevolgen

Gevolgen voor de participanten

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling wordt de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd. De begrotingswijziging geeft verder geen aanleiding om de participantenbijdragen te verhogen.

Participantenbijdragen geconsolideerd	Bijdrage in 2021*	Bijdrage in 2022
Participantenbijdragen	5.213.666	5.358.202

* Het verschil van € 144.536 is het verschil tussen de jaarrekening 2021 en de begrotingswijziging 2022.

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Provincie Noord Holland	53,10%	2.722.287	2.797.710
Gemeente Amsterdam	22,10%	972.014	998.783
Gemeente Haarlem	12,80%	700.113	719.554
Gemeente Haarlemmermeer	4,40%	536.200	551.368
Gemeente Velsen	7,60%	283.052	290.787
Totaal	**100,00%**	**5.213.666**	**5.358.202**

Participantenbijdragen SPW	Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Participantenbijdragen	3.724.368	3.826.150

Participant SPW	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Provincie Noord Holland	53,10%	1.977.639	2.031.685
Gemeente Amsterdam	22,10%	823.085	845.579
Gemeente Haarlem	12,80%	476.719	489.747
Gemeente Haarlemmermeer	4,40%	163.873	168.352
Gemeente Velsen	7,60%	283.052	290.787
Totaal	**100,00%**	**3.724.368**	**3.826.150**

Participantenbijdragen SGP	Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Participantenbijdragen	1.489.298	1.532.052

Participant SGP	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Provincie Noord Holland	50,00%	744.648	766.025
Gemeente Amsterdam	10,00%	148.929	153.204
Gemeente Haarlem	15,00%	223.394	229.807
Gemeente Haarlemmermeer	25,00%	372.327	383.016
Totaal	**100,00%**	**1.489.298**	**1.532.052**

Gevolgen voor de reserves

Spaarnwoude kent vanuit de gemeenschappelijke regeling drie deelgebieden met elk eigen reserves en financieringsvorm: SPW, SGP en SMG. Deze programmabegroting is geconsolideerd, conform de eis van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Per saldo wordt € 1.105.208 meer aan de reserve onttrokken. Deze onttrekking heeft betrekking op de projecten van de genomen bestuursbesluiten. Het bestuur heeft besloten met het uitvoeringsprogramma extra inspanningen te verrichten die grotendeels gefinancierd zijn uit de reserves. Voor de projecten van het uitvoeringsprogramma is een meerjarig financieringsplan opgesteld, waarbij de verwachting is dat de gemaakte investeringen in de toekomst deels worden terugverdiend.

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)

	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Toevoeging algemene reserve	89.910	-41.152	48.758
Onttrekking algemene reserve	-	-237.000	-237.000
Toevoeging bestemmingsreserve	411.767	4.270	416.037
Onttrekking bestemmingsreserve	-614.699	-831.326	-1.446.025
Totaal	**-113.022**	**-1.105.208**	**-1.218.230**

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze programmabegroting is in de oude opzet vastgesteld door het algemeen bestuur van Recreatieschap Spaarnwoude in de openbare vergadering van 7 juli 2022.

Voorzitter,
Mevrouw I. Zaal

Jaarstukken **2021**

Spaarnwoude

Spaarnwoude Park

Definitieve versie AB 7 juli 2022

Inhoudsopgave

Samenvatting **3**

Jaarverslag **18**

Programmaverantwoording *19*

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting 22

Programma 2. Beheer en onderhoud 26

Programma 3. Toezicht en veiligheid 31

Programma 4. Bestuur en ondersteuning 32

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen 34

Paragrafen 37

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 37

B. Kapitaalgoederen 44

C. Financiering 51

D. Bedrijfsvoering 54

E. Grondbeleid 56

F. Participanten 58

Jaarrekening **61**

Overige gegevens **78**

Bijlagen **83**

Samenvatting

De gemeenten Amsterdam, Haarlem, Velsen en Haarlemmermeer participeren samen met Provincie Noord-Holland in de gemeenschappelijke regeling van recreatieschap Spaarnwoude. Zij financieren het grootste deel van het jaarlijkse exploitatietekort, aangevuld met (erf)pacht en verhuur voor recreatieve activiteiten, horeca en evenementen.
Het recreatieschap kent drie deelbegrotingen met elk eigen reserves en financieringsstroom. De jaarrekening is geconsolideerd weergegeven en doet waar relevant uitspraken over de situatie per deelgebied. De drie deelbegrotingen zijn:

- SPW, ook wel 'Spaarnwoude-oud'. Dit omvat het gebied ten noorden van de A200
- SGP, Strategisch Groen Project. Dit zijn gebieden die in de jaren '90 toegevoegd zijn vanuit de RodS-gelden (Recreatie om de Stad). Betreft o.a. Tuinen van West en Groene Weelde
- SMG, Stichting Mainport en Groen. Dit zijn de jongste gebieden, aangelegd ter compensatie van de vijfde baan Schiphol. Het gaat om o.a. Plesmanhoek, Boseilanden en park Zwaanshoek.

Kerngegevens: 6.097 hectare werkgebied, waarvan 2.572 hectare beheergebied met 277 hectare water. 6,7 miljoen bezoeken in 2020 (coronajaar), een 'normaal' jaar heeft tussen 5 en 6 miljoen bezoekers.

Realisatie in hoofdlijnen

In 2021 heeft het recreatieschap zich ingezet voor het verder (door)ontwikkelen van Spaarnwoude op basis van de vastgestelde visie Spaarnwoude Park 2040; aan de hand van het uitvoeringsprogramma, met als belangrijkste punten:

- Focus op het versterken van natuur, landschap en cultuurhistorie
- Focus op de ontwikkeling van aantrekkelijke ontvangst- en verblijfgebieden ten behoeve van een goede spreiding van de recreatieve druk
- Het succesvol wegwerken van het achterstallig onderhoud in het oudere deelgebied SPW
- Uitgeven in ondererfpacht van sleets geraakte gebouwen
- Fietsbereikbaarheid (in Spaarnwoude en vanuit de steden)

Het reguliere beheer en toezicht zijn volgens planning uitgevoerd. Hiermee heeft het recreatieschap effectief invulling gegeven aan de hoofddoelstelling om steden en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio.

Hoogtepunten

Het recreatieschap Spaarnwoude is volop in beweging. Met een vastgestelde visie en uitvoeringsprogramma zijn er in 2021 mooie stappen gemaakt.

Uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park

Met het Uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2020 – 2024 bouwt het recreatieschap aan een aantrekkelijk leefklimaat voor bewoners van de MRA door spreiding van de regionale recreatiedruk, ontwikkeling bestemmingsmanagement en betere verbindingen. Natuur inclusieve recreatie is hiervoor de leidraad en houdt een gebalanceerde ontwikkeling met de natuur en het landschap in.
Het afgelopen jaar is een gefaseerde start gemaakt met een planvoorbereidingsfase van 16 projecten. In de bijgevoegde bijlage II staan de behaalde mijlpalen per project.

Belangrijke bestuurlijke besluiten

- **Ecologisch beheerplan (besluitvorming in voorbereiding)**
  Samen met onze participanten werken wij aan het versterken van de natuur en de biodiversiteit in Spaarnwoude. Recreatieschappen zijn vooral bekend door het recreatief gebruik. Minder bekend zijn de natuurwaarden die door inrichting en beheer de afgelopen decennia zijn ontwikkeld. Het beheer en het volgroeien van de gebieden heeft geleid tot een toename van biodiversiteit en natuurwaarden. Afgelopen jaar is benut om aan de hand van de QuickScan van deskundigen (Arcadis), en een aantal ‘veld experimenten’, een beter beeld te krijgen van de potenties binnen het beheerareaal en de kans rijkheid van een aantal specifieke beheermaatregelen. De uitkomsten daarvan zijn vertaald naar keuzes voor meer ecologisch beheer vanaf 2022. De beste potenties liggen bij:
  a. Bermen en extensieve grasterreinen, die nu geklepeld worden
  b. Randen en overgangen waar de gelaagdheid en structuur ontbreekt of beter kan
  c. Bossen en beplantingen, waar de structuur en samenstelling verbeterd kan worden en mogelijkheden voor robuustere eenheden (verbindingen) nader bekeken worden.

- **Vaststelling visieschetsen ontvangstgebieden en voorlopig ontwerpen**
  Vanuit de visie is een zonering gemaakt tussen intensieve recreatie (ontvangstgebieden) waar recreatievoorzieningen worden gecentreerd en extensieve recreatie, waar natuur meer zijn gang kan gaan. Voor de revitalisering van de ontvangstgebieden zijn ontwerpen vastgesteld. Zie: https://www.spaarnwoudepark.nl/spaarnwoude-park/projecten

- **Wijzing naam naar Spaarnwoude Park en nieuw logo**
  Het algemeen bestuur heeft besloten de naam van het gebied te wijzigen in Spaarnwoude Park, passend bij de ambities die er zijn om het gebied te ontwikkelen tot een landschapspark met verschillende type gebieden voor verschillende doelgroepen centraal gelegen in de Metropoolregio Amsterdam (MRA). Hier is zichtbaarheid aan gegeven door het oude logo op te frissen. Het nieuwe logo wordt de aankomende jaren gefaseerd in communicatiemiddelen uitgerold.

  Spaarnwoude Park

- **Governance en beheerstructuur, inrichting bestuursbureau**
  Het algemeen bestuur heeft ingestemd met de inrichting van een bestuursbureau per 2022 om de knelpunten in het huidige model van de governance en beheersstructuur op te lossen. Met de komst van een bestuursbureau wordt de behoefte aan versterking van het opdrachtgeverschap en ondersteuning van schapsbestuurders en hun ambtelijke adviseurs vervuld. De extra kosten van € 27.977 worden met ingang van 2022 gedragen door de participanten. Het Bestuursbureau krijgt drie taken:

* Ambtelijk opdrachtgever van de beheerder, namens de schapsbesturen
* Secretariaat voor de besturen van de schappen, adviescommissies en Voorzittersoverleg
* Bestuurssecretaris en (technisch) voorzitter ambtelijke adviescommissies

Het Algemeen Bestuur heeft besloten om het contract met de uitvoeringsorganisatie RNH met twee jaar te verlengen tot eind 2023 met een opzegtermijn van een jaar.

- **Verbetering planning en control cyclus**
  Er zijn nieuwe stappen gezet om de BBV structuur te verbeteren door de kosten van locatiebeheerders en managers uitvoering realistischer te boeken. Locatiebeheerders zijn voor circa 20% van hun tijd bezig met hun taak om hiërarchisch leiding te geven, maar de kosten kwamen 100% ten laste van taakveld 0.4 (overhead). Daarom is ervoor gekozen om conform de BBV-regels de kosten van de inzet van locatiebeheerders te splitsen. Een andere verbetering is de integratie van het jaarprogramma in de kadernota. Hiermee wordt de kadernota meer een strategisch sturingsdocument voor de raden/staten en bestuurders.

- **Herontwikkeling Fort Benoorden Spaarndam**
  Deze verborgen parel wordt door het recreatieschap met zorg en toewijding opgepoetst met het resultaat dat alle partijen en belanghebbenden zich konden vinden in het bidboek. Dit is de basis voor de werving en selectie in 2022 van een herontwikkelaar. Verder zijn er conserveringswerkzaamheden uitgevoerd aan de muurschilderingen in het fort en is de begroeiing aangepakt voor het behoud van het gebouw. Om de soortenrijkdom te vergroten is de vegetatie op het dak gemaaid en afgevoerd.

- **Provinciaal Uitvoeringsprogramma Herstel Liniedijken**
  Vanuit het uitvoeringsprogramma “Herstel Liniedijken” van de provincie Noord-Holland worden herstelmaatregelen over een periode van 5 jaar voorbereidt en uitgevoerd. Het recreatieschap is met de provincie een samenwerkingsverklaring aangegaan voor o.a. het revitaliseren van de parkeerplaats bij fort Bezuiden Spaarndam, het aanleggen van een wandelroute tussen beide forten en het plaatsen van een infopaneel bij de kruising Slaperdijkweg.

Highlights

- **Succesvolle aanpak achterstallig onderhoud**
  Eén van de belangrijkste punten uit het uitvoeringsprogramma is de basis op orde. De afgelopen jaren is hard gewerkt aan het ontstane achterstallig onderhoud in deelgebied Oosterbroek/Buitenhuizen met een succesvol resultaat. Adviesbureau Cyber heeft de afgelopen jaren diverse metingen in het gebied uitgevoerd. Hieruit blijkt dat het achterstallig onderhoud is teruggelopen tot een acceptabele omvang. Onder andere zijn wandelpaden, fietsroutes en de skeelerroute bij ontvangstgebied Velsen SnowWorld opgeknapt, beschoeiingen in de Houtrak vervangen voor natuurvriendelijke varianten en bij de Veerplas vervangen door duurzame kunststofvarianten met faunatrappen voor watervogels en amfibieën. De verdere aanpak zal in de reguliere cyclus van het groot onderhoud en vervangingen worden opgenomen en waar mogelijk met subsidies verder worden versneld (bv. aanpak revitalisering bossen vanuit Bossenstrategie).

- **Geboortebos Park Zwanenburg**
  Ook in het kader van de nieuwe landelijke Bossenstrategie wordt een geboortebos aangelegd in park Zwanenburg (2,5 à 6 ha). Het doel van een geboortebos is om op symbolische wijze tot uitdrukking te brengen dat elk kind, ongeacht zijn/haar afkomst, moet kunnen opgroeien in een groene,

gezonde wereld. Iedereen kan via de Nationale Boomfeestdag een Geboorteboom bestellen en deze zelf tijdens de plant-dag komen planten.

- **Ecologisch onderzoek**
  Ook dit jaar zijn verschillende ecologische onderzoeken gedaan op deellocaties zoals de Ven en de Liniedijk om inzicht te krijgen in de specifieke kansen voor ecologisch beheer. Voor Spaarnwoude is het belangrijk om natuuronderzoeken uit te voeren en het blijven monitoren van de natuur en de biodiversiteit te bevorderen.

- **Zonneweide Schoteroog**
  In 2021 is gestart met de planvoorbereidingsfase voor een zonneweide op Schoteroog. Deze locatie is vanuit de Regionale Energie Strategie (RES) aangewezen als projectgebied. Samen met diverse stakeholders en belanghebbenden is een schetsontwerp gemaakt voor een landschappelijke ingepaste zonneweide, waarbij zowel natuur, recreatie én duurzame energieopwekking naast elkaar kunnen functioneren. Op deze manier wordt invulling gegeven aan de RES ambities, alsook de energietransitie binnen Nederland.

- **Ontvangstgebied De Groene Weelde**
  Een andere ontwikkeling in de Haarlemmermeer is de uitvoering van ontvangstgebied de Groene Weelde.
  De eerste palen voor het nieuwe Pannenkoekenrestaurant zijn in de grond geslagen. Het bijliggende parkeerterrein wordt op een natuurlijke manier ingericht.
  Te denken valt aan heggen tussen de parkeervakken, half verharding met betonnen grastegels, minimale verlichting en takkenrillen rond de parkeerplaats.

- **MTB route Boseilanden Haarlemmermeer**
  Met het aanleggen en herinrichten van de MTB route wordt voorzien in een toenemende behoefte aan buitensport. Deze recreatieve voorziening zorgt voor een scheiding tussen de verschillende gebruikers, waarmee gevaarlijke confrontaties tussen de “slow recreatie” en de MTB’ers grotendeels voorkomen worden. Uit ecologisch onderzoek blijkt dat de intensieve recreatieterreinen geschikt zijn voor marterachtigen en dat er mogelijk marterachtigen aanwezig zijn. Het tracé wordt in samenspraak met de ecoloog daarop aangepast.

- **Watercompensatie en natuurontwikkeling Veerplas Oeverlanden aan de Liede**
  In het buitendijkse gebied Oeverlanden aan de Liede wordt in samenwerking met Landschap Noord-Holland en Iron Mountain zowel natuur als recreatieve voorzieningen aangelegd. Hiervoor wordt opgaande beplanting verwijderd, een poel aangelegd, botanische waarden (veenmosrietland) ontwikkeld en tevens een wandelpad en uitzichtpunt gecreëerd. Dit past in de ontwikkeling van ontvangstgebied Veerplas, waarin het oostelijk deel natuurbeleving met vlonderpaden voorop staat. Deze ontwikkeling zorgt voor de verbetering en het langjarige beheer van een prachtig stuk natuur bij de entree van Haarlem. Met deze ontwikkeling voldoet Iron Mountain aan haar verplichting tot watercompensatie ten behoeve van de uitbreiding van een datacenter in de Waarderpolder.

- **Zomercampagne zwerfafval**
  Doordat de recreatieschappen druk bezocht werden in verband met corona, was er ook meer afval in de gebieden. Daarom is er in Spaarnwoude in het kader van World Clean-up Day in samenwerking met scholen een zwerfafval-campagne georganiseerd en met succes. De leerlingen van de meewerkende scholen kregen op spelende wijze iets mee over de impact van zwerfafval op

de natuur, mens en dier. Er was ook veel aandacht voor in de media.

- **Fietsroute met podcast verteld het verhaal van Molen De Veer**
  Dit jaar was het Themajaar ode aan het landschap, waarin de molens van het Noord-Hollandse landschap centraal stonden, daarom stond molen de Veer in Penningsveer (nabij ontvangstgebied Veerplas) in de schijnwerpers. Molen de Veer is toegetreden aan het project 'geheim genootschap van fluisterende molens'. De molens vertellen samen met mensen het verhaal van het omringende veranderende landschap in het verleden, heden en de toekomst. De verhalen over de molens en hun omgeving zijn opgenomen in podcasts. Totaal zijn er 7 fietsroutes ontwikkeld langs de molens van het 'geheim genootschap fluisterende molens' met veel en leuke bezienswaardigheden onderweg. Molen de Veer ligt langs de nieuwe fietsroute 'Haarlemmermeer'. Via een podcast ontdekt de recreant van alles over het Noord-Hollands landschap. Bij de 22-delige podcast (elke molen heeft een eigen podcast) is columnist, schrijver en journalist Roos Schlikker betrokken. Het verhaal van de molen, onderdeel van de podcast wordt verteld door Huub van der Lubbe (van de Dijk).

Effecten van corona

Ook in 2021 zijn de effecten van corona zichtbaar. Het recreatieschap heeft diverse maatregelen getroffen voor gedupeerde ondernemers in het gebied. In het voorjaar en in het najaar was opnieuw een lockdown, waarbij de horeca gesloten was. Vanuit het recreatieschap zijn aanvullende maatregelen getroffen voor ondernemers in het recreatieschap (uitstel van betaling, max. 50% korting op huur/erfpacht). Zeven ondernemers hebben gebruik gemaakt van de maatregelen, waardoor het schap € 61.216 aan verminderde inkomsten uit huren/erfpachten heeft ontvangen.

Onverwachts ging ook dit jaar een grote streep door de evenementen in Spaarnwoude. Bij evenementen die niet doorgaan, ontvangt het recreatieschap 15% van de vaste kosten, die genoeg zijn om de inzet RNH te dekken. Alleen voor de festivals van de Valley Partners (Dance Valley, Dutch Valley, Latin Village) en voor het Veerplasfestival is de factuur voor 100% gedeclareerd bij het Rijk. De opbouw van deze evenementen was al aan de gang, waardoor volledige vergoeding van de kosten gerechtvaardigd was.

In bepaalde periodes was de horeca gesloten en het aantal plekken voor een sanitaire stop beperkter. Voor de recreanten zijn we daarom aangesloten op de HogeNood-app. Door gebruik te maken van deze app zijn de openbare 10 toiletgebouwen in Spaarnwoude snel vindbaar, en ook toiletten die door derden opengesteld zijn.

Bezoekersaantallen

Spaarnwoude heeft over 2021 een aantal bezoekers van 5.980.755, een mooi resultaat. Hoewel het ten opzichte van het “coronajaar 2020” een lichte daling is, zijn de bezoekersaantallen met 11% toegenomen ten opzichte van 2019 (pre-corona). In de eerste drie maanden van het jaar zien we een stijging ten opzichte van 2020. Vanaf het voorjaar (april) zien we een dalende trend ten opzichte van 2020. Dit is te verklaren door het slechtere weer in 2021 en dat er minder beperkende corona maatregelen waren getroffen. Zo waren in de zomervakantie buitenlandse vakanties weer mogelijk.

De populaire ommetjes in de buurt bij de Westbroekplas die tijdens het coronajaar explosief waren toegenomen, zijn het meest afgenomen.

Wat heeft het gekost en opgeleverd?

De (geconsolideerde) jaarrekening van Spaarnwoude laat over 2021 een kleiner negatief resultaat zien dan begroot was. Het werkelijke tekort over bedraagt € 1.093.000 , dat is € 357.000 (25%) minder dan was begroot (€ 1.450.000). De baten vielen € 1.115.000 (-11%) lager uit dan begroot. De lasten vielen € 1.472.000 (- 13%) lager uit.

De lagere lasten worden gevormd door projecten die over meerdere jaren worden uitgevoerd (zoals de fietsverbinding Amsterdam-kust en de Veerplas), waarvan het volledige budget in de begroting is opgenomen. Ook zijn projecten die vertraging hebben opgelopen een oorzaak van de lagere lasten, zoals verbeteringen aan evenemententerreinen. Daarnaast zien we een stijging van de inzet van juridisch advies. Het doorschuiven van bovengenoemde projecten hebben ook effect op de baten. Daarnaast waren er minder inkomsten uit evenementen en huren/erfpachten door de corona-maatregelen.

Financieel resultaat

	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	9.935.107	11.406.972	-1.471.865
Baten	8.841.677	9.956.327	-1.114.650
Saldo	**-1.093.430**	**-1.450.645**	**357.215**

Hieronder volgt een overzicht van de baten en lasten waarbij per deelgebied een nadere toelichting wordt gegeven van de belangrijkste afwijkingen ten opzichte van de begroting in de programma's en bij de programmaverantwoording wordt een toelichting gegeven per taakveld.

Overzicht baten en lasten over begrotingsjaar 2021 (geconsolideerd)

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	622.904	195.770	-427.134	1.505.627	1.123.596	-382.031	1.050.352	609.749	-440.603
2. Beheer en onderhoud	7.645.519	3.402.653	-4.242.866	8.445.561	3.592.885	-4.852.676	7.164.025	3.328.645	-3.835.379
3. Veiligheid en toezicht	703.524	-	-703.524	611.837	-	-611.837	658.412	-	-658.412
4. Bestuur en ondersteuning	62.251	-	-62.251	23.592	-	-23.592	36.612	-	-36.612
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	1.874	5.243.254	5.241.380	1.329	5.239.846	5.238.517	5.025	5.133.082	5.128.057
Overhead	899.035	-	-899.035	819.026	-	-819.026	1.042.158	-	-1.042.158
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten	**9.935.107**	**8.841.677**	**-1.093.430**	**11.406.972**	**9.956.327**	**-1.450.645**	**9.956.584**	**9.071.476**	**-885.108**
Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	346.204	158.293	187.911	346.263	272.560	73.703	185.708	60.001	125.707
Bestemmingsreserve	780.134	2.061.476	-1.281.341	148.188	1.672.536	-1.524.348	995.221	2.006.036	-1.010.815
Totaal mutaties reserves	**1.126.339**	**2.219.769**	**-1.093.430**	**494.451**	**1.945.096**	**-1.450.645**	**1.180.928**	**2.066.037**	**-885.108**
Gerealiseerd resultaat	**11.061.446**	**11.061.446**	**-**	**11.901.423**	**11.901.423**	**-**	**11.137.513**	**11.137.513**	**-**

Recreatieschap Spaarnwoude eindigt met een positiever exploitatie resultaat van € -1.093.000 dan was begroot € - 1.45.000. De baten (-11%) en de lasten (-13%) zijn lager dan begroot. Hieronder volgt per programma een toelichting.

Programma 1 Ontwikkeling en Inrichting

In 2021 heeft de uitvoeringsorganisatie RNH grotendeels inzet gepleegd op de planvoorbereidingsfase van 16 projecten uit het uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2020 -2025. In dit programma vallen de lasten € 883.000 lager uit dan begroot na wijziging hetgeen een voordeel is. De baten vallen € 928.000 lager uit en dat is een nadeel. Per saldo een nadelig resultaat van € 45.000 voor de baten en lasten tussen de jaarrekeningcijfers voor 2021 en de begroting 2021 na wijziging.

De afwijking wordt grotendeels veroorzaakt door meerjarige projecten waarvan het budget doorschuift naar 2022 zoals De Groene F200 en Veerplas (tezamen ruim -3,5 ton) , instemming met een verhoging van het budget voor de planvoorbereidingsfase van het uitvoeringsprogramma en instemming met extra budget voor het bidbook van Fort Benoorden (tezamen ruim + 2,5 ton). Een aantal projecten hebben vertraging opgelopen door corona, zoals TenneT (SPW en SGP) en vaste stroomaansluiting

evenemententerrein (tezamen ruim -7,5 ton). Dit leidt in de jaarrekening tot lagere baten en lasten.

Programma 2 Beheer en onderhoud
In programma 2 Beheer en onderhoud vallen de lasten € 800.000 (9%) lager uit dan begroot na wijziging hetgeen een voordeel is. De baten vallen € 190.000 (5%) lager uit en dat is een nadeel. Per saldo een voordelig resultaat van € 610.000 voor de baten en lasten tussen de jaarrekeningcijfers voor 2021 en de begroting 2021 na wijziging.

Het verschil tussen de begrote lasten en het resultaat in de jaarrekening wordt veroorzaakt door een aantal werkzaamheden die nog niet zijn afgerond. De kosten voor juridisch advies zijn gestegen door o.a. de afhandeling van 5 WOB verzoeken. Tevens zijn er door Toezicht snoeiwerkzaamheden e.d. opgepakt in de wintermaanden. De inzet van Toezicht is administratief per abuis toegerekend aan programma 3, maar vallen onder taakveld 5.7.2. Deze verschuiving van uren (€ 92.000; zie programma 3) is de verklaring voor een deel van de onderschrijding bij dit programma en een overschrijding bij programma 3.

In programma 2 vallen de baten van huur, pacht en erfpacht van ondernemers en evenementen. Het negatieve effect van de coronavangnetregeling voor ondernemers is deels gecompenseerd door hogere incidentele baten: eenmalige bijdrage van Europarcs in verband met de inbreiding en een eenmalige bijdrage van Action Planet in verband met de terreinontwikkeling fase 4. Voor de evenementen was € 921.000 verwacht aan inkomsten en dit werd € 574.000 (zie ook kopje effecten corona).

<u>Zorgvrij</u>
Midden in Spaarnwoude ligt boerderij Zorgvrij, een belangrijke trekpleister voor recreatiegebied Spaarnwoude. Dit biologische melkveebedrijf biedt een educatief programma voor jong en oud, zoals melk tappen, kaas maken, bezoeken tentoonstellingen en exposities. Het educatieve programma had 18% minder uitgaven en 22% minder inkomsten. Het biologische melkveebedrijf had 23% meer uitgaven en 24% meer inkomsten. De exploitatie van Zorgvrij is daarmee conform begroting uitgevoerd.

<u>Nationaal monument MH17</u>
Eind 2016 is het Nationaal Monument MH17, ter nagedachtenis van de slachtoffers van de vliegtuigramp, gerealiseerd in Park Vijfhuizen. Het beheer wordt uitgevoerd door het recreatieschap en vrijwilligers van de stichting Vrienden van het Nationaal Monument MH17. Het beheer wordt bekostigd uit de bestemmingsreserve SMG beheer Monument MH17, welke bestaat uit ontvangen gelden van derden en een dotatie van het recreatieschap (SMG). De reserves worden aangevuld door middel van rentebaten. Jaarlijks wordt aan de bestemmingsreserve beheer nationaal monument MH17 SMG een bedrag onttrokken ter dekking van de exploitatielasten voor het beheer van het monument. Over 2021 kwam € 25.941 ten laste van de bestemmingsreserve MH17. Totaal was € 55.100 begroot. Ondanks de hoge kosten voor de vervanging van bomen, heeft de besparing op de kosten van het planten van zonnebloemen (door gebruikt te maken van een nieuwe methode) een positief effect gehad.

Programma 3 Toezicht en veiligheid
Dit programma heeft in de jaarrekening ten opzichte van de begroting na wijziging een overschrijding van lasten van € 92.000 (15%). Deze afwijking wordt met name veroorzaakt door een verschuiving van de uren. De afdeling toezicht heeft niet meer uren gemaakt, maar de inzet op beheertaken in de rustige wintermaanden zijn toegerekend aan dit programma en vallen eigenlijk onder programma 2 beheer en onderhoud, taakveld 5.7.2.

Programma 4 Bestuur en ondersteuning (inclusief overhead)
Dit programma (inclusief overhead) heeft een overschrijding van lasten van € 119.000 (14%). Deze afwijking wordt veroorzaakt door een hogere inzet op programmasturing en financiën. Er waren hogere lasten voor de bestuursopdracht met betrekking tot het inregelproces van het bestuursbureau, meer inzet op programmasturing voor het uitvoeringsprogramma, afhandeling van 5 WOB verzoeken (normaal gesproken is dat 1 verzoek per jaar), inzet voor een samenwerkingsovereenkomst /nieuwe erfpachtcontracten SBB en de afhandeling van de vangnetregeling ondernemers in tweede lockdown. Ook bij financiën was een hogere inzet voor het uitvoeringsprogramma en extra inzet voor de P&C producten.

Programma 5 Algemene dekkingsmiddelen
Dit programma heeft per saldo een nadelig resultaat van € 354.000. Dat wordt voor een bedrag van € 357.000 verklaard door mutaties in de reserves. In de gewijzigde begroting is ervan uit gegaan dat per saldo € 1.450.000 aan de reserves wordt onttrokken. In de jaarrekening 2021 komt de onttrekking per saldo uit op € 1.093.000. Dat is uiteindelijk een lagere onttrekking van € 357.000 en dat betreft het lagere (negatieve) exploitatieresultaat van het recreatieschap Spaarnwoude.

Overzicht baten en lasten deelgebied SPW over begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	442.443	110.758	-331.685	610.882	490.000	-120.882	965.097	593.939	-371.158
2. Beheer en onderhoud	6.137.575	3.143.358	-2.994.217	6.698.058	3.117.500	-3.580.558	5.451.052	2.860.994	-2.590.058
3. Veiligheid en toezicht	550.203	-	-550.203	462.216	-	-462.216	510.198	-	-510.198
4. Bestuur en ondersteuning	48.533	-	-48.533	11.087	-	-11.087	24.193	-	-24.193
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	1.874	3.753.956	3.752.082	1.329	3.750.548	3.749.219	5.025	3.679.659	3.674.634
Overhead	713.382	-	-713.382	665.385	-	-665.385	809.406	-	-809.406
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten	**7.894.011**	**7.008.072**	**-885.939**	**8.448.957**	**7.358.048**	**-1.090.909**	**7.764.971**	**7.134.592**	**-630.379**
Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	436	-	436	495	-	495	401	-	401
Bestemmingsreserve	711.035	1.597.410	-886.375	79.089	1.170.493	-1.091.404	693.992	1.324.771	-630.780
Totaal mutaties reserves	**711.472**	**1.597.410**	**-885.939**	**79.584**	**1.170.493**	**-1.090.909**	**694.392**	**1.324.771**	**-630.379**
Gerealiseerd resultaat	**8.605.482**	**8.605.482**	**-**	**8.528.541**	**8.528.541**	**-**	**8.459.364**	**8.459.364**	**-**

Deelgebied SPW eindigt met een positiever resultaat van € - 885.939 ten opzichte van de begroting € -1.090.909, een verschil van 19% (€ 204.970). De baten zijn gedaald met -5% en de lasten zijn gedaald met -7%.

De afwijking van de baten en lasten zijn grotendeels te wijten aan projecten. Er zijn projecten die doorschuiven zoals de Groene F200 en de Veerplas. Beide projecten uit het uitvoeringsprogramma zijn meerjarige projecten. De uitvoering van het landschapsplan TenneT heeft vertraging opgelopen evenals de verbetering van het evenemententerrein Oostenbroek en Houtrak. Ook deze projecten schuiven door naar 2022. Voor Fort Benoorden heeft het bestuur ingestemd met budget voor het bidbook. Dit besluit is genomen nadat de begroting was vastgesteld. Eveneens is het besluit om het budget van de planvoorbereidingsfase van het uitvoeringsprogramma te verhogen genomen nadat de begroting al was vastgesteld. Deze verhoging was nodig omdat het huidige budget niet toereikend bleek.

Ondanks de lagere baten over het gehele programma, zijn de baten voor programma 2 conform de begroting. Er waren minder inkomsten uit evenementen doordat ook dit jaar de evenementen niet doorgingen. Echter door een eenmalige bijdrage van Europarcs en Action planet is dit gat opgevangen.

De overschrijding bij programma 3 is te verklaren door een verschuiving van uren; een overschrijding van 19%.

De hogere inzet op programmasturing en financiën leidt ook in dit deelgebied tot een overschrijding (13%).

Overzicht baten en lasten deelgebied SGP over begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
Programma	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	159.379	65.981	-93.398	872.652	616.796	-255.856	80.046	15.616	-64.430
2. Beheer en onderhoud	1.063.251	133.759	-929.491	1.162.309	250.180	-912.129	1.128.927	132.401	-996.526
3. Veiligheid en toezicht	104.801	-	-104.801	107.787	-	-107.787	102.821	-	-102.821
4. Bestuur en ondersteuning exclusief overhead	9.039	-	-9.039	8.435	-	-8.435	6.396	-	-6.396
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	-	1.489.298	1.489.298	-	1.489.298	1.489.298	-	1.453.423	1.453.423
Overhead	127.243	-	-127.243	93.586	-	-93.586	137.239	-	-137.239
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten	**1.463.713**	**1.689.038**	**225.326**	**2.244.769**	**2.356.274**	**111.505**	**1.455.430**	**1.601.441**	**146.011**
Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	345.768	158.293	187.475	345.768	272.560	73.208	185.307	60.001	125.306
Bestemmingsreserve	38.297	447	37.851	38.297	-	38.297	26.709	6.005	20.704
Totaal mutaties reserves	**384.065**	**158.739**	**225.326**	**384.065**	**272.560**	**111.505**	**212.016**	**66.006**	**146.011**
Gerealiseerd resultaat	**1.847.778**	**1.847.778**	**-**	**2.628.834**	**2.628.834**	**-**	**1.667.446**	**1.667.446**	**-**

Deelgebied SGP eindigt met een positief exploitatieresultaat van € 225.326, een verdubbeling ten opzichte van de begroting € 111.505. De baten zijn gedaald met 28% en de lasten zijn gedaald met 35%. De daling van de baten en lasten zijn grotendeels te wijten aan de vertragingen in de projecten TenneT en vaste stroomaansluiting evenemententerrein (programma 1). Beide projecten hebben vertragingen opgelopen door corona. Hierdoor was de inzet RNH, de lasten en de baten fors lager dan begroot. De werkzaamheden van TenneT worden opgepakt in het plantseizoen in 2022. Voor het project vaste stroomaansluiting in de Groene Weelde wordt in samenwerking met evenementenorganisator ID&T een aangepast ontwerp gemaakt met een passend financieel plaatje. Verder zijn asfaltwerkzaamheden doorgeschoven naar 2022. De werkzaamheden vielen duurder uit vanwege opgelegde beperkingen bij de masten van TenneT. Ook was het onderhoud aan bruggen duurder uitgevallen. De inkomsten uit evenementen (programma 2) zijn ruim een ton minder, doordat ook dit jaar de evenementen niet doorgingen. De werkzaamheden bij programma 3 zijn met een verschil van 3% conform begroting uitgevoerd. De hogere inzet op programmasturing en financiën leidt ook in dit deelgebied voor een overschrijding (7%).

Overzicht baten en lasten deelgebied SMG over begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	21.082	19.031	-2.051	22.093	16.800	-5.293	5.208	193	-5.015
2. Beheer en onderhoud	444.693	125.536	-319.158	585.194	225.205	-359.989	584.046	335.250	-248.796
3. Veiligheid en toezicht	48.520	-	-48.520	41.834	-	-41.834	45.393	-	-45.393
4. Bestuur en ondersteuning exclusief overhead	4.679	-	-4.679	4.070	-	-4.070	6.023	-	-6.023
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Overhead	58.409	-	-58.409	60.055	-	-60.055	95.513	-	-95.513
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten	**577.384**	**144.567**	**-432.817**	**713.246**	**242.005**	**-471.241**	**736.183**	**335.443**	**-400.740**
Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Bestemmingsreserve	30.802	463.619	-432.817	30.802	502.043	-471.241	274.520	675.260	-400.740
Totaal mutaties reserves	**30.802**	**463.619**	**-432.817**	**30.802**	**502.043**	**-471.241**	**274.520**	**675.260**	**-400.740**
Gerealiseerd resultaat	**608.186**	**608.186**	**-**	**744.048**	**744.048**	**-**	**1.010.703**	**1.010.703**	**-**

In tegenstelling tot de andere deelgebieden, wordt dit deelgebied bekostigd uit een ontvangen afkoopsom, totdat die afkoopsom is uitgeput. Op basis van het exploitatieresultaat van de afgelopen jaren, is over 10 – 12 jaar de afkoopsom uitgeput. Vervolgens zullen de Provincie Noord-Holland en de gemeente Haarlemmermeer ieder 50% van het jaarlijkse tekort voor hun rekening nemen.

Deelgebied SMG heeft een positiever exploitatieresultaat van € -432.817 ten opzichte van de begroting € -471.241 (verschil van 8%). De baten (-40%) en lasten (-19%) zijn gedaald. De grote daling van de baten ligt in programma 2 en is te wijten aan de lagere inkomsten uit evenementen die ook dit jaar niet door konden gaan. Tevens is er een ton verschil aan lasten uit het dagelijks onderhoud van het openbaar groen. De oorzaak hiervan ligt in gunstige aanbestedingen. Het gebied brengt over het algemeen lagere beheerlasten met zich mee vanwege het relatief jonge gebied.

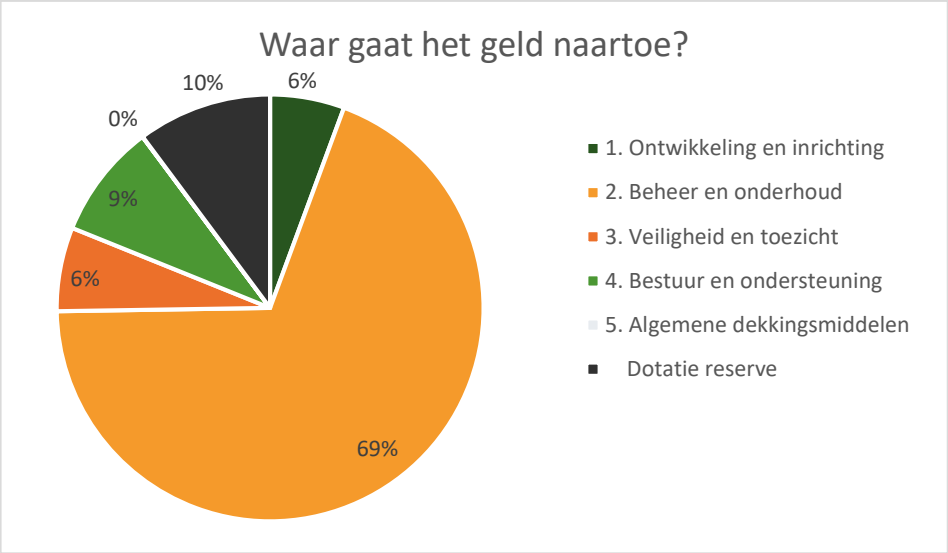

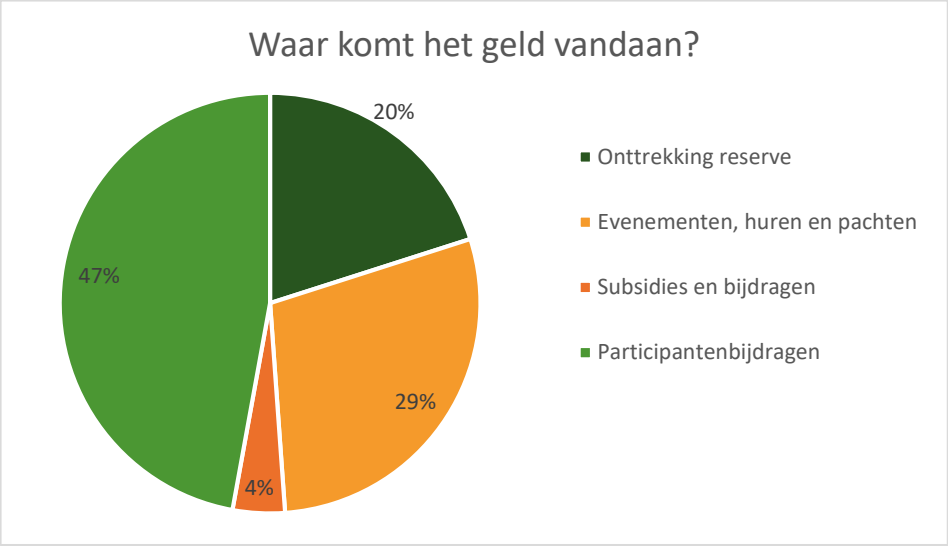

Een groot deel van de kosten worden gedekt door de jaarlijkse financiële bijdrage van de participanten (47%) de deelnemers in de gemeenschappelijke regeling en de opbrengsten uit evenementen, huren en pachten (29%). Ten opzichte van de andere recreatieschappen is de procentuele bijdrage van de participanten aanzienlijk lager.

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling is de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd. Voor 2021 was de index 2,7%.

Participantenbijdragen		Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Participantenbijdragen		5.081.545	5.213.666

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord-Holland	52,20%	2.653.301	2.722.287
Gemeente Amsterdam	18,70%	947.382	972.014
Gemeente Haarlem	13,40%	682.371	700.113
Gemeente Haarlemmermeer	10,30%	522.612	536.200
Gemeente Velsen	5,40%	275.879	283.052
Totaal	**100,00%**	**5.081.545**	**5.213.666**

Participantenbijdragen SPW		Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Participantenbijdragen		3.629.987	3.724.368

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord Holland	53,10%	1.927.523	1.977.639
Gemeente Amsterdam	22,10%	802.227	823.085
Gemeente Haarlem	12,80%	464.638	476.719
Gemeente Haarlemmermeer	4,40%	159.720	163.873
Gemeente Velsen	7,60%	275.879	283.052
Totaal	**100,00%**	**3.629.987**	**3.724.368**

Participantenbijdragen SGP		Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Participantenbijdragen		1.451.558	1.489.298

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord Holland	50,00%	725.778	744.648
Gemeente Amsterdam	10,00%	145.155	148.929
Gemeente Haarlem	15,00%	217.733	223.394
Gemeente Haarlemmermeer	25,00%	362.892	372.327
Totaal	**100,00%**	**1.451.558**	**1.489.298**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Algemene reserve SPW	54.854	54.418	436
Bestemmingreserves SPW	3.625.824	4.512.198	-886.375
Algemene reserve SGP	3.310.172	3.122.697	187.475
Bestemmingsreserves SGP	2.198.483	2.160.633	37.851
Bestemmingsreserves SMG	5.906.139	6.338.956	-432.817
Totaal reserves	15.095.472	16.188.902	-1.093.430
Voorziening groot onderhoud SPW	208.878	6.048	202.830
Voorziening groot onderhoud SGP	405.527	266.491	139.037
Voorziening groot onderhoud SMG	353.456	283.146	70.310
Totaal reserves en voorzieningen	16.063.333	16.744.587	-681.253

Jaarverslag

Beleidsverantwoording

Hoofddoelstelling

Spaarnwoude is ingericht als recreatiegebied om steden en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio. Het doel van Spaarnwoude is vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling (GR):

a. Het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie;
b. Het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijk milieu;
c. Het tot stand brengen en onderhouden van een landschap, dat is afgestemd op het onder a en b geformuleerde.

Alle activiteiten van het recreatieschap dragen bij aan deze doelen. Verder geven de vigerende visie en het beleid van de participanten richting aan de activiteiten van Spaarnwoude.

Strategische doelen 2021

In 2021 is vooral ingezet op het realiseren van de volgende doelen:

- Het visieproces met een breed draagvlak.
- Het verbeteren van de jaarstukken conform het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV).
- Wegwerken beheertekort.

Externe ontwikkelingen

Het recreatieschap heeft te maken met een aantal ontwikkelingen, waar in 2021 op moest worden ingespeeld. De belangrijkste ontwikkelingen zijn:

- De corona-pandemie met als gevolg het niet doorgaan van geplande evenementen, economische moeilijke tijden voor onze ondernemers en intensiever gebruik van het gebied (en meer afval).
- Regionale Energie Strategie (RES), waarbij Spaarnwoude is opgenomen als zoekgebied voor de opwek van duurzame energie. Er zijn stappen gezet om de kansen in het gebied te onderzoeken en er wordt gewerkt aan een zonneweide in Schoteroog.
- Het provinciale ruimtelijk- en natuurbeleid, er is een inventarisatie gedaan om de begrenzing van gebieden in het Natuur Netwerk Nederland (NNN) in overeenstemming te brengen met het huidige gebruik om de natuur te versterken en ontwikkeling ten behoeve van spreiding van bezoekers te realiseren. De NNN knelt nu op de plekken waar recreatieve intensivering is beoogd. Hiervoor heeft het recreatieschap eind december 2021 een verzoek gestuurd aan provincie Noord-Holland voor ontgrenzing.

Vennootschapsbelasting

De activiteiten van het recreatieschap kunnen als volgt worden omschreven: beleidsbepaling, beheer en onderhoud van recreatieterreinen, genereren van publiciteit en ter beschikking stellen van recreatieterreinen voor openluchtrecreatie en evenementen. Spaarnwoude. neemt het standpunt in dat haar activiteiten geen belaste ondernemingsactiviteiten vormen voor de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969. Dit wordt jaarlijks beoordeeld. In voorgaande jaren is het recreatieschap vrijgesteld van vennootschapsbelasting. De verwachting is dat dit ook voor 2021 geldt.

Onvoorzien

Het recreatieschap had geen kosten ‘onvoorzien’ begroot. Wel is het benodigde weerstandsvermogen bepaald op basis van de risicoparagraaf.

Programmaverantwoording

De verschillende taken die het recreatieschap uitvoert, zijn verdeeld over 4 programma's, met een vijfde programma voor de algemene dekkingsmiddelen. In de programma's zitten naast kosten ook exploitatieopbrengsten, zoals de inkomsten uit huren, (erf)pachten, vergunningen, veergelden pontjes en gebruiksvergoedingen voor onder meer muziek- en sportevenementen.

Een groot deel van de kosten worden gedekt door de jaarlijkse financiële bijdrage van de participanten; de deelnemers in de gemeenschappelijke regeling. De exploitatieopbrengsten en de participantenbijdragen zijn verwerkt als baten in de begroting en jaarrekening van het recreatieschap.

De lasten en baten zijn als volgt verdeeld over de programma's.

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	622.904	195.770	-427.134
2. Beheer en onderhoud	7.645.519	3.402.653	-4.242.866
3. Veiligheid en toezicht	703.524	-	-703.524
4. Bestuur en ondersteuning	961.286	-	-961.286
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	1.874	5.243.254	5.241.380
Totaal voor bestemming	**9.935.107**	**8.841.677**	**-1.093.430**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	1.126.339	2.219.769	1.093.430
Totaal na bestemming	**11.061.446**	**11.061.446**	**-**

Verkorte balans

De balans per 31 december 2021 kan verkort als volgt worden weergegeven.
(bedragen x € 1.000)

ACTIVA	2021	2020	PASSIVA	2021	2020
Vaste activa			***Vaste financieringsmiddelen***		
Materiële vaste activa	2.173	1.835	Eigen vermogen	15.095	16.189
Financiële vaste activa	2.980	3.022	Voorzieningen	968	556
			Schulden op lange termijn	-	-
Subtotaal	***5.153***	***4.858***	***Subtotaal***	***16.063***	***16.745***
Vlottende activa			***Vlottende passiva***		
Vorderingen en overlopende activa	405	390	Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	769	707
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	13.049	13.679	Overlopende passiva	1.802	1.726
Liquide middelen	27	250			
Subtotaal	***13.481***	***14.319***	***Subtotaal***	***2.570***	***2.432***
Totaal	**18.634**	**19.177**	**Totaal**	**18.634**	**19.177**

Overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	622.904	195.770	-427.134	1.505.627	1.123.596	-382.031	1.050.352	609.749	-440.603
2. Beheer en onderhoud	7.645.519	3.402.653	-4.242.866	8.445.561	3.592.885	-4.852.676	7.164.025	3.328.645	-3.835.379
3. Veiligheid en toezicht	703.524	-	-703.524	611.837	-	-611.837	658.412	-	-658.412
4. Bestuur en ondersteuning exclusief overhead	62.251	-	-62.251	23.592	-	-23.592	36.612	-	-36.612
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves en heffing vennootschapsbelasting	1.874	5.243.254	5.241.380	1.329	5.239.846	5.238.517	5.025	5.133.082	5.128.057
Overhead	899.035	-	-899.035	819.026	-	-819.026	1.042.158	-	-1.042.158
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten	**9.935.107**	**8.841.677**	**-1.093.430**	**11.406.972**	**9.956.327**	**-1.450.645**	**9.956.584**	**9.071.476**	**-885.108**
Resultaatbestemming (mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	346.204	158.293	187.911	346.263	272.560	73.703	185.708	60.001	125.707
Bestemmingsreserves	780.134	2.061.476	-1.281.341	148.188	1.672.536	-1.524.348	995.221	2.006.036	-1.010.815
Totaal mutaties reserves	**1.126.339**	**2.219.769**	**-1.093.430**	**494.451**	**1.945.096**	**-1.450.645**	**1.180.928**	**2.066.037**	**-885.108**
Gerealiseerd resultaat	**11.061.446**	**11.061.446**	**-**	**11.901.423**	**11.901.423**	**-**	**11.137.513**	**11.137.513**	**-**

In bovenstaande tabel is de begroting na wijziging 2021 opgenomen als referentie, omdat in deze programmaverantwoording de jaarrekening 2021 wordt verantwoord ten opzichte van de begroting na wijziging 2021. Voor een vergelijking naast de begroting voor- en na wijziging 2021, zie het overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021 in de jaarrekening.

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting

Visie

Met het programma ontwikkeling en inrichting heeft het recreatieschap zich ingezet voor de ontwikkeling van recreatie en natuur. In 2021 zijn er zichtbare resultaten geleverd door het programmateam in de planvoorbereidingsfase van het uitvoeringsprogramma. Er zijn visieschetsen en voorlopige ontwerpen gemaakt en vastgesteld door het bestuur. Er is een meerjarig-financieringsplan opgesteld, dit geeft een meerjarig indicatief overzicht van de te verwachten plan-, uitvoerings- en beheerkosten en – indien van toepassing – van de te verwachten extra inkomsten uit huur en erfpacht. In 2021 gebeurde dat vooral door:

- Voorbereiding en realisatie ontwikkelingen nieuwe locaties/gebieden en het uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park
- Advies en omgevingsmanagement op het gebied van natuur, landschap en RO
- Organiseren initiatieven middels ondernemersloket
- Adviseren en ondersteunen bij het houden van (grote) aanbestedingen voor B&O (Beheer)
- Onderzoeken mitigerende maatregelen van vergroten ruimte in het paraplu bestemmingsplan evenementen van de gemeente Velsen
- Gedragscode ecologie en evenementen opstellen

Bij programma 1 Ontwikkeling en inrichting zijn de werkelijke baten en lasten lager dan begroot, zie onderstaande specificatie van de projecten per taakveld.

Prestaties per taakveld in 2021

Taakveld 2.1.1 Verkeer en vervoer

De uitvoeringsorganisatie heeft gezorgd voor de realisatie van nieuwe wegen, paden, parkeerterreinen, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair. Vanuit het uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park is inzet gepleegd op de fietsverbinding A'dam-kust (de groene F200). In december 2020 heeft het algemeen bestuur in overeenstemming met Staatsbosbeheer een budget van € 300.000 beschikbaar gesteld uit het gebiedsfonds. Dit is een meerjarig project, waarvan het overige budget doorschuift naar 2022.

Taakveld 3.1 Economische ontwikkeling

Dit taakveld omvat de programmering in een uitvoeringsprogramma en de werving van ondernemers. Het bestuur heeft in juli de keuze gemaakt voor het volledige scenario (+ € 98.000) om de voorziene kostenoverschrijding van de planvoorbereidingsfase van het uitvoeringsprogramma te dekken. Voor het Fort Benoorden heeft het bestuur apart ingestemd met het bidbook en budget vrijgemaakt voor de weving en selectie voor een initiatiefnemer. Het betreft meerjarige projecten waarvan de budgetten doorschuiven naar 2022.

Taakveld 3.2.1 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Dit taakveld omvat de fysieke locatieontwikkelingen. De geplande werkzaamheden zijn conform de begroting uitgevoerd.

Taakveld 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen

Door het ondernemersloket zijn de verzoeken van ondernemers behandeld en zo nodig verder begeleid. Hier is een licht voordeel van lagere kosten door minder inzet RNH.

Taakveld 5.5.1 Cultuurhistorische monumenten

Dit taakveld omvat de herontwikkeling van forten en molens. Vanuit de provincie is een uitvoeringsprogramma opgesteld voor de bescherming en herstel van de liniedijken van de stelling van Amsterdam. De kosten worden volledig gedekt door de Provincie Noord-Holland. Op dit taakveld is nog weinig inzet gepleegd in 2021 door het uitblijven van duidelijkheid over de subsidieregeling, het programma bestrijkt grofweg de periode van 2021 tot 2025. In 2021 is een samenwerkingsovereenkomst getekend tussen het schap en de Provincie Noord-Holland.

Taakveld 5.7.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Dit taakveld omvat gebiedsinrichtingsprojecten. De projecten van TenneT betreffen herinrichtingen na het plaatsen van zendmasten in deelgebied SPW en SGP en worden mede bekostigd door TenneT. Deze projecten zijn vertraagd doordat nadere overeenstemming nodig was en daardoor het plantseizoen was gemist. Ook de vaste stroomaansluiting van het evenemententerrein liep vertraging op, doordat de evenementenorganisator geen investeringen wilde doen, door de onzekere situatie die is ontstaan door corona. Ook dit jaar konden de evenementen niet doorgaan.

Baten en lasten

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	326.620	1.279.906	-953.286	768.319
Inzet RNH	296.284	225.721	70.563	282.033
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totale lasten	**622.904**	**1.505.627**	**-882.723**	**1.050.352**
Opbrengsten	-	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	195.770	1.123.596	-927.826	609.749
Totale baten	**195.770**	**1.123.596**	**-927.826**	**609.749**
Saldo	**-427.134**	**-382.031**	**-45.103**	**-440.603**

Lasten en baten per taakveld

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	44.027	44.027	300.000	300.000	-	-
3.1 economische ontwikkeling	432.979	37.826	253.093	116.800	410.474	20.280
3.2.1 fysieke bedrijfsinfrastructuur	199	-	-	-	530.278	502.159
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	9.147	-	34.618	-	10.842	-
5.5.1 cultureel erfgoed	1.415	1.415	-	-	-	-
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	135.137	112.502	917.916	706.796	98.759	87.310
Totaal	**622.904**	**195.770**	**1.505.627**	**1.123.596**	**1.050.352**	**609.749**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
Nr.		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1.1	De Groene F200	44.027	44.027	300.000	300.000	-255.973	-255.973
	Subtotaal taakveld 2.1.1	**44.027**	**44.027**	**300.000**	**300.000**	**-255.973**	**-255.973**
3.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	14.016	-	5.293	-	8.723	-
3.1	Oriëntatie werving exploitant fort Benoorden	95.312	10.140	-	-	95.312	10.140
3.1	Uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2040	207.374	-	81.000	-	126.374	-
3.1	Ontvangstgebied Haarlem Veerplas	-	-	100.000	100.000	-100.000	-100.000
3.1	Zonneweiden Schoteroog	8.654	8.654	-	-	8.654	8.654
3.1	Uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2040 SGP	88.592		50.000	-	38.592	-
3.1	Locatieonderzoek Plesmanhoek	19.031	19.031	16.800	16.800	2.231	2.231
	Subtotaal taakveld 3.1	**432.979**	**37.826**	**253.093**	**116.800**	**179.886**	**-78.974**
3.2.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	-	-	-	-	-	-
3.2.1	Gebiedsconcept Borneohoeve	199	-	-	-	199	-
	Subtotaal taakveld 3.2.1	**199**	**-**	**-**	**-**	**199**	**-**

Taakveld	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
3.3	Reguliere werkzaamheden bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	9.147	-	34.618	-	-25.471	-
	Subtotaal taakveld 3.3	**9.147**	**-**	**34.618**	**-**	**-25.471**	**-**
5.5.1	Reguliere werkzaamheden cultureel erfgoed	-	-	-	-	-	-
5.5.1	Herstel liniedijken	1.415	1.415	-	-	1.415	1.415
	Subtotaal taakveld 5.5.1	**1.415**	**1.415**	**-**	**-**	**1.415**	**1.415**
5.7.1	Reguliere werkzaamheden openbaar groen en (openlucht)recreatie	22.202	-	28.560	-	-6.358	-
5.7.1	Uitvoering Randstad 380KV Tennet	40.962	40.962	90.000	90.000	-49.038	-49.038
5.7.1	Verplaatsen pontveer de Opstapper	5.560	5.560	-	-	5.560	5.560
5.7.1	Uitvoering Randstad 380KV Tennet	63.200	63.200	320.000	320.000	-256.800	-256.800
5.7.1	Vaste stroomaansluiting evenemententerrein	2.348	2.348	466.796	296.796	-464.448	-294.448
5.7.1	Erfpacht Tuinen van West	432	-	12.560	-	-12.128	-
5.7.1	Belangenbehartiging en realisatie GeboortebosZWB	432	432	-	-	432	432
	Subtotaal taakveld 5.7.1	**135.137**	**112.502**	**917.916**	**706.796**	**-782.779**	**-594.294**
	Totaal	**622.904**	**195.770**	**1.505.627**	**1.123.596**	**-882.723**	**-927.826**

Programma 2. Beheer en onderhoud

Visie

Met het programma beheer en onderhoud heeft het recreatieschap zich ingezet voor de instandhouding van recreatie en natuur. In 2021 ging het vooral om:

- Instandhouding van recreatiegebieden volgens de CROW beeldkwaliteit B
- Wegwerken achterstallig onderhoud
- verhoging biodiversiteit en duurzaamheid door fasering beheer, zonering en opbouw beplantingen en overgangen beheerdoeltypen
- Waar mogelijk inhuur van werknemers vanuit sociale werkvoorziening
- Advies vanuit de beheerpraktijk op projecten en processen uit het uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2020 – 2025
- Duurzame programmering van evenementen afgestemd op de MRA-evenementenstrategie, stimuleren duurzaamheidsverbeteringen en bewaken van landschap- en natuurwaarden
- Jaarlijks actualiseren van beheerplan en meerjarenbegroting
- Groot onderhoud en vervangingsinvesteringen:
  Door de vele projecten wordt gemakshalve doorverwezen naar bijlage B. De bijbehorende overzichtskaarten zijn bijgevoegd in bijlage C.

Zie voor nadere informatie ook de paragraaf kapitaalgoederen↗.

Samen met onze participanten werken wij aan het versterken van de natuur en de biodiversiteit in Spaarnwoude. Afgelopen jaar is benut om aan de hand van de QuickScan van deskundigen (Arcadis), en een aantal ‘veld experimenten’, een beter beeld te krijgen van de potenties binnen het beheerareaal en de kans rijkheid van een aantal specifieke beheermaatregelen. Dit vormt de basis van het ecologisch beheerplan. Begin 2022 wordt het ecologisch beheerplan aan het bestuur ter besluitvorming voorgelegd.

Door samenwerking met sociale ondernemingen draagt het recreatieschap bij aan duurzame inzetbaarheid van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Deze mensen met een sw-indicatie of een re-integratietraject werden ingezet via IJmond werkt en Paswerk. Naast een bijdrage aan een inclusieve samenleving, levert deze keuze nog een voordeel op: de beeldkwaliteit die afgeleverd wordt door de SW-bedrijven, is hoger dan de vastgestelde beeldkwaliteit (B-kwaliteit). Het personeel kent geen ‘half’ werk, schoon is schoon en dat betekent dat het zwerfvuil zorgvuldig opgeruimd wordt.

Prestaties per taakveld in 2021

Taakveld 2.1.2 Verkeer en vervoer

Dit taakveld omvat het onderhouden van wegen, paden, parkeerterreinen, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair. De werkzaamheden zijn conform planning gerealiseerd.

Taakveld 3.2.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

De uitvoeringsorganisatie heeft gezorgd voor de afhandeling van WOB-verzoeken, canonherzieningen en andere notariële wijzigingen van erfpachtcontracten. We zien een stijging van de inzet op juridisch advies. De baten waren hoger dan begroot door een eenmalige bijdrage van Europarcs en Action Valley.

Taakveld 3.4 Economische promotie

Met de ontwikkelingen binnen de Visie Spaarnwoude Park 2040 is gewerkt aan het ontwikkelen/hernieuwen van een gebiedsidentiteit/merkverhaal. Dit heeft geleid tot

een bijbehorende gebiedsnaam, merkgids en activatieplan. Voor het volledige project is € 80.000. Het restant van het budget schuift door.

Taakveld 5.3 Cultuur presentatie en productie

Er waren € 346.370 minder inkomsten uit evenementen. Door de coronamaatregelen konden ook dit jaar de evenementen niet doorgaan. Bij evenementen die niet doorgaan, ontvangt het recreatieschap 15% van de vaste kosten, die genoeg zijn om de inzet RNH te dekken. Alleen voor de festivals van de Valley Partners (Dance Valley, Dutch Valley, Latin Village) en voor het Veerplasfestival is de factuur voor 100% gedeclareerd bij het Rijk.

Taakveld 5.5.2 Cultuurhistorische monumenten

Het recreatieschap heeft Rijks, provinciale en gemeentelijke monumenten onder haar beheer, zoals forten van de stelling van Amsterdam, molen (de Veer) en boerderijen. De geplande werkzaamheden zijn conform de begroting uitgevoerd.

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en openluchtrecreatie

De uitvoeringsorganisatie onderhoudt het openbaar groen (gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, evenemententerreinen, routes, etc.) Jaarlijks wordt een planning gemaakt van groot onderhoud. In 2021 zijn de volgende werkzaamheden opgepakt:

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021 Lasten	Jaarrekening 2021 Baten	Begroting na wijziging 2021 Lasten	Begroting na wijziging 2021 Baten	Jaarrekening 2020 Lasten	Jaarrekening 2020 Baten
2.1 verkeer en vervoer	1.910.943	88.792	1.479.041	73.800	1.605.351	77.180
3.2.2 fysieke bedrijfs-infrastructuur	515.157	2.449.454	426.376	2.217.350	550.658	2.738.403
3.4 economische promotie	258.696	-	284.693	-	195.566	-
5.3 cultuur presentatie en productie	105.905	574.299	147.420	920.669	133.155	176.331
5.5.2 cultureel erfgoed	16.541	23.332	26.020	26.020	-	-
5.7.2 openbaar groen en (openlucht) recreatie	4.838.277	266.775	6.082.011	355.046	4.679.295	336.731
Totaal	**7.645.519**	**3.402.653**	**8.445.561**	**3.592.885**	**7.164.025**	**3.328.645**

Baten en lasten

Programma 2. Beheer en onderhoud	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten DO	2.607.800	2.692.959	-85.159	2.765.372
Overige bedrijfskosten	1.364.229	1.669.472	-305.243	994.285
Inzet RNH	1.912.870	1.981.210	-68.340	1.766.176
GO*	1.248.736	1.892.000	-643.264	1.351.891
Kapitaallasten	99.708	108.110	-8.402	65.325
Subtotaal lasten	***7.233.342***	***8.343.751***	***-1.110.409***	***6.943.049***
Dotatie voorziening GO*	1.660.913	1.993.810	-332.897	1.557.467
Onttrekking voorziening GO*	-1.248.736	-1.892.000	643.264	-1.336.491
Saldo mutaties voorziening GO	***412.177***	***101.810***	***310.367***	***220.976***
Totale lasten	**7.645.519**	**8.445.561**	**-800.042**	**7.164.025**
Opbrengsten	3.175.119	3.536.786	-361.667	2.845.549
Projectsubsidies	227.534	56.099	171.435	483.097
Totale baten	**3.402.653**	**3.592.885**	**-190.232**	**3.328.645**
Saldo	**-4.242.866**	**-4.852.676**	**609.810**	**-3.835.379**

*) GO betreft groot onderhoud en kleine vervangingen waarvan de kosten minder dan € 100.000 bedragen.

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld Nr.	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1.2	Reguliere werkzaamheden beheer verkeer en vervoer	315.332	73.792	338.971	73.800	-23.639	-8
2.1.2	Dotatie voorziening GO/V	981.713		1.084.610	-	-102.897	-
2.1.2	GO/V	890.202		1.156.000	-	-265.798	-
2.1.2	Onttrekking voorziening GO/V	-890.202		-1.156.000	-	265.798	-
2.1.2	GO/V Achterstallig onderhoud extra budget	558.448	15.000	-	-	558.448	15.000
2.1.2	Kapitaallasten	55.451		55.460	-	-9	-
	Subtotaal taakveld 2.1.2	**1.910.943**	**88.792**	**1.479.041**	**73.800**	**431.902**	**14.992**
3.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer fysieke bedrijfsinfrastructuur	495.379	2.256.893	364.376	2.180.350	131.003	76.543
3.2.2	Aankoop kanobaan	-	-	37.000	37.000	-37.000	-37.000
3.2.2	Eenmalige bijdrage Europarcs en Action Planet	-	192.562	-	-	-	192.562
3.2.2	Herziening erfpacht 11 woningen	19.779	-	25.000	-	-5.221	-
3.2.2	***Subtotaal taakveld 3.2.2***	**515.157**	**2.449.454**	**426.376**	**2.217.350**	**88.781**	**232.104**
3.4	Reguliere werkzaamheden economische promotie	229.261	-	204.693	-	24.568	-

Taakveld	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
3.4	Ontwikkelen gebiedsidentiteit	29.435	-	80.000	-	-50.565	-
	Subtotaal taakveld 3.4	**258.696**	**-**	**284.693**	**-**	**-25.997**	**-**
5.3	Reguliere werkzaamheden cultuurpresentatie en productie	104.744	-	147.420	-	-42.676	-
5.3	Begeleiding GP Zandvoort	1.161		-		1.161	-
5.3	Evenementen	-	574.299	-	920.669	-	-346.370
	Subtotaal taakveld 5.3	**105.905**	**574.299**	**147.420**	**920.669**	**-41.515**	**-346.370**
5.5.2	Reguliere werkzaamheden cultureel erfgoed	6.172	12.963	15.650	15.650	-9.478	-2.687
5.5.2	Molen de Veer GO	10.370	10.370	10.370	10.370	-0	-0
	Subtotaal taakveld 5.5.2	**16.541**	**23.332**	**26.020**	**26.020**	**-9.479**	**-2.688**
5.7.2	Reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie	4.019.728	257.172	4.221.814	346.317	-202.086	-89.145
5.7.2	Dotatie voorziening GO/V	679.200	-	909.200	-	-230.000	-
5.7.2	GO/V	358.534	-	736.000	-	-377.466	-
5.7.2	Onttrekking voorziening GO/V	-358.534	-	-736.000	-	377.466	-
5.7.2	Kapitaallasten	44.257	-	52.650	-	-8.393	-
5.7.2	Evenemententerrein Oosterbroek	10.732		52.757		-42.025	-

Taakveld	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
5.7.2	Evenemententerrein Houtrak	7.185		-		7.185	-
5.7.2	Verplaatsen vissteiger	119	119	-		119	119
5.7.2	GO/V Achterstallig onderhoud extra budget	76.610	-	845.590	-	-768.980	-
5.7.2	Projectsubsidie	-	9.484	-	8.729	-	755
5.7.2	Realisatie Terreinverbetering Mysteryland	447	-	-	-	447	-
	Subtotaal taakveld 5.7.2	**4.838.277**	**266.775**	**6.082.011**	**355.046**	**-1.243.734**	**-88.271**
	Totaal	**7.645.519**	**3.402.653**	**8.445.561**	**3.592.885**	**-800.042**	**-190.232**

Programma 3. Toezicht en veiligheid

Visie

Door gastheerschap, het houden van toezicht en handhavend optreden wil het recreatieschap bij bezoekers de gevoelens van sympathie, vertrouwen en veiligheid vergroten.

- Vervullen van de rol van gastheer in de gebieden vervuld en verbeteren van de zichtbaarheid.
- Inspelen op de het intensievere gebruik van recreatiegebieden vanwege corona.
- Beheersen van ongewenst gebruik van de recreatiegebieden zo veel mogelijk.
- Toezicht houden en handhaven volgens Algemene Verordening en de Noodverordening COVID-19.
- Bijdragen aan het beheer en onderhoud van het recreatiegebied
- Bevorderen van samenwerking met partners (o.a. politie, gemeentelijke handhaving)

Prestaties per taakveld in 2021

Taakveld 1.2 Openbare orde en veiligheid

Het saldo van baten en lasten is € 703.524, dit is een afwijking van 15% negatief ten opzichte van de begroting. De inzet van toezicht is hoger in het voorjaar en de zomermaanden dan in de wintermaanden. In de wintermaanden wordt toezicht ook ingezet voor beheerklussen. Dit verklaart grotendeels de overschrijding in dit programma en de onderschrijding bij programma 5.7.2.

Baten en lasten

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	29.544	51.097	-21.553	29.639
Inzet RNH	673.980	560.740	113.240	628.773
Totale lasten	**703.524**	**611.837**	**91.687**	**658.412**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-703.524**	**-611.837**	**-91.687**	**-658.412**

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021 Lasten	Jaarrekening 2021 Baten	Begroting na wijziging 2021 Lasten	Begroting na wijziging 2021 Baten	Jaarrekening 2020 Lasten	Jaarrekening 2020 Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	703.524	-	611.837	-	658.412	-
Totaal	**703.524**	**-**	**611.837**	**-**	**658.412**	**-**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Speerpunten

Voor 2021 waren de speerpunten:

- Aansturen van uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2040
- Goede bestuursadvisering, programmasturing en omgevingsmanagement
- Aanscherpen planning & controlcyclus.
- Vernieuwen risicoanalyse.
- Het verder implementeren van de financiële transitie conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Prestaties per taakveld in 2021

Taakveld 0.1 Bestuur

- Accountantscontrole bij jaarrekening 2020
- Goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekening 2020
- En interimcontrole 2021

Taakveld 0.4 Overhead

- Implementatie van de financiële transitie;
- Verbeterde bestuurlijke besluitvorming;
- Verbeterde planning & control;
- En verbeterd omgevingsmanagement.

Het saldo van baten en lasten is € 961.286 negatief, dit is een afwijking van 14% negatief ten opzichte van de begroting. Deze financiële afwijking werd al verwacht in verband met hogere lasten voor de bestuursopdracht met betrekking tot het bestuursbureau en meer inzet op financiën en programmasturing. Bij financiën was een hogere inzet voor het uitvoeringsprogramma en extra inzet voor de P&C producten. Bij programmasturing was meer inzet voor het uitvoeringsprogramma, WOB verzoeken, samenwerkingsovereenkomst /erfpachtcontracten SBB en de afhandeling van de vangnetregeling ondernemers in tweede lockdown. Daartegenover staat dat er minder kantoor en bedrijfskosten waren als gevolg van het thuiswerken door corona.

Baten en lasten

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	88.179	63.619	24.560	62.677
Inzet RNH	873.106	778.999	94.107	1.016.093
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totale lasten	**961.286**	**842.618**	**118.668**	**1.078.770**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	-	-	-	-
Saldo	**-961.286**	**-842.618**	**-118.668**	**-1.078.770**

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0.1 bestuur	62.251	-	23.592	-	36.612	-
0.4 overhead	899.035	-	819.026	-	1.042.158	-
Totaal	**961.286**	**-**	**842.618**	**-**	**1.078.770**	**-**

Specificatie taakveld 0.4 overhead

Specificatie taakveld 0.4 overhead	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	325.106	-	207.318	-	117.788	-
Secretariaat	147.190	-	116.207	-	30.983	-
Financiële control en administratie	258.183	-	215.233	-	42.950	-
Aansturing beheerteam en toezichthouders	142.628	-	240.241	-	-97.613	-
Kantoor- en bedrijfskosten	25.928	-	40.027	-	-14.099	-
Totaal	**899.035**	**-**	**819.026**	**-**	**80.009**	**-**

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen

Gebeurtenissen per taakveld in 2021

Taakveld 0.5 Treasury

De uitvoeringsorganisatie streeft naar de volgende financiële doelstellingen:

- De financiering van het vastgestelde beleid
- Het minimaliseren van de financieringskosten
- Het beperken van de (financiële) risico's

Taakveld 0.8 Overige baten en lasten

Een groot deel van de kosten worden gedekt door de jaarlijkse financiële bijdrage van de participanten (47%); de deelnemers in de gemeenschappelijke regeling.

Taakveld 0.9 Vennootschapsbelasting

De activiteiten van het recreatieschap kunnen als volgt worden omschreven: beleidsbepaling, beheer en onderhoud van recreatieterreinen, genereren van publiciteit en ter beschikking stellen van recreatieterreinen voor openluchtrecreatie en evenementen. Spaarnwoude. neemt het standpunt in dat haar activiteiten geen belaste ondernemingsactiviteiten vormen voor de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969. Dit wordt jaarlijks beoordeeld. In voorgaande jaren is het recreatieschap vrijgesteld van vennootschapsbelasting. De verwachting is dat dit ook voor 2021 geldt.

Taakveld 0.10 Mutaties reserves

Het recreatieschap heeft verschillende reserves, die elk voor hun eigen doelen worden ingezet. Het doel van elke reserve is nader toegelicht in de paragraaf weerstandsvermogen. Het uitvoeren van de beleidsbepalingen conform de Nota reserves en voorzieningen.

In onderstaande tabellen zijn de mutaties en de ontwikkeling van de verschillende reserves weergegeven.

Baten en lasten

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Afwijking 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	1.874	1.329	545	5.025
Inzet RNH	-	-	-	-
Totale lasten	**1.874**	**1.329**	**545**	**5.025**
Participantenbijdragen	5.213.666	5.213.666	-	5.081.545
Opbrengsten	29.588	26.180	3.408	51.537
Totale baten	**5.243.254**	**5.239.846**	**3.408**	**5.133.082**
Saldo voor bestemming	**5.241.380**	**5.238.517**	**2.863**	**5.128.057**
Mutaties reserves	-1.093.430	-1.450.645	357.215	-885.108
Saldo na bestemming	**6.334.810**	**6.689.162**	**-354.352**	**6.013.166**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves

Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
	Toevoeging	Onttrekking	Saldo	Toevoeging	Onttrekking	Saldo	Toevoeging	Onttrekking	Saldo
Algemene reserve SPW	436	-	436	495	-	495	401	-	401
Bestemmingreserve beheer SPW	227.522	1.127.888	-900.365	68.231	785.430	-717.199	18.704	909.476	-890.772
Bestemmingsreserve investeringen SPW	46.487	408.072	-361.585	10.713	325.103	-314.390	207.745	362.148	-154.403
Best.reserve beheer CRM tunnel SPW	-	6.000	-6.000	145	4.500	-4.355	164	6.368	-6.204
Bestemmingsreserve egalisatie SPW	437.026	55.451	381.575	-	55.460	-55.460	467.378	46.779	420.599
Algemene reserve SGP	345.768	158.293	187.475	345.768	272.560	73.208	185.307	60.001	125.306
Best.reserve verv.investeringen SGP	38.297	447	37.851	38.297	-	38.297	26.709	6.005	20.704
Bestemmingsreserve SMG	30.802	437.678	-406.876	30.802	446.943	-416.141	266.539	604.857	-338.318
Best. reserve SMG beh. monument MH17	-	25.942	-25.942	-	55.100	-55.100	7.981	70.402	-62.422
Bestemmingsreserve SMG investering	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal mutaties reserves	**1.126.339**	**2.219.769**	**-1.093.430**	**494.451**	**1.945.096**	**-1.450.645**	**1.180.928**	**2.066.037**	**-885.108**

Ontwikkeling van reserves

	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Algemene reserve SPW	54.854	54.418	436
Bestemmingreserve SPW	3.625.824	4.512.198	-886.375
Algemene reserve SGP	3.310.172	3.122.697	187.475
Bestemmingsreserve SGP	2.198.483	2.160.633	37.851
Bestemmingsreserve SMG	5.906.139	6.338.956	-432.817
Totaal reserves	**15.095.472**	**16.188.902**	**-1.093.430**

Baten en lasten per taakveld

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0.5 treasury	1.874	23.218	1.329	26.180	5.025	29.155
0.8 overige baten en lasten	-	5.220.036	-	5.213.666	-	5.103.927
0.9 vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-
0.10 mutaties reserves	1.022.210	2.115.640	494.451	1.945.096	1.180.928	2.066.037
0.11 resultaat rekening baten en lasten	-	-	-	-	-	-
Totaal	**1.024.084**	**7.358.894**	**495.780**	**7.184.942**	**1.185.953**	**7.199.119**

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre Recreatieschap Spaarnwoude in staat is om middelen vrij te maken en daarmee substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat het beleid veranderd moet worden. Het weerstandsvermogen wordt vergeleken met de weerstandscapaciteit: de mogelijk in te zetten middelen om de risico's te dragen. De weerstandscapaciteit moet groter zijn dan het berekende weerstandsvermogen.

Weerstandsvermogen

Om het weerstandsvermogen te berekenen zijn alle risico's, waarvoor geen maatregelen getroffen zijn en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie, geïnventariseerd.

Een risico dat zich in 2021 voordeed is het grotendeels wegvallen van inkomsten uit evenementen en verminderde inkomsten uit erfpachten als gevolg van de coronamaatregelen. Andere belangrijke risico's voor Spaarnwoude zijn:

- Geen doorgang evenement door bv. faillissement organisator of een niet-verleende evenementenvergunning
- Faillissement/wanbetaling contractant
- Opruimen of saneren bodem/sloten door dumpingen synthetisch drugsafval

Per risico wordt de kans vermenigvuldigd met de potentiële omvang in euro's.
Het berekende weerstandsvermogen bedraagt op 31-12-2021 € 1.150.000.
De onderbouwing hiervan is als bijlage opgenomen.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bij het recreatieschap wordt gevormd door de vrij beschikbare middelen in de reserves en voorzieningen. Omdat bestemmingsreserves en voorzieningen al voor specifieke doelen zijn bestemd, is in de praktijk alleen de algemene reserve vrij beschikbaar als weerstandscapaciteit.

In de begroting is geen post "onvoorzien" opgenomen voor het opvangen van eventuele niet voorziene lasten in de loop van het jaar. Bij Recreatieschap Spaarnwoude heeft iedere onvoorziene last van substantiële betekenis dus directe gevolgen, waardoor de uitvoering van het beleid onder druk kan komen te staan.

Ook heeft het recreatieschap geen stille reserves. Stille reserves zijn activa die tegen geen of een te lage waarde zijn gewaardeerd en direct verkoopbaar zijn.

Op 1 januari 2004 is het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) in werking getreden. Het BBV verplicht Recreatieschap Spaarnwoude aandacht te besteden aan de risico's. Met de voorliggende 'Nota weerstandsvermogen' wordt het noodzakelijke inzicht in zowel het weerstandsvermogen als de weerstandscapaciteit van Recreatieschap Spaarnwoude gegeven.

Deze nota is in vier fasen tot stand gekomen.

1. Inventariseren en kwantificeren risico's
2. Bepalen minimaal gewenste / benodigde weerstandsvermogen
3. Berekenen aanwezige weerstandscapaciteit
4. Matchen benodigd weerstandsvermogen en aanwezige weerstandscapaciteit

In deze nota worden de uitkomsten van deze fasen beschreven.

1. Inventariseren en kwantificeren risico's

In de eerste fase zijn de risico's van Recreatieschap Spaarnwoude geïnventariseerd. Met de programmamanagers en budgethouders zijn deze risico's in beeld gebracht. De geïnventariseerde risico's zijn beschreven en onderverdeeld naar:

- Hoog / Midden / Laag (kans)
  Risico's zijn als 'Hoog' aangemerkt indien de kans van voordoen hoog wordt geacht, enzovoort. Bij een hoog risico is de financiële impact voor 80 procent meegenomen, bij een midden risico voor 50 procent en bij een laag risico voor 20 procent.
- Structureel / Incidenteel
  Risico's zijn als incidenteel of structureel aangemerkt. Een structureel risico heeft een financiële impact in meerdere begrotingsjaren. Een incidenteel risico heeft een financiële impact in één begrotingsjaar. De structurele risico's zijn voor twee jaar meegenomen in de risico kwantificering.

Voor het kunnen bepalen van het benodigde weerstandsvermogen is de financiële impact per risico berekend. Risico's zijn per definitie niet goed meetbaar. Dit komt doordat voor voorzienbare en redelijk kwantificeerbare risico's een voorziening moet worden gevormd. Om toch tot een kwantificering te kunnen komen, zijn de bepalende factoren voor een schatting van de kans van optreden (Hoog / Midden / Laag) en de impact van het risico (in euro's) geïdentificeerd. Zoveel mogelijk is de (gemiddelde) omvang van de bij het risico betrokken exploitatielasten en/of investeringsbedragen meegenomen bij de (subjectieve) bepaling van de kans en het effect.

Dit betekent dat niet de gehele omvang van de mogelijke financiële impact wordt opgenomen als risicobuffer. Door vermenigvuldiging van de impact met een kans van optreden wordt een onnodig hoge risicobuffer vermeden. Tegelijkertijd wordt door de combinatie van verschillende risico's in de bepaling van de weerstandscapaciteit redelijkerwijs wel gezorgd voor voldoende vermogen voor tegenvallers.

Op basis van de risico-inventarisatie zijn de volgende risico's onderkend. De geïnventariseerde risico's zijn gekwantificeerd voor een bedrag van in totaal € 1.006.000, -. Een nadere specificatie van dit bedrag is:

Risico	Kans	Incidenteel / Structureel	Financiële impact	Uitgaande van twee jaar
1. Subsidies (risico van terugbetalen)*	Laag risico	Incidenteel	€ 75.000	€ 15.000
2. Inkoop en aanbestedingsrisico	Midden risico	Structureel	€ 150.000	€ 150.000
3. Vervuilde grond/ bodemsanering	Midden risico	Incidenteel	€ 500.000	€ 250.000
4. Verandering regelgeving (bijv wijziging zwemwater kwaliteit)	Midden risico	Structureel	€ 25.000	€ 20.000
5. Calamiteiten zwemwater	Laag risico	Structureel	€ 15.000	€ 6.000
6. Verminderde inkomsten door faillissement ondernemer(s) en / of tegenvallend bezoek evenementen en / of geen evenementen vanwege coronacrisis	hoog risico	Incidenteel	€ 600.000	€ 480.000
7. Opruimen dumping drugs afval	Hoog risico	Incidenteel	€ 100.000	€ 80.000
Totaal			**€ 1.465.000**	**€ 1.006.000**

•Bij de bepaling van de totale financiële impact voor alle risico's worden de incidentele risico's eenmalig meegenomen. Bij structurele risico's wordt de verwachte financiële impact per jaar met 2 vermenigvuldigd.
* project verplaatsing pontveer de Opstapper heeft ook een reservering voor een subsidie van de PNH, maar dit bedrag staat nog op de balans. Is daarmee beperkt risico, het geld is nog niet aangewend.

2. De gewenste / benodigde omvang van het weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is in artikel 11 van het BBV gedefinieerd als “De relatie tussen de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover de gemeente (of de gemeenschappelijke regeling) beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken, en alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie”.

Het weerstandsvermogen weerspiegelt de mate waarin het schap in staat is middelen vrij te maken om de risico's, die zich in de praktijk voordoen, op te vangen zonder dat dit betekent dat het beleid verandert dan wel ingekrompen moet worden. Het vermogen om het beleid door te zetten, is afhankelijk van de omvang van de weerstandscapaciteit.

Er zijn (nog) geen wetenschappelijke of algemeen geldende normen voor de gewenste omvang van een weerstandsvermogen. Iedere gemeente en gemeenschappelijke regeling moet zelf invulling geven aan de gewenste omvang, gelet op haar eigen situatie en context. De omvang van het weerstandsvermogen moet in verhouding staan tot de risico's die de organisatie loopt. De risico's moeten niet kunnen worden opgevangen door stuur- en beheersmaatregelen en / of financieel kunnen worden afgedekt door voorzieningen.

De uitgevoerde risico-inventarisatie inclusief kwantificering is een logische basis voor het bepalen van het gewenste weerstandsvermogen. Hierbij moet rekening worden gehouden met het feit dat niet alle risico's kunnen worden gekwantificeerd (p.m.-posten).

1. Voor de geïdentificeerde en gekwantificeerde risico's worden de uitkomsten van de risico-inventarisatie als norm genomen voor het bepalen van het gewenste minimale weerstandsvermogen. Bij de risico-inventarisatie zijn risico's gekwantificeerd voor een bedrag van € 1.006.000.

2. Voor de niet-gekwantificeerde risico's wordt uitgegaan van 2% van de structurele inkomsten. Het rijk stelt voor de gemeenten die vallen onder het artikel 12-regime, de minimale buffer van de algemene reserve ook op 2% van de som van de structurele inkomsten te stellen. Voor Recreatieschap Spaarnwoude komt 2% van de structurele inkomsten overeen met een bedrag van € 100.000. Dit bedrag is daarmee het minimaal gewenste / benodigde weerstandsvermogen voor niet gekwantificeerde risico's.

Het totale benodigde weerstandsvermogen komt daarmee op een bedrag van € 1.106.000. In het volgende hoofdstuk wordt de omvang van het weerstandsvermogen gerelateerd aan de aanwezige weerstandscapaciteit.

3. Berekende weerstandscapaciteit per begin 2022

Onder weerstandscapaciteit wordt verstaan: het geheel aan beschikbare en vrij aanwendbare financiële middelen om mogelijke “resterende” risico's met financieel gevolg op te kunnen vangen. Met “resterende” risico's worden bedoeld: de risico's die onvoldoende “in control” zijn of kunnen worden gehouden door stuur- en beheersmaatregelen en/of waarvoor (nog) geen specifieke voorzieningen zijn of kunnen worden getroffen.

De bepaling van de weerstandscapaciteit is een momentopname. De gekozen peildatum is 1 januari 2022. Bij het berekenen van de aanwezige weerstandscapaciteit wordt gekeken naar het “vrije deel” in reserves en voorzieningen.

De eventuele stille reserves zijn niet bij de weerstandscapaciteit betrokken.

Ad 1. Vrije deel reserves en voorzieningen

Bij het bepalen van het vrije deel van de reserves en voorzieningen is voorzichtigheid betracht. Criterium is of het Algemeen Bestuur de betreffende reserve in geval van een calamiteit kan vrijmaken zonder dat hierdoor een exploitatietekort ontstaat. Daarbij komt dat bij gebruik van een reserve, de rente die dit financieringsmiddel genereert tevens structureel gedekt moet worden.

Reserve / voorziening	Stand 1 januari 2022	Deel direct beschikbaar voor weerstandscapaciteit
Algemene reserve	55.104	50.000
Bestemmingsreserve Beheer	685.312	500.000
Bestemmingsreserve Nieuwe Investeringen	198.619	100.000
Bestemmingsreserve Beheer Tacitustunnel	0	0
Bestemmingsreserve Egalisatie	2.013.879	0
Bestemmingsreserve S.M.G	4.386.409	200.000
Bestemmingsreserve S.M.G Investeringen	414.582	0
Bestemmingsreserve S.M.G. monument MH17	678.008	0
Bestemmingsreserve Egalisatie	0	0
Algemene reserve S.G.P.	995.712	300.000
Bestemmingsreserve S.G.P. verv. investeringen	2.344.104	0
Bestemmingsreserve Egalisatie	2.030.000	0
Totaal	**13.801.729**	**1.150.000**

*Voor de bovengenoemde reserves is de stand van de reserves per 1 januari 2022 als basis genomen waarbij alle goedgekeurde bestuursvoorstellen waarin beslag wordt gelegd op deze reserves zijn meegenomen (tot en met het AB van 16 december 2021). Kortom, alle reeds toegekende bijdragen vanuit de reserves maken geen deel uit van de ruimte hierboven gepresenteerd als weerstandscapaciteit.

Van de reserves (het eigen vermogen) is € 1.150.000, - aangemerkt als direct beschikbare incidentele weerstandscapaciteit. Het vrije deel uit de overige reserves is niet direct beschikbaar. Het Algemeen Bestuur moet hiervoor eerst de bestemming van de reserve wijzigen, hetgeen tot de mogelijkheden behoort. Voorzieningen worden niet meegenomen in de weerstandscapaciteit.

In de paragraaf Weerstandsvermogen van de begroting wordt elk jaar de (specificatie van de) weerstandscapaciteit vermeld, in overeenstemming met artikel 11, lid 2a van het BBV. In het jaarverslag wordt op grond van artikel 26 BBV verantwoording afgelegd over de ontwikkelingen in de weerstandscapaciteit.

De weerstandscapaciteit wordt elk jaar berekend bij de jaarrekening met als peildatum de balansdatum. De berekeningswijze en de uitgangspunten blijven hierbij ongewijzigd, tenzij het Algemeen Bestuur anders besluit.

Peildatum van de weerstandscapaciteit, zoals die in de paragraaf Weerstandsvermogen van de begroting wordt vermeld, is de laatste balansdatum. Dit is 31 december van het jaar voorafgaand aan het jaar waarin de begroting wordt samengesteld.

4. Matching Gewenst weerstandsvermogen – Berekende weerstandscapaciteit

De conclusie in deze nota is dat Recreatieschap Spaarnwoude over een weerstandscapaciteit beschikt van € 1.150.000, - om de risico's te dekken. Het gewenste weerstandsvermogen is berekend op € 1.106.000, - . Gezien de verschillende deelgebieden (SPW, SGP en SMG) ieder op een aparte wijze wordt gefinancierd valt het gewenste weerstandsvermogen als volgt te verdelen.

SPW	75,0 % van € 1.106.000,00	€ 829.500,00
SGP	17,5 % van € 1.106.000,00	€ 193.550,00
SMG	7,5 % van € 1.106.000,00	€ 82.950,00

Voorgesteld wordt de minimale omvang van de reserve voor het benodigd weerstandsvermogen vast te stellen op € 1.106.000.

Dit betekent dat op basis van de huidige informatie er een tekort van € 179.500 is aan weerstandscapaciteit voor deelgebied SPW (oud) . Voorgesteld wordt om het tekort aan weerstandscapaciteit op dit moment te accepteren en nu nog niet het tekort aan te vullen. De argumentatie daarvoor is dat de gekwantificeerde risico's zich niet gelijktijdig zullen manifesteren en de ontwikkeling van de weerstandscapaciteit en -weerstandsvermogen voortdurend worden gemonitord. Mocht blijken dat er sprake is van een structureel tekort aan weerstandscapaciteit dan zullen voorstellen worden gedaan om dit op te lossen.

Het gewenste / benodigde weerstandsvermogen voor de geïdentificeerde en de gekwantificeerde risico's worden jaarlijks herzien. Risico's en de omvang van de risico's kunnen derhalve jaarlijks wijzigen.

Natuurlijk blijft het signaleren en het beheersen van de risico's een continue proces. Gedurende het jaar wordt het Bestuur geïnformeerd over belangrijke nieuwe risico's gedurende het jaar. De risico's met een hoge kans van voordoen worden als vast onderdeel in de planning & control instrumenten (begroting, bestuursrapportages, jaarrekening) behandeld. En de ontwikkeling van de weerstandscapaciteit.

	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Algemene reserve SPW	54.854	54.418	436
Bestemmingreserve beheer SPW	730.062	1.630.428	-900.365
Bestemmingsreserve investeringen SPW	816.519	1.178.103	-361.585
Best.reserve beheer CRM tunnel SPW	9.905	15.905	-6.000
Bestemmingsreserve egalisatie SPW	2.069.337	1.687.762	381.575
Algemene reserve SGP	3.310.172	3.122.697	187.475
Best.reserve verv.investeringen SGP	2.198.483	2.160.633	37.851
Bestemmingsreserve SMG	4.763.366	5.170.242	-406.876
Best. reserve SMG beh. monument MH17	728.191	754.132	-25.942
Bestemmingsreserve SMG investering	414.582	414.582	-
Totaal	**15.095.472**	**16.188.902**	**-1.093.430**

Algemene reserve

De algemene reserve dient als weerstandscapaciteit voor de financiële risico's die het recreatieschap loopt. Ook worden soms uit de algemene reserve extra incidentele inspanningen gefinancierd omdat de reserve investeringen beperkt is. De aanvullende, incidentele, opdrachten zijn ‘extra’ en afhankelijk van de mogelijkheden om ze te financieren. Er kunnen verschillende soorten incidentele projecten worden uitgevoerd, zoals op het gebied van groot onderhoud, gebiedsontwikkeling, inkomstenwerving of omvormingen. Voor deze projecten wordt dan een aanvullend budget uit de algemene reserve beschikbaar gesteld door het bestuur. Middelen uit de algemene reserve kunnen dus door het bestuur worden ingezet voor allerlei taken van het recreatieschap.

Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen

De bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen wordt ingezet voor het investeren in groot onderhoud en vervanging van voorzieningen in het recreatiegebied. Beheer van het gebied vereist een duurzame basis in de begroting, waarbij groot onderhoud en vervangingen van bijvoorbeeld paden en bruggen structureel wordt gedekt. Vanaf 2019 is besloten om de bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen op te heffen en het bedrag uit de bestemmingreserve vervangingsinvesteringen te bestemmen voor de vorming van de Voorziening groot onderhoud.

Bestemmingsreserve investeringen

De bestemmingsreserve investeringen wordt voornamelijk ingezet voor ontwikkeling van het recreatiegebied door vernieuwing. Vernieuwing is gericht op het aantrekkelijk houden van de gebieden voor de inwoners van de regio, het betaalbaar houden van het beheer en het realiseren van inkomsten. Voorbeelden van vernieuwing zijn onder andere het plaatsen van sporttoestellen en het faciliteren van nieuwe horecagelegenheden.

Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten

Deze bestemmingsreserve is bedoeld om sterkte schommelingen in de kapitaallasten op te vangen.

Conclusie

De omvang van de huidige reserves ligt onder het niveau van het benodigde weerstandsvermogen voor deelgebied SPW (oud). Er is een tekort van € 179.500. Voorgesteld wordt om het tekort aan weerstandscapaciteit op dit moment te accepteren en nu nog niet het tekort aan te vullen. De argumentatie daarvoor is dat de gekwantificeerde risico's zich niet gelijktijdig zullen manifesteren en de ontwikkeling van de weerstandscapaciteit en weerstandsvermogen voortdurend worden gemonitord. Mocht blijken dat er sprake is van een structureel tekort aan weerstandscapaciteit dan zullen voorstellen worden gedaan om dit op te lossen.

Kengetallen

Conform het BBV worden de kengetallen in onderstaande tabel vermeld.

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Wanneer de schuld lager is dan de jaaromzet (<100%) wordt dit als voldoende bestempeld en boven de 130% als onvoldoende. Het recreatieschap heeft geen leningen, vandaar de negatieve ratio.

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin aan de financiële verplichtingen kan worden voldaan. Een ratio >50% wordt in de regel als voldoende beschouwd.

Het kengetal "structurele exploitatieruimte" geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte in de begroting is om tegenvallers op te vangen. De commissie BBV geeft aan dat een ratio > 0,6% acceptabel is.

	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Netto schuldquote	-123%	-73%	-131%
Idem gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-123%	-73%	-131%
Solvabiliteitsratio	81%	84%	84%
Structurele exploitatieruimte	-3%	-1%	-7%
Grondexploitatie	n.v.t.		
Belastingcapaciteit	n.v.t.		

B. Kapitaalgoederen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het onderhoud van de kapitaalgoederen, onderscheiden naar de volgende categorieën:

- Verhardingen
- Civiele kunstwerken
- Groen
- Water, oevers en stranden
- Pontjes
- Terreinmeubilair
- Hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging
- Gebouwen en materieel

Op 13 december 2018 is het beheerplan in het bestuur gepresenteerd en is het gewenste beeldkwaliteitsniveau vastgesteld op basis van de CROW "kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2018".
De CROW-systematiek heeft kwaliteitsnormen van A+ (top)-A-B-C-D. Als voorbeeld geldt Verhardingen – Onkruid in goten en randstroken: A betekent “weinig onkruid” en B “in beperkte mate onkruid”. Recreatieschap Spaarnwoude weet de beeldkwaliteit momenteel te handhaven op kwaliteitsniveau B op basis van het beschikbare beheerbudget. Alleen monument MH17 wordt conform afspraak beheerd op niveau A+.

Bij de instandhouding wordt onderscheid gemaakt tussen dagelijks onderhoud (DO), groot onderhoud (GO) en vervangingen (VV).

Dagelijks / jaarlijks onderhoud

DO omvat de reguliere, jaarlijks terugkerende kosten voor de instandhouding. Het DO betaalt het recreatieschap uit de exploitatiebegroting.

Groot onderhoud en kleine vervangingen

GO omvat de kosten voor instandhouding die niet ieder jaar terugkeren en niet levensduur verlengend zijn. Deze maatregelen worden uitgevoerd op basis van de meerjarenplanning en inspecties.

Het GO en kleine VV (vervangingen tot € 100.000) betaalt het recreatieschap uit de voorziening GO. Die voorziening wordt gevoed met een jaarlijkse dotatie vanuit de exploitatiebegroting. De jaarlijkse dotatie is berekend op basis van het werkelijk geplande groot onderhoud en de kleine vervangingen in de komende 10 jaren, zoals dat vastligt in een door het bestuur vastgesteld beheerplan (zie de meerjarenbegroting).

De kosten voor GO en kleine VV worden geboekt via de exploitatie, met daar tegenover een even grote onttrekking uit de voorziening. Op deze manier worden de betreffende lasten goed gemonitord.

Grote vervangingen

Grote VV (maatschappelijke vervangingen boven tot € 100.000 en economische vervangingen van bijvoorbeeld gebouwen en evenemententerreinen) betaalt het recreatieschap uit de bestemmingsreserve. Zolang de reserve toereikend is, is daar geld (liquiditeit) voor beschikbaar. Dit betreft alleen de werkelijke investeringen.

Het BBV schrijft voor dat alle investeringen als bezit (materiële vaste activa) op de balans moeten staan. Op de balans is rekening gehouden met een realistische jaarlijkse waardedaling. Die waardedaling leidt tot de jaarlijkse afschrijvingslasten, die in de

jaarlijkse exploitatie verwerkt zijn. Omdat de investeringen uit de reserves worden betaald, kunnen deze jaarlijkse afschrijvingslasten worden afgedekt.

Op het moment dat een grote vervanging gedaan wordt, wordt de som van die investering vanuit de bestemmingsreserve overgezet naar de bestemmingsreserve egalisatie en vervolgens jaarlijks afgeschreven op de balans. Door het afschrijven veroorzaakt de investering geen hoge piek in de winst- en verliesrekening, maar worden jaarlijkse kapitaallasten opgenomen tijdens de levensduur van het object.

Wanneer het recreatieschap een investering niet (geheel) uit de bestemmingsreserve kan betalen, is het (met instemming van het bestuur) mogelijk om het benodigde bedrag voor de bestemmingsreserve egalisatie te betalen uit eenmalige extra bijdragen van de participanten.

Een andere optie is in theorie om een investering te betalen uit een lening, maar dat is tegen de uitgangspunten die het recreatieschap zichzelf heeft opgelegd. Bij een lening moet het recreatieschap de jaarlijkse kapitaallasten dekken uit de exploitatie en/of hogere participantenbijdragen, in plaats van dekking uit de reserves. Van de optie om geld te lenen voor een investering wordt nu geen gebruik gemaakt.

Totale lasten DO, GO en VV

Totale lasten kapitaalgoederen (in programma 2)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	2.607.800	2.692.959	2.765.372
Groot onderhoud en kleine vervangingen	1.248.736	1.892.000	1.351.891
Kapitaallasten	99.708	108.110	65.325
Totaal	**3.956.244**	**4.693.069**	**4.182.588**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Maatschappelijke vervangingen >100.000	437.026	-	574.166
Economische vervangingen	-	-	-

Hieronder worden de kapitaalgoederen per taakveld en categorie verder uitgewerkt.

Taakveld 2.1 Verkeer en vervoer

Totale lasten 2.1 VERKEER EN VERVOER	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Verhardingen	869.356	923.241	957.488
Civiele kunstwerken	375.315	612.190	381.386
Inzet RNH	36.629	-	4.478
Overige bedrijfskosten	538.131	15.000	123.460
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	91.511	-71.390	138.539
Totaal	**1.910.943**	**1.479.041**	**1.605.351**

Categorie verhardingen

Recreatieschap Spaarnwoude beheert in totaal 94 hectare aan verhardingen in de vorm van gesloten verharding (asfalt) voor rijbanen, parkeerterreinen, fiets- en wandelpaden en half verharding voor de overige wandelpaden. Ook de ruiterpaden zijn in deze categorie opgenomen. De wegen en paden worden periodiek geïnspecteerd om vast te stellen waar onderhoud noodzakelijk is.

Omdat de beeldkwaliteit voor verhardingen is vastgesteld op niveau B wordt bij gladheid de verharding niet gestrooid.

VERHARDINGEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	154.744	179.241	157.046
Groot onderhoud en kleine vervangingen	714.613	744.000	800.442
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**869.356**	**923.241**	**957.488**

Categorie civiele kunstwerken

Het recreatieschap heeft totaal 486 stuks kunstwerken waarvan 187 bruggen en 299 waterstaatkundige voorzieningen zoals stuwen en duikers.

CIVIELE KUNSTWERKEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	144.276	144.730	189.660
Groot onderhoud en kleine vervangingen	175.589	412.000	151.855
Kapitaallasten	55.451	55.460	39.871
Totaal	**375.315**	**612.190**	**381.386**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Maatschappelijke vervangingen >100.000	437.026	-	467.378
Economische vervangingen			

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Totale lasten 5.7.2 OPENBAAR GROEN EN (OPENLUCHT) RECREATIE	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Groen	1.374.926	1.543.463	1.437.783
Water, oevers en stranden	170.020	409.714	253.083
Pontjes	10.480	11.277	10.887
Terreinmeubilair	300.268	257.411	169.816
Hygiënische maatregelen / nuts, riolering en reiniging	595.965	627.212	600.884
Gebouwen en materieel	259.913	308.561	371.261
Overige bedrijfskosten	612.695	1.439.760	650.341
Inzet RNH	1.193.344	1.311.413	1.102.804
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	320.666	173.200	82.437
Totaal	**4.838.277**	**6.082.011**	**4.679.295**

Categorie groen

Recreatieschap Spaarnwoude bevat in totaal 635 hectare aan grasvegetatie in de vorm van intensieve- en extensieve grasvegetatie, moeras en rietlanden. Verder heeft het recreatieschap in totaal 398 ha beplanting bestaande uit cultuurlijke en natuurlijke beplanting.

GROEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	1.212.512	1.253.463	1.316.736
Groot onderhoud en kleine vervangingen	162.414	290.000	121.047
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**1.374.926**	**1.543.463**	**1.437.783**

Categorie water, oevers en stranden

Het recreatiegebied heeft in totaal 277 ha water en in totaal 2 ha zandstrand (voor zover dit onderscheidt te maken is), wat onderdeel uitmaakt van in totaal 14ha aan oevers en stranden. De inrichting van de zwemplekken moeten middels waarschuwingsborden aan de wettelijke eisen voldoen. Ook het zwemwater voldoet aan de minimale wettelijke eisen (Whvbz).

WATER, OEVERS EN STRANDEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	159.851	170.714	139.135
Groot onderhoud en kleine vervangingen	10.169	239.000	113.948
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**170.020**	**409.714**	**253.083**

Categorie pontjes

Het recreatieschap heeft in de verschillende gebieden in totaal 1 pontje. Het betreft de Opstapper die momenteel niet in de vaart is, en waarvoor een vervangende verbinding en de mogelijkheden om het pondje te verduurzamen onderzocht wordt.

PONTJES	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	1.920	2.718	2.327
Groot onderhoud en kleine vervangingen	-	-	-
Kapitaallasten	8.559	8.559	8.559
Totaal	**10.480**	**11.277**	**10.887**

Categorie terreinmeubilair

Het recreatieschap heeft totaal 5172 stuks terreinmeubilair, waarvan 97 speeltoestellen en 5075 overig terreinmeubilair zoals picknicksets, banken, anti-autopalen, verkeersborden, enzovoorts.

TERREINMEUBILAIR	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	167.634	128.051	161.251
Groot onderhoud en kleine vervangingen	111.277	108.000	8.565
Kapitaallasten	21.358	21.360	-
Totaal	**300.268**	**257.411**	**169.816**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Maatschappelijke vervangingen >100.000	-	-	106.788
Economische vervangingen	-	-	-

Categorie hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging

Recreatieschap Spaarnwoude heeft in totaal 16 pompen voor de riolering en het doorspoelen van zwemwater, 23 electrakasten, 11.350 meter elektra leidingen en 28.500 meter persriolering. Daarnaast verschillende waterputten, water tappunten en 8425 meter waterleiding.

Het recreatieschap heeft totaal 10 toiletgebouwen, die in het seizoen dagelijks schoongemaakt moeten worden. In de verschillende terreinen staan geen ondergrondse afvalcontainers die periodiek leeggezogen worden. Op intensief gebruikte gazons staan geen "hete kolen bakken" voor het barbecueën. Ook het periodiek prikken van zwerfvuil en het verwijderen van illegaal gestort afval op de parkeerterreinen behoort tot deze categorie.

HYGIËNISCHE MAATR. / NUTS, RIOLERING EN REINIGING	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	595.965	627.212	600.884
Groot onderhoud en kleine vervangingen	-	-	-
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**595.965**	**627.212**	**600.884**

Categorie gebouwen en materieel

Dit omvat het onderhoud aan de openbare gebouwen, verhuurde gebouwen en materieel zoals voertuigen en grote machines. Het recreatieschap heeft diverse gebouwen in eigen beheer. Niet al deze gebouwen zijn openbaar toegankelijk. Denk aan boerderij Borneohoeve in de Houtrak of de boerderij aan de Lage Dijk 5 bij de Mooie Nel. Beide genoemde gebouwen maken onderdeel uit van het uitvoeringsprogramma Spaarnwoude Park 2020 -2025 waarvoor een nieuwe bestemming gezocht zal worden.

GEBOUWEN EN MATERIEEL)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	170.899	186.830	198.333
Groot onderhoud en kleine vervangingen	74.674	99.000	156.034
Kapitaallasten	14.340	22.731	16.894
Totaal	**259.913**	**308.561**	**371.261**

C. Financiering

Wet Financiering decentrale overheden

De Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido) heeft als uitgangspunt het beheersen van risico's. De belangrijkste kenmerken in dat kader is een tweetal randvoorwaarden voor het treasurybeleid. De eerste is dat het aangaan en verstrekken van geldleningen alsmede het verlenen van garanties allen zijn toegestaan voor de uitoefening van de publieke taak. De tweede houdt in dat uitzettingen een prudent karakter (=met beleid en inzicht bezien) moeten hebben en niet gericht zijn op het genereren van inkomen door het lopen van onnodige risico's.

Op 7 mei 2020 heeft het Algemeen Bestuur in haar openbare vergadering haar verordening financieel beheer vastgesteld in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de wet Financiering Decentrale Overheden over de kaders voor de inrichting en uitvoering van de financieringsfunctie. Ook is in deze vergadering vastgesteld de verordening financieel beheer en controle in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de artikelen 216 en 217 van de provinciewet.

Risicobeheer

Binnen de Wet Fido zijn 2 normen vermeld waaraan dient te worden voldaan. De normen bestaan uit de kasgeldlimiet en de rente-risiconorm.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een looptijd van maximaal 1 jaar en de renterisiconorm op leningen met een looptijd vanaf 1 jaar. Het doel van deze normen is te voorkomen dat bij herfinanciering van leningen bij (aanzienlijk) hogere rente grote schokken optreden in de hoogte van de rente die het recreatieschap moet betalen. De normen beperken de budgettaire risico’s.

Recreatieschap Spaarnwoude is volgens het huidige liquiditeits- en financieringsbeleid binnen de kasgeldlimiet en rente-risiconorm gebleven.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het bedrag ter grootte van 8,2% van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het jaar. Het doel van de limiet is de vlottende schuld (kortlopende leningen) te beperken. In de onderstaande tabel is de kasgeldlimiet voor het begrotingsjaar bepaald.

Berekening van de kasgeldlimiet	
Begrotingstotaal (lasten)	9.935.107
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	8,20%
Kasgeldlimiet	814.700

Rente-risiconorm

De renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de vaste schuld bij aanvang van het jaar. Het doel is het beperken van de gevolgen van een stijgende kapitaalmarktrente op de rente lasten van de organisatie. De norm stelt dat per jaar maximaal 20% van de vaste schuld in aanmerking mag komen voor herfinanciering of renteherziening. In de onderstaande tabel is de renterisiconorm voor het begrotingsjaar bepaald op € 0.

Berekening van de renterisiconorm	
Stand van de vaste schuld per 1 januari	-
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20%
Renterisiconorm	0

Wet Fido Modelstaat A (x € 1.000)

Toelichting op modelstaat A

De Kasgeldlimiet voor het recreatieschap bedraagt op basis van de begroting 2021 € 815.000,-. Het recreatieschap blijft het gehele jaar binnen de limiet.

Kwartaal	1e			2e		
Maand	1 jan	1 feb	1 mrt	1 apr	1 mei	1 jun
Registratie nr.						
Datum ontvangst						
Vlottende schuld	0	0	0	0	0	0
Vlottende middelen	0	0	0	0	0	0
Netto vl. schuld	0	0	0	0	0	0
Netto vl. overschot	0	0	0	0	0	0
Gem. schuld		0			0	
Gem. overschot		0			0	
Kasgeldlimiet	815	815	815	815	815	815
Ruimte onder limiet		815			815	
Overschrijding		0			0	

Kwartaal	3e			4e		
Maand	1 jul	1 aug	1 sep	1 okt	1 nov	1 dec
Registratie nr.						
Datum ontvangst						
Vlottende schuld	0	0	0	0	0	0
Vlottende middelen	0	0	0	0	0	0
Netto vl. schuld	0	0	0	0	0	0
Netto vl. overschot	0	0	0	0	0	0
Gem. schuld		0			0	
Gem. overschot		0			0	
Kasgeldlimiet	815	815	815	815	815	815
Ruimte onder limiet		815			815	
Overschrijding		0			0	

Wet Fido Modelstaat B (x € 1.000)

	Modelstaat B			
1a	Renteherziening op vaste schuld O/G		-	
1b	Renteherziening op vaste schuld U/G		-	
2	Renteherziening op vaste schuld	(1a-1b)		-
3a	nieuw aangetrokken vaste schuld		-	
3b	nieuw uitgezette lange leningen		-	
4	netto nieuw aangetrokken vaste schuld	(3a-3b)		-
5	Betaalde aflossingen		-	
6	herfinanciering	(laagste van 4 en 5)	-	
7	Renterisico op de vaste schuld	(2+6)		-
8	Renterisiconorm			-
9a	ruimte onder			-
9b	Overschrijding			-
	Renterisiconorm			
10	Stand van de vaste schuld		-	
11	Vastgestelde percentage			
12	Renterisiconorm	(10x11)		-

Toelichting op modelstaat B

Bij het recreatieschap hebben zich geen renteherzieningen op vaste schulden plaatsgevonden en er zijn geen nieuwe leningen uitgezet of aangetrokken. De renterisiconorm is derhalve nihil.

D. Bedrijfsvoering

Recreatie Noord-Holland NV (RNH) is de uitvoeringsorganisatie voor de recreatieschappen Spaarnwoude, Twiske-Waterland, Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Geestmerambacht en Groengebied Amstelland. De provincie Noord-Holland is enig aandeelhouder van RNH.

De samenwerkingsrelatie is beschreven in een raamcontract. Vanaf 2009 waren dat vijfjarige contracten. In 2017 is de dienstverlening van RNH geëvalueerd. De resultaten hiervan werden begin 2018 aan het bestuur gepresenteerd. Met het oog op de lopende discussies over de Gemeenschappelijke Regelingen en de Metropool Regio Amsterdam (en de rol van RNH daar in) is op initiatief van de provincie in 2020 onderzoek uitgevoerd naar de uitvoeringstaken van RNH in combinatie met de governance structuur van de recreatieschappen. Daarom hebben de recreatieschappen voor 2021 een contractverlenging van één jaar afgesproken. In 2021 is besloten om met ingang van 1 januari 2022 een bestuursbureau op te richten met medewerkers die rechtstreeks in dienst staan van de recreatieschappen, zodat een betere scheiding van opdrachtgeverschap en opdrachtnemersrol ontstaat. In het licht daarvan hebben de vijf recreatieschappen in 2021 besloten dat RNH ook in 2022 en 2023 als uitvoeringsorganisatie wordt gecontracteerd, met een opzegtermijn van één jaar. Per jaar stellen de schapsbesturen hun begrotingen vast. Dit maakt de jaarlijkse opdracht aan RNH concreet.

De dienstverlening wordt afgerekend op basis van werkelijk gemaakte kosten en uren. De inzet van RNH voor het recreatieschap behoort tot de kostencategorie ingeleend personeel. In de begroting is hiervoor in totaal een budget van € 3.596.670 opgenomen.

Voor de werkzaamheden die het Routebureau van RNH in opdracht het recreatieschap verricht zijn vaste bedragen in de begroting opgenomen. Deze bedragen dekken de inzet van RNH en de bedrijfskosten die gemiddeld worden gemaakt voor de beschreven werkzaamheden aan routebeheer en -ontwikkeling.

Overkoepelend voor alle recreatieschappen werkt RNH aan de volgende prestaties:

- HR management
- Training en opleiding van het personeel
- Professioneel contractbeheer vastgoed en evenementen
- Modern ingerichte ICT voor projectadministratie, financiële administratie en factuurafhandeling
- Archivering
- Natuurinclusief kennisnetwerk
- Omgevingsmanagement
- Planning en control

Flexibele schil / inhuur

Bij de uitvoering van onderhoudswerk huurt Recreatieschap Spaarnwoude de inzet van het werkvoorzieningsschap in.

Percentage overhead

Deze overhead bestaat uit de volgende posten:

Opbouw van de overhead	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021
Bestuursadvisering en programmasturing	325.106	207.318
Secretariaat	147.190	116.207
Financiële control en administratie	258.183	215.233
Aansturing beheerteam en toezichthouders	142.628	240.241
Kantoor- en bedrijfskosten	25.928	40.027
Totaal	**899.035**	**819.026**

Totale lasten	**9.935.107**	**11.406.972**
Percentage overhead	**9,00%**	**7,00%**

Klachtenregistratie

Het recreatieschap biedt op de website de mogelijkheid om een klacht in te dienen. Afgelopen jaren is daarvan geen gebruik gemaakt. Ook via andere communicatiemiddelen en via de klantcontacten met toezichthouders of beheermedewerkers zijn geen klachten ontvangen over het handelen of functioneren van medewerkers die namens het recreatieschap optreden.

Maatregelen bij begrotingsafwijkingen

Materiële afwijkingen (beleidsmatig en/of financieel) ten opzichte van de begroting moeten door het bestuur worden geautoriseerd. Als een wijziging niet in het jaar zelf is voorgelegd, dan zijn bestedingen boven het begrotingsbedrag strikt genomen onrechtmatig. Daarom worden de afwijkingen tijdig, en in elk geval in het begrotingsjaar zelf, aan het bestuur voorgelegd. Dit gebeurde in de vorm van:

- de begrotingswijziging 2021;
- separate bestuursvoorstellen;
- en de najaarsnotitie 2021.

Het recreatieschap streeft ernaar om begrotingsafwijkingen boven de grens van 3% van de totale lasten (inclusief toevoegingen aan de reserves) te voorkomen. Dit geldt in sterkere mate voor rechtmatigheidsafwijkingen zoals beschreven in de Kadernota Rechtmatigheid 2022.

E. Grondbeleid

Het recreatieschap is van mening dat gebieden die binnen de grenzen van de Gemeenschappelijke Regeling vallen, in het beheer van het recreatieschap thuishoren.

Indien het recreatieschap een zakelijk of persoonlijk recht verwerft op gronden grenzend aan het gebied, dan worden deze gronden toegevoegd aan de gemeenschappelijke regeling.

Oppervlaktes en hoeveelheden		
Gronden		
Beleidsgebied gemeenschappelijke regeling	2500	hectare
Oppervlakte in eigendom	2123	hectare
waarvan: in eigen beheer	1361	hectare
contractueel uitgegeven	1216	hectare
Aantal contracten gronden		
Gebouwen		
Aantal gebouwen	44	
waarvan: in eigen beheer	21	
contractueel uitgegeven	23	
potentieel af te stoten	4	

Gronden in eigendom en uitgegeven

Alle gronden van het recreatieschap zijn in bloot eigendom van Staatsbosbeheer, waarbij het recreatieschap het economisch eigendom heeft. Hier lopen twee verschillende erfpachtcontracten mee, die allebei expireren in 2049.

Gronden in erfpacht worden bij voorkeur voor langere periodes uitgegeven, tenzij dit vanuit gewenste ontwikkelingen in het gebied die voortvloeien uit het ambitietraject onwenselijk is. Alle gronduitgiftes zijn digitaal op kaart verwerkt in het beheersysteem GeoVisia en van alle contracten is een digitaal archief.

Voor ontwikkelingen waarbij externe financiering nodig is, is een looptijd van het ondererfpacht van ten minste 30 jaar wenselijk. Het recreatieschap kan momenteel alleen contracten sluiten met de resterende looptijd van 28 jaar. Met Staatsbosbeheer is daarom voor de korte termijn afgesproken dat zij meetekenen met het ondererfpachtcontract, zodat een langere looptijd gegarandeerd kan worden. Voor de langere termijn loopt binnen de gehele Metropool Regio Amsterdam een proces, waarbij wordt verwacht medio 2021 een Samenwerkingsovereenkomst te sluiten waarbij nieuwe afspraken voor de verlening van het erfpacht worden vastgelegd.

NatuurNetwerk Nederland (NNN)

Bijna alle gronden van het recreatieschap maken deel uit van het NatuurNetwerk Nederland (NNN). Dit legt beperkingen op voor het gebruik van de gronden.

Commerciële activiteiten

Om voldoende baten te halen uit de gronden zijn sommige percelen voor commerciële activiteiten of bewoning uitgegeven. Hierbij wordt gewerkt met standaardcontracten en voorwaarden. Bij Recreatieschap Spaarnwoude is nog geen sprake van een vastgesteld grondprijzenbeleid. Wel wordt aangesloten bij de prijzen in de regio daarvoor. Er is sprake van actief accountmanagement waardoor contracten regelmatig worden herzien of gecontroleerd op oneigenlijk gebruik.

Baten uit commerciële activiteiten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021
Baten uit (erf)pachten	1.774.630	1.710.764
Baten uit verhuren	420.995	421.526

Kavelpaspoorten

Voor nieuwe ontwikkelingen worden kavelpaspoorten opgesteld, waarop marktpartijen kunnen inchrijven.

Gronden Spaarnwoude

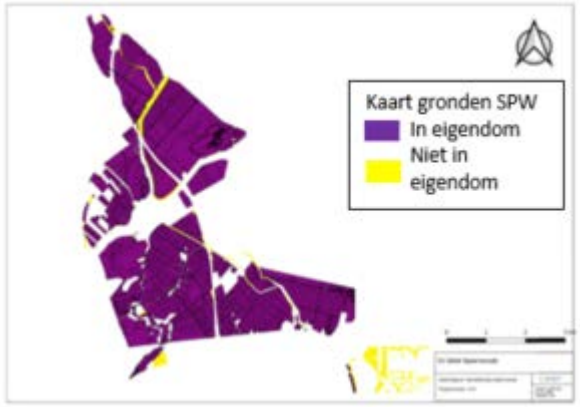

NNN gronden Spaarnwoude

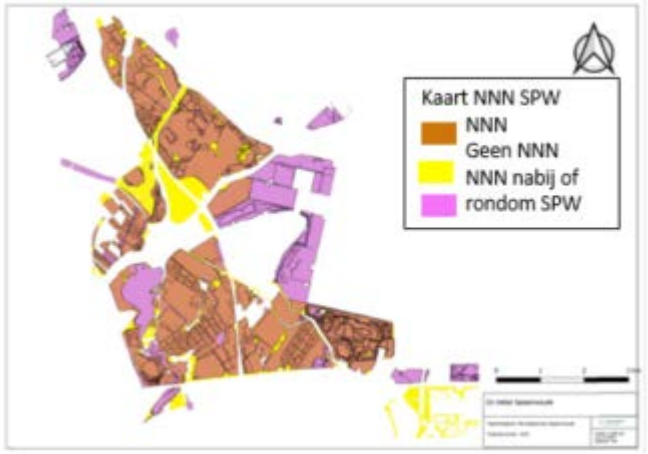

F. Participanten

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen voor elke participant is inzicht in en actieve deelname aan de gemeenschappelijke regeling noodzakelijk. Door effectief te sturen op de doelstellingen en prestaties kunnen participanten de gemeenschappelijke regeling maximaal laten bijdragen aan eigen bestuurlijke ambities. Ook de ambtelijke organisaties hebben ook in 2021 goed samengewerkt met de uitvoeringsorganisatie Recreatie Noord-Holland.

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling wordt de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd.

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord Holland	52,20%	2.653.301	2.722.287
Gemeente Amsterdam	18,70%	947.382	972.014
Gemeente Haarlem	13,40%	682.371	700.113
Gemeente Haarlemmermeer	10,30%	522.612	536.200
Gemeente Velsen	5,40%	275.879	283.052
Totaal	**100,00%**	**5.081.545**	**5.213.666**

Participant SPW	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord Holland	53,10%	1.927.523	1.977.639
Gemeente Amsterdam	22,10%	802.227	823.085
Gemeente Haarlem	12,80%	464.638	476.719
Gemeente Haarlemmermeer	4,40%	159.720	163.873
Gemeente Velsen	7,60%	275.879	283.052
Totaal	**100,00%**	**3.629.987**	**3.724.368**

Participant SGP	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord Holland	50,00%	725.778	744.648
Gemeente Amsterdam	10,00%	145.155	148.929
Gemeente Haarlem	15,00%	217.733	223.394
Gemeente Haarlemmermeer	25,00%	362.892	372.327
Totaal	**100,00%**	**1.451.558**	**1.489.298**

Informeren van participanten

De informatievoorziening van de gemeenschappelijke regeling aan de participanten (de gemeenteraden en provinciale staten) is belangrijk. Daarvoor sluit het recreatieschap aan bij regionale samenwerkingsafspraken zoals die bijvoorbeeld in Noord-Holland Noord en de Metropool Regio Amsterdam zijn of worden gemaakt.

Informatie over verbonden partijen

Deze paragraaf geeft de informatie weer, die elke participant volgens het BBV moet opnemen in haar paragraaf 'Verbonden partijen'. Deze gegevens hebben betrekking op de geconsolideerde begroting.

Naam verbonden partij	Recreatieschap Spaarnwoude
Vestigingsplaats	Velsen-Zuid
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Deelnemende partijen	Provincie Noord-Holland en de gemeenten Amsterdam, Haarlem, Haarlemmermeer en Velsen.
Bestuurlijke vertegenwoordiging	I. Zaal Provincie Noord-Holland E. Jensen Provincie Noord-Holland B. Diepstraten gemeente Velsen M. van Doorninck gemeente Amsterdam (vertegenwoordigt door de heer E. Bobeldijk) R. Berkhout gemeente Haarlem M. Sedee-Schuitemaker gemeente Haarlemmermeer
Doelstelling en openbaar belang (BBV 15, 2a en 2b)	Het besturen en beheren van het recreatiegebied. Gezien de ligging en het gebruik van het gebied door de inwoners heeft de provincie/gemeente een direct maatschappelijk belang bij het realiseren van de doelen en neemt daarom deel aan de gemeenschappelijke regeling.
Activiteiten	Het recreatieschap voert de ontwikkeling en het beheer van het recreatiegebied uit, conform de kaders van de gemeenschappelijke regeling.
Visie op de verbonden partij (BBV 15, 1a)	
Beleidsvoornemens 2021-2024 (BBV 15, 1a)	
(Wijziging) financieel belang (BBV 15, 2b-d)	Voor financiering van het jaarlijkse exploitatietekort zijn de participanten verantwoordelijk. Provincie Noord-Holland 52,20% Gemeente Amsterdam 18,70% Gemeente Haarlem 13,40% Gemeente Haarlemmermeer 10,30% Gemeente Velsen 5,40%
Bestuurlijk belang	
Bestuurlijke invloed	Jaarlijks kan Provinciale Staten / de raad haar gevoelens uitspreken over de begroting en kennisnemen van de

	jaarrekening en eventuele beleidsdocumenten. In de gemeenschappelijke regeling zijn de bevoegdheden vastgelegd. Voor aanpassing van de regeling is de instemming van alle participanten vereist.
Eigen vermogen	31-12-2018 € 17.136.409 31-12-2019 € 17.074.010 31-12-2020 € 16.188.902 31-12-2021 € 15.095.472
Vreemd vermogen	31-12-2018 € 1.285.663 31-12-2019 € 2.049.566 31-12-2020 € 2.988.132 31-12-2021 € 3.538.270
Financieel resultaat voor bestemming	31-12-2018 € -811.013 31-12-2019 € -62.399 31-12-2020 € -885.108 31-12-2021 € -1.093.430
Website	https://www.spaarnwoudepark.nl/
Risicoprofiel	Hoog/middel/laag
Risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen (BBV 15, 2e)	

Beleidsverslag / Ontwikkelingen
De belangrijkste ontwikkelingen van 2021 zijn op de eerste pagina's van deze jaarrekening benoemd en zijn o.a.

- planvoorbereidingsfase van 16 projecten van het uitvoeringsprogramma
- het effectueren van een nieuw governance structuur

Jaarrekening

Overzicht van baten en lasten

Resultaat reguliere werkzaamheden

Het saldo van de reguliere baten en lasten ligt € 82.444 hoger dan begroot, zoals in onderstaande tabel is weergegeven.

REGULIER	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	8.643.284	8.919.099	-275.815
Baten	8.418.373	8.776.632	-358.259
Saldo	-224.911	-142.467	-82.444

Resultaat incidentele werkzaamheden

Het saldo van de incidentele baten en lasten ligt € 439.659 lager dan begroot, zoals in onderstaande tabel is weergegeven.

INCIDENTEEL	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	1.291.823	2.487.873	-1.196.050
Baten	423.304	1.179.695	-756.391
Saldo	**-868.519**	**-1.308.178**	**439.659**

Resultaat totaal 2021

Het saldo van de baten en lasten ligt in totaal € 357.215 lager dan begroot, zoals in onderstaande tabel is weergegeven.

TOTAAL	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	9.935.107	11.406.972	-1.471.865
Baten	8.841.677	9.956.327	-1.114.650
Saldo	**-1.093.430**	**-1.450.645**	**357.215**

Bovenstaande drie tabellen worden op de volgende pagina's in uitgebreide vorm weergegeven, met specificatie van de incidentele baten en lasten per programma, waarbij per programma de belangrijkste posten afzonderlijk worden gespecificeerd, en een specificatie van de structurele / reguliere en incidentele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.

Gebeurtenissen na balansdatum

Tussen het boekjaar waar de jaarstukken betrekking op hebben en het moment van de accountantscontrole, kunnen gebeurtenissen plaatsvinden die relevant zijn om een verantwoord oordeel te kunnen vormen over de financiële positie en over de baten en de lasten. Er hebben zich geen noemenswaardige gebeurtenissen na de balansdatum voorgedaan.

Zie bijlage V voor een verdere uitwerking van de gebeurtenissen na balansdatum.

Het overzicht van baten en lasten en de balans worden vastgesteld met inachtneming deze gebeurtenissen.

Overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Begroting voor wijziging 2021		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	622.904	195.770	-427.134	1.505.627	1.123.596	-382.031	127.218	6.890	-120.328
2. Beheer en onderhoud	7.645.519	3.402.653	-4.242.866	8.445.561	3.592.885	-4.852.676	7.418.345	3.438.760	-3.979.585
3. Veiligheid en toezicht	703.524	-	-703.524	611.837	-	-611.837	598.210	-	-598.210
4. Bestuur en ondersteuning exclusief overhead	62.251	-	-62.251	23.592	-	-23.592	20.583	-	-20.583
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves en heffing vennootschapsbelasting	1.874	5.243.254	5.241.380	1.329	5.239.846	5.238.517	1.329	5.260.248	5.258.919
Overhead	899.035	-	-899.035	819.026	-	-819.026	834.027	-	-834.027
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten	**9.935.107**	**8.841.677**	**-1.093.430**	**11.406.972**	**9.956.327**	**-1.450.645**	**8.999.712**	**8.705.898**	**-293.814**
Resultaatbestemming (mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve SPW	436	-	436	495	-	495	300	-	300
Bestemmingreserve beheer SPW	227.522	1.127.888	-900.365	68.231	785.430	-717.199	45.002	-	45.002
Bestemmingsreserve investeringen SPW	46.487	408.072	-361.585	10.713	325.103	-314.390	-	-	-
Best.reserve beheer CRM tunnel SPW	-	6.000	-6.000	145	4.500	-4.355	100	4.342	-4.242
Bestemmingsreserve egalisatie SPW	437.026	55.451	381.575	-	55.460	-55.460	-	52.761	-52.761
Algemene reserve SGP	345.768	158.293	187.475	345.768	272.560	73.208	185.307	-	185.307

Best.reserve verv.investeringen SGP	38.297	447	37.851	38.297	-	38.297	38.297	-	38.297
Bestemmingsreserve SMG	30.802	437.678	-406.876	-	-	-	52.186	504.011	-451.825
Best. reserve SMG beh. monument MH17	-	25.942	-25.942	-	-	-	-	53.892	-53.892
Bestemmingsreserve SMG investering	-	-	-	30.802	502.043	-471.241	-	-	-
Totaal mutaties reserves	**1.126.339**	**2.219.769**	**-1.093.430**	**494.451**	**1.945.096**	**-1.450.645**	**321.192**	**615.006**	**-293.814**
Gerealiseerd resultaat	**11.061.446**	**11.061.446**	**-**	**11.901.423**	**11.901.423**	**-**	**9.320.904**	**9.320.904**	**-**

Voor verdere toelichting bij de cijfers van de jaarrekening 2021: zie de programmaverantwoording in het jaarverslag.

- De kosten van de overhead zijn opgenomen in programma 4.
- Het bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting is opgenomen in programma 5.

De cijfers van de begroting na wijziging 2021 zijn verantwoord in het besluit van het algemeen bestuur op 1 juli 2021.

De cijfers van de begroting voor wijziging 2021 zijn vastgelegd in het besluit van het algemeen bestuur op 2 juli 2020.

Onvoorzien

Het recreatieschap had geen kosten ‘onvoorzien’ begroot.

WNT verantwoording

De informatie van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector is opgenomen in bijlage VII.

Balans

Onderstaand volgt de balans per 31 december 2021, een overzicht van de waarderingsgrondslagen en de toelichting op de balans.

ACTIVA		31-12-2021	31-12-2020
VASTE ACTIVA			
Materiële vaste activa			
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut		2.058.056	1.697.839
Investeringen met een economisch nut		114.541	137.441
Subtotaal materiële vaste activa		**2.172.597**	**1.835.279**
Financiële vaste activa			
Effecten		2.500.500	2.500.500
Hypothecaire leningen u/g		479.425	521.955
Subtotaal financiële vaste activa		**2.979.925**	**3.022.455**
TOTAAL VASTE ACTIVA		**5.152.523**	**4.857.734**
VLOTTENDE ACTIVA			
Vorderingen en overlopende activa			
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen		40.008	4.689
Overige nog te ontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen		72.555	1.129
Overige vorderingen		292.180	384.245
Subtotaal vorderingen en overlopende activa		**404.742**	**390.063**
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar			
Uitzettingen in ’s Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan een jaar		13.049.023	13.679.053
Subtotaal uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar		**13.049.023**	**13.679.053**
Liquide middelen			
ING bank		26.445	248.081
Kas		1.009	2.104
Subtotaal liquide middelen		**27.454**	**250.184**
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA		**13.481.219**	**14.319.300**
TOTAAL-GENERAAL ACTIVA		**18.633.742**	**19.177.034**

PASSIVA		31-12-2021	31-12-2020
VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN			
Eigen vermogen			
Algemene reserve SPW		54.854	54.418
Bestemmingreserve beheer SPW		730.062	1.630.428
Bestemmingsreserve investeringen SPW		816.519	1.178.103
Best.reserve beheer CRM tunnel SPW		9.905	15.905
Bestemmingsreserve egalisatie SPW		2.069.337	1.687.762
Algemene reserve SGP		3.310.172	3.122.697
Best.reserve verv.investeringen SGP		2.198.483	2.160.633
Bestemmingsreserve SMG		4.763.366	5.170.242
Best. reserve SMG beh. monument MH17		728.191	754.132
Bestemmingsreserve SMG investering		414.582	414.582
Gerealiseerd resultaat		-	-
Subtotaal eigen vermogen		**15.095.472**	**16.188.902**
Voorzieningen			
Voorziening groot onderhoud SPW		208.878	6.048
Voorziening groot onderhoud SGP		405.527	266.491
Voorziening groot onderhoud SMG		353.456	283.146
Subtotaal voorzieningen		**967.862**	**555.685**
TOTAAL VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN		**16.063.333**	**16.744.587**
VLOTTENDE PASSIVA			
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan een jaar			
Overige schulden		768.750	706.721
Subtotaal netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan een jaar		**768.750**	**706.721**
Overlopende passiva			
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend boekjaar tot betaling komen		46.219	30.593
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van het volgende begrotingsjaar komen		791.583	843.505
Investeringssubsidies		37.819	43.378
Investeringsbijdragen		926.038	808.250
Subtotaal overlopende passiva		**1.801.659**	**1.725.727**
TOTAAL VLOTTENDE PASSIVA		**2.570.409**	**2.432.447**
Totaal		**18.633.742**	**19.177.034**

Waarderingsgrondslagen voor de balans en de resultaatbepaling

Materiële vaste activa

Activa worden gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten) of vervaardigingsprijs. Subsidies en bijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht. Voor maatschappelijke investeringen zijn bijdragen van reserves aan activeerbare investeringen niet toegestaan.

De materiële activa worden onderverdeeld in:

- Activa met een economisch nut en
- Activa in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut

Voorwaarde voor het activeren van materiële vaste activa is een minimale gebruiksduur van drie jaar, waarvoor een ondergrens geldt van:

- € 10.000 voor activa met economisch nut
- € 100.000 voor activa met maatschappelijk nut

Investeringen worden geactiveerd en over de verwachte toekomstige gebruiksduur wordt afgeschreven. De afschrijvingen vinden plaats volgens het lineaire systeem, dus in gelijke jaarlijkse termijnen en startend op 1 januari van het jaar volgend op het jaar van ingebruikname. De tabel met afschrijvingstermijnen is hiernaast weergegeven.

Vaste activa	Afschrijvingsperiode in jaren	Toelichting
Immateriële vaste activa		Looptijd van de geldlening
Materiële vaste activa		
Gronden / terreinen	n.v.t.	Geen afschrijving
Gebouwen / werkplaats	40	
Vervoermiddelen	5	
Machines	5	
Werktuigen	10	
Ponten	20	
Overige vaartuigen	10	
Zonnepanelen	15	
Kunstwerken		
Bruggen van beton	40	
Bruggen van staal	40	
Bruggen van hout	30	
Tunnels	60	
Beschoeiing	30	
Gemalen	40	
Terreinmeubilair	5	
Rioleringspompen	20	

Financiële vaste activa

Financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of de nominale waarde.

Vlottende activa

De vlottende activa worden gewaardeerd tegen de nominale waarde en - waar nodig – verminderd met een voorziening voor oninbaarheid.

Reserves en voorzieningen

Algemene reserve Spaarnwoude
Aan de algemene reserve wordt naast rente opbrengsten m.i.v. 2005 jaarlijks een deel van het exploitatieoverschot toegevoegd. Bij een negatief resultaat kan een beroep worden gedaan op deze reserve.

Bestemmingsreserve beheer Spaarnwoude
Jaarlijks wordt aan de bestemmingsreserve beheer een bedrag onttrokken ter dekking van de exploitatielasten. Dit bedrag wordt bepaald bij de vaststelling van de begroting van het desbetreffende jaar. Een deel van de renteopbrengst wordt toegevoegd aan deze reserve. Bij een negatief resultaat kan een beroep worden gedaan op deze reserve.

Bestemmingsreserve investeringen Spaarnwoude
Jaarlijks worden aan de bestemmingsreserve investeringen de netto uitgaven onttrokken van de investeringen. Een deel van de renteopbrengst, alsmede de opbrengst door verkoop van onroerende zaken wordt toegevoegd aan deze reserve.

Bestemmingsreserve beheer Tacitustunnel Spaarnwoude
Jaarlijks worden aan de bestemmingsreserve beheer Tacitustunnel de netto uitgaven onttrokken van de exploitatielasten van de tunnel. Een deel van de renteopbrengst wordt toegevoegd aan deze reserve.

Bestemmingsreserve egalisatie Spaarnwoude
De bestemmingsreserve is per 01-01-2019 ingesteld. De reserve is ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven en dient in stand te worden gehouden ter dekking van de kapitaallasten in de exploitatie. Daarnaast is er ook een begrenzing aan het vormen van de bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten voor zover er een (positieve) reserve is.

Voorzieningen Spaarnwoude
Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting of het voorzienbare verlies. Onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenramingen van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

Bestemmingsreserve SMG
Jaarlijks wordt aan de bestemmingsreserve SMG een bedrag onttrokken ter dekking van de exploitatielasten voor het beheer van het gebied, zoals overeengekomen met Stichting Mainport Groen. Het exploitatieoverschot en een deel van de renteopbrengst wordt toegevoegd aan deze reserve.

Bestemmingsreserve investeringen SMG
Jaarlijks wordt een bedrag conform de begroting toegevoegd aan deze reserve ter financiering van in de toekomst te plegen vervangingsinvesteringen. Een deel van de renteopbrengst wordt eveneens toegevoegd.

Bestemmingsreserve beheer Nationaal Monument MH17 SMG
Jaarlijks wordt aan de bestemmingsreserve beheer nationaal monument MH17 SMG een bedrag onttrokken ter dekking van de exploitatielasten voor het beheer van het monument.

Bestemmingsreserve egalisatie SMG
De bestemmingsreserve dient ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven. Deze bestemmingsreserves dienen in stand te worden gehouden ter dekking van de kapitaallasten in de exploitatie.

Voorzieningen SMG
Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting of het voorzienbare verlies. Onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenramingen van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

Algemene reserve SGP
Aan de algemene reserve wordt het exploitatieoverschot of -tekort toegevoegd. Een deel van de renteopbrengst wordt toegevoegd aan deze reserve.

Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen SGP
Jaarlijks wordt een bedrag conform de begroting toegevoegd aan deze reserve ter financiering van in de toekomst te plegen vervangingsinvesteringen. Een deel van de renteopbrengst wordt eveneens toegevoegd.

Bestemmingsreserve egalisatie SGP
De bestemmingsreserve dient ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven. Deze bestemmingsreserves dienen in stand te worden gehouden ter dekking van de kapitaallasten in de exploitatie.

Voorzieningen SGP
Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting of het voorzienbare verlies. Onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenramingen van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

Overige balansposten

Alle overige balansposten zijn, tenzij anders vermeld, gewaardeerd tegen nominale waarde.

Bepaling van het resultaat

Toerekening zal geschieden o.b.v. de periode waarop zij betrekking hebben (lasten) of waarin zij gerealiseerd worden (baten).

Subsidies en bijdragen van derden

Ontvangsten inzake subsidies en bijdragen van derden voor de realisatie van specifieke projecten, en de daarmee samenhangende uitgaven, worden in de programmarekening verantwoord in het jaar van realisatie.

Toelichting op de balans

ACTIVA

VASTE ACTIVA

Materiële vaste activa

Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Netto investeringen tot boekjaar	1.766.507	1.192.341
Netto investeringen boekjaar	437.026	574.166
Desinvesteringen boekjaar	-	-
	2.203.533	**1.766.507**
Afschrijvingen tot boekjaar	68.669	28.797
Afschrijvingen lopend boekjaar	76.808	39.871
Afschrijvingen desinvesteringen boekjaar	-	-
	145.477	**68.669**
Boekwaarde per 31 december	**2.058.056**	**1.697.839**

Investeringen betreffen vervanging van beschoeiingen en vervanging bruggen.

Investeringen met een economisch nut	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Netto investeringen tot boekjaar	365.268	365.268
Netto investeringen boekjaar	-	-
Desinvesteringen boekjaar	-	-
	365.268	**365.268**
Afschrijvingen tot boekjaar	227.828	202.374
Afschrijvingen lopend boekjaar	22.900	25.453
Afschrijvingen desinvesteringen boekjaar	-	-
	250.727	**227.828**
Boekwaarde per 31 december	**114.541**	**137.441**

In BIJLAGE II is een specificatie van de materiële vaste activa opgenomen in de staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021

Financiële vaste activa	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Effecten	**2.500.500**	**2.500.500**
Specificatie:		
ING Groep Perpetual II	2.148.800	2.148.800
ING Groep Perpetual III	309.900	309.900
Campina obligaties / ledencertificaten	41.800	41.800
Hypothecaire leningen	**479.425**	**521.955**
Specificatie:		
De Ettingen BV	96.580	103.404
Koningshoeve BV	353.968	389.029
St. Agrarische bedrijven	28.877	29.521

Effecten			**2021**	**2020**
omschrijving	*rente %*	*vervaldatum*		
ING Groep Perpetual II	variabel	Perpetual	2.148.800	2.148.800
ING Groep Perpetual III	variabel	Perpetual	309.900	309.900
Campina obligaties / ledencertificaten	0,80	doorlopend	41.800	41.800
Totaal effecten			**2.500.500**	**2.500.500**
Hypothecaire leningen	*rente %*		**2021**	**2020**
De Ettingen BV	4,00		96.580	103.404
Koningshoeve BV	4,00		353.968	389.029
St. Agrarische bedrijven	4,00		28.877	29.521
Totaal hypothecaire leningen			**479.425**	**521.955**
Nadere specificatie hypothecaire leningen:			**2021**	**2020**
omschrijving	*looptijd*	*einddatum*		
De Ettingen BV, Leningdeel I	30 jaar	1-1-2026	8.432	13.165
De Ettingen BV, leningdeel II	30 jaar	1-1-2026	21.166	21.668
De Ettingen BV, leningdeel V	30 jaar	1-1-2026	66.982	68.571
			96.580	103.404
omschrijving	*looptijd*	*einddatum*		
Koningshoeve BV, leningdeel I	30 jaar	1-1-2029	14.676	23.504
Koningshoeve BV, leningdeel II	30 jaar	1-1-2029	48.893	50.169
Koningshoeve BV, leningdeel III	20 jaar	1-1-2020	-	2.783
Koningshoeve BV, leningdeel V	30 jaar	1-1-2029	279.837	285.692
Koningshoeve BV, leningdeel VII	10 jaar	5-1-2017	10.562	26.881
			353.968	**389.029**
omschrijving	*looptijd*	*einddatum*		
St. Agrarische bedrijven	30 jaar	1-1-2029	28.877	29.521
			28.877	**29.521**

VLOTTENDE ACTIVA		
Vorderingen en overlopende activa	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	40.008	4.689

De vooruitbetaalde bedragen per 31 december 2021 bestaan uit kosten verzekeringspremie over 2022 voertuigen en aansprakelijkheidsverzekering bedrijven en voorschot termijnen gas en elektra.

Overige nog te ontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	72.555	1.129
Specificatie:		
Project RWS verplaatsen steiger	707	588
Bijdrage wegen 2021 gemeente Velsen	70.000	540
Bijdrage LNV/SBB geboortebos	432	-
Subsidie Provincie NH herstel liniedijken	1.415	-
Totaal nog te ontvangen bedragen	**72.555**	**1.129**

Overige vorderingen	**292.180**	**384.245**
Debiteuren algemeen	288.537	381.573
CAMPINA leden reserve rekening	3.643	2.672
Specificatie:		
Friesland Campina	3.643	2.672
Totaal overige vorderingen	**3.643**	**2.672**

Overige vorderingen op Friesland Campina in verband met de melkleveringsovereenkomsten € 2672.

Debiteuren algemeen

Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	31-12-2021	31-12-2020
Uitzettingen in 's Rijks schatkist SPW	13.049.023	13.679.053

Rijks schatkist		
Drempelbedrag 01-01-2021 t/m 30-06-2021		250.000
Drempelbedrag 01-07-2021 t/m 31-12-2021		1.000.000

Het bedrag aan middelen per kwartaal dat buiten 's Rijks schatkist is gehouden:

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Buiten schatkist gehouden	281.853	18.303	16.695	26.445
Ruimte onder drempelbedrag		231.697	983.305	973.555
Overschrijding van het drempelbedrag	31.853			

Liquide middelen	31-12-2021	31-12-2020
ING bank r/c	18.372	22.329
ING bank zakelijke spaarrekening	8.073	225.751
Kas	1.009	2.104
Totaal liquide middelen	**27.454**	**250.184**

PASSIVA

VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN

Reserves

Algemene reserve SPW	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	54.418	54.017
Bij: Saldo exploitatie		
Bij: Dotatie rente	436	401
Saldo per 31 december	**54.854**	**54.418**

De toevoeging aan de Algemene reserve betreft een deel van de ontvangen rente over 2021.

Bestemmingsres. Beheer SPW	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	1.630.428	2.521.200
Bij: Dotatie rente	13.340	18.704
Bij: Saldo dotatie	214.182	-
Af: Saldo onttrekking projecten	-547.290	-266.810
Af: Onttrekking kapitaallasten	-104.129	-
Af: Saldo exploitatie	-476.469	-642.667
Saldo per 31 december	**730.062**	**1.630.428**

De toevoeging aan de bestemmingsreserve beheer betreft een deel aan ontvangen rente over 2021, (13.340), dotatie van (34.182) conform begroting en eenmalige bijdrage Parc Buitenhuizen van (180.000). Het saldo onttrekking bestaat uit: achterstallig groot onderhoud 2021 (extra budget beschikbaar gesteld) (522.665), herziening contracten 11 woningen (19.779), begeleiding GP Zandvoort (411) en projectkosten hernieuwing gebiedsidentiteit. Een bedrag van (104.129) aan kapitaallasten is onttrokken aan de reserve en toegevoegd aan de reserve egalisatie. Resterend een onttrekking exploitatieresultaat van (476.469).

Bestemmingsres. Investeringen SPW	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	1.178.103	1.332.506
Bij: Dotatie rente	9.442	9.886
Bij: Saldo toevoeging	37.046	197.859
Af: Saldo onttrekking	-408.072	-362.148
Saldo per 31 december	**816.519**	**1.178.103**

De toevoeging aan de bestemmingsreserve beheer betreft een deel aan ontvangen rente over 2021, (9.442). Het saldo toevoeging bestaat uit: jaarlijkse subsidie RVO voor zonnepanelen (9.484), bijdrage zanddepot (12.562) en subsidieafhandeling zwemwater kwaliteit (15.000). Het saldo onttrekking bestaat uit: verbeteren evenemententerrein Oosterbroek en Houtrak (17.917), locatieontwikkeling Veerplas (22.060), uitvoerings-plan Spaarnwoude 2040 (170.531), en werving exploitant fort Benoorden Spaarndam (85.172).

Bestemmingsres. Tacitustunnel	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	15.905	22.109
Bij: Dotatie rente	-	164
Bij: Saldo toevoeging	-	-
Af: Saldo onttrekking	-6.000	-6.368
Saldo per 31 december	**9.905**	**15.905**

Een bedrag van (6.000) is onttrokken aan de reserve voor kosten beheer Tacitustunnel.

Bestemmingsres. Egalisatie Kapitaallasten	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	1.687.762	1.267.163
Bij: Saldo toevoeging	437.026	467.378
Af: Saldo onttrekking	-55.451	-46.779
Saldo per 31 december	**2.069.337**	**1.687.762**

Het saldo toevoeging bestaat uit: de investering GO&VV kunstwerken (332.897), investering kunstwerken achterstallig GO (104.129). Het saldo onttrekking bestaat uit kapitaallasten (55.451).

Bestemmingsres. Algemene reserve SGP	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	3.122.697	2.997.390
Bij: Dotatie conform begroting	345.768	185.307
Af: Bijdrage Tuinen van West	-432	-5.060
Af: onttrekking Uitvoeringsprogramma SPW/ SGP	-88.592	-49.554
Af: Saldo exploitatie	-69.269	-5.387
Saldo per 31 december	**3.310.172**	**3.122.697**

De toevoeging aan de bestemmingsreserve betreft een dotatie conform begroting (345.768). Onttrekking van (432) erfpacht tuinen van West. Het saldo onttrekking (88.592) betreft ontvangstgebied Groene Weelde pannenkoeken Paviljoen (53.365) en uitvoeringsplan Spaarnwoude / SGP 2040 (35.227). Resterend onttrekking exploitatieresultaat (69.269).

Best. Reserve verv. Investeringen SGP	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	2.160.633	2.139.929
Bij: Saldo toevoeging	38.297	26.709
Af: Saldo onttrekking	-447	-6.005
Saldo per 31 december	**2.198.483**	**2.160.633**

De toevoeging aan de bestemmingsreserve betreft een dotatie conform begroting (38.297). Het saldo onttrekking bestaat uit: verbeteren evenemententerrein Groene Weelde (447).

Bestemmingsreserve SMG	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	5.170.242	5.508.560
Bij: Saldo exploitatie	-	-
Bij: Dotatie conform begroting	30.802	52.186
Bij: Werkstrookvergoeding Energy Contiunity	-	214.353
Af: Saldo exploitatie	-437.678	-604.857
Saldo per 31 december	**4.763.366**	**5.170.242**

De toevoeging aan de bestemmingsreserve betreft een dotatie conform begroting (30.802). Resterend onttrekking exploitatieresultaat van (437.678).

Best.reserve SMG beh. Monument MH17	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	754.132	816.554
Bij: Bijdrage St. Nationaal Monument MH17	-	7.981
Af: Saldo exploitatie	-25.942	-70.402
Saldo per 31 december	**728.191**	**754.132**

De onttrekking aan de reserve betreft kosten beheer van het Nationaal Monument MH17 (25942).

Bestemmingsreserve SMG Investering	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	414.582	414.582
Bij: Saldo toevoeging	-	-
Af: Saldo onttrekking	-	-
Af: Investering naar bestemmingsreserve egalisatie	-	-
Saldo per 31 december	**414.582**	**414.582**

Geen mutaties.

Voorzieningen

Voorziening groot onderhoud SPW	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	6.048	101.673
Bij: Saldo toevoeging	1.397.983	1.170.906
Af: Saldo onttrekking	-1.195.153	-1.266.531
Saldo per 31 december	**208.878**	**6.048**

De onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

Voorziening groot onderhoud SGP	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	266.491	93.593
Bij: Saldo toevoeging	181.000	237.839
Af: Saldo onttrekking	-41.963	-64.942
Saldo per 31 december	**405.527**	**266.491**

De onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

Voorziening groot onderhoud SMG	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	283.146	139.443
Bij: Saldo toevoeging	81.930	148.722
Af: Saldo onttrekking	-11.620	-5.019
Saldo per 31 december	**353.456**	**283.146**

De onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

VLOTTENDE PASSIVA		
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Overige schulden	**768.750**	**706.721**
De overige schulden bestaan uit crediteuren en nog te betalen bedragen, die in onderstaande tabellen worden gespecificeerd.	**771.540**	**706.721**

Specificatie

Crediteuren	31-12-2021	31-12-2020
Stichting Agrarische Bedrijven	85.816	79.862
Recreatie Noord-Holland NV	391.478	278.968
Arcadis	8.470	-
Agodo	9.105	-
Spaarne werkt	32.185	-
IJmond Groen	34.816	-
PWN jaarafrekeningen	-10.098	
Paswerk	-	43.861
Peter Heeremans Hoveniers	-	31.360
Verhart Groen	24.787	33.385
Pius Floris	-	18.222
RvR Hoofddorp	24.762	14.139
Van der Bijl & Heierman BV	-	12.867
Loonwerkbedrijf Kroon	-	12.260
Aannemersbedrijf Damsteegt	-	12.100
Belastingdienst BTW 4e kwartaal 2021	33.333	1.562
Overige crediteuren	47.125	85.706
Totaal crediteuren	**681.778**	**624.292**

Nog te betalen bedragen	31-12-2021	31-12-2020
Kosten beheer en bediening fietsbrug Zwanenburg	85.000	80.200
Notariskosten grondruil park Vijfhuizen	4.762	-
Waterbodemonderzoek Zijkanaal C		2.229
Totaal nog te betalen bedragen	**89.762**	**82.429**

De belaste activiteiten betreffen de verhuur van het kantoor Genieweg 46 aan Recreatie Noord-Holland NV, verhuur gedeelte Genieweg 50, aan restaurant Onder de Platanen, cultuur technische onderhoudswerkzaamheden voor de gemeente Haarlemmermeer, diverse evenementen zoals Dance Valley, Dutch Valley Mysteryland, Strong Viking Run, exploitatie laadpalen, zonne-energie en educatieve- en agrarische activiteiten boerderij Zorgvrij.

Overlopende passiva	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend boekjaar tot betaling komen	**46.219**	**30.593**

Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van het volgende begrotingsjaar komen	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Huren / pachten	10.827	5.524
Schadeherstel beplantingen	79.875	103.234
Awakenings investeringsbijdrage	120.000	120.000
Nationaal restauratiefonds molen de Veer	-	5.870
Vliegende Vrienden nader te bepalen object	10.000	10.000
Voorschotten nutsvoorzieningen	8.004	9.564
Reservering Nieuw Akendam	64.577	64.577
Gebiedsfonds Spaarnwoude	477.180	477.180
Borg	21.120	47.555
Overige		-
Totaal vooruit ontvangen bedragen	**791.583**	**843.505**

	31-12-2021	31-12-2020
Provincie - Investeringssubsidies	**37.819**	**43.378**
Specificatie: Subsidie veerpont de Opstapper	37.819	43.378
Totaal Provincie - Investeringssubsidies	**37.819**	**43.378**

	31-12-2021	31-12-2020
Derden - Investeringsbijdrage	**926.038**	**808.250**
Specificatie: Bijdrage de groene F200	255.973	300.000
Bijdrage aanleg stroomvoorziening	94.448	96.796
Bijdrage aanleveren grond	25.030	25.030
Verbetering Plesmanhoek	8.140	27.172
Uitkering gewasschade Gasunie	43.703	43.703
Bijdrage Amsterdam baggeren Kluur	60.000	60.000
Bijdrage Gem. Haarlemmermeer	266.143	266.143
Bijdrage Tennet	171.797	-10.594
Bijdrage gem. Haarlem Opstapper	-	-
Bijdrage gem. Haarlem Zonneweiden	803	-
Totaal Provincie - Investeringssubsidies	**926.038**	**808.250**

Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Recreatie Noord-Holland NV (RNH) werkt als uitvoeringsorganisatie en opdrachtnemer voor het bestuur van Recreatieschap Spaarnwoude. De samenwerkingsrelatie is beschreven in een raamcontract. Meer informatie hierover staat in de paragraaf bedrijfsvoering.

De Stichting Mainport en Groen (SMG) heeft zich vanaf 1996 bezig gehouden met de uitvoering van het Convenant Mainport Schiphol en Groen. Daarbij heeft de stichting gronden laten verwerven en inrichten. In het Convenant is bepaald dat de provincie Noord-Holland en de gemeente Haarlemmermeer verantwoordelijk zijn voor het beheer van de ingerichte terreinen. Deze partijen hebben de uitvoering van het operationeel beheer toegewezen aan het Recreatieschap Spaarnwoude, conform het bij het Convenant behorende uitvoeringsplan. De beschikbaar gestelde afkoopsom bedraagt € 7.266.000,-. De afkoop is berekend over een periode van 25 jaar. Overeenkomstig de gemaakte afspraken staan zowel de provincie Noord-Holland als de gemeente Haarlemmermeer op de langere termijn elk voor 50% garant voor de voortzetting van het beheer van de gebieden.

Door de corona pandemie zijn inkomsten weggevallen en zijn op onderdelen extra kosten gemaakt. De financiële omvang bedraagt € 503.000 voor het jaar 2021. De participanten hebben in 2021 overlegd en besloten deze kosten ten laste van de bestemmingsreserve beheer te brengen.

Overzicht van baten en lasten per taakveld

Nr.	Lasten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
0.1	Bestuur	62.251	23.592	38.659
0.4	Overhead	899.035	819.026	80.009
0.5	Treasury	1.874	1.329	545
0.8	Overige baten en lasten	-	-	-
0.9	Vennootschapsbelasting	-	-	-
0.10	Mutaties reserves	1.022.210	494.451	527.759
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-
1.2	Openbare orde en veiligheid	703.524	611.837	91.687
2.1	Verkeer en vervoer	1.954.970	1.779.041	175.929
3.1	Economische ontwikkeling	432.979	253.093	179.886

3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	515.356	426.376	88.980
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	9.147	34.618	-25.471
3.4	Economische promotie	258.696	284.693	-25.997
5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	105.905	147.420	-41.515
5.5	Cultureel erfgoed	17.957	26.020	-8.063
5.7	Openbaar groen en openluchtrecreatie	4.973.414	6.999.927	-2.026.513
	Totaal lasten	**10.957.317**	**11.901.423**	**-944.106**

Nr.	Baten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
0.1	Bestuur	-	-	-
0.4	Overhead	-	-	-
0.5	Treasury	23.218	26.180	-2.962
0.8	Overige baten en lasten	5.220.036	5.213.666	6.370
0.9	Vennootschapsbelasting	-	-	-
0.10	Mutaties reserves	2.115.640	1.945.096	170.544
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-
1.2	Openbare orde en veiligheid	-	-	-
2.1	Verkeer en vervoer	132.819	373.800	-240.981
3.1	Economische ontwikkeling	37.826	116.800	-78.974
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	2.449.454	2.217.350	232.104
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	-
3.4	Economische promotie	-	-	-
5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	574.299	920.669	-346.370
5.5	Cultureel erfgoed	24.748	26.020	-1.272
5.7	Openbaar groen en openluchtrecreatie	379.277	1.061.842	-682.565
	Totaal baten	**10.957.317**	**11.901.423**	**-944.106**

	Saldo van baten en lasten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
	Totaal baten	10.957.317	11.901.423	-944.106
	Totaal lasten	10.957.317	11.901.423	-944.106
	Saldo	-	-	-

	Specificatie van taakveld 0.8 Overige baten en lasten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
	bijdrage participant gemeente Amsterdam	972.014	-	972.014
	bijdrage participant gemeente Haarlem	700.113	-	700.113
	bijdrage participant gemeente Haarlemmermeer	536.200	-	536.200
	bijdrage participant provincie Noord Holland	2.722.287	-	2.722.287
	bijdrage participant gemeente Velsen	283.052	-	283.052

	overige exploitatieinkomsten	-	-	-
	overige verrekeningen	6.370	-	6.370
	Totaal	**5.220.036**	**-**	**5.220.036**

Overzicht van baten en lasten per kostensoort

Lasten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
Belastingen	-	-	-
Grond	-	-	-
Duurzame goederen	1.197.861	1.842.000	-644.139
Pachten	2.274	2.138	136
Ingeleend personeel	3.807.116	3.596.670	210.446
Huren	-	-	-
Overige goederen en diensten	4.414.098	5.754.915	-1.340.817
Rente	1.874	1.329	545
Mutatie voorzieningen	412.177	101.810	310.367
Afschrijvingen	99.708	108.110	-8.402
Overige verrekeningen	-	-	-
Totaal lasten	**9.935.107**	**11.406.972**	**-1.471.865**

Baten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
Grond	-	-	-
Pachten	1.774.630	1.710.764	63.866
Huren	420.995	421.526	-531
Leges en andere rechten	15.966	25.119	-9.153
Overige goederen en diensten	943.680	1.352.487	-408.807
Subsidies	72.248	40.119	32.129
Inkomensoverdrachten	5.584.569	6.380.132	-795.563
Kapitaaloverdrachten	-	-	-
Rente	23.218	26.180	-2.962
Overige verrekeningen	6.370	-	6.370
Totaal baten	**8.841.677**	**9.956.327**	**-1.114.650**

Saldo van baten en lasten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
Totaal lasten	9.935.107	11.406.972	-1.471.865
Totaal baten	8.841.677	9.956.327	-1.114.650
Saldo	-1.093.430	-1.450.645	357.215

Overige gegevens

Samenstelling van het algemeen bestuur per 31 december 2021

Provincie Noord-Holland	mevrouw I. Zaal (voorzitter)
Provincie Noord-Holland	de heer E. Jensen
Gemeente Velsen	De heer B. Diepstraten (vice-voorzitter)
Gemeente Amsterdam	mevrouw M. van Doorninck (vertegenwoordigt door de heer E. Bobeldijk)
Gemeente Haarlem	de heer R. Berkhout
Gemeente Haarlemmermeer	mevrouw M. Sedee-Schuitemaker

Controleverklaring

De controleverklaring van de accountant is hieronder ingevoegd.

IPA-ACON ASSURANCE B.V.

Henk Schijvenaarstraat 1
Postbus 6222
2001 HE HAARLEM
Telefoon 023 – 531 95 39
Fax 023 – 531 1700
info@ipa-acon.nl
www.ipa-acon.nl

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Algemeen Bestuur van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Spaarnwoude

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2021 van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Spaarnwoude gecontroleerd. Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2021 als van de activa en passiva van het recreatieschap Spaarnwoude op 31 december 2021 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2021 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen zoals opgenomen in de controleverordening Recreatieschap Spaarnwoude dat is vastgesteld door het Algemeen bestuur op 22 juni 2006.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2021;
- de toelichting op de balans;
- het overzicht van baten en lasten over 2021;
- het overzicht gerealiseerde baten en lasten over 2021 per taakveld;
- de toelichting op de programmarekening;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige bijlagen.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (Wnt) 2021 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'. Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Spaarnwoude zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit
Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 110.000,-. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen Wnt-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de het Controleprotocol Wnt 2021. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Met het bestuur zijn geen rapporteringstoleranties overeengekomen. Wij zullen aan het bestuur onze geconstateerde afwijkingen rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen of Wnt-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling Wnt niet gecontroleerd
In overeenstemming met het Controleprotocol Wnt 2021 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a Wnt en artikel 5, eerste lid, onderdelen n en o, Uitvoeringsregeling Wnt, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere Wnt-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en diverse bijlagen.
Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat. Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Dagelijks Bestuur voor de jaarrekening

Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten.

Het Dagelijks Bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen zoals opgenomen in de controleverordening Recreatieschap Spaarnwoude dat is vastgesteld door het Algemeen bestuur op 22 juni 2006.

In dit kader is het Dagelijks Bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het Dagelijks Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Dagelijks Bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het Dagelijks Bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het Dagelijks Bestuur het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het Dagelijks Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, de controleverordening Recreatieschap Spaarnwoude dat is vastgesteld door het Algemeen bestuur op 22 juni 2006, het Controleprotocol Wnt 2021, de ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's
  - dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
  - dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,

  het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Dagelijks Bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het Dagelijks Bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controle. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de onderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was. Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het Algemeen Bestuur hebben gecommuniceerd. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Haarlem, 14 april 2022
Reg.nr.: 101821/215/459/3474
Ipa-Acon Assurance B.V.

Was-getekend: mr. drs. J.C. Olij RA

5

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze jaarrekening wordt/is vastgesteld door het algemeen bestuur van Recreatieschap Spaarnwoude in de openbare vergadering van 7 juli 2022.

Voorzitter,
Mevrouw I Zaal

Bijlagen

Bijlage I Investerings- en financieringsstaat over 2021

Bijlage II Staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021

Bijlage III Gebeurtenissen na balansdatum

Bijlage IV Risicoanalyse 2021

Bijlage V WNT-verantwoording

Bijlage I Investerings- en financieringsstaat over 2021

nr	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021	Afschrijvingen 2021	Stand per 31-12-2021
	ACTIVA					
1	Onroerende en roerende bezittingen	1.835.279	437.026	-	99.708	2.172.597
2	Investeringsuitgaven die gedekt worden uit reserves	-				-
3	Financiële vaste activa	-				-
	Totaal activa	1.835.279	437.026	-	99.708	2.172.597
	PASSIVA					
1	Algemene reserve SPW	54.418	436	-	-	54.854
2	Bestemmingreserve beheer SPW	1.630.428	227.522	-1.127.888	-	730.062
3	Bestemmingsreserve investeringen SPW	1.178.103	46.487	-408.072	-	816.519
4	Best.reserve beheer CRM tunnel SPW	15.905	-	-6.000	-	9.905
5	Bestemmingsreserve egalisatie SPW	1.687.762	437.026	-55.451	-	2.069.337
6	Algemene reserve SGP	3.122.697	345.768	-158.293	-	3.310.172
7	Best.reserve verv.investeringen SGP	2.160.633	38.297	-447	-	2.198.483
8	Bestemmingsreserve SMG	5.170.242	30.802	-437.678	-	4.763.366
9	Best. reserve SMG beh. monument MH17	754.132	-	-25.942	-	728.191
10	Bestemmingsreserve SMG investering	414.582	-	-	-	414.582
	Totaal reserves	**16.188.902**	**1.126.339**	**-2.219.769**	**-**	**15.095.472**
11	Voorziening groot onderhoud SPW	6.048	1.397.983	-1.195.153	-	208.878
12	Voorziening groot onderhoud SGP	266.491	181.000	-41.963	-	405.527
13	Voorziening groot onderhoud SMG	283.146	81.930	-11.620	-	353.456
14	Aangegane langlopende leningen	-	-	-	-	-
	Totaal passiva	**16.744.587**	**2.787.251**	**-3.468.505**	**-**	**16.063.333**
	Bruto werkkapitaal (totaal passiva – totaal activa)	**14.909.307**	**2.350.226**	**-3.468.505**	**-99.708**	**13.890.736**

	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021		Stand per 31-12-2021
11*	**Specificatie voorziening groot onderhoud SPW**					
	verkeer & vervoer:					
	Categorie verhardingen	3.893	706.880	-706.633		4.140
	Categorie civiele kunstwerken	41.046	127.103	-160.696		7.453
		44.940	**833.983**	**-867.329**		**11.593**
	openbaar groen en (openlucht)recreatie:					
	Categorie groen	30.483	182.000	-143.324		69.160
	Categorie water, oevers en stranden	-10.442	50.000	-10.169		29.388
	Categorie terreinmeubilair	84.155	102.000	-99.657		86.499
	Categorie hygiënische maatregelen / riolering en reiniging	-	-	-		-
	Categorie gebouwen	-143.087	230.000	-74.674		12.239
		-38.891	**564.000**	**-327.823**		**197.285**
	Totaal	**6.048**	**1.397.983**	**-1.195.153**		**208.878**

	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021		Stand per 31-12-2021
12*	**Specificatie voorziening groot onderhoud SGP**					
	verkeer & vervoer:					
	Categorie verhardingen	108.110	43.200	-7.979		143.331
	Categorie civiele kunstwerken	9.877	59.400	-14.893		54.384
		117.987	**102.600**	**-22.873**		**197.715**
	openbaar groen en (openlucht)recreatie:					
	Categorie groen	96.949	43.500	-19.091		121.358
	Categorie water, oevers en stranden	24.512	6.900	-		31.412
	Categorie terreinmeubilair	24.235	28.000	-		52.235
	Categorie hygiënische maatregelen / riolering en reiniging	-	-	-		-
	Categorie gebouwen	2.808	-	-		2.808
		148.503	**78.400**	**-19.091**		**207.813**
	Totaal	**266.491**	**181.000**	**-41.963**		**405.527**

	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021		Stand per 31-12-2021
13*	**Specificatie voorziening groot onderhoud SMG**					
	verkeer & vervoer:					
	Categorie verhardingen	125.834	33.530	-		159.364
	Categorie civiele kunstwerken	44.044	11.600			55.644
		169.878	**45.130**	**-**		**215.008**
	openbaar groen en (openlucht)recreatie:					
	Categorie groen	55.845	15.600	-		71.445
	Categorie water, oevers en stranden	7.349	2.000	-		9.349
	Categorie terreinmeubilair	50.074	19.200	-11.620		57.654
	Categorie hygiënische maatregelen / riolering en reiniging	-	-	-		-
	Categorie gebouwen	-	-	-		-
		113.268	**36.800**	**-11.620**		**138.448**
	Totaal	**283.146**	**81.930**	**-11.620**		**353.456**

Bijlage II Staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021

Omschrijving	Jaar van inv.	Geactiv. t/m 2020	Investering	Desinvestering	Geactiv. t/m 2021	Termijn	Boekwaarde 1-1-2021	Afschr. t/m 2020	Afschr. 2021	Afschr. desinv. 2021	Boekwaarde 31-12-2021	Restwaarde
Investeringen maatschappelijk nut												
Civiele Kunstwerken												
Bruggen 157/158/162/604	2018	974.003	-	-	974.003	30	912.612	-61.391	32.593	-	880.019	-
Bruggen 154	2019	218.338	-	-	218.338	30	211.060	-7.278	7.278	-	203.782	-
Civiele kunstwerken	2020	467.378	-	-	467.378	30	467.378	-	15.579	-	451.799	-
Civiele kunstwerken	2021		437.026	-	437.026	30	-	-	-	-	437.026	-
		1.659.719	**437.026**	**-**	**2.096.745**		**1.591.051**	**-68.669**	**55.451**	**-**	**1.972.626**	**-**
Terreinmeubilair												
Divers terreinmeubilair	2020	106.788	-	-	106.788	5	106.788	-	21.358	-	85.430	-
		106.788	**-**	**-**	**106.788**		**106.788**	**-**	**21.358**	**-**	**85.430**	**-**
Investeringen economisch nut												
Vervoermiddelen												
Mercedes 44-VTJ-6	2008	29.176	-	-	29.176	5	7.000	-22.176	-	-	7.000	7.000
Fiat Qubo	2012	15.852			15.852	5	-	-15.852	-		-	-
Iveco Daily	2015	51.068			51.068	5	-	-51.068	-		-	-
Mitsubishi Outlander	2017	37.161	-		37.161	5	8.052	-29.109	7.432		619	-
		133.257	**-**	**-**	**133.257**		**15.052**	**-118.206**	**7.432**	**-**	**7.619**	**7.000**
Vaartuigen												
Pont De Opstapper	2009	128.392		-	128.392	15	25.678	-102.714	8.559	-	17.118	-
		128.392	**-**	**-**	**128.392**		**25.678**	**-102.714**	**8.559**	**-**	**17.118**	**-**
Diverse voorzieningen												
Zonne-Panelen	2019	103.619	-	-	103.619	15	96.712	-6.908	6.908	-	89.804	-
		103.619	**-**	**-**	**103.619**		**96.712**	**-6.908**	**6.908**	**-**	**89.804**	**-**
Totaal		**2.131.775**	**437.026**	**-**	**2.568.801**		**1.835.279**	**-296.496**	**99.708**	**-**	**2.172.597**	**7.000**

Bijlage III Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen noemenswaardige gebeurtenissen na de balansdatum voorgedaan.

Bijlage VI Risicoanalyse 2021

Recreatieschap Spaarnwoude vindt het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan de risico's, zoals ook wordt verplicht in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Deze nota geeft het noodzakelijke inzicht en wordt in de paragraaf weerstandsvermogen gebruikt en vergeleken met de beschikbare weerstandscapaciteit.

Omgaan met de coronapandemie

De afgelopen jaren hebben het belang aangetoond van een goede risico-inventarisatie. Sinds maart 2020 zijn diverse maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus (covid-19) tegen te gaan. De (tijdelijke) sluiting van horeca en voorzieningen volgens de richtlijnen van het RIVM hadden grote gevolgen voor Recreatieschap Spaarnwoude. Deze maatregelen beperkten zich niet alleen tot het soms ontzeggen van de toegang voor publiek, maar raakten ook de bedrijfsvoering van ondernemingen en evenementen in het gebied. Ondernemingen moesten voor lange periodes hun deuren sluiten of mochten alleen open voor afhaal. De evenementen moesten worden afgelast. De ondernemers hebben het recreatieschap verzocht om korting op huur en pacht, en het recreatieschap heeft besloten hierin de ondernemers tegemoet te komen. Hierdoor liep ook het recreatieschap inkomsten mis.

Ondanks dat een gebeurtenis met de impact van de coronacrisis niet was te voorspellen, bood de inventarisatie aanknopingspunten bij het inschatten van de financiële gevolgen van de pandemie.

Ten tijde van het opstellen van deze tekst is het nog niet duidelijk hoe lang de maatregelen gaan duren, wat de gevolgen precies zijn en zeker niet in hoeverre de gevolgen spelen in de toekomst. Hoewel de samenleving stapsgewijs weer open gaat is het onbekend of de evenementen in 2022 (eventueel in aangepaste vorm) kunnen doorgaan. Dit risico is meegenomen in de inventarisatie.

Erfpachtcontract met Staatsbosbeheer

Er is op hoofdlijnen overeenstemming bereikt met Staatsbosbeheer over de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de groene recreatiegebieden in MRA en het lopende erfpacht in bijzonder. Deze afspraken worden in mei ter besluitvorming aan de recreatieschappen voorgelegd. Er is overeenstemming over de looptijd (60 jaar). Er is nog geen overeenstemming bereikt over het verlengingsrecht (en het inroepen daarvan). Dit moet verder uitgewerkt worden in de nieuwe erfpachtcontracten. Er is nog geen helder procesvoorstel voor de vervolgfase van het opstellen van de contracten en het Didam arrest maakt dat Staatbosbeheer de voorgenomen afspraken met de drie recreatieschappen moet publiceren waardoor andere partijen hierop bezwaar kunnen aantekenen. Er is dus nog geen definitieve zekerheid dat de lopende erfpachtcontracten met Staatsbosbeheer verlengd kunnen worden.

Onderzoek verkoop aandelen uitvoeringsorganisatie RNH

De gevolgen zijn sterk afhankelijk van een breed spectrum aan scenario's. Aandachtspunten en risico's die de uitvoeringsorganisatie ziet, zijn per brief van 8 februari 2022, aan de schapsbestuurders bekend gemaakt. De invulling van dit onderwerp in de risicoparagraaf wordt door de uitvoeringsorganisatie overgelaten aan de recreatieschappen zelf.

Geïnventariseerde risico's

Begin 2021 zijn de risico's voor Recreatieschap Spaarnwoude in kaart gebracht. Hieronder zijn de risico's benoemd.

1. Terugbetalen subsidies
2. Inkoop en aanbestedingsrisico
3. Vervuilde grond/ bodemsanering
4. Verandering regelgeving (zwemwaterkwaliteit)
5. Calamiteiten zwemwater
6. Verminderde inkomsten /Geen doorgang evenement door bv. faillissement organisator of een niet- verleende evenementenvergunning
7. Opruimen dumpingen synthetisch drugsafval

Op basis van de kans van voorkomen en de gevolgen/impact als het risico zich voordoet zijn de risico's geplaatst in de onderstaande matrix.

	Gevolg / impact		
Kans	1 = 0 – 100.000	2 = 100.000- 300.000	3 = > 300.000
1 = < 10%	1,5		
2 = 10 – 40 %	4	2	3
3 = > 40 %	7		6

Lage scores (groen gekleurd) geven kleine risico's weer. Deze behoeven weinig tot geen aandacht. Hoge scores (rood gekleurd) geven grote risico's weer. Deze risico's zijn niet aanvaardbaar. Voor deze risico's moeten beheersmaatregelen worden getroffen.

De vermenigvuldiging van de kansen met de financiële gevolgen leidt tot de positionering in de matrix.

Alleen de risico's met het grootste gevolg zijn in detail verder uitgewerkt. De verdere uitwerking van deze risico's staat hieronder.

1: Verminderde inkomsten

Dit risico omvat het scenario dat de geplande evenementen niet doorgaan of dat een contractant niet meer kan voldoen aan zijn betalingsverplichting. In 2020 en 2021 konden grootschalige evenementen (klasse C) niet doorgaan vanwege maatregelen door de corona pandemie. Daarnaast liggen evenementen onder het maatschappelijke vergrootglas. Wanneer er geen evenementen zijn heeft dit gevolgen voor meerdere actoren rondom het recreatieschap.

Risico/kans: Geen doorgang gepland evenement, geen of latere betalingen contractant		**Oorzaak:** Externe omstandigheden zoals pandemie Faillissement contractant Niet verleende vergunning etc.
Kans(cijfer): 3 > 40%	Gevolg(cijfer): 3 > € 300.000	**Gevolg/impact:** ▪ Het schap mist van cruciale inkomsten die ten gunste van het beheer en onderhoud zouden komen; ▪ Evenementen organisatoren en ondernemers komen in zwaar weer en voortbestaan is onzeker.

		▪ Het schap mist een cruciale bindingsfactor met het jongere publiek; ▪ Gemis DNA (diversiteit) Spaarnwoude
Beheersmaatregel: ▪ Verhaal Spaarnwoude Park blijven vertellen ▪ Participantenbijdrage verhogen of bezuinigen ▪ Evenemententerreinen goed borgen in omgevingsplannen ▪ Compensatiemaatregelen treffen voor contractanten		

2: Opruiming dumpingen synthetisch drugsafval

Dit risico omvat het scenario dat er hoge kosten ontstaan voor het opruimen na een drugsdumping. Vanwege de ligging (afstand tot woonkernen) en de minimale toezicht in de avonduren in Spaarnwoude kan deze situatie ontstaan.

Risico/kans: Opruimen chemisch afval (drugs, olie etc.)		**Oorzaak:** Dumping drugs afval in het gebied
Kans(cijfer): 3 > 40%	Gevolg(cijfer): 1 € 100.000	**Gevolg/impact:** ▪ Extra kosten en personele inzet voor beveiligen, bestrijding en opruiming (saneren bodem); ▪ Inzet derden voor bestrijding en opruiming; ▪ Afsluiten gebied i.v.m. gevaar mens en dier
Beheersmaatregel: ▪ Gericht toezicht (in avonduren) ▪ Samenwerking bevorderen politie en buurtpreventie (app)		

3. Vervuilde grond/ bodemsanering

Dit risico omvat het scenario dat de grond vervuild is, waardoor hoge kosten ontstaan voor het schap.

Risico/kans: Vervuiling grond/ bodemsanering		**Oorzaak:** Contractant die vervuilt Vervuiling op eigen grond, bodem, water
Kans(cijfer): 2 < 40%	Gevolg(cijfer): 3 > € 300.000	**Gevolg/impact:** ▪ Hoge kosten opruimen ▪ Ruimtelijke ontwikkeling vertraagt
Beheersmaatregel: ▪ Gericht toezicht (in avonduren) ▪ Samenwerking bevorderen politie en buurtpreventie (app)		

Berekening gewenst weerstandsvermogen

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 1.106.000. Bij deze berekening is rekening gehouden met de niet in detail uitgewerkte risico's.

Ten opzichte van vorig jaar is het benodigde weerstandsvermogen afgenomen.

Het gewenste / benodigde weerstandsvermogen wordt jaarlijks herzien, omdat de risico's en de omvang jaarlijks kunnen wijzigen. En gedurende het jaar wordt het bestuur geïnformeerd over belangrijke nieuwe risico's.

Bijlage V WNT-verantwoording 2021

Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Recreatieschap Spaarnwoude van toepassing zijnde regelgeving: “het algemene WNT-maximum”.

In mei 2017 is door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties besloten om in het financieel verslaggevingsdocument de vermelding van iedere topfunctionaris van wie de bezoldiging €1.700 of minder per kalenderjaar bedraagt te wijzigen. In de jaarrekening kan volstaan worden met de naam en de functie.

De bestuursfuncties van het recreatieschap betreffen onbezoldigde functies.

Overzicht van de bestuurders over het verantwoordingsjaar 2021

Naam	Functie
Provincie Noord-Holland	Mevrouw I. Zaal (voorzitter)
Provincie Noord-Holland	De heer E. Jensen
Gemeente Velsen	De heer B. Diepstraten (vice-voorzitter)
Gemeente Amsterdam (vertegenwoordigt door de heer E. Bobeldijk)	Mevrouw M. van Doorninck
Gemeente Haarlem	De heer R. Berkhout
Gemeente Haarlemmermeer	Mevrouw M. Sedee-Schuitemaker

Uitbetaalde beëindigingsvergoeding 2021

Er zijn geen uitkeringen gedaan wegens beëindiging dienstverband aan top functionarissen.

Rapportageverplichtingen overige functionarissen

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen die in 2021 een bezoldiging boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden. Er zijn in 2021 geen ontslaguitkeringen aan overige functionarissen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

Begrotingswijziging 2022

Groengebied Amstelland

GROENGEBIED AMSTELLAND

Versie 14 april 2022

Samenvatting

Saldo

De som van de begrotingswijziging is een toename van de kosten met € 210.480.
De begroting na wijziging 2022 sluit op een saldo van € 120.212 positief. De lasten nemen toe met een bedrag van € 283.443. De baten nemen toe met € 72.963.
De begrotingswijziging geeft verder geen aanleiding om de participantenbijdragen te verhogen. De belangrijkste wijzigingen:

- Programma 1: Per saldo € 169.519 negatief;
- Programma 2: Per saldo € 171.475 negatief;
- Programma 3: Per saldo € 3.218 positief;
- Programma 4: Per saldo € 78.753 positief;
- Programma 5: Per saldo € 48.543 positief.

De wijzigingen worden onderstaand per programma toegelicht.

Specificatie van de baten	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Subsidies en projectbijdragen	4.273	3.211	7.484
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	671.396	20.909	692.305
Participantenbijdragen	3.444.034	48.843	3.492.877
Totaal baten voor bestemming	**4.119.703**	**72.963**	**4.192.666**

	Begroting 2022			Wijziging 2022			Begroting na wijziging 2022		
Programma	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	116.189	-	-116.189	172.636	3.117	-169.519	288.825	3.117	-285.708
2. Beheer en onderhoud	2.646.833	675.669	-1.971.164	192.478	21.003	-171.475	2.839.311	696.672	-2.142.639
3. Veiligheid en toezicht	488.596	-	-488.596	-3.218	-	3.218	485.378	-	-485.378
4. Bestuur en ondersteuning	536.854	-	-536.854	-78.753	-	78.753	458.101	-	-458.101
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	539	3.444.034	3.443.495	300	48.843	48.543	839	3.492.877	3.492.038
Totaal voor bestemming	**3.789.011**	**4.119.703**	**330.692**	**283.443**	**72.963**	**-210.480**	**4.072.454**	**4.192.666**	**120.212**
Ad 5. Mutaties reserves	330.692	-	-330.692	31.917	242.397	210.480	362.609	242.397	-120.212
Totaal na bestemming	**4.119.703**	**4.119.703**	**-**	**315.360**	**315.360**	**-**	**4.435.063**	**4.435.063**	**-**

Wijzigingen per programma

Inzet RNH

In de programmabegroting was € 1.595.458 opgenomen als totale kosten voor de inzet van RNH. Volgens deze begrotingswijziging zijn de kosten voor inzet RNH € 1.796.963. Het verschil (€ 201.505) laat zich als volgt verklaren:

- Bestuursbesluiten na datum vaststelling programmabegroting 2022 (AB 1 juli 2021 09d), groter dan € 10.000:
    - E-bike themaroute Oer-IJ (AB 25 november 2021 05b);
    - Ontwikkeling Toekomstplan Gaasperplas (AB 25 nov. 2021 05c);
    - Instemmen benutten fonds 'beheer en exploitatie Diemerbos' voor uitvoeren toezicht Diemerbos (AB 25 november 2021 08e);
    - 40-jarig bestaan Groengebied Amstelland (DB 14 oktober 2021 10a);
    - Effect invoering bestuursbureau: minder secretariële inzet RNH (AB 20 mei 2021 08a).
- Indexatie van de RNH-uurtarieven met 3% in plaats van het indexcijfer (CBS: consumentenindex november 2020) dat Groengebied Amstelland (0,8%) hanteert.
- Door herverdeling van werkzaamheden binnen het MT van RNH kon de omvang worden verkleind. De voormalig manager beheer wordt nu ingezet voor specifieke projecten (versterking biodiversiteit en verbreding recreatief aanbod). Door inzet op subsidiabele projecten zijn per saldo de personeelskosten lager.

Programma 1 Ontwikkeling en inrichting

De hogere baten en lasten maken dat de totale wijziging van het eerste programma per saldo € 169.519 bedraagt (negatief).

De hogere lasten van € 173.000 worden vooral veroorzaakt door vertraging in de horecaontwikkeling Abcouderstraatweg 79 (€ 86.000). Daarnaast bestaan de lasten uit proces- en planvoorbereidingskosten ten behoeve van het ambitiedocument en uitvoeringsprogramma (€ 50.000), incidentele projecten (€ 13.000) en werkzaamheden met betrekking tot de Druktemonitor (€ 3.000).
Verder bestaan de hogere lasten uit extra inzet RNH voor de ontwerpvoorbereiding van het Toekomstplan Gaasperplas (€ 38.000) (AB 25 nov. 2021 05c). De uitvoering van de Toekomstplanprojecten starten in 2023. Voor één van deze projecten, Gaasperplas centraal, is door de provincie in 2021 een subsidiebeschikking afgegeven. De inzet RNH hiervoor betreft (€ 4.000).
Daartegenover is minder inzet RNH benodigd voor het realiseren van het jaarprogramma 2022 (€ 21.000).

De hogere baten (€ 3.000) komen voort uit de 70% subsidie inzake het eerdergenoemde Toekomstplanproject Gaasperplas Centraal.

Programma 2 Beheer en onderhoud

De hogere baten en lasten maken dat de totale wijziging van het tweede programma per saldo € 171.475 bedraagt (negatief).

De hogere lasten van € 192.000 worden voornamelijk veroorzaakt door verschuivingen binnen programma's. Door inzet van medewerkers toezicht voor beheer-werkzaamheden ontstaat een verschuiving van programma 3 naar programma 2 (€ 69.000). Daarnaast wordt het takenpakket van locatiebeheerders op advies van het voorzittersoverleg uitgebreid waardoor deze voortaan grotendeels als productief worden verantwoord. Hierdoor ontstaat een verschuiving van programma 4 naar programma 2 (€ 125.000).
Verder is sprake van een verhoging van de tarieven inzake inzet RNH, als gevolg van de vereenvoudiging van de uurtarieven (€ 29.000) (AB 25 november 2021 09a).
Tot slot bestaan de hogere lasten uit werkzaamheden voor de grondruil Middelpolder (€ 3.000), de Recreatiemonitor (€ 9.000), Koudewinning Ouderkerkerplas (€ 9.000) en de activiteiten rondom het 40-jarig bestaan van Groengebied Amstelland (€ 25.000) (DB 14 oktober 2021 10a).
Daartegenover staat een actualisering van het meerjarenoverzicht groot onderhoud (€ 77.000).

De hogere baten (€ 21.000) komen uit de trendmatige meer opbrengsten van evenementen.

Programma 3 Toezicht en veiligheid

De lagere lasten bedragen € 3.218 (positief).

De lagere lasten worden veroorzaakt door de eerdergenoemde verschuiving van de inzet van beheer van programma 3 naar programma 2 (€ 69.000).
Daar staat tegenover dat door de interne verschuiving van de uurtarieven de kosten van toezichthouders hoger zijn (€ 66.000). Daarentegen zijn de uurtarieven in andere programma's gemiddeld omlaag zijn gegaan (AB 25 november 2021 09a). Onderdeel hiervan is het uitvoeren van meer toezicht in het Diemerbos op verzoek van Staatsbosbeheer (€ 17.000) (AB 25 november 2021 08e). Dit bedrag is budgetneutraal wegens dekking uit het Gebiedsfonds.

Programma 4 Bestuur en ondersteuning

De lagere lasten bedragen € 78.753 (positief).

De lagere lasten worden vooral veroorzaakt door de eerdergenoemde verschuiving van de inzet van beheer van programma 4 naar programma 2 (€ 125.000). Daarnaast zorgt de komst van het bestuursbureau voor lagere secretariaatskosten RNH (€ 8.000) en zijn er minder kantoorkosten als gevolg van grotere efficiëntie door thuiswerken (€ 8.000). Daartegenover staan de kosten voor de komst van het bestuursbureau (€ 62.000).

Programma 5 Algemene en inrichting

De hogere baten en lasten maken dat de totale wijziging van het laatste programma per saldo € 48.543 bedraagt (positief).

Dit is hoofdzakelijk gelegen in de bijdrage aan het bestuursbureau (€ 48.843).

Gevolgen

Gevolgen voor de participanten

De lange termijn financiële raming voor het recreatieschap is positief. Zie voor meer informatie de programmabegroting 2023. In de bijdrage voor 2022 is de participantenbijdrageverhoging van de komst van het bestuursbureau verwerkt.
De begrotingswijziging geeft verder geen aanleiding om de participantenbijdragen te verhogen.

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Provincie Noord Holland	27,90%	944.528	974.512
Gemeente Amstelveen	15,40%	531.480	537.904
Gemeente Amsterdam	49,10%	1.665.622	1.715.003
Gemeente Diemen	5,20%	162.471	181.629
Gemeente Ouder-Amstel	2,40%	81.305	83.829
Totaal	**100,00%**	**3.385.406**	**3.492.877**

Gevolgen voor de reserves

De lasten van Groengebied Amstelland zijn voor 2022 lager dan de baten.
We verwachten een toename aan de reserves nemen van € 120.212. Zie de tabel hieronder voor een compleet overzicht van de gevolgen voor de reserves.

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)

	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Toevoeging algemene reserve	97.692	264.917	362.609
Onttrekking algemene reserve	-	-128.607	-128.607
Toevoeging bestemmingsreserve	233.000	-233.000	-
Onttrekking bestemmingsreserve	-	-113.790	-113.790
Totaal	**330.692**	**-210.480**	**120.212**

* '- is onttrekking en + is toevoeging

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze begrotingswijziging wordt/is vastgesteld door het algemeen bestuur van Groengebied Amstelland in de openbare vergadering van 30 juni 2022.

Voorzitter,

Mevrouw J. Langenacker

Jaarstukken 2021

Groengebied Amstelland

GROENGEBIED AMSTELLAND

Versie 14 april 2022

Inhoudsopgave

Samenvatting **3**

Jaarverslag **9**

Programmaverantwoording 11

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting 13

Programma 2. Beheer en onderhoud 16

Programma 3. Toezicht en veiligheid 20

Programma 4. Bestuur en ondersteuning 21

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen 23

Paragrafen 25

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 26

B. Kapitaalgoederen 29

C. Financiering 36

D. Bedrijfsvoering 39

E. Grondbeleid 41

F. Participanten 43

Jaarrekening **46**

Overige gegevens **60**

Bijlagen **64**

Samenvatting

De gemeenten Amsterdam, Amstelveen, Diemen en Ouder-Amstel participeren samen met Provincie Noord-Holland in de gemeenschappelijke regeling van recreatieschap Groengebied Amstelland. Het recreatieschap beheert en onderhoudt recreatieterreinen, natuurterreinen en recreatieve routes en objecten in haar werkgebied. Zij bekostigt haar activiteiten uit inkomsten van huren, pachten, evenementen (in voorkomende gevallen projectsubsidies) en bijdragen van de participanten.

Kerngegevens: Meer dan 3,5 miljoen bezoeken bij de laatste meting in 2021, 4.000 hectare werkgebied waarvan 712 hectare beheergebied met 188 hectare water.

Werken in coronatijden

Ondanks de ingrijpende gevolgen van de coronacrisis voor de hele samenleving, heeft Groengebied in 2021 veel van het jaarprogramma kunnen realiseren. Het bestuur besloot ondanks het gemis aan inkomsten, niet te bezuinigen op onderhoud. Terecht, want de gebieden van het recreatieschap hebben onder deze omstandigheden grote maatschappelijke waarde bewezen.

De coronacrisis had in 2021 wel degelijk grote gevolgen voor Groengebied Amstelland. Door het wegvallen van buitenlandse vakantiebesteding zijn er meer recreanten en worden de recreatiegebieden en routes intensiever gebruikt. In 2021 is het aantal bezoeken aan het recreatieschap flink gestegen (3,58 miljoen), ten opzichte van het jaar daarvoor (3,22 miljoen). Dat past in het landelijk beeld: een bezoek aan natuur- en recreatiegebieden is populair sinds de coronacrisis. Ter vergelijking: pre-coronajaar 2019 trok het schap 3,07 miljoen bezoekers.

De recreatieve waarden van de gebieden worden hiermee onderstreept. De verwachting voor de komende jaren is een blijvende aanwas van het bezoek. Grootste reden hiervoor is dat het aantal inwoners in Nederland stijgt. Kijkend naar de participantengemeenten groeiden alleen al in 2021 de gemeenten Amsterdam, Diemen en Ouder-Amstel gezamenlijk met ruim 1200 inwoners. Andere redenen voor meer bezoekers in de toekomst zijn: grotere bekendheid van de gebieden, de onzekerheid van de coronacrisis, de trend van meer vakantie in eigen land en de overloopfunctie van de kust.

Daarnaast werden de geplande evenementen in 2021 wederom afgelast zijn begrote opbrengsten uit evenementen, pachten en huren niet volledig gerealiseerd zijn de begrote opbrengsten niet gerealiseerd. In verband met de coronacrisis en de maatschappelijke perceptie is voor de langere termijn onduidelijkheid of en in welke mate de grote evenementen in de toekomst doorgang kunnen gaan vinden.

Het reguliere beheer is grotendeels volgens planning uitgevoerd. Hiermee heeft Groengebied effectief invulling gegeven aan de hoofddoelstelling om steden en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheden te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio.

De jaarrekening van Groengebied Amstelland laat over 2021 een negatief resultaat zien van € 108.000 terwijl een positief resultaat van € 97.000 was begroot. Het verschil is € 205.000 negatief. Het negatieve resultaat is voornamelijk het gevolg van het bijna volledig wegvallen van de evenementeninkomsten (€ 271.000 negatief). Daarnaast is meer dagelijks onderhoud uitgevoerd (€ 86.000 negatief) in de gebieden. Daarentegen zijn de kosten lager uitgevallen wegens minder inzet van de uitvoeringsorganisatie en het doorschuiven van projecten (€ 152.000 positief). Verdere toelichting is te vinden bij paragraaf ‘wat heeft het gekost en opgeleverd?’ op pagina 7.

Het jaar van Groengebied Amstelland

Het Groengebied heeft in 2021 veel van het oorspronkelijke programma kunnen realiseren. Effecten van de coronacrisis zijn opgevangen en uit het bezoek bleek dat de gebieden en wandel- fiets- en ruiterpaden van grote maatschappelijke waarde zijn!

Status ambitiedocument en uitvoeringsprogramma

Het bestuur wil haar ambities voor de komende 10 jaar vormgeven. Rekening houdend met de grote beleidsaandacht voor onze gebieden, is gekozen voor een aanpak in fases voor de vorming van de ambities en het daarbij horende uitvoeringsprogramma. Gekoerst wordt om in 2022 een gedragen ambitiedocument en uitvoeringsprogramma vast te stellen.

Opening Wandelnetwerk Amstelland

Op donderdag 25 maart is het wandelnetwerk Amstelland, dat grotendeels door GGA-gebied loopt, officieel geopend. De Amstellandregio is onderdeel van het Wandelnetwerk Noord-Holland. Dit netwerk vierde dat jaar het 10-jarig jubileum. Het wandelnetwerk is ruim 300 km groot en omvat kleine en grote ommetjes en wandelingen. De promotie van de nieuwe wandelregio was via persberichten, website, social media en bijvoorbeeld een radio-interview in het programma “Zomertoer Op de Camping” van NH Radio. Voor gezinnen met kinderen is er via Kids Proof Amsterdam aandacht gegeven aan wandelingen in het Groengebied via de zogenaamde “wandelt-uurtjes”. Dat is een combinatie van wandeling en avontuur.

Realisatie fietsbrug over de Gaasp

Op 30 juli 2021 is de fietsbrug over de Gaasp officieel geopend, die is gekoppeld aan de werkzaamheden voor verbreding van de A9 en de aanleg van de Gaasperdammertunnel. De Gaasperbrug verbindt het Gaasperpark met het Diemerbos. De fietsbrug over de Gaasp heeft een indrukwekkende afmeting. Een fietser of wandelaar moet in totaal ruim een kilometer afleggen om van de ene kant naar de andere kant te komen. Tijdens de oversteek is er een fenomenaal uitzicht over het groene, landelijke gebied met boerderijen, slootjes met rietkragen en grazende paarden en koeien. Voor de digitale opening van de brug is een film gepubliceerd met hierin een prominente rol voor de schapsbestuurders. De film is via de social kanalen van de betrokken partijen gedeeld en is meer dan 2000 keer bekeken.

Nieuwe horecavoorziening aan de Ouderkerkerplas

Op donderdag 7 oktober werd het strandpaviljoen, met de toepasselijke naam “Aan de plas”, na een intensieve bouw- en inrichtperiode officieel geopend. Het strandpaviljoen ligt aan de noordzijde van de Ouderkerkerplas.

Festiviteiten 40-jarig bestaan Groengebied Amstelland in 2022

In 2022 bestaat Groengebied Amstelland 40 jaar. Wij staan hier graag bij stil met een aantal activiteiten: een fotowedstrijd, jubileumwandel- en fietsroute, een aantal natuurexcursies en een jubileumdag in combinatie met de Amstellanddag. Het getal 40 komt nadrukkelijk naar voren. De jubileumorganisatie werkt samen met lokale organisaties, verenigingen en ondernemers. De viering van het jubileum is in het recreatieseizoen van 15 april tot 15 oktober 2022.

Toekomstplan Gaasperplas kan van start

Op 16 maart 2021 stelden burgemeester en Wethouders van Amsterdam het Toekomstplan Gaasperplas vast. Een belangrijk besluit want, na meer dan 40 jaar intensief gebruik is het tijd om het park aan te pakken. Zo kan het weer 40 jaar mee. Het moet een goed toegankelijk park worden met - voor mens en natuur - goede verbindingen naar andere groene gebieden. Een park met meer biodiversiteit en waar bewoners uit Zuidoost, andere Amsterdammers en buren uit de regio uitgebreid kunnen recreëren. Voor de uitvoering is inmiddels € 9,5 miljoen euro beschikbaar. Het recreatieschap draagt bijna een half miljoen euro bij. De gemeente en Groengebied Amstelland werken het plan uit tot een voorlopig ontwerp. Daarover wordt eind 2022 een besluit van de besturen verwacht.

Hondenlosloopbeleid Ouderkerkerplas

In het hondenlosloopgebied rond de Ouderkerkerplas zijn in samenspraak met hondenbezitters nieuwe gedragsregels en loslooproutes uitgerold. Nieuwe paaltjes met duidelijke(re) pictogrammen en borden met uitleg bij een aantal entrees zijn aangebracht. Boswachters deelden een nieuwe informatiefolder uit en informatie is te lezen op de website en de Facebookpagina van het Groengebied.

Komst van het bestuursbureau

De besturen van de Recreatieschappen Spaarnwoude, Twiske-Waterland, Groengebied Amstelland, Recreatiegebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer en Geestmerambacht hebben besloten tot het oprichten van een bestuursbureau recreatieschappen. Hierdoor ontstaat een duidelijkere opdrachtgever-opdrachtnemer-relatie tussen de recreatieschappen en de uitvoeringsorganisatie Recreatie Noord-Holland n.v. Het bestuursbureau vervult, namens de besturen van de recreatieschappen, secretariële en administratieve ondersteuning en ambtelijk opdrachtgeverschap naar de uitvoeringsorganisatie. Het bestuursbureau is per 1 januari 2022 van start gegaan.

Nieuwe E-bike themaroute Oer-IJ

In totaal maar liefst 115 km bedraagt de totale lengte van de nieuwe E-bike themaroute ‘Langs de Oevers van het Oer-IJ’. Een afstand die is opgeknipt in vijf trajecten. De route vertelt het verhaal van de mens en zijn bijzondere relatie met het water; als vijand en als bondgenoot. Kronkelende dijken herinneren aan de inspanningen om droge voeten te houden en de forten uit de Stelling van Amsterdam laten zien hoe met inundatie als wapen de vijand kon worden bestreden. De route is als digitaal en gedrukt verhaal op 5 juli 2021 door Stichting Oer-IJ gepresenteerd. In 2022 volgt de fysieke inrichting van de route als streekroute in opdracht van vier recreatieschappen, waaronder Groengebied Amstelland, en met subsidie van de provincie.

Uitbreiding lange afstand fietsroutes (LF)

De Stelling van Amsterdam, het noordelijke deel van de landelijke icoon fietsroute, verbindt vier recreatieschappen van Recreatie Noord-Holland met elkaar: Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Spaarnwoude, Twiske-Waterland en Groengebied Amstelland. Nu de Stelling van Amsterdam in 2021 uitgebreid is met de Nieuwe Hollandse Waterlinie als gezamenlijk werelderfgoed Hollandse Waterlinies en er een landelijke fietsroute langs deze en de aansluitende Brabantse waterlinie is ingericht, volgt het operationeel onderhoud van de bebording van zowel het fietsknooppunten-netwerk als het LF-netwerk.

Groengebied in beeld

Het Groengebied heeft ook dit jaar haar gebieden promoot. Het schap was in 2021 op veel verschillende manieren zichtbaar!

Promotie

In 2021 zijn op de Facebookpagina twee vaste rubrieken geïntroduceerd: Beheer in Beeld en de Boswachters Blog. Doel is om volgers inzicht te geven in het diverse beheerwerk (met o.a. aandacht voor biodiversiteit) en de rol van de boswachters (toezicht en gastheerschap). Een kijkje in de keuken van de organisatie achter het recreatiegebied. Beide blogs zijn erg populair bij de volgers en bereiken vaak tussen de 600-1200 mensen per bericht.

Amstelscheg winnaar bijzonder provinciaal landschap

Het groene gebied de Amstelscheg, onderdeel van Groengebied Amstelland, is verkozen tot meest bijzonder provinciaal landschap. Dat zijn landschappen waarop we extra zuinig zijn vanwege de bijzondere eigenschappen en waarde voor mens en dier. Groengebied-Amstelland beheert en onderhoudt al 40 jaar grote delen van de Amstelscheg. Een oproep op onze-Facebookpagina heeft de digitale achterban van het Groengebied, plus organisaties in ons netwerk, aangespoord te stemmen voor de Amstelscheg. Dat heeft er mede toe geleid dat de Amstelscheg heeft gewonnen.

Georganiseerde zwerfafvalcampagne namens alle recreatieschappen

De vijf recreatieschappen hebben deze zomer gezamenlijk een zwerfafvalcampagne georganiseerd. Aanleiding was de enorme afvalpiek in het uitzonderlijke coronajaar 2020. Groengebied en de andere schappen blikken tevreden terug op de campagne. Door de goede aandacht die de lokale media aan het onderwerp schonken, kwamen in totaal bijna 600.000 personen met de bewustwordingscampagne in aanraking.

10-jarig bestaan Wandelnetwerk Noord-Holland

In 2011 startte de provincie Noord-Holland, betrokken gemeenten, terreinbeheerders en vrijwilligers in regio Alkmaar met de eerste routes en voorzieningen. Nu tien jaar verder zijn er maar liefst zeven regio's aangesloten. In het afgelopen decennium zijn verschillende gemeenten aangesloten, waardoor het netwerk is uitgegroeid tot bijna 3500 kilometer aan routes. Met de routepalen, website en app kun je anno 2021 heerlijk wandelen in de regio's Alkmaar, Kop van Noord-Holland, Laag-Holland, Midden-Kennemerland, West-Friesland, Gooi & Vechtstreek en Amstelland.

Wat heeft het gekost en opgeleverd?

De totale lasten van Groengebied Amstelland waren het afgelopen jaar € 5.191.000. € 2.665.226 hiervan is besteed aan het beheren en onderhouden van de schapsgebieden. Daarnaast is € 1.506.495 benut ten behoeve van het ontwikkelen en inrichten van het Groengebied. Respectievelijk € 567.823 is gebruikt voor het ondersteunen van het bestuur, € 450.776 voor veiligheid en toezicht en € 660 ten behoeve van de algemene dekkingsmiddelen.

De totale baten van Groengebied waren het afgelopen jaar € 5.083.000. Hiervan kwam € 3.391.218 uit de participantenbijdrage. Daarnaast bestond € 1.298.131 van de baten van het uit subsidies en bijdragen. Tot slot kwam € 393.464 uit evenementen, huren en pachten. Voorgesteld wordt het nadelig saldo van € 108.167 te onttrekken uit de reserves.

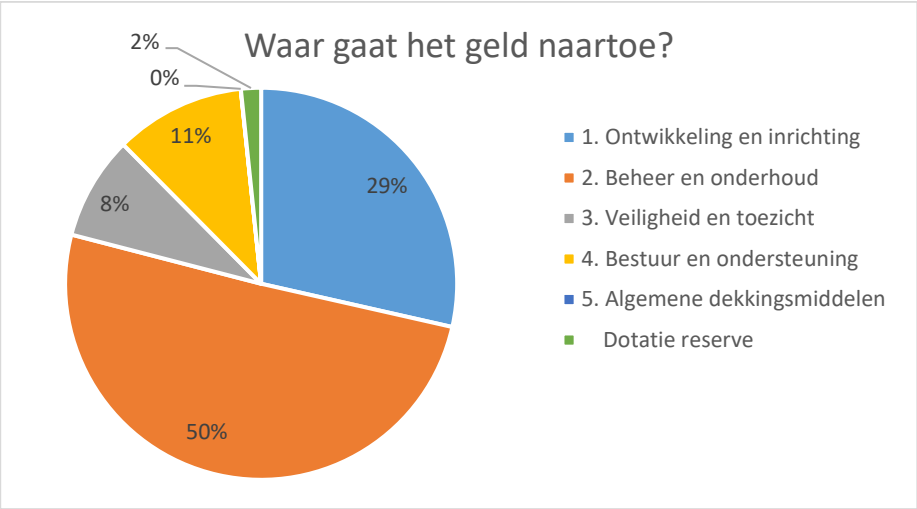

Financieel resultaat

De jaarrekening van Groengebied Amstelland laat over 2021 een negatief resultaat zien van € 108.000. Dit is € 205.000 lager dan het begrote resultaat van € 97.000 positief. Dit is het gevolg van:

- Bijna volledig wegvallen evenementeninkomsten (€ 271.000 negatief);
- Meer dagelijks onderhoud (€ 86.000 negatief);
- Minder inzet uitvoeringsorganisatie (€ 102.000 positief);
- Doorschuiven horeca-ontwikkeling Abcouderstraatweg 79 (€ 50.000 positief).

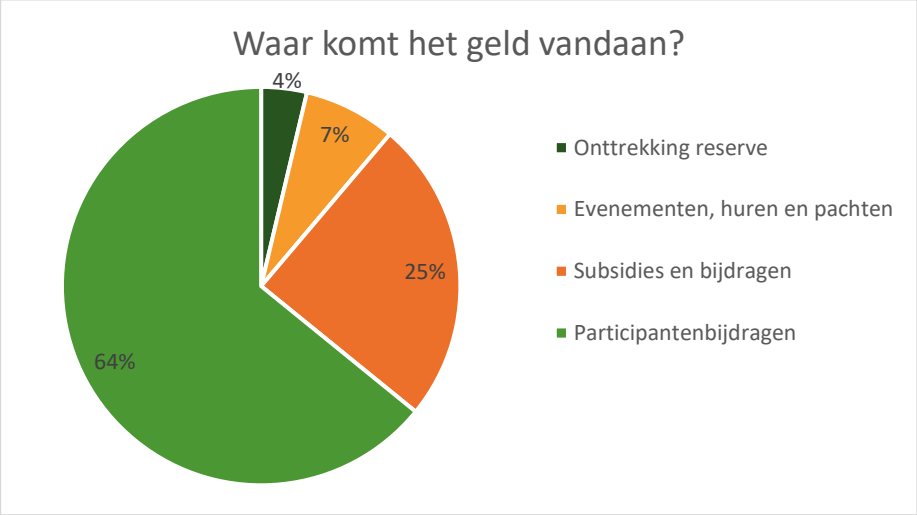

	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	5.190.980	5.241.101	-50.121
Baten	5.082.813	5.338.063	-255.250
Saldo	**-108.167**	**96.962**	**-205.129**

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling is de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd. Voor 2021 was deze index 2,6%.

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord Holland	27,90%	920.593	944.528
Gemeente Amstelveen	15,70%	518.012	531.480
Gemeente Amsterdam	49,20%	1.623.413	1.665.622
Gemeente Diemen	4,80%	158.354	162.471
Gemeente Ouder-Amstel	2,40%	79.245	81.305
Totaal	**100,00%**	**3.299.617**	**3.385.406**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

Onderstaand valt te zien dat het negatieve resultaat van de jaarrekening ten laste van de algemene reserve en de bestemmingsreserves wordt gebracht. De reserves van het Groengebied bedroegen eind 2021 € 1.720.949.

	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Algemene reserve	1.152.747	1.221.199	-68.452
Bestemmingsreserves	568.202	607.917	-39.715
Totaal reserves	**1.720.949**	**1.829.116**	**-108.167**
Voorziening groot onderhoud	1.947.040	2.044.793	-97.752
Totaal reserves en voorzieningen	**3.667.989**	**3.873.909**	**-205.919**

Jaarverslag

Beleidsverantwoording

Hoofddoelstelling

Het doel van Groengebied Amstelland en werkgebied zijn vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling:

a. Het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie;
b. Het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijk milieu;
c. Het tot stand brengen en onderhouden van een harmonisch landschap, dat is afgestemd op het onder a en b geformuleerde en dat rekening houdt met een gezonde agrarische bedrijfsvoering.

Naast instandhouding van de gebieden en voorzieningen werden in 2021 gerealiseerd:

- Opening Wandelnetwerk Amstelland;
- Realisatie fietsbrug over de Gaasp;
- Opening horeca aan de Ouderkerkerplas;
- Het faciliteren van natuurinclusieve recreatie;
- Voorbereiding gebiedsmaatregelen Gaasperplas;
- Deelname beheer- en ontwikkelstrategie Diemerbos;
- Deelname aanzet gebiedsontwikkeling Amstelscheg.

Een start is gemaakt met, maar nog niet afgerond:

- Het opstellen van een gedragen ambitiedocument en uitvoeringsprogramma;
- Het bouwrijp maken van horeca-ontwikkeling Abcouderstraatweg 79;
- Het verplaatsen van de milieustraat naar de Langkerkdreef.

Voor ondersteuning van de bedrijfsvoering en bestuurlijke slagkracht werden:

- Verbeteringen P&C cyclus: Vereenvoudiging van de uurtarieven en kostenverdeelsleutels;
- De begrotingen en jaarstukken opgemaakt conform het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV);
- De risicoanalyse, de beheersmaatregelen en de weerstandsreserve geactualiseerd.

Strategische doelen 2021

In 2021 is ingezet op het realiseren van de volgende doelen:

- Meer biodiversiteit;
- Betere spreiding recreanten;
- Breder recreatief aanbod.

Externe ontwikkelingen

Het recreatieschap werd geconfronteerd met een aantal ontwikkelingen, waarop moest worden ingespeeld. De belangrijkste ontwikkelingen zijn de coronacrisis, het stijgend aantal inwoners en de blijvende aanwas van recreanten:

- De coronacrisis had ook in 2021 grote gevolgen voor het Groengebied. Door het wegvallen van buitenlandse vakantiebesteding zijn er meer recreanten en worden de recreatiegebieden en routes intensiever gebruikt. De recreatieve waarden van de gebieden worden hiermee onderstreept.
- De geplande grote evenementen zijn afgelast en daardoor worden de begrote opbrengsten uit evenementen, pachten en huren niet volledig gerealiseerd. Ook heeft Groengebied Amstelland zich coulant opgesteld naar ondernemers die hun inkomsten door corona (gedeeltelijk) zagen wegvallen. Het is voor de langere termijn nog onduidelijk of en in welke vorm de grote evenementen doorgang kunnen vinden.
- De verwachting voor de komende jaren is een blijvende aanwas van het bezoek. Redenen hiervoor zijn: grotere bekendheid van de gebieden, de onzekerheid van de coronacrisis, de trend van meer vakantie in eigen land en de overloopfunctie van de kust.
- Daarnaast stijgt het aantal inwoners van de gemeenten rondom Groengebied Amstelland. De komende jaren zullen er veel woningen worden bijgebouwd. Een greep uit deze plannen: De Nieuwe Kern, Amstel III, Overamstelgebied, De Sniep, Bloemendalerpolder, Westwijk en de woningbouwopgave Amsterdam-Zuidoost.

Vennootschapsbelasting

De activiteiten van het recreatieschap kunnen als volgt worden omschreven: beleidsbepaling, beheer en onderhoud van recreatieterreinen, genereren van publiciteit en ter beschikking stellen van recreatieterreinen voor openluchtrecreatie en evenementen. Groengebied Amstelland neemt het standpunt in dat haar activiteiten geen belaste ondernemingsactiviteiten vormen voor de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969. Dit wordt jaarlijks beoordeeld. In voorgaande jaren is het recreatieschap vrijgesteld van vennootschapsbelasting. De verwachting is dat dit ook voor 2021 geldt.

Onvoorzien

Het recreatieschap had geen kosten onvoorzien begroot. Wel is het benodigde weerstandsvermogen bepaald op basis van de risicoparagraaf.

Programmaverantwoording

De verschillende taken die het recreatieschap uitvoert, zijn verdeeld over vier programma's, met een vijfde programma voor de algemene dekkingsmiddelen. In de programma's zitten naast kosten ook exploitatieopbrengsten, zoals de inkomsten uit huren, (erf)pachten, vergunningen, veergelden pontjes en gebruiksvergoedingen voor onder meer muziek- en sportevenementen.

Een groot deel van de kosten worden gedekt door de jaarlijkse financiële bijdrage van de participanten; de deelnemers in de gemeenschappelijke regeling. De exploitatieopbrengsten en de participantenbijdragen zijn verwerkt als baten in de begroting en jaarrekening van het recreatieschap.

De lasten en baten zijn als volgt verdeeld over de programma's.

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	1.506.495	1.298.131	-208.364
2. Beheer en onderhoud	2.665.226	393.464	-2.271.762
3. Veiligheid en toezicht	450.776	-	-450.776
4. Bestuur en ondersteuning	567.823	-	-567.823
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	660	3.391.218	3.390.558
Totaal voor bestemming	**5.190.980**	**5.082.813**	**-108.167**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	87.308	195.475	108.167
Totaal na bestemming	**5.278.288**	**5.278.288**	**-**

Verkorte balans

De balans per 31 december 2021 kan verkort als volgt worden weergegeven.
(Bedragen x € 1.000)

ACTIVA	2021	2020	PASSIVA	2021	2020
Vaste activa			***Vaste financieringsmiddelen***		
Materiële vaste activa	141	152	Eigen vermogen	1.721	1.829
Financiële vaste activa	-	-	Voorzieningen	1.947	2.045
			Schulden op lange termijn	-	-
Subtotaal	***141***	***152***	***Subtotaal***	***3.668***	***3.874***
Vlottende activa			***Vlottende passiva***		
Vorderingen en overlopende activa	700	39	Netto-vlottende schulden met een rente typische looptijd korter dan een jaar	220	303
Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan een jaar	3.033	4.131	Overlopende passiva	1.064	1.990
Liquide middelen	1.078	1.845			
Subtotaal	***4.811***	***6.015***	***Subtotaal***	***1.284***	***2.293***
Totaal	**4.952**	**6.167**	**Totaal**	**4.952**	**6.167**

Overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	1.506.495	1.298.131	-208.364	1.581.906	1.282.350	-299.556	168.756	33.671	-135.085
2. Beheer en onderhoud	2.665.226	393.464	-2.271.762	2.629.349	670.307	-1.959.042	2.439.176	344.131	-2.095.044
3. Veiligheid en toezicht	450.776	-	-450.776	484.718	-	-484.718	447.422	-	-447.422
4. Bestuur en ondersteuning exclusief overhead	23.696	-	-23.696	18.675	-	-18.675	25.128	-	-25.128
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves en heffing vennootschapsbelasting	660	3.391.218	3.390.558	535	3.385.406	3.384.871	580	3.302.120	3.301.540
Overhead	544.127	-	-544.127	525.918	-	-525.918	664.931	-	-664.931
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten	**5.190.980**	**5.082.813**	**-108.167**	**5.241.101**	**5.338.063**	**96.962**	**3.745.991**	**3.679.922**	**-66.070**
Resultaatbestemming (mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	37.280	105.732	-68.452	76.302	109.200	-32.898	25.204	99.020	-73.817
Bestemmingsreserves	50.028	89.743	-39.715	233.000	103.140	129.860	10.451	2.704	7.747
Totaal mutaties reserves	**87.308**	**195.475**	**-108.167**	**309.302**	**212.340**	**96.962**	**35.655**	**101.725**	**-66.070**
Gerealiseerd resultaat	**5.278.288**	**5.278.288**	**-**	**5.550.403**	**5.550.403**	**-**	**3.781.646**	**3.781.646**	**-**

In bovenstaande tabel is de begroting na wijziging 2021 opgenomen als referentie, omdat in deze programmaverantwoording de jaarrekening 2021 wordt verantwoord ten opzichte van de begroting na wijziging 2021. Voor een vergelijking naast de begroting voor- en na wijziging 2021, zie het overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021 in de jaarrekening.

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting

Ambitie

Met het programma ontwikkeling en inrichting heeft het recreatieschap zich ingezet voor de ontwikkeling van recreatie en natuur. In 2021 gebeurde dat vooral door:

Prestaties per taakveld in 2021

Een specificatie van de projecten uit dit programma is onderaan te vinden in de tabel “specificatie van de projecten per taakveld”.

Taakveld 2.1.1 Verkeer en vervoer

Dit taakveld omvat de realisatie van nieuwe wegen, paden, parkeerterreinen, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair. De uitgaven op dit taakveld betreft de oplevering van de fietsbrug over de Gaasp. Deze is conform begroting uitgevoerd.

Taakveld 3.1 Economische ontwikkeling

Het schap zet in op werving en begeleiding van ondernemers en bestaande planvorming. De totale lasten zijn € 10.130 lager dan begroot. Reden hiervoor is vertraging van de horecaontwikkeling Abcouderstraatweg 79 als gevolg van de coronapandemie.

Taakveld 3.2.1 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Dit taakveld omvat de fysieke locatieontwikkelingen in het gebied. De totale lasten zijn € 49.501 lager dan begroot als gevolg van de eerder genoemde vertraging van de horecaontwikkeling Abcouderstraatweg 79. Het bouwrijp maken van de locatie schuift zodoende door naar 2022.

Taakveld 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen

Door het ondernemersloket zijn de verzoeken van ondernemers behandeld en zo nodig verder begeleid. Op dit taakveld hebben zich geen noemenswaardige prestaties voorgedaan.

Taakveld 5.7.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Dit taakveld betreft het uitvoeren en begeleiden van diverse projecten. De totale lasten zijn € 33.405 lager dan begroot. Oorzaak hiervan is dat de inzet voor het gebiedsadvies Natuur, Landschap en Ruimtelijke ontwikkeling lager uitviel. Daarnaast was de inzet voor het Toekomstplan Gaasperplas lager. Op 16 maart 2021 ging het college akkoord met het Toekomstplan Gaasperplas. Eind 2022 neemt het bestuur van Groengebied Amstelland een besluit over het voorlopig ontwerp. Naar verwachting starten de eerste werkzaamheden in 2023.

Baten en lasten

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	1.409.192	1.436.757	-27.566	37.068
Inzet RNH	97.304	145.149	-47.845	131.687
Totale lasten	***1.506.495***	***1.581.906***	***-75.411***	***168.756***
Subsidies en projectbijdragen	1.298.131	1.282.350	15.781	33.671
Totale baten	***1.298.131***	***1.282.350***	***15.781***	***33.671***
Saldo	**-208.364**	**-299.556**	**91.192**	**-135.085**

Lasten en baten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	1.297.375	1.297.375	1.282.350	1.282.350	3.814	5.448
3.1 economische ontwikkeling	124.649	756	134.779	-	128.710	-
3.2.1 fysieke bedrijfsinfrastructuur	53.639	-	103.140	-	-	-
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	2.600	-	-	-	1.635	-
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	28.232	-	61.637	-	34.596	28.222
Totaal	**1.506.495**	**1.298.131**	**1.581.906**	**1.282.350**	**168.756**	**33.671**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld Nr.	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1.1	Fietsbrug over de Gaasp	1.297.375	1.297.375	1.282.350	1.282.350	15.025	15.025
	Subtotaal taakveld 2.1.1	**1.297.375**	**1.297.375**	**1.282.350**	**1.282.350**	**15.025**	**15.025**
3.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	66.097	-	87.029	-	-20.932	-
3.1	Ambitiedocument & Uitvoeringsprogramma	57.796	-	47.750	-	10.046	-
3.1	Beheer Projectrekening Diemerbos (Groenfonds)	756	756	-	-	756	756
	Subtotaal taakveld 3.1	**124.649**	**756**	**134.779**	**-**	**-10.130**	**756**
3.2.1	Reguliere werkzaamheden ontwikkeling en inrichting fysieke bedrijfsinfrastructuur	-	-	-	-	-	-

Taakveld	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
Nr.		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
3.2.1	Bouwrijp maken horecalocatie Abcouderstraatweg 79	-	-	49.500	-	-49.500	-
3.2.1	infrastructuur t.b.v. horeca Ouderkerkerplas	53.639	-	53.640	-	-1	-
	Subtotaal taakveld 3.2.1	**53.639**	**-**	**103.140**	**-**	**-49.501**	**-**
3.3	Reguliere werkzaamheden bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	2.600	-	-	-	2.600	-
	Subtotaal taakveld 3.3	**2.600**	**-**	**-**	**-**	**2.600**	**-**
5.7.1	Reguliere werkzaamheden openbaar groen en (openlucht)recreatie	10.014	-	28.237	-	-18.223	-
5.7.1	Toekomstplan Gaasperplasgebied	13.219	-	33.400	-	-20.181	-
5.7.1	Druktemonitor ontwikkelen	5.000	-	-	-	5.000	-
	Subtotaal taakveld 5.7.1	**28.232**	**-**	**61.637**	**-**	**-33.405**	**-**
	Totaal	**1.506.495**	**1.298.131**	**1.581.906**	**1.282.350**	**-75.411**	**15.781**

Programma 2. Beheer en onderhoud

Ambitie

Met het programma beheer en onderhoud heeft het recreatieschap zich ingezet voor de instandhouding van recreatie en natuur. In 2021 ging het vooral om:

- De instandhouding van het recreatiegebied en -voorzieningen die aantrekkelijk, schoon, heel en veilig waren, volgens de gemiddelde CROW-beeldkwaliteit A-B-C;
- Het zoveel mogelijk inzetten van SW-bedrijven voor onderhoudswerkzaamheden en bediening pontveren;
- Het zorgen voor een sluitende exploitatie t.b.v. evenwichtige recreatie;
- Het werken aan schoon zwemwater, op alle stranden is het streven naar minimaal score 'goed';
- Het leveren van extra inzet m.b.t. schoonhouden gebieden;
- Voorbereiding van een ecologisch beheerplan. Daarvoor zijn uitgevoerd: ecologisch onderzoek, deelname aan de werkgroep biodiversiteit en biologische bestrijding eikenprocessierups.

Zie voor nadere informatie ook de paragraaf kapitaalgoederen. Door samenwerking met sociale ondernemingen draagt het recreatieschap bij aan duurzame inzetbaarheid van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Prestaties per taakveld in 2021

Een specificatie van de projecten uit dit programma is onderaan te vinden in de tabel “specificatie van de projecten per taakveld”.

Taakveld 2.1.2 Verkeer en vervoer

Dit taakveld omvat het onderhouden van wegen, paden, parkeerterreinen, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair. Er is sprake van een onderschrijding van € 49.063 in de reguliere werkzaamheden. De reden hiervoor is een verschuiving naar taakveld 5.7. Uiteindelijk is meer groot onderhoud uitgevoerd dan begroot. Het extra onderhoud bestond uit het onderhouden van de loopbruggen Over-Amstel, de hondeneilandjes Ouderkerkerplas, de fietsbrug A2 bij de Ouderkerkerplas en onderhoudsinspectie van 96 kunstwerken.

Taakveld 3.2.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Onder dit taakveld valt de uitvoering van vastgoedbeheer zoals contractherziening- en verlenging, controle naleving contracten, verjaringszaken/oneigenlijk gebruik en administratief beheer. De uitvoeringsorganisatie heeft gezorgd voor de afhandeling van WOB-verzoeken, canonherzieningen en andere notariële wijzigingen van erfpachtcontracten. De reguliere werkzaamheden op dit taakveld zijn conform begroting uitgevoerd. Daartegenover waren er uitgaven voor het erfpachtcontracten proces (€ 5.546), schuiven de lasten voor de koudewinning Ouderkerkerplas door naar 2022 (€ 9.305) en zijn inkomsten gegenereerd door het opstalrecht Liander Ouderkerkerplas (€ 13.296).

Taakveld 3.4 Economische promotie

Dit taakveld omvat gebiedspromotie en marketing en het vergroten herkenbaarheid en zichtbaarheid van het recreatiegebied. De uitgaven op dit taakveld waren € 25.850 hoger dan begroot. De oorzaak hiervan is dat bij de opening van de themaroutes van het Wandelnetwerk meer communicatie nodig was om de coronamaatregelen te kunnen handhaven.

Taakveld 5.3 Cultuur presentatie en productie

Dit taakveld omvat het faciliteren en begeleiden van evenementen, waaronder normaliter de grote evenementen Open Air, Reggae Lake, Guilty Pleasure en Fiesta Macumba. Vanwege de coronacrisis vonden de evenementen in 2021 wederom niet plaats. Hierdoor is Groengebied Amstelland in 2021 € 271.184 aan inkomsten misgelopen.

Op dit taakveld zijn wel € 31.486 aan inkomsten binnen gekomen vanwege de regeling evenementen organisatoren. Deze regeling houdt in dat 15% van de vaste gebruiksvergoeding per afgelast evenement in rekening wordt gebracht. Hiermee dekt de uitvoeringsorganisatie de kosten van de reguliere werkzaamheden (€ 26.827) die zijn gemaakt bij het afhandelen van evenementenseizoen 2021 en het voorbereiden van 2022.

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Onder dit taakveld worden inspanningen verantwoord voor instandhouding van recreatiegebieden en -voorzieningen die aantrekkelijk, schoon, heel en veilig zijn. Hiervoor werd het afgelopen jaar:

- Jaarlijks onderhoud, groot onderhoud en kleine vervangingen uitgevoerd;
- Extra inzet gepleegd om de terreinen schoon te houden;
- De routenetwerken onderhouden, inclusief promotie;
- Extra onderhoud uitgevoerd ten behoeve van de beloopbaarheid van laarzenpaden in Amstelveen;
- Extra biodiversiteit bevorderd in de natuurlijke zones.

De inkomsten op dit taakveld waren € 14.651 minder dan begroot. De oorzaak hiervan is dat de pontjes een aantal momenten in het jaar niet voeren vanwege de coronamaatregelen. Hierdoor werden tijdelijk geen pontinkomsten ontvangen.

Daarnaast waren de uitgaven op dit taakveld € 80.839 hoger dan begroot.
De oorzaken hiervan zijn de afdeling beheer meer moest anticiperen op extreme weersituaties, meer werkzaamheden voor eilandrietkragen moest uitvoeren, inhuurkrachten nodig had en moest voorzien in het tegengaan van de berenklauw.

Baten en lasten

Programma 2. Beheer en onderhoud	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten DO	1.236.038	1.149.779	86.259	1.054.567
Overige bedrijfskosten	272.378	263.280	9.098	189.654
Inzet RNH	482.681	544.569	-61.888	473.951
GO*	760.752	768.500	-7.748	608.745
Kapitaallasten	11.129	8.721	2.408	2.704
Subtotaal lasten	***2.762.978***	***2.734.849***	***28.129***	***2.329.621***
Dotatie voorziening GO*	663.000	663.000	-	718.300
Onttrekking voorziening GO*	-760.752	-768.500	7.748	-608.745
Saldo mutaties voorziening GO	***-97.752***	***-105.500***	***7.748***	***109.555***
Totale lasten	**2.665.226**	**2.629.349**	**35.877**	**2.439.176**
Opbrengsten	389.225	666.068	-276.843	344.131
Projectsubsidies	4.239	4.239	-	-
Totale baten	**393.464**	**670.307**	**-276.843**	**344.131**
Saldo	**-2.271.762**	**-1.959.042**	**-312.720**	**-2.095.044**

*) GO betreft groot onderhoud en kleine vervangingen waarvan de kosten minder dan € 50.000 bedragen.

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	584.412	-	633.475	-	604.750	-
3.2.2 fysieke bedrijfs-infrastructuur	77.062	337.038	85.728	328.047	55.027	311.489
3.4 economische promotie	118.352	-	92.502	-	98.620	-
5.3 cultuur presentatie en productie	26.827	31.486	42.318	302.670	25.608	19.076
5.7.2 openbaar groen en (openlucht) recreatie	1.858.573	24.939	1.775.326	39.590	1.655.171	13.566
Totaal	**2.665.226**	**393.464**	**2.629.349**	**670.307**	**2.439.176**	**344.131**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld Nr.	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1.2	Reguliere werkzaamheden beheer verkeer en vervoer	115.612	-	164.675	-	-49.063	-
2.1.2	Dotatie voorziening GO/V	468.800	-	468.800	-	-	-
2.1.2	GO/V	378.711	-	308.000	-	70.711	-
2.1.2	Onttrekking voorziening GO/V	-378.711	-	-308.000	-	-70.711	-
	Subtotaal taakveld 2.1.2	**584.412**	**-**	**633.475**	**-**	**-49.063**	**-**
3.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer fysieke bedrijfsinfrastructuur	64.771	323.742	69.678	328.047	-4.907	-4.305
3.2.2	Toekomst erfpachtcontracten met SBB	11.596	-	6.050	-	5.546	-

Taakveld Nr.	Projectnaam	Jaarrekening 2021 Lasten	Jaarrekening 2021 Baten	Begroting na wijziging 2021 Lasten	Begroting na wijziging 2021 Baten	Verschil (realisatie minus begroting) Lasten	Verschil (realisatie minus begroting) Baten
3.2.2	Koudewinning Ouderkerkerplas	695	-	10.000	-	-9.305	-
3.2.2	Vestiging opstalrecht trafostation en kabels Liander OKP	-	13.296	-	-	-	13.296
	Subtotaal taakveld 3.2.2	**77.062**	**337.038**	**85.728**	**328.047**	**-8.666**	**8.991**
3.4	Reguliere werkzaamheden economische promotie	118.352	-	92.502	-	25.850	-
	Subtotaal taakveld 3.4	**118.352**	**-**	**92.502**	**-**	**25.850**	**-**
5.3	Reguliere werkzaamheden cultuurpresentatie en productie	26.827	-	42.318	-	-15.491	-
5.3	Evenementen	-	31.486	-	302.670	-	-271.184
	Subtotaal taakveld 5.3	**26.827**	**31.486**	**42.318**	**302.670**	**-15.491**	**-271.184**
5.7.2	Reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie	1.653.244	24.939	1.572.405	39.590	80.839	-14.651
5.7.2	Dotatie voorziening GO/V	194.200		194.200	-	-	-
5.7.2	GO/V	382.041		460.500		-78.459	-
5.7.2	Onttrekking voorziening GO/V	-382.041		-460.500	-	78.459	-
5.7.2	Kapitaallasten	11.129		8.721		2.408	-
	Subtotaal taakveld 5.7.2	**1.858.573**	**24.939**	**1.775.326**	**39.590**	**83.247**	**-14.651**
	Totaal	**2.665.226**	**393.464**	**2.629.349**	**670.307**	**35.877**	**-276.843**

Programma 3. Toezicht en veiligheid

Ambitie

Door gastheerschap, het houden van toezicht en indien nodig handhavend optreden wil Groengebied het gevoel van vertrouwen en veiligheid bij haar bezoekers vergroten.

Prestaties per taakveld in 2021

Specificatie van dit programma is te vinden in de tabel “Baten en lasten”.

Taakveld 1.2 Openbare orde en veiligheid

Er is sprake van een onderschrijding van € 33.942 op dit taakveld. Oorzaak hiervan is dat de inzet van de uitvoeringsorganisatie lager is door het efficiënter combineren van toezicht- en beheertaken. Daarnaast waren er lagere afschrijvingskosten vanwege de aanschaf van een nieuwe dienstauto. Het afgelopen jaar is:

- De rol van gastheer in de gebieden vervuld en de zichtbaarheid verbeterd;
- Ingespeeld op het intensievere gebruik van recreatiegebieden vanwege corona;
- Verkeerd gebruik van de recreatiegebieden zo veel mogelijk beheerst;
- Toezicht gehouden en gehandhaafd op basis van de Algemene Verordening en de Noodverordening COVID-19;
- Het jaarplan Toezicht opgesteld.

Gezamenlijk fonds beheer en exploitatie Diemerbos

In 2011 hebben Groengebied Amstelland en Staatsbosbeheer overeenstemming bereikt over de programmatische aanwending van een fonds ter grootte van (destijds) € 180.000 waarmee het beheer en de exploitatie van het Diemerbos worden versterkt. In de uitwerking van deze punten is door beide partijen een aantal passende maatregelen benoemd waaronder het gezamenlijk invulling geven aan een goed gastheerschap van het Diemerbos.

Op verzoek en voor rekening van Staatsbosbeheer heeft RNH toezicht uitgevoerd in het Diemerbos in de periode september 2020 - september 2021. Voor de periode tot 1 september 2022 is dit verzoek opnieuw gedaan met bekostiging van de geoffreerde toezichttaken uit het fonds ‘beheer en exploitatie Diemerbos’. Het bestuur van Groengebied heeft in het najaar van 2021 hiermee ingestemd. Volledigheidshalve wordt verwezen naar het bestuurlijke besluit van het Groengebied d.d. 14 april 2011 en d.d. 25 november 2021.

Baten en lasten

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	19.696	32.739	-13.043	19.759
Inzet RNH	431.080	451.979	-20.899	427.662
Totale lasten	**450.776**	**484.718**	**-33.942**	**447.422**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-450.776**	**-484.718**	**33.942**	**-447.422**

Baten en lasten per taakveld

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	450.776	-	484.718	-	447.422	-
Totaal	**450.776**	**-**	**484.718**	**-**	**447.422**	**-**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Speerpunten

Voor 2021 waren de speerpunten:

- Aanscherpen planning & controlcyclus;
- Vernieuwen risico-inventarisatie;
- Verder implementeren van de financiële transitie conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Prestaties per taakveld in 2021

Specificatie is onderaan dit programma te vinden in de tabel “Specificatie taakveld 0.4 overhead”.

Taakveld 0.1 Bestuur

- Accountantscontrole bij jaarrekening 2020;
- Goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekening 2020;
- Interimcontrole 2021;

Taakveld 0.4 Overhead

Overheadkosten waren € 18.209 hoger dan begroot. Oorzaak hiervan is dat meer aansturing nodig was voor team beheer- en toezicht wegens een verschuiving naar programma beheer en onderhoud. De realisatie van de financiële control en administratie over het jaar 2021 was in lijn met de realisatie over het jaar 2020.
In de begrotingswijziging 2022 wordt dit budget opgehoogd naar de werkelijkheid. Tegenover staat dat er minder kantoor en bedrijfskosten waren als gevolg van het thuiswerken door corona.

Het afgelopen jaar is de:

- Bestuurlijke besluitvorming verbeterd;
- Planning & control verbeterd;
- Omgevingsmanagement verbeterd.

Baten en lasten

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	53.096	58.914	-5.818	51.580
Inzet RNH	514.727	485.679	29.048	638.479
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totale lasten	**567.823**	**544.593**	**23.230**	**690.059**
Totale baten	**-**	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-567.823**	**-544.593**	**-23.230**	**-690.059**

Baten en lasten per taakveld

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0.1 bestuur	23.696	-	18.675	-	25.128	-
0.4 overhead	544.127	-	525.918	-	664.931	-
Totaal	**567.823**	**-**	**544.593**	**-**	**690.059**	**-**

Specificatie taakveld 0.4 overhead

Specificatie taakveld 0.4 overhead	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	185.374	-	192.001	-	-6.627	-
Secretariaat	59.160	-	62.173	-	-3.013	-
Financiële control en administratie	78.341	-	65.958	-	12.383	-
Aansturing beheerteam en toezichthouders	206.372	-	177.547	-	28.825	-
Kantoor- en bedrijfskosten	14.880	-	28.239	-	-13.359	-
Totaal	**544.127**	**-**	**525.918**	**-**	**18.209**	**-**

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen

Gebeurtenissen per taakveld in 2021

Specificatie is onderaan dit programma te vinden in de tabel “Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves”.

Taakveld 0.5 Treasury

- De financiering van het vastgestelde beleid;
- Het minimaliseren van de financieringskosten;
- Het beperken van de (financiële) risico’s.

Taakveld 0.8 Overige baten en lasten

- Participantenbijdrage;
- Overige verrekeningen.

Taakveld 0.9 Vennootschapsbelasting

De activiteiten van het recreatieschap kunnen als volgt worden omschreven: beleidsbepaling, beheer en onderhoud van recreatieterreinen, genereren van publiciteit en ter beschikking stellen van recreatieterreinen voor openluchtrecreatie en evenementen. Groengebied Amstelland. neemt het standpunt in dat haar activiteiten geen belaste ondernemingsactiviteiten vormen voor de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969. Dit wordt jaarlijks beoordeeld. In voorgaande jaren is het recreatieschap vrijgesteld van vennootschapsbelasting. De verwachting is dat dit ook voor 2021 geldt.

Taakveld 0.10 Mutaties reserves

Het recreatieschap heeft verschillende reserves, die elk voor hun eigen doelen worden ingezet. Het doel van elke reserve is nader toegelicht in de paragraaf weerstandsvermogen.

In onderstaande tabellen is de stand van de reserves weergegeven aan het einde van 2021 en het verschil ten opzichte van de stand aan het einde van 2020.

Baten en lasten

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Afwijking 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	660	535	125	580
Totale lasten	**660**	**535**	**125**	**580**
Participantenbijdragen	3.385.406	3.385.406	-	3.299.617
Opbrengsten	5.812	-	5.812	2.503
Totale baten	**3.391.218**	**3.385.406**	**5.812**	**3.302.120**
Saldo voor bestemming	**3.390.558**	**3.384.871**	**5.687**	**3.301.540**
Mutaties reserves	-108.167	96.962	-205.129	-66.070
Saldo na bestemming	**3.498.725**	**3.287.909**	**210.816**	**3.367.610**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves

Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
	Toevoeging	Onttrekking	Saldo	Toevoeging	Onttrekking	Saldo	Toevoeging	Onttrekking	Saldo
Algemene reserve	37.280	105.732	-68.452	76.302	109.200	-32.898	25.204	99.020	-73.817
Bestemmingsreserve investeringen	50.028	53.639	-3.611	233.000	103.140	129.860	10.451	2.704	7.747
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	-	36.104	-36.104	-	-	-	-	-	-
Totaal mutaties reserves	**87.308**	**195.475**	**-108.167**	**309.302**	**212.340**	**96.962**	**35.655**	**101.725**	**-66.070**

Ontwikkeling van reserves

	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Algemene reserve	1.152.747	1.221.199	-68.452
Bestemmingsreserves	568.202	607.917	-39.715
Totaal reserves	**1.720.949**	**1.829.116**	**-108.167**

In 2019 is een bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten opgericht ten behoeve van maatschappelijk nut reserveringen.

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0.5 treasury	660	-	535	-	580	-
0.8 overige baten en lasten	-	3.391.218	-	3.385.406	-	3.302.120
0.9 vennoot-schapsbelasting	-	-	-	-	-	-
0.10 mutaties reserves	87.308	195.475	309.302	212.340	35.655	101.725
Totaal	**87.968**	**3.586.693**	**309.837**	**3.597.746**	**36.234**	**3.403.844**

Paragrafen

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre Groengebied Amstelland in staat is om middelen vrij te maken en daarmee substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat het beleid veranderd moet worden. Het weerstandsvermogen wordt vergeleken met de weerstandscapaciteit: de mogelijk in te zetten middelen om de risico's te dragen. De weerstandscapaciteit moet groter zijn dan het berekende weerstandsvermogen.

Weerstandsvermogen

Om het weerstandsvermogen te berekenen zijn alle risico's, waarvoor geen maatregelen getroffen zijn en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie, geïnventariseerd. Per risico is de kans vermenigvuldigd met de potentiële omvang in euro's. Het berekende weerstandsvermogen bedraagt per 31-12-2021, € 520.750, zie bijlage VI ⇗ Risico-inventarisatie 2022 Groengebied Amstelland.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bij het recreatieschap wordt gevormd door de middelen in de algemene reserve. In de begroting is geen post "onvoorzien" opgenomen voor het opvangen van eventuele niet voorziene lasten in de loop van het jaar. Bij Groengebied Amstelland heeft iedere onvoorziene last van substantiële betekenis en dus directe gevolgen, waardoor de uitvoering van het beleid onder druk komt te staan. Ook heeft het recreatieschap geen stille reserves. Stille reserves zijn activa die tegen geen of een te lage waarde zijn gewaardeerd en direct verkoopbaar zijn. De huidige algemene reserve (weerstandscapaciteit) is € 1.152.747 en ligt ruim boven het benodigde weerstandsvermogen.

Risicobeheersing

Jaarlijks worden de risico's die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie van het recreatieschap geïnventariseerd en gekwantificeerd. De belangrijkste risico's voor Groengebied Amstelland zijn:

- Geen (grootschalige) evenementen (corona);
- Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen.

	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Algemene reserve	1.152.747	1.221.199	-68.452
Bestemmingsreserve investeringen	496.129	499.740	-3.611
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	72.074	108.177	-36.104
Totaal	**1.720.949**	**1.829.116**	**-108.167**

Algemene reserve

De algemene reserve dient als weerstandscapaciteit voor de financiële risico's die het recreatieschap loopt. Ook worden soms uit de algemene reserve extra incidentele inspanningen gefinancierd omdat de reserve investeringen beperkt is. De aanvullende, incidentele, opdrachten zijn ‘extra’ en afhankelijk van de mogelijkheden om ze te financieren. Er kunnen verschillende soorten incidentele projecten worden uitgevoerd, zoals op het gebied van groot onderhoud, gebiedsontwikkeling, inkomstenwerving of omvormingen. Voor deze projecten wordt dan een aanvullend budget uit de algemene reserve beschikbaar gesteld door het bestuur. Middelen uit de algemene reserve kunnen dus door het bestuur worden ingezet voor allerlei taken van het recreatieschap.

Bestemmingsreserve investeringen

De bestemmingsreserve investeringen wordt voornamelijk ingezet voor ontwikkeling van het recreatiegebied door vernieuwing. Vernieuwing is gericht op het aantrekkelijk houden van de gebieden voor de inwoners van de regio, het betaalbaar houden van het beheer en het realiseren van inkomsten. Voorbeelden van vernieuwing zijn onder andere het plaatsen van sporttoestellen en het faciliteren van nieuwe horecagelegenheden.

Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten

Deze bestemmingsreserve is bedoeld om sterke schommelingen in de kapitaallasten op te vangen.

Kengetallen

Conform het BBV worden de kengetallen in onderstaande tabel vermeld.
De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Een schuldquote hoger dan 130% wordt als problematisch gezien.
Het Groengebied heeft geen leningen, vandaar de negatieve ratio.

De solvabiliteit geeft informatie over het gevoerde beleid. De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin aan de financiële verplichtingen kan worden voldaan. In de regel wordt een solvabiliteitsratio >50% als voldoende beschouwd.

Het kengetal "structurele exploitatieruimte" geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte in de begroting is om tegenvallers op te vangen. De commissie BBV geeft aan dat een ratio > 0,6% acceptabel is.

Conclusie solvabiliteitsratio

Het solvabiliteitsratio houdt verband met behaalde resultaten van de afgelopen jaren. In de regel wordt een solvabiliteitsratio >50% als voldoende beschouwd. Zoals hiernaast te zien komt de solvabiliteitsratio voor 2021 uit op 44%. Reden hiervoor is dat evenementen de afgelopen jaren geen doorgang hebben kunnen vinden vanwege de coronacrisis. Daarentegen zijn de kwaliteitsnormen voor het beheer wel doorgegaan. Dit heeft gevolgen gehad voor de reservepositie.

De kengetallen moeten in samenhang moeten worden bezien, omdat ze alleen gezamenlijk en in hun onderlinge verhouding een goed beeld geven van de financiële positie. Bij de invoering van de kengetallen is door de wetgever geen norm opgelegd. De vraag wat een goede solvabiliteit is voor een recreatieschap is niet eenvoudig te beantwoorden. Een solvabiliteitsratio van >50% wordt als ideaal beschouwd, terwijl een ratio van >30% als goede solvabiliteit wordt gezien. Een kengetal, of de ontwikkeling van een kengetal, is een weerspiegeling van het gevoerde beleid. Kijkend naar de andere kengetallen is de lagere solvabiliteitsratio in 2021 geen probleem voor het schap. Voorgesteld wordt om in 2022 de kengetallen opnieuw te gaan bekijken.

	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Netto schuldquote	-69%	-146%	-101%
Idem gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-69%	-146%	-101%
Solvabiliteitsratio	44%	44%	42%
Structurele exploitatieruimte	1%	6%	-1%
Grondexploitatie	n.v.t.		
Belastingcapaciteit	n.v.t.		

B. Kapitaalgoederen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het onderhoud van de kapitaalgoederen, onderscheiden naar de volgende categorieën:

- Verhardingen;
- Civiele kunstwerken;
- Groen;
- Water, oevers en stranden;
- Pontjes;
- Terreinmeubilair;
- Hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging;
- Gebouwen en materieel.

Op 8 november 2018 is het beheerplan in het bestuur gepresenteerd en is het gewenste beeldkwaliteitsniveau vastgesteld op basis van de CROW "kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2018". De uitvoeringsorganisatie probeert met het beperkte budget zo goed mogelijk de beoogde beeldkwaliteit te handhaven.

Bij de instandhouding wordt onderscheid gemaakt tussen dagelijks onderhoud (DO), groot onderhoud (GO) en vervangingen (VV).

Dagelijks / jaarlijks onderhoud

DO omvat de reguliere, jaarlijks terugkerende kosten voor de instandhouding. Het DO betaalt het recreatieschap uit de exploitatiebegroting.

Groot onderhoud en kleine vervangingen

GO omvat de kosten voor instandhouding die niet ieder jaar terugkeren en levensduur verlengend zijn. Deze maatregelen worden uitgevoerd op basis van de meerjarenplanning en inspecties.

Het GO en kleine VV (vervangingen tot € 50.000) betaalt het recreatieschap uit de voorziening GO. Die voorziening wordt gevoed met een jaarlijkse dotatie vanuit de exploitatiebegroting. De jaarlijkse dotatie is berekend op basis van het werkelijk geplande groot onderhoud en de kleine vervangingen in de komende 10 jaren, zoals dat vastligt in een door het bestuur vastgesteld beheerplan (zie de meerjarenbegroting).

De kosten voor GO en kleine VV worden geboekt via de exploitatie, met daar tegenover een even grote onttrekking uit de voorziening. Op deze manier worden de betreffende lasten goed gemonitord.

Grote vervangingen

Grote VV, maatschappelijke vervangingen boven € 50.000 en economische vervangingen van bijvoorbeeld gebouwen, betaalt het recreatieschap uit de reserve. Vanuit de algemene reserve wordt een bedrag ter grootte van het netto investeringsbedrag overgeheveld naar de bestemmingsreserve egalisatie

Het BBV schrijft voor dat alle investeringen als bezit (materiële vaste activa) op de balans moeten staan. Op de balans is rekening gehouden met een realistische jaarlijkse waardedaling. Die waardedaling leidt tot de jaarlijkse afschrijvingslasten (kapitaallasten). De bestemmingsreserve egalisatie dient ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven.

Totale lasten DO, GO en VV

Totale lasten kapitaalgoederen (in programma 2)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	1.236.038	1.149.779	1.054.567
Groot onderhoud en kleine vervangingen	760.752	768.500	608.745
Kapitaallasten	11.129	8.721	2.704
Totaal	**2.007.920**	**1.927.000**	**1.666.016**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Maatschappelijke vervangingen >50.000	24.103	-	90.249
Economische vervangingen	36.121	-	43.605

De maatschappelijke vervangingen > 50.000 hebben betrekking op het wandelnetwerk Amstelland, de economische vervangingen heeft betrekking op de aanschaf van een dienstauto.

In bijlage IV ↗ is een specificatie van de materiële vaste activa opgenomen in de staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021

Taakveld 2.1 Verkeer en vervoer

Totale lasten 2.1 VERKEER EN VERVOER	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Verhardingen	404.042	388.301	226.147
Civiele kunstwerken	88.651	54.170	66.492
Inzet RNH	1.630	30.204	10.604
Per saldo toevoegingen aan de voorziening GO	90.089	160.800	301.506
Totaal	**584.412**	**633.475**	**604.750**

Categorie verhardingen

Groengebied Amstelland heeft in totaal 36 hectare aan verhardingen in de vorm van gesloten verharding (asfalt) voor rijbanen, parkeerterreinen, fiets- en wandelpaden en half verharding voor de overige wandelpaden. Ook de ruiterpaden zijn in deze categorie opgenomen. De wegen en paden worden periodiek geïnspecteerd om vast te stellen waar onderhoud noodzakelijk is.

De beeldkwaliteit voor verhardingen is vastgesteld op niveau B. Bij gladheid wordt de verharding niet gestrooid.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 onder andere de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Groot onderhoud Middenweg Ouderkerkerplas;
- Groot onderhoud schelpenpaden Middelpolder;
- Voorbereiding groot onderhoud fietspad Duivendrechtse polder.

VERHARDINGEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	86.245	88.301	64.568
Groot onderhoud en kleine vervangingen	317.797	300.000	161.579
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**404.042**	**388.301**	**226.147**

Categorie civiele kunstwerken

Het Groengebied heeft totaal 450 stuks kunstwerken waarvan 140 bruggen en 310 waterstaatkundige voorzieningen zoals stuwen en duikers.

De beeldkwaliteit voor civiele kunstwerken is vastgesteld op niveau B.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Vervangen brugdek brug westzijde Ouderkerkerplas;
- Onderzoek herstel Jac.C. Keabrug;
- Diverse reparaties naar aanleiding van gehouden inspecties.

CIVIELE KUNSTWERKEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	27.737	46.170	26.777
Groot onderhoud en kleine vervangingen	60.914	8.000	39.715
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**88.651**	**54.170**	**66.492**

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Totale lasten 5.7.2 OPENBAAR GROEN EN (OPENLUCHT) RECREATIE	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Groen	749.952	650.397	704.320
Water, oevers en stranden	390.282	328.838	289.612
Pontjes	53.033	73.315	50.533
Terreinmeubilair	76.655	181.497	138.563
Hygiënische maatregelen / nuts, riolering en reiniging	188.164	191.541	164.897
Gebouwen en materieel	57.141	58.941	34.642
Overige bedrijfskosten	225.679	223.199	146.786
Inzet RNH	305.508	333.898	317.769
Per saldo onttrekking van de voorziening GO	-187.841	-266.300	-191.951
Totaal	**1.858.573**	**1.775.326**	**1.655.171**

Categorie groen

Groengebied Amstelland bevat in totaal 308 ha aan grasvegetatie in de vorm van intensieve- en extensieve grasvegetatie, moeras en rietlanden. Verder heeft het recreatieschap in totaal 115 ha beplanting bestaande uit cultuurlijke en natuurlijke beplanting.

De beeldkwaliteit voor grasvegetaties en cultuurlijke beplanting zijn beide vastgesteld op niveau B.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Voorbereiding groot onderhoud dunningen De Hoge Dijk;
- Periodiek onderhoud Ouderkerkerplas en Penbos Diemen.

GROEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	630.717	528.397	542.468
Groot onderhoud en kleine vervangingen	119.236	122.000	161.853
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**749.952**	**650.397**	**704.320**

Categorie water, oevers en stranden

Het Groengebied heeft in totaal 188 ha water. De inrichting van de zwemplekken moeten middels waarschuwingsborden aan de wettelijke eisen voldoen. Ook het zwemwater voldoet aan de minimale wettelijke eisen (Whvbz).

De beeldkwaliteit voor water is vastgesteld op niveau B. Groengebied Amstelland heeft in de verschillende gebieden in totaal 18.500 m2 zandstrand.

De beeldkwaliteit voor oevers en stranden is vastgesteld op niveau B.
Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Uitvoeren baggerwerkzaamheden Gaasperzoom en Hoge Dijk;
- Herstel oevers Ouderkerkerplas en Elsenhove.

WATER, OEVERS EN STRANDEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	197.598	108.838	142.428
Groot onderhoud en kleine vervangingen	192.684	220.000	147.185
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**390.282**	**328.838**	**289.612**

Categorie pontjes

Het Groengebied heeft in de verschillende gebieden in totaal twee pontjes.

De beeldkwaliteit voor de pontjes is vastgesteld op niveau B.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Periodiek onderhoud pontjes;
- Transport van en naar winterstalling.

PONTJES	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	53.033	73.315	47.829
Groot onderhoud en kleine vervangingen	-	-	-
Kapitaallasten	-	-	2.704
Totaal	**53.033**	**73.315**	**50.533**

Categorie terreinmeubilair

Het Groengebied heeft in totaal 1135 stuks terreinmeubilair, waarvan 40 speeltoestellen en 1095 overig terreinmeubilair zoals picknicksets, banken, parkeerpalen en verkeersborden.

De beeldkwaliteit voor terreinmeubilair is vastgesteld op niveau B.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Plaatsen informatie- en attentieborden hondenlosloopgebieden Ouderkerkerplas;
- Herstel trimtoestellen Gaasperplas;
- Vervangen speelschip Gaasperplas.

TERREINMEUBILAIR	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	43.345	89.997	59.912
Groot onderhoud en kleine vervangingen	33.309	91.500	78.651
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**76.655**	**181.497**	**138.563**

Categorie hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging

Groengebied Amstelland heeft in totaal 13 pompen voor de riolering en het doorspoelen van zwemwater, 14 elektrakasten, 3500 meter elektra leidingen en 3780 meter persriolering. Daarnaast verschillende waterputten, watertappunten en 3000 meter waterleiding. De beeldkwaliteit voor riolering is vastgesteld op niveau B. Het recreatieschap heeft totaal 6 toiletgebouwen, die in het seizoen dagelijks schoongemaakt moeten worden. Op de verschillende terreinen staan in totaal 42 ondergrondse afvalcontainers die periodiek leeggezogen worden. Op intensief gebruikte ligweiden staan in totaal 15 "hete kolen bakken" voor het barbecueën. Ook het periodiek prikken van zwerfvuil en het verwijderen van illegaal gestort afval op de parkeerterreinen behoort tot deze categorie. De beeldkwaliteit voor reiniging is vastgesteld op niveau A. Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Extra inzet/plaatsen containers om de terreinen schoon te houden;
- Inzet Paswerk voor ruimen zwerfvuil;
- Inzet aannemer voor ruimen zwerfvuil en schoonhouden toiletten;
- Vervangen pompen op basis Meerjarenonderhoudsplan.

HYGIËNISCHE MAATR. / NUTS, RIOLERING EN REINIGING	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	181.025	191.541	164.897
Groot onderhoud en kleine vervangingen	7.139	-	-
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**188.164**	**191.541**	**164.897**

Categorie gebouwen en materieel

Dit omvat het onderhoud aan de openbare gebouwen, verhuurde gebouwen en materieel zoals voertuigen en grote machines. Het recreatieschap heeft in totaal 14 gebouwen in eigen beheer.

De beeldkwaliteit voor gebouwen is vastgesteld op niveau B.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Inspecties alle gebouwen – oplevering 2022;
- Groot onderhoud/herstelwerk toiletgebouw Gaasperplas.

GEBOUWEN EN MATERIEEL)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	16.339	23.220	14.879
Groot onderhoud en kleine vervangingen	29.674	27.000	19.763
Kapitaallasten	11.129	8.721	-
Totaal	**57.141**	**58.941**	**34.642**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Maatschappelijke vervangingen >50.000	24.103	-	90.249
Economische vervangingen	36.121	-	43.605

C. Financiering

Wet Financiering decentrale overheden

De Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido) heeft als uitgangspunt het beheersen van risico's. De belangrijkste kenmerken in dat kader is een tweetal randvoorwaarden voor het treasurybeleid. De eerste is dat het aangaan en verstrekken van geldleningen alsmede het verlenen van garanties alleen zijn toegestaan voor de uitoefening van de publieke taak. De tweede houdt in dat uitzettingen een prudent karakter (=met beleid en inzicht bezien) moeten hebben en niet gericht zijn op het genereren van inkomen door het lopen van onnodige risico's.

Op 19 oktober 2018 heeft het algemeen bestuur in haar openbare vergadering haar verordening financieel beheer vastgesteld in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de wet Financiering Decentrale Overheden over de kaders voor de inrichting en uitvoering van de financieringsfunctie. Ook is in deze vergadering vastgesteld de verordening financieel beheer en controle in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de artikelen 216 en 217 van de provinciewet.

Risicobeheer

Binnen de Wet Fido zijn 2 normen vermeld waaraan dient te worden voldaan. De normen bestaan uit de kasgeldlimiet en de rente-risiconorm.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een looptijd van maximaal 1 jaar en de renterisiconorm op leningen met een looptijd vanaf 1 jaar. Het doel van deze normen is te voorkomen dat bij herfinanciering van leningen bij (aanzienlijk) hogere rente grote schokken optreden in de hoogte van de rente die het recreatieschap moet betalen. De normen beperken de budgettaire risico's.

Groengebied Amstelland is volgens het huidige liquiditeits- en financieringsbeleid binnen de kasgeldlimiet en renterisiconorm gebleven.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het bedrag ter grootte van 8,2% van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het jaar. Het doel van de limiet is de vlottende schuld (kortlopende leningen) te beperken. In de onderstaande tabel is de kasgeldlimiet voor het begrotingsjaar bepaald.

Berekening van de kasgeldlimiet	
Begrotingstotaal (lasten)	€ 5.190.980
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	8,2 %
Kasgeldlimiet	€ 425.700

Renterisiconorm

De renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de vaste schuld bij aanvang van het jaar. Het doel is het beperken van de gevolgen van een stijgende kapitaalmarktrente op de rente lasten van de organisatie. De norm stelt dat per jaar maximaal 20% van de vaste schuld in aanmerking mag komen voor herfinanciering of renteherziening. In de onderstaande tabel is de renterisiconorm voor het begrotingsjaar bepaald op € 0.

Berekening van de renterisiconorm	
Stand van de vaste schuld per 1 januari	-
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20 %
Renterisiconorm	0

Wet Fido Modelstaat A (x € 1.000)

Toelichting op modelstaat A

De kasgeldlimiet voor Groengebied Amstelland bedraagt op basis van de begroting 2021 € 426.000,-. Het recreatieschap blijft het gehele jaar binnen de limiet.

Kwartaal	1e			2e		
Maand	1 jan	1 feb	1 mrt	1 apr	1 mei	1 jun
Registratie nr.						
Datum ontvangst						
Vlottende schuld	0	0	0	0	0	0
Vlottende middelen	0	0	0	0	0	0
Netto vl. schuld	0	0	0	0	0	0
Netto vl. overschot	0	0	0	0	0	0
Gem. schuld		0			0	
Gem. overschot		0			0	
Kasgeldlimiet	426	426	426	426	426	426
Ruimte onder limiet		426			426	
Overschrijding		0			0	
Kwartaal	3e			4e		
Maand	1 jul	1 aug	1 sep	1 okt	1 nov	1 dec
Registratie nr.						
Datum ontvangst						
Vlottende schuld	0	0	0	0	0	0
Vlottende middelen	0	0	0	0	0	0
Netto vl. schuld	0	0	0	0	0	0
Netto vl. overschot	0	0	0	0	0	0
Gem. schuld		0			0	
Gem. overschot		0			0	
Kasgeldlimiet	426	426	426	426	426	426
Ruimte onder limiet		426			426	
Overschrijding		0			0	

Wet Fido Modelstaat B (x € 1.000)

Toelichting op modelstaat B

Bij Groengebied Amstelland hebben geen renteherzieningen op vaste schulden plaatsgevonden en er zijn geen nieuwe leningen uitgezet of aangetrokken. De renterisiconorm is derhalve nihil.

Modelstaat B

1a	Renteherziening op vaste schuld O/G		-
1b	Renteherziening op vaste schuld U/G		-
2	Renteherziening op vaste schuld	(1a-1b)	-
3a	nieuw aangetrokken vaste schuld		-
3b	nieuw uitgezette lange leningen		-
4	netto nieuw aangetrokken vaste schuld	(3a-3b)	-
5	Betaalde aflossingen		-
6	herfinanciering	(laagste van 4 en 5)	-
7	Renterisico op de vaste schuld	(2+6)	-
8	Renterisiconorm		-
9a	ruimte onder		-
9b	Overschrijding		-

Renterisiconorm

10	Stand van de vaste schuld		-
11	Vastgestelde percentage		
12	Renterisiconorm	(10x11)	-

D. Bedrijfsvoering

Recreatie Noord-Holland N.V. (RNH) werkt als opdrachtnemer voor het bestuur van Groengebied Amstelland. De provincie Noord-Holland is enig aandeelhouder van RNH.

In 2017 is de dienstverlening van RNH geëvalueerd. Daarna heeft RNH een verbeterplan uitgevoerd naar tevredenheid van zowel ambtelijke als bestuurlijke vertegenwoordigers van (de participanten van) de recreatieschappen. Op initiatief van de provincie is in 2020 onderzoek uitgevoerd naar de uitvoeringstaken van RNH in combinatie met de governance structuur van de recreatieschappen. Daarom hebben de recreatieschappen voor 2021 een contractverlenging van één jaar afgesproken. In 2021 is besloten om met ingang van 1 januari 2022 een bestuursbureau op te richten met medewerkers die rechtstreeks in dienst staan van de recreatieschappen, zodat een betere scheiding van opdrachtgeverschap en opdrachtnemerschap ontstaat. In het licht daarvan hebben de vijf recreatieschappen in 2021 besloten dat RNH ook in 2022 en 2023 als uitvoeringsorganisatie wordt gecontracteerd, met een opzegtermijn van één jaar.

De dienstverlening wordt afgerekend op basis van werkelijk gemaakte kosten en uren. De inzet van RNH voor het recreatieschap behoort tot de kostencategorie ingeleend personeel. In de begroting is hiervoor in totaal een budget van € 1.649.147 opgenomen.

Voor de werkzaamheden die het Routebureau van RNH in opdracht van het recreatieschap verricht zijn vaste bedragen in de begroting opgenomen. Deze bedragen dekken de inzet van RNH en de bedrijfskosten die gemiddeld worden gemaakt voor de beschreven werkzaamheden aan routebeheer en -ontwikkeling.

Overkoepelend voor alle recreatieschappen werkt RNH aan de volgende prestaties:

- HR management;
- Training en opleiding van het personeel;
- Professioneel contractbeheer vastgoed en evenementen;
- Modern ingerichte ICT voor projectadministratie, financiële administratie en factuurafhandeling;
- Archivering;
- Natuurinclusief kennisnetwerk;
- Omgevingsmanagement;
- Planning en control.

Flexibele schil / inhuur

Bij de uitvoering van onderhoudswerk huurt Groengebied Amstelland inzet van werkvoorzieningsschappen in.

Percentage overhead

Als de overhead wordt afgezet tegen de totale lasten (€ 5.190.980) bedraagt het percentage overhead 10 %. Deze overhead bestaat uit de volgende posten:

Opbouw van de overhead	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021
Bestuursadvisering en programmasturing	185.374	192.001
Secretariaat	59.160	62.173
Financiële control en administratie	78.341	65.958
Aansturing beheerteam en toezichthouders	206.372	177.547
Kantoor- en bedrijfskosten	14.880	28.239
Totaal	**544.127**	**525.918**

Klachtenregistratie

Het recreatieschap biedt op de website de mogelijkheid om een informatieverzoek in te dienen. In 2021 zijn in totaal 216 schriftelijke aanvragen gedaan. Hierbij zijn geen klachten ontvangen over het handelen of functioneren van medewerkers die namens het recreatieschap optreden. De informatieverzoeken gingen vooral over de coronamaatregelen en het gebruik van de gebieden van en door recreanten.

Maatregelen bij begrotingsafwijkingen

Materiële afwijkingen (beleidsmatig en/of financieel) ten opzichte van de begroting moeten door het bestuur worden geautoriseerd. Als een wijziging niet in het jaar zelf is voorgelegd, dan zijn bestedingen boven het begrotingsbedrag strikt genomen onrechtmatig. Daarom worden de afwijkingen tijdig, en in elk geval in het begrotingsjaar zelf, aan het bestuur voorgelegd. Dit gebeurde in de vorm van:

- Begrotingswijziging 2021;
- Separate bestuursvoorstellen;
- Najaarsnotitie 2021.

Het recreatieschap streeft ernaar om begrotingsafwijkingen boven de grens van 3% van de totale lasten (inclusief toevoegingen aan de reserves) te voorkomen. Dit geldt in sterkere mate voor rechtmatigheidsafwijkingen zoals beschreven in de Kadernota Rechtmatigheid 2022.

E. Grondbeleid

Het recreatieschap is van mening dat gebieden die binnen de grenzen van de Gemeenschappelijke Regeling vallen, in het beheer van het recreatieschap thuishoren.

Indien het recreatieschap een zakelijk of persoonlijk recht verwerft op gronden grenzend aan het gebied, dan worden deze gronden toegevoegd aan de gemeenschappelijke regeling.

Oppervlaktes en hoeveelheden		
Gronden		
Beleidsgebied gemeenschappelijke regeling	732,27	Hectare
Oppervlakte in eigendom	698,86	Hectare
waarvan: in eigen beheer	558,31	Hectare
contractueel uitgegeven	189,33	Hectare
Aantal contracten gronden	91	
Gebouwen		
Aantal gebouwen	14	
waarvan: in eigen beheer	11	
contractueel uitgegeven	2	
potentieel af te stoten	1	Abcouderstraatweg 79

Gronden in eigendom en uitgegeven

Groengebied Amstelland heeft gronden van de gemeente Amsterdam en Staatsbosbeheer in erfpacht. Hier lopen twee erfpachtcontracten van Staatsbosbeheer die expireren in 2049. Gronden in erfpacht worden bij voorkeur voor langere periodes uitgegeven, tenzij dit vanuit gewenste ontwikkelingen in het gebied die voortvloeien uit het ambitietraject onwenselijk is. Alle gronduitgiftes zijn digitaal op kaart verwerkt in het beheersysteem GeoVisia en van alle contracten is een digitaal archief.

Voor ontwikkelingen waarbij externe financiering nodig is, is een looptijd van het ondererfpacht van ten minste 30 jaar wenselijk. Het recreatieschap kan momenteel alleen contracten sluiten met de resterende looptijd van 28 jaar. Er is op hoofdlijnen overeenstemming bereikt met Staatsbosbeheer over de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de groene recreatiegebieden in MRA en het lopende erfpacht in bijzonder.

Deze afspraken worden in mei 2022 ter besluitvorming aan de recreatieschappen voorgelegd. Er is overeenstemming over de looptijd (60 jaar). Er is nog geen overeenstemming bereikt over het verlengingsrecht (en het inroepen daarvan). Dit moet verder uitgewerkt worden in de nieuwe erfpachtcontracten. Er is nog geen helder procesvoorstel voor de vervolgfase van het opstellen van de contracten en het Didam arrest maakt dat Staatbosbeheer de voorgenomen afspraken met de drie recreatieschappen moet publiceren waardoor andere partijen hierop bezwaar kunnen aantekenen.

NatuurNetwerk Nederland (NNN)

Bijna alle gronden van het recreatieschap maken deel uit van het NatuurNetwerk Nederland (NNN). Dit legt beperkingen op voor het gebruik van de gronden.

Commerciële activiteiten

Om voldoende baten te halen uit de gronden zijn sommige percelen voor commerciële activiteiten of bewoning uitgegeven. Hierbij wordt gewerkt met standaardcontracten en voorwaarden. Bij Groengebied Amstelland is nog geen sprake van een vastgesteld grondprijzenbeleid. Wel wordt aangesloten bij de prijzen in de regio daarvoor. Er is sprake van actief accountmanagement waardoor contracten regelmatig worden herzien of gecontroleerd op oneigenlijk gebruik.

Baten uit commerciële activiteiten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021
Baten uit (erf)pachten	274.084	278.060
Baten uit verhuren	45.542	49.987

Kavelpaspoorten

Voor nieuwe ontwikkelingen worden kavelpaspoorten opgesteld, waarop marktpartijen kunnen inchrijven.

F. Participanten

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen voor elke participant is inzicht in en actieve deelname aan de gemeenschappelijke regeling noodzakelijk. Door effectief te sturen op de doelstellingen en prestaties kunnen participanten de gemeenschappelijke regeling maximaal laten bijdragen aan eigen bestuurlijke ambities. Ook de ambtelijke organisaties hebben in 2021 goed samengewerkt met de uitvoeringsorganisatie Recreatie Noord-Holland.

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling wordt de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd.

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord Holland	27,90%	920.593	944.528
Gemeente Amstelveen	15,70%	518.012	531.480
Gemeente Amsterdam	49,20%	1.623.413	1.665.622
Gemeente Diemen	4,80%	158.354	162.471
Gemeente Ouder-Amstel	2,40%	79.245	81.305
Totaal	**100,00%**	**3.299.617**	**3.385.406**

Informeren van participanten

De informatievoorziening van de gemeenschappelijke regeling aan de participanten (de gemeenteraden en provinciale staten) is belangrijk. Daarvoor sluit het recreatieschap aan bij regionale samenwerkingsafspraken zoals die bijvoorbeeld in Noord-Holland Noord en de Metropool Regio Amsterdam zijn of worden gemaakt.

Informatie over verbonden partijen

Deze paragraaf geeft de informatie weer, die elke participant volgens het BBV moet opnemen in haar paragraaf ‘Verbonden partijen’.

Naam verbonden partij	Groengebied Amstelland
Vestigingsplaats	Amstelveen
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Bestuurlijke vertegenwoordiging	• Gemeente Ouder-Amstel: burgemeester mevrouw J. Langenacker (voorzitter) • Gemeente Amsterdam: wethouder mevrouw M. van Doorninck, wethouder L. Ivens en wethouder mevrouw S. Kukenheim • Gemeente Amstelveen: wethouder mevrouw F. Gordon • Gemeente Diemen: wethouder M. Sikkes-van den Berg • Provincie Noord-Holland: gedeputeerde I. Zaal
Doelstelling en openbaar belang (BBV 15, 2a en 2b)	Deze regeling heeft ten doel binnen een gebied, als aangegeven op de bij deze regeling behorende en als zodanig gewaarmerkte tekening: a. Het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie;

Naam verbonden partij	Groengebied Amstelland
	b. Het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijkmilieu; c. Het tot stand brengen en onderhouden van een harmonisch landschap, dat is afgestemd op het onder a en b geformuleerde en dat rekening houdt met een gezonde agrarische bedrijfsvoering.
Activiteiten	Het recreatieschap voert de ontwikkeling en het beheer van het recreatiegebied uit, conform de kaders van de gemeenschappelijke regeling.
Visie op de verbonden partij (BBV 15, 1a)	Het besturen en beheren van het recreatiegebied. Gezien de ligging en het gebruik van het gebied door de inwoners heeft de provincie/gemeente een direct maatschappelijk belang bij het realiseren van de doelen en neemt daarom deel aan de gemeenschappelijke regeling.
Beleidsvoornemens 2021-2024 (BBV 15, 1a)	De visie van Groengebied vastgesteld in 2007, wordt in 2022 aangepast. De beleidsvoornemens worden uitgewerkt in een Ambitiedocument en Uitvoeringsprogramma.
(Wijziging) financieel belang (BBV 15, 2b-d)	Voor financiering van de jaarlijkse exploitatie zijn de participanten verantwoordelijk: • Provincie Noord-Holland 27,9% • Amstelveen 15,7% • Amsterdam 49,2% • Diemen 4,8%

Naam verbonden partij	Groengebied Amstelland
	• Ouder-Amstel 2,4%
Bestuurlijk belang	Stemgewicht
Bestuurlijke invloed	Jaarlijks kan Provinciale Staten / de raad haar gevoelens uitspreken over de begroting en kennisnemen van de jaarrekening en eventuele beleidsdocumenten. In de gemeenschappelijke regeling zijn de bevoegdheden vastgelegd. Voor aanpassing van de regeling is de instemming van alle participanten vereist.
Eigen vermogen	31-12-2018 € 3.366.692 31-12-2019 € 1.895.186 31-12-2020 € 1.829.116 31-12-2021 € 1.720.949
Vreemd vermogen	31-12-2018 € 357.570 31-12-2019 € 2.277.986 31-12-2020 € 2.544.069 31-12-2021 € 2.200.283
Financieel resultaat voor bestemming	31-12-2018 € 471.721 31-12-2019 € -1.471.506 31-12-2020 € -66.070 31-12-2021 € -108.167
Website	https://www.groengebied-amstelland.nl/
Risicoprofiel	Middel/laag
Risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen (BBV 15, 2e)	1. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen; 2. Erfpachtcontracten met Staatsbosbeheer;

Naam verbonden partij	Groengebied Amstelland
	3. Geen (grootschalige) evenementen (corona); 4. Vandalisme en nalatig recreantengedrag; 5. Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving (omgevingswet); 6. Juridische procedures en reputatieschade overheidsorganisaties; 7. Beschikbaarheid uitvoeringsbudget Toekomstplan Gaasperplas; 8. Geen inkomsten als gevolg van uitblijven nieuwe erfpachtovereenkomsten; 9. Problemen bij invulling/bemensing handhaving; 10. Kosten voor afhandeling WOB/WOO-verzoeken; 11. Betalingsachterstanden en/of faillissement van gebiedsondernemers; 12. Onrechtmatig accorderen en betalen van facturen.
Beleidsverslag / Ontwikkelingen • Het werken aan de gefaseerde opzet van het Ambitiedocument en Uitvoeringsprogramma Groengebied Amstelland; • Deelname aan vormgeving van het Toekomstplan Gaasperplas; • Begeleiden van evenementen en ontwikkelen van horecalocaties; • Stimuleren van biodiversiteit; • Medewerking verlenen aan zelfbeheer en onderzoeken mogelijkheden stadslandbouw; • Het effectueren van een nieuwe governancestructuur.	

Jaarrekening

Overzicht van baten en lasten

Specificatie is onderaan dit programma te vinden in de tabel “Overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021”.

Resultaat reguliere werkzaamheden

Het saldo van de reguliere baten en lasten is € 277.206 negatiever dan begroot.

REGULIER	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	3.733.478	3.746.411	-12.933
Baten	3.765.574	4.055.713	-290.139
Saldo	**32.096**	**309.302**	**-277.206**

Resultaat incidentele werkzaamheden

Het saldo van de incidentele baten en lasten is € 72.077 positiever dan begroot.

INCIDENTEEL	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	1.457.502	1.494.690	-37.188
Baten	1.317.239	1.282.350	34.889
Saldo	**-140.263**	**-212.340**	**72.077**

Resultaat totaal 2021

Het saldo van de baten en lasten is in totaal € 205.129 negatiever dan begroot door:

- Bijna volledig wegvallen evenementeninkomsten (€ 271.000 negatief);
- Meer dagelijks onderhoud (€ 86.000 negatief);
- Minder inzet uitvoeringsorganisatie (€ 102.000 positief);
- Doorschuiven horeca-ontwikkeling Abcouderstraatweg 79 (€ 50.000 positief).

TOTAAL	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	5.190.980	5.241.101	-50.121
Baten	5.082.813	5.338.063	-255.250
Saldo	**-108.167**	**96.962**	**-205.129**

Bovenstaande drie tabellen worden op de volgende pagina’s in uitgebreide vorm weergegeven, met specificatie van de incidentele baten en lasten per programma, waarbij per programma de belangrijkste posten afzonderlijk worden gespecificeerd, en een specificatie van de structurele / reguliere en incidentele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.

Gebeurtenissen na balansdatum

Tussen het boekjaar waar de jaarstukken betrekking op hebben en het moment van de accountantscontrole, kunnen gebeurtenissen plaatsvinden die relevant zijn om een verantwoord oordeel te kunnen vormen over de financiële positie en over de baten en de lasten.

Zie bijlage V ⇗ voor een verdere uitwerking van de gebeurtenissen na balansdatum.

Het overzicht van baten en lasten en de balans worden vastgesteld met inachtneming deze gebeurtenissen.

Overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Begroting voor wijziging 2021		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	1.506.495	1.298.131	-208.364	1.581.906	1.282.350	-299.556	1.512.348	1.403.379	-108.969
2. Beheer en onderhoud	2.665.226	393.464	-2.271.762	2.629.349	670.307	-1.959.042	2.580.726	670.184	-1.910.542
3. Veiligheid en toezicht	450.776	-	-450.776	484.718	-	-484.718	469.386	-	-469.386
4. Bestuur en ondersteuning exclusief overhead	23.696	-	-23.696	18.675	-	-18.675	18.675	-	-18.675
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves en heffing vennootschapsbelasting	660	3.391.218	3.390.558	535	3.385.406	3.384.871	535	3.385.406	3.384.871
Overhead	544.127	-	-544.127	525.918	-	-525.918	546.865	-	-546.865
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten	**5.190.980**	**5.082.813**	**-108.167**	**5.241.101**	**5.338.063**	**96.962**	**5.128.535**	**5.458.969**	**330.434**
Resultaatbestemming (mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	37.280	105.732	-68.452	76.302	109.200	-32.898	97.434	-	97.434
Bestemmingsreserve investeringen	50.028	53.639	-3.611	233.000	103.140	129.860	233.000	-	233.000
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	-	36.104	-36.104	-	-	-			-
Totaal mutaties reserves	**87.308**	**195.475**	**-108.167**	**309.302**	**212.340**	**96.962**	**330.434**	**-**	**330.434**
Gerealiseerd resultaat	**5.278.288**	**5.278.288**	**-**	**5.550.403**	**5.550.403**	**-**	**5.458.969**	**5.458.969**	**-**

Voor verdere toelichting bij de cijfers van de jaarrekening 2021: zie de programmaverantwoording in het jaarverslag↗.

- De kosten van de overhead zijn opgenomen in programma 4.
- Het bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting is opgenomen in programma 5.

De cijfers van de begroting na wijziging 2021 zijn verantwoord in het besluit van het algemeen bestuur op 1 juli 2021.

De cijfers van de begroting voor wijziging 2021 zijn vastgelegd in het besluit van het algemeen bestuur op 2 juli 2020.

Onvoorzien

Het recreatieschap had geen kosten ‘onvoorzien’ begroot.

WNT-verantwoording

De informatie van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector is opgenomen in bijlage VII ↗.

Balans

Onderstaand volgt de balans per 31 december 2021, een overzicht van de waarderingsgrondslagen en de toelichting op de balans.

ACTIVA		31-12-2021	31-12-2020
VASTE ACTIVA			
Materiële vaste activa			
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut		72.074	108.177
Investeringen met een economisch nut		68.596	43.605
Subtotaal materiële vaste activa		***140.670***	***151.782***
TOTAAL VASTE ACTIVA		***140.670***	***151.782***
VLOTTENDE ACTIVA			
Vorderingen en overlopende activa			
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen		13.537	5.543
Overige nog te ontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen		643.629	3.814
Overige vorderingen		42.757	29.572
Subtotaal vorderingen en overlopende activa		***699.923***	***38.930***
Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan een jaar			
Uitzettingen in ’s Rijks schatkist met een rente typische looptijd korter dan een jaar		3.033.372	4.131.402
Subtotaal uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan een jaar		***3.033.372***	***4.131.402***
Liquide middelen			
Nationaal Groenfonds (proj.rek. Diemerbos)		1.030.591	1.793.742
ING bank		47.256	50.950
Kas		11	121
Subtotaal liquide middelen		***1.077.858***	***1.844.812***
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA		***4.811.153***	***6.015.144***
TOTAAL-GENERAAL ACTIVA		**4.951.823**	**6.166.927**

PASSIVA	31-12-2021	31-12-2020
VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN		
Eigen vermogen		
Algemene reserve	1.152.747	1.221.199
Bestemmingsres. Investeringen	496.129	499.740
Bestemmingsres. Egalisatie Kapitaallasten	72.074	108.177
Gerealiseerd resultaat	-	-
Subtotaal eigen vermogen	***1.720.949***	***1.829.116***
Voorzieningen		
Voorziening groot onderhoud	1.947.040	2.044.793
Subtotaal voorzieningen	***1.947.040***	***2.044.793***
TOTAAL VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN	***3.667.989***	***3.873.909***
VLOTTENDE PASSIVA		
Netto-vlottende schulden met een rente typische looptijd korter dan een jaar		
Overige schulden	219.660	302.982
Subtotaal netto-vlottende schulden met een rente typische looptijd korter dan een jaar	***219.660***	***302.982***
Overlopende passiva		
Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van het volgende begrotingsjaar komen	33.583	196.294
In beheer gehouden gelden proj.rek. Diemerb.	1.030.591	1.793.742
Subtotaal overlopende passiva	***1.064.174***	***1.990.036***
TOTAAL VLOTTENDE PASSIVA	**1.283.834**	**2.293.018**
Totaal	**4.951.823**	**6.166.927**

Waarderingsgrondslagen voor de balans en de resultaatbepaling

Materiële vaste activa

Activa worden gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten) of vervaardigingsprijs. Subsidies en bijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht.

De materiële activa worden onderverdeeld in:

- Activa met een economisch nut en
- Activa in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut

Voorwaarde voor het activeren van materiële vaste activa is een minimale gebruiksduur van drie jaar, waarvoor een ondergrens geldt van:

- € 10.000 voor activa met economisch nut
- € 50.000 voor activa met maatschappelijk nut

Investeringen worden geactiveerd en over de verwachte toekomstige gebruiksduur wordt afgeschreven. De afschrijvingen vinden plaats volgens het lineaire systeem, dus in gelijke jaarlijkse termijnen en startend op 1 januari van het jaar volgend op het jaar van ingebruikname. De tabel met afschrijvingstermijnen is hiernaast weergegeven.

Vaste activa	Afschrijvingsperiode in jaren	Toelichting
Immateriële vast activa		Looptijd van de geldlening
Materiële vaste activa		
Gronden / terreinen	n.v.t.	Geen afschrijving
Gebouwen / werkplaats	40	
Vervoermiddelen	5	
Machines	5	
Werktuigen	10	
Ponten	20	
Overige vaartuigen	10	
Kunstwerken		
Bruggen van beton	40	
Bruggen van staal	40	
Bruggen van hout	30	
Tunnels	60	
Beschoeiing	30	
Gemalen	40	
Wandelnetwerk	10	
Terreinmeubilair	5	

Financiële vaste activa

Financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of de nominale waarde.

Vlottende activa

De vlottende activa worden gewaardeerd tegen de nominale waarde en - waar nodig – verminderd met een voorziening voor oninbaarheid.

Reserves en voorzieningen

Algemene reserve

Aan de algemene reserve wordt jaarlijks het resultaat na bestemming toegevoegd respectievelijk onttrokken. Een deel van de renteopbrengst voortvloeiend uit de deposito en de zakelijke spaarrekeningen wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Bestemmingsreserve investeringen

In het AB van 7 december 2005 is besloten een bestemmingsreserve investeringen te vormen, hieruit moet het lopende investeringsprogramma gedekt worden. Een deel van de renteopbrengst voortvloeiend uit de deposito en zakelijke spaarrekeningen wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve investeringen.

Bestemmingsreserve egalisatie

De bestemmingsreserve egalisatie is met ingang van 1-1-2020 ingesteld. Deze reserve is ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven en dient in stand te worden gehouden ter dekking van de kapitaallasten in de exploitatie. Hierbij heeft geen terugwerkende kracht plaatsgevonden inzake investeringen voor 1-1-2020 en daarnaast is er ook een begrenzing aan het vormen van de bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten voor zover er een (positieve) reserve is.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting of het voorzienbare verlies. Onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenramingen van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

Overige balansposten

Alle overige balansposten zijn, tenzij anders vermeld, gewaardeerd tegen nominale waarde.

Bepaling van het resultaat

Het resultaat is bepaald op basis van de historische kostprijs. Baten en lasten worden toegerekend naar het jaar waarin zij gegenereerd worden.

Subsidies en bijdragen van derden

Ontvangsten inzake subsidies en bijdragen van derden voor de realisatie van specifieke projecten, en de daarmee samenhangende uitgaven, worden in de programmarekening verantwoord.

Toelichting op de balans

ACTIVA		
VASTE ACTIVA		
Materiële vaste activa		
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Netto investeringen tot boekjaar	108.177	17.928
Netto investeringen boekjaar	24.103	90.249
Desinvesteringen boekjaar	-60.207	-
	72.074	**108.177**
Afschrijvingen tot boekjaar	-	-
Afschrijvingen lopend boekjaar	-	-
Afschrijvingen desinvesteringen boekjaar	-	-
	-	-
Boekwaarde per 31 december	**72.074**	**108.177**

Bovenstaand betreft een Investering ten behoeve van het realiseren van het Wandelnetwerk Amstelland, in samenwerking met het Amsterdamse Bos en de gemeenten Aalsmeer en Uithoorn. Wandelnetwerk Amstelland stond in het teken van het uitbreiden van het aanbod aan recreatieve wandelroutes en het creëren van eenheid in bewegwijzering en omvat in totaal 253 km aan wandelroutes.

Investeringen met een economisch nut	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Netto investeringen tot boekjaar	144.712	139.607
Netto investeringen boekjaar	36.121	43.605
Desinvesteringen boekjaar	-20.000	-38.500
	160.832	**144.712**
Afschrijvingen tot boekjaar	101.107	136.903
Afschrijvingen lopend boekjaar	11.129	2.704
Afschrijvingen desinvesteringen boekjaar	-20.000	-38.500
	92.236	**101.107**
Boekwaarde per 31 december	**68.596**	**43.605**

In bijlage IV ⇗ is een specificatie van de materiële vaste activa is opgenomen in de staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021.

VLOTTENDE ACTIVA		
Vorderingen en overlopende activa	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	13.537	5.543

De vooruitbetaalde bedragen per 31 december 2021 bestonden uit kosten voor de huur, elektra en verzekeringskosten over 2022.

Overige nog te ontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	643.629	3.814
Specificatie:		
Project Fietsbrug over de Gaasp	642.873	-
Project Beheer Diemerbos	756	-

Overige vorderingen	42.757	29.572

Debiteuren algemeen

Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan een jaar	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Uitzettingen in 's Rijksschatkist met een rente typische looptijd korter dan een jaar	3.033.372	4.131.402

Rijksschatkist

Drempelbedrag 01-01-2021 t/m 30-06-2021	€ 250.000
Drempelbedrag 01-07-2021 t/m 31-12-2021	€ 1.000.000

Vanaf 1 juli 2021 werd voor gemeenten (en provincies, waterschappen en hun gemeenschappelijke regelingen) met een begrotingstotaal tot € 500 miljoen de drempel voor het verplicht schatkistbankieren verhoogd naar 2% van het begrotingstotaal met een minimum van € 1 miljoen.

Het bedrag aan middelen per kwartaal dat buiten 's Rijks schatkist is gehouden:

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Buiten schatkist gehouden	66.172	35.119	139.881	47.256
Ruimte onder drempelbedrag	183.828	214.882	860.120	952.744
Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-

Liquide middelen	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Nationaal Groenfonds (proj.rek. Diemerbos)	1.030.591	1.793.742
ING bank r/c	17.152	5.846
ING bank zakelijke spaarrekening	30.103	45.103
Kas	11	121
Totaal liquide middelen	***1.077.858***	***1.844.812***

PASSIVA

VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN

Eigen vermogen

Algemene reserve	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Saldo per 1 januari	1.221.199	1.295.015
Bij: Liander, vergoeding opstalrecht	13.296	-
Bij: boekresultaat verk. vervoermiddel	5.812	-
Bij: onderhoud/nazorg bomencompensatie A2/A9	-	25.204
Af: Onttrekking conform begroting	-32.898	-44.811
Af: Saldo exploitatie	-54.662	-54.209
Saldo per 31 december	1.152.747	1.221.199

De algemene reserve is gevormd uit de van het Rijk ontvangen afkoopsom ten behoeve van de inrichting van de Ouderkerkerplas. De onttrekking is conform begrotingswijziging 2019. Derhalve resteert een dotatie ten behoeve exploitatiesaldo.

Bestemmingsres. Investeringen	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Saldo per 1 januari	499.740	582.242
Bij: Saldo toevoeging	13.924	10.451
Bij: investering van bestemmingsreserve egalisatie	36.104	-
Af: Saldo onttrekking	-53.639	-2.704
Af: investering naar bestemmingsreserve egalisatie	-	-90.249
Saldo per 31 december	496.129	499.740

De dotatie betreft de ontvangen canon van Stichting Watersportpark en de investering realisatie wandelnetwerk Amstelland. De onttrekking betreft de bijdrage ten behoeve van infrastructuur horeca Ouderkerkerplas.

Bestemmingsres. Egalisatie Kapitaallasten	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Saldo per 1 januari	108.177	17.928
Bij: Saldo toevoeging	-	90.249
Af: Saldo onttrekking	-36.104	-
Saldo per 31 december	72.074	108.177

De onttrekking heeft betrekking op de investering ten behoeve van de realisatie wandelnetwerk Amstelland.

Voorzieningen

Voorziening groot onderhoud	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Saldo per 1 januari	2.044.793	1.680.216
Bij: Afkoopsommen beheer elementen uit Investeringsprogramma Diemerbos, fase 2	-	255.022
Bij: Saldo toevoeging	663.000	718.300
Af: Saldo onttrekking	-760.752	-608.745
Saldo per 31 december	1.947.040	2.044.793

De onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

VLOTTENDE PASSIVA

Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Overige schulden	219.660	302.982

De overige schulden bestaan uit crediteuren en nog te betalen bedragen, die in onderstaande tabellen worden gespecificeerd.

Crediteuren	**31-12-2021**
Recreatie Noord-Holland NV	144.017
Waternet	13.835
Ton Zeldenrijk	11.689
Lindenhoff open tuin	7.645
Royal Hashkoningdhv	6.124

Crediteuren	**31-12-2021**
Berenschot B.V.	4.538
ABCFinance/kw infra	2.807
Gemeente Amstelveen	2.786
Paswerk	-
Overige crediteuren	4.429
Totaal crediteuren	**200.105**

Nog te betalen bedragen	**31-12-2021**
Onderhoudskosten	1.877
Accountantskosten	13.000
Advieskosten	2.750
Communicatiewerkzaamheden	1.928
Totaal nog te betalen bedragen	**19.555**

Overlopende passiva	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van het volgende begrotingsjaar komen		
Bijdrage t.b.v. project Sloepennetwerk	8.054	12.293
Bijdrage t.b.v. project Wandelnetwerk Amstelland	23.703	182.176
Borg	1.826	1.826
Totaal vooruit ontvangen bedragen	33.583	196.294

De ontvangen bedragen zijn bestemd voor de genoemde projecten.

	31-12-2021	**31-12-2020**
In beheer gehouden gelden projectrekening Diemerbos bij Nationaal Groenfonds	1.030.591	1.793.742

Toelichting bij projectrekening Diemerbos

In 2014 is met de gemeenten Amsterdam en Diemen, Stadsdeel Zuidoost en Staatsbosbeheer de Samenwerkingsovereenkomst Investeringen Diemerbos fase 2 ondertekend. Hiermee worden een aantal investeringen in nieuwe recreatieve en natuurvoorzieningen in het bos gekoppeld aan de werkzaamheden die Rijkswaterstaat uitvoert in het kader van de verbreding van de A9. In de Samenwerkingsovereenkomst is tevens voorzien in het instellen van een Beheerfonds om het beheer en onderhoud van voorzieningen waarvoor de rijks financiering vanwege bezuinigingen is weggevallen te kunnen blijven financieren.

Op basis van de Samenwerkingsovereenkomst is een projectrekening bij het Nationaal Groenfonds geopend op naam van Groengebied Amstelland, dat ook het beheer over de projectrekening voert. Groengebied Amstelland is verantwoordelijk voor de financiële administratie en de uitvoering van de projecten conform de subsidievoorwaarden, inclusief de eindverantwoording richting de subsidiegevers, alsmede voor het innen van inkomsten en het uitbetalen van vergoedingen voor het beheer conform de Samenwerkingsovereenkomst. Groengebied Amstelland is projecttrekker voor de realisatie van de fietsbrug over de Gaasp (gekoppeld aan de verbreding van de A9 in opdracht van Rijkswaterstaat) en van enkele nieuwe fietspaden in het bos. De planning voor de bouw van de fietsbrug liep van 2014 tot en met 2021. In 2015 is gestart met de bouw en zijn conform de overeenkomst met Rijkswaterstaat de eerste facturen betaald. In 2021 is het project gereedgekomen. De vaststelling van de subsidie voor de Fietsbrug over de Gaasp wordt begin 2022 verwacht.

Vanaf juli 2019 vinden binnen dit project eveneens de werkzaamheden voor het beheer van de Projectrekening Diemerbos bij het Nationaal Groenfonds plaats en het uitvoeren van de subsidieverplichtingen voor projecten die via de projectrekening worden gesubsidieerd. De kosten voor het beheer van de projectrekening en het begeleiden van de subsidiëring worden geheel gefinancierd uit het Investeringsprogramma Diemerbos. Na gereedkomen van het project Fietsbrug over de Gaasp is met goedkeuring van de Stuurgroep Diemerbos besloten tot financiering van de kosten voor het beheer van de Projectrekening Diemerbos uit het Vereveningsbudget van de Projectrekening.

In bijlage II ⇗ is een financieel overzicht over 2021 gegeven. In bijlage III ⇗ is de stand van zaken van de projecten ultimo 2021 weergegeven.

De Samenwerkingsovereenkomst loopt in principe tot eind 2021, maar duurt voort totdat de partijen aan hun verplichtingen hebben voldaan. Aangezien het project Fietsbrug over de Gaasp pas in 2022 afgerekend wordt, duurt de overeenkomst in ieder geval tot dan voort. Omdat het gewenst is het Beheerfonds in stand te houden, wordt nagedacht over een nieuwe samenwerkingsovereenkomst voor de periode na 2022.

Deelbudgetten partijen Samenwerkingsovereenkomst Diemerbos	31-12-2021	31-12-2020
Dienst Landelijk Gebied / Amsterdam	-	112.594
Gemeente Amsterdam	111.510	-
Gemeente Diemen	-	-
Groengebied Amstelland	-	642.484
Rijkswaterstaat	-	-
Staatsbosbeheer	149.940	161.364
Stadsdeel Zuidoost	-	-
Overige deelbudgetten	-	-
Verevening	130.419	134.828
Beheerfonds	638.723	742.267
Renteopbrengsten	-	206
Totaal van de deelbudgetten	**1.030.591**	**1.793.742**

Overzicht van baten en lasten per taakveld

Nr.	Lasten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
0.1	Bestuur	23.696	18.675	5.021
0.4	Overhead	544.127	525.918	18.209
0.5	Treasury	660	535	125
0.8	Overige baten en lasten	-	-	-
0.9	Vennootschapsbelasting	-	-	-
0.10	Mutaties reserves	87.308	309.302	-221.994
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-
1.2	Openbare orde en veiligheid	450.776	484.718	-33.942
2.1	Verkeer en vervoer	1.881.787	1.915.825	-34.038
3.1	Economische ontwikkeling	124.649	134.779	-10.130
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	130.701	188.868	-58.167
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	2.600	-	2.600
3.4	Economische promotie	118.352	92.502	25.850
5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	26.827	42.318	-15.491
5.7	Openbaar groen en openluchtrecreatie	1.886.805	1.836.963	49.842
	Totaal lasten	**5.278.288**	**5.550.403**	**-272.115**

Nr.	Baten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
0.1	Bestuur	-	-	-
0.4	Overhead	-	-	-
0.5	Treasury	-	-	-
0.8	Overige baten en lasten	3.391.218	3.385.406	5.812
0.9	Vennootschapsbelasting	-	-	-
0.10	Mutaties reserves	195.475	212.340	-16.865
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-
1.2	Openbare orde en veiligheid	-	-	-
2.1	Verkeer en vervoer	1.297.375	1.282.350	15.025
3.1	Economische ontwikkeling	756	-	756
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	337.038	328.047	8.991
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	-
3.4	Economische promotie	-	-	-
5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	31.486	302.670	-271.184
5.7	Openbaar groen en openluchtrecreatie	24.939	39.590	-14.651
	Totaal baten	**5.278.288**	**5.550.403**	**-272.115**

	Saldo van baten en lasten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
	Totaal baten	5.278.606	5.550.403	-272.115
	Totaal lasten	5.278.288	5.550.403	-272.115
	Saldo	**-**	**-**	**-**

	Specificatie van taakveld 0.8 Overige baten en lasten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
	Bijdrage participant gemeente Amstelveen	531.480	531.480	-
	Bijdrage participant gemeente Amsterdam	1.665.622	1.665.622	-
	Bijdrage participant gemeente Diemen	162.471	162.471	-
	Bijdrage participant gemeente Ouder-Amstel	81.305	81.305	-
	Bijdrage participant provincie Noord Holland	944.528	944.528	-
	Diverse inkomensoverdrachten	5.812	-	5.812
	Overige verrekeningen	-	-	-
	Totaal	**3.391.218**	**3.385.406**	**5.812**

Overzicht van baten en lasten per kostensoort

Lasten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
Belastingen	-	-	-
Grond	-	-	-
Duurzame goederen	749.645	746.729	2.916
Pachten	343	4.731	-4.388
Ingeleend personeel	1.536.899	1.649.147	-112.248
Huren	-	-	-
Overige goederen en diensten	2.990.057	2.936.738	53.319
Rente	660	535	125
Mutatie voorzieningen	-97.752	-105.500	7.748
Afschrijvingen	11.129	8.721	2.408
Overige verrekeningen	-	-	-
Totaal lasten	**5.190.980**	**5.241.101**	**-50.121**

Baten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
Grond	-	-	-
Pachten	274.084	278.060	-3.976
Huren	45.542	49.987	-4.445
Leges en andere rechten	5.853	2.827	3.026
Overige goederen en diensten	50.450	335.194	-284.744
Subsidies	1.302.370	1.286.589	15.781
Inkomensoverdrachten	3.404.514	3.385.406	19.108
Kapitaaloverdrachten	-	-	-
Rente	-	-	-
Overige verrekeningen	-	-	-
Totaal baten	**5.082.813**	**5.338.063**	**-255.250**

Saldo van baten en lasten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
Totaal lasten	5.190.980	5.241.101	-50.121
Totaal baten	5.082.813	5.338.063	-255.250
Saldo	**-108.167**	**96.962**	**-205.129**

Overige gegevens

Samenstelling van het algemeen bestuur per 31 december 2021

Gemeente Ouder-Amstel
Burgemeester mevr. J. Langenacker (voorzitter)

Gemeente Amsterdam

Benoemd, wethouders:	*Gemandateerd, stadsdeelbestuurders:*
Mevr. M. van Doorninck	Dhr. D. de Jager* (Zuidoost)
Dhr. J. Wedemeijer	Dhr. R. Piers (Oost)
Mevr. S. Kukenheim	Dhr. R. Vermin (Zuid)

Gemeente Amstelveen
Wethouder mevr. F. Gordon**

Gemeente Diemen
Wethouder dhr. M. Sikkes-van den Berg***

Provincie Noord-Holland
Gedeputeerde mevr. I. Zaal

*) vast lid dagelijks bestuur
**) roulerend: vast lid in 2018, 2020 en 2022. Adviserend lid in 2019 en 2020
***) roulerend: vast lid 2019 en 2021. Adviserend lid in 2018, 2020 en 2022

Controleverklaring

De controleverklaring van de accountant is op de onderstaande pagina's ingevoegd.

IPA-ACON ASSURANCE B.V.

Henk Schijvenaarstraat 1
Postbus 6222
2001 HE HAARLEM
Telefoon 023 – 531 95 39
Fax 023 – 531 1700
info@ipa-acon.nl
www.ipa-acon.nl

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: Het Algemeen Bestuur van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Groengebied Amstelland

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2021 van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Groengebied Amstelland gecontroleerd. Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2021 als van de activa en passiva van het recreatieschap Groengebied Amstelland op 31 december 2021 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2021 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen zoals opgenomen in de controleverordening Recreatieschap Groengebied Amstelland dat is vastgesteld door het Algemeen bestuur op 5 juli 2006.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2021;
- de toelichting op de balans;
- het overzicht van baten en lasten over 2021;
- het overzicht gerealiseerde baten en lasten over 2021 per taakveld;
- de toelichting op de programmarekening;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige bijlagen.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (Wnt) 2021 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'. Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Groengebied Amstelland zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland.

Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA). Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit
Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 52.000,-. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen Wnt-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de het Controleprotocol Wnt 2021. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Met het bestuur zijn geen rapporteringstoleranties overeengekomen. Wij zullen aan het bestuur onze geconstateerde afwijkingen rapporteren, alsmede de kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen of Wnt-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd
In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2021 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, eerste lid, onderdelen n en o, Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en diverse bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat. Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's
  - dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
  - dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,

  het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Dagelijks Bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het Dagelijks Bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controle. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de onderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het Algemeen Bestuur hebben gecommuniceerd. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Haarlem, 14 april 2022
Reg.nr.: 101819/215/473/433
Ipa-Acon Assurance B.V.

Was-getekend: mr. drs. J.C. Olij RA

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze jaarrekening wordt/is vastgesteld door het algemeen bestuur van Groengebied Amstelland in de openbare vergadering van 30 juni 2022.

Voorzitter,

Mevrouw J. Langenacker

Bijlagen

Bijlage I	Investerings- en financieringsstaat over 2021
Bijlage II	Financieel overzicht projectrekening Diemerbos 2021
Bijlage III	Stand van zaken projecten investeringsprogramma Diemerbos fase 2
Bijlage IV	Staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021
Bijlage V	Gebeurtenissen na balansdatum
Bijlage VI	Risico-inventarisatie 2022
Bijlage VII	WNT-verantwoording

Bijlage I Investerings- en financieringsstaat over 2021

nr	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021	Afschrijvingen 2021	Stand per 31-12-2021
	ACTIVA					
1	Onroerende en roerende bezittingen	151.782	60.224	-60.207	11.129	140.670
2	Investeringsuitgaven die gedekt worden uit reserves	-				-
3	Financiële vaste activa	-				-
	Totaal activa	**151.782**	**60.224**	**-60.207**	**11.129**	**140.670**
	PASSIVA					
1	Algemene reserve	1.221.199	19.108	-87.560	-	1.152.747
2	Bestemmingsreserve investeringen	499.740	50.028	-53.639	-	496.129
3	Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	108.177	-	-36.104	-	72.074
4**	Voorziening groot onderhoud	2.044.793	663.000	-760.752	-	1.947.040
5	Aangegane langlopende leningen	-	-	-		-
	Totaal passiva	**3.873.909**	**732.136**	**-938.055**	**-**	**3.667.989**
	Bruto werkkapitaal (totaal passiva – totaal activa)	**3.722.126**	**671.912**	**-877.848**	**-11.129**	**3.527.319**

nr	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021	Afschrijvingen 2021	Stand per 31-12-2021
4**	**Specificatie voorziening groot onderhoud**					
	Verkeer & vervoer:					
	Categorie verhardingen	1.264.757	352.600	-317.797	-	1.299.560
	Categorie civiele kunstwerken	368.022	116.200	-60.914	-	423.308
		1.632.779	**468.800**	**-378.711**	**-**	**1.722.868**
	Openbaar groen en (openlucht)recreatie:					
	Categorie groen	77.969	41.800	-119.236	-	533
	Categorie water, oevers en stranden	96.728	117.300	-192.684	-	21.344
	Categorie terreinmeubilair	161.171	-	-33.309	-	127.861
	Categorie hygiënische maatregelen / riolering en reiniging	-	10.000	-7.139	-	2.861
	Categorie gebouwen	76.145	25.100	-29.674	-	71.572
		412.014	**194.200**	**-382.041**	**-**	**224.172**
	Totaal	**2.044.793**	**663.000**	**-760.752**	**-**	**1.947.040**

Bijlage II Financieel overzicht projectrekening Diemerbos 2021

nr	deelbudget	projecttrekker	Budget per 1-1-2021	Stortingen door derden	Betalingen aan projecttrekkers	Budget per 31-12-2021
1	Fietspad Penbos-Diemerbos	Groengebied Amstelland	-	-	-	-
2	Diemerbosboom en landmark	Staatsbosbeheer	133.851	-	-	133.851
3	Verbreding watergangen	Gemeente Amsterdam	85.479	-	-	85.479
4	Bouwrijp maken scoutingterrein	Staatsbosbeheer	-	-	-	-
5	Aansluiting wandelpad Landlust	Gemeente Amsterdam	27.115	-	1.085	26.030
6	Faunapassages Provincialeweg	Stadsdeel Zuidoost	-	-	-	-
7	Zonering fietspad Diemen-Diemerbos	Gemeente Diemen	-	-	-	-
8	Doortrekken waterpartij Diemerdriehoek	Gemeente Diemen	-	-	-	-
9	Fietspaden naar extra onderdoorgang A9	Groengebied Amstelland	-	-	-	-
10	Fietsbrug over de Gaasp	Groengebied Amstelland	642.484	4.409	646.893	-
11	Aansluiting fietsverbinding IJburg	Gemeente Amsterdam	-	-	-	-
12	Fietspad oostkant Diemerbos	Groengebied Amstelland	-	-	-	-
13	Natuurcompensatie Rijkswaterstaat	Rijkswaterstaat	-	-	-	-
14	Promotie en evenementen	Staatsbosbeheer	27.513	-	11.424	16.089
15	Verevening	n.t.b.	134.828	-	4.409	130.419
16	Beheerfonds	Staatsbosbeheer en Groengebied A.	742.267	39.776	143.319	638.723
17	Renteopbrengsten	naar Beheerfonds	206	-	206	-
	Totaal		**1.793.742**	**44.185**	**807.335**	**1.030.591**

Bijlage III Stand van zaken projecten investeringsprogramma Diemerbos fase 2

In het Investeringsprogramma Diemerbos fase 2 zijn veertien projecten benoemd. Van deze veertien projecten zijn er elf in de afgelopen vijf jaar tot uitvoering gekomen. Tien projecten zijn voltooid. Twee projecten zijn afgevoerd van de lijst Eén project (nr. 2, Diemerbosboom en landmark) is niet in uitvoering genomen, omdat er onvoldoende financiering is. Het project Promotie en evenementen is geen apart project, maar een budgetreservering voor promotieactiviteiten. Hieronder volgt een overzicht van de stand van zaken per project/deelbudget.

1. Fietspad Penbos-Diemerbos. De Stuurgroep heeft besloten om dit project niet uit te voeren wegens te hoge kosten. De gewenste fietsverbinding is via andere (deels nieuwe) fietspaden gerealiseerd.
2. Diemerbosboom en landmark. Dit project kon niet worden gerealiseerd wegens onvoldoende budget. De Stuurgroep heeft op 22 april 2021 besloten om het budget in te zetten voor projecten uit de Beheer- en Ontwikkelstrategie Diemerscheg: Pilot nat klimaatbos, Rondje Diemerscheg en Natuurverbindingen.
3. Verbreding watergangen. Dit project is begin 2015 gereedgekomen. De voor dit project bestemde beheergelden zijn, voor zover niet in eerdere jaren besteed, beschikbaar voor Staatsbosbeheer.
4. Bouwrijp maken scoutingterrein. Dit project is in 2015 gereedgekomen.
5. Aansluiting wandelpad Landlust. Het wandelpad is begin 2015 gereedgekomen. De voor dit project bestemde beheergelden zijn, voor zover niet in eerdere jaren besteed, beschikbaar voor Staatsbosbeheer.
6. Faunapassages Provincialeweg. In 2015 en 2019 zijn twee faunapassages gerealiseerd. Het beheerbudget is op basis van een toezegging van Stadsdeel Zuidoost in 2020 ter beschikking gesteld van het Beheerfonds.
7. Zonering fietspad Diemen-hoofdingang Diemerbos. Dit project is in de periode 2015-2018 gerealiseerd. Het restant van het beheerbudget is op basis van het besluit van de Stuurgroep (brief 28 mei 2020) uitgekeerd aan de beheerder, de gemeente Diemen.
8. Doortrekken waterpartij Diemerdriehoek. Dit project is niet gerealiseerd. Het beschikbare budget is naar het budget voor verevening overgeheveld en daarmee beschikbaar gekomen voor andere projecten.
9. Fietspaden naar extra onderdoorgang A9. De fietspaden zijn in 2015 gereedgekomen. Het restant van het beheerbudget is op basis van het besluit van de Stuurgroep (brief 28 mei 2020) uitgekeerd aan de beheerder, Groengebied Amstelland.
10. Fietsbrug over de Gaasp. Dit project is in opdracht van Rijkswaterstaat uitgevoerd en in 2021 gereedgekomen. Het beschikbare investeringsbudget is in 2021 opgehoogd vanuit het deelbudget Verevening en vervolgens uitgekeerd aan Groengebied Amstelland. Het restant van het beheerbudget is op basis van het besluit van de Stuurgroep (brief 28 mei 2020) uitgekeerd aan de beheerder, Groengebied Amstelland.
11. Aansluiting fietsverbinding IJburg. Dit project is in 2017 gerealiseerd. Het beheerbudget is op basis van het besluit van de Stuurgroep (brief 28 mei 2020) uitgekeerd aan de beheerder, de gemeente Diemen.
12. Fietspad oostkant Diemerbos. Dit fietspad is in 2015 gereedgekomen. Het restant van het beheerbudget is op basis van het besluit van de Stuurgroep (brief 28 mei 2020) uitgekeerd aan de beheerder, Groengebied Amstelland.
13. Natuurcompensatie Rijkswaterstaat. Dit project is in 2015 gereedgekomen, geheel in opdracht en voor rekening van Rijkswaterstaat, buiten de projectrekening van het Diemerbos om. In opdracht van de Provincie wordt een uitbreiding voorbereid op de aangrenzende gronden, eveneens buiten de projectrekening van het Diemerbos om.
14. Promotie en evenementen. In 2016 is door Staatsbosbeheer een promotieplan opgesteld. Op basis hiervan is een bedrag uit het projectbudget beschikbaar gesteld voor inrichting van een infotheek. In 2021 is de opening van de fietsbrug over de Gaasp uit dit budget gefinancierd.
15. Verevening. Door het overblijven van investeringsbudget bij de projecten 5, 6, 9 en 12, door het vervallen van project 8 en door een extra bijdrage voor fietspad 11 is geld beschikbaar gekomen voor de financiering van meerkosten op de projecten 3, 4, 7 en 10. De overgebleven investeringsgelden van de gereedgekomen projecten zijn in 2020 naar het deelbudget Verevening overgeheveld.
16. Beheerfonds. Het fonds is gevuld door garantiebijdragen van de gemeente Amsterdam, de gemeente Diemen en de provincie Noord-Holland. Daarnaast zijn de inkomsten uit evenementen en exploitaties en de renteopbrengsten in het beheerfonds gestort. In 2020 zijn de door extra subsidies op investeringsprojecten beschikbaar gekomen bedragen overgeheveld naar het Beheerfonds. De uitgaven betreffen de niet door SNL-subsidies of andere begrotingen gedekte kosten voor onderhoud door Staatsbosbeheer en Groengebied Amstelland.
17. Renteopbrengsten. Over 2021 is geen rente uitgekeerd.

Bijlage IV Staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021

Omschrijving	Jaar van inv.	Geactiv. t/m 2020	Vermeer-derd	Vermin-derd	Geactiv. t/m 2021	Termijn	Boek-waarde 1-1-2021	Afschr. t/m 2020	Afschr. 2021	Boek-waarde 31-12-2021	Rest-waarde
Investeringen maatschappelijk nut											
Inrichting & ontwikkeling											
Realisatie wandelnetwerk	2019	108.177	24.103	-60.207	72.074	10	108.177	-	-	-	72.074
		108.177	24.103	-60.207	72.074		108.177	-	-	-	72.074
Investeringen economisch nut											
Vervoermiddelen											
Suzuki 00-PPG-4	2011	20.000		-20.000	-	5	-	-20.000	-	-20.000	-
SUBARU FORESTER 2.0I VHS-21	2020	43.605	-		43.605	5	43.605	-	-8.721		34.884
Kia E-Niro elektrisch N-732-BG	2021	-	36.121		36.121	5	-	-	-2.408		33.713
		63.605	36.121	-20.000	79.725		43.605	-20.000	-11.129	-20.000	68.596
Vaartuigen											
Pont over Amstel	2005	81.107	-	-	81.107	15	-	-81.107	-	-	-
		81.107	-	-	81.107		-	-81.107	-	-	-
Totaal		**252.889**	**60.224**	**-80.207**	**232.906**		**151.782**	**-101.107**	**-11.129**	**-20.000**	**140.670**

Bijlage V Gebeurtenissen na balansdatum

Onderzoek verkoop aandelen uitvoeringsorganisatie RNH

De gevolgen zijn sterk afhankelijk van een breed spectrum aan scenario's. Aandachtspunten en risico's die de uitvoeringsorganisatie ziet, zijn per brief van 8 februari 2022, aan de schapsbestuurders bekend gemaakt.

De adviescommissie van Groengebied Amstelland adviseerde schriftelijke na haar vergadering van 29 maart 2022 het onderzoek met betrekking tot de verkoop van de aandelen RNH door de Provincie, niet als risico op te voeren in de financiële jaarstukken van Groengebied Amstelland.

Het dagelijks bestuur stelde in haar vergadering van 14 april 2022 dat het onderzoek met betrekking tot de verkoop van de aandelen op een later moment wel tot een risico voor het schap kan leiden.

Bijlage VI Risico-inventarisatie 2022

Groengebied Amstelland vindt het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan de risico's, zoals ook wordt verplicht in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Deze nota geeft het noodzakelijke inzicht en wordt in de paragraaf weerstandsvermogen gebruikt en vergeleken met de beschikbare weerstandscapaciteit.

Omgaan met de coronacrisis

De afgelopen jaren hebben het belang aangetoond van een goede risico-inventarisatie. Sinds maart 2020 zijn diverse maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus (covid-19) tegen te gaan. De (tijdelijke) sluiting van horeca en voorzieningen volgens de richtlijnen van het RIVM hadden grote gevolgen voor Groengebied Amstelland. Deze maatregelen beperkten zich niet alleen tot het soms ontzeggen van de toegang voor publiek, maar raakten ook de bedrijfsvoering van ondernemingen en evenementen in het gebied. Ondernemingen moesten voor lange periodes hun deuren sluiten of mochten alleen open voor afhaal. De evenementen moesten worden afgelast. De ondernemers hebben het recreatieschap verzocht om korting op huur en pacht, en het recreatieschap heeft besloten hierin de ondernemers tegemoet te komen. Hierdoor liep ook het recreatieschap inkomsten mis.

Ondanks dat een gebeurtenis met de impact van de coronacrisis niet was te voorspellen, bood de inventarisatie aanknopingspunten bij het inschatten van de financiële gevolgen van de coronacrisis.

Ten tijde van het opstellen van deze tekst is het nog niet duidelijk hoe lang de maatregelen gaan duren en is niet bekend of de evenementen in 2022 (eventueel in aangepaste vorm) kunnen doorgaan. Dit risico is meegenomen in de inventarisatie.

In een risicosessie begin 2022 zijn de risico's voor Groengebied Amstelland in kaart gebracht. Hierbij zijn de risico's beschreven aan de hand van kans van voorkomen en de gevolgen/impact als het risico zich voordoet. Op basis van deze uitkomsten zijn de risico's geplaatst in de matrix op de volgende pagina.

Geïnventariseerde risico's

Begin 2022 zijn de risico's voor Groengebied Amstelland in kaart gebracht. Hieronder zijn de risico's benoemd:

1. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen;
2. Erfpachtcontracten met Staatsbosbeheer;
3. Geen (grootschalige) evenementen (corona);
4. Vandalisme en nalatig recreantengedrag;
5. Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving (omgevingswet);
6. Juridische procedures en reputatieschade overheidsorganisaties;
7. Beschikbaarheid uitvoeringsbudget Toekomstplan Gaasperplas;
8. Geen inkomsten als gevolg van uitblijven nieuwe erfpachtovereenkomsten;
9. Problemen bij invulling/bemensing handhaving;
10. Kosten voor afhandeling WOB/WOO-verzoeken;
11. Betalingsachterstanden en/of faillissement van gebiedsondernemers;
12. Onrechtmatig accorderen en betalen van facturen.

Lage scores (groen gekleurd) geven kleine risico's weer. Deze behoeven weinig tot geen aandacht. Hoge scores (rood gekleurd) geven grote risico's weer. Deze risico's zijn niet aanvaardbaar. Voor deze risico's moeten beheersmaatregelen worden getroffen. De vermenigvuldiging van de kansen met de financiële gevolgen leidt tot de positionering in de matrix.

Op basis van de kans van voorkomen en de gevolgen/impact als het risico zich voordoet zijn de risico's geplaatst in de onderstaande matrix.

	Gevolg / impact		
Kans	1 = 0 – 100.000	2 = 100.000 - 300.000	3 = > 300.000
1 = < 10%	7, 9, 11, 12	2	
2 = 10 – 40 %	10	4, 5, 6	
3 = > 40 %	8	1	3

Alleen de risico's met het grootste gevolg zijn in detail verder uitgewerkt. Het betreft de nummers 1 en 3. De verdere uitwerking van deze risico's staat hieronder.

1: Geen (grootschalige) evenementen (corona)

Dit risico bestaat uit het scenario dat de geplande evenementen geen doorgang vinden. Dit scenario is aannemelijk omdat in 2020 en 2021 vanwege de coronacrisis de grootschalige evenementen geen doorgang vonden. Daarnaast liggen evenementen onder het maatschappelijke vergrootglas. Wanneer er geen evenementen zijn heeft dit gevolgen voor meerdere actoren rondom het recreatieschap.

<table>
<tr><td colspan="2">Risico/kans:
Het niet doorgaan van de jaarlijks geplande grootschalige evenementen in het recreatieschap.</td><td>Oorzaak:
Door het coronavirus worden sinds maart 2020 tot nader order geen evenementen georganiseerd. Daarnaast liggen evenementen onder het maatschappelijke vergrootglas.</td></tr>
<tr><td>Kans(cijfer): 3
> 40 %</td><td>Gevolg(cijfer): 2
100.000
-
300.000</td><td>Gevolg/impact:
Groengebied levert minder recreatieve diensten;
Het schap mist een cruciale bindingsfactor met het jongere publiek;
Het schap mist van cruciale inkomsten die ten gunste van het beheer en onderhoud zouden komen;
Evenementen organisatoren en ondernemers komen in zwaar weer en voortbestaan is onzeker.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Beheersmaatregel:
Compensatieregeling treffen voor alle getroffen actoren (incl. het recreatieschap);
(kleine) Evenementen/activiteiten organiseren die passen binnen de mogelijke beperkingen. Dit kan ook inhouden dat met andere dan de huidige evenementenorganisatoren in zee wordt gegaan;
€ 137.500 reserveren voor het weerstandsvermogen in de risicoparagraaf.</td></tr>
</table>

3. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen

Dit betreffen risico's die ontstaan door overmacht. Zaken die hieronder gekwantificeerd worden zijn extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen. Vanwege het ongrijpbare en meervoudige karakter van dit risico is dit voor het Groengebied één van de hoogst gekwalificeerde dreigingen.

<table>
<tr><td colspan="2">Risico/kans:
Extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen.</td><td>Oorzaak:
Natuurrampen en ander van buiten afkomend onheil: storm- en brandschade, (vogel)ziektes, plagen, invasieve exotische bedreigingen en (drugs)dumpingen.</td></tr>
<tr><td>Kans(cijfer): 3
> 40 %</td><td>Gevolg(cijfer): 3
> 300.000</td><td>Gevolg/impact:
▪ Extra kosten en personele inzet voor beveiligen, bestrijding en opruiming;
▪ Inzet derden voor bestrijding en opruiming;
▪ Bestrijden invasieve exoten;
▪ Hitte of stormschade;
▪ Maatregelen (o.a. zwemverbod en gebiedsverbod);
▪ Uitstel of afstel uitvoering onderhoud, projecten of evenementen met mogelijke schadeclaims.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Beheersmaatregel:
▪ Kostenpost opnemen in exploitatie bij het aannemen van structurele vormen;
▪ Meer inzet op toezicht en handhaving;
▪ Communicatieplan bij risico's.
▪ € 200.000 reserveren voor het weerstandsvermogen in de risicoparagraaf</td></tr>
</table>

Berekening gewenst weerstandsvermogen

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 520.750, zoals uit onderstaande tabel blijkt. Bij deze berekening is rekening gehouden met de niet in detail uitgewerkte risico's.

Risico	Kans(factor)	Gewenst weerstandsvermogen
1: Geen (grootschalige) evenementen (corona)	> 40% (0,50)	€ 137.500
3. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen	> 40% (0,50)	€ 200.000
Overige risico's		€ 183.250
Totaal		**€ 520.750**

Ten opzichte van vorig jaar zijn het aantal geïnventariseerde risico's en het benodigde weerstandsvermogen toegenomen. Vorig jaar werden er acht risico's geïnventariseerd en was het benodigde weerstandsvermogen € 497.000.

Het gewenste / benodigde weerstandsvermogen wordt jaarlijks herzien, omdat de risico's en de omvang jaarlijks kunnen wijzigen. Gedurende het jaar wordt het bestuur geïnformeerd over belangrijke nieuwe risico's.

Bijlage VII WNT-verantwoording 2021

Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Groengebied Amstelland van toepassing zijnde regelgeving: “het algemene WNT-maximum”.

In mei 2017 is door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties besloten om in het financieel verslaggevingsdocument de vermelding van iedere topfunctionaris van wie de bezoldiging € 1.700 of minder per kalenderjaar bedraagt te wijzigen. In de jaarrekening kan volstaan worden met de naam en de functie.

De bestuursfuncties van het recreatieschap betreffen onbezoldigde functies.

Overzicht van de bestuurders over het verantwoordingsjaar 2021

Gemeente Ouder-Amstel
Burgemeester mevr. J. Langenacker (voorzitter)

Gemeente Amsterdam

Benoemd, wethouders:	*Gemandateerd, stadsdeelbestuurders:*
Mevr. M. van Doorninck	Dhr. D. de Jager* (Zuidoost)
Dhr. L. Ivens/J. Wedemeijer	Dhr. R. Piers (Oost)
Mevr. S. Kukenheim	Dhr. R. Vermin (Zuid)

Gemeente Amstelveen
Wethouder mevr. F. Gordon**

Gemeente Diemen
Wethouder dhr. M. Sikkes-van den Berg***

Provincie Noord-Holland
Gedeputeerde mevr. I. Zaal

*) vast lid dagelijks bestuur
**) roulerend: vast lid in 2018, 2020 en 2022. Adviserend lid in 2019 en 2020
***) roulerend: vast lid 2019 en 2021. Adviserend lid in 2018, 2020 en 2022

Uitbetaalde beëindigingsvergoeding 2021

Er zijn geen uitkeringen gedaan wegens beëindiging dienstverband aan top functionarissen.

Rapportageverplichtingen overige functionarissen

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen die in 2021 een bezoldiging boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden. Er zijn in 2021 geen ontslaguitkeringen aan overige functionarissen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

Programmabegroting 2023

Groengebied Amstelland

GROENGEBIED AMSTELLAND

Versie 14 april 2022

Inhoudsopgave

Samenvatting **3**

Programma's **6**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting 8
Programma 2. Beheer en onderhoud 10
Programma 3. Toezicht en veiligheid 14
Programma 4. Bestuur en ondersteuning 15
Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen 17

Paragrafen **19**

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 20
B. Kapitaalgoederen 21
C. Financiering 26
D. Bedrijfsvoering 27
E. Grondbeleid 29
F. Participanten 33

Overzicht van baten en lasten **36**

Bijlagen **46**

Samenvatting

De gemeenten Amsterdam, Amstelveen, Diemen en Ouder-Amstel nemen samen met Provincie Noord-Holland deel in de gemeenschappelijke regeling van recreatieschap Groengebied Amstelland. Het Groengebied bekostigt haar activiteiten uit inkomsten van huren, pachten, evenementen (in voorkomende gevallen projectsubsidies) en bijdragen van de participanten.

Het doel van Groengebied Amstelland is vastgelegd in artikel 2 van de Gemeenschappelijke Regeling:

a. Het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie;
b. Het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijk milieu;
c. Het tot stand brengen en onderhouden van een harmonisch landschap, dat is afgestemd op het onder a en b geformuleerde en dat rekening houdt met een gezonde agrarische bedrijfsvoering.

Kerngegevens: Meer dan 3,5 miljoen bezoeken bij de laatste meting in 2021, 4.000 hectare werkgebied waarvan 712 hectare beheergebied met 188 hectare water.

Reacties op de Kadernota 2023

In het najaar stelde het bestuur de kadernota 2023 vast. De inhoud daarvan is gericht op continuïteit en is beleidsarm van opzet. Nadere invulling van het ambitiedocument en uitvoeringsprogramma moet immers nog plaatsvinden. Aansluitend werden de participanten van het Groengebied in de gelegenheid gesteld om een reactie of eventueel sturing te geven aan het te voeren beleid. Alleen van de gemeente Diemen werd een reactie ontvangen: het besluit om geen zienswijze in te dienen.
De indicatief aangegeven doelen in de kadernota worden onderstaand in de programma's uitgewerkt.

Ambitiedocument

Het bestuur stelt haar ambities vast voor instandhouding en verbetering van de recreatieve voorzieningen en natuurwaarden in de komende jaren. Daarmee wordt op haar taakvelden mede invulling gegeven aan de regionale ambities en taakstellingen en waar mogelijk aan gemeentelijke omgevingsvisies.

De ambities zijn samen te vatten onder drie strategische doelen: meer biodiversiteit, betere spreiding van de recreatiedruk en een breder recreatief aanbod.
Ten tijde van de samenstelling van de programmabegroting is een actualisering van de het ambitiedocument in opbouw.

Wat willen we bereiken?

Groengebied Amstelland zorgt binnen het bestaande beleid, met haar beheer en onderhoud voor instandhouding van de groenstructuren, paden, routes en zwemvoorzieningen. Met het uitvoeren van projecten wordt waar gewenst en mogelijk, uitbreiding gegeven aan het voorzieningenniveau. Het Groengebied neemt deel aan het uitwerken en realiseren van het Toekomstplan Gaasperplas. Daarmee worden ambities en keuzes voor duurzaam beheer en onderhoud gemaakt en inhoud gegeven aan de hierboven genoemde strategische doelen. Met strategische partners in de Diemerscheg wordt samengewerkt aan realiseren van de Beheer en Onderhoudsstrategie. Daardoor worden het recreatieve aanbod en de natuurwaarden vergroot.

In het op te stellen ambitiedocument wordt zo concreet mogelijk aandacht besteed aan de strategische doelen en ambities. Verwacht wordt dat in 2023 in de vorm van een uitvoeringsprogramma concrete projecten kunnen worden voorgelegd.
Bij de programma's zijn de doelen en prestaties per taakveld verder uitgewerkt.

Wat gaat het kosten?

De lasten en baten per programma samengevat, zijn als volgt opgebouwd:

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	91.915	-	-91.915
2. Beheer en onderhoud	2.911.921	732.690	-2.179.231
3. Veiligheid en toezicht	492.495	-	-492.495
4. Bestuur en ondersteuning	481.786	-	-481.786
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	882	3.673.459	3.672.577
Totaal voor bestemming	**3.978.899**	**4.406.149**	**427.150**
Ad 5. Mutaties reserves	427.150	-	427.150
Totaal na bestemming	**4.406.149**	**4.406.149**	**-**

Financieel resultaat

De programmabegroting 2023 sluit met een positief saldo van € 427.150.

	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	3.978.999	4.072.454	5.190.980
Baten	4.406.149	4.192.666	5.082.813
Saldo	**427.150**	**120.212**	**-108.167**

De totale begrote lasten liggen € 93.000 lager dan vorig jaar, zoals hiernaast in de tabel is weergegeven. Dat verschil wordt bepaald door:

- Lagere incidentele projectkosten ad. € 246.000. Voor het jaar 2023 is nog geen raming voor incidentele projecten opgenomen. Deze zullen pas inzichtelijk zijn na raming en opname van projecten in het uitvoeringsprogramma, dat in 2022 zal worden opgesteld en vastgesteld.
- Hogere reguliere kosten € 167.000 door stijging indexering van lonen en prijzen. Voor 2023 wordt het percentage 5,17 % aangehouden (CBS: CPI-november 2021);
- Lagere kosten € 5.000 ten opzichte van 2022, omdat de inrichtingskosten van de E-bike themaroute Oer-IJ in 2022 een éénmalige investering betrof en de beheerkosten doorlopen;
- Door de modernisering van de Recreatiemonitor is rekening gehouden met een mogelijke besparing in de kosten ad. € 5.000;
- Lagere afschrijvingskosten € 4.000 door nadere aansluiting werkelijkheid.

De begrote baten zijn € € 213.000 hoger dan de begroting 2022 na wijziging.
Dat verschil wordt veroorzaakt door:

- Hogere opbrengsten ad € 216.000 door het volgen van de indexering van lonen en prijzen. Voor 2023 wordt het percentage 5.17% aangehouden (CBS: CPI november 2021);
- Daarnaast is in 2022 een kleine subsidie toegekend voor project Gaasperplas centraal á € 3.000.

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

	Stand per 1-1-2023	Stand per 31-12-2023	Verschil
Algemene reserve	1.386.749	1.813.899	427.150
Bestemmingsreserve investeringen	382.339	382.339	-
Bestemmingsreserve egalisatie	72.074	72.074	-
Totaal reserves	**1.841.161**	**2.268.311**	**427.150**
Voorziening groot onderhoud	1.417.498	1.043.056	-374.442
Totaal reserves en voorzieningen	**3.258.659**	**3.311.367**	**52.708**

Voor besteding van het resultaat worden in de loop van 2022 voorstellen gedaan voor opvoeren van projecten van het uitvoeringsprogramma. Tegen die achtergrond wordt voorgesteld dit bedrag toe te voegen aan de reserves.

Risicobeheersing

De belangrijkste risico's voor Groengebied Amstelland zijn:

- Geen (grootschalige) evenementen (corona);
- Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen.

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 520.75 De huidige weerstandscapaciteit liggen boven het niveau van de berekende risico's.

Programma's

Hoofddoelstelling

Het doel van Groengebied Amstelland is vastgelegd in artikel 2 van de Gemeenschappelijke Regeling:

a. Het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie;
b. Het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijk milieu;
c. Het tot stand brengen en onderhouden van een harmonisch landschap, dat is afgestemd op het onder a en b geformuleerde en dat rekening houdt met een gezonde agrarische bedrijfsvoering.

Alle activiteiten van het recreatieschap dragen bij aan deze doelen. Verder geven de vigerende ambities en beleid van de participanten richting aan de activiteiten.

Ambitie

Het bestuur stelt haar ambities vast voor instandhouding en verbetering van de recreatieve voorzieningen en natuurwaarden in de komende jaren. Daarmee wordt op haar taakvelden mede invulling gegeven aan de regionale ambities en taakstellingen en waar mogelijk aan gemeentelijke omgevingsvisies.

De ambities zijn samen te vatten onder drie strategische doelen: meer biodiversiteit, het betere spreiding van de recreatiedruk en een breder recreatief aanbod.
Ten tijde van de samenstelling van de programmabegroting is een actualisering van de het ambitiedocument in opbouw. Om daar uitvoering aan te geven wordt met het jaarlijks terugkerende onderhoud en beheer, aangevuld met een meerjarenuitvoeringsprogramma zorg gedragen voor instandhouding, kwaliteitsverbetering en waar gewenst en mogelijk, uitbreiding van voorzieningen. Het huidige meerjarenuitvoeringsprogramma ziet vooralsnog op instandhouding en cyclische vervanging van de bestaande voorzieningen.

Actuele ontwikkelingen

De uitvoering van beleid, beheer en onderhoud wordt in 2023 en de jaren erna beïnvloed en soms ook gestuurd door ontwikkelingen buiten het recreatieschap. De onzekerheid rond de coronacrisis in de jaren 2020-2021 is daarvan een duidelijk bewijs. Belangrijke invloeden waarop in (al) 2023 moet worden gereageerd, zullen zijn:

- De groei van de bevolking in de metropoolregio Amsterdam (MRA). Daardoor is een substantiële toename in recreatiebehoefte te verwachten voor de regio;
- Natuurwaarden die onder druk staan door onder meer de stikstofdepositie en afname van de biodiversiteit;
- Klimaatadaptatie en beter verbinden van groen met de stad. Dat biedt ook kansen om de biodiversiteit te versterken door het buitengebied 'de stad in te trekken' en recreatie- en natuurbeleving al bij de voordeur te laten beginnen;
- Het provinciale ruimtelijk- en natuurbeleid. Tussen onder meer het Natuurnetwerk Nederland en de voor initiatieven gewenste ontwikkelruimte binnen de recreatiegebieden, kan spanning ontstaan. Het recreatieschap wordt daarin betrokken vanuit haar rol als gebieds- en routebeheerder;
- Gemeentelijk beleid op het gebied van duurzaam en gezond bewegen, betrokkenheid bij voedselproductie Die spreken de sociale en gezondheidsfunctie van onze gebieden aan;
- De voorbereiding op de verdeling van de participantenbijdragen. Die werd vastgesteld in 2020 voor de duur van 5 jaar. In 2024 worden de bijdragepercentages opnieuw vastgesteld op basis van de inwoneraantallen van de deelnemende gemeenten, voor de volgende periode van 5 jaren.

Programma's

Groengebied Amstelland wil haar doelen realiseren aan de hand van vijf programma's. Per programma wordt gewerkt aan diverse taakvelden. Per taakveld zijn operationele doelen voor 2023 bepaald.

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	91.915	-	-91.915
2. Beheer en onderhoud	2.911.921	732.690	-2.179.231
3. Veiligheid en toezicht	492.495	-	-492.495
4. Bestuur en ondersteuning	481.786	-	-481.786
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	882	3.673.459	3.672.577
Totaal voor bestemming	**4.978.999**	**4.406.149**	**427.150**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	427.150	-	427.150
Totaal na bestemming	**4.406.149**	**4.406.149**	**-**

Specificatie van de baten	
Subsidies en projectbijdragen	4.593
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	728.097
Participantenbijdragen	3.673.459
Totaal baten voor bestemming	**4.406.149**

Reguliere werkzaamheden

Het saldo van de reguliere baten en lasten ligt hoger dan voorgaande jaren, zoals in onderstaande tabel is weergegeven. Dit positieve resultaat is versterkt door het effect van de gehanteerde indexering van 5,17%.

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	3.978.999	3.826.940	3.733.478
Baten	4.406.149	4.189.549	3.765.574
Saldo	**427.150**	**362.609**	**32.096**

Incidentele werkzaamheden

Het saldo van de incidentele baten en lasten ligt lager dan voorgaande jaren, zoals in onderstaande tabel is weergegeven. De voornaamste reden hiervoor is dat er nog geen raming is voor de uitvoeringsprogrammaprojecten in 2023. Deze zullen voortvloeien uit het uitvoeringsprogramma welke naar verwachting in 2022 gecompleteerd zal worden, waarna voorstellen gedaan zullen worden ter uitvoering van deze projecten.

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	-	245.514	1.457.502
Baten	-	3.117	1.317.239
Saldo	**-**	**-242.397**	**-140.263**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting

Ambitie

Met het programma ontwikkeling en inrichting zet het recreatieschap zich in voor de ontwikkeling van recreatie en natuur. Voor 2023 gaat het vooral om:

- (mede)Uitwerking en realisatie Toekomstplan Gaasperplas;
- Dubbel ruimtegebruik in relatie tot energieopwekking;
- Projecten uit het aanstaande Uitvoeringsprogramma;
- Bijdragen aan het opstellen van het gebiedsperspectief Amstelscheg.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 3.1 Economische ontwikkeling

Voor de recreant is horeca een belangrijke waarde voor het verblijf in de gebieden. Bij de participatie voor het Toekomstplan voor de Gaasperplas werd dat meermalen bevestigd. Groengebied zet zich in voor voldoende rustplaatsen en duurzame horeca (vast of mobiel) rond de plas en doet dat in samenwerking met de gemeente.

Taakveld 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen

Door het ondernemersloket worden de verzoeken van ondernemers behandeld en zo nodig verder begeleid. Dat geld ook voor de organisatoren van grote evenementen, die worden begeleid bij de uitvoering. Het gaat om evenementen die passen binnen de beleidsruimte die door de gemeenten is aangegeven. De begeleiding door het recreatieschap richt zich o.a. op het minimaliseren van de impact op de omgeving.

Taakveld 5.7.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Hieronder vallen activiteiten die ondersteunend zijn aan het beheer en onderhoud (programma 2):

- Ondersteuning voor beheerplannen en beheersysteem;
- Ondersteuning voor planmatige uitvoering van groot onderhoud en vervangingen;
- Coördinatie voor beheer en communicatie over zwemwaterkwaliteit.

Baten en lasten

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	-	109.954	1.409.192
Inzet RNH	91.915	171.564	97.304
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**91.915**	***281.518***	***1.506.495***
Opbrengsten	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	-	3.117	1.298.131
Totale baten	-	***3.117***	***1.298.131***
Saldo	**-91.915**	**-278.401**	**-208.364**

Programma 1 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
3.1 Economische ontwikkeling	Ambitiedocument en uitvoeringsprogramma	59.142	-
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	Ondernemersloket	5.854	-
5.7.1 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	Diverse projecten	26.919	-
Totaal		**91.915**	**-**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld		Begroting 2023	
Nr.	Projectnaam	Lasten	Baten
2.1.1	Reguliere werkzaamheden verkeer en vervoer	-	-
	Subtotaal taakveld 2.1.1	**-**	**-**
3.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	59.142	-
	Subtotaal taakveld 3.1	**59.142**	**-**
3.2.1	Reguliere werkzaamheden ontwikkeling en inrichting fysieke bedrijfsinfrastructuur	-	-
	Subtotaal taakveld 3.2.1	**-**	**-**
3.3	Reguliere werkzaamheden bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	5.854	-
	Subtotaal taakveld 3.3	**5.854**	**-**
5.7.1	Reguliere werkzaamheden openbaar groen en (openlucht)recreatie	26.919	
	Subtotaal taakveld 5.7.1	**26.919**	**-**
	Totaal	**91.915**	**-**

Programma 2. Beheer en onderhoud

Ambitie

Met het programma beheer en onderhoud zet het recreatieschap zich in voor de instandhouding van recreatie en natuur. Voor 2023 gaat het vooral om:

- In standhouden en bevorderen variatie in beheerdoeltypen;
- Een bijdrage leveren aan Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen door onder meer het betrekken van mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt bij beheer en onderhoud;
- Samenwerking met partners in natuur- en landschapsbeheer (kennis en ondersteuning);
- Inzetten van onderhoud voor vergroting biodiversiteit;
- Het versterken van de natuurwaarden en deze bekend en beleefbaar maken;
- Actueel houden accenten en inzet (kwalitatief en kwantitatief) toezicht en handhaving;
- Het meewerken aan uitvoering van zelfbeheer in de stadsranden;
- Samenwerking op het gebied van natuurbeleving en voorlichting;
- Schone recreatiegebieden: beheersing afvalproblematiek;
- Operationele afstemming met gemeenten over vergunningen en ontheffingen;
- In standhouden van routevoorzieningen;
- Het onderhouden van het recreatieve aanbod en inspelen op de toegenomen en toenemende recreatiedruk;
- Aantrekkelijk, schoon, heel en veilig houden van de recreatiegebieden.

Zie voor nadere informatie ook de paragraaf kapitaalgoederen↗

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 2.1.2 Verkeer en vervoer

De werkzaamheden onder dit taakveld bestaan uit:

- Jaarlijks onderhoud, groot onderhoud en vervanging van wegen, paden, kunstwerken, wegmeubilair. Inclusief afschrijvingen;
- Dagelijks onderhoud om bijvoorbeeld in het najaar de bladen van de fietspaden op te ruimen en het leegzuigen van straatkolken.

Taakveld 3.2.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

De uitvoeringsorganisatie zorgt voor het afhandelen van WOB-verzoeken, canonherzieningen en andere notariële wijzigingen van erfpachtcontracten.

Taakveld 3.4 Economische promotie

Dit taakveld omvat het begeleiden van exploitatieontwikkelingen. Onderdelen hiervan zijn: het bevorderen van de samenwerking tussen lokale ondernemers en het recreatieschap op het gebied van begeleiden toerisme en recreatie samen met gemeenten uitwerken en communiceren van locaties voor horeca-ontwikkeling en het inspelen op ontwikkelingen met betrekking tot het al dan niet houden van evenementen.

Taakveld 5.3 Cultuur presentatie en productie

Het faciliteren van kleine, lokaal gerichte en grote evenementen zoals SLOWtriatlon, Run for Kika, Open Air, Reggae Lake, Guilty Pleasure en Fiesta Macumba.

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Instandhouding van recreatiegebieden en -voorzieningen die aantrekkelijk, schoon, heel en veilig zijn. Hiervoor vindt jaarlijks onderhoud, groot onderhoud en vervanging van onder andere gras, beplanting, water, stranden en speeltoestellen plaats:

- Voeren van beheer dat de biodiversiteit ondersteunt en bevordert in de natuurlijke zones. Dit bestaat o.a. uit het natuurlijke beheer van riet, bloemrijke velden en bermen, terugdringen spontane opslag (bijvoorbeeld bramen en Japanse duizendknoop) en het rekening houden met bloeiperiodes van zeldzame bloemen bij het maaibeheer;
- Onderhouden en uitbreiden van de route netwerken inclusief promotie en het onderhouden van de digitale infrastructuur.

Meerjarenonderhoudsplanning (MJOP) voor 2024-2027

Wanneer een doel uit 2023 niet helemaal gerealiseerd kan worden, kan binnen het budget dat is begroot voor programma 2 alvast worden ingezet op (voorbereidingswerkzaamheden voor) deze doelen. Voor het groot onderhoud aan kapitaalgoederen wordt een meerjarenplanning gehanteerd. De kosten van het groot onderhoud worden elk jaar onttrokken aan de voorziening groot onderhoud. Om voldoende middelen beschikbaar te houden, wordt jaarlijks met een gemiddelde van de geraamde kosten over de komende 10 jaar gereserveerd en als bijdrage toegevoegd aan de voorziening groot onderhoud.

In 2023 worden de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Voorbereiding en uitvoering onderdelen (bruggen en paden) Toekomstplan Gaasperplas;
- Dunnen beplanting;
- Baggeren waterlopen;
- Vervangen speeltoestellen;
- Groot onderhoud toiletgebouwen.

Baten en lasten

Programma 2. Beheer en onderhoud	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten DO	1.230.639	1.170.142	1.236.038
Overige bedrijfskosten	268.933	288.007	272.378
Inzet RNH	814.049	779.141	482.681
GO*	959.742	1.114.842	760.752
Kapitaallasten	13.000	16.721	11.129
Subtotaal lasten	**3.286.363**	***3.368.853***	***2.762.978***
Dotatie voorziening GO*	585.300	585.300	663.000
Onttrekking voorziening GO*	-959.742	-1.114.842	-760.752
Saldo mutaties voorziening GO	**-374.442**	***-529.542***	***-97.752***
Totale lasten	**2.911.921**	**2.839.311**	**2.665.226**
Opbrengsten	728.097	692.305	389.225
Projectsubsidies	4.593	4.367	4.239
Totale baten	**732.690**	**696.672**	**393.464**
Saldo	**-2.179.231**	**-2.142.639**	**-2.271.762**

*) GO betreft groot onderhoud en kleine vervangingen van maatschappelijke kapitaalgoederen, waarvan de kosten minder dan € 50.000 bedragen. Zie ook de toelichting in de paragraaf kapitaalgoederen.

Programma 2 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
2.1 Verkeer en vervoer	Wegen en paden, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair	441.736	-
3.2.2 Fysieke bedrijfs-infrastructuur	Vastgoedbeheer	81.133	347.767
3.4 Economische promotie	Gebiedspromotie en communicatie	102.485	-
5.3 Cultuur presentatie en productie	Evenementen	56.954	342.854
5.7.2 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	Gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, evenemententerreinen, routes, etc.	2.229.613	42.069
Totaal		**2.911.921**	**732.690**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld		Begroting 2023	
Nr.	Projectnaam	Lasten	Baten
2.1.2	Reguliere werkzaamheden beheer verkeer en vervoer	153.236	-
2.1.2	Dotatie voorziening GO/V	288.500	-
2.1.2	GO/V	636.050	-
2.1.2	Onttrekking voorziening GO/V	-636.050	-
	Subtotaal taakveld 2.1.2	**441.736**	**-**
3.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer fysieke bedrijfsinfrastructuur	81.133	347.767
	Subtotaal taakveld 3.2.2	**81.133**	**347.767**
3.4	Reguliere werkzaamheden economische promotie	102.485	-
	Subtotaal taakveld 3.4	**102.485**	**-**
5.3	Reguliere werkzaamheden cultuurpresentatie en productie	56.954	-
5.3	Evenementen		342.854
	Subtotaal taakveld 5.3	**56.954**	**342.854**
5.7.2	Reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie	1.919.813	42.069
5.7.2	Dotatie voorziening GO/V	296.800	-
5.7.2	GO/V	323.692	-
5.7.2	Onttrekking voorziening GO/V	-323.692	-
5.7.2	Kapitaallasten	13.000	-
	Subtotaal taakveld 5.7.2	**2.229.613**	**42.069**
	Totaal	**2.911.921**	**732.690**

Programma 3. Toezicht en veiligheid

Ambitie

Toezicht, begeleiding en soms handhaving is nodig voor het in goede banen leiden van het gebruik van de recreatiegebieden. De nadruk ligt bij gastheerschap, voorlichten en voorbeeldgedrag.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 1.2 Openbare orde en veiligheid

- Aannamebeleid, ondersteuning, opleiden en trainen te richten op de rol gastheer in de gebieden;
- Verzorgen rondleidingen door boswachters
- Toezicht houden en handhaven volgens Algemene Verordening;
- Jaarlijks opstellen handhavingsplan en daarover afstemmen en samenwerken met gemeenten;
- Verbeteren van zichtbaarheid.

Programma 3 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
1.2 Openbare orde en veiligheid	Gastheerschap en toezicht door boa's	492.495	-
Totaal		**492.495**	**-**

Baten en lasten

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	34.706	33.000	19.696
Inzet RNH	457.789	452.378	431.080
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**492.495**	**485.378**	**450.776**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-492.495**	**-485.378**	**-450.776**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Ambitie

In dit verband staat voorop: het borgen van begrotingsevenwicht op de lange termijn met voldoende ruimte voor investeringen in het uitvoeringsprogramma.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 0.1 Bestuur

- Goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekening 2022.

Taakveld 0.4 Overhead

- Voorbereiden en uitwerken van bestuursvergaderingen;
- Doorlopende afstemming met adviescommissie en bestuursbureau;
- Voorbespreking vergaderingen met portefeuillehouders en bestuursbureau;
- Opstellen van jaarstukken: programmabegroting, begrotingswijziging, jaarrekening, kadernota, jaarplannen en najaarsnotitie;
- Actualiseren en up-to-date houden van het uitvoeringsprogramma;
- Programmering van het meerjareninvesteringsplan;
- Beantwoorden van bestuurlijke en ambtelijke vragen;
- Verbeterde bestuurlijke besluitvorming;
- Uitvoeren bezoekerstellingen en aanvullend recreatieonderzoek.
- Doorlopende strategisch omgevingsmanagement;
- Zorg voor de afhandeling van WOB-verzoeken.

Baten en lasten

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	106.176	100.956	53.096
Inzet RNH	375.610	357.145	514.727
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**481.786**	**458.101**	**567.823**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-481.786**	**-458.101**	**-567.823**

Programma 4 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Operationele doelen	Lasten	Baten
0.1 Bestuur	Accountantscontrole	85.142	-
0.4 Overhead	Zie onderstaande specificatie	396.644	-
Totaal		**481.786**	**-**

Specificatie van de overhead (taakveld 0.4)

Onderdeel	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	163.294	
Secretariaat	58.002	
Financiële control en administratie	90.780	
Aansturing beheerteam en toezichthouders	63.534	
Kantoor- en bedrijfskosten	21.034	
	396.644	**-**

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen

Ambitie

Het verwerven van opbrengsten uit het recreatiegebied om daarmee bij te dragen aan een gezond en duurzaam recreatieschap.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 0.5 Treasury

- De financiering van het vastgestelde beleid;
- Zo weinig mogelijk financieringskosten;
- Het beperken van de (financiële) risico's.

Taakveld 0.8 Overige baten en lasten

- Participantenbijdrage;
- Overige verrekeningen.

Taakveld 0.10 Mutaties reserves

Het uitvoeren van de beleidsbepalingen conform de nota reserves en voorzieningen. Het recreatieschap heeft verschillende reserves, die elk voor hun eigen doelen worden ingezet.

Baten en lasten

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	882	839	660
Inzet RNH	-	-	-
Totale lasten	**882**	**839**	**660**
Participantenbijdragen	3.673.459	3.492.877	3.385.406
Opbrengsten	-	-	5.812
Totale baten	**3.673.459**	**3.492.877**	**3.391.218**
Saldo voor bestemming	**3.672.577**	**3.492.038**	**3.390.558**
Mutaties reserves	427.150	120.212	-108.167
Saldo na bestemming	**3.245.427**	**3.371.826**	**3.498.725**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)

	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Toevoeging algemene reserve	427.150	362.609	37.280
Onttrekking algemene reserve	-	-128.607	-105.732
Toevoeging bestemmingsreserve	-	-	50.028
Onttrekking bestemmingsreserve	-	-113.790	-89.743
Totaal	**427.150**	**120.212**	**-108.167**

Programma 5 in geld per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
0.5 Treasury	Bank- en rentekosten	882	-
0.8 Overige baten en lasten	Participantenbijdragen	-	3.673.459
0.10 Mutaties reserves	Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves	427.150	-
Totaal		**428.032**	**3.673.459**

Paragrafen

Indexatie

De baten en lasten zijn (met uitzondering van afschrijvingen en rente) verhoogd met een index van 5,17 % voor 2023. Ook de participantenbijdrage is met deze index verhoogd.

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre Groengebied Amstelland in staat is om middelen vrij te maken en daarmee substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat het beleid veranderd moet worden. Het weerstandsvermogen wordt vergeleken met de weerstandscapaciteit: de mogelijk in te zetten middelen om de risico's te dragen. De weerstandscapaciteit moet groter zijn dan het berekende weerstandsvermogen.

Weerstandsvermogen

Om het weerstandsvermogen te berekenen worden alle risico's, waarvoor geen maatregelen getroffen zijn en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie, geïnventariseerd. De belangrijkste risico's voor Groengebied Amstelland zijn:

- Geen (grootschalige) evenementen (corona);
- Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen.

Per risico wordt de kans vermenigvuldigd met de potentiële omvang in euro's. Het berekende weerstandsvermogen bedraagt per 31-12-2021, € 520.750, zie bijlage I Risico-inventarisatie 2022 Groengebied Amstelland.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bij het recreatieschap wordt gevormd door de middelen in de algemene reserve. In de begroting is geen post "onvoorzien" opgenomen voor het opvangen van eventuele niet voorziene lasten in de loop van het jaar. Bij Groengebied Amstelland heeft iedere onvoorziene last van substantiële betekenis en dus directe gevolgen, waardoor de uitvoering van het beleid onder druk komt te staan. Ook heeft het recreatieschap geen stille reserves. Stille reserves zijn activa die tegen geen of een te lage waarde zijn gewaardeerd en direct verkoopbaar zijn. De huidige algemene reserve (weerstandscapaciteit) is € 1.152.747 en ligt boven het benodigde weerstandsvermogen.

Conclusie

De omvang van de algemene reserve (weerstandscapaciteit) is per 31-12-2021 € 1.152.747 en ligt boven het niveau van het benodigde weerstandsvermogen (€ 520.750).

Kengetallen

Conform het BBV worden de kengetallen in onderstaande tabel vermeld.
De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Een schuldquote hoger dan 130% wordt als problematisch gezien. Het recreatieschap heeft geen leningen, vandaar de negatieve ratio. De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin aan de financiële verplichtingen kan worden voldaan. Een ratio >50% wordt in de regel als voldoende beschouwd. Het kengetal "structurele exploitatieruimte" geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte in de begroting is om tegenvallers op te vangen. Een ratio van > 0,6% is acceptabel.

	Jaarrek. 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
Netto schuldquote	-69%	-134%	-138%	-145%	-153%	-161%
Idem gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-69%	-134%	-138%	-145%	-153%	-161%
Solvabiliteitsratio	44%	52%	49%	59%	70%	82%
Structurele exploitatieruimte	1%	9%	9%	10%	10%	11%
Grondexploitatie	N.v.t.					
Belastingcapaciteit	N.v.t.					

B. Kapitaalgoederen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het onderhoud van de kapitaalgoederen, onderscheiden naar de volgende categorieën:

- Verhardingen;
- Civiele kunstwerken;
- Groen;
- Water, oevers en stranden;
- Pontjes;
- Terreinmeubilair;
- Hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging;
- Gebouwen en materieel.

Op 8 november 2018 is het beheerplan in het bestuur gepresenteerd en is het gewenste beeldkwaliteitsniveau vastgesteld op basis van de CROW "kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2018". De uitvoeringsorganisatie probeert met het beperkte budget zo goed mogelijk de beoogde beeldkwaliteit te handhaven.

Bij de instandhouding wordt onderscheid gemaakt tussen dagelijks onderhoud (DO), groot onderhoud (GO) en vervangingen (VV).

Dagelijks / jaarlijks onderhoud

DO omvat de reguliere, jaarlijks terugkerende kosten voor de instandhouding. Het DO betaalt het recreatieschap uit de exploitatiebegroting.

Groot onderhoud en kleine vervangingen

GO omvat de kosten voor instandhouding die niet ieder jaar terugkeren en levensduur verlengend zijn. Deze maatregelen worden uitgevoerd op basis van de meerjarenplanning en inspecties.

Het GO en kleine VV (vervangingen tot € 50.000) betaalt het recreatieschap uit de voorziening GO. Die voorziening wordt gevoed met een jaarlijkse dotatie vanuit de exploitatiebegroting. De jaarlijkse dotatie is berekend op basis van het werkelijk geplande groot onderhoud en de kleine vervangingen in de komende 10 jaren, zoals dat vastligt in een door het bestuur vastgesteld beheerplan (zie de meerjarenbegroting).

De kosten voor GO en kleine VV worden geboekt via de exploitatie, met daar tegenover een even grote onttrekking uit de voorziening. Op deze manier worden de betreffende lasten goed gemonitord.

Grote vervangingen

Grote VV, maatschappelijke vervangingen boven € 50.000 en economische vervangingen van bijvoorbeeld gebouwen, betaalt het recreatieschap uit de reserve. Vanuit de algemene reserve wordt een bedrag ter grootte van het netto investeringsbedrag overgeheveld naar de bestemmingsreserve egalisatie

Het BBV schrijft voor dat alle investeringen als bezit (materiële vaste activa) op de balans moeten staan. Op de balans is rekening gehouden met een realistische jaarlijkse waardedaling. Die waardedaling leidt tot de jaarlijkse afschrijvingslasten (kapitaallasten). De bestemmingsreserve egalisatie dient ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven.

Totale lasten DO, GO en VV

De vervangingen of groot onderhoud komt voort uit inspecties en de leeftijd van voorzieningen.

Totale lasten kapitaalgoederen (in programma 2)	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	1.230.639	1.294.263	1.361.177	1.431.551
Groot onderhoud en kleine vervangingen	959.742	631.802	565.502	530.502
Kapitaallasten	13.000	13.000	13.000	13.000
Totaal	**2.203.381**	**1.939.065**	**1.939.679**	**1.975.053**

Onderstaand worden de kapitaalgoederen per taakveld en categorie verder uitgewerkt.

Taakveld 2.1 Verkeer en vervoer

In programma 2 zijn voor dit taakveld de volgende kosten begroot.

Totale lasten 2.1 VERKEER EN VERVOER	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Verhardingen	509.509	364.349	297.699	303.052
Civiele kunstwerken	269.095	113.625	116.286	89.085
Inzet RNH	10.682	11.234	11.815	12.426
Per saldo toevoeging / onttrekking voorziening GO	-347.550	-39.550	32.190	62.190
Totaal	**441.736**	**449.658**	**457.990**	**466.753**

Categorie verhardingen

Groengebied Amstelland heeft in totaal 36 hectare aan verhardingen in de vorm van gesloten verharding (asfalt) voor rijbanen, parkeerterreinen, fiets- en wandelpaden en half verharding voor de overige wandelpaden. Ook de ruiterpaden zijn in deze categorie opgenomen. De wegen en paden worden periodiek geïnspecteerd om vast te stellen waar onderhoud noodzakelijk is.
De beeldkwaliteit voor verhardingen is vastgesteld op niveau B. Bij gladheid wordt de verharding niet gestrooid.

VERHARDINGEN	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	93.609	98.449	103.539	108.892
Groot onderhoud en kleine vervangingen	415.900	265.900	194.160	194.160
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**509.509**	**364.349**	**297.699**	**303.052**

Categorie civiele kunstwerken

Het Groengebied heeft totaal 450 stuks kunstwerken waarvan 140 bruggen en 310 waterstaatkundige voorzieningen zoals stuwen en duikers.
De beeldkwaliteit voor civiele kunstwerken is vastgesteld op niveau B.

KUNSTWERKEN	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	48.945	51.475	54.136	56.935
Groot onderhoud en kleine vervangingen	220.150	62.150	62.150	32.150
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**269.095**	**113.625**	**116.286**	**89.085**

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

In programma 2 zijn voor dit taakveld de volgende kosten begroot:

Specificatie kosten Openbaar groen en (openlucht) recreatie	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Groen	708.424	738.747	770.638	804.178
Water, oevers en stranden	155.381	161.346	167.620	174.218
Pontjes	63.102	66.364	69.795	73.403
Terreinmeubilair	222.682	207.675	238.303	238.759
Hygiënische maatregelen / nuts, riolering en reiniging	203.055	213.553	224.594	236.206
Gebouwen en materieel	72.133	73.406	54.744	56.152
Overige bedrijfskosten	232.164	244.168	256.792	270.067
Inzet RNH	599.564	630.561	663.161	697.447
Per saldo onttrekking voorziening GO	-26.892	-6.952	-12.392	-7.392
Totaal	**2.229.613**	**2.328.868**	**2.433.255**	**2.543.038**

Categorie groen

Groengebied Amstelland bevat in totaal 308 ha aan grasvegetatie in de vorm van intensieve- en extensieve grasvegetatie, moeras en rietlanden. Verder heeft het recreatieschap in totaal 115 ha beplanting bestaande uit cultuurlijke en natuurlijke beplanting.

De beeldkwaliteit voor grasvegetaties en cultuurlijke beplanting zijn beide vastgesteld op niveau B.

GROEN	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	586.524	616.847	648.738	682.278
Groot onderhoud en kleine vervangingen	121.900	121.900	121.900	121.900
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**708.424**	**738.747**	**770.638**	**804.178**

Categorie water, oevers en stranden

Het Groengebied heeft in totaal 188 ha water. De inrichting van de zwemplekken moeten middels waarschuwingsborden aan de wettelijke eisen voldoen. Ook het zwemwater voldoet aan de minimale wettelijke eisen (Whvbz).

De beeldkwaliteit voor water is vastgesteld op niveau B. Groengebied Amstelland heeft in de verschillende gebieden in totaal 18.500 m2 zandstrand.

De beeldkwaliteit voor oevers en stranden is vastgesteld op niveau B.

WATER, OEVERS EN STRANDEN	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	115.381	121.346	127.620	134.218
Groot onderhoud en kleine vervangingen	40.000	40.000	40.000	40.000
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**155.381**	**161.346**	**167.620**	**174.218**

Categorie pontjes

Het Groengebied heeft in de verschillende gebieden in totaal twee pontjes. De beeldkwaliteit voor de pontjes is vastgesteld op niveau B.

PONTJES	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	63.102	66.364	69.795	73.403
Groot onderhoud en kleine vervangingen	-	-	-	-
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**63.102**	**66.364**	**69.795**	**73.403**

Categorie terreinmeubilair

Het Groengebied heeft in totaal 1135 stuks terreinmeubilair, waarvan 40 speeltoestellen en 1095 overig terreinmeubilair zoals picknicksets, banken, parkeerpalen en verkeersborden.

De beeldkwaliteit voor terreinmeubilair is vastgesteld op niveau B.

TERREINMEUBILAIR	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	95.407	100.340	105.528	110.984
Groot onderhoud en kleine vervangingen	127.275	107.335	132.775	127.775
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**222.682**	**207.675**	**238.303**	**238.759**

Categorie hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging

Groengebied Amstelland heeft in totaal 13 pompen voor de riolering en het doorspoelen van zwemwater, 14 elektrakasten, 3500 meter elektra leidingen en 3780 meter persriolering. Daarnaast verschillende waterputten, watertappunten en 3000 meter waterleiding. De beeldkwaliteit voor riolering is vastgesteld op niveau B. Het recreatieschap heeft totaal 6 toiletgebouwen, die in het seizoen dagelijks schoongemaakt moeten worden. Op de verschillende terreinen staan in totaal 42 ondergrondse afvalcontainers die periodiek leeggezogen worden. Op intensief gebruikte ligweiden staan in totaal 15 "hete kolen bakken" voor het barbecueën.

Ook het periodiek prikken van zwerfvuil en het verwijderen van illegaal gestort afval op de parkeerterreinen behoort tot deze categorie. In 2022 zijn 25 extra grote containers geplaatst om het extra afval in verband met de bezoekerstoename op te vangen.

De beeldkwaliteit voor reiniging is vastgesteld op niveau A.

HYGIËNISCHE MAATR. / NUTS, RIOLERING EN REINIGING	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	203.055	213.553	224.594	236.206
Groot onderhoud en kleine vervangingen	-	-	-	-
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**203.055**	**213.553**	**224.594**	**236.206**

Categorie gebouwen en materieel

Dit omvat het onderhoud aan de openbare gebouwen, verhuurde gebouwen en materieel zoals voertuigen en grote machines. Het recreatieschap heeft in totaal 14 gebouwen in eigen beheer.

In 2022 is opdracht gegeven om de onderhoudstoestand van gebouwen de inspecteren. Naar verwachting zijn de resultaten hiervan in de eerste helft 2023 beschikbaar. Op basis van de uitkomsten kunnen aanpassingen plaatsvinden binnen het meerjarenonderhoudsprogramma en dus mogelijk ook binnen de begroting 2023.

De beeldkwaliteit voor gebouwen is vastgesteld op niveau B.

GEBOUWEN EN MATERIEEL	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	24.616	25.889	27.227	28.635
Groot onderhoud en kleine vervangingen	34.517	34.517	14.517	14.517
Kapitaallasten	13.000	13.000	13.000	13.000
Totaal	**72.133**	**73.406**	**54.744**	**56.152**

C. Financiering

Wet Financiering decentrale overheden

De Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido) heeft als uitgangspunt het beheersen van risico's. De belangrijkste kenmerken in dat kader is een tweetal randvoorwaarden voor het treasurybeleid. De eerste is dat het aangaan en verstrekken van geldleningen alsmede het verlenen van garanties alleen zijn toegestaan voor de uitoefening van de publieke taak. De tweede houdt in dat uitzettingen een prudent karakter (=met beleid en inzicht bezien) moeten hebben en niet gericht zijn op het genereren van inkomen door het lopen van onnodige risico's.

Op 19 oktober 2018 heeft het algemeen bestuur in haar openbare vergadering haar verordening financieel beheer vastgesteld in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de wet Financiering Decentrale Overheden over de kaders voor de inrichting en uitvoering van de financieringsfunctie. Ook is in deze vergadering vastgesteld de verordening financieel beheer en controle in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de artikelen 216 en 217 van de provinciewet.

Risicobeheer

Binnen de Wet Fido zijn 2 normen vermeld waaraan dient te worden voldaan. De normen bestaan uit de kasgeldlimiet en de rente-risiconorm.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een looptijd van maximaal 1 jaar en de renterisiconorm op leningen met een looptijd vanaf 1 jaar. Het doel van deze normen is te voorkomen dat bij herfinanciering van leningen bij (aanzienlijk) hogere rente grote schokken optreden in de hoogte van de rente die het recreatieschap moet betalen. De normen beperken de budgettaire risico's.
Groengebied Amstelland is volgens het huidige liquiditeits- en financieringsbeleid binnen de kasgeldlimiet en renterisiconorm gebleven.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het bedrag ter grootte van 8,2% van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het jaar. Het doel van de limiet is de vlottende schuld (kortlopende leningen) te beperken. In de onderstaande tabel is de kasgeldlimiet voor het begrotingsjaar bepaald.

Berekening van de kasgeldlimiet	Begroting 2023
Begrotingstotaal (lasten)	3.978.999
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	8,20%
Kasgeldlimiet	326.278

Renterisiconorm

De renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de vaste schuld bij aanvang van het jaar. Het doel is het beperken van de gevolgen van een stijgende kapitaalmarktrente op de rente lasten van de organisatie. De norm stelt dat per jaar maximaal 20% van de vaste schuld in aanmerking mag komen voor herfinanciering of renteherziening. In de onderstaande tabel is de renterisiconorm voor het begrotingsjaar bepaald op € 0.

Berekening van de renterisiconorm	Begroting 2023
Stand van de vaste schuld per 1 januari	-
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20%
Renterisiconorm	-

D. Bedrijfsvoering

Recreatie Noord-Holland NV (RNH) werkt als opdrachtnemer voor het bestuur van Groengebied Amstelland bevat. De provincie Noord-Holland is enig aandeelhouder van RNH.

In 2017 is de dienstverlening van RNH geëvalueerd. Daarna heeft RNH een verbeterplan uitgevoerd naar tevredenheid van zowel ambtelijke als bestuurlijke vertegenwoordigers van (de participanten van) de recreatieschappen. Op initiatief van de provincie is in 2020 onderzoek uitgevoerd naar de uitvoeringstaken van RNH in combinatie met de governance structuur van de recreatieschappen. Daarom hebben de recreatieschappen voor 2021 een contractverlenging van één jaar afgesproken. In 2021 is besloten om met ingang van 1 januari 2022 een bestuursbureau op te richten met medewerkers die rechtstreeks in dienst staan van de recreatieschappen, zodat een betere scheiding van opdrachtgeverschap en opdrachtnemerschap ontstaat. In het licht daarvan hebben de vijf recreatieschappen in 2021 besloten dat RNH ook in 2022 en 2023 als uitvoeringsorganisatie wordt gecontracteerd, met een opzegtermijn van één jaar.

De dienstverlening wordt afgerekend op basis van werkelijk gemaakte kosten en uren. De inzet van RNH voor het recreatieschap behoort tot de kostencategorie ingeleend personeel. In de begroting is hiervoor in totaal een budget van € 1,6 miljoen opgenomen.

Voor de werkzaamheden die het Routebureau van RNH in opdracht van het recreatieschap verricht zijn vaste bedragen in de begroting opgenomen. Deze bedragen dekken de inzet van RNH en de bedrijfskosten die gemiddeld worden gemaakt voor de beschreven werkzaamheden aan routebeheer en -ontwikkeling.

Overkoepelend voor alle recreatieschappen werkt RNH aan de volgende prestaties:

- HR management;
- Training en opleiding van het personeel;
- Professioneel contractbeheer vastgoed en evenementen;
- Modern ingerichte ICT voor projectadministratie, financiële administratie en factuurafhandeling;
- Archivering;
- Natuurinclusief kennisnetwerk;
- Omgevingsmanagement;
- Planning en control.

Bestuursbureau

Met ingang van 1 januari 2022 hebben vijf recreatieschappen in Noord-Holland gezamenlijk een Bestuursbureau opgericht. Dit bestuursbureau zorgt voor het inplannen en ondersteunen van de vergaderingen. De medewerkers van dit bureau fungeren als ambtelijk opdrachtgever voor de uitvoeringsorganisatie en als secretaris van de besturen van de recreatieschappen.

Flexibele schil / inhuur

Bij de uitvoering van onderhoudswerk huurt Groengebied Amstelland inzet van werkvoorzieningsschappen in.

Percentage overhead

Als de overhead wordt afgezet tegen de totale lasten bedraagt het percentage overhead 10%. Deze overhead bestaat uit de volgende posten:

Opbouw van de overhead	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	163.294	-
Secretariaat	58.002	-
Financiële control en administratie	90.780	-
Aansturing beheerteam en toezichthouders	63.534	-
Kantoor- en bedrijfskosten	21.034	-
Totaal	**396.644**	**-**

Planning en control

RNH maakt voor het recreatieschap voor ieder boekjaar de kadernota en programmabegroting, gevolgd door een jaarplan en begrotingswijziging, en tenslotte de najaarsnotitie en jaarrekening. In één kalenderjaar worden daartoe de volgende stukken aan het bestuur voorgelegd:

- Voorjaar: de jaarrekening van het afgelopen jaar, de begrotingswijziging voor het lopende jaar en de programmabegroting voor het volgende jaar;
- Najaar: de najaarsnotitie voor het lopende jaar, een jaarplan / financiële uitgangspunten voor het volgende jaar en de kadernota voor het daaropvolgende jaar.

Deze cyclus van planning en control wordt zo goed mogelijk afgestemd op de vergadercyclus van het recreatieschap, de behandeling door participanten en regionale afspraken over de informatie uitwisseling tussen gemeenschappelijke regelingen en gemeenteraden.

Maatregelen bij begrotingsafwijkingen

Materiële afwijkingen (beleidsmatig en/of financieel) ten opzichte van de begroting moeten door het bestuur worden geautoriseerd. Als een wijziging niet in het jaar zelf is voorgelegd, dan zijn bestedingen boven het begrotingsbedrag strikt genomen onrechtmatig. Daarom worden de afwijkingen tijdig, zo mogelijk in het begrotingsjaar zelf, aan het bestuur voorgelegd. Dit gebeurt in de vorm van:

- Begrotingswijziging 2021;
- Separate bestuursvoorstellen;
- Najaarsnotitie 2021.

Het recreatieschap streeft ernaar om begrotingsafwijkingen boven de grens van 3% van de totale lasten (inclusief toevoegingen aan de reserves) te voorkomen. Dit geldt in sterkere mate voor rechtmatigheidsafwijkingen zoals beschreven in de Kadernota Rechtmatigheid 2022.

Klachtenregistratie

Het recreatieschap biedt op de website de mogelijkheid om een klacht in te dienen. Ook via andere communicatiemiddelen en via de klantcontacten met toezichthouders of beheermedewerkers is het mogelijk contact op te nemen.

Tarieventabel

De tarieventabel volgt uit de Legesverordening 2015 zoals vastgesteld door het algemeen bestuur van Groengebied Amstelland. De tarieven kunnen telkenmale met de vaststelling van de begroting over enig jaar opnieuw worden vastgesteld.

1.	**Documenten**	
	Aard van de dienstverlening	*Tarief*
1.1.	Toezending link naar digitale openbare vergaderstukken van Algemeen Bestuur op basis van registratie belangstellenden	Nihil
1.2.	Het verstrekken van fotokopieën van schriftelijke stukken, afschriften en dergelijke A4-formaat, per bladzijde (zwart/wit)	€0,40
2.	**Archiefwerkzaamheden, opzoeken stukken**	
	Aard van de dienstverlening	*Tarief*
2.1.	Opzoeken stukken in archief of in bestanden indien het opzoeken langer duurt dan 15 minuten, eerste kwartier gratis.	€ 15,- per kwartier of gedeelte daarvan
3.	**Vergunningen en ontheffingen op grond van de Algemene Verordening (AV) van het recreatieschap**	
	Aard van de dienstverlening	*Tarief*
3.1.	Art. 2.2 AV - VERVALLEN (betreft: vergunning voor evenementen)	Nihil
3.2.	Vergunning voor het tegen betaling aanbieden van diensten en lessen, zoals skeeleren, fietsen, kanoën, paardrijden, bewaken van auto's etc. (art. 2.3 AV)	€ 50,- per keer € 250,- per jaar
3.3	Ventvergunning (art 2.4 AV) ten behoeve van de verkoop van (horeca)artikelen: • voor maximaal 3 aansluitende dagen • jaarvergunning venten, per jaar	 € 150,- € 250,-
3.4	Standplaatsvergunning (art. 2.5 AV), in verband met verkoop van (horeca)artikelen vanuit een mobiel verkooppunt, per aangewezen locatie: • voor maximaal 3 aansluitende dagen • jaarstandplaats	 € 150,- € 250,-
3.5	Ontheffing voor het maken van commerciële foto- en filmopnamen (art. 2.6 AV), per dagdeel	€ 250,-
3.6	Vergunning voor het uitlaten van honden door commerciële bedrijven/uitlaatservices (art. 2.14 AV), per jaar, afhankelijk van bezoekfrequentie	van € 250,- tot € 750,-
3.7	Vergunning voor het uitlaten of begeleiden van meer dan drie honden (art. 2.14 AV), particulier/non-profit, per jaar/periode	€ 50,-

3.8	Ontheffing voor het op afstand (radiografisch) besturen van voertuigen en recreatieapparatuur, waaronder drones (art. 2.19 AV), particulier, nonprofit, per ontheffing	€ 50,-
3.9	Bescherming groenvoorzieningen (art.3.4 AV); ontheffing voor schade toebrengen aan groenvoorzieningen of grasmat, graven van kuilen etc.(excl. herstel van schade!), per keer	€ 150,-
3.10	Ontheffing motorvoertuig voor rijden in groenvoorzieningen (art. 4.5 AV) voor een periode van maximaal 3 maanden • voor elke verlenging met maximaal drie maanden	€ 50,- € 50,-
3.11	Barbecue etc. (art. 4.18 AV) op daartoe aangewezen plaatsen, met een verwacht bezoekersaantal - van 50 tot 100 personen, per keer - meer dan 100 personen, per keer N.B.: Evt. in combinatie met evenementenvergunning gemeente	€ 50,- *) € 150,- *)
3.12	Wijziging van vergunning of ontheffing, o.a. data/periode	€ 50,-
3.13	Overige vergunningen/ontheffingen op grond van de AV	€ 150,-

*) Groepsactiviteiten (kleinschalige evenementen) maken deel uit van het normale gebruik van het recreatiegebied.

Het bestuur van het recreatieschap draagt de uitvoeringsorganisatie op om in elk geval van deze mogelijkheid gebruik te maken voor:

- Sport- en speldagen van scholen;
- Benefietactiviteiten voor algemeen geaccepteerde goede doelen;
- Familiebijeenkomsten tot 100 personen;
- Kleinschalige activiteiten georganiseerd door organisaties met een maatschappelijk doel;
- Kleinschalige sportactiviteiten.

Voorwaarde is dan wel dat de openbare toegankelijkheid van de terreinen en voorzieningen gewaarborgd is en dat er dus geen sprake is van exclusief terreingebruik waarbij derden kunnen worden geweerd of gebruik door anderen wordt geweerd.

E. Grondbeleid

Het recreatieschap is van mening dat gebieden die binnen de grenzen van de Gemeenschappelijke Regeling vallen, in het beheer van het recreatieschap thuishoren.

Indien het recreatieschap een zakelijk of persoonlijk recht verwerft op gronden grenzend aan het gebied, dan worden deze gronden toegevoegd aan de gemeenschappelijke regeling.

Oppervlaktes en hoeveelheden		
Gronden		
Beleidsgebied gemeenschappelijke regeling	732,27	Hectare
Oppervlakte in eigendom	698,86	Hectare
waarvan: in eigen beheer	558,31	Hectare
contractueel uitgegeven	189,33	Hectare
Aantal contracten gronden	91	
Gebouwen		
Aantal gebouwen	14	
waarvan: in eigen beheer	11	
contractueel uitgegeven	2	
potentieel af te stoten	1	Abcouderstraatweg 79

Gronden in eigendom en uitgegeven

Groengebied Amstelland heeft gronden van de gemeente Amsterdam en Staatsbosbeheer in erfpacht. Hier lopen twee erfpachtcontracten van Staatsbosbeheer die expireren in 2049. Gronden in erfpacht worden bij voorkeur voor langere periodes uitgegeven, tenzij dit vanuit gewenste ontwikkelingen in het gebied die voortvloeien uit het ambitietraject onwenselijk is. Alle gronduitgiftes zijn digitaal op kaart verwerkt in het beheersysteem GeoVisia en van alle contracten is een digitaal archief.

Voor ontwikkelingen waarbij externe financiering nodig is, is een looptijd van het ondererfpacht van ten minste 30 jaar wenselijk. Het recreatieschap kan momenteel alleen contracten sluiten met de resterende looptijd van 28 jaar. Er is op hoofdlijnen overeenstemming bereikt met Staatsbosbeheer over de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de groene recreatiegebieden in MRA en het lopende erfpacht in bijzonder.

Deze afspraken worden in mei 2022 ter besluitvorming aan de recreatieschappen voorgelegd. Er is overeenstemming over de looptijd (60 jaar). Er is nog geen overeenstemming bereikt over het verlengingsrecht (en het inroepen daarvan). Dit moet verder uitgewerkt worden in de nieuwe erfpachtcontracten. Er is nog geen helder procesvoorstel voor de vervolgfase van het opstellen van de contracten en het Didam arrest maakt dat Staatbosbeheer de voorgenomen afspraken met de drie recreatieschappen moet publiceren waardoor andere partijen hierop bezwaar kunnen aantekenen.

NatuurNetwerk Nederland (NNN)

Bijna alle gronden van het recreatieschap maken deel uit van het NatuurNetwerk Nederland (NNN). Dit legt beperkingen op voor het gebruik van de gronden.

Commerciële activiteiten

Om voldoende baten te halen uit de gronden zijn sommige percelen voor commerciële activiteiten of bewoning uitgegeven. Hierbij wordt gewerkt met standaardcontracten en voorwaarden. Bij Groengebied Amstelland is nog geen sprake van een vastgesteld grondprijzenbeleid. Wel wordt aangesloten bij de prijzen in de regio daarvoor. Er is sprake van actief accountmanagement waardoor contracten regelmatig worden herzien of gecontroleerd op oneigenlijk gebruik.

Baten uit commerciële activiteiten	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022
Baten uit (erf)pachten	294.775	280.284
Baten uit verhuren	52.992	50.387

F. Participanten

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen voor elke participant is inzicht in en actieve deelname aan de gemeenschappelijke regeling noodzakelijk. Door effectief te sturen op de doelstellingen en prestaties kunnen participanten de gemeenschappelijke regeling maximaal laten bijdragen aan eigen bestuurlijke ambities. Ook de ambtelijke organisaties hebben in 2021 goed samengewerkt met de uitvoeringsorganisatie Recreatie Noord-Holland.

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling wordt de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd.

Participant	Verdeling bijdrage 2022	Bijdrage in 2022	Bijdrage in 2023
Provincie Noord-Holland	27,90%	974.512	1.024.894
Gemeente Amstelveen	15,40%	537.904	565.714
Gemeente Amsterdam	49,10%	1.715.003	1.803.669
Gemeente Diemen	5,20%	181.629	191.019
Gemeente Ouder-Amstel	2,40%	83.829	88.163
Totaal	**100,00%**	**3.492.877**	**3.673.459**

Informeren van participanten

De informatievoorziening van de gemeenschappelijke regeling aan de participanten (de gemeenteraden en provinciale staten) is belangrijk. Daarvoor sluit het recreatieschap aan bij regionale samenwerkingsafspraken zoals die bijvoorbeeld in Noord-Holland Noord en de Metropool Regio Amsterdam zijn of worden gemaakt.

Informatie over verbonden partijen

Deze paragraaf geeft de informatie weer, die elke participant volgens het BBV moet opnemen in haar paragraaf 'Verbonden partijen'.

Naam verbonden partij	Groengebied Amstelland
Vestigingsplaats	Amstelveen
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Bestuurlijke vertegenwoordiging	• Gemeente Ouder-Amstel: burgemeester mevrouw J. Langenacker (voorzitter) • Gemeente Amsterdam: wethouder mevrouw M. van Doorninck, wethouder J. Wedemeijer en wethouder mevrouw S. Kukenheim • Gemeente Amstelveen: wethouder mevrouw F. Gordon • Gemeente Diemen: wethouder M. Sikkes-van den Berg • Provincie Noord-Holland: gedeputeerde I. Zaal
Doelstelling en openbaar belang (BBV 15, 2a en 2b)	Deze regeling heeft ten doel binnen een gebied, als aangegeven op de bij deze regeling behorende en als zodanig gewaarmerkte tekening: a. Het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie; b. Het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijkmilieu;

	c. Het tot stand brengen en onderhouden van een harmonisch landschap, dat is afgestemd op het onder a en b geformuleerde en dat rekening houdt met een gezonde agrarische bedrijfsvoering.
Activiteiten	Het recreatieschap voert de ontwikkeling en het beheer van het recreatiegebied uit, conform de kaders van de gemeenschappelijke regeling.
Visie op de verbonden partij (BBV 15, 1a)	Het besturen en beheren van het recreatiegebied. Gezien de ligging en het gebruik van het gebied door de inwoners heeft de provincie/gemeente een direct maatschappelijk belang bij het realiseren van de doelen en neemt daarom deel aan de gemeenschappelijke regeling.
Beleidsvoornemens 2020-2023 (BBV 15, 1a)	De visie van Groengebied vastgesteld in 2007, wordt in 2022 aangepast. De beleidsvoornemens worden uitgewerkt in een Ambitiedocument en Uitvoeringsprogramma.
(Wijziging) financieel belang (BBV 15, 2b-d)	Voor financiering van de jaarlijkse exploitatie zijn de participanten verantwoordelijk: • Provincie Noord-Holland 27,9% • Amstelveen 15,7% • Amsterdam 49,2% • Diemen 4,8% • Ouder-Amstel 2,4%
Bestuurlijk belang	Stemgewicht
Bestuurlijke invloed	Jaarlijks kunnen Provinciale Staten en de gemeenteraden hun gevoelens uitspreken over de begroting en kennis nemen van de jaarrekening en eventuele beleidsdocumenten. In de gemeenschappelijke regeling zijn de bevoegdheden vastgelegd. Voor aanpassing van de regeling is de instemming van alle participanten vereist.
Eigen vermogen	31-12-2020 € 1.829.116,- 31-12-2021 € 1.720.949,- 31-12-2022 € 1.841.161,- 31-12-2023 € 2268.311,-
Vreemd vermogen	31-12-2020 € 2.544.069,- 31-12-2021 € 2.200.283,- 31-12-2022 € 1.637.158,- 31-12-2023 € 1.043.056,-
Financieel resultaat voor bestemming	31-12-2020 € - 66.070,- 31-12-2021 € -108.167,- 31-12-2022 € 120.212,- 31-12-2023 € 427.150,-
Website	https://www.groengebied-amstelland.nl/
Risicoprofiel	Middel/laag
Risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen (BBV 15, 2e)	1. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen; 2. Erfpachtcontracten met Staatsbosbeheer; 3. Geen (grootschalige) evenementen (corona); 4. Vandalisme en nalatig recreantengedrag; 5. Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving (omgevingswet);

	6. Juridische procedures en reputatieschade overheidsorganisaties; 7. Beschikbaarheid uitvoeringsbudget Toekomstplan Gaasperplas; 8. Geen inkomsten als gevolg van uitblijven nieuwe erfpachtovereenkomsten; 9. Problemen bij invulling/bemensing handhaving; 10. Kosten voor afhandeling WOB/WOO-verzoeken; 11. Betalingsachterstanden en/of faillissement van gebiedsondernemers; 12. Onrechtmatig accorderen en betalen van facturen.

Ontwikkelingen

Groengebied Amstelland:

- Wil in 2022 een ambitiedocument vaststellen. Dit ambitiedocument gaat in op de beleidsdoelstellingen van de deelnemers aan de gemeenschappelijke regeling en beoogt realisatie daarvan op de eigen taakvelden. In het daaraan gekoppelde uitvoeringsprogramma benoemt het schap de projecten in 2023 en de jaren erna, plaatst uitvoering in de tijd en gaat in op voorbereiding, participatie en financiering;
- Begeleidt evenementen en het ontwikkelen van routes en locaties;
- Draagt met haar beheer en onderhoud bewust bij aan biodiversiteit en verleent medewerking aan participatie in onderhoud en projecten voor zelfbeheer;
- Zorgt voor structureel (financieel) evenwicht;
- Zorgt voor een aantrekkelijke recreatieomgeving met veilige en begaanbare voorzieningen;
- Werkt mee aan het effectueren van de nieuwe governancestructuur;
- Werkt samen met haar erfpachtgevers aan een duurzame toekomst van de recreatiegebieden.

Overzicht van baten en lasten

Baten en lasten per programma

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	91.915	-	-91.915
2. Beheer en onderhoud	2.911.921	732.690	-2.179.231
3. Veiligheid en toezicht	492.495	-	-492.495
4. Bestuur en ondersteuning	481.786	-	-481.786
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	882	3.673.459	3.672.577
Totaal voor bestemming	**3.978.999**	**4.406.149**	**427.150**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	427.150	-	427.150
Totaal na bestemming	**4.406.149**	**4.406.149**	**-**

Overzicht van baten en lasten per taakveld

Nr.	Lasten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
0.1	bestuur	80.956	85.142	89.543	94.172	99.041
0.4	overhead	377.145	396.644	417.150	438.718	461.400
0.5	treasury	839	882	928	976	1.026
0.8	overige baten en lasten	-	-	-	-	-
0.9	vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-
0.10	mutaties reserves	362.609	427.150	452.772	507.819	565.714
0.11	resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-	-	-
1.2	openbare orde en veiligheid	485.378	492.495	517.957	544.735	572.898
2.1	verkeer en vervoer	434.203	441.736	449.658	457.990	466.753
2.2	parkeren	-	-	-	-	-
3.1	economische ontwikkeling	119.189	59.142	75.872	79.794	83.919
3.2	fysieke bedrijfsinfrastructuur	135.944	81.133	85.328	89.740	94.378
3.3	bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	5.566	5.854	6.157	6.475	6.810
3.4	economische promotie	122.447	102.485	107.784	113.357	119.218
5.3	cultuurpresentatie, -productie en -participatie	54.154	56.954	59.899	62.996	66.253
5.5	cultureel erfgoed	-	-	-	-	-
5.7	openbaar groen en (openlucht)recreatie	2.256.634	2.256.532	2.370.900	2.476.751	2.588.073
	Totaal lasten	**4.435.063**	**4.406.149**	**4.633.948**	**4.873.523**	**5.125.483**

Nr.	Baten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
0.1	Bestuur	-	-	-	-	-
0.4	Overhead	-	-	-	-	-
0.5	Treasury	-	-	-	-	-
0.8	Overige baten en lasten	3.492.877	3.673.459	3.863.377	4.063.113	4.273.176
0.9	Vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-
0.10	Mutaties reserves	242.397	-	-	-	-
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-	-	-
1.2	Openbare orde en veiligheid	-	-	-	-	-
2.1	Verkeer en vervoer	-	-	-	-	-
2.2	Parkeren	-	-	-	-	-
3.1	Economische ontwikkeling	-	-	-	-	-
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	330.671	347.767	365.747	384.656	404.542
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	-	-	-
3.4	Economische promotie	-	-	-	-	-
5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	326.000	342.854	360.580	379.222	398.828
5.7	Openbaar groen en (openlucht)recreatie	43.118	42.069	44.244	46.532	48.937
	Totaal baten	**4.435.063**	**4.406.149**	**4.633.948**	**4.873.523**	**5.125.483**

	Saldo van lasten en baten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
	Totaal baten	4.435.063	4.406.149	4.633.948	4.873.523	5.125.483
	Totaal lasten	4.435.063	4.406.149	4.633.948	4.873.523	5.125.483
	Saldo	-	-	-	-	-

	Specificatie van taakveld 0.8 overige baten en lasten	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
84340	Bijdrage Provincie Noord-Holland	974.512	1.024.894	1.077.881	1.133.607	1.192.214
84312	Bijdrage gemeente Amstelveen	537.904	565.714	594.961	625.720	658.070
84313	Bijdrage gemeente Amsterdam	1.715.003	1.803.669	1.896.919	1.994.990	2.098.131
84318	Bijdrage gemeente Diemen	181.629	191.019	200.895	211.281	222.204
84328	Bijdrage gemeente Ouder-Amstel	83.829	88.163	92.721	97.515	102.557
	Totaal	**3.492.877**	**3.673.459**	**3.863.377**	**4.063.113**	**4.273.176**

Overzicht van baten en lasten per kostensoort

Lasten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Belastingen	-	-	-
Grond	-	-	-
Duurzame goederen	959.742	1.078.107	749.645
Pachten	1.335	1.269	343
Ingeleend personeel	1.739.363	1.796.963	1.536.899
Huren	-	-	-
Overige goederen en diensten	1.639.119	1.708.097	2.990.057
Rente	882	839	660
Mutatie voorzieningen	-374.442	-529.542	-97.752
Afschrijvingen	13.000	16.721	11.129
Overige verrekeningen	-	-	-
Totaal lasten	**3.978.999**	**4.072.454**	**5.190.980**

Baten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Grond	-	-	-
Pachten	294.775	280.284	274.084
Huren	52.992	50.387	45.542
Leges en andere rechten	2.997	2.850	5.853
Overige goederen en diensten	377.333	358.784	50.450
Subsidies	4.593	7.484	1.302.370
Inkomensoverdrachten	3.673.459	3.492.877	3.404.514
Kapitaaloverdrachten	-	-	-
Rente	-	-	-
Overige verrekeningen	-	-	0
Totaal baten	**4.406.149**	**4.192.666**	**5.082.813**

Saldo van lasten en baten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Totaal lasten	3.978.999	4.072.454	5.190.980
Totaal baten	4.406.149	4.192.666	5.082.813
Saldo	**427.150**	**120.212**	**-108.167**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)

Resultaatbestemming			
Toevoeging algemene reserve	427.150	362.609	37.280
Onttrekking algemene reserve	-	-128.607	-105.732
Toevoeging bestemmingsreserve	-	-	50.028
Onttrekking bestemmingsreserve	-	-113.790	-89.743
Totaal mutaties reserves	**427.150**	**120.212**	**-108.167**

Beleidsindicatoren

De uniforme basisset beleidsindicatoren voor gemeenten conform het BBV zijn voor het recreatieschap niet van toepassing.

Geprognotiseerde balans 2023

De geprognotiseerde balans per 31 december kan als volgt worden weergegeven.
(bedragen x € 1.000)

ACTIVA	2023	2022	PASSIVA	2023	2022
Vaste activa			***Vaste financieringsmiddelen***		
Materiële vaste activa	99	125	Eigen vermogen	2.268	1.841
Financiële vaste activa	-	-	Voorzieningen	1.043	1.418
			Schulden op lange termijn	-	-
Subtotaal	***99***	***125***	***Subtotaal***	***3.311***	***3.259***
Vlottende activa			***Vlottende passiva***		
Vorderingen en overlopende activa	700	700	Netto-vlottende schulden met een renteypische looptijd korter dan een jaar	220	220
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	3.749	2.640	Overlopende passiva	1.064	33
Liquide middelen	47	47			
Subtotaal	***4.496***	***3.387***	***Subtotaal***	***1.284***	***253***
Totaal	**4.595**	**3.512**	**Totaal**	**4.595**	**3.512**

Financiële meerjarenraming 2022-2026

Lasten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	288.825	91.915	96.668	101.665	106.921
2. Beheer en onderhoud	2.839.311	2.911.921	3.031.537	3.157.338	3.289.640
3. Veiligheid en toezicht	485.378	492.495	517.957	544.735	572.898
4. Bestuur en ondersteuning	458.101	481.786	506.693	532.890	560.441
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	839	882	928	976	1.026
Totaal	**4.072.454**	**3.978.999**	**4.153.783**	**4.337.604**	**4.530.926**

Baten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	3.117	-	-	-	-
2. Beheer en onderhoud	696.672	732.690	770.571	810.410	852.307
3. Veiligheid en toezicht	-	-	-	-	-
4. Bestuur en ondersteuning	-	-	-	-	-
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	3.492.877	3.673.459	3.863.377	4.063.113	4.273.176
Totaal	**4.192.666**	**4.406.149**	**4.633.948**	**4.873.523**	**5.125.483**

Saldo lasten en baten	120.212	427.150	480.165	535.919	594.557

Mutaties reserves (standen per 31-12)	2022	2023	2024	2025	2026
Algemene reserve	234.002	427.150	480.165	535.919	594.557
Bestemmingsreserve	-113.790	-	-	-	-
Totaal	**120.212**	**427.150**	**480.165**	**535.919**	**594.557**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen 2022 – 2026

(bedragen x 1000)

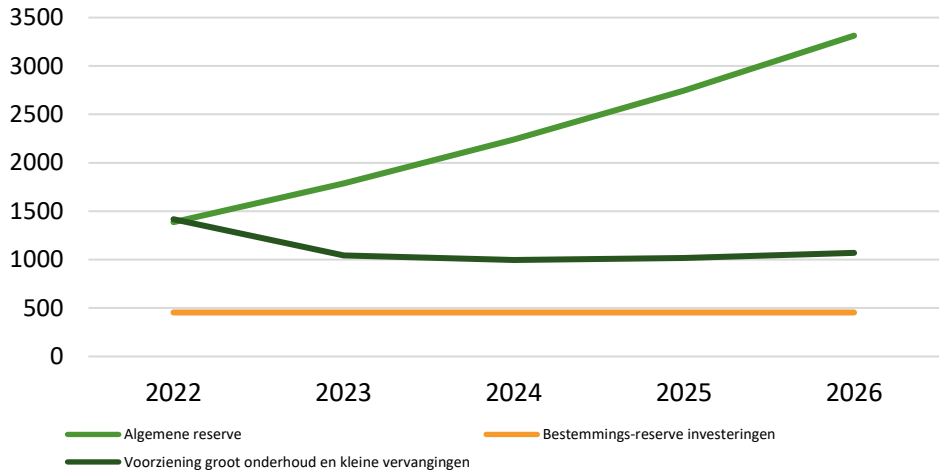

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

Het is de verwachting dat de algemene reserve in 2022 gaat toenemen. Deze ontwikkeling zal zich de komende jaren doorzetten en zodoende zal de algemene reserve jaarlijks toenemen. De algemene reserve is ruim voldoende voor het berekende benodigde weerstandsvermogen. Het bestuur kan besluiten extra inspanningen (mede) te financieren uit de algemene reserve.

Volgens de huidige meerjarenraming groeit de algemene reserve door naar € 3,3 miljoen in 2026. Hierbij dient vermeld te worden dat in deze programmabegroting 2023 geen rekening is gehouden met uitvoeringsprogrammaprojecten. Nadere invulling van het ambitiedocument en uitvoeringsprogramma moet immers nog plaatsvinden.

De bestemmingsreserve voor investeringen neemt in beperkte mate af, omdat de projecten uit het meerjareninvesteringsprogramma aflopen en/of uit andere bronnen gedekt worden. Volgens de huidige meerjarenraming blijft deze bestemmingsreserve vanaf 2022 op € 454.412 staan.

	Jaar	Saldo 1 jan	Onttrekking	Dotatie	Saldo 31 dec
Algemene reserve	2022	1.152.747	128.607	362.609	1.386.749
Bestemmingsreserve investeringen	2022	496.129	113.790	-	382.339
Bestemmingsreserve egalisatie	2022	72.074	-	-	72.074
Totaal reserves		**1.720.949**	**242.397**	**362.609**	**1.841.161**
Voorziening GO	2022	1.947.040	1.114.842	585.300	1.417.498
Totaal voorziening		**1.947.040**	**1.114.842**	**585.300**	**1.417.498**

	Jaar	Saldo 1 jan	Onttrekking	Dotatie	Saldo 31 dec
Algemene reserve	2023	1.386.749	-	427.150	1.813.899
Bestemmingsreserve investeringen	2023	382.339	-	-	382.339
Bestemmingsreserve egalisatie	2023	72.074	-	-	72.074
Totaal reserves		**1.841.161**	**-**	**427.150**	**2.268.311**
Voorziening GO	2023	1.417.498	959.742	585.300	1.043.056
Totaal voorziening		**1.947.040**	**1.114.842**	**585.300**	**1.417.498**

	Stand per 31-12-2022	Stand per 31-12-2023	Verschil
Algemene reserve	1.386.749	1.813.899	427.150
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	382.339	382.339	-
Bestemmingsreserve egalisatie	72.074	72.074	-
Totaal reserves	**1.841.161**	**2.268.311**	**427.150**
Voorziening GO	1.417.498	1.043.056	-374.442
Totaal voorziening	**1.417.498**	**1.043.056**	**-374.442**

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze jaarrekening wordt/is vastgesteld door het algemeen bestuur van Groengebied Amstelland in de openbare vergadering van 30 juni 2022.

Voorzitter,

Mevrouw J. Langenacker

Bijlagen

Bijlage I **Risico-inventarisatie 2022**

Bijlage I Risico-inventarisatie 2022

Groengebied Amstelland vindt het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan de risico's, zoals ook wordt verplicht in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Deze nota geeft het noodzakelijke inzicht en wordt in de paragraaf weerstandsvermogen gebruikt en vergeleken met de beschikbare weerstandscapaciteit.

Omgaan met de coronacrisis

De afgelopen jaren hebben het belang aangetoond van een goede risico-inventarisatie. Sinds maart 2020 zijn diverse maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus (covid-19) tegen te gaan. De (tijdelijke) sluiting van horeca en voorzieningen volgens de richtlijnen van het RIVM hadden grote gevolgen voor Groengebied Amstelland. Deze maatregelen beperkten zich niet alleen tot het soms ontzeggen van de toegang voor publiek, maar raakten ook de bedrijfsvoering van ondernemingen en evenementen in het gebied. Ondernemingen moesten voor lange periodes hun deuren sluiten of mochten alleen open voor afhaal. De evenementen moesten worden afgelast. De ondernemers hebben het recreatieschap verzocht om korting op huur en pacht, en het recreatieschap heeft besloten hierin de ondernemers tegemoet te komen. Hierdoor liep ook het recreatieschap inkomsten mis.

Ondanks dat een gebeurtenis met de impact van de coronacrisis niet was te voorspellen, bood de inventarisatie aanknopingspunten bij het inschatten van de financiële gevolgen van de coronacrisis.

Ten tijde van het opstellen van deze tekst is het nog niet duidelijk hoe lang de maatregelen gaan duren en is niet bekend of de evenementen in 2022 (eventueel in aangepaste vorm) kunnen doorgaan. Dit risico is meegenomen in de inventarisatie.

In een risicosessie begin 2022 zijn de risico's voor Groengebied Amstelland in kaart gebracht. Hierbij zijn de risico's beschreven aan de hand van kans van voorkomen en de gevolgen/impact als het risico zich voordoet. Op basis van deze uitkomsten zijn de risico's geplaatst in de matrix op de volgende pagina.

Geïnventariseerde risico's

Begin 2022 zijn de risico's voor Groengebied Amstelland in kaart gebracht. Hieronder zijn de risico's benoemd:

1. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen;
2. Erfpachtcontracten met Staatsbosbeheer;
3. Geen (grootschalige) evenementen (corona);
4. Vandalisme en nalatig recreantengedrag;
5. Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving (omgevingswet);
6. Juridische procedures en reputatieschade overheidsorganisaties;
7. Beschikbaarheid uitvoeringsbudget Toekomstplan Gaasperplas;
8. Geen inkomsten als gevolg van uitblijven nieuwe erfpachtovereenkomsten;
9. Problemen bij invulling/bemensing handhaving;
10. Kosten voor afhandeling WOB/WOO-verzoeken;
11. Betalingsachterstanden en/of faillissement van gebiedsondernemers;
12. Onrechtmatig accorderen en betalen van facturen.

Lage scores (groen gekleurd) geven kleine risico's weer. Deze behoeven weinig tot geen aandacht. Hoge scores (rood gekleurd) geven grote risico's weer. Deze risico's zijn niet aanvaardbaar. Voor deze risico's moeten beheersmaatregelen worden getroffen. De vermenigvuldiging van de kansen met de financiële gevolgen leidt tot de positionering in de matrix.

Op basis van de kans van voorkomen en de gevolgen/impact als het risico zich voordoet zijn de risico's geplaatst in de onderstaande matrix.

	Gevolg / impact		
Kans	1 = 0 – 100.000	2 = 100.000 - 300.000	3 = > 300.000
1 = < 10%	7, 9, 11, 12	2	
2 = 10 – 40 %	10	4, 5, 6	
3 = > 40 %	8	1	3

Alleen de risico's met het grootste gevolg zijn in detail verder uitgewerkt. Het betreft de nummers 1 en 3. De verdere uitwerking van deze risico's staat hieronder.

1: Geen (grootschalige) evenementen (corona)

Dit risico bestaat uit het scenario dat de geplande evenementen geen doorgang vinden. Dit scenario is aannemelijk omdat in 2020 en 2021 vanwege de coronacrisis de grootschalige evenementen geen doorgang vonden. Daarnaast liggen evenementen onder het maatschappelijke vergrootglas. Wanneer er geen evenementen zijn heeft dit gevolgen voor meerdere actoren rondom het recreatieschap.

<table>
<tr><td colspan="2">Risico/kans:
Het niet doorgaan van de jaarlijks geplande grootschalige evenementen in het recreatieschap.</td><td>Oorzaak:
Door het coronavirus worden sinds maart 2020 tot nader order geen evenementen georganiseerd. Daarnaast liggen evenementen onder het maatschappelijke vergrootglas.</td></tr>
<tr><td>Kans(cijfer): 3
> 40 %</td><td>Gevolg(cijfer): 2
100.000
-
300.000</td><td>Gevolg/impact:
Groengebied levert minder recreatieve diensten;
Het schap mist een cruciale bindingsfactor met het jongere publiek;
Het schap mist van cruciale inkomsten die ten gunste van het beheer en onderhoud zouden komen;
Evenementen organisatoren en ondernemers komen in zwaar weer en voortbestaan is onzeker.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Beheersmaatregel:
Compensatieregeling treffen voor alle getroffen actoren (incl. het recreatieschap);
(kleine) Evenementen/activiteiten organiseren die passen binnen de mogelijke beperkingen. Dit kan ook inhouden dat met andere dan de huidige evenementenorganisatoren in zee wordt gegaan;
€ 137.500 reserveren voor het weerstandsvermogen in de risicoparagraaf.</td></tr>
</table>

3. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen

Dit betreffen risico's die ontstaan door overmacht. Zaken die hieronder gekwantificeerd worden zijn extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen. Vanwege het ongrijpbare en meervoudige karakter van dit risico is dit voor het Groengebied één van de hoogst gekwalificeerde dreigingen.

<table>
<tr><td colspan="2">Risico/kans:
Extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen.</td><td>Oorzaak:
Natuurrampen en ander van buiten afkomend onheil: storm- en brandschade, (vogel)ziektes, plagen, invasieve exotische bedreigingen en (drugs)dumpingen.</td></tr>
<tr><td>Kans(cijfer): 3
> 40 %</td><td>Gevolg(cijfer): 3
> 300.000</td><td>Gevolg/impact:
▪ Extra kosten en personele inzet voor beveiligen, bestrijding en opruiming;
▪ Inzet derden voor bestrijding en opruiming;
▪ Bestrijden invasieve exoten;
▪ Hitte of stormschade;
▪ Maatregelen (o.a. zwemverbod en gebiedsverbod);
▪ Uitstel of afstel uitvoering onderhoud, projecten of evenementen met mogelijke schadeclaims.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Beheersmaatregel:
▪ Kostenpost opnemen in exploitatie bij het aannemen van structurele vormen;
▪ Meer inzet op toezicht en handhaving;
▪ Communicatieplan bij risico's.
▪ € 200.000 reserveren voor het weerstandsvermogen in de risicoparagraaf</td></tr>
</table>

Berekening gewenst weerstandsvermogen

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 520.750, zoals uit onderstaande tabel blijkt. Bij deze berekening is rekening gehouden met de niet in detail uitgewerkte risico's.

Risico	Kans(factor)	Gewenst weerstandsvermogen
1: Geen (grootschalige) evenementen (corona)	> 40% (0,50)	€ 137.500
3. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen	> 40% (0,50)	€ 200.000
Overige risico's		€ 183.250
Totaal		**€ 520.750**

Ten opzichte van vorig jaar zijn het aantal geïnventariseerde risico's en het benodigde weerstandsvermogen toegenomen. Vorig jaar werden er acht risico's geïnventariseerd en was het benodigde weerstandsvermogen € 497.000.

Het gewenste / benodigde weerstandsvermogen wordt jaarlijks herzien, omdat de risico's en de omvang jaarlijks kunnen wijzigen. Gedurende het jaar wordt het bestuur geïnformeerd over belangrijke nieuwe risico's.

Begrotingswijziging 2022

Recreatieschap Twiske-Waterland

recreatieschap twiske-waterland

Versie 7 april 2022

Samenvatting

Saldo

De som van de begrotingswijziging is een toename van de kosten met € 246.422.
De begroting na wijziging 2022 sluit op een saldo van € 157.949 negatief. De lasten nemen toe met een bedrag van € 597.838. De baten nemen toe met € 351.416.
De begrotingswijziging geeft verder geen aanleiding om de participantenbijdragen te verhogen. De belangrijkste wijzigingen:

- Programma 1: Per saldo € 256.711 negatief;
- Programma 2: Per saldo € 126.171 negatief;
- Programma 3: Per saldo € 32.478 negatief;
- Programma 4: Per saldo € 168.938 positief.

De wijzigingen worden onderstaand per programma toegelicht.

Specificatie van de baten	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Subsidies en projectbijdragen	13.135	323.078	336.213
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	721.624	28.338	749.962
Participantenbijdragen	2.564.840	-	2.564.840
Totaal baten voor bestemming	**3.299.599**	**351.416**	**3.651.015**

	Begroting 2022			Wijziging 2022			Begroting na wijziging 2022		
Programma	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	223.022	13.135	-209.887	269.789	13.078	-256.711	492.810	26.213	-466.597
2. Beheer en onderhoud	2.130.119	721.624	-1.408.495	464.509	338.338	-126.171	2.594.629	1.059.962	-1.534.667
3. Veiligheid en toezicht	217.482	-	-217.482	32.478	-	-32.478	249.960	-	-249.960
4. Bestuur en ondersteuning	638.679	-	-638.679	-168.938	-	168.938	469.741	-	-469.741
5. Algemene dekkingsmiddelen	1.824	2.564.840	2.563.016	-	-	-	1.824	2.564.840	2.563.016
Totaal voor bestemming	**3.211.127**	**3.299.599**	**88.473**	**597.838**	**351.416**	**-246.422**	**3.808.964**	**3.651.015**	**-157.949**
	Toevoeging	Onttrekking	Totaal	Toevoeging	Onttrekking	Totaal	Toevoeging	Onttrekking	Totaal
Ad 5. Mutaties reserves	88.473	-	88.473	-	-246.422	-246.422	-	-157.949	-157.949
Totaal na bestemming	**3.299.599**	**3.299.599**	**-**	**597.838**	**597.838**	**-**	**3.808.964**	**3.808.964**	**-**

Wijzigingen per programma

Inzet RNH

In de programmabegroting was € 1.473.281 opgenomen als totale kosten voor de inzet van RNH. Volgens deze begrotingswijziging zijn de kosten voor inzet RNH € 1.515.310. Het verschil (€ 40.029) laat zich als volgt verklaren:

- Bestuursbesluiten na datum vaststelling programmabegroting 2022 (AB 8 juli 2021 09d), groter dan € 10.000:
    - Evaluatie Meerjarenuitvoeringsprogramma (AB 2 dec. 2021 04a);
    - Investeringsstrategie uitvoeringsprogramma (AB 11 mei 2022 04a);
    - E-bike themaroute Oer-IJ (AB 2 dec. 2021 05b);
    - Digitale themaroutes (AB 6 juli 2022 05a);
    - Effect invoering bestuursbureau: minder secretariële inzet RNH (AB 27 mei 2021 08a).
- Het bestedingspatroon van een aantal uitvoeringsprogrammaprojecten wordt uitgesmeerd over een langere termijn dan eerder voorzien:
    - Storytelling (6);
    - Overnemen recreatieve infrastructuur van Waterschap en gemeenten in alle deelnemende gemeentes (8);
    - Herstel wandelverbinding over zeesluis Edam-Volendam (12);
    - Onderzoeken optimalisering vaarnetwerk Amsterdam-Noord/Waterland (13);
    - Verkenning stad-land verbinding Amsterdam – Waterland (14)
    - Recreatief Grid (20).
- Indexatie van de RNH-uurtarieven met 3% in plaats van het indexcijfer (CBS: consumentenindex november 2020) dat Twiske-Waterland (0,8%) hanteert.
- Door herverdeling van werkzaamheden binnen het MT van RNH kon de omvang worden verkleind. De voormalig manager beheer wordt nu ingezet voor specifieke projecten (versterking biodiversiteit en verbreding recreatief aanbod). Door inzet op subsidiabele projecten zijn per saldo de personeelskosten lager.

Programma 1 Ontwikkeling en inrichting

De hogere baten en lasten maken dat de totale wijziging van het eerste programma per saldo € 256.711 bedraagt (negatief).

De hogere lasten van € 270.000 worden vooral veroorzaakt door de uitvoering van projecten uit het uitvoeringsprogramma (€ 218.000) (AB 11 mei 2022 04a).
De hogere lasten bestaan verder uit de inrichtingskosten voor de E-bike themaroute Oer-IJ (€ 14.000) (AB 2 december 2021 05b) en het creëren van digitale themaroutes (€ 25.000) (AB 6 juli 2022 05a). Tot slot schuift een deel van in 2021 geraamde werkzaamheden van het project Recreatief Grid door naar 2022 (€ 13.000).

De verschuiving van werkzaamheden van het Recreatief Grid zorgen tegelijkertijd ook voor hogere baten (€ 13.000). Dit komt doordat de subsidie eveneens doorschuift.

Programma 2 Beheer en onderhoud

De hogere baten en lasten maken dat de totale wijziging van het tweede programma per saldo € 126.171 bedraagt (negatief).

De hogere lasten van € 465.000 worden voornamelijk veroorzaakt door de uitvoering van het project natuurherstel (€ 310.000). Daarnaast wordt het takenpakket van locatiebeheerders op advies van het voorzittersoverleg uitgebreid waardoor deze voortaan grotendeels als productief worden verantwoord. Hierdoor ontstaat een verschuiving van programma 4 naar programma 2 (€ 125.000). Op basis van ervaringscijfers in de jaarrekening 2021 wordt voorgesteld de budgetten voor het onderhoud aan betaald parkeersystemen (€ 25.000) en voor overige kleine onderhoudswerkzaamheden te verhogen (€ 5.000).

De hogere baten van € 338.000 worden veroorzaakt door de ontvangen subsidie voor het eerder genoemde project natuurherstel (€ 310.000) en de trendmatige toename van het aantal bezoekers en daarmee de parkeerinkomsten (€ 28.000).

Programma 3 Toezicht en veiligheid

De hogere lasten bedragen € 32.478 (negatief). Deze verhoging wordt veroorzaakt door de vereenvoudiging van de uurtarieven RNH (AB 2 dec. 2021 09a)

Programma 4 Bestuur en ondersteuning

De lagere lasten bedragen € 169.000 (positief). Deze verlaging wordt vooral veroorzaakt door de eerder genoemde verschuiving binnen de inzet RNH van programma 4 naar programma 2 (€ 125.000). De vereenvoudiging van tarieven RNH werkt ook door in de kosten van de afhandeling van WOB-verzoeken (€ 50.000) en de inzet van de afdeling programmasturing (€ 32.000). Daarnaast zorgt de komst van het bestuursbureau voor lagere secretariaatskosten binnen RNH (€ 18.000). Hiertegenover staan de kosten (€ 56.000) voor de komst van het bestuursbureau.

Programma 5 Algemene en inrichting

Per saldo geen wijziging op het vijfde programma.

Gevolgen

Gevolgen voor de participanten

De wijzigingen in de begroting hebben geen financiële gevolgen voor de participanten. De lange termijn financiële raming voor het recreatieschap is positief. Zie voor meer informatie de programmabegroting 2023. De begrotingswijziging geeft verder geen aanleiding om de participantenbijdragen te verhogen.

Participant	Bijdragen-verdeling 2022	Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Provincie Noord-Holland	56,04%	1.425.932	1.437.340
Gemeente Amsterdam	23,56%	599.491	604.287
Gemeente Beemster	0,00%	15.454	-
Gemeente Edam-Volendam	1,33%	33.842	34.113
Gemeente Landsmeer	1,62%	41.298	41.628
Gemeente Oostzaan	0,66%	16.862	16.996
Gemeente Purmerend	6,96%	161.656	178.527
Gemeente Waterland	0,65%	16.502	16.634
Gemeente Wormerland	0,61%	15.454	15.577
Gemeente Zaanstad	8,57%	217.994	219.737
Totaal	**100,0 %**	**2.544.485**	**2.564.840**

Gevolgen voor de reserves

De lasten van Twiske-Waterland zijn voor 2022 hoger dan de baten. De reserves nemen daardoor in omvang af met € 157.949. Zie de tabel hiernaast voor een compleet overzicht van de gevolgen voor de reserves.

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)

Mutaties reserves	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Toevoeging algemene reserve	94.029	-94.029	-
Onttrekking algemene reserve	-	-290.010	-290.010
Toevoeging bestemmingsreserve investeringen	-		-
Onttrekking bestemmingsreserve investeringen	-		-
Toevoeging bestemmingsreserve Purmerbos	-		-
Onttrekking bestemmingsreserve Purmerbos	-		-
Toevoeging bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	-		-
Onttrekking bestemmingsreserve verv. invest.	-		-
Toevoeging bestemmingsreserve Markermeerdijk	-		-
Onttrekking bestemmingsreserve Markermeerdijk	-		-
Toevoeging bestemmingsreserve egalisatie	-	137.617	137.617
Onttrekking bestemmingsreserve egalisatie	-5.556	-	-5.556
Totaal*	**88.473**	**-246.422**	**-157.949**

* '- is onttrekking en + is toevoeging

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze begrotingswijziging wordt/is vastgesteld door het algemeen bestuur van Recreatieschap Twiske-Waterland in de openbare vergadering van 6 juli 2022.

Voorzitter,

Mevrouw S. Groenewoud

Programmabegroting 2023

Recreatieschap Twiske-Waterland

recreatieschap twiske-waterland

Versie 7 april 2022

Inhoudsopgave

Samenvatting **3**

Programma's **6**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting 8
Programma 2. Beheer en onderhoud 11
Programma 3. Toezicht en veiligheid 15
Programma 4. Bestuur en ondersteuning 16
Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen 18

Paragrafen **20**

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 21
B. Kapitaalgoederen 22
C. Financiering 29
D. Bedrijfsvoering 30
E. Grondbeleid 33
F. Participanten 35

Overzicht van baten en lasten **38**

Bijlagen **50**

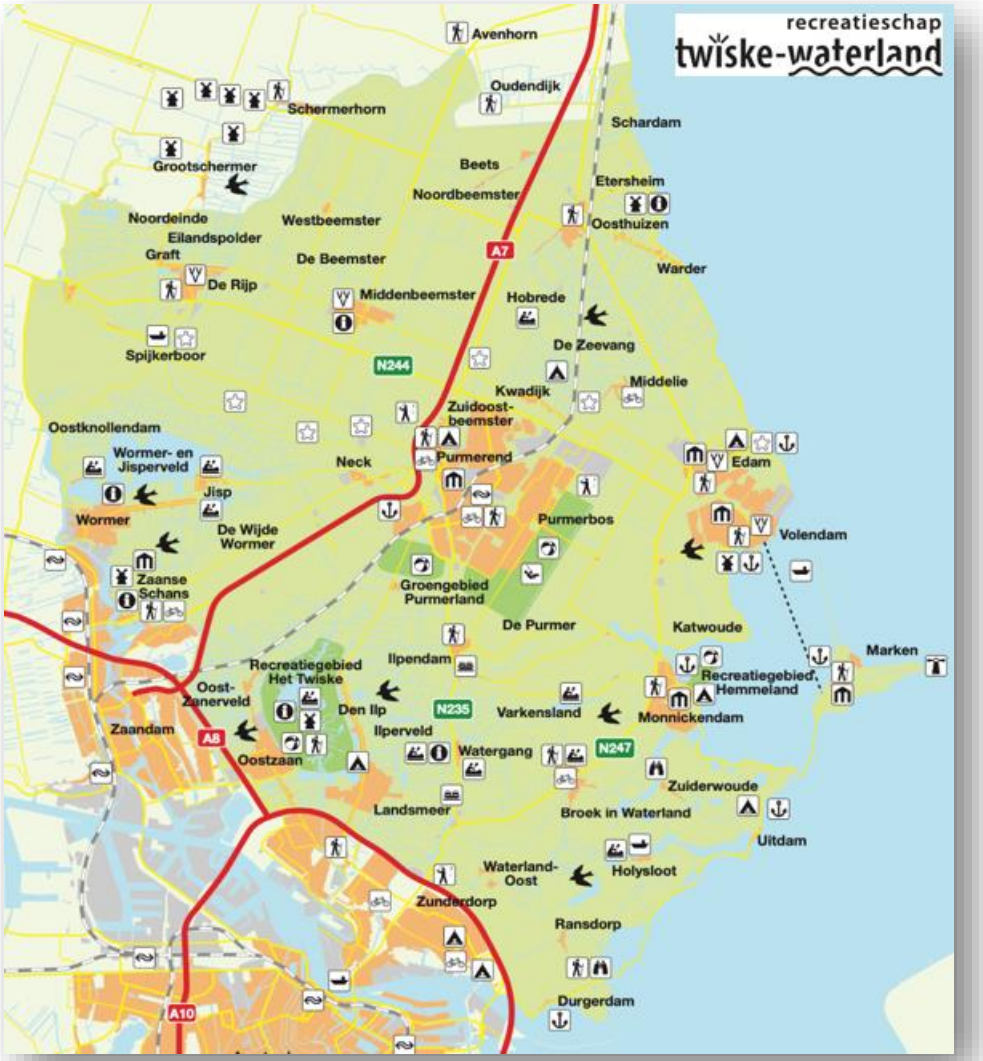

Samenvatting

Het werkgebied van het recreatieschap beslaat de gemeenten Amsterdam (Noord), Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Purmerend, Waterland, Wormerland en Zaanstad en een deel van de gemeente Alkmaar (voorheen Graft de Rijp). Deze gemeenten (met uitzondering van Alkmaar) participeren samen met Provincie Noord-Holland in de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Twiske-Waterland. Het recreatieschap beheert en onderhoudt recreatieterreinen, natuurterreinen en recreatieve routes en objecten in haar werkgebied. Zij bekostigt haar activiteiten uit inkomsten van huren, pachten, evenementen (in voorkomende gevallen projectsubsidies) en bijdragen van de participanten.

Kerngegevens: Meer dan 1,6 miljoen bezoekers bij de laatste meting 2021, 31.000 hectare werkgebied, waarvan 650 hectare beheergebied.

Doel

Het doel van recreatieschap Twiske-Waterland is vastgelegd in artikel 2 van de Gemeenschappelijke Regeling, gewijzigd vastgesteld op 23 mei 2016:

a. Het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling in de openluchtrecreatie;
b. In samenhang met het vorenstaande tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijkmilieu;
c. Het tot stand brengen en duurzaam in stand houden van het specifiek en gedifferentieerde karakter van het landschap door bescherming, ontwikkeling en consolidatie van de waarden die het in zich draagt en
d. Het verwerven van inkomsten uit het recreatiegebied ter verwezenlijking en instandhouding van de direct hiervoor genoemde doelstellingen.

Uitvoeringsprogramma

Het uitvoeringsprogramma werd in 2021 aangevuld met recreatieve ambities uit de omgevingsvisies van gebiedspartners. Voor de realisatie daarvan geldt, meer dan voor de 'eigen' projecten, dat ze worden beschouwd als meekoppelkansen. Er is vaak grote afhankelijkheid van prioritering door de partners, doorlopen van participatieprocessen, procedureverloop, beschikbare externe financiering en regeling van beheer en onderhoud. Onder taakveld 3.1 worden de projecten benoemd die in 2023 worden uitgevoerd. Daarnaast worden ook in 2023 voorbereidingen gestart voor besluiten over en vormgeven van de projecten die in de jaren erna aan de orde komen (AB 11 mei 2022 04a: investeringsstrategie uitvoeringsprogramma). Bij de jaarlijkse evaluatie van het uitvoeringsprogramma in het najaar is meer bekend over de stand van zaken van alle projecten. Om deze reden wordt samen met het uitvoeringsprogramma ook de financiële meerjarenplanning jaarlijks herijkt.

Externe invloeden in 2023

De uitvoering van beleid, beheer en onderhoud wordt in 2023 en de jaren erna beïnvloed en soms gestuurd door ontwikkelingen buiten het recreatieschap. De onzekerheid rond de coronacrisis in de jaren 2020-2021 is daarvan een duidelijk bewijs. Ten tijde van het vaststellen van de begroting is nog niet de invloed van de nieuwe college- en raadsprogramma's bekend. Belangrijke invloeden waarop in (al) 2023 moet worden geanticipeerd, zullen onder meer zijn: acceptatie van evenementen in het natura2000-gebied; toenemende recreatiedruk, verdroging en waterkwaliteit (klimaatadaptatie) et cetera.

Reacties op de Kadernota 2023

In de Kadernota 2023 is aangegeven dat de programmabegroting beleidsarm wordt opgesteld. Aanvulling van het uitvoeringsprogramma krijgt immers nog vorm. In de ontvangen zienswijzen van de gemeenteraden van Zaanstad en Oostzaan werd aandacht gevraagd voor:

- Het concreet maken van het doel 'vergroten van biodiversiteit' bij de uitvoering van beheer en onderhoud;
- De omvang van de reserves;
- Het gezamenlijk realiseren van gemeentelijke ambities op gebied van recreatie en toerisme;
- Het dekken van de stijging van lonen en prijzen door onttrekking aan de reserves;
- Continuïteit van de grote evenementen.

Wat willen we bereiken

Het recreatieschap zorgt met haar beheer, onderhoud en projecten voor instandhouding en waar gewenst en mogelijk, uitbreiding van het voorzieningenniveau, de ambitie is om daarmee bij te dragen aan:

- Meer biodiversiteit;
- Betere spreiding van de recreatiedruk;
- Breder recreatief aanbod.

Bij de programma's zijn de doelen en prestaties per taakveld verder uitgewerkt.

Wat gaat het kosten?

De lasten en baten per programma samengevat, zijn als volgt opgebouwd:

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	337.141	79.548	-257.593
2. Beheer en onderhoud	2.337.088	760.429	-1.576.658
3. Veiligheid en toezicht	262.450	-	-262.450
4. Bestuur en ondersteuning	478.133	-	-478.133
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	1.839	2.697.442	2.695.603
Totaal voor bestemming	**3.416.651**	**3.537.419**	**120.769**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	120.769	-	120.769
Totaal na bestemming	**3.537.419**	**3.537.419**	**-**

Financieel resultaat

De programmabegroting 2023 sluit met een positief saldo van € 120.769.

	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	3.416.651	3.808.964	3.399.115
Baten	3.537.419	3.651.015	3.519.459
Saldo	**120.769**	**-157.949**	**120.345**

Bij de jaarlijkse evaluatie van het uitvoeringsprogramma in het najaar is meer bekend over de stand van zaken van alle projecten. Om deze reden wordt samen met het uitvoeringsprogramma ook de financiële meerjarenplanning jaarlijks herijkt.

De totale begrote lasten liggen € 392.000 lager dan vorig jaar, zoals hierboven in de tabel is weergegeven. Dat verschil wordt bepaald door:

- Lagere projectkosten ad € 68.000. De nog niet volledig uitgekristalliseerde raming voor de projecten in 2023 bedraagt € 150.000. In 2022 is voor projecten € 218.000 aan kosten begroot (vastgesteld in besluit AB 11 mei 2022 04a: investeringsstrategie uitvoeringsprogramma);
- De verwachte kosten voor het uitvoeringsprogrammaproject Recreatief Grid zijn in 2023 € 48.000 lager dan in 2022;
- Af te ronden projecten in 2022: Het project Natuurherstel met subsidie wordt in 2022 afgerond. Dit verklaart een kostenverschil van € 310.000 lagere kosten. Diverse incidentele projecten, zoals E-bike themaroute Oer-IJ en digitale themaroutes, zijn opgevoerd als kosten in 2022 en worden in dat jaar ook afgerond. Voor 2023 zijn nog geen kosten geraamd. Dit verklaart een kostenverschil van € 49.000 lagere kosten.
- Hogere kosten ad € 83.000 door stijging indexering van lonen en prijzen. Voor 2023 wordt het percentage 5.17 % aangehouden (CBS: CPI november 2021).

De begrote baten zijn € 113.000 lager dan de begroting 2022 na wijziging. Dat verschil wordt veroorzaakt door:

- Afronding van het project Natuurherstel waarvoor in 2022 € 310.000 wordt ingerekend;
- Hogere baten in 2023 ad € 53.000 als gevolg van subsidieverstrekking voor het project Recreatief Grid;
- Hogere opbrengsten ad € 133.000 door het volgen van de indexering van lonen en prijzen. Voor 2023 wordt het percentage 5.17% aangehouden (CBS: CPI november 2021);
- Hogere pacht- en huuropbrengsten ad € 11.000.

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

	Stand per 01-01-2023	Stand per 31-12-2023	Verschil
Algemene reserve	2.837.374	2.736.484	-100.890
Bestemmingsreserve investeringen	6.282	6.282	-
Bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos	26.548	26.548	-
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	216.998	216.998	-
Bestemmingsreserve Markermeerdijk	1.455.247	1.525.247	70.000
Bestemmingsreserve egalisatie	391.145	542.804	151.659
Totaal reserves	**4.933.594**	**5.054.363**	**120.769**
Voorziening groot onderhoud	125.946	55.685	-70.261
Totaal reserves en voorzieningen	**5.059.540**	**5.110.048**	**50.508**

Risicobeheersing

De belangrijke risico's voor Twiske-Waterland zijn:

- Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziekte en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen;
- Geen (grootschalige) evenementen (corona);
- Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving.

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 427.400. De huidige weerstandscapaciteit liggen boven het niveau van de berekende risico's.

Programma's

Doel

Het doel van het recreatieschap Twiske-Waterland is vastgelegd in artikel 2 van de Gemeenschappelijke Regeling, gewijzigd vastgesteld op 23 mei 2016:

a. Het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling in de openluchtrecreatie;
b. In samenhang met het vorenstaande tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijkmilieu;
c. Het tot stand brengen en duurzaam in stand houden van het specifiek en gedifferentieerde karakter van het landschap door bescherming, ontwikkeling en consolidatie van de waarden die het in zich draagt en
d. Het verwerven van inkomsten uit het recreatiegebied ter verwezenlijking en instandhouding van de direct hiervoor genoemde doelstellingen.

Alle activiteiten van het recreatieschap dragen bij aan deze doelen. Verder geven de in 2020 vastgestelde ambitie en uitvoeringsplan en het beleid van de participanten richting aan de activiteiten van Twiske-Waterland.

Ambitie

Het bestuur heeft in 2020 haar ambities voor de komende jaren opgetekend en vastgesteld in het Ambitiedocument. Deze ambities zijn samen te vatten onder drie strategische doelen: meer biodiversiteit, het beter spreiden van toenemende recreatiedruk en een breder recreatief aanbod.

Om daar uitvoering aan te geven wordt met het jaarlijks terugkerende onderhoud en beheer, aangevuld met een meerjarenuitvoeringsprogramma zorg gedragen voor instandhouding en waar gewenst en mogelijk, uitbreiding van het voorzieningenniveau. Bij de programma's zijn de doelen en prestaties per taakveld uitgewerkt.

Actuele ontwikkelingen

De uitvoering van beleid, beheer en onderhoud wordt in 2023 en de jaren erna beïnvloed en soms gestuurd door ontwikkelingen buiten het recreatieschap. De onzekerheid rond de coronacrisis in de jaren 2020-2021 is daarvan een duidelijk bewijs. Belangrijke invloeden waarop in (al) 2023 moet worden gereageerd, zullen zijn:

- De groei van de bevolking in de metropoolregio Amsterdam (MRA). Daardoor is een substantiële toename in recreatiebehoefte te verwachten voor de regio. Spreiding van het groeiend aantal toeristen staat hoog op de agenda.
- Natuurwaarden die onder druk staan door onder meer de stikstofdepositie en afname van de biodiversiteit.
- Klimaatadaptatie en beter verbinden van groen met de stad. Dat biedt ook kansen om de biodiversiteit te versterken door het buitengebied 'de stad in te trekken' en recreatie- en natuurbeleving al bij de voordeur te laten beginnen.
- Het provinciale ruimtelijk- en natuurbeleid. Tussen onder meer het Natuurnetwerk Nederland en de voor initiatieven gewenste ontwikkelruimte binnen de recreatiegebieden, kan spanning ontstaan.
- De Natura2000 beheerplannen. Binnen het werkgebied van het recreatieschap zijn die plannen merendeels eind 2016 vastgesteld en in 2022 geactualiseerd en aangescherpt. Het recreatieschap wordt daarin betrokken vanuit haar rol als gebieds- en routebeheerder.
- Samenwerking van de recreatieschappen met Staatsbosbeheer, Landschap Noord-Holland en Natuurmonumenten. Dat gebeurt voor een gezamenlijk uitvoeringsprogramma voor Laag-Holland: Amsterdam Wetlands.
- De voorbereiding op de verdeling van de participantenbijdragen. Die werd vastgesteld in 2020 voor de duur van 5 jaar. In 2024 worden de bijdragepercentages opnieuw vastgesteld op basis van de inwoneraantallen van de deelnemende gemeenten, voor de volgende periode van 5 jaren.

Programma's

Twiske-Waterland wil haar doelen realiseren aan de hand van vijf programma's. Per programma wordt gewerkt aan diverse taakvelden. Per taakveld zijn operationele doelen voor 2023 bepaald.

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	337.141	79.548	-257.593
2. Beheer en onderhoud	2.337.088	760.429	-1.576.658
3. Veiligheid en toezicht	262.450	-	-262.450
4. Bestuur en ondersteuning	478.133	-	-478.133
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	1.839	2.697.442	2.695.603
Totaal voor bestemming	**3.416.651**	**3.537.419**	**120.769**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	120.769	-	120.769
Totaal na bestemming	**3.537.419**	**3.537.419**	**-**

Specificatie van de baten	
Subsidies en projectbijdragen	79.548
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten en parkeren	760.429
Participantenbijdragen	2.697.442
Totaal baten voor bestemming	**3.537.419**

Reguliere werkzaamheden

Het begrote saldo van de reguliere baten en lasten is met € 369.792 positiever dan de begroting 2022. Versterkt door het effect van de gehanteerde indexering van 5,17% is het saldo in de getoonde jaren positief.

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	3.088.080	3.012.873	2.957.034
Baten	3.457.871	3.314.802	3.306.979
Saldo	**369.792**	**301.929**	**349.945**

Incidentele werkzaamheden

Het begrote saldo van de incidentele baten en lasten is met € 249.023 positiever dan de begroting 2022. De voornaamste reden is de nog niet volledig uitgekristalliseerde raming voor de uitvoeringsprogrammaprojecten in 2023. Hierdoor zijn de kosten voor 2023 nog onvoldoende bekend en kunnen deze nog niet volledig worden meegenomen in de cijfers van 2023.

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	328.571	796.091	442.081
Baten	79.548	336.213	212.480
Saldo	**-249.023**	**-459.878**	**-229.601**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting

Ambitie

Met het programma ontwikkeling en inrichting zet het recreatieschap zich in voor de ontwikkeling van recreatie en natuur. Voor 2023 gaat het vooral om:

- Uitvoeren van projecten uit het uitvoeringsprogramma;
- Omvormen van de Marsen tot zorgboerderij;
- Mede realiseren gebiedsplan IBP VP Amsterdam Wetlands;
- Uitwerken en (mede)realiseren van het recreatief grid en buitenpoorten;
- Begeleiden recreatieve meekoppeling Markermeerdijken.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 3.1 Economische ontwikkeling

Het uitvoeringsprogramma bestaat uit concrete projecten die ieder jaar worden ge-evalueert op het bereiken van de doelen. In 2023 worden, afhankelijk van het verkrijgen van budget, opgepakt:

- Zoeken aansluiting bij andere initiatiefnemers voor maatregelen bodemdaling en klimaatdoelstellingen;
- Overnemen recreatieve infrastructuur van Waterschap en gemeenten in alle deelnemende gemeentes;
- Recreatief Grid;
- Recreatieve meekoppeling verbreding Markermeerdijken;
- Aanpassen Wandel- en Fietsroutenetwerk en TOP's Markermeerdijken;
- Herstel wandelverbinding over zeesluis Edam-Volendam.

Taakveld 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen

Door het ondernemersloket worden de verzoeken van ondernemers behandeld en zo nodig verder begeleid. Dat geld ook voor de organisatoren van grote evenementen, die worden begeleid bij de uitvoering. Het gaat om evenementen die passen binnen de beleidsruimte die door de gemeenten is aangegeven. De begeleiding door het recreatieschap richt zich o.a. op het minimaliseren van de impact op de omgeving.

Taakveld 5.7.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Hieronder vallen activiteiten die ondersteunend zijn aan het beheer en onderhoud (programma 2):

- Ondersteuning voor beheerplannen en beheersysteem;
- Ondersteuning voor planmatige uitvoering van GO en vervangingen;
- Coördinatie en communicatie zwemwaterkwaliteit.

Baten en lasten

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	133.164	346.582	181.772
Inzet RNH	203.977	146.228	174.093
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	***337.141***	***492.810***	***355.864***
Opbrengsten	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	79.548	26.213	114.162
Totale baten	***79.548***	***26.213***	***114.162***
Saldo	**-257.593**	**-466.597**	**-241.702**

Programma 1 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
3.1 economische ontwikkeling	Uitvoeringsprogramma	193.269	79.548
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	Ondernemersloket	5.736	-
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	Diverse projecten	138.136	-
Totaal		**337.141**	**79.548**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld Nr.	Projectnaam	Begroting 2023 Lasten	Baten
3.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	25.291	-
3.1	UP Zoeken aansluiting bij andere initiatiefnemers voor maatregelen bodemdaling en klimaatdoelstellingen	20.000	-
3.1	UP Overnemen recreatieve infrastructuur van Waterschap en gemeenten in alle deelnemende gemeentes	25.000	
3.1	UP Recreatief Grid	122.979	79.548
	Subtotaal taakveld 3.1	**193.269**	**79.548**
3.2.1	Reguliere werkzaamheden ontwikkeling en inrichting fysieke bedrijfsinfrastructuur	-	
	Subtotaal taakveld 3.2.1	**-**	**-**
3.3	Reguliere werkzaamheden bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	5.736	
	Subtotaal taakveld 3.3	**5.736**	**-**
5.7.1	Reguliere werkzaamheden openbaar groen en (openlucht)recreatie	33.136	
5.7.1	UP Recreatieve meekoppeling verbreding Markermeerdijken	30.000	
5.7.1	UP Aanpassen Wandel- en Fietsroutenetwerk en TOP's Markermeerdijken	25.000	
5.7.1	UP Herstel wandelverbinding over zeesluis Edam-Volendam	50.000	
	Subtotaal taakveld 5.7.1	**138.136**	**-**
	Totaal	**337.141**	**79.548**

Programma 2. Beheer en onderhoud

Ambitie

Met het programma beheer en onderhoud zet het recreatieschap zich in voor de instandhouding van recreatie en natuur. Voor 2023 gaat het vooral om:

- Meer biodiversiteit;
- Betere spreiding van de recreantiedruk;
- Breder recreatief aanbod.

Zie voor nadere informatie ook de paragraaf kapitaalgoederen.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 2.1.2 Verkeer en vervoer

Dit taakveld bevat groot onderhoud en dagelijks onderhoud van gesloten verhardingen (asfalt), ruiter- en voetpaden en bestrating rondom openbare toiletgebouwen.

Taakveld 2.2.2 Parkeren

Dit taakveld bevat werkzaamheden rondom het parkeersysteem in Het Twiske. Hierbij moet gedacht worden aan het operationeel houden van het parkeersysteem, onderhoud aan de parkeervoorzieningen en vervanging van de camerasystemen.

Taakveld 3.2.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

De uitvoeringsorganisatie zorgt voor het afhandelen van WOB-verzoeken, canonherzieningen en andere notariële wijzigingen van erfpachtcontracten.

Taakveld 3.4 Economische promotie

Dit taakveld omvat het begeleiden van exploitatieontwikkelingen. Onderdelen hiervan zijn: het bevorderen van de samenwerking tussen lokale ondernemers en het recreatieschap op het gebied van begeleiden toerisme en recreatie samen met gemeenten uitwerken en communiceren van locaties voor horeca-ontwikkeling en het inspelen op ontwikkelingen met betrekking tot het al dan niet houden van evenementen.

Taakveld 5.3 Cultuur presentatie en productie

Het faciliteren van evenementen, waarvan het Lentekabinet groter dan 5000 bezoekers. Voor kleinere activiteiten en evenementen wordt een evenementenkalender afgestemd met de gemeenten Oostzaan en Landsmeer.

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Dit taakveld bevat het zorgen voor een schoon- en veilig recreatiegebied door het jaarlijks terugkerend onderhoud, groot onderhoud en vervangingsinvesteringen. Daarnaast wordt inzet gepleegd ten behoeve van natuurherstelmaatregelen N2000 doelsoorten, het bevorderen van biodiversiteit door aanpassingen in beheer en onderhoud van de solitaire bomen op stranden en dergelijke.

Baten en lasten

Programma 2. Beheer en onderhoud	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten DO	786.609	758.863	751.168
Overige bedrijfskosten	415.477	711.669	492.668
Inzet RNH	774.935	763.140	620.317
GO*	415.261	381.830	352.229
Kapitaallasten	15.066	15.957	29.874
Subtotaal lasten	***2.407.349***	***2.631.459***	***2.246.257***
Dotatie voorziening GO*	345.000	345.000	335.000
Onttrekking voorziening GO*	-415.261	-381.830	-352.229
Saldo mutaties voorziening GO	-70.261	-36.830	-17.229
Totale lasten	**2.337.088**	**2.594.629**	**2.229.028**
Opbrengsten	760.429	749.962	757.188
Projectsubsidies	-	310.000	98.318
Totale baten	**760.429**	**1.059.962**	**855.506**
Saldo	**-1.576.658**	**-1.534.667**	**-1.373.522**

*) GO betreft groot onderhoud en kleine vervangingen van maatschappelijke kapitaalgoederen, waarvan de kosten minder dan € 50.000 bedragen. Zie ook de toelichting in de paragraaf kapitaalgoederen.

Meerjarenonderhoudsplanning (MJOP) voor 2024-2027

Wanneer een doel uit 2022 niet helemaal gerealiseerd kan worden, kan binnen het budget dat is begroot voor programma 2 alvast worden ingezet op (voorbereidingswerkzaamheden voor) deze doelen.

- Groot onderhoud verhardingen;
- Vervanging oeverbescherming;
- Vervanging speeltoestellen en terreinmeubilair;
- Voorbereiding of vervanging parkeersysteem (10 jaar oud);
- Gevelbekleding toiletgebouwen vervangen;
- Vervanging beplanting.

Programma 2 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
2.1.2 verkeer en vervoer	Wegen en paden, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair	278.020	-
2.2.2 parkeren	Parkeersysteem van Het Twiske	174.198	375.000
3.2.2 fysieke bedrijfs-infrastructuur	Vastgoedbeheer	62.298	213.929
3.4 economische promotie	Gebiedspromotie en communicatie	167.891	-
5.3 cultuur presentatie en productie	Evenementen	40.448	167.000
5.7.2 openbaar groen en (openlucht) recreatie	Gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, evenemententerreinen, routes, etc.	1.614.233	4.500
Totaal		**2.337.088**	**760.429**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld Nr.	Projectnaam	Begroting 2023 Lasten	Baten
2.1.2	Reguliere werkzaamheden beheer verkeer en vervoer	153.020	-
2.1.2	Dotatie voorziening GO/V	125.000	-
2.1.2	GO/V	184.152	-
2.1.2	Onttrekking voorziening GO/V	-184.152	-
	Subtotaal taakveld 2.1.2	**278.020**	**-**
2.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer parkeren	170.688	375.000
2.2.2	Kapitaallasten	3.510	
	Subtotaal taakveld 2.2.2	**174.198**	**375.000**
3.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer fysieke bedrijfsinfrastructuur	62.298	213.929
	Subtotaal taakveld 3.2.2	**62.298**	**213.929**
3.4	Reguliere werkzaamheden economische promotie	167.891	-
	Subtotaal taakveld 3.4	**167.891**	**-**
5.3	Reguliere werkzaamheden cultuurpresentatie en productie	-	-
5.3	Evenementen	40.448	167.000
	Subtotaal taakveld 5.3	**40.448**	**167.000**
5.7.2	Reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie	1.382.677	4.500
5.7.2	Dotatie voorziening GO/V	220.000	-
5.7.2	GO/V	231.109	-
5.7.2	Onttrekking voorziening GO/V	-231.109	-
5.7.2	Kapitaallasten	11.556	-
5.7.2	***Subtotaal taakveld 5.7.2***	**1.614.233**	**4.500**
	Totaal	**2.337.088**	**760.429**

Programma 3. Toezicht en veiligheid

Ambitie

Toezicht, begeleiding en soms handhaving is nodig voor het in goede banen leiden van het gebruik van de recreatiegebieden. De nadruk ligt bij gastheerschap, voorlichten en voorbeeldgedrag.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 1.2 Openbare orde en veiligheid

- Aannamebeleid, ondersteuning, opleiden en trainen te richten op de rol gastheer in de gebieden;
- Verzorgen rondleidingen door boswachters
- Toezicht houden en handhaven volgens Algemene Verordening;
- Jaarlijks opstellen handhavingsplan en daarover afstemmen en samenwerken met gemeenten;
- Verbeteren van zichtbaarheid.

Programma 3 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	Gastheerschap en toezicht door boa's	262.450	-
Totaal		**262.450**	**-**

Baten en lasten

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	15.450	15.000	10.627
Inzet RNH	247.000	234.960	231.191
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**262.450**	**249.960**	**241.818**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	-	-	-
Saldo	**-262.450**	**-249.960**	**-241.818**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Ambitie

In dit verband staat voorop: het borgen van begrotingsevenwicht op de lange termijn met voldoende ruimte voor investeringen in het uitvoeringsprogramma.
Speerpunten voor 2023 zijn:

- Meer biodiversiteit;
- Betere spreiding van de recreatiedruk;
- Breder recreatief aanbod.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 0.1 Bestuur

- Goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekening 2022;

Taakveld 0.4 Overhead

- Voorbereiden en uitwerken van bestuursvergaderingen;
- Doorlopende afstemming met adviescommissie en bestuursbureau;
- Voorbespreking vergaderingen met portefeuillehouders en bestuursbureau;
- Opstellen van jaarstukken: programmabegroting, begrotingswijziging, jaarrekening, kadernota, jaarplannen en najaarsnotitie;
- Actualiseren en up-to-date houden van het uitvoeringsprogramma;
- Programmering van het meerjareninvesteringsplan;
- Beantwoorden van bestuurlijke en ambtelijke vragen;
- Verbeterde bestuurlijke besluitvorming;
- Uitvoeren bezoekerstellingen en aanvullend recreatieonderzoek.
- Doorlopende strategisch omgevingsmanagement;
- Zorg voor de afhandeling van WOB-verzoeken.

Baten en lasten

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	99.170	98.759	66.220
Inzet RNH	378.963	370.982	504.242
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**478.133**	**469.741**	**570.462**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-478.133**	**-469.741**	**-570.462**

Programma 4 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
0.1 bestuur	Accountantscontrole en bestuursbureau	82.922	-
0.4 overhead	Zie onderstaande specificatie	395.211	-
Totaal		**478.133**	**-**

Specificatie van de overhead (taakveld 0.4)

Onderdeel	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	163.443	-
Secretariaat	54.205	-
Financiële control en administratie	103.967	-
Aansturing van Beheer en Toezicht	57.348	-
Kantoor- en bedrijfskosten	16.248	-
Totaal	**395.211**	**-**

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen

Ambitie

Het verwerven van opbrengsten uit het recreatiegebied om daarmee bij te dragen aan een gezond en duurzaam recreatieschap.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 0.5 Treasury

- De financiering van het vastgestelde beleid;
- Zo weinig mogelijk financieringskosten;
- Het beperken van de (financiële) risico's.

Taakveld 0.8 Overige baten en lasten

- Participantenbijdrage;
- Overige verrekeningen.

Taakveld 0.10 Mutaties reserves

Het uitvoeren van de beleidsbepalingen conform de nota reserves en voorzieningen. Het recreatieschap heeft verschillende reserves, die elk voor hun eigen doelen worden ingezet.

Baten en lasten

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	1.839	1.824	1.943
Inzet RNH	-	-	-
Totale lasten	**1.839**	**1.824**	**1.943**
Participantenbijdragen	2.697.442	2.564.840	2.544.485
Opbrengsten	-	-	5.306
Totale baten	**2.697.442**	**2.564.840**	**2.549.791**
Saldo voor bestemming	**2.695.603**	**2.563.016**	**2.547.848**
Mutaties reserves	120.769	-157.949	120.345
Saldo na bestemming	**2.574.834**	**2.720.965**	**2.427.503**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Toevoeging algemene reserve	-	-	90.718
Onttrekking algemene reserve	-100.890	-290.010	-
Toevoeging bestemmingsreserve	236.725	137.617	42.383
Onttrekking bestemmingsreserve	-15.066	-5.556	-12.756
Totaal	**120.769**	**-157.949**	**120.345**

Programma 5 in geld per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
0.5 treasury	bank- en rentekosten	1.839	-
0.8 overige baten en lasten	participantenbijdragen	-	2.697.442
0.10 mutaties reserves	toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves	120.769	-
Totaal		**122.608**	**2.697.442**

Paragrafen

Indexatie

De baten en lasten zijn (met uitzondering van afschrijvingen en rente) verhoogd met een index van 5,17 % voor 2023. Ook de participantenbijdrage is met deze index verhoogd.

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre Recreatieschap Twiske-Waterland in staat is om middelen vrij te maken en daarmee substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat het beleid veranderd moet worden. Het weerstandsvermogen wordt vergeleken met de weerstandscapaciteit: de mogelijk in te zetten middelen om de risico's te dragen. De weerstandscapaciteit moet groter zijn dan het berekende weerstandsvermogen.

Weerstandsvermogen

Om het weerstandsvermogen te berekenen worden alle risico's, waarvoor geen maatregelen getroffen zijn en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie, geïnventariseerd. De belangrijke risico's voor Twiske-Waterland zijn:

- Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziekte en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen;
- Geen (grootschalige) evenementen (corona);
- Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving.

Per risico wordt de kans vermenigvuldigd met de potentiële omvang in euro's. Het berekende weerstandsvermogen bedraagt op 31-12-2021 € 427.400, zie bijlage I Risico-inventarisatie 2022.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bij het recreatieschap wordt gevormd door de middelen in de algemene reserve. In de begroting is geen post "onvoorzien" opgenomen voor het opvangen van eventuele niet voorziene lasten in de loop van het jaar. Bij Recreatieschap Twiske-Waterland heeft iedere onvoorziene last van substantiële betekenis dus directe gevolgen, waardoor de uitvoering van het beleid onder druk kan komen te staan. Ook heeft het recreatieschap geen stille reserves. Stille reserves zijn activa die tegen geen of een te lage waarde zijn gewaardeerd en direct verkoopbaar zijn.

Conclusie

De omvang van de algemene reserve (weerstandscapaciteit) is per 31-12-2021 € 3.127.384 en ligt ruim boven het niveau van het benodigde weerstandsvermogen (€ 427.400).

Kengetallen

Conform het BBV worden de kengetallen in onderstaande tabel vermeld.
De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Een schuldquote hoger dan 130% wordt als problematisch gezien. Het recreatieschap heeft geen leningen, vandaar de negatieve ratio. De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin aan de financiële verplichtingen kan worden voldaan. Een ratio >50% wordt in de regel als voldoende beschouwd. Het kengetal "structurele exploitatieruimte" geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte in de begroting is om tegenvallers op te vangen. Een ratio van > 0,6% is acceptabel.

	Jaarrek. 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
Netto schuldquote	-140%	-126%	-127%	-134%	-139%	-147%
Idem gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-140%	-126%	-127%	-134%	-139%	-147%
Solvabiliteitsratio	92%	94%	95%	95%	94%	93%
Structurele exploitatieruimte	8%	7%	10%	11%	11%	11%
Grondexploitatie	n.v.t.					
Belastingcapaciteit	n.v.t.					

B. Kapitaalgoederen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het onderhoud van de kapitaalgoederen, onderscheiden naar de volgende categorieën:

- Verhardingen;
- Civiele kunstwerken;
- Groen;
- Water, oevers en stranden;
- Pontjes;
- Terreinmeubilair;
- Hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging;
- Gebouwen en materieel.

Op 6 december 2018 is het beheerplan in het bestuur gepresenteerd en is het gewenste beeldkwaliteitsniveau vastgesteld op basis van de CROW "kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2018". De uitvoeringsorganisatie probeert met het beperkte budget zo goed mogelijk de beoogde beeldkwaliteit te handhaven.

Bij de instandhouding wordt onderscheid gemaakt tussen dagelijks onderhoud (DO), groot onderhoud (GO) en vervangingen (VV).

Dagelijks / jaarlijks onderhoud

DO omvat de reguliere, jaarlijks terugkerende kosten voor de instandhouding. Het DO betaalt het recreatieschap uit de exploitatiebegroting.

Groot onderhoud en kleine vervangingen

GO omvat de kosten voor instandhouding die niet ieder jaar terugkeren en levensduur verlengend zijn. Deze maatregelen worden uitgevoerd op basis van de meerjarenplanning en inspecties.

Het GO en kleine VV (vervangingen tot € 50.000) betaalt het recreatieschap uit de voorziening GO. Die voorziening wordt gevoed met een jaarlijkse dotatie vanuit de exploitatiebegroting. De jaarlijkse dotatie is berekend op basis van het werkelijk geplande groot onderhoud en de kleine vervangingen in de komende 10 jaren, zoals dat vastligt in een door het bestuur vastgesteld beheerplan (zie de meerjarenbegroting).

De kosten voor GO en kleine VV worden geboekt via de exploitatie, met daar tegenover een even grote onttrekking uit de voorziening. Op deze manier worden de betreffende lasten goed gemonitord.

Grote vervangingen

Grote VV, maatschappelijke vervangingen boven € 50.000 en economische vervangingen van bijvoorbeeld gebouwen, betaalt het recreatieschap uit de reserve. Vanuit de algemene reserve wordt een bedrag ter grootte van het netto investeringsbedrag overgeheveld naar de bestemmingsreserve egalisatie.

Het BBV schrijft voor dat alle investeringen als bezit (materiële vaste activa) op de balans moeten staan. Op de balans is rekening gehouden met een realistische jaarlijkse waardedaling. Die waardedaling leidt tot de jaarlijkse afschrijvingslasten (kapitaallasten). De bestemmingsreserve egalisatie dient ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven.

Totale lasten DO, GO en VV

De vervangingen of groot onderhoud komt voort uit inspecties en de leeftijd van voorzieningen.

Totaal kapitaalgoederen	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	839.402	882.800	928.440	976.441
Groot onderhoud en vervangingen < 50.000	415.261	338.653	266.760	220.077
Kapitaallasten	15.066	22.964	24.192	29.106
Totaal	**1.269.730**	**1.244.416**	**1.219.393**	**1.225.624**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	2023	2024	2025	2026
Maatschappelijke vervangingen >50.000	131.625	-	78.975	-
Economische vervangingen > 10.000	35.100	-	12.285	10.530

Onderstaand worden de kapitaalgoederen per taakveld en categorie verder uitgewerkt.

Taakveld 2.1 Verkeer en vervoer

In programma 2 zijn voor dit taakveld de volgende kosten begroot.

Totale lasten 2.1 VERKEER EN VERVOER	2023	2024	2025	2026
Verhardingen	164.053	251.014	209.430	212.696
Civiele kunstwerken	100.239	23.899	24.824	25.797
Inzet RNH en overige bedrijfskosten	72.880	76.958	81.247	85.758
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	-59.152	44.060	88.750	88.750
Totaal	**278.020**	**395.931**	**404.251**	**413.002**

Categorie verhardingen

Recreatieschap Twiske-Waterland heeft in totaal 34,6 hectare aan verhardingen in de vorm van gesloten verharding (asfalt) voor rijbanen, parkeerterreinen, fiets- en wandelpaden en half verharding voor de overige wandelpaden. Ook de ruiterpaden zijn in deze categorie opgenomen. De wegen en paden worden periodiek geïnspecteerd om vast te stellen waar onderhoud noodzakelijk is.

De beeldkwaliteit voor verhardingen is vastgesteld op niveau C. Dat betekent dat er kleine oneffenheden en randschade voor komen. Bij gladheid wordt de verharding niet gestrooid.

VERHARDINGEN	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	57.121	60.074	63.180	66.446
Groot onderhoud en vervangingen < 50.000	106.932	190.940	146.250	146.250
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**164.053**	**251.014**	**209.430**	**212.696**

Categorie civiele kunstwerken

Het recreatieschap heeft totaal 360 stuks kunstwerken zoals bruggen en waterstaatkundige voorzieningen zoals stuwen en duikers.

De beeldkwaliteit voor civiele kunstwerken is vastgesteld op niveau C. Dat betekent dat er incidenteel slijtage aan het brugoppervlak, rotting en scheuren mogelijk zijn.

CIVIELE KUNSTWERKEN	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	17.019	17.899	18.824	19.797
Groot onderhoud en vervangingen < 50.000	77.220	-	-	-
Kapitaallasten	6.000	6.000	6.000	6.000
Totaal	**100.239**	**23.899**	**24.824**	**25.797**

Taakveld 2.2 Parkeren

Het schap heeft in Het Twiske een voorziening voor het betaald parkeren, bestaande uit slagbomen, betaalautomaten en bijbehorende randapparatuur.

Totale lasten 2.2 PARKEREN	2023	2024	2025	2026
Parkeren	108.317	117.246	124.173	132.447
Inzet RNH en overige bedrijfskosten	65.881	69.287	72.870	76.637
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	-	-	-	-
Totaal	**174.198**	**186.533**	**197.042**	**209.084**

PARKEREN	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	104.807	110.226	115.924	121.917
Groot onderhoud en vervangingen <50.000	-	-	-	-
Kapitaallasten	3.510	7.020	8.249	10.530
Totaal	**108.317**	**117.246**	**124.173**	**132.447**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	2023	2024	2025	2026
Maatschappelijke vervangingen >50.000	-	-	-	-
Economische vervangingen > 10.000	35.100	-	12.285	10.530

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

In programma 2 zijn voor dit taakveld de volgende kosten begroot:

Totale lasten 5.7.2 OPENBAAR GROEN EN (OPENLUCHT) RECREATIE	2023	2024	2025	2026
Groen	289.736	304.111	319.229	335.128
Water, oevers en stranden	62.546	107.598	72.948	78.822
Pontjes	17.242	18.133	19.071	20.057
Terreinmeubilair	189.544	143.172	157.475	131.139
Hygiënische maatregelen / nuts, riolering en reiniging	159.854	167.816	176.190	184.996
Gebouwen en materieel	178.198	111.428	116.054	104.540
Inzet RNH en overige bedrijfskosten (incl. routebeheer)	728.221	765.560	804.829	846.128
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	-11.109	-37.713	-10.510	36.173
Totaal	**1.614.233**	**1.580.105**	**1.655.285**	**1.736.984**

Categorie groen

Recreatieschap Twiske-Waterland bevat in totaal 220 hectare aan grasvegetatie in de vorm van intensieve- en extensieve grasvegetatie, moeras en rietlanden. Verder heeft het recreatieschap in totaal 78 ha beplanting bestaande uit beplanting.

De beeldkwaliteit voor grasvegetaties is vastgesteld op niveau B.

De beeldkwaliteit voor beplanting is vastgesteld op niveau C. Dat betekent dat er incidenteel bosplantsoen-overgroei (bramen) over (half verharding) en grasvegetatie kan voorkomen. De vitaliteit van de bomen is over het algemeen goed.

GROEN	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	278.036	292.411	307.529	323.428
Groot onderhoud en vervangingen < 50.000	11.700	11.700	11.700	11.700
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**289.736**	**304.111**	**319.229**	**335.128**

Categorie water, oevers en stranden

Het recreatieschap heeft in totaal 200 ha water en 1,1 ha zandstrand. De inrichting van de zwemplekken moeten middels waarschuwingsborden aan de wettelijke eisen voldoen. Ook het zwemwater voldoet aan de minimale wettelijke eisen van de wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (Whvbz).

WATER, OEVERS EN STRANDEN	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	56.696	59.627	62.710	65.952
Groot onderhoud en vervangingen < 50.000	5.850	43.583	5.850	5.850
Kapitaallasten	-	4.388	4.388	7.020
Totaal	**62.546**	**107.598**	**72.948**	**78.822**

De investeringen betreffen het vervangen van een damwand nabij dag kampeerterrein Pikpotweg.

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	2023	2024	2025	2026
Maatschappelijke vervangingen >50.000	131.625	-	78.975	-
Economische vervangingen > 10.000	-	-	-	-

Categorie pontjes

Het recreatieschap heeft in de verschillende gebieden in totaal 5 pontjes.

PONTJES	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	17.242	18.133	19.071	20.057
Groot onderhoud en vervangingen < 50.000	-	-	-	-
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**17.242**	**18.133**	**19.071**	**20.057**

Categorie terreinmeubilair

Het recreatieschap heeft in totaal 2627 stuks terreinmeubilair, waarvan 49 speeltoestellen en 2578 overig terreinmeubilair zoals picknicksets, banken, anti-autopalen, verkeersborden, enzovoorts.

De beeldkwaliteit voor terreinmeubilair is vastgesteld op niveau B volgens de CROW systematiek. Dat betekent dat er incidenteel overgroei van beplanting mogelijk is.

TERREINMEUBILAIR	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	69.385	72.972	76.745	80.712
Groot onderhoud en vervangingen < 50.000	120.159	70.200	80.730	50.427
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**189.544**	**143.172**	**157.475**	**131.139**

Categorie hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging

Recreatieschap Twiske-Waterland heeft in totaal 17 pompen voor de riolering en het doorspoelen van zwemwater. Verder heeft het schap 19 electrakasten en 11.700 meter persriolering, watertappunten en 11.000 meter waterleiding.

Het recreatieschap heeft in totaal 10 toiletgebouwen, die in het seizoen meerdere keren per week schoongemaakt moeten worden. In de verschillende terreinen staan in totaal 134 rolcontainers en 85 afvalbakken die in het hoogseizoen dagelijks worden geleegd. Ook het periodiek rapen van zwerfvuil en het verwijderen van gestort afval op de parkeerterreinen behoort tot deze categorie. De beeldkwaliteit voor reiniging is vastgesteld op niveau B. Dat betekent dat er in het gebied weinig zwerfafval ligt.

HYGIËNISCHE MAATR. / NUTS, RIOLERING EN REINIGING	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	154.004	161.966	170.340	179.146
Groot onderhoud en vervangingen < 50.000	5.850	5.850	5.850	5.850
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**159.854**	**167.816**	**176.190**	**184.996**

Categorie gebouwen en materieel

Dit omvat het onderhoud aan de openbare gebouwen, verhuurde gebouwen en materieel zoals voertuigen en grote machines. Het recreatieschap heeft in totaal 19 gebouwen in eigen beheer.

De beeldkwaliteit voor gebouwen is vastgesteld op niveau C volgens het CROW-systematiek. Dat betekent dat er incidenteel aan de buitengevel en aan de binnenzijde vervuiling mogelijk is.

GEBOUWEN EN MATERIEEL	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	85.092	89.491	94.118	98.984
Groot onderhoud en vervangingen < 50.000 per object	87.550	16.380	16.380	-
Kapitaallasten	5.556	5.556	5.556	5.556
Totaal	**178.198**	**111.428**	**116.054**	**104.540**

C. Financiering

Wet Financiering decentrale overheden

De Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido) heeft als uitgangspunt het beheersen van risico's. De belangrijkste kenmerken in dat kader is een tweetal randvoorwaarden voor het treasurybeleid. De eerste is dat het aangaan en verstrekken van geldleningen alsmede het verlenen van garanties allen zijn toegestaan voor de uitoefening van de publieke taak. De tweede houdt in dat uitzettingen een prudent karakter (=met beleid en inzicht bezien) moeten hebben en niet gericht zijn op het genereren van inkomen door het lopen van onnodige risico's.

Op 6 december 2018 het Algemeen Bestuur in haar openbare vergadering haar verordening financieel beheer vastgesteld in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de wet Financiering Decentrale Overheden over de kaders voor de inrichting en uitvoering van de financieringsfunctie. Ook is in deze vergadering vastgesteld de verordening financieel beheer en controle in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de artikelen 216 en 217 van de provinciewet.

Risicobeheer

Binnen de Wet Fido zijn 2 normen vermeld waaraan dient te worden voldaan. De normen bestaan uit de kasgeldlimiet en de rente-risiconorm. De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een looptijd van maximaal 1 jaar en de renterisiconorm op leningen met een looptijd vanaf 1 jaar. Het doel van deze normen is te voorkomen dat bij herfinanciering van leningen bij (aanzienlijk) hogere rente grote schokken optreden in de hoogte van de rente die het recreatieschap moet betalen. De normen beperken de budgettaire risico's. Recreatieschap Twiske-Waterland is volgens het huidige liquiditeits- en financieringsbeleid binnen de kasgeldlimiet en renterisiconorm gebleven.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het bedrag ter grootte van 8,2% van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het jaar. Het doel van de limiet is de vlottende schuld (kortlopende leningen) te beperken. In de onderstaande tabel is de kasgeldlimiet voor het begrotingsjaar bepaald.

Berekening van de kasgeldlimiet	
Begrotingstotaal (lasten)	3.416.651
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	8,20%
Kasgeldlimiet	280.200

Renterisiconorm

De renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de vaste schuld bij aanvang van het jaar. Het doel is het beperken van de gevolgen van een stijgende kapitaalmarktrente op de rente lasten van de organisatie. De norm stelt dat per jaar maximaal 20% van de vaste schuld in aanmerking mag komen voor herfinanciering of renteherziening. In de onderstaande tabel is de renterisiconorm voor het begrotingsjaar bepaald op € 0.

Berekening van de renterisiconorm	
Stand van de vaste schuld per 1 januari	-
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20 %
Renterisiconorm	-

D. Bedrijfsvoering

Recreatie Noord-Holland NV (RNH) werkt als opdrachtnemer voor het bestuur van Recreatieschap Twiske-Waterland bevat. De provincie Noord-Holland is enig aandeelhouder van RNH.

In 2017 is de dienstverlening van RNH geëvalueerd. Daarna heeft RNH een verbeterplan uitgevoerd naar tevredenheid van zowel ambtelijke als bestuurlijke vertegenwoordigers van (de participanten van) de recreatieschappen. Op initiatief van de provincie is in 2020 onderzoek uitgevoerd naar de uitvoeringstaken van RNH in combinatie met de governance structuur van de recreatieschappen. Daarom hebben de recreatieschappen voor 2021 een contractverlenging van één jaar afgesproken. In 2021 is besloten om met ingang van 1 januari 2022 een bestuursbureau op te richten met medewerkers die rechtstreeks in dienst staan van de recreatieschappen, zodat een betere scheiding van opdrachtgeverschap en opdrachtnemerschap ontstaat. In het licht daarvan hebben de vijf recreatieschappen in 2021 besloten dat RNH ook in 2022 en 2023 als uitvoeringsorganisatie wordt gecontracteerd, met een opzegtermijn van één jaar.

De dienstverlening wordt afgerekend op basis van werkelijk gemaakte kosten en uren. De inzet van RNH voor het recreatieschap behoort tot de kostencategorie ingeleend personeel. In de begroting is hiervoor in totaal een budget van € 1,6 miljoen opgenomen.

Voor de werkzaamheden die het Routebureau van RNH in opdracht van het recreatieschap verricht zijn vaste bedragen in de begroting opgenomen. Deze bedragen dekken de inzet van RNH en de bedrijfskosten die gemiddeld worden gemaakt voor de beschreven werkzaamheden aan routebeheer en -ontwikkeling.

Overkoepelend voor alle recreatieschappen werkt RNH aan de volgende prestaties:

- HR management;
- Training en opleiding van het personeel;
- Professioneel contractbeheer vastgoed en evenementen;
- Modern ingerichte ICT voor projectadministratie, financiële administratie en factuurafhandeling;
- Archivering;
- Natuurinclusief kennisnetwerk;
- Omgevingsmanagement;
- Planning en control.

Bestuursbureau

Met ingang van 1 januari 2022 hebben vijf recreatieschappen in Noord-Holland gezamenlijk een Bestuursbureau opgericht. Dit bestuursbureau zorgt voor het inplannen en ondersteunen van de vergaderingen. De medewerkers van dit bureau fungeren als ambtelijk opdrachtgever voor de uitvoeringsorganisatie en als secretaris van de besturen van de recreatieschappen.

Flexibele schil / inhuur

Bij de uitvoering van onderhoudswerk huurt Recreatieschap Twiske-Waterland inzet van Werkom in.

Percentage overhead

Als de overhead wordt afgezet tegen de totale lasten bedraagt het percentage overhead 11,6 %. Deze overhead bestaat uit de volgende posten:

Opbouw van de overhead	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	163.443	-
Secretariaat	54.205	-
Financiële control en administratie	103.967	-
Aansturing van Beheer en Toezicht	57.348	-
Kantoor- en bedrijfskosten	16.248	-
Totaal	**395.211**	**-**

Planning en control

RNH maakt voor het recreatieschap voor ieder boekjaar de kadernota en programmabegroting, gevolgd door een jaarplan en begrotingswijziging, en tenslotte de najaarsnotitie en jaarrekening. In één kalenderjaar worden daartoe de volgende stukken aan het bestuur voorgelegd:

- Voorjaar: de jaarrekening van het afgelopen jaar, de begrotingswijziging voor het lopende jaar en de programmabegroting voor het volgende jaar;
- Najaar: de najaarsnotitie voor het lopende jaar, een jaarplan / financiële uitgangspunten voor het volgende jaar en de kadernota voor het daaropvolgende jaar.

Deze cyclus van planning en control wordt zo goed mogelijk afgestemd op de vergadercyclus van het recreatieschap, de behandeling door participanten en regionale afspraken over de informatie uitwisseling tussen gemeenschappelijke regelingen en gemeenteraden.

Maatregelen bij begrotingsafwijkingen

Materiële afwijkingen (beleidsmatig en/of financieel) ten opzichte van de begroting moeten door het bestuur worden geautoriseerd. Als een wijziging niet in het jaar zelf is voorgelegd, dan zijn bestedingen boven het begrotingsbedrag strikt genomen onrechtmatig. Daarom worden de afwijkingen tijdig, zo mogelijk in het begrotingsjaar zelf, aan het bestuur voorgelegd. Dit gebeurt in de vorm van:

- Begrotingswijziging 2021;
- Separate bestuursvoorstellen;
- Najaarsnotitie 2021.

Het recreatieschap streeft ernaar om begrotingsafwijkingen boven de grens van 3% van de totale lasten (inclusief toevoegingen aan de reserves) te voorkomen. Dit geldt in sterkere mate voor rechtmatigheidsafwijkingen zoals beschreven in de Kadernota Rechtmatigheid 2022.

Klachtenregistratie

Het recreatieschap biedt op de website de mogelijkheid om een klacht in te dienen. Ook via andere communicatiemiddelen en via de klantcontacten met toezichthouders of beheermedewerkers is het mogelijk contact op te nemen.

Tarieventabel

De tarieventabel volgt uit de Legesverordening 2015 zoals vastgesteld door het algemeen bestuur van het recreatieschap Twiske-Waterland op 3 december 2015. De tarieven kunnen telkenmale met de vaststelling van de begroting over enig jaar opnieuw worden vastgesteld.

1	**Documenten**	
	Aard van de dienstverlening	**Tarief**
1.1	Toezending link naar digitale openbare vergaderstukken van Algemeen Bestuur op basis van registratie e belangstellenden	
1.2	Het verstrekken van fotokopieën van schriftelijke stukken, afschriften en dergelijke A4-formaat, per bladzijde (zwart/wit). Voor afschrift en in kleur of A3-formaat worden de leges met 50% verhoogd	
2	**Archiefwerkzaamheden, opzoeken stukken**	
	Aard van de dienstverlening	**Tarief**
2.1	Opzoeken stukken in archief of in bestanden indien het opzoeken langer duurt dan 15 minuten, eerste kwartier gratis	
3	**Vergunningen en ontheffingen op grond van de algemene verordening (AV) van het recreatieschap**	
	Aard van de dienstverlening	**Tarief**
3.1	Vergunning voor een evenement (art. 2.2 AV) met een verwacht bezoekersaantal tussen 50 en 500 • commerciële doeleinden, per dag(deel) • particulier en non-profit, per dag(deel) • scholen en verenigingen, per dag(deel)	€ 250,- € 75,- *) € 50,- *)
3.2	Vergunning voor het tegen betaling aanbieden van diensten en lessen, zoals skeeleren, fietsen, kanoën, paardrijden, bewaken van auto's etc. (art. 2.3 AV)	€ 50,- per keer € 250,- per jaar
3.3	Ventvergunning (art 2.4 AV) ten behoeve van de verkoop van (horeca)artikelen: • voor maximaal 3 aansluitende dagen • jaarvergunning venten, per jaar	€ 150,- € 1.000,-
3.4	Standplaatsvergunning (art. 2.5 AV), in verband met verkoop van (horeca)artikelen vanuit een mobiel verkooppunt, per aangewezen locatie: • voor maximaal 3 aansluitende dagen • jaarstandplaats	€ 150,- € 1.000,-
3.5	Ontheffing voor het maken van commerciële foto- en filmopnamen (art. 2.6 AV), per dagdeel	€ 250,-
3.6	Vergunning voor het uitlaten van honden door commerciële bedrijven/uitlaatservices (art. 2.14 AV), per jaar, afhankelijk van bezoekfrequentie	van € 250,- tot € 750,-
3.7	Vergunning voor het uitlaten of begeleiden van meer dan drie honden (art. 2.14 AV), particulier/non-profit, per jaar/periode	€ 50,-
3.8	Ontheffing voor het op afstand (radiografisch) besturen van voertuigen en recreatieapparatuur, waaronder drones (art. 2.19 AV), particulier, non-profit, per ontheffing	€ 50,-
3.9	Bescherming groenvoorzieningen (art.3.4 AV); ontheffing voor schade toebrengen aan groenvoorzieningen of grasmat, graven van kuilen etc.(excl. herstel van schade!), per keer	€ 150,-
3.10	Ontheffing motorvoertuig voor rijden in groenvoorzieningen (art. 4.5 AV) voor een periode van maximaal 3 maanden • voor elke verlenging met maximaal drie maanden	€ 50,- € 50,-
3.11	Barbecue etc. (art. 4.18 AV) op daartoe aangewezen plaatsen, met een verwacht bezoekersaantal • van 50 tot 100 personen, per keer • meer dan 100 personen, per keer N.B.: Evt. in combinatie met nr. 3.1 vergunning evenement	€ 50,- *) € 150,- *)
3.12	Wijziging van vergunning of ontheffing, o.a. data/periode	€ 50,-
3.13	Overige vergunningen/ontheffingen op grond van de AV	€ 150,-

*) Groepsactiviteiten (kleinschalige evenementen) maken deel uit van het normale gebruik van het recreatiegebied.

Het bestuur van het recreatieschap draagt de uitvoeringsorganisatie op om in elk geval van deze mogelijkheid gebruik te maken voor:

- Sport- en speldagen van scholen;
- Benefietactiviteiten voor algemeen geaccepteerde goede doelen;
- Familiebijeenkomsten tot 100 personen;
- Kleinschalige activiteiten georganiseerd door organisaties met een maatschappelijk doel;
- Kleinschalige sportactiviteiten.

Voorwaarde is dan wel dat de openbare toegankelijkheid van de terreinen en voorzieningen gewaarborgd is en dat er dus geen sprake is van exclusief terreingebruik waarbij derden kunnen worden geweerd of gebruik door anderen wordt geweerd.

E. Grondbeleid

Het recreatieschap is van mening dat gebieden die binnen de grenzen van de Gemeenschappelijke Regeling vallen, in het beheer van het recreatieschap thuishoren.

Indien het recreatieschap een zakelijk of persoonlijk recht verwerft op gronden grenzend aan het gebied, dan worden deze gronden toegevoegd aan de gemeenschappelijke regeling.

Oppervlaktes en hoeveelheden		
Gronden		
Beleidsgebied gemeenschappelijke regeling	729,1	hectare
Oppervlakte in eigendom	721,9	hectare
waarvan: in eigen beheer	425,49	hectare
contractueel uitgegeven	305,6	hectare
Aantal contracten gronden	36	
Gebouwen		
Aantal gebouwen	17	
waarvan: in eigen beheer	17	
contractueel uitgegeven	6	
potentieel af te stoten	1	

Gronden in eigendom en uitgegeven

Twiske-Waterland heeft gronden van de gemeente Amsterdam en Staatsbosbeheer in erfpacht. Hier lopen twee erfpachtcontracten van Staatsbosbeheer die expireren in 2049. Gronden in erfpacht worden bij voorkeur voor langere periodes uitgegeven, tenzij dit vanuit gewenste ontwikkelingen in het gebied die voortvloeien uit het ambitietraject onwenselijk is. Alle gronduitgiftes zijn digitaal op kaart verwerkt in het beheersysteem GeoVisia en van alle contracten is een digitaal archief.

Voor ontwikkelingen waarbij externe financiering nodig is, is een looptijd van het ondererfpacht van ten minste 30 jaar wenselijk. Het recreatieschap kan momenteel alleen contracten sluiten met de resterende looptijd van 28 jaar. Er is op hoofdlijnen overeenstemming bereikt met Staatsbosbeheer over de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de groene recreatiegebieden in MRA en het lopende erfpacht in bijzonder.

Deze afspraken worden in mei 2022 ter besluitvorming aan de recreatieschappen voorgelegd. Er is overeenstemming over de looptijd (60 jaar). Er is nog geen overeenstemming bereikt over het verlengingsrecht (en het inroepen daarvan). Dit moet verder uitgewerkt worden in de nieuwe erfpachtcontracten. Er is nog geen helder procesvoorstel voor de vervolgfase van het opstellen van de contracten en het Didam arrest maakt dat Staatbosbeheer de voorgenomen afspraken met de drie recreatieschappen moet publiceren waardoor andere partijen hierop bezwaar kunnen aantekenen.

Natuur Netwerk Nederland (NNN) en Natura2000

Bijna alle gronden in eigendom, huur of erfpacht van het recreatieschap maken deel uit van het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Binnen dit netwerk zijn de wezenlijke kenmeren en waarden vastgesteld. Dit legt beperkingen op voor het gebruik van de gronden. De gronden in het Twiske vallen bovendien onder de Vogelrichtlijn van Natura2000. Het beheerplan (bevoegd gezag Provincie NH) daarvoor, wordt eind 2022 herzien vastgesteld. Dit beheerplan geeft beheerdoelen die in 2023 ook moeten worden opgenomen in het beheerplan van het recreatieschap.

Commerciële activiteiten

Om baten te halen uit de gronden is een aantal daarvan voor commerciële activiteiten of bewoning uitgegeven. Hierbij wordt gewerkt met standaardcontracten en voorwaarden. Bij Recreatieschap Twiske-Waterland is nog geen sprake van een vastgesteld grondprijzenbeleid. Wel wordt aangesloten bij de prijzen in de regio daarvoor. Er is sprake van actief accountmanagement waardoor contracten regelmatig worden geactualiseerd of gecontroleerd op oneigenlijk gebruik.

Baten uit commerciële activiteiten	Begroting 2023	Begroting 2022
Baten uit (erf)pachten	146.331	139.138
Baten uit verhuren	66.598	63.324

Kavelpaspoorten

Voor nieuwe ontwikkelingen worden kavelpaspoorten opgesteld, waarop marktpartijen kunnen inchrijven.

F. Participanten

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen voor elke participant is inzicht in en actieve deelname aan de gemeenschappelijke regeling noodzakelijk. Door effectief te sturen op de doelstellingen en prestaties kunnen participanten de gemeenschappelijke regeling maximaal laten bijdragen aan eigen bestuurlijke ambities. Ook de ambtelijke organisaties zullen daarvoor goed samen moeten werken met de uitvoeringsorganisatie Recreatie Noord-Holland.

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling wordt de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd. De programmabegroting geeft verder geen aanleiding om de participantenbijdragen te verhogen.

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2022	Bijdrage in 2023
Provincie Noord-Holland	56,04%	1.437.340	1.511.651
Gemeente Amsterdam	23,56%	604.287	635.528
Gemeente Edam-Volendam	1,33%	34.113	35.877
Gemeente Landsmeer	1,62%	41.628	43.780
Gemeente Oostzaan	0,66%	16.996	17.875
Gemeente Purmerend	6,96%	178.527	187.757
Gemeente Waterland	0,65%	16.634	17.494
Gemeente Wormerland	0,61%	15.577	16.383
Gemeente Zaanstad	8,57%	219.737	231.098
Totaal	**100,00%**	**€ 2.564.840**	**€ 2.697.442**

Informeren van participanten

De informatievoorziening van de gemeenschappelijke regeling aan de participanten (de gemeenteraden en provinciale staten) is belangrijk. Daarvoor sluit het recreatieschap aan bij regionale samenwerkingsafspraken zoals die bijvoorbeeld in Noord-Holland Noord en de Metropool Regio Amsterdam zijn of worden gemaakt.

Informatie over verbonden partijen

Deze paragraaf geeft de informatie weer, die elke participant volgens het BBV moet opnemen in haar paragraaf 'Verbonden partijen'.

Naam verbonden partij	Recreatieschap Twiske-Waterland
Vestigingsplaats	Oostzaan
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Bestuurlijke vertegenwoordiging	• Provincie Noord Holland: Gedeputeerde I. Zaal • Gemeente Amsterdam: Mevrouw S. Groenewoud • Gemeente Edam-Volandam: De heer H. Schütt • Gemeente Landsmeer: De heer E. Heinrich • Gemeente Oostzaan: De heer R.J. Monen • Gemeente Purmerend: De heer M.T.A. Hegger • Gemeente Waterland: De heer H. Boland • Gemeente Wormerland: De heer J. Schalkwijk • Gemeente Zaanstad: De heer W. Breunesse

Doelstelling en openbaar belang (BBV 15, 2a en 2b)	Het besturen en beheren van recreatiegebieden. Gezien de ligging en het gebruik van het gebied door de inwoners heeft de provincie/gemeente een direct maatschappelijk belang bij het realiseren van de doelen en neemt daarom deel aan de gemeenschappelijke regeling.
Activiteiten	Het recreatieschap voert de ontwikkeling en het beheer van recreatiegebieden uit, conform de doelen van de gemeenschappelijke regeling.
Visie op de verbonden partij (BBV 15, 1a)	Twiske-Waterland is ingericht als recreatiegebied om gemeenten en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio. Het recreatieschap heeft drie hoofdactiviteiten: 1. Beheren en in stand houden van de ingerichte gebieden en voorzieningen; 2. Beheren en in stand houden routenetwerken en boerenlandpaden; Actueel houden en vernieuwen van het aanbod om aan te sluiten bij wensen en behoeften van de recreant.
Beleidsvoornemens 2021-2024 (BBV 15, 1a)	Uitvoeren projecten van het in 2020 vastgestelde Uitvoeringsprogramma bij het Ambitiedocument.
(Wijziging) financieel belang (BBV 15, 2b-d)	Voor financiering van het jaarlijkse exploitatietekort zijn de participanten verantwoordelijk:

	• Provincie Noord-Holland 56,04% • Gemeente Amsterdam 23,56% • Gemeente Edam-Volendam 1,33% • Gemeente Landsmeer 1,62% • Gemeente Oostzaan 0,66% • Gemeente Purmerend 6,96% • Gemeente Waterland 0,65% • Gemeente Wormerland 0,61% • Gemeente Zaanstad 8,57%
Bestuurlijk belang	Stemgewicht
Bestuurlijke invloed	Jaarlijks kan Provinciale Staten / de raad haar gevoelens uitspreken over de begroting en kennis nemen van de jaarrekening en eventuele beleidsdocumenten. In de gemeenschappelijke regeling zijn de bevoegdheden vastgelegd. Voor aanpassing van de regeling is de instemming van alle participanten vereist.
Eigen vermogen	31-12-2020 € 4.971.199 31-12-2021 € 5.091.543 31-12-2022 € 4.933.594 (begroting) 31-12-2023 € 5.054.363 (begroting)
Vreemd vermogen	31-12-2020 € 571.889 31-12-2021 € 468.981 31-12-2022 € 325.946 (begroting) 31-12-2023 € 255.685 (begroting)
Financieel resultaat voor bestemming	€ 120.769
Website	https://www.twiske-waterland.nl/
Risicoprofiel	Laag

Risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen (BBV 15, 2e)	1. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziekte en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen; 2. Geen (grootschalige) evenementen (corona); 3. Vandalisme en nalatig recreantengedrag; 4. Erfpachtcontracten met Staatsbosbeheer; 5. Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving; 6. Onzekerheid ontwikkelingen door veranderende maatschappelijke perceptie; 7. Juridische procedures en reputatieschade overheidsorganisaties; 8. Kosten voor afhandeling WOB/WOO-verzoeken; 9. Betalingsachterstanden en/of faillissement van gebiedsondernemers; 10. Problemen bij invulling/bemensing handhaving; Onrechtmatig accorderen en betalen van facturen.
Ontwikkelingen Recreatieschap Twiske-Waterland: • Stelde in 2020 een Ambitiedocument vast met daaraan gekoppeld een Uitvoeringsprogramma. Dit Ambitiedocument gaat in op de beleidsdoelstellingen van de deelnemers aan de gemeenschappelijke regeling en beoogt realisatie daarvan op de eigen taakvelden. Het Uitvoeringsprogramma benoemt projecten in 2023 en de jaren erna, plaatst uitvoering in de tijd en gaat in op voorbereiding, participatie en financiering;	

- Begeleidt evenementen en het ontwikkelen van routes en locaties;
- Draagt met haar beheer en onderhoud bewust bij aan biodiversiteit en verleent medewerking aan participatie in onderhoud en projecten voor zelfbeheer;
- Zorgt voor structureel (financieel) evenwicht;
- Zorgt voor een aantrekkelijke recreatieomgeving met veilige en begaanbare voorzieningen;
- Werkt mee aan het effectueren van de nieuwe governancestructuur;
- Werkt samen met haar erfpachtgevers aan een duurzame toekomst van de recreatiegebieden.

Overzicht van baten en lasten

Baten en lasten per programma

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	337.141	79.548	-257.593
2. Beheer en onderhoud	2.337.088	760.429	-1.576.658
3. Veiligheid en toezicht	262.450	-	-262.450
4. Bestuur en ondersteuning	478.133	-	-478.133
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	1.839	2.697.442	2.695.603
Totaal voor bestemming	**3.416.651**	**3.537.419**	**120.769**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	120.769	-	120.769
Totaal na bestemming	**3.537.419**	**3.537.419**	**-**

Overzicht van baten en lasten per taakveld

Nr.	Lasten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
0.1	Bestuur	82.680	82.922	84.335	30.229	31.792
0.4	Overhead	387.061	395.211	415.644	437.133	459.732
0.5	Treasury	1.824	1.839	1.934	2.034	2.139
0.8	Overige baten en lasten	-	-	-	-	-
0.9	Vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-
0.10	Mutaties reserves	-	120.769	334.117	418.786	445.744
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-	-	-
1.2	Openbare orde en veiligheid	249.960	262.450	276.019	290.289	305.297
2.1	Verkeer en vervoer	386.397	278.020	395.931	404.251	413.002
2.2	Parkeren	179.636	174.198	186.533	197.042	209.084
3.1	Economische ontwikkeling	350.962	193.269	26.597	27.973	29.419
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	61.468	62.298	65.519	68.906	72.468
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	5.566	5.736	6.033	6.344	6.672
3.4	Economische promotie	158.013	167.891	176.571	185.700	195.300
5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	40.421	40.448	42.539	44.738	47.051
5.7	Openbaar groen en openluchtrecreatie	1.904.977	1.752.369	1.614.954	1.691.936	1.775.530
	Totaal lasten	**3.808.964**	**3.537.419**	**3.626.725**	**3.805.360**	**3.993.231**

Nr.	Baten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
0.1	Bestuur	-	-	-	-	-
0.4	Overhead	-	-	-	-	-
0.5	Treasury	-	-	-	-	-
0.8	Overige baten en lasten	2.564.840	2.697.442	2.836.900	2.983.568	3.137.818
0.9	Vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-
0.10	Mutaties reserves	157.949	-	-	-	-
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-	-	-
1.2	Openbare orde en veiligheid	-	-	-	-	-
2.1	Verkeer en vervoer	-	-	-	-	-
2.2	Parkeren	375.000	375.000	394.388	414.777	436.221
3.1	Economische ontwikkeling	26.213	79.548	-	-	-
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	203.462	213.929	223.938	235.515	247.691
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	-	-	-
3.4	Economische promotie	-	-	-	-	-
5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	167.000	167.000	167.000	167.000	167.000
5.7	Openbaar groen en openluchtrecreatie	314.500	4.500	4.500	4.500	4.500
	Totaal baten	**3.808.964**	**3.537.419**	**3.626.725**	**3.805.360**	**3.993.231**

	Saldo van baten en lasten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
	Totaal baten	3.808.964	3.537.419	3.626.725	3.805.360	3.993.231
	Totaal lasten	3.808.964	3.537.419	3.626.725	3.805.360	3.993.231
	Saldo	-	-	-	-	-

	Specificatie van taakveld 0.8 Overige baten en lasten	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
	Provincie Noord-Holland	1.437.340	1.511.651	1.589.803	1.671.996	1.758.438
	Gemeente Amsterdam	604.287	635.528	668.385	702.941	739.283
	Gemeente Edam-Volendam	34.113	35.877	37.732	39.683	41.734
	Gemeente Landsmeer	41.628	43.780	46.043	48.424	50.927
	Gemeente Oostzaan	16.996	17.875	18.799	19.771	20.793
	Gemeente Purmerend	178.527	187.757	197.464	207.673	218.410
	Gemeente Waterland	16.634	17.494	18.399	19.350	20.350
	Gemeente Wormerland	15.577	16.383	17.230	18.120	19.057
	Gemeente Zaanstad	219.737	231.098	243.045	255.611	268.826
	Overige verrekeningen	-	-	-	-	-
	Totaal	**2.564.840**	**2.697.442**	**2.836.900**	**2.983.568**	**3.137.818**

Overzicht van baten en lasten per kostensoort

Lasten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Belastingen	-	-	-
Grond	-	-	-
Duurzame goederen	415.261	381.830	352.229
Pachten	606	554	238
Ingeleend personeel	1.604.875	1.515.310	1.539.566
Huren	-	-	-
Overige goederen en diensten	1.449.264	1.930.319	1.492.494
Rente en bankkosten	1.839	1.824	1.943
Mutatie voorzieningen	-70.261	-36.830	-17.229
Afschrijvingen	15.066	15.957	29.874
Overige verrekeningen	-	-	-
Totaal lasten	**3.416.651**	**3.808.964**	**3.399.115**

Baten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Grond	-	-	-
Huren	66.598	63.324	59.371
Leges en andere rechten	5.500	5.500	11.269
Overige goederen en diensten	542.000	542.000	548.594
Pachten	146.331	139.138	137.955
Participantenbijdragen	2.697.442	2.564.840	2.544.485
Overige verrekeningen	-	-	5.302
Rente baten	-	-	4
Subsidies en projectbijdragen	79.548	336.213	212.480
Totaal baten	**3.537.419**	**3.651.015**	**3.519.459**

Saldo van lasten en baten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Totaal lasten	3.416.651	3.808.964	3.399.115
Totaal baten	3.537.419	3.651.015	3.519.459
Saldo	**120.769**	**-157.949**	**120.345**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Toevoeging algemene reserve		-	90.718
Onttrekking algemene reserve	-100.890	-290.010	-
Toevoeging bestemmingsreserve investeringen	-	-	-
Onttrekking bestemmingsreserve investeringen	-	-	-
Toevoeging bestemmingsreserve Purmerbos	-	-	-
Onttrekking bestemmingsreserve Purmerbos	-	-	-7.200
Toevoeging bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	-	-	-
Onttrekking bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	-	-	-
Toevoeging bestemmingsreserve Markermeerdijk	70.000	-	-
Onttrekking bestemmingsreserve Markermeerdijk	-	-	-
Toevoeging bestemmingsreserve egalisatie	166.725	137.617	42.383
Onttrekking bestemmingsreserve egalisatie	-15.066	-5.556	-5.556
Totaal mutaties reserves	**120.769**	**-157.949**	**120.345**
Gerealiseerd resultaat	-	-	-

Beleidsindicatoren

Gemeenten nemen een uniforme basisset beleidsindicatoren op in hun begroting en jaarverslag. De set behandelt een breed spectrum van onderwerpen, van misdrijven en afval tot bijstandsuitkeringen en nieuwbouwwoningen. Geen van deze indicatoren zijn toepasbaar voor het recreatieschap.

Geprognotiseerde balans 2023

De geprognotiseerde balans per 31 december kan als volgt worden weergegeven. (bedragen x € 1.000)

Activa	31-12-2022	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026
Vaste activa					
Materiële vaste activa	466	618	595	662	643
Financiële vast activa	-	-	-	-	-
Subtotaal	***466***	***618***	***595***	***662***	***643***
Vlottende activa					
Vorderingen en overlopende activa	-	-	-	-	-
Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan een jaar	4.763	4.662	5.026	5.456	6.045
Liquide middelen	30	30	30	30	30
Subtotaal	***4.793***	***4.692***	***5.056***	***5.486***	***6.075***
Totaal	**5.260**	**5.310**	**5.651**	**6.148**	**6.718**
Passiva	**31-12-2022**	**31-12-2023**	**31-12-2024**	**31-12-2025**	**31-12-2026**
Vaste financieringsmiddelen					
Algemene reserve	2.837	2.736	3.024	3.305	3.700
Bestemmingsreserve investeringen	6	6	6	6	6
Bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos	27	27	27	27	27
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	217	217	217	217	217
Bestemmingsreserve Markermeerdijk	1.455	1.525	1.595	1.665	1.735
Bestemmingsreserve egalisatie	391	543	520	587	568
Eigen vermogen	4.934	5.054	5.388	5.807	6.253
Voorzieningen	126	56	62	140	265

Vaste schulden met een rentetypische looptijd van een jaar of langer	-	-	-	-	-
Subtotaal	***5.060***	***5.110***	***5.451***	***5.948***	***6.518***
Vlottende passiva					
Netto-vlottende schulden met een renteypische looptijd korter dan een jaar	200	200	200	200	200
Overlopende passiva	-	-	-	-	-
Subtotaal	***200***	***200***	***200***	***200***	***200***
Totaal	**5.260**	**5.310**	**5.651**	**6.148**	**6.718**

Financiële meerjarenraming 2022-2026

Lasten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	492.810	337.141	67.479	70.968	74.637
2. Beheer en onderhoud	2.594.629	2.337.088	2.447.198	2.555.922	2.673.890
3. Veiligheid en toezicht	249.960	262.450	276.019	290.289	305.297
4. Bestuur en ondersteuning	469.741	478.133	499.979	467.362	491.524
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	1.824	1.839	1.934	2.034	2.139
Totaal	**3.808.964**	**3.416.651**	**3.292.608**	**3.386.575**	**3.547.487**

Baten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	26.213	79.548	-	-	-
2. Beheer en onderhoud	1.059.962	760.429	789.825	821.793	855.413
3. Veiligheid en toezicht	-	-	-	-	-
4. Bestuur en ondersteuning	-	-	-	-	-
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	2.564.840	2.697.442	2.836.900	2.983.568	3.137.818
Totaal	**3.651.015**	**3.537.419**	**3.626.725**	**3.805.360**	**3.993.231**

Saldo lasten en baten	-157.949	120.769	334.117	418.786	445.744

Mutaties reserves (standen per 31-12)	2022	2023	2024	2025	2026
Algemene reserve	-290.010	-100.890	287.081	281.718	394.320
Bestemmingsreserve investeringen	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve Markermeerdijk	-	70.000	70.000	70.000	70.000
Bestemmingsreserve egalisatie	132.061	151.659	-22.964	67.068	-18.576
Totaal	**-157.949**	**120.769**	**334.117**	**418.786**	**445.744**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen 2022 – 2026

(bedragen x 1000)

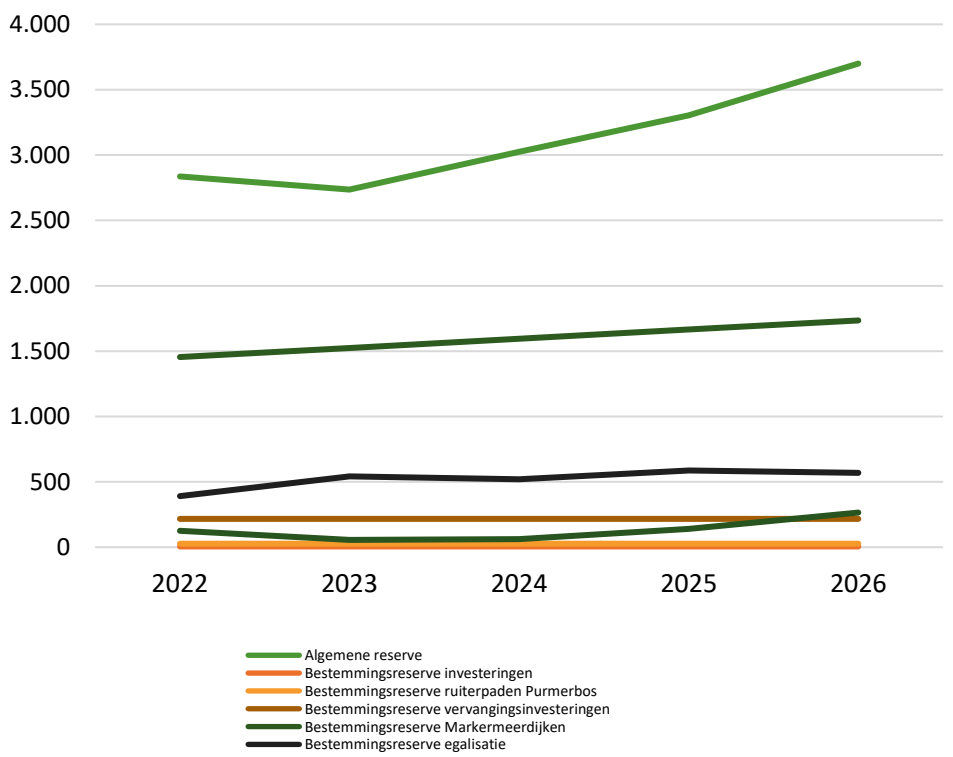

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

Het is de verwachting dat de algemene reserve in 2022 zal afnemen. Vanaf 2023 zal op basis van de begroting de algemene reserve jaarlijks toenemen. De algemene reserve is ruim voldoende voor het berekende benodigde weerstandsvermogen. Het bestuur kan besluiten extra inspanningen (mede) te financieren uit de algemene reserve. Volgens de meerjarenraming groeit de algemene reserve door naar € 3,7 miljoen in 2026.

De verwachting is dat alle bestemmingsreserves tezamen toenemen in de periode 2022 tot en met 2026. Van de vijf bestemmingsreserves blijven er drie in deze periode gelijk en nemen de bestemmingsreserve Markermeerdijken en bestemmingsreserve egalisatie toe. Volgens de huidige meerjarenraming groeien de bestemmingsreserves door naar € 2,6 miljoen in 2026.

De voorziening groot onderhoud fluctueert over de jaren en heeft een bandbreedte tussen de € 56.000 en € 265.000.

	Jaar	Saldo 1 jan	Onttrekking	Dotatie	Saldo 31 dec
Algemene reserve	2022	3.127.384	-290.010	-	2.837.374
Bestemmingsreserve investeringen	2022	6.282	-	-	6.282
Bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos	2022	26.548	-	-	26.548
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	2022	216.998	-	-	216.998
Bestemmingsreserve Markermeerdijk	2022	1.455.247	-	-	1.455.247
Bestemmingsreserve egalisatie	2022	259.085	-	132.061	391.145
Totaal reserves		**5.091.543**	**-290.010**	**132.061**	**4.933.594**
Voorziening GO	2022	162.775	-381.829	345.000	125.946
Totaal voorziening		**162.775**	**-381.829**	**345.000**	**125.946**

	Jaar	Saldo 1 jan	Onttrekking	Dotatie	Saldo 31 dec
Algemene reserve	2023	2.837.374	-100.890	-	2.736.484
Bestemmingsreserve investeringen	2023	6.282	-	-	6.282
Bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos	2023	26.548	-	-	26.548
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	2023	216.998	-	-	216.998
Bestemmingsreserve Markermeerdijk	2023	1.455.247	-	70.000	1.525.247
Bestemmingsreserve egalisatie	2023	391.145	-	151.659	542.804
Totaal reserves		**4.933.594**	**-100.890**	**221.659**	**5.054.363**
Voorziening GO	2023	125.946	415.261-	345.000	55.685
Totaal voorziening		**125.946**	**-415.261**	**345.000**	**55.685**

	Stand per 31-12-2022	Stand per 31-12-2023	Verschil
Algemene reserve	2.837.374	2.736.484	-100.890
Bestemmingsreserve investeringen	6.282	6.282	-
Bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos	26.548	26.548	-
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	216.998	216.998	-
Bestemmingsreserve Markermeerdijk	1.455.247	1.525.247	70.000
Bestemmingsreserve egalisatie	391.145	542.804	151.659
Totaal reserves	**4.933.594**	**5.054.363**	**120.769**
Voorziening GO	125.946	55.685	-70.261
Totaal reserves en voorzieningen	**125.946**	**55.685**	**-70.261**

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze programmabegroting wordt/is vastgesteld door het algemeen bestuur van Recreatieschap Twiske-Waterland in de openbare vergadering van 6 juli 2022.

Voorzitter,

Mevrouw S. Groenewoud

Bijlagen

Bijlage I **Risico-inventarisatie 2022**

Bijlage I Risico-inventarisatie 2022

Recreatieschap Twiske-Waterland vindt het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan de risico's, zoals ook wordt verplicht in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Deze nota geeft het noodzakelijke inzicht en wordt in de paragraaf weerstandsvermogen gebruikt en vergeleken met de beschikbare weerstandscapaciteit.

Omgaan met de coronacrisis

De afgelopen jaren hebben het belang aangetoond van een goede risico-inventarisatie. Sinds maart 2020 zijn diverse maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus (covid-19) tegen te gaan. De (tijdelijke) sluiting van horeca en voorzieningen volgens de richtlijnen van het RIVM hadden grote gevolgen voor Recreatieschap Twiske-Waterland. Deze maatregelen beperkten zich niet alleen tot het soms ontzeggen van de toegang voor publiek, maar raakten ook de bedrijfsvoering van ondernemingen en evenementen in het gebied. Ondernemingen moesten voor lange periodes hun deuren sluiten of mochten alleen open voor afhaal. De evenementen moesten worden afgelast. De ondernemers hebben het recreatieschap verzocht om korting op huur en pacht, en het recreatieschap heeft besloten hierin de ondernemers tegemoet te komen. Hierdoor liep ook het recreatieschap inkomsten mis.

Ondanks dat een gebeurtenis met de impact van de coronacrisis niet was te voorspellen, bood de inventarisatie aanknopingspunten bij het inschatten van de financiële gevolgen van de coronacrisis.

Ten tijde van het opstellen van deze tekst is het nog niet duidelijk hoe lang de maatregelen gaan duren en is niet bekend of de evenementen in 2022 (eventueel in aangepaste vorm) kunnen doorgaan. Dit risico is meegenomen in de inventarisatie.

In een risicosessie begin 2022 zijn de risico's voor Twiske-Waterland in kaart gebracht. Hierbij zijn de risico's beschreven aan de hand van kans van voorkomen en de gevolgen/impact als het risico zich voordoet. Op basis van deze uitkomsten zijn de risico's geplaatst in de matrix op de volgende pagina.

Geïnventariseerde risico's

Begin 2022 zijn de risico's voor Recreatieschap Twiske-Waterland in kaart gebracht. Hieronder zijn de risico's benoemd:

1. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziekte en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen;
2. Geen (grootschalige) evenementen (corona);
3. Vandalisme en nalatig recreantengedrag;
4. Erfpachtcontracten met Staatsbosbeheer;
5. Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving;
6. Onzekerheid ontwikkelingen door veranderende maatschappelijke perceptie;
7. Juridische procedures en reputatieschade overheidsorganisaties;
8. Kosten voor afhandeling WOB/WOO-verzoeken;
9. Betalingsachterstanden en/of faillissement van gebiedsondernemers;
10. Problemen bij invulling/bemensing handhaving;
11. Onrechtmatig accorderen en betalen van facturen.

Lage scores (groen gekleurd) geven kleine risico's weer. Deze behoeven weinig tot geen aandacht. Hoge scores (roodgekleurd) geven grote risico's weer. Deze risico's zijn niet aanvaardbaar. Voor deze risico's moeten beheersmaatregelen worden getroffen. De vermenigvuldiging van de kansen met de financiële gevolgen leidt tot de positionering in de matrix.

Op basis van de kans van voorkomen en de gevolgen/impact als het risico zich voordoet zijn de risico's geplaatst in de onderstaande matrix.

	Gevolg / impact		
Kans	1 = 0 – 100.000	2 = 100.000 - 300.000	3 = > 300.000
1 = < 10%	10, 11	4	
2 = 10 – 40 %	9	3, 5, 7, 8	
3 = > 40 %		2, 6	1

Alleen de risico's met het grootste gevolg zijn in detail verder uitgewerkt. Het betreft de nummers 1, 2 en 6. De verdere uitwerking van deze risico's staat hieronder.

1. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen

Dit betreffen risico's die ontstaan door overmacht. Zaken die hieronder gekwantificeerd worden zijn extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen. Vanwege het ongrijpbare en meervoudige karakter van dit risico is dit voor het Twiske-Waterland één van de hoogst gekwalificeerde dreigingen.

Risico/kans: Extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen.		**Oorzaak:** Natuurrampen en ander van buiten afkomend onheil: storm- en brandschade, (vogel)ziektes, plagen, invasieve exotische bedreigingen en (drugs)dumpingen.
Kans(cijfer): **3** > 40 %	Gevolg(cijfer): **3** > 300.000	**Gevolg/impact:** ▪ Extra kosten en personele inzet voor beveiligen, bestrijding en opruiming; ▪ Inzet derden voor bestrijding en opruiming; ▪ Bestrijden invasieve exoten; ▪ Hitte of stormschade; ▪ Maatregelen (o.a. zwemverbod en gebiedsverbod); ▪ Uitstel of afstel uitvoering onderhoud, projecten of evenementen met mogelijke schadeclaims.
Beheersmaatregel: ▪ Kostenpost opnemen in exploitatie bij het aannemen van structurele vormen; ▪ Meer inzet op toezicht en handhaving; ▪ Communicatieplan bij risico's. ▪ *€ 150.000 reserveren voor het weerstandsvermogen in de risicoparagraaf*		

2: Geen (grootschalige) evenementen (corona)

Dit risico bestaat uit het scenario dat de geplande evenementen geen doorgang vinden. Dit scenario is aannemelijk omdat in 2020 en 2021 vanwege de coronacrisis de grootschalige evenementen geen doorgang vonden. Daarnaast liggen evenementen onder het maatschappelijke vergrootglas. Wanneer er geen evenementen zijn heeft dit gevolgen voor meerdere actoren rondom het recreatieschap.

Risico/kans: Het niet doorgaan van de jaarlijks geplande grootschalige evenementen in het recreatieschap.		**Oorzaak:** Door het coronavirus worden sinds maart 2020 tot nader order geen evenementen georganiseerd. Daarnaast liggen evenementen onder het maatschappelijke vergrootglas.
Kans(cijfer): **3** > 40 %	Gevolg(cijfer): **2** 100.000 - 300.000	**Gevolg/impact:** ▪ Twiske-Waterland levert minder recreatieve diensten; ▪ Het schap mist een cruciale bindingsfactor met het jongere publiek; ▪ Het schap mist van cruciale inkomsten die ten gunste van het beheer en onderhoud zouden komen; ▪ Evenementen organisatoren en ondernemers komen in zwaar weer en voortbestaan is onzeker.
Beheersmaatregel: ▪ Compensatieregeling treffen voor alle getroffen actoren (incl. het recreatieschap); ▪ (Kleine) Evenementen/activiteiten organiseren die passen binnen de mogelijke beperkingen. Dit kan ook inhouden dat met andere dan de huidige evenementenorganisatoren in zee wordt gegaan; ▪ *€ 75.000 reserveren voor het weerstandsvermogen in de risicoparagraaf.*		

6: Onzekerheid over ontwikkelingen door veranderende maatschappelijke perceptie

Dit risico bevat onzekerheid bij ontwikkelingsmogelijkheden in het recreatieschap. Door de groeiende betrokkenheid en het gestegen wantrouwen jegens de overheid komen overheidsontwikkelingen steeds meer onder het maatschappelijke vergrootglas te liggen. Wanneer ontwikkelingen meer aandacht op zich gericht krijgen zal dit invloed hebben op de lengte en uitkomst van het ontwikkelproces.

Risico/kans: Onzekerheid bij ontwikkelingen in het recreatiegebied		**Oorzaak:** Door de groeiende betrokkenheid en het gestegen wantrouwen jegens de overheid komen overheidsontwikkelingen steeds meer onder het maatschappelijke vergrootglas te liggen.
Kans(cijfer): **3** > 40 %	Gevolg(cijfer): **2** 100.000 - 300.000	**Gevolg/impact:** ▪ Vertraging bij ontwikkelingen; ▪ Meer omgevingsmanagement; ▪ Geen ruimte voor ondernemers; ▪ Geen doorontwikkeling van het gebied het beheer en onderhoud zouden komen; ▪ Onzeker bestaansrecht.
Beheersmaatregel: ▪ Bestuurlijk portefeuillehouder "ontwikkeling" benoemen; ▪ Stakeholders betrokken houden; ▪ Focus inbouwen bij het participatieproces van het uitvoeringsprogramma; ▪ *€ 50.000 reserveren voor het weerstandsvermogen in de risicoparagraaf.*		

Berekening gewenst weerstandsvermogen

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 427.400, zoals uit onderstaande tabel blijkt. Bij deze berekening is rekening gehouden met de niet in detail uitgewerkte risico's.

Risico	Kans(factor)	Gewenst weerstandsvermogen
1: Overmacht Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen:	> 40% (0,50)	€ 150.000
2. Geen (grootschalige) evenementen (corona)	> 40% (0,50)	€ 75.000
6: Onzekerheid over ontwikkelingen door veranderende maatschappelijke perceptie	> 40% (0,50)	€ 50.000
Overige risico's		€ 152.400
Totaal		**€ 427.400**

Vorig jaar werden er twaalf risico's geïnventariseerd en was het benodigde weerstandsvermogen € 413.000.

Het gewenste/ benodigde weerstandsvermogen wordt jaarlijks herzien, omdat de risico's en de omvang jaarlijks kunnen wijzigen. Gedurende het jaar wordt het bestuur geïnformeerd over belangrijke nieuwe risico's.

Jaarstukken 2021

Recreatieschap Twiske-Waterland

recreatieschap twiske-waterland

Versie 7 april 2022

Inhoudsopgave

Samenvatting **3**

Jaarverslag **10**

Programmaverantwoording 12

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting 14

Programma 2. Beheer en onderhoud 18

Programma 3. Toezicht en veiligheid 23

Programma 4. Bestuur en ondersteuning 24

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen 26

Paragrafen 28

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 29

B. Kapitaalgoederen 30

C. Financiering 37

D. Bedrijfsvoering 40

E. Grondbeleid 42

F. Participanten 44

Jaarrekening **47**

Overige gegevens **60**

Bijlagen **65**

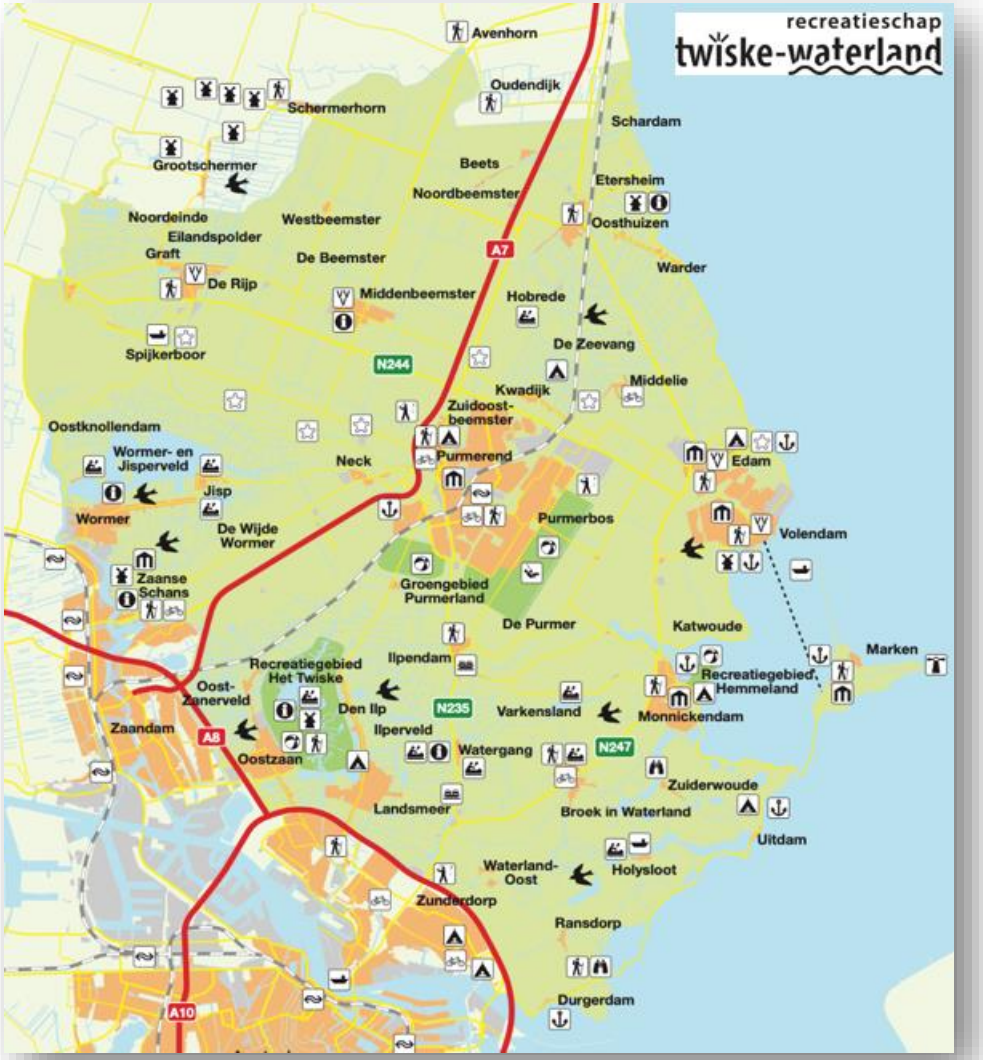

Samenvatting

Het werkgebied van het recreatieschap beslaat de gemeenten Amsterdam (Noord), Beemster, Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Purmerend, Waterland, Wormerland en Zaanstad en Graft de Rijp (nu gemeente Alkmaar). Deze gemeenten (met uitzondering van Alkmaar) participeren samen met Provincie Noord-Holland in de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Twiske-Waterland. Het recreatieschap beheert en onderhoudt recreatieterreinen, natuurterreinen en recreatieve routes en objecten in haar werkgebied. Zij bekostigt haar activiteiten uit inkomsten van huren, pachten, evenementen (in voorkomende gevallen projectsubsidies) en bijdragen van de participanten.

Kerngegevens: Meer dan 1,6 miljoen bezoekers in 2021, 31.000 hectare werkgebied, waarvan 650 hectare beheergebied.

Werken in coronatijden

Ondanks de ingrijpende gevolgen van de coronacrisis, heeft Twiske-Waterland in 2021 veel van het jaarprogramma kunnen realiseren. Het bestuur besloot ondanks het missen van evenementeninkomsten, niet te bezuinigen op onderhoud. Terecht, want de gebieden van het recreatieschap hebben onder deze omstandigheden grote maatschappelijke waarde bewezen.

Het wegvallen van buitenlandse vakantiebesteding was goed merkbaar. Er waren meer recreanten en de recreatiegebieden en routes zijn intensiever gebruikt. Het aantal bezoeken aan het recreatieschap steeg licht naar 1,66 miljoen ten opzichte van 1,64 miljoen in het jaar daarvoor. Dat past in het landelijk beeld: een bezoek aan natuur- en recreatiegebieden is populair tijdens de coronacrisis. Ter vergelijking: in het pre-coronajaar 2019 trok het Twiske ruim 1,2 miljoen bezoekers.
De recreatieve waarden van de gebieden worden hiermee onderstreept. Wij verwachten dat de aanwas van het bezoek blijvend is. Een belangrijke reden voor die verwachting is dat het aantal inwoners in Nederland stijgende is. De deelnemende gemeenten Amsterdam (noord), Beemster, Edam-Volendam, Landsmeer, Purmerend, Wormerland en Zaanstad groeiden in 2021 gezamenlijk met bijna 2500 inwoners. De gemeenten Oostzaan en Waterland krompen samen met 160 inwoners. Andere indicatoren voor groei van het aantal bezoekers in de toekomst zijn: gestage bouwproductie, grotere bekendheid van de gebieden, de onzekerheid van de coronacrisis, de trend van meer vakantie in eigen land en de overloopfunctie van de kust.

Opnieuw werden de twee grote evenementen afgelast waardoor begrote opbrengsten maar deels zijn gerealiseerd. Tot het eind van het boekjaar 2021 was nog niet duidelijk of voor het volgende jaar de evenementen zouden doorgaan. In de voorbereiding op de volgende jaren werd daar wel vanuit gegaan. De maatschappelijke weerstand nam wel toe en speelde een belangrijke rol in de totstandkoming van de Omgevingsvisie van de gemeente Oostzaan. Na een eerste versie werd door een deel van de raad een alternatief ontwikkeld waarin twee –voor het recreatieschap- belangrijke elementen worden uitgesloten: evenementen en een minicamping. De discussie daarover wordt na de afsluiting van het boekjaar verder gevoerd.

De jaarrekening van laat over 2021 een positief resultaat zien van € 120.000 terwijl een negatief resultaat van € 27.000 was begroot. Het verschil is € 147.000 positief. Het positieve resultaat is voornamelijk het gevolg van gestegen parkeerinkomsten (€ 199.000 positief). Deze meevaller nivelleert het verlies door het bijna volledig wegvallen van de evenementeninkomsten (€ 158.000 negatief). Daarnaast zijn de kosten lager uitgevallen vanwege minder inzet van de uitvoeringsorganisatie en het nog op te starten van enkele projecten uit het uitvoeringsprogramma in 2022 (€ 106.000 positief). De lasten van deze projecten schuiven door naar 2022. Verdere toelichting is te vinden bij paragraaf ‘wat heeft het gekost en opgeleverd?’ op pagina 7.

Het jaar van recreatieschap Twiske-Waterland

Twiske-Waterland heeft in 2021 veel van het oorspronkelijke programma kunnen realiseren. Effecten van de coronacrisis zijn opgevangen en uit het bezoek bleek dat de gebieden en wandel- fiets- en ruiterpaden van grote maatschappelijke waarde zijn!

Recreanten waarderen Het Twiske met een hoog cijfer!

De mening van de recreanten en andere bezoekers is belangrijk voor het recreatieschap. Wij vinden die belangrijk om te weten hoe de voorzieningen worden gewaardeerd, wat zij vinden van het onderhoud en of er wensen zijn voor de toekomst. In het afgelopen jaar is daar onderzoek naar gedaan door middel van een digitale enquête over het Twiske. De respons op het onderzoek was goed men waardeerde het Twiske met een 8,5! Daarnaast valt op dat respondenten betrokken en geïnformeerd zijn. Verbeterpunten en aanbevelingen die werden gegeven in beantwoording van de open vragen worden graag opgepakt in het dagelijks onderhoud. Het waarderingsonderzoek ondersteunt ook keuzes voor toekomstig beheer en het meerjarenuitvoeringsprogramma. Het waarderingsonderzoek kwam voor uit het uitvoeringsprogramma bij het ambitiedocument van het recreatieschap.

Evaluatie uitvoeringsprogramma

Op 20 december 2020 is een eerste versie van het uitvoeringsprogramma vastgesteld voor de uitvoering van het ambitiedocument. De inhoud van het programma is samengesteld op basis van een eerste inventarisatie van onder andere gemeentelijke programma's. In de zomervergadering van het algemeen bestuur in 2021 is besloten meer aandacht te geven aan gemeentelijke en provinciale ambities en aan te sluiten bij regionale programma's op het gebied van recreatie- en natuurontwikkeling. Dit heeft bij de evaluatie geleid tot het uitbreiden van het uitvoeringsprogramma met een lijst van projecten en meekoppelkansen. Het moment van uitvoeren en de mate van deelnemen moet nog worden vastgesteld.

Werkzaamheden Recreatief Grid Laag Holland

Het project Recreatief Grid Laag Holland is onderdeel van het uitvoeringsprogramma. In dat kader werd op donderdag 18 november 2021 een congres georganiseerd over recreatie, toerisme en de identiteit van het gebied Laag Holland. Tijdens het congres konden belanghebbende organisaties kennisnemen van het gebiedsperspectief Amsterdam Wetlands, het interbestuurlijk programma vitaal platteland Laag Holland en de ambitiedocumenten/visies van de recreatieschappen Twiske-Waterland en Alkmaarder- en Uitgeestermeer. Het Recreatief Grid sluit aan bij de ontwikkeling van drie buitenpoorten door de provincie en Nederlandse Spoorwegen. Het Recreatief Grid zorgt voor update van het fietsknooppuntennetwerk op het platteland en in de stad.

Oplevering ecologisch beheerplan Het Twiske

Het Twiske kent al sinds de visie 2006 een recreatieve zonering met onderscheid tussen intensieve en extensieve gebieden. Deze zonering volgt de indeling van het gebied, zoals aangelegd in de jaren '70. Het jaarlijks terugkerend onderhoud en het meerjarige grootonderhoud zijn gericht op instandhouding en waar mogelijk verbetering van de recreatieve gebruiks- en natuurwaarden. Daarvoor wordt gebruik gemaakt van ecologische kennis, vergaard uit ecologische onderzoeken, het Natura2000 beheerplan en periodiek overleg met natuurbeheerders en vrijwilligers Specifiek onderzoek als voorwaarde voor vergunningverlening van de evenementen levert inzicht in de aanwezige waarden en eventuele mitigerende of beschermende maatregelen. Met die jaarlijkse onderzoeken zijn de delen van de intensieve zone; de evenemententerreinen en directe omgeving goed in beeld. Voor het completeren van de kennis werd onderzoek uitgevoerd naar de extensieve gebieden. Dat onderzoek werd eind van het jaar opgeleverd en de adviezen daarin worden gebruikt voor optimaliseren van het beheer en het realiseren van een van de drie hoofdambities van het recreatieschap: meer biodiversiteit.
De onderzoeksgegevens werden tevens benut voor het actualiseren van het Natura2000 beheerplan in 2022.

Kandidaat geselecteerd voor zorgboerderij de Marsen

Het recreatieschap heeft na diverse pogingen in de afgelopen 10 jaar een geschikte partij gevonden die De Marsen conform het bestemmingsplan gaat ontwikkelen tot een woonzorglocatie met dagbesteding. Het recreatieschap is in de zomer van 2021 op zoek gegaan naar een zorgaanbieder die dat kan realiseren binnen de grenzen van het bestemmingsplan. Ouders en verzorgers van de jongvolwassenen die er dagbesteding krijgen, worden tijdens het voorbereidingsproces op de hoogte gehouden. De geselecteerde zorgaanbieder overlegt met de huidige gebruiker over continueren van de dagbesteding.

Uitbreiding wandelnetwerk Laag Holland.

Eind oktober 2021 is een uitbreiding van het wandelnetwerk Laag-Holland opgeleverd. Het project omvatte de realisatie van wandelroutes in Amsterdam-Noord, met aansluitingen op het bestaande wandelnetwerk in Landelijk Noord. Daarmee is de bereikbaarheid van natuur- en wandelgebieden vanuit het stedelijk gebied opnieuw beter en aantrekkelijker gemaakt. Het wandelnetwerk in Noord-Holland omvat bijna 3500 km wandelpaden en 111 km boerenlandpaden. Alleen al in Twiske-Waterland zijn 630 km paden te bewandelen.
Recreatie begint bij de voordeur: het netwerk is bereikbaar. En voor wie wat verder weg woont, zijn er de 15 Toeristische overstappunten in het gebied. De netwerken worden beheerd door het Routebureau, in opdracht van de recreatieschappen en gemeenten. De verhalen en themaroutes die het wandelen niet alleen gezond maar ook interessant maken, worden samen met partners als Bureau Toerisme Laag Holland ontwikkeld en onderhouden.

Groot onderhoud aan ruiterpad Waterland

Aan het eind van 2021 werd groot onderhoud uitgevoerd aan een deel van het ruiterpad op het traject Purmerbos- Groengebied Purmerland. Het ruiterpad is aangevuld met ca 150 m3 zand en nieuw onder profiel gebracht waardoor het ruiterpad weer veilig te gebruiken is. Naast het grote onderhoud wordt dit traject minimaal drie keer per jaar onderhouden door het ruiterpad te frezen en de bermen te maaien, zodat er een egale ondergrond blijft.

Komst van het bestuursbureau

De besturen van de Recreatieschappen Spaarnwoude, Twiske-Waterland, Groengebied Amstelland, Recreatiegebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer en Geestmerambacht hebben besloten tot het oprichten van een bestuursbureau recreatieschappen. Hierdoor ontstaat een duidelijkere opdrachtgever-opdrachtnemer-relatie tussen de recreatieschappen en de uitvoeringsorganisatie Recreatie Noord-Holland n.v. Het bestuursbureau vervult, namens de besturen van de recreatieschappen, secretariële en administratieve ondersteuning en ambtelijk opdrachtgeverschap naar de uitvoeringsorganisatie. Het bestuursbureau is per 1 januari 2022 van start gegaan.

Aanplanting 100 nieuwe bomen in Het Twiske

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van een bouwbedrijf uit Amsterdam en omdat zij iets wilde doen ten gunste van de natuur heeft het bouwbedrijf besloten om 100 bomen te schenken aan het recreatiegebied Het Twiske. Naast de 100 bomen zijn er ook 4 banken geschonken die een mooie plaats in het gebied krijgen. De aanplant is uitgevoerd door SW bedrijf Werkom groen, team Oostzaan.

Nieuw duurzaam oplaadpunt in Het Twiske

Bij restaurant de Appel In het Twiske werd een duurzaam oplaadpunt voor elektrische fietsen geplaatst. Aanleiding was het winnen van de landelijke Energy Award door de gemeente Oostzaan. De oplaadpaal zorgt voor duurzame energie. Deze stroom wordt namelijk opgewekt met wind en met behulp van zonnecellen.

Nieuwe E-bike themaroute Oer-IJ

In totaal maar liefst 115 km bedraagt de totale lengte van de nieuwe E-bike themaroute 'Langs de Oevers van het Oer-IJ'. Een afstand die is opgeknipt in vijf trajecten. De route vertelt het verhaal van de mens en zijn bijzondere relatie met het water; als vijand en als bondgenoot. Kronkelende dijken herinneren aan de inspanningen om droge voeten te houden en de forten uit de Stelling van Amsterdam laten zien hoe met inundatie als wapen de vijand kon worden bestreden. De route is als digitaal en gedrukt verhaal op 5 juli 2021 door Stichting Oer-IJ gepresenteerd. In 2022 volgt de fysieke inrichting van de route als streekroute in opdracht van vier recreatieschappen, waaronder Twiske-Waterland, en met subsidie van de provincie.

Uitbreiding lange afstand fietsroutes (LF)

De Stelling van Amsterdam, het noordelijke deel van de landelijke icoon fietsroute, verbindt vier recreatieschappen van Recreatie Noord-Holland met elkaar: Alkmaarder- en Uitgeestermeer, Spaarnwoude, Twiske-Waterland en Groengebied Amstelland. Nu de Stelling van Amsterdam in 2021 uitgebreid is met de Nieuwe Hollandse Waterlinie als gezamenlijk werelderfgoed Hollandse Waterlinies en er een landelijke fietsroute langs deze en de aansluitende Brabantse waterlinie is ingericht, volgt het operationeel onderhoud van de bebording van zowel het fietsknooppunten-netwerk als het LF-netwerk.

Geboorte hooglanderkalfje in Het Twiske

Eind juni was er de geboorte van het eerste en enige hooglanderkalfje van 2021. Er zijn in het Twiske drie deelgebieden waar Schotse Hooglanders zorgen voor begrazing en waar de natuur zoveel mogelijk zijn gang kan gaan. Deze manier van beheer zorgt ervoor dat deze gebieden populair zijn bij bezoekers van het gebied.

Twiske-Waterland in beeld

Het schap heeft ook dit jaar haar gebieden promoot. Twiske-Waterland was in 2021 op veel verschillende manieren zichtbaar!

Deelname aan RTV-NH Zomertourcampagne "Op de camping"

De vijf recreatieschappen hebben in de zomer deelgenomen aan de campagne op de camping. RTV Noord-Holland is met een NH-zomerkaravaan in de provincie Noord-Holland op zoek gegaan naar mooie verhalen en unieke plekjes. De uitzending en interview over Twiske-Waterland heeft plaatsgevonden op camping Vliegenbos in Amsterdam Noord. Beheermedewerkers hebben verteld wat er allemaal te doen is en te beleven valt Het Twiske, over de mooie natuur en ook over het wandel- en sloepennetwerk in Waterland. Voor Het Twiske is een kort filmpje gemaakt over het klimpark in Het Twiske.

Georganiseerde zwerfafvalcampagne namens alle recreatieschappen

De vijf recreatieschappen hebben deze zomer gezamenlijk een zwerfafvalcampagne georganiseerd. Aanleiding was de enorme afvalpiek in het uitzonderlijke coronajaar 2020. Op knooppunten in de schappen stonden banners en posters over de zwerfafvalcampagne opgesteld. Daarnaast werd via berichten in lokale media en de socials hiervoor aandacht gevraagd. Recreatieschap Twiske-Waterland en de andere schappen blikken tevreden terug op de campagne. Door de aandacht van lokale media, kwamen in totaal bijna 600.000 personen met de bewustwordingscampagne in aanraking.

Twiskemolen lid van het Geheim Genootschap van Fluisterende Molens

De Twiskemolen is toegetreden tot het Geheim Genootschap van Fluisterende Molens. Op 19 mei overhandigde een trotse Erik Heinrich, wethouder Landsmeer en bestuurslid van het recreatieschap Twiske-Waterland, een certificaat van deelname aan het molenaarsechtpaar Marijke en Marcel Koop. Een certificaat in de vorm van een gedicht. Dit was ook het startsein voor het live gaan van de podcast over de Twiskemolen en het lanceren van de nieuwe app; de 'Zaanstreek fietsroute'. Aan deze 49 km lange fietsroute staan verschillende molens, waaronder de Twiskemolen. Recreanten ontdekken van alles over de geschiedenis van het omliggende landschap met zijn meer dan duizend verdwenen water- en industriemolens, de Twiskemolen en het ontstaan van het Twiske. Het project Geheim Genootschap van Fluisterende Molens is één van de projecten in het kader van het themajaar 'Ode aan het Landschap' in Noord-Holland.

10-jarig bestaan Wandelnetwerk Noord-Holland

In 2011 startte de provincie Noord-Holland, betrokken gemeenten, terreinbeheerders en vrijwilligers in regio Alkmaar met de eerste routes en voorzieningen. Nu tien jaar verder zijn maar liefst zeven regio's aangesloten. In het afgelopen decennium zijn verschillende gemeenten aangesloten, waardoor het netwerk is uitgegroeid tot bijna 3500 kilometer aan routes. Met de routepalen, website en app kun je anno 2021 heerlijk wandelen in de regio's Alkmaar, Kop van Noord-Holland, Laag-Holland, Midden-Kennemerland, West-Friesland, Gooi & Vechtstreek en Amstelland.

De HogeNood-app

Met de HogeNood-app maken we onze toiletten in Twiske snel vindbaar. Open de app en bepaal op basis van afstand, beoordelingen en faciliteiten van welk toilet je gebruik wil en kan maken.

Wat heeft het gekost en opgeleverd?

De totale lasten van Twiske-Waterland waren het afgelopen jaar € 3.399.115. Hiervan is € 2.229.028 besteed aan het beheren en onderhouden van de schapsgebieden. Daarnaast is € 570.462 benut voor het ondersteunen van het bestuur. Verder is € 355.864 uitgegeven aan ontwikkeling en inrichting. Tenslotte hebben veiligheid en toezicht € 241.818 en algemene dekkingsmiddelen € 1.943 gekost. Voorgesteld wordt het batig slot van € 120.345 toe te voegen aan de reserves.

De totale baten van Twiske-Waterland waren het afgelopen jaar € 3.519.459. Hiervan kwam € 2.544.485 uit de participantenbijdrage. Daarnaast bestond € 762.494 van de baten uit parkeeropbrengsten, evenementeninkomsten en huren en pachten. Tot slot kwam € 212.480 uit subsidies en bijdragen.

Financieel resultaat

De jaarrekening van Twiske-Waterland laat over 2021 een positief resultaat zien van € 120.000. Dit is € 147.000 hoger dan het begrote resultaat € 27.000 negatief.
Dit is het gevolg van:

- Hogere parkeeropbrengsten (€ 199.000 positief);
- Doorschuiven (UP-) projecten naar 2022 (€ 65.000 positief);
- Minder inzet RNH voor reguliere werkzaamheden (€ 41.000 positief);
- Bijna volledig wegvallen van de evenementeninkomsten (€ 158.000 negatief).

	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	3.399.115	3.460.314	-61.200
Baten	3.519.459	3.433.258	86.201
Saldo	**120.345**	**-27.056**	**147.401**

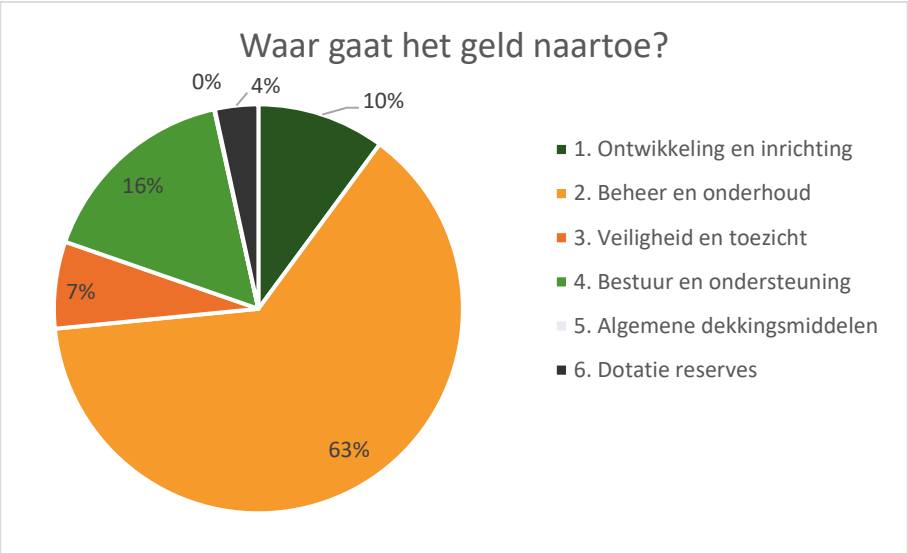

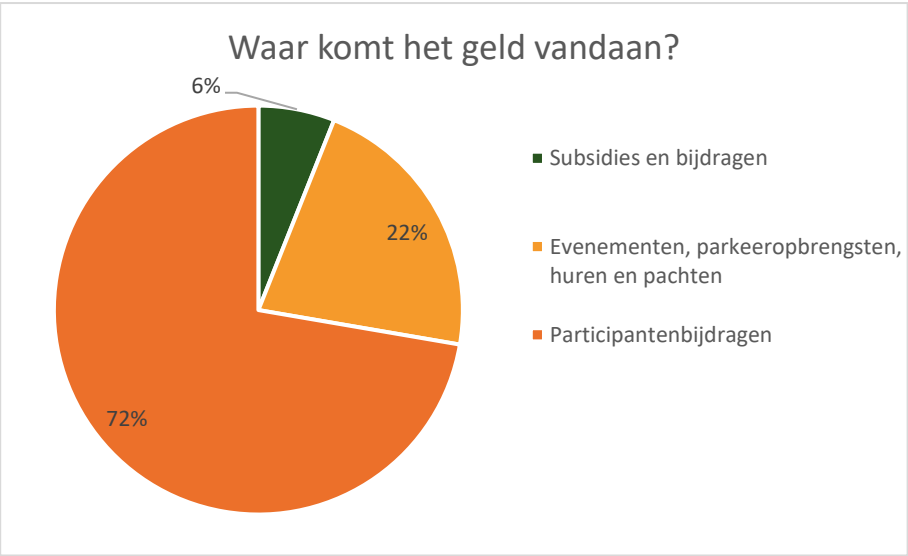

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling wordt de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd. Voor 2021 was de index 2,6%.

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord-Holland	56,04%	1.389.798	1.425.932
Gemeente Amsterdam	23,56%	584.300	599.491
Gemeente Beemster	0,61%	15.062	15.454
Gemeente Edam-Volendam	1,33%	32.986	33.842
Gemeente Landsmeer	1,62%	40.250	41.298
Gemeente Oostzaan	0,66%	16.434	16.862
Gemeente Purmerend	6,35%	157.560	161.656
Gemeente Waterland	0,65%	16.084	16.502
Gemeente Wormerland	0,61%	15.062	15.454
Gemeente Zaanstad	8,57%	212.470	217.994
Totaal	**100,00%**	**2.480.006**	**2.544.485**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

Onderstaand valt te zien dat het positieve resultaat van de jaarrekening wordt toegevoegd aan de algemene reserve en de bestemmingsreserves. De reserves van Twiske-Waterland bedroegen eind 2021 € 5.091.543.

	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Algemene reserve	3.127.384	3.036.666	90.718
Bestemmingsreserves	1.964.160	1.934.533	29.627
Totaal reserves	**5.091.543**	**4.971.199**	**120.345**
Voorziening groot onderhoud	162.775	180.003	-17.229
Totaal reserves en voorzieningen	**5.254.318**	**5.151.202**	**103.116**

Jaarverslag

Beleidsverantwoording

Het doel van Twiske-Waterland is vastgelegd in artikel 2 van de Gemeenschappelijke Regeling, gewijzigd vastgesteld op 23 mei 2016:

a. Het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling in de openluchtrecreatie;
b. In samenhang met het vorenstaande tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijkmilieu;
c. Het tot stand brengen en duurzaam in stand houden van het specifiek en gedifferentieerde karakter van het landschap door bescherming, ontwikkeling en consolidatie van de waarden die het in zich draagt en
d. Het verwerven van inkomsten uit het recreatiegebied ter verwezenlijking en instandhouding van de direct hiervoor genoemde doelstellingen.

Naast instandhouding van de gebieden en voorzieningen werden in 2021 gerealiseerd:

- Het vaststellen van een geëvalueerd Uitvoeringsprogramma;
- Het vormen van een ecologisch beheerplan;
- Het faciliteren van natuurinclusieve recreatie;
- Na toekenning van subsidie vanuit het Integraal Bestuurlijk Programma Platteland in 2020, wordt gewerkt aan het recreatieve grid en de biodiversiteit in het water. Die activiteiten lopen door in 2022 en verder;
- Bijdrage aan het herstel van het Schanszichtpad;
- Het begeleiden contractvorming van zorgboerderij De Marsen.

Een start is gemaakt met, maar nog niet afgerond:

- Het begeleiden van de horeca-ontwikkeling bij het Kure Jan Strand;
- Vormgeven van recreatieve elementen Markermeerdijkenen en omlegging van bestaande routes tijdens de werkzaamheden.

Voor ondersteuning van de bedrijfsvoering en bestuurlijke slagkracht werden:

- Verbeteringen P&C cyclus: Vereenvoudiging van de uurtarieven en kostenverdeelsleutels;
- De begrotingen en jaarstukken opgemaakt conform het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV);
- De risicoanalyse, de beheersmaatregelen en de weerstandsreserve geactualiseerd.

Strategische doelen 2021

In 2021 is ingezet op het realiseren van de volgende doelen:

- Meer biodiversiteit;
- Betere spreiding recreanten;
- Breder recreatief aanbod.

Externe ontwikkelingen

Het recreatieschap werd geconfronteerd met een aantal ontwikkelingen, waarop moest worden ingespeeld. De belangrijkste ontwikkelingen zijn de coronacrisis, het stijgend aantal inwoners en de blijvende aanwas van recreanten:

- De coronacrisis had ook in 2021 grote gevolgen voor het schap. Door het wegvallen van buitenlandse vakantiebesteding zijn er meer recreanten en worden de recreatiegebieden en routes intensiever gebruikt. De recreatieve waarden van de gebieden worden hiermee onderstreept.
- De geplande grote evenementen zijn afgelast en daardoor worden de begrote opbrengsten uit evenementen, pachten en huren niet volledig gerealiseerd. Ook heeft Twiske-Waterland zich coulant opgesteld naar ondernemers die hun inkomsten door corona (gedeeltelijk) zagen wegvallen. Het is voor de langere termijn nog onduidelijk of en in welke vorm de grote evenementen doorgang kunnen vinden.
- De verwachting voor de komende jaren is een blijvende aanwas van het bezoek. Redenen hiervoor zijn: grotere bekendheid van de gebieden, de onzekerheid van de coronacrisis, de trend van meer vakantie in eigen land en de overloopfunctie van de kust.
- Daarnaast stijgt het aantal inwoners van de gemeenten rondom Twiske-Waterland. De komende jaren zullen er veel woningen worden bijgebouwd. Een greep uit deze plannen: Elzenhagen, Kadoelen, Achtersluispolder, Kogerveld, polder Westzaan en de woningbouwopgave Amsterdam-Noord.

Vennootschapsbelasting

De activiteiten van het recreatieschap kunnen als volgt worden omschreven: beleidsbepaling, beheer en onderhoud van recreatieterreinen, genereren van publiciteit en ter beschikking stellen van recreatieterreinen voor openluchtrecreatie en evenementen. Twiske-Waterland neemt het standpunt in dat haar activiteiten geen belaste ondernemingsactiviteiten vormen voor de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969. Dit wordt jaarlijks beoordeeld. In voorgaande jaren is het recreatieschap vrijgesteld van vennootschapsbelasting. De verwachting is dat dit ook voor 2021 geldt.

Onvoorzien

Het recreatieschap had geen kosten onvoorzien begroot. Wel is het benodigde weerstandsvermogen bepaald op basis van de risicoparagraaf.

Programmaverantwoording

De verschillende taken die het recreatieschap uitvoert, zijn verdeeld over vier programma's, met een vijfde programma voor de algemene dekkingsmiddelen. In de programma's zitten naast kosten ook exploitatieopbrengsten, zoals de inkomsten uit huren, (erf)pachten, vergunningen, veergelden pontjes en gebruiksvergoedingen voor onder meer muziek- en sportevenementen.

Een groot deel van de kosten worden gedekt door de jaarlijkse financiële bijdrage van de participanten; de deelnemers in de gemeenschappelijke regeling. De exploitatieopbrengsten en de participantenbijdragen zijn verwerkt als baten in de begroting en jaarrekening van het recreatieschap.

De lasten en baten zijn als volgt verdeeld over de programma's.

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	355.864	114.162	-241.702
2. Beheer en onderhoud	2.229.028	855.506	-1.373.522
3. Veiligheid en toezicht	241.818	-	-241.818
4. Bestuur en ondersteuning	570.462	-	-570.462
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	1.943	2.549.791	2.547.848
Totaal voor bestemming	**3.399.115**	**3.519.459**	**120.345**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	120.345		-120.345
Totaal na bestemming	**3.519.459**	**3.519.459**	**-**

Verkorte balans

De balans per 31 december 2021 kan verkort als volgt worden weergegeven.
(bedragen x € 1.000)

ACTIVA	2021	2020	PASSIVA	2021	2020
Vaste activa			***Vaste financieringsmiddelen***		
Materiële vaste activa	344	332	Eigen vermogen	5.092	4.971
Financiële vaste activa	-	-	Voorzieningen	163	180
			Vaste schulden met een rente typische looptijd van een jaar of langer	-	-
Subtotaal	***344***	***332***	***Subtotaal***	***5.254***	***5.151***
	Vlottende activa		***Vlottende passiva***		
Vorderingen en overlopende activa	127	23	Netto-vlottende schulden met een rente typische looptijd korter dan een jaar	214	187
Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan een jaar	5.060	4.993	Overlopende passiva	92	205
Liquide middelen	29	194			
Subtotaal	***5.216***	***5.211***	***Subtotaal***	***306***	***392***
Totaal	**5.561**	**5.543**	**Totaal**	**5.561**	**5.543**

Overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	355.864	114.162	-241.702	479.223	166.472	-312.751	121.160	-	-121.160
2. Beheer en onderhoud	2.229.028	855.506	-1.373.522	2.129.916	722.302	-1.407.614	2.048.270	643.157	-1.405.113
3. Veiligheid en toezicht	241.818	-	-241.818	215.756	-	-215.756	248.424	-	-248.424
4. Bestuur en ondersteuning exclusief overhead	41.673	-	-41.673	29.849	-	-29.849	44.553	-	-44.553
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves en heffing vennootschapsbelasting	1.943	2.549.791	2.547.848	1.810	2.544.484	2.542.674	1.953	2.479.369	2.477.416
Overhead	528.789	-	-528.789	603.761	-	-603.761	586.580	-	-586.580
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten	**3.399.115**	**3.519.459**	**120.345**	**3.460.314**	**3.433.258**	**-27.056**	**3.050.939**	**3.122.526**	**71.587**
Resultaatbestemming (mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	90.718	-	90.718	-	-21.500	-21.500	-	-147.949	-147.949
Bestemmingsreserves	42.383	-12.756	29.627	-	-5.556	-5.556	219.536	-	219.536
Totaal mutaties reserves	**133.101**	**-12.756**	**120.345**	**-**	**-27.056**	**-27.056**	**219.536**	**-147.949**	**71.587**
Gerealiseerd resultaat			**-**			**-**			**-**

In bovenstaande tabel is de begroting na wijziging 2021 opgenomen als referentie, omdat in deze programmaverantwoording de jaarrekening 2021 wordt verantwoord ten opzichte van de begroting na wijziging 2021. Voor een vergelijking naast de begroting voor- en na wijziging 2021, zie het overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021 in de jaarrekening.

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting

Ambitie

Met het programma ontwikkeling en inrichting heeft het recreatieschap zich ingezet voor de ontwikkeling van recreatie en natuur. In 2021 gebeurde dat vooral door:

Prestaties per taakveld in 2021

Een specificatie van de projecten uit dit programma is onderaan te vinden in de tabel “specificatie van de projecten per taakveld”.

Taakveld 2.1.1 Verkeer en vervoer

Dit taakveld omvat de realisatie van nieuwe wegen, paden, parkeerterreinen, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair. Op dit taakveld hebben zich geen prestaties voorgedaan.

Taakveld 3.1 Economische ontwikkeling

Het schap zet in op werving en begeleiding van ondernemers en bestaande planvorming. De totale lasten zijn € 110.393 lager dan begroot. Grootste oorzaak hiervan is vertraging in de doorlooptijd van enkele aspecten van het project Recreatief Grid. Doordat het Recreatief Grid wordt gesubsidieerd door de provincie zijn de baten op dit taakveld ook € 52.310 lager. De SiSa verantwoording te vinden in bijlage V ⇗.

De resterende lagere lasten worden verklaard doordat het project Stad-land verbinding Amsterdam – Waterland in 2021 is gestart en doorloopt in 2022. Daarnaast schuiven de projecten Storytelling en Verkennen overnemen recreatieve infrastructuur door naar 2022. De projecten Onderzoeken recreatieve behoeften en mogelijkheden Twiske-Waterland en Uitwisseling TOP Purmerend – Purmerland zijn in 2021 succesvol afgerond.

Taakveld 3.2.1 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Dit taakveld omvat de fysieke locatieontwikkelingen in het gebied. De lasten van € 61.988 bestaan volledig uit de procesbegeleiding van het uitgiftetraject De Marsen. Hiervoor was ten tijde van de begrotingswijziging nog geen budget beschikbaar gesteld. Het dagelijks bestuur had hiervoor in haar vergadering van 4 april € 49.000 beschikbaar gesteld. De begeleidingskosten vielen echter € 12.000 hoger uit wegens extra werkzaamheden met betrekking tot de gevoeligheid van dit dossier en de grote lokale aandacht voor de ontwikkeling van een 24/7 zorgboerderij met dagbesteding.

Taakveld 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen

Door het ondernemersloket zijn de verzoeken van ondernemers behandeld en zo nodig verder begeleid. Vanwege minder verzoeken dan voorzien, zijn de lasten € 15.573 lager dan begroot.

Taakveld 5.7.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Dit taakveld betreft het uitvoeren en begeleiden van diverse projecten. De totale lasten zijn € 59.381 lager dan begroot.

Reden hiervoor is vertraging in de doorlooptijd het overkoepelende project Markermeerdijken. Hierdoor schuiven enkele onderliggende projecten zoals het Aanpassen van de wandel- en fietsroutenetwerk en TOP’s Markermeerdijken (€ 25.000) door naar 2023. Door de vertraging is ook minder inzet (€ 37.276) door de uitvoeringsorganisatie gepleegd op projecten. Tot slot zijn de projecten Markermeerdijken Fiets Wandelverbinding, Herijken beheerplannen en Uitbreiding Wandelnetwerk Laag-Holland uitbreiding naar begroting uitgevoerd.

Baten en lasten

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	181.772	312.016	-130.244	31.307
Inzet RNH	174.093	167.207	6.886	89.853
Totale lasten	***355.864***	***479.223***	***-123.358***	***121.160***
Opbrengsten	-	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	114.162	166.472	-52.310	-
Totale baten	***114.162***	***166.472***	***-52.310***	**-**
Saldo	**-241.702**	**-312.751**	**71.048**	**-121.160**

Lasten en baten per taakveld

Taakveld	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	-	-
3.1 economische ontwikkeling	173.828	114.162
3.2.1 fysieke bedrijfsinfrastructuur	61.988	-
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	3.053	-
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	116.994	-
Totaal	**355.864**	**114.162**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
Nr.		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
3.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	536		-	-	536	-
3.1	Recreatief Grid Laag Holland	149.433	114.162	201.743	166.472	-52.310	-52.310
3.1	Onderzoeken recreatieve behoeften en mogelijkheden Twiske-Waterland	16.441		25.000		-8.559	-
3.1	Storytelling	-		15.000		-15.000	-

Taakveld Nr.	Projectnaam	Jaarrekening 2021 Lasten	Jaarrekening 2021 Baten	Begroting na wijziging 2021 Lasten	Begroting na wijziging 2021 Baten	Verschil (realisatie minus begroting) Lasten	Verschil (realisatie minus begroting) Baten
3.1	Verkennen overnemen recreatieve infrastructuur	-		25.000		-25.000	-
3.1	Stad-land verbinding Amsterdam – Waterland	19.386		30.000		-10.614	-
3.1	Uitwisseling TOPS Purmerend - Purmerland	4.054		3.500		554	-
	Subtotaal taakveld 3.1	**189.850**	**114.162**	**300.243**	**166.472**	**-110.393**	**-52.310**
3.2.1	Reguliere werkzaamheden ontwikkeling en inrichting fysieke bedrijfsinfrastructuur	-		-	-	-	-
3.2.1	Uitgifte De Marsen	61.988	-	-	-	61.988	-
	Subtotaal taakveld 3.2.1	**61.988**	**-**	**-**	**-**	**61.988**	**-**
3.3	Reguliere werkzaamheden bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	3.053		18.626	-	-15.573	-
	Subtotaal taakveld 3.3	**3.053**	**-**	**18.626**	**-**	**-15.573**	**-**
5.7.1	Reguliere werkzaamheden openbaar groen en (openlucht)recreatie	8.512	-	45.787	-	-37.276	-
5.7.1	Sloepennetwerk Laag Holland hardcopy kaart	379	-	2.000	-	-1.621	-
5.7.1	Herstel recreatieve verbinding Zeesluis Edam	1.054	-	1.000	-	54	-

Taakveld	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
Nr.		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
5.7.1	Markermeerdijken Fiets Wandelverbinding	40.266	-	44.000	-	-3.734	-
5.7.1	Herijken beheerplannen / maken natuurbeheerplannen	28.946	-	25.000	-	3.946	-
5.7.1	Aanpassen Wandel- en Fietsroutenetwerk en TOP's Markermeerdijkenen	-	-	25.000	-	-25.000	-
5.7.1	WNW Laag-Holland uitbreiding (uit 2020)	17.566	-	17.566	-	-	-
5.7.1	Voorbereiden druktemonitor	4.250	-	-	-	4.250	-
	Subtotaal taakveld 5.7.1	**100.973**	**-**	**160.353**	**-**	**-59.381**	**-**
	Totaal	**355.864**	**114.162**	**479.223**	**166.472**	**-123.358**	**-52.310**

Programma 2. Beheer en onderhoud

Ambitie

Met het programma beheer en onderhoud heeft het recreatieschap zich ingezet voor de instandhouding van recreatie en natuur. In 2021 ging het vooral om:

- De instandhouding van het recreatiegebied en -voorzieningen die aantrekkelijk, schoon, heel en veilig waren, volgens de gemiddelde CROW-beeldkwaliteit A-B tot C;
- Het zoveel mogelijk inzetten van SW-bedrijven voor onderhoudswerkzaamheden;
- Het zorgen voor een sluitende exploitatie t.b.v. evenwichtige recreatie;
- Het werken aan schoon zwemwater, op alle stranden is het streven naar minimaal score 'goed';
- Voorbereiding van een ecologisch beheerplan. Daarvoor zijn uitgevoerd: ecologisch onderzoek, deelname aan de werkgroep biodiversiteit en biologische bestrijding eikenprocessierups;
- Het gericht onderhoud van het leefgebied voor de doelsoorten uit de N2000 door onder meer alternerend maaibeheer van rietvelden, het verwijderen van bramen en wilgenopslag.

Zie voor nadere informatie ook de paragraaf kapitaalgoederen. Door samenwerking met sociale ondernemingen draagt het recreatieschap bij aan duurzame inzetbaarheid van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Prestaties per taakveld in 2021

Een specificatie van de projecten uit dit programma is onderaan te vinden in de tabel “specificatie van de projecten per taakveld”.

Taakveld 2.1.2 Verkeer en vervoer

Dit taakveld omvat het onderhouden van wegen, paden, parkeerterreinen, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair. Hiervoor zijn onder andere de voetpaden opgeschoond en aangevuld, de ruiterpaden onderhouden, de wegen schoongehouden en is onderhoud gepleegd aan de bestrating bij de toiletvoorzieningen. Er is sprake van een onderschrijding van € 39.188 in de reguliere werkzaamheden. De reden hiervoor is een verschuiving naar taakveld 5.7.2. Deze uren zijn ten goede gekomen van natuur- en rietbeheer.

Daarnaast was de dotatie aan de voorziening groot onderhoud conform begroting € 235.000. De onttrekking van € 241.382 voor het groot onderhoud wegen en paden viel € 15.063 lager uit dan begroot wegens gunstigere aanbestedingen.

Taakveld 2.2.2 Parkeren

Dit taakveld bevat het jaarlijks onderhoud, groot onderhoud en vervanging van het betaald parkeersysteem. De reguliere werkzaamheden waren in lijn met de begroting € 136.5081. De kapitaallasten bedroegen het afgelopen jaar € 22.168.

Qua parkeerinkomsten (€ 539.369) zien we een stijging van 58% ten opzichte van de begroting. Dit is oorzaak van de stijgende bezoekersaantallen als gevolg van de coronamaatregelen. Ondanks de maatregelen waren de meeste recreatiemogelijkheden in Twiske-Waterland uit te oefenen. Zo kon worden gewandeld, gefietst, gesport en bleven de publiekstrekkers Twiske klimpark en de avonturenspeelplaats de grootste gedeelten van het jaar geopend. Daarnaast was de hondenopvang Twiske het hele jaar open.

Taakveld 3.2.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Onder dit taakveld valt de uitvoering van vastgoedbeheer zoals contractherziening- en verlenging, controle naleving contracten, verjaringszaken/oneigenlijk gebruik en administratief beheer. De uitvoeringsorganisatie heeft gezorgd voor de afhandeling van WOB-verzoeken, canonherzieningen en andere notariële wijzigingen van erfpachtcontracten. Er is sprake van een onderschrijding van € 14.207 in de reguliere werkzaamheden. Ook de opbrengsten zijn iets lager dan begroot € 10.990.
Per saldo een hoger resultaat van € 3.217 ten opzichte van de begroting.

Taakveld 3.4 Economische promotie

Dit taakveld omvat gebiedspromotie en marketing en het vergroten herkenbaarheid en zichtbaarheid van het recreatiegebied. De uitgaven op dit taakveld zijn in lijn met de begroting.

Taakveld 5.3 Cultuur presentatie en productie

Het faciliteren en begeleiden van evenementen, waaronder normaliter de grote evenementen Welcome to the Future en Lente Kabinet. Vanwege de coronacrisis vonden de evenementen in 2021 wederom niet plaats. Hierdoor is Twiske-Waterland in 2021 € 157.775 aan inkomsten misgelopen.

Op dit taakveld zijn wel € 9.225 aan inkomsten binnen gekomen vanwege de regeling evenementen organisatoren. Deze regeling houdt in dat 15% van de vaste gebruiksvergoeding per afgelast evenement in rekening wordt gebracht. Hiermee dekt de uitvoeringsorganisatie deel van de kosten van de reguliere werkzaamheden (€ 17.210) die zijn gemaakt bij het afhandelen van evenementenseizoen 2021 en het voorbereiden van 2022.

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Onder dit taakveld worden inspanningen verantwoord voor instandhouding van recreatiegebieden en -voorzieningen die aantrekkelijk, schoon, heel en veilig zijn. Hiervoor werd het afgelopen jaar:

- Jaarlijks onderhoud, groot onderhoud en kleine vervangingen uitgevoerd;
- De routenetwerken onderhouden, inclusief promotie;
- Onderhoud gepleegd voor snoei aan beplanting langs de Lange Jap;
- Extra biodiversiteit bevorderd in de natuurlijke zones.

Er is sprake van een overschrijding van € 168.474 op dit taakveld. Dit komt voornamelijk door taakveldverschuivingen (€ 70.156). In de reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie zijn meer kosten gemaakt ten gunste van groen-, natuur- en rietbeheer. Hier maakt ook de taakveldverschuiving van het taakveld 2.1.2 verkeer en vervoer deel van uit. Daartegenover heeft een verschuiving van de kapitaallasten plaatsgevonden naar taakveld 2.2.2 parkeren.

De kosten voor incidentele projecten waren € 98.318 hoger dan begroot. Voor deze projecten, Zwemwaterverbetering Doesstrand en Natuurherstel, werd subsidie beschikbaar gesteld (€ 98.318).

Baten en lasten

Programma 2. Beheer en onderhoud	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten DO	751.168	747.881	3.288	742.651
Overige bedrijfskosten	492.668	401.700	90.968	425.282
Inzet RNH	620.317	615.461	4.856	511.325
GO*	352.229	375.639	-23.410	464.686
Kapitaallasten	29.874	29.874	-	34.012
Subtotaal lasten	***2.246.257***	***2.170.555***	***75.702***	***2.177.956***
Dotatie voorziening GO*	335.000	335.000	-	335.000
Onttrekking voorziening GO*	-352.229	-375.639	23.410	-464.686
Saldo mutaties voorziening GO	-17.229	-40.639	23.410	-129.686
Totale lasten	**2.229.028**	**2.129.916**	**99.112**	**2.048.270**
Opbrengsten	757.188	722.302	34.886	643.157
Projectsubsidies	98.318	-	98.318	-
Totale baten	**855.506**	**722.302**	**133.204**	**643.157**
Saldo	**-1.373.522**	**-1.407.614**	**34.092**	**-1.405.113**

*) GO betreft groot onderhoud en kleine vervangingen waarvan de kosten minder dan € 50.000 bedragen.

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	336.431	-
2.2 parkeren	158.676	539.369
3.2.2 fysieke bedrijfs-infrastructuur	43.757	198.312
3.4 economische promotie	168.828	-
5.3 cultuur presentatie en productie	17.210	9.225
5.7.2 openbaar groen en (openlucht)recreatie	1.504.126	108.600
Totaal	**2.229.028**	**855.506**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
Nr.		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1.2	Reguliere werkzaamheden beheer verkeer en vervoer	101.431	-	140.619	-	-39.188	-
2.1.2	Dotatie voorziening GO/V	235.000	-	235.000	-	-	-
2.1.2	GO/V	241.382	-	256.445	-	-15.063	-
2.1.2	Onttrekking voorziening GO/V	-241.382	-	-256.445	-	15.063	-
	Subtotaal taakveld 2.1.2	**336.431**	**-**	**375.619**	**-**	**-39.188**	**-**
2.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer parkeersysteem	136.508	539.369	138.744	340.000	-2.236	199.369
2.2.2	Kapitaallasten	22.168		-	-	22.168	-
	Subtotaal taakveld 2.2.2	**158.676**	**539.369**	**138.744**	**340.000**	**19.932**	**199.369**
3.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer fysieke bedrijfsinfrastructuur	43.757	198.312	57.964	209.302	-14.207	-10.990
	Subtotaal taakveld 3.2.2	**43.757**	**198.312**	**57.964**	**209.302**	**-14.207**	**-10.990**
3.4	Reguliere werkzaamheden economische promotie	168.828	-	177.326	-	-8.498	-
	Subtotaal taakveld 3.4	**168.828**	**-**	**177.326**	**-**	**-8.498**	**-**
5.3	Reguliere werkzaamheden cultuurpresentatie en productie	-	-	-	-	-	-

Taakveld	Projectnaam	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
Nr.		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
5.3	Evenementen	17.210	9.225	44.610	167.000	-27.401	-157.775
	Subtotaal taakveld 5.3	**17.210**	**9.225**	**44.610**	**167.000**	**-27.401**	**-157.775**
5.7.2	Reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie	1.298.102	10.282	1.205.779	6.000	92.323	4.282
5.7.2	Dotatie voorziening GO/V	100.000	-	100.000	-	-	-
5.7.2	GO/V	110.847	-	119.194	-	-8.347	-
5.7.2	Onttrekking voorziening GO/V	-110.847	-	-119.194	-	8.347	-
5.7.2	Kapitaallasten	7.706	-	29.874	-	-22.168	-
5.7.2	Project zwemwaterverbetering Doesstrand	77.124	77.124	-	-	77.124	77.124
5.7.2	Natuurherstel Twiske	21.194	21.194	-	-	21.194	21.194
	Subtotaal taakveld 5.7.2	**1.504.126**	**108.600**	**1.335.653**	**6.000**	**168.474**	**102.600**
	Totaal	**2.229.028**	**855.506**	**2.129.916**	**722.302**	**99.112**	**133.204**

Programma 3. Toezicht en veiligheid

Ambitie

Door gastheerschap, het houden van toezicht en indien nodig handhavend optreden wil het recreatieschap bij bezoekers het gevoel van sympathie, vertrouwen en veiligheid vergroten.

Prestaties per taakveld in 2021

Specificatie van dit programma is te vinden in de tabel “Baten en lasten”.

Taakveld 1.2 Openbare orde en veiligheid

Er is sprake van een overschrijding van € 26.062 op dit taakveld. Dit het is het gevolg van de vereenvoudiging van de uurtarieven en de kostenverdeelsleutels. Hierover is in de najaarsrapportage gerapporteerd. De vereenvoudigingen zijn voor de recreatieschappen kostenneutraal, maar leiden per taakveld en programma wel tot verschuivingen ten opzichte van de begroting na wijziging 2021. Het afgelopen jaar is:

- De rol van gastheer in de gebieden vervuld en de zichtbaarheid verbeterd;
- Ingespeeld op het intensievere gebruik van recreatiegebieden vanwege corona;
- Verkeerd gebruik van de recreatiegebieden zo veel mogelijk beheerst;
- Toezicht gehouden en gehandhaafd op basis van de Algemene Verordening en de Noodverordening COVID-19;
- Het jaarplan Toezicht opgesteld.

Baten en lasten

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	10.627	14.647	-4.020	10.245
Inzet RNH	231.191	201.109	30.082	238.178
Totale lasten	**241.818**	**215.756**	**26.062**	**248.424**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	-	**-**
Saldo	**-241.818**	**-215.756**	**-26.062**	**-248.424**

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Lasten	Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	241.818	-
Totaal	**241.818**	**-**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Speerpunten

Voor 2021 waren de speerpunten:

- Aanscherpen planning & controlcyclus;
- Vernieuwen risico-inventarisatie;
- Verder implementeren van de financiële transitie conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Prestaties per taakveld in 2021

Specificatie is onderaan dit programma te vinden in de tabel “Specificatie taakveld 0.4 overhead”.

Taakveld 0.1 Bestuur

- Accountantscontrole bij jaarrekening 2020;
- Goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekening 2020;
- Interimcontrole 2021;

Taakveld 0.4 Overhead

De overheadkosten waren het afgelopen jaar € 63.148 lager dan begroot. Hiervoor zijn meerdere oorzaken. Allereerst zijn er lagere bedrijfskosten omdat de uitvoeringsorganisatie de WOB-verzoeken, waarvoor externe inhuur was gepland, grotendeels zelf heeft afgehandeld. Daarnaast zijn de kosten van de inzet secretariaat en aansturing van het beheerderteam lager. De reden hiervoor was een langdurige vacature op secretariaat en een verschuiving van taakveld 0.4 overhead (programma 4) naar taakveld 5.7 openbaar groen en openlucht recreatie (programma 2).

Daartegenover staat dat er minder kantoor en bedrijfskosten waren als gevolg van het thuiswerken door corona. Tot slot was de realisatie van de financiële control en administratie over het jaar 2021 was in lijn met de realisatie over het jaar 2020.

Het afgelopen jaar is de:

- Bestuurlijke besluitvorming verbeterd;
- Planning & control verbeterd;
- Omgevingsmanagement verbeterd.

Baten en lasten

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	66.220	100.761	-34.542	57.709
Inzet RNH	504.242	532.849	-28.606	573.423
Totale lasten	**570.462**	**633.610**	**-63.148**	**631.133**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	-	**-**
Saldo	**-570.462**	**-633.610**	**63.148**	**-631.133**

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Lasten	Baten
0.1 bestuur	41.673	-
0.4 overhead	528.789	-
Totaal	**570.462**	**-**

Specificatie taakveld 0.4 overhead

Specificatie taakveld 0.4 overhead	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	190.648	-	186.912	-	3.736	-
Secretariaat	52.592	-	70.801	-	-18.209	-
Financiële control en administratie	92.258	-	95.234	-	-2.976	-
Aansturing beheerteam en toezichthouders	168.744	-	179.902	-	-11.158	-
Kantoor- en bedrijfskosten	24.547	-	70.912	-	-46.365	-
Totaal	**528.789**	**-**	**603.760**	**-**	**-74.971**	**-**

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen

Gebeurtenissen per taakveld in 2021

Specificatie is onderaan dit programma te vinden in de tabel “Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves”.

Taakveld 0.5 Treasury

- De financiering van het vastgestelde beleid;
- Het minimaliseren van de financieringskosten;
- Het beperken van de (financiële) risico’s.

Taakveld 0.8 Overige baten en lasten

- Participantenbijdrage;
- Overige verrekeningen.

Taakveld 0.9 Vennootschapsbelasting

De activiteiten van het recreatieschap kunnen als volgt worden omschreven: beleidsbepaling, beheer en onderhoud van recreatieterreinen, genereren van publiciteit en ter beschikking stellen van recreatieterreinen voor openluchtrecreatie en evenementen. Twiske-Waterland neemt het standpunt in dat haar activiteiten geen belaste ondernemingsactiviteiten vormen voor de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969. Dit wordt jaarlijks beoordeeld. In voorgaande jaren is het recreatieschap vrijgesteld van vennootschapsbelasting. De verwachting is dat dit ook voor 2021 geldt.

Taakveld 0.10 Mutaties reserves

Het recreatieschap heeft verschillende reserves, die elk voor hun eigen doelen worden ingezet. Het doel van elke reserve is nader toegelicht in de paragraaf weerstandsvermogen. In onderstaande tabellen zijn de mutaties en de ontwikkeling van de verschillende reserves weergegeven.

Baten en lasten

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Afwijking 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	1.943	1.810	133	1.953
Inzet RNH	-	-	-	-
Totale lasten	**1.943**	**1.810**	**133**	**1.953**
Participantenbijdragen	2.544.485	2.544.484	1	2.480.006
Opbrengsten	5.306	-	5.306	-637
Totale baten	**2.549.791**	**2.544.484**	**5.307**	**2.479.369**
Saldo voor bestemming	**2.547.848**	**2.542.674**	**5.174**	**2.477.416**
Mutaties reserves	120.345	-27.056	147.401	71.587
Saldo na bestemming	**2.427.503**	**2.569.731**	**-142.227**	**2.405.829**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves

Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
	Toevoeging	Onttrekking	Saldo	Toevoeging	Onttrekking	Saldo	Toevoeging	Onttrekking	Saldo
Algemene reserve	90.718	-	90.718	-	-21.500	-21.500	-	-147.949	-147.949
Bestemmingsreserve investeringen	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve Purmerbos	-	-7.200	-7.200	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve Markermeerdijken	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve egalisatie	42.383	-5.556	36.826	-	-5.556	-5.556	219.536	-	219.536
Totaal mutaties reserves	**133.101**	**-12.756**	**120.345**	**-**	**-27.056**	**-27.056**	**219.536**	**-147.949**	**71.587**

Ontwikkeling van reserves

	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Algemene reserve	3.127.384	3.036.666	90.718
Bestemmingsreserves	1.964.160	1.934.533	29.627
Totaal reserves	**5.091.543**	**4.971.199**	**120.345**

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Lasten	Baten
0.5 treasury	1.943	4
0.8 overige baten en lasten	-	2.549.787
0.9 vennootschapsbelasting	-	-
0.10 mutaties reserves	120.345	-
Totaal	**122.288**	**2.549.791**

Paragrafen

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre Recreatieschap Twiske-Waterland in staat is om middelen vrij te maken en daarmee substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat het beleid veranderd moet worden. Het weerstandsvermogen wordt vergeleken met de weerstandscapaciteit: de mogelijk in te zetten middelen om de risico's te dragen. De weerstandscapaciteit moet groter zijn dan het berekende weerstandsvermogen.

Weerstandsvermogen

Om het weerstandsvermogen te berekenen zijn alle risico's, waarvoor geen maatregelen getroffen zijn en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie, geïnventariseerd. Per risico wordt de kans vermenigvuldigd met de potentiële omvang in euro's. Het berekende weerstandsvermogen bedraagt op 31-12-2021 € 427.400, zie bijlage IV ⇗ Risico-inventarisatie 2022 Twiske-Waterland.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bij het recreatieschap wordt gevormd door de middelen in de algemene reserve. In de begroting is geen post "onvoorzien" opgenomen voor het opvangen van eventuele niet voorziene lasten in de loop van het jaar. Bij Recreatieschap Twiske-Waterland heeft iedere onvoorziene last van substantiële betekenis dus directe gevolgen, waardoor de uitvoering van het beleid onder druk kan komen te staan. Ook heeft het recreatieschap geen stille reserves. Stille reserves zijn activa die tegen geen of een te lage waarde zijn gewaardeerd en direct verkoopbaar zijn. De huidige algemene reserve (weerstandscapaciteit) is € 3.127.384 en ligt ruim boven het benodigde weerstandsvermogen.

Risicobeheersing

De belangrijke risico's voor Twiske-Waterland zijn:

- Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziekte en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen;
- Geen (grootschalige) evenementen (corona);
- Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving.

Kengetallen

Conform het BBV worden de kengetallen in onderstaande tabel vermeld.
De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Een schuldquote hoger dan 130% wordt als problematisch gezien. Het recreatieschap heeft geen leningen, vandaar de negatieve ratio. De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin aan de financiële verplichtingen kan worden voldaan. Een ratio >50% wordt in de regel als voldoende beschouwd. Het kengetal "structurele exploitatieruimte" geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte in de begroting is om tegenvallers op te vangen. Een ratio van > 0,6% is acceptabel.

	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Netto schuldquote	-140%	-139%	-154%
Idem gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-140%	-139%	-154%
Solvabiliteitsratio	92%	93%	90%
Structurele exploitatieruimte	8%	6%	3%
Grondexploitatie	n.v.t.		
Belastingcapaciteit	n.v.t.		

B. Kapitaalgoederen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het onderhoud van de kapitaalgoederen, onderscheiden naar de volgende categorieën:

- Verhardingen;
- Civiele kunstwerken;
- Groen;
- Water, oevers en stranden;
- Pontjes;
- Terreinmeubilair;
- Hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging;
- Gebouwen en materieel.

Op 6 december 2018 is het beheerplan in het bestuur gepresenteerd en is het gewenste beeldkwaliteitsniveau vastgesteld op basis van de CROW "kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2018". De uitvoeringsorganisatie probeert met het beperkte budget zo goed mogelijk de beoogde beeldkwaliteit te handhaven.

Bij de instandhouding wordt onderscheid gemaakt tussen dagelijks onderhoud (DO), groot onderhoud (GO) en vervangingen (VV).

Dagelijks / jaarlijks onderhoud

DO omvat de reguliere, jaarlijks terugkerende kosten voor de instandhouding. Het DO betaalt het recreatieschap uit de exploitatiebegroting.

Groot onderhoud en kleine vervangingen

GO omvat de kosten voor instandhouding die niet ieder jaar terugkeren en levensduur verlengend zijn. Deze maatregelen worden uitgevoerd op basis van de meerjarenplanning en inspecties.

Het GO en kleine VV (vervangingen tot € 50.000) betaalt het recreatieschap uit de voorziening GO. Die voorziening wordt gevoed met een jaarlijkse dotatie vanuit de exploitatiebegroting. De jaarlijkse dotatie is berekend op basis van het werkelijk geplande groot onderhoud en de kleine vervangingen in de komende 10 jaren, zoals dat vastligt in een door het bestuur vastgesteld beheerplan (zie de meerjarenbegroting).

De kosten voor GO en kleine VV worden geboekt via de exploitatie, met daar tegenover een even grote onttrekking uit de voorziening. Op deze manier worden de betreffende lasten goed gemonitord.

Grote vervangingen

Grote VV, maatschappelijke vervangingen boven € 50.000 en economische vervangingen van bijvoorbeeld gebouwen, betaalt het recreatieschap uit de reserve. Vanuit de algemene reserve wordt een bedrag ter grootte van het netto investeringsbedrag overgeheveld naar de bestemmingsreserve egalisatie.

Het BBV schrijft voor dat alle investeringen als bezit (materiële vaste activa) op de balans moeten staan. Op de balans is rekening gehouden met een realistische jaarlijkse waardedaling. Die waardedaling leidt tot de jaarlijkse afschrijvingslasten (kapitaallasten). De bestemmingsreserve egalisatie dient ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven.

Totale lasten DO, GO en VV

Totale lasten kapitaalgoederen (in programma 2)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	802.917	799.799	785.402
Groot onderhoud en kleine vervangingen	352.229	375.639	464.686
Kapitaallasten	29.874	29.874	34.012
Totaal	**1.185.021**	**1.205.312**	**1.284.100**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Maatschappelijke vervangingen >50.000	42.383	-	-
Economische vervangingen	-	-	294.536

De maatschappelijke vervangingen > 50.000 hebben betrekking op de voorbereiding van de heropening van het Schanszichtpad. Dit maakt onderdeel uit van de totale € 180.000 bijdrage van Twiske-Waterland.

In bijlage II ⇗ is een specificatie van de materiële vaste activa opgenomen in de staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021.

Taakveld 2.1 Verkeer en vervoer

Totale lasten 2.1 VERKEER EN VERVOER	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Verhardingen	169.927	207.363	196.177
Civiele kunstwerken	151.568	122.049	267.860
Inzet RNH en overige bedrijfskosten	21.319	67.652	15.077
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	-6.382	-21.445	-153.779
Totaal	**336.431**	**375.619**	**325.335**

Categorie verhardingen

Recreatieschap Twiske-Waterland beheert in totaal 30,25 hectare aan verhardingen in de vorm van gesloten verharding (asfalt) voor rijbanen, parkeerterreinen, fiets- en wandelpaden en half verharding voor de overige wandelpaden. Ook de ruiterpaden zijn in deze categorie opgenomen. De wegen en paden worden periodiek geïnspecteerd om vast te stellen waar onderhoud noodzakelijk is.

De beeldkwaliteit voor verhardingen is vastgesteld op niveau C volgens de CROW-systematiek. Dat betekent dat er kleine oneffenheden en randschade voorkomen. Bij gladheid wordt de verharding niet gestrooid.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Groot onderhoud aan gesloten (asfalt) verharding;
- Opvullen asfaltscheuren door het hele gebied;
- Groot onderhoud aan de parkeerplaats nabij het beheerkantoor.

VERHARDINGEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	55.781	56.218	56.897
Groot onderhoud en kleine vervangingen	114.146	151.145	139.281
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**169.927**	**207.363**	**196.177**

Categorie civiele kunstwerken

Het recreatieschap heeft totaal 607 stuks kunstwerken zoals bruggen en waterstaatkundige voorzieningen zoals stuwen en duikers.

De beeldkwaliteit voor civiele kunstwerken is vastgesteld op niveau C volgens de CROW-systematiek. Dat betekent dat er drie incidenten zijn aangetroffen in de vorm van slijtage aan het brugoppervlak, rotting en scheuren.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Groot onderhoud aan twee voetgangersbruggen ten noorden van klimpark Twiske.

CIVIELE KUNSTWERKEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	24.332	16.749	18.361
Groot onderhoud en kleine vervangingen	127.236	105.300	249.499
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**151.568**	**122.049**	**267.860**

Taakveld 2.2 Parkeren

Recreatieschap Twiske-Waterland heeft in het recreatiegebied Het Twiske een voorziening voor het betaald parkeren, bestaande uit slagbomen, betaalautomaten en bijbehorende randapparatuur.

Totale lasten 2.2 PARKEREN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Parkeren	114.782	98.229	127.621
Inzet RNH en overige bedrijfskosten	43.893	40.515	38.041
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	-	-	-
Totaal	**158.676**	**138.744**	**165.662**

PARKEREN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	92.614	98.229	100.059
Groot onderhoud en vervangingen <50.000	-	-	-
Kapitaallasten	22.168	-	27.562
Totaal	**114.782**	**98.229**	**127.621**

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Totale lasten 5.7.2 OPENBAAR GROEN EN (OPENLUCHT) RECREATIE	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Groen	257.948	273.970	251.956
Water, oevers en stranden	101.815	89.605	61.414
Pontjes	19.223	16.969	9.529
Terreinmeubilair	100.168	111.325	108.275
Hygiënische maatregelen / nuts, riolering en reiniging	165.356	156.971	153.216
Gebouwen en materieel	104.233	128.830	108.050
Inzet RNH en overige bedrijfskosten (incl. routebeheer)	766.230	577.176	606.057
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	-10.847	-19.194	24.093
Totaal	**1.504.126**	**1.335.653**	**1.322.592**

Categorie groen

Recreatieschap Twiske-Waterland onderhoudt het groen in recreatiegebied het Twiske en Purmerland. In totaal gaat het om 298 hectare intensief en extensief beheerde graspercelen, hooilanden, rietgraslanden en beplanting. Beplanting in deze gebieden (78 ha) bestaat uit aangelegde bospercelen en laanbeplanting. Voor een deel heeft het zich op natuurlijke wijze kunnen ontwikkelen.

De beeldkwaliteit voor grasvegetaties is vastgesteld op niveau C volgens de CROW-systematiek. Dat betekent dat er incidenteel bosplantsoen-overgroei (bramen) over (half)verharding en grasvegetatie is geconstateerd.

De beeldkwaliteit voor cultuurlijke beplanting is vastgesteld op niveau B volgens de CROW-systematiek. Dat betekent dat de vitaliteit van de bomen over het algemeen goed is.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Aanplanting van 50 bomen en struiken.

GROEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	246.065	262.270	242.137
Groot onderhoud en kleine vervangingen	11.883	11.700	9.819
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**257.948**	**273.970**	**251.956**

Categorie water, oevers en stranden

Het recreatieschap bezit in totaal 200 ha water. De inrichting van de zwemplekken moeten middels waarschuwingsborden aan de wettelijke eisen voldoen. Ook het zwemwater voldoet aan de minimale wettelijke eisen (Whvbz). Recreatieschap Twiske-Waterland heeft in totaal 1,1 ha zandstrand.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Vervanging van damwand ter hoogte van het Schoorlstrand.

WATER, OEVERS EN STRANDEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	58.314	53.481	55.828
Groot onderhoud en kleine vervangingen	43.501	36.124	5.586
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**101.815**	**89.605**	**61.414**

Categorie pontjes

Het recreatieschap heeft in de verschillende gebieden in totaal 5 pontjes.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Groot onderhoud aan pont Oosthuizen.

PONTJES	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	19.223	16.969	9.529
Groot onderhoud en kleine vervangingen	-	-	-
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**19.223**	**16.969**	**9.529**

Categorie terreinmeubilair

Het recreatieschap heeft in totaal 2766 stuks terreinmeubilair, waarvan 68 speeltoestellen en verder terreinmeubilair zoals picknicksets, banken, anti-autopalen, verkeersborden, enzovoorts.

De beeldkwaliteit voor terreinmeubilair is vastgesteld op niveau B volgens de CROW-systematiek. Dat betekent dat er incidenteel overgroei van beplanting is geconstateerd.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Twee damhekken met klappoort geplaatst;
- Circa 50 verkeersborden vervangen;
- Extra banken geplaatst;
- Overig terreinmeubilair zoals varkensruggen en parkeerpalen vervangen;
- Zes afvalbakken vervangen.

TERREINMEUBILAIR	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	68.559	66.865	64.363
Groot onderhoud en kleine vervangingen	31.609	44.460	43.913
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**100.168**	**111.325**	**108.275**

Categorie hygiënische maatregelen / nutsvoorzieningen, riolering en reiniging

Recreatieschap Twiske-Waterland heeft in totaal 17 pompen voor de riolering en het doorspoelen van zwemwater, 19 electrakasten. Het recreatieschap heeft totaal 10 toiletgebouwen, die in het seizoen dagelijks schoongemaakt moeten worden.

In de verschillende terreinen staan 134 rolcontainers en 85 afvalbakken die in het hoogseizoen dagelijks worden geleegd. Ook het periodiek prikken van zwerfvuil en het verwijderen van illegaal gestort afval op de parkeerterreinen behoort tot deze categorie.

De beeldkwaliteit voor reiniging is vastgesteld op niveau B. Dat betekent er op het gebied van zwerfafval hoog gescoord wordt. Incidenteel is een straatkolkbelemmering door onkruid geconstateerd.

HYGIËNISCHE MAATR. / NUTS, RIOLERING EN REINIGING	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	155.326	145.271	153.216
Groot onderhoud en kleine vervangingen	10.030	11.700	-
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**165.356**	**156.971**	**153.216**

Categorie gebouwen en materieel

Dit omvat het onderhoud aan de openbare gebouwen, verhuurde gebouwen en materieel zoals voertuigen en grote machines. Het recreatieschap heeft in totaal 19 gebouwen in eigen beheer. Recreatieschap Twiske-Waterland heeft in totaal 4 gebouwen verhuurd en/of in erfpacht uitgegeven. De beeldkwaliteit voor gebouwen is vastgesteld op niveau C volgend het CROW systematiek. Dat betekent dat er incidenteel aan de buitengevel en aan de binnenzijde vervuiling is geconstateerd.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Dak bekleding van vijf toiletgebouwen zijn vervangen;
- Gevelbekleding van één toiletgebouw is vervangen.

GEBOUWEN EN MATERIEEL)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	82.704	83.746	85.011
Groot onderhoud en kleine vervangingen	13.823	15.210	16.589
Kapitaallasten	7.706	29.874	6.450
Totaal	**104.233**	**128.830**	**108.050**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Maatschappelijke vervangingen >50.000	-	-	-
Economische vervangingen	-	-	294.536

C. Financiering

Wet Financiering decentrale overheden

De Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido) heeft als uitgangspunt het beheersen van risico's. De belangrijkste kenmerken in dat kader is een tweetal randvoorwaarden voor het treasurybeleid. De eerste is dat het aangaan en verstrekken van geldleningen alsmede het verlenen van garanties allen zijn toegestaan voor de uitoefening van de publieke taak. De tweede houdt in dat uitzettingen een prudent karakter (=met beleid en inzicht bezien) moeten hebben en niet gericht zijn op het genereren van inkomen door het lopen van onnodige risico's.

Op 6 december 2018 het Algemeen Bestuur in haar openbare vergadering haar verordening financieel beheer vastgesteld in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de wet Financiering Decentrale Overheden over de kaders voor de inrichting en uitvoering van de financieringsfunctie. Ook is in deze vergadering vastgesteld de verordening financieel beheer en controle in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de artikelen 216 en 217 van de provinciewet.

Risicobeheer

Binnen de Wet Fido zijn 2 normen vermeld waaraan dient te worden voldaan. De normen bestaan uit de kasgeldlimiet en de rente-risiconorm. De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een looptijd van maximaal 1 jaar en de renterisiconorm op leningen met een looptijd vanaf 1 jaar. Het doel van deze normen is te voorkomen dat bij herfinanciering van leningen bij (aanzienlijk) hogere rente grote schokken optreden in de hoogte van de rente die het recreatieschap moet betalen. De normen beperken de budgettaire risico’s.

Recreatieschap Twiske-Waterland is volgens het huidige liquiditeits- en financieringsbeleid binnen de kasgeldlimiet en renterisiconorm gebleven.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het bedrag ter grootte van 8,2% van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het jaar. Het doel van de limiet is de vlottende schuld (kortlopende leningen) te beperken. In de onderstaande tabel is de kasgeldlimiet voor het begrotingsjaar bepaald.

Berekening van de kasgeldlimiet	
Begrotingstotaal (lasten)	3.460.314
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	8,20%
Kasgeldlimiet	284.000

Renterisiconorm

De renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de vaste schuld bij aanvang van het jaar. Het doel is het beperken van de gevolgen van een stijgende kapitaalmarktrente op de rente lasten van de organisatie. De norm stelt dat per jaar maximaal 20% van de vaste schuld in aanmerking mag komen voor herfinanciering of renteherziening. In de onderstaande tabel is de renterisiconorm voor het begrotingsjaar bepaald op € 0.

Berekening van de renterisiconorm	
Stand van de vaste schuld per 1 januari	-
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20 %
Renterisiconorm	-

Wet Fido Modelstaat A (x € 1.000)

Toelichting op modelstaat A

De Kasgeldlimiet voor het recreatieschap bedraagt op basis van de begroting 2021 € 284.000. Het recreatieschap blijft het gehele jaar binnen de limiet.

Kwartaal	1e			2e		
Maand	1 jan	1 feb	1 mrt	1 apr	1 mei	1 jun
Registratie nr.						
Datum ontvangst						
Vlottende schuld	0	0	0	0	0	0
Vlottende middelen	0	0	0	0	0	0
Netto vl. schuld	0	0	0	0	0	0
Netto vl. overschot	0	0	0	0	0	0
Gem. schuld		0			0	
Gem. overschot		0			0	
Kasgeldlimiet	284	284	284	284	284	284
Ruimte onder limiet		284			284	
Overschrijding		0			0	

Kwartaal	3e			4e		
Maand	1 jul	1 aug	1 sep	1 okt	1 nov	1 dec
Registratie nr.						
Datum ontvangst						
Vlottende schuld	0	0	0	0	0	0
Vlottende middelen	0	0	0	0	0	0
Netto vl. schuld	0	0	0	0	0	0
Netto vl. overschot	0	0	0	0	0	0
Gem. schuld		0			0	
Gem. overschot		0			0	
Kasgeldlimiet	284	284	284	284	284	284
Ruimte onder limiet		284			284	
Overschrijding		0			0	

Wet Fido Modelstaat B (x € 1.000)

Toelichting op modelstaat B

Bij het recreatieschap hebben zich geen renteherzieningen op vaste schulden plaatsgevonden en er zijn geen nieuwe leningen uitgezet of aangetrokken. De renterisiconorm is derhalve nihil.

Modelstaat B

1a	Renteherziening op vaste schuld O/G		-	
1b	Renteherziening op vaste schuld U/G		-	
2	Renteherziening op vaste schuld	(1a-1b)		-
3a	nieuw aangetrokken vaste schuld		-	
3b	nieuw uitgezette lange leningen		-	
4	netto nieuw aangetrokken vaste schuld	(3a-3b)		-
5	Betaalde aflossingen		-	
6	herfinanciering	(laagste van 4 en 5)	-	
7	Renterisico op de vaste schuld	(2+6)		-
8	Renterisiconorm			-
9a	ruimte onder			-
9b	Overschrijding			-

Renterisiconorm

10	Stand van de vaste schuld		-	
11	Vastgestelde percentage			
12	Renterisiconorm	(10x11)		-

D. Bedrijfsvoering

Recreatie Noord-Holland NV (RNH) werkt als opdrachtnemer voor het bestuur van Recreatieschap Twiske-Waterland bevat. De provincie Noord-Holland is enig aandeelhouder van RNH.

In 2017 is de dienstverlening van RNH geëvalueerd. Daarna heeft RNH een verbeterplan uitgevoerd naar tevredenheid van zowel ambtelijke als bestuurlijke vertegenwoordigers van (de participanten van) de recreatieschappen. Op initiatief van de provincie is in 2020 onderzoek uitgevoerd naar de uitvoeringstaken van RNH in combinatie met de governance structuur van de recreatieschappen. Daarom hebben de recreatieschappen voor 2021 een contractverlenging van één jaar afgesproken. In 2021 is besloten om met ingang van 1 januari 2022 een bestuursbureau op te richten met medewerkers die rechtstreeks in dienst staan van de recreatieschappen, zodat een betere scheiding van opdrachtgeverschap en opdrachtnemerschap ontstaat. In het licht daarvan hebben de vijf recreatieschappen in 2021 besloten dat RNH ook in 2022 en 2023 als uitvoeringsorganisatie wordt gecontracteerd, met een opzegtermijn van één jaar.

De dienstverlening wordt afgerekend op basis van werkelijk gemaakte kosten en uren. De inzet van RNH voor het recreatieschap behoort tot de kostencategorie ingeleend personeel. In de begroting is hiervoor in totaal een budget van € 1,6 miljoen opgenomen.

Voor de werkzaamheden die het Routebureau van RNH in opdracht van het recreatieschap verricht zijn vaste bedragen in de begroting opgenomen. Deze bedragen dekken de inzet van RNH en de bedrijfskosten die gemiddeld worden gemaakt voor de beschreven werkzaamheden aan routebeheer en -ontwikkeling.

Overkoepelend voor alle recreatieschappen werkt RNH aan de volgende prestaties:

- HR management;
- Training en opleiding van het personeel;
- Professioneel contractbeheer vastgoed en evenementen;
- Modern ingerichte ICT voor projectadministratie, financiële administratie en factuurafhandeling;
- Archivering;
- Natuurinclusief kennisnetwerk;
- Omgevingsmanagement;
- Planning en control.

Flexibele schil / inhuur

Bij de uitvoering van onderhoudswerk huurt Recreatieschap Twiske-Waterland inzet van Werkom in.

Percentage overhead

Als de overhead wordt afgezet tegen de totale lasten (€ 3.399.115) bedraagt het percentage overhead 16 %. Deze overhead bestaat uit de volgende posten:

Opbouw van de overhead	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021
Bestuursadvisering en programmasturing	190.648	186.912
Secretariaat	52.592	70.801
Financiële control en administratie	92.258	95.234
Aansturing beheerteam en toezichthouders	168.744	179.902
Kantoor- en bedrijfskosten	24.547	70.912
Totaal	**528.789**	**603.760**

Klachtenregistratie

Het recreatieschap biedt op de website de mogelijkheid om een informatieverzoek in te dienen. In totaal zijn 40 schriftelijke aanvragen gedaan. Hierbij zijn geen klachten ontvangen over het handelen of functioneren van medewerkers die namens het recreatieschap optreden. De informatieverzoeken gingen vooral over de coronamaatregelen en het gebruik van de gebieden van en door recreanten.

Maatregelen bij begrotingsafwijkingen

Materiële afwijkingen (beleidsmatig en/of financieel) ten opzichte van de begroting moeten door het bestuur worden geautoriseerd. Als een wijziging niet in het jaar zelf is voorgelegd, dan zijn bestedingen boven het begrotingsbedrag strikt genomen onrechtmatig. Daarom worden de afwijkingen tijdig, en in elk geval in het begrotingsjaar zelf, aan het bestuur voorgelegd. Dit gebeurde in de vorm van:

- Begrotingswijziging 2021;
- Separate bestuursvoorstellen;
- Najaarsnotitie 2021.

Het recreatieschap streeft ernaar om begrotingsafwijkingen boven de grens van 3% van de totale lasten (inclusief toevoegingen aan de reserves) te voorkomen. Dit geldt in sterkere mate voor rechtmatigheidsafwijkingen zoals beschreven in de Kadernota Rechtmatigheid 2022.

E. Grondbeleid

Het recreatieschap is van mening dat gebieden die binnen de grenzen van de Gemeenschappelijke Regeling vallen, in het beheer van het recreatieschap thuishoren.

Indien het recreatieschap een zakelijk of persoonlijk recht verwerft op gronden grenzend aan het gebied, dan worden deze gronden toegevoegd aan de gemeenschappelijke regeling.

Oppervlaktes en hoeveelheden		
Gronden		
Beleidsgebied gemeenschappelijke regeling	729,1	hectare
Oppervlakte in eigendom	721,9	hectare
waarvan: in eigen beheer	425,49	hectare
contractueel uitgegeven	305,6	hectare
Aantal contracten gronden	36	
Gebouwen		
Aantal gebouwen	17	
waarvan: in eigen beheer	17	
contractueel uitgegeven	6	
potentieel af te stoten	1	

Gronden in eigendom en uitgegeven

Twiske-Waterland heeft gronden van de gemeente Amsterdam en Staatsbosbeheer in erfpacht. Hier lopen twee erfpachtcontracten van Staatsbosbeheer die expireren in 2049. Gronden in erfpacht worden bij voorkeur voor langere periodes uitgegeven, tenzij dit vanuit gewenste ontwikkelingen in het gebied die voortvloeien uit het ambitietraject onwenselijk is. Alle gronduitgiftes zijn digitaal op kaart verwerkt in het beheersysteem GeoVisia en van alle contracten is een digitaal archief.

Voor ontwikkelingen waarbij externe financiering nodig is, is een looptijd van het ondererfpacht van ten minste 30 jaar wenselijk. Het recreatieschap kan momenteel alleen contracten sluiten met de resterende looptijd van 28 jaar. Er is op hoofdlijnen overeenstemming bereikt met Staatsbosbeheer over de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de groene recreatiegebieden in MRA en het lopende erfpacht in bijzonder.

Deze afspraken worden in mei 2022 ter besluitvorming aan de recreatieschappen voorgelegd. Er is overeenstemming over de looptijd (60 jaar). Er is nog geen overeenstemming bereikt over het verlengingsrecht (en het inroepen daarvan). Dit moet verder uitgewerkt worden in de nieuwe erfpachtcontracten. Er is nog geen helder procesvoorstel voor de vervolgfase van het opstellen van de contracten en het Didam arrest maakt dat Staatbosbeheer de voorgenomen afspraken met de drie recreatieschappen moet publiceren waardoor andere partijen hierop bezwaar kunnen aantekenen.

NatuurNetwerk Nederland (NNN)

Bijna alle gronden van het recreatieschap maken deel uit van het NatuurNetwerk Nederland (NNN). Dit legt beperkingen op voor het gebruik van de gronden.

Commerciële activiteiten

Om voldoende baten te halen uit de gronden zijn sommige percelen voor commerciële activiteiten of bewoning uitgegeven. Hierbij wordt gewerkt met standaardcontracten en voorwaarden. Bij Recreatieschap Twiske-Waterland is nog geen sprake van een vastgesteld grondprijzenbeleid. Wel wordt aangesloten bij de prijzen in de regio daarvoor. Er is sprake van actief accountmanagement waardoor contracten regelmatig worden herzien of gecontroleerd op oneigenlijk gebruik.

Baten uit commerciële activiteiten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021
Baten uit (erf)pachten	137.955	140.187
Baten uit verhuren	59.371	69.114

Kavelpaspoorten

Voor nieuwe ontwikkelingen worden kavelpaspoorten opgesteld, waarop marktpartijen kunnen inchrijven.

F. Participanten

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen voor elke participant is inzicht in en actieve deelname aan de gemeenschappelijke regeling noodzakelijk. Door effectief te sturen op de doelstellingen en prestaties kunnen participanten de gemeenschappelijke regeling maximaal laten bijdragen aan eigen bestuurlijke ambities. Ook de ambtelijke organisaties hebben ook in 2021 goed samengewerkt met de uitvoeringsorganisatie Recreatie Noord-Holland.

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling wordt de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd.

Participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord-Holland	56,04%	1.389.798	1.425.932
Gemeente Amsterdam	23,56%	584.300	599.491
Gemeente Beemster	0,61%	15.062	15.454
Gemeente Edam-Volendam	1,33%	32.986	33.842
Gemeente Landsmeer	1,62%	40.250	41.298
Gemeente Oostzaan	0,66%	16.434	16.862
Gemeente Purmerend	6,35%	157.560	161.656
Gemeente Waterland	0,65%	16.084	16.502
Gemeente Wormerland	0,61%	15.062	15.454
Gemeente Zaanstad	8,57%	212.470	217.994
Totaal	**100,00%**	**2.480.006**	**2.544.485**

Informeren van participanten

De informatievoorziening van de gemeenschappelijke regeling aan de participanten (de gemeenteraden en provinciale staten) is belangrijk. Daarvoor sluit het recreatieschap aan bij regionale samenwerkingsafspraken zoals die bijvoorbeeld in Noord-Holland Noord en de Metropool Regio Amsterdam zijn of worden gemaakt.

Informatie over verbonden partijen

Deze paragraaf geeft de informatie weer, die elke participant volgens het BBV moet opnemen in haar paragraaf ‘Verbonden partijen’.

Naam verbonden partij	Recreatieschap Twiske-Waterland
Vestigingsplaats	Oostzaan
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Bestuurlijke vertegenwoordiging	• Provincie Noord Holland: Gedeputeerde I. Zaal • Gemeente Amsterdam: Mevrouw S. Groenewoud • Gemeente Beemster: De heer D.J. Butter • Gemeente Edam-Volandam: De heer H. Schütt • Gemeente Landsmeer: De heer E. Heinrich • Gemeente Oostzaan: De heer R.J. Monen • Gemeente Purmerend: De heer M.T.A. Hegger • Gemeente Waterland: Mevrouw M. van Dijk/ De heer H. Boland

Naam verbonden partij	Recreatieschap Twiske-Waterland
	• Gemeente Wormerland: De heer J. Schalkwijk • Gemeente Zaanstad: De heer W. Breunesse
Doelstelling en openbaar belang (BBV 15, 2a en 2b)	Het besturen en beheren van recreatiegebieden. Gezien de ligging en het gebruik van het gebied door de inwoners heeft de provincie/gemeente een direct maatschappelijk belang bij het realiseren van de doelen en neemt daarom deel aan de gemeenschappelijke regeling.
Activiteiten	Het recreatieschap voert de ontwikkeling en het beheer van recreatiegebieden uit, conform de doelen van de gemeenschappelijke regeling.
Visie op de verbonden partij (BBV 15, 1a)	Twiske-Waterland is ingericht als recreatiegebied om gemeenten en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio. Het recreatieschap heeft drie hoofdactiviteiten: 1. Beheren en in stand houden van de ingerichte gebieden en voorzieningen; 2. Beheren en in stand houden routenetwerken en boerenlandpaden; 3. Actueel houden en vernieuwen van het aanbod om aan te sluiten bij wensen en behoeften van de recreant.

Naam verbonden partij	Recreatieschap Twiske-Waterland
Beleidsvoornemens 2021-2024 (BBV 15, 1a)	Uitvoeren projecten van het in 2021 vastgestelde geupdate uitvoeringsprogramma bij het ambitiedocument.
(Wijziging) financieel belang (BBV 15, 2b-d)	Voor financiering van het jaarlijkse exploitatietekort zijn de participanten verantwoordelijk: • Provincie Noord-Holland 56,04% • Gemeente Amsterdam 23,56% • Gemeente Zaanstad 8,57% • Gemeente Purmerend 6,35% • Gemeente Landsmeer 1,62% • Gemeente Edam-Volendam 1,33% • Gemeente Oostzaan 0,66% • Gemeente Waterland 0,65% • Gemeente Wormerland 0,61% • Gemeente Beemster 0,61%
Bestuurlijk belang	Stemgewicht
Bestuurlijke invloed	Jaarlijks kan Provinciale Staten / de raad haar gevoelens uitspreken over de begroting en kennis nemen van de jaarrekening en eventuele beleidsdocumenten. In de gemeenschappelijke regeling zijn de bevoegdheden vastgelegd. Voor aanpassing van de regeling is de instemming van alle participanten vereist.
Eigen vermogen	31-12-2017 € 4.826.361 31-12-2018 € 4.765.978 31-12-2019 € 4.899.612 31-12-2020 € 4.971.199 31-12-2021 € 5.091.543

Naam verbonden partij	Recreatieschap Twiske-Waterland
Vreemd vermogen	31-12-2017 € 556.788 31-12-2018 € 133.300 31-12-2019 € 448.196 31-12-2020 € 571.889 31-12-2021 € 468.981
Financieel resultaat voor bestemming	31-12-2017 € 444.575 31-12-2018 € - 60.384 31-12-2019 € 133.635 31-12-2020 € 71.587 31-12-2021 € 120.345
Website	https://www.twiske-waterland.nl/
Risicoprofiel	Laag
Risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen (BBV 15, 2e)	1. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziekte en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen; 2. Geen (grootschalige) evenementen (corona); 3. Vandalisme en nalatig recreantengedrag; 4. Erfpachtcontracten met Staatsbosbeheer; 5. Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving; 6. Onzekerheid ontwikkelingen door veranderende maatschappelijke perceptie; 7. Juridische procedures en reputatieschade overheidsorganisaties; 8. Kosten voor afhandeling WOB/WOO-verzoeken;

Naam verbonden partij	Recreatieschap Twiske-Waterland
	9. Betalingsachterstanden en/of faillissement van gebiedsondernemers; 10. Problemen bij invulling/bemensing handhaving; 11. Onrechtmatig accorderen en betalen van facturen.

Beleidsverslag / Ontwikkelingen

In 2021 werden de volgende zaken uitgevoerd:

- Het updaten van het uitvoeringsprogramma;
- Het uitvoeren van meerjarig ecologisch onderzoek;
- Het effectueren van een nieuwe governancestructuur.

Jaarrekening

Overzicht van baten en lasten

Specificatie is onderaan dit programma te vinden in de tabel “Overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021”.

Resultaat reguliere werkzaamheden

Het saldo van de reguliere baten en lasten is € 128.664 positiever dan begroot.

REGULIER	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	2.957.034	3.045.505	-88.471
Baten	3.306.979	3.266.786	40.193
Saldo	**349.945**	**221.281**	**128.664**

Resultaat incidentele werkzaamheden

Het saldo van de incidentele baten en lasten is € 18.737 positiever dan begroot.

INCIDENTEEL	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	442.081	414.809	27.272
Baten	212.480	166.472	46.008
Saldo	**-229.601**	**-248.337**	**18.737**

Resultaat totaal 2021

Het saldo van de baten en lasten is in totaal € 147.400 positiever dan begroot door:

- Hogere parkeeropbrengsten (€ 199.000 positief);
- Doorschuiven (UP-) projecten naar 2022 (€ 65.000 positief);
- Minder inzet RNH voor reguliere werkzaamheden (€ 41.000 positief);
- Bijna volledig wegvallen van de evenementeninkomsten (€ 158.000 negatief).

TOTAAL	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	3.399.115	3.460.314	-61.200
Baten	3.519.459	3.433.258	86.201
Saldo	**120.345**	**-27.056**	**147.401**

Bovenstaande drie tabellen worden op de volgende pagina’s in uitgebreide vorm weergegeven, met specificatie van de incidentele baten en lasten per programma, waarbij per programma de belangrijkste posten afzonderlijk worden gespecificeerd, en een specificatie van de structurele / reguliere en incidentele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.

Gebeurtenissen na balansdatum

Tussen het boekjaar waar de jaarstukken betrekking op hebben en het moment van de accountantscontrole , kunnen gebeurtenissen plaatsvinden die relevant zijn om een verantwoord oordeel te kunnen vormen over de financiële positie en over de baten en de lasten.

Zie bijlage III ⇗ voor een verdere uitwerking van de gebeurtenissen na balansdatum.

Het overzicht van baten en lasten en de balans worden vastgesteld met inachtneming deze gebeurtenissen.

Overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Begroting voor wijziging 2021		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	355.864	114.162,17	-241.702	479.223	166.472	-312.751	76.888	-	-76.888
2. Beheer en onderhoud	2.229.028	855.506,16	-1.373.522	2.129.916	722.302	-1.407.614	2.093.112	712.796	-1.380.316
3. Veiligheid en toezicht	241.818	-	-241.818	215.756	-	-215.756	204.440	-	-204.440
4. Bestuur en ondersteuning exclusief overhead	41.673	-	-41.673	29.849	-	-29.849	29.850	-	-29.850
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves en heffing vennootschapsbelasting	1.943	2.549.791,04	2.547.848	1.810	2.544.484	2.542.674	1.810	2.548.984	2.547.174
Overhead	528.789	-	-528.789	603.761	-	-603.761	593.925	-	-593.925
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten	**3.399.115**	**3.519.459,37**	**120.345**	**3.460.314**	**3.433.258**	**-27.056**	**3.000.025**	**3.261.780**	**261.755**
Resultaatbestemming (mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	90.718	-	90.718	-	-21.500	-21.500	266.755		266.755
Bestemmingsreserve investeringen	-	-	-	-	-	-			-
Bestemmingsreserve Purmerbos	-	-7.200	-7.200	-	-	-			-
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	-	-	-	-	-	-			-
Bestemmingsreserve Markermeerdijken	-	-	-	-	-	-			-
Bestemmingsreserve egalisatie	42.383	-5.556	36.826	-	-5.556	-5.556		-5.000	-5.000
Totaal mutaties reserves	**133.101**	**-12.756**	**120.345**	**-**	**-27.056**	**-27.056**	**266.755**	**-5.000**	**261.755**
Gerealiseerd resultaat			**-**			**-**			**-**

Voor verdere toelichting bij de cijfers van de jaarrekening 2021: zie de programmaverantwoording in het jaarverslag.

- De kosten van de overhead zijn opgenomen in programma 4.
- Het bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting is opgenomen in programma 5.

De cijfers van de begroting na wijziging 2021 zijn verantwoord in het besluit van het algemeen bestuur op 8 juli 2021.

De cijfers van de begroting voor wijziging 2021 zijn vastgelegd in het besluit van het algemeen bestuur op 25 juni 2020.

Onvoorzien

Het recreatieschap had geen kosten ‘onvoorzien’ begroot.

WNT verantwoording

De informatie van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector is opgenomen in bijlage VI.

Balans

Onderstaand volgt de balans per 31 december 2021, een overzicht van de waarderingsgrondslagen en de toelichting op de balans.

ACTIVA	31-12-2021	31-12-2020
VASTE ACTIVA		
Materiële vaste activa		
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	42.383	-
Investeringen met een economisch nut	302.102	331.977
Subtotaal materiële vaste activa	*344.485*	*331.977*
Financiële vaste activa		
Subtotaal financiële vaste activa	-	-
TOTAAL VASTE ACTIVA	***344.485***	***331.977***
VLOTTENDE ACTIVA		
Vorderingen en overlopende activa		
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	23.967	3.225
Overige nog te ontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	74.838	-
Overige vorderingen	27.946	20.053
Subtotaal vorderingen en overlopende activa	***126.751***	***23.279***
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar		
Uitzettingen in ’s Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	5.060.315	4.993.349
Subtotaal uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	***5.060.315***	***4.993.349***
Liquide middelen		
ING bank	28.544	193.442
Kas	430	1.042
Subtotaal liquide middelen	***28.974***	***194.484***
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA	**5.216.039**	**5.211.111**
TOTAAL-GENERAAL ACTIVA	**5.560.525**	**5.543.088**

PASSIVA	31-12-2021	31-12-2020
VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN		
Eigen vermogen		
Algemene reserve	3.127.384	3.036.666
Bestemmingsreserve investeringen	6.282	6.282
Bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos	26.548	33.747
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	216.998	216.998
Bestemmingsreserve Markermeerdijken	1.455.247	1.455.247
Bestemmingsreserve egalisatie	259.085	222.258
Gerealiseerd resultaat	-	-
Subtotaal eigen vermogen	***5.091.543***	***4.971.199***
Voorzieningen		
Voorziening groot onderhoud	162.775	180.003
Subtotaal voorzieningen	***162.775***	***180.003***
Vaste schulden met een rentetypische looptijd van een jaar of langer		
Subtotaal schulden op lange termijn	-	-
TOTAAL VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN	***5.254.318***	***5.151.202***
VLOTTENDE PASSIVA		
Netto-vlottende schulden met een renteypische looptijd korter dan een jaar		
Overige schulden	214.385	186.804
Subtotaal netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	**214.385**	**186.804**
Overlopende passiva		
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend boekjaar tot betaling komen	29.137	34.743
Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van het volgende begrotingsjaar komen	62.685	170.339
Subtotaal overlopende passiva	**91.822**	**205.082**
TOTAAL VLOTTENDE PASSIVA	**306.207**	**391.886**
Totaal	**5.560.525**	**5.543.088**

Waarderingsgrondslagen voor de balans en de resultaatbepaling

Materiële vaste activa

Activa worden gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten) of vervaardigingsprijs. Subsidies en bijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht.

De materiële activa worden onderverdeeld in:

- Activa met een economisch nut en
- Activa in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut

Voorwaarde voor het activeren van materiële vaste activa is een minimale gebruiksduur van drie jaar, waarvoor een ondergrens geldt van:

- € 10.000 voor activa met economisch nut
- € 50.000 voor activa met maatschappelijk nut

Investeringen worden geactiveerd en over de verwachte toekomstige gebruiksduur wordt afgeschreven. De afschrijvingen vinden plaats volgens het lineaire systeem, dus in gelijke jaarlijkse termijnen en startend op 1 januari van het jaar volgend op het jaar van ingebruikname. De tabel met afschrijvingstermijnen is hieronder weergegeven.

Vaste activa	Afschrijvingsperiode in jaren	Toelichting
Materiële vaste activa		
Gronden / terreinen	N.v.t.	Geen afschrijving
Gebouwen / werkplaats	40	
Vervoermiddelen	5	
Machines	5	
Werktuigen	10	
Ponten	20	
Overige vaartuigen	10	
Kunstwerken		
Bruggen van beton	40	
Bruggen van staal	40	
Bruggen van hout	30	
Tunnels	60	
Beschoeiing	30	
Gemalen	40	
Terreinmeubilair	5	
Rioleringspompen	20	

Financiële vaste activa

Financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of de nominale waarde.

Vlottende activa

De vlottende activa worden gewaardeerd tegen de nominale waarde en - waar nodig – verminderd met een voorziening voor oninbaarheid.

Reserves en voorzieningen

Algemene reserve

Aan de algemene reserve wordt jaarlijks het resultaat na bestemming toegevoegd respectievelijk onttrokken. Een deel van de renteopbrengst voortvloeiend uit de deposito en de zakelijke spaarrekeningen wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Bestemmingsreserve investeringen

De bestemmingsreserve investeringen wordt voornamelijk ingezet voor ontwikkeling van het gebied door vernieuwing.

Bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos

Deze bestemmingsreserve is gevormd ter dekking van de uitgaven in verband met het beheer en onderhoud van de aanleg van ruiterpaden in het Purmerbos.

Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen

De bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen is gevormd ter dekking van de uitgaven ten behoeve van groot onderhoud in het werkgebied.

Bestemmingsreserve Markermeerdijken

De bestemmingsreserve is gevormd ter dekking van de uitgaven ten behoeve van de realisatie van de infrastructuur van de Markermeerdijken. Het algemeen bestuur heeft besloten vanaf 1 januari 2014 het saldo van de bestemmingsreserve op te hogen uit het resultaat van de jaarrekening, per jaar zal het algemeen bestuur besluiten over de hoogte van de toevoeging.

Bestemmingsreserve egalisatie

Deze reserve is ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven en dient in stand te worden gehouden ter dekking van de kapitaallasten in de exploitatie. Hierbij heeft geen terugwerkende kracht plaatsgevonden inzake investeringen voor 1-1-2019 en daarnaast is er ook een begrenzing aan het vormen van de bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten voor zover er een (positieve) reserve is.

Voorzieningen

Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting of het voorzienbare verlies. Onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenramingen van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

Overige balansposten

Alle overige balansposten zijn, tenzij anders vermeld, gewaardeerd tegen nominale waarde.

Bepaling van het resultaat

Het resultaat is bepaald op basis van de historische kostprijs. Baten en lasten worden toegerekend naar het jaar waarin zij gegenereerd worden.

Subsidies en bijdragen van derden

Ontvangsten inzake subsidies en bijdragen van derden voor de realisatie van specifieke projecten, en de daarmee samenhangende uitgaven, worden in de programmarekening verantwoord.

Toelichting op de balans

ACTIVA

VASTE ACTIVA

Materiële vaste activa

Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Netto investeringen tot boekjaar	-	-
Netto investeringen boekjaar	42.383	-
Desinvesteringen boekjaar	-	-
	42.383	**-**
Afschrijvingen tot boekjaar	-	-
Afschrijvingen lopend boekjaar	-	-
Afschrijvingen desinvesteringen boekjaar	-	-
	-	**-**
Boekwaarde per 31 december	**42.383**	**-**

Bovenstaand betreft een deel van de investering van Twiske-Waterland in heropening van het Schanszichtpad. Het pad zal in 2022/2023 heropend worden.

Investeringen met een economisch nut	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Netto investeringen tot boekjaar	595.050	300.514
Netto investeringen boekjaar	-	294.536
Desinvesteringen boekjaar	-	-
	595.050	**595.050**
Afschrijvingen tot boekjaar	263.073	229.061
Afschrijvingen lopend boekjaar	29.874	34.012
Afschrijvingen desinvesteringen boekjaar	-	-
	292.947	**263.073**
Boekwaarde per 31 december	**302.102**	**331.977**

In bijlage II ⇗ is een specificatie van de materiële vaste activa opgenomen in de staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021.

VLOTTENDE ACTIVA

Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2021	**31-12-2020**
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	23.967	3.225

De vooruitbetaalde bedragen per 31 december 2021 bestaan uit kosten voor abonnementen/contributies en verzekeringskosten over 2022.

Overige nog te ontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	74.838	-

Deze post bevat nog te ontvangen subsidies van Provincie Noord-Holland voor de projecten ‘natuurherstel’ en ‘verbeteren zwemwater Doesstrand’

Overige vorderingen	**27.946**	**20.053**
Specificatie:		
Pannenkoek de Appel	9.760	
Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	6.050	
Welcome to the Future BV	5.717	
Dekmantel BV	5.445	
Overige debiteuren	973	
Totaal debiteuren	27.946	

Debiteuren algemeen

Uitzettingen met een rente typische looptijd korter dan een jaar	31-12-2021	31-12-2020
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	5.060.315	4.993.349

Rijksschatkist

Drempelbedrag 01-01-2021 t/m 30-06-2021	€ 250.000
Drempelbedrag 01-07-2021 t/m 31-12-2021	€ 1.000.000

Vanaf 1 juli 2021 werd voor gemeenten (en provincies, waterschappen en hun gemeenschappelijke regelingen) met een begrotingstotaal tot € 500 miljoen de drempel voor het verplicht schatkistbankieren verhoogd naar 2% van het begrotingstotaal met een minimum van € 1 miljoen.

Het bedrag aan middelen per kwartaal dat buiten 's Rijks schatkist is gehouden:

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Buiten schatkist gehouden	216.460	24.466	29.750	28.974
Ruimte onder drempelbedrag	33.540	225.534	970.250	971.026
Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-

Liquide middelen	31-12-2021	31-12-2020
ING bank r/c	22.594	19.588
ING bank zakelijke spaarrekening	5.951	173.855
Kas	430	1.042
Totaal liquide middelen	***28.974***	***194.484***

PASSIVA

VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN

Eigen vermogen

Algemene reserve	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	3.036.666	3.184.615
Bij: Saldo exploitatie	154.601	
Bij: Dotatie conform begroting	-	122.658
Af: Onttrekking conform begroting	-21.500	
Af: Saldo exploitatie	-	-51.071
Af: Overboeking naar bestemmingsreserve egalisatie	-42.383	-219.536
Saldo per 31 december	**3.127.384**	**3.036.666**

In 2021 is conform begroting € 21.500 aan de algemene reserve onttrokken.
Het voordelige exploitatiesaldo van € 154.601 is daarnaast aan de algemene reserve toegevoegd. Het gedeelte van de investering voor de heropening van Schanszichtpad van € 42.383 is onttrokken aan de algemene reserve en toegevoegd aan de bestemmingsreserve egalisatie.

Bestemmingsreserve investeringen	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	6.282	6.282
Bij: Saldo toevoeging	-	-
Af: Saldo onttrekking	-	-
Saldo per 31 december	**6.282**	**6.282**

Geen mutaties in de bestemmingsreserve investeringen in 2021.

Bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	33.747	33.747
Bij: Storting	-	-
Af: Onderhoudskosten	-7.200	-
Saldo per 31 december	**26.548**	**33.747**

In 2021 is € 7.200 aan onderhoudskosten onttrokken aan de bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos.

Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	216.998	216.998
Bij: Saldo toevoeging	-	-
Af: Saldo onttrekking	-	-
Saldo per 31 december	**216.998**	**216.998**

Geen mutaties in de bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen in 2021.

Bestemmingsreserve Markermeerdijken	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	1.455.247	1.455.247
Bij: Storting	-	-
Af: Onderhoudskosten	-	-
Saldo per 31 december	**1.455.247**	**1.455.247**

Geen mutaties in de bestemmingsreserve Markermeerdijken in 2021.

Bestemmingsreserve egalisatie	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	222.258	2.723
Bij: Overboeking vanuit algemene reserve	42.383	219.536
Af: Saldo onttrekking	-5.556	-
Saldo per 31 december	**259.085**	**222.258**

In 2021 is gestart met het project heropening Schanszichtpad. Deze kosten zijn geactiveerd in de bestemmingsreserve egalisatie. De onttrekking heeft betrekking op de kapitaallasten van de loods die in 2020 is gerealiseerd.

Voorzieningen

Voorziening groot onderhoud	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	180.003	309.689
Bij: Saldo toevoeging	335.000	335.000
Af: Saldo onttrekking	-352.229	-464.686
Saldo per 31 december	**162.775**	**180.003**

De onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

VLOTTENDE PASSIVA

Netto-vlottende schulden met een renteypische looptijd korter dan een jaar	31-12-2021	31-12-2020
Overige schulden	**214.385**	**186.804**

De overige schulden bestaan uit crediteuren. Deze zijn in onderstaande tabel gespecificeerd.

Specificatie:	
Recreatie Noord-Holland NV	128.819
Van Doorn Geldermalsen BV	74.825
Overige crediteuren	10.741
Totaal crediteuren	**214.385**

Overlopende passiva	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend boekjaar tot betaling komen	**29.137**	**34.743**

Specificatie:	
Accountantskosten 2021	13.582
Inspectiekosten verhardingen 2021	6.244
Divers	9.311
Totaal nog te betalen bedragen	**29.137**

Overige vooruitontvangen bedragen die ten bate van het volgende begrotingsjaar komen	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Ontvangen subsidie Provincie Noord-Holland voor Recreatief Grid	52.310	160.000
Ontvangen borg van Lentekabinet	6.000	6.000
Vooruitontvangen huur Pannenkoek de Appel	4.033	4.000
Vooruitontvangen huur Koop	342	340
Totaal vooruit ontvangen bedragen	**62.685**	**170.340**

Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Recreatie Noord-Holland NV (RNH) werkt als uitvoeringsorganisatie en opdrachtnemer voor het bestuur van Recreatieschap Twiske-Waterland. De samenwerkingsrelatie is beschreven in een raamcontract. Meer informatie hierover staat in de paragraaf bedrijfsvoering. Door de coronacrisis zijn inkomsten weggevallen en zijn op onderdelen extra kosten gemaakt. Wanneer de Rijksoverheid een compensatieregeling treft voor de extra kosten die gemeenten en eventueel provincies hebben als gevolg van de corona-maatregelen, zullen de participanten van het recreatieschap een rekening krijg voor de extra kosten en misgelopen inkomsten. De financiële omvang bedraagt € 157.775 voor het jaar 2021.

Overzicht van baten en lasten per taakveld

Nr.	Lasten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
0.1	Bestuur	41.673	29.849	11.823
0.4	Overhead	528.789	603.761	-74.971
0.5	Treasury	1.943	1.810	133
0.8	Overige baten en lasten	-	-	-
0.9	Vennootschapsbelasting	-	-	-
0.10	Mutaties reserves	154.601	-	154.601
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-
1.2	Openbare orde en veiligheid	241.818	215.756	26.062
2.1	Verkeer en vervoer	336.431	375.619	-39.188
2.2	Parkeren	158.676	138.744	19.932
3.1	Economische ontwikkeling	173.828	355.243	-181.415
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	105.745	57.964	47.781

3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	3.053	18.626	-15.573
3.4	Economische promotie	168.828	177.326	-8.498
5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	17.210	44.610	-27.401
5.7	Openbaar groen en openluchtrecreatie	1.621.121	1.441.006	180.115
	Totaal lasten	**3.553.715**	**3.460.314**	**93.401**

Nr.	Baten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
0.1	Bestuur	-	-	-
0.4	Overhead	-	-	-
0.5	Treasury	4	-	4
0.8	Overige baten en lasten	2.549.787	2.544.484	5.303
0.9	Vennootschapsbelasting	-	-	-
0.10	Mutaties reserves	34.256	27.056	7.200
0.11	Resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-
1.2	Openbare orde en veiligheid	-	-	-
2.1	Verkeer en vervoer	-	-	-
2.2	Parkeren	539.369	340.000	199.369
3.1	Economische ontwikkeling	114.162	166.472	-52.310
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur	198.312	209.302	-10.990
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	-
3.4	Economische promotie	-	-	-
5.3	Cultuurpresentatie, -productie en -participatie	9.225	167.000	-157.775
5.7	Openbaar groen en openluchtrecreatie	108.600	6.000	102.600
	Totaal baten	**3.553.715**	**3.460.314**	**93.401**

	Saldo van baten en lasten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
	Totaal baten	3.553.715	3.460.314	93.401
	Totaal lasten	3.553.715	3.460.314	93.401
	Saldo	**-**	**-**	**-**

	Specificatie van taakveld 0.8 Overige baten en lasten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
	Provincie Noord-Holland	1.425.932	1.425.933	-1
	Gemeente Amsterdam	599.491	599.491	0
	Gemeente Beemster	15.454	15.454	0
	Gemeente Edam-Volendam	33.842	33.843	-1
	Gemeente Landsmeer	41.298	41.298	0
	Gemeente Oostzaan	16.862	16.861	1
	Gemeente Purmerend	161.656	161.657	-1
	Gemeente Waterland	16.502	16.502	-0
	Gemeente Wormerland	15.454	15.454	0
	Gemeente Zaanstad	217.994	217.993	1
	Overige verrekeningen	5.302	-	5.302
	Totaal	**2.549.787**	**2.544.484**	**5.303**

Overzicht van baten en lasten per kostensoort

Lasten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
Belastingen	-	-	-
Grond	-	-	-
Duurzame goederen	352.229	375.639	-23.410
Pachten	238	6.502	-6.264
Ingeleend personeel	1.539.566	1.566.625	-27.059
Huren	-	-	-
Overige goederen en diensten	1.492.494	1.520.504	-28.010
Rente en bankkosten	1.943	1.810	133
Mutatie voorzieningen	-17.229	-40.639	23.410
Afschrijvingen	29.874	29.874	-
Overige verrekeningen	-	-	-
Totaal lasten	**3.399.115**	**3.460.314**	**-61.200**

Baten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
Grond	-	-	-
Huren	59.371	69.114	-9.744
Leges en andere rechten	11.269	6.000	5.269
Overige goederen en diensten	548.594	507.000	41.594
Pachten	137.955	140.187	-2.232
Participantenbijdragen	2.544.485	2.544.484	1
Rente baten	4	-	4
Overige verrekeningen	5.302	-	5.302
Subsidies en projectbijdragen	212.480	166.472	46.008
Totaal baten	**3.519.459**	**3.433.258**	**86.201**

Saldo van baten en lasten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging2021	Verschil
Totaal lasten	3.399.115	3.460.314	-61.200
Totaal baten	3.519.459	3.433.258	86.201
Saldo	**120.345**	**-27.056**	**147.401**

Overige gegevens

Samenstelling van het algemeen bestuur per 31 december 2021

- Gemeente Amsterdam - wethouder S. Groenewoud (voorzitter)
- Gemeente Edam-Volendam - wethouder H. Schütt
- Gemeente Beemster - wethouder D.J. Butter
- Gemeente Landsmeer - wethouder E. Heinrich
- Gemeente Oostzaan - wethouder R.J. Monen
- Gemeente Purmerend - wethouder M.T.A. Hegger
- Gemeente Waterland - wethouder H. Boland
- Gemeente Wormerland - wethouder J.Schalkwijk
- Gemeente Zaanstad - wethouder W. Breunesse
- Provincie Noord-Holland - gedeputeerde I. Zaal

Controleverklaring

De controleverklaring van de accountant is op de onderstaande pagina’s ingevoegd.

IPA-ACON ASSURANCE B.V.

Henk Schijvenaarstraat 1
Postbus 6222
2001 HE HAARLEM
Telefoon 023 – 531 95 39
Fax 023 – 531 1700
info@ipa-acon.nl
www.ipa-acon.nl

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Algemeen Bestuur van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Twiske-Waterland

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2021 van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Twiske-Waterland gecontroleerd. Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2021 als van de activa en passiva van het recreatieschap Twiske-Waterland, op 31 december 2021 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2021 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het vigerende normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2021;
- de toelichting op de balans;
- het overzicht van baten en lasten over 2021;
- het overzicht gerealiseerde baten en lasten over 2021 per taakveld;
- de toelichting op de programmarekening;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige bijlagen;
- de SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (Wnt) 2021 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'. Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Twiske-Waterland zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit
Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 35.000,-. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen Wnt-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de het Controleprotocol Wnt-2021. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Met het bestuur zijn geen rapporteringstoleranties overeengekomen. Wij zullen aan het bestuur onze geconstateerde afwijkingen rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen of Wnt-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling Wnt niet gecontroleerd.
In overeenstemming met het Controleprotocol Wnt 2021 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a Wnt en artikel 5, eerste lid, onderdelen n en o, Uitvoeringsregeling Wnt, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere Wnt-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en diverse bijlagen. Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat. Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720, Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Dagelijks Bestuur voor de jaarrekening
Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten.

Het Dagelijks Bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen zoals opgenomen in de controleverordening Recreatieschap Twiske-Waterland dat is vastgesteld door het Algemeen bestuur op 4 juli 2013.

In dit kader is het Dagelijks Bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het Dagelijks Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Dagelijks Bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het Dagelijks Bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het Dagelijks Bestuur het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het Dagelijks Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, de controleverordening Recreatieschap Twiske-Waterland dat is vastgesteld door het Algemeen bestuur op 4 juli 2013, het Controleprotocol Wnt 2021, de ethische voorschriften en onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's
  - dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
  - dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,

  het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Dagelijks Bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het Dagelijks Bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controle. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de onderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was. Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het Algemeen Bestuur hebben gecommuniceerd. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Haarlem, 7 april 2022
Reg.nr.: 101826/215/459/3473
Ipa-Acon Assurance B.V.

Was-getekend: mr. drs. J.C. Olij RA

5

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze jaarrekening wordt/is vastgesteld door het algemeen bestuur van Recreatieschap Twiske-Waterland in de openbare vergadering van 6 juli 2022.

Voorzitter,

Mevrouw S. Groenewoud

Bijlagen

Bijlage I	Investerings- en financieringsstaat over 2021
Bijlage II	Staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021
Bijlage III	Gebeurtenissen na balansdatum
Bijlage IV	Risico-inventarisatie 2022
Bijlage V	SiSa verantwoordingsinformatie 2021
Bijlage VI	WNT-verantwoording

Bijlage I Investerings- en financieringsstaat over 2021

Nr	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021	Afschrijvingen 2021	Stand per 31-12-2021
	ACTIVA					
1	Onroerende en roerende bezittingen	331.977	42.383	-	29.874	344.485
2	Investeringsuitgaven die gedekt worden uit reserves	-	-	-	-	-
3	Financiële vaste activa	-	-	-	-	-
	Totaal activa	**331.977**	**42.383**	**-**	**29.874**	**344.485**
	PASSIVA					
1	Algemene reserve	3.036.666	154.601	-63.883	-	3.127.384
2	Bestemmingsreserve investeringen	6.282	-	-		6.282
3	Bestemmingsreserve ruiterpaden Purmerbos	33.747	-	-7.200		26.548
4	Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen	216.998	-	-		216.998
5	Bestemmingsreserve Markermeerdijken	1.455.247	-	-	-	1.455.247
6	Bestemmingsreserve egalisatie	222.258	42.383	-5.556	-	259.085
7**	Voorziening groot onderhoud	180.003	335.000	-352.229	-	162.775
8	Aangegane langlopende leningen	-	-	-		-
	Totaal passiva	**5.151.202**	**531.983**	**-428.868**	**-**	**5.254.318**
	Bruto werkkapitaal (totaal passiva – totaal activa)	**4.819.226**	**489.601**	**-428.868**	**-29.874**	**4.909.833**

	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021	Stand per 31-12-2021
7**	**Specificatie voorziening groot onderhoud**				
	verkeer & vervoer:				
	Categorie verhardingen	25.719	135.000	114.146	46.573
	Categorie civiele kunstwerken	30.191	100.000	127.236	2.955
		55.910	**235.000**	**241.382**	**49.528**
	openbaar groen en (openlucht)recreatie:				
	Categorie groen	7.181	12.000	11.883	7.298
	Categorie water, oevers en stranden	66.414	12.000	43.501	34.913
	Categorie terreinmeubilair	27.087	61.000	31.609	56.478
	Categorie hygiënische maatregelen / riolering en reiniging	6.000	6.000	10.030	1.970
	Categorie gebouwen & materieel	17.411	9.000	13.823	12.588
		124.093	**100.000**	**110.847**	**113.247**
	Totaal	**180.003**	**335.000**	**352.229**	**162.775**

Bijlage II Staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021

Omschrijving	Jaar van inv.	Geactiv. t/m 2020	Investering	Desinvestering	Geactiv. t/m 2021	Termijn	Boekwaarde 1-1-2021	Afschr. t/m 2020	Afschr. 2021	Afschr. desinv. 2021	Boekwaarde 31-12-2021	Restwaarde
Investeringen maatschappelijk nut												
Inrichting & ontwikkeling												
Schanzichtpad	2021	-	42.383	-	42.383		-	-	-	-	42.383	-
		-	**42.383**	**-**	**42.383**		**-**	**-**	**-**	**-**	**42.383**	**-**
Investeringen economisch nut												
Gebouwen												
Fort aan de Neckerweg	2006	61.032	-	-	61.032	10	-	-61.032	-	-	-	-
Loods Noorderlaaik 1	2019	297.258	-	-	297.258	40	297.258	-	-5.556	-	291.702	75.000
		358.290	**-**	**-**	**358.290**		**297.258**	**-61.032**	**-5.556**	**-**	**291.702**	**75.000**
Betaald Parkeren												
Overgang naar Pin	2014	40.950	-	-	40.950	5	-	-40.950	-	-	-	-
Vervangen camera's	2016	26.971	-	-	26.971	5	-	-26.971	-	-	-	-
Intercom parkeesysteem	2017	11.640	-	-	11.640	5	4.462	-7.178	-2.328	-	2.134	-
Parkeer afhandelingssyst	2017	99.200	-	-	99.200	5	28.107	-71.093	-19.840	-	8.267	-
		178.761	**-**	**-**	**178.761**		**32.569**	**-146.192**	**-22.168**	**-**	**10.401**	**-**
Vervoermiddelen												
Suzuki 46-JBF-3	2009	25.751	-	-	25.751	5	-	-25.751	-	-	-	-
Mitsubishi L200 VV-638-S	2016	32.248	-	-	32.248	5	2.150	-30.098	-2.150	-	-	-
		57.999	**-**	**-**	**57.999**		**2.150**	**-55.849**	**-2.150**	**-**	**-**	**-**
Totaal		**595.050**	**42.383**	**-**	**637.433**		**331.977**	**-263.073**	**-29.874**	**-**	**344.485**	**75.000**

Bijlage III Gebeurtenissen na balansdatum

Onderzoek verkoop aandelen uitvoeringsorganisatie RNH

De gevolgen zijn sterk afhankelijk van een breed spectrum aan scenario's. Aandachtspunten en risico's die de uitvoeringsorganisatie ziet, zijn per brief van 8 februari 2022, aan de schapsbestuurders bekend gemaakt.

De adviescommissie van Twiske-Waterland adviseerde in haar vergadering op 22 maart 2022 het onderzoek met betrekking tot de verkoop van de aandelen RNH door de Provincie, niet als risico op te voeren in de financiële jaarstukken van het Recreatieschap Twiske-Waterland.

Bijlage IV Risico-inventarisatie 2022

Recreatieschap Twiske-Waterland vindt het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan de risico's, zoals ook wordt verplicht in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Deze nota geeft het noodzakelijke inzicht en wordt in de paragraaf weerstandsvermogen gebruikt en vergeleken met de beschikbare weerstandscapaciteit.

Omgaan met de coronacrisis

De afgelopen jaren hebben het belang aangetoond van een goede risico-inventarisatie. Sinds maart 2020 zijn diverse maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus (covid-19) tegen te gaan. De (tijdelijke) sluiting van horeca en voorzieningen volgens de richtlijnen van het RIVM hadden grote gevolgen voor Recreatieschap Twiske-Waterland. Deze maatregelen beperkten zich niet alleen tot het soms ontzeggen van de toegang voor publiek, maar raakten ook de bedrijfsvoering van ondernemingen en evenementen in het gebied. Ondernemingen moesten voor lange periodes hun deuren sluiten of mochten alleen open voor afhaal. De evenementen moesten worden afgelast. De ondernemers hebben het recreatieschap verzocht om korting op huur en pacht, en het recreatieschap heeft besloten hierin de ondernemers tegemoet te komen. Hierdoor liep ook het recreatieschap inkomsten mis.

Ondanks dat een gebeurtenis met de impact van de coronacrisis niet was te voorspellen, bood de inventarisatie aanknopingspunten bij het inschatten van de financiële gevolgen van de coronacrisis.

Ten tijde van het opstellen van deze tekst is het nog niet duidelijk hoe lang de maatregelen gaan duren en is niet bekend of de evenementen in 2022 (eventueel in aangepaste vorm) kunnen doorgaan. Dit risico is meegenomen in de inventarisatie.

In een risicosessie begin 2022 zijn de risico's voor Twiske-Waterland in kaart gebracht. Hierbij zijn de risico's beschreven aan de hand van kans van voorkomen en de gevolgen/impact als het risico zich voordoet. Op basis van deze uitkomsten zijn de risico's geplaatst in de matrix op de volgende pagina.

Geïnventariseerde risico's

Begin 2022 zijn de risico's voor Recreatieschap Twiske-Waterland in kaart gebracht. Hieronder zijn de risico's benoemd:

1. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziekte en plagen flora en fauna en (drugs)dumpingen;
2. Geen (grootschalige) evenementen (corona);
3. Vandalisme en nalatig recreantengedrag;
4. Erfpachtcontracten met Staatsbosbeheer;
5. Veranderende en verzwarende wet- en regelgeving;
6. Onzekerheid ontwikkelingen door veranderende maatschappelijke perceptie;
7. Juridische procedures en reputatieschade overheidsorganisaties;
8. Kosten voor afhandeling WOB/WOO-verzoeken;
9. Betalingsachterstanden en/of faillissement van gebiedsondernemers;
10. Problemen bij invulling/bemensing handhaving;
11. Onrechtmatig accorderen en betalen van facturen.

Lage scores (groen gekleurd) geven kleine risico's weer. Deze behoeven weinig tot geen aandacht. Hoge scores (roodgekleurd) geven grote risico's weer. Deze risico's zijn niet aanvaardbaar. Voor deze risico's moeten beheersmaatregelen worden getroffen. De vermenigvuldiging van de kansen met de financiële gevolgen leidt tot de positionering in de matrix.

Op basis van de kans van voorkomen en de gevolgen/impact als het risico zich voordoet zijn de risico's geplaatst in de onderstaande matrix.

	Gevolg / impact		
Kans	1 = 0 – 100.000	2 = 100.000 - 300.000	3 = > 300.000
1 = < 10%	10, 11	4	
2 = 10 – 40 %	9	3, 5, 7, 8	
3 = > 40 %		2, 6	1

Alleen de risico's met het grootste gevolg zijn in detail verder uitgewerkt. Het betreft de nummers 1, 2 en 6. De verdere uitwerking van deze risico's staat hieronder.

1. Overmacht: Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen

Dit betreffen risico's die ontstaan door overmacht. Zaken die hieronder gekwantificeerd worden zijn extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen. Vanwege het ongrijpbare en meervoudige karakter van dit risico is dit voor het Twiske-Waterland één van de hoogst gekwalificeerde dreigingen.

<table>
<tr><td colspan="2">Risico/kans:
Extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen.</td><td>Oorzaak:
Natuurrampen en ander van buiten afkomend onheil: storm- en brandschade, (vogel)ziektes, plagen, invasieve exotische bedreigingen en (drugs)dumpingen.</td></tr>
<tr><td>Kans(cijfer): 3
> 40 %</td><td>Gevolg(cijfer): 3
> 300.000</td><td>Gevolg/impact:
Extra kosten en personele inzet voor beveiligen, bestrijding en opruiming;
Inzet derden voor bestrijding en opruiming;
Bestrijden invasieve exoten;
Hitte of stormschade;
Maatregelen (o.a. zwemverbod en gebiedsverbod);
Uitstel of afstel uitvoering onderhoud, projecten of evenementen met mogelijke schadeclaims.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Beheersmaatregel:
Kostenpost opnemen in exploitatie bij het aannemen van structurele vormen;
Meer inzet op toezicht en handhaving;
Communicatieplan bij risico's.
€ 150.000 reserveren voor het weerstandsvermogen in de risicoparagraaf</td></tr>
</table>

2: Geen (grootschalige) evenementen (corona)

Dit risico bestaat uit het scenario dat de geplande evenementen geen doorgang vinden. Dit scenario is aannemelijk omdat in 2020 en 2021 vanwege de coronacrisis de grootschalige evenementen geen doorgang vonden. Daarnaast liggen evenementen onder het maatschappelijke vergrootglas. Wanneer er geen evenementen zijn heeft dit gevolgen voor meerdere actoren rondom het recreatieschap.

<table>
<tr><td colspan="2">Risico/kans:
Het niet doorgaan van de jaarlijks geplande grootschalige evenementen in het recreatieschap.</td><td>Oorzaak:
Door het coronavirus worden sinds maart 2020 tot nader order geen evenementen georganiseerd. Daarnaast liggen evenementen onder het maatschappelijke vergrootglas.</td></tr>
<tr><td>Kans(cijfer): 3
> 40 %</td><td>Gevolg(cijfer): 2
100.000
-
300.000</td><td>Gevolg/impact:
▪ Twiske-Waterland levert minder recreatieve diensten;
▪ Het schap mist een cruciale bindingsfactor met het jongere publiek;
▪ Het schap mist van cruciale inkomsten die ten gunste van het beheer en onderhoud zouden komen;
▪ Evenementen organisatoren en ondernemers komen in zwaar weer en voortbestaan is onzeker.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Beheersmaatregel:
▪ Compensatieregeling treffen voor alle getroffen actoren (incl. het recreatieschap);
▪ (Kleine) Evenementen/activiteiten organiseren die passen binnen de mogelijke beperkingen. Dit kan ook inhouden dat met andere dan de huidige evenementenorganisatoren in zee wordt gegaan;
▪ € 75.000 reserveren voor het weerstandsvermogen in de risicoparagraaf.</td></tr>
</table>

6: Onzekerheid over ontwikkelingen door veranderende maatschappelijke perceptie

Dit risico bevat onzekerheid bij ontwikkelingsmogelijkheden in het recreatieschap. Door de groeiende betrokkenheid en het gestegen wantrouwen jegens de overheid komen overheidsontwikkelingen steeds meer onder het maatschappelijke vergrootglas te liggen. Wanneer ontwikkelingen meer aandacht op zich gericht krijgen zal dit invloed hebben op de lengte en uitkomst van het ontwikkelproces.

<table>
<tr><td colspan="2">Risico/kans:
Onzekerheid bij ontwikkelingen in het recreatiegebied</td><td>Oorzaak:
Door de groeiende betrokkenheid en het gestegen wantrouwen jegens de overheid komen overheidsontwikkelingen steeds meer onder het maatschappelijke vergrootglas te liggen.</td></tr>
<tr><td>Kans(cijfer): 3
> 40 %</td><td>Gevolg(cijfer): 2
100.000
-
300.000</td><td>Gevolg/impact:
▪ Vertraging bij ontwikkelingen;
▪ Meer omgevingsmanagement;
▪ Geen ruimte voor ondernemers;
▪ Geen doorontwikkeling van het gebied het beheer en onderhoud zouden komen;
▪ Onzeker bestaansrecht.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Beheersmaatregel:
▪ Bestuurlijk portefeuillehouder “ontwikkeling” benoemen;
▪ Stakeholders betrokken houden;
▪ Focus inbouwen bij het participatieproces van het uitvoeringsprogramma;
▪ € 50.000 reserveren voor het weerstandsvermogen in de risicoparagraaf.</td></tr>
</table>

Berekening gewenst weerstandsvermogen

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 427.400, zoals uit onderstaande tabel blijkt. Bij deze berekening is rekening gehouden met de niet in detail uitgewerkte risico's.

Risico	Kans(factor)	Gewenst weerstandsvermogen
1: Overmacht Optreden extreem weer, brand, (vogel)ziektes en plagen, flora en fauna en (drugs)dumpingen:	> 40% (0,50)	€ 150.000
2. Geen (grootschalige) evenementen (corona)	> 40% (0,50)	€ 75.000
6: Onzekerheid over ontwikkelingen door veranderende maatschappelijke perceptie	> 40% (0,50)	€ 50.000
Overige risico's		€ 152.400
Totaal		**€ 427.400**

Vorig jaar werden er twaalf risico's geïnventariseerd en was het benodigde weerstandsvermogen € 413.000.

Het gewenste/ benodigde weerstandsvermogen wordt jaarlijks herzien, omdat de risico's en de omvang jaarlijks kunnen wijzigen. Gedurende het jaar wordt het bestuur geïnformeerd over belangrijke nieuwe risico's.

Bijlage V SiSa verantwoordingsinformatie 2021

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2021 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 3-2-2022								
Verstrekker	Uitkeringscode	Specifieke uitkering Juridische grondslag Ontvanger	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator
LNV	L7B	**Regeling specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland** SiSa tussen medeoverheden	Gebiedsnaam/nummer *Aard controle n.v.t.* *Indicator: L7B/01*	Hieronder per regel één provincie(code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die provincie invullen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: L7B/02*	Totale besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: L7B/03*	Totale cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle R* *Indicator: L7B/04*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: L7B/05*	Toelichting Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: L7B/06*
		1	050869 Recreatieschap Twiske-Waterland	030007 Provincie Noord-Holland	€ 114.162	€ 114.162	Nee	
		2						
		3						
		4						
		5						
		6						
		7						
		8						
		9						
		10						

Bijlage VI WNT-verantwoording 2021

Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Recreatieschap Twiske-Waterland van toepassing zijnde regelgeving: “het algemene WNT-maximum”.

In mei 2017 is door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties besloten om in het financieel verslaggevingsdocument de vermelding van iedere topfunctionaris van wie de bezoldiging €1.500 of minder per kalenderjaar bedraagt te wijzigen. In de jaarrekening kan volstaan worden met de naam en de functie.

De bestuurfuncties van het recreatieschap betreffen onbezoldigde functies.

Overzicht van de bestuurders over het verantwoordingsjaar 2021

Gemeente Amsterdam - wethouder S. Groenewoud (voorzitter)
Gemeente Beemster - wethouder D.J. Butter
Gemeente Edam-Volendam - wethouder H. Schütt
Gemeente Landsmeer - wethouder E. Heinrich
Gemeente Oostzaan - wethouder R.J. Monen
Gemeente Purmerend - wethouder M.T.A. Hegger
Gemeente Waterland - wethouder M. van Dijk/H. Boland
Gemeente Wormerland - wethouder J. Schalkwijk
Gemeente Zaanstad - wethouder W. Breunesse
Provincie Noord-Holland - gedeputeerde I. Zaal

Uitbetaalde beëindigingsvergoeding 2021

Er zijn geen uitkeringen gedaan wegens beëindiging dienstverband aan top functionarissen.

Rapportageverplichtingen overige functionarissen

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen die in 2021 een bezoldiging boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden. Er zijn in 2021 geen ontslaguitkeringen aan overige functionarissen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

Programmabegroting **2023**

ALKMAARDER- EN UITGEESTERMEER

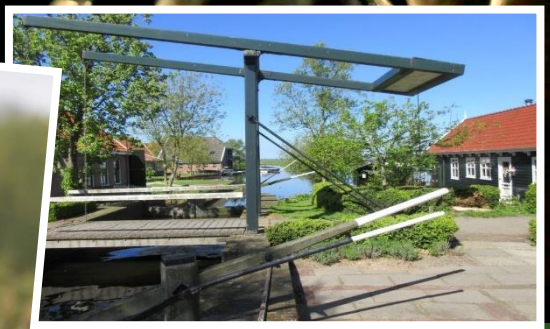

recreatieschap
alkmaarder- en
uitgeestermeer

versie 28-02-2022

Inhoudsopgave

Samenvatting 3

Programma's 7

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting 9

Programma 2. Beheer en onderhoud 12

Programma 3. Toezicht en veiligheid 17
Programma 4. Bestuur en ondersteuning 19
Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen 22

Paragrafen 25

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 26
B. Kapitaalgoederen 28
C. Financiering 35
D. Bedrijfsvoering 36
E. Grondbeleid 39
F. Participanten 41

Overzicht van baten en lasten 45

Bijlagen 55

Bijlage I Tabellen Alkmaarder- en Uitgeestermeer 56
Bijlage II Tabellen gebied IJmond tot Zaanstreek (IJ-Z) 64
Bijlage III Risicoanalyse 2021 72

Samenvatting

De gemeenten Zaanstad, Alkmaar, Beverwijk, Castricum, Heemskerk, Heiloo en Uitgeest participeren samen met Provincie Noord-Holland in de gemeenschappelijke regeling van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De participantenbijdragen vormen het grootste deel van het begrotingsbudget, aangevuld met (erf)pacht en verhuur voor recreatieve activiteiten, horeca en evenementen.

Het recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer (RAUM) omvat het deelgebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer (A-UM) en het deelgebied IJmond tot Zaanstreek (IJ-Z) bestaande uit het Aagtenpark, de Buitenlanden en de Omzoom.

Kerngegevens: 2.040 hectare werkgebied, waarvan 736 hectare het eigenlijke beheergebied van het recreatieschap bedraagt. Daarvan is 648 hectare voor het gebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer met 525 hectare water en 88 hectare voor het recreatiegebied IJ tot Z. In 2021 waren er, mede door de coronamaatregelen, 687.828 bezoekers (667.724 in 2020).

Ambities

Alkmaarder- en Uitgeestermeer is ingericht als recreatiegebied om steden en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio. Het recreatieschap heeft drie hoofdactiviteiten:

a. Beheren en in stand houden van de ingerichte gebieden en voorzieningen.
b. Actueel houden en vernieuwen van het aanbod om aan te sluiten bij wensen en behoeften van de recreant.
c. Vormgeven aan het Uitvoeringsplan 2022-2030 en investeringsprogramma.

Wat wil het recreatieschap bereiken?

Alkmaarder- en Uitgeestermeer levert door haar reguliere werkzaamheden en projecten een directe bijdrage aan deze opgaven:

- RAUM is nu en in de toekomst het watersporthart van de regio;
- openheid en relatie met omliggende natuurgebieden;
- ontwikkeling gebruik en voorzieningen;
- ontwikkelen en behouden breed maatschappelijk draagvlak.

Wat gaat het recreatieschap daarvoor doen?

- Realiseren van de ambities uit de visie via het verder (door)ontwikkelen van vastgestelde uitvoeringsprogramma (AB 1-12-2021).
- Beheer en onderhoud van de (recreatie)gebieden en voorzieningen;
- Vernieuwingen doorvoeren om het gebied aan te laten sluiten op de wensen en behoeften van de recreant.
- Succesvolle uitgifte van verschillende locaties, zoals de Woudhaven en Dorregeest, resulterend in een verdere besparing op de (berekende) beheerlasten en toenemende exploitatiebaten (programma 2 en 4):
- Ondersteuning van de ondernemers en de betrokken organisaties op het Erfgoedpark De Hoop bij de verdere uitbreiding (programma 2) in het kader van recreatief knooppunt (ambities deelgebied 3 – Visie).
- Aanpak Waterkwaliteit bij het Zwaansmeer, al dan niet gekoppeld aan de uitvoering van het Vitaal Platteland-Alkmaarder- en Uitgeestermeer;
- De over- en natuurontwikkeling Saskerleidam – fase 2.
- Realiseren van financieel evenwicht voor de lange termijn waarbij voor groot onderhoud en vervangingen met de beschikbare middelen door enerzijds omvormingen in beheer en bezuinigingen door te voeren en anderzijds meer inkomsten te genereren.
- Het voeren van omgevingsmanagement bij bovenstaande ontwikkelingen.

Wat gaat het kosten?

De lasten van Alkmaarder- en Uitgeestermeer zijn als volgt opgebouwd:

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	22.493	-	-22.493
2. Beheer en onderhoud	1.492.983	284.890	-1.208.093
3. Veiligheid en toezicht	96.960	-	-96.960
4. Bestuur en ondersteuning	401.585	-	-401.585
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	400	1.716.570	1.716.170
Totaal voor bestemming	**2.014.421**	**2.001.460**	**-12.961**
Ad 5. Mutaties reserves	117.209	130.170	-12.961
Totaal na bestemming	**2.131.630**	**2.131.630**	**-**

Financieel resultaat

De totale lasten liggen circa bijna € 1,3 miljoen lager dan 2022, zoals in onderstaande tabel is weergegeven. Dat wordt verklaard door het feit dat het uitvoeringsplan en het project Vitaal Platteland (€ 0,6 mln) in 2022 in de cijfers zijn meegenomen. Daarnaast zijn de baten in 2023 ruim € 0,6 mln lager dan in 2022 en 2021. Dat hang samen met het project Vitaal Platteland waarvan de baten in 2022 zijn begroot. Het begrote tekort over 2023 ad € 12.961 wordt onttrokken uit de reserves.

	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	2.014.421	3.293.599	2.299.535
Baten	2.001.460	2.629.963	2.653.121
Saldo	**-12.961**	**-663.636**	**353.586**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

De totale reserves nemen in 2023 af door een onttrekking aan de bestemmingsreserve RAUM van € 122.811 terwijl aan de algemene reserve IJ-Z het positieve resultaat van € 109.850 wordt toegevoegd. Geconsolideerd betekent dit een licht negatief resultaat van € 12.961.

De voorziening groot onderhoud RAUM neemt met € 69.264 af terwijl de voorziening groot onderhoud IJ-Z toeneemt met € 8.272.

	Stand per 1-1-2023	Stand per 31-12-2023	Verschil
Kapitaal	408	408	-
Algemene reserve AUM	45.392	45.392	-
Bestemmingsreserve exploitatie AUM	328.207	205.396	-122.811
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten AUM	22.888	22.888	-
Algemene reserve IJ-Z	425.150	535.000	109.850
Bestemmingsreserve IJ-Z	275.042	275.042	-
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten IJ-Z	-	-	-
Totaal reserves	**1.097.086**	**1.084.125**	**-12.961**
Voorziening groot onderhoud AUM	316.443	247.179	-69.264
Voorziening groot onderhoud IJ-Z	333.357	341.629	8.272
Totaal reserves en voorzieningen	**1.746.886**	**1.672.933**	**-73.953**

Een meerjarig overzicht van de reserves vindt u onderaan dit hoofdstuk "Samenvatting".

Risicobeheersing

De belangrijkste risico's voor Alkmaarder- en Uitgeestermeer zijn:

- Waterplantenproblematiek
- Vertraging locatieontwikkelingen
- Geen steun voor de uitvoering van de visie
- Grote cultuurtechnische werken (bijv. Saskerleidam)
- Onvoldoende vertrouwen in RAUM/RNH

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 390.000. Zie verder paragraaf A – Weerstandsvermogen.

Indien risico's voor de bedrijfsvoering, de organisatie of het recreatieschap optreden, wordt daarover gerapporteerd. Indien het risico vermeldenswaardig is qua impact en gevolg wordt daarover via de gebruikelijke P&C-cyclus, via een bestuursvoorstel of mededeling, of direct bij de betrokken verantwoordelijke gemeld.

Standen reserves (standen per 31-12)	2022	2023	2024	2025	2026
Kapitaal	408	408	408	408	408
Algemene reserve RAUM	45.392	45.392	45.392	45.392	45.392
Bestemmingsreserves RAUM	351.095	228.284	104.499	-28.925	-171.010
Algemene reserve IJ-Z	425.150	535.000	648.815	766.684	888.705
Bestemminsgreserves IJ-Z	275.042	275.042	275.042	275.042	275.042
Voorziening groot onderhoud (geaggregeerd RAUM en IJ-Z)	649.800	588.808	614.896	593.284	577.847

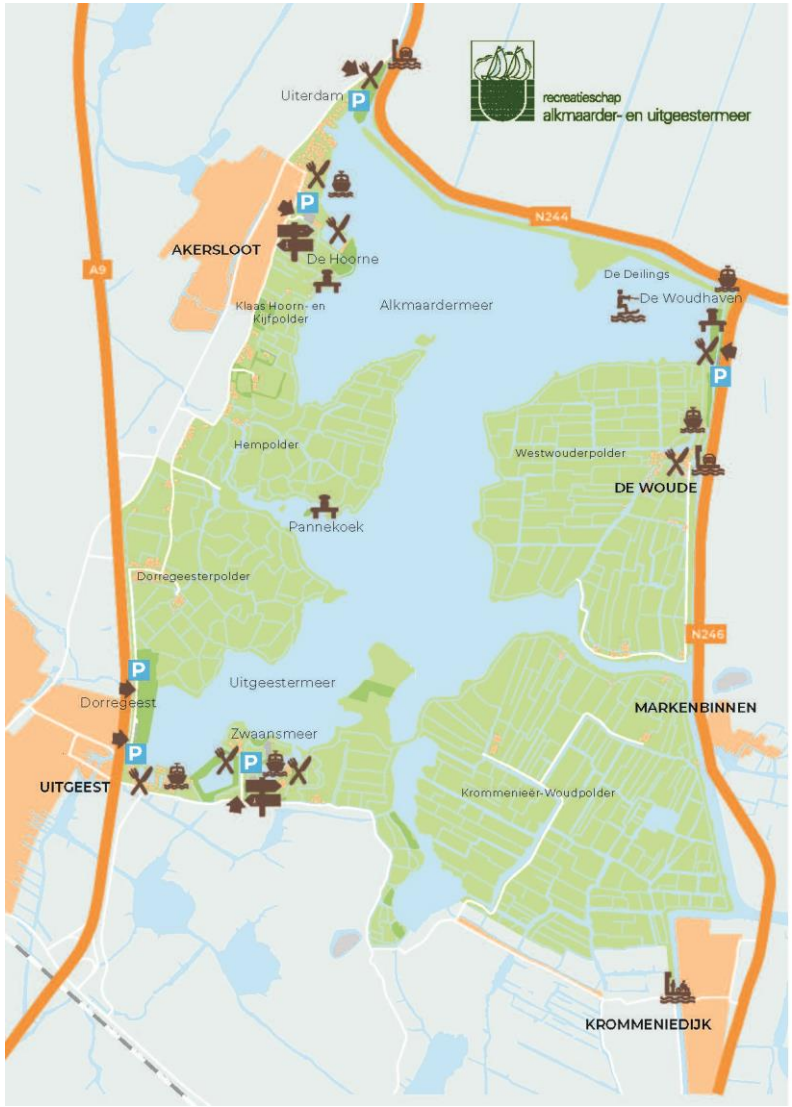
recreatieschap
alkmaarder- en uitgeestermeer
Uiterdam
AKERSLOOT
De Hoorne
Klaas Hoorn- en Rijpolder
Alkmaardermeer
De Deilings
De Woudhaven
Hempolder
Westwouderpolder
DE WOUDE
Pannekoek
Dorregeesterpolder
Uitgeestermeer
Dorregeest
Zwaansmeer
UITGEEST
MARKENBINNEN
Krommenieër-Woudpolder
KROMMENIEDIJK
A9
N244
N246

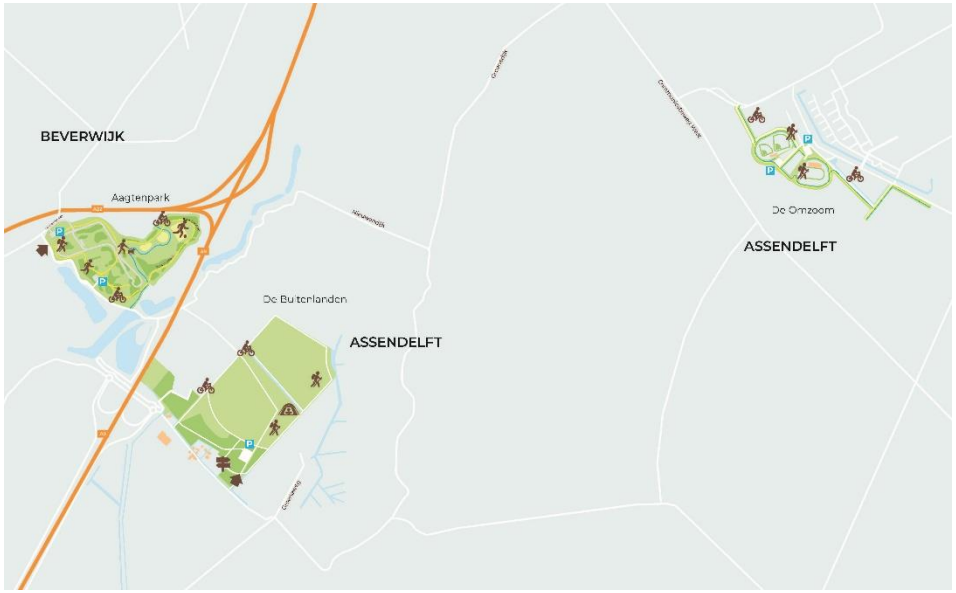
BEVERWIJK
Aagtenpark
De Buiterlanden
ASSENDELFT
De Omzoom
ASSENDELFT

Programma's

Hoofddoelstelling

Het doel van Alkmaarder- en Uitgeestermeer is vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling (GR):

a. het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie en watersport;
b. het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijk milieu;
c. het tot stand brengen en onderhouden van een landschap, dat is afgestemd op het onder a en b geformuleerde.

Alle activiteiten van het recreatieschap dragen bij aan deze doelen. Verder geven de in 2021 vastgestelde visie en het uitvoeringsprogramma, de strategische en operationele doelen en het beleid van de participanten richting aan de activiteiten van Alkmaarder- en Uitgeestermeer.

Visie

Het AB heeft in 2018 besloten te gaan werken aan de formulering van gezamenlijke bestuurlijke ambities en doelstellingen voor het gehele recreatiegebied RAUM. Om uiteindelijk te komen tot een duurzame toekomstvisie, kortweg: van ambitie (2018), visie (2019-2021) naar uitvoeringsprogramma (2021) naar realisatie (2022-2030).

Op 2 december 2020 heeft het Algemeen Bestuur de conceptvisie vastgesteld. Op 7 juli 2021 is de definitieve visie vastgesteld en datzelfde gold voor het bijbehorende uitvoeringsplan (1 december 2021). Dit uitvoeringsplan beschrijft de gewenste ontwikkelingen die het recreatieschap actief oppakt, aan de hand van uitvoeringsdoelen en acties in de diverse deelgebieden en op thema's (bijv. natuurontwikkeling, routes, historie).

De ambitie is:

Een herkenbaar en bekend gebied met een toegankelijke naam dat zomer en winter eigentijdse en duurzame (water)recreatiemogelijkheden biedt voor de lokale bewoners, voor de inwoners van de regio en voor (inter)nationale toeristen, met goede verbindingen over land en water met andere bestemmingen, waarin de natuur zich positief ontwikkelt

Strategische doelen 2023 - 2026

Alkmaarder- en Uitgeestermeer levert door haar reguliere werkzaamheden en projecten een directe bijdrage aan deze opgaven:

- RAUM is nu en in de toekomst het watersporthart van de regio;
- openheid en relatie met omliggende natuurgebieden;
- ontwikkeling gebruik en voorzieningen;
- ontwikkelen en behouden breed maatschappelijk draagvlak.

Belangrijke strategische voorwaarden daarbij zijn:

- duidelijkheid over de maatschappelijk gewenste toekomstige ontwikkeling van de gebieden RAUM inclusief concrete uitvoeringsplannen;
- het verkrijgen van voldoende draagvlak bij participanten en stakeholders voor de gebiedsontwikkelingen;
- financieel sluitende meerjarenbegroting in relatie tot de beheer- en ontwikkelingsplannen.

Programma's

Alkmaarder- en Uitgeestermeer wil haar doelen realiseren aan de hand van vijf programma's. Per programma wordt gewerkt aan diverse taakvelden. Per taakveld zijn operationele doelen voor 2023 bepaald.

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	22.493	-	-22.493
2. Beheer en onderhoud	1.492.983	284.890	-1.208.093
3. Veiligheid en toezicht	96.960	-	-96.960
4. Bestuur en ondersteuning	401.585	-	-401.585
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	400	1.716.570	1.716.170
Totaal voor bestemming	**2.014.421**	**2.001.460**	**-12.961**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	117.209	130.170	-12.961
Totaal na bestemming	**2.131.630**	**2.131.630**	**-**

Specificatie van de baten	
Subsidies en projectbijdragen	22.696
Inkomsten gebiedsexploitatie, evenementen, huren en pachten	262.194
Participantenbijdragen	1.716.570
Totaal baten voor bestemming	**2.001.460**

Reguliere werkzaamheden

De omvang van de reguliere werkzaamheden en de dekking daarvan zijn in 2023 beide iets hoger dan de voorgaande jaren. Het positieve saldo is met € 25.570 licht hoger dan in 2022 (€ 7.476).

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	1.975.890	1.947.718	1.784.383
Baten	2.001.460	1.955.194	1.904.476
Saldo	**25.570**	**7.476**	**120.093**

Incidentele werkzaamheden

In 2023 zijn er geen baten maar wel incidentele lasten van € 38.531. Omdat de UP-projecten in 2023 en verder nog niet zijn uitgewerkt, staan de incidentele lasten niet in verhouding met 2022. In 2022 zijn onder andere het Vitaal Platteland en De Hoorne zowel in de kosten als in de baten opgenomen.

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	38.531	1.345.881	515.152
Baten	-	674.769	748.645
Saldo	**-38.531**	**-671.112**	**233.493**

Resultaat totaal

Door het ontbreken van de incidentele kosten in 2023 is het resultaat positiever dan in 2022 en wordt er afgesloten met een licht negatief saldo van € 12.961.

	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	2.014.421	3.293.599	2.299.535
Baten	2.001.460	2.629.963	2.653.121
Saldo	**-12.961**	**-663.636**	**353.586**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting

Visie

Met het programma ontwikkeling en inrichting zet het recreatieschap zich in voor de ontwikkeling van recreatie en natuur. Voor 2023 gaat het vooral om:

- op basis van de vastgestelde visie en het uitvoeringsplan richting geven aan de activiteiten en doelen van het RAUM;
- verdere intensivering van de ontwikkellocaties gericht op lagere beheerskosten en toenemende exploitatiebaten;
- te komen tot een duurzame toekomstvisie voor het RAUM met 2030 als horizon.

Taakveld 2.1.1 Verkeer en vervoer

De aanleg van wegen, paden en kunstwerken.

Taakveld 3.1 Economische ontwikkeling

De ambitie en de visie van het RAUM worden de leidraad voor het toekomstige programma van het recreatieschap. Daarbij wordt rekening gehouden met de provinciale en gemeentelijke coalitieprogramma's en visies.
Activiteiten met betrekking tot de visie en programmering:

- op basis van de vastgestelde visie en het uitvoeringsplan de vertaling naar korte- en lange termijn gebiedsprogramma's;
- voorbereiden een meerjarig gebieds-ontwikkelprogramma;
- na afronding bestemmingsplanwijziging Dorregeest inzetten op de werving en selectie van een exploitant c.q. recreatieondernemer voor Dorregeest
- werven en begeleiden van ondernemers;
- omgevingsmanagement.

Het recreatief Grid behelst onder andere gedeeltelijke inrichting van 3 verschillende stations als Buitenpoorten (Amsterdam, Wormerveer en Purmerend) en de daaraan gekoppelde routevoorzieningen (fietsen, wandelen en varen).

Taakveld 3.2.1 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Locatie- en vastgoedontwikkelingen.

Taakveld 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen

Door het ondernemersloket worden de verzoeken van ondernemers behandeld en zo nodig verder begeleid.

Taakveld 5.7.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Het inrichten van de diverse recreatieterreinen in zowel het deelgebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer als het gebied IJmond tot Zaanstreek.

Baten en lasten

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	1.733	1.094.170	409.754
Inzet RNH	20.760	184.433	85.946
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	***22.493***	***1.278.603***	***495.700***
Opbrengsten	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	-	674.769	367.812
Totale baten	***-***	***674.769***	***367.812***
Saldo	**-22.493**	**-603.834**	**-127.888**

Programma 1 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
2.1.1 verkeer en vervoer	--				
3.1 economische ontwikkeling	Ambitie- en visieproces en programmering		Vastgestelde definitieve visie Aansluiting bij Laag Holland	12.021	
3.2.1 fysieke bedrijfsinfrastructuur	--	Continu			
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	Ondernemersloket	Continu			
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	Diverse projecten	Continu		10.472	
Totaal				**22.493**	

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld		Begroting 2023	
Nr.	Projectnaam	Lasten	Baten
2.1.1	Reguliere werkzaamheden verkeer & vervoer		
	Subtotaal taakveld 2.1.1	-	-
3.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	10.288	
3.1	Vitaal platteland: Recreatief Grid Laag Holland	1.733	
	Subtotaal taakveld 3.1	**12.021**	-
3.2.1	Reguliere werkzaamheden ontwikkeling en inrichting fysieke bedrijfsinfrastructuur	-	
	Subtotaal taakveld 3.2.1	-	-
3.3	Reguliere werkzaamheden bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	
	Subtotaal taakveld 3.3	-	-
5.7.1	Reguliere werkzaamheden openbaar groen en (openlucht)recreatie	10.472	
	Subtotaal taakveld 5.7.1	**10.472**	-
	Totaal	**22.493**	-

Schets Akersloot

Programma 2. Beheer en onderhoud

Visie

Met het programma beheer en onderhoud zet het recreatieschap zich in voor de instandhouding van recreatie en natuur. Voor 2023 gaat het vooral om:

- het vervolgen van de bestuursopdracht om met omvorming, genereren van inkomsten en het uit beheer nemen of afstoten van voorzieningen de baten en lasten van het recreatiegebied voor de lange termijn in evenwicht brengen;
- het realiseren van een structureel evenwicht voor groot onderhoud en vervangingen ten opzichte van het genereren van meer inkomsten.
- Zie voor nadere informatie ook de paragraaf kapitaalgoederen.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 2.1.2 Verkeer en vervoer

Voor het reguliere onderhoud wordt een bedrag van € 77.052 begroot voor het (groot)onderhoud van wegen, paden, kunstwerken, en weg- en terreinmeubilair. Aan de voorziening groot onderhoud wordt € 121.800 gedoteerd terwijl € 153.318 wordt onttrokken. Het jaarlijks (groot)onderhoud betreft wegen, paden, kunstwerken, en weg- en terreinmeubilair.

Taakveld 3.2.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Tot dit taakveld behoren activiteiten gericht op het scheppen van fysieke condities voor alle vormen van bedrijvigheid (vastgoedbeheer):

- ontwikkeling en onderhoud van locaties en (her-)ontwikkeling van panden;
- herstructurering en verduurzaming ontwikkellocaties;
- het genereren van inkomsten en reguleren van gebruik van het gebied door de uitgifte van vergunningen en gebruiksovereenkomsten
- de uitvoeringsorganisatie zorgt voor het afhandelen van WOB-verzoeken, canonherzieningen en notariële wijzigingen van erfpachtcontracten.

De reguliere inzet van Vastgoed en algemene juridische ondersteuning bij dit onderdeel is € 73.098. De opbrengsten van erfpacht- en huuropbrengsten bedragen in 2023 € 225.060. Deze opbrengsten nemen de komende jaren toe als gevolg van de groei van de activiteiten op de diverse locaties, zoals het Erfgoedpark, Landgoed Rorik en na 2022 ook de Woudhaven en Dorregeest. Voor nieuwe ontwikkelingen is extra benodigde capaciteit van vastgoed in de projectplannen opgenomen.

Taakveld 3.4 Economische promotie

Dit zijn de activiteiten die zijn gericht op het op de kaart zetten van het RAUM. De reguliere werkzaamheden zijn begroot op € 84.236 en betreffen:

- het met communicatiemiddelen ondersteunen van programmamanagement bij rapportages en verslaglegging over activiteiten, voortgang en resultaten van het recreatieschap (doelgroep: ambtenaren en bestuurders);
- het actief communiceren van behaalde resultaten van het recreatieschap, ten behoeve van zichtbaarheid en draagvlak op politiek-bestuurlijk niveau (pers, inwoners, omwonenden, ondernemers, raden- en Staten en recreanten);
- het bevorderen van de samenwerking tussen lokale ondernemers, stakeholders en het recreatieschap.

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Het duurzaam in stand houden van de recreatieve voorzieningen en zorgdragen voor een schoon, heel en veilig te gebruiken recreatiegebied beheerd op een gemiddeld overeengekomen CROW-niveau "B". Dat betreft:

- natuurbescherming en onderhoud van natuurgebieden;
- aanleg en onderhoud van openbaar groen inclusief het plaatsen en onderhouden van kunstwerken in de openbare ruimte;
- aanleg en onderhoud van openbaar water;
- aanleg en onderhoud van speelvoorzieningen, recreatievoorzieningen.

Het budget van dit taakveld bedraagt € 924.000 (excl. groot onderhoud, vervangingen en kapitaalslasten). Dit is inclusief het reguliere budget voor het maaien van de waterplanten van € 71.000 per jaar. Het betreft de volgende werkzaamheden:

- specifieke aandacht voor de waterplantenproblematiek in het gehele meer en de waterkwaliteit in vooral het Zwaansmeer;
- jaarlijks onderhoud, groot onderhoud en vervanging van gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen;
- beheer en onderhoud van vaarwegmarkering op de beide meren;
- verzamelen van zwerfafval en legen van semi-ondergrondse afvalcontainers;
- routenetwerken.

Aan de voorziening groot onderhoud wordt € 195.900 gedoteerd terwijl € 225.374 wordt onttrokken.

De baten van bijna € 60.000 betreffen inkomsten uit:

- Bijdragen van gemeente aan WNW Regio Alkmaar en Midden Kennemerland en TOP's Beheer Regio Alkmaar en Midden Kennemerland;
- Snelvaarontheffingen.

Baten en lasten

Programma 2. Beheer en onderhoud	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten DO	395.054	384.902	298.540
Overige bedrijfskosten	227.765	236.624	195.398
Inzet RNH	536.794	561.624	420.505
GO*	378.692	245.352	158.406
Kapitaallasten	15.670	17.370	17.752
Subtotaal lasten	***1.553.975***	***1.445.872***	***1.090.600***
Dotatie voorziening GO*	317.700	317.700	284.500
Onttrekking voorziening GO*	-378.692	-245.352	-158.406
Saldo mutaties voorziening GO	***-60.992***	***72.348***	***126.094***
Totale lasten	**1.492.983**	**1.518.220**	**1.216.695**
Opbrengsten	266.124	258.873	230.220
Projectsubsidies	18.766	18.344	17.810
Totale baten	**284.890**	**277.217**	**248.030**
Saldo	**-1.208.093**	**-1.241.003**	**-968.665**

*) GO betreft groot onderhoud en kleine vervangingen van maatschappelijke kapitaalgoederen, waarvan de kosten minder dan € 50.000 bedragen. Zie ook de toelichting in de paragraaf kapitaalgoederen.

Meerjarenonderhoudsplanning (MJOP) voor 2023-2027

Voor het groot onderhoud aan kapitaalgoederen wordt een meerjarenplanning gehanteerd. De kosten van het groot onderhoud worden elk jaar onttrokken aan de voorziening groot onderhoud. Om voldoende middelen beschikbaar te houden, wordt jaarlijks met een gemiddelde van de geraamde kosten over de komende vijf jaar gereserveerd en als bijdrage toegevoegd aan de voorziening groot onderhoud.
In 2023-2027 worden de volgende werkzaamheden uitgevoerd, onderverdeeld in groot onderhoud (GO) en vervangingsinvesteringen (VV):

Meerjarenonderhoudsplanning A-UM 2022-2028		
	GO/VV/V	
1	GO	Solitaire bomen
2	GO	Knotbomen
3	GO	Dunnen bosvakken
4	VV	Grasvegetatie intensief
5	VV	Bermen
6	GO	Elementverharding
7	GO	Halfverharding
8	GO	Baggeren sloten
9	GO	Vaartuigen
10	GO	Egaliseren stranden
11	GO&VV	Civiele kunstwerken
12	GO	Gebouwen
13	VV	Picknicksets
14	VV	Afvalcontainers
15	GO	Speeltoestellen
16	VV	Palen en bebording
17	GO	Informatieborden
18	VV	Vitrines
19	VV	Vaarwegmarkering
20	GO	Trailerhelling
21	VV	Riolering pompen

Meerjarenonderhoudsplanning IJ-Z 2022-2028		
	GO/VV/V	
1	GO	Dunnen bosvakken
2	VV	Gras intensief
3	VV	Bermen
4	GO	Elementverharding
5	GO	Halfverharding
6	GO	Gesloten verharding
7	GO&VV	Civiele kunstwerken
8	VV	Palen en bebording

Programma 2 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	Wegen en paden, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair		Beeldkwaliteit CROW A-B tot B	198.852	
3.2.2 fysieke bedrijfs-infrastructuur	Vastgoedbeheer	Continu	Beeldkwaliteit CROW A-B tot B	73.842	225.060
3.4 economische promotie	Gebiedspromotie en communicatie	Continu	Vergroten betrokkenheid en draagvlak bij stakeholders (gemeenten, ondernemers, bezoekers en organisaties)	84.326	
5.7.2 openbaar groen en (openlucht) recreatie	Gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, evenemententerreinen, routes, etc.	Continu	Beeldkwaliteit CROW A-B tot B	1.136.053	59.830
Totaal				**1.492.983**	**284.890**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld Nr.	Projectnaam	Begroting 2023 Lasten	Baten
2.1.2	Reguliere werkzaamheden beheer verkeer en vervoer	77.052	
2.1.2	Dotatie voorziening GO/V	121.800	
2.1.2	GO/V	153.318	
2.1.2	Onttrekking voorziening GO/V	-153.318	
	Subtotaal taakveld 2.1.2	**198.852**	-
3.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer fysieke bedrijfsinfrastructuur	73.098	225.060
	Subtotaal taakveld 3.2.2	**73.098**	**225.060**
3.4	Reguliere werkzaamheden economische promotie	84.236	
	Subtotaal taakveld 3.4	**84.236**	-

Taakveld Nr.	Projectnaam	Begroting 2023 Lasten	Baten
5.7.2	Reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie	924.483	59.830
5.7.2	Dotatie voorziening GO/V	195.900	
5.7.2	GO/V	225.374	
5.7.2	Onttrekking voorziening GO/V	-225.374	
5.7.2	Kapitaallasten	15.670	
	Subtotaal taakveld 5.7.2	**1.136.053**	**59.830**
	Totaal	**1.492.239**	**284.890**

Programma 3. Toezicht en veiligheid

Visie

Door gastheerschap, het houden van toezicht en handhavend optreden wil het recreatieschap bij bezoekers de gevoelens van sympathie, vertrouwen en veiligheid vergroten.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

De operationele doelen zijn de schakel tussen de strategische doelen en de concrete acties. Elk operationeel doel draagt bij aan een of meer van de strategische doelen. De activiteiten die voor de realisatie van de doelen worden ondernomen staan in het jaarprogramma's.

Taakveld 1.2 Openbare orde en veiligheid

De belangrijkste doelen zijn:

1. vervullen rol gastheer in de gebieden;
2. toezicht houden en handhaven volgens Algemene Verordening;
3. jaarlijks opstellen handhavingsplan;
4. en zichtbaarheid verbeteren.

Baten en lasten

De totale lasten van € 96.960 liggen in lijn met 2022 (€ 94.780). Ondanks de extra drukte, en soms overlast, door de coronamaatregelen in 2021 is vooralsnog geen extra inzet gepland. De inschatting is dat op basis van de huidige inzet en de afspraken met de (lokale) politie en de BUCH-gemeenten dit voldoende is.

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	11.394	11.137	4.924
Inzet RNH	85.566	83.643	87.277
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**96.960**	**94.780**	**92.201**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-96.960**	**-94.780**	**-92.201**

Programma 3 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	Gastheerschap en toezicht door boa's	Continu	Bezoekers voelen zich veilig, houden zich aan de regels en de kwaliteit van het gebied blijft geborgd.	96.960	-
Totaal					**-**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Visie

Speerpunten voor 2023 zijn:

- duidelijkheid over de maatschappelijk gewenste toekomstige ontwikkeling van het RAUM en de bijbehorende concrete uitvoeringsplannen;
- participatie vormgeven op relevante onderdelen van het uitvoeringsprogramma en voeren van strategisch omgevingsmanagement;
- het verder implementeren van de financiële transitie.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 0.1 Bestuur

De belangrijkste doelen zijn:

- afronden bestuurlijke besluitvorming over het uitvoeringsprogramma visie en de concrete vertaling daarvan in projecten- en actieplannen;
- bewustzijn van onze partners vergoten en aanhalen (omgevingsmanagement);
- bijdragen aan een doelmatig besluitvormingsproces;
- financieel sluitende meerjarenbegroting voor het recreatieschap;
- goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekening 2022.

Taakveld 0.4 Overhead

De belangrijkste doelen zijn:

- goede programmasturing in tijd, geld en kwaliteit gericht op realiseren doelen en juist uitvoeren van schapstaken. Voorbereiden, bewaken en rapporteren van de jaaropdracht. Voorbereiding en uitvoering van beleid en bestuursbesluiten;
- proces vormgeven voor besluitvorming rondom sluitende meerjarenbegroting passend bij gekozen scenario;
- invulling geven aan het vastgestelde uitvoeringsprogramma gericht op het realiseren van de doelen en ambities van de nieuwe visie;
- doorlopend aandacht voor verbetering van het proces bestuursadvisering (afstemming, tijdigheid en volledigheid);
- proces bestuurlijke besluitvorming afstemmen op voorschriften, wensen en mogelijkheden;
- planning- en controldocumenten voldoen aan de normen Besluit Begroting en Verantwoording (BBV);
- operationeel omgevingsmanagement gericht op realiseren draagvlak doelen;
- beantwoorden van bestuurlijke vragen en coördineren e.v.t. WOB-verzoeken.

Baten en lasten

De totale lasten Bestuur en ondersteuning zijn in lijn met begrotingswijziging 2022. Zowel de lasten als de baten liggen in lijn met de 2022.

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	73.974	72.312	41.025
Inzet RNH	327.611	320.246	453.320
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**401.585**	**392.558**	**494.345**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-401.585**	**-392.558**	**-494.345**

Programma 4 in tijd, geld en kwaliteit per taakveld

Taakveld	Operationele doelen 2022	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
0.1 bestuur	Uitwerking visie-uitvoeringsplan	continu	Bestuurlijke en maatschappelijk draagvlak voor visie en uitvoeringsprogramma resulterend in sluitende meerjarenexploitatie	23.959	-
	Vergroten bewustzijn partners (omgevingsmanagement)	continu			
	Bijdragen aan doelmatig besluitvormingsproces	Juli + dec. 2023			
	Financieel sluitende meerjarenraming	Juli 2023			
	Goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekening 2021	Maart 2023			
0.4 overhead	Goede programmasturing, uitvoering & rapportage jaaropdracht en voorbereiding & uitvoering beleid	Doorlopend	Optimale uitvoering van schapstaken waar het nieuwe UP onderdeel van uit maakt. Administratie en P&C-documenten BBV-proof Het recreatieschap is een volwaardige partij voor deelnemers en partners Er is draagvlak voor de plannen	377.626	-
	Besluitvorming meerjarig sluitende begroting	Juli 2023			
	Invulling uitvoeringsprogramma obv visie	Doorlopend			
	Aandacht voor bestuursadvisering	doorlopend			
	Jaarlijkse vernieuwing risicoanalyse	jaarrekening en begroting			
	Operationeel omgevingsmanagement	doorlopend			
	Beantwoorden vragen en coördineren WOB-verzoeken	doorlopend			
Totaal				**401.585**	**-**

Specificatie van de overhead (taakveld 0.4)

Onderdeel	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	199.494	
Secretariaat	49.732	
Financiële control en administratie	74.350	
Aansturing van Beheer en Toezicht	40.833	
Kantoor- en bedrijfskosten	13.217	
Totaal	**377.626**	

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen

Visie

Het verwerven van (zo veel mogelijk structurele) opbrengsten uit het recreatiegebied om daarmee bij te dragen aan een (financieel) gezond en duurzaam recreatieschap.

Operationele doelen per taakveld voor 2023

Taakveld 0.5 Treasury

De belangrijkste doelen zijn:

- de financiering van het vastgestelde beleid;
- zo weinig mogelijk financieringskosten;
- het beperken van de (financiële) risico's.

Taakveld 0.8 Overige baten en lasten

Dat zijn de participantenbijdragen: deze zijn licht gestegen van € 1.677.977 in 2022 naar € 1.716.570.

Taakveld 0.10 Mutaties reserves

Het uitvoeren van de beleidsbepalingen conform de Nota reserves en voorzieningen. Het instellen van een bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten (tenzij een bestaande bestemmingsreserve al zo functioneert).

Het begrotingsjaar 2023 wordt afgesloten met een klein tekort van € 12.961. Dit begrote bedrag wordt onttrokken aan de bestemmingsreserve exploitatie.

Taakveld 0.11 Resultaatrekening baten en lasten

Een structureel financieel evenwicht van de baten en lasten bij het realiseren van het vastgestelde beleid.

Baten en lasten

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	400	391	594
Inzet RNH	-	-	-
Totale lasten	**400**	**391**	**594**
Participantenbijdragen	1.716.570	1.677.977	1.656.446
Opbrengsten	-	-	380.833
Totale baten	**1.716.570**	**1.677.977**	**2.037.279**
Saldo voor bestemming	**1.716.170**	**1.677.586**	**2.036.685**
Mutaties reserves	-12.961	-663.636	353.586
Saldo na bestemming	**1.729.131**	**2.341.222**	**1.683.100**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)

	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Toevoeging algemene reserve	117.209	115.529	120.093
Onttrekking algemene reserve	-7.359	-410.985	-116.955
Toevoeging bestemmingsreserve	-	-	438.773
Onttrekking bestemmingsreserve	-122.811	-368.180	-88.324
Totaal	**-12.961**	**-663.636**	**353.586**

Programma 5 in geld per taakveld

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
0.5 treasury	bank- en rentekosten	400	
0.8 overige baten en lasten	participantenbijdragen		1.716.570
0.9 vennootschapsbelasting		-	-
0.10 mutaties reserves	toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves	117.209	130.170
0.11 resultaat rekening baten en lasten			
Totaal		**117.609**	**1.846.740**

Paragrafen

Recreëren tussen Alkmaar, Beverwijk en Zaanstad. Een gebied met agrarische bedrijvigheid en cultureel erfgoed als forten en molens. Voorbeelden zijn de Stelling van Amsterdam, de uitgestrekte veenweiden en de vele bewaarde gebieden van het Oer-IJ en de zeedijken. En het is bekend om de vele watersportmogelijkheden op het grote Alkmaarder- en Uitgeestermeer, zoals zwemmen, waterskiën en zeilen. En soms, als het weer het toe laat, kan je er prachtige schaatstochten maken.

Verder liggen er tussen IJmond en Zaanstad prachtige, zoals de Pontjes(fiets)route, die de recreanten langs verschillende interessante natuur- en cultuurhistorisch plekken brengt. In het recreatiegebied De Buitenlanden kan je gebruik maken van een ludieke B&B-gelegenheid, een biologisch groentepakket kopen of (vanaf eind 2022) een hapje eten . Voor een wijds uitzicht ga je de bloemrijke heuvels van het Aagtenpark op.

Indexatie

De baten en lasten zijn (met uitzondering van afschrijvingen en rente) verhoogd met een index van 2,3 % voor 2023. Ook de participantenbijdrage is met deze index verhoogd. Het indexpercentage is als volgt berekend:

1. Prijs overheidsconsumptie: beloning werknemers
   Het indexatiecijfer voor 2022 is 2,0 (CEP 2021) + 0,3 = **2,3**
2. Prijs bruto binnenlands product
   Het indexatiecijfer voor 2022 is 1,9 (CEP 2021) + 0,4 = **2,3**

Deze indexatie is gebaseerd op de prijsontwikkeling van de Prijs Bruto Binnenlands Product zoals opgenomen in het Centraal Economisch Plan (CEP) met lange tijdreeksen van het Centraal Plan Bureau (CPB) per peildatum 1 november 2021.

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer in staat is om middelen vrij te maken en daarmee substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat het beleid veranderd moet worden. Het totale bedrag aan potentiële risico's (in euro's) wordt vergeleken met de weerstandscapaciteit: de mogelijk in te zetten middelen om de risico's te dragen. De weerstandscapaciteit moet groter zijn dan het berekende weerstandsvermogen.

Weerstandsvermogen

Om het weerstandsvermogen te berekenen zijn alle risico's, waarvoor geen maatregelen getroffen zijn en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie, geïnventariseerd. Per risico wordt de kans vermenigvuldigd met de potentiële omvang in euro's. Het berekende weerstandsvermogen bedraagt € 390.000. De onderbouwing hiervan is als bijlage III opgenomen.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bij het recreatieschap wordt gevormd door de algemene reserve. De bestemmingsreserves zijn voor specifieke doelen bestemd.

In de begroting is geen post "onvoorzien" opgenomen voor het opvangen van niet voorziene lasten in de loop van het jaar. Bij Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer heeft iedere onvoorziene last van substantiële betekenis dus directe gevolgen, waardoor de uitvoering van het beleid onder druk kan komen te staan. Ook heeft het recreatieschap geen stille reserves. Stille reserves zijn activa die tegen geen of een te lage waarde zijn gewaardeerd en direct verkoopbaar zijn.

De omvang van de huidige algemene reserve (weerstandscapaciteit) is € 45.392 en ligt onder het niveau van het benodigde weerstandsvermogen € 390.000. Het bestuur heeft besloten aan te sluiten bij het uitgangspunt van de regio om slechts een beperkte algemene reserve aan te houden voor de GR: de norm is 2,5% van de lasten. De consequentie hiervan is dat een beroep op de participanten gedaan moet worden indien de risico's die zich voordoen het bedrag van de algemene reserve overschrijden.

Bestemmingsreserve exploitatie RAUM

De bestemminsgreserve exploitatie voor het gebied A-UM wordt steeds lager. De diverse niet begrote kosten die worden gedekt door onttrekkingen uit de reserve leiden tot een verdere daling. De stand per 31-12-2023 is begroot op € 205.396.

	Stand per 01-01-2023	Stand per 31-12-2023	Verschil
Kapitaal	408	408	-
Algemene reserve RAUM	45.392	45.392	-
Bestemmingsreserve exploitatie RAUM	328.207	205.396	-122.811
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM	22.888	22.888	-
Algemene reserve IJ-Z	425.150	535.000	109.850
Bestemmingsreserve IJ-Z	275.042	275.042	-
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten IJ-Z	-	-	-
Totaal reserves	**1.097.086**	**1.084.125**	**-12.961**
Voorziening groot onderhoud RAUM	316.443	247.179	-69.264
Voorziening groot onderhoud IJ-Z	333.357	341.629	8.272
Totaal	**1.746.886**	**1.672.933**	**-73.953**

Kengetallen

Conform het BBV worden de kengetallen in onderstaande tabel vermeld.

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Wanneer de schuld lager is dan de jaaromzet (<100%) wordt dit als voldoende bestempeld en boven de 130% als onvoldoende. Het recreatieschap heeft geen leningen, vandaar de negatieve ratio.

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin aan de financiële verplichtingen kan worden voldaan. Een ratio >50% wordt in de regel als voldoende beschouwd.

Het kengetal "structurele exploitatieruimte" geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte in de begroting is om tegenvallers op te vangen. De commissie BBV geeft aan dat een ratio > 0,6% acceptabel is.

	Jaarrek. 2021	Begroot 2022	Begroot 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
Netto schuldquote	-86%	-194%	-147%	-150%	-154%	-157%
Idem gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-86%	-194%	-147%	-150%	-154%	-157%
Solvabiliteitsratio	66%	61%	60%	60%	59%	58%
Structurele exploitatieruimte	5%	0%	1%	1%	1%	1%
Grondexploitatie	n.v.t.					
Belastingcapaciteit	n.v.t.					

B. Kapitaalgoederen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het onderhoud van de kapitaalgoederen, onderscheiden naar de volgende categorieën:

- Verhardingen
- Civiele kunstwerken
- Groen
- Water, oevers en stranden
- Terreinmeubilair
- Hygiënische maatregelen, nutsvoorzieningen, riolering en reiniging
- Gebouwen en materieel

Op 21 november 2018 is het beheerplan in het bestuur gepresenteerd en is het gewenste beeldkwaliteitsniveau vastgesteld op basis van de CROW "kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2018". CROW staat (oorspronkelijk voor) het Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek. Tegenwoordig is het een eigen naam. De CROW-systematiek heeft kwaliteitsnormen van A+ (top)-A-B-C-D. Bij het RAUM is de beeldkwaliteit vastgesteld op B (voldoende kwaliteit).

De uitvoeringsorganisatie probeert met het beperkte budget zo goed mogelijk de beoogde beeldkwaliteit te handhaven. Bij de instandhouding van de beeldkwaliteit wordt onderscheid gemaakt tussen dagelijks onderhoud (DO), groot onderhoud (GO) en vervangingen (VV).

Dagelijks en jaarlijks onderhoud

DO omvat de reguliere, jaarlijks terugkerende kosten voor de instandhouding. Het DO betaalt het recreatieschap uit de exploitatiebegroting.

Groot onderhoud en kleine vervangingen

GO omvat de kosten voor instandhouding die niet ieder jaar terugkeren en niet levensduur verlengend zijn. Deze maatregelen worden uitgevoerd op basis van de meerjarenplanning en inspecties.

Het GO en kleine VV (vervangingen tot € 50.000) betaalt het recreatieschap uit de voorziening GO. Die voorziening wordt gevoed met een jaarlijkse dotatie vanuit de exploitatiebegroting. De jaarlijkse dotatie is berekend op basis van het werkelijk geplande groot onderhoud en de kleine vervangingen in de komende vijf jaar, zoals dat vastligt in een door het bestuur vastgesteld beheerplan (zie de meerjarenbegroting).

De kosten voor GO en kleine VV worden geboekt via de exploitatie, met daar tegenover een even grote onttrekking uit de voorziening. Op deze manier worden de betreffende lasten goed gemonitord.

Grote vervangingen

Grote vervangingen (VV), maatschappelijke vervangingen boven de € 50.000 en economische vervangingen (zoals gebouwen en auto's) boven de € 10.000, betaalt het recreatieschap uit de reserve. Vanuit de bestemmingsreserve exploitatie wordt een bedrag ter grootte van het netto investeringsbedrag overgeheveld naar de bestemmingsreserve egalisatie.

Het BBV schrijft voor dat alle investeringen als bezit (materiële vaste activa) op de balans staan. Daarbij wordt rekening gehouden met een realistische jaarlijkse waardedaling. Die waardedaling leidt tot de jaarlijkse afschrijvingslasten (kapitaallasten). De bestemmingsreserve egalisatie dient ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven.

Totale lasten DO, GO en VV

De bedragen voor het (groot) onderhoud, vervangingen en investeringen zijn gebaseerd op het Meerjarig onderhoudsplan (MJOP). Jaarlijks worden dotaties aan de voorziening groot onderhoud gedaan voor het op peil houden van de voorziening om de jaarlijkse onttrekkingen voor het daadwerkelijke onderhoud te dekken. En voor de vervangingsinvesteringen geldt dat de kapitaalslasten gedekt worden door onttrekkingen uit de bestemmingsreserve egalisatiekapitaalslasten. Deze reserve wordt gevoed met de som van de totale kapitaalslasten op het moment dat de investering in gebruik wordt genomen.

Totale lasten kapitaalgoederen (in programma 2)	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Dagelijks onderhoud	395.054	404.593	413.069	422.110
Groot onderhoud en kleine vervangingen	378.692	291.613	339.312	333.138
Kapitaallasten	15.670	21.822	34.988	47.257
Totaal	**789.416**	**718.028**	**787.369**	**802.505**

Vervangingsinvesteringen op afschrijving	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Maatschappelijke vervangingen >50.000	-	424.954	444.391	533.699
Economische vervangingen	-	36.000	-	-

Hieronder worden de kapitaalgoederen per taakveld en categorie verder uitgewerkt.

Taakveld 2.1 Verkeer en vervoer

In programma 2 zijn voor dit taakveld de volgende kosten begroot:

Totale lasten 2.1 VERKEER EN VERVOER	2023	2024	2025	2026
Verhardingen	39.011	52.391	41.404	55.806
Civiele kunstwerken	148.870	82.967	120.354	98.929
Inzet RNH	42.489	43.466	44.465	45.488
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	-31.518	21.799	-3.788	4.067
Totaal	**198.852**	**200.623**	**202.435**	**204.290**

Categorie verhardingen

Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer heeft in totaal 7,4 hectare aan verhardingen in de vorm van gesloten verharding (asfalt) voor rijbanen, parkeerterreinen, fiets- en wandelpaden en half verharding voor de overige wandelpaden. Ook de ruiterpaden zijn in deze categorie opgenomen. De wegen en paden worden periodiek geïnspecteerd om vast te stellen waar onderhoud noodzakelijk is.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning worden in 2023 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- 5,0 are asfaltverharding
- 8,0 are bermen

VERHARDINGEN	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	22.403	22.918	23.445	23.984
GO - kleine vervangingen	16.608	29.473	17.959	31.822
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**39.011**	**52.391**	**41.404**	**55.806**

Categorie civiele kunstwerken

Het recreatieschap heeft totaal 140 stuks kunstwerken onderverdeeld in 18 bruggen, 48 duikers, 67 steigers, 4 remmingswerken, 2 trailerhellingen en 1 kano/boten-overhaal.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning worden in 2023 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- 9 civiele kunstwerken
- Groot onderhoud aan een trailerhelling

CIVIELE KUNSTWERKEN	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	12.160	12.439	12.725	13.018
GO - kleine vervangingen	136.710	70.528	107.629	85.911
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**148.870**	**82.967**	**120.354**	**98.929**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	2023	2024	2025	2026
Maatschappelijke vervangingen >50.000	-	424.954	444.391	533.699
Economische vervangingen > 10.000				

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

In programma 2 zijn voor dit taakveld de volgende kosten begroot:

Totale lasten 5.7.2 OPENBAAR GROEN EN (OPENLUCHT) RECREATIE	2023	2024	2025	2026
Groen	209.978	215.833	215.889	191.561
Water, oevers en stranden	139.314	151.198	144.797	151.077
Terreinmeubilair	64.202	92.491	102.764	107.541
Hygiënische maatregelen / nuts, riolering en reiniging	133.616	76.895	78.664	130.010
Gebouwen en materieel	54.425	46.253	83.497	67.581
Routebeheer	194.110	198.573	203.141	207.812
Inzet RNH	369.882	378.389	387.092	395.994
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	-29.474	4.288	-17.824	-213.724
Totaal	**1.136.053**	**1.163.920**	**1.198.020**	**1.037.852**

Categorie groen

Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer bevat in totaal 84hectare aan grasvegetatie in de vorm van intensieve- en extensieve grasvegetatie, moeras en rietlanden. Verder heeft het recreatieschap in totaal 15,5 ha beplanting bestaande uit cultuurlijke en natuurlijke beplanting

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning worden in 2023 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- 745,3 are bosvakken
- 132,0 are grasvegetatie
- 82 stuks bomen

GROEN	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	127.056	129.978	132.967	136.025
GO - kleine vervangingen	82.922	85.855	82.922	55.536
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**209.978**	**215.833**	**215.889**	**191.561**

Categorie water, oevers en stranden

Het recreatiegebied heeft in totaal 523,6 ha water, 0,4 m2 zandstrand en 9,3 km aan oevers. De inrichting van de zwemplekken moeten middels waarschuwingsborden aan de wettelijke eisen voldoen. Ook het zwemwater voldoet aan de minimale wettelijke eisen (Whvbz: Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden).
Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning worden in 2023 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- 30 are baggeren sloten

WATER, OEVERS EN STRANDEN	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	117.838	120.549	123.321	126.157
GO - kleine vervangingen	21.476	30.649	21.476	24.920
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**139.314**	**151.198**	**144.797**	**151.077**

Categorie terreinmeubilair

Het recreatieschap heeft totaal 5.887 stuks terreinmeubilair, waarvan 17 speeltoestellen en 5.870 overig terreinmeubilair zoals picknicksets, banken, anti-autopalen, verkeersborden, enzovoorts.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning worden in 2022 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- 2 picknicksets
- 35 stuks palen en bebording
- 1 speeltoestel
- 1 vitrine

TERREINMEUBILAIR	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	24.570	25.588	25.348	25.471
GO - kleine vervangingen	39.632	66.903	77.416	82.070
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**64.202**	**92.491**	**102.764**	**107.541**

Categorie hygiënische maatregelen, nutsvoorzieningen, riolering en reiniging

Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer heeft in totaal 6 pompen voor de riolering, 2 electrakasten, 3.046 meter elektraleidingen en 2.507 meter persriolering. Daarnaast verschillende waterputten, watertappunten en 2.095 meter waterleiding.

Het recreatieschap heeft totaal 6 toiletgebouwen, die in het seizoen dagelijks schoongemaakt moeten worden. In de verschillende terreinen staan in totaal 27 ondergrondse afvalcontainers die periodiek leeggezogen worden. Ook het periodiek prikken van zwerfvuil en het verwijderen van illegaal gestort afval op de parkeerterreinen behoort tot deze categorie.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning worden in 2023 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- 2 stuks afvalcontainers

HYGIËNISCHE MAATR. / NUTS, RIOLERING EN REINIGING	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	75.166	76.895	78.664	80.474
GO – kleine vervangingen	58.450	-	-	49.536
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totaal	**133.616**	**76.895**	**78.664**	**130.010**

Categorie gebouwen en materieel

Het recreatieschap heeft in totaal 10 gebouwen in eigen beheer.
Taakveld 5.7.2 omvat het onderhoud aan de openbare gebouwen, verhuurde gebouwen en materieel, zoals voertuigen en grote machines.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning worden in 2023 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Groot onderhoud aan 1 gebouw
- Idem voetgangerspont Noorderveenpad
- Idem 1 vaartuig

GEBOUWEN EN MATERIEEL	2023	2024	2025	2026
Dagelijks onderhoud	15.861	16.226	16.599	16.981
GO – kleine vervangingen	22.894	8.205	31.910	3.343
Kapitaallasten	15.670	21.822	34.988	47.257
Totaal	**54.425**	**46.253**	**83.497**	**67.581**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	2023	2024	2025	2026
Maatschappelijke vervangingen >50.000	-	-	-	-
Economische vervangingen > 10.000	-	36.000	-	-

C. Financiering

Wet Financiering decentrale overheden

De Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido) heeft als uitgangspunt het beheersen van risico's. De belangrijkste kenmerken in dat kader is een tweetal randvoorwaarden voor het treasurybeleid. De eerste is dat het aangaan en verstrekken van geldleningen alsmede het verlenen van garanties allen zijn toegestaan voor de uitoefening van de publieke taak. De tweede houdt in dat uitzettingen een prudent karakter (=met beleid en inzicht bezien) moeten hebben en niet gericht zijn op het genereren van inkomen door het lopen van onnodige risico's.

Op 21 november 2018 heeft het Algemeen Bestuur in haar openbare vergadering haar verordening financieel beheer vastgesteld in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de wet Financiering Decentrale Overheden over de kaders voor de inrichting en uitvoering van de financieringsfunctie. Ook is in deze vergadering vastgesteld de verordening financieel beheer en controle in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de artikelen 216 en 217 van de provinciewet.

Risicobeheer

Binnen de Wet Fido zijn 2 normen vermeld waaraan dient te worden voldaan. De normen bestaan uit de kasgeldlimiet en de rente-risiconorm.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een looptijd van maximaal 1 jaar en de renterisiconorm op leningen met een looptijd vanaf 1 jaar. Het doel van deze normen van de Wet Fido is voorkomen dat bij herfinanciering van de leningen bij (aanzienlijk) hogere rente grote schokken optreden in de hoogte van de rente die het recreatieschap moet betalen. De normen beperken de budgettaire risico's.

De kasgeldlimiet is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het jaar. Het doel van de limiet is de vlottende schuld (kortlopende leningen) te beperken. In de onderstaande tabel is de kasgeldlimiet voor het begrotingsjaar bepaald. In de begroting 2023 wordt de kasgeldlimiet niet overschreden.

Berekening van de kasgeldlimiet	
Begrotingstotaal (lasten)	2.014.421
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	8,20%
Kasgeldlimiet	165.183

De renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de vaste schuld bij aanvang van het jaar. Het doel is het beperken van de gevolgen van een stijgende kapitaalmarktrente op de rente lasten van de organisatie. De norm stelt dat per jaar maximaal 20% van de vaste schuld in aanmerking mag komen voor herfinanciering of renteherziening. In de onderstaande tabel is de renterisiconorm voor het begrotingsjaar bepaald op € 0.

Berekening van de renterisiconorm	
Stand van de vaste schuld per 1 januari	-
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20 %
Renterisiconorm	-

D. Bedrijfsvoering

Bestuursbureau

Met ingang van 1 januari 2022 hebben vijf recreatieschappen in Noord-Holland gezamenlijk een Bestuursbureau opgericht. Dit bestuursbureau zorgt voor het inplannen en ondersteunen van de vergaderingen. De medewerkers van dit bureau fungeren als ambtelijk opdrachtgever voor de uitvoeringsorganisatie en als secretaris van de besturen van de recreatieschappen.

Uitvoeringsorganisatie

Recreatie Noord-Holland NV (RNH) werkt als opdrachtnemer voor het bestuur van Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De provincie Noord-Holland is enig aandeelhouder van RNH.

De samenwerkingsrelatie is beschreven in een raamcontract. Vanaf 2009 waren dat vijfjarige contracten, maar vanaf 2019 voor kortere periodes van twee jaren of één jaar. Met het instellen van een bestuursbureau is een betere scheiding van opdrachtgeverschap en opdrachtnemerschap ontstaan. In het licht daarvan heeft het recreatieschap op 30 juni 2021 besloten dat RNH ook in 2022 en 2023 als uitvoeringsorganisatie wordt gecontracteerd, met een opzegtermijn van één jaar.

De dienstverlening wordt afgerekend op basis van werkelijk gemaakte kosten en uren. De inzet van RNH voor het recreatieschap behoort tot de kostencategorie ingeleend personeel. In de begroting is hiervoor in totaal een budget van € 970.731 opgenomen.

Voor de werkzaamheden die het Routebureau van RNH in opdracht het recreatieschap verricht zijn vaste bedragen in de begroting opgenomen. Deze bedragen dekken de inzet van RNH en de bedrijfskosten die gemiddeld worden gemaakt voor de beschreven werkzaamheden aan routebeheer en -ontwikkeling.

Overkoepelend voor alle recreatieschappen werkt RNH aan de volgende prestaties:

- HR-management
- Training en opleiding van het personeel
- Professioneel contractbeheer vastgoed en evenementen
- Modern ingerichte ICT voor projectadministratie, financiële administratie en factuurafhandeling
- Archivering
- Natuurinclusief kennisnetwerk
- Omgevingsmanagement
- Planning en control

Flexibele schil - inhuur

Bij de uitvoering van onderhoudswerk huurt het recreatieschap ook de inzet van het werkvoorzieningsschap WNK in.

Percentage overhead

Als de overhead wordt afgezet tegen de totale lasten bedraagt het percentage overhead 19,0% . Deze overhead bestaat uit de volgende posten:

Opbouw van de overhead	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	199.494	-
Secretariaat	49.732	-
Financiële control en administratie	74.350	-
Aansturing beheerteam en toezichthouders	40.833	-
Kantoor- en bedrijfskosten	13.217	-
Totaal	**377.626**	**-**

Planning en control

RNH maakt voor het recreatieschap voor ieder boekjaar de kadernota en programmabegroting, gevolgd door een jaarplan en begrotingswijziging, en tenslotte de najaarsnotitie en jaarrekening. In één kalenderjaar worden daartoe de volgende stukken aan het bestuur voorgelegd:

- in het voorjaar de jaarrekening van het afgelopen jaar, de begrotingswijziging voor het lopende jaar en de programmabegroting voor het volgende jaar;
- en in het najaar de najaarsnotitie voor het lopende jaar en de kadernota voor het daaropvolgende jaar.

Deze cyclus van planning en control wordt zo goed mogelijk afgestemd op de vergadercyclus van het recreatieschap, de behandeling door participanten en regionale afspraken over de informatie uitwisseling tussen gemeenschappelijke regelingen en gemeenteraden.

Tarieventabel

De tarieventabel volgt uit de Legesverordening 2015 zoals vastgesteld door het algemeen bestuur van het recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer op 25 november 2015. De tarieven kunnen telkenmale met de vaststelling van de begroting over enig jaar opnieuw worden vastgesteld.

1	Documenten	
	Aard van de dienstverlening	**Tarief**
1.1	Toezending link naar digitale openbare vergaderstukken van Algemeen Bestuur op basis van registratie e belangstellenden	Nihil
1.2	Het verstrekken van fotokopieën van schriftelijke stukken, afschriften en dergelijke A4-formaat, per bladzijde (zwart/wit). Voor afschrift en in kleur of A3-formaat worden de leges met 50% verhoogd	€ 0,40

2	Archiefwerkzaamheden, opzoeken stukken	
	Aard van de dienstverlening	**Tarief**
2.1	Opzoeken stukken in archief of in bestanden indien het opzoeken langer duurt dan 15 minuten, eerste kwartier gratis	€ 15,- per kwartier of gedeelte daarvan

3	Vergunningen en ontheffingen op grond van de algemene verordening (AV) van het recreatieschap	
	Aard van de dienstverlening	**Tarief**
3.1	Vergunning voor een evenement (art. 2.2 AV) met een verwacht bezoekersaantal tussen 50 en 500 - commerciële doeleinden, per dag(deel) - particulier en non-profit, per dag(deel) - scholen en verenigingen, per dag(deel)	 € 250,- € 75,- *) € 50,- *)
3.2	Vergunning voor het tegen betaling aanbieden van diensten en lessen, zoals skeeleren, fietsen, kanoën, paardrijden, bewaken van auto's etc. (art. 2.3 AV)	€ 50,- per keer € 250,- per jaar
3.3	Ventvergunning (art 2.4 AV) ten behoeve van de verkoop van (horeca)artikelen: - voor maximaal 3 aansluitende dagen - jaarvergunning venten, per jaar	 € 150,- € 250,-
3.4	Standplaatsvergunning (art. 2.5 AV), in verband met verkoop van (horeca)artikelen vanuit een mobiel verkooppunt, per aangewezen locatie: - voor maximaal 3 aansluitende dagen - jaarstandplaats	 € 150,- € 250,-
3.5	Ontheffing voor het maken van commerciële foto- en filmopnamen (art. 2.6 AV), per dagdeel	€ 250,-
3.6	Vergunning voor het uitlaten van honden door commerciële bedrijven/uitlaatservices (art. 2.14 AV), per jaar, afhankelijk van bezoekfrequentie	Van € 250,- tot €750,-
3.7	Vergunning voor het uitlaten of begeleiden van meer dan drie honden (art. 2.14 AV), particulier/non-profit, per jaar/periode	€ 50,-
3.8	Ontheffing voor het op afstand (radiografisch) besturen van voertuigen en recreatieapparatuur, waaronder drones (art. 2.19 AV), particulier, non-profit, per ontheffing	€ 50,-
3.9	Bescherming groenvoorzieningen (art.3.4 AV); ontheffing voor schade toebrengen aan groenvoorzieningen of grasmat, graven van kuilen etc.(excl. herstel van schade!), per keer	€ 150,-
3.10	Ontheffing motorvoertuig voor rijden in groenvoorzieningen (art. 4.5 AV) voor een periode van maximaal 3 maanden - voor elke verlenging met maximaal drie maanden	 € 50,- € 50,-
3.11	Barbecue etc. (art. 4.18 AV) op daartoe aangewezen plaatsen, met een verwacht bezoekersaantal - van 50 tot 100 personen, per keer - meer dan 100 personen, per keer N.B.: Evt. in combinatie met evenementenvergunning gemeente	 €50,- *) € 150,- *)

3	Vergunningen en ontheffingen op grond van de algemene verordening (AV) van het recreatieschap	
3.12	Wijziging van vergunning of ontheffing, o.a. data/periode	€ 50,-
3.13	Overige vergunningen/ontheffingen op grond van de AV	€ 150,-

*) Groepsactiviteiten (kleinschalige evenementen) maken deel uit van het normale gebruik van het recreatiegebied.

Het bestuur van het recreatieschap draagt de uitvoeringsorganisatie op om in elk geval van deze mogelijkheid gebruik te maken voor:

- Sport- en speldagen van scholen;
- Benefietactiviteiten voor algemeen geaccepteerde goede doelen;
- Familiebijeenkomsten tot 100 personen;
- Kleinschalige activiteiten georganiseerd door organisaties met een maatschappelijk doel;
- Kleinschalige sportactiviteiten.

Voorwaarde is dan wel dat de openbare toegankelijkheid van de terreinen en voorzieningen gewaarborgd is en dat er dus geen sprake is van exclusief terreingebruik waarbij derden kunnen worden geweerd of gebruik door anderen wordt geweerd.

4.	Overnachten passantenplaatsen in de Woudhaven	
	Aard van de dienstverlening	**Tarief**
4.1	Overnachten in de Woudhaven:	
	- bij een bootlengte tot 7 meter, per nacht	€ 3,-
	- bij een bootlengte van 7 tot 9 meter, per nacht	€ 5,-
	- bij een bootlengte van meer dan 9 meter, per nacht	€ 7,-

E. Grondbeleid

Het recreatieschap is van mening dat gebieden met een recreatieve functie of potentie, dan wel geschikt voor een strategische inbreng bij de ruiling van gronden (bijvoorbeeld om een fietspad te realiseren), die binnen de grenzen van de Gemeenschappelijke Regeling vallen, in het beheer van het recreatieschap thuishoren.

Indien het recreatieschap een zakelijk of persoonlijk recht verwerft op gronden grenzend aan het gebied, dan worden deze gronden toegevoegd aan de gemeenschappelijke regeling.

Oppervlaktes en hoeveelheden		
Gronden		
Beleidsgebied gemeenschappelijke regeling	2.058	hectare
Oppervlakte in eigendom	706	hectare
Oppervlakte in beheer van derden	27	hectare
Totaal	733	
waarvan: in eigen beheer	633	hectare
contractueel uitgegeven	134	hectare
Aantal contracten gronden	58	(alle contracten)
Gebouwen		
Aantal gebouwen	10	
waarvan: in eigen beheer	7	
contractueel uitgegeven	3	Bruikleen
potentieel af te stoten	6	(incl. de drie in bruikleen gegeven gebouwen).

Gronden in eigendom en uitgegeven

Gronden worden bij voorkeur voor langere periodes uitgegeven, tenzij dit vanuit gewenste ontwikkelingen in het gebied die voortvloeien uit het ambitietraject onwenselijk is. Alle gronduitgiftes zijn digitaal op kaart verwerkt in het beheersysteem GeoVisia en van alle contracten is een digitaal archief.

NatuurNetwerk Nederland (NNN)

Bijna alle gronden van het recreatieschap maken deel uit van het NatuurNetwerk Nederland (NNN) en het Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL). Dit legt beperkingen op voor het gebruik van de gronden.

Commerciële activiteiten

Om voldoende baten te halen uit de gronden zijn de gronden voor commerciële activiteiten of bewoning uitgegeven. Hierbij wordt gewerkt met standaardcontracten en voorwaarden. Bij Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer is nog geen sprake van een vastgesteld grondprijzenbeleid. Wel wordt aangesloten bij de prijzen in de regio daarvoor. Er is sprake van actief accountmanagement waardoor contracten regelmatig worden herzien of gecontroleerd op oneigenlijk gebruik.

Baten uit commerciële activiteiten	Begroting 2023	Begroting 2022
Baten uit (erf)pachten	56.265	55.000
Baten uit verhuren	168.795	165.000

Kavelpaspoorten

Voor nieuwe ontwikkelingen worden kavelpaspoorten opgesteld, waarop marktpartijen kunnen inchrijven.

F. Participanten

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen voor elke participant is inzicht in en actieve deelname aan de gemeenschappelijke regeling noodzakelijk. Door effectief te sturen op de doelstellingen en prestaties kunnen participanten de gemeenschappelijke regeling maximaal laten bijdragen aan eigen bestuurlijke ambities. Ook de ambtelijke organisaties zullen daarvoor goed samen moeten werken met de uitvoeringsorganisatie Recreatie Noord-Holland.

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling wordt de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd. Voor 2023 is dat 2,3 %. De programmabegroting geeft verder geen aanleiding om de participantenbijdragen te verhogen.

Participanten	Bijdrage in 2022	Bijdrage in 2023
Provincie Noord-Holland	829.596	848.677
Gemeente Beverwijk	113.879	116.498
Gemeente Heemskerk	89.489	91.547
Gemeente Uitgeest	83.137	85.049
Gemeente Alkmaar	87.385	89.395
Gemeente Zaanstad	380.956	389.718
Gemeente Castricum	63.997	65.469
Gemeente Heiloo	29.538	30.217
Totaal	**1.677.977**	**1.716.570**

Participanten A-UM	Bijdragen-verdeling In 2023	Bijdrage in 2022	Bijdrage in 2023
Provincie Noord-Holland	49,20%	605.552	619.480
Gemeente Beverwijk	4,30%	52.927	54.144
Gemeente Heemskerk	2,90%	35.692	36.513
Gemeente Uitgeest	5,20%	63.997	65.469
Gemeente Alkmaar	7,10%	87.385	89.395
Gemeente Zaanstad	23,70%	291.697	298.406
Gemeente Castricum	5,20%	63.997	65.469
Gemeente Heiloo	2,40%	29.538	30.217
Totaal	**100,00%**	**1.230.785**	**1.259.093**

Participanten IJ-Z	Bijdragen-verdeling 2023	Bijdrage in 2022	Bijdrage in 2023
Provincie Noord Holland	50,10%	224.044	229.197
Gemeente Beverwijk	13,63%	60.952	62.354
Gemeente Heemskerk	12,03%	53.797	55.034
Gemeente Uitgeest	4,28%	19.140	19.580
Gemeente Zaanstad	19,96%	89.259	91.312
Totaal	**100,00%**	**447.192**	**457.477**

Informeren van participanten

De informatievoorziening van de gemeenschappelijke regeling aan de participanten (de gemeenteraden en provinciale staten) is belangrijk. Daarvoor sluit het recreatieschap aan bij regionale samenwerkingsafspraken zoals die bijvoorbeeld in Noord-Holland Noord en de Metropool Regio Amsterdam zijn of worden gemaakt.

Informatie over verbonden partijen

Deze paragraaf geeft de informatie weer, die elke participant volgens het BBV moet opnemen in haar paragraaf 'Verbonden partijen'. Deze gegevens hebben betrekking op de geconsolideerde begroting.

Naam verbonden partij	Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer
Vestigingsplaats	Uitgeest
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Deelnemende partijen	Provincie Noord-Holland en de gemeenten Alkmaar, Beverwijk, Castricum, Heemskerk, Heiloo, Uitgeest en Zaanstad
Bestuurlijke vertegenwoordiging	Prov. NH: gedeputeerde dr. I. Zaal Alkmaar: weth. Drs. P.F. Dijkman Beverwijk: weth. mevrouw H.J. Niele-Goos Castricum: weth. R. de Haan Heemskerk: weth. A.W.M. Schoorl Heiloo: weth. R. Obdam Uitgeest: burg. S. M. Nieuwland Zaanstad: weth. W. Breunesse
Doelstelling en openbaar belang (BBV 15, 2a en 2b)	Het besturen en beheren van het recreatiegebied. Gezien de ligging en het gebruik van het gebied door de inwoners heeft de provincie/gemeente een direct maatschappelijk belang bij het realiseren van de doelen en neemt daarom deel aan de gemeenschappelijke regeling.
Activiteiten	Het recreatieschap voert de ontwikkeling en het beheer van het recreatiegebied uit, conform de kaders van de gemeenschappelijke regeling.
Visie op de verbonden partij (BBV 15, 1a)	Alkmaarder- en Uitgeestermeer is ingericht als recreatiegebied om gemeenten en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio. Het recreatieschap heeft drie hoofdactiviteiten: 1. Beheren en in stand houden van de ingerichte gebieden en voorzieningen; 2. Actueel houden en vernieuwen van het aanbod om aan te sluiten bij wensen en behoeften van de recreant;

	3. Realiseren van het uitvoeringsplan 2022-2030 en het investeringsprogramma.
Beleidsvoornemens 2020-2023 (BBV 15, 1a)	Alkmaarder- en Uitgeestermeer levert door haar reguliere werkzaamheden en projecten een directe bijdrage aan deze opgaven: 1. Het behouden van het unieke, volwaardige recreatielandschap: 2. Het vergroten van het gebruik; 3. Versterken van de duurzaamheid: 4. En het vergroten van het maatschappelijk draagvlak.
(Wijziging) financieel belang (BBV 15, 2b-d)	Voor financiering van het jaarlijkse exploitatietekort zijn de participanten verantwoordelijk.

Verdeelsleutel A-UM	
Provincie Noord-Holland	49,2%
Gemeente Alkmaar	7,1%
Gemeente Beverwijk	4,3%
Gemeente Castricum	5,2%
Gemeente Heemskerk	2,9%
Gemeente Heiloo	2,4%
Gemeente Uitgeest	5,2%
Gemeente Zaanstad	23,7%
Verdeelsleutel IJ-Z	
Provincie Noord-Holland	50,10%
Gemeente Beverwijk	13,63%
Gemeente Heemskerk	12,03%
Gemeente Uitgeest	4,28%
Gemeente Zaanstad	19,96%

Bestuurlijke invloed	Jaarlijks kunnen Provinciale Staten en de gemeenteraden hun zienswijzen geven over de begroting en kennisnemen van de jaarrekening en eventuele beleidsdocumenten. In de gemeenschappelijke regeling zijn de bevoegdheden vastgelegd. Voor aanpassing van de regeling is de instemming van alle participanten vereist.	
Bestuurlijk belang		
Eigen vermogen	31-12-2020	€ 1.407.137
	31-12-2021	€ 1.760.722
	31-12-2022	€ 1.097.086
	31-12-2023	€ 1.084.125
Vreemd vermogen	31-12-2020	€ 876.568
	31-12-2021	€ 907.201
	31-12-2022	€ 710.357
	31-12-2023	€ 718.629
Financieel resultaat voor bestemming	31-12-2020	€ -313.978
	31-12-2021	€ 353.586

	31-12-2022	€ -663.636
	31-12-2023	€ -12.961
Website	www.alkmaarder-enuitgeestermeer.nl/	
Risicoprofiel	~~Hoog~~/middel/~~laag~~	
Risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen (BBV 15, 2e)	De huidige weerstandscapaciteit is voldoende voor het benodigde weerstandsvermogen. Op de (middel)lange termijn moeten o.b.v. de onderhouds- en investeringsplannen	

	bestuurlijke keuzes worden gemaakt.

Belangrijke ontwikkelingen voor de komende jaren:

1. het uitvoeren va de vastgestelde visie (2021) en het bijbehorende uitvoeringsplan (2021);
2. het zorgen voor structureel (financieel) evenwicht;
3. het werken aan een permanente invulling van de ontwikkellocaties;
4. biodiversiteit krijgt een grotere rol bij het gebiedsbeheer.

Overzicht van baten en lasten

Baten en lasten per programma

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	22.493	-	-22.493
2. Beheer en onderhoud	1.492.983	284.890	-1.208.093
3. Veiligheid en toezicht	96.960	-	-96.960
4. Bestuur en ondersteuning	401.585	-	-401.585
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	400	1.716.570	1.716.170
Totaal voor bestemming	**2.014.421**	**2.001.460**	**-12.961**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	117.209	130.170	-12.961
Totaal na bestemming	**2.131.630**	**2.131.630**	**-**

Overzicht van baten en lasten per taakveld

Nr.	Lasten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
0.1	bestuur	23.421	23.959	24.511	25.073	25.649
0.4	overhead	369.137	377.626	386.310	395.198	404.287
0.5	treasury	391	400	409	418	428
0.8	overige baten en lasten	-	-	-	-	-
0.9	vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-
0.10	mutaties reserves	115.529	117.209	121.343	125.570	129.899
0.11	resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-	-	-
1.2	openbare orde en veiligheid	94.780	96.960	99.190	101.471	103.805
2.1	verkeer en vervoer	197.119	198.852	200.623	202.435	204.290
3.1	economische ontwikkeling	23.191	12.021	10.525	10.767	11.015
3.2	fysieke bedrijfsinfrastructuur	921.362	73.842	75.541	77.279	79.056
3.3	bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	-	-	-
3.4	economische promotie	82.342	84.236	86.174	88.155	90.182
5.7	openbaar groen en (openlucht)recreatie	1.581.856	1.146.525	1.174.633	1.208.979	1.243.282
	Totaal lasten	**3.409.128**	**2.131.630**	**2.179.259**	**2.235.345**	**2.291.893**

Nr.	Baten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
0.1	bestuur	-	-	-	-	-
0.4	overhead	-	-	-	-	-
0.5	treasury	-	-	-	-	-
0.8	overige baten en lasten	1.677.977	1.716.570	1.756.051	1.796.439	1.837.758
0.9	vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-

Nr.	Baten per taakveld	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
0.10	mutaties reserves	779.165	130.170	131.313	141.125	149.963
0.11	resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-	-	-
1.2	openbare orde en veiligheid	-	-	-	-	-
2.1	verkeer en vervoer	-	-	-	-	-
3.1	economische ontwikkeling	-	-	-	-	-
3.2	fysieke bedrijfsinfrastructuur	894.769	225.060	230.236	235.532	240.950
3.3	bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	-	-	-
3.4	economische promotie	-	-	-	-	-
5.3	cultuurpresentatie, -productie en -participatie	-	-	-	-	-
5.7	openbaar groen en (openlucht)recreatie	57.217	59.830	61.659	62.249	63.222
	Totaal baten	**3.409.128**	**2.131.630**	**2.179.259**	**2.235.345**	**2.291.893**

	Saldo van lasten en baten per taakveld totaal	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
	Totaal baten	3.409.128	2.131.630	2.179.259	2.235.345	2.291.893
	Totaal lasten	3.409.128	2.131.630	2.179.259	2.235.345	2.291.893
	Saldo	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**

	Specificatie van taakveld 0.8 overige baten en lasten	Begroting na wijziging 2022	Begroting 2023	Raming 2024	Raming 2025	Raming 2026
84311	Bijdrage gemeente Alkmaar	87.385	89.395	91.451	93.554	95.706
84316	Bijdrage gemeente Beverwijk	113.879	116.498	119.177	121.918	124.722
84317	Bijdrage gemeente Castricum	63.997	65.469	66.975	68.515	70.091
84322	Bijdrage gemeente Heemskerk	89.489	91.547	93.653	95.807	98.011

		Begroting na	Begroting	Raming	Raming	Raming
84324	Bijdrage gemeente Heiloo	29.538	30.217	30.912	31.623	32.350
84331	Bijdrage gemeente Uitgeest	83.137	85.049	87.005	89.006	91.053
84335	Bijdrage gemeente Zaanstad	380.956	389.718	398.681	407.850	417.231
84340	Bijdrage Provincie Noord-Holland	829.596	848.677	868.197	888.166	908.594
87500	Overige verrekeningen	-	-	-	-	-
	Totaal	**1.677.977**	**1.716.570**	**1.756.051**	**1.796.439**	**1.837.758**

Lasten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Belastingen	-	-	-
Grond	-	-	-
Duurzame goederen	378.692	245.352	154.764
Pachten	3.504	3.425	3.024
Ingeleend personeel	970.731	1.149.946	1.050.691
Huren	-	-	-
Overige goederen en diensten	706.416	1.804.767	946.617
Rente	400	391	594
Mutatie voorzieningen	-60.992	72.348	126.094
Afschrijvingen	15.670	17.370	17.752
Overige verrekeningen	-	-	-
Totaal lasten	**2.014.421**	**3.293.599**	**2.299.535**

Baten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Grond	-	-	-
Pachten	56.265	55.000	47.546
Huren	168.795	165.000	159.313
Leges en andere rechten	24.511	23.960	18.948
Overige goederen en diensten	12.623	11.071	681
Subsidies	18.766	693.113	385.622
Inkomensoverdrachten	1.720.500	1.681.819	1.660.179
Kapitaaloverdrachten	-	-	-
Rente	-	-	-
Overige verrekeningen	-	-	380.833
Totaal baten	**2.001.460**	**2.629.963**	**2.653.121**

Saldo van lasten en baten per kostensoort	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Totaal lasten	2.014.421	3.293.599	2.299.535
Totaal baten	2.001.460	2.629.963	2.653.121
Saldo	**-12.961**	**-663.636**	**353.586**

Resultaatbestemming	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Toevoeging algemene reserve	117.209	115.529	120.093
Onttrekking algemene reserve	-7.359	-410.985	-116.955
Toevoeging bestemmingsreserve	-	-	438.773
Onttrekking bestemmingsreserve	-122.811	-368.180	-88.324
Totaal mutaties reserves	**-12.961**	**-663.636**	**353.586**

Geprognotiseerde balans 2023
De geprognotiseerde balans per 31 december kan als volgt worden weergegeven. (bedragen x € 1.000)

ACTIVA	2023	2022	PASSIVA	2023	2022
Vaste activa			***Vaste financieringsmiddelen***		
Materiële vaste activa	62	72	Reserves	1.084	1.097
Financiële vaste activa	-	-	Voorzieningen	342	333
			Schulden op lange termijn	-	-
Subtotaal	***62***	***72***	***Subtotaal***	***1.426***	***1.430***
Vlottende activa			***Vlottende passiva***		
Vorderingen en overlopende activa	229	229	Schulden op korte termijn	377	377
Liquide middelen	1.512	1.506			
Subtotaal	***1.741***	***1.735***	***Subtotaal***	***377***	***377***
Totaal	**1.803**	**1.807**	**Totaal**	**1.803**	**1.807**

Standen reserves (standen per 31-12)	2022	2023	2024	2025	2026
Kapitaal	408	408	408	408	408
Algemene reserve RAUM	45.392	45.392	45.392	45.392	45.392
Bestemmingsreserve RAUM	351.095	228.284	104.499	-28.925	-171.010
Algemene reserve IJ-Z	425.150	535.000	648.815	766.684	888.705
Bestemminsgreserve IJ-Z	275.042	275.042	275.042	275.042	275.042
Voorziening groot onderhoud (geaggregeerd RAUM en IJ-Z)	649.800	588.808	614.896	593.284	577.847

Financiële meerjarenraming 2022-2026

Lasten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	1.287.650	22.493	21.238	21.726	22.226
2. Beheer en onderhoud	1.518.220	1.492.983	1.526.258	1.565.889	1.605.599
3. Veiligheid en toezicht	94.780	96.960	99.190	101.471	103.805
4. Bestuur en ondersteuning	392.558	401.585	410.821	420.271	429.936
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	391	400	409	418	428
Totaal	**3.293.599**	**2.014.421**	**2.057.916**	**2.109.775**	**2.161.994**

Baten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	674.769	-	-	-	-
2. Beheer en onderhoud	277.217	284.890	291.895	297.781	304.172
3. Veiligheid en toezicht	-	-	-	-	-
4. Bestuur en ondersteuning	-	-	-	-	-
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	1.677.977	1.716.570	1.756.051	1.796.439	1.837.758
Totaal	**2.629.963**	**2.001.460**	**2.047.946**	**2.094.220**	**2.141.930**

Saldo lasten en baten	-663.636	-12.961	-9.970	-15.555	-20.064

Mutaties reserves (standen per 31-12)	2022	2023	2024	2025	2026
Algemene reserve	-295.456	109.850	113.815	117.869	122.021
Bestemmingsreserve	-368.180	-122.811	-123.785	-133.424	-142.085
Totaal	**-663.636**	**-12.961**	**-9.970**	**-15.555**	**-20.064**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen 2022 – 2023

	Jaar	Saldo 1 jan	Onttrekking	Dotatie	Saldo 31 dec
Kapitaal	2022	408	-	-	408
Algemene reserve RAUM	2022	45.392	-	-	45.392
Bestemmingsreserve exploitatie RAUM	2022	696.387	368.180	-	328.207
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM	2022	22.888	-	-	22.888
Algemene reserve IJ-Z	2022	720.606	410.985	115.529	425.150
Bestemmingsreserve IJ-Z	2022	275.042	-	-	275.042
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten IJ-Z	2022	-	-	-	-
Totaal reserves		**1.760.722**	**779.165**	**115.529**	**1.097.086**
Voorziening groot onderhoud RAUM	2022	292.743	231.500	255.200	316.443
Voorziening groot onderhoud IJ-Z	2022	284.709	13.852	62.500	333.357
Totaal voorziening		**577.452**	**245.352**	**317.700**	**649.800**
	Jaar	**Saldo 1 jan**	**Onttrekking**	**Dotatie**	**Saldo 31 dec**
Kapitaal	2023	408	-	-	408
Algemene reserve RAUM	2023	45.392	-	-	45.392
Bestemmingsreserve exploitatie RAUM	2023	328.207	122.811	-	205.396
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM	2023	22.888	-	-	22.888
Algemene reserve IJ-Z	2023	425.150	7.359	117.209	535.000
Bestemmingsreserve IJ-Z	2023	275.042	-	-	275.042
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten IJ-Z	2023	-	-	-	-
Totaal reserves		**1.097.086**	**130.170**	**117.209**	**1.084.125**
Voorziening groot onderhoud RAUM	2023	316.443	324.464	255.200	247.179
Voorziening groot onderhoud IJ-Z	2023	333.357	54.228	62.500	341.629
Totaal voorziening		**649.800**	**378.692**	**317.700**	**588.808**

	Stand per 31-12-2022	Stand per 31-12-2023	Verschil
Kapitaal	408	408	-
Algemene reserve RAUM	45.392	45.392	-
Bestemmingsreserve exploitatie RAUM	328.207	205.396	-122.811
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM	22.888	22.888	-
Algemene reserve IJ-Z	425.150	535.000	109.850
Bestemmingsreserve IJ-Z	275.042	275.042	-
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten IJ-Z	-	-	-
Totaal reserves	**1.097.086**	**1.084.125**	**-12.961**
Voorziening groot onderhoud RAUM	316.443	247.179	-69.264
Voorziening groot onderhoud IJ-Z	333.357	341.629	8.272
Totaal reserves en voorzieningen	**1.746.886**	**1.672.933**	**-73.953**

(bedragen x 1000)

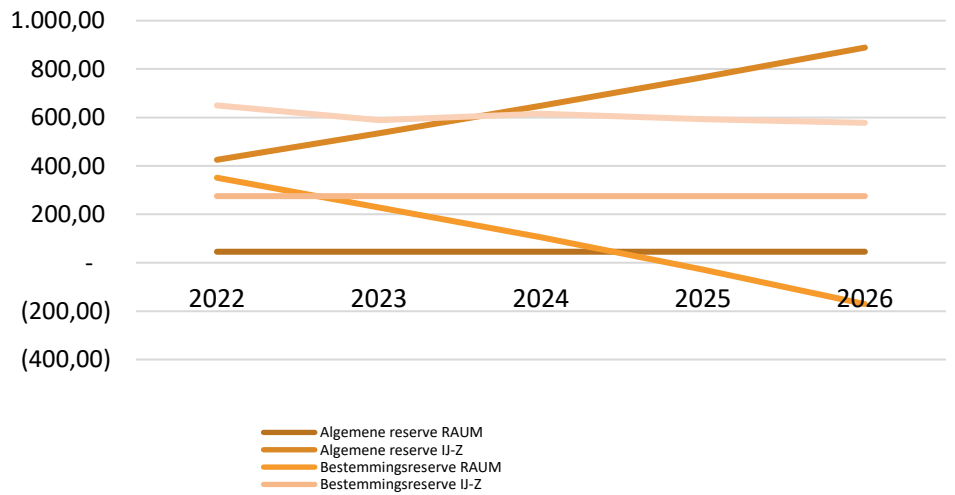

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze programmabegroting is in de oude opzet vastgesteld door het algemeen bestuur van Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer in de openbare vergadering van 22 juni 2022.

Voorzitter,
Mevr. Dr. I. Zaal

Bijlagen

Bijlage I Tabellen gebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer

Bijlage II Tabellen gebied IJmond tot Zaanstreek

Bijlage III Risicoanalyse 2021

Bijlage I Tabellen Alkmaarder- en Uitgeestermeer

Programma - samenvatting	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	18.330	-	-18.330
2. Beheer en onderhoud	1.211.272	243.625	-967.647
3. Veiligheid en toezicht	65.689	-	-65.689
4. Bestuur en ondersteuning	329.838	-	-329.838
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	400	1.259.093	1.258.693
Totaal voor bestemming	**1.625.529**	**1.502.718**	**-122.811**
Ad 5. Mutaties reserves	-	122.811	-122.811
Totaal na bestemming	**1.625.529**	**1.625.529**	**-**

Financieel resultaat	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	1.625.529	2.510.614	1.821.591
Baten	1.502.718	2.142.434	2.185.832
Saldo	**-122.811**	**-368.180**	**364.242**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen	Stand per 1-1-2023	Stand per 31-12-2023	Verschil
Kapitaal	408	408	-
Algemene reserve	45.392	45.392	-
Bestemmingsreserve exploitatie	328.207	205.396	-122.811
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	22.888	22.888	-
Totaal reserves	**396.895**	**274.084**	**-122.811**
Voorziening groot onderhoud	316.443	247.179	-69.264
Totaal reserves en voorzieningen	**713.338**	**521.263**	**-192.075**

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	18.330	-	-18.330
2. Beheer en onderhoud	1.211.272	243.625	-967.647
3. Veiligheid en toezicht	65.689	-	-65.689
4. Bestuur en ondersteuning	329.838	-	-329.838
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	400	1.259.093	1.258.693
Totaal voor bestemming	**1.625.529**	**1.502.718**	**-122.811**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	-	122.811	-122.811
Totaal na bestemming	**1.625.529**	**1.625.529**	**-**

Specificatie van de baten	
Subsidies en projectbijdragen	22.696
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	220.929
Participantenbijdragen	1.259.093
Totaal baten voor bestemming	**1.502.718**

Reguliere werkzaamheden	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	1.594.357	1.566.671	1.379.525
Baten	1.502.718	1.467.665	1.437.188
Saldo	**-91.639**	**-99.006**	**57.663**

Incidentele werkzaamheden	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	31.172	943.943	442.066
Baten	-	674.769	748.645
Saldo	**-31.172**	**-269.174**	**306.579**

Resultaat totaal	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	1.625.529	2.510.614	1.821.591
Baten	1.502.718	2.142.434	2.185.832
Saldo	**-122.811**	**-368.180**	**364.242**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	1.733	815.055	366.131
Inzet RNH	16.597	64.735	55.398
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	***18.330***	***879.790***	***421.529***
Opbrengsten	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	-	674.769	367.812
Totale baten	**-**	***674.769***	***367.812***
Saldo	**-18.330**	**-205.021**	**-53.718**

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	--			-	-
3.1 economische ontwikkeling	Ambitie- en visieproces en programmering			9.952	-
3.2.1 fysieke bedrijfsinfrastructuur	--			-	-
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	Ondernemersloket			-	-
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	Diverse projecten			8.378	-
Totaal				**18.330**	**-**

Taakveld Nr.	Projectnaam	Begroting 2023 Lasten	Baten
2.1.1			
	Subtotaal taakveld 2.1.1	-	-
3.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	8.219	
3.1	Vitaal platteland: Recreatief Grid Laag Holland	1.733	
	Subtotaal taakveld 3.1	**9.952**	-
3.2.1	Reguliere werkzaamheden ontwikkeling en inrichting fysieke bedrijfsinfrastructuur	-	
	Subtotaal taakveld 3.2.1	-	-
3.3	Reguliere werkzaamheden bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	
	Subtotaal taakveld 3.3	-	-
5.7.1	Reguliere werkzaamheden openbaar groen en (openlucht) recreatie	8.378	
	Subtotaal taakveld 5.7.1	**8.378**	-
	Totaal	**18.330**	-

Programma 2. Beheer en onderhoud

Programma 2. Beheer en onderhoud	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten DO	300.950	292.914	209.587
Overige bedrijfskosten	190.698	202.748	159.140
Inzet RNH	448.754	475.565	352.173
GO*	324.464	231.500	146.124
Kapitaallasten	15.670	17.370	17.752
Subtotaal lasten	***1.280.536***	***1.220.097***	***884.775***
Dotatie voorziening GO*	255.200	255.200	190.200
Onttrekking voorziening GO*	-324.464	-231.500	-146.124
Saldo mutaties voorziening GO	***-69.264***	***23.700***	***44.076***
Totale lasten	**1.211.272**	**1.243.797**	**928.852**
Opbrengsten	224.859	218.536	204.386
Projectsubsidies	18.766	18.344	17.810
Totale baten	**243.625**	**236.880**	**222.196**
Saldo	**-967.647**	**-1.006.917**	**-706.656**

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	Wegen en paden, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair		beeldkwaliteit **A-B** (zie par. kapitaalgoederen)	146.313	-
3.2.2 fysieke bedrijfs-infrastructuur	Vastgoedbeheer		beeldkwaliteit **A-B** (zie par. kapitaalgoederen)	53.855	194.370
3.4 economische promotie	Gebiedspromotie en communicatie			69.137	-
5.3 cultuur presentatie en productie	Evenementen			-	-
5.7.2 openbaar groen en (openlucht) recreatie	Gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, evenementen-terreinen, routes, etc.		beeldkwaliteit **A-B** (zie par. kapitaalgoederen)	941.967	49.255
Totaal				**1.211.272**	**243.625**

Taakveld Nr.	Projectnaam	Begroting 2023 Lasten	Baten
2.1.2	Reguliere werkzaamheden beheer verkeer en vervoer	58.113	
2.1.2	Dotatie voorziening GO/V	88.200	
2.1.2	GO/V	128.448	
2.1.2	Onttrekking voorziening GO/V	-128.448	
	Subtotaal taakveld 2.1.2	**146.313**	**-**
3.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer fysieke bedrijfsinfrastructuur	53.855	194.370
3.2.2	Kapitaallasten	-	
	Subtotaal taakveld 3.2.2	**53.855**	**194.370**
3.4	Reguliere werkzaamheden economische promotie	69.137	
	Subtotaal taakveld 3.4	**69.137**	**-**
5.7.2	Reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie	759.297	49.255
5.7.2	Dotatie voorziening GO/V	167.000	
5.7.2	GO/V	196.016	
5.7.2	Onttrekking voorziening GO/V	-196.016	
5.7.2	Kapitaallasten	15.670	
	Subtotaal taakveld 5.7.2	**941.967**	**49.255**
	Totaal	**1.211.272**	**243.625**

Programma 3. Toezicht en veiligheid

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	8.697	8.501	4.221
Inzet RNH	56.992	55.711	62.971
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**65.689**	**64.212**	**67.192**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-65.689**	**-64.212**	**-67.192**

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	Gastheerschap en toezicht door boa's			65.689	-
Totaal				**65.689**	**-**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	63.418	61.993	39.391
Inzet RNH	266.420	260.431	364.033
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**329.838**	**322.424**	**403.424**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-329.838**	**-322.424**	**-403.424**

Taakveld	Operationele doelen	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
0.1 bestuur	Accountantscontrole			21.344	-
0.4 overhead	Zie onderstaande specificatie			308.494	-
Totaal				**329.838**	**-**

Onderdeel	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing			159.596	
Secretariaat			41.334	
Financiële control en administratie			59.481	
Aansturing beheerteam en toezichthouders			35.448	
Kantoor- en bedrijfskosten			12.635	
			308.494	**-**

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	400	391	594
Inzet RNH	-	-	-
Totale lasten	**400**	**391**	**594**
Participantenbijdragen	1.259.093	1.230.785	1.214.992
Opbrengsten	-	-	380.833
Totale baten	**1.259.093**	**1.230.785**	**1.595.825**
Saldo voor bestemming	**1.258.693**	**1.230.394**	**1.595.231**
Mutaties reserves	-122.811	-368.180	364.242
Saldo na bestemming	**1.381.504**	**1.598.574**	**1.230.990**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Toevoeging algemene reserve	-	-	57.663
Onttrekking algemene reserve	-	-	-57.663
Toevoeging bestemmingsreserve	-	-	438.773
Onttrekking bestemmingsreserve	-122.811	-368.180	-74.531
Totaal	**-122.811**	**-368.180**	**364.242**

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
0.5 treasury	bank- en rentekosten	400	-
0.8 overige baten en lasten	participantenbijdragen	-	1.259.093
0.9 vennootschapsbelasting		-	-
0.10 mutaties reserves	toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves	-	122.811
0.11 resultaat rekening baten en lasten		-	-
Totaal		**400**	**1.381.904**

Financiële meerjarenraming 2022-2026

Lasten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	879.790	18.330	16.979	17.369	17.769
2. Beheer en onderhoud	1.243.797	1.211.272	1.239.506	1.273.979	1.308.414
3. Veiligheid en toezicht	64.212	65.689	67.200	68.745	70.326
4. Bestuur en ondersteuning	322.424	329.838	337.424	345.185	353.124
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	391	400	409	418	428
Totaal	**2.510.614**	**1.625.529**	**1.661.518**	**1.705.696**	**1.750.061**

Baten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	674.769	-	-	-	-
2. Beheer en onderhoud	236.880	243.625	249.681	254.596	259.993
3. Veiligheid en toezicht	-	-	-	-	-
4. Bestuur en ondersteuning	-	-	-	-	-
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	1.230.785	1.259.093	1.288.052	1.317.676	1.347.983
Totaal	**2.142.434**	**1.502.718**	**1.537.733**	**1.572.272**	**1.607.976**

Saldo lasten en baten	-368.180	-122.811	-123.785	-133.424	-142.085

Mutaties reserves (standen per 31-12)	2022	2023	2024	2025	2026
Algemene reserve	-	-	-	-	-
Bestemmingsreserve	-368.180	-122.811	-123.785	-133.424	-142.085
Totaal	**-368.180**	**-122.811**	**-123.785**	**-133.424**	**-142.085**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

	Jaar	Saldo 1 jan	Onttrekking	Dotatie	Saldo 31 dec
Kapitaal	2022	408	-	-	408
Algemene reserve	2022	45.392	-	-	45.392
Bestemmingsreserve exploitatie	2022	696.387	368.180	-	328.207
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	2022	22.888	-	-	22.888
Totaal reserves		**765.075**	**368.180**	**-**	**396.895**
Voorziening GO	2022	292.743	231.500	255.200	316.443
Totaal voorziening		**292.743**	**231.500**	**255.200**	**316.443**
	Jaar	**Saldo 1 jan**	**Onttrekking**	**Dotatie**	**Saldo 31 dec**
Kapitaal	2023	408	-	-	408
Algemene reserve	2023	45.392	-	-	45.392
Bestemmingsreserve exploitatie	2023	328.207	122.811	-	205.396
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	2023	22.888	-	-	22.888
Totaal reserves		**396.895**	**122.811**	**-**	**274.084**
Voorziening GO	2023	316.443	324.464	255.200	247.179
Totaal voorziening		**316.443**	**324.464**	**255.200**	**247.179**

	Stand per 31-12-2022	Stand per 31-12-2023	Verschil
Kapitaal	408	408	-
Algemene reserve	45.392	45.392	-
Bestemmingsreserve exploitatie	328.207	205.396	-122.811
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	22.888	22.888	-
Totaal reserves	**396.895**	**274.084**	**-122.811**
Voorziening GO	316.443	247.179	-69.264
Totaal reserves en voorzieningen	**316.443**	**247.179**	**-69.264**

Bijlage II Tabellen gebied IJmond tot Zaanstreek (IJ-Z)

Programma - samenvatting	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	4.163	-	-4.163
2. Beheer en onderhoud	281.711	41.265	-240.446
3. Veiligheid en toezicht	31.271	-	-31.271
4. Bestuur en ondersteuning	71.747	-	-71.747
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	-	457.477	457.477
Totaal voor bestemming	**388.892**	**498.742**	**109.850**
Ad 5. Mutaties reserves	117.209	7.359	109.850
Totaal na bestemming	**506.101**	**506.101**	**-**

Financieel resultaat	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	388.892	802.485	477.944
Baten	498.742	487.529	467.289
Saldo	**109.850**	**-314.956**	**-10.656**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen	Stand per 1-1-2023	Stand per 31-12-2023	Verschil
Algemene reserve IJ-Z	425.150	535.000	109.850
Bestemmingsreserve IJ-Z	275.042	275.042	-
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	-	-	-
Totaal reserves	**700.191**	**810.041**	**109.850**
Voorziening groot onderhoud	333.357	341.629	8.272
Totaal reserves en voorzieningen	**1.033.549**	**1.151.671**	**118.122**

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	4.163	-	-4.163
2. Beheer en onderhoud	281.711	41.265	-240.446
3. Veiligheid en toezicht	31.271	-	-31.271
4. Bestuur en ondersteuning	71.747	-	-71.747
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	-	457.477	457.477
Totaal voor bestemming	**388.892**	**498.742**	**109.850**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	117.209	7.359	109.850
Totaal na bestemming	**506.101**	**506.101**	**-**

Specificatie van de baten	
Subsidies en projectbijdragen	-
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	41.265
Participantenbijdragen	457.477
Totaal baten voor bestemming	**498.742**

Reguliere werkzaamheden	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	381.533	381.047	404.859
Baten	498.742	487.529	467.289
Saldo	**117.209**	**106.482**	**62.430**

Incidentele werkzaamheden	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	7.359	401.938	73.086
Baten	-	-	-
Saldo	**-7.359**	**-401.938**	**-73.086**

Resultaat totaal	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Lasten	388.892	782.985	477.944
Baten	498.742	487.529	467.289
Saldo	**109.850**	**-295.456**	**-10.656**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	-	279.115	43.623
Inzet RNH	4.163	119.698	30.548
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	***4.163***	***398.813***	***74.171***
Opbrengsten	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-4.163**	**-398.813**	**-74.171**

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	--			-	-
3.1 economische ontwikkeling	Ambitie- en visieproces en programmering			2.069	-
3.2.1 fysieke bedrijfsinfrastructuur	--			-	-
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	Ondernemersloket			-	-
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	Diverse projecten			2.094	-
Totaal				**4.163**	**-**

Taakveld		Begroting 2023	
Nr.	Projectnaam	Lasten	Baten
2.1.1			
	Subtotaal taakveld 2.1.1	**-**	**-**
3.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	2.069	
	Subtotaal taakveld 3.1	**2.069**	**-**
3.2.1	Reguliere werkzaamheden ontwikkeling en inrichting fysieke bedrijfsinfrastructuur	-	
	Subtotaal taakveld 3.2.1	**-**	**-**
3.3	Reguliere werkzaamheden bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	
	Subtotaal taakveld 3.3	**-**	**-**
5.7.1	Reguliere werkzaamheden openbaar groen en (openlucht)recreatie	2.094	
	Subtotaal taakveld 5.7.1	**2.094**	**-**
	Totaal	**4.163**	**-**

Programma 2. Beheer en onderhoud

Programma 2. Beheer en onderhoud	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten DO	94.104	91.988	88.953
Overige bedrijfskosten	37.067	33.876	36.258
Inzet RNH	88.040	86.059	68.332
GO*	54.228	13.852	12.282
Kapitaallasten	-	-	-
Subtotaal lasten	***273.439***	***225.775***	***205.825***
Dotatie voorziening GO*	62.500	62.500	94.300
Onttrekking voorziening GO*	-54.228	-13.852	-12.282
Saldo mutaties voorziening GO	***8.272***	***48.648***	***82.018***
Totale lasten	**281.711**	**274.423**	**287.843**
Opbrengsten	41.265	40.337	25.835
Projectsubsidies	-	-	-
Totale baten	**41.265**	**40.337**	**25.835**
Saldo	**-240.446**	**-234.086**	**-262.009**

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	Wegen en paden, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair		beeldkwaliteit **A-B** (zie par. kapitaalgoederen)	52.539	-
3.2.2 fysieke bedrijfs-infrastructuur	Vastgoedbeheer		beeldkwaliteit **A-B** (zie par. kapitaalgoederen)	19.987	30.690
3.4 economische promotie	Gebiedspromotie en communicatie			15.099	-
5.3 cultuur presentatie en productie	Evenementen			-	-
5.7.2 openbaar groen en (openlucht) recreatie	Gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, evenemententerreinen, routes, etc.		beeldkwaliteit **A-B** (zie par. kapitaalgoederen)	194.086	10.575
Totaal				**281.711**	**41.265**

Taakveld		Begroting 2023	
Nr.	Projectnaam	Lasten	Baten
2.1.2	Reguliere werkzaamheden beheer verkeer en vervoer	18.939	
2.1.2	Dotatie voorziening GO/V	33.600	
2.1.2	GO/V	24.870	
2.1.2	Onttrekking voorziening GO/V	-24.870	
	Subtotaal taakveld 2.1.2	**52.539**	**-**
3.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer fysieke bedrijfsinfrastructuur	19.987	30.690
3.2.2	Kapitaallasten	-	
	Subtotaal taakveld 3.2.2	**19.987**	**30.690**
3.4	Reguliere werkzaamheden economische promotie	15.099	
	Subtotaal taakveld 3.4	**15.099**	**-**
5.7.2	Reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie	165.186	10.575
5.7.2	Dotatie voorziening GO/V	28.900	
5.7.2	GO/V	29.358	
5.7.2	Onttrekking voorziening GO/V	-29.358	
5.7.2	Kapitaallasten	-	
	Subtotaal taakveld 5.7.2	**194.086**	**10.575**
	Totaal	**281.711**	**41.265**

Programma 3. Toezicht en veiligheid

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	2.697	2.636	703
Inzet RNH	28.574	27.932	24.306
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**31.271**	**30.568**	**25.010**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-31.271**	**-30.568**	**-25.010**

Taakveld	Betreft	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	Gastheerschap en toezicht door boa's			31.271	-
Totaal				**31.271**	**-**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	10.556	10.319	1.634
Inzet RNH	61.191	59.815	89.287
Kapitaallasten	-	-	-
Totale lasten	**71.747**	**70.134**	**90.921**
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-71.747**	**-70.134**	**-90.921**

Taakveld	Operationele doelen	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
0.1 bestuur	Accountantscontrole			2.615	-
0.4 overhead	Zie onderstaande specificatie			69.132	-
Totaal				**71.747**	**-**

Onderdeel	Planning	Kwaliteit en accenten	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing			39.898	
Secretariaat			8.398	
Financiële control en administratie			14.869	
Aansturing beheerteam en toezichthouders			5.385	
Kantoor- en bedrijfskosten			582	
			69.132	

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Begroting 2023	Begroting na wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Bedrijfskosten	-	-	-
Inzet RNH	-	-	-
Totale lasten	**-**	**-**	**-**
Participantenbijdragen	457.477	447.192	441.454
Opbrengsten	-	-	-
Totale baten	**457.477**	**447.192**	**441.454**
Saldo voor bestemming	**457.477**	**447.192**	**441.454**
Mutaties reserves	109.850	-295.456	-10.656
Saldo na bestemming	**347.627**	**742.648**	**452.110**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)	Begroting 2023	Begrotings-wijziging 2022	Jaarrekening 2021
Toevoeging algemene reserve	117.209	115.529	62.430
Onttrekking algemene reserve	-7.359	-410.985	-59.293
Toevoeging bestemmingsreserve	-	-	-
Onttrekking bestemmingsreserve	-	-	-13.793
Totaal	**109.850**	**-295.456**	**-10.656**

Taakveld	Betreft	Lasten	Baten
0.5 treasury	bank- en rentekosten	-	-
0.8 overige baten en lasten	participantenbijdragen	-	457.477
0.9 vennootschapsbelasting		-	-
0.10 mutaties reserves	toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves	117.209	7.359
0.11 resultaat rekening baten en lasten		-	-
Totaal		**117.209**	**464.836**

Financiële meerjarenraming 2022-2026

Lasten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	407.860	4.163	4.259	4.357	4.457
2. Beheer en onderhoud	274.423	281.711	286.752	291.910	297.185
3. Veiligheid en toezicht	30.568	31.271	31.990	32.726	33.479
4. Bestuur en ondersteuning	70.134	71.747	73.397	75.086	76.812
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	-	-	-	-	-
Totaal	**782.985**	**388.892**	**396.398**	**404.079**	**411.933**

Baten per programma	2022	2023	2024	2025	2026
1. Ontwikkeling en inrichting	-	-	-	-	-
2. Beheer en onderhoud	40.337	41.265	42.214	43.185	44.179
3. Veiligheid en toezicht	-	-	-	-	-
4. Bestuur en ondersteuning	-	-	-	-	-
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves	447.192	457.477	467.999	478.763	489.775
Totaal	**487.529**	**498.742**	**510.213**	**521.948**	**533.954**

Saldo lasten en baten	-295.456	109.850	113.815	117.869	122.021

Mutaties reserves (standen per 31-12)	2022	2023	2024	2025	2026
Algemene reserve	-295.456	109.850	113.815	117.869	122.021
Bestemmingsreserve	-	-	-	-	-
Totaal	**-295.456**	**109.850**	**113.815**	**117.869**	**122.021**

	Jaar	Saldo 1 jan	Onttrekking	Dotatie	Saldo 31 dec
Algemene reserve IJ-Z	2022	720.606	410.985	115.529	425.150
Bestemmingsreserve IJ-Z	2022	275.042	-	-	275.042
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	2022	-	-	-	-
Totaal reserves		**995.647**	**410.985**	**115.529**	**700.191**
Voorziening GO	2022	284.709	13.852	62.500	333.357
Totaal voorziening		**284.709**	**13.852**	**62.500**	**333.357**

	Jaar	Saldo 1 jan	Onttrekking	Dotatie	Saldo 31 dec
Algemene reserve IJ-Z	2023	425.150	7.359	117.209	535.000
Bestemmingsreserve IJ-Z	2023	275.042	-	-	275.042
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	2023	-	-	-	-
Totaal reserves		**700.191**	**7.359**	**117.209**	**810.041**
Voorziening GO	2023	333.357	54.228	62.500	341.629
Totaal voorziening		**333.357**	**54.228**	**62.500**	**341.629**

	Stand per 31-12-2022	Stand per 31-12-2023	Verschil
Algemene reserve IJ-Z	425.150	535.000	109.850
Bestemmingsreserve IJ-Z	275.042	275.042	-
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten	-	-	-
Totaal reserves	**700.191**	**810.041**	**109.850**
Voorziening GO	333.357	341.629	8.272
Totaal reserves en voorzieningen	**333.357**	**341.629**	**8.272**

Bijlage III Risicoanalyse 2021

Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer vindt het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan de risico's, zoals ook wordt verplicht in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Deze nota geeft het noodzakelijke inzicht en wordt in de paragraaf weerstandsvermogen gebruikt en vergeleken met de beschikbare weerstandscapaciteit.

Omgaan met de coronapandemie

Het jaar 2020 heeft het belang aangetoond van een goede risico-inventarisatie en dat geldt ook voor 2021. Sinds maart 2020 zijn diverse maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus (covid-19) tegen te gaan. De (tijdelijke) sluiting van horeca en voorzieningen volgens de richtlijnen van het RIVM hadden weinig gevolgen voor Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer, ook in 2021. Ondernemingen moesten voor lange periodes hun deuren sluiten of mochten alleen open voor afhaal. De ondernemers hebben het recreatieschap verzocht om korting op huur en pacht, en het recreatieschap heeft besloten hierin de ondernemers tegemoet te komen. Hierdoor liep ook het recreatieschap inkomsten mis.

Ondanks dat een gebeurtenis met de impact van de coronacrisis niet was te voorspellen, bood de inventarisatie aanknopingspunten bij het inschatten van de financiële gevolgen van de pandemie.

Ten tijde van het opstellen van deze tekst is het nog niet duidelijk hoe lang de maatregelen gaan duren, wat de gevolgen precies zijn en zeker niet in hoeverre de gevolgen spelen in de toekomst. De ondernemingen moesten tot woensdag 26 januari 2021 hun deuren gesloten houden, maar misschien nog langer of later in het jaar opnieuw sluiten. Ook is niet bekend of de evenementen in 2023 (eventueel in aangepaste vorm) kunnen doorgaan.

Onderzoek verkoop aandelen uitvoeringsorganisatie RNH

De gevolgen zijn sterk afhankelijk van een breed spectrum aan scenario's. Aandachtspunten en risico's die de uitvoeringsorganisatie ziet, zijn per brief van 8 februari 2022, aan de schapsbestuurders bekend gemaakt. De invulling van dit onderwerp in de risicoparagraaf wordt door de uitvoeringsorganisatie overgelaten aan de recreatieschappen zelf.

Geïnventariseerde risico's

Begin 2022 zijn de risico's voor Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer in kaart gebracht. Hieronder zijn de risico's benoemd:

1. Grote cultuurtechnische werken (o.a. Saskerleidam)
2. Vertragingen locatie-ontwikkelingen
3. Geen steun voor visie/uitvoeringsprogramma
4. Waterplantenproblematiek
5. Faillissementen – dubieuze partners
6. Effecten van coronabeperkingen

	Gevolg / impact (totale lasten R2021 = € 2,1 mln)		
Kans	1 = <3% (< € 70.500)	2 = 3-10% (€70.500-235.000)	3 = >10% (> € 235.000)
1= <5% (5%)			
2= 5–25% (20%)		5	1, 3
3= >25% (35%)	6	4	2

Lage scores (groen gekleurd) geven kleine risico's weer. Deze behoeven weinig tot geen aandacht. Hoge scores (oranje - rood gekleurd) geven grote(re) risico's weer. Deze risico's zijn niet aanvaardbaar. Voor deze risico's moeten beheersmaatregelen worden getroffen. De vermenigvuldiging van de kansen met de financiële gevolgen leidt tot de positionering in de matrix.

<table>
<tr><td colspan="2">1</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Risico
Grote cultuur-technische werken (met name Saskerleidam)</td><td rowspan="2">Oorzaak
• Uitvoering bestaande overeenkomst
• Publieke en bestuurlijke tegenwerking
• Externe negatieve berichtgeving (zoals bijv. tv-uitzending Zembla)</td></tr>
<tr><td>Kans(cijfer):2</td><td>Gevolg(cijfer):3
€ 350.000</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td>Gevolg / impact
• Imago en vertrouwen neemt af
• Uittreden participant(en)</td></tr>
<tr><td colspan="3">Beheersmaatregel
• Vol inzetten op omgevingsmanagement
• Meer gezamenlijk optrekken

€ 122.500</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">2</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Risico
Vertragingen locatie ontwikkelingen</td><td rowspan="2">Oorzaak
• Economische onzekerheid
• Inmenging NNN, BPL, Stikstof PFAS
• Vertraging bestemmingsplannen</td></tr>
<tr><td>Kans(cijfer):3</td><td>Gevolg(cijfer):3
€ 300.000</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td>Gevolg / impact
• Uitblijven gewenste recreatieve opwaardering
• Leegstand ondernemingslocaties
• Onvoldoende inkomsten
• Toename beheerkosten</td></tr>
<tr><td colspan="3">Beheersmaatregel
• Informatie uit de markt halen
• Zelf zorgen voor voldoende kennis</td></tr>
</table>

• **Alternatieve tijdelijke invulling van de locatie (standplaats, pop-up)** **€ 105.000**

3		
Risico **Geen steun voor de Visie/uitvoeringsprogramma**		**Oorzaak** **Maatschappelijk discussie uitvoeringsprogramma visie**
Kans(cijfer):2	*Gevolg(cijfer):3* € 400.000	**Gevolg / impact** • **Geen ruimte voor ondernemers** • **Onzeker bestaansrecht!** • **Geen doorontwikkeling van het gebied**
Beheersmaatregel • **Zorgen voor voldoende kennis** • **Benutten omgevingsmanagement** • **zorgen voor aanvullende (financierings)mogelijkheden (subsidies, cofinanciering)** • **Ontwikkelingen op andere manier vormgeven (via individuele gemeenten)** **€ 80.000**		

4		
Risico **Waterplanten – oncontroleerbaar worden**		**Oorzaak** • **Toename mobiliteit** • **Geen afdoende maatregelen/oplossingen**
Kans(cijfer): 3	*Gevolg(cijfer): 2* € 100.000 => **€ 35.000**	**Gevolg / impact** • **Vaarwater slecht tot onbruikbaar voor recreatie** • **Hogere beheerkosten** • **Vertrek recreanten**

Beheersmaatregel • **Gezamenlijk probleem van maken** • **Saldering/compensatie`** **€ 35.000**

Risico **Faillissementen ondernemer**	**Oorzaak** • **economische situatie** • **Overeenkomsten met dubieuze partijen** • **Kwaliteit ondernemers**
Kans(cijfer): 2 / *Gevolg(cijfer):2* € 150.000 =>	**Gevolg / impact** • **Imago schending bij dubieuze zaken** • **Financiële consequenties** • **Verlies van grip op het vervolg van de onderneming en wat daarna gebeurt**
Beheersmaatregel • **Vinger aan de pols houden bij de ondernemer/probleem opvolging** • **CDD beleid** **€ 30.000**	

6	
Risico **Effecten van coronabeperkingen**	**Oorzaak** • **Langer aanhouden Corona**
	Gevolg / impact

Kans(cijfer): 3 – 35%	*Gevolg(cijfer): 1* *€ 50.000*	• **Toename recreanten en intensiever gebruik** • **Beheer- en toezichtkosten stijgen** • **Openstaande debiteuren** • **Minder positief imago**
Beheersmaatregel • **Meer handhaving en betere, positieve communicatie** • **Meer overleg andere gebieden (spreiding)** • **Bedenken creatieve oplossingen** **€ 17.500**		

Berekening gewenst weerstandsvermogen

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 390.000, zoals blijkt uit onderstaande tabel.

Risico	Gewenst weerstandsvermogen
1. Grote infrastructurele werken (m.n. Saskerleidam)	€ 122.500
2. Vertragingen locatie-ontwikkelingen	€ 105.000
4. Geen steun voor de visie/uitvoeringsplan	€ 80.000
5 Waterplanten	€ 35.000
6. Faillissementen ondernemers	€ 30.000
7. Effecten van coronabeperkingen	€ 17.500
Totaal	**€ 390.000**

Ten opzichte van vorig jaar is het benodigde weerstandsvermogen toegenomen.

Op basis van de berekeningen is een totaalbedrag berekend van **€ 390.000**. Dit bedrag moet als weerstandsvermogen worden aangehouden.

De aanwezige reserves op 1 januari 2022 zijn als volgt:

1	Kapitaal	€ 408
2	AR A-UM	€ 45.392
3	BR A-UM	€ 719.275
4	AR IJ-Z	€ 720.606
5	BR IJ-Z	€ 275.042

ALKMAARDER- EN UITGEESTERMEER

Begrotingswijziging **2022**

recreatieschap
alkmaarder- en
uitgeestermeer

versie 04-03-2022

Samenvatting

Totaalresultaat

De voor- en nadelen bij de programma's van het recreatieschap leiden tot een onttrekking uit de reserves. Oorspronkelijk was begroot een toevoeging aan de reserves van € 65.194. Na de begrotingswijziging wordt dit echter een onttrekking van € 663.636. Dit betekent een tegenvaller van totaal € 728.830 en uitgesplitst is dat voor Alkmaarder- en Uitgeestermeer (A-UM: € 366.009) en voor IJmond tot Zaanstreek (IJ-Z: € 362.821). De belangrijkste verschillen zijn als volgt (afgerond):

A-UM – de wijzigingen van in totaal € 366.000	
aankoop erfpachtrecht Pontje –Akersloot	-€ 145.000
extra dotatie voorziening goot onderhoud	-€ 65.000
oever- en natuurontwikkeling Saskerleidam	-€ 52.000
bestuursbureau	-€ 30.000
doorschuiven Dorregeest vanuit 2021	-€ 18.000
revitalisatie Woudhaven	-€ 10.000
inzet diverse afdelingen RNH	-€ 47.000
Totaal A-UM	**-€ 366.000**

IJ-Z – de wijzigingen van in totaal € 363.000	
Uitvoering UP-projecten (Progr. 1)	-€ 391.000
Hogere baten (Progr. 2)	€ 20.000
Herschikking Progr. 4 = per saldo	€ 16.000
Diverse kleine posten = per saldo	€ 8.000
Totaal IJ-Z	**-€ 363.000**

Begrotingswijziging per programma

	Begroting 2022			Wijziging 2022			Begroting na wijziging 2022		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	46.135	-	-46.135	1.241.515	674.769	-566.746	1.287.650	674.769	-612.881
2. Beheer en onderhoud	1.253.429	253.761	-999.668	264.791	23.456	-241.335	1.518.220	277.217	-1.241.003
3. Veiligheid en toezicht	96.574	-	-96.574	-1.794	-	1.794	94.780	-	-94.780
4. Bestuur en ondersteuning	470.015	-	-470.015	-77.457	-	77.457	392.558	-	-392.558
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	391	1.677.977	1.677.586	-	-	-	391	1.677.977	1.677.586
Totaal voor bestemming	**1.866.544**	**1.931.738**	**65.194**	**1.427.055**	**698.225**	**-728.830**	**3.293.599**	**2.629.963**	**-663.636**
Ad 5. Mutaties reserves	78.328	13.134	-65.194	37.201	766.031	728.830	115.529	779.165	663.636
Totaal na bestemming	**1.944.872**	**1.944.872**	**-**	**1.464.256**	**1.464.256**	**-**	**3.409.128**	**3.409.128**	**-**

Specificatie van de baten	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Subsidies en projectbijdragen	24.416	672.539	696.955
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	229.345	25.686	255.031
Participantenbijdragen	1.677.977	-	1.677.977
Totaal baten voor bestemming	**1.931.738**	**698.225**	**2.629.963**

Toelichting op RAUM (geconsolideerd)

Inzet RNH

In de programmabegroting was € 889.110 opgenomen als totale kosten voor de inzet van RNH. Volgens deze begrotingswijziging zijn de kosten voor inzet RNH € 1.149.946. Het verschil van € 260.836 laat zich als volgt verklaren:

- Nadere bestuursbesluiten die aanvullend zijn op de vastgestelde Programmabegroting 2022, zoals:
  - extra inzet voor visieproces en uitvoeringsprogramma;
  - extra inzet voor projecten volgend uit het uitvoeringsprogramma;
  - minder secretariële inzet vanwege het overdragen van taken aan het Bestuursbureau van de recreatieschappen dat per 1 januari 2022 de betreffende taken overneemt.
- Het doorschuiven van projecten van 2021 naar 2022:
  - recreatieve versterking De Hoorne (€ 55.000) en daar staan ook baten (bijdrage gemeente Castricum) van € 55.000 tegenover;
  - realisatie Horecapunt Dorregeest (€ 18.000);
  - uitvoering Vitaal Platteland ter grootte van een bedrag van € 619.000 waar een subsidie voor het volledige bedrag tegenover staat.
- Indexatie van de RNH-uurtarieven met 3% in plaats van het indexcijfer dat Alkmaarder- en Uitgeestermeer hanteert. Dat is 2,3% conform het door de regietafel Noord-Holland Noord bepaalde cijfer voor loonindexatie.
- Door het verkleinen van het MT van RNH zijn de uurtarieven voor alle inzet RNH verlaagd. De voormalig manager wordt wel ingezet voor specifieke werkzaamheden in programma's 1 en 2. Hierdoor nemen de kosten in programma's 3 en 4 af en nemen de kosten in programma's 1 en 2 ongeveer evenveel toe. Ook is er sprake van herschikking van RNH-medewerkers.

Totale wijziging RAUM

Naast de inzet RNH zijn er nog diverse wijzigingen binnen het totale programma van RAUM. Per saldo leiden de genoemde voor- en nadelen bij de programma's tot een grotere onttrekking de reserves.

Oorspronkelijk was een toevoeging aan de reserves begroot van € 65.194. Door extra RNH-inzet en uitbreiding van activiteiten, onderhoud en het uitvoeringsplan (IJ-Z) moet een bedrag van € 663.636 uit de reserves worden onttrokken. De totale wijziging voor het RAUM bedraagt € 728.830 en is als volgt over de programma's verdeeld:

Programma 1 Ontwikkeling en inrichting	-€ 566.746
Programma 2 Beheer en onderhoud	-€ 241.335
Programma 3 Toezicht en veiligheid	€ 1.794
Programma 4 Bestuur en ondersteuning	€ 77.457
Programma 5 Alg. dekkingsmiddelen	-
Totaal	**-€ 728.830**

Hieronder volgen de verklaringen voor de verschillen per programma. De verschillen per programma uitgesplitst in Alkmaarder- en Uitgeestermeer (A-UM) en IJmond tot Zaanstreek (IJ-Z) zijn in bijlage I en bijlage II opgenomen.

Programma 1 Ontwikkeling en inrichting

De lasten in Programma 1 stijgen met € 1.241.515 terwijl de baten met € 674.769 toenemen. Het negatieve saldo neemt met € 566.746 toe. Dat is het gevolg van:

- de aankoop van het erfpachtrecht 't Pontje – Akersloot (A-UM) ad € 145.000 (nadelig);
- doorschuiven project Realisatie horecapunt en openbare toiletten Dorregeest (A-UM) vanuit 2021 naar 2022 ad € 18.000 (nadelig);
- de revitalisatie van de Woudhaven (A-UM) ad € 10.000 (nadelig);
- laatste deel uitvoering van de recreatieve versterking De Hoorne – Akersloot (A-UM) doorgeschoven van 2021 naar 2022 (€ 55.000). Deze is per saldo neutraal omdat de gemeente Castricum de uitvoering financieel dekt;
- uitvoering Vitaal Platteland (A-UM) ter grootte van een bedrag van € 619.000 waar een subsidie voor het volledige bedrag tegenover staat;
- de uitvoering van het uitvoeringsplan voor het deel van IJ-Z met een bedrag van € 391.000 (nadelig).

Programma 2 Beheer en onderhoud

In dit programma nemen de lasten toe met € 264.791 en de baten met € 23.456: per saldo een hoger tekort van € 241.335. Dat is het gevolg van:

- extra inzet RNH ad € 195.000 (nadelig) bestaande uit:
    - € 106.000 verschuiving van programma 4 (beheer-toezicht taken);
    - € 35.000 extra team Beheer voor onderhoud (Jaarplan)
    - € 37.000 Saskerleidam
    - € 10.000 voor Vastgoed (Jaarplan)
    - € 4.000 voor Communicatie
    - € 3.000 voor Bedrijfsbureau
- extra dotatie aan de voorziening door bezuiniging op het (groot) onderhoud (A-UM) (€ 65.000 – nadelig)
- extra opbrengsten € 20.000 (voordelig) (IJ-Z: huur € 10.000 en beheer – Aagtenpark € 10.000)
- diverse lastenverhogingen van € 2.000 (nadelig).

Programma 3 Toezicht en veiligheid

In programma 3 – Toezicht is er sprake van een kleine verhoging (bijna € 2.000) van het budget. De totale lasten bedragen nu € 94.780.

Programma 4 Bestuur en ondersteuning

Bij Bestuur en ondersteuning bedragen de totale lasten in 2023 € 393.000. Dat is een daling van € 77.000 als gevolg van:

- aanpassing tarieven en herverdeling van RNH-inzet naar andere programma's met een totaalbedrag van € 113.000 (A-UM - € 89.000 en IJ-Z - € 24.000);
- stijging van bedrijfskosten met € 35.000 (A-UM - € 28.000 en IJ-Z - € 7.000) voor het instellen van het Bestuursbureau.

Programma 5 Algemene dekkingsmiddelen

Door de bovenstaande wijzigingen bedraagt de totale begrotingswijziging € 728.830. Het oorspronkelijke begrote bedrag van € 65.194 (positief) wordt daardoor € 663.636 (negatief). Dit bedrag wordt als volgt onttrokken uit de volgende reserves:

- bestemmingsreserve A-UM € 368.180
- bestemmingsreserve IJ-Z € 295.456

Gevolgen

Gevolgen voor de participanten

De begrotingswijziging geeft verder geen aanleiding om de participantenbijdragen te verhogen. De verhoging ten opzichte van 2021 is overeenkomstig het gehanteerde indexpercentage van 1,3%.

Participant		Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Provincie Noord Holland		818.950	829.596
Gemeente Beverwijk		112.418	113.879
Gemeente Heemskerk		88.341	89.489
Gemeente Uitgeest		82.070	83.137
Gemeente Alkmaar		86.264	87.385
Gemeente Zaanstad		376.068	380.956
Gemeente Castricum		63.176	63.997
Gemeente Heiloo		29.159	29.538
Totaal		**1.656.446**	**1.677.977**

Gevolgen voor de reserves

De totale begrotingswijziging leidt tot een aanpassing van € 728.830 ten opzichte van het begrote positieve saldo van € 65.194. Het resultaat na wijziging over 2022 wordt begroot op € 663.636 (negatief) en wordt onttrokken uit de reserves.

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Toevoeging algemene reserve	67.365	48.164	115.529
Onttrekking algemene reserve	-	-410.985	-410.985
Toevoeging bestemmingsreserve	10.963	-10.963	-
Onttrekking bestemmingsreserve	-13.134	-355.046	-368.180
Totaal	**65.194**	**-728.830**	**-663.636**

Alkmaarder- en Uitgeestermeer

Voor het gebiedsdeel A-UM geldt dat de totale onttrekkingen van € 368.000 leiden tot een lagere bestemmingsreserve. De eindstand op 31-12-2022 is begroot op € 328.000. Daarmee wordt de buffer om toekomstige projecten financieel te dekken steeds lager. RNH signaleert een aantal risico's waarvoor op korte termijn een oplossing voor gezocht moet worden. Daarbij gaat het om:

- de zwemwaterkwaliteit in Zwaansmeer en Dorregeest;
- de oever- en natuurontwikkeling Saskerleidam;
- door de jarenlange bezuinigingen op onderhoud komt het kwaliteitsniveau CROW A tot A-B in gevaar;
- er is nog geen structurele dekking voor de bijdragen aan het Bestuursbureau.

IJmond tot Zaanstreek

Bij IJ-Z is er sprake van een onttrekking van € 295.000. Dit is het resultaat van het begrote positieve resultaat van € 115.529 en de onttrekking van € 411.000 voor de UP-projecten. Het grootste deel daarvan is de dekking voor de uitvoering van de UP-projecten (€ 394.000).

Het resterende deel is de dekking voor de niet-begrote bijdrage aan het Bestuursbureau (€ 7.000) en Oer-IJ themaroute (€ 9.000). Uitvoering van het UP leidt zoals bestuurlijk besloten tot een totale onttrekking van € 950.000. Vooralsnog is er geen signaal dat de reservepositie in IJ-Z tot aanpassing van het beleid vraagt.

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze programmabegroting is in de oude opzet vastgesteld door het algemeen bestuur van Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer in de openbare vergadering van 22 juni 2022.

Voorzitter,
Mevr. Dr. I. Zaal

Bijlagen I – specificatie van A-UM

	Begroting 2022			Wijziging 2022			Begroting na wijziging 2022		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	29.359	-	-29.359	850.431	674.769	-175.662	879.790	674.769	-205.021
2. Beheer en onderhoud	987.996	233.501	-754.495	255.801	3.379	-252.422	1.243.797	236.880	-1.006.917
3. Veiligheid en toezicht	65.407	-	-65.407	-1.195	-	1.195	64.212	-	-64.212
4. Bestuur en ondersteuning	383.304	-	-383.304	-60.880	-	60.880	322.424	-	-322.424
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	391	1.230.785	1.230.394	-	-	-	391	1.230.785	1.230.394
Totaal voor bestemming	**1.466.457**	**1.464.286**	**-2.171**	**1.044.157**	**678.148**	**-366.009**	**2.510.614**	**2.142.434**	**-368.180**
Ad 5. Mutaties reserves	10.963	13.134	2.171	-10.963	355.046	366.009	-	368.180	368.180
Totaal na bestemming	**1.477.420**	**1.477.420**	**-**	**1.033.194**	**1.033.194**	**-**	**2.510.614**	**2.510.614**	**-**

Specificatie van de baten	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Subsidies en projectbijdragen	24.416	672.539	696.955
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	209.085	5.609	214.694
Participantenbijdragen	1.230.785	-	1.230.785
Totaal baten voor bestemming	**1.464.286**	**678.148**	**2.142.434**

Participantenbijdragen		Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Participantenbijdragen		1.214.992	1.230.785

Bijdrage per participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2022
Provincie Noord Holland	49,20%	597.781	605.552
Gemeente Beverwijk	4,30%	52.248	52.927
Gemeente Heemskerk	2,90%	35.234	35.692
Gemeente Uitgeest	5,20%	63.176	63.997
Gemeente Alkmaar	7,10%	86.264	87.385
Gemeente Zaanstad	23,70%	287.954	291.697
Gemeente Castricum	5,20%	63.176	63.997
Gemeente Heiloo	2,40%	29.159	29.538
Totaal	**100,00%**	**1.214.992**	**1.230.785**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Toevoeging algemene reserve	-	-	-
Onttrekking algemene reserve	-	-	-
Toevoeging bestemmingsreserve	10.963	-10.963	-
Onttrekking bestemmingsreserve	-13.134	-355.046	-368.180
Totaal	**-2.171**	**-366.009**	**-368.180**

Bijlagen II – Specificatie van IJ-Z

	Begroting 2022			Wijziging 2022			Begroting na wijziging 2022		
Programma	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	16.776	-	-16.776	391.084	-	-391.084	407.860	-	-407.860
2. Beheer en onderhoud	265.433	20.260	-245.173	8.990	20.077	11.087	274.423	40.337	-234.086
3. Veiligheid en toezicht	31.167	-	-31.167	-599	-	599	30.568	-	-30.568
4. Bestuur en ondersteuning	86.711	-	-86.711	-16.577	-	16.577	70.134	-	-70.134
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	-	447.192	447.192	-	-	-	-	447.192	447.192
Totaal voor bestemming	**400.087**	**467.452**	**67.365**	**382.898**	**20.077**	**-362.821**	**782.985**	**487.529**	**-295.456**
Ad 5. Mutaties reserves	67.365	-	-67.365	48.164	410.985	362.821	115.529	410.985	295.456
Totaal na bestemming	**467.452**	**467.452**	**-**	**431.062**	**431.062**	**-**	**898.514**	**898.514**	**-**

Specificatie van de baten	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Subsidies en projectbijdragen	-	-	-
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	20.260	20.077	40.337
Participantenbijdragen	447.192	-	447.192
Totaal baten voor bestemming	**467.452**	**20.077**	**487.529**

Participantenbijdragen		Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Participantenbijdragen		441.454	447.192

Bijdrage per participant	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2021	Bijdrage in 2022
Provincie Noord-Holland	50,10%	221.169	224.044
Gemeente Beverwijk	13,63%	60.170	60.952
Gemeente Heemskerk	12,03%	53.107	53.797
Gemeente Uitgeest	4,28%	18.894	19.140
Gemeente Zaanstad	19,96%	88.114	89.259
Totaal	**100,00%**	**441.454**	**447.192**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves (taakveld 0.10)	Begroting 2022	Wijziging 2022	Begroting na wijziging 2022
Toevoeging algemene reserve	67.365	48.164	115.529
Onttrekking algemene reserve	-	-410.985	-410.985
Toevoeging bestemmingsreserve	-	-	-
Onttrekking bestemmingsreserve	-	-	-
Totaal	**67.365**	**-362.821**	**-295.456**

- Jaarstukken **2021**

ALKMAARDER- EN UITGEESTERMEER

recreatieschap
alkmaarder- en
uitgeestermeer

versie 21-02-2022

Inhoudsopgave

Samenvatting **4**

Jaarverslag **10**

Programmaverantwoording *12*

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting *14*

Programma 2. Beheer en onderhoud *18*

Programma 3. Toezicht en veiligheid *23*

Programma 4. Bestuur en ondersteuning *25*

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen *28*

Paragrafen *31*

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing *32*

B. Kapitaalgoederen *33*

C. Financiering *40*

D. Bedrijfsvoering *43*

E. Grondbeleid *45*

F. Participanten *47*

Jaarrekening 2021 ..... **51**

Overige gegevens **63**

Bijlagen **67**

Bijlage I Overzichten A-UM *68*

Bijlage II Overzichten IJ-Z *76*

Bijlage III Investerings- en financieringsstaat over 2021 ..... *83*

Bijlage IV Staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021 ..... *86*

Bijlage V Gebeurtenissen na balansdatum *88*

Bijlage VI Risicoanalyse 2021 ..... *89*

Bijlage VII SiSa verantwoordingsinformatie 2021 ..... *96*

Bijlage VIII WNT-verantwoording 2021 ..... *97*

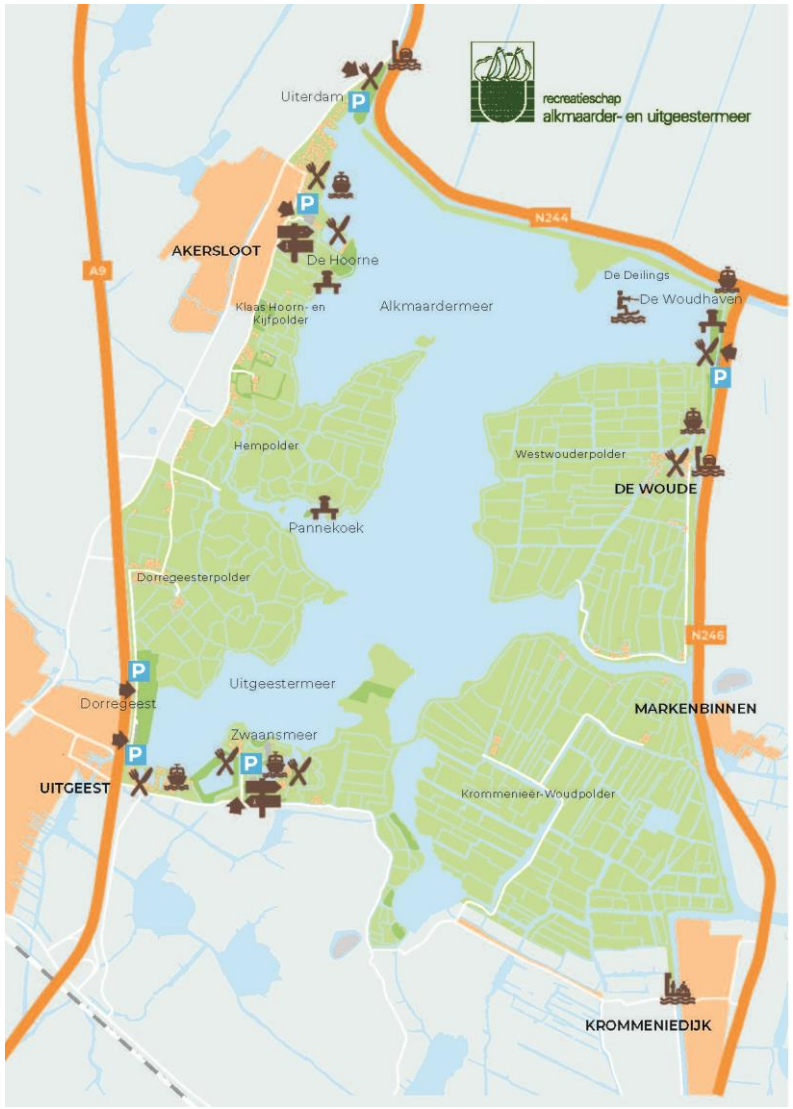
recreatieschap
alkmaarder- en uitgeestermeer
Uiterdam
AKERSLOOT
De Hoorne
Klaas Hoorn- en Kijfpolder
Alkmaardermeer
De Deilings
De Woudhaven
Hempolder
Westwouderpolder
DE WOUDE
Pannekoek
Dorregeesterpolder
Uitgeestermeer
Dorregeest
Zwaansmeer
UITGEEST
MARKENBINNEN
Krommenieër-Woudpolder
KROMMENIEDIJK
N244
N246
A9

BEVERWIJK
Aagtenpark
De Buitenlanden
ASSENDELFT
De Omzoom
ASSENDELFT

Samenvatting

De gemeenten Zaanstad, Alkmaar, Beverwijk, Castricum, Heemskerk, Heiloo en Uitgeest participeren samen met Provincie Noord-Holland in de gemeenschappelijke regeling recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De participantenbijdragen vormen het grootste deel van het begrotingsbudget, aangevuld met (erf)pacht en verhuur voor recreatieve activiteiten, horeca en evenementen.

Het recreatiegebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer (RAUM) omvat het deelgebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer (A-UM) en het deelgebied IJmond tot Zaanstreek (IJ-Z) bestaande uit het Aagtenpark, de Buitenlanden en de Omzoom.

Kerngegevens: 2.040 hectare werkgebied, waarvan 736 hectare het eigenlijke beheergebied van het recreatieschap bedraagt. Daarvan is 648 hectare voor het gebied Alkmaarder- en Uitgeestermeer met 525 hectare water en 88 hectare voor het recreatiegebied IJ tot Z. In 2021 waren er, mede door de coronamaatregelen, 687.828 bezoekers (667.724 in 2020).

Realisatie in hoofdlijnen

Inhoudelijk heeft het recreatieschap zich in 2021 ingezet voor:

- De definitieve visie “Natuur en recreatie in Hollandse landschappen” vastgesteld in het AB van 7 juli 2021.
- Het AB heeft in haar vergadering van 1 december 2021 ingestemd met het Uitvoeringsplan Visie 2022-2030 inclusief de specifieke projecten die gefinancierd worden uit de beschikbare reserves IJ tot Z (€ 950.000).
- De uitgifte in erfpacht van Erfgoedpark De Hoop en Landgoed Rorik
- In overleg met gemeente Uitgeest starten met de aanpassing van het bestemmingsplan Dorregeest. Het plan bevat o.a. de aanleg van een trailerhelling, een hondenstrandje en het realiseren van een horecalocatie bij voorkeur in combinatie met een watersportbedrijf en mogelijkheid voor verblijfsrecreatie.
- Na enige vertraging zijn in de tweede helft van 2021 verdere stappen gezet in het revitaliseren van De Woudhaven. Door de ondernemer is inmiddels de omgevingsvergunning aangevraagd.
- In samenwerking met Castricum en participatie door inwonende van Akersloot is bij De Hoorne een zwemgelegenheid aangelegd.
- Het project Oever- en Natuurontwikkeling Alkmaarder- Uitgeestermeer liep vertraging op. Er wordt onderzocht welke synergie-mogelijkheden er zijn met het project IBP-Vitaal Platteland.
- Doorontwikkelen van de planning & controlcyclus en bestuurlijke ondersteuning.
- Natuurinclusieve recreatie.

Met de realisatie van de bovengenoemde punten heeft het recreatieschap effectief invulling gegeven aan de hoofddoelstelling om steden en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio.

Het reguliere beheer en toezicht zijn nagenoeg volgens planning uitgevoerd. Ten aanzien van het beheer van het recreatiegebied in 2021 volgt hieronder een selectie van activiteiten:

- Regulier periodiek onderhoud en beheer
- Begeleiden werkzaamheden vrijwilligers en werknemers werkvoorzieningsschap
- Voorbereiden en updaten uitvoering meerjarenplanning groot onderhoud en vervangingen
- Beheren vastgoedcontracten en genereren opbrengsten
- Controleren veiligheids- en onderhoudssituatie
- Toezicht houden, handhaving en contacten met recreanten, gebruikers en ondernemers
- Bestuurlijk-logistieke processen voorbereiden en begeleiden aan de hand van jaarprogramma, begroting en doelstellingen
- Advisering bestuur (juridisch, financieel, bestuurlijk)
- Promotie gebied en gebruiksmogelijkheden
- Uitvoering communicatieplan – omgevingsmanagement

Wat heeft het gekost en opgeleverd?

De jaarrekening van Alkmaarder- en Uitgeestermeer laat over 2021 een positief resultaat zien van € 353.586,- Dat is € 20.869 minder dan begroot (€ 374.455).

Bezoekers

Door meer recreatie in de eigen regio als gevolg van de coronamaatregelen is het bezoek toegenomen. De keerzijde is dat er naast extra schoonmaakkosten (vervuiling) er een toename is van overlast en vandalisme.

In de onderstaande tabel en de bijbehorende grafiek is de toename van het aantal bezoekers tussen 2015 en 2022 weergegeven. De stijging in 2020 en 2021 hangt vooral samen met de corona-maatregelen.

Aantallen bezoekers 2015 - 2021	
jaar	**aantal**
2015	366.562
2016	417.080
2017	397.562
2018	383.366
2019	451.613
2020	667.724
2021	687.828

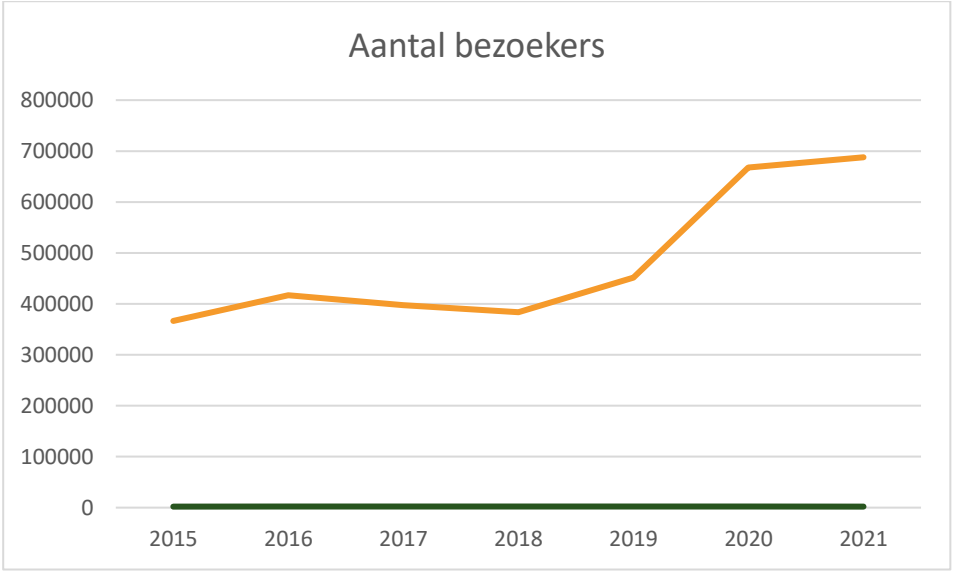

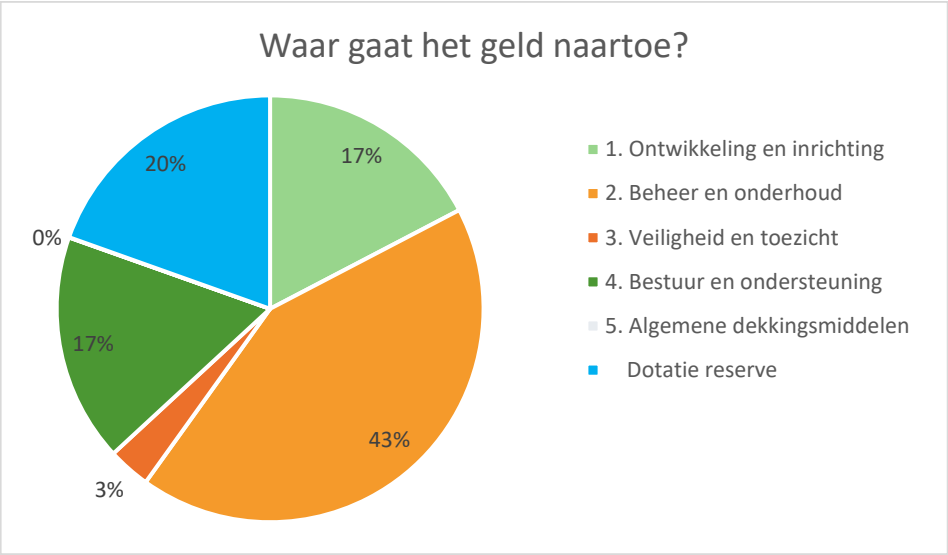

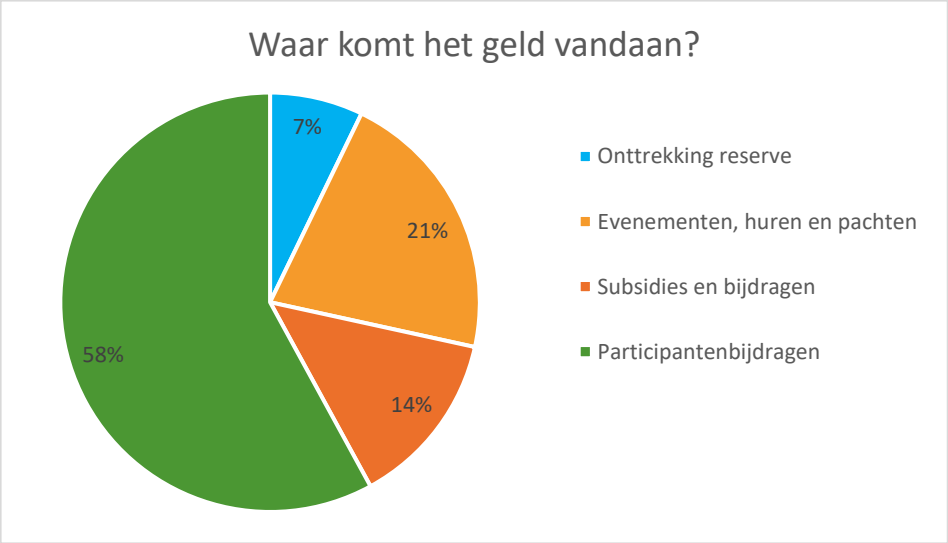

Hoogtepunten

Vaststelling visie en uitvoeringsplan

Zowel de visie als het uitvoeringsplan zijn in 2021 vastgesteld. De concretisering van de visie is uitgewerkt in het uitvoeringsplan. Op basis van de doelen in de GR en de kaders en projecten in beide documenten kunnen nieuwe ontwikkelingen en initiatieven worden uitgewerkt en/of getoetst met als doel het toekomstbeeld en het (financiële) bestaansrecht van het recreatieschap te versterken.

Overdracht Erfgoedpark De Hoop en Landgoed Rorik

De uitgifte in erfpacht van beide ontwikkellocaties is in 2021 afgerond. Na vele jaren van bestuurlijke inspanningen is Erfgoedpark De Hoop nu volop in bedrijf. Gelegen op een prachtige, historische locatie en met de ambitie om te komen tot een breed recreatief aanbod waarbij het erfgoedpark het kernpunt moet worden voor het RAUM. En ook bij Land van Rorik worden de nieuwe ontwikkelingen duidelijk zichtbaar. Beide locaties dragen bij aan een breder recreatief aanbod en leiden tot lagere onderhoudskosten en hogere pachtopbrengsten.

Bestemmingsplan Dorregeest

Na de zuidoever van het Uitgeestermeer (Erfgoedpark De Hoop) wordt nu ook het recreatieterrein aan de westzijde van het meer aangepakt. Het doel is te komen tot een hedendaags recreatief en volwaardig aanbod en daarmee een betere benutting van dit terrein.

De Hoorne

Bij De Hoorne (Akersloot) heeft RNH samen met de gemeente Castricum en inwoners uit Akersloot een nieuwe zwemgelegenheid aangelegd. In de planning staat nog een amfitheater, natuurvriendelijke oevers, een speelbos en diverse speeltoestellen.

Routes

RNH heeft een groot aandeel gehad in de aanleg van de landelijke Waterlinieroute van Edam naar Bergen op Zoom (totaal 410 km) en de wandelroute Dorregeesterpolder is verlegd en voortaan het hele jaar open.

Aagtenpark

Ter bevordering van de biodiversiteit op het Aagtenpark is er meer ingezet op gefaseerde begrazing met schapen.

De Woudhaven

Voor de revitalisering van de Woudhaven is bij de gemeente Castricum de ruimtelijke onderbouwing ingediend. Er zijn afspraken gemaakt over het beheer en onderhoud en PNH heeft vergunning verleend voor een pontje tussen de wal en het eiland.

Financieel resultaat

Het saldo van de baten en lasten ligt € 20.869 lager dan begroot, zoals in onderstaande tabel (“Verschil baten en lasten”) is weergegeven. Dat is het resultaat van lagere lasten (€ 157.760) en baten (€ 178.629) dan begroot. Door het doorschuiven van de projecten Vitaal Platteland en De Hoorne naar 2022 zijn zowel de lasten als de baten lager.
Per saldo resteert een totaal verschil van € 20.869.

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	495.700	367.812	-127.888
2. Beheer en onderhoud	1.216.695	248.030	-968.665
3. Veiligheid en toezicht	92.201	-	-92.201
4. Bestuur en ondersteuning	494.345	-	-494.345
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	594	2.037.279	2.036.685
Totaal voor bestemming	**2.299.535**	**2.653.121**	**353.586**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	558.865	205.279	-353.586
Totaal na bestemming	**2.858.400**	**2.858.400**	**-**

Specificatie van de baten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Subsidies en projectbijdragen	389.355	565.103	20.995
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	607.320	610.201	211.650
Participantenbijdragen	1.656.446	1.656.446	1.623.489
Totaal baten voor bestemming	**2.653.121**	**2.831.750**	**1.856.133**

Verschil baten en lasten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	2.299.535	2.457.295	-157.760
Baten	2.653.121	2.831.750	-178.629
Saldo	**353.586**	**374.455**	**-20.869**

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling is de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd. Voor 2021 was de index 2,03%.

Participantenbijdragen RAUM - totaal	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord-Holland	802.656	818.950
Gemeente Beverwijk	110.181	112.418
Gemeente Heemskerk	86.583	88.341
Gemeente Uitgeest	80.437	82.070
Gemeente Alkmaar	84.548	86.264
Gemeente Zaanstad	368.586	376.068
Gemeente Castricum	61.919	63.176
Gemeente Heiloo	28.579	29.159
Totaal	**1.623.489**	**1.656.446**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen

	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Kapitaal	408	408	-
Algemene reserve RAUM	45.392	45.392	-
Bestemmingsreserve RAUM	719.275	355.033	364.242
Algemene reserve IJ-Z	720.606	717.469	3.137
Bestemmingsreserve IJ-Z	275.042	288.835	-13.793
Totaal reserves	**1.760.722**	**1.407.137**	**353.586**
Voorziening groot onderhoud RAUM	292.743	248.667	44.076
Voorziening groot onderhoud IJ-Z	284.709	202.691	82.018
Totaal reserves en voorzieningen	**2.338.174**	**1.858.494**	**479.680**

Door de mutaties bij de reserves bedragen de totale reserves € 1.760.722 (31-12-2021) in plaats van de begrote stand van € 1.407.137. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- Het toevoegen van € 364.242 aan de Bestemmingsreserve bestaande uit het positieve resultaat van € 353.679 aan de Bestemmingsreserve exploitatie RAUM en het toevoegen van € 10.563 aan de Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM als dekking voor de investering in Waterkwaliteit Zwaansmeer.
- Bij IJ-Z is er een toevoeging aan de algemene reserve (€ 3.137).
- Bij IJ-Z is er een onttrekking van € 13.793 aan de bestemmingsreserve.

Jaarverslag

Beleidsverantwoording

Hoofddoelstelling

Alkmaarder- en Uitgeestermeer is ingericht als recreatiegebied om steden, de kuststrook en natuurgebieden te ontlasten en een aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan inwoners uit omliggende gemeenten en de regio. Het doel van het recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer is vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling (GR):

- het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie en watersport;
- het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijk milieu;
- het tot stand brengen en onderhouden van een landschap, dat is afgestemd op bovengenoemde doelen.

Alle activiteiten van het recreatieschap dragen bij aan deze doelen. Het AB heeft besloten om te gaan werken aan de formulering van gezamenlijke bestuurlijke ambities en doelstellingen voor het gehele recreatiegebied RAUM. Om uiteindelijk te komen tot een duurzame toekomstvisie, kortweg: van ambitie (2018), visie (2019-2020) naar realisatie (2021). De ambitie is:

Een herkenbaar en bekend gebied met een toegankelijke naam dat in de zomer en winter eigentijdse en duurzame (water)recreatiemogelijkheden biedt voor de lokale bewoners, voor de inwoners van de regio en voor (inter)nationale toeristen, met goede verbindingen over land en water met andere bestemmingen, waarin de natuur zich positief ontwikkelt.

Strategische doelen 2021

In 2021 is vooral ingezet op het realiseren van de volgende doelen:

- de bestuurlijke besluitvorming van de visie en het daarbij horende uitvoeringsplan;
- in combinatie met het uitvoeringsplan het benoemen van een specifiek aantal projecten in het gebied IJ-Z, gefinancierd uit de beschikbare reserves van IJ-Z (€ 950.000);
- het vergroten van het gebruik van het gebied;
- het vergroten van de duurzaamheid: voldoende aandacht voor het milieu, klimaat, (her)gebruik van grondstoffen en zuinig omgaan met energie;
- het verbeteren van de jaarstukken conform het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV).

Externe ontwikkelingen

- In een extra AB (19-5-21) heeft het bestuur ingestemd met het instellen van een bestuursbureau per 1 januari 2022 onder het voorbehoud van de extra kosten voor dit bureau. Deze financiële gevolgen worden betrokken bij de begrotingswijziging 2022.
- Door de toename van bezoekers was extra inzet nodig bij toezicht en schoonmaakwerkzaamheden. De ervaring is dat toename van het bezoek ook leidt tot meer vervuiling en zwerfafval.
- Er is tevens meer sprake van overlast in de avonden en nachtelijke uren bij Dorregeest, Zwaansmeer en het pontje Molletjesveer. Deze ontwikkeling speelt ook bij andere recreatieschappen, Landschap Noord-Holland, SBB en PWN. Op verzoek van de gemeente Uitgeest gaan de participanten en het recreatieschap met elkaar in gesprek om tot meer onderlinge afstemming en gezamenlijke aanpak van deze problematiek te komen.
- Ingediende initiatieven door ondernemers en organisaties worden getoetst aan haalbaarheid en of deze passend zijn binnen de nieuwe visie-ambities.

- Het besluit van de provincie om de verkoop van de aandelen RNH te onderzoeken.

Vennootschapsbelasting

De activiteiten van het recreatieschap kunnen als volgt worden omschreven: beleidsbepaling, beheer en onderhoud van recreatieterreinen, genereren van publiciteit en ter beschikking stellen van recreatieterreinen voor openluchtrecreatie en evenementen. Alkmaarder- en Uitgeestermeer neemt het standpunt in dat haar activiteiten geen belaste ondernemingsactiviteiten vormen voor de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969. Dit wordt jaarlijks beoordeeld. In voorgaande jaren is het recreatieschap vrijgesteld van vennootschapsbelasting. De verwachting is dat dit ook voor 2021 geldt.

Programmaverantwoording

De verschillende taken die het recreatieschap uitvoert, zijn verdeeld over 4 programma's, met een vijfde programma voor de algemene dekkingsmiddelen. In de programma's zitten naast kosten ook exploitatieopbrengsten, zoals de inkomsten uit huren, (erf)pachten, vergunningen en gebruiksvergoedingen voor onder meer muziek- en sportevenementen.

Een groot deel van de kosten wordt gedekt door de jaarlijkse financiële bijdrage van de participanten; de deelnemers in de gemeenschappelijke regeling. De exploitatieopbrengsten en de participantenbijdragen zijn verwerkt als baten in de begroting en jaarrekening van het recreatieschap.

De lasten en baten zijn als volgt verdeeld over de programma's.

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	495.700	367.812	-127.888
2. Beheer en onderhoud	1.216.695	248.030	-968.665
3. Veiligheid en toezicht	92.201	-	-92.201
4. Bestuur en ondersteuning	494.345	-	-494.345
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	594	2.037.279	2.036.685
Totaal voor bestemming	**2.299.535**	**2.653.121**	**353.586**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	558.865	205.279	-353.586
Totaal na bestemming	**2.858.400**	**2.858.400**	**-**

Verkorte balans

De balans per 31 december 2021 kan verkort als volgt worden weergegeven.
(bedragen x € 1.000)

ACTIVA	2021	2020	PASSIVA	2021	2020
Vaste activa			***Vaste financieringsmiddelen***		
Materiële vaste activa	46	330	Eigen vermogen	1.761	1.407
			Voorzieningen	577	451
Subtotaal	***46***	***330***	***Subtotaal***	***2.338***	***1.858***
Vlottende activa			***Vlottende passiva***		
Vorderingen en overlopende activa	275	183	Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	147	135
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	2.239	1.555	Overlopende passiva	183	290
Liquide middelen	109	217			
Subtotaal	***2.622***	***1.954***	***Subtotaal***	***330***	***425***
Totaal	**2.668**	**2.284**	**Totaal**	**2.668**	**2.284**

Overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	495.700	367.812	-127.888	638.238	541.000	-97.238	387.473	-	-387.473
2. Beheer en onderhoud	1.216.695	248.030	-968.665	1.245.179	250.504	-994.675	1.190.116	232.644	-957.472
3. Veiligheid en toezicht	92.201	-	-92.201	95.335	-	-95.335	62.535	-	-62.535
4. Bestuur en ondersteuning	12.847	-	-12.847	25.854	-	-25.854	13.277	-	-13.277
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	594	2.037.279	2.036.685	386	2.040.246	2.039.860	562	1.623.489	1.622.927
Overhead	481.498	-	-481.498	452.303	-	-452.303	516.149	-	-516.149
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten	**2.299.535**	**2.653.121**	**353.586**	**2.457.295**	**2.831.750**	**374.455**	**2.170.112**	**1.856.133**	**-313.978**
Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	120.093	116.955	3.137	79.489	35.446	44.043	127.848	131.113	-3.265
Bestemmingsreserve	438.773	88.324	350.449	385.996	55.584	330.412	51.671	362.385	-310.713
Totaal mutaties reserves	**558.865**	**205.279**	**353.586**	**465.485**	**91.030**	**374.455**	**179.519**	**493.498**	**-313.978**
Gerealiseerd resultaat	**2.858.400**	**2.858.400**	**-**	**2.922.780**	**2.922.780**	**-**	**2.349.631**	**2.349.631**	**-**

In bovenstaande tabel is de begroting na wijziging 2021 opgenomen als referentie, omdat in deze programmaverantwoording de jaarrekening 2021 wordt verantwoord ten opzichte van de begroting na wijziging 2021. Voor een vergelijking naast de begroting na wijziging 2021 ook de begroting voor wijziging 2021, zie het overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021 in de Jaarrekening.

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting

Speerpunten

Met het programma ontwikkeling en inrichting heeft het recreatieschap zich ingezet voor de ontwikkeling van recreatie en natuur. In 2021 gebeurde dat vooral door:

- Het vaststellen van de definitieve visie op basis van de ingediende zienswijzen van de participanten en het uitwerken van het uitvoeringsplan (AB 7-7-21) en deze ter besluitvorming voorleggen aan het AB (1-12-21).
- In het gebiedsdeel IJ-Z zijn de projecten aan de hand van de selectiecriteria gezamenlijk met de participanten geprioriteerd en uitgewerkt, deze zijn vervolgens als onderdeel van het uitvoeringsplan in december 2021 door het AB vastgesteld.
- Op 1 januari 2021 is Erfgoedpark De Hoop in erfpacht overgedragen. Daarmee zijn de beheerkosten gedaald en nemen de opbrengsten jaarlijks (trapsgewijs) toe. De ondernemers hebben in 2021 restaurant Krelis en het plaatsen van 24 glamping-tenten gerealiseerd.
- Bij De Hoorne (Akersloot) heeft RNH samen met de gemeente Castricum en participerende inwoners uit Akersloot een nieuwe zwemgelegenheid aangelegd. Ook is de zwemsteiger geschikt gemaakt om boten aan te meren. In de planning staat nog een amfitheater, natuurvriendelijke oevers, een speelbos en diverse speeltoestellen.

Binnen programma 1 Ontwikkeling en inrichting zijn de werkelijke kosten € 142.538 lager dan begroot terwijl de opbrengsten € 173.188 lager zijn dan begroot. Per saldo is het verschil in programma 1 € 30.650 lager dan begroot.

- Het doorschuiven van de werkzaamheden van de projecten Vitaal Platteland en de recreatieve versterkingen De Hoorne naar 2022. Dat betekent een evenredige verlaging van in totaal € 173.188 van zowel de lasten als de baten van € 55.279 (VP) en € 117.910 (De Hoorne).
- Daar staan niet begrote lasten voor het opstellen van het Uitvoeringsplan van € 29.956 tegenover. Het bestuursbesluit (10/2021) was nog niet in de begrotingscijfers verwerkt.

De belangrijkste verschillen per taakveld zijn hieronder weergegeven.

Prestaties per taakveld in 2021

Taakveld 3.1 Economische ontwikkeling

Dit taakveld omvat het ambitie- en visieproces, de programmering in een uitvoeringsprogramma en de werving van ondernemers.
Dit taakveld heeft een overschrijding van ruim € 18.000 door:

- door nagekomen kosten uit 2020 voor inhuur projectleider, video-ambitiedocument en UP (€ 14.086 – nadelig);
- werving en selectie Buitenlanden (€ 7.414 – nadelig);
- en Erfgoedpark De Hoop (€ 3.076 – voordelig).

Taakveld 3.2.1 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Dit taakveld omvat de fysieke locatieontwikkelingen waarbij er zowel een onderschrijding was bij de lasten (€ 184.798) als bij de baten (€ 173.188). De belangrijkste posten zijn:

- vertraging werkzaamheden door leveranties bij de Hoorne. Dat betekent zowel lagere lasten als baten van € 55.279 (positief) die doorschuiven naar 2022;
- het project Vitaal Platteland betreft de subsidie en de activiteiten die nog niet volledig zijn ingezet en benut. Voor zowel de lasten als de baten schuift het niet-gebruikte budget (€ 117.910 – positief) door naar 2022;

- het realiseren van een horecapunt Dorregeest liep vertraging op en dat betekent het doorschuiven van het niet-gebruikte budget van € 10.399 (positief) naar 2022.

Taakveld 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen

Door het ondernemersloket zijn de verzoeken van ondernemers behandeld en zo nodig verder begeleid. Het budget van € 4.987 is niet gebruikt: derhalve een voordeel.

Taakveld 5.7.1 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Dit taakveld omvat gebiedsinrichtingsprojecten en heeft een overschrijding (€ 29.174) door werkzaamheden voor het uitvoeringsprogramma. Het bestuursbesluit (10/2021) hierover was nog niet in de begrotingscijfers verwerkt.

Baten en lasten

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	409.754	567.994	-158.240	305.838
Inzet RNH	85.946	70.244	15.702	81.635
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totale lasten	***495.700***	***638.238***	***-142.538***	***387.473***
Opbrengsten	-	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	367.812	541.000	-173.188	-
Totale baten	***367.812***	***541.000***	***-173.188***	***-***
Saldo	**-127.888**	**-97.238**	**-30.650**	**-387.473**

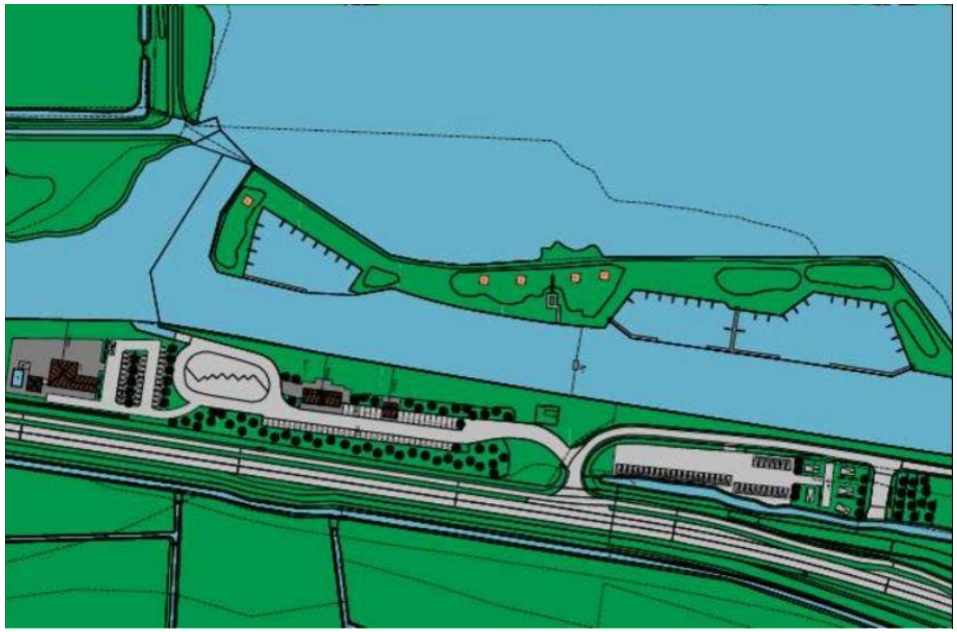

Schets van De Woudhaven

Lasten en baten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021 Lasten	Jaarrekening 2021 Baten	Begroting na wijziging 2021 Lasten	Begroting na wijziging 2021 Baten	Jaarrekening 2020 Lasten	Jaarrekening 2020 Baten
2.1 verkeer en vervoer	-	-	-	-	-	-
3.1 economische ontwikkeling	75.883	-	57.810	-	232.209	-
3.2.1 fysieke bedrijfsinfrastructuur	382.354	367.812	567.152	541.000	31.760	-
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	4.987	-	3.810	-
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	37.463	-	8.289	-	119.694	-
Totaal	**495.700**	**367.812**	**638.238**	**541.000**	**387.473**	**-**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld		Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
Nr.	Projectnaam	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
3.1	Reguliere werkzaamheden economische ontwikkeling	3.635	-	3.988	-	-353	-
3.1	Ambitiedocument & Uitvoeringsprogramma	26.586	-	12.500	-	14.086	-
3.1	Erfgoedpark	2.364	-	5.440	-	-3.076	-
3.1	Vitaal platteland: Recreatief Grid Laag Holland	6.472	-	6.472	-	-	-
3.1	Werving en Selectie recreatiebied De Buitenlanden	15.574	-	8.160	-	7.414	-
3.1	Rijk van Rorik aanleg infrastructuur t.b.v. van de te realiseren bebouwing	21.251	-	21.250	-	1	-
	Subtotaal taakveld 3.1	**75.883**	**-**	**57.810**	**-**	**18.073**	**-**
3.2.1	Reguliere werkzaamheden ontwikkeling en inrichting fysieke bedrijfsinfrastructuur	-	-	352	-	-352	-
3.2.1	Realisatie horecapunt Dorregeest	8.601	-	19.000	-	-10.399	-
3.2.1	Woudhaven in eigendom verwerven en uitgeven	5.941	-	6.800	-	-859	-
3.2.1	Recreatieve versterking De Hoorne	255.721	255.721	311.000	311.000	-55.279	-55.279
3.2.1	Vitaal Platteland Alkmaarder en Uitgeestermeer	112.090	112.090	230.000	230.000	-117.910	-117.910
	Subtotaal taakveld 3.2.1	**382.354**	**367.812**	**567.152**	**541.000**	**-184.798**	**-173.188**
3.3	Reguliere werkzaamheden bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	4.987	-	-4.987	-
	Subtotaal taakveld 3.3	**-**	**-**	**4.987**	**-**	**-4.987**	**-**
5.7.1	Reguliere werkzaamheden openbaar groen en (openlucht)recreatie	5.007	-	8.289	-	-3.282	-
5.7.1	Uitvoeringsprogramma (Fase 2)	29.956	-	-	-	29.956	-
5.7.1	Ontwikkeling Druktemonitor en Bezoekersportaal	2.500	-	-	-	2.500	-
	Subtotaal taakveld 5.7.1	**37.463**	**-**	**8.289**	**-**	**29.174**	**-**
	Totaal	**495.700**	**367.812**	**638.238**	**541.000**	**-142.538**	**-173.188**

Programma 2. Beheer en onderhoud

Visie

Met het programma beheer en onderhoud heeft het recreatieschap zich ingezet voor de instandhouding van recreatie en natuur. In 2021 ging het vooral om:

- RNH heeft een belangrijk aandeel gehad in de aanleg van de landelijke fietsroute Waterlinieroute. Deze loopt van Edam (langs de gehele stelling van Amsterdam) via Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant naar Bergen op Zoom (totaal 410 km).
- De wandelroute Dorregeesterpolder is verlegd en voortaan het hele jaar open.
- Voor de revitalisering van de Woudhaven is bij de gemeente Castricum de ruimtelijke onderbouwing ingediend (13-11-2021). Er zijn vier gesprekken gevoerd met omwonenden en afspraken gemaakt over het proces en ten aanzien van het beheer en onderhoud. Ook heeft PNH vergunning verleend voor een pontje tussen de vaste wal en het eiland. Met de ondernemer in een eerder stadium gesprekken gevoerd over de uitgiften van het recreatieterrein in erfpacht. In een later stadium zal dit een vervolg krijgen.
- In het kader van het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP – VP)/ Amsterdam Wetlands is op 10 december 2020 door de provincie een subsidie van € 230.000 verstrekt. Dat is voor nader onderzoek naar de mogelijkheden om de natuurwaarden van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer te vergroten door plaatselijke verdiepingen en ontwikkeling van vooroevers. Een projectgroep van RNH en Hoogheemraadschap Hollands-Noorderkwartier (HHNK) is gestart met de voorbereidende onderzoeken en adviezen. Daarbij wordt ook aangesloten op het beleid met de aanpak waterplanten van Royal Haskoning/DHV.
- Vorig jaar liep de uitvoering van fase 2 van het project Oever- en Natuurontwikkeling Alkmaarder- en Uitgeestermeer vertraging op door juridische onduidelijkheden ten aanzien van de aanbesteding. In 2021 zijn met de betrokken organisaties gesprekken gevoerd maar is er nog geen concrete duidelijkheid over het moment van uitvoering. Daarbij speelt dat er synergiekansen zijn met het project IBP-Vitaal Platteland.

Zie voor nadere informatie ook de paragraaf kapitaalgoederen.

Door samenwerking met sociale ondernemingen draagt het recreatieschap bij aan duurzame inzetbaarheid van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Deze mensen met een sw-indicatie of een re-integratietraject werden ingezet via WNK.

- Door vernielingen aan het gebouw waarin zich de stroomvoorziening van de rioolpomp op het recreatieterrein Dorregeest bevond, zijn er circa € 15.000 extra kosten gemaakt voor het, op afroep, ledigen van de rioolput en het opnieuw aansluiten van de rioolpomp op een nieuw te plaatsen elektrakast.
- Minder onderhoudskosten van per saldo € 58.000 met als voornaamste oorzaak minder maaikosten waterplanten (circa € 52.000). Daarnaast is er niet gebruikt budget voor het beheer van de Woudhaven. Tot de formele overdracht is dit gebied in bruikleen gegeven en blijft het beheerbudget nog gehandhaafd.
- Door de gevolgen van corona zijn de frequenties van het schoonmaken van toiletten nagenoeg verdubbeld ten opzichte van de situatie vóór 2020. Hierdoor is meer besteed aan hygiënische maatregelen.
- Daartegenover staan extra opbrengsten (pacht) bij Landgoed Rorik (€ 6.000)

- Omdat de levering van picknicktafels in 2021 niet doorging is er op de post Groot onderhoud & Vervanging RAUM minder besteed. Deze levering en plaatsing zal in 2022 wel doorgang vinden.

Bij het programma 2. Beheer en onderhoud zijn de werkelijke kosten € 28.484 lager dan begroot en de opbrengsten € 2.474 lager dan begroot; per saldo een positief resultaat van € 26.010.
De belangrijkste verschillen per taakveld zijn hieronder weergegeven.

Prestaties per taakveld in 2021

Taakveld 2.1.2 Verkeer en vervoer

Dit taakveld omvat het onderhouden van wegen, paden, parkeerterreinen, kunstwerken, weg- en terreinmeubilair. Wat betreft de geplande werkzaamheden is er een onderschrijding van € 13.352. Een deel van de uren is verantwoord bij 5.7.2. – Openbaar Groen.

- Door zetting van de ondergrond waren asfalt-herstelwerkzaamheden aan het fietspad op het terrein De Omzoom noodzakelijk, het fietspad (Kaaikpad) was verzakt ter hoogte van de onderheide duiker nabij de kruising met de Dorpsstraat te Assendelft.

Taakveld 3.2.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

Dit taakveld omvat het vastgoedbeheer. Dit taakveld heeft € 4.259 hoger dan de begrote pachtinkomsten gerealiseerd.

De uitvoeringsorganisatie heeft gezorgd voor de afhandeling van WOB-verzoeken, canonherzieningen en andere notariële wijzigingen van erfpachtcontracten.

Taakveld 3.4 Economische promotie

Dit taakveld omvat gebiedspromotie en communicatie.

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en openluchtrecreatie

Dit taakveld omvat het onderhouden van gras, beplanting, water, stranden, speeltoestellen, evenemententerreinen, routes, etc. De werkelijke totale lasten waren in 2021 € 15.939 lager dan begroot terwijl de baten € 6.733 lager waren dan begroot. De lagere lasten waren het gevolg van minder inhuur voor het beheer waterplanten.

- Door vernielingen aan het gebouw waarin zich de stroomvoorziening van de rioolpomp op het recreatieterrein Dorregeest bevond, zijn er extra kosten gemaakt voor het plaatsen van een buiten Electra kast en het realiseren van een nieuwe elektra aansluiting door Liander.
- Op het Aagtenpark in Beverwijk zijn verschillende bomen verwijderd i.v.m. Iepenziekte en is er extra inzet gepleegd ter bestrijding van de Japanse duizendknoop. Ter bevordering van de biodiversiteit op het Aagtenpark is er meer ingezet op gefaseerde begrazing met schapen.

Baten en lasten

Programma 2. Beheer en onderhoud	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten DO	298.540	369.033	-70.493	300.352
Overige bedrijfskosten	195.398	241.233	-45.835	225.451
Inzet RNH	420.505	333.234	87.271	363.380
GO*	158.406	210.032	-51.626	188.810
Kapitaallasten	17.752	17.179	573	33.933
Subtotaal lasten	***1.090.600***	***1.170.711***	***-80.111***	***1.111.926***
Dotatie voorziening GO*	284.500	284.500	-	267.000
Onttrekking voorziening GO*	-158.406	-210.032	51.626	-188.810
Saldo mutaties voorziening GO	***126.094***	***74.468***	***51.626***	***78.190***
Totale lasten	**1.216.695**	**1.245.179**	**-28.484**	**1.190.116**
Opbrengsten	230.220	230.194	26	215.353
Projectsubsidies	17.810	20.310	-2.500	17.291
Totale baten	**248.030**	**250.504**	**-2.474**	**232.644**
Saldo	**-968.665**	**-994.675**	**26.010**	**-957.472**

*) GO betreft groot onderhoud en kleine vervangingen waarvan de kosten minder dan € 50.000 bedragen.

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	181.725	-	195.077	-	163.188	-
3.2.2 fysieke bedrijfs-infrastructuur	51.417	207.008	52.160	202.749	70.837	193.105
3.4 economische promotie	80.084	-	78.533	-	60.611	-
5.7.2 openbaar groen en (openlucht) recreatie	903.470	41.022	919.409	47.755	895.481	39.539
Totaal	**1.216.695**	**248.030**	**1.245.179**	**250.504**	**1.190.116**	**232.644**

Specificatie van de projecten per taakveld

Taakveld		Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
Nr.	Projectnaam	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1.2	Reguliere werkzaamheden beheer verkeer en vervoer	60.025	-	73.377	-	-13.352	-
2.1.2	Dotatie voorziening GO/V	121.700	-	121.700	-	-	-
2.1.2	GO/V	75.820	-	53.400	-	22.420	-
2.1.2	Onttrekking voorziening GO/V	-75.820	-	-53.400	-	-22.420	-
	Subtotaal taakveld 2.1.2	**181.725**	**-**	**195.077**	**-**	**-13.352**	**-**
3.2.2	Reguliere werkzaamheden beheer fysieke bedrijfsinfrastructuur	50.801	207.008	52.160	202.749	-1.359	4.259
3.2.2	Terugkoop erfpachtrecht 't Pontje	616	-	-	-	616	-
	Subtotaal taakveld 3.2.2	**51.417**	**207.008**	**52.160**	**202.749**	**-743**	**4.259**
3.4	Reguliere werkzaamheden economische promotie	80.084	-	78.533	-	1.551	-
	Subtotaal taakveld 3.4	**80.084**	**-**	**78.533**	**-**	**1.551**	**-**
5.7.2	Reguliere werkzaamheden beheer openbaar groen en openluchtrecreatie	709.960	41.022	739.430	47.755	-29.470	-6.733

Taakveld		Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
Nr.	Projectnaam	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
5.7.2	Dotatie voorziening GO/V	162.800	-	162.800	-	-	-
5.7.2	GO/V	82.586	-	152.449	-	-69.863	-
5.7.2	Onttrekking voorziening GO/V	-82.586	-	-152.449	-	69.863	-
5.7.2	Kapitaallasten	17.752	-	17.179	-	573	-
5.7.2	Beheer erfgoedpark	-6.598	-	-	-	-6.598	-
5.7.2	Oever-en Natuurontwikkeling Saskerleidam fase 2	19.555	-	-	-	19.555	-
	Subtotaal taakveld 5.7.2	**903.470**	**41.022**	**919.409**	**47.755**	**-15.939**	**-6.733**
	Totaal	**1.216.695**	**248.030**	**1.245.179**	**250.504**	**-28.484**	**-2.474**

Programma 3. Toezicht en veiligheid

Visie

Door gastheerschap, het houden van toezicht en handhavend optreden wil het recreatieschap bij bezoekers de gevoelens van sympathie, vertrouwen en veiligheid vergroten.

Speerpunten

- Door de coronapandemie waren ook dit jaar de scholen en uitgaansgelegenheden langdurig gesloten. Als alternatief trok de jeugd regelmatig in grote groepen richting de buitengebieden. Ook bij het recreatieterreinen Zwaansmeer en Dorregeest en het pontje Molletjesveer was hierdoor aanzienlijk meer overlast dan voorafgaande jaren, ook ‘s nachts. Bij Zwaansmeer en Dorregeest uit de overlast zich in het maken van kampvuurtjes, het luid afspelen van muziek en regelmatig afsteken van (zwaar) vuurwerk. Ook werd hier veel gecrost met scooters en werd er (soft)drugs gebruikt en gedeald.
- Door het recreatieschap zijn in overleg met aanwonenden fysieke maatregelen getroffen om de overlast van crossende scooters te beperken. Zowel recreatieterrein Zwaansmeer als Dorregeest is in de avonduren vaker bezocht door de politie. Daarnaast heeft de gemeente Uitgeest een beveiligingsbedrijf ingeschakeld. Gemeente Uitgeest en het recreatieschap zijn met elkaar in gesprek geweest om tot meer onderlinge afstemming en gezamenlijke aanpak van de problematiek te komen, hierbij wordt ook gekeken naar een uniforme aanpak voor het hele recreatiegebied.
- In een AB-BOT overleg zal handhaving van de openbare orde verder behandeld worden.
- Ook bij het pontje Molletjesveer was dit jaar weer regelmatig overlast. Jongeren die passanten overzetten en daarbij deze passanten intimideren om geld af te dragen. Terugkerende overlast door groepen jeugdige zwemmers, die zich op en rond het pontje en de veerstoepen ophouden en wat oudere hangjongeren die het pontje ’s nachts aan de ketting naar de overzijde van de vaart trokken. De gemeente Zaanstad heeft vanaf medio juli een beveiligingsbedrijf ingezet wat het pontje dagelijks na 19:00 uur met een hangslot vastlegt en dit slot er ’s morgens weer vanaf haalt. Het recreatieschap en de gemeente zijn bezig met een verkenning naar een alternatief voor dit pontje. Hierbij wordt gekeken naar de mogelijkheid om een bediend elektrisch varend pontje in de vaart te brengen op de huidige plek of een alternatieve plek.
- In de laatste maand van 2021 zijn er helaas weer verschillende vernielingen gepleegd, zo heeft het toiletgebouw bij het surfstrand in Uitgeest te maken gehad met een door vuurwerk opgeblazen toilet en zijn er zware vernielingen gepleegd aan het toiletgebouw op De Hoorne in Akersloot. Ook diverse verkeers- en gedragsborden hebben te lijden gehad van vuurwerk.
  Van deze vernielingen is aangifte bij de politie gedaan.
- Op het terrein Dorregeest zijn twee gebouwen al geruime tijd onderwerp van vernielingen omdat deze gebouwen geen gebruiksfunctie meer hebben wordt gekeken of deze gebouwen gesloopt en verwijderd kunnen worden.

Bij het programma 3. Toezicht en veiligheid zijn de werkelijke kosten € 92.201 en daarmee € 3.134 lager dan begroot.

Prestaties per taakveld in 2021

Taakveld 1.2 Openbare orde en veiligheid

- De rol van gastheer in de gebieden vervuld en de zichtbaarheid verbeterd.
- Inspelen op de het intensievere gebruik van recreatiegebieden vanwege corona.
- Verkeerd gebruik van de recreatiegebieden zo veel mogelijk beheerst.
- Toezicht houden en handhaven volgens Algemene Verordening en de Noodverordening COVID-19.
- En een jaarlijks handhavingsplan opgesteld.

Baten en lasten

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	4.924	10.994	-6.070	4.940
Inzet RNH	87.277	84.341	2.936	57.595
Totale lasten	**92.201**	**95.335**	**-3.134**	**62.535**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-92.201**	**-95.335**	**3.134**	**-62.535**

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021 Lasten	Jaarrekening 2021 Baten	Begroting na wijziging 2021 Lasten	Begroting na wijziging 2021 Baten	Jaarrekening 2020 Lasten	Jaarrekening 2020 Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	92.201	-	95.335	-	62.535	-
Totaal	**92.201**	**-**	**95.335**	**-**	**62.535**	**-**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning

Speerpunten

Voor 2021 waren de speerpunten:

- In 2021 is gestart met de verdere uitwerking van de opdracht van het bestuur (AB 1-12-2021) om te komen tot een lijst van uit te voeren projecten voor het gebied van IJ-Z die gefinancierd worden uit de beschikbare reserves (€ 950.000). Deze projecten moeten bijdragen aan het realiseren van de ambities in het deelgebied IJ-Z en passen binnen het totale uitvoeringsplan van het RAUM.
- Het voorstel uitvoeringsplan inclusief de specifieke IJ-Z projecten is in de vergadering van 1 december 2021 door het AB vastgesteld.
- Het organiseren van een excursie voor raads- en statenleden om toelichting te geven op de visie en het (toen nog) concept uitvoeringsplan.
- In mei is tijdens een ingelast AB (19-5-2021) het voorstel inzake de governance- en beheerstructuur voorgelegd. Dit betreft het instellen van een bestuursbureau die schap-overstijgende werkzaamheden verricht. In het najaar zijn de voorbereidende werkzaamheden gestart zodat het bureau 1 januari 2022 van start kan gaan.
- Aanscherpen planning & controlcyclus.
- Het verder implementeren van de financiële transitie conform het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

Bij het programma 4. Bestuur en ondersteuning zijn de werkelijke kosten € 16.188 hoger dan begroot.

Prestaties per taakveld in 2021

Taakveld 0.1 Bestuur

De bestuurskosten waren € 13.007 lager dan begroot omdat die bij “Programma 2 – taakveld 5.7.2. Openbaar groen” zijn verantwoord. Speerpunten waren:

- accountantscontrole bij jaarrekening 2020;
- goedkeurende accountantsverklaring bij de jaarrekening 2020;
- interim-controle 2021.

Taakveld 0.4 Overhead

De kosten voor Overhead waren € 29.195 hoger dan begroot door:

- de werkelijke uren voor programmasturing waren in 2021 hoger dan begroot en dat leidde tot € 23.270 meerkosten;
- meer inzet voor het aansturen van het beheerteam en toezichthouders betekent € 20.165 hogere kosten;
- daar tegenover staat minder inzet bij het Secretariaat (efficiëntere inzet) en Financiën van totaal € 15.144 lagere kosten.

De speerpunten waren:

- vaststelling Visie (7-7-21) en opstellen en vaststelling van het Uitvoeringsplan (1-12-21) op basis van de vastgestelde visie;
- verder uitwerken financiële transitie conform de BBV-regelgeving;
- verbeterde P&C-cyclus en gebruiksvriendelijkheid van de P&C-documenten;
- verbeterde bestuurlijke besluitvorming (tijdigheid-volledigheid);
- aanpassing bedrijfsvoering voortkomend uit de corona pandemie, zoals op afstand werken en vergaderen.

Baten en lasten

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	41.025	50.608	-9.583	34.233
Inzet RNH	453.320	427.549	25.771	495.193
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totale lasten	**494.345**	**478.157**	**16.188**	**529.426**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-494.345**	**-478.157**	**-16.188**	**-529.426**

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0.1 bestuur	12.847	-	25.854	-	13.277	-
0.4 overhead	481.498	-	452.303	-	516.149	-
Totaal	**494.345**	**-**	**478.157**	**-**	**529.426**	**-**

Onderdeel	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Verschil (realisatie minus begroting)	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
Bestuursadvisering en programmasturing	179.163	-	155.893	-	23.270	-
Secretariaat	43.761	-	52.592	-	-8.831	-
Financiële control en administratie	67.908	-	74.220	-	-6.312	-
Aansturing beheerteam en toezichthouders	177.009	-	156.844	-	20.165	-
Kantoor- en bedrijfskosten	13.657	-	12.754	-	903	-
Totaal	**481.498**	**-**	**452.303**	**-**	**29.195**	**-**

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen

Bij het programma 5. Algemene dekkingsmiddelen zijn de werkelijke kosten gelijk aan de begrote kosten. De werkelijke opbrengsten waren minimaal kleiner (€ 2.967).

Gebeurtenissen per taakveld in 2021

Taakveld 0.5 Treasury

De taken van dit taakveld zijn:

- de financiering van het vastgestelde beleid;
- zo weinig mogelijk financieringskosten;
- het beperken van de (financiële) risico's.

Taakveld 0.8 Overige baten en lasten

Dit betreft de participantenbijdragen.

Taakveld 0.9 Vennootschapsbelasting

De activiteiten van het recreatieschap kunnen als volgt worden omschreven: beleidsbepaling, beheer en onderhoud van recreatieterreinen, genereren van publiciteit en ter beschikking stellen van recreatieterreinen voor openluchtrecreatie en evenementen. Het recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer neemt het standpunt in dat haar activiteiten geen belaste ondernemingsactiviteiten vormen voor de Wet op de Vennootschapsbelasting 1969. Dit wordt jaarlijks beoordeeld. In voorgaande jaren is het recreatieschap vrijgesteld van vennootschapsbelasting. De verwachting is dat dit ook voor 2021 geldt.

Taakveld 0.10 Mutaties reserves

Het uitvoeren van de beleidsbepalingen conform de Nota reserves en voorzieningen. Het instellen van een bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten. Het recreatieschap heeft verschillende reserves, die elk voor hun eigen doelen worden ingezet.

Op basis van de nieuw vastgestelde Nota Reserves en voorzieningen (24 juni 2020) is een Bestemmingsreserve Kapitaallasten gevormd. Vanuit deze reserve worden de jaarlijkse kapitaallasten gedekt.

Het recreatieschap heeft verschillende reserves, die elk voor hun eigen doelen worden ingezet. Het doel van elke reserve is nader toegelicht in de paragraaf weerstandsvermogen.

In onderstaande tabellen is de stand van de reserves weergegeven aan het einde van 2021 en het verschil ten opzichte van de stand aan het einde van 2020. Het verschil is veroorzaakt door mutaties bij de reserves. Hierdoor bedragen de totale reserves € 1.760.722 (31-12-2021) in plaats van de begrote stand van € 1.407.137. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- het toevoegen van € 364.242 aan de Bestemmingsreserve bestaande uit het positieve resultaat van € 353.679 aan de Bestemmingsreserve exploitatie RAUM en het toevoegen van € 10.563 aan de Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM als dekking voor de investering in Waterkwaliteit Zwaansmeer;
- bij IJ-Z is er een toevoeging aan de algemene reserve (€ 3.137);
- bij IJ-Z is er een onttrekking van € 13.793 aan de Bestemmingsreserve.

Baten en lasten

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	594	386	208	562
Inzet RNH	-	-	-	-
Totale lasten	**594**	**386**	**208**	**562**
Participantenbijdragen	1.656.446	1.656.446	-	1.623.489
Opbrengsten	380.833	383.800	-2.967	-
Totale baten	**2.037.279**	**2.040.246**	**-2.967**	**1.623.489**
Saldo voor bestemming	**2.036.685**	**2.039.860**	**-3.175**	**1.622.927**
Mutaties reserves	353.586	374.455	-20.869	-313.978
Saldo na bestemming	**1.683.100**	**1.665.405**	**17.695**	**1.936.906**

Ontwikkeling van reserves

	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Kapitaal	408	408	-
Algemene reserve RAUM	45.392	45.392	-
Bestemmingsreserve RAUM	719.275	355.033	364.242
Algemene reserve IJ-Z	720.606	717.469	3.137
Bestemmingsreserve IJ-Z	275.042	288.835	-13.793
Totaal reserves	**1.760.722**	**1.407.157**	**353.586**

Specificatie van de resultaatbestemming door mutaties reserves

Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
	Toevoeging	Onttrekking	Saldo	Toevoeging	Onttrekking	Saldo	Toevoeging	Onttrekking	Saldo
Algemene reserve RAUM	57.663	57.663	-	14.196	14.196	-	53.786	53.786	-
Bestemmingsreserve exploitatie RAUM	428.210	74.531	353.679	385.996	49.334	336.662	51.671	307.122	-255.451
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM	10.563	-	10.563	-	-	-	-	-	-
Algemene reserve IJ-Z	62.430	59.293	3.137	65.293	21.250	44.043	74.062	77.327	-3.265
Bestemmingsreserve IJ-Z	-	13.793	-13.793	-	6.250	-6.250	-	55.263	-55.263
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten IJ-Z	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal mutaties reserves	**558.865**	**205.279**	**353.586**	**465.485**	**91.030**	**374.455**	**179.519**	**493.498**	**-313.978**

Baten en lasten per taakveld

Taakveld	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0.5 treasury	594	-	386	-	562	-
0.8 overige baten en lasten	-	2.037.279	-	2.040.246	-	1.623.489
0.9 vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-
0.10 mutaties reserves	558.865	205.279	465.485	91.030	179.519	493.498
0.11 resultaat rekening baten en lasten	-	-	-	-	-	-
Totaal	**559.459**	**2.242.559**	**465.871**	**2.131.276**	**180.081**	**2.116.987**

Paragrafen

A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen geeft aan in hoeverre Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer in staat is om middelen vrij te maken en daarmee substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat het beleid veranderd moet worden. Het totale bedrag aan potentiële risico's (in euro's) wordt vergeleken met de weerstandscapaciteit: de mogelijk in te zetten middelen om de risico's te dragen. De weerstandscapaciteit moet groter zijn dan het berekende weerstandsvermogen.

Weerstandsvermogen

Om het weerstandsvermogen te berekenen zijn alle risico's, waarvoor geen maatregelen getroffen zijn en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie, geïnventariseerd. Per risico wordt de kans vermenigvuldigd met de potentiële omvang in euro's. Het berekende weerstandsvermogen (geconsolideerd) bedraagt op 31-12-2021 € 390.000 De onderbouwing hiervan is als bijlage VI opgenomen.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bij het recreatieschap wordt gevormd door de algemene reserve. De bestemmingsreserves zijn voor specifieke doelen bestemd.

In de begroting is geen post "onvoorzien" opgenomen voor het opvangen van niet voorziene lasten in de loop van het jaar. Bij Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer heeft iedere onvoorziene last van substantiële betekenis dus directe gevolgen, waardoor de uitvoering van het beleid onder druk kan komen te staan. Ook heeft het recreatieschap geen stille reserves. Stille reserves zijn activa die tegen geen of een te lage waarde zijn gewaardeerd en direct verkoopbaar zijn.

De omvang van de huidige algemene reserve (weerstandscapaciteit) is € 45.392 en ligt onder het niveau van het benodigde weerstandsvermogen € 390.000. Het bestuur heeft besloten aan te sluiten bij het uitgangspunt van de regio om slechts een beperkte algemene reserve aan te houden voor de GR: de norm is 2,5% van de lasten. De consequentie hiervan is dat een beroep op de participanten gedaan moet worden indien de risico's die zich voordoen het bedrag van de algemene reserve overschrijden.

Kengetallen

Conform het BBV worden de kengetallen in onderstaande tabel vermeld.

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast ten opzichte van de eigen middelen. Wanneer de schuld lager is dan de jaaromzet (<100%) wordt dit als voldoende bestempeld en boven de 130% als onvoldoende. Het recreatieschap heeft geen leningen, vandaar de negatieve ratio.

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin aan de financiële verplichtingen kan worden voldaan. Een ratio >50% wordt in de regel als voldoende beschouwd.

Het kengetal "structurele exploitatieruimte" geeft aan hoe groot de structurele vrije ruimte in de begroting is om tegenvallers op te vangen. De commissie BBV geeft aan dat een ratio > 0,6% acceptabel is.

	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Netto schuldquote	-86%	-156%	-82%
Gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-86%	-156%	-82%
Solvabiliteitsratio	66%	75%	62%
Structurele exploitatieruimte	5%	3%	7%

B. Kapitaalgoederen

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het onderhoud van de kapitaalgoederen, onderscheiden naar de volgende categorieën:

- Verhardingen
- Civiele kunstwerken
- Groen
- Water, oevers en stranden
- Pontjes
- Terreinmeubilair
- Hygiënische maatregelen/nutsvoorzieningen, riolering en reiniging
- Gebouwen en materieel

Beeldkwaliteitsniveau

Op 21 november 2018 is het beheerplan in het bestuur gepresenteerd en is het gewenste beeldkwaliteitsniveau vastgesteld op basis van de CROW "kwaliteitscatalogus openbare ruimte 2018". CROW staat (oorspronkelijk voor) het Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en de Verkeerstechniek. Tegenwoordig is het een eigen naam. De CROW-systematiek heeft kwaliteitsnormen van A+ (top)-A-B-C-D. Bij het RAUM is de beeldkwaliteit op sommige onderdelen vastgesteld op A (hoge kwaliteit) en op andere onderdelen op B (voldoende kwaliteit).

De uitvoeringsorganisatie probeert met het beperkte budget zo goed mogelijk de beoogde beeldkwaliteit te handhaven. Bij de instandhouding van de beeldkwaliteit wordt onderscheid gemaakt tussen dagelijks onderhoud (DO), groot onderhoud (GO) en vervangingen (VV).

Dagelijks/jaarlijks onderhoud

DO omvat de reguliere, jaarlijks terugkerende kosten voor de instandhouding. Het DO betaalt het recreatieschap uit de exploitatiebegroting.

Groot onderhoud en kleine vervangingen

GO omvat de kosten voor instandhouding die niet ieder jaar terugkeren en niet levensduur verlengend zijn. Deze maatregelen worden uitgevoerd op basis van de meerjarenplanning en inspecties.

Het GO en kleine VV (vervangingen tot € 50.000) betaalt het recreatieschap uit de voorziening GO. Die voorziening wordt gevoed met een jaarlijkse dotatie vanuit de exploitatiebegroting. De jaarlijkse dotatie is berekend op basis van het werkelijk geplande groot onderhoud en de kleine vervangingen in de komende 10 jaren, zoals dat vastligt in een door het bestuur vastgesteld beheerplan (zie de meerjarenbegroting).

De kosten voor GO en kleine VV worden geboekt via de exploitatie, met daar tegenover een even grote onttrekking uit de voorziening. Op deze manier worden de betreffende lasten goed gemonitord.

Grote vervangingen

Grote VV, maatschappelijke vervangingen boven de € 50.000 en economische vervangingen (zoals gebouwen, voer- en vaartuigen) boven de € 10.000 betaalt het recreatieschap uit de reserve. Vanuit de bestemmingsreserve exploitatie wordt een bedrag ter grootte van het netto investeringsbedrag overgeheveld naar de bestemmingsreserve egalisatie.

Het BBV schrijft voor dat alle investeringen als bezit (materiële vaste activa) op de balans moeten staan. Op de balans is rekening gehouden met een realistische jaarlijkse

waardedaling. Die waardedaling leidt tot de jaarlijkse afschrijvingslasten (kapitaallasten). De bestemmingsreserve egalisatie dient ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven.

Totale lasten DO, GO en VV

Totale lasten kapitaalgoederen (in programma 2)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	298.540	369.033	300.352
Groot onderhoud en kleine vervangingen	158.406	210.032	188.810
Kapitaallasten	17.752	17.179	22.267
Totaal	**474.697**	**596.244**	**511.428**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Maatschappelijke vervangingen >50.000	10.563	-	-
Economische vervangingen	15.264	-	-

Hieronder worden de kapitaalgoederen per taakveld en categorie verder uitgewerkt.

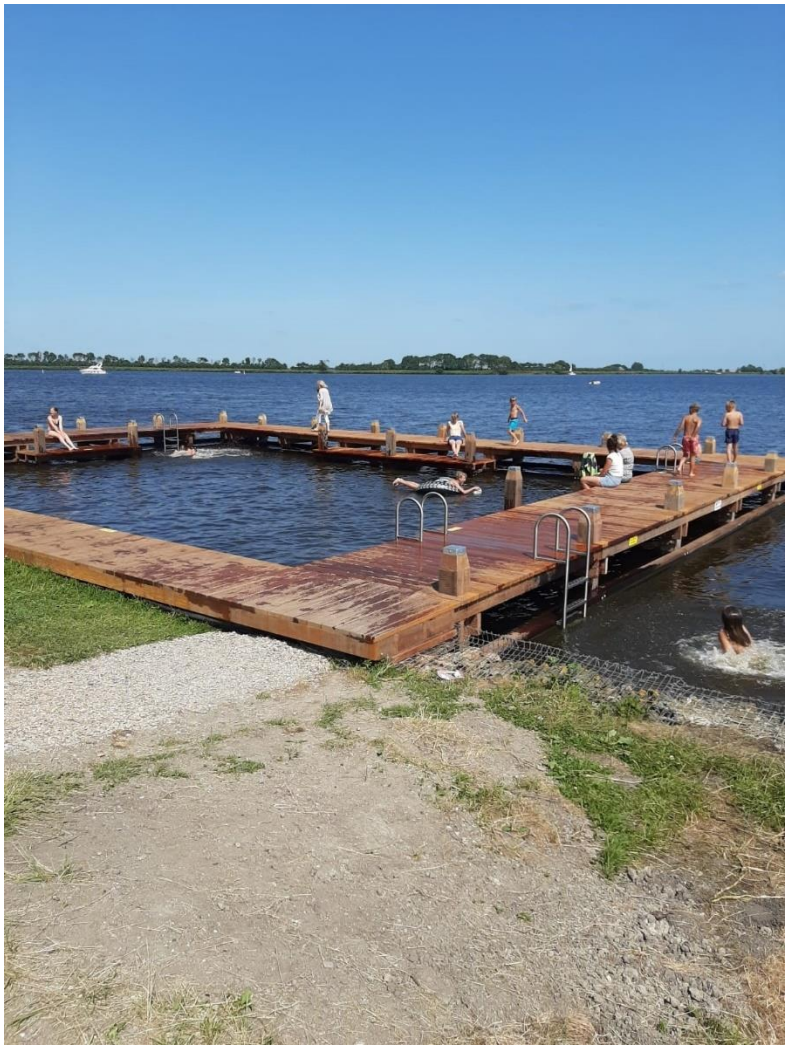

Taakveld 2.1 Verkeer en vervoer

Totale lasten 2.1 VERKEER EN VERVOER	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Verhardingen	95.477	65.701	53.674
Civiele kunstwerken	16.433	25.233	90.417
Inzet RNH	23.935	40.026	28.024
En per saldo toevoeging (of onttrekking) aan de voorziening GO	45.880	64.117	-8.927
Totaal	**181.725**	**195.077**	**163.188**

Categorie verhardingen

Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer beheert in totaal 7,4 hectare aan verhardingen in de vorm van gesloten verharding (asfalt) voor rijbanen, parkeerterreinen, fiets- en wandelpaden en half verharding voor de overige wandelpaden. De wegen en paden worden periodiek door een externe partij geïnspecteerd om vast te stellen waar onderhoud noodzakelijk is.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Op het recreatieterrein Zwaansmeer te Uitgeest zijn er in de berm van de weg naar het Erfgoedpark grasbetontegels gelegd om insporing door vrachtwagens naar en van het Erfgoedpark te voorkomen.
- Op het recreatieterrein De Hoorne is de toegangsweg naar de jachthaven ARZV voorzien van een nieuwe asfaltlaag.
- In Uitgeest zijn op de verschillende recreatieterreinen tegelplateaus en klinkerbestrating vernieuwd.

VERHARDINGEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	27.856	21.618	16.434
Groot onderhoud en kleine vervangingen	67.621	44.083	37.240
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**95.477**	**65.701**	**53.674**

Categorie civiele kunstwerken

Het recreatieschap heeft totaal 141 stuks kunstwerken onderverdeeld in 18 bruggen, 48 duikers, 67 steigers, 4 remmingswerken, 2 trailerhellingen, 1 molenfundatie en 1 kano-overhaal.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Ter vervanging van de dubbele kanosteiger gelegen aan de Lagendijk te Uitgeest zijn twee nieuwe kanosteigers besteld.

CIVIELE KUNSTWERKEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	8.234	11.733	391
Groot onderhoud en kleine vervangingen	8.199	13.500	90.026
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**16.433**	**25.233**	**90.417**

Taakveld 5.7.2 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Totale lasten 5.7.2 OPENBAAR GROEN EN (OPENLUCHT) RECREATIE	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Groen	115.395	165.307	123.394
Water, oevers en stranden	38.427	127.507	41.721
Terreinmeubilair	76.513	94.979	45.745
Hygiënische maatregelen, nutsvoorz., riolering en reiniging	87.626	72.533	104.882
Gebouwen en materieel	44.826	44.984	51.595
Overige bedrijfskosten	166.278	203.693	197.178
Inzet RNH	294.190	200.055	243.849
En per saldo toevoeging aan de voorziening GO	80.214	10.351	87.117
Totaal	**903.470**	**919.409**	**895.481**

Categorie groen

Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer bevat in totaal 87,6 hectare aan grasvegetatie in de vorm van intensieve- en extensieve grasvegetatie, moeras en rietlanden. Verder heeft het recreatieschap in totaal 15,5 ha beplanting bestaande uit cultuurlijke en natuurlijke beplanting.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Op het recreatieterrein Dorregeest zijn de beplantingsvakken aangevuld met diverse struiken om deze beplantingsvakken weer een robuust uiterlijk te geven zonder gaten in de beplanting.
- Op het parkeerterrein van Zwaansmeer zijn 5 moeraseiken geplant ter vervanging van eerder weggevallen bomen.
- Op o.a. Zwaansmeer en De Uiterdam zijn de beplantingsvakken gesnoeid om zodoende de beplanting weer ruimte te geven voor verdere ontwikkeling.

GROEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	99.778	122.605	112.769
Groot onderhoud en kleine vervangingen	15.617	42.702	10.626
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**115.395**	**165.307**	**123.394**

Categorie water, oevers en stranden

Het recreatiegebied heeft in totaal 523,6 ha water, 0,4 m2 zandstrand en 9,3 km aan oevers. De inrichting van de zwemplekken moeten middels waarschuwingsborden aan de wettelijke eisen voldoen. Ook het zwemwater voldoet aan de minimale wettelijke eisen (Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden).

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Voor de start van het zwemseizoen zijn de strandjes op Zwaansmeer en Dorregeest hersteld.

WATER, OEVERS EN STRANDEN	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	26.556	103.507	29.156
Groot onderhoud en kleine vervangingen	11.871	24.000	12.565
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**38.427**	**127.507**	**41.721**

Categorie terreinmeubilair

Het recreatieschap heeft totaal 5.887 stuks terreinmeubilair, waarvan 17 speeltoestellen en 5.870 overig terreinmeubilair zoals picknicksets, banken, anti-autopalen, verkeersborden, enzovoorts.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Op de zwemplekken zijn de ballenlijnen welke het zwemgedeelte afbakenen vernieuwd.
- De laatste houten informatiekast op het recreatieterrein Zwaansmeer is naar aanleiding van houtrot vervangen voor een metalen informatiekast.
- Voor het snelvaargebied De Deilings is nieuwe betonning besteld.
- Aan de automatische schuifpoort van het beheers kantoor zijn reparaties uitgevoerd om deze veilig te laten functioneren.
- Diverse verkeer en informatieborden zijn vervangen.

TERREINMEUBILAIR	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	32.364	21.732	21.415
Groot onderhoud en kleine vervangingen	44.149	73.247	24.330
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**76.513**	**94.979**	**45.745**

Categorie hygiënische maatregelen/nutsvoorzieningen, riolering en reiniging

Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer heeft in totaal 6 pompen voor de riolering, 2 electrakasten, 3.046 meter elektraleidingen en 2.507 meter persriolering. Daarnaast verschillende waterputten, watertappunten en 2.095 meter waterleiding.

Het recreatieschap heeft totaal 6 toiletgebouwen, die in het seizoen dagelijks schoongemaakt moeten worden. In de verschillende terreinen staan in totaal 27 ondergrondse afvalcontainers die periodiek leeggezogen worden. Ook het periodiek prikken van zwerfvuil en het verwijderen van illegaal gestort afval op de parkeerterreinen behoort tot deze categorie.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Ter vervanging van verouderde afvalcontainers zijn er drie nieuwe semi-ondergrondse containers geplaatst op verschillende recreatieterreinen.

HYGIËNISCHE MAATR. / NUTS, RIOLERING EN REINIGING	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	87.626	72.533	104.882
Groot onderhoud en kleine vervangingen	-	-	-
Kapitaallasten	-	-	-
Totaal	**87.626**	**72.533**	**104.882**

Categorie gebouwen en materieel

Het recreatieschap heeft in totaal 15 gebouwen in eigen beheer.
Taakveld 5.7.2 omvat het onderhoud aan de openbare gebouwen, verhuurde gebouwen en materieel, zoals voertuigen en grote machines.

Op basis van de inspecties en de meerjarenplanning zijn in 2021 de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- De door ouderdom aangetaste voegen van het beheerkantoor zijn gerenoveerd. Daarna zijn de muren van het gebouw geïmpregneerd.

- De motor van het werkschip van het recreatieschap is vervangen om zodoende de bedrijfszekerheid van dit schip te waarborgen.

GEBOUWEN EN MATERIEEL	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Dagelijks onderhoud	16.126	15.305	15.306
Groot onderhoud en kleine vervangingen	10.949	12.500	14.022
Kapitaallasten	17.752	17.179	22.267
Totaal	**44.826**	**44.984**	**51.595**

Vervangingsinvesteringen (opgenomen in de balans)	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Maatschappelijke vervangingen >50.000	10.563	-	-
Economische vervangingen	15.264	-	-

De investeringen betreffen:

- Waterkwaliteit Zwaansmeer (€ 10.563)
- Kraanboot Mitsubishi S4S (€ 15.264)

C. Financiering

Wet Financiering decentrale overheden

De Wet Financiering decentrale overheden (Wet Fido) heeft als uitgangspunt het beheersen van risico's. De belangrijkste kenmerken in dat kader is een tweetal randvoorwaarden voor het treasurybeleid. De eerste is dat het aangaan en verstrekken van geldleningen alsmede het verlenen van garanties alleen zijn toegestaan voor de uitoefening van de publieke taak. De tweede houdt in dat uitzettingen een prudent karakter (=met beleid en inzicht bezien) moeten hebben en niet gericht zijn op het genereren van inkomen door het lopen van onnodige risico's.

Op 21 november 2018 heeft het Algemeen Bestuur in haar openbare vergadering haar verordening financieel beheer vastgesteld in gevolge artikel 57 van de wet Gemeenschappelijke Regelingen en de wet Financiering Decentrale Overheden over de kaders voor de inrichting en uitvoering van de financieringsfunctie. Ook is in deze vergadering vastgesteld de verordening financieel beheer en controle (conform artikel 57 van de wet GR en de artikelen 216 en 217 van de provinciewet).

Risicobeheer

Binnen de Wet Fido zijn 2 normen vermeld waaraan dient te worden voldaan. De normen bestaan uit de kasgeldlimiet en de rente-risiconorm.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een looptijd van maximaal 1 jaar en de renterisiconorm op leningen met een looptijd vanaf 1 jaar. Het doel van deze normen is te voorkomen dat bij herfinanciering van leningen bij (aanzienlijk) hogere rente grote schokken optreden in de hoogte van de rente die het recreatieschap moet betalen. De normen beperken de budgettaire risico’s.

Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer is volgens het huidige liquiditeits- en financieringsbeleid binnen de kasgeldlimiet en rente-risiconorm gebleven.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het bedrag ter grootte van 8,2% van het totaal van de jaarbegroting bij aanvang van het jaar. Het doel van de limiet is de vlottende schuld (kortlopende leningen) te beperken. In de onderstaande tabel is de kasgeldlimiet voor 2021 bepaald.

Berekening van de kasgeldlimiet	
Begrotingstotaal (lasten)	2.299.535
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	8,20%
Kasgeldlimiet	188.600

Rente-risiconorm

De renterisiconorm is een bedrag ter grootte van een percentage van het totaal van de vaste schuld bij aanvang van het jaar. Het doel is het beperken van de gevolgen van een stijgende kapitaalmarktrente op de rente lasten van de organisatie. De norm stelt dat per jaar maximaal 20% van de vaste schuld in aanmerking mag komen voor herfinanciering of renteherziening. In de onderstaande tabel is de renterisiconorm voor het begrotingsjaar bepaald op € 0.

Berekening van de renterisiconorm	
Stand van de vaste schuld per 1 januari	-
Bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20 %
Renterisiconorm	-

Wet Fido Modelstaat A (x € 1.000)

Toelichting op modelstaat A

De Kasgeldlimiet voor het recreatieschap bedraagt op basis van de begroting 2021 € 189.000. Het recreatieschap blijft het gehele jaar binnen de limiet.

Kwartaal	1e			2e		
Maand	1 jan	1 feb	1 mrt	1 apr	1 mei	1 jun
Registratie nr.						
Datum ontvangst						
Vlottende schuld	0	0	0	0	0	0
Vlottende middelen	0	0	0	0	0	0
Netto vl. schuld	0	0	0	0	0	0
Netto vl. overschot	0	0	0	0	0	0
Gem. schuld		0			0	
Gem. overschot		0			0	
Kasgeldlimiet	189	189	189	189	189	189
Ruimte onder limiet		189			189	
Overschrijding		0			0	

Kwartaal	3e			4e		
Maand	1 jul	1 aug	1 sep	1 okt	1 nov	1 dec
Registratie nr.						
Datum ontvangst						
Vlottende schuld	0	0	0	0	0	0
Vlottende middelen	0	0	0	0	0	0
Netto vl. schuld	0	0	0	0	0	0
Netto vl. overschot	0	0	0	0	0	0
Gem. schuld		0			0	
Gem. overschot		0			0	
Kasgeldlimiet	189	189	189	189	189	189
Ruimte onder limiet		189			189	
Overschrijding		0			0	

Wet Fido Modelstaat B (x € 1.000)

Toelichting op modelstaat B

Bij het recreatieschap hebben zich geen renteherzieningen op vaste schulden plaatsgevonden en er zijn geen nieuwe leningen uitgezet of aangetrokken. De renterisiconorm is derhalve nihil.

Modelstaat B

1a	Renteherziening op vaste schuld O/G		-	
1b	Renteherziening op vaste schuld U/G		-	
2	Renteherziening op vaste schuld	(1a-1b)		-
3a	nieuw aangetrokken vaste schuld		-	
3b	nieuw uitgezette lange leningen		-	
4	netto nieuw aangetrokken vaste schuld	(3a-3b)		-
5	Betaalde aflossingen		-	
6	herfinanciering	(laagste van 4 en 5)	-	
7	Renterisico op de vaste schuld	(2+6)		-
8	Renterisiconorm			-
9a	ruimte onder			-
9b	Overschrijding			-

Renterisiconorm

10	Stand van de vaste schuld	-	
11	Vastgestelde percentage		
12	Renterisiconorm	(10x11)	-

D. Bedrijfsvoering

Recreatie Noord-Holland N.V. (RNH) werkt als opdrachtnemer voor het bestuur van Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer bevat. De provincie Noord-Holland is enig aandeelhouder van RNH.

De samenwerkingsrelatie is beschreven in een raamcontract. Vanaf 2009 waren dat vijfjarige contracten, maar vanaf 2019 voor kortere periodes van twee jaren of één jaar. Met het instellen van een bestuursbureau per 1-1-2022 is een betere scheiding van opdrachtgeverschap en opdrachtnemerschap ontstaan. In het licht daarvan heeft het recreatieschap op 7 juli 2021 besloten dat RNH ook in 2022 en 2023 als uitvoeringsorganisatie wordt gecontracteerd, met een opzegtermijn van één jaar.

De dienstverlening wordt afgerekend op basis van werkelijk gemaakte kosten en uren. De inzet van RNH voor het recreatieschap behoort tot de kostencategorie ingeleend personeel. In de begroting is hiervoor in totaal een budget van € 924.616 opgenomen.

Voor de werkzaamheden die het Routebureau van RNH in opdracht het recreatieschap verricht zijn vaste bedragen in de begroting opgenomen. Deze bedragen dekken de inzet van RNH en de bedrijfskosten die gemiddeld worden gemaakt voor de beschreven werkzaamheden aan routebeheer en -ontwikkeling.

Overkoepelend voor alle recreatieschappen werkt RNH aan de volgende prestaties:

- HR-management
- Training en opleiding van het personeel
- Professioneel contractbeheer vastgoed en evenementen
- Modern ingerichte ICT voor projectadministratie, financiële administratie en factuurafhandeling
- Archivering
- Natuurinclusief kennisnetwerk
- Omgevingsmanagement
- Planning en control

Flexibele schil/inhuur

Bij de uitvoering van onderhoudswerk huurt Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer ook de inzet van het werkvoorzieningsschap in, te weten WNK.

Percentage overhead

Als de overhead wordt afgezet tegen de totale lasten (€ 2.299.535) bedraagt het percentage overhead 21 % (18% 2020). Deze overhead bestaat uit de volgende posten:

Opbouw van de overhead	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021
Bestuursadvisering en programmasturing	179.163	155.893
Secretariaat	43.761	52.592
Financiële control en administratie	67.908	74.220
Aansturing beheerteam en toezichthouders	177.009	156.844
Kantoor- en bedrijfskosten	13.657	12.754
Totaal	**481.498**	**452.303**

Klachtenregistratie

Het recreatieschap biedt op de website de mogelijkheid om een klacht in te dienen.

Er zijn 20 klachten en meldingen ontvangen over het gebied zelf. Deze klachten en meldingen gaan veelal over vervuiling binnen het gebied (plekken met grof- en/of zwerfafval), aangetroffen dood waterwild, defecten aan een van de pontjes en rommel en schelpen op de bodem van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer. Er zijn geen klachten ontvangen over het handelen of functioneren van medewerkers die namens het recreatieschap optreden.

Maatregelen bij begrotingsafwijkingen

Materiële afwijkingen (beleidsmatig en/of financieel) ten opzichte van de begroting moeten door het bestuur worden geautoriseerd. Als een wijziging niet in het jaar zelf is voorgelegd, dan zijn bestedingen boven het begrotingsbedrag strikt genomen onrechtmatig. Daarom worden de afwijkingen tijdig, en in elk geval in het begrotingsjaar zelf, aan het bestuur voorgelegd. Dit gebeurde in de vorm van:

- de begrotingswijziging 2021;
- separate bestuursvoorstellen;
- en de najaarsnotitie 2021.

Het recreatieschap streeft ernaar om begrotingsafwijkingen boven de grens van 3% van de totale lasten (inclusief toevoegingen aan de reserves) te voorkomen. Dit geldt in sterkere mate voor rechtmatigheidsafwijkingen zoals beschreven in de Kadernota Rechtmatigheid 2022.

E. Grondbeleid

Het recreatieschap is van mening dat gebieden met een recreatieve functie of potentie, dan wel geschikt voor een strategische inbreng bij het ruiling van gronden (bijvoorbeeld om een fietspad te realiseren), die binnen de grenzen van de Gemeenschappelijke Regeling vallen, in het beheer van het recreatieschap thuishoren. Indien het recreatieschap een zakelijk of persoonlijk recht verwerft op gronden grenzend aan het gebied, dan worden deze gronden toegevoegd aan de gemeenschappelijke regeling.

Oppervlaktes en hoeveelheden		
Gronden		
Beleidsgebied gemeenschappelijke regeling	2.058	hectare
Oppervlakte in eigendom	706	hectare
Oppervlakte	27	hectare
Totaal	733	
waarvan: in eigen beheer	633	hectare
contractueel uitgegeven	134	hectare
Aantal contracten gronden	58	(alle contracten)
Gebouwen		
Aantal gebouwen	15	(incl. Erfgoedpark)
waarvan: in eigen beheer	12	
contractueel uitgegeven	3	Bruikleen
potentieel af te stoten	6	(incl. 3 in bruikleen gegeven gebouwen)

Gronden in eigendom en uitgegeven

Gronden worden bij voorkeur voor langere periodes uitgegeven, tenzij dit vanuit gewenste ontwikkelingen in het gebied die voortvloeien uit de visie en het uitvoeringsplan onwenselijk is. Alle gronduitgiftes zijn digitaal op kaart verwerkt in het beheersysteem GeoVisia en van alle contracten is een digitaal archief.

NatuurNetwerk Nederland (NNN)

Bijna alle gronden van het recreatieschap maken deel uit van het NatuurNetwerk Nederland (NNN) en het Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL). Dit legt beperkingen op voor het gebruik van de gronden.

Commerciële activiteiten

Om voldoende baten te halen zijn sommige percelen voor commerciële activiteiten of bewoning uitgegeven. Hierbij wordt gewerkt met standaardcontracten en voorwaarden. Bij Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer is geen sprake van een vastgesteld grondprijzenbeleid. Wel wordt aangesloten bij de gangbare prijzen in de regio van vergelijkbare percelen. Er is sprake van actief accountmanagement en contracten regelmatig worden herzien of gecontroleerd op oneigenlijk gebruik.

Baten uit commerciële activiteiten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021
Baten uit (erf)pachten	47.546	42.937
Baten uit verhuren	159.313	159.812

Kavelpaspoorten

Voor nieuwe ontwikkelingen worden kavelpaspoorten opgesteld, waarop marktpartijen kunnen inchrijven.

F. Participanten

Vanwege de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen voor elke participant is inzicht in en actieve deelname aan de gemeenschappelijke regeling noodzakelijk. Door effectief te sturen op de doelstellingen en prestaties kunnen participanten de gemeenschappelijke regeling maximaal laten bijdragen aan eigen bestuurlijke ambities. De ambtelijke organisaties van de participanten hebben ook in 2021 goed samengewerkt met de uitvoeringsorganisatie Recreatie Noord-Holland.

Participantenbijdragen

Zoals afgesproken in de gemeenschappelijke regeling wordt de participantenbijdrage jaarlijks geïndexeerd.

Participanten RAUM		Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord-Holland		802.656	818.950
Gemeente Beverwijk		110.181	112.418
Gemeente Heemskerk		86.583	88.341
Gemeente Uitgeest		80.437	82.070
Gemeente Alkmaar		84.548	86.264
Gemeente Zaanstad		368.586	376.068
Gemeente Castricum		61.919	63.176
Gemeente Heiloo		28.579	29.159
Totaal		**1.623.489**	**1.656.446**

Participanten A-UM	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord-Holland	49,20%	585.887	597.781
Gemeente Beverwijk	4,30%	51.208	52.248
Gemeente Heemskerk	2,90%	34.533	35.234
Gemeente Uitgeest	5,20%	61.919	63.176
Gemeente Alkmaar	7,10%	84.548	86.264
Gemeente Zaanstad	23,70%	282.225	287.954
Gemeente Castricum	5,20%	61.919	63.176
Gemeente Heiloo	2,40%	28.579	29.159
Totaal	**100,00%**	**1.190.818**	**1.214.992**

Participanten IJ-Z	Bijdragen-verdeling 2021	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord Holland	50,10%	216.769	221.169
Gemeente Beverwijk	13,63%	58.973	60.170
Gemeente Heemskerk	12,03%	52.050	53.107
Gemeente Uitgeest	4,28%	18.518	18.894
Gemeente Zaanstad	19,96%	86.361	88.114
Totaal	**100,00%**	**432.671**	**441.454**

Informeren van participanten

De informatievoorziening van de gemeenschappelijke regeling aan de participanten (de gemeenteraden en provinciale staten) is belangrijk. Daarvoor sluit het recreatieschap aan bij regionale samenwerkingsafspraken zoals die bijvoorbeeld in Noord-Holland Noord en de Metropool Regio Amsterdam zijn of worden gemaakt.

Informatie over verbonden partijen

Deze paragraaf geeft de informatie weer, die elke participant volgens het BBV moet opnemen in haar paragraaf 'Verbonden partijen'. Deze gegevens hebben betrekking op de geconsolideerde begroting.

Naam verbonden partij	Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer
Vestigingsplaats	Uitgeest
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Deelnemende partijen	Provincie Noord-Holland en de gemeenten Alkmaar, Beverwijk, Castricum, Heemskerk, Heiloo, Uitgeest en Zaanstad
Bestuurlijke vertegenwoordiging	Prov. NH: gedeputeerde dr. I. Zaal Alkmaar: weth. drs. P.F. Dijkman Beverwijk: weth. mevrouw H.J. Niele-Goos Castricum: weth. R. de Haan Heemskerk: weth. A.W.M. Schoorl Heiloo: weth. R. Obdam Uitgeest: burg. S. M. Nieuwland Zaanstad: weth. W. Breunesse
Doelstelling en openbaar belang (BBV 15, 2a en 2b)	Het besturen en beheren van het recreatiegebied. Gezien de ligging en het gebruik van het gebied door de inwoners heeft de provincie/gemeente een direct maatschappelijk belang bij het realiseren van de doelen en neemt daarom deel aan de gemeenschappelijke regeling.
Activiteiten	Het recreatieschap voert de ontwikkeling en het beheer van het recreatiegebied uit, conform de kaders van de gemeenschappelijke regeling.
Visie op de verbonden partij (BBV 15, 1a)	Alkmaarder- en Uitgeestermeer is ingericht als recreatiegebied om gemeenten en natuurgebieden te ontlasten en aantrekkelijke recreatiemogelijkheid te bieden aan recreanten uit omliggende gemeenten en de regio. Het recreatieschap heeft drie hoofdactiviteiten: 1. Beheren en in stand houden van de ingerichte gebieden en voorzieningen; 2. Actueel houden en vernieuwen van het aanbod om aan te sluiten bij wensen en behoeften van de recreant; 3. Uitvoeren van het inrichtingsplan en investeringsprogramma.

Beleidsvoornemens 2020-2023 (BBV 15, 1a)	Alkmaarder- en Uitgeestermeer levert door haar reguliere werkzaamheden en projecten een directe bijdrage aan deze opgaven: 1. Het behouden van het unieke, volwaardige recreatielandschap; 2. Het vergroten van het gebruik; 3. Versterken van de duurzaamheid; 4. En het vergroten van het maatschappelijk draagvlak.
(Wijziging) financieel belang (BBV 15, 2b-d)	Voor financiering van het jaarlijkse exploitatietekort zijn de participanten verantwoordelijk. <u>Verdeelsleutel A-UM:</u> Provincie Noord-Holland - 49,2 % Gemeente Alkmaar - 7,1 % Gemeente Beverwijk - 4,3 % Gemeente Castricum - 5,2 % Gemeente Heemskerk - 2,9 % Gemeente Heiloo - 2,4 % Gemeente Uitgeest - 5,2 % Gemeente Zaanstad - 23,7 % <u>Verdeelsleutel IJ-Z:</u> Provincie Noord Holland – 50,10 % Gemeente Beverwijk – 13,63 % Gemeente Heemskerk – 12,03 % Gemeente Uitgeest – 4,28 % Gemeente Zaanstad – 19,96 %
Bestuurlijk belang	Het doel is de belangen te behartigen bij: • het bevorderen van een evenwichtige ontwikkeling van de openluchtrecreatie; • het tot stand brengen en bewaren van een evenwichtig natuurlijk milieu; • het tot stand brengen en onderhouden van een landschap, dat is afgestemd op het onder sub a en b geformuleerde alsmede; • het verwerven van inkomsten uit het recreatiegebied ter verwezenlijking en instandhouding van de direct hiervoor genoemde belangen.
Bestuurlijke invloed	Jaarlijks kan Provinciale Staten / de raad haar gevoelens uitspreken over de begroting en kennis nemen van de jaarrekening en eventuele beleidsdocumenten. In de gemeenschappelijke regeling zijn de bevoegdheden vastgelegd. Voor aanpassing van de regeling is de instemming van alle participanten vereist.
Eigen vermogen	31-12-2018 € 3.366.692 31-12-2019 € 1.721.115 31-12-2020 € 1.407.137 31-12-2021 € 1.760.722

Vreemd vermogen	31-12-2018 € 357.750 31-12-2019 € 567.442 31-12-2020 € 876.568 31-12-2021 € 907.201
Financieel resultaat voor bestemming	31-12-2018 € 471.721 31-12-2019 - € 393.883 31-12-2020 - € 313.978 31-12-2021 € 353.586
Website	https://www.alkmaarder-enuitgeestermeer.nl/
Risicoprofiel	~~Hoog~~/middel/~~laag~~
Risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen (BBV 15, 2e)	De huidige weerstandscapaciteit is voldoende voor het benodigde weerstandsvermogen. Op de (middel)lange termijn moeten o.b.v. de onderhouds- en investeringsplannen bestuurlijke keuzes worden gemaakt.
Beleidsverslag/Ontwikkelingen 1. Het vaststellen van een nieuwe visie en de uitwerking daarvan in uitvoeringsplannen; 2. Het zorgen voor structureel (financieel) evenwicht; 3. Het werken aan een permanente invulling van de ontwikkellocaties; 4. Biodiversiteit krijgt een grotere rol bij het gebiedsbeheer 5. Zorgen voor evenwichtige verdeling natuurwaarden en recreatie.	

Jaarrekening 2021

Overzicht van baten en lasten

Resultaat reguliere werkzaamheden

Het positieve saldo van de reguliere baten en lasten ligt € 25.644 hoger dan begroot, zoals in onderstaande tabel is weergegeven.

	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	1.784.383	1.812.501	-28.118
Baten	1.904.476	1.906.950	-2.474
Saldo	**120.093**	**94.449**	**25.644**

Resultaat incidentele werkzaamheden

Het positieve saldo van de incidentele baten en lasten ligt € 46.513 lager dan begroot, zoals in onderstaande tabel is weergegeven.

	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	515.152	644.794	-129.642
Baten	748.645	924.800	-176.155
Saldo	**233.493**	**280.006**	**-46.513**

Resultaat totaal 2021

Het positieve saldo van de baten en lasten ligt in totaal € 20.869 lager dan begroot, zoals in onderstaande tabel is weergegeven. Dit is het gevolg van het doorschuiven van de werkzaamheden voor Vitaal Platteland en De Hoorne naar 2022.

	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	2.299.535	2.457.295	-157.760
Baten	2.653.121	2.831.750	-178.629
Saldo	**353.586**	**374.455**	**-20.869**

Bovenstaande drie tabellen worden op de volgende pagina’s in uitgebreide vorm weergegeven, met specificatie van de incidentele baten en lasten per programma, waarbij per programma de belangrijkste posten afzonderlijk worden gespecificeerd, en een specificatie van de structurele/reguliere en incidentele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.

Gebeurtenissen na balansdatum

N.v.t.

Overzicht van baten en lasten over het begrotingsjaar 2021

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Begroting voor wijziging 2021		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	495.700	367.812	-127.888	638.238	541.000	-97.238	79.454	-	-79.454
2. Beheer en onderhoud	1.216.695	248.030	-968.665	1.245.179	250.504	-994.675	1.198.738	238.408	-960.330
3. Veiligheid en toezicht	92.201	-	-92.201	95.335	-	-95.335	92.680	-	-92.680
4. Bestuur en ondersteuning exclusief overhead	12.847	-	-12.847	25.854	-	-25.854	25.854	-	-25.854
5. Algemene dekkingsmiddelen exclusief mutaties reserves en heffing vennootschapsbelasting	594	2.037.279	2.036.685	386	2.040.246	2.039.860	386	1.660.239	1.659.853
Overhead	481.498	-	-481.498	452.303	-	-452.303	442.303	-	-442.303
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerd totaal saldo van baten en lasten	**2.299.535**	**2.653.121**	**353.586**	**2.457.295**	**2.831.750**	**374.455**	**1.839.415**	**1.898.647**	**59.232**
Resultaatbestemming (mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve RAUM	57.663	57.663	-	14.196	14.196	-	109.438	109.438	-
Bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen RAUM	-	-	-	-	-	-	120.058	114.761	5.297
Bestemmingsreserve exploitatie RAUM	428.210	74.531	353.679	385.996	49.334	336.662	-	-	-
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM	10.563	-	10.563	-	-	-	-	-	-
Algemene reserve IJ-Z	62.430	59.293	3.137	65.293	21.250	44.043	53.935	-	53.935
Bestemmingsreserve IJ-Z	-	13.793	-13.793	-	6.250	-6.250	-	-	-
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten IJ-Z	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal mutaties reserves	**558.865**	**205.279**	**353.586**	**465.485**	**91.030**	**374.455**	**283.431**	**224.199**	**59.232**
Gerealiseerd resultaat	**2.858.400**	**2.858.400**	**-**	**2.922.780**	**2.922.780**	**-**	**2.122.846**	**2.122.846**	**-**

Voor verdere toelichting bij de cijfers van de jaarrekening 2021: zie de programmaverantwoording in het jaarverslag.

- De kosten van de overhead zijn opgenomen in programma 4.
- Het bedrag van de heffing voor de vennootschapsbelasting is opgenomen in programma 5.

De cijfers van de begroting na wijziging 2021 zijn verantwoord in het besluit van het algemeen bestuur op 7 juli 2021.

De cijfers van de begroting voor wijziging 2021 zijn vastgelegd in het besluit van het algemeen bestuur op 24 juni 2020.

Onvoorzien

Het recreatieschap had geen kosten 'onvoorzien' begroot.

WNT-verantwoording

De informatie van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector is opgenomen in bijlage VII.

Waarderingsgrondslagen voor de balans en de resultaatbepaling

Materiële vaste activa

Activa worden gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten) of vervaardigingsprijs. Subsidies en bijdragen van derden worden op de desbetreffende investering in mindering gebracht.

De materiële activa worden onderverdeeld in:

- Activa met een economisch nut en
- Activa in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut

Voorwaarde voor het activeren van materiële vaste activa is een minimale gebruiksduur van drie jaar, waarvoor een ondergrens geldt van:

- € 10.000 voor activa met economisch nut
- € 50.000 voor activa met maatschappelijk nut

Investeringen worden geactiveerd en over de verwachte toekomstige gebruiksduur wordt afgeschreven. De afschrijvingen vinden plaats volgens het lineaire systeem, dus in gelijke jaarlijkse termijnen en startend op 1 januari van het jaar volgend op het jaar van ingebruikname. De tabel met afschrijvingstermijnen is hieronder weergegeven.

Balans

Onderstaand volgt de balans per 31 december 2021, een overzicht van de waarderingsgrondslagen en de toelichting op de balans.

Balans per 31 december 2021

ACTIVA	31-12-2021	31-12-2020
VASTE ACTIVA		
Materiële vaste activa		
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	22.888	12.325
Investeringen met een economisch nut	23.223	317.377
Subtotaal materiële vaste activa	*46.110*	*329.701*
TOTAAL VASTE ACTIVA	***46.110***	***329.701***
VLOTTENDE ACTIVA		
Vorderingen en overlopende activa		
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	21.176	2.757
Overige nog te ontvangen bedragen t.l.v. volgende begrotingsjaren	172.953	-
Overige vorderingen	80.476	180.000
Subtotaal vorderingen en overlopende activa	274.605	182.757
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar		
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < 1 jaar	2.238.634	1.554.663
Subtotaal uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan een jaar	***2.238.634***	***1.554.663***
Liquide middelen		
ING bank	108.052	215.929
Kas	523	654
Subtotaal liquide middelen	***108.575***	***216.582***
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA	**2.621.814**	**1.954.003**
TOTAAL-GENERAAL ACTIVA	**2.667.924**	**2.283.704**

PASSIVA	31-12-2021	31-12-2020
VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN		
Eigen vermogen		
Kapitaal	408	408
Algemene reserve RAUM	45.392	45.392
Bestemmingsreserve exploitatie RAUM	696.387	342.708
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM	22.888	12.325
Algemene reserve IJ-Z	720.606	717.469
Bestemmingsreserve IJ-Z	275.042	288.835
Gerealiseerd resultaat	-	-
Subtotaal eigen vermogen	*1.760.722*	*1.407.137*
Voorzieningen		
Voorziening groot onderhoud RAUM	292.743	248.667
Voorziening groot onderhoud IJ-Z	284.709	202.691
Subtotaal voorzieningen	***577.452***	***451.357***
TOTAAL VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN	***2.338.174***	***1.858.494***
VLOTTENDE PASSIVA		
Netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1 jaar		
Overige schulden	146.798	135.159
Subtotaal netto-vlottende schulden met een rentetypische looptijd < 1jaar	**146.798**	**135.159**
Overlopende passiva		
Overige vooruit ontvangen bedragen ten bate van volgend begrotingsjaar	182.951	290.051
Subtotaal schulden op korte termijn	**182.951**	**290.051**
TOTAAL VLOTTENDE PASSIVA	**329.750**	**425.210**
TOTAAL-GENERAAL PASSIVA	**2.667.924**	**2.283.704**

Vaste activa	Afschrijvingsperiode in jaren	Toelichting
Materiële vaste activa		
Gronden / terreinen	n.v.t.	Geen afschrijving
Gebouwen / werkplaats	40	
Vervoermiddelen	5	
Machines	5	
Werktuigen	10	
Ponten	20	
Overige vaartuigen	10	
Kunstwerken		
Bruggen van beton	40	
Bruggen van staal	40	
Bruggen van hout	30	
Tunnels	60	
Beschoeiing	30	
Gemalen	40	
Terreinmeubilair	5	
Rioleringspompen	20	

Financiële vaste activa

Financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of de nominale waarde.

Vlottende activa

De vlottende activa worden gewaardeerd tegen de nominale waarde en - waar nodig – verminderd met een voorziening voor oninbaarheid.

Reserves en voorzieningen

Algemene reserve A-UM
De algemene reserve staat voor het Algemeen Bestuur ter vrije beschikking om incidentele tegenvallers te kunnen opvangen. Een toevoeging en onttrekking aan de algemene reserve kan slechts plaatsvinden bij een besluit van het Algemeen Bestuur. De maximale omvang van de algemene reserve RAUM is gesteld op 2,5% van de totale kosten (conform bestuursbesluit 2012/12). De algemene reserve Y-Z is niet gebonden aan een maximale omvang.

Bestemmingsreserve exploitatie A-UM
In het AB van 24 juni 2020 is besloten tot het instellen van een bestemmingsreserve exploitatie. Deze wordt gevuld uit de bestemmingsreserve vervangingsinvesteringen.

Bestemmingsreserve vervanging en vernieuwing IJ-Z
De bestemmingsreserve vervanging en vernieuwing IJ-Z is gevormd ten behoeve van investeringen in vervanging en vernieuwing in de groengebieden die in beheer zijn bij het recreatieschap.

Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten A-UM / IJ-Z
De bestemmingsreserve dient ter dekking van de kapitaallasten van geactiveerde kapitaaluitgaven. Deze bestemmingsreserves dienen in stand te worden gehouden ter dekking van de kapitaallasten in de exploitatie.

Voorzieningen
Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichting of het voorzienbare verlies. Onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenramingen van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

Overige balansposten

Ontvangsten inzake subsidies en bijdragen van derden ten behoeve van de realisatie van specifieke projecten, alsmede de daarmee samenhangende uitgaven worden in de programmarekening verantwoord.

Bepaling van het resultaat

Het resultaat is bepaald op basis van de historische kostprijs. Baten en lasten worden toegerekend naar het jaar waarin zij gegenereerd worden.

Subsidies en bijdragen van derden

Ontvangsten inzake subsidies en bijdragen van derden voor de realisatie van specifieke projecten, en de daarmee samenhangende uitgaven, worden in de programmarekening verantwoord.

Toelichting op de balans

ACTIVA

VASTE ACTIVA

Materiële vaste activa

Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Netto investeringen tot boekjaar	12.325	12.325
Netto investeringen boekjaar	10.563	-
Desinvesteringen boekjaar	-	-
	22.888	**12.325**
Afschrijvingen tot boekjaar	-	-
Afschrijvingen lopend boekjaar	-	-
Afschrijvingen desinvesteringen boekjaar	-	-
Boekwaarde per 31 december	**22.888**	**12.325**

Investering t.b.v. waterkwaliteit Zwaansmeer

Investeringen met een economisch nut	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Netto investeringen tot boekjaar	545.755	542.455
Netto investeringen boekjaar	15.264	19.349
Desinvesteringen boekjaar	-350.000	-16.049
	211.019	**545.755**
Afschrijvingen tot boekjaar	228.378	194.445
Afschrijvingen lopend boekjaar	17.752	33.933
Afschrijvingen desinvesteringen boekjaar	-58.333	-
	187.797	**228.378**
Boekwaarde per 31 december	**23.223**	**317.377**

Investering t.b.v. kraanboot Mitsubishi S4S kielkoeling

VLOTTENDE ACTIVA

Vorderingen en overlopende activa	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	21.176	.2.757

De vooruitbetaalde bedragen per 31 december 2021 bestaan uit kosten voor abonnementen, contributies en verzekeringskosten over 2022.

	31-12-2021	**31-12-2020**
Overige nog te ontvangen bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	**172.953**	**-**
Specificatie:	**172.953**	
nog te ontv. koopsom erfgoedpark de Hoop	168.125	
nog te ontv. bedragen afrekening PWN	4.828	

Overige vorderingen	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Debiteuren algemeen	80.476	180.000

Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd korter dan één jaar	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Uitzetting Rijk's schatkist RAUM	2.238.634	1.554.663

Rijks schatkist

Drempelbedrag 01-01-2021 t/m 30-06-2021	250.000
Drempelbedrag 01-07-2021 t/m 31-12-2021	1.000.000

Het bedrag aan middelen per kwartaal dat buiten ’s Rijks schatkist is gehouden:

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Buiten schatkist gehouden	214.292	102.613	99.946	108.052
Ruimte onder drempelbedrag	464.292	147.387	900.054	891.948
Overschrijding van het drempelbedrag	-	-	-	-

Liquide middelen	**31-12-2021**	**31-12-2020**
ING bank r/c	18.052	7.633
ING bank zakelijke spaarrekening	90.000	208.296
Kas	523	654
Totaal liquide middelen	***108.575***	***216.582***

PASSIVA

VASTE FINANCIERINGSMIDDELEN

Eigen vermogen

Kapitaal	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Saldo per 1 januari	408	408
Bij:	-	-
Af:	-	-
Saldo per 31 december	**408**	**408**

Algemene reserve RAUM	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Saldo per 1 januari	45.392	45.392
Bij: Saldo exploitatie	57.663	53.786
Af: saldo onttrekkingen	-14.520	-2.115
Af: overheveling surplus van het weerstandsvermogen	-43.143	-51.671
Saldo per 31 december	**45.392**	**45.392**

De onttrekking van € 43.143,- is het surplus van het weerstandsvermogen per 31 december 2021. Dit bedrag word toegevoegd aan de Bestemmingsreserve conform bestuursbesluit 2012/12 (de Algemene reserve/weerstandsvermogen bedraagt 2,5% van de lasten in 2013 ofwel € 45.392,-) .

Bestemmingsres. exploitatie RAUM	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Saldo per 1 januari	342.708	-
Bij: Vrijval (opheffen) bestemmingsreserve vv (2021/10)	-	610.484
Bij: overheveling surplus van het weerstandsvermogen	43.143	51.671
Bij/Af: erfgoedpark de Hoop	385.067	-66.102
Af: waterplanten	-	-119.694
Af: inspiratiedocument/visie	13.293	-55.263
Af: omgevingsmanagement	-	-34.303
Af: uitvoeringsprogramma	-7.489	-
Af: woudhaven in eigendom verwerven en uitgeven	-5.941	-19.880
Af: recreatief Grid Laag Holland	-6.472	-
Af: realisatie horecapunt Dorregeest	-8.601	-
Af: terugkoop erfpachtrecht 't Pontje	-616	-
Af: Oever-en Natuurontwikkeling Saskerleidam fase 2	-19.555	-
Af: druktemonitor	-2.000	-
Af: saldo onttrekkingen	-	-11.880
Af: investering naar bestemmingsreserve egalisatie	-10.563	-12.325
Saldo per 31 december	**696.387**	**342.708**

Bestemmingsres. egalisatie kapitaallasten RAUM	**31-12-2021**	**31-12-2020**
Saldo per 1 januari	12.325	-
Bij: Saldo toevoeging	10.563	12.325
Af: Saldo onttrekking	-	-
Saldo per 31 december	**22.888**	**12.325**

Algemene reserve IJ-Z	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	717.469	720.733
Bij: saldo toevoeging	62.430	74.062
Af: RvRorik aanleg infrastr. tbv van de te realiseren bebouwing	-21.251	-76.249
Af: Werving en Selectie recreatie De Buitenlanden	-15.574	-
Af: uitvoeringsprogramma	-22.467	-
Af: saldo onttrekking	-	-1.079
Saldo per 31 december	**720.606**	**717.469**

In het AB van 26 november 2009 is besloten een algemene reserve IJ-Z te vormen om schommelingen in het exploitatiesaldo op te kunnen vangen.

Bestemmingsreserve vervanging en vernieuwing IJ-Z	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	288.835	344.097
Af: inspiratiedocument/visie	-13.293	-55.263
Af: druktemonitor	-500	-
Saldo per 31 december	**275.042**	**288.835**

Voorzieningen

Voorziening groot onderhoud RAUM	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	248.667	226.067
Bij: Saldo toevoeging	190.200	205.000
Af: Saldo onttrekking	-146.124	-182.401
Saldo per 31 december	**292.743**	**248.667**

De onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

Voorzieningen

Voorziening groot onderhoud IJ-Z	31-12-2021	31-12-2020
Saldo per 1 januari	202.691	147.100
Bij: Saldo toevoeging	94.300	62.000
Af: Saldo onttrekking	-12.282	-6.409
Saldo per 31 december	**284.709**	**202.691**

De onderhoudsvoorzieningen zijn gebaseerd op de meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan de kapitaalgoederen.

VLOTTENDE PASSIVA

Netto-vlottende schulden met een renteypische looptijd korter dan een jaar	31-12-2021	31-12-2020
Overige schulden	**146.798**	**135.159**
De overige schulden bestaan uit crediteuren en nog te betalen bedragen, die in onderstaande tabellen worden gespecificeerd.	**146.798**	-
Specificatie:		

Crediteuren	31-12-2021
Recreatie Noord-Holland NV	91.322
Jarvo vof	9.359
Gemeente Beverwijk	8.545
Biezonder landschapsbeheer	5.626
WNK personeelsdiensten	3.645
Royal Hashkoning DHV	2.116
Overige crediteuren	7.656
Totaal crediteuren	**128.270**

Nog te betalen bedragen	31-12-2021

Accountantskosten	9.680
Inspecteren verhardingswerkzaamheden	7.007
Uitvoeringsprogramma IJ-Z	1.670
Overige ntb kosten	147
Borg	25
Totaal nog te betalen bedragen	**18.529**

	31-12-2021	31-12-2020
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van het volgende begrotingsjaar komen	**182.951**	**290.051**
Bijdrage voor beheer van de recreatiekaart	8.087	8.087
Bijdrage voor project recreatieve versterking De Hoorne	55.279	180.000
Bijdrage voor project verbeteren zwemwaterkwaliteit Zwaansmeer	47.676	28.364
Bijdrage voor project Vitaal Platteland Alkmaarder en Uitgeestermeer	71.910	73.600
Totaal vooruit ontvangen bedragen	**182.951**	**290.051**

Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Recreatie Noord-Holland NV (RNH) werkt als uitvoeringsorganisatie en opdrachtnemer voor het bestuur van recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer. De samenwerkingsrelatie is beschreven in een raamcontract. Meer informatie hierover staat in de paragraaf bedrijfsvoering.

Door de corona pandemie zijn op onderdelen extra kosten gemaakt. Vanuit de ondernemers zijn geen verzoeken gekomen voor compensatie van de huur.

Overzicht van baten en lasten per taakveld

Nr.	Lasten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
0.1	bestuur	12.847	25.854	-13.007
0.4	overhead	481.498	452.303	29.195
0.5	treasury	594	386	208
0.8	overige baten en lasten	-	-	-
0.9	vennootschapsbelasting	-	-	-
0.10	mutaties reserves	558.865	465.485	82.817
0.11	resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-
1.2	openbare orde en veiligheid	92.201	95.335	-3.134
2.1	verkeer en vervoer	181.725	195.077	-13.352
3.1	economische ontwikkeling	75.883	57.810	18.073
3.2	fysieke bedrijfsinfrastructuur	433.771	619.312	-185.541
3.3	bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	4.987	-4.987
3.4	economische promotie	80.084	78.533	1.551
5.3	cultuurpresentatie, -productie en -participatie	-	-	-
5.7	openbaar groen en (openlucht)recreatie	940.932	927.698	13.234
	Totaal lasten	**2.858.400**	**2.922.780**	**-64.380**

Nr.	Baten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
0.1	bestuur	-	-	-
0.4	overhead	-	-	-
0.5	treasury	-	-	-
0.8	overige baten en lasten	2.037.279	2.040.246	-2.967
0.9	vennootschapsbelasting	-	-	-
0.10	mutaties reserves	205.279	91.030	103.686
0.11	resultaat van de rekening van baten en lasten	-	-	-
1.2	openbare orde en veiligheid	-	-	-
2.1	verkeer en vervoer	-	-	-
3.1	economische ontwikkeling	-	-	-
3.2	fysieke bedrijfsinfrastructuur	574.820	743.749	-168.929
3.3	bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	-
3.4	economische promotie	-	-	-
5.3	cultuurpresentatie, -productie en -participatie	-	-	-
5.7	openbaar groen en (openlucht)recreatie	41.022	47.755	-6.733
	Totaal baten	**2.858.400**	**2.922.780**	**-64.380**

	Saldo van lasten en baten per taakveld	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
	Totaal baten	2.858.400	2.922.780	-64.380
	Totaal lasten	2.858.400	2.922.780	-64.380
	Saldo	**-**	**-**	**-**

	Specificatie van taakveld 0.8 Overige baten en lasten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
	Diverse inkomensoverdrachten	-	-	-
	Overige verrekeningen	380.833	383.800	-2.967
	Bijdrage gemeente Alkmaar	86.264	86.264	-
	Bijdrage gemeente Beverwijk	112.418	112.418	-
	Bijdrage gemeente Castricum	63.176	63.176	-
	Bijdrage gemeente Heemskerk	88.341	88.341	-
	Bijdrage gemeente Heiloo	29.159	29.159	-
	Bijdrage gemeente Uitgeest	82.070	82.070	-
	Bijdrage gemeente Zaanstad	376.068	376.068	-
	Bijdrage Prov. Noord-Holland	818.950	818.950	-
	Totaal	**2.037.279**	**2.040.246**	**-2.967**

Lasten en baten per kostensoort

	Lasten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
	Belastingen	-	-	-
	Grond	-	-	-
	Duurzame goederen	154.764	200.784	-46.020
	Pachten	3.024	3.381	-358
	Ingeleend personeel	1.050.691	924.616	126.075
	Huren	-	-	-
	Overige goederen en diensten	946.617	1.236.481	-289.864

	Lasten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
	Rente	594	386	208
	Mutatie voorzieningen	126.094	74.468	51.626
	Afschrijvingen	17.752	17.179	573
	Overige verrekeningen	-	-	-
	Totaal lasten	**2.299.535**	**2.457.295**	**-157.760**

	Baten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
	Grond	-	-	-
	Pachten	47.546	42.937	4.609
	Huren	159.313	159.812	-500
	Leges en andere rechten	18.948	19.143	-195
	Overige goederen en diensten	681	4.509	-3.828
	Subsidies	385.622	561.310	-175.688
	Inkomensoverdrachten	1.660.179	1.660.239	-60
	Kapitaaloverdrachten	-	-	-
	Rente	-	-	-
	Overige verrekeningen	380.833	383.800	-2.967
	Totaal baten	**2.653.121**	**2.831.750**	**-178.629**

	Saldo van lasten en baten per kostensoort	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
	Totaal lasten	2.299.535	2.457.295	-157.760
	Totaal baten	2.653.121	2.831.750	-178.629
	Saldo	**353.586**	**374.455**	**-20.869**

Overige gegevens

Samenstelling van het algemeen bestuur per 31 december 2021

PROVINCIE NOORD-HOLLAND:	Mevrouw dr. I. Zaal (voorzitter)
GEMEENTE ALKMAAR:	De heer drs. P. F. Dijkman
GEMEENTE BEVERWIJK:	Mevrouw H.J. Niele-Goos
GEMEENTE CASTRICUM:	De heer R. de Haan
GEMEENTE HEEMSKERK:	De heer A.W.M. Schoorl
GEMEENTE HEILOO:	De heer R. Opdam
GEMEENTE UITGEEST:	De heer S.M. Nieuwland (vicevoorzitter)
GEMEENTE ZAANSTAD:	De heer W. Breunesse

Controleverklaring

De controleverklaring van de accountant is hieronder ingevoegd.

IPA-ACON ASSURANCE B.V.

Henk Schijvenaarstraat 1
Postbus 6222
2001 HE HAARLEM
Telefoon 023 – 531 95 39
Fax 023 – 531 1700
info@ipa-acon.nl
www.ipa-acon.nl

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het Algemeen Bestuur van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer

A. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2021

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2021 van de gemeenschappelijke regeling Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer gecontroleerd. Naar ons oordeel:

- geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2021 als van de activa en passiva van het recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer op 31 december 2021 in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV);
- zijn de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2021 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen zoals opgenomen in de controleverordening Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer dat is vastgesteld door het Algemeen bestuur op 15 juni 2006.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2021;
- de toelichting op de balans;
- het overzicht van baten en lasten over 2021;
- het overzicht van gerealiseerde baten en lasten over 2021 per taakveld;
- de toelichting op de programmarekening;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige bijlagen;
- de SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (Wnt) 2021 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'. Wij zijn onafhankelijk van Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

IPA-ACON ASSURANCE B.V. is een onderdeel van de IPA-ACON GROEP
KvK nr. 34081093, ING Bank IBAN NL62INGB0670760374

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 28.000,-. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen Wnt-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de het Controleprotocol Wnt 2021. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Met het bestuur zijn geen rapporteringstoleranties overeengekomen. Wij zullen aan het bestuur onze geconstateerde afwijkingen rapporteren, alsmede de kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen of Wnt-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol Wnt 2021 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, eerste lid, onderdelen n en o, Uitvoeringsregeling Wnt, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere Wnt-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en diverse bijlagen. Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat. Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten. Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het Dagelijks Bestuur voor de jaarrekening

Het Dagelijks Bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten.

Het Dagelijks Bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen zoals opgenomen in de controleverordening Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer dat is vastgesteld door het Algemeen bestuur op 15 juni 2006

In dit kader is het Dagelijks Bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het Dagelijks Bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het Dagelijks Bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het Dagelijks Bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het Dagelijks Bestuur het voornemen heeft om de organisatie te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het Dagelijks Bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening. Het Algemeen Bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de organisatie.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, de controleverordening Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer dat is vastgesteld door het Algemeen bestuur op 15 juni 2006, het Controleprotocol Wnt 2021, de ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's
  - dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude,
  - dat baten en lasten alsmede de balansmutaties als gevolg van fouten of fraude niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen,

  het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de organisatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het Dagelijks Bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het Dagelijks Bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de organisatie haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controle. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de onderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met het Algemeen Bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing. Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het Algemeen Bestuur hebben gecommuniceerd. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Haarlem, 7 maart 2022
Reg.nr.: 102319/215/459/3475
Ipa-Acon Assurance B.V.

Was-getekend: mr. drs. J.C. Olij RA

Vaststelling door het algemeen bestuur

Deze jaarrekening wordt/is vastgesteld door het algemeen bestuur van Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer in de openbare vergadering van 22 juni 2022.

Voorzitter,
Mevrouw dr. I. Zaal

Bijlagen

Bijlage I	Overzichten A-UM
Bijlage II	Overzichten IJ-Z
Bijlage III	Investerings- en financieringsstaat over 2021
Bijlage IV	Staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021
Bijlage V	Gebeurtenissen na balansdatum
Bijlage VI	Risicoanalyse 2021
Bijlage VII	SiSa-verantwoordingsinformatie 2021
Bijlage VIII	WNT-verantwoording

Bijlage I Overzichten A-UM

Programma – baten en lasten	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	421.529	367.812	-53.718
2. Beheer en onderhoud	928.852	222.196	-706.656
3. Veiligheid en toezicht	67.192	-	-67.192
4. Bestuur en ondersteuning	403.424	-	-403.424
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	594	1.595.825	1.595.231
Totaal voor bestemming	**1.821.591**	**2.185.832**	**364.242**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	496.435	132.194	-364.242
Totaal na bestemming	**2.318.026**	**2.318.026**	**-**

Specificatie van de baten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Subsidies en projectbijdragen	389.355	565.103	20.995
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	581.486	590.201	191.942
Participantenbijdragen	1.214.992	1.214.992	1.190.818
Totaal baten voor bestemming	**2.185.832**	**2.370.296**	**1.403.754**

Resultaat	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	1.821.591	2.033.634	-212.043
Baten	2.185.832	2.370.296	-184.464
Saldo	**364.242**	**336.662**	**27.580**

Participantenbijdragen	Bijdragen-verdeling	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord-Holland	49,20%	585.887	597.781
Gemeente Beverwijk	4,30%	51.208	52.248
Gemeente Heemskerk	2,90%	34.533	35.234
Gemeente Uitgeest	5,20%	61.919	63.176
Gemeente Alkmaar	7,10%	84.548	86.264
Gemeente Zaanstad	23,70%	282.225	287.954
Gemeente Castricum	5,20%	61.919	63.176
Gemeente Heiloo	2,40%	28.579	29.159
Totaal	**100,00%**	**1.190.818**	**1.214.992**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Kapitaal	408	408	-
Algemene reserve RAUM	45.392	45.392	-
Bestemmingsreserve RAUM	719.275	355.033	364.242
Totaal reserves	**765.075**	**400.833**	**364.242**
Voorziening groot onderhoud RAUM	292.743	248.667	44.076
Totaal reserves en voorzieningen	**1.057.818**	**649.500**	**408.318**

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	421.529	367.812	-53.718
2. Beheer en onderhoud	928.852	222.196	-706.656
3. Veiligheid en toezicht	67.192	-	-67.192
4. Bestuur en ondersteuning	403.424	-	-403.424
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	594	1.595.825	1.595.231
Totaal voor bestemming	**1.821.591**	**2.185.832**	**364.242**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	496.435	132.194	-364.242
Totaal na bestemming	**2.318.026**	**2.318.026**	**-**

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
Programma	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	421.529	367.812	-53.718	594.178	541.000	-53.178	240.267	-	-240.267
2. Beheer en onderhoud	928.852	222.196	-706.656	981.944	230.504	-751.440	930.683	212.936	-717.746
3. Veiligheid en toezicht	67.192	-	-67.192	64.568	-	-64.568	47.166	-	-47.166
4. Bestuur en ondersteuning	11.214	-	-11.214	23.239	-	-23.239	12.077	-	-12.077
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	594	1.595.825	1.595.231	386	1.598.792	1.598.406	562	1.190.818	1.190.256
Overhead	392.210	-	-392.210	369.319	-	-369.319	428.451	-	-428.451
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten	**1.821.591**	**2.185.832**	**364.242**	**2.033.634**	**2.370.296**	**336.662**	**1.659.205**	**1.403.754**	**-255.451**
Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	57.663	57.663	-	14.196	14.196	-	53.786	53.786	-
Bestemmingsreserve	438.773	74.531	364.242	385.996	49.334	336.662	51.671	307.122	-255.451
Totaal mutaties reserves	**496.435**	**132.194**	**364.242**	**400.192**	**63.530**	**336.662**	**105.457**	**360.908**	**-255.451**
Gerealiseerd resultaat	**2.318.026**	**2.318.026**	**-**	**2.433.826**	**2.433.826**	**-**	**1.764.662**	**1.764.662**	**-**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	366.131	540.494	-174.363	174.716
Inzet RNH	55.398	53.684	1.714	65.551
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totale lasten	***421.529***	***594.178***	***-172.649***	***240.267***
Opbrengsten	-	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	367.812	541.000	-173.188	-
Totale baten	***367.812***	***541.000***	***-173.188***	**-**
Saldo	**-53.718**	**-53.178**	**-540**	**-240.267**

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	-	-	-	-	-	-
3.1 economische ontwikkeling	25.681	-	19.963	-	85.856	-
3.2.1 fysieke bedrijfsinfrastructuur	382.354	367.812	567.152	541.000	31.760	-
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	2.176	-	2.957	-
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	13.494	-	4.887	-	119.694	-
Totaal	**421.529**	**367.812**	**594.178**	**541.000**	**240.267**	**-**

Programma 2. Beheer en onderhoud	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten DO	209.587	288.430	-78.843	203.634
Overige bedrijfskosten	159.140	208.981	-49.841	196.984
Inzet RNH	352.173	277.154	75.019	291.131
GO*	146.124	203.400	-57.276	182.401
Kapitaallasten	17.752	17.179	573	33.933
Subtotaal lasten	***884.775***	***995.144***	***-110.369***	***908.083***
Dotatie voorziening GO*	190.200	190.200	-	205.000
Onttrekking voorziening GO*	-146.124	-203.400	57.276	-182.401
Saldo mutaties voorziening GO	***44.076***	***-13.200***	***57.276***	***22.599***
Totale lasten	**928.852**	**981.944**	**-53.092**	**930.683**
Opbrengsten	204.386	210.194	-5.808	195.645
Projectsubsidies	17.810	20.310	-2.500	17.291
Totale baten	**222.196**	**230.504**	**-8.308**	**212.936**
Saldo	**-706.656**	**-751.440**	**44.784**	**-717.746**

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	93.753	-	125.188	-	96.665	-
3.2.2 fysieke bedrijfs-infrastructuur	39.936	181.174	43.697	182.749	55.797	173.397
3.4 economische promotie	65.140	-	59.880	-	48.777	-
5.3 cultuur presentatie en productie	-	-	-	-	-	-
5.7.2 openbaar groen en (openlucht) recreatie	730.022	41.022	753.179	47.755	729.444	39.539
Totaal	**928.852**	**222.196**	**981.944**	**230.504**	**930.683**	**212.936**

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	4.221	8.392	-4.171	4.234
Inzet RNH	62.971	56.176	6.795	42.932
Totale lasten	**67.192**	**64.568**	**2.624**	**47.166**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-67.192**	**-64.568**	**-2.624**	**-47.166**

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	67.192	-	64.568	-	47.166	-
Totaal	**67.192**	**-**	**64.568**	**-**	**47.166**	**-**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	39.391	47.431	-8.040	32.971
Inzet RNH	364.033	345.127	18.906	407.557
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totale lasten	**403.424**	**392.558**	**10.866**	**440.528**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-403.424**	**-392.558**	**-10.866**	**-440.528**

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0.1 bestuur	11.214	-	23.239	-	12.077	-
0.4 overhead	392.210	-	369.319	-	428.451	-
Totaal	**403.424**	**-**	**392.558**	**-**	**440.528**	**-**

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	594	386	208	562
Inzet RNH	-	-	-	-
Totale lasten	**594**	**386**	**208**	**562**
Participantenbijdragen	1.214.992	1.214.992	-	1.190.818
Opbrengsten	380.833	383.800	-2.967	-
Totale baten	**1.595.825**	**1.598.792**	**-2.967**	**1.190.818**
Saldo voor bestemming	**1.595.231**	**1.598.406**	**-3.175**	**1.190.256**
Mutaties reserves	364.242	336.662	27.580	-255.451
Saldo na bestemming	**1.230.990**	**1.261.744**	**-30.754**	**1.445.707**

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0.5 treasury	594	-	386	-	562	-
0.8 overige baten en lasten	-	1.595.825	-	1.598.792	-	1.190.818
0.9 vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-
0.10 mutaties reserves	496.435	132.194	400.192	63.530	105.457	360.908
0.11 resultaat rekening baten en lasten	-	-	-	-	-	-
Totaal	**497.029**	**1.728.019**	**400.578**	**1.662.322**	**106.019**	**1.551.726**

Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
	Toevoeging	Onttrekking	Saldo	Toevoeging	Onttrekking	Saldo	Toevoeging	Onttrekking	Saldo
Algemene reserve RAUM	57.663	57.663	-	14.196	14.196	-	53.786	53.786	-
Bestemmingsreserve exploitatie RAUM	428.210	74.531	353.679	385.996	49.334	336.662	51.671	307.122	-255.451
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM	10.563		10.563	-	-	-	-	-	-
Totaal mutaties reserves	**496.435**	**132.194**	**364.242**	**400.192**	**63.530**	**336.662**	**105.457**	**360.908**	**-255.451**

Bijlage II Overzichten IJ-Z

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	74.171	-	-74.171
2. Beheer en onderhoud	287.843	25.835	-262.009
3. Veiligheid en toezicht	25.010	-	-25.010
4. Bestuur en ondersteuning	90.921	-	-90.921
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	-	441.454	441.454
Totaal voor bestemming	**477.944**	**467.289**	**-10.656**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	62.430	73.086	10.656
Totaal na bestemming	**540.374**	**540.374**	**-**

Specificatie van de baten	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Jaarrekening 2020
Subsidies en projectbijdragen	-	-	-
Inkomsten uit gebiedsexploitatie, zoals evenementen, huren en pachten	25.835	20.000	19.708
Participantenbijdragen	441.454	441.454	432.671
Totaal baten voor bestemming	**467.289**	**461.454**	**452.379**

Resultaat totaal 2021	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil
Lasten	477.944	423.661	54.283
Baten	467.289	461.454	5.835
Saldo	**-10.656**	**37.793**	**-48.449**

Participant	Bijdragen-verdeling 2021	Bijdrage in 2020	Bijdrage in 2021
Provincie Noord Holland	50,10%	216.769	221.169
Gemeente Beverwijk	13,63%	58.973	60.170
Gemeente Heemskerk	12,03%	52.050	53.107
Gemeente Uitgeest	4,28%	18.518	18.894
Gemeente Zaanstad	19,96%	86.361	88.114
Totaal	**100,00%**	**432.671**	**441.454**

Ontwikkeling van reserves en voorzieningen	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Algemene reserve IJ-Z	720.606	717.469	3.137
Bestemmingsreserve IJ-Z	275.042	288.835	-13.793
Totaal reserves	**995.647**	**1.006.303**	**-10.656**
Voorziening groot onderhoud IJ-Z	284.709	202.691	82.018
Totaal reserves en voorzieningen	**1.280.357**	**1.208.994**	**71.362**

Programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Ontwikkeling en inrichting	74.171	-	-74.171
2. Beheer en onderhoud	287.843	25.835	-262.009
3. Veiligheid en toezicht	25.010	-	-25.010
4. Bestuur en ondersteuning	90.921	-	-90.921
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves	-	441.454	441.454
Totaal voor bestemming	**477.944**	**467.289**	**-10.656**
	Toevoeging	**Onttrekking**	**Saldo**
Ad 5. Mutaties reserves	62.430	73.086	10.656
Totaal na bestemming	**540.374**	**540.374**	**-**

	Jaarrekening 2021			Begroting na wijziging 2021			Jaarrekening 2020		
Programma	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
1. Ontwikkeling en inrichting	74.171	-	-74.171	44.060	-	-44.060	147.206	-	-147.206
2. Beheer en onderhoud	287.843	25.835	-262.009	263.235	20.000	-243.235	259.434	19.708	-239.726
3. Veiligheid en toezicht	25.010	-	-25.010	30.767	-	-30.767	15.369	-	-15.369
4. Bestuur en ondersteuning	1.634	-	-1.634	2.615	-	-2.615	1.200	-	-1.200
5. Algemene dekkingsmiddelen (exclusief mutaties reserves)	-	441.454	441.454	-	441.454	441.454	-	432.671	432.671
Overhead	89.287	-	-89.287	82.984	-	-82.984	87.698	-	-87.698
Heffing vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten	**477.944**	**467.289**	**-10.656**	**423.661**	**461.454**	**37.793**	**510.907**	**452.379**	**-58.528**
Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**	**Toevoeging**	**Onttrekking**	**Saldo**
Algemene reserve	62.430	59.293	3.137	65.293	21.250	44.043	74.062	77.327	-3.265
Bestemmingsreserve	-	13.793	-13.793	-	6.250	-6.250	-	55.263	-55.263
Totaal mutaties reserves	**62.430**	**73.086**	**-10.656**	**65.293**	**27.500**	**37.793**	**74.062**	**132.590**	**-58.528**
Gerealiseerd resultaat	**540.374**	**540.374**	**-**	**488.954**	**488.954**	**-**	**584.969**	**584.969**	**-**

Programma 1. Ontwikkeling en inrichting	**Jaarrekening 2021**	**Begroting na wijziging 2021**	**Verschil 2021**	**Jaarrekening 2020**
Bedrijfskosten	43.623	27.500	16.123	131.122
Inzet RNH	30.548	16.560	13.988	16.085
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totale lasten	***74.171***	***44.060***	***30.111***	***147.206***
Opbrengsten	-	-	-	-
Subsidies en projectbijdragen	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-74.171**	**-44.060**	**-30.111**	**-147.206**

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**
2.1 verkeer en vervoer	-	-	-	-	-	-
3.1 economische ontwikkeling	50.202	-	37.847	-	146.353	-
3.2.1 fysieke bedrijfsinfrastructuur	-	-	-	-	-	-
3.3 bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-	-	2.811	-	853	-
5.7.1 openbaar groen en (openlucht) recreatie	23.968	-	3.402	-	-	-
Totaal	**74.171**	**-**	**44.060**	**-**	**147.206**	**-**

Programma 2. **Beheer en onderhoud**	**Jaarrekening 2021**	**Begroting na wijziging 2021**	**Verschil 2021**	**Jaarrekening 2020**
Bedrijfskosten DO	88.953	80.603	8.350	94.987
Overige bedrijfskosten	36.258	32.252	4.006	30.197
Inzet RNH	68.332	56.080	12.252	72.249
GO*	12.282	6.632	5.650	6.409
Kapitaallasten	-	-	-	-
Subtotaal lasten	***205.825***	***175.567***	***30.258***	***203.843***
Dotatie voorziening GO*	94.300	94.300	-	62.000
Onttrekking voorziening GO*	-12.282	-6.632	-5.650	-6.409
Saldo mutaties voorziening GO	***82.018***	***87.668***	***-5.650***	***55.591***
Totale lasten	**287.843**	**263.235**	**24.608**	**259.434**
Opbrengsten	25.835	20.000	5.835	19.708
Projectsubsidies	-	-	-	-
Totale baten	**25.835**	**20.000**	**5.835**	**19.708**
Saldo	**-262.009**	**-243.235**	**-18.774**	**-239.726**

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
2.1 verkeer en vervoer	87.972	-	69.889	-	66.523	-
3.2.2 fysieke bedrijfs-infrastructuur	11.481	25.835	8.463	20.000	15.040	19.708
3.4 economische promotie	14.943	-	18.653	-	11.833	-
5.3 cultuur presentatie en productie	-	-	-	-	-	-
5.7.2 openbaar groen en (openlucht) recreatie	173.447	-	166.230	-	166.037	-
Totaal	**287.843**	**25.835**	**263.235**	**20.000**	**259.434**	**19.708**

Programma 3. Toezicht en veiligheid	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	703	2.602	-1.899	706
Inzet RNH	24.306	28.165	-3.859	14.663
Totale lasten	**25.010**	**30.767**	**-5.757**	**15.369**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-25.010**	**-30.767**	**5.757**	**-15.369**

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
1.2 openbare orde en veiligheid	25.010	-	30.767	-	15.369	-
Totaal	**25.010**	**-**	**30.767**	**-**	**15.369**	**-**

Programma 4. Bestuur en ondersteuning	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	1.634	3.177	-1.544	1.261
Inzet RNH	89.287	82.422	6.865	87.636
Kapitaallasten	-	-	-	-
Totale lasten	**90.921**	**85.599**	**5.322**	**88.898**
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**-**	**-**	**-**	**-**
Saldo	**-90.921**	**-85.599**	**-5.322**	**-88.898**

	Jaarrekening 2021		Begroting na wijziging 2021		Jaarrekening 2020	
Taakveld	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
0.1 bestuur	1.634	-	2.615	-	1.200	-
0.4 overhead	89.287	-	82.984	-	87.698	-
Totaal	**90.921**	**-**	**85.599**	**-**	**88.898**	**-**

Programma 5. Algemene dekkingsmiddelen	Jaarrekening 2021	Begroting na wijziging 2021	Verschil 2021	Jaarrekening 2020
Bedrijfskosten	-	-	-	-
Inzet RNH	-	-	-	-
Totale lasten	**-**	**-**	**-**	**-**
Participantenbijdragen	441.454	441.454	-	432.671
Opbrengsten	-	-	-	-
Totale baten	**441.454**	**441.454**	**-**	**432.671**
Saldo voor bestemming	**441.454**	**441.454**	**-**	**432.671**
Mutaties reserves	-10.656	37.793	-48.449	-58.528
Saldo na bestemming	**452.110**	**403.661**	**48.449**	**491.199**

Taakveld	Jaarrekening 2021 Lasten	Jaarrekening 2021 Baten	Begroting na wijziging 2021 Lasten	Begroting na wijziging 2021 Baten	Jaarrekening 2020 Lasten	Jaarrekening 2020 Baten
0.5 treasury	-	-	-	-	-	-
0.8 overige baten en lasten	-	441.454	-	441.454	-	432.671
0.9 vennootschapsbelasting	-	-	-	-	-	-
0.10 mutaties reserves	62.430	73.086	65.293	27.500	74.062	132.590
0.11 resultaat rekening baten en lasten	-	-	-	-	-	-
Totaal	**62.430**	**514.540**	**65.293**	**468.954**	**74.062**	**565.261**

Resultaatbestemming (ad 5. mutaties reserves)	Jaarrekening 2021 Toevoeging	Jaarrekening 2021 Onttrekking	Jaarrekening 2021 Saldo	Begroting na wijziging 2021 Toevoeging	Begroting na wijziging 2021 Onttrekking	Begroting na wijziging 2021 Saldo	Jaarrekening 2020 Toevoeging	Jaarrekening 2020 Onttrekking	Jaarrekening 2020 Saldo
Algemene reserve IJ-Z	62.430	59.293	3.137	65.293	21.250	44.043	74.062	77.327	-3.265
Bestemmingsreserve IJ-Z	-	13.793	-13.793	-	6.250	-6.250	-	55.263	-55.263
Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten IJ-Z	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal mutaties reserves	**62.430**	**73.086**	**-10.656**	**65.293**	**27.500**	**37.793**	**74.062**	**132.590**	**-58.528**

Ontwikkeling van reserves	Stand per 31-12-2021	Stand per 31-12-2020	Verschil
Algemene reserve	720.606	717.469	3.137
Bestemmingsreserve	275.042	288.835	-13.793
Totaal reserves	**995.647**	**1.006.303**	**-10.656**

Bijlage III Investerings- en financieringsstaat over 2021

nr	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021	Afschrijvingen 2021	Stand per 31-12-2021
	ACTIVA					
1	Onroerende en roerende bezittingen	329.701	25.827	-291.667	17.752	46.110
2	Investeringsuitgaven die gedekt worden uit reserves	-				-
3	Financiële vaste activa	-				-
	Totaal activa	**329.701**	**25.827**	**-291.667**	**17.752**	**46.110**
	PASSIVA					
1	Kapitaal	408	-	-	-	408
2	Algemene reserve RAUM	45.392	57.663	-57.663	-	45.392
3	Bestemmingsreserve exploitatie RAUM	342.708	428.210	-74.531	-	696.387
4	Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten RAUM	12.325	10.563	-	-	22.888
5	Algemene reserve IJ-Z	717.469	62.430	-59.293	-	720.606
6	Bestemmingsreserve IJ-Z	288.835	-	-13.793	-	275.042
7	Bestemmingsreserve egalisatie kapitaallasten IJ-Z	-	-	-	-	-
8**	Voorziening groot onderhoud RAUM	248.667	190.200	-146.124	-	292.743
9**	Voorziening groot onderhoud IJ-Z	202.691	94.300	-12.282	-	284.709
10	Aangegane langlopende leningen	-	-	-		-
	Totaal passiva	**1.858.494**	**843.365**	**-363.685**	**-**	**2.338.174**
	Bruto werkkapitaal (totaal passiva – totaal activa)	**1.528.793**	**817.538**	**-72.018**	**-17.752**	**2.292.064**

	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021		Stand per 31-12-2021
8**	**Specificatie voorziening groot onderhoud RAUM**					
	verkeer & vervoer:					
	Categorie verhardingen	30.127	41.300	-63.326	-	8.101
	Categorie civiele kunstwerken	19.914	24.800	-8.199	-	36.515
		50.040	**66.100**	**-71.524**	**-**	**44.616**
	openbaar groen en (openlucht)recreatie:					
	Categorie groen	35.704	53.100	-15.617	-	73.187
	Categorie water, oevers en stranden	27.955	12.700	-6.426	-	34.229
	Categorie terreinmeubilair	76.931	34.900	-41.608	-	70.223
	Categorie hygiënische maatregelen / riolering en reiniging	31.550	7.900	-	-	39.450
	Categorie gebouwen	26.486	15.500	-10.949	-	31.037
		198.626	**124.100**	**-74.600**	**-**	**248.127**
	Totaal voorziening groot onderhoud RAUM	**248.667**	**190.200**	**-146.124**	**-**	**292.743**

	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021		Stand per 31-12-2021
9**	**Specificatie voorziening groot onderhoud IJ-Z**					
	verkeer & vervoer:					
	Categorie verhardingen	85.330	46.500	-4.296	-	127.535
	Categorie civiele kunstwerken	85.330	9.100		-	94.430
		170.660	**55.600**	**-4.296**	**-**	**221.965**
	openbaar groen en (openlucht)recreatie:					
	Categorie groen	4.842	13.400		-	18.242
	Categorie water, oevers en stranden	-	6.900	-5.445	-	1.455

	Omschrijving	Stand per 1-1-2021	Vermeerderingen 2021	Verminderingen 2021		Stand per 31-12-2021
	Categorie terreinmeubilair	27.189	18.400	-2.541	-	43.048
	Categorie hygiënische maatregelen / riolering en reiniging	-	-		-	-
	Categorie gebouwen	-	-		-	-
		32.031	**38.700**	**-7.986**	**-**	**62.745**
	Totaal voorziening groot onderhoud IJ-Z	**202.691**	**94.300**	**-12.282**	**-**	**284.709**
	Totaal	**451.357**	**284.500**	**-158.406**	**-**	**577.452**

Bijlage IV Staat van geactiveerde investeringen tot en met 2021

Omschrijving	Jaar van inv.	Geactiv. t/m 2020	Investering	Des-investering	Geactiv. t/m 2021	Termijn	Boekwaarde 1-1-2021	Afschr. t/m 2020	Afschr. 2021	Afschr. desinv. 2021	Boekwaarde 31-12-2021	Restwaarde
Investeringen maatschappelijk nut												
Inrichting & ontwikkeling												
Waterkwaliteit Zwaansmeer	2021	12.325	10.563	-	22.888	30	12.325	-	-	-	22.888	-
		12.325	**10.563**	**-**	**22.888**		**12.325**	**-**	**-**	**-**	**22.888**	**-**
Investeringen economisch nut												
Onroerend Goed												
Opstallen Erfgoedpark de Hoop	2015	350.000	-	-350.000	-	30	291.667	-58.333	-	-58.333	-	-
		350.000	**-**	**-350.000**	**-**		**291.667**	**-58.333**	**-**	**-58.333**	**-**	**-**
Kantoormachines												
Kyocera Copier	2008	6.002	-	-	6.002	3	-	-6.002	-	-	-	-
		6.002	**-**	**-**	**6.002**		**-**	**-6.002**	**-**	**-**	**-**	**-**

Omschrijving	Jaar van inv.	Geactiv. t/m 2020	Investering	Des-investering	Geactiv. t/m 2021	Termijn	Boekwaarde 1-1-2021	Afschr. t/m 2020	Afschr. 2021	Afschr. desinv. 2021	Boekwaarde 31-12-2021	Restwaarde
Vervoermiddelen												
Mitsubishi 9-VXP-54	2012	44.871	-	-	44.871	5	-	-44.871	-	-	-	-
Citroen C3 NK-578-N	2017	18.964			18.964	5	4.425	-14.539	-3.793		632	-
Aanhangwagen Hapert, Colbalt	2017	4.552			4.552	5	1.593	-2.959	-910		683	-
		68.387	**-**	**-**	**68.387**		**6.018**	**-62.369**	**-4.703**	**-**	**1.315**	**-**
Vaartuigen												
Pont Molletjesveer	2005	26.933	-	-	26.933	15	6.135	-20.799	-1.796	-	4.339	-
Pont Oost Knollendam	2005	16.824	-	-	16.824	15	4.486	-12.338	-1.122	-	3.364	-
Werkschip met toebehoren	2005	25.447	-	-	25.447	10	4.029	-21.418	-2.545	-	1.484	-
Alumax 660 Tender	2005	52.162	-	-	52.162	5	5.042	-47.119	-5.042	-	-	-
Kraanboot Mitsubishi S4S kielkoeling	2021	-	15.264	-	15.264	5	-	-	-2.544	-	12.720	-
		121.366	**15.264**	**-**	**136.630**		**19.692**	**-101.674**	**-13.048**	**-**	**21.908**	**-**
Totaal		**558.080**	**25.827**	**-350.000**	**233.907**		**329.701**	**-228.378**	**-17.752**	**-58.333**	**46.110**	**-**

Bijlage V Gebeurtenissen na balansdatum

N.v.t.

Bijlage VI Risicoanalyse 2021

Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer vindt het belangrijk om voldoende aandacht te besteden aan de risico's, zoals ook wordt verplicht in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Deze nota geeft het noodzakelijke inzicht en wordt in de paragraaf weerstandsvermogen gebruikt en vergeleken met de beschikbare weerstandscapaciteit.

Omgaan met de coronapandemie

Het jaar 2020 heeft het belang aangetoond van een goede risico-inventarisatie en dat geldt ook voor 2021. Sinds maart 2020 zijn diverse maatregelen genomen om de verspreiding van het coronavirus (covid-19) tegen te gaan. De (tijdelijke) sluiting van horeca en voorzieningen volgens de richtlijnen van het RIVM hadden weinig gevolgen voor Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer, ook in 2021. Ondernemingen moesten voor lange periodes hun deuren sluiten of mochten alleen open voor afhaal. De ondernemers hebben het recreatieschap verzocht om korting op huur en pacht, en het recreatieschap heeft besloten hierin de ondernemers tegemoet te komen. Hierdoor liep ook het recreatieschap inkomsten mis.

Ondanks dat een gebeurtenis met de impact van de coronacrisis niet was te voorspellen, bood de inventarisatie aanknopingspunten bij het inschatten van de financiële gevolgen van de pandemie.

Ten tijde van het opstellen van deze tekst is het nog niet duidelijk hoe lang de maatregelen gaan duren, wat de gevolgen precies zijn en zeker niet in hoeverre de gevolgen spelen in de toekomst. De ondernemingen moesten tot woensdag 26 januari 2021 hun deuren gesloten houden, maar misschien nog langer of later in het jaar opnieuw sluiten. Ook is niet bekend of de evenementen in 2022 (eventueel in aangepaste vorm) kunnen doorgaan. Dit risico is meegenomen in de inventarisatie.

Onderzoek verkoop aandelen uitvoeringsorganisatie RNH

De gevolgen zijn sterk afhankelijk van een breed spectrum aan scenario's. Aandachtspunten en risico's die de uitvoeringsorganisatie ziet, zijn per brief van 8 februari 2022, aan de schapsbestuurders bekend gemaakt. De invulling van dit onderwerp in de risicoparagraaf wordt door de uitvoeringsorganisatie overgelaten aan de recreatieschappen zelf.

Geïnventariseerde risico's

Begin 2022 zijn de risico's voor Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer in kaart gebracht. Hieronder zijn de risico's benoemd:

1. Grote cultuurtechnische werken (o.a. Saskerleidam)
2. Vertragingen locatie-ontwikkelingen
3. Geen steun voor visie/uitvoeringsprogramma
4. Waterplantenproblematiek
5. Faillissementen – dubieuze partners
6. Effecten van coronabeperkingen

	Gevolg / impact (totale lasten R2021 = € 2,1 mln)		
Kans	1 = <3% (< € 70.500)	2 = 3-10% (€70.500-235.000)	3 = >10% (> € 235.000)
1= <5% (5%)			
2= 5–25% (20%)		5	1, 3
3= >25% (35%)	6	4	2

Lage scores (groen gekleurd) geven kleine risico's weer. Deze behoeven weinig tot geen aandacht. Hoge scores (oranje - rood gekleurd) geven grote(re) risico's weer. Deze risico's zijn niet aanvaardbaar. Voor deze risico's moeten beheersmaatregelen worden getroffen. De vermenigvuldiging van de kansen met de financiële gevolgen leidt tot de positionering in de matrix.

1	
Risico **Grote cultuur-technische werken (met name Saskerleidam)**	**Oorzaak** • **Uitvoering bestaande overeenkomst** • **Publieke en bestuurlijke tegenwerking** • **Externe negatieve berichtgeving (zoals bijv. tv-uitzending Zembla)**
	Gevolg / impact • **Imago en vertrouwen neemt af** • **Uittreden participant(en)**
Kans(cijfer):2 / *Gevolg(cijfer):3* € 350.000	
Beheersmaatregel • **Vol inzetten op omgevingsmanagement** • **Meer gezamenlijk optrekken** **€ 122.500**	

2	
Risico **Vertragingen locatie ontwikkelingen**	**Oorzaak** • **Economische onzekerheid** • **Inmenging NNN, BPL, Stikstof PFAS** • **Vertraging bestemmingsplannen**
	Gevolg / impact • **Uitblijven gewenste recreatieve opwaardering** • **Leegstand ondernemingslocaties** • **Onvoldoende inkomsten** • **Toename beheerkosten**
Kans(cijfer):3 / *Gevolg(cijfer):3* € 300.000	
Beheersmaatregel • **Informatie uit de markt halen** • **Zelf zorgen voor voldoende kennis**	

• **Alternatieve tijdelijke invulling van de locatie (standplaats, pop-up)** **€ 105.000**

3		
Risico **Geen steun voor de Visie/uitvoeringsprogramma**		**Oorzaak** **Maatschappelijk discussie uitvoeringsprogramma visie**
Kans(cijfer):2	*Gevolg(cijfer):3* € 400.000	**Gevolg / impact** • **Geen ruimte voor ondernemers** • **Onzeker bestaansrecht!** • **Geen doorontwikkeling van het gebied**
Beheersmaatregel • **Zorgen voor voldoende kennis** • **Benutten omgevingsmanagement** • **zorgen voor aanvullende (financierings)mogelijkheden (subsidies, cofinanciering)** • **Ontwikkelingen op andere manier vormgeven (via individuele gemeenten)** **€ 80.000**		

4		
Risico **Waterplanten – oncontroleerbaar worden**		**Oorzaak** • **Toename mobiliteit** • **Geen afdoende maatregelen/oplossingen**
Kans(cijfer): 3	*Gevolg(cijfer): 2* € 100.000 => **€ 35.000**	**Gevolg / impact** • **Vaarwater slecht tot onbruikbaar voor recreatie** • **Hogere beheerkosten** • **Vertrek recreanten**

Beheersmaatregel • **Gezamenlijk probleem van maken** • **Saldering/compensatie`** **€ 35.000**

5		
Risico **Faillissementen ondernemer**		**Oorzaak** • **economische situatie** • **Overeenkomsten met dubieuze partijen** • **Kwaliteit ondernemers**
Kans(cijfer): 2	*Gevolg(cijfer):2* € 150.000 =>	**Gevolg / impact** • **Imago schending bij dubieuze zaken** • **Financiële consequenties** • **Verlies van grip op het vervolg van de onderneming en wat daarna gebeurt**
Beheersmaatregel • **Vinger aan de pols houden bij de ondernemer/probleem opvolging** • **CDD beleid** **€ 30.000**		

6		
Risico **Effecten van coronabeperkingen**		**Oorzaak** • **Langer aanhouden Corona**
Kans(cijfer): 3 – 35%	*Gevolg(cijfer): 1*	**Gevolg / impact** • **Toename recreanten en intensiever gebruik** • **Beheer- en toezichtkosten stijgen**

	€ 50.000	• **Openstaande debiteuren** • **Minder positief imago**
Beheersmaatregel • **Meer handhaving en betere, positieve communicatie** • **Meer overleg andere gebieden (spreiding)** • **Bedenken creatieve oplossingen** **€ 17.500**		

Berekening gewenst weerstandsvermogen

De kwantificering van de risico's leidt tot een gewenst weerstandsvermogen van € 390.000, zoals uit onderstaande tabel blijkt.

Risico	Gewenst weerstandsvermogen
1. Grote infrastructurele werken (m.n. Saskerleidam)	€ 122.500
2. Vertragingen locatie-ontwikkelingen	€ 105.000
4. Geen steun voor de visie/uitvoeringsplan	€ 80.000
5 Waterplanten	€ 35.000
6. Faillissementen ondernemers	€ 30.000
7. Effecten van coronabeperkingen	€ 17.500
Totaal	**€ 390.000**

Ten opzichte van vorig jaar is het benodigde weerstandsvermogen toegenomen.
Op basis van de onderstaande berekeningen is een totaalbedrag berekend van **€ 390.000**. Dit bedrag moet als weerstandsvermogen worden aangehouden.

De aanwezige reserves op 1 januari 2022 zijn als volgt (zie Jaarrekening RAUM 2021 – Balans):

1. Kapitaal €408
2. AR A-UM € 45.392
3. BR RAUM € 719.275
4. AR IJ-Z € 720.606
5. BR IJ-Z € 275.042

Bijlage VII SiSa verantwoordingsinformatie 2021

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2021 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 3-2-2022									
Verstrekker	Uitkeringscode	Specifieke uitkering Juridische grondslag Ontvanger		Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator
LNV	L7B	**Regeling specifieke uitkering IBP-Vitaal Platteland** SiSa tussen medeoverheden		Gebiedsnaam/nummer *Aard controle n.v.t.* *Indicator: L7B/01*	Hieronder per regel één provincie(code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordingsinformatie voor die provincie invullen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: L7B/02*	Totale besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: L7B/03*	Totale cumulatieve besteding (t/m jaar T) *Aard controle R* *Indicator: L7B/04*	Eindverantwoording (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: L7B/05*	Toelichting Hier eventueel opmerkingen of toelichtingen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: L7B/06*
			1	050202 Recreatieschap Alkmaarder-Uitgeestermeer	030007 Provincie Noord-Holland	€ 112.090	€ 112.090	Nee	
			2						
			3						
			4						
			5						
			6						
			7						
			8						
			9						
			10						

Bijlage VIII WNT-verantwoording 2021

Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer van toepassing zijnde regelgeving: “het algemene WNT-maximum”.

In mei 2017 is door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties besloten om in het financieel verslaggevingsdocument de vermelding van iedere topfunctionaris van wie de bezoldiging €1.700 of minder per kalenderjaar bedraagt te wijzigen. In de jaarrekening kan volstaan worden met de naam en de functie.

De bestuursfuncties van het recreatieschap betreffen onbezoldigde functies.

Overzicht van de bestuurders over het verantwoordingsjaar 2021

Naam	Functie
Mevrouw dr. I. Zaal	Lid AB en DB (voorzitter)
De heer S.M. Nieuwland	Lid AB en DB (vice voorzitter)
De heer drs. P. F. Dijkman	Lid AB en DB
De heer A.W.M. Schoorl	Lid AB
Mevrouw H.J. Niele-Goos	Lid AB
De heer R. de Haan	Lid AB
De heer R. Opdam	Lid AB
De heer W. Breunesse	Lid AB

Uitbetaalde beëindigingsvergoeding 2021

Er zijn geen uitkeringen gedaan wegens beëindiging dienstverband aan top functionarissen.

Rapportageverplichtingen overige functionarissen

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen die in 2021 een bezoldiging boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden. Er zijn in 2021 geen ontslaguitkeringen aan overige functionarissen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

Bestuursmededeling

voor raden en Staten • na AB 6 juli 2022

recreatieschap alkmaarder- en uitgeestermeer

Uitgangspunten nieuw bestemmingsplan recreatiegebied Dorregeest

Voor de herontwikkeling van het recreatieterrein Dorregeest heeft het bestuur in 2019 besloten tot het opstellen van een nieuw bestemmingsplan. Vervolgens is in 2020 door gemeente Uitgeest en het recreatieschap hier toe gezamenlijk opdracht gegeven aan adviseur BRO.

In 2021 kwam naar voren dat de herontwikkeling van de locatie onlosmakelijk is verbonden aan de verbetering van de zwemwaterkwaliteit en indirect aan het project Saskerleidam. Hiervoor is in het kader van het programma Vitaal Platteland een onderzoeksopdracht gegeven. De uitkomsten van het onderzoek naar zwemwatercompartimentering zijn inmiddels bekend. Het bestuur stemt in met de voorgestelde uitgangspunten voor een nieuw bestemmingsplan, waarvoor de uitbreiding van bebouwingsmogelijkheden voor multifunctionele horeca, watersport, verblijfrecreatie en zwemwaterrecreatie de belangrijkste zijn.

Raads- en Statenledenexcursie verplaatst naar 2 september 2022

De reeds geplande excursie van 17 juni kon helaas niet doorgaan. Graag nodigen wij de raads- en Statenleden op 2 september uit om het recreatiegebied aan hen te laten zien. Via de griffiers wordt een uitnodiging verspreid.

Vitaal Platteland Alkmaarder- en Uitgeestermeer

De voorbereidingen in het kader van Vitaal Platteland Alkmaarder- en Uitgeestermeer zijn zo ver gevorderd, dat subsidie kan worden aangevraagd voor de uitwerking en de plannen aan de omgeving voorgelegd kunnen worden. Het project Vitaal Platteland is opgenomen in de vastgestelde visie van het recreatieschap en maakt deel uit van het Uitvoeringsprogramma.

Financiële jaarstukken

Jaarlijks legt het bestuur (financiële) verantwoording af over het in het afgelopen jaar gevoerde beleid en beheer. Het dagelijks bestuur heeft in haar vergadering van 6 april 2022 de financiële jaarstukken van Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer voorlopig vastgesteld. De jaarrekening 2021, de begrotingswijziging 2022 en de programmabegroting 2023 zijn op 14 april 2022 voor een zienswijze aangeboden aan de gemeenteraden en Provinciale Staten. Van de gemeenten Alkmaar, Beverwijk en Heemskerk zijn drie zienswijzen ontvangen. De zienswijzen zijn niet volledig hetzelfde maar betreffen alle drie het ontbreken van een structureel financieel evenwicht voor de middellange termijn. Het ontbreken daarvan heeft RNH onderkend en bij de aanbieding van de programmabegroting 2022 in de DB-vergadering van 6 april 2022 als volgt omschreven:

- De concept-programmabegroting 2023 van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer vast te stellen;
- RNH opdracht te geven voor de geoffreerde inzet en het uitvoeren van de inspanningen die in de programmabegroting 2023 zijn opgenomen;
- RNH opdracht te geven voor het presenteren van een overzicht bij de Kadernota 2024 waarbij de kosten en opbrengsten duurzaam financieel in evenwicht zijn.

Middels een brief zullen de gemeenteraden en Provinciale Staten geïnformeerd worden over de ontvangen zienswijzen en de reactie van RNH hierop.

Voorkeursvariant pont Molletjesveer

Rond het pontje Molletjesveer in West Knollendam is al jarenlang overlast in de vorm van geluid, intimidatie en groepen jongeren. Eerder is aan het bestuur melding gemaakt van overlast en in het voorjaar van 2022 is meerdere malen overleg geweest tussen gemeente Zaanstad, bewoners en Recreatie Noord-Holland en het recreatieschap.

In verband met een tijdelijke omleidingsroute vanwege werkzaamheden aan diverse bruggen in Zaanstad is er sprake van een toename van het vaarverkeer door de Nauernasche Vaart. Dit heeft geleid tot het tijdelijk uit de vaart nemen van het pontje voor de veiligheid en het voorkomen van mogelijke schade door het kapottrekken van de kabel door grotere vaartuigen.

In 2021 is een quickscan uitgevoerd. Hierin zijn de mogelijke alternatieven in beeld gebracht. Naar aanleiding van de gesprekken tussen de gemeente Zaanstad en RNH zijn deze opties verder verkend en uitgewerkt. De uitgewerkte opties zijn besproken met de omwonenden en omliggende bedrijven. Vervolgens is een viertal opties geselecteerd. Het Bestuur heeft gekozen voor “Ombouwen bestaande pont met elektrische motor + schipper (vrijvarend) opladen op andere ligplaats”.

Klik hier voor achtergrondinformatie

Recreatieschappen

Uw provincie of gemeente is deelnemer in 1 of meer recreatieschappen. Deze samenwerkingsverbanden ontwikkelen, beheren en exploiteren recreatieve voorzieningen. Zij brengen in samenhang daarmee een natuurlijk milieu tot stand en een duurzaam beheer van het landschap.

GROENGEBIED AMSTELLAND

Deelnemers	Stem verhouding	Bijdrage verdeling %
Amsterdam	3	49%
Provincie NH	1	28%
Amstelveen	1	15%
Diemen	1	5%
Ouder-Amstel	1	3%

recreatieschap alkmaarder- en uitgeestermeer

Deelnemers	Stem verhouding	Bijdrage verdeling % A-UM	Bijdrage verdeling % IJ-Z
Provincie NH	1	49%	50%
Zaanstad	1	24%	20%
Beverwijk	1	4%	14%
Heemskerk	1	3%	12%
Uitgeest	1	5%	4%
Castricum	1	5%	
Heiloo	1	2%	
Alkmaar	1	7%	

recreatieschap geestmerambacht

Deelnemers	Stem verhouding	Bijdrage-verdeling %
Alkmaar	2	54%
Dijk en Waard	2	46%

Voor het recreatieschap Geestmerambacht loopt een governance onderzoek.

recreatieschap twiske-waterland

Deelnemers	Stem verhouding	Bijdrage-verdeling %*
Provincie NH	7	56%
Purmerend	7	7%
Amsterdam	6	24%
Zaanstad	5	9%
Landsmeer	4	2%
Edam-Volendam	4	1%
Oostzaan	2	1%
Waterland	2	1%
Wormerland	2	1%

* De percentages zijn afgerond.

Spaarnwoude Park

Deelnemers	Stem verhouding	Bijdrage-verdeling %
Provincie NH	2	52%
Amsterdam	1	19%
Haarlem	1	14%
Haarlemmermeer	1	10%
Velsen	1	5%

Uitvoering voor recreatieschappen

De besturen van de recreatieschappen krijgen vanaf 1 januari 2022 ondersteuning van het **Bestuursbureau voor de Recreatieschappen**. De uitvoeringsorganisatie voor de recreatieschappen is **Recreatie Noord-Holland NV.**

Regelingen en verordeningen

Afspraken met betrekking tot het recreatieschap liggen vast in de afzonderlijke **gemeenschappelijke regelingen** en in de **organisatieverordeningen.** Deze documenten en alle algemeen bestuur vergaderstukken zijn op de website van het betreffende recreatieschap te vinden.

De verantwoordelijkheid van het beleid van de recreatieschappen ligt bij een algemeen bestuur. Provinciale staten en de deelnemende gemeenteraden benoemen de leden van het algemeen bestuur. Ambtelijk krijgen de leden ondersteuning van een adviescommissie. Voor het dagelijks besturen kiezen de algemeen bestuursleden uit hun midden een dagelijks bestuur en een voorzitter.

Taken en rollen van bestuurders en uitvoerders

Voor de ‘werking’ van de recreatieschappen zijn, naast regels en inkomsten, ook bestuurders, uitvoerders en adviseurs nodig. In de organisatieverordening staan de verschillende rollen beschreven. Hieronder een verkorte weergave.

De recreatieschappen fungeren gezamenlijk als opdrachtgever van de uitvoeringsorganisatie. Het bestuursbureau ondersteunt de opdrachtgever bij deze rol.

Recreatie Noord-Holland

- is uitvoeringsorganisatie voor de 5 recreatieschappen en het Routebureau;
- zorgt voor beheer, onderhoud, exploitatie, planontwikkeling en toezicht in de recreatiegebieden. Voor de uitvoering daarvan verleent het bestuur mandaat aan het hoofd van de uitvoeringsorganisatie.

RECREATIE Noord-Holland

Advisering

Ambtelijke adviseurs

(Beleids)adviseurs van de deelnemende gemeenten en provincie.

Advisering

Recreatieschappen

Algemeen bestuur

- stelt financiële kaders vast;
- stelt beleid, investerings- en beheerplannen op;
- informeert actief over beleid en beheer.

Dagelijks bestuur

- stelt agenda algemeen bestuur op;
- voert zonodig procedures in het kader van bezwaar en beroep;
- is bevoegd privaatrechtelijk afspraken te maken;
- houdt toezicht op de uitvoering van beleid en informatievoorziening.

Afstemming

Voorzittersoverleg

- bestaat uit de voorzitters van de recreatieschappen;
- stemt af over schapsoverstijgend en gezamenlijk beleid;
- is werkgeverscommissie voor het bestuursbureau en zorgt voor feitelijke aansturing ervan;
- overlegt tenminste eenmaal per jaar.

Aandeelhouder

Opdrachtgever

Functioneel werkgever

Provincie Noord-Holland

- neemt deel in 4 van de 5 recreatieschappen;
- is enig aandeelhouder van de uitvoeringsorganisatie;
- is formeel werkgever bestuursbureau.

Provincie Noord-Holland

Formeel werkgever

Ondersteuning opdrachtgever

Bestuursbureau

- is per 1 januari 2022 voor de 5 recreatieschappen opgericht;
- voorbereiden van en adviseren over de bestuurlijke besluitvorming;
- initiëren van schapsoverstijgende beleidsvoorbereidende werkzaamheden;
- adviseren over opdrachtgeversol naar de uitvoeringsorganisatie;
- bestaat uit een secretaris, adviseur en secretarieel ondersteuner.

Raden en Staten

- benoemen bestuursleden;
- besluiten tot toe- of uittreden;
- zijn kaderstellend en controlerend;
- leveren zienswijzen op beleid, investerings- en beheerplannen.

Meer informatie:

Bestuursbureau Recreatieschappen
info@bestuursbureaurecreatie.nl

Recreatie Noord-Holland
info@recreatienoordholland.nl

1 juni 2022

recreatieschap alkmaarder- en uitgeestermeer

Voorstel AB Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer

Datum vergadering	
Adviescommissie	22 maart 2022
Dagelijks bestuur	6 april 2022
Algemeen bestuur	6 juli 2022

Onderwerp

Reactie op de ontvangen zienswijzen Jaarrekening 2021, Begrotingswijziging 2022 en Programmabegroting 2023.

Kernboodschap

Het dagelijks bestuur heeft op 14 april 2022 de Jaarrekening 2021, de Begrotingswijziging 2022 en de Programmabegroting 2023 met de aanbiedingsbrief toegestuurd aan de raden van de deelnemende gemeenten en Provinciale Staten. Op grond van het bepaalde in de Wet Gemeenschappelijke Regelingen is de mogelijkheid geboden om binnen tien weken een zienswijze kenbaar te maken.

Het algemeen bestuur besluit

1. dat de reacties van de participanten geen aanleiding geven tot aanpassing van de Jaarrekening 2021, de Begrotingswijziging 2022 en de Programmabegroting 2023;
2. op de binnengekomen reacties per brief naar de participanten te reageren zoals vermeld bij onderstaande onderbouwing besluit. De bijbehorende brief is als bijlage 1 bij dit voorstel gevoegd.

Bestuurlijke achtergrond

- Het algemeen bestuur heeft op 14 april 2022 de Jaarrekening 2021, de Begrotingswijziging 2022 en de Programmabegroting 2023 met de aanbiedingsbrief toegestuurd aan de raden van de deelnemende gemeenten en Provinciale Staten.
- Op grond van het bepaalde in de Wet Gemeenschappelijke Regelingen is de mogelijkheid geboden om binnen tien weken een zienswijze kenbaar te maken.

Onderbouwing besluit

In de afgelopen periode zijn de reacties van de participanten ontvangen. Deze luiden als volgt:

1. De provincie Noord-Holland heeft geen zienswijzen ingediend.
2. De gemeenten Zaanstad, Uitgeest, Castricum en Heiloo hebben positieve zienswijzen afgegeven voor de rekening 2021, de begrotingswijziging 2022 en de programmabegroting 2023.
3. De gemeente Alkmaar:
    a. geeft geen zienswijze af voor de jaarrekening 2021;
    b. geeft de volgende zienswijze af voor de begrotingswijziging 2022:

    Als gevolg van een forse onttrekking van de reserves het bestuur van het RAUM op te dragen de reserve positie nader te onderzoeken en zo nodig te verstevigen

c. geeft geen zienswijze af voor de programmabegroting 2021;

4. De gemeente Beverwijk heeft:
   a. ingestemd met de jaarrekening 2021 en de begrotingswijziging 2022;
   b. ingestemd het onderdeel ontwerpbegroting 2023 van de programmabegroting 2023;
   c. niet ingestemd met het onderdeel Meerjarenraming 2023-2026 omdat dit onderdeel niet structureel sluitend is. De zienswijze luidt:

   Wij verzoeken u dringend prioriteit te geven aan het realiseren van een financieel evenwicht waarbij structurele lasten worden gedekt met structurele baten, en tot die tijd;
   - *geen akkoord te geven op projectvoorstellen waarvoor geen of onvoldoende financiële dekking aanwezig is en*
   - *hiervoor ook geen beroep te doen op de reserves.*

5. De gemeente Heemskerk heeft:
   a. Ingestemd met de jaarrekening 2021;
   b. Ingestemd met de begrotingswijziging 2022;
   c. Ingestemd met de programmabegroting 2023 met de daarbij volgende zienswijze:

   Omdat de meerjarenbegroting nog niet sluitend is, verzoekt de raad om, met name voor het gebiedsdeel A-UM, prioriteit te geven aan het realiseren van een financieel evenwicht, waarbij structurele lasten worden gedekt met structurele baten. Daarbij komt het verzoek, om tot die tijd, geen akkoord te geven op projectvoorstellen waarvoor geen of onvoldoende financiële dekking aanwezig is en hiervoor geen beroep te doen op de reserves.

<u>Reactie RNH</u>
Van de gemeenten Alkmaar, Beverwijk en Heemskerk zijn drie zienswijzen ontvangen. De zienswijzen zijn niet volledig hetzelfde maar betreffen alle drie het ontbreken van een structureel financieel evenwicht voor de middellange termijn. Het ontbreken daarvan heeft RNH onderkend en bij de aanbieding van de programmabegroting 2023 in de DB-vergadering van 6 april 2022 als volgt omschreven (agendapunt 09d – besluitpunt 3):

1. *De concept-programmabegroting 2023 van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer vast te stellen;*
2. *RNH opdracht te geven voor de geoffreerde inzet en het uitvoeren van de inspanningen die in de programmabegroting 2023 zijn opgenomen;*
3. *<u>RNH opdracht te geven voor het presenteren van een overzicht bij de Kadernota 2024 waarbij de kosten en opbrengsten duurzaam financieel in evenwicht zijn</u>.*

Door RNH is toen voorgesteld, gezien de belangrijkheid van het onderwerp, de bestuurlijke betrokkenheid te vergroten. Het besluit van het DB (d.d. 6-4-22) was:

Het DB neemt het voorstel aan. Voor het bereiken van een duurzaam financieel evenwicht wordt een Bestuurlijk BOT georganiseerd als de nieuwe bestuursleden zijn aangetreden.

Dit BOT-overleg heeft 23 juni 2022 plaatsgevonden. Op basis van dit overleg en vooruitlopend op het besluit van het AB (6-7-2022) tot vaststelling van de nog te behandelen agendapunten 09b t/m/ 09d

Jaarrekening 2021, de Begrotingswijziging 2022 en de Programmabegroting 2023 wordt door RNH een sluitende meerjarenraming opgesteld en bij de Kadernota 2024 gepresenteerd (AB-vergadering 30-11-2022). En worden nieuwe projectvoorstellen die geen of onvoldoende dekking hebben niet uitgevoerd. Daarmee wordt tegemoet gekomen aan de ingebrachte zienswijzen van Alkmaar, Beverwijk en Heemskerk.

In bijlage 1 is bijgevoegd de brief voor de gemeenten en de provincie Noord-Holland met de ontvangen reacties en de reactie van RNH.

Risico's besluit

Indien u instemt met dit voorstel:

- Geen consequenties: zienswijzen geven geen aanleiding tot aanpassing van de rekening 2020, de begrotingswijziging 2021 en/of begroting 2022;
- Zijn de participanten op de hoogte van de ingebrachte reacties/zienswijzen en de afhandeling.

Indien u niet instemt met dit voorstel:

- Geen terugkoppeling naar participanten met kans op onbegrip en/of nadelig voor imago.

Bijdrage aan schapsdoelen

☐ Behoud volwaardig en uniek recreatielandschap
☐ Vergroten gebruik
☐ Versterken duurzaamheid
☒ Vergroten maatschappelijk draagvlak
☒ Verstevigen structurele financiële duurzaamheid

Financiële onderbouwing

Financiële consequenties: N.v.t.
Toelichting:

Investeringsvoorstel: N.v.t.
Toelichting:

recreatieschap alkmaarder- en uitgeestermeer

Communicatie
Binnen het schap: ☒ Opnemen in de bestuursmededeling voor raden en Staten na AB vergadering ☐ Nieuwsbrief ☐ Internet ☐ Sociale media ☐ Persbericht ☐ Krant ☐ Anders .... ☐ N.v.t. Buiten het schap: N.v.t.

Participatie
Deelnemers schap (gemeentelijke of provinciale afdelingen / bestuurlijke afstemming): Voor afhandeling van dit voorstel is samengewerkt met de AC-leden van de participanten Stakeholders binnen gebied: N.v.t. Stakeholders buiten gebied: N.v.t.

Planning

Bijlagen
1. Conceptbrief Reactiezienswijze jaarstukken 2. Brief Zienswijze Zaanstad 3. Raadsbesluit Uitgeest 4. Brief zienswijze Castricum 5. Raadsbesluit Heiloo 6. Concept-raadsbesluit Alkmaar 7. Concept raadsbesluit Beverwijk 8. Concept brief zienswijze Heemskerk

Datum vaststelling conceptvoorstel in uitvoeringsorganisatie	
Gebiedsteam	N.v.t.
MT	N.v.t.

Advies van adviescommissie 23 maart en dagelijks bestuur	
AC	N.v.t.
DB	N.v.t.

Behandelaar
Programmasturing & Vastgoed, Peter Jaap Don, programma-adviseur

Akkoord
Akkoord programmamanager Sophie Zwetsloot In overleg met directeur RNH Jos Gilliam

Akkoord bestuursbureau
Akkoord bestuurssecretaris Jasper Balduk

Horeca

recreatieschap
alkmaarder- en
uitgeestermeer

Postbus 2571, 2002 RB Haarlem
Genieweg 46a, Velsen-Zuid
023 – 520 28 00
info@recreatienoordholland.nl
www.alkmaarder-enuitgeestermeer.nl
K.v.K. 34370323

Aan de raden van de deelnemende gemeenten en provinciale staten

Velsen-Zuid: 14 juli 2022
Uw kenmerk:
Ons kenmerk: U20220495 am
Projectnummer:
Onderwerp: Reactie op zienswijzen rekening 2021, begrotingswijziging 2022 en begroting 2023
Bijlage(n): 1
Behandeld door: Peter Jaap Don
Contactgegevens: 06 8284 6339

Geachte raden en Staten,

Het dagelijks bestuur heeft op 14 april 2022 de Jaarrekening 2021, de Begrotingswijziging 2022 en de Programmabegroting 2032 met een aanbiedingsbrief toegestuurd aan de raden van de deelnemende gemeenten en Provinciale Staten. Op grond van het bepaalde in de Wet Gemeenschappelijke Regelingen is de mogelijkheid geboden om binnen tien weken een zienswijze kenbaar te maken.

De volgende reacties zijn ontvangen:

1. De provincie Noord-Holland heeft geen zienswijzen ingediend.
2. De gemeenten Zaanstad, Uitgeest, Castricum en Heiloo hebben positieve zienswijzen afgegeven voor de rekening 2021, de begrotingswijziging 2022 en de programmabegroting 2023. De gemeente Zaanstad heeft in de zienswijze ook meegeven dat zij bereid is financieel bij te dragen (€ 40.000) aan een oplossing van de problematiek rondom het pontje Molletjesveer.
3. De gemeente Alkmaar:
    a. geeft geen zienswijze af voor de jaarrekening 2021;
    b. geeft de volgende zienswijze af voor de begrotingswijziging 2022:

        Als gevolg van een forse onttrekking van de reserves het bestuur van het RAUM op te dragen de reserve positie nader te onderzoeken en zo nodig te verstevigen

    c. geeft geen zienswijze af voor de programmabegroting 2021;

4. De gemeente Beverwijk heeft:
    a. ingestemd met de jaarrekening 2021 en de begrotingswijziging 2022;
    b. ingestemd het onderdeel ontwerpbegroting 2023 van de programmabegroting 2023;
    c. niet ingestemd met het onderdeel Meerjarenraming 2023-2026 omdat dit onderdeel niet structureel sluitend is. De zienswijze luidt:

    Wij verzoeken u dringend prioriteit te geven aan het realiseren van een financieel evenwicht waarbij structurele lasten worden gedekt met structurele baten, en tot die tijd;
    - *geen akkoord te geven op projectvoorstellen waarvoor geen of onvoldoende financiële dekking aanwezig is en*
    - *hiervoor ook geen beroep te doen op de reserves.*

5. De gemeente Heemskerk heeft:
    a. Ingestemd met de jaarrekening 2021;
    b. Ingestemd met de begrotingswijziging 2022;
    c. Ingestemd met de programmabegroting 2023 met de daarbij volgende zienswijze:

    Omdat de meerjarenbegroting nog niet sluitend is, verzoekt de raad om, met name voor het gebiedsdeel A-UM, prioriteit te geven aan het realiseren van een financieel evenwicht, waarbij structurele lasten worden gedekt met structurele baten. Daarbij komt het verzoek, om tot die tijd, geen akkoord te geven op projectvoorstellen waarvoor geen of onvoldoende financiële dekking aanwezig is en hiervoor geen beroep te doen op de reserves.

<u>Reactie RNH</u>
Van de gemeenten Alkmaar, Beverwijk en Heemskerk zijn drie zienswijzen ontvangen. De zienswijzen zijn niet volledig hetzelfde maar betreffen alle drie het ontbreken van een structureel financieel evenwicht voor de middellange termijn. Het ontbreken daarvan heeft RNH onderkend en bij de aanbieding van de programmabegroting 2022 in de DB-vergadering van 6 april 2022 als volgt omschreven (agendapunt 09d – besluitpunt 3):

1. *De concept-programmabegroting 2023 van het Alkmaarder- en Uitgeestermeer vast te stellen;*
2. *RNH opdracht te geven voor de geoffreerde inzet en het uitvoeren van de inspanningen die in de programmabegroting 2023 zijn opgenomen;*
3. *<u>RNH opdracht te geven voor het presenteren van een overzicht bij de Kadernota 2024 waarbij de kosten en opbrengsten duurzaam financieel in evenwicht zijn</u>.*

Door RNH is toen voorgesteld, gezien de belangrijkheid van het onderwerp, de bestuurlijke betrokkenheid te vergroten. Het besluit van het DB (d.d. 6-4-22) was:

> *Het DB neemt het voorstel aan. Voor het bereiken van een duurzaam financieel evenwicht wordt een Bestuurlijk BOT georganiseerd als de nieuwe bestuursleden zijn aangetreden.*

Dit BOT-overleg heeft 23 juni 2022 plaatsgevonden. Op basis van dit overleg en vooruitlopend op het besluit van het AB (6-7-2022) tot vaststelling van de nog te behandelen agendapunten 09b t/m/ 09d Jaarrekening 2021, de Begrotingswijziging 2022 en de Programmabegroting 2023 wordt door RNH een sluitende meerjarenraming opgesteld en bij de Kadernota 2024 gepresenteerd (AB-vergadering 30-11-2022). En worden nieuwe projectvoorstellen die geen of onvoldoende dekking hebben niet uitgevoerd. Daarmee wordt tegemoet gekomen aan de ingebrachte zienswijzen van Alkmaar, Beverwijk en Heemskerk

recreatieschap
alkmaarder- en
uitgeestermeer

Voor wat betreft de zienswijze van Zaanstad inzake het pontje Molletjesveer wordt verwezen naar het positieve besluit van het Algemeen Bestuur (d.d. 6 juli 2022) van agendapunt 12a “Pontje Molletjesveer”. Het AB heeft gekozen voor optie 2b: *Ombouwen bestaande pont met elektrische motor + schipper (vrijvarend) + opladen op andere ligplaats*.

Het AB-voorstel “Reactie RNH zienswijzen jaarstukken”(6 juli 2022) is als bijlage bijgevoegd.

Met vriendelijke groet,
namens het bestuur van Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer

Sophie Zwetsloot
Programmamanager Recreatie Noord-Holland N.V.

Recreatieschappen

Uw provincie of gemeente is deelnemer in 1 of meer recreatieschappen. Deze samenwerkingsverbanden ontwikkelen, beheren en exploiteren recreatieve voorzieningen. Zij brengen in samenhang daarmee een natuurlijk milieu tot stand en een duurzaam beheer van het landschap.

GROENGEBIED AMSTELLAND

Deelnemers	Stem verhouding	Bijdrage verdeling %
Amsterdam	3	49%
Provincie NH	1	28%
Amstelveen	1	15%
Diemen	1	5%
Ouder-Amstel	1	3%

recreatieschap alkmaarder- en uitgeestermeer

Deelnemers	Stem verhouding	Bijdrage verdeling % A-UM	Bijdrage verdeling % IJ-Z
Provincie NH	1	49%	50%
Zaanstad	1	24%	20%
Beverwijk	1	4%	14%
Heemskerk	1	3%	12%
Uitgeest	1	5%	4%
Castricum	1	5%	
Heiloo	1	2%	
Alkmaar	1	7%	

recreatieschap geestmerambacht

Deelnemers	Stem verhouding	Bijdrage-verdeling %
Alkmaar	2	54%
Dijk en Waard	2	46%

Voor het recreatieschap Geestmerambacht loopt een governance onderzoek.

recreatieschap twiske-waterland

Deelnemers	Stem verhouding	Bijdrage-verdeling %*
Provincie NH	7	56%
Purmerend	7	7%
Amsterdam	6	24%
Zaanstad	5	9%
Landsmeer	4	2%
Edam-Volendam	4	1%
Oostzaan	2	1%
Waterland	2	1%
Wormerland	2	1%

* De percentages zijn afgerond.

Spaarnwoude Park

Deelnemers	Stem verhouding	Bijdrage-verdeling %
Provincie NH	2	52%
Amsterdam	1	19%
Haarlem	1	14%
Haarlemmermeer	1	10%
Velsen	1	5%

Uitvoering voor recreatieschappen

De besturen van de recreatieschappen krijgen vanaf 1 januari 2022 ondersteuning van het **Bestuursbureau voor de Recreatieschappen**. De uitvoeringsorganisatie voor de recreatieschappen is **Recreatie Noord-Holland NV.**

Regelingen en verordeningen

Afspraken met betrekking tot het recreatieschap liggen vast in de afzonderlijke **gemeenschappelijke regelingen** en in de **organisatieverordeningen.** Deze documenten en alle algemeen bestuur vergaderstukken zijn op de website van het betreffende recreatieschap te vinden.

De verantwoordelijkheid van het beleid van de recreatieschappen ligt bij een algemeen bestuur. Provinciale staten en de deelnemende gemeenteraden benoemen de leden van het algemeen bestuur. Ambtelijk krijgen de leden ondersteuning van een adviescommissie. Voor het dagelijks besturen kiezen de algemeen bestuursleden uit hun midden een dagelijks bestuur en een voorzitter.

Taken en rollen van bestuurders en uitvoerders

Voor de ‘werking’ van de recreatieschappen zijn, naast regels en inkomsten, ook bestuurders, uitvoerders en adviseurs nodig. In de organisatieverordening staan de verschillende rollen beschreven. Hieronder een verkorte weergave.

De recreatieschappen fungeren gezamenlijk als opdrachtgever van de uitvoeringsorganisatie. Het bestuursbureau ondersteunt de opdrachtgever bij deze rol.

Recreatie Noord-Holland

- is uitvoeringsorganisatie voor de 5 recreatieschappen en het Routebureau;
- zorgt voor beheer, onderhoud, exploitatie, planontwikkeling en toezicht in de recreatiegebieden. Voor de uitvoering daarvan verleent het bestuur mandaat aan het hoofd van de uitvoeringsorganisatie.

RECREATIE Noord-Holland

Advisering

Ambtelijke adviseurs

(Beleids)adviseurs van de deelnemende gemeenten en provincie.

Advisering

Recreatieschappen

Algemeen bestuur

- stelt financiële kaders vast;
- stelt beleid, investerings- en beheerplannen op;
- informeert actief over beleid en beheer.

Dagelijks bestuur

- stelt agenda algemeen bestuur op;
- voert zonodig procedures in het kader van bezwaar en beroep;
- is bevoegd privaatrechtelijk afspraken te maken;
- houdt toezicht op de uitvoering van beleid en informatievoorziening.

Afstemming

Voorzittersoverleg

- bestaat uit de voorzitters van de recreatieschappen;
- stemt af over schapsoverstijgend en gezamenlijk beleid;
- is werkgeverscommissie voor het bestuursbureau en zorgt voor feitelijke aansturing ervan;
- overlegt tenminste eenmaal per jaar.

Aandeelhouder

Opdrachtgever

Functioneel werkgever

Provincie Noord-Holland

- neemt deel in 4 van de 5 recreatieschappen;
- is enig aandeelhouder van de uitvoeringsorganisatie;
- is formeel werkgever bestuursbureau.

Provincie Noord-Holland

Formeel werkgever

Ondersteuning opdrachtgever

Bestuursbureau

- is per 1 januari 2022 voor de 5 recreatieschappen opgericht;
- voorbereiden van en adviseren over de bestuurlijke besluitvorming;
- initiëren van schapsoverstijgende beleidsvoorbereidende werkzaamheden;
- adviseren over opdrachtgeversrol naar de uitvoeringsorganisatie;
- bestaat uit een secretaris, adviseur en secretarieel ondersteuner.

Raden en Staten

- benoemen bestuursleden;
- besluiten tot toe- of uittreden;
- zijn kaderstellend en controlerend;
- leveren zienswijzen op beleid, investerings- en beheerplannen.

Meer informatie:

Bestuursbureau Recreatieschappen
info@bestuursbureaurecreatie.nl

Recreatie Noord-Holland
info@recreatienoordholland.nl

1 juni 2022

Bestuursmededeling

Voor raden en staten • juni/juli 2022

Jaarlijks legt het bestuur verantwoording af over het in het afgelopen jaar gevoerde beleid en financieel beheer. Op 14 april heeft het dagelijks bestuur de jaarstukken in concept vastgesteld. De jaarrekening 2021, de begrotingswijzing 2022 en de programmabegroting 2023 zijn voor zienswijze aangeboden aan de gemeenteraden en aan Provinciale Staten. Het algemeen bestuur stelde de financiële stukken definitief vast op 30 juni 2022.

Evaluatie hondenbeleid Ouderkerkerplas

Sinds 15 april 2021 is het nieuwe hondenbeleid Ouderkerkerplas van kracht. Een jaar na invoering werd het hondenbeleid geëvalueerd. Via social media is een enquête gehouden onder hondenbezitters die de Ouderkerkerplas bezoeken. Het algemene beeld is dat de respondenten (69) tevreden zijn over de communicatie over het hondenbeleid, de afhandeling van eventuele klachten door beheer en het toezicht op naleving van de regels. Men vindt de informatieborden bij de entrees en de paaltjes met pictogrammen duidelijk en op de juiste plek geplaatst. De uitleg over 'onder appèl staan' van de hond in de flyer heeft iets meer dan de helft van de respondenten niet gezien. Van de mensen die de informatie wél hebben gelezen, vond het overgrote deel de uitleg duidelijk.

Bezoek raads- en Statenleden aan Gemeenschapspolder West en Amsterdam Open Air

Op 3 juni zijn leden van de raden, Staten en de stadsdelen uitgenodigd voor een bezoek aan het evenement Amsterdam Open Air. Daaraan voorafgaand werden de deelnemers meegenomen op een fietstocht langs de Gemeenschapspolder West. In die polder worden werkzaamheden uitgevoerd als natuurcompensatie voor de aanleg van de snelwegen. De werkzaamheden voorzien tevens in de uitbreiding van recreatieve voorzieningen. De deelnemers namen met interesse kennis van die ontwikkelingen en sloten de middag af met een rondleiding over het evenemententerrein in aanbouw.

De jubileumdag van Groengebied Amstelland is gekoppeld aan de jaarlijkse Amstellanddag op 12 juni. De dag werd ingeluid met toespraken en muziek op het terrein van Wester-Amstel. Onze burgemeester mevr. J. (Joyce) Langenacker, belichtte het ontstaan van de recreatiegebieden en vroeg aandacht voor het 40-jarig bestaan van het Groengebied. Het recreatieschap heeft tijdens de Amstellanddag rondleidingen verzorgd waarbij de biodiversiteit op Elsenhove centraal stond. Groengebied Amstelland biedt ter gelegenheid van haar jubileum allerlei activiteiten aan: www.groengebied-amstelland.nl/jubileum.

Bij deze bestuursmededeling voor raden en staten na AB is een infographic toegevoegd. Deze infographic visualiseert de werking van de gemeenschappelijke regeling-en van de recreatieschappen.

Klik hier voor achtergrondinformatie.

Volg ons op:

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Dilemma's in de Wildopvang

Zorg voor hulpbehoevende wilde dieren

Inhoudsopgave

Procedure 4

Leeswijzer 4

Samenvatting 5

1. Inleiding 8

1.1 Aanleiding en vraagstelling 8

1.2 Uitgangspunten en afbakening 8

2. OF een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen 10

2.1 Wet- en regelgeving 10

2.2 Morele verantwoordelijkheid en zorgplicht 11

2.3 Wanneer is een dier hulpbehoevend? 12

2.3.1 Hulpbehoevendheid in kader Wet dieren 12

2.3.2 Aanpassingsvermogen van wilde dieren 12

2.3.3 Inschatting van hulpbehoevendheid wilde dieren 13

2.3.4 Oorzaken hulpbehoevendheid 16

2.4 Maatschappelijke rol en functie hulp en opvang 17

2.5 Dilemma's en verlegenheden 18

3. HOE een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen 19

3.1 Verschillende fasen en manieren van hulp 19

3.2 Zoekplicht naar deskundigheid 20

3.3 Knelpunten huidige praktijk 21

4. Door WIE moet een hulpbehoevend wild dier worden geholpen 23

4.1 Verplichtingen, verdeling en verwachtingen 23

4.2 Behoeftes partijen 25

5. Conclusies en aanbevelingen 26

5.1 Conclusies 26

5.2 Aanbevelingen 28

Geraadpleegde bronnen 30

Bijlage 1 Adviesaanvraag betreffend de zorgplicht voor en opvang van wilde dieren 31

Bijlage 2 Brief Tweede Kamer kenmerk 2020D30659 32

Bijlage 3 Gelijkheid van dieren 36

Bijlage 4 Oorzaken van hulpbehoevendheid en aansprakelijkheid 37

Bijlage 5 Schets uitgangssituatie opvang wilde dieren 39

Samenstelling van de Raad 48

Procedure

Deze zienswijze van de Raad voor Dierenaangelegenheden is voorbereid door een forum bestaande uit de raadsleden prof. Dr. J.J.M. van Alphen (voorzitter forum), W.T.A.A.G.M. van den Bergh, drs D. van Gennep, mr. drs. J. Staman en Jong-RDA lid S.A.M. van der Hoeven MSc. Het forum is ondersteund door een klankbordgroep uit de RDA, bestaande uit de leden mr. A.G. Dijkhuis, drs F.E. Rietkerk, mr. C.W. Ripmeester, prof. dr. ir. T.B. Rodenburg, Prof. dr. G.R. de Snoo, drs. R.A. Tombrock, drs. F.A.L.M. Verstappen en Jong-RDA lid M.A.A.M. van Gerwen MSc. De zienswijze is een product van de hele Raad.

Ter voorbereiding op deze zienswijze is het forum 7 maal bijeen geweest. Het forum is bij hun werkzaamheden ondersteund door secretaris ir. M.H.W. Schakenraad en adjunct-secretaris drs. R.L. van Oudheusden van het RDA-team. De voorliggende zienswijze van de Raad is op verzoek van de minister van LNV.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 start met een inleiding, waarin vraagstelling, aanleiding, uitgangspunten en afbakening van deze zienswijze zijn opgenomen. Hoofdstuk 2 geeft een beschouwing op de vraag of een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen en gaat in op de zorgplicht in de wet en morele verantwoordelijkheid van mensen voor het welzijn van dieren. Een belangrijke vraag die in dit hoofdstuk aan de orde komt is wat hulpbehoevendheid is en wanneer dieren dat wel en niet zijn naarmate hun aanpassingsvermogen is aangetast. Maatschappelijke achtergronden, dilemma's en verlegenheden bij hulp en opvang van dieren komen hier ook aan de orde. In hoofdstuk 3 staat centraal hoe hulpbehoevende dieren het beste kunnen worden geholpen en welke knelpunten in de huidige praktijk de RDA is tegenkomen in interviews met de sector. In hoofdstuk 4 komt aan bod wie hulpbehoevende dieren zou moeten helpen, welke taken, verantwoordelijkheden maar ook welke behoeftes verschillende partijen op het gebied van wildopvang hebben. Hoofdstuk 5 sluit af met uit deze zienswijze voortkomende conclusies. Tevens doet de RDA de minister van LNV een aantal aanbevelingen om, in overleg en samenwerking met de sector, verbeteringen door te voeren in hulp aan dieren, vanuit het belang van het welzijn van het dier.

Samenvatting

Op 20 augustus 2020 ontving de RDA van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de vraag of en hoe een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen en door wie.

Hulpbehoevende wilde dieren moeten worden geholpen, op grond van een voorschrift in de Wet dieren (H2, paragraaf 1, artikel 2.1 Dierenmishandeling, lid 6 en 7): *"6) Een ieder verleent een hulpbehoevend dier de nodige zorg. 7) Het bij en krachtens het eerste tot en met het zesde lid bepaalde is tevens van toepassing ten aanzien van andere dan gehouden dieren"*.
In de Memorie van Toelichting van de Wet dieren, pag. 82 staat een verwijzing naar dit artikel *"Ook de plicht tot het verlenen van de nodige zorg aan hulpbehoevende dieren is ten aanzien van wilde dieren van toepassing"*.

In eerdere zienswijzen heeft de RDA zijn beschouwing gegeven over de wijze waarop mensen in de praktijk invulling geven aan hun morele verantwoordelijkheid voor het welzijn van (wilde) dieren, eerder benoemd onder de term 'zorgplicht', als term die alle gradaties van zorg omvat (RDA, 2012; RDA, 2017). Dieren zijn levende, voelende wezens en hebben intrinsieke waarde. De mens heeft direct of indirect invloed op de mogelijkheden van individuele dieren en van dierpopulaties, om zich aan te passen aan de heersende omstandigheden. Dat betekent niet dat alle dieren altijd geholpen moeten worden. Ingrijpen is noodzakelijk *"Indien het aanpassingsvermogen van het dier is overschreden* ***en*** *ingrijpen fysiek/technisch mogelijk is* ***en*** *er geen mens- of dier gerichte belangen zijn die zwaarder wegen dan welzijnsaantasting* ***en*** *als interventie/maatregelen maatschappelijk aanvaardbaar zijn of lijden maatschappelijk onaanvaardbaar is" (RDA, 2017)*.

Dieren in de natuur raken in de problemen, verzwakken, lijden of sterven, al dan niet door toedoen van ziekten en predatoren. Dat is onderdeel van de levenscyclus in het ecologische systeem. De Wet natuurbescherming en de Wet dieren beogen niet het lijden van wilde dieren in natuurlijke situaties in algemene zin aan te pakken. De Wet natuurbescherming geeft aan dat een ieder voldoende zorg in acht neemt voor in het wild levende dieren en hun directe leefomgeving en handelen met mogelijke nadelige gevolgen in principe achterwege laat.

Zorg voor wilde dieren is dus op verschillende manieren in de wetgeving opgenomen. De RDA ziet vanwege deze verschillen als centrale vraag wanneer een dier wel of niet hulpbehoevend is.
Of een dier hulpbehoevend of zelfredzaam is, hangt af van het aanpassingsvermogen van het dier in een specifieke omstandigheid. Steeds vaker komen mens en dier elkaar tegen en is onderscheid tussen natuurlijke leefomgeving van dieren en leefomgeving van mensen niet goed meer te maken. In een stedelijke context waarin lijdende dieren worden aangetroffen door mensen is het inschatten van dit onderscheid door burgers dan ook lastig, zij kunnen vaak moeilijk vaststellen of het aanpassingsvermogen van het dier is overschreden. Voor afwegingen omtrent wel of niet ingrijpen (en op welke manier) is vaak (veterinaire en biologische) deskundigheid[1] nodig.
Gewonde en gecontamineerde dieren (olie, afval) zijn hulpbehoevend, zij kunnen niet langer voor zichzelf zorgen en kunnen zich niet meer aanpassen aan de situatie. Verzwakte, uitgeputte en zieke dieren vereisen specifieke afwegingen, niet alleen op het niveau van het individuele dier, maar ook vanwege het effect op de populatie en het ecosysteem waartoe ze behoren. Jonge dieren en oververmoeide dieren zoals trekvogels zijn meestal niet hulpbehoevend en kunnen zich nog aanpassen aan de situatie.

[1] Het "redden" van vogels met vogelgriep kan bijvoorbeeld een gevaar voor de gezondheid van de mens betekenen. Botulisme slachtoffers kunnen daarentegen wel worden geholpen.

In eerste instantie worden dieren in het wild zoveel mogelijk met rust gelaten. Wanneer iemand een (levend) dier aantreft dat op zijn/haar toenadering niet reageert, gebrekkige pogingen onderneemt om te vluchten, te dreigen of te vechten, moet worden aangenomen dat dit dier niet meer kan functioneren zonder hulp. Ook van een gewone burger wordt dan verwacht dat hij of zij hulp verleent. Deze hulp bestaat uit wat we noemen een 'zoekplicht naar deskundigheid': het inschakelen van de dierenambulance of hulpdiensten, of 144 bellen voor advies over de mate van hulpbehoevendheid van het dier en bijbehorend handelingsperspectief. Het is belangrijk bij de zoekplicht naar deskundigheid dat burgers weten welke handelingsperspectieven ze hebben wanneer ze een hulpbehoevend wild dier aantreffen en waar ze voor deskundige hulp en noodzakelijke informatie terecht kunnen (wat ze als eerste moeten doen). Dat is dus niet het zelf vangen en vervoeren van dieren en zeker niet het zelf verzorgen. Wat de beste hulp is voor een hulpbehoevend dier kan het beste door een specialist/deskundige worden beantwoord. Dit is niet alleen om het welzijn van het dier te garanderen, maar ook voor de veiligheid van degene die een hulpbehoevend (wild) dier vindt. In sommige gevallen kunnen capabele burgers wel zelf dieren verplaatsen, maar bij twijfel moet toch deskundige hulp of advies worden gevraagd.

De zorgplicht geldt voor iedereen, maar niet iedereen heeft dezelfde verantwoordelijkheid. Mensen hebben empathie voor hulpbehoevende dieren en voelen een urgentie om te helpen, maar missen vaak de kennis en ervaring om in te schatten of en welke hulp nodig is. Het beste is om de mensen vooraf en generiek te informeren over de noodzaak om hulp in te schakelen van een deskundige, die elke situatie kan beoordelen en een goede afweging kan maken. Hoe een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen is namelijk afhankelijk van de omstandigheden. Elke situatie is uniek en vraagt om een specifieke beoordeling van de beste hulp. Hiervoor is ervaring vereist. De hulpverlening aan wilde dieren bestaat uit een keten van verschillende hulpverleners zoals 114, wildopvangcentra, dierenambulances en dierenartsen met fasen van besluitvorming.

Goede zorg kan bestaan uit het tegengaan van lijden, of goede verzorging als er perspectief is op weer leven in de natuur. Om daar recht aan te doen moet volgens de RDA hulp aan hulpbehoevende wilde dieren verbeterd worden en zouden alle dieren overal dezelfde basiskwaliteit van hulp moeten kunnen krijgen. Het vinden van voldoende financiering en daarmee bestaanszekerheid en continuïteit in zorg en hulp aan hulpbehoevende wilde dieren is een groot probleem dat wildopvangcentra naar eigen zeggen niet alleen kunnen oplossen. Bij een wettelijk vastgelegde zorgplicht voor de burger ligt het in de lijn der verwachting dat de overheid de middelen zou verschaffen om de uitvoering van de zorgplicht te faciliteren, zodat er voldoende uniformiteit en continuïteit van wildopvang is. Gezien de regionale functie van wildopvangcentra en de verantwoordelijkheid voor natuurbeheer bij de provincies, dient op dat niveau ook ondersteuning te worden gegeven. De RDA ziet hiervoor verbeterpunten met daarin een trekkende rol voor de rijksoverheid en doet daarom onderstaande aanbevelingen.

In het belang van het welzijn van wilde dieren, raadt de RDA de minister aan om in overleg en samenwerking met de sector en andere overheden in te zetten op de volgende 3 punten ter verbetering van hulp:

1) **Zorg voor continuïteit: lange termijn financiering wildopvang**
   - De RDA vraagt aan het Rijk om met andere overheden in gesprek te gaan en afspraken te maken over ieders verantwoordelijkheden in de opvang van hulpbehoevende wilde dieren, inclusief structurele financiële ondersteuning vanuit de overheid van wildopvang in Nederland.
   - Omdat de regionale functie van wildopvangcentra en de verantwoordelijkheden voor natuurbeheer en het verlenen van ontheffingen aan wildopvangcentra bij de provincies

ligt, ligt het voor de hand om de zorg voor een structurele financiering daar te leggen. Provincies kunnen aansluiten bij de betrokkenheid die een aantal gemeenten nu al tonen bij wildopvang.
- De wildopvangcentra hebben goede voorbeelden en nieuwe ideeën op welke wijze structurele financiering kan worden ingezet (bijvoorbeeld instandhoudingsbijdrage, professionaliseringsbijdrage, kosten per dier, fonds). Werk samen met hen aan de concrete invulling en vormgeving van de ondersteuningsstructuur vanuit gezamenlijke belangen.

2) **Zorg voor een landelijke basiskwaliteit van hulp**
   - De rijksoverheid heeft een leidende rol in het faciliteren van een landelijk netwerk voor uniformiteit, continuïteit en basiskwaliteit als het gaat om hulpverlening aan (wilde) dieren.
   - Landelijke beleidsregels en kwaliteitseisen van dierenhulpverlening zouden niet beperkt moeten zijn tot wildopvangcentra, maar ook opgesteld moeten worden voor vervoerders van dieren en andere hulpverleners in de keten. (Bestaande) private keurmerken en kwaliteitsinitiatieven van dierenambulances dienen te worden gestimuleerd en wellicht zelfs te worden voorgeschreven, waaronder regels over landelijke dekking en acceptabele aanrijdtijden zodat deskundige hulp voor alle dieren in het land bereikbaar is.
   - De overheid heeft een controlerende taak om 'wildgroei' van onprofessionele opvangcentra in de sector te voorkomen. Dat kan door het faciliteren van transparante regels, ethologische, veterinaire, juridische en morele afbakening en het regelen van toezicht. Bij dierenambulances kan ook een kwaliteitsslag gemaakt worden door het regelen van bovenstaande punten, toezicht en een openbare handelwijze.
   - Een in het leven te roepen overkoepelende instantie zou geregeld overleg moeten voeren met de wildopvangcentra over noodzakelijke deskundigheid, opleidingsniveau en zorgen voor continue bewaking en verbetering van hulp vanuit het oogpunt van dierenwelzijn.

3) **Zorg voor goede informatievoorziening en stimuleer onderzoek en kennisuitwisseling**
   - Burgers moeten op de hoogte zijn wanneer een dier wel of niet hulpbehoevend is, welk handelingsperspectief zij hebben als ze een hulpbehoevend dier aantreffen en waar deskundige hulp te vinden is. Goede voorlichting en informatievoorziening dient door de overheid gefaciliteerd te worden. Dit kan door de dierenhulpsector te ondersteunen bij hun communicatie, of door zelf voorlichting te geven. Door bredere en herhalende communicatie hierover, kunnen mensen beter op de hoogte worden gebracht. Informatievoorziening zou op alle niveaus in de keten een plek moeten hebben. Ook bij meldpunt 144 en 'triage' meldkamers dient juiste en specifieke informatie aanwezig te zijn om specialistisch advies te kunnen geven, ook voor het vervolgtraject.
   - Als de overheid stabiliteit en continuïteit in de sector faciliteert, heeft de sector meer ruimte om aandacht te besteden aan voorlichting, educatie en bijdragen aan onderzoek. Zoals trends in dieren die binnenkomen, oorzaken daarvan, succespercentages van uitzettingen, dierziekten en verspreiding. Ook het beter inzetten op dataverzameling bij meldpunt 144 kan van toegevoegde waarde zijn.

De RDA vindt het belangrijk dat er harmonisering plaatsvindt in de sector en dat er geen grote ongelijkheid is of ontstaat in de hulp aan dieren door regionale verschillen. De Raad ziet een rondetafelgesprek met overheden en de sector als een eerste volgende stap. Hierin kunnen tevens 'best practices' aan de orde komen en kan worden gesproken over de aanvullende waarde van het opstellen van een praktische handleiding (belangrijkste do's en don'ts) voor burgers waarbij het 'leereffect' kan worden vergroot.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en vraagstelling

Op 20 augustus 2020 ontving de RDA de volgende vraag, inclusief een brief met toelichting, van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (zie bijlagen 1 en 2):

> **Vraag Minister aan RDA**
> ..."verzoek ik u om een zienswijze uit te brengen met betrekking tot de vraag of en hoe een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen en door wie".

In voorliggende RDA-zienswijze staat de vraag van de minister centraal, *"of en hoe een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen en door wie"*. Het verzoek aan de RDA is aangekondigd aan de Tweede Kamer en komt tegemoet aan verschillende moties (zie bijlagen 1 en 2).

1.2 Uitgangspunten en afbakening

Deze zienswijze heeft als doel de beantwoording van de vraag van de minister. Hierbij gaat de RDA bij zijn zienswijze uit van de huidige wetgeving, met name de Wet dieren en de Wet natuurbescherming. De zienswijze concentreert zich op het proces en de afwegingen bij (wilde) dieren in nood.

In het verzoek aan de RDA heeft de minister aangegeven wat zij verstaat onder wilde dieren: *"De term wilde dieren wordt hier gebruikt voor dieren behorend tot een van nature in Nederland voorkomende diersoort"* (zie bijlage 1). De minister geeft hierbij niet aan welke dieren zij daar niet onder verstaat. De RDA zal in voorliggende zienswijze, waar relevant, ingaan op categorieën dieren waarvoor niet duidelijk is waar ze onder vallen. Dit om aan te geven dat onderscheid tussen wild en niet wild, maar ook tot 'van nature' en 'niet van nature' in Nederland voorkomend niet altijd even duidelijk is en dat er ook bij 144, ambulances en opvangcentra niet altijd zo'n zwart-wit onderscheid wordt (of kan worden) gemaakt. Denk daarbij bijvoorbeeld aan gehouden dieren met (onbekende) eigenaar, zoals een ontsnapte siervogel of -huiskat), verwilderde (huis)dieren en exoten. De Wet dieren en de Wet Natuurbescherming maken onderscheid in verschillende categorieën dieren en in mate van bescherming. Dat onderscheid heeft geen betrekking op hulpbehoevende dieren. In de Wet dieren (H2, paragraaf 1, artikel 2.1 Dierenmishandeling, lid 6 en 7) is aangegeven:
"6) Een ieder verleent een hulpbehoevend dier de nodige zorg.
7) Het bij en krachtens het eerste tot en met het zesde lid bepaalde is tevens van toepassing ten aanzien van andere dan gehouden dieren".

De opvang van zeehonden is niet (expliciet) meegenomen in deze zienswijze, omdat hierover in 2020 met de sector een Zeehondenakkoord is gesloten. Tussen de partijen die betrokken zijn bij de opvang van zeehonden zijn hierover afspraken gemaakt.

Het forum erkent de ambivalentie van het enerzijds tegemoet willen komen aan de gevoelens van mensen die dieren willen helpen en anderzijds dat de natuur en de daarin voorkomende dieren vooral met rust gelaten moet worden (beiden volgend uit voorschriften uit verschillende wetten).

Voor deze zienswijze zijn om achtergrondinformatie te verkrijgen over de actuele praktijksituatie in Nederland 10 interviews gehouden met partijen die zich in de praktijk bezig houden met opvang van wilde dieren. Verschillende opvangcentra, geselecteerd op verschillende grootte en ligging door Nederland en daarnaast medewerkers van 144, Dierenbescherming en Dierenlot zijn hiervoor benaderd. De informatie is gebruikt om een actueel beeld te krijgen van de praktijksituatie van de wildopvang. Informatie hieruit is opgenomen in de bijlagen. Natuurbeheerders, natuurbeschermers en ecologen wiens taken vooral gericht zijn op beheer van natuurgebieden en het in stand houden van populaties zijn niet benaderd.
Uit het andere RDA-traject 'Dieren in het huis van Thorbecke' is in een aantal interviews tevens informatie over wildopvang vanuit gemeenten en provincies naar voren gekomen. Die informatie is ook in voorliggende zienswijze verwerkt.

2. OF een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen

Kort antwoord: Ja, om twee redenen. Hulpbehoevende wilde dieren moeten worden geholpen op grond van een wettelijk voorschrift in de Wet dieren (2.1) en vanwege de breed levende opvatting onder burgers dat op hen een morele verantwoordelijkheid rust voor het welzijn van dieren (2.2). Vanwege het uitgangspunt om dieren in de natuur zoveel mogelijk met rust te laten, is van belang wanneer dieren wel en niet hulpbehoevend zijn en of het aanpassingsvermogen van het dier is overschreden. Dit kan vaak alleen door een deskundige worden beoordeeld.

2.1 Wet- en regelgeving

- Voor de zorg voor een ziek of verwond (wild) dier gelden de volgende punten uit artikel 2.1 van de Wet Dieren (artikel over dierenmishandeling):
  - *lid 1: "Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen[2]".*
  - *lid 6 "Een ieder verleent een hulpbehoevend dier de nodige zorg".*
  - *lid 7 "Het bij en krachtens het eerste tot en met het zesde lid bepaalde is tevens van toepassing ten aanzien van andere dan gehouden dieren".*

Artikel 2.1 van de Wet dieren is van toepassing op alle dieren, ongeacht of zij gehouden zijn of in het wild leven[3]. In de Memorie van Toelichting staat hierover twee verwijzingen:

- *"Ook de plicht tot het verlenen van de nodige zorg aan hulpbehoevende dieren is ten aanzien van wilde dieren van toepassing"* (pagina 82). De toelichting vervolgt: *"Dit vereist evenwel een menselijke interventie, die op gespannen voet kan staan met het genoemde «handen af principe». Dat vraagt dus om een afweging"*. De toelichting gaat over de verhouding tot de toenmalige Flora- en faunawet (bescherming van dieren behorende tot in het wild levende diersoorten), die later is overgegaan in de Wet natuurbescherming.
- *"Wat de «nodige zorg» inhoudt kan bij in het wild levende dieren en gehouden dieren echter verschillen"* (pagina 100). Hier volgt een verwijzing naar een andere paragraaf in de Memorie van toelichting, waar vervolgens verwezen wordt naar de Nota Dierenwelzijn.
- Wet natuurbescherming, artikel 1.11:
  - *lid 1 "Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving".*
  - *lid 2 "De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in elk geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:*

[2] In 2021 is hier door de Tweede Kamer een amendement aan toegevoegd: *"Onder een redelijk doel wordt in elk geval niet begrepen het kunnen houden van dieren in een bepaald houderijsysteem of een bepaalde wijze van huisvesting" (Kamerstuk 35 398, nr. 23). De toelichting bij het amendement vraagt om inwerkingtreding op 1 januari 2023.* Bron: Kamerbrief Tweede Kamer, 2020b.

[3] Ook de erkenning van de intrinsieke waarde van dieren in de Wet dieren geldt voor álle dieren, gehouden of niet gehouden, wild of niet wild.

– *dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel,*
  a. *indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of*
  b. *voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.*

Dit artikel draagt iedereen ('een ieder') in Nederland op om voldoende zorg in acht te nemen voor in het wild levende dieren. Dit betekent vooral het nalaten van handelingen die een nadelig gevolg kunnen hebben op in het wild levende dieren[4].

De Wet natuurbescherming draagt dus vooral op om te voorkomen dat dieren in de problemen komen. Voor de zorg voor een ziek of verwond wild dier verwijst de Memorie van Toelichting van de Wet natuurbescherming naar de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren, die inmiddels grotendeels is opgegaan in de Wet dieren (Kamerstuk Tweede Kamer, 2008).

Om (hulpbehoevende) wilde dieren op te kunnen vangen is een ontheffing van de Wet Natuurbescherming vereist, onder andere voor artikel 3.5 waar het verbod op doden en vangen van dieren onder valt en voor artikel 3.24, waar het 'onder zich hebben' van dieren onder valt. De ontheffingverlening liep eerder via de Rijksoverheid, maar is nu grotendeels belegd bij de provincies door decentralisatie van het natuurbeleid naar de provincies, uitzonderingen daargelaten (RVO, 2020). Aan de ontheffing voor de opvang van wilde dieren zijn (minimum) voorwaarden en eisen gekoppeld (zie bijlage 5 voor overzicht). Daarnaast moet een opvang voldoen aan de voorschriften die zijn opgenomen in de (bijlage van) Beleidsregels kwaliteit opvang diersoorten[5]. Hierin zijn regels en kwaliteitseisen opgenomen over doelstellingen, handelwijze, bereikbaarheid en samenwerking met andere opvangcentra. De kwaliteitsregels proberen tegemoet te komen aan de behoeften van het dier/ de diersoort. Het welzijn van het dier en de mogelijke kans op terugkeer in de natuur zijn daarbij belangrijke uitgangspunten (Beleidsregels kwaliteit opvang diersoorten, 2017).

2.2 Morele verantwoordelijkheid en zorgplicht

De intrinsieke waarde van dieren wordt erkend in de Wet dieren, artikel 1.3. Er is een breed gedeeld gevoel in de samenleving dat de mens een morele verantwoordelijkheid heeft voor het welzijn van dieren[6]. Dieren zijn levende, voelende wezens. De mens heeft direct of indirect invloed op de mogelijkheden van individuele dieren en van dierpopulaties om zich aan te passen aan de heersende omstandigheden. In eerdere zienswijzen heeft de RDA zijn beschouwing gegeven over de wijze waarop mensen in de praktijk invulling geven aan hun morele verantwoordelijkheid voor het welzijn van (wilde) dieren, benoemd onder de term 'zorgplicht', als term die alle gradaties van zorg omvat (RDA, 2012; RDA, 2017). Zorgplicht[7] is volgens de RDA de wijze waarop we in de praktijk invulling kunnen en moeten geven aan morele verantwoordelijkheid voor het welzijn van

[4] De memorie van toelichting van de Wet natuurbescherming geeft aan dat deze 'zorgplicht' bedoeld is voor burgers, overheden en ondernemers (MvT, onder ander pag. 66).

[5] Deze worden momenteel ge-update, en zijn (tevens) voor een vrijstelling van artikel 2.2, eerste lid, van de Wet dieren.

[6] De RDA volgt in voorliggende zienswijze, evenals in zijn eerdere zienswijzen zoals Wegen van Welzijn van Dieren in de Natuur (2017) en Zorgplicht Natuurlijk Gewogen (2012) de volgende lijn: "Onze morele verantwoordelijkheid voor het welzijn van dieren is daarbij context-overschrijdend (het hangt niet af van de situatie) en geldt voor zowel gehouden als niet-gehouden of semi gehouden dieren. Deze morele verantwoordelijkheid staat los van de vraag hoe we hieraan invulling geven via de zorgplicht".

[7] *"Deze zorgplicht kan ook bestaan in de plicht om NIET in te grijpen. Dit wordt vaak 'afblijfplicht' genoemd"*(RDA, 2012).

dieren (RDA, 2012). Dit is gerelateerd aan een context, namelijk de situatie waarin het dier zich bevindt en wordt mede bepaald door menselijke beschikkingsmacht[8] en door de mate waarin dieren ingeperkt worden in hun mogelijkheden om zich te kunnen aanpassen aan bestaande omgevingscondities.

De RDA gaf in 2017 op de algemene vraag "Wanneer is ingrijpen noodzakelijk?" antwoord in zijn zienswijze 'Wegen van welzijn van Dieren in de Natuur': *"Indien het aanpassingsvermogen van het dier is overschreden **en** ingrijpen fysiek/technisch mogelijk is **en** er geen mens- of dier gerichte belangen zijn die zwaarder wegen dan welzijnsaantasting **en** als interventie/maatregelen maatschappelijk aanvaardbaar zijn of lijden maatschappelijk onaanvaardbaar is".*

Alleen wanneer het aanpassingsvermogen van dieren (of van een groep dieren) wél overschreden wordt, geeft de zorgplicht aanleiding tot het overwegen en uiteindelijk nemen van maatregelen om onaanvaardbaar lijden te voorkomen. De maatregelen zijn dan altijd gerelateerd aan het aanpassingsvermogen van het dier of gericht op het elimineren van de belemmerende omgevingsomstandigheden.

2.3 Wanneer is een dier hulpbehoevend?

In het kader van zijn advies wil de Raad graag de volgende punten betrekken:
- Hulpbehoevendheid dieren in kader Wet dieren
- Aanpassingsvermogen wilde dieren
- Inschatting hulpbehoevendheid en onderscheid categorieën
- Oorzaken hulpbehoevendheid

2.3.1 Hulpbehoevendheid in kader Wet dieren

In de Wet dieren wordt in het kader van hulpbehoevendheid gesproken over 'een hulpbehoevend dier'. Dat betreft een individu, niet een populatie. De focus in deze zienswijze ligt dan ook bij het hulpbehoevende individu. Een dier dat afhankelijk is, hulp nodig heeft en (lichamelijk) niet in staat om zichzelf te redden uit een situatie waarin het is geraakt, kan ondersteuning nodig hebben om niet te sterven of onnodig (lang) te lijden.

2.3.2 Aanpassingsvermogen van wilde dieren

Dieren in de natuur kunnen in problemen raken, verzwakken, lijden en sterven, al dan niet door toedoen van predatoren. Dat is onderdeel van de levenscyclus in het ecologische systeem, lijden is niet altijd problematisch. De Wet natuurbescherming en de Wet dieren beogen niet om dit type lijden van dieren in natuurlijke situaties in algemene zin aan te pakken. Alleen in uitzonderingsgevallen grijpen beheerders in, zoals brand, droogte en overstroming en alleen wanneer het aanpassingsvermogen wordt overschreden. Wilde dieren in hun natuurlijke situaties worden zoveel mogelijk met rust gelaten, zoals de Wet natuurbescherming ook beoogt (zoals het niet verstoren van nesten en leefgebieden). Deze beheerfilosofie wordt breed en wereldwijd gedragen.

Vanuit ecologisch perspectief is de natuurlijke wijze waarop populaties zich handhaven erg belangrijk. De heersende opvatting is dat er voor de mens een marginale rol is weggelegd en

[8] Zorgplicht kan ingeperkt worden door fysieke/technische beperkingen, mens- of diergerichte belangen die zwaarder wegen dan welzijnsaantasting en door maatschappelijke (on)aanvaardbaarheid van interventie maatregelen/lijden. Zie voor verdere uitwerking RDA,2012 en RDA, 2017.

dan vooral nog de rol om dat wat door mensen wordt verstoord te mitigeren of te herstellen. Het lijden van dieren in de natuur bijvoorbeeld door verhongering wordt dan vaak als normaal en onvermijdbaar opgevat.

Morele problemen ontstaan vaak wanneer door de mens de natuurlijke aanpassingsmechanismen worden geblokkeerd of teniet gedaan. Er is een verschil tussen het aanpassingsvermogen van een individu en het aanpassingsvermogen van een populatie. Het helpen van zwakkere individuele dieren kan een negatieve invloed hebben op de populatie. Daardoor komen dan mogelijk nog meer individuen in de problemen.

2.3.3 Inschatting van hulpbehoevendheid wilde dieren

Het inschatten van hulpbehoevendheid van wilde dieren is niet altijd even makkelijk. Soms is het duidelijk: als een dier wordt aangereden en gewond is, als een vogel onder de olie op het strand wordt aangetroffen of als een dier verstrikt is in een net of hek; in die gevallen heeft het hulp nodig. Maar soms is het moeilijker. De natuurlijke omgeving van dieren raakt aan de leefomgeving van mensen. De invloed van mensen op die natuurlijke omgeving is verreikend. Steeds vaker komen we elkaar tegen en is onderscheid niet goed meer te maken. Mensen treffen ook gezonde dieren aan die hulp lijken nodig te hebben, zoals reekalfjes of jonge vogels die net uit het nest zijn. Ondanks dat deze dieren zichzelf vaak goed kunnen redden, voelen mensen de morele en emotionele drang om de, in hun ogen, 'hulpeloze' dieren te helpen. In de vaak stedelijke context waarin lijdende dieren worden aangetroffen door mensen is het inschatten van de situatie door burgers dan ook lastig en is moeilijk vaststellen of het aanpassingsvermogen van het dier is overschreden. Deze afweging kan onderwerp van menselijke bemoeizucht (en willekeur) worden. Het aanpassingsvermogen van dieren in een stedelijke context zal in die zin vaak beperkt zijn (door de aanwezigheid van mensen, verkeer, menselijke activiteiten, et cetera). Voor afwegingen omtrent wel of niet ingrijpen (en de manier waarop) is vaak (veterinaire en biologische) deskundigheid[9] nodig.

Wanneer iemand een (levend) dier aantreft dat op zijn/haar toenadering niet reageert, gebrekkige pogingen onderneemt om te vluchten, te dreigen of te vechten, zal op het eerste gezicht (moeten) aannemen dat dit dier niet meer kan functioneren zonder hulp en - wanneer aan zichzelf overgelaten - zal sterven. Ook van een gewone burger wordt dan verwacht dat hij of zij hulp verleent. Die hulp is gericht op het zorgen dat een dier de juiste hulp krijgt, bijvoorbeeld door het inschakelen van 144, dierenambulance of andere hulpdiensten en niet gericht op zelf verzorgen, vangen en vervoeren van dieren. Dit geldt overigens ook voor niet-wilde/ gehouden dieren die onbeheerd zijn achtergelaten (zoals een hond in een oververhitte auto of een verwilderde gewonde kat) of aangereden (wilde of niet-wilde) dieren. Niet altijd zal deze inschatting terecht zijn; egels die hulp lijken nodig te hebben terwijl ze in winterrust zijn of jonge vogels die er hulpeloos uitzien maar net zijn uitgevlogen en nog door de ouders worden verzorgd.

Wat de beste hulp is voor een hulpbehoevend dier kan het beste door een specialist/deskundige (die in een keten van hulpverlening geschakeld zijn) worden beantwoord. Dat betekent dat je als burger eigenlijk vrij snel de hulp van specialisten inschakelt, via 144 of andere meldkamer, de dierenarts of een opvangcentrum. Dit is niet alleen om het welzijn van het dier te garanderen, maar niet zelden ook voor de veiligheid van degene die een hulpbehoevend (wild) dier vindt. Belangrijk te weten is dat hulp aan (wilde) dieren ook gevaarlijk kan zijn voor mensen, vanwege fysieke uitdagingen (het dier kan alsnog aanvallen/ verwonden, een reiger kan bijvoorbeeld zo een oog uitpikken), veiligheid in

[9] Het "redden" van vogels met vogelgriep kan bijvoorbeeld een gevaar voor de gezondheid van de mens betekenen. Botulisme slachtoffers kunnen daarentegen wel worden geholpen.

het verkeer of vanwege (ook voor mensen) besmettelijke ziektes/zoönosen (bijvoorbeeld bij het beetpakken van vogels met vogelgriep). Bij onoordeelkundig handelen kan een dier daarbij veel stress ondervinden. In sommige gevallen kunnen capabele burgers wel zelf dieren verplaatsen, maar bij twijfel moet toch deskundige hulp of advies worden gevraagd.

Wie is toch die deskundige?

De volgende hoofdstukken van deze zienswijze gaan uitgebreid in op hoe en wie in welke situatie het beste ingeschakeld kan worden en wie wat zou moeten doen in de keten van hulpverlening aan hulpbehoevende dieren. Omdat de 'deskundige' (of specialist) vaker genoemd wordt wil de RDA hierbij wel alvast benadrukken dat het niet gaat om één type deskundige of specialist. Omdat hulp en opvang van dieren zich in een keten voltrekt, is er in elke fase een andere manier van deskundigheid nodig voor de inschatting die op dat moment nodig is. Het is nadrukkelijk niet bedoeld om een 'deskundige' alleen te versmallen in de vorm van een dierenarts, bioloog of betaalde coördinator. Ook geschoolde en/of ervaren vrijwilligers zijn in bepaalde fasen van de keten (meldkamer, ambulance, opvang) deskundig. DE deskundige bestaat wat dat betreft niet. Elke fase vereist eigen deskundigheid. Daarvoor kunnen natuurlijk wel voorwaarden en eisen worden opgesteld. Hier zal in volgende hoofdstukken nader op worden ingegaan.

Zoals eerder genoemd is het inschatten van hulpbehoevendheid van wilde dieren niet altijd even eenvoudig (en ook niet altijd in te schatten bij een eerste contact). De RDA heeft in onderstaande tabel ter illustratie hiervan getracht onderscheid weer te gegeven tussen verschillende categorieen dieren. Per categorie is aangegeven of deze (door de RDA) wel of niet hulpbehoevend worden gevonden. Daarnaast kan de locatie waar het dier wordt aangetroffen van invloed zijn op de beoordeling van hulpbehoevendheid; in een stedelijke omgeving kan een verzwakt dier een andere afweging vragen dan in een natuurgebied. Hulp kan ook bestaan uit niets doen, met rust laten of euthanasie (zie ook 3.1). De categorisering is niet bedoeld als een zwart-wit onderscheidingscriterium, maar om aan te geven dat het inschatten van hulpbehoevendheid complex is en een afweging vereist. Gewonde en zieke dieren kunnen bijvoorbeeld niet altijd uit elkaar worden gehouden en dieren kunnen in meer of mindere mate gewond of vervuild zijn.

Categorie (zie ook paragraaf 2.3.4).	Hulpbehoevend ja/ nee	Toelichting
Gewonde dieren (ongeluk, verkeer, windmolens, hoog-spanningsleidingen, gepakt door huisdieren, etc.).	Ja	Dieren die niet langer voor zichzelf kunnen zorgen en die niet door populatiegenoten (i.e. ouders of groepsleden) worden verzorgd. Deze dieren zijn derhalve hulpbehoevend. Ze kunnen zich niet meer aanpassen aan de situatie.
Gecontamineerde dieren (bijv. olieslachtoffers, verstrikt (in afval))	Ja	
Verzwakte en uitgeputte dieren	Ja, maar afweging moet worden gemaakt	Dieren die na een periode van voedselschaarste verzwakt en vermagerd zijn, kunnen worden beschouwd als hulpbehoevend[10], immers hun toestand is te verhelpen/verbeteren. Hier moet naast de afweging voor het individuele dier ook door deskundigen de afweging worden gemaakt welk effect zoiets heeft op de populatie en de omgeving waaruit het dier afkomstig is[11].
Zieke dieren	Afweging moet worden gemaakt	Zieke dieren vormen een aparte groep. Als de ziekte veroorzaakt is door een parasiet of een pathogeen, dan kan de ziekte een aanwijzing zijn dat deze dieren een zwak immuunsysteem hebben. Hier moet naast de afweging voor het individuele dier ook de afweging worden gemaakt welk effect zoiets heeft op de populatie en de omgeving waaruit het dier afkomstig is[12]. Als de ziekte een gevolg is van vergiftiging met pesticiden, is zo'n dier wel hulpbehoevend.
Jonge (niet zelfstandige) dieren die nog onvoldoende over motorische capaciteiten beschikken.	Mogelijk (vaak niet) afhankelijk van situatie en context	Dieren die vaak niet hulpbehoevend zijn. Ze kunnen of na een rustperiode weer voor zichzelf zorgen, of worden waarschijnlijk nog door ouders verzorgd. Ze kunnen zich aanpassen aan de situatie. Er zijn uitzonderingen, maar dat is aan het oordeel van een specialist (mogelijke uitzonderingen bijvoorbeeld een uit het nest gewaaide jonge ooievaar, of jonge eenden waarvan de moeder is doodgereden).
Dieren die oververmoeid zijn (bijvoorbeeld trek-vogels die een lange vlucht achter de rug hebben)	Mogelijk (vaak niet) afhankelijk van situatie en context	

In de praktijk betreft het grootste deel van de opgevangen dieren vogels. De opvangcentra die de RDA gesproken heeft noemen percentages van 80% vogels en 20% zoogdieren. Van de zoogdieren gaat het bij een groot deel om egels, sommige centra noemen percentages van 60-70% egel van de opgevangen zoogdieren[13].

[10] De Wet Natuurbescherming kent specifieke bepalingen over het bijvoeren van groot wild (beginselverbod, tenzij besluit van de provincie in het kader van weersomstandigheden e.d.).

[11] Ongeremde populatiegroei door deze dieren te helpen zal in toekomst leiden tot steeds meer verzwakte en vermagerde dieren, en hulp nu vergroot het gevaar in de toekomst. Hulp aan vermagerde dieren kan de natuurlijke selectie remmen. Soms kan het ook juist gewenst zijn.

[12] Als dat een erfelijke basis heeft, dan zou hulp aan zo'n dier de natuurlijke selectie tegenhouden en daardoor het welzijn van de populatie negatief beïnvloeden (bijv. longworm bij egels).

[13] Deze zienswijze gaat vooral over vertebraten, maar zorgplicht kan ook gelden voor evertebraten. Zoals een nachtvlinder die door het kunstlicht van een huis is gedesoriënteerd en op de ruit zit verplaatsen naar een lichtarm bosgebied.

2.3.4 Oorzaken hulpbehoevendheid

Een dier in nood dat hulp nodig heeft, kan zowel door menselijke als door natuurlijke oorzaken in die situatie terecht zijn gekomen. Ter illustratie daarvan zijn in de bijlage enkele voorbeelden opgenomen en zijn in de vorige paragraaf daar al mogelijke afwegingen over genoemd. Maakt het voor het geven van hulp aan dieren uit wat de oorzaak is dat het dier in nood is gekomen? Om achterliggende discussies te belichten, gaat deze paragraaf in op verschillende discussies die omtrent deze vraag spelen.

Als eerste komt de ambivalentie naar voren, dat afwegingen op het gebied van het individuele dier anders kunnen zijn dan op het gebied van de populatie (andere individuen) van dezelfde soort, van andere soorten en van het ecosysteem. Een dier in het wild staat nooit op zichzelf. Het functioneert bijvoorbeeld als onderdeel van een populatie, als prooidier of predator in een ecosysteem, of is een bron van voedsel of nutriënten voor andere dieren en de omgeving. Zieke en verzwakte dieren kunnen juist ook een belangrijke rol hebben voor andere dieren. Daarom is in elke situatie een deskundige afweging van belang.

Een andere discussie gaat over of het verschil uitmaakt voor onze morele zorgplicht als mens of een dier door menselijk toedoen in de problemen is geraakt. Moeten mensen altijd zorg bieden, of alleen als een dier door de mens in de problemen is gekomen? Of moeten we extra zorg verlenen als het door ons komt of daar meer voor betalen? De mogelijkheid om te interveniëren wordt daarnaast ingeperkt door fysieke en technische omstandigheden zoals moeilijk bereikbare plekken en terreinen en soms ook door financiële (on)mogelijkheden vanwege buitensporige kosten voor een ingewikkelde operatie om een dier te redden. Vanuit moreel oogpunt zou kunnen worden beargumenteerd dat de mogelijkheid om van een interventie af te zien in het kader van (financiële) haalbaarheid, niet of beperkt mag worden gebruikt indien er sprake is van een menselijke oorzaak voor het letsel.

Los van dat het voor het dier niets uitmaakt hoe het hulpbehoevend is geworden, kan er wel discussie worden gevoerd over 'extra' verantwoordelijkheid en verplichtingen wanneer menselijk handelen de oorzaak is van het probleem. In de trant van 'de vervuiler betaalt' zou hier 'de veroorzaker betaalt' een uitgangspunt kunnen zijn. Aansprakelijkheid en schuldvraag vallen theoretisch te verdedigen, de schademaker (indien duidelijk aanwezig) zou dan moeten betalen voor de kosten rondom opvang en verzorging van het hulpbehoevende dier[14]. Tegelijkertijd is in de praktijk vaak lastig te achterhalen hoe een dier in de problemen is gekomen. En kunnen dieren juist ook door goed bedoelende mensen in de problemen komen (bijvoorbeeld jonge vogeltjes of haasjes waarvan mensen denken dat ze hulp nodig hebben).

De RDA benoemt hier mogelijke (morele) afwegingen, maar neemt zelf geen standpunt in. Deze manier van afwegen zou tegenstrijdig zijn met het perspectief van het dier: voor het lijdende dier is het niet relevant hoe het gewond is geraakt of in een hulpbehoevende situatie is gekomen. Ook voor de dierenarts of andere professionals maakt de reden van verwonding niet uit. De zorgplicht voor hulpbehoevende dieren (Wet dieren) geeft aan dat we een dier in nood moeten helpen, ongeacht menselijke oorzaak van de nood. Wel vraagt de Raad zich af of niet meer zou moeten worden ingezet op preventieve maatregelen (dus voorkomen dat dieren door menselijk toedoen in de problemen komen) van belang. Dit komt terug in H3.

[14] Zie ook bijlage 2.

2.4 Maatschappelijke rol en functie hulp en opvang

De rol van dierenhulp en -opvang kan zowel vanuit dierperspectief als vanuit (verschillende) mensperspectieven worden bezien. De RDA licht beide kanten hier kort toe, ter illustratie van achtergronddiscussies die spelen. Vanuit dieren bekeken heeft hulp en opvang voor het individuele dier effect. Dieren wordt verder lijden bespaard. Een groot gedeelte van de inkomende dieren wordt al snel na aankomst bij dierenarts of wildopvang geëuthanaseerd (zie ook paragraaf 3.3.5). Lijden en sterfte van individuen wordt tegengegaan en dieren krijgen een tweede kans als ze weer in de natuur worden teruggezet. Als re-integratie niet haalbaar is, kun je jezelf afvragen of het welzijn van de dieren niet te erg geschaad wordt door dieren mee te nemen naar de opvang/op te vangen (zie ook beleidsregels kwaliteit opvang diersoorten) en of met rust laten of euthanasie ter plaatse aan de orde is.

Er kan een spanningsveld bestaan: wat goed is voor het individu is niet per se goed voor een populatie of ecosysteem en andersom (zie ook paragraaf 2.4.2). Naast de discussie of opvang vanuit natuurlijk perspectief wenselijk is, bestaat er ook discussie of opvangcentra wel of niet kunnen bijdragen aan populatiebehoud. Bij uitbraken van ziektes of calamiteiten kan dierenopvang bijdragen aan het behoud van de populatie, zoals in het verleden met zeehonden, of na olierampen. Dit effect staat (bij ecologen) ter discussie. Geïnterviewde opvangcentra zelf staan hier ook verschillend in, soms niet, soms wel, soms ook afhankelijk van de soort. Sommigen zien een directe bijdrage aan de instandhouding van de populatie, anderen zien alleen een indirecte bijdrage door hun voorlichtingsfunctie aan burgers hoe om te gaan met wilde dieren.

Een belangrijke functie volgens de sector zelf is dat zij een vinger aan de pols kunnen houden wat betreft de monitoring van dierziekten en natuurbeheer (bijvoorbeeld bij egels). Zij kunnen ziekten signaleren en verspreiding in de gaten houden. Dit kan ook relevant zijn bij zoönosen, aldus de sector. Opvangcentra kunnen veranderingen afmeten aan wat er binnenkomt: worden er veel egels binnengebracht omdat er ook veel zijn, of is er iets anders aan de hand?

Ook is er volgens de sector een indirecte bijdrage aan respect en begrip voor dieren en een grotere betrokkenheid bij burgers. Het gaat dan om aandacht en draagvlak voor dieren, natuur, voorlichting, educatie en adviezen. Juist ook om mensen ervan bewust te maken wanneer dieren met rust moeten worden gelaten en je ze niet moet pakken, zoals bij jonge haasjes, reekalfjes en jonge vogels. Voor mensen geldt vooral dat ze iets (goeds) willen doen, dieren willen helpen, dierenwelzijn willen verbeteren en willen voorkomen dat dieren (onnodig) lijden. De rol en functie van dierenhulp en -opvang wordt volgens enkele betrokkenen uit de opvangpraktijk niet altijd (h)erkend (door overheden). Vaak worden vooral opvangcentra naar hun idee weggezet als ‘hobbyclub’, of als ‘dierenknuffelaars’. Dit doet volgens hen geen recht aan alle kennis en professionaliteit die aanwezig is in de opvang. Erkenning en waardering, waaronder die van de overheid, is belangrijk voor de sector. Zij doen naar eigen zeggen in de ogen van de burger veel ‘goeds’. Veel opvangcentra geven aan naast de hulp aan dieren een maatschappelijke en sociale functie te hebben door vrijwilligerswerk, dagbesteding en mogelijkheden voor re-integratie aan te bieden.

2.5 Dilemma's en verlegenheden

Uit de interviews met opvangcentra en ook gesprekken met bestuurders in het kader van de RDA zienswijze 'Dieren in het huis van Thorbecke' komen verschillende dilemma's en verlegenheden naar voren. Deze worden in deze paragraaf kort aangeduid. De RDA ziet als grootste dilemma de ambivalentie, van het enerzijds tegemoet willen komen aan dieren willen helpen en anderzijds dat de natuur en de daarin voorkomende dieren vooral met rust gelaten moet worden.

Andere dilemma's die te maken hebben met de of-vraag van opvang van hulpbehoevende dieren staan hieronder genoemd.

In het debat over hulp aan dieren in nood is er vaak sprake van 'publieksdilemma's'. Zo bestaan er in de maatschappij altijd verschillende opvattingen bestaan over de noodzaak tot ingrijpen. Die kunnen onder meer voortkomen uit levensbeschouwelijke opvattingen, morele afwegingen of professionele standaarden. Wat een burger vindt dat nodig is, kan bijvoorbeeld verschillen van wat een professional weet dat nodig is of wat beter is vanuit het dier bezien. De verwachtingen over de mogelijkheden van hulp komen niet altijd overeen met de perspectieven die een dier heeft. Niet alle dieren kunnen worden geholpen en soms is het beter om niks te doen, dieren met rust te laten of dieren uit welzijnsoverwegingen in te laten slapen.

Dan is er de door opvangcentra ervaren paradox dat individuele centra of professionals hun uiterste best doen om dieren op te lappen, terwijl die vervolgens worden afgeschoten of bestreden. Vanuit de overheden is dit ook een dilemma; moeten we als maatschappij zowel investeren in hulp voor als bestrijding van dezelfde dieren? Dat geldt niet alleen voor 'inheemse' soorten die schade kunnen veroorzaken, maar ook voor hulpbehoevende (invasieve) exoten die een gevaar vormen voor inheemse soorten en niet-beschermde dieren.

Hulp aan en opvang van dieren is volgens de sector grotendeels het bestrijden van symptomen in plaats van het aanpakken van de oorzaak van dierenleed. Is dit dan dweilen met de kraan open en zou je niet beter kunnen investeren in aanpakken van oorzaken? Dit zou je namelijk breder moeten zien door bescherming van het leefgebied en preventie van hulpbehoevendheid (denk aan de afblijfplicht die je zou kunnen zien als 'de mens bemoeit zich niet/ zo min mogelijk met natuur of wilde dieren).

Andere genoemde dilemma's liggen op het gebied van doden van dieren, het (bij)voeren van dieren, hoe om te gaan met dierplagen binnen opvangcentra, dierziekten en zoönosen, exoten en uitheemse dieren. Ook is er de kwestie van 'aaibaarheid' van verschillende organisaties, die voor onderlinge concurrentie kunnen zorgen. Een opvang voor kleine zoogdieren zoals jonge haasjes kan mogelijk op meer sympathie rekenen dan een vogelopvang. Dit zorgt voor concurrentie bij subsidies en bijdrages. Opvangcentra zijn daardoor genoodzaakt om een 'verdienmodel' op te stellen.

3. HOE een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen

In het vorige hoofdstuk is geschetst of en wanneer we hulpbehoevende wilde dieren zouden moeten helpen. De volgende vraag is dan: hoe we dat moeten doen? Dit is afhankelijk van verschillende factoren. Elke situatie is uniek en vraagt om een specifieke beoordeling van de aard en omvang van het probleem en de hulp die het beste kan worden verleend. Hiervoor zijn kennis en vaardigheden vereist. Mensen hebben empathie voor hulpbehoevende dieren en voelen een urgentie om te helpen, maar missen de kennis en vaardigheden om de aard en omvang van het probleem vast te stellen en om in te schatten welke hulp nodig is. Het beste is om de mensen vooraf en generiek te informeren over de noodzaak om hiervoor deskundige hulp in te schakelen, die elke situatie kan beoordelen en een afweging kan maken wat de beste hulp is. De huidige praktijk kent een aantal aandachtspunten die in dit hoofdstuk aan de orde komen.

3.1 Verschillende fasen en manieren van hulp

Hulp bieden aan dieren in nood kan, zoals in het vorige hoofdstuk aangeduid, bekeken worden vanuit het perspectief van de mens (wat wil de mens dat er gebeurt?) en vanuit het perspectief van het dier (wat heeft het dier nodig?). Het antwoord op de vraag 'hoe moet een dier worden geholpen?', gezien vanuit perspectief van het dier, is afhankelijk van verschillende factoren:

- soort en stressbestendigheid;
- ernst van de verwondingen;
- mate van lijden van het dier, kortdurend versus chronisch lijden;
- aantasting van welzijn gedurende de hulp, kans voor latere uitzet in natuur;
- situatie: locatie en omstandigheden ter plaatse;
- nabijheid van opvang en reis- en wachttijd.

Vrijwel alle situaties zijn uniek. Wel kan er, door categorisering van hulpbehoevendheid zoals benoemd in hoofdstuk 2, duiding worden aangebracht in welke patronen van hulp er zijn.

Hulp moet in principe altijd zo snel mogelijk worden verleend, passend bij de situatie. Hulp aan wilde dieren in nood kent daarin meerdere fasen. Het begint met een eerste afweging en reactie door de vinder van het dier. De vondst van een dier in nood gebeurt meestal door een burger. Daarom is het belangrijk dat zij goed worden voorgelicht en op de hoogte zijn van hoe te handelen wanneer zij een hulpbehoevend dier vinden, ook omdat het voor het dier stressvol is om door mensen te worden benaderd. Dan volgt de eerste, vaak telefonische, melding bijvoorbeeld bij 144 of de dierenambulance en een eerste inschatting en respons vanuit deze instanties (wel of geen actie). Daarnaast bellen burgers in zo'n situatie ook met politie, brandweer (hulpdiensten), dierenambulances, direct met opvangcentra, dierenartsen, overheidsinstanties of inspectiediensten. Als er na de eerste melding door de betreffende instantie besloten wordt tot actie, wordt daarna door een deskundige hulpverlener ter plaatse een inschatting gemaakt van de situatie (triage in het veld), en er wordt besloten wat er met het dier moet gebeuren (wel of geen behandeling, eventueel weer uitzetten). Dan volgt een fase van vervoer, gevolgd door triage/ inschatting bij de opvang of de dierenarts. Daar worden keuzes over euthanasie of behandeling gemaakt, met het oog op het welzijn van het dier en de kans op een succesvolle terugplaatsing in de natuur. Dit is een keten van hulpverlening met fasen van besluitvorming.

Hulp kan in al deze verschillende fasen bestaan uit veel verschillende dingen, te bepalen door iemand met kennis en vaardigheden. Hierbij gaat het om een eerste inschatting via telefoon, advies over in te schakelen specialistische hulp, ter plaatse bevrijden uit benarde positie, vrijlaten, verplaatsen, hulp inroepen van anderen, opvang, zorg, permanente opvang, of uit lijden verlossen (euthanasie, hanteren, transport). Een deskundige kan ook besluiten dat **niets doen** het beste is. Dit kan ook hulp zijn, juist vanuit het welzijn van een dier, van andere dieren of in het belang van de populatie of het ecosysteem. Dat betekent een dier in nood met rust laten, laten sterven of juist de gelegenheid geven om op eigen kracht (trachten) te herstellen. Niet pakken en vervoeren, waarmee verdere stress voorkomen wordt. Eenmaal aan de deur van de opvang wordt (meestal) elk dier aangenomen. Hier besluiten ter plaatse aanwezige deskundigen wat de beste vervolgstappen zijn. Vanuit het welzijn van het dier en kansen op herstel maken zij een afweging over verdere behandeling of euthanasie. Opvangcentra geven aan dat veel dieren alsnog overlijden binnen 24-48 uur[15] in de opvang.

3.2 Zoekplicht naar deskundigheid

Uit het voorgaande blijkt dat mensen vanuit empathie voor hulpbehoevende dieren een urgentie voelen om te helpen én dat de zorg voor hulpbehoevende wilde dieren is opgenomen in wet- en regelgeving. Het is belangrijk om altijd rekening te houden met de emoties van mensen die willen helpen. Ze moeten dan wel weten wat ze moeten doen in zo'n geval. 'Nadelig handelen' achterwege laten is het algemene uitgangspunt, met de concrete uitzondering van hulpbehoevende van wilde dieren. Helpen is een wettelijke plicht, maar het is niet toegestaan om voor wilde dieren te zorgen en ze op te vangen zonder ontheffing, kennis en vaardigheden (zie ook hoofdstuk 2). Als leek mag je niet thuis een wild dier verzorgen.

Daarom moeten mensen vooraf deskundig geïnstrueerd worden om een (hulpbehoevend wild) dier niet aan te raken of te verplaatsen, maar iemand met kennis en vaardigheden in te schakelen. Daarmee zal vaak ook meteen afdoende invulling gegeven worden aan de wettelijke zorgplicht uit de Wet dieren. We noemen dit 'zoekplicht naar deskundigheid'. Niet zelf onbekwaam hulp bieden, maar helpen voorzien in de juiste hulp voor het dier op dat moment. Dat betekent in eerste instantie bellen naar de juiste instellingen en eventueel een foto sturen. Hier zijn deskundigen of geschoolde vrijwilligers aanwezig die kunnen helpen met de vervolgstap. Het advies kan ook zijn om het dier zorgvuldig te verplaatsen, zodat het dier rustig kan sterven. De dierenambulance vraagt vaak om hulpbehoevende dieren zelf te vangen en beschikbaar te houden. Deels vanuit praktische overweging vanwege de veiligheid van zowel mens als dier, en ook vanuit de capaciteit van de ambulances. Daarnaast is de overweging wanneer een dier niet te vangen blijkt, er waarschijnlijk ook niet veel aan de hand is. Dit is een soort eerste selectie voor de inschatting van de hulpbehoevendheid van een dier. Toch is zelf vangen meestal niet wenselijk vanuit stress voor het dier of vanuit het gevaar van ziekten of verwondingen die een dier kan veroorzaken en ook is het niet altijd mogelijk. Het is afhankelijk van verschillende factoren of dit de beste oplossing is. Deskundigen kunnen de burger helpen om in elke situatie de juiste afweging te maken. In sommige gevallen kunnen capabele burgers wel zelf dieren verplaatsen, maar bij twijfel moet toch is deskundige hulp of advies worden gevraagd.

Het is belangrijk bij de 'zoekplicht naar deskundigheid' dat burgers weten welke handelingsperspectieven ze hebben wanneer ze een hulpbehoevend wild dier aantreffen en waar ze voor deskundige hulp en noodzakelijke informatie terecht kunnen (wat ze als eerste moeten

[15] Geïnterviewde opvangcentra geven aan hierover gegevens bij te houden.

doen). Dat betekent dat communicatie hierover en deze blijvend herhalen, van belang is om mensen wetend maken. Dat kan op verschillende manieren, maar tegelijkertijd moet men beseffen dat voorlichting, zelfs frequente, beperkingen kent. Ook hier zal in het volgende hoofdstuk nader op worden ingegaan.

3.3 Knelpunten huidige praktijk

In de bijlage is op basis van de gehouden interviews een situatieschets opgenomen van de wijze waarop hulp aan wilde dieren momenteel in Nederland geregeld is. Daarin wordt ook beschreven welke knelpunten er in de huidige praktijk zijn en hoe deze worden ervaren. Op basis van deze situatieschets constateert de RDA onderstaande aandachtspunten.

Ontheffing, protocollen en kwaliteit

- Noodzakelijke professionalisering van de sector heeft als keerzijde extra vereisten en (financiële) lasten;
- Verantwoordelijk voor ontheffingen van opvangcentra ligt nu bij provincies, daardoor zijn er risico's voor verschillen in eisen aan en kwaliteit van opvang tussen provincies;
- Er zijn geen wettelijk vastgestelde regels voor dierenambulances, evenmin is 'dierenambulance' een beschermde titel. Er bestaan landelijk veel verschillen in visie en handeling van betreffende organisatie achter de verschillende ambulances.

Melding en opvolging

- Het is voor de burger niet altijd even eenvoudig om zelf uit te vinden waar je welke melding kan maken. Meldnummer 144 is nog niet overal bekend. Een burger maakt meestal geen onderscheid in gehouden of niet-gehouden dieren, of tussen huisdieren en wilde dieren;
- Goede voorlichting aan burgers aan de 'voorkant' van hulpverlening, over de noodzaak van wel of niet handelen, voorkomt onnodige problemen later in de keten door onnodig ingrijpen bij dieren die geen hulp nodig hebben. Die voorlichting zou volgens de RDA in de gehele hulpverleningsketen een goede plek moeten krijgen;
- Het is volgens de RDA een gemiste kans om niet in alle fasen van de hulpverleningsketen gegevens te verzamelen, die beeld geven over aard en omvang van de problematiek. Deze kunnen helpen bij het signaleren van calamiteiten, dierziekten, zoönosen en plotselinge achteruitgang in natuurlijke populaties.

Vervoer van dieren

- Er zijn risico's op het gebied van kwaliteit, kennis, vaardigheden en handelswijze door het ontbreken van kwaliteitseisen en beleidsregels voor vervoer van dieren in dierenambulances;
- De burger weet door bovengenoemde verschillen niet altijd waar hij op aan kan bij het raadplegen van een dierenambulance.

Opvang, behandeling en financiering

- Bestaanszekerheid van wildopvangcentra en continuïteit in zorg en hulp aan hulpbehoevende wilde dieren komen in de knel door onvoldoende financiering;
- Er is een spanningsveld tussen natuur en dierenwelzijn op het gebied van hulpbehoevende dieren;
- Er is vanuit de opvangsector veel onduidelijkheid welke bestuurslaag verantwoordelijk is voor opvang van hulpbehoevende wilde dieren;
- De overheid en een deel van de sector ziet het als een probleem dat wildopvangcentra als sector niet één geluid kunnen laten horen in bijvoorbeeld een samenwerkingsverband of een koepelorganisatie;
- Er is onder wildopvangcentra een brede behoefte om elkaar meer en beter te vinden en samen te werken. Niet alleen op het gebied van informatie, kennis en ervaring uitwisselen over de verzorging en behandeling van hulpbehoevende dieren, maar ook om samen financiële middelen te zoeken.

4. Door WIE moet een hulpbehoevend wild dier worden geholpen

Wilde dieren zijn van niemand en van ons allemaal. Iedereen verleent een hulpbehoevend dier de nodige zorg, maar er zijn wel verschillen in verantwoordelijkheid. Bij een wettelijk vastgelegde zorgplicht voor de burger ligt het in de lijn der verwachting dat de overheid de middelen zou verschaffen om de uitvoering van de zorgplicht te faciliteren. In dit hoofdstuk komen verplichtingen, verdeling, verwachtingen en behoeftes die partijen (van elkaar) hebben naar voren.

4.1 Verplichtingen, verdeling en verwachtingen

In de voorgaande hoofdstukken is al in kaart gebracht of en hoe hulpbehoevende wilde dieren moeten worden geholpen en welke aandachtspunten de RDA in de huidige praktijk ziet. Gekoppeld aan het HOE zit natuurlijk het WIE. Wie moet wat doen? Wie is waarvoor verantwoordelijk? Welke verwachtingen zijn er van elkaar? In onderstaande tabel staan bevindingen hierover uit de vorige hoofdstukken samengevat.

Partij	Verantwoordelijkheid	Verplichting	Verwachtingen
'Een ieder'[16]	Dieren in de natuur zijn niemands eigendom en daarom van ons allemaal (*res nullius*). Ook al zijn dieren niemands bezit of eigendom, er is wel verantwoordelijkheid vanwege de zorgplicht/ hulpverleningsplicht	'Een ieder' in Nederland is verplicht om hulpbehoevende dieren de nodige zorg te verlenen. 'Een ieder' neemt voldoende zorg in acht voor Natura 2000-gebieden, bijzondere nationale natuurgebieden en voor in het wild levende dieren en planten en hun directe leefomgeving.	De verantwoordelijkheden voor dierenwelzijn en dieren in de natuur liggen bij verschillende partijen. Wat kunnen we verwachten van de handelende onwetende/onbekwame burger in situaties wanneer dieren in nood zijn? Dat bepaalt welk systeem het meest geschikt is om dieren te helpen, hoe dat moet functioneren en worden bekostigd, en wat er moet worden gefaciliteerd

[16] Een ieder betreft zowel de burgers als de overheid.

Partij	Verantwoordelijkheid	Verplichting	Verwachtingen
Burgers	Zoekplicht naar deskundigheid	De wettelijke verplichting kan niet verder reiken dan wat mensen redelijkerwijs aankunnen. Na de eerste hulp is voldaan aan de zorgplicht. Daar neemt iets of iemand het van de burger over, er moet iets geregeld zijn door ons allemaal, als gemeenschap. We kunnen niet een zorgplicht in de wet opnemen en er collectief niets voor over hebben.	Burgers moeten worden geïnformeerd op welke wijze zij hulpbehoevende dieren het beste kunnen helpen (en ook wat ze NIET moeten doen)
Overheid	Dierenwelzijn ligt primair bij de minister van LNV. De verantwoordelijkheid voor natuurbeleid en de daarin levende wilde dieren ligt primair bij de provincies. Provincies gaan tevens meestal over de vergunningen en ontheffingen voor opvangcentra. Gemeenten hebben op grond van het Burgerlijk Wetboek een gemeentelijke bewaarplicht voor zwervend aangetroffen gevonden dieren (asielen). Zij hebben vaak afspraken met dierenambulances over het vervoer van dieren, vaak met inbegrip van hulpbehoevend aangetroffen wilde dieren.	Bij een wettelijk vastgelegde zorgplicht voor de burger ligt het in de lijn der verwachting dat de overheid de middelen zou verschaffen om de uitvoering van de zorgplicht te faciliteren.	De staat legt de wettelijke verplichting op. Er zou (beter) moeten worden gefaciliteerd (regelen van financiën, institutionele arrangementen) en/of gesubsidieerd). De overheid dient haar burgers te informeren over hoe hulpbehoevende wilde dieren moeten worden geholpen.
Deskundigen (melding, vervoer, opvang, behandeling)	Hulp aan dieren vanuit oogpunt van welzijn van het dier en mogelijk kans op terugplaatsing in de natuur.	Voldoen aan vereisten voor opvang en hulp aan wilde dieren. Voldoen aan Beleidsregels kwaliteit opvang.	Burgers verwachten dat hulpbehoevende dieren worden geholpen. Van deskundigen wordt professionaliteit, kennis en ervaring vereist. Deskundigen verwachten ondersteuning van de overheid.

Wat is in belang van het dier?

Maakt het voor het dier uit wie hulp verleent? Niet als in welke persoon of partij. Het individuele dier is wel gebaat bij het voorkomen van lijden en het krijgen van goede zorg. Daarvoor zijn van belang:

- Toekomstperspectief voor het dier- kwaliteit van leven na de opvang;
- De beste zorg krijgen;
- Professionaliteit, kennis en expertise;
- Landelijke dekking en uniformiteit (basiskwaliteit), regionale spreiding en aanrijtijden;
- Voorlichting burgers.

4.2 Behoeftes partijen

Uit voorgaande hoofdstukken blijkt dat er grote verschillen bestaan in zowel dierenvervoer als dierenopvang. Wel delen ze allemaal de behoefte aan:

- meer en structurele financiering;
- onderling overleg en uitwisseling;
- eenduidige kwaliteitseisen (waar ook weer een financieel plaatje aan hangt).

Hieronder staan de behoeften per partij uitgeschreven.

Partij	Behoefte	Wat is daarvoor nodig en van wie?
Burgers	• Een dier kunnen helpen • 'Iets' goed kunnen doen • Handelen vanuit hun betrokkenheid en gevoelens	• Lokale en regionale beschikbaarheid en bereikbaarheid van vervoer en opvang van dieren • Voorlichting over wat goede hulp is en wanneer een dier niet geholpen wordt
Deskundigen (melding, vervoer, opvang, behandeling)	• Erkenning rol en maatschappelijke functie • Professionaliteit, kennis en expertise delen, samenwerking (triage, rol en verbindende schakels). • Duidelijkheid over financiering: bestaanszekerheid, stabiele betalingsstructuur • Meer opleidingsmogelijkheden • Tijd voor zorg i.p.v. zorgen over voortbestaan • Voldoende capaciteit, vaste medewerkers vs. vrijwilligers • Handelingsperspectieven voor medische verrichtingen • Duidelijke voorlichting burgers	• Goed en sterk netwerk van opvangcentra en vervoer - verschil in inzicht of dieren beter geholpen zijn met weinig grote centra of juist met een fijnmazig netwerk van kleinere centra. • Duidelijkheid over verantwoordelijkheden en financiën vanuit overheid. • Opzetten samenwerkingsstructuur voor delen kennis en informatie • Voorlichtingscampagne voor burgers • Perspectief medische handelingen

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

De minister van LNV heeft de RDA gevraagd om antwoord te geven op de vraag 'Of, en hoe een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen en door wie'[17]. De zienswijze van de RDA is als volgt:

Ja, een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen om verschillende redenen. We moeten hulpbehoevende wilde dieren helpen op grond van een wettelijk voorschrift in de Wet dieren (artikel 2.1) dat aangeeft dat een ieder een hulpbehoevend dier de nodige zorg verleent. De uitleg van dit artikel in de Memorie van Toelichting geeft aan dat dit ook voor wilde dieren geldt. Daarnaast is er de breed levende opvatting onder burgers dat op hen een morele verantwoordelijkheid rust voor het welzijn van dieren. In eerdere zienswijzen heeft de RDA zijn beschouwing gegeven over de wijze waarop mensen in de praktijk invulling geven aan hun morele verantwoordelijkheid voor het welzijn van (wilde) dieren, eerder benoemd onder de term 'zorgplicht', als term die alle gradaties van zorg omvat (RDA, 2012; RDA, 2017). Dieren zijn levende, voelende wezens en hebben intrinsieke waarde. De mens heeft direct of indirect invloed op de mogelijkheden van individuele dieren en van dierpopulaties, om zich aan te passen aan de heersende omstandigheden. Dat betekent niet dat alle dieren altijd geholpen moeten worden. Dieren in de natuur raken in de problemen, verzwakken, lijden of sterven, al dan niet door toedoen van predatoren. Dat is onderdeel van de levenscyclus in het ecologische systeem. De Wet natuurbescherming en de Wet dieren beogen in algemene zin niet het lijden van wilde dieren in natuurlijke situaties aan te pakken. De Wet natuurbescherming geeft aan dat een ieder voldoende zorg in acht neemt voor in het wild levende dieren en hun directe leefomgeving en handelen met mogelijke nadelige gevolgen in principe achterwege laat. Wilde dieren in hun natuurlijke situaties worden zoveel mogelijk met rust gelaten. De centrale afweging is hier wanneer een dier wel of niet hulpbehoevend is en wanneer ingrijpen noodzakelijk is.

Wanneer iemand een (levend) dier aantreft dat op zijn/haar toenadering niet reageert, gebrekkige pogingen onderneemt om te vluchten, te dreigen of te vechten, zal op het eerste gezicht moeten aannemen dat dit dier niet meer kan functioneren zonder hulp. Of een dier hulpbehoevend of zelfredzaam is, hangt af van het aanpassingsvermogen van het dier in een specifieke omstandigheid. Dit kan vaak alleen door een deskundige (in de keten van melding, vervoer en opvang van dieren) worden beoordeeld. Gewonde en gecontamineerde dieren (olie, afval) zijn als regel hulpbehoevend, zij kunnen niet langer voor zichzelf zorgen en kunnen zich niet meer aanpassen aan de situatie. Verzwakte, uitgeputte en zieke dieren vereisen specifieke afwegingen, niet alleen op het niveau van het individuele dier, maar ook het effect op de populatie en het ecosysteem. Jonge dieren en oververmoeide dieren zoals trekvogels zijn meestal niet hulpbehoevend en kunnen zich nog aanpassen aan de situatie. De oorzaak van hulpbehoevendheid maakt vanuit het (lijdende) dier bezien niet uit. Van cruciaal belang is de kans op succesvolle terugplaatsing in de natuur.

De zorgplicht geldt voor iedereen, maar niet iedereen heeft dezelfde verantwoordelijkheid. Ook van een gewone burger wordt verwacht dat hij of zij hulp verleent aan een hulpbehoevend dier. Deze hulp bestaat meestal uit wat we noemen een 'zoekplicht naar deskundigheid': het inschakelen van de dierenambulance of hulpdiensten, of 144 bellen. Het is belangrijk bij de zoekplicht naar

[17] Op de aanvullende vragen van LNV zijn in de bijlage specifieke antwoorden opgenomen.

deskundigheid dat burgers weten welke handelingsperspectieven ze hebben wanneer ze een hulpbehoevend wild dier aantreffen en waar ze voor deskundige hulp en noodzakelijke informatie terecht kunnen (wat ze als eerste moeten doen). Dat is niet het zelf vangen en vervoeren van dieren en zeker niet het zelf verzorgen. Wat de beste hulp is voor een hulpbehoevend dier kan het beste door een specialist/deskundige (in de keten) worden beantwoord. Dit is niet alleen om het welzijn van het dier te garanderen, maar ook voor de veiligheid van degene die een hulpbehoevend (wild) dier vindt. In sommige gevallen kunnen capabele burgers wel zelf dieren verplaatsen, maar bij twijfel moet toch deskundige hulp of advies worden gevraagd.

Bij een wettelijk vastgelegde zorgplicht voor de burger ligt het in de lijn der verwachting dat de overheid de middelen zou verschaffen om de uitvoering van de zorgplicht te faciliteren. Mensen hebben empathie voor hulpbehoevende dieren en voelen een urgentie om te helpen, maar missen vaak de ervaring en ervaring om in te schatten of en welke hulp nodig is. Het beste is om burgers vooraf en generiek te informeren over de noodzaak om hiervoor altijd deskundige (veterinaire) hulp in te schakelen, die elke situatie kan beoordelen en een afweging kan maken wat de beste hulp is.

Hoe een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen is namelijk afhankelijk van verschillende factoren. Elke situatie is uniek en vraagt om een specifieke beoordeling van de beste hulp. Hiervoor is ervaring vereist. Vanuit de verschillende partijen die een rol spelen in de keten van hulpverlening aan hulpbehoevende wilde dieren bestaan weliswaar verschillende verplichtingen, verantwoordelijkheden, verwachtingen en behoeften, maar voor de RDA staat het dier centraal. Goede zorg, perspectief op leven in de natuur en de kwaliteit daarvan, tegengaan van lijden, daar hebben individuele dieren wat aan. Om daar recht aan te doen zou volgens de RDA hulp aan wilde dieren verbeterd moeten worden en moeten alle dieren overal dezelfde kwaliteit van hulp kunnen krijgen. Er zijn verschillende knelpunten om dit in de huidige praktijk waar te maken, waardoor een dier niet altijd en overal die goede zorg kan krijgen. Voor de bestaanszekerheid en de continuïteit van de zorg aan hulpbehoevende wilde dieren en de verschillende maatschappelijke rollen die de opvangcentra daarbij vervullen zijn er voor de RDA (vanuit het dierperspectief) twee belangrijke verbeterpunten:

1) Hulp aan hulpbehoevende wilde dieren moet verbeterd worden

Welzijn van het dier en perspectief op uitzetting in de natuur staan centraal. Vervoer en opvang van wilde dieren gebeurt door steeds professionelere organisaties en deze ontwikkelen zich wat betreft de kwaliteit van hulp en zorg aan dieren. Burgers moeten op de hoogte zijn welk handelingsperspectief ze hebben als ze een hulpbehoevend dier aantreffen en wanneer een dier wel of niet hulpbehoevend is. Dat betekent dat er (vanuit een overkoepelende organisatie of vanuit de overheid) goede voorlichting en informatievoorziening moet zijn. Vanuit de overheid is het belangrijk om 'wildgroei' van onprofessionele opvangcentra in de sector te voorkomen. Dat kan door transparantie en ethologische, veterinaire, juridische en morele afbakening en toezicht te regelen. De dierenhulpverlening als invulling van de wettelijke zorgplicht moet door de staat worden gefaciliteerd. Deskundigheid kost geld, zowel vaste krachten als goed opgeleide vrijwilligers. Beleidsregels en kwaliteit van dierenhulpverlening dienen zich niet te beperken tot wildopvangcentra, maar gelden ook voor vervoerders van dieren.

2) Alle dieren moeten overal dezelfde kwaliteit van hulp (kunnen) krijgen

De algemeen geldende zorgplicht uit de Wet dieren geldt voor alle wilde dieren in Nederland. Deskundige hulp moet bereikbaar zijn voor alle dieren in het hele land. Verschillen in visie en handelswijze tussen regio's of door lokale inzet kunnen zorgen voor ongelijke hulp aan dieren. Dan maakt de vindplaats uit of je als dier goed geholpen wordt en dat is ongewenst. Bestaande autonomie en specialiteit van opvangcentra in diersoorten heeft voordelen, tegelijkertijd zou de overheid moeten landelijke dekking en acceptabele aanrijtijden moeten faciliteren. Burgers dienen op de hoogte te zijn waar ze deskundige hulp kunnen vinden. Door bredere en herhalende communicatie hierover, kunnen mensen beter op de hoogte worden gebracht. Daarin moet duidelijk worden gemaakt wanneer je dieren wel en niet moet helpen. Dat kan complex zijn, hulp aan dieren is sterk emotie gedreven. Toch is voorlichting geven beter dan geen voorlichting geven. Veel mensen zullen in het geval van het vinden van een hulpbehoevend dier op internet opzoeken wat zij het beste kunnen doen. Zorgvuldige informatie op relevante websites en sociale media of apps kunnen hier zeker bij helpen. Het opstellen van do's & don'ts voor de burger ('wat kan ik doen, wat moet ik doen, wat moet ik vooral niet doen, hoe help je een dier het beste') geeft handelingsperspectief.

Het vinden van voldoende financiering en daarmee bestaanszekerheid en continuïteit in zorg en hulp aan hulpbehoevende wilde dieren is een groot probleem dat wildopvangcentra naar eigen zeggen niet alleen kunnen oplossen.
De rijksoverheid zou voldoende uniformiteit en continuïteit van wildopvang moeten faciliteren. Gezien de regionale functie van wildopvangcentra en de verantwoordelijkheid voor natuur bij de provincies dient op dat niveau ook ondersteuning te worden gegeven. Goede handhaving van landelijke voorwaarden en regels is van belang.

De RDA ziet voor deze verbeterpunten een trekkende rol voor de rijksoverheid en doet daarom onderstaande aanbevelingen.

5.2 Aanbevelingen

In het belang van het welzijn van wilde dieren, raadt de RDA de minister aan om **in** overleg en samenwerking met de sector in te zetten op de volgende 3 punten ter verbetering van hulp:

1) **Zorg voor continuïteit: lange termijn financiering wildopvang**
   - De RDA vraagt aan het Rijk om met andere overheden in gesprek te gaan en afspraken te maken over ieders verantwoordelijkheden in de opvang van hulpbehoevende wilde dieren, inclusief structurele financiële ondersteuning vanuit de overheid van wildopvang in Nederland.
   - Omdat de regionale functie van wildopvangcentra en de verantwoordelijkheden voor natuurbeheer en het verlenen van ontheffingen aan wildopvangcentra bij de provincies ligt, ligt het voor de hand om de zorg voor een structurele financiering daar te leggen. Provincies kunnen aansluiten bij de betrokkenheid die een aantal gemeenten nu al tonen bij wildopvang.
   - De wildopvangcentra hebben zelf goede voorbeelden en nieuwe ideeën op welke wijze structurele financiering kan worden ingezet (bijvoorbeeld instandhoudingsbijdrage, professionaliseringsbijdrage, kosten per dier, fonds). Werk samen met hen aan de concrete invulling en vormgeving van de ondersteuningsstructuur vanuit gezamenlijke belangen.

2) **Zorg voor een landelijke basiskwaliteit van hulp**
   - De rijksoverheid heeft een belangrijke rol in het faciliteren van een landelijk netwerk voor uniformiteit, continuïteit en basiskwaliteit als het gaat om hulpverlening aan (wilde) dieren.
   - Landelijke beleidsregels en kwaliteitseisen van dierenhulpverlening zouden niet beperkt moeten zijn tot wildopvangcentra, maar ook opgesteld moeten worden voor vervoerders van dieren en andere hulpverleners in de keten. (Bestaande) private keurmerken en kwaliteitsinitiatieven van dierenambulances dienen te worden gestimuleerd en wellicht zelfs voor te worden geschreven, waaronder regels over landelijke dekking en acceptabele aanrijdtijden zodat deskundige hulp voor alle dieren in het land bereikbaar is.
   - De overheid heeft een controlerende taak om 'wildgroei' van onprofessionele opvangcentra in de sector te voorkomen. Dat kan door het faciliteren van transparante regels, ethologische, veterinaire, juridische en morele afbakening en het regelen van toezicht. Bij dierenambulances kan een kwaliteitsslag gemaakt worden door het regelen van bovenstaande punten, toezicht en een openbare handelwijze.
   - Een in het leven te roepen overkoepelende instantie zou geregeld overleg moeten voeren met de wildopvangcentra over noodzakelijke deskundigheid, opleidingsniveau en zorgen voor continue bewaking en verbetering van hulp vanuit het oogpunt van dierenwelzijn.

3) **Zorg voor goede informatievoorziening en stimuleer onderzoek en kennisuitwisseling**
   - Burgers moeten op de hoogte zijn wanneer een dier wel of niet hulpbehoevend is, welk handelingsperspectief zij hebben als ze een hulpbehoevend dier aantreffen en waar deskundige hulp te vinden is. Goede voorlichting en informatievoorziening dient door de overheid gefaciliteerd te worden. Dit kan door de dierenhulpsector te ondersteunen bij hun communicatie, of door zelf voorlichting te geven. Door bredere en herhalende communicatie hierover, kunnen mensen beter op de hoogte worden gebracht. Informatievoorziening zou op alle niveaus in de keten een plek moeten hebben. Ook bij meldpunt 144 en 'triage' meldkamers dient juiste en specifieke informatie aanwezig te zijn, om specialistisch advies te kunnen geven, ook voor het vervolgtraject .
   - Als de overheid stabiliteit en continuïteit in de sector faciliteert, heeft de sector meer ruimte om aandacht te besteden aan voorlichting, educatie en bijdragen aan onderzoek. Zoals trends in dieren die binnenkomen, oorzaken daarvan, succespercentages van uitzettingen, dierziekten en verspreiding. Ook beter inzetten op dataverzameling bij meldpunt 144 kan van toegevoegde waarde zijn.

De RDA vindt het belangrijk dat er harmonisering plaatsvindt in de sector en dat er geen grote ongelijkheid is of ontstaat in de hulp aan dieren door regionale verschillen. De Raad ziet een ronde tafelgesprek met overheden en de sector als een eerste volgende stap. Hierin kunnen tevens 'best practices' aan de orde komen en kan worden gesproken over de aanvullende waarde van het opstellen van een praktische handleiding (belangrijkste do's en don'ts) voor burgers waarbij het 'leereffect' kan worden vergroot.

Geraadpleegde bronnen

Beleidsregels kwaliteit opvang diersoorten, 2017. Geraadpleegd via: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0037263/2017-01-01#Artikel3*

Burgerlijk Wetboek. *Boek 5.* Geraadpleegd via: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0005288/2018-09-19*

Censas, 2021. *Adviesrapport dodingsmethoden toepasbaar in wildopvangen door niet-dierenartsen.* In opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Centre for Sustainable Animal Stewardship (CenSAS), maart 2021

Kamerbrief Tweede Kamer, 2020. Kamerbrief van Minister van LNV Schouten inzake Dierenwelzijn. Kenmerk 2020D30659

Kamerbrief Tweede Kamer, 2020b. Kamerbrief van Minister van LNV Schouten inzake Stand van zaken en vervolg analyse amendement artikel 2.1 Wet dieren. Kenmerk DGA-DAD 21180149

Kamerstuk Tweede Kamer, 2008. *Een integraal kader voor regels over gehouden dieren en daaraan gerelateerde onderwerpen (Wet dieren). Memorie van Toelichting.* Tweede Kamer vergaderjaar 2007–2008, 31 389, nr. 3

Raad voor Dierenaangelegenheden, 2019. *Staat van het Dier. Beschouwingen en opinies over de verschuivende relatie tussen mens en dier in Nederland.* Raad voor Dierenaangelegenheden, Den Haag

Raad voor Dierenaangelegenheden, 2017. *Wegen van Welzijn van Dieren in de Natuur. Toepassing afwegingskader voor fauna.* Raad voor Dierenaangelegenheden, Den Haag

Raad voor Dierenaangelegenheden, 2012. *Zorgplicht Natuurlijk Gewogen.* Raad voor Dierenaangelegenheden, Den Haag

RVO, 2020. Taken en rolverdeling bevoegdheden. Website: *https://www.rvo.nl/onderwerpen/agrarisch-ondernemen/beschermde-planten-dieren-en-natuur/wet-natuurbescherming/taken-en-rolverdeling-bevoegdheden*

Wet dieren, 2011. Geraadpleegd via: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0030250/2021-07-01*

Wet natuurbescherming, 2015. Geraadpleegd via: *https://wetten.overheid.nl/BWBR0037552/2021-07-01*

Bijlage 1 Adviesaanvraag betreffend de zorgplicht voor en opvang van wilde dieren

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

Raad voor de Dierenaangelegenheden
T.a.v. de heer mr. drs. J. Staman, voorzitter
Bezuidenhoutseweg 73
2954 AC DEN HAAG

Directoraat-generaal Natuur, Visserij en Landelijk Gebied
Cluster Soorten

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001858272854000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6011 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/lnv

Datum 20 AUG. 2020
Betreft Adviesaanvraag betreffend de zorgplicht voor en opvang van wilde dieren

Ons kenmerk
DGNVLG-S / 20210333

Geachte heer Staman,

Zoals aangekondigd in de onlangs verstuurde brief aan de Tweede Kamer over de uitvoering van enkele moties en toezeggingen met betrekking tot de opvang van wilde dieren[1] (kenmerk 2020D30659), verzoek ik uw raad om een zienswijze uit te brengen met betrekking tot de vraag of en hoe een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen en door wie. Ambtelijk is hierover reeds met u en uw secretaris van gedachten gewisseld.

Ik wil u vragen om mij de zienswijze uiterlijk het eerste kwartaal van 2021 te doen toekomen.

Voor verdere informatie kunt u contact opnemen met mevrouw Sandra van der Graaf (a.vandergraaf@minlnv.nl) van het Directoraat-Generaal Natuur, Visserij en Landelijk Gebied / Natuur.

Hoogachtend,

Carola Schouten
Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

[1] De term 'wilde dieren' wordt hier gebruikt voor dieren behorend tot een van nature in Nederland voorkomende diersoort.

Pagina 1 van 1

Bijlage 2 Brief Tweede Kamer kenmerk 2020D30659

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2019–2020

33 576	**Natuurbeleid**
28 286	**Dierenwelzijn**

Nr. 196

BRIEF VAN DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 28 juli 2020

In december 2019 zijn een tweetal moties aangenomen met betrekking tot de zorgplicht voor en de opvang van wilde dieren[1, 2]. Daarnaast heb ik tijdens het VAO Dierenwelzijn van 12 december 2019 (Handelingen II 2019/20, nr. 36, item 4) een tweetal toezeggingen gedaan aan uw Kamer met betrekking tot dit onderwerp[3, 4]. Met deze brief informeer ik uw Kamer over de afhandeling van deze moties en toezeggingen.

Kort na het betreffende debat heb ik contact opgenomen met de vogelopvang in Naarden over hun situatie. Naar aanleiding hiervan heeft nog in december 2019 een eerste gesprek plaatsgevonden tussen het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en een aantal wildopvangcentra om te spreken over structurele oplossingen voor knelpunten die de opvanglocaties ervaren. Deze gesprekken zijn in 2020 vervolgd, waarbij ook dierenwelzijnsorganisaties aanwezig waren. Hieruit bleek dat wildopvangcentra, naast financiële problemen, ook andere knelpunten ervaren, zo ervaren zij bijvoorbeeld onduidelijkheden in regelgeving.

Onderstaand informeer ik uw Kamer over de stappen die ik, telkens in overleg met de wildopvangcentra en dierenwelzijnsorganisaties, heb genomen. Ik wil hierbij voor de goede orde duidelijk maken dat wanneer

[1] Motie van de leden Graus en Wassenberg (Kamerstuk 28 286, nr. 1079) – verzoekt de regering, in gesprek te gaan met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en betrokken provinciebestuurders inzake hun verplichting om aan de zorgplicht voor wilde en/of verwilderde dieren te voldoen.

[2] Motie van de leden Wassenberg en Graus (Kamerstuk 33 576, nr. 182) – verzoekt de regering, om in samenwerking met gemeenten, provincies en stakeholders een uniforme landelijke richtlijn te ontwikkelen voor vergoedingen aan lokale en regionale wildopvangcentra.

[3] Mijn toezegging tijdens het VAO Dierenwelzijn op 12 december 2019 om in overleg te gaan met de vogelopvang en NVWA over betreffende casus.

[4] Mijn toezegging tijdens het VAO Dierenwelzijn op 12 december 2019 om in overleg te gaan met zowel provincies als gemeenten om te praten over het dierenwelzijn van wilde dieren en de Tweede Kamer te informeren over de uitkomsten van die gesprekken.

kst-33576-196
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2020

ik het in deze brief heb over «wilde dieren», ik het heb over dieren behorend tot een van nature in Nederland voorkomende diersoort.

1. Zorgplicht voor wilde dieren en verantwoordelijkheid voor het welzijn van wilde dieren

De motie van de leden Graus en Wassenberg verzoekt de regering om in gesprek te gaan met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en betrokken provinciebestuurders inzake de zorgplicht voor wilde dieren. De afgelopen maanden heb ik deze gesprekken gevoerd.

Zowel de Wet natuurbescherming als de Wet dieren bevat een zorgplicht aangaande wilde dieren. In beide wetten wordt de zorgplicht niet bij een overheidsinstantie gelegd, maar bij «een ieder». De zorgplicht uit de Wet natuurbescherming (art 1.11) roept een ieder op om voldoende zorg in acht te nemen voor in het wild levende dieren en om handelingen die een nadelig gevolg kunnen hebben op in het wild levende dieren achterwege te laten dan wel de gevolgen van die handeling te voorkomen. De Wet natuurbescherming roept dus vooral op om te voorkomen dat dieren in de problemen komen. Voor de zorg voor een ziek of verwond wild dier verwijst de memorie van toelichting van de Wet natuurbescherming naar de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren, de voorganger van de Wet dieren. Van belang is in het bijzonder het thans in de Wet dieren opgenomen artikel 2.1, dat van toepassing is op alle dieren, ongeacht of zij gehouden zijn of in het wild leven. Ingevolge het eerste lid van dat artikel is het verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van een dier te benadelen. Ingevolge het zesde lid van dat artikel is eenieder verplicht om hulpbehoevende dieren de nodige zorg te verlenen.

In 2012 heeft de Raad voor de Dieraangelegenheden (RDA) in de zienswijze «Zorgplicht natuurlijk gewogen»[5] de vragen behandeld welke verantwoordelijkheid de mens en de maatschappij zouden moeten hebben voor het welzijn van niet-gehouden dieren en hoe we daar in de praktijk vorm aan kunnen geven. De zienswijze biedt handvatten om de verantwoordelijkheden ten opzichte van het welzijn van wilde dieren consequent vorm te geven. De RDA zet de vraag centraal of ingrijpen nodig is, voorafgaand aan de vraag wat er moet gebeuren.
Het afwegingskader en het bijbehorende stroomschema is vooral bedoeld als hulpmiddel voor beleidsmakers en terreinbeheerders die besluiten moeten nemen over dieren in de natuur. De werkwijze leent zich goed voor zorgvuldige overwegingen op voorhand, maar is niet geschikt voor ad-hoc beslissingen. De zienswijze geeft daarom geen antwoord op de vraag of en hoe een hulpbehoevend dier moet worden geholpen en door wie. Om die reden heb ik met de wildopvangcentra, de VNG, het IPO (Interprovinciaal Overleg) en dierenwelzijnsorganisaties afgesproken de RDA te vragen met een aanvulling op hun zienswijze te komen die is toegespitst op dit probleem. Deze vraag is reeds gesteld en het resultaat verwacht ik begin volgend jaar. Ik zal dit met uw Kamer delen.

[5] https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2012/11/12/rda-zienswijze-zorgplicht-natuurlijk-gewogen

2. Richtlijnen voor vergoedingen voor opvangcentra voor wilde dieren

De motie Wassenberg/Graus[2] verzoekt de regering, om in samenwerking met gemeenten, provincies en stakeholders een uniforme landelijke richtlijn te ontwikkelen voor vergoedingen aan lokale en regionale wildopvangcentra.

Uit gesprekken en uit een inventarisatie onder alle wildopvangcentra blijkt dat er grote verschillen zijn tussen opvangcentra, in grootte en professionaliteit, de diersoorten die opgevangen worden, maar ook wat betreft uitgaven en inkomstenbronnen. Deze grote variatie betekent dat er maatwerk nodig is wat betreft de noodzaak tot financiering alsook het doel ervan. Om deze reden kan er geen uniforme richtlijn geformuleerd worden. Veel opvangcentra hebben wel behoefte aan structurele hulp om hun bestaanszekerheid te borgen. Daarom moedig ik gemeenten en provincies aan om in gesprek te gaan met de lokale wildopvangcentra over welke hulp zij nodig hebben. Dat hoeft niet altijd een financiële bijdrage te zijn maar kan ook hulp zijn bij het werven van fondsen of vrijwilligers en bijvoorbeeld hulp bij (duurzame) investeringen die de exploitatiekosten kunnen verminderen.

Samen met de provincies heb ik de wildopvangcentra gestimuleerd om een goed georganiseerde overkoepelende organisatie op te richten die de belangen van de opvangcentra vertegenwoordigt. Zo'n organisatie kan als centraal aanspreekpunt fungeren voor de overheid, kan helpen in de verbetering van de onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring en versterkt de positie van de opvangcentra. Ook heb ik de wildopvangcentra aangeraden om gezamenlijk inzichtelijk te maken wat de opvang van wilde dieren kost. Het helpt provincies, gemeenten en andere geldschieters als er een duidelijk beeld is van de globale kosten van de opvang van wilde diersoorten. Ik ondersteun van harte dat vanuit de opvangsector het initiatief is genomen om een kennisplatform op te zetten om onderling kennis en informatie te delen. Ik zal zorgen dat de uitkomsten van de acties die door mijn ministerie worden uitgevoerd ook met dit platform gedeeld worden.

3. Aanvullende acties

Naast financiële problemen ervaren de opvangcentra ook andere knelpunten. Ik heb, samen met de gesprekspartners, geïnventariseerd welke acties ik hierin kan nemen. Mijn insteek is hierbij om de opvangcentra een betere en duidelijke basis te bieden op grond waarvan zij hun activiteiten kunnen uitvoeren.

3.1 Aanpassing beleidsregels

Een opvangcentrum heeft een ontheffing nodig van de provincie op basis van de Wet Natuurbescherming voor het onder zich hebben van beschermde wilde dieren. Het «Protocol opvang niet aangewezen diersoorten en beschermde diersoorten»[6] dat bij de «Beleidsregels kwaliteit opvang diersoorten» hoort, geldt op dit moment bij bijna alle provincies als voorschrift voor de ontheffing. In de gesprekken met de opvangcentra bleek dat hetgeen in dit protocol is opgenomen niet altijd aansluit bij de praktijk. Naar aanleiding van deze constatering is door mijn ministerie geïnventariseerd waar de knelpunten zitten. Hierbij zijn zowel de opvangcentra als een tweetal provincies actief betrokken. Op basis hiervan werk ik aan een aanpassing van de Beleidsregels kwaliteit opvang

[6] https://wetten.overheid.nl/BWBR0037263/2017-01-01#Bijlage

diersoorten en het bijbehorende Protocol. Ik doe dit in nauw overleg met de provincies met de insteek dat zij bij de verlening van de ontheffing naar de nieuwe beleidsregels zullen gaan verwijzen. Ik verwacht de Kamer na de zomer te kunnen informeren over de planning voor deze aanpassing.

3.2 Handelingsvrijheid van opvangcentra

Naar aanleiding van de casus van de vogelopvang Naarden leefden er bij de opvangcentra veel vragen over de handelingsvrijheid van de opvangcentra zelf vs. handelingen waarvoor altijd een dierenarts ingeschakeld moet worden. In overleg met de KNMvD (De Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde) en de wildopvangcentra heeft het ministerie in kaart gebracht welke veterinaire handelingen momenteel zijn voorbehouden aan dierenartsen. De KNMvD werkt momenteel samen met de opvanglocaties en andere stakeholders aan een voorstel voor een uitzondering voor opvangcentra voor het onder voorwaarden uitvoeren van enkele veterinaire handelingen, zoals deze ook geregeld is voor veehouders. Ik verwacht de Kamer na de zomer hierover verder te kunnen informeren.

De gesprekken die ik met de opvangcentra, provincies en andere stakeholders heb gevoerd waren prettig, informatief en constructief. Ik heb er vertrouwen in dat bovenstaande acties van eenieder bij zullen dragen aan de verbetering van opvang van wilde dieren en meer duidelijkheid zullen scheppen voor de opvangcentra.

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
C.J. Schouten

Bijlage 3 Gelijkheid van dieren

Zijn alle dieren gelijk, of zijn sommige dieren meer gelijk dan andere dieren?

Het forum heeft een (principiële) discussie gehad, of in deze zienswijze er onderscheid moet worden gemaakt over de aard van (hulpbehoevende) dieren waar we het over hebben. Deze discussie komt op sommige plekken in de zienswijze naar voren maar heeft niet een uitgebreide plek gekregen in de uiteindelijke zienswijze. Daarom in deze bijlage ter illustratie een korte schets van invalshoeken die aan de orde zijn geweest,

Moeten we een (zinnig) concreet handelingsperspectief beperken tot bepaalde dieren, zoals alleen gewervelde dieren? Of geldt het ook voor reptielen, vissen en zelfs insecten? De RDA heeft besloten dat een poging om een antwoord te vinden op deze vraag een theoretische filosofische exercitie zou zijn die in deze zienswijze niet veel zou toevoegen aan de bestaande situatie in de praktijk. Het blijkt namelijk dat 99% van de opvang in de praktijk bestaat uit gewervelde dieren. Hoewel de vraag 'wat is de definitie van een dier' voorafgaat aan de vraag 'wanneer is een dier hulpbehoevend', voegt het antwoord voor deze zienswijze te weinig toe.

Toch is de vraag op een hoger niveau wel interessant, omdat steeds meer onderzoek uitwijst dat de cognitieve vaardigheden van dieren groter zijn dan we tot nog toe dachten. Maakt het onderscheid tussen dieren uit voor de mate van hulp? Zowel op soortniveau als binnen een soort tussen individuen? Kunnen, mogen en willen we ergens een streep zetten en hoe zit dat juridisch? In deze discussies worden ook vaak zaken betrokken als zeldzaamheid van dieren, afwegingen tussen individuen en populaties, 'nut' en 'schadelijkheid' van dieren en of deze uitmaken voor het al dan niet verlenen van hulp aan dieren. Deze vragen, hoewel intrinsiek interessant, worden voor deze zienswijze evenwel niet meegenomen. Voor de RDA geldt dat, welk onderscheid ook, het niet uitmaakt voor het individuele lijdende dier.

Dan volgt daarna de vraag waarom we dieren zouden moeten helpen. De morele, juridische en sociale redenen zijn al aan bod gekomen, maar ook hier kunnen we onszelf andere, filosofische vragen stellen die in het maatschappelijk debat of politiek discours ook voorbij kunnen komen. Historisch gezien heeft hulp aan dieren te maken met gevoelens van mensen bij het treffen van hulpbehoevende dieren ('kwestie van fatsoen', 'openbare zeden' en 'nare aanblik' van lijdende dieren). Het gevoel van verplichting om lijdende dieren te helpen kan ook ontstaan uit schuldgevoel, omdat we misschien oorzaak zijn van het leed, of omdat we overtuigd zijn dat de mens oorzaak is van een structureel verstoorde natuur is en dat die verstoring de reden waarom dieren hulp nodig hebben. Of dat we oprechte compassie met dieren voelen en geëmotioneerd raken bij het zien van lijdende dieren. Diezelfde compassie zorgt voor de huidige betrokkenheid bij natuur en natuurbehoud.

Ook kunnen er stemmen opgaan die zeggen dat lijden een onderdeel van de natuur is. Eten en gegeten worden. Maar dat is vaak toch de ongerepte, wilde natuur waar wij als mensen nauwelijks onderdeel van zijn. Hier geldt vooral de afblijfplicht, maar wilde dieren in een omgeving waar ook mensen een rol spelen maken automatisch onderdeel uit van onze menselijke wereld.

Bijlage 4 Oorzaken van hulpbehoevendheid en aansprakelijkheid

	Oorzaken (voorbeelden)
Natuurlijk	Voedsel(tekort), weersinvloeden, verkleining leefgebied, gevechten, prooi zijn en natuurlijke verlating door ouders
Menselijk	Ruimtebeslag, prikkeldraad, scheepvaart en olieslachtoffers, verwondingen door contact met scheepsschroeven van zeehonden en potvissen, visserij en het lot van bijvangsten, windmolen slachtoffers (vogels en vleermuizen), transport van elektrische energie via hoogspanningsleidingen en vogels die tegen deze leidingen botsen, vuurtorens die de het gedrag van trekvogels verstoren, landbouw: gemaaide hazen en jonge weidevogels, vergiftigde roofvogels en andere slachtoffers van pesticiden, wegenbouw en het verkeer, amfibieën, dassen, otters, herten en wilde zwijnen die essentiële verplaatsingen of contact met de populatie waartoe ze behoren niet kunnen realiseren zonder een weg over te steken, vogels die in botsing komen met het verkeer of ramen/ ruiten, beten van honden en katten.

Deze zienswijze van de RDA gaat vooral over het helpen van wilde dieren, als ze al hulpbehoevend zijn. Het forum heeft echter ook uitgebreide (principiële) discussies gehad, die niet altijd een plek hebben gekregen in de uiteindelijke zienswijze. Daarom in deze bijlage ter illustratie een korte schets van invalshoeken tijdens deze discussies, over wat de beste hulp is voor dieren en het de rol van preventie maatregelen versus curatieve maatregelen.

Zijn dieren wel beter geholpen met hulp als ze al hulpbehoevend zijn geworden, met zogenaamde curatieve maatregelen? Misschien dat er beter geïnvesteerd kan worden in het voorkomen van hulpbehoevendheid, dus inzet op preventie en maatregelen vooraf? Wat is duurder: de zorgverlening of de preventie? Denk aan investering in preventieve maatregelen zoals tunnels, ecoducten, schermen, maar ook in een andere inrichting en gebruik van het landschap. Dat is niet eenvoudig en eenduidig vast te stellen. In principe geldt 'alles wat je kan voorkomen hoef je niet te repareren'. Maar wat is de beste preventie en tot hoe ver gaan preventieve maatregelen? Wat verwachten we daarvan? Niet al het leed kunnen we immers voorkomen, hoe goed we ons best ook doen. Wat hoort nog bij een natuurlijke situatie en een goed functionerend ecosysteem?

Andere vragen gaan over wie welk deel van preventieve maatregelen zou moeten betalen of hoe foute ontwerpen hersteld zouden moeten worden. Ook heeft het forum gediscussieerd over hoe structureel 'leedveroorzakende sectoren' (zoals elektriciteitsbedrijven, windmolens, oliereders, wegen provincie-RWS, landbouwsector, etc.), al dan niet sectoraal, op een structurele manier kunnen bijdragen aan hulp. Dat zou kunnen door financiële maatregelen, bijvoorbeeld via (wegen)belastingen, innovatiefondsen, verzekeraars, afspraken met overheden of via zelfregulering met convenanten of een fonds. Hierbij speelt wel de vraag of deze bedrijven 'schuldig' zijn, of dat juist overheden moeten worden aangesproken op het stellen van regels. Gelijktijdig is een wild dier niet jouw eigendom of 'ieders eigendom' die een claim op jou kan leggen. Zorgplicht, houderschap, eigenaarschap en locatie waar het dier is aangetroffen zou je hier ook bij kunnen betrekken. Het forum heeft nagedacht of grondeigenaren (beheerder/ eigenaar) als 'tijdelijke zorger' voor het dier kunnen optreden (zoals bij beheren en besturen van gemeenschappelijke hulpbronnen, de 'commons' zoals aangehaald in literatuur van E Ostrom). Burgers dienen dan de terreineigenaar in te lichten. Het gaat echter vaak om dieren in de openbare, publieke ruimte of om dieren in de natuur, die als uitgangspunt niet van iemand zijn. Een daadwerkelijk wild dier heeft geen eigenaar of houder of bezitter.

Op zich is natuurlijk vaak juist wel kenbaar waar het dier is aangetroffen, en van wie deze grond dan is (zal vaak juist openbare ruimte zijn). Maar het lijkt een –juridisch- tamelijk onzinnige weg om de grondeigenaar kosten te laten vergoeden voor dieren die dus niet van hem zijn. Daarbij zal in de praktijk niet vaak te achterhalen zijn wie dan weer de veroorzaker van het leed is. Steeds weer uitzoeken wie 'schuld' heeft en op wiens grondgebied het dier is aangetroffen is kan, zeker voor de burger, lastig zijn en brengt veel vingerwijzen en rompslomp met zich mee (om maar niet te spreken over rechtszaken, etc.).

Bijlage 5 Schets uitgangssituatie opvang wilde dieren

Ontheffing, protocol en kwaliteit

Om hulpbehoevende dieren op te kunnen vangen is een ontheffing vereist (Wet natuurbescherming). De ontheffingverlening liep eerder via de Rijksoverheid, maar is nu goeddeels belegd bij de provincies door decentralisatie van het natuurbeleid naar de provincies. Zij zijn nu (grotendeels) verantwoordelijk voor vergunningen en ontheffingen op het gebied van natuur, een aantal uitzonderingen daargelaten (zeezoogdieren, uitheemse diersoorten en exoten lopen via de Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland). Wel bestaat er vanuit LNV nog een werkgroep over de opvang van wilde dieren.

Aan de ontheffing voor de opvang van wilde dieren zijn (minimum) voorwaarden en eisen gekoppeld. Om een ontheffing te krijgen is normaliter vereist:

- ...moet het opvangcentrum een stichting of vereniging zijn.
- ...is het doel tijdelijke opvang, verzorging en revalidatie van beschermde diersoorten.
- ...is het doel dat dieren zo snel mogelijk weer teruggaan naar de natuur.
- ...kan het dier zich in de opvang zoveel mogelijk natuurlijk gedragen.
- ...moet het opvangcentrum een vakbekwaam dierverzorger hebben.
- ...houdt de opvang een register van elk dier of elke diergroep bij.
- ...heeft het opvangcentrum ook als doel om voorlichting te geven en het houden van beschermde diersoorten te ontmoedigen.

Een opvang moet voldoen aan de voorschriften die zijn opgenomen in de (bijlage van) Beleidsregels kwaliteit opvang diersoorten (2015). Hierin zijn regels en kwaliteitseisen opgenomen over doelstellingen, handelwijze (opnamebeleid, huisvesting, verzorging, hygiëne, opleidingseisen, doden van dieren e.d.), bereikbaarheid, samenwerking met andere opvangcentra. De kwaliteitsregels proberen tegemoet te komen aan de behoeften van het dier/ de diersoort. Zo wil je omwille van de stressreactie geen roofdieren bij prooi- en vluchtdieren houden en heeft een opgevangen dier voldoende schuilgelegenheid nodig. Het welzijn van het dier en de mogelijke kans op terugkeer in de natuur zijn daarbij belangrijke uitgangspunten.

Uit de interviews die de RDA met meerdere opvangcentra heeft gehouden, kwam een aantal keer naar voren dat het vaststellen van de Beleidsregels in 2015 heeft gezorgd voor een kwaliteitsslag in toenmalig 'wildopvangland'. De beleidsregels vereisen een mate van professionaliteit waar toen niet iedereen aan kon voldoen. Daardoor zijn er destijds opvangcentra afgevallen. De keerzijde van deze professionaliseringsslag is volgens de geïnterviewden dat de aanscherping van de regels zorgt voor meer vereisten, zowel praktisch als administratief. Dat brengt extra (financiële) lasten met zich mee.

Omdat de verantwoordelijkheid voor de ontheffingen nu bij de provincies is neergelegd, bestaat er volgens de geïnterviewden een risico dat er verschillen ontstaan op welke manier ontheffingen worden afgegeven. Dit kan ook gevolgen hebben voor verschillen in kwaliteit. Eerder kon de Rijksoverheid een totaalbeeld vormen van de centra in Nederland, nu is dat meer versnipperd. Provincies hebben niet altijd onderling contact met andere provincies, om af te stemmen welke en hoeveel (nieuwe) opvangcentra in hun regio's wenselijk en nodig zijn. Wel zijn de beleidsregels vaak onderdeel van de ontheffingsvoorwaarden.

Uit de interviews komt naar voren dat omdat er geen wettelijk vastgelegde regels voor dierenambulances zijn en het evenmin een beschermde titel is, er landelijk veel verschillen zijn, zowel in het praktisch handelen als in visie van betreffende organisaties achter de ambulances. Er bestaan verschillen in kwaliteitseisen per soort ambulance en er zijn een aantal keurmerken van organisaties, met onderscheid in aanpak, expertise en opleidingsniveau. Dat heeft tot gevolg dat er ook geen echte eenheid is. Daarnaast is het de RDA niet duidelijk waarom de wildopvang aan beleidsregels en kwaliteitseisen van de overheid moet voldoen, maar er vanuit de overheid aan dierenambulances geen minimum vereisten worden gesteld en gestuurd wordt op zelfregulering door middel van keurmerken. Terwijl vangen en vervoer, bekeken vanuit het welzijn van het dier bezien, kan zorgen voor veel stress en spanning, en dat verkeerd hanteren kan leiden tot onnodige schade aan dieren. Er gelden volgens de geïnterviewden geen algemene regels en minimale eisen aan opleidingsniveau, daardoor kunnen soms foutieve handelingen met dieren worden uitgevoerd die gewond zijn. Zoals het verkeerd vervoeren van dieren met gebroken lichaamsdelen, ondanks alle goede bedoelingen[18].

Alle centra die de RDA gesproken heeft, houden een register bij over inkomende en opgevangen dieren. Die verschillen in wijze en uitgebreidheid van registratie, maar overal is terug te vinden hoeveel dieren van welke soort er per jaar zijn opgenomen, welke behandeling is uitgevoerd met welke geneesmiddelen, hoe die behandeling heeft uitgepakt (overlijden, euthanasie, herstel en terugplaatsing in de natuur). De meeste centra publiceren hier zelf jaarverslagen over op hun website.

Melding en opvolging

Meldingen over hulpbehoevende dieren komen op verschillende manieren bij verschillende instanties binnen. Wanneer iemand een dier in nood vindt, is vaak de eerste stap om daar een melding van te maken. Meestal telefonisch, maar ook via digitale wegen komen meldingen binnen (bijvoorbeeld via meldformulieren en sociale media). Dit gebeurt onder meer via bellen met 144 Red een Dier, het landelijke meldpunt van de politie voor meldingen van dierenleed en dierenmishandeling. Maar er wordt door de burger/vinder ook direct contact gelegd met de (lokale) dierenambulance, het opvangcentrum zelf of een dierenarts. Ook komen er meldingen binnen via andere hulpverlenende instanties, zoals brandweer, Rijkswaterstaat, doorgezette meldingen via 112, NVWA en LID. Maar ook andere instellingen zoals natuur- en dierorganisaties krijgen meldingen binnen. Bij de landelijke Vogelbescherming in Zeist worden soms zielige vogels in dozen bij de balie gebracht. Er zijn goede contacten met lokale opvangcentra om deze vogels verder op te vangen.

Het is voor de burger niet altijd even eenvoudig om zelf uit te vinden waar je welke melding kan maken. Burgers maken daarbij zelf niet altijd het onderscheid tussen gehouden en niet gehouden dieren, of tussen huisdieren en wilde dieren, dus de instanties krijgen meldingen binnen over beide categorieën. Afhankelijk van de melding en de noodsituatie, worden meldingen doorgezet naar de meest relevante hulpinstantie. Dat kan (vaak) de dierenambulance zijn, maar ook de bijvoorbeeld de dierenbescherming, of een (gespecialiseerd) opvangcentrum. Het is voor de burger niet altijd even eenvoudig om zelf uit te vinden waar je welke melding kan maken. Gelukkig weten de meeste instanties elkaar wel te vinden.

[18] Door de onbeschermde status van de dierenambulance, zou er in principe ook misbruik van kunnen worden gemaakt.

Wanneer bel je **niet** met 144?

- Gevonden dode kleine dieren (zoals vogels en egels): de afdeling milieu van uw gemeente;
- Gevonden dode huisdieren: lokale dierenambulance en/of de afdeling milieu van uw gemeente;
- Gevonden dood groot wild: 0900-8844;
- Overlast van dieren (blaffende honden e.d.): uw wijkagent via 0900-8844;
- (Overlast van) zwerfkatten: lokale afdeling van de Dierenbescherming;
- Vermiste/gevonden huisdieren: lokale dierenambulance.

Er komen jaarlijks zo'n 100.000 telefoontjes binnen bij 144. Er worden geen cijfers bijgehouden over de meldingen, het is onbekend hoeveel procent van de meldingen gaat over wilde dieren in nood. Wanneer iemand belt naar 144, krijgt hij/zij een centralist aan de lijn. Deze heeft van te voren een interne opleiding gehad, is gekoppeld aan een mentor en volgt ook nog een opleiding bij de politieacademie. Na een jaar zit het hele opleidingstraject erop voor een centralist, maar ook daarna blijven medewerkers trainen en oefenen tijdens werkoverleggen, wanneer ze denken dat er iets nodig t.b.v. de kwaliteit. Er werken ongeveer 32 mensen voor 144 (groei van 11 naar 25 fte). Ze werken in een gemeenschappelijk call center met collega's van 112-meldingen en opsporingstelefonie. De 144 centralisten blijven lang werkzaam bij 144 (langer dan bij 112), er zijn er nog een aantal van het eerste uur. Voorheen werden mensen eerst op 112 aangenomen en vervolgens kon 144 erbij genomen worden. Nu worden er ook specifiek mensen aangenomen op 144, die later pas 112 erbij kunnen doen.

De centralist van 144 maakt de melding aan en zet de melding door. Aan de hand van een matrix bepaalt de centralist naar welke organisatie de melding wordt doorgezet. Met alle ketenpartners is afgesproken wie waarover gaat en hoe ze de zaak routeren, dat zijn interne afspraken. De centralist stelt een meldformulier op en stuurt deze door naar de opvolgpartij. Dat kan zijn de politie (acute zaken of misdrijven), de NVWA (landbouw- en productiedieren), LID (onthouden van welzijnszaken) of een dierenambulance (klein wild). Als de (spoed)melding over groot wild gaat zet 144 de melding door naar het operationeel centrum van de politie, de politiemeldkamer of naar een regionaal servicecentrum) van de politie. Voor wilde dieren zijn dierenambulance en politie de enige samenwerkingspartners.

144 is niet gericht op het informeren van burgers, maar op het doorzetten van meldingen naar de juiste instantie. Het is aan de opvolgpartijen om te registreren waar de melding over gaat, wat voor dier het betreft en welke vervolgactie wordt genomen. Als 144 een melding doorzetten naar de dierenambulance zetten ze er in die melding niet bij of het gaat over wilde soorten of over andere soorten. Er wordt ook niet geregistreerd hoe de melding is opgelost. In een enkel geval wordt er wel nagegaan hoe het probleem is opgelost, maar dat is niet standaard. Als de melding is uitgegeven, is het in feite klaar. Net zoals bij 112 is 144 alleen betrokken bij het aannameproces, de opvolging is niet voor het meldpunt. Er wordt gewerkt met de SPOED, NU, LATER methodiek. SPOED is binnen 15 minuten, NU is binnen een halfuur, LATER kan ook morgen gebeuren. Een schaap op de rug is een voorbeeld van een SPOED/NU-melding. Dieren op wegen zijn een gevaar voor openbare orde, het kan gevaar of hinder opleveren voor het verkeer. Dus dat gaat dan rechtstreeks door naar het operationeel centrum. Bij een SPOED-melding is er wél warm contact tussen de centralist van 144 en het operationeel centrum.

De Dierenbescherming heeft een eigen meldkamer. Zij krijgen vele tienduizenden telefoontjes per jaar binnen (75.000 in 2020) die worden doorgezet via 144, maar met name ook direct van burgers zelf. Er wordt het meest gebeld voor niet gehouden dieren, 60 á 70% van de telefoontjes gaan daarover. Dat zijn voornamelijk vogels, maar ook in grotere mate hazen, konijnen, egels, en in kleinere mate eekhoorns marterachtigen en vossen (in die volgorde).

Dierenambulance Amsterdam is (op lokaal niveau) een van de grootste van het land. Het is een zelfstandige organisatie en heeft onder de inwoners van Amsterdam een hoge naamsbekendheid: 93-94% van de burgers van Amsterdam weet ze zelf te vinden. In andere regio's rijden ook andere ambulances waarmee je te maken kan hebben, dan is niet altijd duidelijk wie gebeld kan worden. Bij Dierenambulance Amsterdam komen 40.000-50.000 telefoontjes per jaar binnen.

Dierenambulances en wildopvangcentra houden allerlei gegevens bij over aantallen dieren, wat er binnenkomt, aard van de hulpbehoefte, mogelijke behandeling en succespercentage van uitzetting. Het meldpunt 144 daarentegen houdt geen cijfers bij over meldingen, het is bijvoorbeeld niet bekend hoeveel procent van de meldingen wilde dieren betreft. Het is volgens de RDA een gemiste kans om niet in alle fasen van de hulpverleningsketen gegevens te verzamelen, die beeld geven over aard en omvang van de problematiek. Deze kunnen helpen bij het signaleren van calamiteiten, dierziekten, zoönosen en plotselinge achteruitgang in natuurlijke populaties.

Het informeren van burgers is volgens de geïnterviewden cruciaal om te zorgen dat dieren de hulp krijgen die ze nodig hebben, maar ook om te voorkomen dat er onnodig wordt ingegrepen bij bijvoorbeeld jonge haasjes, reekalfjes en jonge vogels. Goede voorlichting aan de voorkant voorkomt veel (onnodige) problemen later in de keten. Die voorlichting zou volgens de RDA dan ook in alle delen van de keten een goede plek moeten krijgen. Nu is bijvoorbeeld 144 niet gericht op het informeren van burgers, maar op het doorzetten van meldingen naar de juiste instantie. Het is aan de opvolgpartijen om te registreren waar de melding over gaat, wat voor dier het betreft en welke vervolgactie wordt genomen.

Vervoer van dieren

Nadat een melding is gedaan van een dier in nood, en de vinder is zelf niet in staat of geschikt om zelf hulp te verlenen, dan is de volgende stap dat het dier opgehaald wordt voor beoordeling/behandeling. Dit kan ter plekke (bevrijden, vangen en vrijlaten) of in een daartoe geschikte instelling zoals een wildopvangcentrum of bij een dierenarts (zorg, behandeling, euthanasie). Soms brengen particulieren zelf de dieren naar een dierenarts of een opvangcentrum (schattingen van 20-50%% van de gevallen genoemd in interviews), maar het vervoer van wilde dieren in nood gebeurt voornamelijk door dierenambulances (in interviews geschat op 50-80%).

Er zijn maar heel beperkt wettelijk vastgelegde regels voor dierenambulances en het is evenmin een beschermde titel. Er staan veel ambulances ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Als je Dierenambulance op je auto hebt staan, is meteen de ontheffing geldig. Er zijn dan ook veel verschillende dierenambulances in het land, zowel in 'doen' als in visie. Dat heeft tot gevolg dat er ook geen echte eenheid is. Er zijn verschillende ambulancediensten:

- Dierenbescherming (ongeveer 180[19] eigen wagens)
- Federatie Dierenambulances Nederland (FDN) met 30 aangesloten dierenambulances
- (Overige ambulances(personen, verenigingen, stichtingen)
- Van de hiervoor genoemde aantallen worden er 150 gesponsord door Dierenlot

[19] In een eerder interview werd hier een getal van 25-28 gegeven, dit is later gecorrigeerd.

Er bestaan verschillen in kwaliteitseisen per soort ambulance en er zijn een aantal keurmerken, met onderscheid in aanpak, expertise en opleidingsniveau. De FDN, waar een klein aantal ambulances is aangesloten, stelt voor de eigen leden kwaliteitseisen en -criteria zoals 7 dagen per week beschikbaarheid. Er bestaan verschillende keurmerken voor dierenambulances. Sommige keurmerken toetsen meer op de veiligheid van het voertuig en hygiëne, maar je hebt ook keurmerken waar dierenwelzijnsaspecten mee worden genomen. Hoe ver ambulances daarin willen gaan is voornamelijk afhankelijk van de 'goodwill' van de partij zelf. Ook voor uitzetten van de opgelapte wilde inheemse dieren zijn geen vervoersregels. Veel van de FDN ambulances hebben het keurmerk van Stichting Dierkeur (geïnitieerd door Dierenbescherming, zelfstandige stichting). Daarin zitten eisen voor opleidingsniveau, veiligheid voor alles bij medewerkers, hygiëne, kennis van vogels tot reptielen die door het keurmerk worden geborgd. Aan het keurmerk van de wagens van Dierenlot zijn geen eisen verbonden. Deze fondsenwervende organisatie stelt materialen, middelen en kennis beschikbaar stelt voor hun achterban, vooral voor kleinere organisaties in Nederland. Dierenlot is niet aangesloten bij de FDN. Een deel van de leden van FDN rijdt met Dierenlot wagens. De eigen ambulances (wagens+ logo) van de Dierenbescherming hebben een eigen kwaliteitsstandaard. Dierenbescherming steunt de FDN met een gift, maar zijn zelf geen lid van de FDN.

Financiering is erg verschillend per ambulance. Er wordt gerekend met verschillende kostprijzen, dat kan variëren van 15 euro tot 75 euro per rit. De vergoedingen die dierenambulances ontvangen zijn ook divers. Veel gemeenten hebben contracten met dierenambulances (Dierenbescherming, lokale partijen) vanuit hun verplichtingen voor het opvangen van gevonden dieren met een vermeende eigenaar (bewaarplicht van twee weken volgens Burgerlijk Wetboek). Verschillende gemeenten nemen als 'extra dienst' bij deze opvangorganisaties het vervoer (en soms opvang) van gewonde wilde dieren geheel of gedeeltelijk af, naar eigen zeggen als invulling van de zorgplicht. Er zijn ook gemeenten die voornamelijk subsidies verstrekken, er zijn gemeenten waar alleen mondelinge afspraken mee zijn, en er zijn gemeenten die niet willen betalen. Een (groot) deel van de kosten wordt meestal niet door de overheid gedekt. Daarnaast zijn er verschillende andere manieren van financiële steun, zoals steun van burgers, subsidies, inkomsten van donateurs, giften en erfenissen.

De (mogelijke) risico's door het ontbreken van duidelijke beleidsregels en kwaliteitseisen voor dierenambulances vanuit de overheid zijn al genoemd in paragraaf 3.3.1. Wat daarnaast volgens de geïnterviewden de kwaliteit van vervoer van dieren kan beïnvloeden, zijn de vele verschillen in financiering en ondersteuning van de kosten. Een (groot) deel van de kosten wordt meestal niet door de overheid gedekt. Gemeenten die wel contracten hebben, stellen niet vaak eisen. Er is volgens enkele geïnterviewden kwaliteitsverschil en de partijen die gecontracteerd zijn hebben niet altijd evenveel kennis en expertise, of ruimte om zich te verdiepen. Daar hebben ze ook niet allemaal dezelfde mogelijkheden voor, aldus enkele geïnterviewden. Het zijn in de kern, behalve een enkele uitzonderingen zoals Dierenbescherming, allemaal vrijwilligersorganisaties, volgens sommige geïnterviewden vaak bestaande uit mensen die vanuit gedrevenheid instappen en soms al 20-30 jaar rondrijden. Volgens sommige geïnterviewden is daar niet altijd ruimte voor nieuwe inzichten op het gebied van dierenhulpverlening, zelfreflectie en overdracht van dieren. In één van de interviews kwam naar voren dat een overheid hier meer sturing aan zou kunnen geven door goede vragen te stellen, zoals 'Hoe leiden jullie mensen op?', 'Met welk materiaal werken jullie?', 'Hoe vindt inwerken plaats?', 'Hoe zit het met de veiligheid van medewerkers 's nachts, gaan ze alleen of met z'n 2-en op pad, hoe handelen ze bij problemen?'. Door goed te bevragen kan volgens de geïnterviewde zo een goed beeld worden gekregen van de organisatie, nog los van

actuele kennis over hulp aan dieren, over bijv. de persoonlijke bescherming van medewerkers, dingen die ze wel en ook niet verrichten.
De verschillen leiden volgens enkele geïnterviewden ook tot verschillen in handelswijze. Zo rijdt de ene dierenambulance dag en nacht voor elk dier en kunnen ze door hun professionaliteit ook worden ingezet voor EHBO aan mensen (AED, zuurstof aan boord); de andere (een enkeling) rijdt alleen onregelmatig voor de 'leuke' dieren of heel specifiek voor bepaalde dieren. De burger weet niet altijd waar hij van op aan kan.

Opvang en behandeling

De keus bij binnenkomst van dieren bij een wildopvang of dierenarts is gericht op de mogelijkheid voor terugkeer van het dier in de natuur en houdt rekening met het welzijn van het dier op korte (tijdens behandeling en opvang) en langere termijn (daarna). Welke dieren zijn kansrijk en welke niet? Langdurige verzorging van dieren die niet meer kunnen worden uitgeplaatst, die geen soortbehoudswaarde hebben, en waarvan het welzijn door de opvang (niet opzettelijk maar wel een gevolg ervan) wordt aangetast is niet gewenst: niet vanuit het dier, niet vanuit de opvang en ook niet vanuit de wet.

In Nederland zijn rond de 70 opvangcentra die zich bezighouden met de opvang van uit het wild afkomstige dieren. Deze opvangcentra kennen een grote variatie, onder andere qua:

- **grootte** – varieert van kleine centra die enkele dieren per jaar opvangen tot grote opvangcentra met wel 11.000 dieren per jaar
- **specialisatie en expertise** – sommige opvangcentra zijn gespecialiseerd in bepaalde soorten zoals egels, eekhoorns of vleermuizen, andere opvangcentra vangen meerdere soorten dieren/diergroepen op
- **kennis, kunde, professionaliteit** – Sommige centra kunnen bouwen op jarenlange ervaring en continue ontwikkeling daarvan, andere komen nog maar net kijken en zoeken daarin hun weg.
- **regionale spreiding** – sommige regio's zijn goed voorzien van verschillende centra waardoor aanrijtijden voor dieren niet lang zijn, andere regio's zijn minder goed bedeeld of hebben helemaal geen mogelijkheden in de omgeving (in Maastricht wordt bijvoorbeeld samengewerkt met opvang over de grens)
- **historie** – sommige opvangcentra bestaan al tientallen jaren en kennen een uitgebreide voorgeschiedenis en ontwikkeling met bekendheid in de omgeving, andere centra zijn jonger
- **organisatie** – sommige opvangcentra hebben een aantal vaste medewerkers en een grote pool van vrijwilligers, andere opvangcentra draaien geheel op een groep vrijwilligers
- **opleidingseisen voor medewerkers** – van uitgebreide interne opleiding tot leren 'on the job'
- **financiële basis en stabiliteit** – net zoals bij vervoer zijn financiële bronnen en verdeling bij alle opvangcentra verschillend, maar geen enkel opvangcentrum kent een stabiele financiële structuur voor langer dan een jaar-enkele jaren. De meeste centra weten niet of ze volgend jaar nog kunnen bestaan.
- **bijdrage aan onderzoek** – alle opvangcentra registreren informatie over dieren die binnenkomen en wat er mee gebeurt. Sommigen registreren basisinformatie, anderen proberen meer bij te houden voor onderzoeksdoeleinden en informeren burgers wat er met 'hun' dieren is gebeurd. Het ontbreekt meestal aan tijd en capaciteit om zelf iets onderzoeksmatig met geregistreerde gegevens te doen. Meerdere opvangcentra gaven in de interviews bijvoorbeeld aan dat ze ook oorzaken bijhouden. Ter illustratie getallen van een opvangcentra:
  - in 2020 was 1/3 van de binnengekomen dieren verweesd
  - in 2020 was 1/3 van de binnengekomen dieren ziek (botulisme/vogelgriep)
  - in 2020 was 1/3 van de dieren gewond (ramen, honden, katten)

Onderling weten de opvangcentra elkaar te vinden als het gaat om behandeling van bijzondere dieren of bijzondere gevallen. Iedereen weet dat je voor watervogels ergens anders moet zijn dan voor roofvogels. Ze wisselen kennis en informatie uit, maar ook dieren. Ze bellen elkaar met vragen, hebben app-contact en -groepen en proberen bij nieuwe gevallen niet zelf het wiel uit te vinden. Sommige overleggen op regelmatige basis met elkaar.

Er is geen overkoepelende organisatie (meer) voor opvangcentra van wilde dieren. In het verleden is een aantal keer geprobeerd om zoiets op te zetten. Zoals de oprichting in 1998 van VOND (Vereniging Opvang Niet-gedomesticeerde Dieren), die met o.a. het opstellen van kwaliteitsprotocollen heeft bijgedragen aan de borging van dierenwelzijn, revalidatie en terugplaatsing in de natuur en professionaliteit en controleerbaarheid van de opvangcentra. Ook was er in 2014 de oprichting van de BVVN (Belangenbehartiging van Vogelopvangcentra Nederland), die in 2017 weer werd ontbonden. Dit soort initiatieven zijn volgens geïnterviewden 'doodgebloed door gebrek aan financiering' of doordat ze 'van buitenaf waren opgelegd'. Ook wordt de 'eigenwijsheid' van de sector meerdere keren genoemd. Geïnterviewden vinden zowel zichzelf als andere opvangcentra eigenwijs in ideeën over en aanpak van de opvang van wilde dieren. Iedereen kent zo zijn eigen manieren van voer, voeren, verzorgen en behandelen en heeft daarin zijn eigen succeservaringen. Iedere opvang koestert daarin zijn eigen identiteit en respecteert doorgaans de identiteit van de andere centra, ook als ze het helemaal anders doen.

Een nieuw initiatief is de in 2021 opgerichte stichting wildopvang.nl. Deze probeert vanaf 2016 wildopvangcentra bij elkaar te brengen, door contact te verbeteren, relaties te onderhouden en het organiseren van ad-hoc initiatieven om onderling vertrouwen te kweken. De stichting heeft een online platform, waar bijvoorbeeld in het kader van vogelgriep opvangcentra in een afgesloten groep informatie uit kunnen wisselen. Ook is er een groep voor de overheid.

De grotere dierenorganisaties zoals Dierenbescherming en Stichting Dierenlot zijn op verschillende manieren bezig met wildopvang. Dierenbescherming heeft een tweetal eigen opvangcentra en diverse dierenambulances (en een eigen meldkamer). Dierenlot helpt zelfstandige opvangcentra met financiering en ondersteuning, zowel kosten als middelen. Dierenlot organiseert elk jaar een landelijk congres en een landelijke bijeenkomst over dierenhulpverlening (zowel gezelschapsdieren als wilde dieren). Dierenbescherming en Dierenlot hebben onderling contact en overleg.

Door sommige centra in interviews genoemd, maar zeker niet door alle centra ook zo herkend is dat er momenteel sprake zou zijn van een overgang van een 'oudere generatie' opvang naar een 'nieuwere generatie'. De oudere generatie zou gaan om de pioniers die al 20-30 jaar in het vak zitten en de kwaliteitsslag door de beleidsregels van 2015 hebben 'overleefd'. De oudjes zouden opereren als eenzame eilandjes en weinig willen samenwerken. De nieuwere generatie zou daarbij beter openstaan voor brede samenwerking, nieuwe (wetenschappelijke) ontwikkelingen in opvangland, best practices, leren van professionele buitenlandse experts en organisaties en leergieriger zijn.

De subsidiering van wildopvangcentra is momenteel diffuus. Vanuit de rijksoverheid wordt niets bijgedragen. Er zijn 3 provincies die opvangcentra in hun regio financieel ondersteunen. Ook Noord-Holland (100.000 euro per jaar, voor 2020 en 2021), Limburg (kostendekkend vervoer naar opvangcentrum in België) en Utrecht (vanaf 2020 per jaar 50.000 euro, waarvan 10.000 euro noodfonds en rest gericht op professionalisering en verbeteringen). In het verleden heeft de provincie Noord-Brabant ook voor een periode financiële ondersteuning gegeven aan een samenwerkingsverband van een aantal centra die hiervoor gezamenlijk bij hen aanklopten. Gemeentelijke bijdrages zijn erg verschillend. Geen enkele bijdrage, financiële ondersteuning

van een opvang in de eigen gemeente tot overeenkomsten en contractuele afspraken tussen opvangcentra en verschillende gemeenten waarvoor ze de dieren opvangen: alles komt voor. De meeste opvangcentra vangen op voor dieren uit meerdere gemeenten, niet al die gemeenten dragen bij. Volgens de geïnterviewde partijen dragen de meeste gemeenten niets bij.

Het vinden van voldoende financiering en daarmee bestaanszekerheid en continuïteit in zorg en hulp aan hulpbehoevende wilde dieren in wildopvangcentra wordt in de interviews benoemd als grootste probleem. Uit de interviews van de RDA komt naar voren dat geen enkele van de geïnterviewde opvangcentra een stabiele financiële structuur kent voor langer dan een jaar tot enkele jaren. De meeste centra weten niet of ze daarna nog kunnen bestaan.

Er is in de gehouden interviews volop discussie over wie wat zou moeten doen qua ondersteuning van wildopvangcentra vanuit de overheid. Opvangcentra zien zelf vaak hun regionale functie en benoemen dat provincies, die verantwoordelijk zijn voor dieren in de natuur en ontheffingen aan opvangcentra, meer verantwoordelijkheid hebben en zouden moeten nemen dan nu het geval is. Voor opvangcentra is het belangrijker dat het geregeld wordt, dan wie dat doet en betaalt. Gemeentes wijzen volgens geïnterviewden voor verantwoordelijkheid en financiering vaak naar provincies en andersom; provincies zelf zien opvang van wilde dieren niet (altijd) als hun verantwoordelijkheid, omdat opvang naar hun idee niet bijdraagt aan de verantwoordelijkheden voor het voortbestaan van populaties en soorten. Daar zit volgens de RDA een spanningsveld in ideeën over natuur en dierenwelzijn. Dierenwelzijn staat niet altijd gelijk aan soortenbescherming en andersom. Een deel van de opvangcentra is het eens met dat zij niet direct aan populatiebehoud bijdragen, maar sommigen zien wel degelijk een toegevoegde waarde van het opvangen en uitzetten van dieren. Ze zijn het wel eens over dat de functie van opvang van wilde dieren indirect bijdraagt aan meer kennis en begrip van burgers over wilde dieren en natuur. Op deze manier worden mensen betrokken bij de dieren in hun leefomgeving en kunnen ze daar naar hun idee actief aan bijdragen.

De zelfstandigheid van alle individuele wildopvangcentra maakt het volgens de meeste geïnterviewden soms lastig om één geluid te laten horen als sector. De meeste centra vinden het ook niet prettig als een andere organisatie ze als spreekbuis vertegenwoordigt. Er is behoefte om elkaar meer en beter te vinden en samen te werken. Niet alleen op het gebied van informatie, kennis en ervaring uitwisselen over de verzorging en behandeling van hulpbehoevende dieren, maar ook om samen financiële middelen te zoeken. De keren dat opvangcentra op lokale/regionale schaal samen zijn opgetrokken om bij overheden subsidies te krijgen lijken doorgaans succesvol. Centra lijken elkaar volgens geïnterviewden daarvoor nu vaker op te zoeken dan vroeger, maar werken ook erg in de waan van de dag. “Dat is ook niet zo gek als je vandaag niet weet of je morgen nog kunt bestaan en er elke dag weer nieuwe dieren op de stoep staan om opgevangen te worden” (citaat geïnterviewde). Samenwerkingsverbanden vallen dan ook snel weer uit elkaar. Een regisseur of koepel wordt bijvoorbeeld in de interviews wel geopperd en zou kunnen helpen om uit de dagelijkse waan te stappen. Om daarin de eigen identiteit van centra te respecteren zou een goede vorm moeten worden gezocht om dat mogelijk te maken. Vooral het uitwisselen van inhoudelijke kennis en informatie zou voor geïnterviewden een belangrijke reden zijn om hieraan deel te nemen.

Euthanasie, uitzetten en permanente opvang

Opvang van wilde dieren is altijd tijdelijk en gericht op het weer uitzetten in het wild. Permanente opvang is geen optie voor wilde dieren en daarom zullen opvangcentra in hun triage altijd rekening houden met de kansen op succesvolle uitzetting. Voor sommige dieren is het belangrijk om weer uitgezet te worden in een bekend gebied, zoals egels, en voor sommige dieren zoals vogels die beter zelf hun plek kunnen vinden, maakt het minder uit. Uitzetten gebeurt in elk geval altijd op veilige locaties met de meeste kans op herstel van het dier.

De verschillende opvangcentra die de RDA heeft gesproken noemen diverse percentages van succesvolle behandeling en kans op uitzetting. Globaal gezien komen de volgende getallen naar voren:

- 1 op de 3 dieren bij de dierenambulance gaat naar de opvang, 2 van de 3 sterven alsnog of worden geëuthanaseerd
- in de opvang sterft 30% van de binnengebracht dieren binnen 24 uur/in de eerste dagen (uit zichzelf of door euthanasie). Er worden percentages tussen de 33 en 50% genoemd voor totale sterfte.
- de meeste centra schatten terugplaatsingscijfers tussen de 33 en 50%. Een enkele noemt een uitschieter tot 60-70%. Door andere centra worden zulke hoge aantallen juist niet mogelijk geacht (of alleen in specifieke gevallen voor centra met specifieke soorten) en twijfelen ze aan de correctheid daarvan.

Wanneer de kans op herstel of op een succesvolle uitzetting nihil is, wordt euthanasie overwogen. Deze overweging gebeurt op verschillende momenten, namelijk bij elke volgende triage (van vondst en melding tot aankomst bij de opvang en behandeling). Euthanasie is altijd gericht op het voorkomen van (verder) lijden van het dier of een dieronwaardig bestaan.

Over de afvoer van kadavers is weinig opgemerkt tijdens interviews, alleen dat het soms zonde is dat dieren niet gebruikt mogen worden als voer voor andere dieren.

Voor euthanasie is het belangrijk dat deze wordt uitgevoerd door een deskundige met voldoende kennis en ervaring. In de praktijk worstelen opvangcentra daar soms mee. Als er voor elke euthanasie volgens de regels een dierenarts aanwezig moet zijn, is dat moeilijk uit te voeren in praktijk, gezien de grote aantallen dieren per opvang. Zowel qua capaciteit als qua kosten. Ook kunnen de meest diervriendelijke oplossingen meer kosten met zich meebrengen. Te alle tijde moeten onkunde en ondeugdelijke methoden worden voorkomen. Hiervoor is door de minister een apart advies gevraagd bij CenSAS. In 2021 is een rapport opgeleverd over geschikte methoden van doding van dieren in wildopvangcentra door niet-dierenartsen (CenSAS, 2021). De RDA gaat er vanuit dat heikele kwesties hierin voldoende aan de orde zijn gekomen en zal hier verder niet op ingaan.

Samenstelling van de Raad

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is een onafhankelijke raad van deskundigen die de staatssecretaris van Economische Zaken gevraagd en ongevraagd adviseert over multidisciplinaire vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn en diergezondheid. De RDA bestaat uit wetenschappelijke experts en praktijkdeskundigen die op persoonlijke titel, zonder last of ruggespraak, zitting hebben in de Raad.

De concept zienswijze is ter beoordeling voorgelegd aan de gehele raad. Deze zienswijze is daarmee een product van de hele Raad.

Suggestie voor referentie: RDA, Raad voor Dierenaangelegenheden (2022). Dilemma's in de wildopvang. Zorg voor hulpbehoevende wilde dieren. Den Haag, Nederland. 47 pp.

De RDA bestond op 1 april 2022 uit de volgende leden:

Prof.dr. J.J.M. van Alphen
Dr.ir. G.B.C. Backus
J.P. van den Berg
W.T.A.A.G.M. van den Bergh
Dr. J.J.L. Candel MA
Drs. H.R. Chalmers Hoynck van Papendrecht
Prof.dr.ir. G.M. van Dijk
Dr. N. Endenburg PhD
Prof.dr. R. Gehring
Drs. D. van Gennep
Prof.dr. M.A.M. Groenen
Prof.dr. S. Haring
Prof.dr.ir. L.A. den Hartog
A.L. ten Have-Mellema
Prof.dr.ir. J.A.P. Heesterbeek
Drs. G. Hofstra
J.A.M. Huijbers
Prof.dr.ir. A. van Huis
Prof.dr.ir. B. Kemp
A. Kemps
Prof.dr. M.F.M. Langelaar
Dr. L.J.A. Lipman
Drs. F.E. Rietkerk
Mr. C.W. Ripmeester
Prof.dr.ir. T.B. Rodenburg
Dr. M.C.Th. Scholten
Prof.dr. Y.H. Schukken
Ir. G.C. Six
Drs. M. Slob
Prof.dr. G.R. de Snoo
Mr.drs. J. Staman, voorzitter
Dr.ir. J.W.G.M. Swinkels
Drs. R.A. Tombrock
Prof.dr.ir. J.C.M. van Trijp
Dr. H.A.P. Urlings
Dr. J.B.F. van der Valk
J. van de Ven
Drs. F.A.L.M. Verstappen
Mr.dr. J. Vink

Secretaris van de Raad is ir. M.H.W. Schakenraad

Meer informatie over de Raad voor Dierenaangelegenheden vindt u op onze website: www.RDA.nl. Daar kunt u ook alle eerder uitgebrachte adviezen downloaden.

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Dilemma's in de wildopvang

Zorg voor hulpbehoevende wilde dieren

Samenvatting

Doel en activiteiten van de Raad

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) is een onafhankelijke raad van deskundigen die de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit gevraagd of op eigen initiatief adviseert over multidisciplinaire vraagstukken op het gebied van dierenwelzijn inclusief diergezondheid en ethische vraagstukken. De RDA bestaat uit ongeveer veertig leden met zeer uiteenlopende achtergrond en deskundigheid, die er op persoonlijke titel en zonder last of ruggespraak zitting in hebben.

De Raad voor Dierenaangelegenheden behandelt vraagstukken over de volle breedte van het dierbeleid: over gehouden en niet-gehouden, dus 'in het wild levende' dieren, over hobbydieren, over gezelschapsdieren, en over productie- en proefdieren.

De RDA legt het resultaat van zijn beraadslagingen neer in een zogenaamde zienswijze. Die geeft een overzicht van wetenschappelijke en maatschappelijke achtergronden van een vraagstuk, en adviseert over beleidsrichtingen en oplossingsrichtingen voor dilemma's. Consensus is niet noodzakelijk: een zienswijze van de Raad kan minderheidsstandpunten bevatten.

Woord vooraf

Als een dier in onze omgeving ziek of gewond is, schakelen we hulp in. Daarover is geen discussie voor gezelschapsdieren of productiedieren. Voor dieren in het wild ligt dat ingewikkelder. De minister van LNV heeft daarom gevraagd een zienswijze op te stellen. De vraag óf we dieren in nood moeten helpen is gemakkelijk te beantwoorden. Daarvoor geldt een wettelijke zorgplicht. Maar dieren in de natuur horen we zoveel mogelijk met rust te laten, zoals we in de zienswijze Zorgplicht Natuurlijk Gewogen hebben vastgesteld.

Mensen helpen een dier graag, maar het is niet altijd even eenvoudig om in te schatten of een wild dier hulp nodig heeft of juist met rust moet worden gelaten. De minister van LNV heeft daarom gevraagd een zienswijze op te stellen over de vraag of hulpbehoevende dieren moeten worden geholpen, hoe en door wie.

We hebben hiervoor veel gesprekken gevoerd met de mensen in de praktijk. We zien dat deze sector draait op bevlogen, hardwerkende medewerkers en vrijwilligers, allen zeer betrokken bij natuur en dierenwelzijn.

In onze zienswijze geven we handvatten om met het dilemma om te gaan wanneer dieren onze zorg nodig hebben en wanneer we ze met rust moeten laten. We vinden dat de wildopvang meer aandacht verdient van de verschillende overheden. De opvang van hulpbehoevende wilde dieren is weliswaar een zaak voor iedereen, maar overheden kunnen sterker dan nu kwaliteit, kennisdeling en financiering faciliteren. Samen met een goede informatievoorziening aan burgers kan dit de zorg aan hulpbehoevende wilde dieren verbeteren.

Deze publieksuitgave is een beknopte weergave van de zienswijze. De integrale versie is beschikbaar op de website van de RDA.

Den Haag, juli 2022

Jan Staman, voorzitter

Marc Schakenraad, secretaris

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Dilemma's in de wildopvang

Zorg voor hulpbehoevende wilde dieren

Samenvatting

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Interview forumvoorzitter Jacques van Alphen

‘Zorgplicht is voor burgers zoekplicht naar deskundigheid’

De vraag óf hulpbehoevende dieren in het wild geholpen moeten worden is eenvoudig te beantwoorden: ja. Burgers die een dier in nood aantreffen, moeten professionele deskundigheid kunnen inschakelen. Bij de organisatie en uitvoering van de hulp zijn echter een aantal verbeterpunten, constateert de RDA in de zienswijze ‘Dilemma’s in de wildopvang, zorg voor hulpbehoevende wilde dieren’.

De zienswijze is opgesteld op verzoek van de minister van LNV. De minister wilde weten of een hulpbehoevend dier geholpen moet worden, op welke manier en door wie. “Deze vraag komt onder meer voort uit eerdere maatschappelijke discussies over wilde dieren die geholpen werden terwijl dat juist niet moest,” vertelt Jacques van Alphen.

Van Alphen, gepensioneerd hoogleraar dierenecologie, is de voorzitter van het RDA-forum dat de zienswijze heeft voorbereid. “De RDA heeft al eerder een zienswijze over dieren in de natuur geformuleerd, waarbij de belangrijkste boodschap de zogenaamde ‘afblijfplicht’ was. Dat betekent dat we wilde dieren zoveel mogelijk met rust laten. Nu de vraag wordt gesteld over hulpbehoevende wilde dieren, komt daar nog iets bij, namelijk de zorgplicht”, legt hij uit. “We hebben eerst gekeken naar de wettelijke achtergronden en dan moeten we, kort door de bocht, de vraag van de minister met ‘ja’ beantwoorden: een hulpbehoevend wild dier moet geholpen worden vanuit de wettelijke zorgplicht.”

“Daarna hebben we nagedacht over wanneer wél en wanneer niet, en ook over het ‘hoe’. Het is een ingewikkelde vraag, omdat er zoveel soorten dieren zijn. Bovendien is er ook een ethisch dilemma, omdat opvangcentra hun best doen om dieren op te lappen en weer uit te zetten, terwijl er daarnaast dieren worden afgemaakt om de populatie te beheersen of overlast te voorkomen. Dat speelt bijvoorbeeld bij het wettelijke verbod om exoten van bepaalde soorten weer uit te zetten en de wettelijke plicht om deze te bestrijden“.

“Het traject van beoordeling voor wel of niet helpen vraagt om deskundigheid. Zo is een burger die een hulpbehoevend wild dier aantreft verplicht hulp in te schakelen. We noemen dit: zoekplicht naar deskundigheid.“

Om grip te krijgen op het complexe traject zijn voor deze zienswijze verschillende instanties en deskundigen die zich bezighouden met opvang en hulpverlening voor dieren, geïnterviewd. “Zo hebben we informatie over de vraagstukken en knelpunten uit de praktijk.”

Knelpunten

“In onze zienswijze hebben we ons gebogen over de vragen en mogelijke antwoorden, en daarnaast ook knelpunten in de praktijk gesignaleerd. Die hebben te maken met de vraag òf en hoé hulpbehoevende dieren geholpen moeten worden. Daarbij gaat het vooral om de organisatie en financiering van de betrokken instanties zoals opvangcentra en dierenambulances. Dit ligt in woord bij de provincies, maar in de praktijk vooral bij

Forum-voorzitter Jacques van Alphen

de gemeentes. Daar komt bij dat het budget voor de instanties vaak maar tijdelijk is, zodat ze geen plannen kunnen maken voor de lange termijn. Het zijn vaak lokale initiatieven, met hun eigen gewoontes. Dat betekent dat er landelijk verschillen zijn in hoe dieren vervoerd en opgevangen worden. Het betekent ook dat er, vooral als het gaat om dierenambulances, geen toetsing is van de kwaliteit van het vervoer. Terwijl de deskundigheid over wat het beste is voor een hulpbehoevend wild dier, daar zou moeten beginnen."

Eindverantwoordelijkheid

Wat zijn de aanbevelingen van de RDA? "De vraag of een hulpbehoevend (wild) dier geholpen moet worden, kunnen we – vanuit wettelijke en ook ethische redenen – met 'ja' beantwoorden. De rijksoverheid heeft daarin een eindverantwoordelijkheid; vooral voor (structurele) financiering en ook voor het faciliteren van het delen van kennis zodat betrokkenen van elkaar kunnen leren", aldus Van Alphen. "Daarnaast heeft de overheid een verantwoordelijkheid voor het maken van een

pakket van kwaliteitseisen dat door iedereen geaccepteerd wordt. Het gaat om het professionaliseren van in ieder geval de dierenambulances, omdat deze - samen met 144 - de eerste lijn zijn bij hulpbehoevende dieren.
We vinden ook dat er meer aandacht mag zijn voor informatie richting een breder publiek, want het zijn vaak burgers die een hulpbehoevend wild dier vinden. Wat moeten ze doen in verschillende gevallen? En hoe kunnen we alle burgers bereiken? Kortom: dit zijn de zaken waar het rijk zich over kan buigen: structurele financiering, kwaliteitseisen, delen van kennis en ervaring en voorlichting aan de burgers."

Foto: Dierenbescherming

De mogelijke kans op terugkeer in de natuur is een belangrijk uitgangspunt

Korte weergave van de zienswijze

Achtergrond en aanleiding

Op 20 augustus 2020 ontving de RDA van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) de vraag óf en hóe een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen; en door wie.

Wet dieren

Hulpbehoevende wilde dieren moeten worden geholpen, op grond van een voorschrift in de Wet dieren (H2, paragraaf 1, artikel 2.1 Dierenmishandeling, lid 6 en 7): "*6) Een ieder verleent een hulpbehoevend dier de nodige zorg. 7) Het bij en krachtens het eerste tot en met het zesde lid bepaalde is tevens van toepassing ten aanzien van andere dan gehouden dieren*". In de Memorie van Toelichting van de Wet dieren, pag. 82 staat een verwijzing naar dit artikel "*Ook de plicht tot het verlenen van de nodige zorg aan hulpbehoevende dieren is ten aanzien van wilde dieren van toepassing*".

Niet altijd ingrijpen

In eerdere zienswijzen heeft de RDA zijn beschouwing gegeven over de wijze waarop mensen in de praktijk invulling geven aan hun morele verantwoordelijkheid voor het welzijn van (wilde) dieren, eerder benoemd onder de term 'zorgplicht', als term die alle gradaties van zorg omvat (RDA, 2012; RDA, 2017). Dieren zijn levende, voelende wezens en hebben intrinsieke waarde. De mens heeft direct of indirect invloed op de mogelijkheden van individuele dieren en van dierpopulaties, om zich aan te passen aan de heersende omstandigheden. Dat betekent niet dat alle dieren altijd geholpen moeten worden. Ingrijpen is noodzakelijk "*Indien het aanpassingsvermogen van het dier is overschreden en ingrijpen fysiek/technisch mogelijk is en er geen mens- of dier gerichte belangen zijn die zwaarder wegen dan welzijnsaantasting en als interventie/maatregelen maatschappelijk aanvaardbaar zijn of lijden maatschappelijk onaanvaardbaar is*" (RDA, 2017). Dieren in de natuur raken in de problemen, verzwakken, lijden of sterven, al dan niet door toedoen van ziekten en predatoren. Dat is onderdeel van de levenscyclus in het ecologische systeem.

Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming en de Wet dieren beogen niet het lijden van wilde dieren in algemene zin aan te pakken. De Wet natuurbescherming geeft aan dat een ieder voldoende zorg

Jonge haasjes komen door onwetendheid vaak onterecht in de opvang

Lijden en sterven zijn onderdeel van het ecologisch systeem

in acht neemt voor in het wild levende dieren en hun directe leefomgeving, en handelen met mogelijke nadelige gevolgen in principe achterwege laat.
Zorg voor wilde dieren is dus op verschillende manieren in de wetgeving opgenomen. De RDA ziet vanwege deze verschillen als centrale vraag wanneer een dier wel of niet hulpbehoevend is.

Hulpbehoevendheid

Of een dier hulpbehoevend of zelfredzaam is, hangt af van het aanpassingsvermogen van het dier in een specifieke omstandigheid. Steeds vaker komen mens en dier elkaar tegen en is onderscheid tussen natuurlijke leefomgeving van dieren en leefomgeving van mensen niet goed meer te maken. In een stedelijke context waarin lijdende dieren worden aangetroffen door mensen is het inschatten van dit onderscheid door burgers dan ook lastig, zij kunnen vaak moeilijk vaststellen of het aanpassingsvermogen van het dier is overschreden. Voor afwegingen omtrent wel of niet ingrijpen (en op welke manier) is vaak (veterinaire en biologische) deskundigheid[1] nodig.
Gewonde en gecontamineerde dieren (olie, afval) zijn hulpbehoevend, zij kunnen niet langer voor zichzelf zorgen en kunnen zich niet meer aanpassen aan de situatie. Voor verzwakte, uitgeputte en zieke dieren moeten specifieke afwegingen worden gemaakt; niet alleen op het niveau van het individuele dier, maar ook vanwege het effect op de populatie en het ecosysteem waartoe ze behoren. Jonge dieren en oververmoeide dieren zoals trekvogels zijn meestal niet hulpbehoevend en kunnen zich nog aanpassen aan de situatie.

Zoekplicht naar deskundigheid

In eerste instantie worden dieren in het wild zoveel mogelijk met rust gelaten. Wanneer iemand een (levend) dier aantreft

[1] Het “redden” van vogels met vogelgriep kan bijvoorbeeld een gevaar voor de gezondheid van de mens betekenen. Botulisme slachtoffers kunnen daarentegen wel worden geholpen.

dat op zijn/haar toenadering niet reageert, gebrekkige pogingen onderneemt om te vluchten, te dreigen of te vechten, moet worden aangenomen dat dit dier niet meer kan functioneren zonder hulp. Ook van een gewone burger wordt dan verwacht dat hij of zij hulp verleent. Deze hulp bestaat uit wat we noemen een 'zoekplicht naar deskundigheid': het inschakelen van de dierenambulance of hulpdiensten, of 144 bellen voor advies over de mate van hulpbehoevendheid van het dier en bijbehorend handelingsperspectief.

Het is belangrijk bij de zoekplicht naar deskundigheid dat burgers weten welke handelingsperspectieven ze hebben wanneer ze een hulpbehoevend wild dier aantreffen en waar ze voor deskundige hulp en noodzakelijke informatie terecht kunnen (wat ze als eerste moeten doen). Dat is dus niet het zelf vangen en vervoeren van dieren en zeker niet het zelf verzorgen. Wat de beste hulp is voor een hulpbehoevend dier kan het beste door een specialist/deskundige worden beantwoord. Dit is niet alleen om het welzijn van het dier te garanderen, maar ook voor de veiligheid van degene die een hulpbehoevend (wild) dier vindt. In sommige gevallen kunnen capabele burgers wel zelf dieren verplaatsen, maar bij twijfel moet toch deskundige hulp of advies worden gevraagd.

Deskundige hulp

De zorgplicht geldt voor iedereen, maar niet iedereen heeft dezelfde verantwoordelijkheid. Mensen hebben empathie voor hulpbehoevende dieren en voelen een urgentie om te helpen, maar missen vaak de kennis en ervaring om in te schatten of en welke hulp nodig is.

Het beste is om de mensen vooraf en generiek te informeren over de noodzaak om hulp in te schakelen van een deskundige die elke situatie kan beoordelen en een goede afweging

Dieren raken vaak in de problemen door menselijk handelen

Het is belangrijk dat burgers weten welk handelingsperspectief ze hebben als ze een hulpbehoevend wild dier aantreffen

kan maken. Hoe een hulpbehoevend wild dier moet worden geholpen is namelijk afhankelijk van de omstandigheden. Elke situatie is uniek en vraagt om een specifieke beoordeling van de beste hulp. Hiervoor is ervaring vereist. De hulpverlening aan wilde dieren bestaat uit een keten van verschillende hulpverleners - zoals 144, wildopvangcentra, dierenambulances en dierenartsen - met fasen van besluitvorming.

Overal dezelfde basiskwaliteit gewenst

Goede zorg kan bestaan uit het tegengaan van lijden, of goede verzorging als er perspectief is op weer leven in de natuur. Om daar recht aan te doen moet volgens de RDA hulp aan hulpbehoevende wilde dieren verbeterd worden en moeten alle dieren overal dezelfde basiskwaliteit van hulp (kunnen) krijgen. Het vinden van voldoende financiering en daarmee bestaanszekerheid en continuïteit in zorg en hulp aan hulpbehoevende wilde dieren is een groot probleem dat wildopvangcentra naar eigen zeggen niet alleen kunnen oplossen. Bij een wettelijk vastgelegde zorgplicht voor de burger ligt het in de lijn der verwachting dat de overheid de middelen zou verschaffen om de uitvoering van de zorgplicht te faciliteren zodat er voldoende uniformiteit en continuïteit van wildopvang is. Gezien de regionale functie van wildopvangcentra en de verantwoordelijkheid voor natuurbeheer bij de provincies, dient ook op dat niveau ondersteuning te worden gegeven. De RDA ziet hiervoor verbeterpunten met daarin een trekkende rol voor de rijksoverheid en doet daarom onderstaande aanbevelingen.

Aanbevelingen

In het belang van het welzijn van wilde dieren, raadt de RDA de minister aan om in overleg en samenwerking met de sector en andere overheden in te zetten op de volgende 3 punten ter verbetering van hulp:

1. Zorg voor continuïteit: lange termijn financiering wildopvang

- De RDA vraagt aan het Rijk om met andere overheden in gesprek te gaan en afspraken te maken over ieders verantwoordelijkheden in de opvang van hulpbehoevende wilde dieren, inclusief structurele financiële ondersteuning vanuit de overheid van wildopvang in Nederland.
- Omdat de regionale functie van wildopvangcentra en de verantwoordelijkheden voor natuurbeheer en het verlenen van ontheffingen aan wildopvangcentra bij de provincies ligt, ligt het voor de hand om de zorg voor een structurele financiering daar te leggen. Provincies kunnen aansluiten bij de betrokkenheid die een aantal gemeenten nu al tonen bij wildopvang.
- De wildopvangcentra hebben suggesties gedaan op welke wijze structurele financiering kan worden ingezet (bijvoorbeeld instandhoudingsbijdrage, professionaliseringsbijdrage, kosten per dier, fonds). Werk samen met hen aan de concrete invulling en vormgeving van de ondersteuningsstructuur vanuit gezamenlijke belangen.

2. Zorg voor een landelijke basiskwaliteit van hulp

- De rijksoverheid heeft een leidende rol in het faciliteren van een landelijk netwerk voor uniformiteit, continuïteit en basiskwaliteit als het gaat om hulpverlening aan (wilde) dieren.
- Landelijke beleidsregels en kwaliteitseisen van dierenhulpverlening zijn niet alleen nodig voor wildopvangcentra, maar moeten ook opgesteld worden voor vervoerders van dieren en andere hulpverleners in de keten. (Bestaande) private keurmerken en kwaliteitsinitiatieven van dierenambulances dienen te worden gestimuleerd en wellicht zelfs te worden voorgeschreven, waaronder regels over landelijke dekking en acceptabele aanrijdtijden zodat deskundige hulp voor alle dieren in het land bereikbaar is.
- De overheid heeft een controlerende taak om 'wildgroei' van onprofessionele opvangcentra in de sector te voorkomen. Dat kan door het faciliteren van transparante regels, ethologische, veterinaire, juridische en morele afbakening en het regelen van toezicht. Bij dierenambulances kan een kwaliteitsslag gemaakt worden door het regelen van bovenstaande punten, toezicht en een openbare handelwijze.
- Een in het leven te roepen overkoepelende instantie zou geregeld overleg moeten voeren met de wildopvangcentra over noodzakelijke deskundigheid, opleidingsniveau en zorgen voor continue bewaking en verbetering van hulp vanuit het oogpunt van dierenwelzijn.

Hulp aan dieren vereist noodzakelijke deskundigheid, ook vanwege de eigen veiligheid

3. Zorg voor goede informatievoorziening en stimuleer onderzoek en kennisuitwisseling
   - Burgers moeten op de hoogte zijn wanneer een dier wel of niet hulpbehoevend is, welk handelingsperspectief zij hebben als ze een hulpbehoevend dier aantreffen en waar deskundige hulp te vinden is. Goede voorlichting en informatievoorziening dient door de overheid gefaciliteerd te worden. Dit kan door de dierenhulpsector te ondersteunen bij hun communicatie, of door zelf voorlichting te geven. Door bredere en herhalende communicatie hierover, kunnen mensen beter op de hoogte worden gebracht. Informatievoorziening zou op alle niveaus in de keten een plek moeten hebben. Ook bij meldpunt 144 en 'triage' meldkamers dient juiste en specifieke informatie aanwezig te zijn om specialistisch advies te kunnen geven, ook voor het vervolgtraject.
   - Als de overheid stabiliteit en continuïteit in de sector faciliteert, heeft de sector meer ruimte om aandacht te besteden aan voorlichting, educatie en bijdragen aan onderzoek. Zoals trends in dieren die binnenkomen, oorzaken daarvan, succespercentages van uitzettingen, dierziekten en verspreiding. Ook het beter inzetten op dataverzameling bij meldpunt 144 kan van toegevoegde waarde zijn.

De RDA vindt het belangrijk dat er harmonisering plaatsvindt in de sector en dat er geen grote ongelijkheid is of ontstaat in de hulp aan dieren door regionale verschillen. De Raad ziet een ronde tafelgesprek met overheden en de sector als een eerste volgende stap. Hierin kunnen tevens 'best practices' aan de orde komen en kan worden gesproken over de aanvullende waarde van het opstellen van een praktische handleiding (belangrijkste do's en dont's) voor burgers waarbij het 'leereffect' kan worden vergroot.

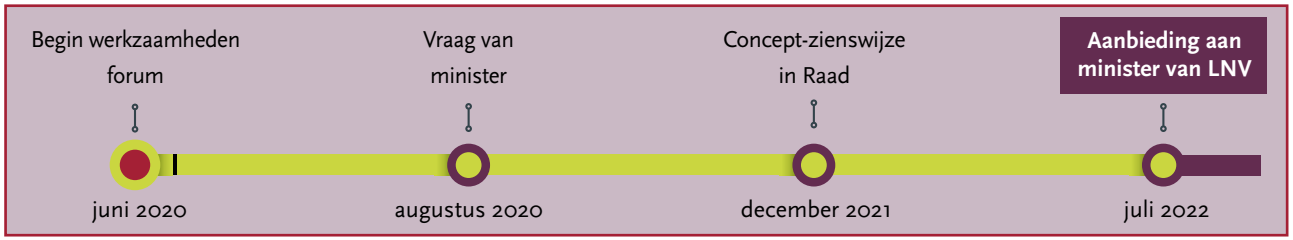

Foto: corepics/Adobe Stock

Onderzoek en kennisdeling dragen bij aan succesvolle revalidatie

Bijlage

Samenstelling forum en Raad

Deze zienswijze van de Raad voor Dierenaangelegenheden is voorbereid door een forum bestaande uit de raadsleden prof. Dr. J.J.M. van Alphen (voorzitter forum), W.T.A.A.G.M. van den Bergh, drs. D. van Gennep, mr. drs. J. Staman en Jong-RDA lid S.A.M. van der Hoeven MSc. Het forum is ondersteund door een klankbordgroep uit de RDA, bestaande uit de leden mr. A.G. Dijkhuis, drs. F.E. Rietkerk, mr. C.W. Ripmeester, prof. dr. ir. T.B. Rodenburg, Prof. dr. G.R. de Snoo, drs. R.A. Tombrock, drs. F.A.L.M. Verstappen en Jong-RDA lid M.A.A.M. van Gerwen MSc.

Ter voorbereiding op deze zienswijze is het forum 7 maal bijeen geweest. Het forum is bij hun werkzaamheden ondersteund door secretaris ir. M.H.W. Schakenraad en adjunct-secretaris drs. R.L. van Oudheusden van het RDA-team. De voorliggende zienswijze van de Raad is op verzoek van de minister van LNV.

De concept zienswijze is ter beoordeling voorgelegd aan de gehele raad. Deze zienswijze is daarmee een product van de hele Raad.

Foto: Colin Seddon/Shutterstock

Jonge eendjes kunnen verlaten zijn en redden het niet zonder moeder

De RDA bestond op 1 april 2022 uit de volgende leden:

Prof.dr. J.J.M. van Alphen
Dr.ir. G.B.C. Backus
J.P. van den Berg
W.T.A.A.G.M. van den Bergh
Dr. J.J.L. Candel MA
Drs. H.R. Chalmers Hoynck van Papendrecht
Prof.dr.ir. G. van Dijk
Dr. N. Endenburg PhD
Prof.dr. R. Gehring
Drs. D. van Gennep
Prof.dr. M.A.M. Groenen
Prof.dr. S. Haring
Prof.dr.ir. L.A. den Hartog
A.L. ten Have-Mellema
Prof.dr.ir. J.A.P. Heesterbeek
Drs. G. Hofstra
J.A.M. Huijbers
Prof.dr.ir. A. van Huis
Prof.dr.ir. B. Kemp
A. Kemps
Prof.dr. M.F.M. Langelaar
Dr. L.J.A. Lipman
Drs. F.E. Rietkerk
Mr. C.W. Ripmeester
Prof.dr.ir. T.B. Rodenburg
Dr. M.C.Th. Scholten
Prof.dr. Y.H. Schukken
Ir. G.C. Six
Drs. M. Slob
Prof.dr. G.R. de Snoo
Mr.drs. J. Staman, voorzitter
Dr.ir. J.W.G.M. Swinkels
Drs. R.A. Tombrock
Prof.dr.ir. J.C.M. van Trijp
Dr. H.A.P. Urlings
Dr. J.B.F. van der Valk
J. van de Ven
Drs. F.A.L.M. Verstappen
Mr.dr. J. Vink

Secretaris van de Raad is ir. M.H.W. Schakenraad

Meer informatie over de Raad voor Dierenaangelegenheden vindt u op onze website: www.RDA.nl. Daar kunt u ook alle eerder uitgebrachte adviezen downloaden.

2022, Raad voor Dierenaangelegenheden, Den Haag
© Sommige rechten zijn voorbehouden / Some rights reserved
Voor deze uitgave zijn gebruiksrechten van toepassing zoals vastgelegd in de Creative Commons licentie Naamsvermelding 3.0 Nederland. Voor de volledige tekst van deze licentie zie http://www.creativecommons.org/licenses/by/3.0/nl/

Productie en eindredactie:
Bert Kleiboer

Tekst:
Rosanne van Oudheusden, Erica Pierik

Foto omslag:
ANP/Novum RegioFoto Venema Media

Foto's binnenwerk:
Copyright vermeld bij de foto

Opmaak en drukwerk:
Xerox/Osage, Den Haag

www.rda.nl

Raad voor Dierenaangelegenheden
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Bij de productie van deze samenvatting is gebruik gemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloorvrij gebleekt en 100% gerecycled.

Geachte heer/mevrouw,

Recent heeft de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) de zienswijze ‘Dilemma’s in de wildopvang’ gepubliceerd. Deze zienswijze is op verzoek van de minister van LNV opgestelde over de vraag of en hoe hulpbehoevende wilde dieren moeten worden geholpen en door wie. Het thema komt voort uit maatschappelijke discussies over wenselijkheid en noodzaak van hulp aan wilde dieren.

De RDA vindt dat een wild dier geholpen moet worden als het zich niet meer zelfstandig kan aanpassen aan de situatie en als er een kans is op herstel en terugplaatsing in de natuur. Dat geldt bijvoorbeeld voor gewonde, vervuilde of verstrikte dieren. Voor verzwakte, uitgeputte en zieke dieren moet in de afwegingen naast het belang van het individuele dier ook het effect op de populatie en het ecosysteem worden meegewogen. Het maken van de goede afweging is voor de meeste mensen onmogelijk. De RDA vindt dat de wettelijke zorgplicht moet worden opgevat als ‘zoekplicht naar deskundigheid’: het inschakelen van de dierenambulance of hulpdiensten, of 144 bellen voor advies.

Voor de praktijk van de dierenhulpsector ziet de Raad, ondanks het vele goede werk van vrijwilligers en medewerkers, een aantal verbeterpunten op het gebied van o.a. kwaliteit, continuïteit en informatievoorziening. Volgens de Raad ontbreekt het in de dierenhulpsector aan structurele financiële ondersteuning en moeten kwaliteitscriteria worden verbeterd. Ook is meer voorlichting nodig omdat burgers niet weten wat ze voor hulpbehoevende dieren kunnen of mogen doen. De RDA vindt het faciliteren van de noodzakelijke verbetering een verantwoordelijkheid van de rijksoverheid. In het belang van het welzijn van wilde dieren, raadt de RDA de minister aan om samen met de sector en andere overheden in te zetten op de volgende aanbevelingen:

- Zorg voor continuïteit en maak afspraken over structurele financiering
- Zorg voor een landelijke basiskwaliteit van de hulp
- Zorg voor goede informatievoorziening en stimuleer onderzoek en kennisuitwisseling

De RDA vindt het belangrijk dat er harmonisering plaatsvindt in de sector en dat er in alle regio’s goede hulp voor wilde dieren aanwezig is. Om dat te realiseren is volgens de Raad een rondetafelgesprek van overheden en de sector de eerstvolgende stap.

Op onze website zijn de zienswijze en de publiekssamenvatting terug te vinden: https://www.rda.nl/nieuws. Eveneens zijn de zienswijze en de publiekssamenvatting in de bijlage toegevoegd.

In de herfst willen we onze zienswijze bespreken met diverse betrokkenen in een webinar. U zult hiervoor ook een uitnodiging ontvangen.

Met vriendelijke groet,

Ir. Marc Schakenraad
Secretaris, hoofd RDA team

RAAD VOOR DIERENAANGELEGENHEDEN

Raad voor Dierenaangelegenheden(RDA)
T: + 31 70 3784312
M: + 31 6 53340633
E: m.schakenraad@rda.nl
W: www.rda.nl

Bij een bezoek aan de RDA dient u in het bezit te zijn van een geldig legitimatiebewijs.

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10318
Extern Zaak ID	1835327
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	14.u
Titel	Arbeidsmarkt/landbouw/bereikbaarheid/klimaat etc.: Samenwerkingsagenda Kop van Noord-Holland 2022-2025 (C-agenda EFB en M&B 12-09 en NLG en RWK 05-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/B&S

Bijlagen
Regionale samenwerkingsagende De Kop 2022-2025.pdf
Brief aan PS over regionale samenwerkingsagenda provincie Noord-Holland en regio Kop van Noord-Holland 2022-2025.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	25 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**
Ruimte Wonen en Klimaat	5 september 2022
Economie Financiën en Bestuur	12 september 2022
Mobiliteit & Bereikbaarheid	12 september 2022

Toelichting

Om de gewenste ontwikkelingen in de regio Kop van Noord-Holland mogelijk te maken, blijven provincie Noord-Holland, gemeente Texel, gemeente Den Helder, gemeente Hollands Kroon en gemeente Schagen intensief samenwerken. De gezamenlijke ambities staan in de Regionale Samenwerkingsagenda Kop van Noord-Holland 2022-2025.

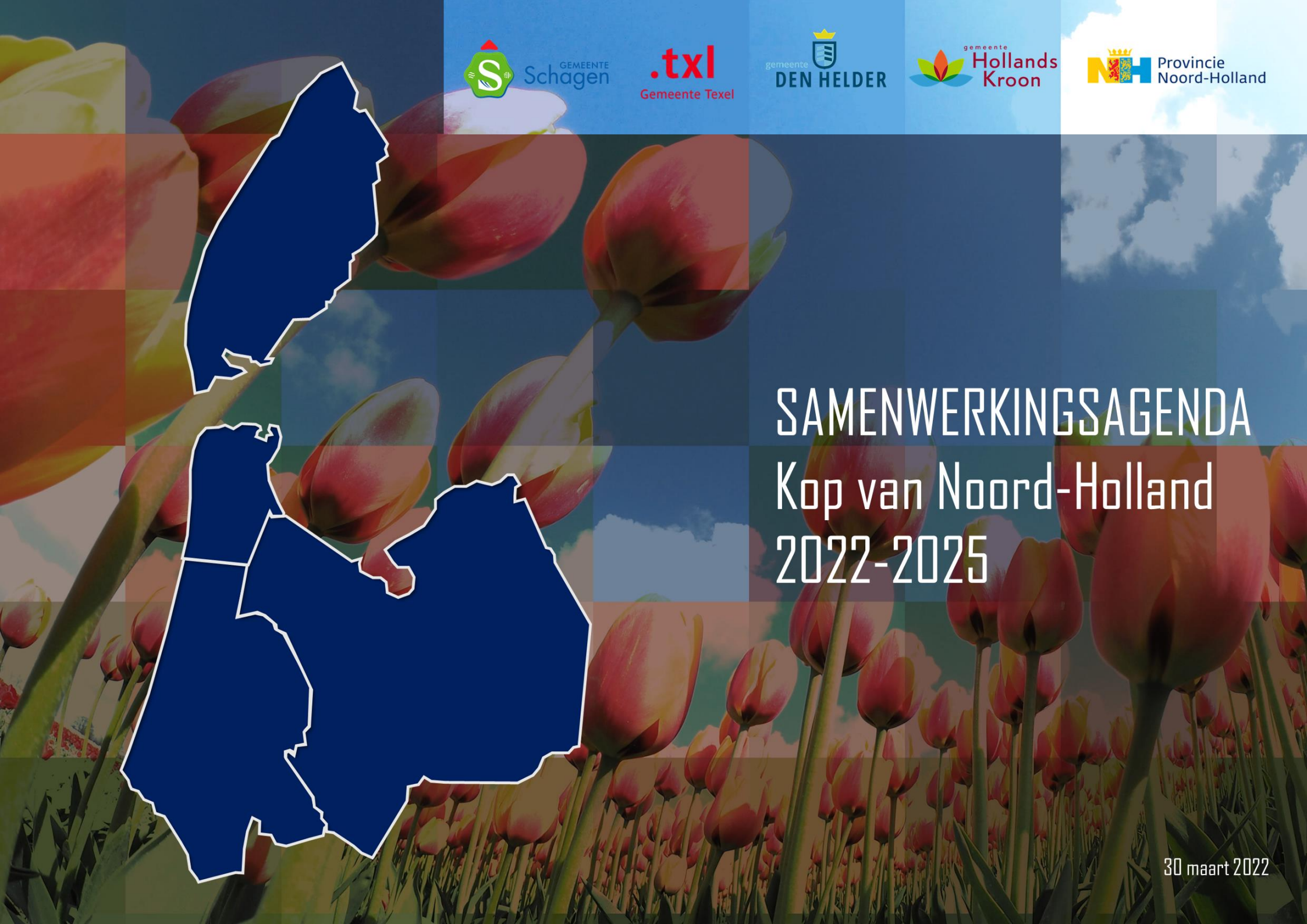

SAMENWERKINGSAGENDA Kop van Noord-Holland 2022-2025

30 maart 2022

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Inleiding pagina 4

Doel pagina 7

Opgaven & Samenhang pagina 8

Wat & Waarom pagina10

Thema's

1. Energie & duurzaamheid pagina 12
2. Klimaatadaptatie pagina 16
3. Arbeidsmarkt & Onderwijs pagina 19
4. AGRI | Agribusiness pagina 22
5. Recreatie & Toerisme pagina 25
6. Wonen & Werken pagina 28
7. Mobiliteit & Bereikbaarheid pagina 31

Gebiedsprogramma's

I. Maritiem (haven) pagina 37
II. Waddenbaai pagina 39
III. IJsselmeerkust pagina 40
IV. Noordzeekust pagina 41
V. Achter de kusten pagina 42

Governance pagina 45

VOORWOORD

De kracht van samenwerking. Die heeft de regio Kop van Noord-Holland ontdekt in de uitvoering van het programma De Kop Werkt!. Los van de getalsmatige opbrengsten is de meerwaarde van dit programma dat de vier gemeenten hun zelfbewustzijn enorm hebben versterkt.

We hebben ontdekt hoe groot de relevantie van de Kop is voor Nederland. Dat bracht een nieuwe overtuiging: de Noordkop doet ertoe! De aanwezigheid van high tech defensiebedrijven, innovatieve industrieën, onderscheidende onderzoeksinstellingen op gebied van technologie en energie, productie van medische isotopen, een toonaangevende agrarische sector en duurzame vakantiebestemmingen zetten ons gebied nadrukkelijk op de kaart. Waar De Kop Werkt! ons antwoord was op dreigende bevolkingskrimp, is nu de tijd aangebroken voor nieuw perspectief.

Dat perspectief is: De Kop groeit! Dit adagium brengt uitdagingen met zich mee. Denk aan de arbeidsmarkt en het onderwijs, de bereikbaarheid van de regio, het reguleren van de toeristische groei en het faciliteren van de florerende agrarische sector. Daarnaast zijn er maatschappelijke opgaven, die beter kunnen worden ingevuld als we het samen doen. Hier gaat het vooral over woningbouw, energie en klimaatadaptatie.

In de afgelopen jaren hebben de vier gemeenten samen met de provincie Noord-Holland een mooie basis gelegd met de uitwerking van enkele veelomvattende gebiedsprogramma's. Die gaan over maritieme ontwikkeling, het waddengebied, de kusten van Noordzee en IJsselmeer en het achterland. Deze programma's verbinden ons en bieden concrete aanknopingspunten (en middelen) om de samenwerking succesvol vorm en inhoud te geven.
Daarnaast zijn er bestaande overlegstructuren, die het fundament zijn om op verder te bouwen. Denk aan woningbouw, werklocaties, toeristische promotie en het arbeidsmarktplatform Op Kop!.

Weinig staat ons in de weg om als regio succesvol te zijn. Deze agenda is de illustratie van onze collectieve opgaven, waar we als regiogemeenten en provincie samen uitvoering aan geven. En een oproep aan de raadsleden en bestuurders, die de komende jaren de regio besturen. Alleen met een eendrachtige samenwerking kunnen we deze opgave tot een goed einde brengen. Vanuit die overtuiging biedt de stuurgroep u deze agenda aan.

Theo Meskers,
Voorzitter (*voormalige*) stuurgroep De Kop Werkt!
REGIO DE KOP

SAMENWERKINGSAGENDA

De Kop van Noord-Holland is een authentiek stukje Holland. Het heeft statistisch gezien de meeste zonuren, mooie zandstranden, een uniek en prachtig eiland en een rijk gevarieerd binnenland dat begrensd wordt door drie totaal verschillende kusten; de Noordzee, de Waddenzee en het IJsselmeer.

De regio heeft volop kansen en mogelijkheden. De beschikbare ruimte, de ondernemersgeest en de innovatiekracht zijn onze troeven. De regio en provincie zijn sterk in samenwerken. Dat heeft ertoe geleid dat de Kop wereldspeler is op het gebeid van energie, gezondheid, agricultuur en toerisme. Er worden in Europa 30.000 patiënten per dag behandeld met medische isotopen uit de Kop. Er wordt in de Kop continu onderzoek gedaan naar het verbeteren van gewassen om de groeiende wereldbevolking te voeden. In de Den Helder wordt onder andere hard gewerkt aan het Maritiem Cluster en de energietransitie (waterstof, wind op zee). Busladingen toeristen bezoeken de door geothermie verwarmde kassen en miljoenen mensen slaan hun data op in de Kop.

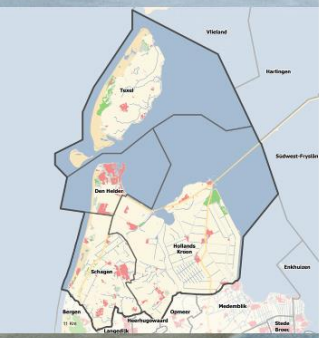

Om een goede woon-, werk- en leefomgeving te creëren voor de inwoners en de mensen die verblijven in de Kop werken we regionaal samen. Het huidige stimuleringsprogramma De Kop Werkt! is afgerond, maar de gemeenten en provincie willen de regionale samenwerking voortzetten.

Begin 2020 is door de vier Kopgemeenten het Regioakkoord De Kop Groeit! gesloten, als basis voor de verdere samenwerking tussen de Kopgemeenten..

Deze samenwerkingsagenda 2022-2025 voor de Kop (hierna: agenda) vormt de basis voor het voortzetten van regionale samenwerking tussen gemeenten en de provincie samen met de partners. Een basis voor de inhoud, maar ook voor de organisatie en financiering van de uitvoering.

SAMENWERKINGSAGENDA Kop van Noord-Holland 2022-2025

REGIO DE KOP

De samenwerkende overheden hebben samen één ambitie voor de Kop: dat deze regio zich op een hoogwaardige manier verder ontwikkelt tot een vitaal gebied met een bloeiende innovatieve economie, met interessante woonmilieus, mooie trekpleisters en een gezonde leefomgeving van hoge kwaliteit. Belangrijk is dat de randvoorwaarden daarvoor op orde zijn. In de Kop zijn succesvolle sectoren en bedrijven die internationaal opereren. Richting de toekomst liggen er volop kansen om dit verder uit te bouwen.

Dit betekent dat de koppeling tussen bedrijven, arbeidsmarkt en onderwijs de potentie heeft optimaal te zijn. Dat de leefbaarheid in en de bereikbaarheid van zowel de grote als vele kleine kernen in de Kop goed is. En dat we zorgen voor een gezonde leefomgeving in en rond de kernen. Daarbij hoort dat het omringende landschap gerespecteerd wordt als voorwaarde voor de kwaliteit van het wonen, werken en recreëren in de Kop. En de biodiversiteit in het landschap niet verder afneemt of zelfs toeneemt.

De gemeenten en provincie hebben ingestemd met de agenda en zijn bereid om samen aan de opgaven te werken.

DE VIJF ECONOMISCHE CLUSTERS:

ZORG

MARITIEM (HAVEN)

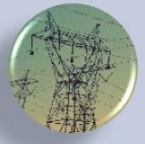

ENERGIE

AGRI

TOERISME

'Naast deelnemen komt het ook op uitvoeringskracht aan: hoe geven we samen zo goed mogelijk uitvoering aan onze ambities en die van deze agenda? '

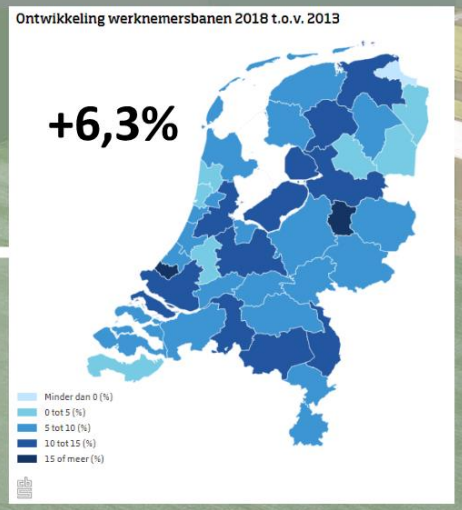

REGIO DE KOP

DE BELANGRIJKSTE FEITEN:

163.626 INWONERS

74.154 HUISHOUDENS

15.060 BEDRIJVEN

83.355 PERSONENAUTO'S

11.060 GEMIDDELD ENERGIEVERBRUIK kWh [1]

1. Het gemiddeld jaarverbruik voor elektriciteit op individuele aansluitingen van particuliere woningen, zoals berekend vanuit de aansluitingenregisters van de energienetbedrijven. De eigen opwekking van elektriciteit, bijvoorbeeld met zonnepanelen, is niet bekend en dus ook niet inbegrepen in het gemiddelde jaarverbruik. Ook collectieve verbruiken van bijvoorbeeld liftinstallaties of hal-/galerijverlichting zijn niet meegeteld bij de berekening.

TEXEL
stad 'Lant van Texel' (grootste stad van Nederland)
7 dorpen
13.547 inwoners
6.374 huishoudens
291.000 € woningwaarde (gem.)
2.790 kWh elektriciteitsverbruik (gem.)
1.400 m3 aardgasverbruik (gem.)

DEN HELDER
stad Den Helder (havenstad)
8 wijken
55.604 inwoners
26.774 huishoudens
153.000 € woningwaarde (gem.)
2.380 kWh elektriciteitsverbruik (gem.)
1.180 m3 aardgasverbruik (gem.)

HOLLANDS KROON
4 Kernen
29 dorpen en buurtschappen
48.434 inwoners
21.042 huishoudens
241.000 € woningwaarde (gem.)
3.020 kWh elektriciteitsverbruik (gem.)
1.390 m3 aardgasverbruik (gem.)

SCHAGEN
stad Schagen (40% van de inwoners woont hier)
26 kernen
46.660 inwoners
20.548 huishoudens
241.000 € woningwaarde (gem.)
2.870 kWh elektriciteitsverbruik (gem.)
1.330 m3 aardgasverbruik (gem.)

DOEL VAN DE SAMENWERKINGSAGENDA

Het hogere doel van regionale samenwerking: de kop staat voor behoud en groei van een goede woon-, werk- en leefomgeving voor inwoners en mensen die verblijven in de regio.

Het doel van de Samenwerkingsagenda is drieledig, het:

1. intensiveren van de samenwerking tussen de vier Noord-Hollandse gemeenten, de provincie Noord-Holland, onze partners, ondernemers en onderwijsinstellingen door het organiseren van regie en uitvoeringskracht op inhoud;
2. concretiseren van de samenwerkingsagenda door het oppakken van gezamenlijke projecten;
3. optimaal benutten van de beschikbare financieringsmogelijkheden (Europese subsidies en beschikbare fondsen, et cetera).

DE OPGAVEN

Regioakkoord 'De Kop Groeit'

De opgaven volgen uit het regioakkoord 'De Kop Groeit!'. Om onze economische clusters gezond en duurzaam verder te ontwikkelen is het nodig dat de overheid met haar partners diverse randvoorwaarden goed regelt. Deze randvoorwaarden ten bate van de vijf economische clusters zijn vertaald in zeven opgaven.

VIJF ECONOMISCHE CLUSTERS:

ZORG | MARITIEM (HAVEN) | ENERGIE | AGRI | TOERISME

ZEVEN RANDVOORWAARDEN PER THEMA IN OPGAVEN:

A GOEDE BEREIKBAARHEID

B VOLDOENDE WONINGEN VAN GOEDE KWALITEIT

C VOLDOENDE DUURZAME ENERGIE

D VOLDOENDE BESCHIKBARE WERKNEMERS

E TOERISTEN VOELEN ZICH HIER THUIS

F DOORONTWIKKELDE DUURZAME EN VITALE LANDBOUW

G ONTWIKKELENDE OMGEVING MET OOG VOOR DE UNIEKE KWALITEITEN

SAMENHANG

De regionale samenhang wordt geborgd door de thema's uit het Regioakkoord te verbinden aan de verschillende deelgebieden in de Kop. Met deze integrale aanpak wordt gebouwd aan een vitale regio, waar een innovatieve economie bloeit, interessante woonmilieus en trekpleisters te vinden zijn en de leefomgeving gezond en van hoge kwaliteit is. In de praktijk wordt deze werkwijze al toegepast bij de aanpak van de Marinestad en Multifunctionele Zeehaven Den Helder, Waddenbaai , IJsselmeerkust en de Attractieve Noordzeekust.

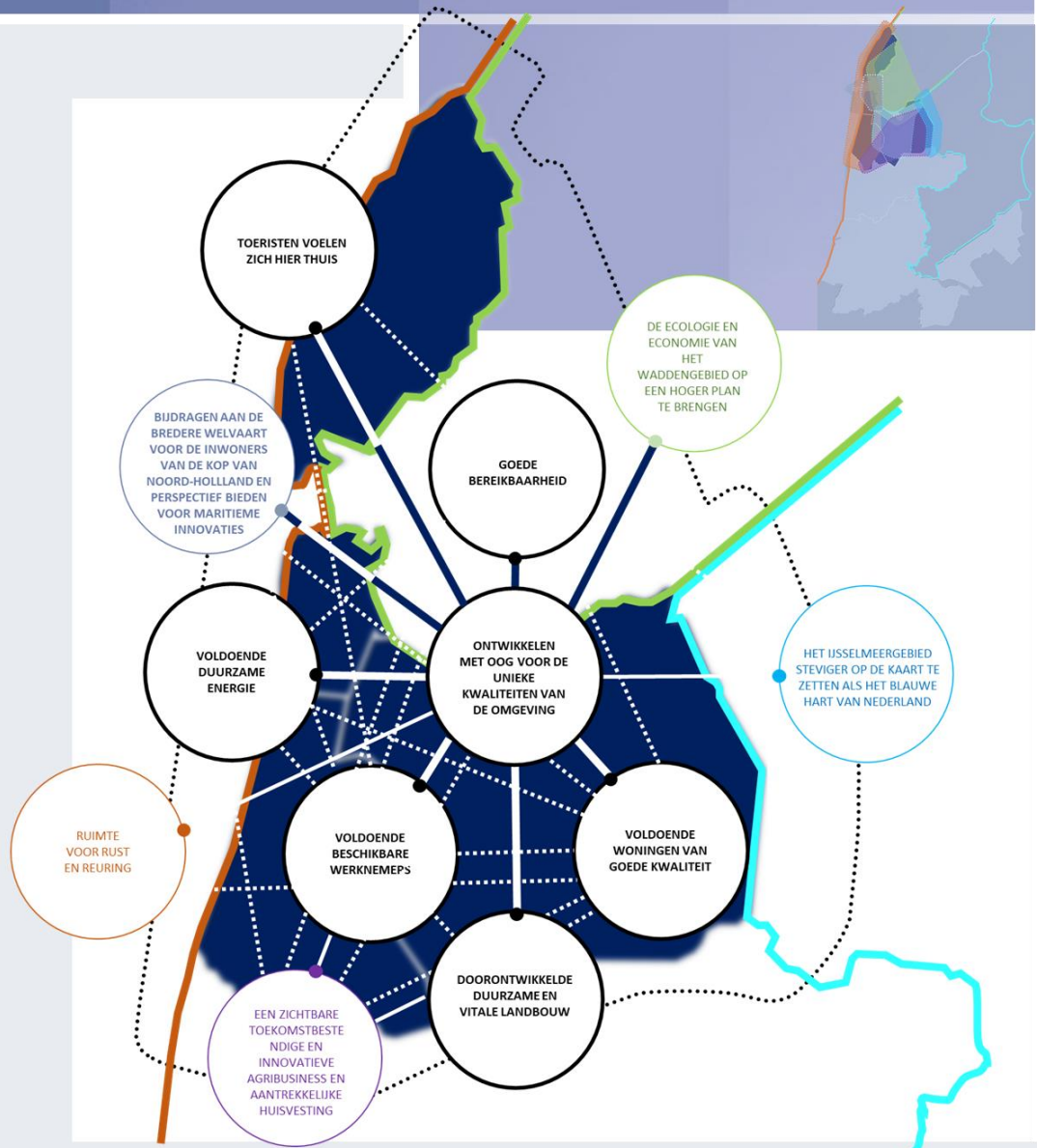

DE OPGAVEN

THEMA'S	OPGAVEN	GEBIEDS-PROGRAMMA'S
Omgeving (klimaatadaptatie)	ONTWIKKELEN MET OOG VOOR DE UNIEKE KWALITEITEN VAN DE OMGEVING	
	BIJDRAGEN AAN DE BREDERE WELVAART VOOR DE INWONERS VAN DE KOP VAN NOORD-HOLLAND EN PERSPECTIEF BIEDEN VOOR MARITIEME INNOVATIES	Marinestad en multifunctionele zeehaven
Mobiliteit & bereikbaarheid	GOEDE BEREIKBAARHEID	
Energie & duurzaamheid (inclusief biodiversiteit)	VOLDOENDE DUURZAME ENERGIE	
	DE ECOLOGIE EN ECONOMIE VAN HET WADDENGEBIED OP EEN HOGER PLAN TE BRENGEN	Waddenbaai
Arbeidsmarkt & onderwijs	VOLDOENDE BESCHIKBARE WERKNEMERS	
AGRI | Agribusiness	DOORONTWIKKELDE DUURZAME EN VITALE LANDBOUW	
	ONTWIKKELEN MET OOG VOOR DE UNIEKE KWALITEITEN VAN DE OMGEVING	Achter de kusten *(toekomst)*
Recreatie & Toerisme	TOERISTEN VOELEN ZICH HIER THUIS	
	HET IJSSELMEERGEBIED STEVIGER OP DE KAART TE ZETTEN ALS HET BLAUWE HART VAN NEDERLAND	IJsselmeerkust
	RUIMTE VOOR RUST EN REURING	Noordzeekust *(toekomst)*
Wonen	VOLDOENDE WONINGEN VAN GOEDE KWALITEIT	

Hoe onvoorspelbaar economische ontwikkelingen zijn, bleek toen in maart 2020 de coronacrisis uitbrak. Terwijl we aan deze investeringsagenda werkten en alle economische seinen op groen stonden, kregen we opeens te maken met krimp en oplopende werkloosheidcijfers. De coronacrisis leidde tot grote steunmaatregelen van de overheid voor ondernemers, die zich innovatief en veerkrachtig toonden. De impact van corona is groot en brengt trends in een stroomversnelling. Het is eens te meer duidelijk geworden dat samenwerken en grensoverschrijdend denken essentieel zijn. Daarom gaan we door met deze samenwerkingsagenda.

WAT GAAN WE DOEN?

WAT LEVERT DAT OP?

RUIMTE BIEDEN

De Kop heeft ruimte. Ruimte om te wonen, te werken en te recreëren. Deze ruimte in de nabijheid van de MRA is een onderscheidende en krachtige kwaliteit. Tegelijkertijd willen we zuinig zijn op het (cultuur) landschap.

VERBINDEN

In 2040 kenmerkt de regio zich door een fysieke en sociale verbondenheid, waardoor de leefbaarheid groot is. Wonen, werken en voorzieningen in klimaatadaptieve en natuurinclusieve oases in het landelijk gebied.

SLIM EN INNOVATIEF HANDELEN

De samenleving is onderhevig aan grote veranderingen en het tempo van verandering lijkt te versnellen.

UITNODIGEND EN ADAPTIEF ZIJN

We zijn ons bewust dat de snelheid van de ontwikkelingen vraagt om flexibiliteit en aanpassingsvermogen.

REGIONAAL OMDAT?

1. VOLDOENDE DUURZAME ENERGIE

Er is geen blauwdruk voor samenwerking. Een voorwaarde voor succes is wel het besef dat regiogemeenten en regionale duurzame energie-initiatieven elkaar nodig hebben. "Alleen met die overtuiging heeft samenwerking aan een duurzame gebouwde omgeving een echte kans."

- Waterstof
- Electriciteitsnetwerk
- Energy & Health Campus Petten
- Participatie
- Warmtetransitie | Coöperatieve warmte
- Duurzaam Bedrijvenloket
- Ondersteuning verduurzaming
- Energiecoaches
- Doelgroepen

2. KLIMAATADAPTATIE

Om er voor te zorgen dat de regio klimaatbestendig wordt ingericht, moeten we samen handelen. Nu is het moment om klimaatbestendige maatregelen te combineren met andere grote opgaven. In deze opgaven werken regiogemeenten samen met andere betrokkenen aan oplossingen.

- Waterveiligheidslandschappen
- Regionaal ontwerpend onderzoek
- Regionale GB-strategie
- Warmte-energie uit oppervlaktewater
- Ontwikkeling waterspin
- Leveren blauw/groene diensten
- Lopende projecten voor adaptieve landbouw
- Zoete Toekomst Texel
- Onderzoek vasthouden/infiltratie van regenwater
- Koegraspolder

3. ARBEIDSMARKT & ONDERWIJS

We werken intensief samen op het thema arbeidsmarktbeleid, vanuit sociale én economische invalshoek. Het regisseren van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt vatten we in de regio op als behorend tot de regio gemeentelijke verantwoordelijkheid.

- Samenhang "Op Kop" en loopbaanoriëntatie
- Agribusiness
- Tech@Connect
- Zorg
- Leisure

4. AGRI | Agribusiness

De agribusiness staat voor grote opgaven die divers van aard zijn en raken de verantwoordelijkheid van ondernemers, overheden, onderwijs en onderzoek.

Dit vraagt om een intensieve samenwerking tussen partners in de regiogemeenten.

- Zichtbaarheid van de agribusiness
- Economische en duurzame ruimtelijke ontwikkeling
- Greenport Smart Farming NHN
- Ontwerpen landschappelijke netwerkstructuur
- Erfkwaliteit
- Biodiversiteit
- Waterproeftuin open teelten
- Landelijke en Europese lobby
- Green Deal CO2
- Innovatie
- Waterstof in de agrologistiek
- Verduurzaming glastuinbouw

5. RECREATIE & TOERISME

Door samenwerking wordt tegemoet gekomen aan de vraag van de toerist naar een volledig, kwalitatief, divers, afgestemd en gepromoot toeristisch aanbod.

- Recreatie en Toerisme agenda voor de Kop - 2040
- Revitalisering van de verblijfsrecreatie
- Water & vaarroutes
- Ronde Waddenbaai
- Lopende projecten voor adaptieve landbouw
- Wandelnetwerk
- Koppelkansen programma's

6. WONEN & WERKEN

We zorgen voor regionale afstemming bij woningbouw-plannen en borgt een goed vestigings-klimaat.

- Innovatieve aanpak wonen
- Regionaal versnellingsprogramma
- Huisvesting arbeidsmigranten
- Regionale strategie werklocaties
- Geactualiseerde regionale retailvisie
- Verduurzaming bedrijventerreinen
- Monitoring en integratie data
- Regionale marketing en acquisitie
- Uitrol van 5G

7. BEREIKBAARHEID & MOBILITEIT

Voor mobiliteit en bereikbaarheid is het belangrijk om verder te kijken dan de regiogrens.

Voor de regio is het van meerwaarde om aangesloten te zijn en te blijven op dit bovenregionale niveau.

- Verkeersveiligheidsmaatregelen N9, N99, N250
- Toegang Maritiem Cluster
- Verkeersveiligheid - Landbouwroutenetwerk
- Verkeersmaatregelen N245
- Behoud en versterken spoorcorridor
- Bereikbaarheid van de EnFC in Petten
- Netwerk doorfietsroutes en regionaal fietsnetwerk
- Openbaar vervoer in het landelijk gebied
- Mobipunten
- Nieuwe verbinding N77 en afwaardering N99
- Verbetering oostwestverbindingen en ontsluiting bedrijventerreinen

1. Energie & duurzaamheid

Er zijn in de kop van Noord-Holland grote potenties voor het opwekken van duurzame energie op land. De zon schijnt volop en er is veel wind. De Kop levert inmiddels een grote bijdrage aan de landelijke opgave voor de productie van duurzame energie, zoals verwoord in het klimaatakkoord. De regio wil zich niet beperken tot het opwekken van zon- en windenergie, maar een leidende positie hebben bij energie-innovatie. Hierbij maken wij dankbaar gebruik van het feit dat TNO Energietransitie is gevestigd op de Energy & Health Campus in Petten. Hét instituut voor fundamenteel onderzoek naar nieuwe duurzame energietoepassingen is in De Kop van Noord Holland gevestigd. Waarmee de regio aan haar stand verplicht is om voorloper op het gebied van toepassing van duurzame energie innovatie te zijn. Dat is nu al zichtbaar. Denk aan experimenten met getijde-energie op Texel en de belangrijke positie van Den Helder in het aan land brengen van waterstof. De haven van Den Helder kan een spilfunctie vervullen bij de productie van wind op zee en de productie van groene waterstof. We zien veel meer potenties, onder andere bij energiemanagement, opslag van energie, elektrische mobiliteit en de productie en toepassing van groene waterstof. Om de ontwikkelingen mogelijk te maken is het van groot belang dat de (energie) infrastructuur in en naar De Kop op hoog niveau komt. Bij de ontwikkeling en uitvoering zoeken we de samenwerking. Met overheden, het bedrijfsleven, kennisinstituten, scholen, energiecoöperaties, bewoners en anderen die werk maken van een duurzamer samenleving. Daarbij kijken we integraal. Zowel binnen het thema duurzaamheid (energie, klimaatadaptatie, circulariteit, biodiversiteit, etc.) als daarbuiten. Met het benutten van economische kansen als belangrijke nevendoelstelling.

Voldoende Duurzame energie!

DOELEN (WAAR BOUWEN WE AAN DOOR?)

In de Regionale Energie Strategie Noord-Holland Noord (RES NHN) is vastgelegd welke stappen de kopgemeenten de komende jaren willen zetten om een bijdrage te leveren aan de verduurzaming van ons gebied/het nationaal Klimaatakkoord. De afspraken uit het akkoord gelden tot 2030. We zullen de plannen uit de huidige RES uitvoeren, nieuwe impulsen ontwikkelen en een aanzet geven voor de plannen in de periode 2030-2050. RES-periode 1.0 is afgerond. Deze richtte zich op zon- en windenergie. De RES wordt iedere twee jaar geactualiseerd, versie 2.0 komt dus in 2023. Ook andere manieren om duurzame energie op te wekken zullen een rol krijgen.

De Kop blijft bijdragen aan de doelstellingen van het klimaatakkoord. Daarbij is het belangrijk om meer maatwerk te leveren dan tijdens het 1.0-proces. De maatschappelijke weerstand tegen het plaatsen van grootschalige opwekkers van zonne- en windenergie in het landschap neemt toe. Tegelijk lijkt het draagvlak voor kleinschaliger oplossingen te groeien. Dat geldt bijvoorbeeld voor kleine windturbines (ashoogte tot 15 meter) bij boerderijen. Ook is er een roep om de inzet van waterstof en een verdere ontwikkeling van energie-efficiency en energieopslag. We staan voorop als er op deze terreinen geëxperimenteerd kan worden. Ook de sociale kant van verduurzaming is voor ons belangrijk. We moeten voorkomen dat er energie-armoede ontstaat. Het terugbrengen van het energiegebruik en daarmee het verminderen van de energierekening moet ook mogelijk zijn voor mensen met een kleine beurs.

Het realiseren van een energietransitie vraagt om inzet van iedereen. Woningeigenaren moeten zelf aan de slag om hun huis energiezuiniger te maken. En ook het bedrijfsleven moet zich inzetten om energie-efficiënter te gaan werken. We ondersteunen deze processen en moeten daarvoor de juiste middelen ontwikkelen.

HANDELINGSPERSPECTIEF:

→ De Kop werkt met een adaptief programma en bouwt dit stapsgewijs op.
→ Door samenwerking en participatie maakt De Kop haar ambities haalbaar en betaalbaar.
→ De Kop zet in op opschaling van bewezen technologie én stimuleert innovatie.
→ Regionale investeringen in energie & duurzaamheid hebben een meerwaarde voor:
  – Regionale economie: werkgelegenheid / innovatie / nieuwe bedrijven
  – Woon- en leefomgeving
  – Natuur- en omgevingskwaliteit
→ De Kop maakt gebruik van de kennis en kunde van het Ontwikkelingsbedrijf NHN en andere krachtige (kennis)partners in de regio.

De Kop wil de komende jaren grote stappen zetten om haar energievoorziening te verduurzamen Dat wil zij samen doen met inwoners, organisaties en bedrijven Er is al veel beweging Woningbouwcorporaties verduurzamen hun woningvoorraad en energiecorporaties ontwikkelen praktische projecten om tot duurzame energieopwekking te komen Gemeenten pakken hun rol door projecten planologisch mogelijk te maken en waar mogelijk ondersteuning te bieden Alle ontwikkelingen vragen om voldoende, structurele capaciteit bij gemeenten Want verduurzaming is geen tijdelijk project, maar een permanente missie Deze capaciteit is niet overal op orde Een betere afstemming van de projecten en nog meer samen optrekken kan verlichting brengen Daarbij is een goede balans nodig tussen wat gemeenten samen kunnen doen en waar een lokale invulling meerwaarde biedt We gaan op zoek naar meer verbinding met het bedrijfsleven, bijvoorbeeld door de start van een regionaal ondernemersloket te stimuleren Dit zou met name van het bedrijfsleven voor het bedrijfsleven moeten functioneren We ondersteunen bedrijven (bij voorkeur in nauw overleg met het loket) bij hun zoektocht naar verduurzaming Hierin is het Ontwikkelingsbedrijf een belangrijke partner Gemeenten hebben naast een stimulerende ook een handhavende rol. Bedrijven moeten uiteraard aan de geldende regels voldoen.

UITGANGSPUNTEN:

→ Regio zal intensiever moeten samenwerken om milieudoelen te halen
  - Niet alleen regionaal
  - Maar ook lokaal tussen beleidsdisciplines
→ Regionale aanpak moet (boven)regionale meerwaarde hebben
  - Regio aan zet waar gemeenten onvoldoende kennis, kunde of capaciteit in huis hebben
  - Regio aan zet wanneer langjarige structurele financiering nodig is
→ Als regio meer kans op cofinanciering via provincie, EU of Rijk
  - Regionale inzet daarom vooral op de thema's Energietransitie, Circulaire economie en Klimaatadaptatie
→ Biodiversiteit vraagt meer een lokale aanpak, maar wel met regionale afstemming

ACTIVITEITEN (WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?)

In de RES 1.0. zijn diverse zoekgebieden aangegeven. Eén ervan is de opwek van zonne-energie op grote daken en op parkeerterreinen. Andere plannen zijn de toepassing van microwindturbines in een deel van de gemeenten, een zonnepark bij knooppunten van de A7 en de opwek van zonne-energie op atollen in het IJsselmeer. Een snelle uitvoering wordt tijdelijk belemmerd door de geringe netcapaciteit. We zoomen in op een aantal andere plannen. We zetten vol in op de plannen uit de RES

Kopregisseur/Aanjager

Voor de uitvoering van het energiebeleid van De Kop is er dringend behoefte aan een regisseur die samen met de medewerkers van de 4 gemeenten en de provincie Noord Holland aan de slag gaat. Deze regisseur wordt de komende jaren de spil in het grote web van projecten dat op de gemeenten afkomt De regisseur richt zich niet op de uitvoering (deze ligt bij de individuele gemeenten) maar verzamelt kennis van de verschillende subsidieregelingen, weet welke ontwikkelingen er zijn, beschikt over een groot netwerk en zorgt dat kansen worden benut. De regisseur is het aanspreekpunt in de regio over energievraagstukken. Dit is te groot voor gemeenten om separaat op te pakken. Hoewel de kansen en mogelijkheden voor de 4 gemeenten verschillend zijn, kunnen we samen grote stappen in dit dossier zetten voor de 160.000 inwoners van de kop.

Waterstof

Los van de RES zet de regio de komende jaren verder in op duurzame energie. Er zijn grote kansen voor Den Helder en de regio voor deze nieuwe economische pijler gebaseerd op duurzame energie in de brede context. Er is jarenlange ervaring als offshore hub en de verzorging van de logistieke dienstverlening voor de olie en gaswinning op zee. We doen verder onderzoek naar toepassingen en werken aan een sluitend businessmodel. Dat geldt onder andere voor meer laadstations voor het gemotoriseerd verkeer, een toenemende rol van waterstof bij de verduurzaming van industriegebieden en toepassing in sectoren zoals de landbouw.

Electriciteitsnetwerk

In Noord-Holland Noord groeit de vraag naar energie. Dat heeft diverse oorzaken, zoals de teruglevering van opgewekte (zonne-)energie, grotere elektrische mobiliteit en de aanwezigheid van energie-intensieve sectoren. Bovendien zijn alle nieuwbouwwoningen aardgasloos en veelal voorzien van een elektrische warmtepomp. Het elektriciteitsnet raakt op steeds meer plekken vol. In dunbevolkte gebieden was tot voor kort relatief weinig vraag naar stroom en vermogen om energie terug te leveren. Daarom zijn de kabels van oudsher lang en dun. Maar in deze gebieden wordt tegenwoordig juist veel duurzame energie opgewekt. Daardoor groeit de vraag naar vermogen op deze netten, terwijl de capaciteit daarvoor vaak niet toereikend is. Liander werkt aan het versterken van de energie-infrastructuur, maar wordt beperkt door onder andere te weinig technisch personeel, forse investeringen en lange proceduretijden. Tijdige afstemming en samenwerking met de netbeheerder is essentieel. Daarom is Liander nauw betrokken bij de RES Noord-Holland Noord. Naast verbetering van het netwerk is het nodig methodieken te ontwikkelen om de energie vast te houden op de plekken waar het wordt opgewekt. Denk hierbij aan opslag van opgewekte energie op bedrijventerreinen en in woonwijken. Een stap verder in de oplossing van het congestieprobleem en richting de toekomst zou het mogelijk moeten maken om decentrale netwerken te ontwikkelen. Deze zijn duurzaam zelfvoorzienend en ontlasten het regionale elektriciteitsnetwerk structureel. We stimuleren dat belemmerende regels verdwijnen.

Participatie

Wij willen dat onze bewoners meeprofiteren van de omslag naar meer duurzame energie. We ontwikkelen een raamwerk voor proces- en financiële participatie, dat moet waarborgen dat bewoners zich betrokken voelen bij duurzaamheid en meeprofiteren van initiatieven.

Energy & Health Campus Petten

De Energy & Health Campus is de trots van de regio. Door investeringen in gebouwen en terreinen is het uitgegroeid tot icoon van het kustlandschap. Pallas is een van de belangrijkste leveranciers van medische isotopen ter wereld en binnen Nederland werken hier de meeste mensen aan fundamenteel onderzoek ten behoeve van de energietransitie. Op de campus hebben onder andere NRC, TNO Energietransitie, JRC (als Europees onderzoeksprogramma), Curium, Pallas, wetenschappers en ziekenhuizen de handen ineengeslagen om onderzoek en de ontwikkeling van concrete toepassingen te versnellen. De campus beschikt over topfaciliteiten om toonaangevende onderzoekers te binden en er zijn "incubatorgebouwen' voor huisvesting van spin-offs. De aanwezigheid van de onderzoeksinstituten en onderwijsvoorzieningen (health, energy, maritiem) levert een grote bijdrage aan de arbeidsmarkt, kennisontwikkeling en leefbaarheid in de regio. Het te ontwikkelen Experience Center betrekt het bredere publiek en de vele bezoekers aan onze regio bij het werk aan de energietransitie en het onderzoek naar nucleaire geneeskundige toepassingen dat op de Energy & Health Campus plaatsvindt. Er is een sterke verbinding met de gezondheidsvoorzieningen in de regio. Het is belangrijk dat de regio zich inzet op het bieden van ruimte voor open innovatie, het behoud en versterken van de werkgelegenheid in de regio en de bereikbaarheid van de locatie in Petten.

AMBITIES (WAAR WILLEN WE NAAR TOE?)

- Bereiken van de klimaatdoelstellingen. 49% minder Co2 uitstoot ten opzichte van 1990 in 2030;
- Ons inzetten om belemmeringen aan te pakken. Zoals bij het Rijk benadrukken dat er behoefte is aan consistent beleid, langlopende financiering en heldere en eenduidige communicatie. Met voldoende middelen om innovaties aan te jagen. En voor bedrijven en inwoners ondersteuning om maatregelen uit te voeren;
- Aanstellen van een energieregisseur voor de Kop die een aanjaagrol gaat vervullen in het bereiken van onze doelen. De inzet op duurzame energie vraagt een grote inzet van de gemeente en een dito uitbreiding van capaciteit;
- Samen met bewoners, organisaties en bedrijven duurzame energieprojecten opzetten;
- Verder kijken dan zon- en windenergie. We staan open voor experimenten met andere vormen van duurzame energie en het vergroten van energie-efficiency/opslag;
- Het elektriciteitsnetwerk in De Kop is in 2030 op een zodanig niveau dat levering en teruglevering geen enkel probleem meer is. Dit zal blijvend onder de aandacht gebracht moeten worden.
- Waterstof speelt een belangrijke rol in de economie van De Kop. Hiervoor zal de waterstofinfrastructuur samen met de bedrijven van voldoende niveau zijn. We streven naar de productie van groene waterstof;
- Samen met het sociaal domen, middelen ontwikkelen om energie-armoede te voorkomen.

Duurzame Warmte

De warmtevraag in De Kop is redelijk stabiel en er zijn veel kansen om de vraag sterk te beperken. Technisch is 'alles' mogelijk en liggen 0-energiewoningen in het verschiet. Dat geldt zowel voor het beperken van de energievraag, als voor niet-fossiele warmtebronnen. Denk aan groen gas, waterstof, biomassa, aquathermie, bodemenergie, zonnewarmte, omgevingswarmte. Ook restwarmte kan een nuttige bijdrage leveren. De koudevraag is tot op heden onderbelicht gebleven in de meeste warmtetransitievisies. Recente hittegolven hebben ons echter laten zien dat koude een steeds prominentere plek in gaat nemen in de energievraag. Om te voorkomen dat huishoudens en bedrijven elektra slurpende koelmachines aanschaffen, terwijl het elektriciteitsnetwerk al zo overbelast is, kunnen we koude niet meer negeren. De kunst is vooral om bewoners en ondernemers zo ver te krijgen dat ze daadwerkelijk gaan verduurzamen. De drempel blijkt voor veel mensen hoog te liggen, door uiteenlopende factoren. Zoals weinig kennis, wantrouwen tegen de opdrachtnemers of de beloofde vermindering van de energiekosten, gebrek aan gevoelde urgentie, opzien tegen het 'gedoe', onzekerheid (maak ik de juiste keuze en is dit over een paar jaar nog steeds de juiste keuze) en geldgebrek. Dit zijn voor de gemeenten stuk voor stuk actiepunten om 'de samenleving' in beweging te krijgen..

DOELEN (WAAR BOUWEN WE AAN DOOR?)

Gemeenten hebben de regie op de uitfasering van aardgas in de gebouwde omgeving. Uiterlijk in 2050 is er geen aardgas meer beschikbaar. In de RES 1.0 is globaal geïnventariseerd wat de mogelijkheden zijn voor het inzetten van duurzame warmtebronnen en -technieken in plaats van aardgas. Gemeenten werken dit verder uit in hun TransitieVisie Warmte (TVW) en uitvoeringsplannen. De ambtenaren in De Kop wisselen kennis uit en werken waar mogelijk samen bij de uitvoering. Er liggen potenties om dit verder te intensiveren.

ACTIVITEITEN (WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?)

Sinds 2019 werken we intensief samen binnen het Regionale EnergiebesparingsProgramma (REP). Dit was een eerste stap voor de versnelling van particuliere verduurzaming die wordt voortgezet. Daarnaast willen we intensiever samenwerken bij de ontwikkeling van nieuwe duurzame warmtebronnen en warmte-infrastructuur. En ook de verdere gebouwde omgeving (bedrijven, maatschappelijk vastgoed, gemeentelijk vastgoed, etc.) is een aandachtspunt. We zetten onderstaande instrumenten in:

Warmtetransitie

De Kop van Noord-Holland, provincie Noord-Holland en regionale organisaties, zoals woningcorporaties, netbeheerder en warmtebedrijven stellen samen een warmteregisseur aan. Deze stimuleert dat we als Kop meer vaart kunnen maken met de landelijke opgave om aardgasvrij te zijn in 2050. De eerste stap is een gezamenlijke verkenning naar de warmtevraag in de regio en de mogelijke koppeling aan de beschikbare (rest)warmtebronnen. De Transitievisies warmte, uitvoeringsplannen (zoals WUP) en RES 1.0 zijn de basis om de Regionale Structuur Warmte (RSW) vorm te geven richting RES 2.0.

Duurzaam Bedrijvenloket

Er komen veel opgaven op bedrijven en bedrijventerreinen af, ook buiten het thema duurzaamheid. De circulaire economie is in de Nationale Omgevingsvisie benoemd als speerpunt. Zon, wind en aardwarmte gelden als de energiebronnen van de toekomst. Er worden hogere eisen gesteld aan (digitale) bereikbaarheid en nieuwe vormen van beheer winnen terrein. Verduurzaming, bijdragen aan de energietransitie en voldoende netcapaciteit zijn voor (vrijwel) alle bedrijven(terreinen) van belang. Om de verduurzaming van bedrijven(terreinen) te versnellen, stimuleren we de komst van een Duurzaam Bedrijvenloket. Het heeft onze voorkeur dat het bedrijfsleven daarin een belangrijke rol speelt.

Ondersteuning verduurzaming

We zetten verschillende instrumenten in om bewoners te helpen bij aardgasvrij (ver)bouwen. Het Duurzaam Bouwloket speelt een belangrijke rol als onafhankelijk energieloket. Communicatie is belangrijk op alle niveaus. Dat kan meer algemeen via "Wijdoenwat". Maar zeker ook lokaal. Toegesneden op de specifieke buurt, woningtype, achtergronden van de bewoners. Kortom: maatwerk. Een heldere communicatiestrategie die ook inzoomt op de lokale situatie is nuttig. Ook om te onderscheiden welke doelgroepen heel goed/beter gezamenlijk kunnen worden benaderd. Zoals intermediairs: makelaars, hypotheekadviseurs, architecten, bouwbedrijven, installateurs en bouwmarkten.

Energiecoaches

De Kopgemeenten bundelen samen met de lokale energiecoöperaties hun krachten. De scholing van energiecoaches is daarvan een mooi voorbeeld. De energiecoaches krijgen een betaalde training en worden goed opgeleid. Ze stellen zich beschikbaar voor (gratis) gesprekken met bewoners over de mogelijkheden van energiebesparing aan de woning. Als volgende stap kan een meer bouwkundig/installatietechnisch onderlegde adviseur een diepgaander energieadvies opstellen. De energiecoach helpt de bewoner/gebruiker om met een energiebesparingsplan voor het eigen huis aan de slag te gaan en enigszins voorbereid te zijn op de stappen die nodig zijn voor het verduurzamen van de eigen woning en de samenwerking met bedrijven.

Coöperatieve warmte

De Kopgemeenten waarderen en ondersteunen de coöperatieve werkwijze . De positie van lokale initiatieven en coöperatieve warmte versterken het gemeentelijke beleid. Bewoners en lokale partijen worden intensief betrokken bij het opzetten en uitwerking van plannen. Bij voorkeur op het niveau van dorpen, wijken en buurten. Daarbij gaat het zowel om de in te zetten technieken, als om de verduurzaming.

Doelgroepen

We ontwikkelen een aanpak voor het verduurzamen van niet-woningen, zoals maatschappelijk vastgoed (theaters, musea, sportaccommodaties, scholen, etc), gemeentelijk vastgoed en bedrijfshuisvesting. Waar mogelijk werken we als kopgemeenten met dezelfde aanpak.

AMBITIES (WAAR WILLEN WE NAAR TOE?)

Een groot deel van ons energiegebruik bestaat uit warmte. Gemiddeld over alle sectoren wordt 41% van de totale energiebehoefte in Nederland voor warmte gebruikt. Het aandeel warmte in de gebouwde omgeving ligt daar met 69% zelfs ver boven . Hier valt dus nog veel te besparen. Op een aantal plaatsen in De Kop kan restwarmte op korte termijn worden benut.

De mogelijkheden voor grootschalige warmtenetten zijn echter in grote delen van De Kop beperkt. Dat heeft vooral te maken met de forse afstand tot bronnen en de lage bebouwingsdichtheid. Daardoor zijn deze warmtenetten moeilijk rendabel te maken. Er zijn vaak wel kleinschaliger mogelijkheden. Die willen we scherp krijgen. Met de congestieproblematiek op het elektriciteitsnetwerk kan De Kop niet volledig all-electric worden. Dichter bevolkte gebieden als Den Helder met opties voor geothermie kunnen daarbij met een warmtenet de capaciteitsproblemen van het elektranet beperken.

KADERS (WELKE RANDVOORWAARDEN GELDEN ER?)

Klimaatakkoord

In het klimaatakkoord is opgenomen dat Nederland in 2050 klimaatneutraal moet zijn. Dit vraagt om behoorlijk wat aanpassingen op het gebied van energiesystemen, water, infrastructuur en regelgeving.

RES (Regionale Energiestrategie) van de energieregio Noord-Holland Noord

In de RES van de energieregio Noord-Holland Noord staan de resultaten van vele onderzoeken, gesprekken en bijeenkomsten. In die bijeenkomsten hebben ruim 1.500 mensen meegepraat over de opwek van duurzame energie in de regio. Ook de betrokken bestuurders van de gemeenten, de provincie en het waterschap hebben aangegeven wat hun voorkeuren zijn. De ambitie van Noord-Holland Noord is 4,2 TWh aan duurzame energie in 2030. Dat is bijna een verdubbeling ten opzichte van nu. Dit is een eerste stap in een langjarige samenwerking om met elkaar te zorgen voor minder CO_2-uitstoot. Stap voor stap gaan we over van fossiele brandstoffen naar duurzame energie. Dit is afgesproken in het Klimaatakkoord.

Transitievisie(s) Warmte

De Transitievisie(s) geeft (geven) richting in de aanpak voor aardgasvrije gemeenten. Conform het Klimaatakkoord zijn gemeenten de regisseurs van de warmtetransitie voor de gebouwde omgeving. Samen met vastgoedeigenaren, bewoners, netbeheerders en medeoverheden moeten zij eind 2021 een Transitievisie Warmte klaar hebben. Daarin staan voorstellen voor duurzaam aardgasvrij verwarmen en koken.

2. Klimaatadaptatie

De gemeenten in de regio Noordkop worden geconfronteerd met de gevolgen van een veranderend klimaat. Hevige neerslag, langdurige droogte, extreme hitte en zeespiegelstijging kunnen schade toebrengen aan economie, gezondheid en veiligheid in de regio. Als we die risico's willen beteugelen, is bundeling van krachten en een gezamenlijke regionale aanpak noodzakelijk. Klimaatadaptatie is het proces waarbij de samenleving zich aanpast aan een veranderend klimaat en de schadelijke gevolgen probeert te beperken.

In de verdere uitwerking zullen we de opgaven koppelen aan de ruimtelijke opgave. Welke opgaven op welke locaties en op welke wijze zullen neerslaan. Daarbij hebben we aandacht voor mogelijke dilemma's en geven we eventueel meekoppelkansen aan. Wij ontwikkelen met oog voor de omgeving. Dat betekent dat we onze ontwikkelingen, onze opgaven integraal en in samenhang benaderen. Dit betreft geen landschapkader, waar niets meer mag, maar dient als inzicht in de kansen en bedreigingen van ons waardevolle landschap, het benutten en waarderen van de unieke kwaliteiten van de Kop van Noord Holland. Daarnaast ontwikkelen we het landschap. Dit doen we vanuit het perspectief van leefbaarheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie.

We ontwikkelen met oog voor de unieke kwaliteiten van de omgeving!

2.1 DOELEN (WAAR BOUWEN WE AAN DOOR?)

Strategie klimaatadaptatie Noordkop 2021-2026

In de Strategie Klimaatadaptatie Noordkop 2021-2026 is vastgelegd welke stappen de kopgemeenten de komende jaren willen zetten om een bijdrage te leveren aan een klimaatbestendige Kop. In november 2018 is gestart met het proces om te komen tot een gedragen regionale strategie klimaatadaptatie Noordkop met de samenwerkingspartners klimaatadaptatie van de Noordkop. Vertegenwoordigers van de regiogemeenten, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, provincie Noord-Holland en Rijkswaterstaat hebben, samen met samenwerkingspartners, een aantal ateliers met elkaar gedaan en zijn opgaven én oplossingen benoemd om gezamenlijk bij te dragen aan een klimaatbestendige Kop.

2.2 ACTIVITEITEN (WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?)

Waterveiligheidslandschappen

Van traditionele kustverdedigingswerken (duinen en dijken) naar waterveiligheidslandschappen langs de vier kusten van dit schiereiland; Noordzee, Marsdiep, Waddenzee en IJsselmeer. Een sterke kustverdediging blijft het uitgangspunt voor een meebewegend kustlandschap.

- Waterveiligheidslandschap Noordzeekust. Multifunctioneel gebruik duinzones, vooroevers zeewaarts en binnenduinrand: waterveiligheid, recreatie, natuur, zoetwaterbeschikbaarheid, klimaatbuffer, landbouw, wonen;
- Waterveiligheidslandschap Waddenkust. Multifunctioneel gebruik dijken: waterveiligheid, recreatie, natuur, landbouw, wonen;
- Waterveiligheidslandschap IJsselmeerkust: multifunctioneel gebruik dijken: waterveiligheid, recreatie, natuur, landbouw, wonen.

Regionaal ontwerpend onderzoek

Op regioniveau doen we onderzoek naar de mogelijkheden van maatregelen voor ruimtelijke adaptatie in samenhang met andere ontwikkelingen.

Warmte-energie uit oppervlaktewater

Terugwinnen warmte-energie uit oppervlaktewater op kansrijke locaties.

PIJLERS

We onderscheiden zes pijlers voor de aanpak die we regionaal willen hanteren én die helpend zijn om de aanpak lokaal verder in te vullen met maatregelen:

Pijler 1:
Kuststroken garanderen waterveiligheid

Pijler 2:
Neerslag vasthouden waar het valt: bufferen van zoet water

Pijler 3:
Groenblauwe netwerken versterken

Pijler 4:
Vitale objecten hoog en droog

Pijler 5:
Slim (her)inrichten stedelijk gebied

Pijler 6:
Inwoners en bedrijven brengen we in positie

De volgende aspecten uit het regionaal economisch toekomstperspectief bieden kansen voor klimaatadaptatie:

"Attractieve Noordzeekust"

- versterken van de ecologie van de duinen en duinzoom in combinatie met meer regenwaterinfiltratie (aanvullen van zoet grondwater).
- extra bomen in dit gebied is aantrekkelijker voor biodiversiteit, het biedt ook extra's voor recreatie: koelte en schaduw.

"Marinestad en multifunctionele zeehaven"

- de rol van de haven den Helder bij windenergie vanaf de Noordzee (haven en aanlandingsplek voor kabels en leidingen).
- thermische energie uit oppervlakte water (TEO).
- de vitale objecten en netwerken in den Helder (toegangswegen, haven, vliegveld, ziekenhuis, hoofdstations van olie, gas en elektriciteit) dienen extra aandacht te krijgen in de bescherming bij overstroming door een dijkdoorbraak.
- het verder ontwikkelen van de bedrijvigheid rondom de haven van den Helder zal de vraag naar woningen doen toenemen. dit biedt een impuls aan bestaande woonwijken en nieuwe ontwikkelingen. hier liggen kansen voor het creëren van groene, schaduwrijke buurten, met ruimte voor waterberging, versterking van biodiversiteit. buurten die klaar zijn voor het klimaat van de toekomst.

"Waddenbaai"

- het werken aan een meer gevarieerde kustlijn kan gecombineerd worden met een robuustere inrichting van netwerken voor overstromingen en het bouwen van vitale objecten.
- het werken aan een meer gevarieerde kustlijn kan goed samengaan met het versterken van groenblauwe netwerken met meer biodiversiteit. zo werken we aan natuur die weerbaar is bij een veranderend klimaat.

"Waterrijk"

- gezien de relatief grote drooglegging in wieringen zijn hier mogelijkheden voor het vasthouden van extra zoet water, te benutten in tijden van droogte voor landbouw en natuur.
- het kiezen van klimaatrobuuste natuurdoeltypen, als voorbeeld voor andere regio's. we houden rekening met een klimaat in 2050 dat leidt tot zilterе omstandigheden voor flora en fauna.
- het beter verbinden van recreatieve vaarroutes biedt mogelijkheden voor betere doorstroming in tijden van droogte (positief voor de waterkwaliteit). ook zijn er mogelijkheden om extra water te creëren; een extra zoetwaterbuffer in het gebied ten behoeve van landbouw en natuur.
- terugwinnen van energie uit oppervlaktewater biedt ook in dit gebied kansen om over te schakelen naar duurzame vormen van energie, met mogelijk een betere waterkwaliteit tot gevolg (verlaging van de temperatuur).
- de langzaam verkeerroutes kunnen aantrekkelijker worden gemaakt met meer bomen die schaduw bieden bij hitte. belangrijk is dat gevarieerd wordt aangeplant, zodat biodiversiteit vergroot wordt, robuust bij een veranderend klimaat. ook van belang dat de verkeersveiligheid wordt meegewogen.

"Poldertrots"

- droogte en verzilting vormen een grote bedreiging voor de landbouw in de Noordkop. extra opvang van regenwater is op het niveau van het individuele bedrijf nodig om de hele regio robuuster te maken voor droogte. daarnaast kan in samenspraak met het hoogheemraadschap gekeken worden hoe de zoetwatervoorziening op polderniveau 'op peil' gehouden kan worden.
- een goede bereikbaarheid en toegang tot voorzieningen is van belang voor de agri-business. bij een dijkdoorbraak is het van belang dat nutsvoorzieningen snel weer functioneren (gas, telecom, elektriciteit) voor de energievoorziening van bedrijven en dat hoofdwegen weer snel begaanbaar zijn voor transport.

"IJsselmeerkust"

- de robuuste kustlijn tegen overstromingen combineren met kansen voor recreatie.
- de extra opvang voor zoet water voor tijden van droogte combineren met recreatieve mogelijkheden.

Ontwikkeling waterspin

Gezien de relatief grote drooglegging in Wieringen zijn hier mogelijkheden voor het vasthouden van extra zoet water, te benutten in tijden van droogte voor landbouw en natuur. Daarbij kiezen we voor klimaatrobuuste natuurdoeltypen. Het beter verbinden van recreatieve vaarroutes biedt mogelijkheden voor betere doorstroming in tijden van droogte (positief voor de waterkwaliteit). Ook zijn er mogelijkheden om extra water te creëren; een extra zoetwaterbuffer in het gebied ten behoeve van landbouw en natuur

Leveren blauw/groene diensten

Stimuleren van de agrarische sector in leveren blauw/groene diensten (extra wateropvang, natuurlijke akkerranden voor tegengaan plagen).

Lopende projecten voor adaptieve landbouw

(Financiële) impuls van lopende projecten voor adaptieve landbouw bij verzilting.

Onderzoek vasthouden/infiltratie van regenwater

Onderzoek naar vasthouden/infiltratie van regenwater ten behoeve van natuurdoeltypen. We houden neerslag vast voor voldoende zoetwater. Zoet water: van weinig vasthouden, een beetje bergen en véél afvoeren naar: véél vasthouden, meer bergen en pas afvoeren als het echt niet anders kan. 'Geen druppel zoetwater ongebruikt naar zee' is hierbij het devies. Regen ook gebruiken om extra zoetwatervoorraden in de bodem van stedelijke gebieden te maken zodat regenwater ook kan bijdragen aan een aantrekkelijke, comfortabele en leefbare omgeving. Extra zoetwatervoorraden in bodem en oppervlaktewater van stedelijke en landelijke gebieden gaan ook de verzilting tegen.

Koegraspolder

Samen met betrokken partijen een toekomst verkennen voor de Koegraspolder als antwoord op vraagstukken omtrent schaalvergroting bollenteelt, toenemende verzilting, ruimteclaims vanuit woon- en toeristische ontwikkelingen en behoefte om de duinzoom te verbreden ingegeven door kustveiligheid, zoetwaterbalans en toename biodiversiteit.

Waarborgen waterkwaliteit

Regionale afspraken over te beschermen zwemwaterlocaties .

Regionale Groen/Blauwe strategie

Opstellen van een regionale Groen/Blauwe strategie, waarin opgaven biodiversiteit en hittestress een plaats krijgen. En komen tot een uitvoeringsplan. Vervolgens vertaling van en naar provinciale- en gemeentelijke omgevingsvisies. Door temperatuur-, zeespiegelstijging en verdroging staan binnen- en buitendijkse habitats onder druk. Lokaal de omstandigheden verbeteren heeft direct effect, maar ze kunnen robuuster worden door ze uit te breiden en onderling te verbinden. In de kernen creëren we meer schaduw met meer groen en biodiversiteit. Ook in de regio Kop van Noord-Holland wordt er gewerkt aan de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) met als doel om natuurgebieden te verbinden. Planten en dieren krijgen daarmee meer kans zich te verspreiden en voort te planten. Dit helpt om de diversiteit aan soorten in stand te houden.

Zoete Toekomst Texel

Voor het project 'Zoete Toekomst Texel' wordt de komende drie jaar op twee locaties getest of regenwater vanaf het najaar in de grond kan worden opgeslagen. In de zomer wordt het water dan op een zuinige en slimme manier gebruikt om 50 tot 100 hectare aan akkers te irrigeren. De oprichting van watercoöperaties voor het beheer en verdeling van de zoetwatervoorraden vormt samen met de opzet van financieringsarrangementen een belangrijk onderdeel van het project.

2.3 AMBITIES (WAAR WILLEN WE NAAR TOE?)

In de Strategie Klimaatadaptatie Noordkop 2021-2025 zijn de ambities benoemd voor klimaatrobuustheid in 2050 van de Kop. In deze ambities worden de belangen van een brede groep betrokken stakeholders vertolkt. De ambities zijn benoemd bij hevige neerslag, langdurige droogte, extreme hitte en zeespiegelstijging. Vanuit de ambities volgen de opgaven waar de regio mee aan de slag gaat. Het succes van de uitvoering van de strategie hangt in hoge mate af van de mate van samenwerking van de vele betrokken stakeholders en de prioriteit die zij eraan geven.

Ambities en opgaven voor de gekozen vitale objecten van regionaal belang bij:

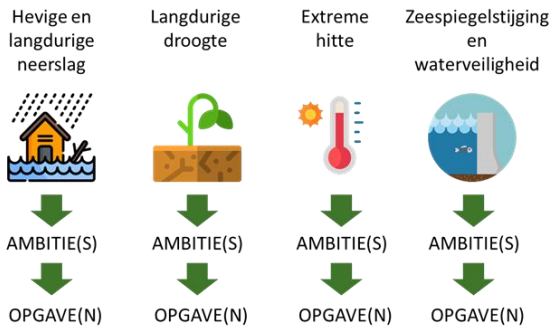

En:

- Beperken risico's van een veranderend klimaat door regionale samenwerking om te zorgen voor klimaatrobuustheid in 2050 van de Noordkop
- Aanstellen van een regisseur klimaatadaptatie die een aanjaagrol gaat vervullen in het bereiken van onze doelen.

2.4 KADERS (WELKE RANDVOORWAARDEN GELDEN ER?)

Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie

In het landelijke Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie hebben alle overheden in Nederland afgesproken om zich, samen met bedrijfsleven en inwoners, voor te bereiden op een veranderend klimaat. Daarom willen zij vanaf 2020 klimaatadaptief handelen verankerd hebben in beleid en handelen, zodat in 2050 Nederland klimaatrobuust is ingericht.

Uitgevoerde stresstesten

Voor de regio Noordkop zijn verschillende 'stresstesten' uitgevoerd voor het toekomstig klimaat. Dit houdt in dat kaarten zijn ontwikkeld met verwachte effecten van hevige neerslag, langdurige droogte, extreme hitte en zeespiegelstijging in de Noordkop, uitgaande van KNMI-klimaatscenario's voor 2050. De volgende stresstesten zijn uitgevoerd:

- Een klimaatstresstest voor alle stedelijke kernen en objecten in het buitengebied;
- Een klimaatstresstest voor alle provinciale infrastructuur;
- Een klimaatstresstest voor landbouw en natuur.

Samenwerking

De inwoners en bedrijven van de Noordkop zijn, naast ons regionale partners, van groot belang om werk te maken van klimaatadaptatie. We volgen de ontwikkelingen in de MRA-regio. Als regio samenwerken in het creëren van meer burger- en ondernemersbewustzijn, gericht op het nemen van maatregelen in het eigen privédomein. Dit kan door te stimuleren in het vergroenen van tuinen (actie Steenbreek), het realiseren van groene daken en het afkoppelen van daken van de riolering. De werkregio Noorderkwartier werkt gezamenlijk aan een voorlichtingscampagne. Er is een website www.samenblauwgroen.nl in de lucht gegaan om zowel voor professionals als andere betrokkenen allerlei informatie met elkaar te kunnen delen.

3. Arbeidsmarkt & Onderwijs

Op weg naar een regio waar vraag en aanbod van arbeid goed op elkaar is afgestemd. In de afgelopen jaren is de Kop van Noord-Holland daar met Match2020 al intensief mee bezig geweest, met de nodige resultaten. Toch blijft het noodzakelijk om in te zetten op dit domein. De Kop vergrijst namelijk, ondanks de aanwas van jonge mensen. Tot 2040 stijgt het aantal 65-plussers vooral, en zijn er minder jongeren en gezinnen met kinderen. De economische groei stuit ook door de invloed van de covid-19-pandemie. In sommige sectoren zien we wel een blijvende vraag naar personeel: zo groeit de werkgelegenheid in de zorg met 2,2 procent. In de sectoren onderwijs, ICT en techniek is het eveneens lastig om personeel te vinden. Dat ligt niet per definitie aan de groei van het aantal banen, maar aan de uitstroom (bijv. pensioen). Concreet zien we in onze regio de invloed van de dubbele vergrijzing op de zorg, de uitdagingen door verloop bij de marine, een toenemende arbeidsvraag in de agrarische sector en een groeiende behoefte aan (toeristische) recreatie. Om voldoende beschikbare werknemers te houden in de Kop, blijft het belangrijk om in te zetten op die goede aansluiting tussen arbeidsmarkt en onderwijs.

Voldoende beschikbare werknemers!

3.1 DOELEN (WAAR BOUWEN WE AAN DOOR?)

ACTIELIJNEN

Om te komen tot een arbeidsmarkt waarbij vraag en aanbod in balans zijn, zetten we in op de volgend actielijnen:

KIEZEN

we profileren de regio en speerpuntsectoren als aantrekkelijk om te leren en werken

LEREN

we zetten in op de ontwikkeling van onderwijs gericht op de speerpuntsectoren (aandacht voor kwaliteit, innovatie, doorlopende leerlijnen en aansluiting bedrijfsleven)

WERKEN

we bevorderen de duurzame inzetbaarheid en arbeidsmobiliteit door om-, her- en bijscholing van werkenden en werkzoekenden (aandacht voor leven lang ontwikkelen en focus op kansrijke beroepen)

INNOVEREN

we bevorderen de innovatiekracht van het bedrijfsleven door kennisontwikkeling en kennisdeling

De economische kracht van de regio vinden we in de sectoren agribusiness, de brede techniek (met focus op energie en maritiem), zorg en leisure. Dit zijn en blijven daarom de sectoren waar binnen het programma de focus ligt.

Met de basis die we met Match2020 in de afgelopen jaren hebben opgebouwd, zetten we in op doorontwikkeling van de projecten en samenwerkingen in deze sectoren. Daarnaast zien we vanuit Match2020 nieuwe kansen ontstaan.

In vogelvlucht geven we per sector mogelijke ingrediënten voor A&O-ontwikkelagenda (van 2022 en verder) aan. Het definiëren van wat we gaan doen en hoe we dat gaan doen, wordt jaarlijks in samenspraak met de belangrijkste partners besloten en geëvalueerd.

3.2 ACTIVITEITEN (WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?)

OP KOP| Arbeidsmarktcommunicatie

Op Kop is hét platform voor leren, werken en wonen in de Kop van Noord-Holland, als onderdeel van het regionaal samenwerkingsverband De Kop Werkt! en het programma Match 2020. Via Op Kop vind je alle kansen die deze regio rijk is. Op Kop helpt onderwijsinstellingen met het werven van studenten; organisaties bij het vinden van geschikt personeel en laat mensen de voordelen zien van het wonen in de Kop. Dat gebeurt onder meer aan de hand van een grootschalige promotiecampagne in en buiten de regio, waarin mensen die al studeren/werken en wonen in de Kop vertellen waarom zij gaan voor deze regio. Deze Koplopers laten jou de aantrekkingskracht zien, om vervolgens via het interactieve KansenKompas of de slimme KansenKaart te laten zien waar jouw kansen in de Kop liggen. Daarnaast maken scouts de kansen op een andere wijze inzichtelijk.

Via Op Kop blijven we inzetten op het profileren van de regio als aantrekkelijk om te leren, werken en wonen. Binnen de aanbesteding van de ontwikkeling van het platform is de instandhouding hiervan tot en met 2024 geborgd. Aanvullende inzet en financiering is noodzakelijk voor het ontwikkelen van nieuwe en actuele content, het continueren van de activiteiten op sociale media, de doorontwikkeling van het loopbaanoriëntatieprogramma met het onderwijs en media-inkoop voor promotie.

Samenhang "Op Kop" en loopbaanoriëntatie

Onderzoek om "Op Kop" in samenwerking met het onderwijs door te ontwikkelen via een verbinding met loopbaanoriëntatie. Daarin worden ook mogelijkheden onderzocht om de 'Kom Binnen Bij Bedrijven Dag' met de subregio's West-Friesland en Alkmaar gezamenlijk te organiseren.

Agribusiness

Versterken en versnellen van de Human Capital Agenda van de Greenport NHN. Daarbij trekken we de aandacht naar de Kop en leggen we de focus op onder meer onderwijs, onderzoek, ontwikkeling en toepassing van agrarische precisietechnieken, de verduurzaming van de sector, arbeidsmarkttoeleiding via nieuwe leer-/werklocaties en een leerteam, de Tuinbouwbattle.

Tech@Connect

Via de netwerkorganisatie Tech@Connect – waar ook de Human Capital lijn uit de Regiodeal wordt opgepakt. Inzetten op het vergroten van de instroom in technische opleidingen en beroepen door onder meer: organisatie van evenementen; het ontwikkelen van een leer-, werk- en woonconcept (Op Kop Academy); oriëntatietrajecten voor jongeren; mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en zij-instromers; de (door)ontwikkeling van Tekpark waarin daarbinnen het faciliteren en aanjagen van innovatie.

Zorg

Focus op de projecten die zijn stilgevallen als gevolg van de coronacrisis en verkennen van nieuwe kansen, maar in ieder geval aan de slag met de verdere aanpak van tekorten aan triagisten en doktersassistenten, de unieke leerervaring in de maatschappelijke zorg, arbeidsbesparende maatregelen (via o.a. Hackathon), de ontwikkeling van een leer-, werk- en woonconcept voor de sector zorg (Op Kop Academy), integrale benadering van de groeiende zorgvraag (als gevolg van vergrijzing) met minder beschikbaar personeel (bv. woonvormen, werk anders organiseren, etc.).

Leisure

Zodra mogelijk en wenselijk doorpakken op wat stil viel door corona, successen voortzetten en benutten voor uitbreiding en doorontwikkeling: verdere uitrol Texel Academy en oprichting Op Kop Academy, opzetten van werving in het buitenland, Horeca Battle voor voortgezet onderwijs en leer-werkinitiatieven (bv. in de schoonmaak).

3.3 AMBITIES (WAAR WILLEN WE NAAR TOE?)

De regio waarin mensen wonen en werken heeft invloed op de welvaart die mensen ervaren. Daarbij is welvaart een breed begrip dat verder gaat dan economische productie. Het gaat om aspecten als een veilige en gezonde leefomgeving, vrijetijdsbesteding, baanzekerheid, het milieu, persoonlijke ontwikkeling, sociale contacten, geluk en gezondheid.

Economische ontwikkeling is via banen en inkomen een belangrijk deel van de brede welvaart. Het is daarom van belang om de economische potentie van de regio te benutten en de bedrijvigheid te faciliteren in haar behoud en groei. Dit voorziet in banen, maar vraagt ook om duurzaam aanbod van voldoende en passend opgeleide werknemers.

Met de ambitie van de versterking van de brede welvaart komen we tot de primaire doelstelling: een optimale afstemming tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Zodat de inwoners van de kop kunnen werken en de bedrijvigheid kan groeien.

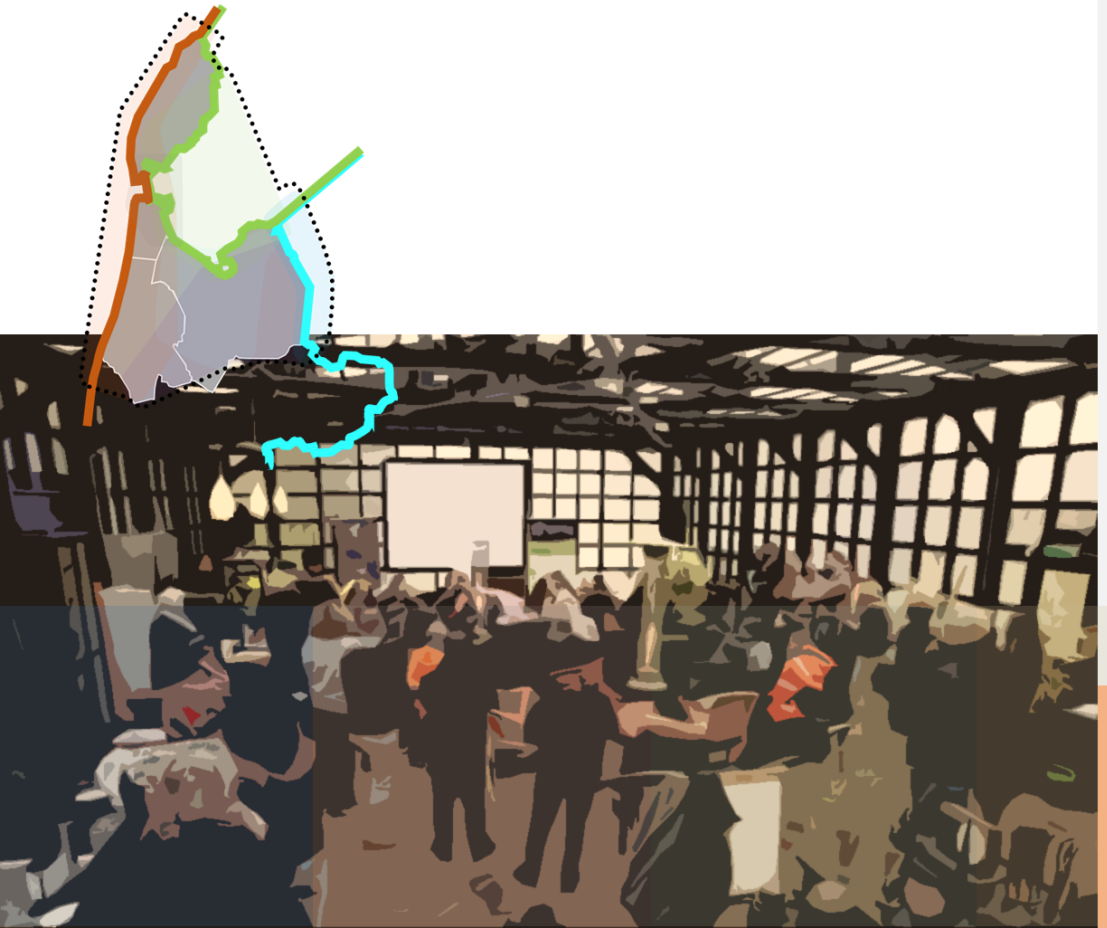

3.4 KADERS (WELKE RANDVOORWAARDEN GELDEN ER?)

Aanpak

De arbeidsmarkt is een dynamisch speelveld. Denk aan de economische impact van corona(maatregelen), de invloed van demografische ontwikkelingen als vergrijzing, de energietransitie, de woningbouwopgave, de groei van de marine en toenemende digitalisering en robotisering. Deze beïnvloeden niet alleen de arbeidsmarkt, maar vragen ook iets van de diverse spelers die elk hun eigen rol(len) en belangen hebben: werknemers, werkgevers, onderwijs- en kennisinstellingen en (overheids)organisaties. De snelle ontwikkelingen en grote aantal belanghebbenden maken een statisch programma met vooraf strak gedefinieerde projecten onwenselijk en onmogelijk. Dit veld vraagt om een dynamische ontwikkelagenda. Waar we kansen verkennen en verzilveren, effectief samenwerken en aansluiten bij de actualiteit zonder de lange termijnambitie / -doelen uit het oog te verliezen.

We zetten de opgestarte ontwikkeltrajecten voort. Deze vragen soms - mede door corona – om een lange adem. We blijven in de rol van aanjager met de ambitie om te zorgen voor duurzaam effect en structurele borging buiten het programma Match2020. Met de opgedane ervaringen is er ook het realisme dat dit niet altijd haalbaar is. We gaan daarom door met het stimuleren en ondersteunen van de partners binnen de diverse coalities bij het pakken van hun rol, maar zullen ook zelf waar nodig de projecten blijven dragen.

Bovenregionale samenwerking

Binnen de Kop blijven we inzetten op samenwerking met de diverse domeinen (economisch en sociaal) en organisaties (zoals het WSP). We vertegenwoordigen daarnaast het belang van de Kop in de samenwerkingsverbanden in Noord-Holland Noord (NHN) en met de provincie. We dragen actief bij aan de bovenregionale ontwikkelingen én plukken de vruchten van de bovenregionale samenwerkingen. We kiezen er daarom in sommige gevallen voor om niet op het niveau van de Kop, maar op NHN-niveau kansen te pakken en resultaten te behalen.

Noord-Holland Noord

Op het schaalniveau van de arbeidsmarktregio Noord-Holland Noord werken we actief samen met partners als ZWplus, de Greenport NHN, het Ontwikkelingsbedrijf NHN, het RPA NHN, de subregio's West-Friesland en Alkmaar. Ook de provincie is een belangrijke samenwerkingspartner op het gebied van arbeidsmarkt en onderwijs in Noord-Holland Noord. Zo werken we samen aan de ontwikkeling van een Human Capital Agenda NHN. Een initiatief van de drie subregio's, de provincie, het Ontwikkelingsbedrijf en het RPA dat in 2021 verdere uitgewerkt wordt in samenwerking met ondernemers en onderwijs. Voor het verder opstellen en uitwerken van de HCA is een (financiële) bijdrage nodig vanuit de Kop van Noord-Holland. Door de opschaling kunnen we de slagkracht en effectiviteit vergroten, en daarbij een breder netwerk van bedrijfsleven en onderwijs aanboren.

Noord-Holland

De provincie heeft samen met veel partners – waaronder Match2020 – gewerkt aan de actualisatie van haar visie op Onderwijs & Arbeidsmarkt. Dit heeft geleid tot een manifest met daarin beelden voor arbeid en onderwijs in 2030, daarvoor te realiseren doelstellingen en benodigde coalities. Met het manifest nodigt de provincie de partners uit om samen te werken aan een veerkrachtige technische en technologische arbeidsmarkt voor een duurzaam en groen Noord-Holland.

4. AGRI | Agribusiness

In de Noordkop is de agribusiness een belangrijk cluster dat staat voor diverse grootschalige ontwikkelingen. De Kop van Noord-Holland maakt onderdeel uit van Greenport Noord-Holland Noord. De Greenport partners (ondernemers, overheden, onderwijs en onderzoek) staan voor de opgave deze ontwikkelingen in goede banen te leiden en te zorgen dat in ons gebied de agribusiness een goede toekomst heeft. De agri staat daarbij niet op zichzelf. Er zijn belangrijke koppelingen met energie, circulaire economie, water en toerisme. Circulariteit bestaat uit hergebruik van bijvoorbeeld warmte, water, CO2 en afvalstromen.

Doorontwikkelde duurzame en toekomstbestendige landbouw!

4.1 DOELEN (WAAR BOUWEN WE AAN DOOR?)

De regio Kop van Noord-Holland participeert actief in het Greenport NHN netwerk. Vier thema's sluiten aan bij de ambitie om te blijven voldoen aan de eisen die maatschappij, milieu, de markt en omgeving aan de agrarische sector stelt, terwijl er tegelijkertijd ruimte blijft voor ontwikkeling en economische groei.

1. Versterken imago en positionering
2. Innovatie in de praktijk brengen
3. Toekomstbestendige arbeidsmarkt
4. Economische en duurzame ruimtelijke ontwikkeling

De agribusiness staat voor grote opgaven om in de toekomst op een economisch en maatschappelijk rendabele wijze te blijven ondernemen. Deze opgaven zijn divers van aard en raken de verantwoordelijkheid van ondernemers, overheden, onderwijs en onderzoek. Dit vraagt om een intensieve samenwerking tussen partners in de regiogemeenten.

4.2 ACTIVITEITEN (WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?)

Zichtbaarheid van de agribusiness

Imagoversterking en zichtbaarheid van de agribusiness vergroten, zodat mensen en middelen naar de regio komen en daar ook blijven, draagvlak ontstaat voor gestelde ambities en beleid (lokaal, regionaal en nationaal) optimaal bijdraagt aan de opgaven van de agribusiness. Partners in het Greenport netwerk hebben baat bij een goed, eerlijk en trots beeld van de agribusiness in de regio. Partners in Greenport NHN werken daarom aan imagoversterking en het vergroten van de zichtbaarheid van de agribusiness, zodat mensen en middelen naar de regio komen en daar ook blijven. Daarnaast moet kennis van het belang van de agribusiness, de economische waarde en de uitdagingen waar de business voor staat, gecommuniceerd worden naar het regionale en nationale netwerk. Met als gevolg dat alle inzet, waaronder beleid, beter aansluit op de praktijk en effectiever gewerkt kan worden aan toekomstbestendige agribusiness.

Economische en duurzame ruimtelijke ontwikkeling

Zorgen voor ruimtelijke ontwikkeling van de agribusiness waarin opgaven voor economie, energie, klimaat, milieu en logistiek in samenhang worden aangepakt met oog voor de ruimtelijke kwaliteit. De beschikbare ruimte in Noord-Holland Noord blijft gelijk. De ambities op gebied van onder andere woningbouw, bedrijventerreinen, energietransitie, natuurontwikkeling, klimaatadaptatie en infrastructuur vergroten de druk op de beschikbare ruimte. In deze context moet de agribusiness zich toekomstbestendig ontwikkelen. Hierbij moet onder meer plaats gevonden worden voor de ontwikkeling van de glastuinbouwglastuinbouw, zaadveredeling en open teelten, maatregelen om de energievoorziening van bedrijven te verduurzamen, maatregelen om beheer van bodem en water te verbeteren, maatregelen om biodiversiteit te stimuleren, nieuwe verschijningsvormen van agribedrijven en huisvesting van medewerkers. Dit vraagt keuzes, waarbij het nationale en regionale belang van de Greenport afgewogen wordt tegen andere belangen met ruimtelijke impact. Voor diverse opgaven (o.a. verbeteren biodiversiteit, verduurzaming glastuinbouw) ligt een rol bij ondernemers en gemeenten om in goede samenhang tot oplossingen te komen.

GREENPORT

De agribusiness is één van de kernsectoren in de regio Noord-Holland Noord. De agribusiness is een breed cluster en omvat alles wat te maken heeft met de veredeling, productie, verwerking tot aan de consumptie van agrarische producten. Daarbij horen ook opslag, transport, bewerking, techniek, verwerking, verkoop, onderwijs en onderzoek evenals toeleveranciers van diensten en producten. Kenmerkend voor de regio is dat de agribusiness een grote diversiteit aan primaire sectoren kent: grootschalige glastuinbouw en akkerbouw, het grootste bollenareaal ter wereld, innovatieve zaadveredeling met Seed Valley, veehouderij en een groot vollegrondsgroente productiegebied.

In Greenport Noord-Holland Noord werken ondernemers, overheden en kennisinstellingen regionaal aan gemeenschappelijke opgaven die bijdragen aan een toekomstbestendige agribusiness.

De Kop maakt deel uit van Greenport Noord-Holland Noord om structureel samen te werken op onderwijs, en doorontwikkeling en versterking van de agrarische sector in de regio.

Greenport Smart Farming NHN

De toepassing van hightech en data moet een verdere verduurzaming van de agribusiness mogelijk maken. Binnen het Smart Farming NHN netwerk bundelen partners van binnen en buiten de regio hun krachten in het ontwikkelen en uitvoeren van projecten en activiteiten op het gebied van smart farming. Het gaat om projecten die ondernemers in Noord-Holland Noord in staat stellen de mogelijkheden van hightech (robotica, sensoren, drones, precisietechniek) en data te benutten. Toepasbaarheid en betaalbaarheid staan centraal. Binnen Smart Farming NHN ligt een nauwe relatie met het onderwijs. De nieuwste technieken moeten een plaats vinden in het curriculum voor studenten (de werknemers en ondernemers van de toekomst) en volwassenenonderwijs (leven lang ontwikkelen). Smart Farming NHN stelt de regionale agribusiness in staat om voorop te lopen in de toepassing van hightech en data en biedt een stimulerend en inspirerend netwerk voor ondernemers, onderwijs, studenten en medewerkers. De Greenport NHN met haar partners werkt aan het creëren van een brandpunt voor kennis, innovatie en demonstratie van precisielandbouw en datatoepassing in de bloembollen en vollegrondsgroententeelt. Hiermee onderscheidt de regio zich op nationaal en internationaal niveau.

Ontwerpen landschappelijke netwerkstructuur

In het hoofdzakelijk agrarische landschap zetten wij in op een toekomstbestendige inrichting waarbij de ontwikkeling van de economische functie geschakeld wordt aan opgaven op gebied van onder meer klimaat, biodiversiteit en ruimtelijke kwaliteit.

1) **Gebiedspecifieke groen-blauwe raamwerken**, afgestemd op de diverse grondgebruiksvormen, zorgen ervoor dat de agrarische sector optimaal gebruik kan maken van het beschikbare zoete water, zonder dat er water verspild wordt. Het systeem is ingericht om piekbuien en tijden van langdurige droogte goed te doorstaan. Waar mogelijk krijgen landschappelijke en recreatieve functies in dit netwerk een plaats.

2) **Agriport als vooruitstrevend agro- en techcluster**. Hier worden glastuinbouwenergie-en waterinnovaties in de praktijk gebracht en zichtbaar gemaakt in een nieuw soort mixlandschap - de showcase voor Nederland en de wereld. Door koppeling van de energie- en watersystemen van glastuinbouw, bedrijven én woningbouw in de nabijheid, zijn de duurzaamheidsambities voor glastuinbouw en bebouwde omgeving eerder ingelost. Koppeling met het regionale waterstofnetwerk zorgt ervoor dat de glastuinbouwsector in Nederland vooroploopt in de energietransitie. De bedrijven hebben hun energiebehoefte kunnen verduurzamen, zowel binnen de muren van het bedrijf als in de transportmiddelen.

Biodiversiteit

Verbeteren van de biodiversiteit wordt in de komende jaren steeds belangrijker. Op dit moment is nog onduidelijk welke maatregelen hiervoor genomen moeten worden. Wel is duidelijk dat overheid en ondernemers hier goed kunnen samenwerken op het gebied van inrichting, gebruik en onderhoud van het landschap en openbare ruimte. Binnen de Kop van Noord-Holland stimuleren wij deze samenwerking.

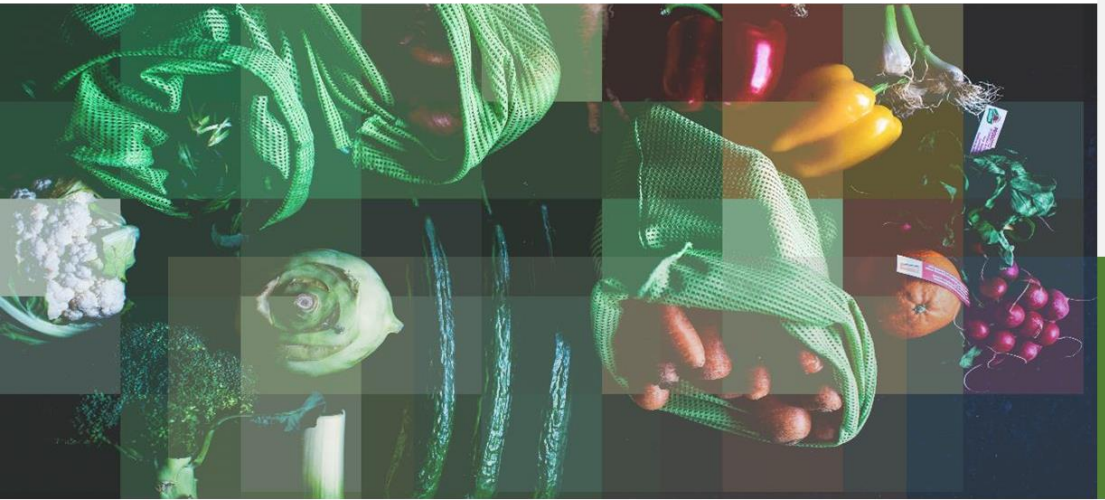

Landelijke en Europese lobby

Zorgdragen dat er capaciteit komt om de Greenport/regio te vertegenwoordigen in landelijke en Europese netwerken, zodat we beter kunnen aanhaken bij toekomstige projecten op gebied van innovatie/onderwijs en arbeidsmarkt.

Innovatie

Zorgen dat ondernemers toegang hebben tot kennis, middelen en netwerk. Zodat zij hun bedrijven toekomstbestendig kunnen maken door toepassing van innovaties.. De opgave is een regionaal innovatieklimaat creëren, zodat iedereen kan innoveren om de agribusiness toekomstbestendig te maken. Hierbij is er aandacht voor zowel de koplopers die blijvend zorgen voor vernieuwing, als het peloton van ondernemers die ook tijdig de verandering(en) moet doorvoeren. Het betekent ook dat ruimte geboden moet worden aan nieuwe vormen van agri bedrijvigheid en experimenten om innovaties in de praktijk te testen.

Erfkwaliteit

Het project Erfkwaliteit heeft in de vorige periode van de Kop Werkt waardevolle input geleverd aan agribusiness ondernemers en gemeenten in de Kop van NH. In een aantal cases zijn de mogelijkheden voor ondernemers uitgewerkt om innovaties in de toe te passen, bedrijfsvoering (diversificatie, schaalvergroting, modernisatie, etc.) met behoud en liefst versterking van de ruimtelijke kwaliteit. De aanpak heeft in de praktijk laten zien dat vroegtijdig overleg met ondernemers over hun ontwikkelwensen en het actief meedenken bij het inpassen in het landschap (met begrip voor de economie van de teler) voordelen oplevert voor ondernemers en gemeenten. De ontwikkeling van de sector gaat door, de maatschappelijke focus op landschappelijke kwaliteit neemt toe. Vanuit die optiek is het wenselijk de aanpak voort te zetten. Het heeft hierbij de voorkeur om dit op schaalniveau van NHN te doen gezien de vergelijkbare vraagstukken.

Waterproeftuin open teelten

Water is een van de belangrijke productiefactoren voor de agribusiness. Waterkwaliteit en kwantiteit krijgen in toenemende mate aandacht. Om innovaties in het vasthouden en gebruik van water in open teelten te kunnen testen en demonstreren faciliteert de Kop van Noord-Holland de realisatie van een waterproeftuin. Omgaan met klimaatverandering en behoud van de kwaliteit van het water staan hierbij centraal. We zijn ons bewust van het effect van de klimaatveranderingen en de noodzaak voor goed watermanagement. We willen zuiniger omgaan met zoet water. Klimaatadaptatie krijgt ruime aandacht en ook de kwaliteit van het water willen we verbeteren.

Waterstof in de agrologistiek

Om de inzet van waterstof in de agrologistiek te versnellen willen we samenwerken met andere gemeenten en organisaties in de kop van Noord-Holland zodat we gericht met elkaar investeringen kunnen doen. We vinden het belangrijk dat de infrastructuur (waaronder voldoende waterstoftankstations) gerealiseerd wordt om de introductie van waterstof in de (agro)logistiek mogelijk te maken. De regio participeert in pilots om gebruik van waterstofvoertuigen en waterstoftractoren in de praktijk te testen. We sluiten hierbij aan bij de regiodeal en de samenwerking die Greenport NHN, Ontwikkelingsbedrijf NHN en New Energy Coalition hebben vanuit de H2 in Agri deal.

Verduurzaming glastuinbouw

De glastuinbouw heeft een eigen opgave in het klimaatakkoord, waarbij voor de realisatie een rol gelegd wordt bij ondernemers, Greenports en gemeenten. De opgave is groots en meerjarig, waarbij het van belang is dat alle betrokken partijen (blijven) werken vanuit een gelijke visie en gezamenlijke aanpak. Ieder vanuit een eigen rol. De impact op de energiesystemen, water, ruimte en landschap is dusdanig dat een (boven)regionale aanpak gewenst is, met lokale invulling. Het primaat voor de Kop van Noord-Holland ligt bij de verduurzaming van de glastuinbouw op Agriport, waar ECW Energy een belangrijke rol heeft. Daarnaast is ook de verduurzaming van verspreid liggend glas, waaronder de zaadveredeling en tulpenbroeierij van belang. Een duidelijke positie van de opgaven van de glastuinbouw binnen de RES 2.0 is gewenst, om ook de kansen voor koppeling met woonbebouwing en industrie een plek te geven.

Green Deal CO2

Vanuit de regio ondersteunen wij de lobby om te komen tot een Green deal Co2. Beschikbaarheid van Co2 is een belangrijke randvoorwaarde om te komen tot verduurzaming van de glastuinbouw.

4.3 AMBITIES (WAAR WILLEN WE NAAR TOE?)

Strategisch akkoord voor een landbouwperspectief

Ontwikkelen van een strategisch akkoord met de GreenPort om in 2030 de agri- en foodsector in de Kop van Noord-Holland met deze doelen:

- Nationaal en internationaal voorloper in de toepassing van hightech en (big)data, vooral in de bloembollen en vollegrondsteelten.
- Aantrekkelijk en gastvrij voor studenten en hoger opgeleiden die een bijdrage willen leveren aan oplossingen voor het wereldvoedselprobleem.
- Nationaal en internationaal voorloper in het ontwikkelen en toepassen van oplossingen om binnen de agri- en foodsector om te gaan met klimaatverandering (droogte, verzilting, extreem weer).

Om dit beeld werkelijkheid te kunnen maken is een aantal voorwaarden noodzakelijk. We moeten ervoor zorgen dat we aan de volgende zaken werken:

- Energie en (drink) waterinfrastructuur op orde.
- Innovatienetwerk met stevige rol van Greenport NHN en onderwijs.
- Aantrekkelijk woonklimaat, met voldoende en kwalitatief hoogwaardige mogelijkheden voor huisvesting tijdelijk personeel en studenten binnen de regio Noord-Holland Noord.
- Ruimte voor experimenten in onder meer duurzaamheid, klimaat, water, verzilting en biodiversiteit in ruimtelijke en overige regelgeving.
- Voortzetting van de ondersteuning van Smart Farming NHN van Greenport NHN.
- Uitstekende en veilige oost-west en noord-zuid verbindingen.
- Ruimtelijk en overig beleid en regels gericht op innovatie in de sector. Het doel is behoud en versterking van de agrarische sector in de breedste zin.
- Daarin verdienen nieuwe ontwikkelingen een plek. Met aandacht voor het landschap (zie de ruimtelijke en energievisie van GPNHN en project Erfkwaliteit).

4.4 KADERS (WELKE RANDVOORWAARDEN GELDEN ER?)

Klimaatakkoord

We zien een aantal belangrijke ontwikkelingen die invloed hebben op de toekomst van de agrarische sector, klimaatverandering speelt een belangrijke rol. Dit werkt overal in door en heeft effect op de teelt, het landbouwproces, de bodem en benadrukt de noodzaak voor watermanagement. Zuinig omgaan met zoet water wordt steeds belangrijker. In het klimaatakkoord is opgenomen dat Nederland in 2050, en daarmee ook de agrarische sector, klimaatneutraal moet zijn. Dit vraagt om behoorlijk wat aanpassingen op het gebied van energiesystemen, water, infrastructuur en regelgeving.

Tuinbouwakkoord NL

In het tuinbouwakkoord zijn afspraken gemaakt over de ontwikkeling van het Nederlandse tuinbouwcluster. Provincie Noord-Holland en Greenport Noord-Holland Noord hebben het tuinbouwakkoord ondertekend. Greenport Noord-Holland Noord is een van 7 tuinbouwclusters van nationaal belang. Dit tuinbouwakkoord richt zich op zeven prioriteiten behorende bij de zeven transitiethema's van de Nationale Tuinbouwagenda 2019-2030, waarbij het in praktijk brengen van circulaire tuinbouw de rode draad is.

Voedselvisie Provincie NH

Deze voedselvisie gaat in op de transitie van ons huidig voedselsysteem. Een transitie die streeft naar een beter evenwicht tussen economische, ecologische, ruimtelijke en sociale belangen. Omdat de land-, tuinbouw en visserij in Noord-Holland baat hebben bij een gezond economisch toekomstperspectief om op de lange termijn rendabel te kunnen produceren. Uit ecologisch oogpunt moet de transitie van het voedselsysteem ook voordelig zijn voor bodem, water, biodiversiteit, klimaat en dierenwelzijn. Deze transitie vraagt om voldoende ruimte en waardering voor de productie van ons voedsel in ons landschap. Alsook waardering voor ons voedsel zelf. Immers al 2500 jaar geleden schreef Hippocrates "laat uw voedsel uw medicijn zijn en uw medicijn uw voeding". Daarom streven we met de Voedselvisie naar een duurzaam voedselsysteem.

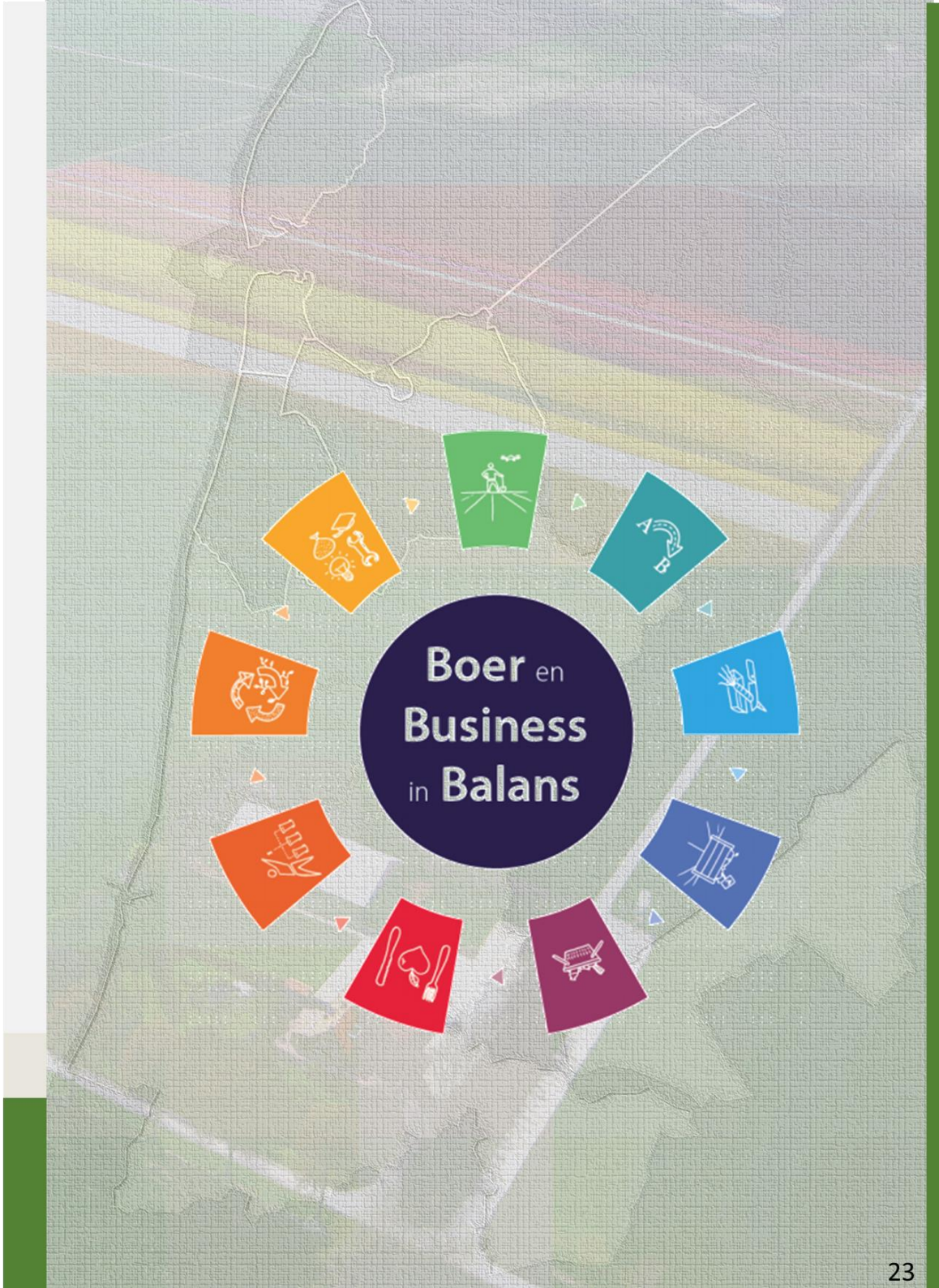

5. Recreatie & Toerisme

Recreatie & Toerisme betreft een belangrijke economische pijler, levert daarnaast een bijdrage aantrekkelijk woon- en leefklimaat, voorzieningenniveau en heeft raakvlakken met bijna alle genoemde thema's. Begin 2017 is samen met een vertegenwoordiging van ondernemers een toeristisch regioprofiel en marketingplan opgesteld voor de toeristische marketing van De Kop voor de periode 2017-2020. De Kop heeft voor de ontwikkeling van de vrijetijdseconomie een aantal belangrijke pluspunten. De Gouden Rand (Noordzee, Waddenzee en IJsselmeerkust), Texel, de waterrijkdom, en een interessante landschappelijke diversiteit. We zetten deze in om een prettig woon- en leefklimaat te vormen voor de eigen bevolking, maar ook ten behoeve van een bloeiende vrijetijdseconomie.

Toeristen uit de hele wereld komen naar de regio: alles wat Hollands is, is te vinden in Holland boven Amsterdam. Door te investeren in excellente kwaliteit creëert Noord-Holland Noord een basis die goed op orde is: jaarlijks zijn er ruim 7 miljoen toeristische overnachtingen in Holland boven Amsterdam. Voor een succesvolle destinatiemarketing is het noodzakelijk dat het toeristisch product kwalitatief blijft aansluiten bij de wensen van de consumenten en dat daar ook in themalijnen geïnvesteerd moet worden.

Toeristen voelen zich hier thuis!

5.1 DOELEN (WAAR GAAN WE MEE DOOR?)

Holland boven Amsterdam

De destinatie - bestemming - Holland boven Amsterdam staat stevig op de kaart. Dit is een waardevolle uitkomst van een professioneel en intensief project. De infrastructuur biedt alle ruimte om als Kop te benutten. De 17 gemeenten in HNH hebben onlangs besloten de samenwerking voor destinatiemarketing in elk geval nog twee jaar voort te zetten.

We zetten deze in om een prettig woon- en leefklimaat te vormen voor de eigen bevolking, maar ook ten behoeve van een bloeiende vrijetijdseconomie. Op basis van ons unieke Hollandse landschap positioneren we ons als 'Holland boven Amsterdam' en profiteren daarmee maximaal van de samenwerking met de MRA (Metropool Regio Amsterdam). Eventueel aanscherping van het regioprofiel voor De Kop en de marketingstrategie is noodzakelijk. Voor zichtbaarheid in HBA en om de bezoekersstroom die door HbA naar NHN gehaald wordt verder te leiden naar de Kop en daar daadwerkelijk te landen. Het nationale en internationale landschap 'Toerisme en Recreatie (T&R)' is sindsdien sterk veranderd en er zijn forse inspanningen nodig voor vraag- en omzetherstel om de verliezen als gevolg van COVID-19 te kunnen compenseren.

De Kop

Door te investeren in recreatie & toerisme voorziet de regio een duurzame groei van de economie en het Bruto Regionaal Product. Nieuwe vakantie- en recreatieformules zijn hier een voorbeeld van. Daarbij is aandacht voor de transformatie, verduurzaming en revitalisering verblijfsrecreatie.

Slim inzetten op bestaande instrumenten

De kop kan een belangrijke bijdrage leveren aan de noodzakelijke spreiding van toeristen in Nederland. Toerisme in eigen regio kan de lokale en regionale economie stimuleren als we deze beweging kunnen verduurzamen. Om groei van de sector te faciliteren en ook in het hoogseizoen bereikbaar te houden, betekent dit enerzijds een wens om meer gebruik te maken van OV en fiets, als duurzame vormen van vervoer. Anderzijds moet worden voorkomen dat knelpunten op het spoor en de weg de groei van toerisme en recreatie in de weg staan. Het slim inzetten op bestaande instrumenten zoals uitbreiding van bijvoorbeeld ticketing en campagnes kan hierbij helpen. Hotspots in de Kop moeten snel en makkelijk bereikbaar zijn, met robuuste en veilige ontsluitingsmogelijkheden.

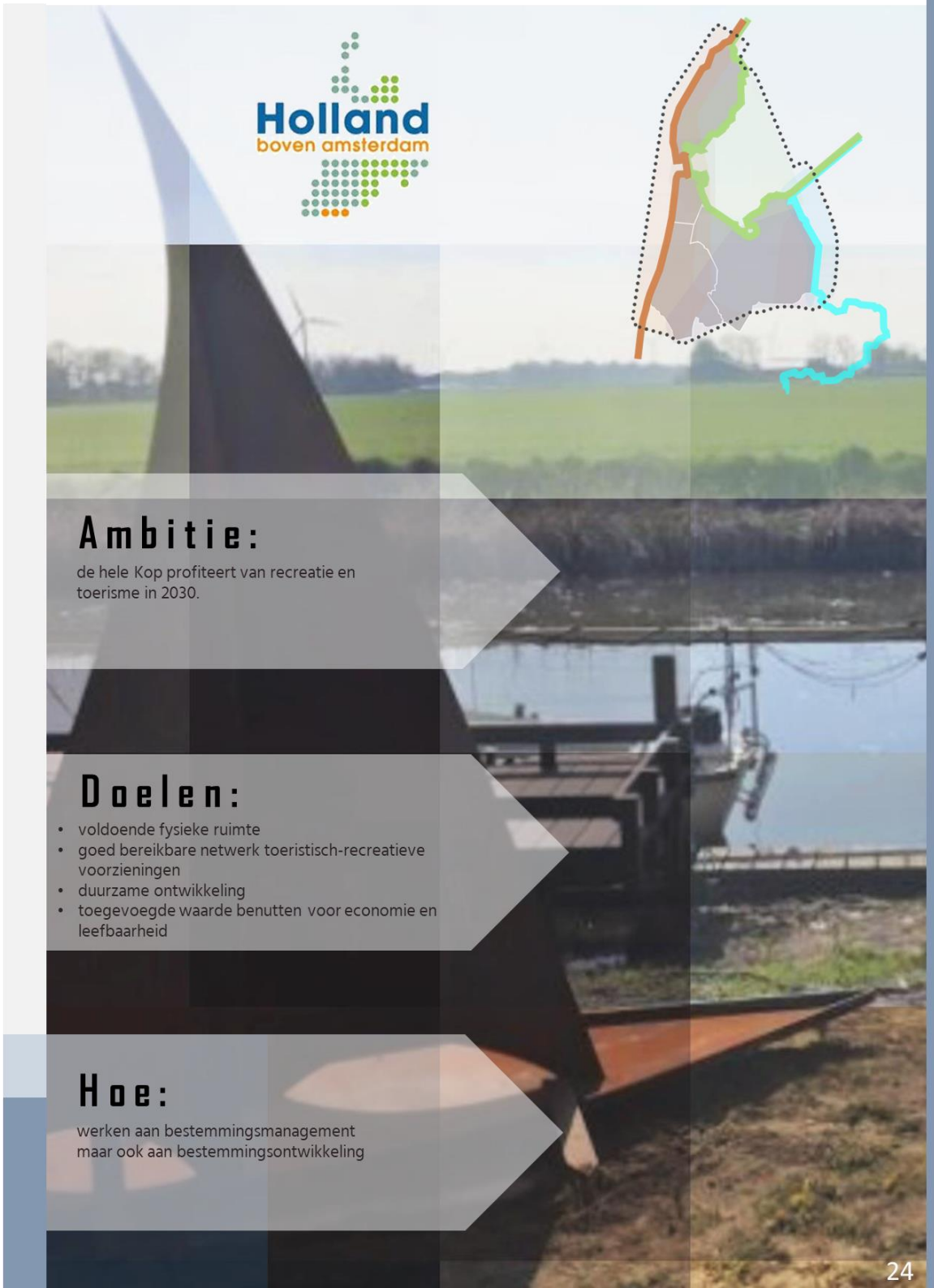

5.2 ACTIVITEITEN (WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?)

Recreatie en Toerisme agenda voor de Kop - 2040

Om regionaal in te kunnen zetten op het vormen van een prettig woon- en leefklimaat voor de eigen bevolking, maar ook ten behoeve van een bloeiende vrijetijdseconomie, werken we regionaal de provinciale 'Visie recreatie en toerisme 2030' uit in 2022 in een 'Recreatie en Toerisme agenda voor de Kop -2040'. Hierin beschrijven we onder andere in aanvulling op de hiergenoemde activiteiten, wat we hiervoor gaan doen. Hierbij nemen we ook de actualisatie van de drie verbindende themalijnen en het toeristisch regioprofiel mee.

Revitalisering van de verblijfsrecreatie

Toeristische ondernemers in de regio de Kop en Noord-Holland Noord die hun aanbod willen verbeteren staan zeker niet alleen. Maar door de grote uitdagingen die ermee gepaard kunnen gaan, kan dat soms wel zo voelen. Een speciale Taskforce is in het leven geroepen om ondernemers, provincie, gemeenten en organisaties samen te brengen om de kwaliteit van verblijfsrecreatie in NHN te versterken en verbeteren. Dit gaat niet alleen om de parken/accommodaties maar ook om de omgeving eromheen en dus ook rol voor de overheden.

Water & vaarroutes

In het regionaal ambitiedocument van de Kop wordt de ambitie uitgesproken dat het stelsel van langzaamverkeersroutes verbeterd en veelzijdiger kan worden door langs de bestaande onderdelen van het Waterrijk routes te verbeteren of nieuwe aan te leggen. Het rondje Waddenbaai is hier een voorbeeld van. Op een aantal strategische plaatsen kunnen zelfs nieuwe waterverbindingen worden gemaakt tussen de bestaande waterlopen, met daarlangs eventueel ook weer fiets- en wandelverbingen. Zo zijn meer kortere rondjes mogelijk en nemen de keuzemogelijkheden flink toe - een welkome toevoeging aan de recreatiemogelijkheden in deze regio. Het beter verbinden van recreatieve vaarroutes biedt ook mogelijkheden voor betere doorstroming in tijden van droogte, wat positief is voor de waterkwaliteit. Ook zijn er mogelijkheden om extra water te creëren; een zoetwaterbuffer in het gebied ten behoeve van landbouw en natuur.

Rondje Waddenbaai

Aanleg van makkelijke, comfortabele, veilige, aantrekkelijke en doorlopende recreatieve fietsroutes rondom de baai die de verschillende sferen en gebruiksmogelijkheden maximaal beleefbaar maken. Het Wad in/op waar het kan en mag, en alleen kijken waar dat moet. Met ambitie, door enkele goedgeplaatste voorzieningen van landschappelijke schaal die gezamenlijk de symbolische verbinding vormen tussen achterland en Wad. Dit is primair onderdeel van het gebiedsprogramma Waddenbaai maar hier betreft het een specifieke inspanning voor de focus op toerisme recreatie.

BESTEMMINGSMANAGEMENT

Uitgangspunten zijn:

- ✓ ***De balans van de toeristisch-recreatieve druk en draagkracht van een gebied of samenleving staat centraal;***
- ✓ ***Bij ontwikkeling van aanbod wordt de vraag van recreanten en toeristen als uitgangspunt genomen. Dit aanbod moet in voldoende mate beschikbaar, bereikbaar, betaalbaar, beleefbaar en bekend zijn en rekening houden met het bedienen van verschillende doelgroepen;***
- ✓ ***Toeristisch-recreatieve ontwikkeling benut en versterkt het DNA van een gebied en maakt het beter beleefbaar.***

Wandelnetwerk

Uitbreiden van het Wandelnetwerk Kop van Holland, wat onderdeel is van een groter wandelnetwerk, Wandelnetwerk Waddenwandelen. Voor alle routes/netwerken geldt: eerst in kaart brengen waar kansen en mogelijkheden liggen en dan kijken wat regionaal moet of lokaal kan. Dit betreft een uitwerking in de Recreatie en Toerisme agenda voor de Kop - 2040.

Koppelkansen programma's

De ontwikkeling van de IJsselmeerkust, Waddenbaai en de Noordzeekust bieden potentie, meekoppelkansen worden uitereraad meegenomen in verdere planvorming.

5.3 AMBITIES (WAAR WILLEN WE NAAR TOE?)

Recreatie en toerisme zijn een onlosmakelijk deel van onze manier van leven. De komende jaren zal de behoefte aan voorzieningen voor recreatie en toerisme in de Kop groeien, én veranderen. Dit komt door het groeiende aantal inwoners, de toenemende populariteit van buitenrecreatie en een groei in het aantal toeristen. Deze ontwikkelingen bieden kansen, maar brengen ook grote uitdagingen met zich mee.

Met de op te stellen 'Recreatie en Toerisme agenda voor de Kop – 2040' willen we recreatie en toerisme in samenhang goed gaan bekijken. Vanwege het grote belang van recreatie en toerisme, en de dynamiek in de sector (waaronder de impact van COVID-19), is het nu urgent om de sector te ondersteunen en te versterken. Zo kunnen we optimaal profiteren van de waarde van recreatie en toerisme, nu en in de toekomst.

Voor de Kop-gemeenten is daarbij van belang dat er een optimale balans ontstaat tussen de toerisme/recreatie en de draagkracht van een gebied of samenleving. Toerisme en recreatie moeten waarde toevoegen en duurzaam worden doorontwikkeld. Hiervoor is voldoende fysieke ruimte en een optimaal en bereikbaar netwerk van voorzieningen nodig.

Voor de gemeente Texel is er een accentverschil met de andere gemeenten in de Kop. Het Toeristisch Toekomstplan Texel 2030 sluit aan op het regionaal beleid en zet ook in op toerisme (en recreatie) dat waarde toevoegt en onderscheidend moet zijn (toerisme draagt al heel wezenlijk bij aan het welzijn van de inwoners), maar op Texel is de grens in de (ruimtelijke) groei van toerisme bereikt. Dat is wat anders dan groeien in kwaliteit of in gastvrijheid of investeren in mobiliteit en duurzaamheid. Waar er in andere Kop-gemeenten ingezet kan worden op fysieke uitbreidingen in toeristisch/recreatieve voorzieningen is dat bij Texel niet het geval. Via zes strategische pijlers wordt op Texel de komende jaren ingezet op de aanscherping van (ruimtelijke) regelgeving om verdere groei tegen te gaan, maar wordt er ook ingezet op gastvrijheid, duurzaamheid en het stimuleren van duurzaam vervoer of het beperken van autobewegingen. Spreiding in tijd en ruimte van bezoekers aan de regio of recreatieve activiteiten van inwoners in de eigen regio kan bijdragen aan een evenredige verdeling van de lusten en lasten van toerisme en recreatie voor alle gemeenten. In de Recreatie en Toerisme agenda voor de Kop volgt de uitwerking in concrete projecten.

5.4 KADERS (WELKE VERTREKPUNTEN GELDEN ER?)

Visie Recreatie & Toerisme voor Noord-Holland

Met de Visie Recreatie en Toerisme Noord-Holland lossen we de belofte in uit het coalitieakkoord Duurzaam Doorpakken. Hierin spraken we af een overkoepelend perspectief te bieden op de toekomst van recreatie en toerisme in onze provincie, en op de vraag hoe we de unieke kwaliteiten van de verschillende locaties kunnen versterken. Ook spraken we af ons te richten op het stimuleren van cultuurtoerisme. Dit is een strategische visie waarbij we kijken naar de middellange termijn.

Om de ambities te realiseren en de opgaven aan te pakken, zetten we in onze strategie de bestemming centraal. Regie op basis van analyse, samenwerking en een gezamenlijke visie noemen we bestemmingsmanagement. Investeren in een verdere ontwikkeling van toeristisch-recreatief aanbod op basis van analyse, samenwerking en een gezamenlijke visie noemen we bestemmingsontwikkeling. Om ervoor te zorgen dat de inzet op bestemmingsmanagement en –ontwikkeling zo effectief mogelijk is, moeten we ook inzetten op het creëren van de juiste voorwaarden.

Hiermee bedoelen we dat...

- ✓ *...er voldoende fysieke ruimte is voor recreatie, óók in en rondom stedelijke gebieden;*
- ✓ *...we een netwerk van goed bereikbare toeristisch-recreatieve voorzieningen hebben, dat optimaal aansluit bij de wensen en behoeften van inwoners en gasten;*
- ✓ *...de kwaliteiten van natuur, landschap, cultuur en ondernemerschap zo goed mogelijk worden ingezet voor duurzame toeristisch-recreatieve ontwikkeling. Het gaat daarbij zowel om economische, sociale als ecologische duurzaamheid;*
- ✓ *...alle Noord-Hollanders profijt hebben van recreatie en toerisme. Gezamenlijk maximaliseren we de positieve impact en beperken we de negatieve impact;*
- ✓ *...recreatie en toerisme een optimale bijdrage leveren aan de economie, leefbaarheid, behoud van cultuur en natuur en preventieve gezondheidszorg. De toegevoegde waarde van recreatie en toerisme wordt dan volledig benut. Wat die 'optimale' bijdrage precies inhoudt, kan per gebied verschillen.*

- **Hollandse historie & cultuur**
  o.a. erfgoed, folklore, musea, markten, historische kernen, molens

- **water, kust & natuur**
  o.a. duinen, duinmeren, wadden, polders, bossen, marine, havens, bruine vloot, zee, strandzeilen, (kite)surfen, fietsen, wandelen, varen, eten drinken, overnachten

- **tulpen, bloemen, agri & food**
  o.a. tulpenvelden, kwekerijen, kassen, visserij, streekproducten

van afwachten naar ondernemen
van eng naar een spannende uitdaging
van ingetogen naar uitbundig
van bescheiden naar trots en overtuigd
van gepaste vriendelijkheid naar oprechte(gedreven) gastvrijheid
van ontvangen naar onthalen
van begrijpen naar invoelen
van bedenken naar voordenken
van aanpassen naar omarmen
van voorspelbaar naar verrassend
van behoudend naar open minded
van gewoon naar bijzonder
lef in denken, lef in doen

6. Wonen | Werken

Mensen wonen graag in de Kop. Een economisch sterke regio, met een unieke ligging. Naast Den Helder en Schagen een grote diversiteit aan karakteristieke dorpen en landschappen waar genoeg te doen en te beleven is. De aantrekkingskracht van de regio is groot. Dat zorgt voor een blijvende vraag naar woningen en voor hoge grond- en huizenprijzen. De regionale woningmarkt blijft in ontwikkeling. Het belangrijkste vraagstuk op het gebied van wonen in onze regio blijft hoe we kunnen zorgen voor voldoende woningaanbod dat aansluit op de vraag. Naast voldoende woningen is een goed vestigingsklimaat voor bedrijven essentieel om nieuwe bedrijven naar de Kop te kunnen trekken, maar ook om reeds gevestigde bedrijven te kunnen behouden in onze regio. De aanwezigheid van werknemers is daarvoor belangrijk ,maar het gaat ook om het behouden van de werkgevers: het aantrekkelijk houden van onze bedrijventerreinen, mogelijkheden bieden voor bedrijven om uit te kunnen breiden waar nodig en het vitaal houden van onze winkelgebieden, binnensteden en kernen.

Voldoende woningen van goede kwaliteit en het creëren van een goed vestigingsklimaat!

Wonen

Voldoende passende woningen

6.1 DOELEN (WAAR BOUWEN WE AAN DOOR?)

Wonen, werken & integrale bereikbaarheid

Wonen, werken en mobiliteit gaan hand in hand en versterken elkaar. Op dit moment wonen in de regio NHN bijna 700.000 inwoners in achttien gemeenten. Voor inwoners van de groeiende MRA wordt NHN steeds aantrekkelijker, vanwege de mix van historische, stedelijke en landelijke gebieden en een sterke economische structuur. Goede bereikbaarheid biedt kansen voor het aantrekken van meer jongeren én jonge gezinnen die werkzaam zijn in de MRA maar leven en recreëren in Noord-Holland Noord.

Woondeal NHN

In de Woondeal NHN heeft de regio afgesproken 40.000 woningen extra te realiseren, voor 2030. Zoals in deze deal beschreven, is duurzame bereikbaarheid het uitgangspunt en zet de regio in op een integrale bereikbaarheidsvisie waarbij primair ingezet wordt op het optimaliseren en verduurzamen van OV, gebruik van de fiets waar dit kan en het gebruik van deelauto's. Deze mobiliteitsvisie sluit aan bij de toekomstige groei van de regio's NHN en MRA, de Woondeal en de uitdagingen behorend bij de woningbouwopgave.

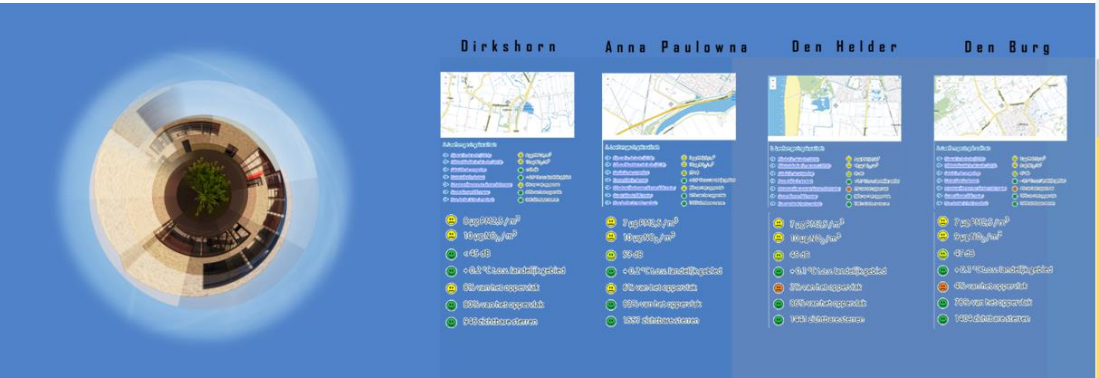

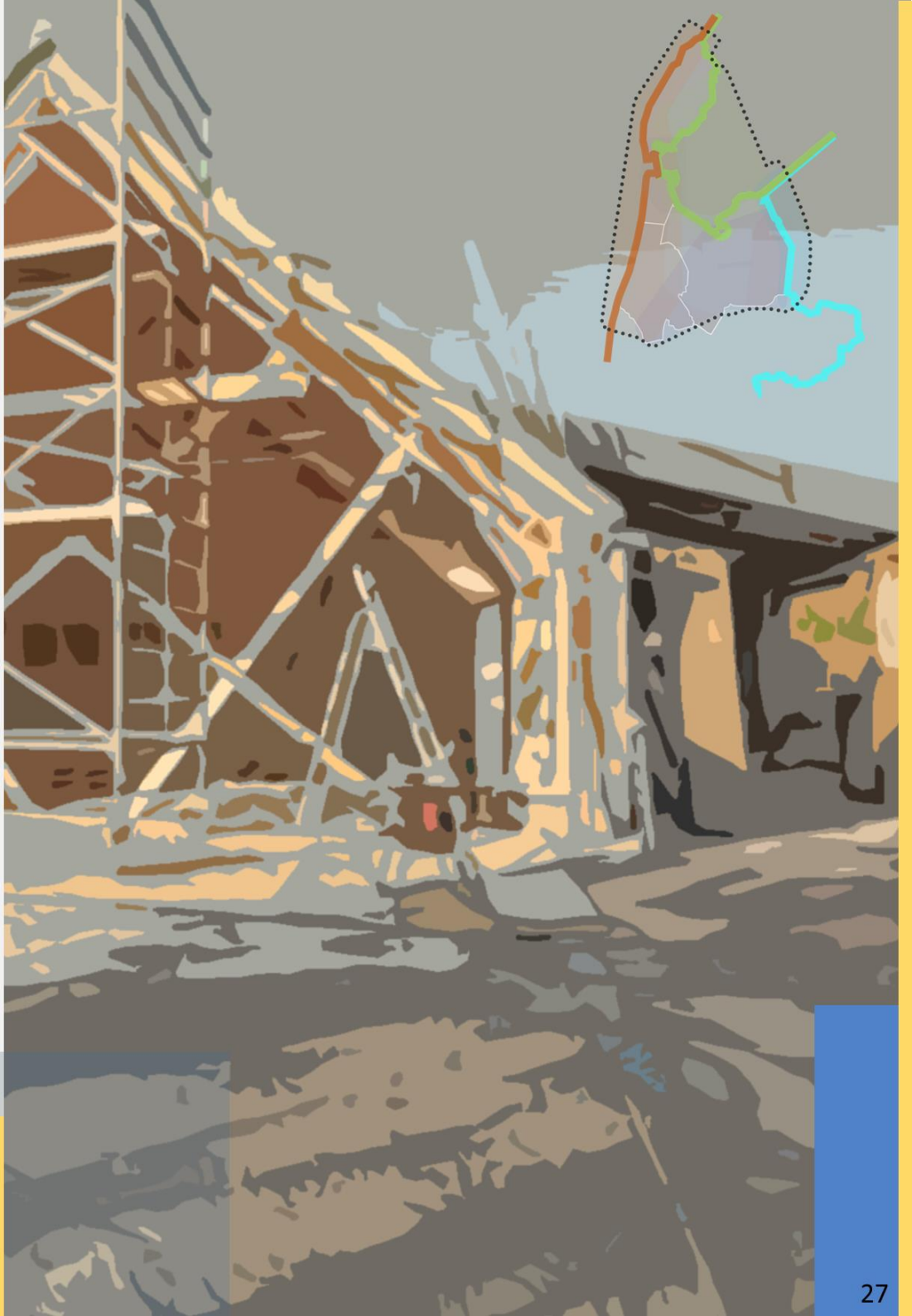

Programma Wonen Kop

De regiogemeenten in de Kop van Noord-Holland dragen bij aan de opgaven in de Woondeal Noord-Holland Noord. Minimaal 5000 woningen moeten tot 2030 voor onze inwoners worden gebouwd.
In het Regionaal Woonakkoord Kop van Noord-Holland worden de afspraken per gemeente vastgelegd. Omdat versnelling van de woningbouw in het belang is van de regio spreken gemeenten elkaar aan op het minimaal behalen van de afgesproken aantallen.

6.2 ACTIVITEITEN (WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?)

Samenwerking na woonakkoord

Wij willen het woonakkoord goed borgen in de bovenregionale schaal Holland boven Amsterdam, de dwarsverbanden met de andere thema's zijn zeer belangrijk. En we gaan uitvoering geven aan de Uitvoeringsagenda horende bij dit Woonakkoord.

Innovatieve aanpak wonen

Er zijn behoorlijke trends en ontwikkelingen op het gebied van wonen in de Kop van NH, zoals de technische revolutie, zorghulp in relatie tot wonen, vergrijzing en langer thuiswonen. Dat vergt een innovatieve kwalitatieve aanpak op basis van bijvoorbeeld doorstroming, bijzondere woonvormen etc.

Regionaal versnellingsprogramma

Wij onderzoeken de mogelijkheid voor een gezamenlijk versnellingsprogramma, bijvoorbeeld vanuit een regionaal integraal team om alle projecten aan te jagen, problemen op te lossen en te monitoren wat de markt in zijn geheel doet.

Huisvesting arbeidsmigranten

Buitenlandse werknemers zijn belangrijk voor de economie van Noord-Holland. Er is echter een dringend tekort aan goede huisvestingslocaties. Regionale samenwerking is essentieel om te kunnen voorzien in kwantitatief en kwalitatief voldoende woon- en huisvestingslocaties voor buitenlandse werknemers (arbeidsmigranten). Ondersteuning van de regio en deelregio's om te komen tot regionale strategieën en creëren van voldoende planologische ruimte voor de dringend noodzakelijke huisvesting en bijkomende zaken als registratie (BRP en nachtregisters), handhaving, integratie, e.d. In 2020 heeft de Provincie Noord-Holland een regierol ingenomen. Er is een onderzoek uitgevoerd naar geschikte locaties voor de huisvesting van buitenlandse werknemers, hier zijn 14 locaties uitgekomen die worden uitgewerkt tot concrete projecten.

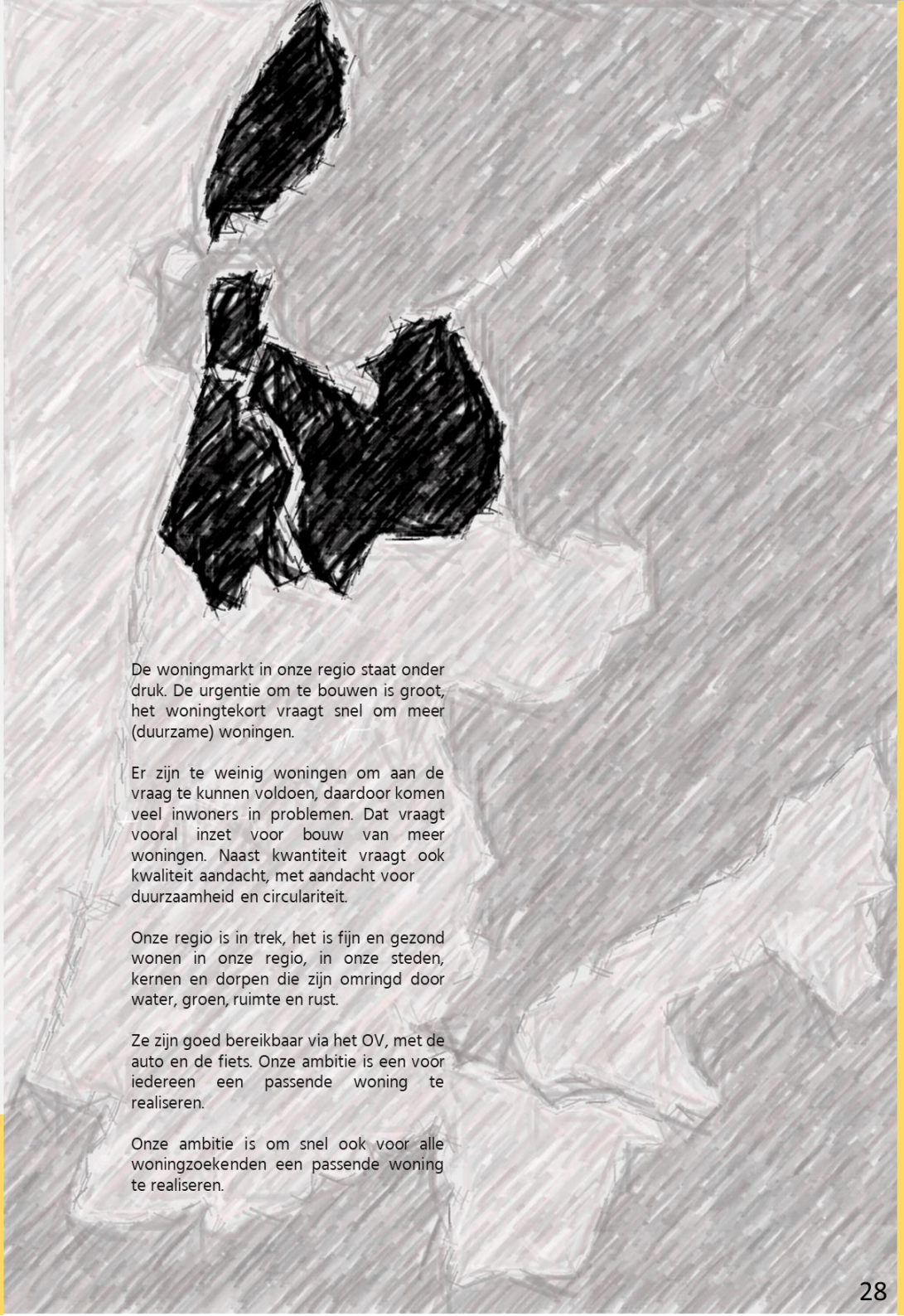

De woningmarkt in onze regio staat onder druk. De urgentie om te bouwen is groot, het woningtekort vraagt snel om meer (duurzame) woningen.

Er zijn te weinig woningen om aan de vraag te kunnen voldoen, daardoor komen veel inwoners in problemen. Dat vraagt vooral inzet voor bouw van meer woningen. Naast kwantiteit vraagt ook kwaliteit aandacht, met aandacht voor duurzaamheid en circulariteit.

Onze regio is in trek, het is fijn en gezond wonen in onze regio, in onze steden, kernen en dorpen die zijn omringd door water, groen, ruimte en rust.

Ze zijn goed bereikbaar via het OV, met de auto en de fiets. Onze ambitie is een voor iedereen een passende woning te realiseren.

Onze ambitie is om snel ook voor alle woningzoekenden een passende woning te realiseren.

6.3 AMBITIES (WAAR WILLEN WE NAAR TOE?)

Wonen

Inwoners van buiten de regio vinden de Kop steeds aantrekkelijker. Dat veroorzaakt meer verhuisbewegingen naar de Kop. Deze groei zal de komende jaren naar verwachting alleen nog maar toenemen. Een belangrijke factor daarvoor is de leefomgeving.

Een gezonde leefomgeving is voor iedereen belangrijk, dus ook bij de overweging waar je wilt wonen. Een woonwerkomgeving waar je zo min mogelijk wordt blootgesteld aan ongezonde stoffen en veiligheidsrisico's en die een gezonde levensstijl ondersteunt. We zetten daarom in op een omgeving met een goede basiskwaliteit van het milieu (lucht, geluid, geur, bodem en waterkwaliteit) en aanwezigheid en toegang tot natuur, biodiversiteit en gezonde mobiliteit. Door gezondheid en een gezonde leefomgeving als belang mee te wegen in de woningbouwopgave en de uitwerking daarvan, waarborgen we een aantrekkelijke leefomgeving.

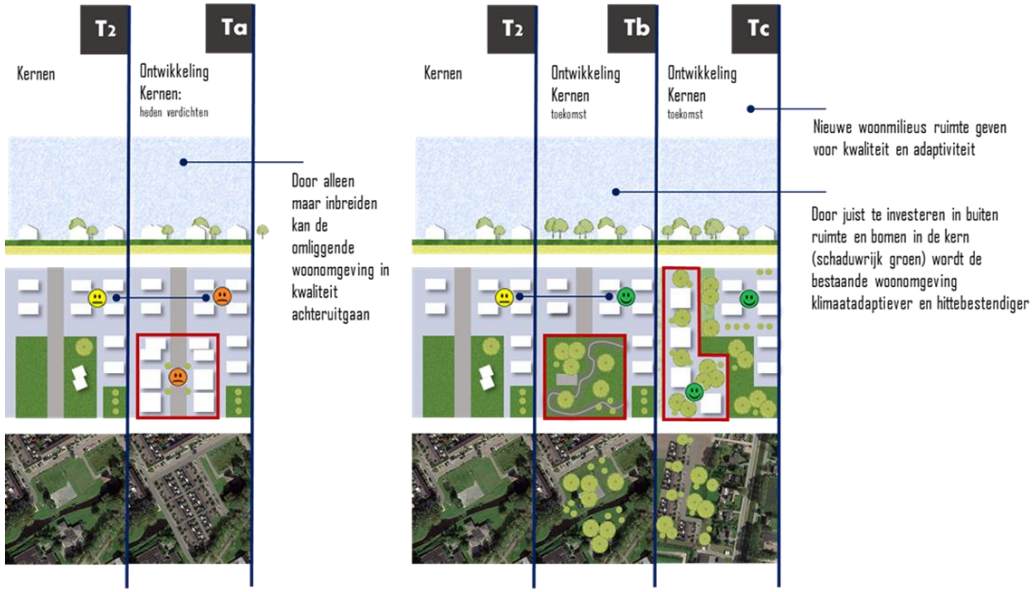

6.4 KADERS (WELKE RANDVOORWAARDEN GELDEN ER?)

Kwantitatieve opgave woningbouw

De behoefte aan woningen is fors. Door het toenemend aantal huishoudens houdt de druk op de woningmarkt aan. De komende jaren is er volop groei in de regio waardoor het woningtekort hoog is en verder oploopt. Dit is een grote opgave, die alleen kan worden gerealiseerd door als overheden onderling en met andere partners in de bouwwereld samen te werken. Van belang is onder andere dat er een steeds hogere instroom van nieuwe huishoudens is. Deze instroom wordt onder meer verklaard door de aantrekkelijke woningmarkt, aanwezigheid van 'nieuwe' banen en de instroom van terugkeerders. Daarnaast zien we dat de bevolking vergrijst en dat het aantal alleenstaanden toeneemt. Deze ontwikkelingen hebben impact op de toekomstige woningbehoefte in de regio: er is veel vraag naar geschikte woningen voor ouderen en alleenstaanden. Veel huishoudens hebben moeite om adequaat in hun woningbehoeften te voorzien. Er is nu al een groot kwantitatief woningtekort (ruim 3,2%, bron Primos 2020).

Kwalitatieve opgave woningbouw

Naast het absolute tekort is ook het kwalitatieve aspect belangrijk. Aan welke woningen is (extra) behoefte? En wat zijn de consequenties van (maatschappelijke) veranderingen op de woonwensen? Demografische ontwikkelingen leiden (in potentie) tot dynamiek die bij de veranderende vraag benut kan worden. Ook doorstroming kan hierbij een rol spelen. Het aantal alleenstaande zal tot 2025 met 9% toenemen. Het zijn vooral de 55+ huishoudens die de komende vijf jaar sterk stijgen. Van de totale huishoudensgroei komt 61% de komende vijf jaar in de leeftijdscategorie 75-84 jaar. Belangrijk voor de woningmarkt is dat in de periode tot 2030 een toename van 40% wordt verwacht van het aantal 75+ huishoudens met lichte tot zware mobiliteitsbeperkingen. In de periode 2021-2025 neemt ook het aantal huishoudens dat geen geschikte woning kan vinden verder toe. Een groot deel van de jonge huishoudens woont op dit moment suboptimaal. Een geschikte woning voor deze groep is een belangrijke voorwaarde voor hun verdere (maatschappelijke) ontwikkeling.

Kwalitatieve woonwensen (woningtypologie, woonmilieus) worden ook beïnvloed door tal van maatschappelijke veranderingen en verschillen per regiogemeente. Op dit moment is er sprake van een oververhitte en aanbodgestuurde woningmarkt. Er is er een kwalitatieve mismatch tussen vraag en aanbod. In algemene zin kan worden gesteld dat er te weinig woningen voor onder andere starters zijn, er een tekort is aan woningen in het sociale en goedkope segment en dat de doorstroming stagneert. Ook wordt er geconstateerd dat de kwalitatieve vraag die volgt uit de ontwikkeling van 'Stad naar Land' ook juist vraagt naar woningen in het duurdere segment en betreffen veelal grondgebonden woningen.

6.5 DOELEN (WAAR BOUWEN WE AAN DOOR?)

Samenwerken aan werkgelegenheid in de Kop

De ondernemers in de Kop zijn belangrijke dragers voor onze economie. Zo zijn er 74.200 banen en 15.130 vestigingen in de Kop. Op onze werklocaties werken zowel kleinere als grote (inter)nationale bedrijven aan een versterking van onze regio. Daarom is het belangrijk dat we onze bedrijventerreinen toekomstbestendig houden en er voldoende ruimte is om te ondernemen. Ook onze winkelgebieden en binnensteden zijn belangrijke plekken waar mensen elkaar ontmoeten. De retailsector vervult een belangrijke economische en maatschappelijke functie, draagt bij aan de aantrekkingskracht en leefbaarheid van de woon- en werkomgeving én zorgt voor bedrijvigheid en werkgelegenheid voor de regio Kop van Noord-Holland.
We willen deze vitaal en leefbaar houden. Daar is dan wel actie voor nodig. Wij zijn ons bewust van het belang van een circulaire economie en verkennen met elkaar op welke wijze de regio daaro een bijdrage aan kan leveren.

6.6 ACTIVITEITEN (WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?)

Regionale strategie werklocaties

Werklocaties zijn pijlers en motoren van de regionale (en lokale) economie en van groot belang voor de werkgelegenheid in de Kop. De Kop werkt daarom met een strategie voor de werklocaties als vervolg op de behoefteraming werklocaties Noord-Holland Noord. Behalve voldoende ruimte voor uitbreiding van bedrijven, willen we als regio aandacht voor het versterken van de bestaande bedrijventerreinen.

Geactualiseerde regionale retailvisie

Door de coronacrisis wordt een (versnelde) toename verwacht van het aantal bedrijven in de retail dat zal stoppen. Ook de trend naar online winkelen zet onverminderd door. Dit maakt dat we meer dan voorheen acties moeten inzetten op het vitaal en leefbaar houden van de leefomgeving en van een actualisering van onze regionale retailvisie waarin we ingaan op de meest actuele cijfers en gevolgen van corona op de retailsector. Ook nieuwe cijfers uit het koopstromenonderzoek waarvan we de resultaten februari 2022 verwachten en het marktonderzoek van de provincie NH kunnen hier de noodzaak voor vergroten.

Behalve een actuele visie is er ook een plan nodig die op korte termijn inspeelt op de behoeften van retailondernemers en de noodzaak die er is onze winkelgebieden aantrekkelijk te houden voor onze inwoners en toeristen. We denken hierin bijvoorbeeld aan een fonds waarbij ondernemers fysieke maatregelen kunnen treffen om de uitstraling van hun pand en daarmee de aantrekkelijkheid van de winkelgebieden en binnensteden te verbeteren. Dit geldt ook voor het op pijl houden van de voorzieningen in de kernen en daarmee de leefbaarheid. Ook vernieuwende concepten van ondernemers stimuleren, waarmee zij met hun winkel kunnen verbreden naar andere branches. Denk bijvoorbeeld aan mengconcepten waarbij detailhandel wordt gecombineerd met het geven van workshops en maakindustrie. Of waarmee we startende ondernemers een steun in de rug kunnen geven bij het opstarten van hun bedrijf.

Verduurzaming bedrijventerreinen

Aan de slag met een collectieve aanpak om bedrijven op een bedrijventerrein te helpen met energie besparen en verduurzamen. Verduurzaming van een bedrijventerrein vraagt om een collectieve aanpak. Dat betekent een samenwerking tussen ondernemers(vereniging), vastgoedeigenaren, leveranciers, adviseurs en de overheid. Een collectieve aanpak begint met het vastleggen van een gezamenlijke ambitie van stakeholders en het bepalen hoe u de organisatie ervan financiert.

Monitoring en integratie data

Monitoring dynamiek op de bedrijventerreinen: het ophalen en verwerken van data ten behoeve van de monitor werklocaties. De bestaande regionale eigen systemen integreren in de provinciale systemen.

Regionale marketing en acquisitie

Een betere regionale samenwerking om onze bedrijventerreinen goed in de markt te zetten, ervoor te zorgen dat het juiste bedrijf op de juiste plek landt en we als regio Kop ons ook goed weten te positioneren ten opzichte van de andere regio's in NHN en de MRA. Profilering van regio Kop op basis van haar unieke kenmerken maakt hier onderdeel van uit! Dit is aanvullend op kop niveau ten opzichte van wat er al op NHN niveau plaatsvindt.

Uitrol van 5G

5G zal de extra datasnelheid en het aantal apparaten dat gelijktijdig gebruik kan maken van het netwerk te weeg brengen. Het zou zelfs de bestaande wifi-netwerk kunnen vervangen. Maar voordat het zover is, zijn er nog veel hordes te nemen. Vooral Nederland lijkt achter de feiten aan te lopen ten opzichte van andere landen. Dit onderwerp heeft/krijgt impact op allerlei aspecten veiligheid, bedrijvigheid, economie, recreatie, wonen (en thuiswerken), zorg, sociale cohesie, leefbaarheid, landbouw, mobiliteit etc.

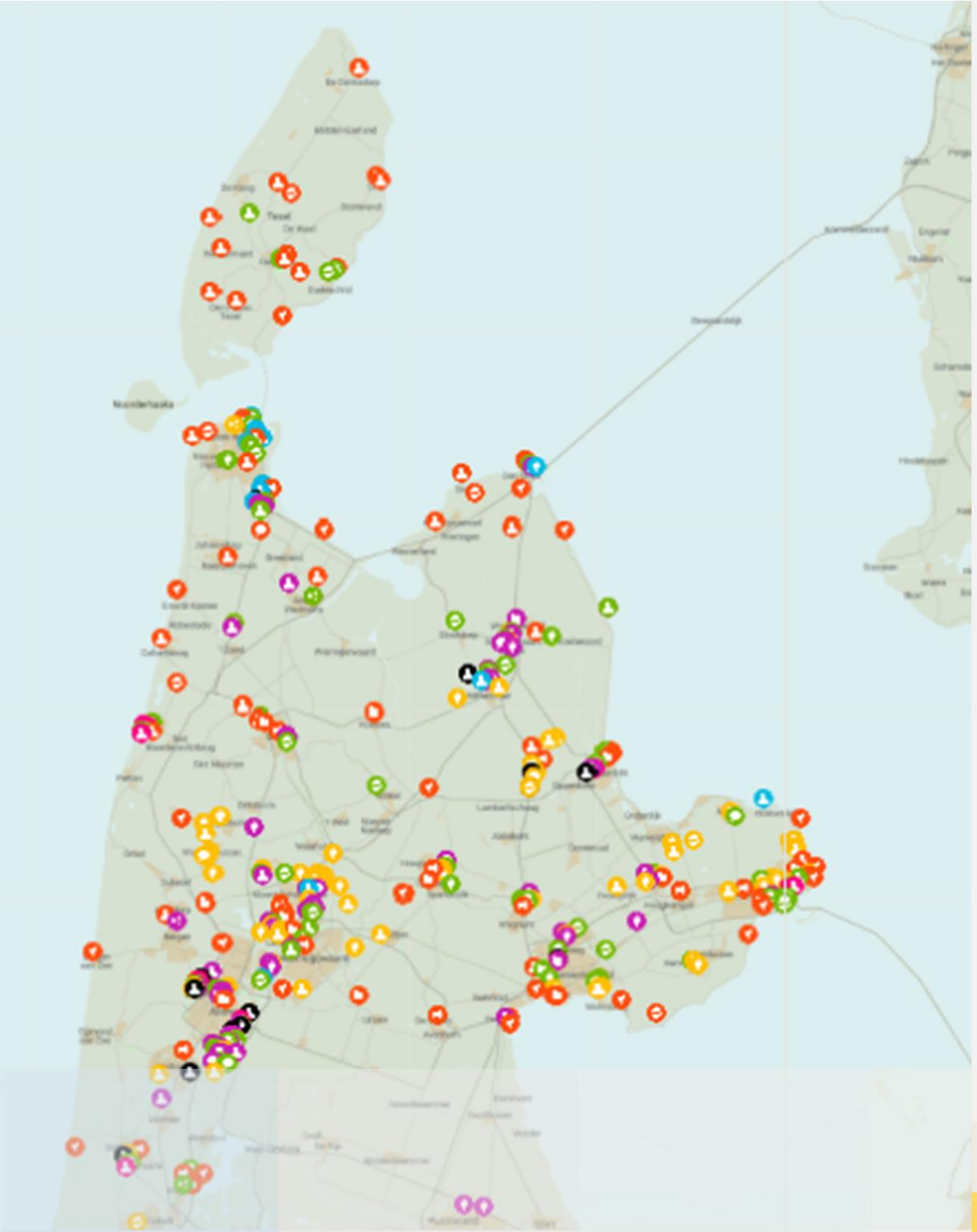

6.7 AMBITIES (WAAR WILLEN WE NAAR TOE?)

Werklocaties

De regionale strategie werklocaties zal leiden tot nieuwe regionale afspraken en zal ook moeten leiden tot een betere samenwerking en profilering van de werklocaties. De regio gaat steeds meer behoren tot het Daily Urban System (regio's MRA, Alkmaar en Westfriesland). Daarbij zal dit ook bijdragen aan een gunstig vestigingsklimaat, het aantrekken van nieuwe bedrijven, stimulering van de economie, werkgelegenheid en verduurzaming. In de toekomst zal dit leiden tot een toename van o.a. het vrachtverkeer. Het is vanuit oogpunt van leefbaarheid en verkeersveiligheid ongewenst dat dit verkeer door de bebouwde kom rijdt. Verkenningen, zoals nu wordt uitgevoerd naar een alternatieve ontsluiting van de ontwikkelingen bij het bedrijventerrein Oudevaart Warmenhuizen (LZV-verkeer) richting de N504 in het zuiden, geven hiervoor de benodigde inzichten.

6.8 KADERS (WELKE RANDVOORWAARDEN GELDEN ER?)

Omgevingsverordening NH

De provincie wil met de omgevingsverordening ontwikkelingen, zoals woningbouw en de energietransitie, mogelijk maken en zet in op het beschermen van mooie en bijzondere gebieden in Noord-Holland. We zoeken naar een evenwichtige balans tussen economische groei en leefbaarheid. De belangrijkste ambities voor Noord-Holland, zoals omschreven in de Omgevingsvisie, zijn verankerd in de nieuwe Omgevingsverordening Noord-Holland.

Behoefteraming werklocaties NoordHolland Noord

De provincie Noord-Holland werkt samen met de regio's en gemeenten aan een aantrekkelijke omgeving om in te wonen en werken; zo ook in Noord-Holland Noord. Cruciaal daarvoor is een sterk ondernemingsklimaat met goed functionerende bedrijven. Bedrijventerreinen en kantorenlocaties (werklocaties) zijn een belangrijke pijler onder het ondernemingsklimaat en de economie. Zo zijn de bedrijventerreinen in NHN goed voor circa 30% van de banen. Het gaat op bedrijventerreinen bovendien vaak om stuwende bedrijvigheid met veel spin-off naar de rest van de regionale economie en werkgelegenheid.

Vitale en toekomstbestendige werklocaties zijn dan ook belangrijk voor de economische toekomst van NHN. Er moeten voldoende locaties zijn, maar ook niet té veel aanbod; dit zet de kwaliteit onder druk. Bovenal moeten de werklocaties goed aansluiten bij de huidige en toekomstige vestigingseisen van bedrijven en inspelen op de trends hierin. Zo kan het zittende bedrijfsleven doorgroeien en worden de kansen vergroot om nieuwe, innovatieve bedrijven naar NHN toe te trekken.

'Voor het mogelijk maken van de groeiwensen van lokaal gebonden bedrijven is het belangrijk dat lokale bedrijventerreinen mee kunnen groeien.'

7. Mobiliteit & bereikbaarheid

Bereikbaarheid is essentieel voor het benutten van de potentie van de Kop. Werken, wonen en recreëren moeten op elkaar worden gepast. Dat vraagt om een integrale benadering. Focus op gebieden die beter bereikbaar zijn voor hoog intensief gebruik maakt dat de overige gebieden geschikter worden voor extensief gebruik. Mobiliteit is faciliterend voor wonen, werken, recreatie etc. Bij zorg, onderwijs of bij de zoektocht naar het juiste vestigingsklimaat. Ook daarmee hangt mobiliteit samen met andere beleidsvelden zoals milieu, energie, water, ruimte of met natuur en landschap. De beschikbaarheid van vervoerwijzen en de bestemmingsgebieden die vanuit de woning comfortabel bereikbaar zijn (nabijheid van voorzieningen) zijn mede bepalend voor de kwaliteit van het wonen. Een onderdeel hiervan is de communicatie over vervoerwijzen en bestemmingsgebieden.

Goede bereikbaarheid!

7.1 DOELEN (WAAR BOUWEN WE AAN DOOR?)

Mobiliteitsvisie Noord-Holland Noord

Voor de bereikbaarheid van de Kop van Noord-Holland is van het belang zowel naar de mobiliteit binnen de regio als de mobiliteit van en naar de regio te kijken. En dit verhaal voor de Kop van Noord-Holland gaat verder dan alleen mobiliteit. Het gaat om de samenhang met onder ruimtelijke en economische opgaven, de klimaatdoelstellingen en de leefbaarheid. En het gaat daarbij om een regio die voor iedereen bereikbaar is en prettig om te wonen, te werken en te leven. De bereikbaarheidsvisie van Noord-Holland Noord is een gezamenlijk integraal verhaal dat invulling geeft aan deze opgaven. En daarbij staat slim, schoon en veilig reizen van, naar en door de Kop centraal. Het is één verhaal dat laat zien wat onder andere de Kop belangrijk vindt en waar we op in willen zetten. Daardoor is binnen de regio én voor partijen daarbuiten duidelijk waar Noord Holland Noord voor staat én gaat. Het is gebaseerd op onderlinge samenwerking en samenwerking met regionale, provinciale, nationale en Europese partners, met als einddoel om te komen tot effectieve investeringen in de bereikbaarheids- en mobiliteitsopgaven voor de regio. Als regio zetten we niet direct in op nieuwe infrastructuur in ons landschap, maar kiezen we eerst voor optimalisatie door te verminderen (beperken groei mobiliteit), te veranderen (modal shift) en te verbeteren (beter benutten en duurzaam, verduurzaming voertuigen). En dat alles op een verkeersveilige manier. Onze regio is al goed bereikbaar en fijn om te leven en werken, maar om ook nieuwe inwoners in de toekomst in beweging te houden hebben we het Rijk en de provincie hard nodig. Voor de Kop is het van meerwaarde om aangesloten te zijn en te blijven op dit bovenregionale niveau.

Versterken noord-zuid corridors

De verbinding langs (OV-)knooppunten speelt een sleutelrol in het dagelijks woon- en werkverkeer, logistieke stromen en bewegingen van toeristen. Het is van belang deze noord-zuid corridors te versterken, om de duurzame bereikbaarheid van de regio Noord-Holland Noord en de relatie met de MRA te verstevigen.

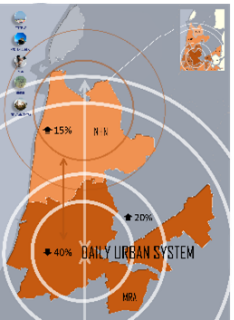

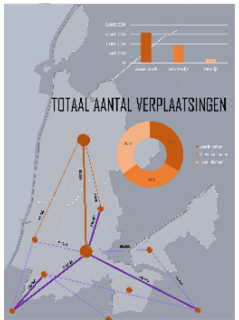

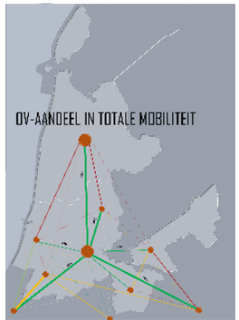

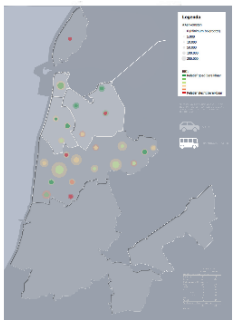

SPEERPUNTEN

De bereikbaarheidsopgave in de Kop is drieledig, en kent de volgende speerpunten:

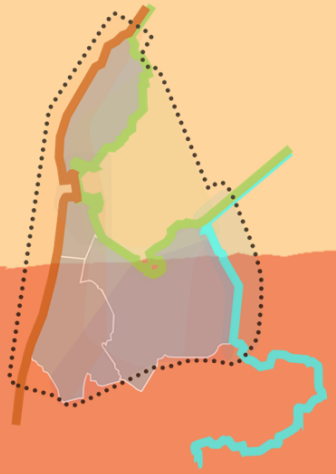

Speerpunt 1:

Een leefbaar, veilig en duurzaam netwerk

Speerpunt 2:

Fijnmazig netwerk binnen de regio
Netwerk doorfietsroutes en regionaal fietsnetwerk

Speerpunt 3:

robuuste verbindingen met andere regio's

7.2 ACTIVITEITEN (WAT GAAN WE DAARVOOR DOEN?)

Speerpunt 1: Een slim, schoon en veilig netwerk

De regio verduurzaamt de mobiliteit en investeert in verkeersveiligheidsmaatregelen en bereikbaarheid in de hele regio. Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt uitgegaan van de bereikbaarheidsprincipes in deze agenda. Er is ruimte voor innovaties op het gebied van bereikbaarheid, bijvoorbeeld ten aanzien van deelmobiliteit, openbaar vervoer of autonoom vervoer.

De Kop is, net als de andere regio's in Noord-Holland, bezig om samen de mobiliteit veiliger, slimmer en schoner te maken. In regionale samenwerking geven wij hier invulling aan door op regionaal niveau ambities en maatregelen voor bereikbaarheid, klimaat, en verkeersveiligheid af te spreken waarin we samen kunnen optrekken. De woningbouw in de Kop - met minimaal 5.000 woningen t/m 2040 - en de bevolkingsgroei zorgen voor extra verkeer van mensen en goederen. Voor Noord-Holland Noord is tot 2030 de minimale woningbouwopgave tussen de 25.000 en de 40.000 woningen, om zo qua woningbouw een ventielfunctie te worden om de druk in de MRA te verlichten. Als we niets doen dan worden delen van de regio nagenoeg onbereikbaar, komt de leefbaarheid onder zware druk te staan en halen we de landelijke en Europese klimaatdoelen niet. Het moet dus anders!

Om de bereikbaarheid te verbeteren en tegelijkertijd de negatieve effecten van verkeer (geluid, fijnstof, CO2-uitstoot en ongevallen) zoveel mogelijk te verminderen, zetten wij ons gezamenlijk in voor een schone, slimme en veilige mobiliteit in de Kop van Noord-Holland. Dat doen we onder andere door te zorgen voor voldoende deelmobiliteit & MaaS, laadinfrastructuur, voorrang voor actieve mobiliteit en duurzaam en slim reisgedrag van onze eigen werknemers. Ook zorgen we ervoor dat de woongebieden ingericht worden op het maximaal stimuleren van wandelen en fietsen. Zo zorgen we voor een prettige leefomgeving waar kinderen en volwassenen veilig en gezond buiten kunnen zijn.

Concrete maatregelen:
- Werkgeversaanpak Noord-Holland Noord
- Impuls geven aan uitrol laadinfrastructuur
- SPES onderzoek goederenvervoer
- Impuls geven aan deelmobiliteit (MaaS)
- Uitrol pakketkluizen in de Kop (in wijken en bij Mobipunten)
- Onderzoeken stadslogistieke maatregelen en bundelen logistieke (facilitaire) stromen
- Verbeteren doorstroming via uitrol iVRI's
- Ontwikkeling waterstofvulpunt in Den Helder

Verkeersveiligheid

De Kop is, net als de andere regio's in Noord-Holland, aangesloten bij het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030. Deze landelijke strategie om de verkeersveiligheid te vergroten richt zich op regionale samenwerking en data- en risicogestuurd werken. De samenwerking vindt plaats tussen provincie, gemeenten en maatschappelijke partners. Momenteel wordt op basis van de eerste risicoanalyse een regionaal uitvoeringsprogramma opgesteld waarin regionale thema's aan bod komen. Verder voert de regio momenteel samen met het Rijk een onderzoek uit naar verkeersveiligheidsmaatregelen op de N9, N99 en N250 inclusief parallelwegen. De volgende stap in dit onderzoek is het schematisch benoemen van projecten, termijnen, trekkers en eventuele aanpak.

Verkeersveiligheidsmaatregelen N9, N99, N250

Nederland heeft zich tot doel gesteld om 0 verkeersslachtoffers te betreuren in 2050. Daarvoor is een lange weg te gaan. Een van de gevaarlijkste wegen van Nederland is op dit moment de N9. Op deze Rijksweg is sprake van een zeer groot risico op ongevallen door lange rechtstanden, beperkte inhaalmogelijkheden, doorkruisen van de bebouwde kom en het ontbreken van fysieke rijbaanscheidingen. De regio heeft samen met het Rijk, Rijkswaterstaat en de Provincie een onderzoek uitgevoerd naar verkeersveiligheidsmaatregelen op de N9, N99 en N250 inclusief parallelwegen. In de Rapportage fase 2 van dit onderzoek 'mogelijke oplossingen en maatregelen' van 31 mei 2021 is een investeringspakket in de verkeersveiligheid voorgesteld. De regio spant zich samen met de provincie in voor een volledige realisatie van deze maatregelen met als uiteindelijk doel 0 verkeersdoden op deze wegen. Naast de beschikbare middelen van de regio zal het Rijk hier een forse bijdrage aan moeten doen.

Landbouwroutenetwerk en verkeersveiligheid

De landbouwsector is een belangrijke economische drager voor de Kop. De sector loopt voorop met de ontwikkelingen binnen onder andere Greenport Noord-Holland Noord en Agriport A7 is een belangrijke werkgever. De sector is gebaat bij een goede en robuuste bereikbaarheid. In de huidige situatie zijn bepaalde routes niet voor landbouwvoertuigen beschikbaar en daarom moet dit verkeer door woonkernen rijden. Dit is voor de leefbaarheid en verkeersveiligheid op de wegen en in de kernen ongewenst. Voor bepaalde landbouwvoertuigen geldt sinds 1 januari 2021 een kentekenplicht en een hogere maximaal toegestane snelheid. De regio wil deze nieuwe regels aangrijpen om in samenwerking met de LTO-N en Cumela te onderzoeken waar knelpunten en ontbrekende schakels in het landbouwroutenetwerk zitten én waar mogelijkheden zijn om mee te rijden op N-wegen. Ook het thema "landbouwverkeer" komt terug in het regionale uitvoeringsprogramma verkeersveiligheid.

Behoud en versterken spoorcorridor

De kwaliteit van het openbaar vervoer in de Kop van Noord-Holland staat onder druk. Het doel van de regio is de huidige kwaliteit van de spoorcorridor minimaal te behouden. In het Regionaal Toekomstbeeld OV staat de Helderse lijn als regionale verbinding opgenomen waarin moet worden geïnvesteerd voor een betere bereikbaarheid. In het Voorkeursnetwerk 2040 is voor de oostflank van de regio een nieuwe hoogwaardige openbaar vervoer busverbinding tussen Hoorn en Medemblik/Agriport A7 opgenomen. Het enkelspoor tussen Schagen en Den Helder maakt de spoorcorridor kwetsbaar en niet alle stations worden positief gewaardeerd. Er wordt daarom ingezet op een kwalitatieve verbetering van de stations in combinatie met een maatregelpakket dat inzet op een betere verbinding met ruimtelijke ontwikkelingen in de nabije omgeving.

Ontsluiting bedrijventerreinen

De regio streeft naar een veilige bereikbaarheid van het bedrijventerreinen. In kernen kan overlast ervaren worden door het vrachtverkeer met bedrijventerreinen als herkomst/bestemming. Daarbij kan in de toekomst door uitbreiding van het bedrijventerreinen de hoeveelheid vrachtverkeer toenemen. Het is vanuit oogpunt van leefbaarheid en verkeersveiligheid ongewenst dat dit verkeer door de bebouwde kom rijdt.

Speerpunt 2: Fijnmazig netwerk binnen de regio - slim en schoon

Netwerk doorfietsroutes en regionaal fietsnetwerk

De regio zet in op het stimuleren van het gebruik van de (e-), fiets en speedpedelec. De uitwerking, realisatie en uitbreiding van het regionaal netwerk van de doorfietsroutes heeft prioriteit. Er moet een regionaal fietsnetwerk met bijbehorende kwaliteitseisen komen dat bestaat uit doorfietsroutes die de grootste woon- en werkgebieden en Ov knooppunten met elkaar verbinden en overige regionale fietsroutes die de kleinere kernen veilig bereikbaar maken. In de uitwerking van de kwaliteitseisen is er ook aandacht voor de verschillende doelgroepen die gebruik kunnen gaan maken van het netwerk: reguliere fietsen, snelle (e)fietsers/speedpedelecs, brommers, et cetera. Deze opgave geldt zeker ook voor de nu al (te) drukke recreatieve regionale fietsroutes op Texel. Het regionaal fietsnetwerk zorgt in zijn totaliteit voor een fijnmazige structuur van utilitaire en recreatieve fietsroutes. Dit verbetert de bereikbaarheid van de regio tot in de haarvaten. De eerste doorfietsroutes die momenteel worden uitgewerkt zijn: Den Burg – Alkmaar, Den Helder – Den Oever (recreatief/utilitair), Den Oever – Medemblik en N245 Schagen – Alkmaar.

Openbaar vervoer in het landelijk gebied

Het busvervoer in de regio bedient vooral de grotere kernen in de regio. De frequentie van de buslijnen is niet hoog en de kleinere kernen worden veelal niet aangedaan. De regio zet in op alternatieve vormen van collectief vervoer waardoor een flexibel, vraaggestuurd systeem ontstaat aansluitend op de bus- en treinlijnen; bijvoorbeeld Mobipunten, Texelhopper of buurtbus. Een verkenning is nodig welke mogelijkheden er binnen de regio hiervoor zijn en hoe daarin stapsgewijs aan een flexibel Ov-systeem gewerkt kan worden dat aansluit bij de ruimtelijke ontwikkelingen in de regio.

Mobipunten: uitbreiding netwerk elektrische deelmobiliteit

De ambitie is om het netwerk van Mobipunten uit te breiden tot een structuur waarin alle kernen met meer dan 2.000 inwoners, kernen met een toeristisch karakter en belangrijke economische clusters (EHC, Agriport, Maritiem Cluster) een Mobipunt hebben. Op de Mobipunten kunnen ook andere voorzieningen een plek krijgen, bijvoorbeeld het bezorgen van pakketjes, deelauto's op afroep, verkoop van lokale producten. Daarmee worden de Mobipunten een 'ontwikkelingspunt' in hun omgeving wat de leefbaarheid in de kernen ten goede komt.

Scenic route N502

De inzet van de regio is om de N502 op termijn als belevingsroute en verbinder langs de kust te ontwikkelen. De N502 moet een comfortabele en aantrekkelijke verbinding worden langs diverse kustbestemmingen en recreatieve en toeristische voorzieningen. De N502 is de alternatieve route voor de recreant die (onderweg) de tijd heeft. Kustplaatsen en -bestemmingen worden verbonden met deze weg waar van alles te doen en te zien is (o.a. toegangen tot strand, landschappelijke uitzichtpunten, servicepunten met voorzieningen). Het project 'Hollandse Kustroute' van de gemeenten Schagen en Den Helder kan hier een bijdrage aan leveren.

Speerpunt 3: robuuste verbindingen met andere regio's

De regio richt zich op het zo veel mogelijk via bestaande infrastructuur (weg en spoor) zo snel en veilig mogelijk ontsluiten van de economische hotspots en grote woonkernen, zowel binnen de Kop als met de omliggende regio's West-Friesland, Regio Alkmaar, de MRA en Friesland.

Nieuwe verbinding N77 en afwaardering N99

Voor de lange termijn is er binnen de regio vanuit de gemeenten de bestuurlijke wens om een nieuwe verbinding N77 te realiseren en op die manier ruimtelijke ontwikkelingen, zoals het vrijmaken van het eiland Wieringen, aan te jagen en een betere bereikbaarheid van Den Helder vanaf de A7 na te streven. Voor het vrijmaken van het eiland Wieringen is een afwaardering van de N99 nodig. Vanuit verkeerskundig oogpunt komt de realisatie van de N77 neer op een verlegging van de N99. De nieuwe verbinding N77 is een alternatief voor de N99 en/of de route via de N240. Realisatie van de N77 moet worden beschouwd in samenhang met een eventuele afwaardering van deze wegen. De N99 is vanaf het zuiden in de huidige situatie 'omrijden' naar Den Helder en op de N240 is ter hoogte van Westerland/De Haukes sprake van een leefbaarheidsknelpunt. De realisatie van deze opgave is een lange termijn perspectief en de noodzaak en verdere planuitwerking is afhankelijk van ruimtelijke ontwikkelingen.

Toegang Maritiem Cluster

De bereikbaarheid van het Maritiem Cluster staat onder druk, voornamelijk vanwege pieken op aankomst of vertrekmomenten bij de marine of tijdens het toeristisch hoogseizoen. Passend bij de ambities voor het Maritiem Cluster is méér nodig dan het uitwerken van doorstromingsmaatregelen. Maatregelen ter verbetering van de bereikbaarheid zijn deels afhankelijk van de ruimtelijke scenario's die nu worden uitgewerkt.

Bereikbaarheid EHC

De campus moet goed per openbaar vervoer en fiets bereikbaar zijn. De fietsbereikbaarheid is onderdeel van de uitwerking van het regionaal fietsnetwerk. Ten aanzien van het openbaar vervoer zet de regio zich samen met het EHC in voor een betere aansluiting met station Schagen en Alkmaar.

7.3 AMBITIES (WAAR WILLEN WE NAAR TOE?)

Bereikbaarheidsopgave

De bereikbaarheidsopgave in de Kop is drieledig:

- **Een leefbaar, veilig, slim, schoon en duurzaam mobiliteitsnetwerk**. We verduurzamen en streven naar verminderen van de mobiliteit, investeren in verkeersveiligheidsmaatregelen en bereikbaarheid in de hele regio. Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt uitgegaan van de bereikbaarheidsprincipes in deze agenda. Er is ruimte voor innovaties op het gebied van bereikbaarheid.

- **Fijnmazige interne verbindingen binnen de regio**. Niet alleen de verbinding met andere regio's moet op orde zijn, ook de interne verbindingen binnen de regio zodat de voorzieningen voor iedereen bereikbaar zijn. De focus ligt op het onderling veilig en comfortabel ontsluiten (fiets, auto en openbaar vervoer) van de woon- en werkgebieden binnen de Kop. Hoe groter de kern, hoe groter het mobiliteitsaanbod. Door maatwerkoplossingen is bereikbaarheid tot in de haarvaten georganiseerd.

- **Robuuste verbindingen: hotspots en andere regio's**. We richten ons op het zo veel mogelijk via bestaande infrastructuur (weg en spoor) zo snel en veilig mogelijk ontsluiten van de economische hotspots en grote woonkernen, zowel binnen de kop als met de omliggende regio's West- Friesland, Regio Alkmaar, Metropoolregio Amsterdam (MRA) en Friesland.

	Lokaal	De Kop	HbA	PNH	Nationaal
Strategisch	Mobiliteitsvisies en – agenda's	Regioakkoord Samenwerkings-agenda RET 2040	Visie HbA	Mobiliteitsvisies en – agenda's	NOVI NMCA
Tactisch	GVVP'S Mobiliteitsplannen	**Mobiliteits- en bereikbaarheids-agenda**	RMP NHN	Perspectief Mobiliteit Perspectief fiets Investeringsstrategie Focus Smart Mobility	RIA"S
Operationeel	Projecten	Regionale bereikbaarheids-projecten	Uitvoeringsprogramma (Q2 2021)	PMI	

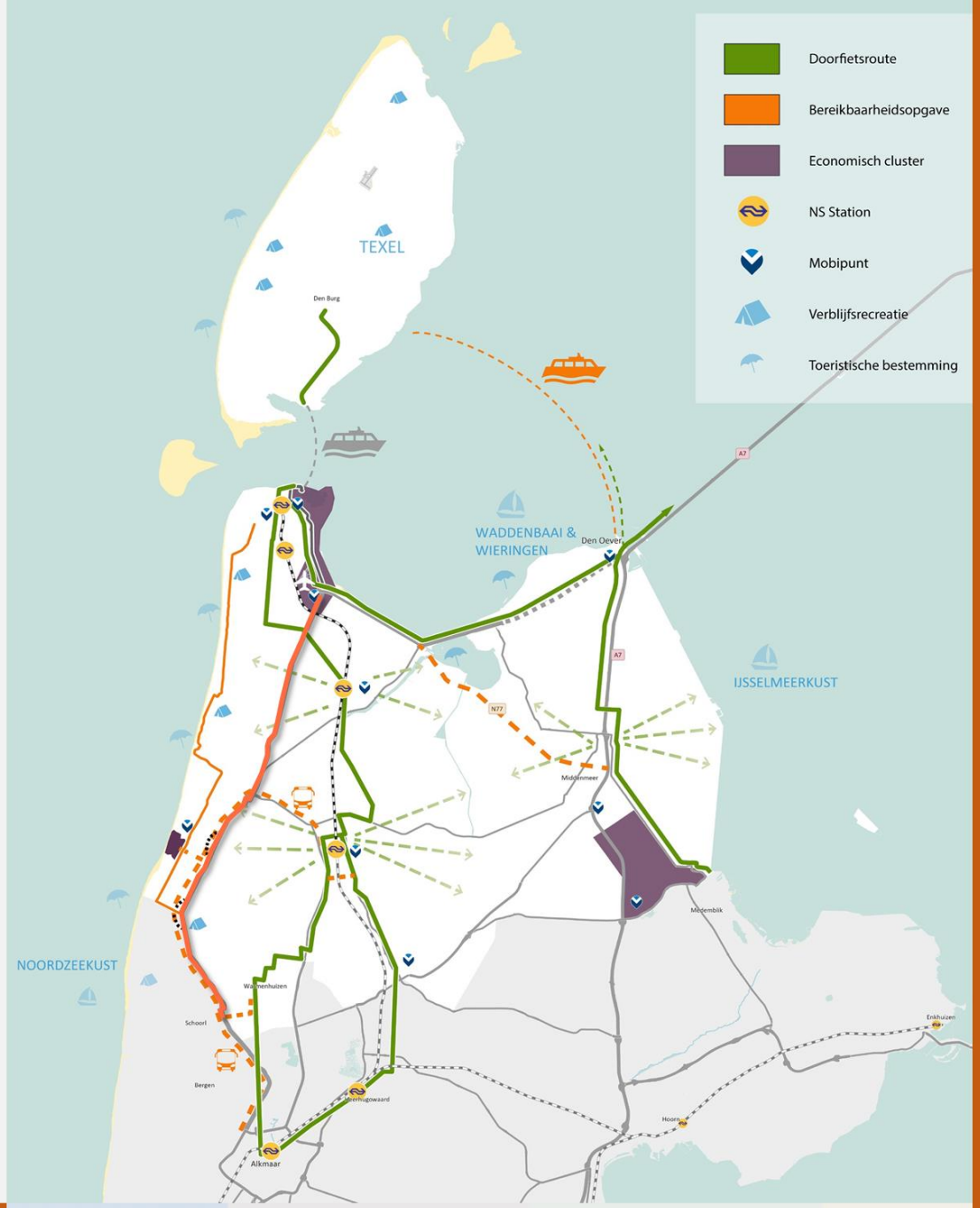

7.4 KADERS (WELKE RANDVOORWAARDEN GELDEN ER?)

Geoptimaliseerd mobiliteitsnetwerk

De regio heeft een geoptimaliseerd mobiliteitsnetwerk, waardoor treinen (intercity's en sprinters), bussen en andere vormen van mobiliteit goed op elkaar aansluiten. De centrumgemeenten in de regio zijn belangrijke knooppunten in het netwerk; reizigers kunnen daar snel en eenvoudig de overstap naar trein of andere hoogwaardige OV-verbindingen maken. De informatievoorziening over ketenreizen is goed en actueel.

Mobiliteit als randvoorwaarde

Mobiliteit zit bijna overal, bij zorg, onderwijs of bij de zoektocht naar het juiste vestigingsklimaat. Daarmee hangt mobiliteit samen met andere beleidsvelden, zoals milieu, energie, water, ruimte of met natuur en landschap. De beschikbaarheid van vervoerwijzen en de bestemmingsgebieden die vanuit de woning comfortabel bereikbaar zijn (nabijheid van voorzieningen), zijn mede bepalend voor de kwaliteit van het wonen. Een onderdeel hiervan is de communicatie over vervoerwijzen en bestemmingsgebieden. Ook Mobiliteitsprogramma's van Eisen (MPvE's) kunnen als instrument bij nieuwe ontwikkelingen meegenomen worden.

Mobiliteit & economische ontwikkeling

De Kop heeft een cruciale positie op het gebied van duurzame energie, marien/maritiem & offshore en op medisch gebied. Dit onder meer vanwege de haven van Den Helder voor offshore industrie, het grootste windmolenpark op land in Hollands Kroon en het onderzoekscentrum voor nieuwe duurzame energieontwikkelingen in Petten en testvelden voor duurzame energie in de Wieringermeer. Daarnaast heeft de groei van de marine en bijbehorende industrie potentie. De ambities voor een blauwe waterstoffabriek in Den Helder kan de regio doorzetten om koploper in de waterstofontwikkeling te zijn. Dit verbindt mobiliteit en energie met thema's als water (scheep- en binnenvaart) en toerisme & recreatie (watersport). Dit domein biedt kansen voor het stimuleren van duurzame vormen van vervoer (elektrisch rijden, fiets en e-bikes, waterstofbussen en OV). Als toegangspoort voor de Noordzee en onderdeel van het daily urban system van de MRA neemt de regio in toenemende mate een cruciale positie in deze sectoren in. Mobiliteit faciliteert deze sectoren. Met de komst van de Pallas reactor, het Fieldlab en het Nucleair Health Centre blijft de Energy & Health Campus Petten wereldleider in de productie én het onderzoek binnen de nucleaire geneeskunde. Deze nieuwe faciliteiten zullen, samen met de uitbereiding van het energietransitie onderzoek (Solarlab, Warmte lab en Vloeistoffenlab) een aantrekkende werking hebben voor het verkeer naar de campus.

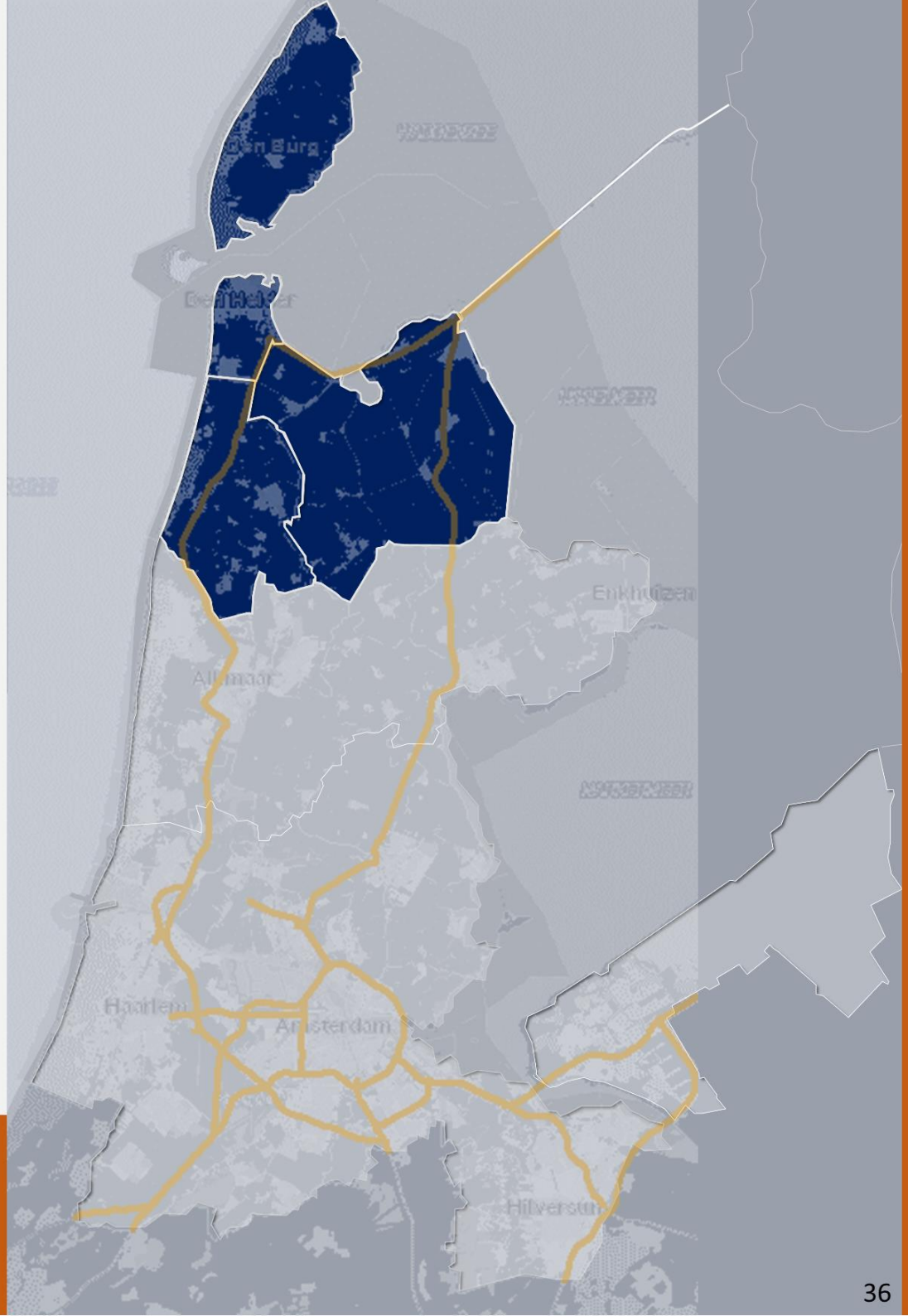

DE GEBIEDSPROGRAMMA'S

Naast de thema's en de randvoorwaardelijke opgaven, dragen ook de programma's bij aan de ontwikkeling van de economische clusters.

VIJF ECONOMISCHE CLUSTERS:

ZORG | MARITIEM (HAVEN) | ENERGIE | AGRI | TOERISME

PROGRAMMA'S:

ZES FRAMES:

1 ATTRACTIEVE NOORDZEEKUST | 2 MARINESTAD EN MULTIFUNCTIONELE ZEEHAVEN | 3 WADDENBAAI | 4 WATERRIJK | 5 POLDERTROTS | 6 IJSSELMEERKUST

SAMENHANG

Provincie en gemeenten hebben geconstateerd dat er vanuit de diverse thema's een beslag gelegd wordt op de ruimte in het gebied. Woningbouw, bedrijfslocaties, wegen, recreatieparken, wind en zon, klimaatadaptatie, circulaire economie en landbouw, alles vraagt om een plaats. De uitdaging is om binnen de thema's steeds de relatie te leggen met de onderliggende landschappen (omgeving) en haar specifieke karakter en kansen en de thema's zoveel mogelijk in samenhang te benaderen.

In de praktijk wordt deze werkwijze al toegepast bij de programmatische aanpak van de Marinestad en Multifunctionele Zeehaven Den Helder, Waddenbaai en de IJsselmeerkust. Kortom, de gebieds-programma's brengen in beeld in welke richting een gebied kan ontwikkelen. Door vervolgens een vertaling te maken naar de verschillende beleidsthema's, is een sterkere verbinding te leggen naar concrete projecten. Het werken met gebiedsprogramma's versterkt de kwaliteit en vitaliteit van de regio, in aanvulling op een inzet die alleen gericht is op losse beleidsthema's.

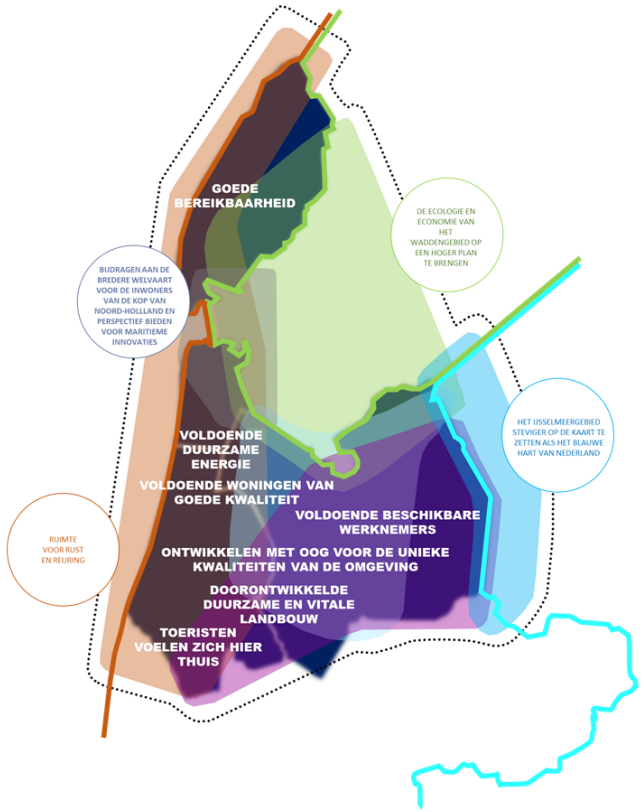

I. GEBIEDSPROGRAMMA: MARITIEM (HAVEN)

€ DE KOP WERKT!

Den Helder heeft veel aan zeegebonden activiteiten, zoals zeevaart, scheepsbouw, offshore (energie), havens, marine en maritieme dienstverlening. Dit is het Maritiem cluster.

Tegelijkertijd spelen er zaken die van invloed zijn op het Maritiem cluster. Hoe gaan we bijvoorbeeld om met klimaatverandering en de dreiging van een stijgende zeespiegel? Welke mogelijkheden zijn er om de haven te verbinden aan ontwikkelingen als wind op zee? En wat betekenen de rijksdoelstellingen met betrekking tot onder andere de groei van defensie en meer investeringen in defensie voor de aanwezigheid van de Koninklijke Marine in de stad (meer kaderuimte nodig en goed geschoold personeel nodig)?

Deze vragen vereisen goede antwoorden, ook voor de langere termijn.

Ontwikkeling Maritiem cluster

De gemeente Den Helder, provincie Noord-Holland en de Koninklijke Marine hebben die handschoen opgepakt en werken samen aan de ontwikkeling van het Maritiem cluster in de Kop. Zowel voor de korte termijn, als voor de lange termijn. Voor de lange termijn (2050) bekijken we wat het gewenste perspectief is voor dit gebied. Voor de korte termijn onderzoeken we welke maatregelen we de komende jaren al kunnen treffen. Uiteraard doen we dat niet alleen. We betrekken hier andere overheden en belangengroepen bij.

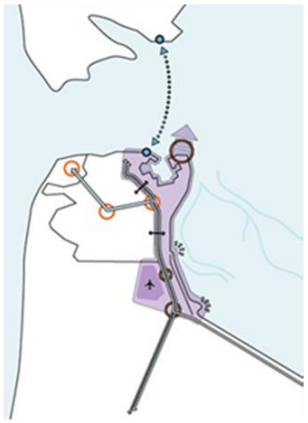

Langetermijnperspectief

Om alle ontwikkelingsmogelijkheden in kaart te brengen, hebben we twee ontwerpbureaus gevraagd om een verkenning uit te voeren. Dat heeft zes ontwikkelscenario's voor de ruimtelijke inrichting opgeleverd: droombeelden die inzicht en inspiratie bieden hoe de haven er in de toekomst uit kan zien.

Deze scenario's leveren inspiratie voor de discussie over de ontwikkeling. Voor onszelf, maar ook om van andere overheden (zoals Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en buurgemeenten) én belanghebbenden te horen hoe zij de stip aan de horizon zien.

Mede op basis hiervan wordt een voorstel voor de langetermijnperspectief ontwikkeld. Hierin staan de doelstellingen die gemeente, provincie en Koninklijke Marine nastreven. Deze doelen krijgen een plek in de omgevingsvisie van de gemeente.

Bereikbaarheid

Bereikbaarheid en de ontwikkeling van het Maritiem cluster zijn nauw met elkaar verbonden. Van een goede bereikbaarheid van de Kop van Noord-Holland en een goede doorstroming van het verkeer door Den Helder, profiteren meerdere partijen. Zo heeft het een positieve invloed op de bedrijfsvoering van de Koninklijke Marine, het havenbedrijfsleven en de Helderse binnenstad. Daarbij is een goede bereikbaarheid ook van belang voor het aantrekken van bedrijven en werknemers binnen het Maritiem cluster.

Programma: Regiodeal Maritiem Cluster Kop van Noord-Holland

Met deze Regiodeal werken Rijk, provincie Noord-Holland, gemeente Den Helder, het samenwerkingsverband De Kop Werkt! en andere (publieke en private) partners aan een integrale aanpak om het leef-, woon- en werkklimaat in de Kop van Noord-Holland te versterken. Partijen streven er naar om met een integrale aanpak het leef-, woon- en werkklimaat in de Kop van Noord-Holland te versterken. Daarmee draagt deze Regiodeal bij aan de bredere regionale ambitie om het huidige scenario als gevolg van verwachte krimp van de bevolking om te buigen naar een groeiscenario. Partijen willen met deze Regiodeal stappen zetten die bijdragen aan het versterken van de brede welvaart in de Kop van Noord-Holland en het creëren van meer innovatie en werkgelegenheid.

Om dit te bereiken investeren we in:

- Kennis en talent (human capital)
- Innovatieve maritieme technologieën
- Het stimuleren van de waterstofeconomie

Deze drie onderdelen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en versterken elkaar.

Dit brengt nieuwe werkgelegenheid met zich mee. Bovendien draagt de regio zo bij aan de energietransitie en de energievoorziening in de regio. Met deze integrale aanpak geven we een impuls aan de brede welvaart en de economie in de Kop van Noord-Holland.

Incubator klimaat op het gebied van de Blue economy en mariene energie

Port of Den Helder denkt samen met het Ontwikkelingsbedrijf NHN na over de ontwikkeling van een incubator klimaat op het gebied van de Blue economy en mariene energie Deze economy betekent natuurontwikkeling op zee, seafarming (zeewier) en overige energie uit water. Onze regio is reeds actief in deze 3 takken van sport met o.a. de volgende bedrijven actief in onze regio: Wageningen Universiteit Research (Imares), NIOZ, Slowmill, Tocardo, Symphony Wavepower, TNO, zoet/zout water in afsluitdijk. RVO is bezig met een nieuwe eis ten aanzien van offshore windparken. Deze eis houdt in dat de kavel multifunctioneel moet worden ingericht. Dat betekent dat er meerdere functies in dit windpark worden uitgeoefend. Dit zal hoogstwaarschijnlijk terugkomen in de nieuwe routekaart vanaf 2030, mogelijk nog toegevoegd worden bij de extra 10Gw welke aan de routekaart tot 2030 wordt toegevoegd. Deze parken liggen allemaal verder op zee, waarbij Den Helder centraal ligt, vaak het dichtstbijzijnd. Het mooiste zou zijn dat we nieuwe bedrijven/pilot projecten onze regio intrekken, welke de kans krijgen uit te groeien tot een zelfstandig winstgevend bedrijf. Een incubatorklimaat moet ze deze kans gaan geven.

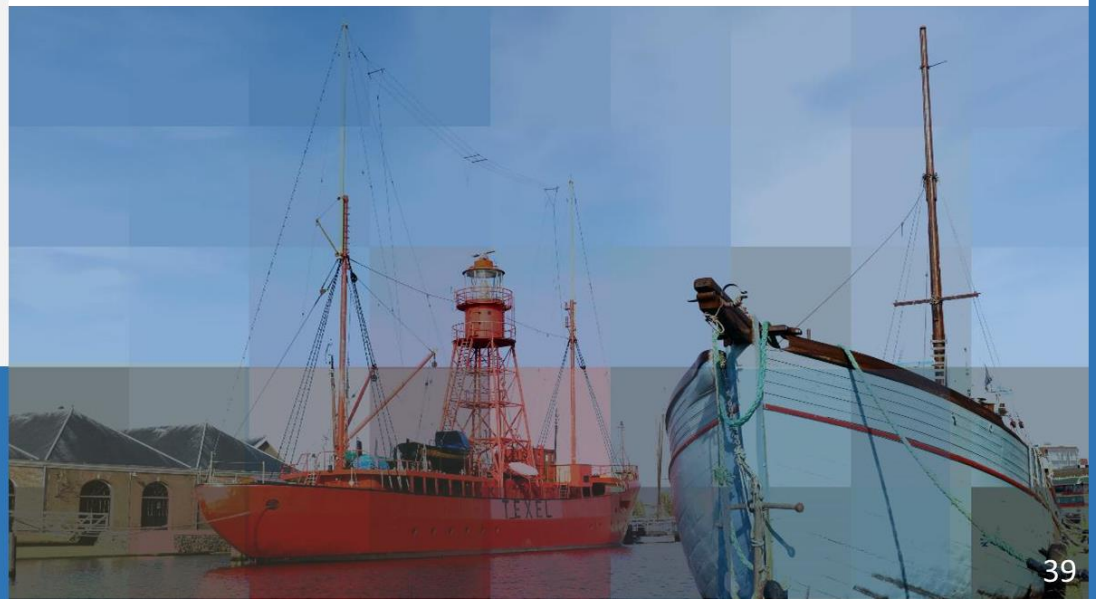

II. GEBIEDSPROGRAMMA: WADDENBAAI

De Waddenbaai is een uniek gebied door haar gevarieerde kustlijn. De grote contrasten – het dynamische en diepe Marsdiep (met daaraan stad, Marine en industrie) naast een luw en ondiep deel van het Wad, en de stoere Deltadijken en -dammen naast de idyllische eilanddorpen - zijn de ingrediënten die de Waddenbaai onderscheidt van de oostelijke Waddenzee. In en rond de Waddenbaai wordt al gewerkt aan verschillende kwaliteitsimpulsen op het gebied van recreatie, natuurontwikkeling en vismigratie. Maar er valt nog meer winst te behalen, onder andere door verder te investeren in de gevarieerde kustlijn, de aanleg en opwaardering van recreatieve routes over water en land.

De plannen en visies die betrekking hebben op de Waddenbaai kennen nog niet voldoende samenhang. Tegelijkertijd vormen zij wel de kaders voor de opdracht/focus voor de opgaven die binnen de Waddenbaai opgepakt worden. Er is daarom noodzaak om gebiedsgericht te gaan werken. De verschillende overheden en maatschappelijke organisaties die betrokken zijn bij de Waddenbaai gaan gezamenlijk verder werken aan een leefbaar, werkbaar en toekomstbestendig gebied. Onder "werkbaar" wordt verstaan: een gezonde economisch sterke agrarische sector, ruimte voor toerisme en recreatie. Onder "leefbaar" wordt verstaan: ruimte om te wonen voor volgende generaties, ruimte voor natuur en recreatie, een toekomstbestendig watermanagement en zorg voor culturele identiteit en cultureel erfgoed.

Er zijn twee urgenties die samen bepalend zijn voor de toekomst van het gebied. Zij werken door in de verschillende plannen en visies in de Waddenbaai. Deze twee urgenties zijn:

Klimaat en daarmee watermanagement en waterveiligheid

- Klimaatverandering is de rode draad door de meeste plannen. Met de 'klimaatstresstest' brengen de gemeenten en waterschappen op dit moment de mogelijke effecten van klimaatverandering in beeld. Zeespiegelstijging, bodemdaling en perioden van droogte hebben gevolgen voor de zoetwatertoevoer voor landbouw en industrie. De beschikbaarheid van zoetwater neemt af door verzilting van het grondwater en het oppervlaktewater. Tegelijkertijd neemt de zoetwatervraag van de industrie de komende tien jaar naar verwachting toe. Onder meer door de productie van waterstof en koeling van datacenters. De beschikbaarheid van zoetwater is daarmee een vestigingsfactor geworden voor deze categorie bedrijven. De agrarische sector wordt in diverse plannen genoemd als partner bij het watermanagement.

Ruimtebehoefte

- Veel oplossingen leggen beslag op de ruimte. Hierdoor kunnen functies ruimte te kort hebben, en/of last hebben van naastliggende functies. Urgenties vragen om visie en oplossingsrichtingen voor ruimtelijke knelpunten en (nieuwe) kansen. Als overheden en maatschappelijke organisaties niet gezamenlijk de regie nemen, dan overkomt het de betrokkenen en ontstaat er een concurrentie om de ruimte. Om te voorkomen dat we straks alleen kunnen reageren en het recht van de sterkste geldt, moeten we nu acteren. De ruimtebehoefte binnen het gebied komt voort uit de noodzaak voor dijkversterking, behoud en herstel van natuurwaarden, economisch rendabel agrarisch gebruik en watermanagement. De dijken moeten bijvoorbeeld voldoen aan de nieuwe veiligheidsnormen, waarbij rekening wordt gehouden met de klimaatscenario's. Op sommige locaties is een integrale oplossing voor de versterkingsopgave nodig, vanwege andere ruimteclaims en opgaven langs de kust.

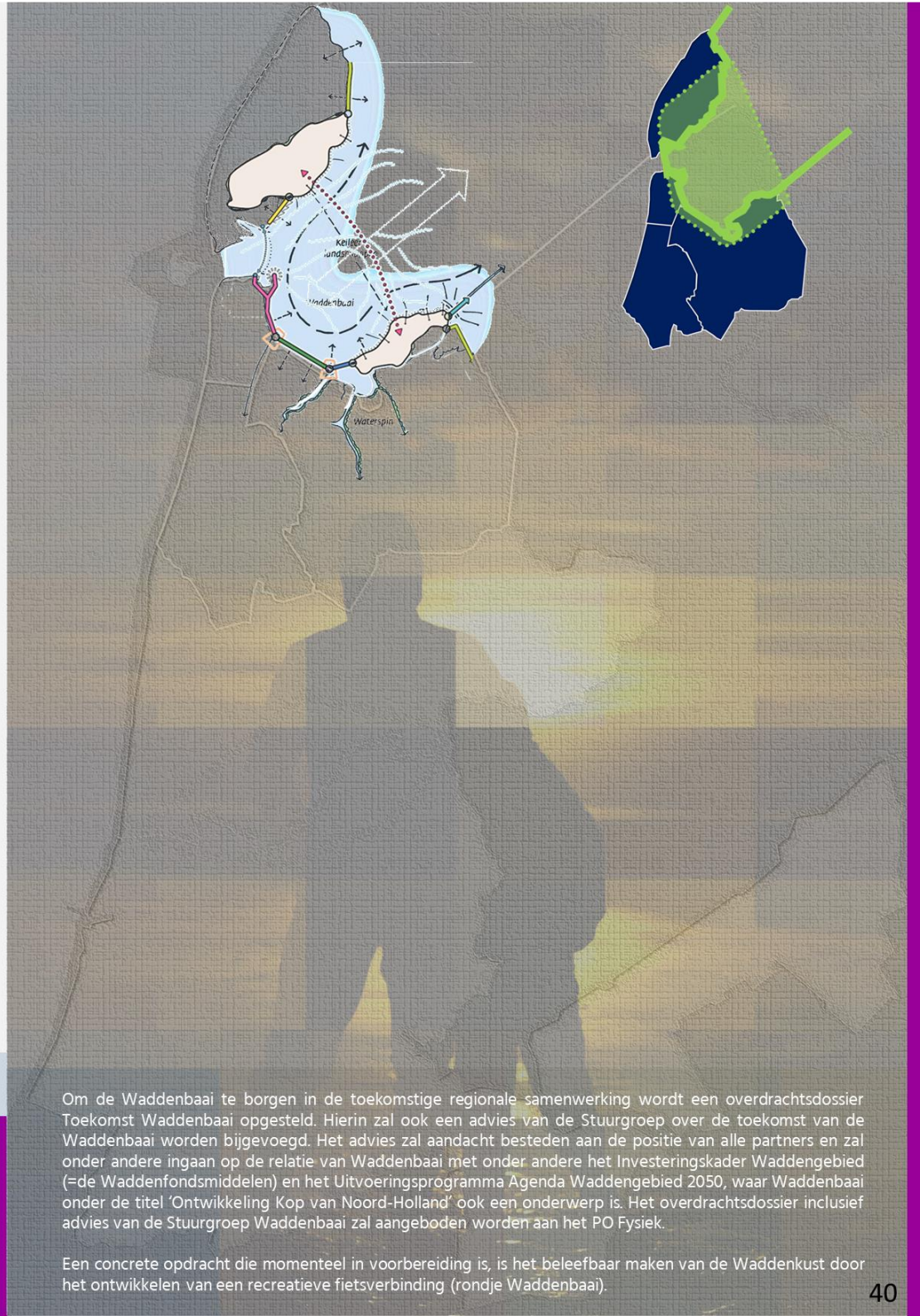

Om de Waddenbaai te borgen in de toekomstige regionale samenwerking wordt een overdrachtsdossier Toekomst Waddenbaai opgesteld. Hierin zal ook een advies van de Stuurgroep over de toekomst van de Waddenbaai worden bijgevoegd. Het advies zal aandacht besteden aan de positie van alle partners en zal onder andere ingaan op de relatie van Waddenbaai met onder andere het Investeringskader Waddengebied (=de Waddenfondsmiddelen) en het Uitvoeringsprogramma Agenda Waddengebied 2050, waar Waddenbaai onder de titel 'Ontwikkeling Kop van Noord-Holland' ook een onderwerp is. Het overdrachtsdossier inclusief advies van de Stuurgroep Waddenbaai zal aangeboden worden aan het PO Fysiek.

Een concrete opdracht die momenteel in voorbereiding is, is het beleefbaar maken van de Waddenkust door het ontwikkelen van een recreatieve fietsverbinding (rondje Waddenbaai).

III. PROGRAMMA: IJSSELMEERKUST

De Wieringermeerkust is tussen 2020 en 2040 in rap tempo getransformeerd tot één van de meest innovatieve en aantrekkelijke kusten van Noord-Holland. De publiek-private samenwerking die in de Wieringermeer ontstond, heeft laten zien dat (agrarische) bedrijvigheid, opwekking van duurzame energie, waterveiligheid en -kwaliteit, natuurontwikkeling en recreatie prima samengaan.

De lang wat vergeten Wieringermeerkust heeft zowel aan de land als waterzijde een ware metamorfose ondergaan en is ontdekt door vrijheidminnende (water)recreanten die het stoere landschap zeer waarderen en gebruiken.

Op een aantal plaatsen langs en deels op en buiten de dijk mag jaarrond gekampeerd worden. Basisvoorzieningen en de watertoegang zijn geïntegreerd in specifiek voor deze dijk ontworpen paviljoens. De Wieringermeerkust is zo ontwikkeld tot een avontuurlijke en innovatieve aanvulling op de zo bekende en gewaardeerde kust tussen Medemblik en Andijk.

Opgaven:
- Samenhangende toekomstvisie kustgebied
- Ecologie (Wieringerhoek), economie (Recreatie & Toerisme; Landbouw), energie (transitie)
- Recreatief-toeristisch versterken van de kustzone

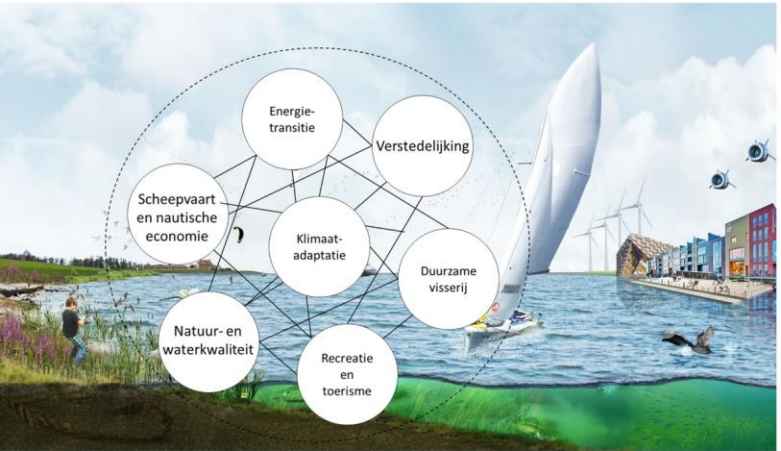

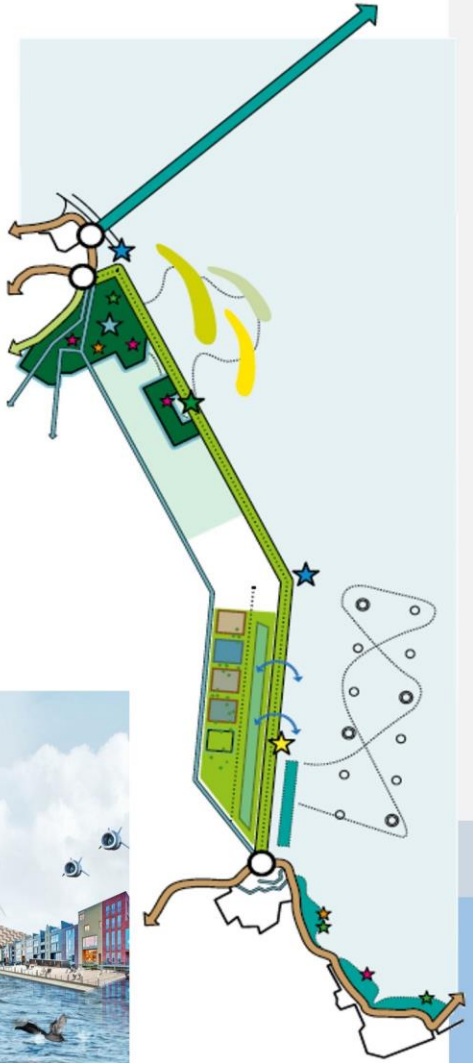

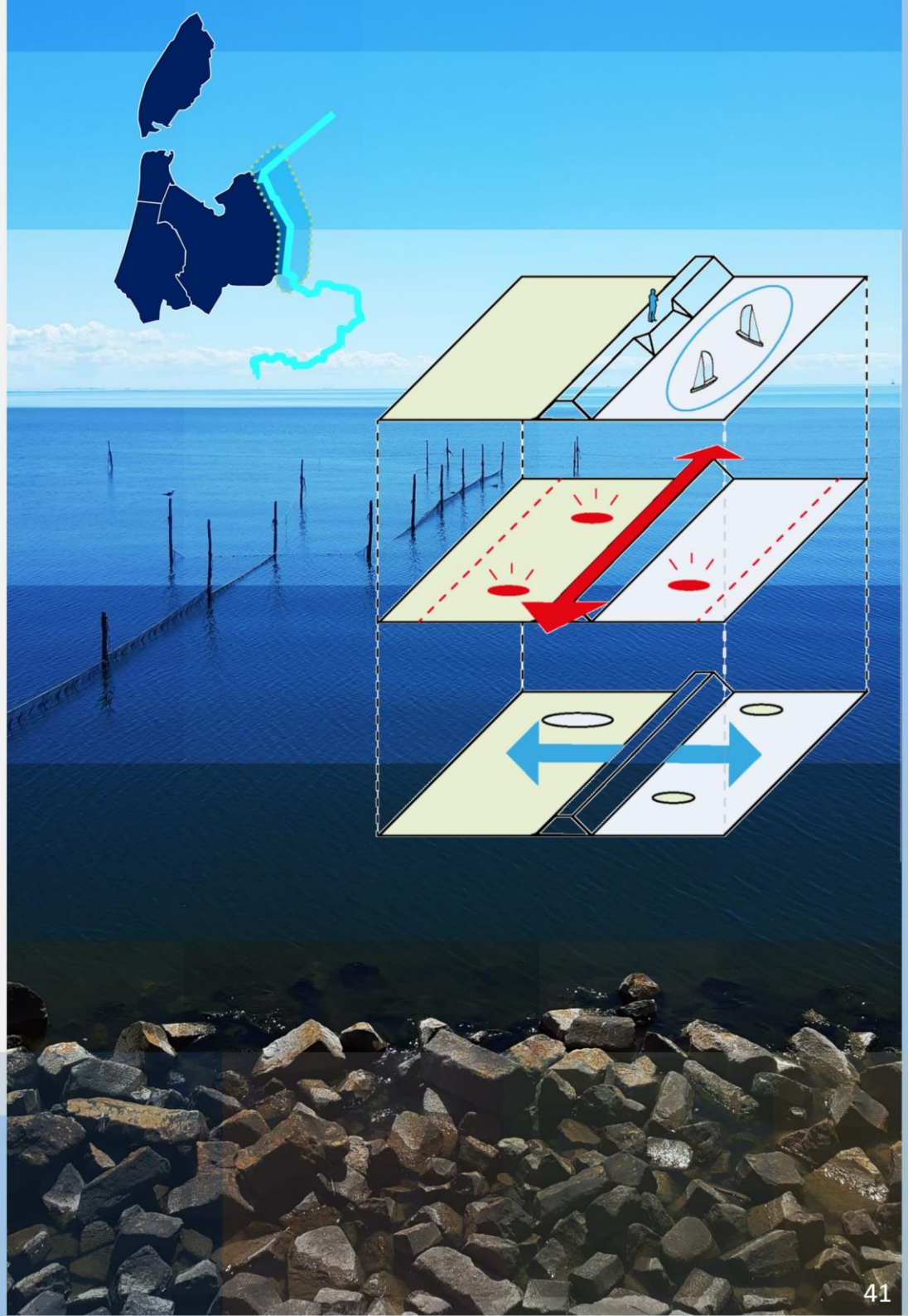

IV. GEBIEDSPROGRAMMA: NOORDZEEKUST

De Kop is ontdekt als meest gevarieerde kustregio van Nederland. De Noordzee-, Wadden- en IJsselmeerkust zijn fysiek, én als toeristisch-recreatief 'kustproduct' beter met elkaar verbonden en vullen elkaar aan in nieuwe recreatieve en toeristische arrangementen. Met projecten als de Multifunctionele Dijk Den Helder, 'Wieringerhoek' en 'Rondje Waddenbaai' zijn het eigen karakter en de specifieke kwaliteiten van iedere kust verder uitgebouwd.

De Noordzeekust is een belangrijke economische motor gebleken, jaarrond drukbezocht door binnen- en buitenlandse toeristen. De noodzaak van een integrale, langetermijnvisie voor de kust van Camperduin tot en met Den Helder werd na publicaties over mogelijk versnelde zeespiegelstijging, begin twintiger jaren, steeds sterker gevoeld. Scenariostudies hebben toen duidelijk gemaakt welke ingrepen in de toekomst noodzakelijk zijn en hoe daar al slim op geanticipeerd kan worden.

Door verbreding en verhoging van de duinen ontstond ruimte voor een flinke zoetwaterbel die de drinkwatervoorraad vergroot en zoute kwel beperkt. Daarnaast zijn er zichtbaar en onzichtbaar aanpassingen gedaan aan het watersysteem waardoor het water langer in het gebied wordt vastgehouden. De verbrede duinen hebben de duurzame basis geleverd voor een deels nieuw landschap en aantrekkelijk infrastructuursysteem. In combinatie met de aantrekkelijker en toegankelijker Wadden- en IJsselmeerkust heeft dit ertoe geleid dat gasten vaker en langer in de Kop zijn én terugkeren voor een volgend bezoek.

Het vervolg:

- Concrete visievorming
- Uitvoeringsagenda met projecten die bijdragen aan de kwaliteiten van de binnenduinrand
- Ontwikkeling visies en perspectieven toekomstige Waterveiligheidslandschappen Noordzeekust mbt multifunctioneel gebruik duinzones, vooroevers zeewaarts en binnenduinrand: waterveiligheid, recreatie, natuur, zoetwaterbeschikbaarheid, klimaatbuffer, landbouw, wonen

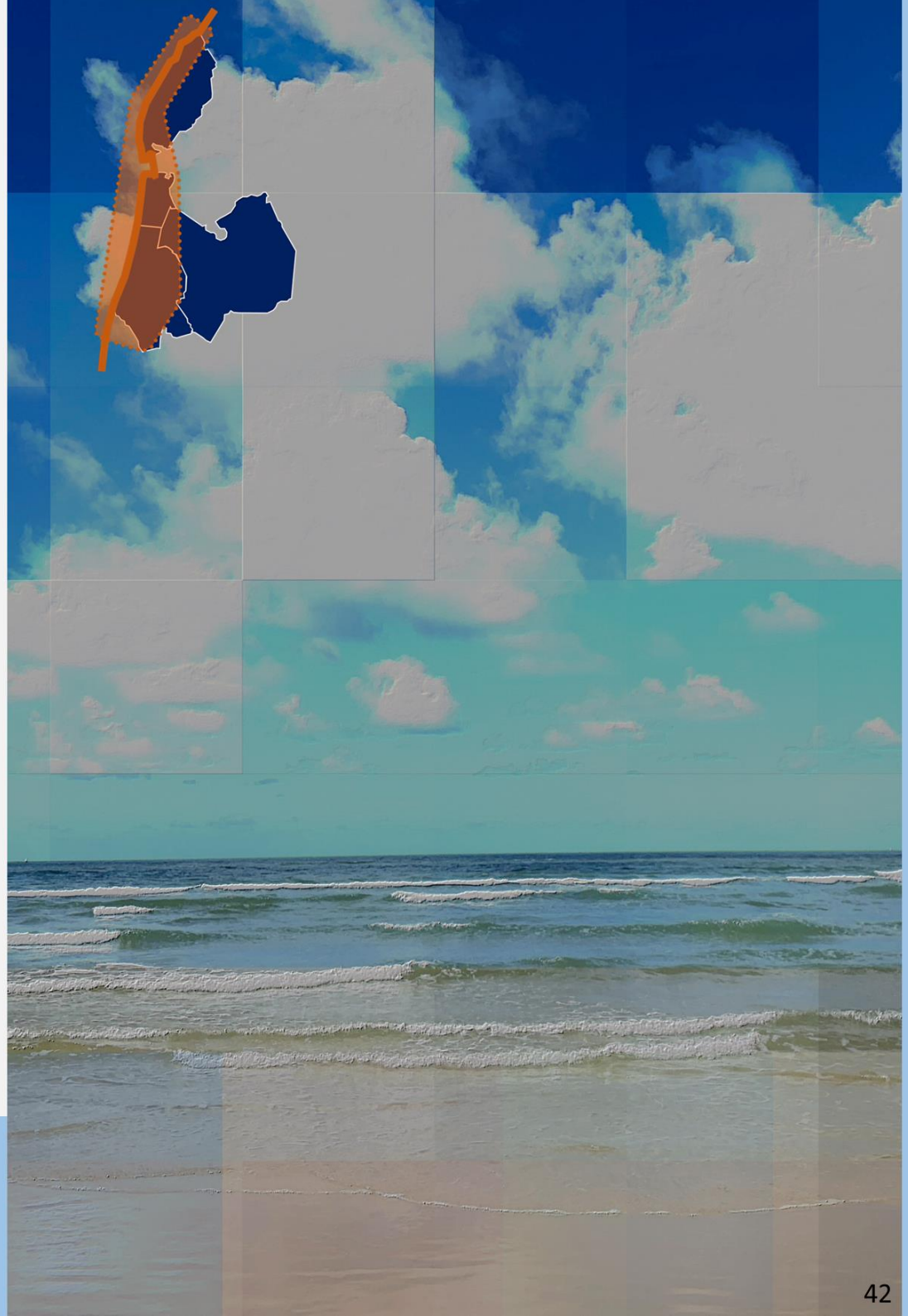

V. GEBIEDSPROGRAMMA: ACHTER DE KUSTEN

Het doel is ontwikkelen met oog voor de unieke kwaliteiten van de omgeving.

Wat decennialang de achterkanten van de agrarische polders waren, is uitgegroeid tot een robuust groenblauw systeem in het hart van de Kop. Het Waterrijk - het stelsel van Amstelmeer en de daarop aansluitende kreken en vaarten met het aangrenzende groen - is bekend geworden als één van de geheimen van de Kop. Ook Schagen is door dit systeem weer verbonden met haar historische wadkreken. Door investeringen in het Waterrijk zijn de ecologische- en belevingskwaliteiten én de gebruiksmogelijkheden verbeterd. Dit heeft weer een positief effect gehad op de leefomgevingskwaliteit voor bewoners en het gebruik door recreanten en toeristen. Het Amstelmeer is een bijzonder onderdeel van dit Waterrijk. Het overzichtelijke zoetwatermeer lijkt qua maat, golfklimaat en gebruiksmogelijkheden op de populaire plassen in het zuiden van Noord-Holland, en is daarmee uniek in de Kop en een welkome aanvulling op de grote wateren rondom.

Ondernemers, overheden, onderwijs en onderzoek hebben gezorgd voor een toekomstbestendig agribusinesscluster. Opgaven op het gebied van energie, klimaatadaptatie, verduurzaming, innovatie, ruimtelijke ontwikkeling en onderwijs en arbeidsmarkt zijn gezamenlijk en in samenhang opgepakt.

De regio en de sector lopen hiermee nationaal en internationaal voorop. De regio levert voedings- en sierteeltproducten van topkwaliteit; veilige, gezonde en voldoende producten voor de nationale en internationale markt. Door de inzet van state-of the-art kennis en technieken weten de bedrijven dit te realiseren met minimale input en minimale impact op milieu, bodem en klimaat. Bewoners zijn trots op de moderne sector en de regionaal geproduceerde producten en waarderen het gevarieerde landschap die dit oplevert. De sector levert bovendien een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid en de sociale structuur in de kernen.

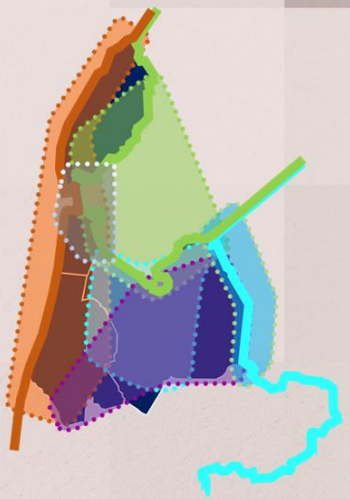

11. Samenwerking & Governance

Organisatie
We houden de organisatie licht en slagvaardig. We werken we op basis van onderling vertrouwen en we gunnen elkaar succes. We weten elkaar snel en makkelijk te vinden. Er is een overzicht van alle thema's, de betrokken medewerkers en bestuurders inclusief contactgegevens.

Het regioteam coördineert en agendeert samen met de betrokken ambtelijke trekkers de voortgang in het PO fysiek. De burgemeesters en de secretarissen hebben een eigen overleg waarin periodiek door het regioteam de voortgang van de samenwerkingsagenda (en hiermee de regionale samenwerking) geagendeerd wordt.

Bestuurlijk
De regio werkt vanaf 2022 met het PO fysiek. Het PO fysiek bestaat uit de acht wethouders (de wethouders Ruimtelijke Ordening en Economie vanuit iedere gemeente), die roulerend het voorzitterschap verzorgen. Iedere wethouder is bestuurlijk trekker van een of meer regionale projecten en/of programma's en is verantwoordelijk voor het behalen van de resultaten. De inhoudelijke voortgang en besluitvorming van de regionale projecten wordt in het PO fysiek besproken. Indien nodig wordt een betrokken gedeputeerde of een andere partner uitgenodigd voor het PO fysiek (bestuurder HHNK, directeur ONHN, Landschap NH, etc.). Ook vindt er jaarlijks een afstemmingsoverleg plaatst waar de regio en provincie de voortgang van de totale agenda bespreken. De verantwoordelijk gedeputeerde sluit hiervoor aan bij het PO Fysiek.

Bestuurlijke relatie met de lopende programma's
Naast het PO fysiek hebben de verschillende gebiedsprogramma's en thema's in de Kop hun eigen stuurgroep. Naast gemeenten en provincie zijn hier in een aantal gevallen meerdere partners in vertegenwoordigd. Indien nodig zorgen de betrokken wethouders voor terugkoppeling en/of besluitvorming in het PO fysiek. Uitgangspunt is om de bestuurlijke drukte terug te dringen en het bestuurlijk overleg zoveel mogelijk te bundelen in het PO fysiek.

RRN
De doelen van de RRN zijn:
- Grip hebben en sturing geven aan regionale samenwerking;
- De strategische positie van de Kop van Noord-Holland versterken richting provincie en rijk.

Aan de nieuwe Samenwerkingsagenda zijn voor de regiogemeenten ook financiële consequenties verbonden. Omdat het gaat om regionale samenwerking en het budgetrecht van de raden heeft de RRN een adviserende rol in de agenda.

Afstemming tussen de colleges
De colleges van B&W en Gedeputeerde Staten komen een keer per twee jaar bij elkaar voor een bredere bespreking over de voortgang van de samenwerkingsagenda en de lopende programma's en projecten.

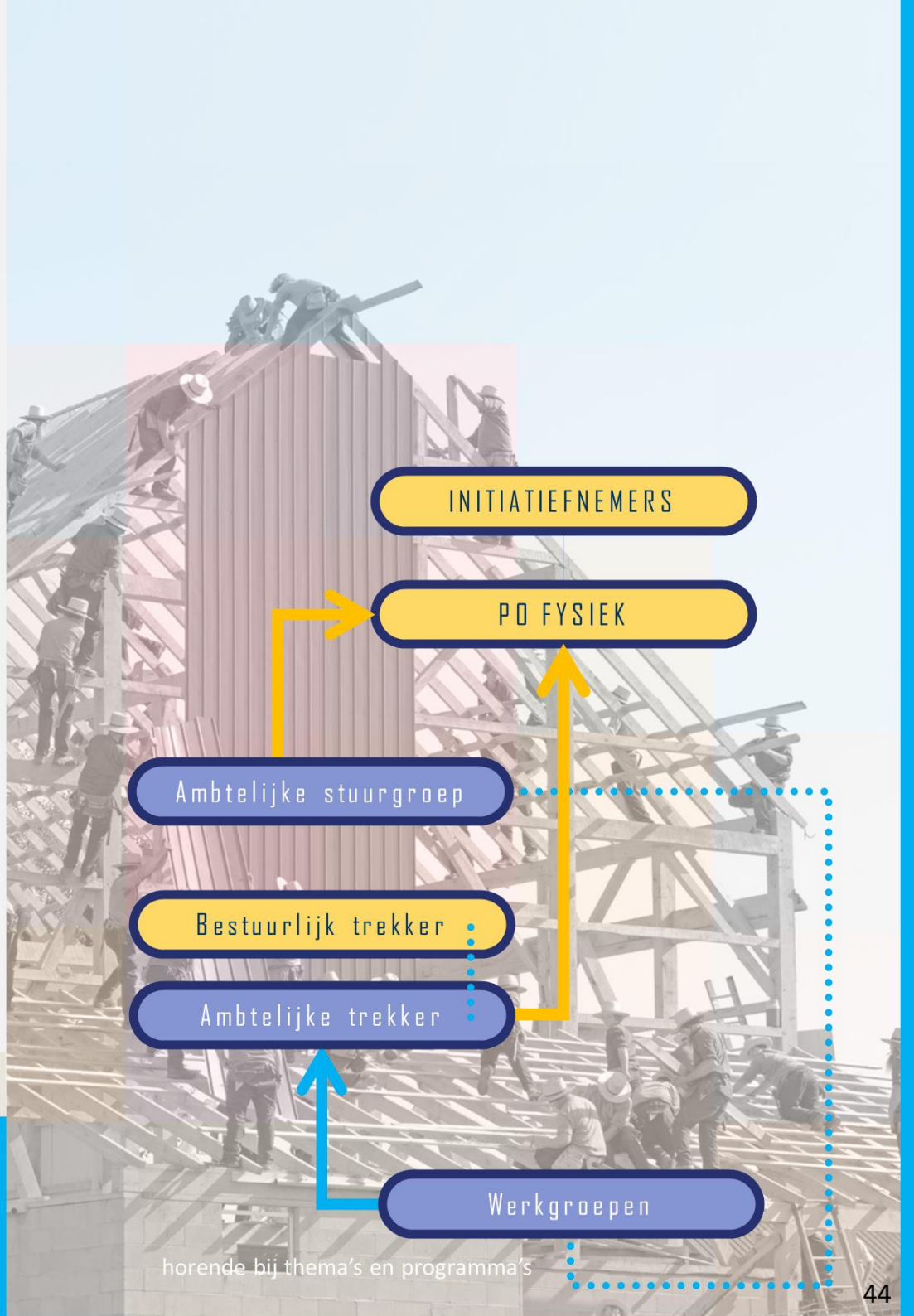

Ambtelijk

Na bestuurlijke goedkeuring van de nieuwe Samenwerkingsagenda wordt een concretere invulling gegeven aan de ambtelijke organisatie. De uitwerking loopt zoveel mogelijk via het regioteam Kop van Noord-Holland. Het regioteam bestaat uit 4 regioadviseurs vanuit de gemeenten, de regiomanager van de Provincie Noord-Holland en een ondersteuner. Het regioteam weet wat er speelt in de maatschappij en de regio en houdt in de gaten welke opgaven er op de regio afkomen en de koppelkansen die er zijn. Zij doen naar aanleiding hiervan voorstellen voor activiteiten aan het PO Fysiek. Ook monitoren zij of de ambtelijk trekker tijdig het PO Fysiek betrekt bij en informeert over de werkzaamheden.

Partners

De samenwerking tussen de regio, provincie Noord-Holland en andere publieke en private partners is van groot belang om de kracht van de regio en de brede welvaart te versterken. Het is belangrijk om samen te investeren in de regio. Om zo het leef-, woon- en werkklimaat in de Kop van Noord-Holland te versterken. en het perspectief van de inwoners en bedrijven te verbeteren.

Gemeenschappelijke regeling van de vier Waddeneilanden

Naast de regionale samenwerking tussen de vier gemeenten van de Kop en de provincie neemt Texel deel aan de gemeenschappelijke regeling van de vier Waddeneilanden en is Texel formeel toegetreden tot het samenwerkingsverband 'De Waddeneilanden'. Bestuurders van het Ministerie van BZK, de provincies Fryslân en Noord-Holland hebben samen met het samenwerkingsverband "De Waddeneilanden' het Convenant samenwerking Waddeneilanden ondertekend. Omdat Texel deelneemt aan twee regionale samenwerkingsverbanden en dit beide om inzet vraagt van capaciteit en middelen, zal bij uitwerking van de regionale samenwerking in concrete projecten in afstemming met de regio en de provincie bepaald worden hoe Texel haar inzet zo effectief en efficiënt mogelijk zal organiseren.

Over het proces en communicatie:

- *alle betrokken actoren in een opgave – ook bewoners – worden tijdig betrokken en er wordt bottom up gewerkt;*
- *per opgave wordt duidelijk gemaakt wanneer en waarover (top down) beslissingen door wie nodig zijn. Bestuurders hakken knopen door;*
- *we blijven met elkaar in gesprek;*
- *communicatie richting media, stakeholders en achterban gebeurt gezamenlijk en gecoördineerd;*
- *we delen de spelregels met onze achterbannen die betrokken worden/zijn bij (een van de) opgaven;*
- *organisaties staan achter de samenwerking en de aanpak.*

Over de manier van werken:

- *we werken integraal aan maatschappelijke thema's met oog en aandacht voor elkaars belangen en de wil om elkaars denk- en leefwereld te begrijpen en elkaar te helpen bij het nastreven van belangen (geven en nemen; 'kill your darlings');*
- *we zetten ons netwerk in om gezamenlijke belangen en doelen te bereiken; onze bestuurders worden stap voor stap meegenomen in het proces;*

Komen tot de inhoud:

- *we creëren experimenteerruimte, leren van elkaar en benutten het bestaande kennisnetwerk;*
- *joint fact finding wordt ingezet om een gezamenlijke feitenbasis te creëren.*

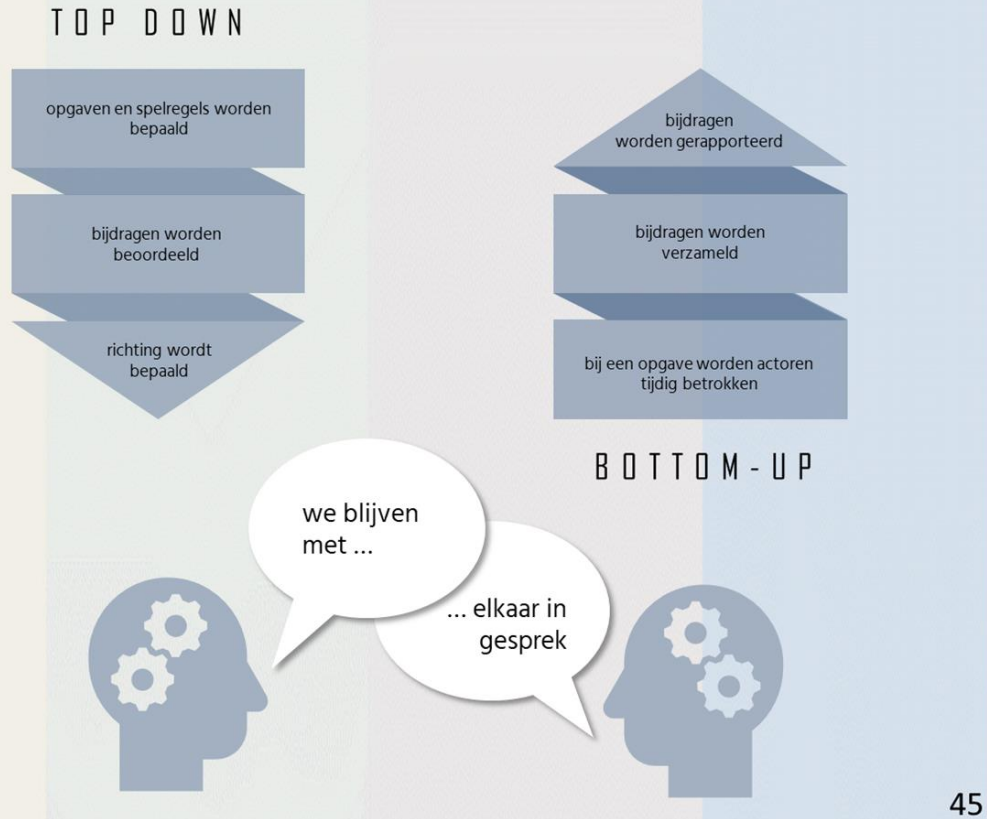

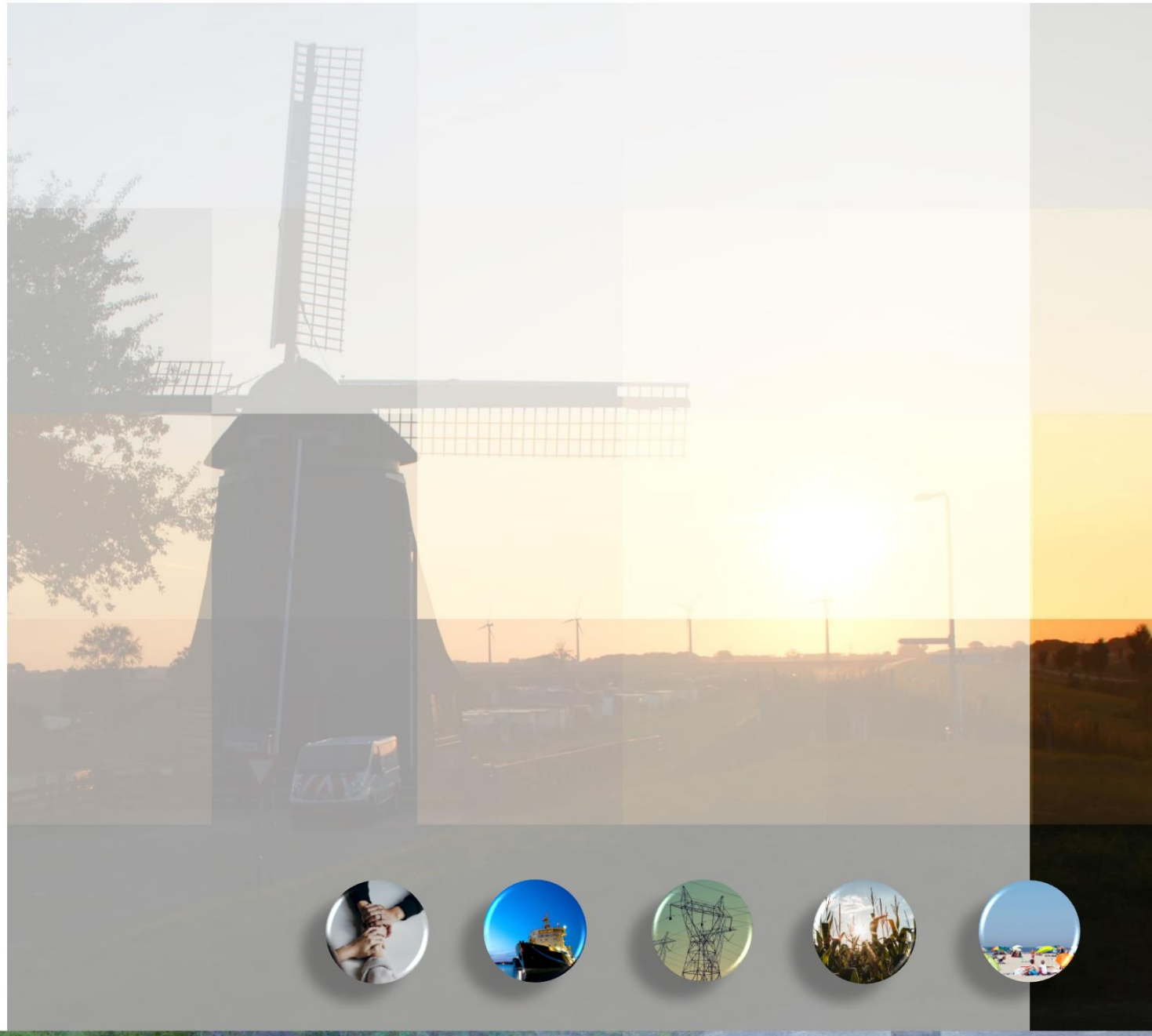

GEMEENTE
Schagen
.txl
Gemeente Texel
gemeente
DEN HELDER
gemeente
Hollands
Kroon
Provincie
Noord-Holland

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

R. Walraven-Kroes

BEL/BS

Telefoonnummer +31235144273

kroesr@noord-holland.nl

Verzenddatum

20 JULI 2022

Kenmerk

1835327/1835371

Uw kenmerk

Betreft: Regionale samenwerkingsagenda provincie Noord-Holland en regio Kop van Noord-Holland 2022-2025

Geachte leden,

Hierbij sturen wij u ter informatie de Regionale Samenwerkingsagenda (RSA) tussen de provincie Noord-Holland en de gemeenten Texel, Den Helder, Hollands Kroon en Schagen in de regio Kop van Noord-Holland toe. Wij hebben ingestemd met deze samenwerkingsagenda op 19 juli 2022.

RSA Algemeen

Een RSA stimuleert gebiedsgericht en regionaal werken en vergoot de mogelijkheden om de gezamenlijke doelen (dus: én van de provincie én van de regio/gemeenten) te realiseren. Ook bevordert het de samenwerking en afstemming tussen de gemeenten onderling.

Een RSA is als instrument genoemd in de uitvoeringsparagraaf van de provinciale Omgevingsvisie. Ook in de provinciale begroting (vanaf 2019) is de RSA als indicator opgenomen bij begrotingsdoel 1.4.2 "Provinciale inzet leveren bij gemeenschappelijke opgaven op Europees, landelijk, regionaal en lokaal niveau". Een RSA en de uitvoering daarvan past binnen de door PS gestelde kaders zoals de provinciale Omgevingsvisie en de bestaande begrotingsprogramma's en wordt daarom ter informatie aangeboden. Het gaat dus niet om nieuwe programma's of projecten: we werken binnen de bestaande kaders en begrotingsprogramma's (geld, capaciteit, inzet, middelen etc.). Het gaat wel om het regionaal bij elkaar brengen en centraal stellen van bepaalde opgaven in de onderlinge samenwerking.

RSA Provincie en Kop van Noord-Holland

Naast het behalen van doelstellingen uit het provinciale coalitieakkoord en het eigen Regioakkoord van de Kop zetten regio en provincie met deze gezamenlijke regionale samenwerkingsagenda (RSA) een stap verder in

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

het traject van het meer regionaal werken. De regio heeft aangegeven met de Provincie Noord-Holland samen te willen werken op de beleidsthema's bereikbaarheid, wonen, energietransitie, klimaatadaptatie, landbouw, recreatie en toerisme en arbeidsmarkt en onderwijs. Deze thema's zijn gezamenlijk uitgewerkt in doelen, activiteiten, ambities en kaders.

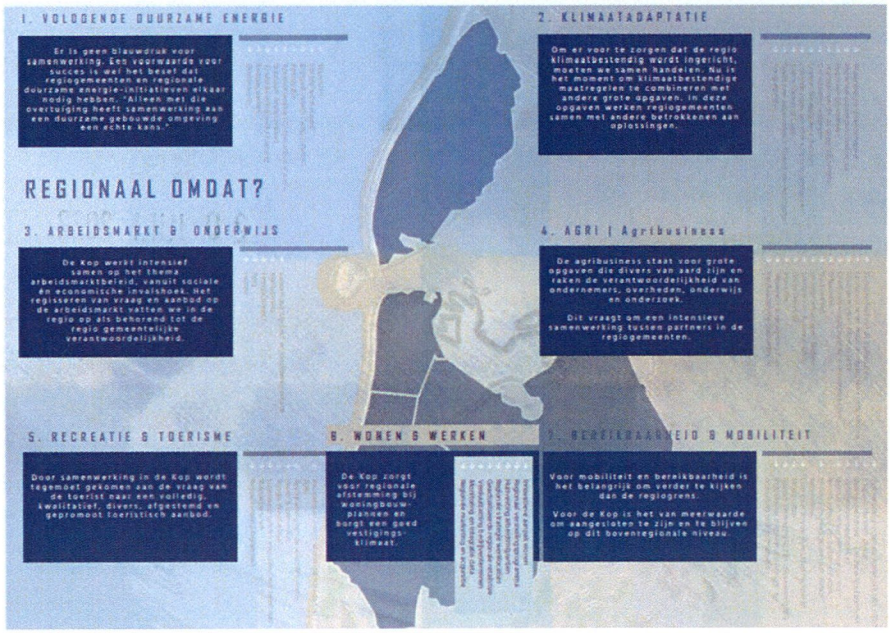

De provincie heeft samen met het regio geconstateerd dat er vanuit de diverse thema's een beslag gelegd wordt op de ruimte in de Kop. Woningbouw, bedrijfslocaties, wegen, recreatieparken, wind en zon, klimaatadaptatie en landbouw, alles vraagt om een plaats. De uitdaging is om binnen de beleidsthema's steeds de relatie te leggen met de onderliggende landschappen (omgeving) en haar specifieke karakter en kansen en de thema's zoveel mogelijk in samenhang te benaderen. In de praktijk wordt deze werkwijze al toegepast bij de programmatische aanpak van de Marinestad en Multifunctionele Zeehaven Den Helder, Waddenbaai en de IJsselmeerkust. Kortom, de gebiedsprogramma's brengen in beeld in welke richting een gebied kan ontwikkelen. Door vervolgens een vertaling te maken naar de verschillende beleidsthema's, is een sterkere verbinding te leggen naar concrete projecten. Het werken met gebiedsprogramma's versterkt de kwaliteit en vitaliteit van de regio, in aanvulling op een inzet die alleen gericht is op losse beleidsthema's.

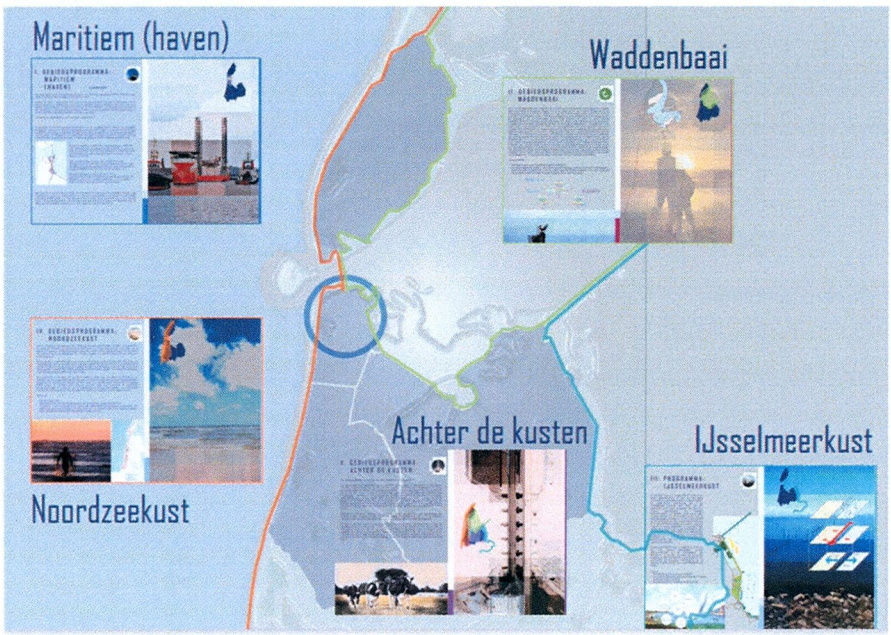

Met deze agenda onderschrijven we dat we de benoemde thema's belangrijk vinden en hebben we een integraal regionaal overzicht. Overigens zal evaluatie en mogelijke herziening van de agenda gedurende de looptijd van de agenda nodig blijven. De voortgang wordt jaarlijks gemonitord in een bestuurlijk afstemmingsoverleg. De resultaten van deze tussentijdse evaluatie kunnen leiden tot een actualisatie van de RSA (binnen de bestaande kaders).

RSA's andere regio's

De Kop van Noord-Holland is de derde regio in Noord-Holland die een samenwerkingsagenda opstelt met de provincie. In 2021 hebben wij ingestemd met de samenwerkingsagenda met de Gooi- en Vechtstreek en met Zuid-Kennemerland.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

plv.

provinciesecretaris

H.J. Schartman

voorzitter A.Th.H. van Dijk

Bijlage: Samenwerkingsagenda Kop van Noord-Holland 2022-2025

Voortoets stikstofemissie- en depositie garnalenvisserij

1. Inleiding

De garnalenvisserij wordt uitgeoefend met garnalenvaartuigen. Deze vaartuigen zijn uitgerust met dieselmotoren. Dit betekent dat deze activiteit leidt tot de emissies van stikstof (NOx). Deze emissies slaan voor een deel neer op Natura 2000 gebieden op het land. Ook op voor stikstof gevoelige habitattypen waarvan de Kritische Depositie Waarde (KDW) wordt overschreden. In deze notitie wordt getoetst of de stikstofdeposities van de garnalenvisserij in de komende vergunning periode, ook in combinatie bezien met andere plannen of projecten, kunnen leiden tot significante gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen van voor stikstofdepositie gevoelige habitattypen (in de langs de Nederlandse kust geleggen) Natura 2000 gebieden.

De conclusies die in deze notitie nader worden onderbouwd zijn:

1. De garnalenvisserij is een reeds lang bestaande activiteit c.q. bestaand gebruik;
2. De activiteit was op de relevante referentiedatum 10 juni 1994 op basis van visvergunningen toegestaan en omdat sprake is van overdraagbare eigendomsrechten m.b.t. deze vergunningen is sprake van een bestaand recht en een doorlopende toestemming;
3. De activiteit is sinds de referentiedatum doorlopend voortgezet en de (maximale) stikstofemissies en deposities zijn niet toegenomen maar afgenomen;
1. De vigerende Wnb-vergunning begrenst het maximale gebruik dat van de visvergunning kan worden gemaakt. Dat betekent dat de bestaande toestemming door deze vergunning werd ingeperkt.
2. De emissies van de garnalenvisserij maken onderdeel uit van de emissies van de scheepvaart en zijn onderdeel uit van de achtergronddepositie;
3. De effecten van garnalenvisserij als gevolg van stikstofemissie zijn reeds in de omgeving verdisconteerd en bepalen mede de huidige staat van instandhouding;
4. De emissies door garnalenvisserij zullen wanneer in een nieuwe Wnb-vergunning verzekerd wordt dat maximale emissies en deposities niet toenemen ten opzichte van de huidige toestemming niet kunnen leiden tot een toename van gevolgen voor Natura 2000 gebieden ten opzichte van de relevante referentie.

2. Garnalenvisserij is bestaand gebruik

De garnalenvisserij is een al lang bestaande activiteit in Nederlandse kustwateren en in de in deze kustwateren gelegen Natura 2000 gebieden. De activiteit werd ten tijde van de aanmelding of aanwijzing van Natura 2000 gebieden al decennialang uitgeoefend. Zie bijvoorbeeld de inventarisatielijst bestaand gebruik Waddenzee en Noordzeekustzone[1] en de Nadere Effectanalyses en Voortoetsen bestaand gebruik (Jongbloed et al., 2011) waarin ook de effecten van garnalenvisserij worden

[1] https://www.waddenzee.nl/fileadmin/content/Dossiers/Overheid/pdf/Inventarisatielijst_BG_WZ_en_NZKZ_versie_19_dec_2008.pdf

beschreven. Ook in de Natura 2000 beheerplannen wordt de activiteit aangemerkt als bestaande activiteit (o.a. Beheerplan Oosterschelde blz. 70). In de Nota van Antwoord Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden wordt uitgebreid ingegaan op de gevolgen van de aanwijzing van Natura 2000 gebieden voor bestaand gebruik. Aangegeven wordt dat alle activiteiten met mogelijk schadelijke gevolgen voor een Natura 2000-gebied vergunningplichtig zijn, ongeacht of het gaat om nieuwe activiteiten of bestaand gebruik. De bestuurlijke insteek is daarbij om zoveel mogelijk ruimte te bieden voor continuering van bestaand gebruik, binnen de voorwaarden die de instandhoudings-doelstellingen daaraan stellen (blz. 63 Nota van Antwoord). Dit standpunt van de regering is ook in de Tweede kamer zodanig uiteengezet (zie paragraaf 3.2 van de PB).
Ook in de rechtspraak is de garnalenvisserij beschreven als bestaand gebruik ((vgl. de uitspraken van de Afdeling van 11 november 2020, ECLI:NL; RVS:2020:2685, 2686 en 2687).

3. Juridische consequenties bestaand gebruik

In het voorgaande is beschreven dat de garnalenvisserij een reeds lang bestaande activiteit is. Voor de activiteit was reeds op de referentiedatum(zie hoofstuk 4) toestemming (zie hoofdstuk 5) verleend is. Deze toestemming is wat betreft de uitgegeven visvergunningen doorlopend (zie hoofdstuk 5). Er is dus niet steeds voor een beperkte periode een vergunning verleend, waarbij telkens opnieuw werd beoordeeld of, en zo ja in welk gebied, de activiteit mocht worden uitgeoefend (zie kokkelvisserij-arrest[2]). Er was dus geen sprake van elkaar opvolgende projecten maar van een doorlopend project waarvoor reeds op de referentiedatum toestemming bestond. In principe is de activiteit dan ook niet Wnb-vergunningplichtig.
Desondanks is er al in 2007 voor gekozen om in navolging van de kokkel- en mosselvisserij uit te gaan van een vergunningplicht in het kader van de natuurwetgeving. Een natuurvergunning wordt uitsluitend verleend indien uit een passende beoordeling blijkt dat ook in combinatie met andere plannen of projecten bezien geen sprake zal zijn van significant negatieve gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van een gebied.
In de eerdere PB's en Wnb-vergunningen m.b.t. de garnalenvisserij wordt geconcludeerd dat deze effecten niet significant zijn maar dat er wel resteffecten kunnen optreden. Onder meer met de instelling van gesloten gebieden is beoogd om deze resteffecten te verminderen (zie o.a. TBB Noordzeekustzone en de VIBEG en VisWad akkoorden.

De resteffecten van de garnalenvisserij hebben geringe niet wezenlijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van Natura 2000 gebieden. Deze effecten treden echter al decennialang op. In de passende beoordelingen wordt geconcludeerd dat deze effecten in de omgeving zijn verdisconteerd. In haar uitspraak van 11 november 2020 (ECLI:NL: RVS:2020:2685) wordt aan deze stelling in de PB gerefereerd. De Afdeling zegt: *'In de Reactie op de Bob wordt niet ingegaan op de stelling in de passende beoordeling dat die impact niet nieuw is, al decennia lang plaatsvindt en is verdisconteerd in de bestaande situatie.'*

Ook in de uitspraak van de Raad van State (201111379/1/A4) wordt gerefereerd aan de effecten van bestaande activiteiten (waaronder visserij) waarvoor reeds vergunning is verleend. De Afdeling concludeert: '*De door de Waddenvereniging in dit verband naar voren gebrachte activiteiten betreffen voornamelijk bestaande activiteiten, waarvoor toestemming is*

[2] ARKEST VAN 7. 9. 2004 — ZAAK C-127/02

verleend. De gevolgen van die activiteiten kunnen worden geacht in de omgeving te zijn verdisconteerd en deze bepalen mede de huidige staat van instandhouding van de Natura 2000-gebieden.'

Door de Afdeling wordt tevens in haar uitspraak op 11 mei 2013 geconcludeerd:
'*De stelling van de Waddenvereniging ter zitting dat in de wingebieden mogelijk schelpenbiotopen tot ontwikkeling komen indien die gebieden met rust worden gelaten, leidt niet tot het oordeel dat vergunning om die reden had moeten worden geweigerd. Voor vergunningverlening krachtens de Nbw 1998 is niet vereist dat de natuurlijke kenmerken van een gebied verbeteren.'*

Voorgaande is ook in het kader van deze beoordeling van de effecten als gevolg van stikstof emissies van belang. Immers ook de emissies van garnalenvisserij treden reeds decennialang op en de effecten daarvan, hoe minimaal ze ook zijn, zijn verdisconteerd in de bestaande situatie. Dit betekent dat de activiteit onderdeel uitmaakt van de achtergrond en dat voortzetting van de activiteit in ongewijzigde of afgeslankte vorm niet kan leiden tot (additionele) gevolgen voor Natura 2000 gebieden. Indien op voorhand duidelijk is dat de activiteit niet kan leiden tot significante gevolgen is geen sprake van een project. Dit is het geval indien op voorhand verzekerd is dat de emissies en deposities van stikstof door garnalenvisserij niet zullen toenemen.

4. Relevante referentie datum

Referentie data voor alle Natura 2000 gebieden kunnen gevonden worden op de website van BIJ12[3]. Voor de meeste Habitatrichtlijngebieden is dit 7 december 2004. Voor Vogelrichtlijngebieden kan dit verder teruggaan tot 10 juni 1994, zoals het geval is voor de Waddenzee. Geconcludeerd kan worden dat de garnalenvisserij ook reeds voor 10 juni 1994 plaats vond. Zie bijvoorbeeld de Regeringsbeslissing Structuurnota Zee- en Kustvisserij uit 1991[4]. Reeds in deze nota werd het aantal vergunningen voor de garnalenvisserij bevroren.

5. Toestemming voor garnalenvisserij is doorlopend geweest

De uitoefening van de garnalenvisserij is al ver voor 1994 gebonden aan het hebben van een visvergunning voor de garnalenvisserij. Sinds 29 december 1977 was de *Beschikking visserij visserijzone, zeegebied en kustwateren* van kracht. Op grond van artikel 7 lid 1 van deze beschikking was het vissen met enig vistuig geschikt voor het vangen van garnalen (Crangon crangon) in in de visserijzone, het zeegebied en de kustwateren met uitzondering van de Westerschelde verboden. In artikel 11 lid 1 was bepaald dat het verbod in artikel 7 lid 1 niet gold voor degene die voorzien is van een vergunning van de minister. Met ingang van 25 augustus 2005 werd in artikel 11 een tweede lid ingevoegd dat bepaalde dat het in afwijking van het eerste lid verboden was om van vrijdag 12.00 uur tot de daaropvolgende zondag 24.00 uur te vissen met enig vistuig geschikt voor het vangen van garnalen (Crangon crangon). Dit betrof dus het weekendverbod. De *Beschikking visserij visserijzone, zeegebied en kustwateren* is met ingang van 1 januari 2009 vervangen door de *Uitvoeringsregeling Visserij*. In artikel 21 is het eerdere verbod uit artikel 7 lid 1 van de beschikking opgenomen en in artikel 22 het gelijkluidende weekendverbod. Daarnaast zijn in artikel 70 aanvullende bepalingen opgenomen

[3] https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2020/02/Overzicht-referentiedata-HR-en-VR.pdf
[4] https://edepot.wur.nl/159193

met betrekking tot de garnalenvergunning. Lid 3 bepaalt dat een vergunning ten aanzien van een vissersvaartuig slechts wordt verleend indien:

a) het vissersvaartuig dient ter vervanging van een vissersvaartuig of vissersvaartuigen ten aanzien waarvan een vergunning als bedoeld in het eerste lid is verleend en de vergunninghouder afstand heeft gedaan van zijn gehele vergunning ten gunste van de aanvrager van de vergunning en het totaal verleende aantal vergunningen als bedoeld in het eerste lid niet toeneemt;
b) het motorvermogen van dat vissersvaartuig niet meer bedraagt dan het motorvermogen van het vissersvaartuig of de vissersvaartuigen die worden vervangen;
c) de aanvrager een meetrapport van een onderneming die is erkend op grond van artikel 87a van de Uitvoeringsregeling zeevisserij, overlegt dat niet ouder is dan twee maanden en waaruit het motorvermogen blijkt van het vissersvaartuig ten behoeve waarvan de vergunning is aangevraagd.

Met deze voorwaarden wordt dus een ring om het aantal vergunningen en het totale motorvermogen gelegd. Lid 2 bepaalt daarbij nog dat een vergunning van rechtswege is verleend in dien de aanvraag aan bovengenoemde voorwaarden voldoet en de Minister niet binnen termijn van 8 weken op de aanvraag heeft beslist (of reageert).
Een garnalenvergunning wordt ingetrokken indien:

a) de vergunninghouder afstand van de vergunning heeft gedaan als bedoeld in het derde[5] lid, onderdeel a;
b) de visserijactiviteiten van een vissersvaartuig ten behoeve waarvan de vergunning is verleend definitief worden beëindigd als bedoeld in artikel 7 van verordening (EG) nr. 2792/1999 van de Raad van 17 december 1999 tot vaststelling van de uitvoeringsbepalingen en voorwaarden voor de structurele acties van de Gemeenschap in de visserijsector (PbEG L 337), en ten aanzien van de beëindiging door de Minister of door de Commissie van de Europese Gemeenschappen subsidie is verleend.

Samengevat betekent dit dat de vergunning wordt ingetrokken indien deze wordt overgedragen aan een ander die deze vergunning op naam krijgt of indien het vaartuig wordt gesaneerd om de totale visserij inspanning te doen afnemen.

Uit artikel 70 kan worden geconcludeerd dat het recht op een garnalenvisvergunning overdraagbaar is. Indien een aanvraag aan de in artikel 70 voorwaarden voldoet moet de Minister deze honoreren. Hieruit kan worden afgeleid dat sprake is van een overdraagbaar recht.

Uit een aantal uitspraken van de Afdeling kan worden geconcludeerd dat de garnalenvergunning als een eigendomsrecht als bedoeld in artikel 1 van het Eerste Protocol van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) moeten worden beschouwd. Op dat recht mag alleen inbreuk gemaakt worden in het algemeen belang en op basis van een wettelijk voorschrift (ECLI:NL:RVS:2006:AX8543). In haar uitspraak van 13 februari 2019 (ECLI:NL:RVS:2019:416) stelt de Afdeling dat het uitoefenen van de visserij als een economisch belang dat verband houdt met het drijven van een onderneming als eigendom in de zin van artikel 1 van genoemd Protocol kan worden beschouwd. Een inperking van mogelijkheden om te vissen (op basis van een vergunning) kan beschouwd worden als een inmenging in het door artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM gewaarborgde recht op het ongestoord genot van dat eigendom. Een dergelijke inmenging in het

[5] Per abuis staat er tweede.

eigendomsrecht dient proportioneel te zijn, dat wil zeggen dat er een "fair balance" dient te bestaan tussen de eisen van het algemene belang en de bescherming van de fundamentele rechten van het individu[6]. De last die op de betrokkene wordt gelegd, dient te worden afgewogen tegen het algemene belang en mag niet onevenredig zwaar zijn.

In dit kader is ook een uitspraak van de Hoge Raad der Nederlanden (ECLI NLHR 2004AO3858) van belang. In betreffende casus was sprake van de verkoop van een garnalenvisvergunning en bijbehorende documenten vlak voordat een faillissement werd uitgesproken. De vergunningen waren echter ten tijde van het faillissement nog niet overgeschreven door LNV. De vraag was dus of de visvergunning in de faillissementsboedel viel of niet. De Hoge Raad oordeelde dat met de verkoop de privaatrechtelijke verhoudingen zijn gewijzigd maar dat de vergunning in de faillissementsboedel viel omdat de tenaamstelling nog niet was gewijzigd. Het Hof oordeelde in een eerdere uitspraak m.b.t. deze zaak dat:

a) visdocumenten zijn te beschouwen als "andere rechten" als bedoeld in art. 3:83 lid 3 BW, die bij gebreke van een wettelijke bepaling dienaangaande niet overdraagbaar zijn.
b) Niettemin verzet het stelsel van de wet zich niet ertegen dat een privaatrechtelijke overeenkomst ertoe strekt dat het recht op een door de overheid verleende vergunning overgaat op een ander en derhalve een publiekrechtelijk gevolg heeft; zolang dit publiekrechtelijke gevolg nog niet is geëffectueerd blijft de oorspronkelijke vergunninghouder rechthebbende.

Voorgaande betekent samengevat dat het recht op een vergunning kan worden overgedragen en dat diegene op wiens naam een vergunning staat vergunninghouder en rechthebbende is tot het moment dat de vergunning op naam is gesteld van een ander (koper).

Uit het voorgaande kan worden geconcludeerd dat een garnalenvisvergunning als een eigendomsrecht beschouwd moet worden. Dit is van belang omdat visvergunningen door de RVO periodiek opnieuw worden verzonden. Hieruit zou ten onrechte kunnen worden opgemaakt dat het gaat om steeds tijdelijke vergunningen en rechten. Uit artikel 70 en de jurisprudentie kan echter worden geconcludeerd dat sprake is van recht op een vergunning en dat dit recht kan overgaan op een ander. Daarnaast is het mogelijk om een vergunning voor maximaal 2 jaar te reserveren en kan uit de verstuurde vergunningen worden afgeleid dat deze een begindatum kennen maar geen einddatum. Er is dus duidelijk geen sprake van tijdelijke vergunningen maar van overdraagbare vergunningen die voor onbepaalde tijd zijn verleend. (Zie ook de Tenderregeling Garnalenvisserij Waddenzee[7] waar dit aan de Europese Commissie is meegedeeld.).

De huidige visvergunningen zijn alle uitgegeven voor de referentiedatum van 10 juni 1994. Soms zijn vergunningen overgedragen maar daarbij is ook de bestaande toestemming overgegaan op de rechtsopvolger. Dit betekent dat reeds op de referentiedatum toestemming voor de activiteit was verleend en dat sprake is van een doorlopende toestemming.

[6] De Afdeling verwijst hierbij naar het arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: het EHRM) van 7 juli 1989, Tre Traktörer Aktiebolag tegen Zweden, nr. 10873/84, punt 53 (www.echr.coe.int)
[7] https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases1/202014/282370_2143816_93_2.pdf

Behalve uit de jurisprudentie en de regelgeving met betrekking tot visvergunningen kan ook uit beleidsnota's zoals de Structuurnota Zee- en Kustvisserij worden afgeleid dat garnalenvisserij (binnen het kader van het bestaande aantal vergunningen) kan worden voortgezet.

Omvang van de toestemming op de referentiedatum
De omvang van de toestemming voor garnalenvisserij wordt niet begrenst door het Europese visserijbeleid, aangezien voor garnalen geen sprake is van quotering of een maximale vangst. De maximale inzet wordt echter wel begrensd door de begrenzing van het aantal vergunningen en het maximale motorvermogen van 221kW (300 pk). Theoretisch konden op de referentiedatum (10 juni 1994) jaarlijks bij een aantal van 215 vergunningen met maximaal 365 zeedagen per jaar en een maximum motorvermogen van 300pk 23.5 miljoen pk dagen[8] gemaakt worden. Deze hoeveelheid betreft daarmee het maximum gebruik op basis van de op de referentiedatum bestaande toestemming(en).

6. Inperking van de toestemming/referentie

Zoals in het voorgaande beschreven is met ingang van 25 augustus 2005 het weekendverbod ingegaan. Als gevolg van dit verbod is de maximale vistijd beperkt tot 4,5 dagen per week. Dit betekent dat jaarlijks per vaartuig nog maximaal 235 zeedagen gemaakt kan worden. (Hetgeen een inperking met 35,7 % betekent.) Daarmee werd het maximaal gebruik van de toestemming ingeperkt tot 18.4 miljoen pk dagen.

In 2021 zijn 19 GK vergunningen uitgekocht. Dit levert een verdere beperking op van de referentie naar 15,2 miljoen pk dagen.

Wordt gekeken naar de maximale emissie van stikstof dan gaat het volgens TNO (Hulskotte & van Brakel, 2017) voor garnalenvisserij om een emissiefactor van 10,1 gram/kWh in 1994. Voor stomen gaat het daarbij om 158 kW en voor vissen om 180 kWh per uur. Op basis hiervan bedragen de emissie voor vissen en voor varen respectievelijk 1,82 en 1,60 kg per uur. Uitgaande van 15% stoomtijd en 85 % vistijd (Hintzen, 2018) komt de berekening voor de referentiedatum 10 juni 1994 uit op een emissie van 3,36 miljoen kg NOx. Door het weekendverbod met ingang van 25 augustus 2005 werd dit beperkt tot 2,16 miljoen kg NOx.

7. Nadere inperking toestemming door WNB-vergunning

Op grond van de vigerende Wnb-vergunning die werd verleend op 15 december 2016 is het aantal uren dat binnen de Natura 2000 gebieden kan worden gevist beperkt. Het betreft hier het aantal uren dat met een snelheid van 0,1 tot 4,5 mijl per uur gevaren wordt hetgeen in de vigerende Wnb-vergunning aangemerkt wordt als vissen. Een en ander betekent dat binnen Natura 2000 gebieden nog wel onbeperkt gevaren kan worden met een hogere snelheid dan 4,5 mijl. Dit laatste betekent ook m.b.t. het aspect stikstof strikt genomen dat geen sprake is van juridische begrenzing van de hoeveelheid emissies binnen de Natura 2000 gebieden. In praktische zin worden de emissies echter wel beperkt aangezien vissers daar uitsluitend komen om te vissen.

[8] Dit komt neer op 56.115 zeedagen.

Dit impliceert dat de visuren-beperking voor een Natura 2000 gebieden op het land die grenzen aan een Natura 2000 gebied waar wordt gevist ook de maximaal mogelijke deposities op basis van het maximaal gebruik op basis van de visvergunning(en) inperkt.

De vigerende Wnb-vergunning beperkt daarmee de mogelijke gevolgen ten opzichte van de relevante referentie.

Dat betekent dat de relevante referentie voor een nieuwe aanvraag de toestemming betreft die op dit moment bestaat op basis van het recht op 196 visvergunningen waarbij het maximale gebruik is ingeperkt door het weekendverbod, het maximaal motorvermogen en de op 15 december 2016 verleende Wnb-vergunning.

Indien verzekerd wordt dat de gevolgen van de activiteit voor Natura 2000 gebieden niet kunnen toenemen ten opzichte van genoemde referentie kunnen significante gevolgen worden uitgesloten en is een passende beoordeling m.b.t. de gevolgen van stikstofemissies niet nodig.

Uitsluiten mogelijke toename van gevolgen

Een toename van gevolgen voor Natura 2000 gebieden kan worden uitgesloten indien enerzijds de totale omvang van de activiteit garnalenvisserij en de daarbij behorende emissies niet zal kunnen toenemen en anderzijds de emissies binnen de Natura 2000 gebieden niet stijgen ten opzichte van de relevante referentie.

Wat betreft de totale omvang van de activiteit betekent dit dat het aantal vergunningen niet mag stijgen en het weekendverbod van kracht blijft. Dit wordt verzekerd door de artikelen 22 en 70 van de *Uitvoeringsregeling Visserij*. Zoals beschreven bedraagt de maximale inzet met 196 vaartuigen 13,8 miljoen pk dagen. Door dit maximum te verlagen tot de in de PB genoemde hoeveelheid van 5,9 miljoen pk dagen kunnen de maximale deposities op voor stikstof gevoelige habitats worden gehalveerd

Daarnaast mogen zoals gezegd de emissies binnen de Natura 2000 gebieden waar gevist wordt niet toenemen. Dit laatste kan worden verzekerd door vastlegging van emissieplafonds per gebied op basis van de relevante referentie. Daarbij bedraagt zoals beschreven de emissie in de referentie 1,81[9] kg NOx per visuur. Voor de beoogde situatie gaat het volgens de meest recente inzichten (Wing, 2022) in 2021 om een emissie van 1,31 kg NOx per visuur. Dit betekent dat het maximaal aantal visuren per gebied 27 % zal mogen stijgen ten opzichte van de vigerende vergunning. Zoals beschreven in de PB mag daarbij het gemiddeld aantal visuren per gebied gerekend over de vergunningsperiode niet toenemen ten opzichte van de achterliggende periode. Genoemde 27 % maakt het echter mogelijk dat over de jaren enige fluctuatie om dit gemiddelde kan worden toegestaan.

Voorgaande betekent dat is aangetoond dat indien de garnalensector een vergunningaanvraag doet waarin het maximale gebruik wordt begrensd volgens de in het voorgaande beschreven lijnen dat op geen enkel hexagoon de depositie op voor stikstof gevoelige habitattypen zal kunnen toenemen hetgeen betekent dat op voorhand kan worden geconcludeerd dat de aangevraagde activiteit niet kan leiden tot significante gevolgen. Daarmee is een passende beoordeling van de effecten van stikstof niet nodig.

[9] 180 kWh*10.1 g/kWh/hour

Eerdere beoordeling van de gevolgen van stikstofemissies
Garnalenvisserij leidt door het gebruik van dieselmotoren tot emissie van stikstof. In 2007 werd de garnalenvisserij voor het eerst gebonden aan een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998. In de betreffende passende beoordeling (Agonus, 2007) wordt aangegeven dat bij garnalenvisserij sprake is van een geringe luchtvervuiling door de uitlaatgassen van de dieselmotor/generatoren. Gelet op het grote visgebied en het aantal schepen (215) wordt geconcludeerd dat de garnalenvisserij geen significante effecten op de luchtkwaliteit in de onderhavige gebieden zal hebben. In de verleende NB-wet vergunning werd hierover verder geen melding gedaan.

In de in 2014 opgestelde PB voor de vergunning 2015-2016 wordt uitgebreider ingegaan op de emissies van stikstof. In de overwegingen bij de vergunning van 11 februari 2015 wordt hieromtrent geconcludeerd: '*Uit de in de PB weergegeven indicatieve berekeningen kan echter worden afgeleid dat de door de emissies van NOx en zwavelverbindingen optredende concentratieverhogingen dermate gering zijn dat effecten op de kwaliteit van habitattypen of op beschermde soorten kunnen worden uitgesloten.'* Deze beoordeling betrof echter de geschatte deposities op het water. Aan mogelijke deposities op het land werd (ook in de PB) geen aandacht besteed.

Dit veranderde na de invoering van het PAS later in 2015. In de overwegingen bij de vigerende vergunning zoals verleend op 15 december 2016 staat m.b.t. stikstof:

'Voor de berekening van de effecten van stikstof op de instandhoudingsdoelen is met ingang van 1 juli 2015 de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) in werking getreden. In deze regeling is de Aerius Calculator 2015 versie december 2015 als rekeninstrument aangewezen om de hoogte van de extra stikstofemissie en -depositie te bepalen wanneer sprake is van wijziging of uitbreiding van de activiteit. Er behoeft alleen voor de toename van de stikstofdepositie die het gevolg is van de uitbreiding of wijziging van de activiteit ten opzichte van de feitelijke stikstofdepositie die de activiteit veroorzaakte voor de inwerkingtreding van het PAS-programma een beroep te worden gedaan op de ontwikkelingsruimte die op grond van het programma beschikbaar is, althans als de grenswaarde wordt overschreden. Voor de voor 1 januari 2015 veroorzaakte feitelijke depositie wordt geen ontwikkelingsruimte toegedeeld, want deze feit-lijke depositie maakt immers onderdeel uit van de achtergronddepositie waarmee AE-RIUS heeft gerekend en die is meegenomen in de PB die ten grondslag ligt aan het programma. Derhalve kan bij de toestemmingverlening voor de stikstofdepositie die het betrokken bedrijf veroorzaakte voor de inwerkingtreding van het programma worden verwezen naar de PB van het programma.

In het onderhavige geval van de garnalenvisserij kan geconcludeerd worden dat het gaat om een voortzetting van een reeds lang bestaande activiteit. De uitstoot van stikstof door de garnalenvisserij is meegenomen in de PB van het PAS-programma en maakt daarmee onderdeel uit van de achtergronddepositie. Hoewel de inzet in de garnalenvisserij van jaar tot jaar kan variëren, is de huidige inzet ten opzichte van situatie zoals deze bestond bij de invoering van het PAS-programma niet toegenomen. Daarbij kan nog worden opgemerkt dat de fluctuaties in het aantal pk-dagen vooral samenhangen met het feit dat binnen de vloot van vaartuigen < 300 pk afhankelijk van de vangsten en de visprijzen wordt overgeschakeld van de garnalenvisserij naar de visvisserij en vice versa. Dat betekent dat indien de inzet in de garnalenvisserij toeneemt de inzet in de visvisserij afneemt. De totale (gezamenlijke) hoeveelheid stikstof emmissies van de vloot neemt dan dus niet toe. Nu de emissies van de garnalenvisserij deel uit-maken van de achtergronddepositie is een berekening met de AERIUS

calculator niet nodig. Tevens kan een dergelijke berekening achterwege blijven aangezien geen sprake is van een toename of wijziging van de activiteit.'

In de vigerende vergunning wordt dus duidelijk gesteld dat het gaat om de voorzetting van een bestaande activiteit. De uitstoot van stikstof door de garnalenvisserij maakt volgens de vergunning deel uit van de achtergronddepositie. Aangezien geen sprake zal zijn van een toename van emissies hoeft geen beroep gedaan worden op depositieruimte en daarom is een berekening met AERIUS niet nodig.

Dit betekent dat de het feit dat sinds de uitspraak van 29 mei 2019 geen beroep gedaan kan worden op de passende beoordeling van het PAS niet betekent dat anders tegen Wnb-vergunningverlening voor de garnalenvisserij aangekeken moet worden. Er wordt immers geen beroep gedaan op depositieruimte omdat een nieuwe Wnb-vergunning niet leidt tot een toename van deposities ten opzichte van de referentie.

8. Visserij onderdeel scheepvaart

In het rapport 'Niet alles kan' van de commissie Remkes wordt het woord visserij enkele keren genoemd. Visserij wordt in dit rapport meegenomen met scheepvaart. Naast visserij maken ook binnenvaart en recreatievaart onderdeel uit van de categorie overige scheepvaart. De totale emissie van de scheepvaart in 2018 bedraagt volgens het rapport 134.200 ton NOx. De emissie van de visserij bedraagt daarvan 2.600 ton ofwel 1,9 %. Het rapport geeft aan dat de emissie van de visserij in 2020 2.200 ton bedroeg en volgens het basispad stikstof (bron PBL) zal dalen naar 1.600 ton in 2030. Volgens de Commissie Remkes leidt de scheepvaart tot een gemiddelde depositie op Nederland van 51,3 mol per ha/jr. Dit is ca 3,4 % van de totale depositie. Van deze 3,4 % maakt de visserij 1,9 % uit. Dat komt gemiddeld neer op 0,15 mol/ha/jr en betreft daarmee ca. 0,01 % van de totale depositie.

Scheepvaart kan plaatsvinden zonder passende beoordeling en is wat betreft het aspect stikstof niet Wnb-vergunningplichtig. De activiteit wordt meegenomen in de achtergronddepositie en met bronmaatregelen en ander beleid wordt getracht de emissies te verminderen. Aangezien visserij onderdeel uitmaakt van de scheepvaart maakt ook de totale emissie van de garnalenvisserij onderdeel uit van de achtergronddepositie. Het feit dat een deel van deze emissies plaatsvindt binnen Natura 2000 gebieden maakt dit niet anders.

9. Samenvatting en conclusie

De garnalenvisserij is een reeds lang bestaande activiteit. De activiteit vond reeds plaats op de relevante referentiedatum 10 juni 1994. Voor de activiteit was en is op basis van overdraagbare (rechten op) visvergunningen en visserijbeleid sprake van een bestaand recht en een doorlopende toestemming. De omvang (het maximaal gebruik) van de toestemming op de referentiedatum is later ingeperkt door een afname van het aantal visvergunningen en het weekendverbod. Daarnaast is op grond van vergunningen in het kader van de Wet natuurbescherming de omvang van het maximale gebruik dat van de toestemming kan worden gemaakt vanaf 2017 nader begrensd door een regulering van het aantal visuren binnen Natura 2000 gebieden. Als gevolg daarvan zijn ook de maximaal mogelijke deposities op veel Natura 2000 gebieden nader beperkt.

De deposities als gevolg van emissies door garnalenvisserij zijn evenals de emissies van de gehele scheepvaart onderdeel van de achtergronddepositie. De effecten van de bestaande activiteit garnalenvisserij zijn wat betreft de gevolgen van stikstofdepositie onderdeel van de bestaande situatie.

De eventuele effecten als gevolg van stikstofdepositie traden reeds op de referentiedata op en zijn in de omgeving verdisconteerd. De maximaal mogelijke emissies en deposities zijn sinds de referentiedatum 10 juni 1994 afgenomen en ook ten opzichte van latere referenties afgenomen. Significante gevolgen kunnen worden uitgesloten voor zover de wijzigingen van een activiteit in een Nbw-vergunning niet leiden tot andere of grotere negatieve gevolgen voor het Natura 2000-gebied ten opzichte van de situatie waarvoor ten tijde van de relevante referentiedatum voor het betrokken Natura 2000-gebied toestemming bestond (ECLI:NL: RVS: 2018:2449).

Met een nieuwe Wnb-vergunning waarmee niet alleen het aantal visuren binnen de Natura 2000 gebieden wordt begrensd maar waarmee ook het maximale gebruik buiten de Natura 2000 gebieden ten opzichte van de relevante referentiedatum wordt gehalveerd, kan verzekerd worden dat er op geen enkel voor stikstof en overbelast habitat sprake zal kunnen zijn van een toename van stikstofdepositie ten opzichte van het maximaal gebruik op de relevante referentiedatum. Dit kan met een aantal AERIUS-berekeningen worden aangetoond. Daarom kan op voorhand geconcludeerd worden dat met een dergelijke nieuwe Wnb-vergunning geen sprake kan zijn van significante gevolgen voor Natura 2000 gebieden. Een passende beoordeling van effecten als gevolg van stikstofemissies is daarom niet nodig.

Met Duits rekenmodel vervalt stikstofdossier visserij:

Bij politiek besluit op 9 juli 2021 kregen alle sectoren - inclusief de visserij - een invloedssfeer opgelegd van hun NOx-emissies van 25 kilometer. Dat zogenaamde 'toepassingsbereik' is afkomstig uit het op 6 juli 2021 aan de Tweede Kamer vrijgegeven TNO-rapport 'Afbakening in de modellering van depositiebijdragen van individuele projectbijdragen.' Met het rekenmodel dat de Duitsers gebruiken zou de plicht voor een 'stikstoftoets' bij een natuurvergunning voor vissers vervallen.

Het TNO-rapport is in opdracht van het LNV-Ministerie opgesteld. Daarop kwam vervolgens de beleidsbeslissing, dat alle sectoren een stikstofinvloed moeten uitsluiten tot 25 kilometer afstand van Natura 2000-gebied. Die invloedssfeer is het zogenaamde 'toepassingsbereik' van het door LNV gehanteerde rekenmodel. De 25 kilometer toepassingsbereik staat voor de theoretische afstand die NOx-emissies in het door LNV gehanteerde rekenmodel kunnen afleggen tot een natuurgebied, vanaf een uitlaat, stal of een fabrieksschoorsteen.
De 25 kilometer bereik werd door het ministerie op 9 juli 2021 vastgesteld op basis van 'expert judgement':[1] Dus het oordeel van de ingehuurde TNO-onderzoekers, niet bewijs of metingen. Onder het mom gelijke monniken, gelijke kappen, gaf LNV alle sectoren van (vlieg)verkeer tot visserij vervolgens een invloedssfeer van 25 kilometer mee, die relevant is voor de vergunningverlening. Juist in die gelijkschakeling van uiteenlopende sectoren zit de kiem van rechtsongelijkheid, waar vissers door worden getroffen.
Tata Steel rapporteert 6 kiloton emissie per jaar, en Schiphol 3 kiloton per jaar. Maar die emissies verspreiden zich op geheel andere wijze, dan tweehonderd over de Noordzeekust verspreide kottertjes, met sectorbrede emissies van 0,9 kiloton.[2] Het lijkt dan 'objectief 'om die getallen te vergelijken om tot een nationaal reductiedoel te komen. Maar in de beleidspraktijk zet LNV appels naast peren, dankzij de keuze voor een specifiek rekenmodel. Zo wordt de visserij geraakt door de rekenkundige beperkingen van een gekozen stikstofmodel. En niet door daadwerkelijk gemeten invloed van de sector op de staat van instandhouding van natuurgebieden, zoals Brussel vraagt.
Het Nieuw Nationaal Model dat LNV gebruikt, is gebaseerd op het door wetenschappelijk onderzoek omstreden geraakte Aerius.[3] Dat rekenmodel is ontwikkeld voor een stationaire bron op land. Niet voor mobiele bronnen op zee, viskotters die van Zeeland tot de Sylt varen. Dus omdat het rekenmodel niet *kan* rekenen met de realiteit, 'bestaat' de realiteit niet bij beleid.
Zo maakt LNV de toekenning van een natuurvergunning bij vissers per 2023, afhankelijk van de rekenkundige beperkingen van het gekozen model. Alsof beperking in expertise van beleidsmakers en hun adviseurs, de verantwoordelijkheid van vissers zou zijn. Zo kunnen vissers, in theorie, tot op 25 kilometer afstand van duingebied invloed hebben. Terwijl de keuze voor een ander rekenmodel, de sector van het stikstofdossier zou afhelpen.

Bij Duits model toepassingsbereik van 500 meter
Herlezing van het TNO-rapport van 6 juli 2021, de basis van het LNV- besluit voor 25 kilometer toepassingsbereik, geeft aanleiding de rechtmatigheid ter discussie te stellen van die 25 kilometer invloedssfeer. Zoals TNO zelf al schrijft op bladzijde 16, hanteren andere landen andere rekenmodellen met kleiner bereik: "Nergens wordt, voor zover duidelijk, ten behoeve van vergunningverlening de afzonderlijke bijdrage van een individuele bron met een rekenmodel bepaald op afstanden groter dan 20 km." Andere EU-lidstaten gebruiken namelijk weer andere rekenmodellen.

[1]blz 2 Duyzer et al https://www.aanpakstikstof.nl/documenten/rapporten/2021/07/09/bijlage-2-tno-rapport-afbakening-in-de-modellering-van-depositiebijdragen-van-individuele-projectbijdragen/
[2] Peter Coenen, Jan van Hulskotte (TNO) René Koch, Mark Wilmot: Stikstofdepositie vanuit de Garnalenvisserij, 29-05-2022, TNO/Wing
[3] Hanekamp et al (2017), A Volatile Discourse, reviewing aspects of ammonia emissions models and athmospheric concentrations in The Netherlands, Soil Use and Management,
https://www.researchgate.net/publication/336836204_Hanekamp_et_al_2017_A_volatile_discourse_-_reviewing_aspects_of_ammonia_emissions_models_and_atmospheric_concentrations_in_The_Netherlands

Het Duitse rekenmodel AUSTAL, stelt dat de hoogte van de schoorsteen doorslaggevend is voor het toepassingsbereik[4]. De Duitsers stellen de invloedssfeer (toepassingsbereik) op 100 maal de bronhoogte, aldus TNO. Dus bij een schoorsteen van 250 meter geldt dan een toepassingsbereik van 25 kilometer. Dat betekent ook dat een garnalenkotter waarvan de schoorsteen op bijvoorbeeld 5 meter hoogte ligt, een invloedssfeer van zijn NOx-emissies overblijft van 500 meter. In dat geval zou iedere invloed van NOx-emissies op Natura 2000-gebied wegvallen, wanneer de kotter op 500 meter uit de kust vist.

Meten met twee maten

Bovendien ontstaat nu juist rechtsongelijkheid, omdat bepaalde sectoren bij politiek besluit hun emissies mogen onder-rapporteren, of zelfs weglaten. Zo hoeft de luchtvaart door politieke afspraken alleen de emissies mee te rekenen tot 914 meter hoogte (3000 voet), die van starten en landen. Terwijl recent onderzoek van de TU Delft toont dat zo mogelijk 70 procent van alle stikstofdepositie uit luchtvaart niet wordt meegeteld.[5] Zo heeft Schiphol met een gelijk 'toepassingsbereik' van 25 kilometer plots een veel kleinere reductie-opgave, dan bijvoorbeeld vissers of boeren. Het RIVM beaamt dat politieke afspraken (niet wetenschappelijke) de oorzaak zijn van die onderrapportage.
Het LNV-Ministerie haar DG Stikstof rapporteert als missie een '*rijksbrede* aanpak voor het verder reduceren van de *totale* hoeveelheid stikstofdepositie in Nederland' en werkt 'daarmee aan het herstel en versterking van natuur.[6] De 'totale depositie' betekent ook die van luchtvaart en andere sectoren. Zeker wanneer de visserij vanuit een gelijkheidsbeginsel ook een toepassingsbereik kregen van 25 kilometer. Het artikel van het LNV-Ministerie 'lessen uit de stikstofcrisis van de vrouw die ons er uit helpt'[7] (Vera Pieterman) stelt op 20 mei 2020 bovendien dat 'alles valt of staat met wederzijds vertrouwen.' Hier kan iedere partij haar eigen verantwoordelijkheid nemen.

Motie Geurts/Harbers

Het gelijkschakelen van natuur en stikstof is bovendien een politieke, geen wetenschappelijke beleidskeuze. Als enige EU-land hanteert Nederland nu geschatte stikstofconcentraties in een gebied, als iets dat beschermenswaardig zou zijn. Dit zijn de zogenaamde 'kritische depositiewaarden' (KDW's). Daardoor is nu niet langer invloed op de 'staat van instandhouding' van natuurgebied, gemeten in plant- en diersoorten, maatgevend bij beleid. Een visvergunning is zo afhankelijk gemaakt van een optelsom van rekenmodellen voor stikstofneerslag, die in andere EU-landen niet worden gebruikt.
Het verdient juridisch onderzoek om te toetsen hoe die kabinetsdoelstelling en de handelswijze van LNV zich verhouden tot de verplichtingen uit de Habitatrichtlijn en het Europees recht. Ook dient het Kabinet nog steeds gehoor te geven aan de Motie Geurts/Harbers[8] uit 2020 om de rentabiliteit van dit beleid (wat levert de koppeling stikstof/natuur op voor mens en natuur) te toetsen. De dwingende taal richting de sector vanuit LNV zou je dus prematuur kunnen noemen. Het volstaat voor nu vast te stellen, dat voor het eerst in de visserijgeschiedenis, de toekenning van een visvergunning per 2023 afhankelijk wordt gemaakt van de beperkingen van een door LNV gekozen rekenmodel.
Op basis van een oordeel, en kennislacunes van beleidsmakers, kan vissers nu tot 25 kilometer uit de kust een negatieve invloed op natuur aangerekend worden. Bij keuze voor een ander model, bijvoorbeeld het Duitse, zou de visserij geen stikstofprobleem meer hebben. Zo zou de belastingbetaler en visserijsector kapitaal bespaard worden, dat in meetbare verbetering van de vispraktijk en natuurbescherming geïnvesteerd kon worden.

---

[4] blz 16 Duyzer et al; Afbakening in de modellering van depositiebijdragen van individuele projectbijdragen, TNO 6 juli 2021 via https://www.aanpakstikstof.nl/documenten/rapporten/2021/07/09/bijlage-2-tno-rapport-afbakening-in-de-modellering-van-depositiebijdragen-van-individuele-projectbijdragen/

[5] Marijn van Loo (2021) Quantifying the impact of aviation emissions on global nitrogen deposition, TU Delft 21 september 2021, vrijgegeven op 22 juni 2022

[6] https://www.algemenebestuursdienst.nl/actueel/nieuws/2019/11/12/vera-pieterman-programma-directeur-bij-programma-dg-stikstof-bij-lnv

[7] Lessen uit de Stikstofcrisis van de vrouw die ons er uit helpt: "Ze reflecteert op een veelbewogen jaar en concludeert dat alles staat of valt met wederzijds vertrouwen."
https://www.overheidvannu.nl/actueel/artikelen/2020/05/26/lessen-uit-de-stikstofcrisis-van-de-vrouw-die-ons-eruit-helpt

[8] Motie Geurts Harbers: kostenbaten-analyse
https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35600-30.html

Wat als garnalenvisser wel/niet doen?

Dilemma's in het stikstofdossier

URK – Wat moeten garnalenvissers wel of niet doen om te mogen blijven vissen? Voorzitter Johan Nooitgedagt schetst namens zijn team van de Nederlandse Vissersbond de dilemma's waar bestuurders en vissers mee worstelen.

De garnalenvissers zien zoveel dilemma's dat ze wel achter vijf ankers liggen om zekerheid te krijgen omtrent de stikstofkwestie. Het doel is om per 1 januari 2023 te blijven vissen, maar dan moet je als ondernemer wel heel goed weten waar je aan toe bent, om zeker te weten welk anker gaat houden (om maar in termen van zeevarenden te spreken).

De Nederlandse Vissersbond doet namens de garnalen-PO's de aanvraag voor de Wnb-vergunningen. Daar is een heel team mee bezig en waar nodig worden experts ingehuurd. Alles is op basis van de thans beschikbare kennis. Die kennis wijzigt nogal eens en deskundigen in Nederland rollen over elkaar heen.

Kern van het dilemma is: Wanneer je als ondernemer nu een investering doet in een allernieuwste schone motor, dan wil je toch zeker weten dat het een zinvolle investering is geweest? De huidige angst van de ondernemer is dat het straks allemaal voor niets is geweest. Juist dat kan niemand met zekerheid bevestigen of ontkennen, omdat de verschillende zienswijzen elkaar snel opvolgen. Ik probeer in dit artikel opening van zaken te geven en voor iedereen transparantie te duiden.

Anker 1:

Dat zou betekenen dat we verder gaan zoals we nu doen en gewoon de aanvraag Wnb vervolgen met een AERIUS-berekening zoals het ministerie LNV dat graag ziet. De aanvraag is al verzonden.

Anker 2:

Vaststellen dat de AERIUS-berekening met een 'toepassingsbereik' van 25 kilometer helemaal niet klopt. Volgens de Duitse methode van stikstofberekening zouden we als garnalenvisserij helemaal geen probleem hebben.

Anker 3:

De garnalenvisserij is feitelijk een bestaand gebruik (geen project) en dan hoeft er helemaal geen stikstofberekening te komen. Dat is zeker het geval zolang we niet méér stikstofbelasting dan in het verleden hebben veroorzaakt.

Anker 4:

Door de grote onzekerheid en onbekendheid met de huidige aanpak in Nederland: Ministerie LNV doe gewoon nog een verlenging van de huidige bestaande Nbw-vergunning met enkele jaren en laten we overleggen hoe we de stikstofdilemma's kunnen oplossen. Dat vraagt om besluitvorming die zekerheid geeft.

Anker 5:

Stop met praten en ga als sector naar de rechter omdat we heen en weer worden geslingerd in onduidelijkheden tussen voor- en tegenstanders in de methode hoe we het stikstofvraagstuk moeten berekenen. Dilemma is dat dit veel tijd en geld vraagt en we niet voor 1 januari 2023 een eenduidig antwoord van een rechter hebben. De kwestie is complex en een rechter is dan geneigd het door te schuiven.

Met Duits rekenmodel vervalt stikstofdossier visserij

Bij politiek besluit kregen alle sectoren (inclusief de visserij) een invloedssfeer opgelegd van hun NOx-emissies van 25 kilometer. Dat 'toepassingsbereik' is afkomstig van een aan de Tweede Kamer vrijgegeven rapport. Het rapport is in opdracht van het LNV-ministerie opgesteld. Daarop kwam vervolgens de beleidsbeslissing dat alle sectoren een stikstofinvloed moeten uitsluiten tot 25 kilometer afstand van Natura 2000-gebied. Deze werd niet op wetenschappelijke basis vastgesteld, niet met bewijs of metingen. Onder het mom gelijke monniken gelijke kappen, gaf LNV alle sectoren van (vlieg) verkeer tot visserij vervolgens een invloedssfeer van 25 kilometer mee, die relevant is voor de vergunningverlening. Juist in die gelijkschakeling van uiteenlopende sectoren zit de kiem van rechtsongelijkheid waar vissers door worden getroffen. Tata Steel rapporteert 6 kiloton emissie per jaar, en Schiphol 3 kiloton per jaar. Maar die emissies verspreiden zich op geheel andere wijze, dan tweehonderd over de Noordzeekust verspreide kottertjes, met sectorbrede emissies van 0,9 kiloton. Het lijkt dan 'objectief' om die getallen te vergelijken om tot een nationaal reductiedoel te komen. Maar in de beleidspraktijk zet LNV appels naast peren, dankzij de keuze voor een specifiek rekenmodel. Zo wordt de visserij geraakt door de rekenkundige beperkingen van een gekozen stikstofmodel. En niet door daadwerkelijk gemeten invloed van de sector op de staat van instandhouding van natuurgebieden, zoals Brussel vraagt. Het Nieuw Nationaal Model dat LNV gebruikt, is gebaseerd op het door wetenschappelijk onderzoek omstreden geraakte Aerius. Dat rekenmodel is ontwikkeld voor een stilstaande bron op land. Niet voor garnalenkotters die van Zeeland tot de Sylt varen. Dus omdat het rekenmodel niet kan rekenen met de realiteit, 'bestaat' de realiteit niet bij beleid. Zo maakt LNV de toekenning van een natuurvergunning bij vissers per 2023 afhankelijk van de rekenkundige beperkingen van het gekozen model. Alsof beperking in expertise van beleidsmakers en hun adviseurs de verantwoordelijkheid van vissers zou zijn. Zo kunnen vissers, in theorie, tot op 25 kilometer afstand van duingebied invloed hebben. Terwijl de keuze voor een ander rekenmodel de sector van het stikstofdossier zou afhelpen.

Met het rekenmodel dat de Duitsers gebruiken zou de plicht voor een 'stikstoftoets' bij een natuurvergunning voor vissers vervallen.

Bij Duits model toepassingsbereik van 500 meter

Herlezing van het bewuste TNO-rapport geeft aanleiding de rechtmatigheid ter discussie te stellen van die 25 kilometer invloedssfeer. Zoals TNO zelf al schrijft hanteren andere landen andere rekenmodellen met kleiner bereik. Het Duitse rekenmodel AUSTAL stelt dat de hoogte van de schoorsteen doorslaggevend is voor het toepassingsbereik. De Duitsers stellen de invloedssfeer op 100 maal de bronhoogte, aldus TNO. Dus bij een schoorsteen van 250 meter geldt dan een toepassingsbereik van 25 kilometer. Dat betekent ook dat een garnalenkotter waarvan de uitlaat op vijf meter hoogte zit een invloedssfeer van zijn NOx-emissies tot 500 meter heeft. In dat geval zou iedere invloed van NOx-emissies op Natura 2000-gebied wegvallen wanneer de kotter verder dan 500 meter uit een kust vist.

Meten met twee maten

Bovendien ontstaat nu juist rechtsongelijkheid, omdat bepaalde sectoren bij politiek besluit hun emissies mogen onder-rapporteren, of zelfs weglaten. Zo hoeft de luchtvaart door politieke afspraken alleen de emissies mee te rekenen tot 914 meter hoogte (3.000 voet), die van starten en landen. Terwijl recent onderzoek toont dat zo mogelijk 70 procent van alle stikstofdepositie uit luchtvaart niet wordt meegeteld. Zo heeft Schiphol met een gelijk 'toepassingsbereik' van 25 kilometer plots een veel kleinere reductie-opgave dan bijvoorbeeld vissers of boeren. Het RIVM beaamt dat politieke afspraken (niet wetenschappelijke) de oorzaak zijn van die onderrapportage. Het LNV-ministerie haar DG Stikstof rapporteert als missie een 'rijksbrede aanpak voor het verder reduceren van de totale hoeveelheid stikstofdepositie in Nederland' en 'werkt daarmee aan het herstel en versterking van natuur'. De 'totale depositie' betekent ook die van luchtvaart en andere sectoren. Zeker wanneer de visserij vanuit een gelijkheidsbeginsel ook een toepassingsbereik kreeg van 25 kilometer.

Motie Geurts/Harbers

Het gelijkschakelen van natuur en stikstof is bovendien een politieke, geen wetenschappelijke beleidskeuze. Als enige EU-land hanteert Nederland nu geschatte stikstofconcentraties in een gebied, als iets dat beschermenswaardig zou zijn. Dit zijn de zogenaamde 'kritische depositiewaarden' (KDW's). Daardoor is nu niet langer invloed op de 'staat van instandhouding' van natuurgebieden, gemeten in plant- en diersoorten, maatgevend bij beleid. Een visvergunning is zo afhankelijk gemaakt van een optelsom van rekenmodellen voor stikstofneerslag, die in andere EU-landen niet worden gebruikt. Het verdient juridisch onderzoek om te toetsen hoe die kabinetsdoelstelling en de handelswijze van LNV zich verhouden tot de verplichtingen uit de Habitatrichtlijn en het Europees recht. Ook dient het Kabinet nog steeds gehoor te geven aan de Motie Geurts/Harbers uit 2020 om de rentabiliteit van dit beleid (wat levert de koppeling stikstof/natuur op voor mens en natuur) te toetsen. De dwingende taal richting de sector vanuit LNV zou je dus prematuur kunnen noemen. Het volstaat voor nu vast te stellen, dat voor het eerst in de visserijgeschiedenis, de toekenning van een visvergunning per 2023 afhankelijk wordt gemaakt van de beperkingen van een door LNV gekozen rekenmodel.

Op basis van een oordeel en kennislacunes van beleidsmakers, kan vissers nu tot 25 kilometer uit de kust een negatieve invloed op natuur aangerekend worden. Bij keuze voor een ander model, bijvoorbeeld het Duitse, zou de visserij geen stikstofprobleem meer hebben. Zo zou de belastingbetaler en visserijsector kapitaal bespaard worden.

Garnalenvisserij is een bestaande praktijk

De garnalenvisserij is een al lang bestaande activiteit in Nederlandse kustwateren en in de in deze kustwateren gelegen Natura 2000 gebieden. De activiteit werd ten tijde van de aanmelding of aanwijzing van Natura 2000 gebieden al decennialang uitgeoefend. Zie bijvoorbeeld de inventarisatielijst bestaand gebruik Waddenzee en Noordzeekustzone. Ook in de Natura 2000 beheerplannen wordt de activiteit aangemerkt als bestaande activiteit. Voor deze activiteit was reeds op de referentiedatum toestemming verleend. Deze toestemming is wat betreft de uitgegeven visvergunningen doorlopend. Er is dus niet steeds voor een beperkte periode een vergunning verleend, waarbij telkens opnieuw werd beoordeeld of, en zo ja in welk gebied, de activiteit mocht worden uitgeoefend. Er was dus geen sprake van elkaar opvolgende projecten, maar van een doorlopend project waarvoor reeds op de referentiedatum toestemming bestond. In principe is de activiteit dan ook niet Wnb-vergunningplichtig.

Voorgaande is ook in het kader van de effecten als gevolg van stikstofemissies van belang. Immers ook de emissies van garnalenvisserij treden reeds decennialang op en de effecten daarvan, hoe minimaal ze ook zijn, zijn verdisconteerd in de bestaande situatie. Dit betekent dat de activiteit onderdeel uitmaakt van de achtergrond, en dat voortzetting van de activiteit in ongewijzigde of afgeslankte vorm niet kan leiden tot (additionele) gevolgen voor Natura 2000 gebieden.

Toestemming om garnalen te vissen is doorlopend

De uitoefening van de garnalenvisserij is al ver voor 1994 gebonden aan het hebben van een visvergunning voor de garnalenvisserij. Sinds 29 december 1977 was de *Beschikking visserij visserijzone, zeegebied en kustwateren* van kracht. Met ingang van 25 augustus 2005 werd in artikel 11 een tweede lid ingevoegd dat bepaalde dat het in afwijking van het eerste lid verboden was om van vrijdag 12.00 uur tot de daaropvolgende zondag 24.00 uur te vissen met enig vistuig geschikt voor het vangen van garnalen. Dit betrof het weekendverbod.

Uit artikel 70 kan worden geconcludeerd dat het recht op een garnalenvergunning overdraagbaar is. Indien een aanvraag aan de in artikel 70 genoemde voorwaarden voldoet, moet de minister deze honoreren. Hieruit kan worden afgeleid dat sprake is van een overdraagbaar recht. Uit een aantal uitspraken kan worden geconcludeerd dat de garnalenvergunning als een eigendomsrecht als bedoeld in artikel 1 van het Eerste Protocol van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) moeten worden beschouwd. Op dat recht mag alleen inbreuk gemaakt worden in het algemeen belang en op basis van een wettelijk voorschrift. Daarnaast is het mogelijk om een vergunning voor maximaal 2 jaar te reserveren en kan uit de verstuurde vergunningen worden afgeleid dat deze een begindatum kennen maar geen einddatum. Er is dus duidelijk geen sprake van tijdelijke vergunningen maar van overdraagbare vergunningen die voor onbepaalde tijd zijn verleend. Behalve uit de jurisprudentie en de regelgeving met betrekking tot visvergunningen kan ook uit beleidsnota's zoals de Structuurnota Zee- en Kustvisserij worden afgeleid dat garnalenvisserij (binnen het kader van het bestaande aantal vergunningen) kan worden voortgezet.

Garnalenvisserij is onderdeel van de scheepvaart

In het rapport 'Niet alles kan' van de commissie Remkes (Adviescollege Stikstofproblematiek) wordt het woord visserij enkele keren genoemd. Visserij wordt in dit rapport meegenomen met scheepvaart. Naast visserij maken ook binnenvaart en recreatievaart onderdeel uit van de categorie overige scheepvaart. De totale emissie van de scheepvaart in 2018 bedraagt volgens het rapport 134.200 ton NOx. De emissie van de totale visserij bedraagt daarvan 2.600 ton ofwel 1,9%. Het rapport geeft aan dat de emissie van de visserij in 2020 2.200 ton bedroeg en volgens het basispad stikstof (bron PBL) zal dalen naar 1.600 ton in 2030.

Volgens de Commissie Remkes leidt de scheepvaart tot een gemiddelde depositie op Nederland van 51,3 mol per ha/jr. Dit is ca 3,4% van de totale depositie. Van deze 3,4% maakt de totale visserij 1,9% uit. Dat komt gemiddeld neer op 0,15 mol/ha/jaar en betreft daarmee ca. 0,01% van de totale depositie.

Scheepvaart kan plaatsvinden zonder passende beoordeling en is wat betreft het aspect stikstof niet Wnb-vergunningplichtig. De activiteit wordt meegenomen in de achtergronddepositie, en met bronmaatregelen en ander beleid wordt getracht de emissies te verminderen. Aangezien visserij onderdeel uitmaakt van de scheepvaart maakt ook de totale emissie van de kleinschalige garnalenvisserij onderdeel uit van de achtergronddepositie. Het feit dat een deel van deze emissies plaatsvindt binnen Natura 2000 gebieden maakt dit niet anders.

Tot slot

Welk anker gaat de garnalenvisser zekerheid geven opdat we deze dilemma's achter ons kunnen laten?

De uitgebreidere onderbouwing (met referenties) is in het bezit van alle Leden van de Tweede Kamer die lid zijn van de Vaste Kamercommissie van LNV. Als visserijsector moeten we het vertrouwen hebben dat dit gaat leiden tot het stellen van vragen aan de ministers Staghouwer en Van der Wal (LNV).

Wij zijn als visserijsector niet tegen het doen van aanpassingen omtrent de uitstoot, maar we willen duidelijkheid en perspectief voor verantwoorde financiële uitgaven.

We hebben de afgelopen jaren al voldoende tegenslag en de miljoenen voor de visserij zijn voorlopig nog onbereikbaar voor de vissers. Wordt vervolgd.

Johan K. Nooitgedagt
(voorzitter)

Geachte leden van de Provinciale Staten Noord-Holland, geachte mevrouw Zaal,

Aan de leden van de Provinciale Staten Noord-Holland en de gedeputeerde mevr. I. Zaal,
t.a.v. de Griffier

Hierbij gelieve u aan te treffen een drietal documenten (bijlagen) die een relatie leggen met de huidige aanpak van de stikstofproblematiek en de garnalenvisserij (kustvisserij) in Nederland. Uw provincie heeft ook veel garnalenvissers (kustvissers) . Document 1 geeft de publicatie weer zoals deze a.s. vrijdag in het vakblad Visserijnieuws zal staan. Document 2 en 3 geeft een wetenschappelijk verantwoorde weergave van de situatie stikstof zoals de garnalenvissers deze thans ondergaan.

De garnalenvissers in Nederland hebben grote moeite welke richting en bestendige aanpak zij moeten kiezen om aan de vigerende stikstofnormen te kunnen voldoen. Je zult als garnalenvisser binnenkort (nu) maar een investering moeten doen van ongeveer €150.000 en dan blijkt achteraf dat het allemaal weer anders is omdat er verandering in het beleid is of dat er een grote ongelijkheid in aanpak bestaat.
Wij doen een indringende oproep aan u om de verantwoordelijke bestuurders duidelijkheid te laten geven. Wij hebben het vertrouwen dat deze documenten daarvoor voldoende onderbouwing geven en mogelijk kan dit op termijn leiden tot een stevige breed gedragen motie. De garnalenvisserij is niet tegen een aanpak van stikstof maar de grote investeringen moeten wel uit te leggen zijn aan hen die deze investeringen moeten doen en daar feitelijk geen zekerheid voor terugkrijgen in relatie tot de tijd om het terug te kunnen verdienen.

Met vriendelijke groeten,

(voorzitter)

NEDERLANDSE VISSERSBOND

E3DDEDEB-3251-4259-B67B-BAEEFD6CF5E9

Ons kenmerk: 22.952582
Relatie met:

GEMEENTE Schagen

Het College van Gedeputeerde Staten en Statenleden
van de Provincie Noord-Holland
Dreef 3
2012 HR HAARLEM

Bezoekadres
Laan 19, 1741 EA Schagen
Postadres
Postbus 8, 1740 AA Schagen

Tel. (0224) 210 400
Fax (0224) 210 455
postbus8@schagen.nl
www.schagen.nl
@SchagenGemeente
Gemeente Schagen

KvK 56838328
IBAN NL25BNGH0285156721
BIC BNGHNL2G

Datum 20 juli 2022
Ons kenmerk 22.952582
Uw kenmerk
Contact Joren Bakker
Onderwerp Aanpak stikstof
Kopie: Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Minister voor Natuur en Stikstof, Landbouwwoordvoerders & Fractievoorzitters Tweede Kamer, Colleges gemeenten Noord-Holland Noord

Geachte leden van Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten Noord-Holland ,

De aangekondigde stikstofplannen baren ons, onze inwoners en onze ondernemers grote zorgen. Het ontbreekt aan een goed gesprek, aan perspectief en aan een zorgvuldige gebiedsgerichte aanpak. Ook zou de wetenschappelijke onderbouwing beter moeten worden uitgelegd. Wij zien dat er een opgave ligt richting een toekomstbestendige landbouw. Maar de manier waarop het kabinet dit van bovenaf lijkt op te leggen doet dit proces echter geen goed.

Ondernemers in de landbouw produceren ons voedsel. Zij dragen in de absolute en meest positieve zin van het woord bij aan de leefbaarheid van plattelandsgemeenten. Onze boeren zorgen voor de omgeving én voor de lokale gemeenschap. Het zijn degenen die onze marktstad groot gemaakt hebben en die het landschap in onze gemeente dragen.

Het realiseren van de stikstofreductiepercentages van het kabinet zal individuele ondernemers en de lokale economie hard treffen. De onrust en onzekerheid in onze gemeente groeit. Een jonge veehouder die het bedrijf van zijn ouders niet kan overnemen, vanwege de onzekere toekomst, is hier een voorbeeld van. Een ander voorbeeld is de bank die geen financieringsaanvraag meer van jonge ondernemers in de landbouw in behandeling neemt. Met de aangekondigde stikstofplannen haalt het kabinet misschien de eigen reductiedoelen, maar komt de leefbaarheid van het platteland steeds verder onder druk te staan.

Het ontbreekt aan perspectief voor onze (jonge) agrariërs. De agrarische sector zet zich sinds jaar en dag in om de uitstoot terug te dringen. Duurzaam ondernemen is in veel gevallen al de norm. Agrariërs zijn voedselproducenten, maar tegelijkertijd ook ondernemers. Elke ondernemer wil de best mogelijke randvoorwaarden creëren. Daarbij valt onder meer te denken aan circulair ondernemen, de kringlooplandbouw en het stimuleren van de biodiversiteit. Vele agrariërs werken al bewust natuur-inclusief, hebben oog voor de natuur, het klimaat en de waterkwaliteit. Zij voelen zich niet erkend, ondanks al hun inspanningen.

Binnen de agrarische sector is groot onbegrip over de totstandkoming van het eenzijdig pakket aan stikstofplannen. Er is twijfel over waarom de gestelde reductiedoelen zijn zoals deze zijn in ons gebied.

DIGITAAL ONDERTEKEND

Deze twijfel snappen wij heel goed. Het huidig handelen van het kabinet leidt tot polarisatie en brengt ons doel van een leefbaar platteland juist verder weg.

Integrale afspraken met alle sectoren (verkeer/industrie/scheepvaart/luchtvaart/agrarisch) zijn nodig om het doel van een vitaal platteland en een toekomstbestendige en gezonde agrarische sector dichter bij te brengen. Op sectorniveau moeten de afspraken worden gedragen door alle partijen; de gemeenten, provincies, het Rijk en, in dit geval, de agrarische sector. Kijk hierbij ook naar de oplossingsrichtingen die de agrarische vertegenwoordigers actief aandragen. Wij herkennen ons in de zorgen van de agrarische sector over het gebrek aan opvolging hiervan. We zien graag een Gedeputeerde Staten die de aangedragen oplossingsrichtingen actief oppakt en implementeert in het provinciaal beleid. We moeten het samen doen.

Door gebiedsgericht en van "onderop" te werken, kan ingezoomd worden op de lokale situatie en kunnen op maat afspraken gemaakt worden conform de aangedragen oplossingsrichtingen. Wij pleiten voor een echt integrale aanpak (en niet alleen het nog verder terugbrengen van de stikstofuitstoot) waarbij ruimte is voor innovatie, combineren van meerdere functies en diensten op de landbouwbedrijven en maatwerk. De werkelijke uitstoot per bedrijf moet daarbij het uitgangspunt zijn. Het kabinet heeft u als Gedeputeerde Staten van Noord Holland gevraagd de plannen om te zetten in beleid. Wij hopen dat u onze uitgestoken hand aanneemt en samen met onze agrariërs, andere betrokken ondernemers en gemeenten tot een verdere uitwerking van een lokaal stikstofbeleid komt, gestaafd op heldere en door beide partijen gedragen doelen, maatwerk en een zorgvuldige gebiedsgerichte aanpak.

Graag treden wij hierover met u in overleg.

Namens de volgende fracties van de gemeenteraad,

CDA
JessLokaal
Seniorenpartij Schagen
PvdA
SP
Wens4U

Namens het college van burgemeester en wethouders,

Mevrouw M.J.P. van Kampen-Nouwen
Burgemeester

De heer A. Meijer
Gemeentesecretaris

ZOB ZORG OM BOER EN TUINDER

JAAROVERZICHT 2021

VRIJWILLIGERSORGANISATIE MET ERVARINGSDESKUNDIGEN

Van mens tot mens

De vrijwilligers van Zorg Om Boer en Tuinder zijn maatjes voor boeren en tuinders die behoefte hebben aan een luisterend oor. Je kunt je verhaal doen en klankborden zonder dat er kosten aan verbonden zijn.

BESTUUR

Piet Boer
Voorzitter

Wim Biemans
Regio West en Penningmeester

Arie Aalberts
Regio Noord en Portefeuille Sponsoring

Hanneke Kraaijenveld
Regio Oost en Portefeuille Opleiding en training

Marie-José van der Ven
Regio Zuid en Portefeuille Communicatie

SPONSOREN

- Agri.NL
- Stichting Anitya Foundation
- Wiersma-Reitsma stichting
- Alfa Accountants en Adviseurs
- Van Westreenen

Eenmalige bijdragen zijn ontvangen van:

- Trioliet
- Voergroep Zuid
- Abiant Uitzendorganisatie
- Oranje Fonds
- Diverse giften

HOE WERKT HET?

66
Hulpvragers

LAAGDREMPELIG IN GESPREK

Stichting Zorg om Boer en Tuinder is een onafhankelijke vrijwilligers-organisatie met ruim 40 vrijwilligers in heel Nederland. Ondernemers die zich zorgen maken, twijfelen over de richting die het bedrijf op moet, zorg hebben over de financiële situatie of met andere vragen worstelen kunnen bij ZOB terecht.

Alle vrijwilligers zijn goed bekend met of komen uit de agrarische sector en beschikken over een uitgebreid inzetbaar netwerk. Deze zogeheten ervaringsdeskundigheid maakt de herkenning groot en de drempel om in gesprek te gaan laag.

AANLEIDINGEN VOOR DE HULPVRAAG

Bedrijfstype

- Melkveehouderij
- Vleesveehouderij
- Varkenshouderij
- Pluimveehouderij
- Akkerbouw
- Tuinbouw
- Overig

Problematiek

- Toekomstperspectief
- Financieel
- Bedrijfsmanagement
- Gezin en relatie
- Sociaal Emotioneel
- Bedrijfsbeëindiging
- Gezondheid
- Bedrijfsoverdracht
- Huisvesting
- Dierenwelzijn
- Overig

EEN GREEP UIT LANDELIJKE EN REGIONALE SAMENWERKING

- Project AgroZorgwijzer met NZO, Vertrouwensloket Welzijn Landbouwhuisdieren en LTO
- Samenwerking 113 Landelijke suïcidepreventie
- Onderzoek GGD IJsselland

www.zorgomboerentuinder.nl
Secretariaat Zorg om Boer en Tuinder
Diphoorn 11
7842 TA Diphoorn

Jaarverslag 2021

Secretariaat
Diphoorn 11
7842 TA DIPHOORN
W www.zorgomboerentuinder.nl
E info@zorgomboerentuinder.nl

Inhoud

1. Voorwoord 3
2. Organisatie en profiel Zorg om Boer en Tuinder 4
3. Opleiding en training 6
4. Communicatie 7
5. Sponsoring 8
6. Financiën ..... **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**
7. Regio's 12
8. Hulpvragen 16
9. Organisatie stichting Zorg om Boer en Tuinder Nederland 18

1. Voorwoord

Terugkijkend op 2021 moeten we helaas constateren dat de omstandigheden waaronder onze vrijwilligers hun werk moeten doen nog steeds beperkt worden door de heersende Coronapandemie. Dit heeft jammer genoeg nog steeds impact op het directe contact met boeren en tuinders, die om hulp vragen, en maakt het ook moeilijk om trainingen te organiseren voor onze vrijwilligers. Als bestuur zijn we onze vrijwilligers dankbaar dat ze zich in deze omstandigheden zo goed mogelijk in blijven zetten voor de hulpvragers. Ondanks de Coronabeperkingen hebben wij het afgelopen jaar als organisatie belangrijke stappen gezet om ons verder te versterken. Een voorbeeld daarvan is het zelfstandig voortzetten van AgroZorgwijzer.

AgroZorgwijzer is destijds opgezet op initiatief van de zuivelindustrie samen met ZOB, LTO, het Vertrouwensloket Welzijn Landbouwhuisdieren en met het ministerie van LNV. Het doel van AgroZorgwijzer was het helpen van het agrobedrijfsleven bij het omgaan met boeren met psychosociale problemen en het slaan van een brug tussen de agrarische sector en de psychosociale hulpverlening. Het is ontstaan vanuit de zuivelsector en is de laatste jaren uitgebreid naar andere agrarische sectoren.

Als ZOB willen we voortbouwen op het goede werk dat door AgroZorgwijzer is gedaan. We willen ons met AgroZorgwijzer met name toeleggen op het toegankelijk maken van het zorgnetwerk voor zowel boeren en tuinders, die hulp zoeken, als ook voor de omgeving van boeren die in de knel zitten. Dat betreft dan vaak erfbetreders uit het agrobedrijfsleven, buren en familie. AgroZorgwijzer is daarmee wat het als naam al zegt: een wijzer voor mensen in de agrarische sector naar de juiste zorg.

Daarnaast zal ZOB ook partijen bij elkaar brengen die psychosociale hulp bieden met als doel om de kloof tussen deze hulpverleners en de boeren en tuinders, die dat soort hulp nodig hebben, te verkleinen. Tevens zullen we vanuit dat platform onderzoek stimuleren om goed zicht te krijgen op de omvang van de mentale problematiek in de agrarische sector.

Om deze extra taken goed te kunnen uitvoeren, naast ons werk als hulpverleningsorganisatie, gaan we samen met LTO Noord een subsidieaanvraag indienen bij het ministerie van LNV.
In het Jaarverslag 2020 sprak ik de verwachting uit dat er een klein stuwmeer aan hulpvragen te verwachten zou zijn zodra de Coronabeperkingen worden afgebouwd. Bij van het schrijven van dit voorwoord lijkt het erop dat de Coronabeperkingen binnenkort verregaand zullen worden afgebouwd. Dat maakt dat wij met goede moed, met nieuwe energie en met concrete plannen het nieuwe jaar in kunnen gaan. Onze vrijwilligers staan klaar en maken graag extra tijd vrij om te luisteren naar alle boeren en tuinders met hulpvragen om ze vervolgens de juiste hulp te kunnen bieden.

Wij voelen ons daarbij gesteund door onze sponsoren. Ik wil de sponsoren daarom ook hartelijk bedanken voor de steun in het afgelopen jaar en ik spreek de hoop uit dat zij ons zullen blijven steunen in de komende jaren.

Piet Boer
Voorzitter

2. Organisatie en profiel Zorg om Boer en Tuinder

Missie
Wij zetten ons in voor mensen in de agrarische wereld, die problemen ervaren. Zelfredzaamheid en weerbaarheid zijn daarbij het uitgangspunt.

Visie
Dit doen wij door laagdrempelig en onafhankelijk een luisterend oor te bieden, het zijn van een klankbord en van een wegwijzer voor mensen uit de agrarische wereld. We doen dit kosteloos.

De kracht van Zorg om Boer en Tuinder
Veel boeren, tuinders en hun gezin ervaren een toenemende druk vanuit de sector en de samenleving. Om te voorkomen dat de druk te hoog oploopt, helpt het om een gesprek te voeren met een maatje, zoals een vrijwilliger van ZOB. Voor veel mensen is dit de eerste stap in het zoeken naar hulp. Bij ZOB werken 40 vrijwilligers, verdeeld over vier regio's, en daarnaast is er een landelijk bestuur. De vrijwilligers voeren laagdrempelige gesprekken met boeren, tuinders en hun gezinsleden, die op sociaal/emotioneel gebied problemen ervaren, mede als gevolg van hun leven en het werken als agrariër.

Onze waarde voor boeren en tuinders
- Contact met een maatje
- Luisterend oor
- Kosteloos
- Onafhankelijk
- Laagdrempelig
- Ervaringsdeskundigen en/of grote betrokkenheid bij de sector

Onze waarde voor agrarisch bedrijfsleven
- Ondersteuning van boeren en tuinders op sociaal/emotioneel vlak is noodzakelijk voor een gezonde sector, waarin de zorg voor dieren en het leveren van kwaliteit voorop staan. Daarbij zijn het welzijn en welbevinden van agrarische ondernemers en hun gezin cruciaal.
- Vrijwilligers van ZOB ontlasten de overige erfbetreders:
  * zijn getraind in het voeren van gesprekken
  * hebben/nemen de tijd om in gesprek te gaan
  * beschikken over een groot netwerk om te kunnen doorverwijzen

Onze waarde voor de samenleving
- Steun bieden aan agrarisch ondernemers met sociaal/emotionele problematiek voorkomt in veel gevallen vereenzaming en zorgt ervoor dat mensen onderdeel van de samenleving blijven uitmaken.
- Verweven van boer en samenleving (verbinding met reguliere hulpverlening, gemeenten, kerken, etc.).

Positie Zorg Om Boer en Tuinder in het zorgnetwerk

- Eerste stap: contact leggen met de vrijwilligers van ZOB is voor boeren en tuinders de eerste stap. De vrijwilligers bieden een luisterend oor en schakelen, wanneer gewenst, hulp in voor/met de agrariër.
- Inzet netwerk: wanneer een ondernemer meer nodig heeft dan alleen een luisterend oor, dan verbindt een vrijwilliger hem/haar met bijvoorbeeld een financieel expert, een (agro)coach, een mediator en/of het reguliere zorgnetwerk, zoals huisarts, de GGD/GGZ, etc.
- Blijvende steun betreffen de kosten voor vervoer, trainingen en verdere professionalisering. De vrijwilligers hebben vaak een rol in (tijdelijke) overheidsprojecten, waarbij ondernemers gesteund worden. Maar wanneer een project is afgelopen, is dat niet het einde van de hulp, die ZOB kan bieden.

3. Opleiding en training

Aan de vrijwilligers van ZOB is in 2021 helaas geen opleidings- en trainingsprogramma geboden, terwijl dit wel begroot en gepland stond. Bijzonder jammer, aangezien de opleiding een verplicht onderdeel is zodat gemotiveerde vrijwilligers ingezet kunnen worden in hulpvragen.

De opleidingsdagen dienen fysiek plaats te vinden gezien het karakter van de opleidingen en trainingen. Het oefenen en het blootleggen van de diepere vraagstukken heeft niet hetzelfde leereffect als de deelnemers elkaar niet persoonlijk kunnen ontmoeten en kunnen bevragen. Daarnaast zijn de dagen ook bedoeld om de deelnemers uit diverse regio's persoonlijk kennis met elkaar en de organisatie te laten maken.
Ook konden de vrijwilligersdagen helaas geen doorgang vinden. Een vast onderdeel van deze dagen is, naast de ontmoeting, het trainen en bespreken van thema's, die voortkomen uit de ervaringen van onze vrijwilligers. Dit is vooral gericht op de hulpvragen uit de praktijk.

Gelukkig konden de vrijwilligers ten allen tijde een beroep doen op de regionale coaches, zodat moeilijke vragen één-op-één besproken konden worden. De coaches hebben de individuele coachingsvragen verwerkt tot input voor het opleidings- en trainingsprogramma voor 2022.

In 2022 worden de opleidingen en trainingen weer opgestart en de vrijwilligersdag staat inmiddels ook gepland voor 2022.

Vele vrijwilligers van ZOB hebben in 2021 ervaring opgedaan met het werken met online bijeenkomsten en vergaderingen en het werken met digitale media. En hoewel dit geen opleidingsdoel was voor ZOB is dit wel degelijk een mooi resultaat dat zeker van pas zal komen in 2022. Het betreft algemene kennis en vaardigheden, die de effectiviteit en efficiency ten goede komen.

4. Communicatie

Afgelopen jaar is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van vrije publicatie in huis-aan-huis bladen. Dit is mede door de vrijwilligers zelf opgepakt. Ook hebben in veel agrarisch gerelateerde bladen artikelen gestaan, waarin is uitgelegd wat de rol van ZOB is. Zo zijn er bijvoorbeeld artikelen geplaatst in Fruitteelt en Greenity.

ZOB werkt mee in verschillende netwerken en platforms, die binnen gemeentes zijn opgezet, voor meer aandacht voor het platteland en het welbevinden van de bewoners. Ook is er veel aandacht voor onze naamsbekendheid. Niet alleen onder boeren en tuinders, maar ook bij erfbetreders. Als erfbetreders ZOB kennen en weten te vinden, dan kunnen zij hun zorgen delen en kan er, met goedkeuring van de boer of tuinder, vanuit ZOB contact worden opgenomen.

In de contacten met sponsoren wordt meer aandacht besteed aan het benutten van de communicatiekanalen van die bedrijven. Door de Coronaperiode is het in 2021 niet mogelijk geweest om ZOB te presenteren op de verschillende beurzen. In samenwerking met LTO Noord heeft ZOB zich wel gepresenteerd op het ‘mentale gezondheidsplein’ van de Agri Vakbeurs in Hardenberg. De contacten met bedrijven, waar ZOB gezamenlijk in een stand mee kon delen, zijn wel onderhouden. Hopelijk krijgt dit een vervolg in 2022.

In het afgelopen jaar werden regiocoördinatoren regelmatig benaderd met verzoeken om boeren mee te laten werken aan interviews, podcasts of televisieprogramma’s. Er is afgesproken dat we vanuit ZOB op zoek gaan naar boeren, die het begeleidingstraject achter zich hebben gelaten, of vrijwilligers met persoonlijke ervaring, die hun ervaring willen inzetten als ambassadeurs voor ZOB. Binnen regio West zijn vier vrijwilligers, die de pers te woord willen staan namens ZOB. En ook een vrijwilliger uit Oost wil zijn verhaal vertellen, mocht daar behoefte aan zijn.

Ook op social media is ZOB actief. Zo hebben we een Facebook- en LinkedIn-pagina. Daar proberen we verhalen op te delen en onder andere met behulp van onze coaches een nog groter bereik te creëren. Een van onze vrijwilligers is via Twitter in contact gekomen met meerdere Kamerleden. Zij willen graag meer te weten komen over ZOB.

5. Sponsoring

Het is de doelstelling van ons sponsorbeleid om een vaste kern van sponsoren om ons heen te verzamelen. Vooral is het van belang dat we over een langere periode steun ontvangen om de continuïteit te kunnen waarborgen. Daarnaast zijn wij altijd op zoek naar al dan niet eenmalige bijdragen, met als doel om jaarlijks met een sluitende begroting te kunnen werken en ook zekerheid te verschaffen voor de komende jaren.

Het is voor het voortbestaan van ZOB van levensbelang om duurzame sponsoren aan ons te binden. Het is ook van groot belang dat wij agrariërs kunnen helpen om uit hun tegenslagen te komen zodat zij weer in staat zijn om verder te kunnen.

Wat kunnen wij onze sponsoren dan bieden? Een belangrijk aspect is dat als wij het goed doen voor uw klanten, wij het ook goed doen voor u als sponsor. Ook in 2021 hebben diverse organisaties binnen de agrarische sector ingezien dat ook de schaduwzijde van de sector zorg nodig heeft en dat zij dat zelf niet altijd kunnen bieden. De hulpvrager is veel gevallen het vertrouwen in de zakelijke relaties kwijt, en niet alleen dat, maar ook in de hele buitenwereld. ZOB kan als onafhankelijke organisatie daarbij helpen omdat we geen ander belang hebben dan het belang van de hulpvrager, zonder kosten. Dat lukt alleen als we kunnen vertrouwen op vaste financiële ondersteuning om de noodzakelijke kosten voor onze vrijwilligers en de instandhouding van organisatie kunnen dekken.

In 2021 zijn we, met waardering en dank voor de ondersteuning, erin geslaagd om een aantal nieuwe partners aan ons te verbinden. We kunnen daardoor ook de begroting voor 2022 redelijk sluitend opmaken. Omdat ook de organisatie doorontwikkelt en daar investeringen in kwaliteit voor nodig zijn, is een verdere uitbouw van de sponsoring noodzakelijk.

De volgende partijen hebben een meerjarige ondersteuningsovereenkomst met ons gesloten:
Agri.NL
Stichting Anitya Foundation
Wiersma-Reitsma stichting
Vreugdenhil Dairy Foods
Alfa Accountants & Adviseurs
VanWestreenen Adviseurs Ruimtelijke Ordening
Abiant Uitzendorganisatie
DOC Kaas
Rouveen Kaassspecialiteiten

Eenmalige bijdragen zijn ontvangen van Voergroep Zuid, Trioliet Feeding Technology en het Oranje fonds. Daarnaast zijn er enkele giften ontvangen.

Wij danken deze sponsoren en de bijdragers van de giften hartelijk voor het ons financieel in staat stellen ons werk te doen. Mocht u na het lezen van het verslag een bijdrage aan ons werk willen leveren, dan kunt u contact opnemen met het secretariaat van onze stichting. Meer informatie kunt u vinden op onze website www.zorgomboerentuinder.nl.

6. Financiën

2020 moesten wij afsluiten met een recordtekort van bijna € 75.000. Ook voor 2021 zag het er in de begroting donker uit. We begrootten een tekort van ruim € 50.000. De noodzaak om aanvullende sponsoring binnen te halen, was derhalve zeer groot. Tot onze opluchting is dit door het harde werk van diverse mensen binnen onze stichting gelukt. Ook beseffen de diverse stakeholders dat ZOB een belangrijke bijdrage levert aan het gezonder worden van die agrarische wereld. Doordat door de Coronapandemie ook aan de uitgavenkant wat zaken wegvielen, hebben wij uiteindelijk 2021 met een tekort van € 7.230,14 kunnen afsluiten. En wat nog belangrijker is wij kunnen voor 2022 een sluitende begroting presenteren, waarbij wij in financiële zin een goed vooruitzicht hebben voor de komende twee jaren.

Wij zijn blij ondersteund te worden door sponsoren die ook begrippen als continuïteit en duurzaamheid hoog in het vaandel hebben en daarom ook verbintenissen met ons willen aangaan voor meerdere jaren. Natuurlijk zijn wij ook heel blij met die sponsoren die ons eenmalig, al dan niet op basis van een project, willen steunen. Niettemin ligt er voor de leden van de Sponsorcommissie een zware taak om de continuïteit van onze stichting financieel te kunnen waarborgen.

Binnen de agrarische wereld in Nederland heeft een achttal grote bedrijven samen met LTO Nederland zich samengevoegd in een netwerk met de naam AgriNL. Ook voor ons belangrijke sponsoren uit het verleden, te weten Royal FrieslandCampina, Vion Food Group en Agrifirm maken deel uit van dit netwerk. AgriNL is voor 2021 en 2022 hoofdsponsor van ZOB en wij hopen dat wij deze samenwerking ook na 2022 kunnen voortzetten.

Daarnaast hebben wij met een aantal andere sponsoren contracten kunnen afsluiten met een looptijd van drie tot vijf jaar. Het betreft de Wiersma-Reitsma Stichting, Alfa Accountants & Adviseurs, Vreugdenhil Dairy Foods, VanWestreenen Adviseurs Ruimtelijke Ordening, DOC Kaas, Abiant uitzendorganisatie en Rouveen Kaasspecialiteiten.
Wij ontvingen steun van particulieren, waaronder dankbare hulpvragers, enkele kerkgenootschappen die ons in hun collectes gedenken, en een lokale LTO-afdeling. Eenmalige donaties ontvingen wij van Trioliet Feeding Technology en Voergroep Zuid.

Ook hebben wij deelgenomen aan het initiatief Appeltjes van Oranje van het Oranjefonds. Dit is een prijsvraag voor vrijwilligersorganisaties, die zich inzetten voor sociale projecten. Het thema voor 2021 was Mentale Kracht. Samen met alle ander aanvragers van de subsidie bij het Oranjefonds konden wij ons presenteren. Met onze pitch zijn we doorgedrongen tot de eindronde. Helaas hebben we die niet gewonnen, maar we konden wel een bijdrage van € 1.500 in de boeken bijschrijven.

Hieronder treft u de balans en de resultatenrekening van de stichting aan:

BALANS

Activa	**31 december 2021**	**31 december 2020**
Bank	€ 20.140,80	€ 1.672,94
Debiteuren	€ 1.000,00	€ 38.398,00
Totaal	**€ 21.140,80**	**€ 40.070,94**

Passiva

Kapitaal	€ 20.640,80	€ 27.870,94
Crediteuren	€ 500,00	€ 12.200,00
Totaal	**€ 21.140,80**	**€ 40.070,94**

RESULTATENREKENING 2021

Inkomsten			**Begroting 2021**
Sponsoring bedrijven	€ 47.750,00		€ 11.333,33
Donaties Particulieren	€ 1.100,00		€ 1.000,00
Donaties Kerken en Organisaties	€ 1.321,89		€ 1.000,00
Totaal Inkomsten		**€ 50.171,89**	**€ 13.333,33**
Uitgaven			
Vrijwilligersvergoedingen	€ 13.700,00		€ 15.200,00
Kosten hulpvragen	€ 6.010,29		€ 11.750,00
Opleidingen:	€ 4.581,45		€ 3.500,00
Vrijwilligersdagen	€ -		€ 1.000,00
Communicatie en PR	€ 2.313,33		€ 2.000,00
ICT (CRM, website, telecom)	€ 4.979,40		€ 2.500,00
Bestuurlijke ondersteuning	€ 18.657,26		€ 25.000,00
Vergader-, administratie- en overige kosten	€ 7.160,30		€ 2.500,00
Totaal uitgaven		**€ 57.402,03**	**€ 63.450,00**
Resultaat		**€ -7.230,14**	**€ -50.116,67**

Naar aanleiding van het controlerapport over de jaarcijfers 2020 hebben wij lopende het jaar een aantal wijzigingen in het beheer en de administratie van de financiën aangebracht. Zo is er een scheiding in het financiële beheer en de verslaglegging aangebracht. Daarnaast is er een hiaat geconstateerd in de ANBI-registratie. De oorzaak hiervan hebben we niet kunnen achterhalen. Bij de nieuwe aanvraag van de ANBI-status bleek dat een artikel in onze statuten dit verhinderde. Wij hebben daarom, mede naar aanleiding van de invoering van de Wet Bestuur en Toezicht Rechtspersonen, een proces ingezet om de statuten aan te passen. Dit zal in het eerste kwartaal van 2022 worden afgerond. Ook is de financiële verslaglegging binnen de stichting verbeterd en heeft het voltallige bestuur nu op maandelijkse basis volledig inzicht in de financiële situatie.

7. Regio's

Regio Noord

De doelstellingen voor 2021 waren erop gericht om de hulpvragers te begeleiden door een luisterend oor te bieden en om de naamsbekendheid van ZOB in de regio te vergroten. Echter voor het tweede jaar op rij heeft de Coronapandemie de realisatie van onze doelstelling behoorlijk gedwarsboomd.

Als regioteam zijn we er trots op dat we voldoende tijd en aandacht hebben kunnen geven aan de begeleiding van de hulpvragers.

Hulpvragen

In 2021 hebben we 11 nieuwe en 29 bestaande hulpvragers kunnen begeleiden. Eind 2021 zijn 22 hulpvragen afgerond. De hulpvragen hebben onder andere betrekking op familie/gezinssituaties, bedrijfsovername, bedrijfsmanagement en sociale/emotionele aspecten. Kijkende naar de huidige problematiek binnen de sector en de maatschappelijke discussies dan blijft het aantal hulpvragen achter bij onze verwachtingen. Mogelijke oorzaken hiervan kunnen zijn de naamsbekendheid van ZOB in de regio en de Coronapandemie.

Vrijwilligers

In 2021 hebben vier vrijwilligers hun activiteiten beëindigd en is er binnen het regioteam een wisseling geweest voor de functies van regiocoördinator en regiocoach. Het regioteam bestaat uit tien vrijwilligers.

Basisopleiding

De basistraining van ZOB is gericht op het leren luisteren, vragen stellen, als klankbord kunnen fungeren en daarbij objectief te blijven zonder direct een mening of advies te geven. In 2020 zijn zes vrijwilligers begonnen met de basistraining. Door de Coronapandemie hebben drie vrijwilligers de training in 2021 afgerond met een certificaat. Zodra dit weer mogelijk is, zullen de overige, nieuwe vrijwilligers alsnog de basistraining volgen.

Regionale bijeenkomsten

In 2021 hebben we twee regionale bijeenkomsten kunnen houden. Tijdens deze bijenkomsten hebben we onze ervaringen en vaardigheden als begeleiders gedeeld onder begeleiding van de regiocoach. Deze invulling van de regiobijeenkomsten wordt als zeer positief ervaren.

Werkgroep Communicatie

In de regio Noord hebben we in 2021 de uitvoering van het Communicatieplan voortgezet. Er is weer een aantal stappen gezet in het bijwerken van het contactenoverzicht van de regio Noord. Dit is het document dat als onderlegger wordt gebruikt voor de acties, die we willen gaan uitvoeren. In het maandblad De Landpachter hebben we een vast plekje op de achterzijde van het ledenblad gekregen.

Er is een aantal digitale presentaties gegeven voor buitendienstmedewerkers van bedrijven, die in het Noorden actief zijn. Er staat nog een aantal live presentaties op de planning, die helaas vanwege Coronaperikelen zijn uitgesteld.

Werkgroep (vak)beurs

In 2021 zijn we samen met de regio Oost aanwezig geweest op de vakbeurs in Hardenberg. Tijdens deze beurs zijn contacten gelegd en hebben we bezoekers/belangstellenden informatie kunnen geven over ZOB en zijn er contacten gelegd met potentiële sponsoren.

Werkgroep Sponsoring

In regio Noord hebben de vrijwilligers een inventarisatie gemaakt van bedrijven, die benaderd zouden kunnen worden met de vraag om sponsor of donateur te worden. Op basis van deze lijst heeft de werkgroep enkele contacten gelegd. In 2022 zal dit verder uitgewerkt worden.

Werkgroep Sociale Kaart

Tijdens het begeleiden van een hulpvrager is het handig om te weten waar welke organisatie of een contactadres te vinden is wat betreft hulpverlening en om een hulpvrager daar naar door te kunnen verwijzen. Om hier overzicht in te krijgen kan een sociale kaart een goed hulpmiddel zijn.
Er wordt gewerkt aan een sociale kaart per provincie. Het is de verwachting dat deze tegen de zomer van 2022 gereed kan zijn.

Regio Oost

Het lijkt wel of de mens tijdens een pandemie meer aangewezen is op zichzelf. Ook tijdens het tweede jaar kwamen de hulpvragen niet echt op gang, terwijl gelet op de problematiek die speelt in de agrarische sector de behoefte aan zorg er wel is. Van de 16 hulpvragen kwamen er negen tijdens de herfstperiode binnen. Deze tijd vormde een goede test om te ervaren of de organisatie staat en de vrijwilligers immer nog gemotiveerd zijn.

Team Oost bestaat ultimo 2021 uit 19 inzetbare vrijwilligers. Twee ervaren krachten zijn in de loop van het jaar met hun werkzaamheden voor ZOB gestopt en twee aspirant-vrijwilligers hebben hun aanvraag niet doorgezet. Eén nieuwkomer moet de basistraining nog volbrengen. 18 hulpvragen konden worden afgerond; aan het einde van het jaar waren er nog 32 in behandeling.

De vrijwilligers hebben elkaar twee keer fysiek tijdens een regiobijeenkomst kunnen spreken, in juni en in september 2021. De overige bijeenkomsten waren vanwege de Coronamaatregelen online. Deze nieuwe werkwijze van communiceren zal voor de diverse werkgroepen blijvend toepasbaar zijn. Helaas konden de intervisies niet plaatsvinden. Hopelijk kan hier en aan de (vervolg)-opleiding van de vrijwilliger in 2022 meer aandacht komen. Immers, de binnenkomende vragen van boer en tuinder worden complexer. Dit vraagt om meer professionaliteit van de begeleiders.

Regio Zuid

2021 was weer een jaar waarin van alles gebeurd is. Helaas stond ook dit jaar weer in het teken van Corona, met alle regels die daarmee gepaard gaan. De problemen zijn er zeker niet minder om. Normaal gesproken is het al moeilijk om problemen bespreekbaar te maken voor boer en tuinder, maar in zulke jaren lijkt het nog moeilijker. Wellicht trekken mensen daardoor ook later aan de bel. Ondanks de Corona-epidemie, waar we nog steeds mee te maken hebben, ging ons werk als ZOB toch redelijk goed door.

Het was opvallend dat er dit jaar zeker in het Zuiden meer hulpvragen zijn binnengekomen vanuit de

dierlijke sectoren en dan met name vanuit de melkveehouderij. Daarbij speelde het stoppen van het bedrijf of het starten met een neventak vaak een rol. Echter ook het samengaan met een jonge ondernemer en daardoor het samen verder gaan en van twee bedrijven één bedrijf maken was een onderwerp van gesprek.

We signaleren dat er veel problemen zijn op de bedrijven, zeker als de opbrengst niet in verhouding staat tot de kosten. Wisselende prijzen door vraag en aanbod, maar ook de hoge kosten zoals grondstoffen en energie, maken dat de balans soms zoek is. We verwachten in de komende tijd daarom meer hulpvragen vanuit verschillende sectoren.

In de regio Zuid hebben we naast contact met de hulpvragers, ook contact met andere partijen. Er zijn contacten geweest door mensen van onze regio met bedrijven in de regio voor sponsoring. Dat heeft het nodige resultaat opgeleverd, waarvoor onze dank!
Online heeft er ook een overleg plaatsgevonden dat werd verzorgd door het Vertrouwensloket Welzijn Landbouwhuisdieren. De regio Zuid heeft hier ook aan deelgenomen. Daarnaast vindt er regelmatig afstemming en contact plaats met de andere regio's van ZOB. Dit heeft vaak online plaatsgevonden omdat fysiek niet altijd mogelijk was.

Door de regio Zuid zijn ook gezinnen aangemeld bij Stichting Perspectief om even te kunnen genieten van rust, een dagje uit of een fijne vakantie, die dan geregeld en betaald wordt door Stichting Perspectief.

We hebben als regio Zuid afscheid genomen van Frits van den Bosch. Frits was één van de medeoprichters van ZOB en is lange tijd ook het gezicht geweest van regio Zuid. Hij heeft zich 25 jaar met hart en ziel ingezet. Frits heeft veel boeren- en tuindersgezinnen geholpen in vooral Brabant en Limburg, maar ook soms daarbuiten. Waar mogelijk heeft hij hen ondersteund en ze geholpen om hun nieuwe weg te vinden. Dat alles deed hij met een enorme inzet en de hulpvragers en ZOB zijn hem daar zeer erkentelijk voor.
Daarnaast is Peter Hoeks gestopt als vrijwilliger. Peter ook bedankt voor jouw inzet.

Jammer genoeg hebben door de Coronamaatregelen niet alle nieuwe vrijwilligers van de regio Zuid dit jaar de basistraining kunnen afronden. Maar de basistraining wordt in 2022 afgerond. Dit jaar heeft een nieuwe vrijwilliger zich bij ons aangemeld. Dat is Jan van der Velden. We heten hem welkom en wensen hem veel succes toe bij ZOB.

Afgelopen jaar heeft Peter Jilesen het bestuur verlaten. Hij heeft aangegeven als vrijwilliger in regio Zuid verder te gaan. Wij bedanken Peter voor zijn inzet en betrokkenheid binnen de regio en het bestuur. We hebben Marie-José van der Ven bereid gevonden om Peter als bestuurslid op te volgen. Zij zal binnen het bestuur de regio Zuid vertegenwoordigen en daarnaast zal zij werken aan een goede communicatie en samenwerking tussen de regio en het bestuur. Wij hebben alle vertrouwen in Marie-José en wensen haar veel succes toe.

Regio West

Opnieuw zien we in de regio West een stijgende lijn in het aantal hulpvragen. Het begeleidersteam bestaat uit zeven mannen en heeft voldoende capaciteit om de hulpvragen te kunnen behandelen. Wel zouden wij de groep graag uitbreiden met één of twee vrouwelijke vrijwilligers.

Hoewel hulpvragen vanuit de melkveehouderij nog steeds de meerderheid vormen, hebben we dit jaar ook enkele hulpvragen vanuit de tuinbouw ontvangen. De meeste hulpvragen hadden een relationele en/of sociaal/emotionele achtergrond. Dit betrof vooral mentale problemen in het gezin of van de persoon zelf, vaak als gevolg van onzekerheid over de toekomst, gebrek aan opvolging en overheidsmaatregelen.

De samenwerking met erfbetreders en standsorganisaties begint vruchten af te werpen. Een deel van de hulpvragen kwam via deze kanalen binnen.

Op diverse manieren is in de regio de publiciteit gezocht om de naamsbekendheid van ZOB in de regio verder te vergroten. Helaas hebben we, als gevolg van de Coronapandemie, niet of nauwelijks kunnen deelnemen aan bijeenkomsten, beurzen en andere fysieke evenementen waar veel agrariërs elkaar ontmoeten. Voor 2022 staat dit, indien weer mogelijk, hoog op de prioriteitenlijst.

8. Hulpvragen

Ten opzichte van 2020 is het aantal behandelde hulpvragen ongeveer 15% gedaald. Daartegenover staat dat het aantal nieuwe hulpvragen ten opzichte van 2020 met ruim 7% is gestegen. De verklaring voor de overall daling is te vinden in de gewijzigde werkwijze en opvattingen hoe met hulpvragen om te gaan. De invloed van de relatief grote stroom van nieuwe vrijwilligers de afgelopen jaren, de basistraining, die deze nieuwe vrijwilligers hebben gevolgd, en de doorlopende ontwikkeling van de bestaande vrijwilligers doen zich hier gelden. Het is niet het doel om langlopende begeleidingstrajecten in stand te houden, maar ervoor te zorgen dat de hulpvrager zo snel mogelijk zijn 'trein weer op de rails' heeft en zelf, of met andere professionele hulp weer verder kan. De regiocoördinatoren hebben samen met de begeleiders 'oude' hulpvragen beoordeeld en waar mogelijk beëindigd. Hieronder het overzicht per regio over 2021.

	Noord	Oost	Zuid	West	Totaal
Lopende hulpvragen	7	32	14	6	59
Nieuw in 2021	11	14	8	9	42
Afgerond in 2021	22	33	4	7	66

Ruim 60% van de hulpvragen is afkomstig van melkveehouderijen, een kleine toename ten opzichte van 2020. Ook zien we een verdubbeling van het aantal hulpvragen vanuit de tuinbouw, terwijl de hulpvragen vanuit de akkerbouw gelijk is gebleven. De dalende trend in het aantal hulpvragen in de varkenshouderij is weer omgeslagen in een stijging van 4%. Gezien het aantal hulpvragen en de relatief kleine verschillen in aantal is hieruit geen duidelijke trend waar te nemen anders dan dat de situatie ten opzichte van 2020 ongeveer gelijk is.

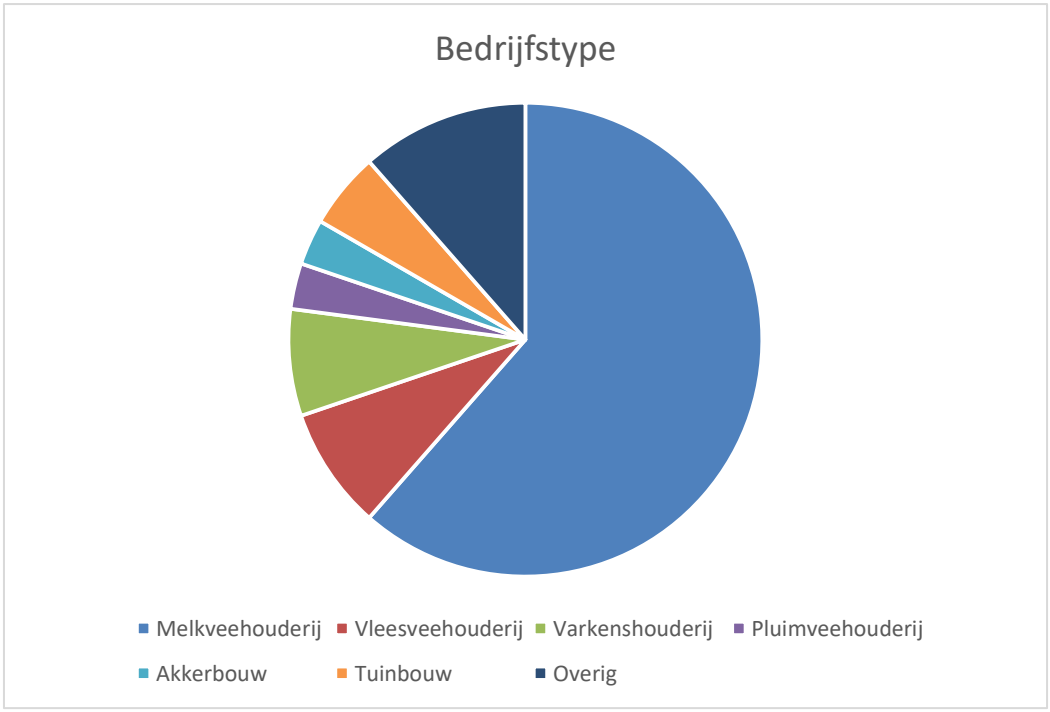

In vorige jaren hebben we al aangegeven dat wij een duidelijke trend waarnemen in de onderliggende problemen bij de hulpvragen, die ons bereiken. Waren het vijf tot tien jaar geleden vooral hulpvragen op bedrijfseconomisch gebied, laten we zeggen de ‘harde’ kant van het agrarische leven, in de afgelopen jaren zien we een toenemend aantal hulpvragen met onderliggende problemen uit de ‘zachte’ kant zoals gezondheidsproblemen, problemen binnen het gezin en de relatie en sociaal/emotionele problemen. Was de verhouding vijf jaar gelen nog 80% ‘hard’ en 20% ‘zacht’, we zien nu een verhouding van 60% - 40%.

Bekijken we de hulpvragen wat inhoudelijker dan zien we vaak dat de ‘zachte’ problemen vaak veroorzaakt worden door gebeurtenissen in de ‘harde’ omgeving. Bijvoorbeeld de gevolgen van overinvestering of soms juist onderinvestering leiden tot financiële problemen, die weer leiden tot spanningen binnen het gezin en de relatie. Ook de veranderde sociale omgeving levert extra druk op. Kinderen kunnen of willen niet meer automatisch het bedrijf overnemen, waardoor de verhoudingen binnen het gezin verstoord kunnen worden. De koploper bij de ‘zachte’ hulpvragen is echter de zorg voor de toekomst: Kan ik of kunnen mijn opvolgers nog wel blijven boeren? De invloed van de ontwikkelingen in de maatschappij en de politiek zijn hierbij groot.

9. Organisatie stichting Zorg om Boer en Tuinder Nederland

Bestuur

Piet Boer	Voorzitter
Wim Biemans	Regio West en Penningmeester
Arie Aalberts	Regio Noord en Portefeuille Sponsoring
Hanneke Kraaijenveld	Regio Oost en Portefeuille Opleiding en training
Marie-José van der Ven	Regio Zuid en Portefeuille Communicatie

Ondersteuning

Sandra Katerberg	Bestuurlijk Secretaris
Nanneke Brummer	Secretariaat ZOB Landelijk

Regiocoördinatoren

Piet Prins	Regio Noord
Wim Biemans	Regio West
Victor Munster	Regio Oost
Wim Verbeek	Regio Zuid

Regiocoaches

Juliëtte Bouwman	Regio Noord
Josje de Koning	Regio West
Marjan Meijers	Regio Oost
Johan Weerkamp	Regio Zuid

Adviseurs

Monique te Kiefte	Training en Coaching
Anneke Schaapveld	Website

Geachte griffier, beste lezer,

Ik wend me tot u om binnen de provincies aandacht te vragen voor het volgende onderwerp. Op dit moment speelt er veel in de agrarische sector en de acties van de afgelopen tijd laten ook zien dat het beleid veel maatschappelijke onrust met zich meebrengt. De provincies worden belast met het uitvoeren van het beleid en zullen waarschijnlijk ook schrijnende situaties tegenkomen. Daarnaast komt uit de samenleving steeds vaker een roep om oog te hebben voor de sociaal emotionele kant en het psychisch welbevinden van de agrarische ondernemers. Ik ben landelijk bestuurslid namens de stichting zorg om boer en tuinder, ZOB. Al meer dan 25 jaar bieden wij een luisterend oor aan agrarische ondernemers die op de een of andere manier vastlopen. Zorg om Boer en Tuinder is een onafhankelijke vrijwilligersorganisatie met ruim 40 vrijwilligers in heel Nederland die een luisterend oor bieden aan boeren en tuinders. Ondernemers die twijfelen over de richting die het bedrijf op moet, zorg hebben over de financiële situatie of met andere vragen worstelen kunnen bij Zorg om Boer en Tuinder terecht. Alle vrijwilligers zijn goed bekend met of komen uit de agrarische sector en beschikken over een uitgebreid inzetbaar netwerk. De inzet van zogeheten ervaringsdeskundigheid maakt de herkenning groot en de drempel om in gesprek te gaan laag. Door middel van dit bericht hoop ik de naamsbekendheid van ZOB te vergroten zodat meer hulpvragers ons weten te vinden. Meer informatie is te vinden op https://www.zorgomboerentuinder.nl en https://www.linkedin.com/company/zorg-om-boer-en-tuinder/ Indien mogelijk zou ik het zeer op prijs stellen als er binnen uw provincie aandacht gegeven kan worden aan ZOB. We hebben geen winstoogmerk en onze gesprekken met de hulpvragers zijn gratis en laagdrempelig. Daarnaast lijkt het me zeer zinvol dat medewerkers van diverse overheden op de hoogte zijn van het bestaan van ZOB. Ik hoor graag van u.

Met vriendelijke groet,

Zorg om boer en tuinder
Bestuurder regio Zuid

Bestuursmededeling

Voor raden en staten • na AB juli 2022

recreatieschap twiske-waterland

Programmabegroting en jaarstukken vastgesteld

De jaarlijkse verantwoording over het gevoerde beleid en het financieel beheer is weer afgerond. Op 6 juli stelde het algemeen bestuur de financiële stukken definitief vast. Eerder, op 7 april, werden de jaarrekening, begrotingswijziging en programmabegroting vastgesteld en voor zienswijze aangeboden aan de betrokken gemeenteraden en Provinciale Staten. Dit leidde tot positieve reacties en constructieve vragen. Zo had Wormerland vragen over de toenemende onzekerheid rond het houden van evenementen in het Twiske. De gemeente ziet ook graag een inhoudelijk sterk uitvoeringsprogramma, passend bij de omvang van de reserves.

Rondleiding voor raads- en statenleden!

De meesten van de nu benoemde raads- en statenleden zullen ons recreatieschap vooral van het Twiske kennen. Graag laten we zien dat we nog veel meer te bieden hebben op het gebied van prachtige natuur en waardevolle cultuurhistorie. Daarom organiseren we na het zomerreces een rondleiding voor raads- en statenleden en stadsdeelbestuurders. Aan de invulling wordt nog hard gewerkt, maar reserveer alvast vrijdagmiddag 14 september in uw agenda!

Nieuwe afvaardiging in bestuur

Naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen veranderen het dagelijks en algemeen bestuur elke vier jaar van samenstelling. Deze zomervergadering waren nog niet alle afvaardigingen bekend. In de najaarsvergadering zullen de nieuwe besturen worden vastgesteld en portefeuillehouders worden benoemd.

Uitvoeringsprogramma leidt tot versterking toerisme

In de najaarsvergadering 2021 stond een eerste evaluatie van het Uitvoeringsprogramma op de agenda. Inspanningen en projecten werden scherper beschreven en aangevuld met meekoppelkansen en gemeentelijke wensen. Het algemeen bestuur besloot daarop tot verbetering van het sloepen- en kanonetwerk in Oostzaan en Wormerland. Dit project wordt nu samen met de provincie en de beide gemeenten uitgevoerd en bekostigd.

Om de recreatieve beleefbaarheid van ons cultureel erfgoed te versterken, werd besloten een bijdrage te leveren aan het digitaliseren van vier routes in Waterland en een in Het Twiske. Bureau Toerisme Laag Holland voert dit de komende tijd uit. Dit bureau heeft ook samen met VVV-vrijwilligers van Beemster en Purmerend vier nieuwe wandelroutes verzorgd in de binnenstad. Deze werden afgelopen voorjaar compleet met folders, digitale informatie en een TOP in Purmerend uitgerold. Op 29 juni werden de nieuwe routes feestelijk geopend.

Klik hier voor achtergrondinformatie.

Volg ons op:

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	9598
Extern Zaak ID	1804764
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	15.a
Titel	EFB/RWK/NLG IBT: Brief GS aan PS inz. Jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021 (C-agenda EFB 20-6-2022 en c-agenda NLG en RWK 5-9-2022)
Organisatieonderdeel	AD/KAB

Bijlagen
Jaarverslag IBT 2021
Brief aan PS over Jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	13 juni 2022
Economie Financiën en Bestuur	20 juni 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 juni 2022
Ruimte Wonen en Klimaat	5 september 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**

Toelichting

De provincie Noord-Holland maakt jaarlijks de beoordelingsresultaten van het Interbestuurlijk Toezicht openbaar. Het jaarverslag 2021 en de resultaten van de beoordelingen van alle gemeenten over 2021 worden op www.noord-holland.nl/ibt vermeld. Om de beoordelingen van alle gemeenten inzichtelijk te maken zijn de gegevens ook verwerkt in de interactieve kaart.

Provincie Noord-Holland

KABINET

Jaarverslag Interbestuurlijk Toezicht 2021

JAARVERS

INHOUD

3 **Inleiding**

4 Systematisch toezicht

4 Beoordelingen

4 Thematisch toezicht

4 Sanctiemiddelen

5 **Uitvoering van het toezicht in 2021**

5 2.1 Toezicht op de gemeentelijke financiën

6 2.2 Toezicht op de financiën van de waterschappen

6 2.3 Toezicht op het omgevingsrecht

6 2.3.1 Systematisch toezicht

9 2.3.2 Thematisch toezicht

12 2.4 Toezicht op informatie- en archiefbeheer

14 2.5 Huisvesting verblijfsgerechtigden

15 2.6 Incidentgericht toezicht

16 **Samenvatting en conclusies**

1 INLEIDING

Eén van de kerntaken van de provincie is interbestuurlijk toezicht (IBT): het toezicht houden op de uitvoering van wettelijke taken door gemeenten, waterschappen en een deel van de gemeenschappelijke regelingen.

Gedeputeerde Staten (GS) hebben in een eerder stadium ervoor gekozen het actieve toezicht te beperken tot die taken waar de grootste risico's zitten.

Belangrijk daarbij is dat op basis van het Beleid Interbestuurlijk Toezicht 2018-2021 toezicht wordt gehouden met een doel. In dit beleid staat deze doelstelling als volgt geformuleerd:

'De provincie draagt met het interbestuurlijk toezicht bij aan het goed uitvoeren van wettelijke taken door gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen. Daarmee bevordert de provincie het streven naar een gezonde en veilige leefomgeving voor mens en natuur en de daarvoor noodzakelijke randvoorwaarden: goed financieel beheer en goed informatiebeheer'.

Een nog steeds actuele doelstelling, die steeds belangrijker is geworden, zowel maatschappelijk als in het kader van nieuwe wet- en regelgeving.

De door GS vastgestelde risicogebieden, waar systematisch en thematisch toezicht op wordt gehouden, zijn:
- Informatie- en archiefbeheer
- Omgevingsrecht
- Huisvesting van verblijfsgerechtigde asielzoekers
- Gemeentelijke financiën.

Daarnaast is in 2021 nieuw beleid geschreven, Beleid Interbestuurlijk Toezicht 2022-2025. Dit is een actualisatie van het vorige beleid waarbij vijf aanbevelingen vanuit het veld zijn opgenomen. Op het gebied van deze aanbevelingen hebben we, kort samengevat, het volgende bereikt:
- Een korte beoordelingscyclus. De beoordelingscyclus is gestart en afgerond in hetzelfde jaar. Bij het tijdig aanleveren door de gemeente heeft de beoordeling in 2021 plaatsgevonden.
- Differentiatie. Vanuit ons uniforme toetsingskader is er maatwerk geboden per gemeente, waterschap of gemeenschappelijke regeling.
- Transparantie. In 2021 zijn de beoordelingsresultaten van gemeenten uit 2020 gepubliceerd, onder meer in het jaarverslag en op een interactieve kaart op onze website.
- Interne samenwerking. Verschillende afdelingen hebben informatie en expertise gedeeld voor een meer integrale benadering.
- Thematisch toezicht. Als aanvulling op het systematische en incidentgerichte toezicht hebben we lopende themaonderzoeken afgerond en een nieuwe vorm, datagedreven toezicht, als thematisch onderzoek uitgevoerd.

Systematisch toezicht

De jaarlijkse systematische beoordelingen van de gemeenten op de risicogebieden worden voorafgegaan door een ambtelijk overleg. Daarna volgt het eindoordeel in een bestuurlijke brief. Wanneer een gemeente of andere overheid het twee jaar achtereen goed doet, wordt het toezicht versoberd naar bijvoorbeeld een toetsing op hoofdlijnen. Bij slecht presteren van een gemeente wordt het toezicht aangescherpt. Uitgangspunt is dat jaarlijks alle gemeenten worden getoetst. Zo willen we ervoor zorgen dat de afstand tussen het toezicht en de gemeenten niet te groot wordt.

De mogelijke beoordelingen zijn:

- Groen: adequaat, dat wil zeggen **voldoende**.
- Geel: redelijk adequaat, dat wil zeggen **voor verbetering vatbaar**.
- Rood: niet adequaat, dat wil zeggen **onvoldoende**.

Beoordelingen

De systematische beoordelingen van alle afzonderlijke gemeenten vindt u in de tabel achterin dit verslag en op www.noord-holland.nl/ibt.

Thematisch toezicht

Aanvullend op het systematische toezicht houden wij ook thematisch en incidentgericht toezicht. Een thema of incident geeft vaak waardevolle informatie over de dagelijkse praktijk bij de gemeenten, die niet altijd naar boven komt bij het systematische toezicht. Het systematische toezicht geeft vooral een globale indruk over de inrichting van processen en kwaliteitseisen. In 2021 is een themaonderzoek uitgevoerd op het gebied van structuurvisies, bestemmingsplannen en vergunningen. Dit heeft hoofdzakelijk plaatsgevonden op basis van data in openbare bronnen: een eerste vorm van datagedreven toezicht. Daarnaast is het themaonderzoek ‘gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater’ afgerond. In hoofdstuk 2.3.2 van dit jaarverslag worden de themaonderzoeken verder toegelicht.

Sanctiemiddelen

Wanneer een gemeente haar wettelijk verplichte taken niet uitvoert, is er sprake van taakverwaarlozing en dan kunnen wij sanctiemiddelen inzetten. IBT heeft twee sanctiemiddelen: indeplaatstreding, en schorsing en vernietiging. Indeplaatstreding wil zeggen dat de provincie de taken van de gemeente uitvoert, namens en op kosten van die gemeente. Schorsing en vernietiging doen wij niet zelf: als een besluit van de gemeente in strijd is met de wet, kan IBT dit besluit aan de minister voorleggen voor schorsing en vernietiging. De minister kan het besluit dan schorsen en vernietigen.

De sanctiemiddelen vormen de laatste trede van de interventieladder: de procedure die IBT doorloopt bij interventies. De interventieladder bestaat uit de volgende treden:

Stap 1: Signaleren: vaststellen dat er vermoedelijk sprake is van taakverwaarlozing.
Stap 2: Valideren: informatie opvragen bij de gemeente of het waterschap en andere belanghebbenden over gesignaleerde misstanden, valideren dat er sprake is van taakverwaarlozing en vaststellen wat de oorzaak is.
Stap 3: Actief toezicht houden: afspraken maken met de gemeente over acties, termijnen en vervolg.
Stap 4: De vooraankondiging van interventie: de gemeente aanzeggen dat het instrument indeplaatsstelling zal worden toegepast en het openbaar publiceren van deze aanzegging.
Stap 5: Laatste kans geven: besluiten tot indeplaatstreding met een laatste termijn voor de gemeente om alsnog zelf te voorzien in het gebrek.
Stap 6: Indeplaatstreding bij taakverwaarlozing: het uitvoeren van de verwaarloosde taak, namens en op kosten van de gemeente.

2 UITVOERING VAN HET TOEZICHT IN 2021

2.1 Toezicht op de gemeentelijke financiën

Financieel toezicht
Jaarlijks vormt de provincie zich een oordeel over de financiële positie van de Noord-Hollandse gemeenten en gemeenschappelijke regelingen. Wij hanteren hiervoor een gemeenschappelijk financieel toezichtkader, dat sinds 1 januari 2020 gebruikt wordt door alle provincies. Dit toezicht komt voort uit de Gemeentewet, die het college van Gedeputeerde Staten (GS) opdraagt toezicht te houden op de gemeentefinanciën.

Financiële positie van de gemeenten
Het jaar 2021 was een bijzonder jaar voor gemeenten, ook op financieel gebied. De coronacrisis zorgde voor een ongekende tijd, met onzekerheden die hun schaduw wierpen op de begroting. De gemeenten zijn voor deze coronalasten vanuit het Rijk ruimhartig gecompenseerd. Toch kwam de financiële positie van gemeenten – net als in voorgaande jaren – opnieuw onder druk te staan. Dit was vooral voelbaar in het sociaal domein: gemeenten moesten vaak opnieuw vergaande bezuinigingsmaatregelen nemen om tot een structureel een reëel sluitende begroting te komen. De herijking van het gemeentefonds, die voor veel gemeenten een hoge korting op de algemene uitkering inhoudt, is uitgesteld. Toch bleken voor een aantal gemeenten bijstellingen nodig, zoals de inzet van incidentele middelen, om (in de meerjarenraming) een sluitend geheel te kunnen presenteren. Op één na zijn alle gemeenten in 2021 hierin geslaagd. Eén gemeente werd beoordeeld als niet adequaat (rood), 21 gemeenten als adequaat (groen) en 25 gemeenten presteerden redelijk adequaat (geel).

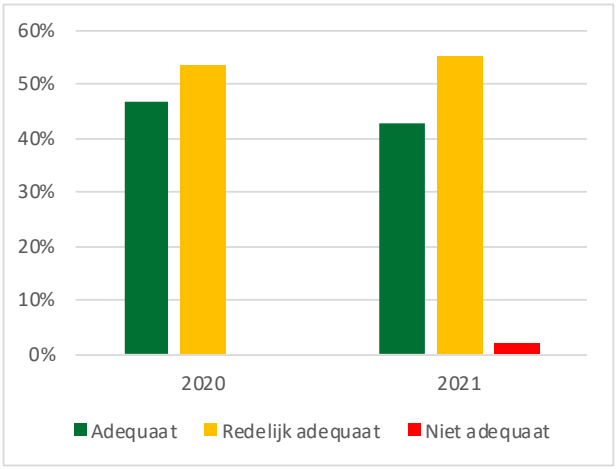

Figuur 1: totaaloordelen financieel toezicht

Gemeenten onder preventief financieel toezicht
Begin 2021 stond in Noord-Holland één gemeente onder preventief financieel toezicht op basis van de Gemeentewet. Deze verscherping van het toezicht was nodig vanwege de gepresenteerde financiële situatie. In april toonde de gemeente aan weer een voldoende solide financiële basis te hebben. Daarna werd het preventieve toezicht beëindigd.

In 2021 stonden vier gemeenten onder preventief toezicht op basis van de Wet algemene regels herindeling (Arhi). Deze gemeenten zitten in een fusietraject. Twee fusietrajecten waren zogenoemde lichte regelingen.

Artikel 12 en speciale onderzoeken

Een gemeente met een artikel-12 status levert haar financiële zelfstandigheid voor een deel in vanwege grote, niet zelf op te lossen financiële tekorten. In 2021 waren er in Noord-Holland geen gemeenten met een artikel-12 status. Ook zijn er geen speciale financiële onderzoeken uitgevoerd, zoals begrotingsscans of herindelingsscans.

2.2 Toezicht op de financiën van de waterschappen

Jaarlijks vormt de provincie zich ook een oordeel over de financiële positie van de drie waterschappen in Noord-Holland: het Hoogheemraadschap van Rijnland, het Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier. Dit financieel toezicht is gebaseerd op twee wetten:

- de Waterschapswet
- de Wet financiering decentrale overheden

De Waterschapswet biedt een algemeen kader voor het financieel toezicht op de waterschappen.
De Wet financiering decentrale overheden geeft hierbij een meer specifieke uitwerking.

Het financieel toezicht op de waterschappen bestaat uit verschillende onderdelen:

- toezicht op de financiële structuur
- toezicht op de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag
- toezicht op de kasgeldlimiet
- toezicht op de renterisiconorm

Het uitgangspunt bij dit toezicht is de autonomie van het waterschap. De provincie stelt zich terughoudend op en beoordeelt alleen op hoofdlijnen. Wel is er altijd ruimte voor maatwerk.

Financiële positie van de waterschappen in 2021

De provincie heeft de begrotingen over 2021 van de drie waterschappen in Noord-Holland geanalyseerd. Daarna vond een ambtelijk overleg plaats met de waterschappen over deze begroting. Vervolgens ontvingen zij een bestuurlijke brief over de bevindingen. Belangrijke aandachtspunten bij zowel het Waterschap Amstel, Gooi en Vecht als het Hoogheemraadschap van Rijnland waren de schuldenposities. Bij het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier waren er geen belangrijke aandachtspunten.

2.3 Toezicht op het omgevingsrecht

Het omgevingsrecht stelt regels waar overheden zich aan moeten houden bij vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH-taken). Deze regels zijn er om de veiligheid en gezondheid van mens en natuur te beschermen. Ook landschap en erfgoed horen bij het omgevingsrecht. Op basis van het Beleidsplan 2018–2021 houdt IBT toezicht op het domein omgevingsrecht. We houden systematisch toezicht en doen themaonderzoeken.

2.3.1 Systematisch toezicht

In het systematisch toezicht op het omgevingsrecht beoordeelt de provincie of de gemeenten hun VTH-taken zó hebben ingericht, dat ze adequaat uitgevoerd kunnen worden. Eisen aan de inrichting van deze processen staan in de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en de bijbehorende algemene maatregelen van bestuur (AMvB's). Het gaat om de eisen die gesteld worden aan het waarborgen van een sluitende beleidscyclus: de BIG-8 cyclus (zie figuur 2). Die moet in elke gemeente op orde zijn. De provincie Noord-Holland legt de nadruk op de vakgebieden ruimtelijke ordening (RO), bouwen en milieu.

Figuur 2: de BIG-8 cyclus

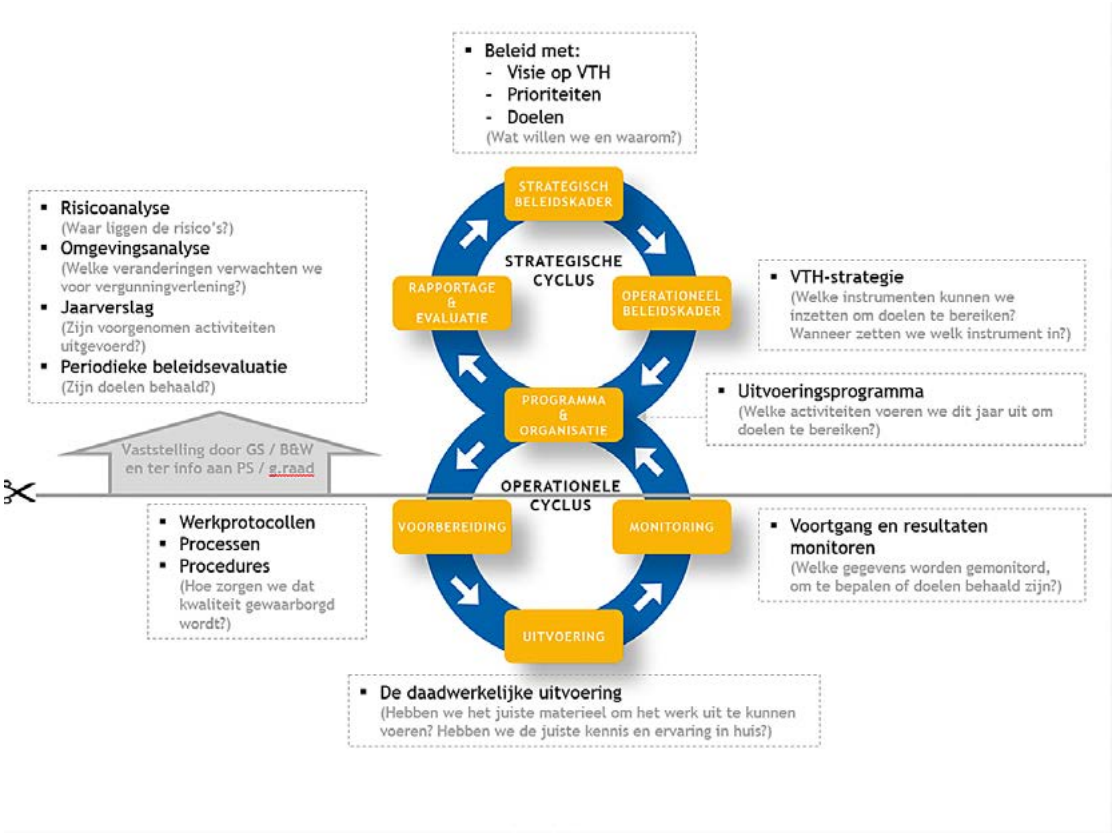

Toetsing

De provincie bepaalt haar toezichtregime aan de hand van de resultaten van de voorgaande jaren. In 2021 is gekozen voor het uitvoeren van een basistoets voor alle 47 gemeenten. Daarnaast vond verscherpt toezicht plaats voor de twaalf gemeenten die in 2019 én 2020 hun taakuitvoering niet op orde hadden. Met alle gemeenten is een (digitaal) toezichtgesprek gehouden.

In de basistoets wordt de aanwezigheid en vaststelling van de documenten uit de BIG-8 getoetst, inclusief een aantal belangrijke onderdelen per processtap. Dit geldt voor zowel toezicht en handhaving als voor vergunningverlening.

Aan de basistoets waren al in 2020 enkele verdiepingsvragen toegevoegd op het onderdeel financiële en personele middelen. Deze verdiepingsvragen hebben wij in 2021 aangehouden. Het blijkt dat de vermelding van de benodigde en beschikbare financiële en personele middelen, inclusief de berekening daarvan, te wensen overlaat. De beoordeling is als volgt:

Figuur 3: beoordeling procescriteria (basistoets)

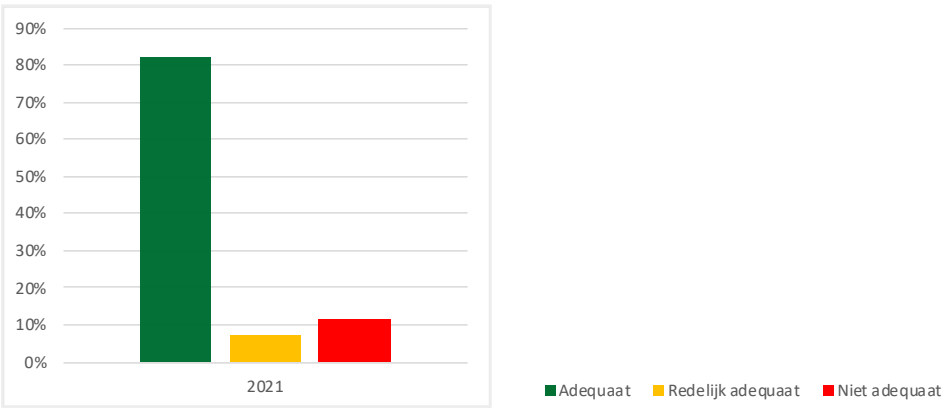

Figuur 4: beoordeling borging van middelen (verdieping)

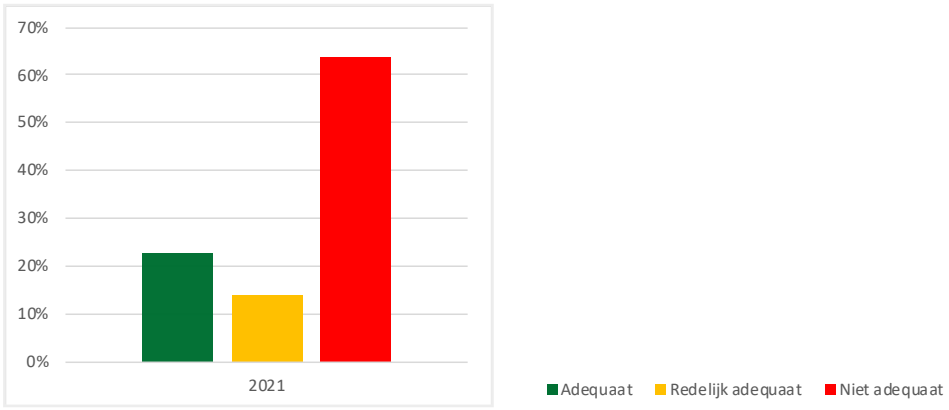

Figuur 5: totaaloordelen omgevingsrecht

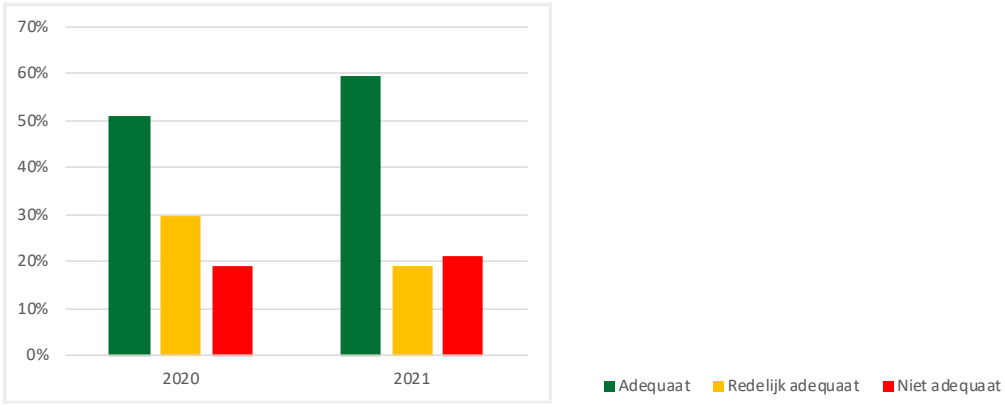

Beoordelingen

De beoordelingen over 2021 zijn positiever dan die over 2020 (zie figuur 5). Van de 47 gemeenten zijn 28 als adequaat beoordeeld en 9 als redelijk adequaat. Maar ook het aantal niet-adequate gemeenten is licht gestegen: van negen naar tien. De beoordeling van de verdiepingsvragen (figuur 4) geeft een duidelijk beeld: dit is onvoldoende op orde, een verbeterslag is noodzakelijk.

Oorzaken

Voor de stijging van het aantal adequate beoordelingen is een oorzaak aan te wijzen. Door de basistoets zijn alle gemeenten die in 2020 als adequaat waren beoordeeld, inhoudelijk dieper onderzocht. Dit hebben wij aangehouden voor 2021. We hebben de criteria zelfs uitgebreid en strenger gemaakt. Dit heeft geresulteerd in een forse verbetering: in het nieuwe beleid van verschillende gemeenten en omgevingsdiensten zijn de verbeterpunten van 2020 verwerkt. Daarnaast zijn de gemeenten scherper op het voldoen aan de wettelijke kaders door de regelmatige toetsing.

Mogelijke verbeteringen

Tien gemeenten leverden, ondanks herhaalde verzoeken, hun documenten niet of veel te laat aan. Dit resulteerde in de beoordeling niet-adequaat. Deze gemeenten zijn gevraagd een plan van aanpak aan te leveren.

Zorgelijk is ook dat in er 2021, door de vele personele wisselingen en gemeentelijke bezuinigingen, minder aandacht blijkt te zijn voor de borging van een sluitende beleids- en evaluatiecyclus (de BIG-8 cyclus).

Bij de verdiepingsvragen zien we dat de informatie soms afwezig is en soms versnipperd wordt weergegeven in verschillende documenten, binnen en buiten het omgevingsrecht. De koppeling en borging van beleid, uitvoering en begroting is onvoldoende aanwezig. Hierdoor is er onvoldoende sturing op de financiële en personele middelen in combinatie met de doelen en activiteiten.

Contact met gemeenten
Vóór de coronacrisis werden er op regionaal niveau prolooggesprekken gevoerd. De gemeenten namen hierbij het voortouw, zowel in het organiseren als in het bepalen van de gespreksonderwerpen. Tijdens deze gesprekken werd veel informatie gedeeld. De gesprekken werden positief ontvangen. Door de coronacrisis vonden er in 2021, net als in 2020, geen prolooggesprekken plaats. Met uitzondering van één regio, waar wij digitaal konden aanschuiven bij het structurele regionale overleg.

Om ook met de andere gemeenten in contact te blijven, hebben we vrijwel overal een toezichtgesprek gehouden. Met sommige gemeenten die de beoordeling niet-adequaat kregen, hebben wij meerdere keren gesproken. Veel gemeenten spraken hierbij de behoefte uit aan een regionaal overleg. In een regionaal overleg zouden we van gedachten kunnen wisselen over met name de meetbaarheid van de doelstellingen en de benodigde en beschikbare personele en financiële middelen. Wij hebben deze gemeenten gestimuleerd om zelf regionale gesprekken te organiseren in 2022 en deze mogelijk verder uit te breiden.

2.3.2 Thematisch toezicht

In het Beleid Interbestuurlijk Toezicht 2018-2021 is vastgelegd dat we naast het systematische toezicht ook themaonderzoeken en praktijktoetsen uitvoeren. Minimaal één themaonderzoek moet gaan over ruimtelijke ordening. Uit een risico-inventarisatie die de provincie samen met gemeenten heeft uitgevoerd, is een groslijst voor mogelijke themaonderzoeken voortgekomen. Vervolgens is er gekeken naar de criteria actualiteit, politieke gevoeligheid en toegevoegde waarde van nader onderzoek door de provincie. De volgende thema's zijn in 2021 onderzocht:

1. Gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater
2. Borging van evenementen in bestemmingsplannen

Themaonderzoek: gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater
Dit onderwerp was aangedragen door de waterschappen in een brede bijeenkomst over risico- inventarisatie. In een groot deel van het oppervlaktewater van Noord-Holland komen te hoge concentraties gewasbeschermingsmiddelen voor.

De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) uit 2000 heeft als doel dat de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater in Europa uiterlijk in 2027 in een 'goede toestand' is. De KRW is niet vrijblijvend. Het bereiken van de chemische en ecologische doelen is verplicht. Gebeurt dat niet, dan kunnen er economische sancties volgen. Op dit moment is de kwaliteit van het oppervlaktewater in de provincie Noord-Holland nog onvoldoende.

Telers van gewassen, zoals groenten, bollen en bloemen, maken gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen en biociden op de velden en in de kassen. Zo beschermen zij de gewassen tegen ziekten en vraat en kunnen ze mooie producten afleveren. Het gaat niet alleen om het bespuiten van gewassen, maar ook om de toepassing van deze middelen in baden en douches om de gewassen na de oogst te beschermen. In chemische gewasbeschermingsmiddelen zitten soms omstreden stoffen, die door bespuiting van de gewassen, door uitwassing en door lozing in het oppervlaktewater terecht kunnen komen. Ook het reinigen en afspoelen van de apparatuur levert chemisch verontreinigd afvalwater op. In het oppervlaktewater verstoren deze stoffen het aanwezige planten- en dierenleven (biodiversiteit) en de waterkwaliteit. Ook kan de aanwezigheid van deze omstreden stoffen in het oppervlaktewater de biologische teelt van gewassen bemoeilijken, als het oppervlaktewater met te hoge concentraties van deze stoffen wordt gebruikt voor beregening.

In dit onderzoek richten we ons op het toezicht van het bevoegd gezag – waterschappen en gemeenten – dat moet controleren of agrarische teeltbedrijven zich houden aan de regels over het toepassen van chemische gewasbeschermingsmiddelen.

Doel van dit themaonderzoek was: meer duidelijkheid krijgen over het toezicht op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Naast de controles door de waterschappen is van belang of ook gemeenten dit een belangrijk onderwerp vinden: controleren zij (of de omgevingsdiensten in opdracht van de gemeenten) het gebruik van en de omgang met gewasbeschermingsmiddelen?

In de projectbeschrijving was opgenomen dat bij waterschappen en gemeenten geïnventariseerd zou worden

hoe vaak en bij welke landbouwteeltbedrijven toezicht en handhaving heeft plaatsgevonden. Dit zou mogelijk een overzicht opleveren van bedrijven die wel en niet – op het moment van het bezoek van de toezichthouder – aan de gestelde eisen voldoen. De waterschappen doen jaarlijks veel onderzoek in het veld en kunnen daar cijfers over leveren. Hoe gemeenten hun toezicht uitvoeren, was een van de vragen.

Het themaonderzoek 'gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater' is na de opstartfase niet verder uitgewerkt. Het thema is weliswaar maatschappelijk relevant, maar het IBT kan niet ingrijpen omdat de gemeenten niet wettelijk verantwoordelijk zijn voor de kwaliteit van het oppervlaktewater. Zij bepalen daarom zelf in hoeverre zij toezicht houden op dit thema.

Het Rijk is verantwoordelijk voor de kwaliteit van de rijkswateren, de waterschappen voor de regionale wateren. De Waterwet[1] stelt dat deze twee waterbeheerders moeten zorgen voor de bescherming en verbetering van de chemische en ecologische kwaliteit van de watersystemen. Hieruit volgt dat er voor IBT geen mogelijkheid is om sturend op te treden richting gemeenten. Het onderzoek zou dan alleen bestaan uit een inventarisatie hoe vaak gemeenten hierop (laten) controleren. Als dan zou blijken dat de teeltbedrijven voldoen aan de gestelde eisen, zou dat in contrast staan met de meetgegevens over chemische verontreiniging van het oppervlaktewater. Daaruit blijkt namelijk dat zich in het oppervlaktewater in de provincie Noord-Holland te hoge concentraties gewasbeschermingsmiddelen bevinden.

Themaonderzoek: borging van evenementen in bestemmingsplannen
Aanleiding voor dit onderzoek waren diverse klachten over evenementen en muziekfestivals[2], waardoor de indruk was ontstaan dat gemeenten soms niet de juiste regels volgden bij de vergunningverlening voor evenementen. Het gaat hierbij om ruimtelijke aanvaardbaarheid: de vraag of het evenement op die locatie kan plaats hebben, of er een omgevingsvergunning nodig is om af te wijken van het bestemmingsplan en of er aanvullende regels nodig zijn om de hinder te beperken.

Doel van dit onderzoek was om te kijken of de gemeenten rekening houden met de regels uit het bestemmingsplan bij het toestaan van evenementen[3]. Ook is nagegaan of er, waar dat nodig was, omgevingsvergunningen om af te wijken van het bestemmingsplan voor de evenementen zijn afgegeven. In 2020 en 2021 zijn bijna alle festivals en evenementen geannuleerd vanwege de coronamaatregelen. Dit themaonderzoek richtte zich daarom op een steekproef van 39 grote en middelgrote evenementen (variërend van enkele honderden tot vele duizenden bezoekers) uit 2019 en 2018.

Evenementen kunnen hinder veroorzaken en hebben invloed op de natuur, de veiligheid en de milieunormen. Bij grote muziekevenementen wordt natuurgebied en grasland gebruikt als parkeerplaats en als "plaats om te verpozen". Dat kan leiden tot verstoring van dieren en schade aan planten. Ook waren er klachten van omwonenden over aanhoudende geluidsoverlast (vooral basgeluiden).

Voor het houden van evenementen moet de gemeente rekening houden met de veiligheid voor de bevolking en met de gevolgen voor het evenemententerrein en de omgeving. Voor het borgen van veiligheid en zorg voor de bevolking zijn in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) regels opgenomen over de manier waarop een evenement veilig kan plaatsvinden. Deze regels zijn toetsingsgronden, waarop een evenementenvergunning wordt verleend of geweigerd. Maar de APV is geen toetsingskader voor de ruimtelijke aanvaardbaarheid. Wat op een bepaalde locatie is toegestaan en wat niet, staat in het bestemmingsplan.

In de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) staat dat het verboden is om zonder omgevingsvergunning gronden of bouwwerken te gebruiken in strijd met het bestemmingsplan. Met andere woorden: een activiteit op een bepaalde locatie, zoals een evenement, moet passen in het bestemmingsplan. Past de activiteit niet in het bestemmingsplan, dan is er een omgevingsvergunning nodig.

---

1 Zie Waterwet (Wtw) 1.1 en 2.1.
2 Met de term evenementen bedoelen we zowel relevante (meerdaagse) evenementen als (meerdaagse) grote muziekfestivals.
3 We richten ons op de ruimtelijk relevante evenementen. Niet alle evenementen zijn ruimtelijk relevant. Er zijn drie soorten evenementen:
   1. Incidenteel, kortdurend
   2. Op jaarbasis incidenteel
   3. Regulier grote evenementen
   De eerste soort zal weinig effect hebben op de leefomgeving. De andere twee zijn wel ruimtelijk relevant.
   Zie ook: www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/functies/evenementen/

Het bestemmingsplan is dus een belangrijk toetsinstrument voor gemeenten bij het toestaan van evenementen. Met het bestemmingsplan kan de gemeente voor een bepaalde locatie belangen afwegen en voorzienbare overlast voorkomen.

Op basis van het zorgvuldigheidsbeginsel [4] moeten alle belangen worden afgewogen bij de vraag of een evenement op een bepaalde locatie kan plaatsvinden. Ook moet de overlast van bijvoorbeeld verkeer, geluid en parkeren op de omgeving (omwonenden, natuur, archeologie) op de juiste wijze worden getoetst.

Komen er op een bepaalde locatie regelmatig evenementen (eens per jaar meerdere jaren achtereen, of meerdere keren per jaar) dan moet dit worden opgenomen in het bestemmingsplan.
De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (AbRvS) stelt dat in het bestemmingsplan een regeling over evenementen opgenomen moet worden als de ruimtelijke aanvaardbaarheid van een evenement op een bepaalde locatie van belang is.[5]

Het bestemmingsplan moet dan regels opstellen over de maximale duur (per evenement of per jaar) het maximum aantal toegestane evenementen per jaar, het soort evenementen (bijvoorbeeld muziek of sport), het maximum aantal bezoekers per evenement, de eindtijden, de geluidsaspecten, de verkeersstromen en de parkeerdruk.[6] In dat geval is er sprake van een goede ruimtelijke ordening.

Biedt het bestemmingsplan niet de mogelijkheid voor een evenement op die locatie, dan is het evenement alleen mogelijk met een omgevingsvergunning. De omgevingsvergunning om af te wijken van het bestemmingsplan is van belang om regels op te nemen om voorzienbare overlast voor de omgeving te voorkomen, zoals geluid bij woningen en ook het voorkomen van nadelige invloed op de natuur.

Uit de steekproef van 39 evenementen blijkt het volgende.

a) Voor de grote evenementen (>10.000 bezoekers en/of meerdere dagen) hebben de gemeenten duidelijke regels en voorwaarden opgenomen in de bestemmingsplannen, of er zijn ‘paraplubestemmingsplannen’ opgesteld met regels en voorwaarden voor het evenement en voor de locatie.
b) Sommige gemeenten hebben in hun bestemmingsplan locaties opgenomen voor (middel-) grote evenementen, met aanvullende voorwaarden: over het maximum aantal evenementen of dagen per evenement, het maximum aantal bezoekers per evenement, de tijden en maximale geluidswaarden.
c) Meerdere gemeenten hebben in het bestemmingsplan wel opgenomen dat er op een bepaalde locatie evenementen kunnen plaatsvinden, maar daar staan geen aanvullende voorwaarden bij over bijvoorbeeld het aantal evenementen, het aantal bezoekers per evenement en de duur van de evenementen.
d) Er zijn evenementen gehouden op locaties die in het bestemmingsplan niet zijn aangeduid als evenementenlocatie. Enkele gemeenten hebben een omgevingsvergunning afgegeven om van het bestemmingsplan af te kunnen wijken. Zo hebben zij de rechtszekerheid planologisch geborgd.
e) Er zijn ook evenementen gehouden op locaties die in het bestemmingsplan niet zijn aangeduid als evenementenlocatie én waarvoor geen omgevingsvergunning was afgegeven.

Voor c en e geldt: dit is geen ‘goede ruimtelijke ordening’, want er is onvoldoende rechtszekerheid voor omwonenden en organisatoren van het evenement [7]. De gemeente kan rechtszekerheid bieden door het evenement een omgevingsvergunning te verlenen, waarmee kan worden afgeweken van het bestemmingsplan.

Aanbevelingen over de borging van evenementen in bestemmingsplannen

1. Gemeenten moeten voor evenementenlocaties (ook als er maar eens per jaar een evenement plaatsvindt) de rechtszekerheid voor burgers, belanghebbenden en organisatoren van het evenement planologisch borgen. Dit kan via een aanpassing in het bestemmingsplan met de voorwaarden die gelden voor de evenementen. Eventueel kan een ‘omgevingsvergunning om af te wijken van het bestemmingsplan’

4 Artikel 3.1 Wet ruimtelijke ordening (Wro) en artikel 2.1, lid 1, sub c Wabo
5 RvS 7 augustus 2013, ECLI:NL:RVS:2013:685, r.o. 8.4. en 20 juni 2012 ECLI:NL:RVS 2011:09470-1-r4/ 2.3.3. en 29 feb 2012 zaaknr. 201002029/1/T1/R2
6 https://www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/functies/evenementen/evenementen-openbare/
7 Op grond van artikel 3.1, lid 1, Wro en AbRvS 20 juni 2012 zaak 201109470/1/R4

worden verleend. Dit is een wettelijke eis uit de Wro[8] en de daaruit voortvloeiende jurisprudentie (het zorgvuldigheidsbeginsel). Met het toepassen van de uitgebreide procedure voor de omgevingsvergunning kunnen alle ruimtelijke aspecten worden meegewogen. Dit geeft belanghebbenden ook de mogelijkheid om hierop te reageren. Uit de jurisprudentie[9] volgt ook: als een milieu-omgevingsvergunning of een APV-evenementenvergunning specifieke voorschriften bevat over evenementen, wil dit niet zeggen dat deze voorschriften in het bestemmingsplan overbodig zijn. Anders gezegd: een planologische regeling van evenementen blijft noodzakelijk.

2. Ook voor een eenmalig, maar wel ruimtelijk relevant evenement op een locatie die in het bestemmingsplan niet is aangewezen als evenementenlocatie, moet de gemeente een omgevingsvergunningprocedure doorlopen. Zo kunnen ruimtelijke aspecten worden meegewogen en kunnen belanghebbenden eventueel bezwaar maken tegen het evenement.
3. Gemeenten moeten ook aandacht schenken aan het publiceren van verleende vergunningen. Doe dit op de juiste wijze en op de officiële websites van de overheid. Dit vereenvoudigt het terugvinden.

2.4 Toezicht op informatie- en archiefbeheer

Uitdagingen

Twee elementen van het informatie- en archiefbeheer bleken een grote uitdaging te zijn voor de Noord-Hollandse gemeenten: vernietiging van informatie en het kwaliteitssysteem voor het informatiebeheer. Vernietiging van informatie: overheidsorganisaties zijn verplicht hun informatie op termijn te vernietigen. In de praktijk blijkt dat informatie die niet in het centrale archiefsysteem is opgeslagen, niet altijd wordt vernietigd. Het kwaliteitssysteem: overheidsorganisaties zijn wettelijk verplicht om een kwaliteitssysteem te hanteren voor het verbeteren van het informatiebeheer.

De organisaties moeten hun digitale informatie beheren volgens de Archiefwet, maar moeten tegelijkertijd op veel andere aspecten van digitaal informatiebeheer letten. Daarom werken veel informatieafdelingen samen met specialisten op het gebied van informatieveiligheid, de bescherming van privacy en de zorg voor openbaarheid van informatie.

Corona

De coronapandemie had invloed op de ontwikkelingen in het informatiebeheer van gemeenten. Trajecten waarbij medewerkers fysiek aanwezig moeten zijn, zoals het bewerken van papieren archieven, liepen vertraging op. Aan de andere kant zien we dat digitaal werken juist een grote vlucht nam, omdat medewerkers vanuit huis bij alle informatie moesten kunnen. De meeste organisaties hebben de test van het thuiswerken doorstaan: de netwerken, hardware en infrastructuren waren hierop grotendeels ingericht. In het digitale informatiebeheer zijn geen grote moeilijkheden geconstateerd, wat uiteindelijk een compliment is voor alle organisaties.

Andere ontwikkelingen

Naast het vormen, compleet maken en sluiten van dossiers hebben de afdelingen informatiebeheer steeds meer een regisserende, adviserende en controlerende rol. De verantwoordelijkheid voor de dossiers ligt steeds vaker bij de uitvoerende ambtenaren. Deze ontwikkeling raakt alle onderdelen van een organisatie, van het uitvoerende niveau tot aan het hoogste management. Bewustzijn van het belang van goed informatiebeheer binnen de hele organisatie is dus essentieel.

De uitvoering van de Archiefwet raakt steeds meer verweven met andere wetgeving op het terrein van informatiebeheer. Zo is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) sinds 25 mei 2018 van kracht en worden in 2022 de Wet open overheid en de Wet digitale overheid ingevoerd. De Archiefwet wordt momenteel herzien zodat deze beter aansluit bij alle (digitale) ontwikkelingen. De verwachting is dat de nieuwe Archiefwet in 2023 ingaat.

8 Wro artikel 3.1 , lid 1
9 (AbRvS 11 maart 2015, nr. 201400649/1/R4 en AbRvS 5 augustus 2015, nr. 201502301/1/R6)

Figuur 6: totaaloordelen informatie- en archiefbeheer

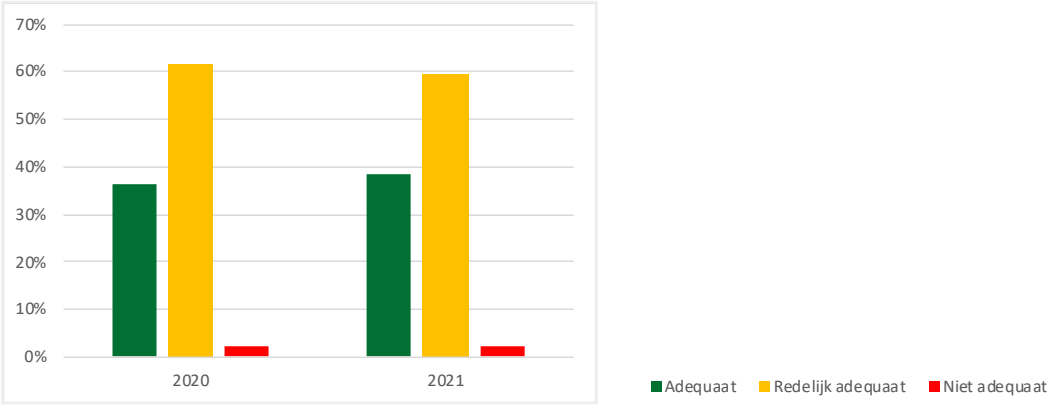

Beoordelingen
De naleving van de regels op het gebied van informatie- en archiefbeheer werd in 2021 bij 18 gemeenten beoordeeld als adequaat (groen), bij 28 gemeenten als redelijk adequaat (geel) en bij één gemeente als niet adequaat (rood).

Naast het toezicht op de gemeenten is ook toezicht gehouden op de waterschappen, de veiligheidsregio's, de omgevingsdiensten, een GGD en twee participatiebedrijven. Het waterschap Amstel, Gooi en Vecht werd beoordeeld als redelijk adequaat en het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier als adequaat. De GGD Zaanstreek Waterland werd beoordeeld als niet adequaat; hierover volgt begin 2022 een gesprek tussen Gedeputeerde Staten en het bestuur van de GGD. De overige gemeenschappelijke regelingen worden begin 2022 beoordeeld.

Trends
Wanneer organisaties veranderingen doorvoeren in het informatie- en archiefbeheer, duurt het vaak enkele jaren voordat de resultaten zichtbaar zijn. Dit komt doordat het informatiebeheer de hele organisatie behelst en alle medewerkers hun manier van werken moeten aanpassen. Dit tekent zich ook af in de beoordelingsresultaten: in 2021 ontvingen 42 van de 47 gemeenten hetzelfde oordeel als in 2020. Van de overige vijf gemeenten kregen er drie een positiever oordeel dan in 2020 en twee een negatiever oordeel.

Het is een grote uitdaging om verbeteringen in de organisatie voor langere termijn te borgen. Vaak ligt de vaktechnische kennis bij één enkel persoon of één project. Vertrekt er iemand of zijn er plotseling andere grote uitdagingen, dan verslapt de aandacht voor dit onderwerp. Op het gebied van informatie- en archiefbeheer is het lastig om voldoende en gekwalificeerd personeel aan te trekken. Wel hanteren steeds meer gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen het wettelijk verplichte kwaliteitssysteem voor (papieren en digitale) archivering. Zij worden zich meer bewust van het belang van kwaliteitszorg en spannen zich in om procedures te beschrijven, systematische controles in te bouwen en de kwaliteit van het informatiebeheer te bewaken en te verbeteren.

Een andere complicerende factor is dat er niet altijd vanaf het begin rekening gehouden wordt met de archieftechnische eisen bij de aanschaf van nieuwe software. Overheidsorganisaties zijn bijvoorbeeld verplicht bepaalde informatie te vernietigen. In sommige software blijven na het verwijderen van informatie nog gegevens achter. Het correct uitvragen van archieftechnische eisen blijft desondanks de verantwoordelijkheid van de overheidsorganisatie.

Risico's en aandachtspunten
1. Het vormen van digitale dossiers door de medewerkers van gemeenten kan beter. Dit is een uitvloeisel van het digitale werken. Onvoldoende training, begeleiding en controle leiden vaak tot onvolledige of slecht toegankelijke digitale dossiers. Dit betekent kostbaar en arbeidsintensief herstel achteraf.

2. Gemeenten gebruiken veel digitale systemen voor het opslaan van belangrijke informatie, bijvoorbeeld op het terrein van de sociale wetgeving, het omgevingsrecht, personeelszaken en financiën. Veel van deze systemen zijn niet geschikt voor beheer volgens de Archiefwet. Er zit namelijk geen vernietigingsfunctie

in. Ook in het licht van de AVG is deze vernietigingsfunctie noodzakelijk.

3. De vele fusies en samenwerkingsverbanden van overheden vormen een risicofactor. In de jaren voor en na een herindeling of ambtelijke samenwerking is vaak te weinig aandacht voor goed informatie- en archiefbeheer, met alle gevolgen van dien. In Noord-Holland zijn verschillende gemeenten een ambtelijke samenwerking aangegaan. Zo'n samenwerking is bedoeld om de processen van de gemeenten efficiënter te maken. Op het gebied van informatiebeheer brengt zo'n samenwerking juist extra werk met zich mee omdat de informatie gescheiden moet blijven, maar de processen wel op elkaar afgestemd moeten worden. Wij zien het informatie- en archiefbeheer in deze gevallen dan ook eerst achteruitgaan en pas na enkele jaren, na de investering van veel geld en energie, weer een stap voorwaarts maken.

2.5 Huisvesting verblijfsgerechtigden

Op grond van artikel 28 van de Huisvestingswet 2014 zorgen burgemeesters en wethouders voor de huisvesting van vergunninghouders volgens een taakstelling. De taakstelling wordt elk half jaar bepaald door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). De taakstelling hangt af van het aantal inwoners van de gemeente en het verwachte aantal verblijfsgerechtigden. Grotere gemeenten moeten meer asielzoekers huisvesten dan kleinere gemeenten.

De provincie houdt toezicht

De huisvesting van vergunninghouders is een wettelijke taak van de gemeenten. De provincie controleert of de gemeenten deze taak goed uitvoeren: zij moeten voldoende verblijfsgerechtigden huisvesten binnen de gestelde termijn.

De interventieladder in 2021

Heeft een gemeente onvoldoende verblijfsgerechtigden gehuisvest, dan is de provincie verplicht om in te grijpen. Een gemeente die langer dan een half jaar achterloopt op haar taakstelling komt onder verscherpt toezicht van de provincie. Om de gemeente de gelegenheid te geven alsnog aan haar taakstelling te voldoen, hanteert GS hierbij de bestuurlijke interventieladder. De interventieladder is een methode die bestaat uit een aantal stappen. De eerste stap is een ambtelijk overleg met de gemeente. Is de situatie daarna niet verbeterd binnen de gestelde termijn, dan volgen bestuurlijke gesprekken. Als onderdeel van het verbeterproces stelt de gemeente een plan van aanpak op. Als laatste stap op de interventieladder kan de provincie de huisvesting van verblijfsgerechtigden overnemen (indeplaatstreding) op kosten van de gemeente. Deze stap wordt uiteraard alleen gezet als de gemeente stelselmatig in gebreke blijft. Hoe een gemeente ervoor staat op dit gebied, wordt bepaald op basis van de realisatiecijfers van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) op twee peilmomenten: 1 januari en 1 juli. De eerste stappen van de interventieladder zijn ook in 2021 geregeld gezet.

Alle gemeenten hebben in 2021 een brief ontvangen over de stand van zaken. De brief bevatte ofwel een compliment over het behalen van de taakstelling, ofwel een oproep om meer verblijfsgerechtigden te huisvesten. Met een groot deel van de gemeenten is er een (online) ambtelijk gesprek gevoerd. Hen is gevraagd een plan van aanpak op te stellen.

Met de twee structureel achterlopende gemeenten Bloemendaal en Castricum zijn ook bestuurlijke toezichtgesprekken gevoerd. In deze gesprekken zijn afspraken gemaakt over vervolgstappen om de situatie te verbeteren. Voor Bloemendaal geldt dat de taakstelling in 2021 alsnog is behaald.

Gemeente Castricum

Op 2 september 2021 hebben GS aan het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Castricum laten weten dat zij over zouden gaan tot indeplaatstreding. De reden hiervoor was dat de gemeente Castricum al lange tijd achterliep in de huisvesting van verblijfsgerechtigden. Ter voorkoming van de daadwerkelijke indeplaatsstelling diende de gemeente Castricum de achterstand van 2020 en van de eerste helft van 2021 weg te werken voor 1 januari 2022. Dat is gelukt. Vanaf 2022 zien we erop toe dat de gemeente de achterstand van de tweede helft van 2021 wegwerkt en komende taakstellingen behaalt. Het IBT zet nu een stap terug op de interventieladder (van 4 naar 3): momenteel wordt de situatie alleen ambtelijk gemonitord en zullen ambtelijke gesprekken worden gevoerd.

Stand van zaken tweede helft 2021

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland hebben, naar aanleiding van signalen van diverse gemeenten, in een

brief aan het ministerie van BZK aangegeven dat gemeenten hun taakstellingen voor 2021 niet of slechts moeizaam konden invullen. De Rijksoverheid kondigde verschillende ondersteuningsmaatregelen aan voor de gemeenten.

Ondanks de beperkingen als gevolg van het coronavirus en de crisis op de woningmarkt vielen de resultaten in de tweede helft van 2021 mee. De cijfers laten zelfs enige vooruitgang zien. Het aantal gemeenten dat haar taakstelling heeft behaald is toegenomen van vijf in de eerste helft naar negen in de tweede helft van 2021. Het aantal gemeenten dat verder achterop is geraakt, nam af van 23 in de eerste helft naar 16 in de tweede helft van 2021.

Vooruitzicht 2022
De taakstelling voor de provincie Noord-Holland voor de eerste helft van 2022 is 1648 te huisvesten verblijfsgerechtigden. Voor heel Nederland zijn dit er 10.000.

Figuur 7: totaaloordelen huisvesting verblijfsgerechtigden 2021

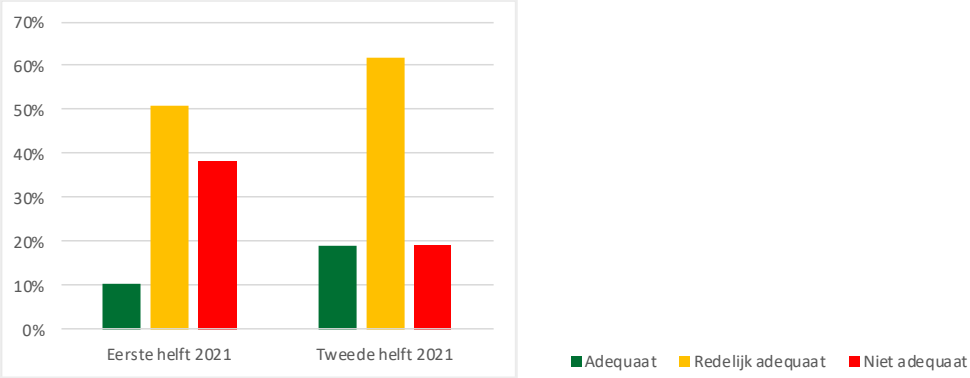

2.6 Incidentgericht toezicht

Incidentgericht toezicht
IBT beoordeelt gemeenten niet alleen systematisch, maar ook naar aanleiding van klachten van burgers of bedrijven, of berichten in de media. IBT houdt toezicht op de uitvoering van de medebewindstaken, dat wil zeggen: toezicht op wettelijke taken die zijn opgedragen aan het gemeentebestuur. Een melding bij IBT is geen alternatief voor een juridische procedure, zoals bezwaar of beroep indienen op een besluit van een gemeente. Wanneer IBT een melding ontvangt, wordt eerst bekeken of het om een wettelijke gemeentelijke taak gaat en of er juridische procedures lopen of nog mogelijk zijn. Vervolgens informeren we de melder over de reikwijdte van het toezicht, en wijzen we de melder op de juiste route.

Meldingen
In 2021 ontving IBT 20 meldingen over de taakuitvoering van 13 gemeenten en over 7 verschillende thema's. De meeste meldingen gingen over strijdig gebruik van regels op het gebied van ruimtelijke ordening, kapverordeningen en verkeerszaken. Andere thema's waren onder meer het naleven van natuur- en milieuregels en de huisvesting van statushouders en arbeidsmigranten.

Alle meldingen van 2021 zijn inhoudelijk onderzocht. In het kader van hoor en wederhoor heeft IBT de betrokken partijen gevraagd om informatie te verstrekken. Het bleek dat in 90% van de meldingen IBT niet bevoegd was om op te treden, omdat er juridische procedures mogelijk waren of nog niet waren afgerond. Bij enkele meldingen ging het om privaatrechtelijke kwesties. In deze gevallen bestond de bijdrage van IBT uit het verbeteren van de communicatie tussen de partijen en het vergroten van inzicht in taken en verantwoordelijkheden.

3 SAMENVATTING EN CONCLUSIES

Hieronder volgen de samenvattingen en belangrijkste conclusies van het toezicht in 2021 per toezichtsdomein.

Toezicht op de gemeentelijke financiën
De coronacrisis zorgde voor een tijd met ongekende onzekerheden, die hun schaduw wierpen op de begroting. Ook de financiële druk vanuit het sociale domein bleef – net als in voorgaande jaren – hoog. Opnieuw bleken voor een aantal gemeenten bijstellingen nodig, zoals de inzet van incidentele middelen, om (in de meerjarenraming) een sluitend geheel te kunnen presenteren. Op één na zijn alle gemeenten in 2021 hierin geslaagd. Deze ene gemeente kwam onder preventief toezicht van de provincie. In april 2021 toonde de gemeente aan weer een voldoende solide financiële basis te hebben. Daarna werd het preventieve toezicht beëindigd. Vier gemeenten stonden onder preventief toezicht op basis van de Wet algemene regels herindeling (Arhi). Deze gemeenten zitten in een fusietraject. Twee fusietrajecten waren zogenoemde lichte regelingen.

Toezicht op omgevingsrecht
Ten opzichte van 2020 zien we in 2021 een lichte verbetering van de resultaten. Met name het aantal gemeenten met een adequate en redelijk adequate beoordeling is toegenomen. Het is echter ook zichtbaar dat een aantal gemeenten die eerder waren beoordeeld als niet adequaat, onvoldoende vooruitgang hebben geboekt. Omdat er al sprake was van verscherpt toezicht, is dit zorgelijk.
Net als in 2020 bleek ook in 2021 dat het inzicht in de middelen om het omgevingsrecht uit te voeren, te wensen overlaat. We constateren weliswaar een lichte verbetering, maar dit vraagt nadrukkelijk om extra aandacht. Daarnaast zien we bij veel gemeenten dat onvoldoende personeel en personele wisselingen een negatief effect hebben op de borging van het proces van de big-8 cyclus.

Toezicht op informatie- en archiefbeheer
Op het gebied van informatie- en archiefbeheer hebben gemeenten nog veel te doen. Het kost veel tijd om het digitale informatiebeheer zo in te richten dat het voldoet aan de wet. Daarom is het belangrijk dat alle gemeenten een systeem hebben van plannen, uitvoeren, controleren en actualiseren (plan-do-check-act).

Toezicht op huisvesting van verblijfsgerechtigden
De druk op de woningmarkt in Noord-Holland was in 2021 onveranderd hoog. Ook waren bij het huisvesten van verblijfsgerechtigden de beperkingen door het coronavirus nog merkbaar. De meeste gemeenten hebben zich desondanks ingespannen om aan de taakstelling te voldoen.

Toekomstige ontwikkelingen in het toezicht
Eind 2018 heeft de minister van BZK aan de Tweede Kamer de ‘Agenda toekomst van het toezicht’ aangeboden. De agenda beschrijft vijf veranderingen die van het interbestuurlijk toezicht gevraagd worden:

1. Verbinden van het verticaal toezicht en de horizontale controle (nader wordt uitgewerkt hoe deze elkaar optimaal kunnen versterken);
2. Verbeteren van de dialoog (een mogelijke gedragslijn voor alle partijen);
3. Beter leren (onderzoek naar verbetering van het leren en hoe dit landelijk kan worden geïntroduceerd);
4. Uniformiteit (uitwerken van een gezamenlijk toezichtkader, dat bij voorkeur financieel en generiek toezicht omvat);
5. Risicogericht toezicht (streven naar een eenduidige methode van risicoanalyse, die we kunnen gebruiken om risico’s beter en makkelijker in beeld te brengen).

GS hebben in september 2018 ingestemd met deze agenda. Deze veranderingen sluiten aan bij het bestaande IBT-beleid van de provincie Noord-Holland: verdere differentiatie van het toezicht/maatwerk, het invoeren van praktijktoetsen en thematisch toezicht op basis van een risicoanalyse, integraler toezicht en actieve transparantie en openbaarheid van de beoordelingsresultaten. Meer informatie over de ontwikkelingen binnen dit traject vindt u op de website van de Rijksoverheid.

Tabel: Overzicht gemeenten 2019, 2020 en 2021

	Informatiebeheer			Omgevingsrecht			Financiën			Verblijfsgerechtigden		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Aalsmeer												
Alkmaar												
Amstelveen												
Amsterdam												
Beemster												
Bergen												
Beverwijk												
Blaricum												
Bloemendaal												
Castricum												
Den Helder												
Diemen												
Drechterland												
Edam-Volendam												
Enkhuizen												
Gooise Meren												
Haarlem												
Haarlemmermeer												
Heemskerk												
Heemstede												
Heerhugowaard												
Heiloo												
Hilversum												
Hollands Kroon												
Hoorn												
Huizen												
Koggenland												
Landsmeer												
Langedijk												
Laren												
Medemblik												
Oostzaan												
Opmeer												
Ouder-Amstel												
Purmerend												
Schagen												
Stede Broec												
Texel												
Uitgeest												
Uithoorn												
Velsen												
Waterland												
Weesp												
Wijdemeren												
Wormerland												
Zaanstad												
Zandvoort												

HAARLEM, APRIL 2022

Colofon

Uitgave
Provincie Noord-Holland
Postbus 123 | 2000 MD Haarlem
Tel.: 023 514 31 43 | Fax: 023 514 40 40
www.noord-holland.nl
post@noord-holland.nl

Eindredactie
Provincie Noord-Holland
Kabinet | Sector Interbestuurlijk Toezicht
het jaarverslag is geredigeerd door redactrice Anneke Paul

Fotografie
Provincie Noord-Holland

Grafische verzorging
Xerox mediaservices

Haarlem, april 2022

VERSLAG

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
F.C. Tempelaars
AD/KAB/KAB

Telefoonnummer +31235144582
tempelaarsf@noord-holland.nl

Verzenddatum
- 8 JUNI 2022

Kenmerk
1804764/1850092

Uw kenmerk
N.v.t.

Betreft: Jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021.

Inleiding
Ter uitvoering van art. 167, tweede lid, van de Provinciewet inzake de actieve informatieplicht, stellen wij u op de hoogte van het volgende.

Eén van de thema's in het '*Beleid Interbestuurlijk Toezicht (IBT) 2018-2021'* is een actieve transparantie van het toezicht, waaronder openbaarheid van de toezichtresultaten. Met de publicatie van het Jaarverslag 2021 en de beoordelingsresultaten van de gemeenten op onze website willen wij hieraan uitvoering geven.

Jaarverslag IBT 2021
In bijgaand jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021 schetsen wij welke trends en ontwikkelingen wij bij de uitvoering van het toezicht in de vier risicodomeinen Financiën, Informatiebeheer, Omgeving en Huisvesting verblijfgerechtigden bij de gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen in 2021 zagen. Achter in het jaarverslag is een tabel opgenomen, waarin de prestaties per gemeente en per risicodomein over de jaren 2019, 2020 en 2021 overzichtelijk worden gepresenteerd.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Actieve publicatie van de beoordelingen van de gemeenten over 2021
Naast de publicatie van de Jaarverslagen publiceren wij jaarlijks onze beoordelingen van de gemeenten op de vier risicodomeinen in een (digitale of interactieve) kaart van de provincie. Met de zogenaamde 'verkeerslichtkleuren' is op de kaart aangegeven hoe de gemeenten in 2021 werden beoordeeld. Bij het aanklikken van een gemeente wordt ofwel een toelichting op ons oordeel, ofwel de beoordelingsbrief zichtbaar die door Gedeputeerde Staten naar het college van de betreffende gemeente is gestuurd. De kaart is te raadplegen via de website van het interbestuurlijk toezicht op www.noord-holland.nl.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

R.M. Bergkamp

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Jaarverslag interbestuurlijk toezicht 2021

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10187
Extern Zaak ID	1852959
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	15.b
Titel	Leefbaarheid /Natuur/Mobiliteit (coördinerend portefeuillehouder Loggen): Voortgang voorbereidingen evenement Formule 1 Zandvoort editie 2022 (C-agenda NLG -leidend- 5-9-2022 en C-agenda M&B 12-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/GND

Bijlagen
Raadsinformatiebrief Voortgang voorbereidingen Formule 1 - editie 2022.pdf
Nieuwsbrief Formule 1 gemeente Zandvoort juni 2022.pdf
Brief aan PS over Voortgang voorbereidingen evenement Formule 1 Zandvoort.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	27 juni 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	30 juni 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**
Mobiliteit & Bereikbaarheid	12 september 2022

Toelichting

Op 2, 3 en 4 september 2022 vindt naar verwachting weer het evenement Formule 1 in Zandvoort plaats. De voorbereidingen zijn reeds in volle gang. De provincie Noord-Holland is vanuit diverse rollen betrokken bij de voorbereidingen van dit evenement, waaronder als wegbeheerder en als bevoegd gezag voor diverse vergunningen en ontheffingen in het kader van de wetgeving voor natuurbescherming, milieu en ruimtelijke ordening.

Gemeente Zandvoort

Raadsinformatiebrief

Onderwerp Voortgang voorbereidingen Formule 1 - editie 2022		
Nummer	2022/608063	Datum college 31 mei 2022
Portefeuillehouder	Haeften, R. van	
Programma/beleidsveld	4.2 Economie, toerisme en cultuur	
Afdeling	PG	
Auteur	K. Sweering	
Telefoonnummer	023-5115746	
Email	ksweering@haarlem.nl	
Bestemd voor:	Het college stuurt deze raadsinformatiebrief ter kennisname naar de raad.	
Bijlagen	Geen	

Geachte raadsleden,

Het weekend van 2, 3 en 4 september 2022 staat in het teken van de *Formula 1 Heineken Dutch Grand Prix.* Wij willen u graag met deze brief informeren over de voorbereidingen in Zandvoort en de regio om te zorgen voor een bereikbaar, veilig en feestelijk verloop van het evenement.

Hoewel het evenement in Zandvoort plaatsvindt, kan de realisatie hiervan niet plaatsvinden zonder de medewerking van partners, waaronder de provincie Noord-Holland, NS, ProRail, PWN en buurgemeenten Haarlem, Haarlemmermeer, Velsen, Bloemendaal, Heemstede en Noordwijk. De vele deelnemende partijen hebben een eigen verantwoordelijkheid en rol te vervullen.

Aanvraag evenementenvergunningen
Op 23 mei hebben Dutch Grand Prix (DGP) en Zandvoort Beyond hun aanvraag evenementenvergunning ingediend. De gemeente Zandvoort is voornemens om in de week van 27 juni de vergunning te verlenen mits aan alle voorwaarden is voldaan. De gemeente Zandvoort wordt hierop geadviseerd door nood- en hulpdiensten, de buurgemeenten en partners als NS, ProRail en PWN.

Evaluatie
Er is vorig jaar na afloop van het evenement uitgebreid geëvalueerd, zowel door de gemeente Zandvoort met behulp van de samenwerkingspartners, als door beide organisatoren DGP en Zandvoort Beyond. De opgehaalde evaluatiepunten zijn waar mogelijk verwerkt in de aanpak en voorbereidingen van deze editie.

Side events door stichting Zandvoort Beyond
In de aanloop naar en tijdens de F1 Heineken Dutch Grand Prix ziet de gemeente Zandvoort kansen tot het creëren van economische, maatschappelijke en sociale spin-off in Zandvoort en de regio door het organiseren van side events door de Stichting Zandvoort Beyond. In samenwerking met lokale ondernemers, sponsoren, Zandvoort Marketing, DGP en de gemeenten en andere regiopartners worden de side events georganiseerd. De side events zorgen naast de hierboven genoemde spin-off ook voor spreiding onder de bezoekers (bij de

in- en uitstroom). In 2022 starten de side events in Zandvoort vanaf 6 augustus. Gedurende de maand augustus worden er diverse activiteiten gepland. In het F1-weekend van 2 tot en met 4 september zijn de side events in Zandvoort bedoeld als ondersteuning aan de mobiliteitsstromen en niet bedoeld als extra aantrekkende werking voor bezoekers zonder tickets. Hier wordt in de programmering en communicatie rekening mee gehouden.

Mobiliteit
DGP en Zandvoort Beyond hebben van verschillende reviewrondes gebruik gemaakt om het concept mobiliteitsplan te toetsen bij de wegbeheerders. Het definitieve mobiliteitsplan is op 23 mei als onderdeel van de aanvraag evenementenvergunning ingediend. Het goed functionerende mobiliteitsplan van 2021 heeft als basis gediend.

Alle verkeersmaatregelen zijn gekoppeld aan de ringenstructuur. De ringenstructuur is een systematiek waarbij voor de wegen in de directe nabijheid van Zandvoort en haar omgeving is vastgesteld voor welke doelgroepen deze nog toegankelijk zijn. Hierbij is Ring 1 het circuit zelf, waarbij alleen voetgangers worden toegelaten. Ring 2 is het gebied ten westen van de rotonde Brouwerskolkweg in de N200 (Zeeweg) en ten westen van de rotonde 'Nieuw Unicum'. Ring 3 strekt zich uit tot aan de N208. Achterliggende gedachte van deze maatregelen is om de leefbaarheid en de bereikbaarheid voor bewoners en voor nood- en hulpdiensten in de regio te waarborgen en de bezoekers van de DGP die met de auto willen komen af te vangen in de wijde omgeving om wild parkeren te voorkomen.

Net als vorig jaar is de afspraak gemaakt om gezamenlijk toe te werken naar één publicatiemoment van alle verkeersbesluiten in de regio voor de Formule 1. Op 30 mei jl. hebben de gemeenten gezamenlijk de genomen verkeersbesluiten in de Staatscourant gepubliceerd. In juni zal het college aanvullend de benodigde aanwijsbesluiten voor auto- en (brom)fietsparkeren vaststellen, vergelijkbaar met vorig jaar.

Doorlaatbewijzen
Door DGP en de gemeente Zandvoort is er de afgelopen maanden intensief gewerkt aan de aanpak van de uitgifte van doorlaatbewijzen voor editie 2022, met een duidelijke taak- en verantwoordelijkheidsverdeling tussen betrokken partijen. In ring 3 (Bentveld en delen van Haarlem en Bloemendaal) worden de doorlaatbewijzen huis aan huis bezorgd. Indien betrokkenen meer doorlaatbewijzen nodig hebben kunnen ze deze aanvragen. Vanaf 1 juni kunnen de betrokkenen in ring 2 (Zandvoort) controleren of zij automatisch een doorlaatbewijs toegezonden krijgen en kunnen zij indien nodig extra doorlaatbewijzen aanvragen. Hierbij is een parkeervergunning of parkeergelegenheid op eigen terrein noodzakelijk. De richtlijnen voor de verschillende doelgroepen (bewoners, ondernemers, strandhuisjeseigenaren, horeca, leveranciers, taxi's etc.) zijn grotendeels gelijk aan vorig jaar. De gemeente Zandvoort en DGP hebben extra checks ingelast om ervoor te zorgen dat de uitgifte en verzending van de doorlaatbewijzen dit jaar goed en tijdig gebeurd.

Veiligheid
Ook het veiligheidsplan van DGP en Zandvoort Beyond wordt binnen het traject van vergunningverlening getoetst door de nood- en hulpdiensten en hierover vindt, onder regie van de gemeente Zandvoort, structureel multidisciplinair overleg plaats.

Communicatie
Begin juli worden er informatiebijeenkomsten voor inwoners en ondernemers in Zandvoort georganiseerd door DGP en Zandvoort Beyond. Vanaf juni worden nieuwsbrieven voor inwoners en ondernemers verzonden in Zandvoort. Deze worden met de regio gedeeld zodat zij deze desgewenst ook kunnen gebruiken.

Corona ontwikkelingen
Gemeente Zandvoort, DGP en Zandvoort Beyond volgen de ontwikkelingen rondom het corona-virus en de maatregelen van de rijksoverheid met betrekking tot het toestaan van evenementen op de voet. Onzekere factoren blijven bestaan. Het evenement zal doorgang vinden onder de voorwaarden, maatregelen en richtlijnen van de rijksoverheid die op dat moment gelden.

Het college van burgemeester en wethouders,
de secretaris de burgemeester

Bekijk deze e-mail in je browser

"Velen vertellen mij dat het feest van vorig jaar niet te overtreffen is. En wat was het fantastisch! Prachtig weer, een geweldige sfeer en de overwinning van Max Verstappen. Zelfs onze grootste criticasters prezen ons na afloop in de media. En dat allemaal in coronatijd. Een groot compliment aan iedereen die bij de organisatie betrokken was, is dan ook op zijn plaats.

Zoals we vorig jaar hebben kunnen zien, is de Formule 1 niet meer te vergelijken met die uit de jaren tachtig. Ik heb echter wel die ene grote overeenkomst geconstateerd: we organiseren dit als dorp samen! De Formule 1 zit immer in het DNA van ons dorp. Heel veel Zandvoorters zitten op de tribune, voor de TV of zijn – vaak als vrijwilliger - actief bij de vele activiteiten die georganiseerd gaan worden.

Als inwoner of ondernemer van Zandvoort zult u enerzijds hinder ervaren, maar anderzijds ook onderdeel zijn van één van de grootste sportevenementen ter wereld. Zandvoort staat daarbij in een rijtje met steden als Miami, Melbourne en Barcelona. Tussen de 80 en 100 miljoen mensen volgen wereldwijd de race in onze badplaats. De beelden van de gastvrijheid in ons dorp, de lach op onze gezichten en de manier waarop we bezoekers ontvangen zijn vorig jaar de hele wereld overgegaan.

Samen maken we er een veilig, bereikbaar en nog duurzamer evenement van. Laten we ons net als vorig jaar positief, open en gastvrij opstellen. Ik zet alvast de zwart-wit geblokte vlag klaar."

- Raymond van Haeften
Wethouder Formule 1

EVENEMENTENVERGUNNINGEN

DGP, organisator van de Dutch Grand Prix, heeft inmiddels haar vergunningsaanvragen en bijbehorende plannen ingediend bij de gemeente. Ook de aanvraag voor de evenementen-vergunning van de side-events, georganiseerd door stichting Zandvoort Beyond, is ontvangen.

De plannen omschrijven hoe beide organisatoren hun evenementen veilig en verantwoord verwachten te kunnen organiseren. Het doel is daarnaast om de inwoners van Zandvoort en de regio zo veel mogelijk ruimte en bewegingsvrijheid te bieden tijdens het evenement. Zo is de impact op ons dagelijks leven zo beperkt mogelijk.

Waar wordt zoal naar gekeken in de beoordeling van de plannen?

Vanuit haar rol als vergunningverlener ziet de gemeente Zandvoort toe op een aantal belangrijke elementen die nodig zijn om het dorp toegankelijk, veilig en leefbaar te houden. Zo wordt er tijdens het vergunningsverleningsproces toegezien op het waarborgen van de algehele bereikbaarheid van Zandvoort.

Hoe zijn de vergunningsaanvragen bekend gemaakt?

De ingediende vergunningsaanvragen zijn via de reguliere kanalen van de gemeente Zandvoort verwerkt. Zo zijn de aanvragen bekend gemaakt via www.officielebekendmakingen.nl en de Zandvoortse Courant. Ook maken wij hier melding van op onze website.

VERKEERSBESLUITEN

Op maandag 30 mei zijn de verkeersbesluiten die gaan gelden in en vlak voor het Formule 1 weekend gepubliceerd door de betreffende wegbeheerders. Dit zijn Zandvoort, Bloemendaal, Heemstede, Haarlem, Haarlemmermeer, Beverwijk en de provincie Noord-Holland.

De verkeersbesluiten hebben tot doel om de bereikbaarheid van Zandvoort en omstreken voor inwoners, ondernemers en belanghebbenden te garanderen. Zowel over de weg als via het spoor. Zo gaat het ook over het afsluiten van de spoorwegovergangen op de route Amsterdam-Zandvoort in verband met de hoge frequentie van passerende treinen.

Deze besluiten zijn gepubliceerd op officielebekendmakingen.nl en de website van de gemeente Zandvoort. Op onze vraag + antwoord site www.f1vraag.nl staan de tekeningen en veelgestelde vragen.

Op welk moment treden de verkeersmaatregelen in werking?

De verkeersmaatregelen starten vanaf 1 september en eindigen uiterlijk op maandag 5 september. In de week daarvoor worden er al enkele voorbereidende werkzaamheden uitgevoerd die kunnen leiden tot een (gedeeltelijke) afsluiting van bepaalde (toegangs)wegen.

Wie is verantwoordelijk voor de verkeersbesluiten?

De wegbeheerders zijn verantwoordelijk voor het nemen van de verkeersbesluiten die voortvloeien uit de plannen van de Formule 1 organisator DGP. Elk van de wegbeheerders neemt zijn eigen verkeersbesluiten. Wel worden deze verkeersbesluiten gelijktijdig gepubliceerd.

Wat betekenen deze verkeersmaatregelen voor het openbaar vervoer in en om Zandvoort?

De bereikbaarheid met het openbaar vervoer verbetert aanzienlijk doordat de NS gedurende de gehele dag met 12 treinen per uur rijdt. Connexxion gaat vrijdag buslijn 300 en op zaterdag en zondag buslijn 300 en 356 doortrekken naar Zandvoort Circuit.

Heeft u meer vragen over de genomen verkeersbesluiten?

Of wilt u de tekeningen inzien?

Klik dan hier.

TER INZAGE LEGGING

De vergunningaanvragen kunt u van 1 juni tot en met 17 juni inzien bij de publieksbalie van het

identificeren met een geldig identiteitsbewijs.

Op dezelfde wijze kunt u ook de vergunningsaanvraag en plannen van de organisator van de side-events, Zandvoort Beyond, inzien en hier desgewenst op reageren.

Het is mogelijk om per mail een reactie te geven op de vergunningsaanvraag en/of de plannen. Dit kan tot en met 19 juni. U stuurt uw reactie naar formule1@zandvoort.nl onder vermelding van "Reactie op ter inzage gelegde stukken".

Waarom ligt deze vergunning ter inzage?

Het is niet wettelijk verplicht om een evenementenvergunning ter inzage te leggen. Omdat er echter zoveel belanghebbenden zijn, willen we zo open en transparant mogelijk communiceren. Zo weet u alvast wat er op u afkomt.

JEUGD OVER DE FORMULE 1

Onlangs vond er in het Raadhuis van Zandvoort een wel heel speciale raadsvergadering plaats. Onder leiding van burgemeester David Moolenburgh gingen achtstegroepers met elkaar in debat. Elk van de Zandvoortse basisscholen had twee leerlingen uit groep 8 aangewezen.

Nadat Formule 1 wethouder Raymond van Haeften de kinderen uitgebreid geïnformeerd had over de stand van zaken en de voortgang van de voorbereidingen, vroeg hij hen naar hun ideeën over de Formule 1 en Zandvoort.

Wat opviel is dat er veel nagedacht werd over de manieren om ondernemers meer mee te laten profiteren. Van de exclusieve inzet van Zandvoortse horeca en winkels op het circuitterrein tot aan een mooie wandeltocht langs alle ondernemers in het centrum - het was duidelijk dat de kinderen graag zien dat de vele bezoekers aan de race en de side-events ook 'even' een rondje Zandvoort doen.

Maar ook werd er nagedacht over de toekomst van autoracen. Een tweetal scholen stelde voor om, naast de Formule 1, ook de Formule E naar Zandvoort te halen. Want, zo onderbouwde een enthousiaste leerlinge dit idee, "*leidt dit tot veel minder vervuiling en ook minder geluidsoverlast voor de zandhagedis.*"

Als het aan de Zandvoortse jeugd ligt, is de toekomst van de F1 in ons dorp in goede handen. Wilt u dit leuke debat terugkijken? Dat kan hier. (Het debat over de Formule 1 start op 17:20.)

VRAGEN + ANTWOORDEN

Heeft u een vraag over de Formule 1 in Zandvoort?

Kijk dan op www.f1vraag.nl. Op deze vraag + antwoord site van de gemeente Zandvoort kunt u heel veel vragen en antwoorden terugvinden die voor u als inwoner, ondernemer of andere belanghebbende relevant zijn.

Nieuw toegevoegd: vragen over de toetsing van de vergunningsaanvragen, de ter inzage legging van de plannen, de verkeersbesluiten en het ontvangen van gasten in het raceweekend.

Heeft u een vraag die niet op f1vraag.nl beantwoord wordt?

Dan kunt u contact opnemen met de gemeente Zandvoort via formule1@zandvoort.nl. Als uw vraag direct over de organisatie van de Formula 1 Heineken Dutch Grand Prix of de side-events van Zandvoort Beyond gaat, kunt u zich richten tot deze organisaties. Voor contact met DGP klikt u hier en voor contact met Zandvoort Beyond hier.

Inhoud © Projectteam F1 / Gemeente Zandvoort, 2022
Fotografie © Irma Middelkoop / Zandvoort Marketing

Voor meer informatie:
https://www.zandvoort.nl/formule1
formule1@zandvoort.nl

Wilt u uw inschrijving aanpassen?
Dan kunt u uw gegevens bijwerken of afmelden voor de mailing.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
S.B. Fens
BEL/GND

Telefoonnummer +31235144335
fenss@noord-holland.nl

Verzenddatum

22 JUNI 2022

Kenmerk
1852959/1853410

Uw kenmerk

Betreft: Voortgang voorbereidingen evenement Formule 1 Zandvoort editie 2022

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
De voortgang van de voorbereidingen voor het evenement Formule 1 Zandvoort editie 2022.

Inleiding
In 2021 vond na 36 jaar het evenement Formule 1 in Zandvoort plaats. Ook dit jaar is het evenement weer gepland, en wel op 2, 3 en 4 september 2022. De voorbereidingen zijn inmiddels in volle gang. De gemeenteraad van Zandvoort is hierover geïnformeerd via een raadsinformatiebrief. Deze brief bieden wij u hierbij ter informatie aan. Ook de nieuwsbrief van de gemeente Zandvoort over de Formule 1 sturen wij u toe.

Aanvraag evenementenvergunning ingediend
De organisator heeft op 23 mei jl. de definitieve aanvraag voor de evenementenvergunning ingediend bij de gemeente Zandvoort. Als aan alle voorwaarden voldaan wordt, is de gemeente Zandvoort voornemens de vergunning eind juni te verlenen.

Rol provincie Noord-Holland
Om dit evenement veilig te laten verlopen, is een goede samenwerking noodzakelijk tussen de organisator van het evenement en de betrokken overheden. Deze afstemming tussen de diverse partijen in de aanloop naar het evenement is georganiseerd via diverse werkgroepen per thema. De projectleiding ligt bij de gemeente Zandvoort.

De provincie Noord-Holland is vanuit diverse rollen betrokken bij het evenement, onder andere als wegbeheerder van de provinciale wegen

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

en als bevoegd gezag voor vergunningen en ontheffingen op het gebied van de wet Natuurbescherming en provinciale verordeningen in het kader van milieu en ruimtelijke ordening.
Ook zijn de diverse omgevingsdiensten betrokken bij de werkgroepen.

Bereikbaarheid
De provincie adviseert als wegbeheerder over het mobiliteitsplan van Circuitpark Zandvoort. Wij richten ons hierbij vooral op het bereikbaar houden van de regio. Het plan voor editie 2022 van de Dutch Grand Prix is vergelijkbaar met dat van vorig jaar. De bijna 200.000 bezoekers kwamen toen vooral met de (elektrische) fiets of het openbaar vervoer, minder dan 5% van de bezoekers kwam met de auto naar Zandvoort. Het mobiliteitsplan, dat onderdeel uitmaakt van de aanvraag van de evenementenvergunning, heeft de instemming van de provincie.

Recente uitspraak stikstofvergunning
Eind april heeft de rechtbank van Haarlem uitspraak gedaan inzake de door ons verleende stikstofvergunning (op basis van de wet Natuurbescherming) voor het evenement. De vergunning is daarbij in stand gelaten. De bezwaarmakers hebben inmiddels hoger beroep aangetekend en een voorlopige voorziening aangevraagd.

Tot slot
Met deze brief gaan wij er van uit u voldoende op de hoogte te hebben gebracht van de voorbereidingen van de Formule 1 Zandvoort editie 2022.

Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

2 bijlagen
- Raadsinformatiebrief gemeente Zandvoort inzake voortgang voorbereidingen evenement Formule 1 Zandvoort editie 2022
- Nieuwsbrief Formule 1 van gemeente Zandvoort, juni 2022

metropool
regioamsterdam

Maandelijks MRA Raads- en Statenleden Bericht (editie 61 - 28 juni 2022)

Geachte Raadsleden en Statenleden in de Metropoolregio Amsterdam,

Met deze maandelijkse brief informeren wij u in het kort over actuele ontwikkelingen van de samenwerking in de MRA. Dit maandelijkse MRA Raads- en Statenleden Bericht wordt ook gearchiveerd op de MRA-website.

Nieuws uit de Metropoolregio Amsterdam

- Bijna € 150 miljoen van Rijk voor bereikbaar maken nieuwbouw in MRA
- Kabinetsbesluit over opening Lelystad Airport niet eerder dan in zomer 2024
- Floriade maakt werk van meer bezoekers
- Nieuw museum op Hembrugterrein in Zaandam aast op wereldfaam
- Relatief veel onbenut arbeidspotentieel binnen MRA in Amsterdam
- Nieuw ondertekenmoment convenanten Duurzame en Toekomstbestendige Woningbouw
- Aantal attracties in de MRA gegroeid
- MRA in brief aan ministers: 'Versnelling woningbouw vraagt meer samenhang met mobiliteit, energie, klimaat en landschap'
- ROM InWest doet eerste investering in Noord-Hollandse onderneming
- Duurzaamheid integraal thema in MRA, portefeuillehoudersoverleg opgeheven
- Projecten voor toekomstbestendige bedrijventerreinen maken kans op Plabeka Bokaal
- Website voor convenant Toekomstbestendige Woningbouw
- Honderden miljoenen voor innovatiegebouwen op campussen in Amsterdam
- Geen studentenwoningen in Amstelveense wijk Kronenburg: 'De bal ligt weer bij het Rijk'

Noteer in uw agenda: Twee symposia in het najaar

Op woensdag 21 september wordt in de Tinfabriek (Amsterdamsestraatweg 5) in Naarden en op vrijdagmiddag 14 oktober in De Koepel (Harmenjansweg 4) in Haarlem een symposium gehouden.

Op woensdagavond 21 september wordt met raads- en Statenleden en bestuurders gesproken over circulaire gebiedsontwikkeling, verduurzaming bedrijventerreinen, energiearmoede, duurzame mobiliteit en duurzaamheid & arbeidsmarkt.

Vrijdagmiddag 14 oktober gaat het over kansen en dilemma's van de verstedelijking in de MRA: woningbouw, OV-knooppunten en -corridors, energietransitie,

Strawinskylaan 1779 (WTC, I-toren)
1077 XX Amsterdam
info@metropoolregioamsterdam.nl
www.metropoolregioamsterdam.nl

waterberging, etc. Kortom, 'Samen bouwen aan de metropool' en er worden vanuit De Koepel diverse werkbezoeken op locatie georganiseerd.

Na de zomer zijn de programma's en tijdstippen van deelsessies bekend en worden de uitnodigingen verzonden. Noteer beide data alvast in uw agenda.

Bijeenkomst van MRA Algemene Vergadering 20 mei jl. en reactie van AV op adviezen MRA Raadtafel

Tijdens de MRA Algemene Vergadering van 20 mei jl. is gesproken over het ongevraagde advies van de MRA Raadtafel van 10 mei jl. naar aanleiding van de verzending van stukken en de discussie naar aanleiding van de reactie van de AV over haar advies op de opzet meerjarenbegroting. Hier treft u de reactie van de Algemene Vergadering op de drie adviezen.
En hier vindt u alle informatie, agenda's en stukken van het MRA Bestuur, de MRA Raadtafel en de MRA Algemene Vergadering.

State of the Region van 20 juni 2022

Van slimme kledingreparatie tot waterstof en van het liefdesverhaal van natuur en technologie tot bondgenootschap: bij alweer de vijfde editie van State of the Region gingen we in gesprek over de Metropool van Morgen. Hier leest u het verslag van de State of the Region, die is georganiseerd door de Amsterdam Economic Board, amsterdam&partners, de gemeente Amsterdam (Economische zaken) en de Metropoolregio Amsterdam.

Startprogramma's voor nieuwe raden

In de afgelopen maanden zijn in veel gemeenteraden en deelregio's bijeenkomsten over de samenwerking in de Meropoolregio Amsterdam voor raadsleden gehouden. Ook na de zomer worden deze bijeenkomsten in samenwerking met de griffiers georganiseerd. Meer informatie en diverse video's hierover staan op de MRA-website.

Kalender op website MRA - update planning najaar 2022

Op de website van de MRA staat de kalender met alle activiteiten op MRA-schaal. De kalender wordt continu bijgehouden. Ook is er een eenvoudig pdf-overzicht, de jaarplanning 2022, met alle nu bekende MRA-overleggen, waaronder alle bijeenkomsten van het Bestuur, de Algemene Vergadering, de Raadtafel en de bestuurlijke platforms.

De MRA Agenda

De MRA Agenda vormt de inhoudelijke basis van de samenwerking in de

Metropoolregio Amsterdam en heeft een looptijd tot 2024. U kunt de MRA Agenda lezen in een pdf-formaat en in de vorm van een e-magazine. Op de pagina op de MRA-website over de MRA Agenda vindt u alle informatie over de agenda en de voortgangsmonitor.

Dit is de laatste editie van het Bericht aan Raden en Staten vóór de zomer. Het eerstvolgende Bericht aan Raden en Staten wordt eind augustus naar alle griffiers verzonden.

Middels deze brief hopen wij u voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd. Voor vragen of opmerkingen ben ik altijd bereikbaar.

Met vriendelijke groet,

Emiel Reiding
Directeur Metropoolregio Amsterdam
e.reiding@metropoolregioamsterdam.nl
06 - 39 36 20 77

*) De 33 deelnemers van de MRA zijn de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Diemen, Haarlemmermeer, Ouder-Amstel, Uithoorn, Amsterdam, Almere, Lelystad, Blaricum, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren, Wijdemeren, Beverwijk, Heemskerk, Uitgeest, Velsen, Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Purmerend, Waterland, Wormerland, Zaanstad, Bloemendaal, Haarlem, Heemstede, Zandvoort, de provincies Noord-Holland en Flevoland, en de Vervoerregio Amsterdam.
**) De 7 deelregio's zijn: Almere-Lelystad, Amstelland-Meerlanden, Amsterdam, Gooi en Vechtstreek, IJmond, Zaanstreek-Waterland en Zuid-Kennemerland.

Dit digitale 'MRA Raads- en Statenleden Bericht' verschijnt maandelijks, met uitzondering van de zomermaanden.

Van: [redacted]

Verzonden: donderdag 7 juli 2022 11:43

Aan: Statengriffie <statengriffie@noord-holland.nl>

CC: [redacted]

Onderwerp: publicatie rapport Noordzeekanaalgebied in ontwikkeling 2022

Geachte heer, mevrouw,

Het Bestuursplatform Noordzeekanaalgebied (NZKG) brengt jaarlijks een verslag uit over de voortgang van de projecten en programma's in het Noordzeekanaalgebied.

Namens dit bestuursplatform en het platform Energietransitie NZKG ontvangt u als partner in deze regionale samenwerking het rapport 'Noordzeekanaalgebied in ontwikkeling 2022' (een overzicht van ruimtelijke, economische en energietransitie projecten in het NZKG). Dit rapport is opgesteld als opvolger van het 'Uitvoeringsprogramma Noordzeekanaalgebied'.

Naast een actueel overzicht van de partners in deze regionale samenwerking, vindt u de teksten uit het rapport ook op onze website www.noordzeekanaalgebied.nl.

Ik verzoek u vriendelijk het rapport ter kennisname aan te bieden aan de Statenleden.

Mocht u vragen hebben, dan kunt u altijd contact met ons opnemen.

Hartelijke groeten,

[redacted]

Algemeen directeur programmabureau Noordzeekanaalgebied

[redacted]

Plein 1945 nr. 96, 1971 GC IJmuiden

www.noordzeekanaalgebied.nl

[redacted]

noordzeekanaalgebied

NOORDZEEKANAALGEBIED IN ONTWIKKELING

EEN OVERZICHT VAN RUIMTELIJKE, ECONOMISCHE EN ENERGIETRANSITIE PROJECTEN IN HET NZKG

2022

LUCHTFOTO BEDRIJVENTERREIN BEVERWIJK | Foto: Bram van de Biezen

PROGRAMMABUREAU NZKG

Plein 1945 – nr. 96 (6e etage)
1971 GC IJmuiden
T (0255) 56 05 00
E-mail: info@noordzeekanaalgebied.nl
Website: www.noordzeekanaalgebied.nl
Twitter: @PBNZKG
LinkedIn: https://nl.linkedin.com/company/programmabureau-noordzeekanaalgebied

Juli 2022: dit rapport is een uitgave van het Programmabureau Noordzeekanaalgebied.
Tekst: Programmabureau NZKG in samenwerking met het Adviesteam en projectleiders.

Disclaimer beeldmateriaal: Het Programmabureau NZKG heeft getracht alle rechthebbenden van het beeldmateriaal te achterhalen. Mocht u desondanks menen rechthebbende te zijn, neem dan gerust contact met ons op via het bovenstaande mailadres.

Vormgeving en druk: Opzet, Santpoort-Zuid.

VOORWOORD

Het Noordzeekanaalgebied (NZKG) maakt niet alleen nu, maar ook de komende jaren een enorme ontwikkeling door. Zo zagen we de energietransitie in de havengebieden langs het 21 kilometer lange Noordzeekanaal in een versnelling komen, ondanks de Covid-19-pandemie. Ook uit onze Monitor Ruimte-Intensivering NZKG bleek dat de regio zich economisch goed doorontwikkelde.

Toch zijn we er nog niet. We werken als betrokken partijen daarom hard aan de uitvoering van de Visie NZKG 2040. Als we terugblikken op het afgelopen jaar, zien we mooie mijlpalen. De intensieve samenwerking tussen de bedrijven, netbeheerders, gemeenten en provincie resulteerden in het Cluster Energie Strategie (CES 1.0 NZKG). Dit industrieel cluster formuleerde haar ambitie en de te ondernemen stappen om de CO_2-uitstoot in het NZKG te verminderen. Samen benutten we de kansen die de energietransitie met zich meebrengt en dragen we bij aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord.

Ook de start van het NOVI-traject is een belangrijke mijlpaal van 2021. Vanwege de grote en complexe opgaven waar we in het NZKG voor staan, de beperkte ruimte en de impact die de ontwikkelingen in het NZKG nationaal hebben, is het NZKG aangewezen als NOVI-gebied. We staan nu als regio zij aan zij met het Rijk om vanuit een gedeeld perspectief keuzes te maken welke functies waar een plek krijgen.

Om de samenhang van de opgaven in het NZKG in beeld te brengen, hebben we alle relevante informatie over de activiteiten van de NOVI, de energietransitie en de overige ruimtelijk-economische ontwikkelingen overzichtelijk gebundeld in deze rapportage ‘Noordzeekanaalgebied in ontwikkeling | 2022 (een overzicht van ruimtelijke, economische en energietransitie projecten in het NZKG)’.

We zijn ervan overtuigd dat deze uitgave een goed overzicht geeft van deze dynamische regio. Als u na het lezen vragen of ideeën heeft voor het versterken van de regionale samenwerking, laat het ons dan weten via info@noordzeekanaalgebied.nl

Tot slot wil ik alle betrokkenen, die zich al jaren inzetten voor de samenwerking in het NZKG, bedanken.

Mede namens Edward Stigter, voorzitter van het Bestuursplatform Energietransitie NZKG, wens ik u veel leesplezier.

Zita Pels
Voorzitter Bestuursplatform Noordzeekanaalgebied

INHOUD

VOORWOORD 3

INLEIDING 6

DEEL I 7

2. RUIMTELIJKE EN ECONOMISCHE OPGAVEN 8

2.1 NOVI-gebiedsaanpak NZKG 8
2.1.1 Verstedelijkingsstrategie MRA 8
2.1.2 Fasen NOVI-gebiedsaanpak NZKG 9
2.1.3 Planning 10
2.2 Thematische bouwstenen NOVI-gebiedsaanpak NZKG 11
2.2.1 Energietransitie 11
2.2.2 Circulaire economie 11
2.2.3 Water en klimaatadaptatie 11
2.2.4 Milieuruimte 11
2.3 Monitor Ruimte-Intensivering NZKG 14

3. PROJECTEN EN RUIMTELIJK- ECONOMISCHE OPGAVEN 16

3.1 Energiehaven 16
3.2 Programma Tata Steel 2020 – 2050 18
3.3 Zeetoegang IJmond 20
3.4 Transformatie bedrijventerrein Kop van de Haven en Parallelweg 22
3.5 Programma Haven-Stad 24
3.6 Transformatie van de Achtersluispolder en de Dam tot Dam fietsroute 26
3.7 Hembrugterrein 27
3.8 Natuurontwikkelingen in de Houtrakpolder 29
3.9 Sluis Haven Informatie Punt (SHIP) 30

DEEL II 32

4. ENERGIETRANSITIE IN HET NOORDZEEKANAALGEBIED 33

4.1 Samenwerken aan versnelling 35
4.2 Uitvoeringsprogramma Energietransitie NZKG 37
4.2.1 Cluster Energie Strategie en programmering 37
4.2.2 Data safehouse en monitoring 40
4.2.3 Ruimtelijke verkenning energieprojecten 40
4.2.4 Investeringsagenda NZKG 41
4.2.5 Communicatie en informatievoorziening 41
4.2.6 Randvoorwaarden energietransitie 42
4.2.7 Kennisinstellingen, arbeidsmarkt en onderwijs 42
4.3 Versnellingstafels 45
4.3.1 Versnellingstafel Waterstof 45
4.3.2 Versnellingstafel Elektriciteit 49
4.3.3 Warmte en Stoom 57
4.3.4 Carbon Capture Utilisation and Storage (CCUS) 59
4.4 Regionale roadmaps 61

5. SAMENWERKING IN HET NOORDZEEKANAALGEBIED 62

5.1 Het Bestuursplatform NZKG 62
5.2 Het Bestuursplatform Energietransitie NZKG 62
5.3 Het Programmabureau NZKG 63

6. RELATIE MET ANDERE OPGAVEN EN PROGRAMMA'S 64

6.1 MRA 64
6.2 Waterschappen 64
6.3 Rijksprogramma's 64
6.4 Plabeka 66
6.5 Regionale Energiestrategie/Regionale Structuur Warmte 66
6.6 Regionaal Mobiliteitsplan 66
6.7 Branche Organisatie Zeehavens 69
6.8 Ondernemersverenigingen 69

INLEIDING

Het Noordzeekanaalgebied is het havengebied van de Metropoolregio Amsterdam (MRA). Al jaren wordt hier intensief samengewerkt om het gebied aantrekkelijk te houden om te werken, maar ook om er te wonen en te recreëren. Want in het NZKG kan het allemaal.

Er is een groot besef in de MRA dat de economische voorspoed veel kansen biedt voor inwoners, ondernemers en voor heel Nederland. De regio kent een spectaculaire banengroei en een snelle toename van het aantal inwoners en bezoekers. De MRA ontwikkelt zich in hoog tempo tot een wereldstad die internationaal tot de top behoort.

Er is ook een keerzijde: de leefbaarheid van de regio komt onder druk te staan en de ruimte voor nieuwe ontwikkelingen wordt beperkter. De snelheid waarmee economische ontwikkelingen zich voltrekken, in combinatie met de druk op de ruimte, de sociaal-maatschappelijke opgaven die daarbij horen en de transitieopgaven op het gebied van energie en klimaat, vragen van alle betrokken partijen zorgvuldige, gezamenlijke keuzes in de gebiedsontwikkeling.

De samenwerking in het NZKG is daarom de laatste tijd uitgebreid. Samen met partners uit het bedrijfsleven, netbeheerders en kennisinstellingen werken de regionale en lokale overheden en het Rijk intensief samen om de diverse opgaven een plek te geven.

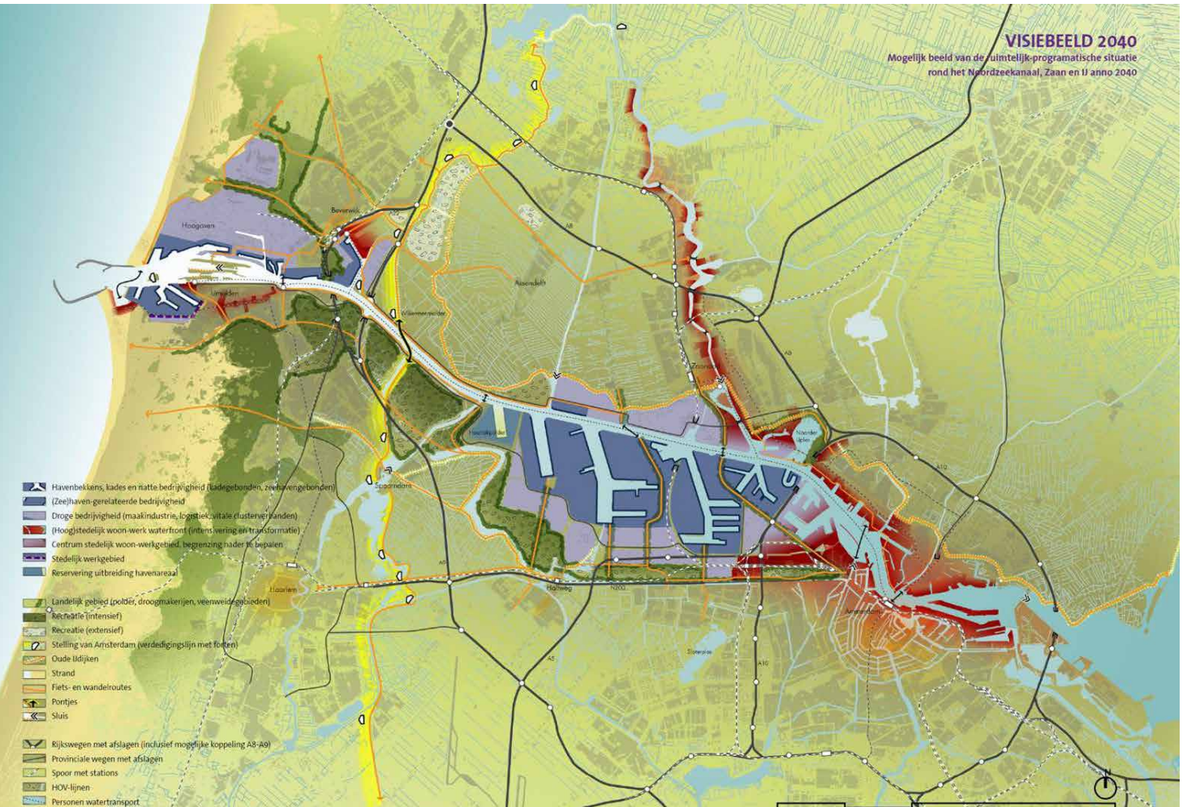

RUIMTELIJK- ECONOMISCHE PROJECTEN

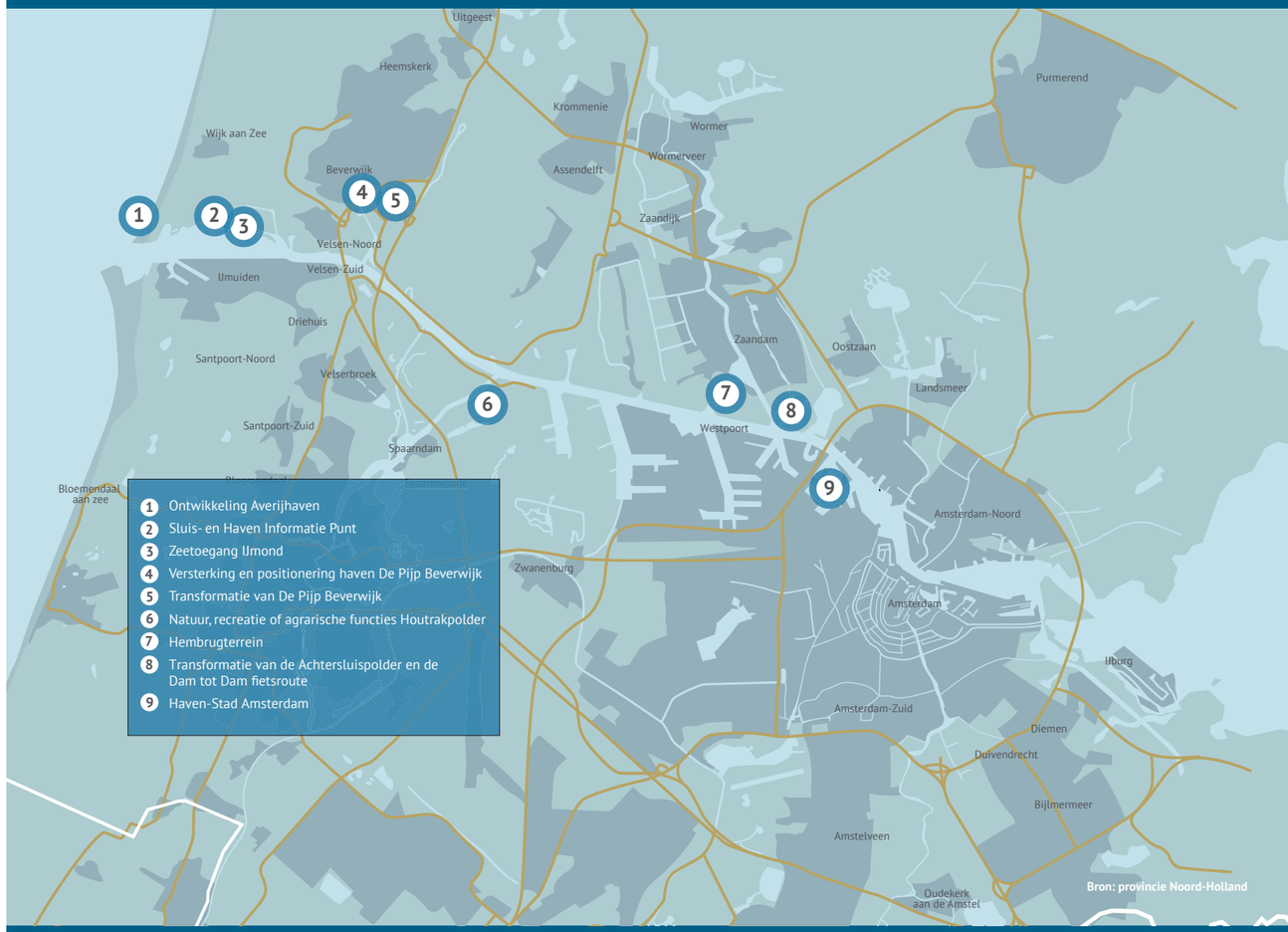

2. RUIMTELIJK-ECONOMISCHE OPGAVEN

2.1 NOVI-GEBIEDSAANPAK NZKG

Het havengebied van de MRA is een aantrekkelijk gebied vanwege de vele kansen die er zijn. Er is een sterk economisch groeipotentieel, er wordt gewoond en gewerkt in steden en dorpen, er is een Natura 2000-gebied om de Europese biodiversiteit te waarborgen én het is een belangrijke energiehub. Ondertussen wordt er nog gezocht naar ruimte voor het tijdelijk bergen van overtollig water bij piekbuien.

Om grote en complexe opgaven aan te pakken die van essentieel belang zijn voor Nederland, heeft het Rijk een Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Er is daarbij afgesproken dat het Rijk deze opgaven samen met de regio's oppakt.

In de NOVI komen landelijke en regionale belangen samen. De visie wordt opgesteld aan de hand van vier prioriteiten:

In het NZKG komen de vier prioriteiten samen die allemaal ruimte vragen. Het doel van de NOVI-gebiedsaanpak NZKG is het vaststellen van een samenhangende ruimtelijke strategie, zodat deze maatschappelijke opgaven op een goede manier ingepast kunnen worden in het NZKG. De ruimte voor nieuwe ontwikkelingen in de regio wordt steeds beperkter vanwege:

1. Schaarste aan fysieke ruimte in hectares.
2 Schaarste aan milieu- en risicoruimte.
3. Schaarste op het elektriciteitsnet op korte en middellange termijn.
4. Schaarste aan arbeid op de arbeidsmarkt. Deze schaarste op de arbeidsmarkt wordt in Nederland de komende jaren nog groter.

Deze schaarste vraagt om heldere afspraken over de voorwaarden waaronder ruimte gebruikt kan worden. Ook de tijd speelt hierbij een factor. Ruimte die nu wordt ingezet voor vernieuwing van verouderde industrie en energiesystemen, komt bijvoorbeeld weer beschikbaar als deze industrieën en systemen zijn verdwenen. Tegelijkertijd moet er rekening gehouden worden met transitieruimte: oude en nieuwe systemen zullen tijdelijk naast elkaar bestaan, totdat het oude uitgefaseerd kan worden.

2.1.1 VERSTEDELIJKINGSSTRATEGIE MRA

Naast een gebiedsuitwerking vanuit de Nationale Omgevingsvisie is de NOVI-gebiedsaanpak NZKG ook een gebiedsgerichte uitwerking als onderdeel van het MRA Verstedelijkingsconcept (2022). Rijk en regio hebben de afgelopen twee jaar gewerkt aan de ontwikkelingsrichting en de voorwaarden voor verstedelijking in de MRA.

De ontwikkelingsrichting voor het NZKG is nog niet helemaal uitgewerkt. Er moeten namelijk grote ambities worden verwezenlijkt die soms kunnen botsen met elkaar.

Zo speelt het NZKG een belangrijke rol in de energietransitie én in de circulaire economie. Daarnaast liggen er grote ambities op het gebied van woningbouw en havenlogistiek. Tot slot moet er ruimte worden gevonden voor water in het gebied. Zeespiegelstijging en de daling van het land maken deze uitdaging groot en daarom worden deze opgaven vanuit een gebiedsperspectief uitgewerkt in de NOVI-gebiedsaanpak NZKG.

Voor de verdere uitwerking van de gebiedsaanpak heeft de Verstedelijkingsstrategie voor het NZKG vijf punten meegegeven:

1. De Amsterdamse haven moet zich gaan ontwikkelen tot een hub voor duurzame brandstof en goederenstromen.
2. Er moet ruimte worden gevonden voor circulaire economie en bedrijventerreinen.
3. De NOVI-gebiedsaanpak NZKG moet helderheid scheppen over de ruimtelijke ontwikkelingen in de Houtrakpolder.
4. In de NOVI-gebiedsaanpak NZKG wordt sturend richting gegeven aan hoe gezondheid en leefbaarheid in het NZKG en met name de IJmond zich ontwikkelen.
5. Ten slotte moet duidelijk worden hoe de toekomst van de piekwaterberging in het NZKG er uit komt te zien.

2.1.2 FASEN NOVI-GEBIEDSAANPAK NZKG

Het Bestuursplatform NZKG is de bestuurlijk opdrachtgever van de NOVI-gebiedsaanpak NZKG. Daaraan wordt invulling gegeven door een Bestuurs-commissie, de projectleiding en door het kernteam.

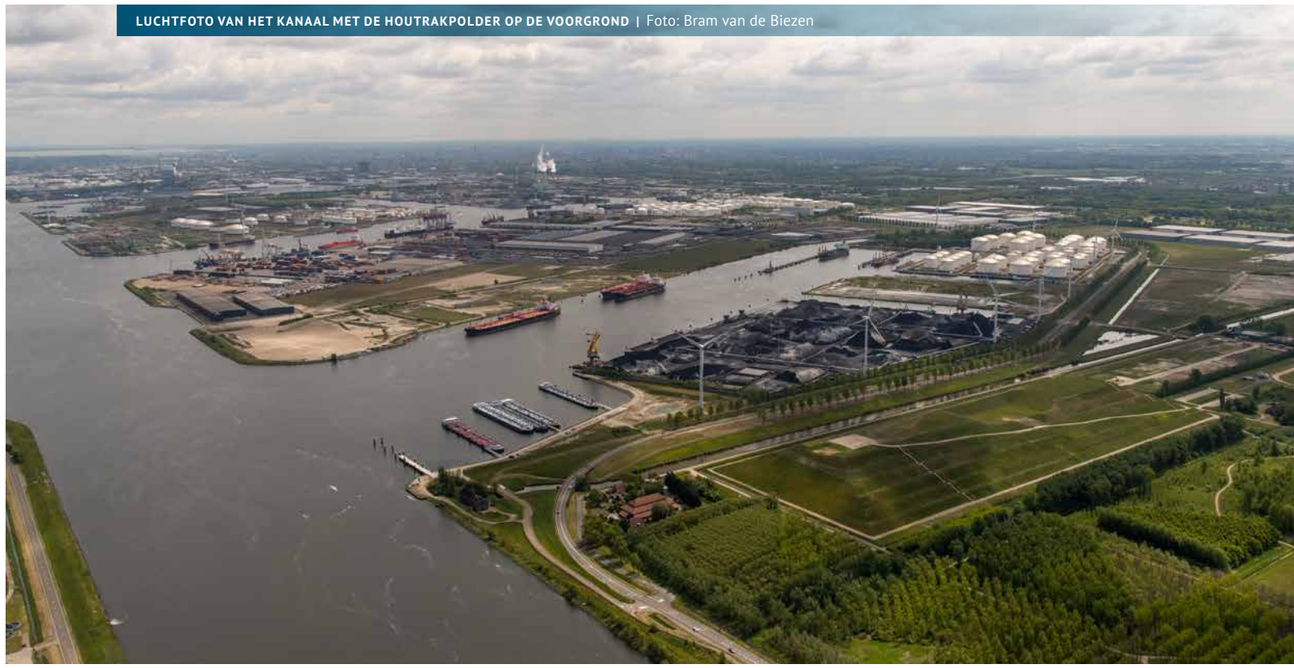

LUCHTFOTO VAN HET KANAAL MET DE HOUTRAKPOLDER OP DE VOORGROND | Foto: Bram van de Biezen

Per thematische bouwsteen wordt door inhoudelijke experts input geleverd om de integrale ruimtelijke puzzel in het NZKG te kunnen leggen. Deze bouwstenen bestaan uit energietransitie, circulaire economie, water en klimaatadaptie en milieuruimte en een gezonde leefomgeving.

2.1.3 PLANNING

Het opstellen van de NOVI-gebiedsaanpak NZKG gebeurt in drie fasen. In de inventarisatiefase, die tot september 2022 loopt, doen de thematische expertteams concrete voorstellen per bouwsteen waaruit knelpunten komen. In de confrontatiefase wordt gezocht naar synergie waar opgaven kunnen worden gecombineerd of elkaar kunnen uitsluiten. In deze fase gaat de regio in atelierbijeenkomsten in gesprek over de verschillende opgaven en ambities voor het gebied. Richtinggevende uitspraken die hierbij worden geformuleerd, leiden in de strategieontwikkelingsfase tot een ruimtelijke strategie. Naar verwachting is de NOVI-gebiedsaanpak NZKG in het najaar van 2023 gereed.

WINDMOLENS OP ZEE | Foto: Fotostudio Honing

2.2 THEMATISCHE BOUWSTENEN NOVI-GEBIEDSAANPAK NZKG

In de inventarisatiefase van de NOVI-gebiedsaanpak NZKG worden verschillende expertteams gevraagd om een thematische bouwsteen uit te werken voor de toekomst van het NZKG. Per thema wordt onderzoek gedaan en worden prognoses en scenario's ontwikkeld voor de toekomst, die vervolgens vertaald worden in concrete, onderbouwde voorstellen.

2.2.1 ENERGIETRANSITIE

Vrijwel alle onderdelen van de energietransitie hebben in de komende decennia ruimte nodig in het NZKG. Deze ruimtevragen spelen boven- en ondergronds en direct (fysieke ruimte) als indirect (milieuruimte). Door middel van een milieu-ruimtelijke verkenning, wordt inzichtelijk gemaakt wat de impact van de energietransitie in het gebied op deze onderdelen zal zijn. Deze verkenning is voor de zomer van 2022 gereed en is input voor de integrale ruimtelijke puzzel op het gebied van energietransitie.

2.2.2 CIRCULAIRE ECONOMIE

Circulaire processen moeten gesloten worden op het juiste schaalniveau. Soms kan dat lokaal, soms is een nationaal of internationaal schaalniveau vereist. Het NZKG zal in de toekomst naar verwachting een belangrijke functie vervullen voor de circulaire economie en reststromenverwerking op regionaal niveau in de metropoolregio, onder meer door beschikbaarheid van kades en ruimte voor opslag en industriële processen. Ook liggen er kansen voor het sluiten van grondstoffenstromen op internationaal niveau, waarmee het NZKG in de toekomst mogelijk een strategisch belangrijke grondstoffenpositie vervult. De partners in het NZKG, onder leiding van de provincie Noord-Holland en gemeente Amsterdam, zullen in 2022 een onderzoek doen naar de ruimtelijke impact van circulaire economie in het NZKG. Hierbij wordt ook naar grondstoffenstromen en waardeketens gekeken. Dit onderzoek zal ook een bouwsteen worden voor de gebiedsuitwerking van de NOVI. Het onderzoek is naar verwachting eind 2022 gereed.

2.2.3 WATER EN KLIMAATADAPTATIE

Het is belangrijk de toekomstbestendigheid van het watersysteem te vergroten. Ruimtelijk brengt dit vraagstukken rondom waterberging, maaiveldhoogte, maaiveldontwerp en plaats voor (open) water met zich mee.

In de Verstedelijkingsstrategie MRA is opgenomen dat er piekwaterberging nodig lijkt rond het NZKG. Dit zou in het Oer-IJ kunnen worden gerealiseerd, al kan een piekwaterberging van zilt water uit het NZKG een risico vormen voor de beschikbaarheid van zoet water in de toekomst.

Ook moet er worden nagedacht over de gevolgen van klimaatverandering. De verwachte zeespiegelstijging moet een rol spelen in afwegingen in de ruimtelijke inrichting. Ook bescherming van vitale en kwetsbare objecten en infrastructuur, die zich juist in het NZKG bevinden, en de benodigde klimaatadaptieve maatregelen voor toekomstige woningbouw vragen om nadere uitwerking.

De waterschappen en Rijkswaterstaat zijn trekker voor deze thematische bouwsteen en adviseren het NZKG over waterveiligheid, watertekort door verzilting en droogte en wateroverlast. Dit advies wordt in het najaar van 2022 verwacht.

2.2.4 MILIEURUIMTE

Milieu- en risicoruimte is één van de schaarse middelen in het NZKG. Nieuwe ambities voor de energietransitie en circulaire economie vragen om inpassing en mogelijk om verruiming van deze ruimte, terwijl er voor woningbouw juist emissiereductie nodig is. Door rekening te houden met benodigde milieucontouren kan ruimtegebruik in het NZKG geoptimaliseerd worden, waardoor ruimtelijke ordening kan bijdragen aan een evenwichtige ontwikkeling binnen het gebied. De ambitie in de Nationale Omgevingsvisie om maatwerk te leveren op het gebied van vergunningen en distributie van

milieuruimte en het bevorderen van een gezonde leefomgeving vraagt mogelijk om nieuw instrumentarium vanuit de omgevingswet. Hierover worden vanuit het NOVI-gebiedsaanpak NZKG-traject concrete voorstellen gedaan bij het Rijk. De inwerkingtreding van de omgevingswet (1 januari 2023) loopt tegelijk met de modernisering van het omgevingsbeleid.

Onderzoeken leveren input voor de bouwsteen milieuruimte. Zo loopt er een onderzoek 'Omgevingsveiligheid Westpoort in relatie tot energietransitie', uitgevoerd door Port of Amsterdam, gemeente Amsterdam en provincie Noord-Holland, dat inzichtelijk maakt wat de behoefte aan risicoruimte gaat zijn in de toekomst. Ook is er een aantal onderzoeken verschenen over leefbaarheid in de IJmond van het RIVM.

Naast de bovengenoemde prioriteiten uit de Nationale Omgevingsvisie kent het NZKG specifieke 'eigen' opgaven rond ruimte voor havenlogistiek, woningbouw, bereikbaarheid en landschap en is ook hier de stikstofproblematiek aan de orde. Deze thema's zijn dan ook onderdeel van de NOVI-gebiedsaanpak NZKG.

Havenlogistiek
De havenbedrijven in het NZKG stellen in samenwerking met het ministerie van I&W een prognose op over de ontwikkeling van de havenlogistieke functie in het gebied. Deze prognoses worden vervolgens meegenomen in de NOVI-gebiedsaanpak NZKG. Ook voor de korte termijn wordt er gekeken hoe bedrijventerreinen langs het NZKG kunnen worden verbeterd door middel van gronduitgifte, werkgelegenheid, milieucategorieën en herstructurering. De Monitor Ruimte-Intensivering NZKG geeft hiervoor elk jaar een actueel overzicht.

Woningbouwopgave
De woningbouwambities moeten zorgvuldig afgestemd worden met ontwikkelingen die invloed hebben op de milieu- en risicoruimte in de haven- en industriegebieden van het NZKG. De leefbaarheid en de gezondheid is hierin een belangrijke factor. Om de ambities van woningbouw goed mee te nemen, wordt over inpassing, zonering en fasering input geleverd voor vier grote woningbouwprojecten:

- Spoorzone Beverwijk, gemeente Beverwijk.
- Hembrugterrein, gemeente Zaanstad.
- Achtersluispolder, gemeente Zaanstad.
- Havenstad, gemeente Amsterdam.

Landschapskansen
De behoefte aan ruimte voor landschap en ecologische structuren en de toekomstige kansen in het NZKG zijn voor een groot deel al in kaart gebracht in de Verstedelijkingsstrategie MRA. De polders die zijn drooggemaakt om het NZKG te graven, zijn de gebieden waar nu gezocht wordt naar plekken waar overtollig water kan worden opgevangen. Dat zal betekenen dat het landschap en de ecologie daar mogelijk kan veranderen. Dit biedt kansen voor landschapsontwikkeling, versterking van de ecologische structuren en recreatief gebruik.

Bereikbaarheid als voorwaarde voor succes
Goede infrastructuur en bereikbaarheid is een belangrijk onderdeel van een economisch sterke regio. In het project 'Sprong over 't IJ' wordt gewerkt aan het structureel verbeteren van de oversteek over het IJ voor fietsers, voetgangers en mogelijk ook voor openbaar vervoer met een nieuwe veerverbinding, twee bruggen en een tunnel. Verder loopt er een onderzoek naar het verbinden van de snelwegen A8 en A9 en een Corridorstudie Amsterdam-Hoorn A7/A8. In Zaanstad wordt gewerkt aan het vervangen van de Zaanbrug, zodat fietsers en voetgangers zich gemakkelijk en veilig tussen de gemeenten Wormerland en Zaanstad kunnen bewegen.

Meer informatie is te vinden op:

- www.amsterdam.nl/sprongoverhetij
- www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Verkeer_vervoer/Projecten_Verkeer_en_Vervoer/Zaanbrug/Over_het_project
- www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Verkeer_vervoer/Projecten_Verkeer_en_Vervoer/Verbinding_A8_A9
- www.rijkswaterstaat.nl/wegen/projectenoverzicht/a7-a8-verbeteren-bereikbaarheid-amsterdam-hoorn

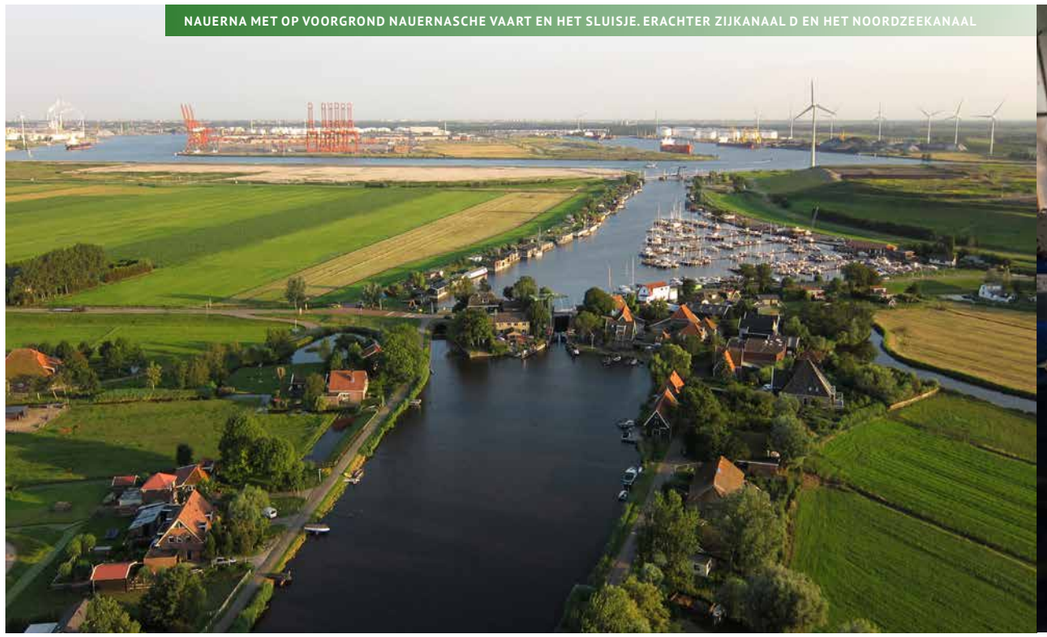

NAUERNA MET OP VOORGROND NAUERNASCHE VAART EN HET SLUISJE. ERACHTER ZIJKANAAL D EN HET NOORDZEEKANAAL

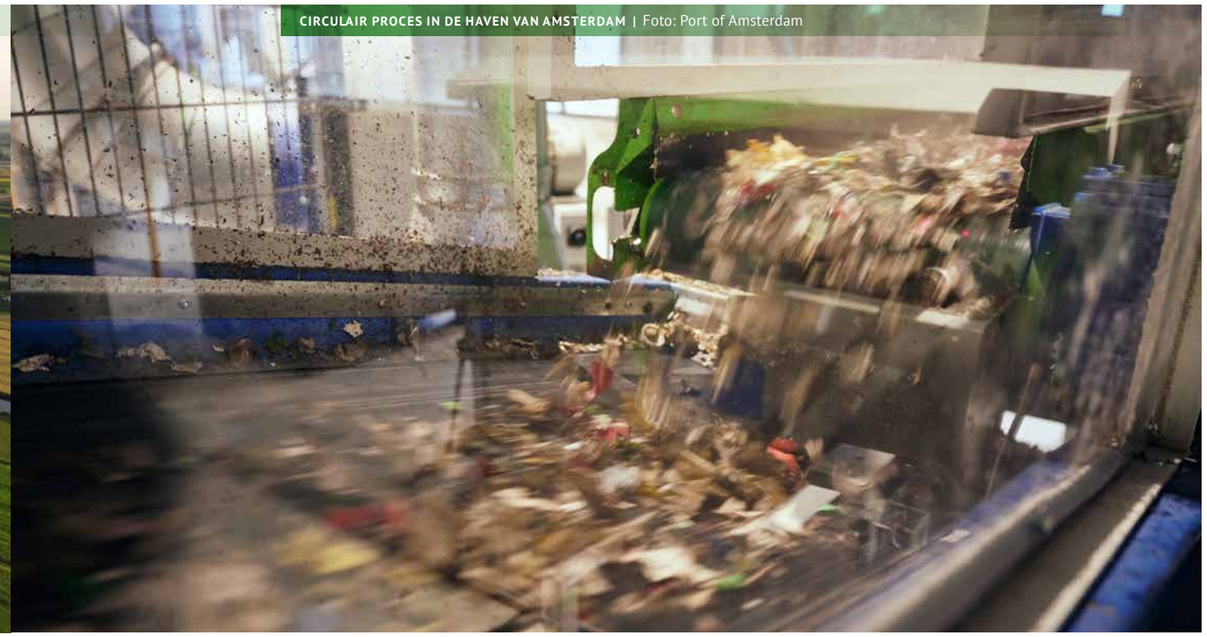

CIRCULAIR PROCES IN DE HAVEN VAN AMSTERDAM | Foto: Port of Amsterdam

2.3 MONITOR RUIMTE-INTENSIVERING NZKG

DOELSTELLING:

Het is een complexe puzzel om alle opgaven de ruimte te geven. De haventerreinen onderscheiden het NZKG en zijn ook nodig om diverse opgaven daadwerkelijk een plek te geven, zoals werkgelegenheid en noodzakelijke transities in energie en circulaire economie. De stand van zaken op de haventerreinen wordt daarom jaarlijks gemonitord.

Het is nog steeds de ambitie dat de bedrijventerreinen langs het kanaal zo intensief mogelijk worden gebruikt. Tegelijkertijd zijn er transformatieplannen (Transformatie van De Pijp Beverwijk, Haven-Stad Amsterdam, Transformatie van de Achtersluispolder en het Hembrugterrein). Jaarlijks wordt daarom de Monitor Ruimte-Intensivering uitgegeven, die inzicht geeft in de uitgifte van terreinen, werkgelegenheid, toegevoegde waarde, overslag op de terreinen en de nog beschikbare ruimte. Deze monitor bevat objectieve en betrouwbare informatie en levert bruikbare input voor de politieke afweging over het al dan niet uitbreiden van het havenareaal in het NZKG.

GRONDUITGIFTE

Uit de zevende Monitor Ruimte-Intensivering NZKG blijkt dat er ruim 24 hectare grond is uitgegeven op de bedrijventerreinen. Hiervan is zes hectare kadegebonden en 18 hectare niet-kadegebonden terrein. Als gevolg van deze gronduitgifte is in 2020 in totaal nog 296 hectare beschikbaar op de bedrijventerreinen langs het Noordzeekanaal, waarvan 129 hectare kadegebonden terrein is.

ECONOMISCHE WAARDE

De totale economische waarde in 2020 in het NZKG (inclusief Tata Steel) is € 9.628 miljoen, een stijging van € 210 miljoen ten opzichte van 2019. Met name in het Amsterdamse havengebied is de toegevoegde waarde sterk gestegen (€ 222 miljoen). In IJmond-Zuid is een lichte daling ten opzichte van 2019 te zien (€ 28 miljoen).

WERKGELEGENHEID

In 2020 waren er in de gemeenten langs het kanaal meer dan 830.000 banen, een stijging van ruim 17.000 banen ten opzichte van 2019. Ruim 86.000 van deze banen zijn op de bedrijventerreinen langs het Noordzeekanaal gesitueerd, een stijging van bijna 1.700 ten opzichte van 2019. Sinds de eerste meting (2014) groeide de werkgelegenheid vooral in het Amsterdamse havengebied. Hier nam de zakelijke dienstverlening toe en kwamen er stadsverzorgende bedrijven bij.

OVERSLAG EN SCHEEPSBEZOEKEN

De coronacrisis had een grote impact op de havens in het NZKG. Dit zorgde ervoor dat de energietransitie in een stroomversnelling is gekomen, maar ook dat de (kolen)overslag afnam. De overslag daalde met ruim 13 ton ten opzichte van 2019 naar ruim 90 miljoen ton overslag. Het aantal bezoeken van zeeschepen is in 2020 gedaald van 7.528 in 2019 naar 6.600.

Om inzicht in de ontwikkelingen in de regio te houden, wordt de Monitor Ruimte-Intensivering voor 2022 eventueel vernieuwd. Deze vernieuwing wordt samen met de betrokkenen uitgewerkt in de monitor van 2022.

De Monitor Ruimte-Intensivering verschijnt in een kaartapplicatie op www.noordzeekanaalgebied.nl

DAMEN SHIPREPAIR AMSTERDAM VANAF HET KANAAL | Foto: Michel Schnater

3. PROJECTEN EN RUIMTELIJK-ECONOMISCHE OPGAVEN

Er zijn in het NZKG diverse projecten opgestart en gebundeld, gebaseerd op de Visie NZKG 2040, die bijdragen aan de gezamenlijke ambities en koers. Zo zijn er projecten die de havenontwikkeling direct en indirect stimuleren en die juist (milieu-)ruimte geven of nemen. Waar, hoe en welke ruimte dit is, blijft een complexe puzzel die de partners in het NZKG gezamenlijk oppakken.

3.1 ENERGIEHAVEN

De Energiehaven is vanwege de ligging buiten de zeesluizen en de nabijheid tot de te realiseren windparken op zee, een uitstekende locatie om in te zetten voor assemblage (en onderhoud) van windmolens. De Energiehaven versterkt de bestaande haveninfrastructuur met kades en circa 15 hectare grond waar (offshore windgerelateerde) duurzame bedrijven zich kunnen vestigen. Het is daarmee een bron van werkgelegenheid in een duurzame sector in de regio. Met het project wordt bijgedragen aan zowel de energietransitie en verduurzaming van de regio als aan de nationale klimaatdoelstellingen. Tot slot wordt binnen dit project een nieuwe lichterlocatie gerealiseerd.

Het ontmantelen van het baggerdepot is gestart in 2021. De baggerspecie (ongeveer 850.000 kubieke meter) wordt uit het depot gehaald en opgeslagen in één van de overige Rijksdepots. Ook zijn grote stappen gezet in het doorlopen van de ruimtelijke en juridische procedures om de Energiehaven mogelijk te maken.

In 2022 wordt het ontmantelen van het baggerdepot afgerond. Daarnaast is de afronding van de benodigde ruimtelijke procedures voorzien. De businesscase wordt opnieuw tegen het licht gehouden om de meest recente ontwikkelingen, zoals stijgende prijzen van materialen die nodig zijn voor de bouw, goed te kunnen verwerken.

Mijlpalen:
- ontmantelen van het baggerdepot Averijhaven 2022;
- afronden onderzoek Energiehaven 2022;
- bij positieve besluitvorming Energiehaven is realisatie voorzien in de periode 2024-2025.

Relatie met andere projecten:
Zeetoegang IJmond en Energietransitie.

Communicatie:
Ontmanteling van het depot via www.rijkswaterstaat.nl
Communicatie over het bestemmingsplan vindt plaats in overleg met Rijkswaterstaat door de gemeente Velsen.

DOELSTELLING:
Het ontmantelen van het baggerdepot Averijhaven, zodat het kan worden ingezet als Energiehaven voor assemblage (en onderhoud) van windmolens van windparken op zee.

TREKKER:
- Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is opdrachtgever voor het ontmantelen van het baggerdepot.
- De provincie Noord-Holland is opdrachtgever voor het onderzoek naar de Energiehaven.

BETROKKEN PARTIJEN:
Gemeente Velsen, Port of Amsterdam, Zeehaven IJmuiden N.V., Tata Steel IJmuiden B.V., Rijkswaterstaat, ministerie van I&W en de provincie Noord-Holland.

ARTIST IMPRESSIES VAN DE TOEKOMSTIGE ENERGIEHAVEN

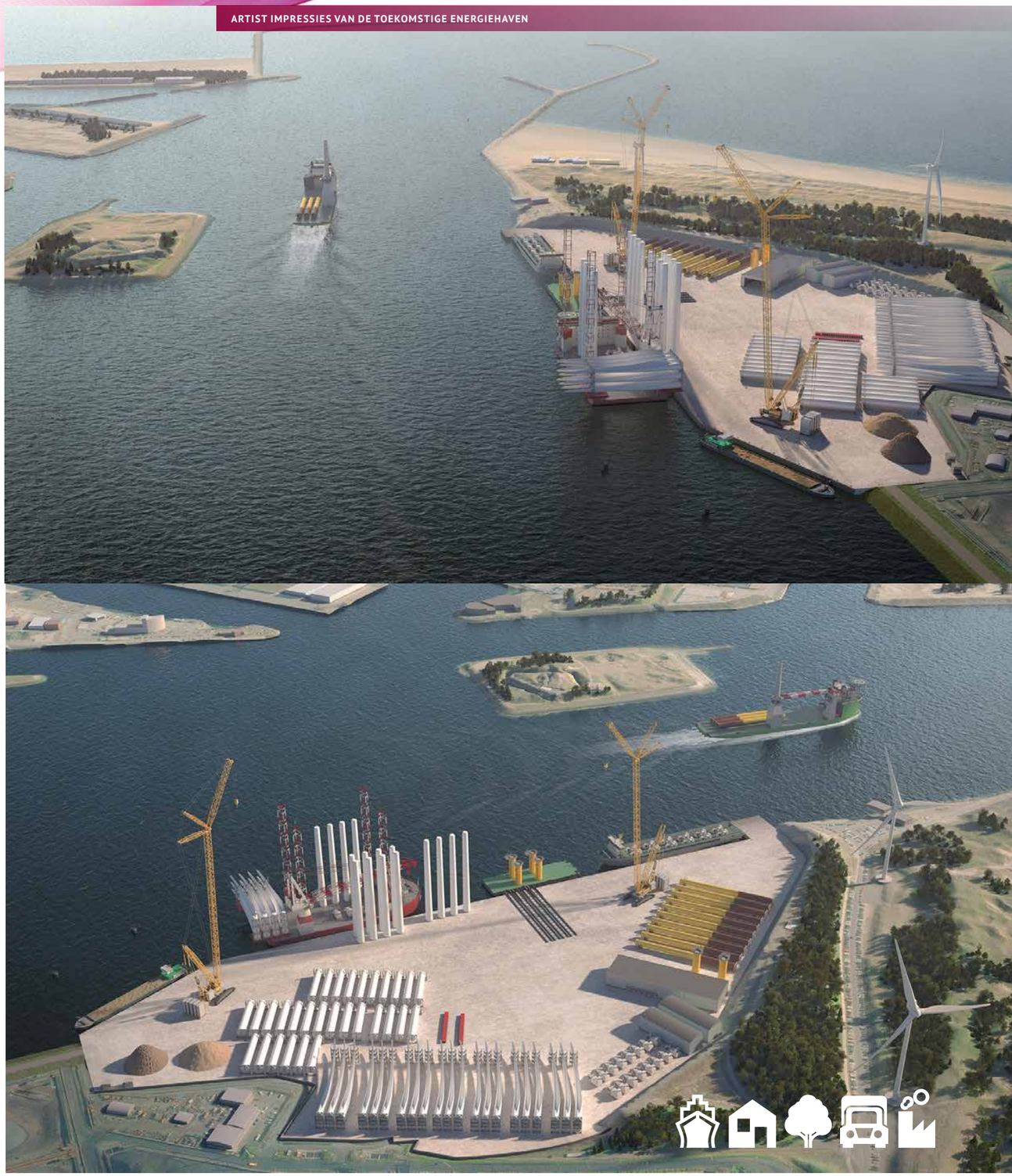

3.2 PROGRAMMA TATA STEEL 2020 – 2050

Het Programma Tata Steel is onderdeel van het Programma Gezonde Leefomgeving van de provincie Noord-Holland. Vanuit het programma Gezonde Leefomgeving wordt gezocht naar een balans tussen economie en leefbaarheid in Noord-Holland. Dit is belangrijk in gebieden die gelijktijdig voor verschillende functies gebruikt worden, zoals wonen, werken, recreëren, industrie, energietransitie en mobiliteit.

In 2021 is vanuit het programma Gezonde Leefomgeving meegewerkt aan onder andere het Programma Tata Steel en de RIVM gezondheidsonderzoeken, de uitvoering van het Schone Lucht-akkoord en het luchtmeetnet. Daarnaast heeft provincie Noord-Holland in 2021 het Geurbesluit Tata Steel aangescherpt, waardoor de geurhinder vermindert. Ook levert het programma input in ruimtelijke trajecten zoals de Verstedelijkingsstrategie MRA, de NOVI-gebiedsaanpak NZKG en gebiedsprocessen zoals Beverwijk Spoorzone en het Hembrugterrein.

SAMENWERKEN AAN EEN GEZONDERE EN VEILIGE IJMOND

De provincie Noord-Holland en de gemeenten Beverwijk, Heemskerk en Velsen hebben gezamenlijk het 'Programma Tata Steel 2020-2050: Samenwerken aan een gezondere en veilige IJmond' opgesteld, waarin informatie is te vinden over intensiever toezicht, aangescherpte vergunningen, onderzoek naar de gezondheid en de leefomgeving, betere communicatie met de omwonenden en samenwerking tussen de verschillende overheden. En op de langere termijn de transitie naar een innovatieve en duurzame staalproductie. Bij dit rapport hoort het 'Uitvoeringsprogramma VTH Tata Steel 2020 - 2022', opgesteld door de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied en vastgesteld door de provincie vanuit de verantwoordelijkheid voor vergunningverlening, toezicht en handhaving bij Tata Steel. De gemeenten dragen de eerste verantwoordelijkheid voor de volksgezondheid onder de inwoners.

GEZONDHEIDSONDERZOEKEN IJMOND

De provincie Noord-Holland heeft in 2021 het Geurbesluit Tata steel aangescherpt. Hieraan voorafgaand heeft het RIVM, in opdracht van de provincie Noord-Holland en de drie IJmondgemeenten, een gezondheidsonderzoek uitgevoerd naar de (gezondheids) klachten in de IJmond en de samenstelling en gevolgen voor de gezondheid van neergedaald stof en de herkomst van emissies in de IJmond. De deelonderzoeken 1 en 2 zijn in 2021 gepubliceerd. Het deelonderzoek 3 is begin 2022 gepubliceerd. In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft het onderzoeksbureau Ipsos in 2021 de ervaringen van de inwoners van de IJmond over hun leefomgeving gemeten. Hieruit blijkt dat inwoners van de regio IJmond positief zijn over het woongenot in hun gemeente. Wel zijn er zorgen over de veiligheid van de leefomgeving voor hun gezondheid.

Bestuurlijk overleg Industrie & Gezondheid IJmond
Sinds november 2019 bestaat het bestuurlijk overleg Industrie & Gezondheid IJmond, waar de provincie Noord-Holland en de IJmondgemeenten onderdeel van zijn. De Omgevingsdienst IJmond (ODIJ), de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (OD NZKG) en GGD Kennemerland treden op als adviseurs. Het doel is een gezondere leefomgeving in de IJmond bevorderen. Het Programma Tata Steel en het Programma Gezondheid en Luchtkwaliteit IJmond zijn hier een belangrijk onderdeel van. Er wordt vanuit dit bestuurlijk overleg ook afgestemd met het Bestuursplatform Energietransitie NZKG.

ACTIES IN 2022

In 2022 wordt onverminderd ingezet op aanscherping van vergunningen van Tata Steel en monitoring van de uitvoering van maatregelen uit de Roadmap Plus van Tata Steel. Verder worden twee vervolgonderzoeken naar depositie in de IJmond uitgevoerd en wordt het gewenste omgevingsoverleg met inwoners nader vormgegeven. Ook wordt met Tata Steel en de andere overheden verder uitgewerkt hoe de route naar een duurzame staalproductie verder vorm kan worden gegeven.

Relatie met andere projecten:
Energietransitie NZKG.

Meer informatie is te vinden op:
Gezonde leefomgeving & Milieu - Provincie Noord-Holland https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Gezonde_leefomgeving_Milieu
Gezonde Leefomgeving - Tata Steel https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Gezonde_leefomgeving_Milieu/Projecten/Tata_Steel
Hollandse Luchten - Provincie Noord-Holland https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Gezonde_leefomgeving_Milieu/Projecten/Hollandse_Luchten www.luchtmeetnet.nl

DOELSTELLING:

Het zoveel mogelijk verminderen van de negatieve effecten en emissies van Tata Steel op de gezondheid en veiligheid in de IJmond. Dat wordt gedaan door het formuleren en uitvoeren van een samenhangend pakket aan bestaande en nieuwe acties, zowel voor de korte als de lange(re) termijn. Daarmee draagt het Programma Tata Steel 2020 – 2050 bij aan een gezondere en veilige leefomgeving in de IJmond.

TREKKER:

Provincie Noord-Holland.

BETROKKEN PARTIJEN:

Provincie Noord-Holland, IJmondgemeenten, OD NZKG, ODIJ en GGD Kennemerland.

WOONWIJK NABIJ TATA STEEL

LUCHTFOTO ZEESLUIS IJMUIDEN
| Foto: Topview Luchtfotografie

OPENINGSHANDELING DOOR KONING BEGELEID DOOR HUGO JUT
| Foto: Rijkswaterstaat

DOELSTELLING:

Zeesluis IJmuiden geeft een impuls aan de groei van het goederentransport via het sluizencomplex IJmuiden. De sluis is daarmee belangrijk voor de economische ontwikkeling van de Amsterdamse havenregio en het NZKG. De maatregel Selectieve Onttrekking, een vast (doorvaarbaar) kunstwerk dat komt te liggen in het Binnenspuikanaal ten noorden van de zeesluizen, moet ervoor zorgen dat de toename van zoutwater in het Noordzeekanaal, als gevolg van de aanleg van de nieuwe zeesluis bij IJmuiden, wordt teruggedrongen.

TREKKER:

Aannemersconsortium OpenIJ heeft in opdracht van Rijkswaterstaat de Zeesluis IJmuiden gebouwd. Ook is OpenIJ verantwoordelijk voor 26 jaar onderhoud. Rijkswaterstaat heeft in 2021 de bouw van de maatregel Selectieve Onttrekking aan Van Hattum en Blankenvoort (VHB) gegund.

BETROKKEN PARTIJEN:

Het project Zeesluis IJmuiden is een samenwerkingsverband van de convenantpartners ministerie van I&W, de provincie Noord-Holland en de gemeente Amsterdam in samenwerking met Port of Amsterdam en de gemeente Velsen. Dit project wordt medegefinancierd vanuit het CEF-programma (voorheen TEN-T) van de Europese Unie.

De gemeente Velsen als bevoegd gezag, de waterbeherende organisaties Rijkswaterstaat, waterschap Amstel, Gooi en Vecht, Waternet, het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, het Hoogheemraadschap van Rijnland en provincie Noord-Holland en de nautische sector: vertegenwoordigers binnenvaart, Port of Amsterdam/Centraal Nautisch Beheer en Rijkswaterstaat zijn betrokken partijen bij de maatregel Selectieve Ontrekking.

3.3 ZEETOEGANG IJMOND

GETIJDEONAFHANKELIJK SCHUTTEN

Zeesluis IJmuiden is 500 meter lang, 70 meter breed en 18 meter diep en daarmee de grootste zeesluis ter wereld. Ook is de waterkerende hoogte van de zeesluis toekomstvast aangelegd. Dankzij de nieuwe zeesluis blijven de havens in het NZKG en de Europese achterlandverbindingen de komende honderd jaar goed bereikbaar. De diepte van 18 meter maakt het mogelijk de zeesluis getijdeonafhankelijk te gebruiken, waardoor de havens 24/7 bereikbaar zijn. Dat maakt de scheepvaartafwikkeling voorspelbaarder en daarmee de dienstverlening betrouwbaarder.

De goede bereikbaarheid van het NZKG via de zeesluis draagt bij aan belangrijke transities in de havens, zoals de energietransitie en de omslag naar een circulaire economie. Deze kunnen zich met de komst van de zeesluis blijven ontwikkelen en uitbreiden en zo een aandeel leveren aan de noodzakelijke verduurzaming van de economie en samenleving.

OFFICIËLE OPENING KONING WILLEM ALEXANDER

Koning Willem Alexander heeft woensdag 26 januari 2022 officieel Zeesluis IJmuiden in gebruik genomen. Vanuit het Sluis Operatie Centrum (SOC) opende de Koning met een druk op de knop de binnendeur, waarmee hij het eerste schip toegang gaf tot het Noordzeekanaal.

SELECTIEVE ONTTREKKING

De grotere sluis verbetert de toegang tot het Noordzeekanaal, maar brengt ook een extra toevoer van zoutwater met zich mee. Door het volume van de Zeesluis IJmuiden stroomt bij het schutten van schepen veel meer zoutwater het Noordzeekanaal in vergeleken met de Noordersluis. Het is belangrijk om maatregelen te nemen om verdere verzilting van het kanaal tegen te gaan. Door zoutwater selectief te onttrekken, kan verdere verzilting van het kanaal tegen worden gegaan. Hiermee zorgt Rijkswaterstaat ervoor dat een deel van het zoute zeewater, dat meekomt met elke schutting van de nieuwe zeesluis, weer teruggaat naar zee. Als te veel zoutwater niet wordt afgevoerd, kan het Noordzeekanaal te zout worden wat nadelig is voor de landbouw, natuur en drinkwatervoorziening.

Rijkswaterstaat bouwt ten noorden van de zeesluis, in het Binnenspuikanaal, een betonnen wand. Onder in de wand komt op een diepte tussen 16 en 23 meter onder het Normaal Amsterdams Peil (NAP) een opening. In het reguliere waterbeheer wordt uitsluitend het zoute water afgevoerd door de opening, omdat zoutwater zwaarder is dan zoet water.

De wand houdt het zoetere water in de bovenste waterlaag tegen. De maatregel Selectieve Onttrekking is volgens de huidige planning eind 2024 functioneel gereed. Vanwege het beheersen van het zoutgehalte op het Noordzeekanaal wordt tot die tijd aanbodgestuurd geschut. In SHIP komen bezoekers van alles te weten over Selectieve Onttrekking.

Mijlpalen:
2022

- bestuurlijke opening Zeesluis IJmuiden 26 januari;
- OpenIJ onderhoud Zeesluis van start;
- voorbereidende werkzaamheden Selectieve Onttrekking (onderzoek niet-gesprongen explosieven en afvoeren verontreinigde baggerspecie);
- verplaatsen functies Binnenspuikanaal (ligplaatsen schepen, autoafzetsteiger) naar het zuiderbinnentoeleidingskanaal en de loswal Zuidersluiseiland.

Relatie met andere projecten:
Sluis Haven Informatie Punt (SHIP) en Energiehaven.

Communicatie:
Via diverse kanalen, zoals de projectwebsites op www.rijkswaterstaat.nl en nieuwezeesluisijmuiden@rws.nl

3.4 TRANSFORMATIE BEDRIJVENTERREIN KOP VAN DE HAVEN EN PARALLELWEG

INLEIDING

In de Visie NZKG 2040 is een gedeelte van het bedrijventerrein De Pijp in Beverwijk vastgelegd als een transformatiegebied naar wonen en werken. De gemeenteraad heeft in 2019 voor onder meer dit gebied de Visie Bedrijventerrein Beverwijk 2019-2023 vastgesteld. Deze visie is vrijwel in zijn geheel opgegaan in het gebiedsprogramma Spoorzone Beverwijk, waarvoor de gemeenteraad in april 2021 groen licht heeft gegeven. Het programma is gestart om meer samenhang te brengen in de diverse beleidsmatige en projectmatige ontwikkelingen in een brede strook aan beide zijden van de spoorlijn en snelweg A22.

Het transformatiegebied is sindsdien opgenomen in het gebiedsprogramma Spoorzone Beverwijk.
De ambitie is een stoer, duurzaam en prettig leefbaar gebied te realiseren, waar gewoond en gewerkt wordt met voldoende voorzieningen én dat onlosmakelijk onderdeel uitmaakt van het centrum van Beverwijk.

In de Spoorzone zijn tot 2040 ca. 6.500 woningen gepland wat tot 2050 verder doorgroeit naar circa 9.000 woningen. Beverwijk groeit hiermee naar verwachting uiteindelijk van 40.000 naar 60.000 inwoners. Dat moet volgens de gemeente zorgen voor een impuls voor lokale en regionale voorzieningen en voor doorstroming op de woningmarkt. Daarnaast neemt door de gebiedsontwikkeling het aantal arbeidsplaatsen naar verwachting met 5.000 fte toe.

ONTWIKKELINGEN

De beoogde transformatie is opgenomen in het verstedelijkingsconcept 2050 van de MRA (2022). De ambitie voor de Spoorzone en daarmee voor de Kop van de Haven en de Parallelweg brengt ook een aantal vraagstukken met zich mee, zoals gezondheid (milieucontouren, woon- en luchtkwaliteit, verkeersbewegingen, bodemsanering), bereikbaarheid en duurzaamheid. Ook de verbinding van het centrum en het station met de Parallelweg en de Kop van de Haven verdienen aandacht. Er is in april 2021 besloten om het verzelfstandigingsproces van de Beverwijkse zeehaven voor drie jaar on hold te zetten in afwachting van de uitkomsten van de transformatieplannen. Een beslissing die onderdeel was van de besluitvorming over de ontwikkeling van de Spoorzone. Deze vraagstukken moeten verder uitgewerkt worden met de relevante overheden, ondernemersvereniging en (grond)eigenaren.

VOORUITBLIK

Het komende jaar wordt voor de Spoorzone een stedenbouwkundig plan gemaakt en worden de plannen ten westen van het spoor en de A22 verder ontwikkeld. Bij Ankie's Hoeve vindt versnelde woningbouwontwikkeling plaats.

Voor de plannen voor het gedeelte ten westen van de A22 moet er nader onderzoek worden gedaan en afspraken worden gemaakt met betrokkenen. Denk hierbij onder meer aan afspraken met de provincie inzake het deels dezoneren van het bedrijventerrein ten behoeve van de transformatie van de Kop van de Haven en de Parallelweg. Voor het oostelijk deel van de Parallelweg (vanaf de Woonplaza tot aan Broekpolder) wordt er samen met een grote institutionele partij onderzocht of er deelplanontwikkeling kan komen.

Relatie met andere projecten:
Versterking en positionering van zeehaven De Pijp.

LUCHTFOTO SPOORZONE BEVERWIJK | Foto: Erik Boschman

DOELSTELLING:

Realisatie van een nieuw woon- en werkgebied in samenhang met het economisch revitaliseren van de bedrijventerreinen De Pijp en Wijkermeer, waaronder de Beverwijkse zeehaven De Pijp.

TREKKER:

Gemeente Beverwijk.

BETROKKEN PARTIJEN:

Grondeigenaren zijn provincie Noord-Holland, de gemeenten Velsen en Heemskerk, de Omgevingsdiensten ODIJ en OD NZKG, NS en ProRail. Stakeholders zijn ondernemersvereniging Stichting Business Docks Wijckermeer en ondernemers uit het gebied.

Mijlpalen:

- 2022 - Op hoofdlijnen vaststellen ontwikkelstrategie door de raad.
- 2022 - Opstellen milieueffectrapportage in het kader van de Omgevingsvisie met daarin het gebiedsprogramma Spoorzone Beverwijk.
- 2022 - Opstellen randvoorwaarden ontwikkeling Parallelweg Oost.
- 2023 - Opstellen Omgevingsplan Beverwijk.

Communicatie:
www.spoorzonebeverwijk.nl

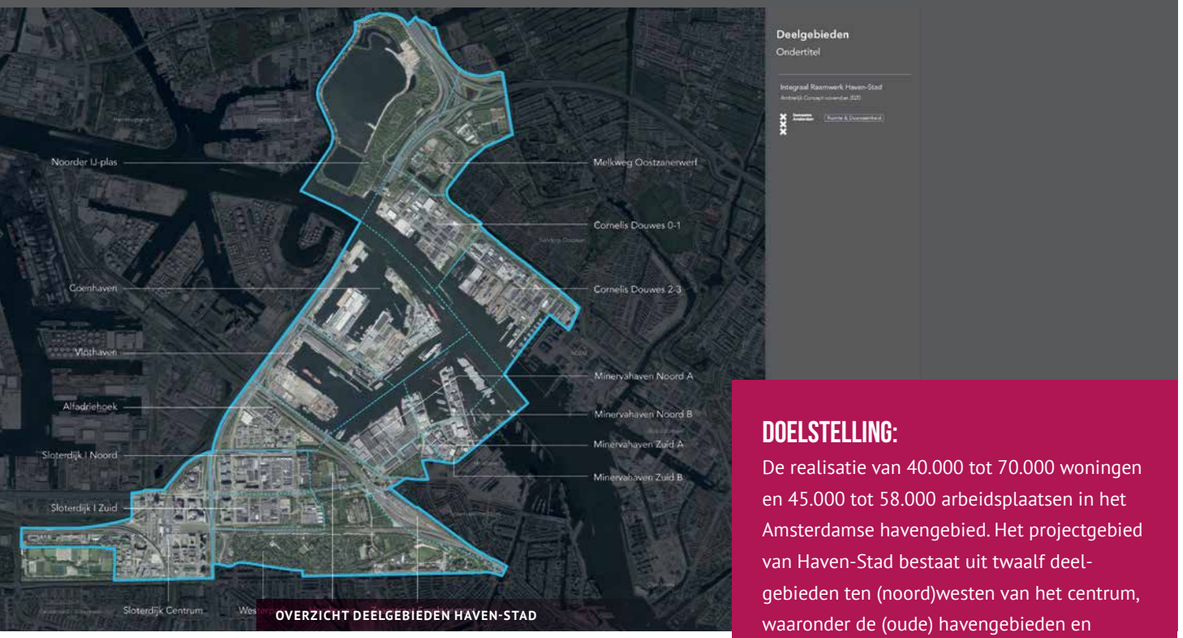

OVERZICHT DEELGEBIEDEN HAVEN-STAD

3.5 PROGRAMMA HAVEN-STAD

Haven-Stad en de Achtersluispolder in Zaanstad zijn belangrijke transformatieprojecten binnen het NZKG en de MRA. Daar vindt vanaf nu op grote schaal woningbouw plaats. Gebruikte gebieden worden hierbij heringericht tot moderne stedelijke wijken waar wonen en werken in hoge dichtheid wordt gemengd. Op deze manier wordt er tegemoet gekomen aan de grote woningbouwvraag, huisvesting voor (toekomstige) arbeidskrachten en als impuls voor de stedelijke economie. Het waardevolle landschap in het NZKG blijft hierdoor gespaard. Daarnaast is er ruimte voor klimaatadaptie. In de Verstedelijkingsstrategie MRA worden deze transformatiegebieden als essentieel beschouwd om de benodigde bouwproductie in deze regio te waarborgen. Om dergelijke ontwikkelingen evenwichtig te laten plaatsvinden, moet er worden afgestemd met andere opgaven zoals de energietransitie en de havenindustriële activiteiten. Dit vereist samenwerking en ruimtelijke inpassing over en weer.

Haven-Stad is voor een groot deel van het plangebied nog in de voorbereidende fase. In de meeste deelgebieden – de Pas op de Plaatsgebieden – kan er vanaf 2022 worden gestart met de planvorming en kan er vanaf 2029 worden gestart met het daadwerkelijk bouwen van woningen. In de deelgebieden Sloterdijk Centrum en Sloterdijk I Zuid is wel al gestart of zal dat op korte termijn gebeuren.

DOELSTELLING:
De realisatie van 40.000 tot 70.000 woningen en 45.000 tot 58.000 arbeidsplaatsen in het Amsterdamse havengebied. Het projectgebied van Haven-Stad bestaat uit twaalf deelgebieden ten (noord)westen van het centrum, waaronder de (oude) havengebieden en terreinen ten noorden en zuiden van het IJ. De ambitie is om deze deelgebieden, met behoud van hun eigen karakteristieke kenmerken, de komende decennia te transformeren naar gemengde hoogstedelijke woon-en werkgebieden.

TREKKER:
Gemeente Amsterdam.

BETROKKEN PARTIJEN:
Provincie Noord-Holland, Port of Amsterdam, de Amsterdamse stadsdelen Nieuw-West, West en Noord en gemeenten Zaanstad, Oostzaan, ORAM, OV-Westpoort, Veban en verscheidene bewoners-, sport-, volkstuinpark- en hobbyverenigingen.

Relatie met andere plannen en projecten: Ontwikkelingen langs de Zaan, Transformatie Achtersluispolder Zaanstad, de Omgevingsvisie Amsterdam (2020, 2021), de Gemeentelijke Havenvisie, de verkenning HOV ZaanIJ, Amsterdam Klimaatneutraal 2050 (Windvisie), de Adviescommissie Oeververbindingen Rijkswateren Amsterdam (Sprong over het IJ) en energietransitie en circulaire economie.

ONTWIKKELINGEN EN PLANNEN IN 2022
Na de vaststelling van het Integraal Raamwerk kan de invulling van de deelgebieden verder worden vormgegeven. Het opstellen van een ruimtelijk programmatisch kader staat dit jaar gepland. Dit gebeurt in de vorm van een Projectnota voor de Centrale Zone: een verzameling van deelgebieden aan de zuidoever van Haven-Stad. Hierbij zal tevens worden onderzocht op welke manier bewoners en belanghebbenden actief kunnen worden betrokken bij de planvorming van Haven-Stad onder het motto ‘Samen Stad Maken’.

Tevens faciliteert de programmaorganisatie dit jaar initiatieven voor aanjaag- en placemakingprojecten, stuurt zij aan op het verkleinen van milieucontouren, coördineert zij bovenplanse projecten en houdt zij zicht op stakeholdermanagement.

Communicatie:
www.amsterdam.nl/projecten/haven-stad/

3.6 TRANSFORMATIE VAN DE ACHTERSLUISPOLDER EN DE DAM TOT DAM FIETSROUTE

TRANSFORMATIE ACHTERSLUISPOLDER
De Principenota Ontwikkelstrategie MAAK.Achtersluispolder is in het eerste kwartaal van 2022 vastgesteld door de Zaanse gemeenteraad. Hierin staan onder andere strategische uitgangspunten voor de transformatie en processtappen beschreven.

De ontwikkeling van de Achtersluispolder tot een gemengd woon-werkgebied brengt bepaalde opgaven met zich mee. Zo is de grond grotendeels in privaat bezit, is het gebied alleen ontsloten via de Sluispolderweg en moet het rekening houden met milieucontouren van zowel bestaande bedrijven op het terrein als aan de overkant van het Noordzeekanaal.

Een algemene Visie MAAK.Achtersluispolder wordt opgesteld als basis voor de transformatie en de haalbaarheid wordt onderzocht met onder meer een Milieueffect Rapportage en een Maatschappelijke Impact Analyse. Daarbij wordt er nadrukkelijk gekeken naar het toekomstig economisch profiel van

DOELSTELLING:
Transformatie van bedrijventerrein Achtersluispolder tot een gemengd woon-werkgebied met stedelijke voorzieningen en dichtheden die aansluiten bij Amsterdam.

TREKKER:
Gemeente Zaanstad.

BETROKKEN PARTIJEN:
Bedrijvenvereniging OVZZ (Ondernemersvereniging Zaanstad-Zuid) en bewonersvereniging Zijkanaal H.

LUCHTFOTO VAN BEDRIJVENTERREIN ACHTERSLUISPOLDER | Foto: W. van Overmeeren

het gebied en wordt er gewerkt aan de ruimtelijk-programmatische kaders voor het eerste deelgebied: het Sluiskwartier. De visie wordt samen met de belanghebbenden opgesteld.

DAM TOT DAM FIETSROUTE ACHTERSLUISPOLDER

Het voorlopige ontwerp van de Dam tot Dam fietsroute in de Achtersluispolder is in 2020 vastgesteld op basis van het schetsontwerp van de brug over het Zijlkanaal H. Deze fietsbrug levert een eerste, belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de Zaan- en IJ-oevers en aan het verbinden van de stedelijke weefsels van Zaanstad en Amsterdam. De fietsroute is een versneller voor verstedelijking en zorgt voor een goede bereikbaarheid van de Achtersluispolder.

Relatie met andere projecten:
Hembrugterrein, Haven-Stad Amsterdam, AVANT, Pact Poelenburg, Monitor Ruimte-intensivering, Geluidsverdeelplannen Westpoort en HoogTij.

Mijlpalen:

- Op 5 juli 2021 is de transformatie Achtersluispolder tijdens een online informatiebijeenkomst toegelicht voor alle belanghebbenden.

Communicatie:
www.maakachtersluispolder.zaanstad.nl, Facebook (www.nl-nl.facebook.com/MAAK.Zaanstad/) en Twitter (@MAAKZaanstad).

3.7 HEMBRUGTERREIN

HEMBRUGTERREIN

Het Hembrugterrein heeft jarenlang verborgen gelegen aan de rand van Zaanstad. Het terrein wordt volledig opnieuw ontwikkeld. Op de 42,5 hectare staan 120 gebouwen, waaronder vijftig gemeentelijke en rijksmonumenten. Het Rijksvastgoedbedrijf heeft het Hembrugterrein in januari 2018 verkocht aan Hembrug Zaandam B.V. Op het terrein komen woningen, bedrijven, winkels en kantoren. Deels in bestaande monumenten, deels in nieuwbouw.

Ook de ontwikkelende partij wil het unieke karakter van het Hembrugterrein behouden en versterken. Eén van de unieke onderdelen is het bos dat zich jarenlang onaangetast heeft kunnen ontwikkelen. Eind 2019 heeft het Rijksvastgoedbedrijf het bos overgedragen aan de gemeente Zaanstad. De verwachting is dat het Hembrugterrein over vijftien jaar in geheel is herontwikkeld.

OMGEVINGSPLAN

De vernietiging van het Omgevingsplan Hembrugterrein door de Raad van State, op 30 april 2019, zorgde ervoor dat alle betrokken partijen opnieuw met elkaar in gesprek moesten over de toekomst van het terrein. Hierin is de gezamenlijke wens uitgesproken om tot een gemengd woon-werkgebied te komen. Het nieuwe plan, waaraan momenteel wordt gewerkt, moet door alle partijen in de omgeving worden ondersteund. Hierbij moet het unieke karakter van het gebied behouden blijven, terwijl de milieucontouren van de bedrijven worden gerespecteerd.

RECENTE ONTWIKKELINGEN

Het merendeel van de woningen wordt op het noordelijke deel van het terrein ontwikkeld. Dit staat in het masterplan van Hembrug Zaandam, wat in 2021 door de raad is vastgesteld. Besluitvorming hierover vond plaats in het eerste kwartaal van 2022.

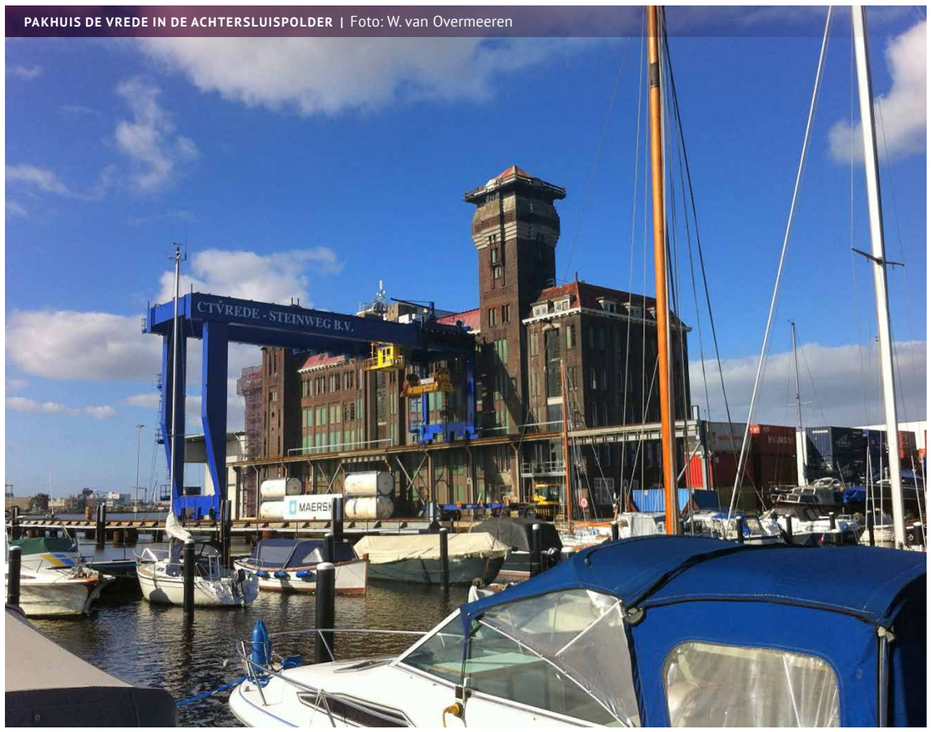

PAKHUIS DE VREDE IN DE ACHTERSLUISPOLDER | Foto: W. van Overmeeren

Er is een start gemaakt met de visievorming voor het Hembrugbos. In de visie staat de ambitie om het Hembrugbos (gedeeltelijk) weer toegankelijk te maken voor bezoekers, waarbij er rekening wordt gehouden met de unieke flora en fauna die zich daar heeft ontwikkeld. Het beheer- en inrichtingsplan van het bos wordt later in 2022 opgesteld, zodat de uitvoer kan starten in 2023.

In de Enclave herstructureren particulieren bestaande gebouwen voor gemengd wonen en werken. De initiatiefnemers van de Enclave hebben in 2021 een onherroepelijke woonbestemming gekregen, zodat zij verder konden werken aan hun plannen. In 2022 worden de meeste omgevingsvergunningaanvragen verwacht. Tenslotte is in 2021 een bestemmingsplan vastgesteld om het voorkeursscenario voor de oliehandel aan de Havenstraat mogelijk te maken. Hier is beroep op aangetekend en uitspraak moet nog worden afgewacht.

DE ENCLAVE OP HET HEMBRUGTERREIN IN ZAANDAN | Foto: Jimmy van den Ban

LUCHTFOTO VAN HET HEMBRUGTERREIN | Foto: Jimmy van den Ban

Relatie met andere projecten:
Transformatie Achtersluispolder, Haven-Stad Amsterdam, Dam tot Dam fietsroute en HoogTij.

Mijlpalen:
- Masterplan Hembrugterrein en startdocument kernkwaliteiten Hembrugbos is vastgesteld door de raad.
- Enclave heeft onherroepelijke woonbestemming gekregen.

Communicatie:
www.hembrugontwikkelt.nl

DOELSTELLING:
De herontwikkeling van een voormalig defensieterrein op het kruispunt van de Zaan en het IJ. Het is ruim 42 hectare parkachtig gebied, met tientallen monumentale industriële gebouwen, wordt in fases geschikt gemaakt voor nieuwe functies. Met het deels openstellen van het monumentale Hembrugbos en de ruimte voor de ontwikkeling van creatieve maakindustrie en een cultuurcluster is het gebied ook geschikt als een aangename plek om te recreëren en is het een toeristische trekpleister in de regio.

TREKKER:
Hembrug Zaandam B.V.

BETROKKEN PARTIJEN:
Hembrug Zaandam B.V., gemeente Zaanstad, ondernemers in het gebied en omwonenden.

HET GROENE SCHIP | Foto: Staatsbosbeheer en Jan den Boef

3.8 NATUURONTWIKKELINGEN IN DE HOUTRAKPOLDER

De komende jaren worden de recreatiemogelijkheden van de Houtrakpolder verder ontwikkeld en krijgt de natuur nog meer ruimte. Staatsbosbeheer voert de komende jaren verschillende werkzaamheden uit om het gebied aantrekkelijker te maken.

Mijlpalen:
- In 2022 voert Staatsbosbeheer verschillende werkzaamheden uit om het gebied aantrekkelijker te maken.

Communicatie:
www.haarlemmermeergemeente.nl
www.staatsbosbeheer.nl

DOELSTELLING:
Bij de herinrichting van de Houtrakpolder in de gemeente Haarlemmermeer staat natuur en recreatieve ontwikkeling centraal. Deze ontwikkeling markeert de grens (bufferfunctie) tussen de haven en het recreatiegebied Spaarnwoude. Het gebied gaat voldoen aan de wensen van de hedendaagse recreant: actieve beleving en sportieve activiteiten als aanvulling op kijk- en wandelgroen.

TREKKER:
Gemeente Haarlemmermeer en Staatsbosbeheer.

BETROKKEN PARTIJEN:
Recreatieschap Spaarnwoude, Hoogheemraadschap van Rijnland, Afvalzorg en particulieren.

3.9 SLUIS HAVEN INFORMATIE PUNT (SHIP)

SHIP

Het Sluis Haven Informatie Punt (SHIP) is een bezoekerscentrum waar informatie wordt verstrekt over het gebied, de werking en bouw van de sluizen, innovaties op het gebied van energietransitie, cicrulaire economie, klimaatadaptie en beroepen in de regio. Het zou worden gesloten na de opening van de zeesluis IJmuiden, maar onder aanvoering van de gemeente Velsen hebben Economische Samenwerking IJmond (ESU), Port of Amsterdam, Tata Steel, AYOP, ORAM, Amports en Zeehaven IJmuiden besloten om het bezoekerscentrum langer open te houden. SHIP werd gerealiseerd door het Bestuursplatform NZKG, onder aansturing van de provincie Noord-Holland.

ONTWIKKELINGEN IN 2021

SHIP heeft in 2021 te maken gehad met beperkende coronamaatregelen, waardoor het aantal bezoekers terugliep. Zo waren er in 2021 7.665 bezoekers ten opzichte van 9.301 in 2020 en 27.676 in 2019.

DOELSTELLING:

Het Sluis Haven Informatie Punt (SHIP) heeft voor een sterkere profilering van de regio gezorgd door informatie te geven over de bouw van Zeesluis IJmuiden, de toekomst van de regio, vestigingsmogelijkheden voor bedrijven, duurzaam en innovatief ondernemen en technische beroepen en opleidingen.

TIJDELIJKE VERLENGING SHIP VOORJAAR 2022

De provincie Noord-Holland blijft betrokken bij het beheer van SHIP. Ondertussen wordt er nagedacht hoe de actuele opgaven zoals de verduurzaming van de industrie, energietransitie en verdergaande verstedelijking in het NZKG voor het grote publiek en voor de partners verder vormgegeven en verteld kan worden.

De expositie bezoeken of een rondleiding boeken is nog steeds mogelijk via www.ship-info.nl

BEZOEKERSCENTRUM SHIP IN IJMUIDEN | Foto: Bart Homburg

DE WESTHAVEN IN AMSTERDAM | Foto: Bram van de Biezen

ENERGIEPROJECTEN

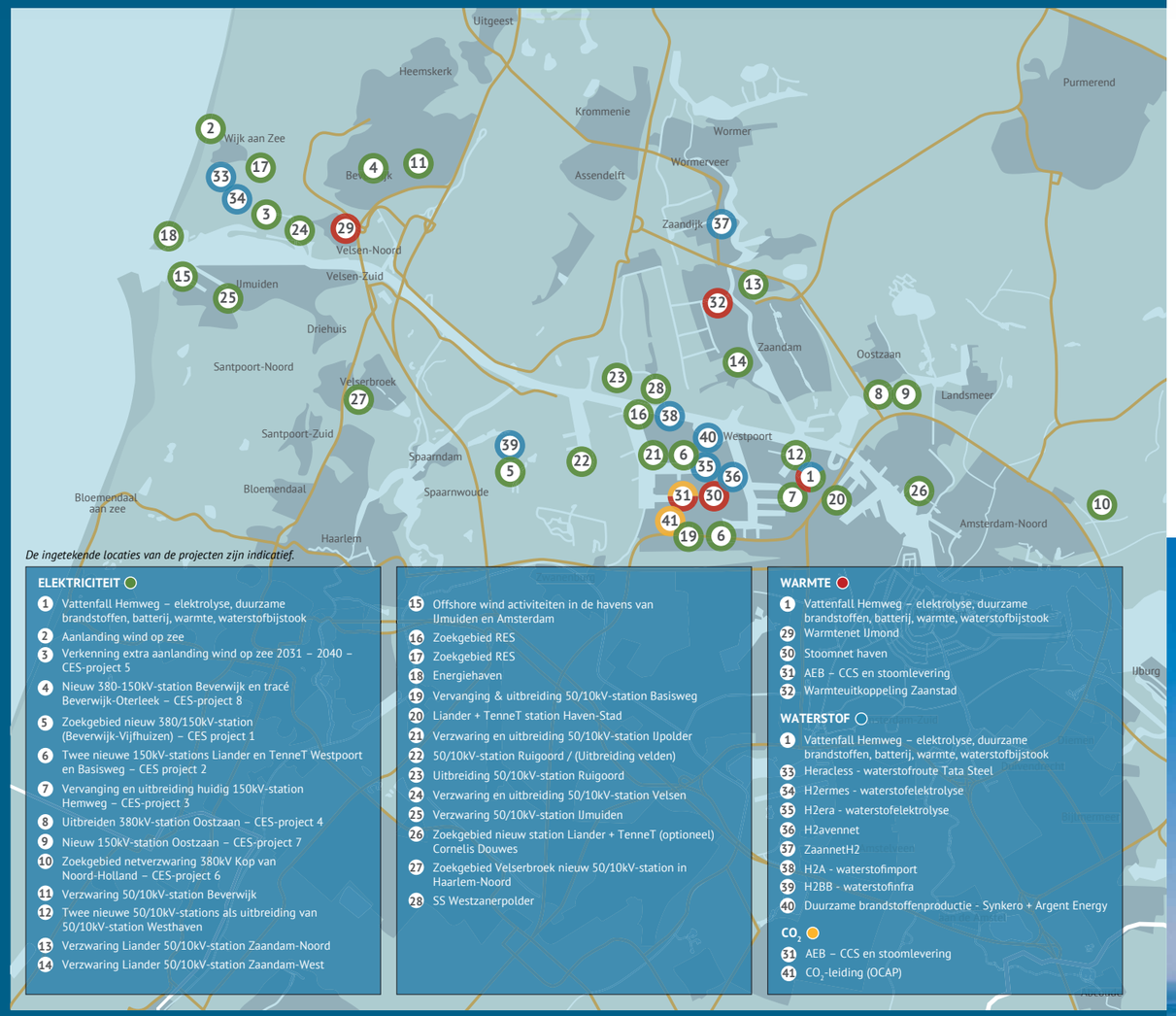

De ingetekende locaties van de projecten zijn indicatief.

ELEKTRICITEIT

1. Vattenfall Hemweg – elektrolyse, duurzame brandstoffen, batterij, warmte, waterstofbijstook
2. Aanlanding wind op zee
3. Verkenning extra aanlanding wind op zee 2031 – 2040 – CES-project 5
4. Nieuw 380-150kV-station Beverwijk en tracé Beverwijk-Oterleek – CES-project 8
5. Zoekgebied nieuw 380/150kV-station (Beverwijk-Vijfhuizen) – CES project 1
6. Twee nieuwe 150kV-stations Liander en TenneT Westpoort en Basisweg – CES project 2
7. Vervanging en uitbreiding huidig 150kV-station Hemweg – CES-project 3
8. Uitbreiden 380kV-station Oostzaan – CES-project 4
9. Nieuw 150kV-station Oostzaan – CES-project 7
10. Zoekgebied netverzwaring 380kV Kop van Noord-Holland – CES-project 6
11. Verzwaring 50/10kV-station Beverwijk
12. Twee nieuwe 50/10kV-stations als uitbreiding van 50/10kV-station Westhaven
13. Verzwaring Liander 50/10kV-station Zaandam-Noord
14. Verzwaring Liander 50/10kV-station Zaandam-West
15. Offshore wind activiteiten in de havens van IJmuiden en Amsterdam
16. Zoekgebied RES
17. Zoekgebied RES
18. Energiehaven
19. Vervanging & uitbreiding 50/10kV-station Basisweg
20. Liander + TenneT station Haven-Stad
21. Verzwaring en uitbreiding 50/10kV-station IJpolder
22. 50/10kV-station Ruigoord / (Uitbreiding velden)
23. Uitbreiding 50/10kV-station Ruigoord
24. Verzwaring en uitbreiding 50/10kV-station Velsen
25. Verzwaring 50/10kV-station IJmuiden
26. Zoekgebied nieuw station Liander + TenneT (optioneel) Cornelis Douwes
27. Zoekgebied Velserbroek nieuw 50/10kV-station in Haarlem-Noord
28. SS Westzanerpolder

WARMTE

1. Vattenfall Hemweg – elektrolyse, duurzame brandstoffen, batterij, warmte, waterstofbijstook
29. Warmtenet IJmond
30. Stoomnet haven
31. AEB – CCS en stoomlevering
32. Warmteuitkoppeling Zaanstad

WATERSTOF

1. Vattenfall Hemweg – elektrolyse, duurzame brandstoffen, batterij, warmte, waterstofbijstook
33. Heraclass - waterstofroute Tata Steel
34. H2ermes - waterstofelektrolyse
35. H2era - waterstofelektrolyse
36. H2avennet
37. ZaannetH2
38. H2A - waterstofimport
39. H2BB - waterstofinfra
40. Duurzame brandstoffenproductie - Synkero + Argent Energy

CO_2

31. AEB – CCS en stoomlevering
41. CO_2-leiding (OCAP)

DEEL II

4. ENERGIETRANSITIE IN HET NOORDZEEKANAALGEBIED

In het Uitvoeringsprogramma Energietransitie NZKG (UVP ET NZKG) is te lezen hoe het Programmabureau NZKG en de partners van het Bestuursplatform Energietransitie NZKG de verduurzaming van het NZKG willen realiseren. De focus ligt hierbij op verduurzaming van de industrie.

Het NZKG, waar veel maakindustrie is gevestigd, is één van de zes industrieclusters van Nederland. De huidige CO_2-uitstoot van de industrie en energieproductie van het NZKG, die voor een grote CO_2-reductieopgave staat, is 18,3 megaton.

Om invulling te geven aan het klimaatverdrag van Parijs, waarbij het doel is om de opwarming van de aarde tot maximaal 1,5 graad te beperken, is in het NZKG de gezamenlijke ambitie uitgesproken om de CO2-uitstoot richting 2030 bijna te halveren en om in 2050 nagenoeg klimaatneutraal te zijn.

De energietransitie zorgt voor grote uitdagingen in Nederland. Als we onze jeugd een duurzame toekomst willen geven, dan kunnen we niet wachten en moeten we aan de slag. Ook bedrijven en de industrie hebben grote stappen te zetten. Onze omgeving gaat daardoor de komende jaren veranderen. Dat is niet altijd makkelijk, zeker in een gebied waar zoveel opgaven en uitdagingen samenkomen als het NZKG. Maar zo'n verandering biedt ook kansen. In 2019 zijn er landelijk heldere afspraken gemaakt in het Klimaatakkoord: de helft minder CO2-uitstoot in 2030 en nagenoeg klimaatneutraal in 2050. Hiermee is in het NZKG direct gestart. Het Bestuursplatform werkt in het programma energietransitie aan het aanjagen en versnellen van deze transitie.

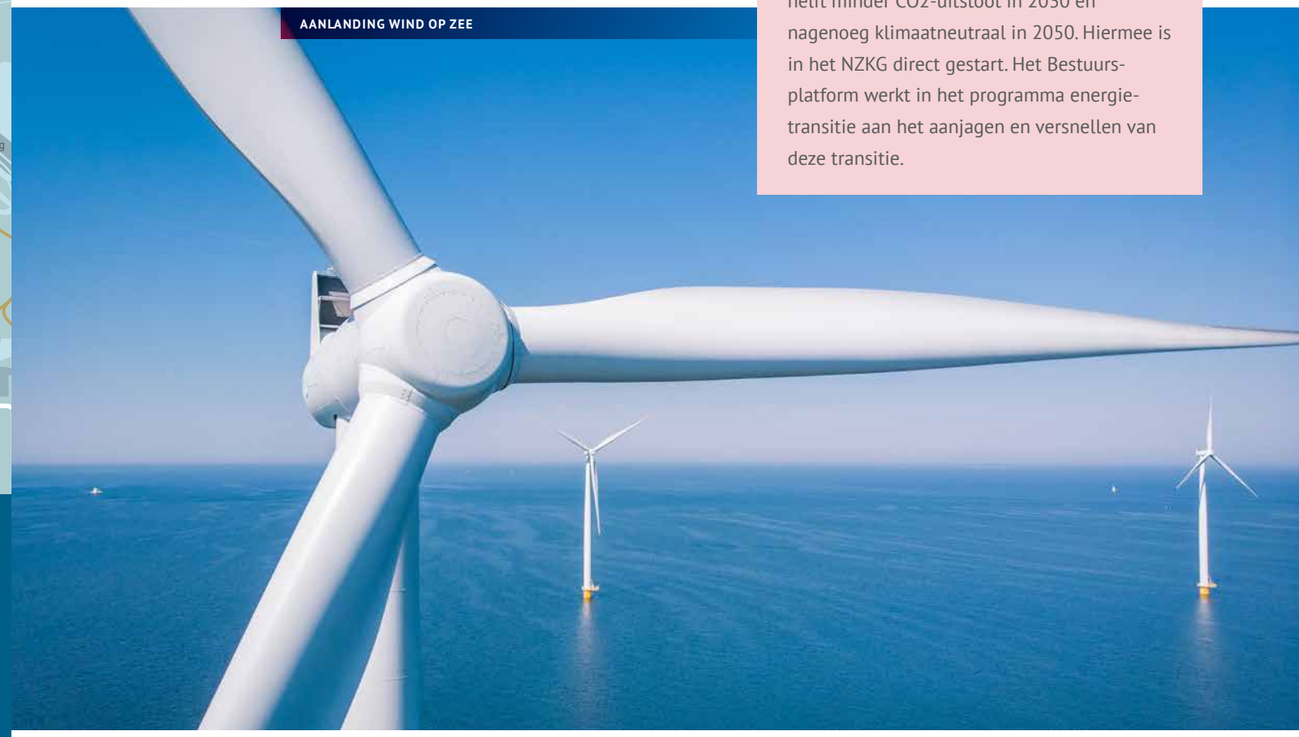

AANLANDING WIND OP ZEE

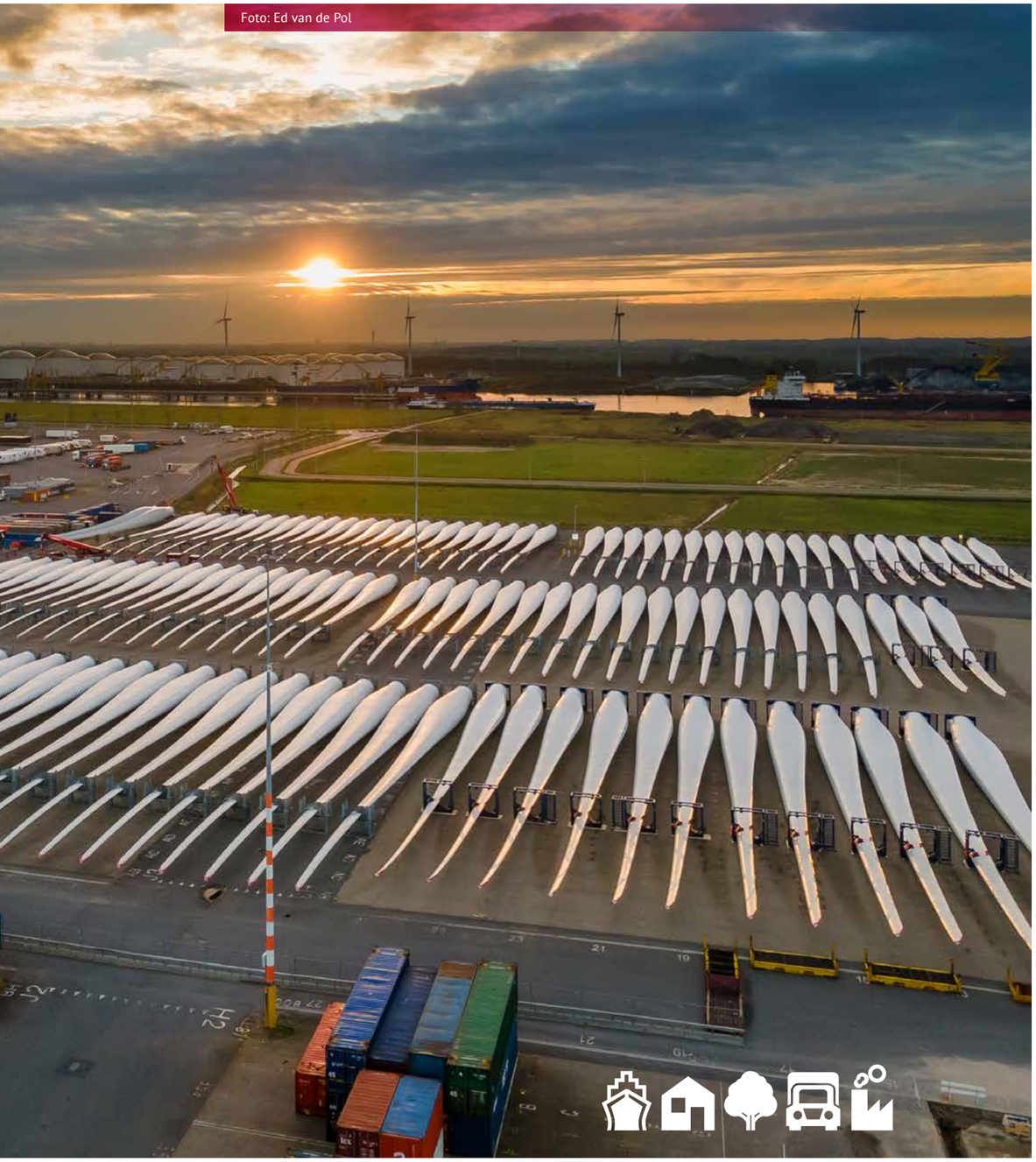

Foto: Ed van de Pol

4.1 SAMENWERKEN AAN VERSNELLING

De opgave is groot en het speelveld van de energietransitie is complex. In het NZKG komen alle hoeken van het speelveld samen. Dit biedt veel kansen en uitdagingen. Als de energietransitie in dit gebied lukt, dan slaagt het overal. De komende jaren moeten bedrijven belangrijke beslissingen nemen over hun toekomst, welke energiebronnen ze gaan gebruiken en wat daarvoor nodig is. Zij zijn voor die keuze onder meer afhankelijk van prijsontwikkeling, investeringen door netbeheerders in het energienetwerk, die op hun beurt weer afhankelijk zijn van voldoende vraag. Zo staat alles met elkaar in verbinding. Daarnaast gaan lokale bestuurders over de benodigde besluitvorming om de transitie te faciliteren en in te passen. Maar ook besluitvorming op landelijk of provinciaal niveau heeft lokale impact, zoals over de inpassing van en aanpassingen aan het energienet en de beschikbaarheid van alternatieve energiedragers en -bronnen zoals waterstof. Om tot goede investeringsbeslissingen en besluitvorming te kunnen komen, is samenwerking meer dan ooit belangrijk. Met iedereen. Overheden en het bedrijfsleven, maar ook met de netbeheerders voor de benodigde infrastructuur en de kennisinstellingen en het onderwijs om bij te dragen aan onderzoek en een gezonde arbeidsmarkt die klaar is voor de toekomst.

Het UVP ET NZKG maakt de ontwikkeling naar een duurzame industrie, de programmering en voortgang van projecten inzichtelijk en faciliteert de uitvoering: wie doet wat, hoe verhoudt zich dat tot elkaar en hoe kunnen we de uitvoering versnellen? Zo komen vraag en aanbod bij elkaar en kunnen investeringsbeslissingen en besluitvorming over infrastructuur en andere randvoorwaarden goed worden afgestemd. Samenwerking wordt voortgezet en waar nodig geïntensiveerd met het oog op versnelling en het realiseren van concrete projecten.

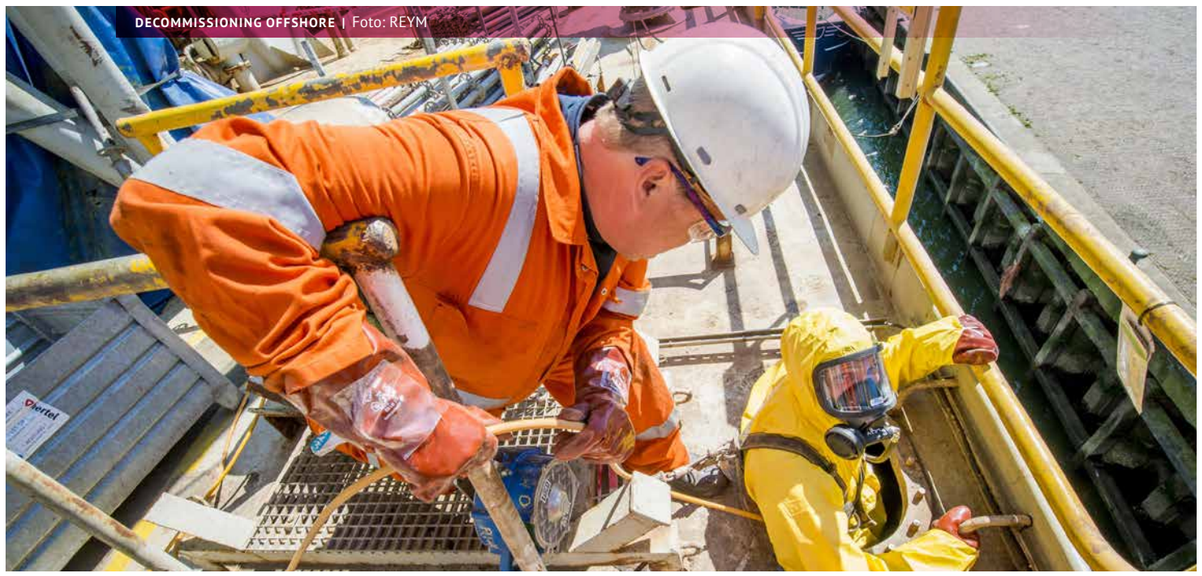

DECOMMISSIONING OFFSHORE | Foto: REYM

Het Bestuursplatform Energietransitie is opdrachtgever voor het UVP ET NZKG. De Cluster Energie Strategie (CES) NZKG en de transitiepaden voor bedrijven vormen de basis voor het programma, waarin randvoorwaarden op verschillende manieren in kaart worden gebracht en geagendeerd. De verduurzaming van de industrie en uitvoering van de CES wordt georganiseerd langs de verschillende energiedragers van de toekomst: waterstof, elektriciteit, warmte/stoom en Carbon Capture Utilisation and Storage (CCUS). De partners in het NZKG zetten zich via versnellingstafels in om de energietransitie in gang te zetten.

VERSNELLINGSTAFELS PROGRAMMA ENERGIETRANSITIE NZKG

TREKKER

Port of Amsterdam

Provincie Noord-Holland

KERNTEAM PARTNERS

Waterstof	Elektriciteit	Regionaal
NZKG noordzeekanaalgebied	Liander	Zaanstad Maakstad
Liander	City of Amsterdam	
City of Amsterdam	Port of Amsterdam	IJmond
metropool regioamsterdam	TenneT	GreenBizIJmond
TATA STEEL	TATA STEEL	
VATTENFALL	gemeente Hoofddorp Haarlemmermeer, gemeente Beverwijk	Westpoort
gasunie	gemeente Heemskerk	Port of Amsterdam
Schiphol Group	ORAM	City of Amsterdam
ORAM	ZNSTD	
HyCC	GEMEENTE VELSEN	
Provincie Noord-Holland		
Argent Energy		
GEMEENTE VELSEN		
Zaanstad Maakstad		

4.2 UITVOERINGSPROGRAMMA ENERGIETRANSITIE NZKG

De activiteiten en projecten uit het UVP ET NZKG zijn in dit hoofdstuk te lezen.

4.2.1 CLUSTER ENERGIE STRATEGIE EN PROGRAMMERING

In het NZKG streven de bedrijven naar een CO_2-reductie van 45-55 procent in 2030 en naar 95 procent in 2050. In de CES hebben bedrijven aangegeven op welke wijze ze deze doelen willen bereiken en wat daarvoor nodig is. Een belangrijke randvoorwaarde om CO_2-reductie te realiseren, is tijdige beschikbaarheid van energie-infrastructuur. De CES is hierbij een belangrijk instrument. Hierin wordt de ontwikkeling van vraag en aanbod van energie als gevolg van verduurzaming van de industrie in beeld gebracht en is geïnventariseerd welke energie-infrastructuur nodig is om dat te faciliteren. De CES beschrijft zo de regionale verduurzamingsambities en op welke wijze daar gezamenlijk aan wordt gewerkt.

Elk van de Nederlandse industrieclusters heeft een CES gemaakt, welke samen input zijn voor het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK). Met dit programma voert het Rijk regie op de versnelling van energie-infrastructuurprojecten van nationaal belang. Dit zijn projecten die meer dan één regio dienen, urgent en complex zijn in de uitvoering en een belangrijke rol spelen bij het reduceren van CO_2. De CES wordt periodiek geactualiseerd om te kunnen bijsturen aan de hand van de laatste ontwikkelingen. In de CES 1.0 NZKG (september 2021) zijn twee projecten van nationaal belang opgenomen: verzwaring van het elektriciteitsnet (acht deelprojecten) en de aanleg van de Regional Integrated Backbone NZKG voor waterstof met aansluiting op de landelijke waterstofbackbone.

In het NZKG zijn ook vijf projecten van regionaal belang in de CES 1.0 NZKG opgenomen: een stoomnet in de haven van Amsterdam, een warmtenet in de

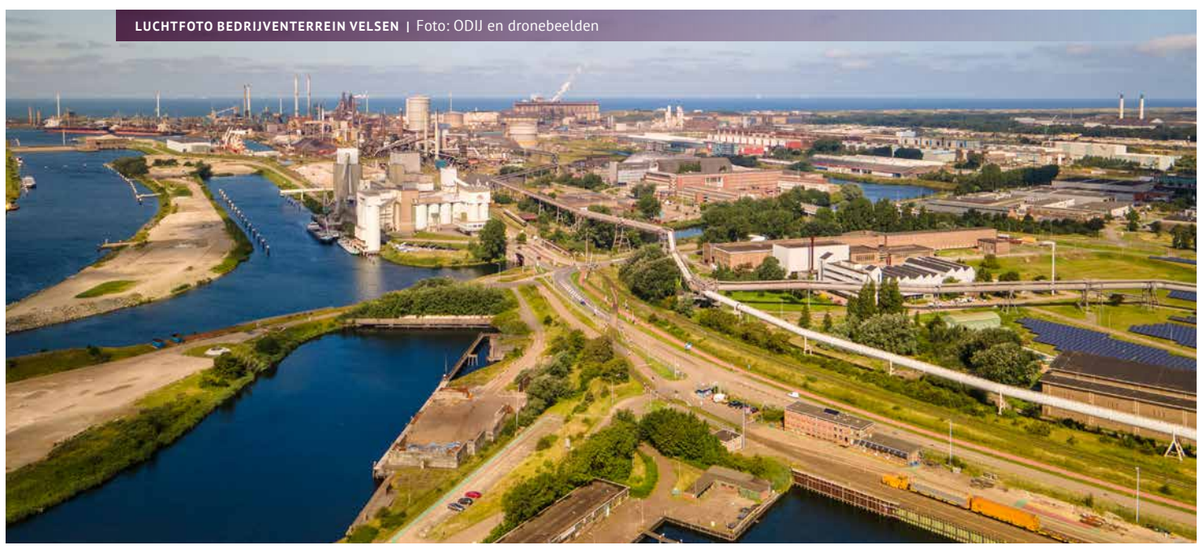

LUCHTFOTO BEDRIJVENTERREIN VELSEN | Foto: ODIJ en dronebeelden

IJmond, lokale waterstofinfrastructuur in Zaanstad en in de haven van Amsterdam en verzwaring van het regionale elektriciteitsnet. De CES NZKG is begin 2022 geactualiseerd vanwege de in 2021 aangekondigde koerswijziging van Tata Steel. Alle projecten die in de CES zijn benoemd, worden onder het UVP ET NZKG in samenwerking met betrokken bedrijven, netbeheerders, de provincie en gemeenten uitgewerkt. Het komende jaar moet duidelijk worden wat de milieu-ruimtelijke impact van de projecten is en hoe dit op een zorgvuldige manier kan worden ingepast.

De CES zal periodiek geüpdatet worden. In het najaar vindt een (beperkte) update plaats. Er kunnen dit jaar weer nieuwe projecten worden ingediend voor het MIEK. Ook krijgt het regionale programma verder vorm.

De CES is gebaseerd op de transitiepaden die bedrijven hebben geformuleerd, zoals het overstappen van kolen naar waterstof of van aardgas naar electriciteit. Een overzicht van de gezamenlijke transitiepaden van het bedrijfsleven en welke projecten en investeringen daarvoor gerealiseerd moeten worden, wordt vormgegeven in het dashboard Energietransitie NZKG. Dit is in het derde kwartaal van 2022 beschikbaar en aan te passen als er veranderingen zijn.

Daarnaast wordt er een programmering en planning gemaakt voor de projecten die nodig zijn om de energietransitie te realiseren. Denk hierbij aan projecten rondom energie-infrastructuur, maar ook die vraag en aanbod van duurzame energie mogelijk moeten maken in het NZKG. Op deze manier wordt het duidelijk welke concrete projecten er gerealiseerd moeten worden, welke stappen daarvoor gezet moeten worden en wie daarvoor welke besluiten moet nemen. De programmering is in het tweede kwartaal van 2022 beschikbaar.

Figuur: visualisatie Energietransitie Noordzeekanaalgebied. Samen op weg naar een geïntegreerde energiehub.

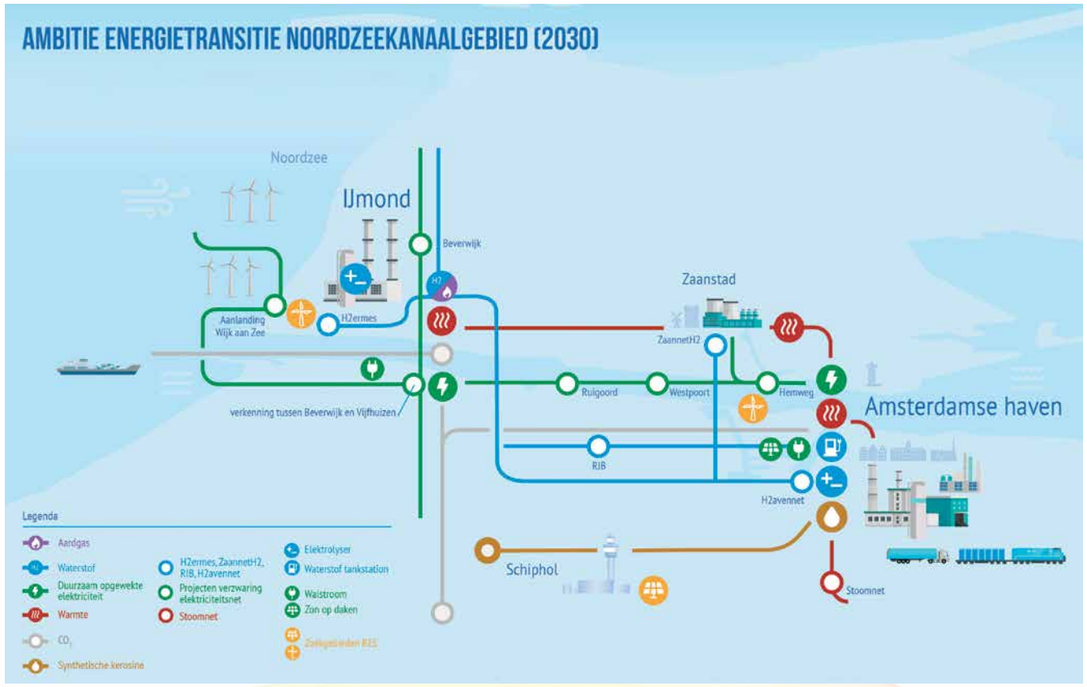

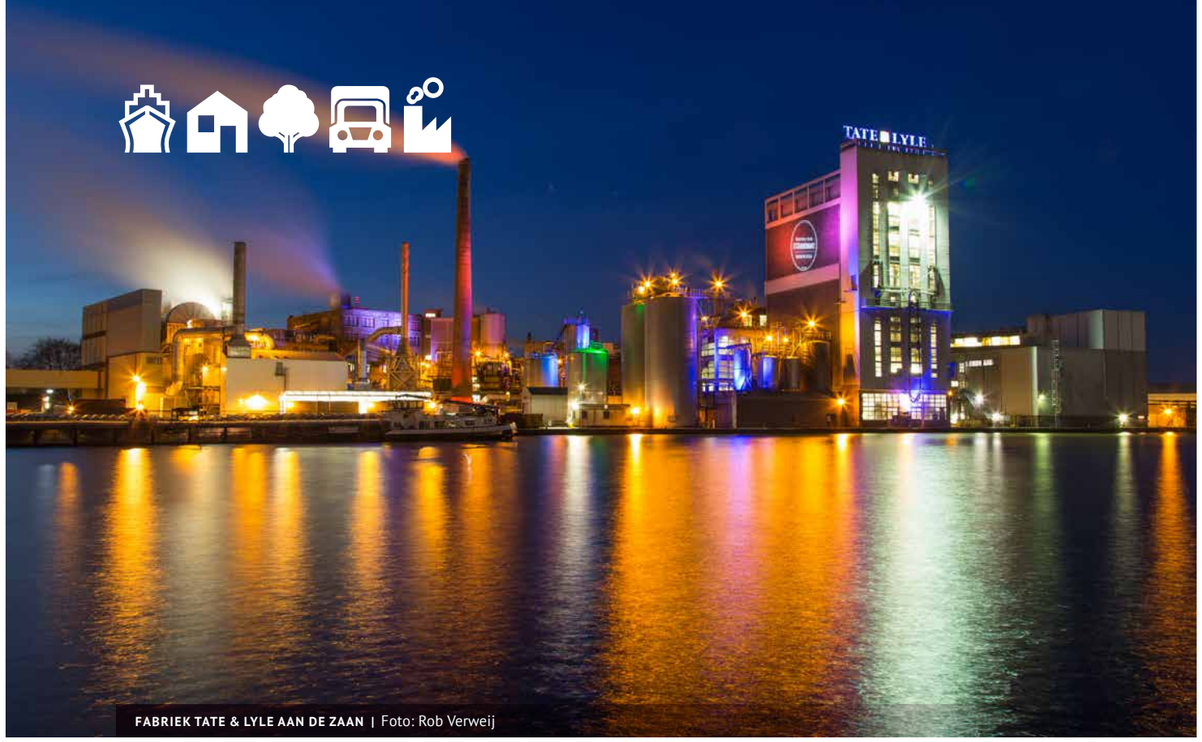

FABRIEK TATE & LYLE AAN DE ZAAN | Foto: Rob Verweij

TRANSITIEPAD ALBEMARLE

Chemiefabriek Albemarle is gevestigd in Amstedam. Het produceert katalysatoren voor chemiebedrijven en raffinaderijen. Katalysatoren zijn onmisbare hulpstoffen in de chemie en nodig voor de productie van vele alledaagse producten. Met behulp van de katalysatoren van Albemarle kunnen nieuwe generaties op efficiënte wijze brandstoffen produceren. Voor haar productieprocessen is Albemarle afhankelijk van elektriciteit (10 procent van de huidige totale energieconsumptie) en aardgas (90 procent van de huidige totale energieconsumptie). In het verduurzamingsproces richt Albemarle zich op het toenemend hergebruik van restwarmte, elektrificatie en de introductie van nieuwe droog- en scheidingstechnologieën. Albemarle verkent bovendien de mogelijkheden van het leveren van restwarmte in de vorm van warm water aan het nieuw te bouwen Hamerkwartier. Vanaf 2030 wil Albemarle haar aardgasverbruik gaan vervangen door waterstof, met aandacht voor de mogelijkheden van aanvullende elektrificatie. Om deze verduurzamingsplannen te realiseren, is voldoende capaciteit op het elektriciteitsnet en een aansluiting op infrastructuur voor waterstof essentieel.

TRANSITIEPAD TATE & LYLE

In de fabriek van Tate & Lyle, al meer dan 150 jaar gevestigd in Koog aan de Zaan, worden van mais allerlei zetmeelproducten gemaakt voor zowel de voedingsmiddelenindustrie als voor bijvoorbeeld de papierindustrie. Via warmte-krachtkoppeling (WWK) wekt Tate & Lyle zelf stoom en elektriciteit op voor haar productieprocessen, met behulp van aardgas. Om de CO_2-uitstoot te reduceren, worden verschillende strategieën verkend. Een deel van de processen kan geëlektrificeerd worden, door groene elektriciteit in te kopen en de WKK's uit te faseren. Ook wordt gekeken naar de mogelijkheid om restwarmte te leveren aan de buurt. Een scenario voor de langere termijn is om in plaats van aardgas, waterstof te gebruiken voor stoomopwekking. Dit wordt op zijn vroegst in 2030 voorzien. De businesscase voor waterstof wordt interessant naarmate meer partijen in de regio de overstap willen maken.

4.2.2 DATA SAFEHOUSE EN MONITORING

Voor de uitwerking van de CES en de transitiepaden van bedrijven is informatie van bedrijven opgehaald. Om in de toekomst betrouwbaar, actueel en effectief datagebruik te realiseren, wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een data safehouse die naar verwachting in het vierde kwartaal van 2022 wordt opgeleverd. Op basis van deze data kan vervolgens de CES worden samengesteld. Ook kunnen de investeringsplannen van de netbeheerders erop worden gebaseerd. Er wordt samen met andere industrieclusters en het ministerie van EZK gekeken op welke wijze dit gezamenlijk verder kan worden ontwikkeld. Zowel de ontwikkeling van de transitiepaden als de voortgang in projecten wordt gemonitord, zodat er kan worden bijgestuurd als dit nodig is.

4.2.3 RUIMTELIJKE VERKENNING ENERGIEPROJECTEN

Door middel van een ruimtelijke verkenning wordt een overzicht verkregen hoeveel (milieu-)ruimte nodig is en waar deze projecten gerealiseerd kunnen worden in het NZKG. Deze ruimtelijke verkenning wordt vervolgens gebruikt als bouwsteen voor de NOVI-gebiedsaanpak NZKG en om de planologische procedures van projecten voor te bereiden. Het document wordt in het tweede kwartaal van 2022 opgeleverd.

In de keuzes die gemaakt worden in de energietransitie zijn gezondheid en leefbaarheid belangrijke randvoorwaarden. Opwek, transport en gebruik van energie hebben een impact op de omgeving in de vorm van bijvoorbeeld windmolens, waterstoffabrieken en transformatorstations. Deze elementen moeten zorgvuldig ruimtelijk ingepast worden met aandacht voor de mogelijke gevolgen zoals geluidshinder of risicocontouren. Hierop wordt nauw samengewerkt met het programma Gezonde Leefomgeving van de provincie Noord-Holland. Er wordt van hieruit ook input geleverd aan de CES NZKG. Daarnaast vindt er verdiepend onderzoek plaats met betrekking tot de milieu- en veiligheidscontouren in het traject gebiedsvisie Westpoort, wat vervolgens wordt verbreed naar het hele NKZG.

4.2.4 INVESTERINGSAGENDA NZKG

De investeringsbehoefte van concrete projecten zijn samengevoegd in een NZKG-investeringsagenda. Dit overzicht helpt bij het aantrekken van benodigde fondsen die nodig zijn om verduurzamingsprojecten te realiseren. De informeringsagenda bevat niet alleen informatie, maar wordt ook gebruikt om gemeenschappelijke proposities te stellen. Door niet als individueel project, maar als regio gezamenlijk ketenproposities in te dienen, wordt de impact vergroot. De investeringsagenda wordt in het tweede kwartaal van 2022 opgeleverd. Hierna krijgen de ontwikkeling van ketenproposities de aandacht en worden projecten met een financieringsbehoefte aan financieringsstromen gekoppeld.

4.2.5 COMMUNICATIE EN INFORMATIEVOORZIENING

Om partijen in en rondom het NZKG van de juiste informatie te voorzien zodat ze de volgende stappen kunnen zetten in de energietransitie, worden onder andere werkbezoeken, kennissessies, rondetafelgesprekken, nieuwsbrieven en het jaarlijkse NKZG-congres gefaciliteerd. Er wordt intensief samengewerkt met partners om de energietransitie in het NKZG op de kaart te zetten.

TET BIJEENKOMST IN 2021 OP HET NOORDZEEKANAAL | Foto: BLINKfotografie

GROEPSFOTO TET-BIJEENKOMST BIJ DE NUON CENTRALE | Foto: Ebbes Fotografie

TALKS ENERGIE TRANSITIE (TET) AMSTERDAM

Met het TET-platform wil het bedrijfsleven uit de MRA de (industriële) energietransitie versnellen. Dat doen ze door concrete business cases voor energietransitie onder de aandacht te brengen die tot navolging of samenwerking leiden. Andere ondernemers kunnen zo kennis en inspiratie opdoen of bij business cases aanhaken. TET lanceert demo-projecten, organiseert regelmatig bijeenkomsten en netwerkevents om partnerships aan te gaan en de rol van het bedrijfsleven in de energietransitie onder de aandacht te brengen. TET Amsterdam is opgericht door ORAM en POA en de raad van advies geeft een bredere afspiegeling, met TATA steel, HyCc, Vattenfall, PWC, TNO, Voorbij Prefab, EVOS en. EQUANS. Partners van TET Amsterdam zijn onder andere de Amsterdam Economic Board, AYOP, Deltalinqs, EZK, de NZKG-gemeenten, omgevingsdiensten, RVO en Science Park Amsterdam. Meer informatie is te vinden op: www.tetamsterdam.nl

MODELONTWIKKELING LAADBEHOEFTE

De klimaat- en verstedelijkingsopgaven in het NZKG zijn zeer omvangrijk. De voorziene groei in verstedelijking (woningbouw/werkgelegenheid) brengt een forse groei in mobiliteit met zich mee, terwijl de mobiliteit in Nederland verantwoordelijk is voor circa 20 procent van de totale CO_2-uitstoot. Om de klimaatdoelstellingen te behalen, moet zowel de groei van de mobiliteit worden afgevlakt en de mobiliteit die er is zo min mogelijk CO_2-uitstoot veroorzaken. Het gebruik van fossiele brandstoffen moet daarom zoveel mogelijk worden vervangen door schone vormen van energie. Daarbij komt de Europese Unie met steeds ambitieuzere doelstellingen en verplichtingen voor energie-infrastructuur en CO_2-reductie voor mobiliteit. Samen met de sterk toenemende vraag naar elektriciteit, als gevolg van de verdere verstedelijking en het elektrificeren van het wagenpark, leidt dit tot congestie op het energienetwerk. Dit is van invloed op het succesvol realiseren van de ambities rondom verstedelijking en klimaat. Het is daarom belangrijk om de vraagstukken in het NZKG rondom benodigde energie-infrastructuur, de groene industriepolitiek en de verduurzaming van mobiliteit en de gebouwde omgeving in samenhang met elkaar op te pakken. Adviesbureaus Districon, Over Morgen en bureau Gijs hebben een model ontwikkeld dat de laadbehoefte van verschillende doelgroepen zoals personenvervoer, taxi- en doelgroepenvervoer en logistiek voorspelt. De prognoses bestaan zowel uit de behoefte aan stroom (in kilowattuur), als de behoefte naar verschillende typen laadinfrastructuur (regulier laden, snelladen en ultrasnel laden). Hierin is ook te lezen welke prognoses er zijn rondom de laadbehoefte van mobiliteit.

4.2.6 RANDVOORWAARDEN ENERGIETRANSITIE

Het verloop en tempo van de energietransitie is mede afhankelijk van Europese en Nederlandse wet- en regelgeving. Door belangrijke aandachtspunten te signaleren en aan te kaarten in Den Haag en Brussel, wordt deze transitie niet alleen zorgvuldig maar ook sneller gerealiseerd in het NKZG. De samenwerking tussen regionale overheden, het bedrijfsleven (inclusief de andere Nederlandse industrieclusters), energiepartijen en het Rijk is hierbij essentieel.

4.2.7 KENNISINSTELLINGEN, ARBEIDSMARKT EN ONDERWIJS

Voor het slagen van de energietransitie zijn de arbeidsmarkt en het onderwijs van grote invloed. Zo is er veel technisch geschoold personeel nodig in de maak- en energie industrie. In het NZKG zijn verschillende netwerken en samenwerkingsverbanden waar publieke en private organisaties gezamenlijk optrekken, waarbij wordt gekeken hoe en op welke manier de samenwerking van kennisinstellingen, bedrijven en industrie en overheden in het NZKG kan bijdragen aan de versnelling van de energietransitie.

Zo kunnen onderzoeken van universiteiten en hogescholen met behoefte aan pilot- en experimenteerruimte worden gematcht aan bedrijven die deze ruimte hebben of kunnen creëren en die tegelijkertijd het onderzoek in hun bedrijfsvoering kunnen meenemen. Ook de volgende, cruciale stap van de onderzoeksfase naar de uitvoering kan door samenwerking met mbo's en ROC's een vloeiender energietransitie opleveren. Het Nova College, Tata Steel, gemeente Velsen en de provincie Noord-Holland hebben met Techport een mooi voorbeeld neergezet hoe samenwerking tot synergie tussen partijen leidt en opleidingen vernieuwd en verrijkt zijn. Daarnaast gaan kennisinstellingen, de industrie, start-ups en overheden met elkaar in gesprek, bijvoorbeeld tijdens kennissessies en op het NZKG-congres: de kennis van de een helpt de ander verder. Tot slot is House of Skills (een publiek-private samenwerking tussen het bedrijfsleven, brancheorganisaties, werknemers- en werkgeversorganisaties in de MRA) een mooi initiatief, dat erop is gericht de focus op de arbeidsmarkt naar skills te verleggen, zodat de kans dat mensen werk vinden en houden groter wordt.

TECHPORT

Techport is een netwerkorganisatie met meer dan zestig onderwijsinstellingen, bedrijven en overheden in de MRA. Het netwerk zet zich in voor meer en beter opgeleide technici en meer innovatie in de maak- en onderhoudsindustrie.

Vanwege de omslag naar duurzame energiesystemen en automatisering, worden er vooral in de industriële elektrotechniek en automatisering grote tekorten aan geschikte arbeidskrachten verwacht. Om te voorkomen dat deze tekorten zorgen voor een vertraging van de industrie en de energietransitie, richt Techport zich op vier pijlers: kiezen, leren, werken en innoveren. De eerste pijler (kiezen voor technologie) is gericht op het enthousiasmeren van jongeren voor technologie. Dit doen zij in samenwerking met basisscholen en middelbare scholen. De tweede pijler (leren voor technische beroepen van de toekomst) draagt bij aan het beter op elkaar laten aansluiten van onderwijs en praktijk. Zo wordt er in samenwerking met het bedrijfsleven voor gezorgd dat studenten kennis en vaardigheden opdoen, waar het bedrijfsleven daadwerkelijk behoefte aan heeft. Voor de oudere, al werkzame doelgroep zet Techport zich in voor goede om-, her- en bijscholingsmogelijkheden. De vierde pijler is het bevorderen van innovatie. Zo heeft Techport bijvoorbeeld het Fieldlab Smart Maintenance Techport opgezet. Dit is een proeffabriek voor innovaties met als doel nieuwe ideeën marktklaar te maken.

Dit jaar is Techport gestart met de bouw van het Techport Innovation Centre aan de Rooswijkweg in Velsen-Noord. Dit wordt het ontmoetingscentrum voor de technici van de toekomst, bedrijven, onderwijs en overheid en dé plek voor innovaties van de maakindustrie. Meer informatie over Techport Innovation Centre is te vinden op: www.techport.nl/innovationcentre/

TET BIJEENKOMST: OP H2 GEDREVEN AUTO | Foto: Ebbes Fotografie

PRESENTATIE TET BIJEENKOMST | Foto: Ebbes Fotografie

CIRCULAIR NOORDZEEKANAALGEBIED

In een circulaire economie worden reststromen hergebruikt, zodat er zo min mogelijk grondstoffen nodig zijn en er zo min mogelijk afval is. Deze kringloopeconomie is belangrijk, omdat bijna de helft van alle CO_2-uitstoot wereldwijd is gerelateerd aan de productie van goederen en producten én er voor steeds meer (kritische) grondstoffen schaarste ontstaat. In het NZKG valt er, gezien de vele maakindustrie in het gebied, nog een grote slag te slaan op het gebied van circulariteit.

In de CES 2022 worden grondstoffenstromen en scope 3 emissiereducties[1] eveneens deels meegenomen. De komende jaren wordt er geprobeerd om meer inzicht te krijgen in de vraag en het aanbod van grondstoffenstromen in het NZKG, op welke wijze er een duurzaam gesloten systeem gecreëerd kan worden en wat daarvoor nodig is aan infrastructuur en andere randvoorwaarden.

Er wordt momenteel voortgebouwd op de vele initiatieven die er zijn rond circulaire economie in het NZKG. Zo werkt de provincie Noord-Holland met haar 'Actieagenda Circulaire Economie 2021 – 2025' aan het aanjagen van circulaire initiatieven en het oplossen van knelpunten. Voorbeelden hiervan zijn de zogeheten CIRCO tracks voor ondernemers om zich te oriënteren op circulair ondernemen en een onderzoek naar het storten en verbranden van afval in Noord-Holland, gericht op mogelijke activiteiten van de provincie om deze omvang te verkleinen en tot een hoogwaardiger gebruik te komen. Er wordt hiervoor samengewerkt met ondernemers, overheden, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties.

Ook wordt er samengewerkt met het Netwerk Circulair, dat naast de initiatiefnemers ORAM en Port of Amsterdam uit de leden PARO, GIDARA Energy, Plastic Recycling Amsterdam, Waternet, GBN-AGR, Greenergy, Granuband, Crown& Van Gelder, Renewi, TNO en Van Doorne bestaat. Deze leden up- en recyclen jaarlijks meer dan 1 miljoen ton aan grondstoffen, waaronder hout, plastics, beton en huishoudelijk afval. Het doel is om de circulaire bedrijvigheid in het NZKG te laten groeien. Met het netwerk worden initiatieven met elkaar verbonden en best practices gedeeld, wordt industriële circulariteit beter op de kaart gezet en gekeken naar wat er nodig is om circulair op te schalen. De versnellingskansen zijn beschreven in het position paper 'De Circulaire haven, op naar 2030': https://oram.nl/standpunt/circulaire-haven-op-weg-naar-2030/. Versnellingskansen bevinden zich bijvoorbeeld op het gebied van milieuruimte en vergunningen.

CIRCULAIRE INITIATIEVEN

Ondertussen is er al een aantal toonaangevende circulaire initiatieven gerealiseerd in het NZKG. Zo maakt Voorbij Prefab circulair beton met het betongranulaat dat buurbedrijf PARO produceert uit bouwmateriaal uit de sloop. Voorbij Prefab heeft door dergelijke initiatieven in combinatie met andere innovaties de CO_2-voetafdruk met 44 procent gereduceerd. Daarnaast zamelt Granuband oude banden in, levert rubber en staal terug aan de industrie of maakt er producten van zoals vloertegels voor speelplaatsen.

Verschillende AYOP-leden zetten zich gezamenlijk in voor een efficiënte, snelle en vooral duurzame manier van decommissioning (ontmanteling) en recycling van offshore installaties en grote maritieme objecten. De Nederlandse Noordzee telt 160 bestaande olie- en gasplatforms, waarvan een groot aantal het einde van de economische levensduur nadert. De sector staat voor een grote operatie om deze infrastructuur te hergebruiken of te ontmantelen. Hergebruik is maar beperkt mogelijk en daarom kan ontmanteling de komende jaren veel werk opleveren. Het NZKG biedt hiervoor samen met DecomMissionBlue, de nieuwe Decom Amsterdam werf en de aanwezige infrastructuur perfecte oplossingen. Voor het ontmantelen van platformen is de geografische afstand naar de locatie van ontmanteling namelijk van belang. Wanneer dit dichter bij het platform gebeurt, zijn de kosten van transport lager, komt er minder asbest vrij en verlaagt de CO_2-voetafdruk. Door samen te werken, wordt er een totaalpakket aan oplossingen geboden, in het complete proces en door de gehele keten. Van inventarisatie tot hergebruik en van oil major tot staalverwerker binnen een duurzame gesloten cirkel in een gebied dat slechts 10 mijl groot is. Het bouwen aan een circulaire economie is een belangrijke doelstelling van het NZKG. Het recyclen van materialen en hergebruiken van hulpbronnen is daarom een belangrijk aandachtspunt in elk ontmantelingsproject. Meer informatie is te vinden op www.decommissionblue.com

[1] Scope 1 emissie is de directe CO_2-uitstoot van een bedrijf, bijvoorbeeld CO_2 dat vrijkomt door aardgasgebruik in productieprocessen. Scope 2 emissie is de indirecte CO_2-uitstoot, bijvoorbeeld van elektriciteit dat wordt ingekocht. Scope 3 emissies ontstaan als gevolg van de activiteiten van een bedrijf waar het geen invloed op heeft, bijvoorbeeld wanneer een bedrijf halffabricaten gebruikt voor het produceren van een eindproduct.

4.3 VERSNELLINGSTAFELS

Een belangrijk onderdeel van het UVP ET NZKG zijn de versnellingstafels, waarin relevante partijen per modaliteit (elektriciteit, waterstof, warmte en CCUS) samenkomen. De partijen aan de versnellingstafels spelen een actieve rol (bijvoorbeeld als gebruiker, producent of netbeheerder). Op deze manier ontstaat er slagkracht in de ontwikkeling en uitvoering van de energietransitie in het NZKG. De versnellingstafels koppelen periodiek terug aan het Bestuursplatform Energietransitie.

4.3.1 VERSNELLINGSTAFEL WATERSTOF

De Versnellingstafel Waterstof bestaat uit partijen met verschillende rollen in de waterstofketen; zowel producenten als gebruikers en aanbieders van waterstof en infrastructuurbeheerders. Deze versnellingstafel wordt getrokken door Port of Amsterdam en bestaat verder uit Tata Steel, Gasunie, Vattenfall, Schiphol, gemeente Amsterdam, provincie Noord-Holland, Alliander, Argent Energy, HyCC en Programmabureau NZKG, met daaromheen een schil van samenwerkingspartners zoals Zaanstad Maakstad, gemeente Velsen, ORAM en de MRA. Andere relevante stakeholders worden betrokken op het moment dat dit nodig is. Zo is er contact met kennisinstellingen zoals de Universiteit van Amsterdam en TU Delft.

Figuur: kaart van de Hydrogen Hub Amsterdam NZKG met daarin de verschillende onderdelen in de waterstofketen. Aanbod (waterstofproductie in het NZKG en import vanuit andere gebieden in Nederland en het buitenland), transport (de regionale waterstofinfrastructuur met aansluiting op de nationale waterstofbackbone) en vraag (in de waardeketens schone brandstoffen voor scheep- en luchtvaart, groen staal, aardgasvrije industrie, mobiliteit en netbalancering) komen hierin samen.

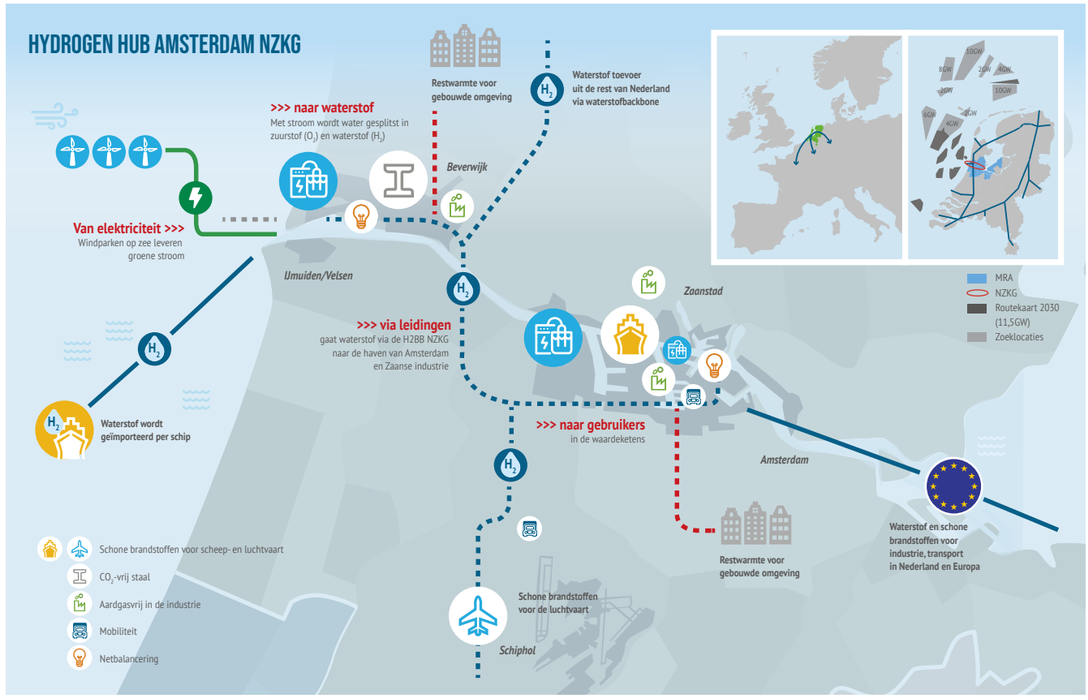

Met de versnellingstafel waterstof wordt de gehele waterstofketen in het NZKG ontwikkeld, opgeschaald en zo mogelijk versneld. Door vraag, aanbod, transport en opslag tegelijkertijd op te schalen, kan er versneld een waterstofcluster in het NZKG worden gerealiseerd om de CO_2-uitstoot te verminderen.

WAAROM WATERSTOF?

Waterstof is vanwege haar eigenschappen een interessante vervanger voor fossiele brandstoffen. De Hydrogen Hub Amsterdam/NZKG richt zich specifiek op vijf waardeketens:

1. **Schone brandstoffen voor lucht- en scheepvaart:** elektrificatie is bij zware voertuigen zoals vliegtuigen en (vracht)schepen niet mogelijk, omdat de batterijen, die voldoende energie bevatten om dit soort grote voertuigen vooruit te bewegen, te groot en zwaar zijn. Het alternatief is duurzame brandstoffen gemaakt met waterstof. In het NZKG zet Argent Energy bijvoorbeeld volop in op het produceren van duurzame brandstoffen. Voor het verduurzamen van de scheepvaart is Port of Amsterdam aangesloten bij het Europese project H2SHIPS, wat zich richt op het realiseren van een Europees netwerk voor waterstofopslag en -bunkering. Een van de pilots binnen dit project is de bouw van een schip in Amsterdam dat op waterstof kan varen.
2. **Groen staal:** Tata Steel is de grootste CO_2-emmiter in het NZKG. Staal heeft allerlei toepassingen en is onder andere onmisbaar voor de productie van bijvoorbeeld auto's, windmolens en bruggen. Het is lastig om de productie van staal op een duurzame manier te doen, omdat het op hoge temperaturen moet gebeuren. In september 2021 kondigde Tata Steel een nieuwe verduurzamingsstrategie aan onder de naam Heracless, waarmee zij versneld overstappen op groene waterstof door middel van Direct Reduced Iron-technologie. Fossiele brandstoffen kunnen hierdoor worden uitgefaseerd.
3. **Aardgasvrij in de industrie:** samen met elektrificatie is de overstap op waterstof de voornaamste mogelijkheid voor bedrijven om af te stappen van fossiele brandstoffen. Waterstof heeft soortgelijke eigenschappen als aardgas. Hiermee kunnen hogere temperaturen bereikt worden dan met elektriciteit. Dit is in sommige productieprocessen noodzakelijk, zoals bij veel bedrijven in Zaanstad en de haven van Amsterdam.
4. **Mobiliteit:** de provincie Noord-Holland, Port of Amsterdam, Amsterdam Economic Board, Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland-Noord en de gemeente Amsterdam werken aan een convenant voor waterstof voor zware mobiliteit. De provincie moet gereed zijn voor de verwachte omschakeling door acht waterstoftankstations te realiseren in 2025 voor zwaar transport. Hierover worden met verschillende partijen afspraken gemaakt. Het project TULIPS, wat een samenwerkingsverband is onder leiding van de Royal Schiphol Group, zorgt er tot slot voor dat voertuigen die op de grond van de luchthaven staan via waterstof worden verduurzaamd.
5. **Betrouwbare energievoorziening:** een goede aansluiting van het NZKG op de landelijke waterstofinfrastructuur is voor een betrouwbare energievoorziening cruciaal. Gasunie realiseert een landelijke backbone voor waterstof waardoor de industrieclusters van Nederland met elkaar worden verbonden. Het NKZG wordt hier naar verwachting in 2026 op aangesloten via een regionale waterstofleiding, de H2BB NZKG. Tegelijkertijd volgt de lagedruk waterstofinfrastructuur in het havengebied van Amsterdam (H2avennet) en mogelijk ook het Zaanstad (ZaannetH2). Meer informatie over de aanpak van de Hydrogen Hub Amsterdam/ NZKG is te lezen in het position paper: www.noordzeekanaalgebied.nl/wp-content/uploads/2021/10/Hydrogen-Hub-NZKG-v9-04-10-NEDERLANDS-1.pdf

De partners van de Versnellingstafel Waterstof werken aan verschillende projecten om een waterstofcluster in het NZKG te realiseren. Een aantal flagship projecten zijn:

Heracless (vraag): de in september 2021 aangekondigde verduurzamingsplannen van Tata Steel hebben de naam Heracless gekregen. Door middel van Direct Reduced Iron (DRI)-technologie stapt het bedrijf over van fossiele brandstoffen naar groene waterstof. In combinatie met (nog vorm te krijgen) CO2-opslag kan Tata Steel in 2050 klimaatneutraal staal produceren. In het onderzoeksrapport van Tata Steel en FNV is meer te lezen over dit plan, dat door Tata Steel momenteel in detail wordt uitgewerkt. Het komende jaar moet er meer duidelijk worden over de milieu-ruimtelijke implicaties en planning.

H2ermes (aanbod): dit is een project van HyCC, Tata Steel en Port of Amsterdam voor een honderd megawatt waterstoffabriek, ook wel elektrolyser genoemd, op het terrein van Tata Steel. In een elektrolyser wordt water (H2O) met behulp van elektriciteit opgesplitst in waterstof (H2) en zuurstof (O2). De vergunningaanvraag voor H2ermes start medio 2022. De provincie Noord-Holland is bevoegd gezag voor H2ermes. Er wordt verkend of er op termijn een opschaling mogelijk is van H2ermes naar 400 tot 500 megawatt.

H2era (aanbod): HyCC en Port of Amsterdam verkennen grootschalige groene waterstofproductie op basis van elektrolyse in het Westelijk Havengebied in Amsterdam.

STEEL MAKING PROCES NOW AND IN FUTURE

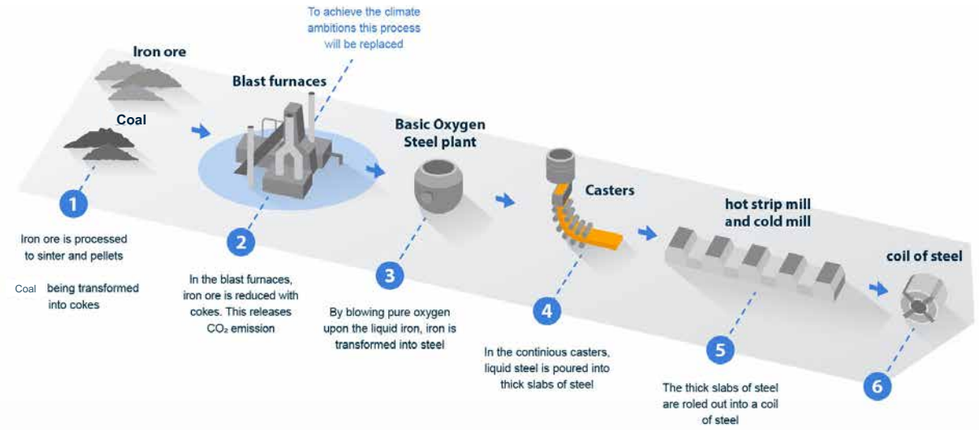

P2F Hemweg (aanbod): voor de verduurzaming van industrie en mobiliteit ontwikkelt Vattenfall op het Hemwegterrein in Zaandam een elektrolyserproject voor de productie van fossielvrije waterstof. De hernieuwbare elektriciteit, afkomstig van wind op zee, wordt zo omgezet in een andere energiedrager die fossiele brandstoffen kan vervangen in sectoren waar directe elektrificatie op korte termijn niet mogelijk is. De eerste elektrolyser van tien megawatt is gepland om in 2025 of 2026 operationeel te zijn, waarna de faciliteit verder wordt opgeschaald naar honderd megawatt. De gemeente Amsterdam is bevoegd gezag voor de ontwikkelingen in de Amsterdamse haven.

H2A (aanbod): Waterstof importeren uit landen waar dit goedkoper kan worden geproduceerd vanwege een overvloed aan groene stroom, zoals in het Midden-Oosten, is belangrijk. Nederland kan namelijk zelf niet in haar waterstofvraag voorzien. De H2A-projecten in de haven van Amsterdam maken de grootschalige import van groene waterstof per schip mogelijk. Port of Amsterdam werkt hierin samen met Evos en Zenith. Waterstof importeren uit landen waar dit goedkoper kan worden geproduceerd vanwege een overvloed aan groene stroom, zoals in het Midden-Oosten, is belangrijk. Nederland kan namelijk zelf niet in haar waterstofvraag voorzien. De H2A-projecten in de haven van Amsterdam maken de grootschalige import van groene waterstof per schip mogelijk.

H2BB NZKG (infrastructuur): de H2BB voor waterstof in het NZKG is een regionale aftakking van de landelijke waterstofbackbone. De leiding tussen Amsterdam en IJmuiden moet volgens planning in 2026 in gebruik worden genomen. De H2BB wordt in de toekomst mogelijk ook verbonden met een nog te ontwikkelen lokaal lage druk waterstofnet (H2avennet) in het Amsterdamse havengebied en met Zaanstad (ZaannetH2). Beide infrastructuren zijn nauw met elkaar verbonden. Het ministerie van EZK heeft een uitrolplan gepubliceerd dat meer inzicht geeft wanneer het landelijke waterstofnetwerk gereed is. Gasunie is door het Rijk aangewezen als netbeheerder voor de waterstofinfrastructuur en zal ook de backbones ontwikkelen. Deze worden waar nodig opnieuw aangelegd. Ook worden bestaande gasleidingen, als dit nodig is, omgebouwd tot waterstofleidingen. Vaak is dit mogelijk en het beperkt de ruimtelijke impact. Het bevoegd gezag voor de landelijke netwerken is het Rijk, voor de regionale netwerken is dat de provincie Noord-Holland of de betreffende gemeente.

Meer waterstofinitiatieven is terug te vinden op de kaart via msp365.nl/amsterdam-nsca/

Figuur: weergave van de nationale waterstofbackbone en de H2BB NZKG.

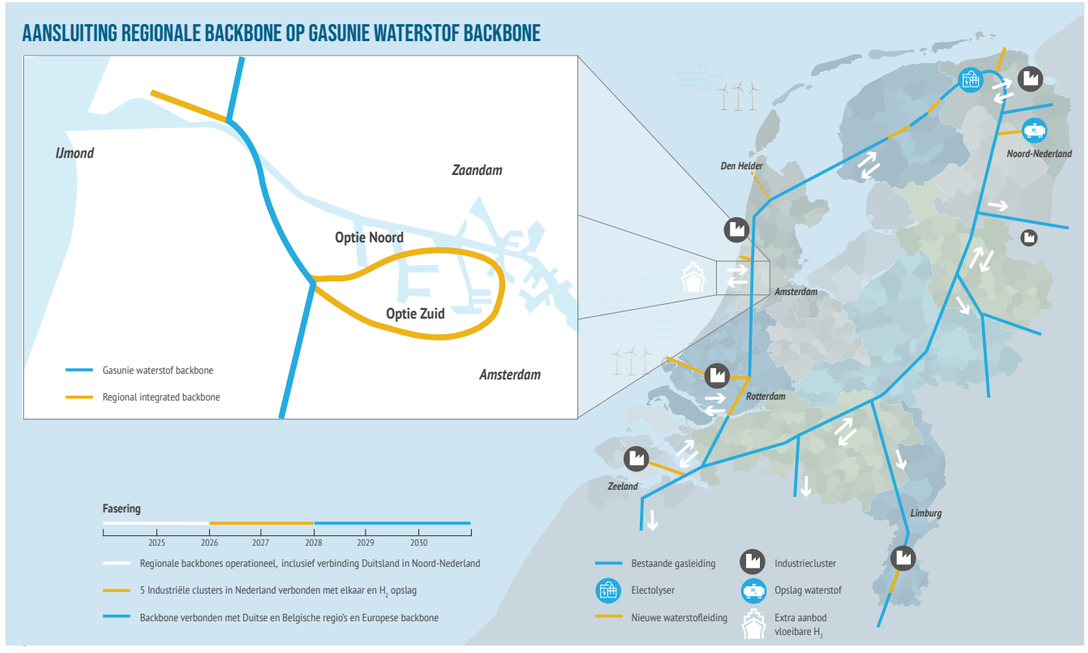

ARTIST IMPRESSIE WATERSTOFTANKSTATION
| Impressie: Position paper Waterstof NZKG

SLEEPBOOT IN DE HAVEN VAN AMSTERDAM
| Michel Schnater

WATERSTOFTANKSTATION IN DE AMSTERDAMSE HAVEN

Holthausen Energy Points (HEP) ontwikkelt een waterstoftankstation voor personenauto's en vrachtwagens in de Amsterdamse haven aan de Australiëhavenweg. Naar verwachting is de tijdelijke voorziening van dit project in het tweede kwartaal van 2022 gereed. De gemeente Amsterdam heeft het waterstoftankstation mede gefinancierd, wat goed in haar ambitie past om het gemeentelijk wagenpark in 2030 uitstootvrij te hebben. Zo gaan er in 2022/2023 zes vuilniswagens op waterstof rijden. Het waterstoftankstation is ook een vulstation, waar cilinders gevuld kunnen worden met waterstof. Bedrijven kunnen dit vervolgens weer gebruiken voor bijvoorbeeld heftrucks. Daarnaast heeft OrangeGas al geruime tijd een waterstoftankstation voor personenauto's in de Amsterdamse haven. OrangeGas is van plan dit tankstation in het tweede kwartaal van 2022 in te richten voor vrachtwagens. Ook bij Shell in de Amsterdamse haven is het sinds kort mogelijk waterstof te tanken.

4.3.2 VERSNELLINGSTAFEL ELEKTRICITEIT

De Versnellingstafel Elektriciteit wordt getrokken door de provincie Noord-Holland en bestaat verder uit Alliander, TenneT, Port of Amsterdam, ODIJ, Tata Steel, ORAM en de gemeente Amsterdam, Zaanstad, Beverwijk en Haarlemmermeer.

De Versnellingstafel Elektriciteit richt zich enerzijds op tijdige realisatie van de benodigde uitbreiding en verzwaring van het elektriciteitsnet. Het elektriciteitsnet in Noord-Holland Zuid staat onder druk. De CES 1.0 NZKG laat zien dat de vraag naar elektriciteit vanuit de industrie sterk gaat toenemen richting 2030 en 2050. Daar komt de stijgende vraag van andere sectoren zoals mobiliteit en gebouwde omgeving nog bij. Er is meer elektriciteitsinfrastructuur nodig om aan die vraag te voldoen.

Verzwaring van het elektriciteitsnet in het NZKG

De projecten die nodig zijn voor verzwaring en uitbreiding van het hoogspanningsnet zijn beschreven in de CES 1.0 NZKG. De verzwaringen op het midden- en laagspanningsnet zijn onderdeel van de regionale programmering.

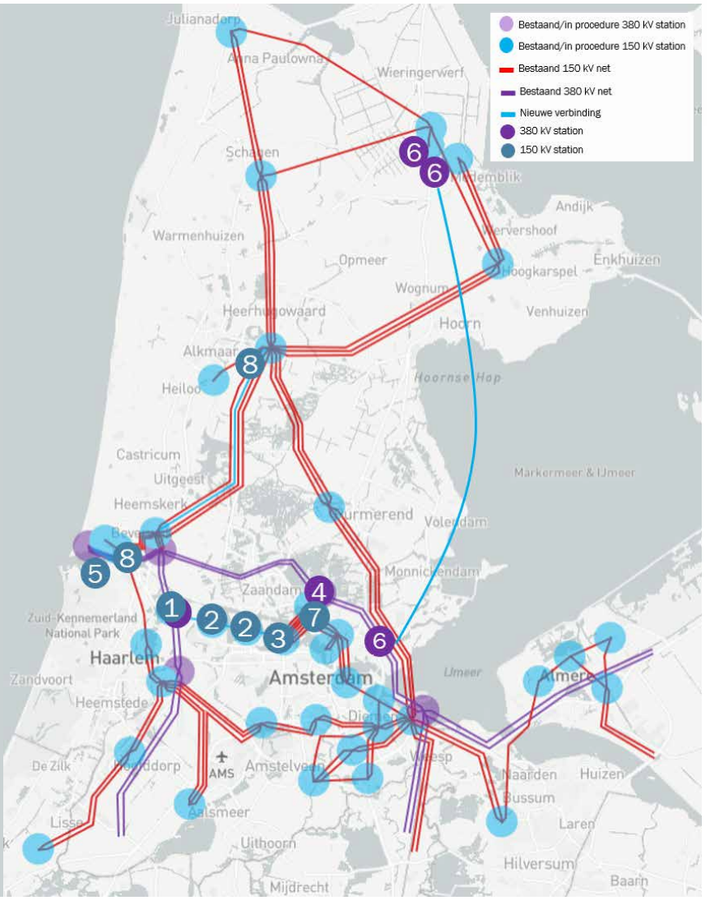

INFRASTRUCTUURVERSTERKING ELEKTRICITEIT (TENNET)

Voor het ontsluiten van het NZKG is het belangrijk dat het hoogspanningsnet rondom het gebied wordt verzwaard. Aan de zuidzijde zijn er drie projecten gepland waarbij Rijk (nummer 1 op de kaart, nog in studiefase) dan wel gemeente Amsterdam (2 en 3, beide in procedure) formeel bevoegd gezag is.
Ten noorden van het NKZG, in Oostzaan en Beverwijk, zijn op meerdere plekken verzwaringen nodig. Deze projecten zijn in aanbouw of in procedure. De gemeente Oostzaan is voor twee projecten (4 en 7) bevoegd gezag. De provincie heeft een provinciaal inpassingsplan voor het tracé Beverwijk-Oterleek opgesteld (8). Daarnaast is er een 380 kilovolt netverzwaring nodig richting de kop van Noord-Holland (6). Hiervoor loopt een onderzoek in opdracht van TenneT, EZK en de provincie. Dit project bevindt zich nog in de verkenningsfase, er is nog geen tracé gekozen. Het Rijk is bevoegd gezag en zal een rijkscoördinatieregeling toepassen. Tot slot loopt er een verkenning naar het aanlanden van extra wind op zee in de periode na 2030 (het VAWOZ 2030 – 2040 traject). Hierin wordt aanlanding in het NZKG tevens als optie meegenomen. Ook hiervoor is het Rijk bevoegd gezag.

Figuur: elektriciteitsprojecten van nationaal belang (8 projecten).

INFRASTRUCTUURVERSTERKING ELEKTRICITEIT (LIANDER)

Onderdeel van de regionale programmering is een aantal regionale uitbreidingen en verzwaringen van het elektriciteitsnet van Liander in het NZKG. Deze projecten zijn belangrijk voor de groei en energietransitie van bedrijven, woningbouw en gebouwde omgeving. Zo werkt Liander in de gemeente Zaanstad aan de verzwaring van meerdere bestaande 50/10 kilovolt stations. In de gemeente Beverwijk start een onderzoek naar uitbreiding van een bestaand 50/10 kilovolt station. In de gemeente Amsterdam onderzoekt Liander hoe het knelpunt op het station Westhaven opgelost moet worden. Daarnaast worden meerdere onderdelen van het station Hemweg vervangen en uitgebreid (relatie met CES-project 3).

Deze elektriciteitsprojecten zijn allemaal nodig om de netcongestie (file op het elektriciteitsnet) op te lossen. In een brief aan de Tweede Kamer heeft de Versnellingstafel Elektriciteit gevraagd om meer ruimte voor oplossingen. Bijvoorbeeld door experimenteerruimte in wet- en regelgeving en nieuwe contractvormen tussen netbeheerder en klanten.

Zowel de voortgang van de nationale projecten als de regionale projecten wordt gemonitord. Het uitvoeren van de elektriciteitsprojecten ligt bij de netbeheerders, maar met behulp van het totaaloverzicht worden knelpunten en mogelijke versnellingsopties op tijd in beeld gebracht. Hiervoor wordt nauw samengewerkt met TenneT, Liander, de Taskforce Infrastructuur van provincie Noord-Holland en Elektriciteitsvoorziening Amsterdam (EVA).

Faciliteren elektrificatie industrie

De Versnellingstafel Elektriciteit richt zich verder op het faciliteren van verduurzaming via elektrificatie. De transitiepaden van bedrijven zijn deels al in beeld gebracht door middel van de CES. In het tweede kwartaal van 2022 wordt dit verder uitgewerkt. Zo ontstaat er een overzicht van wat de elektriciteitsvraag van bedrijven gaat zijn en hoe ontwikkelingen bij bedrijven zich verhouden tot de geplande netuitbreidingen. Ondertussen zijn er 'slimme' netoplossingen nodig en mogelijk, zoals een flexibele elektriciteitsvraag, opslag of smart grids. De Versnellingstafel Elektriciteit brengt dit soort oplossingen in beeld en verbindt partijen en initiatieven met elkaar.

ELEKTROBOILER CROWN VAN GELDER DUURZAAM ALTERNATIEF VOOR GAS

Papierproducent Crown Van Gelder onderzoekt samen met Eneco of het mogelijk is om 13 procent CO_2-uitstoot (circa 17 kiloton) en circa 10 ton stikstofuitstoot per jaar te reduceren met een 25 megawatt elektrische boiler, die gebruikmaakt van groene elektriciteit dat wordt opgewekt door windparken op zee. Het drogen van het papier is het meest energie-intensieve onderdeel van het productieproces van Crown Van Gelder. Door middel van een op aardgas aangedreven warmtekrachtcentrale wordt zelf elektriciteit en warmte opgewekt. Deze kan deels vervangen worden door een elektrische boiler, waarmee aardgas wordt vervangen door groene stroom. Het technisch ontwerp van de elektrische boiler is gereed en er is een omgevingsvergunning ontvangen. De financiële haalbaarheid wordt onderzocht. Een belangrijke factor voor het afronden van de businesscase is de prijsverhouding tussen aardgas en elektriciteit. Het verkrijgen van een SDE++-subsidie is hierbij ook een zeer belangrijke voorwaarde.

VATTENFALL BATTERIJ IN UPPSALA | Foto: Ruud Stevens

BATTERIJ VAN VATTENFALL OP DE HEMWEG BALANCEERT HET ENERGIENET

Op het Hemwegterrein verkent Vattenfall de realisatie van een grootschalige li-ion batterij. Deze batterij wordt samen met de warmte- en waterstofprojecten onderdeel van de fossielvrije energiehub op de Hemweg. Met de batterij kan elektriciteit bij productiepieken van wind en zon opgeslagen worden en bij schaarste gebruikt worden. Omdat er steeds meer hernieuwbare stroom wordt opgewekt, komen dit soort momenten van mismatch tussen vraag en aanbod van elektriciteit steeds vaker voor. De opslag van elektriciteit is hiervoor één van de oplossingen. Met netbeheerders overlegt Vattenfall daarnaast hoe deze batterij een bijdrage kan leveren in het balanceren van het energiesysteem en het verminderen van de netcongestie in de regio. In Zweden heeft Vattenfall zo'n batterij inmiddels geïnstalleerd en naar verwachting wordt een opgeschaalde versie in 2026 in Amsterdam gerealiseerd.

SHARED ENERGY PLATFORM (SEP) VERHOOGT LEVERINGSZEKERHEID ELEKTRICITEIT

Het elektriciteitsnet in de haven van Amsterdam zit tegen zijn capaciteitsgrenzen aan. Door vraag en aanbod van elektriciteit beter op elkaar af te stemmen, wordt congestie vermeden. Het Shared Energy Platform (SEP) is een opensource-platform dat lokale energievraag en lokaal aanbod op elkaar afstemt. Door real-time matching balanceert SEP het elektriciteitsnetwerk. Er kan zo meer stroom worden geleverd via dezelfde hoeveelheid elektriciteitskabels. Congestie kan ook vermeden worden door de vraag met behulp van voorspellingalgoritmes aan te sturen. Op piekmomenten kunnen apparaten via de software, waarvan SEP gebruikmaakt, uit worden gezet. Het is bijvoorbeeld beter voor het net om elektrische voertuigen op te laden op een moment dat er weinig belasting op het net is. Aan de aanbodkant is er een oplossing voor het capaciteitsprobleem door batterijen en waterstofgeneratoren te gebruiken. Zo kan SEP ook extra stroom leveren aan het net op de momenten dat het nodig is. SEP is een initiatief van Port of Amsterdam en Entrance, een dochteronderneming van Alliander. Naast het vergroten van de leveringszekerheid, draagt het ook bij aan CO_2-reductie van bedrijven doordat onderling groene stroom wordt uitgewisseld.

BOOTTOCHT TET ORAM OP HET KANAAL | Foto: BLINKfotografie

WALSTROOM DUURZAAM ALTERNATIEF VOOR DIESELGENERATOREN

Het NZKG ontvangt met haar zeehavens jaarlijks een groot aantal schepen per jaar. Zowel in de haven van IJmuiden als in de haven van Amsterdam wordt walstroom aangeboden als duurzaam alternatief voor dieselgeneratoren. Schepen kunnen elektriciteit van land afnemen zodat de hulpmotoren aan boord kunnen worden uitgezet. Dit verminderd CO_2-uitstoot, geluidsoverlast en stikstofuitstoot. Het toepassen van walstroom voor schepen bevordert een gezonde leefomgeving en een duurzame ontwikkeling van de scheepvaart. Voor toepassing van walstroom voor schepen van scheepvaartbedrijf DFDS (ferry naar Newcastle) is een haalbaarheidsstudie uitgevoerd en een businesscase opgesteld. Er is een substantiële subsidie nodig om de onrendabele top af te dichten. De gemeente Velsen, ODIJ en Zeehaven IJmuiden werken hier gezamenlijk aan en communiceren actief met DFDS en maritiem dienstverlener KVSA via onder andere de Omgevingstafel Havenkwartier/Oud IJmuiden. Om de businesscase rond te krijgen, heeft gemeente Velsen voor 2022 € 50.000 beschikbaar gesteld om een subsidieaanvraag voor walstroom bij het Rijk te ondersteunen. DFDS gaat walstroom toepassen in haar nieuwe schepen. Port of Amsterdam en SKOON hebben tevens samen Project Clean Amsterdam ontwikkeld, een timesharingconcept met een drijvende batterij op een elektrisch schip die groene stroom levert aan projecten met een tijdelijke extra energiebehoefte. De batterij voorziet de haven van extra elektriciteit wanneer het elektriciteitsnetwerk de piekvraag van schepen niet kan faciliteren. Daarnaast wordt de batterij afwisselend ook ingezet in de stad, bijvoorbeeld ingezet op bouwlocaties, waar men normaliter anders ook afhankelijk is van dieselgeneratoren. De batterij wordt opgeladen met duurzame energiebronnen in de haven, zoals zonne-energie en energie uit biomassa van afvalverwerkingsbedrijf AEB.

Duurzaam opgewekte elektriciteit

Voldoende beschikbaarheid van groene stroom is een randvoorwaarde voor verduurzaming van de industrie. De ministeries van EZK en BZK besluiten waar de windparken worden aangelegd en via welke route ze worden aangesloten op het elektriciteitsnet. Windenergie van de Noordzee is één van de belangrijkste aanjagers van de energietransitie in Nederland. Met het traject Verkenning aanlanding wind op zee (VAWOZ) kijkt het Rijk hoe deze energie het beste aan land kan worden gebracht. Hiervoor worden tussen 2031 en 2040 windparken

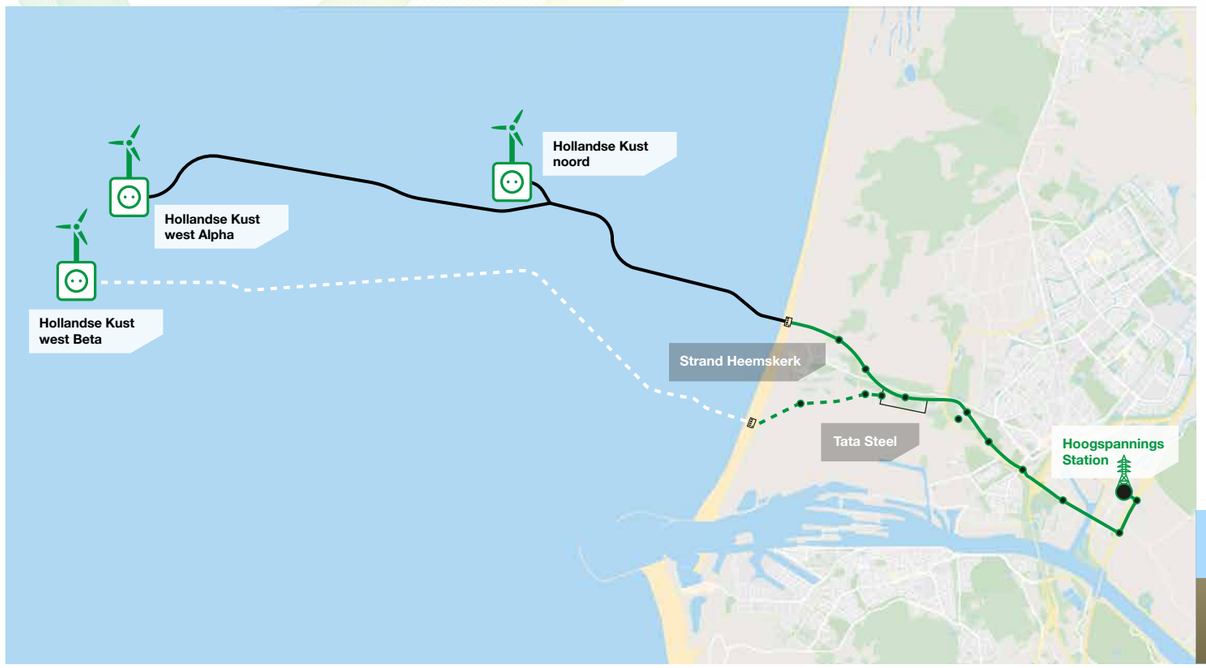

Figuur: Kaart tracé TenneT.

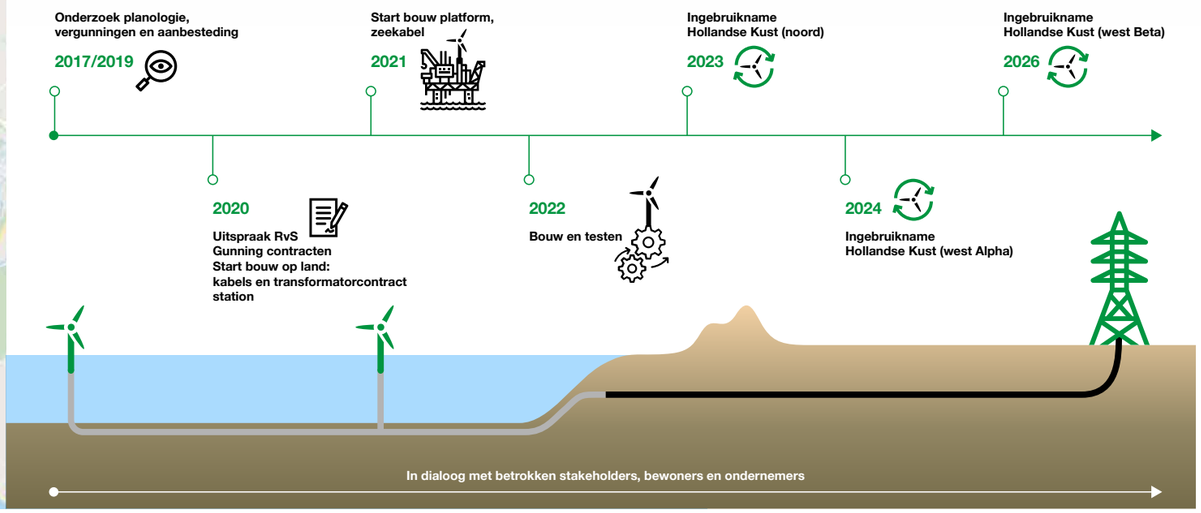

Figuur: Planning en tijdspad TenneT.

gebouwd in het NZKG, waarbij dit een mogelijke aanlandlocatie is. In de verkenning worden voor potentiële aanlandlocaties en routes onder meer de milieueffecten, kosten en techniek onderzocht. Ook de impact op de omgeving wordt hierin meegenomen. De verschillende partijen in het NZKG worden nauw betrokken om ervoor te zorgen dat dit goed samengaat met andere toekomstige gebiedsontwikkelingen.

In opdracht van het ministerie EZK sluit TenneT in de komende jaren de windparken Hollandse Kust Noord, West Alpha en West Beta aan op het nationale elektriciteitsnet. Hiermee maakt TenneT in de komende jaren 2,1 gigawatt aan duurzame stroom beschikbaar voor de Nederlandse huishoudens, het bedrijfsleven en de industrie. Met die hoeveelheid groene stroom kunnen 2,1 miljoen huishoudens worden voorzien van duurzaam opgewekte elektriciteit. Windenergie kan helpen de verduurzaming van de industrie in het NZKG te versnellen. Sommige bedrijven zullen afstappen van fossiel door middel van elektrificatie, andere zullen gebruikmaken van waterstof dat met energie van windparken op zee is geproduceerd.

Aanlanding windenergie

Voor de aanlanding van windenergie bouwt TenneT voor de kust van Noord-Holland drie platforms, de zogenoemde 'stopcontacten op zee'. Vanaf de platforms heeft TenneT in het voorjaar van 2022 elektriciteitskabels in de zeebodem gelegd. Hiermee komt in 2023 al de eerste windenergie van de Hollandse Kust (noord) via het strand van Heemskerk en Wijk aan Zee aan land. Via een ondergrondse 220 kilovolt-kabelverbinding gaat die stroom onder de duinen door richting het transformatorstation dat nu in aanbouw is langs de Zeestraat in Beverwijk. Op dit station wordt de spanning verhoogd naar 380 kilovolt en gaat de stroom naar het hoogspanningsstation dat even verderop langs de snelweg A9 bij Beverwijk ligt.

Daarvoor wordt een ruim tien kilometer lange kabelverbinding op land gerealiseerd. Om die verbinding tot stand te brengen, worden tijdens de uitvoering twaalf werkterreinen in de gemeenten Heemskerk, Beverwijk en Velsen ingericht. Sinds december 2020 trekt een aannemer met behulp van ondergrondse gestuurde boringen via GPS lege kunststof mantelbuizen in de bodem. Hierin worden de elektriciteitskabels getrokken en aan elkaar verbonden.

Betrokken partijen

In samenwerking met de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en Rijkswaterstaat (RWS) bepalen de ministeries welke partijen de windparken aanleggen en beheren, kennen ze subsidies toe en coördineren het vergunningentraject. TenneT heeft hierbij een adviserende rol. Als netbeheerder realiseert en beheert TenneT de hoogspanningsverbinding tussen het windpark en het nationale hoogspanningsnet. Hierbij wordt verder nauw overlegd met de provincie, omgevingsdiensten, hoogheemraadschappen, waterschappen en gemeenten. Maar ook gaat TenneT in de IJmond om tafel met onder andere natuur- en milieuorganisaties, grondeigenaren, strandexploitanten en strandhuiseigenaren, ondernemers, dorpsraden en belangenorganisaties en omwonenden.

Meer informatie

Het hele project kan op afspraak met een VR-bril of met helicopterview van boven bekeken worden in het informatiecentrum van TenneT, aan de Zeestraat 250 tussen Wijk aan Zee en Beverwijk. Daarnaast kan het project op de voet worden gevolgd via de gratis TenneT BouwApp waar actuele informatie over de werkzaamheden voor de aansluiting van de windparken voor de kust wordt gegeven. Meer informatie is te vinden op netopzee.eu/hollandsekustnoord/ Vragen kunnen per mail worden gestuurd naar infocentrumwijkaanzee@tennet.eu

WIND OP ZEE — AYOP

De Nederlandse overheid heeft de ambitie om 21 gigawatt windenergie op zee te installeren in 2030, waardoor de hoeveelheid wind op zee bijna gaat verdrievoudigen. Dat brengt veel en divers werk met zich mee. Van productie van onderdelen, de daadwerkelijke bouw van de windparken, groot en dagelijks onderhoud, tot en met het uiteindelijk weghalen van het windpark. Het NZKG ligt met haar Zeehaven IJmuiden geografisch het dichtst bij de nieuw te bouwen windparken op de Noordzee en is daarmee een gunstige uitvalsbasis voor deze werkzaamheden. Windparken op zee leveren de elektriciteit en mogelijk waterstof die nodig is voor de energietransitie in de regio.

Amsterdam IJmuiden Offshore Ports (AYOP) is een vereniging met zo'n 115 leden uit de regio die de totale levenscyclus van de offshore windketen, elektrische infrastructuur en waterstofproductie op zee kan bedienen. AYOP zorgt onder andere voor kennisopbouw en -uitwisseling en gezamenlijke promotie. In het NZKG is eerder ervaring opgedaan met de eerste drie windparken op zee en windparken

Westermeer Wind en Fryslân op het IJsselmeer. Windparken Hollandse Kust Zuid en Hollandse Kust Noord zijn momenteel in aanbouw en over twee jaar operationeel, waarna windpark Hollandse Kust West wordt gerealiseerd.

Verschillende bedrijven uit de regio spelen een belangrijke rol met producten en diensten in de ondersteuning van installatie, volledige dienstverlening voor onderhoud, op- en overslag van kabels en elektrische infrastructuur. Daarnaast oriënteert AYOP zich op wat het bedrijfsleven kan betekenen voor offshore waterstofproductie en de bijbehorende infrastructuur. Meer informatie is te vinden op www.ayop.com en www.windopzee.nl

WINDENERGIE OP ZEE | Foto: Windcat Workboats

4.3.3 WARMTE EN STOOM

In de CES 1.0 NZKG en de bijbehorende actualisatie is de vraag en aanbod van warmte en stoom van de aanwezige industrie in het NZKG in kaart gebracht. Deze vraag- en aanbodkant wordt verder uitgewerkt. De transitiepaden worden hierbij in kaart gebracht. Ook wordt er een langjarig programma opgesteld van concrete projecten. De voortgang van deze projecten wordt inzichtelijk gemaakt, samen met de tijdslijnen en mijlpalen rondom besluitvorming en investeringsbeslissingen. Hiervoor wordt er aangesloten bij regionale roadmaps.

Er is begin dit jaar besloten om de samenwerking aan te gaan met Regionale Energie Strategie/ Regionale Structuur Warmte van Noord-Holland en gegevens uit te wisselen om (rest)warmtebronnen vanuit de industrie goed in beeld te brengen, zodat de verwarming van de gebouwde omgeving kan worden gebruikt.

In het tweede kwartaal wordt de Versnellingstafel warmte opgestart, waarmee de behoefte van de regio op het gebied van warmte wordt geïnventariseerd en hoe daar, onder meer vanuit de RSW, al invulling aan wordt gegeven. Ook wordt er bekeken welke acties en initiatieven van toegevoegde waarde zijn, zoals kennisdeling en het monitoren van de voortgang van de programmering in het gebied. Warmte-initiatieven worden zo met elkaar verbonden en aangejaagd, net als tijdige realisatie en uitbreiding van benodigde warmte-infrastructuur.

Ook voor het onderdeel warmte wordt het gezamenlijke, integrale verhaal van de opgave in beeld gebracht in een position paper. Hierin wordt, in samenwerking met andere spelers in de warmtetransitie, in beeld gebracht welke ontwikkelingen van invloed zijn op de vraag en het aanbod van warmte in het NZKG, welke randvoorwaarden er zijn en wat de directe en indirecte effecten van de ontwikkelingen zijn.

WARMTENET IJMOND

In de IJmond wordt met een aantal partijen, waaronder de gemeenten, netbeheerders en woningbouwcorporaties en het warmtebedrijf HVC gewerkt aan de realisatie van een warmtenet. In 2020 is uit haalbaarheidsonderzoek gebleken dat dit technisch mogelijk is en dat er een groot potentieel aanbod is van duurzame warmtebronnen, namelijk geothermie, aquathermie en restwarmte van de industrie. Zo worden de mogelijkheden van het uitkoppelen van restwarmte van Tata Steel en waterstofproject H2ermes onderzocht. Het ontwikkelen van een duurzaam en rendabel warmtenet draagt bij aan de nationale doelstelling voor een gasloze gebouwde omgeving in 2050 en restwarmtebenutting draagt ook bij aan de klimaatopgave van de industrie. Het warmtenet wordt in delen ontwikkeld, welke uiteindelijk op elkaar aangesloten worden tot één open warmtenet. Met het warmtenet kunnen in totaal circa 30.000 woningequivalenten duurzaam worden verwarmd. De ontwikkelingen in Velsen zitten in de contractfase, voor Beverwijk vindt een nadere verkenning plaats. Het investeringsbesluit voor het warmtenet IJmond is gepland in het najaar van 2022, realisatie start eind 2023 en in 2025 is het warmtenet dan operationeel.

STOOMNET IN DE HAVEN VAN AMSTERDAM

Voor sommige bedrijven kan het gasverbruik (gedeeltelijk) vervangen worden door de levering van stoom. Er zijn plannen voor de realisatie van een stoomnet in het havengebied van Amsterdam, waarbij het Afval Energie Bedrijf (AEB) stoom levert. Dit stoomnet stelt bestaande industrie in staat haar gasverbruik van huidige processen te verlagen en faciliteert tegelijkertijd toekomstige projecten die een stoombehoefte hebben. Ook vermindert het de vraag naar alternatieve energiedragers waardoor het bijvoorbeeld de druk op het elektriciteitsnet kan helpen beperken. Op dit moment wordt de tracéverkenning afgerond. Het stoomnet wordt in fases gerealiseerd, naar verwachting is de eerste leiding eind 2023 operationeel. De verwachte CO_2-reductie die met dit project gerealiseerd kan worden, is circa 150 kiloton per jaar, afhankelijk van het aantal afnemers.

WARMTETRANSITIE AMSTERDAM

Vattenfall werkt samen met partners aan de doorontwikkeling en verduurzaming van het Amsterdamse warmtenet. Momenteel is de meeste warmte voor het warmtenet afkomstige van de afvalenergiecentrale AEB en de Vattenfall centrales in Diemen, waar warmte het bijproduct is van de realisatie van elektriciteit. Een deel komt uit biogas dat gewonnen wordt uit groene afvalstromen. Met deze bronnen wordt al een CO_2-reductie van ongeveer 57 procent gerealiseerd ten opzicht van een gasketel thuis. Op korte termijn wil Vattenfall deze CO_2-prestatie nog verder verbeteren door het toevoegen van meerdere duurzame bronnen en een koppeling met het warmtenet van Amsterdam West. Door deze koppeling kan de warmte van het AEB een groter gebied voorzien. De nieuwe warmtebronnen betreffen een elektrische boiler (de grootste van Europa), duurzame biomassa (als transitieoplossing) en restwarmte van datacenters. Vattenfall onderzoekt verder de mogelijkheden voor aquathermie samen met Waternet. Ten slotte wordt er samengewerkt met de gemeenten Amsterdam en Almere aan de ontwikkeling van geothermie. Hiervoor zijn vergunningen aangevraagd. Er wordt momenteel in opdracht van het Rijk gezocht naar een locatie voor een proefboring in de regio Amstelland.

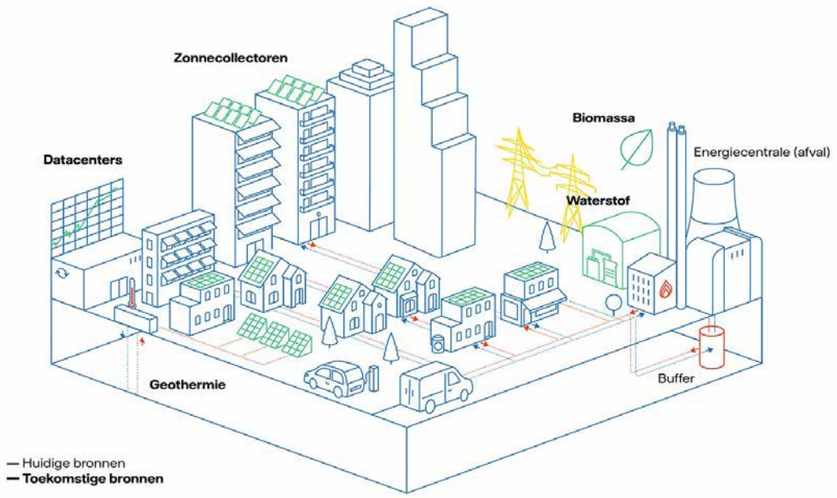

4.3.4 CARBON CAPTURE UTILISATION AND STORAGE (CCUS)

De gemeente Amsterdam verkent momenteel samen met onder andere het Programmabureau NZKG en Port of Amsterdam de ontwikkelingen rond CO_2-afvang en hergebruik van CO_2. Er wordt in kaart gebracht welke bedrijven na verduurzaming nog CO_2 aanbieden. Daar zijn drie opties voor: het afvangen en opslaan van CO_2 (CCS), het afvangen en hergebruiken van CO_2 (CCU) of het realiseren van negatieve CO_2-emissies. Na een eerste verkenning zal in 2022 het gesprek met aanbieders van CO_2 starten om te zoeken naar mogelijkheden om de CO_2-uitstoot in de atmosfeer te verlagen. Hiervoor is mogelijk een regionale CO_2-infrastructuur nodig. Het AEB heeft plannen om CC(U)S toe te passen. Ook bij Tata Steel blijft het na implementatie van de waterstofroute mogelijk CO_2-afvang nodig om de CO_2-reductiedoelstellingen te halen. CO_2-infrastructuur faciliteert CCS en kan bijdragen aan het creëren van een circulair systeem waarin CO_2 wordt hergebruikt.
De regionale CO_2-infrastructuur is onderdeel van het regionale programma.

AEB BELANGRIJKE SPIL IN CO_2-REDUCTIE

Het AEB verwerkt stedelijk en commercieel restafval en verbrandt wat na scheiding overblijft. Daarnaast opereert AEB sinds 2020 een bio-energiecentrale (BEC). AEB levert momenteel warmte aan circa 40.000 woningen en elektriciteit aan het elektriciteitsnet, wat goed is voor 120.000 huishoudens. Het afvalverwerkingsbedrijf heeft vergevorderde plannen om stoom te leveren aan bedrijven in de haven waarmee circa 150 kiloton CO_2 bespaard kan worden. Daarnaast heeft het AEB de ambitie om vanaf 2027 jaarlijks 440 kiloton CO_2 af te vangen, op te slaan en eventueel te gebruiken in de glastuinbouw (CC(U)S). Hiervoor is eind 2021 een subsidieaanvraag in de SDE++ ingediend. Voor AEB is CC(U)S – naast het minder verbranden van afval – de (enige) voor de hand liggende technologie om CO_2-uitstoot te reduceren. Ter vergelijking: 440 kiloton is 9 procent van de gehele uitstoot van Amsterdam en staat gelijk aan het aardgasverbruik van 68 procent van alle Amsterdamse huishoudens. AEB kan via een stuk nieuwe pijpleiding in de haven op de bestaande OCAP-leiding aangesloten worden om de afgevangen CO_2 via het Rotterdamse transportleiding van Porthos naar lege gasvelden in de Noordzee op te slaan. De afgevangen CO_2 van het afvalverwerkingsbedrijf kan daarnaast ook gebruikt worden als grondstof voor industrie in de haven, bijvoorbeeld voor productie van synthetische kerosine.

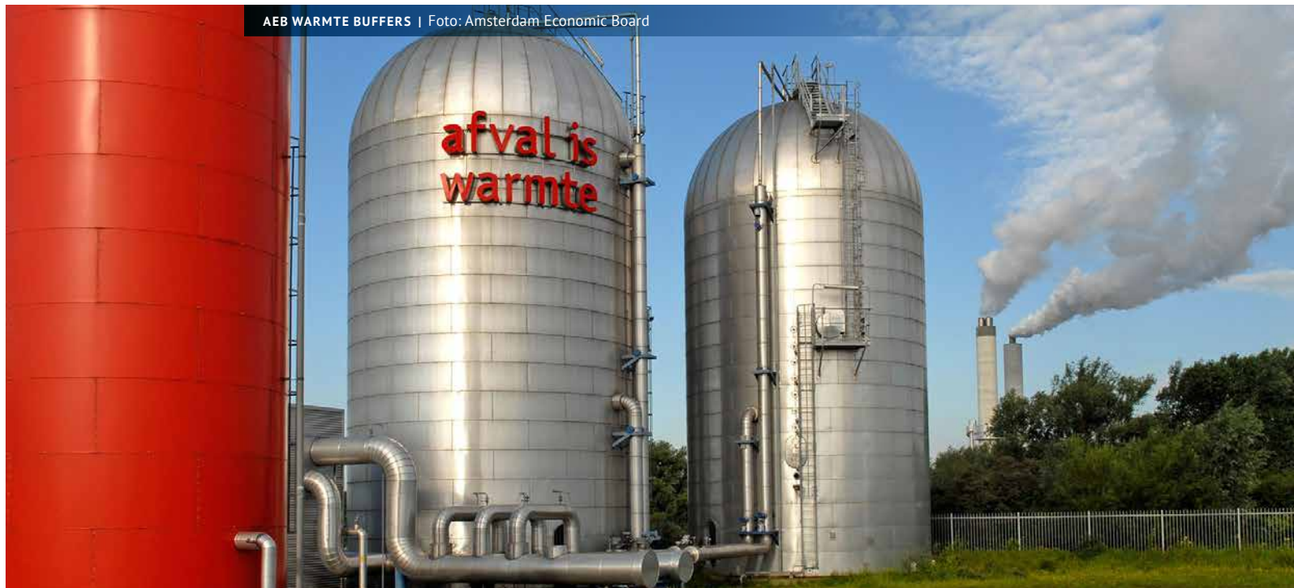

AEB WARMTE BUFFERS | Foto: Amsterdam Economic Board

BEDRIJVENTERREIN IN DE IJMOND | Foto: ODIJ en dronebeelden

SYNKERO MAAKT SYNTHETISCHE KEROSINE VAN CO_2 EN WATERSTOF

In het NZKG werkt Synkero aan een fabriek voor de productie van synthetische kerosine uit waterstof en CO_2. Deze fabriek is naar verwachting in 2027 operationeel en zal circa 50 kiloton synthetische kerosine per jaar produceren. Hiervoor is ongeveer 200 kiloton nodig. Hergebruik van CO_2 (CCU) maakt deze brandstof CO_2-neutraal. Dit kan vervolgens ingezet worden om CO_2-uitstoot van de luchtvaart te reduceren, een sector die lastig te verduurzamen is.

Partners van dit project zijn KLM, Royal Schiphol Group, Port of Amsterdam, SkyNRG en de gemeente Amsterdam. Synkero heeft Amsterdam gekozen als pilotlocatie, omdat KLM en Schiphol in de luchtvaartsector koplopers zijn op het gebied van duurzaamheid en Port of Amsterdam veel expertise heeft op het gebied van vloeibare brandstoffen. Daarnaast is er een infrastructuurnetwerk dat Schiphol verbindt met de haven van Amsterdam en zijn er in de regio verschillende CO_2-afvang- en waterstofprojecten gestart. Het NZKG is daarom een ideale regio om deze innovatie te starten.

4.4 REGIONALE ROADMAPS

In de regionale roadmaps wordt er per deelregio Zaanstad, Westpoort en de IJmond gekeken hoe het huidige fossiele energiegebruik over gaat naar een duurzaam energiesysteem. Op basis van de individuele verduurzamingsplannen van bedrijven worden geaggregeerde transitieambities van de deelregio's beschreven in een roadmap, waarin ook de kansen voor een infrastructuur staan. Zo dragen de regionale roadmaps bij aan het verbinden en versnellen van duurzame initiatieven en het realiseren van een duurzaam en geïntegreerd energiesysteem. Tevens geven de regionale roadmaps input voor de CES (2.0), de regionale programmering en de investeringsplannen van de netbeheerders.

GREENBIZ IJMOND

GreenBiz IJmond informeert, adviseert, ontzorgt en ondersteunt ondernemers in deze regio die hun bedrijf willen verduurzamen maar (nog) niet precies weten hoe.

Zo helpt GreenBiz IJmond bij subsidieaanvragen voor zonnepanelen en kunnen bedrijven, als ze groene stroom opwekken, deelnemen aan de Lokale Energie Markt (LEM) die door GreenBiz Energy is opgezet. Daar kunnen bedrijven hun overschot aan groene stroom 'verhandelen' via een digitale lokale energiemarkt. Ook andere financiële middelen, zoals een HIRB+- subsidie of een SVM-subsidie voor het MKB, brengt GreenBiz IJmond voor bedrijven binnen handbereik door tijdig een seintje te geven. Daarnaast kunnen bedrijven, die de energierekening omlaag willen brengen, via GreenBiz IJmond tegen een gereduceerd bedrag een energiescan laten uitvoeren, of een afvalscan doen voor hergebruik van bedrijfsafval als nieuwe grondstoffen.

GreenBiz IJmond investeert ook in de arbeidsmarkt van de toekomst. In 2018 is aan onderwijspartner Nova College gevraagd om een duurzaamheidsopleiding op te zetten. Zodoende is de mbo4+ opleiding Junior Consultant Duurzaamheid ontstaan. De eerste studenten zijn in augustus 2019 gestart aan deze unieke driejarige opleiding. Leerlingen die dit voorjaar als allround duurzaamheidsspecialist zijn afgestudeerd, zijn in staat om bedrijven te adviseren over alle groene technische vragen. Meer informatie is te vinden via Home - GreenBiz IJmond: https://greenbizijmond.nl/

5. SAMENWERKING IN HET NOORDZEEKANAALGEBIED

5.1 HET BESTUURSPLATFORM NZKG

Het Bestuursplatform NZKG is een samenwerkingsverband tussen de gemeenten Amsterdam, Beverwijk, Haarlemmermeer, Heemskerk, Velsen en Zaanstad, het Rijk, Port of Amsterdam, Zeehaven IJmuiden N.V., Tata Steel en de provincie Noord-Holland. De provincie is voorzitter van dit platform. Het Bestuursplatform NZKG is verantwoordelijk voor de uitvoering van de Visie NZKG 2040. Bij de start van de uitvoering heeft het Bestuursplatform besloten dat zij jaarlijks een overzicht verstrekt over de voortgang van de projecten en de lopende ontwikkelingen. Op deze manier is de Visie NZKG 2040 geen statisch document, maar een koers waarlangs gezamenlijke integrale besluiten worden genomen en ontwikkelingen in gang worden gezet. Gezien de enorme vlucht die de diverse maatschappelijke opgaven nemen in het NZKG, is de integrale gebiedsaanpak van groot belang.

5.2 HET BESTUURSPLATFORM ENERGIETRANSITIE NZKG

De samenwerking met het Bestuursplatform Energietransitie (BPF ET) NZKG zorgt voor een nog betere en snellere uitvoering van de energietransitie. Het BPF ET NZKG wordt vertegenwoordigd door de provincie Noord-Holland, gemeenten in het NZKG (Amsterdam, Zaanstad, Haarlemmermeer, Velsen, Heemskerk en Beverwijk), Port of Amsterdam, Zeehaven IJmuiden N.V., netbeheerders (TenneT, Liander en Gasunie), het ministerie van EZK, energieproducent Vattenfall, Tata Steel, Zaanstad Maakstad en ondernemersvereniging ORAM.

De samenwerking in het BPF ET NZKG maakt een gezamenlijke, integrale aanpak mogelijk. Beslissingen over projecten en vergunningen worden gemaakt door de bevoegde gezagsorganen. Om besluitvorming te versnellen en goed te laten verlopen, gaan vertegenwoordigers van alle partijen regelmatig en in een vroeg stadium met elkaar in gesprek. Zo versterken ze elkaar en blijft het gebied in ontwikkeling.

5.3 HET PROGRAMMABUREAU NZKG

Het Programmabureau NZKG is het centrale punt voor beide bestuursplatforms en wordt enerzijds gevormd door het secretariaat en is anderzijds ook het centrale bureau waar regionale vraagstukken, onderzoeken en overige vraagstukken worden gecoördineerd. Daarmee heeft het Programmabureau een spilfunctie in de uitvoering van de regionale samenwerking en zorgt zij voor monitoring.

Om zowel een bijdrage te leveren aan de discussie over ruimte en energie én invulling te geven aan de strategie, heeft het Programmabureau in het eerste kwartaal van 2022 een nieuwe communicatiestrategie gepresenteerd. Hierin wordt gewerkt aan een visie die ervoor moet zorgen dat het NZKG een heldere en duidelijke positionering krijgt bij de belangrijkste doelgroepen.

De aanpak en uitvoering van deze visie wordt samen met andere communicatieafdelingen van partners uit de regio gedaan. Het Programmabureau organiseert in het derde kwartaal van dit jaar een jaarcongres voor alle netwerkpartners, waarop meer wordt verteld over de bijdrage aan de ontwikkeling van het gebied.

KANTOOR PROGRAMMABUREAU NZKG - PLEIN1945 IJMUIDEN | Foto: TREC

LEDEN VAN DE BESTUURSPLATFORMS, HET DIRECTEURENOVERLEG EN MEDEWERKERS VAN HET PROGRAMMABUREAU NZKG | Foto: Michel Schnater

6. RELATIE MET ANDERE OPGAVEN EN PROGRAMMA'S

De ruimtelijke opgaven en de energietransitie van de industrie in het NZKG staan niet op zichzelf. Er zijn andere opgaven en programma's die hieraan raken en invloed hebben op de ruimtelijke-economische ontwikkelingen en verduurzaming in de regio.

6.1 MRA

De MRA is het samenwerkingsverband van de provincies Noord-Holland en Flevoland, 31 gemeenten en de Vervoerregio Amsterdam. Juist de combinatie van verschillende gemeenten en deelregio's versterkt het gebied. De kracht van de MRA is de diversiteit, zowel economisch als stedelijk en landschappelijk. De basis van de samenwerking binnen dit gebied ligt in de zeven deelregio's en de 31 MRA-gemeenten in de provincies Noord-Holland en Flevoland. Het NZKG is het havengebied van de MRA. Meer informatie is te vinden op www.metropoolregioamsterdam.nl.

6.2 WATERSCHAPPEN

De waterschappen zijn vanuit hun specifieke rol betrokken bij ruimtelijke ontwikkelingen in het NZKG. Zij leveren input voor trajecten zoals de Verstedelijkingsstrategie MRA en de NOVI-gebiedsaanpak NZKG vanuit waterperspectief en spelen een belangrijke rol bij klimaatadaptatie. Door klimaatverandering komen hoosbuien, wateroverlast en ook droogteperioden vaker voor. Daarom wordt er naar locaties gezocht voor grootschalige, tijdelijke waterbuffering vanuit het hoofdwatersysteem. De waterschappen zorgen voor schoon en voldoende oppervlaktewater, zij werken met hun dijken aan oplossingen voor wateroverlast en droogte. Ook zijn ze verantwoordelijk voor het zuiveren van rioolwater. Zij hebben zodoende een belangrijke rol in de energietransitie en klimaatadaptatie. Er zijn drie waterschappen die raakvlakken hebben met het NZKG: Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK), Hoogheemraadschap Rijnland en Waterschap Amstel, Gooi en Vecht (AGV).

Meer informatie is te vinden op:

- www.hhnk.nl
- www.rijnland.net
- www.waternet.nl

6.3 RIJKSPROGRAMMA'S

Er zijn verschillende Rijksprogramma's die invloed hebben op de ontwikkelingen in het NZKG, zowel op ruimtelijk-economisch vlak als de energietransitie. Zo is er het Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport (MIRT) om de bereikbaarheid, veiligheid en ruimtelijke inrichting van Nederland te bevorderen. Met het vergelijkbaar opgezette MIEK wordt gewerkt aan het tijdig realiseren van benodigde energie-infrastructuur. Andere belangrijke trajecten zijn onder andere de Verkenning Aanlanding Wind op Zee (VAWOZ), het Programma Energie Hoofdstructuur (PEH), het Programma Energiesysteem (PES) en het Nationale Waterstof Programma. In al deze trajecten werkt het Rijk intensief samen met provincies, gemeenten en organisaties zoals de waterschappen, vervoerregio's en netbeheerders.

Meer informatie is te vinden op:

- www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening-en-gebiedsontwikkeling/meerjarenprogramma-infrastructuur-ruimte-en-transport-mirt
- www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/11/26/meerjarenprogramma-infrastructuur-energie-en-klimaat---overzicht-2021
- www.nationaalwaterstofprogramma.nl/

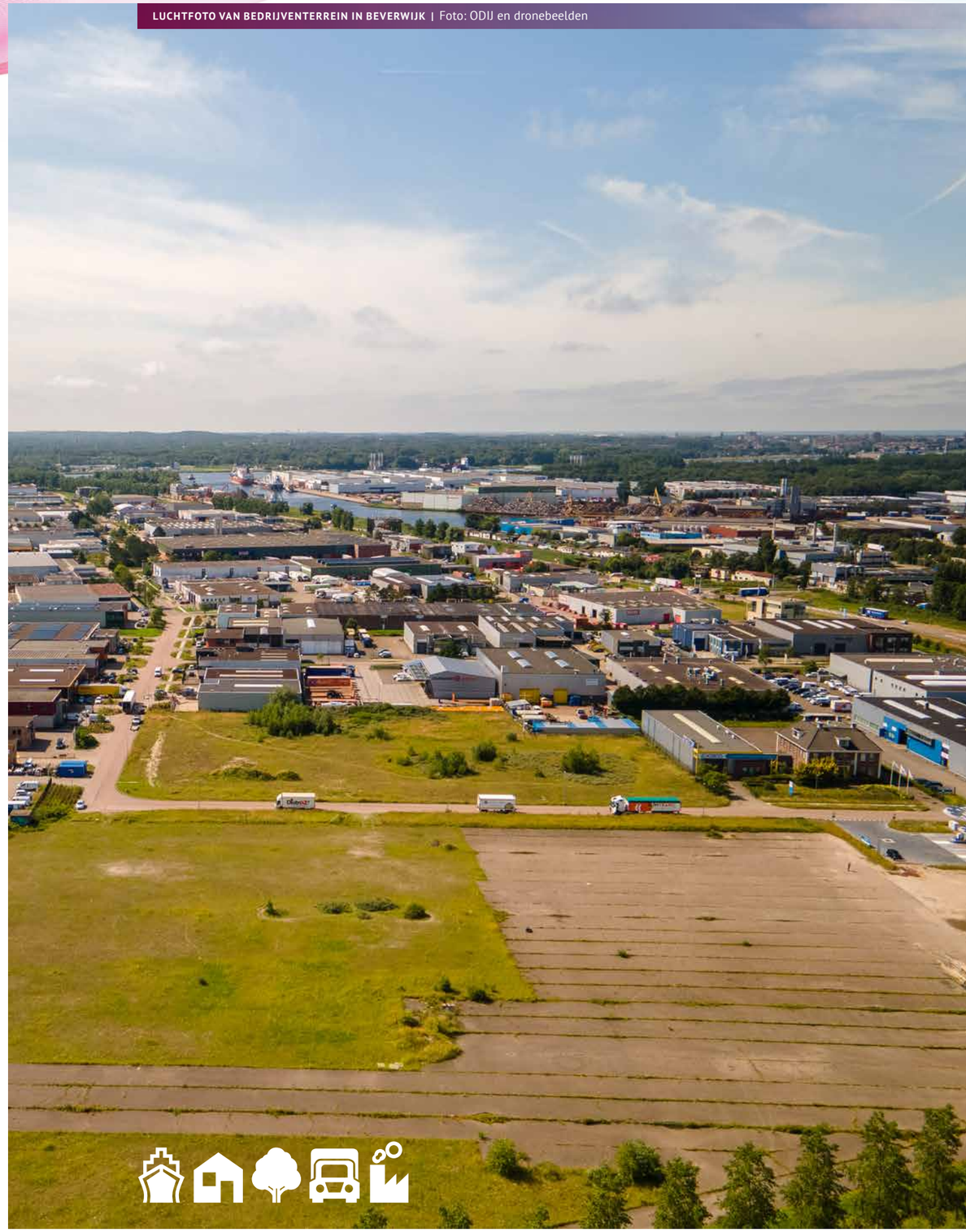

LUCHTFOTO VAN BEDRIJVENTERREIN IN BEVERWIJK | Foto: ODIJ en dronebeelden

6.4 PLABEKA

Het Platform Bedrijven en Kantoren (Plabeka) richt zich op het reduceren van de structurele leegstand van werklocaties in de MRA. Binnen het platform werken gemeenten, provincies en ondernemers samen. Plabeka wil inzichtelijk maken welke investeringen, afspraken en eventuele beleidswijzigingen binnen de kantoren en bedrijvenmarkt noodzakelijk zijn om de internationale concurrentiepositie van de MRA te versterken.

Meer informatie over dit platform is te vinden op www.metropoolregioamsterdam.nl/programma/plabeka-2

6.5 REGIONALE ENERGIESTRATEGIE/REGIONALE STRUCTUUR WARMTE

In Nederland werken 30 energieregio's aan een Regionale Energiestrategie (RES), waarmee invulling wordt gegeven aan de klimaattafels gebouwde omgeving en elektriciteit. Het NZKG valt volledig binnen de energieregio Noord-Holland Zuid (NHZ). In het RES-proces wordt gezocht naar plekken voor wind en zon op land en wordt gewerkt aan duurzame verwarming van de gebouwde omgeving. De RES-zoekgebieden voor zon en wind liggen voor een deel ook in het NZKG. Binnen deze zoekgebieden wordt in steeds concretere stappen onderzocht of de opwek van 2,7 terawattuur aan hernieuwbare energie in NHZ mogelijk is. Onderdeel van de RES is daarnaast de warmtetransitie van de gebouwde omgeving. De gemeenten stellen een Transitievisie Warmte op. Hiervoor zijn in de RES bovenlokale warmtebronnen, de warmtevraag en de warmte-infrastructuur geïnventariseerd. Het NZKG vormt hier als industrieel cluster een belangrijke schakel in door de restwarmtepotentie van de aanwezige industrie. Vanuit de RES en de CES wordt er geprobeerd om de restwarmtepotentie van de industrie zo optimaal mogelijk in te zetten voor het verwarmen van de gebouwde omgeving.

De RES wordt elke twee jaar geactualiseerd (volgende in 2023). Het uitvoeringsprogramma van de RES NHZ geeft een beeld van de activiteiten die de aankomende jaren uitgevoerd gaan worden. Het uitvoeringsprogramma is te vinden op www.energieregionh.nl

6.6 REGIONAAL MOBILITEITSPLAN

In het Regionaal Mobiliteitsprogramma (RMP) geven de provincies Noord-Holland en Flevoland, de Vervoerregio Amsterdam en de gemeente Amsterdam antwoord op de mobiliteitsvraagstukken uit het Klimaatakkoord. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met overheden, milieudiensten, werkgevers en branchevereniging. Om de klimaatdoelen te halen, mag de CO_2-uitstoot voor de sector mobiliteit en transport in heel Noord-Holland en Flevoland in 2030 maximaal 4,2 megaton zijn. Uit een onderzoek gericht op de effectbepaling, dat vorig jaar is uitgevoerd, blijkt dat de CO_2-uitstoot tot maximaal 4,2 megaton gereduceerd kan worden als het voorgenomen beleid volledig wordt uitgevoerd. Ook wordt er met partners in het NZKG gewerkt aan een convenant voor het inzetten van waterstof voor zwaar transport.

In 2021 is een onderzoek uitgevoerd dat heeft geleid tot een menukaart duurzame mobiliteit. Deze menukaart geeft voor een twintigtal maatregelen het effect op de CO_2-uitstoot weer inclusief de bijkomende effecten op de leefomgeving, bereikbaarheid en verkeersveiligheid. Hieruit blijkt dat maatregelen zoals zero-emissiezones en een werkgeversaanpak het grootste effect hebben op de reductie van CO_2. Lokale bestuurders kunnen deze menukaart als hulpmiddel gebruiken. Ook wordt gekeken of er via onder andere de Regionale Actieagenda's Mobiliteit gezamenlijke afspraken gemaakt kunnen worden over maatregelen die de CO_2-uitstoot reduceren.

TENNET-STATION BEVERWIJK | Foto: Babet Hogervorst

Er wordt dit jaar verder gewerkt aan een online platform duurzame mobiliteit, dat als inspiratiebron dient om best practices te delen en als monitoringstool. Zo kan er bepaald worden waar extra inspanning nodig is. Ook wordt van hieruit het programma een bijdrage geleverd aan het programma Samen Bouwen aan Bereikbaarheid en de Verstedelijkingsstrategie MRA. Het platform zal de discussie rondom de netcongestie en dan met name de beschikbaarheid van voldoende elektriciteit verder aanwakkeren, waardoor de mobiliteitssector verder wordt verduurzaamd.

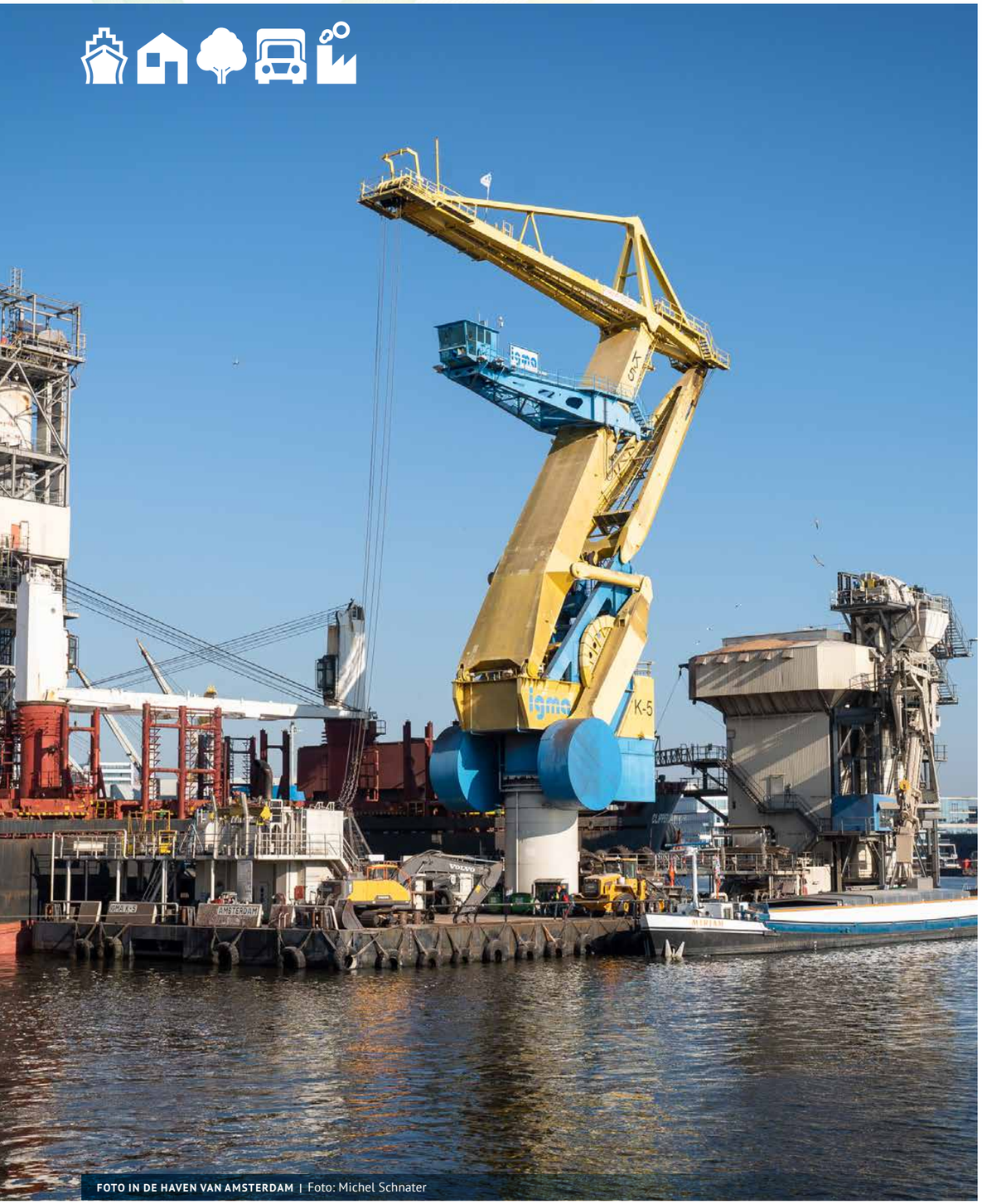

FOTO IN DE HAVEN VAN AMSTERDAM | Foto: Michel Schnater

6.7 BRANCHE ORGANISATIE ZEEHAVENS

De Branche Organisatie Zeehavens (BOZ) is een overlegorgaan tussen de directies zeehavenbeheerders en houdt zich bezig met onderlinge afstemming en gezamenlijke belangenbehartiging van de sector. De BOZ is een aanspreekpunt van zeehavens voor overleg en afstemming met het Rijk over beleidsontwikkeling.

Er wordt vanuit de BOZ afgestemd met betrokken branche- en belangenorganisaties uit nautisch-maritieme sector.

Meer info is te vinden op www.boz.nl/nl

6.8 ONDERNEMERSVERENIGINGEN

In het NZKG zijn verschillende ondernemersverenigingen actief waarmee in afstemmingsoverleggen wordt samengewerkt en waarmee werkbezoeken en evenementen worden georganiseerd. Zo is Amports de netwerk- en marketingorganisatie voor de havens van Amsterdam. AYOP richt zich op bedrijven, regionale overheden en kennis- en onderwijsinstellingen die actief zijn in de offshore, olie en gas en windenergiesector in het NZKG. ORAM is het grootste netwerk van bedrijven in de regio Amsterdam, terwijl in Zaanstad een groot aantal bedrijven in het food cluster is verenigd in Zaanstad Maakstad. Ondernemersvereniging Zaanstad Zuid (OV ZZ) vertegenwoordigt ondernemers uit de industriegebieden Westerspoor, Zuiderhout, Houthavenkade, Hembrugterrein, Westzanerdijk, Achtersluispolder en Zilverland in Zaandam. Ook in de IJmond zijn er verschillende grote bedrijvennetwerken. De OV IJmond vertegenwoordigt ruim 500 bedrijven en organisaties in het gebied. GreenBiz IJmond helpt en adviseert ondernemers bij de verduurzaming van bedrijven in de IJmondregio.

Meer informatie is te vinden op:

- www.amports.nl
- www.oram.nl
- www.westpoortondernemers.nl
- www.ayop.com
- www.ovzz.nl
- www.greenbizijmond.nl

Provincie Noord-Holland

Natuur Landbouw & Gezondheid

Dossiernummer	10421
Extern Zaak ID	1866450
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	5 september 2022
Agendapunt	15.e
Titel	Europa: Werkbezoek Murcia 14 tot 16 juli 2022 (C-agenda RWK en NLG 5-9-2022 en EFB 12-09-2022)
Organisatieonderdeel	BEL/B&S

Bijlagen
Brief aan PS over werkbezoek Murcia.pdf

Geagendeerd	**Vergaderdatum**
Overdracht vanuit GS	18 juli 2022
Ingekomen stukken ter kennisname	31 juli 2022
Natuur Landbouw & Gezondheid	**5 september 2022**
Ruimte Wonen en Klimaat	5 september 2022
Economie Financiën en Bestuur	12 september 2022

Toelichting

Bilaterale samenwerking met Europese regio's is een van de voornemens in de Europastrategie 2022 - 2030. Van 14 tot 16 juli 2022 brengen de Commissaris van de Koning en de gedeputeerden Loggen en Zaal een werkbezoek aan de regio Murcia met als doel het bevorderen van zulke interregionale samenwerking, in het bijzonder op het gebied van de arbeidsmarkt binnen de thema's energietransitie en tuinbouw en op het gebied van innovatie in de tuinbouw.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier mw. drs. K. Bolt
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
W.J. Stooker
BEL/BS

Telefoonnummer +31235144643
STOOKERW@Noord-Holland.nl

Verzenddatum
13 JULI 2022

Kenmerk
1866450/1866483

Uw kenmerk

Betreft: Werkbezoek Murcia

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Bilaterale samenwerking met Europese regio's is een van de voornemens in de onlangs door u vastgestelde Europastrategie 2022 - 2030. Via onze vertegenwoordigers in het Comité van de Regio's en de Conference of Peripheral Maritime Regions kwamen wij in contact met de Spaanse regio Murcia. Dit leidde tot het initiatief om te onderzoeken welke samenwerkingsmogelijkheden er zijn, in het bijzonder op het gebied van de arbeidsmarkt binnen de thema's energietransitie en tuinbouw en op het gebied van innovatie in de tuinbouw. Daartoe zullen de commissaris van de Koning en de gedeputeerden Loggen en Zaal van 14 tot 16 juli een werkbezoek brengen aan Murcia. Tijdens dit werkbezoek zullen de president van de regio Murcia en de commissaris van de Koning een intentieverklaring ondertekenen om het voornemen tot samenwerking te bevestigen

Na het werkbezoek zullen wij u middels een verslag informeren over onze bevindingen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
R.M. Bergkamp

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08